FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMUS QUARTUS.

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA & huic ſuperſtructa ſolida Therapia cum medendi methodo cautelis Clinicis & morborum enarrationibus adjuncta Epicriſi exhibentur.

PARS PRIMA

DOCTRINA DE OMNIS GENERIS FEBRIBUS tam intermittentibus, quam continuis & acutis inflammatoriis perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXXXVII.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

JUVENI EGREGIO

FRIDERICO HOFFMANNO

CANDIDATO ARTIS MEDICÆ DOCTISSIMO

Strenuo & solerti rerum Physicarum Mathematicarum & Medicarum cultori.

FILIO SUO DILECTISSIMO

NEC NON

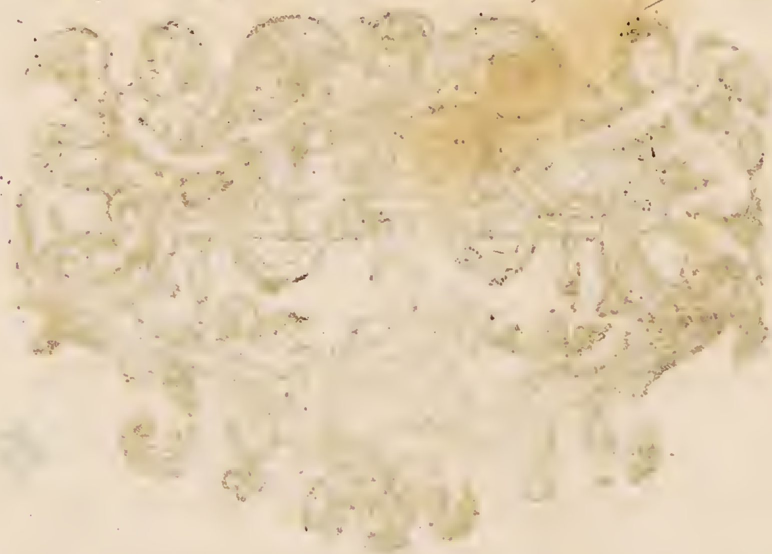
OMNIBUS DISCIPLINÆ SUÆ ALUMNIS

DOCTIS ET SEDULIS

Utilissimum hunc Librum dicat & plurimum commendat

AUCTOR.

PRÆFATIO.

TANDEM prodit in lucem promiſſus diu & expectatus quartus Medicinæ rationalis ſyſtematicæ tomus, qui morborum pathologicam & practicam ſpecialem diſquiſitionem, cum cautelis & obſervationibus clinicis, nec non morborum curationumque hiſtoriis complectitur, & quidem prima ipſius pars, de omnis generis febribus. Multa quidem ſcripſi & plura edidi, ex quo per triginta & ſeptem fere annos Profeſſoris munere hac in Academia functus ſum; ſed a primo ſtatim tempore firmum cepi propoſitum, maturæ tandem ætati reſervare Medicinæ ſyſtema, non quod nutanti hypotheſium ſuſtentaculo, ſed veritatibus inter ſe connexis & methodo demonſtrativa propoſitis, niteretur, ad artem noſtram, multis, in pathologicis præſertim & medendi methodo, laborantem imperfectionibus, perficiendam & certam ipſius rationem adſtruendam. Ante decem igitur annos evulgavi primum hujus operis ſyſtematici tomum, qui philoſophiam corporis humani vivi & ſani, & doctrinam ſanitatem tuendi vitamque conſervandi tractat, ac haud ita pridem auctior & emendatior recuſus eſt. Succeſſit dein ſecundus tomus, quo philoſophiam corporis humani ægrotantis tradidi, & varii generis cauſas, quibus functiones in corpore varie læduntur, congruo ordine, accurate & copioſe expoſui, ut Medicus rerum inſalubrium, quæ morbis ingenerandis velificantur, cognitionem haberet exquiſitam. Noviſſime in tertio tomo id egi, ut viam ſternerem, ad recte ac penitus percipiendam, & pathologiam, & therapiam. Hinc docui, quo pacto morborum hiſtoriæ colligendæ, morbi dignoſcendi & perite de iis judicandum, genuinam medendi methodum, ex naturæ legibus, arti imitandis & exſequendis, monſtrandis, & redactis in generales quatuor claſſes remediis cunctis, longo uſu probata ſelegi eorumque phyſico-mechanicum in corpus operandi & dextre applicandi modum, candide expoſui. Reſtitit itaque adhuc quartus tomus, ſpecialiſſimam morborum ætiologiam & therapiam, pro tot indi-

viduorum & causarum morbificarum varietate, exhibiturus, cujus nunc primam partem, febrium doctrinam habentem, eruditorum & saniorum Medicorum judicio publice expono, in non poenitendum, uti spero, usum eorum, qui in artis operibus versantur. Neque vero me poenitet, editionem practici hujus operis diu distulisse, & ad hoc usque tempus, quo longa & sufficienti experientia instructus, certa ubique cum ratione id elaborare possum. Ego enim non sine animi indignatione & ægritudine vidi, quam temere ludant de hominum corio medentum imperiti & quot quantaque damna inconsulta medicina inferant. Tædet etiam prorsus multorum, immo plurimorum practicorum librorum, qui immaturo adhuc judicio, & insufficiente, aut plane nulla experientia, ex aliis compilati conscribuntur, erroribus decumanis referti, qui sic cum magno ægrotantium detrimento in vulgus emanant. Ad condendum vero practicum systema, quod firmis & demonstrativis principiis nitatur, ante omnia amplissimo observationum practicarum apparatu opus esse, quisque judicio pollens intelliget facile. Vera enim pathologia, quæ generationem morborum ex concurrentibus variis caussis, genuinum est therapiæ certæ, in curandis & arcendis morbosis afflictionibus occupatæ, fundamentum ac basis. Sanare quoque nihil aliud est, quam causas morborum proximas eorumque effectus tollere & præservare a morbis idem, ac primas morborum origines earumque antecedentes causas, avertere, vel per congrua remedia removere. Ideo necessarium quam maxime est, ut causæ nocentes morbificæ, quæ innumerabiles & mirum natura ac operatione differunt, sufficientes & penitus cognoscantur, ut deinceps, remediorum, causis morborum ceu contraria opponendorum, quæ innumera pariter sunt & natura ac efficacia, pro corporis dispositione, admodum diversa, vires & facultates indagentur & intime perspiciantur. Ad obtinendam autem hanc cognitionem, via datur alia nulla, quam per numerosa observata clinica, cum cura notata in tot individuis, ratione ætatis, sexus, nativitatis, hæreditariæ dispositionis, consuetudinis, victus & vitæ generis, sensibilitatis, valetudinis perpessæ, differentibus, & quod ma-

ximum in morbis non tantum simplicibus & solitariis, verum etiam, qui frequentissimi, complicatis. In ipsa curatione id utique certum, nec ullum morbum curari posse eadem methodo in genere, sed quemvis, propter differentem causarum & individuorum indolem, curandi rationem poscere diversam, individualem scilicet & specialissimam. Quæ quum firmum requirat judicium, quo observatis & expensis curate circumstantiis singulis, quid de morbo sentiendum, quomodo curatio instituenda, quibus auxiliis utendum & quo ordine ac dosi hæc adhibenda? omnino necessarium est, ut ex numero pluribus observationibus addiscatur hæc & colligatur. Interim solæ observationes, etiam cautissime conscriptæ, neutiquam sufficiunt, ad evitandos tam in judicando, quam usu remediorum errores, sed clave opus est, qua rerum in historiis obviarum facti causas eruere, detegere, aperire, clare demonstrare, tandemque ex observatis particularibus plurimis, axiomata universalia, magnæ ad pathologiæ & therapiæ incrementa utilitatis, elicere possimus. Jam hæc clavis nihil aliud est, quam illa rerum medicarum scientia, quæ depromta est ex principiis in sensum & conceptum cadentibus, anatomicis nempe & physico-mechanicis, ita ut illorum ope ea, quæ ad corporis humani ejusque partium intimam structuram & ex hac dependentes singularum functiones pertinent, & horum beneficio, indoles & facultate rerum corporearum, quæ non pro arbitrio, sed ex necessitate a summo creatore indita immutabili, in corpus agont, ac unice vitam, sanitatem, mortem & morbos, horumque & præservationem, & curationem, dispensant, cognoscantur. Præ omnibus tamen opus est deducta ex his principiis pathologia vera, qua si quis destituitur, nihil solidi, nihil recti, de medicamentorum viribus, an in hoc vel illo morbo & individuo, salubria sint, vel insalubria? judicare valet. Quam manca autem & hiulca sit, quamque infirmis fundamentis nitatur, & veterum, & recentiorum plurimorum pathologia, nemo qui penitus eandem sine præjudicio expendit, inficias ire poterit, sed dicere illud & palam scribere, tam odiosum est, quam veritatem eloqui. Ita tamen omnino est. Et ne gravius aut ex affectu forsan scriptum videatur, exemplo sint definitiones, ubivis obviæ. Ve-

ras has & reales, genuinum ac firmum esse principium, ex quo conclusiones & demonstrationes, de essentia, causis & differentiis definiti formandæ, accuratiores Philosophi, profitentur & asserunt omnes. Quæ autem in medica disciplina passim circumferuntur, de arte inprimis medica, de vita, sanitate, morbis, morte, de febre, inflammatione, morbo spasmodico hypochondriaco definitiones, ita sunt comparatæ, ut vix ulla sit, in qua non multum desiderari queat. Quin, quum in physiologicis cerebri & systematis nervosi functio & usus, pensi habetur & a plurimis tantum non ignoretur; ultro innotescit, morbos ex horum vitio etiam ignorari, & mutilam præterea admodum esse, non modo morborum, sed & symptomatum ætiologiam. De therapiæ porro, nostro tempore receptæ, imperfectione testimonio est indubio, illa propudiosa inter Medicos vigens dissensio, de remediorum viribus & usu. Lacerantur hac passim maximæ virtutis auxilia, venæsectio, fonticuli, vesicatoria, purgantia, emetica, martialia, adstringentia, inprimis chinæ cortex, camphorata, volatilia, opiata & mercurialia, quæ nonnulli in totum, nonnulli sub certa tantum conditione rejiciunt, alii vicissim mire laudant ac concelebrant. Luculentius hanc in therapeuticis ignorantiam prodit ingens illa remediorum supellex atque farrago, simplicium & compositorum, Galenicorum & Chymicorum, quam tamen plurimi necessariam judicant ad oppugnandos tam multos & varios morbos. Alii contra universalia tantum crepant, & paucissima numero in usum vocanda esse, contendunt. Ab utraque vero parte diætetica & quasi domestica, illa maximarum in chronicis morbis virium præsidia, quibus Veteres, Chymiæ & Pharmaciæ ignari, gravissimos morbos debellarunt, aqua nimirum, vel pura fontana, vel mineralis, lac, serum lactis, ptisanæ, decocta & infusa specierum vegetabilium, balnea, frictiones, abstinentia quoque & inedia, vel plane ignorantur, vel minimum negliguntur, neque ex merito æstimantur. Sed sic obvios nævos atque defectus Medicinæ, uti hodie fere est, tetigisse sufficiat & iterum inculcasse, quæ satis inculcari possunt nunquam. Jam quo pacto lapsus hi vitandi & quam ego ob id hoc in opere servaverim tractationis rationem, ostendam. Sane quum

vita & sanitas res sit adeo pretiosa & inæstimabilis, princeps & præcipua omnino esto cura, ne quippiam admittatur, quod eandem ullo modo labefactare, multo minus destruere, queat. Eo potius summo enitendum est studio, ut morbi & præmatura mors arceantur. In hoc enim præcipuum medentis positum est officium, tum quod magis in ipsius potestate situm, tum quod ex centum, vix unus eam attingit ætatem, ut ex scientia rerum salubrium & insalubrium, præsentem morbum depellere tuto & certo norit. Ut itaque officio suo recte satisfaciat artifex, per remedia, quæ ipsius manus & instrumenta, nihil plane agere debet ex opinione, quæ secundum *Hippocratem de decent. orn.* in crimen verti debet eam adhibentibus, sed simplex sectanda veritas, cujus genuinus character, si ex indubiis & inconcussæ veritatis principiis, apta connexione ita potest deduci & demonstrari, ut animum convincat, nec dubitatio amplius supersit. Ursit hanc demonstrationem serio jam primus artis conditor, *Hippocrates*, passim. Sic enim graphice scribit *epist. XXVII. ad Athen. oportet non solum dicere, sed etiam demonstrare, quod verum est in Medicina.* Idem *lib. de art. pag.* 9. vult, ut morborum tam manifestorum, quam obscurorum, certæ & infallibiles medelæ sint. Et *lib. de loc. in hom. pag.* 398. *constans*, ait, *& firma est tota Medicina & doctrina optime in ea composita, minime fortuito casu egere videntur.* Atque etiam ego existimo, medicam disciplinam ad demonstrationes conficiendas omnium esse aptissimam. Magnus enim est numerus causarum naturalium, non naturalium & præternaturalium, quæ concurrere debent ad proximam causam, a qua functiones læduntur immediate & morbus fit. Quo vero major rerum vel causarum series & ordo, eo pulcriores, pleniores & perfectiores conficiuntur demonstrationes. Jam, uti supra dictum, secundum optimos demonstrandi magistros, definitiones reales sunt illud principium & fundamentum, ex quo conclusiones firma argumentatione deducendæ, & in quod veritates singulæ tandem resolvuntur. Quare in adornanda hac morborum pervestigatione, hanc mihi præfixi methodum, ut primo loco veram morbi definitionem collocarem, per quam ipse mor-

bus

bus ejusque causa cognosci & ab aliis ratione suæ essentiæ dignosci possit. Dein subjunxi statim generalem morbi historiam, completam cum omnibus necessariis circumstantiis, depromptam partim ex propria, partim aliorum peritissimorum Medicorum experientia, eumque in finem magno cum fructu usus sum ex antiquissimis *Hippocratis & Aretæi*, neque minus *Celsi*, *Cœlii Aureliani & Tralliani* scriptis, qui accuratius recentioribus morborum consignarunt historias, e quibus ob id eximiora loca passim inserui. Enarrata historia, in proximam & adæquatam cujusvis morbi causam, quæ symptomatum genitrix, inquisivi, & simplici simul ac facili methodo cum hac connexi causas antecedentes remotas, item naturales & præternaturales, ostendendo apte & intelligenter, qua ratione hæ ad primam in effectum traducendam conspirent. Tum exposui signa e quibus de morbi eventu judicandum perite, ac, ut sedes morbi & mortis causa innotesceret, addidi demum, quæ in cadaveribus defunctorum reperiantur. Sic tradita morbi theoria, accessi statim ad medicationem & curatorias indicationes, quæ perperam plerumque seorsim tractantur. Curatio enim & medendi methodus opponi debent causis, ideoque etiam proxime cum iis connecti, quo eo melius in oculos incurrant & animo infigatur. Prisca hæc fuit *Hippocratis* sententia, quam *lib. de flat. pag.* 400. sic prodidit: *si quis causas corporis affecti probe cognovit, potens est valde ea afferre, quæ corpori commodent, nimirum contraria, morborum natura perspecta. Est enim secundum naturam Medicina*, idest, Medicina in naturalem statum debet reducere ægrotum. Sed in medicatione merito tenendum: nec Medicum, nec medicamenta, sed ipsam naturam, per quam nihil aliud intelligo, quam corporis machinam potentiis motricibus in solidis & fluidis, nec non ex variis secretoriis & excretoriis artificiosissime constructam, solum sæpe, morrem sanare, causasque ipsius debito tempore & ordine per congrua emunctoria eliminare. Hanc itaque methodum, hunc ordinem naturæ & leges, Medicus ceu peritus ipsius minister cum cura observare & imitari, ac si deficit, in motibus eandem juvare, vel si excedit, ad moderamen & æquilibrium reducere

debet.

debet. Quod, quo pacto recte sit faciendum, leges quasdam, naturæ legibus conformes omnino, tradidi & uberius exposui in *Med. ration. system. tom. III. Sect. II. cap. I. & II. pag.* 388. quæ tamen in ratione fundatæ, quam multiplici experientia sunt comprobatæ. Has qui in medicatione omni observabit curate, peccabit nunquam; qui autem deliquit, certissime contra harum præceptum impegit. Quare omnibus & singulis qui artis exercitio manum admovere volunt, aut jam in eo versantur, sedulo legenda, perpendenda & probe tenenda commendo etiam atque etiam, quæ in citato *tomo tertio*, maximeque *Sect. 2. cap. 1. 2. 3. & 4. seqq.* attuli. Inde enim amplissimum fructum ad resolvendas morborum historias & danda salutaria consilia percipient, & intelligent, specialia hoc in opere practica præcepta, niti universalibus illis omnia. Habeant præterea disciplinæ meæ alumni sibi commendatos casus, quo cuivis capiti subjunxi, cum addita epicrisi. Heic enim, ubi recte actum, perspicient applicationem præceptorum, ubi secus factum esse, candide sine ullius injuria dixi, aliorum damno sapere & cautiores fieri discent. Videbunt etiam ex historiis deprompta salutaria monita, amplissimi in similibus casibus usus. Omnia autem erunt incitamento, ut diligentes sint in annotandis curate morborum historiis, e quibus, ope theoriæ solidæ, ad usum accommodæ, ipsi eruere poterunt canones atque cautelas ad incrementa & pathologiæ & therapiæ longe utilissimas. Nolo tamen, ut mea tantum sectentur, sed ut ex aliis etiam decerpant, quæ vera & ad usum scripta eademque cum prudentia sibi imitanda proponant. Quem in finem habeo ut commendem *Hippocratem*, *Aretæum*, *Trallianum & Celsum*, ex veteribus, ex recentioribus Gallis, *Ballionium* & felicissimum Practicum *Riverium*; ex Italis optimum *Hippocratis* scholiasten, *Mercurialem* nec non *Lancisium & Baglivum*; ex Anglis *VVillisium*, *Sydenhamum & Mortonem*, ex Belgis *Sylvium & Boerhaaven*; ex Germanis *Sennertum*, *Hildanum* ac *Ettmullerum*, non neglectis eorum laboribus, qui novissime in nostra æque ac aliis Germaniæ Academiis, veris principiis & sufficienti experientia instructi, scripserunt. Hæc tam in genere, quam de-

scri-

ſcribendi ratione & uſu hujus libri monuiſſe ſufficiat. Optaſſem quidem, ut practicum opus univerſum, uti animo concepi, luci publicæ ſimul exponere potuiſſem, ſed late nimis patuit campus, quam ut uno ſemeſtri, in tanta ægrotorum, & domi, & foris, conſilium & opem exquirentium, in tanta negotiorum & cauſarum, ex magiſtratu quem gero academico, multitudine, & ſub valetudine adverſa, qua ſub initium anni longius quam per menſem fui detentus, eundem potuerim emetiri. Selegi igitur potiſſimam de febribus doctrinam eandemque in prima hac parte mihi ſumſi explanandam. Dabo tamen operam, ut quam primum fieri poterit, reliquorum adhuc morborum, eodem modo inſtituta tractatio, & ſi DEUS vitam vireſque conceſſerit, vertente forſan anno, lucem aſpiciat. Interim ut hic noſter labor in medentum & ægrotantium fructum cedat ampliſſimum, voveo. Scribeb. Halæ Magdeb. Idibus Maji, anni cIɔIɔccxxix.

CON-

CONSPECTUS
PARTIS PRIMÆ
SECTIO I.

De febribus intermittentibus tam simplicibus, quam compositis & anomalis Catarrhalibus item Exanthematicis & Malignis nec non Erysipelacea,

PROLOGOMENA.

De Febrium natura in genere.

CON-

SECTIO II.

De Febribus acutis inflammatoriis, item lentis putridis hecticis nec non symptomaticis.

SECTIO I.

DE

FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS

Tam Simplicibus quam Anomalis atque Compositis item Catarrhalibus, Exanthematicis & Malignis, nec non Erysipelacea.

PROLEGOMENA

DE

FEBRIUM NATURA IN GENERE.

§. I.

Febris frequẽs & gravis morbus.

SI ullus morbus recte meretur appellari universalis, certe est ipsa febris. Hæc enim universum nervorum genus vehementer exagitat, omniumque in corpore partium functiones graviter pervertit, ut nec solidorum, cordis & arteriarum motus, æquabilis sit atque legitimus, nec sanguinis reliquorumque humorum progressus liber & naturalis, nec saluberrimæ secretiones & excretiones recte succedant, neque etiam ipse animus sibi omnino constet, sed quandoque febrili impetu turbatus, deliret plane. Deinceps omnibus omnino hominibus ex æquo incumbit hic morbus, cujuscunque sint ætatis, sexus & temperamenti, quocunque sub cœlo vivant & quocunque etiam victu & vitæ regimine utantur. Quin epidemice haud raro grassatur multosque simul magna corripit atrocia ac medentibus multum facessat negotii. Neque tantum per se sanitatem subvertit & morbus est primarius, sed sæpe etiam aliis passionibus, uti cachexiæ, scorbuto, phthisi, lui venereæ, hydropi, accedit ceu symptoma, easdemque acerbiores reddit & periculosiores. Ut adeo, calculo exactius subducto, decima mortalium pars, morbo vix alio tollatur e medio, quam febrili.

§. II.

Sæpe tamen salutaris.

Licet autem febris humano generi tam

tam infeſtus & pernicialis ſit morbus; hanc tamen peculiarem obtinet facultatem, & motu inteſtino & progreſſivo quo abſolvitur auctiori cauſam ſuam deſtruat ac ſeipſum ſanare poſſit, immo aliis & gravibus & longis morbis superveniens, eoſdem vincat atque expugnet. Ipſe *Hippocrates* & *Celſus* febrem habuerunt medicinam & morborum præſidium, quo magni etiam morbi curantur, paralyſes, epilepſiæ, convulſivi motus, affectus ſpaſmodici, ſic dicti hypochondriaci, quin conſultum duxerunt, ſuppreſſa citius febre, novam accendere. Et teſtantur etiam obſervationes, quod valetudinarii, poſt febrem, firmam & longam ſanitatem fuerint adepti, quin, quod temperamentum & mores fuerint immutati, qua de re latius videri poteſt diſſertatio noſtra *de febrium ſalubritate*.

§. III.

Febris deſcriptio. Quum igitur febris tantam potentiam, tam ad mortem, quam ſanitatem habeat; in proclivi eſt judicare, ipſius veram & intimam, quoad indolem, generationem atque effectus cognitionem, utilem eſſe Medico & ſcitu neceſſariam. Jam, ſecundum logicas regulas, vera rei cujuſdam definitio, naturam, differentiam & cauſas ipſius comprehendens, verum & optimum eſt demonſtrandi principium, ex quo reliqua phænomena apte deducenda. Hinc omnino etiam de vera, adæquata & reali febris definitione debemus eſſe ſolliciti. Sed pudet & tædet dicere tam multas tamque varias Veterum æque ac recentiorum proſtare febris definitiones; & tamen vix ullam, ullius, aut nonniſi exigui eſſe momenti, ad genuinam ipſius indolem veraſque cauſas exponendas. Mihi itaque ad veritatem accommodate ſic definiendam eſſe febrem videtur: quod ſit ſpaſmodici univerſi ſyſtematis nervoſi & vaſculoſi affectio, juncta cum omnium in corpore functionum læſione orta a cauſa nervoſas partes ad intenſiorem contractionem irritante, ita quidem, ut accedente ipſa, fluida vitalia primum ad interiora, cor & majora vaſa ab externo ambitu agantur, & poſtea, aucta cordis & arteriarum ſyſtole, celeriter cum æſtu per ſtrictiora vaſa iterum extrorſum pellantur, donec ſpaſmo laxato excretiones ſuccedant & febris deſinat.

§. IV.

Cauſa formalis. Aſſero igitur, formalem febris rationem, ſive, ut ita loquar, fundamentalem cauſam, conſiſtere in ſpaſmodica univerſi generis nervoſi & fibroſi affectione, quæ maxime ex ſpinali medulla procedit, & ſucceſſive ab exterioribus ad interiores partes vergit. Docui id pluribus & momentoſis rationibus in *diſſertatione, de vera motuum febrilium indole ac ſede*. Idem vero etiam luculenter arguunt omnia, quæ in febre præſto ſunt pathemata atque phænomena, dolor ſcilicet dorſi, præſertim circa lumbos, horror, rigor, frigus, præſertim extremorum, tremor, unguium livor, vaſorum in manibus & pedibus detumeſcentia, cutis contracta & arida oſcitatio, pandiculatio, pallidus & lividus faciei color, tremens & palpitans cordis motus, præcordiorum anxietas, ſpiratio ægra, inquietudo, corporis jactatio, ſenſus ebullientis circa præcordia ſanguinis, pulſus contractus, parvus ac debilis, nauſea & inclinatio ad vomitum, alvi & perſpirationis ſuppreſſio, cum urina tenui & aquoſa.

§. V.

Cauſæ materiales variæ. Hinc prona jam fluit conſequentia, quod omnia, quæ totum nervoſarum & vaſculoſarum partium ſyſtema ad ſpaſmos irritare & ſollicitare poſſunt, ad ingenerandam febrem ſint aptiſſima. Horum claſſem ducunt vehementes animi commotiones, terror, inprimis & ira, materia venenata & ſubtilis cauſtica, vel intus genita, vel per contagium ſuſcepta, intercepta perſpiratio, ſudores critici cohibiti, exanthemata retropulſa, materia purulenta

rulenta ulcerosa, passim in partibus obhærescens, alimenta nimis acria, corruptæ & biliosæ primis in viis hærentes cruditates, nimiæ vigiliæ, dolor vehemens ac nervosarum partium tensio, in inflammationibus, tumoribus & abscessibus, læsiones nervosarum partium ab acuto instrumento, ab acri & corrosivo pharmaco, balnea frigida & vicissim nimis calida, aut adstringentia. Sed pro differente harum causarum indole & vario quo nervosum genus infestant modo, differunt etiam prognatæ inde febres, ut nonnullæ sint benigniores, nonnullæ maligniores, aliæ continuæ, simplices, vel compositæ, regulares, vel anomalæ, exanthematicæ, putridæ, hecticæ, vellentæ, ut porro quædam facilius, vel difficilius sanationem admittant, quædam cito decurrant, quædam longius extrahantur, quædam etiam hominem perimant. De qua febrium origine earumque causis & differentiis, pluribus egi in *dissertatione de generatione febrium*.

§. VI.

Febris duplici motu absolvitur. Neque vero omnis celerior cordis & arteriarum systole, expulsu frequentiori cognoscenda, & auctus cum calore intensiori sanguinis circuitus, febris est. Sæpe enim talis a vehementi corporis exercitatione, vel sanguinis per calida & spirituosa commotione, accidit. Sed ille tantum intensior fluidorum circuitus & illa auctior cordis & arteriarum systole, febris dicenda, quæ a causis internis inducitur & sequitur horrorem, rigorem & frigus partium externarum. Duplex enim in febre sociatus motus, unus qui a peripheria ad centrum, sive a partibus externis ad internas, cor & pulmones, vergit; alter qui hunc sequitur contrarius, a centro ad corporis peripheriam. Illi junctus pulsus parvus, contractus, debilis, cum præcordiorum anxietate & spirandi angustia; huic auctior arteriarum motus, pulsus magnus & æstus, extremas etiam corporis partes occupans. Duplicem hunc febrem absolvere motum pridem jam notavit primus artis nostræ parens *Hippocrates*, eundemque disertis verbis fuse descripsit *l. de flat.* hunc in sensum: in febre per horrorem sanguinem ab extremis corporis partibus, quæ exsangues & propter frigus palpitant, decedere & concurrere ad locos maxime calidos, & ob sanguinis ibi collecti abundantiam suscitari calorem, ad externa demum transeuntem.

§. VII.

uno morboso. Duplex hic motus diversæ plane indolis atque virtutis. Primus ille, a peripheria ad centrum, minus salutaris, sed κατ' ἐξοχὴν morbosus, quin interdum mortifer. Qui enim moriuntur ex febre, sive continua sit, sive intermittens, acuta, sive chronica, pereunt sub spasmo, frigore, horrore & rigore partium externarum convulsionibus, quia cor, pulmones & cerebrum, sanguine intus congesto nimium obruta, eundem ob debilitatem amplius repellere nequeunt. *Altero salutari:* Alter vero ab interioribus & centro, ad circumferentiam & minima vascula motus, salutaris est & vitalis, immo medicinalis & conservatorius. Sub hoc enim & per hunc, ipsa materia, spasmum febrilem ciens, successu temporis corrigitur, discutitur, ejicitur & ipsa febris solvitur.

§. VIII.

Febris solutio. Nimirum quum causa motus febrilis sit spasmus universalis, nunquam penitus cessat ille, nisi hic fuerit solutus. Hunc autem solutum esse indicatur, si perspiratio fit liberior, mado, vel sudor in cute apparet, pulsus antea durus, impetuosus & celer, mollior fit, moderatus ac tardior, si ruina sedimentum ponit & vires successive redeunt. Hæc junctim apparentia, morbi solutionem nunciant & crisis nomine veniunt, quia ex iis medicus judicium de morbo ferre potest. Hoc etiam sensu exponenda Veterum definitio febris; quod sit lu-

cta cum morbo. Quod si scilicet spasmus, succos ad interiora urgens, validior est cordis & arteriarum motu ad externa repellente, morbus vincit & mors incidit. Si autem motus per spasmum retrogradus superatur a vitali cordis & arteriarum systole extrorsum sanguinem trudente, morbus abigitur & sanitas redit. Quæ quidem naturæ post luctam hanc victoria, certis, septenario potissimum numero computatis diebus, accidit, qui ob id vocantur critici, quibusque medico de morbi eventu judicandum.

§. IX.

Ter naturam & artē præstanda. Ineffabilis igitur divina providentia merito celebranda, quæ corporis nostri machinam animalem, tam sapienter potentiis & facultatibus instruxit motricibus, ut ipse morbus, qui nunquam non cum læsione functionum partium & vitæ sanitatisque periculo accidit, ad expugnandam ipsam suam causam suique curationem sæpissime vergat & vergere possit. Atque adeo, quum ipsa natura sit optima morborum, etiam ipsius febris, medicatrix, perniciosum omnino est molimen, febriles in salutem tendentes motus, imprudenter medicina suspendere, supprimere, aut plane tollere velle. Secundandum potius naturæ saluberrimum opus, quod per auctiorem progressivum humorum motum, ad correctionem & resolutionem materiæ morbificæ ipsiusque tandem excretionem dirigitur. Id quod optime perficitur diluentibus, humectantibus, temperantibus, aperientibus, roborantibus & nitrosis, nec non iis, quæ, tempore præsertim intermissionis, congruas excretiones promovent.

§. X.

Conclusio. Hæc est nostra sobria & rationalis febrium theoria, causis manifestis, intellectui obviis & ex necessitate agentibus, physicomechanicis, nitens. Ex qua omnia, quæ circa febrilium motuum negotium occurrunt, phænomena, symptomata & effectus, ordine concinno & apta connexione deduci possunt & explicari. Quod quo pacto sit faciendum, & qua ratione etiam ex hac theoria methodus medendi congrua elicienda causisque opponenda remedia, uberius patebit ex iis, quæ in speciali quarumvis febrium tractatione, jam dicemus.

CAPUT PRIMUM.

De Febre Tertiana.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Nulla febris est, quæ tam exacte motus febrilis in genere, qui & vasa, & nervosas partes infestat, & *Hippocrati* Græcisque rigoris nomine quasi per excellentiam venit, naturam ac genium manifestat & quæ tam frequenter affligit, nec ulli ætati, temperamento vel sexui parcit, quam quæ alternis diebus cum rigore & horrore invadit, subsequente celeri, qui ex frequentia cognoscitur pulsu, nec non anxio & ardenti calore, ac tertiana dicitur. *Tertiana quæ dicatur?*

§. II.

Hæc, præsertim si regularis & legitima, his incedit symptomatibus. Caput primum dolet, artus languent, lumborum percipitur dolor circa primam dorsalem vertebram, qui per dorsi longitudinem versus epigastrium ascendit, cum dolorifico tensionis in hypochondriis sensu alvique strictura, accedit partium externarum, præsertim narium & aurium, refrigeratio, pandiculatio, oscitatio & horror, membra sæpius graviter concutiens, pulsu simul parvo, contracto & debili, interdum quoque ægro sitiente. Sequitur dein nausea, cum inani ad vomendum conatu, vel etiam ipsa vomitio materiæ biliosæ & pituitosæ, quandoque viridis, juncta sæpius tussi molesta cum pituitæ rejectione, ex stomachi cruditatibus acido viscidis oriunda. Tum universum corpus fervor, *Ipsius decursus & symptomata.*

vor,

vor, sive anxius, ardens & siccus calor occupat, facies antea collapsa & pallida, cutis contracta & rigida vasaque in manibus ac pedibus inanita resurgunt, rubescere ac tumescere incipiunt, arteriarum quoque pulsus major, plenior & citatior micat, inquietudo intensior spiritusque difficilior fit & ægri oculis vix clausis aliena multa loquuntur. Decrescunt postea sensim hæc symptomata, æstus mitescit, cutis laxatur & madescit, urina emittitur flammei coloris, qualis comparet in destillatione spiritus nitri, vel aquæ fortis, sine sedimento tamen, arteriæ simul mollius tangentis manum feriunt & sudore prorumpente paroxysmus discedit, qui tamen pro differentia naturarum & causæ morbificæ quoad durationem varius, ita quidem, ut in quibusdam ad decem vel undecim, in quibusdam ad viginti horas protrahatur. Subsequenti intercalari die; corpus quidem adhuc languet, frigidiusculum est, facileque inhorrescit, pulsus tamen sub febris impetu citatus & vehemens, tardius jam & debilis undulat & urina quoque crassior mingitur ac sedimentum ponit, vel minimum nubeculam, quæ dispositio ad sedimentum, exhibet.

§. III.

Causa formalis. Sic decurrens paroxysmus febrilis, ipsa syptomatum ratione teste, quamoptime ad motus nervosarum partium universi fere corporis spasmodico-convulsivos referri meretur, quo etiam fit, ut omnia ea, quæ nervosas partes ad motus anomalos irritant, uti quidem faciunt animi affectus, fortiora cathartica, nec non cum cibis vel aere susceptæ materiæ acres, causticæ & venenatæ, item omnia adstringentia, frigida & quæ nervis inimica sunt, quin clysteres acres, quos purgantia validiora ingrediuntur, tum ad generationem, tum recidivam, vel minimum exacerbationem febris, plurimum omnino conferant.

§. IV.

Materialis. Causam horum motuum febrilium in tertiana Veteres quidem bilem intemperatam, ab aliis humoribus separatam & extra venas in imo ventre nidulantem, esse censuerunt: est vero potius materia quæ illos excitat & fovet excrementitia salino-sulphureæ & activæ indolis, quæ nostro quidem judicio, sedem potissimum habet prima in regione, partim in biliariis hepatis ductibus, partim in flexura duodeni. Scilicet hoc in cavo humores biliosi, salivales, præsertim pancreaticus, jam tum vitiati, mutua cum cruditatibus ex prava digestione confermentatione ipsaq; diuturniori mora & stagnatione, ejusmodi virulentam gignunt materiam, quæ hinc successive per vasa lactea ad sanguinem & cum hoc ad nervosas capitis, medullæ spinalis, ventriculi, intestinorum & nerveas aliorum ductuum secretoriorum & excretoriorum tunicas sufficienti quantitate delata, universalem ejusmodi spasmum ciet, sub quo sanguis ad interiora & vasa majora primum urgetur, postea vero aucto systaltico cordis & arteriarum motu, totius massæ sanguinis & humorum progressus intenditur, obstructiones in minimis nervosarum partium canaliculis expediuntur, & remittente spasmo relaxatisque excretoriis, febrilis quæ insedit materia per cutis spiracula, perspiratione, aut sudore opportune ejicitur insultusque cessat, donec par rursus hujus excrementitiæ materiæ quantitas ex primis viis ad sanguinem tunicasque nervosas denuo fuerit translata novumque inducat paroxysmum.

§. V.

Causæ antecedentis. Expedita autem hujus materiei ipsiusque tertianæ genesis est in corpore exquisitioris sensus, cholericæ constitutionis, ad spasmos animique motus proclivi, in ætate plus consistente, quam infantili & senili, regnante æstate nimis fervida & flantibus ex austro & euro ventis, præsertim si potio

frigida fuerit ingurgitata vel corpus tempore vespertino, aut nocturno, auræ frigidiori & humidiori, aut plane insectorum minimorum copia circa compluvia & stagna refertæ, diutius expositum, multo magis quando venter cruditatibus oppletus, vel cibi gravis materiæ, aut adstringentis facultatis, & maxime omnium cum nausea, assumti.

§. VI.

& procatarctica, Neque minus frequenti experientia confirmatum habemus, corpora spongiosiora tempore vernali post largiorem sanguinis missionem, facile in febres tertianas nothas, vel catarrhales incedere, eo facilius, quando, præsertim grassantibus jam febribus, pluvioso & humido cœlo committuntur & stomachus cibo minus solubili infarcitur. Novimus quoque a purpura frigore externo repulsa, a scabie linimentorum mercurialium & sulphuratorum ope intempestive siccata, ab improvido acidulorum & aquarum mineralium, neglecto simul regimine & assumtis rudioribus alimentis, potu, nec non a percalido Carolinarum, quæ adstringentis virtutis, thermarum, vel aliorum balneorum, corpore præsertim plethorico, impuro & crudelitatibus referto, usu, febrem tertianam, interdum continuam, interdum duplicem & anomalam, accessisse.

§. VII.

Dividitur in legitimam & notham. Ex his incunabulis pro gnata tertiana, non semper una eademque facie incedit, sed discrepat ideoque merito a Medicis in varias dispescitur species. Est quippe vel legitima, vel notha. Illa potissimum adoriri solet homines biliosæ constitutionis & sensu exquisitiori pollentes, inprimis sub præcalida aeris æstivi intemperie, acerbioribus etiam paullo stipatur symptomatibus, horrore scilicet, calore, capitis dolore, siti, vomitu & anxietate, urina secedente intensius flammea, breviori tamen temporis spatio solvitur atque discedit. *Hippocrates* quidem exquisitam hanc duodecim horis defervere & septimo paroxysmo finiri, passim asserit, sed tam exactæ periodi febres in septentrionalibus nostris humidioribus & frigidioribus regionibus non observantur, & recte hinc perhibet *Mercurialis prælect. Bonon. pag.* 190. *rarissime tertiana exquisita Hippocratis invenitur, neque ego vix vidi, & jam quadraginta anni sunt, quod praxin exercui*: id quod ipse etiam asseverare possum. In notha autem, sive spuria, mitiora quidem præsto sunt pathemata, calor non tam ardens, vomitus non ita frequens, urina non adeo flammei coloris, sed diutius extrahitur & vacuo etiam die virium languor, artuum lassitudo cum inappetentia relinquitur. Adhæc segnioris magis naturæ homines, sequiorem sexum & qui spongiosioris sunt habitus, autumnali maxime tempore, infestat.

§. VIII.

Regularis dein est, vel irregularis, sive anomala & confusa. Illa typum servat æqualem, tam ratione temporis invasionis, quam solutionis, longitudinis ac brevitatis paroxysmi & suetis ceterum incedit symptomatibus. In hac vicissim tempus accessionis inordinatum, mox ante, mox post meridiem, jam circa vesperam, quin mediam noctem, ipse paroxysmus, modo brevior, modo longior, urina remissionis, vel intermissionis tempore, nihil dimittit, sudor vel nimis largus, vacuo etiam die adest & passiones complicantur insolitæ, pro naturarum diversitate diversæ, ut vel alvi fluxus, vel narium hæmorrhagiæ, vel enormes stomachi etiam subversiones, aut graves capitis dolores, mentis alienationes, anxietates cardialgicæ summæ, artuum dolores ventrisque tormina præsto sint. Et tales irregulares febres quæ typum non servant, sunt plerumque epidemicæ, ex præternaturali & insolita æstatis vel autumni constitutione provenientes, ut plurimum continuæ, *Regularem & irregularem.*

quales etiam elapso 1727. anno per universam fere Germaniam, post intensam atmosphæræ per multos menses siccitatem & caliditatem, populares habuerunt circuitus.

§. IX.

Simplicem & duplicem. Nonnunquam porro simplex, nonnumquam duplex observatur. Simplices paroxysmi alternis diebus recurrunt, duplex autem quotidie accedit, interdum quoque bis, uno die vacuo. Distinguenda tamen duplex a quotidiana, qua accessionis tempora quotidie servat æqualia, quum in illa paroxysmi recursus alternis diebus respondeat.

§. X.

Continuam. Continua quoque occurrit tertiana, his dignoscenda signis: adoritur cum horrore, anxietate, vomitu, æstu & ingenti languore, nec sequenti die symptomata hæc prorsus intermittunt, sed tantum remittunt, pulsuumque manet adhuc frequentia, cum æstu & languente debilitate, paroxysmi autem die, præcedente levi externorum refrigeratione, omnia iterum exasperantur & ingravescunt. Et talis febris, si epidemia, durat quandoque per duas vel tres hebdomades antequam in legitimam intermittentem concedat: fit autem crebrius, ut tertiana primum per aliquot dies sit continua & postea in intermittentem bono transeat omine, malo contra, ex intermittente in continuam.

§. XI.

Epidemiam & endemiā. Plerumque tam simplices & regulares, quam duplices & anomalæ, sunt epidemicæ & ex insolita temporum tempestatumque, æstate inprimis constitutione proficiscuntur. Endemiæ quæ audiunt, familiares & quasi propriæ sunt certis quibusdam locis, depressioris scilicet situs, uliginosis, piscinis paludibusque cinctis, culicum & insectorum proventu infestis, ita prorsus, ut incolæ rarius annum a febre immunes transigant & advenæ crebrius exerceantur ac difficulter ex toto liberentur.

§. XII.

Tertianæ mitior accedit. Omnia hæc febris tertianæ genera mitius primum accedunt, repetentibus autem paroxysmis vehementia invalescunt, manifesto indicio, inordinatis istis, solidorum & fluidorum sub impetu motibus, magis adhuc inquinari magisque intemperatos reddi corporis succos, qui imminuto intermissionis diebus perspirationis & excretionum successu, pejorem adhuc successive indolem contrahunt.

§. XIII.

Paroxysmus quomodo solvatur. Singuli paroxysmi, laxata jam cutis compage, madore, vel sudore solvuntur, urina die intercalari crassior mingitur & nubeculam exhibet, vel plane sedimentum ponit, quod eo copiosius, quod plus corpus sanguine & succis abundat. Si vero sub declinatione sudor non prodit, urina etiam tenuis & aquosa die vacuo secedit alvique siccitas impensior, uti hyppochondriacis maxime solemne, adest, valde affectum esse spasmis a materia rebelli febrili nervosarum partium systema arguunt.

§. XIV.

Febris elutio spontanea. Tertio ut plurimum vel quarto paroxysmo ulcuscula circa labia prodeunt & lotium cum ardore quodam redditur, tumque symptomata notabiliter mitescunt. Optime autem & securissime hæc febris a natura vel sola, vel arte adjuta, ex toto solvitur, erumpente bilioso copioso alvi fluxu & auctiori excretionis cuticularis die a febre immuni successu, quod ex magnitudine & vigore pulsus viriumque incremento cognoscitur. Qui tamen epidemicis & anomalis laborant, soluta licet febre, difficilius convalescunt & vires recuperant, ideoque diæta exactiori indigent.

§. XV.

Consumit corpus & gignit sordes. Nulla ex febrium genere, calore & auctiori sub paroxysmo motu interno, tam celeriter corpus succulentum exsiccat & obesum emaciat, tantamque biliosorum recrementorum, quæ per vomitum, alvum & urinam secedunt,

dunt, copiam ingignit, ac tertiana, intensiori ac diuturniori æstu stipata. Et hæc fuit procul dubio ratio, quod Veteres febrem hanc a bile intemperata, exsuperante derivarint, licet hæc redundantia potius effectus quam causa sit.

§. XVI.

Quæ cõtumaciores. Longiores & contumaciores sunt autumnales & hiemales tertianæ, tum vero maxime, quando viscera male constituta prima regio spasmis & flatibus referta, alvus strictior, æger vorax multumque, præsertim ante accessionem, ingerit, nec non ubi conveniens regimen in paroxysmo & post eum, supprimendo sudorem, negligitur, vel etiam medicatio perperam instituitur, uti plerumque evenit *quæ breviores.* in plebeis & qui manuum ministerio victum parant, confirmante hæc ipso *Hippocrate Sect. I. aph. IX.* Breviores contra minusque ancipites sunt, si æstate incidunt, prima regio & viscera ad sanitatem disposita & regimen diæteticum æque ac diaphoreticum tempore vacuo rite observatur.

§. XVII.

Male tractata alios adducit morbos. Licet omnis intermittens non adeo periculosa sit, vix tamen ulla circumspectiori diætæ ratione & tam provida methodo excipienda, quam tertiana & quartana. Quod, si non servatur, in truculentos & immedicabiles morbos adducit ægrotantes, febrem nempe lentam, hecticam, subitum pedum tumorem & hydropem, contracturas & acerbos dolores artuum, malum flatulentum & hypochondriacum variique generis morbos spasmodico convulsivos, infantes in lethalem plane epilepsiam, qui omnes morbi facile succrescunt post præposterum ac nimium adstringentium, ante sufficientem materiæ excrementitiæ correctionem & evacuationem, usum. Hinc apprime ad veritatem *Trallianus lib. 12. cap. 6.* tradit: *tertiana*, inquiens, *facilis quidem curatu, quum autem a Medicis illis, qui non recta ratione & via utuntur, male tractatur, non modo difficilis curatu, sed & insanabilis interdum redditur.*

§. XVIII.

In alias quoque febriũ species. Ex facili quoque tertiana per Medici & laborantis errorem in aliam febris speciem transit, simplex scilicet in duplicem, quandoque triplicem, immo in quotidianam & lentam, vel plane continuam, aut cholericam.

§. XIX.

Facile repetit. Crebrius demum & facilius quam ullus alius morbus redit tertiana & quartana, inprimis præpostera medicatione suppressa. Simulac enim corpus a febre haud ita pridem liberatum aeri paullo frigidiori & humidiori ventoque asperiori ex septentrione spiranti exponitur, vel stomachus copioso, aut insalubri cibo plus justo aggravatur, vel quidam animi motus, ita potissimum aut terror, incidunt, vel etiam purgans paullo acrius propinatur, protinus spasmi febriles, dolor in capite, cum refrigeratione partium ipsius externarum, aurium & narium, oscitatio, pandiculatio, dolor circa primam lumbarem vertebram, & languor artuum, hypochrondriorum cum anxietate & alvi strictura, tensio, horripilatio & refrigeratio, cum subsequente æstu, accedunt, quamvis sub prima repetentis morbi accessione, non secus ac in principio omnis febris intermittentis, mitiora sint hæc & sequentibus paroxysmis exacerbentur.

METHODUS Præservatoria.

§. I.

Arcentur per rerum n. n. usum Quum itaque febres tertianæ plerumque epidemicæ sint & populariter grassentur, earumque causa antecedens febrem ingignens, potissimum in aeris vitio, vel diuturna intemperie, nec non in cohibita excretione per cutim & cruditatum prima in regione sentina, contineatur; facile patet, tempore quo circumeunt, intemperatum, impurum & vappidum aerem esse fugiendum, vitando maxime

xime omnium vespertinam humidiorem auram, neque cibo copioso aut gravi stomachum onerandum, neque potum largiorem, multo minus spirituosum, vel acescentem ingerendum, neque etiam animi affectibus indulgendum.

§. II.

Per remedia. Inter remedia quæ a febrium insultu defendunt, æstate nimis fervida ex usu sunt pulveres leniter nitrosi, absorbentes & diaphoretici, decocta etiam temperata & diluentia, ex radice cichorii, scorzoneræ, rasura cornu cervi, hordeo mundo, ad potum ordinarium proficua, nec non acidulæ Selteranæ, vel Wildungenses, quæ simul alvinam excretionem liberam reddunt. Expedit porro quoque mane infuso theiformi, ex herba sanguinem depurante, ut scordio, veronica, post somnum excretionem per cutis poros elicere ac promovere. Neque enim facile febris alvo soluta & perspiratione libera accedit, ut potius quandocumque illa præter morem adstringitur corpusque languens & frigidiusculum est, febrem præstolari, haud fallaci judicandum sit augurio.

INDICATIONES *Curatoriæ.*

§. I.

Quæ indicentur in genere. In curatione vero omnis medentis intentio ad causarum proximarum remotionem dirigenda. Atque adeo, quum potissimum tenuis, acris, mobilis & biliosus humor, nervosarum partium & tunicarum vasorum systema universum, ad universalem spasmum & stricturam exstimulans in causa sit: recte utique colligitur, generales medendi intentiones his contineri momentis: 1) ut subtilis illa & caustica acrimonia temperetur & emendetur; 2) ut correcta & præparata materia peccans, quæ a perspiratione intercepta in corpore & genita fuit & relicta, per cutis inprimis spiracula leniter diffletur & evacuetur; 3) ut vehementia spasmorum, qui præsertim sub frigore & horrore sæva concitant symptomata, mitigetur; 4) ut cruditates acido-viscido-biliosæ, in duodeno potissimum stabulantes, quæ nidum & hospitium præbent materiæ febrili, tempestive invertantur & expurgentur; 5) ut vigor motuum post paroxysmum solidus reddatur & excretionum successus servetur, ne, uti quidem post omnem vehementem morbi impetum & partium nervoso-musculosarum spasmum solenne, atonia & motuum languor succrescat, nec inde sanguinis & humorum progressus unacum secretionibus & excretionibus elanguescant & hac ratione de novo materia febrilis generetur, foveatur & accumuletur; & denique 6) ut, quum hæc febris ex facili redeat, cessante jam hac ipsa, novæ materiæ ad inducendam recidivam aptæ generatio, studio impediatur & præcaveatur summo.

§. II.

Humores biliosi temperandi. Ad obtinendum itaque primæ indicationis scopum, acrimoniam nempe biliosam, quæ ob intensiorem æstum succos successive collutulat omnes, contemperandam, nihil efficacius nitro, vulgari tantum rite depurato, quippe quod sulphur volatile, a quo motus intestinus cietur, figendo, æstum extinguit & longe præstantioris effectus est acidis, quæ calorem quidem reprimunt, sed humores simul inspissant, quum illud eosdem fluxiles potius servet ac tenues. Egregie quoque acrimoniam sulphuream biliosam obtundunt diluentia & humectantia, potui destinanda, cujus generis sunt ptisanæ ex hordeo, radice scorzoneræ, rasura cornu cervi, succo & corticibus citri, ex aqua pura debito modo decoctis, item decoctum avenaceum, vulgo *Der Daber Crandt* serum lactis dulce, aquæ Selteranæ, vel etiam cerevisiæ tenues, bene coctæ ac diureticæ. Et hæc quidem in paroxysmo potissimum ex usu sunt.

§. III. Ex

§. III.

Per poros evacuandi. Ex præscripto secundæ indicationis id agendum medenti quo humores tenues, excrementitios, biliosos, præparatos nunc & correctos, laxata post paroxysmum porosa & cribrosa cute, blande educat. Perficitur hoc apprime diaphoreticis lenioribus, cerussa scilicet antimonii, antimonio diaphoretico, cornu cervi usto & philosophice præparato, nec non insuso theiformi, quod scordium, vel carduum benedictum & cortices citri habet, item essentia scordii, vel cardui benedicti, probe quidem saturata, non tamen adeo spirituosa, cum liquore nostro anodyno minerali permixta.

§. IV.

Spasmi in paroxysmo mitigandi. Tertia indicatio vehementiæ spasmorum ipso in paroxysmo mitigandæ dicata est. In qua quidem explenda præstans utique jam laudatus usus nitrosorum refrigerantium, lenium diaphoreticorum & diluentium blandumque madorem elicientium. Inprimis egregia hoc nomine virtus liquoris nostri anodyni mineralis, vel qui ipsi surrogari potest, spiritus nitri dulcis bene præparati, quippe qui blando suo & naturæ amico anodyno sulphure effrenes fluidi nervei & solidarum nervosarum & musculosarum partium motus compescit, eo felicius, quando is vel cum pulveribus fixis, vel essentiis diaphoreticis maritatur & cum aquis, quæ pariter sedativæ virtutis, florum scilicet sambuci, tiliæ, primulæ veris, liliorum convallium, chamomillæ vulgaris, rosarum, acaciæ, ulmariæ, item cerasorum nigrorum, propinatur.

§. V.

Sordes primæ regionis acidæ obtundendæ. Quumque prima corporis regio sordibus maxime excrementitiis & biliosis scatens mineram & fomitem materiæ febrili præbeat, eo, ut quarta præcipit indicatio, quam maxime annitendum, quo confluentes huc ex universo corpore intemperati & vitiosi succi attemperentur & eliminentur. Hinc ubi acidæ cruditates exuberant, sola absorbentia, tam terrea alcalina, quam salina, utramq; absolvunt paginam, & inter hæc spectatæ potissimum & securæ virtutis lapides & chelę cancrorum, nec non testæ ovorum, quæ ut teneriora & facile solubilia, merito anteferenda marinis, rudioribus & ægrius liquescentibus cumque acido in adstrictivam plane facultatem transeuntibus.

§. VI.

Biliosæ viscidæ corrigendæ. Quando biliosa porro præsto est acredo, nitro, uti meminimus, nihil superius; si vero lenti ac tenaces, viscidi succi intus consistunt, salium neutrorum laudata virtus, tartari quippe vitriolati, salis digestivi Sylvii, ex capite mortuo spiritus salis ammoniaci, ex æquali parte salis tartari & salis ammoniaci, confecti, salis quoque ipsius ammoniaci depurati. Quæ certe, maxime in robustioribus & victui crasso, duro, marino assuetis, Suecis, Batavis, Westphalis, quibus ut plurimum diuturnæ esse solent febres, commendari merentur, opus autem est, ut cum sufficienti aqueo vehiculo diluta exhibeantur. *Et evacuandæ per inferiora.* Hæc quippe, si repetita, vel majori dosi præbentur, præter effectum incidentem, alvum quoque movent & sordes efficaciter evehunt, eoque nomine nostro jam tempore haud mediocrem salubritatis laudem adepta salia, ex aquis medicatis parata, Sedlicense scilicet, Egranum, & ad horum imitationem confectum sic dictum Ebshamense sal, quæ ad unciam dimidiam & plus in aquæ mensura liquata, viscidas & excrementitias primarum viarum sordes detergendo & exturbando, spectati adversus intermittentes & qui ex ventriculo oriuntur morbos sunt usus. Idem præstat detecta a nobis aqua Sedlicensis amara, ad mensuram dimidiam, diebus intercalaribus ter vel quater hausta, ut vel hac sola tertianas sæpe curatas viderim. Quandoque tamen tenerior ventriculi constitutio & spasmorum in ipso cum acidis, ponticis succis,

succis frequentia, uti solenne in infantibus, senibus & passione hypochondriaca & cardialgica affectis, salium, præsertim copiose datorum, usum interdicit, eaque propter, mannam tantum ad unam vel duas uncias, cum, vel etiam sine rhabarbaro, adiecta una vel dimidia terræ foliatæ drachma & aliquot olei de cedro guttis, potius offerre expedit.

§. VII.

Superiora, Ubi demum ipsum duodenum copioso, bilioso & vitioso humore oppletum, vel plane biliarii ductus lentis & pravis succis farcti, ut per superiora emeticorum ope evacuatio instituatur, e re est. Hunc in finem tenerioribus exhibenda radix ipecuanha nodosa, robustioribus autem hæc tartaro emetico ad granum unum vel duo admixto, ipse quoque tartarus emeticus solus, vel, qui melius adhuc, julepus noster emeticus, ex aqua corticum citri spirituosa, julepo rosarum & tartaro emetico soluto confectus. *vel utraque.* Quod si vero non tantum superiora, verum etiam inferiora intestina a recrementis liberare, in ingluvie maxime deditis, necessarium, utrumque commode obtineri potest infuso mannato, quod unciam unam vel unam cum dimidia mannæ, terræ foliatæ tartari drachmam & tartari emetici unum vel duo grana, habet.

§. VIII.

Debiles partes roborandæ. Correctis sic & evacuatis noxiis per varia excernicula humoribus ad quintæ indicationis normam eo dirigenda medicatio, quo universum solidarum partium, maximeque ventriculi & intestinorum systema, ob diuturnos spasmos & paroxysmos a robore dejectum firmetur iterum. Versatur in hoc rite perficiendo præcipuum curationis intermittentium momentum, ita prorsus, ut usurpatis quantumvis diu alterantibus, aperientibus, amaris & evacuantibus, paroxysmus tamen nihilo secius persistat, accommodis contra roborantibus debito modo usurpatis, remittat ac cesset. Scilicet reddito nervosis, vasculosis & musculosis partibus robore, non tam pronæ ac promtæ sunt ad concipiendas humorum stagnationes, spasmorum insultantium causas, sed liberior potius sanguinis omnisque generis succorum fit circuitus, pulsus auctior & respiratio cum secretionibus & excretionibus vegetior, ut non modo paroxysmi sistantur, sed & nova febrilis spasmi minera dispellatur, quæ alias, languente vacuo die perspiratione pulsuque tardo, succrescit.

§. IX.

Ex omnibus vero, quæ huic usque innotuerunt specificis antifebrilibus, adstrictiva vi agentibus, corticibus nempe & radicibus adstringentibus, nec non ex marte vel alumine confectis, quin etiam paullo calidioribus, nullum quod magis accommodatum, temperatum, omnibus ætatibus, temperamentis & sexui idoneum ac vel mille auspicatis experimentis comprobatum, quin tota, ut ajunt, substantia medicatum pluribusque indicationibus satisfaciens, quam cortex ille Peruvianus, China Chinæ nomine notus, quippe qui, si convenienti tempore, modo ac regimine usurpatur, ut excretiones naturales non sufflaminet, sed potius promoveat, propter terreum lene adstringens elementum & balsamicam amaritiem, omnibus aliis palmam præripit, & aliquot dosibus tantum vel ad miraculum, febriles compescit paroxysmos. *Optime per corticem chinæ.* Longe tamen efficacior est in pulvere & substantia, quam in decocto, infuso, essentia, aut extracto, ipsoque sic ceteris paribus tempore vacuo exhibito; pulsus fit vividior, calor cum perspiratione auctior, alvus, præsertim in cholericis, fluidior, manifesto faustæ operationis indicio. Mihi quidem in frequenti usu electuarium, cujus ope innumeros febrientes persanavi, hac ratione concinnatum: Recipe rob sambuci unciam unam, corticis chinæ drachmas quinque, pulveris florum chamomillæ vulgaris drachmas duas,

duas, extracti centuarii minoris, pulveris caryophyllorum ana drachmam semis: sirupi acetositatis citri unciam semis. M. f. electuarium. D. Admiscere etiam quandoque ad facilitandum perspirationis successum soleo antimonii diaphoretici, theriacæ veteris, vel etiam salis ammoniaci drachmam dimidiam, & finito paroxysmo, singulis binis horis, ejusmodi electuarium ad drachmæ dimidiæ pondus exhibere. Iis autem, qui tenerioris naturæ & stomachi, cortex in formam liquidam redactus, propinandus, hunc in modum: Recipe corticis chinæ unciam unam, corticis chascarillæ, cinnamomi acuti, salis tartari singulorum drachmam unam, aquæ florum chamomillæ vulgaris libram unam, vini tantundem; digerantur leni calore, colat. adde sirupi corticum aurantiorum unciam semis. M. D. S. Potio antifebrilis; binis quibusvis horis ad unciam unam sumenda.

§. X.

Recidiva præcavenda. Ad præscindendas, quod sextæ indicationis scopus, admodum frequentes intermittentium & maxime quidem tertianæ recidivas, certior vix datur ratio, quam qua omnia quæ ad generationem febris faciunt evitantur ac monita superius in præservatione inculcata curate observantur. Et quum exhausto per febrem corpore, appetitus hac discedente impensior esse soleat, ventriculus autem & natura adhuc imbecillior, sæpius certo evenit, ut novus cruditatum primis in viis fiat proventus & febri vel lentæ, vel superatæ recidivæ ortum præbeat. Hinc consultum omnino ducimus, ut qui mox a febre convaluerunt, leviorem cœnam & facilis digestionis cibos assumant, ac præterea ad fulciendum ventriculi robur, ducendas prima ex regione sordes, nec non detergendas, si quæ super sunt, morbi reliquias, efficacibus utantur præsidiis. Nos quæ hunc in finem commendemus habemus potissimum moderatum, sed eo crebriorem usum pilularum nostrarum balsamicarum confortantium, deglutiendo alternis singulis diebus mane, vel vesperi, novem, vel undecim earundem. Totum quippe corpus inde robur nanciscitur, flatus summa cum euphoria discutiuntur, & alvus clementer movetur, aucta subinde sub pulsu vegetiori ipsa perspiratione. Deinde egregii etiam usus elixirium stomachum roborans, sumendum ante prandium 30. vel 40. guttis, eamque in rem elixir nostrum balsamicum, in notis ad Poterium descriptum, elixir stomachale Michaelis, in adjuncto clavi Schrœderianæ thesauro pharmaceutico inveniendum, vel nostra methodo præparata essentia stomachica, aut etiam essentia gentianæ rubræ, sali volatili oleoso nupta, apprime proficiunt.

Methodus medendi specialis.

§. I.

Quando saburra vitiosorum humorum in stomacho ac duodeno efficacem postulat depletionem, quod ex prægressa ingluvie, præcordiorum anxietate, nausea, ructibus & oris amaritie conjicendum, mox in principio, finito primo vel secundo paroxysmo, die vacuo offerendum emeticum, quale supra commendavimus. Vel, si firmior ventriculus & non modo per superius, sed & inferius os vitiosa sentina exturbanda, talem etiam præscripsimus formulam: Recipe salis Sedlicensis, vel Ebshamensis unciam dimidiam, tartari emetici grana duo, vel tria. M. F. pulvis, dissolvendus in libra una aquæ puræ tepidæ & duabus a finito paroxysmo horis sumendus, facilitando postea evacuationem successio largiori potu jusculi avenacei tenuioris, pinguedine liberalius imbuti. Recuperatis autem post evacuationem quodammodo viribus, sine mora electuarii superius descripti antifebrilis aliquot doses sumendas suasi, quo sæpissime factum est, ut in prima *Pr. vomitoria.* *rum electuario.*

quasi

quasi herba jugulata febris cesserit, & subjuncto exquisito in regimine & victu moderamine, nunquam repetierit.

§. II.

Per salina. Contra ea, si quæ fuerunt, quæ excretionem anotericam interdixerunt, multi tamen serosi & crudi succi intus desituerunt ac sufficientem evacuationem exegerunt, salibus detersivis alvum aperientibus medicationem sum aggressus hunc conficiendo pulverem: Recipe salis Sedlicensis unciam dimidiã, salis ammoniaci, vel digestivi Sylvii, lapidum cancrorum ana drachmas duas, nitri purificati drachmam unam. M. F. pulvis, de quo binis quibusvis horis drachma una in unciis aliquot aquæ puræ, vel chamomillæ vulgaris, aut ptisanæ, ingerenda, superbibendo semper vasculum infusi thee. *cū china.* Quo postquam aliquoties diebus interjectis egregie, blande tamen & per epicrasin, alvus totusque intestinorum canalis expurgatus, febris tamen nec depulsa, nec quoad vehementiam imminuta, vel corticem chinæ salibus æquali pondere admiscui, vel solum electuarium nostrum interponere jussi, & sic etiam brevi tempore tertianas expugnavi, epidemice etiam grassantes & autumnales.

§. III.

per clysteres & lenissima. Quod si vero æger affectioni hypochondriacæ obnoxius, inflati stomachi, alvi obstructioris, exquisitioris sensus, impatiens & ad animi motus proclivis, nec emeticis, nec purgantibus salibus, præsertim liberaliori manu, utendum est, sed commodissimam tum locant operam clysteres, ex temperatis carminativis & emollientibus conflati, item pilulæ nostræ balsamicæ, refractiori dosi, ad novem vel undecim, tempore intermissionis deglutitæ, præmittendo aliquot horis, vel postponendo pulveris digestivi, ex cancrorum lapidibus, terra foliata tartari, tartaro vitriolato & nitro depurato, usum.

§. IV.

Quid faciendū in? In accessione febris ipsoque paroxysmo, & maxime quidem rigore, nihil plane a Medico tentandum. Abstinendum tum etiam a potione, præsertim frigida, licet sitis ipso sub frigore præsto sit. Increscente vero sensim æstu, eoque ad vigorem deducto, potum utique, & quidem sufficientem, præbere decet, non tamen magnis haustibus, sed crebrius interpolatis, studendo simul, ut palato non sit ingratus. Propinanda hinc quæ supra commendavimus decocta & infusa, & quæ maxime accommoda ptisana, seu decoctum hordei, cum scorzonera, adjecto limonum, vel rubi idæi sirupo, nec non spiritu nitri dulci & oleo de cedro. Ad æstum quoque & sitim extinguendam ex usu est pulvis temperans, ex duabus lapidum cancrorum & una nitri parte, repetito cum ptisana exhibitus.

§. V.

Erumpens remittente æstu & soluto paroxysmo mador, vel etiam sudor, tam lecti & hypocausti temperie, quam internis quoque adminiculis blande proritandus, eumque in finem, præter jam memorata, egregii usus infusum theiforme ex herba scorzoneræ, herba scordii & corticibus citri. *& extra paroxysmum?* Postquam vero febris penitus deferbuit, corpus ab omni tam interna, quam externa refrigeratione defendendum, & curandum potius, ut jugi servetur perspiratione, quod impetratur accommoda exercitatione & crebriori potuum calidorum usu.

Cautelæ & observationes Clinicæ.

§. I.

Initii & finis paroxysmi ratio habenda. In perita medicamentorum adversus tertianam, simplex sit, sive duplex, aut continua, administratione, ante omnia observandum a Medico, initium paroxysmi ejusque finis, judicando illud ex refrigeratione partium extremarum, pandiculatione, oscitatione, horrore & pulsu in celeriorem & contractum mutato, & solutionem

tionem ex pulsu molliori, remissione æstus, madore, vel sudore. Etenim nunquam in accessione, vel mox ante ipsam, sanguinem mittere, vomitorium, purgans, corticem chinæ, aut aliud roborans & adstringens exhibere licet; defervente vero impetu, sudor, ubi expedit, commode promovendus, & tempore demum a febre prorsus vacuo, diaphoretica, evacuantia, vel etiam pro renata specifica præbere optimum & accommodatissimum.

§. II.

Quid si ur, continua accedit? Quum tertiana in principio, præsertim in calidioribus, sæpe febrem continuam & ardentem mentiatur, nonnisi temperantia, diluentia & modice leniter salina, digestiva, nitrosa conveniunt, omittendo tum emetica, vel acriora calida sudorifera, donec in tertianæ typum concesserit.

§. III.

contumax & in quotidianam transit? Si contumax est, ut autumno, vel in quotidianam transit, antifebrilis illa potio, quam primus *Crollius* & ex hoc *Riverius* commendat, ex aqua scilicet destillata, ut cardui benedicti, sale absynthii & spiritu vitrioli confecta, bis vel ter quotidie data, egregium affert levamen, eo certius, quando pillularum nostrarum balsamicarum usus interponitur. Monendum tamen, hanc servandam esse encheiresin, ut spiritus vitrioli non immediate cum sale absynthii commisceatur, sed miscela in aqua adornetur. Ego quoque sali absynthii oleum tartari per deliquium surrogare soleo, videndo, ut connubio punctum saturationis exacte tangam. Et talis potio similem, immo superiorem aquis mineralibus, acidulis dictis, aperientem virtutem possidet.

§. IV.

vel nimis biliosa agendũ. Eadem potio in tertiana nimis biliosa, vel in cholericis ex iracundia enata, admodum proficua vitanda vicissim amara, sudorifera, alexipharmaca, acriora, aromatica, multo magis salia volatilia, & usurpanda potius temperatissima salina, nitrosa & præcipitantia.

§. V.

China quando secura. Chinæ cortex optimum certe antifebrile, ejusque virtutem etiam in grassantibus epidemice febribus præstabilem deprehendi atque securam; semper tamen securior in sensibilioris, calidioris & vegetioris naturæ subiectis, nec non ubi urina sedimentum ponit ac per cutis poros excretio succedit, quam in segnioribus, melancholicis, phlegmaticis, vel mensium suppressione laborantibus, ac ubi excretionum defectus & urina cruda. Hinc recte ipso assumto, motus corporis, quantum fieri potest, imperandus & potus non frigidus, sed calefactus exhibendus.

§. VI.

interdum statim offerenda. Quandoque ante correctionem & sufficientem materiæ morbiferæ evacuationem, paroxysmos per specifica & corticem chinæ compescere oportet; ut postea longe meliori effectu mineræ febris & corrigendæ & eliminandæ congruis præsidiis aliquamdiu insisti possit.

§. VII.

nitro jungenda. Quando æstus & pathemata gravius urgent viresque exhauriunt, corticem chinæ, nitro nuptum, in forma electuarii, intermissionis tempore, cum bonis ægrorum rebus datum fuisse, multis confirmatum habeo exemplis, ita prorsus, ut mox symptomatum mitigatio & virium incrementum successerint. Tenendum tamen, hoc facto, materiæ febrili & temperandæ & expurgandæ, medicationem adhuc esse accommodandum.

§. VIII.

Purgãtia nocivа. Purgantia acriora, uti, ob spasmorum quod cient incrementum, nunquam in tertiana propinanda; ita eo minus, quando paroxysmi a cortice chinæ, vel aliis remediis cessant, eo quod facile febrem revocant. Sed quando alvus subsistit, clysteribus, vel pilulis nostris balsamicis, interposito salium usu, officii admonenda.

§. IX.

Emetica cito danda. Emetica, si indicatio adest, statim in

in principio, quo citius, eo melius, offerenda, nec gratis exspectandum, donec materia fuerit concocta, sed proxima via exturbanda, priusquam noxam latius diffundat. Quod si enim febris corpus jam aliquamdiu detinuit, æstus ille solennis nimius ventriculum ad inflammationem concipiendam disponit, ab emetico postea facile procurandam. Interim quando paroxysmus, sæpius, licet mitius, recurrit, & febris vel ex neglecto regimine diætetico, vel perperam instituta medicatione, ad aliquot menses extracta, utilissime sæpius dedi vomitorium. Id duntaxat servandum; minorem tum, ac in principio, sufficere dosin, eademque magnam biliosorum humorum colluviem e duodeno exturbari, tam salubri effectu, ut licet febris non penitus cesset, ex facili tamen postea specificis antifebrilibus, & maxime quidem chinæ cortice, subjuncto debito in vita & victu moderamine, abigi possit, ac persanari.

§. X.

Venæ sectio quando conducat. Sanguinis missio in tertiana summa cum cautione instituenda. Nimirum quando febris primum accedens continuæ speciem refert, ingens æstus cum delirio urget, æstas regnat, æger ætate vigens sanguine abundat, biliosus, ad iram pronus & diætæ vinosæ assuetus, utiliter utique vena pertunditur. Præmittenda tamen primarum viarum repurgatio & eligendum tempus a febre immune. Sorbillandum etiam paucis ante, vel post sectionem horis, infusum theiforme, inprimis ex floribus chamomillæ vulgaris, singularis plane adversus febres virtutis, partim quo sanguis tenujor redditus eo liberius circumferatur, partim quo motus spastici, quibus tota febrium natura continetur, quodammodo placentur. *& noceat* Contra quando prima regio cruditatum sentina sordescit, corpus non sanguine abundat, nec reliqua præsto sunt phænomena, sanguinem mittere nocivum, eo quod excretiones salutares, maxime ea quæ fit per cutis poros, inde sufflaminantur, ipsaque febris, experientia teste, obfirmatur magis, & chronica fit.

§. XI.

Sedativa nocent Ab opiatis & anodynis, quorum in numero etiam sunt pilulæ Wildegansii & de cynoglossa, in intermittentibus prorsus abstinere consultum, quippe quæ infido effectu paroxysmum quidem mitigant, vel interdum suspendunt, sed vires simul deiiciunt totumque febris decursum cum salutari crisi turbant, ut morbi causa majores acquirat vires & paroxysmus longe gravior postmodum accedat.

§. XII.

Adstringentia insecura. Aluminosa, martialia & vitriolacea etiam febrium paroxysmos sistunt, sed si quis forsan in plebeiis iis uti velit, opus est, ut post eorum usum sudor decocto, vel infuso theiformi calide sumto eliciatur, vel corpus motu exerceatur; quo alias nocens facultas earundem quodammodo averti potest. Post præposterum enim tam horum, quam aliorum eminentius adstringentium usum, plura subsequuta fuisse incommoda annotavi, maxime in iis, qui excretionibus sanguineis assueti, ita ut hæ inde penitus fuerint suppressæ.

§. XIII.

Chaccarillæ quibus conducat. Cortex chaccarillæ accommodatissimum etiam in intermittentibus est remedium, ob principium quo instructus est balsamicum & sulphureum anodynum terreumque adstringens. Sed quia sanguinem exæstuare & calorem accendere solet, in biliosis & ad motuum impetus pronis subiectis minus, & nonnisi in refracta dosi, ex usu est, in segnioribus vero in phlegmaticis & mulieribus mag s, & tunc commodissime cum cortice chinę miscetur.

§. XIV.

Absorbentia cum delectu & moderate usurpanda. Absorbentium spectatus quidem in febribus effectus, nihilominus tam moderate, quam cum delectu, sunt usurpanda. Copiosius quippe ingesta, solventibus in ventriculo succis minus obediunt, sed integra relicta, eundem one-

onerant, quin in lentam plane pastam coeundo, anxietates & nauseam cient. Rudiora vero illa, ex marinis maxime depromta, ægrius non modo liquantur, sed & adstrictivam plane postea sortiuntur virtutem.

§. XV.

Topica in cephalalgia obsunt.

Sæpius evenit, ut in paroxysmo, præsertim accedente, a sanguine ad caput, potissimum in plethoricis, congesto, exquisita oriatur cephalalgia, cum sensuum & phantasiæ turbatione, cui non promiscue topicis occurrendum. Vidi enim epithemata illa domestica, ex absynthio, ruta, cumino, baccis juniperi, sale communi & pane trito, ob vaporem, quo caput replent, plus nocuisse, quam profuisse. Multo minus vero cephalica & nervina, ut balsamum nostrum vitæ, quod alias in doloribus capitis egregii usus, porrigenda sunt.

§. XVI.

Potus calidus circumspecte dandus.

In paroxysmo potus calidus, ut herbæ thee, fabarum coffee, non confert, quia humores acres, biliosos, plus justo in sanguinem agit & æstum, nec non anxietates, mirifice auget; sed potius concedenda potio temperate calida, aut tepida. Recte enim *Hippocrates lib. III. de morb.* præcipit: tertianis potus calidus non confert, sed frigidus. Extra paroxysmum autem calidæ ejusmodi potiones commode inveniunt locum, præsertim quando excretio alvina libera est.

§. XVII.

Depulsa febre quid faciendũ.

Quando febris per specifica depulsa, non omittenda penitus sunt sanitatis præsidia, sed vitanda sedulo corporis refrigeratio, in appetitu moderamen servandum & aliquandiu tam pilularum balsamicarum, quam elixirii stomachici usui insistendum, uti jam superius in sexta pluribus monuimus indicatione.

§. XVIII.

Oedemata si succedunt.

Quod si vero contigerit, ut ob ingestum largius frigidum potum vel data præpostere adstringentia, tumores succedant œdematosi, neutiquam in usum vocanda acriora purgantia, martialia, aut salia volatilia, sed omnis medicatio salibus abstersivis, pilulis balsamicis & temperato lignorum decocto conficienda. Ubi etiam anasarca corpus obsidet, emeticum cum extracto panchymagogo Crollii, vel hellebori nigri, oblatum, miram aquarum copiam evehendo, insigniter juvat.

vel anasarca.

§. XIX.

Quomodo tractandi senes.

Senes plethoricos & venæ sectioni assuetos, a refrigeratione in atrocem colicum dolorem subsequente, tertiana continua epidemice grassante, incidisse, crebrius observavi, quibus sanguinis missio admodum fuit proficua, chinæ cortex autem, mature nimis datus, perniciosus, ita prorsus, ut quotidiana hecticæ similis funesta inde fuerit enata.

§. XX.

Pueri.

Pueris octavum vel decimum ætatis annum agentibus, febre tertiana correptis, exoptato cum successu dedi potiunculam emeticam, & post hanc clysteres ex antifebrilibus, centaurio minori & cortice chinæ, applicare jussi, febre ex toto quiescente, nec unquam repetente.

§. XXI.

Feminæ cachecticæ.

Feminæ ex mensium suppressione cachecticæ febrientes, magna circumspectione tractandæ, rejectis penitus omnibus validioribus evacuantibus, æque ac roborantibus, emmenagogis quoque; quæ quidem temperata, sed febre nonnisi discedente, locum inveniunt. Clysteres vero ex leniter laxantibus, amaris & carminatis, nec non infusa blande alvum subducentia, quæ simul amara, corticem chinæ & limaturam martis habent, opem fecerunt præstabilem.

§. XXII.

Puerperæ

Puerperæ intermittentibus affectæ febribus, gravissime inde luunt & sæva pathemata hysterica incurrunt, nisi lochiorum curate habeatur ratio, tanto magis quando hæc cum febre per absorbentia marina, vel præcipitantia

tia marina, vel præcipitantia rudioris texturæ, conchas, corallia, cum, vel sine acido, nimis cito supprimuntur. Tum potius insigni virtute splendent, pilulæ nostræ balsamicæ tonicæ, quæ morbis ex uteri vitio apprime medentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tertiana in bilioso perperam salibus excepta.

Incidit vir quinquaginta annorum, cholericus & in iram admodum proclivis, æstivo tempore in tertianam, quæ per aliquot hebdomadum decursum perstitit, ægerque variis interea animi pathematibus, angore, cura, solicitudine, quin ira affectus, in paroxysmis subinde conatus ad vomendum persensit. Vocatus in consilium Medicus, non alia exhibuit medicamenta, quam salia, arcanum quippe duplicatum, sal ammoniacum, sal tartari, nitrum & id genus plura, hæc quidem liberali admodum manu & repetitis dosibus. Sed tantum abfuit, ut his, quantumvis diu usurpatis, febris fracta fuerit vehementia, ut potius symptomata magis increverint, angustiæ præcordiorum cardialgicæ intensiores, facies admodum contracta, pallida & livida, extremorum etiam die vacuo refrigeratio, cum perpetuo ad tussim siccam stimulo, vomendi conatu, quin singultus accesserint, & simulac quicquam, esculenta fuerint, sive potulenta, in ventriculum delatum, illico pejus habuerit æger. Nostræ hinc commissus medicationi, omnia salina seposuit, a vino quoque, licet ejus potui antea assuetus, abstinuit & crebrius juscula hausit ex pullo gallinaceo, cremore hordei & vitello ovorum, nec non decoctum florum chamomillæ vulgaris. Exterius ante paroxysmum epigastrii regioni imposita est vesica speciebus emollientibus repleta, & alvo injectus clyster ex lacte & manna, adjecto stimuli loco nitro & sale. Mitigatis autem hinc symptomatibus, electuarium ex cortice chinæ, julepo rosarum, theriaca & nitro, intercalari die aliquoties modica dosi dedimus, tam salubri effectu, ut febris penitus discederet nec unquam rediret.

Epicrisis.

Notatu utique dignum est, salium, præstantis alias in intermittentibus virtutis, usum, tam male hoc in ægro cessisse, & inflammatoriam quasi in ventriculo adduxisse erosionem, ut hinc omnia illa quæ afflixerunt insolita pathemata pullularint. Ratio tamen peculiaris hujus effectus in proclivi. Scilicet cholericæ constitutionis erat corpus, æger ad iram pronus & sub ipsa febre animi affectibus agitabatur. Jam vero nihil tam prompte & celeriter ventriculum cum tenuibus intestinis spasmo afficit, dispositionem ad inflammationem ibi ingignit & bilem acrem ipsiusque effusionem causatur, quam ira, in subiecto præsertim plethorico. Dein notum etiam est, salia, cujuscunque fuerint generis, nervosas ventriculi & intestinorum tunicas mirum in modum irritare magisque ad spasmos solicitare. Atque adeo, his tam exquisite sentientibus & spastica jam strictura affectis partibus, non potuerunt non malum augere & sinistrum plane effectum edere hæc salina remedia, tanto magis copiose & iterato oblata. Contra ea optimum certe fuit consilium, afflictas has partes mulcere temperantibus, spasmos complacare & febriles demum motus, diu jam corpori inhærentes, sistere atque compescere.

OBSERVATIO II.

Febris in plethorico gravibus symptomatibus stipata sine V. S. sanata.

Vir quidam generosus, ruri degens, vegetus natura, robustus, sanguine succique plenus, sexaginta & sex annos habens, postquam nocturno aeri sese incautius commisisset & sudorem improvida refrigeratione repulisset, tertiana corripiebatur exquisita. Vo-

cabar accedente tertio paroxysmo ego, ægrumque frigore deprehendebam omni fere sensu privatum, delirantem, trementibus ob anxietatem summam manibus pedibusque, cum corporis irrequieta jectigatione; facie inflata & bruni coloris, ac pulsu contracto, duro ac celeri. Metuebam hinc gravem capitis morbum & ex adstantibus quærebam: annon vena fuerit secta? sed regerebant: ob impensam naturalem quandam aversionem, nunquam ægrotum ut sanguinem mitteret induci potuisse, neque ipsum, quantumvis plethoricum, unquam spontaneum sanguinis ex narium, vel ani venis expertum esse fluxum. Ter interea tam graviter febricitans pituitam maxime lentam, instar gelatinæ, saturato bilis colore tinctam, alvo deiiciebat, & postquam frigus per tres horas durasset, succedebat æstus sex horarum, remittentibusque sensim pathematibus, erumpebat demum mador, ægro intercalari die bene se habente. Sitis autem sub frigore & horrore erat impensior, quam sub calore, & urina in paroxysmo rufa sine sedimento secedebat, quod tamen intermissionis die deponebat. Quum igitur æger omnem penitus sanguinis missionem respueret, ut exæstuationem & congestionem sanguinis ad caput omni modo præscinderem, operam dedi, eaque propter loco cerevisiæ, quæ crassior erat & lupulata nimis, ptisanam potui præbendam suasi, & in paroxysmo potionem temperantem, ex aquæ florum acaciæ, sambuci, tiliæ, cardui benedicti ana unciis quatuor, pulveris nostri polychresti, bezoardici dicti drachmis duabus, temperantis nitrosi drachma, succi citri cochlearibus binis & sacchari uncia dimidia, cujus etiam per intervalla crebrius aliquot pro dosi cepit cochlearia. Declinante impetu, ad madorem eliciendum, infusum ex scordio & corticibus citri sorbillavit, & extra paroxysmum pulverem ex lapidibus cancrorum, terra foliata tartari & nitro, cum sufficienti quantitate ptisanæ, subinde assumsit. His aliquandiu usurpatis, symptomata post nonum paroxysmum multum mitescebant & urina multum crassæ dimittebat materiæ. Quare quum ægrum duabus mannæ unciis & salis polychresti drachmæ dimidio, in jure carnis dissolutis, purgassem prius, ad sistendum paroxysmum electuarium antifebrile, consueta methodo & idoneo regimine exhibui. Quo, semel adhuc admodum leni insultu subsequente, febris penitus demum corpus deseruit, usurpatis postea aliquoties alternis diebus pilulis nostris balsamicis, cum pulvere salino aperitivo. Et ita perfecte cum sanitate sine recidiva in gratiam rediit æger, & in hunc usque diem ad septuagesimum septimum annum sanus pervixit.

Epicrisis.

I. Sub gravibus & insolitis capitis in hoc ægro pathematibus, ab affecto graviter præter naturam nervorum systemate oriundis, singulari omnino naturæ beneficio evenit, ut minimum bis, vel ter, lentos biliosos succos copiose excerneret, & credibile merito, alvo simul adstricta, ancipitem subsequuturum fuisse capitis morbum.

II. Si febrientes plethorici, nec tamen venæsectionem admittunt, optimum consilium, æstum temperantibus leniterque alvum subducentibus uti.

III. In corpore plethorico, denegata sanguinis missione & urina cruda prodeunte, febris nunquam cito per specifica jugulanda, sed tutius est decem minimum opperiri paroxysmos, qui quasi remedium adversus succorum abundantiam, donec sponte mitescant symptomata & urina cocta mingatur, ac tum demum, præmissis adhuc alvum moventibus, ad febrem transire depulsandam.

OBSERVATIO III.

Tertiana simplex

Quadragenarius quidam, sangui-

neo-

præpostera medicatione in duplicem conversa.

neo-melancholicus, a longo jam tempore inordinata usus diæta, æstate, qua jam tum febres grassabantur, ira gravius incitatus & corpus auræ vespertinæ frigidiori liberius committens, incidit in artuum lassititudinem, cum somno inquieto, dolore dorsi, capitis & hypochondriorum tensione, succedente horrore & post hunc calore. Tertia die idem redit insultus, & licet frigus non adeo esset intensum, æstus tamen & reliqua pathemata longe erant acerbiora, anxietas intensissima & mentis plane quædam alienatio. Secatur a Medico vena, offertur emeticum, unum tantum vomitum ciens, & post quartum paroxysmum, febris cortice chinæ sistitur. Prodit hinc post aliquot dies in publicum æger & in horto fluvio adiacente bene cœnatur & potat quidem, sed recidit in febrilem longe vehementiorem paroxysmum, stipatum summa præcordiorum angustia & æstu, nec non vomitione, ita ut non modo potum, sed & ipsa medicamenta reiiceret. Porriguntur hinc elapsis quatuordecim diebus bis pilulæ ex cortice chinæ & floribus salis ammoniaci martiatis, tam infelici effectu, ut tertiana simplex in duplicem degeneraret & vires ægri mirifice attereret. Notabatur preterea circa ventriculi regionem tumor, ingesta omnia vomitu reddebantur, anxietas erat vix toleranda, pulsus etiam extra paroxysmi tempus celer, urina non semper eadem, interdum crassa cum sedimento, interdum flava tenuis, nonnunquam plane rufescens, & clystere injecto, alvus copiosa mucida, fœtida & biliosa dimittebat.

Epicrisis cum curatione.

Est hæc febris tertiana duplex, cum metu inflammationis ventriculi, quam imminentem maximæ anxietates, perpetuæ stomachi subversiones, alvi constipatio, pulsus continuo celer & tumor ventriculi haud dubie præsagiunt. Nec levis notæ error in medicatione commissus fuit, quod non modo emeticum in febre tanto æstu & angore stipata oblatum, sed & ante sufficientem materiæ febrilis correctionem & primarum viarum expurgationem, paroxysmus præmature primum cortice chinæ depulsus, & repetens postea, pilulis ex floribus salis ammoniaci, eminentius adstringente virtute præditis, oppugnatus. Ut igitur inducta hinc noxa præscinderetur ipsaque febris persanaretur, hoc modo medicationem aggressus sum. In infuso theiformi ex scordii manipulo, florum chamomillæ vulgaris, summitatum millefolii ana pugillis quatuor, seminis fœniculi uncia dimidia, exhibui liquorem anodynum cum elixirio stomachali. Deinde ad potum ordinarium commendavi decoctum rasuræ cornu cervi cum radice scorzoneræ, cum quo quandoque propinatus hic pulvis: Recipe pulveris Marchion. drachma, lapidum cancrorum, nitri depurati ana drachma dimidia, pulveris castorei grana X. M. F. Pulvis D. S. *Pulver auf etliche mahl.* Postea sal absynthii cum succo citri oblatum. Exterius vero cataplasma, quod habebat florum sambuci, chamomillæ vulgaris, Romanæ, salviæ, hormini, anethi singulorum pugillos sex, herbæ menthæ crispæ manipulum, nucis moschatæ, cardamomi, seminis fœniculi ana unciam semis, redactis omnibus cum fermento panis, spiritu vini & aceto rosaceo in formam cataplasmatis, calide regioni ventriculi appositi. Quo per universum corpus sudor obortus & anxietas cum vomitu cessavit, ac mitiori quoque sensim facto febris impetu, tandem electuario ex cortice chinæ floribus chamomillæ & sirupo acetositatis citri, morbus feliciter persanatus.

OBSERVATIO IV.

Tertiana continua in sene funesta.

Senex generosus, septuagesimum & quartum ætatis annum agens, sanus alias adhuc & vegetus, intermiserat consuetam vere sanguinis missionem,

& post impensam totius corporis refrigerationem, atroci primum abdominis dolore infestabatur, cum extremorum frigore & tremore, ad viginti fere horas persistente. Succedebat postea æstus, cum sensuum perturbatione, pulsu vehementi, delirio viriumque prostratione. Tandem quidem superveniente leni madore, hæc inducias dabant, sed elapsis aliquot horis levis denuo eveniebat partium extremarum refrigeratio, iisdem quam antea symptomatibus stipata, ut non amplius obscurum esset, laborare ægrum febre, tum temporis epidemica, tertiana continua. Accitus hinc Medicus, cui solennis, statim etiam in principio intermittentium, electuarii, cujus basis cortex chinæ, usus, & idem hoc suum remedium suadet, sed absumta licet successive dimidia hujus libra, plus tamen increvere, quam remisere symptomata, subsequuta enormis virium prostratio, continens capitis dolor, sitis, summa præcordiorum anxietas somnique defectus, pulsu semper magno, pleno, citato, interdum plane intermittente. Nono morbi die advocabar ego, ægrumq; offendebam imbecillimum, graviter de sinistro electuarii, biduo jam omissi, effectu conquerentem, ideoque sanguinis missionem, quæ in principio, meo & aliorum Medicorum judicio, summopere fuisset necessaria, instituere nolui, & nil nisi analeptica & temperantia, cum leniter diaphoreticis suasi. Aderat quidem quotidie symptomatum ad sex vel septem horas remissio, sed totalis virium prostratio pessima ominabatur, ideoque capitalem fore morbum prædixi, ægro etiam elapsis aliquot diebus, ipso sub paroxysmo obeunte.

Epicrisis.

Quamvis specifica antifebrilia, quorum potissimum cortex chinæ, necnon reliqua quæ mera adstrictione agunt, martialia scilicet, cortex fraxini & *Hartmanno* familiaria aluminosa, in moderandis, vel plane sedandis febrilibus motibus, non contemnenda prudenter usurpata polleant efficacia; nihilominus tamen ego nunquam non gravissimam inde notavi noxam, in corporibus plethoricis, spasticis obnoxiis vehementioribus stricturis, hypochondriacis & hystericis, & ubi nondum humorum acrimonia emendata, nec æstus mitigatus. Tanto vero magis cum cautione danda sunt senibus, quanto major in his ut plurimum humorum spissitudo & crassities, alvi obstipatio, immo haud raro sanguinis redundantia.

OBSERVATIO V.

Tertianæ cito & tuto sanatæ.

Annus currebat 1719. quum Charlotteburgi, (quod amœnum prope Berolinum secessui regio dicatum oppidum, sed ob paludum & stagnorum circumjacentium copiam, febrium quotannis ibi grassantium proventum, infestum,) plures ex aulicorum ministrorum numero, propter ciborum ingluviem, vespertinum improvide admissum frigus & aerem noxiis effluviis refertum, tertianæ implicarentur, consuetis symptomatibus stipatæ. Ex his plures qui mea utebantur medicatione hac ratione ad sanitatem reduxi. Superato scilicet tertio paroxysmo, intermittente die potionem emetico laxantem porrexi, ex manna & tartaro emetico, in aqua veronicæ, vel florum acaciæ solutis, qua ingens vitiosorum humorum colluvies per inferiora & superiora exturbata. Hoc facto, tribus, vel quatuor, ante subsequentis paroxysmi accessionem, horis, ad lenem provocandum sudorem, exhibui potionem ex tribus aquæ cardui benedicti unciis & dimidia uncia aquæ theriacalis, cum drachma salis tartari & triginta spiritus vitrioli guttis. Tum extra paroxysmum cort. chinæ & flores chamomillæ vulgaris, vel in forma electuarii, vel potionis, binis quibusvis horis, præbui, quibus per aliquot dies usurpato, febris discessit, injuncta post-

postmodum, ad arcendam novæ materiæ febrilis generationem, parciori victus ratione, cum elixirii nostri stomachici usu.

Epicripsis.

Multiplici edoctus sum experientia, specifica intermittentium præsidia, horumque princeps, corticem Peruvianum, felici cum successu dari, vel statim in principio febris, perpurgatis prius probe primis viis, vel declinante post aliquot paroxysmos jam sua sponte ipsa febre, neque tam facile nocere, ac si natura per decem, vel plures paroxysmos imbecilliori reddita, demum usurpatur. Tum enim magis noxa timenda & majori opus est prudentia, eo quod per crebriores paroxysmos, motu tam intestino, quam tonico auctiori, tota sanguinis & humorum massa in excrementitias sordes fatiscit, quæ nisi prius sufficienter expurgatæ fuerint, per adstrictivam specificorum facultatem intus retentæ, pejoris notæ recidivas, vel novos alios morbos, ingignunt.

OBSERVATIO VI.

Tertianæ epidemicæ. Ex præcalida, diuturna, insueta plane aeris tempestatumque constitutione, elapso & qui jam labitur 1727. anno, plures febrium species universam fere Germaniam infestarunt & laborantes nimio, fere continuo æstu, virium prostratione, anxietate, capitis dolore & nonnunquam plane delirio, mirifice afflixerunt ita quidem, ut frequentissimæ ex illis essent tertianæ continuæ, symptomatibus non penitus intermittentibus, sed tantum remittentibus, donec lapsu temporis, successive vel in quotidianas, vel tertianas legitimas, vel etiam quartanas, transirent. In harum persanatione ego quidem felici cum successu hac usus sum methodo. Sub febre, tribus singulis horis, duo circiter cochlearia præbui potionis ex aquæ florum sambuci, tiliæ, cerasorum nigrorum ana unciis duabus, pulveris præcipitantis & bezoardici ana drachma una, succi citri & julepi rosarum ana uncia dimidia. Remissionis tempore oblatum laxans ex mannæ uncia cum dimidia, vel duabus, nitri puri & salis polychresti ana granis XV. in jure carnis vel aqua destillata solutis. Fœminis autem spasmodicis affectibus obnoxiis, clysteres injicere jussi, leniter discutientes & demulcentes. Perpurgata his prima regione, ad electuarii usum accessi, hac tamen cum differentia, ut ad temperandum æstum nitrum adjicerem. Fracta hinc postero mox die febris atrocia, ut per aliquot adhuc dies hujus remedii usui insisterent & alvum clysteribus apertam servarent, febre autem penitus evanescente, exactum in vita & victu tenerent moderamen & subinde pilulas nostras balsamicas confortantes deglutirent, injunxi. Et sic brevi tempore, divino auxilio, ægri convaluerunt, quum alii, iisdem febribus laborantes, adhibitis variis remediis, venæsectione, emeticis, salibus, amaris & essentiis alexipharmacis, diu fuerint afflicti, viribus adeo consumtis, ut longo tempore omnique arte easdem vix potuerint recuperare.

Epicrisis.

Febres quæ accedentes gravibus stipantur symptomatibus, intenso æstu, siti, virium & appetitus dejectione, nisi sint acutæ, sed notabiles servent remissiones, melius in principio specifica febris præsidia ipsumque chinæ corticem ferunt, ac illæ ex tertianis & quartanis, quæ lenius invadunt & lentius procedunt. In illis quippe expedit utique effrenes solidorum & fluidorum motus, roborantibus & antispasmodicis moderari, vel plane sedare; in his vero languescente jam naturæ motu & ad removendam in viscerum infarctu & glandularum obstructione repositam morbi causam non sufficiente, idem perficere oppido nocivum. Ego certe multis confirmatum habeo exemplis, longe melius antifebrilia propinari in tertianis legitimis,

timis, cholerica & juvenilia corpora graviorum symptomatum insultu infestantibus, quam ubi segniora & phlegmaticæ constitutionis nothis implicantur. Nec infrequens in illis fuit observatum, post Americani corticis usum, alvum fluxisse, sudorem largius manasse, pulsum intermissionis tempore cum virium incremento increbuisse. quin ipsum salivalem laticem stillasse.

OBSERVATIO VII.

Ex tertiana apostema musculorum abdominis.

Prehendebatur verno tempore tertiana epidemica, vir quidam quadragenarius, laxioris habitus, qui militiæ deditus, tam propter effusum per crebriora vulnera sanguinem, quam abusum vinorum Italicorum, corpus infirmum atque causarium reddiderat. Advocabatur Medicus, febremque ardentem & malignam, propter intensum ardorem & sitim, fore judicans, porrigebat alexipharmacum, ex spiritu cornu cervi & tinctura bezoardica. Sed increscebat inde ardor cum siti & accedebat delirium plane, ut æger nudum etiam corpus in paroxysmo frigido subiiceret aeri, gelidamque largiter ingurgitaret aquam. Concedebat tamen febris in tertianæ intermittentis typum æstusque remittebat, debilitas autem insignis, magna ad sudorem proclivitas & mira paroxysmorum anomalia succedebat. Discedebat tandem penitus febris tertiana, sed sudor cum tussi affligebat perpetua & quotidie febrilis quædam, licet sine horrore & adeo notabili calore, præsto erat commotio, ac præterea infra cordis scrobiculum, in media cartilagine ensiformi, tumor quidam prædurus eminebat. Conflictabatur cum hisce pathematibus per binos fere menses æger, ac interea a multis Medicis exquirebat consilia, quorum quisque de affectu & medicatione peculiarem promebat sententiam, uno febrem esse hecticam, altero tertianam duplicem, tertio hydropem, quarto glandularum omenti tumorem, affirmante. Errabant autem omnes. Increscebat enim subinde tumor & exquisitus pungitivus cum ardore dolor jungebatur, & apostema potius intra musculos, non cavum abdominis, latitare coniiciebam. Rejectis igitur discutientibus externis emplastris, solum diachylon simplex fuit admotum & super hoc positum cataplasma emolliens. Sic elapso triduo, attolli & mollescere cœpit tumor purisque subtus undulatio locum incisionis monstravit, qua quinto die facta, pus fœtidissimum, ad tres minimum mensuras, pauco cruore intermixto, effluxit sensim. Inde mitior illico factus calor, somnus quietus redditus, & abscessu iniectis balsamicis sensim ad consolidationem perducto, pristinam demum æger recepit sanitatem.

Epicrisis.

Sanguineum corpus apostemati concipiendo quam maxime est opportunum, ob succos in laxa fibrarum textura ex facili subsistentes. In hoc quidem, potus ille frigidus, sub paroxysmo copiose ingestus, cum improvida abdominis refrigeratione sub fervido calore, sanguinem & succos in musculis abdominis consistere fecerunt. Horum exstasi enatum apostema, factus tumor & materia contenta computruit, quæ sanguini præterlabenti remixta, continuum lentum calorem cum languore induxit, & aperto apostemate, tam fœtidum exspiravit odorem.

OBSERVATIO VIII.

Tertiana cum ictero & tussi curata.

Æstate qua varii generis febres circumibant, vir quadragenarius, post gravem iram, præcordiorum summas anxietates, cum vomendi conatu, incurrebat. Excipiebat hæc posteris diebus icteritius color, in oculi albo quam maxime conspicuus, nec non ferina tussis, noctu potissimum affligens somnumque interturbans. Nihilominus,

postu-

postulante sic quo fungebatur munere, iter suscipiebat, sub quo vero ob auram frigidiusculam & delicta quæ committebat diætetica, febrem nanciscebatur tertianam. Stipabatur hæc solitis pathematibus, major tamen in paroxysmo erat anxietas & inquietudo, urina saturate tincta, sine sedimento, æstus productior, per viginti fere horas persistens, & tussis quoque, noctu præsertim & sub frigore, vehementior. Consulebatur Medicus, qui propinabat emeticum, ex tribus tartari emetici granis, quo sexies pituitosus tantum bile leviter remixtus humor ejectus. Hoc facto dabatur electuarium ex radicibus alexipharmacis, pimpinella, gentiana, angelica, addita theriaca veteri & sirupo acetositatis citri. Hinc vero mirum exasperabatur febris fereque reddebatur continua, somnus cum appetentia intercidebat & continuus sine frigore persistebat æstus, sub quo Medicus ad sitim extinguendam Martisburgensem suadebat, cerevisiam. Advocabar ego & causam febris cum symptomatibus curatius expendens, rejectis, quæ a Medico præscripta fuerant cunctis, contrariam plane medendi ingrediebar viam. Pro potu quippe suadebam decoctum avenaceum, idque etiam cum seminibus quatuor frigidis & papaveris albi in emulsionis formam redigere, & adiecta convenienti nitri portione, pro lubitu liberaliter ingerere præcipiebam. Pulverem dein absorbentem nitrosum, ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, nitro & tartaro vitriolato, bis vel ter quotidie, in & extra paroxysmum sumendum, commendabam. Bis etiam quotidie liquor noster anodynus mineralis ad guttas 20. in superiori decocto offerebatur. Redditis per hæc mitioribus cunctis, elapsis quinque diebus, electuarium antifebrile ex rob. sambuci unciis duabus, corticis chinæ drachmis sex, sirupi acetositatis citri unciis duabus, pulveris florum chamomillæ drachmis duabus, antimonii minoris, nitri, singulorum drachma, quovis bihorio ad drachmas duas, per quatriduum exhibitum. Quo ex toto cessavit febris, cum omni æstu ac siti, ferina tussis conquievit, urina, secus ac per totum morbi decursum, ex bruno rubicundo colore flavescens sedimentum dimisit, appetitus cum viribus rediit & flavus in facie & corporis superficie color successive disparuit. Demum vero, ne ex ciborum ingluvie recidiva gigneretur, crebriorem pilularum balsamicarum & salis digestivi ex arcano duplicato, sale digestivo & sale tartari usum, cum abstinentia, serio injunxi, & sic æger, vitata simul omni refrigeratione corporis, animique commotione, quæ facile recidivam creare possunt, maxime si negligitur primarum viarum evacuatio, quæ demum septimo a febre die molienda, ad perfectam rediit sanitatem.

Epicripsis.

I. Hoc in ægro omnia primum in motu spastico excessivo fuerunt constituta, acris etiam subtilis materia potius in vitio fuit, quam crassioris & rudioris humoris moles, testantibus id origine febris ab ira, symptomatibus, ut tussi ferina, & icteritia, ex spasmo ductuum biliariorum. Perperam igitur a Medico datum emeticum & electuarium calefaciens, quibus motus spastici cum intestino aucti & pathemata exacerbata. Ex usu potius fuissent motus complacantia & acrimoniam diluentia ac temperantia; cum iis quæ per cutis poros subtiles sordes eliminant. Quod demum cum successu decocto diluente & humectante, pulveribus absorbentibus nitrosis & temperante diaphoretico electuario, a nobis confectum.

II. Magna omnino est cognatio inter subitaneam ex spasmo icteritiam, tussim ferinam convulsivam & inter motum febrilem intermittentem, qui nostra sententia in spastica quadm universali vasorum & nervosarum partium systematis strictura consistit.

Hinc etiam factum, ut iisdem remediis, terna hæc mala & symptomata omnia simul & semel funditus fuerint sublata.

OBSERVATIO IX.

Tertiana curata & in continuam conversa uno remedio.

Miles quidam robustus, postquam in cœna ad satietatem usque ingessisset & noctu aere nebuloso excubias egisset, præcedente horrore, nausea & conatu ad vomitum corripitur, subsequente æstu & anxietate. Redeunt hæc pathemata tertio die acerbiora, ideoque ad Chirurgum properat, qui die vacuo primum dat emeticum, septem ante paroxysmum horis, quo strenue pituitam cum bile evomuit. Febrili die, tribus ante paroxysmum horis, idem morbi artifex piperis albi grana 15. stercoris muris grana 10. & lapidum cancrorum drachmam dimidiam in aliquot cochlearibus spiritus vini porrigit, & jubet, ut desuper biberetur cerevisia probe calefacta. Miles lecto inclusus sudat inde fortiter, paroxysmus fugatur, & repetito aliquoties hoc remedio, cura feliciter absolvitur. Accidit vero haud ita multo post, ut juvenis cholericus, in iram pronus & liberaliter vini potui indulgens, tertianæ implicaretur. In consilium vocatur idem Chirurgus & idem remedium exhibet, sed tam sinistro effectu, ut continua inde fere fieret febris, æstus augeretur, æger deliraret & de exquisito ardoris, quasi carbonis igniti, sensu, in scrobiculo cordis conquereretur. Parata igitur emulsio ex aqua florum sambuci, tiliæ, papaveris rhæados, seminibus quatuor frigidis & papaveris albi, quæ tam sola, quam cum pulveribus absorbentibus & diaphoreticis, nitrosis, sumta, ac demum adjunctus usus electuarii jam descripti, quem excepit liberalis alvi fluxus, tam salubri eventu, ut febris discederet, symptomata quiescerent & æger sanitatem reciperet.

Epicrisis.

Luculentum hoc exemplum, non omnia omnibus prodesse. Nam si tertiana in corpus robustum, minus agile ac sensibile incidit, idque ob saburram in ventriculo & transpirationem impeditam; emetica quidem, & postea calidiora ante paroxysmum, eximiæ sunt utilitatis. Sed ubi corpus activum & motus magis, quam qualitas & quantitas humorum, peccat, contraria plane medendi methodus & sedantia adhibenda medicamenta. Et in ejusmodi quidem cholericæ indolis ad iram pronis subjectis, singularis plane est ex chinchina paratorum effectus, eo quod summa cum euphoria crebras & biliosas alvi dejectiones proritare solent.

OBSERVATIO X.

Ex Tertiana ventriculi inflatio.

Sexagenarius robustus & plenus, sanguineo phlegmaticus, calculi renalis doloribus ab aliquot annis subinde obnoxius, flatibus præterea & ructibus divexatus, nanciscebatur anno abhinc tertianam tum epidemiam. Post tertium paroxysmum, molestiarum pertæsus a Medico ut febrem abigeret poscit. Paret hic, & electuario, ex rob juniperi, cortice chinæ & sirupo acetositatis citri, post sex dies, febrem ex voto, uti videbatur, profligat. Sed sequitur postea inflatio ventriculi, cum ructibus & borborygmis ventris, præsertim post pastum & alimenta gravis materiæ. His jactatus æger meo ex consilio usus est mane pilulis balsamicis & vesperi pulvere salino aperitivo, ex arcano duplicato, sale Sedlicensi & cancrorum lapidibus, per sex dies, & postea ante prandium essentia carminativa Wedelii, cum æquali parte spiritus nitri dulcis remixta, felici cum successu. Quum vero elapsis vix quatuordecim diebus medicamenta reiiceret, eadem a flatibus & ructibus expertus est incommoda, eaque propter ad priora medicamina confugit, succedente ex voto effectu.

Epi-

Epicrisis.

Quando tertiana corpus impurum, succis repletum & chronicis passionibus jam affectum prehendit, in medicinam cedit, motu intestino & progressivo auctiori obstructiones reserando, viscidos humores attenuando & sordes subtiles difflando. Quando vero cito nimis specificis compescitur, noxia materia remanens & deterior reddita, in disposito jam corpore, flatulentias creat malumque exacerbat. Et licet opposita his pathematibus præsidia leniter educendo vitiosam materiam ac tonum ventriculi & intestinorum roborando, egregie profuerint; expertus tamen scribo: non facile ejusmodi pathemata cessare, nisi aquæ minerales, præsertim Carolinæ thermæ, in auxilium vocentur, ac vere, vel æstate, debito cum regimine usurpentur.

OBSERVATIO XI.

Tertiana in sene curata. Superiori vere, quo tertianæ erant admodum frequentes, vocabar ad septuagenarium vegetum adhuc & strictioris corporis habitus, qui eodem decumbebat morbo, & adhibitis licet pulveribus digestivis salinis, elixiriis amaris, pilulis etiam polychrestis, decimumquartum jam paroxysmum erat passus. Percontatus de omnibus, vires quidem prostratas, stomachum mire languentem & fastidientem & urinam sine sedimento esse, comperio, habitum tamen corporis expendens & pulsum in paroxysmo plenum adhuc & fortem offendens, electuarium offerre non dubito. Sumtum illud bihorio quovis ad drachmas duas, bibendo postea aliquot cochlearia vini, auspicato cum effectu, ita, ut subsequens illico paroxysmus mitior longe esset, nec nausea, nec capitis dolore, neque anxietate, ut antea, stiparetur, secundus vero penitus emaneret, urina crassa mingeretur, vires redirent & æger optime convaleret. Ne autem recidiva accideret, ut eodem electuario, parcius tamen, adhuc uteretur, elapsis septem diebus, bis pilulas balsamicas cum sale aperitivo deglutiret, ingluviem ciborum & seria negotia vitaret, temperate calidum potum assumeret & corpus ab omni refrigeratione solicite defenderet, serio præcepi.

Epicrisis.

Chinæ cortex non tam nocens ut vulgo creditur, sed ipsis etiam senibus cum fructu datur. Neque etiam sine exceptione illa practica regula: quod nunquam sit offerendus, antequam urina compareat cocta. Ego enim multiplici compertum habeo experientia, nunquam ipsum nocuisse, si primæ viæ prius probe expurgatæ, si corpus non impuris succis scatet, viscera sanguinea integra, & nullus inflammationis internæ metus. Multo magis innocens hujus corticis & salutaris effectus, in ægro activæ indolis, fibrosi & amplioribus vasis instructi habitus. Longe præsentiorem etiam expertus sum ipsius efficaciam in corpore quodammodo jam per febrem debilitato fibrarumque tono remissiori, ac si vires adhuc vegetæ & motuum vigor, nisi forsan exspectationem interdicant circumstantiæ.

OBSERVATIO XII.

Rari sunt in thermis Carolinis diu febricitantes. Simulac enim febris impetit, intercalari die largiter ingerunt aquas thermales, quæ primas vias efficaciter deplent, sudorem etiam & urinam liberaliter eliciunt. Si post quintum paroxysmum febris non discedit, corticem Peruvianum die vacuo adhibent, vel in electuarii forma, vel decocto, hunc in modum: recipe corticis chinæ unciam, radicis gentianæ rubræ unciam semis, herbæ cardui benedicti manipulum, centaurii minoris tantundem, vini Gallici mensuram; coque leni calore, cola & adde sirupi menthæ unciam, M. de quo tribus quibusvis horis extra paro- *Tertiana cito curata in Carolinis.*

paroxysmum duas uncias bibunt, sorbillando mane in lecto infusum theiforme & sudorem eliciendo, Sic feliciter ut plurimum ex toto febrem percutiant. Mihi ansam hoc dedit, ut eadem methodo subinde uterer, & surrogata Carolinis Sedlicensi aqua, purgationem ventris molirer, & post eam decoctum illud præberem: auspicato pariter successu in tertiana & quartana, præsertim æstiva ac vernali.

Epicrisis.

Compendiosa & facilis est hæc intermittentes curandi methodus, solennis non modo in Carolinis, sed & iis locis, ubi acidulæ purgantes saliunt. Nec male medentes eidem viæ insistunt & primas vias crudis & biliosis sordibus obsessas salibus deplent. Salia enim reliqua ex regno vegetabili purgantia securitate & promta efficacia longe superant. Tanto vero magis proficua sunt, quando in sufficienti quantitate humidi soluta assumuntur. Hinc si copia non est aquæ ejusmodi medicatæ, ego ad imitationem ipsius aquam paro laxantem, adiiciens uni aquæ mensuræ olei tartari per deliquium unciam dimidiam & in lagena angusti orificii instillans eo usque spiritum vitrioli, donec nulla amplius eveniat ebullitio. Vel dissolvo in mensura aquæ unciam senis salis polychresti, ex sulphure & nitro calcinatis confecto. Usurpato aliquoties liquore hoc salino, descendo tandem perquam secure ad specifica roborantia, quæ inter primas tenent, cortex chinæ, cascarillæ, tamarisci & omnia amara & ex marte rite parata.

OBSERVATIO XIII.

tertiana in puero per chinæ corticem funesta.

Puer facie florens, indole vividus, complexione sanguineus, a biennio aliquoties hæmorrhoidarius, cum abdomine tumido, ceterum valens, post æquinoctium autumnale, tertianam, quo ex diætetico errore nescio, incurrit, eademque ob paroxysmi vehementiam, stomachum penitus languentem somnumque turbatum, graviter decubuit, urina simul clara & sine sedimento comparente. Excepit hanc Medicus aperientibus, crudos succos corrigentibus tutissimisque febrifugis. Sed quum decem paroxysmos passus esset æger, parentes percarum natum vitæ discrimen subire metuentes, inconsulto Medico ab Empirico quodam potius quam Medico opem quæsiverunt, qui electuarium, cujus basis tormentillæ radix, prompte porrexit, ac ut tribus singulis horis, intercalari die, dosis castaneæ magnitudine deglutiretur, præcepit. Mitior inde facta febris, sed continuato aliquandiu adhuc pharmaco, paroxysmi tempore, tremor ac frigus totum concussit corpus, cum collisione dentium & labiorum, sequuta mox convulsio epileptica universalis, per viginti horas, frustra datis omnibus antepilepticis, persistens, ægro sub ipsa extincto.

Epicrisis.

Ego quidem permultis confirmatum habeo exemplis, hæmorrhoides in infantibus ac pueris jam prodeuntes, accedentibus pubertatis, vel juventutis annis, raro alium quam sinistrum ac ut plurimum funestum sortiri eventum. Ipsum hoc enim ataxiam motus circulatorii in visceribus abdominis prodit, ex qua facile labem & vitium contrahere possunt. Neque ea propter dubium est, quin hoc in puero, infimi ventris viscera, hepar, lien, vel pancreas, fuerint farcta & obstructa. Motus autem febriles præsidio potius fuissent, inprimis quum intermittentes per annum sæpe infantes detineant, modo medicatio rite instituatur, nec tamen adeo sint detrimento, ut potius corpus firment & longævum efficiant. Perperam igitur adstringentibus salutares hi motus sedati & causa febris altius visceribus impacta, spasmi quoque tam ex hæreditate a matre hysterica, quam ex ipsa febre jam præsentes, & ex alvi strictura ac limpida urina cognoscendi

satis,

ſatis, ita adaucti, ut in convulſivos plane degenerarint funeſtos. Memoratu etiam dignum videtur, quod hic puer multos annos inſolita voracitate laboravit.

Has practico-clinicas de tertiana obſervationes adduxiſſe ſufficiat, plures paſſim reliquis meis ſcriptis inſerui, & quidem uberius enarratas ac evolutas, *Medicinæ conſultoriæ*, ex qua hanc in rem conferri poterunt ea, quæ *Tom. II. Dec. I. caſ. IV. pag.* 32. *ſeqq.* de gravibus & variis ſymptomatibus ex male curata intermittente, *Dec. II. caſ. VI. pag.* 86. *ſeqq.* de febre lenta ex male curata tertiana; *Dec. IV. caſ. V. pag.* 180. *ſeqq.* de ſpaſmo hypochondriaco ex male curata tertiana; *Tom. III. Dec. II. caſ. XI. pag.* 106. *ſeqq.* de febre tertiana male curata, ſæpius recidiva inque eryſipelas cum moleſtis ſymptomatibus tranſeunte; *Tom. IV. Dec. III. caſ. IV. pag.* 167. de febre bilioſa intermittente; *Tom. V. Dec. IV. caſ. I. pag.* 243. de multis atrocibus malis poſt febrem ſuppreſſam & puerperium feminam infeſtantibus, nec non *Tom. VI. Dec. I. caſ. VI. pag.* 35. de tertiana duplici cum purpura in gravida, attuli.

CAP. II.

DE

FEBRE QUARTANA.

§. I.

Quartana quid? Tertianam, & gravitate, & contumacia, ex intermittentibus longe adhuc ſuperat ea, quæ quarto quovis die, intercalaribus integris binis, corripit, eamque ob cauſam vocatur quartana.

§. II.

Paroxyſmi hiſtoria. Scilicet, poſt meridiem utplurimum, hora quarta, aut quinta, quandoque etiam citius, quandoque ſerius, cum notabili corporis languore, pandiculatione capitiſque, dorſi, lumborum ac tibiarum contuſivo dolore, accedit. Pedes hinc cum manibus refrigeſcunt, corpus univerſum palleſcit, facies & ungues liveſcunt, ſupervenit horror & rigor, huic febri familiaris, lingua & labia tremunt, ſpiritus difficulter trahitur, præcordia anguntur, corpus inquietudine jactatur & pulſus arteriarum contractus ac durus, quandoque etiam inæqualis plane percipiuntur. Durant hæc omnia per duas plerumque, aut tres horas, ac interea alvus in plurimis ſtringitur, in nonnullis ad deſidendum & meiendum ſtimulus, in quibuſdam, potiſſimum ſenibus, conatus ad vomendum, vomitus & alvi ſeceſſus. Multis etiam, inprimis ætate gravioribus, caput mirum turbatur & mens ſibi non conſtat, ut aliena multa loquantur. Succedit lento poſtea greſſu calor, non adeo urens, ſed ariditate quam maxime moleſtus, evaneſcit rigor, arteriarum ictus ad æqualitatem redeunt, celerioreſque ac majores micant, capitis tamen obtuſus dolor perſtat, cum vertigionoſa affectione, & cutis demum pauca ſaltim humiditate perfunditur, donec elapſis quatuor vel ſex horis, & æſtus, & pathemata hæc, diſcedant. Ceſſante ſic febris impetu, duobus qui vacui ſequuntur dies, æger quidem ſemper fere lectum relinquit, reſtitat tamen ſenſus quidam doloris in artubus ac pedibus, ipſa oſſa quaſi tundens atque profundo pondere obterens, oſteocopus græco nomine dictus, caput quoque in quamplurimis grave eſt & animum faſtidium tenet, urina quæ in paroxyſmo tenuis reddita & aquoſa, nunc craſſa & cum ſedimento ſecedente.

§. III.

Quartanæ cauſa proxima. Hæc quæ ſub paroxyſmi impetu ſubinde obveniunt pathemata, uberius utique teſtantur, graviſſime nervoſarum partium ſyſtema in univerſo corpore pati & ſpaſticis conſtrictionibus agitari. Eamque ob cauſam immediata & proxima hujus febris cauſa conſtituenda omnino in univerſali & vehe-

vehementi ſpaſtica nervoſarum partium ſtrictura, quæ ex ſpinali medulla potiſſimum procedens, non modo tunicas vaſorum, ſed & totum nervorum ac fibrarum ſyſtema, præter naturam afficit, ut motus ſolidorum & fluidorum inde graviter turbentur.

§. IV.

Materialis, Materialem vero cauſam, quæ nervoſas partes in tam exorbitantes motus abripit, Veteres quidem humorem melancholicum extra vaſa putreſcentem eſſe voluerunt. Sed ſicuti in omni febre, ſic etiam in quartana, ſubeſt materia activæ indolis & cauſtica acrimonia imbuta, internas ſenſu exquiſito pollentes partes ad ſpaſticas criſpaturas ſolicitans. Quia tamen ex pancreate ei nupta eſt materia, quæ ad acido-viſcidam indolem accedit, diuturniores dat inducias, nec tam cito colligitur, nec ad membranas ſpinalis medullæ ex prima regionea tam cito appellitur. Quando vero ſufficienti quantitate eſt collecta in primarum viarum latibulo, maſſam ſanguinis ſucceſſive ſubiit, & certo interpoſito tempore, ad ſpinæ dorſi membranas delata, febriles eodem modo ſuſcitat motus, ac præcedenti capite de tertiana enumeravimus.

§. V.

Antecedens. Jam ſi porro hujus materiæ febrilis natales rimamur, hæ utique primario arceſſendæ ex tardo admodum ſanguinis per viſcera abdominis depuratoria & ſecretoria, hepar præſertim, lienem & pancreas, progreſſu, horumque tandem ſuccedente infarctu & obſtructione. Hoc enim facto, humores fermentales, gaſtrici, lymphatici, ſalivales, a temperata, ſubtili, ſpirituoſa indole deſciſcunt ac fixam & acidam induunt, ut ad intimam ciborum diſſolutionem & chyli extractionem minus ſint idonei, ſed cruditatum acidarum & viſcidarum ingens fiat proventus. Quibus ipſa mora pejorem indolem contrahentibus & ab accidentibus aliis externis cauſis acrimoniam induentibus, ipſa demum excluditur febris.

§. VI.

Videlicet languidiorem ſanguinis per abdominis vaſa curſum in cauſa eſſe, ex eo patet, quod huic febri quam maxime opportuna ſint corpora conſiſtentis & provectioris ætatis, melancholici temperamenti, & quæ vita ſedentaria nimis, intermiſſa ſanguinis miſſione, victu duro & inſalubri, nimioque acidorum & ſpirituoſorum uſu, vel etiam ſolennium criticarum ſanguinis evacuationum ſuppreſſione, nec non animi affectuum intemperantia, ſuccorum incurrerunt & abundantiam, & ſpiſſitudinem ac impuritatem. Cauſticam vero ſimul etiam ſubeſſe materiæ indolem nemo negabit, qui novit, quartanam poſt excluſas ſub æſtate fervente acres ſordes plerumque autumno prodire, per ſcabiem quandoque & purpuram ſolvi, iiſdemque repulſis impetere, variolis erumpentibus diſcedere, ex tertiana gigni, in tertianam quoque tranſire, & eodem modo ac tertianam in locis paludoſis, aere acrium recrementorum copia referto, frequentem admodum eſſe ac epidemiam. *Impeditus humorum per viſcera progreſſus. Et acris materia.*

§. VII.

Sic quidem generata febris quartana varium ſubinde exhibet genium. Quandoque ſcilicet ſimplex eſt, quandoque duplex. Simplex, ea, ut jam delineavimus, incedit facie. Duplex vero tum dicitur, quando intra quatriduum bini ſuccedentes accedunt paroxyſmi, ita quidem, ut uterque peculiarem ſuum ſervet typum & ſingulare acceſſionis tempus, alternatim ſemper præcedenti inſultui reſpondens, tertio duntaxat die a febre penitus vacuo. Id quod ſæpius evenit, quando ſimplex quartana perverſa medicatione excipitur, aut in vitæ, vel victus regimine, committitur error. *Quartana ſimplex eſt vel duplex.*

§. VIII.

Legitima dein obſervatur eſſe, vel notha. Illa exactius, quam ullum aliud febrium genus recurſus terminum ſervat, tempore ſcilicet pomeridiano. *Legitima vel notha.*

ridiano. In hac contra certum non est reditus tempus, plerumque tamen ante meridiem, æstus quoque impensior ipsoque frigore gravior, urget.

§. IX.

Continua Nonnunquam porro quarto quidem quovis die, præviis utplurimum pandiculationibus & horripilatione, repetit, statum tamen terminum non adeo exquisite servat, nec defervescente impetu penitus intermittit, sed diebus in simplici intercalaribus, mitius tantum, quam febrili, affligit, calor naturali intensior adhuc adest, pulsus magis auctus, appetitus languet, vires prostratæ sunt, os siccum, caput temulentum, somnus inquietus & urina rubicunda, crassior, cum sedimento roseo mingitur, eamque ob causam a Medicis quartana appellatur continua.

§. X.

Epidemia Utplurimum populares habet circuitus & epidemia est, tum maxime, quando æstas præcessit præter consuetudinem calida & sicca, eaque propter acria & multa biliosa recrementa in corpore genita. Id quod anno 1616. *Sennertus de febb. lib. II. cap.* 20. nec non anno 1652. *Bartolinus cent. I. hist. anat.* 95. contigisse, memorant, & nosmetipsi de annis 1684. 1719. 26. & 28. multiplici experientia edocti testamur. Et quia ob æstum nimium potus frigidus sæpe acescens ingeritur, & noctu frigus accedit, perspiratio sordium acrium impeditur & humores cum sanguine spissi evadunt.

§. XI.

Endemia. Nonnullas regiones & tractus endemia lue infestat. Nimirum in Westphalia, Pomerania locisque quæ ad boream vergunt, & incolas alunt, victu duriori, crassiori & crudiori utentes, nullus fere elabitur autumnus, quo non multi quartana prehendantur ac diu admodum eadem detineantur. Idem evenit in locis paludosis, stagnorum & lacuum pravis exhalationibus infestis, in quibus vere tertianæ, autumno quartanæ, largo proventu pullulare & crebro recrudescere solent.

§. XII.

Varias in plethoricis & hypochondriacis. Varium etiam quartanæ exhibere solent genium, pro diversitate corporum, quæ corripiunt. Nimirum si incidunt in corpus, quod ob vitam sedentariam victumque crassum & durum, copiosum & crassum sanguinem in venis alit, vel hypochondria male constituta habet, aut diuturnior animi mœror præcessit, graves & contumaces esse suescunt, nec periculo vacant, eaque propter in ægrotante exquisitum victus ac vivendi moderamen, in medente autem magnum in exhibendis remediis poscunt judicium. *cacochymicis.* Ubi cacochymica dispositio & purpuræ forsan materia simul subest, pathematibus longe acerbioribus incedunt, major virium est prostratio, vigilia, mentis emotio, præcordiorum anxietas ac purpura demum erumpit, qua levi ex causa retrocedente, febriles passiones increscunt graviusque affligunt.

§. XIII.

Infirmis senibus. In subiecto, viribus per senium, valetudinem, pravam vitæ rationem, aut animi pathemata exhausto, facile in continuam transit, quæ ex languore virium post paroxysmum, pulsu frequenti, lento calore & appetentia prostrata, cognoscitur, ægrumque in haud leve discrimen adducit. *juvenibus.* Quando post intensiorem æstatis fervorem, corpus juvenile & agile invadit, paroxysmus longius perdurat, æstus urens magis in liberalem solvitur sudorem, sitis quoque & stomachi languor impensius urgent. *Infantibus.* Infantes & pueri, quia ægre medicamenta sumunt, nec diæteticis preceptis obtemperant, noctu, removendo stragula, corpus refrigerant & præterea habitum corporis laxum, ad sufflaminandum perspirationis successum, nec non ventriculum ad colligendam cruditatum saburram aptum, obtinent, diutius hac cum febre confligantur, crebriores in recidivas incidunt, aut

aliis

aliis postea morbis patent.

§. XIV.

Secura tamen est. Interim quartana hæc febris placida admodum est atque secura, nec facile ingulare solet. Sin secus evenit, corpus aut senile fuit & viribus jam exhaustum, aut tenerum nimis epilepticis insultibus obnoxium, aut ipsa febris, intercurrentibus animi pathematibus, tam suscitata, quam exacerbata fuit, aut etiam, vel medentis, vel ægrotantis accidit delictum, quo in quotidianam, aut longum alium funestum morbum fuit transmutata.

§. XV.

Sed contumax. Gravitate tamen & contumacia securiorem hunc decursum compensat. Diu enim trahi, ac sæpius, ceu verum medicorum scandalum, omnia eludere solet remedia. Evenit hoc maxime in ea, quæ autumno oboritur, & per hiemem persistens, raro admodum prius discedit, quam solstitii vernalis tempore, quo poris adapertis succisque ob aeris serenitatem tenuioribus factis, sponte fere evanescit. Rebellis etiam maxime est, quando in visceribus, præsertim hepate, liene & pancreate, vitium altius radices egit, vel tota humorum massa spurca & impura, vel etiam systema nervorum admodum debile ac ad anomalos ejusmodi motus, & concipiendos, & fovendos, dispositum. Tanto magis, quando æger voracitate materiam febris colligit semper & auget.

§. XVI.

Facilis curatu vernalis. Contra ea si vernali, vel æstivo tempore incidit quartana, facilis & explicata ipsius curatio, quia aeris temperies & tenuitas multum medicationi velificatur. Quæ etiam ex inordinata diæta & cruditatibus in prima regione collectis, integris autem *ex diætæ vitio.* visceribus, aut valde prohibita transpiratione succrescit, ex facili, vel unico sæpe vomitorio, vel diaphoretico, ante accessionem dato, discutitur. Et illa pariter, quæ juvenile & viribus pollens corpus detinet, præsertim si bilis plus, quam humor tenax, acidus peccat, ut potissimum fit in epidemicis æstate grassantibus, nisi ægri vel medentis culpa ingravescat, ex facili medicationem admittit.

§. XVII.

Neque etiam quartana anomala, quæ typum non servat, incerto tempore redit, aut ex simplici in duplicem concedit, adeo est pertimescenda, uti quidem vulgo censent. *Irregularis etiam;* Ipsum hoc enim indicio est, succos vitiosos non tam lentos & visceribus alte impactos, sed ad emotionem adhuc promtos esse, naturam quoque vegetam in amolienda quæ morbum facit materia. Ne dicam, paroxysmos rite decurrentes, multum facere ad dissolvendos viscidos & discutiendos subsistentes humores, adeoque quo crebrius recurrunt, eo citius causa febris elidítur, & natura ministrante, curatio paucis congruis perficitur.

§. XVIII.

Licet quartana solenniter nullam criticam servet excretionem, fit tamen quandoque, ut erumpentibus pustulis, maculis, ulcusculis & scabie per universum corpus diffusa, nec non prodeunte hæmorrhoidum fluxu, feliciter solvatur. *Quandoque excretionibus solvitur.* Vidi quoque in infantibus eam cum auspicato successu desiisse in variolas. Et de gravidis compertum habeo, quod quartanam non prius evaserint, quam superato partu, infante vero eadem affecto.

§. XIX.

Quin præsidio quandoque est hæc febris & adversus alios, præsertim chronicos morbos, remedio. *Nonnunquam adversus morbos præsidio est.* Auctus enim ille sub impetu solidorum & fluidorum motus lentos succos circumagendo attenuat, latibulis suis elidit & ad veteres obstructiones, quæ in minimis vasculis, glandulis & nervosis partibus altius consistunt, expediendas & excutiendas multum confert. Hinc prisci jam medicinæ principes, *Hippocrates*, *Asclepiades*, *Galenus & Celsus*, se quartana remedio uti, affirmarunt. Et certe ad expugnanda hypo-

hypochondriaca pathemata spectata ipsius est virtus, quam etiam in epilepsia & convulsivis motibus mire deprædicat *Hippocrates lib. VI. epid.* Ab asthmate quoque convulsivo, item calculo, podagra, si feliciter decurrit & prudenter a Medico dirigitur, quartanam liberasse historiæ loquuntur. Dumque corpus ab inhærentibus viscerum vitiis liberat, post discessum suum illud mirifice firmat, ut non tam facile morbis pateat, aut pristinis attentetur denuo, uti experientia suffragante ex *Platone* jam habet *Gellius noct. Att. lib.* 17. *cap.* 12. Et nos plures novimus, qui post quartanam longævitatem nacti fuere. Quo magis admiranda DEI providentia, quæ ipsis etiam morbis plane incomparabilem & medicinalem virtutem tribuit.

§. XX.

Sed diuturna. Sed ubi longius quam par est extrahitur morbus, succi concipiunt dyscrasiam, & si humores tenues ac biliosi sunt, purpura excluditur, vel partibus spirituosis, roscidis, nutritiis difflatis, lentescunt reliqui, corrumpuntur & longos morbos invehunt. *& perperam excepta morbos facit graves.* Si etiam perversa medicatione excipitur, in graves & capitales degenerat passiones, cujus generis sunt maxime hydrops, anasarca & ascites, cachexia scorbutica, tumores œdematosi, febris lenta & hectica, continua, asthma siccum, icterus, tussis ferina, in senibus affectus comatosi & hemiplexia, in junioribus affectio hypochondriaca & in infantibus sævi convulsivi motus, spinam dorsi, antrorsum & retrorsum miseranda facie distorquentes. Et in his quidem omnibus conspicuum post mortem deprehenditur viscerum vitium, hepatis nempe, lienis, pancreatis, nec non glandularum mesaraicarum, obstructio, infarctus & corruptio.

§. XXI.

Quibusdam funesta est, Qui vero quartana febre intereunt, sub frigoris rigore & mente turbata decedunt. Tum enim, qualia duo exempla vidi, in adultioribus adeo increscit spasmorum atrocia, ut nullus plane subsequatur æstus, sed symptomata veneni prorsus æmula adsint demumque interimant. Et in infantibus, spasticæ stricturæ in convulsivos plane motus degenerant, funestos.

§. XXII.

Qui demum evadunt, habent utique, ut in vitæ victusque ratione exactum servent postea per aliquod tempus moderamen. *Facile recidivat.* Refractaria enim admodum est hæc febris, pristinamque sedem, data levi occasione, ex facili repetit. Sane qui superata ipsa gulæ indulgent corpusque extenuatum largo, tanto magis insalubri cibo, farcire nituntur, promtissime recidivam, ex congesta denuo cruditatum saburra, incurrunt. Idem experiuntur, qui saluberrimam illam per cutis spiracula excretionem pensi habent & corpus aeri frigidiori & humidiori incautius committunt, vel frigidum potum ingerunt. Neque minus ex facili iterato prehendit eos, qui affectuum intemperantia jactantur, ac inprimis impensiori tristitiæ diutius indulgent. Et, quod tamen rarius est, repulsa præpostere, quæ ad habitum corporis cum salute acta fuerat, & per scabiem, pustulas, ulcera & purpuram expulsa, materia, illico impetit denuo, qui sedatus fuerat inde febris impetus.

Methodus medendi generalis cum indicationibus curatoriis.

§. I.

Quo pacto intermittens febris sit arcenda, superiori capite sub methodo præservatoria tam fuse exposui, ut supervacaneum ducam illud hoc loco iterum tradere. *Indicationes quatuor.* Indicationes autem curatoriæ, causis quartanæ oppositæ, huc redeunt. I. Ut cruditates viscidæ, acidæ, biliosæ ex primis viis, cum chylo & lympha successive ad ad sanguinem abeuntes ac in nervosarum partium systemate febriles motus suscitantes, & corrigantur, & per con-

congrua emunctoria evacuentur. II. Ut sanguinis per abdominis viscera, præsertim ad quæ vena portæ excurrit, progressus liber præstetur, congestio vero, infarctus & obstructio expediatur, vel minimum major impediatur. III. Ut spastica vehementior in genere nervoso constrictio, ceu acerbiorum symptomatum causa, leniatur. Et IV. ut dejectum viscerum, stomachi, nervosarumque partium robur restituatur, sicque tum ulterior accessio, tum recidiva, præscindatur.

§. II.

Prima perficienda temperantibus, incidentibus & vacuantibus. Primæ igitur indicationi exsequendæ serviunt ea remedia omnia, quæ acidum obtundendi, lentos succos incidendi, acres contemperandi, & primam maxime regionem expurgandi facultate pollent. Splendent autem hac virtute alcalina pharmaca, uti sunt salia plantarum per incinerationem parata, sal potissimum absynthii & cardui benedicti. Commendanda etiam salia neutra, maxime sal ammoniacum depuratum, terra foliata tartari, sal digestivum *Sylvii*. Quibus ad biliosam acrimoniam infringendam, addenda absorbentia teneriora, cancrorum lapides, conchæ, vel cornu cervi sine igne paratum. Et si præterea educendi scopus, salia fontium medicatorum, Egranum, Ebshamense, Sedlicense, aucta dosi, aut ipsa etiam aqua Sedlicensis, per alvum crassiores, tartarea vero, per urinarias vias subtiliores salino sulphureas sordes, efficaciter evehunt. Habet etiam purgantem facultatem in quartanariis magnesia alba, quæ acidum primarum viarum imbibendo, transit in sal amarum, sali cathartico Ebshamensi simile.

§. III.

Secunda amaris, Ad obtinendum secundæ indicationis scopum, egregie faciunt amara, quæ balsamico suo fixiori sulphure bilis balsamum restituunt, acidos simul ponticosque humores obtundunt & lenem quandam spiritualscentiam conciliant. Talia sunt extracta amara, fumariæ, absynthii, cardui benedicti, gentianæ rubræ, trifolii fibrini, centaurii minoris, essentia, vel extractum rhabarbari, nec non pilulæ balsamicæ, secundum exemplar *Beccheri* confectæ, ex aloe bene depurata, extractis amaris & gummatibus resinosis balsamicis temperatis, quæ præter facultatem alvum laxantem, etiam attenuantem lentos & spissos succos obtinent, præsertim si earum usus interponatur supra laudatis salibus. Pertinet huc quoque conveniens cum debito regimine thermarum & acidularum usus. Sin vero inveterata nimis obstructio viscerum, præsertim pancreatis, quod in quartana rebelli non insons est, lenioribus expugnari nequit, in usum vocanda penetrantiora magisque activa mineralis prosapiæ pharmaca, mercurius quippe dulcis, vel nostra methodo diaphoreticus solaris, nec non antiquartium *Riverii*, quod ex mercurio, antimonio & auro, desuper abstracta aliquoties aqua regia & postea spiritu vini accenso, paratur. Ex antimonialibus, regulus antimonii medicinalis, panacea Glauberiana & Conerdingiana, item sulphur nostrum antimonii correctum, sine præcipitatione cum acido confectum. *& mineralibus.*

§. IV.

Tertia linimentis, Spasticas generis nervosi stricturas remittunt I. linimenta antispasmodica & nervina, spinali medullæ cum frictione calida admota, ex axungia humana, oleo spicæ, lavendulæ, rutæ, salviæ, balsamo Peruviano; II. clysteres ex herbis nervinis, carminativis & antispasmodicis, addita sufficienti quantitate oleorum demulcentium, parati; III. balnea aquæ dulcis, Veteribus inprimis ante paroxysmi accessionem usitata; IV. epithemata & linimenta ex spirituosis & aromaticis parata, sub horrore & rigore regioni epigastricæ apposita. *clysteribus, balneis, epithematibus.*

§. V.

Quarta Ultimæ demum indicationi apprime satis-

amaris adstrictivis. satisfaciunt omnia amara, quæ simul balsamica quadam adstrictiva virtute pollent. Nobiles hac virtute sunt chinæ & chaccarillæ cortices, nec non cortex capparum, item tamarisci, cinnamomi, rasura santali rubri & essentiæ ex amaris plantis extractæ, quæ cum liquore martiali acuatæ, omnibus fere palmam præripiunt. Instar omnium vero erit electuarium nostrum antifebrile, cujus descriptionem superiori jam capite suppeditavimus.

§. VI.

Epicarpiis discutientibus. Peculiaris etiam virtutis adversus quartanam habentur emplastra carpis manuum applicata, quæ inter famigeratissimum est a *Strobelbergero* dictum. Concinnari autem possunt ex iis, quæ tam aromatico balsamico, quam irritante principio, motum & stimulum fibris addunt, ut materiam altius partibus nervosis impactam hærentem excutiant, & promtius die vacuo sanguis circumagatur.

§. VII.

Potissimum præstabile vinosum infusum. Præter ea vero quæ hactenus adduxi quartanæ præsidia, non possum, quin bina subiungam adhuc remedia, quæ miram efficaciam mihi olim in Westphalia præstiterunt, propter quam etiam eadem jam *dissertationi de felici quartanæ curatione*, inserui. Primum est infusum vinosum, omnibus curatoriis indicationibus satisfaciens, de quo matutino tempore quotidie liberalis haustus sumendus. Recipe fibrarum hellebori nigri, polypodii querni, foliorum sennæ sine stipitibus singulorum unciam, herbæ absynthii, centaurii minoris, cardui benedicti, trifolii fibrini, ana manipulum dimidium, rasuræ ligni colubrini, corticis chinæ, aurantiorum recentium ana drachmas tres, limaturæ martis unciam semis, tartari tartarisati tantundem. Conc-cont. irrorentur drachmis duabus spiritus salis ammoniaci urinosi, misceantur & duabus vini mensuris infundantur.

§. VIII.

Alterum hic est pulvis: Recipe corticis chinæ drachmas tres, reguli antimonii medicinalis drachmas duas, mercurii dulcis, (qui non terendus cum pulvere propter salia, sed cuspide tantum cultelli miscendus) croci martis tenuissimi, arcani duplicati, singulorum drachmam, olei menthæ guttas quatuor. M. f. pulvis, cujus drachma dimidia, aut una, cum rob sambuci & julepo rosarum in electuarii formam redacta, mane & vesperi poterit assumi. Et certe egregii usus est hic pulvis in quartana, quæ altas in viscerum penetralibus egit radices, requirit tamen corpus paullo robustius, cum exacto in diæta & vitæ ratione regimine. Licet etiam molestam quandoque lenem moverit salivationem; ex voto tamen cessit febrisque rebellis fuit expugnata. Ceterum plura de speciali huic febri medendi methodo, infra observatione X. nec non *capite IV. de febribus epidemicis*, afferemus. *Et pulvis resolvens ac roborans.*

Observationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

Quartana, ex morbis fere contumacissimus, ægri patientiam & Medici exspectationem poscit: inprimis ea quæ corpori melancholicæ constitutionis, senibus, hypochondriacis & ubi languidior sanguinis per venas mesaraicas progressus, viscera infarcta & autumnus adultus, accidit. Non itaque impetuose in his aggredienda, aut violentis pharmacis urgenda curatio. Si secus fit, plus detrimenti, quam emolumenti sperandum. *Quartana contumax morbus.*

§. II.

In principio quidem morbi, natura si robusta, validiora resolvendi & colliquandi atque evacuandi virtute pollentia locum inveniunt. Ubi vero morbus inveteravit, corpus tenerum & exquisite sentiens, multaque acria & biliosa recrementa præsto sunt, mirum *Lenioribus tamen excipitur.*

rum inde exacerbatur febris & haud raro ex simplici in duplicem, aut quotidianam plane transit. Temperata potius, plus diætetica, quam pharmaceutica, cum iis quæ lenimento sunt generi nervoso, infestis spasmis jam affecto, in usum vocanda.

§. III.

Et quãdoque fugatur. Neque enim adeo refractaria est quartana omnis, ut non sæpius lenissimis cedat. Ego certe plures novi, qui solo usu elixirii temperati balsamici, quod cum aqueo lixivio ex amaris extractis & rhabarbaro, adjecto vino Hungarico, paratum, eandem feliciter evaserunt. Alii solo oleo tartari per deliquium, frequentius cum potu assumto & hausto ante paroxysmum vino veteri Rhenano, cum, vel sine amaris, subjuncto postea vehementiori corporis motu, ab eadem sunt liberati. Nonnulli balneorum aquæ dulcis usu quotidiano, instituta simul ante accessionem corporis ad sudorem usque exercitatione, curati sunt.

§. IV.

Facilius sub cœli favore sanatur. Semper tamen longe facilius atque felicius quartanæ curatio succedit, si cœlum eidem velificatur, & aer purior, subtilior & rarefactus est, uti tempore verno, æstivo sereno. Tum quippe veteres viscerum obstructiones promtius expediuntur lentorque succorum liquatur, & perspiratione æquabili atque constanti, acres per apertos cutis poros sordes difflantur. Quin novi quosdam, qui non prius convaluerunt, quam mutato cœlo & in locum salubriorem secessu, vel alio vitæ victusque genere instituto.

§. V.

Potus mutationem poscit. Potissimum in quartana febre, sicut omnibus longis morbis, ut potus mutetur ex usu est, & decoctum ex radice sarsaparillæ, cichorei, herba cardui benedicti, passulis minoribus & semine fœniculi, tam loco cerevisiæ frigidum quam loco infusi thee calidum bibatur, declinante paroxysmo. Conducibiles quoque sunt pro potu temperatæ acidulæ, uti Selteranæ, quippe quæ cum dimidia, aut tertia vini parte potæ, in diluendis crassis & evehendis per urinarios ductus impuris succis, effectum præstant saluberrimum.

§. VI.

Nec non perspirationis successum ante Studiose etiam providendum, ut per cutis poros acres subtiles sordes perpetuo eliminentur. Perficiendum hoc tam ante, quam post paroxysmum, & obtinendum, non per potentia sudorifera, sed ea, quæ solidorum tonum intendendo, progressum sanguinis accelerant sicque sudorem eliciunt. Singularis hunc in finem virtutis est validior corporis motus, per equitationem, saltationem, aut ambulationem, aliquot ante paroxysmum horis institutus, quo ego quartanam multoties discussam esse novi. Priscum enim jam *Celsi lib. 3. cap.* 15. hoc est præceptum: *quo die quis febrem exspectat, ante surgere & exercere dareque operam oportet, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat. Sic enim sæpe illa discutitur.* Mira etiam hac in re virtus mixturæ innumeris experimentis comprobatæ hujus: recipe aquæ cardui benedicti uncias quatuor, theriacalis unciam semis, salis cardui benedicti drachmam, antimonii diaphoretici drachmam semis, spiritus vitrioli guttas viginti ad triginta, sirupi cardui benedicti drachmas duas. M. de qua, modo prius probe prospectum fuerit primis viis repurgandis, tribus, vel quatuor horis ante paroxysmum, dimidia, & defervescente hoc, reliqua dimidia portio sumenda.

§. VII.

& post paroxysmum. Declinante quoque febre, quum defervescente æstu sponte corpus madescit, cavendum, ne sudor externa refrigeratione, vel potu frigido intercipiatur. Si secus fit, febris non modo diuturnior redditur, sed & facile succedunt contracturæ, nec non tumores pedum œdematosi. Consultum potius, temperato externo calore &

diluente

diluente calido potu, ipsum placide promovere.

§. VIII.

Cum distinctione admittit venæsectionem.

Sanguinis per venam sectam missio, auferendis quartanæ causis directe quidem non respondet; nihilo tamen secius, ubi suspicio est, febrem ab impedito sanguinis per abdominis viscera progressu sustentari, uti in iis qui pathematibus hypochondriaco-hystericis obnoxii, fluxum hæmorrhoidalem antea aperti, aut molimina ad hunc persentiscunt, utiliter utique vena in pede pertunditur, adeo ut unica venæsectione quartanam contumacem penitus discussam esse, observaverim. Quum etiam gravidæ tantum non omnes sint plethoricæ, venæsectionem, si quartana corripiuntur, utiliter non modo ferunt, sed & poscunt, ne intenso per spasmos febriles sanguinis motu, uterus ad prœmaturam exclusionem sollicitetur. Considerar.da igitur morbi tempora, ipsa corpora, vires & fluidorum ac solidorum dispositio, ne perperam instituta sanguinis subtractione, sanatio difficilior fiat & spasmi febriles accessionis tempore increscant, uti pluribus in dissertatione, *observationes clinicæ circa curationem quartanæ*, inscripta, monui. Notabile autem est, quod sanguis e quartanariorum vena emissus conspicuum exhibeat vitium ac flavescente lenta pituita in superficie obductus compareat, cujusmodi crustam albam pituitosam in venis etiam quartana defunctorum se invenisse testatur *Schenckius*.

§. IX.

Et vomitoria.

Vomitoriorum usus in quartana pariter cum distinctione admittendus. Quando enim crudorum ac viscidorum succorum colluvies primis, ex nimia ingluvie, est in viis ac ad vomendum proclivitas; expedit omnino, ut brevissima via per emeticum exturbetur, antequam sanguinem subeat & systema nervosum afficiat. Consultius tamen est, ut nonnisi adhibeantur, quam si viscera salva, ventriculus non adeo tener, genus nervosum non nimis sentiens & debile, ac pulmones nulla labe infecti. Præferenda etiam tutiora & appropriata. Ex illis palmam fert radix ipecuanhæ, quæ propter vomitum moventem, aromaticam & balsamicam habet facultatem. Et inter hæc antimonialibus anteponenda venerea, vitriolum maxime cyprium, vel album, eo quod tam biliosos & glandulosos ductus simul constrigendo, ulteriori affluxui materiæ febrilis aditum præcludunt, quam etiam fibras adducendo, & stimulando, ut firmius impacta nervosis partibus materia excutiatur, faciunt. Utraque vero sociata, in temperamentum quasi rediguntur, ut medicina emergat, tum ad stomachum deplendum, tum febrem expugnandam, apprime utilis.

§. X.

Optime fert chinæ corticem.

Chinæ cortex, cum ratione usurpatus, spectatæ adversus quartanam est utilitatis. Tenendum tamen, non prius ad ipsius usum esse descendendum, quam perpurgatis probe primis viis, demta plethora visceribusque integris atque apertis. Tutior etiam est in quartana biliosa æstiva, quam quæ autumno vergente grassatur & viscerum vitio succisque tenacibus fovetur. Tum conducibilius ipsum in decocto ex vino porrigere, adiectis amaris, aperientibus & diaphoreticis, uti sunt summitates centaurii minoris, herba cardui benedicti, radix gentianæ rubræ, pimpinellæ & sal tartari. Expedit quoque interdum in hac febre virtutem ipsius adjecto martis croco & chaccarillæ cortice intendere. Interim si debito tempore, debita dosi & quantitate exhibebitur & cum diaphoreticis & resolventibus rite permiscebitur, nocebit nunquam. De quo pluribus evolvendam commendo dissertationem, *de recto corticis chinæ usu in febribus*.

§. XI.

Nec non epicarpia.

Ad minuendos præterea, vel sistendos plane paroxysmos, in quartana,

præsertim autumnali & rebelli, nec non quæ segniores naturas infestat & sopore stipatur, admodum efficacia reperi epithemata, ex acrioribus, stimulantibus leniterque vesicantibus composita & manuum carpis applicata. Plebeii quidem allio hunc in finem utuntur, sed ingratus nimis est inde fœtor, ideoque optime ejusmodi epicarpia concinnantur ex terebinthina, fuligine, sale ammoniaco, araneis contusis, pipere atque theriaca.

§. XII.

Mineralibus aquis quomodo utendum & quando. Minerales aquæ, acidulæ præsertim ac thermæ, meo quidem judicio, tam ad præservationem, quam curationem intermittentium faciunt. Sed ante paroxysmum & in ipso plane ab iis abstinendum, & videndum, ut ante accessionem febris, aqua per emunctoria congrua jam sit evecta, ne motus febriles inde exacerbentur. Loco potus tamen temperatæ, uti superius meminimus, semper possunt potari.

§. XIII.

Alvus clysteribus aperienda. Si alvus in hac febre pertinacius clausa atque constricta, expedit eandem potius clysteribus, quam internis pharmacis solicitare. Optima horum enematum ingredientia sunt, quæ præter vim emollientem, paregoricam & spasmos sedantem obtinent, ut summitates millefolii, flores chamomillæ vulgaris, sambuci, tiliæ, semen cumini, brodium carnis vitulinæ, vitellus ovi, cum pauxillo salis gemmæ. Opportune etiam quandoque iisdem specifica quædam antifebrilia, amara, nervina & roborantia commiscentur. Inter Gallos enim ab aliquot jam annis mos increbuit, intermittentes curandi per decoctum chinæ chinæ, crebrius per anum injectum. Idem tamen etiam cum aliis succedit antifebrilibus, ut carduo benedicto, centaurio minori, radice gentianæ, nec non herba majoranæ, roris marini, abrotani & salviæ. Et certe apprime hæc methodus ex usu est in infantibus & qui ventriculum minus firmum & facile nauseantem obtinent, hac tantum servata cautione, ut alvus prius emolliente & salino solvatur clystere, quam nervinus & roborans iniiciatur.

§. XIV.

Quibus levandus capitis dolor. Capitis dolores sævi, qui hisce febribus in provectioris præsertim ætatis personis, junguntur, ægre levantur. Potissimum lenimen sperandum ab iis, quæ alvum liberiorem reddunt, nec non a pediluviis, quæ sanguinis impetum a capite ad inferiora trahunt. Inter externa vero acetum rosaceum, item rutaceum, cum sale & nitro mixtum, pani inditum & applicatum, optimum affert solatium.

§. XV.

Recidiva arcenda ex diæteticis. Quo demum pacto, ne quartana, uti frequenter fieri assolet, recurrat, sit præcavendum, egregium sane *Celsi* est consilium, *lib.* 3. *cap.* 16. sic habens: *si febris quievit, diu meminisse ejus diei convenit, eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim revertitur, nisi a sano aliquandiu timetur.* Hinc, paroxysmi inprimis die, vitare oportet ventos boreales, aerem compressum frigidohumidum, qualis esse solet in humilioribus, paludosis & subterraneis locis, & perspirationis successus custodiendus. Victus etiam exquisita habenda est ratio, ne nimium ingeratur, tanto minus ex alimentis difficilis solutionis. Animus quoque in tranquillitate servandus, & providendum, ne ira & terrore commoveatur, quo febrem quartanam sanis etiam compluries inductam novimus.

§. XVI.

Et pharmaceuticis. Tum stomacho subveniendum & elixiriis stomachicis, ex amaris & aromaticis confectis, digestio secundanda, crebro quidem ac diu, sed parcius iisdem utendo, ne debile jam corpus præter naturam exæstuent. Inprimis curandum, ut per alvi secessum, denuo succrescentes crudi succi, blande subducantur, eamque ob causam crebrius utendum pilulis balsamicis, vel

nostris

nostris cinnabarinis, item de ammoniaco *Quercetani*, quibus, si per chinchinam febris suppressa, salis digestivi usus jungendus. Et his præsidiis non modo pessimæ recidivæ, sed & aliæ sæpius deteriores passiones, lentæ præsertim febres, opportune præscinduntur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Quartana in gravida curata. Generosa fœmina sanguinea, macilenta, quinto mense gravida, Septembri, posteaquam in nocturno, frigido, nebuloso aere iter fecisset, incidit in quartanam, cui præter sueta symptomata, vehemens cephalalgia, summæ præcordiorum anxietates, vomendi conatus & inquietudo, juncta. Medicus amaram essentiam cum alexipharmaca, in & extra paroxysmum, quotidie ad guttas minimum sexaginta, porrexit, eo cum effectu, ut bini sequentes paroxysmi longe gravius impeterent & superius dictis pathematibus intensissimus æstus, ventris tormina ac dorsi dolores accederent, & abortus plane esset metus. Meum hinc rogatum consilium & quæsitum: an venæsectioni, quam reformidarat primus Medicus, locus? Ego vero expensis circumstantiis, eandem oppido necessariam judicavi. Administrata igitur fuit sequenti post febrem die & sanguis impetuose exsiliit. Tum mixturæ calefacienti nimis substituti pulveres temperantes nitrosi, cum emulsione analeptica. Inde sequens paroxysmus mitior factus, & usurpatis per aliquot adhuc dies iisdem, demum electuario nostro, parce, sed iterato exhibito, penitus abacta fuit febris, salvis & matre, & fœtu.

Epicrisis.

Sicuti tempestiva sanguinis missio gravidis, quæ ordinario plethoricæ, ad præcavendum abortum pernecessaria; ita multo magis ex usu est, quando motu febrili calido, vel medicamento exæstuante, sanguis in vehementem orgasmum, sive motum intestinum expansivum, coniicitur. Feliciter igitur in hac febriente non potuit non succedere febris curatio, posteaquam sanguis subtractus, calida rejecta & surrogata quæ æstum sanguinis restinguunt. Corticem autem chinæ gravidis etiam non nocere, sed circumspecte datum insigniter prodesse, tum hoc, tum aliis multis in comperto est exemplis.

OBSERVATIO II.

Quartana in cachectico in funestum hydropem terminata. Quinquagenarius obesus, vini ac cerevisiæ potator, hinc cachecticus, autumno quartana corripiebatur epidemica eademque per mensem detinebatur, pedibus simul tumidis, alvo adstricta, cum sopore ac torpore in paroxysmo. Frustra datis multis, chinæ cortex tandem in usum vocatus in decocto. Quo per hebdomadem usurpato, febris siluit, sed tumor dextri pedis cum dolore obortus, & enatum, initio superficiarium, postea profundius ulcus, supra malleolum. Discussus tamen ligaturis & externis constringentibus aquosis tumor, ulcus quoque consolidatum. Brevi autem post rediit quartana & adhibitis incassum omnibus, per semestre spatium persistit, ægro interim diætæ incurio & lac in paroxysmo copiose ingurgitante. Intumuit hinc venter, urina parce stillavit, spiritus angustus factus, scrotum quoque cum pedibus tumefactum, superiora autem tabida, sequutus hydrops ascites, quo æger extinctus.

Epicrisis.

Perperam tumor pedis vi repressus & ulcus siccatum, quum quartanæ haud raro his terminentur, iisdemque repulsis, & fiant primum, & repetant. E re potius fuisset, cachexiam & viscerum labem oppugnare, & internis magis, quam externis morbo occurrere. Sic omnino reci-

recidiva declinari & æger servari potuisset.

OBSERVATIO III.

Quartana ex tertiana, cum salivatione.

Juvenis literatus, compotationibus in seram noctem subinde indulgens, autumno pluvioso sub itinere incurrit tertianam primum. Cujus æstum, quum pomis citriis in taleolos discissis & julapiis copiosis restingueret, successit quartana, cum exquisito contusivo artuum dolore, capitisque ac pedum quasi rigore, alvo simul clausa & urina cum ardore stillante. Diu hæc febris & medicos & medicamenta elusit. Tandem datus hic pulvis: recipe coralliorum, salis absynthii, mercurii dulcis ana drachmam, olei caryophyllorum guttas sex, laudani opiati grana quatuor. Sumtus is quotidie, bis, eodemque intra triduum consumto, salivatio oborta, post quam febris discessit. Sed periculi non expers erat salivæ fluxus, quum per quatuordecim integros dies, quotidie sæpe ad mensuras duas, succederet, æger neque somnum capere, nec solidi quicquam assumere posset, manus & pedes frigerent, faucium & gingivarum caro mirum tumeret, fœtidissimus exspiraretur halitus, corpusque debile & marcidum redderetur. Hinc pedes immissi ter quotidie pediluvio, ex vino, aqua & herbis aromaticis. Alvus subducta clystere ex floribus chamomillæ, herba melissæ, origani, salviæ, oleo chamomillæ cocto, cum sale communi. Interius laxante ex manna, cassia, rhabarbaro & foliis sennæ. Potui datum decoctum ex sarsaparilla, china radice, ligno juniperino & mastiche, cum regimine sudorifero. Fauces elotæ decocto salviæ, menthæ crispæ, florum rosarum rubrarum, balaustiorum sambuci & radice plantaginis, ex vino, adiecta postea essentia mastiches & myrrha. Et circa somni tempus oblatus pulvis bezoardicus cum theriaca cœlesti & oleo ligni sassafras. His intra mensem sublata omnia & æger ad sanitatem traductus.

Epicrisis.

I. Abusus acidorum & pomorum citriorum tertianam in quartanam commutavit utique. Fixiorem enim & lentam reddidit febris materiam, simulque primas vias acidorum & ponticorum succorum copia opplevit. Et hinc etiam ratio subsequentium incommodorum petenda.

II. Ex vero scribit *Willisius de febb.* quartanarios promtos esse ad salivationem, ex levi etiam mercurialium dosi, & quartanam etiam sæpe salivatione solvi. Utrumque confirmatur hoc casu. Ratio vero cur tam facilis sit in quartana, ac uti ego observavi in tertiana etiam, salivatio, hæc mihi videtur, quod, qui eadem decumbunt primam regionem, salsis, acidis partim, partim biliosis acribus succis, gerunt obsessam, a quorum salsedine mercurialium vis mire intenditur. Neque tamen reticendum, enormis in nostro ægro salivationis causam potissimum fuisse, quod mercurius dulcis cum coralliis in calcem ustis & sale absynthii intensius tritus fuerit atque commixtus. Inter omnis enim generis salia, fixa potissimum acalina, cum mercurialibus pessime miscentur, & validiori tritu, drasticam, humores salivales & lymphaticos fortiter commoventem facultatem, acquirunt. Memini etiam paratum a medico in contumaci quartana decoctum, ex cortica chinæ, sale tartari, terra foliata tartari, mercurio dulci & aqua communi, vix coercibilem concitasse salivationem. Idem contigisse novi in quartana ab oblato mercurio dulci cum specifico *Mynsichti*. Hinc auctor sum, ut, qui tuto uti velit mercurialibus, eadem nunquam triturando exactius misceat cum salibus, vel salia prorsus omittat.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Quartana chinæ cortice & corrupta & sanata. Robuſtus & plethoricus vir, vitæ ſedentariæ cum craſſiori victu addictus, animi affectibus indulgens & ab anno hæmorrhoidarius, Octobri menſe, ſine præcedente externa cauſa, inhorreſcere cœpit, laſſitudine corporis & contuſivo artuum dolore affligi, pituitam viridem copioſam evomere, cum inſigni præcordiorum angore, ſubſequutus calor univerſi corporis, cum cephalalgia, cuti arida & urina naturali. Quarto die hæc recurrerunt, ideoque Medicus quartanam eſſe judicavit & elixirium amarum cum ſpiritu ſalis ammoniaci, nec non infuſum herbæ thee, ante paroxyſmum, largiter ingerere juſſit. Sed ingraveſcente inde morbo, ad ſpecifica magis deſcendit, & chinam chinæ, tam intermiſſionis, quam paroxyſmi tempore, liberali manu porrexit. Licet etiam pectus inde longe gravius opprimeretur & vires corruerent, eodem tamen inſtitit, eo cum effectu, ut alvus pertinacius obſtiparetur, vomitus in paroxyſmo cum mirifica anxietate erumperet hocque non ſuccedente, lypothymia plane ingrueret ac febris in continuam videretur mutata. Aſcitus igitur alius medicus, qui venæ ſectionem inſtituens, paroxyſmum effecit illico mitiorem. Intercalaribus poſtea diebus infuſum leniter evacuans, ex foliis ſenæ, radice cichorei, herba taraxaci, paſſulis, tartaro tartariſato, & ſirupo roſarum ſolutivo, ex vino, per quatuor vacuos a febre dies ſumendum ſuaſit. Præcepit etiam ut clyſtere emolliente alvina regio expurgaretur ac ipſo in paroxyſmo dorſi ſpina & pedes linimento nervino inungerentur. His deferbuit magis adhuc febris, dolor oſteocopus ſublatus, urina reddita largior & ſudor liberalius prodire cœpit. Tranſactis autem ſic quatuor ſeptimanis, pulverem ſupra deſcriptum ex martis limatura, cortice chinæ, mercurio dulci &c. duodecim doſibus obtulit, expirante ſenſim febre & ægro, conſumto hoc pulvere, ad perfectam ſanitatem redeunte.

Epicriſis.

Docet hæc hiſtoria, pernicioſum eſſe ſpecificorum uſum ante correctionem & evacuationem humorum nocentium, præſtabilem viciſſim leniter evacuantium, nec non pulveris ex aperientibus metallicis cum chinchina, facultatem. Et certe tutiſſimus cortex hic eſt, ſi cum laxantibus & diaphoreticis propinatur. Neque enim alia ipſius ratio ac opii, cujus ſoporifera virtus adjectis purgantibus, ſudoriferis, vel etiam diureticis & analepticis, ita cicuratur, ut in innoxium quaſi temperamentum redigatur. Hinc ſerio auctor ſum, ut febrifugum hoc, præſertim in corporibus viſcerum obſtructione & infarctu laborantibus, nunquam ſolum, ſed aperientibus præmiſſis, vel iis nuptum, exhibeatur.

OBSERVATIO V.

Quum anno 1719. ob ſiccum & calidum per integros fere quinque menſes regnantem aerem, heic graſſarentur febres varii generis, quartana etiam correpta fuit juvencula ſanguinea mollioris & laxioris carnis. Poſt quartum paroxyſmum Chirurgus per ſectam in brachio venam largiter ſanguinea, ſubtraxit & die poſt pilulas dedit valide purgantes, quibus intra nycthymeron vigeſies dejectum. Perſtitit hic alvi fluxus per aliquot dies cum torminibus, licet non tam numeroſis ſedibus, ac demum ſanguis plane cum muco ſeceſſit. Febris autem inde mitior facta & poſtea plane diſcuſſa. Cruentum etiam alvi profluvium, potibus demulcentibus, ex floribus chamomillæ, ſambuci cum lacte, item pulvere antidyſenterico *Klapperbeinii*, ex bolo Armena & cortice chaccarillæ compoſito, feliciter ſublatum. *Quartana purgatione curata.*

Epicriſis.

Frequentes hoc anno erant & dy-

ſenteriæ, & varii generis febres, ex una eademque cauſa, impuris nempe, excrementitiis, acribus, bilioſis ſordibus in corpore genitis perſpiratione ſuppreſſa retentis atque in primis viis & duodeno potiſſimum collectis, quæ poſtea tranſmiſſæ ad ſanguinem vel per habitum corporis motu febrili, critice quaſi expulſæ fuerunt. Secta igitur in febriente hac vena, perſpiratio fuit imminuta, per draſticum purgans autem impetus humorum ad inteſtina proritatus, factaque ibi majori acris bilioſæ materiæ excretione, febrilis ſpaſmus, ab hac ſuſcitari ſolitus, ceſſavit. Nam ſub eadem epidemica febrium affectione obſervavimus, dyſenteriam præpoſtere cohibitam, febres curatu admodum difficiles induxiſſe.

OBSERVATIO VI.

Quartana ſæpius recidivās curata.

Sub principio autumni, quo frequens erat quartana, invaſit etiam ſolitis pathematibus plebejum juvenem, poſt copioſe ingeſtum potum corporiſque refrigerationem ſtatim ab ira. Superato quinto paroxyſmo, tria tartari emetici & quindecim tartari vitriolati grana, ſex ante acceſſionem horis data, quibus cum magna præcordiorum anxietate pituitoſum liquamen cum bile evomuit. Ex eo in quotidianam quæ typum non ſervabat converſa eſt febris. Oblati igitur pulveres abſorbentes, ſalini, nitroſi & cinnabarini. Inde febris brevior & mitior, alvus fluxa & ſudor declinante impetu largus. Elapſis aliquot hebdomadibus, debito tempore ac doſi uſurpatum electuarium febrifugum & febris ſucceſſive abacta. Sed quum liberatus obvia quævis ingereret, corpus a frigore non defenderet, rediit febris, quæ tamen poſt aliquot paroxyſmos, balſamo vitæ ad 30. guttas, in duabus aquæ menthæ unciis, tam ante, quam poſt paroxyſmum, ſumto, iterum diſcuſſa. Breves autem & hæ erant induciæ. Reconvaleſcens quippe appetitui liberalius indulſit, nec a frigore ſibi cavit, ideoque in eundem recidit morbum. Dedi hinc conſilium, ut grana 15. piperis albi leniter contuſi, cum aliquot cochlearibus ſpiritus vini, quatuor ante paroxyſmum horis ingereret & in lecto ſudaret. Quo demum quater uſurpato, factum, ut febris penitus diſcederet.

Epicriſis.

I. Febres, præſertim quartanæ, in nullis frequentius recidivant, quam in plebeiis. Hi enim neque diæteticis legibus obtemperare, neque ex præſcripto Medici vivere ſueſcunt. Unde plerumque tam ob cohibitam perſpirationem, quam ingeſtos multos & graves cibos, promte iterum fomes colligitur febrilis. Ne igitur in morbum erumpat, vel emeticis ſuperius, vel ſalinis deterſivis & balſamicis laxantibus inferius, educendus, vel etiam medicamento digerente ſtomachico præſcindendus, cujus generis maxime eſt piper, in plebeiis ſummopere proficuum.

II. Sudor ante paroxyſmum convenienti remedio atque regimine prolectus, neutiquam nocet, ſed ad febrem vincendam ejuſque inſultum arcendum, quam maxime ſalutaris, ſecus ac communis Medicorum fert ſententia. Ego certe multis confirmatum habeo exemplis, ſudore ante paroxyſmum per accommodata medicamenta provocato, modo prima regio a fermento febrili prius exquiſite depleta fuerit, cutis inhorreſcentiam & ſpaſmum, ſine quo nullus ſubſequi poteſt æſtus, fuiſſe prohibitum ipſamque febrem fugatam. Decumanus etiam error eſt, febrilem materiam demum paroxyſmo finito expelli ſudore. Tantum enim abeſt, ut febrem ſudoribus poſt paroxyſum, vel intercalari die largis, cum ſalute terminatam viderim facile unquam, ut potius, ipſi hi largi ſudores debilitatem partium & atoniā cutis indicarint, corpus ad novum paroxyſmum diſponentem.

OBSERVATIO VII.

Quartana in quotidianam sæpe recidentē mutata.

Puer decennis, facie lividus & pallescens, abdomine turgidus, appetens tamen ciborum, ex refrigeratione sub aura vespertina contraxerat quartanam. Opponebantur amara in essentiam redacta. Sed aucta inde appetentia corporisque nocturna denudatione accedente, in quotidianam post decem paroxysmos transiit febris. Hinc datæ alternis diebus pilulæ nostræ in vehiculo liquatæ, & cerevisiæ potandæ mensuræ indita bina cochlearia liquoris ex salis tartari, nitri, salis ammoniaci, arcani duplicati ana drachmis duabus, in aquæ fontanæ libra liquefactis & decem extracti croci granis adiectis. His intra trium hebdomadum decursum febris discussa, abdomen detumuit, atque ex facie livescens color detersus. Sed post quatuor hebdomades rediit febris quotidie, quæ quidem iisdem brevi profligata, post duos autem menses denuo repetiit, iisdemque iterum fuit abacta. Quia autem animadverti, causam tam crebræ recidivæ esse neglectum post febrem remediorum usum & diætam insalubrem, serio dulcibus, acidis, lacticiniis, caseo, fructibus horræis interdixi, ac præcepi, ut ternis minimum diebus aliquandiu pilulis & liquore superius dicto insisteretur. Sic demum febris expugnata & puer ex voto convaluit.

Epicrisis.

Ægre ex quartana levantur pueri, crebras experiuntur, etiam post longum tempus, recidivas, vel alios longos ex ventriculi imbecillitate morbos, vel etiam catarrhales defluxiones lentasque febriculas incurrunt. Interest igitur, ut tempestive statim in principio imminentia mala præscindantur. Ego quidem ut plurimum vacuantibus medicationem cum successu exorsus sum. Ad alvum purgandam frequens mihi fuit pulvis Cornachinus, ex cremoris tartari drachma, antimonii diaphoretici granis 12. & diagrydii sulphurati grani sex, cui interdum nitri pauxillum addidi. Hunc in tres doses divisum, ter, sex horis ante accessionem porrexi. Si vero nausea & conatus vomendi adfuit simul, dimidium tantum tartari emetici granum uni dosi admiscui. Sic expurgata sordium colluvie, infusum roborans, die vacuo omni bihorio ad cochlear unum, dedi sic paratum; recipe corticis chinæ unciam semis, chacarillæ terræ foliatæ tartari, salis tartari ana drachmam, infunde unciis octo aquæ cardui benedicti, colaturæ adde julepi rosarum unciam semis. M. Si his febris non discessit, indicio fuit infarctus viscerum, aut obstructionis glandularum in abdomine. Ad hanc submovendam usurpavi liquorem salinum supra descriptum, parca, sed repetita, dosi, simulque pro potu præbui decoctum diluens atque aperiens. Præparatis autem hac ratione primis viis & visceribus reseratis, non dubitavi, præsertim mitiore & breviore jam facto paroxysmo, febrilem compescere spasmum. In quo quidem conficiendo, tam in puerili, quam juvenili ætate, tutissimam inveni methodum *Helvetii*, per clysterem ex decocto corticis chinæ, bis, vel ter, intercalaribus diebus iniectum, præmisso tamen, ad educendas prius sordes, clystere emolliente. Sic percurata fuit febris demum, neque unquam rediit, si modo convalescentes sibi caverunt a refrigeratione, inflantibus & alvum constipantibus.

OBSERVATIO VIII.

Quartana in sene funesta.

Senex generosus octogenarius, per omnem vitam rarius morbis affectus, vesperi, post improvisum terrorem superingestum cibum, horrore & frigore corripiebatur, quod sequebatur, calor, ut noctem duceret insomnem. Redibant hæc quarto die graviora, capitis dolore, artuum languore & præcordiorum anxietate stipata. Interim

terim vacuis diebus sic satis bene habebat æger, somnum & cibum capiebat. Post septimum paroxysmum consulebatur Chirurgus, qui bis ante paroxysmum porrigebat emeticum, intermedio tempore pulveris acribus salinis, cum zingibere & radice ari, febrem oppugnabat & potui suadebat decoctum lignorum temperatum. Invalescebant hinc paroxysmi, inquietudo, sensuum topor ac mentis plane emotio accedebant, die vacuo etiam persistebat capitis dolor, virium & artuum languor, cum calore præternaturali, & appetentia ciborum plane intercidebat. Vocabar nunc ego ad ægrum per binos jam menses febre decumbentem, nil vero ob plenariam & alimentorum & medicamentorum nauseam efficere poteram. Interim quia alvus adstricta & inflatio ventriculi cardialgica angebat, suadebam ut clyster iniiceretur emolliens, cum carminativis & stimulo salino, quo levamen & somnus procuratus. Carpis etiam emplastrum ad imitationem Strobelbergeriani imponi jubebam, quo mitior fiebat accessio. Interne nil nisi elixir temperatum balsamicum dabam, inprimis quum a salinis detersivis majores semper præcordiorum anxietates oboriri viderem. Sed deficiente, ob nauseam ciborum, alimonia, febrisque, quæ in continuam quasi concedebat, diuturnitatem, vires demum penitus exhaustæ & mors sequuta, ita quidem, ut bini penultimi paroxysmi, intenso ac diuturno horrore rigore, anxietate, anhelosa spiratione, mentis emotione corporisque jactatione, per quatuor vel quinque horas, cum pulsu admodum contracto & debili, insisterent, succedente postea calore & pulsus in celeriorem mutatione, ultimus autem eadem quidem impeteret vehementia, sed nullus plane sequeretur æstus, & æger in ipso rigore atque frigore interiret.

Epicrisis.

Quartana febris, *Hippocratis* & *Celsi* effato, per se quidem secura est & neminem facile jugulat, immo, si rite decurrit, ad longævitatem ducit. Sed visceribus inflammatis, aut labe affectis, recte monente *Galeno in lib. 3. epid.* enecat quamplurimos, sive ob aquam intercutem, sive omnimodam cibi abstinentiam. In pessimis enim est plenaria ejusmodi ciborum aversatio, & ego quidem putrescens tum quoddam viscus esse observavi. Dumque nihil alimenti assumitur, corpori viribusque subtrahitur pabulum, ut illud emacietur & hæ elanguescant penitus. Tanto magis id accidit senibus & febre jam diu attritis. Dein senibus longæ ejusmodi febres, ex animi affectu ortæ, admodum sunt infestæ, & licet vires primum non adeo languidæ, cautissime tamen tractandæ, quum commissos in diæta, aut medicatione, vel leves errores, decrepiti graviter, haud raro capite plane, luant. Qui vero intermittentibus decedunt, sub vehementia febrilium spasmorum, qui fluida ad caput & interna vitalia organa urgent, ibique succos penitus consistere faciunt, pereunt, id quod non modo in quartanis, sed & quotidianis, si continuæ factæ, animadvertitur.

OBSERVATIO IX.

Quartana simplex primum, postea duplex, demum triplex cum tumore pedum, curata.

Juvenis, literarum perquam sub vita sedentaria studiosus, Septembri mense, aere pluvioso vespertino, iter suscipiebat, in diversorio bene prandebat, vinumque austerum, non adeo bonæ notæ largiter bibebat. Vesperi domum rediens, paroxysmo afficiebatur febrili, cum artuum languore, qui quarto die gravior & cum majori præcordiorum anxietate redibat. Sumebat hinc ex consilio medici pulverem digestivum salinum, & in paroxysmo, temperantem nitrosum. Alvo inde sexies sine torminibus soluta, febris defervescebat & levior reddebatur. Quum vero quinto post die, vesperi tempestate frigido-humida medicum rela-

relaturus successum ipse adiret, domum reversus, ex improviso novum febrilem experiebatur insultum, priori longe acerbiorem. Redibat idem postero die, tertius erat vacuus, quartus paroxysmum primi, quintus secundi respondentem, inferebat, ut sic quartana esset duplex. Alvus præterea erat stricta, ventriculus cardialgia premebatur, pedes tumebant ad genua usque, totiusque corporis & faciei aspectus erat turgidus. Exhibebatur ipsi liquor salinus, alcalinus nitrosus, in & extra paroxysmum, & die intercalari pilulæ balsamicæ. Quibus alvus bis soluta & in simplicem rursus mutata febris. Insistebatur iisdem eadem ratione remediis, & subsequebatur copiosus alvi fluxus, cum exquisitis circa umbilicum torminibus, & tam acria noctu æque ac interdiu secedebant, ut anus fere eroderetur. Durabat hæc diarrhœa per aliquot dies febrisque mitiorem insultum faciebat, sed tumor pedum cum gravitate & languore lumborum increscebant potius. Post usum mixturæ ex tinctura antimonii tartarisata, essentia chaccarillæ & spiritu cornu cervi succinato, adhuc quidem febris mitescebat, sed languor corporis, cum inappetentia, lurido aspectu & pedum tumore, metum incutiebant haud levem. Datum igitur extra paroxysmum electuarium ex rob sambuci & juniperi, cortice chinæ & cascarillæ, extracto centaurii minoris, cerussa antimonii, sale cardui benedicti, cum spiritu salis ammoniaci, quo æger illico sensit virium incrementum, stomachus melius appetiit, obtusus & gravativus artuum dolor discessit, febris, post unum adhuc mitissimum paroxysmum, penitus cessavit, tumor quoque pedum sensim subsedit & elapso a primo insultu mense, integra reddita fuit sanitas. Ad quam conservandam, præter exquisitam vitæ ac diætæ rationem, pilularum balsamicarum & elixirii stomachici usus commendatus, & sex jam elapsis septimanis, nihil plane visum est incommodi.

Epicrisis.

Plura ex hac observatione in usum decerpenda. Elucescunt inde procatarcticæ causæ, quibus conspirantibus, intermittens febris excludi possit, aeris nempe conditio, sub qua tertianæ & quartanæ jam erant frequentes, imbecillis ex studiorum intemperantia & vita sedentaria ventriculus, perspiratio ab aere vespertino, frigido humido intercepta & stomachus cibi ac potus minus salubris copia refertus. Alvo dein, & naturæ, & medicamentorum ope, soluta, paroxysmus fractus, concessione autem in auram vespertinam frigido-humidam rediit mox, eo quod recrementa halituosa ac sulphureæ indolis, per poros elabi solita, retroacta & ad primas vias ceu imbecilles partes delata, febrilem rursus constituerunt fomitem. Quod autem simplex quartana in duplicem concessit, id mea quidem sententia, factum a nimis copiosa sentina succorum vitiosorum, in ventriculo, propter ipsius imbecillitatem confluentium. A quibus tamen natura suo robore, arte adjuta, per crebriores sedes se exoneravit, junctis simul ventris torminibus. Porro notabile & hoc, quod succedente copioso alvi secessu, tumor tamen enatus fuerit, imo increverit, luculento indicio, copiosas affuisse cruditates, magnamque viscerum ac partium externarum atoniam. Hinc sumto electuario insigniter roborante, redditoque per illud ventriculo & primis viis robore, vires sensibiliter cum appetitu restitutæ, febris fugata, tumor successive subsedit & sanitas perfecte revocata. Ut adeo pateat, tumorem pedum, sub ipsa febre oborientem, non sic esse pertimescendum, ac eum, qui post febrem, præsertim male curatam, succedit. Specificorum etiam antifebrilium & roborantium, quæ inter primas utique tenet chinæ & chaccarillæ cortex, usum, felicius longe succedere, si corporis partes ipseque ventriculus ato-

nia potius, quam strictura affectæ, & humorum potius copia, quam virulentæ indolis exiguæ molis materia, in vitio est.

OBSERVATIO X.

Auctoris methodus curandi quartanas. Plures hactenus speciales, de felici, æquæ ac infelici quartanæ curatione, enarravi practicos casus. Quibus addenda adhuc illa observatio, quam in *Medicinæ consultatoriæ tomo* 4. *Dec.* 5. *cas.* 7. *pag.* 321. de quartana in gravida feliciter curata, adduxi. Jam non abs re erit, brevibus adiicere, qua ego in sananda hac febre utplurimum usus sim methodo. Nimirum primum fuit, ut ad contemperandos acidos salsos, & liquandos viscidos succos, nec non obstructiones referandas, ter vacuo die, & una vel altera ante paroxysmum hora, cum haustu cerevisiæ tenuis, præberem cochlear liquoris salini, ex sale tartari, ammoniaco, nitro, tartaro vitriolato, sive arcano duplicato & cortice cascarillæ singulorum uncia semis, soluta in libris duabus aquæ cardui benedicti, sive chamomillæ vulgaris, adiecta demum drachma dimidia extracti croci. Superato tertio paroxysmo, elixirio usus sum antifebrili, ex radice pimpinellæ albæ, contrayervæ, vincetoxici, ligno colubrino, cortice chaccarillæ ana uncia semis, extracto cardui benedicti, scordii, salis tartari ana drachmis duabus, extractis cum spiritus theriacalis & liquoris anodyni mineralis ana uncia, spiritus vini tartarisati octo, aquæ florum sambuci quatuor unciis. Dando illud post paroxysmum ter quotidie, ad quinquaginta, vel sexaginta guttas, cum potu calido, ad sudorem placide eliciendum. Discessit hinc sæpe febris. Quando vero perstitit, infusum laxans superius descriptum, diebus intercalaribus mane exibui, & vesperi modo dictum liquorem salinum. Post aliquot autem dies electuarium febrem fugans, ex rob sambuci, juniperi ana uncia, corticis chinæ, chaccarillæ ana uncia semis, extracti centuarii minoris, salis ammoniaci, antimonii diaphoretici ana drachma, julepi rosarum uncia una cum dimidia exhibui tempore a paroxysmo vacuo, bihorio quovis, magnitudine nucis moschatæ. Si etiam interea alvus officii oblita, clystere domestico eam ducere jussi, vel elixirium, ex massæ pilularum balsamicarum uncia semis, soluta in unciis quatuor aquæ fumariæ, cum uncia olei tartari per deliquium, ad centum guttas porrexi. Discussa sic febre, ad recidivam declinandam, octiduo semel deglutitæ pilulæ balsamicæ, vel a robustioribus efficaciores, ex gummi ammoniaci, extracti hellebori nigri, croci, mercurii dulcis, cinnabaris ana drachma, trochiscorum alhandal drachma dimidia, triginta granorum pondere sumtæ. Usurpatum præterea quotidie elixir stomachale & injunctum exactum in vita victuque moderamen Nunquam fere sic rediit febris. Si vero forsan id factum, vecte opus fuit. Ideoque aggressus eam sum emetico, ex radice hypecuanhæ, vitriolo cyprio & croco, ac subjungendo statim electuarii usum, penitus expugnavi. Qua etiam ratione, me multoties quartanam epidemicam & ex ingluvie ortam, in plebeiis potissimum, prima in herba jugulasse, testor.

Epicrisis.

Methodo hac frequentius summo cum fructu quidem usus sum, nihilominus illud adiiciendum in gratiam eorum, qui praxin cum judicio & sufficiente ratione exercere nituntur, putavi, ut non talem methodum in ullo morbo universalem medendi dari autument, quæ perpetua sit & in omnibus casibus & circumstantiis promiscue applicari possit. Illud enim satis serio inculcare soleo meis auditoribus, nec remedia adversus morbum, certæ semper efficaciæ, nec unam eandemque medendi dari methodum, sed individualem & specialissimam, ex solicita

licita historiæ morbi & maxime corporis ægrotantis & morbificæ causæ exploratione, prævia sufficienti meditatione & deliberatione, inveniendam esse, quæ in eo consistit, ut non modo remedia, quibus utendum sit, cognoscantur, sed & quo ordine, qua dosi, quo tempore & quamdiu cum iis continuandum, exquisita ratione & experientia, qua optime vires & remediorum virtutes perspiciendæ & addiscendæ, judicetur.

CAPUT III.

De Febre Quotidiana

Theses Pathologicæ.

§. I.

Quotidiana quæ dicatur. ET quartana, & tertiana, ex intermittentibus rarior est quotidiana, quæ scilicet singulis diebus accedit & solvitur, subsequente postea aliquot horarum intermissione.

§. II.

Legitimæ typus & historia. Accessio hujus febris primo mane, hora circiter quarta, aut quinta, evenit, cum frigore & horrore, sine rigore tamen. Sub hoc cardialgica præsto est nausea & ventris inflatio, in nonnullis capitis dolor, in aliis animi defectio, in plurimis vomitus, vel alvi secessus, vel etiam utrumque. Excipit postea calor magis lentus, quam mordax, cum siti minus intensa. Pulsus, inordinatus antea & debilis, increbescit, non adeo durus tamen est, sed mollior. Neque urina flammea, sed potius cruda ex citrino turbida. Multis etiam insuperabilis fere in somnum proclivitas. Paucus demum prodit sudor. Et elapsis decem, vel ultra horis, discedit paroxysmus, corpus hebes & grave relinquens, stata postero die hora reversurus.

§. III.

Quandoque notha & vaga. Sic quidem incedit & decurrit febris exquisita quotidiana intermittens. Quæ vero typum hunc non servat, sed vel meridie, vel circa vesperam, vel etiam vago invadit tempore, notha appellatur, erratica, aut anomala.

§. IV.

Irregularis hæc quotidiana, haud raro observatur epidemica. Tum nempe, quando irregularis ac inordinata diuturna temporum anni fuit constitutio. Ego quidem, post continuum intensum æstate anni 1727. & 28. calorem, obortas vidi, pro diversa corporum constitutione, tam diarrhœas & dysenterias, quam varii generis intermittentes febres, & inter has potissimum quotidianas. *Epidemica.*

§. V.

Intermittens autem est, de qua agimus quotidiana, ideoque non permutanda cum quotidiana continua. Quæ quidem pariter prima luce cum frigore accidit, sed calor & languor, cum pulsu celeri ac debili, inappetentia & interdum colliquativus sudor, per totum reliquum tempus durant. Et si longior, ut plurimum funesta, ægris, fractis penitus viribus, sub ipso frigore pereuntibus. *Differt a quotidiana continua.*

§. VI.

Neque etiam confundenda cum catarrhali. Hæc quippe benigna, vesperi cum leniori refrigeratione accedit, mane defervescit & catarrhosis defluxionibus satis est conspicua. Et maligna ex repentina insigni virium prostratione, & agrypnia facile innotescit, neque penitus intermittit, sed tantum remittit. *A catarrhali benigna & maligna.*

§. VII.

Differt quoque ab aliis intermittentibus. Quando enim ex tertiana simplici fit duplex, singulis etiam diebus impetit paroxysmus, sed insultus tempora alternatim sibi respondent, aliæ sunt causæ, alia medicatio. *Tertiana duplici.*

§. VIII.

Si ex quartana insultus quotidianus, triplex dicitur quartana, & paroxysmus non quotidie eadem hora venit, sed quarto quovis die, quoad accessionis terminum, conspirat, diversa etiam, *Quartana triplici.*

ob

ob diversas causas, ineunda medendi ratio.

§. IX.

Et lenta. A lenta demum febre distinguitur, quod illa post pastum & circa noctem sine horrore obrepat, cum calore in volis manuum plantisque pedum, noctu etiam magis affligat sudore stipata, mane vero tepescat, nec tamen penitus intermittat.

§. X.

Ejus causa. Jam sicuti omnis febris proxime nervosi generis est affectio; ita formalem pariter quotidianæ rationem spastica nervosarum partium & systematis vasorum agitatione absolvi, indubium plane. Hic autem præternaturalis febrilis motus, per materiam, a naturali & blanda humorum vitalium indole plane alienam, ad sanguineum delatam, nec tamen cum ipso miscibilem, inducitur.

§. XI.

Ex vitio viscerum. Nimirum primæ sic dictæ viæ, ventriculus, duodenum & potior jejuni valvulosi portio, sunt illud latibulum, in quo vitiosa materia fermenti instar hospitatur. Inde per vasa lactea ad sanguinem & succos transmittitur, & cum his ad sentientes internas partes delata, easdem exagitat & ad extraordinarium motum exstimulat. Et certe in quotidiana etiam febre, primam maxime regionem, varii generis vitiosorum, corruptorum, viscidorum, acido-biliosorum succorum saburra, scatere, plura sunt quæ uberius evincunt. Etenim junguntur ipsi ordinario fere ructus, nausea, cum conatu vomendi, inappetentia, cardialgica inflatio, præcordiorum angustia & pectoris oppressio, interdum tensivus, pungitivus ac morsicans dolor, ad dorsum excurrens. Fœdus dein utplurimum & ingratus sapor in ore percipitur, quandoque amaricans, aliquando subdulcis nauseosus, nonnunquam nidorosus plane. Ipsa demum febris naturæ beneficio per crebriores dejectiones alvi sponte haud raro solvitur, in artificiosa autem medicatione, per superius & inferius os evacuantia, cum stomachicis, utramque faciunt paginam.

§. XII.

Sedet in primis viis. Quia tamen longior utplurimum hæc est febris & ad plures sæpe menses trahitur, justa utique suspicio est, labem in imi ventris penetralibus subesse firmius radicatam. Organa quippe secretoria, glandulæ & glandulosæ intestinorum tunicæ, remissa nimis sunt atque laxata, ideoque loco subtilis lymphatici salivalis succi, copiosum serosum impurum plorant. Reliqua quoque sanguinis depurationi dicata viscera, hepar, lien & pancreas, ob dejectum robur & languidiorem per ipsa sanguinis progressum, succum lymphaticum & biliosum minus purum in digestionis officinam mittunt. Hinc alimentorum solutio & chyli elaboratio turbatur, multæque serosæ & corruptæ cruditates prima in regione & gignuntur, & cumulantur, quæ ipsa mora deterioris indolis factæ, & ad sanguinem delatæ, febrilem uti diximus faciunt motum.

§. XIII.

Cur quotidianus insultus. Quod autem crebrius, quam in aliis intermittentibus, febris insultus in quotidiana impetat, ob eminentiorem primarum viarum imbecillitatem fieri arbitror. Hæc enim quam maxime cruditatum proventui favet, & facit, ut promte eædem istuc confluant, cito ibi colligantur, breviori etiam tempore sanguinis massam subeant & ad nervosas spinalis medullæ membranas deferantur.

§. XIV.

Causæ antecedentes & subjecta. Hinc igitur porro est, quod omnia quæ viscerum flacciditati inducendæ & crudorum ac impurorum succorum proventui favent, ad hanc febrem sternant viam. Insidiatur potissimum hominibus segnioribus, otiosis, inordinata & cruda diæta utentibus, crapulæ ex cerevisia, nec non mœrori ac curis nimium indulgentibus, item qui debilem ob prægressos morbos, vel sanguinem effusum, nacti ventriculum

lum. Frequentius etiam infestat hiberno, autumnali nubilo cœlo, senes magis & pueros, feminas plus quam viros, pituitosos, phlegmaticos & sanguineos, præ biliosis & melancholicis. Ex aliis quoque intermittentibus promta ipsius genesis. Tum scilicet, quando æger incongrua vorat, vel crebrius animo movetur, quando purgantibus & emeticis validioribus stomachi robur atteritur, anodyna, calida & spirituosa usurpantur, aut pensi habita primarum viarum repurgatione, adstringentia & specifica præpostere adhibentur.

§. XV.

Exquisita longa, vaga non. Ceterum quotidiana exquisita, ex viscerum atonia oriunda, longius utplurimum trahitur, multumque negotii Medico facessit. Quæ vero vaga, populares habet circuitus & succorum tantum vitio debetur, facilius sanationem recipit.

§. XVI.

Continuæ propinqua magis anceps. Minus dein periculosa est, quæ plenariam paroxysmi habet intermissionem. Sed quæ ad continuæ indolem inclinat, & soluta febre, languor tamen virium, cum pulsuum debilitate & frequentia persistit, corpusque sudore diffluit, ita, si ad aliquot menses producitur, vires enervat, ut æger haud raro succumbat.

§. XVII.

Ex intermittentibus periculosa. Quæ etiam ex intermittentibus, præsertim quartana, succrescit, rebellis & periculi plena est, prisco jam *Celsi libr.* 3. *c.* 15. testimonio: *quartana*, inquientis, *neminem jugulat, sed si ex ea facta quotidiana, in malis æger est.* Magnum enim viscerum vitium subesse indicat & continuæ plerumque est propinqua.

§. XVIII.

Si excretiones adsunt, bonum. Quando incipiente accessione biliosi & pituitosi vomitus, vel secessus, eveniunt, bonum, nisi forsan ex febris diuturnitate vires jam nimium fuerint exhaustæ. Sudor quoque declinante paroxysmo placide erumpens & urina post febrem copiosior cum sedimento secedens, vehementiam insultus minuunt febrisque felicem solutionem nunciant.

§. XIX.

Si nulla malum. Contra ea, ubi excretio nulla, febris etiam per longum nimis tempus detinet, viscera demum labem contrahunt & cachexiæ, febres lentæ & hecticæ, tabes, in dispositis etiam phthises, succedunt.

§. XX.

Ex perversa medicatione alii morbi. Idem perquam facile evenit, quando adstringentia & specifica febrifuga præpostere adhibentur. Et si calidioribus sudoriferis & essentiis alexipharmacis spirituosis acria ex prima regione recrementa in sanguinem aguntur, expeditus in continuam, cum sudore perpetuo & virium jactura, est transitus.

§. XXI.

Mortis signa. Qui autem hac febre demum decedunt, in his frigus longe intensius ac magis diuturnum, cum rigore, virium prostratione mentisque turbatione. Hoc plerumque bis adhuc excipit calor, sub tertio autem insultu, pulsuum ictus debiles manent & inæquales, ipsumque frigus in rigorem transit emortualem.

INDICATIONES Curatoriæ.

Cum Methodo medendi Generali.

§. I.

Indicationes curatoriæ tres. Quum itaque causæ quotidianæ intermittentis, cruditatum serosa viscidarum prima in regione saburra, viscerum & glandularum flacciditate & impedito sanguinis per imum ventrem progressu contineantur; omnis omnino medicatio merito eo dirigenda: ut I. impuri illi & pravi succi e primis viis, præparati prius, per congrua emunctoria proscribantur; II. viscera a tono dejecta roborentur & sic cruditatum ulterior proventus arceatur; & III. liber sanguinis per viscera abdominis & intestinorum

ſtinorum canalem, tanquam digeſtionis & chyli elaborationis officinam, circulatio reſtituatur.

§. II.

Proſunt ſalia neutra. Primum ut ex voto perficiatur, laudata eſt virtus incidentium & abſtergentium, & quidem ſalium neutrius generis, inter quæ primas tenent ſal ammoniacum depuratum, digeſtivum *Sylvii*, ex capite mortuo ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſi, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, ſal Ebshamenſe, Sedlicenſe, nitrum antimoniatum. *& acria aromatica.* Dein commendanda etiam quę ſale acri aromatico pollent, uti radix ari, calami aromatici, pimpinellæ albæ, coſti veri, zedoariæ, canella alba, zingiber, piper album. Quæ in pulverem redacta, ſalibus dictis mixta, & adiecta una vel altera guttula olei carminativi, egregiam ſuggerunt medicinam antifebrilem.

§. III.

Pilulæ balſamicæ cum ſalibus. Ad primæ æque ac ſecundæ indicationis ſcopum obtinendum, exturbandas nempe leniter per alvum ſordes, roborandum ſimul tonum ventriculi & inteſtinorum eorumque turbatum motum reſtituendum, ſalubritatis laudem merito ferunt, pilulæ balſamicæ Beccherianæ, Stahlianæ & noſtræ, maſſa etiam pilularum aloephanginarum, de ſuccino *Cratonis*, item *Solenandri*, præſertim ſi una cum ipſis ſalibus offerantur.

§. IV.

Amara & roborantia. Potiſſimum vero ad reddendum viſceribus abdominis robur ac impediendum impurorum ſuccorum in digeſtionis officinam affluxum, ex uſu ſunt elixiria amara cum martialibus mixta, uti quidem eſt meum temperatum balſamicum, ſine ſpiritu vini paratum, cum liquore alkalino. Vel eſſentia chaccarillæ cum eſſentia gentianæ mixta. Vel etiam elixiria ſtomachica, uti noſtrum, vel *Michaelis*, additis aliquot guttis tincturæ martialis, ex floribus ſalis ammoniaci martialibus, cum ſpiritu corticum aurantiorum rectificato factæ.

§. V.

Thermæ inprimis & acidulæ. Et his quidem etiam promovetur egregie ſanguinis per abdominis vaſa ipſamque digeſtionis officinam progreſſus. Interim ſi refractaria admodum febris, repetit & ab inordinata diæta ſuſtentatur, omnia ſalubritate antecellunt medicatæ aquæ, thermæ potiſſimum atque acidulæ, uti Carolinæ & Egranæ tepefactæ, quæ debito cum regimine, intermixtis amaris, balſamicis & anticachecticis, uſurpatæ, viſcidas ſordes diluunt, per alvum & urinam cum ſeroſis evehunt, infarctus expediunt liberumque ſanguini reddunt commeatum.

§. VI.

Methodus medendi. Specialis autem medendi cum hiſce præſidiis methodus, pro temperamentorum, ætatum, anni temporum ratione, corporum conſtitutione, diſpoſitione primarum viarum, ſexu morbique cauſa, inſtituenda, & ſingulis his, tam doſis remediorum, quam ſumendi ratio accommodanda. In genere tamen tenendum: horis a paroxyſmo vacuis pulveres ſalinos cum incidentibus eſſe exhibendos, tertio vel quarto die ventrem ſolvendum pilulis, ita tamen, ut operatio earum accedente paroxyſmo jam ſit abſoluta, declinante paroxyſmo erupturum ſudorem quiete & calido potu eſſe promovendum, ac demum ſubjungenda roborantia, amara, martialia & antifebrilia. De quo tamen plura in cautelis & morborum enarrationibus.

Obſervationes & cautelæ clinicæ.

§. I.

Medicatio caute inſtituenda. Quotidianæ intermittentes circumſpecte ſunt tractandæ, ne in alios longos & ancipites morbos tranſeant. Inprimis aſpernantur adſtringentia & ſopientia, præcipitantia terrea larga, item omnia purgantia draſtica & ſudorifera, nec non validiora emetica.

§. II.

Victus & vitæ ratio habenda. Multum tam ad quotidianæ curationem, quam recurſum ipſius arcendum

dum facit, vitare animi commotiones, mœrorem inprimis ac diuturnam solicitudinem; cum insalubri cibo, ac vini potu, nec non refrigerationem, præsertim abdominis.

§. III.

Albina excretio promovenda. Quum natura ipsa hanc febrem critico alvi fluxu sæpe solvere soleat; ipsius ductui insistendum ipsaque juvanda ab artifice. Unde ægri non ad regimen sudoriferum, aut pharmacis ad sudorem cogendi, sed potius eo annitendum, ut materia vitiosa ipsæque primæ viæ ad alvi fluxum salutarem præparentur ac disponantur. Quod quidem egregie perficitur, quando aliquot ante paroxysmum horis, lene laxans, pulvis cornachinus, vel pilulæ balsamicæ, cum sale præbentur.

§. IV.

Vomitus secundandus. Quia porro vomitus huic morbo jungitur, cum bonis ægrorum rebus succedens: e re est, ut idem debito tempore & convenienti medicina secundetur. Hinc expedit interdum omnino stomachi subversionem per emetica ante paroxysmum data provocare. Ego quidem memini, me aliquoties in febre exquisite quotidiana, quæ hora quinta matutina invadere solebat, porrexisse circa noctis tempus, prius quam cruditates ex digestionis officina ad sanguinem delatæ, lene vomitorium, ex radicis ipecacuanhæ granis 15. cum dimidia parte pulveris cornachini. Proritatus inde felici cum successu fuit vomitus, nonnunquam alvi fluxus, & febris minimum mitior facta, aliis postea facile expugnanda.

§. V.

Etiam in diuturna. Si etiam quotidiana febris diu perstitit per mensem, vel longius, ac in lentam ferme degenerare videtur, commode offerri potest granum unum tartari emetici soluti. Quo biliosum stagnantem, succum, cum levamine, incredibili fere copia, fuisse exturbatum, novi.

§. VI.

Externa ventriculo. Quando dolor ventriculi pressorius, vel inflatio & ciborum fastidium jungitur, regioni epigastricæ sacculi ex herba menthæ, absynthii, rorismarini, floribus spicæ, chamomillæ Romanæ, caryophyllis & nuce moschata, vel sicci, vel ex vino cocti, applicandi. Qui, ubi finita etiam febre imponuntur, perspirationem & sudorem efficaciter eliciendo, egregie prosunt.

§ VII.

Frigus, quum nimis acre partes externas exagitat, tum sacculi modo dicti, tum etiam spiritus vini purus, cum oleo menthæ in duplicato linteo stomachali regioni apponuntur cum fructu. *Et epigastrio imponenda.*

§. VIII.

Cum febrifugis caute in hac febre mercandum. In quotidiana tamen epidemica & erratica, præter superius dicta, specifica etiam antifebrilia, ipsum quoque electuarium, cujus basis chinæ & chaccarillæ cortex, tuto adhibentur. Provocata inde, observatorum etiam fide, alvi sæpe laxitas & copiosæ summa cum euphoria sedes. Chaccarillæ autem cortex in hac febre merito præferendus chinchinæ, quia magis roborans & adstringens est. *Febrifuga cum distinctione usurpanda.*

§. IX.

Sanguinis missionem raro admittit quotidiana. Jam enim præsto est inprimis ventriculi imbecillitas & plerumque cachectici quippiam complicatur. Quod si autem eminens plethora, præsertim a mensium, vel hæmorrhoidum suppressione, urina præterea tincta & æger vini potui assuetus, in principio statim vena secanda, ne febris inde ingravescat, ac uti observata Medicorum testantur, lentæ, hecticæ apostematicæ febres, subsequantur. *Nec non venæsectio.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Quotidiana rebellis Carolinis expugnata. Illustrissima persona, triginta annorum, inordinatum diu sectata fuerat vitæ genus, multa incongrua edulia ingesserat, fructus horæos, lacticinia,

cinia, acetaria, variaque conchyliorum genera, Vina etiam potentia & aquas sic dictas vitæ liberaliter potarat, prandium ad vesperam, & cœnam ad mediam usque noctem produxerat, & præterea corpus frigido aeri autumno crebrius exposuerat. Incidebat hinc, prægresso frigore in febrem, quæ mane quotidie accedebat, cum præcordiorum anxietate, cardialgia, capitis dolore, artuum lassitudine & vomitu pituitoso affligebat, ad tertiam vel quartam pomeridianam durabat, somnum turbabat, & post aliquot insultus, largo stipabatur sudore. Appetitus tamen non adeo erat dejectus, sed æger in cœna subinde cibos sumebat, inprimis intrita cum vino. Insistebat hæc febris per quatuor & quod excedit hebdomades, corpusque admodum hebes & languidum reddebat, licet interim variis remediis, purgantibus cum emeticis, salinis pulveribus, etiam cum floribus salis ammoniaci martialibus oppugnaretur, donec infuso corticis chinæ cum comis absynthii, ex vino, abigeretur. Sed quum appetitui redeunti indulgeret æger multaque minus salubria assumeret, rediit, elapsa vix hebdomade, febris, majori cum symptomatum vehementia. Opponebantur eadem & evacuantia & antifebrilia, febrisque discedebat, brevi autem post eandem ob caussam repetebat, idque minimum sexies factum, ut semestre interea afflueret spatium, quo corpus ob nocturnos sudores tabidum factum ac vires mirum exhaustæ. Alii igitur accersiti Medici, qui de thermis Carolinis, sub exactiori diæta & regimine usurpandis, consilium dederunt. Allata etiam in lagenis vitreis magnis impensis thermalis aqua, & tepefacta ante paroxysmum, mane æque ac vesperi, pota. Sed quum intermedium tempus brevius esset, quam ut aqua ante accessionem corpore posset evehi, gravior primum inde fiebat paroxysmus. Ideo febriles motus specificis prius compositi fuerunt & postea per binos menses Carolinæ singulis diebus matutino tempore usurpatæ, interpositis simul medicamentis amaris stomachicis & pilulis balsamicis. Quibus demum effectum, ut febris contumax expugnaretur, nec unquam rediret.

Epicrisis.

Voracitas & inordinata diæta rebellem facit intermittentem omnem, tanto magis quotidianam, quæ, ex imbecillitate stomachi & cruditatum copia oriunda, novum inde semper nanciscitur fomitem. Dein quum longa febris sedem potissimum habeat in visceribus imi ventris, a crasso sanguine fartis, quæ tracta diutius febre, magis magisque robore exuuntur, in illustrissimo etiam hoc ægro viscera debilia fuisse atque oppleta, certum, unde crebriorum recidivarum origo. Nihil igitur salubrius fuit decenti thermarum usu, quæ partim salino aperitivo, partim terreo martiali principio roborante instructæ, crudos succos efficaciter evehunt, infarctus expediunt & sic lentam febrem, nec non cachexiam, quam optime præscindunt. Sunt tamen thermæ æque acidulæ cum cautione in intermittentibus in usum vocandæ, & providendum, ne paroxysmus in earum operationem incidat, emunctoria claudat, & aquis retentis, anxietates cum gravibus symptomatibus inferat. Hinc tutius, iisdem, composita febre, ad recidivam arcendam uti, & tum, adjunctis medicamentis stomachicis & balsamicis, opem ferunt certe laudatissimam.

OBSERVATIO II.

Quotidiana recidivans emeticis curata.

Generosa erat femina, triginta circiter annorum, sanguinea, vegeta & tenera, quæ quarto mense gravida abortum cum enormi hæmorrhagia & post hunc mensium suppressionem experta, pallida hinc facta fuerat atque cachectica, cum alvo adstricta & appetitu dejecto. Hæc postquam ostreas in cœna comedisset & vesperi sole occi-

occiduo in horto deambulasset, nocte insequente febre corripiebatur, cum anxietate, nausea & ingente artuum languore. Remittente febre dabatur ipsi quidem elixirium stomachale, sed noctu eodem tempore iterum redibat febris gravior paullo. Porrigebatur ob suspicionem cruditatum vomitorium, ex tartari vitriolati granis XII. & radicis hypecuanhæ granis 25. quo crassam viridis coloris pituitam evomebat. Nihilominus stato repetebat tempore febris, majori adhuc compressorio in epigastrio sensu vomendique conatu, quæ silente etiam febre persistebant. Aperiebatur quidem vesperi alvus stricta clystere emolliente; febris tamen & ventriculi spasmus per aliquot dies insistebant & facies icterica plane comparebat. Exhibebatur ipsi mixtura ex aqua cardui benedicti unciis tribus, theriacalis, cinnamomi ana uncia semis, salis cardui benedicti, antimonii diaphoretici ana scrupulis duobus, spiritus vitrioli guttis 20. sirupi papaveris rhœados drachmis duabus, cujus dimidiam partem vesperi sex ante paroxysmum horis, sumsit, imposito simul ventriculo sacculo, ex speciebus stomachicis & carminativis in vino coctis, quo sudor ante invasionem largus & febris mitior. Instante sequenti paroxysmo, alteram reliquam mixturæ sumsit partem, qui emansit prorsus & spasmus quoque cardialgicus laxatus. Quum vero ægra convalescens appetitui indulgeret, fructibusque horæis ac marinis piscibus vesceretur, quinto post die iterum in febrem incidit, majori fere anxietate, vomendi conatu animique quadam defectione stipatam & vesperi accedentem. Solvebatur hinc alvus, mixtura & externa adhibebantur, sed incassum fere. Persistebat enim potius fervor & languor cum magna debilitate, etiam superato paroxysmo, ut metus esset continuæ. Injiciebatur rursus clyster & vomitorium supra dictum porrigebatur, sequente & vomitu, & alvi secessu. Mitescebant inde symptomata cum febre, & pulvere ex corticis chaccarillæ, tartari vitriolati & salis ammoniaci anatica portione confecto & per septem dies, quatuor quibusvis horis, ad drachmam dimidiam usurpato, discussa demum omnia, ventriculo & corpori robur redditum, mensium quoque fluxus in ordinem redactus.

Epicrisis.

Caveant sibi omnes, qui ex sanguinis immodica profusione languent, a prava diæta & corporis refrigeratione. Tum enim, ob imminutum corporis ipsiusque ventriculi robur, perspirationem quoque imminutam, promta febrium genesis. Deinceps in quotidiana, cujus causa ingens cruditatum in stomacho & primis viis saburra, magis quam ulla alia intermittente, conducibile est, ventriculum, præmisso blando enemate, leni emetico deplere. Tum spasticas ventriculi stricturas nihil promtius laxat, quam placidum elicere sudorem, quam in rem spirituosa regioni epigastricæ calide applicata egregie conferunt. Tandem expurgata prima regione, chaccarillæ cortex cum salibus, non modo ad febrem fugandam, sed & digestionis successum fulciendum, utiliter adhibetur.

OBSERVATIO III.

Quotidiana ex tertiana electuario sanata.

Senex, sexagenario major, macilentus, sanguineo melancholicus, continuis laboribus per multos annos sub vita sedentaria distentus, superiori anno, quo solennes erant intermittentes, corripiebatur tertiana, posteaquam peregre profectus, liberali convivio exceptus & noctu sub cœlo valde humido & pluvioso frigido redux factus esset. Placide hæc admodum decurrebat, & adhibitis prius pulveribus salino digestivis, post quintum paroxysmum electuario expedite discutiebatur. Nolebat tamen pristinus vigor & appetitus redire, sed a sumto cibo pressorius semper in epigastrio urge-

gebat dolor, nec somnus adeo erat quietus. Dabatur quidem, ad digestionem secundandam, quotidie bis, ac drachmam semis, pulvis ex radice ari, pimpinella alba, gentiana rubra, semine cymini & macis. Sed præter opinionem quotidiana post aliquot dies accedebat febris vesperi. Promtum statim habebat Medicus electuarium ex rob juniperi, cortice chaccarillæ & sirupo acetositatis citri, idque omni bihorio deglutire jubebat. Sumto hoc, repetebat quidem paroxysmus, sed sub illo & post eum copiosæ prodibant dejectiones, vel decem numero, ut æger firmiter crederet, validum se accepisse purgans. Continuabatur igitur parciori dosi electuarii usus, tam salubri effectu, ut febris discederet & æger penitus convaleret.

Epicrisis.

Enata procul dubio hæc ex tertiana quotidiana fuit, quod sub illa, prima non sufficienter expurgata regio. Unde reliquiæ materiæ febrilis, accepto per malam digestionem incremento, induxerunt quotidianam. Plane peculiaris etiam heic fuit corticis chaccarillæ effectus, canalem intestinorum efficaciter vacuans, febrisque fomitem simul & semel tollens. Is tamen non ubique perpetuus, sed peculiari primarum viarum dispositioni tribuendus. Alias inter omnes constat, corticem hunc potius ad compescendas nimias dejectiones valere. Ut adeo pateat: unum remedium, pro diversa naturæ & corporis habitudine, alium atque alium, & diversum, contrarium plane, exserere posse effectum.

OBSERVATIO IV.

Quotidiana anomala post hypercatharsin.

Nobilis quædam tenerior & sanguinei corporis femina quinquagenaria, regnante Sirio & instante mensium fluxu, gravi exagitata fuit ira, cum extremorum tremore. Porrexit Medicus paullo post purgantes pilulas, quibus tanta hypercatharsis suscitata, ut intra 24. horas plus quam quinquagesies, & postero adhuc die, vigesies fere, dejiceret. Fractum inde mirifice corporis robur, artus languerunt, ingruit animi, præsertim erecto corpore defectio, periit appetitus, somnus turbatus & pæne omnis intercidit. Exactis inter hæc aliquot diebus, vesperi accessit anxietas summa, cum levi duntaxat horrore & frigore, inquietudo & syncoptica affectio, ut jam animam agere videretur. Subsequuti pulsus ictus celeres, æstus corporis, oris siccitas, & mador corporis, per duodecim horas halans, symptomatum attulit levamen. Habuit postea tantisper melius. Febrilis tamen commotio modo vesperi, modo noctu, jam gravior, jam levior, rediit quotidie, tussi sicca, & ante, & post illam affligente. Ægre tulit fere omnia stomachus, analeptica, salina, balsamicas pilulas, elixiria stomachica, alimenta ipsa, & quamvis suspensa manu datis, sequuta anxietas, æstus, pressio, strictura & ardor ventriculi, nec non tormina ventris. Sic decubuit per mensem, ac interea nihil melius ferre potuit, quam emulsiones ex amygdalis dulcibus, semine papaveris albi, aqua florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ & cerasorum nigrorum, quibus tantillum pulveris bezoardici nitrosi subinde inditum. Potui datum præterea decoctum avenaceum, nonnunquam in levem emulsionem cum amygdalis redactum. Et ad alvum obstructam solvendam, enema leniens injectum. Elapso autem mense, quodammodo commodius excepit ventriculus medicamenta. Hinc sumsit quandoque decem tantum pilulas ex nostris, quibus alvus cum euphoria laxata. Exhibitum quoque elixirium nostrum balsamicum, parca pariter dosi. Remanserunt nihilominus febriles commotiones, licet mitiores & sine angore. Ad has igitur componendas oblatus ter quotidie hic pulvis: recipe lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, arcani duplicati, corticis chaccarillæ, ana drachmam.

mam. M. f. Pulvis, dividatur in decem partes æquales. Et ad alvum subducendam usurpatum elixirium purgans, ex massa pilularum balsamicarum in tenui lixivio soluta. His demum intra quadraginta dies sensim febris sublata, vires cum appetitu & sanitate integra redierunt.

Epicrisis.

Perniciosum utique fuit molimen, post iram & ingruente mensium fluxu, purgans dare, quia tum jam in motu natura & spasticæ in nervosis partibus stricturæ adsunt. Neque dubium est, quin sub proritata inde vehementiori purgatione & affluxu succorum impurorum ab ambitu ad interiora, & erosio, & levis inflammatio intestinis fuerit inducta, quibus effectum, ut, nec medicamenta, nec alimenta, sine incommodo, anxietate & æstu suscipere potuerit. Febrilis etiam irregularis insultus, quotidie bis interdum accedens, cum tussi, suscitatus omnino fuit a levi intestinorum inflammatione, sub qua semper stimulus spasmodicus & vitiata occultatur digestio. Hæc igitur partium & morbi causæ dispositio, nec correctoriam, nec evacuantem, nec roborantem aliam admisit medicinam, quam lenientia & demulcentia. Febri autem, quotidianæ typum servanti, accommodatius fuit nihil, quam chaccarillæ cortex, eximie roborans, mixtus cum aperientibus salinis, absorbentibus leniterque diaphoreticis. Cujus generis pulveres in quotidiana febre, etiam lenta & quæ ex vitio primarum viarum maleque digestorum succorum colluvie oritur, virtutis sunt certe laudatissimæ.

OBSERVATIO V.

Quotidiana exquisita diuturna. Quadragenaria circiter femina, sanguineo-cholericæ laxiorisque corporis constitutionis, quæ in iram prona, inordinata diæta cum fructibus horæis usa & infusum thèe large nimis ingurgitans, stomachi sibi contraxerat languorem, paullo post mensium experiebatur suppressionem. Hos quum proprio artificio pellentibus urgeret, febrem incurrebat quotidianam, ordinariis symptomatibus comitatam, Medici tamen ope, exactis tribus mensibus, ab eadem liberabatur. Non autem ita multo post, emanentibus semper mensibus & alvo stricta, in eundem recidit morbum, quem complures in auxilium vocati Medici, nec pharmacis, nec aquis medicatis, Egranis æque ac Lauchstadiensibus, neque etiam lactis asinini usu, depellere potuerunt. Perstitit potius idem jam a triennio immedicabilis, & quotidie prima luce accedit febricula, quam comitatur sudor colliquativus pæne, ad decimam usque antemeridianam manans, & pomeridie sequitur languor cum dolore lumborum. Præterea extra paroxysmum corpus totum tactu frigidum, vix vesperi ex cibis quicquam assumere valet & tum etiam ad incongrua magis fertur appetitus. Pallida quoque facies totusque corporis habitus tumidus quasi & inflatus. Obambulat tamen & domestica obit negotia.

Judicium cum consilio.

Quotidianam veram exquisitam, non secus ac quartanam ex longis esse morbis, & ad unum, immo plures annos, trahi nonnunquam, hæc docet historia. Causa vero diuturnitatis inordinata omnino vivendi ratio ægræ, quæ animi affectibus indulget, palato accepta ingerit cuncta & extra paroxysmum in liberum qualemcunque regnantem aerem concedit. Neque enim omnis diuturna intermittens gravem in visceribus supponit labem. Sed per ipsum febrilem motum nova semper gignitur vitiosa materia, quæ quando intermissionis tempore perspiratione non excluditur & insalubri victu augetur potius, novum semper induci paroxysmum non mirum. Jam quidem morbus in habitum qua-

gebat dolor, nec somnus adeo erat quietus. Dabatur quidem, ad digestionem secundandam, quotidie bis, ac drachmam semis, pulvis ex radice ari, pimpinella alba, gentiana rubra, semine cymini & macis. Sed præter opinionem quotidiana post aliquot dies accedebat febris vesperi. Promtum statim habebat Medicus electuarium ex rob juniperi, cortice chaccarillæ & sirupo acetositatis citri, idque omni bihorio deglutire jubebat. Sumto hoc, repetebat quidem paroxysmus, sed sub illo & post eum copiosæ prodibant dejectiones, vel decem numero, ut æger firmiter crederet, validum se accepisse purgans. Continuabatur igitur parciori dosi electuarii usus, tam salubri effectu, ut febris discederet & æger penitus convaleret.

Epicrisis.

Enata procul dubio hæc ex tertiana quotidiana fuit, quod sub illa, prima non sufficienter expurgata regio. Unde reliquiæ materiæ febrilis, accepto per malam digestionem incremento, induxerunt quotidianam. Plane peculiaris etiam heic fuit corticis chaccarillæ effectus, canalem intestinorum efficaciter vacuans, febrisque fomitem simul & semel tollens. Is tamen non ubique perpetuus, sed peculiari primarum viarum dispositioni tribuendus. Alias inter omnes constat, corticem hunc potius ad compescendas nimias dejectiones valere. Ut adeo pateat: unum remedium, pro diversa naturæ & corporis habitudine, alium atque alium, & diversum, contrarium plane, exserere posse effectum.

OBSERVATIO IV.

Quotidiana anomala post hypercatharsin.

Nobilis quædam tenerior & sanguinei corporis femina quinquagenaria, regnante Sirio & instante mensium fluxu, gravi exagitata fuit ira, cum extremorum tremore. Porrexit Medicus paullo post purgantes pilulas, quibus tanta hypercatharsis suscitata, ut intra 24. horas plus quam quinquagesies, & postero adhuc die, vigesies fere, dejiceret. Fractum inde mirifice corporis robur, artus languerunt, ingruit animi, præsertim erecto corpore defectio, periit appetitus, somnus turbatus & pæne omnis intercidit. Exactis inter hæc aliquot diebus, vesperi accessit anxietas summa, cum levi duntaxat horrore & frigore, inquietudo & syncoptica affectio, ut jam animam agere videretur. Subsequuti pulsus ictus celeres, æstus corporis, oris siccitas, & mador corporis, per duodecim horas halans, symptomatum attulit levamen. Habuit postea tantisper melius. Febrilis tamen commotio modo vesperi, modo noctu, jam gravior, jam levior, rediit quotidie, tussi sicca, & ante, & post illam affligente. Ægre tulit fere omnia stomachus, analeptica, salina, balsamicas pilulas, elixiria stomachica, alimenta ipsa, & quamvis suspensa manu datis, sequuta anxietas, æstus, pressio, strictura & ardor ventriculi, nec non tormina ventris. Sic decubuit per mensem, ac interea nihil melius ferre potuit, quam emulsiones ex amygdalis dulcibus, semine papaveris albi, aqua florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ & cerasorum nigrorum, quibus tantillum pulveris bezoardici nitrosi subinde inditum. Potui datum præterea decoctum avenaceum, nonnunquam in levem emulsionem cum amygdalis redactum. Et ad alvum obstructam solvendam, enema leniens injectum. Elapso autem mense, quodammodo commodius excepit ventriculus medicamenta. Hinc sumsit quandoque decem tantum pilulas ex nostris, quibus alvus cum euphoria laxata. Exhibitum quoque elixirium nostrum balsamicum, parca pariter dosi. Remanserunt nihilominus febriles commotiones, licet mitiores & sine angore. Ad has igitur componendas oblatus ter quotidie hic pulvis: recipe lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, arcani duplicati, corticis chaccarillæ, ana drachmam.

mam. M. f. Pulvis, dividatur in decem partes æquales. Et ad alvum subducendam usurpatum elixirium purgans, ex massa pilularum balsamicarum in tenui lixivio soluta. His demum intra quadraginta dies sensim febris sublata, vires cum appetitu & sanitate integra redierunt.

Epicrisis.

Perniciosum utique fuit molimen, post iram & ingruente mensium fluxu, purgans dare, quia tum jam in motu natura & spasticæ in nervosis partibus stricturæ adsunt. Neque dubium est, quin sub proritata inde vehementiori purgatione & affluxu succorum impurorum ab ambitu ad interiora, & erosio, & levis inflammatio intestinis fuerit inducta, quibus effectum, ut, nec medicamenta, nec alimenta, sine incommodo, anxietate & æstu suscipere potuerit. Febrilis etiam irregularis insultus, quotidie bis interdum accedens, cum tussi, suscitatus omnino fuit a levi intestinorum inflammatione, sub qua semper stimulus spasmodicus & vitiata occultatur digestio. Hæc igitur partium & morbi causæ dispositio, nec correctoriam, nec evacuantem, nec roborantem aliam admisit medicinam, quam lenientia & demulcentia. Febri autem, quotidianæ typum servanti, accommodatius fuit nihil, quam chaccarillæ cortex, eximie roborans, mixtus cum aperientibus salinis, absorbentibus leniterque diaphoreticis. Cujus generis pulveres in quotidiana febre, etiam lenta & quæ ex vitio primarum viarum maleque digestorum succorum colluvie oritur, virtutis sunt certe laudatissimæ.

OBSERVATIO V.

Quotidiana exquisita diuturna. Quadragenaria circiter femina, sanguineo-cholericæ laxiorisque corporis constitutionis, quæ in iram prona, inordinata diæta cum fructibus horæis usa & infusum thée large nimis ingurgitans, stomachi sibi contraxerat languorem, paullo post mensium experiebatur suppressionem. Hos quum proprio artificio pellentibus urgeret, febrem incurrebat quotidianam, ordinariis symptomatibus comitatam, Medici tamen ope, exactis tribus mensibus, ab eadem liberabatur. Non autem ita multo post, emanentibus semper mensibus & alvo stricta, in eundem recidit morbum, quem complures in auxilium vocati Medici, nec pharmacis, nec aquis medicatis, Egranis æque ac Lauchstadiensibus, neque etiam lactis asinini usu, depellere potuerunt. Perstitit potius idem jam a triennio immedicabilis, & quotidie prima luce accedit febricula, quam comitatur sudor colliquativus pæne, ad decimam usque antemeridianam manans, & pomeridie sequitur languor cum dolore lumborum. Præterea extra paroxysmum corpus totum tactu frigidum, vix vesperi ex cibis quicquam assumere valet & tum etiam ad incongrua magis fertur appetitus. Pallida quoque facies totusque corporis habitus tumidus quasi & inflatus. Obambulat tamen & domestica obit negotia.

Judicium cum consilio.

Quotidianam veram exquisitam, non secus ac quartanam ex longis esse morbis, & ad unum, immo plures annos, trahi nonnunquam, hæc docet historia. Causa vero diuturnitatis inordinata omnino vivendi ratio ægræ, quæ animi affectibus indulget, palato accepta ingerit cuncta & extra paroxysmum in liberum qualemcunque regnantem aerem concedit. Neque enim omnis diuturna intermittens gravem in visceribus supponit labem. Sed per ipsum febrilem motum nova semper gignitur vitiosa materia, quæ quando intermissionis tempore perspiratione non excluditur & insalubri victu augetur potius, novum semper induci paroxysmum non mirum. Jam quidem morbus in habitum qua-

quasi transiisse videtur. Vegeta tamen natura & corporis extra paroxysmum motus, in causa fuit, quod deteriores huc usque non sequuti morbi alii. Ego quidem, rebus sic comparatis, vix aliam medendi rationem esse, sentio, quam ut ægra curatius ex regularum diæteticarum præscripto vivat, parcius, & cibos nec graves, nec fermentescibiles, sed leves, facile solubiles edat. Perspirationis dein successum custodiat ac secundet, nec obambulatione in aere libero frigido interturbet. Tum ad contemperandos & liquandos pravos in prima regione succos, salino superius descripto liquore utatur. Blandis porro laxantibus intestinorum canalem expurget eumque in finem, bis octiduo, balsamicas nostras pilulas deglutiat. Stomachi præterea languorem & digestionis vitium elixirio stomachali, crebrius inter cibos sumto, emendet. Ac demum, tam ad promovendam cuticularem excretionem, quam compescendam successive febrilem habitualem commotionem, pulvere ex antimonio diaphoretico, cornu cervi philosophice præparato, tartaro vitriolato & cortice chaccarillæ, bis quotidie ad drachmæ dimidium, per octo dies utatur. His, nisi gravius quid interea acciderit, morbum rebellem, expugnari adhuc posse, speramus.

CAPUT IV.

De Febribus Intermittentibus Epidemicis Anomalis Mali Moris.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Ex tempestatũ constitutione insoliti varii morbi

SUperioribus annis 1726. 27. & 28. plane irregulares & insolitæ erant, temporum ac tempestatum constitutiones, ingentes potissimum siccitates & ardores, complures menses perseverantes. Variis hinc languoribus corpora humana affligebantur, diarrhæis, dysenteriis, intermittentibus febribus variis, simplicibus & duplicibus, quæ nulli temperamento, sexui, aut ætati parcebant. Maxime omnium vero æstate & autumno regnabant febres, partim intermittentes plane, partim remittentes tantum, anomalæ & irregulares, vagum & incertum typum habentes, facile inter se mutabiles, ut plurimum insuetis & gravibus symptomatibus stipatæ, contagio infestæ nonnullosque per multos menses detinentes, quosdam etiam plane e medio tollentes.

§. II.

Maxime intermittentes malignæ anomalæ

Ambigunt quidem adhuc Medici, nostri æque ac prisci ævi: an intermittentes dentur malignæ febres? Re tamen paullo accuratius considerata, non dubitamus affirmare, intermittentes alio tempore esse benigniores, alio utique maligniores, non secus ac alii morbi ac febres epidemice grassantes. Nam prout variæ temporum & tempestatum sunt constitutiones, magis, vel minus regulares, boni & mali moris progigni & grassari morbos, jam olim noster prodidit *Hippocrates*. Experientia quoque stabilit atque confirmat, dari certis temporibus intermittentes, quæ indolem malignam, seu virulentam, referunt, cujus indicia & quasi characteres hi sunt, si insolitis symptomatibus stipatæ & maxime omnium virium junctam habent prostrationem eminentiorem, si epidemice grassantur & contagio etiam inficiunt disposita corpora, sique earum ferocia exanthematibus in summa cute erumpentibus, pustulis, ulcusculis in labiis, naribus, facie, purpura, vel maculis purpureis, vel etiam scabie mitescit. Hæc enim omnia exiguæ molis, sed valde vehementis & virulentæ indolis materiam tenuissimam, ventriculo & nervosis maxime partibus inimicam atque infestam, in qua potissimum veneni ratio & natura fundata est, subesse, & subitas sævas commotiones atq; alterationes concitare, luculenter arguunt.

§. III

§. III.

Symptomata epidemicarum & historia. Sic febres, quæ superioribus annis nostris locis, immo universæ fere Germaniæ, fuerunt infestæ, anomalæ valde exstiterunt. In quibusdam semel uno die, in aliis bis, accessio facta. In nonnullis primis diebus comparuerunt, continuæ, & tertio vel quarto die in intermittentes concesserunt; in aliis vicissim primis temporibus intermissionem habuerunt, postea vero, pessimo omine, factæ sunt continuæ. Aliqui enormes experti sunt per superiora, vel inferiora pituitosas & biliosas dejectiones, quidam remittente, vel intermittente paroxysmo, continuo sudarunt, cum ingenti languore. Nonnulli etiam se ipsa in febre, & calere, & algere simul, conquesti sunt. Juniores in paroxysmo interdum valde delirarunt & simulac clauserunt oculos insomniis agitati maleque cohærentia sunt loquuti. Senibus cum somnolentia accidit febris. Omnes vero de anxio & compressorio dolore circa ventriculi regionem, de dolore lumborum, pedum contusivo, capitis etiam, sunt conquesti, & intermissionis tempore, de dolore ex nucha per totum spinæ tractum ad scapulas porrecto. Prodeuntibus demum in facie pustulis, aut in ambitu exanthematibus purpureis, symptomata complacabantur. Et si purpura jungebatur scorbutica, diutius durabat febris; si vero superveniebat alba, funestum erat utplurimum.

§. IV.

Contagio infecerat. Observatum fuit, & id maxime Magdeburgi & in Ducatu Brunsvicensi, complures in una domo, non secus ac in variolis, vel morbillis fieri solet, successive eodem morbo fuisse affectos, & præsertim post sanguinis missionem, fortem purgationem, feminæ maxime instante mensium fluxu, multi si animi affectu immoderato commoti fuerunt, timore potissimum & tristitia.

§. V.

Quomodo terminata. Licet vero, pro diversa natura ægrotantium, ratione ætatis, temperamenti, naturæ magis, vel minus robustæ, mitiora, vel sæviora fuerint symptomata, & nonnulli intra quatuordecim dies, alii intra mensem demum convaluerunt, perpauci tamen mortui, nisi ingenti errore Medici, aut ægrotantis admisso.

Præservatio & Curatio.

§. I.

Quomodo arcendæ hæ febres. Frequentes quam maxime fuerunt hæ malignitatis suspectæ febres in locis paludosis, humidis & aquarum stagnis irriguis, uti nostris in confiniis sunt pagi Ostrau & Dieskau. Frequentius etiam infestarunt, eos qui post æstatem intensius fervidam, improba victus ratione usi, vesperi, aut noctu, aere humido frigido, corpus refrigerarunt & præterea imbecillioris fuerunt naturæ. Optimum hinc ad declinandum epidemicæ hujus febris incursum fuit consilium: vitare loca humilia, uda, multo minus in iis dormire, aeris injuriis sese non exponere, refrigerium omne, etiam per frigidum potum, fugere, ventriculum nec crudis, nec constipantibus cibis onerare, animum tranquillum servare, omniaque cum cura tenere, quæ acrimoniæ contemperandæ, sordibusque tam per poros, quam alvum leniter educendis, serviunt ac laudabiles succos ingenerant. Neque tamen forti utendum purgatione, quæ ab ambitu corporis succos trahendo, pespirationem minuit adeoque noxia est, tanto magis quando diarrhœa forsan & dysenteria jam circumeunt.

§. II.

Indicationes medendi tres. Quum vero harum febrium mali genii causa, partim in insigni dyscrasia & intemperie sanguinis & humorum, a naturali & blanda temperie deflectente, salino-sulphurea, partim etiam in humore vitiosæ & virulentæ activæ indolis, in prima regione potissimum hospitante, & universum nervosarum & musculosarum partium

dicio necesse est. Quæ vero ego diversis annis observavi & utilia deprehendi, passim in scriptis meis tradidi. Inprimis autem circa hoc argumentum evolvi poterit *dissertatio*, *observationes practicas circa febres intermittentes anno* 1699. *grassantes*, sistens, item *observationes baremotrico-meteorologicæ Sect. ult. de constitutione epidemica anni* 1700. nec non *Medicina consultatoria Tom. II. Dec. II. cap. 7. pag.* 90. *seqq. Tom.* III. *Dec. I. cas. VI. pag.* 33. *seqq. Tom. IV. Dec. III. cas. IV. pag.* 167. *seqq. & Tom. VI. Dec. V. cas. X. pag.* 355. *seqq.*

CAPUT V.

De Febre Semitertiana.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Semitertiana composita febris. Inter epidemicas, quas jam exposuimus intermittentes mali moris febres, haud raro occurrit, quæ ex tertiana intermittente & quotidiana continua consit, eamque ob causam Græco nomine ἡμιτριταῖος, & Latino semitertiana vocatur.

§. II.

Quomodo incidat. Accedit hæc plerumque ante meridiem, cum frigore & horrore gravi pulsuque contracto. Succedit postea cum pulsuum frequentia calor aliquot horarum, sudore erumpente tepescens, non tamen penitus intermittens. Intenditur potius, post refrigerationem lenem, circa noctem æstus, cum pulsuum celeritate, & postero die lenior persistit, sine siti, donec vesperi, præcedente leviori horripilatione, denuo ingravescit. Tertio autem die horror iterum impetit, cum intensiore calore, eademque, ac primo die, ratione, decurrit. Ut sic semper quidem adsit febris gliscens, vesperi ipsius exacerbatio & tertio die mane hæc cum rigore maxime conspicua. Vires præterea sunt dejectæ, appetitus languet, somnus deficit, urinæ minguntur tenues crudæ, post tertianæ vero paroxysmum crassæ & tinctæ, exspuuntur cum tussi pauca cruda, & dorsi, nec non abdominis dolor haud raro jungitur, cum hujus intumescentia. Plurimi accedente tertianæ paroxysmo nausea premuntur & cardialgia, quidam vomunt plane, nonnulli animi defectionem patiuntur, alii delirant prorsus.

§. III.

Differt ab intermittente maligna. Ignota fere nostris hæc est febris & plerumq; intermittentem malignam esse putant. Sed multum ab hac utique discrepat, quum neque contagiosa sit, neque exanthematibus stipetur, neque etiam tam enormi virium prostratione, & præterea peculiarem tertio quovis die cum horrore habeat conspicuam exacerbationem.

§. IV.

Tertiana continua. Alia eam cum tertiana continua permutant, perperam pariter. Hæc enim secus ac semitertiana, tertio tantum die, non vero vesperi simul ingravescit, neque tota continua est, sed licet primum continuo calore impetat, tertio tamen utplurimum die vehementiam ponit, ac in tertianam intermittentem transit.

§. V.

Et tertiana duplici. Neque etiam cum tertiana duplici confundenda est semitertiana. Licet enim illa quovis etiam die accedat, insultus tamen alternatim sibi respondet & febris ipsa perfecte intermittit. In hac autem nulla plane intermissio, sed tantum remissio, vespertinus quotidie paroxysmus & tertio semper die duplex.

§. VI.

Continuæ causa ex mesenterio. Composita igitur ex duplici febre est hemitritæa febris, ideoque duplex omnino erit ipsius focus, causa duplex. Nimirum continuæ nidus in mesenterio, ex intercepto per ipsius compagem transitu sanguinis ejusdemque hinc in contiguis tunicis nervosis oborta inflammatoria stasi. *Intermittentis ex primæ regione.* Ille autem alternis diebus accedens paroxysmus gravior, non secus ac ipsa ter-

tia-

tiana, sedem ac causam habet in intestinis, maximeque duodeno. In cujus flexuoso cavo, ex glandulis, hepate & pancreate, lymphatici & biliosi, ob mesenterii vitium pariter vitiosi humores, nec non ex stomacho crudi succi, confluentes, mineram conficiunt morbosam, quæ sanguini immixta & ad nervosas spinæ membranas delata, motum inducit præternaturalem febrilem.

§. VII.

Quibus ex causis accidat. Inter ea vero, quæ febri huic ingignendæ apta, connumeranda omnia, quæ succos spissos & impuros reddunt primamque potissimum regionem atque mesenterii vasa sordibus opplent. Eveniunt hinc quam maxime iis, qui salubris vitæ rationis incuriosi, cibos dulces, acidos & fermentescibiles, farinaceos cum butyro, saccharo & ovis frixos, ingerunt, vitam otiosam colunt & nimis sedentariam, parcius justo bibere solent, vel vina dulcia nimis amant & animi affectibus, præsertim tristitiæ, indulgent. Ex facili etiam eas incurrunt, qui brevi ex morbo convaluerunt, alvum habent strictam, qui crebrius utuntur purgantibus drasticis, quibus etiam hæmorrhoides, vel menses suppressi. Autumno, qui ferax febrium perniciosarum, propter varietatem & inæqualitatem perspirationi saluberrimæ valde inimicam, præterea frequentior quam aliis anni temporibus. Et haud raro accidit iis, qui corpori æstuanti frigidum ingerunt potum, aut sudantes in locum frigidum humidum concedunt.

§. VIII.

Quibusdam regionibus familiarior. In quibusdam quoque regionibus frequens magis esse observatur. De Italia testantur hoc cum *Galeno*, *Spigelius* atque *Baglivus*. Et certe regnans ibi interdiu æstus acria recrementa gignit multa, frigidior noctu aura horum exclusionem impedit & frigidus, quem amant & vel injecta glacie incolæ parant, potus, facit, ut subsistant in mesenterio, ubi minor resistentia & languidior progressus, succi, stasin concipiant inflammatoriam & sic febris continua, intermittens vero a succis corruptis ex mesenterio ad intestina delapsis, gignatur. Idem evenit in Hungaria, ubi eadem cœli conditio & præterea usus vinorum dulcium spirituosorum liberalior, hanc febrem frequentissime accendit.

§. IX.

Semitertiana periculosa. Quia igitur semitertiana hæc febris, præter communem intermittentium prima in regione causam, fundamentum habet inflammationem & indolem continuam ut nec symptomatum adsit magna remissio, nec ad vires reparandas spatium, admodum anceps, & intermittente simplici longe est periculosior.

§. X.

Brevi decurrit. Præcipitis etiam hanc ob causam est decursus, & plerumque nono, aut decimotertio die finem attingit, vel in salutem, vel transitu in alium morbum facto, vel etiam in mortem.

§. XI.

Lõgior in alios morbos transit. Ubi longius extrahitur, aut in suppurationem inflammatio, & morbus in hecticam potissimum, vel lentam febrem concedit, aut si firmior in mesenterio obstructio, in hydropem, aut, rarius tamen, oppleta nimium sordibus prima regione, in intermittentem simplicem quandoque, quandoque duplicem.

§. XII.

Quomodo solvatur. Quando vero non modo declinante paroxysmo, sudor erumpit, sed & septimo critico die, aut post eum, alvus turbatur & fluxus oboritur vel biliosus ac pituitosus, vel etiam cruentus plane, bonum & morbi solutionem nunciat. Vel si etiam dolores in ventre acerbiores, certis plerumque horis ingravescentes, accidunt, iisdem discutitur morbus, aut subsequente postea diarrhæa saniosa & purulenta, aut sanguine copioso nigro secedente, solvitur.

§. XIII.

Mala signa. Contra ea, quando nihil horum eve-

evenit, sed potius ardor circa præcordia, tensio & dolor in tota ventriculi regione, vomitus, singultus, inquietudo, jactatio & tremor manuum, animadvertuntur, malum præbent omen & inflammationem latius ad ipsum quoque ventriculum serpsisse produnt.

§. XIV.

Sphacelo necat. Qui semitertiana decedunt, sub accessione gravioris paroxysmi, tertianæ typum servantis, succumbunt, inflammatione late diffusa & in putredinem conversa. Quam etiam mortis causam *Spigelius* se semper invenisse testatur, *lib. de semitertian. cap.* 14. disertis verbis scribens: *quotiescumque mecum repeto, quæ in dissectionibus mortuorum a semitertiana observavi, toties nil aliud potui agnoscere, quam putredines semper in vasis constetisse. Erant enim in dissectis cadaveribus inflammationes, ex sanguine bilioso & pituitoso factæ, circa jecoris cavam partem, in ventriculo, intestinis, tam crassis, quam tenuibus, mesenterio, omento, liene, & sæpius in una partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus quæ celeris mortis causæ erant, superveniente gangræna, vel sphacelo alicui loco, etiamsi quandoque exigua esset, partium prædictarum.*

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ binæ. Duplici potissimum fundamento semitertianis medendi methodus nititur, I. ut inflammatoria in mesenterii & intestinalibus tunicis hærens stasis, vitæ periculum intentans, prompte vel discutiatur, vel ne latius serpat impediatur, II. ut materia febris, quæ intermittit, corrigatur & placide evacuetur, servando simul motuum criticorum rationem.

§. II.

Inflammatio quibus discutienda. Ad primum obtinendum egregie proficiunt pulveres diaphoretici, leniter nitrosi, parca, sed crebriori manu dati. Formula esse poterit hæc: recipe cerussæ antimonii, matris perlarum, lapidum cancrorum ana drachmam, solutionis oculorum cancri, nitri depurati ana drachmam semis. M. f. pulvis, de quo tribus quibusvis horis quindecim grana propinari possunt cum decocto ex radicis scorzoneræ unciis duabus, rasuræ cornu cervi uncia, passularum minorum tantundem, radicis cichorei uncia semis, in quatuor aquæ mensuris per horæ dimidium coctis. Idem præstant mixturæ resolventes & diaphoreticæ, ex aquis diapnoicis & analepticis, liliorum convallium, galegæ, card. ben. scorzoneræ, cerasorum nigrorum, cum aceto destillato, lapid. cancrorum, antimonio diaphoretico, mixtura simplici & syrupo cardui benedicti, ternis singulis horis, ad unum vel alterum cochlear exhibitæ.

§. III.

Alvum sudor quomodo movendus His contemperantur etiam & diluuntur primæ regionis sordes intermittentem facientes, ad quas dein expurgandas omnium optima, soluta manna cum cremore tartari, nec non rhabarbarum, cum passulis & salis polychresti portione. Quippe quæ sine sanguinis commotione, sine stimulo nervosarum partium, sine virium dejectione, intestinorum canalem evacuant & ad mesenterii quoque infarctum expediendum multum conferunt. Conducunt tamen etiam pilulæ, balsamicæ, ex amaris extractis, gummatibus resinosis balsamicis & aloe rite depurata, cum pulvere præcipitante nitroso, moderate, sed frequentius usurpatæ. Si etiam subtiliores sordes per cutis poros aucta perspiratione evehendæ, essentia scordii, cum æquali liquoris anodyni mineralis parte, nupta, tutissima pariter & efficacissima.

Observationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

Medicatio caute instituenda. Omnis medicatio ita instituenda, ne

ne unquam motui critico salutari obsit, sed eundem potius deficientem juvet & excedentem moderetur.

§. II.

Purgãtia nocent. Hinc purgantia propinare, tanto magis in principio, admodum perniciosum. Exagitatur enim inde materia nondum præparata, inflammatio augetur & morbus ad funestum citum eventum disponitur.

§. III.

Etiam salina detersiva Ipsa salina detersiva, per se data, in hac febre locum non inveniunt, præsertim in majori dosi, excepto nitro antimoniato, cui recte multum detulit *Baglivus*, cum sale polychresto. Habent enim vim aperitivam, diureticam leniterque laxantem & commodissime ad grana 15. in sufficiente quantitate decocti interdum dantur.

§. IV.

Alvus clysteribus primum aperienda. Si tamen febris hæc invadit alvo clausa, vel etiam sub ipsa hæc stringitur diutius, clystere tantum, ex paregoricis & emollientibus, seminibusque carminativis cum sapone Veneto, ducenda. Quo a copia excrementorum liberentur primæ viæ. Hoc enim si negligitur, per superiora natura viam affectat & vomitum movet, præsertim ubi bile acri biliosi in hepate ductus turgent.

§. V.

Declinante febre laxãtibus Declinante autem jam febre, naturæ ductui, quæ sæpe eandem alvi fluxu solvit, insistendum, & superius dicta laxantia & pilulæ balsamicæ commodissime usurpantur.

§. VI.

Emetica cautẽ danda. In emeticis propinandis maxime cautus sit Medicus, ne vomitum & singultum proritet, vel stomachum ad inflammationem disponat. Si vero materia per superius os exturbanda ipsaque natura eo tendat, potus aquæ tepidæ cum sale, aut lenissimo stimulo antimoniato, satisfacit.

§. VII.

Venæsectioni raro locus. Sanguinis missio non facile locum habet in hac febre, nisi eminens plethora, urgens æstus, in corpore agili adhuc & criticarum hæmorrhagiarum suppressione affecto. Tum utique pernecessaria ad lethalem inflammationem intestinorum præcavendam. Sed in principio statim administranda, & quocitius subtrahitur sanguis, eo expeditius succedit sanatio.

§. VIII.

Vitãda calida et æstus. Vitanda dein omnia calida, essentiæ alexipharmacæ & tincturæ bezoardicæ, ipsum quoque regimen æstuosum & potus copiosus calidus. Æstus enim inde magis accenditur, criticus minerę morbi per intestina effluxus turbatur & vires inter largos sudores dissipantur.

§. IX.

Adstringentia & china. Pulveres quoque adstringentes, nimium fixi, terrei, testacei omittantur his in febribus, nec non cortex chinæ. Observavit enim jam *Baglivus prax. pag.* 51. iisdem vel inflammationes lethales, vel lentas & hecticas febres fuisse inductas.

§. X.

Torminibus & diarrhææ quomodo succurrendum. Si etiam dolor in abdomine exquisitus urgeat, vel crebriores quoque dejectiones adsint, abstinendum tamen a sedantibus. Exterius tantum succurrendum linimentis spirituosis roborantibus, abdomini illitis, & interius diaphoreticis tumultus componendus.

§. XI.

Potulque serviant. Potui ordinario egregie servit decoctum sub curatione commendatum, nec non decoctum avenæ sic parandum: recipe avenæ mundę lotæ libram, radicis cichorii, sarsaparillæ, scorzoneræ ana unciam, florum papaveris rhœados pugillos sex, nitri antimoniati unciam semis, adde foliorum scabiosæ manipulum dimidium, nitri puri drachmas duas, coque in quinque mensuris aquæ communis ad consumtionem tertiæ partis, dulcificetur sirupo cardui benedicti, vel papaveris erratici, vel etiam acetositatis citri.

§. XII.

§. XII.

Chamomillæ et millefolium prosunt. Admodum præterea proficuum hac in febre deprehendi decoctum florum chamomillæ & summitatum millefolii, vel etiam confecta ex ipsis extracta. Spasmos enim, inprimis hystericos, sæpe complicatos, tuto leniunt simulque propter amaritiem, singularem tonicam antifebrilem possident virtutem.

§. XIII.

Recidiva quomodo arcenda. Quum vero vix ulla febris æque facile redeat ac semitertiana, post eam in diæta & vitæ regimine cum cura vitanda utique omnia, quæ superius in causarum procatarcticarum numerum retulimus. Temperata tenenda omnia, alvi beneficium clementioribus servandum, cruditatum proventus stomachicis præscindendus &, quod maximum, perspirationis successus omni modo custodiendus. Recidivæ enim, uti omnium febrium, sic etiam hemitritæi, longe deterioris, magisque refractariæ sunt indolis, ac primus morbus.

§. XIV.

Sic etiã in continuis intermittentibus. Hæc sunt generalia naturæ ductui & rationi innixa medendi præcepta, quibus observatis, curatio recte adornanda & ex voto etiam perficienda. Individualem autem & specialissimam methodum, medici suggerat judicium, quo pro diversitate circumstantiarum, ex morbi historia agnoscendarum, ordinem, dosin, tempus, & usum remediorum, perite disponat ac dirigat. Quumque eadem omnino sint, quæ in medicatione intermittentium continuarum, quotidianæ, tertianæ & quartanæ, præcipi solent ac possunt, eadem in his etiam tenenda serio inculto & de iis peculiarem tractationem instituere supervacaneum duco.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Semitertiana curata. Virgo nobilis viginti annorum, tenerior, vitæ sedentariæ & deliciis in victu impensius addicta, acetaria, fructus horæos, dulcia & lacticinia crebrius assumens, autumno incipiente, quum jam per aliquot hebdomades albo laborasset fluore, corpusque motu exæstuatum frigidiori nocturno aeri exposuisset, primum experta est languorem universi corporis, dorsi & capitis dolorem. Mane post successit horror cum anxietate magna, nausea, vomendique & desidendi stimulo, quem excepit æstus, pulsu celeri, exiguo & cuti arida stipatus. Mitescebat tamen cute demum madescente, sed vesperi iterum, post levem frigoris sensum, ingravescebat. Die post meliuscule habebat & urina secedebat cruda, tenuis, febriculam autem nihilosecius adesse, calor quem persentiebat internus & os siccum aridum prodebant. Post meridiem etiam increscebat febris & altero die mane cum horrore novus accedebat insultus, eodem modo, ut primus, incedens atque decurrens. Alternatim hæc ad diem usque septimum persistebant, quo in abdomine oboriebantur murmura, inflatio ventris & hypochondriorum tensio, & sequebantur plus quam decem dejectiones mucidæ & morsicantes. Fluebat sic alvus ultra decimum quartum diem, ægra, inprimis noctu, mirum languebat, exteriora magis frigebant & algebant, interiora vero calebant accedebatque tussis ægrum violenter excercens, cum somni & appetitus defectu. Medicus, quod a principio fecerat, insistebat absorbentium, refrigerantium nitrosorum usu perpetuo, nolebant autem pathemata cedere, sed potius cum ventriculi inflatione cardialgica augebantur. Postulato igitur meo consilio, dedi mixturam hanc diaphoreticam: recipe aquæ liliorum convallium, scorzoneræ, cerasorum nigrorum ana unciam unam semis, theriacalis cum vino unciam, lapidum cancrorum, antimonii diapho-

phoretici, diascordii Fracastorii ana drachmam semis, mixturæ simplicis guttas 30. sirupi cardui benedicti, quantum satis. M. Qua bihorio quovis ad tria cochlearia data, dejectiones pauciores factæ & cutis calido madore perfusa. Infusum etiam theiforme ex veronica, scabiosa, floribus chamomillæ vulgaris & semine anisi potum, & loco ordinarii potus, decoctum cornu cervi & hordei citratum. Cum quo subinde assumtus pulvis, ex solo antimonio diaphoretico & lapidibus cancrorum, addita solutione oculorum cancri & pauxillo nitri. His intra binas hebdomades symptomata, tussis, alvi crebrior dejectio, virium labor, assidua vigilia & internus æstus, sublata. Quum vero metus esset febris lentæ, ob gliscentem diutius internum calorem, præsertim post pastum, ad præscindendam hanc datæ pilulæ nostræ balsamicæ, cum pulvere salino aperiente & elixirium nostrum stomachale, felici pariter cum successu.

Epicrisis.

Febris hæc exacte servavit semitertianæ typum & septimo etiam die salutarem habuit excretionem per alvum. Interim tamen semper etiam in hac febre ratio habenda cuticularis excretionis. Perperam igitur a primo Medico crebriori refrigerantium & nitrosorum usu perspiratio fuit impedita motusque humorum ad intestina conversus, ex quo omnia pathemata. Mixtura autem leniter sudorifera ad superficiem corporis egit succos hincque egregie profecit.

OBSERVATIO II.

Semitertiana cum purpura sanata. Generosa femina quadragenaria, tenera, mobilis valde atque sensibilis, purpuræ preterea autumno ab aliquot annis obnoxia, post corporis refrigerationem & animi commotionem, superiori anno, vesperi horripilatione, capitis & dorsi dolore corripiebatur, succedente æstu sedecim fere horarum. Vix inde septem aut octo elapsæ erant horæ, quum gravis impeteret horror cum præcordiorum anxietate, vomendi conatu & virium prostratione, qui paroxysmus cum subsequente æstu ad viginti fere horas producebatur. Superato hoc, melius quidem habebat, dormiebat etiam, sed exactis vix sex horis, denuo extremorum eveniebat refrigeratio, cum anxio æstu magnaque debilitate, vehementia tamen symptomatum non tam gravi, nec vomendi conatu. Vocabar in consilium, semitertianam agnoscebam, sed ob notam mihi ægræ dispositionem purpuræ, hanc simul subesse statim conjiciebam, inprimis quum insignis præsto esset pectoris angustia & oppressio. Injectus igitur primo clyster, & post hunc ad expellendam purpuræ materiam, hanc ante paroxysmum & remittente eo, ad aliquot cochlearia porrexi mixturam: recipe aquæ cardui benedicti, galegæ, scorzoneræ, florum sambuci ana uncias duas, aceti destillati unciam, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana scrupulos duos, cinnabaris scrupulum unum, spiritus nitri dulcis, mixturæ simplicis ana guttas 30. sirupi cardui benedicti drachmas duas. M. Hinc quidem symptomatum atrocia mitigata, febris tamen pristinam adhuc, & vesperi, & alterno die, servabat incursionem, & accedebat præterea abdominis dolor cum alvi adstrictione summaque anxietate. Indicio hoc mihi fuit viscidas & biliosas multas sordes primis hospitari in viis, eoque inductus, suasi, ut remittente paroxysmo, decem ex pilulis nostris balsamicis, cum dosi pulveris absorbentis nitrosi sumeret & præterea elixirio nostro viscerali in decocto pro potu crebrius uteretur. Sequuta inde placida alvi solutio, & continuatis iisdem remediis per aliquot dies, fœtidissimæ secesserunt feces pariterque copiosæ. Hoc facto, mixtura superius dicta iterum usurpata, nec non pulveres bezoardici,

ci, cum pauxillo pulveris corticis chaccarillæ. Sic demum molestus in universo corpore obortus pruritus, purpura effloruit, urina sedimentum posuit, ac intra tredecim dies febris discessit & postea vires etiam recuperatæ.

Epicrisis.

In omnibus fere morbis epidemicis complicata subesse solet ejusmodi materia exanthematica, qua ad habitum corporis, sub macularum, vel aliarum efflorescentiarum forma propulsa, febris quæ præsto est insigniter mitigatur; non fallaci testimonio, eandem ante ab acri subtili humore ortam fuisse. In hac vero historia commemorabile, quod materia scorbutica salino-acris in corpore delitescens, non statim a mixtura sudorifera ad cutis extrema fuerit expulsa, sed tum demum, quum natura arte adjuta a sordium sarcina primam liberasset regionem.

OBSERVATIO III.

Semitertiana dysenterica funesta. Quum anno 1727. autumno initiante, circumiret dysenteria, concessit in villam suam vir quinquagenarius, robustus, plethoricus, cibis duris ac salsis cum vini potu assuetus. Eo delatus, plurimos ex villicis maligno hoc fluxu decumbere percepit. Hinc terrore perculsus est haud levi. Bene tamen pransit & bibit, in horto etiam post prandium deambulavit, leviter tantum vestitus, licet aer regnaret frigidiusculus. Vesperi horrere cœpit ac frigere, torminibusque ventris affligi cum æstu, qui per totam fere noctem perstitit. Mane post misit qui Medicum vocarent, interea vero novum expertus est frigoris accessum; cum nausea, anxietate & ventris tensione, subsequente calore. Medicus epidemicam luem subesse ratus, ad præscindendum ipsius fomitem, purgans dedit pharmacum. Quo vel quinquagesies dejecit cum acerbis torminibus æger, alvumque in latrina, torrenti domum alluenti superstructa deponens, ad ventrem frigus incautius admisit. Accensa hinc magis febris, alternis semper diebus gravior, alvus perpetuo fluxit cruenta, demum cadaverosi fœtoris, somnus periit, æger de ardore interno conqueri, corpus jactare & delirare cœpit, donec sexto morbi die convulsus periret.

Epicrisis.

Est hæc febris dysenterica inflammatoria, semitertianæ typum habens, inducta a terrore, cruditatibus primarum viarum, refrigeratione & purgante, nec mirum, conspirantibus tam multis causis, brevi in funestum morbum fuisse adductum hominem sanum atque robustum. Heic vero quam maxime proficua fuisset sanguinis missio, quam in dysenterico morbo mirifice commendat *Sydenhamus*, *Botallus*, *Amatus Lusitanus*, cum aliis. Et hac sola, adjunctis medicamentis diaphoreticis, leniter nitrosis, inflammationem discuti, sphacelum arceri & firmum alias virum servari potuisse, ego quidem arbitror.

OBSERVATIO IV.

Quadragenarius vir, tenerioris & biliosæ constitutionis, multum delectatus dulcibus, & in prandio, loco vini, subinde sumens aquam sic dictam vitæ, jamque ante annum ictericus, incidit autumno in semitertianam cum magna debilitate, occipitis dolore, siti, calore, ciborum nausea & crebrioribus ventris torminibus. Septimo die solvebatur alvus & per aliquot dies largiter fluebat, febrisque mitescebat. Nihilominus Medicus ad sistendum fluxum exhibebat pulverem, cum terra catechu, quo constitit. Sed factus æger ictericus, flavescente per totum corpus colore diffuso alvus obstipata, excrementa alba, urina nigra & oleaginosa. Interim sub icteritia hac priora symptomata cessarunt omnia: rediitque appetitus cum viribus. Icterus etiam discussus *Semitertiana ictero discussa.*

pul-

pulvere rhabarbari cum speciebus diacurcumæ & liquore aperitivo, ex sale tartari, terra foliata tartari & arcano duplicato, composito. Sicque æger penitus convaluit.

Epicrisis.

Orta procul dubio hæc febris a copiosis sordibus biliosis stagnantibus & postea ad intestina delatis, quarum affluxu cum pulvere adstringente ad interiora represso, icteritia supervenit. Adstruitur hinc veritas effati *Hippocratis* & *Celsi*: icteritiam febri succedentem, eam sæpe tollere.

CAPUT IV.

De Febre Catarrhali benigna.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Febris catharrhalis quid sit

EX febribus lymphaticis & serosis est excutienda nunc catarrhalis, in qua motu solidorum & fluidorum adaucto, serum, ob perspirationem interceptam, superfluum & impurum, per glandulosa, faucium præsertim, narium & bronchiorum organa, critice quasi & salutariter ejicitur.

§. II.

Ejus historia.

Incipit hæc, vesperi ut plurimum, cum cutis inhorrescentia, extremorum, inprimis pedum & plantarum refrigeratione, alvi siccitate, stimulo ad mejendum, sed parco mictu, capitis debilitate, languore universi corporis & appetitu adaucto, quasi spurio, nec non siti, difficili deglutitione, stimulo in larynge, narium & faucium calore, sequitur sternutatio, pectoris gravitas, & calor circa noctem cum pulsu celeri auctiori, tussis violenta, cum coryza, ardore faucium, somno inquieto, mane sudor, gravitas & torpor totius corporis appetitusque prostratio.

§. III.

Causa immediata et sedes.

Immediata horum pathematum causa est serum, seu lympha, acris caustica, in tunicis glandulosis subsistens easdemque inflammans, cum dolore, tumore & rubore. Contingit hoc in tota narium, palati & faucium regione, tota etiam arteria aspera, cum ramis bronchialibus, quinimmo ipso œsophago, ventriculo & intestinis. Has enim simul affectas esse partes, raucedo, tussis, screatus materiæ viscidæ, sternutatio, pectoris gravedo, item nausea, quandoque in vomitum erumpens, ardor in præcordiis, tormina ventris, & subsequens salutaris alvi fluxus, testantur.

§. IV.

Frequens cur vere & autumno.

Hanc autem seri subsistentiam inducit potissimum interceptus perspirationis successus. Hinc enim est, quod vere & autumno, æquinoctii tempore, frequentissimus hujus febris incursus. Tum quippe maxima tempestatum vicissitudo, ex calido in frigidum, sicco in humidum & vice versa, tam varie corporis corticem afficit, ut succedens ibi evacuatio graviter turbetur.

§. V.

Sub aeris mutatione.

Eandem ob causam catarrhi frequentissime accidunt iis, qui subito aerem mutant, ex calido loco in frigidum, vel ex frigido in humidum concedunt; qui corpus autumnali, vel nocturno frigido humido aeri incautus committunt: qui vestitum hibernum vere cito nimis deponunt, vel autumno serius resumunt; qui etiam æquinoctio sanguinis missionem passi, vel alias circitam largam hæmorrhagiam experti improvide in aerem liberum frigidiusculum se conferunt.

post venæsectionem.

§. VI.

Phlegmaticis & intemperantibus.

Neque alia subest ratio, quod corpora spongiosa, laxa, phlegmatica & sanguinea, infantes, pueri ac feminę, longe frequentius febri catarrhali pateant, quam adulti, viri, strictioris magisq; biliosæ constitutionis. Quod etiam magis eadem afficiantur, qui vigiliis indulgent, crapulam sectantur, vinoque aut vini spiritu corpus exæstuantes, humidiori & frigidiori aeri postea illud exponunt.

§. VII.

Post repulsas in cute efflorescentias. In iis quoque, qui post crustam lacteam & tineam capitis, nec non scabiem præpostere siccatam, post incuriosius, aut mala medicatione exceptam coryzam & tussim, febrem incurrunt catarrhalem, nulla utique alia potest suggeri causa, quam repulsum ex ambitu corporis ad interiora serum acre & rodens, inflammationi inducendæ aptum.

§. VIII.

Ex aeris vitio epidemica. Non tamen dubitandum, quin quandoque in aere hospitetur subtilis caustica ejusmodi materia, quæ inspiratione hausta, locis quæ pertransit glandulosis, sese insinuat, eademque dolore, tumore & rubore afficit & febrem accendit catarrhalem. Promta certa ejusmodi acris materiæ genesis vere ineunte, quo liquescente nive & regelata glacie, solum aqua inundatur effœta, quæ passim stagnans & putrescens, noxia in aerem mittit effluvia multa. Quo etiam fit, ut febres hæ tum utplurimum sint epidemicæ & plures uno tempore invadant.

§. IX.

Quandoque contagiosa. Quod autem catarrhi & catarrhales febres contagiosæ etiam sint & alios propinquos atque dispositos contagio inficiant, eam utique fit ob causam, quod lymphę potissimum vitio debentur; eodem modo ac notum est, omnes qui contagio propagantur morbi, lymphæ corruptionem, vappescentiam, vel putredinem, habere causam.

§. X.

Differt a quotidie accedentibus aliis. Sic incedit & generatur catarrhalis febris benigna, & hæc qui novit, ex facili eandem distinguere poterit ab aliis quotidie accedentibus febrium paroxysmis, lenta, hectica, quotidiana, tertiana duplici & quartana triplici.

§. XI.

A venereis & scorbuticis faucium affectibus. Facili etiam negotio discrimen perspiciet inter illas glandulosarum in faucibus & naribus tunicarum affectiones, quæ ex lue venerea & scorbuto, & quæ ex catarrho eveniunt. In illis enim sola erosio & ulceratio, a materia caustica lymphatico-serosa, sine febre; in hac vero, præter arrosionem, inflammatorii quid subest, ex subtiliori sanguinis parte stasin concipiente, cum febre.

§. XII.

A rhevmatismo. Obvia quoque erit differentia, inter catarrhalem, & eam febrem, quę rhevmatismo accedit. Quum in illa tunicæ glandulosæ internæ afficiantur & excretio subsequatur; in hac autem externæ musculorum tunicæ patiantur & morbus evacuatione critica non solvatur.

§. XIII.

A catarrhali maligna. Paullo difficilius autem benigna discernitur a maligna, inprimis ab initio, ob plurima, quæ ambæ communia habent symptomata. In eo tamen differentia, quod hæc, secus ac illa, ingentem & subitam inferat virium prostrationem, cum vigilia perpetua, quam mentis turbatio sequitur, quod contagiosa magis sit & plerumque etiam petechias & maculas habeat junctas, uti pluribus infra dicetur.

§. XIV.

Longior & gravior in scorbuticis. Ceterum, quo major sanguinis & seri impuri copia, eo graviora adsunt pathemata eoq; diutius trahitur morbus, uti potissimum obvium est in scorbuticis, nec non ubi purpuræ materia intus delitescit.

§. XV.

In hypochondriacis. In hypochondriacis, præter diuturnitatem, ob labefactatum ventriculi & intestinorum tonum & proclivitatem ad spasticas stricturas & flatulentias, gravia varia jungi solent pathemata, anxietates præcordiorum inprimis, spirandi angustia & inquietudo, cum inflativo & pressorio in hypogastrio dolore.

§. XVI.

In plethoricis item et intemperantibus. Qui sanguine abundant, intemperanter vivunt, vina non adeo bonæ notæ largius potant & acidis salsis cibis delectantur, majorem circa vesperam experiuntur ardorem & tussim sic-

ficcam ferinam, cum fomno inquieto.

§. XVII.

Nec non in menfiū fupprefsione laborantibus. Neque minus feminæ, quæ terrore, vel alia ex cauffa menfium fuppreffione laborant, magnas in hac febre experiuntur præcordiorum anxietates, intercurrentibus lipothymiis, univerfi corporis notabilem debilitatem & alternantem frigoris & caloris in cute fenfum, quæ noctu potiffimum ingravefcunt.

§. XVIII.

Per fe periculi expers, Per fe tamen hæc febris benigna omnino eft, & omni periculo, fi dextre in medicatione excipitur, vacat, & intra feptem, aut quatuordecim dies, ut plurimum difcedit, omni lasfitudine fublata. Quin aliæ etiam capitis paffiones, cephalalgia inprimis & hemicrania, fuccedente catarrho & naribus bene fluentibus, optime folvuntur.

§. XIX.

Excretionibus folvitur, Solvitur fepe in principio ftatim aucta perfpiratione per fudorem. In aliis poft aliquot demum dies, vel copiofo fcreatu materiæ vifcidæ, vel liberali feri mucofi e naribus ftillicidio. In quibufdam etiam per crebras alvi dejectiones & in nonnullis, quando urina tenuis antea & parca, larga nunc manat & pondere gravis, ut minimum duplo majorem materiæ folidæ quantitatem contineat, ac in naturali ftatu.

Præfervatio & Curatio.

§. I.

Præfervatio quomodo inftituenda. Quod igitur ad arcendum catarrhorum infultum attinet, vitanda inculco omnia, quibus induci eofdem fupra dixi, & fuadeo, ut vere & autumno, tempeftive fanguis mittatur, modicus cibus fumatur, perfpiratio cuftodiatur & corpus fubinde motu exerceatur. In iis autem, qui laxioris humidioris naturæ ac ætate juvenes funt, & ob id, notante jam *Hippocrate Sect. VI. aph.* 2. frequenter exercentur catarrhalibus defluxionibus & rhevmaticis affectibus, ego multoties cum fructu ufus fum hac methodo, qua præcepi, ut per quadraginta dies decoctum ex radice chinæ, farfaparillæ, cortice ligni faffafras, cum paffulis & pauco cinnamomo, biberent, ac interea ex cibis nihil fumerent præter carnem affatam, cum amygdalis toftis & pane bis cocto, fimul etiam aliquoties ad alvum fubducendam uterentur ptifana mannata, demum finita hac cura, elixir ftomachale, ad XXX. guttas, cum aqua & vino, quotidie ante prandium ufurparent.

§. II.

Medicatio dein catarrhalium febrium, triplicem hunc fibi præfixum habet fcopum: I. ut acrimonia illa falina acris lymphæ obtundatur ac temperetur. II. ut perfpiratio turbata, quæ primaria congeftionis ferofæ ad interiora caufa, promoveatur ac in ordinem iterum redigatur; III. ut in fine excretio muci vifcidi craffi promoveatur, ejufdemque ulterior generatio impediatur. *Indicationes curatoria*

§. III.

Acredinem contemperant, præter pulveres fic dictos bezoardicos abforbentes, humectantia omnia & oleofa, inftar omnium oleum amygdalarum dulcium, dein fperma ceti, butyrum rubrum, lac, cremor lactis, emulfiones ex amygdalis, vel pineis, cum femine papaveris albi, decoctum avenaceum, raparum, hordei, jufcula caponum, gallinarum, cum vitello ovi. Ex dulcibus liquiritia, ejus infufum, effentia & fuccus Hifpanicus, ficus quoque & paffulæ. Si fubtilis nimis & rodens eft acrimonia, leniora anodyna locum habent, inter quæ aliis palmam præripiunt papaveracea, crocus, item pilulæ *Vvildeganfi*, diacodium *Montani*, pilulæ de ftyrace, quarum compofitio & ufus antiquiffimus pariter ac probatus, uti patet ex *Tralliani lib. V. pag.* 247. *Acrimonia quomodo temperāda.*

§. IV.

Ad excretiones, præfertim omnium fa- *Perfpiratio quibus promovenda.*

saluberrimam cuticularem, faciunt infusa calida theiformia, ex herba veronicæ, hyssopi, radice liquiritiæ, floribus sambuci, papaveris rhœados & semine fœniculi. Proficui etiam sunt pulveres diaphoretici fixiores, inprimis cum aquis diapnoicis & antispasmodicis sumti. Nihil quoque ad purgationem seri per cuticulam utilius ipsa exercitatione & motione corporis, quæ ab *Hippocrate lib. de insomn.* §. 4. item *de victu acut.* §. 67. mirifice ad sudorem eliciendum, mane post frictionem, commendatur.

§. V.

Mucus quibus educendus e faucibus. Educendæ demum, quæ restitat materiæ lentæ, ex faucium glanduloso peristomate, serviunt, pectoralia, ficus & passulæ, cum spiritu vini accensæ & in sirupum quasi redactæ, balsamum pectorale *Meibomii*, item elixir pectorale, ex gummi ammoniaco, myrrha, radice liquiritiæ, enulæ, croco, benzoe & oleo anisi, cujus resolvens virtus addita tinctura tartari, vel spiritu salis ammoniaci vinoso, adhuc potest intendi. *& naribus.* Ad fundendam autem stagnantem in narium civitatibus pituitam, nihil præstantius sale volatili salis ammoniaci sicco, cum aliquot guttulis, olei majoranæ puri, non fœtidi, nec adulterati, essentificato, crebrius illud naribus admovendo.

§. VI.

Methodus utendi remediis. De applicatione horum remediorum id in genere tenendum: quod matutino tempore expediat perspirationem promovere potu infusorum ex herbis calidorum, nec non jusculorum & usu pulverum temperantium bezoardicorum. Circa noctem vero anodyna & demulcentia dare. Specialis autem medendi methodus, partim in symptomatum mitigatione, partim etiam in oblatione medicamentorum, ratione doseos & ordinis, consistit, & ad individualem corporum dispositionem est accomodanda, de qua potiora in subjungendis nunc monitis practicis.

Observationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

Sicuti omnis febrilis æstus, ita etiam catarrhalis, lenissime & placide tractandus est, æger quoque in moderato calore lecti & hypocausti semper servandus. *Febris catarrhalis leniter tractanda & caute.* Exulent igitur omnia commoventia calidiora & validiora, una cum regimine æstuoso, eo quod materiam acrem magis exagitant, calorem adaugent & æstuosam partibus diathesin conciliant. Vitentur vero vicissim omnia refrigerantia, acida & quæcunque perspirationem turbant. Opiata etiam & theriacalia caute in usum vocentur, tanto magis sic caput debile & grave, si ætas senilis & alvus adstricta.

§. II.

Cibus sit paucus, potus tepidus & salubris, optimus decoctum hordei excorticati cum rasura cornu cervi, passulis & radice liquiritiæ, item decoctum avenaceum. *Cibus & potus sit congruus.* Vinum autem, nec non vini spiritus, propter acidum stimulans & spiritum qui calorem accendit, nullius in hac febre utilitatis. In declinatione tamen morbi, si excretiones jam adsunt, vinum bonæ notæ conduxisse, paulo largius etiam sumtum, observatum est, eo quod circulum sanguinis promovet & æqualem servat perspirationem.

§. III.

Si æstus est impensior, uti in plethoricis atque cholericis, fervor etiam internarum partium percipitur, nitri aliquot grana pulveribus bezoardicis cum fructu admiscentur & emulsione liberalius usurpantur. *Nitrum quando prosit.*

§. IV.

Quando alvus dura nimis & stricta, sub morbo, præter jscula avenacea, mannata, prunata & passulata, nihil convenientius clystere emolliente. *Alvus quibus ducenda sub febre.* Egregium tamen quoque usum præstant pilulæ aloephanginæ, vel Becherianæ, ad X., vel XII. grana, cum

cum granis 4. pilularum de styrace, ante lecti introitum sumtæ, eo quod & alvum aperiunt, & violentam siccam tussim moderantur.

§. V.

Item declinante febre. Si etiam declinante febre tussis humida nimis, copiosa & pertinax, ad humorem pituitosum derivandum & per alvum evacuandum, egregie proficit decoctum mannæ largiori dosi, ad uncias duas vel tres, ex aqua veronicæ. Tum quoque prosunt pilulæ balsamicæ *Beccheri*, nec non *Rufi*, ex aloe, myrrha & croco, æquali portione commixtis, paratæ.

§. VI.

In principio purgantia nocent. In principio vero febris catarrhalis alvum stimulantia non conferunt, præsertim paullo acriora, quia humores serosos acres ad intestina invitant, tormina & alvi fluxus, non sine periculo febris lentæ, concitant. Quin a mercurio dulci cum resina jalappæ sic dato, in virgine plethorica inflammationem ventriculi inductam fuisse, novi.

§. VII.

Tussis ferina quibus componenda. Ubi tussis ferina & vehemens, componenda est oleo amygdalarum dulcium recenti, cum sirupo capillari Monspeliensi commixto, item hoc electuario: recipe olei amygdalarum dulcium drachmas tres, spermatis ceti drachmam, sacchari canti albi, sirupi violarum ana unciam, croci scrupulum, olei anisi, macis, ligni sassafras, ana guttas sex. M. De quo subinde aliquid deglutiendum.

§. VIII.

Quid agendum in mensibus suppressis. Quando in feminis mensium suppressione affectis superius dicta pathemata ingruunt, alvus congruis clysteribus ducenda & diaphoretica propinanda, quæ sanguinis motum ad superficiem corporis urgent, tumque pulveribus bezoardicis cum fructu adjici potest, croci granum unum, vel aliquot grana florum sulphuris, abstinendum vero ab omnibus expectorantibus & dulcibus.

§. IX.

Quæ hypochondriacis accidunt insolita ex ventriculi potissimum inflatione symptomata, clysteribus emollientibus & carminativis, nec non essentiis carminativis, cum pectoralibus nuptis, quam optime discutiuntur. *Item hypochondriacis.*

§. X.

Quando superata febre pulmonum restitat laxitas, ut justo largior sit screatus, pulveribus bezoardicis addenda aliquot corticis chaccarillæ grana, vel balsamum nostrum sic dictum vitæ, circa noctem ad aliquot guttas sumendum. *Laxitas pulmonis quibus submovenda.*

§. XI.

Sanguinis missio, debito tempore & regimine instituta, in plethoricis quam optime frequentem catarrhorum insultum arcet. Sed præsente jam catarrhali febre, penitus ab ea abstinendum. Tum enim, experientia teste, diuturnitatem catarrhi adducit. *Venæsectio præservatoria non curatoria.*

§. XII.

In tussi violenta & nimis diu durante, pectoralia dulcia, incrassantia, in nimia quantitate oblata, ad cachexiam, immo ad phthisicum affectum, disponunt, appetitum & digestionis vim infringendo & pulmonum tonum valde labefactando. *Pectoralia dulcia nocent.*

§. XIII.

Quamvis juxta *Hippocratem lib. 6. epid. Sect. III.* his, qui ex capite, gravedine & raucedine laborant, ubi febre correpti fuerint, minus recidivæ fiant, si videlicet morbus cum defluxione recte fuerit solutus; nihilominus tamen ne via sternatur ad alium morbum, pariter ex *Hippocratis l. c.* consilio, suadeo, ut convalescentes victus & ventriculi rationem habeant, & præterea ad perspirationem servandam, potum infusi theiformis mane adhuc aliquandiu continuent, uti pluribus supra in præservatione dictum. *Recidivæ quibus arcendæ.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Febris catarrhalis in hipochondriaco pro maligna

Vir macilentus, natura sensibilior, a multis annis hypochondriacis pathematibus obnoxius, præter consuetudinem in convivio stomachum non modo variis eduliis, sed & liberali vini potu onerarat. Aliquot horis post noctu, sub aere vernali humido frigidiusculo, iter fecit, ac domum reversus, correptus est horrore, languore totius corporis magnaque capitis gravitate. Sequuta ingens præcordiorum anxietas, tussis molesta, & præternaturalis æstus, cum alvo tensa & adstricta. Suasu uxoris bibit decoctum choccoladæ, quod excepit intensior anxietas, inquietudo, suffocatoria quasi spirandi angustia, nec non inflativus dolor lateris dextri in regione hypogastrii. Vocatus hinc Medicus, qui febrem non modo malignam, sed & peripneumoniaci quid subesse judicavit, & tincturam bezoardicam cum spiritu cornu cervi, nec non mixturam ex aqua cardui benedicti, diascordio Fracastorii, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico & sirupo papaveris rhœados, exhibuit. Sed frustra & perperam. Quarto enim die, quum ob alvum nimis strictam, clyster iniiceretur, evanuerunt quæ metum gravis morbi incusserant symptomata omnia, & tussi tantum, gravativus capitis dolor, raucedo & æstus vesperi increscens, remanserunt. Ab alio igitur Medico commendatum infusum ex veronica, liquiritia & fœniculo, circa noctem dosis pulveris bezoardici cum grano uno extracti croci & papaveris rhœados, alterno die vesperi dosis pilularum nostrarum pectoralium, interdum aliquot grana nitri & succini cum emulsione, & ad expectorationem electuarium ex oleo amygdalarum, spermate ceti, croco & oleo anisi. His procuratus screatus & lenis sudor & reliqua adhuc symptomata fere omnia discesserunt. Ventriculus autem mansit imbecillis, & cibo sumto, gravativum & pressorium fecit dolorem. Tussis etiam noctu fuit acris cum materiæ copiosæ ejectione, quæ interdum etiam vomitum proritavit. Sed quum corpus equitatione exerceret æger, pilulis nostris balsamicis & inter cibos sale volatili oleoso uterentur, & loco tenuis ascentis cerevisiæ, biberet saturatiorem & amaricantem, successive pristinæ valetudini ex toto fuit redditus.

Epicrisis.

Fuit hæc febris nonnisi catarrhalis benigna, tum etiam popularis. Sed quia incidebat in hypochondriacum corpus, comparuere insolita pathemata. Stomachus etiam cruditatibus jam plenus non potuit non ægre ferre decoctum succoladæ in copia sumptum, quo tunica villosa & osculis ductuum in ipsa obstructis, inflatio inducta, cui angustia spirandi, præcordiorum anxietas, dolor sinistri lateris tensivus & inquietudo tribuenda. Medicus autem male consuluit famæ, quod præceps nimis in judicando fuit & hæc sibi imponere passus est. Et quod demum diutius hæc febris perstitit, id utique omnibus evenire solet hypochondriacis, in quibus ventriculi robori imminuto convenientibus succurrendum est præterea præsidiis.

OBSERVATIO II.

Febres catarrhales epidemicæ.

Quum anno 1709. post acerrimum hiemale diuturnum frigus, Martio mense leniori ex austro spirante vento, nives & gelu solverentur, Aprili & Majo initiante, Berolini, quo tum degebam, & alibi, quam plurimos corripiebat febris cum horripilatione & æstu, summo languore, tussi ferina, nonnullis quasi suffocatoria, ingenti siti & ciborum nausea. Circa noctem invalescebant hęc omnia & somnus inde mirum turbatur. In quibusdam

dam extrema mox calebant, mox horrebant. Quidam diu decumbebant, præsertim ii, ubi ob pravam humorum diathesin, purpuræ scorbuticæ materia intus delitescebat, quæ etiam per vices crebrius maculis rubris & asperis in extrema cute comparebat, ex levi vero causa iterum evanescebat. In nonnullis quarto statim die exanthemate rubra morsicantia, urentia, cum magno pruritu, quasi ab urticis inducta, quæ dicunt *die Nesselsucht*, erumpebant & tussis æque ac caloris mitigationem inferebant. Alii, præsertim feminæ phlegmaticæ sanguineæ provectioris ætatis, exquisitos simul rheumaticos dolores patiebantur. Qui vix convalescentes, in publicum prodibant cito nimis, incurrebant ingentem capitis torporem, gravativum dolorem, vertiginem, gravedinem, *den Otorechnupfen*, languorem corporis cum spirandi angustia & difficili negotio iterum ad sanitatem redibant. Ubi etiam vetus jam erat in pulmonibus vitium ex hæreditate, febre hac discedente, tussis purulenta cum sanguine succedebat sæpe & vera phthisis. Qui porro ab imperitis Chirurgis & Pharmacopoeis purgantes accipiebant pilulas; doloribus acerbis ventris affligebantur mirumque debilitabantur, animi defectiones patiebantur cum frigido extremorum sudore, & gravius, & longius, decumbentes. Qui vero & proba victus & regiminis ratione, & dextra medicatione morbo occurrebant, pulveribus inprimis bezoardicis sedulo uterentur, cum uno, vel dimidio grano extracti croci, brevi convalescebant iterum.

Epicrisis.

Epidemicę haud raro sunt catarrhales febres, tum maxime, quando ex tempestatum constitutione insolita ejusdemque subita vicissitudine, ob mutationem ventorum, inprimis quando rigidum boream, mox lenior excipit aura zephyri, subnascuntur. Pejoris etiam tum sunt indolis & ægrius persanantur, qui dyscrasia sanguinis & humorum, ab aeris intemperie introducta, foventur. Valde dissimilia quoque, pro dispositione habitus corporis, viscerum, ætatis, temperamentorum, nec non victus ratione, inferunt symptomata, magis, vel minus benigna. In curatione autem omnia, quæ criticum naturæ motum, seri superflui per glandulosa emunctoria, excretioni dicatum, turbant, morbum graviter exasperant & sanationem impediunt, uti potissimum faciunt purgantia cum corporis refrigeratione. Contra ea optimum utique consilium: corpus in perpetua perspiratione servare & usurpare ea, quæ acredinem mulcent, leniunt atque contemperant, ex medicamentis æque ac alimentis, & quod maximum est, ab omni cerevisia & vino abstinere & decoctum temperans bibere, sine quo refractarii catarrhi difficulter, vel plane non, cedunt.

OBSERVATIO III.

Macilentus, nervosus & animo mobilis vir, quadraginta annos habens, quum Baccho & Veneri strenue subinde litaret, lauto vivendi genere uteretur, nec unquam tamen sanguinis missionem admitteret, a longo jam tempore, vere & autumno, crebrius affligebatur catarrhalibus defluxionibus, quæ cum horrore, æstu, extremorum frigore, capitis dorsique dolore, lassitudine totius corporis & inquietudine ipsum invadebant, & accedentibus artuum, coxendicis & nuchæ doloribus, sæpius per aliquot hebdomades detinebant. A me igitur salubre consilium ad arcendum tam frequentem catarrhorum incursum rogans, obtinuit hoc: ut I. aliquot ante æquinoctium hebdomadibus, venæsectionem cum debito regimine instituerct; II. ut bis in anno lac cum minerali leniori aqua, Selterana inprimis, ad mensem portaret, loco cerevisiæ biberet ptisanam; III. ut bis hebdomade, pulverem bezoardi-

Frequens catarrhorum incursus sublatus.

cum absorbentem, paullo ante quam cubitum iret, assumeret & mane post in lecto infusum veronicæ, cum liquiritia & semine fœniculi, sorbillaret, exspectando postea lenem sudorem. Quæ omnia, quum per aliquot annos fecisset, liber fere degit a molestis catarrhosis defluxionibus, & animadvertit, eosdem illico infestasse, simulac sanguinis missionem tempestivam neglexisset.

Epicrisis.

Per immoderatum vini ac veneris usum, adeo utique infirmantur corpora, ut postea levi ex causa ægrotent, & potissimum incidente subita cœli mutatione, vere & autumno admodum solenni, catarrhos, gravedinem, coryzam & tussim incurrant, cum febricula. Idem quoque macilentis & plethoricis, post corporis refrigerationem contingere, docet experientia. Venæ sectio autem omnium optime ab his molestiis defendit; si enim sanguine nimis plena sunt vasa, ob difficilem circuitum, non rite depuratur. Hinc serum fit & copiosum, & impurum. Et impedita postea per cutis poros difflatione, ad interiora, maximeque glandulosa loca, salsus agitur humor, catarrhum cum febricula serosa faciens. Ego certe multiplici confirmatum habeo experientia, catarrhis crebrius obnoxios, ab eorum insultu matura sanguinis missione fuisse liberatos. Observavi quoque eos, qui venæsectionem, certo tempore suetam, intermiserunt, affectos fuisse catarrhali febre.

OBSERVATIO IV.

Catarrhalis febris cum colica V. S. sanata.

Dux quidam militaris quinquagenario major, sanguine & succis plenus, ex Italia ad nostras oras accedens, ob insignem aeris, victus & vinorum mutationem, frequentissime affectus fuit acerbis colicis in abdomine doloribus. Bibit hinc, meo ex consilio, præmissa venæsectione & purgatione alvi per infusum mannatum, aquam Sedlicensem, per aliquot hebdomades, quo factum, ut per totum autumnum ac hiemem liber a tormentis ageret. Iterandam igitur hanc curam, medio vere, suasi. Sed antequam id faceret, vino se largius implevit & corpus deambulatione per aliquot horas sub frigido cœlo admodum frigefecit. Inde incidit in febrem, cum coryza, capitis dolore, horrore extremorum, præcordiorum anxietate, æstu, inquietudine, tussi valida, & febre fere continua. Post tres tamen dies remisit febris impetus, sed horror cum subsequente æstu versus noctem accessit adhuc, & quod commemorabile, declinante semper paroxysmo, venter flatibus distendebatur & cruciatus in ipso facti, calore vero oboriente mitigati. Interdum etiam in paroxismo deliravit paullum, & facies fuit rubicunda. Mane autem febris semper remisit. Consultus ego quarto morbi die, expensis curate cunctis, ex pulsu pleno ac magno judicavi, venam esse secandam. Factum id remittente paroxysmo in pede feliciter. Alvus dein aliquoties clystere carminativo & emolliente subducta, & postea curatio, pulveribus diaphoreticis, temperantibus, leniter nitrosis, cum emulsione ex decocto cornu cervi, amygdalis & semine papaveris albi, sub moderate calido regimine, intra tres hebdomades ex voto confecta, alvo tamen interea bis decocto mannato soluta.

Epicrisis.

Venæ sectio in catarrhosis affectibus non quidem directe indicatur; interim tamen, si corpus est plethoricum, si sanguis a calidis & præsertim immoderatiori vini usu incaluit & febris catarrhalis subito invadens continua videtur, non nocet, sed prodest, elapsis etiam jam aliquot diebus. Dein hoc in casu commemorabile, quod abdominis dolores, jam per annum silentes, accedente hac febre, fuerint resuscitati, & quidem tempore remissionis, discussi vero per febris ca-

calorem. Quod quidem nullam aliam ob causam factum fuisse arbitror, quam quod salsus & acris humor ad intestina delatus eademque moleste affecit, sub æstu vero ad habitum corporis propulsus. Multoties quoque me docuit experientia, pathemata hypocondriaca, colica & spasmodica, in iis qui diu iisdem affecti, catarrhis, tussi, coryza & catarrhali febre fuisse revocata. Et hypochrondriacos, eo tempore, quo alii catarrhis vere & autumno laborant, vehementes tum, quasi paroxysmos mali sui, experiri.

OBSERVATIO V.

Febris catarrhalis ex usu auri fulminantis funesta.

Ver erat, quum virgo nubilis, tenerior, sensibilis texturæ & spongiosi habitus, horripilatione, cum calore præternaturali, languore universi corporis, nec non præcordiorum anxietate corriperetur. Intumescebant circa tertium diem colli glandulæ, faucesque levi afficiebantur inflammatione, aderat etiam simul tussis cum gravedine & raucedine. Vocabatur Medicus, qui auri fulminantis, minus puri, grana sex, cum dimidio scrupuli antimonii diaphoretici propinabat. Sumto hoc pulvere sævissima insequebantur pathemata, animi deliquium, summa anxietas & inquietudo, extremorum refrigeratio & conatus ad vomendum. Opponebantur quidem bezoardica, & fixa, & volatilia, sed incassum. Sequebantur quatuor dejectiones viridissimæ & vomitu ejusdem indolis materia reiiciebatur. Anxietates vero inde nihil minuebantur, sed persistebant perpetuæ cum animi defectione, ardor etiam & constrictorius dolor in præcordiis fixus urgebat & quovis assumto exacerbabatur, sudor succedebat frigidus, facies Hippocratica & septimo die mors ipsa.

Epicrisis.

Miranda sane, febris hujus minus periculosæ primum visæ, subita catastrophe, demum funesta. Orta hinc ingens controversia: utrum per se fuerit maligna? an vero simplex catarrhalis usu pharmaci facta fuerit lethalis? Id minimum verum: medicamina metallica non bene præparata & corrosivo sale adhuc imbuta, quale est aurum fulminans non rite edulcoratum, veneni prorsus induere naturam & funestum edere effectum in personis tenerioribus, & ubi jam ad lenem inflammationem, nervosæ partes, e quibus etiam ventriculus, jam sunt dispositæ. Aurum enim, ob gravitatem suam firmiter ventriculi tunicis inhærendo, eam cui insidet, partem vehementer exstimulat eandemque spastice constringit, haud secus ac venena, quæ pariter stomacho spasmum inducunt, qui postea per nervorum genus diffunditur, totamque œconomiam motuum pervertit. Id quod tanto magis fit in corpore exquisitius sentiente, ubi jam adest febris, quæ nihil nisi universalis fibrarum spastica est contractio. Dein id pariter certum, materiam causticam lymphaticam foris secernendam, forti ejusmodi stimulo retrahi ad ipsum ventriculum & solam ad inducendam ipsi inflammationem esse sufficientem. Ne dicam, primam corporis regionem succis corrosivis acidis biliosis fuisse obsessam, teste ipso colore eorum quæ secesserunt. Hos autem solos corrosivitate sua propria, multo magis corrosivo adhuc pharmaco adjutos, inflammationem parere posse, nemo negabit. Cautissime igitur mercandum cum medicamentis quodammodo corrosivis ex mineralium familia, ubi stomachus ad inflammationem dispositus & saburra erodente acido-biliosorum humorum scatet. Tum enim medicamentum ab aliis sine damno sumtum, veneni naturam induere potest utique.

OBSERVATIO VI.

Catarrhi cum cephalalgia narium fluxu soluti.

Literatus & vitæ sedentariæ addictus vir, quadragenarius circiter & corpore

corpore habitior, a multis jam annis vere & autumno capitis defluxionibus, coryzæ, gravedini, tussi cum incalescentia quadam febrili fuerat obnoxius. Is initiante Octobre, quum poma cydonia cocta crebro & largiter edisset, & alvum inde obtinuisset solito strictiorem, postea etiam per aliquot horas liberiori frigido aeri sese exposuisset, sequenti mox die, circa vesperam, horripilatione corripitur, intercurrente æstu. Mane sensum tractorium admodum dolorificum percipit in humeris & nucha, nec non acutum in anteriori capitis parte, maximeque fronte, dolorem, naribus quidem calentibus, sed aridis & siccis. Datis medicamentis diaphoreticis, leniter nitrosis, cinnabarinis, mitescebant symptomata pedetentim cum æstu, dolor autem in fronte persistebat supra oculos, omnemque fere adimebat somnum. Datum hinc consilium, ut crebrius naribus admoveret sal volatile Anglicanum siccum, quod ex sale ammoniaco & sale tartari paratur, oleo cephalico, uti est lavendulæ & majoranæ puro, essentificatum, non omissis infusis theiformibus, ex herbis cephalicis & diaphoresin leniter moventibus. Inde mitiora facta tormenta & præter opinionem e naribus fluxit liquor flavescens viscidus ad aliquot drachmas, idque aliquoties de die, quo facto, biduum omnis evanuit dolor & æger perfecte convaluit.

Epicrisis.

Heic origo catarrhalis rheumaticæ febris cum gravi capitis dolore deducenda ab alvo obstructa & perspiratione prohibita, in corpore, ubi caput debile & ad defluxiones catarrhales jam tum fuit proclive. Locus autem doloris in fronte supra oculos fuit in sinubus ossis frontis, qui vestiti intus tunica nervosa & pituitaria. Huc si cum impetu ruit sanguis, a nimio ipsius affluxu & stagnatione oritur dolor, serumque acre transudat, hocque effluente, dolor discedit. Ut adeo verum sit priscum *Hippocratis* effatum *sect. 6. aph.* 10. *cui capite graviter dolenti, pus, aqua, vel sanguis e naribus profluit, is a dolore liberatur.*

CAPUT VII.

De Febre Variolosa.

Theses Pathologicæ.

OBSERVATIO I.

Variolosa febris est acuta, exanthematica, contagiosa, in qua motu quodam critico, materia valde tenuis, caustica, corrupta, inflammans & exulcerans, ad summam cutem propellitur, cum gravibus sæpe symptomatibus stipata. *Variolæ quid?*

§. II.

Febrem hanc imminentem indicant lassitudo corporis, virium languor, somnus inquietus, ciborum fastidium, cum conatu vomendi, capitis dolor, pavor in somno, alvus clausa, stimulus ad tussim & horripilatio intercurrens. Hæc per plures sæpe dies jam præsto sunt & postea succedit æstus per totum corpus, cum pulsuum celeritate, siti, augetur capitis, lumborum & spinæ dorsi dolor. Infantes potissimum, sæpe ex improviso, epilepsia & rigor ac tremor artuum invadit. Ætate junioribus delirium familiare. Corpus est inquietum & jactatur. Intra tertium & quartum diem conspiciuntur in facie & collo vestigia macularum rubrarum, quæ pedetentim numero plures efflorescunt, post faciem & collum, pectus, brachia, ac demum etiam abdomen, dorsum cum femoribus pedibusque occupantes. Durat hæc eruptio ad duos usque dies successive, ac interea decrescit febris cum symptomatibus, ut pulsus cum calore sexto die fere fit naturalis. Elapso autem quinto incipit fieri suppuratio, eodem modo ut eruptio gradatim a superioribus ad inferiora transiens, quæ ubi in vigore constituta maximeque *Morbi historia.*

que

que in facie manibusque succedit, ob ingentem ardorem & dolorem cutisque tensionem fere intolerabilem, accenditur nova symptomatica secundaria febris, cum siti, vigilia & præcordiorum anxietate. Quæ symptomata, ubi corpus impurum, pustulæ confluentes & virulenti genii, delirio & convulsionibus accedentibus, nono, vel undecimo die necant. Si vero pauciores & benigniores, pathemata remittunt & fit exsiccatio, donec undecimo & ultra decidant & æger ad sanitatem redeat.

§. III.

Prima origo ex utero. Corripiuntur hac febre tantum non omnes homines, cujuscunque sexus, ætatis, temperamenti, quin nationis sint; ideoque in proclivi utique judicare, causam ipsius esse universalem omnibusque communem. Unde vero origo hujus omnibus adeo infestæ materiæ repetenda & ubi ipsius sedes, non æque expeditum. Veteres quidem natales ipsius a sanguinis menstrui, sub ingravidatione retenti, immunditie, fœtui communicatæ, duxerunt. Et vero utique simillimum primordia hujus virulenti humoris, non ex aere, victu, aut aliis externis causis, sed ex utero esse materno. Id enim experientia frequenti constat, infantes a matre minus sana & impuris succis scatente progenitos, variolis moris mali & quandoque exitialibus corripi, matre licet sub gestatione vegeta, ob succos pravos in fœtum transeuntes. Vicissim etiam in comperto, gravidas, si proba victus ratione & affectuum moderatione, cacochymiæ, & plethoræ convenienti sanguinis missione, saluberrimæ quoque per alvum & cutem excretioni prospiciant, infantes in lucem edere, qui variolis correpti, non adeo periculose decumbunt, sed paucas ipsas & benignioris indolis, nanciscuntur.

§. IV.

Sedes causæ in humoribus. Sed neutiquam hujus maligni humoris sedes in ipsa sanguinis & humorum massa videtur ponenda. Etenim, quamvis per alios morbos exanthematicos, morbillos, purpuram, scabiem, apostemata, tineam capitis, febres quoque, tota succorum massa exagitata fuerit, dissoluta omniaque ipsi involuta extricata, variolarum tamen materia manet & nihilosecius corpus adoritur. Hinc ad veritatem utique proxime accedere videtur, ex succo quidem chyloso lymphatico impuro & corrupto matris, oriri primum subtilem hunc & virulentum humorem, sed viscositate quadam involutum, firmisque tubulis quibusdam impactum, delitescere tamdiu, donec in motum fermentativum sui multiplicativum ab aliis causis deducatur, succis insinuetur & critica quasi despumatione e corpore exturbetur. Nec officit, quod post longum interdum tempus in noxam erumpat. Diu enim malignus quidam humor, in tubulosa partium, immo ipsius cutis substantia, tanquam in latibulo sine noxa hærere, & postea demum in motum excitatus, universum systema nervosarum & fibrosarum partium pessime afficere totamque motuum œconomiam pervertere potest. Testatur hoc cancer in glandularum substantia per longum tempus occultatus, testatur venenum canis rabidi, item miasma venereum, quod per lac nutricis infanti communicatum, post aliquot demum sæpe annos reviviscit, vel in adultis per gonorrhœam virulentam suppressam ad interiora pulsum, post longos haud raro annos prodit & virulentiam suam exserit.

§. V.

Sed spinali medulla. Latibulum autem virulento huic qui variolas facit succos, præbent, mea quidem sententia, medullæ spinalis tubuli quidam obstructi. Probabiles minimum quæ id evincunt hæ sunt rationes. Spinalis quippe medulla cum capite omnium primo in utero formatur, & majus præ aliis partibus cito augmentum acquirit. Hoc aliter fieri nequit, quam per liquidum, quod per ejus minimos canaliculos fertur. Quod

Quod si stagnans obstruit quosdam, ex diuturna mora, ut omnis humor occlusus, valde alienam & perniciosam indolem contrahit. Talis humor compedibus postea liberatus & sui juris factus, non aliam sæpe ac veneni naturam & vim prodit, humores fermentando, eorum texturam & crasin immutando, solidas vero partes vehementer stimulando, arrodendo & vellicando. Quod vero ex imis medullæ, maximeque illius portionis, quæ in inferiori regione spinæ, materia quæ variolas efficit, prodeat, hæc confirmare videtur ratio, quod nullus fere morbus tam subito totum systema nervorum & nervosarum partium adoriatur, quam hic ipse. Testatur id febris acuta celeriter invadens, spasmus nempe totius vasculosi & nervosi systematis, quem ego utique a membranis spinalis medullæ deduco. Testatur idem dolor capitis, dorsi & lumborum, individuus fere comes. Testantur epilepsiæ, convulsiones, tremores artuum, deliria, quæ mox statim in principio, secus ac in ulla alia febre, adsunt. Testantur præcordiorum anxietates, item nausea, vomitus, cardialgia, quæ a spasmis substantiæ nervosæ ventriculi & orificiorum ipsius proveniunt. Testatur alvus stricta & clausa, quæ semper fere primis diebus est. Testatur demum inquietudo cum vigilia, quæ nonnisi molesta generis nervosi affectio & commotio est.

§. VI.

Materia indoles caustica & putrefaciens. Sed mittimus hanc paullo subtiliore de prima origine & sede causæ variolarum theoriam, quia directe non pertinet ad artis usum & therapiam, quæ magis in eo versatur, ut naturam, genium, facultatem & potentiam operandi virulentæ istius materiæ probe indagemus. Indoles igitur hujus videtur mihi duplex, una acris & inflammans, unde dolor, ardor, rubor, tumor, arrosio & exulceratio, altera caustica & putrefaciens, quæ motu subtiliori intestino, crasin & unionem partium mixtum constituentium destruit atque corrumpit, & hæc proprie ad ipsam malignitatem magis spectat, atque quam maxime sese prodit in variolis malignis.

§. VII.

Triplex variolarum genus; benignæ. Optime vero variolæ distingui possunt in benignas, malignas, & quæ sunt inter has mediæ naturæ. Benignæ his cognoscuntur indiciis: si non adeo copiosæ sunt numero, si debito tempore & ordine prorumpunt, suppurantur & exsiccantur; si non nimis profundæ; si bono pure refertæ, sufficienter elevatę & circulum habent rubicundum; si facta eruptione in superioribus partibus, febris & symptomata notabiliter remittunt & omnia tranquille & placide fiunt. Hæ omni vacant periculo, immo sponte & solius sæpe naturæ beneficio curantur. Tales autem plerumque sunt, quæ temperato vere oriuntur, in corporibus non adeo impuris, nec sero & sanguine repletis, in pueris etiam. Nam acris & caustica materiæ qualitas non modo mediante succo roscido in corpore corrigitur & ad expulsionem in cute, præparatur, sed & affluxu ejusmodi succi, in ipso suppuratorio actu plane mitis & blanda efficitur.

§. VIII.

Malignæ. Vicissim malignum & causticum in variolis subesse virus, inde concludendum: si vel nimis cito, vel nimis tardo prodeunt; si manent depressæ & suppurationem renuunt si plurimæ livescentis & quædam nigri coloris, vel limbum nigrum habent; si pulsus celer, etiam post eruptionem sufficientem, cum inquietudine persistit; si erecti animo facile linquuntur; si pustulæ sunt sanguinolentæ, vel diarrhœa cruenta, aut mictus cruentus supervenit. Lethifera hæc sunt indicia, & ex viginti vix unus evadit, qui ejusmodi symptomatibus afficitur. In corporibus demortuis hac specie variolarum sanguis fluidus est totus, nec in serum, nec in coagulum secedit, quod aliquoties observavi, manifesto indicio,

indicio, putrefactione intima ejus crasin plane esse colliquatam & vinculum seri & sanguinis destructum, & hæc est caussa ipsius mictionis, nec non dejectionis cruentæ, & quod variolæ sanguinem fundunt. Ejusdem variolæ sunt indolis, quando petechiæ sese miscent, vel etiam pustulæ parvæ miliares asperæ, quæ de intima corruptione sanguinis & lymphæ testantur. In quibusdam porro tardius maligna & putrefactiva variolosi humoris indoles sese ostendit, dum post exsiccationem febris manet lenta & in externis partibus, præsertim articulis, in brachiis, manibus, pedibus, tumores oriuntur & ex iis fiunt fœda, exedentia, fistulosa & ossibus cariem inducentia ulcera, quæ difficillime sanationem recipiunt, & procedente tempore lentam inferum mortem. Interim tamen in genere tenendum, quod malignitas hæc gradu, jam majori, jam minori, differat.

§. IX.

Ubi cur, tales. Virulentæ ejusmodi variolæ sunt plerumque epidemicæ & nascuntur a statu anni temporum plane irregulari, anomalo, diuturno, præsertim sub cœlo diutius nebuloso, pluvioso humido, ventis destituto, longe magis post diluviones & inundationes aquarum, quando diutius eædem supra terram stagnant & aer ob id, & infectorum, exhalationum putridarum copia refertus est, tumque ut plurimum simul grassantur, ipsisque etiam variolis complicantur petechiales & aliæ deleteriæ indolis non expertes febres. Deinceps uti variolæ in corpora impura & cacochymica incidunt & ubi primæ viæ magna impurorum succorum colluvie scatent, plus incrementi capit malignitas. Observamus porro miasma sive contagium uno tempore majorem virulentiam habere, quam altero. Accidit hoc non semper ob manifestam quandam sensibus obviam causam, sed dubio procul ex perniciosis varii generis exhalationibus & effluviis, quæ ex animantibus & vegetabilibus surgentes, cum aeris particulis salino-sulphureis sese miscent, ut ipsa unione specificam quandam deleteriam virtutem nanciscantur, non secus ac videmus in chymicis, quod sola commixtione rerum, quæ per se non sunt venenatæ, venenum enascatur.

§. X.

Et inter utrasque mediæ naturæ. Tertium genus est variolarum, quas nos mediæ naturæ dicimus, quia non sunt nec adeo malignæ, nec adeo benignæ, sed medio modo se habent, ideoque prudentem Medicum & idoneam medicinam poscunt. Tales sunt, quæ non sparsim, sed confertim, inprimis in facie & manibus, comparent, & confluentes fiunt; item quæ interiora, nares, fauces, interdum etiam œsophagum occupant, ut ægri non bene degultire possint. Anceps etiam facit judicium, quando in suppuratione acris denuo oritur febris, cum æstu, calore & ardore manuum; si caput nimium intumescit & largus salivæ fluxus est, si urinæ porro tenues, copiosæ minguntur & corpus largis sudoribus diffluit. Neque minus ubi novæ semper exsiccatis jam subnascuntur papulæ minores & suppuratio atque exsiccatio nimis protrahitur; ubi cutis tensior & pustulæ profundis sedent, ætas juvenilis, vel virilis, tempus autumnale & hiemale, æstas etiam nimis fervida & sicca præcessit, & præterea non adeo proba victus ratio a decumbente observatur. Et hæ sæpius omnino, nisi solicite præcaveatur, alios relinquunt morbos. Epidemice etiam utplurimum grassantur, quum benigniores magis sint sporadicæ.

§. XI.

Suspecta quæ signa. In suspectis quoque signis est, quando statim inter initia & ante eruptionem, acuti & pertinaces dolores in spina, brachiis, pedibus, lumbis, nec non coxendice affligunt; si cito nimis, primo illico, vel secundo die, variolarum vestigia in cute comparent,

rent, tanto magis quum exanthemata aspera, acicularum capita æquantia, interspersa; si stationem non servant, mox disparent, mox redeunt; si facies non intumescit die tertio vel quarto, vel mox detumescit iterum; si in juvenibus ante eruptionem grave delirium, nec non difficilis deglutitio; si in suppuratione sopor, & post hunc alienatio mentis & incongruus sermo; si etiam nimium salivæ stillicidium.

§ XII.

Alvi fluxus non adeo pertimescendus. Alvi autem fluxus, licet copiosus, non adeo pertimescendus. Eundem enim per totius morbi decursum sine ullo periculo successisse vidi, tantum abest, ut eruptionem impediverit. Atque hanc in rem commemoratu dignum, quod scribit *Amatus Lusitanus* Cent. III. pag. 234. *pervenere hac æstate ad manus nostras plus minus* CL. *pueri, variolis & morbillis affecti, e quibus omnes evacuati evaserunt, alii vero, quibus parentum ex culpa evacuatio facta non fuit, vitam cum morte commutarunt, numero tres; alii vero, quatuor in ulcera difficillima & male morigerata pervenerunt, quæ cum aphthis communionem habent & facile in gangrænam abeunt. Iis similis superstes puer, qui ulcus cancrosum & malignum, cubitum dextri brachii occupans, multis foraminibus perforatum habet.* Scilicet sicuti in febribus malignis petechialibus, alvi profluvium morbi facit solutionem; sic etiam in mali genii variolis idem evenire experientia docet, quæ etiam *Ballonii in epid. & ephemerid.* sententia.

§. XIII.

Quando & quo modo mors eveniat. Qui variolis moriuntur, criticis utplurimum diebus, nono, undecimo, vel decimo quarto decedunt, & quidem maxime convulsionibus, quas exquisitissimus ardor, dolor ac tensio in brachiis, manibus & facie, præsertim si profundius sedent pustulæ, excitat. Quidam catarrho extinguuntur suffocativo. In nonnullis, inprimis si malignitas subest, quando in situ erecto, vel extra lectum sunt, animi obrepit deliquium, maculæ cum pustulis disparent, & convulsione superveniente, intra aliquot horarum spatium mors excipit. Vidi etiam variolis jam exsiccatis, juvenes quosdam subito insultu apoplectico esse extinctos, posteaquam in ipso morbo capitis gravitate, vigilia & per intervalla mentis emotione laborassent. Novi quoque infantes unius aut duorum annorum, quum absoluta exsiccatione in vado prorsus esse viderentur, macula erysipelacea livido nigricante maligna, quæ totam fere suram, vel pedis regionem occupavit, ex improviso fuisse affectos & subito mortuos, manifesto sphacelationis & magnæ corruptionis in sanguine indicio.

§. XIV.

De iis autem, qui variolarum morbum superant, multiplici confirmatum habeo experientia, quod pueri qui ante illum valetudine minus firma usi, variis oculorum & aurium defluxionibus, tinea capitis, doloribus artuum, imbecilitate, pedum, rhachitide & tabe, nec non adultiores mensium retentione laborarunt, postea integram sanitatem; corporis robur & nutritionem lætiorem acceperint. *Post variolas alii sani* Vicissim vero novi etiam alios, qui antea sani & valentes, in variolis vero perversa medicatione excepti, vel commissis in diæta erroribus, valetudinarii postea facti, phthisin, febrem lentam, tabem & asthma incurrisse, visus vitia, ophthalmias, epiphoras, maculas & albugines contraxisse, aut ulceribus sordidis in facie & artuum juncturis fuisse affectos. *alii valetudinarii.*

§. XV.

Ceterum ultimo adhuc loco probe tenendum, quod materia variolarum semper sit indolis fermentativæ & sui multiplicativæ. Unde ne vix ullus alius morbus, excepta forsan pestilentia, adeo contagiosus, ac variolarum. Quo etiam fundamento nititur, cum fructu ab Anglis potissimum instituta variolarum insitio, qua purulento ex vario- *Variolæ contagiosæ.*

varioloso decumbente humore in sauciatam sani variolas nondum experti hominis cutem immisso, protinus idem hic morbus, cum febre omnibusque quibus stipatur symptomatibus, suscitatur atque inducitur,

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ naturæ ductui conformes. Natura, per quam partium solidarum & fluidarum corporis ad motus vitales & excretorios dispositionem, intelligimus, tam exactum in hoc morbo, si moratus, quam in nullo alio servat ordinem & tempus, & haud raro sponte, citra artificiosam medicationem, eundem percurat, quando videlicet crasis sanguinis & humorum viscerumque conditio, ita comparata; ut correctioni materiæ causticæ & expulsioni ejusdem non obstent. His naturæ viis merito insistendum Medico, nec aliud agendum, quam ut eidem in opere correctorio, expulsorio & suppuratorio congruis auxiliis subveniat. Igitur ita instituenda medicatio, ut I. materia acris, vitiosa, caustica contemperetur & ex veterum loquendi more coquatur, simulque effrenes in vasorum & nervosarum partium systemate primis diebus motus ad moderamen traducantur; II. ut eruptio secundetur & languentes circa eruptionis tempus motus erigantur, quo omnis ad corporis habitum pellatur materia, accedens autem in suppuratione secundaria febris moderata servetur, & graviora arceantur pathemata; III. ac demum declinationis & exsiccationis tempore sanguinis & humorum massa sub morbo dyscrasia & impuritate affecta, repurgetur, sicque oriundi ex reliquiis morbi tempestive præscindantur.

§. II.

Quid faciendum ante eruptionẽ. Acredinem materiæ mulcent simulque nimiam sanguinis exæstuationem, ipsam excretionem impedientem, blande componunt pulveres temperantes, leniter diaphoretici, cujus generis hic est: recipe cornu cervi philosophice præparati, usti, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmam, cinnabaris rite paratæ drachmam semis, nitri puri scrupulum. M. f. pulvis, de quo pro diversitate ætatis dandum & dosis summa est dimidia drachma. Propinatur commodissime in vehiculo ex aqua scorzoneræ, nucleorum cerasorum, florum sambuci, acaciæ, herbæ cardui benedicti & scabiosæ. Dein eundem in finem utilia decocta humectantia & temperantia, avenaceum tenue, cum amygdalis in emulsionem redactum, serum lactis dulce, nostra methodo paratum, aqua hordei cum ficubus decocta. Item emulsio ex decocto scorzoneræ & cornu cervi, amygdalis seminibusque quatuor frigidis cum saccharo. Cui ad motuum vehementiam moderandam, commode adiicitur sirupus papaveris albi.

§. III.

Quando natura segnior in expulsione sub eruptionis tempore, danda hæc emulsio: recipe seminis napi, cardui Mariæ, aquilegiæ ana drachmam, aquæ florum sambuci, galegæ, cardui benedicti ana unciam f. l. a. emulsio, adde antimonii diaphoretici drachmam semis, sacchari perlati quantum satis est. M. Efficaciter etiam expellit liquor bezoardicus ad mentem Bussii paratus, cum tripla portione liquoris nostri anodyni mineralis nuptus. Item elixirium alexipharmacum, sine spirituoso menstruo sic confectum; recipe radicis dictamni, angelicæ, vincetoxici, contrayervæ ana unciam semis, herbæ scordii, cardui benedicti ana manipulum, fiat extractio in aqua scordii libra medica & liquoris anodyni mineralis unciis tribus, additis prius salis tartari, croci & myrrhæ ana drachmis duabus; de quo viginti minimum & ad summum quinquaginta guttæ, præbendæ. *In eruptione.*

§. IV.

§. IV.

In suppuratione. Eadem prosunt quando suppuratio lenta nimis & pustulę elevari renuunt. Tum quoque utilis hæc mixtura: recipe myrrhæ electæ drachmam dimidiam, croci, salis tartari ana scrupulum, aquæ scorzoneræ uncias duas, coquatur, coletur & usui servetur. De hac dimidium, vel unum cochlear in emulsione, ex aquis analepticis & diapnoicis cum seminibus quatuor frigidis, præsertim circa noctem, porrigendum.

§. V.

Et exsiccatione. Sub exsiccatione demum propinanda sunt remedia, quæ putredini resistunt, item quæ sordes relictas, vel sub morbo genitas, per congrua emunctoria evehunt. Utilis tum pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, pauxillo myrrhæ, succini & croco. Proficuum quoque infusum theiforme ex herba scordii, summitatibus millefolii & semine fæniculi, cui si pectus simul affectum, veronica cum liquiritia addenda. Potissimum hoc tempore interponenda blanda laxantia, balsamicæ simul indolis, uti sunt instar omnium pilulæ Beccherianæ, vel ad earundem exemplar paratæ.

Cautelæ & Observationes Clinicæ.

§. I.

Quibus Vomitus & epilepsia compescenda. Evenit haud raro, ut in principio, præsertim infantibus, accidant crebræ & anxiæ vomitiones. Ad has compescendas & spasmum ventriculi laxandum, egregie proficit liquor noster anodynus mineralis, vel cum aliquot guttis spiritus bezoardici Bussiani remixtus. Idem hic noster liquor eximii usus si convulsio epileptica, in lactantibus maxime & difficulter dentientibus periculi non expers, urget nimis. Conducit etiam pulvis Marchionis, cum cinnabari & pulvere lumbricorum terrestrium. Et alvus clystere molliente solvenda, qua clausa in principio epilepticum malum augescit.

§. II.

Quando æstus acrior, nitri dosis in pulveribus augenda & tuto etiam præbenda tinctura rosarum, quatuor florum cordialium, cum phlegmate vitrioli parata, cui multum *Waldschmidius* atque *Dolæus* tribuerunt. Nec male, quum in corporibus juvenilibus sanguineis, maximeque ubi variolæ mali moris ad putredinem pronæ grassantur, ratione & experientia teste apprime prosit; licet non omnem malignitatem extinguat, neque universale adversus copiosas variolas sit præservativum. *Æstus mitigandus.*

§. III.

Frequens juvenili inprimis ætati symptoma est salivæ fluxus, qui suppurationis tempore utplurimum effusior accedens, non modo hanc, sed & somnum, non sine periculo, impedit. Moderandus igitur, tam per alvi apertionem mediante clystere emolliente, quam diaphoreticum bezoardicum medicamentum, cui aliquot grana florum sulphuris addenda, & bibendum desuper infusum theiforme ex betonica, veronica & floribus chamomillæ officinalis, quo aucta sic perspiratione, a salivæ fontibus divertantur humores. *Salivatio moderanda.*

§. IV.

Obsident pustulæ variolarum semper fere interiora faucium laringem & pharyngem, ibique ardorem, dolorem & difficilem deglutitionem, quandoque etiam aphthas, excitare solent. Molesto huic accidenti succurrendum gargarismate demulcente, ex decocto hordei & rob diamoron, adjecto pauxillo lapidis prunellæ, quo sæpius os eluendum. Utile quoque decoctum avenaceum, cum butyro insulso, sirupo violarum vel gravatorum, & nitri tantillo. Et ad mulcendum ardorem, pustulæ & aphthæ subinde tangendæ & illinendæ mucilagine seminis cydoniorum, cum aqua rosarum facta. *Ardor & dolor faucium mulcendus.*

§. V.

Oculos quoque nonnunquam occupant *Oculi*

cupant

defendendi. cupant pustulæ & suppurantes vitium eisdem inducunt. Hinc sub eruptione statim ab iis defendendi, quod optime fit linteo duplicato, cui spiritus rosarum in quo camphora cum croco macerata, instillatus, quod tamen ante applicationem in loco calido tantisper siccandum, quo potior spiritus portio avolet. Mihi frequens, aquam rosarum & florum sambuci, adjectis aliquot liquoris nostri anodyni mineralis guttis & momento camphoræ, adhibere eademque palpebras inungere. Quod si vero a pustulis pellicula relicta, cito eadem post declinationem absumenda hoc liquore: recipe aquæ rosarum unciam, reginæ Hungariæ drachmas duas, vitrioli cyprini grana quatuor, sacchari saturni grana duodecim. M. quo frequentius cum subtili penna tangenda est exurescentia. Idem hic liquor, omisso tamen vitriolo, egregiæ virtutis, in oculorum acri, calida & ardente defluxione, cum rubore, quæ variolis crebro succedit.

Et vitio affecti sanandi

§. VI.

Venæ sectio quando prosit. Pulsuum vehementia & robur, faciei rubor, capitis lumborumque gravitas ac dolor, venarum turgescentia, ætas juvenilis, ingenii activitas, diæta vinosa, sanguinis missio sueta & evacuatio critica suppressa, sanguinis subtractionem in variolis, primo, vel secundo statim die, indicant. Sic evanescunt mox pectoris anxietates & oppressiones, maculæ confertim in cute efflorescunt, nec adeo gravia post eruptionem metuenda pathemata. Sæpius enim observavi, nimiam sanguinis redundantiam sufficientem materiæ variolosæ ad corticem corporis propulsionem impedire, & efficere, ut discretæ tantum prodeant pustulæ, intus autem relicta materia, circa declinationem varia symptomata spasmodica, convulsiva, deliria, catarrhos suffocativos, quin apoplexiam, inducat. Contra ea, ubi pulsuum durities, humilitas & exilitas, vasa minus turgent, vires languent, temperamentum phlegmaticum, ætas infantilis & puerilis, corpus obesum, vomitus in principio adest, tussis & alvi fluxus, laborans etiam alias sub sanguinis missione facile animo linquitur, vena non pertundenda, ne nimia sanguinis copia subtracta, materia intus detineatur & eruptio ad plures dies, non sine periculo, protrahatur.

Et nocet.

§. VII.

Emetica in principio proficua. Haud levis inter Medicos est controversia: utrum emetica in principio variolarum prosint, nec ne? Nos ita censemus. Quum variolæ circumeunt, ad præservationem expedit utique dare ea, quæ sordes copiosas & crudos succos non modo ex primis viis, sed & biliosos & vitiosos humores ex hepate eliminant, quibus retentis, justus metus est, ne graviorem reddant morbum. Primo etiam invasionis die locum adhuc habere possunt, quando turgere primam regionem vitiosorum succorum colluvie adsunt indicia, ex ægri potissimum voracitate incongruorum liquidorum & solidorum, nausea, oris amaritie & ructibus, desumenda. Tum omnino lene emeticum, tartarus emeticus, solutus prius, ad unum vel duo grana in adolescentibus in aqua menthæ, vel cinnamomi, additis aliquot mixturæ simplicis guttulis, cum fructu datur, evanescentibus postea quæ eruptionem impediunt anxietatibus, ut pustulæ intra tertium & quartum diem promte erumpant. Si alvum simul expurgandi intentio, tartarus emeticus cum infuso mannæ dandus, in infantibus ad quartam vel dimidiam partem, aut pondus unius grani. Promiscue autem tale remedium alternis diebus porrigere, empiricum est consilium.

§. VIII.

Alvus ante eruptionem tuto subducitur. De purgatione per alvum hæc monenda. Ante morbi insultum omnino sunt utilia laxantia, non vero fortiora purgantia, neque etiam mercurius dulcis, præsertim in infantibus & pueris tenerioribus. Optimum decoctum tama-

tamarindorum cum rhabarbaro, vel manna. Et si suspicio, crassa intestina scybalis, duris esse farta, præmittendum clysma emolliens & stimulans. Sub totius etiam morbi decursu nunquam permittendum, ut alvina secessio nimis diu, ad octo vel decem dies restitet. Si secus fit, inde potissimum in infantibus, vel suffocativi accidunt catarrhi, vel purpura variolas, aut erumpentes comitatur, aut suppuratis iisdem, non sine insigni virium jactura & symptomatum vehementia, excipit. Neque hanc ob caussam eveniens & per totum sæpe morbi decursum durans cum bonis ægrorum rebus alvi fluxus est compescendus. *Sub illa non* Eruptionis autem tempore, etiamsi, uti ordinario fieri suevit, alvus sit siccior, ab omnibus eam moventibus abstinendum, ipsis etiam enematibus, quæ tum retineri, retenta angustias parere maximas & demum post aliquot dies reddi, novi.

§. IX.

In suppuratione an & quibus ducenda. An suppurationis tempore in febre secundaria proficua sint alvum ducentia? inter Medicos Anglos fuit disceptatum. *Freindius* peculiari scripto adstruxit variis observationibus utilitatem, ita tamen, ut nonnisi decoctum mannæ admittat. Nos etiam hanc methodum non improbamus, si adsint, quæ purgationem indicant, alvus nempe per totum morbi decursum sicca fuit & constricta, copiosa in suppuratione salivatio & pectus copia humorum obsessum, ut anxia inde & difficilis sit respiratio. Sed ego semper laxantibus præferre soleo clysteres, emollientes alvinas duras feces & educentes. Qui, si non sufficiunt, laxantia mannata præsertim in infantibus, quibus prima regio & præcordia crassis viscidis humoribus obsessa, commodam omnino locant operam. Quin novi, me infantibus lactentibus, unius anni, vel ante eruptionem, vel in suppuratione, quum ob difficultatem & angustiam spirandi, suffocationis metus esset, cum præsentaneo levamine porrexisse lene emeticum, ex sexta, vel quarta parte grani tartari emetici, soluti in aqua veronicæ, addito pauxillo sirupi violarum. Ceterum, quam utilia mannata in principio & incremento variolarum, tam perniciosa esse aliquoties observavi, post declinationem, morbo soluto. *In declinatione non manna.* Ingentes tum enim creant flatulentias, pectus lentis, viscidis succis obruunt anxietatesque efficiunt, quandoque etiam ut ulcerationes sequantur in ipsa cute, faciunt.

§. X.

Vitanda calida omnia. Ante pustularum eruptionem, & sub ipsa etiam, improbanda porro merito omnia calidiora expellentia, tam quæ vulgo dantur, semina nasturtii & aquilegiæ cum stercoreis, succus nimirum stercoris ovilli & equini, quam etiam tincturæ bezoardicæ, alexipharmacæ, nec non spiritus cornu cervi, cum æstuoso, quoad lectum & conclave, regimine. Inde enim sanguinis & humorum massa mirum exagitatur, æstus, anxietas, convulsiones, spasmi, quin delirium, si adest, exacerbantur. Inde materiæ variolosæ major inducitur acrimonia atque subtilitas, ut ex benignis facile fiant malignæ. Et tantum abest, ut his æquabilis & constans eruptio procuretur, ut potius cito nimis minus præparata foras agatur materia, stationem non servatura, sed cum majori damno mox iterum ad interiora reversura. Quin potus tantum calidos, infusa theiformia & decoctum in fabarum coffee, liberalius usurpata, experientia edocti, reiicimus, Nimium enim sanguinis massam dissolvunt & materiam roscidam nutrientem cum viribus inter largos sudores dissipant. Temperatum igitur sit regimen, remedia temperata, Semper tamen distinguendæ naturæ, quæ si segniores, expulsionem juvantia, partitis sed vicibus data, prosunt utique, & circa sextum etiam & septimum diem, eruptionem regimine tantisper calidiori secundare licet.

§. XI.

§. XI.

Aëris puritati studendum. Pariter in variolis oppido nocivum decumbere in loco humiliori, ubi plures eodem morbo detenti. Nam ibi aer, qui pabulum vitæ, impuris ac fœtidis exhalationibus est refertus, quæ respiratione attractæ, organa subeunt vitalia & internam humorum corruptionem adaugent. Hæc etiam subest, cum regimine calido, ratio, quod ex plebeiis plurimi, variolis, licet bonæ alias sint indolis, occumbant. Hinc præstat, uti sæpius cum fructu suasi, aerem gravem, contecto prius probe ægro, ex apertis fenestris emittere, purioremque immittere. Nec minus ad corrigendum inquinatum aerem, expedit collo appendere camphoræ frustulum, vel si caput odorem ferre nequit, in remotiori conclavis loco illud reponere.

§. XII.

Linteamina caute mutanda. An corpore sudore perfuso linteamina, indusia & lectum mutare liceat? non levis ad curationem momenti est quæstio. Ego, ut largissimos sudores in variolis nunquam sine periculo esse, si diu perseverant, observavi: ita longe majus imminere discrimen, expertus scribo, ex mutatione linteorum, quæ humidum & frigidiusculum aerem adhuc fovent. Cavendum itaque ne facile æger in alium lectum transportetur, nisi prius diu in hypocausto calefacto steterit. Neque linteamina & indusia mutanda, nisi prius calore sint probe siccata, vel ab alio gestata. Si hoc negligitur, in exquisite sentientibus ejusmodi corporibus, qualia sunt, quæ effusius sudant, cutis quam facile frigescit, maculæ pustulæ disparent & cum vitæ discrimine recedunt.

§. XIII.

Recedentes quibus expellenda. Quandocunque pustulæ, vel ob deficiens naturæ robur, vel ob terrorem, refrigerationem, aut situm extra lectum diuturniorem erectum, subito concidunt, æger in vitæ discrimine versatur certo, & nisi prudente Medicus illico analeptico & expellente remedio succurrat, mors in propinquo. Ego cum fructu tum dedi liquorem cornu cervi succinatum, cum liquore anodyno minerali, in aqua cinnamomi sine vino & cardui benedicti, sorbillare jussi poculum infusi thee, idque aliquoties iterare & præcordiis pedibusque calida applicare fomenta.

§. XIV.

Mictus sanguinis, alvus cruenta, hæmorrhagia narium & sanguinolentum ex pustulis serum manans, magnam sanguinis & humorum acrimoniam & colliquationem indicant, ac pessimum, plerumque lethale, præbent omen. Hæc ubi præsto sunt, acidula, refrigerantia & acrimoniam demulcentia, uti lac ebutyratum & serum lactis, plus opis præstant, quam cetera omnia exquisitissimi artificii remedia. *Sanguis per alvum urinam, nares & pustulas exiens quid possit.*

§. XV.

Periculosum symptoma est, si gravidæ variolas nanciscuntur & circa eruptionis tempus, vel etiam in suppuratione, abortus accidit. Sanguis enim cum impetu utero effertur. Majus adhuc periculum ipsiusque mortis justus metus, si fœtus non cito exturbatur. Vehementius enim sanguinis fit profluvium, sub quo animi accedit deliquium, expulsioni materiæ adversum. Si etiam sanguis parcius emanat, ejus motus ad caput convertitur, subsequente inflammatione & delirio. Neque periculo vacat, quando menses primis diebus, vel in suppuratione erumpunt copiosiores, id quod eam plerumque ob causam accidit, quod sanguinis missio neglecta. *Abortus incidens periculosus, & mensium fluxus copiosus.*

§. XVI.

Observavimus, si æstas nimis sicca & diu arida, variolas maxime esse inflammatorias & alvi fluxu quam facile stipari; qui tamen nullo modo sistendus, sed tantum demulcentibus & terreis diaphoreticis excipiendus. Vitanda tum quoque omnia calida expellentia, cum regimine æstuoso, vitanda vero etiam refrigerantia & corporis *Alvi fluxus salutaris.*

refrigeratio. Neque alvi profluvium nocet, quando petechiæ, pariter ob valde irregularem temporum anni constitutionem complicantur, ut potius remedio sit & malignos humores optime expurget, ideoque providum ac peritum desideret Medicum.

§. XVII.

Confluentes quomodo arcendæ. Quum variolis benignis, non facile quispiam, nisi ex Medici, aut proprio delicto, pereat, sed confluentibus, præsertim si mali moris fuerint, ex centum autem vix unus sit, qui variolas non experiatur: ego certe ut funestæ hæ arceantur, non certius novi consilium, ac eo tempore, quo malæ indolis variolæ grassantur, exquisitam victus & vitæ rationem servare, succos corporis convenientibus evacuantibus & decoctis pro potu temperantibus & mundificantibus a sordibus liberare & ad futurum forsan morbi insultum præparare. *per inoculationem.* Eundem in finem commendabile novum illud inventum insitionis, seu inoculationis variolarum, quod ex oriente in Europam translatum, numerosis admodum exemplis ab Anglis potissimum Medicis cum successu celebratum, ea tamen lege, ut pus variolosum ex papulis maturis & benignis promatur corpusque ante operationem probe prius præparetur.

§. XVIII.

Vesicatoriorum usus. De vesicatoriorum peculiari in hoc morbo efficacia, quam nostro hoc ævo, Angli inprimis Medici, mirifice collaudant, pro certo ego quidem affirmare possum nihil. Rarus enim eadem adhibui; nisi ubi pueri, vel adolescentes, in ingentem soporem ac torporem inciderant, aut finito morbo, vitium oculi contraxerant, rubore ac defluxione affecti.

§. XIX.

Foveæ & cicatrices quibus avertendæ. Quum variolæ præsertim confluentes & profundiores faciem rugis, foveis & cicatricibus mirum deformare soleant; puellæ inprimis pulchritudini studentes enixe ut hoc avertatur rogant. Multi quidem ut faciem a variolis defendant, primis statim diebus ex invento *Sylvii* suadent, ut pedes frequenter pediluvio immittantur & sic materia ex superioribus ad inferiores partes trahatur. Sed ego, ne quid dissimulem, nunquam periculum feci, nec ea propter certum quid de experimento hoc affirmare possum. Interim non penitus rejiciendum censeo, sed frequentibus & circumspectis id commendo observationibus. Longe minus iis assensum præbere possum, qui papulas in facie pinguibus & oleosis, inungere jubent. His enim pori oblinuntur, difflatio impeditur, profundiores redduntur abscessus & vestigia cicatricum longe magis conspicua. Optimum potius consilium, quando præter superius dicta interna sanguinem depurantia, exterius, antequam penitus arescant papulæ, linimentum applicatur ex humana axungia, spermate ceti, cera alba, pauxillo balsami de Copaiva & camphoræ. Favet etiam nitori ac ruborem tollit aqua florum fabarum, rosarum, radicis sigilli Salomonis, tribus partibus remixta cum una parte aquæ sic dictæ sclopetariæ.

§. XX.

Novæ pustulæ succrescentes non negligendæ. Accidit haud raro, ut exsiccatis jam, quæ primum effloruerant pustulis, ultimis diebus novæ & minores compareant aliæ. Hæ neutiquam negligendæ & refrigeratione aut improba victus ratione excipiendæ. Si enim recedunt, præter spem fieri possunt funestæ. Hinc curandum, ut sub moderata & æquabili perspiratione hæ pariter & maturescant, & arescant.

§. XXI.

Morbi ex reliquiis quibus præscindendi. Superatis tandem variolis, providendum est, ne alii pejoris indolis, supra jam nominati morbi, succrescant. Hunc in finem inprimis necessarium, ut prima regio a sordibus, tam in morbo, quam post eum ob languidam digestionem contractis, nec semel, sed aliquoties repurgetur, & quidem per laxantia balsamica, acori & corruptioni resistentia, inter quæ eminent rhabarbarina, pilulæ *Avicennæ*.

cennæ, Rufi & quæ in curatione commendavimus Beccherianæ, quæ commodissime prius in aqua destillata, uti menthæ, solutæ, propinantur. Dein convalescentes non nimis cito in publicum prodeant, sed aliquandiu adhuc vitent aerem liberum, tanto magis humidum & frigidum. Servent potius constantem perspirationis successum, eundemque secundent, tam per pota mane infusa theiformia ex herba veronicæ, scordii, semine fœniculi & anisi, quam etiam pulveres leniter diaphoreticos, per aliquod postea tempus alternis diebus vesperi usurpatos. Fugiant frigidum potum cum gravis materiæ & insalubribus alimentis cunctis, & ad perfectam sanguinis depurationem, abstineant a cerevisia & bibant aliquandiu decoctum temperatum ex radice scorzoneræ, cichorei, sarsaparillæ & semine fœniculi. Neque omittant inter cibos uti iis, quæ languentem stomachi digestionem, ad novos bonos succos ingenerandos necessariã, fulciunt ac firmant.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Variolæ epidemicæ anni MDCXCIIX.

Constitutio aeris præcedens.

Insolita plane per aliquot ex postremis superioris sæculi annos fuerat tempestatum constitutio. Æstas inprimis, propter crebriores boreales ventos, humida ac frigidior, autumni fere naturam gesserat, ut raro etiam fructus & uvæ recte potuerint maturescere. Autumnus effusis pluviis & subinde nivibus, cum pruinis ac nebulis incedens, tempus sordidum, aerem densum, cœlum obscurum & modice frigidum attulerat. Et hiems regnarat mirum mutabilis, squalida, sine constanti & acriori gelu. Accesserat prætera vere anni 1698. maxima in tractu nostro ex torrentibus inundatio, & ob stagnantes passim alveis elapsas aquas, aerem insigniter vitiarat. Ut sic perfecta esset ubique ad epidemicum morbum dispositio.

Variolæ populares cum & sine contagio.

Irruebat igitur hoc anno mense Septembri maxima cum vehementia variolarum morbus, & infantes, pueros, adultos, utriusque sexus, gravidas item, puerperas atque nutrices, inquilinos ac hospites, adoriebatur, ut non facile immunis maneret unus, qui non prius morbo hoc defunctus, & variolosorum numerus fere ad bis millesimum, in nostra hac urbe ascenderet. Nonnullis sine, plurimis ex contagio accidit. Ex illis fuerunt potissimum improbo victui, intemperantiæ & compotationibus dediti, iracundia commoti, terrore ex aspectu ęgrotantium maxime aut mortuorum perculsi, timentes & horrentes morbum, nec non qui circumeuntibus jam variolis præsertim in domo quæ ipsos tenebat, purgantibus illarum incursum arcere susceperunt. Contagium vero penetrans maxime & efficax fuit, quod ex sanie jam suppurantium pustularum venit, idque non tantum in eadem domo commorantes infecit, sed in alias ædes, quin remotiora etiam loca translatum, pernicialem suam vim in dispositis corporibus exseruit, infestum potissimum personis constitutionis sanguineæ, phlegmaticæ, pituitosæ, spongiosi & mollioris corporis habitus.

Symptomata antecedẽtia eruptionẽ benignarũ.

Sic autem incessit & sic decurrit epidemica hæc variolarum lues. Antequam in conspectum prodiret exanthema, omnes fere conquesti sunt de dolore dorsi, capitis, lassitudine corporis, calore præternaturali, intercurrente horripilatione, cum pulsu frequenti, appetitus prostratione & somno inquieto. In nonnullis infantibus, rarius in adultis, incepit enormibus vomitationibus, quæ per aliquot interdum perstiterunt dies. Qui non vomuerunt, continuum tamen persenserunt conatum vomendi, nauseam & anxietates præcordiorum, modo graviores, modo mitiores. In adultis quibusdam & in-

& infantibus alvus fluxa, eruptionis tempore iterum consistens; in aliis primum adstricta, & tertio, vel quarto die demum aliquoties sine damno fluens. Frequens etiam multis mingendi stimulus, paucioribus urina, sine damno tamen, per aliquot dies suppressa. Tenelli & lactantes inter continuos ejulatus, pavoribus in somno, alvi adstrictione, vel profluvio, corporis calore & circa finem tertii diei levioribus, quandoque epilepticis insultibus fuerunt affecti. Serosis solennis fuit somnolentia, pruritus corporis, ardens & pruriginosus palpebrarum dolor, illacrymatio & sternutatio. Multis compunctorius in dorso & pectore sensus. Pueris circa tertium diem nares sæpe sanguinem stillarunt. Ex his etiam primis diebus magnam ascaridum copiam excreverunt nonnulli sine, nonnulli cum periculo. Adulti mirum fuerunt impatientes, subinde aliena multa loquuti delirarunt plane; quod tamen sufficienti narium stillicidio mitigatum insufficienti vero ad auctum.

Malignarũ. Hæc pathemata præcesserunt utplurimum benignas, ubi vero pejoris indolis suberant, alia adhuc fuerunt præsto. In infantibus clamores intensissimi, nulla requies, tremores, extremorum mox frigus, mox intensus calor, cum insueto languore, in pessimis fuerunt. In adultis dolor artuum immanis, nec non lumborum, nephriticum & ischiadicum mentiens, gravis præcordiorum angor, delirium cum diarrhœa, punctorius exquisitus in pectore, vel hypochondrio sensus, tremores, horrores, membrorum incurvatio & contractura. Virium autem a primo statim insultu notabilis prostratio, vertigo, vigilia assidua, sub erecto situ lipothymiæ, pulsus debilis & frequens, effusus sudor, copiosa urina, salivatio & insolita muci e naribus ejectio, malignam plane prodiderunt indolem, licet interdum nec dolor, nec calor notabilis, nec anxietas, nec sitis adessent.

Signa bonæ. Intra tertium & quartum diem in benignis contigit eruptio. Nox antecedens plerumque gravis exstitit & inquieta, anxietatibus, tremoribus, phantasiis, hæmorrhagiis, quin nonnunquam epilepticis commotionibus, quidam etiam bis vel ter dejecerunt. Tum comparuerunt primum maculæ rubræ, magnitudine differentes, quandoque exiles & successive increscentes, quandoque latæ, in distinctas postea pustulas coeuntes. Factum id primum in superioribus, postea manibus pedibusque copiosissime, tum cruribus pectore ac dorso parcius & in abdomine parcissime. Cum iis in facie effloruerunt simul in faucium & laryngis internis, labiis & lingua, tumque obortus dolor, ardor, pruritus ac tensio harum partium. In ipsis quidem oculorum tunicis vidimus nullas, sed in superciliis & palpebrarum interna æque ac externa facie collectim considentes. Unde acerbus oculorum dolor, pruritus & ardor, & sexto die accedente faciei intumescentia, eorum occlusio ad suppurationem usque durans. Interim promte satis successit eruptio, & ubi pauciores quinto, ubi copiosiores, sexto die, penitus fuit absoluta, symptomata vehementiam posuerunt, pulsus antea concitatissimus, nunc tranquillus, æqualis & fere naturalis, somnus placidus, mens sibi constans & pectus ab angore liberum redditum.

Malum autem fuit, quando protinus secundo, vel in principio tertii diei, variolarum apparuerunt in facie vestigia, vel his interjectæ pustulæ varos referentes, vel etiam exanthema miliare, rubrum aut album; & vicissim quando septimo demum vel octavo die, novæ eruperunt ob materiæ copiam & naturæ imbecillitatem variolæ. *& malæ eruptionis.* Malæ etiam fuerunt, quæ non rubincundæ, sed lividæ, pallidæ, aut fuscæ, sessiles item, duræ & aridæ, cum fovea in medio. Pessimæ, quæ facta eruptione, symptomatum non attulerunt levamen. Seri præterea copiosa effusio, sive per sudorem,

dorem, sive urinam, in adultis per alvum, sive salivationem, cum morbo incipiens & sub eruptionis æque ac suppurationis tempore durans, utplurimum observata funesta. Mictum tamen cruentum, frequens alias malignarum symptoma, non annotavimus, sanguinem autem ex sinistro oculo, mirum statim tumescente, in puero quinto die mortuo, manasse, novimus. Quibus prævia horripilatione, sub erecto corporis situ, vel ob animi commotionem, disparuerunt variolæ, ingens accidit anxietas corporisque debilitas & haud leve vitæ periculum. Qui mortui, quinto, sexto, vel septimo die obierunt, vel delirio cum convulsione, vel sopore cum convulsione, aut tetano, posteaquam prævio notabili horrore, evanuissent cuncta ferme exanthemata.

Suppurationis successus in benigna. Sexto die in benignæ indolis inchoavit suppuratio, ac uti eruptio, gradatim a superioribus ad inferiora processit, nono die utplurimum, in copiosioribus undecimo, quin decimo demum septimo die, desinens. Elevatæ tum sunt sensim pustulæ, molles, albæ, rotundæ globosæ comparuerunt, limbum rubicundum & pus bonum ex albo flavescens contraxerunt, cutis interjecta tensa, facies & manus, rarius pedes, intumuerunt, & vultus quidem adeo, ut palpebræ clauderentur. Successit ardor, rubor, dolor & tensio in facie potissimum & manibus, accensa denuo febris cum pulsus celeritate, inquietudine & præcordiorum anxietate, in quibusdam, licet innoxie, extremorum tremore. Fuerunt symptomata hæc jam mitiora, jam vehementiora, pro majori, vel minori, papularum in partibus præsertim extremis copiosa. Leniora etiam eadem observata, in infantibus, feminis, sanguineis sanguineo-phlegmaticis, sero abundantibus & laxiori cutis habitu præditis. Graviora vicissim in adultis, cute stricta, tensa ac dura & ubi pustulæ profundiores. Nonnunquam in adultis complicata frequens salivæ ejectio, in infantibus diarrhœa, ut quotidie ter vel quater dejicerent, interdum cinerei coloris, interdum purulenta plane, sine damno tamen. In vigore suppurationis, in iis maxime, quibus alvus per aliquot dies clausa, prodierunt aphtæ, cum ardore & dolore inflammatorio & viscosorum humorum in os confluxu, externis utplurimum tēpestive discussæ.

Et maligne indolis. Contra ea mali ominis fuit, quando pustulæ non elevatæ, nec sanie repletæ, sed depressæ manserunt, vacuę, instar corticis pisi, item si lividæ, cinereæ & viridescentes aut in medio faveola nigricante conspicuæ. Quod postremum quidem non semper lethale indicium fuisse notavimus, aliis benignis symptomatibus concurrentibus; minimum tamen alieni coloris papulæ profundius subiectam cutem eroserunt. Periculosum dein animadvertimus, si in facie, vel manibus, tumor exiguus, aut plane nullus, aut etiam subito iterum disparens. Quando saliva non bene fluxit, sed viscosa fuit & circa decimum, vel undecimum diem pectus cum suffocationis metu oppressit. Neque minus in ancipiti versati, quibus saliva a primo morbi insultu eo usque copiose effluxit, quibus, licet rarius id factum, diarrhœa accidit, cruentus vomitus, aut alvi secessus. Maximum periculum imminuit a graviori inflammatione, acerbiori dolore sicco, tensione, pulsu cito, intensa inquiete & anxietate stipata. Tanto certius, quando frigore & horrore interpolata, ægri de interno ardore & siti & externo frigore conquesti. Inflammatio hæc utplurimum mortis fuit causa. Febrem enim accendit maxime æstuosam, delirium fecit, vigiliam perpetuam, inquietudinem maximam & corporis in lecto jactationem, quæ demum excepit horror notabilis, pustulas albas reddens ac demum convulsio lethifera. Factum id maxime in adultis, die nono, undecimo, aut decimo quarto. Infantes autem plerumque

perierunt suffocatione, procul dubio, quod fauces interius copiosis pustulis obsessæ & variolosi humoris acrimonia ipsos nervos pneumonicos tunicasque nerveas in spasmodicam exitialem adduxit contractionem.

Singularia in suppuratione. Ex singularibus observatis fuit, quod sanguis ex papulis suppuratis stillare visus in binis infantibus, uno trium, altero octo annorum, illo evadente, hoc decimo sexto die mortuo, posteaquam die quinto cutis utriusque manus & die nono crurum, colorem ex atro brunum contraxisset, in luculentum sanguinis subsistentis in sphacelum proni indicium. Duo etiam alii servati, qui non debita perfuncti suppuratione, sed ingentem copiam furunculorum ardentium loco hujus in universo corpore nacti, simul passim efflorescentibus maculis latis, rubicundis, ardentibus.

Exsiccationis phænomena. Qui suppurationem superarunt, in iis, si clementes pustulæ, nono, si copiosiores, undecimo, si copiosissimæ, decimo quarto die, detumuerunt iterum partes, ardor imminutus, pulsus sedatior, somnus quietus, pustulæ sanie turgidæ factæ, maturuerunt, & vel sponte dehiscentes, vel perforatæ, pus fuderunt coctum. Id eadem ratione ac in eruptione & suppuratione, factum primum in facie, postea in manibus ac tandem in pedibus. In dorso autem & pectore molliores semper manserunt, nec tanta copia putis repletæ sunt, nec crustas crassas conceperunt, forsan, quod ob poros magis ibi apertos & calorem, materia non tam glutinosa & arida fieri potuerit. Maturæ pustulæ dein sunt corrugatæ, fossulam in medio nactæ, exaruerunt demum & deciderunt, non sine ardore & pruritu relicto. Quod, quo citius confectum, eo minus subjecta cutis exesa est & foveis deformata, quo tardius, compactis in unum crustis, extus aridis, subtus saniem putridam habentibus, eo magis nævi & cicatrices deformantes superfuerunt. Contigit id maxime in iis, quæ tempore suppurationis & exsiccationis cinereæ & viridescentes apparuerunt, nec non ex ægrotis his, qui scalptu intempestivo minus maturas lacerarunt earumque debitam exsiccationem sic impediverunt.

Et post eam pathemata. Absoluta exsiccatione, orti in quibusdam furunculi & abscessus minuti, omnem corporis ambitum cum dolore, ardore & febrili calore obsidentes. Aliis accidit temporaria manuum pedumque imbecillitas, vel contractura, balneis & linimentis spirituosis promte in plurimis quidem abacta, in nonnullis tamen cacochymicis & maturam opem negligentibus, transiens in ulcera circa articulorum epiphyses ægerrime sanabilia, quæ incongruis remediis in pessimas & tabificas fistulas degenerarunt. In serosis & catarrhosis successerunt tumores glandularum, inprimis colli, insignes, duri & renitentes, emplastris tamen emollientibus & discutientibus feliciter cedentes. Infantibus præsertim & adolescentibus, post variolas frequens fuit malum epiphora, sive continuum lacrymarum stillicidium, cum dolore, rubore & luminis intolerantia. Cui, nisi cito occursum, turbidi redditi oculi & tenues in cornea enatæ tunicæ, visum quodammodo imminuentes. Qui nimis cibos, gravis materiæ, assumserunt, vel carnes avidius comederunt, aut præmature lecto surgentes, corporis experti sunt refrigerium, incurrerunt de novo anxietates, vomitus, immo diarrhoeas, magna quidem cum debilitate, sed sine periculo.

Pestis arceri nõ potuerunt, sed mitiores reddi. Jam in debellanda epidemica hac lue ita sum versatus. Incursum quidem ipsius arcere ab iis, qui nondum experti, per remedia fuit irritum, optimum fuga tantum contagii. Id tamen observatum, vitæ temperantiam, victum laudabilem, naturæ cujuscumque accommodatum, abstinentiam a liquoribus spirituosis & calidis inebriantibus & animum tranquillum, tantum effecisse, ut paucæ, benignæ

nignæ & periculi ut plurimum expertes variolæ in cutem exiverint. Tanto certius, quando frequens usus pulveris absorbentis, præcipitantis, nitrosi, adjunctus. Ii quoque, qui primam regionem aliquoties a sordibus repurgarunt, minus copiosas minori periculo sunt nacti. Sed clementibus, rhabarbarinis, tamarindinatis, mannatis & tartareis, non vero aloeticis, colocynthiacis, acribus & resinosis, id fuit perficiendum, optime ante morbum, priusquam sanguis a miasmate infectus, licet id sine damno etiam factum noverim, quum præsto jam essent symptomatum nonnulla. Vomitoriis autem uti, interdixerunt utplurimum circumstantiæ, licet alio tempore eadem alexipharmacis nupta apprime proficua deprehenderim. Neque universalis fuit illa variolarum copiam arcendi methodus, quam post *Sydenhamum*, *Waldlchmidius* aliique celebres in Hassia Medici dilaudarunt, per crebriorem spirituum mineralium acidorum bene præparatorum, ante infectionem, vel etiam primis morbi diebus, usum, sub temperato tantum regimine. Non enim potuit hoc remedium, omni etiam diligentia adhibitum, extinguere malignitatem in nonnullorum sanguine, nec variolas numerosas declinare. Quin observavi, complures ex illustribus, aliquot antivariolosi liquoris absumsisse ante & post invasionem uncias, nihilo tamen secius copiosis conspersos fuisse pustulis vehementissimis symptomatibus stipatis. In quibus id pręterea singulare fuit, quod papulæ siccescentes magnam exseruerint corrosivitatem, profundius serpendo & depascendo subjectam carnem, insigni cum dolore, ardore & inquietudine.

Quid factum ante eruptionem. Qui igitur morbo affecti, his æquabile caloris temperamentum commendavi, & suasi, ut quamdiu vires ferrent, lectum vitarent, aut minimum culcitris ex corio, minus calentibus, uterentur. Ab omnibus etiam calidis, expellentibus, sic dictis alexipharmacis & bezoardicis, volatilibus, ipsa bezoardica tinctura, abstinui, præsertim in juvenili & florida ætate, in sanguineis atque plethoricis. Laudatissimus inventus spiritus nitri probe dulcificatus, (cujus loco jam inventum a me liquorem anodynum mineralem, majori adhuc cum fructu, usurpare soleo) cum anatica portione sirupi papaveris erratici mixtus, additis aliquot mixturæ simplicis guttis. Frequens etiam fuit usus pulveris temperantis, ex matre perlarum, antimonio diaphoretico, cornu cervi sine igne parato, cum tantillo nitri puri. Et vehiculum præbuit aqua scordii, scabiosæ, florum tiliæ, sambuci, papaveris rhœados & cerasorum nigrorum. Eadem quoque usurpata ubi malignitatem prodiderunt symptomata, & præterea pulveri pro una dosi adjectum vel dimidium granum theriacæ cœlestis, vel momentum camphoræ, cujus præstabilem virtutem cum nitro in malignis variolis deprehendi semper.

Sub eruptionem. Ingruente eruptione, præscripta utplurimum emulsio, ex aquis florum sambuci, acaciæ, fœniculi, scabiosæ, scordii; cerasorum nigrorum, seminibus napi, aquilegiæ, cardui mariæ, cum matre perlarum & julapio rosaceo. Tum etiam corpus curatius a frigoris accessu defendere jussi, & calorem, præsertim die quinto & circa noctem, tantisper intendere, ita tamen, ut subjecti semper haberetur ratio, nec non diversæ ætatis, temperiei, copiæ vel motus sanguinis. Docuit enim experientia, deficiente calore externo sufficiente, eruptionem, in infantibus potissimum & phlegmaticis, minus expedite successisse, pustulas jam protrusas iterum collabi lenteque refugere cœpisse, relicta quadam præcordiorum anxietate. Hinc quando in cutem jam plenius ivissent variolæ, ad expellendum reliquum, essentia scordii probe saturata, vel liquore bezoardico Bussiano, cum liquore anodyno minerali re-

remixto, cum fructu sum usus, tanto magis in malignis.

Suppuratione. Exulcerationis tempore, si ob naturæ segnitiem pustulæ manserunt depressæ & elevationem renuerunt, præstans fuit facultas myrrhæ, aliquot granis, cum pauxillo croci & pulvere bezoardico oblatæ. Sed nonnisi in principio. In statu enim suppurationis inflammatoria febris a myrrhatis increvit. Neque unquam usurpata hæc, ubi suppuratio sponte recte successit. Urgente in exulcerationis vigore æstu & ardore, emulsione instituti, substituto in locum seminis napi, semine papaveris albi, & in locum julepi rosarum, sirupo papaveris.

& exsiccatione. Absoluta suppuratione, siccescentibus jam in facie & manibus pustulis & febre defervescente, proficuum observavi pulverem ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, myrrha electa & croco, qui exsiccationem & consolidationem, balsamica & temperante sua virtute egregie promovit. Per totum præterea morbi decursum, loco cerevisiæ, decoctum ex cornu cervi raspato, radice scorzoneræ, hordeo mundo, semine fœniculi & ficubus, tepefactum (*verschlagen*) bibere jussi, cum emolumento; sed infusa calida herbarum, veronicæ, scabiosæ, herbæ thee, eruptionis & suppurationis tempore, liberaliter pota, minus proficua deprehendi.

Symptomatum medicatio, hæmorrhagiæ. Ex symptomatibus narium hæmorrhagia caute fuit excipienda. Si enim principio statim repressa, sanguis cum impetu ad caput latus, phrenitidem, vertiginem, deliria aliaque horrenda symptomata intulit. Si nimium excretum, defecit vis ad expellendam extrorsum variolarum materiam. Optimum igitur sub profluvio pedes a refrigeratione defendere, interius usurpare diascordium *Fracastorii* tum nitro, & externo, si effusior excretio, naribus attrahere & collo atque temporibus tepide apponere, acetum rosaceum cum camphora.

Delirii & aliorum. Ad delirium in eruptionis puncto nimis atrox, nec emissis jam in cutem variolis cessans, componendum, ne in phrenesin mutetur, expertæ virtutis fuit, spiritus vini camphoratus, cum oleo ligni Rhodii, tam naribus haustus, quam tepide iterato fronti & temporibus admotus. Adversus præcordiorum anxietates, tremores, inquietudines, pavores in somno, convulsiones, horrores & variolarum retrocessionem, probati usus hoc: recipe essentiæ castorei paululum inspissatæ drachmam unam, camphoræ grana tria, extracti croci granum unum. Quo præsentissimum ægris levamen allatum.

DiarrhϾ. Diarrhœas sistere periculosum fuit; si tamen nimiæ & virium defectus ursit, pulvere bezoardico cum chacca-rillæ cortice, id præstitum. Nec prætereunda nitri in compescendis his alvi fluxibus facultas, experientia, contra vulgarem sententiam, multoties confirmata.

Faucium, narium & oculorum pathematibus. Faucium, laryngis & œsophagi ardorem ac dolorem ab insidentibus pustulis, lenire & ab ulteriori insessu defendere jussi decocto florum sambuci, liquiritiæ & ficuum, nec non solo lacte calido, cum ficubus & croco decocto. Si anginosa subfuit inflammatio, juvit aqua florum sambuci, cum rob diamoron, nitro & croco. Aphthæ & labia dolentia inuncta mucilagine seminis cydoniorum. Eadem mucilago cum aqua florum sambuci & rosarum extracta, adjecto croci & camphoræ momento, mirifice profuit in pruritu, ardore & rubore oculorum, nec non ad eos, si clausi, aperiendos. Nares obturatæ litu olei amygdalarum dulcium, vel lini, adapertæ.

Cutis vitiorum. Crustæ papularum duræ emollitæ & cutis subtus ab acri humore exesa consolidata linimento ex tinctura tartari, essentia myrrhæ, oleo amygdalarum dulcium & camphora. Ad delendas, decisis crustis, cicatricis, conducibile fuit unguentum ex axungia humana, spermate ceti, sacchar o sa-

tur-

turni, magisterio bismuthi & oleo tartari per deliquium. Restitantia demum ulcera unguento de cerussa camphorato utiliter tractata.

Observata de V. S. opiatis & papaveraceis. Ceterum sanguinis missio, neque ad præservationem, neque ad curationem, utilis observata. Ab opiatis & soporiferis interius abstinui, aliorum medicatione edoctus, inde in variolis copiosis majores obortas anxietates, & ante exquisitum suppurationis tempus, periculosum soporem cum tremore & membrorum succussione fuisse suscitatum. Papaveracea autem lenissima, semen papaveris albi in emulsione, aqua papaveris rhœados ejusdemque sirupus, utique fuerunt saluberrima.

Conclusio. Atque hæc est illa methodus & hæc sunt remedia, quibus ego usus sum in magno ægrotantium, centum minimum & quinquaginta numero, e quibus aliquot illustrissima multique generosa stirpe geniti, hac in Academia tum commorantes. Felix etiam fuit per DEI gratiam successus, maxima pars evasit & vigesima vix mortua, & ex his maxime qui malignis affecti. Servavi postea eandem semper medendi rationem, & triginta qui inde elapsi sunt annorum experientia confirmatum habeo, vix ulla alia in variolarum morbo proficua esse atque accommodata.

OBSERVATIO II.

Pathemata insolita ex alvo obstructa in variolis. Generosus adolescens, exquisiti sensus, activæ indolis & macilentus, superiori anno variolis affectus est, quę sine vehementia symptomatum, placide satis & ordine in conspectum venerunt. Quum vero circa sextum diem ad suppurationem accederent, præter opinionem miris afflictus est præcordiorum anxietatibus, conquestus simul de dolore abdominis, inquietus fuit, somnum capere non potuit & desidendi stimulus ipsum dimidia quavis hora e lecto surgere coegit, sed sine successu. Licet autem hæc ultra diem & noctem urgerent, æstus tamen nec intensior, nec pulsus celerior factus. Ego accersitus in consilium, inquisivi, num sub morbo jam dejecerit? responsum tuli: nec in morbo, nec, quantum quidem recordari posset, triduo ante ipsum id esse factum. Illico igitur injicere jussi clysterem emollientem, oleosum, cum modico salis, flatuum vero & excrementorum renisus non totum, sed tertiam vix partem admisit; ad sellam tamen expertus est instinctum, ibique persensit inhærens orificio ani stercus durum & grandi mole, licet egerendi irritus esset conatus. Hinc iterato enema infundere jussi, & interius dare non dubitavi ptisanam mannatam, cum cremore tartari & oleo amygdalarum dulcium. Soluta inde alvus & per aliquot sedes incredibilis fere scybalorum induratorum copia egesta, æger etiam a prioribus symptomatibus liberatus, somnum recepit, variolæ rite suppurationem subierunt & cura reliqua ex voto successit.

Epicrisis.

Quale sit alvi beneficium, in omni morbo quærendum. Si enim quis in morbum, maximeque in variolas & morbillos, in quibus ordinario primis diebus alvus adstricta, incidit, & intestina jam tum stercorum copia farcta, magna non possunt non insequi pathemata, quorum causam medicus vix perspicere valet. Hinc in quocunque morbo ab initio statim prospiciendum, ut alvus ab excrementis sit depleta, sive id commodissime fiat per enema, sive per laxans internum.

OBSERVATIO III.

A matre hysterica, inordinate vivente, sub graviditate autem optime semper valente, procreati erant tres infantes. Has anno clɔlɔ. ccxiix. corripuit variolarum morbus publice grassans. Is licet non adeo mali esset in aliis moris, in his tamen insolita habuit pathemata. In uno quippe, pue- *Variolę mali moris ex vitio materni succi.*

puero quinquenni, eruptio, licet febris cum consuetis symptomatibus adesset, per octiduum duravit & suppuratio etiam longius quam fieri suevit, protracta fuit. In altero, puero quatuor annorum, secundo statim die prodierunt, interspersis maculis asperioribus quasi purpuraceis, æstus & pulsus per totum morbum fuit idem præternaturalis, pustulæ manserunt sessiles, pus non conceperunt & plurimæ punctulo nigro fuerunt conspicuæ. Et in sorore, puella septenni, variolæ confertim occuparunt fauces & guttur, ut vix solidi vel fluidi quippiam deglutire, quin spiritum trahere posset. Nihilominus usu convenientium & tutissimorum remediorum, temporis beneficio, discessit hic morbus. Sed quum appetitu redeunte, plus ingererent, quam debile corpus ferre posset, nec rigidam & ventosam auram vitarent, factum est, ut in tribus his infantibus passim orirentur dolores & tumores in articulis, junctura præsertim cubiti, in digitis manuum, plantis pedum, ipso etiam in collo, cum febre lenta. Medicus & Chirurgus omnem quidem contulerunt operam, nihilo tamen secius nata inde ulcera ferina, carnem exedentia & ossa cum nigrore corrumpentia, accessit tabes & virium maxima prostratio, ut etiam pueri bini sub initio tertii mensis fatis cederent. Puella autem, non adeo malignis ulceribus affecta, servata. Ego quippe in consilium vocatus, pro potu suasi emulsionem ex decocto hordei, seminibus cucurbitæ & melonum cum saccharo. Sumtus cum hac pulvis noster bezoardicus, crebriori, sed parciori dosi, adjectis quandoque aliquot granis reguli antimonii medicinalis, quandoque nitri. Ad alvum laxandam datus sirupus rosarum solutivus cum extracto rhabarbari & mercurio dulci, omniaque hæc per aliquot hebdomades continuata interius. Exterius vero ulceribus putridis injectum balsamum nostrum vulnerarium, cujus principale ingrediens balsamus sulphuris antimoniatus, cum oleo terebinthinæ paratus, idque potissimum, remixtum cum essentia myrrhæ, succini & balsamo Peruviano, miram præstitit opem in ulcere quatuor foraminibus in olecrano hiante. Tumoribus quoque indolentibus ac duris, quibus pedes passim obsessi, impositum emplastrum *Vigonis* de ranis, aucta mercurii portione & admixtis floribus sulphuris. Quibus demum intra aliquot menses ex mortis faucibus erepta puella.

Epicrisis.

I. Feminæ valetudinariæ, si uterum gerentes minus ægrotant, infantes edere solent infirmos & potissimum in variolis & morbillis graviter decumbentes, & credibile, confluxisse in embryonem impuros matris succos.

II. Variolarum morbus in se satis mitis est, si benignos in corpore offendit succos earumque materia non adeo est virulenta; contra ea, quando in corpus incidit impurum & fermentum a prima nativitate contractum malignum, pessimi genii emergunt variolæ, licet tum in aliis admodum sint benignæ.

III. Ubi exanthemata variolosa malignæ ex symptomatibus cognoscendæ sunt indolis, nunquam iis fidendum, etiamsi jam aruerint & lapsæ sint pustulę. Ita enim sanguinis & humorum massam inquinare solent, ut accedente improba victus ratione, perspiratione intercepta & neglecta repetita primę regionis & ipsius sanguinis repurgatione, postea insequantur gravissimi & lethales morbi, apostemata, abscessus in internis partibus, in mesenterio maxime & pulmonibus, cum febre lenta & hectica, in externis vero pessima & fœda ulcera cancrosa, exedentia.

IV. Quæ autem tum variolas excipere solent mala, non aliter oppugnanda, ac morbi, qui extremę humorum corruptioni debentur. Unde

memini, a peritis Medicis & Chirurgis ejusmodi maligna ulcera inunctione leviori cum hydrargyro, item mercurio dulci cum laxante dato, nec non decoctis temperatis, cum antimonio crudo, fuisse persanata, modo febris absit.

OBSERVATIO IV.

Scabies, furunculi, morbilli & variolæ in uno successivæ.

Juvenis literarum studiosus, victus & vivendi rationis incuriosus, scabie humida & pustulosa per aliquot menses laboravit, liberatus decoctis & linimento, quod pro basi habebat flores sulphuris. Non ita multo post correptus est morbillis, tum epidemicis, quos pariter evasit. Sed post binas hebdomades effloruerunt sensim in universo corpore furunculi copiosi, quorum nonnulli insigni inflammatione stipati, in profundos ægre sanabiles abscessus abierunt, donec decoctis mundificantibus, laxantibus appropriatis, maxime mercurialibus, & lenioribus diaphoreticis, sanarentur tandem. Elapso inde circiter mense, denuo in variolarum incidit morbum, gravibus symptomatibus incedentem. Erant enim maxima ex parte confluentes, septimo vix die, licet febris adesset, comparuerunt, ægre quoque subierunt suppurationem, depressæ potius manserunt, nec post eruptionem pulsuum frequentia ex toto remisit. Egregium tamen levamen æger obtinuit solutione myrrhæ & croci in dilutiore liquore salis tartari, a cujus usu ad sensum successit suppuratio & variolæ cum symptomatibus ad legitimum decursum traductæ. Continuatus igitur longius hujus remedii usus, siccatis etiam jam & decidentibus pustulis, & notabile fuit, sub ipsa suppuratione alvum quotidie sponte vel septies fluxisse, æstumque febrilem, qui tum alias auctior, fuisse mitigatum. Quo etiam factum, ut juvenis hic integram penitus recuperaret sanitatem.

Epicrisis.

I. Variolarum & morbillorum materia, sive, ut ita loqui liceat, fermentum, neutiquam in massa sanguinis & humorum delitescit, neque etiam a sola impuritate, sive cacochymia humorum venit. Alias enim repurgatis in hoc juvene per scabiem & furunculos sanguine & succis, non amplius potuisset habere locum. Hinc potius credibile, materialem horum exanthematum causam infixam esse firmius tubulis partis cujusdam stabilis, ibique, haud secus ac cancri & canis rabidi virus, tam diu occuli, donec a contagio, vel specifico quodam liquido, vel aere, in actum deducatur & sui juris fiat.

II. Alvi fluxus, non uti vulgaris est sententia, in hoc morbo adeo est pertimescendus, nec suppurationem semper impedit, nec materiam ad interiora vocat, sed in variolis etiam mali moris, sæpe, expurgando excrementitios succos, in salutem cedit, haud secus ac febres malignas diarrhœa haud raro solvi novimus.

III. Solutio myrrhæ, cum croco, in liquore alcalino minus spirituoso, egregia omnino ad sanguinis depurationem, sulphur blandum & balsamicum vappidis humoribus reddendum & ad præscindendos multos, qui variolas excipere solent, graves affectus.

OBSERVATIO V.

Variolæ in gemellis diversæ.

Binæ puellæ gemellæ quatuor annorum, quarum una habitior, grandior, animo segnis & torpida, altera macilentior, statura minori, animo autem magis sentiens & vegeta, uno tempore eundem variolarum morbum incurrerunt, sed in alterutra diverso modo & eventu succedentem. In utraque erant confluentes, sed in obesiori illa tardo admodum, die septimo, prodierunt, pus contrahere noluerunt; in facie & manibus fuerunt sanguinolentæ & apertæ serum plorarunt sanguineum, ægram interim

rim miræ discruciarunt anxietates, cum febre & siti continua somnique defectu, donec undecimo die exspiraret. Altera vero omnia habuit mitiora, tertio die venerunt papulæ, nono aruerant, deciderunt & ipsa mox convaluit.

Epicrisis.

Infantes hi eodem succo matris nutriti, eodem victu & regimine usi, eidem morbo impliciti, eodem contagio infecti, eadem methodo iisdemque medicamentis tractati sunt, plane dissimili tamen successu & eventu. Patescit igitur, sanitatem corporis, animi viriumque integritatem, morborum originem, decursum & finem, non tam a causis externis, cibo, potu, aere, regimine, quam medicamentis, dependere, quam potius a peculiari & specifica partium solidarum structura, proportione & dispositione, & hanc ob id omnino magis a Medico esse considerandam, quam solam conditionem fluidorum horumque naturam.

OBSERVATIO VI.

Variolæ septimo die funestæ. Juvenis succulentus & sanguineus, generosus, cujus familiæ variolarum morbus maxime fatalis, degerat ruri & autumnali tempore venationi, & mane, & in seram usque noctem, plus justo sub cœlo pluvioso ac nebuloso indulserat, & postea huc delatus, crapula ex vino & esu ostrearum corpus debilitarat & stomacho vim fecerat. Altero die post incidit in variolarum popularem eo tempore morbum. Invasit quippe eundem primum horror & vehemens anxius æstus, insequente nocte admodum inquieta: Die post impatiens fuit, conquestus de exquisito spinæ & capitis dolore, delira & absona multa protulit & alvus fuit adstricta. Injectus hinc ad avocandos a capite humores clyster, quo alvus respondit. Data quoque æstum refrænantia, acidula, nitrosa, pulveres præcipitantes & absorbentes. Inde mitigatum delirium & intra tertium & quartum diem eruperunt in facie maculæ exiles, aciculæ capitis magnitudine, simulque pustulæ asperæ miliares albæ & rubræ. Quinto die manus & pectus occuparunt pustulæ, tam numerosæ, ut vix spatium inter ipsas esset relictum. Hoc facto, remiserunt quidem symptomata cum æstu, pustulæ autem ægre maturuerunt, facies justo minus intumuit, pulsus semper mansit frequens, & septimo die tam exquisitus ardor & dolor tensivus in manibus obortus, ut plane esset intolerabilis, lectum & locum mutare voluit æger frigidaque ad manuum incendium restinguendum contrectare, somnus aderat nullus, spiratio vero anxia & difficilis & pectus obsessum humorum copia, suffocationem minitante. Applicata enemata, exhibitæ emulsiones cum pulveribus bezoardicis ac temperantibus, sed omnia incassum, eodem potius die accidit extremorum refrigeratio, subsequente convulsione & brevi post ipsa morte.

Epicrisis.

Haud adeo infrequens est, variolas certis familiis magis esse infestas atque funestas, cujus tamen causa minus cognita. Id vero in comperto, multum ad pessimam variolarum naturam conferre corporis refrigerationem, ingluviem incongruorum & ebrietatem. Quæ si præcesserunt & paullo post morbus impetit, expedit omnino, antequam tota œconomia motuum turbetur, colluviem ex primis viis idoneo laxante vel emetico exturbare. Primæ enim regionis sordes mirifice impediunt materiæ variolosę salutarem exitum, immo vim morbi augent. Et si tum natura alvi movet fluxum, egregie pro sanitate est. Ut plurimum vero variolosi moriuntur convulsione, quæ suscitatur ab intolerabili æstu ac dolore in suppuratione pustularum, inprimis si cuti profundius insident, corpus juvenile est ac tenerioris texturæ.

OB-

OBSERVATIO VII.

Variolæ in lactante cum dentitione sanatæ.

Subito corripiebatur infans lactans unius anni motibus epilepticis, qui singulis horæ quadrantibus impetentes, per 24. horas insistebant. Prorumpebant inde dentes canini & aculeos visui & tactui sistebant, die post comparebant etiam variolæ, non ut ordinarie solet, sed primum in manibus & pectore, & postea in facie. Nutrici magis quam tenello dabantur medicamenta. Huic quidem præter pulverem Marchionis, cum specifico cephalico *Michaëlis*, fere nihil, & illi pulvis bezoardicus noster cum præcipitante remixtus, elixir pectorale crocatum & liquor ex myrrha, croco & salis tartari solutione. Quibus & dentitio & variolæ successerunt feliciter.

Epicrisis.

Non mirum eruptionem, & dentium, inprimis caninorum, & variolarum, tam atroces præcessisse insultus epilepticos. Quod autem variolæ serius in facie effloruerint, id procul dubio tribuendum spasticis tractionibus & stricturis ex dentitione in hac regione vigentibus, poris inde nimium coarctatis, materiam impuram non admittentibus. In lactantibus tenellis variolis affectis, medicamenta magis nutrici sunt præbenda talia, quæ acrimoniam imbibendo, succum chylosum & nutritium dulcem ac roscidum reddunt, quo materia caustica, quam optime cicuratur ac temperatur.

OBSERVATIO VIII.

Variolæ malignæ post sistum erectum lethales.

Adolescens generosus incidit in variolas, non quidem confluentes, nec nimis copiosas, nec intensa febre, nec aliis gravibus symptomatibus stipatas; pulsus tamen absoluta etiam ferme eruptione debilis & frequens mansit, somnolentia adfuit fere continua, æger semper & a somno magis languit, pustulæ elevatæ quidem, sed pellucido humore plenæ, in medio complanatæ & nonnullæ punctulo nigro insignitæ. Nono die, æger e lecto, ab adstantibus sternendo, levatus, sellæ in conclavi calido & stragulis tectus impositus est, sed per quadrantem vix horæ erectus sedens, rogavit, ut in lectum ipsum cito transferrent propter obrepentem animi defectionem. Factum id. Conciderunt tamen subito papulæ, pedes frigefacti, pectus oppressum, spiritus interclusus & subsequuti motus convulsivi, quibus post aliquot horas æger extinctus.

Epicrisis.

Malignitatis characteres habuerunt hæ variolæ a principio statim, pulsum, somnolentiam cum virium lapsu, pustulas pellucidas in medio depressas & nigricantes. Sub ejusmodi morbi facie & virium languore, semper admodum perniciosum, ægrum paullo diutius in erecto situ servare. Languidior enim cordis pulsus non sufficit ad trudendum perpendiculari via versus caput sanguinem, unde animi fit deliquium, sub quo motus sanguinis elanguescit, ad interiora convertitur, cor obruitur, extrema frigent, cutis contrahitur, materia virulenta ad interiora & nervosas partes repellitur, in capite sanguis stagnat & convulsionem demum facit lethalem.

OBSERVATIO IX.

Emeticum lædens in eruptione variolarum cum fructu datum.

Generosa virgo, quatuordecim annorum, grassantibus variolis de ingenti capitis & lumborum dolore conquerebatur, cum æstu præternaturali, siti & corporis lassitudine, cutis mox horrebat, mox calebat. Medicus vocatus, variolarum morbum subesse conjiciens, mixturam ex spiritus nitri dulcis & tincturæ bezoardicæ ana drachma & scupulis duobus sirupi papaveris rhœados, singulis horis, ad quadraginta guttas porrigebat, sed ægra post hujus usum alimenta omnia vomitu rejiciebat, & inquietudo cum anxietate & virium prostratione admo-

modum urgebat. Dabatur igitur hæc mixtura: recipe aquæ florum sambuci, acaciæ, cornu cervi citratæ ana unciam unam semis, theriacalis drachmam semis, lapidis bezoardici orientalis scrupulum, spiritus salis ammoniaci, guttas X. croci grana tria. Qua binis vicibus assumta, ægra stragulis obtegebatur & in hypocausto calido ad sudorem cogebatur. Sedabatur vomitus & intra secundum & tertium diem cum æstu intensissimo prodibant maculæ. Sed quum ob calorem ardentem strata removerentur, mox corripiebatur horrore & maculæ illico disparebant, insequente summa inquietudine, anxietate & vomendi stimulo. Eveniebat hæc vicissitudo aliquoties quotidie, ut bis vel ter aucto calore comparerent, & diminuto disparerent iterum. Medicus certior factus præcessisse malam diætam & ingluviem fructuum horæorum dulcium, lacticiniorum, casei & acetariorum, ventriculum & primum intestinum multa obsessum esse saburra ratus est, ideoque, quum præterea alvus per quatuor dies fuisset strictior, hanc in usum vocavit potionem: recipe mannæ electæ drachmas sex, tartari emetici granum, aquæ cardui benedicti uncias duas, mixturæ simplicis guttas decem. M.D. Assumta hac, plus quam decem sequuti vomitus, pituitæ viscidæ & sub viridis, nec non aliquot secessus. Postea data essentia theriacalis, cum aqua liliorum convallium, paulisper spirituosa, qua vomitus & alvi fluxus sedatus, anxietates omnes remiserunt, & diffuso per universum corpus calore æquabili, copiosissimæ cum impetu quasi in facie, manibus, pectore & pedibus eruperunt variolæ, stationem servantes & suppurationem quam optime subeuntes, sine sævis symptomatibus. Inprimis plantæ pedum variolis fuerunt refertæ, sub cute ibi crassiori delitescentibus & sub exulceratione graves suscitantibus dolores, qui tamen spiritu vini camphorato cum oleo amygdalarum dulcium deliniti, secedente in exsiccatione cute totius plantæ.

Epicrisis.

Nil certe pejus est, ac si variolarum morbus invadit corpus in quo ventriculus & primæ viæ cruditatum colluvie obsessæ. Inde enim augentur anxietates, spasmi invalescunt, & ad extremam cutem diffusi, horripilationem ibi faciunt ejusque constrictionem. Inanis hinc labor est, tum expulsionem internis & calore externo urgere, quin noxius ante debitum eruptionis tempus, eo quod vi pulsæ variolæ admodum sunt instabiles & cum pathematum exacerbatione iterum recedunt. Utile potius ventriculum convenienti laxante & emetico a saburra deplere, quod etiam ipsa natura per nauseam & vomendi desiderium innuit. Patet igitur, emetica, ante eruptionem data, non tam facile nocere, sed potius, levata ab onere natura, eandem promovere. Sed imperitus non facile imitetur heic facta cum fructu. Semper enim distinguendum est inter vomitum & conatum vomendi, qui ab illuvie vitiosorum humorum prima in regione, & inter illum, qui ab acrimonia subtili caustica nervosis tunicis inhærente oboritur. In illo utilissima vomitoria, in hoc nocentissima. Ceterum pluribus tam de sanguinis missione, quam evacuantium usu evolvendam commendo *Medicinam consultat. Tom. V. Dec. V. cas. IIX. pag. 359. seqq.*

OBSERVATIO X.

Puer quadriennis, grassantibus in parentum domo variolis, iisdem, quam quibus invadere solent, afficitur pathematibus. Mater hinc ipsum includit hypocausto & lecto calido pedibusque lagenam aqua fervente plenam admovet. Medicus senex consultus omnia habet rata, & præterea ob pavores & ad promovendam eruptionem spiritum cornu cervi cum essentia castorei porrigit. Sed secundo die insul- *Noxæ ex calore regiminis & medicamentorum in variolis.*

tus

tus accedunt epileptici, cum anxia & quasi suffocatoria respiratione, somno terroribus pleno maximaque inquietudine. Me igitur advocant, qui adveniens fenestras provide aperire & stragula nimia removere jubeo, & loco spiritus cornu cervi, spiritum nitri dulcem, cum sirupo papaveris rhœados, item pulverem Marchionis, cum nitro & cinnabari exhibeo. Inde post paucum tempus symptomatum vehementia mitigata penitusque remisit, maculæ placide & copiose prodierunt, totiusque morbi curatio ex voto successit.

Epicrisis.

Pessimus, vulgi inprimis, mos est, variolosos calidissimo regimine excipere & pessimum consilium expellentia & sanguinem exagitantia offerre. Pereunt enim hac ratione plures, vel minimum in gravia adducuntur pathemata. Memorabilis de eodem hoc cornucervi spiritu est casus in *Amanni Medicina critica*, de tribus liberis, a paullo liberaliori ejusdem dosi, enectis. Hinc laude merito dignus *Sydenham*, qui primus fere hunc errorem detexit, contrariam plane suasit methodum, temperantia nempe, motum sanguinis nimium sedantia, anodyna & acidula temperata, cum moderato regimine.

OBSERVATIO XI.

Cancrosa corruptio in labio post variolas lethalis

Diu admodum tertiana laborarat puella quindecim annorum, qua demum discedente, variolæ publice circumeuntes successerunt, ut illa in has tantum non mutata videretur. Prodibant interim feliciter & sanabantur. Sed exsiccatis iisdem, remanebat macula rubicunda acerbe dolens in labio inferiori, quæ aucto paullatim rubore, cum acri ardore in tumorem plane elevabatur. Imposito a balneatore cataplasmate ex albumine ovi & bolo Armena, nigra cum vicina carne comparebat, sine omni sensu. Sphacelum igitur adesse ratus, applicabat deco-

ctum sic dictum nigrum, ex herbis amaricantibus, foliis quercus, cum aceto & vitriolo, sed malum longe magis invalescebat & brevi adeo putrida increscebat corruptio, ut labia cum gingivis penitus absumerentur, ipsiusque dentes nigrore inficerentur. Admovebantur quidem alia putredini efficaciter resistentia, una cum internis alexipharmacis, sed frustra plane, ægra ob id, consumtis post aliquot hebdomades viribus, miserrime pereunte.

Epicrisis.

Causa horrendæ catastrophes vix alia, quam quod variolæ inciderunt in corpus, in quo per diuturnam febrem & calorem vires consumtæ, & benigni ac temperati succi dyscrasiam viscidam, impuram excrementitiam contraxerunt. Quum enim ipsæ variolæ jam ejus sint indolis, ut roscidos corporis succos consumant & putres ulcerationes ob id sæpe relinquant; mirum non est, cancrosam corruptionem in tam imbecilli & impuro corpore fuisse subortam. Discant autem hinc Medicinam facientes, variolas in sordidis & infirmis corporibus circumspecte esse tractandas, & superatis iisdem, eo quam maxime, enitendum, quo dyscrasia humorum per laxantia, diaphoretica, decocta & infusa, tollatur penitus.

CAPUT VIII.

De febre Morbillosa.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Morbillosæ febris descriptio

Morbillosa febris est catarrhalis exanthematica, ut plurimum epidemica, qua motu vitali cordis & arteriarum aucto, materia acris, caustica, inflammans, ex interioribus, nervosis maxime partibus, sub forma macularum rubrarum ad cutem pellitur.

§. II.

Ejus diagnosis & differentia a variolis.

In scholis & scriptis Medicorum plerumque quidem morbilli simul cum variolis pertractantur. Nec negan-

dum, multum utrisque esse affinitatis. Utraque enim febris exanthematica, contagiosa & epidemica, omnibus hominibus perpetienda; utraque certis temporibus, magis, vel minus benigna & sequitur quam maxime athmosphæræ statum, corporis dispositionem ac temperamentum. Sed mihi placuit morbillorum morbum seorsim perquirere, quum insignis tam quoad caussam, & genium, quam diagnosin & prognosin, utrisque intercedat differentia. In morbillis quippe materia non tam pernicialis non tam caustica, nec exulcerans ut in variolis, febris etiam totusq; morbus ob id longe mitior, nec tam multos jugulat. Ante eruptionem morbillorum adsunt quidem pariter inquietudines, pavores in somno, cordis palpitationes, facta efflorescentia cessantes, sed materia magis infesta est pulmonibus, ideoque id singulare habent, quod indivulsus comes sit, tussis violenta, ferina, qua infantes sæpe per quatuordecim & longius ante dies excruciantur. Præcedit etiam utplurimum serosi humoris per nares & oculos, cum sternutatione & palpebrarum intumescentia secessio. Et hæmorrhagiæ quoque tam narium, quam in feminis per uterum, cruentus quin vomitus, morbillis longe magis solennes, quam variolis. Præterea non modo mitius, sed & citius decurrit morbillorum morbus & sæpe primo die, utplurimum tamen post tertium diem, prodeunt maculæ, pro varia corporum succorumque dispositione diversæ, in aliis latiores & ampliores, in aliis minores, in quibusdam instar morsus pulicum, modo rubicundi & purpurei, modo pallidioris & magis plumbei aspectus. Maculæ hæ non elevantur in pustulas, ut variolæ, sed lenticulari aliquali eminentia planam cutis superficiem excedunt, facies & cutis in extremis minus intumescit, & brevi tempore, quinto interdum, vel sexto die, ruborem sensim exuunt, & sub auctiori perspiratione iterum evanescunt. Quumque nulla eveniat suppuratio, neque dolor & ardor persentitur, sed insignis declinante morbo pruritus in genis, labiis & toto corpore, ægros ad scalptum excitans. Neque etiam fœda relinquunt vestigia, neque ulcera in articulis & partibus externis, sed supersunt communiter squamulæ furfuraceæ, successive decidentes.

§. III.

Hæc qui novit, morbillos ex facili ab aliis cutaneis efflorescentiis discernere poterit. Petechias enim amplitudine & elevatione tantisper notabiliori superant, longe mitioribus etiam symptomatibus stipantur & malignitatis utplurimum sunt expertes. In purpura alba, secus ac in morbillis, ex maculis pustulæ exiguæ pellucidæ surgunt, in rubra eminentiæ miliares sunt, duræ & asperæ. Rubeolæ & rossalia ad erysipelaceam magis indolem accedunt, febrem habent irregularem & præterea in illis exanthematicæ maculæ minoris amplitudinis, ac morbilli, in his vero majoris, ut in statu universum corpus quasi erysipelate affectum, videatur. Et scorbuticæ maculæ latiores sunt ac morbillorum, coloris obscure rubicundi, utplurimum sine febre. *Aliisq; exanthematibus.*

§. IV.

Unde vero hujus omnibus communis morbi origo, haud secus ac de variolarum caussa admodum est obscurum. Si tamen probabili ratione concludendum, veri omnino simile est, materiam morbillorum esse ex recrementis primi succi nutritii in utero, vel materni lactis extra uterum, glandulis quibusdam forsan firmius impactis & ex longiori mora corrosiva plane indole imbutis. Sed bona fide hæc ignorare potest Medicus, etiam rationalis, dummodo pernicialem indolem ex effectibus & quo pacto his obviam eundum, sciat. *Ejus origo unde.*

§. V.

Interim morbilli per se minus periculi habent, & sæpius, potissimum in plebeiis sine Medici ope, debito tantum *Quæ malignæ.*

tum

tum regimine, iterum discedunt. Interdum tamen, ob præcedentem anomalam, insalubrem, diuturnam temporum constitutionem, malignam habent, epidemici inprimis, indolem. Vel accidentales etiam possunt accedere causæ, ægros in discrimen adducentes. Malignitatem autem prodit virium impensa prostratio, extremorum frigus, inquietudo summa, vomitus, deglutitio difficilis, mentisque alienatio. Malum dein, quando aliæ maculæ, virulentiæ non expertes, uti petechiæ, purpura, vel etiam pustulæ scorbuticæ, complicantur, vel in fine cum vitæ discrimine superveniunt. Tussis porro continua, cum alvi profluvio & inquietudine magna, infaustum præsagire solent eventum. Neque boni ominis sunt sudores largi, præsertim in provectioribus, qui ob malam diætam & spirituosorum potum, calidum alunt & impurum sanguinem; ex facili enim admisso levi frigore, maculæ, funesto plerumque eventu, recedunt. Finito etiam morbo, si tussicula cum raucedine persistit, nisi cito idoneis succurratur remediis, in phthisin & hecticam fit transitus.

§. VI.

Quomodo necet. Qui autem morbillis occumbunt, maxime ex infantibus, nono plerumque die suffocantur, evidenti indicio, nervosa & glandulosa pulmonum bronchia, ob copiosam inflammantem materiam, spasmis & stagnatione humorum fuisse affecta & ex nimio seri affluxu demum suffocationem inductam. In quibusdam superato morbo remanet alvi fluxus ad aliquot hebdomades durans, tabem cum morte demum inducens. In nonnullis etiam, præsertim plebeiis, febris succrescit lenta, cum atrophia & abdominis tumore, funesta, ubi post mortem utplurimum glandulæ mesaraicæ magnæ & pulmones latentibus vomicis obsessi, deprehenduntur.

CURATIO.

Medicatio. Medicatio morbillorum, iisdem quam variolarum perficienda, acrimoniam nimirum temperantibus, diluentibus & demulcentibus, cum iis, quæ sub moderato lecti & hypocausti calore, materiam hostilem acrem ad corporis extima agunt. Prosunt igitur pulveres absorbentes & diaphoretici fixiores, leniter cinnabarini, item emulsiones & decocta. Quæ, quum præcedenti capite jam sint uberius descripta, specialia autem in cautelis dicenda, plura de iis heic afferre supervacaneum.

Cautelæ & Observationes Clinicæ.

§. I.

Sub initium quæ facienda. Si suspicio est in infantibus primam corporis regionem copiosis & crudis succis redundare, expedit in primo insultu leni emetico, uti ex dimidio tartari emetici grano cum sirupo de cichoreo cum rhabarbaro, eandem deplere. Quando etiam lumbricis laborant, & metus est, incursuri epidemice jam grassantis morbi, e re est, ut intestinorum canalis prius a verminosa progenie liberetur, quod commodissime perficitur pilulis *Rufi*, cum mercurio dulci & semine santonici. Quod si negligitur, difficulter morbus superatur. In provectioris autem ætatis personis, si sanguis redundat, ut primis statim diebus subtrahatur necesse est. Declinantur sic non modo hæmorrhagiæ ominosæ, sed vidi etiam, hoc facto, remisisse illico anxietates cum inquietudine & prodisse per universum corporis ambitum exanthemata.

§. II.

Calida & frigida nocent. Sicuti impensius calefacientia, cum nimio externo calore, materiam deteriorem ac subtiliorem reddendo, æstum cum anxietate augendo & vires dissipando, nocent, ita vicissim nitrosa & nimium refrigerantia, in ętate

maxime infantili, oppido damnosa. Retardant enim eruptionem;& retenta materia,ad sphacelum fit dispositio.

§. III.

Hysterici spasmi mitigandi. Quando morbilli accidunt feminis, quæ spasmis hypochondriaco-hystericis obnoxiæ, vel mensium instat fluxus, haud raro animi deliquia, spirandi angustia, cum gutturis constrictione & ingenti præcordiorum anxietate, jungi solent, quibus materiæ in cutem exitus præcluditur. Igitur tum neutiquam pellentibus calidioribus eruptio urgenda, sed potius adhibenda ea, quæ spasmos leniunt, enemata ex paregoricis & carminativis parata interdum venæsectio, nec non pauxillum castorei & nitri pulveribus bezoardicis admixtum; brevi post in conspectum veniunt maculæ.

§. IV.

Tussis. Molestissimum in morbillis symptoma est tussis ferina, ad quam complacandam nihil utilius oleo amygdalarum dulcium, recenter ex non rancidis expresso, cum sirupo capillari remixto & in decocto avenaceo ad dimidium cochlear crebrius porrecto. Conducit etiam pulveribus absorbentibus & diaphoreticis admiscere dimidium granum extracti croci, & uti infuso theiformi, ex herba veronicæ, radice liquiritiæ, floribus papaveris rheados & semine fœniculi.

§. V.

Diarrhoea. Diarrhœa si concurrit, provide eadem tractanda, nec facile compescenda. Solvit enim sæpe morbum & multa ac copiosæ sordes e corpore per ipsam secedunt. Ex tutissimis tum ad eluendam ex intestinis acrimoniam, clysteres ex puris demulcentibus parati. Si vero finito morbo pertinacius insistit diarrhœa, commode pulveribus bezoardicis admiscenda aliquot chaccarillæ corticis grana, vel etiam tantillum theriacæ cælestis.

§. VI.

Quibus medendū hæmorrhagiæ. Quum sanguinis profusiones nimiæ mali sint ominis & plerumque malignitatis indices, easdem cum bonis ægrorum rebus moderari non minimæ res est prudentiæ. Exulent omnia positive adstringentia, item eminentius opiata & anodyna. Ego quidem sæpius cum fructu usus sum hac mixtura: recipe aquæ florum acaciæ, sambuci, tiliæ ana uncias duas, theriacalis drachmas tres, antimonii diaphoretici, diascordii Fracastorii ana drachmam semis, spiritus vitrioli guttas 20. sirupi papaveris rhœados drachmas duas. M. Liquor quoque noster anodynus mineralis, cum pulvere præcipitante nitroso sumtus, exoptatam sæpius præstitit opem. Per amuleta vero fluxum hoc compescere velle, noxium potius, quam salutare deprehendi. Insita enim propria virtute nihil operantur, sed tantum impensiori animi impressione, quæ tamen in periculosis ejusmodi affectibus omni studio evitanda.

§. VII.

Malignitati. Ubi malignioris sunt indolis, apprime ex usu est pulvis noster bezoardicus, cujus basis bezoardicum minerale, qui non modo sudorem & eruptionem blande elicit, sed simul etiam humores corruptos imbibendo, sedem movet, cum euphoria. Præstabilem etiam sæpe deprehendi virtutem sulphuris antimonialis, nostra peculiari methodo præparati & ad dimidiam, vel quartam grani partem oblati.

§. VIII.

Et sudoribus. Si sudore corpus nimium diffluit, ut linteamina ex toto madescant, provide eadem sunt mutanda, prius probe exsiccanda & leniter calefacienda, ne ab eorum frigore materia exanthematica cum periculo certissimo recedat. Idem in mutatione lecti tenendum. Maximopere etiam cavendum est, ne quis subito ex calido in frigidum concedat. Mortem enim inde intra aliquot horarum spatium vidi.

§. IX.

Post morbū facienda. Quum plures, qui finita febre & discussis jam maculis præmature liberiori aeri sese committunt & salubrem victus vitæque rationem spernunt, ob retentas sic & adauctas impuras mor-

morbi reliquias, in pejores morbos incidant, asthma, vel suffocativum catarrhum, phthisin & tabem, quin uti observavi in contracturam; serio monendi sunt convalescentes, ut per aliquot adhuc hebdomades perspirationem solicite custodiant & cum in finem utantur infusis theiformibus, leniter diaphoreticis & sanguinem mundificantibus, interposito nonnunquam, ad sordes per alvum evehendas, balsamicarum pilularum usu. Victum vero habeant tenuem & aliquandiu a cerevisiæ potu abstineant bibantque decoctum temperans & diluens, ex rad. scorzoneræ, sarsaparillæ, cichorei, liquiritiæ, hordeo mundo, cortice ligni sassafras, vel semine fœniculi. Quod sicuti in omnibus fere morbis, sic etiam in febribus exanthematicis, utile est & maxime salutare.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Post morbillos cũ purpura guttæ serena.

Conquerebatur generosa puella, duodecim annorum, de lassitudine, inappetentia, languore virium & doloribus lancinantibus in cruribus & brachiis, præterea lividum & plumbeum faciei offerebat aspectum. Octiduo post corripiebatur horripilatione, subsequente æstu & gravi dolore capitis lumborumque. Tertio die post in conspectum veniebant maculæ morbillorum, tum epidemiorum, tussis simul affligebat molestissima & propter capitis oculorumq; dolorem continuum, nec somnum capere, nec lucis ferre poterat aspectum. Quinto die sensim iterum evanescebant maculæ ex totius fere corporis ambitu, sed dolor capitis & oculorum remanebat, & præterea alvus a primo morbi insultu erat siccior, ut nonnisi clystere solicitata responderet. Quum sic jam declinare videretur morbus, præter spem de novo accidebat summa præcordiorum anxietas, cúm æstu totius corporis, siti, virium prostratione & difficili respiratione, prodibat postea purpura rubra, intermixta alba, sive miliari, & dolor in oculis & capite supra frontem pertinaciter insistebat. Pugnabatur quidem contra hæc tam gravia mala iis, quæ acredinem humorum cum spasmis mulcere & eruptionem placide promovere poterant. Convalescebat etiam, sensim remittente capitis dolore, puella. Sed superato morbo visio erat imminuta, & sensim incrementum sumens, intra mensem in veram guttam serenam transiit, ita, ut nihil plane visu dignoscere posset; licet oculi integri, & pupilla tantum duplo naturali amplior, comparerent. Multa & probata adversus hoc oculorum vitium adhibebantur remedia, sed frustra. Erumpentibus autem decimo quarto anno primum mensibus, splendorem aliqualem receperunt oculi rursus. Hinc in consilium vocatus, suasi, ut temperatis balsamicis mensium negotium secundaretur, vesicatorium mitius aliquandiu gestaretur, oculi crebrius quotidie pinguedine viperina recenti inungerentur & cum cibo nonnunquam aliquot guttæ balsami nostri vitæ assumerentur. Quibus non quidem in totum, sed tamen in tantum restitutus visus; ut sub certo oculi situ objecta, & quidem tantum dimidiata facie, conspicere posset, cæterum optime valeret, ingressa haud ita pridem matrimonium.

Epicrisis.

Semper suspectum in variolis & morbillis, quando ægri diu ante eruptionem male habent & de doloribus artuum, vel certam partem pertinacius infestantibus conqueruntur. Heic successit morbillis evanescentibus purpura, tam rubra, quam alba. Aut igitur duplex specificæ indolis materia impura intus delituit, quæ non simul critico motu, sed definito & successivo fuit expulsa. Aut purpuræ materia forsan per ipsum febrilem in morbillis san-

sanguinis motum de novo fuit progenita. Dein numquam etiam non suspectum, si gravis capitis & oculorum dolor, alias facta eruptione cessans, per totum morbum durat. Grave enim utplurimum capitis vitium relinquere solet. In hac guttam serenam. Quæ quidem insanabile semper fere vitium, in infantibus tamen & tenerioris texturæ puellis, accedente menstrua purgatione, & immutata per hanc totius corporis, quoad solida & fluida, natura, discutitur iterum, præsertim si natura sanationem moliens arte juvetur.

OBSERVATIO II.

Morbilli retrocedentes alvi fluxu soluti.

Juvenis cholericæ & siccæ constitutionis, qui per aliquot annos in Academia plus Veneri & Baccho, quam Musis litarat, commovebatur aliquando vehementi ira, die post afficiebatur æstu insigni cum languore artuum & dorsi dolore, noctem transigebat insomnem & tussi exercebatur valida, quæ ferina plane fiebat & comites habebat anxietates & cardialgias. Datis ardorem nimium temperantibus, post tertium diem comparebant maculæ numerosissimæ intra 24. horarum spatium universum corporis ambitum occupantes. Mirum autem inquietus erat æger & impatiens, corpus jactitabat, tantum temperatum etiam lecti calorem respuebat, & admissa subinde aura frigidiori, ut maculæ omnes brevi iterum evanescerent faciebat. Oboriebantur hinc anxietates cum magna inquietudine & siti inexhausta, ut intra diem & noctem quatuor minimum ptisanæ & emulsionis amygdalatæ epotaret mensuras. Porrigebatur quidem ad revocandam extus materiam lene diaphoreticum, sed propter ægri impatientiam & jectigationem nihil proficiebat, sitis potius reddebatur intensior, ut vix posset extingui, & æger vel septem mensuras liquidorum absumeret. Inde incidebat in alvi fluxum & vel decies intra diem dejiciebat, urina etiam effuse fluebat, ægro tamen de interno ardore, siti & anxietate conquerente largissimeque potum ingurgitante. Fluebat sic alvus per quinque dies, calidus potus cum medicamentis spernebatur, neq; maculæ amplius comparebant. Nihilominus symptomata sensim mitiora fiebant, æger melius habebat & pręter spem intra 14. dies convalescebat.

Epicrisis.

Singularis plane hic est casus largi alvi fluxus, quo morbillorum morbus, & quidem retrocedentium, solutus. Jam quidem nullum est dubium, quin materia morbillorum sit causticæ & inflammatoriæ indolis, quæ exitu pręcluso intus retenta, vel expulsa retrocessit, firmiusque nervosis partibus impacta est, graves, immo exitiales, efficere possit affectiones. In nostro ægro insedit utique ori, faucibus, ventriculi & intestinorum tunicis, ac sitim & ardorem cum leniori inflammatione ibi concitavit. Liquidorum vero & quidem accommodatorum copioso potu, caustica materia, tam intra tunicas hærens, quam in succis hospitans, mitigata atque correcta fuit, & proritatur alvi fluxus, quo impuri ex universo corpore succi eo confluxerunt & evacuati sunt. Ego quippe crebrius observavi, in variolis & morbillis, ob impuros & redundantes corporis succos, malum genium exhibentibus, sponte obortum alvi profluvium, non modo sine periculo, sed & admodum salutare fuisse. Neque etiam facile in periculi plenis morbis desperare debet Medicus, licet ægri magnam potus copiam appetant, modo per alvum, urinam & sudorem iterum emittatur. Plures enim sine, quam cum liquidorum appetentia, occumbunt.

OBSERVATIO III.

Post morbillos alvi fluxus, ulcus et mors.

Infans decennis, feliciter, ut videbatur, superarat morbillos, sed tamen ea

ea restitabat alvi laxitas, ut quævis assumta citissime per inferiora transirent, aderantque præterea tormina ventris cum dolore pedum, qui tactu semper erant frigidi. Ad compescendum hunc fluxum, Medicus minus peritus porrexit pulverem ex radice tormentillæ, terra de catechu & unicornu fossili, cum pauxillo laudani opiati. Inde enim alvus quidem constitit, sed acerbissimus dolor occupavit tibiam sinistram in malleolo, quem mox tumor excepit durus & renitens, qui tandem suppuratus & apertus sanguinem cum copioso ichore fudit. Successit postea serpens ulcus, totum ferme pedem depascens, accessit febris cum tussi & difficili respiratione, quumque ob nimium pectoris infarctum infans non libere spirare posset, suffocativo demum catarrho fuit extinctus.

Epicrisis.

Sæpius notavi, in infantibus alvum per totum variolarum & morbillorum morbum, & etiam post eum, sine periculo fluxisse. Neque alia utilia deprehendi, quam diaphoretica fixa, ut cornu cervi philosophice præparatum, ustum, antimonium diaphoreticum, lapides cancrorum, succinum præparatum, quibus pauxillum corticis chaccarillæ admixtum. In usum quoque vocavi juscula ex carnibus cum ossibus contusis, item cornu cervi parata, adjecta semper olei amygdalarum dulcium recentissimi portione quadam. Neque minus clysteres emollientes, ex decocto raparum exsiccatarum una cum butyro insulso, admodum fuerunt proficui, qui omnium optime acredinem humorum, coli membranis potissimum in ejusmodi diarrhœis insidentem, contemperant ac mulcent. Contra ea periculosum omnino, alvi hunc fluxum adstringentibus sistere. Sic enim materia acris caustica, intus remanens & succis reddita, ad alia sæpius loca relegatur, ubi postea atrocia ciet mala.

OBSERVATIO IV.

Lactans infans unius anni incidit in calorem præternaturalem, cum pavore in somno & vomitu. Die secundo eruperunt morbilli numerosi, sed asperi & cutem quasi stringentes. Die quarto accessit summa respirandi difficultas & pectoris angustia, cum anxietate, inquietudine, vigilia & pavoribus. Dedi sextam partem grani tartari emetici, cum drachmis duabus aquæ florum tiliæ & quatuor guttis essentiæ castorei. Hinc quinquies dejecit infans viridissimam instar glutinis materiam, eoque facto vigor accessit toti corpori, respiratio facta liberior & morbilli rubore perfusi magis. Oblata postea ad calorem temperandum gelatina cornu cervi in tenui decocto hordei, & feliciter evasit tenellus. *Emeticum in morbillis.*

Epicrisis.

Colluvies vitiosorum humorum in ventriculo, morbillorum processum turbare & gravia symptomata iis adjicere potest utique. Omnia enim quæ circa quartum diem, quo alias morbus remissior, hoc in infante præsto fuerunt pathemata, non ex morbillis, sed cruditatibus acido-viscido-biliosis prima in regione stagnantibus atque corruptis, ortum traxerunt. Hinc exterminatis iis per lenissimum emeticum, symptomata non modo protinus conquieverunt, sed & ipsa natura gravi onere levata, eo felicius ipsi potuit succurrere morbo. Quin patet, nec quarto & critico die, ejusmodi in casibus leniora & prudenter exhibita evacuantia nocere, inter quæ emetica, in infantibus præsertim lactantibus, merito primas tenent.

OBSERVATIO V.

Puer undecim annorum, rubicundus facie, ingenio alacris, sanguine plenus & constitutionis calidæ, correptus est immani æstu, dorsi capitisque dolore, datis tamen temperantibus ni- *Morbilli cum hemorrhagia lethali.*

nitrosis pulveribus, altero die habuit meliusçule. Tertio autem rediit urens æstus & quarto die sequutum narium stillicidium. Hoc quinto remisit, sexto vero effusius reversum. A septimo ad decimum mitiora erant symptomata,& sanguinis fluxus siluit, erumpentibus passim morbillorum maculis. Sed breves induxiæ. Undecimo quippe die, rursus copiosa e naribus facta hæmorrhagia & maculæ evanuerunt. Duodecimo largius adhuc fluxit Sanguis, ita ut vires mirum corruerent & æstus internus invalesceret. Decimo tertio die mitiora pathemata iterum, die autem post cum hæmorrhagia recruduerunt, donec consumtis prorsus viribus, decimo quinto die æger efflaret animam.

Epicrisis.

In variolis & morbillis deterioris semper notæ symptoma est, effusior sanguinis, per quæcunque loca, fluxus. Indicat enim vehementes spasticas internarum partium, præsertim viscerum abdominis, stricturas, quibus inæqualis redditur sanguinis progressus & ex uno loco in alterum cum impetu urgetur. Per nimiam etiam profusionem virium inducitur jactura,& minimorum ad extima excurrentium canalium, per quæ in cute eruptio fieri debet, exinanitio & subsidentia. Unde materia caustica retenta, novos ciet spasmos novasq; hæmorrhagias ac demum funesti eventus fit causa. Magnæ itaque prudentiæ est,hæmorrhagias in morbis quorum materia per cutem excernenda, moderari perite, ne deficiat expulsionis facultas. Ego quidem tum commendare soleo, ut omne frigus & frigidus potus vitetur, & partes extremæ, manus & pedes, quæ ordinarie frigidæ existunt & contremiscunt, calore bene foveantur & vel lecto probe obtegantur, vel etiam aquæ calidę vino mixtæ immergantur, quo revulsio sanguinis a capite fiat,simulque spastica fibrarum contractio laxetur. Dein eo quam maxime annitendum, quo caustica materia foras mittatur eumque in finem danda diaphoretica cum temperantibus,cujus generis hæc mixtura: recipe aquæ cardui benedicti, florum sambuci ana uncias duas, theriacalis unciam semis, diascordii Fracastorii, antimonii diaphoretici ana drachmam dimidiam mixturæ simplicis guttas 20. sirupi acetositatis citri drachmas duas. M. D. de qua bina, binis quibusvis horis, cochlearia sumenda, superbibendo semper calidum haustum. Et si præterea æstus junctus nimius, interponendus est pulvis bezoardicus nitrosus.

OBSERVATIO VI.

Vir generosus, macilentus & fibrosæ corporis structuræ, triginta sex annos habens, aulico ministerio fungens, ab aliquot jam annis, vini potui liberaliter indulserat & sæpe inter potatores egerat tantum non heroem. Incidit is in morbillorum, aulicis tum familiarem & ab ipso nondum superatum morbum, sub quo ipsum præter immoderatum æstum & inquietudinem, violenta tussis & summæ anxietates præcordiorum, noctu æque ac interdiu afflixerunt, corpore a principio statim sudore diffluente. Medicus aulæ ordinarius in consilium vocatus, quatuor quibusvis horis, triginta guttas essentiæ alexipharmacæ admodum calidæ porrexit, & ad sitim extinguendam liberalem potum cerevisię valde spirituosę concessit. Interim expulsis maculis anxietates remiserunt & spiritus liberior meavit. Quum autem indusium sudore totum madescens & frigidum mutaturus, a ministro imperito recens minusque calefactum acciperet, illico omnes omnino, quibus corpus confertim obsessum,maculę disparuerunt. Inde tanta sequuta inquietudo, anxietates cum virium jactura, ut omnibus morti videretur proximus. Ego tum temporis pręsens accersitus exhibui illico pulverem meum bezoardicum cinnabarinum cum

Morbilli retrocedentes funesti.

aqua

aqua analeptica, nec non liquorem anodynum mineralem cum tinctura antimonii temperata & aliquot guttulis spiritus Bussiani, quibus paullo post & sudor & maculæ redierunt, æger melius habuit & pulsus antea inæqualis, celer & debilis, plenior ac æqualis redditus. Sed septimo die, quum sudor effusius adhuc manaret & ęger in alium lectum ob madorem se conferret, rursus cuncta evanuerunt exanthemata, extrema frigida facta, accessit anxietas maxima & spiratio difficillima, pulsus etiam contractus & parvus redditus, & brevi post, præcedente rigore & convulsione artuum, est extinctus.

Epicrisis.

Morbilli, non secus ac alii morbi exanthematici, sequuntur maxime constitutionem solidarum & fluidarum partium corporis ægrotantis, adeo, ut quo intemperatior hæc, eo pejoris indolis sit ille. Potissimum, de vini potui deditis, crebriori confirmatum habeo experientia, quod raro ex febribus exanthematicis evadant, eo quod febrilis illa intestina partium sanguinis commotio, in plenariam tandem dissolutionem abit, cujus index largissimus sudor cum insigni virium lapsu. Medicus igitur, calida essentia, quæ estum magis accendit, nocuit potius, quam profuit. Si quoque dissolutorius talis humorum vitalium est status, levis etiam in rebus externis error, uti refrigeratio, linteaminum mutatio, situs erectus, immedicabilem possunt inducere noxam. Et quo languidiores sunt in exanthematicis vires, eo plus semper metuenda retrocessio materiæ exanthematicę, qua vitæ nihil est infensius.

OBSERVATIO VII.

Morbilli ex refrigerantiũ nitrosorum abusu lethales.

Puelli tres, unus sex, alter quinque & tertius trium annorum, filii viri per illustris Serenissimo Duci in Saxonia inferiori a consiliis, corripiebantur successive morbillis. Comendatione generosæ feminæ in consilium vocabatur novellus Medicinę Doctor, qui intempestivo nitri amore a præceptoribus imbutus, larga & repetita dosi, præter pulveres refrigerantes nitrosos, exhibebat nihil. Inde retardabatur macularum eruptio, spiratio fiebat angusta & difficilis, tussi continua sine screatu, accedebat asthma intensum & intra septem dies, tres pueri occumbebant, cum ingenti parentum luctu.

Epicrisis.

Non ex unius, sed plurium fide dignorum relatione, de tragico hoc casu certior sum factus, & crebrior ac liberalis, refrigerantium nitrosorum usus utique taxandus. Nam licet nitrum purum merito principem teneat locum inter ea præsidia, quæ æstum extinguunt & spasticas commotiones componunt, & ego etiam jam ante quadraginta annos eodem frequentius usus, quin forsan primum, testantibus id variis scriptis, tum dissertationibus, tum *notis ad Poterium*, salubrem nitri facultatem perspexerim & exposuerim; nihilo tamen secius usus ipsius, haud secus ac aliorum magnæ virtutis remediorum, peritum ac prudentum exigit Medicum, & ex ejus abusu, ab iis, qui Medicinam rationalem nec callent, nec exercent, damna inducta novi, & plura, & gravia. Certe in morbis exanthematicis, ubi non nimis urget æstus, in febribus catarrhalibus, item malignis, in quibus humorum potius corruptio, quam exæstuatio metuenda, in corporibus maxime humidioribus & infantilibus, omni modo a liberali nitri usu abstinendum. Ob nimiam enim refrigerationem remanet intus foras excernenda infensæ indolis materia, atque ut putredinosa dissolutoria humorum corruptio magis augeatur, facit. Et quum materia morbillorum maxime infensæ hujus sit indolis, ut firmiter insideat nervis pneumonicis & tunicis pulmonum nervosis, nullum omnino est dubium, quin in his puellis non

emota,

emota, ibi impacta hæserit & suffocatorias humorum stases suscitarit. Ceterum hoc loco monendum duxi, me in infantibus, quando morbilli prodire noluerunt ipsorumque materia altius insidens pulmonum bronchiis suffocativum intentavit catarrhum, insigni cum fructu usum esse vesicatorio, quo sopiti canalium ad expulsionem necessarii motus, quam optime resuscitantur.

OBSERVATIO VIII.

Morbilli in hypochondriaco sanati. Comes illustrissimus, viginti annorum, cholerico-sanguineus, nondum venæsectionem passus & pathematibus spastico-hypochondriacis, cum stomachi inflatione & crebriori post cibum vomitu, obnoxius, grassantibus epidemice morbillis languere cœpit & conqueri de anxietate præcordiorum, dolore capitis, dorsi ac pedum, tussi sicca, interno æstu, intercurrente horripilatione, cute arida & sicca. Tertio die comparuerunt in fronte stigmata rubicunda nonnulla, pathemata tamen noluerunt remittere, nec plures etiam postero die efflorescere maculæ, pulsu interim pleno cum celeritate vibrante. Vena in pede pertusa, sanguis cum impetu exsiliit floridus, variegatam post refrigerationem contrahens cuticulam, & inde illico anxietates & vehementes capitis dolores remiserunt. Quin licet primum stigmata in fronte disparere viderentur & pulsus admodum celer cum duritie micaret, æger etiam noctem insomnem fere ob æstum & compunctorium in cute sensum duceret; mane tamen in conspectum venerunt in facie & pectore maculæ morbillorum, pallidiores initio, successive autem magis rubentes & reliquas quoque corporis partes confertim occupantes. Discessit hoc facto capitis, dorsi & pedum dolor, cum pectoris angustia, tussi & interno calore, ac æger melius habuit, conquestus tantum de molesto pruritu ardente & tensione cutis. Potissimum vero ipsum excruciavit oculorum ardens dolor cum rubore adnatæ & illacrymatione, ita ut lucem ferre non posset & noctu palpebræ conglutinarentur. Nono die obortus sudor largus, decimo etiam manans & acidum fœtidum odorem spirans. Undecimo intra nychthymeron sexies dejecit sine torminibus sponte & maculæ ruborem sensim exuerunt, decimo tertio die penitus discussæ, subsequente cutis desquammatione & sanitate.

Epicrisis.

Quum in iis, qui spasticis hypochondriacis detinentur pathematibus, nunquam non major succorum impuritas & acrimonia esse soleat, huic etiam illustrissimo ægro ejusdem constitutionis ea fere unice exhibita sunt, quæ demulcent ac temperant, pulveres nempe temperantes & diaphoretici, leniter nitrosi, emulsiones, exoptato cum successu. Venæsectionem autem, quam pulsus admodum plenus & vasa turgida essent, eruptio quoque retardaretur, necessariam duxi, crebriori experientia edoctus, sanguine nimium redundante, difficillime, eodemque subtracto, promtissime, succedere materiæ exanthematicæ expulsionem. Insolitus vero ille oculorum ardor, rubor & fluxus serosus, tribuendus utique eorum debilitati in pueritia jam ex crebrioribus & diuturnis acribus defluxionibus contractæ. In quibusvis enim fere morbis solenne est, ut partes ex prægresso morbo debilitatæ, præ reliquis graviter afficiantur, ob decubitum humorum promtius ibi contingentem.

CAPUT

CAPUT IX.

De febre purpurata. Rubra & alba miliari.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Purpuræ descriptio. Febris purpurata est catarrhali æmula, exanthematica, qua motu systematis tam vasculosi, quam nervosi intensiori, materia lymphatica corrupta, specificæ indolis, ex interioribus, maxime nervosis partibus, ad summam cutem, ceu conveniens emunctorium, sub forma pustularum minimarum miliarium, asperarum, rubrarum vel albarum, salutariter protruditur.

§. II.

Materia exanthematũ differt. Jam omnis quidem materia exanthematica in eo convenit, quod acrimonia sua nervos male afficiat ac in æstuosum intensiorem motum universum genus vasorum & sensibilium partium exstimulet, eoque tandem exterminetur. Attamen sicuti acrimonia caustica in vegetabilium & mineralium venenis peculiarem obtinet indolem, & ob id peculiaria cuivis speciei propria suscitat pathemata, ita etiam singularem & specificam cuivis exanthematicæ materiæ esse naturam, non tam a priori, quam potius a posteriori, effectibus & phænomenis obviis, innotescit. Scilicet in petechiis, variolis, morbillis, febre urticata, scarlatina, rossaliis, rubeolis, maculis scorbuticis, scabie, herpete, phlyctænis, epinyctidibus, gutta rosacea, impetigine & sudaminibus, subest semper acris quædam materia, quæ modo cum, modo sine febre, per cutis emunctorium proscribitur, sed unumquodque ex his exanthemata peculiaribus incedit symptomatibus, de quibus singulis suo loco seorsim.

§. III.

Quibus purpura ab aliis differat. Nunc quomodo ab aliis exanthematicis morbis purpuraceus differat, exponendum duntaxat. Hi autem ipsius sunt characteres. Efflorescunt pustulæ minimæ semen milii amplitudine æquantes, numerosissimæ, cum corrugatione, aspritudine & ariditate cutis & spargunt fœtorem peculiarem plane. Nullum aliud exanthema tam instabile, crebro ac celeriter retrocedens, iterumque comparens, ac purpuraceum. Nullum etiam, tam crebro intercurrente mox pruritu & punctura stipatum. Alia exanthemata omnibus æque regionibus incumbunt, & nobiliorem æque ac seniorem sexum infestant, purpura autem in certis tantum locis familiaris & quasi endemia, ac præterea feminas magis quam viros, maximeque puerperas, corripit. Alia magis epidemica sunt, contagiosa & sequuntur constitutionem aeris, sed purpura magis ex vitio viscerum & succorum, quam aeris oboritur, nec epidemica est, nec contagiosa adeo,

§. IV.

Rubra est vel alba. Ipsa dein purpura inter se differt & definite a Medicis, in rubram & albam dispescitur. Utraque magis, vel minus acuta, benigna, vel maligna. Rubra ob pustulas rubicundas ita dicitur, ac utplurimum minus periculosa, febris expers & chronica est, ut non modo diutius corpori inhærescat, sed & sæpius statis anni temporibus redeat, de qua inferius sigillatim. Interdum tamen etiam febre stipatur & acutæ indolis esse observatur. Alba vero magis acuta est, nec facile sine febre occurrit, ideoque plus alit periculi. Hæc etiam non tam facile redit ac rubra, puerperasque magis & feminas juniores, teneriores serosas corripit, quam rubra, quæ adultioribus potius, succis & sanguine fertis ipsisque viris familiarior est.

§. V.

Idiopathica, vel symptomatica acutis in fiat. Nonnunquam porro purpura idiopathica est, nonnunquam symptomatica, & aliis, maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, supervenit.

venit. Admodum enim familiare est, quod purpura rubra, vel alba, vel utraque simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis, in declinatione accedat, novam febrem accendat, & ægrum, fractis a priori morbo viribus, jugulet. Id quod potissimum evenire solet in iis, qui intemperantius vixerunt, largiori & quotidiano potui indulserunt, veneris nimio exercitio vires consumserunt & peregrinam succis induxerunt diathesin, nec non iis, in quibus sub morbi decursu alvus diutius clausa, aut inconsulta medicatione refrigerantia & julapia nimis liberaliter sunt usurpata. *principio* Quandoque etiam in acutis his febribus, maximeque variolis & morbillis, primis statim diebus, cum cutis aspredine apparet purpuracei quippiam, rarissime pariter cum felici morbi eventu. *nec non catarrhalibus accedens.* Neque minus catarrhalibus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu, vel etiam alvi fluxu stipata. Quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescentia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, donec tandem sudoribus, vel spontaneis, vel arte prolectis, ex toto cedat.

§. VI.

Idiopathicæ Purpuræ historia. Idiopathica autem purpura his potissimum incedit symptomatibus. Præcedit levis horripilatio, quam subsequitur corporis exæstuatio, cum ingenti languore viriumque interdum ad lipothymiam usque dejectione. Præcordia stringuntur, pectus angitur, adsunt alia suspiria, inquietudines, vigiliæ, vel somnus minimum laboriosus & interturbatus. Æstus & compunctorius in dorso sensus percipitur, alternante frigoris, horroris & caloris intra cutem affectione, in vola manuum maxime sensili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur & lac e mammis resorbetur ac stillare cessat. His succedit cutis asperitas & instar anserinæ corrugatio, exsurgentibus innumeris pustulis, sive albis, sive rubris, sive utrisque sibi in vicem appositis, milii semen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorsum at postea brachia & manus occupant. His in summa cute efflorescentibus, graviora antea pathemata mitigantur, pulsus durior prius, contractior & celerior, mollius, liberius & remissius undulat, animo vir dejectus redit, arida cutis madescit & alvus ante hac compressa tam firmiter, ut nec flatibus transitus pateret, laxatur, & non solum hos, sed & nonnunquam stercora, sponte protudit. Postea vesiculæ sensim sensimque explicantur ichore fœtido plenæ, urina magis saturata prodit & sudor singularis huic exanthemati proprii fœtoris erumpit, sanguinis per lochia fluxus repetit, & intra septem vel plurimum adhuc dierum decursum, cum insigni extremorum pruritu, pustulæ disparent, arescunt, squammularum instar decidunt, & æger sensim vires recipiens, ad pristinam redit sanitatem.

§. VII.

Materia porro, quæ exanthematicum hunc morbum proxime facit, ex pravo & corrupto in corpore est succo; ita tamen, ut, quum duplex sit purpuræ genus, duplex hic etiam sit asserendus. *Purpuræ materia corruptus in corpore succus.* Jam uti in macrocosmo, sic etiam in microcosmo, duplex datur liquidorum corruptio, una acido vappida, paullo fixioris indolis, altera sulphurea fœtida, indolis magis alcalinæ atque volatilis. Illa cadit in succos qui salino & sulphureo elemento minus instructi sunt, potissimumque in pellucidum, insipidum illum gelatinosum lymphaticum humorem; hæc autem in sanguinem & succos, qui copiosa sulphurea & salina substantia scatent, inter quos quam maxime connumerandus ille, qui sanguini admixtus, spissior tantisper variique coloris atque saporis, serum dictus. Hunc igitur corruptum purpuræ rubræ,

bræ, illum vero albæ & miliaris causam esse, censemus.

§. VIII.

In alba lympha acido vapida. Lympham enim alba in purpura acore esse infectam, evincunt plura. Nimirum solennis & tantum non essentialis huic exanthemati est nimia seri secessio, per sudores effusos, urinas copiosas tenues, salivationes quandoq; quandoq; dejectiones aquosa. Acidi autem is effectus, ut sanguini insinuatum, partes ejus crassiores in coagulum mittat, serosis secessum facientibus. Deinomnis generis acida & refrigerantia, ipsum quin nitrum, largius sumpta nocentissima: quæ vicissim acidum obtundunt & sanguini ac lymphæ blandam spiritualscentiam conciliant, saluberrima. Feminis porro quæ horæis fructibus, acetariis, dulcibus, farinaceis, acescentibus, sub otiosa & sedentaria vita delectantur, frequens quam maxime in puerperio febris miliaris. Ne dicam, multos illos sanguinis grumos, quos in vasis majoribus & thalamis cordis invenerunt, qui purpura alba defunctos dissecuerunt, luculenter arguere, præsto fuisse acidum coagulans.

§. IX.

In rubra serum acre-sulphureū. In rubra purpura subesse vicissim serum acre salino-sulphureum, testatur pruritus & ardor cutis, in hac longe impensior, ac in alba. Idem ex eo patescit, quod rubrum hoc exanthema, maxime eos invadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, scorbuticis, senibus, feminis, quæ menstrui, & viris, qui hæmorrhoidum defectu laborant, diæta salsa, vinosa, cerevisiis crassioribus & tabaci fumo delectantur, prætereaque laxiori corporis habitu præditi, vitam agunt motus expertem. Quod porro sordes acres serosæ, per cutis poros eliminandæ, ab aura frigidiori, a potu nimis perfrigerato, corpori sudanti ingesto, aut repentino terrore, ad interiora repressæ, frequentissime talem morbum inducant exanthematicum. Quod etiam medicamenta, quæ salium spicula involvunt, item temperantia, rubram purpuram egregie protelent; calefacientia autem & volatilia, nec non æstuosum regimen, eodem modo ac in scabie aliisque cutis defœdationibus, ex prava, acri & salsa humorum diathesi oriundis, doloris, ardoris & pruritus faciant augmentum.

§. X.

Causæ procatarcticæ & subjectæ. Omnia igitur, quæ succorum & abundantiam & impuritatem ingignunt, ad generationem purpurati mali concurrunt remotius. Evenit autem hoc in iis, qui lauto & pollucibili victu, nonnisi leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia & horræos fructus admittente, item qui potu parco, crasso & aqua quoque impura & squalida utuntur; qui in aere degunt insalubri, minus puro, sed vappido, multisque sordidis & putridis halitibus referto atque corrupto; quo purpuram subinde generari, maligniorem fieri, epidemiam quandoque, nonnullis etiam locis magis familiarem, certisque anni temporibus, Martio inprimis atq; Aprili frequentiorem, experientia docet. Frequens porro purpuræ genesis in iis, qui alvum gerunt strictiorem, qui perspirationem incuriosius habent; quibus criticæ suppressæ, aut consuetæ sanguinis evacuationes omissæ, quibus vicissim largius sanguis effluxit, vel subtractus, cum virium defectu, qui animo crebrius jactantur, mœrori inprimis ac diuturnæ solicitudini indulgent, qui vigiliis & impensioribus meditationibus robur atterunt, qui demum vitam ducunt otiosam motusque expertem. Neque minus præ aliis huic morbo patent, qui laxiorem corporis habitum & temperatum sic dictum sanguineum, vel phlegmaticum obtinent, ætate magis infantibus, quam adultis, senibus quam floridis, sexu, magis feminis, quam viris. Ex feminis, non tam plebeiis & minus delicatis, quam potius teneris ac nobilioribus, fluore albo ante

te affectis & omnium maxime puerperis.

§. X.

Cur puerperis infesta purpura alba maxime & maligna.

His autem quod adeo infesta sit purpura, & quidem alba, plerumque maligna, ob peculiares quasdam sit causas. Videlicet feminarum plurimæ redundantius in corpore alunt lymphaticos & aquosos humores, adeoque acidæ potius patent humorum vappescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & ob id purpuram potissimum nanciscuntur albam. In gravidarum dein utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum & vasorum distensionem, valde languidus est ac tardus. Hinc subsistente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor in vasa ipsi vehendo dicata, magna copia secedit. In quorum diverticulis quasi incarceratus hærens, longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, avolantibus quæ mixtionem conservant spirituosis & subtilioribus particulis. Quandocunque igitur enixo fœtu, uterus concidit iterum, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine fœculento lochiali sufficienter expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die, motu febrili, Germanis *das Misch-Sieber*, in vasa majora is reprimitur ipsisque cordi infunditur, ex quo maligni instar fermenti per corpus diffunditur totamque sanguinis & lymphæ massam inquinans, vires dejicit, vigorem animi pessundat, anxietates, pectoris compressiones, suspiria, cordis tremores cum spiritus difficultate facit, sudores colliquativos mucidos, corruptum acorem redolentes, nonnunquam plane frigidos, suscitat, somnum arcet, donec vel brevi post, die tertio aut quarto a puerperio, interdum septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, in conspectum prodeat album hoc exanthema.

§ XII.

Origo ipsius recens unde.

Sed quum enumeratæ hactenus purpuræ causæ, præsto fuerint jam pridem omnes; disquirendum merito, cur ante aliquot demum lustra prodierit & subinde latius serpat. Jam vero ex iis, quæ succis vitalibus materiam, temperiem & intemperiem largiuntur, nihil novimus immutatum, præter frequentissimum factum potum calidorum, herbæ thee inprimis & fabarum coffee, usum. Experientia etiam docuit, non plebejos & inopes, qui victu simplici & potu sueto utuntur, sed honoratiores, opulentos, qui laute vivunt & potum calidum in deliciis habent, purpura potissimum infestari, & in locis ubi mos invaluit liberalius ejusmodi potum sorbillandi, purpuram etiam plus regnare & propagari, albi non sic. In hunc igitur culpam esse rejiciendam admodum credibile. Non jam dicam, fabas coffee exoticas, peregrini quippiam nostri mixtioni sanguinis minus congruum custodire, sub adustione aliquid sulphuris empyreumatici nervosis partibus minus amici suscipere, ac præterea saccharum cum decocto hoc assumptum copiosius fermentescere & cruditates mucosas, acidas, augere. Id potius minimum pro certo habendum potum sordes intestinorum & salia scorbutica acria per urinam evehenda in sanguinem agere & una cum hoc ad cutis emunctorium pellere, ubi non ut sudoris materia promte difflari possunt, sed obhærescunt maculasque sive pustulas protrudunt; inprimis quum post ejusmodi calidum potum perspiratio non secundatur, sed concessione in frigidam auram sufflaminatur. Ut adeo neutiquam mirandum sit, quod sub inconsueto alias, jam vero communi abusu frequentissime & statim post cibum assumpti potus calidi, ipsa naturalis mixtio & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur & nova plane ac alia ingignatur, qua in utero cum sanguine materno in fœtum transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio jam latius propagentur; uti quidem pluribus docui in differ-

dissertatione *de purpuræ genuina origine, indole & curatione.*

§. XIII.

Purpura quando periculosa. Ceterum purpuram albam periculosiorem esse rubra jam diximus. Prognosis vero de successu & eventu hujus morbi ex dispositione corporis laborantis potissimum desumenda. Aegrius quippe sanescit magisque anceps est omnis purpura, quæ cadit in corpus impuris succis fartum. Hinc viri quibus hæmorrhoides & feminæ quibus menses restitant, parcius fluunt, aut plane ob ætatis rationem emanent, nec non quibus lochia suppressa, gravius semper & diutius hoc morbo decumbunt. Hinc gravidæ, quæ alvi adstrictioris & sub sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus sanguinem redundantem mittunt, in puerperio majorem purpurę experiuntur vehementiam. Dein majus etiam semper discrimen in imbecillitate, sive natura, sive ex morbo, sive alia ex causa affectis, omnium vero maxime in iis, qui per crebriores animi commotiones, diuturnam inprimis mœstitiam, genus nervorum reddiderunt debile & ad spasticos anomalos motus concipiendos proclive. Neque minus plus metuenda, quæ sub aeris constitutione insalubri, febres malignas, petechiales passim ingignente, impetit.

§. XIV.

Signa suspecta. Inter suspecta vero in purpura signa connumeranda hæc. Quando exanthematibus sufficienter expulsis, pulsus per naturam durus & auctus manet, somnus nullus, inquietudo magna & spiritus difficilis. Quando statim sub initium & per totum morbi decursum sudores effusius manant, urinæ pallidæ copiosæ redduntur, vel continuus ad mingendum stimulus; vel etiam urina crassa antea & tincta, subito limpida, tenuis & pallida prodit, nec non quando alvus cum torminibus fluxa nimis, inprimis in puerperis. *Mala* Mali præsagii est, si pustulæ purpuraceæ modo comparent, modo evanescunt & symptomata vehementia semper infestant eadem. Pejus adhuc, si materia relapsa interioribus firmius inhærescit omnique expulsioni obsistit, hincque pectoris cum suspiriis oppressio intenditur, fauces stringuntur, virium prostratio increscit & præcordiorum anxietas cum inquietudine augetur. Funesta demum indicia, quum hærente intus deleteria materia, interiora ardent & extrema frigent ac rigent simulque copioso frigido sudore perfunduntur; aut vicissim quando extrema æstuant & in abdomine frigoris sensus percipitur notabilis. Hæc enim ubi præsto sunt, æger utplurimum lipothymia occumbit lethali, ob inflammationem & sphacelationem, quæ ventriculum, intestina, cerebrum, vel in puerperis ipsum uterum affecit. *& funesta*

PRÆSERVATIO ET CURATIO.

§. I.

Methodus præservandi puerperas. Nullus quidem morbus tam ægre penitus exstirpatur ac purpura, quæ plerumque relinquit fermentum ipsam denuo inducens. Sed hoc inprimis proprium chronicæ illi purpuræ, quæ quo pacto sit arcenda, inferius dicetur. Jam de febre miliari. Quæ quum potissimum feminis, & quidem puerperis, sit solennis, qua ratione hæ ab ipsius incursu defendendæ, tradendum. Sub graviditate igitur exacta victus ratio servanda, corpus motu moderate exercendum, venter a refrigeratione defendendus, sanguinis copia venæsectione, ter, vel quater, in superioribus instituta, minuenda & alvina excretio subinde secundanda per mannata, rhabarbarina & tartarea. Instante dein partu, non per præmaturum nisum vires convellendæ, nec pellentibus humores exagitandi, post partum vero necessarium, quo impurus sanguis expurgetur utero & succi a cacochymia contracta

tracta liberentur. Sedato hinc secundo die impetu, omnis generis excretiones modeste promovendæ & alternis diebus pilulæ balsamicæ roborantes, vel solæ, vel si citatior adhuc pulsus, cum pulvere temperante nitroso; deglutiendæ. Tum quoque conducit cum jusculis tenuioribus dare ea, quæ spasmos leniunt, sanguinem grumosum dissolvunt simulque perspirationem servant, sperma scilicet ceti, oleum amygdalarum dulcium, infusum theiforme ex floribus sambuci, chamomillæ & summitatibus millefolii, pulveres diaphoreticos, nec non mixturam ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto destillato, lapidibus cancrorum & sirupo acetositatis citri.

§. II.

Curationis indicationes. Ipsa vero purpuræ curatio ad tria hæc redit momenta: I. ut vitiosa quæ subest acris, nervosis partibus infesta materia corrigatur ac temperetur; II. ut spasticæ fibrarum, nervearum inde productæ stricturæ laxentur; & III. præparata materia placide per cutis emunctorium evacuetur, nec retrocedat. Ego quidem has medendi indicationes perfeci hisce ex multis probatissimis auxiliis. Ad acredinem diluendam & nervosas male affectas partes mulcendas, apprime utilia decocta humectantia, ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ cum hordeo & liquiritia, gelatina cornu cervi, nec non serum lactis, nostra methodo paratum dulce. Idem faciunt & præterea expulsionem juvant emulsiones, ex aquis diapnoicis & antispasmodicis, cum semine napi, cardui Mariæ & papaveris albi. Inprimis etiam duplici hoc nomine conducunt pulveres temperati bezoardici, cujus generis est *Ludovici* atque *Sennerti*, nec non noster. Quibus ad æstum temperandum & spasmos componendos subinde succum citri instillare, pulverem præcipitantem nitrosum, vel tantillum croci, aut castorei, pro circumstantiarum ratione admiscere, vel etiam horum usum interdum liquoris anodyni mineralis dosi interpolare, sicque in vehiculo appropriato ex aquis destillatis propinare soleo. Et si purpuræ eruptio justo impeditior, vel retrocessio metuenda, aut jam facta, instar omnium est idem anodynus liquor, remixtus cum tertia parte spiritus bezoardici, ad mentem *Bussii* parati & a me in *observationibus physico-chymicis Lib.* 2. *obs.* 28. *pag.* 238. descripti.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Tensa in regimine. Purpura, morbus omnium delicatissimus, nihil plane fert excessivum, in regimine æque ac medicatione. In regimine quidem æger semper in moderato & æquali calore, tam lecti, quam hypocausti, detineatur, eo quod nimis æstuosum vires frangit ac pruritum ardoremque cum anxietatibus auget, frigidius exanthematum eruptionem impedit, subsequente languore & angore; & inæquale expulsionem retardat, vel minimum instabilem facit purpuram. Vitetur etiam stragulorum & indusiorum quantum fieri potest mutatio, ac potius jam trita, sicca & fumigata injiciantur.

§. II.

Calida & alexipharmaca nocent. Quam graviter dein calida & alexipharmaca medicamenta noceant, docuit sane uberius experientia, qua constat, eadem cum æstuoso regimine, in causa esse, quod ingruente primum novo hoc morbo, omnes fere perierint, quum jam sub temperata methodo plurimi evadant. Quin liberalior & tantum infusorum & decoctorum calidorum potus, sudorem nimium movendo & serum plus justo exhauriendo, officit. Ubi vero metus est retrocessionis, vel hæc jam facta, tum potus calidus præsentis efficaciæ & moderata quoque expellentia inveniunt locum utique.

§. III.

§. III.

Item refrigerantia. Viciſſim refrigerantia & inteſtinum motum nimis ſedantia intus detinent materiam, & anxietates ob id ac languores cum periculo intendunt. Ipſum vinum circumſpecte uſurpandum. In alba enim purpura & ubi malignitatis indicia, refrigerationes externæ cum æſtu ſubinde intercurrente, præſto ſunt, ab eo plane abſtinendum. In rubra vero purpura, ſive alba cum rubra conjuncta, ubi internus adeſt æſtus, cum ſiti & pulſuum magnitudine, medicamenta diaphoretica leniter nitrata omnino accommoda.

§. IV.

Nec non cerevisiæ potum. Cereviſiæ etiam potum nullus minus fert morbus quam purpura, eo quod multas impuras, craſſas, & heterogeneas partes in ſanguinem & lympham invehit. Hinc ego quidem ſemper purpura laborantibus auctor ſum, ut ab omni cereviſiarum genere abſtineant & bibant decoctum ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ & cichorii, cum raſura cornu cervi, hordeo mundo & pauxillo ſeminis fœniculi, vel aniſi ſtellati.

§. V.

Alvus aperienda causæ. Alvus in purpura nec nimis laxa, nec nimis ſtricta eſſe debet. Si enim diutius retinetur, morbus inde nanciſcitur pabulum & longius extrahitur; ſi vero purgantibus, quin laxantibus omni virulentia deſtitutis, intempeſtive ducitur, materia per poros eliminanda revocatur & præcordiorum anguſtias, tormina & ardores in ventre, nauſeam & ſtomachi ſubverſionem inducit. Hinc in purpuratam idiopathica, quam quæ aliis exanthematicis accedit, tanto magis maligna, alvum nec paullo ante, nec paullo poſt eruptionem irritare licet, ſed quando vis morbi deferbuit & purpura ſicceſcere incipit. Neque tum vix aliud expedit remedium, quam clyſter emolliens, injiciendus ſub ſymptomatum remiſſione, quæ plerumque matutino tempore major, quam veſpertino, & nocturno.

§. VI.

Venæsectio cum distinctione admittenda. Sanguinis miſſio maxima cum prudentia inſtituenda. Nam in purpura alba & maligna, quam ſumma virium proſtratio, cum largis ſudoribus & debilitate ac frequentia pulſus, arguit, admittenda eſt plane non. Contra ea inſigniter prodeſt, quin neceſſaria eſt in puerperis, quando lochiis retentis, ſymptomata purpuram comitantia ejus incurſum nunciant; cito tamen adminiſtranda. Sic enim ſæpius obſervavi, ſummas præcordiorum anxietates, animi defectiones, laborioſam & anxiam ſpirationem feliciter fuiſſe ſublata, & mox ſummo cum levamine in univerſo corpore purpuram proripuiſſe; id quod pluribus docui & adſtruxi in diſſertatione *de venæſectionis prudenti adminiſtratione pag.* 18. *ſeqq.*

§. VII.

Virium ratio habenda. Quum porro vires plerumque hoc in morbo admodum ſint proſtratæ & ad lipothymias propenſio, ſummo omnino cavendum eſt ſtudio, ne æger ex lecto ſurgat, aut diutius erectus ſedeat, quia facile ſic obrepit animi defectio, & motu humorum ad interiora converſo, exanthemata cum diſcrimine diſparent. Subinde potius vires refocillandæ per mixturas analepticas, ex aqua meliſſæ citratæ, vel Turcicæ, liliorum convallium, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, rubi idæi, cum ſpiritu nitri dulci, matre perlarum & ſirupo acetoſitatis citri. Quibus pro circumſtantiarum ratione lenia diaphoretica, uti cornu cervi philoſophice præparatum & antimonium diaphoreticum; vel etiam ſi ſudores colliquativi effuſius manant, ſuccus citri & ſpecies de hyacintho, cum fructu adjici poſſunt.

§. VIII.

Veſicatoria conducunt. Veſicatoriorum utilitatem in purpura jam dilaudavit *Hamilton de febre miliari* eademque ſcapulis appone-

re suadet. Recte omnino. Subtrahunt enim humorem serosum impurum & fibras delassatas nerveas ad contractionem extimulant, ut materiam morbificam promte excutiant. Hinc sub tarda eruptione & motu humorum ad interiora ipsumque caput converso, sæpius cum fructu præcepi, ut suris apponeretur vesicatorium, cujusmodi concinnare soleo ex emplastro de meliloto, pulvere cantharidum cum pauxillo balsami Peruviani.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Febris purpurata in puerpera functa.

Feminam novi viginti aliquot annorum, vegetam & alacrem, sanguineo-cholericam, quę virgo levi ex causa hysterica experta fuerat pathemata, sub axillis quoque & pedibus largiter sudarat, bene ceterum appetens & corpus domestica negotia obeundo probe exercens. Hæc utero gerens ex hilari præter morem fiebat tristis, sudores sueti succescebant, a medio gestationis tempore perpetuo largus lactis in mammis erat proventus & quinto mense circa hypochondria exquisitus oboriebatur dolor ardens, quasi ex prunis candentibus. Post partum admodum laboriosum ingenti horrore febrili corripiebatur per totum corpus, quem excipiebat capitis dolor & inquietudo. Quinto die lochia sistebantur & accedebant præcordiorum anxietates, cum horripilatione febrili, intercurrente æstu, ardore in ventre & tandem deliriis. Datis diaphoreticis sub temperate calido regimine, in cordis scrobiculo collo & dorso, nec non brachiis, purpura & rubra & alba efflorescebat quidem; sed quum gravi commoveretur iracundia, cutis iterum fiebat arida & sicca, delirium in furorem plane transibat, lac post partum etiam copiosissimum, retinebatur, in ventre oboriebantur borborygmi, spiritus intercludebatur ac demum decedebat.

Epicrisis.

I. Adduxi utique hunc morbum sanguinis & seri impuri abundantia, ob vitæ genus ex mobili in sedentarium mutatum, sudores suetos suppressos & venæsectionem sub graviditate plane omissam, contracta. Nunquam etiam boni ominis in gravidis, si de ardore & æstu in interioribus abdominis conqueruntur. Signum enim præbet, hisce in partibus congestionis atque infarctus, qui successive ipsum sanguinem magis corrumpit, a quo natura post partum febrili motu se liberare intendit.

II. Nihil certe in morbis acutis deterius gravi animi affectu, inprimis iracundia vehementi. Si enim in sanis corporibus magna horum affectuum nocendi facultas, quidni in ægrotis? Heic quidem inde sanguinis & humorum motus ad caput conversus, phrenitidem cum morte attulit.

OBSERVATIO II.

Post purpuram animi turbatio, Carolinis sanata.

Tenera, sensibilis & ad iram proclivis femina, triginta annorum, sterile per decem annos duxerat matrimonium, sana tamen & vegeta. Quum vero maritus inopinata morte extingueretur tempore menstrui, fluxus substitit hic, & misera tota luctui sese dedit, inquieta fuit, nec dormivit, nec appetiit. Paulo post horripilationem cum æstu persensit, nec non tremulam manuum & colli agitationem cum cynico spasmo oris, anxietatibus subinde affecta & lypothymiis. Datis antispasmodicis & antihystericis, conquieverunt tantisper hæc symptomata, subinde tamen, licet mitius, repetentia, donec die tandem tertio, cum horripilationis & tractionis in cute sensu, in collo, dorso & universo corpore purpura rubra cum alba prodiret, alvo per aliquot dies ante & sub eruptione clausa. Interim spastica priora symptomata remiserunt, somnus vero non rediit, prætereaque perpetuus ad urinam fuit stimulus, quæ tamen parce stillavit. Sed quum inopinato percelleretur terrore

rore, disparuerunt illico exanthemata omnia, sequuta ingens præcordiorum anxietas, redierunt pathemata hysterica spastico convulsiva ac mentem plane turbare visa sunt. Hinc sanguis e vena missus floridus & datus postea liquor anodynus mineralis cum spiritu bezoardico, ternis singulis horis ex infuso theiformi. Inde tertio die post comparuit iterum purpura, stationem tamen non servavit, sed post corporis refrigerationem & injectum clysterem denuo maxima ex parte recessit hoc facto mentis confusio, ut sine causa subinde vel in cachinnos, vel in lacrymas ægra solveretur. Corpore autem melius habuit, cibos sumsit, somno non penitus caruit, & sensim eo pervenit, ut domestica iterum obire potuerit negotia. Elapso inter hæc semestri spatio, meo ex consilio usa est Carolinis thermis, quibus purpura per omnem corporis ambitum expulsa, qua post septimum diem squammarum instar secedente, mens restituta, corpus & vires ex voto per DEI gratiam confirmatæ.

Epicrisis.

Purpuram in sanguineo corpore ex sanguine menstruo repente suppresso generari posse, ex hac historia patet utique. Excrementitia autem purpuræ materia, intus retenta, nervosis quam maxime infesta est partibus, easdemq; spasmis & convulsivis plane motibus afficit. Quin diutius delitescens in interioribus, ipsam mentem turbare potest, hanc procul dubio ob causam, quia nervosis cerebri membranis firmius insidet easdemque exagitat. Carolinarum igitur præstans maxime est virtus ad depurandos corporis succos, recrementitiam materiam solidis & fluidis partibus intime insinuatam separandam & per cutis poros expellendam.

OBSERVATIO III.

Purpura alba idiopathica sanata.

Sanguineus ac robustus juvenis corripiebatur horrore, frigore, æstu postea & ingenti præcordiorum anxietate. Secabatur secundo statim die vena, quarto & quinto totum corpus occupabat purpura alba confertim. Æger in conclavi calido detentus, de molesta gravitate & tractatione in sinistro latere conquerebatur, ad mingendum quidem stimulabatur, sed paucam reddebat cum stranguria urinam, alvo simul per sex dies clausa. Dabatur ipsi loco potus decoctum ex avena, radice scorzoneræ, cum semine papaveris albi & cornu cervi usto, ac præterea quater quotidie dosis hujus pulveris: Recipe cornu cervi sine igne parati, oculorum cancri, antimonii diaphoretici ana drachmas duas, cinnabaris antimonii drachmam cum dimidia. M. Inde melius habuit, urinam etiam facilius misit & exanthemata uberius prodierunt in universo corpore. Nono die vesperi nares sanguinem stillarunt & alvus sponte soluta. Nihilominus per totum morbum somno fere caruit, hinc data hæc potio: recipe aquæ florum sambuci, acaciæ ana uncias duas, antimonii diaphoretici, oculorum cancri, ana drachmam dimidiam, sirupi papaveris albi drachmas duas, mixturæ simplicis drachmam. M. Qua, continuato simul pulverum bezoardicorum usu, undecimo die ex toto convaluit.

Epicrisis.

Purpura alba admodum quidem periculosa, si aliis acutis & exanthematicis morbis accedit, si vero idiopathica cum febre recte prodit & ordinatum servat typum, non adeo est pertimescenda, modo recte temperato regimine & temperatis diaphoreticis excipiatur. Heic quidem sanguinis copia multum fecit ad generationem morbi, ideoque venæ sectio mature administrata commodam locavit operam, quæ in cacochymicis & symptomatica purpura, plus utplurimum damni, quam emolumenti affert.

OBSERVATIO IV.

Tertio post partum laboriosum die, femina succulenta sanguineo-choleri-

Purpura post alvi laxationem feliciter soluta. ca, viginti & aliquot annorum, conquesta est de capitis, dorsi & totius corticis corporis dolore, *als vven ihr die Hautsehr veeh thete*, nec non de spastico stupefactivo in manibus sensu & scintillis igneis oculis obversantibus. Accesserunt dein anxietates præcordiorum, agrypnia, ardor febrilis, virium prostratio, sitis, oculorum rubor & squalor. Datis lenioribus diaphoreticis cum regimine temperate calido, die quarto erupit purpura, quinto & sexto die omnem corporis ambitum occupans, interspersa in pectore, manibus & abdomine rubræ alba. A sexto die alvus fuit adstricta & lochiorum fluxus substitit ad nonum usque. Hinc ad alvum solvendam & lochia revocanda data dosis pilularum Becherianarum, quæ lenem fecit laxationem, & data altera dosi, lochiorum fluxus rediit cum magno fœtore, sequuti sudores largissimi, acidi & fœtentes ad diem usque undecimum, urina quoque secessit graveolens. His excretionibus solutus morbus, vires successive redierunt cum somno & ægra sanitatem recepit.

Epicrisis.

Omissa sub graviditate sanguinis missio in sanguineo hoc corpore seri & sanguinis impuri genuit copiam, ex qua purpura. Quia vero a lochiorum itemque alvi suppressione succorum impuritas aucta, optimo utique consilio, pilulæ Beccherianæ oblatæ, quippe quæ primo statim die in puerperio datæ materiam & causam febris ac purpuræ tempestive præscindere solent. Ut adeo pateat, temperata laxantia in purpura non penitus esse reformidanda.

OBSERVATIO V.

Post erysipelas purpura ex primarum viarum sordibus. Femina tres supra triginta annos nata filiolum edidit sanum ac vegetum & ipsa quoque per tres hebdomades optime habuit. Post iracundiam vero & terrorem dextram mammam, sub alvo a triduo adstricta, occupavit erysipelas, quod tamen pulvere ex farina fabarum, cerussa & floribus chamomillæ confecto discussum. Tertio die ingens accessit horror ac frigus, subsequente acri æstu per totam noctem durante, alvus dura fuit ac tensa, somnus parcus & nullus. Durarunt hæc per tres dies, quarto autem erupit purpura, quæ postquam per triduum molesto ardore & dolore pungitivo summam cutem divexasset, decidit, æstus cum pulsus celeritate viriumque dejectione remisit & ægra tandem & morbum & puerperium feliciter superavit. Nihil autem aliud usurpatum, quam leniora & fixiora diaphoretica cum humectantibus, clysteres emollientes ex decocto cremoris avenæ cum chamomilla vulgari, addito oleo amygdalarum dulcium & sale communi, & remittente morbo ac febre, subjunctus usus pilularum nostrarum balsamicarum.

Epicrisis.

Puerperæ hanc etiam ob causam tam frequenter in exanthematicas, erysipelaceas & purpuratas febres incidunt, quia primas vias a sordibus graviditatis tempore contractis non convenienti pharmaco expurgarunt. Quando enim prima regio corrupta ac impura materia repleta, vel levis animi affectus, ut ira, terror, vel improvida corporis refrigeratio, illam commovendo & sanguini invehendo, febrem suscitat exanthematicam. In nostra erysipelas primum productum, eodemque repulso, de novo febris accensa, subsequente exanthemate purpureo.

OBSERVATIO VI.

Femina triginta aliquot annorum, fœcunda jam plurium liberorum mater, semper fere in puerperio laborabat purpura, feliciter tamen eandem superarat. Quum vero septima vice exspectatione citius partus ei, omissa ultima venæsectione, obtigisset, *Puerpera purpurata venæ sectione servata.*

gisset die quinto post experta est horrorem cum subsequente æstu, lochia parcius justo fluentia substiterunt plane, anxietates ipsam infestarunt, somnus defuit, caput doluit & universum corpus languit. Data quidem temperata diaphoretica cum temperantibus & die quarto post sparsim effloruit, inprimis in cordis scrobiculo, purpuraceum exanthema. Symptomata autem discedere noluerunt, sed potius spasmi in artubus & abdomine accesserunt, purpura disparuit iterum, anxietates fuerunt summæ, ægra corpus jactitavit, delirare cœpit & animo subinde linqui, ut omnia jam conclamata esse viderentur. Hinc vena incisa in brachio & quatuor circiter sanguinis unciæ subtractæ. Quo facto, protinus præcordiorum angor remisit, animi defectio cessavit, ægra ad se rediit, corpus totum calore & madore perfusum ac paullo post erupit copiosissima purpura, quæ debito regimine & congrua medicatione ex voto persanata.

Epicrisis.

Fundatum quidem in experientia est, non tentandam esse sanguinis missionem, ubi purpuræ eruptio instat, aut modo facta; dantur tamen casus, ubi summopere necessarium, ut hoc etiam tempore sanguis mittatur. Nonnunquam enim, lochiis restitantibus, aut parcius justo fluentibus, sanguis redundans, ob spasmos in abdomine, cum impetu urgetur & congeritur ad cor ac cerebrum, ibique atrocia & lethifera suscitat symptomata, quæ perperam vulgo retrocessioni materiæ exanthematicæ tribuuntur. Hinc si per venæ-sectionem sanguis superfluus subtrahitur, cessant illico pathemata & liberiore ac æquabili facto circuitu, eruptio expedite succedit summo cum levamine.

OBSERVATIO VII.

Judicium & consilium de præservatione & cura purpuræ puerperarum.

Purpurata febris, novus & incognitus Veteribus morbus, post quam circa annum Æ. C. 1552. Lipsiæ primum cœpit, successive adeo vires sumsit & longe lateque processit, ut in plurimis, Germaniæ minimum locis, jam notus sit atque solennis. Quo vero penetravit, haud exiguam primum edidit stragem multumque negotii facessivit Medicis, priusquam ipsa edocerentur experientia, cujus esset indolis, quæ ferret, quæ non, in medicatione æque ac regimine. Hinc sæpius tam in, quam extra Germaniam, Medici meum exquisiverunt judicium atque consilium, qualis sit incognitus hic morbus & quo pacto eidem feliciter occurrendum. Quum igitur adhuc latius quotidie serpat, non infructuosum erit, heic inserere ea, quæ quum anno 1723. Francofurti ad Mœnum primum compareret, ad meam Medicis perscripta, una cum iis, quæ respondi. Ita autem habebat missa mihi relatio historica: *Infestavit ab aliquo tempore puerperas nostra hac in urbe novus quidam morbus, hunc potissimum in modum incedens atque decurrens. Partum enixæ, secundo vel tertio puerperii die corripiuntur horrore cum subsequente calore, conqueruntur de summa pectoris oppressione & crebrioribus suspiriis, lochiis utplurimum restitantibus. Interjectis aliquot diebus, erumpunt pustulæ miliares, inprimis circa cordis regionem conspicuæ, excipiunt deliria & nervorum subsultus, & plurimæ ex ægris occumbunt, aliæ circa quintum, plures nono morbi die. Licet autem morbo huic omnibus viribus sit occursum, efficacissimis alexipharmacis, imperata quiete, regimine calido, vesicatoriorum applicatione & cucurbitulis siccis; irrita tamen fuerunt omnia & tritum obtinuit adagium*: interdum docta plus valet arte malum. *Hinc quæritur: qualis sit hic morbus, & qua methodo quibusque medicamentis sit expugnandus?*

JUDICIUM CUM CONSILIO.

Perscriptam morbi ignoti historiam curate & perlegi & expendi. Est autem is febris maligna miliaris, quæ nostris in oris, imprimis Misniæ tractu, a plurimis annis admodum frequens & puerperis sæpius funesta fuit. Ante sexaginta circiter annos nostris pariter incognitus fuit hic morbus, primum Lipsiæ observatus, ideoque κατ' ἐξοχὴν febris purpuratæ Lipsiensis nomen obtinuit. Jam longius processit ac vires sumsit, ut non modo puerperæ, sed & viri, inprimis tamen feminæ, eodem crebrius decumbant, modo acute & brevius, modo longius, per tres, quin sex quandoque menses. Hinc in chronicam acutam purpuram dispescitur. Illa quidem admodum molesta, sed non periculosa, nec febre stipata; hæc autem semper febrem habet comitem, nec periculo caret. Periculum tamen in hac eo majus est, quo magis corpus quod corripit ex prægressa tempestatum diuturna insalubri constitutione, pravo victu & vivendi genere, nec non aliis causis vel debile est, vel impuris succis repletum. Et chronica illa etiam vehementius & diutius insistit, pro corporis in quod cadit dispositione. Dein purpura, vel rubra est, vel alba. Illa non tam malignæ & deleteriæ indolis quam hæc, quæ, si, ut sæpius evenit, aliis acutis exanthematicis febribus in fine accedit, mortem utplurimum infert.

Causa hujus tam sontici morbi maxima ex parte corruptæ, vappescenti & corrosivæ lymphæ tribuenda videtur. Quando enim lympha in diverticulis & tubulis glandulosis stagnat & diutius subsistit, corrumpitur & acrem corrosivam indolem induit. Quæ postmodum succis & sanguini insinuata & cum hoc ad partes nervosas delata, truculenta illa in purpura obvia pathemata inducit, anxietates præcordiorum, cardialgias, angores, inquietudines, dolores, & tractiones in artubus languores, respirationem difficilem, oppressiones pectoris, horrores, lipothymias, pruritus aliaque. Omnia tamen hæc remittunt symptomata, si beneficio naturæ materia acris ad corporis superficiem propellitur. Singulare autem habet hoc exanthema illud, quod admodum sit variabile, mox compareat mox evanescat, & hinc symptomata jam leniora, jam graviora inferat.

Chronicam purpuram observavi sæpius in feminis, quæ antea fluorem album expertæ, hunc subito siccarunt, disparente iterum, & hoc repetente, purpura. Dein notavi, feminas, quibus post quinquagesimum annum menses emanserunt, purpuram crebrius incurrisse, purpuram crebrius incurrisse. Frequens quoque idem hic morbus omnibus, qui vitam colunt sedentariam, animi affectibus, ira præsertim ac terrore jactantur, lacticiniis, dulcibus & placentis delectantur, nec legitimum experiuntur alvi beneficium. In acutis febribus, variolis & morbillis si alvus justo diutius adstricta, vel diarrhæa contingens subito sistitur, purpura subsequi solet, ob retentas acres, salsas, sulphureas sordes. Maxime omnium vero frequens & anceps est hic morbus in puerperis, eo quod sub graviditate, ob retentos menses, sanguis nimius fit & impurus, tanto certius, si accedit inordinatum vitæ genus, vita sedentaria, animi angor & somnus nimius. Impetere solet purpura vel cum, vel paullo post febrem lacteam, quæ subsistentem passim corruptam lympham e latibulis excutit & in sanguinem agit. Quod autem purpura jam frequentior sit quam antea, id perverso potissimum abusui potuum calidorum, inprimis decocti Coffee, tribuendum. Quamvis enim potus hic, si alvum simul laxat, non facile nocet; certum tamen, quod, si liberalius sub alvo clausa ingurgitatur, multas recrementitias ex intestinis in

san-

sanguinem pellat sordes, & sudori movendo aptus sit, cujus tamen successus post eundem incuriosius habetur, ut succi hinc non possint non sordescere.

Ad arcendum porro hunc morbum nonnulla ante, nonnulla post partum sunt tenenda. Sub graviditate sanguis quantum fieri potest ab impuritate vindicandus. Hunc in finem in sanguineis, quæ bene comedunt & minus corpus exercent, bis vel ter, quarto, sexto & in medio noni mensis, vena pertundenda. Alvus semper in officio retinenda, cujus si obliviscitur, admonenda alimentis, vel pilularum balsamicarum, Becherianarum, Stahlianarum, aut nostrarum usu, nec non potione ex manna cum rhabarbaro & cremore tartari. Perspirationis quoque saluberrimæ successus secundandus per corporis motum, diluentia, juscula, potum tenuem, vitando dulcia, acida, fructus horræos & omnia quæ spissum & viscidum sanguinem ingignunt. Ventriculus, præsertim in cœna, non nimia ciborum copia onerandus, somnus longior arcendus & animus in tranquillitate servandus. Ex medicamentis prosunt quæ ebullitionem sanguinis componunt leniterque cuticularem excretionem promovent, diaphoretica nempe fixa cum temperantibus & nitro. Post partum e re est, ut sedata sanguinis exæstuatione & pulsus vehementia, secundo post die, dosis pilularum supra dictarum assumatur, quæ non modo intestina, sed & uterum expurgant simulque lochialem fluxum promovent, eaque propter altero iterum die easdem deglutire expedit, inprimis si lochiorum fluxus tardus nimis, vel insufficiens. Tertio demum die, si febris lactea ingruit, necessarium est, quo bis quotidie dimidia drachma pulveris mei bezoardici, cum præcipitante remixti, sumatur.

Quando autem purpura adest, in curatione rite adornanda, ante omnia in lochia inquirendum, an recte & sufficienter secesserint? Quod si hoc non factum, post pediluvium, vena in pede secanda. Tum vitandum omnis calor, tam in regimine, quam medicatione; vitanda vero etiam refrigeratio & refrigerantia remedia, ipsoque nitro caute utendum, ac nonnisi ubi sanguis æstuat & pulsus celer. Alvus quoque nec nimis sit adstricta, nec intempestive, vel acrioribus irritetur. Inter medicamenta nulla magis proficua deprehendi, quam pulverem meum bezoardicum, præcipitantem & liquorem anodynum mineralem, una cum pulvere castorino cinnabarino. Si pectus cum angore opprimitur, soleo liquorem anodynum, tribus partibus, cum una parte spiritus bezoardici Bussii & dimidia parte essentiæ castorei miscere, & alternatim propinare hunc pulverem: recipe pulveris Marchionis drachmam, cinnabaris nativæ præparatæ scrupulum, pulveris castorei grana X. M. f. pulvis, dividatur in doses IV. Loco potus ordinarii præbere suadeo decoctum ex rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ, sarsaparillæ, ana unciis binis, decoctis in quatuor aquæ mensuris. Infusum thee autem liberalius bibere non conducibile, sed sufficit aliquot tantum patellas interdum sorbillare. Quod si demum alvus nimis sicca, enemate domestico, ex floribus chamomillæ, sale communi & nitro cum decocto avenaceo, subducenda.

Atque hæc sunt medicamenta & hæc est methodus, quibus ego per DEI gratiam multos purpura decumbentes feliciter sanavi. Quæ rogatus candide sic exponere volui, debui Halæ die 10. Decembr. Anni 1723.

CAPUT X.

De Febribus Epidemicis Exanthematicis catarrhalibus sive Petechizantibus.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Descriptio morbi. FEbres hæ sunt lenes continuæ, cum virium prostratione, vigilia, inappetentia & quandoque cum eruptione macularum in summa cute junctæ, ortæ a seri excrementitii copia & intestina dissolutione, non sine contagio & vitæ periculo.

§. II.

Insultus & decursus. Ab initio statim immutatur faciei aspectus in morbidum, & ægrotanti tribus vel quatuor antequam lecto affiguntur diebus, conqueri solent, de spontanea lassitudine, gravativo corporis & artuum dolore, quasi ossa contusa essent & fracta, de virium languore, inappetentia, levi animi defectione, nausea cardialgica *Ubelseyn*, capitis dolore & somno inquieto, alvo simul adstricta. Accedit postea vesperi horripilatio & frigus, sequitur æstus, increscunt symptomata, major virium fit jactura, ut vix imbecilles & teneri erecti manere queant, capitis dolor cum vertigine & inquietudine ingravescit, in quibusdam dorsum, vel etiam latera exquisite dolent, præcordia anguntur, interna ardent, fauces arent, pulsus contractus, celer ac debilis est, urina pallida sine sedimento, & spiritus difficillime trahitur. Tum prodeunt in nonnullis quarto, vel circa septimum diem, in dorso potissimum, pectore & brachiis, cum, vel sine levamine, maculæ, in aliis copiosiores, in aliis pauciores, coloris varii, vel, ut in plerisque, purpurei, vel lividi fusci, vel pallidioris rosei, modo latiores, modo minores, in plurimis instar morsus pulicum, a quibus tamen dignoscuntur, dum compressæ non relinquunt vestigium in medio rubicundum. Ob quam macularum diversitatem, febres hæ varia sortiuntur nomina, ut vel purpuratæ, vel puncticulares, vel petechiales spuriæ, audiant. Sub hoc morbi statu, sive vigore, acerbiora sunt omnia, inquietudo maxima, corporis jactatio ejusque decubitus insuetus, mens turbata, sermo delirus, somnus nullus, sudor frigidiusculus, angustia spirandi intensior & pulsus contractus, inæqualis, celer & frequens.

§. III.

Eventus. His si accedunt tendinum subsultus, sitis defectus, borborygmi in ventre, singultus, faucium ab aphtis inflammatio, convulsiones, aut syncope, cum extremorum refrigeratione & sudore largissimo, certa sunt mortis indicia. Quando autem circa dies criticos, vel in ipsis, septimo, undecimo, vel decimo quarto, liberalius prodit tepidus sudor, per aliquot sæpe dies, licet cum virium languore manans, vel etiam alvus per aliquot dies fluit, salutis est indicium, tanto certius, quando postea pulsus mutatur, antea contractus, increbescit, durus mollescit, celeritatem tantisper ponit magisque æqualis fit, quando animus fit erectior, situs & decubitus corporis quietior, auditus difficilis, urina turbida & sedimentum ponens, quod quidem circa dies criticos certum fere fausti eventus indicium. Hoc quippe facto, successive postea somnus, appetentia & vires redeunt, quod tamen non facile ante diem accidit decimum quartum.

§. IV.

Formalis ratio. Veteribus hæ febres quotidianæ continuæ serosæ, vel etiam recentioribus catarrhales malignæ vocari solent, quia leniter procedunt ab initio & coryza, gravedo pectoris, infarctus, tussis sæpe primis diebus junguntur & vesperi per noctem exacerbationes fiunt. Formalis autem earum ratio consistit maxime in partium sanguinis, vel potius seri dissolutione,

me-

mediante motu febrili, cujus beneficio impuræ, corruptæ, heterogeneæ partes, si robur adhuc inest naturæ, nec adeo corrupta solidorum & fluidorum dispositio, evolvuntur, earumque subtilior serosa pars per largum sudorem, crassior & mucida per nares, fauces & bronchia, biliosa mucida per alvi secessum, & putrida salinosulphurea, sub forma macularum, per tubulosam & fibrosam cutis substantiam, postea salutariter propellitur. Exanthematicam enim materiam non causam, sed potius effectum neque etiam perpetuum hujus febris esse, ex eo patescit, quod morbus non sola efflorescentia exanthematum feliciter & perfecte solvi soleat, sed plures, eadem copiose licet facta, pessime habeant, alii sine ea evadant & decedant quoque, nunquam vero firma salutis spes sit, nisi solennis evacuatio, vel per alvum, vel sudorem, diebus convenientibus criticis fiat. Quod autem dissolutio humorum fiat, intolerabilis & extraordinarius plane fœtor sordium, quæ per alvum, sudorem & urinam copiosissime secedunt, planum facit testatumque.

§. V.

Materialis causa. Materialis igitur harum febrium causa, utique ingens & insolita plane humorum excrementitiorum salinosulphureorum & mucidorum corruptibilium impuritas, quæ unionem & mixtionem sanguinis ingressa, eundem in intestinum dissolutorium motum deducit. Sed unde hæc primum habet ortum, disquirendum merito. Nam licet semper, etiam secundum naturam, vitalibus succis insit impurum, per varii generis emunctoria excernendum jugiter: illa tamen impuritas, quæ hunc facit morbum, longe magis a succorum indole aliena est, quam ordinaria, & præterea ita comparata, ut sese intime uniat cum lympha & sanguine, eorumque crasin & mixtionem ingrediatur. Interim sicuti omnis morbosa impuritas, sive cacochymia, ab ingestis intemperatis & incongruis excretionibusque, præsertim per alvum & cutim, suppressis, originem ducit; ita etiam hæc corruptiva impuritas, febrium catarrhalium mali moris & exanthematicarum causa, pariter ab ingestis, maxime potu, incongruis simulque excretionibus, præsertim cuticulari, suppressus, oboritur.

§. VI.

Ex aere. Epidemias autem plerumque esse has febres, experientia docet ac a præternaturali extraordinaria temporum anni tempestatumque constitutione oboriri tali qua multa in corpore gignuntur recrementa, eorumque per cutis porros secessione impedita, accumulantur. Quin aeris constitutionem sequuntur hæ febres epidemicæ, ac inde magis, vel minus deterioris sunt genii, inprimis per multiplicem constat observationem, diu perseverantem aeris australis humidi, calidi, nebulosi & ventis destituti, præsertim vere & autumno, statum, accedentibus postea frigidioribus septentrionalibus ventis; febres mali moris putridas, exanthematicas afferre. Neque minus constat, quod si æstas diutius siccior, autumno, spirante vento boreali, prodeant affatim febres epidemicæ, acutæ, intermittentes, exanthematicæ, petechiales, purpuraceæ & dysentericæ, uti quidem annis cIↃIↃcxcIIX, cIↃIↃccx. xv, xxI. & xxIIX. factum fuisse novimus. Denique id etiam per experientiam certum, quod tempestatum subitæ ac vehementes vere & æstate, ex frigido in calidum, sicco in humidum & vice versa, vicissitudines, quam maxime generent febres mali moris, quemadmodum evenit elapso insaluberrimo anno, quo eapropter ubique fere plures mortuos, quam natos fuisse, comperimus. Et certe, nihil ad ingenerandos perniciosos morbos aptius, quam si tempestatem ferventem, excipit valde frigida, eo quod nimius calor motu intestino accendit sanguinem multaque excrementa salino-sulphu-

phu-

phurea excludit, frigus autem poros cutis stringendo, intus detinet eadem, gravissimum postea damnum certo inductura. Hinc etiam est, quod in locis, ubi interdiu æstus, noctu frigus regnat, Austria inprimis atque Pannonia, ob varium hunc & insalubrem aeris statum, familiares sunt atque endemiæ exanthematicæ & petechiales malignæ febres. Inde quoque in proclivi judicare, cur in Italia, maximeque Romæ, adeo periculosum fit, post diurnum calorem, corpus vespertino frigido humido aeri exponere.

§. VII.

Ex corporis constitutione. Neque tamen omnes tales febres petechizantes sunt epidemicæ, id est, ex communi vitio aeris veniunt, sed quandoque etiam sine hoc oriuntur, in corporibus præsertim impuris, incongruis & pravis alimentis saginatis, & nimia & crebriori refrigeratione affectis. Inde enim fit, quod febres hæ hieme potissimum grassentur, & eos quam maxime corripiant, qui pravo victu ac regimine usi, ac præterea corpus intensius refrigerarunt. Vidimus id ipsa hac hieme, qua ex civibus nostris multi, intemperantiæ in baccho ac venere indulgentes & traha diutius sub cœlo rigido vecti, inciderunt in has febres & voluptatis dederunt pœnas. Neque etiam ea propter effluvia ex iis, qui his exanthematicis febribus graviter decumbunt, aut mortui sunt, omnes inficiunt promiscue, sed eos tantum, qui dispositionem ad hujusmodi morbum, summam nempe succorum impuritatem gerunt, ceteris, qui ab hac immunes, a contagio etiam liberis.

§. VIII.

Unde symptomatum varietas. Ceterum quia sanguinis impuritas non in omnibus unius ejusdemque indolis; hinc varii generis subinde his in febribus prodeunt exanthemata variaque accidunt symptomata, magis vel minus periculosa. Etenim si deleteria prorsus subest impuritas, ad putredinosam dissolutionem humorum tendens, graviora sunt omnia & petechiæ magis emergunt veræ atque lethales, fusci, vel nigri coloris, de quibus infra. Quando vero non adeo corruptivæ indolis, sed mitioris salino-sulphureæ, symptomata non tam atrocia, sed ordinate magis morbus decurrit maculæque magis sunt purpureæ & rosei coloris, ac febris ob id purpurea, vel petechialis spuria, sive petechizans, audit. Ubi serum salsum acre, recenter a perspiratione prohibita subnatum, sese adjungit, coryza, sternutatio, tussis ferina, cum defluxione salsi ad fauces & epiglottidem, complicantur, eamque ob causam febris catarrhalis malignæ nomine insignitur. Quandoque etiam ob copiam partium salino sulphurearum acrium sub ipso motu febrili dissolutorio evolutarum, maculis petechialibus sese associat easque antecedit, vel sequitur purpuraceum exanthema miliare, idque tam rubrum, ex pruritu, ardore, cutis aspritudine & fœtore specifico acido cognoscendum, quam, quod pejus adhuc, album, cujus pustulæ miliares nonnunquam in vesiculas ampliores, sero acerrimo turgidas, explicantur. Id quod vero, si declinante morbo, undecimo, vel decimo quarto die, vel serius adhuc, cum magna anxietate, inquietudine, spirandi angustia, animi deliquio & extremorum frigore, accedit, æger utplurimum, ob vires jam nimium fractas, succumbit.

§. IX.

Qui naturæ & corporis robustioris, plebeji & vitæ rusticæ addicti, solo sæpe convenienti externo regimine, sine singulari artificio, patienter exspectando tempus, melius & felicius evadunt, quam qui naturæ sunt imbecillioris, animi meticulosi, vel mœrore, curis aut intemperantia potus & ingluvie, desidia quoque, aut nimia mentis fatigatione, corpus reddiderunt morbidum & imbecille. Mali porro ominis effusæ excretiones ab initio statim & extra dies criticos, per *Exitus.*

su-

sudorem, alvum & urinam quoque. Qui autem occumbunt, inflammatione meningum, sive phrenitide, vel faucium & œsophagi, ex aphthis, vel ipsius stomachi, pereunt. Sanguis qui his in febribus extrahitur, conspicuum monstrat vitium & vel valde fluidus & serosus, rubicundus, vel etiam nimis crassus & nigricans, comparet.

CURATIO.

§. I.

Curatio nititur naturæ robore. Felix harum febrium exanthematicarum eventus atque curatio, non tam in arte Medici, quantumvis periti atque sagacis posita, sed potius a corporis naturæ bonitate ac vigore & convenienti regimine pendet. Hinc si enormis succorum impuritas, vires imbecilles, corpus laxum, spongiosum & minus perspirabile, nec selectissima remedia, nec optima medendi methodus, quicquam proficient. Contra ea quando non tota sanguinis & humorum massa adeo inquinata est, quando vigor adhuc motuum vitalium, animus etiam erectus, corpus nervosum, gracile & pori aperti, feliciter vel levi artificio, vel sponte plane, succedunt omnia. In his enim dissolutoriis, exanthematicis, acutis & periculosis febribus quam maxime valet practicus ille *Hippocratis* veterumque canon: naturam esse optimam morborum medicatricem, per se doctam, quæ congrua servet & incongrua rejiciat.

§. II.

Indicationes curatoriæ. Igitur id tantum in medicatione tenendum Medico prudenti, ne motus & excretiones, quæ etiam sine artificio in salutem vergunt, turbet & pervertat, sed placide agat, ab omnibus tam fortiter commoventibus & evacuantibus, quam sedantibus & sistentibus, abstineat, & naturæ opus perite juvet. Proinde hos unice in fines medendi methodus dirigenda: I) ut plenaria dissolutio sanguinis & humorum moderate compescatur & impediatur; II) ut acrimonia salino-sulphurea humorum diluatur ac temperetur, succique simul serventur fluxiles; III.) ut excretiones per alvum, cutim, urinam quoque & sputum, modeste promoveantur; ac IV.) ut vires fractę foveantur ac restaurentur.

§. III.

Usurpanda acidulæ. Ad impediendam putridam humorum resolutionem, spectatæ virtutis temperata acidula, quippe quæ putredinosum miasma, ad naturam alcalini sulphurei accedens, cicurant eidemque efficaciter resistunt. Hac virtute splendent ex vegetabilibus acetum vini simplex & destillatum, succus citri, limonum, aurantiorum, berberum, granatorum, ribii & confecti ex iisdem sirupi, nec non succus acetosæ & acetosellæ cum destillatis ex ipsis aquis. Ex mineralibus clyssus antimonii sulphuratus, spiritus vitrioli vulgaris & sic dictus philosophicus, spiritus salis, nitri & maxime omnium sic dicti dulcificati, quos inter ceu specificum eminet spiritus salis dulcis probe elaboratus, ex oleo vitrioli, cum sale communi & spiritu vini, per cucurbitam destillatus.

§. IV.

Temperantia. Dein tam ad dissolutionem corruptivam intercipiendam, quam acrimoniam acidam obtundendam, conducunt blanda diaphoretica & terrea fixiora alcalina, bolus nimirum Armena, terra sigillata, unicornu fossile, lapides & chelæ cancrorum, mater perlarum, cornu cervi philosophice præparatum, nec non ex compositis, pulvis bezoardicus *Sennerti*, *Ludovici*, noster, Anglicanus, lapis bezoardicus & lapis de Goa. *Humectantia.* Quæ porro humectant & acrimoniam diluunt, sunt maxime pro potu usurpanda, decoctum scilicet hordei, cum scorzonera & rasura cornu cervi, nec non succo vel sirupo acetositatis citri, aqua ipsa pura, vel Wildungensis, cum saccharo, cornu cervi usto & succo citri, ptisana decocta cum cerasis siccis contusis, item juscula tenuia gallinarum

rum, cum ſucco limonum, vel aurantiorum, decoctum avenaceum tenue, vulgo *Dabergrube*, nec non cereviſiæ leves diureticæ.

§. V.

Secundanda cuticularis. Inter ea quæ excretiones ſecundant, & quidem per cutem, præter jam dicta bezoardica terrea, aqua ſcabioſæ, galegæ, cardui benedicti, ſcordii, florum ſambuci; item mixtura ſimplex, acetum foliis rutæ, cardui benedicti, ſcordii & galegæ infuſum, nec non eſſentia bezoardica, ex radice vincetoxici, angelicæ, pimpinellæ, dictamni, valerianæ, cortice *& alvina excretio.* caſcarillæ, herba cardui benedicti & ſcordii, cum moderate ſpirituoſo menſtruo, vel melius adhuc, ſpiritu ſalis dulci, noſtra methodo confecta. Alvinam vero excretionem juvant tutiſſime clyſteres emollientes domeſtici, ex decocto avenaceo, oleo amygdalarum dulcium, floribus chamomillæ vulgaris, ſambuci, ſirupo violarum, ſale communi, nitro. Eundem etiam in finem utile decoctum mannatum, circumſpecte & tempore debito datum, ex mannæ unciis duabus, cremoris tartari drachma, in aqua ſcorzoneræ decoctis, addito ſirupo viola- *Vires reficiendæ.* rum & oleo de cedro. Ex iis demum, quæ vires cuſtodiunt atque reficiunt, præter modicum vini cum aliis diluentibus uſum, laudem merentur aquæ roſarum, liliorum convallium, florum tiliæ, rubi idæi, fragorum, meliſſæ citratæ, cinnamomi cydoniata, gelatina etiam cornu cervi, cum ſucco limonum, pomorum Chinenſium & ſaccharo.

§. VI.

Remedia imprimis probata. Potiſſimum vero polychreſta & expertæ a nobis per multos annos virtutis tria hæc commendamus medicamenta: Recipe antimonii diaphoretici, cornu cervi ſine igne parati, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmam, nitri depurati drachmam dimidiam. M. f. p. Hic pulvis a ſcrupulo uno, ad drachmam dimidiam, pro doſi ſumendus, quandoque ſolus, quandoque cum drachma ſucci citri, ex decocto, vel ptiſana, quandoque etiam in hac mixtura: recipe aquæ cardui benedicti, florum ſambuci, liliorum convallium, ceraſorum nigrorum ana uncias duas, roſarum, cinnamomi ſine vino, ana unciam dimidiam, ſpiritus nitri dulcis guttas 30. ſirupi acetoſitatis citri unciam ſemis. Alterum utiliſſimum remedium mixtura hæc: recipe aquæ galegæ, cardui benedicti, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, ana uncias duas, aceti deſtillati unciam, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana drachmam cum dimidia, cinnabaris ſcrupulum, mixturæ ſimplicis, ſpiritus nitri, vel ſalis, dulcis, ana guttas 30. ſirupi acetoſitatis citri drachmas ſex. M. D.S. Mixtur *dabon mobl umgerunt. teſt alle imen Otund ein Loffel boll zu gehen*. Tertium eſt hæc mixtura bezoardica: recipe tincturæ bezoardicæ, ſuperius deſcriptæ noſtræ, vel *Michaelis*, ſirupi papaveris rhœados, liquoris noſtri anodyni, ana drachmas duas. M. de qua quadraginta, vel quinquaginta guttæ pro doſi ſumendæ.

Cautelæ & Obſervationes Clinicæ, cum Methodo medendi Speciali.

§. I.

Regimen ſit temperatum & æquale. MAximum periculoſis hiſce febribus rite medendi momentum, regimine continetur congruo. In hoc primum eſt, ut æger ſemper in æquali & temperato calore detineatur per totum morbi decurſum. Sub nimio enim æſtu diſſolutorius in ſanguine motus magis intenditur, alvus ſiccatur, anxietates augentur, impuri & ſalſi acres humores acuuntur, vires exhauriuntur, ſudor fit juſto copioſior & cito nimis majorique copia, ſine emolumento, ad cutem propelluntur exanthemata. Frigore autem improvide admiſſo, præſertim ad pedes, perſpiratio facile cohibetur, ma-

cula

culæ & exanthemata retroaguntur, tormina in ventre & diarrhoeæ cum singultu inducuntur & criticæ evacuationes turbantur. Et ab inæquali regimine ac subita aeris calidi in frigidum, vel contra mutatione, eadem fere, quam ex frigido accidunt incommoda. Interim quia aer impurus continuo haustus inspiratione, viribus infensissimus, cavendum, ne æger in humiliori conclavi vapido aere pleno decumbat, sed aer potius morbidis exhalationibus fœtus, provide emittendus & purus admittendus.

§. II.

Perspiratio custodiatur. Dein summo providendum est studio, ut corpus in æquali semper maneat perspiratione & quo cutaneum cribrum, in his morbis admodum sensibile, cujus tamen beneficio optime peccantis secretio fit atque excretio, in æquabili semper servetur tono. Hinc fugiendæ omni modo mutationes linteaminum, indusiorum & stragulorum, nec non transitus ex uno lecto in alterum. Ego quidem hanc ob causam interdicere soleo, ut ægri crebro surgant, quin tempore critico & quo exanthemata prorepunt, presertim si debiles admodum decumbentes, præcipio, ne lectus sternatur, nec, si linteamina nimis madida, nova injiciantur, sed trita antea & exsiccata probe. Est quoque admodum salutare corpus involvere tunicæ talari manicatæ quam vocant *einen oddelasrot* pedesque tibialibus induere sicque in lecto decumbere, quo omnis auræ frigidioris accessus arceatur.

§. III.

Situs erectus vitãdus Tum vitandus erectus corporis & capitis, tam in, quam extra lectum situs, tanto magis, ubi pulsus debilis & summa virium prostratio, nec non ubi morbus in vigore. Inde enim ob debilem cordis pulsum non sufficiens sanguinis copia perpendiculari via ad caput pelli potest, lipothymia facile obrepit, imminuitur, vel sistitur cordis & sanguinis motus, omnes motus ad interiora vertuntur, fibrosa & tubulosa cutis substantia contrahitur, materia exanthematica, pejoris nunc quam antea indolis, retropellitur, & ad nervosas partes delata, convulsiones, deliria, vel etiam sphacelationes funestas paullo post suscitat. Id quod plurimis exemplis habeo confirmatum & uberius meo ex consilio excussum est in dissertatione *de situ erecto in morbis periculosis noxio*.

§. IV.

Animus sit trãquillus & erectus. Porro animus tranquillus & erectus servandus omnesque occasiones præscindendę, quæ ad metum pusillanimitatem, iram, vel terrorem ęgrum permovere aptæ. Mens potius solatio & salutis spe erigenda; quam mortis periculi denunciatione dejicienda. Ego certe novi febribus ejusmodi decumbentes, qui forsan non fuissent mortui, nisi a Theologis & Medicis intempestiva mortis prædictione & inculcatione, horror & metus ipsis fuisset incussus ingens, omnibus postea illico in pejus mutatis.

§. V.

alimẽta vitentur. Præterea neque in principio, neque in declinatione, multo minus in statu morbi, laborantes onerare decet alimentis, quæ ex carnibus, ovis & pinguibus parata, uti sunt illa juscula sic dicta confortantia, *die Krafft Bruben*. Non enim non in manifestum damnum cedere possunt, quia præsente jam virium defectu & humorum impuritate, vires magis aggravant, cruditates generant, materiamque & fomitem morbi augent. Memori potius mente tenendus verissimus ille practicus *Hippocratis* canon: *corpora impura quo plus nutriveris, eo magis læseris*. Mihi quam plurima nota sunt exempla eorum, quibus remittente morbi & symptomatum atrocia, præpostera liberalitate cibi alibiles oggesti, cum præsentaneo damno, subsequente mox anxietate præcordiorum, inquietudine, virium debilitate, quin ipsa morte.

§. VI.

§. VI.

Pharmaca valida nocent.

In medicamentorum autem usu, ceu perpetuum axioma tenendum, nunquam validiora commoventia & volatilia, emetica, purgantia, diuretica, nec non sudorifera nimis spirituosa & expellentia, esse propinanda. Nihil enim vi & impetuose hoc in morbo agendum, in quo naturæ quam maxime viget opus, cui omne nimium inimicissimum, temperata vero & moderata amicissima.

§. VII.

Medicamenta opportune danda.

Deinceps quum hæ febres habeant certos suos typos, suas perodos, certis temporibus exacerbationes & remissiones; multum omnino refert, ut Medicus hæc tempora & medendi opportunitatem observet. Quod si non facit, plus damni, quam emolumenti affert. Res enim in medendo maximi momenti, ut quis sciat, quæ tempore exacerbationis, ante, & post hanc, sub declinatione & remissione, danda. Paucis igitur in genere notari velim, quod sub æstu & symptomatum intensione, humectantia, diluentia, pulveres absorbentes nitrosi, superius descripti, nec non acidula, cum valde moderato externo regimine propinare expediat. Finito vero paroxysmo, quando cutis laxa, mollior & ad excretiones disposita, analeptica, excitantia, vel, si opus bezoardica, perspirationem moventia, nec non infusum theiforme ex veronica, scordio & liquiritia, exhibere decet. Et quum alvi fluxu sæpius solvi soleat morbus, is utique nunquam sistendus præsertim circa tempora critica, nec adstringentibus, nec sedativis, nec opiatis, sed si natura ad hanc excretionem inclinant, nec tamen rite succedit, secundanda potius eadem tutissime per laxans mannatum, supra descriptum & tamarindinata.

§. VIII.

Corporis temperamento accommodanda.

Quia etiam corpora ægrotantium non sunt unius ejusdemque indolis ac temperamenti, sed in quibusdam motus vegetiores & intensiores, humores quoque calidiores & agiliores; in aliis vicissim motus languidiores & tardiores, ac humores lentiores magisque viscidi; curate utique hæc a prudenti Medico discernenda cum humorum quantitate, & motus ubiq; ad temperamentum convenientem proportionem & æquilibrium reducendi. Hinc ubi nimius æstus internus & externus, oris siccitas cum siti & inde vigiliæ nimiæ pertimescendæ; ibi nitrosa & potus diluentes, crebrius, sed moderate, offerre expedit. Contra ea, quando in temperamento segni, phlegmatico, meticuloso, mitis admodum calor, sitis nulla, pulsus debilis & languidus, cum virium prostratione, somnolentia mentisque torpore, a refrigerantibus abstinendum & analepticis potius ac bezoardicis essentiis, crebrius itidem, sed parcius datis, pugnandum. Quum impuritas sulphurea & acetosa in humoribus peccat & exanthemata magis ad rubræ purpuræ naturam accedunt, pulveres bezoardici fixiores, item diluentia, demulcentia, emulsiones & liquor noster anodynus mineralis omnibus fere palmam præripiunt. Et in vappescentia sive corruptione lymphæ acetosa, accedente ea propter alba purpura, præter fixa diaphoretica, liquor bezoardicus *Bussii*, cum liquore anodyno, proficuus.

§. IX.

Symptomatibus medendum.

Quamvis autem in periculosis hisce febribus, non adeo scrupulosa symptomatum ratio sit habenda, sed potius affectus primarii, cujus hæc effectus & producta; quandoque tamen necessarium est, ut imminentia eadem arceantur, vel periculum quod præsentia minantur, avertatur. Ex his sunt cephalalgię atque deliria, ad quæ declinanda optimum utique est domesticum remedium, pullos columbarum, vel gallinarum recenter discissos, capiti raso applicare, vel epithema ex pane, cum sale, nitro, camphora, oleo ligni Rhodii & nucleis cerasorum vel persicorum, fronti atque temporibus circumponere. In animi deliquiis, vomi-

vomitu, singultu, sincope, cardialgia & summis angustiis, emplastrum ex theriaca, oleo nucistæ expresso, camphora, balsamo Peruviano, croco, oleo de cedro & pauxillo spiritus vini, præcordiorum regioni applicandum. In faucium ardore & siccitate, gelatina cornu cervi, cum succo limonum & saccharo cantho, sirupus diamoron, nec non oris collutio cum decocto ficuum, sirupo diamoron & nitro, opem ferunt egregiam. Urgente sopore, fricentur suræ & plantæ cum aceto rutaceo, vel vesicatorium nostrum temperatum, magnitudine dimidii thaleri, suris apponatur. Et si purpura retrocedens anxietates facit & inquietudines, liquor bezoardicus *Bussii*, vel liquor cornu cervi succinatus, cum spiritu nitri dulci, vel liquore anodyno minerali, ex usu. In tussi oleum amygdalarum dulcium & croci extractum.

§. X.

Excretiones moderandæ. Inter excretiones quæ metum incutiunt, est sanguinis per nares stillicidium. Prodit hoc sanguinis ad caput jam infirmum congestionem, ex spasmis inferiorum. Hinc si proportionatus & moderatus est fluxus, cum sanguinis in corpore abundantia, non adeo nocet, sed potius graves capitis affectus avertit, id quod tamen rarius evenit. Quando vero paucæ tantum sanguinis guttæ stillant, nullum inde levamen, sed potius presagium delirii & inflammationis faucium. Et ubi effusius manat, vires prosternuntur, excretiones cutaneæ ad interiora restringuntur & exanthemata quæ adsunt non sine discrimine disparent. Ad avertendum igitur sanguinis ad caput confluxum, pedes semper in moderato calore & madore servandi omneque frigus arcendum. Hunc etiam in finem conducibile vesicatorium, nostra ex inventione temperatum, nec nimis dolens, suris apponere alvumque servare apertam, vel per temperate nitrosa, moderate & crebro data, vel clystere, vel infuso mannato. Et eadem quoque juvant, si hęmorrhagiæ nimiæ. Ubi vero parcius justo nares stillant, sanguis tamen, testibus oculis rubicundis, torvis & arteriis temporalibus valide pulsantibus, ad caput impetuosius confluit, præter jam dicta revellentia, derivantia & cucurbitulas nuchę admotas, stillicidium proritare expedit, vel per intrusum naribus stramineum culmum, vel scarificatorio instrumento. Ubi nimius alvi fluxus, pulveribus bezoardicis aliquot tantum grana corticis chacarillæ admiscenda, externis tamen potius, quam internis excretio moderanda & abdomen balsamo stomachali ex oleo nucistæ expresso, menthæ & balsamo de Peru inungendum. In sudore effusiori stragulorum calor quam maxime evitandus, & abstinendum a potu infusorum theiformium, ac usurpandæ species de hyacintho cum nitro. Et si vomitus & singultus urgent, præter commendatum externum linimentum, liquore anodyno cum liquore bezoardico, nihil efficacius.

§. XI.

Venæsectio in exanthematicis hisce febribus cum summa circumspectione administranda. Magis enim ad præservationem facit, quam ad curationem. Hinc in gravidis & feminis, quæ nimiis sanguinis per uterum profluviis obnoxiæ, quum tempus vernus & hiemis præcessit nimis rigida, non sine fructu sanguis mittitur, id quod etiam tenendum de iis, qui purpuræ scorbuticæ patent, & morbi hujus insultum metuunt. Vicissim, ubi jam virium enormis lapsus, morbus ex cacochymia ortus, jam præsens est, catarrhosæ affectiones complicantur, febresque ob aerem vappidum nebulosum malignę & putridæ grassantur, plane a sanguinis missione abstinendum. De primam regionem vacuantibus monendum: quod si morbus invadit corpus, cujus ventriculus, copia alimentorum, præsertim incongruorum, recenter farctus, *V. S. emetica & vesicatoria cum distinctione usurpanda.*

ctus, tartarus emeticus, in infuso mannato ad unum, vel duo grana datus, eximie sit proficuus. Nam licet ejusmodi pharmacum vacuans malignitati non directe resistat, quia tamen materiam & fomitem morbi subtrahit, multum omnino facit ad curationem ipsam. Sed si quid movendum, heic maxime, sapienti *Hippocratis* effato, movendum in principio. Vesicatoriis multum in his febribus tribuunt plures. Ego vero ita censeo: habent locum si metus retrocessionis exanthematum, si natura corporis tarda in excretione, sopor & torpor adest: Tum novi, a vesicatoriis brachiis, vel suris appositis, mox totum corpus purpura rubra vel alba fuisse consperfum. Sed nostrum temperatum hic etiam commendamus vesicatorium.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Febris Maligna Petechizans anno cIↃIↃcxcIIx. Halæ Epidemica.

Constitutio aeris præcedens insalubris.

Varium admodum, maxima tamen ex parte nubilum & pluviosum cœlum autumno anni superiori sæculi xcIIx. regnarat, hieme quoque præter morem tepida & humida, autumno fere similis fuerat, & ver subsequentis anni 99. pariter justo calidiorem & humidiorem habuerat aeris statum, ventis semper fere ex austro spirantibus. Hæc autem præternaturalis diuturna & insalubris temporum anni constitutio pessime mortalium affecit corpora. Inde quippe fibræ motrices nimium laxatæ, succorum spirituascentia depressa, vitalis humorum progressus multum retardetur, sed & excretiones, potissimumque omnium saluberrima perspiratio, turbatæ, omnibus succis impuritas ad corruptionem prona inducta corporibusque magna ad morbos dispositio ingenita. Exceperunt igitur varii morbi, partim putridi & maligni, partim a seri redundantia & in locis glandulosis stasi pendentes. Inter eos, qui populares habuerunt circuitus fuerunt variolæ & febres malignæ petechizantes. Nimirum circa æquinoctium autumnale anni 98. cœpit variolarum morbus, & per sex fere menses tanta institit vehementia, ut vix ullus, qui ipsum nondum expertus, maneret immunis, uti quidem superius *capite* 7. *pag.* 162. *seqq.* enumeravimus. Circa æquinoctium autem vernale anni 99. gravior adhuc prodiit lues, adultis præcipue infesta, stragem edidit haud levem, febris nempe maligna, petechiis variisque exanthematibus comitata, cujus genium, ingressum atque decursum, ex propria attenta observatione jam fusius paulo delineabimus.

Quos invaserit morbus & quibus capitalis.

Scilicet invasit hic morbus ratione ætatis, maxime juvenes & viros, tenellis, puerili ętati & senibus pepercit: ratione sexus majorem edidit stragem in maribus, quam feminis. Dein infestavit potissimum personas constitutionis sanguineæ, item sanguineo-phlegmaticę, nec non sanguine abundantes, obesos, habitu corporis laxioris, spongiosioris & venis plurimis, angustis tamen & exilibus distincti. Graciliores autem, cholericos & illos, quibus fibræ magis strictæ & venæ amplæ, non tam frequenter eodem affecti. Infensissimus, immo lethalis fuit iis, qui ex nimia intemperantia, præsertim vini generosi abusu, nimia voracitate & crebrioribus animi commotionibus, sanguinis impuritatem & cacochymiam sibi contraxerunt, vel ex morbis progressis, aut aliis causis corpus obtinuerunt jam imbecille. Sine contagio ipsum hunc morbum fuisse subnatum & intus progeneratum, frequens docuit experientia. Contagii autem vis non in omnes promiscue se exseruit, sed maxime in vicinos atque dispositos, ita ut plures iisdem in

in vicinos atque dispositos, ita ut plures iisdem in ædibus simul ægrotarint. Rarissimi fuerunt ex peregre accedentibus qui lue infecti.

Symptomata essentialia. Omnes autem, quotquot corripuit hic morbus, hisce affecit pathematibus, ex quibus, ceu pathognomonicis signis, cognoscendus ruit. Insignis & subita statim inter initia & per totum decursum morbi durans, adfuit virium jactura atque prostratio, & tanta lassitudo & gravitas detinuit membra, ut ægri præ debilitate nec corpus movere, nec recta statura incedere potuerint, sed illico vertigo, vel leve animi deliquium, non sine insigni vitæ discrimine, accesserit. Pulsus dein arteriarum deprehensus debilis, parvus, frequens tamen, interdum majori, interdum minori celeritate, & inæquabilitate micans. Calor porro utplurimum visus remissior & minor, sitis quoque non adeo magna & urina sanorum simillima, sed vigilia, aut in aliis somnolentia, perstitit continua.

Quoad temperamenta diversa. Pro temperamentorum tamen ætatumque diversitate, nec non rerum externarum accessione, discreparunt symptomata. In sanguineis confusus & inconstans fuit decursus, dorsi autem dolor major, anxietas præcordiorum gravior, cephalalgia acutior, cum faciei & oculorum rubore, vigilia & delirio, maculæ etiam rubræ affatim in iis fuerunt conspicuæ. Qui sanguinem mobiliorem & biliosum aluerunt, sub strictiori corporis habitu, majorem experti sunt ardorem externum, vigiliam cum æstu, corporis jactatione & inquietudine; accessit etiam in his loquacitas, faucium inflammatio, delirium, oculis simul protuberantibus, ferocibus atque splendentibus. Qui laxiorem & obesum corporis gesserunt habitum, cum sanguine copioso, serovifcido scatente, non adeo mordaci calore, nec siti, nec inquietudine affecti sunt, sed somnolenti, debilissimi & morose taciturni jacuerunt. Somnus vero utplurimum fuit turbulentus, variisque absonis insomniis interturbatus, a quo male habuerunt & expergefacti leviter utplurimum delirarunt. In melancholicis similia observata symptomata.

Nec non excretiones & quidē diarrhœas. Quoad excretiones etiam diversa annotata phænomena. In nonnullis per totum morbum diarrhœa moderata neque insalutari spumosa & variegati coloris secesserunt. Plurimis accidit id circa dies criticos, septimum, nonum, undecimum, vel decimum quartum, cum copioso sudore, ac critica quam maxime salutaris fuit excretio. Quin, non tantum hoc tempore, sed & alio, quo similes continuæ putridæ febres grassatæ, notavi, semper magis e re ægrorum fuisse, quando alvus lubrica & fluxa, quam si obstructa. Tum enim majores anxietates, cephalalgiæ, inflammatorii faucium affectus, vel purpura alba, cum vitæ discrimine successerunt.

Sudores Sudorum ratio non fuit ubique eadem. Continui quippe & per totum morbum manantes, morbi malignitatem, naturæ imbecillitatem infelicemque significarunt eventum. Lenis autem sudor & mador continuus boni ominis præbuit signum. Quando etiam ægri nono, vel undecimo die copiosius sudare cœperunt, præcedente, vel etiam erumpente simul alvi fluxu; symptomata multum remiserunt, animi rediit vigor atque constantia, nec non pulsuum æquales ictus, cum optata spe sanitatis. Nec quisquam fere morbum hunc evadit periculosissimum, quam diarrhœa, vel sudore, vel utroque simul. Interdum tamen effusius & longius manavit sudor, ad hebdomadem fere, ac vires exhauriens hectici morbi motum incussit.

Hemorrhagias Narium hemorrhagia largior ex voto non cessit, præsertim crebrius repetens; vidimus tamen, & in principio copiosam, cum diarrhœa simul erumpentem, sine vitæ periculo. Mensium quoque fluxus liberalis admo-

modum tertio, vel quarto morbi die prodiit, innoxius tamen. Sanguinis vero per ani venas stillicidium, quantum quidem novi, visum est in nemine.

Urinæ Urinæ utplurimum fuerunt sanorum similes, interdum tenues & turbidæ ac pallidę, sine sedimento, quod circa decimum quartum, immo vigesimum diem, cum aliis faustis præsagii signis, comparuit. A nonnullis tamen urinæ statim post emissionem turbidę redditę, non sine fœtore. In quibusdam tertio statim morbi die effuse secessit, succedente gravativo simul capitis dolore, torpore mentisque stupore ac turbatione, quæ accedente die septimo copioso sudore, feliciter evanuerunt & ægri servati. Quidam vicissim, maximeque ii, qui diarrhœam, vel vomitum frequentem experti, per aliquot dies parcissime reddiderunt urinam, limpidam instar aquæ.

Vomitû Vomitum cum singultu per totum fere morbi cursum observavimus lethalem. Conatus autem ad vomendum fuit frequentior, præsertim post assumta medicamenta, vel quando ægri ante morbi insultum gravi terrore perculsi, aut in principio emeticum assumserunt validius. In nonnullis peculiare hoc funesti ominis symptoma visum, quod liquidum assumtum & in stomachum delatum, accedente leviore corporis commotione, vel erectione tantum, iterum in os cum murmure ac borborygmo ascenderit, ac limpidus humor, duo fere cochlearia complens, eructatus. Vidi inprimis hoc cum singultu per aliquot dies in viro honorato, in quo instituta post-mortem sectione, hepar in concava parte plane putridum, nigrum, instar picis, nec non in diaphragmate, duodeno, & parte pylori, sphacelosa comparuit corruptio.

Et exanthemata. Exanthematibus quidam plane caruerunt, quidam confertim obsessi. Hæc in nonnullis antequam lecto affigerentur, quum adhuc nonnisi de languore conquererentur, inter initia statim comparuerunt, minus fausto eventu. In aliis circa diem septimum, vel nonum in conspectum prodierunt, bono cum omine. Occuparunt autem utplurimum collum, dorsum, femora, parcius abdomen pedes & manus, rarius etiam faciem, in uno tamen circa frontem, tempora & mentum rubicundæ admodum conspicuæ fuerunt maculę petechiales. Meliores fuerunt parvę & rubrę, pejores magnæ, lividæ, & ad viridem, vel violaceum colorem accedentes. Præterea in iis, quibus alvus tensa erat & dura cutisque sicca & arida, nono inprimis, vel decimo morbi die, quum petechiæ disparere inceperunt, maximis cum anxietatibus, extremorum refrigeratione summaque virium & animi defectione, successit exhantema pessimi moris miliare, purpura nempe alba, multosque tam antequam prodiret atrocissimis symptomatibus, quam etiam postquam prodiisset, ob vires penitus jam fractas, interfecit.

Signa mala. Rarius morbum evaserunt, continua mortis formidine detenti, nec non qui medicamenta respuerunt, qui obesi fuerunt & copiosum ac impurum aluerunt in venis sanguinem. Funesti ominis fuerunt sudores frigidi, cum pulsu frequenti, debilissimo, & intermittente, respiratione intensa, & accisa, deliriis, convulsivis motibus, seu tendinum in manuum carpis contractione. Delirium nunciarunt oculi feroces, cum rubedine & illacrymatione, sitis defectus, inquietudo & jactatio corporis, pulsus celer & faciei inflatio. Pessima quoque macularum retrocessio, quæ vel admisso improvide frigore, vel terrore incusso, vel corpore diutius erecto, inducta. Hac enim facta, mox summa debilitas, corporis refrigeratio, respiratio anhelosa & anxietas præcordiorum gravissima, cum vitę discrimine.

bona. In bonis vicissim fuerunt, quietus corporis decubitus, mentis constantia, sitis, somnolentia, macularum die septimo demum, vel nono processus legi-

gitimus, alvus liquida, surditas circa diem criticum eveniens & aliquamdiu perdurans, idque maxime in iis, qui habitu fuerunt graciles, tenues, cum fibris strictioribus.

Eventus. Qui mortui, die utplurimum undecimo, nonnulli tamen etiam septimo, diem obierunt. Qui autem sanitatem recuperarunt, die undecimo, vel etiam decimo quarto, quin decimo demum octavo, virium restaurationem & symptomatum remissionem sunt experti. Sex tamen plerumq; hebdomadum spatio, antequam perfecte sanarentur, opus habuerunt, ac medio quippe tempore febris soluta est, & reliquum, tam ad tollenda supervenientia accidentia, quam ad vires recolligendas impensum.

Victus & regimen. In regimine commendata usura aeris sereni, limpidi, puri, temperate calidi; hypocausta enim nimis calefacta, vel excessivus calor a stragulis, semper fere, vires exhauriendo & excretorios actus turbando, nocuerunt. Cibi, præcipue solidi, admissi nulli, sed in declinatione & post illam, tantum liquidi & facilis solutionis assumti. Usus vero ciborum liberalis etiam nutrientium & jusculorum sic dictorum confortantium, particulis oleosis alibilibus fœtorum, præsentissimum attulit damnum, inprimis circa dies criticos, in statu, morbi, aut præsentibus evacuationibus criticis, & inde mox major virium jacturã cum excretionum turbatione inducta. Quin novi, largiorem ciborum solidorum declinante morbo usum, gravem peperisse recidivam. Nihil autem fere magis nocivum fuit, quam situs erectus. De quo quidem silent practicorum libri; ego vero non tantum in hoc, sed & aliis malignis & acutis exanthematicis morbis notavi multoties, quod si ægrotantes diutius corpus in erecta servarint statura, sive surgentes, sive in lecto sedentes; vehementia morbi mirifice increverit, quin ipsa mors exceperit. Inde enim illico summa affecti debilitate & animi quasi deliquio, anxietate præcordiorum, extremorum frigore & maculæ in cute conspicuæ evanuerunt, cum vitæ periculo. Neq; hoc, uti vulgo creditur, ob admissum frigus accidit, sed iis etiam, qui in calore detenti, & omnis frigoris accessu probe sunt defensi, ob languidiorem sanguinis ex corde perpendiculari via ad caput pulsum.

Calida alexipharmaca nocuerunt. Ex medicamentis alexipharmaca, salia volatilia, bezoardica calida, & spirituosa, licet ceu efficacissima vulgo commendentur, plus damni, quam emolumenti attulerunt, præsertim liberalius & cum calido regimine exhibita. Dissolutionem enim sanguinis elementorum promoverunt & ob id majorem petechiarum fecerunt copiam; vel cephalalgias etiam, anxietates, inflammationes, vel etiam sudores copiosos, suscitarunt. Quin novimus his ad præservationem cum regimine assumtis, mox ipso contagio corpus fuisse affectum. Fuit tamen, ubi hæc volatilia alexipharmaca analepticis mixta, moderate & caute usurpata, opem tulerunt egregiam, tum nempe, ubi ex macularum retrocessione, vel corporis, sive ex terrore, sive ex frigoris externi admissione, aut statura erecta, refrigeratioue, anxietas, & debilitates infensissimæ subsequutę. Suasimus etiam moderatum horum usum statim in principio, quum circulatio sanguinis adhuc in vigore esset, quo magis materiæ peccantis portio cum fructu dissipata. Sudoriferum tamen non simul injunximus regimen, nec iis usi sumus in plethoricis & cacochymicis. Neque minus eo tempore, quo crisis institit, vel etiam jam adfuit, bezoardica volatilia in moderata dosi, criticas evacuationes, debilem & languidum motum resuscitando, egregie secundarunt. Cauti tantum fuimus & parci, ne nimios sudores efficeremus & ad lentas febres induceremus dispositionem.

De V.S. Sanguinis missio ad arcendum morbi incursum proficua observata, in corporibus plethoricis & quibus sanguinis evacuationes tam spontaneæ,

quam artificiales consuetæ. Contra ea, quando jam debilitas & virium prostratio insignis adfuit, minus feliciter cessit venæ sectio. Non enim putredinem tollere apta fuit, sed corpora inde magis potius debilitata, ut morbo superando facta imparia.

De vomitoriis, vesicatoriis & opiatis. Vomitoria lenia in iis, quibus prima corporis regio vitiosorum humorum copia obsessa, præservationis ergo ante insultum morbi, opem tulerunt exoptatam. Novi etiam ipso in morbi principio eadem præfuisse, verum circa morbi progressum ac statum, continuum vomendi desiderium, nauseam, ardorem circa regionem cordis & anxietatem cardialgicam suscitarunt, vel potius hisce malis præbuerunt causam. Vesicatoria ab aliis nobis eximie laudata, in statu morbi, ubi delirium vel sopor, & convulsiones ægrum afflixerunt, cervici admota. Opiata omniaq; soporifera rejecimus, propter pulsum debilem & motus vitales jam languentes, quippe quæ vires magis debilitando & excretiones retardando, majorem efficiunt malignitatem & ad mortem aditum parant placidum quidem, sed certum.

Materia medicamentorum. Materia vero eorum, quæ a nobis usurpata & salubria deprehensa, fuit hæc: ex aquis, florum sambuci, acaciæ, tiliæ, ulmariæ, rosarum, herbæ scordii, scabiosæ, cardui benedicti; ex sirupis: acetositatis citri, granatorum, cum julepo rosarum; ex pulveribus: mater perlarum, antimonium diaphoreticum, lapides cancrorum, succinum, terra sigillata, cornu cervi ustum, philosophice præparatum, nitrum purum, ex alexipharmacis: camphora, essentia & extractum scordii, vincetoxici, mixtura simplex, spiritus & tinctura bezoardica; ex acidis: spiritus vitrioli philosophicus & nitri dulcis; ex humectantibus: decoctum scorzoneræ, rasuræ cornu cervi, item gelatina cornu cervi; ex analepticis: aqua florum aurantiorum, oleum citri recens cum saccharo, confectio alkermes, de hyacintho, balsamus noster vitæ externe; ex antispasmodicis: essentia castorei, cinnabaris, spiritus cornu cervi succinatus.

Medendi methodus. Ex his varii generis formulę pro circumstantiarum ratione concinnatæ & methodus iisdem utendi ita instructa: in principio morbi pulvis bezoardicus, cum nitro & pauxillo camphoræ remixtus, iterato aliquoties exhibitus; per morbi dein progressum & statum, mixturæ ex aquis temperatis, diaphoreticis, analepticis, antispasmodicis & pulveribus cordialibus bezoardicis cum succo citri aliquamdiu datæ. Potui inditum nitrum, vel spiritus vitrioli philosophicus, aut clyssus antimonii sulphuratus, qui alvum fluidam servat. Et frequens potus decocti cornu cervi citrati, item radicis scorzoneræ, calidus & frigidus, admodum proficuus notatus. Circa diem criticum leniora alexipharmaca & quæ sudorem promovere poterant adjecta, quando natura ad sudorem movendum se armavit & non suffecit. Hinc vel mixtura, vel tinctura bezoardica, vel essentia scordii, mixturis indita.

Symptomatum medicatio. Hæc optima & securissima fuit medendi methodus & plus quam centies probata. Symptomatibus autem hac obviam itum ratione. In nimio vomitu, anxietate præcordiorum, enormibus diarrhœis & ventris torminibus, externe theriaca cum oleo nucis moschatæ expresso, camphora, oleo caryophyllorum & balsamo Peruviano mixta, regioni stomachali apposita. In diarrhœa etiam nimia vires exhauriente usurpatur pulvis bezoardicus nitrosus, cum momento camphoræ & theriacæ cœlestis. In phrenitide & acuto capitis dolore cum fructu externæ admovimus spiritum vini camphoratum & salis ammoniaci, cum oleo rutæ, lavendulæ. Si alvus nimis adstricta, vel tormina in ventre afflixerunt, expertissimi fuerunt clysteres lenientes, vel pure oleosi. Ad erigendas vires, spirituosa, confortantia, aromatica

ex-

externe pulsibus & scrobiculo cordis apposita vel naribus suscepta, opem tulerunt egregiam. Ad fallendam sitim egregium fuit electuarium, ex saccharo Canariensi & spiritu nitri dulci.

Præservatio. Qui demum ab epidemica hac lue sibi metuerunt, ii prudenti Medicorum consilio defensi purgationibus lenioribus, pilulis nempe ex extractis balsamicis amaricantibus, rhabarbarinis & aloeticis. Plethoricis sanguinis subtractio rite administrata. Ad sanguinem vero fluxilem servandum, & dyscrasiam cum malignitate arcendam, commendari meruit infusum veronicę & scordii, omnibus individuis accommodum. Accedere præterea debuit decens vivendi ratio, cibus & potus esse moderatus, temperatus nec varius; abstinendum ab affectionibus animi, vires omni modo custodiendæ, corpus omni modo a refrigeratione defendendum, & ipse aer humidus vapidus corrigendus accensione lignorum & gummatum resinosorum.

OBSERVATIO II.

Constitutio aeris & morborum epidemicæ anni 1728. Ego quidem per omnem vitam non facile memini, ullum annum adeo, quoad tempestatum aerisque constitutionem, ab ordinario statu declinasse & quasi præternaturalem fuisse, quam elapsum 1728. Etenim Martio jam mense cœlum regnavit præter morem calidum & subsequentibus mensibus calor cum siccitate adauctus sicque ad medium usq; Septemb. duravit. Intervenerunt tamen subinde dies & noctes frigidæ admodum & rigidæ, quibus adeo in contrarium mutatus subito aeris habitus, ut præcipitante etiam Aprili noctu in glaciem a gelu aquę densarentur. Autumno postea tempestas ingruit ac perstitit humida, & frigidiuscula fœcunda. Sub finem demum, Decembri & Januario sequenti, successit præter consuetudinem algidissima hiems, ita ut gelu 6. 7. 10. 12. & 13. Januarii die, intensissimum illud post hominum memoriam anni 1709. si non superaret, certo tamen ęquaret. Frigidissimam autem hanc tempestatem subito iterum excepit lenissima australis die 14. aura, quę copiosissimam nivem cum glacie mox liquavit, interspersis subinde pluviis. Mira etiam sub hac cœli vicissitudine observata argenti vivi in barometro, ratione descensus & ascensus, crebra & quotidiana fere mutatio, qualem me per 30. annos vix unquam vidisse recordor, adeo etiam, ut vel una nocte, a vigesimo septimo gradu, ad duodecimum, quin octavum delaberetur; luculento indicio, non modo valde subitam ratione caloris & frigoris in thermometro, sed etiam gravitatis aeris, mutationem ac varietatem factam fuisse. Hęc autem insolita & peculiaris aeris annique temporum constitutio, non potuit non ingentem etiam mutationem animantium & maxime humanis corporibus inferre, functiones tam vitales, quam naturales, potissimumque secretorios & excretorios actus, turbare atque prævertere, & materiam & dispositionem ad diversi & insueti etiam generis morbos ingignere. Hinc igitur factum est, ut non modo in universa Germania, sed & Belgio, Anglia & alibi, tam uberi proventu enati morbi, quam vix alio tempore visum unquam. Decurrente quippe vere, æstate & autumno, febres variæ intermittentes, tertianæ simplices, duplices & continuæ, quartanæ simplices & duplices, crebrius recidivantes, valde anomalæ & irregulares, in quibusdam malignitatis speciem referentes, contagio infestæ, sæpe purpuraceo exanthemate stipatę, prodierunt affatim. Variolæ quoque & morbilli non siluerunt, & quidam præterea diarrhœa & dysenteria affecti. Octobre vero & Novembre appetente desierunt intermittentes irregulares & successerunt catharrales, pro diversitate & impuritate corporum, plus minus benignę vel malignę, ac

ac per Decembrem etiam ac Januarium infestarunt, factæ simul contagiosæ, cum exanthematibus, petechiis spuriis ac purpura. In plurimis cum horripilatione, virium prostratione, contusivo artuum dolore, temulentia capitis, juncta raucedine, gravedine & pectoris infarctu, inceperunt, & quotidie circa noctem, quę utplurimum insomnis fuit, major facta inquietudo cum æstu. In spurcis admodum corporibus, quarto, vel etiam septimo die comparuerunt exanthemata, petechiæ maxime spuriæ & purpura alba, vel rubra, vel utraque simul, modo cum, modo sine levamine. Optime potius morbus solutus vel sudore largo, vel alvi fluxu, vel copioso screatu. In benignioribus catarrhalibus cum violenta & convulsiva tussi, faucium tumore, quandoq; exulceratione pectoris copioso infarctu, parotidum, quin erysipelaceo faciei tumore, ego diluentibus, sanguinis ęstum & acrimoniam temperantibus cum fructu sum usus. Evacuationem alvinam per infusum usitatum mannatum movi, quod sine ulla molestia sex, vel septem sedes proritavit, humorumque a pectore, faucibus & capite impetum efficaciter derivavit. Et postea pulveribus diaphoreticis cum pauxillo extracti croci, nec non infusis theiformibus, cura ex voto absoluta. In iis autem febribus, quæ genii minus benigni visæ, eadem, quam supra expositum, ratione, medicationem institui.

Historia febris petechialis spuriæ cũ purpura alba. Ex his quibus exanthemata juncta, memorabilis potissimum petechialis mitior, cum purpura alba, cujus historiam, inprimis ex observatione numerosissima praxi occupati Medici, sigillatim percensere, operę erit pretium. Cœpit scilicet hęc in plurimis cum horripilatione & subsequente ęstu mitiusque per duos aut tres primos dies afflixit, ita ut ægri non penitus lecto affigerentur, sed tantum de doloribus tensivis in dorso & artubus, capitis temulentia, virium appetitusque prostratione conquererentur. Nonnulli conatum vomendi, quidam etiam vomitus experti, plerique tamen primos hosce dies somnolenti, dormiturientes magis, quam vigilantes, transegerunt. Accędente autem quarto die, motus febriles graviores accesserunt & vix sequenti mane tantisper remisit æstus, simulque ipso hoc die in quamplurimis sanguinis per nares erupit stillicidium, ac paullo post sub leni madore prodierunt etiam petechiæ. Fuerunt præterea in plerisque quibus alvi circa hoc tempus obtigit lene profluvium, ad septimum usque diem, quin quandoque undecimum durans, quod morbi vehementiam imminuit magis, quam adauxit. Absoluta macularum eruptione, in junioribus potissimum, minus meticulosis & de vita solicitis, febris postea, sub levi mentis turbatione, placide & tranquille decurrit & circa decimum quartum diem ad faustum exitum pertingit, tantum quod in quibusdam tussis & surdaster status per octo, vel plures dies durans, remansit. Quod si autem post exanthematum efflorescentiam febris impetus cum deliriis increvit, potius, undecimo, vel decimo quarto die certo exspectanda fuit purpura alba. Quæ priusquam comparuit, ægri summa præcordiorum anxietate, insomnia & stricturis circa collum sunt affecti, ut conquererentur fauces strangulari, se cistę esse inclusos, teneri in alieno conclavi & inter peregrinos versari, rogantes, vincula ut laxentur ipsique suis & quieti redderentur &c. Quod si tamen sub hoc angore & pathematum vehementia purpura in conspectum venit & deliria cum reliquis symptomatibus postea cessarunt, & hi feliciter evaserunt. Sed quibus circa 9. diem tendinum subsultus, motus tremuli, respiratio anhelosa, involuntaria urinæ & alvi excretio acciderunt, licet etiam demum purpura prorepęret, decimo, undecimo, vel decimo tertio die sub convulsivis motibus obierunt. Medendi hisce febri-

bribus methodus fuit hæc. Adultis & qui venæſectioni aſſueti, ſimulac conqueri cœperunt, ſanguis ad ſex, vel octo uncias ſubtractus in pede omnibuſque quies, moderatus calor & abſtinentia injuncta. Conclavia ſemper in æquali tempore ſervata, nulli, quam poſcenti, cibus datus, potus vero ex cereviſia tenui tepidus & parcus hauſtibus pro lubitu unicuiq; conceſſus. In medicatione, rejectis expellentibus & alexipharmacis, ternis ſingulis horis, exhibitus pulvis temperans, ex abſorbentibus, tam ſimplicibus, quam acido ſaturatis, cum antimonio diaphoretico & nitro, vel loco hujus potio temperata ex aquis deſtillatis, cum temperantibus & ſirupo acetoſitatis citri. Comparentibus autem exanthematibus, ad impediendam eorum retroceſſionem, pulveribus temperantibus, interpoſitus ſubinde parcis doſibus, uſus eſſentiæ bezoardicæ, infuſum theiforme potui datum & regimen diapnoicum injunctum. Alvus quidem in pauciſſimis adſtricta, ſed ubi fuit clyſtere emolliente ſoluta. Adverſus cephalalgias uſurpatus ſpiritus vini camphoratus, vel etiam epithema illud domeſticum ex mica panis, baccis juniperi, ſale & cumino. Reliquorum ſymptomatum, ut inappetentiæ, ſomni defectus & laſſitudinis, minus rationem habuimus & præter analeptica temperata, datum præterea nihil. Ceterum feliciter per Dei gratiam, in omnibus fere qui conſiliis medicis in diæta & regimine rite obtemperarunt, curatio ſucceſſit; ii vero, qui hæc penſi habuerunt, maxima quidem etiam ex parte evaſerunt, ſed in morbos poſtea inciderunt corruptos, lenteſcentes.

Hiſtoria febres malignæ exanthematicæ.

Idem hic morbus, iiſdem fere ſymptomatibus, eodem tempore infeſtavit milites noſtros præſidiarios. Scilicet fama percrebuerat, potentiſſimum Poruſſiæ Regem huc venturum, milites lecturum. Hinc præfecti meditationes inſtituerunt campeſtres, ſuoſque per aliquot dies ante diluculum in campum eduxerunt, ut armis luderent. Erat autem October jam adultus, cœlum frigidiuſculum, nebuloſum ac ſubinde pluvioſum, milites tamen minus adverſus aeris injurias ob veſtitum leviorem muniti. Male inde ipſorum corpora affecta & diſpoſitio ingenita morboſa, inprimis quum non deeſſent, qui liberali vini aduſti potu corpus calefacere perperam ſatagerent. Ex eo igitur languere cęperunt multi & plures ægrotare, alii catarrhis, alii rheumatiſmis, alii diarrhœis, alii intermittentibus febribus, maximeq; quartanis refractariis, affici, donec exeunte Novembre longe plures adoriretur febris continua maligna exanthematica, & ſucceſſive vel centum inficiens ad finem uſq; Decembris inſiſteret. Quotquot hęc corripuit, omnes primum de inſolito corporis artuumq; languore conqueſti ſunt, cum capitis gravitate, appetitus defectu & nauſea. Sequutus dein horror corporis, quem excepit calor & pulſuum celeres, debiles tamen ictus. Poſtea nonnullos primum mitius afflixit pectoris infarctus, cum tuſſi & coryza; alios viciſſim mox ita proſtravit morbi vehementia, ut lecto affigerentur, & ſimulac vel caput tantum erigerent, lipothymiis afficerentur. Increbuerunt tum, in primis accedente quarta die pathemata, ſomnus defuit, nauſea urſit, caput & dorſum doluit, pectus oppreſſum fuit, in nonnullis nares ſanguinem ſtillarunt, aliis vomitus, aliis conatus ad hunc accidit, fuerunt maxime inquieti, delirarunt, corpus jectigarunt, de ſummo ſimul angore conqueſti. Exactis inter hæc aliquot diebus, circa quintum, ut plurimum tamen ſeptimum diem, prodierunt maculæ petechiales, optimæ roſei & purpurei, peſſimæ lividi & fuſci coloris. Exanthema quoque miliare, maculis hiſce quandoq; fuit interſperſum rubrum, vel album, morbumque multum exacerbavit. Longe pejus tamen fuit, ſi poſt nonum, aut undecimum diem hoc acceſſit, viribus jam nimium attritis; quin die de-

mum vigesimo primo uno id contigisse novimus, lethali eventu. In quibusdam critico septimo die sudor manavit; in plurimis vero circa quintum vel septimum diem alvus fluere cœpit, ad nonum, vel undecimum usque diem. Et hæ quidem excretiones criticæ ægris in salutem evenerunt. Quod si vero sudor statim ab initio fuit effusior, exanthematibus præsentibus nulla remissio, nullum criticis diebus in urina sedimentum, alvus adstrictior, cutis arida, sitis nulla, malum præbuerunt omen, invalescente haud ita multo post delirio, inquietudine, accedentibus cum singultu convulsionibus ac tandem morte. In medicatione harum febrium regimen injunctum moderatum, potus tepidus sufficiens, ex decocto potissimum hordei, cibus interdictus, rejecta calida & alexipharmaca, vomitoria & purgantia, omissa quoque venæsectio, quæ in binis primum infeliciter cesserat. Dati tantum pulveres temperantes nitrosi ac diaphoretici, modo cum, modo sine succo citri, item potiones ex aquis analepticis ac diapnoicis cum antimonio diaphoretico, matre perlarum, cinnabari & aceto. Alvus obstructa emollientibus clysteribus reserata, nimis fluxa calore & pulverum diaphoreticorum usu ad moderamen traducta, & de reliquo eadem fere ratione ac supra dictum symptomatibus ceteris obviam itum. Feliciter etiam cessit curatio, ita ut ex omnibus vix ultra decem mortui, & hi quidem vel nono statim die, vel undecimo accedente purpura. Ceteri fere omnes superato decimo quarto die sensim vires cum somno & appetitu receperunt ac successive cum sanitate in gratiam redierunt. In quibusdam tamen per aliquod adhuc tempus restitit præter languorem tussicula, in aliis etiam passim in carnosis externis partibus effloruerunt furunculi admodum molesti, congruis præsidiis demum etiam sanati.

Id igitur ex epidemicæ hujus febris historia notatu dignum: quod a sola paulo intensiori perfrigeratione corporis atque transpiratione prohibita, pro dispositione corporum, quatenus plus vel minus impuros in venis inque prima regione alunt succos, varii generis morbosę affectiones, plus vel minus mali moris; intermittentes nempe, item catarrhales, rheumaticæ, petechiales & purpuratæ gigni possint. Dein & illud observationem meretur, quod contagiosa cuidam hæc febris fuerit, non tamen omnes, sed tantummodo milites infecerit, qui similem perfrigerationem eo tempore passi, immunibus a contagio & iis, qui in eadem domo habitarunt, & qui visitarunt ægrotos. Quod quidem luculento est testimonio, contagium, ut effectui detur, supponere & requirere corpora, quæ succos ad recipiendum miasma & ejus activitatis obsecundandum dispositos alunt. Tum non prætereundum est, quod milites valde procerę staturę vehementius ęgrotaverint & difficilius evaserint, quam alii minus proceri. Quia enim in proceræ staturę corporibus, ob longum ac difficilem sanguinis per venas perpendiculari via regressum ad cor, circuitus tardior est & languidior ac in parvæ staturæ, excretionum autem & maxime perspirationis negotium circulum sanguinis tardiorem, vel celeriorem sequitur, facile patet, sub languidiori sanguinis & humorum circuitu, corpora magis facilius reddi impura & autocratiam quoque naturę in vincendis morbis, quæ consistit maxime in circulatione sanguinis vegetiori & promtis excretionibus, valde languidam esse & insufficientem. Tandem memorabile omnino quod venęsectio etiam in principio administrata noxā potius quam opem attulerit, quæ alias non tam facile in robustis hominibus, ut militibus, nocet. At quum a transpiratione prohibita & retentione excrementorum, quæ per cutim difflantur, primos malum traxit natales, ali-

quot

Confectaria.

quot jam ſeptimanis languor & ciborum ante invaſionem febris inappetentia adfuit, facile conſtat, ſanguinis miſſione imbecillitatem adauctam, perſpirationem vero magis imminutam fuiſſe, quod utrumque non potuit non cum damno accidere.

CAPUT XI.

De Febribus Peetchialibus Veris.

Theſes Pathologicæ.

§. I.

Deſcriptio morbi. FEbres pethechiales veræ, ſunt valde malignæ, contagioſæ, capiti & viribus quam maxime infeſtæ, cum varii coloris maculis junctæ & ortæ a ſuccorum vitalium corruptione ac ſubſequente putrida diſſolutione, eaque propter lethales.

§. II.

Nominis ratio. Merito hæ febres exanthematicæ vocantur malignæ, ſeu venenatæ. Etenim plerumque a tenuiſſimo, activæ, virulentæ indolis vapore, ſive miaſmate, a corpore decumbentis halante, ortum ducunt & propagantur. Dein difficulter ſanationem recipiunt & brevi ſæpe plures jugulant. Tum vires, a quibus motus vitam ſuſtinentes pendent, & celeriter & graviter, peſſundant ac deſtruunt. Demum, non ſecus ac maligni homines, mitem prima facie exhibent indolem medicoſque cum adſtantibus, ac ſi catarrhales tantum eſſent, ſæpe decipiunt, poſtea vero pernicialem effectum tanto majori exſerunt vehementia.

§. III.

Indicia & ſymptomata. His tamen indiciis deleteria indoles morbi cognoſcenda. Ab initio ſtatim ægri conqueri ſolent de virium ſumma proſtratione atque debilitate, ut erecti vix conſiſtere, vel pedibus incedere queant, ſed mox animo deficiant, quum in aliis continuis & acutis morbis demum in ſtatu & vigore ejuſmodi imbecillitas obſervetur. Caput ab initio valde dolet, fervet, cum torpore, animus illico dejicitur, anxius & ſolicitus eſt ac ſalutis ſpem abjicit, peſſima quævis ominatur. Aſſidua urget vigilia, nec ullus reficiens adeſt ſomnus, appetentia plane perit, faciei vigor intercidit, pulſus languidus, parvus & inæqualis micat, decubitus in lecto inſolitus eſt atque incompoſitus, membris quaſi convolutis & corpore huc & illuc jectigato, pectoris eſt oppreſſio, quandoque cum tuſſi ſicca, muſculorum fibræ undulatorio quaſi & tremulo motu convelluntur tendineſque contrahuntur atque ſubſultant. Plures nec de ſiti, nec æſtu, nec dolore, nec anxietate queruntur, & aſſeverant potius, nihil mali ſe perſentire, præter languorem & ſomni defectum. Urina primum mingitur utplurimum tenuis ſanorum ſimillima. Quarto, quinto, vel etiam ſeptimo die in conſpectum prodeunt maculæ, in dorſo potiſſimum & lumbis, plus minus copioſæ, varii ſubinde coloris, plerumque tamen ſine levamine, ideoque ſymptomaticæ magis, quam criticæ.

§. IV.

Nomina & differentia. Exanthemata veteres generali denominatione has dicunt maculas. Latino ab Italis idiomate pedicularium petechiarum & petechialium nomine efferuntur, a voce pedechio, pulex, quia pulicum morſus figura æmulantur; a Gallis ob colorem purpuratæ, ab Hiſpanis taberdillo, a colore ex flavo rubro, a Germanis lenticulares, propter lentis quam referunt figuram & colorem, aut puncticulares, vernacula *die Reh. Fuche. die hüzige ge Hrupt - Krancleheit*. Ab aliis autem exanthematibus præter figuram in eo diſcrepant, quod non modo ſine omni ardore, ſine pruritu, cutis elevatione, aſperitate, & exulceratione prodeant, ſed & utplurimum ſine levamine, quia materia eorum non eſt ſalina cauſtica, ſed potius putrida & corrupta.

§. V.

§. V.

Prognosis. Tantum hinc abest, ut maculæ hæ salutis spem faciant, ut potius quo copiosiores compareant, eo majorem corruptionis gradum, quin lividi, plumbei & ex atro viridescentis coloris, sphacelosam plane corruptionem arguant. Qui etiam evadunt, non cutanea excretione, sed vel sudoribus largis, foetidum acorem spirantibus, vel alvi fluxibus criticis, convalescunt. Sed nonnisi naturæ benignitate ac robore id accidit, in his, ubi non adeo eminens succorum corruptio, sed temperata adhuc & quasi quodammodo alexipharmaca indoles. Plurimi potius occumbunt, vel sphacelosa corruptione in ventriculo, intestinis & aliis visceribus, vel phrenitide, frequentius anginosa faucium & œsophagi inflammatione, cadaveribus mox post mortem intolerandum plane foetorem spirantibus. Quem funestum eventum signa præsagiunt hæc: si sitis vel nulla, vel plane inextinguibilis, si lingua arida, discissa, nigricans, fauces inflammatæ & squalore obsessæ, cum deglutitione difficili, si post exanthematum eruptionem respiratio anhelosa & pectoris angustia persistit & invalescit, vel post sudorem & alvi fluxum delirium cum aliis pathematibus ingravescit, nec urina turbida fit, demum oculi obscurantur, mens plane delira fit, ægri floccos carpunt, tendines subsultant, excrementa involuntarie elabuntur, sudor frigidus manat & convulsiones accidunt, spiritum cum vita præcludentes.

§. VI.

Formalis ratio. Formalis perniciosarum harum febrium ratio consistit in putrida dissolutione, sive colliquatione sanguinis & succorum vitalium, potissimumque in fluidi lymphatici elastici tenuissimi, quod in sanguine contentum, in cerebro ac spinali medulla separatum, per nervos in universum corpus distributum, sensum & motum partibus præstat cunctis, inquinatione & vitiosa plane diathesi. *Ex miasmate virulento.* Etenim venenatum illum vaporem, quo etiam sana corpora inficiuntur, ejus naturæ esse atque potentiæ, ut non modo sanguini aliisque humoribus putredinosam successive inducat fermentationem, sed & immediate ad interiora cerebri nervearumque partium pervadat fluidumque ibi corrumpat subtilissimum, ex eo planum fit, quod suscepto ipso, illico vires tam naturales, quam vitales & animales languescere incipiant omnes, in perfecte sanis corporibus, salva adhuc sanguinis & humorum crasi, & a corruptione immuni.

§. VII.

Hoc virulentum multiplicativæ indolis miasma, corpus maxime subit per nares, fauces & bronchia. *In corpus delatum.* Nam nullibi tam aperti minusque tecti discurrunt nervi ex prima & secunda conjugatione, ac in narium cavo. Hoc igitur dum pertransit cum aere vectus deleterius vapor, non mirum est, eundem immediate, proxime & intime pertingere ad nervos ipsumque cerebrum & infectos ea propter mox temulentia, capitis torpore, virium languore, nec non vertigine affici. Maxime omnium vero commiscet sese salivali latici contagiosum miasma & cum hoc descendit ad ventriculum, qui etiam, ceu pars nervosa, primam fere sedem præbet contagiosis hisce febribus. Hinc in ventriculo & præcordiis primum se prodere solent prava symptomata, nausea scilicet cum vomendi conatu, alvi frequens cum torminibus dejectio, vel etiam fortis adstrictio, ciborum fastidium, anxietas præcordiorum, cardialgia, *das Uhelseyn* & frequens copiosæ lymphæ ex stomacho eructatio. Hinc testantur observationes anatomico-practicæ, in his febribus defunctis ventriculum maxima omnium sphacelosa corruptione affici. Dum vero miasma hoc & salivæ in ore & liquori menstruali gastrico & pancreatico in stomacho miscetur,

mul-

multum ejus vis propagativa intenditur. Etenim inter omnes constat, salivales hos succos, intimæ alimentorum digestioni servientes, valde subtilis, spirituosæ, aereo elasticæ fermentescibilis naturæ esse, eaque propter dulcia quibus commiscentur illico fermentativo motu perciere. Quare quia hi succi in motu intestino fermentativa jam constituti, longe utique facilius obsecundant delato illuc subtilissimo putredinoso miasmati, ut hoc sese propaget & augeat, non secus ac exigua pars fermenti panifici ingentem farinæ massam fermentat.

§. VIII.

Apophlegmatisantibus arcendum. Hinc facile jam elucescit ratio, quare ad contagium perniciosi hujus morbi arcendum, nihil præstabilius jam pridem a peritissimis Medicis annotatum, quam ut infectorum, præsertim quum ad extrema & putredinis acumen ventum, halitum facie aversa vitemus, salivam crebrius expuendo rejiciamus, ac ore contineamus ea, quæ salivam eliciunt, radicem angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, pimpinellæ, aut masticemus, vel fumigemus tabacum. Neque minus inde patescit causa, cur miasma hoc deleterium longe facilius suscipiatur longeque citius pernicialem vim exserat, in ventriculo copiosis cruditatibus, & pituitosis ac salivalibus, sordibus obsesso, & cur vicissim leniora emetica, alexipharmacis nupta, in recenter infectis, certæ & securissimæ ad prescindendum prima in herba morbum efficaciæ.

§. IX.

Origo ex aere insalubri per se. Primam autem harum contagio infestarum febrium originem recte omnino cum *Hippocrate* ex communi aeris vitio deducendam esse reor. Nimirum diuturnus humidus, pluviosus, nebulosus, nec non austrinus calido humidus aeris status, ob eminentem vaporum aqueorum copiam, vim ætheris vividam, elasticam, expansivam, quæ solidorum & fluidorum ad vitam necessarium in corpore motum, sustinet, obtundit ac deprimit. Inde salutiferæ excretiones, maximeque perspiratio elanguescunt ac turbantur, inutiles, superfluæ & corruptæ partes retinentur, quibus in sanguine & succis accumulatis, non potest non summa ad corruptionem & dissolutionem prona ingigni dispositio. Accedit quod sub aliena ejusmodi tempestatum constitutione, ipsa vegetabilia & frumenta alienam naturam corpori inimicam contrahant. Nam notum est, humido & pluvioso cœlo diu regnante, in secale potissimum uberem esse proventum lolii esculenti, vernacula *aec Nutter-Korns*, quod noxiæ & tantum non venenatæ est indolis. Neque prognatum hoc tempore secale, tantam copiam spiritus vini per fermentationem præbet, neque tam salubrem & reficientem panem largitur, ac illud, quod temporibus anni siccis & calidis producit. Ut adeo non mirum sit, insalubria & corrupta hinc confecta alimenta ingesta, simul ipsa corpora disponere ad putredinem.

§. X.

Vel a pravis effluviis. Dein aeri insalubritas & ad ingignendos putridos morbos aptitudo inducitur ex crebra ac diuturna aquarum inundatione. Hac enim facta, humor stagnans, accedente inprimis solari calore, putrescere incipit multaque putrida in atmosphæram mittit effluvia. Insectorum quoque varii generis copia circa aquarum stagna succrescit, a quibus causticæ, salinæ, deleteriæ materiæ subtiles multæ in aerem elevantur. Quæ quidem omnia quam sint sanitati infensa, historiarum utique docent monumenta, quibus uberius constat, post aquarum diluviones magnas, contagiosas & tantum non pestilentis naturæ febres fuisse subortas, de quo pluribus evolvenda dissertatio *de temporibus anni insalubribus*, item *tom. 2. Medicin. ration. systema. pag.* 278. Ejusdem infestæ naturæ est aer exhalationibus putridis ex cadaveribus inhumatis putrescentibus,

bus, vel excrementis animantium surgentibus, refertus, tanto magis incarceratus & accesso purioris destitutus.

§. XI.

Et corporis dispositione. Neque tamen aer tantum impurus & insalubris ad generationem horum morborum facit, verum etiam ipsius corporis ad putredinem intus concipiendum habitus ac dispositio. Per ipsam certe experientiam uberius constat, phlegmatico-sanguineos, habitus corporis laxioris & spongiosioris, animo meticulosos & anxios, quorum vires luxuria, ingluvie alimentorum valde incongruorum, ebrietate, venere, fame, diuturna moestitia, vigiliis, laboribus, hæmorrhagiis, fractæ atque exhaustæ, facilius & crebrius gravi hoc modo prehendi, & difficulter quoque evadere, nullam aliam ob causam, quam quod ipsorum corpora impura atque debilia ad putredinem ac corruptionem admodum proclivia. Neque minus de feminis cachecticis, mensium suppressione laborantibus, item de lue venerea, vel minimum hujus reliquiis affecti novi, quod ex facili corripiantur, sed ægerrime emergant.

§. XII.

Hinc in castris & locis publicis familiares. Quæ quum ita sint, in proclivi sane est judicare, quare contagiosæ hæ febres in militum castris quam maxime circumeant & ob id castrenses appellari soleant. In castris enim omnes quas enumeravimus hujus morbi causæ fere conveniunt. Ibi quippe milites aeris humido-calidi & postea humido-frigidi experiuntur injurias, sub dio dormiunt in locis uliginosis, humidis sæpe atque palustribus, excrementa animantium & hominum passim non desunt, nec tamen vento ob circumductum vallum aditus ad dissipandos foetidos halitus patet, cibis vescuntur incongruis, nonnunquam plane corruptis, semicoctis, aquas quoque stagnantes & putres bibunt, fame & vigiliis corporis robur atterunt. Hinc quando ex laborioso & difficili hoc vitæ genere in Hibernia concedunt, corporaque quieti dant ac ciborum copia onerant, corruptio interna sensim contracta adeo demum increscit, ut apertius in capitalem hunc morbum erumpat isque ob id frequentior in Hiberniis, quam castris observetur. Eandem fere ob rationem malignis contagiosis ejusmodi morbis, pauperes, in tenebris & cœno versantes aere fruentes in angustis tuguriolis vappido minusque puro, frequentius afficiuntur, quam opulenti, quibus arctius vivendi genus & sanitatis regulas quoad aerem & victum observandi copia. Idem evenit in nosocomiis, orphanotropheis, & ergastulis publicis, ubi plures simul conversantur, & vitam colunt inopem, corpus ad concipiendum contagium disponentem.

Præservatio & curatio cum observationibus clinicis.

§. I.

Præservatio quoad diætam & regimen. Curatio quidem harum exitialium febrium, tam ratione indicationum, quam regiminis, remediorum, medendique rationis, nec non observationum practicarum, convenit utique, cum iis, quæ capite antecedenti de febribus petechizantibus fuse satis tradidimus, ut supervacaneum eadem heic etiam exponere foret. Sed longe magis a perito Medico petendum consilium ad arcendum ejusmodi morbum, quippe quod multo tutius multoque certioris effectus ipsa curatione. Præcipuum vero præservationis momentum in eo quam maxime consistit, ut insalubri ad ingignendos malimoris morbos apto anni tempore, solicite evitetur aer vaporibus & exhalationibus noxiis foetus & vivida, elastica expansione destitutus. Quum dein sub ejusmodi aeris constitutione corpora jam tum admodum debilia & ad morbos contrahendos disposita sint, expedit omnino, temperare sibi

ab-

ab omnibus, quæ viribus adversa languidioresque faciunt excretiones, animi scilicet vehementibus commotionibus, moerore, terrore, cura, impensioribus meditationibus, vigiliis protractionibus & nimia venere, item corporis refrigeratione, præsertim noctu, cum leviori tempestate frigidiuscula vestitu. Porro præscindendus curate cruditatum prima in regione proventus, abstinendum ab ingluvie tanto magis insalubrium, a crapula, continua tabaci fumigatione & effusiori potus coffee usu, qui sicuti ventriculo, ita longe minus nervosis partibus & mixturæ succorum vitalium amicus est. Ut demum aer purus & salubris hauriatur studendum, & fugienda ob id loca humiliora, in quibus aer facile fit vappidus, nec non ædificia quæ ventorum perflatui minus patent, ac præterea nimia humiditas accenso igne & suffumigiis ex mastiche, succino, baccis juniperi, corrigenda.

§. II.

Vinum optimū. præservativum. Inter præsidia porro, quæ ad declinandos hos morbos valent, ego quidem præstabilius novi nullum, convenienti & moderato vini optimæ notæ, & quidem Rhenani, usu. Hoc quippe mane, vel etiam inter cibos quotidie potum modice, vires mirifice reficit & sustinet, sanguinis progressum cum excretionibus promovet, ciborum digestionem juvat, ac optime putredini ac corruptioni resistit, præsertim quando moderatior etiam corporis motus & alius diluens potus simul conjungatur. Ego sane longiori experientia edoctus, id pro certo affirmare possum, grassantibus populariter morbis ab aeris constitutione humida, eos, qui exquisitam victus rationem tenuerunt & quotidie moderate bono vino usi, incommodi sensisse nihil. Ipsa etiam in pestilentia ex præstantissimis præservativis vinum esse testantur, qui ex instituto de eadem scripserunt. Quin in petechiis quoque, vinum postremis diebus facta crisi debito modo potum, vires dejectas erigendo & cuticularem excretionem secundando, omnia fere alia auxilia superare assevero.

§. III.

Ipsa autem in curatione ex omnibus remediis statim in principio optimam opem conferunt acida, maximeque succus citri, ptisanæ potandæ ad extinguendum calorem & arcendam putredinem inditus, item acetum vini, sive simplex, sive destillatum, mixturis ex aquis & pulveribus fixioribus diaphoreticis nuptum. *Acida profunt.* Præter hæc conducunt, quæ vires servando salivalem etiam laticem colliquant & pectus ab infarctu liberant. Id enim ego & celeberrimus olim Erfurtensis Professor, *Cramerus*, quem Præceptorem colui insignem, observavimus, non facile quempiam his in morbis decedere, cui saliva & sputum liberius fertur. Quam ob rem idem hic in arte exercitatissimus vir frequentissimo in usu habuit mixturas alexipharmacas, quas ingrediebatur cum aceto destillato, vel aceto scordii, cinnabaris, interdum bezoardicum minerale & oxymel squilliticum. Contra ea pessimus omnino Practicorum mos est, in principio statim volatilia, bezoardica & sudorifera cum regimine calido & infuso theiformi fervente exhibere. Sic enim intestinus ille putredinosus motus invalescit cum orgasmo, majorque virium subsequitur prostratio.

§. IV.

Alvi fluxus salutaris. In morbo declinante nulla magis salutaris excretio, quam quæ fit convenienti tempore per alvum. Ego certe praxi quadraginta sex annorum uberius confirmatum habeo, rarius solo sudore & hæmorrhagia, sed frequentius per diarrhœam septimo, nono, aut undecimo die erumpentem, solutos fuisse hos morbos, & vicissim nihil perniciosius fuisse diarrhœa gravi statim inter initia, vel alvi fluxu critico cohibito. Neque minus compertum habeo, si catharrales, malignæ,

gnæ, & exanthematicæ alvi fluxu solutæ fuerunt, ægros immunes fuisse a purpuræ albæ incursu, quæ haud raro pulsu jam æquali facto, declinante undecimo die morbo, non sine magno periculo supervenit. Perspexerunt etiam jam pridem salubritatem alvini fluxus, artem cum attentione exercentes. Ipse *Hippocrates. lib. epid.* memorat, laborantes hujusmodi acutis febribus, alvi excretione fuisse sanatos. In quadam pestilenti constitutione diarrheam admodum salutarem fuisse *Galenus de atr. bil. cap. IV.* testatur. Inprimis *Gerhardus Columba de pestil. febr.* multus est in laudando egregio effectu fluxus alvini, *pag.* 231. sic habens: *omnes quibus alvus copiose ejecit, licet cum signis cruditatis fuerit, tandem liberati. Procedente enim alvi fluore, indies coctionis signa superveniebant, morbus evadebat clementior, & tandem alvi fluore perseverante fideliter & integre ægri judicabantur.* Ut mittamus quæ passim hanc in rem memoriæ prodita a *Valleriola. observ. lib. IV. de febb. Schenckio observat. lib. VI. de febb. Riverio observat. Cent. I. obs. XLVII. & LVII.* item *Cent. II. observat. XXXIV. & LXXXVII. Horstio observ. X.* Joanne *Rodio Cent. II. obs. LXXXV. Screta de febre castrensi maligna cap IV. pag.* 331. *cap. pag.* 175. *Boneto in thes. pract. de febb. putr. pag.* 71. item *de causa cap. II.*

§. V.

Hinc promovendum. Hæc igitur naturæ via, cui insistendum ab artifice, eademque, si deficit, juvanda. Mihi omnino firmum, & multiplici observatione confirmatum, quicquid in putridis, malignis, & pestilentialibus febribus curandis exspectandum ab arte, id maxime in eo contineri, ut Medicus convenienti tempore ea usurpet remedia, quæ ad alvum solvendam sine damno faciant. Sed hoc circa hos maxime dies faciendum, qui audiunt critici, a septimo ad decimum quartum usque, non primis, quibus ob materiam nondum coctam & excretioni aptam, parum opis conferunt. Sicuti vero ad alvum vacuandam per totum harum febrium decursum nil pestilentius illis pharmacis, quæ acrimonia quadam caustica agunt, nec exceptis sennæ etiam foliis: ita nil certe hanc in rem magis proficuum iis, quæ nihil alieni & quod vires frangat in mixtione habent, sed blande, & placide alvum subducunt. Eminet hæc inter benedicta illa manna cum cremore tartari, hisce etiam febribus ob aciditatem non adverso, nupta & sufficienti dosi data. Conducibilis quoque sirupus rosarum solutivus, mixtus cum salino stimulo, ex cremore tartari, sale polycresto, vel nitro antimoniato & convenienti dosi ac tempore cum sufficienti diluto vehiculo, uti sero lactis nostra methodo dulci, vel aquis etiam temperatis mineralibus, ut Wildungensibus & Antonianis, oblatus. Non minus spectata virtus tamarindorum pulpæ, vel decocti ex his cum manna, aut rhabarbaro. Quam egregium enim effectum præstent hoc in casu laxantia testis eximius est *Moræus de malign. febr. parox.* plus quam viginti exemplis confirmans, se ad alvum laxandum summo cum fructu usum fuisse tamarindorum pulpa, item infuso ex rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, manna & aqua acetosellæ concinnato.

§. VI.

De venæsectionis autem utilitate his in febribus disceptant adhuc medentes. Et certe tanta utique malignarum differentia, ut experientissimi etiam Medici in iisdem experiundo demum discere cogantur. Id tamen verum: quum eædem plethoricos & plethorico-cacochymicos infestant, commodum omnino in his & præterea sanguinis missioni assuetis, diæta lauta & vinosa utentibus & vitæ sedentariæ indulgentibus, invenit locum ad præservationem: Experientia enim sum edoctus, post venæsectionem, vel plane non corripi, vel *V. S. præservatoria magis.*

lenius

lenius ægrotare, & facilius convalescere, sanguinis subtractionem passos, quam non expertos.

§. VII.

Recidiva arcenda abstinentia. Id vero omnibus curate tenendum: quod tam sub, quam declinante hoc morbo, stomachus valde languescens non alimentorum, multo minus insalubrium, præsertim carnium mole sit onerandus. Est hoc familiarissimum, vulgo hominum plebejorum inprimis, præjudicium, ut credant vires cibis esse reficiendas. Sed ipsum hoc est una ex præcipuis causa, quod ægri in portu sese jam constituto censentes, sæpius naufragium faciant, recidivante priori, cum majori vitæ periculo, vel superveniente alio novo morbo.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Historia Febris Petechialis Anno MDCLXXXIII. in Principatu Mindensi grassantis.

Quum anno MDCLXXXIII. copiæ Brandenburgicæ ab expeditione contra Turcas ex Hungaria redeuntes, in Principatum Mindensem hiematum reducerentur, attulerunt simul morbum castrensem, febrem nempe malignam petechialem & successive multos pagos & vicos, in quibus sumserant hiberna, lue infecerunt eadem. Ego juvenis adhuc Medicus provincialis a Serenissimo Electore Brandenburgensi Friderico Wilhelmo constitutus ibi, feci quod muneris postulavit ratio, decumbentes passim visitavi, in morbi hujus maligni statum inquisivi & operam contuli omnem, ut pro mea tunc scientia pernicialem hunc morbum congruis præsidiis oppugnarem & ne latius progrederetur, præcaverem. Excurri igitur & potissimum in præfectura Schlusselburg, plus quam centum hac febre laborantes offendi, in quibus præter summam virium prostrationem & consueta alia malignarum symtomata, peculiare fuit, quod plurimi statim in principio atroci & diuturna cephalgia, in sincipite inprimis, cum vertigine, oculorum rubore, oblivione ac postea delirio, afficerentur; conquerentes simul de magno tinnitu & susurro aurium. Quidam de raucedine, pectoris infarctu, faucium ardore & falso catharro conquerebantur. Quibus mox corpus petechiis lividis & flavescentibus obsessum, moriebantur omnes, cum iis qui incongruo, vel nimis calido, vel nimis frigido, regimine excepti & a balneatore alexipharmacis, expellentibus & theriacalibus usi fuerunt. In quibusdam tanta erat corruptionis vehementia, ut ægri surgentes & in pavimento frigido ambulantes aliquandiu, funestum in plantis pedum nanciscerentur sphacelum, ut in duobus vidi. Qui autem paucas & rubras habuerunt maculas, nec non ex plebejis, qui nec medico, nec medicamentis usi, ac minus meticulosi, solo regimine temperato, & potu seri lactis, vel decimo quarto die, remittente symptomatum vehementia, vel per largos & frigidos valde debilitantes sudores, vel per diarrhœam sunt judicati. In bonis fuit status surdaster circa declinationem accedens & aliquandiu persistens. Qui evaserunt, vix intra aliquot menses ad perfectam sanitatem redierunt. In plurimis restitit tumor pedum, vel etiam abdominis, cum lenta febre & appetitus dejectione. Quidam diu stupidi & obliviosi manserunt. Nec defuerunt, qui, præsertim si caput frigidiori auræ nimis cito exposuerunt, post morbum gravitate capitis & difficultate auditus affecti sunt, quin nonnulli facti sunt & manserunt per totam vitam surdi. In pago Raden dicto, eodem morbo infecto, commorabatur destillator quidam Chymicus, qui gloriabatur, summo se cum fructu uti spiritu nitri, instillatis in mensuram aquæ puræ, vel cerevisiæ Mindensis levis,

quin-

quinguaginta ad manifestam usque aciditatem guttis, dato postea liberaliter tepido potu hoc medicato. Nec contemnendæ virtutis deprehendi hoc experimentum, quo in aliquibus fluxus alvi cruentus quandoque suscitatus, non sine levamine cephalalgiæ aliorumque symptomatum, tantum quod qui eodem servati, paullo diutius imbecillitate ventriculi & intestinorum laborarunt, cachectici quasi facti, demum tamen etiam congruis remediis ad sanitatem traducti. Ego vero ad præscindendum ulteriorem contagii progressum, iis, qui nobilioris fortunæ & conditionis erant, præter moderationem & temperantiam, in victu, regimine & animi affectibus, & vitanda refrigeratione, suasi moderatum vini boni usum. Qui sanguine crasso & gravi abundarunt, uti Westphali ob victum durum & crassum fere omnes, his sanguinem subtrahere jussi, & mane alternis diebus assumere dosin tincturæ bezoardicæ, vel pulveris bezoardici, expectando postea sub temperato calido regimine cuticularem excretionem auctiorem. Quæ etiam tam in locis infectis, quam alibi versantibus, egregie profuerunt. Ceterum sanos ab ægrotis, quantum fieri potuit separari jussi: pro medicina pulverem ex cornu cervi usto & lapidibus cancrorum leniter nitrosum, cum pauxillo camphoræ cum roob sambuci, aqua & aceto vini singulis fere assumendum ordinavi: qui in primo morbi insultu sæpius usurpatus alio statim a morbo liberavit.

Epicrisis.

Nulla fere regio tam ferax morborum acutorum & presertim febrium catarrhalium mali moris atque petechialium, quam Austria & Pannonia. Unde etiam peculiare & grave hujus morbi genus Hungaria κατ' ἐξοχὴν febris, audit. Evenit autem hoc plures ob rationes. Æstus interdiu his in regionibus est intensior; etiam autumno, & vina ob id generosa admodum & dulcia facit, noctu vero succedit algidior aura, & ob excessivam hanc subitam cœli mutationem excretio salutifera, potissimumque quæ per cutis poros succedit, mirifice turbatur ac intercipitur. Dein victus ibi solemnis admodum plenus, ex esu carnium & vini generosi potu, aquæ autem non adeo salubres; quibus sanguinis facile corruptibilis copia ingeneratur. Hinc non mirum est, quod frequentes ibi corrupti & putridi maligni morbi, inprimis in militibus & qui victus illius insueti, simul inordinate vivunt, semicoctis & male præparatis cibis ventriculum onerant, noctu excubias agunt sub frigida aura & in locis humidioribus & frigidioribus degunt ac dormiunt. Neque etiam mirum, dispositionem ad hos morbos cum militibus huc venientibus alio transportari; sub quiete & ingluvie in hibernis, corruptos succos augeri, cruditates prima in regione accumulari ac tandem in apertum pernicialem morbum, hieme præsertim, erumpere.

Id autem peculiare habet hic morbus, inprimis in iis qui sanguine abundant, ut caput petat, hinc statim in principio venæ sectio suadenda, si vero ex stomacho vitiosorum humorum ex ingluvie & toto corpore huc confluentium colluvie obsesso, eveniat, optimum utique consilium statim in principio, clementi, efficaci tamen emetico, stomachum, vel intestinorum simul canalem expurgare. Quem in finem ego quidem commendare soleo decoctum mannatum, cum dimidia vel una drachma radicis hypecuanhæ, aut infusum mannæ ex vino cum duobus tartari emetici granis. Sic datis post hanc evacuationem bezoardicis & leniter diaphoreticis, cura succedit longe felicius.

Ex singularibus etiam in hac lue fuerunt sudores copiosi, frigidi, per aliquot dies & noctes manantes, vapidum acorem spirantes, non tamen funesti. *Hippocrates* enim *Sect. IV.* *aph.*

aph. 37. malos eos pronunciat & mortis prodromos. Nos quoque largimur, quod sudor frigidus qui internæ visceris cujusdam inflammationis, vel sphacelationis comes & tantum particularis est, internis calentibus & externis frigentibus, plerumque sit funestus. Sed longe aliam ejus frigidi sudoris esse rationem, qui a defectu caloris & virium prostratione oritur, docet experientia. Luculentum hanc in rem est testimonium *Raygeri in schol. observ. Spinaleri obs. XCV.* sic habens: *vicissim sæpius & ego in morbi declinatione post XIV. dies viribus bene constitutis & rite se habentibus, reliquisque bonis signis apparentibus, in calido corpore frigidos observavi sudores, post febres acutas & malignas bene judicatas, cum allevatione magna erupisse & ultra XXIV. horas durasse.* Quanquam autem hujus generis sudores non ad mortem tendant, magnam tamen dissipationem caloris & virium indicant. Hinc si unquam, certe tunc succurrendum analepticis, diæteticis æque ac pharmaceuticis, corpus crebrius linteis calidis detergendum & fricandum, quo per externa internus calor excitetur, nec æger in limine recuperandæ sanitatis constitutus deficiat.

Vicissim in pessimis signis fuerunt sudores ab initio & per totum morbum effusius manantes, cum urina perpetuo tenui & copiosa. Hæ enim symptomaticæ sunt excretiones, manifestumque præbent indicium colliquationis & dissolutionis elementorum sanguinis mixtionem constituentium. Et secedente tam copiose sero, crassior evadit cruor & ad cerebrum delatus, in vasis meningum capillaribus facile stagnat & inflammationem inducit.

Quod præterea spiritus nitri crebro & liberaliter in aqueo vehiculo datus, quibusdam eximie profuerit, partim acido tribuendum, quod putredini resistit optime, partim stimulo quem intulit intestinis, quibus vellicatis sanguinis & humorum impetus a capite ad inferiora vocatus & alvi fluxus cum euphoria proritatus. Sed longe tutior clyssus antimonii sulphuratus, cum diluente tenui potu sufficienti copia exhibitus, quem ego præstantissimum auxilium deprehendi, & commendo.

Ceterum invadentibus exitialibus hisce morbis, id potissimum perito agendum est Medico, ut propagationem & progressum contagii tempestive antevertat. Etenim longe facilius est, corpora ab insultu harum febrium defendere, quam infecta & oppressa persanare. Ac nisi peculiare beneficium naturæ in curatione concurrat, omnia frustra molitur Medicus, quantumvis doctus atque peritus.

OBSERVATIO II.

Febris petechialis sub diarrhœa funesta.

Juvenis robustus, sed ob vitam sedentariam sanguine non adeo puro plenus, animum laxandi causa Januario exeunte ruri exspatiatus, societatem cerevisiam gravem & spirituosam potantium offendit. Assidet cum iis, & vesperi domum iterum concedens, corpus admodum perfrigerat. Die post de molesto dentium conqueritur dolore, cum corporis lassitudine viriumque languore plane insolito. Altero die accedit tussis, cum screatu, coryza, æstu, non tamen adeo gravi. Aucta vero præterea debilitas, appetentia periit cum somno, intercursarunt subinde horripilationes & extremorum refrigerationes, caput torpidum fuit, licet æger non lectum peteret, sed officio suo fungeretur. Accedente quarto die morbus ægrum affixit lecto, hinc consultus Medicus, qui serum ex lacte cocto succo citri coagulato bibere jussit. Factum id, sed subsequutus alvi fluxus vigesies & ultra ægrum intra diem & noctem ad sellam urgens. Inde vires magis collapsæ, partium tremor cum delirio, alvo quamvis fluente accessit, sub quo quinto die comparuerunt maculæ petechiales,

atrociam morbi tamen non levantes, sed sexta stercora & urinam sine sensu reddidit, respiratio facta anhelosa & nocte septimum diem antecedente mors excepit.

Epicrisis.

Hanc etiam febrem fuisse ex malignis illis catarrhalibus & petechialibus, quæ per aliquot menses nostra hac in urbe circumiverunt, testatur dentium dolor rheumaticus, coryza, & raucedo cum tussi. Malignitatem autem junctam ingens statim virium lapsus, appetitus plane prostratus & somni defectus, cum pulsu celeri, debili atque frequenti, nec non capitis dolor ac torpor faciunt testatum, licet ægroti, adstantes ipsique minus periti Medici, hæc haud raro minus ex æquo attendere soleant. Serum igitur lactis in principio ad alvum laxandam & sistendam sanguinis ebullitionem, non quidem sine fructu commendandum Sed ubi catarrhales affectus jam per aliquot dies adfuerunt, minus proficua sunt ea remedia, quæ alvum turbant & serum impurum ad interiora ac inferiora vocant. Licet etiam alvi laxitas, in catarrhalibus malignis criticis diebus sponte proveniens, admodum sit salutaris, primis tamen diebus alvum stimulantia nocent. Intus enim retinent materiam malignam, ac ut inflammatio ventriculi & meningum tandem sphacelosa inducatur, faciunt. Tum potius semper perspiratio servanda libera & serum corruptum dissipandum per blanda diaphoretica & regimen moderatum. Neque minus in plethorico ejusmodi corpore ante invasionem admodum proficua fuisset, venæsectio, subjuncta postea moderatiori & longiori diaphoresi.

OBSERVATIO III.

Petechiæ in sorore fratre diversæ

Virgo triginta aliquot annorum, mensium anomalis ab aliquot annis obnoxia, anno abhinc affecta fuerat erysipelate capitis, quod in fistulas mali moris, glandulas colli, genus faucesque perforantes, desiit. Sanata tamen adhibita omni diligentia a Medico & Chirurgo, sed ab eo tempore languidior mansit & macilenta. Januario hujus anni ineunte subito ipsam infestavit ingens capitis dolor, cum torpore, somnolentia, virium languore, valida quoque tussi sicca. Increvit hæc debilitas indies, nihil plane appetiit, nec dormivit, simul conquesta est de præcordiorum & spirandi angustia, pulsu frequenti, sed debili micante. Sexto die passim in pectore comparuerunt punctula, septimo accessit delirium, sequutæ convulsiones epilepticæ ac mors, post quam maculæ magis venerunt in conspectum. Frater demortuæ insperato hoc discessu mirum contristatus, paullo post pariter conqueri cœpit de dolore capitis & artuum, sine catarrhosis defluxionibus, vires conciderunt, appetitus periit, somnusque defuit, quarto die petechiæ visæ ac pathemata mitigata, septimo cum caloris incremento sub inquietudine & anxietate accessit purpura & petechiales maculæ disparuerunt. Successive tamen convaluit, terreorum bezoardicorum & absorbentium cum succo citri & aquis diapnoicis & analepticis usu ac potu ptisanæ.

Epicrisis.

In virgine hac orta febris sine contagii suspicione. Sed docet omnino experientia, corpora valetudinaria, imbecilliora & ubi impuritas ex mensibus retentis, gonorrhea, vel lue venerea in sanguine & succis lymphaticis restitat, facile corripi grassantibus ex communi aeris insalubris vitio morbis & promte quoque suscipere contagium, quod nihil metuentibus a Medicis, Chirurgis & assistentibus contagiosis morbis decumbentibus, affertur. Quod autem ab initio statim exquisitus & continuus capitis adfuit dolor, cui deinde delirium cum convulsionibus epilepticis junctum, id procul dubio ob debilitatem capitis ex per-

perpesso erysipelate exulcerato factum. Dein frequentioris etiam experientiæ est, contagiosis morbis defunctorum consanguineos, sola sæpe animi perturbatione ac mœstitia diuturna, in eundem incidere morbum. In his vero a sanguinis missione, nisi corpus sit eminentius plethoricum, merito abstinendum, item a valide commoventibus & evacuantibus, ac vires potius erigendæ, perspiratio fecundanda & succorum vitalium integritas conservanda. Petechias comparente purpura rubra disparuisse, in exanthematicis hujus anni febribus sæpe visum, & quidem sine damno, sed ubi declinante petechiali morbo supervenit purpura alba, id ut plurimum fuit lethale.

OBSERVATIO IV.

Petechiæ in sorore & fratre diversæ. Acres cum commilitone rixas habuerat adolescens viginti annorum, simulque terrore fuerat perculsus. Nocte insequenti somno caruit, ac debilitatem, lassitudinem appetitusque prostrationem per dies aliquot persensit. Quinto post die horrore, præcordiorum anxietate & æstu præternaturali affectus est, cum pulsu celeri ac debili. Medicus in consilium vocatus, statim exhibuit vomitorium, sanguinem subtraxit & subjunxit tincturam bezoardicam, nec non pulverem bezoardicum cum & sine nitro. Sexto die comparuerunt maculæ rubeæ & nares aliquoties sanguinem stillarunt, somnus fuit paucus, vel nullus, urina sanorum similis, vires tamen non penitus visæ prostratæ, sed æger surrexit subinde & defuit quoque delirium. Bene igitur omnia censura spes fuit & morbus lenissime bezoardicis temperatis tractatus. At quum septimo die e lecto surgeret æger & per horæ quadrantem erectus sederet in conclavi licet moderate calido & sufficienter tectus, subito in lipothymiam incidit cum horrore cutis, pleræque petechiæ evanuerunt & quæ manserunt nigræ comparuerunt, accessit ingens præcordiorum anxietas cum furore, ita ut gladium in adstantes stringere & ex fenestra se præcipitem dare vellet. Usurpatus quidem pulvis bezoardicus cum nitro & camphora, conquievit etiam tantisper delirium, sed debilitas increvit, horripilatio perstitit, accesserunt convulsiones & sub finem diei septimi mors inopina.

Epicrisis.

Nunquam periculo carent petechiæ, licet omnia videantur pacata & Medicus conferat cuncta. Quodvis enim accidens in pejus omnia mutare valet. Heic situs erectus tam pernicialem mutationem, delirium & mortem adduxit. Qui quantopere in morbis acutis & exanthematicis sit noxius, jam pluribus monuimus ac ut evitetur iterum monemus iterumque.

OBSERVATIO V.

Generosa femina quadragenaria, corporis obesi, laxi & spongiosi, genio indulgens variisque eduliis dulcibus, acidis, lacte, vino quotidie delectata, tempore quo malignę exanthematicæ febres circumibant, iisdem fere, quam quibus hæ incedebant affecta fuit pathematibus. Adfuit quippe corporis lassitudo cum inquietudine, cutis horripilatione, capitis dorsique dolore, accedente postera die præcordiorum anxietate, viriumque prostratione. Datum illico lene emeticum, quod miram vitiosorum humorum colluviem evexit, & anxietatum & cephalalgiæ levamen attulit. Tertio die vena in manu pertusa & sanguis largiter eductus, qui frigefactus crustam glutinosam in superficie contraxit. Sed post venæsectionem pejus habuit, sopor præsto fuit continuus, facies tumida & fauces squalidæ factæ, urina vero tenuis naturali similis secessit. Quinto die spiritus factus difficilis & post noctem admodum inquietam prodierunt maculæ rubræ in collo, dorso ac manibus, quæ quidem anxie- *Petechialis febris vino poto sanata 5.*

tates levarunt, soporem autem non sustulerunt. Interim ob alvum clausam clysteres injecti, qui ingentem fœtidorum stercorum copiam evocarunt. Septimo etiam die largo corpus sudore perfusum. Nihilo tamen minus sine sensu ac motu jacuit ægra, appetens vinum, quod ipsi suspensa manu concessum. Quum vero inde melius haberet ac virium animi corporisque sentiret incrementum, post trihorium quatuor iterum vini Rhenani unciæ potui datæ, iisdemque potis, mirifice se viribus refici asseveravit. Sequutus postea sudor largior, infuso thee adjutus, sopor mentisque stupor discessit, corpus quoque cum animo vires recepit, & ægra ad sanitatem demum traducta, alternis semper, vel ternis diebus, alvo laxantibus subducta.

Epicrisis.

Quo major parvorum succorum prima in regione colluvies, eo graviora etiam in febribus popularibus mali moris adsunt symptomata. Urinæ quoque plerumque minguntur tenues, præcordia anguntur & caput exquisite dolet. Ad hanc igitur circumstantiam artifici cum cura attendendum semper. Tum enim optimum consilium, illico leni emetico sordes expurgare. Merito etiam sanguinis missioni præmittitur purgatio. Venæsectio heic quidem minus feliciter cessisse visa est, sanguine ad caput allecto & soporem faciente. Quare etiam Practicorum plurimi venam in superioribus pertundere dissuadent, ac ut potius in pede id fiat præcipiunt, eo, quod inde non facile congestio sanguinis ad caput proritetur. Crusta autem illa glutinosa sanguini emisso innatans non mali fuit ominis. Nam *Baglivus lib. I. opp. pag.* 149. disertis verbis scribit ac testatur: *observamus in xenodochio omnes fere ab acutis evasisse, quorum sanguini venæsectione extracta crusta alba atque chylosa supercrescebat: contra mortuos, quorum sanguis valde rubicundus.* Et certe sanguis consistentia crassior non tam facile dissolutorio motui intestino obsecundat, quam tenuis partibus salino-sulphureis scatens. Demum notandum & hoc, quod vinum temperatius, in malignis, & petechialibus etiam febribus, non noceat, facta petechiarum eruptione & poris adapertis, sed quod potius vires refocillando, secretorios, & excretorios actus partium effœtarum egregie juvet. Cavendum vero ab eo, si inflammationis adsunt indicia in ventriculo & primis viis, si phrenitidis, si cutis arida, & sicca.

OBSERVATIO VI.

Biennio abhinc febris maligna contagiosa, non quidem epidemice, sed tantum sporadice circumibat potissimumque complures ex domesticis orphanotrophei Halensis infestabat. Eundem hunc morbum nanciscebatur filius Inspectoris hujus orphanotrophei, Theologi, tam eruditione, quam pietate, & moderatione celebris, ipse pedagogii Regii alumnus. Pater impensius hunc suum natum deamans, contristari non modo cœpit & de salute tam capitali morbo correpti angi, sed & crebrius decumbentem visitavit, quin lecti & hypocausti socium fecit, ac cum universa familia eodem in conclavi cibos cepit. Hinc autem factum est, ut omnes successive a contagio inficerentur. Pater quidem statim tertio post die summum virium languorem, capitis artuumque dolorem, somnum inquietum, anxietatem & ardorem circa præcordia, cum plenaria ciborum inappetentia expertus est. Accessit tonsiliarium tumor, ardor & æstus faucium, quinto die delirium, postea sudores colliquativi, nono placida mors. Decumbente hoc adhuc, uxorem idem morbus prostravit iisdemq; affecit pathematibus, eodem, altero post obitum.

Febris maligna cōtagiosa venæsectione compressa.

tum mariti die, funesto eventu. Excepit virgo his consanguinitate juncta, quæ quinto die pariter exspiravit. Ita ut intra quatriduum tres hæ personæ obirent. Medici qui curationi præerant, catarrhalem morbum esse censuerant & ob id venæsectionem omiserant. Sed quum morbus ad reliquos etiam domesticos procederet & rumor passim increbesceret, eundem tantum non esse pestilentem, alius Medicus in consilium vocatus, qui ob capitis dolores, venæsectionem instituendam esse in principio suasit. Hinc omnibus quotquot postea corripuit, simulac conqueri cœperunt, vena in pede pertusa & conveniens sanguinis quantitas educta, tam felici effectu, ut non tantum morbus mitior incederet, maculæ petechiales cum purpura, secus quam in primis comparerent, verum etiam ex septem nec unus occumberet, ac ipse contagiosus morbus sic desineret.

Epicrisis.

Perquam utique notatu dignum, servatos esse qui sanguinis missionem admiserunt, qui omiserunt sub gravi & diuturno delirio periisse, ad quem tamen eventum summa animi tristitia multum forte contulit. De venæsectione quidem, an in ejusmodi acutis, malignis contagiosis & exanthematicis febribus prosit vel noceat? Medici adhuc in utramque partem disceptant. Ego vero censeo, absolute nil posse definiri, sed considerandas esse a Medico circumspecto ac perito circumstantias omnes, quoad indolem, causam, symptomata & tempus morbi, quoad subjectum, corpus ægrotans solidorumque & fluidorum in eo dispositionem. Ego quidem multiplici edoctus sum observatione, verum esse generalem hunc practicum canonem: si corpus est admodum plethoricum, amplis vasis instructum, sanguinis missioni assuetum, si morbus sanum antea corripuit, nec a communi ad putredinem inclinante aeris vitio obortus, si vehementer statim caput petit ac delirium metuendum; tum utique ante invasionem tam ad præservationem, quam etiam mox in principio, nunquam nocere post moderata sanguinis missio in pede; quin sub his circumstantiis in morbo Hungarico ipsaque pestilentia venæsectio est utilissima. Subtracta enim nimia sanguinis, & humorum copia, cordis & systematis vasorum systole longe liberior redditur atque vegetior, una cum motu humorum ad exteriora, quo per universale illud emunctorium cutis nocens materia expellitur atque difflatur. Neque minus a sanguinis in partibus inferioribus missione insignis ipsius a capite fit derivatio. Nam res certa est experientiæ, sub acerbo capitis dolore, illico cordis, & arteriarum pulsum immutari, irregularem fieri & inæqualem, & pendentes inde functiones vitium capere; & vicissim si caput cum cerebro & nervis a sanguinis stagnatione liberatur, pulsum mox in melius mutari una cum motu humorum progressivo vitali. Quod si vero adductæ hæ circumstantiæ desunt, corpusque minus sanguine redundat, noxia omnino & pernicialis sanguinis missio intempestiva. Quumque pauci ex Medicis prudentia polleant discretiva, non mirandum, generoso hoc remedio plus sæpe damni, quam emolumenti afferri.

OBSERVATIO VII.

Febris maligno exanthematica jugulata emetico.

Quum anno MDCLXXXIX. hiemali tempore grassaretur febris maligna, quandoque exanthematibus stipata, multosque, præsertim perversa medicatione exceptos trucidaret, tota domus Consiliarii cujusdam aulici eodem infecta est, & ipse cum uxore graviter decubuit, nostra tamen opera, benedicente DEO, regimine maxime temperato, & lenioribus diaphoreticis, convaluit. Postea fratrem ipsius similis invasit morbus, iisdem cum symptomatibus, virium prostratione imprimis, capitis & artuum dolore,

lore, cum inquietudine. Ego ſtatim in principio vocatus, lene exhibui emeticum ex aquæ florum ſambuci, cardui benedicti ana uncia, tartari emetici granis duobus, mixturæ ſimplicis guttis 20. quo aſſumpto ter vomuit viſcidos cum bile humores & poſt vomitum valide ſudavit. Promotus hic ſudor circa noctem pulvere ex cornu cervi uſti, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, ana drachma una, cinnabaris, nitri puri ana drachma dimidia, camphoræ granis duobus, qui in ſex doſes diviſus & ter quotidie aſſumtus. Potui præterea data ptiſana ex cornu cervi, ſcorzonera, cum ſucco citri. Quibus morbus prima in herba feliciter jugulatus & æger poſt aliquot dies ſanus prodiit ac vegetus. Quumque brevi poſt famuli bini eodem modo conqueri inciperent, eadem methodo facili & explicita curatione ipſos ex ancipiti levavi.

Epicriſis.

Attentionem utique hæc meretur obſervatio, cujus generis plures notavi, malignum ſcilicet periculoſum morbum, præſertim ſi a contagio accidit corporibus alias bene valentibus, nec adeo impuris, vel imbecillis, mox in principio congruis remediis opprimi poſſe ac jugulari. Scilicet quum miaſma contagioſum primo omnium ſeſe cum ſalivali latice miſceat, ſub hoc fermenteſcibili ſucco acrem malignam virtutem propaget atque multiplicet, hincque in naribus, faucibus ac œſophago catarrhoſi quid ſimulet, & ſalivale fermentum deſtruendo, appetitum obtundat, quin etiam acredine ſua nauſeam & cardialgiam faciat; ſane nihil magis indicatur atque e re eſt, quam ut iſtud proxima via per efficax conveniens pharmacum ocyus, antequam latius procedat ex primis viis, vomitu & ſalivatione everratur, poſtea vero miniſterio accommodi diaphoretici reliquiæ miaſmatis virulenti per poros cutis evaporent. Sed cavendum omnino ab alexipharmacis, inter quæ minime connumeranda camphora, præſertim cum nitro remixta. Nam hæc neutiquam, ut vulgaris fert opinio, ſanguinem commovet, ſed vel unica olei cinnamomi, aut caryophillorum guttula, plus exæſtuat, quam camphoræ drachma dimidia. Non tamen prætermittendus potus diluens ſufficiens temperatus ex ptiſana, ad componendum ſanguinis orgaſmum. Ego novi, Practicum quendam non infelicem in more habuiſſe, in principio catarrhalium & malignarum petechialium, ſimulac languor & ardor corpus infeſtavit, ſerum ex lacte cocto cum ſucco citri factum, largiter, ſed per vices potui dare, tam felici effectu, ut poſt aliquot dies ardor, dolor, languor & gravedo diſparuit.

OBSERVATIO VIII.

Plures adhuc ſuppetunt obſervationes, ſed ne nimii ſimus in hiſtoriis, brevitatis cauſa quædam duntaxat ſalutaria ex obſervationibus deprompta monita afferemus. Scilicet frequentiori experientia compertum habeo, uti in quacunque exanthematica & contagioſa febre, ſic etiam in petechizante & petechiali, non ita multo poſt contagio tactos fuiſſe, præſertim ex domeſticis, qui ad arcendum morbum laxans, vel purgans aſſumſere. Licet autem alvi ſubductio in benignioris indolis exanthematicis minus noceat, ſi tamen pejoris naturæ, uti petechiales, præſtat utique ab omnibus alvum ſtimulantibus abſtinere. Etenim ad cicurandam veneni contagio concepti indolem ipſumque iterum exturbandum, tum ad præſervationem in metuentibus, tum ad curationem in affectis, nihil aptius & efficacius, quam perſpirationem liberam ſervare & integram, qua, præſertim in imbecillioribus, per alvum vacuantia imminuta, venenum hoc magis detinetur intus. Hinc *Celſus* jam inter præcepta ad peſtilentiæ incurſum

Purgatio ad præſervationem minus proficua.

curſum

cursum arcendum etiam habet hoc: quod alvus non sit movenda, aut si jam per se mota est, comprimenda.

Ex regimine & diaeta perversa, recidiva. II. Crebriori edoctus sum experientia, declinante ac finito morbo, periculosiores, immo lethales excitari recidivas, quando aegri corpus plus justo aurae frigidiori exponunt, in pavimento nudis pedibus incedunt & ventriculum adhuc languentem nimia ciborum, tanto magis carnium, insalubrium aut semicoctorum copia, simul ac semel onerant. Quare minus etiam sanitati suorum consulunt ii medentum, qui nimis cito appetentiam usu elixiriorum stomachicorum, quae spirtus mineralis acidus ingreditur, excitare contendunt. Et novi utique tum a copiosiori cibo, si non recidivae, tamen statum quendam cachecticum, cum tumore pedum & abdominis accessisse & tardissime penitus convaluisse aegros.

Contagium diu delitescere potest. III. Neque minus experientia constat, diu omnino latitare posse susceptum in corpore contagium, interdum per aliquot septimanas, antequam in actum ducatur & pernicialem vim exserat. Atque hinc fit, ut qui eadem cum aegris domo contenti, saepe successive unus post alterum aliquot hebdomadum spatio morbo afficiantur, licet jam antea aliquamdiu de lassitudine spontanea & functionum vitalium & animalium languore fuerint conquesti. His igitur cito succurrendum congruis diaeteticis & pharmaceuticis, praesertim iis, quae circulum sanguinis & perspirationem placide juvant, quae putredini resistunt & crasin sanguinis custodiunt, de quibus supra mentio facta, quo ocyus venenum iterum e corpore proscribatur.

& cum vesti mentis afferri. IV. Saepius quoque observavi, quod tempore insalubri, quo ob aerem gravem febres mali & benigni moris catarrhales & petechiales populares habuerunt circuitus, ex benigna facta sit praeter spem maligna, a contagio, quod Medici a vere malignis & petechialibus decumbentibus, cum vestimento aut capillitio attulerunt. Ut adeo non sine ratione a Principum aulis & persona arceantur Medici, qui curationem malignorum & contagiosorum morborum tractant, & saepius inter aegrotos versantur.

CAPUT XII.

De Febre Pestilentiali.

Theses Pathologicae.

§. I.

Definitio. Febris pestilentialis est acutissima, a miasmate venenato ex locis orientalibus advecto orta, ac nisi vigore motuum vitalium venenum per bubones & carbunculos cito propellatur, lethalis.

§. II.

Differentia. Differt in eo haec pestilentialis ab aliis contagiosis, malignis & exanthematicis febribus, quod omnium sit acutissima, ac interdum primo statim, vel secundo die juguletur. Dein nostris in regionibus nec epidemia, nec sporadica ex prava victus vel vivendi ratione, aut insalubri aeris constitutione prognata, sed sub aere saluberrimo, a solo contagio ex calidissimis jam infectis orientalibus plagis advecto, ortum ducit. Tum hoc habet peculiare, quod non ut aliae malignae febres & putridae, per largos sudores, alvi fluxus, aut alias excretiones, sed tantum quod veneno ad partes externas glandulosas critice & salutariter protruso, per tumores in abscessus desinentes, solvatur. Porro secus ac in aliis contagiosis & petechialibus quoque febribus, tanta constantia & tenuitas miasmatis pestilentialis est, ut promte adhaereat rebus porosis, & ad multa milliaria, integra manente perniciali sua vi, transferri possit. Demum singulare in hoc miasmate infectivo, quod prava & multiplicativa ipsius indoles intenso frigore non modo cicuretur, sed & plane extinguatur, quo fit, ut tempestate frigida & in regionibus praefrigidis, rarius, vel plane

 non,

non, sub calido autem cœlo & vehementissime & frequentissime grassetur.

§. III.

Initia. Quemadmodum vero in omnibus contagiosis & malignis febribus miasma venenatum cum aere haustum salivali fermentescibili latici sese insinuat, ac in his quas pertransit partes pernicialem suam vim exserit primum: ita idem etiam quam maxime evenit in pestilentiali contagio. Hoc enim mox caput, cerebrum, nervos & purissimum illud lymphaticum nervorum fluidum petens, capitis torporem, gravitatem, somnolentiam & acerbum dolorem, sensuum stuporem, rerum omnium oblivionem, inquietudinem, vigilias ac virium prostrationem inducit. Per fauces ad ventriculum vectum, ciborum fastidium, nauseam, præcordiorum anxietatem, cardialgiam synocopticam, vomendi conatum, nec non vomitum facit. Dein ad membranas medullæ spinalis tunicasque arteriarum nerveas delatum, horrorem, pulsum languidum, parvum, contractum, frequentem, quin lipothymiam producit. Quæ quidem omnia statim inter initia sunt ordinaria pestis indicia atq; symptomata, tanto vehementiora & celerioris operationis, quo plus venenum pestilentiale aliorum contagiosorum & malignorum morborum miasma virulentia superat.

§. IV.

Et decursus morbi. Quæ dein sub ipso morbo præsto sunt pathemata gravia & multa, nullibi plenius & accuratius enarrata, ac in prima de hoc morbo descriptione, quam vetustissimus Historicus *Thucydides, lib. II. de bello Pelopones.* de peste Attica dedit. Retinebimus igitur hac morbi historiam, quam posteaquam dixisset ex Æthiopia in Ægyptum & inde Athenas pervenisse, sic infit: *ego vero quod factum est narrabo; & quibus animadversis, si quando rursus incidat, possit aliquis provisum quippiam non ignorare, hæc monstrabo, qui tum ipse morbo laboravi, tum alios laborantes vidi. Itaque annus ille, ut in confesso est, inter omnes maxime aliorum morborum immunis fuit; quod si quis alio prius morbo laborasset, in hunc omnes decumbebant. Alios vero ex nulla occasione, sed continuo, quum sani essent, primum capitis calores invadebant vehementes, & oculorum rubores, & inflammationes, atque internæ partes, & fauces, & lingua sanguinolentæ statim erant, spiritus difficilis & fœtens exibat. Deinde ex his sternutatio & raucedo succedebant, ac non multo post labor in pectus descendebat cum tussi vehementi. Quod si quando ad cor inhæsit, tum id subvertit, tum purgationes bilis, quæcunque a Medicis recensentur, subierunt, atque hæ magna cum defatigatione. Plerisque singultus inanis, convulsionem afferens vehementem, quæ nonnullis sub hac cessabat, aliis vero multo post. Porro corpus extrinsecus tangenti non admodum erat calidum, neque pallidum, sed subrubrum, lividum, parvis pustulis & ulceribus scatens. Internæ vero partes usque adeo flagrabant, ut ne tenuissimum quidem stragulum, aut linteum impositum, neque aliud quippiam, preter nuditatem, ferrent. Ac jucundissimum plane erat in aquam frigidam se ipsos conjicere; quod multi fecerunt ex iis, in quibus cura non adhibita, qui in puteos se dederunt inexhausta siti vexati; & perinde erat plus ac minus bibere. Atque impotentia quædam, qua iis quiescere non licebat, & vigiliæ perpetuo comitabantur. Corpus, quamdiu morbus vigebat, non contabescebat, sed preter spem labori obsistebat. Quam ob rem vel interierunt plurimi novem & septem diebus ex interno æstu, cum aliquid roboris adhuc haberent; vel si effugissent, morbo in ventrem irruente, & exulceratione in eodem facta, & diarrhœa simul immodica subeunte; pleriq; mox pre imbecillitatate perierunt. Etenim initio sursum facto malum, quod in capite primum consederat, universum corpus pervadebat. Quod si quis maxima hec superasset, huic extremarum partium noxa superveniebat. Malum enim*

ad

ad pudenda & ad summas manus & pedes decumbebat ; & complures his amissis evaserunt, nonnulli & amissis oculis. Nonnullos etiam, quum primum exsurgerent, cepit oblivio rerum aeque omnium, ac cum seipsos, tum amicos ignorabant. Morbus igitur, concludit paucis interjectis, (*ut alia multa praetermittamus insolita, quae cuique seorsum evenerunt, aliis alia*) *talem in universum habuit ideam. Alius praeterea nullus infestavit eo tempore ex iis, qui consueti habentur, si quis autem accidisset, in hunc desinebat. Ac perierunt nonnulli quidem ob negligentiam, alii vero diligenter etiam curati. Neque ullum, fere dixerim, compertum est remedium, cujus usu homines adjutos esse constaret. Nam quod uni opem tulerat, id ipsum officiebat alteri. Jam vero nullum corpus visum est adversus morbum sufficere, quod ad robur & debilitatem attinet, sed sublata sunt omnia, quavis etiam vivendi ratione ad curationem uterentur. Res porro miserrima fuit in universo morbo tum animi dejectio, cum quis se aegrotare intelligeret; nam mente protinus ad desperationem conversa, multo se ipsos magis consternebant, neque reluctabantur; tum vero quoniam alter ab altero, dum curationis officio fungerentur, instar ovium occidebant, atque hoc maximam cladis partem attulit.*

§. V.

Subjecta. Neque tamen in peste unius ejusdemque indolis semper sunt symptomata, sed multum utique secundum temperamenta & constitutiones corporum variant. Quam diversitatem probe cognoscere & scrutari oportet Medicum. Id vero omnes qui de pestilentiali morbo scripserunt unanimi suffragio confirmant, corpora quae spongiosioris, rari & porosioris, nec non obesi sunt habitus, temperamento sanguineos & phlegmatico-sanguineos, sexu feminas, aetate juniores ac infantes, animo timidos & abjectos, vitae genere pauperes, insalubrem diaetā colentes, crapulis deditos & comessationibus in seram noctem indulgentes, longe celerius corripi & gravius decumbere hoc modo, quam qui animo fortes ac intrepidi, corpore macilenti, nervosi & amplioribus vasis dotati, viri, senes, fluxu haemorrhoidali obnoxii, item qui fonticulos & ulcera gestant aperta. Neque minus per observationes compertum, nihil ad suscipiendum & deleteriam miasmatis virtutem intendendam aptius esse metu, timore mortis animique consternatione, adeo ut etiam quosdam solo terrore peste affectos & extinctos esse constet. Nam hi animi affectus sunt inter omnes praecipui, qui vitalem cordis arteriarum motum cum sanguinis circulo minuunt, destruunt & vires tam vitales, quam naturales & animales dejiciunt, quum tamen motuum beneficio venenum conceptum sit exterminandum.

§. IV.

Cujus autem porro indolis ac specificae naturae sit venenum, quod pestem excitat, a priori accurate determinare admodum difficile, qui sensibus minus obvium. Quantum tamen ratione assequi & a posteriori judicare licet, duplicis esse videtur, partim sulphureae putridę multiplicativae, instar fermenti, partim subtilis valde acris & causticae, plus tamen alcalinę, quam acidae, naturae. Putrida enim valde & peregrina sulphurea indoles ex eo patet, quod omnes maligni ejusmodi morbi praecipue suam originem ab exhalationibus putridis, quae ex cadaveribus inhumatis, aquis stagnantibus putrescentibus & aliis foetidis excrementitiis sordibus, trahant, & quod ipsum hoc miasma illico contaminet nervorum fluidorum, motum solidorum systalticum sistat & corruptionem sphacelosam succis inducat. Causticam autem subtilem acrimoniam inesse miasmati ex eo concludendum, tum quod contagiosorum morborum ingressum ut plurimum antecedit copia infectorum sale caustico. *Miasmatis natura.*

ſtico prꝑditorum & ex putredine genitorum, tum etiam, quod nerveas fibrillas vellicando & rodendo, dolorem, ardorem, rumorem & inflammationem cauſetur, conſpicuum ſatis in bubonibus atque anthracibus.

§. VII.

Solvitur critice per tumores. Peſtilentiale hoc intus ſuſceptum venenum, illico, ut ſupra diximus, omnes omnino in corpore functiones turbat atque pervertit, ac niſi cito ab internis ad externas partes propellatur, certiſſime necem infert. Neque tamen hoc ut in aliis malignis fit per largos ſudores, neque per alvi, aut urinę fluxum, neque per hæmorrhoidum, aut menſium profluvium, neque etiam per narium ſtillicidium, ſpontaneum æque ac arte proritatum, ut potius, tale, præſertim effuſiores excretiones, minentur exitium. Sed ſalutaris & critica, qua perfecte ſolvitur peſtilentialis morbus, excretio abſolvitur per tumores in externo corporis ambitu prodeuntes; ita quidem, ut non ſecus ac in eryſipelate, intra tertium & quartum diem eadem contingat, & quo citius ac melius, ea magis morbi inde miteſcat atrocia. Formale enim venenum his tumoribus contineri atque excerni, vel ex eo pateſcit, quod ſi Chirurgus lancetta, qua aperti, venam ſani hominis incidat, is illico etiam corripiatur peſte.

§. VIII.

Bubones. Duplicis autem generis ſunt peſtilentiales hi tumores, primum a Gręci vocatur communi omnium tumorum nomine bubo. Occupant hi bubones maxime glanduloſa loca, frequentius inguinales & axillares, quandoque etiam parotides & mammarias glandulas, item maxillares inferiores ſub mento, nec non aſperæ arteriæ appoſitas, ac ſeſe manifeſtant tumore glandularum duro, dolente, tenſivo, cum ardore, ac ſi boni moris ſunt, intumeſcunt, molliores fiunt & ſuppurantur. Alterum genus, primo longe deterius, græco nomine audit anthrax propria ſignificatione carbonem ignitum deſignans, unde Latinorum diminutivum carbunculus. *Celſus quidem lib. 5. cap. 28.* ſic deſcribit anthracem: *rubor eſt ſuperque eum non nimium puſtulæ eminentes maxime nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In his ſanies eſſe videtur, infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum & durius quam naturaliter oportet. Circa quod quaſi cruſta eſt, eaque inflammatione cingitur, neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed interiori carni affixa eſt.* Et *Mindererus*, qui ipſe peſti interfuit & de ea egregie ſcripſit, ita de carbunculis habet: *quando anthrax magnitudine grani ſinapis, aut cannabis conſedit, contrahit circum limbum & circulum, aut ardentem halonem, amplitudine orbis menſalis, prout carnem & locum attigit. Caro quam tetigit a ſana ſeparatur ac uti eſchara, ſeu caro putrida, excidit, ut hiet cavum ac ſi lupi exediſſent.* Ab his carbunculis nulla corporis pars immunis eſt, obſident tamen quam maxime membranas muſculorum & ſubſtantiam cutis nervoſam ac fibroſam, in dorſo potiſſimum, brachiis ac femoribus. In loco quem afficiunt ægri primo pruritum ſentiunt exquiſitum, ſi ſcalpunt, puſtulæ emergunt, coloris vel rubri, vel lividi, vel albo purpurei, vel nigri. Puſtulæ compreſſæ ſunt & pure plenæ videntur, ac ſub una, vel pluribus ex iis, cruſta cinerea, vel nigra concreſcit, qua ablata, caro corrupta & ſpongioſa apparet, cum dolore intolerabili & ardore carnis circum jacentis, ac tandem inſequitur totalis partis ſphacelatio, ſive mortificatio.

§. IX.

Quibus autem lethalis eſt peſtilentialis morbus, ex his nonnulli primo ſtatim, vel ſecundo die ſyncope pereunt, procul dubio ex Panico, quo perculſi terrore. Sed plurimi, quando venenum vel non expellitur, vel expulſum ſubito relabitur, & nervoſis tunicis nobiliorum partium pleuræ, *Sphacelatio.*

ceſo-

œsophagi ventriculi & intestinorum, nec non meningibus inhærens, inducit sphacelum, qui ocyus ad omnia viscera ipsumque sanguinem serpit, quo fit, ut cadavera illico mire fœteant intumescant & citissime putrescant. Quandoque etiam, quando nimia tumorum pestilentialium copia prodit, ob inflammationem, dolorem & ardorem intolerabilem, ex febre symptomatica, non secus ac in variolis fieri solet, occumbunt.

Præservatio & Curatio.

§. I.

Optimũ præservativũ fuga & temperantia, Quum in comperto sit, nostris in regionibus pestilentiam non gigni, sed ex remotis locis advenire, non securius utique & certius datur consilium præservatorium quam fuga contagii. Vetus enim jam *Celsi* est præceptum, ut adhuc integer, qui tamen securus esse non possit, naviget & peregrinetur, quod etiam in peste Italica anni 1575. eximie profuisse, testis est *Natalis Comes hist. lib. XX. VII.* Et *Sanctorius Med. stat. Sect. I. aph.* 138. libere profitetur: *qui aliud remedium pro vitanda peste instituunt, quam fugam, vel sunt homines ignorantes, vel volunt ærusc are.* Eandem etiam ob causam optime saluti civium consulunt principes, qui tempore pestis advectionem & accessionem contagii modis arcent in omnibus, si vero domus fuerit infecta, sanos illico segregare & omnem mortuorum supellectilem comburere jubent, ne cum ea ad alios transferatur & morbus. Omnibus vero grassante pestilentia temperantissime vivendum, vitandus omnis excessus in rerum non naturalium usu, maximeque animi affectibus, & abstinendum a cunctis, quæ vires ullo modo dejicere, perspirationis successum turbare & cruditates prima in regione gignere possunt. In primis animus firmandus, & terror, metus ac pusillanimitas discutienda; quum certum sit, timorem ac terrorem plures in peste necare ac ipsum miasma.

§. II.

In acidis. Qui autem inter infectos versari necessum habent, his videndum, ne miasma succos vitales subeat, nec salivales intra primas vias stagnantes humores in sui societatem, quod facile fit, pertrahat. Hunc in finem commendanda frequens exspuitio & oris, cum aceto vini; vel vino collurio, vel horum in nares attractio. Major efficacia ad huc, si scordio, ruta, vel corticibus citri fuerint imbuta. Acidum enim genuina miasmatis putridæ & sulphureæ indolis videtur esse antidotus, quippe quod teste Chymia mechanica sulphur, & salia volatilia figit atque enervat. Quare longe tutius est acida degustare, vel in ore continere, quam radices alexipharmacas zedoariæ, angelicæ, ostruti &c. masticare. Expedit hinc quoque tum vel vinum Rhenanum, vel aceti bezoardici aliquot cochlearia, cum aqua aut vino diluti, assumere. Locuples certe hanc in rem testis est *Forestus*: *ego*, inquiens, *cum grassante peste, nusquam trepide, plenus civium studio me ad ægros conferrem, illis auxiliis ac potissimum mali citri putamine succulento, dentibus attrito, me munire suevi.* Turcæ, memorant *Cole lib. de morb. acut. pag.* 88. regnante pestilentia, frequentius utuntur succo limonum, quem liberaliter omni jusculo instillant.

§. III.

Et fonticulis. Inter externa adversus contagionem præsidia plures commendant fonticulos; inducti forsan primum observatione, qua constat, eos, qui ulcera chronica & scorbutica in artubus gestarunt, a peste & aliis contagiosis morbis fuisse immunes. Multus inprimis in laudanda hac fonticulorum virtute est *Hildanus Observ. chirurg. cent.* 4. *obs.* 23. sic habens: *Neminem autem, quod notandum eorum, qui fonticulos in cruribus & brachiis habuerunt, præter unum aut alterum summe*

me cacochymicum, peste obiisse memini, & proinde præsentaneum præservativum tempore pestis esse, cum in aliis multis, tum etiam in memetipso expertus sum. Et idem mihi quoque a Medicis qui pesti Erfurtensi interfuerant, relatum olim esse, memini. Ratio tam egregii effectus prophylactici videtur hæc, quod materia suscepti miasmatis, quæ firmiter adhærere solet serosiori sanguinis parti, naturæ vigorem ad partem cui fonticulus insidet, tanquam debiliorem, cum hac ceu vehiculo ablegetur & per hoc emissarium excernatur, unde tum sæpe circa fonticulum insolitus dolor ac tumor observatur. Forsan etiam confidentia quam gestantes de hoc, tanquam certissimo fovent præsidio, metum excutit & resuscitando animi vires juvat, eodem modo ac de amuletorum adversus pestem virtute censendum.

§. IV.

Indicationes & curatio. In curatione porro omnia à Medico perito hos in fines dirigenda: I. ut ope naturæ expulsionem suscepti veneni per congruas vias maximeque tumores illos criticos promoveat horumque habeat rationem curare; II. ut virus, quæ cum vita pari passu ambulant, suscitet & urgentibus symptomatibus occurrat. Sed quum quo pacto & quibus hæc rite sint perficienda, ego ex propria tradere nequeam experientia, aliorum utar, & methodum, quam in curanda peste summo cum fructu adhibuit doctissimus pariter & exercitatissimus Medicus, *Joannes Langius*, heic inseram, cui postea judicium meum & monita rationi & experientiæ congrua subjungam. Ita autem gravis hic auctor suam pestem curandi rationem *lib.* I. *epist.* 18. describit: *Jam tu probe nosti, me multos, de quibus etiam conclamatum erat, in hac pestifera lue hac methodo curasse. Primum, si alvus, aliquot dies ante morbi initium, parum, vel nihil excreverat, tum glande imposita, aut levi enemate eam exoneravi. Postea alexipharmacum sudoriferum exhibui, quod pro ratione ætatis ac virium, sudorem duas, vel tres, aut plures horas, promoveret. Cordi epithema applicui. A sudore hora sexta, vel septima, refectis tamen aliquo jusculo viribus, venam opportunam secui, ac mox ab alexipharmaco aliis singulis diebus, mane & vesperi, potagia alterantia, quæ sua qualitate & substantia veneno resisterent, exhibui, & cor quoque confortarent qualia sunt, quæ ex succo citri, limonum, aurantiorum, acetosæ & jugulæ, cum momento aceti & sacchare decocta conficiuntur. In morbi declinatione, si appetitus edendi languebat ad reliquias morbi exstirpandas, medicamentum ex rhabarbaro, agarico, cassia, aut rore Syriaco, sive manna & tamarindis Indorum exhibui. Postremo Chirurgis, ne ulceris aut carbunculi consolidationem præcipitarent; coquis vero ut præscripto tempore commoda esculenta & potulenta ægro suppeditarent, edixi. Qua curationis ratione ingens ægrorum numerus, Deo optimo auspice, convaluit. Bubonibus,*pergit paucis interjectis, *vero & carbunculis; si circa emunctoria, juxta aures parotis, sub axillis abscessus, in inguinum adenibus bubo, virtute expullante eruperit, aut interim carbunculus in brachiis aut cruribus effloruerit, tum festinanter, veluti in vulneribus virulentis, medicamenta quæ venenum extrahunt ac locum applicato, vel cucurbitulas, aut emplastrum ex fermento, theriaca, farina, sinapi & cepa sub cineribus cocta confícito, additis opopanacis & galbani gummis, acerrimo aceto solutis, imposito, & abscessum ante maturationem scarifica, aut aperi, vel cauterio adurito. Si vero patiens ignem veretur, cauterium potentiale ex cantharidibus & fermento confectum, aut contusam ex oleo flammulæ radicem applicato, quæ sua virtute calorifica & ardente non modo noxios humores attrahunt, sed & non raro factas ex his collectiones aperiunt.*

§. V.

§. V.

Initiāte & vigente Est utique hæc pestem curandi methodus rationi consentanea: Nam in omni morborum curatione sedulo tenendum hoc monitum, ut si alvus sub initium per aliquot dies, parum, vel nihil excreverit, leni enemate ducatur, quo ab excrementis liberentur intestina, ne inde tam symptomata exacerbentur, quam remediorum virtus obtundatur. Dein probandum merito auctoris institutum quo commodo alexipharmaco sudorem per aliquot horas movit, ut halituosum illud venenum cito exhalaret & per cutem difflaretur. Neque etiam de nihilo putandum, quod cordi applicuerit epithema. Quamvis enim non proxime tangat & afficiat cor, sed potius dextrum orificium ventriculi ejusque tunicas nervosas & musculosas; multum tamen interest, ut ventriculus, ceu pars maxime nervosa, & exquisiti sensus & quæ cum nervosis universi corporis partibus consensum alit intimum, ac ubi venenum primo omnium pernicialem suam vim exserit, probe defendatur, quod fit per topica, quæ antispasmodica simulque roborante balsamica virtute pollent; quem in finem ego commendare soleo, quę ex theriaca, oleo nucistæ expresso, camphora, croco, castoreo ac balsamo Peruviano concinnantur. Porro post usum alexipharmacorum venam secare jussit, quod omnino proficuum. Initium enim curationis a sanguinis missione facere periculosum, eo quod primo vel secundo post eam die, motus sanguinis ad peripheriam, adeoque etiam perspiratio, semper quodammodo imminuitur, ut venenum intus maneat. Ne dicam, metum & terrorem in peste correptis, protinus motum sanguinis ad corporis ambitum revocare, ut hinc venæsectio, quæ idem efficit, non possit non nocere. Sed admitti utique hæc potest si consuetudo, sanguinis abundantia & victus lautus atque vinosus urget, post usum medicamenti sudoriferi, eo quod demta sanguinis copia, propulsio materiæ virulentæ ad glandulas facilitatur & promovetur, tanto certius, quando postea lenioribus sanguinis ad exteriora fluxus subinde adjuvatur. Recte etiam laudantur acida, uti succus citri, limonum, acetum &c. quod tota substantia veneno resistant, quippe quæ putredinem humorum & dissolutionem sanguinis valide obtundunt & ob id merito omnibus alexipharmacis & antiloimicis anteponuntur.

§. VI.

Nec nō declinante morbo Fracto præterea morbi vigore, sub declinatione alvum expurgat lenioribus. Quod quidem sicuti in principio pestis aliorumq; contagiosorum morborum, ob effectum motum humorum ad externa retardantem, admodum nocivum; ita vicissim quam maxime conducibile, in declinatione. Sic enim educuntur sordes sub morbo genitæ perniciosæ, quibus retentis appetitus prosternitur, lentæ, immo purpuraceæ febres de novo inducuntur, vires languent, calor fit lentus, novusque ac capitalis haud raro repullulascit morbus. Ad virus tum extrahendum in tumoribus pestilentialibus suadet cucurbitulas, scarificationem & vesicatorium; ac in eo pariter consentientes habet loimiatros. Inprimis elegans *Riverii* est observatio *Cent.* 2. *obs.* 20. quæ ceu expertæ virtutis præsidium laudatur, ut, statim ac quis peste correptus, cantharides cum fermento & aceto pone aures ac in aliis suetis emunctoriis applicentur, ac in lecto postea quieti decumbere jubebantur ægri, eoque facto, post 24. horas effluere humorem atrum serosum & pestilentem morbum post aliquot dies plane discedere. Neque minus probe etiam monet *Langius*, ne præmature ac cito ulcera consolidentur. Evocata potius ad partes externas materia & suppuratione facta, tumor aperiendus, ulcus suetis digestivis mundandum, sed diu apertum servandum admota turunda, quo virus omne

ne per illud sufficienter expurgetur & tandem ad cicatricem perducendum.

Cautelæ, & observationes practicæ.

§. I.

Pauca remedia optima.

Perquam attentione dignum est *Sanctorii in Med.stat. aph.* 139. effatum: *nobilium fere nemo cum remediis, plebeii vero sine iis plures, sanantur.* Nam experientia uberius docet, plebejos, modo non omnibus subsidiis destituantur sed temperato regimine & ad satietatem levi potu utantur, citius & rectius tam in pestilentialibus, quam aliis contagiosis malignis febribus convalescere, quam opulentos, qui Medicorum, & medicamentorum copia obruuntur plane. In illis quippe valens & robusta est natura, cui si negotium committitur curationis, longe felicius utique succedit, quam si artificiosa medicatione, nonnunquam plane perversa, impeditur ac turbatur. In nobilibus autem, quum per se ob inordinatam vitæ victusque rationem jam tum debilior natura, longe magis utique medicamentorum multorum, variorum, quin sæpe minus congruorum usu, in opere suo turbatur & morbus ad infelicem eventum promovetur.

§. II.

Alexipharmaca sola nocent.

Inprimis nihil perniciosus est, quam radices sic dictas alexipharmacas, oleo volatili calido turgidas, carolinæ, angelicæ, petasitidis, zedoariæ, serpentariæ Virginianæ, imperatoriæ, vincetoxici, pimpinellæ, ostrutii & ex his præparatas essentias, elixiria, theriacam quoque & mithridatium, ceu genuinam antidotum, liberaliter offerre. Multo vero magis detestandi adhuc illi tantopere laudati spiritus volatiles, urinosi & oleosi, ut cornu cervi, viperarum, fuliginis, item salia volatilia, nec non balsamum sulphuris. Tantum enim abest, ut iisdem noxium expellatur, ut potius intus detineatur & partibus nervosis altius infigatur. Perpetua quippe hæc lex est, secretiones, quæ antecedunt excretionem recrementorum in corpore, melius sub liberiori & moderatiori ad emunctoria appulsu succedere, quam ubi humores impetuose ac celeriter commoventur. Augent potius calidiora pharmaca anxietates præcordiorum, calorem intendunt, dissolutionem humorum promovent & miasma quoq; malignum facile, & cum impetu ex ventriculo in sanguinem ac nervosas partes agunt, ut sic multiplici ratione sint detrimentosa. Et hæc omnino ita esse, loquuntur passim Medicorum qui pestilentiæ interfuerunt scripta, e quibus nominasse sufficit *Hildanum*, *Chald. de Heradia*, nec non *Thonerum*, qui pluribus observationibus confirmat, alexipharmacis calidioribus usos, peste absumtos esse omnes.

§. III.

Sed acidis nupta prosunt.

Neque tamen penitus radicum & herbarum sic dictarum alexipharmacarum usus in peste damnandus. Tum enim non nocent, quando miscentur cum iis, quæ vim earum commoventem nimis & calefacientem cicurant & quasi ad temperamentum reducunt, uti sunt maxime acida, cum nitro. Sed relatum mihi est, in peste illa, quæ anno 1682. nostram hanc urbem infestavit eximie profuisse mixturam ex aquæ cardui benedicti & aceti vini quatuor cochlearibus, lapidum cancrorum & theriacæ drachma, concinnatam & iterato datam. In peste quoque, quæ anno 1576. totam fere Lombardiam pervagata, multi passim & præcipue Mediolani convaluisse dicuntur, succo ex ruta capraria, cum aceto, aqua cardui benedicti & modico theriacæ haustu, corpore postea ad sudorem contecto. Ipse *Thonerus observ. pag.* 21. testis est; nil profuisse in peste, præter acetum theriacale, inter initia ad eliciendos sudores exhibitum, eodemque hoc remedio anno MDCXLIII. grassante inter milites febre maligna, inte-

gram

gram gregariorum cohortem fuisse servatam, convalescentibus omnibus, quibus tempestive hoc acetum oblatum; exceptis paucis, qui serius a Chirurgo acceperant. In peste quoque Romana tam egregia præstitisse acetum cum ruta, radice pimpinellæ, betonica, allio & baccis juniperi, addito camphoræ momento infusum, ut quotquot illo usi fuerunt, quamvis inter infectos degerint, pestem evaserint, fidem facit *Kircherus de peste pag.* 375. Quin propter acetum, ceu præcipuum ingrediens, aqua prophylactica *Sylvii*, in malignis morbis, & ipsa peste, magni semper estimata. Et *Gesnerus* ob id *lib.* 3. *epist.* 27. auctor est, ut omnia alexipharmaca ex vino, cui acetum admixtum, præbeantur. Conveniunt autem hæc alexipharmaca acidis nupta primo maxime die, ubi resolutione ac sudore opus est. Nisi enim, ex vero asserit *Mindererus*, intra viginti quatuor horas ab invasione alexiteria exhibeantur, omnia medica præsidia fore irrita.

§. IV.

Optima in peste acida & bezoardica fixa.

Inter ea vero quæ præsentissimæ in pestilentiali morbo efficaciæ, communi omnium qui de peste scripserunt suffragio, sunt maxime acida & terrea. *Fracastorius lib.* 3. *pag* 246. *de morb. contag.* tam ad præservationem, quam curationem commendat hoc: recipe succi acetosellæ uncias duas, citri drachmam, specierum cordialium scrupulos duos, aceti unciam. *Mindererus de pest. cap.* 15. disertis scribit verbis: *nulla est putredo, nulla infectio, nulla humorum depravatio, quæ per acida non superetur. Sane, ut liberrime loquar, si mihi vitriolicorum remediorum usus, vel interdiceretur, ego ad curationem pestis nunquam, vel certe inermis, accederem.* Idem testatur *Fonseca de ver. rat. curand. pest. Joannes Crato*, inquiens, *Augenius de Monte Sancto, Martinus Rulandus & alii in febribus pestilentialibus spiritum vitrioli summopere prodesse testantur. Et ego id testari ingenue possum, me non modo cum sirupis, sed & cum conserva rosarum mixtum, felici cum successu eum exhibuisse.* Ex terreis vero & bezoardicis fixioribus singulari virtute pollent antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale lapides cancrorum, cornu cervi usum, & philosophice præparatum, succinum, terra sigillata, bolus Armena & cinnabaris. Ex quibus varie concinnari, eademque vel sola, vel acidis nupta, in usum vocari possunt. De quibus tamen omnibus pluribus legendi *Antonius Schneeberg in catal. med. simpl. adv. pest. opera Henrici a Bra. edit. Unzerus lib.* 2. *antid. pestil.* nec non *Mindererus de pest. cap.* 15.

§. V.

Nec non analeptica.

Deinde inter remedia in pestilentia conducibilia præcipuum fere locum tenent analeptica. Vires enim in atroci hoc morbo, tam propter gravem animi metum & consternationem, quam ob ingentem malignitatem, summopere sunt prostratæ. Hinc Medico quam maxime enitendum, ut removeat ex rebus moralibus & non naturalibus omnia, quæ easdem offendere possunt & in medicatione fugiat anodyna & valde vaporosa, graveolentia. Ad reficiendas autem vires præstabilis aqua confortans, nostra methodo sic paranda: recipe melissæ Turcicæ manipulos quatuor, rosarum cum sale contusarum, florum liliorum convallium ana manipulum, corticum citri recentium unciam unam semis, cinnamomi acuti unciam, macis unciam dimidiam, affunde vini Rhenani mensuram, aquæ communis mensuras tres & leni igne abstrahe duas cum dimidia mensuras. Potest hæc aqua vel cum tantundem aquæ cardui benedicti remixta, vehiculum præbere sumendis reliquis medicamentis omnibus, vel sola dari, cum sirupo acetositatis citri, & spiritu salis acidulata.

§. VI.

Item emetica.

Neque minus apprime in pestilentia pro-

proficua sunt emetica. Nam prima & præcipua in medicatione indicatio est, ut venenum susceptum ocyus citius e corpore pellatur. Jam vero miasma contagiosum primum omnium salivali sese immiscet latici, cum hoc ad ventriculum descendit & inde ad sanguinem transfertur. Hinc optimum utique consilium, ut venenum brevissima, qua subiit via, iterum exturbetur simulatque cruditates primæ regionis, quæ deleteriam ejus virtutem mirifice intendunt, per stomachi os everrantur. Sed opus est, ut cito id fiat, simulac quis se infectum & languorem cum cardialgia sentit. Sic subjuncto congruo sudorifero, prima quasi in herba jugulari posse morbum multiplici constat experientia, eodem modo ac *cap.* 10. & 11. in aliis malignis morbis id succedere pluribus docuimus. Curiosa non minus quam notabilis hanc in rem observatio *Riverii*, de quodam, qui simulac ex symptomatibus, dolore capitis & nausea, se peste laborare conjecit, illico pennam oleo illitam in fauces immisit, qua educta per vomitum materia, primum serosa, dein flava, tandem porracea, in lectum se contulit, jusculum sumsit, sudavit, & illico convaluit.

§. VII.

Sub certa conditione admittenda venæsectio.

De venæsectionis utilitate non æque inter omnes convenit, sed sunt qui laudant, sunt qui damnant. Optime præcipit *Celsus lib.* 3. *cap.* 4. *desiderat*, inquiens, *propriam animadversionem in febribus pestilentialibus casus. In hac minime utile est, fame aut medicamentis uti, aut alvum ducere. Si vero vires sinunt, sanguinem mittere optimum, præcipue si cum dolore febris est.* Neque minus fidem facit *Riverius in opp. tit. pest.* se in pestilentiali parotide, quæ plures necavit, venæsectione, moderata tamen, ad uncias aliquot, & repetita, plures servasse. Nos quid de ea censeamus, supra jam in epicrisi ad *Langii* methodum exposuimus. Omnia autem huc redeunt: nunquam in principio post invasionem statim, ubi terrore & metu æger jactatur, habet locum, sed secundo vel tertio die, si urget plethora & vires sinunt, admittenda moderata.

§. VIII.

Ac nitrosa.

Sic etiam de nitri usu ambigunt medentes. Qui rejiciunt, putant illud nimium refrigerare & expulsioni veneni ob id resistere, pestis etiam venenum jam tum esse stupefactivum, putredinosum ac diarrhœas inde metuendas fere lethales. Qui probant, illud non secus ac in aliis exanthematicis inflammatoriis & malignis febribus, diaphoreticis nuptum, egregie prodesse contendunt. Sed lis facile dirimenda. Spectanda sunt individua eorumque natura & temperamenta & expendenda morbi symptomata. Si corpus est plethoricum, temperamentum cholericum, vel sanguineo-cholericum, æstus acris, febris intensa cum siti & dolore capitis; nitrosa, refracta dosi cum bezoardicis pulveribus data, commodum locum habent omnino. At ubi torpor & somnolentia, pulsus debilis, extrema frigida & timor præcessit ingens, abstinendum a nitrosis esse docet ratio. Semper tamen tutius est, si nitrum sociatur camphoræ, quo connubio camphoræ vaporosa & nitri refrigerans indoles optime cicuratur & medicina emergit, non modo alexipharmaca, sed & inflammationi efficaciter resistens. Memini ego, me olim quum Londini versarer, a peritissimo Chirurgo sene, qui pesti Viennensi interfuerat, audivisse, se summo cum fructu usum esse electuario, quod vocabat nigro, composito ex rob sambuci & mellis ana libra dimidia, pulveris pyrii uncia & camphoræ drachma, ad unam vel duas drachmas dato. Et *Giselerus* quoque se in peste Brunsuicensi summo cum fructu adhibuisse pulverem pyrium affirmat.

§. IX.

Bubonũ & anthracũ tractatio.

Perite præterea tractandi critici illi tumores pestilentem morbum solventes. Bubones quidem, si cito prorum-

rumpunt & cito maturant, boni, si autem statim redeunt, metuenda aut mors ipsa, aut minimum gravia symptomata, ex inguinalibus paralysis & gangrena ipsius lateris, ex mento relapsis deglutitio solidorum & liquidorum intercepta, cum angina utplurimum lethali. Periculosiores etiam qui pone aures, pessimi quibus carbunculus insidet & lethales circulo livido septi. Carbunculi deteriores semper quidem bubonibus, sed quo majores, quo nigriores & quo propiores cordi, eo magis periculosi. In utrisque ex internis optima sudorifera & quæ succos ad ambitum corporis agunt. Exterius in bubonibus, si tardius prodeunt, attrahentia imponere jubent, cucurbitulas, quin vesicatoria. Si protuberant, suppuratio promovenda cataplasmate ex ficubus, radice liliorum alborum, cepis sub cineribus tostis, cum farina lini, melle & croco. Vel imponenda suppurantia simulatque discutientia, emplastrum diachylon tam simplex, quam cum gummatibus, de mucilaginibus, nec non de meliloto. Ubi suppurarunt, aperiendi & balsamo *Arcæi* nonnunquam unguento basiliconis remixto, mundandi & consolidandi, ita tamen, ut non nimis cito coeant, sed aliquandiu materiæ saniosæ concedatur effluxus. Anthracibus, quia humor jam corruptioni obnoxius, non admovenda suppurantia, sed curandum, ut crusta decidat, quem in finem Loimiatri confinia digestivo inungere & acre emplastrum superponere jubent. Crusta delapsa unguento Ægyptiaco, vel fusco *Vvurzii* cum melle rosato tractandi. Quod si autem corruptio sphacelosa adest & latius serpere videtur, prohibendum hoc scarificatione sufficienti & applicatione liquoris, qui potenter inflammationi ac putredini resistit, expertæ sæpius a me virtutis, parandi, ex unciis quatuor spiritus vini rectificati drachmis duabus camphoræ, drachma croci & tantundem nitri artificialis, quod ex spiritu salis ammoniaci urinoso & spiritu nitri confit, ac a vini spiritu perfecte solvitur.

§. X.

Demum quoad regimen in genere adhuc tenendum, quod, sicuti in omnibus acutis exanthematicis morbis, nimius lecti & conclavis calor omni studio, ceu summopere noxius vitandus, ita multo magis ipsa in pestilentia. Vicissim vero arcendum etiam frigus, ne tumorum eruptio & difflatio subtilioris venosæ materiæ per cutis poros ullo modo intercipiatur. Temperata potius sint omnia, ut jam in antecedentibus passim monuimus iterumque monemus. *Regimē*

CAPUT XIII.

De Febre Erysipelacea.

Theses Pathologicæ.

§. I.

AD exanthematicas febres merito etiam refertur erysipelacea, in qua sub intensiori sanguinis & humorum motu, serum acre, sulphureæ, causticæ naturæ, ad partes extremas, cum tumore, rubore, ardore & dolore propellitur. *Descriptio morbi.*

§. II.

Certe non tam levis, innocens & simplex est erysipelacea febris ac vulgo putatur, sed gravis sæpe, periculosa & non raro lethalis; quia multum affinitatis alit cum morbo omnium atrocissimo, ipsa febre pestilentiali. Nam sicuti hæc subito cum intenso horrore, æstu, virium prostratione, vehementi dorsi capitisque dolore, vomitu quoq; & delirio accedit; ita & sæpissime erysipelas statim in principio iisdem symptomatibus stipatum adoritur. Sicut deinceps in pestilenti morbo inter tertium & quartum diem materia maligna ad corporis ambitum propellitur, remittente postea paululum symptomatum atrocia; ita similem successum servat erysipelacea febris. Quemadmodum porro pestilentialis ve- *Multū convenit cū peste.*

venenata materia maxime glandulas, & quidem inguinales, invadit ibique dolorem primum ac tensionem efficit; sic etiam gravi erysipelate affecti, primo tumorem, ruborem ac dolorem sentiunt in inguinum adenibus, unde postea materia ferventissimæ & adurentis quasi naturæ descendit ad pedes. Uti quoque materia pestilentialis sedem sæpius figit in glandulis mammariis, axillaribus & parotidibus; ita eadem observantur in erysipelate, quod ubi capiti imminet, patiuntur primum parotides, si mammis, axillares. Pestifera præterea materia in glandulis abscessus format ac partibus extremis facile gangrenam & sphacelum inducit; sacrum autem ignem axillares præsertim & mammarias glandulas sic sæpe adurere, ut pus contrahant & artus fœda corruptione afficere, omnes qui medicinam faciunt uberius norunt. Demum sicuti in peste nil periculosius, quam si materia expulsa ab externis ad interiora relabitur; sic eadem noxa idemque periculum a retrocessione erysipelatis metuendum.

§. III.

Differt a peste inflammatione & phlegmone. In eo tamen erysipelacea a pestilentiali febre differt, quod non ex contagio, sive causa externa, sed interna oriatur, nec contagiosa sit & alios sola exhalatione inficiat, nec tam virulenta sit & cum mortis periculo juncta. Inflammatio autem erysipelacea ab aliis his distinguitur, quod tumor in illa depressior, dolor non tam tensivus, color quoque roseus & floridus, qui in his magis fuscus. Neque minus a phlegmone discernendum erysipelas. Nam in hoc inflammatio magis superficialis, in latum diffusa & pressa colorem exuit, materia quoque pauca & tenuis, in illo autem profundior inflammatio, subjectam non modo cutem, sed & pinguedinem & musculos tangens, attactu ob duritiem colorem non deponens, ac fit a stagnante impuro sanguine, propterea facilis in gangrenam est transitus.

§. IV.

Est verum vel nothum Ipsum autem erysipelas a Practicis vulgo distinguitur in verum, quod & scorbuticum vocant. Simplex facilius obsecundat commodis remediis internis & externis ac tantum in superficie cutis hæret; nothum autem magis est chronicum, ob succorum impuritatem altius radices agit, difficile curatu & facile abit in ulcera mali moris. Subdividunt igitur hoc iterum in illud, quod cum, & quod sine exulceratione est, in exulcerato plus utique periculi metuendum, & ægris, & medicis, & per longum sæpe tempus detinet ægre consolidandum. Porro erysipelacea febris quandoque idiopathica, sive morbus primarius, quandoque symptomatica & morbus secundarius. *Idiopathicum vel symptomaticu* In anasarca quippe, ascite, item diuturno ictero, flavo & nigro, accedit haud raro symptomatice erysipelas & cito ægrum jugulat. Sæpe etiam complicatur vulneribus partium nervosarum, præsertim cranii ejusque membranarum, item fracturis ossium, ac tum quoque in ancipiti versatur æger.

§. V.

Differt ratione corporum, Deinceps non in omnibus unitus semper ejusdemq; indolis est erysipelas, ac vehementiæ. Etenim in quibusdam, juvenibus maxime, materia, nec adeo virulenta, nec adeo multa, levius facit atque benignius, quod neque glandulas occupat, neque febrem intensam movet, sed secundo mox die prodit, cum rubore, tumore ac dolore in pedibus, & sub perspiratione debita, vel leni remedio domestico, prompte discutitur. Contra ea in cacochymicis, senibus & impuris corporibus, ubi materia, & copiosior, & deterior, systema nervorum & vasorum gravius exagitatur, febris est acrior, dolores & inquietudines acerbiores, ac nisi exquisita medicatione excipiatur, diu affligit & ægrius cedit. Differt quoque erysipelas ratione partium quibus *& partium.* incumbit & variis distinctis stipatur symptomatibus. In pedibus nitorem in-

inducit tibiis, quin, si gravius, cum dolore ad crura usque propagatur & levi attactu exacerbatur. Faciem si occupat, intumescit hæc successive, rufescit, interspersis copiosis aqueis vesiculis, oculi a tumore clauduntur, spiritus difficulter trahitur, nares & fauces aridæ valde sunt & siccæ & torpor plerumque ac sopor conjunctus est, quin ob propinquitatem cerebri metuendum, ne in phrenitidem, vel lethargum degeneret lethalem. Mammas ubi erysipelas tangit, intumescunt, indurescunt, sæpe lapidis instar, cum exquisito dolore & facile sequitur suppuratio. Sub axillis ibique positis glandulis, acerbissimo stipatur dolore & plerumque in abscessum desinit. Umbilicalem regionem in infantibus frequentius infestat ac inde per abdomen spargitur, cum gravibus pathematibus, funesto ut plurimum eventu.

§. VI.

Zoster. Ex peculiaribus erysipelatis generibus est illud nostro tempore paucis cognitum & a Veteribus quoque parum notatum, quod *Plinius* vocat zoster, nostri zonam. Gravioribus hoc prodit symptomatibus & supra umbilicum medium corpus ambit instar cinguli, ex præcordiali regione per dorsi tractum, latitudine, utplurimum aliquot digitorum transversorum, cum intensissimo ardore, insidentibus pustulis acribus, instar ignis urentibus. Sed perniciosum est ac interdum necat. *Et macula lata.* Omnium vero, ut ita dicam, malignissimum est, quod post magnum virium languorem in corporibus senilibus, eminentius cacochymicis, nonnumquam etiam in febribus malignis & pestilentialibus, sub papilla & in cordis regione, vel etiam manibus aliisque exquisitioris sensus partibus, prodit, lividum mox fit, demum atrum, morte cito subsequente, quod *Platerus* inprimis *opp. tom.* 2. *pag.* 23. sub nomine maculæ latæ describit.

§. VII.

Ad causas hujus febris quod attinet, materialis neutiquam simplicis, biliosę, vel salsæ, sed potius causticæ, acris & putrefacientis indolis esse videtur. *Causa materialis.* Vehemens enim ipsius in partes nervosas operatio, totius corporis œconomiam functionum illico graviter turbans & vigiliam, delirium, inquietudinem, anxietatem, corporis jectigationem, vomitum & sensuum turbationem inducens. Longe gravior adhuc, quando expulsa materia recrocedit, quippe quæ tum haud secus ac venenum, cito deliria, inflammationem internam, asthma convulsivum & spasticas stricturas ciet sæpe lethales. Ne dicam gangrænam & sphacelum, quæ erysipelas inprimis male tractatum facile excipiunt, virulentiam materiæ luculenter satis prodere ac indicare. Unde vero hęc materia trahat ortum, non adeo quidem in expedito; ego tamen crediderim, ex bile variis ex causis vitiata & corrupta reddita, in duodeni flexura stagnante diutius, ibi cum succo pancreatico confermentata quasi & caustica acri facta, eandem conflari, inde successive ad sanguinem & cerebri spinalisque medullæ membranas ferri, universum nervosarum & vasculosarum partium systema male afficere, febrem efficere, donec demũ ad externum corporis ambitum pellatur.

§. VIII.

Ad concipiendam hanc erysipelatis materiam, dispositi præ reliquis temperamento sanguinei & sanguineo-cholerici, plethorici, juvenes viri, nec non feminæ gravidæ, in quibus tamen benignioris esse solet naturæ. *Subjecta.* Sed in scorbuticis, senibus & cacochymicis, item feminis, suppressione, vel emãsione, aut retentione mensium laborantibus, deteriorem obtinet genium. Crebrius etiam & facili ex causa eidẽ obnoxii, qui a parentibus eodem affectis prognati, & qui semel passi, sæpius postea ipsius experiuntur insultum, præsertim si senes & scorbutici. Ego quidem anniversaria, æquinoctialia, quin singulis mensibus redeuntia erysipelata notavi. Sed de his, in senibus maxime

me & cacochymicis, verum etiam deprehendi *Hippocr. in aphor.* effatum: quod qui sæpe erysipelate corripiuntur, tandem eo moriantur.

§. IX.

Causæ procatarcticæ Quæ autem hanc intus delitescentem erysipelatis materialem causam evolvere & in actum deducere possunt, ex rebus non naturalibus sunt multa. Inter hæc primum ac præcipuum locum sibi vindicant animi affectus vehementes, ira præsertim ac terror, & consignavit inter alia *Fallopius* exemplum feminæ, quæ, quotiescunq; irata, erysipelas nasi incurrit, potu aquæ hordei facile discutiendum. Excludit dein erysipelas aer bimis calidus & intensior solis ardor, nec non vicissim subita & vehemens corporis, vel pedum refrigeratio. Idem facit cibus calidus, potus exæstuans, crebra ebrietas, nec non balneum fervidius. Inprimis vero ad exclusionem hujus mali faciunt evacuationes sanguinis tam artificiales, per scarificationes & venæsectiones omissæ, quam spontaneæ per nares, uterum & sedis venas, interceptæ. Speciatim capitis erysipelas frequentius accidit his, qui diu noctuque in aere humido & pluvioso degunt, item senibus. In mammis solenne est puerperis, præsertim lactantibus, post gravem terrorem, tumque illico sistitur, lactis effluxus, mammæ dure fiunt & a lacte coagulato tumescunt.

§. X.

Eventus bonus. Interim erysipelas, si cito & sine adeo vehementi commotione erumpit, nec corpus sordidum, nec locus nobilior, aut cum nervosis partibus communicans, non tantopere periculosum, sed sub auctiori perspiratione, adhibitis congruis remediis, post unum aut alterum diem, tumor sensim subsidet, ardor ac dolor evanescit, color roseus mutatur in flavum, cuticula finditur, in squammas fatiscens secedit & morbus ex voto solvitur. Quin salubritatis plane notam quandoque fert; ac novi, alios morbos, præsertim asthma convulsivum, nec non colicam convulsivam, erysipelate superveniente, fuisse feliciter sublatos.

§. XI.

Sed ubi erysipelas magnum, profundum, succi corporis eminentius impuri, pars exquisitioris sensus, periculo, uti supra passim dictum, non vacat. *Malus.* Aut enim rubor livorem & nigredinem induit ac brevi in sphacelum transit funestum, aut inflammatio discuti renuit, suppuratur, ac ulcera mali moris, fistulas & gangrænam inducit. Minimum in sanguineo-phlegmaticis & cacochymicis post erysipelas remanet ingens tumor pedis, aut tibia magnitudine tripla naturalem statum excedat, isque tumor difficulter admodum abigitur. Qui autem hoc morbo moriuntur, febre pereunt, quæ utplurimum juncta est cum difficillima respiratione, interdum cum delirio, aliquando cum sopore & intra septimum plerumque diem catastrophe accidit lethalis.

§. XII.

Male etiam cedit, quod perversa medicatione excipitur. Nam priscum & verum *Hippocratis aph.* 25. *Sect. VI.* est dictum, quod si retropellatur, fit perniciosum, quin funestum; id quod sæpius incidit. *Ex perversa medicatione.* Novi ego post vomitorium & validum purgans recessisse erysipelas, insequutam ventriculi inflammationem & mortem. A venæsectione etiam ad interiora revocatum esse & vagum postea cum longe majori incommodo factum fuisse, vidi. Observavi quoq; repulso ab ipsa camphora cum minio & bolo cruris erysipelate, excepisse febrem intensam, stomachi dolorem intolerandum, respirationem mire laboriosam, vomitum biliosum, viriũ languorẽ appetitusq; prostrationem, nec prius conquievisse hæc pathemata, quam datis antispasmodicis leniterq; diaphoreticis & revocato ad pristinam sedem per vesicatoriũ erysipelate. De capitis erysipelate repellẽtibus, frigidis, adstringentibus, vel etiam nimis spirituosis, nec non camphoratis linimentis tractato; compertum habeo,

habeo, quod induxerit veritiginem, affectus soporosos, anginam phreniti-dem, linguæ paralysin, quæ mala senioribus & scorbuticis haud raro fuerunt funesta. Neque minus frigida, saturnina, oleosa, linimenta spirituosa, largiter camphorata, exterius admota, malum erysipelatis eventum procurant ac ut in ulcera mali moris, gangrænam & sphacelum degeneret faciunt, uti pluribus *Hildanus Cent. I. obser.* 82. *Moinichen obs.* 2. *pag.* 245. item *Timæus a GuldenKlee lib* 6. *cas.* 33. testantur.

Curatio.

§. I.

Indicationes tres. Recta erysipelati medendi methodus tribus his absolvitur indicationibus: I. ut motus iste febrilis naturæ nullo modo impediatur, sed potius si deficit, promoveatur, si excedit, ad temperamentum reducatur; II. ut materia subtilis caustica, nervosis partibus insidens, temperetur atque ad se & excretionem præparetur; III. ut stasis lymphæ putridæ & causticæ inflammatoria in partibus externis discutiatur & ad perfectam expulsionem traducatur.

§. II.

Præsidia prima. Inter ea præsidia, quæ motum febrilem naturæ quodammodo languentem excitant & promovent, ex classicis remediis laudem omnino meretur mixtura simplex, quando cum spiritu nitri dulci, aut melius adhuc liquore nostro anodyno minerali, miscetur, vel si essentia scordii, aut pimpinellæ albæ, non adeo spirituosa & concentrata, cum tantundem liquoris anodyni nostri confunditur & ad viginti, vel triginta guttas porrigitur. Juvat quoque expulsionem infusum theiforme ex herba scordii, floribus sambuci & semine fœniculi compositum, nec non ex temperatioribus pulvis bezoardicus noster, aut Ludovicianus, Motus, spasmosque excedentes moderatur emulsio, ex aqua florum sambuci, tiliæ, acaciæ cum seminibus quatuor frigidis majoribus, nec non semine napi, præsertim si loco vehiculi usurpetur, cum pulvis noster bezoardicus, vel solus, vel cum aliquot nitri & cinnabaris granis, assumatur. Idem facit simulatque expulsionem sustinet mixtura ex una spiritus bezoardici Bussii & tribus liquoris nostri anodyni partibus. Ubi vero motus legitimi, nec nimii, nec deficientes præsto, utilissimum omnino domesticum illud remedium, ex rob sambuci uncia, cornu cervi usti drachma, ex aqua florum sambuci sumtum, cui ego in calidioribus cum fructu adjicere soleo decem, vel duodecim nitri puri grana.

§. III.

Secunda & tertia indicationes. Ad demulcendam humorum acrimoniam materiamque recte præparandam, præter jam dicta, spectatæ sunt virtutis decocta loco potus ordinarii sumta, ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, altheæ, liquiritiæ & chinæ cum semine fœniculi, item decoctum avenaceum. Discussio staseos inflammatoriæ, per externa perficienda. Sed nihil fere ex his sine periculo adhiberi potest ac debet, quam pulvis ex floribus sambuci & radice liquiritiæ, rejectis omnibus unctuosis, spirituosis, terreis, adstringentibus, saturninis, sub temperato calore lecti & hypocausti, subinde inspersus.

Cautelæ, & Observationes Practicæ.

§. I.

Regimen sit temperatum diapnoicum. Perpetua in practicis est regula: in acutis & exanthematicis febribus, corpus semper in blanda & continua diaphoresi esse servandum, quo sanguinis æqualis ad superficiem corporis fiat & maneat motus, ac cum hoc excrementitia materia jugiter advecta diffletur. Hinc merito etiam idem in erysipelate tenendum, cum quoad totum corpus, tum maxime quoad partem affectam, quo & dolores mitigan-

tur, & discussio egregie promovetur.

§. II.

In topicis idiosyncrasiæ spectanda. In externorum usu cautione opus est maxima, ne noceant & vel repellant, vel in ulcus convertant erysipelas. Quin quum cujusq; fere corporis peculiaris sit idiosyncrasia, sive specifica quædam & individualis sensibilitas, quæ quam maxime in cute, ceu parte nervosa, viget; hanc etiam ob causam in vitiis cutis eo majori cum circumspectione topica admovenda, quia non omnia fert omnis. Observavi enim sæpissime in mammarum erysipelate, admoto innoxio, & in aliis vel centies probato emplastro, brevi tempore auctam potius fuisse cum dolore inflammationem, quæ remoto emplastro illico remisit. Hinc tutissimum nihil applicare, nisi forsan species paregoricas, ex floribus chamomillæ, sambuci, meliloti, radice liquiritiæ, farina fabarum, in forma sacculi, vel pulveris.

§. III.

In suppuratione agenda. Quo si adhibitis licet efficacibus internis, & externis discutientibus, erysipelaceus tumor tamen manet, rubor livescere incipit, dolor profundius hæret & ad periostium pertingere videtur, ad ulcerationem redit erysipelas. Tum igitur transeundum ad ea, quæ suppurationem promovent, ita tamen, ut simul corruptioni putredinosæ occurratur. Hunc in finem utilissimum emplastrum diachylon simplex, rite confectum, adjecta sufficienti quantitate camphoræ & croci, vel etiam emplastrum Barbettæ saturninum saponatum, superpositis epithematibus balsamicis, quæ corruptionem arcent. Quando his pus contractum & profundius hæret, aperiendus tumor lancetta & pus successive, non sine & semel, evocandum. Ne autem in glandulosis maxime locis abscessus in fistulosa & mali moris ulcera transeat, post materiæ secessionem, injiciendus liquor balsamicus, ex tinctura florum hyperici, essentia balsami Peruviani, myrrha electa & aliquot guttulis spiritus terrebinthinæ.

§. IV.

Sphacelus imminens arcendus. Quando erysipelas nimis profundum & magnum, sphacelum, ex colore in bruno rubicundum vergente & symptomatum post expulsionem perduratione, cognoscendum, minatur, præter intera inflammationi & putredini resistentia, nitrum maxime cum momento camphoræ, externe spirituosa & roborantia, conficienda ex aqua calcis vivæ, spiritu vini camphorato, aceto vini cum lithargyrio, admixta quoque essentia scordii & myrrhæ, crebrius calide cum linteis duplicatis applicanda.

§. V.

Sanguinis missio conditionata. Sanguinis missio in erysipelate quandoque noxia, quandoque utilis. Ne igitur delinquat artifex, tenendum: si invadit erysipelacea febris plethoricos, potibus spirituosis assuetos, primis statim diebus vena in brachio pertundenda. Sic enim liberior fit sanguinis progressus & expulsio materiæ ad cutem promovetur. Tanto vero magis utile id est, si caput petit erysipelas, tumque gravia hoc auxilio præscinduntur symptomata. Consultum quoque est interdum loco venæsectionis, cucurbitulis cum scarificatione in cervice uti. Semper tamen post sanguinis subtractionem curandum, ut expeditus & æqualis manet perspirationis successus.

§. VI.

Scorbuticũ internis sanandum. In erysipelate scorbutico, quod diu detinet, in usum vocanda sanguinem depurantia & leniter laxantia, cum diaphoreticis, ita quidem, ut per aliquot dies alvina regio expurgetur, dein per aliquot tempus subjungantur diuretica ac diaphoretica, idque alternatim aliquoties repetatur, simulque pro potu ordinario decoctum temperans ex lignis & radicibus mucilaginosis, cum amaris, præsertim cum radice cichorei taraxaci & passulis, bibatur.

§. VII.

Recidivans quibus arcẽdũ. Quod sæpe recurrit erysipelas, non sine periculo est. Hinc eo annitendum

dum Medico, ut corpus ab hoc malo vindicet. Ad quod obtinendum ego quidem nihil efficacius deprehendi, quam debitum ſub congruo regimine & victu, præparato prius, ſive ſanguinis miſſionem, corpore, inſtitutum aquarum mineralium uſum, eoque nomine præ reliquis laudem merentur acidulę Egranę, thermę Emſenſes, nec non Carolinæ mitiores. His autem deficientibus, venæſectio, vere & autumno præſertim, purgationes per epicraſin & ea quæ ſanguini repurgando ſerviunt, cum exacto in vita victuque moderamine, operam locavit commodiſſimam.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Eriſipelas exulceratum. Vir triginta annorum, pallidus facie & vitæ ſedentariæ addictus, gravi terrore ex oborto improviſo incendio fuerat perculſus ac per integrum poſtea diem ſub cęlo humido & pluvioſo degerat. Die poſt ingens horror per horæ ſpatium totum concuſſit corpus, ſequutus calor intenſus, cum dolore tenſivo ac pungente in inguine, laſſitudine, impotentia dextrum pedem movendi, conatu vomendi & ſomno inquieto. Tertio poſt invaſionem die rubicundus & ardens tumor dextrum pedem occupavit. Adhibita hinc varia paregorica externa parabiliora & domeſtica, interne vero nihil pręter copioſum & frigidum ſub calore potum, datum. Ceſſavit tandem tumor & dolor pedis, ſed collectus alius ingens in malleolo tumor, cum ardore, tenſione, rubore & pulſatione. Applicata iterum externe varia emplaſtra & linimenta ſpirituoſa, at incaſſum. Hinc in ſuppurationem tendit. Ad quam promovendam, admotum cataplaſma emolliens. Succeſſit etiam ſuppuratio, ſed ſtipata febre & atroci circa partem affectam dolore. Apertus demum abſceſſus & rite balſamicis mundatus fuit & tractatus, ut omnia bene cedere viderentur. At quum ex improviſo ira corriperetur, die poſt denuo ipſum inceſſit horror, intenſuus per totum corpus ardor, ac obortus in genu ſiniſtro infra flexuram tumor, nulla arte diſcutiendus. Adfuit ſimul febris, vigilia perpetua & inappetentia, æger ob tumoris molem ac dolorem nec pedem extendere, nec eo in latere decumbere poterat. Tandem ſucceſſit ſuppuratio, ſed generatus in femore abſceſſus, qui ingentem putis copiam ex cavo quod ſibi in muſculis ſuprapoſitis fecerat, fudit, ægro interim penitus contabeſcente. Nihilominus tamen injectionibus, variis emplaſtris, externe & interne congruis ſanguinem depurantibus adhibitis, æger ſanitatis reſtitutus.

Epicriſis.

Cachecticis corporibus frequens malum eſt eryſipelas, neque in his tam facile diſcutitur ac in ſanguineis & cholericis. Ob profundiorem enim & firmiorem tubulorum obſtructionem ſerique viſcoſitatem, vel in abſceſſum, vel ſi incautius conſtringentibus, frigidis & quæ tonum partium deſtruunt tractatur, in ſphacelum degenerat. Terror autem vehemens ad interiora, cor nempe & pulmones, pellit ſanguinem, eodemque inde poſtea iterum repulſo, febris ſuſcitatur, viſcidi humores cum impetu minimis tubulis impacti hærent & inflammationem faciunt, idque facile in pedibus, per quos ſanguinis circulus jam tum difficillimus. In hoc quidem eryſipelas gravioribus ſtipatum fuit ſymptomatibus, ob partes quas occupavit valde nervoſas ac tendinoſas, quarum irritatio & moleſta affectio, ut ſemper cum exquiſitiori doloris ſenſu juncta, ita febrem, anxietatem, inquietudinem aliaque peperit utique. In his igitur partibus ſumma ſemper in uſu topicorum cautione opus eſt, nec nimis calida, nec acriora, nec ſpirituoſa aut emplaſtra admovenda; ſed potius demulcentia cum diaphoreticis re nervinis, quo impediatur

ſuppuratio ex qua ulcera difficulter ſanabilia emergunt.

OBSERVATIO II.

Eriſipelas funeſtum in ſene. Vir ſexaginta & octo annorum, carnoſus & habitior, fluxui hæmorrhoidali ante obnoxius, jam a biennio carens, ciborum tamen appetens, tempeſtate humida & calida fecerat iter & ira commotus largum ſpiritus vini hauſtum ingurgitarat. Veſperi domum redux correptus eſt horrore cum vomitu, quem excepit intenſiſſimus calor, caput occupans, ſomnum turbans mentiſque alienationem inducens. Die poſt inſignem in inguine tumorem & ardorem ſenſit, ac tertio die dolor, rubor & ardor totum femur cum tibia occupavit. Inde remiſerunt quidem priora ſymptomata, pulſus tamen manſit celer & æger inſuperabili ſopore oppreſſus jacuit. Medicus accitus interius porrexit tincturam volatilem bezoardicam, naribus admovit ſpiritum ſalis ammoniaci & loco affecto applicuit cataplaſma ex aqua florum ſambuci, aceto, lithargyrio, myrrha & bolo. Sed ſopor diſcuti renuit, quin adauctus potius, ut plane non excitari poſſet æger. Sexto quoque die color pedis rubens in brunum & nigrum converſus intumuit, venter a prima ſtatim invaſione occluſus, injectos quinque clyſteres ſine operatione reddidit, die octavo acceſſit difficilis reſpiratio & poſt hanc lethum.

Epicriſis.

In ſenibus & plethoricis eryſipelacea febris multum alit periculi. In noſtro delirium ſecundo ſtatim die indicavit congeſtionem ſanguinis & quidem impuri ad caput, quæ poſtea etiam gravis ſoporis extitit cauſa, Medicus vero perperam egit, quod nec primo ſtatim die venam ſecare, nec alvum ſubducere juſſit, ſed potius interne & externe volatilia ſanguinem magis exeſtuantia adhibuit. Male etiam parti affectæ impoſuit adſtringentia, quibus diſcuſſio & exhalatio non modo impedita, ſed etiam ſtaſis obfirmata & ſanguis expreſſus ad caput vergit, præſertim quum inteſtinorum tunicæ etiam eſſent ſtrictæ & alvus obſerata, poſtea tamen decubuit quoque ſanguis ad pectus, & ob difficilem per pulmones curſum, anheloſum ſpiritum & mortem demum induxit.

OBSERVATIO III.

Feminam novi triginta annorum, proceram, teneram ac bilioſam, quæ per aliquot annos alvum ſegniorem & crebriorem iram fuerat experta. Hanc initiante autumno, ſub aquilonis tempeſtate prehendit eryſipelas in manu ſiniſtra, cum digitorum tumore ac rubore. Applicata topica varia & inter alia albumen ovi cum alumine conquaſſatum. Depulſum etiam malum, ſed brevi poſt rediit idem, non vero priſtinis cedere voluit remediis. Tumor quidem cum rubore diſcuſſus, dolor autem lancinatorius, cum formicationis ſenſu in digitis eorumque articulis diu perſtitit, quin ſub victu minus laudabili crebrioriq; animi commotione increvit quotidie. Ruptus tandem tumor ploravit materiam ichoroſam acrem, cutem paſſim erodentem & ulcus enatum dolens & pruriens, noctu præſertim. Licet etiam varia externa & interna ſanguinem depurantia adhiberentur, ſuccrevit tamen alius dolorificus glanduloſus in junctura brachii tumor, qui ad digitorum apices radium quaſi vibrabat, ſive lineam rubicundam, cum intenſiſſimo cruciatu. Sumſit poſtea malum magis vires, digiti intumuerunt, aperti tandem, excrevit caro copioſe ſpongioſa & ichor fetidus rodens exſtillavit, appetitu & viribus ſimul proſtratis ſomnoq; deficiente. Admoverant chirurgi imperiti, affectæ parti valde acria, calida, decoctum ex vino cum ſpiritu vini camphorato, balſamo ſulphuris & oleo tartari fetido; ſimulque interius *Eriſipelas topicis corruptũ internis ſanatũ.*

deco-

decocta lignorum & pilulas purgantes mercuriales liberali manu dederant sed frustra. Applicarant postea linimentum ex vino myrrha, thure, cerussa, herba chelidonii, floribusque sambuci, cui aliquid mercurii praecipitati admixtum, quo acris defluxio intra binas hebdomades substitit. Tumor quoque in junctura situ cum spiritu vini camphorato, cui balsamum sulphuris admixtum, discussus. Sed non ita multo post femina insignem virium incurrit languorem, plenariam appetitus defectionem, facile animo defecit & ob id supina in lecto jacuit, crebrius praeterea doloribus in manu, dorso ac pedibus, nec non ventris torminibus afflicta, pulsus quoque justo fuit languidior, cutisque mox frigore, mox volatico aestu perfusa. Ego in consilium vocatus, pulverem ex lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana drachma, nitri depurati, arcani duplicati ana drachma dimidia, cinnabaris nativae granis xv. in octo doses divisum, bis quotidie dedi. Pro potu ordinario suasi decoctum ex radicibus temperantibus, & jussi, ut mane in theiformi infuso sumeret quinquaginta guttas mixturae ex liquoris nostri balsamici uncia dimidia, essentiae croci, liquoris nostri anodyni ana drachma. Consilium quoque dedi ut subinde pilulis nostris uteretur, & affecto brachio inuri permitteret fonticulum. Quibus per tres hebdomades usurpatis, exspirarunt sensim atrocia pathemata, appetitus rediit, somnus factus quietior, dolor remisit & vires cum sanitate restitutę.

Epicrisis.

Gravia & insolita pathemata ex impuritate scorbutica, sive seri acris biliosi redundantia, si in partes extremas tendinosas & nerveas critico quasi motu amandatur, pullulare uberius certe haec docet historia. Periculosum etiam in ejusmodi casibus topicorum usui insistere, quorum non alia vis, quam ut tonum partis affectae variis modis destruant, materiam a sanguine separatam, vel ad interiora pellant, vel ejus discussionem impediant & stasim firmiorem faciant; ut symptomata non possint non aut magis increscere, aut diutius affligere. Longe tutior & facilior hisce malis medendi ratio est, si internis discrasia humorum emendantur, materiae acris affluxus divertitur, eademque per alia emunctoria, cutem, urinam, aut alvum, excluditur.

OBSERVATIO IV.

Erysipelatis creber incursus non V. S. seu Carolinis depulsus.

Femina generosa, triginta aliquot annorum, sanguinea, spongiosa, & carnosa, postquam valens antea & menstruam purgationem etiam recte experta, venationi interfuisset ante & post solis occasum, sub coelo nubilo, autumnali, pluvioso & corpus ob id non leviter perfrigerasset, brevi post subito correpta est ingenti horrore, quem excepit aestus mordax cum inquietudine & tertio die erysipelas in crure. Brevi hoc depulsum, ne autem rediret, Medicus ortum ejus ex sanguinis plenitudine arcessens, suasit ute pedis vena emitteretur sanguis largiter. Sed quum aegra Octobre peregrinationem institueret, rediit idem malum, & longius quam prius perstitit. Medicus igitur vulgari jam hypothesi, omnium morborum causam plethoram esse, addictus, eadem heic etiam subesse opinatus est, eaque propter rursus venam secari jussit, largiterque extraxit sanguinem; nihilo tamen secius post binas hebdomades denuo infestavit erysipelas eundem locum. Licet etiam postea pulveres absorbentes cum nitro, scarificationes & infusum laxans in usum vocaret, aliud tamen effecit, nihil, quam ut binis quibusvis mensibus erysipelas recrudesceret, pedis autem affecti tumor & imbecillitas persisteret semper. Demum ego in consilium vocatus, commendavi Carolinarum internum & externum usum, cum exacto in vita victuque moderamine & abstinentia

tia ab acidis, dulcibus, fructibusque horræis, quibus mire antea ægra delectata: injunxi quoque frequentem usum elixirii nostri balsamici, ex amaris extractis, corticibus citri & sale tartari cum vino Hispanico confecti, sanguinis autem missionem interdixi. Inde erysipelas primum depulsum, subsequuti vero dolores rheumatici, per aliquot hebdomades affligentes, qui tamen repetito insequenti anno Carolinarum usu, etiam prorsus abacti & ægra perfectam recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Perperam omnino heic a Medico ad recidivam arcendam commendata sanguinis missio eaque repetita. In nostra enim natale erysipelatis ex perspiratione suppressa, eaque propter hac magis adhuc sanguinis missione imminuta, non potuit non impurorum succorum copia crescere, quæ per erysipelas singulari maturæ vigore expulsa. Recidivæ autem frequentiores, quum de sanguinis impuritate testentur, hæc vero de viscerum maximeque hepatis vitio; ego certe acidularum, vel thermarum, ad sanguinem purificandum & viscera expedienda, & elixiorum balsamicorum, quæ visceribus & succis spirituascentiam reddunt, usu, præstantius novi nihil. Quam in rem pluribus *Medicina consultatoria Tom. V. Dec. V. cas. IX. p.* 370. & passim alibi.

OBSERVATIO V.

Erysipelas scorbuti cum sapere redivans. Novi in Westphalia virum sexagenarium, generosum, macilentum, sanguineo-melancholicum, qui delectatus carnibus & piscibus salitis ac infumatis, ab aliquot jam annis, ter vel quater quotannis, in pede sinistro, circa malleolum, passus fuerat erysipelas, quandoque exulceratum. Hic meum petiit adversus hoc malum auxilium. Suasi igitur, ut inter malleolum & genu inureretur fonticulus, qui materiam a malleolo exquisitioris sensu parte ad tibiam trahit, immune ab erysipelate & fonticuli & malleoli regione. Tum consilium dedi, ut loco potus ordinarii acidulas Antonianas cum tertia vini parte biberet, a victu duriori abstineret & mane juscula cum radice cichorei, apii & scorzoneræ sorbillaret, & pedem debilem & tumidum fascia spiritu vini camphorato madida ligaret arctius. His aliquandiu usurpatis, liber postea diu mansit ab erysipelatis incursu.

Epicrisis.

Westphalis ob victum durum & crassum semper sanguis spissus lentescens, qui e vena missus, eandem ac apud nos pleuriticorum, exhibet faciem, cum cuticula glutinosa. Hinc etiam ipsis admodum familiares inflammationes maximeque erysipelas scorbuticum. Adversus quod vero optime sese muniunt tempestiva sanguinis missione, potu ipsis frequentissimo seri lactis & vere usu infusi laxantis & resolventis ex vino. Pedes autem, quia lentior in ipsis sanguinis ascensus, perspiratio quoque languidior, ob id maxime & œdematosis & erysipelaceis tumoribus sunt obnoxii.

OBSERVATIO VI.

Zona ex purpura retentione. Professor celeberrimus, quinquaginta aliquot annorum, purpura scorbutica crebrius afflictus, post corporis intensam refrigerationem, corripiebatur subito languore virium, inquietudine, somni appetitusque defectu, horripilatione, æstu, cui juncta quædam mentis turbatio. Durabant hæc per tres fere dies, quibus elapsis, nocte antecedenti sensit intolerandum plane ardorem in præcordiali regione, ad dorsum usque excurrentem, mane autem inspecto loco dolente, insolitum comparuit exanthema, rubicunda nempe area, ex præcordiis ad dorsum cinguli instar extensa, cui insidebant confertim pustulæ partim albæ, partim rubræ nigrescentes. Inde quidem symptomata remiserunt, excepto exqui-

quisito ardente dolore, qui tantus erat, ut nec somnum capere, nec locum affectum contingere posset. Medici quorum consilio utebatur, quid hoc rei, nesciebant, & purpuræ peculiare genus aut scorbuticum quoddam exanthema esse volebant, ego vero illico cognovi pejoris erysipelatis speciem, & interne diaphoretica temperata & externe in fine oleum ovorum adhibui, quibus aliquandiu usurpatis, intra quatuordecim dies, dolor conquievit, pustulæ aruerunt, cuticula aspera facta, fissa & desquammata.

Epicrisis.

Est hic affectus ex rarioribus, paucis visus, plurimis incognitus. Solus fere ex veteribus est *Plinius*, qui ejusdem sub nomine zoster meminit. Quam periculosus autem sit, binis exemplis confirmat *Joannes Langius epist. pag.* 110. uno Marchioris Georgii in Onelspachio, qui eodem ex ulcere cruris a Chirurgo intempestive consolidato interiit, altero Comitis Palatini Otthenrici, qui a lumbis ad genua usque hoc exanthemate circundatus, febre simul ad delirium usque æstuans, incisa tamen utriusque pedis vena adhibitisque quæ febrem restinguerent, a morte adhuc vindicatus. Idem etiam cum hoc esse videtur affectus, quem *Tulpius lib. III. cap. XLIV. observ. medicinal.* sub nomine exedentis præcordiorum herpetis describit, in viro pleni habitus & calidi jecinoris, qui vehementer circa præcordia doluit, cum acri pruritu, insigni dolore & frequentibus pustularum conglomeratarum circulis, primum rubris, mox albicantibus, & comparente in qualibet earum crusta nigra, qua convenienti litu separata, quælibet degeneravit in humidum ulcusculum, cum acri dolore, sudore effuso & interdum tam impetuoso virulentæ materiæ raptu ad interiora, ut animus non secus aliquoties deficeret, ac ipsum occupasset contagiosa aliqua pestilentia.

SECTIO

SECTIO II. DE FEBRIBUS ACUTIS INFLAMMATORIIS *ITEM* LENTIS-PUTRIDIS HECTICIS *NEC NON* SYMPTOMATICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Febribus Inflammatoriis in genere speciatim.

De Febre acuta Sanguinea, Græcis Synocha.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Inflammatoria febres unde. UT ut irritatio generis nervosi spastica per omnes solidas nerveas corporis partes, proximam causam constituat omnis motus febrilis, qui horrore & velociore contractione cordis & arteriarum absolvitur; pro diversa tamen indole & actione materiæ genus nervosum prę ter naturam afficientis, diversa emergit febris species, distinctis phænomenis, effectibus & symptomatibus sese prodens, ita quidem, ut si stimulus sit ab humore acri, putrido, seu corrupto, quem Veteres vocant ichorem, exanthematice plus minus malignæ excludantur, ubi vero sanguis, vel alius humor præter naturę consuetudinem alicubi congestus nervosasque membranas tendit impensius cum dolore ac premit, inflammatoriæ acutæ, sine exanthematibus, suboriantur.

§. II.

Jam quidem omnis continua febris inflammatorii quid, sive a qualitate prava acri caustica, sive a quantitate nimia molesta, humoris cujusdam, alit: attamen proprie inflammatoria febris dicitur illa, cujus causa est eminens vasculorum, secundum naturam non sanguinem, sed tenue liquidum vehentium, a sanguine oppletio atque distensio. Hoc autem evenit vel in pluribus partibus simul, vel in una tantum. Hinc febres inflammatoriæ vel universales, vel particulares. Ex illis sunt, quando omnes fere sensu & motu instructæ corporis partes, maximeque nervoso-membranaceæ, leviori inflammatione affectæ, quod accidit in synochis. Hæ vero sunt, quando uni tantum certæ parti insident, a qua etiam in scholis Medicorum va- *differũt quoad loca,*

riam

riam sortiuntur denominationem, adeo, ut si meninges tangat inflammatio, febris audiat phrenetica; si fauces, anginodea; si pleuram, pleuritica; si pulmones, peripneumonica; si ventriculum, stomachica; si duodenum & biliarios ductus, ardens & biliosa; si ileon, iliaca; si renes, nephritica; si mesenterium, mesenterica; si vesicam, vesicalis; si uterum, uterina; si intestinum rectum, hæmorrhoidaria. Deinceps inter febres inflammatorias aliæ sunt idiopathicæ primarium morbum efficientes, aliæ symptomaticæ, sive secundariæ, quæ sequuntur alium morbum, sed pessimo plerumque & lethali eventu, uti maxime de febribus continuis constat, qui utplurimum inflammatione in sphacelum abeunte necant. Jam de singulis seorsim.

§. III.

Synochæ descriptio. Synocha igitur, sive sanguinea febris, est acuta, continua, suscitata a sanguine in partibus maxime nervoso-membranosis nimium congesto, qui, nisi opportune naturæ & artis beneficio discutiatur, inflammationem inducit lethalem.

§. IV.

Subjecta & differentia. Corripit hæc frequentius plethoricos & succulentos, temperamento sanguineos & sanguineo-cholericos, ætate juvenes ac viros, sanguinis evacuationibus assuetos, idque quovis anni tempore, potissimum tamen vere & æstate. Indicia autem ipsius & signa, quibus ab aliis acutis & inflammatoriis febribus discernitur, huc redeunt. Invadit hæc cum vix notabili horripilatione & leni admodum frigoris sensu, in aliis autem gravis est horror & longius extrahitur frigus. Aliæ mitius primum accedunt sensimque increbescunt, donec ad statum & vigorem perveniant, sed hæc cum gravissimis statim adoritur pathematibus. In aliis certis temporibus notabilis observatur synochis rara, vel nulla, ut potius eadem quam sub accessione vehementia usque ad criticum tempus insistant, eaque propter haud incongrue a quibusdam non continuæ, sed continentes, vocentur. In malignis ab initio pulsus parvus, debilis & contractus, in hac magnus & plenus. In synocha hinc in principio absolute necessaria sanguinis missio, quam aliæ continuæ sæpe non ferunt.

§. V.

Causa & independentia symptomata. Causam hujus febris proximam præbet diffusior sanguinis in partibus ac visceribus internis congestio atque stagnatio. Quam in corporibus, calido sanguine, ex potuum spirituosorum largo usu, corporis exæstuatione, animique excandescentia, plenis, ex facili inducit potus ingurgitatus frigidior, corporis extremorumque refrigeratio & perspiratio quacunque ex causa prohibita. Sic enim tubulis & poris in externa superficie constrictis, sanguis cum impetu plus justo urgetur ad interiora, ibique congestus, moleste afficit nervosarum & fibrosarum partium systema, ex quo symptomatum origo omnium. Nimirum si ad caput vergit impetus ibique colligitur sanguis, facies turgescit, oculi rubent & lacrymas plorant, caput dolet, arteriæ pulsant temporales, vertigo adest, sopor, torpor, vel plane mentis alienatio. Quando cordis ventriculi & vasa pulmonalia a sanguine impetuosius irruente nimium distenduntur, essentiale illud omnium febrium symptoma, respiratio difficilis & crebra, pectoris angustia & anxietas cordisque palpitatio accidunt, juncta simul sæpe virium corporis animique dejectione. In œsophago levior inflammatio & spastica glandularum fauciumque strictura facit sitim, ariditatem & linguæ nigritiem, præsertim si in corpus biliosum, calidum, post iram incidit, tumque vulgo vocatur febris ardens, *das hitzige Fieber*. In ventriculo inflammatoria congestio gignit nauseam, vomendi conatum, quandoque singultum; in intestinorum volumine, inflationes malum graviter exacerbantes, alvi adstrictionem,

nem,

nem, vel excrementorum fœtidorum ejectionem, in meseraica arteria & venæ portæ vasis, dolorem fixum circa primam lumborum vertebram, in membranis spinalis medullæ, decubitum insuetum, membrorum jactationem, torporem & languorem artuum, quandoque etiam convulsiones.

§. VI.

Simplex vel putrida est. Neque tamen hæc symptomata adsunt in omnibus omnia, neque vehementia ubique infestant eadem. Hinc in simplicem a Medicis distinguitur synocha, & putridam, seu malignam. Illa sæpe a sola sanguinis boni extra locum & vias suetas congestione suscitatur, mitior, hinc brevi discutitur, nec adeo periculosa. Ubi vero cadit in corpora impuris succis plena, viribus a morbo præcedenti, diuturno animi angore, nimia venere & inordinata victus ratione exhausta graviora longe præsto sunt pathemata, cum virium prostratione, morbus ipse diutius, ad decimum quartum, vel vigesimum prorsus primum trahitur, & quandoque exanthemata, maculæ fuscæ vel nigræ, excluduntur, non sine præsenti periculo. Datur præterea synocha epidemica; sed quæ plerumque cum febre catarrhali jungitur & autumno maxime ac hieme infestat. Hęc in principio non aliis, quam synochæ suetis symptomatibus adoritur, maxime homines sanguine & humoribus plenos, postea vero, si bene tractatur, post diem quartum prodit se manifestis signis catarrhalis; per longum adhuc durans tempus & quæ per noctem usque ad diluculum calore præternaturali, nec non catarrhosis a capite defluxionibus, coryza, tussi sicca & humida infestat, donec tandem discedat.

§. VII.

Eventus bonus, Solvitur morbus, si causa non adeo vehemens, solius sæpe bene valentis naturæ beneficio, sua sponte, die quarto, septimo, vel undecimo, ordinarie largo sudore, vel secus ac in aliis acutis, optime per liberale narium stillicidium, vel etiam, rarius tamen, ac nonnisi ubi maligni quippiam complicatum, per alvi fluxum. Quando etiam hæc febris in principio statim, primo, secundo & tertio die, recte tractatur, sanguinis missione & subjunctis refrigerantibus, blandisque diaphoreticis, quarto sæpe die exoptata fit solutio. Si vero omittitur, vel detractatur venæsectio, febrem ad decimum quartum, quin decimum septimum diem protractam vidi, persistentibus gravioribus symptomatibus ipsoque delirio, tandem vero naturæ beneficio, vel per sudorem, vel per alvum fuisse solutam. Sed quibus lethalis est, ii pereunt plerumque inflammatione meningum, vel etiam aliarum partium, ut ventriculi & intestinorum sphacelosa, quam uberius testatam facit cadaverum inspectio, in quibus præterea ob sanguinem copiosum cito in fœtidam putrilaginem abeuntem, illico adest insolitus tumor & fœtor intolerandus. *Malus.*

Curatio.

§. I.

In medicatione febris synochæ perito artifici agenda hæc: I. ut partes vitales a nimium congesto sanguine liberentur, sicque vel levior in iis inflammatio dispellatur, vel gravior impediatur: II. ut sanguinis exæstuatio simul atque systematis nervorum spastica affectio componatur: III. ut illud quod stagnat & corruptum est, discutiatur & liber sanguinis circuitus, maxime ad corporis superficiem, restituatur. *Indicationes curatoriæ.*

§. II.

Quo igitur vasa interiora in visceribus, corde maxime pulmonibus, a nimium congesto & stagnante sanguine liberentur, vena tempestive pertundenda & sanguis emittendus sufficienti quantitate. Quod quo pacto sit faciendum, dicetur in cautelis. Deinceps ut impetuosus ille sanguinis succorumque orgasmus, vasorum, quam *Sanguis mittendus & orgasmus temperandus.*

facit,

facit, distensione nervosas partes irritans ad contractionem, sedetur, ex usu sunt aquea, diluentia, acida, item nitrosa. Et certe si in ullo morbo, sane synocha, quam maxime conducit frigidæ potus aliaque refrigerantia, ex aceto succisque fructuum, acidulorum, citri, limonum, ribium. Commendarunt hæc communi suffragio veteres, cui accedunt recentiores omnes. Ego quidem expertæ virtutis hanc habeo potionem: recipe aquæ fontanæ mensuram, aquæ rosarum, sacchari albi ana unciam, succi citri tantundem, vel loco hujus spiritus vitrioli guttas 20. *Riverius in prax. cap. de Sinoch. pag.* 37. laudat pulverem ex sacchari unciis quatuor, salis prunellæ uncia, eundemque in sufficienti quantitate aquæ assumere, cui, si sitis impensius urget, spiritum vitrioli instillare, suadet. Nobilis etiam demulcente & refrigerante virtute gelatina liquidior cornu cervi, cum saccharo, succo citri & aqua rosarum confecta. Potissimum tamen prosunt loco potus ordinarii usurpanda, serum lactis ex lacte cocto cum succo citri coctum, vel nostra methodo dulce, & cum succo citri, aut spiritu vitrioli acidulatum, item ptisanæ ex hordeo, rasura cornu cervi, scorzonera cum succo & corticibus citri nec non cerevisiæ leviores, imbutæ tinctura violarum, rosarum, papaveris, rhœados, parata cum aqua acetosellæ, spiritu vitrioli acuata, vel instar omnium clysso antimonii sulphurato, de cujus præstabili virtute ita sentit *Baglivus opp. lib. I. pag.* 50. *non possum non*, inquiens, *laudare eximias vires clyssi antimonii, cujus subacida virtute febres multæ ex aeris mutatione productæ aliæque ardentiores, tanquam in ovo suffocantur*. Hæc acida quoque magnopere conducunt in synocha sic dicta putride, seu maligna, quia omnium efficacissime putredini resistunt, quæ non ab acido, sed alcalico volatili fovetur, quod acida destruunt.

§. III.

Quæ liberiorem sanguinis ad superficiem corporis motum procurant, sunt utique blanda diaphoretica, pulveres scilicet, vel bezoardici temperati, vel absorbentes, nonnunquam soli, nonnunquam cum nitro, aut succo citri, assumendi. Idem faciunt infusa theiformia, ex herba veronicæ, scordii, aut cardui benedicti, cum semine fœniculi, quæ inprimis quando quarto die morbus critico sudore solvitur, pullusque quietior cum somno redit, ad secundandam hanc salutarem excretionem, proficiunt. *Diaphoresis secundanda.*

Observationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

In nulla febre, & veterum & recentiorum omnium consensu, tam necessaria est sanguinis missio, quam synocha, & quidem sufficiens atque matura. Recte enim monet *Trallianus lib. XII. pag.* 688. continentes solerti tractari debere diligentia, præsertim quod sanguinis missionem spectat. Maximum enim incommodum esse, cum in omnibus morbis, tum in his dilationem. *Nam febres* pergit, *vehementiores redduntur & vires imbecilliores, ut non amplius magna præsidia ad curationem admitti possint. Hi vero indigent maxime sanguinis missione, qui urinas habent rubras & turbatas, oculos rubros, totum corpus grave, venas laxiores & earum torulos apertiores, calidioribus magna parte cibis, potibus, vino liberaliore & vetusto canibusque pinguibus usi*. Sed non imitandi Veteres, præsertim *Galenus*, & qui presse hunc sectatur *Zacutus Lusitanus*, qui sanguinem ad animi usque deliquium mittere suadent. Mensuram potius sanguinis extrahendi Medicus prudens ex ratione virium, ætatis, sexus & temperamenti, nec non pulsuum magnitudine venarumque amplitudinem, dijudicare debet, ac ubi corpus firmum *Prodest sanguinis missio.*

suc-

succisque plenum, præstat iterare altero die venæsectionem, quam simul & semel nimium evocare, quo successive demta copia, perspiratio servetur, & difflatio sordium liberior reddatur. Neque pueri & adolescentes pleni sanguine hoc remedii genus detrectare debent. Qui autem penitus aversantur, his hirudines collo & medianæ ipsi aliquando cum fructu admovere jussi. Quando etiam sanguis cum impetu ad caput fertur & arteriæ intus fortiter pulsant, facies simul tumida est cum oculis & rubicunda ac nares aliquot tantum guttas stillant, provocandum stillicidium, vel veteri Ægyptiorum more scarificatione narium, vel valida intrusione culmi straminei, quo delirium arceatur. Sed qui tali in casu venas sublinguales incidere jubent, minus securum consilium interponunt; eo quod inde aliquoties incompescibilem hæmorrhagiam obortam vidi.

§. II.

Refrigerantia utilissima. Deinceps ex præstantissimis in synocha remediis sunt acida, refrigerantia & nitrosa. Et certe in hisce auxiliis, prudenter ac circumspecte, ratione temporis ac mensuræ, pro diversa conditione corporis ægrotantis, usurpatis, præcipuum curationis momentum in synocha æque ac ardente consistit. De quo tamen infra plura dicemus. Id autem singularis plane medico-practicæ observationis est, quod hæc, quin sola aqua temperat frigida, sufficienti quantitate pota, sudorem moveant & somnum procurent.

§. III.

Laxantia conducunt. Præstat porro in hac febre, simplex sive sit, sive putrida, alvum servare apertam. Sub febre quidem, non tam internis, quam potius externis, glande, aut clystere molli, ex sero lactis, melle, oleo amygdalarum dulcium, pauxillo nitri & salis id perficiendum, quo leniatur fibrarum intestinalium trictura & flatus evocentur, qui intestini coli partem distendendo, anxietates faciunt & perspirationis successum pervertunt. Declinante autem morbo & apparentibus coctionis signis in urina, ad exturbandas materiæ febrilis reliquias, apprime interna ex usu sunt, inter quæ ego in primis utile deprehendi laxans ex manna, cremore tartari, vel etiam cassia & rhabarbaro. Sed absint valida omnia purgantia, multo magis emetica. *non drastica.* His enim, tactis jam levi inflammatione visceribus, ex facili inflammatio inducitur funesta. Quin observavi, febre hac sanguinea laborantes, neque ferre posse pilulas alias benignas, quas aloe, vel extractum ellebori ingreditur, uti sunt Becherianæ, aloephanginæ, marocostinæ & id genus plures.

§. IV.

Ex iis quæ vitanda, sunt maxime omnia calida & spirituosa, vinum, potus etiam nimis calidi, ut infusum thee nec non regimen æstuosum, ratione lecti & conclavis, quæ omnia sanguinem magis exæstuant, acerbiora symptomata febremque diuturniorem reddunt. *Vitanda calida & animi affectus.* Neque etiam synocha putrida, sive maligna ferre potest essentias alexipharmacas, aut tincturam bezoardicam. Cavendum quoque a multitudine & varietate remediorum quæ nunquam utilis, sed semper damnosa est, tanto magis, ubi partes nervosæ sensus exquisitioris, leviter inflammatæ. Inprimis autem fugiendi sedulo omnes animi affectus, ira præsertim ac terror, quibus inflammatoria jam in intestinis præsens congestio, ingravescit; & inflammatio perfecta, quin sphacelatio, experientia teste inducitur.

§. V.

Ceterum de morbi decursu atque eventu hæc adhuc monenda. Vidi ego in hac febre sæpius in juvenili ætate ac temperamento sanguineo perpetuam somnolentiam, quæ tamen sine periculo fuit, admoto plantis pedum aceto, cum sale ammoniaco & baccis juniperi, discussa. Delirium etiam frequenter vidi diuturnum

num, post neglectam in principio venæsectionem, sed quando decimo quarto die sedimentum posuit urina, discessit demum & hoc sine damno. Neque enim unquam firma salutis spes, nisi coctio in urina compareat. Sed quando ex præpostera medicatione, sanguinis missione neglecta, datis calidioribus & alvo diutius occlusa, febri huic sanguineæ, ille acutorum frequens nostro tempore socius, purpura, præsertim alba, accessit, pessimo id accidit omine. Neque minus pessimum & plerumque mortiferum est indicium, quando alvus diu cohibita, sponte miram quantitatem, fæcum biliosarum & corruptarum, simul & semel, junctis torminibus, profundit. Hoc enim sphaceli intestinorum signum esse, ex defunctorum cadaveribus habeo compertum.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Synocha recidivans lethalis, Adolescens annos habens octodecim, constitutione tener ac sanguineus, vultu floridus, laute vivens, delectatus maxime dulcibus, farinaceis, decocto choccolade cum lacte & in prandio vinum Hungaricum liberaliter bibens, verno tempore, post intensam, ex ambulatione per acclivia & declivia in seram noctem, corporis exæstuationem, postera die corripiebatur horripilatione, ingenti æstu, inquietudine, corporisque totius languore. Datum ipsi de venæsectione consilium, sed noluit admittere. Hinc dati tantum pulveres ex matris perlarum, lapidum cancrorum, ana drachma, nitri puri drachma dimidia, cum succo citri ex aqua frigida sumendi. Loco potus exhibita ptisana ex hordeo, scorzonera, & sirupo acetositatis citri, alvus quoque clystere emolliente soluta. Quibus factum, ut quarto liberalis prodiret sudor, pulsus quoad vehementiam & celeritatem sedatior micaret, urina sedimentum poneret & somnus rediret. Morbus igitur ex voto solutus visus. Quum vero æger viribus nimium credens, dulcibus & lacticiniis indulgeret, potens etiam Hungaricum vinum biberet, post septimum diem eandem rursus incurrit febrem. Sed gravioribus longe stipata erat symptomatibus, insomnia maxime atque delirio. Secta quidem die post vena, sed sine emolumento. Aderant simul tormina ventris & pauca biliosa fecerunt. Clyster quoque infusus animi fere deliquium adduxit. Quarto die accessit forte ex amicis non nemo, qui ægro imprudenter dixit: apparere ex omnibus moriturum, præparet igitur se ad discessum. His adolescens vitæ amantissimus, mirum exterritus, virium illico animi & corporis ingentem expertus est lapsum, & frustra usurpatis omnibus, quæ in priori morbo fuerant utilissima, septimo die vitam posuit.

Epicrisis.

Nihil ad ingenerandam exuberantem sanguinis copiam valentius dulcibus, bellariis, cum saccharo & ovis frixis, vinoque Hungarico dulci spirituoso. Atque adeo his etiam nihil aptius ad inducendas febres, quæ sanguinis plenitudini debent natales. Ego certe plures novi juvenes literarum studiosos, qui delectati his dapibus & potibus spirituosis, accedente corporis refrigeratione, hanc incurrerunt febrem. Omnes autem recidivæ febrium quarum fundamentum inflammatio, admodum periculosæ, quin plerumque capitales. Quia enim corpus a priori morbo viribus exhaustum, maximeque partes quæ passæ tono adhuc privatæ, ex facili iterum concipiunt inflammationem, quæ primis non amplius obsecundant remediis. Accedit quod ipsi ægrotantes recidivam utplurimum parvi faciant, & ob id Medicum serius in auxilium vocent, pharmacorum pertæsi sint, quorum operatio languente naturæ vigore minus præterea est efficax. Quare declinan-

dæ summo studio recidivæ, temperanter vivendum, corpus non nimiis cibis, multo minus spirituosorum potu aggravandum, nec motu aut animi affectibus exæstuandum, ne sanguis urgeatur in vasa ipsius transitui non dicata, ibique subsistat. Vitanda quoque refrigeratio & potius exquisitum servandum regimen. Quam facile enim hæc febris repetat cum vitæ periculo, confirmatum habeo, casu, qui novissime evenit. Inciderat scilicet in synocham artifex ingeniosus ferrarius, eademque graviter decubuerat, post quatuordecim tamen dies præter exspectationem ad se redire videbatur, dormiebat & appetebat. Sed quum uxor, quo maritus cito vires reciperet & ad labores redire posset, ipsi apponeret carnem suillam assatam cum placentis, ipsumque ut ederet tantum non cogeret, illico excepit anxietas præcordiorum summa, difficilis spiratio & inquietudo cum plenario virium lapsu, ac post viginti quatuor horas interiit. Et certe vix dici potest quantum noceant cibi copiosi, viribus a morbo adhuc imbecillis. Quia enim ciborum moles in ventriculo languente digeri nequit, resolvitur in flatus, qui expandendo ventriculum & tendendo diaphragmatis velum, miras anxietates cum spiritu difficili faciunt. Hinc porro sanguis urgetur ad dextrum cordis ventriculum, ibi congestus systolem sufficientem ac in pulmones pulsum sufflaminat, unde tam ipse cordis ventriculus, quam ob allatum per cavam semper sanguinem auricula dextra, plus justo extenduntur, systole penitus intercipitur & letalis obrepit syncope. Etenim subitæ mortis, sive syncopis lethalis causam esse coagulatum & congrumatum in dextra cordis ejusque auriculæ camera, ob deficiens robur ad contractionem, sanguinem, testantur utique uberius anatomico practicæ defunctorum sectiones.

OBSERVATIO II.

Synocha usu purgantis & omissa V. S. lethalis.

Virgo honoratissima viginti aliquot annorum, sanguinea, facie florida, laute vivens & liberalius paullo Rhenanum vinum bibens, solita semper erat ante æquinoctium vernale & autumnale sanguinis missionem admittere. Eo autem qui ipsi emortualis anno præter morem calidum erat veris initium, ipsa tamen noluit discedere a consueto venæsectionis termino, sed tempus exspectavit æquinoctiale & lunæ decrementum. Accidit vero interea, ut ira commoveretur venusta hæc & sanguine plena virgo, eaque propter absente matre & Medico ordinario, post levem cutis inhorrescentiam, dorsi dolorem, æstum, anxietatem, inquietudinem, somnique defectum incurreret. Ipsa consilii inops, suasu cognatæ ad bilem commotam evacuandam, sumsit pilulas, nostris *die gescærfften Haupt-Pillen*, quarum basis trocischi alhandal. Inde quater quidem dejecit, sed conquesta postea de dolore pressorio & ardente sinistri hypochondrii. Quarto die accessit Medicus, qui venam secare jussit, sed sine levamine. Dedit quoque probatissima remedia, quo inflammationi ventriculi, quum singultus arguebat, occurreret, sed incassum. Accessit potius extremorum refrigeratio, mens turbata & septimo die placida mors. Post mortem mirum intumuit corpus, effloruerunt que papulæ amplæ in pedibus atque abdomine, e naribus fluxit serum putridum sanguinolentum & totum corpus mox in fœtidam putredinem ruit.

Epicrisis.

Communis quidem sed valde damnosa passim regnat opinio, sanguinis missionem certis temporibus & sub certa astrorum conjunctione esse instituendam. Videas inprimis plurimos adeo superstitiosos, ut credant, non feliciter cessuram venæsectionem, nisi aliquot ante æquinoctium diebus & de-

decrescente luna admittatur. Ego vero novi, plures & apoplexia, & febre sanguinea interiisse, antequam præstitutum hoc tempus attingerent. Nam necessitatis nulla lex, sed si sanguis redundans minatur periculum, mittendus, quicunque sit dies, quodcunque tempus. Nostra formosa virgo periit inflammatione ventriculi & intestinorum gravi, quæ utique opportuna sufficienti sanguinis subtractione datisque congruis refrigerantibus potuisset averti, assumto vero acri purgante adaucta potius. Ut adeo pateat, morbum, alias non adeo periculosum, neglecto tempestivo commodorum remediorum usu & mala tractatione, brevi malignum fieri posse atque funestum. Illa vero corporis post mortem cita intumescentia, deformis color, putredo subito succedens & seri sanguinolenti effluxus, luculenter utique testatum faciunt, a succorum plenitudine morbum, & ab eorum putrefactione mortem fuisse inductam.

OBSERVATIO III.

Synocha septimo die soluta.

Degebat heic juvenis literarum studiosus, viginti quatuor annorum, sanguineus, succi plenus, vultu floridus, qui hæmorrhagiis narium antehac obnoxius & postea venęsectioni assuetus, utramq; vero evacuationem ab anno non erat expertus. Hic verno tempore in palæstra gladiatoria vehementer incaluerat & postea in cellam concesserat, vinum potaturus. Postridie lassitudinem sensit in corpore toto, quam excepit extremorum levior refrigeratio, æstus vero intensus, pulsus celer, præcordiorum anxietas, angustia spirandi & pectoris oppressio. Tertio die temporum arteriæ valide pulsarunt, caput intumuit, doluit, oculi protuberarunt, nox insomnis fuit, urina rufa, sine sedimento & delirare cœpit. Hinc vena secta & minimum septem sanguinis unciæ subtractæ & data mixtura ex aquæ florum sambuci, acaciæ, cerasorum nigrorum ana unciis duabus, aceti destillati uncia dimidia, lapidum cancrorum drachma, nitri puri granis 15. sirupi papaveris erratici drachmis duabus, de qua singulis binis horis quatuor sumsit cochlearia. Quum etiam quarto die sanguis impetuosius ad caput ferretur, nec tamen hæmorrhagia erumperet, ad discussionem fronti & temporibus sæpius tepide admotum epithema hoc, recipe aceti rosacei uncias duas, spiritus rosarum drachmas duas, camphoræ drachmam, olei ligni rhodii guttas 24. Ad sitim fallendam æstumq; exstinguendum tinctura florum cordialium cum spiritu nitri dulci parata, cerevisiæ tenui pro potu instillata, alvus præterea per aliquot dies clausa, & clystere emolliente, & laxante, ex manna, cremore tartari & rhabarbaro soluta quater, eoque facto, urina apparuit cocta & sedimentum incarnati coloris dimisit. Datis demum ulterius bezoardicis temperatis, cum tinctura modo dicta, sensim conquieverunt symptomata & die septimo pulsuū celeritas remisit, sudor largus prodit, ægerq; postea ad sanitatem rediit.

Epicrisis.

Ad præcavendum delirium, longe prętantius epithema discutiens, quam laudata a multis venarum sublingualium sectio, quam incompescibilem hęmorrhagiam induxisse vidi aliquoties. Utilissimum quoque ad sanguinis a capite derivationem alvum strictam mollire atque subducere, non quidem purgantibus; sed clysteribus & blandis laxantibus, modo id fiat, quando levamen & aliqualis remissio percipitur; quod secundum nostram observationem, certis diebus, secundo præsertim, & quarto, accidere solet.

OBSERVATIO IV.

Monachus viginti quinque annorum, quadratus carnosum, vitam colens otiosam, potui cerevisiæ crassioris assuetus nunquam tamen venæsectionem passus, verno tempore corpus succis plenum validius paullo in *V. S. quarto die in synochis utilis.*

 horto

horto ad seram usque noctem exercuerat: inde illico conquestus est de corporis lassitudine, inappetentia, somno turbulento ac inquieto, alvo simul clausa. Incessit ipsum dein levis horripilatio, æstus magnus, præcordiorum anxietas, pulsus quoque vehementer saliit, facies rubicunda fuit & urina pellucida, sed rufa. Medicus in consilium vocatus, exhibuit tincturam bezoardicam volatilem cum regimine sudorifero. Sed nullus successit sudor, anxietas potius adaucta, spiritus factus difficilior, somno caruit, multa absona est loquutus & tertio die accessit preterea acerbus & ardens dolor in faucibus cum deglutitione difficili. Accitus igitur Medicus alius, qui venæsectionem administrare, clysterem injicere, gargarisma usurpare & exterius epitgema discutiens gutturi applicare jussit, ac interius pulveres temperantes nitrosos leniter diaphoreticos dedit. His discussus primo tumor faucium & dolor sedatus. Septimo die post levem horrorem largius sanguinem stillarunt nares, quod, ne cum damno effusius fieret, cautum est mixturis diaphoreticis & pulveribus nitrosis, nec non epithemate frontali *Observatione III.* descripto. Sic octavo die æstus deferbuit & sudor erupit copiosus, pulsus sedatior factus, urina sedimentum posuit, & æger successive convaluit.

Epicrisis.

Male hoc in casu omissa in principio venæsectio & pessime in corpore plethorico data volatilia cum regimine æstuoso, quibus facillime inflammatio in cerebro & faucibus conciliata. Neque ea propter quarto etiam die nociva fuit venæsectio, sed ad avertendam inflammationem admodum proficua. Ad angustiam vero vasculorum laxandam & stagnationem sanguinis in faucibus discutiendam, epithema mature applicatum, cum internis diaphoreticis, utique egregium.

OBSERVATIO V.

Quam varia & insolita plane elapso anno 1728. aeris tempestatumque fuerit constitutio & quam varii quamque graves inde succreverint morbi, imprimis febriles, supra *Sect. I. cap. X. obs. II. pag.* 156. pluribus jam dictum. Perstitit autem eadem hæc extraordinaria temporum anni habitudo & atmosphæræ inæqualitas, insequenti adhuc 1729. anno, subitamque frigoris in teporem & vice versa teporis in frigus mutationem fecit. Scilicet attulit novi anni exordium acerrimum gelu, æquale omnino illi intensissimo, quod anno 1709. regnavit. Id præstitit ad 12. usque Januarii diem, mercurio interim, quod mirandum, in barometro demissiorem stationem ad gradum tantum 7. servante, quum alias ascendere tum & gradum 30. tangere soleat. Decimo tertio & quarto die lenior spiravit aura & regelatum. A decimo sexto ad vigesimum usque argentum vivum altius iterum ad 27. gradum elatum, & frigus fuit acre. Vigesimo quarto subsedit mercurius ad duodecimum, nonum & octavum gradum, & sequentibus diebus successive remisit gelu, mercurio interim modo sublato, modo delapso. Nix præterea cecidit copiosa & diu solum obruit, donec medio Februarii discuteretur iterum, ex quo magne aquarum inundationes. Post has vicissitudines, remittente hiemis asperitate, Februario mense, cepit passim circumire synocha febris, non simplex, sed complicata, quæ recte dici potest synocha catarrhalis, ita ut intra mensis spatium, vel mille, ex divitibus æque ac pauperibus, eadem heic decumberent: incessit quippe hæc febris homines mediæ potissimum ætatis, juvenes & viros, sanguine & succis plenos, minus infantes, omnesque quotquot corripuit; sine precedenti notabili frigore vel horrore affecit totius corporis & capitis gravitate, inappetentia, somni defectu, viriũ languore & estu intenso, cum pulsu magno, celeri, quandoq; inæquali. Quibusdam

Synocha catarrhalis epidemica annis 1729.

dam variæ statim in mente observatæ ideæ atque imagines & artus tremuerunt, aliis perpetua accidit somnolentia cum animi ejectione, & omnes situm erectum ferre non potuerunt, sed mox syncopticam quandam debilitatem perceperunt. Quibus vena statim in initio pertusa & sufficiens sanguinis copia, pro ratione corporis & virium, subtracta, subjunctis postea blandis diaphoreticis, diluentibus & orgasmum sanguinis compescentibus, sub æquali & moderato regimine, cito & optime convaluerunt. Sic enim quarto statim die deferbuit febris, symptomata remiserunt, æstus restinctus, pulsus sedatior & corpus quietum factum, ac urina, comite sudore plerumque largo, posuit sedimentum. Restiterunt tamen postea copiosæ defluxiones, a capite ad nares, & fauces & pectus, coryzam & tussim humidam, vel siccam, inducentes, stipatæ quandoque artuum pedumque rheumatismo, quæ circa vesperam exacerbatæ, caloris fecerunt incrementum noctemque inquietam, donec decimo quarto ut plurimum die discederent penitus. Sed in quibus, aut ægri, aut Medici culpa, sanguinis missio neglecta, & usurpata calida bezoardica, hi longe gravius & diutius decubuerunt, delirio & assidua vigilia affecti sunt, catarrhos acres & rebelles experti, quandoque exanthema purpuraceum & febris sæpe ad decimum quartum diem, nonnunquam longius, magna institit vehementia. Quin fuerunt, qui accedente purpuræ albæ, aut petechiali exanthemate, interierunt plane.

Epicrisis.

Recte omnino complicata hæc febris dicenda synocha catarrhalis. Nam ipsius incursus vehemens statim, sine rigore, ipsius decursus sine remissione, ipsius eventus sudore, ipsius medicatio per sanguinis missionem & temperantia cum nitrosis; luculenter testantur, ad synochæ familiam ipsam esse referendam. Catarrhalis autem connubium produnt subsequente copiosæ muci & seri salsi, ex naribus, faucibus & bronchiis, cum tussi ac sternutatione ejectiones, nec non febricula vesperi cum calore ingravescens. Natales epidemicæ hujus febris non aliunde, quam ex mira, diuturna aeris inæqualitate ac crebra mutatione, ex calido in frigidum & frigido in calidum, nec non atmosphæræ motę gravis & prementis, mox levis & raræ habitu vario, ducendi. Sub his enim vicissitudinibus, non modo universale illud pessimarum sordium emunctorium, cutis, diversimode afficitur ejusque canaliculosa atque porosa compages a naturali tono dejicitur, sed & motus illi cordi & arteriarum systaltici, qui vitam sustinent & ab aeris puriori elastica substantia pendent, vitiantur ac mutantur. Ex quo porro si, ut labefactatis sic & sufflaminatis saluberrimis se & excretionibus, multæ impuræ & viscidæ in succis sordes maneant, quæ dein vascula obstruunt ac fomitem febribus populariter circumeuntibus præbent. Neque nos non primum observavimus hanc febrem, sed eandem jam anno 1580. visam esse, *Georgius Henischius Comment. in Aretæum pag.* 315. testis est, sic habens: anno 1580. *grassabatur synochus epidemica, non simplex, sed composita, eo quod & catarrhum, & alia symptomata conjuncta habuit, unde & catarrhus cum febre epidemicus fuit appellatus.* Eundem etiam ipsius ortum ac decursum fuisse, quam nostræ, idem auctor *l. c. pag.* 396. subnectit: *febris,* inquiens, *hujus catarrhalis epidemicę, quæ spatio sex septimanarum, omnes fere Europæ gentes affligebat, ex quibus vix vigesimus hujus morbi expers erat, præsertim in Saxonia, causa, non erat ab alimentis, terra, aut aqua putrida, sed ab aere, vel cœlo potius, nempe a magna illius & anni præcedentis aeris inæqualitate, unde copiosa humorum heterogeneorum & ichorum soboles succrevit, quæ facta meatuum consti-*

patione & prohibita evacuatione, primum ebulluit, & postea putrescens, hanc febrem excitavit. Quamprimum hæc invadebat; omnes vires languebant, præcordia gravitatem, cor pressionem sentiebant & palpitabat, pulsus parvi, celeres & inæquales erant, anhelitus difficilis; caput erat grave, & ingravescente morbo ita ægroti languebant, ut tremerent & conciderent. Quidam vigilabant, alii profundiorem somnum habebant. Ex capite fluxit acrior & subsalsus humor ad thoracem, qui tussim movebat, in extremis partibus dolores vagos & fugitivos excitabat. Initio horror, & calor totum corpus & caput occupabat; & ad tactum non erat mordax, continuus tamen, cum rubore oculorum & tumore. Urina primum tenuis, mox crassa; aliis sanguis e naribus fluebat; plerisque sudor copiosus prorumpebat, quo & febris finiebatur, quarto utplurimum die; interdum, sed raro, longius protrahebatur ad septimum, vel nonum diem. Ceterum illud quam maxime notatu dignum, quod synochæ hæ epidemice grassantes & cum magna vehementia invadentes, administrata statim sub initium convenienti sanguinis per venam sectam missione, & adhibitis postea temperantibus & viscidum obstruens colliquantibus, tertio mox, & quarto die fuerint solutæ, nec in putridas, aut diuturnas transierint febres, quæ non sine periculo. Et certe dici vix potest, quam insigniter febrium, synocharum æque ac ardentium vehementia in principio illico his præsidiis obtundi queat ac frangi. Testis est jam ipse *Galenus, meth. med. IX.* perite non minus, quam vere scribens: *nemo ex synocha in putredinis febrem incidit, qui sanguinem primum detraxit. Quo quidem præsidio neglecto, in summum ægri discrimen perveniunt, nisi eos, vel virium robur, vel largum alvi profluvium, vel sudor ex manifesta phrenitide eripiat copiosus.* Ego quoque observavi frequentius, synocham simplicem, juvenes sanguine, & succis plenos, cum magno æstu, & capitis dolore, nec non anxietate, sub pulsu pleno, & crebro, prehendentem, post incisam medianam, & dato ptisanæ largo potu, intra quatriduum sudore, per totum corpus manante, fuisse solutam, remittente mox inquietudine cum æstu ac siti, & somno redeunte. Opus tamen est, ut salutaris hæc diaphoresis per aliquot dies adhuc congruis remediis servetur, & postea solutivo remedio, ex clementioribus, manna tamarindis, rhabarbaro & tartaro, alvus ducatur. Neque etiam omittenda venæsectio in initio hujus febris, si corpus sanguine redundat ac pulsuum adest magnitudo, licet haud ita pridem sit admissa. Aliquot enim exinde mortuos, vel in summum vitæ discrimen adductos novi, quibus Medici ob id sanguinem subtrahere renuerunt, quia ante unum vel binos menses modo factum; quum tamen ex longo usu atque experientia in comperto sit, hac in febre, non semel, sed bis interdum, pro virium robore & sanguinis abundantia, venæsectionem esse administrandam.

CAPUT II.

De Febre ardente, nec non Cholerica.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Nostra quidem ætate, omnes acutæ & continuæ febres, quæ præcedente rigore, cum ingenti æstu, siti, anxietate & pulsuum celeritate junctæ sunt, vulgo vocari solent ardentes, Germanis *hitzige Fieber*. Quin ipse artis parens *Hippocrates*, omnium febrium originem, ex bile plus, minus, vitiosa & meraci deducit, nec sanguinearum, nec synocharum facit mentionem, sed in scriptis suis, febres fere omnes continuas, in- *Ardentes & continuæ plerumque confunduntur.*

inflammatorias, item synochas, tam simplices, quam compositas, putridas quoque & malignas, appellat ardentes. Nihilominus tamen insignem inter has febres esse differentiam, luculenter omnino attenta observatio incursus, symptomatum & decursus singularum, nec non curandi ratio diversa, docent.

§. II.

Ardens febris quid proprie.

Ardens itaque febris, Græco nomine causus, stricte proprie dicitur illa, quæ cum ardente & igneo quasi calore totius corporis atque siti inextinguibili, lingua simul arida, fissa & nigra, juncta. Binos hos enim pathognomicos causi esse characteres, veteres volunt omnes, & ob id torridam etiam hanc febrem appellant atque urentem. *Hippocrates lib. de affection. pag. mihi* 167. ita succincte describit ardentem: *calor fervidus, sitis fortis, lingua aspera ac nigra, color subbiliosus, & sputum biliosum.* Sed *Aretæus* exactus historiarum morborum scriptor, *Lib. II. cap. IV.* hanc sistit pleniorem descriptionem: *ignis passim acer & tenuis est, sed intus maxime spiritus tanquam ab igne calidus; aeris vehemens attractio, frigidi cupiditas, lingua arida, in labiis & cute squalor, algent extrema, lotium quam biliosissimum, insomnietas, arteriarum motus crebri, parvi, imbecilli, oculi puri, luculenti, subrubri, facies colorata. Quod si morbus ulterius crescit, omnia majora & sæviora fiunt. Arteriæ minimis motibus, & creberrimis agitantur, ignis aridissimus & acerrimus, mens delirat, neminem agnoscit, siticulosi fiunt, omnia frigida attrectare cupiunt, parietem, vestem, pavimentum, humorem. Manus frigent, sed palmæ perquam calidæ, ungues lividæ, spiratio crebra est & roscidus humor circa frontem & jugula.*

§. III.

Differt ab aliis continuis & inflammatoriis.

Hæc ardentes proprie sic dictæ febres, multum differunt ab aliis continuis. Nam in synocha, tam simplici, quam composita & cacochymia, non tam acris & ingens calor est, neque tam inexhausta sitis, sed æstus mitior cum madore quodam. Synochæ magis invadunt sanguine plenos, habitus laxioris, laute viventes: idque potissimum tempore verno ac in regionibus temperatis; sed causi adoriuntur macilentos, biliosos, sensibiliores, generantur sub tempestate calida, sicca diuturna, & regnant maxime in locis calidioribus. In ardente porro, secus ac in aliis continuis, facies flavescit, vomitio, vel conatus vomendi cum fastidio ciborum adest, urina flammea, intensius bile tincta mingitur, & per alvum biliosa fœtida multa exturbantur. Tum id quoque peculiare habent febres ardentes & quæ a copia & acrimonia bilis subnascuntur, præ aliis continuis inflammatoriis, item sanguineis & malignis, ut diebus imparibus & circa tertium exacerbentur, paribus autem remissiores sint, id quod etiam observatur in tertianis continuis, cholericis, nec non in illis quas Veteres tritæophyas dixere, quæ tertio die sine horrore & rigore periodico exasperantur, qualis observatur in hemitritæis, sive semitertianis. Accedit, quod febres, quibus sanguinis puri, sive impuri copia, complicatur, sæpius quarto statim die solvantur, sudore, vel hæmorrhagia larga, sub facie rubicunda, quum ardentes demum circa septimum diem post rigorem, vel criticum, sudore, vel symptomaticum, inflammatione ventriculi, duodeni & partium, ad quas biliarii ductus pertingunt, funesta, terminentur. Demum ratione curationis adest discrimen. Ardentes quippe potum frigidum, ceu præstantissimum auxilium ferunt, sed non ita aliæ continuæ & inflammatoriæ, multominus malignæ & putridæ. Sanguinis missio in febribus a sanguine in non minimis vasis stagnante oriundis, item inflammatoriis, præsertim quæ occupant partes

& viſcera ſanguinea, ſummopere eſt neceſſaria; in ardentibus autem veris & exquiſitis, eadem non opus, ut potius noceat.

§. IV.

Rarior eſt apud nos ſimplex & vera.

Sed ſimplices ejuſmodi & exquiſitæ ardentes febres, frequentiſſime quidem fuerunt & ſunt in Aſia, Græcia, Ægypto ac Italia & ob id a priſcis Medicinæ parentibus, *Hippocrate*, *Galeno*, *Aretæo*, fuſe & accurate quoad prognoſin & medicationem deſcriptæ. In temperato autem noſtro climate oppido ſunt raræ, ac nonniſi a liberaliori potu vini ſpirituoſi valde, æſtate ardente, motu & exæſtuatione impenſiori animi corporiſque & cohibita perſpiratione, ſuſcitantur. Noſtro potius ſub cęlo & inter noſtrates familiares magis ardentes ſanguineæ, ſive ſynochæ bilioſiæ, item cholericæ febres.

§. V.

Sed frequens ardens ſanguinea.

Synochę autem bilioſæ nobis dicuntur illæ, quæ ſine præcedente ſingulari horrore ac rigore, cum magno ardore, ſiti, vigilia, anxietate & inquietudine, in corporibus ſanguineo-cholericis, copia ſanguinis calidi & bilioſi refertis, oriuntur, & diebus imparibus, ſeu criticis, antecedente rigore quodam, terminantur in ſalutem, vel mortem. In ſalutem quidem ſolvuntur ſudore, vel utplurimum hæmorrhagia narium. Hæ enim ſunt ardentes illæ, de quibus *Hippocrates lib. I. epid. com.* 2. notavit, omnes ex iis evaſiſſe, quibus ſanguis e naribus aut aliis viis effluxit, reliquis, quibus id non accidiſſet, pereuntibus. Quando vero funeſtus eventus, deſinunt, vel in partium nobiliorum, meningum maxime, pulmonum, ventriculi & inteſtinorum inflammationem lethalem, vel in lethalem ſyncopen, ob ſanguinem in dextro cordis ventriculo collectum, ſtagnantem & demum congrumatum.

§. VI.

Et cholerica febris.

Alterum noſtris familiare ardentis complicatæ genus cholerica febris. Hæc etiam intenſo æſtu, ſiti, angore & inquietudine aggreditur, ſed cum vomitu, ſeu perpetuo conatu vomendi, dejectione bilioſa & copioſa, extremorum frigore, ardore interno, anxietate cardialgica jungitur. Sed merito etiam cholerica hæc febris diſtinguenda in acutiſſimam & minus acutam. In illa longe major eſt ſymptomatum vehementia, dejectiones bilioſæ, per ſuperiora & inferiora copioſiſſimæ, junctæ cum cardialgia etiam ſyncopatica, & plerumque ante ſeptimum diem necant vehementi ventriculi & inteſtini duodeni inflammatione, cujus indicia vehemens circa præcordia & fixus igneus ardor, cum extremorum refrigerio, ſumma inquietudo & anxietas, ſingultus & eructatio bilis & ſalivalis liquoris copioſa, icteritius faciei color, nec non facies cadaveroſa, ſic dicta Hippocratica. Nonnullæ non adeo acutæ, ſed longius extrahuntur, ita tamen, ut ſubinde remiſſione, vel plane intermiſſione quadam interpolentur, & vel quotidie, vel tertio quovis die, cum vomitibus, anxietatibus & refrigeratione iterum exacerbentur, merito quotidianæ, ſeu tertianæ continuæ vocandæ. Sed hæ ipſæ, niſi congruis cito ſuccurratur auxiliis, in lentas febres perquam facile degenerant, & ſtomachi diuturna vitia, dolores preſſorios, ructus, inflationes, ob eroſionem ventriculi, aut duodeni, a mordaci bilioſo ſucco, vel ſuperficietenus, vel profundius factam, inferunt.

quæ vel acutiſſima.

Et minus acutæ.

§. VII.

Cauſa proxima ardentiũ.

Ad cauſas & generationem harum febrium, quod attinet, illa quidem exquiſite ardens, qua ſummo fervore & incendio, cum linguæ ſiccitate & ſiti clamoſa, tam partes internæ, quam externæ, uruntur & exſiccantur, cauſam non habet aliam, quam celerrimam ſanguinis & humorum agitationem, per fibroſo vaſculoſam totius corporis compagem, partim ſpaſmo tenſam atque conſtrictam,

ſub

sub quo motu attritivo solidorum ad fluida & fluidorum ad solida, intestinus partium sulphurearum quoque augescit, unde inflammatorius calor, fluidas difflans atque consumens & solidas siccans & adurens, enascitur. Hic vero æstus in corporibus sanguine & succis plenis ob fibrarum mollitiem & laxitatem, lenior est atque remissior, ac febris emergit mitior ardens, minus exquisita, in qua non tam impensa cutis & faucium siccitas, neque etiam sitis adeo urgens. Et in illa ardentis specie, quam cholericam diximus, non tantum, ob partium salino-sulphurearum in succis redundantiam, & minima nonnulla vascula angustata & obstructa, celerior est motio, verum etiam succus biliosus copiosius in hepate secretus ac in duodenum & ventriculum effusus, acrimonia, & mordacitate sua nerveas tunicas acrius sollicitat, lancinat, arrodit & inflammat, ex quo symptomata huic febri propria, ardor, anxietas cardialgica, nausea, vomendi conatus, impetuosæ per superiora & inferiora biliosæ dejectiones.

§. VIII.

Causæ antecedentes. Omnia igitur, quæ sanguinem exæstuant & uberi particularum sulphurearum in sanguine proventui favent, liberum quoque ejusdem per minima partium vascula transitum retardant atque impediunt, ad generationem ardentium febrium faciunt. Hinc est, quod iisdem præ reliquis inprimis pateant, qui biliosæ constitutionis, strictioris habitus, potibus spirituosis indulgent, crebrius animo, præsertim ad iram moventur corpusque vehementiori motu exagitant. Neque minus inde ducenda ratio, quod sub cœlo calido & in locis meridionalibus frequentissima sit ardens exquisita, nec non quod apud nos, post diuturnum solis æstate sicca fervorem, succedente autumno frigidiore aura, crebrius incidant, quin epidemice quandoque cum diarrhoeis biliosis, dysenteriis, tertianis duplicibus & continuis grassentur cholericæ febres. Quę autem ingenitam his ad concipiendum hunc morbum dispositionem effectui dant, sunt maxime perspiratio cohibita & vehemens ira. Nimirum quando succi calidis sulphureis particulis scatent, harum vero per vascula minima exhalantia difflatio, sive per aerem crassiorem frigidum, sive improvidam refrigerationem, intercipitur, manent intus, intestinum motum suscitant & febrem accendunt. Vehementis autem iracundię is in corpore effectus, ut non tantum in universo systemate nervorum ac vasorum motus intensionem & rigidam spasticam stricturam inducat, sed & præ ceteris in ductus nervoso-musculosos biliarios agat eorumq; motum peristalticum fortiter augendo, ex toto systemate horum canalium exprimit biliosum succum eundemq; in duodeni cavum trudat copiose & impetuose. In quo flexuoso sinu dum stagnat, cum salivalibus succis & acidis cruditatibus mixtus fermentescit, eoque mordacem & tantum non causticam indolem, acquirit, cujus index est color viridis æruginosus, qualis a commixtione bilis cum spiritu acido corrosivo, ut oleo vitrioli, & aqua forti, emergere solet.

Curatio.

§. I.

In medicatione probe distinguendæ diversæ ardentis species & corporum ratio habenda. *Sanguis non indiscretim mittendus.* Nimirum quando ardentissima est febris in corpore bilioso, macilento, sanguinis & succis minus pleno, non habet locum sanguinis missio. Neque etiam eadem admittenda in febribus cholericis, tam acutis, quam intermittentis typum servantibus & cum numerosis dejectionibus per os & alvum, summa præcordiorum anxietate & extremorum frigore stipatis. Sed ubi juncta ardent sanguinis plenitudo, & febris est nostris frequentissima, quæ ex veterum denominatione synochus biliosa, si-

ve

ve putrida, recte dicitur, nunquam non pernecessaria est ac utilissima sanguinis conveniens, sufficiens & pro ratione virium & vasorum amplitudinis, proportionata missio. Hæc enim facta, non modo vehementia febris & symptomatum multum frangitur, sed brevis etiam & felix eventus, ceteris paribus, sperandus. Contra ea experientia docet, gravius semper & periculosius decumbere hac febre, feminas inprimis & sanguine abundantes, si in principio omissa sanguinis subtractio. Tum enim natura ipsa superflui sanguinis excretionem, per nares potissimum, molitur, quod si non critico & convenienti tempore fit, nec sufficienter succedit, sanguinis in vasis cerebri subsequitur stasis, phrenitidem valde periculosam membranarum cerebri inducens.

§. II.

Æstus ac sitis temperanda frigido potu. Post sanguinis missionem omni studio eo annitendum, ut igneus iste totius corporis æstus cum immodica siti & faucium ariditate, removeatur iis, quæ æstuosam illam partium sulphurearum agitationem figunt & temperant, ac præterea fibrarum rigidum spasmum laxant & humores in vasculis minimis stagnantes diluunt, fluxiles reddunt & obstructa reserant, ut æquabilis & liberior fiat per loca convenientia & vasa transitus. Hunc in finem veteres omnes dilaudant potum frigidæ aquæ. *Hippocrates de affect.* §. 2. in ardente febres dandas præcipit potiones frequentes & paullatim quam frigidissimas. *Aretæus lib.* 2. *c.* 3. *si biliosus*, ait, *vomitus & distensio, adest fastidium, anxietas, virium labefactatio, tunc frigidæ aquæ cyathi duo vel tres propinandi sunt ad ventris adstrictionem, facile enim frigida in ventre incalescit*. Neque minus *Galenus meth. med. lib.* 9. *cap.* 5. præter venæsectionem, potionem frigidam impense laudat, adjecta ratione, *quia extinguit febrem & naturam robustam reddit, ut deinceps per alvum & sudorem expellat, quæ noxia sunt*. Idem sentit *Celsus lib.* 3. *cap.* 13. *si*, inquiens, *in summo incremento est morbus ardens, utique non ante diem quartum, magna siti accedente, frigida aqua copiose præstanda est, & ad satietatem danda, qua pro medicamento utuntur. Ubi factum est, multa veste operiendus, & collocandus, ut dormiat. Fereque post longam sitim & vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem, plenus somnus venit, per quem ingens sudor effunditur idque præsentissimum auxilium est*. Has tamen subnectit cautiones: *sed in his tantum, in quibus præter ardorem nulli dolores, nullus præcordiorum tumor, nihil prohibens, vel in pulmones, vel in faucibus, non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit. Si quis vero in hujusmodi febre leniter tussit, is neque vehementer sitire debet, neque aquam frigidam bibere*. Accedit *Alpinus med. meth. lib.* 2. ita habens: *in continentibus febribus vehementer æstuosis, Medici omnes largum potum algidæ aquæ exhibere suescunt, quia calorem nativum concentrat, ut statim inde sitis & calor cesset: roboratur inde totum corpus & aqua epota digeritur & plerumque largissimos sudores frigidæ aquæ potus suscitat, nonnunquam vomitus biliosi fiunt & aliquando per alvum copiosi humores profluunt & urinam copiosam excitat. Mirabile est*, concludit, *quomodo tale præsidium has febres expugnet, nam excretionibus, quas aqua suscitat, hæ febres finiuntur*. Idem auctor Ægyptiis hoc in usu, quin inter secreta fuisse *de Med. Ægypt. lib.* 4. *capit.* 15. tradit, *aliqui*, scribens, *pro secreto habent synochas & ardentes febres, multam aquam anguriæ* (quę cucumeris species) *ęgrotis propinantes, sanare, si modo febricitantes ea multis diebus in cibo ac potu sola utantur. Alii tempore vehementioris æstus, largius frigidam potandam concedunt, qua epota, ægros multis pannis contegentes, sudorem procurant, qua non paucos audio ibi sanatos fuisse*.

§. III.

§. III.

Vel potibus aliis refrigerantibus.

Nec immerito tam magnifice de frigidæ potu in ardentibus sensisse Veteres, uberius testatur & ratio & experientia. Nisi enim ventriculus, vel aliæ internæ partes jam vera inflammatione affectæ, nec summa cum extremorum frigore anxietas, neque etiam pulsuum contractio & sanguis deficiens adsit, utique aqua bonæ notæ, subfrigida, non prorsus gelida, haustu, non simul & semel, largiter tamen pota, egregie prodest. Nam frigus in humido æstuosum nimis partium sulphurearum & ætherearum in sanguine motum obtundit, fibrasque remissiores adducit nimiumq; distentis contractilitatem & elasticitatem justam reddit. Neque etiam a frigore noxa timenda, quia frigidum, successivis haustibus corpus subiens, a calore interno tepescit, qui humidus tepor ad relaxandas spasmo constrictas fibras & succos in minimis stagnantes expediendos, apprime proficuus, ut hinc sudor & urina copiosius fluant & alvus moveatur. Sed quum in septentrionalibus nostris regionibus admodum raræ leves ejusmodi, puræ & subtiles aquæ, reperiantur, coctione & admixtione congruorum corrigendæ utique. Ipse *Hippocrates* aquam cum hordeo coctam jam in ardentibus laudat. Et *Aretæus* aquam cum lacte mixtam in cholera commendat. Qui nostratibus solennes & proficui deprehensi frigidi potus, sunt maxime, julapia, ex aqua fontana cum succo citri & saccharo nec non ptisanę ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, cum sirupo acetositatis citri, vel julepo rosarum & spiritu vitrioli, conditæ, item aqua cum frusto panis cocta. Huc quoque referendum serum lactis dulce, vel acidulum, cum succo citri coactum, item aquæ minerales temperatæ, quo nomine celebres acidulæ Selteranę, Antonianę & Wildungenses.

§. IV.

Acrimonia obtundenda

Ad obtundendam tandem & contemperandam, in cholericis potissimum febribus, acrimoniam acidam causticam succorum biliosorum in ventriculo & duodeno stagnantium, spectatæ virtutis ex compositis pulvis Marchionis maximeque pulveres absorbentes, quæ commodissime ingrediuntur terrea teneriora, lapides cancrorum, mater perlarum, conchæ præparatæ, cornua & ossa philosophice præparata, nec non ex commendatione *Langii* atque *Cratonis* cryſtallus montana. Nobilis quoque ad ęstum extinguendum & intestinum motum, componendum nitri virtus quod his pulveribus cum fructu ob id subinde admiscendum. Sed necesse est, ne pulveres ejusmodi temperantes in sufficienti quantitate diluti vehiculi assumantur, crebrius etiam & convenienti tempore. Neque minus ex usu sunt diluentia ac demulcentia, emulsiones scilicet ex amygdalis, seminibus quatuor frigidis, præsertim cucurbitæ, cum aquis florum, quæ paregorica simul virtute pollent, sambuci, rosarum, buglossæ, primulæ veris, tiliæ, liliorum convallium, nec non aqua cerasorum nigrorum. Conducunt quoque hoc nomine gelatinæ ex rasura cornu cervi, lac ipsum cum aqua mixtum, oleum amygdalarum dulcium, serum lactis dulce, item juscula ex pullis gallinaceis contusis & in vase clauso cocta. Et hæc utique remedia apprime proficua sunt ad arcendam inflammationem partium nervoso membranacearum, quæ his morbis eventu demum accedit funesto, modo exhibeantur debito ordine, tempore ac dosi, cum judicio & observatis quibusdam cautionibus jam subnectendis.

Cautelæ, & observationes practicæ.

§. I.

Tempories utilis.

Sicut in curatione omnium acutarum febrium; ita maxime ardentium & quę ex inflammatione fiunt, tutissima

sima & optima methodus est, per totius morbi decursum, placide & moderate procedere, omniaque quæ a temperie & moderamine, quoad pharmaciam æque ac diætam & regimen, recedunt, evitare sollicite. Egregium inprimis hanc in rem est *Celsi lib. 3. c. 7.* monitum, ita habens: *etiam amplo conclavi æger tenendus est; quo multum & purum aerem trahere possit, neque multis vestimentis strangulandus, sed admodum levibus tantum velandus est. Possunt etiam super stomachum poni folia vitis in aquam frigidam tincta, ac ne nimia siti vexandus est.* Moderatus quippe & æqualis calor, in febribus hisce, ad materiæ morbificæ correctionem, resolutionem & ex corpore difflationem, plus præstat, quam omnis, quantumvis pretiosa, medicina. Sed nihil vicissim perniciosius, quam fervido conclavi accendere, vel etiam abstinentia potus intendere, calorem immodicum, qui vires exsolvit, debitam vitiosi humoris a succis vitalibus se & excretionem impedit, & humidum ad expeditum sanguinis & humorum progressum & ad coarctata & repleta minima vasorum aperienda & relaxanda necessarium, absumit. Neque ea propter semper utilis, sed sæpius nocivus, in æstuosis hisce febribus, frequens potuum calidorum & infusorum theiformium usus. Multo vero magis detrimentum procurant ea, quæ calefaciunt, massam sanguinis commovent & positivo sudorem movent.

Et aer purus. Deinceps non sine ratione *Celsus l. c.* commendat amplum conclave & aeris puri usuram. Nam sicuti subtilior & ætherea elastica in aere substantia, genuinum illum pabulum & fomentum est, quod virtutem vasorum elasticam vitalem systalticam & robur partium sustinet; ita aer multis humidis & pravis effluviis inquinatus & ob id vi elastica spoliatus, vel sanis, tanto vere magis infirmis corporibus, adversus est atque damnosus. Neque aliam subesse caussam arbitror, quod plurimi ex plebejis, quorum natura ad vincendum morbum alia satis valens, in febribus acutis pereant, quam conclavia angusta, humilia, & haud raro nimis calefacta, in quibus, præsertim quando plures decumbunt, aer morbidus & tetris halitibus gravis est, quem continuo hauriunt.

§. II.

Naturæ motus attendendi; Natura etiam febrium continuarum medicatrix optima. Igitur hujus motus cum cura attendendi ab artifice. Exserunt autem hi sese maxime per rigorem, qui ex medulla spinali, cum horroris & frigoris sensu, venit, & certis temporibus, diebus maxime imparibus, dimidio quarti, septimo, undecimo & decimo quarto, accidit. Est quippe hic rigor non nisi affectio generis nervosi universi corporis, spasmodica, qua sanguis & humores ab exterioris corporis peripheria, versus interiora, cor, cerebrum & vasa majora, cum quadam vehementia pelluntur, eaque propter extrema refrigescunt, interiora vero sanguine nimis replentur & distenduntur, unde pulsus contractus est, pectus angitur faciesque cum vasis capitis turgescit. Quod si igitur post hunc rigorem, succi intus acti æquali renisu & auctiori cordis & arteriarum systole ad corporis superficiem repelluntur, sæpius tota morbi & causæ morbificæ vis, uno impetu, per largum universi corporis sudorem, aut narium stillicidium, frangitur penitusque eliditur. Sic procedens rigor salutaris est, criticus ob id recte vocatus, post quem arteriarum ictus æquabiles fiunt & molles, circulus sanguinis debitus & vires cum somno redeunt. Sed ubi cordis & vasorum systaltica vis non tam valida est, ut appulsum sanguinem iterum extus agere possit, symptomaticus est rigor & malus. Tum enim nec corpus incalescit rursus, nec pulsus æqualis fit, nec sanguis per nares, nec sudor calidus universalis per poros, sed particularis & frigidus circa caput & collum, effertur, nec corpus cum

ani-

animo reficitur, nec somnus redit. Sanguis potius intus in minimis vasis impactus subsistit, ac in cerebro phrenitidem & convulsiones, circa cor & pulmones, summam præcordiorum anxietatem, spirationem anhelosam, difficilem, viriumque ad animi usque deliquium dejectionem, facit, ut postea nono plerumque die, mors excipiat. Quandoque etiam extra criticos dies accidunt ejusmodi rigores, sed hi pariter sunt symptomatici, malumque præsagiunt eventum. Hi itaque naturæ motus, mortem, vel salutem, adducentes, probe a medente attendendi. In hoc enim præcipuum ad prognosin & tempestivum remediorum usum versatur momentum, quia totius doctrinæ practicæ fundamentum, quod optime tenuit primus artis parens *Hippocrates*, quod serio inculcarunt optimi & fidissimi hujus interpretes, *Mercurialis* atque *Duretus*, sed ex nostris norunt paucissimi.

§. III.

Nõ turbanda natura sed juvanda. Quando sic natura motus instituit extraordinarios, quiescendum Medico nihilque movendum. Abstinendum quoque plane a cibo. Et corpus tantum in moderato & æquabili calore conservandum. Si autem naturæ facultas ad expellendum sanguinem & excretiones afficiendas, sola non sufficit, juvanda congruis auxiliis perite, sive interius analepticis & diaphoreticis temperatis, sive exterius derivantibus & discutientibus. Nam profecto nunquam magis, quam in periculosis & acutis morbis, summopere necessaria maximique momenti est, temporis in agendo opportunitas.

§. IV.

Caput defendendũ. Ubi igitur post rigorem incidit cephalalgia plethorica, cum incipiente mentis emotione & nares parum sanguinis stillant, epithema nobis usitatum, ex aceto rosarum, aqua rosarum, camphora in spiritu rosarum soluta, nitro & oleo ligni Rhodii, subfrigide, non modo temporibus, sed & melius raso toti capiti refrigerando, discutiendo, & inflammationi resistendo. Idem hoc epithema, linteo triplicato lato, præcordiis impositum, ad levandam anxietatem, inquietudinem depellendam, & spirationem facilitandam eximii usus. Optimum tamen etiam auxilium ad arcendam phrenitidem exspectandum a venarum in naribus, sive id fiat per instrumentum scarificatorium, sive intrusum culmum straminis, apertione, tepefactis simul & frictis pedibus atque femoribus & data interius mixtura discutiente, diaphoretica & analeptica cum aceto stillatitio, aqua cinnamomi, rosarum, cardui benedicti, mixtura simplici, cinnabari, lapidibus cancrorum & bezoardico minerali.

§. V.

Sitis sedanda. Ad sedandam sitim & humectandas fauces aridas cum lingua, ego non præsentius vidi remedium, quam serum lactis dulce, in cujus mensura nitri puri drachma dimidia soluta, quippe quod crebrius, sed parvis haustibus subfrigide potum, æstum præternaturalem simul extinguit. Os quoque & fauces subinde eluendæ aqua, in qua rob diamoron & nitri sufficiens quantitas soluta. Præbere etiam hæc potest gargarisma. Injectiones vero per syphonem nunquam probo, quia valido attritu augent dolorem & inflammationem. Præterea ad præscindendam anginosam inflammationem, insigniter prodest linctus lente deglutiendus, ex julepi rosarum uncia, nitri puri granis 15. & camphoræ granis tribus, in drachma una olei amygdalarum dulcium solutis.

§. VI.

Alvus perite movẽda. Utut alvum purgantia, ratione docente & experientia monstrante, in febribus ardentibus, non sine periculo præbeantur; e re tamen est, ut alvus semper sit libera. Sub morbo igitur hoc optime præstant glandes & clysteres, ex solo lacte, melle & pauxillo

lo nitri. Facta vero crisi & coctione, ex urinæ sedimento cognoscenda, alvum utique clementioribus laxantibus ducere, tamarindinatis, mannatis, rhabarbarinis, passulatis & tartareis, expeditissimum, quo vitiosi fucci, in primis viis per ipsum etiam morbum geniti, exturbentur, ne novo morbo ansam & causam præbeant.

§. VII.

Frigida potus utilis. Aquæ frigida potio, a veteribus eximie collaudata, heroicum hoc in morbo & magnæ efficaciæ est remedium, eaque propter attentionem & circumspectionem Medici poscit. Supra tamen satis fuse jam expositum, cur & quando ex usu sit. Heic igitur monuisse sufficiat, nunquam simul & semel magis haustibus præbendum esse frigidum potum, sed successive & crebro; nunquam in principio morbi, sed elapsi jam aliquot diebus; nunquam tempore accessionis, vel exacerbationis, vel etiam sub rigore & pulsu parvo, aut intermittente; nunquam nisi plethora prius soluta. Sed quando extrema calida, pulsus æqualis, celer & magnus.

§. VIII.

Acrimonia temperanda. Si febris est cholerica, acuta, admodum periculosa, ob succos biliosos mordaces nimium & corrosivos, nerveas ventriculi & intestinorum tunicas arrodentes, celeri & efficaci auxilio est opus. Tum igitur consultum est, pulveres absorbentes ac temperantes, crebro & majori, quam alias moris est, quantitate, propinare cum diluentibus ac demulcentibus. Quo nomine ego nunquam non expertæ virtutis commendo pulverem ex lapidum cancrorum, matris perlarum, cornu cervi sine igne, crystalli montanæ, sive lapidis talci calcinati, ana drachma, nitri scrupulo, de quo singulis horis sumenda drachma una, cum emulsionis amygdalatæ unciis binis, cui drachmę duę olei amygdalarum dulcium commixtæ. Ad impetuosas autem biliosas excretiones compescendas, præstabilis virtus est liquoris nostri anodyni mineralis, præsertim si cum aliquot guttis olei macis essentificetur & cum diluto vehiculo, vel aqua tantum frigida, propinetur. Quia enim nimis celerem systalticum, vel peristalticum motum in ductibus biliariis sistit, efficit, ut minor copia succi biliosi ad duodenum trudatur & ob id copiosior excretio sistatur. Et certe his præsidiis, debito tempore, congrua dosi & mature usurpatis, & cholericam, & dysentericam passionem, brevi fuisse sublatam, multis exemplis edoctus novi.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Summus quidam militum præfectus, quem vocant Generalem, quadragenario major, sanguineus & vividus, laute vivens, vinique potissimum potui indulgens, ceterum bene valens, nisi quod vere & autumno, rheumaticis & catarrhosis defluxionibus affligeretur, potarat in convivio liberaliter vinum potens Hungaricum Tockaviense, ad mensuras minimum quatuor, eodemque plenus, vesperi sub cœlo nubilo & frigido in villam suam vicinam redierat. Redux factus, noctem insomnem & mire æstuans exegit, mane expertus calorem intensissimum, cum pulsu magno & celeri, cephalalgia, virium prostratione, faucium ardore ac siti. Bibit quidem infusum thee; sed inde anxietas increvit & vomendi conatus accessit. Sumsit pulverem absorbentem & nitrosum, sed symptomata perstiterunt. Admisit quoque venæsectionem in brachio, sed sine levamine. Hinc vocatus ego quarto die, offendi ipsum ingenti æstu affectum & summopere conquerentem de ardore ventriculi ac siti. Illico igitur removi cerevisiam lupulatam valde & spirituosam, male eousque ad sitim extinguendam liberaliter datam. Annuit *Ardens copioso potu ju. lapii sanata.*

æger

æger ac enixe petiit haustum frigidę. Ego vero sic condere nolui, sed paravi julapium, ex aquæ fontanæ mensuris duabus, succi citri uncia, cum tantundem julepi rosarum, de quo successive biberet & cum quo sumeret, binis quibusvis horis, pulverem ex matre perlarum, conchis, nitro & lapidibus cancrorum. Æger impatiens quatuor haustibus julapium ingurgitavit omne, tres etiam assumsit pulveres ac inde refrigerium sensit internum, melius quievit & parum sudavit. Jussit itaque ut denuo conficeretur julapium, ejusdemque mensuras duas intra aliquot horas me inscio ingessit. Inde vero incidit in effusissimum sudorem, sequutæ alvi dejectiones crebriores, somnus rediit, symptomata discussa & convaluit.

Epicrisis.

Veteres, & inter hos maxime *Galenus*, *Aretæus* ac *Celsus*, aquæ frigidæ potum in synocha & ardentissima febre mirifice commendarunt, quin in hujus usu omnem fere salutis spem reposuerunt; hac tamen cum cautela, ne detur ubi interna jam inflammatio, scirrhus, aut tumor œdematosus est. Ego quoque præstabilem simplicis hujus virtutem multoties expertus sum in cholericis passionibus, ad contemperandum bilis ardorem & acrimoniam, viresque languentes suscitandas. In nostro egregia pariter ipsius fuit facultas, maxime quod sudorem movit. Neque vero etiam nocere hoc in casu magna julapii quantitas potuit, quum sanguis ac copia Hungarici vini vehementer exagitatus esset & quasi incensus. Etenim debet esse proportio quędam inter vim morbi & vires remedii, maximeque huic febri, perite monente *Aretæo*, magnum ac celer remedium opponi. De singulari autem aquæ effectu sudorifero notari inprimis meretur *Riverii* testimonium *Cent.* 1. *obs.* 19. ita habens: *observandum a spiritu sulphuris, vel ejus loco spiritu vitrioli, cum aqua exhibito, sudores copiosos fuisse provocatos; quod multis experimentis nobis innotuit, qui plures tertianas curatas vidimus eodem remedio, in summo accessionis æstu & urgente siti exhibito; unde copiosi sudores provocabantur, a quibus non solum paroxysmus, sed etiam totus morbus integre solvebatur. Minuenda tamen est in minori aquæ quantitate spiritus quantitas, ne minimum acescat.* Cæterum sicuti aquę frigidæ potus & refrigerantia efficacissima in febre, quæ a sanguine propter spirituosorum abusum nimium exęstuato accenditur; ita vicissim aquę calidę potus, in febre, quæ in sanguineo, pituitosis, ex obstipatis per aerem frigidum & humidum cutis poris inducitur, virtutis est longe saluberrimę. Vidi ego sępe plebejos, sub cœlo pluvioso, nebuloso & humido inter labores versantes diu & inde febre correptos, solo potu calido, ex aqua, cum carduo benedicto & scabiosa decocta, adjecto æquali mensura vino, & calide pota hac mixtura, sudore inde oborto, cito ac tuto morbum discussisse. Quod autem frigida etiam sudorem movere possit, ratione non caret. Nam expansum nimis vasorum elaterem adducendo, tonum & robur ipsis restituit. Calorem fervidum restinguendo, impedit seri & lymphæ coagulum, quod ipsis a forti calore induci albuminis ovi exemplo constat. Tenaces autem succi, minima vasculorum excretoriorum obstruentes, liberam evacuationem impediunt. Frigidum quoque æstuanti corpori immissum tepescit, tepidumque factum fluxilitatem humoribus conciliat, & aridas exsuccas partes mollit.

OBSERVATIO II.

Generosissima femina 36. annorum, sanguineo-cholerica, natura sensibilior, animo in affectus prona, ingenio alacris & sagax, ceterum corpore nervosa & robusta, ciborum appetens & liberaliter cœnans, ob alvum adstri- *Synocha cacochymica cum purpura funesta.*

ſtrictiorem & collectas inde cruditates diu conqueſta eſt de doloribus presſoriis & inflatione ventriculi ac hypochondrii ſiniſtri, menſium quoque, ob uterum ex crebra & annua fere impregnatione debilem, fluxum, ratione copiæ & temporis, non experta eſt legitimum. Ad tollenda hæc vitia multis quidem uſa eſt medicamentis & Medicis, ſed ſine levamine. Aquarum autem medicatarum potum, ob ventriculi imbecillitatem, & atoniam ferre potuit nunquam, melius tamen balneum ex aquis Tœplicenſibus. Accidit interea, ut medio vere poſt gravem terrorem & excandeſcentiam, præcedente levi horripilatione, incideret in febrem valde æſtuoſam, quæ ſitim cum calore accendit intenſiſſimam, ſomnum excusſit omnem, vireſque mirifice proſtravit. Accitus primum Medicus loci, qui venæſectionem, ante ſex hebdomades vix admiſſam, reiterare renuit. Quinto die vocatus ego, pulſum fortem & magnum deprehendi, cum æſtu intolerando, anxietate circa præcordia, inquietudine, inſomnia & dolore dorſi. Pugnavi igitur adverſus hæc ſymptomata diluentibus & refrigerantibus potionibus, pulveribus abſorbentibus, nitroſo-diaphoreticis, cum ſucco citri permixtis. Fluxit inter hæc ex utero ichor cum ſanguine, ad 25. horas. Sed ſeptimo die incurrit horripilatio, extrema refrigerata, pulſus celer & contractus factus, facies turgida, oculi rutilantes & levis cogitationum aberratio viſa. Exactis tamen duabus horis & data mixtura diſcutiente diaphoretica, ex aqua cardui benedicti, ceraſorum nigrorum, theriacali, aceto deſtillato, antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, cinnabari & ſirupo aceſitatis citri, rediit calor per totum corpus ad pedes uſque, pulſus increbuit, oculi ſplendorem rutilantem poſuerunt, & per univerſum corpus fauſto prodiit omine ſudor, quem temperatis diaphoreticis & infuſo theiformi ſecundare juſſi. Inde magna ſequuta ſymptomatum remiſſio & ægram in vado conſtitutam eſſe viſum quidem, ſed quia ſomnus redire noluit, neque æſtus penitus remiſit, neque etiam vires reſtitutæ, non ſufficientis & omnibus numeris abſolutæ criſeos fuit indicium. Nec vanus fuit metus. Nono enim die, poſt lenem rigorem in dorſo, novus paroxyſmus febrilis inceſſit, cum magna præcordiorum anxietate, intenſiori æſtu, inquietudine, ſpirandi difficultate, ita ut ægra corpus mirum jectigaret & lectum ſubinde mutaret. Poſtero die purpura rubra cum alba comparuit & collum totumque pectus obſedit, quæ congruis præſidiis excepta. Decimo die ſanguis rurſus profluxit aquoſus ex utero, in abdomine oborta tormina & per alvum feces liquidæ & bilioſæ, poſtea etiam ſine ſenſu, ſeceſſerunt, & luculenter prodiderunt gravem in inteſtinis inflammationem eamq; ſphaceloſam, quam præterea borborygmi in ventre poſt aſſumtum potum arguebant. Undecimo die, poſt perpetuas tandem vigilias mens alienari cœpit, pulſus reddi convulſivus, ſpiratio fieri anheloſa, ſubſequente paullo poſt morte, ob vim cordis, & vaſorum vitalem elaſticam per morbum diuturnum, & vigilias continuas fractam, nunc deficientem adeoque naturam penitus ſuccumbentem.

Epicriſis.

Febris hæc merito vocanda ſynocha cachomica, ſive putrida univerſi corporis inflammatoria, ex abundantia impuri ſanguinis progenita, quæ, ſi viſcera offendit minus integra, ut hic ventriculum & uterum, raro ex voto, ſed plerumque funeſtum, ſortitur eventum. Ego vero etiam ſummopere improbavi, ſed tacitus, ne Medicus primus malum nomen incurreret, ob factum, quod infectum fieri non poterat, quod neglecta in principio ſanguinis miſſio in corpore plethorico, & cacochymico, ſub pulſus vehemen-

menti, duro & magno, unde etiam ipsa natura a copia sese per uterum liberare molita. Licet etiam septimo die criseos indicia comparuerint, somni tamen & virium defectus, cum restitante calore, imperfectam eam fuisse prodidit, & latitare adhuc intus materiam perniciosam. Fuit hæc purpuracea, quæ teste experientia, in corporibus impuris cacochymicis, præsertim feminarum, sub declinatione febris continuæ succedere solet, criticis diebus. Sed funesto plerumque eventu. Natura enim, sive potentia elastica cordis & vasorum, morbi vehementia jam debilis nimium, eandem minus vincere & expellere potest, unde de novo in minimis vasculis fiunt stases inflammatoriæ; tandemque mors excipit. Nostra in ægra insanabiles hæ inflammationes circa uterum & maxime intestina consederunt, easdemque dejectiones aquosæ cum torminibus, præsertim involuntariæ, ob secessum partium serosarum a sanguine coagulato stagnante, abunde satis indicarunt.

OBSERVATIO III.

Febris ardens sanguinea copioso potu sanata.

Dux militaris quinquagenario major, sanguineo-cholericus, robustus, sanguine plenus, laute vivens, plus vini, quam cerevisiæ bibens, in iram & vehementes animi affectus, cœlebs, sed veneri vagæ admodum indulgens, post quam ebrius vehementer excanduisset & postea cum concubina habuisset rem, incidit illico in febrem vehementissimam ardentem. Invasit hæc cum artuum tremore, juncta fuit summa præcordiorum anxietas, æstus in pectore ingens, capitis dolor, somnolentia, nec non mentis emotio. Conquestus simul est de dolore lateris dextri & quarto die expuit tussi sanguinem cum pituita mixtum. Secta quidem fuit in principio vena, sed quia inde nullum levamen, vocarunt me. Erat autem æger, quum advenirem, impatiens quandoque & irrequietus, quandoque somnolentia & torpore obrutus, sitis ingens, alvus adstricta, calor vehemens, urina tenuis flammea. Expensis cunctis inflammationem ventriculi & pulmonum ac minus faustum eventum sum suspicatus; ideoque ad contemperandum iterum illum inflammatorium æstum pro viribus adhibuit præsidia. Clysma scilicet emolliens & relaxans, ex sero lactis, melle ac oleo amygdalarum dulcium, cum momento nitri alvo injicere jussi ad uncias 12. aliquoties, non tam ad purgandum, quam potius ad humectandas & relaxandas intestinorum tunicas, siquidem clysteres stimulo carentes, aliquoties injecti & diutius retenti, balneum quasi præbent internum. Dein quum pulverulenta aversaretur omnia, emulsionem conficiendam scripsi, ex decocti cornu cervi mensura, amygdalarum dulcium uncia una cum dimidia & seminum quatuor frigidorum majorum ana drachmis duabus, additis aquæ cerasorum nigrorum unciis binis totidemque rosarum, matris perlarum, nitri depurati ana drachma, julepi rosarum uncia una. Hanc intra aliquot horas ebibit ac præterea ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & scorzonera, tam avide ob urentem sitim ingurgitavit, ut 24. horarum spatio, vel septem ejus mensuras epotaret, idque per aliquot dies. Dedi etiam quandoque jusculum avenaceum cum aliquot cochlearibus olei amygdalarum dulcium. Et exterius thoracem dolentem atque præcordia inungere jussi linimento ex olei amygdalarum dulcium uncia, camphoræ drachma & extracti castorei liquidi drachma dimidia. His æstus restinctus septimoque die urina turbata ac nonnihil ad fundum dimisit. Accessit nono die diarrhœa, ut plus quam decies intra diem & noctem dejiceret, cum levibus torminibus in ventre. Successit hic fluxus alvi per quatriduum, ac interea nihil sumsit, quam jiscula confortantia carnium

cum tantillo vini & macis. Sic feliciſſime febris ſoluta, eoque facto, vires redierunt cum ſanitate.

Epicriſis.

Natura valens & robuſta, congruis auxiliis adjuta, utique ſæpe miracula præſtat, ſeu effectus extraordinarios plane. Quare ego non facile ſpem abjicere ſoleo, in perniciofis etiam & inflammatoriis febribus, quando ægri multum ſitiunt & copioſe ingerunt liquida, ſed commoda. In his enim magna vis, febres cum magno ardore junctas, ſanandi. Nam fluxiles & dilutos reddunt ſpiſſos humores, qui obſtructiones vaſorum efficiendo, æſtum augent liberamque exhalationem, tam in, quam extra corpus, intercipiunt. Aridas quoque & nimis rigidas fibras molliendo, febrem efficiunt mitiorem & corpus diſponunt ad excretionem. Nihilominus tamen prudenter etiam ſe gerat artifex in horum benignorum & innocentium remediorum uſu, & caveat, ne febrem, quæ naturæ medicatricis opus, quo auctiori ſanguinis motu obſtructiones & ſtaſes viſcidorum ſuccorum diſſolvit, nimium deprimat. Nam in febribus minus æſtuoſis & corporibus phlegmaticis, diluentia liberalius data plus nocent, quam proſunt. Ubi vero æſtus fervidus in ſanguineo-cholericis, & maſſa ſanguinis copia partium ſulphurearum referta, largior liquidorum potus, modo ventriculus eum ſubigere poſſit, non nocet, ſed præſtans eſt medicina. Niſi enim in his nimius calor ſiſtatur, vires brevi exſolvit & lymphaticos humores incraſſando ac coagulando, ipſam gangrænam partibus internis inducit.

OBSERVATIO IV.

Cholerica paſſio cito ſanata.

Illuſtriſſima fœmina tenera & exquiſiti ſenſus, 24. annum haud ita pridem egreſſa, appulerat in Carolinis, potatura thermales aquas. Sed quum tertio die ira percita eſſet & ceraſa cum fragis avidius ingeſſiſſet, in prandio incidit in paſſionem cholericam. Vomuit nempe & dejecit copioſe, intra diem & noctem plus quam vigeſies, cum anxio æſtu & colore circa præcoridia, extremorum refrigerio, magna inquietudine corporiſque jectigatione. Accerſitus ego lac cum tantundem juris pullorum tepide bibere, binis quibuſvis horis pulverem ex cornu cervi ſine igne parato, lapidibus cancrorum & pulvere Marchionis, æquali pondere mixtis, ad drachmam unam ſumere & exterius abdomen inungere juſſi totum linimento, ex tribus olei amygdalarum dulcium partibus, una olei menthæ & dimidia olei deſtillati confecto, poſitis ſupra linteis complicatis calidis. His anxietates & tormina ſublata, evacuatio per ſuperius & inferius imminuta, & intra triduum, addito pulveribus cortice chaccarillæ, morbus facili & explicata curatione diſcuſſus.

Epicriſis.

Nil pernicioſius eſt ira, ſi ſtomachus fermentiſcibilibus cibis fartus. His enim animi motus mox ſpaſmo ſtringit ſtomachi & inteſtinorum tunicas, & facit, ut humores in hoc cavo hærentes, diutius detineantur ac ipſa hac mora mutua quaſi confermentatione, indolem contrahunt ſæpe tantum non venenatam. Tanto vero magis omnia hæc nocent, ſub aquarum mineralium potu, quippe quo ſemper ventriculus ipſiuſque ſyſtaltica vis infirmatur, ut dein eo facilius in ipſo hærere & colligi poſſint incongrui ſucci & cruditates. Hæc autem vehemens paſſio, a ſumma humorum acrimonia, ex virideſcente vomitu ejectorum colore cognoſcenda, ſuſcitata, celerem opem & efficacem medicinam poſtulavit. Quare pleniori doſi & crebro data corrigentia & demulcentia. Et licet in principio ingeſto largiter lacte ſubſequerentur vomitus caſeoſi, acidum in primis viis arguentes, inſtiti tamen hoc remedio, quo etiam effectum, ut vomitu ex-

tur-

turbata, postea nec virescerent, nec coagulata essent, sed liquida, muco & bile imbuta.

OBSERVATIO V.

Cholerica febris potu frigido curata.

Quum anno 1684. Mindæ Vvestphalorum Medicinam factitarem, æstate sicca & præcalida regnante, Chiliarcha generosissimus incidit in febrem cholericam. In hac miris torquebatur anxietatibus, inquietudine, interno æstu ac crebris dejectionibus, quæ ita vires prosternebant, ut aliquoties animi plane deliquium incurreret. Nil proficiebant pulveres terrei absorbentes, cum momento theriacæ cœlestis, nil diascordium *Fracastorii*, nil emulsiones ex decocto avenaceo cum amygdalis, nihil etiam exterius linimenta spirituosa. Tertio potius die excretionum vehementia & virium lapsu ad ultima ventum esse videbatur. Tum æger ob ardentem internum æstum enixe petiit haustum frigidæ. Ego vero propinare renui, & suasi, ut decoctum hordei cum rasura cornu cervi tepide biberet. Discedebam a summe debili & omnem fere salutis spem, irritis huc usque cunctis, adjiciebam. Sed quum post aliquot horas redirem, incredibilem & repentinam interea accidisse mutationem deprehendi. Neque enim amplius magno virium lapsu, neq; etiam de tanto interno æstu conquerebatur & pulsus quoque plenior & quietior micabat. Æger autem me magnopere hæc omnia admirantem alloquebatur & confitebatur: se ob sitim intolerandam sibi amplius temperare non potuisse, sed, sive mortem, sive salutem procuret, ebibisse primum vitrum majus unum frigida plenum a ministro porrectum, & post dimidiam horam alterum; sicque mensuram aquæ ingurgitasse. Inde se mox sensisse virium quandam refectionem, adstrictionis quasi sensum in ventriculo, æstus mitigationem & quietem, dejectiones moderatiores cutimque antea aridam & siccam nunc etiam madescere. Nec male cessit postea experimentum, sed æger assumtis jusculis confortantibus, ex carnibus cum macere, vires mox iterum recepit, & sic præter omnium opinionem cito convaluit.

Epicrisis.

Notabile hac in observatione, nil profecisse præsidia, quæ corrosivam humorum acrimoniam, potissimam passionis cholericę causam, obtundunt, sed frigidum potum ægrum levasse. Ego quidem frigidam potionem roborantibus accenseo, quæ non tam materiæ, sed potius motuum vitio tollendo apta. Frigus nimirum tonum & elaterem partium vehementi æstu & dejectionum copia valde resolutum, fibras leniter stringendo, & adducendo, reparat & hac ratione facultatem motricem tonicam, in qua virium robur consistit, restituit. Eum enim frigoris esse effectum, ut fibrarum elasticitatem intendat, patet experimento, quo exciso carpionis corde adhuc pulsante, systole illico cessat, si immittitur in aquam calidam, si vero iterum frigidæ injicitur, moveri rursus incipit. Notum quoque est, corpora humana, sub diuturna aeris austrina & humida constitutione, virium experiri resolutionem atq; languorem, accedente autem subfrigido & sereno a ventis ex oriente spirantibus aeris habitu, illico in omnibus functionibus robur pristinum recipere. Sed uti cuncta roborantia, exemplo martialium & famosi corticis chinæ, cum magna prudentia usurpanda sunt, & nonnisi correcto prius, tam quoad qualitatem, quam quantitatem, materiæ vitio, & meatibus satis patulis, neque etiam primis, sed posterioribus diebus ita etiam id ipsum circa frigidorum potum merito tenendum. Heroicum potius hoc manet auxilium, nec credendum, quod uni, id alteri etiam prodesse. Omnis enim medendi methodus nititur exacta discretione, non modo morbi ejusque causarum, sed & indi-

 vi-

viduorum circumstantiarum & quoque temporum. Et quando his minus observatis salutaris subsequitur effectus, ad fortunam potius, quam artem referendus.

OBSERVATIO VI.

Ardens continua in intermittentem tertianam mutata. Femina honesta, aliquot supra triginta annos nata, corpore robusta, biliosa & animo impatiens, plus inter cibos vini quam cerevisiæ bibens, medio majo incidit in febrem ardentem exquisitam. Medicus ordinarius præbuit bezoardicam tincturam aliquoties intra aliquot horas. Inde pathemata exacerbata, anxietas scilicet, inquietudo, æstus, vigilia, loquacitas nimia, cum alvi strictura, accesserunt etiam tormina in ventre & deglutitio facta admodum difficilis. Die quarto sanguis quidem ex utero fluxit, symptomata tamen non remiserunt, sed accessit potius, quum inscio Medico largum vini haustum assumsisset, leve delirium. Semper autem major mane, quam vesperi symptomatum fuit vehementia. Septimo die, præcedente horrore & rigore, animam agere videbatur, sub mente emota & respiratione cita anhelosa. Elapsis tamen aliquot horis, ad se rediit, corpus sudore diffluere cœpit, & in cute, præsertim dorsi, comparuerunt maculæ rubræ, quas petechias esse crediderunt. Ego nunc in auxilium vocatus, suasi, ut alvus per sex dies clausa duceretur clystere & mixtura ex aquis destillatis, cum aceto lapidibus cancrorum, mixtura simplici, mihi usitatam, propinavi. Hinc circa decimum quartum diem sensim remiserunt symptomata & ad naturalem statum visa redire omnia. Præter spem autem hæc valde acuta & continua febris, mutata in tertianam intermittentem, quæ solito typo solitisque symptomatibus infestavit, post quatuor tamen accessiones, purgatis decocto mannato & tamarindinato primis viis & pulverum antifebrilium usu, mox discessit. Quum etiam insequenti anno eadem hæc femina, eodem tempore, iisdem symptomatibus iterum afficeretur, administrata sub initium venæsectione, adhibitis diluentibus potionibus & pulveribus salino-nitrosis cum clementer laxantibus, longe mitius decubuit, circa quartum diem febris in intermittentem concessit, mox pariter congruorum usu discussam.

Epicrisis.

Taxandus merito venæsectionis in femina plethorica & vini potui assueta neglectus. Notandus etiam vulgaris, admodum tamen perniciosus error practicus, quo primis statim diebus, liberali manu essentias bezoardicas & alexipharmatas porrigere suescunt morborum artifices, ad malignitatem, uti stolide putant, a corde pellendam. Hæc enim si sanguis redundat, æstum inflammatorium magis augent & febrem graviorem, ac diuturniorem reddunt, quin, si alvus simul diutius clausa, sanguinem nimium resolvendo, exanthemata pariunt. Ego quidem hanc febrem in principio fuisse tertianam arbitror, ob intermissam autem sanguinis missionem & data bezoardica, factam esse continuam ardentem, ac tandem decimo quarto die defervescentem, naturam & genium suum repetiisse. Nam alias continua prima periodo in intermittentem cedere solet, sed heic id tertia demum periodo factum, proculdubio & Medici & ægrotæ culpa, quæ in ipso etiam morbo vinum habuit in deliciis. Id vero etiam notatu dignum, quod tertianæ paroxysmi non diu durarint, siquidem per priorem morbum jam corpus a pravis succis satis liberarunt.

OBSERVATIO VII.

Febris ardens in sene ex mala curatione funesta. Senex septuagenario major, macilentus, sanguinis missionem nunquam per omnem vitam passus, a morbis etiam gravioribus immunis, nisi quod interdum vere & autumno coryzā & tussim humidam experiretur, Febru. mense, quo frequentes erant synochæ catarrhales

les, febre correptus est vehementi, cum pulsu magno, subduro & veloci, adfuit sitis magna, & somnus defuit. Medicus consultus marasmum senilem esse putavit, ideoq; sanguinem non misit, sed ad sudorem movendum dedit tincturam bezoardicam & mixturam simplicem, pro potu suasit decoctum ex sarsaparillæ unciis duabus, radicis chinæ, scorzoneræ, cichorii & liquiritiæ ac corticis cinnamomi uncia, corticum citri uncia dimidia, & ad fauces aridas mulcendas linctum præbuit ex mucilagine seminis cydoniorum cum sirupo violarum. Sed nihil his profecit ac morbus indies potius exasperatus. Undecimo morbi die vocarunt me, qui ægrum offendi viribus penitus exhaustum, miro ardore æstuantem, cum lingua arida, fissa, nigra & facie fere Hippocratica, conquerentem præterea de ventris torminibus & alvo fluxa. Igitur candide adstantibus illico edixi, inextinguibile esse incendium internum, ægrum moriturum brevi, quod etiam decimo tertio die factum.

Epicrisis.

Febris hæc fuit ardens, ex summo æstu, siti magna, lingua arida somnique defectu cognoscenda satis. Est autem hæc senibus plerumq; fatalis. Multum tamen differt ab ipso marasmo senili. Hic enim hecticæ species, mitiori æstu stipatur, diutius trahitur, nec intra 14. dies necat. Censendus autem merito Medici error, qui præter sanguinis missionem, statim diluentia, & humectantia cum leniter diaphoreticis, & nitrosis exhibere debuisset. Sic enim intra paucos dies vasculorum minimorum a lento in senili corpore sanguine, obstructiones, quæ inflammationis causa, facili tolli potuissent ratione. Notandum præterea ex hoc casu, linguam nigram in ardente febre plerumque præsagire inflammationem in partibus internis, quæ heic fuit ipsis in intestinis. In senibus enim ardentes non facile transeunt in meningum, sed potius in intestinorum inflammationem. Linguæ igitur inspectio his in febribus admodum necessaria, quam etiam *Hippocrates* multum commendat, qui *Coac. c.7.* habet effatum, quod in nostrum apprime quadrat: *lingua, quæ initiis morborum rigidiuscula est, sed in calore manet, labentibus inde diebus exasperatur, livescit & fit hiulca, mortifera. Ac certe calamitosissima est, nigra & virulenta.*

OBSERVATIO VIII.

Fœmina generosa 30. circiter annorum, cholericæ, vegetæ ac sensibilis naturę, facie florida, sanguine turgida, ruri degens, post ingesta incongrua multa, iram & nocturnam refrigerationem, nanciscebatur febrem cholericam. Erat quippe æstus magnus, anxietas cardialgica, sitis vehemens, extremorum refrigeratio, corporis jactatio, per vomitum crebrius viridissima & per ani secessum etiam liquida biliosa multæ ejiciebantur. Remittebant quidem paulo post hæc pathemata quoad vehementiam, cutis incalescere & madescere incipiebat, remanebat tamen magna debilitas, cum pulsu languidiori ac celeriori omniaque assumta vomitu reddebat. Tertio etiam die, post levem inhorrescentiam, dicta symptomata redierunt eadem vehementia omnia. Acceperat a Medico pulveres ex lapidibus cancrorum, tartaro vitriolato & nitro, sed ab eorum usu majora in prima regione persenserat incommoda: Hinc post tertiam accessionem me vocare jussit. Veni, ægram mire debilitatam & magnopere conquerentem offendi, quod nil neque ex medicamentis, neq; alimentis retinere possit. Expensa igitur morbi natura & causa, vomitum, qui semper viridescens erat, a motu non tantum ventriculi, sed etiam ductuum biliariorum intensiori & spasmodico-convulsivo, componendum institui, & ob id liquo-

Febris cholerica tertianæ typum habens sanata.

 rem

rem meum anodynum mineralem, ternis singulis horis, ad 10. guttas in dimidia uncia aquæ florum tiliæ frigidæ exhibui. Sedata inde ventriculi subversione, dedi emulsionem & ptisanam, quam retinuit. Tertio die post redierunt quidem symptomata cum dejectionibus, sed longe mitiora fuerunt. Institi itaque diluentibus, emulsivis, liquoris anodyni & pulverum absorbentium leniter nitrosorum usu. Noluit tamen penitus discedere accessio febris. Hinc post nonum demum paroxysmum, descendi ad usum electuarii antifebrilis ex cortice chinæ, floribus chamomillæ, rob sambuci & sirupo acetositatis citri. Quod quidem ne fieret, clam dissuasit primus Medicus, ex eorum censu, qui chinæ corticem frustra perhorrescunt, feliciter tamen sublata febris & ægra perfecte convaluit.

Epicrisis.

Recte dicenda hęc febris cholerica & quidem tertiana continua. In cujus curatione omnium maxime agendum id Medico, ut humores acres caustici primis in viis hospitantes, cicurentur & obtundantur, simulatque ductuum biliariorum, nec non ventriculi motus spasmodico convulsivus, bilem continuo extundens, sistatur, quo vomitus & sedes compescantur. Sic tandem ad febrilem etiam motum coercendum, sine damno perquam commode dari possunt specifica.

CAPUT III.

De Febre Stomachica inflammatoria.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Ex inflamatoriis particularibus stomachica.

DAntur febres ardentes & acutæ universales, ubi totum corpus æqualiter magno æstu & ardore sicco afficitur, propter inflammatoriam, in minimis vasculis, vel obstructis vel spasmo constrictis, stasin, cujus generis sunt descriptæ modo synochæ & ardentes. Dantur vero etiam ardentes particulares, quæ a certarum tantum partium, præsertim internarum & sensibilium, inflammatione oriuntur & magno cum dolore ardore interno, æstu, ac functionum vitalium læsione stipantur, neque minus periculi alunt, quam quæ universum corpus occupant. Has inter præcipua fere & frequens admodum, parum tamen a Medicis notata est illa, quæ in ventriculi & intestinorum substantiam cadit, Veteribus Epiale & Lipeiria dicta.

§. II.

Ejusdem definitio.

Est igitur stomachica febris, passio acuta, ardens & inflammatoria, oriunda ab inflammatione nervosæ & membranaceæ ventriculi substantiæ, universum nervosarum partium systema afficiens & ob id admodum periculosa.

§. III.

Signa.

Symptomata, individui ipsius comites e quibus, ceu pathognomonicis signis, cognoscitur, sunt, vehemens internum incendium, summa anxietas, dolor gravis tensivus in præcordiis, maximeque scrobiculi cordis regione, sitis magna, vigilia, inquietudo, corporis jactatio, extremorum refrigeratio, pulsus subdurus, contractus & frequens, vel etiam inæqualis, spiratio difficilis, creber conatus vomendi & doloris ad omnia assumpta, maxime irritantia & medicamenta, exacerbatio.

§. IV.

Differentiæ.

His etiam distinguitur ab aliis, quæ in stomachum cadunt passionibus. In cardialgico quippe dolore, sive cardiaca Veterum passione, pariter quidem magna circa præcordia anxietas, dolor pressorius & acutus, usque ad dorsum pertingens, extremorum refrigeratio, assiduus ad vomendum stimulus corporisque inquietudo, sed in ventriculi regione ardor non tam impensus, nec tanta sitis & linguæ ariditas, neque e-

tiam

etiam pulsus tam celer & contractus, melius quoque ferre possunt ingesta tam alimenta, quam medicamenta, spasmo, quam inflammatione ventriculi affecti. Erosio dein stomachi, quæ sępius biliosas febres, choleram morbum, item iracundiam, excipit, caret febre, non tam subito infestat, sed successive, per intervalla tantum ingravescit, neque dolore tam ardente stipatur & diutius trahitur. Quæ autem in intestinis consistit inflammatio, habet tormina circa umbilicalem magis regionem, cum crebris dejectionibus secum spumosarum, aut leviter cruentarum, æstus quoque totam corporis superficiem, cum pulsuum celeritate & magnitudine occupans, major est, ac si ventriculus inflammatus, ubi extrema, manus, pedes & nasus, magis frigescunt.

§. V.

Causa proxima. Causa inflammati ventriculi est sanguinis stasis, non tam in tubulis arteriosis & venosis, qui sanguinem ordinario vehunt, quam potius in lateralibus, qui ob angustiam diametri, non rubicundos sanguinis globulos, sed tantum tenuem lymphaticum humorem secundum naturam admittunt. Hinc etiam partis inflammatæ rubedo derivanda. Ardor vero & flammæ quasi in ventriculo sensus fit, dum, partim affluens jugiter sanguis per canales semiobstructos, vel constrictos, majori celeritate fertur, partim etiam libero transitu exclusus, ad ramos ampliores regurgitat ibique crebriorem diastolen facit ac systolen; unde magna accidit partium sulphurearum attritio mutua & calor maximus, qui eo sensibilior, quo magis exquisiti sensus membranæ ventriculi nervosæ, in quibus consistit. Et dolor junctus tribuendus pressioni membranarum nervearum, a minimis æque ac majoribus vasis nimium distentis, quæ inter tunicas nervoso-membranaceas collocata.

§. VI.

Quod autem liber & æquabilis sanguinis cursus, per minima arteriarum & venarum intercipiatur, isque in exiliora aquosi tenuis humoris receptacula præter naturam impingatur, duplici ex causa accidit. *Causæ antecedentes.* Una, quando extrema arteriolarum venis connexa, a lentis, crassis & glutinosis sanguinis particulis obstruuntur, altera, quando vehemens fibrillarum nervearum strictura & spastica crispatura, capillares subtilissimos canaliculos, potissimum arteriosos, plus justo angustat atq; coarctat.

§. VII.

& procatarcticæ causæ. Ob id in proclivi est judicare, ventriculum perquam facile posse inflammari, si sanguis, crassus præsertim & glutinosus, vehementiori corporis, aut animi, ab iracundia, commotione, balneis nimis calidis, potu spirituosorum & medicamentis sudoriferis exæstuatur, in vascula minima & angustissima impetuose impellitur, a potu autem super ingesto frigido incarceratur & ad stasin cogitur. Neque minus facile patet ratio, quare venena corrosiva, in fame potissimum arsenicum, acriora item emetica stibiata, nec non cathartica valentiora, stomachi inflammatione cito interficiant, dum caustica sua virtute nerveas fibrillas stringunt, vascula coarctant sanguinisque progressum sistunt. Eandem ob rationem ventriculi inflammatione pereunt, qui peste, ardentibus, cholericis & dysentericis febribus, item ex vehementi ira, assumto potu frigido, vel porrecto emetico, aut purgante, moriuntur. Idem accidit iis, qui variolis, morbillis, petechiis, purpura, podagra & scabie retropulsis decedunt, in quibus materia subtilis caustica ad nervosas ventriculi membranas relapsa, spasmum & constrictionem vehementem vasculorum inducit, sanguinis cursum sufflaminantem. Opiata autem & narcotica, non alio modo, infirmos præsertim, & debiles, necant, quam quod motricibus nerveis fibris stuporem infe-

rant sanguinisque progressum sic sistant.

§. VIII.

Differt gradu. Pro differente tamen harum causarum indole & agendi potentia, differt quodammodo inflammatio gradu. Nimirum, quae a potu frigido corpori aestuanti ingesto, item a bile per iracundiam commota & copiosius in duodenum effusa suscitatur, mitioribus stipatur symptomatibus, non tam facile necat, diutius trahitur & datis inter initia congruis remediis promtius obsecundat. Saeviora vero & periculosiora sunt pathemata, quae a venenis causticis, ab emeticis acrioribusque drasticis inferuntur & celeriter jugulant, nisi cito efficacia opponantur praesidia. Et omnium deterrima illa est inflammatio, quae senibus, infirmis, scorbuticis & diuturno moerore confectis, item in fine acutorum morborum accidit, ob succorum vitium inemendabile, & magnam virium impotentiam, medicamentis non tam facile reparandam.

§. IX.

Eventus funestus. Sed quando irrequieta est corporis jactatio, potus ingestus eructatur, singultuosa ventriculi & diaphragmatis convulsio accidit, animus deficit, facies comparet Hippocratica, pulsus intermittens est, mens emovetur & artus convelluntur, funestum denunciant ex inflammatione sphacelosa factа eventum. Tum enim secto post mortem cadavere, non modo ventriculus admodum rubicundus & lumini obtentus copiosissimis ramusculis sanguine turgidis distinctus comparet, sed & interdum passim multis nigris maculis latis & parvis obsessus, interdum in fundo cum duodeno & annexis biliariis ductibus ac pancreate, niger, foetidus ac putris, interdum etiam flatibus mirum distentus atque oppletus conspicitur, fluctuantibus simul in ipsius cavo aliquot cochlearibus foetidi & nigricantis ichoris.

Curatio.

§. I.

Genuinae periculosam hanc passionem sanandi indicationes eo tendunt: ut I. obstructiones, a tenacibus succis, locis ac tubulis minus congruis impactis, expediantur; II. ut vascula a spasticis stricturis coarctata amplientur & ipsi spastici motus componantur, quo liber, aequabilis & naturalis sanguinis progressus per ventriculi substantiam restituatur. Quae ut ex voto obtineantur, commodissimam locant operam diluentia, aquosa, humectantia, demulcentia, antispasmodica, aestum qui fluida incrassat restinguentia, nec non fibras strictas relaxantia. Quum vero non una, sed plures causae ventriculo inflammationem inducere valeant, prudentiae medicae est, pro diversitate causarum ad eas removendas medicationem dirigere singulisque praesidia opponere congrua. Indicationes curatoriae.

§. II.

Igitur, quando ab assumto veneno caustico, septico, arsenicali, vel acerrimo purgante, emetico, mercuriali, aut metallico medicamento male praeparato, inflammatio accidit, non certius, non totius & celerioris efficaciae est auxilium, quam demulcentia, oleosa, pinguia, lac scilicet, cremor ipsius, oleum amygdalarum dulce, nec non olivarum, crebro & in copia hausta. Horum enim ea est virtus, ut tenuia causticorum intima fibrarum penetrantia spicula obtundant, involvant & quasi inviscent, simulatque fibras rigidas & vasa coarctata laxent, sicque spasmos horridos, inflammationis, symptomatum graviorum ipsiusque mortis causas, sistant. Insuper haec ipsa, mole sua ventriculum ampliando, salutarem hunc simul exserunt effectum, ut motus peristalticus naturalis, a spasmorum rigore sufflaminatus, restituatur, stomachus ad vomitum permoveatur & cum hoc simul venenum dilutum ite- Acrimonia causticorum & biliosa obtundenda.

iterum extundatur. Si a bile acri corrosiva, ut in cholera, metuenda est inflammatio, tunc terrea, absorbentia fixiora & inter hæc maxime ossa & cornua philosophice, uti dicunt, præparata, cum decoctis gelatinosis, uti pedum vituli & vervecis, gelatina cornu cervi, decoctum hordei, avenaceum, cum, vel sine lacte, item cum oleo amygdalarum dulcium, ex usu sunt. Quando porro ab iracundia vehementi obortus in ventriculo spasmus inflammationem minatur, nihil efficacius est pulvere absorbente nitroso, cum liquore anodyno alternatim dato, vel in aqua quadam antispasmodica, vel emulsione ex seminibus frigidis, aut papaveris albi. Postea composito spasmo, ad educendas biliosas sordes, accommodatissima rhabarbarina & passulata.

§. III.

Materia exanthematica contagiosa discutienda. Quæ a retrocedente ex corporis superficie recrementitia acri materia, imminet, vel jam inducta ventriculi inflammatio, depellitur optime emulsionibus ex semine cardui mariæ, cardui benedicti, napi, quatuor frigidis majoribus, cum pulveribus bezoardicis temperatis, quibus subinde nitrum cum momento camphoræ addendum. Incomparabilem etiam his in casibus ad arcendas inflammationes efficaciam exserit, liquor noster anodynus mineralis, spasticas stricturas remittendo, & dolores sine virium lapsu, vel torpore, quod aliis sedantibus opiatis solenne, sed potius refectione, complacans. Inprimis egregie se gerit liquor hic, quatuor partibus, cum una parte spiritus bezoardici *Bussii* remixtus & parvis dosibus crebrius oblatus, ac dum stricturam solvit sudoremque placidum movet, efficaciter materiam virulentam exanthematicam ab internis ad corporis superficiem agit. Si etiam miasma pestilentiale, aut aliorum contagiosorum morborum corpus subiit, quod primario ac celeriter vim suam putredinosam & inflammatoriam ventriculo insinuat, illico lenissimum exhibendum emeticum, ac postea subjungendi pulveres blandi diaphoretici, cum nitro & pauxillo camphoræ, vel oleum bezoardicum *VVedelii*, ex uncia olei amygdalarum dulcium, in quo drachma camphoræ soluta, ad octo vel decem guttas dandum. Et iisdem his discutientibus quoque depellenda inflammatio stomachi, quæ aliis acutis morbis in statu supervenit.

§. IV.

Externis succurrendum. Præterea exterius diro huic malo omnibus modis obviam eundum. Sed improbo, quæ vulgo stomacho admoventur calidiora, ut spiritus vini camphoratus, olea destillata in spiritibus soluta, emplastra quoque stomachica. Hæc enim calore suo humores stagnantes magis coagulant & exsiccant, quam discutiunt & in motum cient, eodem modo ac notum est, album en ovi a forti calore indurari, a leni autem liquescere in tenuem humorem. Quare ego quidem magno cum fructu multoties tepide tantum applicare jussi vesicam lacte cum floribus emollientibus & croco decocto plenam. Neque minus admodum proficuum censeo linimentum ex olei amygdalarum unciis duabus & camphoræ drachma, cum quo præcordia frequentius inungenda & superius ponenda lintea calida. Egregium quoque ad discutiendum & sudorem movendum est epithema, ex aceti rosacei unciis binis, spiritus vini camphorati drachmis duabus, essentiæ croci, castorei ana drachma, nitri drachma dimidia, compositum & tepide præcordiis admotum.

Observationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

V. S. non juvat. Venæsectio certum quidem & efficax remedium in inflammationibus partium & viscerum, quæ copioso sanguine referta; sed ubi partes nerveæ ac fibrosæ valde sunt, secundum

Ve-

Veteres frigidæ dictæ, cujus generis intestina, vesica & viæ urinariæ, quæ vehementibus spasticis stricturis patent & uberiorem sanguinis affluxum non admittunt, vix usus ullus, sed potius damnum inde exspectandum. Ad declinandam autem ejusmodi inflammationem, si a dolore gravi colico & cardialgia, nec non post iram imminet, corpus valde est plethoricum, juvenile & vini potui assuetum, inter initia statim cum fructu admittenda sanguinis missio.

§. II.

Anodyna insecura.

Sic etiam cavendum est in periculoso hoc affectu ab omnibus sistentibus, anodynis & præsertim quæ opium ingreditur. Nam hæc cum sudoriferis mixta, in principio quidem arcere possunt inflammationem, quam minantur atroces dolores ac spasmi. Verum si adest inflammatio & paullo diutius jam duravit, perniciosissima sunt & mortem, spacelum inducendo, accelerant. Quin neque tunc liquor noster anodynus mineralis, longe tamen tutior opiatis, ex usu est, neque etiam ipsa nitrosa, quæ alias in principio egregie resistunt inflammationi.

§. III.

Frigida & irritantia nocent.

Quemadmodum porro nihil aptius ad inducendam inflammationem frigido potu; sic etiam ad augendam si jam adest, eandem, hoc nihil efficacius. Ob id etiam nitrum, quod liberalius sumtum admodum refrigerantis est naturæ, refracta dosi tantum, cum demulcentibus, lacte, vel emulsionibus, repetita vice dare expedit. In gravi autem cardialgico dolore, quum perperam tractatum facile excipit inflammatio funesta, sollicite cavendum ab omnibus irritantibus, maxime emeticis, purgantibus, immo salibus sic dictis digestivis majori copia oblatis, quippe quæ spasmum magis intendunt & malum exacerbant.

§. IV.

Post iram quæ facienda.

Ira quoque gravis sæpe funestæ inflammationis mater, quando mox post eam cibus, præsertim minus salubris & difficilioris digestionis, ingeritur, aut frigidus potus ingurgitatur. Hoc vero ubi accidit, ad arcendum malum in principio nihil conducibilius, quam elicere vomitum, non tamen per valida emetica, sed aquam tantum tepidam, cum oleis ac pinguibus mixtam, & largius potam. Sic novi quosdam post vehementem iram pessime habuisse & in propinquo fuisse inflammationem, usu tamen liquoris nostri anodyni, cum potu aquæ tepidæ, rejectos esse humores biliosos copiosissimos & morbum discussum. Sed de his aliisque in fontico hoc morbo tenendis, pluribus evolvi poterit dissertatio nostra, *de inflammatione ventriculi.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Ex vomitorio post iram inflammatio ventriculi lethalis.

Canonicum novi Halberstadii, robustæ constitutionis, ætate adhuc florentem, sub sanitate integerrima subito ac cito lethali ventriculi inflammatione affectum. Quum enim inter rixas ac jurgia vehementissime excanduisset, & paullo post vinum spirituosum, quod vocant Sect, bibisset, insequenti statim die habuit pessime. Incredibiles quippe circa præcordia dolores ipsum torserunt, cum mira angustia & vomendi conatu. Ardor quoque ipsum excruciavit stomachi & in ipso sensus fuit perquam molestus ac si inhæreret quippiam quod exitum moliretur. Rogatum igitur a Medico consilium, qui promte vomitorium ex sulphure antimonii aurato dedit. Inde æger ter vomuit valide quidem, sed sine levamine. Adaucta potius pathemata, pulsuum ictus parvi & fere imperceptibiles facti, frigidusque sudor malo omine erupit. Subsequuta mox mentis emotio, accesserunt convulsiones, & intra decem horas excepit ipsa mors. Cadavere dissecto, in ventriculo visæ maculæ plures, nigræ

par-

partim, partim rubræ, quarum nonnullæ altius in ipsa substantia constiterunt.

Epicrisis.

Quantum valeat ira vehemens ad concitandos in ventriculi regione spasmos, hæc uberius docet historia. Inprimis hunc animi affectum excipit utplurimum gravis in illa regione compressio, in qua pylorus ac duodenum situm habent. Quin ipse hic spasmus haud raro ad ductus usque biliarios propagatur, ac ut bilis effusio in duodenum impediatur & ipsa succis reaffundatur facit. Hinc non infrequens observatio, iracundiæ succedere icterum, cui *Sylvius* jam recte non aperientia, sed anodyna & sopientia opponere suadet. Dum vero ira sursum etiam bilem trudit, os semper amaro sapore plenum, & constricto validius pyloro, vomendi fit conatus. Quum igitur tanta spasmorum post iram vehementia; ipsa sana ratio dictitat, vomitoria convenire plane non, eo quod teneras ventriculi fibrillas magis irritant, & spasmos augendo ad inflammationem pandunt viam. Mors autem tam subita in nostro, non tam inflammationi, ceu causæ proximæ, adscribenda videtur, quam potius spasmo violentiori, qui totum systema nervorum & vasorum convellens, liquidi nervei influxum in cordis musculos etiam sufflaminavit ita, ut quatuor mortem novissime antecedentibus horis, vix pulsationis vestigium fuerit observandum. Illa igitur intoleranda anxietas, quæ tam vehementem ventriculi spasmum excipit, non tantum nervosarum partium præternaturali constrictioni, verum maxime nimiæ distensioni dextri cordis ventriculi & arteriæ pulmonalis a nimium congesto sanguine debetur. Quod enim dolor est, a male affectis & distentis nervosis membranis, id anxius etiam ille sensus, quando vasa sanguinea, præsertim circa cor & pulmones, valide diducuntur, & præter naturam afficiuntur. Quum itaque nimia sanguinis copia, a spasmo & partibus inferioribus ad ipsum cor ejusque cameram & auriculam dextram compellatur, ab ipso quoque hoc spasmo liquidi nervei sufficiens in machinam hanc motoriam, omnes vitales totius corporis humores circumagentem, influxus impediatur ac intercipiatur, quam facile intelligi potest mortis causa, quæ subinde tam subito, sine præcedente sphacelatione, venenum assumptum sequitur.

OBSERVATIO II.

Ventriculi inflammatio ex vitro antimonii.

Balneator quidam ultra sortem, ut genius horum hominum, sciolus, feminæ tertianæ laboranti propinarat antimonii vitrum in substantia ad octo grana. Ægra assumto hoc, accedente febre frequentissime vomuit, discedente tamen febre, vomitus etiam & dejectio iterum constitit, sed restitit virium lapsus ingens. Redeunte tertio die febre ejusque comite indivulso frigore, vomitus quoque & purgatio repetiit, summo cum dolore in scrobiculi cordis regione & anxietate tantum non intoleranda. Remiserunt hæc tamen iterum defervescente febre. Quum vero tertia fieret febris accessio, denuo etiam accessit vomitus, & comitem habuit dolorem stomachi omnium acerbissimum & qui suprema instare non obscure significavit. Nec vana fuit suspicio. Paullo enim post summa inquietudo, extremorum frigus, animi defectio, artuum convulsio ac postremo mors miseram feminam occuparunt. Apertum cadaver, inflammatam ostendit inferiorem ventriculi partem, maculis rubris & nigris passim, tam in duodeno, quam annexis intestinis, comparentibus. Et quod magis mirandum, virulentus vitri antimonii pulvis inhærebat adhuc tunicæ crustaceæ, ut vel manibus mortis causa posset tangi.

Epi-

Epicrisis.

Similis fere est observatio, quam consignavit *Blasius*, de puella quinque annorum, quæ assumto croco metallorum, vehementissime vomuit, & convulsionibus demum periit, in qua ventriculus angustus & contractus repertus, ut vix ovum magnitudine æquaret, & vesicula fellea præter morem turgida. In nostra vero observatione perquam dignum, quod vitri antimonii, virulenta spasticas stricturas excitans facultas conquieverit, accedente in paroxysmo æstu & febris fine, & quod vicissim frigore rursus ingruente recruduerit, & effectum vehementer vomitorium exseruerit. Sed notum habetur, accessionem febrilem cum frigore & horrore spasmis deberi, qui ex spinali medulla veniunt totumque genus nervosum, atque adeo etiam ventriculum, afficiunt. His contrarius est motus ad exteriora tendens sub æstu, qui ob id spasmorum, & convulsionum quasi antidotus. Quod autem post paroxysmum quieverit operatio veneni, in universali lege motus microcosmica rationem habet positam. Scilicet valde vehementem, & diutius persistentem spasticam fibrarum stricturam excipere ejusdem partis affectæ resolutionem & atoniam, sub qua actio veneni est frustranea. Ut adeo pateat, ad actionem veneni, æque ac medicamenti activi, requiri partium vitalium ad motum dispositionem.

OBSERVATIO III.

Immi-nens ex arsenico ventri-culi in-flamma-tio di-scussa.

Hospes quidam admiscuerat jusculo ex errore loco sacchari arsenicum, idque apposuerat convictoribus suis, quorum plurimi generosa & nobili stirpe sati. Vix degustarant jusculum, quum omnes pectore angi inciperent, circa stomachum dolere, cum labiorum tremore & vomendi conatu. Advocarunt illico me, veni & cognita mali causa, copiose ingurgitare jussi lac cum oleo amygdalarum dulcium. Vomuerunt inde per dimidium diei strenue, quidam vel centies, semper tamen denuo ingerere jussi lac, donec nihil amplius veneni superesse videretur, & vomitus quiesceret. Sic evaserunt plurimi brevi & explicita ratione præsentaneam mortem; nonnullis tamen, qui lac & oleosa justo parcius potarant, emollientes adhuc & oleosos clysteres adhibere fuit necessum.

Epicrisis.

Optima & præsentanea veneni antidotus heic ex simplici, vili & domestico deprompta. Certe vix cuiquam credibile foret, in lacte & oleo tam notabilem latitare virtutem, nisi experientia ita omnino esse demonstraret. Ea enim mentis humanæ indoles, ut exotica, pretiosa & ægrius obtinenda captet atque velit, domestica autem, parabilia, ubivis obvia, & vilia negligat & contemtui habeat. Sed divina sapientia abjectis hisce longe nobiliorem & fructuosiorem indidit facultatem medicam, ac magno pretio, labore & artificio comparandis. Norunt sane in arte exercitati, simplicem aquam calidam, vel frigidam, lac, serum lactis, olea expressa, acetum, nitrum, terrea absorbentia, salia mineralia, ubivis reperienda, optima adversus longos, graves atque rebelles morbos esse præsidia.

OBSERVATIO IV.

Ex potu frigido & vomitorio inflammatio ventriculi.

Serenissimus Princeps, ætate florens, sanguine & succis plenus, vinum potens spirituosum liberaliter potarat, postera die corpus sub venatione ad sudorem usque largum vehementer commoverat, sicque æstuans & sitiens magnum cerevisiæ haustum ingurgitarat, frigidæ quoque auræ corpus exposuerat. Inde mox conquestus est de horrore, languore, interno ardore, vigilia & inquietudine, cum vomendi conatu. Medicus accitus, tertianam intermittentem, tum popularem, subesse, ratus, porrexit vomitorium, ex tribus tartari emetici

gra-

granis. Hoc assumto ter vomuit maxima cum anxietate, quæ certis intervallis ita increvit, ut nullibi subsistere ac detineri posset. Aderat præterea virium prostratio maxima, ut non sine animi defectione erectus esse posset, pulsus emicuit languidus, irregularis, interdum celer, ex ore spiravit halitus mirum fœtidos, mens tamen exacte sibi constitit. Nocte mortem antecedente incessit ipsum horror ingens ac frigus, accesserunt convulsiones & septimo die syncope quasi correptus obiit. Sectum est post mortem cadaver, in quo ventriculus ferme totus visus inflammatus, & in ipsius cavo, quod omnino rarum, aliquot cochlearia fœtidi & corrupti sanguinis, ipse etiam stomachus expansus & corruptioni propinquus, ut ad levem attactum ipsa substantia dehisceret. In venis & maxime separata ab hepate cava, nullus fere sanguis repertus. Lien & sinister ventriculi pars, cum pulmonum lobo sinistro, tota corrupta, nigricantia & fœtida. Quumque spongia putridus ichor abstergeretur, is adeo infecit spongiam, ut tota atro & nigricante colore imbueretur, nec calida, nec frigida detergendo.

Epicrisis.

Patet igitur, brevi tempore sphacelosa corruptione infici posse viscera, uti heic ventriculum, lienem & lobum pulmonum sinistrum, quæ atro colore & fœtidissima corruptione nares inficere feriente infecta. Sine dubio tamen, ventriculus primum sphacelatus, viscera infecit reliqua. Ad generationem autem hujus morbi fecit non tantum haustus largus frigidus corpori calenti immissus, verum etiam improvida emetici assumtio. Nunquam enim certius & gravius damnum a vomitorio metuendum, quam si ventriculus & intestina graviori spasmo, vel inflammatione affecta. Mineralia quippe emetica virulenti quippiam alunt, quo in convulsiones & spasmos ventriculum & totum nervosum genus abripiunt. Hinc pessime agunt Medici, qui tam temerarie ad ipsorum usum descendunt, antequam sedem, vel causam morbi exacte scrutati. Quod si enim post usum ejusmodi pharmaci symptomata ingravescunt, & ventriculus deprehenditur inflammatus, justa omnino hæc conclusio: inflammatio aut jam ante emeticum fuit, aut non; si fuit, male datum emeticum, si non, subsequuta symptomata inductam eam esse testantur. Internas demum partes esse inflammatas recte conjiciendum, quando virium magna est prostratio, ut ægri facile animo deficiant, quando evanescente ardore exquisito, conqueruntur de sensu frigoris circa præcordia & saliva subinde eructat in os; quando borborygmi & meteorismi sensu percipiuntur ab assumtis liquidis in abdomine; quando demum oculos ob debilitatem claudunt subinde & dormire videntur, postea vero de majori debilitate & anxietate conqueruntur.

OBSERVATIO V.

Femina quinquaginta & quod excurrit annorum, sanguineo phlegmatica, corpore spongiosa & animi sic satis sedati, omiserat ab aliquot annis suetam alias sanguinis missionem, vitam quoque coluerat maxima ex parte sedentariam & tamen appetitui largius paullo indulserat. Hæc gravius irritata corripiebatur ira & post hanc languorem persentiebat virium cum inappetentia. Post aliquot dies denuo iracundia commovebatur simulque assumebat intrita panis cum cerevisia frigida. Inde mox horror ipsam incessit, insequenti nocte ardor intensus, præcordiorum anxietas, inquietudo & punctorius in stomachi regione dolor, ad dorsum usque excurrens, ructibusque exitum præcludens. Medici morbum colicam esse autumantes, carminativa cum anodynis dederunt. Perseverarunt autem anxietates præcor-

Inflammatio ventriculi decimo die lethalis.

cordiorum cum maxima inquietudine per totum morbi decursum, intervenerunt subinde convulsivi quidam motus, cum manuum tremore, aquosus humor in os eructatus, & pulsus antea celer ac fortis, in debilem & inæqualem mutatus. Quarto die neque de æstu, neque etiam de ardore, sed tantum de siti & maxime quod exquisitum frigoris sensum in cordis regione pateretur, conquesta est. Hinc frigidum non appetit potum, sed calidum semper, maxime infusum thee sorbillavit, ex quo tamen pejus semper habuit. Quieta quidem semper jacuit dormire visa, non tamen dormivit, mens sibi constitit, debilitas autem magis magisque increvit, alvus sine clystere dimisit nihil, nec ullum medicamenta exseruerunt effectum. Septimo potius die accessit singultus, nono refrigeratis prius extremis, per aliquot horas sine sensu jacuit, ac demum placide exspiravit.

Epicrisis.

Nullum omnino est dubium, quin morbus hic confederit in ventriculo. Hujus quippe nervoso membranacea substantia passa est inflammationem, ex præcedente repetita iracundia, & superingesta frigida cerevisia. Et quoniam corpus fuit cacochymicum, succis crassis & impuris plenum, promta in ipso fuit stafeos sanguinis genesis. Factam autem esse inflammationem, horror, æstus, anxietas præcordiorum, dolor pungitivus in stomacho, ructus interclusi & accedens demum singultus luculenter arguunt. Lentius tamen processit & increvit inflammatio, ac demum in sphacelum concessit, quem frigoris in præcordiis sensus, summa debilitas, pulsus languidus & singultus prodiderunt. Notandum enim inflammationem lentius, vel celerius progredi, pro corporis differentia, & differente causarum vehementia. In sensibilioribus quippe & post venenum citissime fit & citissime decurrit; in phlegmaticis autem, senibus, ex iracundia & refrigeratione lentius serpit & septimo demum, decimo & longius die necat. Nihilominus cita semper opus est ope, eodem modo ac in sphacelo exterius imminente. Neque ea propter dubitandum, quin in nostra etiam, adhibitis tempestive congruis præsidiis, funestus averti potuisset eventus.

OBSERVATIO VI.

Ex potu frigido & vomitorio inflammatio ventriculi.

Vir, circiter quinquagenarius, sanus, robustus & integer, post iram gravissimam, mox afficiebatur tremore, horrore ac refrigeratione extremorum, cum ingenti præcordiorum anxietate viriumque dejectione, noctem etiam sequentem iisdem symptomatibus adhuc persistentibus transigebat, nauseam percipiebat continuam, & vomendi conatum, una cum labiorum tremore & oris amaritie. His jactatus ab advocato Medico importune flagitabat vomitorium, qui primum illud dare renuit, victus tamen continuis precibus, porrexit. Sed quia sumto hoc bis vel ter tantum cum summa anxietate & difficultate pauca biliosa & mucosa vomuerat, ad uberiorem evacuationem aliam postulavit dosin, quæ ipsi etiam concessa. Hinc autem non multo post in deterius versa omnia. Adfuerunt quidem singultuosi ructus continui, sed nihil rejiciebatur, afflixit præterea inquietudo summa, oppressio, spirandi difficultas, intolerabilis ardens & anxius dolor in epigastrio, cum extremorum refrigeratione, pulsu parvo & nonnihil intermittente. Petitum tandem a me auxilium, qui accedens, ægrum extrema fere agentem inveni, ob spasmorum vehementiam, quæ omnes fere corporis nervosas sensui & motui vacantes partes occuparat. Hæc videns, expendi mecum, & quum a sumto veneno arsenicali eadem symptomata oborta largiori lactis & olei cujusdam expressi potu felicissime sublata laborantesque tantum non e mortis faucibus ereptos,

ptos, cognitum haberem, pariter lac bubulum tepidum, successive, at copiose, bibendum, suasi. Inde insigniter quidem atrocia hæc symptomata conquiescere & per noctem remittere visa, mane autem ipse æger, inscio Medico, unciam unam salis Ebshamensis, ad aperiendam quæ firmiter clausa alvum flatusque & anxietates discutiendas sumsit, pessimo vero successu. Symptomata quippe priora reversa omnia, atrocia longe majori, ut assumptis licet analepticis, antispasmodicis, animam, intra tertium a sumpto primo emetico diem, efflaverit.

Epicrisis.

Vel hanc ob causam commemorabilis hæc observatio, ut Medicorum quisque inde discat, innocens alias remedium emeticum stibiatum, moderatiori dosi, uti tartarus emeticus ad duo grana datus, pro certa dispositione spasmodica ventriculi & partium nervosarum, veri veneni vim habere, & lethalem effectum exserere posse. Quamobrem circumspectus quilibet Medicus, non tam promtus sit ad dandum ejusmodi pharmacum, sed prius scrutetur cum cura corporis ægrotantis cum ventriculo dispositionem ipsamque morbi causam urgentem. Deinceps illa quoque utilissima cautio funesto ex hoc casu elicienda: salia neutra, eaque amaricantia, ut sal Egranum, Ebshamense, Sedlicense, ad deducendos efficaciter & sine molestia per alvum vitiosos humores egregia, tali in casu, ubi primæ viæ spasticis stricturis tenentur, neutiquam esse proficua, ut potius noxam possint inferre & gravissimam & præsentissimam. Sed hanc in rem plura jam attuli in *Diss. de medicina emetica & purgante post iram veneno.*

OBSERVATIO VII.

Ventriculi duodeni, pulmonis dextri, diaphragmatis inflammatio lethalis

Juvenis viginti annorum, Juris Studiosus, sanguineo-cholericus, macilentus & in iram levi ex causa proclivis, ebrius ex largo vini potu rixas habuerat cum nonnemine ac sub his excanduerat vehementissime, postea vero sub cœlo algidissimo vesperi traha vectus fuerat. Domum delatus, prævio horrore, incidit in æstum gravem, inquietudinem, præcordiorum anxietatem, ardorem & pectoris in dextro latere dolorem, cum magna spirandi angustia & pervigilio. Irrito usurpatis nonnullis, tertio die secta vena & sanguis extractus crassus ac niger. Nihilominus de internorum ardore perpetuas habuit querelas æger, ac simulac quicquam assumsit, illico gravem persensit dolorem, screatu materiam cruentam ejecit, pulsus fuit celer, debilis, quandoque plane intermittens, & increscente indies virium lapsu, septimo die e vita discessit. Sub extispicio mox post mortem cadaver abominandum exspiravit fœtorem, & scrutantibus mortis causam ventriculus sese obtulit mirum tumidus, inflammatus ac in fundo, cum ipso pyloro ac duodeno, niger, corruptus & putridus. Dexter quoque pulmonis lobus sphacelatus comparuit, & fœda putrilagine affectus, una cum diaphragmatis portione gibbæ partis hepatis.

Epicrisis.

Quantum ebrietas, gravior ira & impensior corporis refrigeratio valeant, ad labefactandam sanitatem, sphacelum visceribus internis inducendum & brevi necandum, hic utique testatum facit casus funestus. Certe vix fortissimum venenum tam deleteriam obtinet facultatem, ut tam cito tantam corruptionem sphacelosam invehere queat. Sed adeo nonquam in transversum aguntur mortales, ut cupiditatibus pravis obsecundando vitiaque sectando, mortem sibi procurent ipsi, tanto certius, quando tria, uti heic, simul uno tempore concurrunt atque conspirant.

CA-

CAPUT IV.

De Angina.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Anginæ definitio. Angina est inflammatio faucium, juncta cum ardente dolore, tumore, rubore, respirandi vel etiam deglutiendi difficultate & febre, orta a sanguinis, vel seri viscidi acris, in sanguineis, vel lymphaticis tubulis stasi, periculi non expers.

§. II.

sedes. In dignotione hujus morbi, locus ubi consistit, in primis notandus. Est autem sedes in faucibus maximeque iis partibus quæ pharyngem & laryngem occupant & constituunt. Heic occurrunt plures numero & maximi usus ac sensibilioris indolis partes. Radix scilicet linguæ cum osse hyoides, narium foramina in os hiantia, œsophagi initium, musculi pharyngis, item laryngis interni & externi, quorum numerantur tredecim, glandulę porro majores & minores, tonsillæ, musculi maxillas moventes, vasorum sanguineorum & lymphaticorum, nec non teneræ nervorum propagines.

§. III.

Est vel interna, vel externa. Prout igitur inflammatio alias atque alias ex his partibus tangit & occupat, gravior, vel levior est, & varia etiam sortitur nomina. Nimirum vetustissima est distinctio anginæ generalis in interiorem & exteriorem, sive manifestam & occultam. Illa in interioribus nerveis & musculosis faucium tunicis consistit & ob id neque in collo exterius, neque in ore, quantum visui patet, tumor & inflammatio conspicitur, sed ardor internus, febris acuta, in graviori casu non modo spirandi, sed & deglutiendi difficultas, multum periculi subest. *Aretæus* ita eam describit, *lib. I. cap. IX. lingua extra dentes & labia prominens saliva effunditur, pituita crassissima, facies rubicunda & inflata, oculi exsorti, patentes, valde rubent, potus in nares refunditur, dolores acerbi sunt, sed strangulatione vexati, eos obscurius sentiunt, pectus & cor ardent, frigidi aeris desiderium adest & admodum exigue inspirant, eousque donec demum intercluso pectoris transitu strangulentur.* Externa autem magis in oculos incurrit & occupat potissimum musculosas & glandulosas externas partes, amygdalas, linguæ radicem & uvulam, facilius quoque discutitur.

§. IV.

Specialius ratione partis affectæ considerata angina, gravissima & periculi plenissima esse solet ea, quæ internis laryngis musculis insidet, & in qua exterius non rubor, nil circa cervicem aut collum observatur, sed interne ardens dolor urget, & ob angustatum asperæ arteriæ caput, vox non modo supprimitur, sed & spiritus difficilis redditur, quin quandoque plane præcluditur, & quidem tam celeriter, ut observatorum fide, haud raro intra viginti quatuor horas, vel tertio die necet. Græci hanc vocant cynanchen. Quæ autem ipsis synanche audit, internos pharyngis musculos occupat, pariter sine conspicuo externo tumore & rubore, majori deglutiendi, quam spirandi difficultate stipatur, sed ingesta plerumque cum impetu per nares redduntur. Sed quando tumor & rubor oculos & tactum incurrit, inflammatio, quæ externis pharyngis musculis incumbit, parisynanche, quæ autem laryngis paracynanche, a veteribus appellatur. *Cynanche & Synanche.* *Paracynanche & parasynanche.*

§. V.

Vera, vel spuria. Deinceps a Practicis angina distinguitur in veram, sive exquisitam, & notham. Vera oritur a sanguinis stasi, spuria vero magis a congestione seri, quam sanguinis inflammatoria, in faucibus & colli internis. Illa morbus acutus est, nunquam sine rigore & fe-

& febre, hæc autem habet febrem plus lymphaticam & catarrhalem, quam acutam. In exquisita non modo dolor ardens & pungitivus circa interiora faucium observatur, sed & lingua sanguine turget, obscuro rubicundo dolore tincta, facies simul rubet, arteriæ temporales valde pulsant, quandoque cephalalgia, sopor, vel sensuum torpor, jungitur, quandoque lypothymiæ accedunt, quin si gravior, spiritus difficulter trahitur, anxietas est, maxima inquietudo & extremorum refrigeratio. Citam hinc poscit opem, multumque periculi alit. Sed in spuria gravia hæc pathemata partim plane absunt, partim mitiora adsunt, minus etiam periculi, si rite tractetur, metuendum. Distingui porro angina potest in siccam & valde ardentem, & humidam aut valde mucosam. Illa fit a sanguine, cum febre valde acuta, uti dictum de vera. Hæc autem magis chronica est, febribus catarrhalibus associatur, cachecticis & scorbuticis familiaris est, atque etiam linguam & fauces crasso viscido muco obducit, cum oris fœtore.

sicca vel humida.

§. VI.

Differt a prunella.

Omnes hæ anginæ species merito discernendæ ab aliis faucium affectibus. Vera quidem & sicca non permutanda cum illa inflammatione oris & œsophagi mucosa, quæ vocari solet prunella alba. In hac enim muco albo tota faucium regio & lingua oblinitur, lingua fissuras dolorificas contrahit & junctus est simul magnus ardor, qui usque ad præcordia pertingit, propterea que Germanis audit *die Hertz-Braune*. Malignis hæc sæpe accedit febribus, omine plerumque malo, quia præsentem arguit ventriculi, & œsophagi inflammationem. Neque etiam omnis faucium inflammatio est angina, sed ea tantum, quæ cum spirandi & deglutiendi difficultate juncta. Hinc multum utique ab ipsa discrepat levior inflammatio colli & internorum in faucibus, cum tumore & dolore & glandularum, quam nostri dicunt, *die bosen Halse*, quæ frequens admodum est scorbuticis, nec non si malum contumax cum erosione, lue venerea affectis. Vera quoque & interna angina discernenda a solennibus feminis hystericis & hypochondriacis spasmis, qui faciem constringunt & respirationem æque ac deglutitionem reddunt difficilem. Hi enim sine febre sunt, mox remittunt atque recedunt atque etiam discuti possunt facile. Demum angina differt ab ardentibus illis & dolentibus in lingua pustulis, quas dicunt aphtas. Etenim in angina dolor & ardor latius sese diffundit & vicinas partes simul in consensum trahit; aphthæ vero certas duntaxat partes afficiunt, quibus pustulæ cum dolore & rubore insident, neque tam familiarem habent comitem febrem, quam angina.

a leviori inflammatione,

ab aphthis.

§. VII.

Causa ipsius.

Causa igitur anginæ proxima stasis, vel quandoque congestio seri inflammatoria in faucium internis eveniens. Ad hanc autem inducendam faciunt multa. Scilicet observatione constat, eandem frequentius incurrere, quibus evacuationes sanguinis spontaneę per nares, uterum, hæmorrhoides, aut lochia, suppressæ, aut omissæ artificiales, per scarificationes, vel venarum sectiones. In his certe promta ipsius genesis post impensiorem sanguinis commotionem, sive per potum spirituosum inebriantem, sive per validam corporis exercitationem, vel etiam nimiam vociferationem, prętertim in aere frigido factam. Observavi quoque a sumto fortiori sudorifero, admisso mox aere frigidiori, item a balneo nimis calido, post haustum potus frigidi, inflammationis anginosæ initia, quæ tamen adhibitis congruis internis & externis, feliciter mox discussa. Neque minus frequens anginæ generatio admissis in fauces acribus, fibras vasaque irritantibus impensius & constringentibus. Sic experientia teste; funesta sæpe faucium inflammatio accidit iis, qui conclavia calce recen-

recenter inducta inhabitant in iisque dormiunt, quo quidem aliquando plures simul infantes enectos esse novi ego, ac idem notabili exemplo confirmat *Tulpius lib.3. cap.* 41. Eandem inflammantem venenis causticis inesse facultatem, inter omnes constat. Ex purgantibus, elleborus albus specifica quasi indole petit fauces & strangulationem facit. Argentum vivum, præsertim male ex ipso præparata pharmaca, fauces male afficere & inflammare pariter constat. Et idem quoque de solano furioso, nec non morsu canis rabidi accidere, Medicorum testantur observata. Inprimis arsenicalium etiam & mercurialium minerarum fumi, item vapores spirituum mineralium, idem hoc malum improvide hausti causantur. Horum quippe omnium subtilissima, & magnę penetrantię spicula altius sese musculis, qui cartilagines laryngis movent, insinuando, nervosas ibi tunicas stringendo, & liberum sanguinis per vasa transitum intercipiendo, tumorē ejusmodi inflammatorium, pulsatorium, cum dolore pungitivo, sæpius excitant funestum. Quod enim res acutæ pungentes, firmius hisce partibus inhærentes, solam hujus affectus suppeditare possint causam, manifesto testantur spinæ piscium aut ossicula aspera deglutita & faucibus intrusa, a quibus tale malum sæpissime excitatur, de quo notabilis observatio *Hildani Cent. 3. observ.* 42.

§. VIII.

Symptomatica etiam est quandoque. Sic per se & sua sponte exoritur angina; succedit vero etiam haud raro aliis morbis ceu symptoma. Accidit hoc sæpius in diarrhoea & dissenteria, præsertim si fluxus intempestive cohibetur, de quo memorabile exemplum apud *Hildanum Cent. 3. observ.* 27. Idem evenit, a repulso præpostete erysipelate, aut topicis perperam tractato podagrico dolore. Neque minus in variolis & febribus malignis ac pestilentialibus, cum summo vitæ discrimine, supervenit demum. Inprimis de febre sic dicta Hungarica, observationes anatomico-practicæ testantur, quod utplurimum inflammationem meningum, & faucium, quæ ad ventriculum & œsophagum extenditur, necet. Sed causa hujus symptomatici insultus plerumque, vel in nimis diuturna alvi constipatione, vel perspiratione, improvide cohibita, vel repulsa præpostere ad interiora materia acri caustica, quærenda. Quando vero epidemicum est malum, aeris vitio tribuendum & plerumque aliquid maligna complicatum. Accidit hoc haud raro, si diuturna aeris pluviosa humida fuit constitutio, si ver est, vel autumnus, prisco jam *Hippocratis Sect.3. aph.* 16. 20. 22. testimonio, quod verum esse propria observatione confirmat *Bartholinus Cent.* 1. *obs.* 81. Frequens quoque hujus mali incursus, si aer effluviis sale acerrimo subtili, ob insectorum copiam, refertus, sole præsertim occiduo, hauritur, eamque ob causam Romæ familiarem esse & quandoque pestis instar grassari anginam fidem facit *Hollerius lib.* 1. *prax. c.* 23. *Quandoque epidemica.*

§. IX.

Prognosis de eventu. Ceterum anginæ morbus, tam ob febrem haud raro acutam, quam suffocationis metum, multum alit periculi. Periculosissimam autem esse veram, internam & latentem, jam diximus, & de hac valet illud *Hippocratis* effatum *prædict. lib.* 3. *cap.* 8. *angina gravissima est, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conspicuum quid habet. Hæc etenim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto, strangulat.* Inprimis maximum suffocationis est periculum, quando musculus, qui vocatur thyroarithenoideus, rimæ occlusioni dicatus, affectus. Anceps porro admodum est symptomatica, ob corpus jam debile & materiæ virulentiam raro superanda. Malum etiam, quando tumor in externis subito disparet, non imminutis, sed auctis po-

potius symptomatibus. Tum enim ad alias nervosas partes transilit morbus, & vel cerebrum petens, phrenitidem cum convulsionibus, vel ad pulmones delatus, peripneumoniam facit, testimonio *Hippocratis Sect.* 5. *aph.* 10. lethalem. Sed quando suffocatio strangulatoria remittit, tumor, dolor & rubor magis extrorsum vergit sensimque evanescit, felicem solutionem nunciant. Sin secus, in apostema aut mortem fit transitus. Si in apostema, ac pus in bronchia & pulmones effunditur, teste *Foresto lib.* 15. *observ.* 24. anceps admodum eventus. Si in mortem, nunciant hanc spuma ante os, lingua valde tumida, purpureo nigra, extremorum rigor, summa præcordiorum angustia atque anxietas, cum pulsu duro, convulsivo & intermittente.

Curatio.

Cum Methodo medendi.

§. I.

Sanguis mittendus. Ipsa truculenti hujus mali curatio differt, prout variæ ipsius sunt species & singularum causæ differunt, ad quas recte pernoscendas & opportune removendas, unice directa esse debet medentis intentio. Quando itaque ex manifestis signis eminens sanguinis ad caput congestio observatur, quæ non modo vehementiam inflammationis auget, sed & lethalium symptomatum est causa, protinus & primo omnium hæc debet esse Medici cura, ut impetum sanguinis a parte affecta derivet, id quod commodissime sectione venæ confinis perficitur. In hoc enim auxilio præcipuam & unicam fere salutis spem, inde ab omni ævo, tam Veteres, quam recentiores Medici, collocarunt. Instar omnium sit *Hippocrates*, qui *lib. de loc. in hom.* §. 1. sic anginæ tradit curationem: *angina affectis, a sanguine in venis colli collecto & coagulato, sanguinem ex venis brachiorum & pedum detrahes, & simul alvum inferne subduces, quo quod morbum exhibet detrahatur.* Sed quo pacto & ubi id faciendum, non omnes æque consentiunt. Plurimi enim sectionem venarum sublingualium suadent, quam alii rejiciunt, quia si non fiat sufficiens apertio, parum sanguinis effluat, si vero amplum foramen, hæmorrhagia sequatur non raro lethalis. Inter eos qui spernunt, potissimum *Tulpius lib.* 1. *observ.* 51. hanc ob causam, quoniam sanguis eadem attrahatur ad locum per se angustum & facile suffocatio inducatur, sæpius ab ipso annotata. Alii, uti *Zacutus Lusitanus Hist. Med. princ. lib. I. hist. LXXVI. Joh. Stephanus in Hippocr. de struct. hom. Trallianus & Ferind. in lib. epid.* sectionem venarum jugularium externarum, præsertim in malo desperato, sique præsens est strangulationis periculum, mirifice commendant. Sunt porro, qui scarificationem dilaudant, in nucha & mento, ut *Platerus lib.* 2. *pag.* 395. *Amatus Lusitanus Cent.* 3. *curat.* 28. *Zacutus Lusitanus in prax. admirand. Lib.* 4. *quæst.* 54. circa laryngem. *Riolanus in enchirid. ana tom. lib.* 4. *pag.* 385. Hirudinum appositionem pone aures atque in cervice *Capivaccius & Hollerius* malunt.

§. II.

Alvus ducenda. Post sanguinis missionem, præcipiente eodem *Hippocrate*, aperienda alvus, quo etiam hujus beneficio humores versus inferiora trahantur & evacuentur. Sed his minime acriora, neque cathartica, in forma pulveris aut pilularum, sed mitiora, & quidem liquida, conveniunt. Ut vero una, quod dicunt, fidelia duo dealbentur parietes, ac non modo superflui humores detrahantur, sed & acres salsi contemperentur, utilissimum erit, decoctum ex mannæ unciis duabus, nitri antimoniati drachma una cum dimidia & seri lactis unciis decem. Si autem per os nihil ingeri

geri poteſt, enema injiciendum ex lacte, melle, oleo, amygdalarum dulcium & ſale communi ac nitro.

§. III.

Temperandum & discutiendum. Evacuatis ſic tam ſanguine ſuperfluo, quam humoribus impuris, opera danda, ut humor ſanguineus, vel ſeroſus, tubulis impactus, reſolvatur & diſcutiatur congruis remediis, tam internis, quam externis, & febrilis æſtus ſimul contemperetur. Hunc in finem per quam conducibilis frequens uſus mixturæ diaphoreticæ & leniter anodynæ ex aquis antiſpaſmodicis & diapnoicis, florum ſambuci, tiliæ, primulæ veris, acaciæ, galegæ, herbæ cardui benedicti, ſcordii, cum diaſcordio Fracaſtorii, antimonio diaphoretico, lapide prunellæ, aceto quoque & cancrorum lapidibus, nec non ſirupo papaveris rhœados. Conducunt etiam potus diluentes & humectantes paullo liberalius dati, ſerum quippe lactis dulce & acidulum, cum ſucco citri & ſaccharo paratum, ptiſana ex hordeo mundo, radice ſcorzoneræ & raſura cornu cervi, cum ſirupo acetoſitatis citri, decoctum avenaceum, ipſum lac quoque, tantundem aquæ remixtum & ſaccharo atque momento nitri conditum.

§. IV.

Externis ſuccurrendum. Externis præterea ancipiti huic morbo obviam eundum, nonnullis quidem in oris cavo, nonnullis exterius in collo atque cervice, quo his etiam dolor & æſtus inflammatorius mulceatur, acrimonia humorum temperetur & qui in vaſculorum anguſtiis firmius ſubſiſtunt ſucci diſſolvantur. Externe frequentiſſimi uſus ſunt cataplaſmata ex emollientibus, paregoricis & diſcutientibus, floribus ſambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, verbaſci, radice liliorum alborum, ficubus, croco, ſemine aniſi, fœniculi, farina lini, ex lacte coctis, quibus nonnulli, nidos hirundinum & ſtercus canis, ceu ſpecifica, adjiciunt. Merentur hoc nomine etiam commendationem emplaſtra lenientia ac mollientia, uti eſt diachylon ſimplex, aut de meliloto, malaxatum cum oleo amygdalarum dulcium, vel admixtione ſpermatis ceti, croci & camphoræ efficacius redditum. Intra os vero non facile ſuaſerim gargariſmata, cum injectione per ſyphonem, ubi magnus dolor & ſiccus ardor eſt. Sufficit os ſubinde colluere, congruo tepido liquore, cui concinnando ſerviunt plura, rob dianucum, diamoron, ſirupus granatorum dulcis, papaveris rhœados, violarum, mucilago ſeminis cydoniorum, cremor lactis, lapis prunellæ, quæ omnia pro circumſtantiarum ratione, vel lacte, vel decocto liquiritiæ, ficuum, aut venæ miſceri poſſunt. Neque minus nobilis eſt virtus olei amygdalarum dulcis recentis, cum ſpermate ceti, croco & ſyrupo violarum, in decocto avenacei dati & aliquamdiu in ore detenti.

Obſervationes & Cautelæ Clinicæ.

§. I.

In angina ſanguinea & corpore plethorico, omnium primo per ſanguinis miſſionem ſuccurrendum. Nam ſi in ullo morbo, certe in hoc, a præſentaneo periculo ipſius mortis liberat. Sed momentoſa & præceps eſt juvandi occaſio. Optimum auxilium ex ſectione jugularium. Si vero hanc inſtituendi copia deficit, aperiendæ ſublinguales, ita tamen, ut prius ſecetur brachialis. Et quando angina ſanguinea accedit febri ardenti & Hungaricæ ſimulque phrenitidis metus eſt, vires tamen imbecilles largiorem ſanguinis ſubtractionem non ferunt, cito ſublinguales tantum aperiendæ. Quando autem ab acrimonia cauſtica nervoſis faucium & laryngis tunicis inhærente hoc vitium oritur, neque manifeſta adeſt *In ſanguinis miſſione tenenda.*

est sanguinis redundantia, indicatur potius scarificatio in cervice & mento, vel hirudinum appositio. Ubi etiam in cacochymicis & phlegmaticis, a copia seri viscidi, fauces & externas colli partes obsidet tumor cum dolore & leni inflammatione, præferenda venæsectioni, scarificatio, in nucha & scapulis.

§. II.

Usurpanda in angina ardente. In usu externorum attendendum merito ad diversa inflammationis in faucibus genera & singulis accommodata opponenda. Itaque in omni faucium inflammatione dolorosa & ardente, julepus rosarum cum nitro & momento camphoræ, deglutitur, eximie conducit. Gelatina quoque cornu cervi rite parata, cum albumine ovi probe depurata ac succo pomorum Chinensium, nec non saccharo condita, iterato sumta, egregie levat. Si autem fauces arent, ardent, lingua tumet & respirationis æque ac deglutitionis difficultas est, linctus parandus, ex albuminis ovi in aquam quassati unciis binis, aquæ rosarum uncia, sirupi granatorum, diamoron ana uncia dimidia, salis prunellæ granis duodecim, cui, pro circumstantiarum conditione, viginti vel triginta liquoris anodyni guttæ indendæ. Tum etiam exterius collum & cervix oleo camphorato, ex olei amygdalarum dulcium uncia, olei papaveris albi drachmis duabus & camphoræ drachma dimidia, inungendum.

§. III.

Latente sympeomatica & ab acribus inducta. In angina latente interna, valde æstuosa, solo lacte & ejus cremore, addito lapide prunellæ & sirupo papaveris rhœados, os subinde colluendum & frequentius bibendum lactis serum. In œsophagi autem inflammatione, febribus malignis in statu haud raro superveniente, ex usu est pulvis, ex nitri drachma, camphoræ granis tribus & sacchari uncia cum emulsione amygdalarum dulcium, & intus dandus, & exterius in ore aliquamdiu tenendus. Et ubi ab haustis & inspiratis exhalationibus acribus metallorum, mineralium, calcis etiam vivæ & argenti vivi, suffocationis periculum accidit, nec purgantia, nec venæsectio locum habent, sed commodissimam locant operam humectantia, demulcentia, interna & externa, lac cum nitro, cataplasmata superius descripta, nec non enemata.

§. IV.

Inflammatorius ille dolor, quia sero salso acri in glandulosa faucium carne, circa pharyngis & laryngis confinia, fit, cum rubore & copioso salivæ fluxu, sine febre, optime discutitur ab initio statim gargarismo ex spiritu vini Rhenani, vel Franconici. Quam præsentanea enim hujus sit virtus disertis verbis testatur *Walæus meth. med. pag.* 112. inquiens, *angina affectus in principio sese spiritu vini gargarizet, omnis gutturis inflammatio cessabit trium horarum spatio, sive solus hunc in usum cedat, sive cum aliis remisceatur*. Et *Martianus* hanc ob causam in cynanche vera commendat actu calida. Ipse quoque novi, faucium inflammationem brevi fuisse discussam, guttulis octo vel decem spiritus vini camphorati, in quo granum nitri liquatum, lente per fauces dimissis. Quem in finem alii commendant essentiam pimpinellæ albæ, cum spiritu vini confectam. *Gargarisma ex spiritu vini.*

§. V.

Quando magna colluvies humoris impuri serosi ad palati & faucium glandulas decumbit, crebrius usurpanda sunt leniora laxantia manata, rhabarbarina, tartarea & pilulata. Tum etiam apprime conducit gargarisma, quod pro basi habet sal pharyngæum a *Zobelio in tartarologia* descriptum, quod præparatur ex cremoris tartari & nitri uncia, aluminis usti uncia dimidia, solutis in aceto destillato & solutione postea secundum artem coagulata. Sic quippe parati salis drachma, cum duabus drachmis mel- *In decumbitu serosa facienda.*

lis, in quinque unciis aquæ plantaginis solvenda & cum liquore hoc fauces tam crebro eluendæ, quam idem cum syphone subinde injiciendus.

§. VI.

Emplastrorum, gargarismatum & iniectionum usus. In faucium & glandularum tumoribus inflammatoriis, emplastra emollientia, supra tradita præferuntur merito cataplasmatibus, quibus ob plures difficultates, rarius uti soleo, sed frequentius decocto specierum emollientium ex lacte, vesicæ indito. De gargarismatum vero usu tenendum, quod cum syphone injecta locum non habeant. Impensiori enim attritu dolorem & inflammationem magis exasperant. Melius igitur ac tutius, os cum liquore ad gargarismum subinde eluere. Quod si autem & hoc propter impotentiam fieri nequit, injectio lenissime tantum adigenda, ne irritatio ad vomitum fiat, caput quoque antrorsum inclinandum, ne retrorsum, ne dilabendo ad asperam arteriam suffocationem minetur, & iterato injiciendum, si magna muci copia inhæret. Præstat præterea in omnibus hisce faucium affectibus abstinere a loquela, quia crebrior ac fortior linguæ agitatio malum exacerbat.

§. VII.

In suppuratione agenda. Si tumores faucium ad suppurationem tendunt, eadem optime procurari potest caricis pinguibus in ore detentis. Et quando tonsillarum tumor inflammatorius ichore repletus, externe nihil præstabilius deprehendi melle rosato, cum spiritu vitrioli remixto, & sæpius cum pennicillo admoto, quod tumorem minuit, mundat, ulteriorem affluxum impedit & pituitam subsistentem colliquat. In aphthis infantum, quæ linguam cum dolore & ardore obsident, ad hunc mulcendum nihil utilius, quam pustulas subinde illinire cremore lactis cum tantillo nitri imbuto. Interdum etiam expedit ad pituitam colliquandam & arcendum nimium affluxum applicare vitriolum album in aqua pluviali, vel melius rosarum, aut florum sambuci, liquatum.

§. VIII.

Demum ne faucium inflammatio, quod haud raro accidit, repetat, vitanda cum cura omnia, quæ ad inducendam eam facere supra diximus. Potissimum perspiratio custodienda, ac inprimis caput, cervix & collum ab omni refrigeratione defendere ex usu est, ne humores & acris per poros difflanda materia ad interiora agantur ac in molli faucium substantia subsistant. Cavendum quoque ab omnibus quæ succos impensius exagitant, maximeque ab impensiori vociferatione, qua humorum affluxus ad superiora allicitur. Si corpus plethoricum, tempestiva sanguinis missio instituenda, & minus rite succedentibus hæmorrhagiis spontaneis, ut eædem in ordinem redigantur, videndum. Neque minus subinde alvus subducenda, quo & impuritates expurgentur & congestorius versus superiora motus intercipiatur. *Recidiva arcenda.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Femina triginta annorum, cholerica & catarrhosis defluxionibus admodum obnoxia, levius vestita surrexerat tempore autumnali ex lecto ac frigidæ sese auræ incautius exposuerat. Inde nacta est raucedinem cum ardore & dolore gutturis, difficulter simul deglutire & loqui potuit, & pulsus, præsertim noctu, fuit celerior. Quum igitur menses restitissent, missus primum e vena brachii sanguis & injectum dein clysma, sed sine levamine. Gargarismata vero, propter dolores, ferre non potuit. Interim gutturis tumor, tam interius, quam exterius, mirum increvit, & parum abfuit, quin ægram strangularet. Quinto tamen die subsedit tantisper tumor & dolor mitigatus. Hinc exterius collo admotum emplastrum maturativum, *Angina alvi fluxu soluta.*

ex

ex emplastro de meliloto cum croco, cui impositi sacculi calidi, ac ori inditum decoctum ex emollientibus. His maturuit tumor & noctu inscia ægra etiam feliciter rupit. Sed illapsa procul dubio fuerat materia acris pulmonibus, & ob id suffocationem minari visa est. Ad quam dispellendam, aqua hyssopi, cum essentia castorei & liquiritiæ, additis aliquot guttulis spiritus cornu cervi succinati, infusum quoque theiforme ex herba, pectoralibus cum aqua calida, usurpata. Inde sudor erupit per universum corpus simulque materia tenax viscida, sexies minimum quotidie, per alvi secessum ejecta, non sine torminosa ventris contractione. Medicus autem metuens damnosam fore hanc diarrhœam, de supprimenda eadem cogitavit & electuarium ex diascordio *Fracastorii*, conserva rosarum, pulvere hematitis & nucista dedit. Cohibitus etiam protinus alvi fluxus, sed sequutus singultus cum ardore per totum œsophagi tractum, sputatione materiæ viscidæ viriumque languore. Hinc alius advocatus Medicus, qui pathemata hæc a perperam suppresso alvi fluxu deduxit & ob id suasit pilulas ex myrrha electa, diagrydio sulphurato, mercurio dulci, croco, castoreo & sale succini, cum vehiculo calido sumendas. His non modo singultus sedatus, & materiæ serosæ per alvum excretio revocata, cum summo ægræ levamine, quæ successive postea ad sanitatem rediit.

Epicrisis.

Memorabile omnino, quod faucium inflammatio, pituitoso ac seroso alvi fluxu fuerit soluta; quod hujus adstrictio præpostera gravia induxerit pathemata & quod hæc revertente illo exspirarint iterum. Sed sæpissime in inflammatoriis faucium affectibus, œsophagus, quin ipse ventriculus, affligitur, ita, ut eadem quasi labe eodemque vitio laborare videantur. De aphthis sæpius notavi, quod eædem œsophagum & ventriculum obsederint. Id enim factum fuisse, ardor, per totum œsophagi tractum usque ad præcordia excurrens, prodidit. Tum etiam ægri salsa, acria & calida plane non ferre potuerunt, sed decoctum hordei, avenaceum, raparum exsiccatarum, infusum theiforme cum lacte, ex usu fuerunt, hisque assumtis, ardores, siccitates & dolores anxii circa præcordia sublati. Vicissim vidi, ex ventriculo, in ardentibus febribus, a venenis, aut acrioribus purgantibus inflammato, inflammationem ad fauces & laryngis musculos fuisse propagatam. Hinc manet utique firmum, in faucium orisque affectibus, præsertim si pituita viscida, crassa fuerint obsessæ, laxantia præsentaneam exserere opem.

OBSERVATIO II.

Synanche curata.

Sexagenarius quidam, diu quartana detentus, hac discedente, catharris & ventriculi imbecillitati admodum fuit obnoxius. Is quum noctu aere pluvioso fecisset iter, incidit in faucium difficultatem, ut solida quidem, non autem liquida posset deglutire, ac nonnisi cum magna intensione deglutitionis, anxietate ac subsequente copiosa excretione phlegmatis. Interius quidem rubescebant nonnihil fauces, sed exterius nihil tumoris comparebat. Judicavimus igitur epiglottidem, quæ instar operculi orificium asperæ arteriæ claudit, sero mucido obsessam esse & turgidam, ut rimam subjectam non exacte claudat, sed liquidum deglutitum in asperam arteriam delabatur & anxietates subsequentes faciat. Quare jussi exterius applicare spiritum vini camphoratum, interius os subinde colluere aqua florum sambuci, mixta cum spiritu salis ammoniaci atque essentia croci, & quotidie usurpare pilulas nostras. His intra aliquot dies malum feliciter sublatum & æger convaluit.

Epicrisis.

Proprium anginæ symptoma, difficultas deglutiendi, tam solida, quam liquida. Si enim tumor paullo amplior œsophagi principium obsidet illudque angustat, liquida quidem, sed non solida dimittuntur. Si vero tumor hæret in principio gutturis, quod tegit epiglottis, solida quidem, dum comprimunt tumentem epiglottidem, transeunt ad œsophagum, sed liquida minus prementia per hians a tumore spatium asperæ arteriæ illabuntur, ibique magnas creant molestias.

OBSERVATIO III.

Angina sæpius recidivans sanata. Putarant Medici feminam quandam venereo infectam esse contagio, eaque propter ipsi mercurialem adhibuerant salivationem. Hinc factum est, ut ipsa postea levi ex causa, ab aere frigido & nebuloso, ab ira, ab assumtis acribus cibis, a refrigeratione capitis, a turbato mensium successu, sæpius incurreret exquisitum palati, nec non in faucium internis, circa pharyngem & laryngem, ardorem atque dolorem, sine febre tamen; sed cum respirationis difficultate. Accidit vero ut dormiret in conclavi humili, noviter exstructo & vaporibus calcis pleno, ac inde non modo capitis dolore, sed & impenso faucium & colli ardore atque dolore, cum inquietudine, spirandi angustia, anxietate & æstu afficeretur. Ego vocatus sanguinis missionem, ob vasa minus turgentia omisi, sed tantum applicare jussi collo cataplasma ex farina lini, floribus sambuci, ficubus, croco, oleo amygdalarum dulcium & lacte. Suasi quoque ut clyster injiceretur ex lacte, nitro, sale communi, melle & oleo. Potui dedi lac, cum dimidia parte aquæ hordei, sive ptisanæ remixtum, adjecta debita quantitate nitri & sirupi violarum, quod copiosius hausit & frequenter ore continuit. His brevi malum discussum. Ad arcendam autem crebriorem recidivam, dedi consilium, ut aquas Spadanas, vel Selteranas cum lacte per mensem & ultra biberet, & quotidie mane fauces gargarisando elueret, vel cum aqua sic dicta sclopetaria, vel decocto plantaginis ex vino.

Epicrisis.

Promta tumoris & affectus anginodei genesis, quando compages fibrosa, glandulosa & tubulosa faucium debilitate & tono privata, quod heic factum per salivationem mercurialem. Quare qui semel, vel iterum ejusmodi tumore laborarunt, qui non statim congruis præsidiis atq; regimine discussus, ex facili postea, per nimiam vocis intensionem, animi affectum, vinum copiose haustum ac frigido-humidum aerem admissum, idem malum rursus nancifcuntur. Optime autem ejusmodi recidivæ præcaventur, quando malum primum statim recte persanatur penitusque tollitur, ne partibus labem inferat, ægre emendandam.

OBSERVATIO IV.

Virum novi honestum, quinquagenario majorem, sanguineo-melancholicum, robustum, sanguinis missionem nunquam passum, belle tamen valentem, licet cerevisiæ lupulatæ & spiritus ardentis potu admodum delectaretur. Sed quum gravius inter rixas cum uxore excanduisset, in exquisitum capitis incidit dolorem, sub quo arteriæ fuerunt turgidæ, facies rubicunda, oculi torvi, noctes insomnes & arteriæ tam valide pulsarunt, ut de sensu mallei quasi in capite pulsantis æger conquereretur. Hinc admotum cataplasma ex mica panis, baccis lauri, juniperi & aceto rosaceo. Fronti etiam & temporibus ex consilio vetulæ applicatum albumen ovi, cum alumine conquassatum. Sed gestatis his aliquandiu, conquestus est æger de insigni dolore pungitivo faucium, deglutiendi difficultate & *Angina ex repellentium præpostero usu gravis discussa.*

spi-

ſpiritu anguſto, lingua mirum intumuit, atro colore tincta, ſiccam linguam ex ore hiante exſeruit, liquida indeſinenter appetiit, pulſus celer & vehemens manum vibravit & propter ſpiritum arctius meantem in erecto ſemper eſſe debuit ſitu. Ad graviſſima igitur hæc pathemata depellenda cum fructu uſurpata ſequentia. Sanguis e vena miſſus largiter; clyſter injectus acrior; cataplaſma ex ſtercore canis, hirudinum nido, ficubus, cepis toſtis, floribus ſambuci, chamomillæ, meliloti, ſemine cymini, nitro & camphora, cum aqua florum ſambuci & vino tepide collo appoſitum; interius mixtura ex aquæ florum ſambuci, roſarum ana unciis duabus, aceti deſtillati drachmis ſex, lapidum cancrorum drachma, nitri drachma dimidia, camphoræ granis quatuor in oleo amygdalarum dulcium ſolutis & ſufficienti quantitate julepi roſarum, ſæpius ad aliquot cochlearia data & potum quoque infuſum theiforme ex veronica, floribus ſambuci & radice liquiritiæ. His feliciter diſcuſſum ſuffocationis periculum. Poſtea laxans ex ſirupo roſarum ſolutivo, cremore tartari, diagrydio & rhabarbaro exhibitum, quo aliquoties dejecit. Os demum frequentius elotum aqua pluviali, in qua nitri ac vitriolum parum & ſaccharum ad gratiam ſoluta. Sic brevi explicita ratione anceps hic morbus ex voto depulſus.

Epicriſis.

Attendenda merito in noſtro truculenti hujus mali geneſis. Ortum quippe duxit ex ſanguinis ad caput congeſtione; huic oppoſita exterius conſtringentia; his ſanguis ad interiora repreſſus ipſaſque fauces; heic copioſe collectus cruor ſubſtitit & dolorem, tumorem, ardorem aliaque ſymptomata induxit. Albumen enim ovi cum alumine inſigni repellente & vaſa conſtringente virtute pollere, ex ipſius uſu in ophthalmia patet. Et ex conſtrictione in externis facilem ad interna eſſe tranſitum, docet vaſorum mutua communicatio. Sed quum illico venæſectione & internis æque ac externis diſcutientibus ſtaſis & ſtagnationi obviam itum, non potuit non feliciter ſuccedere curatio. Nam ſi occaſio præceps captanda unquam, certe in congeſtionibus inflammatoriis id faciendum, quæ niſi celerrime removeantur, tranſitus fit in corruptionem lethiferam & ſphaceloſam.

CAPUT V.

De Febre Phrenetica. Sive Phrenitide.

Theſes Pathologicæ.

§. I.

NUlla inflammatio, ſive particularis febris, tam magni in medicina momenti, quam quæ in parte omnium nobiliſſima ipſiuſque animæ rationalis domicilio, cerebro, conſiſtit, & tam omnem rationis uſum evertit, quam præſentaneum vitæ periculum intentat, ac Græco nomine audit phrenitis. Eſt igitur hæc phrenitis febris acuta inflammatoria, orta a nimia ſanguinis congeſtione ejuſdemq; intercepto, per minimas potiſſimum membranarum cerebri arteriolas, tranſitu, juncta cum magno æſtu, delirio atque vitæ diſcrimine. *Phrenitidis definitio.*

§. II.

Signa imminentis phreneticæ affectionis ſic exacte & compendioſe exhibet *Trallianus lib.* 1. *cap.* 13. *phrenitidem*, inquiens, *futuram vigiliæ potiſſimum continua & intenſæ ſomnique turbulenti præcedunt, ægri exſiliunt & ſomniorum imaginationibus detinentur, & facile eorum quæ dicuntur obliviſcuntur; ſi reſpondent, ferociores ac iracundiores, quam prius, apparent, pulſus habent parvos & duros atque occipitio frequentius indoleſcunt. Si affectus increverit, fixioribus oculis cernunt eoſque rubentes habent, nec non lacrymæ ex utriſque fluunt.* *Signa futura.*

& præsentis. *fluunt*. Præsentis autem indicia & pathemata omnium optime ex Veteribus consignavit *Cælius Aurelianus lib. 1. cap. 2. pag. 12.* ita habens: *in phreneticam passionem declives sequitur febris acuta atque pulsus difficile ad superficiem corporis ascendens, sive humilior, tensior, vultus subinflatus, sive plenus, sanguinis per nares destillatio, vigiliæ juges, aut turbatus somnus & insania turbulenta, mentis sollicitudo ac parvitas sine ratione, frequens tergorum est versio jacendi, cum capitis assidua commotione, aliquando etiam sine causa hilaritas, oculorum rubor, cum levi lacrymatione & circumjectio manuum, sine ullo capitis dolore, articulorum frigus, sine tremore, urinæ abundantia flavæ, aquatæ, tenuis & paullatim exclusæ; aliquibus etiam sonitus capitis atque aurium tinnitus, dolor quoque capitis non quiescens, nulla ex manifesta ratione præcordiorum tensio, visus attentus, cor frequenter palpitans.*

§. III.

Causa proxima. Omnes hæ phrenitidi junctę functionum in corpore lęsiones, pendent a nimio & impetuoso sanguinis ad caput appulsu, ejusdemque ex intercepto per minima libero transitu, stasi & per alias insolitas vias celerrima trajectione, unde distensiones fiunt vasorum cerebri & faciei, serosus humor secedit, passio obhærescit & cerebrum in functionibus suis, maxime rationis usui servientibus, turbatur prorsus. Ex vero enim *Hippocrates lib. de flat.* & passim alibi tradit: prudentiam & rationem hominis in constanti sanguinis habitu in cerebro, sive rectius ejusdem æquabili motu consistere, adeo ut hoc interturbato, concidat simul & prudentia, & ratio. Et hæc omnino ita esse veramque phrenitidis sedem in cerebro consistere, testatum facit uberius sectio eadem defunctorum. In his quippe vasa, tam duræ matris cum finibus suis, quam piæ meningis, mirum distenta & crasso coagulato cruore farta, ipsę membranæ aridę & exsiccatę, ut pia mater facillime a cerebri cortice separari queat, reperiuntur, & præterea medulla cerebri multo seroso humore perfusa comparet. Id quod pluribus confirmant *Blancardus in anat. pract. obs. 3. SchencKius lib. 1. fol. 64.* nec non *M. N. C. Dec. 2. A. V. obs. 63.*

§. IV.

Causæ antecedentes Inter antecedentes causas recte *Cælius Aurelianus l. c.* refert vinolentiam, vel vigiliam, aut jugem in sole moram, mentem natura mobilem, iracundiam, caput per literarum disciplinas debilitatum, ætatem juvenilem. Et certe ad phrenitidem disponunt omnia, quæ caput debile ac imbecillum reddunt, ut deinde in ipsius vasis facile fieri possit sanguinis & humorum mora, nec non quæ sanguinem, crassum præsertim & copiosum, ex partibus inferioribus impetuose ad caput agunt ac congerunt. Hinc observatione medico-practica constat, ad deliras ejusmodi febres admodum esse proclives, qui diuturna mœstitia, cura, studiorum & meditationum profundiorum intemperantia, mentem fatigant, qui vegeti ętate, constitutione melancholico-cholerici, sępius animo per iram aut odium moventur, desideriis vehementioribus jactantur, vigiliæ, inquietudini, crapulæ ex cerevisiis liberaliter lupulatis, vel vino dediti, qui veneri litant, sedentariæ vitæ motus & exercitationis experti indulgent, & ob pravam victus rationem, & copiosum, & impurum sanguinem, in venis alunt. Hinc porro per experientiam in comperto est, a cessante consueto, vel etiam repente suppresso hæmorrhoidali fluxu, emanente quoque aut cohibito mensium, nec non in puerperis lochiorum profluvio, promptam esse, præsertim alvo simul adstricta, phreneticarum affectionum genesin. Tum enim ob stagnationes sanguinis in abdominis visceribus, in nervosis partibus spasticę suscitantur stricturę, quę inęqualem reddunt sanguinis circui-

cuitum & faciunt, ut is cum impetu aliorsum ruat ibidemque nimium congeratur. Demum phrenitis etiam haud raro inducitur per violentiam externam. Accidit hoc in vulneratione & contusione capitis per quam facile, inprimis plethorico-cacochymicis, nisi cito sanguinis missione & discutientibus occurratur, tumque effato *Hippocratis Sect.* 7. *aph.* 14. eventus sequitur utplurimum funestus.

§. V.

Est, vel idiopathica. Merito autem phrenitis distinguenda in idiopathicam & symptomaticam. In utraque quidem febris adest acuta, sed ea cum differentia, ut in illa præcedat, in hac vero individuus sit comes. Idiopathica in temperato nostro climate rarior, frequentior autem in calidis siccis & meridionalibus locis, unde etiam Veteres Græci Medici, inprimis *Ætius*, *Trallianus* optime & copiose de hac passione in monumentis suis disseruerunt. Dantur tamen subinde etiam inter nos exempla phreneticæ febris, sine præcedente alia, potissimum a nimia crapula, continua animi iracundia & cerebri per profundas continuas meditationes & vigilias fatigationes, imbecillitate, in sanguineo, vel etiam cholerico-melancholicis hominibus & vitæ sedentariæ addictis, hypochondriacis, vel hæmorrhoidariis, præsertim si fluxus imprudenter cohibetur. Sed de hac recte omnino, confirmante id ipsius experientiæ suffragio, tradit *Villisius in pathol. cerebri cap.* 10. *pag.* 234. quod, nisi cito & opportunis remediis discutiatur, quam facile in maniam, sive delirium furiosum transeat. Neque etiam infrequens est idiopathica ejusmodi & in maniam degenerans phrenesis, post superatas febres ardentes, item purpuratas, exanthematicas & catarrhales, male tractatas, per nimis æstuosum regimen, per medicamenta volatilia, sanguinem commoventia, opiata etiam, aut repellentia nimis, refrigerantia, nec non incongruas venæsectiones. Id quod eo certius & vehementius fit, quando æger ad iram levi ex causa promtus ac facilis.

§. VI.

Vel symptomatica. Frequentior tamen apud nos symptomatica. Sæpius enim evenit, ut in febribus malignis & exanthematicis acutis, petechiis, variolis, catarrhalibus malignis, potissimum castrensibus & omnium maxime Hungarico morbo, præsertim male tractatis, phrenitis accedat in statu & mortem inferat. Scilicet supervenire solet circa dies criticos, cum rigore, tremore artuum, præcordiorum tensione, externorum refrigerio & urina tenui, vel parcius, vel effuse nimis fluente. Sed quia ob morbum præcedentem & diuturnas vigilias fractæ jam fere penitus vires & tonus quoque vasorum membranarum cerebri nimium labefactatus, stases fiunt in ejus vasis ex sanguine irresolubiles, quas tertio plerumque die mors excipit.

§. VII.

Differt a mania Licet autem phrenitis sæpius in maniam transeat, veterum etiam, *Hippocratis*, *Cælii Aureliani* & *Aretæi* testimonio, qui illam ob id cum hac plerumque conjungunt, vel plane confundunt; ambo tamen multum discrepant. In phrenitide enim semper adest febris, cum pulsu celeri, duro ac parvo, delirium quoque non intermittens prorsus, sed tantum subinde remittens, quo tempore oblivio est omnium quæ sub delirio contigerunt. Sed mania chronica est passio, sine febre acuta, licet cum pulsu præternaturali, duro & inæquali, quandoque magno & celeri. Habet quoque maniacus furor sua intervalla, junctus est ordinario cum magno fastu, ira & odio adversus amicos atque propinquos, & paroxysmo cessante, exquisitam utplurimum memoriam omnium quæ antea acta habent maniaci. *a levi delirio in post & atutas.* Deinceps phrenitis etiam differt a leviori illa mentis alienatione, quæ in acutis febribus, ante expulsionem cri-

criticam exanthematum non raro observatur. Nam hæc facilius transit, neque etiam urinas tenues aquosas, vel rigorem & refrigerationem partium externarum habet comitem. Neque minus, quandoque post declinationem febris acutæ, observatur per aliquot dies, aut hebdomades, quædam desipientia & mentis inconstantia, a phrenesi diversa, quę propter summam virium & cerebri ex perpesso morbo debilitatem oritur, & redeuntibus viribus, vel sponte cessat, vel congruis præsidiis facile iterum penitus discutitur.

Curatio.

§. I.

Curatio quibus perficienda. Quum gravia illa & exitialia pathemata, quæ phrenitidi juncta, a meningum inflammatione, ceu causa proxima dependeant; prima utique & princeps medentis esse debet intentio, ut hæc in præservatione arceatur & in curatione removeatur. Hujus autem causa quum sit sanguinis in vasculis meningum alibi stasis, alibi cum dolore, tensione spastica & ardore, celerrima trajectio; ipsa certe sana ratio dictitat: ea remedia, quæ effrenem sanguinis impetum ad caput sistunt, ibi congestum derivant, subsistentem expediunt atque discutiunt & meninges spasmo constrictas relaxant, omnium esse, ut ita loqui liceat, indicatissima.

§. II.

Sanguis mittendus. Jam in phrenitide, & curanda, & præservanda, principem merito locum obtinet, communi Veterum & recentiorum omnium consensu, sanguinis missio; quam etiam circa affectam partem instituere præcipiunt omnes. *Tralliano* olim & Arabibus frequens jugularis venæ sectio, quæ nostris temporibus perperam exolevit. Nam per experientiam in comperto est, hanc in omnibus capitis a sanguine congesto & stagnante oriundis passionibus, aliarum venarum incisioni longe multumque esse anteferendam, eo quod hæc vena jugularis externa, cum interna, ex arteriis carotidibus & vertebralibus cerebri proxime sanguinem derivat atque deducit. Nec difficilis adeo & periculosa, ut vulgo putatur, hujus venæ incisio, sed constricto tantisper fascia commoda, ut turgeat vena, collo, facili negotio instituenda. Deinceps magni æstimatur a Medicis in hoc & aliis capitis morbis venarum sublingualium sectio. Inprimis *Ammianus in paræn.* fatetur: ex militibus qui anno 1654. ab expeditione Hungarica redierunt & in nosocomio morbo Hungarico laborarunt, evasisse omnes, quibus tempestive raninæ venæ pertusæ, quibus non, esse mortuos. Atque etiam novi, eandem utilissimam fuisse ad præscindendum imminens in febribus acutis delirium, quinto, vel sexto die, sana adhuc mente, institutam. Sed difficulter admodum perficitur, si delirium jam adest, ac præterea ex foramine nimis amplo, ob sanguinis ad caput impetum, hæmorrhagia metuenda funesta, ex justo minori parum sanguis fluit, & dato ibi spatio, fluxus potius ad cerebrum allicitur. Alii commendant venæ frontalis, constricto prius collo incisionem, eademque potissimum *Trallianus* se magna phrenitide correptum sanasse, testatur. Nonnulli proferunt arteriotomiam in temporibus, quos inter est *Panarolus*, qui *pentec.* 1. *obs.* 19. *pag.* 18. testis est: se se arteriotomiam in phrenitide magna cum felicitate expertum, ut ipsa vexari statim resipuerint. *Cælius Aurelianus* scarificationem in toto capite prius raso in usu habuit. Longe magis tamen probandus Ægyptiorum mos nares scarificandi, cujus vices, deficiente commodo instrumento, supplet experimentum, quo culmo straminis, aut bacillo exili acuto, in nares validius truso, sanguinis proritatur stillicidium, quod ego quidem cum præsentaneo commodo aliquoties factum esse vidi. Et

hi

hi in confini affectæ parte mittendi sanguinem modi, tam in phrenitide idiopathica, quam symptomatica locum inveniunt. Sed quando ex lochiis, nec non mensibus retentis, aut suppressis, malum hoc metuendum, cito in pede vena aperienda & sanguis largius exantlandus. Neque minus, si ex vitiato, aut intercepto hæmorrhoidalis fluxus successu, delirium imminet, optimum levamen ex apertione venarum hæmorrhoidalium, per appositionem hirudinum, exspectandum.

§. III.

Alvus ducenda Post sanguinis evacuationem alvus ducenda, qua adstricta, ad supernas partes, & qua soluta, ad infernas, humorum convertitur affluxus. Scite autem *Hippocrates lib.* 3. *de morb.* §. 9. monet: in curatione phrenitidis alvum esse præparandam ut egerat, humectantibus potionibus, quæ tunicas intestinales spasmo constrictas relaxant, quia primarum viarum spasmus frequens deliriorum est causa. Ego instar omnium hunc in finem commendo potiones mannatas, ex mannæ minimum unciis quatuor, solutis in libra seri lactis, cum cremoris tartari drachma, nitri drachma dimidia, & olei amygdalarum dulcium uncia una. *Baglivius lib.* 1. *prax.* pulverem Cornachinum commendat, ita *pag.* 102. scribens: *quum pluries observatum fuit, alvi fluxu solutum fuisse delirium, ideo natura id docente, proficuum non semel expertus sum pulverem Cornachini, superbibendo ei longa diluentia, ex decocto hordei limati, salis prunellæ aliisque dulcificantibus, præcipue, si nimius viscerum ardor adsit & interna inflammatio.* Si vero celeri opus est auxilio, alvus solvenda leniente & paregorico domestico enemate.

§. IV.

Humectandum & discutiendum. Ex internis porro adversus phrenitidem præsidiis, sunt maxime potiones diluentes, demulcentes & humectantes largissima copia datæ, modo, quod rarius fieri solet, ut innuit *Aretæus*, phrenetici sitiant. Instar omnium est potus ex sero lactis dulci, vel acidulato, cum succo citri parato & julepo rosarum, vel sirupo papaveris albi edulcorato, in cujus mensura cum fructu dissolvitur drachma una nitri depurati, vel salis prunellæ. Utiles quoque emulsiones ex decocto hordei, rasuræ cornu cervi & seminibus quatuor frigidis, cum julepo rosarum, præsertim quando mensuræ duo nitri scrupuli adjiciuntur. Non minus confert lac cum acidulis Selteranis, vel Antonianis remixta, item ptisana. Qui potus omnes quo largius bibentur, eo plus efficaciæ in diluendis humoribus, relaxandis constrictis tubulis, expediendis obstructionibus & extinguendo æstu præstabunt. Ex medicamentis autem mixtura diaphoretica & discutiens, capite antecedente descripta, ut in omnibus inflammationibus, sic etiam phrenitide, effectum exserit longe saluberrimum.

§. V.

Externa usurpanda. Inter externa quæ caput ab humorum affluxu liberant connumeranda pediluvia, vel involutiones pedum in lintea humida calefacta, & quæ omnium optima, balnea aquæ dulcis temperata. Horum insignem utilitatem quotidiana uberius confirmat experientia & locuples inprimis testis est *Trallianus*, qui *lib.* 1. ita disserit: *lavare eos & perungere convenit, quibus jam vacuatio facta est & quantitas totum corpus non offendit, verum siccitas & vigiliæ plurimæ urgent. Et si febricitet æger; nihil nocebit ei si ita lavetur, præcipue etiam, cum balneum tepidum adhibitum fuerit, ut neque aer sit igneus, neque solium nimis calidum. Qui autem febris metu eos non lavant, maxime offendunt. Nam ægri vigiliis magis torquentur balnei abstinentia, adhuc magis etiam animo turbantur. Lavandi igitur sunt, quemadmodum comprehensum est. Sic enim balneo utentes, ad bonam temperiem revertuntur, & inpostrum delirio & affectu febrem accendente, liberantur.* Dein Veteres,

ac inter hos potissimum *Trallianus* & *Aretæus*, post sanguinis & alvi vacuationem, caput oxyrrhodino, ex aceto rosaceo composito fovebant, ne, uti loquuntur, caput liberalius attraheret humores iisdemque repleretur. Nec male. Interim nos summo cum fructu, in omni delirio, caput totum rasum fovere suasimus, temperato hoc epithemate: recipe aceti rosacei uncias duas, spiritus rosarum, in quo decem grana camphoræ soluta, drachmas duas, nitri puri scrupulos duos, olei ligni Rhodii guttas 20. M. D.

Cautelæ, & observationes Clinicæ.

§. I.

Regimē phreneticorum Quam modo tradidimus phrenitidis medicationem, tam in symptomatica, quam idiopathica, & præsertim illa inveterata, quæ in maniacum affectum transire videtur, quam maxime esse accommodatam, expertus scribo, nec quicquam præterea vix potest excogitari, sed opus est, ut aliquamdiu horum usui insistatur. Quæ autem in regimine phreneticorum servanda, egregie tradit sæpe laudatus *Trallianus lib.*1.*pag.* 50.sic præcipiens: *considerari debet etiam habitatio, in qua degit æger, ut aerem nec admodum crassum, neque humidum frigidumque, aut nimis calidum habeat, ne capiti meatuum densatio, aut repletio superveniat, sed temperatus existat, quo animalis spiritus temperie ipsius refocilletur ac relaxetur. Sit autem magis lucidus, quam tenebrosus, ut æger per hujus sensum ad consuetorum perceptionem ac conscientiam perveniat. Quare & amici nonnulli admodum familiares ei assistant, ut etiam increpantes ipsum propter ea, quæ facit, revereatur. Neque vero domesticus, aut cognatus, cujus causa aliquando tristetur, aut cui irascatur, ingredi debet, quippe hoc irritare ægros & commovere solet: & ut valde perturbentur, manifestam præbet occasionem. Sed nec amici frequentes & copiosi ad eum ingrediantur, quippe turbam ei tantum excitant, præterea aerem quoque crassum efficiunt, frigidos emittentes spiritus. Jam non violenter movendus est, sed leniter, ne in lecto propter imbecillitatem concutiatur. Hoc enim, si quid aliud, ægrum irritat & somnum impedit, iis vero, qui adsunt, omnia ipsius membra citra violentiam teneant, leniterque perfricent, & præsertim inferiora: atque tunc magis, ubi convulsiones ægro oboriuntur, artus vinculis excipiantur. Quippe hoc materiam ad inferna provocat, præterea convulsiones lenit. Satius autem est, inferiora quoque, ubi perfricata fuerint, fovere atque sic deligare ut materia, quæ fotu simul & fricatione accita fuerit, ad ima potius derivare possit.*

§. II.

De venæsectione tamen, hæc adhuc tenenda: quod si, ut sæpissime fit, phrenetici eam admittere prorsus renuunt, ego nil præsentius & factu facilius novi, quam ut ex improviso calamus, aut culmus stramineus valide in narium cavum adigatur, sic enim sanguis sæpius illico liberaliter & cum commodo evocatur. Ad venæ frontalis autem incisionem, si idiopathica & chronica est passio, non prius accedendum, præsertim in corpore plethorico, quam aperta prius brachii, vel pedis vena, ne impetus ad caput crescat. Cavendum etiam sub hac operatione, ne instrumentum adhibeatur acutius, venam perfodiens & pericranium cum detrimento lædens. *De sanguinis missione tenēda.*

§. III.

Quæ etiam ex mensium vel hæmorrhoidum vitio & oriundis inde vehementibus spasmis pullulat phrenetica passio, optime levatur balneis, mineralium aquarum potu & appositione hirudinum ad venas ani, vel uteri, adhibito simul congruo victu atque regimine. Novi enim phrenitidem diu durantem, erumpente mensium, vel hæmorrhoidum fluxu, feliciter *Phrenitis ex suppressis hæmorrhoïs & materia acri.*

fuisse

fuisse discussam. Sed quando phreneticum malum non tam a sanguinis in vasis cerebri congesti copia pullulat, quam potius a materia subtili, acri, virulenta, vel repulsa ab externis, uti in exanthematicis, vel per calidiora & volatilia nimium exaltata, quæ firmiter nervosæ duræ matri impacta spasmos concitat, liberum sanguinis transitum & ad cor recursum intercipientes, præter venarum quæ capiti propinquæ sectionem, expedit calvariæ rasæ partes & viscera ex animantibus recenter mactatis adhuc calentia, uti pulmones, hepar & omentum, admovere, & quando refrixerint calide eadem immergere, quo iterum calefiant.

§. IV.

Et plica Polonica cura In Polonia frequens est delirium phreneticum, melancholicum & maniacum ob latentem plicam, hacque erumpente insania cessat. Hinc optimum consilium plicæ egressum elicere, quem in finem usurpare suescunt decoctum ex musci clavati manipulis binis, in duabus aquæ mensuris decoctis. Quo dum bis quotidie caput & crines abluunt, intra hebdomadis decursum prodire solent citri, delirium discutientes. Non raro etiam abscissam plicam sequitur crudelis capitis dolor, quem excipit phreneticus furor cum febre ipsaque mania, quæ tamen usu decocti, vel linimenti ex musco clavato in *M.N.C. Dec.* 1. *Ann.* 2. *obs.* 54. descripti plicam revocantis, promte iterum abigitur.

§. V.

Absint commoventia. Cavendum autem, sicut in omnibus inflammationibus, sic etiam in phrenitide ab acribus & commoventibus, liquoribus spirituosis, a motu animi & corporis fortiori, immo ab omnibus, medicamenta sint, sive alimenta, quæ sanguinem in præternaturalem motum ciere valent. Inprimis nullo modo ad iram irritandi ægri & ob id arcendi ab iis, a quibus læsi & quos ferre nequeunt, domestici sint, sive alieni. Opiata & narcotica absint penitus, præsertim ubi vires jam imbecilles. His enim deliria quandoque in febribus induci testatur experientia. *Narcotica,* Perite hinc monet *Trallianus loc. c. si vires*, inquiens, *imbecilles fuerint, tunc maxime vitabis, ne quid torpori somnoque inducendo incommodum exhibeas. Nam in his, qui infirmas vires habent, non mediocris noxa talium potionem comitatur.* Vesicantia etiam, *& vesicantia.* nonnullis solemnia in phrenitide improbo. Nam cantharides acri quo pollent stimulo strictas jam & tensas spasmo membranas irritando, delirium augent & convulsionem facile accersunt. Testatur id diserte *Baglivus*, *lib.* 1. *prax. pag.* 102. ita scribens: *in aere Romano, per adhibita viris vesicantia plures vidimus mortuos, ac sanatos. Proficere autem magis feminis, quam viris, vidimus.* Et paullo post sic pergit: *delirantibus cum febre acuta, lingua arida, indiciis magnæ viscerum inflammationis, si applicentur vesicantia, omnes fere in pejus ruunt, & magna ex parte moriuntur convulsi.*

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Phrenitis ex cohibito critico alvi fluxu. Laborabat ardente febre cum intolerando ferme capitis dolore, quadragenarius quidam, cui sexto die accedebat alvi fluxus, quem Medicus detrimentosum esse putans, pulvere ex bolo Armena, hæmatite & laudano opiato composuit. Cohibito hoc, dolor capitis gravior factus & poto præterea vino, cui essentia ambræ instillata, maxime præcordiorum anxietates subsequutæ, fauces cum œsophago inflammatione affectæ magnaque colluvies viscidæ mucosæ materiæ in oris cavo collecta. Successit etiam delirium furiosum, tam vehemens, ut æger vix a quatuor robustissimis viris in lecto contineri posset. Adversus hoc multa quidem & varia adhibita præsidia, vena in pede pertusa, admota

mota epithemata, appositus calens vituli pulmo, sed omnia incassum, perstitit potius per quinque dies delirium non interruptum, donec decimo quarto, a primo morbi insultu die, mors ipsius simulque vitæ faceret finem.

Epicrisis.

Nihil profecto perniciosius, quam in ardente biliosa febre, ex colluvie acrium biliosorum prima in regione succorum oriunda, alvi fluxum, tempore præsertim critico erumpentem, imprudenter sistere. Neque enim hoc facto fieri potest aliter, quam ut materia biliosa retenta, vel inflammationes in ventriculo & intestinis, vel etiam in capite, uti heic factum, suscitet. Id quod tanto certius accidit, quia a Medico temerarie vini usus concessus, qui nunquam, ubi metus inflammationis in primis viis, etiam in parca quantitate, admittendus. Accessit etiam delirium furibundum alvo suppressa, quia ex spastica primarum viarum constrictione, sanguinis cum impetu ruit ad caput, ibique congestus, dolores primum, ac postea, ob meningum inflammationem, delirium, peperit. Atq; adeo patescit, imprudentem medicationem, frequentissime atrocium, non modo pathematum, sed & ipsius mortis esse causam, tum maxime, quando eadem criticæ humoris peccantis excretiones supprimuntur, & materia nocens in corpore retinetur.

OBSERVATIO II.

Phrenitis in lenta & hectica aspergens. In puerpera tenera, ad iracundiam prona, cerevisiæ & vini potui assueta, restitarat penitus post partum lochiorum fluxus, cum virium ingenti debilitate, ardore, præcordiorum anxietate & spirandi angustia. Medici igitur ad provocandum sanguinis profluvium, pulverem ex myrrha, flavedine corticum aurantiorum, lapidibus cancrorum, succino & oleo cinnamomi propinarunt, ac præterea sal volatile cornu cervi, in aqua cinnamomi solutum, dederunt. Sed his nihil aliud effectum, quam ut anxietates præcordiorum ingravescerent, urina supprimeretur, & alvus dura ac tensa dimitteret plane nihil. Quin post sex dierum pervigilium, oculi fulgidi, & facies rubicunda delirium nunciarunt, quod etiam paullo post successit, tanto cum furore, ut ægra e lecto surgens in plateam excurreret, nullumque frigoris sensum experiretur, sed potius in extremis intense caleret, licet hiems tum regnaret algidissima. Accitus hinc alius Medicus, qui venam in pede pertundere jussit, interius dedit in emulsione seminis papaveris albi pulverem ex nitri drachma, camphoræ, theriacæ cœlestis ana granis sex, in quatuor doses divisum, & exterius temporibus admovit epithema nostrum cephalicum. His ægræ placidus somnus conciliatus, cum sudore largo, ex quo expergefacta, de languore, & debilitate maxima est conquesta, sudor autem ille per totam hebdomadam manavit, sub quo ipsi liberali manu potui datum decoctum cornu cervi cum succo citri. Sic periculosum hunc morbum evasit quidem, sed remansit lenta febris post puerperium, quæ inordinato victu sustentata, & adaucta, tandem degeneravit in hecticam, quæ circa æquinoctium autumnale attulit mortem.

Epicrisis.

Peccant communiter Medici, quando lochiorum fluxum imminutum, vel penitus emanentem, calidioribus & pellentibus urgent, quæ majorem orgasmum sanguini inducendo, anxietates augent alvumque siccant. Tum potius, in exquisitioris præsertim sensus corporibus antispasmodica, & sanguinis æstum temperantia nitrum & castoreum, ex usu sunt, & longe felicius restitantem fluxum revocant. In nostra maturius mittendus fuisset sanguis, quod præsidium ex optimis in puerperis lochiis destitutus, ad præscindenda pathemata

gra-

gravissima. Neque dubitandum, quod neglecta venæsectione, sanguis, ob spasmum interiorum, ex urinæ & alvi suppressione cognoscendum, sic ad caput delatus cum impetu, ibique induxerit phrenitidem, quæ deinde aliis convenientibus auxiliis, venæsectione, nitrosis & internis æque ac externis discutientibus, depulsa, felicem finem nacta per magnum criticum sudorem. Quod autem remanserit lenta febris, id non infrequens in puerperis, præsertim inordinato & incongruo victui indulgentibus. Nam naturę robore per puerperium & morbo fracto, ventriculus etiam debilis est, ut postea ingesta non rite digerat, & comminuat, sed cruditates gignantur multę noxicæ, lentis febribus ansam & causam prębentes.

OBSERVATIO III.

Phrenitis ex calidioribus lethalis. Sub initium hujus anni, in febrem nobis aliquandiu epidemicam, synocham catarrhalem, cum animi deliquio, horrore, æstu & catarrhis, incidit vir probus & profundę eruditionis, muneri ecclesiastico haud ita pridem præfectus. Medicus vocatus, ad malignitatem arcendam crebrius exhibuit mixturam simplicem & tincturam bezoardicam, jussit quoq; ut æger in lecto & conclavi calido detineretur ac ipsi nihil aliud potui præberetur, quam infusum calidum herbę thee. Quinto die apparuere in cute exanthemata. Hinc continuata eadem remedia, additum oleum bezoardicum *Vvedelii* & interpositi quoque pulveres nitrosi. Ægrum vero a primo morbi initio afflixerunt vigiliæ assiduę, sitis intensa, corpus sudore diffluit, jactatum anxietate perpetua ac inquietudine, eademque pathemata perstiterunt jugiter, licet purpura esset expulsa firmamque in cute servaret stationem. Nono die data a Medico ad quietem conciliandam medicina, opii contagium haud obscure prodens; perstiterunt tamen anxietates & corporis jectigationes, & æger subinde delirare visus, absurda nonnulla loquutus. Accidit postea, ut, cur nescio, vehementius animo commoveretur æger, quo in furorem per intervalla delirium erupit. Ad quod componendum Medicus alius accersitus undecimo morbi die venam secare jussit, emissis decem circiter unciis. Inde primum quidem somnus inductus, sed post hunc plane furere cœpit æger, ut vix ab aliquot viris in lecto contineri posset, omnia discerperet & domesticos, parentes atque agnatos, diris verbis, quin verberibus exciperet, donec vigesimo primo die mors miseriarum faceret finem.

Epicrisis.

Pervenit ad nos tristis hæc historia, eo ipso tempore, quo hæc de phrenitide tractatio typis exscribebatur, quam non levibus causis inducti heic inserendam duximus. Luculentum autem prębet exemplum, quomodo ex præpostera medicatione, regimine nimis æstuoso externo & internis calefacientibus, exanthematica alias benignę indolis materia, malignam & subtilem in intima membranum cerebri penetrantem inducere possit naturam, ad delirium atrox, maniæ tantum non æquale, inducendum, pręsertim ubi cerebrum jam tum imbecille. Dictum igitur hoc sibi putant, juniores in primis Medicinę Practici, ne unquam in exanthematicis, etiam purpura, calido regimine & calefacientibus pharmacis, suos excipiant, vires pessundent, morbum exasperent & truculenta inducant pathemata. Deinceps venæsectio undecimo morbi die largior, levamen afferre potuit nullum, ut potius, uti subinde observavimus, detrimento fuerit. Nam in principio quidem, si vires adhuc valent & corpus sanguine redundat, tutissimum & efficacissimum præsidium est utique; sed ubi vires ob morbum, vigilias & præposterum calidum regimen calidaque pharmaca, exhaustæ sunt, rejicienda largior subtractio, quippe quæ vires longe magis prosternit, ad vincendam morbi cau-

causam tamen necessarias. Recte ob id monet *Syndeham in opp.* phreneticis & maniacis, plus interdum succurrendum esse analepticis, quam sanguinis missione. Quod si tamen sanguis in cerebri vasis subsistens ventilationem poscit, satius est, ut eidem proxime per nares procuretur exitus, eo quod ex anatomicis notum est, quod internæ carotidis ramus per os cribriforme, una cum nervo olfactorio ad pituitariam narium tunicam fertur. Hinc ego sæpius cum fructu, ad phrenitidem arcendam, stilo in nares provide, sed alte intruso, stillicidium elicere jussi.

OBSERVATIO IV.

Deliriũ post phrenitidem sanatũ.

Virgo tenera & in iram prona, septendecim annorum, a parciori mensium fluxu febrem incurrit pleuriticam, cui accessit phrenitica. Liberata tamen a mortis periculo liberali narium stillicidio; sed restitit postea mentis alienatio & phantasia corrupta, ut interdum angore ac mœrore afficeretur, interdum furore perciperetur, cum crebris tensivis artuum tractationibus. Ego in consilium vocatus suasi Selteranarum cum lacte potum ad mensem cum balneo aquæ dulcis. Peracta hac cura, pro potu dedi decoctum hordei amygdalatum, cum nitro & saccharo conditum, quod largiter bibit. His non modo mens ad constantiam & sanitatem, sed & mensium fluxus in ordinem redactus, ac intra semestre spatium perfectæ reddita est sanitati.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam spectatę virtutis in cerebri & nervorum gravibus affectibus, tam convulsivis, quam cum insania junctis, sit diluentium & humectantium usus. His enim humores fluxiles redduntur, obstructiones expediuntur, acres succi diluuntur ac temperantur, spasmo crispatæ fibrę remittuntur & insigne imbecillis partibus adjicitur robur. Quo nomine, ego quidem, inprimis celebro balneum aquæ dulcis & lac, si obtinendum, optime asininum, cum aquis mineralibus temperatioribus, alcalino sale fœtis, quales sunt maxime Selteranæ.

OBSERVATIO V.

Phrenitis extra in chronicam insaniam mutata, curata.

Adolescens quindecim annorum, litterarum studia intemperantius tractans, iracundus & cum sodalibus inter perpetua jurgia versans, aliquanto diutius a parente verberibus fuerat exceptus & paullo post cibum ceperat. Ex eo male habuit, parum appetiit, minus dormivit, somno insomniis terrificis interturbato, donec post septimum diem in phreneticam pathemata erumperent febrem, cum motibus artuum convulsivis, qui per intervalla gravius afflixerunt. In paroxysmo vehementissime vociferabat, maledicta in omnes eructabat, cædebat & discerpebat obvia. Licet etiam somnum ad aliquot horas caperet, ut videbatur placidum, delirium tamen manebat idem. Comparuerunt postea nonnullę pustulæ rubicundę in dorso ac pectore, urinę secesserunt tenues sine sedimento, & pulsus durus semper fuit, celer & inæqualis. In hoc tam gravi morbo, æger præter ptisanam, cum lacte, sirupo rosarum & nitro, bibit nihil, sed largiter, tam salubri effectu, ut gravia symptomata cum febre discederent. Non tamen perfectæ mentis morbus sublatus, sed incessit animum odium erga propinquos & præpositos, levi ex causa vehementissime excanduit, ut tremeret, factus fuit insolens, & domesticos cibos plane respuit. Hinc datum consilium, ut Schvvalbacenses aquas biberet, per mensem, & postea per quatuordecim dies balneo uteretur, ex aquis Schlangenbadensibus, quod etiam tam feliciter cessit, ut sanus, & corpore, & animo, domum rediret. Ut autem integritas hæc servaretur, suasu Medici abstinuit

fuit postea a cerevisia gravi lupulata, ac ptisanam ex hordeo cum radice scorzoneræ loco ordinarii potus bibit, mane etiam usus infuso theiformi cum lacte, cui subinde nitrum inditum.

Epicrisis.

Quam noxia post cibum sit ira, ex his uberius patet. Ac uti verum omnino est tritum: ira furor brevis, sic etiam in dispositis ira in febrem facile degenerare potest furibundam. Patet dein quam utilis sit humectantium, & diluentium potus, ut recte adhibitus, curationis punctum absolvat fere omne. Porro notandum, ad abigendam insaniam, multum conferre itinera, ob loci, aeris, & personarum invisarum mutationem, corporisque motum. Multum vero etiam præstat, recte jam notante *Hippocrate*, ætatis mutatio, ut sponte sæpe, post vigesimum primum ætatis annum, ejusmodi capitis morbi discedant.

CAPUT VI.

De Febribus Pneumonicis. Sive *Pleuritide & Peripneumonia.*

Theses Pathologicæ.

§. I.

Descriptio pneumonicæ febris. PNeumonica febris est acuta inflammatoria, orta a stasi sanguinis intra sanguifera vascula pulmonum, vel etiam venæ azygos ramulos in pleura, juncta cum acuta & pungitivo dolore lateris, spirandi difficultate, æstu immodico, pulsu duro & frequenti, tussi sicca, vel etiam humida, quandoque cruenta, periculi numquam expers.

§. II.

Different. ratione loci inflammati. Nulla febris inflammatoria est, quæ omnis ætatis, sexus & temperamenti hominibus, in frigidis, æque ac calidis, & temperatis regionibus degentibus, adeo infesta est, & quæ etiam simul plures ob aeris inæqualitatem & intemperiem epidemice corripit, quamque in thorace fit, sive in ipsis pulmonibus, sive in musculis intercostalibus, tam internis, quam externis, pleura nervosa interius cinctis. Prout autem inflammatio in thorace partibus insidet diversis, varia non modo accipit nomina, sed & symptomatibus, eventu & curandi ratione, plurimum differt. Veteres quidem, accurata anatomica partium cognitione destituti, subjectum pleuritidis & peripneumoniæ esse putarunt pleuram, & ob id omnem fere thoracis inflammationem dixerunt pleuritidem. *Hippocrates* tamen distinctionem jam fecit inter pleuritidem & peripneumoniam. Quo forsan omnes fere prisci & medii ævi, quin superiori adhuc seculo Medici, inducti, ut in peripneumonia pulmones, in pleuritide autem vera hos plane, sed tantum pleuram cum musculis quos succingit affici, asseruerint. Falsum autem esse hoc assertum & pleuriticum malum omnino etiam in pulmonibus consistere, pluribus & momentosis rationibus docui *in dissertatione de pleuritide & peripneumonia*. Validissimum enim est argumentum ex sectione pleuriticorum, quam *Petrus Servius* teste *VVelschio Dec. I. curat. IV.* Romæ in nosodochio ad S. Spiritum, vel in trecentis instituit, & semper lobum pulmonis infectum materiaque repletum conspexit, pleura aut nihil omnino ad sensum vitiata, aut leviter tantum quodammodo inquinata. Hinc, mea quidem sententia, ita sedes diversa inflammationis in thorace determinanda, ut si externas tantummodo partes occupet; emergat pleuritis spuria, si membranosæ pulmonalis substantiæ superficiem, instar erysipelatis prehendat, pleuritis fit vera, & ubi altius in ipsam pulmonum substantiam descendat, gravior fit atque profundior, peripneumoniam excludat.

§. III.

Hæ igitur inter se diffidentes in-

Signa pleuritidis spuriæ. flammationum in thorace species probe sunt discernendæ a Medico, per notas quasdam essentiales & characteristicas, jam singillatim commemorandas. In pleuritide quippe spuria dolor est valde acutus & pungitivus lateris, qui etiam tactu augetur, decubitus in latere affecto difficilis, tussis sicca, sine ejectione materiæ pituitosæ, vel cruentæ, dolorem tamen, si valida est, exacerbans. Juncta etiam simul est febris, cum pulsu subduro, depresso & frequente. Causam deinceps ipsi præbet, non tam sanguinis, quam potius seri acris stasis, in finibus arteriolarum & venularum azygæ connexarum, nec non tubulorum lymphaticorum, in pleura, vel etiam periostio costarum, ubi sensus adhuc est acutior. Hinc nihil aliud, quam rheumatismi species, & ob id familiaris illis, qui catarrhis, doloribus rheumaticis, arthriticis obnoxii sunt, vel hemicrania subinde vexantur, præsertim si ex aere nimis calido in frigidum, vel contra tempore potissimum vespertino, concedunt. Neque ea propter sanguinis missionem poscit, nisi eminens admodum urgeat plethora, sed sola diaphoresi & auctiori perspirationis successu, mox & facile iterum, circa septimum plerumq; diem, solvitur ac periculi expers est.

§. IV.

Pleuritidis veræ. Pleuritis vera inflammatio est sanguinea, a stasi sanguinis in vasculis vasorum bronchialium, quæ superiori seculo detexit *Ruyschius*, & quæ tantummodo nutritioni membranarum, vesicularum, & vasorum, pulmonum compagem constituentium, serviunt. Atque adeo principaliter ipsi pulmones sunt affecti, sed quoad partem tantum externam superficialem. Et hinc major quam in spuria spirandi angustia, sputum cruentum & quod expectoratione morbus solvatur. Febris etiam juncta utplurimum, sed magis acuta ac in spuria, adsunt quoque dolores, sed non tam acerbi, nec tactu exacerbandi, in latere affecto. Trahitur enim simul in consensum pleura thoracem investiens, tum quod exterior pulmonalis membrana pleuræ soboles, tum etiam quod in plurimis hominum pulmones in alterutro minimum latere pleuræ annati atque concreti sint.

§. V.

In peripneumonia dolor est magis tensivus, obtusus, pressorius, quam acutus & ad dorsum usq; & scapulas propagatur. Sed major spiritus difficultas, anxietas, & ægra expectoratio, qua sputũ varii coloris ex imo ducitur. Nam in hac vasa pulmonum ipsa, quę sanguinis cursum ex uno cordis ventriculo in alterum absolvunt, affecta & sanguine crasso, in solidescentẽ naturam abeunte, farcta sunt atq; obstructa. Quare majori stipatur periculo & facile quos corripit necat, pręsertim si senes & tempestiva sanguinis omittitur ventilatio. *Et peripneumoniæ.*

§. VI.

Interim licet Veteres minus exacte distinxerint thoracis inflammationes; quia tamen frequentissimus fuit morbus ubi vixerunt prisci illi medicinæ principes, *Trallianus*, *Aretæus*, *Cælius Aurelianus* & reliqui, ex ipsis morbi symptomatum historia accuratior peti potest, quam forsan ex recentioribus. Mihi præ reliquis placuit *Aretæus* descriptio, quam *l.* 1. *c.* 10. de pleuritico morbo consignavit: *comitatur*, ait, *illum dolor acutus, ad jugula ascendens ignis acer. Quibusdam vero & in terga, & in scapulas dolor protenditur. Sequitur etiam difficilis spiritus, vigilia, ciborum fastidium, malarum rubor, tussis arida, sputa ægre exeuntia, pituitosa, aut abunde cruenta, aut subflava. Pejus est si cruentum sputum non adsit, si delirant, vel comate occupantur.* Scribit porro, ęgros intra septimum, vel decimum quartum diem convalescere, aut perire, pro symptomatum vehementia. Vel si ad vigesimum diẽ malum extendatur, fieri empyicos. Addit etiam, quod hiems maxime ferax sit, secundo autumnus, ver minus, nisi interdum perfrigidum sit, æstas vero *Morbi historia ex Aretæo.*

ro

ro minime. Item quod inter ætates senes maxime huic malo obnoxii sint, pueri minime, vel minus eo periclitentur, quia puerilia corpora rara sint, humida & fluxu, multaque in iis difflatio & exhalatio.

§. VII.

Ad proximam causam cōcurrunt plures. Quum autem gravia omnia quæ febrem pneumonicam comitantur pathemata, unice fundamentum suum habeant in inflammatione pulmonalis substantiæ; in procinctu est judicare: quod omnia, quę libero sanguinis progressui per minima pulmonum vascula, vel canalium a copia crassæ materiæ obstructione, vel eorum valida spastica, a materia tenui, acri, constrictione, obicem ponunt, ad ingenerandam inflammatoriam hanc febrem sint aptissima, præsertim quando plures simul causæ, quæ dicuntur antecedentes, procatarcticę & remotæ, in unum hunc effectum conspirant. Igitur ii, qui ex victu crasso, impuro, potu, spirituoso, humidi & motus defectu, sanguinem in venis alunt, & copiosum, & spissum, qui recte *Sydenhamo* κατ' ἐξοχὴν dicitur pleuriticus, quam facile, conspirantibus aliis procatarcticis causis, morbum hunc nanciscuntur, tum maxime, quando corpus per intensiorem exercitationem, operosum laborem, balnea item calida, nec non spirituosorum potum, vehementius exæstuatur & postea frigidæ septentrionali aurę incautius committitur, aut, quod pejus adhuc, subito potus ingurgitatur perfrigeratus. Promta etiam eandem ob causam hujus passionis genesis in sanguineis, & plethoricis, omissa tempestiva sanguinis missione. Idem evenit feminis, quibus menses, vel inordinate, vel justo parcius fluunt, vel etiam ob ætatis rationem plane emanent, nec non viris quibus hæmorrhoidum fluxus non rite obtingit, aut plane suppressus est.

Crassus & copiosus sanguis

§. VIII.

Spastica majorū stricturæ Deinceps non semel, sed sæpius observavi tormina, spasmos, & colicos, nec non hypochondriacos in abdomine & intestinis dolores, cum alvi vehementiori constrictione, sequutam fuisse inflammationem pulmonum, maxime in plethorico-cacochymicis. Nam horum ea est natura atque facultas, ut comprimendo vascula, præsertim venosa, liberum sanguinis iter impediant ejusdemque motum inæqualem, & majorem præter naturam appulsum ad alias, inprimis superiores partes, efficiant. Quo postea nimio appulsu fit, ut sanguis non modo urgeatur ad tubulos, qui ob minorem diametrum sanguinem ordinario nec vehunt, nec capiunt, sed & in hisce vasorum angustiis inpactus hærens ęquabilem & inoffensum progressum intercipiat & omnes functiones quæ fiant secundum naturam perturbet. Et quia corpora hęmorrhagiis admodum obnoxia, plerumq; sanguineæ sunt complexionis & spasticis in imo ventre stricturis patent; hinc fit, ut juvenes qui largas narium hęmorrhagias, sputum cruentum & hęmorrhoides præmaturas experiuntur, perquam facile, accedentibus occasionalibus causis, in pleuriticas & peripneumonicas febres, incidant. Porro frequenti observatione constat & illud, quod a scabie retropulsa, a præpostere cohibito simplici, vel dysenterico alvi fluxu, a consolidatis antiquis ulceribus, a critico consueto pedum, vel totius corporis sudore suppresso, vel purpura chronica ob frigus externum retrocedente, pectoris obortæ fuerint inflammationes. Illa enim materia acris causticæ indolis, recrementitia, nervosis pulmonum & thoracis & tunicis impacta, ob spasticas quas suscitat stricturas sanguinis progressui obicem ponit eundemque in æqualitate turbat. Neque etiam rarum est, post variolas & morbillos, pręsertim male tractatos, gigni in thorace inflammationem, quum hi morbi nunquam non pulmonibus infesti esse, ac in iisdem labem & imbecillitatem relinquere soleant.

§. IX.

Epidemica est. Præterea quandoque ab extraordinaria, & insueta aeris temporumque constitutione, pleuritides, tam veræ quam spuriæ, populares sunt & epidemicæ. Evenit hoc si hiems diuturna nimis rigida regnavit, item quando longam austrinam aeris temperiem & levem atmosphęram, repente frigida & borealis, valde elastica aura excipit. Quod postremum quum inprimis vere & autumno contingere soleat, hinc tum febres tam catarrhales, & malignę & benignę, quam pleuriticę, circumire solent. Post asperam etiam hiemem notavimus grassantes pleuritides crudas, in quibus vix nono & decimo die sputum apparet. *Hippocrates morb. lib.* 2. vocat siccas & in ipsis ægri primis diebus admodum anguntur, viresque dolore & inani tussi admodum concidunt, ut procedente sputo, expectorationi vix sufficiant & ægri difficulter convalescant. Endemię etiam dantur peripneumoniæ. *Et endemia.* Notum quippe est frequentem admodum esse peripneumoniæ morbum & plures interficere, in VVestphalia, Pomerania, Svecia, Dania & Russia. Id quod vero tam propter solemnem his in regionibus victum durum & crassum, quam propter aerem frigidiorem & asperiorem, septentrionalibus locis proprium, accidere arbitror.

§. X.

Crises servat. Ego quidem vix in ulla febre tam accurate observavi crises, quam in pneumonica, pleuritica scilicet & peripneumonica. Nam in juvenibus & qui paulo vegetiori naturę circa quartum plerumque diem sputum prodit cruentum & septimo die morbus sponte sua per sudorem largum solvitur. In phlegmaticis & segnioribus, nec non ubi vitium pulmonibus insidet altius, undecimo, vel etiam decimo quarto die, morbi fit solutio, partim screatu, partim sudore, pulsu facto molliori, accedente somno placido & virium incremento. In imperfecta autem crisi criticis diebus etiam apparet sudor, sed non sufficiens, ideoque nec ægrum levat, nec morbum solvit. Et ubi symptomata durant ad 21. diem, metus est abscessus in pectore periculosi. Bonum igitur indicium, quando expectoratio ex imo pulmonum succedit bene, evehens materiam viscidam, quarto die cruentam, dein flavedine tinctam, interdum etiam purulentam. Ex quo expeditior screatus, eo major sanitatis spes; quo impeditior, eo minor. Laborandum modo, quando morbus expectoratione materiæ copiosæ virulentę terminatur, ne in fine phthisis, vel hectica accedat. Nunquam autem tuta crebra alvi fluxio, suspecta etiam urina sine sedimento & minus quoque fausti omnis sudor largus, extra dies criticos, quando tamen undecimo, vel duodecimo die alvi dejectio non nimis copiosa accidit, non adeo pertimescenda, sed purulenta materia, quandoque simul ejicitur. Quando etiam circa diem quartum naturę beneficio narium prodit stillicidium, id non sine notabili contingit euphoria.

§. XI.

Nulla ex inflammationibus tam facile recidivat, ac febris pneumonica, præsertim quę paullo profundior fuit cum quodam abscessu. *Recidivæ frequentes.* Mihi nota sunt exempla, ubi quædam vix convalescentes, inordinata dięta, potu inprimis copioso vini meracioris, in eundem morbum, elapso vix mense relapsi, lethali plerumque eventu. Quin novi inflammationem hanc, bis, ter, quater & pluries anno, eodem in loco, ubi primum constiterat, recruduisse. Ut adeo, qui semel hoc affectu tentati, ejusdem repetitum insultum exacta vitæ victusque ratione, semper opus habeant arcere cum cura.

§. XII.

Qui autem inflammatione pulmonum moriuntur, suffocatione pereunt, *Mortis causa.* quia materiam in vesiculis aereis & ductibus bronchialibus hærentem tussi amplius ejicere nequeunt. In se-

ctione pulmones inveniuntur inflati, duri, instar hepatis, & ob vasa sanguine crasso tenaci farcta, aquæ injecti fundum petunt. Vidi etiam pulmones abscessibus parvis & tuberculis duris obsessos, cum inflammata & sphacelata pleura, pulmonum substantiæ adhærente. Neq; minus nota mihi sunt exempla, ubi polyposæ concretiones in vena pulmonali, item arteria magna repertæ, obicem posuerunt liberiori sanguinis per pulmones cursui, & inflammationem, ob sanguinem copiosius, quam debebat eo delatum, induxerunt.

Curatio.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quia igitur sanguinis subsistens & æqualem circulum intercipiens unica proxima hujus morbi causa, palmarium utique in sanando momentum, ut is expediatur iterum atque discutiatur. Ad quod perficiendum, hæ subordinatę faciunt indicationes: 1.) quando ulterior sanguinis stasis atque stagnatio impeditur; 2.) quando lentor in sanguine pleuriticorum obvius diluitur, & colliquatur; 3.) quando pars affecta, per spasmum, dolorem & copiosum affluxum rigida mollitur & laxatur, quo impactus cruor ab appulso sanguine arterioso eluatur ac in motum rursus cieatur; 4.) quando excretio materiæ viscidę, sanguinolentę ac purulentę, in bronchiis pulmonum hęrentis, per screatum facilitatur simulque abscessus & empyematis generatio pręscinditur.

§. II.

Sanguis mittendus. Ad pręcavendum inflammationis incrementum, nihil utilius est sanguinis missione, quæ quo citius administratur, eo plus auxilii præstat. Secetur vero vena in brachio, & quidem illius lateris quod affectum. Mittatur etiam liberalius, si plethora eminens & cum impetu exsilit sanguis. Quin ubi serum admodum tenax & gluttinosum emisso sanguini innatat, & respiratio post sectionem, adhuc valde difficilis urget, confidenter iterato subtractio administranda, pręsertim si paullo profundioris staseos inflammatoriæ suspicio.

§. III.

Diluentia prosunt & discutientia. Ex internis quam maxime proficua, quæ sanguinem, serum ac humores tenues reddunt ac fluxiles, crassos vero ac spissos colliquant blandamque simul movent diaphoresin. Quod ut obtineatur, conducunt hæc. Infusum theiforme, ex herbæ veronicę, chęrefolii, salvię ana manipulis duobus, radicis liquiritiæ uncia, seminis fœniculi drachmis tribus, de quo frequentius patellę quatuor vel quinque sorbillandæ. Dein mixtura discutiens & diaphoretica, hunc in modum: recipe aquæ cardui benedicti, scabiosæ, florum sambuci, acaciæ ana uncias duas; theriacalis unciam semis, aceti destillati unciam, lapidum cancrorum drachmam; antimonii diaphoretici scrupul. duos, sirupi papaveris, rheados, vel sirupi croci; ex sacchari dissoluti uncia & extracti croci granis octo parandi, drachmas duas. De qua duo vel tria cochlearia, bihorio quovis alternatim danda cum pulvere hoc: recipe antimonii diaphoretici, sive cerussę antimonii, lapidum cancrorum, mandibularum lucii piscis, dentis hippopotami, solutionis oculorum cancri ana drach. nitri puri drachmas duas; cinnabaris scrup. M. f. pulvis ad drachmæ dimidiæ pondus pro dosi exhibendus. Quando etiam natura paullo segnior & pleuritis epidemia mali moris, pulveri huic adjicienda camphora, quæ potenter resistit inflammationibus & ne latius serpant impedit. Tenendum tamen, dimidium granum pro dosi sufficere & desuper bibendam esse emulsionem ex seminibus quatuor frigidis majoribus, cardui Mariæ & nucleis pinearum, cum decocto hordei & cornu cervi paratam.

§. IV.

Spasmus laxandus & spumum se- Dolores acutos mulcet & rigidas fibras optime remittit, vesica calida do-

ruendandum. dolenti parti tantum non perpetuo admota, plena decocto emollientium specierum, uti florum sambuci, meliloti, verbasci, chamomillæ, malvæ, liliorum alborum, seminum quatuor carminativorum, croci, ex lacte. Recte enim jam *Aretæus lib.* 1. in curatione pleuritidis præcipit, ut lateri dolenti applicetur vesica calente oleo repleta, modo fotus levis sit, ne pondere dolorem efficiat. Et certe hoc topico mirifice levantur dolores, respiratio facilitatur simulque materia ad expectorationem præparatur. Ipsam tandem expectorationem egregie promovet linctus: ex olei amygdalarum dulcium uncia dimidia, spermatis ceti drachmis duabus, croci granis decem, sirupi violarum, sacchari canthi ana uncia una cum dimidia. De quo crebrius quicquam deglutiendum, vel cum decocto avenæ excorticatæ, aut sero lactis dulci assumendum.

Cautelæ, & Observationes Clinicæ.

§. I.

Cautelæ circa venæsectionem. Potissimum curationis momentum situm est in sanguinis missione, de qua perite *Aretæus lib.*2. *pag.* 180 monet: *nullæ moræ atque dilationis in pleuriticis, quin protinus valenti remedio succurramus, datur occasio, quo primo præcipue die vena secanda est cubiti, & quum mediocriter effluxerit, recreandus homo, interjecto temporis spatio, iterum detrahi potest, si bene habeat, sin minus, postridie.* Hæc quippe non tantum in juvenili ætate utilissima, sed & senili, quia hæc plus sanguine abundat, quam alia, magisque crassum ac tenacem in venis alit, qui inflammationes facit profundiores ægre discutiendas, eaque propter hac in ætate etiam, si vires patiuntur, venæsectio potest repeti. Imprimis curandum, ut pro viribus & quantitate sanguinis, nec nimium, nec parcius extrahatur. Quod si enim justo plus emittitur, non modo expectoratio inhibetur, sed & stasis sanguinis dissolvenda obfirmatur magis, vel plane in sphacelum transit. Si autem minus quam par est evocatur, parum juvat, sanguis nacto spatio impetuosius affluit & stagnatio cum inflammatione increscit.

§. II.

Deinceps curandum quam maxime in his pneumonicis febribus, ut alvus aperta & intestina a spasmis libera maneant. Suadet id jam *Trallianus l. c.* nec non *Hippocrates lib.* 3. *de morb.* §. 17. *alvum*, inquiens, *in primis quatuor aut quinque diebus subducere oportet, & hoc paullo amplius, quo & febres obtusiores sint & dolores leviores.* Non quidem commendamus hunc in finem clysteres emollientes & paregoricos, domesticos, cum oleo amygdalarum dulcium, quibus & alvus reseratur & strictura intestinorum spastica laxatur. Recte etiam *Aretæus l. c.* præcipit: *medelam inferioribus partibus adhibendam negligere non oportet, viris quidem in anum, oleum rutacium, mulieribus in uterum, infundendum est.* Quod experimentum etiam locum habere potest, si intestina crassa spasmis constricta, vel spasmodica uterina passio mulieres detinet. *Alvi vacuationem.*

§. III.

Potum. *Trallianus lib. VI. pag.* 269. majorem in modum in ejusmodi inflammatoriis affectibus commendat, & quidem merito, potus aquoso mulsos. Commendat quoque & laudat cremorem ptisanæ, bene decoctum, largiter sumtum, cum amygdalis incoctum, *neque desinas*, ait, *tepidam adhibere, dum cibus & aliæ potiones exhibentur*, & addit, *nullum aliud auxilium pleuriticis ita accommodatum invenies, etiamsi febris adfuerit vehemens.* Ptisanam suam semper etiam laudat *Hippocrates*. Et certe humida tepide sumta, omnibus præferenda esse, expertus scribo. Ad humores vero diluendos, nil utilius decocto avenaceo,

naceo, vel hordeaceo, addita decenti quantitate mellis Prussici, nec non sero lactis dulci. Et quo plus humidi, præsertim si corpus valde sudat, assumitur, eo salubrius est.

§. IV.

Regimen & valida evacuantia. Uti in omni febre inflammatoria, sic maxime pneumonica, abstinendum a regimine nimis calido, quod lectum & conclave, potu etiam nimis calido. Cavendum vero etiam vicissim a refrigeratione & potu frigido. In medicatione exulent omnia fortiter urinam, sudorem, nec non alvum moventia, ne lymphatici tenues humores, quorum beneficio stasis dissolvenda, aliorsum trahantur. Nam de alvina excretione perite jam monet *Hippocrates lib. III. de morb. multus humor si infra secedit a quinta die mortem inducit. Etenim supernæ partes resecantur & sputi purgatio sursum non prodit. Oportet igitur & infernam alvum neque valde suppressam esse, ut ne febres sint acutæ, neque valde egerere, quo saliva sursum educi queat & æger viribus valeat.* Quando tamen alvus bis, vel etiam quater sua sponte fertur, minime id est prohibendum.

§. V.

Anodyna. Ad dolores acutos sopiendos commendantur plerumque anodyna & opiata. Sed cavendum ab iis est, præsertim in senili ætate, ubi humorum spissitudo & inflammatio profundior. *Fugito*, serio monet *Trallianus l. c. diacodium & philonium. Nam maxima pericula inducunt, cum humores educti contumaces reddunt & vires prosternunt redduntque emortuas.* Ubi vero impensior dolorum atrocia in ætate juvenili, ultra papaveracea, emulsionem nempe cum semine papaveris ejusdemque sirupo, vel diascordium *Fracastorii*, non facile ascendendum, ita tamen, ut semper ipsis admisceantur nitrosa & diaphoretica. Externe autem ad mulcendos dolores ipsamque discussionem secundandam, præter superius commendata, utilis est fotus cum pinguedine caponis calefacta, in cujus uncia, dimidia camphoræ drachma soluta.

§. VI.

Expectorantia. Expectorantia & dulcia non nimis cito propinari debent, primis scilicet diebus, sed tunc demum, quando materia cocta, viscida, mobilis est & ad excretionem apta; alias major ad pulmones proritatur affluxus. Nonnulli etiam sperma ceti in copia assumtum ad sanguinem dissolvendum commendant. Ego vero, ob nauseam quam parit, plus illud nocuisse, quam profuisse, observavi. Neque etiam hoc tanta dissolutoria facultate pollet, quam acetum cum cancrorum lapidibus.

§. VII.

Morbo declinante tenenda. Quando die critico, uti sæpius, nisi turbas faciat Medicus, incidit, inflammatio per copiosum sudorem solvitur, quem liberior respiratio, corporis quies & virium incrementum subsequitur, diaphoreticis & diluentibus aliquandiu adhuc insistendum, sed non tam crebro. Exacta quoque victus habenda ratio, ne plus, quam par est & ventriculus debilis subigere potest, assumatur. Quo morbi reliquiæ penitus consumantur & recidiva arceatur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Peripneumonia commissa V. S. lethalis. Juvenis accedens ad annum vigesimum sextum, sanguineo-cholericus, habitus corporis strictioris, ante duos annos singulis fere mensibus sibi applicari curavit cucurbitulas cum scarificatione, postea simul & semel per annum id intermisit. Aliquamdiu nullo notabili incommodo circa pectus fuit affectus, sed Februario mense, hieme tepida, corripitur primum horrore & rigore, corporisque lassitudine, quibus mox accessit dolor in pectore, spirandi angustia, cum prostratione appetitus, virium, calore præ-

præternaturali, pulsu celeri, duro & inæquali somnoque inquieto. Adhibita remedia varia interna pneumonica, omissa tamen venæsectione, incassum. Adaucta enim in pectore angustia cum metu suffocationis, expectoratio fuit difficillima, febris facta intensior, facies rubicunda, oculi feroces & assidua vigilia circa diem septimum delirii præbuerunt indicium, quod etiam eodem adhuc die accidit, cum ipsa morte. Aperto post mortem thoracis cavo, in conspectum venerunt pulmones mirum inflati, distenti & tactu duri. Repleerunt hi omnem fere cavitatem & firmissime præterea erant adnati diaphragmati, costis & dorsi vertebris, in utroque latere, ut difficillime cultri acie potuerint separari. Exempti apparuerunt admodum duri instar carnis, vesiculæ quasi carnea crassa rubicunda substantia erant infarctæ, & quum discinderentur, pauca quantitas ichoris putridi sanguinei effluxit, præsente pure nullo. Lanci impositi gravitatem quinque ponderum exhibuerunt & aquæ injecti semper ad ima descenderunt. Ipsa in aspera arteria spumosa & tenax materia reperta. Arteria & vena polyposis concretionibus, quæ ex corde & auriculis, quarum columnis & fibris firmiter erant connexæ, exemtæ, plus quam duarum unciarum pondus habuerunt. Cordis ventriculi crasso & nigricante cruore penitus erant conferti, & in pericardio sex minimum cochlearia aquæ, instar carnis loturæ, fluctuarunt.

Epicrisis.

Patet hac ex sectione, in peripneumonia, non semper adesse pus & materiam, sed potius crassam sanguinis substantiam firmissime poris & tubulis pulmonum impingi, & ita tumorem durum, qui omnium symptomatum succedentium causa est, effici. Innotescit deinceps hoc casu, omissam consuetam sanguinis subtractionem, in corpore plethorico sanguineo cholerico, gravissime tali sanguineæ inflammationi ansam præbere posse & occasionem. Porro admodum probabile, polyposam substantiam ex crassiori sanguinis parte concretam & in pulmonalibus vasis hærentem, multum ad generationem hujus affectus contulisse. Testatur enim *Malpighius de polyp.* peripneumoniam sæpenumero induci a polyposis concretionibus in pulmonum vasis hærentibus. Non immerito quidem mirandum, cur, posito hoc sanguinis progressui obice, non perpetua ante peripneumoniç invasionem difficilis fuerit respiratio. Sed vasa, quibus polypi inhærent, ordinario magis ampliantur, ut sanguis nihilominus præterlabi queat. Quamdiu igitur sanguis placide circumagitur, nec quantitate nimis redundat, liber manet ejusdem per hos etiam tubos transitus, nullumque subsequitur incommodum, ut viderim, polypos ad ulnæ usque longitudinem per arteriæ aortæ, item venæ cavæ truncum superiorem & inferiorem fuisse elongatos, sine ullo sanitatis detrimento atque periculo. Verum si sanguinis copia accrescit nimium, tumultuarius violentus in ipso motus exsurgit, præsertim si ab externis constrictis impetuose ad interna urgetur, congestus circa cor & pulmones cruor, maximeque in tubis, quibus inhæret polyposa massa, stagnans & accumulatus, inflammatorios tumores, præsertim in viscere sanguineo, facillime excitare potest. Tum vero quam maxime necessaria sanguinis missio tempestiva, quo sanguini iterum paretur circuitus, quæ nostro in ęgro pessimo consilio omissa.

OBSERVATIO II.

Quum synochæ & catarrhales febres sub finem elapsi anni milites nostros præsidiarios epidemica prorsus ratione infestarent, Januario mense etiam plures, præsertim ex iis, qui contagium vitaturi in circumjectas civitates, sub frigido valde & humido aere *Pleuritis spuria V. S. sanata.*

aere hinc discesserunt, corripuit spuria pleuritis. Ex his triginta commissi sunt curæ Medici, amici & auditoris olim mei, qui febre laborarunt valde gravi, cum acuto dolore lateris alterutrius in thorace, tussi sicca, sed intolerandum dolorem concitante & somni defectu. Omnibus his statim sanguinem mittere jussit in brachio, qui in pluribus cuticula glutinosa obductus comparuit. Potui liberaliter dare præcepit decoctum avenaceum tenue, cui incocta salvia. Temperatum in omnibus injunxit regimen, & præterea nil nisi pulveres, ex nitro, antimonio diaphoretico, lapidibusque cancrorum, admixto nonnunquam aceto vini & aliquot unciis aquę cardui benedicti, dedit. Et exterius lateri dolenti calida tantum lintea admota. Sic morbus solutus fuit largo sudore, septimo, vel etiam undecimo, aut decimo quarto die. Juvenibus nonnullis & quibus non sufficiens sanguinis quantitas subtracta, septimo, vel nono die, nares sanguinem stillarunt cum euphoria, & pulsus per totum morbi decursum magis fuit depressus, quam velox. Quos autem febris longius ad decimum usque quartum diem detinuit, his accidit purpura rubra, quæ vesiculis aquosis albis quasi erat obsita in omni corporis ambitu. Nihil tamen aliud usurpatum, quam pulvis bezoardicus cum nitro, liquor noster anodynus mineralis & decoctum hordei, nec non avenæ excorticatæ, tepide largiter potum. His convaluere omnes, mortuus nullus, excepto unico, qui pleuritide cum petechiali febre fuerat affectus.

Epicrisis.

Facile in pleuritidem spuriam incidit, qui vestibus non satis munitus, in aere frigido & humido, autumno, vel hieme, diu versatur. Nam ego nullum morbum & inflammatoriam febrem, tam promte ab aeris intemperie, inæqualitate & mutatione generali, observavi, quam quæ in thorace consistit. Notavi quoque, æstate valde sicca & calida, si admodum frigidus & septentrionalis ventus subito excipit, non tantum destillationes catarrhosas, sed & rheumatismos & pleuritides cum sputo cruento vehementesque lateris dolores fuisse frequentes. Nam aer quam maxime & proxime, propter continuam inspirationem, afficit pulmonum viscus intus, & exterius quoque thoraci & costis, quæ tenuioribus musculis membranis nerveis & vasculis septæ sunt allabitur, eaque propter quam facile spasticas crispaturas inferre & liberum humorum circuitum sistere potest. Recte autem Medicus spuria hac pleuritide laborantibus omnibus secari jussit venam, ob crassum & copiosum qui hieme gignitur sanguinem, quum alias non semper in spuria, si corpus magis serosum, sanguinis missio sit necessaria. Neque etiam in pleuritide notha externe ita accommoda sunt unguenta & linimenta oleosa, vel etiam humida, eo quod perspirationem, qua stagnans humor discutiendus & difflandus, impediunt. Præstat tantum partem affectam in temperato & æquabili calore, sub levi calefacto lectulo, servare, inprimis quum nec omnis cutis, eodem modo ac in arthritide & erysipelate, ferre possit topica. Demum quoque notandum, purpuram rubram vesicularem non esse confundendam cum alba miliari. Illa enim longe benignioris est naturæ, & a sero non tam putrescente & vappido, sed potius acri scorbutico ortum ducit, & ob id, si modeste & perite a Medico excipitur, non tanti est periculi.

OBSERVATIO III.

Juvenis literarum studiosus, viginti circiter annorum, spongiosus habitu & sanguine plenus, in prima ætate ob id crebrius narium stillicidium expertus, liberatus vix ante aliquot menses a quartana, qua cum per unum & dimidium annum fuerat conflicta- *Pleuritis vera praegnans et corrupta.*

flictatus, Martio mense, post multos in victu errores, potum vini minus boni & corporis refrigerationem, incidit in pleuritidem veram, symptomatibus stipatam consuetis. Datum in principio purgans, quod aliquot sedes movit, non sine subsequente imbecillitate. Secta etiam in cubito vena, qua exiit sanguis valde spissus, niger, obductus materia tenaci glutinosa. Nihilominus tam impensa fuit spirandi angustia, ut propter suffocationis metum, nec supinus, nec in dextro latere cubare posset, sed erectus semper sedere necessum haberet. Pulsus simul erat admodum durus, parvus & celer, vigilia continua, perpetua tussis & sputum quodammodo cruentum, cum exquisito pungitivo dolore rejiciebat. Quinto morbi die vocor ego, & statim lateri dolenti admovere jussi vesicam speciebus emollientibus ex lacte coctis plenam. Interius dedi pulverem hunc: recipe lapidum cancrorum, mandibularum lucii piscis præparatarum, antimonii diaphoretici ana drachmam, solutionis oculorum cancri, nitri puri ana drachmam semis, cinnabaris antimonii grana 15. M.F. pulvis, de quo ternis singulis horis dimidia drachma oblata, interposito potu infusi theiformis. Ter etiam vel quater quotidie porrigere jussi hanc mixturam: recipe aquæ chærefolii, florum sambuci, cardui benedicti ana uncias duas, aceti destillati drachmas sex, lapidum cancrorum drachmam, mandibularum lucii piscis, antimonii diaphoretici, ana drachmam dimidiam, sirupi jujubini drachmas tres. M. Cerevisiæ & frigidum potum interdixi omnem, sed liberaliter præbere jussi infusum herbæ veronicæ, florum sambuci, radicis liquiritiæ, & seminis fœniculi, ex aqua. Septimo die supervenit hæmorrhagia narium, sequutus quoque per universum corpus sudor, & morbus ex voto solutus. Sanus etiam hinc discessit juvenis, sed audivi, eundem postea fere quotannis eodem malo fuisse affectum ac trigesimo ætatis anno phthisi tandem extinctum.

Epicrisis.

Iuvenes sanguinei, qui hæmorrhagiis narium, vel hæmorrhoidum præmaturo fluxui in juventute obnoxii, a thoracis perfrigeratione facile incidunt in pleuritidem sanguineam: In his vero omne præsidium in sanguinis missione tempestiva. Quæ si negligitur, vel non conveniens quantitas emittitur, maxima spirandi ingruit difficultas. Quod ubi accidit, sanguinis e naribus stillicidium sponte obortum egregio est levamini. Quam salutarem crisin etiam in binis pleuriticis gravidis vidi, quæ semel tantum, non vero bis, aut ter, ut in graviditate necessarium, venam sibi pertundi curarant. Deinceps nunquam per totum pleuriticum, & peripneumonicum morbum tuta sunt, quæ alvum ad dejectiones solicitant, sed clysteres mox in morbi principio ejusdemque progressu, in fine autem laxantia pectori amica possunt admitti. Quæ autem ego adhibui auxilia, a me incomparabili cum fructu semper fere sunt usurpata, inprimis quum Medicinam facerem ante quadraginta annos in Westphalia, ubi endemiæ pneumonicæ febres. Inprimis habeo, quod laudem crebriorem & largiorem potum infusi theiformis superius descripti, sive decocti avenacei cum saccharo & nitro conditi. Neque reticendum, me sæpius circa dies criticos pulveribus diaphoretico-nitrosis unum aut alterum camphoræ granum adjunxisse, eodemque effecisse, ut morbus solveretur sudore & subsequeretur expectoratio. Demum nulla inflammatio tam facile & crebro redit, quam pleuritica & peripneumonica, nec non ipsa pleuritis spuria, certis præsertim temporibus. Hæc enim rheumatismi genus, quod ad aeris vitia facile incidit. Et ubi semel vel iterum pars quædam per ipsum morbum debilitata & pristino robore pri-

privata, structura quoque viarum & canaliculorum vitiata, accedentibus aliis causis, æquabilem & naturalem sanguinis motum turbantibus, perquam facile præternaturales humorum stagnationes in minimis vasculis accidere possunt.

OBSERVATIO III.

Peripneumonia ex colica lethalis.

Illustrissimus Consiliarius, robustus & habitior, bene appetens & duro victui a longo tempore assuetus, interdum cum euphoria hæmorrhoidalem fluxum passus, mense Januario, cœlo algidissimo, ex abdominis refrigeratione & esu leguminosorum, colicam incurrit, per diem & noctem graviter affligentem. Quum vero Medicus alvum clausam clystere non molliret, sed potionem carminativam cum calidioribus essentiis propinaret, tertio die accessit ingens respirationis angustia, cum febre, inquietudine & tensivo ac pungente dolore, a pectore ad dorsum usque excurrente. Secabatur igitur vena in brachio, ac non ita multo post decoctum mannatum cum aliquot tartari emetici granis porrigebatur. Inde quidem & intestina & stomachus depleta largiter, sed anxietas & spirandi difficultas facta major. Exhibitæ postea mixturæ pectorales resolventes, sexto die iterum vena pertusa & septimo denuo datum infusum mannatum. Omnia autem incassum, ut potius morbus inde ingravesceret. Exterius tum admotæ thoraci species carminativæ & pectorales, cum aqua calcis vivæ in cataplasmatis formam coctæ, pariter frustra. Tandem potandas suasit Medicus Tonnsteinenses acidulas, quas æger avide per biduum frigide ingessit, donec undecimo morbi die, suffocatione & syncope superveniente, periret.

Epicrisis.

Sæpius observavi, ex solo dolore colico præcedente, qui clysteribus & aliis congruis facile solvi potuisset, ortam fuisse peripneumoniam, in robustis & crasso sanguine plenis, præsertim senibus. Ob distenta enim a flatibus intestina, sanguis ad cordis & pulmonum vasa validius urgetur, ibique collectus & densatus, ægerrimam facit spirationem cum pectoris angustia. Nam quod dolor est in partibus nervosis, id anxietas in corde & pulmonum vasis, a sanguine nimium distentis. Frustranea autem fuit evacuatio per superiora & inferiora, quippe quæ subtraxit humidum sanguinis, genuinam morbi medicinam, coarctatione etiam abdominis sub vomitu, magis sursum ad pectus sanguis est coactus & spiratio difficilior reddita. Potus quoque acidularum frigidus in morbi vigore, caruit ratione omni, ac propter frigus, non potuit non noxam inferre gravem. Fuit autem hic morbi artifex, qui singulari methodo febres petechiales curandi, in *Actis Berolinensibus* inclaruit.

OBSERVATIO V.

Empyema ex pleuropneumonia curatum.

Vir sanguineus, facie floridus, corpore obesus & spongiosus, post aliquot dierum epulas, vino & cibis saginatus, noctu & interdiu, Martio mense, Berolino Mindam Westphalorum iter facit. Peracto hoc, post aliquot dies nanciscitur pleuropneumoniam, febre stipatam intensa. Ego vocatus venæsectione repetita & pulveribus antipleuriticis, nitrosis & cinnabarinis, nec non potu infusi theiformis, a periculosis liberavi ipsum symptomatibus. Remansit autem tussis quædam cum lenta febre, virium languore corporisque marcore, respiratione tamen non adeo difficili. Hinc usurpata auxilia varia diætetica & pharmaceutica, sed nihil per octo hebdomades iisdem profectum, & tussis potius cum dolore pectoris gravativo increvit, parum autem rejecit, & vesperi lenta quædam gliscere visa febricula. Tandem ex improviso simul & se-

& semel, intra tres, vel quatuor horas, ultra mensuram materiæ purulentæ cum impetu quasi ex ore rejecta respiratio illico facta liberior & febrilis calor remisit. Duravit postea hæc puris exputitio per mensem, minori tamen copia, ac æger interea bene appetiit atque dormivit, successive etiam per DEI gratiam sanitati redditus, solo lactis cum saccharo rosaceo cocti potu calido, quotidie ad unam cum dimidia mensuram, interposito usu balsami pectoralis, ex floribus sulphuris, oleo amygdalarum dulcium, spermate ceti, terebinthina Veneta, croco & oleo anisi, nec non pulveris pectoralis, ex lapidibus cancrorum, spermate ceti, saccharo, myrrha, radice liquiritiæ in pulverem redactæ & bolo Armenię.

Epicrisis.

Abscessum pleuritidem & peripneumoniam non sufficienter solutam sequi, passim prisci Medici tradiderunt. Confirmat id quoque experientia, & ego id præsertim observavi in sanguineis, spongiosi & obesi habitus hominibus. In nostro autem memorabile, quod rupto abscessu, pus effluens simul & semel per os exturbatum, quod si in thoracis cavum delabitur, hecticam facile inducit lethalem, nisi educatur paracenthesi, de qua notabile exemplum communicavimus, *in dissertatione de perpetuo succi nutritii ex thorace stillicidio*. Persanari tamen posse talem in thorace abscessum & amplam in pulmonibus cavitatem, monstrat hæc historia. Non vero prætereundum, ægrum hunc postea sæpius de dolore quodam acuto in latere affecto fuisse conquestum, post paullo fortiorem corporis motum, equitationem, largum vini potum ac nimium acidorum usum.

OBSERVATIO VI.

Peripneumonia gravis. Judore soluta.

Juvenis generosus, viginti annorum, sanguineo-phlegmaticus, narium hæmorrhagiis & largis & crebris ab ineunte ætate obnoxius & ante biennium gravem acutum pectoris morbum passus, Februario mense, postquam corpus saltando vehementius exagitasset & mox postea in prandio cerevisiam frigidam bibisset & legumina cum salita carne avidius ingessisset, obscurum quendam in scrobiculo cordis sensit dolorem, sed magnam cephalalgiam, cum pulsu celeri, contracto, sub alvo adstricta. Datus vesperi pulvis temperans, noctem autem duxit insomnem & mane spiratio fuit laboriosa, cum pectoris angore & dolore in sinistro latere, paullo supra costas spurias. Hinc mane vena in brachio pertusa, sanguis evocatus niger, cuticulam glutinosam in superficie gerens, data quoque mixtura discutiens atque resolvens passim descripta. Subtracto sanguine, melius primum habere visus & dolor capitis discessit, postero tamen die & dolor lateris & pectoris angor rediit quin magis adhuc increvit, cum virium debilitate, somno inquieto, appetitus prostratione, ut æger spem vitæ abjiceret ipse. Ad dolorem igitur mulcendum imposita vesica decocto ex speciebus emollientibus cum lacte plena, alvus quoque stricta clystere emolliente domestico mollita, flatus multos multaque crassa stercora dimisit, ægro inde aliquod levamen percipiente, inprimis quum subinde ex infuso theiformi sorbillaret, & sputum rejiceret crassum fusci coloris. Septimo autem die iterum pejus habuit, corpus jectigavit, spiritus factus angustior & respiratio accisa, invalescente simul febrili calore & accedente mentis turbatione, inprimis quando oculos claudebat. Interpositi hinc mixturæ pulveres nitrosi cum camphora, quibus pectoris quandam sensit liberationem & tantisper appetente nono die sudavit, sputo semper succedente fusco, jam etiam quadantenus flavo. Post nonum diem accessit levior quidam alvi fluxus, ut quotidie ter vel quater dejiceret, primum

crassa foetida, postea mucosa & uti dicebant, purulenta. Parum tamen levaminis inde sensit, sed debilior potius factus; donec undecimo morbi die, ex improviso subito largissimus, per universum corpus prodiret sudor, & per bihorium manaret, tam salutari eventu, ut æger post illum somno obrueretur alto, expergefactus virium incrementum & respirationem liberiorem perciperet, ac postea, sputo & alvi fluxu cum leni madore per aliquot adhuc dies persistente, sensim cum sanitate in gratiam rediret.

Epicrisis.

Sic juvenem hunc generosum in ædibus meis commorantem ante annum curavi. Id autem ex casu hoc in practicum usum convertere licet: quod origo peripneumoniaci mali etiam esse possit ex primis viis, si stomachus flatibus & spasmis detinetur, qui sanguinem nimia copia, ad partes superiores, inprimis thoracem, urgent. Tum quidem, si candide æger delictum confitetur, occasio datur cito prescindendi gravem futurum morbum, si commodis evacuantibus, lenioribus emeticis, laxantibus, aut clysteribus, primæ viæ a sordibus depleantur. Et hoc in casu ratione non destituuntur Practici nonnulli, uti *Rulandus* atque *Hartmannus*, qui in principio inflammationis pulmonum dare præcipiunt vomitorium, quod, si hæc causa non subest, alias nocentissimum. Porro hac etiam ex historia apparet, non fidendum esse istis excretionibus, quæ in acutis pulmonum morbis fiunt per alvum. Sed quæ genuinæ & saluberrimæ crises, succedunt per sudorem largum.

CAPUT VII.

De Febre Hepatica, Sive *Hepatitide.*

Theses Pathologicæ.

§. I.

QUo frequentior quam modo exposuimus pulmonum inflammatio; eo rarior hepatis inflammatio vera. Quod & cur hoc fiat, primus ego ante aliquot annis multis & validis rationibus adstruxi peculiari *dissertatione, de hepatis inflammatione vera rarissima, spuria frequentissima.* Potiora huc redeunt. Inflammatoriæ febres accidunt quam maxime nervosis & sensu acuto præditis partibus, in quibus ille in incongruis tubulis subsistens sanguis, dolorem movet ac spasmum, qui postea universum nervosarum partium systema in consensum pertrahit, exagitat, sicque febrem accendit. Sanguinea autem minus exquisiti sensus viscera, non tam ægre ferunt sanguinis stagnationem, sed cedunt impetuosius affluenti, nec dolor supervenit, nec spasmus, atque adeo neque etiam febris. Quia igitur hæc inter eminet inprimis hepar, quod ex paucis arteriis, sed maximam partem venis, portæ & hepaticæ propaginibus, coagmentatur, & propter tunicarum nervosarum absentiam, in magnam molem potest expandi sine acuto dolore; hinc in ipsius substantiam minus cadit inflammatio. *Hepatitis vera rarissima.*

§. II.

Illa autem hepatis inflammatio, quam Veteres fuse describunt, merito externa tantum, superficialis, quasi erysipelacea & spuria hepatitis, non secus ac pleuritis spuria, censenda, ejusdemque sedes non in ipsa interna hepatis substantia, sed potius circa convexam partem, in membranis & ligamentis viscus hoc cingentibus & qui- *Sed frequentissime spuria a Veteribus descripta.*

quibus costis spuriis ac diaphragmatis portioni adhæret, constituenda videtur. Sic enim *Hippocrates de intern. affect.* §. *II* hepaticum describit morbum: *dolor acutus in hepar incidit & sub ultimas costas, & in claviculam, & sub mammam & suffocatio fortis tenet, & aliquando lividam bilem revomit, & rigor ac febris primis diebus debilior habet, & dum attingitur hepar, dolet & color ipsius sublividus est, & cibi, quos prius comedebat æger, suffocant ipsum & ingesti urunt ac torquent ventrem. Huic conducunt, ubi dolorem habuerit, tum alia, tum tepefactoria eadem apposita, quæ etiam pleuritidi prosunt. Celsus lib. IV. cap. VII.* hæc acuti jecinoris morbi signa esse perhibet: *dextra parte sub præcordiis dolor vehemens est, idemque ad latus dextrum & ad jugulum humerumque partis ejusdem pervenit; nonnunquam manus quoque dextra torpet, horror validus est, bilis evomitur, interdum singultus prope strangulat.* Jam quicumque hæc pathemata curatius expendet, facile perspiciet, illum ab *Hippocrate* delineatum morbum, non tam in ipso hepate consistere, sed potius ad magnam & paullo profundiorem erysipelaceam inflammationem partium externarum, thoracem & hepar investientium, esse referendum, eo quod non modo ultimas costas prehendit, sed & ad humerum, mammam & claviculam sese extendit ac dolor tactu augetur. Cum rigore quoque, febre & vomitu invadit, quæ symptomata inflammatione partium nervosarum solennia. Dolor porro externis mollientibus & fibras laxantibus remittit. Ac respiratio ad suffocationem usque difficilis, a spasmo pleuræ & perritonæi, quæ membranæ diaphragma superne & inferne investiunt, idque in consensum trahunt, haud immerito derivanda. Qui autem a *Celso* describitur morbus, non etiam in ipso hepatis, viscere, sed in externis ipsi adhærentibus membranoso-nervosis partibus consistere videtur, quæ dolore & spasmo affectæ, nervos diaphragmatis intercostales & qui ad ventriculum excurrunt, per consensum simili afficiunt. Hinc recte monet *Trallianus lib. 8. cap 1. considerari oportet, num inflammatio ipsi jecori proprie acciderit, an tunicis ipsius & musculis extrinsecus ambientibus.* Quin *Avenzoar lib. I. theiz. tr 13. cap. 4.* disertis verbis scribit: *aliquando in panniculo hepatis fit extensio, unde sequitur dolor fortissimus, quasi intolerabilis, & apparet patienti, quod hepar sit, quod doleat.*

§. III.

Licet hepar quandoque corruptione afficiatur.

In corruptionem quidem sphacelosam, ingrato foetore & nigrore cognoscendam, nec non purulentam & apostematicam interdum abire hepar, testatum faciunt observata in dissectione cadaverum, notata passim a *Foresto lib. 19. de hep. affect. observ. 10. Coitero in obs. anatomico chirurg. M. N. C. Dec. 2. obs. 2. Capivaccio lib. 3. cap. 23. Bartholino Cent. 4. hist. 28. M. N. C. Cent. 3. & 4. obs. 144. Dec. 2. Ann. 9.* Sed tenendum omnino, non omnem sphacelationem supponere inflammationem. Nam illa etiam commode fieri potest a quiete & stasi sanguinis in ramis majoribus, & nullas omnino partes in corpore citius & frequentius sphacelo affici aut apostemate, quam pulmones, hepar, lienem, uterum & omentum, observavi. Eadem quoque corruptio ex facili in hæc viscera transire potest, si contigua pars primum eadem fuit infecta, haud secus ac videmus in externis artuum exiguo loco ortam sphacelationem, subito latius serpere & vicinam carnem, quin integrum amplum membrum, manum & pedem, corripere atque corrumpere.

§. IV.

Hepatitis symptomata & caussæ.

Est igitur inflammatorius ille affectus, qui partes externas hepati contiguas & confines frequentius invadit, & utplurimum cum horrore, frigore, interdum etiam vomitu & febre incipit,

pit, ac dein dolore, insomniis, spirandi difficultate, inquietudine & alvi adstrictione stipatur, ac vulgo pro hepatis inflammatione haberi solet, nihil aliud, quam species febris rheumaticæ, sive rectius erysipelaceæ, quæ fit non tam a decubitu & stasi sanguinis, quam potius seri viscidi acrioris, membranas & fibrillas nerveas lancinantis. Propterea eidem quam maxime obnoxii sunt, qui arthriticis & rheumaticis passionibus alias patent, qui potibus spirituosis ac iræ indulgent, quibus suetæ sanguinis evacuationes suppressæ, qui in aere frigido diu versantur, aut plane corpus æstuans eidem incautius committunt, nec non qui diarrhœam potu largiori spiritus vini cohibuerunt. Quod vero dextrum thoracis latus rheumaticis doloribus longe frequentius afficiatur ac sinistrum, hanc inprimis ob causam fieri arbitror, quia hepar magnum & ponderosum viscus ibi diaphragmati costisque spuriis connexum, quod sub vehementiori corporis motu & respiratione citatiori, has partes jugi tensione debiliores reddit, eoque facit, ut humores ibi discurrentes facilius subsistant & etiam in tubulos incongruos urgeantur. Atque hæc etiam subest ratio, quod per lapsum, ictum, aut emplastrum calidius admotum, nec non cucurbitulas, longe facilius dolores, inflammationes inducuntur in dextro latere, quam in sinistro & alibi.

§. V.

Pleuritidi sæpe complicatur. Perquam autem notatu digna est observatio practica, quod interdum casus in praxi occurrant, ubi partes membranaceæ, supra & infra costas spurias, gravi dolore tensivo, cum febre, tussi sicca & angustia spirandi afficiuntur, ob irritatam graviter ab acri rheumatico confluxu, non tantum pleura supra diaphragma, verum etiam peritonæi membranam infra hoc, ut adeo morbus partim pro spuria pleuritide, partim hepatitide haberi possit. Multum enim affinitatis bini hi morbi alunt, dum in utroque dolor sæpe ad jugulum & humerum sese extendit, difficultas quoque spirandi adest & tussis sicca, propter consensum non modo diaphragmatis, cui hepar firmiter annexum est cum pleura & peritonæo, sed & nervorum intercostalium, eo excurrentium. Sunt tamen notæ nonnullæ, quibus ambo hi affectus possunt distingui. *a qua tamen differt.* In pleuritide quippe notha intra veras costas dolor pungitivus & tensivus, cum tussi sicca, febre & doloris sub inspiratione exacerbatione percipitur; in hepatitide autem dolor magis sentitur circa spurias costas, qui sese explicat ad cordis usque scrobiculum, cum febre, præcordiorum anxietate & quandoque vomitu atque singultu. In hepatitide quoque, secus quam in pleuritide, decubitus in sinistro latere semper est difficilis, quia, ut recte notat *Cœlius Aurelianus lib. 3. cap. 4.* pondere suspensi hepatis adducuntur dextræ partes membranosæ scilicet, & propterea fiunt punctiones, ob tractam & tensam membranam cui jecur annexũ est & quæ cum diaphragmate colligatur.

§. VI.

Differentia ab aliis dextri lateris affectionibus. Neque minus hepatitis merito distinguenda a dolore ardenti & fixo circa scrobiculum cordis versus latus dextrum, cum singultu & vomitu sæpe complicato, qui fit a calculo in ductu cystico, aut cholodocho hærente, & propterea aliam causam obtinet & aliam sedem, prognosin etiam aliam requirit & medicationem. Facile etiam hepatitis permutatur cum dolore tensivo hypochondriorum, nec non qui est in musculis abdominis, de quo jam monuit *Forestus lib. 19. sæpe imponit tumor dextri hypochondrii Medico, tanquam sit in jecore affectus, quum tamen sit in musculis abdominis.* Sed dolor ille dextri lateris, in hypochondriacis & hæmorrhoidariis admodum frequens, consistit in flexura coli, sine febre est, discedit citius, sæpe repetit, nec symptomatibus febri inflammatoriæ, sed malo hypochondriaco solennibus, stipatur, aliam habet causam,

sam, medicationem aliam. Et inflammatio musculorum abdominis, præsertim transversorum, qui arctissime alligati sunt peritonæo circa hepatis confinia, sensibus magis est obvia & tumor tactui ac visui sese offert, cutis circumjecta tensa comparet, ut digitis attracta minime sequatur, febris sociata mitior, nec tussis, nec vomitus adest, plerumque etiam fit a violentia externa & contusione, ac nisi mature congruis præsidiis succurratur, confines partes afficit, inflammat, in abscessum, febrem lentam & hecticam transit.

§. VII.

Eventus bonus. Interim hæc frequens hepatitis non adeo terrere debet, nec Medicum, nec ægrotum, eo quod si medicatio recte instituitur, non multum alit periculi & raro jugulat, nisi viscera interna labe sint affecta. Utplurimum enim morbus intra septem, vel undecim dies, finitur largo sudore. Natura quippe ipso febrili motu utitur pro Medicina, cujus beneficio intra certum tempus materia peccans & subsistens attenuatur, resolvitur ac sensim sensimque discutitur. Hinc qui ex inflammationibus convalescunt, hos per febrilem motum rite succedentem evadere, censendum est. Quo sensu merito accipiendus *Hippocratis aphor.* 52. *sect.* 7. *quibuscunque hepar circum circa dolet, iis febris accedens solvit dolorem.* Quando autem spuria hæc hepatis inflammatio, Medici, aut ægroti culpa, non tempestive discutitur, sed diutius persistit, dolor permanet, febris accedit lenta, corpus tabescit, vires cum appetitu prosternuntur, os siccum est, urina tenuis alba, abscessus facti præbent indicium, qui tamen non tam in ipsa interiori hepatis compage, quam potius in externis tunicis, ligamentis, peritonæo, & subjacentibus musculis consistit, gibbam hepatis partem simul afficit, & plerumque funestum facit eventum, testimonio observationum & sectionum anatomico-practicarum.

Medendi methodus.
Cum
Cautelis & Observationibus Clinicis.

§. I.

Quam pleuritis & hepatitis multum convenientiæ quoad causam, originem, symptomata, & prognosin alant, ac nonnisi loco differant; hinc modus sanandi hanc parum discrepat ab illius, quem capite antecedenti exposuimus. Quemadmodum vero Medicus in quovis morbo sanando prudentissime semper procedit, si ductum naturæ, quo morbus sponte solvi solet, comite ratione sana sequitur; ita idem hoc in medicatione hujus passionis quam maxime servandum. Jam quia hepatitis eodem modo ac pleuritis per sudorem, congruo critico tempore dimidio nempe septimi & septimo ipso die, sponte solvi solet; eidem viæ merito insistendum, & usurpanda primo omnium ea, quæ ad liberiorem perspirationem conferunt, vitanda vicissim, quæ cuticularis excretionis successum, diætetica sint, sive pharmaceutica, ullo modo remorari, & impedire possunt. Quia autem secundum principem illum practicum *Hippocratis* canonem, non cruda, sed concocta movere oportet; hinc principio id agendum, ut serum acre salsum, nervoso-musculosis partibus vasisque minimis impactum, temperetur, diluatur ac resolvatur simulatque viæ ad criticam excretionem sunt præparandæ, iis maxime, quæ fibras rigidas, tensas, spasmo constrictas remittunt, ac molliunt. *Naturæ ductu insistendum.*

§. II.

Facienda. Igitur omnibus modis commendandus potus diluens, decoctum hordei cum passulis, vel etiam citratum, serum lactis dulce, cum pauxillo nitri & saccharo, nec non emulsiones ex decocto hordei, vel cornu cervi, cum amyg-

amygdalis, quæ liberaliter sumta, & temperant & diluunt. Ejusdem dein & adhuc diaphoreticæ virtutis sunt infusa theiformia ex herba veronicæ, cardui benedicti, floribus bellidis atque sambuci, crebrius sorbillata. Diaphoresin movent simulque temperant pulveres, ex antimonio diaphoretico, præsertim ex regulo parato, lapidibus cancrorum, cornu cervi philosophice præparato, nitro, & cinnabari, cum aqua cardui benedicti, cerasorum nigrorum, cinnamomi, & florum acaciæ crebrius assumendi. Quibus subinde ad auctiorem perspirationem interponendus usus liquoris bezoardici, vel nostri, vel Bussiani, cum dupla parte liquoris nostri anodyni mineralis, vel spiritus nitri dulcis. Neque negligenda alvina vacuatio, sed si segnior, clystere emollienti, aut elementi solutivo promovenda. Exterius quoque temperato calido fotu evaporato, & discussio subsistentis humoris secundanda. Quem in finem conducunt decocta ex herbis & floribus emollientibus, cum croco & lacte vesicæ bubulæ indita & parti dolenti admota, nec non sacculi ex speciebus resolventibus & discutientibus, herba absynthii, cardui benedicti, floribus sambuci, chamomillę vulgaris & Romanæ, baccis juniperi, semine anisi & carvi confecti, & in vino, aut aceto vini cocti, ac prævia expressione impositi.

§. III.

Fugienda. Abstinendum vero interius ab omnibus opiatis, narcoticis & sopientibus, nec non a sudoriferis calidioribus, quæ febrem accendere, vigilias intendere & delirium suscitare valent. Exterius fugiendum regimen nimis calidum. Neque oleosa & pinguia illinenda, quæ poros cutis obstruunt, neque emplastra saturnina, vel epithemata ex aceto & lithargyrio admovenda, quæ nimis refrigerant & constringunt, neque etiam spirituosa applicanda, quę fibras rigidiores efficiunt ac dolores intendunt. Ipse adeo decantatus camphoratus & crocatus vini spiritus, cautissime adhibendus, ob exsiccationem nimiam, quam partibus æstu ac incendio jam detentis, infert. Si tamen usurpare placet, fiat id statim in principio, ante intensum febrilem æstum, vel eo valde remittente, & maxime quidem in naturis segnioribus.

§. IV.

De V. S. repetenda. Præterea ad præscindendum inflammationis incrementum admodum utilis & necessaria est, sanguinis missio inter initia, præsertim in manu vel pede lateris affecti instituta. Quantitas autem sanguinis mittendi, nec non repetenda quandoque venæsectio, pro ratione plenitudinis vasorum, consuetudinis, virium, ætatis corporisque habitus, dirigenda, & judicio Medici merito relinquenda, ne in excessu, vel defectu peccetur. Interim si quis hæmorrhoidarius, præstat venam seligere in pede & si plethora urget, postea cubiti venam pertundere.

§. V.

Symptomatum singularium medicatio. Si spasmus in loco affecto tantæ est vehementiæ, ut etiam ventriculum, duodenum ipsaque biliaria vasa in consensum trahat, & præcordiorum anxietas, vomitio, singultus & alvi adstrictio id prodat, & externis, & internis, opem ferre expedit. Tum ego sæpius non sine fructu alvo infundere jussi enema pure oleosum, parti dolenti, & præcordiis admovere vesicam decocto emolliente plenam & interius crebrius dare mixturas diapnoicas & resolventes, quæ aquam cardui benedicti, florum tiliæ, acaciæ, chamomillæ vulgaris, diascordium Fracastorii, nitrum & liquorem anodynum mineralem habuerunt. Quod si autem infarctus, & obstructio hepatis, ac oriunda inde icteritia, complicantur, ego quidem singularis virtutis deprehendi epithema ex herba cardui benedicti, scordii, absynthii, floribus sambuci, chamomillæ Romanæ & vulgaris, semine levistici ac cymini, in vino coctis & crebro admotum. Idem hoc epithema egregium quoque in declinatione

Q 2

tione morbi ad intercipiendum abscessum cum suppuratione. Sed ubi in inflammatione, a causa potissimum violenta, & externa, suppurationis, vel etiam abscessus indicium præbet materia purulenta, per urinam, aut alvum secedens, cum febre lenta; ea utique adhibere convenit, quæ ad extinguendum æstum febrilem, & suppurationem debite tractandam proficua, de quibus tamen infra pluribus agemus.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Hepatitis ex lapsu in abscessum desinens lethalis. Vir sexagenarius, militum præfectus, sanguineo-cholericus, in Bacchi & Veneris castris strenue militans, anno abhinc post gravem ex caballo lapsum, per aliquot hebdomades laboravit ingenti & acuto dolore in dextro hypochondrio, cum febre, spirandi difficultate, & alvo adstricta. Curatus tamen fuit, sed dolor remansit obtusior & conquestus fere per annum de virium, & appetitus languore, nec tamen vini potum, nec veneris exercitium intermisit. Accidit vero ut quum equo gradario veheretur, sensum quendam disruptionis internæ perciperet, quo simul, & semel pressorius ille dolor cessavit. In urbem delatus me vocare jussit, magnasque querelas effudit de miro languore, summa spirandi difficultate & præcordiorum constrictione. Ego propius accedens, extrema frigida & frigidum in facie sudorem offendi, pulsum autem arteriarum vix percepi. Suasi igitur ut ægrum in lectum transferrent calidum & animæ Medicum advocarent, meæ enim medicationi non amplius esse locum. Interim secta vena, sed nihil fere effluxit, data analeptica interna & externa, sed frustra, & elapsis decem horis, e vivis discessit. Post mortem venter mirum in modum intumuit, ac in umbilicali regione die post disrupit, effluente sanie putrida tam fœda, ut tota domus cadaverosa mephiti inficeretur.

Epicrisis.

Quemadmodum pleuritis vera, & levior etiam peripneumonia, si ultra vigesimum diem persistit, facile in empyema, sive abscessum admodum periculosum abit; sic & hepatitis, sive inflammatio musculosarum & membranacearum partium circa hepar, si non discutitur, abscessum formare solet, qui ipsam hepatis substantiam labe inficit atque corrumpit. Testatum id facit casus, quem ego Mindæ Westphalorum observavi & jam enumeravi. Quia autem hanc observationem egregie illustrat similis a *Foresto* notata, *lib. 19. de hepat. affect.* non abs re erit, si eandem heic inseram. *Vir*, habet, *annos triginta sex natus, dolore hypochondrii dextri per integrum fere annum confectus, cui lenta accessit febris, tabe confectus & plane consumtus est, tota facies citrina & universum corpus flavum evasit & dolor atrox eum torquebat in dextro hypochondrio, quod durum & valde subtumidum, musculis abdominis plane extenuatis erat, urina tenuis, & ignea, oris siccitas, alvus modo adstricta, modo liquida, cibi fastidium, sitis inexhausta. Incisione facta, materia purulenta fœtida emanavit, cum tanto fœtore, ut totam domum impleret, ita ut vix quisquam apud ægrum in cubiculo persistere posset. Æger autem paullo post animam efflavit. Cadavere aperto, in tota ventris cavitate reperta est ingens copia puris, peritonæum quoque disruptum & putridum conspiciebatur, hepar durum, ingentis magnitudinis, albicans circa stomachum, sed in gibba sui parte prope costas spurias nigrum, exustum & gangræna infectum. In hepate vero nullum conspiciebatur pus. Præcipua autem corruptio hepatis erat in parte dextra, versus costas spurias & circa musculos intercostales, qui etiam cum costis spuriis nigredinem contraxerant, instar carbonis, & facillime frangi poterant.*

OB-

OBSERVATIO II.

Hepatitis sudore discussa. Vir sanguineo-melancholicus, triginta circiter annos habens, diu jam vitæ sedentariæ addictus, neque cibis boni succi usus, vinis vero dulcioribus semper delectatus, omissa per aliquot annos sueta sanguinis missione, in ingentem per universum corpus languorem incidit & miram quoque expertus est ad iracundiam proclivitatem, ita ut a levissima causa commoveretur & protinus saporem in lingua perciperet amarum. Post mensem correptus est insigni dolore in crure & hypochondrio dextro, tensivo partim, partim gravativo, qui attactu fuit exacerbatus. Accessit cibi fastidium, inquies, somnus insomniis turbatus, calor præternaturalis, extrema ab aere frigidiusculo mox refrigescebant, faciei color sæpius mutabatur, alvus erat quidem fluida, & a pulveribus, quos nitrum parca dosi ingrediebatur, fœtida, & biliosa multa dimittebat, sed post alvi secessum semper fere dolor acerbior reddebatur, qui etiam sub risu & fortiori inspiratione ingravescebat, urina crassa, rubicunda, cum sedimento secedente. Misso primis statim diebus ex mediana largiter sanguine, dabantur diaphoretica, tinctura bezoardica bis quotidie ad triginta guttas cum infuso veronicæ, item pulvis bezoardicus, cum nitro, & camphora mixtus, arcanum quoque duplicatum, cum nitro & cinnabari, quo sedes proritati & anxietates adauctæ. Septimo die accedente, cutis, antea sicca & arida, madescere primum cœpit & postea sudor erupit largissimus, per viginti quatuor horas manans, quo omnia symptomata, respiratio difficilis, anxietas, horror & extremorum refrigeratio discussa, & somnus quoque rediit, ita ut post decimum quartum diem æger lectum relinqueret. Mense autem Augusto idem malum rediit, non quidem cum tanta symptomatum & doloris atrocia, sed diutius ægrum detinuit & lentam febrem reliquit, diæta salubri & congruis remediis post aliquod tempus etiam abactam, ægro perfectam sanitatem recuperante & exspirante simul illa ad iracundiam promptitudine.

Epicrisis.

Origo hujus morbi merito a crasso & copioso sanguine repetenda, quem vita sedentaria, victus crassus & crebrior potus vinorum dulcium ingenuit, eaque propter multum simul ad infarctum & obstructionem hepatis contulit. Accessit postea crebrior animi commotio, qui sanguis lentus in minima vascula impulsus, stasin ibi concepit inflammatoriam. Id enim curatam meretur observationem, quod qui hepatis vitio laborant, ad iracundiam admodum sint faciles. Nec prius prava hæc dispositio cessat, quam sublata hepatis labe. Videtur autem hæc inflammatio levior tantum fuisse ac in ligamentis, forsan etiam superficie concavæ hepatis partis, constitisse, ideoque septimo die sudore discussa est largissimo, quod tempus ordinarium criticum inflammationum esse solet, si discussioni adhuc est locus.

OBSERVATIO III.

Hepatitis sudore soluta. Ante aliquot annos vocabar ad generosum virum in vicina urbe degentem, sanguineo-cholericum, strictioris habitus & quadragenario jam majorem. Is a quinque diebus lecto fuerat affixus, conquestus de acutissimo lateris dextri sub costis spuriis, cum maxima præcordiorum constrictione & anxietate, spiritus difficultate summa, febre, vigilia & inquietudine. Medici primum in auxilium vocati, morbum oppido periculosum, quin capitalem fore, propinquis & adstantibus dixerant. Putarant enim hepar ipsum laborare & sphacelosa tantum non corruptione esse infectum, ideoque, præter interna putredini resistentia & analeptica, exterius

epithema ex aceto cum lithargyrio cocto, adjecta camphora, apposuerant. Ego vero candide ipsis edixi, non adeo perniciosum esse, ut crederent, morbum, sed partes tantum externas hepati connexas, non hepar ipsum, pati. Removere hinc jussi primum epithema & apponere lateri dolenti, vesicam cum decocto emolliente. Interius præbui pulverem supra descriptum, nec non mixturam, pro potu ptisanam, item emulsionem ex semine cardui Mariæ, melonum, cucurbitæ & papaveris albi, cum aquis diapnoicis & analepticis, nec non infusum theiforme ex herba veronicæ, floribus chamomillæ, summitatibus millefolii & semine fœniculi. Usurpatis his, lenis mador in universo corpore obortus, cum symptomatum levamine, undecimo die sudor manavit largus & alvus quoque, sub dolore stricta & vix clystere soluta, sponte aliquoties dejecit. Atque sic æger ex voto convaluit, adhuc vivens & optime valens. Dedit autem hic casus mihi occasionem scribendi dissertationem academicam, *de hepatis inflammatione vera rarissima spuria frequentissima*, quam epicriseos loco legendam commendo.

CAPUT VIII.

De febre Nephritica.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Descriptio nephritidis. ORitur nephritica febris ex renum inflammatione, juncta cum dolore ardente fixo in lumbis, mictu difficili & aliis pathematibus spasmodicis infimi ventris.

§. II.

Simplex levior. Prout autem inflammatio levior est, vel gravior, sive profundior, differunt etiam symptomata aliusque morbi est eventus. Scilicet quando extima & propria renum tunica, innumeris capillaribus vasculis, ex emulgentibus renum vasis prodeuntibus, perfusa inflammationem patitur, levior hæc est, superficialis & erysipelatis speciem habet, stipatur tamen dolore ardente fixo, acuto, cum pulsu celeri, duro, siti, mictu ardente, urina tenui, cruda & convenienti medicina, cum regimine leni diaphoretico, citra suppurationem, brevi tempore discutitur.

§. III.

Gravior in ulcus transiens. Quando vero inflammatio profundior, febris etiam vehementior, dolor in lumbis ardens diuturnior, mictio difficilior, alvus strictior & præcordiorum anxietas atque angustia major, urina cruda alba secedente. Quod si autem hic dolor ad decimum quartum usque diem persistit, suppurascere incipit, tumque haud secus ac in aliis inflammationibus in pus mutatis, dolor mitior fit & conquiescit, urina autem prodire solet admodum saturata cum crasso sedimento, quod partim ex purulenta materia, partim muco tartareo conflatum est. Quin sæpe inflammatio tam profunda & inde oriunda exulceratio tanta est, ut per plures annos duret, & successive totam renum substantiam consumat atque depascat, tandemque macie & febre hectica ægri moriantur, ac post mortem, renis loco, nil quam sacculus reperiatur plenus pure. Quod si perrumpit & in cavitatem pelvis delabitur, incredibiles, uti notavimus, facit ante mortem dolores & urinæ retentionem, ob vesicam, ceu partem nervosam & exquisiti sensus ab incumbente pure corrosam, & vehementi spasmo affectam.

§. IV.

Brevis ex spasmo renum. Deinceps datur febris nephritica brevis, & quandoque tantum diaria, quæ cum horrore, dorsi, & partium extremarum rigore incipit, postea cum dolore lumborum & dorsi ardente, cardialgica ventriculi, & alvi strictura decurrit, & tandem sola diaphoresi, & perspiratione aucta, intra 24. horas, sæpe solvitur, secedente per urinam sabulo crasso. Frequens

quens hic affectus sanguine plenis, maxime feminis post quinquagesimum annum, & a sola refrigeratione dorsi, præsertim lumborum inducitur. Ibi enim renes anterius minus integumentis & tantum musculis transversi sunt obtecti, propterea ex facili frigus penetrat & subjacentibus hisce partibus spasticam infert stricturam. Igitur febris hæc magis est a spasmo, quam inflammatione, & ideo facile etiam converso ab interioribus ad exteriora sanguinis motu, & perspiratione revocata, iterum dissipatur. Quod vero renes spasticis stricturis pateant, ex eo facile concludendum, quod plexus nervorum ex pari octavo & intercostali, renalis dictus, ipsam renum substantiam ingreditur & non modo vasis sanguiferis, sed & ductibus urinariis, tonum, sensum & motum largitur. Et quia idem hic plexus, per ganglion connectitur cum plexu mesenterico & intestinorum, cum stomachi quoque nervis; hinc est, quod renibus, magis adhuc ureteribus, dolore & spasmo affectis, stricturæ cardialgicæ etiam in ventriculo & intestinis oboriantur, flatus in stomachum cum ructuum elisione urgeantur, & alvus stringatur, quin ob inflatum ventriculum diapraghma prematur & spirandi angustia cum anxia præcordiorum constrictione inducatur. Ne dicam tenues, limpidas & aquosas urinas, quæ sub spasmis minguntur, luculenter testari, quod tubuli illi, qui in renibus liquorem urinosum sequestrant & ad pelvim ducunt, spasmo, seu motu contractili afficiantur.

§. V.

Calculosæ gravis. Aliud febris nephriticæ genus, vehemens & ardentem tantum non mentiens, oritur a calculo. Hic quidem quamdiu in rene quiescit, nihil incommodi affert; ubi vero loco movetur & transitum per pelvim ac ureteres molitur, spasmos & dolores gravissimos, febrem & supra memorata inducit symptomata, quæ etiam non prius quiescunt, quam in vesicam fuerit delatus. Jungitur autem calculosa hæc nephritis sæpius non modo cum dysuria, sed & nonnunquam periculosa urinæ suppressione. Neque etiam prætereundum, non facile calculosam nephritidem gigni, nisi præcesserit nephritis simplex inflammatoria, vel etiam purulenta, in vasculosa & canaliculosa renum substantia, post quam urina extravasata & stagnans, vel puri commixta, sensim dimittit terreas moleculas, e quarum coalitu tandem succrescunt calculi.

§. VI.

Omnis autem nephritica febris & passio, eodem modo ac aliæ febres incipit cum horrore & frigore, quod maxime ex spina dorsali & primis lumborum vertebris sumit initium, sub quo sanguinis motus convertitur ad interiora, ipsumque cor, eoque a copioso sanguine lacessito, systole postea sequitur celerior. Atque adeo facile innotescit ratio, quare renibus & iis, qui ad nephritidem, sive simplicem, sive calculosam, sive spasmodicam, proclives, nihil sit tam infensum, quam frigus hibernum, regnante vento boreali, aspero & rigido, quo improvide admisso, passiones hæ promte vel inducuntur, vel recrudescunt illico. Ad ingenerandas vero nephriticas has passiones & febres disponunt multa, tanto magis quando plura simul concurrunt atque in unum effectum conspirant. Primum inter hæc merito obtinet locum plethora, præsertim in corporibus spongiosis & copiosis exilibus vasis dotatis, item in iis, qui evacuationibus sanguinis spontaneis criticis, vel artificialibus opportuni & assueti, si illæ suppressæ, vel ob ætatis rationem enianserunt, hæ autem aliquamdiu intermissæ. In his expedita mali nephritici genesis, quando conveniunt simul hæreditaria dispositio, vita sedentaria, nimia stomachi repletio, cibi flatulenti, potus crassus non diluens, aut nimis spirituosus, nec non impensior animi mœror.

Causæ nephritidis.

Tanto magis & citius excluditur, quando plethorica ejusmodi crasso & copioso sanguine farcta corpora, vehementi & inconsueto motu, succussante equitatione aut vectura in curru agitantur, vel etiam medicamenta calidiora, urinam moventia, terebinthinata, juniperina, succinata, vel etiam purgantia aloetica, liberalius assumuntur, quibus sanguis crassus cum impetu in subtiles & ultimas renum arteriolas urgetur, ibique subsistens, inflammationem efficit.

§. VII.

Cur sinistrum renem afficiat. Quod autem sinister ren plus tentetur nephriticis passionibus ac dexter, id tribuendum esse videtur tum quod ipse non tam bene tectus & a frigore munitus est, ac dexter, qui sub hepate delitescit, tum quod flexura coli ei proxime adjacet, quæ, uti sæpius quam alibi fit, a flatibus incarceratis distenta, renem & vascula ipsius sanguifera comprimit, ut difficilior fiat per vasa emulgentia sanguinis circuitus, & ab hoc dependens urinæ secretio. Atque hinc etiam est, quod, qui calculi renalis doloribus obnoxii frequentius, insultum eorum illico experiantur, si cibos lentos, & crassos, aut alia flatus procreantia assumserint.

Curatio.

Cum cautelis & Observationibus clinicis.

§. I.

Veterum methodus medendi. Quam Veteres servarint in curanda nephritide medendi methodum tradit *Hippocrates de intern. affect. pag. 217. si*, inquiens, *urina prodit velut a carnibus bubulis assatis succus, ex renibus ulceratis, dolore lumborum & vesicæ, mox intensiori, & qui simul descendit ad imum ventrem, hanc insinuat curam: multa calida lavato & tepefactoria ad dolentem maxime locum adhibeto & sorbitione utatur e farina cocta, melle affuso, & reliquo victu utatur quam maxime per alvum secedente & vinum bibat album Mendesium, mellei coloris, aut aliud album jucundissimum, probe temperatum. Pro temporis opportunitate serum & lac bibat, serum quidem ad purgationem, lactis autem potum faciat in tempore per 45. dies. Hæc si ita feceris, morbum in melius dispones.* Eundem fere curandi modum proponit *Celsus lib. 4. cap. 10. oportet*, ait, *ubi renes male habent diu, conquiescere, cubare molliter, solvere alvum, si aliter non respondet, etiam ducere, sæpe desidere in aqua calida, neque cibum, neque potionem frigidam assumere, abstinere ab omnibus salsis, acribus, acidis, pomis, liberaliter bibere.* Deinde ad dolorem levandum, immo si renes exulcerati sunt, semina cucumeris, nucleorum pinearum, crocum cum lacte decoctum commendat.

§. II.

Hæc Veterum curandi ratio ita est comparata, ut nephritico morbo admodum sit accommoda ac nil fere in eadem desiderari possit, quum omnia eo conspirent, ut vascula & fibræ tensæ, duræ & a spasmo constrictæ relaxentur & moliantur, humores stagnantes crassi diluantur & obstructiones solvantur. Nos etiam hanc methodum deprehendimus probatissimam, in eaque perficienda his potissimum usi sumus auxiliis, sero lactis dulcis, vel lacte asinino acidulis Selteranis remixto, item ptisana cum lacte confusa & potui data, emulsionibus ex amygdalis amaris, nucleis persicorum, semine cucumeris, cucurbitæ cum aquis florum acaciæ, ulmariæ, cerasorum nigrorum; pulveribus ex oculis cancrorum, cornu cervi philosophice præparato, lapide manati & nitro compositis, cum supra dictis, vehiculi loco, sumtis. Infusum quoque herbæ thee, propter blandam suam adstrictionem in omnibus renum affectibus, præservandi & curandi scopo, egregiæ est virtutis & ceu specificum olim maximi semper fuit habitum. *Congrua præsidia.*

§. III.

Levioris nephritidis medicatio. Interim quum variæ sint nephriticæ hujus febris species & causæ, diversi etiam gradus; hinc diversimode etiam adornanda erit cura. Itaque in levi illa & diaria sæpe, ex solo frigore & spasmo, renum dolore, nihil aliud agendum, quam ut sacculis lateribusque calefactis, & dorsi, & abdominis regio, & ipsi quoque pedes, probe foveantur exterius, interius vero infusum thee, aut theiforme ex floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, semine fœniculi, successive, sed largiter, corpore simul ad sudorem disposito, bibet & alvus stricta validius expediatur clystere ex lacte, nitro, melle & oleo. Inprimis ad dolores mulcendos & diaphoresin eliciendam spectatæ virtutis liquor noster anodynus mineralis, si tres ipsius partes, cum una liquoris bezoardici *Bussii* parte remisceantur, & bihorio quovis 20. guttæ cum potu calido porrigantur.

§. IV.

Ingravior est usurpanda. Quando dolor ardens & fixus in lumbis diutius tenet, & indicium est, vasa renalia sanguine crasso farcta esse atque obstructa, cito solvenda plethora per venæsectionem in pede, vel in dispositis ad hæmorrhoidalem fluxum hirudinum appositionem ad anum. Postea interius danda, quæ æstum sanguinis temperant & liberiorem humorum circuitum cum diaphoresi procurant, quo nomine emulsiva, demulcentia, diluentia, antispasmodica, pulveres diaphoretici cum cinnabari & nitro, omnibus aliis palmam præripiunt.

§. V.

Exulcerata gressidia Ubi vero inflammatio in abscessum transit, ex puris mictu & dysuria cognoscendum, medicatio eo dirigenda, ut pus acre temperetur, abstergatur & etiam fiat consolidatio. Ad hoc perficiendum laudata virtus lactis, vel seri lactis, cum herbis vulnerariis, floribus hyperici, summitatibus millefolii, herba veronicæ, scabiosæ, hederæ terrestris, consolidæ Saracenicæ & saniculæ decocti. Tum quoque utiles emulsiones ex seminibus quatuor frigidis & amygdalis, quibus adjicienda sufficiens quantitas seminis lycopodii, cujus magna vis est dolorem leniens, exsiccans & consolidans. Sunt etiam qui in renum vitiis multum tribuunt gummi cerasorum in aqua, vel sero lactis soluto & crebrius assumto. In illo etiam renum cum exulceratione vitio, quod plerumque in iis, qui diutius calculo laborarunt præsto est, ab omnibus acribus, calidis, spirituosis, diureticis & lithontripticis est cavendum, quia novam facile inflammationem, vel etiam mictum cruentum, excitare possunt. Præstantissimi vero tum usus mel Prussicum album, præsertim cum pulvere nucistæ remixtum & loco sacchari in decocto veronicæ sumtum, vel etiam sirupus dalthea *Fernelii*, qui certe, ceu specificum, in renum labe merito commendari dignus. Præterea malvaticum juniperinum, quod ex vino Malvatico & rob juniperi paratur, in antiquis renum ulceribus, a senibus præsertim, ad aliquot cochlearia, post cibum, sumitur cum fructu.

§. VI.

In nephritide tam inflammatoria, quam calculosa, primum & princeps auxilium in clysteribus demulcentibus ano infusis, qui sine stimulo salino & purgante parandi, ex lacte, sero lactis, vel pura aqua dulci cum floribus sambuci & chamomillæ decocta, adjectis binis vel una tantum uncia sirupi de althæa *Fernelii* & drachma una nitri. Diutius enim enemata debent retineri, quo spasmos laxent & flatibus sic exitum parent. *Clysteres proficui.*

§. VII.

Quum magna sit consensio & communicatio inter renes, colon intestinum ipsumque ventriculum; adeo ut unius vitium facile transeat & communicetur cum altero, atque etiam inflatio coli, circumflexæ potissimum. *Flatus discutiendi.*

mum ipsius partis circa sinistrum renem, comprimendo hunc, non modo ad ipsius morbos disponat, sed & eos proritet atque exacerbet, hinc tam ad præservandum, quam mitigandum quod in renibus consistit vitium, operam dare oportet Medicum, ut omnia ex iis, quæ flatus cient, & alvum stringente facultate pollent, evitentur, contra quæ eam lubricam servant, uti oleum amygdalarum dulcium, flatibus etiam discutiendis dicata sunt, usurpentur, e quibus instar omnium est semen cymini cum saccharo obductum & frequentius deglutitum.

§. VIII.

Externa cum distinctione adhibenda. Ad externorum usum quod attinet, si ipsa febris cum dolore acuto adest, non facile ego suaserim linimenta pinguia, neque etiam applicationem spiritus vini camphorati, multo minus balneum, sed fotus temperate calidus, cum vesica semirepleta decocto florum emollientium cum croco ex lacte, longe erit utilior. Si autem febris abest, & labes exulcerationis postea metuenda, vidi emplastrum spermatis ranarum, sumendo uncias ipsius duas, addendo sacchari saturni, camphoræ ana drachmam, olei hyoscyami drachmas duas, dolorem mitigando eximie profuisse.

§. IX.

Minerales aquæ cum discrimine prosunt. Utut aquarum mineralium usus in omnibus fere renum vitiis opem spondeat eximiam, sed tamen quum magna sit in hisce ingredientium diversitas, non omnes promiscue in usum trahere convenit, sed utique selectus habendus. Carolinæ thermæ, si in renibus ulcus, propter sal calcarium purgans & diureticum quo pollent minus quadrant, quia nimium abstergendo, cavitatem faciunt majorem. Provide quoque & caute agendum cum acidulis efficacioribus Pyrmontanis & Egranis. Emsenses vero thermales aquæ & ex acidulis Selteranæ, propter sal tenerum alcali & subtilitatem aquarum, magis conducunt. Semper tamen tutior est & acidularum & thermarum usus, si cum dimidia parte lactis mixtæ, usurpentur. Inprimis præstat ad abstergendas exulceratas renum partes, Selteranam, primum per 14. dies solam, postea adhuc per mensem lacti nuptam caprillo, potare & traumatica, decoctum, sive essentiam, interponere.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Nephritis exulcerata sanata. Serenissima Princeps, sexagenaria ferme, mollioris & sanguineæ texturæ, per aliquot annos nil nisi vinum, ac interdum aquam spirituosam, carminativam, quam vocant Aquavit, bibens, subinde tamen copiose infusum thee potans, ante aliquot annos, post præcedentem corporis exæstuationem per motum, incidit primum in dolorem dorsi & hypochondrii sinistri, cum horrida refrigeratione, febre, anxietate, inquietudine, strictura alvi, dolore in sinistro rene, fixo, subinde tamen de vehementia remittente, sed versus noctem semper exacerbato, sub quo urinæ tenues & albæ secesserunt. Perseverarunt hæc symptomata usque ad undecimum diem, quo tandem mitior dolor redditus & urina postea valde turbida cum crasso multo sedimento & bruni coloris emissa. Medicus disciplinæ meæ alumnus, non destitit per morbi decursum idoneis remediis succurrere & potissimum emulsiones demulcentes & refrigerantes, pulveres temperate diaphoreticos & nitrosos, nec non oleum amygdalarum dulcium interne, & externe fomenta ex emollientibus & unguenta ex oleo amygdalarum dulcium cum camphora in usum vocavit. Ad impediendum quoque ulcerationis incrementum & consolidationem promovendam, suasit postea infusa herbarum vulnerariarum, ut alchymillæ, veronicæ, summi-

mitatum millefolii, florum hyperici, cum lacte per mensem & longius potanda, ac vere demum consilium dedit, ut acidulas Selteranas per sex hebdomades, sub debito regimine biberet. Quibus per Dei gratiam perfecte convaluit Serenissima ægra & etiamnum in exoptata vivit incolumitate.

Epicrisis.

Hæc inflammatio sine dubio ab obstructione vasorum minimorum in renibus fuit suborta, quæ in plethoricis, sicut omnes inflammationes, quam facile fieri potest, quando sanguis per motum, aut calidiora in extremitates arteriolarum, qui lympham vel succum nutritium vehunt, urgetur & accedit lumborum refrigeratio. Non facile autem talis inflammatio, præsertim si paullo profundior discutitur, sed in suppurationem abit, id quod certum requirit tempus. Deinde etiam illud in usum practicum hinc discendum, quod cito suppurationi factæ succurrendum sit blandioribus vulnerariis, ne scirrhosum, quod longiorem suppurationem sequitur, gignatur, & ulcus postea fiat insanabile.

OBSERVATIO II.

Nephritis calculosa. Vir sanguineus, forma venustus, venereus vero & vini potator, natus e familia nephritidi obnoxia, vigesimo octavo ætatis suæ anno, febre admodum ardente, cum vehementi dolore in regione lumbari lateris sinistri affectus est, adfuerunt simul cruciatus diri in abdomine, alvus adstricta, ructus crebri, mingendi difficultas & urina exiit pauca, album deponens sedimentum. Medicus consultus febrem ardentem & colicam convulsivam esse putavit, ideoque venam secare jussit & clysteres applicare. Ego vero in auxilium vocatus, quum æger de colore instar pali circa renem sinistrum infixi & spasmodico cruris sinistri contractione conquereretur, quæsivi, num olim laborarit calculo? respondit: non, sed ex familia eorum esse, qui calculi cruciatibus obnoxii. Dixi igitur, nephritidem esse calculosam, cum intestinorum doloribus, & exhibui emulsionem ex nucleis persicorum, cerasorum, cucurbitæ, milii solis, papaveris albi, cum aqua graminis, perlarum matre, nitro, & sirupo papaveris albi adjecto. Exterius loco dolenti admovere jussi vesicam oleo liliorum alborum & chamomillæ cocto plenam & ternis singulis horis injicere clysma ex sero lactis, oleo amygdalarum dulcium, sirupo dialthæa *Fernelii* & nitro. His alvus soluta, ructus molestissimi intercepti & ventris tormina nonnihil sedata, sed calculus gravissimis doloribus descendit in uretheres, ad quos tantisper componendos & spasticam crispaturam in ureteribus remittendam dedi liquorem meum anodynum mineralem cum aliquot guttis laudani opiati liquidi, quibus in vesicam dimissus & inde etiam ad urethram delatus calculus, ob magnitudinem ibi obhærescens ac instrumenti ope eximendus, sub qua operatione meatus urinarius læsus quodammodo, ut dein ob cicatricem hunc angustantem, per omnem vitam mictio facta difficilior. Ad præservationem igitur postea suasi primum potum infusi millefolii, dein acidularum Selteranarum cum vino & usum crebriorem pulveris ex magnesia & nitro. Et his jam per aliquot annos a calculi doloribus degit immunis.

Epicrisis.

I. Quoniam doloribus ex calculo non modo febris valde ardens, sed & dolores intestinorum, cum firma alvi obstructione, & ructibus junguntur; hinc in nullo morbo diagnosis tam fallax, quam in hoc, præsertim si ægri antea nunquam insultum ipsius experti. Novi calculosam passionem pro ardente febre; pro iliaca passione, pro colica convulsiva, hæmorrhoidali, vel flatulenta, fuisse

ha-

habitam, donec calculi proventus errorem argueret. Interim licite minus exquisite cognoscatur causa, in remediis tamen propinandis ea propter non multum errabit artifex, quum in omnibus his, non alia possint usurpari, quam demulcentia, sedativa, fibras rigidas laxantia & spasmos remittentia. Quo magis patet, eandem methodum eademque remedia, pluribus morbis sanandis esse posse accommoda.

II. Febris vehemens inflammatoria ex calculo sine subsequente inflammatione esse potest. Sed causa febris tum potius spasmus, quam obstructio vasculorum ab incarcerato sanguine; spasmus enim facilius solvitur, quam obstructio discutitur.

III. Ad arcendam calculosam nephritidem nihil utilius infuso vulnerario, antispasmodicæ simul virtutis, cujus generis est ex millefolio. Selterana dein pota aqua abstergit mucum viscidum & prima calculi rudimenta colliquat sensim ac evehit. Alvus autem laxa, ne ex intestinis male afficiatur ren, prohibet, licet eadem neutiquam movenda sit pilulis, præsertim quæ aloen habent, quibus in sanguineis, præter dolorem calculosum, & colicus, & hæmorrhoidalis, suscitari potest.

OBSERVATIO III.

Nephritis male tractata funesta.

Femina quadraginta circiter annorum, sanguine & succis plena, facie florida, venæsectioni antea assueta fuerat, a biennio vero omiserat & tamen sedentariam coluerat vitam, plenæ ac vinosæ diætæ indulserat, neque sufficientem uteri purgationem habuerat. Hæc corripiebatur fixo in regione sinistra lumbari dolore, qui per aliquot dies cum virium prostratione, nausea & alvi adstrictione insistebat. Ad hunc leniendum Medicus præbebat pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum & opiato sic dicto laudano, ita ut dosis laudani haberet granum, eoque obtinebat, ut dolor redderetur obtusior, alvus vero magis obstiparetur, urina supprimeretur, spiritus arctius mearet, vigilia esset assidua & præcordia impensius angerentur. Nihilo tamen secius insistebat papaveraceorum usu & emulsionem non modo cum larga seminis papaveris quantitate, sed & pilulas ex diureticis & opio præbebat. Licet autem his dolorem abigere & somnum inducere niteretur, neutrum tamen obtinebat, sed symptomata potius cum spirandi difficultate ingravescebant, abdomen durum reddebatur ac tensum & accedebat quoque febris. Alius igitur in consilium vocabatur Medicus, qui ad alvum expediendam & respirationem facilitandam, exhibebat decoctum ex dulcibus, emollientibus, foliis sennæ sine stipitibus atque rhabarbaro, cui ad sitim extinguendam nonnihil spiritus nitri instillatum. Sed omnia frustra. Ægra enim corripiebatur horrore frequenti cum interiorum ardore, subsequebatur syncope cum levi delirio, quumque Medicus sub his emetici granis daret, operatio nulla sequuta, & duabus ab eo assumto horis, ægra expiravit.

Epicrisis.

Imprudentissime medicationis hoc est exemplum, qua morbus benignus, in capitalem plane conversus. Expensis enim probe circumstantiis, facile judicandum, malum hoc a nimia sanguinis redundantia in femina alias vegeta, ejusdemque stagnatione in vasis majoribus circa lumbos, nephritidem faciente, ortum traxisse, omneque damnum tempestiva liberali sanguinis missione, & alvi apertione per clysteres, mature potuisse præscindi.

OBSERVATIO IV.

Nephritica febris ex calculo.

Vir quadragenarius, cholerico-sanguineus, multorum liberorum pater, ac ob mercaturæ negotia, multum

in itineribus versans, postquam autumnalem sanguinis missionem justo diutius distulisset & novissime curru noctu & interdiu vectus, corporis & succussationem & refrigerationem fuisset passus, domum delatus vesperi correptus est horrore, quem excepit æstus & dolor acutissimus in sinistro latere supra ischii os, prope dorsi spinam, cum alvi adstrictione, inquietudine, siti, præcordiorum strictura & ructuum elisione, urina non quidem difficulter, sed alba & tenui secedente. Medicus ordinarius suasit clysterum oleosorum usum & potum olei amygdalarum dulcium cum jusculis. Delinita inde tantisper dolorum atrocia, mane ob alvum strictiorem ac sponte nec flatus, nec stercora dimittentem, tormina quoque & murmura in abdomine, pilulas purgantes cum croco deglutire jussit, quibus non sine prægressis cruciatibus alvus quidem soluta, dolor autem fixus circa renem sinistrum exacerbatus, inquietudo cum calore adaucta, æger assumta illico revomuit corpusq; admodum fatigavit, alvo simul denuo arctissime clausa. Ego in auxilium vocatus, ex dolore fixo in renis regione & subinde ad femur usque excurrente cum aliquali hujus rigore, nephriticam febrem esse conjeci, ac propterea primo omnium sanguinem e vena brachii mittere, dein alvo clysterem paregoricum domesticum cum nitro injicere & interius liquorem meum anodynum mineralem, alternatim cum pulvere temperante salino-nitroso præbere jussi, dato simul pro potu decocto avenaceo, nonnunquam cum oleo amygdalarum dulcium, nonnunquam brodium carnis cum citri succo. His æstus restinctus, vomitus compositus, dolor quoque conquievit, per intervalla tamen, vesperi præcipue, recruduit. Hinc locum dolentem unguento dialthæa, populeonis, cum oleo juniperi subinde fovere ac bis quotidie liquorem salino-alcalinum ac nitrosum sumere suasi, quibus etiam effectum, ut post septimum diem alvus sponte solveretur, cutis antea arida madesceret, pulsus mollesceret, urina, sub dolore pellucida, crassa nunc succederet ac sedimentum poneret. Licet autem tunc nec sabulum, nel calculus prodiret, nephriticum tamen morbum fuisse patuit postea, luculentius. Quum enim æger ad vernalem sanguinis missionem sese accingeret & ob id alvum prius purgandi causa decoctum mannatum cum cremore & terra foliata tartari usurparet, inde non modo efficaciter alvus est subducta, sed & post perpessos vesperi leniores in lumbari regione versus pubem excurrentes dolores, mane cum urinam mitteret ex improviso simul etiam excrevit calculum oblongum, figuræ pyramidalis fere diametri lentis, basi durum, superius autem friabilem atque porosum.

Epicrisis.

Calculum in renum substantia occultatum, paullo majorem & duriorem, febrem inflammatoriam cum acerbis doloribus & spasticis symptomatibus, excitare posse, hæc docet historia. Neque tamen id fit, quod irritando vel distendendo partes nervosas spasmos facit, sed quia comprimendo canaliculosam renum substantiam, obstaculum ponit liberiori sanguinis per eorum compagem progressui, & quando tum sanguis abundans cum vehementia per motum succussatorium vehementem in curru aut equo, impetuose ad renes pellitur, nec tamen per venas omnis æque expedite iterum reducitur, gignitur demum inflammatio. Illa enim dorsi sub vectura aut equitatione succussatio, sanguinem omnino impetuosius agit ad renes; unde novi, feminas curru vectas ad crebriorem urinæ urgeri missionem. Novi etiam validiori hoc motu calculum in renibus quiescentem, esse loco trusum & in uretheres cum dolore translatum. In cura autem sic exclusæ nephriticæ febris, optimum & præsentissimum auxilium

in sanguinis subtractione, cujus tamen quantitas merito Medici judicio relinquenda. Neque etiam ego melius novi in plethoricis renum passionibus obnoxiis præservativum, quam venæsectionem tempestive & cum judicio institutam. Atque hinc petenda est ratio, quod notante dudum *Hippocrate*, ab inflammatoriis ejusmodi febribus, nephriticis, peripneumonicis & phreneticis, liberi maneant, quibus hæmorrhoidas recte fluunt.

OBSERVATIO V.

Nephriticus & hæmorrhoidalis dolor cũ numerosa calculorum excretione.

Illustrissimus Comes, 40. circiter annos habens, optimæ & sanguineæ constitutionis, bis quotannis hæmorrhoidum, parciori tamen fluxui obnoxius, in intensum dorsi & abdominis incidit dolorem, ut erectus stare non posset, sed corpus semper incurvare necessum haberet. Aderat simul creber ad mingendum stimulus, & urina secedebat parcior. Medicus huc usque ordinarius ansam hujus doloris esse voluit sanguinem per ani venas exitum molientem & in tunicis intestinalibus stagnantem, eaque propter venam in pede aliquoties secare jussit, pulverem antispasmodicum exhibuit & ad proritandum hęmorrhoidum stillicidium, crebriorem pilularum ad exemplar Beccherianum paratarum usum suasit. Sed inde nihil accessit levaminis, dolores non modo remanserunt, sed & periodice sæpe cum extremorum frigore & subsequente totius corporis æstu, præsertim in regione lumbari, recurrerunt. Adiit igitur Carolinas thermas, ibique me in consilium accivit. Quumque ex sedimento urinæ mucoso & quodammodo tartareo conjicerem, illustrissimum ægrum non esse liberum a calculo, ut temperatas tantum thermales aquas biberet consilium dedi. Potis his optime habuit, & quod mirandum, post potum plures numero, magnitudinis variæ, lapillos subcinericio, leves, cum urina excrevit, ut numerus eorum intra aliquot hebdomades, vel ad quadringentos accederet. Postea successive pauciores secesserunt ac quatriduo ante finem curæ nullus amplius prodiit. Interim licet sub hoc potu dolores essent mitissimi, in itinere tamen recruduerunt acerbiores, nec per annum postea penitus discesserunt, donec usurpatis infusis herbarum vulnerariarum, liquore anodyno minerali, & ad roboranda sub doloribus afflicta membra, Tœplicensibus thermis, liberaretur tam a dorsi, quam renum calculosis passionibus.

Epicrisis.

Sanguineæ & forma venustæ personæ, si corpus jam omne nactum augmentum, ex facili patent internis partium inflammationibus, nec non sanguinis evacuationibus, præsertim per sedis venas. Quæ sanguinis excretio, si deficit, haud raro renum inflammatio & calculosa dispositio excipit. Hinc perite *Hippocrates Sect.* 2. *aph.* 11. scribit: nephriticis si hæmorrhoides fluunt, bonum. In nostro illustrissimo ægro & hęmorrhoidalis intestinorum, & calculis renum dolor fuit conjunctus, quod haud infrequens est. Thermarum autem Carolinarum ea virtus est atque efficacia, ut renes valide expurgent a sabulosis & tartareis sordibus. Sed cautus sit earum usus, si magna in renibus exulceratio, ne irritando eandem augeant majoremque faciant cavitatem. Optimo consilio in nostro ægro post thermalis aquæ potum in usum vocata decocta & infusa vulneraria, cum pulveribus nitrosis & liquore anodyno minerali. Renes enim male affecti ad consolidationem optime ferunt lenem adstrictionem. Unde ab auctoribus omnes fere herbæ vulnerariæ, in morbis ex renum vitio, quam maxime celebrantur.

CA-

CAPUT IX.

De Inflammatione Vesicæ.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Inflammatæ vesicæ pathognomonica signa. VEsicæ compages, ex quatuor tunicis, una a peritonæo, altera musculari, tertia nervosa, cui quarta mucosa seu villosa obducta, si spasmo & inflammatione afficitur, haud secus ac si ventriculi ejusdem texturæ corpus, aut aliæ nervosæ partes eandem patiuntur, & multis & gravibus stipatur symptomatibus, licet auctores medici recentiores paucam & vix ullam hujus passionis injiciant mentionem. Pathognomonica autem & essentialia ipsius signa sunt hæc: dolor acutus, ardens & pressorius in regione pubis, cum febre, perpetuo tenesmo sive desidendi stimulo, & continuo ad mingendum conatu.

§. II.

Causa inflammationis. Inflammationis hujus proxima causa sanguinis vel etiam seri impuri in extremitatibus arteriolarum stasis est, qua sanguifera per vesicæ tunicas discurrentia vasa, a sanguine copiosius congesto nimium replentur, distenduntur & nervosa exquisitissimæ sensationis tunica, in vehementem spasmum abripitur, ex quo reliquorum symptomatum origo.

§. III.

Item symptomatum. Nimirum gravia illa pathemata, quæ inflammationi vesicæ juncta, dolor ardens pressorius, ani constrictio, tenesmus, difficilis & continuo urgens mictus, borborygmi, ventris tormina, summa præcordiorum anxietas, ægra spiratio, inappetentia, mala digestio, vomitus, extremorum frigus, pulsus durus, inæqualis, contractus, celer, inquietudo, quandoq; etiam convulsio, unice pendent a spasmo in vesica, qui, si vehementior, ob nervorum communionem, non modo rectum, sed & reliqua intestina, ventriculum & diaphragma, ipsas cerebri & spinalis medullæ membranas, cum universo nervosarum partium systemate, in similes spasticos & constrictorios motus abripit. Quam intima enim stomacho cum vesica intercedat consensio, notavit jam *Celsus lib. 7. cap. 27.* ita habens: *non ignoramus, orto vesicæ ulcere, sæpe affici stomachum, cui cum vesica quoddam consortium est, ex quo fit, ut neque retineatur cibus, neque, si quis contentus est, concoquatur, neque corpus alatur.*

§. IV.

Non tamen semper unius ejusdemque est vehementiæ, sed quandoque levior, quandoque gravior. Levior illa superficialis magis est, spuria quasi & rheumaticæ, vel erysipelaceę species, ac propterea brevi etiam & facilius ipsa febris per diaphoresin tollitur. Oritur etiam non tam a sanguine, sed potius a sero salso, acri, impuro inter vascula & fibrillulas nerveas hærente. Hinc familiaris quam maxime senibus, scorbuticis, arthriticis, rheumaticis, hemicranicis, purpura scorbutica laborantibus atque cachecticis, tum maxime, quando refrigeratione inferiorum a rigido & boreali aeris statu, perspiratio intercipitur ac inoffensus sanguinis & humorum per minimos tubulos circuitus sistitur. Quæ autem gravior, profundior est, a crasso & impuro sanguine in vesicæ vasis uberius collecto provenit, plethorico-cacochymicos hinc frequentius infestat, atrociora habet symptomata & perquam facile in suppurationem, exulcerationem vel sphacelum funestum plane transit. *Levior est vel gravior.*

§. V.

Ex iis quæ ad ingenerandam vesicæ inflammationem conferunt, sunt maxime criticæ sanguinis evacuationes, per menses, vel hæmorrhoides deficientes, vel plane suppressæ. Magna enim consensio vesicæ & intestini recti, alterutra parte male & spasmo *Oritur a suppressis sanguinis evacuationibus.*

vel

vel inflammatione affecta, propter hæmorrhoidalia tam interna, quam potissimum externa vasa, e quibus, notante *Vesalio lib. 3. cap. 9. de fabrica C. H. pag.* 475. rami, hypogastricæ propagines, ad vesicæ cervicem abeunt, unde etiam suppuratio & exulceratio ex ruptis sanguiferis vasculis in cervice utplurimum observatur magna. Inprimis in feminis, si, uti haud infrequens, & mensium hæmorrhoidum fluxum experiuntur, ac ille cessat, nec hic recte succedit, sanguis impetuose ruit ad vesicæ vasa & gravia symptomata, febrem, ulcerationem, purulentam mictionem, quandoque cruentam, dysuriam & alia plura incommoda adducit.

§. VI.

Nec non a gonorrhœa male tractata. Deinceps non raro inflammationem vesicæ infert gonorrhœa, præsertim virulenta, male per adstringentia, vel etiam nimis calida & acria pellentia tractata. Attenta enim observatione constat, gonorrhœam sæpius recurrentem, & perversa medicatione exceptam, abire in prostatarum, vesicularum seminalium & ipsius vesicæ ulcus. Prostratæ quippe glandulæ, quæ utplurimum gonorrhœæ sedes, quando tumore, dolore, inflammatione, & suppuratione afficiuntur, facile labem communicant vesicæ collo proxime adjacenti, ut vitium latius serpat, de quo notabilis conferri meretur casus *in Medicin. nostræ consult. tom. V. Dec. I. cas. VIII. pag.* 56. *seqq.* Tum vero præter fluxum seminis ex urethra involuntarium, urina mingitur, quæ crassum, copiosum, mucilaginosum purulentum sedimentum ad fundum dimittit, quod ab urina separatum, & exsiccatum flammæ si injicitur, tetrum fœtorem, non secus ac sanguis combustus, spargit.

§. VII.

Eventus morbi. De successu, & eventu morbi veritati, & experientiæ omnino congruum *Hippocr.* effatum *de prænot. pag.* 464. sic habens: *vesicæ duræ, & dolentes penitus quidem horrendæ sunt & perniciosæ; perniciosissimæ vero, quæ cum febre continua fiunt. Etenim dolores ab ipsis vesicis ad occidendum sufficiunt, & alvi non egerunt hoc tempore, nisi durum quoddam, & hoc coacte. Solvit autem urina micta purulenta, quæ albam, ac levem subsidentiam habet. Si vero neque ab urina quicquam remiserit dolor, neque vesica molliatur & febris continua fuerit, in primis circuitibus morbi ægrum moriturum esse timor est.* Quando autem inflammatio non tempestive discutitur, lentius aut citius necat. Qui cito ex sphacelo pereunt, ac uti testantur observationes anatomico-practicæ, vesica sphacelo affecta, vel vasa ipsius sanguifera varicosa, & nigro cruore farta reperiuntur. Tardius autem mors excipit, quando exulceratio succedit, ex mictu purulento cognoscenda, quæ tandem vel hectico calore necat, vel latius semper intestinum rectum etiam exedit ac gangrænam inducit funestam.

§. VIII.

Nephritis calculosa. Interim non omnis urina turbida, & sub mictu difficili & ardore excreta, inflammatæ, aut exulceratæ vesicæ est indicium. Id enim haud raro obvium in senibus, scorbuticis & qui dyscrasia humorum laborant, & accidit sine periculo. Quandoque etiam solus vesicæ spasmus, ab urina acri, calcula asperiori, aut collectione seri impuri in vasis vesicalibus, inductus insignem muci quantitatem ex villosa tunica exprimit ac urinæ insinuat. Neque minus vesicæ spasmus & dysuria sæpe comitatur febrem, quæ plerumque est scorbutica & exanthematica, cum purpura, vel maculis scorbuticis instar petechiarum, nec periculo vacat. Quin aliquoties in purpura scorbutica affectis observavi, quod impedita materiæ purpuraceæ per improvidam refrigerationem excretione, vel hac retropulsa eadem pathemata, spasmus nempe vesicæ ac difficilis mictus, accesserint, nullam aliam ob causam, quam quod constrictis a frigore

gore tubulis subcutaneis, motus sanguinis & humorum ab exterioribus ad interiora conversus, simulatq; recrementitia & acris illa materiæ nervosæ vesicæ illapsa.

Curatio.

§. I.

Spasmus vesicæ ex sanguine. Nulli morbi difficilius curantur, quam qui in vesica consistunt. Est enim nervosa & exquisiti sensus pars, secundum Veterum loquendi morem frigida, & pauco sanguine perfusa, ac urina perpetuo superne affluens consolidationem impendit, præsertim in senibus. Quare vesicæ vitia, uti spasmus, inflammatio, exulceratio, difficilis & dolorosus mictus, facilius arcentur, quam persanantur. Interim, quia spasmus vesicæ primam fere causam omnibus quæ ipsam infestant passionibus subministrat, præcipua utique medentis intentio, ut eundem tempestive præscindat & modis declinet cunctis. Sed quum hic spasmus vesicalibus tunicis vel a sanguine uberius ibi congesto, tendente ac premente, vel ab acri impuro sero eo decumbente, inducatur, causæ hæ probe sunt discernendæ in medicatione. Quod si igitur post suppressum mensium, vel hæmorrhoidum fluxum, tale vitium imminet, optimum consilium, ut excretiones hæ vel revocentur, vel sanguis copiose congestus per sanguinis, præsertim in pede, missionem, derivetur, quod auxilii genus, iis inprimis, quibus ani, aut uteri venæ stillare amplius jam cessarunt, proficuum est. Et hoc in casu verum omnino *Hippocratis aph.* 68. *Sect.* 7. dictum: urinæ difficultatem & stillicidium solvere venæsectionem.

§. II.

Ab humore acri quibus arcendus. Quando scorbuticis & iis, qui rheumatismis, arthritide & purpura chronica laborarunt, ulcera antiqua consolidata sunt, aut materia quædam exanthematica retropulsa, senibus quoque ob dyscrasiam sanguinis, & humorum impuram, vesicę passiones imminent, cito remediis diluentibus, acrimoniam temperantibus blandis diaphoreticis sanguinemque depurantibus est succurrendum. Hunc in finem utilia decocta pro potu ordinario temperantia, ex radice scorzoneræ, chinæ, sisere fœniculi, item infusa theiformia ex summitatibus millefolii, floribus malvæ, baccis alkekengi, & semine dauci parata, cum dimidia parte lactis mixta & sirupo dialthæa *Fernelii* dulcificata. Neque minus spectata seri lactis dulcis virtus. Quibus si accedit usus emulsionis ex seminibus quatuor frigidis, & pulverum temperantium ex pulvere Marchionis, antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cum nitri tantillo & aliquot guttis olei macis, effectus est exoptatus. Quia tamen puritas humorum multum etiam debita purgamentorum alvi excretione conservatur, videndum utique, ut hæc prętetur libera, optime alimentis, sin vero minus responderit, mannatis, cum, vel sine rhabarbaro, addito nitro antimoniato, aut clysteribus emollientibus ducenda.

§. III.

In inflammatione & spasmo proficua. Ubi vero inflammatio cum spasmo jam præsto est, prꝫter jam dicta, commendatissimus est usus liquoris anodyni mineralis, ad drachmam unam, remixti cum granis 5. extracti croci & granis duobus camphorę. Tum etiam pulveres diaphoretici, ac temperantes, aucta nitri dosi, cum emulsionibus ex seminibus quatuor frigidis sunt porrigendi. Et exterius partem affectam antispasmodicis & leniter discutientibus fovere expedit. Nobis hunc in finem usitata vesica decocto florum emollientium plena, vel loco hujus emplastrum ex emplastri de meliloto uncia, spermatis ceti drachmis tribus, croci, camphoræ ana drachma, nec non oleum anodynum camphoræ, ex olei amygdalarum dulcium uncia, hyoscyami drachmis tribus & camphoræ drachma, pubis & perinæi regioni

gioni crebrius illitum. Ubi etiam spasmus solus tenesmum molestum, vel difficilem, dolorosam mictionem efficit, præter balnea aquæ dulcis, omnia alia auxilia virtute superant vapores ex decocto florum meliloti, sambuci, chamomillæ officinalis, malvæ, summitatum millefolii cum lacte in perforata sella ad laborantes pares admissi.

Cautelæ, & Observationes Clinicæ.

§. I.

Mineralis aquæ utilissimæ. In vesicæ vitiis inveteratis, quæ cachecticis, hypochondriacis, scorbuticis, senibus & hęmorrhoidariis, nunquam non sunt frequentia, ad incrementum eorum prȩscindendum, per longum usum efficacius deprehendi nihil, quam peritum aquarum mineralium usum. Celebres jam pridem hoc nomine Spadanę aquę, de quibus sic disertis verbis scribit *Henricus ab Heer in Spadacren. hæc fontis Spadani propria ac singularis facultas, ut vesicæ renumque dolores sopiat ac leniat, morbos vero harum partium persanet, ventriculum debilem roboret & ciborum languentem appetentiam excitet.* Quin idem gravis auctor suadet, ut, si renum & vesicæ vitiis affecti liberi ab iis vivere velint, per totum annum hanc medicatam aquam bibant. Neque minus *Tulpius lib. 2. cap. 53.* testis est fide dignus, deploratum vesicę ulcus, omnibus parum aut nihil proficientibus, continuo aquę Spadanæ usu, tam feliciter fuisse debellatum, ut summe obstupuerint, quibus id visum certam habere desperationem. Ego vero habeo, quod maxime laudem usum Selteranarum, quarum saluberrima ingredientia penitus inspexi, quarumque virtutem in omni interna pulmonum, renum & vesicæ labe exemplis habeo confirmatam fere innumeris. Hinc suadeo, ut vere semper, & autumno, per mensem & longius bibantur, vel quod melius inter cibum potus ordinarii loco, cum quarta vini Mosellani parte remixtæ, potentur.

§. II.

Lacticinia quidem per se renum ac vesicę lesionibus & morbis minus accommoda. Sed si lac ipsum, præsertim asininum, cum Selterana aqua bibitur, vel quod melius adhuc, acidulę hę, ad abstergendam eo melius saniosam & mucosam materiam, per aliquot hebdomades primum solæ, ac postea vel solum lac, vel medicatę huic aquę confusum usurpantur, magis quam ullum aliud remedium prodesse expertus scribo. *Lac cum aqua prodest.*

§. III.

Licet sanguinis missio utilissima sit, tam ad arcenda, quam persananda vesicæ ex sanguinis congestione vitia; multum tamen nocet frequens ipsius administratio, ubi humorum magis impuritas, quam abundantia in vitio est, ac ubi materia acris purpuracea altius sanguini est insinuata. Nam subtracto nimium sanguine, motus ipsius ad corporis ambitum elanguescit, perspiratio simul imminuitur, & morbi causa magis obfirmatur, licet in principio doloris lenimentum inde accedere videatur. *V.S cum distinctione admittenda.*

§. IV.

Vini potum *Hippocrates l.* superius *c.* in urinæ difficultatibus commendat; merito tamen tenendum, quod nullum aliud ex usu sit, quam dulce, Malvaticum, Hispanicum, vel etiam Hungaricum, quod moderate & medice potum, tam ad roborandum stomachum, quam ad vires resocillandas, apprime conducit, nisi febris & calor prohibeant. Illa vero vina quæ multum acidi tartarei in sinu fovent, ut Rhenana, item nostratia austera, penitus merito sunt rejicienda. *Vinum dulce non acidum bibendum.*

§. V.

Quum omne frigidum nervis nervosisq; partibus sit inimicissimum, calidum vero amicissimum; hinc in nervosæ vesicę passionibus summa cum cura etiam vitanda refrigeratio, præsertim inferiorum, frigidus potus ac, præsertim *Frigus nocet, calor temperatus prodest.*

tim in senili ętate, remedia nimium refrigerantia, acida & nitrosa. Vicissim quæ corpus, abdomen inprimis & pedes, a frigore defendunt ac in perspiratione servant, ut motus corporis moderatus, potus infusi theiformis, potio calida, item pediluvia & balnea aquæ dulcis, optimum doloris procurant lenimentum. Atque etiam hanc ob caussam e re est, ut aquæ medicatę ipsę, tam solæ, quam lacti nuptę, tepidæ potius, quam frigidæ, bibantur.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

F. Dolor vesicæ ex sanguine stagnante. Vir 40. annorum, vitæ sedentarię ob intemperantiam studiorum addictus, intolerabili cruciatu & tormento circa pubis, & perinæi regionem cum magna difficultate reddendi urinam diu sæpe per intervalla afflictus fuit, & propter dolorum atrociam, inquietudinem, anxietatem, vigiliam viriumque defectionem, cum extremorum tremore ac frigore, tam misere decubuit, ut ad desperationem quandoque redactus, cultro filum vitæ abrumpere voluerit. Affligebat hæc miseria interdum per aliquot hebdomades, postea sensim paulatimque remittebat, ut officio suo fungi posset, urina plerumq; pauca & turbida profluebat, crassum sedimentum deponens. Et quum per sex fere annos hoc malo exagitatus esset, viribus tandem penitus consumtis, quadragesimo ætatis anno obiit. Omnes, quos per totam civitatem in auxilium vocarat, Medici, & calculum, & vesicę exulcerationem, hujus miseræ affectionis caussam judicarunt; sed aliud longe partis affectæ post mortem scrutinium docuit, vesica quippe integra, sine exulceratione, inventa fuit, nec vestigium sabuli aut calculi in ea repertum, ipsum vero vesicæ corpus longe crassius & densius, copiosis & valde distentis vasis sanguiferis, quorum nonnulla calamum scriptorium crassitie ęquabant, obsitum. Ut adeo omnium horum cruciatuum nulla alia fuerit causa, quam insolita illa stagnatio & incarceratio sanguinis in vasis vesicæ.

Epicrisis.

Hæc historia luculenter docet, spasmum vesicę urinarię vehementiorem, tantum valere, ut universum nervosarum partium systema in consortium trahere & œconomiam omnium corporis functionum perturbare queat. Dein patescit, difficilem cum ardore & stillicidio mictum, urinam quoque glutinosam, juxta *Hippocratem* furfuraceam, non semper exulcerationem, vel calculum intus latentem prodere, sed a sola spastica constrictione vesicæ oboriri posse, quæ tunica interior mucosa fortiter compressa mucosum liquidum copiose in cavitatem vesicæ eructat, quod urinæ immixtum, postea cum ipsa excernitur, eodem modo ac notum est, dolorificum illum spasmum, qui sæpe fit in extremitate intestini recti exquisiti sensus, ita comprimere tunicam cum vasis suis villosam, ut insignis copia muci albi, instar albuminis ovi, cum tenesmo dimittatur, quod vulgo vocant hęmorrhoides albas. Vesicę autem spasmi causa non tam est in cavitate vesicæ, quam potius intra ejus substantiam. Nam, sicuti a mensium vel hęmorrhoidum fluxu sufflaminato, sanguis regurgitans ad vasa ventriculi & intestinorum, & intra eorum tunicas sentientes stagnans, distractione & compressione, vehementia tormina, anxietates, dolores, convulsiones & spasmos concitat, ita etiam, quando ex vitio & emansione fluxus hęmorrhoidalis, vel aliis ex causis, sanguis ad vesicæ corpus magna copia delatus ibi stagnat, non mirum est, quod in nervosa ipsius compage spasmos, & quæ ab iis proficiscuntur symptomata, producat.

OBSERVATIO II.

Vir quadraginta annorum, sanguineo-cholericus, ex vitæ genere valde in- *Ex hęmorrhoidibus.*

Suppressi lethalis vesicæ inflammatio. inquieto transiens ad quietum & sedentarium, experitur brevi post hæmorrhoidalem fluxum, quem præpostere remediis adhibitis supprimi curavit. Sequuta hinc mictio cruenta, singulis fere mensibus rediens, qua cessante anxietates præcordiorum, dolores lumborum, borborygmi ventris, prava digestio & inappetentia oborta. Ad tollenda hæc mala variis usus quidem remediis thermis, lactis cura, sed non cum debito regimine. Accessit hinc postea funesta vesicæ inflammatio, cognoscenda satis ex magno ardore, dolore in regione pubis, mictu difficili & dolorifico, febre, præcordiorum anxietate & delirio, ac post mortem vesica inflammata & sphacelata inventa fuit.

Epicrisis.

Hæmorrhoidalis fluxus interdum transit in mictionem cruentam, criticam quoque, quæ nullo modo cohibenda, nisi rursus provocentur hæmorrhoides, alias gravissima subsequuntur spasmodica pathemata non modo, sed & ipsa vesica tandem inflammatione gravi cum febre afficitur, quæ facile abit in sphacelum. Nam qui morbis vesicæ moriuntur, ii plerumq; pereunt sphacelo, qui etiam intestinum rectum sæpe afficit, ut hæmorrhoidalia vasa sanguine nigro infarcta cum penis livore compareant.

OBSERVATIO III.

Vesicæ inflammatio a materia acri lethalis. Summus hujus urbis Theologus, vita sedentaria perpetuaque mentis per ardua multa negotia fatigatione usus, a purpura intus delitescente scorbutica in gravem primum per intervalla dysuriam incidit, juncta simul paralysi spuria dextræ manus, quæ, quamdiu perstitit, remissior fuit dysuria, illa vero evanescente, atrocior vesicæ spasmus & dolor, cum assiduo urinam mittendi stimulo, illico rediit. Tandem cum sanitate quidem in gratiam redire videbatur, sed quum forte languidum adhuc corpus auræ frigidiori exposuisset, rediere intoleranda mictus tormina, quæ vesicæ inflammatio, ex parte exulceratio febrisque acuta exanthematica exceperunt, funesto proh! eventu.

Epicrisis.

Inflammatio vesicæ, a sero salso impuro & corrupto, vesicę tunicis nerveis firmius inhærescente, eosque lancinante, quandoque subnascitur. Vidi non ita pridem in sene octogenario, qui per aliquot annos summa difficultate mittendi cum dolore urinam laboraverat, ac demum frustra adhibita omni efficacissima medicina, in pede nactus est erysipelas, quod reliquit ulcus, ichorem saniosum sat copiose quotidie fundens, tam salubri effectu, ut ex eo, & dysuria, & dolor in pube, omnis evanuerit. *Drawitzius* quoque qui ante seculum jam omnium fere optime germanico idiomate *de scorbuto* integrum scripsit tractatum, in eo *paginæ* 350. *& seqq.* plures affert observationes & casus ægrorum, qui de doloribus sævis sub urinę emissione conquesti, quorum causa non vesicæ labes ulla, aut calculus fuit, sed humor tantum impurus scorbuticus. Memorabilis maxime casus, quem consignavit de lanione, qui, quum nunquam antea ex calculo laborasset, subito atroces in pedibus persensit dolores, qui hinc depulsi, urethram invaserunt, cum intenso ardore & difficultate guttatim vix mingendi, applicatis tamen discutientibus cessarunt quidem, sed ad pedes redierunt, consequente eorum tumore.

OBSERVATIO IV.

Fœmina quadraginta circiter annorum, sanguineæ constitutionis, vitæ sessili nimium indulgens, venæsectioni alias fuerat assueta, sed per biennium eam omiserat, quo factum, ut obstructis mensibus, in summos dolores circa pubis regionem incideret, cum immensis præcordiorum anxietatibus, forti alvi adstrictione, appetitus viriumque destructione. Sedati quodammodo *Vesicæ inflammatio opiati usu funesta.*

do-

do ab imperito medico per opiata doloribus, mox incidit in syncopen & majores ac vehementiores circa præcordia urserunt anxietates, subsequutum delirium & mors. Inspecto post mortem corpore & vesicam & uterum inflammatio ac sphacelus occuparant, ceteris omnibus partibus sanis.

Epicrisis.

Instar axiomatis practici hoc loco notari velim: in inflammationibus nervosarum & membranacearum partium, ut in phrenitide, pleuritide, hepatitide, item inflammatione ventriculi, intestinorum & vesicę, nil perniciosius esse & quod tam facile ad mortem perducere queat opiato remedio interno. Stuporem enim hisce partibus facile inducit & in minimis vasculis motum & progressum sanguinis penitus sistit, ut sphacelus ac mors inducatur. Quare cautissime cum ejusmodi remediis etiam exterius applicatis, hisce in morbis agendum esse moneo ac inculco serio, compluribus lethiferis exemplis hanc observationem confirmantibus. Conferunt potius, præter idonea diluentia, discutientia, blanda anodyna cum diaphoreticis mixta, inter quæ liquorem nostrum anodynum mineralem, cum spiritu Bussii mixtum, & reiteratis vicibus, parca tamen dosi, exhibitum, cum blando regimine diapnoico, non satis laudare possum, si prius plethorę, quando adest, tempestiva sanguinis missione rite fuit prospectum.

CAPUT X.

De inflammatione & febre uterina.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Uteri morbosa dispositio & consensio PEculiaris uteri fabrica & structura, mira scilicet fibrarum totius substantię elasticitas, vasorum sanguiferorum copia eorumque tortuosus & serpentinus fluxus, glandulosa & nervosa textura, nec non colli & maxime orificii interni exquisitus sensus, faciunt, ut multis & variis morbis, maximeque etiam acutis & periculosis inflammationibus, oriundis inde abscessibus & mali moris ulcerationibus, pateat hoc viscus. Quin, quia non tam ob nervorum communionem & sensibilitatem, quam potius sanguinis progressum in fibrosa & vasculosa uteri compage interceptum, ipsius in omnibus reliquis corporis partibus motus turbatur atque pervertitur; hinc magna etiam uteri cum nobilissimis corporis partibus, capite, pectore, præcordiis, ventriculo & omni nervorum systemate est consensio, & ipso gravato, aut inflammato sæva in propinquis & remotis partibus accidunt pathemata.

§. II.

Ex his quæ in uterum cadunt passionibus frequens admodum est ipsius inflammatio, cognoscenda ex ardore & dolore fixo in inguine, cum febre acuta, dolore lumborum & imi ventris, abdominis inflatione, stimulo ad urinam & alvum, mictu ardenti & difficili, gravibusque aliis in præcordiis, capite & pectore symptomatibus. *Inflammationis uterinæ signa.* Parum hujus morbi reminiscuntur Medici recentiores, sed eo crebrius in monumentis suis Veteres. *Aretæus* quidem sic egregie ipsum delineat *cap. 64. inflammatio uteri*, inquiens, *fit ex pluribus causis, ex plaga, ex mensium suppressione, & frigiditate, & inflatione, non minus etiam abortu & partu, propter malam partus editionem. Sequitur ad uteri inflammationem febris acuta dolorque capitis ac ejus tendinum & basis oculorum juncturæque manuum & digitorum, & colli detractio & declinatio, stomachi per consensum, affectio, osculi uteri conclusio, pulsus parvi, densi. Si totus est inflammatus, totus vehementius pulsatorio motu dolet: si posteriores ipsius partes solum inflammatæ fuerint, dolor circa lumbos fit & stercora supprimuntur ex recti inte-*

testini compressione ; si partes ejus anteriores, dolor circa pectinem fit & urinæ stillicidium ac emittendæ difficultas ex vesicæ compressione ; at lateribus inflammatis , & inguina tenduntur, & crura gravantur ; si vero fundum ipsius fuerit inflammatum , circa umbilicum maxime dolor consistit cum tumore ; at si circa osculum est inflammatio, circa supernum ventrem dolent & digito immisso durum ac renitens osculum occurrit.

§. III.

Differentia inter levẽ & gravem Hæc uteri inflammatio merito dispescenda in leviorem superficialem , & graviorem, seu profundiorem. Illa sæpe puerperis accidit, facile gignitur potissimumque crebrius sequitur febrem lacteam, admittit etiam medicationem, si recte & prudenter instituatur, ac facili negotio, intra paucos dies, discutitur. Gravior autem, quæ febre intensa & sævis symptomatibus de vehementia non remittentibus stipatur, septimo, nono, vel etiam undecimo sæpe die necat, superveniente maxime purpura alba, quæ pessimum semper prębet omen, atque ex corrupto, putrido, vappescente sero ac sanguine, in uteri latibulis hærente, ortum ducit, immo de corrupto jam & sphacelato utero testatur.

§. IV.

Causa varia. Causa inflammati uteri materialis proxima est inęqualis sanguinis per uterina vasa circulus. Ob oppleta scilicet, coarctata a spasmo & obstructa minima vascula, sanguis majori cum impetu ac celeritate fertur per vascula vicina, eorumque ramos laterales, qui cruorem alias non capiunt, unde tumor, rubor & ardor fit, cum pressione & irritatione tunicæ nervosæ. Ad hoc autem vitium concipiendum in genere disponunt lęsiones, contusiones & vulnerationes externę, status plethoricus, cacochymicus, mensium & lochiorum suppressio, copiosior sanguinis ad uterum allapsus atque decubitus, partus laboriosus, animi affectus, ira maxime & terror, vomitus enormis, vel nisus impensior ad hunc, motus & labor corris plethorici fortior cum subsequente refrigeratione imi ventris, balneorum calidorum abusus, abdominis & uteri refrigeratio externa, potus frigidus, fluentibus inprimis mensibus, lochiis aut hęmorrhoidibus, colica quoque convulsiva, nec non affectio spastico-hysterica gravior.

§. V.

In puerperio cur frequens sit. Nunquam vero magis hęc periculosa affectio infestat feminas, quam si in puerperio sunt constitutæ. Post partum enim uterus ab onere levatus, elastica qua pollet virtute iterum in arctius spatium coit & sensim sensimque sese contrahit. Hinc diducta uteri vasa angustantur, contentus in iis sanguis per oscula aperta, secundinis prius continua, exprimitur ac sub nomine lochiorum foras prodit, cum sanitatis emolumento. Simul vero etiam hac angustatione motus & cursus sanguinis aliter dirigitur & quidem ab utero & inferioribus ad superiora ipsasque mammas, quod circa tertium plerumque diem accidit, non sine febrili commotione, & Germanis propterea audit *das Milch-Fieber*. Quod si igitur lochialis sanguinis exitus per stricturas uteri spasticas impeditur, non modo in ipso utero periculosam inflammatoriam stasin concitat, sed & ordinarius ille sanguinis ab inferioribus ad superiora impetus, tam ratione vehementię, quam molis sanguinis validius increscit. Tum enim spasticę, & dolorificę in abdomine urgent stricturę, sanguinis vel mucidi humoris ex utero fluxus restitat, alvus clausa est, pedes frigidi, ad urinam stimulus, dolorosa mictio, caput rubet, tumet, oculi fulgent, nares nonnunquam guttulas quasdam stillant, animus est inquietus, somnus nullus, vel insomniis terrificis turbatus, ac gravia illa symptomata, respiratio difficillima, lipothymiæ, convulsiones & delirium phreneticum, de-

mum

mum subito sæpius puerperis accidunt funesta.

§. VI.

quibus solennis

Luculentis verbis hæc ita evenire testatur *Hippocrates lib.* 1. *de morb. mulier.*§.72. ita tradens: *si inflammati fuerint puerperæ uteri, venter ardet & magnus fit & ad præcordia suffocatio habet, & uterus, ubi puerperii purgamenta intus manserunt a frigore, occulte distenditur.* Nec non *lib.* 2. *de morb. mulier. p. m.* 489. *si*, inquiens, *ignis sacer in uteris sit, etiam pectus id percipit, venter intumescit, perfrigeratur, febris habet magna, & rigor supervenit, & spiritus densus, & animi deliquium, & debilitas, & dolor totius corporis, & tristatur, & mente variatur, & affectio ascendit ex inferno ventre ad lumbos, & ad dorsum, & præcordia, & pectora, & collum, caput & stomachum & mortua esse videtur.* Experientia autem teste, feminę teneræ, exquisitioris sensus, in vehementes animi commotiones pronæ, pathematibus spasmodicis & flatulentis obnoxiæ, mensium inordinato successu affectæ, alvi adstrictioris, si gravidæ fiunt, post partum quam facile in lochiorum suppressionem cum febre uteri acuta incidunt, non sine summo vitæ discrimine. Interdum etiam inflammatio uteri nascitur, a secundinarum vel totali, vel tantum quoad partem retentione. Hac enim restitante, non tantum sanguinis ex utero exclusio prohibetur, verum etiam succedens putredo febrem movet, vel si hæc jam adest, deteriorem reddit.

§. VII.

In sphacelum abit aut ulcerationem.

Jam sicuti in omni inflammatione, ille subsistens humor, si non discutitur, putrescit & in corruptionem transit, vel sphacelosam, vel ulcerosam; ita idem etiam accidit in ea quę uterum infestat. Quæ in sphacelum abit, brevi necat & solennis maxime est puerperis, in quibus post sectionem uterus utplurimum cum vagina durus, coloris ex atro bruni deprehenditur. Quæ autem suppuratur & ulceratur, diutius trahit, & accidit quam maxime extra puerperium. Patent inflammationi huic suppuratorię & feminę sanguineæ, mollioris & spongiosioris habitus, præsertim si fluori albo sanguinolento fuerunt affectæ, isque adstringentibus intempestive cohibitus. Frequentius etiam eandem incurrunt, quę impurum & crassum in venis alunt sanguinem, diętam insalubrem sectantur, fructibus horæis, dulcibus & lacticiniis indulgent, inferiora subinde refrigerant, corpore præsertim æstuante, quę tristitia anguntur, veneris stimulos concubitu obtundere impediuntur, suetam sanguinis missionem intermittunt, aut seniores quietam & ærumnosam vitam ducunt. Ac in his quidem frequentior est inflammatio in collo & orificio interno, quod ex multis fibris nerveis spiraliter est contextum, quam in ipso fundo, eaque propter dolor acerbus & ardens est in pube cum mictu difficili. Signa autem abscessus uteri sic in compendio *Hippocrates lib.* 1. *de morb. mulier.* exhibet: *si*, ait, *uteri fuerint ulcerati, sanguis & pus purgatur & fœtor gravis oboritur, & dolor acutus corripit lumbos ac inguina & imum ventrem, & dolor sursum procedit ad laterum mollitudinem, costas & scapulas, aliquando etiam ad claviculas pervenit & caput vehementer dolet deliratque, processu vero temporis intumescit & debilitas ipsum corripit, & animi deliquium, & febris tenuis, & perfrigeratio, intumescunt autem maxime crura. Morbus autem corripit ex abortu, si qua corrupto humore ac putrefacto intus non fuerit expurgatus & calor totum corpus tenet. Corripit etiam ex fluxibus, si in ipsis acria fuerint & biliosa mordeant.* Sed plerumque ulcus uteri tandem etiam in gangrænam & sphacelum abit ac interficit. Interdum tamen accidit, ut apostema in utero prognatum interne rumpatur & copiose effluat sanies alba minime fœ-

fœtida & ægra evadat, qua de re legi meretur *Forestus lib. XXVIII. obs. XLIV. pag. 693.*

§. VIII.

Nec non in cancrum insanabilem. Quod si autem exterior uteri pars inflammata, ob frigus externum, quam facile abit in scirrhum, qui ulceratus, cancer uteri recte dicitur ac est insanabilis. Neque adeo infrequens est, glandulas copiosiores circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum considentes, mutari in scirrhum tandemque abire in inflammationem ulcerosam, quæ haud secus ac cancer exulceratus, medicationem admittit plane nullam. Recentiores quidem parum hanc uteri affectionem notarunt; ego vero aliquoties observavi, eadem omnino ratione iisdemque symptomatibus ac pridem jam exacte prodidit *Aretæus lib. 2. cap. 67.* ita perhibens: *cancri in utero, partim cum, partim sine ulceratione sunt, tumor reperitur circa uteri osculum durus, inæqualis, præeminens, colore feculentus, rubicundus, quandoque etiam sublividus & dolent vehementer inguina ad supernum ventrem & pectinem ac lumbos, ægreque ferunt contactum & variegatiorem medicationem. Si vero ulceratus est cancer, ad dolores, durities & tumorem, erosa etiam & inæqualia ulcera conspiciuntur, plerumque quidem sordida oris tumida albicantia, turpes crustas inductas habentia. Quæ vero pura videntur, feculenta, livida, rubicunda & cruenta apparent. Excernitur autem assidue ab ipso sanies tenuis, aquosa, nigra, aut fulva, graveolens, aliquando etiam sanguis fertur & alia signa ad inflammatum uterum relata. Affectio igitur ipsa incurabilis est, veluti alicubi etiam dixit Hippocrates, mitigare tamen oportet, per insessus ex fœnu græco, malva & per cataplasmata similia.*

Curatio.

§. I.

Curatio & præservatio causis accommodanda. Uteri inflammatio, quum nunquam frequentius occurrat, quam in puerperis & post abortum, dum vel ab improvida obstetricum in partu difficili tractatione & contrectatione violenta, vel a violento nisu sub partus laboribus, sanguinem præsertim impurum ad uterum pellente, vel a lochiorum per dolores & spasmos hystericos, terrorem, aut refrigerationem fluxu impedito, inducitur; necessarium omnino est, ad præservationem æque ac curationem, ut Medicus omnes has causas probe noscat atque discernat. Quia autem facilius longe est periculosum hunc morbum imminentem arcere, quam præsentem persanare; hinc medens etiam primo omnium eo eniti debet, ut eundem tempestive præscindat, ejusque incursum avertat.

§. II.

Post partum spasmi relaxandi. Jam missis illis læsionibus, quæ ab externis & violentis caussis inducuntur, frequentissimum in artis exercitio est, inflammatoriam hanc febrem, post partum, ob excretionem sanguinis lochialis vel plane deficientem, vel non sufficientem induci. Quare id inprimis agendum artifici, ut confecto partu, primis statim diebus lochia rite secedant. Quod ut ex voto perficiatur, ad caussas fluxus lochialis intercepti removendas, medicatio perite dirigenda. Notum autem est, sub diuturnis & gravioribus, tam vehementem fieri partium, & solidarum, & fluidarum, commotionem & exagitationem, ut quisque ex pulsuum celeritate, totius corporis ardore, siti & inquietudine vix aliter judicare possit, quam adesse febrem, sub quo impetu parum etiam vel nihil recrementorum putridorum & cruentorum utero effertur. Igitur opera danda, ut impetuosus hic post partum motus placide componatur. Fit hoc commodissime, si puerperæ in quiete & temperato regimine diaphoretico servatur iisdemque diluentia ac blande æstum sedantia propinantur. Quia tamen sub partu, qui

qui nonnisi stricturis spasticis & convulsivis ex spinali medulla absolvitur, per consensum spasmi & dolorificæ stricturæ ad intestina transeunt, quæ superato partu adhuc aliquamdiu persistunt, atque etiam eandem ob consensionem uteri fibras musculosas & nerveas stringendo, liberum sanguinis cursum præcludunt; merito etiam curandum, ut eædem sedentur placide. Hunc in finem utilis pulvis, ex pulveris Marchionis, lapidum cancrorum ana drachma, antimonii diaphoretici drachma dimidia, nitri puri granis 16. cujus quarta pars pro dosi, adjectis nonnunquam, si spasmi hysterici simul impensius urgent, granis sex, vel quatuor pulveris castorei, cum aqua florum chamomillæ vulgaris, destillata cum cerevisia triticea, sumenda. Conducit quoque oleum amygdalarum dulcium, ex recentibus, sine igne paratum, quod vel solum, vel cum quarta parte spermatis ceti remixtum, quotidie ad unam vel dimidiam unciam, cum jusculo pulli gallinacei, aut decocto avenaceo, usurpandum. Externe vero totum abdomen inungendum oleo ex anethini, chamæmelini & morum alborum ana uncia, olei carvi drachmis duabus, vel camphoræ drachma, superposita mappula complicata calefacta.

§. III.

Lochia promovenda. Composito sic tumultu, ad promovendum lochiorum fluxum, vix præstabilius huc usque innotuit remedium, quam pilularum massa, quæ ad imitationem *Beccheri*, ex amaris extractis, gummatibus resinosis temperatis, & aloe probe correcta concinnata est. Secundo igitur statim die, ceteris paribus, quindecim grana pilulari forma, mane, vel vesperi exhibeantur, & pro circumstantiarum ratione, per quinque vel octo dies continuentur. Est enim hoc evacuans clemens maxime & accommodum. Nam roborando, tam intestinorum, quam ipsius uteri, per extensionem nimiam robore exuti, tonum, blande simul stimulando, imum ventrem ac intestina a sordibus, ipsum quoque uterum a stagnante corrupto sanguine repurgat, eoque quam optime & inflammationem, & febrem aliaque sæva a recrementis retentis oriunda pathemata, arceat. Quin eadem hæc curandi ratio apprime ex usu est, quando secundina, ex ipsius pars, aut aliud quoddam exturbandum concretum in utero restitat.

§. IV.

Quod si tamen medentis scopus his expediri nequit, sed febris impetit assidua, venter flatibus attollitur, uteri purgamenta retinentur & spasmi ad superiora vergunt infesti, alia ineunda est medenti via. *In febre sanguis mittendus.* Scilicet sanguinis copia, sub graviditate justo plus accumulata, minuenda, per venæsectionem, non in superioribus, sed pede institutam. Sæpe enim a nimia vasorum distensione fiunt spasmi, & sanguinis exsuperans moles uteri compagem nimium distendendo, ejusdem systalticam & expulsivam potentiam minuit ac impedit. Hinc venæsectionis remedium omnino maximi, ad promovendum fluxum & inflammationem arcendam, est usus. Quod sicuti in Gallia hunc in finem frequentius quam par est adhibetur; ita perperam in nostra Germania rejicitur, ut plures inflammatoria uteri febre correptæ, pereant, quæ tempestiva sanguinis missione potuissent servari.

§. V.

Preter venæsectionem, ubi jam presens est inflammatoria febris, id quam maxime agendum, ut sanguis stagnans in motum cieatur, humores spissi fluxiles reddantur, & stasis discutiatur. *Et sanguis stagnans discutiendus.* Quod ut obtineatur, conducit mixtura hæc: recipe aquæ chærefolii, cardui benedicti, scordii, florum sambuci, acaciæ, aceti destillati ana unciam unam semis, lapidum cancrorum drachmam unam semis, antimonii diaphoretici, vel bezoardici mineralis drachmam semis, spiritu

ritu nitri dulcis sive liquoris anodyni mineralis guttas 20. sirupi cardui bened. drachmas duas. M. de qua binis quibusvis horis, duo vel tria cochlearia porrigenda. Tum etiam pro potu exhibeatur tenue jusculum ex pullo gallinaceo, cum radice scorzoneræ, cichorei & rasura cornu cervi confectum, addito ad gratiam succo pomorum aurantiorum. Præbeatur quoque subinde infusum theiforme ex herba veronicæ, scabiosæ, sonchi, floribus hormini, chamomillæ vulgaris, semine fœniculi. Nec omittantur pulveres temperantes ac resolventes, ex lapidibus cancrorum, solutione oculorum cancri, nitro & sale polichresto compositi. Quales præterea Beccherianis, vel ad harum exemplar paratis pilulis, ad lochialem fluxum promovendum & sanguinis a capite impetum divertendum, commode interponuntur. Sint demum in usu clysteres ex sero lactis dulci, vel decocto florum chamomillæ vulgaris, herbæ artemisiæ, salviæ, hormini, mercurialis, addito melle, nitro & pinguedine gallinarum.

§. VI.

Extra puerperium medendum externis. Quando vero extra puerperium in corporibus impuris variis ex causis accidit inflammatio uteri, non tam in fundo, quam potius in collo, cervice atque vagina, præter jam memorata interna, simul in auxilium vocanda præsidia externa, epithemata scilicet pubis regioni admota, injectiones uterinæ ex accommodis paratæ, nec non pessi, item ob loci vicinitatem suppositoria in anum trusa. Epithema egregium est, quod ex aquæ sic dictæ d'arquebousade, (quæ nonnisi vinum Rhenanum a herbis vulnerariis in balneo maris ad siccitatem abstractum,) unciis quatuor, essentiæ croci, spiritus vini camphorati ana unciis duabus nitri in aqua florum sambuci soluti, drachma, paratur, ac pro circumstantiarum ratione cum aceto rutaceo, aut scordii remixtum, linteis duplicatis sæpius applicatur. Ad injectionem vero commendo solum lac, vel asininum, vel muliebre, cum floribus sambuci myrrha & croco, adjecto nitro decoctum. Molestissimum demum hujus passionis symptomata tenesmum, præter insessus emollientes, egregie lenit oleum amygdalarum dulcium, vel mucilago seminis psyllii, aut fœnu græci, ad uncias duas, cum duodecim extracti croci granis ano injecta. Et eadem hęc remedia semper etiam ex usu sunt, quando inflammatio abiit in suppurationem.

§. VII.

Quibus medendum si ex fluore albo. Porro non adeo infrequens est, ex fluore albo diuturno, præsertim si simul sanguinolentus, male tractato, vel imprudenter cohibito uterum ejusque partes tumore affici cum dolore, & febre inflammatoria, immo in suppurationem abire & exulcerationem. Tum vero cura admodum perplexa est atque difficilis, inprimis, quando fluor non e glandulis externis, sed interna uteri substantia venit. Ego, si passio chronica, nil præstabilius novi, quam usum thermarum Emsensium, & Carolinarum mitiorum, quippe quæ humores subsistentes efficaciter dissolvunt partemque affectam simul roborant. Sed cavendum a balneis adstringentibus, ipsis etiam Carolinis fortioribus, quæ propter terram calcaream & martialem, adstringente & repellente virtute pollent. Insessus vero ex herbis uterinis & aromaticis, cum aqua dulci decoctis prosunt utique. Sic laxatis ductibus & humoribus dilutis, cum fructu postea pilulæ dantur Beccherianæ, quæ inter specifica uterina locum tuentur præcipuum. Nec rejicienda videtur *Hippocratis* hæc uteri ulcus curandi methodus, quam *lib.* 1. *de morb. mul.* §. 88. sic tradit: *si hic morbus inciderit, multa calida lavato & tepefactoria adhibeto, qua parte fuerit dolor. Et si quidem superne fuerint dolores & mulier fortis est, totam fomentato & pharmacum deorsum pur-*

gans

gans bibendum dato, & ubi tempus anni fuerit, serum coctum insuper bibendum præbeto, per dies quinque, si id facere poterit. Si vero non adfuerit serum, lac asininum coquito & per dies tres, aut quatuor bibendum dato. Post lactis autem potum, cum aquis ipsam reficito & cum cibis commodis, carnibus ovillis, teneris recentibus, & volucrium, & beta, & cucurbita. Abstineat autem a salsis, & acribus, & marinis omnibus ac caprinis. Et certe lactis serum & asininum lac egregie proficit, non modo ad obtundendam humorum acrimoniam sed & contemperandum calorem hecticum, qui ægros graviter utplurimum urit.

§. VIII.

Inflammationis a causa externa medicatio. Quæ demum a violentia externa inducitur uteri inflammatio, cum febre, dolore inguinum, mejendi difficultate, & spasmis in remotis etiam partibus, nec non alvi adstrictione, poscit quam maxime venæsectionem, non modo maturam, sed & repetitam, primo in brachio, ac dein in pede institutam. Opus in hac etiam, ut alvus subducatur clystere, in uterinis morbis nunquam non singularis plane utilitatis. Et exterius imponendum emplastrum ex emplastri de meliloto unciis duabus, spermatis ceti uncia dimidia, gummi ammoniaci drachmis duabus, croci drachma, camphoræ drachma dimidia. Non omissis internis blandis diaphoreticis, & discutientibus.

Cautelæ & Observationes clinicæ.

§. I.

Præservatio. Quum puerperæ plurimæ in puerperio ex febre inflammatoria uterina moriantur, præsertim si multum sanguinis crassi & impuri in venis alant; hinc optimum certe ad præscribendas capitales ejusmodi affectiones est consilium, quando gravidæ partim salubri diæta & vitæ regimine, partim etiam aptis & congruis præsidiis, tam solidas, quam fluidas partes, in debita temperie, quantitate & motus æquilibrio servare student. Nam qualis natura ægrotantium, etiam puerperarum, talis etiam est vix medicatrix, pugna adversus morbum, quin ipsa medicatio, in qua omnino plus præstat natura, quam ipsius ministra ars. Igitur ad antervertendum hoc malum quam maxime necessarium est, ut tempore graviditatis sanitati consulatur tam opportunis sanguinis missionibus, quam debitis laxationibus, per rhabarbarina potissimum, ut etiam gravidæ modicam & laudabilem diætam sectentur, animi temperantiæ studeant & potus diluentes perspirationem simul sustinentes bibant. Deinceps quum haud raro inflammati in puerperis uteri causam præbeat, potus nimius calidorum & spirituosorum, vini aromatici, crocati &c. ad partum facilitandum datus, præsertim in sanguineis, & quæ non ultimis mensibus sanguinem miserunt: serio omnino monendæ sunt, & obstetrices, & uterum gerentes, ut ab ejusmodi sanguinem exagitantibus remediis abstineant, ac potius venæsectione in pede, item balneis, novissime ante partum duabus vel tribus hebdomadibus, rite usurpatis liberiorem sanguinis per uterum commeatum & facilem post partum effluxum procurent.

§. II.

In nullo morbo tam infensa & perniciosa animi commotio, per terrorem potissimum ac iram, quam in uteri inflammatorio. Nunquam etiam nocentior abdominis & inguinum perfrigeratio, quam post abortum & partum. Puerperæ enim, ob continui quæ ipsis accidit solutionem, fibrarum & vasorum dilacerationem humorumque extravasationem, haud aliter sunt considerandæ, quam graviter vulneratæ. Quam facile autem dictæ causæ læsis & vulneratis partibus adeoque etiam utero, inflammationem *Omittenda.*

nem

nem inferre queant, res est nota etiam in vulgus. Quare ut puerperæ, nec non quæ labem in utero gerunt, solicite sibi ab his caveant, iterum inculcamus iterumque.

§. III.

Cautela de pellentibus. Ad emovendum lochiorum fluxum subsistentem, nunquam danda pellentia fortiora, crocata myrrhata, succinata, aloetica, vel calida aromatica, nec non salina stimulantia, tanto minus, si mox post partum adhuc præsto est motuum impetus. Hæc enim febrem magis accendunt, spasmum intendunt, sanguinem in latibulis uteri hærentem, humido absumto, plus densant & ad effluxum reddunt ineptum, vias quoque & emunctoria magis siccant atque occludunt. Sed quando spasmus laxari, dolores remittere, viæ patescere incipiunt, & sanguis ex utero ferri, tum demum moderate pellentia, & tonica propinare expedit. Inter quæ solutio succini, myrrhæ, rhabarbari, croci, non cum spiritu vini, sed aqueo lixivioso menstruo parata, nec non aqua melissæ, aut artemisiæ leviter spirituosa, qualis est quæ cum cerevisia triticea destillatur, omnibus palmam præripiunt fere, si crebris & parcis dosibus offerantur.

§. IV.

Venæsectione. Ex præcipuis etiam lochiorum fluxum revocantibus auxiliis est venæsectio. Nec deterreri se patiatur artifex symptomatum gravitate, neque etiam ipsa purpura efflorescente, sed confidenter admittat, si indicationes adsunt, uti jam pluribus superius *Sect.* 1. *cap.* 9. *de febre purpurata obs.* 6. *pag.* 220. monui. Quando autem provida, ut ita loquar, natura, cessantem aut insufficientem lochiorum evacuationem liberali sudore, aut alvi fluxu compensat, abstinendum ab iis, quæ lochiis proritandis alias serviunt.

§. V.

Ulcerationis medicatio. Quando autem humor ex utero fertur viscidus, flavus & sanguinolentus, haud obscurum præbet indicium læsæ uterinæ substantiæ & imminentis inflammationis atque ulcerationis. Ad hanc igitur arcendam, vel si jam præsens est persanandam, tuta quam maxime est ac necessaria crebrior purgatio & rhabarbaro, tamarindis & manna, quæ frequenter iteranda est, quo vitiosi ab utero humores divertantur. Tanti enim hæc ad curationem est momenti, ut *Forestus lib.* 29. *obs.* 48. fidem faciat, quandam Amstelodamensem nobilem matronam ab ulcere uteri sanitati reddidisse, cui dederat de quarto in quartum diem uncias quinque decocti sennæ, epithymi, rosarum rubrarum, myrobalanorum Indorum, saccharo dulcorati & abstergentia decocta in uterum injicere jusserat. Si ulcus adhuc curandum est, post lenes aliquot dierum purgationes, decoctum ex santalo, lentisco, sarsaparilla, mentha, epithymo, radice liquiritiæ & ligno Rhodio, per viginti quinque dies cum regimine sudorifero bibitur cum fructu, qua de re pluribus consuli potest *Sylvaticus Cent. IV. obs.* 68.

§. VI.

Ulcus uteri cancri ulcerati naturam æmulatur, tumque sanies putrida & laciniæ corruptæ uterinæ substantiæ cum magno fœtore, summo dolore gravibusque symptomatibus prodeunt & malum fere est incurabile. Quicquid autem agendum, nonnisi demulcentibus & lenientibus perficiendum. Si spes sanationis adhuc superest, ego quidem habeo quod laudem potum lactis, potissimum asinini, nec non usum temperatarum mineralium aquarum, Wildungensium maxime, vel Selteranarum, interposito mane & vespere balneo aquæ dulcis cum furfuribus triticeis, in quo per horam & longius desidendum. Vicissim abstinendum ab omnibus acribus internis & stimulantibus calidis. Caute etiam in uteri abscessu ac ulcere adstringentibus & repellentibus utendum, quia iisdem facile scirrhus inducitur. Optimæ injectiones ex lacte caprillo, cro- *Cancri auxilia.*

co

co & aqua florum sambuci. *Hippocrates* brassicæ usum commendat, sed præstat betæ rubræ succus, crebrius calide injectus.

§. VII.

Dolores complacandi. Immanis sæpe dolor exulcerato uteri cancro jungitur, qui vires penitus pessundat omnemque somnum adimit. Ad hunc leniendum optimum solatium in anodynis, cujus generis sunt extractum croci & papaveris, massa pilularum de styrace, de cynoglossa, *Wildegansii*, *Matthiæ*, *Starckii*. Notabilis enim hanc in rem *Riverii Prax. cap.* 20. *pag.* 332. locus: *hæc tamen omnia*, inquientis, *aliquando non sufficiunt ad immanissimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti & somno reliquit locum. Unde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intensum humorum fervorem minus nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus, per quatuor menses, laudani grana duo, vel tria, innoxie, cum magno solatio sumebat.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Uteri labes ex hæmorrhagia cohibita Laborabat per aliquot menses largo sanguinis ex utero profluvio femina sexaginta sex annorum, cholerica, macilenta & in iram prona, multos in consilium adsciverat Medicos, & variis etiam usa fuerat medicamentis, sed incassum. Tandem accedens junior quidam Medicinæ Practicus, suasit externa, partim calida & acria, partim adstringentia, & aluminosa. His fluxus quidem cohibitus, sed dolores oborti atrocissimi, ac brevi post loco sanguinis materia saniosa fœtidissima effluxit, accessit lenta febris, corporis tabes, summaque imbecillitas. Notabile hæc inter inprimis fuit, quod ægra, quando aliquid de pilulis Anglicanis Matthiæ, quas etiam Starckianas vocant, deglutivit, doloris intolerandi senserit aliquod lenimen, hoc autem omisso, illico recruduerint tormina acerba. Semper etiam aliquid materiæ fœtidæ, ex utero secessit, hac autem retenta, accesserunt protinus borborygmi in abdomine, spasmi flatulenti, hysterica pathemata, cardialgiæ & circa præcordia anxietates. Sic ægra per biennium miseram traduxit vitam ac demum macie & febre confecta fatis cessit.

Epicrisis.

Imprudentis medicationis hæmorrhagiæ uteri hoc est exemplum. Nunquam enim sanguinis profluvium, ubicumque fiat, sive internis, sive externis sistendum, sed potius roborantia cum discutientibus mixta exterius, si interna non suffecerint, parti affectæ laboranti sunt admovenda. Si secus fit & stiptica constringentia in usum vocantur, aliter fieri nequit, quam ut sanguis in coagulum abeat, in vasis subsistat ipsamque uteri substantiam labe inficiat. Anodynis autem dolores quidem tantisper sopiti, sed non in totum sublati, quia putridæ corruptioni auferendę non fuerunt idonea. Et quod ab impeditiori materiæ saniosæ effluxu pathemata hysterica oborta, argumento est, non tantum a sanguinis & humorum copia atque stagnatione, verum etiam a materia acri caustica, fibras uterinas irritante, pathemata ejusmodi spasmodico-hysterica suscitari posse.

OBSERVATIO II.

Femina quadragenaria, sanguinea, plethorica, quarto mense gravida, suasu mariti, ut vegetior esset & infantem quoque robustum ac sanum ederet, sumsit pulverem *Monckii*, Ramoneur dictum, qui nihil aliud quam antimonii regulus cum nitro in calcem ustus. Successit autem effectus oppido infelix, ut plus quam vigesies vomeret miramque experiretur debilitatem. Ex eo pessime semper habuit *Inflammatio suppurata uteri post abortū.*

& post

& post quatuordecim dies accidit abortus, quem præcessit dolor in inguine atrocissimus, & sub ipso cum lochiis secessit materia graveolens. Passo abortu, perpetuos & fixos in abdomine ac inguine dolores experta est, pulsus semper fuit celer, interdum animi quandam defectionem incurrit, interdum etiam tussi, & articulorum dolore divexata. His symptomatibus, per aliquot menses graviter detenta, nacta est tumorem in abdomine, cum dolore lancinatorio jugi & alvi fluxu torminoso. Sequuta est summa corporis imbecillitas, viriumque prostratio, extremorum refrigeratio, spirandi difficultas & frequentius syncope, donec tandem inter hæc vitam poneret. Dissecto post mortem cadavere, ingens puris ex albo viridescentis copia ad aliquot libras ex abdominis cavo profluxit. Intestina utero propinqua erant erosa, eorumque tunicæ comparuerunt quasi abrasæ. Uterus fuit spongiosus & ita ampliatus, ut in longitudine ad decem, & in latitudine ad octo transversos digitos accederent. In ipso lacunæ fuerunt multo pure repletæ, ex quibus ingens illa puris quantitas fluxerat in abdomen. In vasis sanguiferis majoribus, nullus repertus sanguis, sed omnis fere in puris abierat materiam.

Epicrisis.

Quam perniciosa gravidis sint emetica & quidem validiora, ex hoc casu patescit luculenter. Quæ enim uterum gerunt sunt fere semper plethoricæ, eaque propter fortiori illo nisu & pressione diaphragmatis & musculorum abdominis sub vomitu, sanguis cum magno impetu in uteri vasa urgetur, ibique impactus, inducit inflammationem in ulcus transeuntem. Hinc igitur abortus & reliqua gravia pathemata duxerunt ortum. Non tamen dubitandum, quin partu abacto, gravissimum illud malum, uteri apostema, potuisset præscindi, si mature discutientia, resolventia & roborantia in auxilium fuissent vocata. Pus autem ex utero effusum in abdominis cavum, tunicas intestinales arrosit, ac erosit, unde obortus alvi fluxus, intensis abdominis torminibus.

OBSERVATIO III.

Elapso anno vocabar ad mulierem tertium supra quadragesimum ætatis annum agentem, sanguineo-cholericam, quæ misere decumbebat, conquesta potissimum de dolore in regione pubis pressorio & elisorio quasi atrocissimo, partus dolores longe superante, stipato cum tenesmo, dorsi tensione, ructibus, vomitibus & alvi strictura, somni appetitusque defectu. Inquirenti in morbi causam & originem, dixit: se ante octodecim annos ultimo laborioso admodum partu esse perfunctam, tam male simul ab obstetrice tractatam, ut vestigia digitorum impressa adhuc in pube gerat. Tum menses, antea semper largos & ordinatos, post puerperium primum cum dolore aliquo stillasse, servasse tamen periodum postea & sufficienter etiam fluxisse. Ante sex autem annos se mensium tempore cecidisse in itinere in torrentem. Inde mox constitisse fluxum & sequuta multa & varia pathemata spastico-hysterica, quin post aliquot menses corpus intumuisse totum, cum colore plumbeo. Discussum tamen congruis remediis esse post aliquod tempus tumorem & mensium fluxum etiam repetiisse, excreto multo coagulato crasso & quasi concreto sanguine, ac postea viscida alba & flava materia. Ex eo quotiescunque mensium accesserit periodus, se per triduum acerbis in abdomine afflictam esse doloribus, tamdiu insistentibus, donec sanguis prodierit grumosus primum & crassus, dein tenuior, tum aqua sanguinolenta ac demum materia viscida flava. Sic transiisse quatuor fere annos, & adhibitis interea variis medicamentis, maximeque pilulis Stahlianis, cum pulvere salino temperante, spem valetu-

Cancer uteri lethalis.

letudinis melioris fuisse irritam, malum potius increvisse magis. Jam a binis mensibus & dolorem & fluxum sanguinis emansisse, nunc vero eo esse graviorem & spasmos quasi convulsivos. Hæc audiens & atrocia pathemata videns, male statim ominari cœpi, ac scirrhum, aut aliud immedicabile uteri vitium subesse sum suspicatus. Interim alvum valide strictam clystere oleoso emolliente cum asa fœtida subducere, interius pulverem temperantem cum nitro, cinnabari & castoreo, nec non liquorem meum anodynum mineralem dedi & exterius parti dolenti admovere jussi vesicam decocto emolliente plenam. His dolorum atrocia primum frangi est visa, & elapsi nonnulli sanguinis grumi, subsequente liquore sanguinolento. Sed post aliquot dies vehementia recruduerunt eadem, ut ægra lamentabili voce uterum extrorsum trahi violenter & jam vaginæ imminere clamaret. Advocata obstetrix, quæ orificium uteri apertum esse eique incumbere durum quoddam corpus dixit. Data priora remedia, sed frustra. Parati insessus, momentaneum levamen afferentes, imposita exterius, ex muliercularum etiam consilio, varia carminativa, spirituosa & acria, incassum tamen, & accessit capitis dolor. Optimum fuit solatium ex pilulis, quæ pilulas aleophanginas ac de styrace cum croco & cinnabari habebant. Sub his doloribus iterum aliquot sanguinis grumi & postea sanguis floridus parcus exiit, stillante postea liquore cruento. Sic decubuit aliquamdiu; doloribus modo gravius, si fluxus restitabat, modo mitius, si excretis sanguinis grumis quibusdam serum manabat sanguinolentum, afflicta, simul quoque tumorem sensit durum in latere sinistro supra inguina. Adhibita interea pro circumstantiarum ratione varia, tandem impositum emplastrum efficacius discutiens atque resolvens, quo admoto, formicationis quendam in regione tumoris percepit sensum, dolores mitiores afflixerunt & post triduum primum iterum sanguis grumosus, tum tenus & serum non cruentum, sed magis flavescens ichorosum, ac post aliquot dies materia crassa sebacea flavescens profluxit. Secessit hæc materia aliquamdiu ac ægra tolerabilius decubuit, usa interius, infuso ex herbis vulnerariis cum lacte, balsamo quoque ad imitationem balsami *Locatelli* parati, axungia canis cum herbis traumaticis confecta & exterius injectionibus modo lenientibus, modo abstergentibus & balsamicis. Nihilominus tamen latius serpsit labes interna, pus & sanies fœtida, quin nonnunquam laciniæ quasi corruptæ carnis prodierunt, vires morbi diuturnitate sensim collapsæ, corpus contabuit, appetitus periit, calor hecticus increvit, urina per octiduum suppresso cathetere fuit evocanda, somnus intercidit, accessit demum mentis alienatio, quam triduo post excepit mors, elapsis inter hæc tribus mensibus.

Epicrisis.

Plurimi certe sunt morbi, etiam ipsius *Hippocratis* effato, qui ex utero prodeunt. Hic enim propter plane singularem vasorum fibrarumq; structuram, dispositionem & situm, ita a sapientissimo opifice est fabrefactus, ut non solum ad generationis negotium aptus sit, sed etiam, ut superflui & effœti in corpore muliebri humores serosi, nec non ipse sincerus nimium exundans sanguis, salutari plane modo & motu, per ipsum foras ejiciantur. Huic scopo maxime quadrat tanta vasorum sanguiferorum copia & serpentinus ac inflexus eorum progressus ac cursus, quo scilicet propter paulo tardiorem & difficiliorem sanguinis & humorum per uterum transitum, eo melius inutilis & superflui humoris fiat se- & excretio. Interim propter eundem hunc difficilem ac segnem humorum commeatum, non secus ac in hepate, multæ stases & stagnationes & inde obstructiones, indura-

durationes, extravasationes, scirrhositates, fœcundissimæ morborum matrices, gignuntur. Quinimo quia in hoc viscere remora & obstaculum sæpe ponitur universo sanguinis libero & æquabili circulo, fit, ut in aliis partibus, propter majorem sanguinis motum & impetum, functiones sæpe totius corporis labascant & vitium contrahant, ut in pathematibus sic dictis hystericis clarum est ac manifestum. Multum itaque ad sanitatem mulierum refert, ut hæc pars salva, sarta & tecta omnibus modis & artificiis conservetur. Parva enim ibi consistens labes, magnas perturbationes efficere potest. Clarissime id videmus, quando sub partu laborioso atque difficili, præsertim ab imprudenti obstetricum tractatione, labes in parte quadam uteri contracta fuit, quæ sæpius facit, ut ab eo tempore nunquam recte convalescant iterum puerperæ. Atque etiam ea est natura vitiorum, quæ utero longius insident, ut demum post multos annos pernicialem suum effectum prodant, uti quidem etiam ex nostra morbi historia liquet. Morbus autem quo laboravit nostra recte pro cancro uteri, qui ex scirrho demum ulcerato productus fuit, haberi debet. Sed uti ego nunquam exulceratum cancrum, cujuscunque partis fuerit, medicamentorum ope curatum vidi: ita eo magis uteri cancer incurabilis est, quia minus commode externorum topicorum applicationem admittit. Neque etiam aliis symptomatibus incedit uteri cancer, neque alio modo interficit, quam febre succedente lenta, eodem modo ac is qui in mammis consistit. Præter dolores quippe immanes & putridas fœtidas varii coloris & consistentiæ emanantes sordes, cum sanguine sæpe mixtas, totius corporis languor, prostratio virium, hecticus & consumens calor, somni defectus & animi deliquia accedentia, vitales tandem motus extinguunt. Providendum igitur cum cura ac eo annitendum, quo apto consilio ejusmodi atrox & funestum malum arceatur. Jam ego certe non aptius ad roboranda uteri vasa & sanguinis cursum liberum & salvum tuendum, adeoque ad omnis generis morbos inde propullulantes præscindendos, maximeque etiam ad hujusmodi scirrhositates valde suspectas amovendas, præstantius & certius novi auxilium, quam post abortum vel post partum, usum laxantium balsamicorum, uti nostræ sunt & aliorum balsamicæ pilulæ, item balnea ex herbis roborantibus & nervinis, vel etiam potum aquarum mineralium cum accuratiori diætæ & vitæ regimine. Quare ut Medicus hæc remediorum genera multum, imo plurimum ad averruncandas morbosas, quæ ex puerperio oriuntur, affectiones, commendata sibi habeat, serio inculco.

OBSERVATIO V.

Generosæ feminæ, triginta annorum, sanguine & succis plenæ, quum feliciter peperisset & secundinæ etiam prodiissent integræ, subsistit mox sanguis lochialis ac tenuis tantum materia profluxit ex utero. Hinc ad emovenda lochia, & a Medicis, & a mulierculis multa calida & pellentia exhibita fuerant medicamenta. Sed frustra, & spasmi potius, ac dolores imi ventris, quin tertio die febris acuta & continua accesserunt & ægram in magnum discrimen adduxerunt. Petito a me consilio, suasi, ut primo omnium vena pertunderetur in pede ac clyster postea molliens injiceretur. Factum utrumque & dolores mitigati, febris tamen cum pulsu duro & celeri perstitit. Quum vero septimo die sudor erumperet & per quatriduum ex universo corpore manaret tam largus, ut lectus & linteamina aliquoties mutanda, vires quidem multum dejectæ, sed febris cum omnibus aliis symptomatibus sublata. Hinc sub sudore jusculа tantum pullorum cum succo citri data, post eum vires analepticis, tam

Febris uterina sudore soluta.

tam pharmaceuticis, quam diæteticis, refectæ & sic sanitas rediit perfecta, ad quam confirmandam, elapsis quatuordecim diebus, uterum infuso laxante rhabarbarino, cum aliis congruis nupto, expurgare consului,

Epicrisis.

Notatu dignus ob id hic est casus, quod fere plane defecerit lochiorum fluxus, puerpera tamen servata. Ego vero notavi, difficiliorem semper esse lochiorum effluxum in feminis, quæ vasa gerunt exilia & habitum corporis spongiosum. Sunt tamen hæ proniores in sudorem. Heic provido naturæ instituto factum est, ut febris cesserit in medicinam, cujus beneficio stagnantes in vasculosa uteri compage humores sanguinei, ut in aliis inflammatoriis febribus, resoluti atque discussi, simul etiam corpus per liberalem sudorem a superfluis humoribus repurgatum saluberrime. Nam recte scribit *Celsus lib. V. cap.* 8. medicamentum sacri ignis fortissimum est febris, quæ humorem noxium absumit. Ita sæpius natura compensare solet defectum excretionis cujusdam in certa parte, per eo uberiorem in alio emunctorio succedentem. Igitur cautelæ loco servetur: nunquam invita natura, vi quadam urgendas esse & movendas excretiones.

OBSERVATIO V.

Febris uterina sanata. Honesta femina, tenera & macilenta corpore, animo alacris, vigesimo secundo ætatis anno feliciter enitebatur filiolum, altero statim die, post admissam ultimam venæsectionem. Post partum parcius successerunt lochia, graves in abdomine, dorso & inguinibus oborti dolores, quinto die accessit vehemens febris, cum inquietudine, præcordiorum anxietate, insomnia, magna impatientia & interveniente subinde delirio. Datum de venæsectione consilium, sed quia haud ita pridem administrata, admittere noluit. Hinc ob alvum adstrictam injectus clyster emolliens, ex decocto avenaceo, cum flor. chamomillæ vulgaris, herba & floribus hormini, oleo chamomillæ cocto addito nitro. Datus postea quotidie, bis, vel ter, cum tenui jusculo dosis pulveris hujus: recipe solutionis oculorum cancri, salis polychresti, nitri puri, lapidum cancrorum ana drachmam. M. dividatur in 12. partes æquales. Circa noctem deglutitæ viginti pilularum harum, recipe pilularum marocostinarum drachmam, extracti rhabarbari scrupulum, extracti croci, castorei grana sex M. f. pilulæ ex scrupulo uno no. 20. His per quinque dies usurpatis, alvus soluta & aliquot sedes quotidie motæ, nono quoque die fluxus humoris putridi & sanguinolenti ex utero adauctus, & successive ægra sanitati reddita.

Epicrisis.

Quando natura ex variis, sæpe occultis causis, corruptum sanguinem & humorem ex utero vel plane non, vel insufficienter, post partum emovet, ac inde imminet periculum; Medicus, si non per ordinarias vias potest, per alia congrua emunctoria, noxium expurgare debet humorem. Sed quia febris adest, minus tuta evacuantia, præsertim per alvum. Hinc lenienda tantum hæc, quod optime fit per clysteres atque nitrosa. Stagnantes dein humores resolvendi, quem in finem utilissimus fuit pulvis ille ex neutris salibus, innocentis & tamen præstantissimæ virtutis. Demum tentanda lenior alvi stimulatio, per innoxia etiam & clementia balsamica laxantia. Quod si ex voto succedit & vires decumbentis respondent aliquamdiu est continuandum. Tutius enim semper est puerperas purgare per alvum, quam sudorem. Quam in rem peculiarem laudem sibi vindicant pilulæ Becherianæ, vel ad earum exemplar paratæ correctæ, quæ certe in mulierum morbis, præsertim qui in puerperio accidunt, leni evacuante & simul roborante virtute, omnia reliqua antecellunt, si perite & cum

cum aliis congruis in usum vocantur.

OBSERVATIO I.

Febris uterina secundina lochiis & retentis sanata.

Femina acutioris sensus, macilenta ac tenera, viginti octo annos nata, pathematibus hypochondriaco-hystericis obnoxia & aliquoties abortum passa, pepererat novissime filiolum laborioso admodum ad tres dies extracto partu, post quem nec secundina eliminata, nec lochia evacuata. Sequuti hinc dolores abdominis totius, præsertim sinistri lateris, cum febre, vomitu, dyspnæa, inquietudine & cardialgia. Ego in consilium vocatus, tertio post partum die secare jussi venam pedis, ad uncias minimum quinque & injicere enema ex sola aqua pluviali tepida, cum una drachma pilularum Becherianarum, mellis cochleari, adjectis duabus olei chamomillæ cocti unciis & dimidia salis Ebshamensis. Sic alvus bis subducta & cardialgici dolores cum vomitu depulsi. Ad æstum autem extinguendum pulveres nitrosi dati, & ad mulcendos dolores, sperma ceti cum extracto croci in jusculo avenaceo. Septimo die quum æstus defervesceret, lochialem fluxum promovere studui per usum pilularum nostrarum balsamicarum, item sale aperitivo ex lapidibus cancrorum, terra foliata tartari & sale polychresto, nec non infuso theiformi ex melissa, pulegio, floribus cheiri, calendulæ & chamomillæ. Quibus male olens sanguinolentus humor e putrefacta secundina, quin integra hujus frustula excreta, & ægra præter omnium spem, intra tres hebdomades, sensim sanitati reddita. Quinta demum puerperii hebdomade infusum laxativum roborans uterinum, ex radice vincetoxici, pimpinellæ, rhabarbaro, agarico trochiscato, semine levistici, herba melissæ, floribus salviæ, foliis sennæ sine stipitibus, passulis & tartaro crudo, ad aliquot dies bibendum obtulimus.

Epicrisis.

Feminę quæ spasmis hypochondriaco-hystericis & flatulentis passionibus obnoxiæ, sensibilioris utplurimum ingenii, difficulter pariunt & gravius quoque in puerperio ægrotant. Spasmi enim, ad quos natura jam dispositæ, non modo debitum sanguinis lochialis effluxum, sed & secundinarum exclusionem sæpe intercipiunt. Quin, dum per spasmos sanguis motu inverso urgetur ad superiora, caput, pectus & stomachum, accidunt illa symptomata gravia, dolor sinistri lateris in stomacho, & coli flexura, cardialgia & vomitus. Tum itaque præstabilius non suppetit auxilium, quam venæsectio in inferioribus instituta & alvi subductio, quibus sanguinis motus ad inferiora revocatur simulque materia, quæ oneri naturæ est ac fovet & sustentat sæva illa symptomata, expurgatur. Quum vero pilulæ balsamicæ ad secundinarum & lochiorum emotionem virtutis sint celebratissimæ; propter dolores tamen & vomiturtitionem ore assumi nequiverint, optimum, ut sæpius expertus sum, fuit consilium, easdem dissolvere & cum clystere per os inferius injicere. Sedato post ea motuum impetu ac æstu, ipsa natura sponte materiæ putridæ ex secundina corrupta egressum est molita. Quem ductum sequi & molimen secundare fuit ex usu. Non tamen prætereundum post septimum diem, nostram affectam fuisse horripilatione quadam & frigore, intercurrente æstu, ac in situ erectiori lipothymia, quod procul dubio ab incipiente corruptione secundinæ accidit. Necessarium autem, sicuti in omni post puerperium morbo, sic etiam in hoc fuit, uterum cum primis viis, ultimis hebdomadibus, quando vires redeunt, convenientibus laxantibus & roborantibus expurgare, non neglectis, pro circumstantiarum ratione, balneis ex herbis nervinis ac uterinis.

OB-

OBSERVATIO VII.

Febris uterina repetita venæsectione & sudorifero curata.

Puerpera habitior, plethorica, exposuerat quinto post partum die corpus auræ frigidiori, simulque gravi terrore propter exortum incendium fuerat perculsa. Mox inde male habuit, lochiorum fluxus substitit, dyspnoea accessit, dolor acutus sinistri lateris thoracis, cum tussi sicca, pulsu duro, celeri & præcordiorum anxietate. Data mixtura diaphoretica, & discutiens & postera die secta in talo vena. His respiratio quidem facta liberior, sed fluxus lochialis non revocatus. Hinc exhibitum crebro infusum theiforme ex herba veronicæ, cardui benedicti, floribus salviæ & radice liquiritiæ, repetita quoque mixtura modo laudata. Nihil tamen profectum, pulsus mansit celer, dolor perstitit, nox fuit inquieta, leviter etiam deliravit & nares aliquot guttas stillarunt. Quare quum sanguine redundaret femina, iterum in cubito vena pertusa, & postea datus liquor anodynus, cum quarta tincturæ bezoardicæ parte & grano camphoræ. Quo sudor per universum corpus per viginti quatuor horas manavit effuse, post quem alvus clystere molliente subducta. Demum rursus prodierunt uteri purgamenta & ægra ex ancipiti est levata.

Epicrisis.

Puerperis nil certe perniciosius, quam frigus & terror. His enim spastica infertur strictura, sanguinis motus ad caput & pectus convertitur, lochiorum fluxus sistitur, pedes frigent, alvus stringitur, caput rubet & tumet, somnus fit turbulentus, delirium leve ingruit, ac nisi cito succurritur, aut phrenitis, aut lypothymiæ graves, mortis prodromi, accidunt. Hoc si evenit, præstantius non est remedium venæsectione, etiam reiterata, & clysteribus lenientibus iterato, si necessitas urget, injectis. Post sanguinem autem missum conducit efficax sudoriferum cum regimine congruo datum. In hoc casu, ubi spasmi & dolores symptomatum causa, liquor meus anodynus, qui tutissimæ virtutis sedativæ, cum sudorifero, uti spiritu cornu cervi succinato, aut spiritu bezoardico *Bussii* datus, ad sudorem movendum & motum humorum exterius vertendum, optimum fuit præsidium. Sola enim anodyna non suffecissent, neque etiam sola sudorifera, sed ambo mixta & quasi ad temperamentum reducta. Ratio vero, quare frigus tam pernicialia in puerperis inducat pathemata, est acutus sensus orificii ipsius uteri, quod ex multis fibris nerveis & musculosis contextum & quo a spasmo gravius affecto, universa oeconomia motuum salutarium, tam secretoriorum, quam excretoriorum potest inverti. Nam ex vero scribit *Hippocrates lib. 2. epid.* post partum os uteri sæpe contorqueri & dolorem fieri juxta coxam & crus, sed secta tali vena liberari. Quem in locum *Mercurialis præl. Bonon.* commentatur hunc in sensum; contorsionem uteri esse affectum, in quo os uteri discedat a propria regione. Tandem in nostra etiam commemorabile, quod secunda venæsectio in cubito plus effecerit, quam prima in talo. Est tamen hoc non perpetuum. Quod si enim lochia subsistunt, præstat semper in inferioribus sanguinem post pediluvium subtrahere. Sed quando sanguis jam cum impetu ad caput delatus, ad arcendam phrenitidem, satius est, in loco propinquiori impetum derivare. Mihi certe aliquot innotuerunt exempla, ubi lochiis subsistentibus, purpurata febris oborta, cum gravissimis symptomatibus, lipothymiis, præcordiorum anxietatibus, mortem ipsam, minitantibus, quæ tamen misso in brachio sanguine & derivato a corde & appensis ipsi majoribus tubis sanguine mox per DEI gratiam discussa.

OBSERVATIO VIII.

Veteri stillicidium perpetuum cum gravibus symptomatibus.

Illustrissima persona triginta aliquot annorum, habitu corporis laxo & pleno, sanguinea, antehac optima valetudine usa, sed ab aliquot annis, ob præmaturum conjugis discessum, impenso mœrore aliisque crebris animi commotionibus affecta, multis quoque arduis negotiis distenta minusque salubrem victum colens, ante quadriennium incidit in pectoris oppressionem & spasticam ventriculi inflationem, quæ tamen interno & externo Carolinarum mitiorum usu abacta, ut postea belle valeret & mensium quoque successus legitimus esset atque sufficiens. Anno autem abhinc, post superatam febrem continuam & perpessos diuturnos catarrhos, primum turbari cœpit mensium fluxus, modo anticipare, modo postponere semperque cum exquisitis ventris torminibus ac dorsi tensione prodire. Recruduerunt quoque pathemata spastica hypochondriaco-hysterica & accessit stillicidium muci rubicundi ex utero perpetuum, cum virium languore, appetitu prostrato, somno turbato & pulmbeo corporis aspectu. Quin, quum nuncio adverso admodum percelleretur instante mensium periodo, præter superiora pathemata, dolor acutus in hypogastrio obortus, ac si omnia ex imo ventre vi quadam deorsum urgerentur, secedente simul cum difficultate urina turbida feculenta, intermixtis mox cruoris lenti grumis, mox fibris & filamentis cruentis. Potissimum dolor acerbissimus compunctorius consedit fixus in hypogastrio, supra os pubis, in circumscripta regione, magnitudine dimidii uncialis, ex qua antrosum ad vesicam, retrorsum ad sacrum os, inferius versus femora excurrit, superior autem venter flatibus fuit cum molestia obsessus. Interim ad hypochondriaco hysterica pathemata & stomachi vitium tollenda ad Carolinas iterum tendit iisdemque sub debito regimine interius usa est atque exterius. Quibus ventriculi & intestinorum dispositio morbosa emendata, uteri autem vitium nec in deterius interea, nec melius mutatum. Idem potius perstitit, & interjecto aliquo tempore, eo processit morbus, ut post spasmum in infernis, semper mox sanguis sincerus, nunc spissior, nunc crassior, mox concrementum quoddam coagulatum & quasi membranaceum secederet, difficultates tænesmodes sub mictione & cacaturitione essent perpetuæ, per alvum mucositates globosæ ac teretes, modo cum, modo sine excrementis, evacuarentur, urina excreta turbida cum sedimento limoso, subroseo & cuticula cærulescente pituitosa, pulsus maximam partem esset exilis, debilis ac frequens, corporis & faciei habitus pallidus admodum, extenuatus, appetitus inconstans, tussicula sicca agrypnia propter dolores in hypogastrio exquisitos parum cessantes ferme habitualis, post pastum phlogoses affligerent, refrigerationes artuum sæpe recurrerent, vires collaberentur & quandoque deficerent plane.

Epicrisis.

Ad oppugnandum gravem hunc morbum in consilium vocati Medici multi, & plures forsan quam expediebat, in diversum plane abeuntes. Aliqui enim calculum & nephritidem esse volebant, alii malum hypochondriacum, alii scorbutum, alii affectum hypochondriaco-spasticum hystericum, alii orgasmum furiosum. Ego vero, cum ordinario & celeberrimis binis Medicis censui, vesicam, uterum & rectum intestinum arctius invicem connexa & in cavitate pelvis comprehensa, a sanguine & succis stagnantibus esse infarcta, eorumque vasa & glandulas relaxata partim esse nimiumque distenta, partim læsa, plane erosa atque exulcerata, & hinc prodire illum fluxum uteri perpetuum & pressorium illum etiam sub al-

vi.

vi & urinæ excretione dolorem atrocem. Dedi etiam consilium, ut adhiberentur ea, quæ partes affectas & spasmis & inflammatione defendant; quæ nimium humorum affluxum ab iisdem avertant, easdemque tam interius, quam exterius mulceant, roborent atque consolident, pulveres scilicet temperantes nitrosos, pilulas balsamicas, infusa theiformia, ex melissa & millefolio, potum ordinarium Selteranarum cum quarta vini parte, epithemata & emplastra discutientia & roborantia, injectiones quoque in uterum circumspecte factas demulcentes & balsamicas, & postremo omnium saluberrimum lactis asinini potum aliquandiu continuatum, interposito subinde balneo tepido, ex aqua dulci cum lacte & furfuribus triticeis. Sed uti fieri assolet in principibus personis, ut multi Medici perdant ipsas, ita heic etiam, & multa, & varia, quin nonnunquam incongrua plane, usurpata sunt remdia, & quod præcipuum est in longis ejusmodi vitiis rejectum, diu continuatus accommodorum medicamentorum leniorum usus. Hinc sensim, uti comperi, in pejus ruit malum, pathemata magis adaucta, corpus plane contabuit, vires exhaustæ, & vix alius eventus sperandus, quam quem in simili fere casu supra *observatione* 2. accidisse meminimus.

OBSERVATIO IX.

Febris uterina nimia venæ sectione lethalis

Illustris femina, triginta & trium annorum, sana & vegeta, post partum conquerebatur altero statim die de insigni ardore, dolore & tumore in interioribus vaginæ, a rudi contrectatione obstetricis colli uteri interni, inducti. Exacerbatis postea symptomatibus, accedente febrili æstu & lochiis etiam non rite fluentibus, advocabatur Archiater. Is venam secare jussit in brachio. Quo quum nil levaminis accederet, sed præcordiorum anxietates, cordis palpitationes & inquietudo intenderentur, alvus quoque cum pedum frigore stringeretur, decoctum mannatum cum cassia dedit, & spatio septem dierum, sexies misit, modo in brachio, modo in pede, sanguinem. Sed quum postremo id fieret, ægre oculi cœperunt obfuscari, ut candelam inferre juberet, quum tam dies esset quam lucidissima, quin brevi post lethali lypothymia correpta obiit. Die post sectum cadaver, nil autem repertum, præter tumorem vaginæ, cui insidebat macula nigra dimidii uncialis magnitudine, ad internum uteri orificium, ac in toto vasorum systemate vix aliquot restitabant sanguinis cochlearia.

Epicrisis.

De veritate hujus historiæ testis ego αὐτόπτης. Quilibet autem illico judicabit, temerarie & imprudenter tam crebro administratam esse venæsectionem, a Medico, qui in Gallia hoc artificium edoctus & alias ob peculiarem variolas & petechiales febres curandi modum non est ignotus. Dolor enim & spasmus ac inflammatio facili negotio, applicato parti dolenti epithemate discutiente & datis interius blandis diaphoreticis, potuissent abigi. Nimia vero sanguinis subtractione, & lipothymia inducta, & sphacelus contractus, licet unica non nocuisset venæsectio. Nam ipsa inflammatio sufficienti & valido sanguinis appulsu discutienda, eodemque plus justo subtracto, necessario sequitur sphacelus. Igitur sicut plures Medici delinquunt in eo, quod in inflammatoriis puerperarum affectibus sanguinis missionem repudient omnem; ita heic in excessu peccatum fuit graviter. Sed medium tenuere beati.

CAPUT XI.

De inflammatione Oculorum cum & sine Febre.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Ophthalmiæ descriptio. FRequentissima est inflammatio membranarum oculum investientium, tunicæ præsertim adnatæ, sive albugineæ, græco nomine dicta ophthalmia. Jungitur hæc cum dolore acuto, interdum ut pressorio, ardore, rubore, tumore & seri salsi ex oculis effluxu, nec non visu imminuto, vel plane deperdito. Oritur autem quando vasa arteriolarum lateralia, quæ secundum naturam pellucidum nulloque colore infectum liquorem vehunt, a sanguine valide ad caput congesto implentur, distenduntur & visui sese offerunt. Hanc enim causam esse, patet experimento, quo injecto per siphonem in carotidis ramam liquore spissiusculo rubicundo, adnata oculi tunica, per omnem sui ambitum rufescens, & inflammata comparet.

§. II.

Levior est gravior vel gravissima. Est autem ophthalmia, vel levior, vel gravior, vel etiam gravissima. Levior albugineæ tantum tunicæ insidet, nec tam late diffunditur, facilius discutitur & oritur potissimum a causa externa leviore, insperso pulvere, appulsu asperiori, plaga aut allisu leniori, aura liberius admissa frigida & sudore subito represso, nec non ab administrata cataractæ depositione. Gravior, præter adnatam, etiam confines palpebras infestat totumque oculum exquisito ardore, & dolore afficit, qui ad levem lucis accessum exacerbatur. Enascitur hæc maxime a causis internis, seri nempe impuritate & salutaribus excretionibus cohibitis, ac uti ego observavi, a suppresso solenni matutino sudore, a scabie, nec non tinea capitis intempestive abacta, a cohibitis mensibus, ulceribus & fistulis consolidatis, item repulsa rosacea gutta, & propterea ægrius, nec nisi externis & externis adhibitis, discedit. Gravissima demum profundior est, ad ima oculi & interioris tunicas penetrat. Comitatur hanc dolor acerbissimus cum febre, quandoque etiam cum delirio, sequitur suppuratio & humorum effluxus, remanente cœcitate perfecta. Rarius tamen a causis internis, sed plerumque a contusione validiori inducitur. Vidi ego suppurationem excidente lente crystallina, post ictum fortem inter pugillandum oculo inflictum, vidi vero etiam talem casum a tinea capitis inveterata, subito externis siccata.

§. III.

Vera vel notha. Deinceps alia ophthalmia est vera, alia notha, sive spuria. Veræ causa maxime interna & symptomata graviora, a sanguinis in tubulis stasi, ægrius abigenda. Spuria a causa magis externa, uti pulvisculo in oculos illapso, a vapore acri, ceparum & allii, symptomata hinc sunt mitiora & facilius cedit ipsa. *Sicca, vel humida.* Alia sicca est, alia humida. Illa fit a sanguine calido cum dolore acuto, pungitivo ac nil ex oculo effluit. Hæc mitiori quidem stipatur dolore & ardore, sed palpebræ tument & multum seri acris effluit, ut oculi noctu conglutinentur. Illa frequens sanguineo-cholericis, juvenibus ac æstivo tempore, hæc pueris & infantibus, nec non feminis & phlegmaticis.

§. IV.

Epidemica & periodica. Datur quoque ophthalmia epidemica & periodica. Epidemica enascitur certis anni temporibus a diuturna humida & frigida aeris constitutione, postquam ophthalmicum morbum plures invadere sæpius observavi ac idem testatur *Amatus Lusitanus Cent. VII. obs.* 80. Quæ autem certo quodam tempore, vel quotannis, vel circa æquinoctium, vel singulis mensibus infestat, solennis est, quando sueta san-

sanguinis missio intermittitur, menses non rite fluunt, aut retinentur, quando hypochondriacus affectus subest & sanguis in vasis hæmorrhoidalibus stagnans flatus & spasmos concitat in abdomine, quibus sanguis cum impetu urgetur ad caput & oculos.

§. V.

Causæ ophthal. miæ. Præterea vero quæ jam de causis ophthalmiæ diximus passim, ad eandem maxime disponunt crapula, venus & vigilia immodica, lucubrationes cum intemperantia studiorum, ventus borealis, crebrior aspectus ignis, solis, & colorum splendidiorum. Idem faciunt fumi acres & metallici, alvus diu & multum adstricta, refrigerationes extremorum immoderatæ, inprimis mensium tempore, item præcedentes oculorum morbi, debilitatem quandam relinquentes, ophthalmia ipsa, nec non quam maxime variolarum & morbillorum morbus, maximam ad oculorum affectus inducens dispositionem. Quando autem, uti haud raro fit, hemicraniæ, interdum etiam odontalgiæ, jungitur ophthalmia, serum acre scorbuticum subest, idque aliquoties contigisse novi, a podagra retropulsa, ejusdemque materia non modo ad pericranium, sed & oculorum tunicas & periostium maxillæ superioris delata.

§. VI.

Æstimatio. Levem illam ophthalmiam facile dispelli, gravissimam in oculi suppurationem cum cæcitate transire, etiam jam monitum. Gravior autem est contumacior, durat sæpius per mensem & longius, ac haud raro maculas in cornea relinquit, splendorem oculorum obfuscat, humores turbidos tunicamque corneam crassiorem, glaucam minusque pellucidam reddit, Semper etiam difficilior curatu in pueris, nec non in senibus, in illis ob succorum lymphaticorum abundantiam & partium teneritudinem; in his vero ob humorum impuritatem.

Curatio.

§. I.

In medicatione ophthalmiæ tria hæc perficienda: I. sanguinis, vel etiam seri acris motus a capite derivandus: II. stasis inflammatoria discutienda: III. symptomata graviora arcenda & oculus defendendus a recidiva. Inter ea, quæ humores a capite divertunt, est maxime sanguinis missio, quam ex jugulari institutam mire laudat *Hildanus Cent. IV. obs.* 13. Alii sublingualium commendant sectionem, sed ante hanc, si sanguis redundat, in brachio aut pede prius pertundenda vena. Sunt qui cucurbitulas cum scarificatione in nucha & pone aures suadent, & veteres appositis hirudinibus multum detulerunt. Dein divertunt efficaciter pediluvia, quibus ter intra viginti quatuor horas usurpatis, poto simul liberaliter infuso theiformi feliciter discussam esse ophthalmiam, aliquoties vidi. Serum porro acre salsum valide ab oculis revocant vesicatoria, nec non si malum inveteratum setacea, prosunt quoque sinapismi, ex semine erucæ sacculis inclusо, in vino cocto ac in nucha, vel sub axillis admoto. Præterea optime caput ab humorum affluxu liberant laxantia, vel etiam pro circumstantiarum ratione purgantia. Sponte enim purgatione sæpe solvi ophthalmiam notavit *Hippocrates Sect. VI. aph.* 17. Et *Galenus Meth. med. lib.* 13. *cap.* 2. gravis testis est, nonnullos quibus oculi inflammati sola purgatione per alvum una die sanatos. *Humores derivandi.*

§. II.

Divertens simulque discutiens egregia virtus inest diaphoreticis quæ liberam perspirationem procurando, non modo ab oculis & capite ad corporis ambitum humores agunt, sed & succos ab acrimonia salsa repurgant. In ipsa autem parte affecta inflammatoria stasis discutienda & internis & externis. Ex illis omnibus *Stasis discutienda.*

præferendum infusum theiforme ex radice valerianæ, liquiritiæ, floribus sambuci & semine fœniculi, quod largius potandum & ante potum vapor ipsius consulto sub tecto capite ad oculum admittendus. Inter externa efficax & securum hoc collyrium: recipe aquæ florum sambuci, sclopetariæ ana unciam unam, camphoræ grana tria, sacchari saturnini grana decem. M. quod cum linteo triplicato crebrius tepide oculis applicandum. Quando autem nimis mordens adest acrimonia, mucilaginem corticis medii florum tiliæ, item seminis cydoniorum, cum aqua rosarum, addito pauxillo croci, sine vel cum opio, admovere expedit. De symptomatum medicatione dicetur in cautelis.

Cautelæ & Observationes clinicæ.

§. I.

Curatio gravitati mali accommodanda. Quia ophthalmia gravitate differt, diversa etiam ineunda medendi methodus. Quam levem diximus, optime fert frigida & repellentia, ac solum albumen ovi, cum aqua rosarum & pauxillo aluminis conquassatum, sufficit omnibusque aliis palmam præripit. Gravior non solis externis cedit, sed interna efficacia exigit remedia; quæ serum recrementitium ab oculis divertant, salsos & acros humores diluant atque contemperent eosdemque successive per congrua emunctoria eliminent. Proficua hunc in finem infusa theiformia, serum lactis dulce, aquæ minerales, tam martiatæ, quam alcalinæ, temperantes & diaphoretici pulveres, non omissis laxantibus, pediluviis, nec non urgente plethora & suppressis criticis sanguinis evacuationibus, venæ sectione tempestiva. In gravissima cum febre & ubi periculum est, ne in suppurationem transeant interiora, e re est, ut repetita venæsectio instituatur, aut liberaliter sanguis subtrahatur, & hoc quidem omnium optime per venam sectam jugularem. Interius pugnandum diaphoreticis, demulcentibus & resolventibus, inter quæ salubritate antecellunt pulveres bezoardici, cinnabarini, leniter nitrosi & camphorati, pota simul loco ordinarii potus ptisana. Exterius vero abstinendum a collyriis refrigerantibus & potius aqua sic dicta sclopetaria, cum aqua rosarum & florum sambuci, adjecto pauxillo croci & camphoræ, tepefacta, cum linteo duplicato admovenda.

§. II.

De V. S. & vesicatoriis. Non in omni ophthalmia necessaria sanguinis missio, sed tantum ubi plethora eminens, venæsectio aut scarificatio omissa, vel etiam critica quædam hæmorrhagia intercepta. Interim si mali origo a sanguinis redundantia, præstat prius venam brachii, pedis, aut jugularem aperire, ac postea, si opus est, scarificare pone aures, vel in nucha. Setacea & vesicatoria non facile applicanda in plethoricis, nisi soluta prius plethora, & alvo, præsertim in cacochymicis subducta. Neque, si vesicatoria necessaria, ea semel tantum apponere sufficit, sed sæpius, in locis sensibilioribus, uti nucha, olecrano, carpis Manuum. Hinc præfertur setaceum, cui tamen, quia & dolorosum, & molestum nimis, nos anteponimus vesicatorium temperatum minus, grossi magnitudine, per mensem & longius in nucha gestatum.

§. III.

Purgantibus & diaphoreticis. De purgantium usu tenendum, corporum & naturam diversitati eundem esse accommodandum. Si res mannatis, tamarindinatis & tartareis expedire potest, non confugiendum ad acriora. Alias in torpidioribus & phlegmaticis, pilulæ efficaciores, uti tartareæ & de succino *Cratonis*, vel tutius nostræ balsamicæ, aliquoties porrigendæ. Diaphoretica egregii usus, sed diutius adhibenda, quando magis serum acre salsum, quam sanguis in vitio.

vitio est, tanto magis si ophthalmia symptomatica alii morbo supervenit, aut jungitur hemicraniæ.

§. IV.

Regimē & victus. Quemadmodum in omnibus oculorum morbis, ita maxime in eorum inflammatione, abstinendum est ab omnibus spirituosis, spiritu vini, vino, fumo tabaci, etiam sternutatoriis. Arcendi fumi, ceparum & allii vapor, cum ignis, radiorum solis, lucis & colorum fulgidorum aspectu. Vitandus corporis exæstuans motus & nimius crassusque victus. Potus sit aqua pura, vel ptisana, aut decoctum ex semine fœniculi, rasura cornu cervi & hordeo. Colenda sobrietas, victu molli & temperato utendum, ac quiete in loco tenebricoso commorandum.

§. V.

Topica noxia. In administratione topicorum, sive collyriorum, magna opus est cautione. Plures enim, notante etiam *Septalio*, imperito horum usu, cœcitate affectos novimus. Scilicet utplurimum aut acria nimis sunt, ex aqua calcis vivæ, sale ammoniaco, cum vitriolo albo, vel Cyprio; aut nimis adstringentia, cum alumine, sanguine draconis, bolo Armena, lapide calaminari, tutia & albumine ovi; aut nimis refrigerantia, quæ aquam spermatis ranarum, rosarum, plantaginis, adjecto saturni saccharo habent; aut nimis exsiccantia, ut quæ cum cornu cervi usto, lapide calaminari & tutia confecta; aut etiam nimis laxantia, ex mucilagine seminis psyllii, cydoniorum, fœnu græci, tragacantha & butyro insulso. Omnia autem hæc, licet in aliis oculorum affectibus præstanti non careant usu, in inflammatione tamen, præsertim sanguinea, tantum abest ut prosint, ut potius noceant. Inde enim non modo pejor & profundior redditur stasis, sed & ipsi humores oculorum pellucidi fiunt turbidi, sequitur oculi tabes corrugatio, suffusio, epiphora chronica, rubens, sicca & aspera, quin palpebrarum exulceratio.

§. VI.

Ego potius auctor sum, ut seponantur topica omnia ante tertium diem & antequam convenientia interna jam usurpata, exceptis solis sacculis ex paregoricis, & demulcentibus compositis. Postea vero omnium optima quæ supra commendata. Neque tamen etiam in chronica ophthalmia, ubi continuum lymphæ salsæ, acris est stillicidium, inglorium est *Hæchstetteri* medicamentum ophthalmicum, ex butyri recentis insulsi drachmis duabus & vitrioli albi scrupulo, de quo granum pisi majoris magnitudine in oculi canthum subinde indendum. *Quæ proficua.*

§. VII.

Quando, quod sæpius fit, ophthalmia tandem discedens relinquit speciem maculæ & visum imminutum, tunc nihil præstantius est axungia viperarum recenti ex Italia allata, & crebrius ad aliquot guttas oculo instillata. Egregie etiam visum turbatum & imminutum restituit sal volatile salis ammoniaci siccum, oleo majoranæ imbutum & odore crebrius naribus susceptum. Ejusdem virtutis vapor ex decocto radicis valerianæ florum sambuci, seminis fœniculi, ad oculos tecto prius linteo capite, admissus. Sed opus est, ut hæc auxilia mature ac tempestive adhibeantur. Si enim inveteravit & radices egit vitium, difficillime sanescit. Novi tamen, visum fere deperditum ex ophthalmico morbo linimento mercuriali genubus & poplitibus illito interpositisque balneis aquæ dulcis, redditum fuisse. Neque minus potenter viscidos & coagulatos humores dissolvit ac sudorem movet, sulphur nostrum antimonii fixatum, eaque propter in oculorum vitiis egregie conducit. *Reliquiæ ex ophtalmia quibus delēdæ.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Ophthalmia ex ictu suppurata. Juvenis sanguineus, in palæstra gladiatoria æstuans, acceperat forte inter pugillandum ictum cum gladio palęstrico, quem vocant *eim Rappier*, in oculum sinistrum, subsequente mox rubore ac dolore. Ille tamen pensi hæc habens, vesperi largiter ingurgitavit vinum, rixas quoque acres cum sodalibus movit. Inde die post magnus tumor oculum ejusque vicinas partes occupavit, cum dolore pulsatorio, cephalalgia, præcordiorum anxietate ac pulsu celeri. Chirurgus advocatus, non adeo magni momenti esse putans, applicuit collyrium frigidum, quo symptomata adeo exacerbata, ut somnum abigerent omnem. Hinc Medicus in consilium vocatus, qui sanguinem mittere & pedibus bursam pastoris admovere jussit. Sed incassum. Inflammatio potius abiit in suppurationem, & quinto ab inflicto ictu die, ingens puris quantitas ex oculo fluxit; quam ipsi humores sequuti & sic oculus cum omni visu periit. Quin postea summa cura enitendum fuit, ne hæc inflammatio & exulceratio in sphacelum degeneraret, quod etiam a Medico applicatione spiritus vini camphorati cum essentia croci, & data interius tinctura bezoardica, præstitum est.

Epicrisis.

Nunquam periculo vacat oculi inflammatio profundior, qualis exsurgere solet a graviori contusione, vel vulneratione, quia ejusmodi inflammatio non facile discutitur, sed in suppurationem, non sine sphaceli ipsiusque vitæ discrimine, abit. Nostro quidem judicio averti potuissent gravia hæc symptomata, si æger non largiori vini potu sanguinem commovisset, majoremque ad partem jam affectam proritasset affluxum; si dein statim post contusionem sanguis e brachio missus fuisset & cataplasma, sive sacculus ex discutientibus, uti radice sigilli Salomonis, ireos Florentinæ, rosarum rubrarum, anthos, lavendulæ, sambuci, chamomillæ, camphora & croco in vino coctis, fuisset admotus, nec Chirurgus instillatione frigidi collyrii inflammationem reddidisset deteriorem.

OBSERVATIO II.

Ophthalmia periodica. Femina 42. annorum, sanguinea, obesa, scorbutica & glandulas in collo tumefactas gerens, post retentum mensium fluxum, corripiebatur oculi sinistri dolore ac rubore, cum ejusdem lateris cephalalgia admodum vehementi. Liberata primum, annuum postea semper, mense Octobre, hujus mali experta est recursum, sub quo appetentia erat prostrata, lucem ferre non poterat, & seri ex oculis copiosum stillicidium semper experiebatur, quod per aliquot menses persistebat. Pluribus usa remediis, sed incassum, & notabile erat, quod quoties sal volatile oleosum sumeret, toties soporem & torporem ingentem capitis pateretur. Ut itaque hic affectus, qui per triennium ægrum mirum afflixerat, radicitus exstirparetur, acidulas Pyrmontanas æstate sub debito regimine potabat, quibus etiam alvus & urina optime secessit & ipsa postea a contumaci malo est liberata.

Epicrisis.

Periodica hæc est ophthalmia, ex mensibus suppressis in plethorica femina oborta, mense maxime Octobre, quo alias solennes sunt sanguinis excretiones, commotiones & molimina ad excernendum, præsertim per hæmorrhoides. Quare impensius hoc tempore sanguis regurgitavit ad caput, ac non tantum oculum, sed etiam membranas capitis ejusdem lateris male affecit, unde dolores. Sopor vero & torpor ille, qui usu salis volatilis assumti accidit, inde derivan-

vandus, quod hoc remedio; congestus in capite sanguis magis rarefactus, sicque recursus ipsius per venas interceptus. Dein notabile est, quod morbi qui statas servant periodos, plerumque fundamentum habeant in abdominis visceribus, unde optimo consilio ad eradicandos eos, commendari solet usus aquarum medicatarum, thermarum & acidularum, ad removenda viscerum vitia efficacissimus.

OBSERVATIO III.

Subita inflammatio a festuca ferrea. Vir quadragenarius sanguineo-cholericus, subito affectus est dolore oculi ac rubore, quem sibi accidisse putavit, a festuca minima ferri, sub ictu clavi cum malleo in oculum saliente, licet nihil omnino de ea in oculo compareret. Ipse igitur ad tollendam passionem oculo subinde instillavit collyrium frigidum, ex aquis ophthalmicis, qui quidem calor & ardor delinitus, sed bulbus turbidus & obscurus comparuit ac omnis visus periit. Me hinc vocavit in auxilium, qui, ne cæcitas ingrueret perfecta, obviam ivi hisce, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ imbutum, crebrius naribus admovere, fronti & temporibus emplastrum ex gummi elemi, animæ, mastiches, olei nucistæ ana drachmis duabus, camphoræ & balsami Peruviani ana drachma, applicare & frequentius ac copiose bibere jussi infusum seminis fœniculi cum aqua. Quibus intra aliquot hebdomades oculus recepit splendorem & visus aciem.

Epicrisis.

Si inflammatio subito oculum adoritur, non injusta est causæ externæ suspicio, licet eadem non semper in conspectum veniat, quia interdum adeo subtilis, ut visum fugiat, ut fit si a fumo acri membranæ oculi male efficiuntur. Discimus vero etiam, quam nocens sit instillatio frigidi in oculum ardentem, nec non quo pacto quibusque remediis oculorum humoribus turbidis reddenda sit perspicuitas.

OBSERVATIO IV.

Ophthalmia notha rebellis. Juvenis literarum studia intemperantius tractans, indulserat a longo tempore nimium lucubrationibus & inde sibi insignem contraxerat visus debilitatem. Post annum invasit oculos dolor gravativus pressorius, non sine ardore, adeo ut nec lumen aspicere, nec citra molestaim legere posset, sed statim largum oculorum stillicidium experiretur. Medici suaserunt purgantia, tabaci fumum, oculi cum balsamo peruviano inunctionem externam, nec non fonticulum in nucha. Frustra tamen. Quin licet purgantia postea fortiora, decocta sanguinem purificantia, venæsectionem in pede, pediluvia cum accurato in diæta & victu regimine adhiberent, nihil tamen aliud omnibus effectum, quam ut ventriculus debilitaretur insigniter. Alii de scarificatione administranda, fonticulo brachio inurendo & pinguedine viperarum instillanda oculo dederunt consilium, sed eodem frustraneo effectu. Adiit etiam æger Pyrmontanas acidulas, quibus labes & infirmitas oculi adaucta & nubeculæ visui oblatæ, ut cataractæ plane metus esset. Pariter in vanum laboravit Medicus, qui decoctis sanguinem purificantibus, vesicatoriis, sternutatoriis variisque collyriis pertinax malum abigere mollitus est. Tandem vero solo usu pilularum mercurialium cum gummatibus & extractis balsamicis amaris, item infuso theiformi, ex semine fœniculi cum anatica lactis parte, nec non externe cataplasmate, ex mica panis similaginei, cum cremore lactis, croco & floribus sambuci, allatum misero levamen, dolor pressorius discessit, remansit vero quædam visus imbecillitas.

Epicrisis.

Hic oculorum affectus non quidem ad veram & exquisitam ophthalmiam referendus, sed magis ad notham, quæ

quæ a ſtagnatione lymphaticorum humorum in oculis & ſanguinis circuitu libero impedito, ortum traxit. Hæc autem cauſa, quia Chirurgos & Medicos latuit, adhibita præpoſtere medicamenta nihil profecerunt. Erant enim non tanti, ut vaſculorum tenuiſſimorum obſtructionem expedire potuiſſent. Illa vero poſtremo uſurpata efficacia reſolventia, pilulæ mercuriales, nec non exterius cataplaſma, accommoda utique fuerunt atque proficua. Igitur multitudo, & varietas medicamentorum, prodit utplurimum Medici ignorantiam, qui, ſi cauſam morbi rite intelligit, nec adeo multis, nec variis opus habet remediis, ſed paucis, uſu probatis, ſæpe ſimplicibus, diutius tamen uſurpandis.

OBSERVATIO V.

Ophthalmia gravis cũ purpura cornea.

Viro 30. annorum inopinato pauxillum ſucci illius acris, quo capillorum concinnatores, capillos atro colore inficere ſolent, in oculum ceciderat. Hinc ſequutus rubor oculi & dolor acerbiſſimus, ut patiens nec cibum, nec ſomnum capere poſſet, ac ferendo cruciatu fere eſſet impar. Chirurgus in conſilium vocatus, collyrium ex aqua roſarum, plantaginis & tutia, frigide inſtillandum ſuaſit, hocque nihil plane proficiente, ſaccharum ſaturni in aqua roſarum ſolutum crebrius cum linteo dolenti oculo admovere juſſit. Sed nihil his dolorum atrocia mitigata, oculi potius bulbus quaſi decrevit & minor factus, humores turbati & viſus plane periit, in cornea quoque tumor apparuit durus, inſtar piſi. Admota quidem nuchæ veſicatoria, uſurpata quoque purgantia, ſed malum plus in deterius, quam melius verſum. Hinc Chirurgus deſperabundus deſeruit ægrum, omneſque adſtantes de viſu unquam recuperando dubitare cœperunt, inprimis quum præterea palpebra oculi affecti elevari non poſſet, ſed ſemper clauſa & elevata manu ſenſus expers eſſet, quin veſiculoſus tumor in internis palpebræ compareret, aſpectum oculi fere intercipiens.

Epicriſis.

Ophthalmia hæc fuit graviſſima, cum ruptura corneæ, obortæ a ſucco acri in oculum illabente, qui arroſiore affluxum ſanguinis ac humorum tunicarumque diſtenſionem fecit. Multum vero etiam ad grave malum contulit collyrium frigide admotum, eo quod ſtaſin & ſtagnationem humorum firmiorem reddidit & graviorem. Nos ſequentibus ivimus obviam: ſpiritus vini camphoratus cum balſamo Peruviano, exhalato prius ſpiritu, cum linteo duplicato crebrius oculo fuit admotus. Alvus pilulis ex mercurio dulci, gummi ammoniaco, extracto panchymagogo *Crollii*, balſamo Peruviano & ſale ſuccini ſubducta. Adhibita pediluvia. Potum copioſe infuſum theiforme ex veronica & ſemine fœniculi. Datum interius diaſcordium *Fracaſtorii*, cum lapidibus cancrorum & nitro. Et exterius cataplaſma, ex pomo aſſato, croco, mica panis ſimilaginei cum lacte coctum, oculo impoſitum. His dolor & rubor cum ardore ſublatus, palpebræ quoque tumor diſcuſſus, ſed viſus, ob corneam ruptam & humores incraſſatos, rediit nunquam. Ut adeo pateat, quantum damni ab improvida collyriorum applicatione eſt metuendum.

OBSERVATIO VI.

Febris ophthalmico cephalica.

Juvenis generoſus, viginti aliquot annorum, conſtitutionis teneræ & a ſcorbuticis parentibus genitus, capitis dolores & narium hæmorrhagias crebrius expertus, defluxionibus etiam catharrhalibus & coryzæ ſæpius obnoxius, vitæque ſedentariæ, litterarum amore ductus, nimium indulgens, incidit in cephalalgiam gravem, cum atroci oculorum dolore, alvo

alvo simul adstricta. Dolor hic erat periodicus, ita ut matutino quotidie tempore cum rubore & seri salsi effluxu, præcedente refrigeratione & subsequente pulsu celeri accederet, per sex circiter horas insisteret ac postea sensim discederet, die post rediturus, ægro interim nec in somno, nec appe titu vitium observante, nisi quod subinde post cibum ructus experiretur. Detinebat singularis hinc affectus per mensem ęgrum & frustra adhibita fuerunt præsidia varia, collyria, errhina, evacuantia, cephalica, necnon cucurbitulæ, tandem vero a me abactus est hisce. Ter scilicet alternis diebus dedi pilularum harum 20. recipe extracti panchymagogi *Crollii*, gummi ammoniaci, mercurii dulcis, cinnabaris nativæ pręparatę ana drachmam semis, extracti croci, castorei ana grana sex M. f. c. balsamo Peruviano ex scrupulo nc. 20. Una ante accessionem hora pedes immittere jussi ad genua usque pediluvio ex aqua fluviali, cineribus clavellatis imbuta, ac dum sic in balneo pedes servabantur, ad mensuram unam bibere infusum theiforme, ex herba melissæ, floribus tiliæ, radice valerianę & semine fœniculi, quo sudor projectus copiosus. Vesperi exhibui per aliquot dies pulverem ex pulveris Marchionis drachma dimidia, succini, nitri puri, cinnabaris, antimonii rectificati ana granis octo. Oculo exterius applicare pręcepi aquam Reginę Hungariæ, cum dupla parte aquæ rosarum & camphoræ momento. Crinibus quoque quotidie inspersus pulvis ex succino præparato, radice ireos Florentinæ, caryophyllis aromaticis & cardamomo. Quibus per octiduum usurpatis, discessit malum, sed restitit nubecula quædam, visum quodammodo intercipiens, quæ tamen crebriori instillatione pinguedinis viperinæ recentis, etiam sublata.

Epicrisis.

Febris hęc recte dici potest cephalico-ophthalmica, cujus causa fuit non tantum capitis debilitas a longo tempore contracta, verum etiam alvi ob vitam sedentariam adstrictio, qua spasmi in primis viis inducti, quibus serosus sanguis ad caput impetuosius actus. Hinc primo omnium in medicatione fuit subducenda alvus, ac postea recte ante accessionem pediluviis & potu infusi theiformis roborantis copioso sudor prolectus per universum corpus. Sudor enim & aucta perspiratio egregie serviunt spasmis & doloribus periodice certis statisque temporibus redeuntibus discutiendis & abigendis. Deinde quoque in pertinacibus ejusmodi capitis oculorumq; doloribus cinnabarina & ipse mercurius dulcis, serum lentescens stagnans fundendo & obstructiones expediendo, opem ferunt præsentissimam. Errhina vero & sternutatoria, plus nocent quam prosunt, quia humores magis ad oculorum confinia vocant. Varii etiam generis collyria, nisi simul discutiente virtute polleant, in ejusmodi oculorum affectibus plus nocumenti, quam emolumenti afferre, multoties observavi. Tandem ad maculas oculorum & nubeculas delendas, pinguedine viperarum efficacius nihil, quam etiam *Ludovici* & *VVedelius* passim miris ornant encomiis. Habet enim acrimoniam subtilem, blande detergentem. Sed præstat in fine illam exhibere, non in principio, si ardor adhuc & dolor impensius urgent. Ceterum plura tum de ophthalmico, tum aliis oculorum affectibus commentatus sum in dissertatione, *de morbis oculorum præcipuis recta medendi ratione*, nec non in *Medicinæ consultatoriæ Tomo* 2. *Dec.* 4. *Cas.* 2. *pag.* 163. *seqq.* de dolore & imbecillitate oculorum cum suffusione incipiente.

OBSERVATIO VII.

Generosus vir, sexagenarius, macilentus, victui duro & crasso salso assuetus, aliquot per annos singulis fere tribus mensibus, erysipelatis in pe- *Ophthalmica hemicrania.*

pede dextro cum horrore & vehementi dolore insultum expertus est, quod tandem in suppurationem & ulcus desiit, ac per annum & ultra ipsum detinuit, postea vero a Chirurgo perito consolidatum fuit. Ex eo tempore singulis fere mensibus circa novilunium, incidit in hemicraniam dextri lateris, quæ simul gravi dolore, profundius in orbita hærente, cum seri salsi effluxu stipata, qui circa noctem exacerbatus fuit, & paroxysmus semper invasit cum horripilatione & extremorum refrigeratione, pulsu postea alterato & auctiori facto. Malum autem solvebatur post quartum diem facta crisi, mediante sudore largiore, ægro alias etiam sueto. Mali pertæsus, nostro ex consilio usus est Pyrmontanis acidulis, quas olim usurparat, hacque cura absoluta suasi ut loco potus ordinarii decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarparillæ, liquiritiæ & passulis, biberet & singulis mensibus infusum ex manna, rhabarbaro & cremore tartari, assumeret, ut victum durum, salsum, aromaticum vitaret & fonticulum etiam dextro brachio inuri permitteret. Quibus remediis quum omni adhibita cura uteretur, liber non modo ab erysipelate, sed & ab hemicrania ophthalmica degit, scabie tamen sicca pruriente divexatus, sicque septuagesimum ætatis annum excessit.

Epicrisis.

Ophthalmica hæc est hemicrania, in qua notabile, quod cessante erysipelate & ulcere consolidato in pede dextro, materia scorbutica ad dextrum latus capitis & oculum fuerit conversa, certis statisque periodis hunc excitaverit morbum. Quum vero scaturigo tam erysipelatis, quam hemicraniæ & ophthalmiæ, sit quærenda in sanguinis & lymphæ dyscrasia scorbutica, utique potu acidularum, decoctorum & congruorum laxantium usu, universum sanguinis & humorum massam perpurgare expedit & hac ratione in corpus potius ab ejusmodi vitiis defendere, quam eadem si adsunt abigere.

CAPUT XII.

De Febre Intestinorum inflammatoria ex Mesenterio.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Intestina, tam tenuia, quam crassa, quæ membranosa fere tota, ex tunica prima a peritonæo, altera musculari, cum fibris longitudinalibus & circularibus, nervosa & villosa contexta, innumeris nervorum & vasorum surculis perfusa & exquisito sensu ac motu instructa, & multis, & gravibus morbis patent, e quibus haud postremus inflammatorius, qui ipsis ex variis causis accidit. Nam atrocia illi & lethalia quandoque pathemata, quæ assumta venena, emetica validiora & drastica purgantia excipiunt, & ab inflammatione in sphacelum transeunte ortum ducunt. Vulnera ac læsiones intestinorum, non aliter, quam inflammatione necant. Febres synochas & ardentes, maxime cholericas, dysentericas, item plurimas malignas, neque minus exanthematicas, inprimis variolas, lethalem sæpe inducere inflammationem, uberius testatur dissectio his morbis defunctorum. Convulsivam etiam colicam, maximeque eam, quæ a podagra retrocedente, ac subsistente, ex cohibito, aut sufflamminato hæmorrhoidali fluxu, sanguine inducitur, iliacam quoque ex hernia incarcerata, aut intestinorum convolutione, passionem, non alia ratione, quam intestinorum inflammatione, lethum inferre, est in comperto. Nihil quippe vitalibus motibus adeo est infensum, quam putredo, quæ excipit inflammationem, ac in nervosis, exquisito motu ac sensu pollentibus partibus, consistit. *Intestinorum inflammationes frequentes.*

§. II.

§. II.

Minus notę quę ex mesenterio, Sed quia de intestinorum inflammationibus symptomaticis eisdemque complicatis febribus, jam supra actum & adhuc congruo loco agetur; nunc duntaxat pauca tradere libet, de inflammatoria febre illa intestinali, quæ proficiscitur ex mesenterio. Jam apud Medicos in confesso est, plures morbosas affectiones, præsertim hecticas, lentas errantesque febres, nec non apostemata, in mesenterio sedem habere fixam; sed diarrhœas, dysenterias, immo inflammatorias febres intestinorum, pullulare ex mesenterio, id non æque omnibus patet. Verum qui ex physiologicis novit, sanguinis progressum, in mesenterio & mesocolo, quibus annexa intestina, esse tardissimum, tum quod tunicis nervoso musculosis sanguinem urgentibus destituantur, tum quod venæ portæ, pulsu carens, recipiat sanguinem ex intestinis & tardo flumine vehat ad hepar; is ultro fatebitur, promtam ibi esse genesim stagnationum, & stases & amplissimum nidum ad excludendas materiales morborum causas. Quin, quum intestina arctius mesenterio sunt connexa, ut ab ipso etiam sociantur membranam, fibrarum quoque in intestinis annularium tendo juxta *VVillisium*, sit mesenterium & vasa ac nervi utrisque sint communes, magnas inter has partes esse communionem, quoad morbosas affectiones, utique certum.

§. III.

Quæ acuta, vel chronica. Ipsæ tamen febres, quæ ex mesenterio veniunt & nobis cum *Baglivo* audiunt mesentericæ, in duo merito genera sunt dividendæ, acutas scilicet & lentas, sive chronicas. Utrarumque materialis causa ejusdemque sedes in mesenterio, sed febrium & symptomatum generatio quærenda in annexis intestinis membranaceis, ita quidem, ut acutæ & inflammatoriæ in tunicis magis consistant & ibi tyrannidem suam exerceant. Licet enim mesenterium, quod ex duplicata constat membrana, cui interpositi innumeri arteriarum & venarum rami, vasa lymphatica & lactea, glandulæ quoque copiosæ magnitudinis variæ, nec non nervorum propagines, non omni careat motu ac sensu; hic tamen admodum obtusus ac magis gravativus est, quam acutus, qualis ad concipiendam inflammationem requiritur.

§. IV.

Quare si in infimo ventre ardor, dolor, cum præternaturali totius corporis æstu, pulsu celeri, virium prostratione, anxietate, & inquietudine sese prodit, in intestinis hæc considere, merito judicandum. Sed pro diversitate locorum, quæ hęc pathemata occupant, varias & certas affectas esse partes, merito concludendum. Scilicet si dolor acutus est supra umbilicum & sub ventriculo cum febre, nausea & vomendi conatu, indicium præbet, laborare eum coli tractum, qui infra stomachum a dextro ad sinistrum latus porrigitur. Qui in dextro hypochondrio sub costis spuriis urget doloris sensus, præter naturam affectum & inflammatum esse coli principium, ubi ileo committitur, arguit, quod etiam *Spigelius* in defunctis reperit sphacelatum. Acuti cum febre cruciatus in sinistro latere sub lumbis, ubi psoas musculus, in colo & mesocolo, præsertim ubi peritonæo adhæret, mali esse sedem produnt. Quando vero medium abdomen circa umbilicum cum febre gravius dolet, tenuia utique intestina inflammatione laborare, certum præbet indicium. *Signa eorum & symptomata.*

§. V.

Febres etiam, quę cum dolore, ardore, nec non tumore imi ventris junctę, & tandem per alvi fluxus putridos & copiosos, vel etiam purulentos solvuntur, cum magna intestinorum difficultate, ex mesenterio provenire, nil dubii est. In cachecticis & scorbuticis corporibus, qui proveniunt diuturni alvi fluxus, cum lenta febre, vires & cor- *Varii sunt generis.*

corpus consumente, & qui non tam facile curationem recipiunt, ex eodem fonte scaturire, non sine ratione censendum. Febres quoque quæ epidemice & certis temporibus invadunt, cum diarrhœis, immo cruentis sedibus, non ex ingestorum alimentorum vitio, sed ex præternaturali aeris, præsertim nimis calidi, & sicci, constitutione oriuntur, quales biennio abhinc ob insolitum diuturnum, ad medium fere autumni productum calorem, universam propemodum Germaniam sunt pervagatæ, simul etiam grassantes tunc intermittentes anomalæ, vix aliam habent originem, quam quod in mesenterio multi acres & corrupti humores accumulati.

§. VI.

Earum origo & causæ. Ad ingignendas autem infestas ejusmodi primis in viis inflammatorias febres, præcipuum momentum habet plethora, vel simplex, vel cacochymica, a suppressis aut deficientibus salutaribus excretionibus oborta. Promte etiam inducuntur ab intentata per fortiora pellentia, hæmorrhoidum, mensium aut lochiorum provocatione, ab usu copioso validiorum purgantium ad superandam contumacem alvi stricturam, nec non, uti observavi, a purgantium & emeticorum acriorum assumtione ad abortum provocandum. Idem facit impensior animi corporisque commotio, ac vicissim improvida abdominis & corporis, præsertim æstuantis, refrigeratio, potus perfrigeratus, & qui opulentioribus in more est, glaciatus. His enim humorum ad interiora, maximeque primam regionem, convocatur partim, partim urgetur affluxus, omniumq; facillime fertur ad eas partes, quæ imbecilliores, quibusque ob defectum sufficientis potentiæ motricis systalticæ, vel perpendicularem vasorum tractum, difficilior est humorum progressus, quarum in numero potissimum sunt mesenterium; mesocolon & omentum. Quando igitur his in sedibus, maximeque intestinorum tunicis cum mesenterio continuis, inclusus heret sanguis, aut humor acris, febrem ciet inflammatoriam continuam, alvi vero cruentus etiam fluxus, vel ex nimium ampliatis, vel exesis plane & disruptis vasorum osculis succedit. Hæc enim omnia ita omnino evenire uberius testatur dissectio ejusmodi febribus interfectorum, in quibus *Spigelius de semitert. cap.* 8. se invenisse prodidit: venas hepatis majores sanguine vacuas, ventriculi tunicam interiorem leviore erysipelate inflammatam, venas mesaraicas & quæ ad ventriculum atque omentum tendunt distentas & crassiori sanguine fartas, omentum consumtum & semiputrefactum, durum quoque pancreas & ductum cholodochum obstructum. Idem confirmat *Chiffletius* notabili observatione, de mesenterii inflammatione cum dolore umbilici.

§. VII.

Differentia inter leviores & graviores. Merito tamen consistentes his in sedibus inflammationes in leviores & graviores sunt distinguendæ. Leviores exterioribus tantum intestinorum tunicis, quæ maxime membranarum mesenterii productiones, insident; graviores vero altius ipsam intestinorum substantiam pervadunt, eorundemque interiora ipsasque glandulas tangunt, ideoque & profundiores sunt, & ampliores. Quæ superficiem occupant, non tantum periculi alunt, sed adhibito laudabili regimine & congrua medicina, intra quartum, vel septimum diem, discutiuntur, quæ autem interiora profundius obsident, nisi per diarrhœam aut sanguinis fluxum solvantur, longius extrahuntur, qui in suppurationem ruunt & in hecticam desinunt. Ex mesenterio quoque ibique stagnantibus corruptis humoribus prodeunt hemitritæi, sic dictæ sive semitertianæ febres, quæ ex continua inflammatoria & intermittente tertiana sunt compositæ, periculi non expers. Notæ hæ jam fuerunt *Hippocrati* & *Galeno*, easdemque nitide & accurate descripsit *Spigelius* pe-

peculiari libello. Discrepant tamen a nostris in eo, quod quotidie circa vesperam, & alternis quoque diebus, levi accedente horrore, ingravescant, junctum habeant abdominis dolorem ventrisque tumorem & quandoque ad aliquot hebdomades protrahantur & nonnunquam in febrem lentam & hecticam concedant. Sed quia de harum ortu decursu & curatione, jam supra *Sect.* 1. *Cap.* 5. uberius actum, heic plura dicere non attinet.

Curatio.

Cum Cautelis, & Observationibus Clinicis.

§. I.

Morbi præservatio. Quum febres ventriculi & intestinorum inflammatoriæ, propter horum summam sensibilitatem & conspirationem cum nobilissimis corporis partibus, atrocissimis symptomatibus stipatæ & subinde funestæ, medentis cogitationem & intentionem quam maxime ad eas avertendas dirigere expedit. Igitur serio & cum cura sibi commissis Medicus inculcet, ut vitent omnia quæ superius §. VI. ad easdem ingignendas facere diximus. Et quia præterea sæpius observavi febribus ardentibus item biliosis, dysentericis, nec non puerperarum acutis cum purpura, a vehementi ira, vel gravi terrore, accessisse mox gravem intestinorum inflammationem, & sphacelationem, ac lethum brevi tempore attulisse; inprimis necessarium, ut occasiones sævorum affectuum fideli consilio & monito præscindat artifex peritus.

§. II.

In cura sanguinis affluxus derivandus. Si vero jam adest inflammatoria stasis sanguinis, omnibus modis lenior est discutienda, & gravior avertenda. Primus igitur recte medentis erit scopus, ut vehementiorem sanguinis motum ad partem affectam impediat & hac ratione graviorem inflammationem avertat. Obtinetur id commodissime in plethoricis sanguinis missione, ex venis in superioribus partibus, amplo satis foramine facto, pertusis, qua in colica convulsiva, in diarrhœa & dysenteria, in acuto dolore venarum sedis, gravior inflammatio averti potest utique. Post sectam venam divertunt sanguinis affluxum a loco affecto pediluvia temperata, sed diutius usurpata, quæ solvendo & laxando strictas inferiorum partium fibras, affluxum ad pedes divertunt & invitant.

§. III.

Ad discutiendam dein inflammatoriam stasin, serviunt quam maxime quæ dolores & spasmos sistunt, antispasmodica, humectantia & blanda sedativa, clysteres ex oleosis, gelatinosis & dulcibus compositi, item exterius regioni abdominis applicata epithemata, sacculi, vesicæ oleis expressis, vel pinguedinibus animantium, aut decoctis emollientibus repletæ, pinguedo cati sylvestris, mixta præsertim cum camphora, & pauxillo olei hyoscyami. Interne vero discutiunt & inflammationem arcent quam optime diaphoretica cum anodynis mixta, pauca, sed crebriori dosi per aliquot dies data, quæ inter eminet spiritus carminativus de tribus, aut spiritus tartari, vel bezoardicus *Bussii*, cum liquore anodyno minerali, aut spiritu nitri dulci mixtus. Item mixturæ ex aqua cardui benedicti, florum sambuci, aceto sambuci, rob sambuci, antimonio diaphoretico, nitro & sirupo papaveris rhœados confectæ, nec non pulveres temperantes nitrosi & diaphoretici, cum momento camphoræ & pauxillo laudani. Neque minus huc spectat cautus pilularum VVildegansianarum usus. Quæ remedia, cum prudentia, certo tempore & ordine usurpata, etiam in passione iliaca & spastica tunicarum intestinalium corrugatione, quam Græci chordapsum vocarunt, lenimen afferunt exoptatissimum. *Est stasis discutienda.*

§. IV.

In dolore spasmo & febre inflamma-

Vitanda acria, adhibenda enemata mulcentia. matoria intestinorum, omnia acria stimulantia, etiam salina majori copia data, calida, & purgantia, ceu perniciosissima vitanda. Et culpandus hic communis & detestabilis Practicorum error qui alvo pertinacius adstricta, unum post alterum purgans ingerunt, eoque malum non tantum exacerbant, verum etiam reddunt mortiferum. Neque etiam clysteribus admiscenda, salia acrius stimulantia, ut sal gemmæ, vel purgantia, ut extractum colocynthidis, vel catholiconis, sed ex solis emollientibus sunt parandi. Sic enim balnei aut fotus instar, crassa eluunt intestina, & in colo tenuibus circumvoluto, contenta, ceu vesica decocto emolliente plena, eadem mulcent, fovent & laxant. Parari igitur possunt, ex solo lacte, mixto cum nitro, vel aqua pluviali, nupta cum sirupo violarum, de althæa *Fernelii*, rosarum solutivo, aut melle mercuriali. Hæc tamen circa usum clysterum addenda observatio, ut bihorio fere quovis, si necessitas urgeat, injiciantur & paulo diutius retineantur, quod maxime necessarium, si flatus per os eructant & crebræ adsunt vomitiones.

§. V.

In dolore opiata, post eam roborantia prosunt. Præmissa, si vasorum plenitudo urget, venæsectione, laxata etiam clysteribus admissis alvo, si atrox dolor cedere nolit; optimo consilio, sine omni metu, anodynum ex opio proficit, quo tormina conquiescunt & spasmi ac sudor sequitur. Sed quiescente & sedata dolorum & spasmorum cum febre ferocia, si summa debilitas corporis viriumque imbecillitas excipit, non ulterius insistendum superius laudatis diluentibus, laxantibus & humectantibus, sed potius nervina & roborantia in usum vocanda, quorum in numero sunt maxime essentia aut spiritus succini, aut mastiches, extracta cum hoc essentia chaccarillæ, elixir nostrum stomachale, pulvis solaris Zellensis, balsamum nostrum vitæ, cum liquore anodyno mixtum, quod balsamum etiam exterius applicatum, levamen insigne affert, tonum resuscitando & robur addendo.

§. VI.

Alvi fluxus supervenies perite excipiendus. Quando vero inflammationes & dolores alvi fluxu simplici, aut cruento, maxime hæmorrhoidali, aut etiam, uti quandoque accidit, purulento solvuntur, laxantia leniora, ut pasfulæ rhabarbarinæ & clysteres, item infusa theiformia, ex speciebus traumaticis & sanguinem purificantibus, scabiosa, veronica, alchymilla, agrimonia, consolida Saracenica & summitatibus millefolii confecta & cum lacte pota, nec non pulveres roborantes, ex cornu cervi philosophice præparato, usto, cortice cascarillæ & succino, in usum vocantur commodissime.

§. VII.

Sanguinis missio in dysenteria cum febre utilis. Quum diarrhœa & dysenteria epidemica sæpe cum vehementi inflammatoria febre invadat juvenilia corpora, non infructuosa est medico-practica quæstio: an conducat venæsectio? Communis quidem Medicorum, *Hippocratis* & *Galeni* auctoritate confirmata est sententia; alvo fluente, non esse subtrahendum sanguinem, quia vires prosternat. Neque etiam ego aliter sentio, quum per ipsam experientiam constet, multos, tam lienterico, quam dysenterico alvi fluxu laborantes, sanari, sine sanguinis missione. Sed jam de illa tantum dysenteria sermo est, quæ cum febre acuta, præsertim synocha inflammatoria, conjuncta. In hac utilem & necessariam esse venæsectionem, affirmo utique. Notum enim est, non facile quempiam alvi fluxu, etiam dysenterico diuturno perire, nisi ex inflammatione & sphacelatione intestinorum, quam semper antecedit & comitatur vehemens acuta febris ex pulsu magno & celeri, ardore & siccitate corporis, linguæ ariditate & ingenti inquietudine cognoscenda. Et licet omni dysenteriæ lenta quædam & levis, quasi erysipelacea

cea inflammatio, sit juncta; multum tamen hæc ipsa differt a synocha inflammatoria febre, in qua proficuam esse sanguinis subtractionem assevero, & consentientes habeo viros amplissima & felicissima praxi celeberrimos. Sane *Sydenhamus in opp.* cordate affirmat *pag.* 111. se semper fere curam dysenteriæ cum venæsectione auspicari, quin *pag.* 115. *seq.* habet exemplum dysenteriæ rebellis, quæ nullis plane remediis cedere voluit, sed sola venæsectione tandem curata. Idem hoc auxilium mire dilaudat *Riverius*, qui *Cent.* 2. *obs.* 57. fidem facit, se in dysenteria cum febre acuta, octavo demum die, cum fructu quinque sanguinis uncias e brachii vena extraxisse, & *obser.* 64. testatur, se venæsectionem, in muliere, dysenteria cum febre graviter decumbente, septimo & octavo die cum emolumento instituisse. *Amatus* quoque *Lusitanus Cent.* 2. *obs.* 11. 12. consignavit exemplum Abbatis, sanguine pleni & multo vini potui diditi, dysenterici & febricitantis simul acute, qui secta vena, longe melius habuit & paucis subjunctis remediis, plenarie convaluit. Maxime omnium vero multus est in adstruenda hujus remedii, singulari utilitate *Botallus*, qui *cap.* 4. plus quam decem exempla narrat, ubi nil ex omni remediorum censu, præter venæsectionem, attulit levamen.

Enarrationes Morborum.

OBSERVATIO I.

Passio spasmodico inflammatoria iliaca in minimis curata. Femina quadragenaria major, ob vitam sedentariam & tacitum animi profundum cum iracundia mœrorem, pathematibus colicis & spasmodicis affecta, quum omisisset vere hoc suetam quotannis circa æquinoctium vernale & autumnale sanguinis missionem, Martio mense vehementi commota fuerat ira, ad tremorem usque omnium corporis partium, & sumserat postea vesperi pilulas consuetas purgantes. Hinc noctem transegit inquietam, & die post nulla post pilulas sequuta purgatio, alvus potius firmissime clausa mansit & ipsa æstuosis anxietatibus circa præcordia atque etiam eructationibus continuis ex ore fuit afflicta & vomitu fere omnia assumta rejecit, tum medicamenta, tum alimenta. Injectus ad alvum aperiendam clyster domesticus, qui per horam retentus, integer, nec flatibus, nec stercoribus stipatus, rediit, etiam sine symptomatum levamento. Adhibitum decoctum mannatum cum salibus aperitivis & rhabarbaro, sed mox vomitu rejectum. Medicus etiam ordinarius, flatus in caussa esse putans, dedit carminativa. Irrita tamen fuerunt omnia. Perstiterunt potius symptomata, firma nempe alvi adstrictio, eructatio crebra & vomitus, magna debilitas, inappetentia & somni defectus, tandem quod circa vesperam gravius, circa auroram vero mitius, affligerent, cum crebriori ad urinam stimulo, quæ tamen parca & turbida emittebatur. Tertio die vocatus ego mox venam pedis secare jussi, & emissis, sine ulla virium jactura, ob vasa sanguine valde distenta, octo unciis, mox meliuscule habuit ægra, conquieverunt anxietates æstuosæ & eructationes, ut etiam extra lectum versari potuerit. Nihilominus pertinax ventris adstrictio & dolores tensivi abdominis in hypochondrio dextro perstiterunt. Injectus igitur clyster & datæ pilulæ nostræ balsamicæ polychrestæ, sed his nihil emotum; quin quum ad septimum usque diem alvus esset obstipata, & eructationes, & anxietates nocturnæ æstuosæ, cum febricula & dorsi doloribus redierunt. Hinc demum consilium dedi, ut singulis tribus horis clyster injiceretur, ex aquæ pluvialis unciis 12. sirupi de althæa *Fernelii* uncia semis, nitri puri drachma, & abdomini vesica emolliente decocto plena admoveretur. Sic cly-

steres injecti semper per horam retinebantur, & postquam quartus esset infusus, flatus primum elisi, per aliquot dies coerciti, & post sextum successerunt etiam fæces, quibus evacuatis, ructus atque anxietates in abdomine discesserunt, mictio etiam melius successit. Interius vero simul data essentia carminativa, cum liquore anodyno ad unciam dimidiam remixta, instillatis laudani liquidi guttis 15. inductus somnus, sequutus sudor ex cute ante sicca & arida, pulsus antea durus & celer mollior factus & urinæ fluxus liber redditus. Hoc facto, ex mixtura remotum laudanum & sola essentia cum liquore anodyno oblata, donec perfecte convalesceret.

Epicrisis.

Affectio hæc nonnisi fuit spasmodico-inflammatoria intestinorum, iliacam minitans passionem. A sanguine quippe, ob venæsectionem consuetam omissam, nimium redundante, & vehementi ira, quæ infensissima intestinis, nec non purgante assumto, ortum duxit hæc passio, & inde omnia quæ jungebantur symptomata derivanda. Ad discutiendam itaque inflammatoriam stasin & avertendam hujus pedissequam passionem miserere mei, ante omnia necessarium duxi, ut sanguinis quantitas subtraheretur, quod etiam quoddam attulit levamen. Sed quum spasmus intestina inferiora fortiter stringens adhuc permaneret, consilium cepi, quod me tali in casu non destruit de clysteribus pure demulcentibus & humectantibus, paullo frequentius injiciendis, qui quasi instar balnei interni sunt, fibras spasmo constrictas temperato humido relaxantes, cui fini etiam exterius apposui emolliens remedium. Interius vero discutiens, sive carminativum, cum blando anodyno permiscui, & ita spasmi soluti, discussa sanguinis & humorum inflammatoria stasis & excretiones per alvum & cutem adstrictæ, jam liberius & largius sequutæ.

OBSERVATIO IV.

Inflammatio intestinorum cruenta diarrhœa soluta, repens lethalis

Præfectus militum, natione Gallus, quadragesimum ætatis annum jam emensus, vir constitutionis alias robustæ, vitæ genus laboriosum & agile cum quieto & sedentario permutarat, interea largiter comedens & liberaliter quoque vinum Gallicum, quod vocant Pontac, bibens. Hinc primum alvi factus adstrictioris & somni inquietioris, post aliquod tempus vero, dolorem lancinatorium in abdomine toto atque etiam lumbari regione expertus est, cum phlogosi, eructatione, pulsuum celeritate & deficiente somno. Medicus primis diebus colicum dolorem esse judicans, carminativa fortiora & spirituosa elixiria, cum oleis destillatis remixta, una cum clysteribus usurpavit, sed inde potius exasperata symptomata; & febre, & inquiete, & dolorum fecibus accensis. A me quum peteret opem, & conquereretur de dolore tensivo circa os sacrum acuto, quæsivi: an hæmorrhoidali antea fuit obnoxius fluxui? respondit, semel tantum ante aliquot annos, sed parciori, cum prægressis lumborum & ossis sacri doloribus. Hinc quum venæsectionem penitus respueret, mutavi tantum medendi methodum & loco calidorum, interne dedi humectantia & refrigerantia, pulveres nempe diaphoretico-nitrosos, demulcentes & lenientes clysteres, copiosius applicare jussi, largiter simul & temperate calida sumta ptisana. Levata inde quidem fuerunt symptomata, nihilominus remansit dolor in imo ventre, ab osse sacro ad inguinem sese extendens lancinatorius, multum incommodi facessens. Exhibui igitur essentiam carminativam, cum liquore anodyno & pauxillo laudani opiati, ad mulcendos dolores, & postea dedi drachmam magnesiæ albæ cum drachma dimidia nitri in decocto mannato, inde alvus aliquoties soluta, & quod mirabile,

le, larga portio sanguinis atri, corrupti, fœtidi excreta, ita ut intra sex dies aliquot libræ secederent, remittentibus inde mox doloribus & sævis pathematibus. Demum assumtæ pilulæ nostrę balsamicæ, cum pulvere roborante, cujus basis chaccarillæ cortex & succinum. His tum perfecte convaluit, sed vertente anno, adulto jam vere, eundem in morbum cum gravissimis doloribus & intolerandis cruciatibus ad dorsum usq; excurrentibus, febre & purpura rubra stipatis, correptus est idem hic vir. Data iterum omnia, quæ levando huic malo antea cum fructu adhibita, administrata etiam in dorso scarificatio, sed frustra. Sexta enim hebdomade, ob somnum plane deficientem, viribus omnibus exutus, vivere desiit.

Epicrisis.

Sine ullo dubio vir hic, animo & corpore fortis, intestinorum inflammatione periit. Causa hujus morbi in statum plethoricum, sine sanguinis missione & omissa simul consueta corporis exercitatione, & in copiosum vini rubri, quod adstrictivæ est virtutis, conjicienda, quum alias sanguine & humoribus abundantes: qui corpus nec satis labore exercent, nec sanguinem mittunt, si alvum paulo largius solutam habent, liberi permanere possunt a passionibus ex plethora oriundis. Si vero hæc etiam excretio deficit, grave imminet sanitati periculum. Prior morbus fluxu sanguinis nigri & coagulati, procul dubio in vena hęmorrhoidali interna congesti, feliciter fuit solutus, id quod etiam in aliis similibus casibus notavi. Contra ea vidi etiam, quod febres intestinales, cum doloribus & spasmis abdominis, aliquot jam per hebdomades durantibus, subinde post excretum putridum & corruptum nigrum sanguinem, brevi mors sequuta fuerit. Ceterum non possum non hoc loco hanc observationem de vini rubri gallici, austeri potissimum, noxa, adjicere, quod ipsius frequentiori potui causa multorum morborum, quibus Galli inter nos degentes occumbunt, merito sit adscribenda.

OBSERVATIO III.

Ruricola habitior & quadratus, pronus cum ventre ceciderat in truncum acuminatum, & ex eo exquisitum in abdomine, paullo supra umbilicum, persenserat dolorem, cum animi deliquio, accensa simul, præcedente horripilatione & refrigeratione, febre. Post aliquot dies sanguinolentam & saniosam per superius & inferius os ejecit materiam multam, eoque facto, siluit febris, remansit tamen languor & appetentiæ prostratio. Quum vero elapsis circiter 14. diebus, domesticis laboribus manuum admovere inciperet, denuo recruduit abdominis dolor, animi defectione, horrore & febre stipatus, cum extremorum frigido sudore, ut animam agere videretur. Sequuta tamen diarrhœa cruenta & saniosa per aliquot dies, symptomata iterum mitiora facta ac remiserunt. Sed vix septem dierum fuerunt induciæ, quibus circumactis, priora repetierunt symptomata cum febre, obortoque alvi fluxu, conquieverunt rursus. Imploratum igitur meum auxilium, qui crebriorem decocti avenacei usum, cum humana, vel canis axungia, butyro rubro potabili & balsamo *Locatelli*, suasi, ac demũ decocto herbarum vulnerariarum alchymillæ, agrimonię, saniculæ, pyrolæ, fragrariæ, veronicæ, florum bellidis, hyperici aliorumque, ex cerevisia, ægrum hunc ad sanitatem, fortunante DEO, traduxi,

Diarrhœa purulenta cum febre ex lapsu.

Epicrisis.

Celebris ille Italorum Medicus *Benedictus Sylvaticus*, abscessus subinde in mesenterio succrescere notavit; & notatu inprimis digna, quæ habet *Cent.* 2. *obs.* 86. ubi sic scribit: *mesenterium sępe fit sentina multorum excrementorum. Ac obtusi sensus quum sit, diuturnas tolerat affectiones, & in quo non raro sub-*

oriuntur apostemata suppurantia, qualia frequentissime a me fuerunt observata, quæ tandem subsidebant per dejectiones purulentas, iterumq; statis temporibus recurrebant, & oblitescebant denuo per similes dejectiones, non raro cruentas, ita ut imposuerunt quibusdam, illas pro dysentericis habentibus. In nostro certe ægro, lapsu illo in stipitem acuminatum, quassatus forsan fuit excurrens infra ventriculum supra umbilicum coli tractus, quo inductus dolor, raptis etiam in consensum reliquis intestinis, febrem ciens, & per spasmodicam simul stricturam in mesenterii canalibus sanguinem detinens, qui in purulentam postea corruptionem abiit, perrupit & alvo exiit. Latius vero semper serpsit malum, & relicta iterumq; commota vicina arrodens materia, mali recursum iterato induxit, donec acrimonia ipsius obtunderetur, abscessus abstergeretur, demumq; post semestre spatium, in robusto & agresti corpore consolidationem reciperet.

OBSERVATIO IV.

Febris iliaca inflammatoria Addolescens 15. annorum, constitutione tener, inde alacris, Bacchanalium tempore, quotidie duas, vel tres, siccas & duriusculas spiras ingesserat, sub pilæ lusu cum sodalibus admodum incaluerat, & postea, depositis vestibus, ad fluvii ripam considens, corpus perfrigerarat. Inde paullo post atrocia ventris incurrit tormina, cum alvi pertinaci ad aliquot dies strictura. Implorato nostro auxilio, causam a liberali esu spirarum & corporis refrigeratione duximus, inprimis quum in sinistro abdominis latere eminentia quædam dura tactui sese offerret. Suasimus igitur ut alvus ocyus duceretur clystere emolliente, bis alvus stercora dura dimisit, postea dedimus infusum nostrum usitatū mannatum, cum oleo amygdalino, quo sex sedes motæ, tumor subsidere & dolorū vehementia remittere visa. Sed sequēti die tormina cum duro in hypogastrio tumore redierunt, licet flatus multi eliderentur, accessit præternaturalis æstus, cum pulsuum celeritate, somnus inquietus, oris siccitas & ardor, cum lenta pituita. Hinc fauces gargarismatibus elotæ & ad æstum inflammatorium restinguendum oblata emulsio ex seminibus quatuor frigidis, cum pulvere nitroso, interposito ad perspirationem secundandam, liquoris anodyni, cum momento bezoardici remixti usu. Æstu autem increscente, anus adeo fuit occlusum, ut clysteris tubulum admitteret plane non & a crebriori molimine potius læderetur, circa vesperam tamen calor semper fuit intensior ad mediam noctem durans. Adhibuimus pulveres nitrosos cum salibus digestivis, quibus calor mitigatus & scybala cum flatibus multa emota. Sic decubuit ad duodecimum usque diem, quo tanta anxietas, inquietudo, æstus & virium jactura accidit, ut morti videretur proximus, conquerens maxime de atroci dolore in abdomine, ibi potissimum ubi durities illa consistebat. Igitur ad arcendam funestam inflammationem potio discutiens ex aqua cardui benedicti, cum aceto, rhabarbaro, antimonio diaphoretico & cancrorum lapidibus data, qua aliquoties usurpata, dolores complacati & sudor prolectus. Imposita etiam ad emolliendum tumorem vesica decocto emolliente plena & clysteres aliquot injecti atque retenti. Hinc ingens stercorum copia quotidie secessit cum emolumento & successive ad sanitatem factus est transitus.

Epicrisis.

Febris hæc recte dici potest iliaca inflammatoria. In ileo enim consedit obstructio, ab esu spirarum siccarum contracta, quę dolorificos spasmos non tātum in abdomine, sed ad ipsam etiam vesicam excurrentes fecit, ut urina per totum morbi decursum parca & rubicunda tantum cum dolore secederet. Non tam promte autem ex tenui hoc intestino materiam tenacem obstruentem everrere licet, quia clysteres eo non pertingunt & nec laxantia sufficiunt,

ciunt, nec non potus diluentes. Hinc morbus diutius protractus. Interea ut intestinorum inflammatio arceretur, data mixtura & injuncta diaphoresis continua. Quia tamen intestinorum inflammatio quam facile recrudescit, hinc suasi demum, ut non modo exactā servaret diætam & ab omnibus constringentibus abstineret, animum tranquillum haberet, nec frigidum, nec calidum potum assumeret, verum etiam ad tempus aliquod mane infusum accommodum theiforme potaret in lecto & sudorem blandum exspectaret.

CAPUT XIII.

De Febribus Lentis & Hecticis.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Hectica & lentæ quæ dicantur. HEcticæ febris apud *Hippocratem*, *Aretæum*, vetere sque Græcos æque ac Latinos, ipsum *Cornelium Celsum*, mentio nulla. Neq; lentæ febris nomen in primorum Medicinæ parentum monumentis obvium, sed *Celsus* demum lentarum curationem primus tradidit. Quæ autem postea lentæ & hecticæ appellatæ, priscis, longæ, tabidæ, marasmi audiunt. *Hippocrates* inprimis lentas febres *Sect.* 5. *aph.* 64. vocat febres longas, iisq; affectos non valde multum febrientes, hecticam vero sub nomine tabis passim describit. Nostro tempore lentæ & hecticæ febres dicuntur eæ, quæ diuturnę sunt & continuo, licet leniori ac remittente, æstu præternaturali, succos corporis consumendo, tabem inferunt viresque debilitant.

§. II.

Utriusq; differentia & symptomata. Magna tamen harum est varietas & differentia, ratione vehementium symptomatum & quoque periculi. Stricte nimirum lentæ febres appellantur illę, quæ mitiora habent symptomata, æstum leniorem, sudorem sub somno largum, pulsum post somnum & ante meridiem naturalem, non tantam appetitus & virium prostrationem, corporisq; ariditatem & urina livescente, neq; etiam tantum periculi. In hectica autem ęstus est continuus, pulsus semper durus, debilis, celer, licet post cibum & vesperi calor, celeritas atq; durities increscant, cutis cum lingua sicca, dura & arida, genæ rubent, totum corpus est imbecillum, flaccidum, somnus reficiens nullus, urina rubicunda, inferius cum sedimento, superius cum cuticula cœrulescente pinguedinosa, corpus contabescit totum, adeo ut ossa ubiq; promineant. Deinceps eminens est lentarum & hecticarum differentia respectu utriusq; causæ. In illis enim vitium magis in fluidis & incipiente mala dispositione solidæ cujusdam; in his vero solidæ potius patiuntur, & ipsa jam labes, aut magna corruptela, adest visceris. Hinc lentę etiam accomoda medicina adhuc possunt abigi earumq; causa vinci, sed hecticę difficillime, vel plane non sanationem recipiunt. Hecticæ quippe sunt magis symptomaticæ & gravioribus ulcerationibus, vomicis, abscessibus & viscerū corruptionibus superveniunt. Unde qui phthisi, abscessu, vomica aut exulceratione pulmonum, mesenterii, renum, uteri, & gravioribus suppurationibus in internis, musculis quoq; abdominis latentibus, qui cancro genitalium, mammarum, uteri, item qui cachexia & hydrope, ex induratione, scirrho, corruptione & putredine hepatis, lienis, omenti, pancreatis & glandularum mesenterii moriuntur, hectica febre pereunt omnes.

§. III.

Causa caloris continui his in febribus, nulla alia, quam humor quidam corruptus, & putridus. Hic enim temperatę, & naturali sanguinis & humorum vitalium mixtioni penitus est adversus, eandemque intestino alieno motu turbat, immutat atq; dissolvit. Idem hic putris succus infestus plane ac alienus est nervorum fluido nervosisque partibus, & sensibiles has atque motrices partes ad intensiorem contractionem, quæ febris essentiam *Causa caloris.*

absolvit, exstimulat. Igitur quo uberior & diuturnior putridorum & corruptorum ejusmodi succorum ex viscerum vitio insanabili est proventus, eo vehementior febris eoque graviora symptomata.

§. IV.

Lentæ ex debilitate corporis. Lentæ, sive diuturnæ, mitiores tamen febres sunt frequentissimæ, neque ulli ætati, aut temperamento, sexui, regioni, aut loco parcunt. Origo vero illarum & causa varia est. Sæpissime ex morbo præcedente & corpus cum viribus nimium debilitante. Scilicet experientiæ testimonio in comperto est, qui per contumaces intermittentes, vel continuas, item variolas & morbillos effusiora sanguinis per uterum, anum & nares profluvia, per diuturnum alvi fluxum, simplicem æque ac disentericum, nec non nimiam salivationem, gonorrhoeam & fluorem album diuturnum vires perdidere, qui etiam mœrore, curis, vigiliis & assiduis lucubrationibus & studiorum intemperantia, nec non per famem, labores graves & continuos, veneris etiam crebrius exercitium, corporis robur attriverunt & exhauserunt, in lentescentes & longas ejusmodi febres delabi facillime. Ratio hujus generationis in proclivi. Corpora his perfuncta benignis sanguinis & alibilis humoris succis sufficienti etiam purissimi, & nobilissimi nervorum liquidi copia destituuntur, post morbum autem ciborum impensior succedit appetentia, succi tamen intimæ ingestorum dissolutioni servientes spirituosi, fermentescibiles & salivales, nec non biliosi, a naturali habitu descivere, nec adeo sunt efficaces, vigor quoq; motus peristaltici in ventriculo & canale intestinorum languiguidus est, hinc ciborum liberalius ingestorum non exacta perficitur solutio, concoctio atque digestio, sed succus chylosus crassus, rudis minusque subactus elaboratur, ad sanguinis massam truditur & aliena sua natura fluidorum crasin temperatam & solidorum æquabilem naturalem motum turbat atque pervertit.

§. V.

Ex suppressis excretionibus. Deinceps perpetuæ & uberius confirmatæ observationis est, tabificas ejusmodi febres succedere quãmaxime evacuationibus criticis solennibus deficientibus, aut perperam cohibitis. Nihil certe frequentius, quam ut ii, quibus vacuationes acutos morbos & febres solventes, sudor inprimis & aucta perspiratio, interceptæ, vel non sufficienter successerunt, quibus sudor consuetus nocturnus siccatus, quibus fonticuli & ulcera antiqua consolidata, quibus catarrhi aliæque per uterum ceteraq; organa defluxiones acres repulsæ, quibus alvi fluxus cohibitus intempestive febribus lentis postea tabescant. Sic enim vitiosi, impuri, inutiles ac superflui humores, cum salute foras excernendi, intus manent vitales temperatos & nutrititios succos inquinant, ut omnis horum massa reddatur intemperata, omnesque in corpore motus ac functiones vitium capiant.

§. VI.

Hecticarũ & lentarũ frequens nidus mesenterium. Porro lentarum & hecticarum febrium nidum frequẽtissime esse in mesenterio, & ratione, & experientia habemus confirmatum. Recte enim jam pridem notavit *Fernel.* & ex eo *Senert.* in nulla universi corporis parte, tã plurimos, latentes etiam morbos, lentas febres, errantes, diarrhęas, choleras, scorbutum, melancholiam, cachexiam, hydropem, intermittentes quoq; contumaces, figere sedem, quam in mesenterio. Causa autem magnę hujus ad morbos concipiendos dispositionis nulla alia, quam quia tardus & impeditus admodum per viscus hoc succorum & sanguinis progressus, stagnationes & stases facillime inducens. Nam vena portæ, pulsu destituta, sanguinem ex mesenterio reducem recipit, ac vice arteriæ fungens, eundem vehit ad hepar, quod quum lentius fiat, in mesaraicis etiam vasis ponitur obex, gignuntur stagnationes, infarctus, quin quandoque plane extravasationes. Dein hæmorrhoidalis vena, ob perpendicularem

larem ductum & longius ab exortu remotum ſitum, tarde admodum reducit ſanguinem ad portæ venam, ac facit, ut is ſæpius in meſocolo, craſſis inteſtinis, maximeque recto, ſtagnet vaſaque cum dolore diſtendat. Ipſo in meſenterio propter nervoſarum & muſculoſarum tunicarum defectum, ſanguinis curſus plane non adjuvatur & urgetur, ſed vaſa potius inter duplicatam cellulosam membranam diſcurrentia, pinguedine tecta, perpetua relaxatione, toni ſunt remiſſioris & facile cedunt ſanguini in ipſis accumulato. Chyloſa etiam lympha dum per lactiferos ſic dictos canales innumeros, in capillares tubulos circa glandulas fiſſos, impeditius fertur, ac in ipſis glandulis ab exiliſſimis venulis recipitur, his in anguſtiis facile hæret, nec ea propter mirum, meſenterii glandulas ſæpe infarciri, intumeſcere, indurari ac in ſcirrhos plane degenerare.

§. VII.

Propter humorum in eo ſtagnationem & impuritatem.

Licet autem ipſe hic tardior ſuccorum per meſenterii compagem meatus, hanc corpori præſtet utilitatem, ut humorum & mole & intemperie peccantium excretioni ſerviat, & quidem ſanguinis per hæmorrhoides internas, ac ſeroſarum, mucidarum ac fermenteſcibilium ſordium, per inteſtinorum glandulas innumeras; eandem tamen ob cauſam accidit, ut quævis fere humorum, tam quoad quantitatem & qualitatem, quam etiam motum vitia, in meſenterium redundent idque male afficiant. Inprimis plethora nullam partem gravius lædit quam meſenterium, ac nimia diſtenſione, vaſorum tonum & elaterem debilitando, ibi ſtagnat & cum detrimento plus juſto coacervatur. Nam quo major in meſenterio ſanguinis ſtagnatio, eo magis increſcit ipſius impuritas; quo major vero ſanguinis & lymphæ ſordities, eo magis functiones in corpore labefactantur, nutritio imminuitur, vires elangueſcunt, inteſtinus in ſuccis motus augetur, arteriæ cum corde ad auctiorem & celeriorem motum exſtimulantur & ſic febris accenditur.

§. VIII.

A ſuppreſſis menſibus hæmorrhoidibus, diarrhœis & febribus

Quæ quum ita ſint, ratio eſt in proclivi, quare ſuppreſſo, aut deficiente menſium in feminis fluxu, notante *Hippocrate lib. II. prædict. §. XIII.* periculoſæ tabidæ, ideſt, hecticæ febres, emergant, choloroſeos, aut febris ictericæ albæ nomine, paſſim obviæ. Quare porro in viris ſubſiſtente, inſufficiente, aut plane præpoſtere cohibito hæmorrhoidum ſtillicidio, juxta eundem *Hippocratem Sect. VI. aph. XII.* tabes, ideſt hectica, generetur. Cur etiam, ut ſupra jam meminimus, conſtipatis ſalutaribus alvi profluviis, quibus ſæpe acuti morbi finiuntur & quæ crebro critice certis anni temporibus naturæ beneficio ſuccedunt, tabidæ & periculoſæ febres ſubnaſcantur. Neque minus cauſa pateſcit, cur tam pernicioſum & ad chronicas, lentas etiam & hecticas febres ingignendas nihil ſit aptius, quam, ſi quando in corporibus præſertim plethoricis, cacochymicis item & hypochondriacis, ubi jam admodum tarda & impedita ſanguinis per meſenterium & connexa viſcera progreſſio, intempeſtive adſtringentibus, etiam famigeratiſſimo chinæ cortice ſiſtuntur febres intermittentes, quæ in his ſalutarem ad ſuperfluorum conſumtionem, vaſorum obſtructiones expediendas & liberum ſanguinis progreſſum reddendum habent facultatem quibuſque oppreſſis, infarctus in meſenterii tubulis, oppilationes, humorum ſtagnatio & impuritas increſcunt, ac poſtea liberale chronicis & aſſiduis febribus aliiſque morboſis paſſionibus pabulum præbent.

§. IX.

Abſceſſus in meſenterio febrium cauſa.

Neque vero tantum ad ſtagnationes & obſtructiones diſpoſitum admodum eſt meſenterium, verum etiam ad ſuppurationes & abſceſſus concipiendos, quibus perpetuo fere acce-

accedit intemperies quædam febrilis. Sunt quidem plures, qui autumant, inflammationes, sine quibus nulla suppuratio, nullusque abscessus fieri potest, in mesenterio non habere locum, quia in eo nec dolor acutus, nec ardor, perpetui inflammationum comites, observentur. Verum essentialis inflammationis ratio non ardore & dolore continetur, sed stasi humoris sanguinei in vasis alienis facta, & stasos potius productum est dolor cum ardore, si illa in parte nervosa, exquisitioris sensus consistit. Stases autem & extravasationes humorum cum oriundis inde suppurationibus, perquam commode fieri possunt in mesenterio, ob decubitum ibi solennem, dum vel ex arteriolarum minimis ramulis sanguis sæpe cum impetu in laterales tubulos, e quorum numero etiam pinguedinosi, urgetur, vel etiam ipsa hæc lateralia vascula ab impetu humorum rumpuntur & contentum liquidum effundunt. Ne dicam, nullibi facilius & commodius pus gigni, quam in partibus pinguedine uberius obsessis, eo quod ipsa pinguedo, motu intestino & putrido humoris extravasati, promtissime in liquamen saniosum convertitur.

§. X.

Eorum signa & causæ. Igitur frequentiores, ut vulgo putatur, in mesenterio sunt abscessus, cognoscendi ex febre continua hectica, dolore gravativo & fixo in abdomine & saniosæ materiæ per alvum cum intestinorum dolore & ardore excretione. Quæ autem ad ingignendos hos faciunt, notavi multa. Observavi frequentius, in plethoricis, plethorico-cacochymicis, nec non hypochondriacis, a vehementi ira præsertim paullo ante, vel post cibum, tanto magis accedente simul refrigeratione, corpus languore fuisse affectum universali & successisse febres tabificas exitiosas. Idem vidi in iis, quæ validioribus pellentibus abortum procurare intenderunt, quando Medici mensium suppressione laborantes calidis & fortioribus emmenagogis, vel purgantibus exceperunt, nec non in viris, quando hæmorrhoidalem fluxum, natura repugnante minusque proclivi, aloeticis aliisque calidis pellentibus emovere fuerunt connisi. Novi etiam, crebrius subortas esse has ex abscessu febres, in sanguine & succis plenis, a vehementiori insueta corporis ad validum usque sudorem exercitatione, subsequente postea improvida refrigeratione corporis totius, ac inprimis pedum, quorum ingens cum abdomine consensio.

§. XI.

Generandi ratio & decursus. Nimirum tam valido & vehementi, sive per animi affectus, sive pharmaca, sive corporis exercitationem, motu, sanguis in minima mesenterii vascula cum impetu urgetur, stagnat ibi, in alienos tubulos vadit, subsistit ibi atque corrumpitur. Hinc prima origo suppurationis, quæ dein propter motum intestinum latius serpit, vicina arrodit, exedit, ut ex abscessu minori fiat major, ampla cavitas magnumque apostema. Quin materia saniosa corrupta, a venis resorpta & sanguini insinuata, sæpe etiam ad alia emunctoria, glandulas tracheales, nec non renes, fertur. Unde amplo in mesenterio apostemati jungitur sæpe urinæ fluxus purulentus, vel etiam sputum purulentum, integris renibus salvoque pulmone. Quandoque ipsum pus pondere suo per mesenterii poros descendit ad intestina connexa, cavum ipsorum subit sicque alvo expurgatur. Quandoque etiam apostema majus dehiscit tandem, & præcedente horrore, interdum etiam rigore, cum superveniente æstu, perrupto involucro, effunditur. Quod si in loco excretioni minus idoneo contingit, atrocia quasi colica tormina oboriuntur, si in cavum abdominis, interanea quæ tangit, male afficit, rodit & gangrænam iisdem inducit, si vero in intestinorum cavitatem, pus copiosum simul & semel per alvum exit. De qua puris excre-

tione historias consignarunt *Horstius lib.* 14. *observ.* 25. *&* 26. *Bartholinus Cent.* 2. *epist.* 23. *Cent.* 6. *epist. pag.* 490. *Cent.* 4. *hist. pag.* 96. nec non *Tulpius lib.* 2. *obs.* 36.

§. XII.

Symptomata. Febres autem quæ grandes ejusmodi abscessus in mesenterio ęque ac aliis visceribus, hepate, pancreate, renibus, vesica & utero, comitantur & sequuntur, non sunt mites & lenes, sed graves, quæ vires & succos corporis consumunt omnes, hecticæ lethales. Quæ quomodo incipiant, decurrant & quibus symptomatibus stipentur, accurate & ex vero prodidit *Hippocrates lib. de intern. affect. pag.* 209. *febris*, inquiens, *debilis invadere incipit & rigor, & dolent pectora ad dorsum, aliquando etiam tussis premit acuta & exspuit salivam multam liquidam & salsam. Et hæc quidem in principio morbi; in progressu vero corpus attenuatur, cruribus exceptis. Hæc enim intumescunt & pedes, & ungues contrahuntur, ex humeris autem tenuis & debilis est, & fauces velut lanugine implentur, & velut per arundinem sibilat, & fortiter sitit per totum morbum, & multa impotentia corpus habet. Hic quum sic habuerit, in anno corruptus male perit, verum studium quam maxime adhibere oportet ac reficere.*

§. XIII.

Lentæ infantum. Aliud lentæ remissioris & occultæ febris genus est infantibus familiarissimum. Jungitur cum insigni abdominis tumore, superiorum marcore, tussi sicca, virium prostratione, inappetentia & vago æstu, post cibum sumtum & circa vesperam ingravescente, alvo interdum adstricta, interdum etiam fluxa, alba multa & mucida dimittente. Nascitur hæc febris quandoque a succo chyloso nimis viscido, tenaci, villosam intestinorum tunicam & minima lacteorum oscula obstruente, quo inflatio intestinorum & chylosa diarrhœa inducitur. Nonnunquam ortum trahit a lympha nimis viscida, lenta, quæ glandulas mesenterii farcit, obstruit ac magis magisque accumulata mirum distendit. Occasionem autem ad gliscentes has febres potissimum præbent nimia infantum voracitas, cibi qui chylum reddunt crassum, defectus tenuis potus, corporisque refrigeratio. Quæ vero corripuerunt, diu detinent corpora, nec sicuti omnes, quæ ex obstructione & glandularum nerveæ substantiæ nimia expansione oboriuntur febres, periculo carent, sed nisi convenienti medicina occurratur cum vivendi ratione, infantes perimunt, inventis post mortem plerumque glandulis mesenterii ingentis magnitudinis, intestinis inflatis & tumidis ac pulmonibus corruptis.

§. XIV.

Quæ senibus solennis atque fatalis est hectica, græco nomine dicitur μαρασμός. In hoc lente attenuatur corpus, appetitus perit, vires sensim consumuntur, ossa carne privantur, ut instar sceleti pelle induti appareant, os siccum est, saliva glutinosa, exterior cutis cortex friget, riget, arescit, interiora ardent, pulsus durus & frequens est, somnus parcus & non reficiens, spiritus ægre ducitur, vox rauca fit, lingua exsucca & salsa lenta pituita incrustata sæpe, ac omnia hæc sensim sensimque ingravescunt, donec post dimidium circiter anni vitam eripiant ipsam. Generatio senilis hujus hecticæ sic nobis concipienda videtur. Senes ob vitam motus expertem & excretiones in omnibus emunctoriis, præsertim subcutaneo, languescentes, alvumque tardiorem, omissam etiam ex vano metu haud raro suetam sanguinis missionem, ingentem subinde sanguinis & impurorum humorum sibi colligunt copiam hac præsente, tardissima fit succorum per mesenterium, omentum, per hepar quoque, lienem & intestina progressus, vasa farciuntur, obstruuntur, sequuntur indurationes & demum corruptiones, febrium chro- *Marasmus senum*

nica-

nicarum pernicialium genitrices paratissimæ.

§. XV.

Hectica stomachica & intestinalis. Demum lenta febris species adhuc superest, parum ab auctoribus notata, quæ nobis stomachica audit & intestinalis. Ortum hæc ducit a tunicarum ventriculi & intestinorum erosione, inducta vel ab acri bilioso mordaci succo, in ipso corpore genito, vel ab assumtis acrioribus, rosiva virtute præditis. Testatur enim experientia, post choleram, vel vehementem iracundiam, item dysentericum morbum, longas sæpe & exitiales succrescere febres. Venena assumta stomachum cum intestinis corrodere, novit nemo non. De exulcerato stomacho a forti purgante, cum maximo post cibum dolore, testis est *Bartholinus Cent. VI. hist.* 21. Idem faciunt emetica improvide data, ipsa salia amara purgantia, vel sola liberalius exquisitius sentientibus oblata, vel, uti imprudens quorundam consilium, acidulis indita adhuc & sumta. Sed difficulter hæ febres, quoad suas causas & sedem, dignoscuntur & difficulter etiam sanationem admittunt. Nam læsis arrosisque ex parte intestinorum tunicis, omne quod assumitur, præsertim salsedine, aut acore imbutum, vel etiam mole nimium, eadem male afficit, spasmos, eructationes, tormina facit, alvus interdum laxa, interdum stricta est, corpus simul tabescit, mox horror & rigor, mox æstus, mox frigidus, mox calidus sudor tenet, cum celeri pulsu ipsaque symptomata certis horis periodice redeunt & ingravescunt, quin nisi congruis remediis tempestive occurratur, morbus fit longus & capitalis.

§. XVI.

Signa lethalia & mortis causa. Ceterum lentæ hę & tabificæ febres ex longis sunt morbis, qui ægros diu tenent, & pro constitutione corporis laborantis, modo citius, modo serius finem sortiuntur. Lenta quidem, si tempestive occurritur, medicationem admittit, hectica autem raro & perfecta plane non. Mortis autem indicium in lethali hectica ferunt, pulsuum continuo celeres & debiles ictus, summa appetitus & virium quoque maxima prostratio, ita ut laborantes nec corpus movere, nec in situ erecto permanere possint, facies Hippocratica, urina pauca, rubra, vel oleoginosa, sine sibilo emissa, capillorum defluvium, alvi fluxus, sudor effusus & pedum tumor, quippe quæ de succorum partim consumtione, partim colliquativa dissolutione testimonium præbent. Qui demum moriuntur, magnam & insuperabilem viscerum labem post mortem dissecti exhibent. Quandoque enim adsunt ingentes cum amplis cavitatibus in visceribus abscessus, in pulmone, mesenterio, hepate & pancreate, quandoque etiam in utero, ventriculo, renibus, nec non membranis peritonæi, abscessus deprehenduntur, vel magni tumores scirrhosi, aut ingentis magnitudinis steatomata; quandoque etiam tumores glandularum in mesenterio, vel tubercula & vomicæ in pulmonibus, hepatis quoque lienis, vel pancreatis scirrhescentiæ, omenti & intestinorum sphacelationes & putrium humorum extravasationes in interaneis offenduntur.

Curatio.

Cum
Cautelis & Observationibus Clinicis.

§. I.

Quum variæ tabidarum febrium sint causæ, variæ sedes, hæ primo omnium recte investigandæ & iisdem medicatio accommodanda. Igitur quando ex prava digestione & inde enatis crudis ac lentis primarum viarum succis, post morbos febris ejusmodi succrescit, cognoscenda ex languore, interno æstu, continua ad sudandum proclivitate, in volis ma- *Curatio lentæ ex cruditatibus.*

nuum

nuum præsertim ac plantis pedum, eo dirigenda curatio, ut prima regio a sordibus, febris fomite, liberetur. Perfici potest hoc pro circumstantiarum ratione leni emetico, quale præbet radix hypecacuanhæ, in pulvere, aut infuso data, & testatur *Lindanus*, se uno vomitorio & hinc cum elixir proprietatis, intra quatuor dies, curasse hecticam. Si autem præstat materiam vitiosam per os inferius educere simulque digestioni prospicere, ex usu sunt salia sic dicta neutra, digestiva, terra scilicet foliata tartari, nitrum antimoniatum, sal polychrestum, tartarus vitriolatus, solutio oculorum canceri, sal Sedlicense, vel sola, vel cum dimidia parte pulveris rhabarbari electi mixta, parcius, sed crebrius, cum sufficienti vehiculo oblata. Eandem blande laxantem simulque egregie roborantem virtutem habent pilulæ balsamicæ, a *Becchero* dictæ, quæ ea propter utiliter aliquoties, sed minori dosi, deglutiendæ. Expurgato autem alimentari canali, subjungenda postea analeptica & stomachica, inter quæ præ reliquis commendamus essentiam chaccarillæ & gentianæ rubræ, item elixir nostrum stomachale, cum spiritu salis, aut nitri dulci, paulo ante cibum quotidie sumenda, non neglecto commodo corporis motu & salubri potu, præcipue harum febrium præsidio.

§. II.

Post morbos & febres suppressas. Eadem hæc medendi methodus apprime est accommoda in principio illarum gliscentium febrium, quæ post intempestive oppressas intermittentes, aut suffocatas præpostere harum recidivas obrepunt. Si autem his nolit discedere lenta febris, optimum est consilium ut ipsa prior febris resuscitetur, tanto magis si suspicio est infarctus viscerum & mesenterii, ut in cachecticis & hypochondriacis. Prisca jam hæc fuit *Celsi* methodus, quam *lib. 3. cap. 9.* describit: *in hoc casu cura Medici esse debet, ut morbum mutet. Fortasse enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum sit adjectum, corpus ejus pertractandum est, quoniam interdum sic evenit, ut horror oriatur & fiat initium quoddam novi motus. At*, pergit, *si diu frigus est, & torpor, & jactatio corporis, non alienum est, in ipsa febre dare mulsi, tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim sæpe ex eo febris, & major ortus calor, simul & priora tollit mala, & spem remissionis, inque ea curationis, ostendit. Sed*, concludit, *est circumspecti hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere, quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.* Nam sicuti auctior sanguinis circulus in intermittente sæpius optima est medicina causæ, quæ febrem efficit: sic etiam lentæ febris causam, quæ frequentissime latibulis partium solidarum, glandulis maxime & vasis mesaraicis altius infixa est, expedit ac tollit. Hinc si intermittentibus, præsertim quotidianæ succedit lenta febris, intermittens mox revocata, quod aliquoties a vento boreali, aspero, lumbis liberius admisso, accidisse novi, calor intensior redditus, adhibitis simul congruis incidentibus & temperantibus remediis, morbum cum tempore ex voto solvit.

§. III.

Ex vitio hypochondriorũ. Quando in plethorico-cacochymicis, cachecticis & scorbuticis, a mensium, vel hæmorrhoidum obstructione, nimia voracitate, mala diæta, potuum spirituosorum abusu corporisque refrigeratione lientescentes hæ febres oboriuntur, alia medendi via ineunda & usurpanda ea, quæ viscera sanguinea, hepar, lien, mesenterium, vasa & glandulas ab obstructione liberant & expeditum sanguinis & humorum per abdominis, & maxime mesenterii vasa, commeatum procurant. Hunc in finem spectatæ virtutis aquarum mineralium, tam acidularum, quam thermalium, usus.

usus. Ipse ego longo usu & experientia edoctus scribo, quod ad eradicandos ejusmodi lentos morbos, non certius deprehenderim auxilium, fontibus medicatis, & idem proprio exemplo confirmat *Thonerus observat. pag.* 173. Præ reliquis autem hoc nomine salubritatis laudem ferunt, ex thermis Emsenses & Wisbadenses, ex acidulis Schwalbacenses & Selteranæ. Opus tamen est ut debito ordine, tempore ac dosi usurpentur, junctis simul idoneis remediis, quæ digestionem juvant, spurcis corporis succis temperatam balsamicam indolem reddunt & sordium e corpore egressum secundant. Ubi autem salubrium harum aquarum copia non datur, surroganda alia similis virtutis præsidia. Ego quidem loco illarum sæpe cum fructu usus sum decocto ex jusculo carnis vitulinæ tenui, cum radice cichorei, fœniculi, asparagi, graminis, taraxaci & scorzoneræ, ita quidem, ut quotidie ejus mensuram, per aliquot hebdomades bibere jusserim, & ante potum assumere medicamentum martiale probe elaboratum, cujus generis suggerit tinctura martialis, cum succo pomorum Borsdorfianorum, cydoniorum, nec non aurantiorum, item tinctura martis *Zwelferi*, ex vitriolo martis & terra foliata tartari cum spiritu vini extracta, nec non tinctura florum salis ammoniaci martialium, qui cum hæmatite parantur, si cum spiritu vini purissimo, vel melius corticibus aurantiorum imbuto, in tincturam aurei coloris, saporis gratissimi, virtutis prestantissimæ extrahantur. Sed necessarium est, ut tum sub horum, tum aquarum medicatarum usu, exquisita vivendi ratio & salubris diæta accedat, simulque corporis motus imperetur.

§. IV.

Ab erosione ventriculi & intestinorum. Quæ ab intestinorum & ventriculi erosione accidit febris lenta tabescens, omnia acra, salsa, acida, stimulantia, ceu venenum experitur, ipsum Rhenanum vinum propter acorem non ferta, dulcia etiam & fermentescibilia, nec non omnes difficilioris solutionis cibi, eandem exacerbant. Curatio vero difficillima est, nec alia poscit, quam demulcentia & roborantia. Ego aliquoties decoctum lactis cum ligno sassafras & cascarillæ cortice, aut floribus chamomillæ & summitatibus millefolii, quotidie ad mensuram potum profecisse novi. Tum quoque radices althææ & jscula cum oryza & lacte decocta proficiunt, tragacantha etiam cum aqua menthæ soluta. Conducunt præterea clysteres ex lacte, cum vitello ovi, terebinthina & melle, aut alii emollientes cum sirupo de althæa *Fernelii*. Et quando spasmi simul in abdomine urgent, egregie eosdem demulcent pilulæ nobis usitatæ, antispasmodicæ, ex extracto chamomillæ, millefolii, oleo nucistæ, extracto croci & castorei.

§. V.

A luctuum & vitium defectu. Porro gliscens illa & tabifica febris, quæ oritur in iis, qui diuturno animi affectu, mœrore, cura, nimio labore, vigilia, inedia, crebro & intempestivo veneris exercitio, a nimia salivatione, a fluore albo & gonorrhœa diuturna, ab effusiori alvi profluvio, lactatione nimia, ulceribus multum purulentæ materiæ plorantibus, & vires & roscidos succos perdiderunt, omnia sanguinem commoventia & alvum stimulantia, motum etiam corporis impensiorem, alimenta quoque gravis materiæ, nimiumque, ut ita dicam, substantifica, interdicit, & poscit potius animi corporisque quietem, alimenta & medicamenta temperatiora, quæ acrimoniam demulcent, calorem restinguunt, blande nutriunt & vires labascentes refocillant. Horum in numero sunt emulsiones ex amygdalis dulcibus, pineis, seminibus quatuor frigidis majoribus, cum decocto cornu cervi, aqua rosarum & cinnamomi cydoniata confectæ, lac asininum & mu-

& muliebre folum, aut caprillum, vel vaccinum decoctum, cum fucco cancrorum fluviatilium, jus pulli cum ptifana mixtum, ptifana decocta cum cancris fluviatilibus, vel etiam teftudinibus numerofis contufis, ex commendatione potiffimum *Amati Lufitani Cent.* 2. *curat.* 53. qui curavit hecticum per pullorum gallinaceorum teftudinibus nemoralibus faginatorum ufum & lactis afinini potum. Sunt qui oftreas commendant, fi ftomachus fert, & confirmat hoc notabili exemplo viginti annorum ex pulmonum labe hectica, *Lindanus*, *fupra Hartmannum*, quæ largo & diuturno oftrearum efu, tam perfecte convaluit, ut poftea diu fupervixerit & octo liberos peperit. Vinum nonnifi modice concedatur, & hoc quidem Neccarinum aut Mofellanum, lymphatum. Accedat quoque motio corporis lenis, per geftationes & deambulationem lentam.

§. VI.

Ab inebriantibus fpirituoforum abufu.

Quando harum febrium origo eft a nimio abufu liquorum inebriantium, vini, fpiritus vini, aquarum fic dictarum vitæ, vini adufti, cerevifiæ quoque fpirituofioris, cum corporis contabefcentia; tunc pariter vitentur omnia calefacientia, fpirituofa, analeptica, incidentia pituitam, & ftomachica, cum cerevifiæ potu, fed ufurpetur loco potus decoctum avenaceum, methodo Loweriana paratum, ex avena, radice cichorei, floribus papaveris rhœados & pauxillo nitri antimoniati. Tum quoque utile ferum lactis, cum pauxillo nitri, item lac eburyratum, quibus multum tribuunt *Piens de febb. part.* 2. *pag.* 61. & *Barbatus de fangu. & fero pag.* 110. His etiam conducunt ptifanæ cum hordeo & cichoreo, & affirmat *Borellus Cent. IV. obf.* 89. multos hecticos, tantum non defperatos, folo frequenti hordeatorum ufu, fuiffe reftitutos. Neque minus locum habere poffunt emulfiones dilutiores, ac gelatinofa, cum fucco citri condita.

§. VII.

Ab intercepto menfium.

Si, uti frequentius incidit, harum febrium origo in feminis eft a fubita menfium fuppreffione, per potum frigidum, refrigerationem, aut terrorem, ocyffime vena pedis aperienda & decoctum quoddam refolvens, ex radice cichorei, herba fonchi, floribus bellidis minoris & fambuci propinandum, & omittenda omnia fortiora emmenagoga. Quod fi autem prognata ab hac caufa lenta vel hectica febris, diu jam corpus tabe & fervore afflixit, neutiquam fuadenda, fed potius interdicenda eft fanguinis miffio, quia vires nimium debilitat. Ubi etiam a partus tempore menfes plane fubftiterunt & vera jam adeft hectica, cum atrophia, tuffi, diarrhœa, pectoris difficultate, univerfali corporis languore & calore lento confumente, non de remediis menfes pellentibus cogitandum, fed fymptomata contrarium potius indicant.

Et hæmorrhoidum fluxu fuppreffo.

Idem tenendum de illa tabifica debilitante febre, quæ a fluxu hæmorrhoidali retento, aut obftructo, ortum ducit. Tum quippe, fi vires & fucci jam confumti, imprudens plane eft molimen, ad emovendum fluxum evacuantibus & pellentibus aloeticis, aut fanguinis miffione in pede uti. Obfervavi enim fanguinem valde fluidum & coccinei coloris fuiffe evocatum, fed paullo poft febrem accenfam, vires proftratas, fomnum turbatum & citius, quam quidem fieri potuiffet, ad lethalem eventum morbum promotum.

§. VIII.

Marafmi fenilis curatio.

Quæ fenibus folennis hectica, marafmus dicta, melius avertitur, quam curatur. Quum vero attenta obfervatione conftet, fenes duplici ex caufa tabificæ febri implicari, fcilicet, vel ex plethora, five potius fanguine & craffo, & copiofo, abdominis vifcera ipfumque mefenterium infarciente & obftruente, vel ex cacochymia, fi copia feri impuri falfi, ob infufficientem ipfius, maxime per cutem,

tem, excretionem, ad binas has causas dirigenda utique cura præservatoria. Quod si itaque senex vitæ quietæ & sedentariæ addictus, appetitu tamen ciborum adhuc valens, omissa, vel plane neglecta sueta alias sanguinis missione, vel emanente etiam spontanea sanguinis excretione, & metus est, ne incurrat in lentum, continuum, debilitantem & tabefacientem calorem; id quam maxime agendum Medico, ut sanguinis plenitudinem, tempestiva venæsectione minuat, diluentes salubres potus largius bibere suadeat, abstinentiam a cibis nimium nutrientibus ac convenientem corporis motum serio injungat. Si vero senum succi impuris & a blanda naturali indole alienis particulis scatent; nihil aliud agendum, quæ ut per clementissima laxantia, rhabarbarina, mannata & passulata, sordes, spurcitiem humorum foventes, evocentur & temperati roscidi succi rursus ingenerentur, per usum gelatinarum & lacticinia, maximeque asininum lac, quod utique senili ætati, ob demulcentem, aperientem & leniter evacuantem facultatem, est saluberrimum.

§. IX.

Tabis infantum medicatio. Quæ infantili ac puerili ætati infesta est ac funesta lentescens febris, relinquitur potissimum post variolas & morbillos, ventre simul tumefacto, superioribus autem penitus contabescentibus & in dissectis eadem defunctis, mesenterium plerumque tumoribus duris, scirrhosis & steatomatibus, præsertim circa venas quæ ad portam excurrunt, & pulmones tuberculis ac vomicis conspiciuntur obsessi. In hac consultius etiam mali insultum avertere, quam præsens abigere, quod nunquam non irritum esse solet atque frustraneum. Quæ autem tabes in infantibus ortum trahit ex nimia voracitate, sive addiphagia & refrigeratione corporis, medicationem admittit. Ego quidem non certius in hac novi auxilium, quam externe usum balneorum aquæ dulcis temperatorum aliquandiu continuatum, & interne, ad expediendas obstructiones glandularum, venarum meseraicarum & lactearum, crebriorem, sed parciorem usum liquoris salini aperitivi, ex sale tartari, nitro, arcano duplicato, æquali pondere mixtis, & addita dimidia parte salis ammoniaci, cerevisiæ potandæ instillati.

§. X.

In omni autem hectica haud postrema eo tendit indicatio, ut roscidum illud humidum, quod calor continuus non modo ex sanguine, sed etiam ex tubulis solidis, & una cum hoc ipsam tandem carnem atque pinguedinem absumit, resarciatur. Huic scopo quam maxime satisfaciunt, alimenta medicinali simul virtute instructa, inter quæ palmam fert lac ipsum. *Lac utile est.* Nam priscum est *Hippocratis Sect. 5. aph. 64.* præceptum: *convenit lac exhibere tabescentibus, non valde multum febrientibus & in febribus longis, & debilibus, & præter rationem consumtis.* Optimum humanum, quod promtius consumtum restituit humidum & calorem extinguit, idque ex mammillis suctum, ne ab aere vitietur, quo hecticam curatam esse, fidem facit *Forestus lib. 5. obs.* 10. Asininum minus quidem nutrit, sed magis refrigerat, calorem temperat, abstergit & aperit, ejusque præstabilem facultatem laudat mirifice *Ballonius lib. 1. pag.* 236. integro consilio pro illustri Principe, qui pronus erat ad tabem. *Cardanus fol.* 323. *dubium non est*, ait, *quin tota sanitas tabidi consistat in adhibitione lactis asinini.* Et *Aretæus lib. 2. de cur. acut.* tabis curam ita instituere suadet: *si quis in tabem prolabitur, tunc terendum tempus non est quiete & victu tenui, sed æger ad motiones traducendus, per gestationes, frictiones & lavacra, quo vitæ residuum a morte vindicetur, augeatur & recreetur. Propinandum vero etiam est lac, maximè*

xime mulieris, quæ proxime peperit, puerumque nutrit. Hi namque alimento, ut nuper in lucem editi pueri, egent. Si lactis humani copia non datur, asinæ, quæ non pridem peperit, lac accipito. Tenue est & fluxile hujusmodi lac. Efficacius nutrit caprillum & vaccinum, sed gravius est multumque caseosæ substantiæ habet, ideoque ne ventriculum male afficiat, corrigendum.

§. XI.

Qua methodo sit usurpandum. Mihi præ reliquis placuit *Hippocratis* lacte utendi methodus, quam *de intern. affect. pag.* 209. sic tradidit: *dandum est & lac asininum coctum ad suppurgationem, bibat etiam crudum lac bubulum, tertia aquæ mulsæ parte admixtum, per 45. dies, admixto etiam origano.* Recte enim gravis hic auctor passim ad lenem purgationem commendat lac asininum coctum, quia sal ipsi inest dulce instar sacchari, abstergens leniter & laxans, quod coctione difflato humido, concentratur magis. Origanum autem adjicere præcepit procul dubio ad roborandum stomachum & genus nervosum debilitatum. Ego, si lac asininum haberi nequit, ita lactis curam adornare soleo, ut præcipiam primum, per duos vel tres dies mane potare lac, e vaccis herbis recentibus & appropriatis pastis mulctum, ad libram unam, in qua uncia mannæ, aut sacchari rosati, vel conservæ rosarum dissoluta. Dein mensuram solius lactis quotidie bibere præcipio, addendo sacchari unciam dimidiam & nitri drachmam dimidiam. Pro circumstantiarum ratione, præsertim ubi suspicio labis in mesenterio, aut exulcerationis in viscere interno, lacti confundo ad dimidias, vel tertias, aquam, aut puram fontanam, ut longe melius Selteranam mineralem. Hac vero deficiente, aquam communem infundere suadeo cum veronica, soncho, pulmonaria, hepatica, musco pulmonario, tussilagine, hedera terrestri, scolopendrio, capillis veneris, floribus hyperici & rosarum, & infusum hoc cum tantundem lactis, vel caprilli, vel bubuli calide bibere, adjecto saccharo, & pro meliori abstersione, aliquot guttis olei tartari per deliquium. Cura hæc minimum per sex hebdomades continuanda, ac interea vitanda omnia quæ stomachum gravant, debilitant, & lac coagulant. Vinum quoque ex toto circumcidendum, & non aliud ad stomachum fovendum concedendum, quam parcum Hungaricum fovendum, aut mulsum ex melle Borussico confectum.

§. XII.

Et sub quibus cautelis. Antequam tamen cura lactis instituatur, videndum est, an ventriculus illud ferre possit. Sunt enim nonnulli, qui lac natura penitus aversantur. Notavi etiam, quod qui diætæ vinosæ dediti, cerevisiam largius potant, lac commode ferre nequeant. Neque accommodum est hypochondriacis, neque si febris vehementissima & cephalalgia juncta. Si stomachus languidus & obstructa mesariaca vasa, corrumpitur, facile in vappam abit magnaque creat incommoda. Videndum igitur, ne in ventriculo desideat, ad quod avertendum, *Galenus lib.* 10. *simpl. medic.* præcipit, ut coquatur & calybs ignitus, aut silices candentes, injiciantur. Tutissimum autem lac asininum, sero plus redundans, minusque caseosæ substantiæ habens, quod etiam *Galenus* in hectica præfert & cujus saluberrimam virtutem peculiari dissertatione, *de mirabili lactis asinini usu in medendo* excussi. Quod si tamen asinini lactis copia non est, substitui potest serum lactis dulce, methodo a nobis descripta in dissertatione *de seri lactis virtute longe saluberrima* paratum. Sunt etiam, qui lactis serum in B. M. destillant & profectam destillatione aquam mirifice dilaudant, tam potam, quam loco vehiculi assumendorum medicamentorum.

§. XIII.

Adstringentia & leniter roborantia prosunt. Porro in hisce suspectis febribus providendum, ut crasis & mixtio ipsius sanguinis, ab intima dissolutione & colliquatione elementorum, quam continuus calor minatur, vindicetur & æquilibrium inter calidum & humidum conservetur. Hunc in finem salubria, a Medicis passim laudata leniora adstringentia & roborantia. Celebres hoc nomine tincturæ, sive potius solutiones coralliorum, aut matris perlarum, cum acido subtili & naturæ amico, uti est succus citri, berberum, aurantiorum, vel pomorum Chinensium. Utilis quoque tinctura rosarum, cum aqua rosarum & phlegmate vitrioli parata. Quæ leniter adstringunt & roborant, sunt species de hyacintho, quæ cum aliquot granis coralliorum & nitri, colliquativos sudores egregie compescunt. Magnæ etiam virtutis elixir nostrum balsamicum temperatum, ex gummatibus resinosis temperatis & extractis, sine vini spiritu paratum. Nec omittendus chaccarillæ & ipse quoque chinæ cortex, si cum sirupo acetositatis citri, aut nucis Indicæ, adjecto nitro, in electuarii formam redigitur. Proficit etiam bolus rubra fabrilis, cum conserva, vel julepo rosarum subacta. Hæc enim omnia ad levandas ejusmodi lentas febres, si prius humorum & viarum vitio prospectum, eximiæ virtutis, eorumque rectus usus merito commendandus. Quin novi, plures, & hecticos, & phthisicos, his diu fuisse servatos.

§. XIV.

Non saturnina metallica. Quæ autem a Chymiatris ad hecticum calorem & adversus sudores passim laudantur saturnina, encomia minus sustinent, sed propter metallicam, adstrictivam, nervis inimicam virtutem, tono ventriculi & intestinorum sunt contraria & certius ac plus nocent, quam prosunt. Hinc rejiciendum saturni saccharum, & quæ præ omnibus celebratur, parata ex hoc antiphthisica tinctura *Grammani*. Antihecticum vero *Poterii*, si rite ex stanno puro, nitro & antimonio paratur & cum emulsionibus datur, non tam noxium est, ut quidam putant, sed ob blandam roborantem diaphoreticam virtutem, utile omnino. Neque enim stannum, propter blandum quod fovet sulphur, nervis est inimicum, nec adstrictivum, uti quidem plumbum. Gravis de salutari facultate antihectici hujus testis est *Muraltus* disertis verbis in *M. N. C. Dec. 2. An. 1. obs. 109.* ita scribens: *diaphoreticum joviale, sive antihecticum Poterii, ad demulcendam acritudinem humorum matricem, & nervos irritantium, mirum quantum valet. Idem uterum eorum corroborat, sæpe ex emaciatis & debilibus, quadratos & robustos facit.*

§. XV.

Balneorum usus atque utilitas Balneorum in hecticis & lentis frequens, præsertim apud Veteres, commendatio. *Sennertus* ex *Galeno* methodum iisdem utendi pluribus exhibet. Instar omnium vero de eorum vario usu locus est *Alpini*, *de Med. methed. lib. 6.* dignus, qui totus huc transcribatur. *De externis*, scribit, *medicamentis balnea conveniunt, ex aqua dulci, aut ex aqua alterata althæa, malva, violis & aliis similibus. In Ægypto ex lacte asinino & camelino, vel equino, balnea tepida instituunt pro Magnatibus. Epithemata itidem atque inunctiones commendantur. Ex balneis tepida conveniunt atque frigida. Illa humectant solidas partes; fuligines, fumidaque excrementa digerunt corpusque recte transpirabile reddunt, & remissa caliditate, etiam calorem hebetant. Hæc refrigerant, cutim densant, virtutem, calorem augendo, roborant. Sed non in excarnibus corporibus & valde prælanguidis, tutum erit, uti admodum frigidis balneis, quando nedum hæc calorem augebunt, sed quinimo prælanguidum extinguent. In robustis vero erunt utilissima. Robusti bis in die, scilicet mane & vesperi, ante cibum,*

hisce balneis utentur, semel vero debiles. Nonnulli non vehementer frigida balnea, sed lenissimæ frigiditatis, utiliora, & magis tuta esse volunt. Ideoque primum ægrotos in balneum temperate calidum ducunt & mox in leviter frigidum, ita ut tepidum potius sit, sive leviuscule frigidum. Ægyptii & Arabes uti solent balneis ex aqua Nili fluminis, ex lacte camelino, vel equino, asinino, vel caprino; item thoraci, hepati, ventriculo, renibus, ex lacte, oleo violato rosatoque tepido, aut ex succo lactucæ, junci, endiviæ, portulacæ, polygoni, lenticulæ palustris, nenupharis & similium, cum modico lactis & croci, ad penetrationem, admovent epithemata. Sed tenendum omnino in genere de balneis: eadem commode habere locum in principio morbi & quando a viribus fractis pendet, nec non in lenta infantum febre, quia emolliunt, demulcent, rigidas fibras laxant & simul humectant, nihil autem proficiunt in progressu morbi, sique putredo, abscessus & exulceratio interna jam præsto sunt.

§. XVI.

Motus commẽdatur. Ex præcipuis veteres & molestas has febres expugnandas præsidiis, est motus corporisque exercitatio. Veteres jam *Hippocrates* & *Aretæus*, in tabe curanda mirifice commendarunt varia motuum genera, deambulationem, vecturam, gestationem, peregrinationem & navigationem, quin *Hippocrates lib. de intern. affect.* §. 34. *pag.* 238 præcipit: *si quis validus fuerit, per triginta dies ad ligna secanda ablegetur, & summis humeris luctetur, & interdiu deambulet, & vesperi dormiat.* Sed saluberrima & accommodissima motus species equitatio, aut vectura in curru, quibus, perpetua corporis succussatione, sanguinis progressus per mesenterium egregie adjuvatur. Multi inptimis sunt in laudanda equitationis utilitate celeberrimi Angli, *Sydenham* & *Morton.* Ille quidem *opp. pag.* 524. & 781. non veretur affirmare, equitationem esse in hectica & phthisi specificum sine pari, eoque certius, quo neque mercurius in lue venerea, neque cortex Peruvianus in febribus intermittentibus, efficacius aut certius. Et *Morton exercit. de phthisi pag.* 26. ita graphice disserit: *nullum magis conveniens remedium, quam quotidiana ad moderatos usque sudores protracta equitatio est, in febribus lentis, hecticis, ex vitio maxime ventriculi, ex perversa forte febrium intermittentium tractatione, nimio intempestivoque figentium, præcipitantium & adstringentium abusu, frigido potu calenti corpori superfuso &c. quarum præternaturalis æstus, corporis laudabiles succos depascit, ex ventriculi, & intestinorum saburra acida lenta simul & viscida, meatus obstruente præter naturam; utpote qua viscosus lentor, sive effœtus chylus, qui vasa & habitum corporis jam infercit, æquabili succussione discontinuatur, excernitur, ut appetitus iterum restituatur, novus chylus laudabilis & copiosior elaboretur. Expedit tamen innuere, in lentis auctam & frequentem apprime utilem esse, in hecticis vero stricte sic dictis moderatior sit.*

§. XVII.

Tandem, quicquid in lentis his & tabidis præstandum, id mature faciendum omne. Neglecta enim hac opportunitate, accedente medentis, vel laborantis errore & morbo diutius protracto, irrita prorsus atque frustranea est medicatio, & fere semper in hecticam transitus fit lethalem. *Mature subveniẽdum* Qui autem his febribus jam detinentur, autumno semper pejus habent, ob languidiorem naturæ in actibus secretoriis & depuratoriis virtutem. Quin, quia circa æquinoctia ordinario subitæ insalubres fiunt aeris & cœli mutationes, plerumque tum non modo gravius ægrotant, sed & decedunt hectici incurabiles. Igitur necessarium est, ut circa hæc tempora exactam victus servent rationem, animum tranquillum habeant, aeris injurias

jurias vitent & a Medico quoque consilium petant.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Lenta febris in bibulo curata recipiens in phthisin tran- siit lethalem.

Vir quadragenario major, phlegmatico-sanguineus, a multis jam annis compotationibus in seram usque noctem indulserat, modo cerevisiam, modo vinum, modo vini spiritum bibens, parum vero appetens. A duobus autem mensibus valida affectus erat tussi, somnum omnem arcente, cum intenso æstu vesperi ingravescente, ægra spiratione, virium dejectione & corporis consumtione, nec non copioso per tussim muci screatu. Meum per literas exquirebat consilium, sed nolui primum manum admovere, uti non facile soleo in longis ejusmodi & desperatis morbis & qui jam varia Medicorum artificia experti. Quum autem intercederet vir honoratus, mihi amicissimus, suasi, ut biberet cerevisiam medicatam hanc: recipe herbæ hepaticæ pulmonariæ, hederæ terrestris, scabiosæ, cardui benedicti, veronicæ, agrimoniæ, tussilaginis, musci pulmonarii, florum hyperici ana manipulos duos, rhabarbari uncias duas. M. conc. indantur sacculo & ad fermentationem suspendantur in quinquaginta mensuris cerevisiæ recentis. Exhibui quoque pulverem ex matre perlarum, antihectico Poterii, lapidibus cancrorum & nitro, cum emulsione dilutiori ex amygdalis & pineis. Dedi porro consilium, ut largiter sorbillaret juscula tenuia, ex carne vitulina, cum radice scorzoneræ & cichorei decocta. His per aliquot hebdomades usurpatis, nunciatum mihi, egregium accessisse levamen. Hinc suasi, ut usui insisteret adhuc per mensem, quo etiam cum periculoso morbo in gratiam rediit. Sed quum suetum vitæ genus bibulum nihilosecius sectaretur, multisque domesticis curis afficeretur, anno circumacto, post gravem iram incidit in hymoptysin, quam sequuta phthisis hectica tandemque mors.

Epicrisis.

Qui ex nimio potu sibi phthisicum & hecticum morbum contraxerunt, omne lactis genus fastidiunt. Hinc in nostro concessi quidem cerevisiam, sed medicatam, per herbas leniter roborantes, balsamicas, consolidantes & sanguinem purificantes. Hac igitur labes viscerum, maximeque pulmonum atonia, sublata. Sæpe enim hecticum hoc malum in principio a sola atonia pendet, sub qua, & secretiones, & excretiones, rite succedere nequeunt, impuritatum, largius ab ejusmodi bibulis heroibus collectarum. Et profecto ego testari possum quod decocta ejusmodi specierum, ex aqua, vel cerevisia, addito quandoque melle, in chronicis ejusmodi lentis febribus præstiterint mira, si modo aliquandiu continuata, quin longe plus, quam pretiosa, singulari arte & labore confecta. Sed promtus omnino mali recursus, nisi exactæ vitæ victusque ratione, arceatur & viscerum imbecillitas penitus emendetur.

OBSERVATIO II.

Hectica phthisica incipiens curata.

Juvenis literarum studiosissimus, ob teneram a nativitate corporis constitutionem, in catarrhosas defluxiones, diarrhœas, tusses, phthisin etiam pronus, animo quoque admodum sensibilis, tempore vernali afficiebatur tussi ferina, tum epidemia, primum sicca, dein humida, cum interno æstu, intercurrente horripilatione & accedente virium, ob somni defectum, prostratione. Dabantur leniora laxantia, mannata, rhabarbarina, linctus pectorales, pulveres item & elixiria pectoralia, sed sine singulari levamine. Exactis sic sex & pluribus

ribus hebdomadibus, hectica imminere visa; hinc suasi ptisanæ, ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, hordeo mundo ac semine fœniculi, cum æquali parte lactis bubuli, potum quotidie ad mensuram, ita, ut mane dimidiam & pomeridie iterum dimidiam biberet. Sed æger, quo plus, eo melius, putans, quotidie vel duas mensuras ingurgitavit, ventriculo tamen firmo adhuc, haud male. Sumsit quoque subinde pulverem ex spermate ceti, lapidibus cancrorum, floribus sulphuris, saccharo & pauxillo nitri. His paucis & euporistis tantum profectum, ut notabile paulo post sentiret auxilium, sensim postea symptomata discesserunt omnia, tussis placata, æstus restinctus & appetitus cum somno rediit.

Epicrisis.

Non penitus, sicut in hydropico, sic etiam in hectico malo, desperandum est, si vitium fluidarum nondum transiit in labem & corruptionem ipsorum viscerum, inflammationem scilicet, ulcerationem, aut scirrhum. Felix igitur est Medicus, qui hæc bene cognoscit. Sic enim curationem bonis avibus suscipere potest, quæ, si feliciter cedit, famam & gloriam inde reportat. Magna adversus difficiles & longos morbos facultas in ejusmodi temperatis, euporistis domesticis, diluentibus & humectantibus remediis, quin longe præstabilior, quam in pharmaceuticis cunctis. Medici in eo plerumque delinquunt, quod si tussis humida valida adest, phthisin esse putant, eaque propter pectoralia multa adhibent, quum tamen sæpe sola humorum acrimonia horumque ad pulmones remissos decubitus, causa fit tussis vehementioris cum screatu copioso, & dulcia pinguia relaxantia ob id plus noceant, quam prosint. Lactis autem cum aqua diu continuato usu veteres jam, *Hippocrates* & *Aretæus*, tabem persanarunt. Extat quoque in *M. N. C. Dec. 2. An. 9. obs. 189.* de viro hectico desperato viso, solo potu aquæ frigidæ curato observatio *Burgii*, qui B. parentis mei anno 1664. fuit discipulus, ipsiusque effigiem, clavi pharmaceuticæ præfixam, carmine decoravit.

OBSERVATIO III.

Miles quidam, facie lividus, corpore macilentus & languidus, pulsum tamen celerem cum quadam duritie exhibens, conquerebatur de alvi fluxu per tres continuos menses ipsum adeo detinente, ut quotidie, octies, vel decies, desidere cogeretur, secedentibus nonnunquam, ut naturaliter fieri solet, excrementis, nonnunquam vero saniosa, nonnunquam sanguinolenta materia, sine scybalis, appetentia ciborum simul imminuta faucibusque aridis. Inquirenti in tam chronici mali causam, respondit: se graviter aliquando in sinistro dorsi & thoracis latere verberibus esse percussum, ut locus etiam sugillatus comparuit & dolor successerit impensus, præterlapsis autem aliquot diebus, doluisse hypochondrium sinistrum ibique supra os ilei protuberasse tumorem, aliquot hebdomades subsistentem, donec obortis in ventre torminibus, alvus sponte fuerit soluta, multaque saniosa, fœtida, atro etiam sanguine tincta, copiosis secesserint dejectionibus. Ex eo quidem tumorem subsedisse & dolorem quoque evanuisse, sed diarrhœam perstitisse & adhuc ipsum mirum exercere ac vires absumere. Dimissus igitur est consilio, ut serum lactis dulce, nostra methodo paratum quotidie ad mensuram unam, nec non infusum, ex scabiosa, veronica, sanicula, mentha, melissa, millefolio, floribus hyperici & papaveris erratici frequentius potaret. Quibus etiam effectum, ut post aliquot hebdomadum decursum rediens, gratus profiteretur, parciores longe esse dejectiones, corpus vegetius, meliora omnia, nec de perfecta impetranda sanitate dubium.

Mesenterii abscessus diarrhœa saniosa solutus.

Epicrisis.

Nullum certe est dubium, quin in hoc abscessus fuerit in mesenterii compage obortus, qui demum ruptus, effudit in intestinorum cavum saniem & cruorem, per ani secessum excretum. Qui vero factum, ut a superiorum percussione, in abdominis pene tralibus inductum apostema disquisitione omnino dignum. Nos quidem ab impedita sanguinis in partibus plagis gravius contusis circulatione, mali ducimus natales, unde factum, ut in homine plethorico sanguis majori copia fuerit delatus ad mesenterii diverticulum, ibidemque collectus, demum putrescere cœperit & in abscessum concesserit. In mesenterio enim sæpius oboriri stagnationem, si in remotioribus partibus sanguinis progressus interceptus, non novum. Ipsi novimus, hoc facto, mesenterium cum omento putre & sphacelatum fuisse inventum, vulnere lethali diaphragmati inflicto, cruorem vasa mesenterii perrupisse & abdomen inundasse, & in asthmate spasmodico, a polypo in appensis cordi canalibus, mesenterium itidem sanguine multo oppletum, vasa ipsius distenta partim, partim plane disrupta, comparuisse.

OBSERVATIO IV.

Hectica phthisica lethalis. Vir erat macilentæ & cholericæ constitutionis, qui ex hæreditaria quadam & nativa dispositione pulmonum alebat vitium, ac præterea ob nimias lucubrationes vitamque nimis sedentariam variasque animi ex ira commotiones, corporis & stomachi sibi contraxerat imbecillitatem. Hic ab aliquot jam annis magnam pituitæ viscidæ copiam screatu ejecerat, hæcque ejectio mirum demum copia increvit, & per duos fere menses, cum lenta febre, spirandi difficultate, viriumque jactura, nec non exquisito sub urinæ emissione ardore, duravit. Tum quidem æger emulsionibus, jusculis medicatis & decoctis demulcentibus, interpositis clementer alvum laxantibus, cum sanitate in gratiam rediit; exacto vero circiter anno, eidem malo denuo implicitus est. Alium igitur in consilium adscivit medicum, qui licet semper adfuisset anxia respiratio, tussim tamen non phthisicam, sed ex stomacho æstuante & hypochondriacum symptoma esse judicavit, putavitque, cessatura omnia, si tempestivus prodiret hæmorrhoidum fluxus. Variis demum incassum adhibitis, de vena secanda consilium dedit floridumque e pede extraxit sanguinem. Sed eodem adhuc die vesperi ægrum horror per universum corpus incessit, subsequente intenso æstu, nocte insomni, virium jactura gravi & perfecta accessit hectica, qua etiam e vita mense Martio discessit.

Epicrisis.

Qui ex parentibus phthisicis geniti sunt, iis per totam fere vitam semper debilis corporis constitutio, ut languescat ventriculi digestio, & ipsi in catarrhos, ex levi aeris vitio, lento cum calore, proni sint, quin facillime, nisi regimen circa nonnaturalium rerum usum exquisite observent, in phthisin & hecticam incidant. Hic æger, Collega & amicus noster valetudinariam diu duxit vitam & aliquoties circa æquinoctia phthisica tussi cum febre laboravit; Dei tamen auxilio, datorum a nobis remediorum ope, convaluit. Tandem vero se commisit Medico, qui perfectam morbi curationem brevi pollicitus est. Et quum a plethora & hæmorrhoidum fluxu impedito omnia pathemata pullulare putaret, a venæsectione cepit initium, sed male hæc cessit. Inde enim mox pessime habuit, & in phthisicam hecticamque incidit tussim lethalem, frustra omnibus datis remediis. Discant igitur, qui plethoram ubique crepant: in debili & hectico corpore nunquam utilem esse venæsectionem & salutarem, quia per continuum calorem sanguis jam consumtus & succi potius ingignendi sunt,

quam

quam subtrahendi. Sed plura in similibus casibus notavi delicta. Obversatur adhuc animo exemplum serenissimæ personæ vix vigesimum ætatis annum egressæ, quæ a matre phthisica genita & ipsa phthisi periit. Nimirum quum ex puerperio novissime superato admodum debilis, in curru aperto, incitato equorum cursu per aliquot horas vecta, aerem valde frigidum, vento agitatum, ad pectus admisisset, mox de catarrhis, tussi anhelosa, sicca, lassitudine corporis & sudore nocturno conquesta est. Medicus catarrhalem febrem esse autumans, pectoralia opposuit dulcia, indies vero hæc symptomata & calor consumens vires, creverunt. Hinc quia menses nondum iterum prodierant, venam incidere suasit, quo longe debilior facta, & placide haud ita multo post ex hac vita decessit. Errant igitur medici vehementer, qui nullum discrimen faciunt inter mensium obstructionem, quæ a copia sanguinis & infarctu viscerum est, ubi venæsectio juvat, & inter eam, quæ ex sanguinis defectu venit, ut fit in phthisi & hectica, ubi utique sanguinem detrahere, qui ordinare deficit in hecticis, nil aliud est, ac mortem promovere.

OBSERVATIO V.

Hectica ex mesenterii abscessu diarrhœa purulenta soluta.

Vir illustris, Regi a consiliis quadragenario major, statura longus & macilentus, hypochondriacis pathematibus & parciori hæmorrhoidum fluxui obnoxius, post iram vehementiorem, persensit totius corporis languorem, cum dolore pressorio, circa primam lumborum vertebram, abdominis torminibus, æstu interno, vesperi invalescente, inappetentia, alvo simul clausa & flatibus ructibusque ad superiora regurgitantibus. Secta fuit vena & dati pulveres digestivi, absorbentes atque nitrosi. Nihil tamen opis allatum. Ventris potius dolores cum æstu interno increverunt, carnes ac vires consumserunt, interdum abdomen mirum intumuit a flatibus, & præcordia tenuit anxietas summa. Sic duos exegit menses, multisque Medicis & medicamentis usus, hecticus visus fuit, tantum non conclamatus. Ipsa tamen natura tandem curationis aperuit viam, secedente per alvum materia saniosa multa, quæ etiam apparuit in urina. Hoc facto, calor quidem & dolor factus mitior, appetitus quoque instauratus. Sed quia purulentus hic alvi fluxus, longius quam per tres menses successit, cum insigni virium debilitate corporisque marcore, indicium præbuit haud fallax grandis in mesenterio abscessus. Interim quum æger exquisitam diætam servaret, juscula gelatinosa, lac asininum, bubulum cum herbis vulnerariis coctum, & caprillum cum Selteranis mixtum, potaret, simulque pulverem ex semine lycopodii, musco pulmonario, urtica mortua, tussilagine, semine cymini, nucista & saccharo, in emulsione ex amygdalis & pineis subinde sumeret, factum est, ut sensim vires redirent, ejectio materiæ per alvum ac tussim minueretur, & ipse, præter spem omnium, convalesceret, injuncto postmodum victu exacto & regimine congruo.

Epicrisis.

Hypochondriaci & hæmorrhoidarii in mesenterii morbos, inflammationes & abscessus delabuntur facile. In his enim tam meseraica vasa sanguine farcta & humoribus sunt distenta, tardissimusque per eadem commeatus. Nostro sine dubio a gravi ira, accidit sanguinis extravasatio, inflammatio & inde suppuratio. Parva autem suppuratio, brevi potest ampliari & latius progredi in mesenterii compage, largiter obsessa pinguedine, quæ in liquamen saniosum facile liquescit. Quod vero purulenta materia alvo expurgata, tribuendum naturæ beneficio. Et quod in urina comparuit pus, a venis resorptum &

per renale crebrum excretum, eodemque modo etiam succeffit puris screatus, integris pulmonibus renibusque. Quin novi, utero ulcerato, per asperam arteriam rejectum fuisse pus, illæsis plane pulmonibus. Soli etiam naturæ debetur sanitas recuperata. Nec minus providentiæ divinæ; si tam periculose laborans invenit Medicum, qui morbum perite & leniter tractare novit. Sed quia ejusmodi abscessus perquam facile recrudescunt, exacte ad sanitatis regulas vita instituenda & vitanda cum cura cuncta, quæ ad mali recursum facere possunt.

OBSERVATIO VI.

Lenta febris post tertianam curata.

Femina triginta annorum, tenera, victum tenuem, mollem, per multos annos suetum, cum crasso & duro permutarat, & carnes infumatas piscesque salitos liberaliter ingesserat. Incidit hinc primum in tertianam notham, a qua post mensem liberata, ad stomachum fulciendum usa est tinctura aperitiva *Mœbii*, ex spiritu salis, cum sale tartari, torna solis tincta. Hac adeo aucta appetentia, ut vix famem sedare posset. Paulo post persensit virium lapsum appetitusque prostrationem, cum æstu interno ac phlogosi, pulsu vesperi ac post cibum semper multum increbescente, successit tandem languor universi corporis pedumque tumor ac dolor contusivus. Medicum igitur accivit. Qui, quum primam regionem saburra acidorum humorum obsessam esse recte concluderet, lene dedit emeticum, ex tartari emetici uno & dimidio grano, aquæ menthæ uncia & julepi rosarum drachma. Assumto hoc, ingens copia viscidæ amurcæ viridissimæ, instar æruginis æris, vomitu rejecta, quæ instillato oleo tartari per deliquium, flavum induit colorem, luculento indicio, ex bile & acido corrosivo eandem esse conflatam. Mitior inde redditus calor & molestus ossium dolor complacatus, vires quoque reparatæ. Nihilominus, ad reliquum exturbandum, tertio die iterato datum hoc pharmacum, & evocata tam per superius, quam inferius os, similis indolis recrementa. Postea vero datum elixirium nostrum balsamicum stomachale & pulveres præcipitantes cum duplicato arcano, tam salutari effectu, ut brevi post febris hæc cum omnibus symptomatibus discederet & ægra cum valetudine in gratiam rediret.

Epicrisis.

Ortum duxit lenta hæc febris ex primæ regionis cruditatibus, quas ingenuit voracitas, post febres superatas solennis & usu spiritus salis adaucta. Licet enim aperitiva *Mœbii* tinctura stomachi vitiis appetitum excitando & digestionem facilitando, egregie opituletur; ubi tamen ventriculus plus appetit, quam coquere potest, noxam potius affert, quam emolumentum. Recte igitur datum vomitorium, qua saburra acido-biliosa, morbi causa exturbata, sicque simul sublata symptomata cuncta.

OBSERVATIO VII.

Marasmus senilis.

Novi senem octuagenarium, robustæ naturæ & ob nimiam sanguinis redundantiam singulis mensibus hęmorrhoidum fluxui obnoxium, ceterum bene valentem & bene appetentem, inprimis quum quotidie vini liberalem haustum biberet cum oblectamento. Hic tandem autumno, confecto itinere & pota cerevisia minus defęcata, ingestis quoque aliis fermentescibilibus, digestionis turbas & flatulentias expertus est, substitit paulo post hæmorrhoidum stillicidium, appetitus periit, vires succesive conciderunt, ructus facti continui, cum conatu ad vomendum, os siccatum, alvus obserata, pulsus celer redditus ac debilis. Hæc durarunt per duos menses, & graviora indies facta, tandem frustra adhibitis omnibus, vitæ attulerunt finem.

Epi-

Epicrisis.

Senes levi ex causa & errore commisso, in graves, immo funestas, ni mature succurratur, incidere possunt affectiones. Quando enim sanguis hæmorrhoidalis, evacuari solitus, retinetur, neque per tempestivam venæsectionem ad liberum circuitum traducitur, stagnat in visceribus & ad corruptionem vergens, putridum talem febrem, quæ in senibus marasmi nomine venit, ingignit.

OBSERVATIO VIII.

Hectica ex corruptione sphacelosa interna lethalis.

Vir quadragenarius, tener constitutione, post longum animi mœrorem & vitam sedentariam, incidit in languorem virium, corporis marcorem, appetitus prostrationem, calorem præternaturalem, cum pulsu debili & frequenti, somno parco & interrupto, facie plumbea, oris siccitate perpetua & sudore matutino. Quum his per sex septimanas fuisset detentus, ob alvum adstrictam sumsit purgans, ex diagrydii sulphurati gr. 2. cum tartaro vitriolato, quo multum dejecit & diutius quam per octiduum. Inde vires adeo conciderunt, ut animus facile deficeret in situ erectiori, calor etiam increbuit & accessit tandem summa præcordiorum anxietas, ad quam levandam vena aperta, & aliquot unciæ emissæ sanguinis fluidi & floridi. Licet autem anxietates hoc facto levarentur, æger tamen, ob virium plenarium lapsum, animam haud ita multo post efflavit.

Epicrisis.

Hectica hæc febris est, enata procul dubio, a sphacelosa visceris cujusdam, ac uti videtur hepatis, corruptione. Non enim novum est, quod in languidioribus & diuturno mœrore affectis, viscera ob sanguinem stagnantem abeant in putredinem, ac teste cadaverum sectione compareant nigra, tanto magis, si vita accessit sedentaria. Signa ejusmodi corruptionis internæ sunt, plenaria appetitus & virium prostratio, somnus nunquam reficiens, facies livida plumbea, carnes flaccidæ, conatus ad vomendum & colliquativus sudor. In nostro notatu inprimis dignum, quod ab unica exigua purgantis dosi incompescibilis alvi fluxus inductus. Neque tamen effectus hic tam purgantis virtuti, quam potius intestinorum inflammationi & humorum acredini tribuendus. Caveat igitur Medicus circumspectus, ne, ubi motu intestino continuo vires consumtæ massa sanguinis recrementitiis humoribus gravis, quippiam drastici purgantis præbeat & perversa incurrat judicia.

OBSERVATIO IX.

Lenta febris curata

Femina sexaginta & trium annorum, tenera admodum, ante quinque menses terrore fuerat perculsa gravi & confestim molestam tractionem & tensionem in artubus persenserat. Ante tres menses supra claviculam sub musculo mastoideo in utroque latere exortus tumor, qui rebellis fuit, nec ullis cedere voluit remediis. Interea lenta & vires consumens febricula, ab aliquot jam mensibus ægram incessit, cum ardore, in volis manuum & plantis pedum, præsertim circa mediam noctem affligens. Accesserunt per intervalla capitis pulsantes & tensivi dolores, qui sub cute, modo huc, modo illuc discurrerunt, ad cervicem, quin ad gingivas usque. In artubus sæpe tractiones fibrarum musculosarum, oculis conspiciendæ, cum dolore lancinante adfuerunt. Nausea quoque cum anxietate, nec non tormina ventris obscura, nonnunquam afflixerunt, alvi secessu utplurimum solutę. Appetitus fuit prostratus, urina crassa, turbida, rubra cum sedimento & cuticula oleaginosa, præsertim paroxysmo finito secessit. Omnia

mnia autem hæc symptomata, mox secundo, mox tertio die invaluerunt, cum pulsu celeriori, qui tamen frequens semper fuit sed exiguus.

Epicrisis.

Affectus hic merito lenta consumens febris dicendus. Originem dubio procul traxit a vehementi terrore, cujus tanta vis est, ut, præsertim in cacochymico corpore, totam œconomiam motuum, tam vitalium, quam secretoriorum & excretoriorum, pervertat, nervosarum quoque & fibrosarum partium systema valde debilitet & ad spasmos, contractiones & dolores disponat. Eidem terrori etiam debetur glandularum colli tumor, qui ad lentæ febris generationem multum contulit. *Hippocrates* enim jam eas febres, quæ glandularum tumoribus accedunt, lentas & periculi non expertes judicavit, tum quod sub musculo crasso siti sint intractabiles, tum quod nervos vicinos distendendo, febrilibus spasmis subministrent occasionem. In curando hoc morbo primum fuit, ut primæ viæ a sordibus repurgarentur. Hinc magnesia cum sale Epsomensi ad drachmam dimidiam data, cum lacte amygdalino mannato, & clyster injectus ex decocto avenaceo, manna & chamomillæ floribus. Mane jejuno ventriculo potum caponis brodium, cui incoctæ radices petroselini, fœniculi, cichorii, herba nasturtii aquatici, addito cancrorum fluviatilium succo. Oblatus tum quoque pulvis ex cancrorum lapillis, nitro & solutione oculorum cancri. Potui ordinario serviit ptisana. Exterius glandulis tumidis & dolentibus impositum emplastrum diachylon simplex, cum spermate ceti, oleo hyoscyami, croco & camphora. Et ad artuum dolores complacandos, linimentum discutiens & antispasmodicum inunctum. His ægra per DEI gratiam, intra mensem, ex ancipiti levata & febris persanata.

OBSERVATIO III.

Juvenis melancholico-cholericus, vigesimum annum egressus, comparationibus & ebrietati intemperantissime deditus, aliquoties hæmoptisin passus fuerat, cum pectoris angustia & quasi ebullientis sanguinis sensu circa præcordia, semper tamen liberatus tempestiva venæsectione, pediluviis & congruis temperantibus atque nitrosis. Accidit vero, ut vehementi ira aliquoties commoveretur, quam sequuta notabilis virium & appetitus prostratio, spirandi difficultas, somnus inquietus, sudor matutinus, tussis vehemens, cum copioso ad libram minimum quotidie screatu, pulsus celer, a meridie potissimum ad medium noctis, cum calore in plantis pedum & volis manuum, urina turbida rubra, interdum cum sedimento, interdum tenui, corpore simul contabescente. Sic per duos menses, varia Medicorum consilia expertus est & artificia, ex pectoralibus, antifebrilibus & refrigerantibus, sed frustra. Tandem nostrum petiit consilium, vix tamen dubiam, rebus sic comparatis, salutis spem facere potuimus. Interim lactis suasi potum, quod quotidie bis cum decocto fabarum coffee hausit, loco potus bibit decoctum ex radice scorzoneræ, cichorei & rasura cornu cervi, cum passulis minoribus, potavit quoque Selteranas cum lacte ad mensuram quotidie, sumpsit subinde gelatina cornu cervi, & usurpavit pulverem ex radice ireos Florentinæ, liquiritiæ, lapidibus cancrorum, nitro & saccharo. His per mensem alternatim usurpatis, melius habere cœpit, æstus mitior factus & appetitus rediit. Hinc continuavit lactis potum & pulveris usum, subinde quoque juscula ex carne vitulina sumsit, simulque appetentior placentarum, ex iis, quæ minus graves & viscidæ, liberaliter quotidie comedit. Sic tan-

Hectica in juvene bibulo curata.

tandem præter omnium spem symptomata complacata & æger tantum non desperatus, binis mensibus exactis, surrexit, sensimque convaluit ac biennium supervixit sanus & integer. Sed quum postea antiquum obtineret & liquores spirituosos, cerevisiam, vinum, maximeque spiritus ardentes ingurgitaret effusius, nocte intempesta perquam frigida e compotatione ebrius domum tendens, in platea subito concidit, ac domum portatus, morte extinctus est subita.

Epicrisis.

Ex raris hecticæ curationibus est hæc. Aderant enim omnia hecticæ febris signa. Sed quia primum acciti Medici adversus phthisicum malum pectoralibus & dulcibus tantum pugnarant, nec humidum deficiens resarcire, nec humorum acrimoniam demulcere laborarant, parum potuerunt proficere. Ipse enim eventus per remedia procuratus docuit, caussam hujus febris magis in humorum vitio eorumque viscositate & acrimonia fuisse positam, quam in labe, corruptione, aut exulceratione visceris. Patet igitur, in hectica febre non semper spem esse abjiciendam, si in juvenili ætate, subito, ex prægressa mals diæta incidit, uti quidem heic factum est.

Ceterum de febribus lentis & hecticis plures jam prodidi observationes in *Medicina consultatoria Tom.*2.*Dec.* 2. *cas.* 3. *pag.* 65. de phthisi & hectica *cas.* 6. *pag.* 86. de febre lenta ex male curata intermittente. *Dec.* 4. *cas.* 6. *pag.* 185. de febre lenta cum cachexia succedente malæ curationi febris intermittentis. *Tom.* 4. *Dec.* 2. *cas.* 7. de febre lenta desperata per lac asininum curata. *Tom.* 5. *Dec.* 4. *cas.* 8. *pag.* 291. de hæmoptisi cum febre lenta post tussim graviorem. *Tom.* 6. *Dec.* 1. *cas.* 1. de tussi pulmonali phthisica cum dolore hectico demum funesta, quas evolvendas commendo.

CAPUT XIV.

De Febribus Symptomaticis.

§. I.

SYmptomticæ febres dicuntur eæ, quæ aliis morbis primariis, vel sonticis externis læsionibus, ceu symptomata, ob systema nervorum inde male affectum & gravius irritatum, accedunt, nec typum exquisitum servant. Sicut enim omnis generis febres nervosi maxime generis affectiones sunt, & a varii generis caussis, hoc impensius affligentibus, stimulantibus & commoventibus, originem ducunt; sic etiam eodem ex fonte derivandæ symptomaticæ, quibus inducendis caussæ velificantur pariter multæ. *Symptomaticæ febres quæ dicantur.*

§. II.

Ex iis, quæ aliis morbis adjunguntur, notabilis maxime illa symptomatica, seu secundaria febris, quæ in variolis observatur. Nimirum quando post quartum diem diem primaria febris, expulsa ad corporis habitum exanthematica materia, deferbuit, nono ut plurimum die, quo pustulæ suppurari & maturescere incipiunt, ob impensum qui inde suscitatur ardorem atque dolorem, nova accenditur febris, cum pulsuum celeritate, æstu interno, siti, vigilia, inquietudine, quin delirio, quæ undecimo die haud raro laborantes necat, præsertim si adultiores & confluentibus obsessi. Dein dolores arthritici, rheumatici, podagra, chiragra, ischiatis, nec non erysipelas inprimis capitis, semper incipiunt cum insultu febrili, frigore & æstu, sub quo ad cutim, & articulos agitur ex interaneis acris recrementitia materia, ibique acerbos suscitat dolores, qui novam cient febrem, eo graviorem, quo graviores ipsi. In dentium quoque gravi dolore, maximeque difficili infantium dentitione, jungitur, ob cruciatum, frequentissi- *Morbis aliis primariis recedunt.*

tissime febris symptomatica, quæ periculi non expers, quin in teneris sæpe epilepticæ convulsiones sequuntur. Hæmorrhoidibus porro cœcis impensius dolentibus, sæpe febris, cum horripilatione, vigilia & tremore partium complicatur. Neque minus glandulis induratis, tumentibus & dolentibus febrile symptoma accedere solet. Nullum etiam dubium, quin in pestilentia, si anthrax, seu carbunculus, qui tumor est ardens, & acutissime dolens in musculosis partibus, febris accendatur majusque intentet periculum.

§. III.

Vel externis lesionibus

In puerperis præterea, tertio utplurimum a partu die, febris supervenit symptomatica, lactea dicta, cujus origo nulla alia, quam quod ob uterum, enixo partu, iterum contractum, magnus sanguinis ad mammas fit appulsus, quo corporibus glandulosis & fibris nerveis male affectis, dolor inducitur tensivus, febrilem insultum ciens. Si abscessus & apostemata fiunt in partibus, præsertim nervosis, & glandulosis, in inguine bubones, aut in axillaribus & mammariis tumores apostematodes complicantur febres, sæpe gravissimæ & cum dolore junctæ. Idem accidit, quando pars exquisitioris sensus ambustionem graviorem & ampliorem patitur. Neque minus ex symptomaticis febribus sunt illæ sic dictæ vulnerariæ, quæ lesionibus ac vulneribus, manuum præsertim, & pedum, nec non aliarum nervosarum partium, pericranii potissimum & meningum, accedunt, quæ etiam fiunt, quando tendines vel nervi sub venæsectione improvide punguntur, vel aliis acutis instrumentis læduntur, eodem modo ac evenire solet, si pleura, peritonæum, aut intestina sauciantur. Quin si vulnera, & læsiones partium acutius sentientium, acribus, & causticis medicamentis, injectis aut inspersis, tractantur, intenduntur non modo dolores, sed, & haud raro febres ardentes & continuæ ingignuntur. Tanto certius autem tantoque majori cum periculo hoc accidit, quando nervosis partibus communicatur plane venenum, uti fit in in morsu canis rabidi, nec non quando mercurius sublimatus, aut arsenicum, carcinomatibus induntur. Demum non prætereunda illa febris, supra omissa, quæ verminibus & calculo accedit. Non enim ideo insolens in verminantibus febris putrida dicenda merito, quæ irregularis admodum, cum nausea, abdominis torminibus, urina limosa, alvo utplurimum laxa. Quæ autem calculo jungitur, oritur a doloribus acutis, tum maxime, quando per uretheres nervosas molitur transitum.

§. IV.

Sunt cito compescenda

Ita autem omnes hæ symptomaticæ & continuæ febres sunt comparatæ, ut universam œconomiam functionum, vitalium inprimis & naturalium, pervertant, vires frangant, multaque exitialia symptomata, deliria, convulsiones & epilepsias, inducere possunt. Plane omni tamen destituuntur utilitate, nec sicuti aliæ febres, removendæ, & vincendæ causæ serviunt, multo minus sufficiunt. Hinc utique peritus Medicus eo dirigere debet in earum curatione medicationem, ut cito anomalos hos febriles motus compescat, eorumque vehementiam ocyssime retundat. Longe facilius enim & melius hoc in symptomaticis hisce perfici potest febribus, quam quidem primariis; eo quod illæ tantummodo a tensione & spastica strictura nervosarum partium, tamquam a causa immediata, proficiscuntur; hæ vero a causa materiali, non cito transeunte, sed permanente, ortum ducunt.

§. V.

Quid utile si a lesione partis nervosæ externa.

Curatio ipsa sic instituenda, ut causis amoliendis sit opposita. Quod si igitur a læsione, aut vulneratione partium nervosarum & tendinosarum, tam internarum, quam externarum,

ma-

maximeque ipsius capitis, insultus accidit febrilis, nullum præsentius & securius auxilium, sanguinis missione, & quidem in parte propinqua instituta. Vulnerariæ enim hæ sic dictæ febres oriuntur potissimum a sanguine effuso, in partibus sauciatis decumbente. Expedit vero, ut mature id fiat, præsertim in iis, qui sanguine abundant, post venam sectam, discutientium, resolventium & diaphoreticorum usus longe efficacior; quam hac neglecta. Nos quæ commendemus habemus potiones ex aqua scordii, cardui benedicti, chærefolii, scabiosæ, aceto destillato, aqua theriacali, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, mixtura simplici cum sirupo acetositatis citri, adjecto interdum pulvere lumbricorum terrestrium, interdum sanguine hirci. Melius adhuc vinum bonæ notæ Rhenanum, cum succo cancrorum fluviatilium mixtum, addita lapidum cancrorum drachma dimidia. Sic enim conflatur potio, ad inflammationem & sphacelationem arcendam, virtutis præstantissimæ.

§. VI.

Si a doloribus partiũ sensibilium. Quando symptomatica febris ab atroci dolore, partium præsertim nervosarum & sensibilium, accidit, omnia quæ sine noxa dolorem levant & sedant ex usu sunt, id est, ea quę blanda virtute vaporosa anodyna pollent. Horum classem ducunt flores aquarum fragrantium, uti tiliæ, primulæ veris, acaciæ, liliorum convallium, alborum, sambuci, rosarum, papaveris rhæados, pœoniæ, nymphææ, nec non blanda papaveracea, emulsio scilicet ex seminibus quatuor frigidis majoribus, cum semine & sirupo papaveris albi, & maxime omnium liquor noster anodynus mineralis. Laudatissimi enim hæc in detentione difficili, calculo & colica cum febre sunt usus. Neque etiam, nisi irritis his, si necessitas urget, confugiendum ad opiata & narcotica, massam pilularum de cynoglossa, diacodion montanum, laudanum cydoniatum *Helmontii*, *Sydenhami* & quæ plures hujus farinæ compositiones. Quando dolori ex inflammatione supervenit symptoma febris; interne diaphoretica cum nitrosis mixta, omnia fere reliqua virtute antecellunt, quia nihil magis inflammationem discutit, quam nitrum, præsertim cum fixis diaphoreticis & camphora mixtum, & qua discussa, & dolor cessat, & febris.

§. VII.

Quæ a causa externorum topicorum usum admittente inducitur symptomatica febris, præter interna, exterius etiam poscit demulcentia, dolorem mitigantia & fibras duras strictas mollientia, & relaxantia. *Externa etiam prosunt.* Sunt hæc maxime necessaria in tumoribus venarum hæmorrhoidalium, in tumoribus & doloribus artuum, glandularum inguinalium, tumore venereo, in tumentibus mammis, colli glandulis, nec non si sub infelici venæsectione punctus nervus aut tendo, si animal rabidum, aut insectum intulit læsionem. His in pathematibus eximie conducunt cataplasmata ex ficubus, radice & foliis liliorum alborum, melle, farina fœnu græci, cepis tostis, vitello ovi, lacte & cremore lactis, cum croco; deinde nobili pollet virtute emplastrum diachylon simplex, mixtum cum sufficienti quantitate croci, vel cum spermate ceti & oleo hyoscyami; porro dolores egregie mulcent & spasmum laxant vesicæ, decocto emolliente plenę & parti afflictę crebrius calidæ impositæ, neque ad temperandum ardorem & stricturam remittendam inutilis est mucilago seminis psyllii, cydoniorum, aut lini, cum aqua rosarum facta & crebrius illita.

Enar-

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Febris verminosa. Virgo tenerioris constitutionis, quatuordecim annorum, mensium fluxum parcissime experta, incidit in febrem, continuo, lento calore per duas hebdomades affligentem, cum tussi sicca, & alvi fluxu, quo multa fœtida cinericei coloris excernebat, languor occupabat totum corpus & facies pallido fœdabatur colore, accedebant quoque crebrius dolores acuti circa spurias costas, urina erat pauca, & crassum sedimentum deponebat. Judicabatur lenta febris, a mensium obstructione prognata; ideoque ad emovendos hos varia a mulierculis ingerebantur. Vocatus ego, quæsivi: num forsan antea vermibus laborarit? dixerunt, ipsam dulcibus & placentis admodum oblectari, atque etiam ante aliquot menses lumbricos quosdam per alvuum excrevisse. Exhibui igitur potionem ex rhabarbari drachma, seminis santonici drachma dimidia, salis tartari scrupulo, aquæ florum acaciæ unciis sex, spiritus vitrioli guttis 20. infusis in calido loco, de qua dimidiam partem pro dosi sumsit. Expurgatis sic leniter primis viis, ptisanam pro potu ordinario dedi hanc: recipe hordei mundi manipulos duos, radicis scorzoneræ, rasuræ cornu cervi, radicis cichorei ana unciam, herbæ scordii manipulum unum, coque in aquæ fontanæ mensuris quatuor per horam, colaturam adde sirupi acetositatis citri uncias duas. M. Interpositus quoque interdum fuit usus pulveris, ex pulvere seminis santonici, cornu cervi usti, rhabarbari ana drachma una, nitri purificati, salis polychresti ana scrupulis duobus, qui ad scrupulum una vice sumtus. His per mensem & ultra usurpatis, egregie convaluit, licet nulla amplius lumbricorum succederet excretio.

Epicrisis.

Febres verminosæ a lentis & hecticis differunt in eo, quod hæ post cibum sumtum & vesperi ingravescunt, in illis vero hoc non observatur. Deinde quoque febres ex vermibus junctum plerumque habent alvi fluxum, quo fœtida & cinerea recrementa secedunt, urina turbida cum limoso sedimento mingitur, in lentis autem & hecticis hæc non præsto sunt. Discerni tamen hæ febres inter se debent ex caussis antecedentibus, victu maxime, ex dulcibus, lacticiniis, aliis viscosis & fermentescentibus, optime vero si jam ante secesserunt lumbrici. In medicatione autem, si febris complicatur cum alvi fluxu, abstinendum ab anthelminticis, validioribus purgantibus, a mercurialibus, a sagapeno, asa fœtida, tanaceto, quæ alias specifica adversus vermes, sed utendum acidulis cum amaris mixtis. Acida enim non modo calori, sed & putredini verminosæ egregie resistunt. Plerumque tamen vermes non excernuntur, si febris juncta, quia æstu febrili dissolvuntur in putridum magma. Ego etiam tali in casu cum fructu usus sum potu acidularum Selteranarum, correctarum prius spiritu vitrioli, instillatis mensuræ triginta ipsius guttis, quo laxantem acquirunt virtutem. Quæ pro diversa ratione ætatis & corporis, majori, vel minori dosi quotidie offerri possunt.

OBSERVATIO II.

Juveni 20. circiter annorum, macilento & sensus exquisitioris, forte scalpellum librarium e manu exciderat in pedis dorsum, partemque hanc tendinosam cuspide acuta pupugerat & sauciarat. Postero die, antea perfecte sanus, incurrit acutum partis læsæ dolorem, cum febre, siti, præcor- *Febris ex punctura tendinosi pedis.*

cordiorum anxietate, vigilia, quin mentis quadam alienatione. Missus tum, quia plethoricus erat, illico sanguis e brachii vena & data emulsio ex amygdalis dulcibus & semine papaveris albi, cum aqua florum sambuci, tiliæ & acaciæ parata, quam tam solam, quam cum pulvere ex perlarum, lapidibus cancrorum & nitro sumsit. Oblata etiam mixtura diaphoretica & discutiens, cum diascordio *Fracastorii*. Et exterius vulnusculo partique dolenti impositum emplastrum nostrum discutiens & anodynum. Quibus per aliquot dies usurpatis, febris cum omnibus symptomatibus discessit.

Epicrisis.

Quotidiana testatur experientia, quam periculosæ sint nervosarum partium læsiones & quam perniciosa invehant symptomata. Nulla autem alia horum omnium reddi potest ratio, quam quod universa nervorum compages, una tantum nervosa parte gravius læsa, consentiat, & motus inordinati vehementes in hac excitati, per totum nervorum systema facile propagentur, uti fusius deduxi in *tomo* 3 *Medic. ration. systemat. Sect.* 1. *cap.* 5. *pag.* 175. *seqq.* Discimus vero etiam ex hac observatione, morborum causas, non tantum in materiæ nocentis quantitate, aut qualitate consistere, verum sæpius etiam motu vitioso, & inordinato niti. Atque adeo perperam agunt Medici, qui in ejusmodi morbis ad humorum correctionem, aut evacuationem, animum & medicationem dirigunt. Præcipuum potius tum in curando sibi vindicant locum, quæ motibus hisce turbulentis complacandis serviunt, quorum in numero cum reliquis anodynis sunt potissimum opiata correcta, quæ alias minus quadrant, ubi perniciosa quantitas sola, vel qualitati noxiæ nupta, in causa est.

OBSERVATIO III.

Juvenis viginti aliquot annorum, sanguineo-cholericus, in Academia solertius Veneri & Baccho, quam Musis litarat, & ante biennium sub conflictu cum sodali vulnus acceperat in thorace, quod consolidatum, pectoris quandam gravitatem & difficilem sub ascensu acclivium, aut ambulatione incitatiore, spirationem reliquerat. Hic vere initiante conqueri cœpit de virium languore, capitis dolore, inappetentia, somni defectu, calore febrili, modo vesperi, modo noctu, post levem horripilationem, ipsum infestante, subsequente mane sudore largo, admodum debilitante, cum majori respirationis difficultate & dolore in loco veteris circa mammillam vulneris. Medicum igitur in consilium vocavit, qui mixturis discutientibus & diaphoreticis, emulsionibus demulcentibus & refrigerantibus, pulveribus quoque temperantibus cum succo citri, febrem oppugnavit, interpositis subinde laxantibus blandis mannatis & rhabarbarinis & data pro potu ptisana. Sed frustra. Licet enim & capitis dolor evanesceret, sudores matutini & febris vehementia tantisper minuerentur, respiratio quoque liberior redderetur & appetitus melior, insultus tamen febrilis perstitit semper, post mediam noctem accedens & sudore discedens, relicto miro corporis languore & debilitate, ut lecto etiam affligeretur. Hinc Medicus, dissolutionis ægri vitæ rationis non ignarus, forsan occultatam causam subesse suspicari cœpit & in eam serio inquirere. Confessus igitur tandem est æger, in inguine dextro, durum quid protuberare, sed levem admodum ex eo se sentire dolorem, & credere, esse forsan ejusmodi tumorem, quem dicunt *eine VVachs-Beule*. Erat autem vene-

Febris buboni accedens.

venereus bubo, qui impositis emollientibus, maturuit, & apertus magnam fudit puris copiam, quo evacuato, febris sensim magis magisque remisit, omniaque symptomata discesserunt, donec æger, traducto intra tres hebdomades ad consolidationem abscessu, penitus ad sanitatem rediret.

Epicrisis.

Ex hac historia id tantum occurrit notandum, quod febres ex glandularum tumoribus ortæ, teste ipso *Hippocratę*, perniciosæ sint, maxime omnium autem, quando causa tumoris materia virulentæ indolis, uti in bubonibus venereis, ubi in curando, non modo ad febris impetum compescendum, sed & ad venenum e corpore eliminandum respicere decet Medicum. Dein meretur & illud notari, quod partes olim a vulnere quodam læsę internæ, a contracto postea morbo, vel febre, rursus præ aliis pejus afficiantur & pathemata ibi affligere soleant extraordinaria, manifesto indicio, diu latitare posse partis imbecillitatem & labem, facile exacerbandam.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA & huic ſuperſtructa ſolida Therapia cum medendi methodo cautelis Clinicis & morborum enarrationibus adjuncta Epicriſi exhibentur,

PARS SECUNDA

DOCTRINAM HÆMORRHAGIARUM ET DOLORUM perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXXXVII.
EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

SEcundam therapiæ rationalis partem, veritatis Medicæ cupide Lector, Tibi jam exhibeo: cujus maturiorem editionem, occupationum & consultationum, quæ me in senio plurimum urgent, assidua multitudo, quodammodo retardavit. In præsenti hoc libro, difficilem & perplexam admodum maximique in praxi medica momenti materiam, de hæmorrhagiis & doloribus, paulo curatius evolvendam atque observationibus clinicis illustrandam mihi sumsi. Nam primo ex omnibus, quæ in genus humanum incidunt, morbosis afflictionibus, febres si exceperis, vix ullæ dantur, quæ frequentius invadant, quæ nulli ætati, nulli temperamento, nulli sexui parcunt, quam spontaneæ a natura per varia corporis loca excitatæ sanguinis eruptiones. Hæ, probe consideratis phœnomenis & paulo pensiculatius subductis rationibus, iisdem propemodum utut non satis completis motibus, quibus febres oriuntur, progignuntur. Nam sicut duo principales motus ad febrem constituendam necessarii sunt, alter qui præcedit & qui ab extima corporis humani superficie ad interiora sanguinem & reliqua fluida urget atque propellit; alter qui sequitur & ab interioribus versus exteriora rursus eundem cum aucta cordis & arteriarum celeritate protrudit; ita similes etiam motuum species in hæmorrhagicis excretionibus concurrere animadvertimus. Etenim a nulla causa interna suscitatur hæmorrhagia præsertim paulo gravior, quæ non extremorum refrigerationem, & spasticam habitus corporis constrictionem, cum alvo plerumque stricta, urina tenui, & parciori per cutis cribrum perspiratione, comitem habeat, sanguinem ad interiora & cor pellendo: quem motum postea celerior & vehementior, non secus ac in febre fit, arteriarum motus & ad certam partem directus sanguinis impetus consequitur. Præterea, quemadmodum motus febriles in se & sua natura motibus vitalibus alieni, per sapientissimam autem DEI providentiam, quam in fabrica corporis humani dilucide commonstravit, subinde salutarem effectum exerunt, causamque ipsam a qua originem habuerunt expugnando, hominem sanitati restituunt; ita etiam sanguinis quæ præter naturam fiunt excretiones, ipsam causam quæ eas excitavit quando subtrahunt, a gravissimis malis & periculo

corporis sæpe vindicant. Cujus rei periodicæ menstruales in sexu sequiori sanguinis profusiones, atque per venas ani in sexu nobiliori institutæ a natura sanguineæ evacuationes, testimonio esse possunt luculentissimo. Quando autem febrium vel hæmorrhagiarum causæ ita sunt comparatæ, ut neque motibus istis justo intensioribus, neque evacuatoriis tolli possint, quemadmodum fit, si vitium non tam in materiæ mole, quam in perversa & maligna humorum indole, aut visceris cujusdam corruptela vel obstructione, aut in motu animi immoderatiori consistit, nunquam tales motus salutares censendi sunt, eo quod in detrimentum & præsentissimum sæpe exitium convertantur. Et quia ejusmodi motus excretorii hæmorrhagici, incompletæ febriles, non rationali & intentionali quodam actu, multo minus ad salutarem finem destinato, sed ex causis physicis necessitatem affectus quæ inferunt peraguntur; fit utique, ut non modo vel in excessu vel in defectu sanguinis emittendi peccetur, verum etiam, quod sæpe numero evenit, per partes nobiliores & vias plane convenientes & alienas, conservationi vitali proxime inservientes, ut sunt cerebrum, pulmones, ventriculus, intestina tenuja, vesica, renes, plane perverse & erronee, cum ingenti harum partium corruptela nec non cum summo vitæ discrimine, sanguinis subinde valde copiosi exclusio suscipiatur. Ceterum etiam doctrina hæmorrhagiarum ea de re multum difficultates in usu artis habet, quod aliis iisque gravissimis tam acutis quam chronicis affectionibus sæpissime conjungantur, & supervenientes quandoque, sed rarius, morbum solvant, sæpissime vero in extremum exitium terminentur. Ex quibus omnibus adductis & paulo penitius consideratis facile intelligi posse arbitror, quam difficilis ardua & intricata res sit, prudenter motus hos sanguinis excretorios tractandi, nec non, ut in salutem & conservationem corporis humani cedant, eos convertendi & dirigendi; atque hæc ipsa difficultas non parum succrescit & augetur, quod nullum in tota rerum natura divina sapientia constituerit remedium, quod tanta polleat efficacia, ut Medicus, pro suo arbitrio & rei exigentia, sanguinis fluxum si deficit, provocare vel restituere cum certo effectu possit. Enimvero Medicus, pro variis indicationibus & præservandi & curandi morbos, multi generis evacuantia possidet, ut pro lubitu excretiones per alvum, per urinam, per sudorem, per nares, per salivam, per expectorationem movere possit; sed ejusmodi medicamina, quæ sanguinem per certa loca pro Medici arbitrio evacuandi certa potentia instructa sint, plane non reperiuntur. Inter ceteras insuper difficultates non minima est, quod neque ullum certum detur remedium, quod sine majori detrimento enormem sanguinis profusionem expedite compescere possit. Quæ cum ita sint, intelligere quisque poterit facilli-

cillime ; quare post doctrinam febrium, quæ in priori tomo paulo penitius agitata, & excussa est, intricatam, & plane difficilem hanc in praxi frequentissime occurrentem materiam, paulo curatius præ ceteris evolvendam, & illustrandam utilissimum imo summe necessarium judicaverim. Præter hæc placuit quoque in hoc Tom. II. dolorum pathologiam, & theoriam paulo accuratiori scrutinio committere, & hæmorrhagiarum tractationi subnectere, eo quod inter hæmorrhagias, & dolores magnus sit nexus, magna consensio, & inter causas quoque, & curationem conspiratio. Dolores præsertim acerbiores certis paroxysmis certisque periodis invadere, ac semper fere cum febriculosa quadam partium solidarum, & fluidarum commotione, quam extremorum constrictio, excretionum per alvum, per sudorem quæ fiunt retardatio, pulsuumque postea celeritas, & durities subsequitur febribus communis, fieri nunquam non observatur. Et sicuti febrium paroxysmi, per motum sanguinis versus corporis superficiem restitutum, & subsequentem sudorem salutariter finiuntur: ita etiam observamus dolorum tormenta non facile conquiescere vel sopiri, multo minus ex toto abigi, nisi prius sanguinis circulus uberior cum calore, & madore subsequente ad partes extremas fuerit conversus. Neque iis qui assidue in artis exercitio versantur obscurum esse potest, omnis generis dolores, sive internas sive externas partes infestent, potissimum a sanguinis consuetis excretionibus retardatis vel plane cessantibus aut suppressis originem suam trahere, & vix aliter citius, nisi in ordinem iis prius reductis, perfectam sanationem recipere. Testimonio possunt esse cardialgici, colici, nephritici, & podagrici dolores, qui, in feminis, fluxu mensium, in viris consueto hæmorrhoidum fluxu restituto, insigne allevamentum accipiunt. Denique conspiratio, & harmonia inter hæmorrhagias, & dolores vel exinde elucescit, quod in utroque affectu, non tam sanguinis puri consistentis, & fibrosi, sed potius vitiosi seri intra vasa collecti redundantiam magis peccet atque delinquat. Et quemadmodum porro hæmorrhagiæ in iisdem locis, ubi semel vel iterum proruperunt, reverti solent, ob debilitatem relictam: ita etiam res cum doloribus comparata est, qui, ubi semel radicem egerunt in nervosis quibusdam partibus, quam facile has rursus occupant atque invadunt. Postremo quantum difficultatis atque negotii, hæmorrhagiarum atque dolorum opportuna cura medentibus facessat, & quod plurimorum remediorum efficaciam eludant, ita ut ab anodynis sæpius exacerbentur, in praxi notissimum est. Prægrandes itaque, & justæ causæ hæ fuerunt, quare præ ceteris morbis, maxime præsenti hoc in secundo tomo, de hisce affectibus paulo curatius agere proposuerim. Et quoniam casus clinici, & completæ de morbis historiæ unicum, & verum patho-

tho-

thologiæ, & therapiæ rationalis fundamentum constituunt, sine quarum sufficiente apparatu nihil solidi Medicus in theoria statuere, neque in praxi præstare, & efficere potest; cuivis morbo notabiliores, quæ mihi ad manus fuere adjeci observationes, in quibus fideliter, & candide morbi cujusvis historiam, & progressum, quæ remedia, quo ordine usurpata, & qualis effectus consecutus fuerit, exposui, atque simul in subnexa epicrisi insignem usum, & fructum observationum ad circumspectam, & auspicatiorem praxin exercendam demonstravi. Ego nihil magis in votis habeo, quam ut etiam alii qui ingenio pollent, & in ampla praxi versantur, publicumque bonum promovendi ardorem habent, me hac in in parte sequantur. Ceterum nullus dubito, fore, ut plures ex Medicis, si scripta mea practica usque eo in lucem edita, quæ non præcipitavi quinquaginta annorum per DEI gratiam experientia innixus, cum attentione legant, & perlegant, non modicum fructum in misere afflictos redundaturum abundanter percepturi sint. Sin autem invidi quidam aut in praxi rationali minus versati, hæc vel quæcunque alia mea scripta vilipendere velint, id certe parum curabo.

CON-

CONSPECTUS
PARTIS SECUNDÆ
SECTIO I.

De hæmorrhagiis partium tam externarum quam internarum.

PROLEGOMENA.

De Hæmorrhagiis in genere.

SECTIO

SECTIO II.

De Doloribus & ſpaſmis varii generis internis, & externis, nec non arthriticis, & rheumaticis.

SECTIO I.
DE HEMORRHAGIIS PARTIUM
Tam internarum quam externarum.

PROLEGOMENA DE HEMORRHAGIIS IN GENERE.

§. I.

In quibus locis ordinario hæmorrhagiæ fiant.

PRimo commemorandum eſt, quod ſanguinis quæ ſponte a natura fiunt excretiones, ordinario ex illis locis fiant, quæ textura gaudent teneriori ac rariori, per quam vaſa tenuiſſima undiquaque diſperſa ſerpunt, neque firmis membranis circumtenſa latitant, ſed potius in ſuperficie morantur: quo privilegio quam maxime gaudent interior narium pars, pulmonum bronchia, caro gingivarum, ventriculi pars amplior ſiniſtra, inteſtinum ileum, recti inteſtini extremitas, exterior uteri & vaginę ſubſtantia; ex quarum partium nimium diſtentis & apertis arteriolis cum impetu ſæpe ſanguis prorumpit. Verum extraordinarie quandoque fit, ut per alias vias plane inſuetas, & in quibus paulo profundius vaſa latitant, ſanguis ſeſe exoneret. Ita per minimum digitum ſanguinem excretum vidit SALMUTHUS *cent.3.obſ.36.* lit. HENR. AB HEER. *obſ.36.* Ex genu & manu proſilientem ſanguinem menſtruum BARTHOLINUS *obſ. anat. cant.* 1. *hiſt.* 30. & ex mammis ſaltu eundem prodeuntem PANAROLUS *Pentec.* 4. *obſ.* 15. item AMATUS *cent.* 2. *obſ.* 24. & *cent.* 7. *curat.* 48. memorant: menſtrui vero in viris per penem profluvii obſervationes, numero plures in STALPARTIO VAN DER WIEL. *cent.* 1. *obſ.* 80. conſpiciuntur.

In quibus extraordinarie?

§. II.

Illi differunt ratione ſubjecti.

Sanguinis eruptiones per quam familiares ſolent eſſe iis, qui habitus corporis mollioris, ſpongioſioris, atque texturæ tenerioris ſunt, quorum vaſa copioſo ſanguine & ſero turgent, qui ſecundum veterum denominationem dicuntur ſanguinei; his enim hæmorrhagiæ per omnem fere ætatem ſolennes eſſe ſolent. Qui vero ſunt cholerici temperamenti, & vaſa ampliora, ſtrictioremque corporis habitum poſſident, per quorum vaſa ſanguis celeris fertur & circulatur; ii in juventutis annis hæmoptyſi maxime ſunt obnoxii. San-

guineo-melancholicis fluxus hæmorrhoidum frequentior; & sanguineo-phlegmaticis feminis cruentus vomitus familiarior esse solet.

§. III.

Ætatis. Memoratu quoque dignum est diversas excretionum sanguinearum species in diversis ætatibus contingere; quemadmodum id etiam jam olim recte notatum fuit ab HIPPOCRATE *Sect.* 3. *aphor.* 27. 29. 30. Videlicet pueri & adolescentes sanguinis profluvium e naribus potissimum patiuntur; in juvenibus cruor exitum suum per pulmonum vasa magis molitur, unde hæmoptysis & inde orta phthisis huic ætati familiarissima; in viris & qui in consistente ætate sunt constituti, sanguis per venas, in decrepita autem ætate per vias urinarias plerumque exitum affectat.

§. IV.

Anni temporum. Annotationem deinceps meretur hæc observatio, quod vere & autumno, præsertim circa tempora æquinoctialia, sanguis nimium redundans plus quam alio tempore ex alveis suis effundi soleat, atque maxime per nares, in viris per hæmorrhoides, si alias ad hunc fluxum dispositi fuerint, fluat. Sanguineæ quoque apoplexiæ, quæ non nisi eruptiones sanguinis in cerebri meditullio sunt, circa hæc tempora & potissimum vere contingunt: vomitiones vero & mictiones cruentas plus autumno quam vere incidisse, a nobis annotatum est. Atque etiam circa hæc anni tempora solenniter ejusmodi sanguinis excretiones & periodice redire atque reverti solent.

§. V.

Subjecta hæmorrhagiarum. Observamus porro, omnes fere eos, quibus sanguis copiosius & frequentius in primis annis per nares erumpit, natura valde imbecilles, animo quoque sensibiliores, variisque morborum afflictionibus spasmis & doloribus per omnem fere ætatem subjectos esse rarius etiam vitam diu protrahere: quippe in juventute in phthisin inclinant, in consistente ætate in malum flatulento spasmodicum sive hypochondriacum facile incidunt, atque ætate provectiori ad dolores nephriticos, & podagricos multum proclives sunt.

§. VI.

Quæ plerumque hæreditariæ sunt atque ab externis suscitantur. Dispositio ad hæmorrhagias est plerumque nativa, quæ a parentibus in liberos transfertur; promptissime vero, per causas externas quæ motum validiorem sanguini inferunt, aut ejus intestinam partium agitationem intendunt, in actum deducitur: inter quas omnes animi & corporis motus solito interna ex alimentis vel medicamentis assumpta valde calida acria & spirituosa, intempestivus quoque balneorum, sudoriferorum, vel purgantium usus, principem sibi locum vindicant.

§. VII.

Quando salutares, quando exitiales? Quemadmodum sanguinis excretiones, quando anima vasorum repletione & sanguinis ac seri redundantia fiunt, multum corpori salutis afferunt & promittunt: ita, quando a maligna acri materia, ut fit in febribus malignis exanthematicis, suscitantur, periculi sunt plenissimæ; & quandocunque a viscerum, præsertim hepatis lienis aut etiam pulmonum obstructionem, induratione & corruptela proficiscuntur, lethum plerumq; post se trahunt; quandoquidem facile in cachexiam, hydropem, morbum sic dictum nigrum Hippocratis, vel in hecticam lethalem terminantur.

§. VIII.

Sanguinis boni abundantia, non est causa proxima sed serum copiosius. Qui sanguinis boni, & consistentis, fibrosi, purpureo colore præditi abundantiam, pro causa hæmorrhagiarum præcipua & proxima materiali agnoscunt, hi multum errare videntur. Nam, qui sanguine valde crasso, denso abundant, quales sunt, qui corpus fibrosum & robustum possident, atque illud ipsum labore strenue exercent, victuque duro utuntur, rarius sanguinis excretiones patiun-

tiuntur: ubi vero major & ultra proportionem seri copia in vasis continetur, sicuti fit in corporibus mollioris texturæ, vitæ otiosæ addictis & quæ serosioris naturæ sunt, sanguinemque copiosius quam par est e vena emittunt, transpirationem impeditiorem habent, atque plus appetunt quam digerere & excernere possunt; ii quam maxime hisce præternaturalibus excretionibus & ex his provenientibus incommodis & morbosis affectionibus subjecti & expositi sunt. Excessiva quoque & incredibilis propemodum sanguinis quæ non raro per nares vel per uterum excernitur copia plethoræ magis serosæ quam sanguineæ testimonium satis firmum exhibet: quod vero per pauca sæpe fit massæ rubicundæ portio, respectu serosæ, id ex eo, quando e vena secta in ejusmodi enormibus hæmorrhagiis emissus sanguis in vasculo colligitur, luculenter commonstrari potest.

§. IX.

In cujuscunque partis hæmorrhagia, singularia quædam signa præcedunt. Notabile insuper est, ubicunque in quadam parte plus solito sanguis erumpere gestit, in hac singularius prius quædam phœnomena observari, ita totius faciei plus justior rubedo ac calor, tumor quoque cum arteriarum majori pulsatione & distensione sanguinis e naribus profluvium pronunciant. Ante sanguinis per uterum fluxionem, lassitudo corporis, dolor dorsi & lumborum, tensio circa hypochondria, facies pallida, cutis horripilatio, pororumque cutis constrictio, contingunt. In hæmoptycis, præcordiorum anxietas spirandi angustia, dolor gravativus, undulatorius circa diaphragma, flatulentia in abdomine, extremorum refrigeratio, ante eruptionem percipiuntur. Cruoris vomitum frequentissime, dolor tensivus ac pressorius in hypochondrio sinistro antecedit: quin imo hæmorrhoidum eruptionem, spasticæ quædam stricturæ, flatulentiæ abdominis, in osse sacro tensivus & pressorius dolor, corporis languor & extimarum partium refrigeratio indicare solent.

§. X.

Causa proxima hæmorrhagiarum. Ex quibus jam abductis & probe invicem expensis, liquido constare arbitror, hæmorrhagias quibuscunque etiam in locis prodeant, neque a sanguinis copia, neque ab ejus nimia turgescentia, exitum per vasa affectante, neque ex seri & sanguinis acrimonia, diæresin producente, aut ab ejus nimia tenuitate per vasorum poros transsudante, ut veterum fuit sententia, proxime & directe proficisci; sed potius ab extra ad intus converso motu atque inæqualitate circulationis sanguinis oriri: id quod efficitur, quando certæ partes præsertim extremæ & a corde valde remotæ, intensiori fibrarum strictura ac contractione ita angustantur, ut sanguis per venas refluere nequeat, sed harum aucta systole, majori copia & impetu, ad alia loca inconvenientia transferatur; unde lateralia arteriolarum vasa, quæ ordinario non sanguinem stricte sic dictum, sed tantum tenuem lymphaticum humorem vehunt, plus justo distendantur & tandem aperiantur, necesse est.

§. XI.

Antecedens. Ceterum causa quoque hæmorrhagiarum præsertim enormium & symptomaticarum, quæ aliis morbis præsertim longis accedunt & superveniunt, in vasorum & viscerum infarctu, obstructione, induratione, quæ liberiori cursui obicem ponunt, quærenda erit. Videmus id in hydraulicis machinis, ubi obstructis quibusdam canalibus, fluidum per reliquos apertos majori impetu & celeritate erumpit. Atque idem fit in corpore nostro: nam quando per venas certæ partis spasmo constrictas vel obstructas non libere transire & versus cor circulari potest sanguis, vis & impetus eum impellens crescit in ramis & ramusculis & arteriosis, qui humore purpureo repleti & turgidi in extremitate aperiuntur. Declarant id,

id maxime sectiones cadaverum, quarum leviter quasdam attigisse sufficiat. Sic in hæmoptyco dissecto, latus sinistrum pulmonis a tumore obsessum vidit WILLISIUS *in Pharmacia p.* 90. Ita etiam in hæmoptyco reperti fuerunt pulmones copiosissima materia argillacea per totum obsiti, & ventriculi dextri auricula insignis magnitudinis. vid. M. N. C. *Dec.* 2. *An.* 6. *obs.* 217. BLAMCARDUS *in anatom. pract. obs.* 46. lienem tumentem & vasa mesenterii atque omenti sanguine infarcta invenit. In vomitu cruento demortuo hepar durum & scirrhosum, lien quoque tumidus & sanguine impletus repertus fuit ab eodem Auctore *l. c. obs.* 23. it. 31. *conf.* B. WEDELIUS in *amœnit. mat. med.* BARTHOLINUS in *histor. anatom. par.* 249. it. M. N. C. *Dec.* 2. *ann.* 4. *obs.* 86. Rectissime hinc scribit FERNELIUS *meth. med p.* 14. *quibus viscera & jecur imbecillum & scirrhosum evadit, illis sæpius sanguis e naribus fluit, non secus ac hydropicis*: id quod confirmat HEURNIUS *aph. Hippocr. p.* 191. his verbis: *quibus facies colore subviridi suffusa est, hepate laborant; & signum est jam adfuturi hydropis frequens in iis cruoris per nares effusio.*

§. XII.

Quare hypochondriaci hæmorrhoidarii.

Quoniam autem, ex spasticis partium contractionibus & venarum angustationibus, sanguinis præternaturales eruptiones plerumque suum ortum & caussam mutuantur; liquido nunc intelligitur, quare hypochondriaci, in quibus ventriculus & universus intestinorum canalis nervosus, ob motus peristaltici perversionem, flatulentis distensionibus, spasticis quoque stricturis assidue affligatur, ad motus & fluxus hæmorrhoidales valde sint proclives, atque si sanguis ibi non exitum inveniat, hypochondriacorum pathemata plurimum exasperentur.

§. XIII.

Curatio generalis, quæ p. sæpe minus rite peragitur sed derivantibus, antispasmodicis diaphoreticis.

In genere circa curationem omnis generis hæmorrhagiarum, id velim notetur, inconvenientissimam esse eorum medendi methodum, qui, dum sanguinis rubicundi & κατ᾽ ἐξοχὴν sic dicti abundantiam pro caussa unica materiali & occasionali nunquam non agnoscunt, crebro institutis sanguinis missionibus audacter utuntur; utut, præsertim inter initia, & præservationis gratia, in sanguineis præcipue, tempestivum venæsectionis usum plurimi faciamus. Recta autem medendi ratio, unice in eo reposita est, ut primo impetum sanguinis a parte laborante, opportunis remediis, ut sunt pediluvia, clysteres, externarum partium frictiones ac ligaturæ, calida tegumenta, fotus, balnea, derivemus; deinceps ut spasticas nervosarum partium stricturas relaxemus; & demum lenioribus per epicrasin laxantibus, & moderatis diaphoreticis, item inedia sive abstinentia a victu pleno sanguinem ingenerante, nimiam serosi colluviei abundantiam subtrahamus & præcaveamus.

§. XIV.

Epilogus.

Hæc de doctrina hæmorrhagiarum in genere dicta sufficiant: specialior & fusior hujus in praxi utilissimi argumenti evolutio & discussio, in sequentibus capitibus conspicienda erit.

CAPUT I.

DE

HÆMORRHAGIA NARIUM

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Narium hæmorrhagia quomodo fiat. Sanguinis per nares profusio debetur copiosiori ejusdem per validiorem cordis motum ad caput appulsui, quo arteriolæ in pituitaria tunica plus justo opplentur, earumque extrema nimium distenta, tandem dehiscunt & sanguinem effundunt.

§. II.

Nares ad sanguinis eruptionem pronæ. Narium ea fabrica, ut eruptioni sanguinis facile obsecundent. Etenim in earum interioribus sanguifera vasa in minutissima capillamenta diremta, per tunicam, quæ vomeris os, spongiosa ac ethmoidalia ossa investit, copiose distribuuntur, ac tenui admodum membrana exterius obteguntur. Unde facto validiori sanguinis eo affluxu, is difficulter admodum per venulas refluit, sed ex facili in arteriolis restitat, harum extremitates ultra modum diducit, perrumpit ac effluit, quin haud raro easdem in exigua aneurismata elevat, quæ postea stillicidium faciunt effusius.

§. III.

Eruptionem antecedit copiosior eo confluxus. Ad nares ipsumque caput validiorem sub hac hęmorrhagia fieri sanguinis & humorum confluxum, cordis & arteriarum vehementior motus, arteriarum in collo ac temporibus potissimum intensa pulsatio, gravativus ex capite sensus, faciei rubor ejusdemque cum capite toto intumescentia, naresque interius siccæ & calidæ, luculenter faciunt testatum.

§. IV.

Congestionis caussa inæqualis circuitus. Hujus congestionis palmaria caussa inæqualis sanguinis, per minimos, maxime partium extimarum tubulos, progressus, tantum per venas non reducens, quantum per arterias adductum. Quo dein fit, ut ad quasdam partes sanguis justo parcius volvatur ibique deficiat, ad alias vicissim copiosius cum impetu ruat, ibidemque canales ad crepaturam usque farciendo, exundet.

§. V.

Igitur quodcunque inæqualem sanguinis per canales in corpore commeatum facit; id etiam ad excludendas hæmorrhagias confert. Jam nullum sanguinis profluvium, maximeque omnium hoc per nares succedens, unquam facile sine cutis partiumque extremarum strictura, vasorum detumescentia, horripilatione, refrigeratione, sine alvi adstrictione, flatuum retentione, borborygmis in ventre, membrorum lassitudine, doloribusque in ventre contingere solet, ut potius hæc phænomena ipsam profusionem ordinari vel comitari, vel antecedere soleant. Ex quo fit planum, spasticam fibrarum & vasorum in extremis maxime partibus minimorum stricturam, inæqualis sanguinis circuitus esse caussam. *Inæqualem progressum facit spastica strictura.* Nimirum quando per crispaturam hanc spasticam vascula sanguinem potissimum, tum etiam lympham, aut alios succos revehentia, nec non excretorii illi in cute tubuli per quos juxta naturæ legem serosa sanguinis portio expurgatur, comprimuntur, sanguis ad vasa interna majora regurgitat, quo major citatiorque cordis & arteriarum proritatur contractio, & ipse sanguis ad partes, præsertim debiliores, vali-

dius appellitur, ubi ejusdem congestio, aut decubitus, demum causam eruptionis sanguineæ, vel aliorum gravium affectum præbet.

§. VI.

In plethoricis exagitato sanguine. Quæ quum ita sint, expedita nunc est disquisitio, quo pacto aliæ adhuc causæ concurrant ad excludendum sanguinolentum hoc stillicidium. Jam scilicet ex facili reddenda ratio, cur, qui succis & sanguine redundant, quieti ac sedentariæ vitæ indulgent, voraces sunt & laute vivunt, corpus tamen, præsertim pedes, frigori incautius exponunt, accedente impensiori corporis vel animi motu insueto, aut assumtis iis, quæ sanguinem plus exagitant, aromaticis, spirituosis, cerevisiis, vinis, pharmacis calidis volatilibus, nec non admissis balneis fervidis, sanguinis per nares fluxum crebro & promte incurrant; eo quod is liber ubique & æqualis sanguinis commeatus intercipitur, ut is per minima vasa farcta ad omnia loca æqualiter distribui nequeat, sed dispositas partes nimium obruendo, ibi erumpat.

§. VII.

Sub aeris autumno & vere vicissitudine. Haud difficulter quoque reperiunda sic caussa, cur ad certam aeris atmosphærici constitutionem crebro hæc hæmorrhagia erumpat. Per observationem enim est in comperto, plures, vere potissimum & autumno circa æquinoctia, in provectiore etiam ætate narium incurrere stillicidium, non sine levamine. Tum quippe inæqualis admodum esse solet aeris habitudo, & frequens ex calido in frigidum, ex sicco in humidum, ac vice versa mutatio. Qui vicissitudine crebriori, quia instratum corpori nerveo-vasculosum cutis emunctorium male afficitur & tonus ipsius cum transpirationis successu labefactatur; mirum non est, sanguinis cursum ordinatum turbari & ad sanguinis eruptiones ansam præberi.

§. VIII.

Eidem causæ tribuendum, quod narium profluvium quandoque populares habeat circuitus, tum scilicet, quando nimis frigidam & humidam aeris ex austro & septentrione constitutionem, subito excipit in elasticam habitudinem mutatio, vel etiam versa vice vicissitudo succedit. Sic enim illa per cutis poros succedens copiosa humidi exhalatio, turbatur, serosior sanguinis pars augetur, majori copia ad vasa ampliora ipsumque cor redit, quo validior in his systole & validior quoque fluidorum impulsus, sed inæqualiter procedens, inducitur. *Et ex frigido ac humido in elasticum & vice-versa mutatione.*

§. IX.

In iis qui morbus spasticis obnoxii Neque minus in prono est judicare, qui fiat, ut sanguinis per nares excretionem sæpe incurrant viri, qui rheumaticis, nephriticis, arthriticis & ischiadicis doloribus sunt obnoxii. Absolvuntur enim hi morbi motibus & stricturis spasticis, quibus reddito inæquali sanguinis meatu, ejusdem collectiones & eruptiones in aliis locis præter naturam contingunt. Vide eximium utique *Hippocratis lib. de prędict.* 2. monitum, præcipientis, ut ex ægris provectæ ætatis ischiadicis & rheumaticis doloribus affectis quæratur: num ipsis adolescentibus vel juvenibus ex naribus sanguis fluxerit.

§. X.

Quibus restitarunt aliæ sanguinis evacuationes. Non adeo insolens porro est, ut restitante in feminis præsertim junioribus, gravidis quoque, mensium & in puerperis lochiorum, nec non in viris hæmorrhoidum fluxu, facta palindrome, narium stillicidium excipiat sanguinolentum. Nulla tamen alia pariter subest causa, quam quod spasmis, quibus omnes hæmorrhagiæ stipari solent, æquilibrium motus sanguinis progressivi tollatur, isque ad loca excretioni dicata cum impetu agatur, ibi vero exitu præclusus, ruat ubi congruum invenit locum ibidemque egrediendi sibi paret viam.

§. XI.

Frequenter præterea incidit, ut, in iis potissimum, qui tenerum, spongio-

Qui febribus cum spasmis detinentur

giosum & ad hæmorrhagias dispositum corpus nacti, febribus, præsertim synochæ exquisitæ, sese associet, nec non quartanæ superveniat, atque etiam in exanthematicis morbillosis & variolosis, ante eruptionem accedat, sanguinis per nares profusio. Cujus phænomeni ratio, nonnisi spasticis nervosarum partium vehementibus stricturis, tribuenda. Has enim nunquam fere non his in morbis præsto esse, quæ antecedere solent luculenter indicant, urinæ scilicet tenues, alvus stricta, cutis ad levem auram admissam horripilatio, refrigeratio, inquietudines & anxietates, donec accedente faciei rubore & inflatione capitisque dolore, erumpat sanguis.

§. XII.

Quibus etiam grandius membrum ademtum.

Nec prætereundum, Medicorum observata subinde fidem facere, quod iis, quibus grandius paullo ex corporis membris mutilatum, aut amputatum; frequens esse soleat, sanguinis e naribus stillicidium. Etenim eadem postea adhuc estque manetque sanguinis & chyli quantitas, spatium vero quo diffundendi succi, minus quam antea, unde cruor stagnat in minimis, & ut aliorsum vergant motus eluctatorii, facit.

§. XIII.

Aut viscera sanguinea obstructa.

Accedit alia inæqualem sanguinis motum præter spasmum inducens causa, viscerum scilicet sanguineorum, hepatis & lienis, infarctus atque obstructio. His enim dum obex ponitur sanguinis per vasa cum his visceribus communicantia commeatui, aliorsum convertitur ejus motus ac impetus, ac non raro superiora ipsumque caput petit. Atque hinc accidit, ut inveterato scorbuto, hydropi & cachexiæ demum, accedat hæmorrhagia sæpe funesta. De quo priscum jam *Hippocratis de prædict.* testimonium, magnos lienes comitari hæmorrhagias.

§. XIV.

Narium hæmorrhagia

Ipsum autem sic concurrentibus variis causis exclusum sanguinis stillicidium, vel ex dextra, vel ex sinistra nare, raro ex utrisque simul, succedit, ac præterea, pro uberiori, vel parciori sanguinis ad caput affluxu, ejusdemque ibi facto decubitu, ratione quantitatis multum differt. Interdum enim aliquot tantum stillant guttulæ, quandoque effluunt aliquot tunicæ, nonnunquam vero tam effuse per aliquot horas manat sanguis, ut quinque vel sex librarum pondus æquet.

differt ratione quantitatis.

§. XV.

Ratione successus & frequentiæ

Dein hæc narium hæmorrhagia, ratione successus, quibusdam longius, quibusdam brevius accidit. Quosdam etiam sæpius, quosdam rarius, infestat. Pueris scilicet & adolescentibus, familiarior est, rarior viris ac senibus. Incidit quoque frequentius in virilem quam femininum sexum, cui exundans sanguis solenniter expurgatur, per uterina vasa. Neque minus utplurimum & crebrius observatur in iis, qui spongiosiori, copiosis atque exilibus dotato corporis habitu præditi, non vero ita in macilentis & amplis vasis pollentibus, quibus tamen si accidit hæc hæmorrhagia, esse solet effusior.

§. XVI.

Facile redit.

Præterea attentior docet observatio, eos quibus ineunte ætate copiosa mucida & serosa per aures, nares oculosque exierunt, superatis pubertatis annis, narium hæmorrhagiæ fieri obnoxios. Hæreditariam etiam sępius esse hanc sanguinis evacuationem & a parentibus transire in liberos experientia constat. Et nullam hæmorrhagiam tam facile repetere, quam quæ per nares contingit, est pariter certum; ita ut elapso diei, aut tantum aliquot horarum spatio, sæpe recrudescat.

§. XVII.

Quandoque salutaris est plethoricis.

Jam omnes quidem solitæ & frequentes sanguinis fluxiones, debiliorem naturam, hoc est, talem partium corporis structuram, quæ impeditiori minusque æquabili sanguinis pro-

progressui favet, indicant. Interim tamen salutares omnino sunt, quando a nimia sanguinis mole, in spongioso maxime corpore, stagnationum pessimarumque passionum metus est. Nec desunt numerosissima apud observatores Medicos exempla, quibus vertiginem, scotomiam, gravativos capitis dolores, phrenitidem, convulsiones quoque & epilepsiam, per narium hæmorrhagiam soluta annotarunt. Vicissim quam gravia damna a præpostera hujus excretionis suppressione insequantur, vertigines, apoplexiæ, convulsiones, aurium cum auditus difficultate tinnitus, nec non serena gutta, vel solus primus artis parens *Hippocrates*, passim confirmat, maxime *præd ict.* & in *coacis*.

§. XVIII.

Nec non in synocha. Criticæ quoque & salutares sunt ut plurimum narium hæmorrhagiæ, quæ in synocha febre, semicritico die inter tertium scilicet & quartum, vel etiam critico pleno, septimo, erumpunt, & has febres, a plethora ut plurimum ortas, solvunt.

§. XIX.

Frequens nimis pueris juvenibus & adultis morbos inducit. Attenta in artis exercitio observatio docet, & ab *Hippocrate*, jam notatum, eos, quibus in pueritia frequentia fuerunt narium stillicidia, accedente juventute, facile incurrisse pectoris morbos graves, hæmoptysin, pleuritides, peripneumoniam ipsamque phthisin, in provectiori autem ætate virili, hæmorrhoidali fluxui, affectibus rheumaticis, arthriticis, ischiadicis, nephriticis & colicis factos fuisse obnoxius.

§. XX.

Enormis ac diuturna necat. Enormes ac diuturnæ sanguinis per nares profusiones, quando ex vehementioribus internarum partium spasmis pendent, præcedentibus extremorum refrigerationibus & lipothymiis, terminari solent tandem in mortem. Vidimus id ante quadraginta annos in femina generosa, in qua post mortem carotides mirum distentæ & duplo capaciores, inferior autem coli portio arctius stricta, comparuerunt.

§. XXI.

Symptomatica in exanthematicis malignis & chronicis morbis periculosa. Quæ febribus exanthematicis, vel etiam malignis, ubi summa virium prostratio, accedere solet narium hæmorrhagia, monstri aliquid alit semper, viresque magis adhuc dejiciendo, & sanguinis ad corporis superficiem cursum una cum materiæ peccantis expulsione minuendo, periculum adducit gravissimum. Quæ etiam in chronicis morbis, ubi viscera destructa, erumpit, ad mortem ducit, eaque propter cacheticis, & hydropicis funesta ut plurimum observatur sanguinis per nares evacuatio.

C U R A T I O.

§. I.

Remedia opponenda causis. SI enorme sanguinis profluvium præsens est & periculum minatur & nimium destruit vires utiq; auxilio Medici opus est. Versantur autem medendi rationes potissimum in eo, ut perspectis genuinis causis, ea opponamus, quę illis tollẽdis sufficere possunt.

§. II.

Redundantis sanguinis orgasmo. Quando itaque nimia humorum & sanguinis redundantia atq; expansiva ejus vis & turgescentia liberiorem & æqualem per minima vasa transitum impediens, immodicam talem fluxionem causatur, quod præsertim fit in corpore juvenili, verno tempore & a motu corporis paullo fortiori, vel etiam ab ingestis spirituosis sanguinem exagitantibus, præter venæsectionem, quæ etiam simul divertit motum sanguinis a capite, nitrosa omnibus aliis, *nitrosa & acida.* ad nimium orgasmum compescendum & relaxandas etiam spasticas partium stricturas, palmam præripiunt. Olim jam ipse *Paracelsus*, nec non *Hildanus* hoc sale purificato tantum, in omnibus hæmorrhagiis cum fructu usi sunt. Et *Riverius* in praxi & observationibus suis, hujus remedii efficaciam in sistendis fluxibus sanguineis non satis dilaudare potest. Similis tamen effectus, ut ut paullo inferioris, sunt ipsa acida, tam

tem-

temperatiora ex vegetabilium familia, ut citri succus, berberum, aqua & succus acetosellæ, quam potentiora ex mineralibus, ut phlegma, seu spiritus vitrioli dilutus, vel tinctura rosarum, & florum bellidis, cum aqua acetosellæ, & spiritu vitrioli præparata, & cum aquæ fontanæ potu, cujus etiam magna vis est, intestinam illam sanguinis elasticam vim componendi, propinata.

§. III.

Spasticæ stricturæ sistendæ anodyni. Quia vero in effrenibus ejusmodi, & periculosis sanguinis profluviis spastica quædam nervosarum partium strictura plerumque subest, quam presso, ut dicunt, pede, inæqualis fluidorum sequitur progressus, præter jam laudata nitrosa, ad blanda anodyna subinde est confugiendum, quorum in numero papaveracea, ut aqua, vel etiam extractum, aut sirupus papaveris rhœados, sirupus papaveris albi, emulsiones quæ semina quatuor frigida, & semen papaveris albi habent, & ex aquis florum acaciæ, sambuci, tiliæ, ulmariæ, chamomillæ vulgaris, primulæ veris confectæ sunt. Persistente vero pertinacius validiore solidorum impetu, descendendum ad efficaciora, & aliquot grana massæ pilularum de cynoglossa offerenda. Camphora quoque, propter sulphureas quas copiose spargit exhalationes, sedativum præstat effectum, præsertim si cum nitro, antimonio diaphoretico, parcior & refractior ejus dosis permixta fuerit. Qualis pulvis insignem inprimis locum invenit, si exanthematica quædam materia, ut sæpius evenit, ejusmodi sanguinis profusionis causa fuerit. Ex omnibus vero ad moderandas sanguinis tam per narium, quam alia loca profusiones, vix tutius, & certius datur ullum remedium, liquore meo anodyno minerali, qui sulphure vitrioli anodyno fœtus & penitus satur est, solus, sive adhuc melius, pulveri nitroso nuptus, & cum aqua tantum fontana datus, orgasmum sanguinis illum effrenem protinus compescit.

§. IV.

Præterea urgente gravius malo, ut sanguinis impetus a superioribus divertatur, & alio dirigatur curandum. Hunc in finem proficua plura. Palmarium venæsectio in parte inferiori instituta. Dein egregia pediluvia temperata, vel immissiones manuum in aquam tepidam, quibus laxantur fibræ, partiumque vasculosarum tonus remittitur, & sic quodammodo nimius sanguinis ad superiora affluxus impeditur. *Sanguinis affluxus divertendus derivantibus.*

§. V.

Cum porro materia acris biliosa, flatuum, & spasmorum genitrix, sæpius, & præsertim in hypochondriacis, immodicæ sanguinis fluxionis causa sit; derivandi scopo certe egregia virtus eorum quæ canalem intestinorum blande expurgant. Quæ interius dantur, sint temperatoria roborandique simul facultate donata, cujus generis sunt rhabarbarina, rhabarbari pulvis in substantia cum aliquot salis polychresti & nitri granis permixtus, vel passulæ rhabarbarinæ. Exterius idem præstant clysteres ex emollientibus, carminativis temperatis, & oleosis parati, qui latentes in intestinali canale spasmos, & flatus mulcent ac evehunt. *Alvum laxantibus.*

§. VI.

Divertunt demum etiam nimium sanguinis affluxum simulatque imbecilliorem partem roborant exterius applicata fronti, naribus & collo refrigerantia, cum discutientibus mixta, ex quibus probatissimæ virtutis epithema, quod ex aceto rosaceo, rutaceo, nitro, camphora, oleo ligni Rhodii paratur, atque etiam naribus attrahi potest. *Et externis.*

Cau-

Cautelæ, & observationes Clinicæ.

Ad perspirationem servandæ perspiratio

§. I.

QUi impetuosis & frequentioribus narium hæmorrhagiis obnoxii sunt, ad has præcavendas, corpus, maxime pedes, ipsumque caput, a frigore probe defendere debent, ne perspiratio impediatur, quæ sicuti ad omnes hæmorrhagias, sic etiam hanc, multum confert, dum abundantia sanguinis & humorum etiam impurorum inde progignitur. Consultum igitur est, præter abstinentiam a largo victu, hanc excretionem corporis motu, & infusis theiformibus, ex herba veronicæ, summitatibus millefolii &c. servare ac promovere.

Vitāda corporis exæstuatio & clamor

§. II.

Qui hæmorrhagiis in juventute frequentius fuere tentati, postea iis cessantibus, & neglecta etiam sanguinis missione, cavere maxime debent ab omni vehementiori corporis motu, etiam intenso clamore, sermone ac voce. Observavi enim in aliquot litteratis docentibus, capitis morbos fere immedicabiles, aurium tinnitum perpetuum, capitis dolorem, paralysin quoque supervenisse.

§. III.

Refrigeratio & terror

Maxime omnium vero post enormes hæmorrhagias cavendum est a refrigeratione corporis, etiam capitis, nec non a terrore. Hoc enim neglecto, ingentem torporem, stuporem, dolorem gravativum capitis, dum dolore oculorum, visus imbecillitate, vertigine subortam observavimus, quin summam totius corporis debilitatem ipsiusque apoplexiæ metum. Nam quo plus exhaustum sanguine corpus, eo magis cavenda sunt ea, quæ sanguinem ab externis partibus ad interiores repellunt.

§. IV.

Eandem ob caussam in profusa hæmorrhagia, caute, & quidem statim ab initio, mercandum est cum frigidis & adstringentibus, tam per nares attractis, quam epithematis forma exterius applicatis. His enim incautius admotis, sanguinis impetus, obstructionis naribus, vel ad asperam arteriam, & pulmones, suffocationis metum, vel ad interiora cerebri conversus, apoplexiæ periculum infert. Tutius potius est & consultius, præmissis pediluviis, & alvo per clysteres soluta, ac venæsectione, si opus fuerit, in pede administrata, externis hisce demum uti.

Externis qua cautione utendum.

§. V.

Illę sanguinis fluxiones, quæ a sanguine nimium redundante, omissa consueta venæsectione, & deficiente in feminis menstruali purgatione, vel emanente lochiorum ut puerperis, aut in viris hæmorrhoidum fluxu, oboriuntur, & plus salutis quam periculi afferunt, nullo modo sistendæ sunt cum vi. Si vero modum exceperint, præter derivantia jam dicta, corallia cum speciebus de hyacintho, & nitro mixta, ac succo citri imbuta, propinare sufficiet.

In plethoricis hæmorragia nō vi sistēda.

§. VI.

Neque minus maximopere est cavendum, ne consuetæ per periodum recurrentes ejusmodi hæmorrhagiæ subito cohibeantur externis, aut internis. Inde enim in senibus lethargum, imo apoplexiam obortam, non semel observavimus.

Neque etiam si periodica est.

§. VII.

Solo frigido aquæ fontanæ in & extra paroxysmum potu, modo externa corporis superficies convenienti foveatur calore, successive ad duas vel tres mensuras singulis diebus hausto, narium hæmorrhagias, compositas esse novimus, præsertim in cholericis, billiosis & ubi intensior partium sulphurearum orgasmus est, qui in hac ratione optime complacatur & blandus plerumque sudor optimo effectu suscitatur. Quare non improbandum con-

In cholericis frigid. potus prodest

consilium, ut, quæ immodicis, & crebrioribus vexantur hæmorrhagiis, aquam fontanam, sed puram, ordinarii potus loco bibant.

§. VIII.

In symptomatica quid faciendum In symptomaticis & raro cum bonis ægrorum rebus decurrentibus ejusmodi profluviis, qualia febres exanthematicas, variolas, morbillos, purpuram scorbuticam, imo ipsas petechias comitantur, non alia convenit exhibere remedia, quam quæ nimium æstum moderando, cuticularem perspirationem blande promovent, inter quæ frequentis, & probati usus mihi est mixtura ex aquę florum sambuci unciis quatuor, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum, diascordii Fracastorii, ana drachma una; nitri scrupulo uno addita syrupi papaveris rhœados sufficienti quantitate; de qua bihorio quovis æger duo cochlearia capiat; & temperato lecti calore se committat. Ac si quippiam malignitatis subest, pulvis antimonio diaphoretico, nitro depurato, & camphora propinandus.

§. IX.

Emanēs quibus prorità da. Quibus in pueritia, & adolescentia sanguis frequentius e naribus stillavit, ii haud raro cessante postea hac fluxione, capitis, oculorum & aurium vitiis, nec non tumore parotidum vexantur, vel etiam gravioribus malis, epilepsia, phrenitide, idiopathica, vel symptomatica, affliguntur. Quod ubi incidit, tum utique commode, si caput ejusque vasa sanguine turgent, nares ad sanguinem fundendum externo artificio irritandæ & aperiendæ sunt, idque plerumque penna, vel stramine in nares fortius intruso, vel instrumento scarificatorio perficitur. Idem cum fructu adornatur, si in febribus synochis & sanguineis ingens sanguinis impetus ad caput, præsto est & gravia symptomata sine ejus effusione efficit.

§. X.

Hemorrhagiæ impetuosæ, quæ fiunt a gravibus animi affectibus, peculiarem tractationem postulant. Quod si enim ab animi excandescentia sunt, pulveres antispasmodici, nitrosi, cum pura aqua frigida successive dati, eximie prosunt; si vero a gravi mœrore oriuntur, diaphoretica cum antispasmodicis mixta, liquor noster anodynus mineralis, cum quarta parte spiritus Bussii, cum regimine blande diaphoretico, omne curationis absolvent punctum. *Ab animi affectibus quomodo tractandæ*

§. XI.

Cachetica si fuerint corpora hæmorrhagiam hanc incurrentia, rhabarbarina, variis modis crebriusque oblata, sive sola, sive cum salibus digestivis permixta, omnibus aliis id genus remediis præferenda esse experientia didicimus; si vero scorbutica viscerum labes subest, seri lactis cura, interpositis rhabarbarinis, erit omnium optima. *Nec nō in cachecticis & scorbuticis.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vir sanguineo-phlegmaticus, quadragesimum ætatis annum egressus, a multis jam annis, tam cerevisiæ, quam vini potui nimirum indulgens, & cachecticus redditus, incidit in icterum, qui congruis remediis rhabarbarinis & aperientibus, item discutientibus externis aliquoties sublatus, sæpius rediit, ac tandem cutis nigrore prorsus fuit tincta, simul narium erupit hæmorrhagia, quæ remediis compesci potuit nullis, sed diu noctuque sanguis tenuis, lividus, coagulum prorsus respuens exstillavit, subsequuta virium jactura summa, & extremis semper frigescentibus, mente constanti obiit. *Hæmorrhag. in cachectico lethali*

Epicrisis.

Omnes sanguinis profusiones in cachecticis corporibus, si modum excedunt,

dunt, atque ex vitio & obstructione hepatis vel lienis fiunt, multum periculi alunt, nec facile admittunt sanationem, duplicem potissimum ob causam. Scilicet propter obstructa alicubi vasa æqualis sanguinis cursus turbatur, & ad aliam partem plus quam secundum naturam debebat, sanguinis convehitur, cui postea facile supervenit eruptio ipsa. Dein si viscus nobilius, quod, uti hepar, sanguinis repurgationi, sulphureas acres portes secernendo, dicam, est obstructum, remanentibus intus hic recrementis, succi in corpore fiunt salsi, acres, impuri ac intemperati, qui postea partim spasmos concitando intensos, partim tenera vascula erodendo, plane hæmorrhagias faciunt incompescibiles. Id quod sæpius evenisse vidi ictero nigro laborantibus, inter quos etiam fuit, cui ex gingivis sanguis tam effuse profluxit, ut nullo modo posset reprimi. Narium quoque hęmorrhagiam ex ictero nigro lethalem annotarunt M. N. C. *Dec.* 2. *ann.* 2. *obs.* 114. *pag.* 318. Et maxime omnium hanc in rem notandum *Heurnii* testimonium, quod notis in *S.* 3. *aphor.* 20. ita habet: *vidi nonnullos, quum a vini liberali usu æstuarent & in hæmorrhagiam transirent, tandem evasisse icteros moxque in hydropem abiisse calamitosum hoc malum.* Nec non illud quod *epid. L.* 6. consignavit: *qui vitio lienis laborant, & quibus viridi atroque colore tinctis, nares sanguinem fundunt, malum.*

OBSERVATIO II.

Hæmorrag. narium in puerpera lethalis.

A triginta & quod excurrit annis animo adhuc obversatur memoratu dignum de hæmorrhagia narium lethali exemplum, in femina illustri, tum heic degente. Erat hæc circiter trigenaria, macilenta & natura alvi segnioris & cum utero gereret, perpetuas, ultimis præsertim mensibus, habuerat querelas, de calore lento continuo, vires mirum atterente, cum intercurrente cordis palpitatione, & quandoque tanta pulsuum debilitate, ut vix persentirentur, & ægra vernacula asseveraret: *Ex mare ihr, als menn has Dert gar Krafft hatte und in Basser lage.* Post superatos partus labores lochia manarunt non sufficienter, & successit e naribus fluxus satis largus sanguinis tenuis non coagulum assumentis. Subsistente hæmorrhagia hac interjecto aliquot horarum spatio incesserunt puerperam pathemata spastica truculenta, cum extremorum frigore summisque anxietatibus, sub quibus mens ipsa sibi non constabat animusque desperans erat de salute, donec erumpente rursus e naribus sanguine, pathemata sensim remitterent & mens ad se rediret. Discessit postea hoc sanguinis profluvium iterumque accessit per paroxysmos, ita, ut per duas vel tres horas succederet, postea ad duodecim vel octodecim horas inducias daret, tum prę-viis anxietatibus, inquietudine, extremorum frigore, & faciei rubore rediret, inter quæ antecedentia pathemata mens semper aliena & desperatis cogitationibus adeo turbata, ut nec divini verbi solatia eidem erigendo sufficerent, quæ tamen extra paroxysmum avide sibi applicabat decumbens. In hoc tam gravi malo, consilia, & auxilia adhibita multa; venæsectionem natura horruit ægra, laxantia autem, clysteres, pediluvia, frictiones, nitrosa omniaque alias præstantissima fuerunt frustranea. Unde per continuans sanguinis profluvium vires prorsus exhaustæ atque dejectæ, pulsuum ictus facti inæquales, inquietudo perpetua, donec exactis inter hæc quatuordecim diebus, lipothymia tandem sub ipso paroxysmo spastico occumberet lethali.

Epicrisis.

Quamvis narium profluvium hoc in casu speciem præbuerit critici & salutaris in locum lochiorum minus sufficienter fluentium succedentis; tamen

tamen propter pathemata in tenera & debili puerpera supervenientia spastica hysterica, utique exitii fuit plenissimum. Tanto certius autem fuit periculum ac damnum, in persona, cujus vires propter æstum, diutius jam corpori inhærentem tempore quo utero gessit, crasin sanguinis & temperiem naturalem destruentem, unde etiam sanguis sine coagulo prodiit, jam attritæ, & postea per ipsum profluvium penitus quotidie magis prostratæ sunt atque dejectæ. Nam spasmi semper in corpore viribus destituto graviores sunt & pertinaciores, & vel hæmorrhagias, vel inflammationes, aut congestiones sanguinis, in capite relinquunt. Unde quando gravidæ, ultimis præsertim mensibus, cum æstu interno de virium debilitate valde queruntur, vidi sæpe & prædixi in puerperio pravos eventus. Liquet etiam ex hac morbi historia, in paroxysmis spasticis redeuntibus, desperabundas illas, & melancholicas anxias mentis alienatæ cogitationes originem suam in femina alias eximiæ pietatis, a congestione & stagnatione sanguinis in cerebri vasis, minime vero, ut vulgus autumat, malo dæmone fuisse obortas, quum fluente sanguine per nares, & spasmis remittentibus, omnia pathemata desperanda simul quoque & semel exspirarint.

OBSERVATIO III.

Hæmorrhag. rebellis copiosa sanata potu frigido.

Juvenis perillustris, sanguineæ constitutionis & facie floridus, in pueritia & adolescentia crebro jam fuerat expertus narium stillicidium, & postquam in nostram hanc ante aliquot annos concessisset Academiam, tantam sanguinis e naribus profundis successive copiam, ut sex, vel octo mensuras compleret. Quo inducta ingens virium dejectio, cum appetitus languore visusque hebetudine. Data quidem plura congrua alias remedia, sed frustra. Tandem & ego in consilium vocatus suasi, ut ordinarii potus loco aquam fontanam frigidam, cum tinctura rosarum, spiritu vitrioli acidulata & sirupo berberum remixta biberet, corpusque exterius, præsertim pedes, probe a frigore defenderet. Quæ cum aliquandiu per quatuordecim circiter dies servasset, substitit sanguinis fluxus, ac posteaquam jusculis nutrientibus gelatinosis ex carnibus sanguis exhaustus nimis reparatus, convaluit æger ex voto & ipsa quoque visus hebetudo cessavit.

Epicrisis.

Hæmorrhagiis sunt maxime obnoxii juniores, sanguinei & sanguineo-cholerici, habitus corporis spongiosi, iidemque miram sic sæpe quantitatem sanguinis, citra vitæ periculum, profundunt. Consignatæ sunt ejusmodi largi profluvii historiæ a *Zacuto Lusitano*, *Valleriola*, nec non *Foresto*. Et nuper admodum retulit mihi Theologus, se per multos jam annos obnoxium esse tam largo narium stillicidio, ut nonnunquam uno die vel 5. mensuras perdat, facie tamen semper rubicunda, pulsuque auctiori manente, nec quicquam proficere adhibita media, quin cohibito per spiritum vini naribus attractum fluxu, spirandi accedere anxietatem. Sed modo viscera salva sint, sanguis non impurus scorbuticus; restitutionis tamen spes est, licet vires haud leviter per nimiam sanguinis jacturam atterantur. Ex omnibus vero ejusmodi in casibus præsentaneæ virtutis frigidus potus, ex aqua tantum simplici, sine additione acidorum, eaque sæpius cohibitam e naribus hæmorrhagiam vidi. Id tamen monendum, hoc remedium in iis tantum obtinere locum, qui non ex viscerum obstructionibus, & internarum partium spasticis stricturis, sed ex nimia elasticitate, & expansione partium in sanguine sulphurearum, atoniam vasorum inducente, hoc malum incurrunt. Frigus enim sic cum potu intro admissum, compescit orgasmum fibrasque nimium remissas adducit, eoque facit, ut san-

sanguis impetus ab affectis locis discedat, & ad exteriora ab interioribus divertatur, ac haud raro sudor erumpat, boni in hæmorrhagiis ominis semper. Eadem hęc medicatio etiam locum habere potest, ubi a fortiori corporis motu, calida tempestate, potu spirituoso atque etiam ardenti in venerem maxime desiderio, sanguis valide exagitatus prorumpit. Quo casu præterea *Hildanus* non sine ratione immissionem in balneum frigidum suadet.

OBSERVATIO IV.

Hæmorrhag. in synocha venæsectione turbata cum damno.

Generosa femina, quinquagesimum sextum ætatis annum ingressa, vegetæ alias constitutionis, per quinquennium admittere noluit suetam alias venæsectionem, sed interea aliquoties hęmorrhoidalium venarum stillicidium fuerat experta. Hęc ante mensem, eo tempore, quo propter aeris constitutionem insalubrem varii generis febres circumibant, etiam paroxysmo corripiebatur febrili, accedente tertio die delirio levi & narium stillicidio parco, quo tamen delirium non remisit, sed perstitit potius, cum leni tamen continuo cutis madore. Medicus in consilium vocatus, dedit nitrosos cinnabarinos pulveres, & quotidie aliquot mensuras aquæ frigidæ ebibere jussit. Accedente sexto die graviora facta sunt cum delirio pathemata, unde Medicus, quod primis diebus faciendum fuisset, venam secare jubet in pede, & decem circiter sanguinis uncias emittere. Idem quidem æstus & pulsus sedatior factus, delirium quoque remittere visum, remansit tamen languor maximus, quin octavo die redierunt pristina pathemata, si non majori, acerbitate tamen eadem. Tandem quoque per uterum & anum excreta fuit ingens non tam sanguinis, quam seri sanguinolenti quantitas. Hinc iterum remittere visa primum morbi atrocia, sed exacerbata paullo post denuo. Accessit praeterea singultus, quem Medicus frigida aqua clystere ano infusa compressit. Post hunc rursus per uterum magna seri colluvies evacuata, ac postremo satis cessit ægra.

Epicrisis.

Ad hanc ægram accersebar die septimo & ego; sed malui spectatorem agere tantum, quam medicationem suscipere. Exspectavi potius exitum, quem prædixi, brevi funestum, tanto magis, quum de evacuatione seri sanguinolenti per uterum, & anum redderer certus. Interim testimonio est hæc morbi historia, venæsectione non intercipiendum, aut anticipandum esse criticum sanguinis fluxum, qui in synocha febre septimo die solet erumpere. Haud dubia, & fallacia enim fuerunt indicia naturam ejusmodi criticum fluxum fuisse suscitaturam, eaque propter venæsectio primis, non postremis diebus, fuisset instituenda, naturæ negotium certo turbatura. Vicissim nunquam ego cum bonis ægrarum rebus accidisse novi secessum non sanguinis, sed seri sanguinolenti per uterum. Etenim putrida talis hęmorrhagia labem in utero haud obscure innuit inflammatoriam, tanto certius, quo magis delirium & symptomatum inde oriundorum nullum levamentum fuerunt testimonium.

OBSERVATIO V.

Juvenis Hebręus, constitutione sanguineus, decimo octavo ætatis anno morbillis correptus, experiebatur simul narium hæmorrhagiam copiosam, cum anxietate præcordiorum, pectorisque oppressione eximia. Vocatus ego dedi mixturam, ex decocti cornu cervi aquæ florum sambuci unciis quatuor, succi citri uncia dimidia, coralliorum drachma, nitri puri, diascordii Fracastorii scrupulis duobus, sirupi acetositatis

Hæmorrhagia morbillis accedens sanata.

tatis citri uncia semis. Qua per vices cochleatim assumta, eruperunt nocte una morbilli, sedata symptomata, compressa hęmorrhagia.

Epicrisis.

Morbillis complicati narium stillicidium non adeo rarum est, præsertim in plethoricis. Quin in sequiori sexu non modo per nares, sed vomitum etiam ac uterum sanguinem effusum esse novi, inprimis in iis, quæ exquisitus sentientis & ad iram pronæ naturæ. Sed si in exanthematicis ejusmodi morbis incidit hęc hęmorrhagia, eadem neutiquam sedanda per frigida, sed illa quæ materiam illam acrem causticam nerveis membranis insidentem easdemque ad spasticas stricturas sollicitantem contemperant simulque blande expellere juvant. Et hunc utique effectum adhibita mixtura præstat egregie, de quo præterea multiplicia experientiæ sunt mihi testimonia.

OBSERVATIO VI.

Hęmorrhag. cũ quartana sanata.

Puer generosus tener, octennis, ipso hoc anno, quo febres admodum frequentes, incidit in quartanam, quæ licet aliquoties depelleretur, semper tamen rediit, ut æger demum abdomen inflatum, & faciem lividam circumferret, quibus crebriores accesserunt hæmorrhagiæ narium. Minus fausti hęc videbantur ominis; nihilominus adjuvante DEO, infuso rhabarbarino, cum lixivio alcalino & nitroso, admixtis extractis amaris, inter potum dato, febris ex toto quievit, omniaque pathemata cum hæmorrhagia discussa.

Epicrisis.

Mala utique fuerunt hæc indicia. Sed in infantibus, non tam facile obstructiones, & indurationes viscerum accidunt quam in adultis. Et si etiam adfuerint primordia ejusmodi labis, facilius tamen hæc amaricantibus & salinis iterum disjiciuntur ac tolluntur. Atque eidem causæ tribuendum, quod in nostro feliciter cesserit medicatio, quum si adultis eadem occurrunt phęnomena, ex quartana facilis, quin certus, in cachexiam & hydropem sit transitus.

OBSERVATIO VII.

Damna ex omissa hæmorrhag. intercipiente V.Sne.

Virum novi 30. circiter annos natum, spongiosi corporis habitu, & temperamento quod vocant sanguineo, qui a primis ętatis annis frequens expertus fuerat, circa æquinoctia potissimum, narium stillicidium. Adultior postea factus, sanguinis missionem vere & autumno admisit liberalem, quo narium hęmorrhagia quidem emansit, sed solennes facti circa idem tempus capitis dolores, sponte tamen iterum descendentes. Quum vero aliorsum concedens, ex consilio Medici, suetam omitteret venæsectionem, vere ineunte gravativum capitis incurrit dolorem, cum faciei tumore ac rubore. Nihilosecius docentis quod gerebat munere strenue alta, & elata voce fungens, aurium tinnitum & auditus gravitatem passus est cum torpore pedis, & manus in latere dextro, quæ ipsum per multos annos ad mortem usque afflixerunt.

Epicrisis.

Patet ex hac relatione, consuetas fieri plethoricis, circa æquinoctia pręsertim, narium hęmorrhagias, easdemque instituta sanguinis missione posse intercipi. Quia igitur omissa postea venæsectione sanguinis pristinam ad caput viam legit, mirum non est, subsequutas ibi stagnationes ipsius & gravativum sensum. Quin, quum per sermonem crebrum elatum magis augeretur ad caput affluxus, factum utique, ut a cruore stagnante secederet serosa portio, ad inferiora descenderet, ibique aurium tinnitum atque etiam torporem pedis manusq; induceret. Ex quo id in usum practicum tenendum: pessima esse medentum consilia, quæ contra experientiam

tiam suadent, ut sueta sanguinis missio, propter vanum decrementi virium metum omittatur.

CAPUT II.

De sanguinis fluxu ex pulmonibus.

Theses Pathologicæ.

§. IX.

Hæmoptysis quid. ILla hęmorrhagia, qui sanguis floridus & spumans mediante tussi ex pulmone fertur, recepto in scholis medicis nomine, origine Græco, hæmoptysis appellatur.

§. II.

Differt a sputo cruento. Non omnis sanguis e faucibus rejectus hęmoptyseos nomine insigniri debet. Nam sæpe e naribus in fauces & pulmones sanguis descendit, ac inde postea screatu grumosus per os rejicitur, præcedente in palato titillatione, in capite dolore, aut gravitate. Interdum quoque per acrem tenuem distillantem humorem, ab erosis & sanitatis faucium, vel etiam ipsius asperæ arterię interioribus ramulis, sputum sanguine, vel sanguinis striis imbutum, educitur, cum ipsa tussi; proprie tamen hæmoptysis dici nequit, nisi spuriam eam vocare velimus.

§. III.

Ab inducta per violentiam. Neque etiam nostræ considerationis hic erit sputum illud subcruentum, quod inflammatum in pleuritide vera pulmonem circa quartum, aut quintum utplurimum diem, sequitur; neque etiam illud quod a causa externa violenta, vulnere, contusione, vel graviori casu pulmones subnasci conspescit, sed quod a causa interna excitatur, & a læsa vasculari pulmonum substantia oritur, sicq; proprie & stricte hęmorrhagia pulmonum dici potest.

§. IV.

Differt ratione quantitatis & læsionis vasorum. Pro differente vasorum pulmonalium læsione, & ejus quoque causa, varie, tam ratione modi, quam periculi & curationis, hic se habet affectus. Scilicet ubi sanguis spumans, floridus ac tenuis per intervalla, cum tussi, sine dolore, non adeo multos educitur, lateralium vasorum apertionem id denotat; ubi vero ubertim & magno impetu, quasi vomitu quodam, prorumpit, adeo ut interdum, magna inde pelvis impleatur, grandiorem venæ ramum vel in varicem expansum, vel aneurisma arteriæ, quod sæpius accidit, abeuntem, & ab *Hippocrate* jam animadversum, disruptum fuisse, est indicium. Qui casus, quo frequentius incidit, eo plus habet periculi, & repente nonnunquam tam grandis sanguinis effusio hominem examinat, dum vel intus intra tracheam cohibitus cruor, ob defectum virium, pulmones obruendo suffocat, vel vacuato nimium sinistro cordis ventriculo a sanguine, lethalem excitat syncopem.

§. V.

Ut vero ipsa hæc eruptio fiat, aliæ variæ causæ concurrant necesse est. Immediata quidem, sive proxima, est inæqualis, & impeditior sanguinis per pulmonum vasa transitus, seu circulatio, dum majori copia & impetu in arteriam pulmonalem ejusque ramulos affluit, & appellitur, quam venæ eum recipere, & reddere possunt, quo dein successive fit magna tenuium ramorum, qui substantiam cellularem, & vesicularem ipsaque bronchia perreptant, expansio, tandemque varicosa, seu aneurismatica potius intumescentia, & denique violenta ruptio. *Causa hæmoptyseos proxima inæqualis circulus.*

§. VI.

Confirmant hoc uberius signa, & symptomata, quæ malum hoc solent antecedere ac comitari. Scilicet invadit illud per vices insultibus, & quasi per paroxysmos revertitur sic, ut ęger antea percipiat horripilationem in cute atque extremis maximeque pedibus refrigerationem, vasa in manibus dispareant, dolor in dorso, lassi- *Quod testatur signa;*

lassitudo & gravitas artuum affligat, borborygmi in imo ventre sint & alvus adstricta, in pectore gravativus sensus cum difficiliori spiritu observetur, donec sequente in faucibus titillatorio, & secundum asperæ arteriæ tractum quasi pruriente sensu, sub calida ebullitione, & undulatorio in dextro latere motu, ipsa eruptio sanguinis accidat. Hæc enim omnia indicant spasticam quandam externarum, & internarum partium stricturam, sanguinisque motum non modo esse inæqualem, sed & a peripheria introverti, ad pectus vasaque majora cogi, ibi plus justo coacervari, impedito libero per pulmones ad cor transitu, regurgitare versus dextrum latus, ibique calidi ebullientis sanguinis undulatorium sensum concitare.

§. VII.

Inæquatē circulum facit sāguinis orgasmus. Sunt autem plura, quæ æquabilem illum, & liberum sanguinis progressum, in quo maxime integritas functionis in quacunque parte constat, per pulmones turbant, pervertunt, & sic ad generationem hujus mali conferunt. Nimirum quandoque nimia tantum & simplex sanguinis intra canales, ob auctum intestinum partium sulphurearum aereo-ętherearum expansivum motum, turgescentia, seu orgasmus subest, quo systaltica & elastica in vasis potentia minuitur ac demitur, unde stagnatio & nimia sanguinis ibi fit collectio, accumulatio, tandemque rami arteriæ pulmonalis apertio, vel ruptura.

§. VIII.

Partiū nervosarū spasticæ stricturæ Alia dein ratione per spasticas, tam internarum, quam externarum partium stricturas, pariter æquabilis & liber sanguinis per minima motus impeditur, ejusdemque impetuosus cursus, & appulsus ad alia loca, maximeque pulmones, inducitur. Unde frequens admodum in praxi est observatio, hypochondriaca passione laborantes, nec non pathematibus hystericis obnoxias feminas, in quibus utplurimum mensium fluxus sub multis & atrocibus spasmis difficulter succedit, incidere in hunc sanguinis e pulmonibus fluxum, non sine periculo.

§. IX.

Viscerū sāguineorum nec non pulmonis obstructio Haud dispar est ratio, & effectus, quando obstructo, vel infarcto viscere sanguineo, præsertim liene, & inde affecto ventriculo quod ex dolore tensivo in hypochondrio sinistro concludendum, incidit hęmoptysis. Etenim intercepto alicubi sanguinis libero per vasa transitu, vi legum hydraulicarum, impetus ejus sic increscit, ut, ubi minorem resistentiam invenit, copiose confluat, vasa diducat, tandemque perrumpat. Tanto vero certius tantoque gravius hoc malum excluditur, quando ipsis in pulmonibus magna consistit labes, ac vel vomicæ, aut tubercula, in ipsius substantia, vel polyposę concretiones in ramis vasorum majoribus hærent, quibus, dum obex ponitur sanguini transeunti, is utique qua datur via ruit, aut ubi subsistere cogitur, perrumpit, & hęmorrhagiam facit admodum effusam.

§. X.

Dispo-nit ad hæmoptysin habitus corporis Porro de iis quæ remotius ad inducendam sanguinis e pulmonibus eruptionem faciunt, per ipsam experientiam constat: corpora graciliora, tenerioribus fibris & vasis prædita, quę collo instructa longo, pectore angusto simulque quadantenus depresso, in quibus pulsus celerius micat, cor etiam subinde palpitat, una cum iis, qui a parentibus phthisicis progeniti, in iram atque impatientiam sunt proclives, ac in juventute fluxum sanguinis per nares frequenter experti, desinente corporis augmento, & in longum incremento, intra spatium anni vigesimi quinti ad trigesimum quintum usque, accedentibus aliis causis externis, perquam facile in hunc ancipitem morbum prolabi.

§. XI.

Sanguinis abũdãtiam cum aliis caussis.

Non minus per observationem medico practicam in comperto est, ut plurimum & omnium facillime, hoc sanguinis profluvium accidere sanguineis corporibus, & juvenibus nec non cessante sanguinis, sive per nares in adolescentibus, sive per ani venas in provectioris ætatis hominibus spontanea evacuatione, vel etiam omissa artificiali subtractione. Qui effectus tanto certius subsequitur, quando accedit vehementior corporis, & animi motus, aut calidorum in cibis, potus spirituosi abusus, intensus clamor, tussis vehementior, inflatio diuturna & violenta tubarum, nec non nimius in fetibus vel partu edendo conatus.

§. XII.

Aeris quoque cõstitutio.

Autumno præterea, quando tempestas regnat inæqualis maximaq; frigoris & teporis est vicissitudo, tum non modo frequentiores esse solent defluxiones catarrhales, sed maxime etiam subinde sanguinis fluxiones immodicæ variæ, atque etiam in dispositis, illa quæ fit per pulmones. Idem accidit, quando hieme sub intensissimo gelu corporis superficies stringitur & sanguis ad interiora magis compulsus quæ in pulmonum canalibus accummulatus nimium, facile perrumpit. Unde haud raro accidit, ut hæmoptysis sit anniversaria, quæ Februario mense, nec non ante æquinoctium erumpere neque redire solet, atque circa hæc tempora idem hic morbus plures attentet & quasi popularis sit.

§. XIII.

Nõ in omnibus ejusdem periculi.

Ceterum de hoc sanguinis profluvio recte utique scribit *Hippocrates Sect.* 5. *pag.* 10. *edit Foesian. qui sputis cruentis detinentur, ex his quidam brevi tempore pereunt, quidam vero diutius trahunt; præstat enim corpus corpori, ætas ætati, & affectio affectioni, & anni tempestati, in qua ægrotant, quidam enim morbos facile tolerant, quidam vero omnino tolerare nequeunt.* Etenim non omnibus idem hic morbus eodem modo observatur esse, aut exitialis, aut transitorius. Iis scilicet, quibus hęmoptysis ob solam abundantiam, aut ebullitionem sanguinis accidit, si recte medicatione & vitæ victusque ratione excipiatur, nec periculosa est, nec capitalis. Ego certe vidi cessantibus in gravidis mensibus sanguinis expuitionem singulis mensibus redeuntem, partu vero excluso & redeunte menstruo fluxu sponte sine periculo emanentem. Vicissim notavi hæmoptysim tempore graviditatis cessantem & enixo fœtu uteroque vacuo prodeuntem & sine periculo per aliquot annos insistentem. Vidi quoque sanguinis sputum periculi expers in iis, quæ parcius justo tributum solvebant lunare.

§. XIV.

Omniũ tamen hęmorrhagiarũ periculosissima.

Id vero omnino certum, ex omnibus, quæ præter naturam accidunt hęmorrhagiis, vix ullam esse frequentiorem non modo & sæpius redeuntem, sed etiam magis ancipitem, & periculosam, quam hęmoptysin. Nam haud facile secundam valetudinem perfecte recuperant hoc malo semel gravius correpti, nisi qui magna cura vitam postea colunt & sanitatis regulas observant, neque etiam tum speratus semper consequitur sanitatis effectus. Pulmo quippe ex visceribus est nobilissimis, qui dum sanguinem ex uno cordis ventriculo ad alterum transmittit, vitæ servit insigniter, quia vero ea propter dum vita est in continua expansione, & compressione versatur, vas in ipso ruptum vel sauciatum sanguiferum difficulter admodum coalescere, & consolidari potest. Accedit, quod extravasatus in pulmone sanguis, non facile penitus per bronchia, & asperam arteriam evehatur, sed in vesiculosa substantia rusticans, putrescat, & teste jam *Hippocrate* in pus, ulcus ac denique in hecticam, & tabem lethalem transeat. Quare veritati omnino respondet *Tralliani*

Lib.

Lib. 7. *Cap.* 1. testimonium, ita habens: *ipsa quidem sanguinis exsecratio per se, dummodo non immoderatam vacuationem inducit, vitam non adimere consuevit, sed pessimorum morborum longorum magna ex parte causa redditur.*

§. XV.

Potissimum in senibus & scorbuticis. Potissimum majus vel minus est discrimen quod infert hæmoptysis ratione causarum & illorum in quæ incidit corporum. Scilicet si senioribus accidit, debilior quantumvis & non tam vehemens quam juvenibus sanguinis evacuatio, major tamen virium sequitur dejectio & facilius putrida pulmonum corruptio, quam excipit hecticus calor, qui corpus & vires tandem cum vita penitus consumit. Gravius quoque ac certius subest periculum, quando diuturnum profundum mœrorem insequitur hæc sanguinis evacuatio, quando infimi ventris viscera una obstructa, atque humores dyscrasia scorbutica, acri biliosa simul infecti.

§. XVI.

Nec non ubi pulmones magna labe affecti. Demum nec sanationi spes, nec medicinæ locus est, si ipsum pulmonum viscus non amplius est integrum, sed vel vomicis resolutionem eludentibus obsidetur, vel vasa polyposas concretiones recondunt, vel etiam varices, vel potius aneurismata in canalibus præsto sunt, quibus crebra, & profusissima sanguinis fit effusio, tandem funesta. Has enim plerumque in hæmoptycis subesse mortis caussas, edocet cadaverum sectio, qua patefit, non modo pulmones maxima ex parte utplurimum esse corruptos, a sanguine ibi effuso putrescente, & ipsam substantiam membranaceam solidam depascente, sed & hospitari sæpius polyposas concretiones in vasis pulmonalibus, & quidem magis in iis, quæ plus cum sinistro, quam dextro cordis ventriculo communicant. In iis autem, qui rupto sanguineo tumore pereunt, pulmones a sanguine effuso multo spumoso obrutos & nigros inveniri restitante adhuc exigua in vasis sanguinis quantitate.

CURATIO.

§. I.

Medendi indicationes. Quum ut dictum, causę hujus mali admodum differant, diversæ quoque curandi indicationes sint necesse est, præcipuæ tamen illarum redeunt huc: primo, ut sanguinis orgasmus nimius, vasa plus justo venosa expandens compescatur; secundo, ut ejusdem affluxus copiosior, & impetuosior a pectore ad exteriores corporis partes derivetur; tertio, ut spasticæ illæ stricturę, quæ sanguinem ad pulmones validius congerunt, laxentur, & sic liberior reddatur per totum corpus sanguinis circulus; quarto, ut læso pulmonum substantia vasculosa in integrum restituatur, & sic tam mali recursus, quam oriundi ex læsione alii morbi arceantur.

§. II.

Sanguinis orgasmus quibus compescendus. Primum ut perficiatur, & sanguinis ebullitio componatur, apprime conducunt refrigerantia. Inter hæc potissimum connumerandus aquæ potus frigidæ, paulatim quidem, sed sufficienter, quotidie haustus, tecto probe corpore. Novimus aliquot exempla, solo hoc medio, debita cum cautione, & præmissa venæsectione adhibito, periculosum hunc sanguinis fluxum substitisse. Idque tanto felicius succedit, si corpus juvenile calore interno æstuat; quem potus frigidus reprimendo madoremque tepidum in peripheria corporis eliciendo, partes simul sulphureas calidas sanguinis exæstuationem inducentes evehit. Non minus præstans pariter ac probatissima est in reprimenda calido sanguinis partium aereo-æthereatum æstu virtus nitri rite tantum depurati & crystallisati, inprimis si cum aquis refrigerantibus, ut planta-

taginis, portulacæ, aut etiam sero lactis convenienti, parca tamen, sed sæpius repetita dosi, assumatur. Spiritum quoque vitrioli, vel etiam phlegma acidulum, præ omnibus aliis mineralibus, imo vegetabilibus acidis, peculiarem, ad orgasmum sanguinis compescendum, possidere virtutem, experti novimus, tanto certiorem, si cum his ceu menstruo ex rosis extrahatur tinctura.

§. III.

Sanguinis a pulmonibus quibus divertendus

Ad obtinendum secundæ indicationis scopum & divertendum sanguinis a pulmonibus nimium impetum, præcipuum certe momentum repositum est in venæsectione, in brachio, vel etiam in pede instituta. Præstans etiam hoc nomine virtus pediluviorum temperatorum, nec non immissionis manuum in aquam tepidam. Neque minus ad derivandum proficua ea, quæ alvum expurgandi facultate pollent, inter quæ ex internis præcipuum locum inveniunt tamarindinata, passulata, rhabarbarina, & inter externa, clysteres emollientes, stimulo quodam acuati.

§. IV.

Spasticæ stricturæ quibus laxandæ

Tertium medendi momentum in eo versatur, ut spasticæ stricturæ, præsertim quæ in minimis vasis sanguiferis & partibus nervosis consistunt, relaxentur. Huic egregie satisfaciunt oleosa demulcentia, ut oleum amygdalarum dulcium, vel etiam lini, sine igne recenter paratum, cochleatim assumtum. Spectatæ quoque virtutis emulsiones ex seminibus cucurbitæ, pineis, semine papaveris albi & aquis quas vocant hypnoticis, ut rosarum papaveris rhœados, nympheæ, liliorum convallium, florum tiliæ, nec non cerasorum nigrorum paratis, quibus nitri, & syrupi papaveris albi parum adjiciendum. Vel etiam locolharum aquarum ad emulsiones parandas adhiberi potest decoctum cornu cervi, eboris, nec non dentis hyppopotami; quia in his duris animarum partibus singularis quædam spasticis motibus resistendi facultas inest. Si vero adeo rebellis hæc strictura est, ut mitioribus hisce cedere, & sanguinis profluvium subsistere nolit, ad paulo valentiora recurrere licet, inter quæ semen hyoscyami albi, ad drachmam dimidiam, cum æquali pondere lapidum cancrorum, duodecim nitri granis, & uno camphoræ grano mixtum, omnibus aliis etiam opiatis, palmam præripit. Securioris tamen, ac nihilominus egregii effectus, est mixtura nostra tonica, quæ ex tincturæ antimonii acris, sive tincturæ tartari, liquoris anodyni mineralis ana uncia semis, liquoris nostri bezoardici Bussiani drachmis duabus, & olei macis guttis sex est composita; quippe quæ spasticas non modo stricturas mulcet, sed & diuresin, & diaphoresin lenius movendo, sanguinis ad pectus affluxum divertit efficaciter.

§. V.

Reliquæ quibus tollendæ

Quartum in hæmoptyseos curatione est, ut disrupta vasa consolidentur, tenues acres humores affluxum eo proritantes attemperentur, & incrassentur, ac partis affectæ tonus roboretur. Hoc autem non obtinendum uno eodemque modo ac medio. Quare quæ ego inter plura proficua deprehendi, candide edicam, certus, si cum debito judicio & congruo tempore adhibeantur, eadem, si medicinæ adhuc locus, non fore frustranea. Est autem ex his primum mixtura, cujus formula hæc: recipe aquæ plantaginis, scorzoneræ, veronicæ, scabiosæ, aceti destillati ana unciam, coralliorum rubrorum præparatorum, specierum de hyacintho ana drachmam dimidiam, syrupi papaveris rhœados drachmas duas, M. Quæ mixtura tribus vicibus assumenda, & si vehementius sanguinis profluvium, addenda adhuc pulveris hæmatici drachma dimidia. Alterum remedium, quod tam in hæmoptysi simplici, quam etiam in ea, cui

complicata eſt phthiſis, conducit, eſt decoctum, cujus hæc eſt compoſitio: Recipe florum bellidis, roſarum rubrarum, chamomillæ vulgaris, ſummitatem millefolii ana pugillos quatuor, herbæ conſolidę ſaracenicę, hederę terreſtris, urticæ mortuę, veronicę, ſaniculæ, pyrolæ ana manipulum, ſeminis fœniculi, nuciſtæ ana drachmas duas. Mixta conciſa, contuſa dentur, ſignentur ſpecies, *danon 3. Loth in imets Maab Bies ſu Fochen*. Tertium quod mihi probati uſus fuit auxilium, ſunt pilulæ & maſſæ pilularum de cynogloſſa drachma dimidia, & maſſæ pilularum balſamicarum Becheri drachmis duabus concinnatæ, ad ſcrupulum unum circa lecti introitum ſumendæ. Quartum & ultimum quod in hoc gravi morbo commendem, habeo pulverem hunc: Recipe lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, cornu cervi ſine igne, dentis hippopotami, lapidis manati ana drachmam, nitri depurati drachmam unam cum dimidia, miſce fiat pulvis, optime ſic uſurpandus, ut ſcrupulus unus ipſius viginti guttis liquoris noſtri mineralis anodyni imbuatur, & cum aqua antiſpaſmodica propinetur.

Cautelæ, & obſervationes Clinicæ.

§. I.

Prognoſis ſit cauta in gravi hæmoptyſi.

IN gravi illa, & vera hæmoptyſi, qua, ob ruptum majorem arteriæ pulmonalis ramum, magna ſanguinis copia per brevia intervalla erumpit, caveat medicus, ne promiſſis de reſtituenda ſanitate ſit dives, niſi fluxus ſanguinis intra triduum convenientibus remediis compeſcatur. Interim tamen minime viciſſim laborantem gravi metu mortis ita percellat, ut indicto magno periculo, omnibus viribus, ut ſæpe vidi, eum privet & mortem acceleret.

§. II.

Si plethora adeſt ſanguis mittendus.

Si ſanguinis abundantia urget, & manifeſta adeſt vaſorum plenitudo, ſtatim inter initia inſtituenda eſt, ſive in manu, ſive etiam in pede, ſanguinis miſſio, & quidem largior ad octo, vel plures uncias, ex amplo foramine; quo ſanguinis impetus eo efficacius a loco affecto divertatur, & rupti ac ſauciati canales eo melius iterum coire & coaleſcere poſſint.

§. III.

Nec niſi hæmorrhoides emanarunt.

Illa quoque anniverſaria hæmoptyſis, nec non quæ ex hæmorrhoidali fluxu emanente proficiſcitur, inferre ſolet circa tempus annui recurſus rheumaticos in pectore dolore, junctos cum ſanguinis ſputo. Habetur hinc a minus peritis morbus haud raro pro pleuritico; ſed ſecta in pede vena, & provocato ſic hæmorrhoidum fluxu, non modo ſanguinis exſpuitio, ſed & reliqua pathemata ſimul & ſemel ſolent conquieſcere.

§. IV.

Si ab acri defluxione fit, demulcentia danda.

Ubi ab acri catarrhali defluxione excitatur cum titillatione in faucium profundo tuſſis acerrima, qua ſimul per vices floridus, & ſpumoſus ſanguis cum muco exſcreatur, apparentibus nullis plethoræ ſignis manifeſtis, emulſio tantum amygdalarum dulcium ſeminiſque papaveris albi pro potu operam locat præſtabilem; ac præterea pilulis, noſtris balſamicis aliquot grana maſſæ pilularum de ſtyrace aut de cynogloſſa admiſcere expedit. Neutiquam vero in uſum vocanda conſolidantia & adſtringentia, quia minima tantum vaſcula arteriæ bronchialis non vero pulmonalis, ſunt ſauciata.

§. V.

In rebelli ligaturis utendum.

Quando effuſior ſanguinis fluxus præſens minatur periculum atque interna auxilia non ſufficiunt, confugiendum utique eſt ad remedium a veteribus frequentius uſurpatum, nempe ligaturam artuum. Hic enim ſanguis in extremis tantiſper retentus, non tam cito ad cor & ex hoc ad pulmones redit, atque adeo imminuto ad pulmones ſic fluxu, rupti ramuli

non ita sanguine implentur, sed concidunt faciliusque coeunt. Ne tamen ex stasi sanguinis partibus ligatis inferatur periculum, hæc adhibenda est cautio, ut sedata hemorrhagia, ligaturæ non omnes simul, sed successive una post alteram solvantur.

§. VI.

Si ex hypochondrior. vitio ... temperamentoru habenda ratio.

Quum hæmoptysis sæpissime ex primarum viarum & hypochondriorum vitio, intestinis flatibus ac spasmis distentis accidat, maxime in adolescentia & juvenili ætate, ob sedentariam nimis vitam, studiorum intemperantiam, vel etiam affectuum impetum; ad hanc utiq; causam dirigenda etiam est in curatione medicatio, ita tamen, ut exquisita temperamentorum servetur distinctio. Quod si enim juvenes sunt cholericæ constitutionis, exquisitioris sensus, ad iram proni, palpitatione cordis subinde afficiuntur, & pulsum exhibent magnum, tum abstinendum est ab omnibus alias egregiis carminativis, stomachicis, salibus volatilibus oleosis, nec non purgantibus acrioribus, ac potius pulveres temperantes nitrosi, ad alvum laxandum mannata, passulata, tamarindinata & ad corrigendam sanguinis intemperiem diluentia, serum lactis caprilli, decocta hordeacea, avenacea & id genus plura, cum fructu adhibentur. Contra ea, ubi peccant humores viscidi, ubi infarctus viscerum, intemperies frigida & humida, & habitus corporis spongiosus, tunc pilulæ balsamicę polychrestæ, nec non spiritus salis ammoniaci, vel volatilis oleosus Sylvii, cum tinctura tartari mixtus, item essentiæ temperatiores carminativæ, tincturis martialibus mixtæ, utiliter exhibentur.

§. VII.

Adstringentia nocent valida.

Sicuti remedia quæ validiori adstringendi facultate pollent, nunquam ullo in morbo, ita nec in hęmorrhagiis securam operam præstant; omnium vero minime in hęmoptysi, pręsertim illa quasi critica, nec non ab initio & in paroxysmo ex usu sunt. Etenim, licet fluxum ad tempus sistant, relinquunt tamen in pulmonibus vesiculis sanguinis grumulos, qui in corruptionem abeuntes, inflammationem, putredinem, phthisin & hecticam expedito & facili modo inferre possunt. Interim tamen, neutiquam ex toto repudianda sunt leniora adstringentia & roborantia, opportune, extra paroxysmum & in fine fluxus, ad tollendas reliquias & pręscindendam recidivam. Inter hæc laudem merentur eximiam solutio coralliorum cum succo citri vel aurantiorum facta & in syrupi formam redacta, confectio de hyacinto, conserva rosarum rubrarum cum terra sigillata, aut hęmaticis pulvere mixta, Chinæ corticem mirifice commendat *Morton in phthisiologia*, in electuarium cum syrupo rosarum redigendum, cui extractum cascarillæ aquosum, succinum & pulvis nucistę commode adjiciuntur. Hæc enim, dum partibus motricibus a robore defectis debitum tonum blande reddunt, ut sanguis per totum corpus promtius & expeditius cum omnibus succis circumeat simulque cuticularis excretio liberius succedat, faciunt & sic utilitatem præstant. Nec minus eximia est efficacia infusorum theiformium, item decocti roborantis pro potu ordinario. Infusa quidem optime ex vegetabilibus supra memoratis traumaticis, cum herba polygoni, millefolii summitatibus & fœniculi semine concinnari, & quotidie sorbillari possunt. Decoctum vero ex radice sarsaparillæ, chinæ rasura ligni santali rubri, citrini quoque, ligni lentisci, vel loco hujus mastiches, una cum passulis possunt confici.

Sed temperatiora no repudiāda.

§. VIII.

De lacticiniis cautelæ.

Lactis & lacticiniorum usus omnino præstans est hoc in morbo. Novi, solo lacte caprillo cum floribus papaveris rhœados cocto, admixta dimidia aquæ parte, & adje-

cta

cta portione mellis, quotidie largius assumto, immodicam etiam ex pulmonibus sanguinis profusionem optime conquievisse primum, ac postea usurpatis simul multo inter cibos confectis ex amylo, ex toto fuisse sanatam. Id tamen de usu lacticinorum omni tenendum: ut non modo ventriculi, an ea ferre possit, habeatur ratio, sed & ne simul & semel, sed parcis & repetitis vicibus, ingenerantur.

§. IX.

In senibus tenēda, Si seniores hunc morbum incurrunt, haud leve ipsis imminet periculum, licet sanguis non adeo largiter profundatur. Penitus vero in his abstinendum est tam a fortiter adstringentibus, ad sistendam hæmoptysin, quam ab opiatis ad procurandum somnum, ne vires magis dejiciantur & corruptio in quam senilia corpora ipsorumque sanguis pronus præcaveatur.

§. X.

Minerales aquę quę prosint. Caveant sibi hęmoptyci omnes, præsertim ubi profusio gravior est & copiosior, ab aquarum mineralium, thermalium & acidularum usu, maxime omnium illarum, quæ sale quodam copioso acri, & principio calcareo alcalino imbutæ sunt, Carolinis, Pyrmontanis, Egranis, Sedlicensibus. Ubi enim partis aut visceris cujusdam internisubstantia læsa est, aut corrupta, labem hæ aquę augent & exacerbant, adeoq; nunquam prosunt. Vicissim acidulæ temperatiores, ut Selteranæ, quæ purum sal alcali recondunt, pręsertim si cum lacte, asinino vel caprillo miscentur, usus sunt saluberrimi, eo quod sanguinis & humorum salsam & acrem dyscrasiam contemperant non modo, sed & obstructiones & infarctus pulmonum reserant, simulque acres particulas per urinarias vias, ne denuo noceant, evehunt. Est autem sic institutus acidularum potus tunc quam maxime utilis, quando a scorbutica & icterica sanguinis, & humorum intemperie malum hoc inducitur & fovetur.

§. XI.

Ultimo loco addendum eximium *Celsi Libr.* 10. *Cap.* 4. consilium, de iis, quæ servanda in vita victuque ab hęmoptyicis, dum monet: ipsis utilem esse quietem, securitatem, silentium; ut caput sublime cubet, & facies sæpius aqua frigida foveatur: inimica autem ipsis esse, vinum, balneum, venerem, acriora omnia, item calida fomenta, conclavia calida & conclusa, multa vestimenta corporis injecta, etiam frictiones, nisi ubi sanguis bene conquieverit. *Hippocrates* autem *Libr. de internis affectionibus* commendat hæmoptysi affectis aquæ potum, item lac bubulum tertia parte aquæ mulsæ remixtum, & copiosius assumtum, item lac caprillum, coctum cum semine lini & semine sesami; porro farinam cum lacte coctam. Quæ omnia proficua esse, experientia, & ratio testatur, eo quod tali diæta humores tenues incrassantur, acres mulcentur, & læsarum partium conglutinatio promovetur. *In vitæ victusque regimine tenēda.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Perculsa fuerat nobilis femina, 30. annorum, ipso illo quo menses fluebant tempore, terrore ingenti, quo illico substitit sanguis, & inducta pectoris gravitas, præcordiorum anxietas, & cordis palpitatio impensa; Recurrente dein menstrua periodo, rediit quidem sanguinis stillicidium, sed admodum parcum, præcedente pressorio, & tensorio dorsi ac hypochondriorum dolore, pectoris angustia, & gravativo in præcordiis sensu. Accessit vero etiam sanguinis e pectore per tussim ejectio post quatriduum sponte iterum cessans. Quin quotiescunque postea utero purgata, toties per quinque vel sex dies, sanguinis, plus vel minus e pulmonibus ejecit idque per no- *De hæmoptysi menstrua indemni.*

novem annos continuos, ita tamen ut quum impregnatione facta menses retinerentur, hæmoptysis etiam quiesceret, post partum autem mox rediret, atque etiam sub ipsa lactatione sueta periodo succederet. Interim nihil inde detrimenti redundavit in sanitatem, nec quicquam incommodi sensit femina, frustra tamen ad compescendam hanc pulmonum hæmorrhagiam variorum Medicorum conquisivit & consilia, & auxilia.

Epicrisis.

Singulare hoc est hæmoptyseos menstruæ, diuturnæ quidem, sed periculi expertis exemplum, quo aperte confutatur falsa nonnullorum opinio, qua hæmoptysin omnem, phthisin habere, aut comitem, aut pedissequam putant. Duxit autem originem ex sanguinis ab utero ad pectus, propter terroris vehementiam, facta regurgitatione, qua vasa pulmonalia diducta tandem aperta sanguinem eructarunt, sed remittente sanguinis ad interiora mensium tempore solenni restrictione & evacuato superfluo, liberior iterum factus progressus, vasa occlusa, & sic sponte cessavit hæmoptysis ad damni intulit nihil. Interim per quas semel iterumque sanguis elatus est vias, ex facili postea relegit, & accedit quasi quædam naturæ consuetudo, certa scilicet solidarum partium dispositio, qua appulso validius sanguini, prompte viam concedunt ac diverticulum, ægre postea, ac nisi statim in principio, medicamentis iterum tollenda.

OBSERVATIO II.

De hæmoptysi vere & autumno periodica

Juvenis 20. annorum, corpore tener, animo ad iracundiam admodum proclivis, per aliquot jam annos circa veris & autumni ingressum tussi ex pulmonibus ejecerat sanguinem; novissime autem accidit, ut circa idem tempus ira excandesceret vehementius, eoque hæmoptysin incurreret largissimam, certis quotidie periodis accedentem, hora scilicet matutina quarta & vespertina nona. Eruptionem semper ingens præcordiorum anxietas, frigoris notabilis in pedibus ac pressorius, & tensorius in hypochondrio sinistro sensus præcesserunt, postea successit screatus sanguinis, qui per quatuordecim dies perstiterit & octo minimum libras sanguinis evexit, non sine magna virium jactura. Medicus in consilium vocatus, neglecta sanguinis missione, decocta adstringentia, incrassantia & pectoralia, ipsum quoq; hæmaticis pulverem obtulit, sed frustra prorsus, ac potius sanguinis evacuatio statas suas semper servavit periodos. Advocatus & ego in auxilium, quaternis singulis horis propinavi salis volatilis oleosi genuini 20. guttas ex aqua cerasorum nigrorum; Circa somni tempus pulveris antispasmodici, ex dente hippopotami, unicornu vero, lapidibus cancrorum, ungula alcis, nitro, diaphoretico antimonio, pulvere lumbricorum terrestrium & cinnabari, dosin, cum tantillo massæ pilularem de cynoglossa, sumere jussi; alvum liberam servare emollientibus clysteribus, nitro largius conditis, ac pedes non modo aquæ tepidæ subinde immittere, sed & calidis integumentis a frigoris accessu solicite defendere, suasi. Quibus, fortunante DEO, curationem ex voto confeci.

Epicrisis.

Periodica fuit hæc hæmoptysis tam ratione recursus vernalis & autumnalis, quam etiam eruptionis ipsius mane & vesperi factæ, simulatque testimonio est, quantum valeat iracundiæ affectus ad provocanda sanguinis profluvia. Quia autem periodos servantes morbi fomitem utplurimum habent sordium in prima corporis regione colluviem, in promtu est judicare, vulgaria illa pectoralia, incrassantia, adstringentia, efficere potuisse nihil, ac præter leniora evacuantia, recte in usum vocata fuisse ea, quæ spasticas stricturas, in con-

consuetudinem & habitum quasi transeuntes, laxarunt, antispasmodica scilicet, maximeque illam cum cynoglossa confectam pilularum massam. Sed minus obvium erit nonnullis id, quod sal volatile oleosum, cujusvis sanguinem exęstuans & humores commovens alias passim decantata, usurpatum cum fructu. Verum candide profitemur ac confidenter, nos ipso hoc remedio sæpe sæpius sustulisse cito ac secure nimia sanguinis profluvia, per quæcunque loca facta. Id tamen monendum, neutiquam exhibendum esse efficax hoc auxilium, in, aut mox ante paroxysmum, sed cessante ac remittente fluxu. Etenim quia impensiores spasmos, eruptionis auctores, excipere solet debilitas & relaxatio, ad stagnationem novam adeoque inducendum denuo spasmum postea ansam præbens, hæc utique non melius potest præscindi, quam roborando partes atonia affectas, quod per ejusmodi volatilia oleosa perficitur commodissime.

OBSERVATIO III.

De hæmoptysi alvi fluxu soluta.

Theologus, vigesimumquintum ætatis annum egressus, succis & sanguine plenus, incidit postquam e suggestu verba fecisset voce intensa in hæmoptysin largam, qua tantum sanguinis evacuatum, quantum replendæ pelvi integræ sufficiebat. Hinc debilitatus admodum a Medicinæ Studioso petit consilium, qui tincturam sulphuris vitrioli cum laudano opiato mixtam propinat, eo cum effectu, ut æger post aliquot doses suffocationem cum maxima præcordiorum anxietate incurreret. Ad hanc itaque levandam sanguis subtractus & mixtura data discutiens ex aqua chærefolii, scabiosæ, florum sambuci, destillato aceto, lapidibus cancrorum cum nitro & diascordio Fracastorii. Quibus quidem urgens malum discussum, sed interpositis aliquot diebus rediit sanguinis screatus, non mediocri copia, cujus accessum, aliquoties postea factum, æger ex horripilatione & refrigeratione partium externarum, faciei pallore & sensu e dextro pectoris latere calidi sanguinis adscendentis, prænunciavit. Licet autem huic malo complura prętantissima opponerentur auxilia, & æger etiam aliquod inde acciperet levamen, penitus tamen subsistere noluit sanguis, sed subinde aliquot sanguinis floridi cochlearia eruperunt. Interim accidit, ut æger cibum caperet flatulentum ex pomis terræ, radicis cyclaminis vulgaris, vulgo *Erd Hepfesn*, & stomacho admodum debili existente, inde tormentis in ventre atrocibus afficeretur, quibus in copiosum alvi fluxum solutis, id commodi tulit, ut sanguinis e pulmonibus fluxus prorsus ex eo subsisteret, nec unquam postea rediret, in primis quum decoctis vulnerariis, admixtis balsamicis temperatis, novum accessum declinare satageret. Inter cibos commendavi pultem crebrius assumendam ex farina farris, *Nocken-Mehl*, aqua & butyro.

Epicrisis.

Caute mercandum esse cum stipticis adstringentibus, cujus generis est tinctura sulphuris vitrioli, antiphthisica Grammani, in hoc sanguinis profluvio maximeque ejusdem principio, uberius confirmat hæc historia, nisi suffocationem, vel etiam ipsam phthisin arcessere velimus, patet quoque: tormina & cruciatus imi ventris, cum alvi copiosis dejectionibus, sanguinis a partibus superioribus ad inferiores impetum derivasse, & sic mali pertinaciam expugnasse. Quo egregie confirmatur insignis utilitas eorum, quæ alvum subducunt & biliosum serum educunt in rebellibus ejusmodi pectoris morbis. Simul vero innotescit: per accidens quandoque salubritatem afferre, per se nociva, uti in nostro cibus incongruus, flatulentus, tormina impensa suscitans. Ceterum hac observatione docemur, decocta ex herbis vulnera-

rariis, quæ temperata amaritie & adstrictione nimis relaxata vasa firmant & roborant, ad perfectam hujus mali sanationem, ut non amplius redeat, modo viscera adhuc sint integra, utilissimam exhibere efficaciam.

OBSERVATIO IV.

Hæmoptysis sæpe recrudescens leniissimis curata.

Theologiæ studio addictus juvenis, temperamento melancholicus, corpore procerus & macilentus, primis quidem ætatis annis sanus fuerat ac vegetus, sed ante sex annos in schola desudans, repente correptus est totius corporis refrigeratione, maxime pedum manuumque, cum virium languore, inappetentia, & nauseabundo anxio circa præcordia sensu, quem nostri vocant *Ubelsenn*, nec non pectoris angustia ac stimulo ad tussim. Nocte insequenti præter opinionem sanguinem exspuit sincerum, idque postea successit per biduum & priora pathemata infestarunt per hebdomades sex, donec Medici ope iterum convalesceret, & per sexennium ab hæmoptiseos recursu degeret liber. Sed quum in Academiam concedens erudiendis liberis operam suam addiceret sæpiusque ob id animo commoveretur, accidit, ut idem morbus, iisdem quam antea symptomatibus rediret, extremorum frigore, præcordiorum anxietate, spiratione difficili, virium & appetitus dejectione somnique defectu. Dato tum pulvere antispasmodico, morbus paulisper inducias dare visus est, sed remansit languor, ac cum ad pristinum docendi munus rediret æger, rediit & morbus, ita, ut per quinque hebdomades quotidie successive sex vel septem sanguinis floridi cochlearia ac, intermedio tempore, viscidam pituitam pure remixtam, screatu redderet. Adhibita igitur venæsectio in pede, dati pulveres antispasmodici, quin dulcis essentia & solaris pulvis, verum frustra, morbus potius perstitit idem, pulsus præterea fuit inæqualis, celer ac debilis, extrema frigida & tanta virium prostratio, ut vix loqui & corpus loco movere valeret, macilentus simul ob appetitus defectum redditus. Sic rebus fere conclamatis me accersit & meum auxilium imploravit, ego vero renui primum medicationem, parentis tamen precibus demum inductus, bina ipsi suasi auxilia, quorum solo frequenti, per octo hebdomades continuato usu, divina gratia convaluit, ac non modo ab hæmoptysi & omnibus symptomatibus liberatus est, sed & somnum, appetentiam, vires & carnem recepit. Scilicet præter potum ordinarium ex decocto avenaceo cum semine fœniculi, suasi, ut quotidie minimum mensuram decocti temperantis, mane cum tertia parte lactis caprilli, & vesperi sine lacte tepide biberet, quod conficiendum ex rasuræ cornu cervi unciis tribus, radicis scorzoneræ unciis duabus, herbæ veronicæ manipulo, summitatum millefolii, florum papaveris rhœados tantundem, cornu cervi usti uncia, coquendo binas harum specierum uncias, in tribus aquæ libris. Circa somni autem tempus drachmam sumere jussi ex aqua cerasorum nigrorum hujus pulveris: recipe lapidum cancrorum unciam, coralliorum rubrorum præparatorum, matris perlarum, nitri depurati, cascarillæ singulorum drachmas duas, olei de cedro, nucistæ destillati ana gutta sex. M. f. pulvis D.

Epicrisis.

Ex hac morbi historia id utique notandum, hoc sanguineæ excretionis genus, quod per pulmones fit, si primis annis infestat & conquiescit dein per aliquot annos, postea ex facili, nimio corporis, vel animi motu, maximeque vociferatione & intensione sermonis excitari posse. In ejusmodi autem debilibus & ad spasticas turbulentas solidorum ac fluidorum motiones pronis corporibus, plus, utique va-

valent simplicia ac temperato domestica quasi auxilia, continuato usu, quam validiora chymica, concisa dosi danda, ipsa etiam pharmaceutica artificiosa & sic dicta pectoralia. Illa enim agunt mitissime, nec adeo moleste afficiunt sensiles nerveas partes, simul blande acrimoniam diluendo temperant, humores crassos attenuant, nutriunt & sic infirmo corpori præstant robur. Et quoniam non frigida, sed calida sumuntur decocta hæc domestica, id præterea ferunt utilitatis, ut sanguinis motum ab interioribus ad exteriora ipsumque cutis emunctorium dirigant. Pulvis autem ille absorbens nitrosus temperat acidam & biliosam acrimoniam, quæ in prima corporis regione hospitans, occasionalem materialem plerumque causam præbet, stimulando & irritando nervosas corporis partes, irregulari sanguinis motui inducendo.

OBSERVATIO V.

Hæmoptysis hysterico-cachectica lethalis.

Generosa virgo triginta sex annorum, sanguineæ complexionis & animi in hilaritatem proni, per quatuordecim & ultra annos inordinatam in aula, ratione victus, somni & animi motuum agens vitam, incidit sæpius in anomalum mensium successum, dum illorum fluxus quandoque nimius, quandoque parcus, quandoque plane deficiens erat. Inde male sæpius habuit in ventriculi regione, ac de anxio pressorio dolore, nausea vomitione, virium collapsu *ader Ubelsenn*, conquerens, potu aquarum spirituosarum, usu elixiriorum stomachicorum, neque minus frequenti esu pomorum citriorum, per integros fere quatuor annos, hisce symptomatibus, succurrere laboravit, sed penitus incassum. Accedente demum gravi diuturno tristitiæ affectu viribus orbata, ante anni dimidium in epilepticum incidit insultum, qui idoneis remediis usurpatis quidem emansit, inflationes tamen circa præcordia, cum sensu anxietatis, eructationibus, conatu ad vomitum, alvi strictura persliterunt. Postea per quatuor fere mensium spatium ex toto menses substiterunt, neque ter celebrata V. S. in pede, neque moderate sumtis balsamicis, & emmenagogis revocari potuerunt. Inde factum est, ut denuo ex fratris subita morte superveniente tristitia, non ita multo post in gravem sanguinis per pulmonem rejectionem incideret, adeo, ut aliquot libræ intra triduum floridi, & spumosi sanguinis cum tussi & screatu ejicerentur. Sanguis ter in pede missus quidem, sed ex improviso successit paroxysmus epilepticus, tam gravis, & continuus, ut omni sensuum & rationis usus extincto, vitam tolleret.

Epicrisis.

Gravis & lethalis hæc hæmoptysis non ut morbus principalis, sed ut symptomaticus considerari debet, qualis, si cachecticis, spleneticis supervenit, utplurimum funesta est. Ego bis in simili casu, facta dissectione corporis, lienem magnum & corrupto sanguine turgidum inveni, vasaque brevia ventriculi atro sanguine valde distenta, ipsumque ventriculum nimis expansum. Neque dubium est, quin in nostra sedes insultuum epilepticorum, etiam hæmoptyseos, in vitiato & corrupto liene & ventriculi ob summam atoniam inflatione constituta fuerit; siquidem intercepto libero sanguinis per vasculosum lienis viscus transitu, per consensum vasorum non modo ventriculus patitur, sed & facile regurgitat sanguis ad ramos superiores magnæ arteriæ & versus cordis sinistrum sinum, unde obice hic posito, sanguinis impetus per arteriam pulmonalem in ipsam substantiam pulmonum vesicularem increscit, vasa minima a sanguine nimium dilatantur, tandem rupta excretionem sanguinis per bronchia & asperam arteriam efficiunt. Ad hujus mali nec non epileptici generationem, utique nimius usus acetositatis

citri

citri & aquarum spirituosarum, ingens quoque tristitia mentiumque defectus plurimum valuerunt. Praeterea nobis documentum haec historia morbi praebet, quod sanguinis missio crebrius instituta, neque ad menses in ordine redigendos, neque ad haemoptysin sistendam per se efficax, & promptum satis sit remedium, item, quod spasticae stricturae ventriculi, praesertim si lien obstructus fuerit, gravia mala, ut haemoptysin, epilepsiam, facillime causari possint. Epilepsia vero superveniens haemoptysi, effato *Hippocratis* lethalis est, praesertim quando per V. S. multum sanguinis simul amissum fuit.

OBSERVATIO VI.

Haemoptysis copiosa cum convulsionibus lethalis

Praedictae generosae virginis frater ante sex menses eodem morbo eodemque fere modo occubuit. Is ante duodecim annos a lapsu equi in terram in sputum incidit sanguineum, quod tamen sanatum. Jam erat aetatis 30. & aliquot annorum, staturae macilentae, tristioris animi, faciei pallidae, & conquerebatur saepius de anxietatibus & pressionibus praecordiorum sub costis spuriis, praesertim sinistri lateris, cum ardore ventriculi impenso. Passionum harum originem rejecit in potum frigidum forsan calenti, post venationem cui deditus erat, corpori ingestum potum. Accedente postea conjugio & insigni animi tristis affectione, valde est debilitatus, in festivitate vero quadam aulae solenni, praeter morem & consuetudinem corpus vehementer saltatione exercuit, quo factum est, ut elapsis circiter 14. diebus, anxietatem & constrictivum sentiret circa praecordia dolorem, cum vomendi conatu, postea ex improviso sequuta vehemens admodum sanguinis per pulmones ejectio, cum suffocationis metu, sequutae simul brevi convulsiones epilepticae satis fortes, quae intra biduum vitam abstulerunt.

Epicrisis.

Viscera abdominis sanguinea, ut hepar, lien, si in solitae magnitudinis sunt sanguine & humore infarcta & obstructa, dum aequabilem sanguinis circulum, obice quasi posito, impediunt, ad immodicas & subinde exitiales sanguinis tam per vomitum & secessum, quam per vasculosam pulmonis substantiam profusiones, disponunt. Quia vero tanto impetu & copia erupit e pulmonibus sanguis, nullum dubium est, quin ipso in pulmone jam vitiosa quaedam adfuerit dispositio, quae & *Hippocratis*, & nostr a sententia in eo consistit, quod rami arteriae pulmonalis, dispersi per vesicularem & cellulosam substantiam, nimium distenti in tenera aneurismata diducantur, quae tandem rupta tantam sanguinis copiam fundunt, ut haerens in trachaea metum injiciat suffocationis. Venam vero secare in tali paroxysmo, subtrahendo plus sanguinis, adhuc magis nocet, quam prodest, & ad movendam magis epilepticam convulsionem, quam ad eam minuendam, confert.

OBSERVATIO VII.

Haemoptysis post febrem saepe repetens.

Theologiae Studiosus, vigesimum quartum aetatis annum agens, Pomeranus robustus, biennio abhinc febre correptus est autumnali, tum epidemica, post quam insequentis anni mense Februario, sub ascensu scalarum calidam ebullitionem & fluctuationem in sinistro thoracis latere sub mammilla persensit, quam excepit tussis cum spirandi angustia ac demum sanguinis screatu evacuatio, intra duas horas, ad uncias aliquot. Quam ut compesceret, ingessit largam pulveris antispasmodici dosin, ad unam & dimidiam circiter drachmam eo cum effectu, ut sanguis subsisteret & ipse per annum valetudine sic satis commoda frui videretur. Sed anni subsequentis vere rediit sanguinis screatus, ac primo cruor pituita remixtus

mixtus, dein noctu sanguis sincerus ad duas libras tussi exturbatus est. Aperta vena, hæmoptysis paulisper siluit, mox autem recruduit, ac per quinque dies, duodecies intra diem & noctem accedens, duravit, tandem tamen usu pulverum nitrosorum cohibita, per tres hebdomades dedit inducias. Quibus exactis 13. Januarii die noctu rediit, & ex eo ad sextum usque Maji diem, singulis veneris diebus periodicum quasi servavit accessum. Ingesta interea pulverum tantum non moles, hæmoptysin cohibuit, sed successit mane ingens sputi viscidi flavescentis rejectio. Initiante vero autumno iterum apparuit in sputo sanguis, ac misso fere ad libram in pede sanguine datisque nitrosis pulveribus, rursus disparuit. Januario sequenti anni rediit hæmoptysis, eodem modo sedata, Martio repetiit iisdemque remediis iterum est depulsa, copiosa autem sputi viscidi rejectio mansit, ac prætere in hypochondrio sinistro sub spuriis e regione ventriculi costis, intolerabiles successerunt dolores pungitivi & spastici, qui in hunc usque diem affligunt. Id vero memorandum, sanguinis exputitionem semper præcessisse cutis horripilationem, manuumque refrigerationem, cum pungitivo in latere sinistro sensu, phlogosi caput & faciem occupante, nec non ructibus. Ut igitur screatum matutinum tolleret, quam etiam mali recursum anteverteret, accessit æger ad me. Et quum vires non adeo exhaustæ, appetitus etiam adhuc constaret, sub spe successus felicis suasi usum elixirii balsamici temperati, item mixtura ex liquore anodyno minerali, tinctura tartari & spiritu bezoardico Bussii constantem laxantia ex rhabarbaro, terra foliata tartari, & nitro, loco potus decoctum ex cornu cervi raspato, radice scorzoneræ, chinæ semine fœniculi ac passulis, nec non infusum theiforme, ex scolopendrio, melissa, polygono, veronica, scordio, millefolio, salvia, cum radice glycirrhyzæ & semine fœniculi.

Epicrisis.

Cruenta hæc tussis orta fuit post febrem intermittentem, quæ non modo diuturna, sed & forsan non adeo dextre percurata, vitium reliquit in lienis, aut hepatis viscere. Id quod haud obscure arguit paroxysmi accessus, quem semper cum lateris sinistri dolore & exin propagata quasi fluctuatione, & calida ebullitione in pectus cum phlogosi factum esse, æger asseveravit. Fere semper autem spastica tam exteriorum, quam internarum partium constrictio hæmoptysin præcedit, qua impedito sanguinis ad externa & libero progressu, ipse in interioribus & majoribus vasis uberiori copia colligitur, accumulatur atque congeritur, unde vasa nimium distenduntur, tandemque dehiscunt ac sanguinem effundunt. Quoad medicationem dein tenendum, medicamenta ex nitro & absorbentibus, item venæsectionem, egregio utique esse præsidio, ad derivandum ac intercipiendum impetuosum sanguinis ad pectus affluxum, ad cohibendam hæmorrhagiam atque etiam præscindendum novum insultum. Interim minime morbo tollendo penitus sufficit iis tantum instituta curatio, sed temporarium modo præstat levamen ac ceu cura palliativa consideranda. Etenim sanguinis missio in talo instituta liberalius, minuit omnino plethoram & sanguinis impetum a pectore ad inferiora revellit, sed si jam obstructio in vase aut viscere, haud raro fit, ut elanguescente inde pulsu, expediri nequeat is qui impactus hæret sanguis, & effectus sic subsequatur pravus. Nitrosa utilissima, quia intestinum nimium particularum sulphurearum orgasticum motum componunt, & relaxando ac mulcendo strictas nerveas partes, spasmis occurrunt. At non sufficit

refrænasse impetum & excretionem, sed eo potissimum medicatio dirigenda, ut tollatur fundamentum mali, obstructa viscera, hepar maxime & lien, expediantur, dolores hypochondriorum depulsentur, atque etiam postea relaxati nimium pori ac distenta vasorum orificia in pulmonibus ad naturalem habitudinem reducantur & roborentur, ne ibi fiant stagnationes, quibus tam copiosus screatus, quam etiam effluxus sanguinolenti recursus, merito tribuendus. Hunc igitur in scopum data a me remedia memorata, quibus a prioribus Medicis omissio, spes jam haud vana est melioris effectus. Novi quoque in curato sic hæmoptyco morbo ad arcendum phthisicum malum, egregie profuisse lac cum Selteranis acidulis, vel etiam aqua calcis remixtum, & perite dextreque usurpatum.

OBSERVATIO VIII.

Hæmoptysis simplex. Plethoricus vir quadragenarius, corpore spongiosus, ingenio fœcundo & amœno, laute vivens, omissa primum sanguinis missione, vernali semper & autumnali tempore expertus est hæmorrhoidalis fluxus indicia ac cum fecibus quippiam sanguinis excrevit. Hinc ad minuendam plethoram vere & autumno venam incidi passus est cum euphoria, sed quum æquinoctio vernali omisisset forte suetam sanguinis missionem, post vehementiorem corporis motum & liberaliorem vini Rhenani potum, incurrit hæmoptysin & cum tussi aliquoties sanguinem spumosum & floridum rejecit. Admisit igitur sanguinis e tali vena subtractioneem largam, ac pulverem præcipitantem nitrosum, cum liquore anodyno minerali sumsit, quibus sanguinis expuitio constitit ac infuso dein veronicæ, melissæ, pulmonariæ, saniculæ, cum semine fœniculi & lacte ita convaluit, ut nec amplius hæmoptysis redierit, neque etiam quicquam incommodi reliquerit.

Epicrisis.

Simplex recte dicenda hæc hæmoptysis. Quæ enim sic ex sola sanguinis plenitudine & suppressa solenni ejusdem, vel spontanea per menses & hæmorrhoides, vel artificiali ex incisa vena, evacuatione, sine labe visceris cujusdam, sine cacochymica etiam humorum dispositione, oboritur, palindrone quasi ad pulmones facta, periculo vacat, si cito succurritur. Sed tunc maxime juvat venæsectio, quæ sanguinem copiosum non modo demit, sed & a parte affecta efficaciter revellit impetum. Juvant vero etiam ea remedia, quæ orgasmum sanguinis contemperant, nitrosa, lactis serum, nec non aquæ frigidæ perite admissus potus, cum iis, quæ stagnantem in pectore sanguinem resolvunt ac ne putrescat ibi efficiunt; quibus demum subjungenda pectoralia & remissum pulmonum tonum firmantia. Hac methodo ego complures plethoricos, maxime juvenes, ex corporis exæstuatione hæmoptysi affectos, facili, & explicita curatione ad sanitatem reduxi. Sed si differtur medicatio, neque adhibentur remedia sanguinem in pulmones effusum dissolventia, disrupta vasa consolidantia, purulenta gignitur materia, ipsaque phthisis.

OBSERVATIO IX.

Vir literatissimus, quinquagenario major, cujus fata ob merita illustria adhuc luget nostra hæc academia, nunquam antea hæmoptycus, aut phthisicus, vitæ maxime sedentariæ addictus, quum studiis intemperantius aliquamdiu invigilasset ac præterea animo sæpe multumque ira ac solicitudine fuisset commotus, neglecta sanguinis per venam subtractione, corpus exagitavit valide & æstuans adhuc frigidum ingessit haustum liberalem. Quo illico sensit virium corporisque languorem, & quum voce elata doceret auditores, incidit *Hæmoptysis ex labe viscerum funesta.*

in

in hæmoptysin, eaque successive rejecit aliquoties uncias aliquot. Ipse autem periculi ex hoc malo probe gnarus, gravi inde mortis perculsus est metu, quo vires conciderunt penitus; erectus tamen paullisper animo, melius habere cœpit, sed variis usus medicamentis, aqua frigida, sero lactis cum vino cocto, nitrosis, pectoralibus aliispue pluribus, parciorem quidem habuit sanguinis excretionem, tussis autem cum raucedine restitit, appetentia periit, somnus abfuit, vires indies magis collapsæ, caro consumpta, & febris gliscere cœpit, ex pulsu celeri cum æstu cognoscenda, qua succidi roscidi prorsus absumti, & mente ad ultimas usque alacri, mors excepit insperata, licet nec pus, neque etiam sputum copiosum antecessisset.

Epicrisis.

Mortis causa principalis in erudito hoc viro neutiquam fuit sanguinis exspuitio, sed procul dubio tabescentia ac corruptio nobilioris cujusdam visceris, pulmonis, vel forte lienis. Hanc enim corruptivam labem semper fere prodit appetitus viriumque prostratio enormes, quæ, si in viscere stomacho propinquo, omnem ipsis appetentem & digerentem vim pessundat. Causa vero fatalis hujus morbi, nimiis curis, labori erudito impensiori, ac potui frigido, corpori calenti ingesto, tribuenda videtur, quo sanguis & omnes corporis succi labe infecti, & in progressu impediti, stagnarunt, ac putrescentes, funestam induxerunt catastrophen.

OBSERVATIO X.

Hæmoptysis phthisica cum hectica lethali.

Locum tenens generosus, viginti quatuor annorum, sanguineo cholericus, corporis constitutione debilis, & ab ineunte ætate morbis, præsertim acutis, crebro afflictus, decimo quarto ætatis anno, ex errore sub somno, incidit in grave delirium periodicum, quod per biennium fere perstitit, ac tandem iterata sæpius alternis diebus sanguinis missione est abactum. Ex eo natura ita venæsectioni assuefacta, ut quotannis minimum ter vel quater eandem admittere cogeretur, simul pectori inducta morbida ejusmodi dispositio, ut sæpius ex eo laboraret, & pleuritide vera, nec non vehementi spasmodica angustante strictura subinde afficeretur. Quin, quum ipsi ex collato interea militari officio iter longinquum sub frigido & humido cœlo faciendi necessitas imponeretur, illico post reditum correptus est tussi vehementi, qua subinde nonnihil sanguinis floridi ejecit, & post octiduum, admisso adhuc diætetico delicto, successit ipsa hæmoptysis larga, intra quatriduum minimum duas sanguinis spumosi rubicundi libras evehens. Licet autem adhibitis remediis sanguinis screatus remitteret, remansit tamen tussis molesta, pectoris gravitas, spiratio difficilis & nocturnus sudor admodum infirmans. Tussi per totum morbi decursum valida admodum erat, plus sicca quam humida, paucam quidem materia flavescentem evehens, sed quia dies noctesque vires & corpus nullis cedens remediis convellebat, nihil boni præsagiebat. Nihil vero magis afflixit ęgrotantem, ac dirus & intolerandus fere sub osse humeri sinistri consistens dolor pungitivus & tensivus, qui per vices totum pectus spasmo adeo constringebat, ut omnem fere respirationem ad suffocationem usque tolleret. Quin dolor hic postea se extendit ad regionem lumbarem, sub tussi semper vehementior, adeo, ut æger vix per conclave pedibus incedere posset. Vesperi & maxime post cœnam, frigus cum horripilatione quadam extrema occupabat, quod non vehemens ęstus, sed effusus per noctem sudor sequebatur, cum pulsu duro & frequenti, urina rubicunda, cum copioso albo sedimento. Lateri sinistro ægre incumbere potuit, ac validior semper

insequuta tussis. Ceterum tot passionibus indies vires cum carne consumebantur, ac praeterea phlogoses interdum cum dolore & sudore in fronte caput occupabant, ac licet Medicus nihil omitteret, tam ex diaeteticis, quam pharmaceuticis remediis, quod curationi hujus affectus, vel mitigationi symptomatum idoneum, omnia tamen erant frustranea. Demum meum etiam exquisitum ante duos menses consilium, qui pariter tristem exitum ominatus, nil nisi usum seri lactis dulcis commendavi. Invalescente itaque hectica febre & perseverantibus spasmis ac doloribus in dorso acerbissimis, aeger in delirium tribus ante obitum hebdomadibus incidit, & sic etiam rationis usu privatus obiit. Facta ex decumbentis voluntate post mortem sectione, tota pulmonum substantia, praesertim vero lobi sinistri, scirrhosa, multis vomicis, pure crasso, glutinoso refertis, plena, fuit inventa, ac praeterea in arteria pulmonali polypus instar minimi digiti longus & latus. Ipse pulmo non tantum cum pleura, sed & cum pericardio & diaphragmate tam firmiter concretus & quasi conglutinatus erat, ut vix commode cultro separari potuerit. Tam pertinacis vero & molestissimi in regione lumbari doloris caussa nulla alia reperta fuit, quam quod ob firmam cohaesionem pulmonis diaphragmate, sub vehementi & pectus concutiente tussi, processus & tendines diaphragmatis lumborum vertebris annexi nimis vehementer tensi ac distorti.

Epicrisis.

Haec morbi historia, paulo curatius inspecta, haud exigua in usum theoriae & praxeos medicae praebet argumenta. Scilicet innotescit: quod delirium decimo quarto aetatis anno per duos fere annos integros durans, crebrius & fere alternis diebus repetita venaesectione quidem conquieverit, sed quod eo natura ita assuefacta eidem quin debilitata fuerit, ut ter, vel quater singulis annis, sanguinem mittere fuerit coactus, neque tamen sua tanta sanguinis imminutione, a rheumatismis in pectore & pleuritide cum febre, congestionibus etiam sanguinis ad partes superiores, potuerit liberari. Deinde id quoque in usum medicum cedere potest, quod post morbum pleuriticum, quum debiles adhuc sunt pulmones, nihil sit deterius, ac corpus diu atmosphaerae frigidae & humidae exponere, & quod hoc modo haemoptysis ac phthisis, magna pulmonibus labe & obstructione inducta, ingenerari possit. Deterior porro semper est post haemoptysin tussis sicca & vehemens, quam humida purulenta & copiosa, quam ego aliquoties in juvenibus sanavi lacte incocto cum speciebus vulnerariis, usurpato balsamo pectorali Meibomii & ordinario seri lactis potu. Praeterea patefit, quod dolor in lumbis fixus & intolerabilis a tensione nimia processuum diaphragmatis oriri possit; id quod in Principe juvene Cizensi, ante viginti aliquot annos hic mortuo, a copia extravasati puris, processus diaphragmatis comprimentis, observatum. Tandem notabile est, quod delirium in febre hectica, & phthisi supervenire possit in corpore disposito.

OBSERVATIO XI.

De haemoptysi cum inflammatione ventriculi.

Studiosus quinque supra viginti annos habens, constitutionis satis robustae, ante anni dimidium a motu & exercitatione corporis vehementiori, sub hieme frigida incurrit in ejectionem sputi cruenti, ita ut per vices aliquot cochlearia exscrearet. Administrata in tale sanguinis missione, sponte cessavit malum, quum vero post aliquot menses, in aere frigido & humido pedibus iter faciens, potu spiritus vini repletus, cum sodali graves movere rixas, & ira candens, frigidam cerevisiam copiose superbiberet; ingentem quantitatem sanguinis spumosi tussi excrevit, ut intra

diem

diem & noctem libræ minimum quatuor fuerint rejectæ. Conquerebatur autem simul vehementi incendio circa præcordia & pectus, partibus externis penitus refrigeratis; aderat continua sitis, pulsus durus & vehemens, nullus somnus, & quando sanguinem non expuebat, miram quantitatem pituitæ viscidæ ore rejiciebat. Nihil levaminis a secta vena, ab usu seri lactis, a pediluviis, a lacte amygdalato cum nitro mixto, nec ab aliis medicamentis inflammationi resistentibus expertus est, sed potius ab omnibus ingestis, major oborta est anxietas, dolor, donec tandem persistentibus symptomatibus & fractis omnibus viribus, decimo quarto ab invasione morbi die, periret.

Epicrisis.

Videmus ex hac morbi historia quomodo & a quibus caussis simul concurrentibus, in homine plethorico & qui jam tum levem hæmoptysin expertus est, gravis hæmoptysis unacum inflammatione ventriculi lethali progigni possint. Nam atmosphæra frigido humida existente, fortior motus, potus copiosus spiritus vini, ira, vociferatio, in homine plethorico, sanguinem in tantam ebullitionem, orgasmum, congestionem & impetum a partibus exterioribus ad interiora urgere & pellere valet, ut ruptis vasis pulmonalibus, hæmorrhagia periculosa, ventriculi vero a potu ingesto frigido inflammatio, nullis levanda auxiliis, accedat. Post excretionem autem cruentam magna phlegmatis ejectio successit in nostro, propter majorem humorum ad pectus affluxum, & nimiam membranæ in bronchiis glandulosæ relationem.

OBSERVATIO XII.

Hæmoptysis pectoralis rheumatica.

Femina generosi stemmatis valde teneri corporis animique mobilioris, annorum quinquaginta, per decem fere annos menstrua caruit purgatione & hinc etiam subinde flatulentiis, præcordiorum anxietatibus, animi perturbationibus, phlogosibus cum strictiore alvo junctis, longo tempore fuit obnoxia. Ante annum & quod excedit, circa os sacrum & in imo ventre dolorem pressorium cum ardore & pruritu ani persensit, & paucis diebus elapsis, portionem sanguinis secessisse per alvum quum eam deponeret observavit, idque aliquoties. Sed ab hoc tempore protinus omnis evanuit dolor & imi ventris molestia, brevi tamen post cum spasmis ventris alvique strictura percepit dolorem pungitivum in sinistro thoracis latere, cum titillatione in epiglottide tussique valida & sicca, qua demum aliquot sanguinis floridi & coccineo tincti colore extrusit per intervalla cochlearia, & sic iterum cunctæ molestiæ remiserunt. Quum vero talem accessionem quatuor menses circa plenilunii tempus, cum iisdem antecedentibus symptomatibus simili etiam eventu & solutione mali generosissima femina experiretur, metu majoris periculi postulavit meum consilium. Ego igitur tres ante accessionis hactenus consuetum tempus dies venam tali tundendam curavi, & minimum ut tres vel quatuor sanguinis unciæ emitterentur jussi, pulverem etiam rhabarbari cum lapidibus cancrorum & nitro bis in septimana cum haustu aquæ frigidæ circa lecti introitum, & infusum theiforme mane sumendum suasi, quorum remediorum ope ab omni accessione hæmoptyseos postea libera permansit.

Epicrisis.

Rectius hæc hæmoptysis pectoralis rheumatica appellari potest, quæ ex palindrome, sive translatione sanguinis affectantis exitum per venas hæmorrhoidales ad pectus, ubi etiam in musculis thoracis pleuritidem spuriam intentavit, fuit profecta, & soluta per apertionem vasorum sanguineorum, quæ in-

interius bronchiorum tunicas investiunt. Tenuis enim, floridus, & spumosus sanguis narium immediate ex pulmonum substantia, frequentius ex bronchiis & asperæ arteriæ vasis sauciatis venit. Quum autem venæ sectio validum sit sanguinem a partibus superioribus ad inferiores revellens medium, non sine levamine circa tempus accessionis instituta fuit.

CAPUT III.

De vomitu cruento sine, & cum secessu Nigro, sive morbo nigro Hippocratis.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Vomitum cruenti quid

Sicut in hæmoptysi sanguis subinde spumosus, tenuis & floridus cum tussi ejicitur; ita ex ventriculo cruor concretus, ex atro-rufescente colore tinctus, multo cum phlegmate insipido, acido, aut viscido mixtus, per vomitum exturbatur.

§. II.

Ejus symptomata & signa.

Antecedit hunc sanguinis vomitum utplurimum punctorius, & tensivus hypochondrii sinistri dolor, & ipsa eruptio nunquam fere non cum præcordiorum anxietate, & dolore compressorio, nec non constrictione in hoc latere jungitur; atque etiam nullum sanguinis profluvium tam facile ac sæpe lipothymiam habet comitem, quam hoc præsertim, quando cruor graveolens, corruptus exit.

§. III.

Sedes in ventriculo & liene.

Sed morbi & scaturigo unde sanguis venit, est in ventriculo, ita tamen, ut in consortium mali, ceu sedes causæ morbi, veniat & ipse lien. Id enim aperte monstrant sectiones cadaverum, hoc morbo defunctorum. De liene quidem, quod is semper fere, sanguine tumidus, infarctus & quandoque plane induratus deprehendatur. De ventriculo autem, qui copiosis ubique vasis distinctus est, quod brevia potissimum sic dicta arteriosa & venosa, quæ in superna, & in sinistra tenuiori parte excurrunt, ibique admodum tenera membrana teguntur, si aperiuntur, vel disrumpuntur, sanguinem qui vomitu ejicitur, fundant & fuderint, eaque propter varicosa & nigro sanguine distenta deprehendant, corrupta simul ibi ipsius ventriculi substantia. Sic *Riolanus anthopolog. Lib. 2. cap.* 17. vas breve minimo digito latum deprehendit in rejectione sanguinis per superiora & inferiora. Idem testatur *Columbus rerum anatomic. Lib.* 15. de Cardinali Cibo, nec non *Vvedelius in Physiolog. reformat. Platerus observat. Lib.* 2. & *Bonetus medicin. septentrional. Lib.* 3. *Sect.* 5. *Cap.* 4.

§. IV.

Non semper ex brevibus.

Interim non adeo videtur improbabile, licet rarius contingat, quod ex aliis etiam stomachi vasis, si a succis acido corrosivis, vel etiam a venenis, fuerint erosa, vomitus cruentus succedat. Quod tanto magis factum fuisse concludendum, si dolor stomachi præcessit acutus, atque materia, quæ vomitu rejicitur cruenta, nigra simul est & acida, dentes stupefacit, fauces ac os adurit, & pavimento injecta ebullit, qualem descriptionem *Hippocrates lib.* 2. *de morbis* §. 71. tradit.

§. V.

Quæ ad eum disposita corpora

Jam sicuti corpora graciliora & teneriora omnium facillime hæmorrhagias quæ fiunt in partibus internis incurrunt, ita idem fieri in ea, quæ succedit in ventriculo, testatur experientia, præsertim si subjecta sensibilioris & mobilioris simul sunt animi. Ejusmodi enim corpora vasa ut plurimum gerunt subtiliora & quoad substantiam teneriora, quæ & facile distensionem & rupturam, atque hinc sanguinis effusionem, admittunt.

§. VI.

§. VI.

Inprimis frequens] male menstruatis. Potissimum atroci huic malo observantur obnoxiæ femellæ, inprimis quæ alvi sunt adstrictioris, pubertatis tempore, quo menses primo imminent, nec non quando postea suppressi sunt, aut parcius succedunt. Tum enim, quando gravi ira, vel terrore commoventur, & inferiorum partium accedit refrigeratio, vel etiam Medicus pathemata a regurgitante ab utero ad stomachum sanguine orta per emesin excitatam perperam tollere contendit, perquam facile sanguinis eructatio procuratur.

§. VII.

Post intermittentes male curatas. Pari ratione post intermittentem perversa methodo a Medico tractatam & justo citius cohibitam, in tenerioris texturæ feminis novi substitisse menses. Quos si postea validis & calidis emmenagogis iterum enormem & lethalem cruentam vomitionem successisse bis observavi.

§. VIII.

Mensibus emanentibus. Annosiores quoque feminas, desinente mensium fluxu, graviori & diuturniori mœrore confectas, de doloribus pressoriis in sinistro hypochondrio, cum inappetentia & virium debilitate, diu conquestas notavi; quibus tandem subito impetuosa sanguinis per vomitum mortifera eructatio accidit.

§. IX.

Gravidis plethoricis. Neque minus gravidas, si sanguine nimis redundant, ejusdemque missionem intermittunt, cruento vomitu tentari in experientia est fundatum, præsertim, quando circa medium gestationis tempus stomachus ipsis crebrius fuit subversus. Quia tamen is, quæ vomitu rejiciunt sanguis, parcus est ac tenuis, magis videtur verosimile, eundem ex arteriolarum in œsophago & faucium surculis, non vero ex ipsius stomachi vasis venire, eaque propter minus periculi alere.

§. X.

Parturientibus difficulter. Contra ea capitale sanguinis observari vomitu profluvium, in feminis, quæ partu difficillimo ex pravo fœtus situ laborarunt, & immensam sanguinis molem cum vita eructarunt. Vidi tamen etiam, vomitionem cruentam in parturientibus non funestam; sed in iis parcior secessit sanguinis quantitas & puerperæ admodum fuerunt plethoricæ, ac ultimis temporibus venæsectio male fuit intermissa.

§. XI.

Hæmorrhoidariis viris. In virili etiam sexu occurrunt subinde valetudinarii & hæmorrhoidarii, qui succedente parcius, vel cessante penitus hæmorrhoidali fluxu, de præcordiorum anxietatibus, constrictionibus cardialgicis, cum sudore frigido, alternante calore & frigore, conqueruntur. Quibus, si tandem evacuatio sanguinis fœculenta & cadaver olens per superiora accidit, recurrente aliquoties paroxysmo, brevi post sub animi defectione ipsi perire solent.

§. XII.

Ex aeris vitio non adeo periculosis. Minoris periculi fuit ille cruentus vomitus, quem superiori anno Septembris mense Matisburgi frequenter observari. Licet enim cruor bruno-nigricans, ad aliquot mensuras, in plebeiis maxime feminis ac viris, eructaretur, præter virium debilitatem, vita tamen fuit superstes. Quin, eodem tempore, occurrerunt in plethoricis maxime hæmoptyses, quæ pariter sine singulari artificio iterum discesserunt. Circa æquinoctiale enim tum tempus, ob subitas & multiplices aeris ex calido in frigidum, & ex frigido in calidum vicissitudines, sanguinis æqualis ac liber circulus turbatur, ut hic, maxime ubi redundat, ad hanc vel illam partem cum impetu ruat, & ubi exitum invenit, perrumpat, effuso autem nimio, iterum cesset.

§. XIII.

Ab inflammatione ventriculi distinguendus.

De ipsius morbi decursu porro tenendum, spasticum illum & gravativum ventriculi dolorem, ut plurimum cum ardore sanguinis vomitui jungitur, non pro stomachi inflammatione esse habendum. Inflammatio enim nunquam non extremorum frigore, vehementi circa præcordia æstu, siti, febre, pulsu contracto, debili & celeri stipatur, quæ tamen in cruento vomitu non sic adsunt. Neque ventriculus inflammatus ferre potest calidum potum, nec non exterius applicationem tegularum calidarum, vel calidorum pannorum, quæ tamen vomitu concruento laborantes eximie solantur.

§. XIV.

Facile recidivat.

Sicut autem omnes hæmorrhagiæ facile recrudescunt & post hebdomadum non modo, sed mensium etiam, quin annorum decursum, revertuntur; sic etiam idem in hac ventriculi hæmorrhagia accidit. Nam quia per effusionem partibus inducitur debilitas, minus postea resistere possunt sanguini copiosius & validius affluenti, sed is pristinas servat vias, subsistit ibi tandemque etiam erumpit. Quin ea quandoque observatur naturæ quasi consuetudo, ut locum pristinum exacte repetat, & maxime in narium hæmorrhagia, ex nare illius lateris, quo primum successit, postea semper fere succedere soleat sanguinis stillicidium.

§. XV.

Quam magis quam minus periculosa.

Periculum quidem, quod morbus hic inducit, non in omnibus idem, id vero certum, vix ullam hæmorrhagiam periculosiorem esse hac. Interim non tantum discriminis subest, si febris abest, si a suppressis evacuationibus ex plethora oriundis ortus. Contra ea, si febris jungitur, si sanguis corruptus, graveolens & niger prodit, si ex magno & corrupto liene, vel indurato hepate proficiscitur, animique tandem jungitur defectio, summum adest periculum & mortem proximam jam portendit *Hippocrat. aph.* 37. *Sect. 6.* nec non *in prognosticis*.

§. XVI.

Periculosissima cum secessu nigro.

Longe gravius longeque certius est periculum, si, uti subinde accidit, vomitui cruento, nigra & pici similis eaque graveolens alvi dejectio jungitur. Hæc enim subitum utplurimum denunciat interitum, ipsius *Hippocratis* testimonio, qui sub morbi nigri nomine hanc passionem describit.

§. XVII.

Qui ex mesaraicis in ileo.

Proficiscitur cruenta hæc, tam per inferius, quam per superius os ejectio, non immediate ex ventriculi vasis, nec a sanguine in stomachi cavo extravasato, sed potius ex alio viscere, vel intestinis tenuibus, maximeque ileo, & ruptis in ipso mesaraicis, quæ tenuissima tecta sunt tunica vasis. Hæc enim in defunctis sæpe adhuc nigro sanguine valde distentæ deprehendi, simulque totum ventriculum cruenta ejusmodi materia refertum.

§. XVIII.

Hæmorrhoidariis & hypochondriacis frequens.

Qui autem funestis ejusmodi nigris alvi dejectionibus, cum vel sine vomitu cruento, afficiuntur, vel hypochondriaci sunt, aut hæmorrhoidarii; in quibus sanguinis cursus per mesaraica vasa non recte, sed impeditius succedit, unde dolorifice vasorum sub membranis excurrentium distensiones, spasmi, congestiones & tandem effusiones perniciosæ sequuntur. Quibus optime distingui potest a fluxu sanguinis hæmorrhoidali, qui licet interdum etiam, subnigricans sit; neutiquam tamen tam immenso dolore intestinorum spasmodico stipatur, neque etiam præsentem interitum, sed potius magnum levamen, affert.

§. XIX.

Ac præter fœtorem ex putrilagine vires vitamque demit.

Materia illa nigricans, quæ sic per alvum exit, solet esse fœtidissima, quia sanguis effusus, cum stercoribus in cavo intestinorum quasi confermentatus, exaltato principio sulphureo alcalino, in fœtidissimam abit.

abit putrilagionem. Quæ quia infensissima fluidi nervorum naturæ, hinc mox cito vires deprimit & vitales in corpore motus destruit. Atque adeo summa, quæ fere morbo huic perpetuo jungitur virium dejectio, non adeo ex nimia sanguinis profusione ejusque natura, sed potius ex ipsius corruptione putrida est derivanda.

Theses Therapeuticæ cum Cantelis Clinicis.

§. I.

Medicatio causis accommodanda.

IN hujus tam horrendi & gravis morbi curatione Medicus utique pro diversitate corporum, causarum & temporis, prudenter & circumspecte sese gerere debet. Etenim alia medendi ratio est in paroxysmo, alia extra eundem; alia, ubi a sola sanguinis abundantia & orgasmo malum suscitatur atque excretio quasi critica est, alia, quando a doloribus & spasmis sanguinem ad interiora urgentibus oritur; rursus vero alia, quando a corrupto aut obstructo viscere, aut a causa externa, veneno vel corrosiva materia, morbus inducitur.

§. II.

In paroxysmo vena secanda plethoricis.

Ipso in paroxysmo, si corpus est plethoricum, ipseque sanguinis motus ab exterioribus ad interiora præter naturam conversus est, commodissimum locum habet venæsectio in brachio. Tenendum vero est, sanguinis mensuram missionisque repetitionem a petito & circumspecto Medico pro corporis, vasorum repletionis, virium & ætatis ratione, esse præcipiendam.

§. III.

Sanguine æstu, ante prosunt refrigerantes potus.

Quandocunque sanguis nimium æstuat atque in orgasmo constitutus, & pulsus impetuosus ac validus est, aquæ fontanæ, vel plantaginis potus, in cujus libra nitri puri drachma & sirupi papaveris rhœados uncia dimidia soluta, successive & temperate sumtus, egregie conducit. Refrigerans enim hæc potio temperat simul humorum acrimoniam, elasticam partium sulphurearum exæstuationem intra vasa componit, & relaxata vasculorum apertorum orificia ita firmat & roborat, ut postea eo facilius coeant iterumque coalescant.

§. IV.

Spasmis vigentibus dandæ emulsiones.

Porro nunquam non egregiam opem præstant emulsiones, imprimis quando præcordialis regio, circa sinistrum potissimum latus, pungitivis & vellicatoriis doloribus spasticisque stricturis affligitur ac sitis cum æstu urget. Possunt autem confici ex seminibus quatuor frigidis & papaveris albi, cum aquis antispamodicis, florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ papaveris, rhœados, pœoniæ, cerasorum nigrorum, admixto nitri momento & convenienti sirupi papaveris albi quantitate.

§. V.

Et injiciendi clysteres emollientes.

Præterea ad laxandas spasticas intestinorum stricturas & divertendum impetuosum humorum ad partem affectam affluxum, desideratum subinde levamen afferunt clysteres emollientes ac demulcentes, stimulo tamen quodam leniori armati, nitro conditi & frequentius injecti.

§. VI.

Exterius admovenda discutientia & roborantia.

Neque minus inter externa hujus mali remedia connumeranda ea, quæ spasmos sistendo, ventriculum roborando, nec non discutiendo virtutem suam exserunt. Hoc nomine ego nihil præstantius deprehendi ipso oleo camphoræ, quod paratur, si drachma una camphoræ solvitur in uncia una amygdalarum dulcium & postea viginti guttæ olei ligni Rhodii instillantur. Inungitur hoc oleo tota præcordialis regio cum toto hypochondrio sinistro & postea sacculus, cui species ex floribus chamomillæ Romanę, sambuci, herba menthæ & absynthio inditæ, in aceto rosaceo, vel vino rubro coctus, subcalide applicatur.

§. VII.

Ligaturæ item & lavantiones manuum pedumque. Quod si jam enormis cruoris copia profusa cum summa virium jactura, injiciendæ sunt ad compescendum nimium fluxum artuum ligaturæ, quæ postea uti capite antecedente monitum, circumspecte iterum solvendæ. Novi etiam non sine successu fuisse consilium, ut manus & pedes ad malleolos usque, aquę immitatur frigidæ, quo frigus sanguinem in minimis vasis diutius contineat, & sic ejusdem ad cor refluxus aliquantisper retardetur.

§. VIII.

Recursus quibus arcendus Extra paroxysmum ad arcendum mali recursum eximie conducit rhabarbari electi pulvis, ad dimidiam drachmam, vel solus, vel cum cancrorum lapidibus, aut duodecim trochiscorum de carabe granis & dimidio camphoræ grano, bis singulis septimanis, ante lecti introitum, cum haustu aquæ fontanæ sumendus. Est enim rhabarbarum quasi specificum ad reservandas paulatim obstructiones. Egregia quoque virtus est infusi theiformis ex herba veronicæ, centumnodii, sumitatibus millefolii, radice glycyrrhizæ & semine fœniculi, ad aliquot patellas quotidie poti. Potui ordinario inservit commode aqua fontana pura & levis in aqua ferrum extinctum, vel etiam serum lactis acidulatum.

§. IX.

Si ex menstruis suppressis que facienda. Peculiari ratione huic malo occurrendum, si ex menstruis suppressis, vel obstructis oritur. Tum scilicet vena secanda est in pede, & præterea clysteribus, ex mensibus provocandis idoneis confectis, ut artemisia, pulegio, floribus cheiri, baccis lauri & juniperi alvus frequentius eluenda, vel etiam temperatæ ejusmodi species emmenagogæ in infuso aut decocto simul sunt propinandæ.

§. X.

A corrosivis quomodo excipiendus Alia quoque ratione medicatio instituenda, quando ab assumptis acribus & acidis liquoribus stomachi vasa erosa & ex sanguine sic effuso vomitus oritur. Tum scilicet ad contemperandam acrimoniam & cicurandam rodentem facultatem, eximie conducunt pulveres absorbentes terreoalcalini, ad consolidanda autem vascula sauciata optimum remedium lac cum amylo coctum.

§. XI.

Anodyna & stiptica fugienda. In omni, a quacunque causa fuerit producta stomachi hæmorrhagia, caute mercandum est cum opiatis & narcoticis, eo, quod virium dejectionem, quæ nunquam non in hoc morbo est, magis adhuc cum summo detrimento augent. Summo etiam studio cavendum est a validis stipticis, adstringentibus & vitriolaceis pharmacis. His enim sanguinis eruptio quidem sistitur, sed cruor in vasis stagnans putrescit, & gravis inflammatio cum sphacelo metuenda, aut minimum, si cachecticum corpus est, expeditus sit in hydropem transitus.

§. XII.

A quibus postea cavendum Superato vomitu cruento, abstinendum postea omni cura ab emeticis, nec non ab aloeticis, quibus sanguinis orgasmus, ejusdem inordinatus progressus & ad stomachum confluxus inducitur, ac sic facillime malum revocatur. Recte etiam monet *Hippocrates:* fugienda esse oleosa & pinguia, quibus addenda etiam dulcia. Nam licet hæc inter alimenta sint præstantissima, recursui tamen & generationi hujus mali favent, quia vascula dilacerati nimium relaxando, sanguinis affluxum potius invitant, quam arcent.

§. XIII.

Hippocratis monita practica. Cæterum digna utique sunt, quæ subjungatur *Hippocratis* de morbo nigro monito practica, quæ *libro 2. de morbis Sect.* 5. consignavit & sic habent: *Morbo atro laboranti medicamentum purgans crebro propinato & serum & lac, si anni tempus ferat, & cibis abstineat dulcibus, oleosis & pinguibus; utatur potius frigidis & al-*

& alvum subducentibus, & nisi debilis fuerit, sanguinem e brachio detrahito. Quod si alvus non dejiciat, molli infuso subluito, a crapula & venere abstineant, neque multum exerceatur, neque deambulet, calida non labet, acria non edat, neque salsa, quæ cum fecerit, cum ætate etiam morbus fugiet.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Vomitus cruentus in juvencula curatus

Virgo, decimum octavum ætatis annum agens, corpore procera, macilenta ac tenera, facie pallida, anno ætatis decimo quarto, post vehementissimam iracundiam, tantam cruoris copiam evomuit, ut mensuram fere compleret. Subsequuta tum febris assidua, qua discussa, mensium fluxus erupit & in hunc usque diem satis ordinate successit. Interim haud raro emicuit sensus doloris pungitivi in sinistro latere & pressorii in ventriculo, quo Medicus consultus inductus cruditates in stomacho subesse suspicatus est, & ob id porrexit vomitorium satis validum antimoniale. Sed inde dolores & pressiones ventriculi mirum exacerbatæ & accesserunt præterea stricturæ præcordiorum anxiæ, cum intenso capitis dolore, quin triduo post, sanguis magno cum impetu per os erupit, sub extremorum algore, aphonia, animi profunda defectione alvique adstrictione, quæ insequutus æstus ingens, cum magna siti; postero tamen die per vomitum nihil amplius sanguinis, sed tantum ingesta rejecta, & ante meridiem semper ægra melius, post meridiem pejus habuit. Cum demum ego in consilium adsciscerer, his usus sum magno cum fructu remediis. Binis scilicet singulis horis porrexi paulatim sorbendum haustum aquæ fontanæ frigidæ, cum pulvere nitroso absorbente & quindecim liquoris anodyni mineralis guttis. Deinde ter successive injicere jussi clysterem emollientem domesticum, quo alvus ingentem viscidorum recrementorum colluviem dimisit. His levata quidem ægra, conquievit etiam æstus nimius & urgens præcordiorum anxietas, nihilominus mansit semper conatus ad vomendum, junctus interdum, non cum sanguinis, sed pituitæ vomitu, neque capitis dolores, neque anxietates præcordiorum prorsus cessarunt, sed interjecto aliquo tempore redierunt & vires præterea multum fuerunt dejectæ. Quare emulsionem parare jussi ex decocto cornu cervi & scorzoneræ, aqua melissæ & menthæ sine vino, cum seminibus quatuor frigidis, papaveris albi & syrupo papaveris, quam ægra insigni sumsit cum euphoria. Præcordiali vero regione, sacculum herba menthæ, floribus sambuci & chamomillę Romanæ plenum inque vino coctum sæpius applicare jussi. Et ad levandum capitis dolorem liquoris anodyni mineralis guttas quinque, vel sex, frustulo sacchari Canariensis instillatas, sæpius ori indere suasi. Sic demum effectum est, ut & vomitus cruentus, & omnia reliqua pathemata discederent, & ægra pristinam perfectam recuperaret valetudinem.

Epicrisis.

Quando menses primum instant decimo tertio, vel quarto ætatis anno, & juvenculæ ob id habent male, fortior animi, per mœrorem, aut iram commotio superveniens, sanguinis e stomacho eruptionem perquam facile suscitare potest, idque tanto certius, quando exhibetur emeticum, tum certe veneni vim habens. Quod si etiam semel hæc adfuit hæmorrhagia, post longum annorum decursum, eadem, quavis data occasione, facile redit, uti quidem in nostra factum est per vomitorium validum, quo sanguinis impetus non modo ad ventriculum, sed & ad caput translatus, in illo cruentum

vomitum, in hoc autem gravia pathemata induxit.

OBSERVATIO II.

Vomitus & secessus niger brevi lethalis

Laborabat per longum tempus quartana febre, juvenis, & tandem ab Empirico, nescio quibus curatus, pravum inde corporis contraxit habitum, cum livido ac plumbeo faciei colore, aliquali etiam circa palpebras tumore & virium languore continuo. Præterea sæpius conquestus est, imprimis post usum flatulentorum, vel animi commotionem, de dolore sinistri lateris, alvo simul dura & tensa. Tandem cum pedes iter aliquot milliarium conficiens corpus valide exagitasset & rixas etiam cum sodalibus habuisset, incidit in vomitum nigrum, largius & aliquoties erumpentem; simul secesserunt per alvum feces instar picis nigræ ac fœtidissimæ. Sub his æger sæpius animi deliquium, si erigeret corpus, incurrit, & intra viginti quatuor horas plane exspiravit. Dissecto altero statim die cadavere, tam inficetus feriit fœtor, ut non ferre possent adstantes. In ventriculo vasa brevia nigro colore conspicua & disrupta apparuerunt, & tam in ejus cavo, quam etiam ileo intestino liquamen nigrum fœtidum comparuit, vasis ilei simul nigricantibus. Hepar, naturali aliquanto durius visum fuit, sed lien adeo durus, ut pene cartilaginosus videtur, atque exterior ejus substantia albescens vix acuto cultro discindi posset; & mollior interior exigua compages superstes, atro sanguine erat plena.

Epicrisis.

Subitaneæ hoc est exemplum mortis, ex sola sanguinis effusione, memoratu utique dignum. Nam in aliis sanguinis profluviis, licet is majori copia effundatur, non tamen subito mors, vel etiam animi deliquia accedunt. Quare alia utique subesse debet hujus eventus caussa, quam ego quidem putredini cum intolerabili fœtore tribuendam esse censeo. Quæ quia intimæ ad cerebrum nervosasque partes admissionis, inficit subito fluidum illud, quod vires præstat, eodem modo ac in iis qui sphacelo partium tantum externarum afficiuntur, nec non qui cancrum exulceratum gerunt, & eapropter vitam cum viribus subito perdunt. Quoad causam vero hujus mali, febris quartana diuturna & forsan male etiam curata, reliquit insigne vitium in lienis viscere, quo obstructo accedente spastica sua ira strictura, sanguis in progressu magis adhuc impeditus, nec ea propter mirum est, eundem tam brevia vasa quam quæ sunt in ileo, disrupisse & effluxisse.

OBSERVATIO III.

Vomitus cruentus cum secessu nigro post 14. dies lethalis.

Femina sexagenaria, plethorica, sedentariæ vitæ & crassiori victui addicta, post perpessam diuturnam mœstitiam, conquesta est aliquamdiu de lassitudine corporis & dolore in sinistro latere. Quum vero curru aliquando veheretur & simul vento frigidiori corpus exponeret, vomitu ejecit magnam materiæ nigricantis copiam, mox etiam similis coloris per alvum secessit cum fœtore ingenti, ipsa autem sub his dejectionibus aliquoties redeuntibus animi semper passa est deliquium. Data fuerunt interne analepticæ mixturæ, cum aceto destillato & cancrorum lapidibus. Exterius ventriculi regioni applicatum balsamum nostrum vitæ, ac præterea sedato post vomitu, rhabarbarum in substantia cum manna datum. Videbatur malum hisce mediis aliquantisper inducias dare, & spatio triginta horarum, neque per superiora, neque inferiora, contigit ejectio; nihilo tamen secius rediit postea aliquoties anoterica & catoterica dejectio,

jectio, cum animi deliquio, appetitus fuit simul prostratus, somnus turbulentus, paucus & nihil reficiens; quibus tandem, elapsis duabus hebdomadibus, consumta femina occubuit. Tradito ad balsamationem cadavere, inspeximus mortis & morbi causam, ac invenimus, vasa ventriculi brevia tumida & sanguine atro farcta ac in intestino ileo affatim cruorem atrum. Hepar magnum erat valdeque induratum, lien non quidem durus, sed naturali duplo major, adeo mollis, ut ipsius substantia digito pressa mox dehisceret, & sanguis fœtidus, obscure nigricans quaquaversum difflueret.

Epicrisis.

Ortus fuit funestus hic morbus procul dubio ex emanente sanguinis per uterum purgatione, qua cessante, in femina plethorica, neglecta præterea venæsectione, necesse utique fuit, ut sanguis in visceribus stagnaret, ea infarciret, & subtracto tandem per animi mœrorem eorum robore, mortemque hac ratione inferret. Quod autem diutius malo hoc affecta traxit ægra, neque etiam tam ingens adfuit fœtor, tribuendum videtur, tum, quod sanguis non simul & semel, sed successive effusus, tum etiam, quod sanguis in ætate senili non adeo periculis sulphureis scatet, quam quidem in ætate juvenili.

OBSERVATIO IV.

Secessus niger ex tumore brachii subito lethalis.

Prodierat in dextro brachio infantis mensis unius uncia nocte tumor insignis, qui mox lividus ac durus cum venis inflatis redditus, tenello, postquam per tres dies, & noctes continuo ejulasset, & per alvum materiam instar picis nigram egessisset, vitam eripuit. Dissecto mali moris tumore, cuncti substrati musculi, una cum vasis; exesi, corrupti, putrefacti, sanguine fœtido infarcti comparuerunt, & exigua admodum sanguinis quantitas in reliquis corporis canalibus. Illam vero nigricantem materiam per alvum ejectam, partim ex ventriculo, partim ex intestinis venisse, arguebat, quod adhuc ibi nonnihil ejus susceperat, & vasa intestinorum nigricante sanguine turgida apparebant.

Epicrisis.

Nutricem hujus tam misere pereuntis infantis fuisse impuram & lue gallica ante annum laborasse, fuit post fata compertum. Interim non dubium est, quin ob motum sanguinis in parte inflammata, & corrupta interceptum, is alias vias quæsiverit ac demum tenuia ventriculi, & intestinorum vasa perruperit, eodem modo ac subinde evenit, a gravibus partium externarum contusionibus, sanguinem e naribus, vel etiam per alvum, aut alias vias prorumpere. Quam in rem consentit peritissimus *Platerus*, qui in *praxi pag.* 326. scribit: *a contusione aliqua facta circa viscera ventriculo vicina sanguis nonnunquam evomitur.* Nigredo autem sanguinis intimam omnino corruptionem ejus indicat, quæ sine omni dubio a corrupta illa putrida tumoris materia profecta, & communicata. Neque etiam alia ex causa, nigri & picei coloris cruorem, qui per anum in ejusmodi affectibus fertur, quam ex valde corrupto in viscere quodam sanguine, totius massæ instar fermenti texturam invertente, petendam esse arbitror.

OBSERVATIO V.

Vomitus cruentus moderatus menstrua antecedens.

Non ita pridem femina Hebræa Amstelodamo meum exquisivit consilium. Agit hæc quinquagesimum annum, & ante octo jam fere annos, tribus, vel quatuor, ante mensium fluxum diebus, sanguis e naribus per intervalla notabilem quantitatem profudit, donec prodiret uterina purgatio, & narium stillicidium tolleret. Successit hoc per sexennium, postea vero non amplius

e na-

e naribus menstrua periodo sanguis prorupit, sed præcedente leviori tussi, e faucibus aliquot successive cochlearia screatu evacuata. Tum semestri abhinc spatio, circa mensium tempus persensit, vomitu, sine tamen singulari conatu, & ventriculo sanguinem ad aliquot per intervalla, cochlearia protrudi; idque adhuc quotiescunq; redit tributi lunaris periodus, accidit. Ceterum femina est succi plena, vitæ sedentariæ, lauto victui vini addicta, & ex quo vomitu egessit menstruatim sanguinem, ob periculi metum virium experta est languorem, cum appetitu prostrato, & exiguo somno, quæ tamen post mensium fluxum, & exacto octo dierum spatio, inducias dederunt. Accepit, & conquisivit huc usque multa, & varia medicamenta, sed frustra. Neq; venæsectio, quæ tantum circa æquinoctium fuit celebrata, ullam attulit opem. Ego igitur consilium dedi ut ante imminens mensium tempus, venam pedis aperiendam curaret, & tres tantum uncias sanguinis effluere permitteret: dein ut singulis hebdomadibus bis rhabarbari pulverem, cum lapidibus cancrorum, & nitro permixtum, mane vel vesperi, circa lecti introitum cum haustu aquæ frigidæ sumeret, frequentius infusum theiforme, ex veronica, scabiosa ac summitatibus millefolii mane biberet, a vino & carnibus penitus abstineret, pro potu vero ptisana uteretur, usque ad tempus vernum, quo fontis Selterani cum quarta parte lactis mixti potum per quatuor vel 5. hebdomades instituere, & ipsam ceterum hilari animo esse jussi.

Epicrisis.

Patet manifesto: hanc sanguinis eruptionem, non symptomata, vel effectum morbi cujusdam in viscere vasculoso obstructo consistentis; sed salutare opus naturæ esse. Etenim in femina hac valde plethorica, per spasmos, solenniter mensium fluxum præcedentes, pars sanguinis ad superiora, & primis annis ad caput, postea ad pulmones, & deniq; ad ventriculi vasa translata fuit, quam ad translationem veteres palindromen, vel metastasin appellare consueverunt. Quia vero jam tempus adest, ut plenarie mox emaneant menses; hinc suasi singulis mensibus sanguinis missionem & abstinentiam ab iis quæ multum sanguinis ingenerant. Et quia præterea cruoris vomitio nunquam non valde suspecta, metuendus omnino est gravior, si viscera abdominis sanguine forte oppleantur & infarciantur, progressu temporis effectus; quem potus aquæ Selteranæ, cum victu tenui & moderata diæta utique avertere & præcavere valet.

OBSERVATIO VI.

Vomitus cruentus ab emmenago gis letalis.

Triennio abhinc peregre vocatus fui ad generosissimam feminam, delicatæ & teneræ constitutionis, vomitu sanguinolento enormi correptam. Accedens illico obvium habui maritum, monstrantem binas argenteas pelves, liquamine ex cruore concreto, & phlegmate plenas, quod vomitu fuerat exturbatum. In ægra offendi pulsum valde debilem, & vires ita dejectas, ut erecto capite in animi incideret deliquium. Quare ingens periculum subesse dixi. Dedi quidem analeptica, & roborantia, sed altero die, post aliquot adhuc instar loturæ carnis, intermixtis sanguinis fusci coloris grumulis, vomitus, placide occubuit. Quum in causam morbi mortisque inquirerem, rescivi, defunctam, post puerperium laborasse tertiana, tunc temporis grassante genii valde anomali; hanc post 5. accessiones a Medico vicini oppidi, missis pulveribus fuisse sublatam, ex eo vero per tres menses restitisse fluxum uterinum, & successisse dolorem hypochondrii sinistri gravativum. Hinc matrem permotam fuisse, ut ab extraneo Medico, & filiæ mi-

ſerit medicamenta, elixirium ſcilicet, quod quum explorarem guſtu, proprietatis ſine acido, cum eſſentia zedoariæ, & ſuccini erat, de quo ter quotidie guttas 50. cum vino Rhenano veteri, & generoſo, ſumſerit ac pro ordinario potu cereviſiam valde lupulatam habuerit. Sed elapſo vix trium hebdomadum ſpatio, incidiſſe ipſam in funeſtum hunc morbum.

Epicriſis.

Tragicus hic caſus doceat juniores practicos: quam perniciosum ſit, emmenagogis, adjiciendos menſes, paulo validioribus uti in ſubjectis tenerioribus, in quibus poſt puerperium & febrem magis deficit, quam abundat ſanguis: tanto magis, ſi ex dolore gravativo hypochondrii ſiniſtri, labis in viſceribus, poſt febrem, ſine dubio adſtringentibus cohibitam, & inprimis lienis, juſta eſt ſuſpicio. Nam ubi obſtaculum ponitur in interaneis tranſeunti ſanguini, is calidioribus medicamentis valde exagitatus, & expanſus, venas ventriculi teneriores facile vi perrumpere, & exitum affectare, atque etiam ſibi parare valet.

OBSERVATIO VII.

Morbus niger ex hepatis vitio lethalis. Cauſidicus clarus, quadragenario major, corporis habitu gracilis, & inter labores fori aſſiduos ſedentariam admodum vitam colens, a pluribus jam annis cereviſiam partim, partim vinum, in ſeram uſque noctem bibere conſueverat, tam largiter, ut quotidie vix tres, vel quatuor vini menſurę ſufficerent. Dum vero potui ſic indulſit, ciborum appetentia cum viribus langueſcere cępit, corpus quoque marceſcere, & ſæpius gravativus dextri hypochondrii dolor affligere, facie ſimul exiſtente plumbea, & coloris ad ictericum vergentis. Venęſectionem natura quaſi horruit, eandemque vix ſemel, vel bis, per totam vitam admiſerat, in juventute tamen narium ſtillicidium expertus fuerat frequentius. Quum demum in convivio plus quam tres potentis Hungarici vini menſuras ingurgitaſſet, ſaltando quoque corpus valide exagitaſſet, domum delatus, ſummam præcordiorum anxietatem perſenſit ac paulo poſt iterato per intervalla ſanguinis fuſci, ex parte concreti, colluviem evomuit ingentem. Injecto ex jure galli, oleo amygdalarum dulcium, nitro & ſale aliquoties clyſtere, ejuſdem indolis etiam per alvum ſeceſſit liquamen. Ut adeo intra 24. horas plus quam tres ſanguinis menſuræ per ſuperius, & inferius os exirent. Vocatus ego, porrexi interius mixturam analepticam leniter adſtringentem, ex aqua menthæ, meliſſæ, theriacali, cinnamomi ſine vino, ſucco citri, cum corallis, ſpeciebus de hyacintho, & ſirupo papaveris albi. Exterius præcordiorum regionem inungere juſſi linimento ex oleo amygdalarum dulcium, nuciſtæ, & camphora, & ſuperimponere ſacculum herba menthæ, abſynthii, floribus roſarum rubrarum, chamomillæ Romanæ plenum, ex vino rubro coctum. Quibus quidem ſenſim ſanguinis per ſuperna eructatio conſtitit, ſed remanſit magna virium dejectio, cum ciborum plenaria inappetentia, ſucceſſit tandem ventris, cum ſuperiorum tabe, tumor, & intra bimeſtre ſpatium mors ipſa.

Epicriſis.

Cruentam vomitionem ex liene & hepate proficiſci, priſca jam fuit *Galeni* ſententia, & ego idem aliquoties experientia habeo confirmatum in iis, qui poſtquam aliquamdiu de dolore hypochondrii dextri preſſorio diuturno conqueſti, accedente gravi iracundia, motu corporis impenſo vini potentis abuſu, aut refrigeratione externa, vomitus, nec non ſucceſſus alvinos ſanguinolentos incurrerunt, tam largos, ut intra exiguum tempus, ejecta plus quam

tres

tres vel quatuor mensuras æquarint. Quare mihi omnino videtur verosimile, non tantum ex brevibus ventriculi vasis, uti in sola vomitione cruoris accidit, sive secessum per alvum, verum etiam per epaticos ductus nimium ampliatos, vel plane disruptos venæ portæ ramulos, ad duodenum perrumpere sanguinem ibique effusum, non modo vomitus, sed & dejectiones alvinas sanguinolentas facere. Discant vero etiam ex hac observatione strenui illi spirituosorum inprimis potatores, quam male consulant suis visceribus. Ego enim inde obstructiones, indurationes & rupturas in mesaraicis vasis sanguineis & lymphaticis vidi, unde postea ater funestus morbus, cruentus vomitus, hydropes, lentæ & hecticæ febres.

OBSERVATIO VIII.

Vomitus & secessus cruentus a mensium retentione

Percellebatur ingenti terrore femina trigenaria ipso illo tempore quo menstrua purgatio succedebat, & tremens adhuc ingerebat aquæ frigidæ haustum liberalem, eoque in artuum tremorem validum, & inappetentia ciborum delabebatur. Redeunte menstrua periodo, sanguis quidem comparuit, sed justo parcior, ac maximæ præcordiorum anxietates, cum nausea, vomitu, extremorum frigore, & faciei rubore ipsam infestarunt. Tertio mense priora redierunt pathemata cuncta, & præterea accessit per triduum vomitus largus sanguinis, vires summopere prosternens.

Epicrisis.

Nihil certe deterius & feminarum sanitatem magis lædit, quam gravis animi ex iracundia, aut terrore commotio, incidens in illud tempus quo uterina purgatio succedit. Salutaris enim illi motus sueti excretorii, sic statim invertuntur, ad interiora vergunt, ac facile postea in habitum transeunt, nisi cito emendentur iterum. Quare si incidit ejusmodi noxa, quam fieri potest citissime succurrendum congruis auxiliis, inter quæ præter venæsectionem, & clysteres demulcentes, quam maxime proficua theiformia infusa, cum iis quæ sanguinis ad exteriora motum rursus revocat, blanda scilicet diaphoretica.

CAPUT IX.

De hæmorrhoidali fluxu nimio.

Theses Pathologicæ.

§. I.

N. nimii hæmorrhoidũ fluxus, quid & qualis.

NOn omnibus liberalior sanguinis per sedis venas secessus, pro eo, qui præter & extra naturæ legem fit ac nimius est, habendus; sed consideranda vasa, corporis habitus, vires, ætas ac temperamentum. Non enim infrequens, quod ea sanguinis effusi quantitas, quæ certis corporibus legitima est ac salutaris, aliis vicissim fit nimia ac perniciosa. Neque enim omnis solito largior, a mole sanguinis valde aucta eaque paullo impensius commota, suscitatus hæmorrhoidalis fluxus, censendus est morbosus, sed is demum, qui diutius insistit, qui vires prosternit, quo appetentia, laudabilis alimentorum digestio, nutritio aliæque functiones læduntur, ac metus tandem est, ne via ad graves, & chronicas passiones pandatur.

§. II.

Ejusdẽ signa.

Nimium hæmorrhoidum fluxum antecedunt utplurimum, & comitantur hæc: dorsi & lumborum gravativus pressoriusque dolor, interdum crurum stupor, extimarum partium cum levi horripilatione constrictio, vasorum in iis subsidentia, pulsus durior, & constrictior, oris fauciumque siccitas, urina parcior & frequentius pallida, sensus ponderis in podice ad perineum se extendens, ventriculi imbecillitas, flatulentia in imo ventre,

fre-

frequens ad mejendum,& desidendum stimulus, subinde cum muci albi, & biliosi exclusione, ac senioribus magisque imbecillis accidit pręterea ani procidentia.

§. III.

Quæ sãguinis excreti qualitas & quãtitas

Sanguis in nimia hoc profluvio ater plerumque in principio excernitur valdeqne grumosus, interdum etiam in frusta quæ palmam manus ęquant coactus e varicosis vasis vacuatur; postea sequitur rubicundus, & demum admodum serosus, quandoque pituitosus, sive mucus albuminis ovi speciem habens. Copia sanguinis excreti nonnunquam oppido magna, ac uti *Montanus* notavit, quotidie duas libras, vel uti *Panarollus* vidit, quotidie libram, æquat. Diu etiam sæpe insistit profluvium, idque per integrum mensem, viginti, quin quadraginta quinque dies, factum esse, observatorum fide dignorum testimonio constat.

§. IV.

Ex hæmorrhoidib. internis venit.

Sanguinis per intestinum rectum excretio omnis fit per vasa sic dicta hęmorrhoidalia. Extremæ tamen hæmorrhoides rarius fluunt, sed in varices dolorificas facile abeunt, quæ apertæ sanguinem plorant, neque tamen crebro nimium fundunt. Ac internæ hęmorrhoides, quæ propagines sunt splenici rami, & ad intestini recti interiorem substantiam, quin ani usque sphincterem porriguntur, una cum arteriolis ex mesaraica inferiori productis, non modo fluxus effusioris fontem præbent, sed & suppressæ, morbos, qui ex labe hepatis, lięnis, pancreatis, mesenterii & intestinorum fiunt, ingenerant.

§. V.

Arteriis maxime, tũ etiam venis.

Ipse fluxus immediate proxime arteriolarum ramos sanguine nimium distentos tandemque disruptos contingit. Neque tamen ex toto negandum, e vena etiam hæmorrhoidali, propter læsam quæ ipsi cum arteria est anastomosin, multum sanguinis ibi collecti & sæpe vitiosi prodire. Patefacta enim sic via valvulæ egressum ibi impedientes desunt, & si vel maxime essent, varicosa tamen venarum habitudo multum & valvularum situm immutet necesse est.

§. VI.

Causa impediti sãguinis per hę morrhoidal. & mesaraica progressus.

Salutarem illam per sedis venas sanguinis evacuationem, difficiliori per hęmorrhoidales venas, ob situm earundem perpendicularem, progressui & ad portæ venam ipsumque hepar reditui, in acceptis ferendum esse, & quando vasorum in recto extrema ab accumulato ibi sanguine nimis diducta aperiuntur tandem atque dehiscunt contingere, inter omnes constat. Unde qui excedentis etiam, & perniciosi hęmorrhoidalis fluxus causam atque originem ab impedito sanguinis per hęmorrhoidales & mesaraicas venas ipsumque hepatis viscus motu progressivo repetit, is minime a vero aberrat. Testatum id sane faciunt observationes anatomicopracticæ, quibus confirmatur, illum venę hęmorrhoidalis ramum, qui juxta coli tractum excurrit ad anum, multum quam quidem secundum naturam esse suevit, ac vel triplo ampliorem, in iis qui hęmorrhoidum excessu perierunt, offendi. Etenim quo major sanguinis per arterias est affluxus, & segnior per venas refluxus, eo magis a collecto sero & sanguine fibræ laxantur, vasorum alvi diducuntur, & labefactato sic magis magisque partium tono ac robore, profluvium diutius durat, facilius etiam recrudescit.

§. VII.

Ad quod concurrũt plures causæ.

Quæcunque igitur sanguinem ingignunt nimium, ejusdemque per portæ ramos commeatum remorantur, aut etiam copiosiorem ad loca hęmorrhoidalia affluxum invitant, ad hęmorrhoidalem tam moderatum, quam etiam immoderatũ fluxum disponunt. Hinc est, quod qui laxum, spongiosum, obesum, plurimis vasis sanguine turgidi distinctum corporis obtinent habitum, qui lauto fruuntur victu, vi-

tæ genus colunt sedentarium motusq; expers, & a majoribus hoc morbo affectis prognati, hęmorrhoidum excessui quam maxime sint obnoxii. Eandem quoque ob caussam accidit, quod acriora purgantia, aloetica crebrius usurpata, calidorum ciborumq; aromaticorum, nec non potus vinosi dulcis atque potentis liberalior usus, omissæ suetæ sanguinis subtractiones, animi affectus, ira potissimum, & tristitia diuturna, & corporis quoque maxime per equitationem commotio impensior, aliaque id genus plura, ut impetat hic sanguinis fluxus præternaturalis, faciant.

§. VIII.

Periculosus fluxus nimius Ceterum periculosum utique est effusius hoc sanguinis hæmorroidalis perfluxum. Inde enim vires convelluntur, corpus macrescit, femora gravantur, somnus fit laboriosus, præcordia gravativo sensu languntur, venter cum borborygmis tumet ac pulsus micat debilis. Urgente postea diutius fluxu, pedes circa malleolos intumescunt, facies item & oculi, color illius fit luridus ac plumbeus, spiritus arctius meat, & postremo in cachexiam, hydropem, lentam & hecticam febrem fit transitus. Ut adeo pateat: ex defectu etiam sanguinis graves subnasci ægritudines, ac utique vitæ viriumque thesaurum esse sanguinem, nec quantitate, nec qualitate peccantem.

§. IX.

Ducit ad hecticam. Exitialis hęmorrhoidum excedentium eventus certius imminet, si tumor hepatis, vel lienis, hypochondriorum inflammatio, cum alvo adstrictiore, incipiens cachexia, & hydrops, morbosam hanc sanguinis effusionem induxerunt. Sic enim sub ipsa priora mala ingravescunt, obstructiones increscunt & obfirmantur, ac vitiosa quoque sanguinis & succorum constitutio augetur. Unde profluvium fit chronicum, tandemque in atrophiam lentamque hecticam febrem, cum extrema virium jactura terminatur.

§. X.

Et hydropem. Frequentioris observationis est, nimias sanguinis per sedis venas profusiones ducere ad hydropem, idque præsertim in phlegmaticis & qui rarum corporis obtinent habitum. Si autem hydropi ex hepate indurato supervenit ejusmodi excessiva hæmorrhagia, certum mox subsequuturę mortis præbet indicium.

CURATIO.

Variæ & differentis indolis sunt causæ, quæ ad excitandum nimium hæmorrhoidum profluvium faciunt atque concurrunt, ideo variæ etiam medendi sunt indicationes, & varia quoque ac diversæ natura ad arcendum illud ac persanandum remedia.

§. I.

Sanguinis copia minuenda. Non adeo insolens est, ut in corpore plethorico, restitante aliquandiu sueto alias fluxu, a vehementiori corporis, vel etiam animi commotione, a potu spirituoso liberalius assumto, balneo nimis calido, aut medicamento intestinum sanguinis motum nimium intendente, non modo subito, & confertim fiat, sed & solito diutius insistat sanguinis, cum pulsu magno, & vehementi, per hæmorrhoides profusio. Quod ubi accidit, primo omnium divertendus ac derivandus sanguinis impetus, eumque in finem sanguinis missio in brachio, vel brachiorum in liquorem aquoso-vinosum tepidum immissio, apprime ex usu est. Dein usurpanda ea, quæ excedentem intestinum partium in sanguine sulphurearum motum componunt, diluentia maxime & refrigerantia, potus aquæ frigidæ, præsertim chalybeatæ, vel mineralis temperatę, seri lactis cum succo citri coacti, aqua plantaginis, fragorum, acetosæ, acetosellæ, decoctum cornu cervi citratum, tinctura rosa-

rosarum cum spiritu vitrioli præparata, & confecta ex his cum sirupo rosarum, julapia. Eundem in finem præstans est virtus nitrosorum, nitri tantum purificati, vel artificialis, ex spiritu nitri, & sale tartari parati, vel in pulvere cum absorbentibus, & roborantibus, vel etiam in potu dati. Porro operam locant egregiam quæ impetuosum solidorum, & fluidorum motum placant, simulque dolores & spasmos levant, anodyna, inter quę spectatæ virtutis est liquor noster anodynus mineralis, spiritus etiam nitri dulcis ritu paratus, aqua item florum chamomillæ vulgaris, & summitatum millefolii, nec non ex papaveraceis, semen papaveris albi, sirupus papaveris utriusque, aqua & extractum papaveris, aut si fortioribus utendum, semen hyosciami albi.

§. II.

Humores impuri per alvum

Quando cum virium jactura, & nobiliorum functionum læsione effusior fluxus diu persistit, incipiensque viscerum labes subest, & magis serosi aquei, quam consistentis fibrosi sanguinis copia delinquit, conferunt quam maxime ea, quæ succos vitiosos ac biliosos clementer paullatimq; per alvum adducunt, simulatque humorum motum a recto intestino ad tunicas, & glandulas reliquorum intestinorum alliciunt, passulis minoribus, & tamarindis, vel quod idem, cum cremore tartari, si corpus est biliosum, in potione elæo-saccharo citri condita. Tum quoque temperatiora diaphoretica, corrigendo, & expellendo acres humores, officium faciunt opportunum, ibi maxime, ubi scorbutici, vel purpuracei aliquid, aut alius exanthematicę materiæ, sanguinis, & seri contextui altius inhæret. Horum in numero sunt cornu cervi ustum, vel uti vocant philosophice præparatum, unicornu fossile, diaphoreticum antimonium, acetum vini cum lapidibus cancrorum mixtum, aqua galegæ, florum sambuci, cardui benedicti theriacalis, simplex mistura, diascordium Fracastorii, quæ in potionem lege artis possunt redigi. Nec proletaria virtus est liquoris anodyni mineralis, cum quarta liquoris bezoardici Bussiani parte nupti, infusi cum theiformis ex millefolio, veronica, pilosella aliisque concinnati, & cum dispositione in lecto aut conclavi ad blandum sudorem, poti. Atque etiam non possumus non hoc loco merito commendare refractam camphoræ dosin, ad granum dimidium, præsertim quando nitrosis, & bezoardicis pulveribus commiscetur. Hac enim ratione acris, & caustica materia, quæ sæpe spasmorum æqualem sanguinis commeatum turbantium, & hæmorrhagiam largam inducentium causa est, obtunditur, & foras ejicitur, simul adstringentium, & anodynorum vis, tantisper, ne noceat, refrænatur. Itaque non ineptus censendus ille Veterum mos, quo camphoram pręcipuis ad sistendas etiam hæmorrhagias medicinis, commiscuerunt, ut exigua admodum dosi, cujus generis sunt species de hyacintho, diatrion santali, diatrion Abbatis, trochisci de carabe sperniola Crollii, nec non famigeratissimus *Heurnii* ad sistendum sanguinis fluxum pulvis.

§. III.

Obstructione referenda.

In graviori illo, & difficillimæ medicationis fluxu, qui obstructione, vel infarctu moleque adaucta visceris cujusdam, hepatis, lienis, aut in feminis uteri, nititur, eligenda, si medicinæ adhuc locus, ejusmodi auxilia, quæ dum obstructionum repagula solvunt, humores non nimium commovent. Inter hæc a priscis jam temporibus usu, & securitate celebres pilulæ, de bdellio Mesue, a *Foresto*, *Soleandro* & *Riverio* laudatæ. Nec contemnendæ pilulæ Beccheriana methodo ex amaris extractis, & gummatibus temperatioribus concinnatæ, ita tamen ut aloes in locum, rhabarbari extractum, largius paullo commixtum

tum surrogetur, si hisce nitrosi pulveres pro re nata interponantur. Nil vero ad expedienda obstructa aquis, & diluentibus est præstabilius. Unde quam optime in usum trahuntur minerales aquæ, subtilitate atque temperie nobiles, quarum classem ducunt Antonianæ, VVildungenses, & Selteranæ, vel cum, vel sine lacte potę. Et certe prudens ac moderatus harum aquarum, ad aliquot hebdomades, sub debito regimine, & interpositis pilulis dictis, nec non elixirii balsamici temperati martialis pharmaci mixtura acuati usu, continuatus potus, palmam præripit reliquis cunctis. *Montanus* præterea in *consiliis*, jus pulli copiose tribus ante prandium horis bibere jubet, eoque plures hoc malo se laborasse testatur. Majoris tamen adhuc efficaciæ erit, si jusculo incoquantur acetosæ, cichorii & scorzoneræ radices, aut etiam medicamentum materiale temperatum, cujus generis est illa cum pomorum succo parata martis tinctura cum extracto cascarillæ aquoso, primo mane sumatur, ac postea supra laudatum jus copiose bibatur.

§. IV.

Atonia recti intestini firmãda. Demum inter præcipuas copiosi sanguinis affluxus, & effluxus causas referenda merito recti intestini ejus membranarum, & vasorum atonia. Quare adhibenda eriam utique ea, quæ relevatis nimium, & a tono dejectis partibus fœnerant iterum robur. Interius laude sua hoc nomine non defraudandæ sunt species de hyacintho, trochisci de carabe Mesues. Ex martialibus est maxime ipse hæmatites in subtilissimum pollinem redactus, tinctura martis cum succo aurantiorum confecta, tinctura martis Zvvelferi, crocus martis antimonialis subtilissimus cum conserva rosarum antiqua exhibitus, tinctura item florum salis ammoniaci martialium, cum rectificatissimo vini spiritu parata, & cum æquali portione elixirii amari temperati mixta. Inter resinosa, & balsamica nobilis est virtus succini præparati, vel alcalisati, extracti cascarillæ, & santali rubri. Et hæc omnia cum prudentia convenienti ordine ac dosi usurpata, fructu non destituuntur, si modo malum recipit adhuc sanationem.

§. V.

Adhibenda externa. Adhibenda præterea etiam sunt topica constringentia, ad obtinendum effectum speratum. Si igitur venæ in ani limbo varicosæ, citra alvi depositionem, magnam sanguinis, non sine syncopes, vel mortis metu, fundunt copiam, colcothar vitrioli, vel etiam lupi crepitum, sine noxa admovere licet. Tanto magis, si leniora prius adhibita profecerunt nihil, cujus generis est decoctum ex floribus balaustiorum, rosarum rubrarum, myrtho, plantagine, malicorio, & chinæ cortice cum vino rubro præparatum, & cum spongia recto intestino post dejectionem alvinam applicatum. Ubi autem impetus sanguinis effluentis jam jam compositus, ossi sacro cum perinæo, & pube apponendum crebrius epithema ex herba menthæ, sumach, floribus rosarum rubrarum, hyperici, rasura ligni santali rubri, mastiche cardamomo, & chaccarillæ cortice, in vino rubro coctis. Neque minus ad firmandum intestini recti tonum ex usu est, hoc decoctum ano injicere syringa.

Cautelæ, & observationes Clinicæ.

§. I.

Ordo in medicatione servãdus. IN medicatione effusi hæmorrhoidum ac morbosi profluvii hæc servanda methodus: ut præmittatur sanguinis missio, & primarum viarum cum recenti cassia, vel rhabarbaro electo in decocto repurgatio, postea vero roborantia, & leniter adstringentia, & in externa, tutius adhibere licet. Ex nimia enim sanguinis profusione tanta oritur imbecillitas,

litas, ut medicamenta efficaciora rarius felici cum successu applicare sit integrum. Generalis quippe medendi est regula: quo major naturæ est imbecillitas, eo leniora & diætetica magis remedia minus vero validiora pharmaceutica usurpare decet.

§. II.

Cautelæ circa refrigerantia. Nitrosa, acidula, & refrigerantia, ut in principio, & ubi ingens æstus & orgasmus sanguinis præsto est, usurpantur cum euphoria; ita minus tutus eorundem est usus, sanguine cum viribus jam nimium profuso & ventriculo debilitato, præsertim, ubi ex visceram obstructione fluxus est symptomaticus.

§. III.

Venæsectionem De phlebotomię usu tenendum, eandem non facile in ęgro absente esse adornandam; eo quod multum refert, ut justa & conveniens sanguinis quantitas emittatur. Etenim in principio, si corpus sanguine valde turget, major ipsius, ad derivandum e brachii vena, copia, poterit subtrahi. At ubi jam multum cruoris sponte effusum, parcior & partitis potius vicibus, cum prudenti & cauta ratione, instituenda est missio.

§. IV.

Circa fluxus cohibitionem. Optime jam monuit *Hippocrates* hęmorrhoidibus nimium fluentibus occlusis reliquis venis, unam servandam esse apertam, ne hydropis, vel tabis fiat metus, facta scilicet sanguinis ad pulmones vel hepar, palindrome. Utut vero effatum hoc proxime intelligendum sit de externis venis nimium fundentibus, & per ustionem, vel stiptica occlusis; recte tamen etiam applicari potest, ubi ex internis, uti nostris solenne est regionibus, effusius sanguinis fit profluvium. Tanto magis, quia has occludere, sive potius fluxum sistere, non ita promtum est ac expeditum, nec nisi per validiora interna perficiendum, quod, si non perite & valde circumspecte adornatur, damnum redundat, estato *Hippocratis* certissime.

Hoffm.System.T.IV.P.II.

§. V.

Quæ quum ita sint, valide adstringentium usus utique sit cautissimus. *Adstringentium usum.* Neque enim in principio multo minus, quando vires cum sanguine jam exhaustæ, utilem locant operam, ac potius in corporibus imbecillis, & exquisitius sentientis naturę, spasmodica pathemata, convulsiva, animi deliquia, summas præcordiorum anxietates, cum tremore, & palpitatione cordis concitant. Quod si itaque fluxum compescentibus uti necesse, consultum est, non vi, & magnis dosibus id perficere, ne noxam inferant. Oportet quoque subjungere diluentia, temperantia, & leniora laxantia, inter quæ præstantissimum est asininum lac, vel serum lactis dulce. Potissimum vero præstat, martialia liquidam cum ipsis diluentibus assumere.

§. VI.

Quando tamen sanguinis ex hęmorrhoidalibus locis fluxum subito sublatum summę pręcordiorum anxietates, inflationes, cum inquietudine, & angustia excipiunt; revocandus is est lenioribus elicientibus, & laxantibus clysteribus quoque emollientibus ac suppositoriis. *Cohibitus quibus revocandus.*

§. VII.

Pari ratione cum hypnoticis, opiaticis & narcoticis mercandum est cautissime, quippe quæ, tanto magis intempestive data, insaniam plane inducere apta. Ex optimis, si locus, est illa massa pilularum, a VVildegansio nomen gerens, quæ etiam cum fructu exhibetur, quando atrox dolor & spasmus sub prima lumborum vertebra, nimiam sanguinis effusionem movet, eaque propter est placandus. *Anodynorum cautelę*

§. VIII.

Si ullo morbo exquisita vitæ victusq; ratione opus est; in hoc certe id quam maxime necessarium eaque neglecta auxiliis, vel præstantissimis, obtinendum nihil. Quocirca ægris commendanda serio abstinentia a fructibus horæis, leguminibus, *Quę in victu servanda.*

 ace-

acetariis, lacticiniis, carnibus vetustis, induratis fumo atque salitis, ab aromatibus, allio, cepis, vino potenti spirituosisque cunctis. Dissuadendæ etiam venationes, omnes impensiores corporis commotiones, per equitationem maxime & vecturam, in locis præsertim lapidosis & inæqualibus, & placidum potius motus genus, supernam magis, quam inferiorem corporis regionem afficiens, sub cœlo ameno, sereno, concedendum. Nihil vero sic laborantibus perniciosius animi commotione, ira inprimis ac terrore, unde occasio ad eas studiose præscindendas omnis. Neque minus multum interest, ut congruo potu utatur hęmorrhoidibus effusis obnoxius. Nos quidem potum aquæ, vel seri lactis, item decoctum santali rubri cum mastiche & cinnamomo, nec non julepos, ex decocto cornu cervi, sirupo acetositatis citri, additis aliquot guttulis olei de cedro, vel unciis aliquot aquæ florum citri, maxime commendare solemus, tum præservandi, tum curandi scopo.

§. IX.

Perseveratio. Composito morboso hęmorrhoidum profluvio, ne iterum erumpat danda est opera. Obtinendum id exacta vivendi, modo commendata, ratione, sanguinis missione, ter, vel quater quotannis instituta, primæ regionis quovis mense per epicrasin repurgatione, ac dextro aquarum mineralium, vel solo, seri lactis chalybeati usu. Sedulo denique cuncta ex alimentis, & laxantibus vitanda, quæ dolorem excitant quia hęc sequitur desidendi cupiditas.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hęmorrhoidū excessus lethalis post Pyrmontanas. Celeberrimi nominis vir, corpore plenus atque robustus, sexagesimum tertium ætatis annum egressus, a multis jam annis liberale sanguinis per venas sedis passus fuit stillicidium, fere menstruum, eodemque rite succedente, valetudinis incommoda sensit nulla. Sed posteaquam diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, restitit hęmorrhoidum fluxus, & facies ante florida, facta flavescens & flaccida, cum oculorum intumescentia. Ob metum igitur cachexiæ Pyrmontanas acidulas easdemque ingenti in copia hausit, neque tamen in, neque post earum usum, conveniens coluit in vita victuque regimen. Inde effusissimus sanguinis puri per anum sequutus est fluxus non compescibilis, licet nitrosis pulveribus Becherianisque pilulis uteretur. Pedes potius facti œdematosi, venter intumuit, vires collapsæ, anhelitus factus difficilis, superiora contabuerunt, tandemque excepit mors.

Epicrisis.

Nihil certe ex animi etiam commotionibus hęmorrhoidariis est perniciosius, quam angor & mœstitia diutius extracta, quæ vires, tonum ac robur partium labefactando, efficiunt primum stagnationes, quę postea obfirmando in abdominis visceribus infarctus, excessivas inducunt hęmorrhagias atque funestas. Pyrmontanæ autem acidulæ, si quis illis uti velit cum fructu, exquisitum postulant regimen, tam sub, quam aliquot hebdomades post usum, tanto magis, si potans jam tum viscerum affectus est labe. Quod quia in nostro non factum, sed potius pro lubitu, sine observatione debita institutus, malum exacerbatum, & ad exitum tristem traductum esse, non est mirandum, nec eapropter dextro usui quicquam detrahendum.

OBSERVATIO II.

Judæus annorum quinquaginta, natus patre hęmorrhoidario, & ipse a prima statim ætate sanguinis stil- *Hęmorrhoides nimia cāphorato cōposita.*

stillicidiis, in variolarum quidem & morbillorum morbo e naribus, ac postea hæmoptysi obnoxius, quadragesimo anno cœpit primum pati hæmorrhoidalem fluxum, qui postea singulis fere mensibus, ac nonnunquam sub fortiori in itinere maxime corporis commotione, rediit effusior. Quod quum sine sanitatis detrimento contingeret, tulit patienter; sed quum aliquot abhinc annis insisteret profluvium diutius, idque largum, inde admodum fuit debilitatus, & appetentia cum digestione labefactat. Quare ut auxilium quæreret fuit coactus ad moderandum fluxum. Ex variis autem multisque remediis obtinuit nullum. Optimum tamen tulit antimonii tinctura, ex sale tartari & regulo antimonii parata, & non tam acris, quam quæ cum nitro conficitur, in cujus uncia soluta camphoræ drachma dimidia, & mane vesperique cum aquæ frigidæ haustu sumpta ad guttas 20.

Epicrisis.

Perperam utique putant præjudiciis toti inhærentes, & partum periti, camphoram nimium concitare sanguinis æstuosum orgasmum, eaque propter esse reformidandam, multo minus in immodicis sanguinis fluxionibus in usum trahendam. Alia enim omnia docet experientia, quin camphora, quandoque etiam in majori paullo dosi, ad scrupulum unum sumta, plus refrigerii sentitur, quam incalescentia. Veteres sane non adeo alieni fuerunt a camphoræ usu, sed eandem prestantissimarum medicinarum compositionibus commiscuerunt multis, ut quidem ex Augustana patet pharmacopoea. Ne dicam, *Riverium* & nos quoque eadem in inflammationibus, in malignis, magno cum emolumento in dosi non exigua fuisse usos. Atque etiam in nimiis hemorrhagiis, roborans simulatque anodyna camphoræ virtus utilitatis est maximæ, inprimis si aliis medicamentis sociatur, & parva dosi exhibetur. Cum antimonii potissimum tinctura mixta camphora, diuresin neque minus diaphoresin augendo, ac imbecilles partes roborando, sanguinis, & seri affluxum a recto intestino divertit aliorsum, ac ob id eximie prodest.

OBSERVATIO III.

Virgo novem ac decem annos habens, venæsectionem nunquam passa, sed nimio mensium fluxui subinde obnoxia, cruentas experta est sedes, sine molestia tamen atque dolore, idque per dies aliquot. At cum gravi perciperetur iracundia, ingentem sanguinis puri ac sinceri alvo exclusit copiam, non sine summa virium jactura. Substitit tamen rursus effusius hoc profluvium, quin penitus. Sed inde ingentes incurrit hausto frigido potu, fluxus restitit precordiorum anxietates, & constrictiones, quasi convelleretur cor ipsum, *ala menne ihr dar Berg abstessen molte*, extrema facta frigida, facies rubicunda, venæ in capite inflatæ, arteriæ pulsarunt valide ac celeriter cum quadam duritie. Datus ipsi pulvis ex diaphoretico antimonio, cancrorum lapidibus, nitro & cinnabari, cum infuso summitatum millefolii, data quoque simplex mixtura cum croco, & habuit melius.

Hemorroides nimiæ ex terrore in virgine curata.

Epicrisis.

Feminas etiam hemorrhoides pati, non novum est; neque etiam rarum, iræ affectum fluxum earum reddere immoderatum, id vero non adeo obvium, solum frigidum haustum, sub ipso fluxu, tam graviora concitare posse pathemata. At frigus nervosis partibus spasmo jam jam affectis, uti fit sub iracundia, est inimicissimum, & intensiores spasticas constrictiones augendo, tam gravia pathemata inducere valet utique.

OBSERVATIO IV.

Nimiæ hæmorrhoides sanatæ

Præfectus militum quadragenario major, natura sanguineus atque robustus, a multis jam annis expertus fuerat hæmorrhoidum fluxum cum euphoria. Sed quum a sueto vini Rhenani potu transiret ad vini Gallici PontacK potum, elapso aliquot mensium spatio, hæmorrhoides præter morem sunt retentæ, & successerunt dolores atrocissimi in lumbis, & abdomine, cum virium dejectione, inappetentia, vigilia, pulsuque celeri & frequenti. Exhibita vero ter laxante potione ex tamarindis, rhabarbaro & passulis minoribus, non modo soluta est alvus, sed & ingens nigri, & congrumati sanguinis copia excreta, summo cum levamine. Diutius tamen quam par erat perdurabat fluxus sanguinolentus, quo quia vires nimium atterrebantur, datum est electuarium ex rosarum conserva, speciebus de hyacintho, succino, croco martis tenui, & granatorum sirupo, cujus usu ad hebdomadem continuato, ad sanitatem traductus est æger.

Epicrisis.

Vina illa Gallica coloris saturate rubicundi, uti est PontacK atque Vin de Grave, si sine aqua, & liberaliter bibuntur, propter adstrictionem quam alvo præstant, utilia sunt minime, sed experientia teste, admodum noxia. Unde omnibus etiam modis in periodicis, & criticis sanguinis evacuationibus sunt vitanda, atque etiam in ipsis excedentibus hæmorrhagiis provide adhibenda. In omnibus autem hæmorrhoidalibus affectibus, sive sanguis fuerit suppressus, sive fluxerit immoderatius, præstantius non datur atque accommodatius purgans, quam quod nostro datum, quo diuturnum etiam fluxum, a copia serosi ac biliosi sanguinis oriundum, feliciter sanatum fuisse, ego vidi multoties.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoides nimiæ in hypochondriaco funestæ

Ante 30. circiter annos Secretarius Regiminis quinquagenarius, corpore spongiosus, & carnosus, ob assiduos muneris labores vitæ sedentariæ deditus, venæsectionem tamen natura quasi horrens, & nunquam admittens, ab aliquot jam annis anxiis cardialgicis doloribus, & circa præcordia constrictionibus, noctu præsertim, subinde fuerat afflictus, alvique ordinario erat strictioris, flatulentiis ac ructibus obnoxius, dolores quoque lumbarem sæpius arenosa procedente. Hinc calculum subesse renalem judicarunt, & varia ad eum proposuerunt amici domestica remedia, inter quæ etiam fuit spiritus baccarum juniperi, cum earum rob probe subactus, saccharoque edulcoratus. Ab horum vero usu potius ingravescebantur symptomata. Mox enim truculentis spasmis & doloribus inflativis circa hypochondria & abdomen torquebatur, cum partim extremorum frigore, & inquietudine, qui emollientes, & discutiendi facultate pollentes clysteres etiam eludebant. Tandem accedente cum pulsuum celeritate internarum partium æstu, mitescebant quidem dolores, remansit tamen inflatum abdomen, quod nec tactum manus tolerare poterat ob dolorem, & appetentia cum viribus persistente per quatuor septimanas affectus, concidebant. Celebris tum Medicus vocatus, causam horum symptomatum hepatis judicans obstructionem, pilulas Beccherianas, & mercurii dulcis aliquot doses præbuit. Sed his omnibus irritis, præter omnem exspectationem, alvi fluxus, sine torminibus tamen, fœtidæ corruptæ ex atrogryseæ materiæ erumpebat, quem animi intercurrens defectio cum extrema virium jactura, tandemq; mors excipiebat.

Epi-

Epicrisis.

Ex vita sedentaria cum arduis mentis laboribus, ob difficiliorem redundantis in venis mesaraicis regressum per hepar, hypochondriaca pathemata, sive spasmodico flatulenta, quę calidorum & sanguinem exagitantium immodico usu exacerbantur, accedere, non novum est. Hæc autem tempestiva venæsectione corporisque motu, & exercitatione omnino posse averti, experientia confirmat, qua etiam confesso est, dolores hypochondriacorum diutius perdurantes demum fluxu sanguinis per venas sedales corrupti hæmorrhoidali solvi salutariter. Notavit id jam *Solenander*, & memoratu digna utique sunt ipsius de hoc observato verba, quæ *cons.* 7. *Sect.* 2. *p.* 121. sic habent: *Observavimus hypochondriacos aliquot, quibus istæ corporis regiones, & potissimum sinistrum hypochondrium, multo nigro succo, tanquam atro jure distentæ ac repletæ erant. Novimus, quibus similis ex iis locis humor supra infraque obsessit, quod licet cum periculo conjunctum esset, tamen evasisse plures scio, & honesto viro*, Johanni Philippo Seidano, *fratri, bis illud intra annum accidisse memini, & ante mensem honesta, & nobilis matrona* de Luttersdorff, *istius atri succi, & quod mirum est fere insipidi, e dextro hypochondrio, ad libras sex, vel septem, vomitu rejecit, sed hi plerumque ascite moriuntur. Alia vero ratio, & difficilior evadendi modus est, quando pervicacibus ejusmodi in hypochondriacis doloribus assidua lentaque febris jungitur, quæ ab interna visceris corruptione suborta depascens vires, nunquam non periculosa est.*

OBSERVATIO VI.

Effusæ hæmorrhoides soporē discutientes

Non ita pridem generosissima in comitatu Mansfeldensi femina vidua, quinquagesimum annum egressa me accivit, quæ ob lautam, & motus expertem vitæ rationem, sanguine, succis & pinguedine plena, semel tamen tantum ab eo tempore quo menses prorsus cessarunt admissis venæsectionem, & ante octo annorum mensium fluxus simul apertas fluentes hæmorrhoides passa fuit. Hæc diu jam de lassitudine corporis & viribus languentibus conquesta, incidit circa æquinoctium autumnalem in gravem morbum soporosum, adeo ut excitari omni sensu penitus privata nullo modo ab eo potuerit. Medicus hujus urbis famigeratus in auxilium vocatus, venam in pede secandam suasit, & potum fontanæ frigidæ præbuit sat largiter ita ut singulis horis uncias aliquot caperet. Absumptis sic intra biduum 5. vel sex mensuris, post clysterem stimulantem admissum, ingens sanguinis copia, primum crassi, postea tenuioris, per alvum exiit, ita ut intra viginti quatuor horas, plus quam 5. mensuræ profluxerunt. Ex eo illico ægra rediit ad se, sopor discussus, collectæ sensim paulatimque vires, datisque analepticis leniter adstringentibus, injecto etiam clystere ex pura aqua, frigida, pauca tamen, confecto, bene convaluit.

Epicrisis.

In aqua communi pura fontana & pluviali, eaque frigida, summum adversus plures, & magnos morbos repositum esse præsidium, antiqui Medicorum Græcorum, & Arabum satis agnoverunt; recentiorum vero plurimi, qui vulgaria, & simplicia spernere exotica pretiosa magna arte parata tantum in usum vocare solent; tam præstantissimam medicinam, quæ fere universalis est, si cautus & peritus Medicus ea uti scit, hucusque & neglexerunt, & propemodum rejecerunt. Ego vero ante viginti jam annos scripsi dissertationem *de aqua medicina universali*, nec non *de simplicissimo doloris podagrici remedio*, & haud ita pridem *de salu-*

britate frigidi potus; quin propria experientia, & Medici, qui heic in curationibus suis aqua frigida utitur fere semper, convictus testor, quod potus aquæ frigidæ generosum & valde efficax sit remedium; quo nimia redundantis, & ebollientis sanguinis expansio, motibus vitalibus nunquam non adversa, efficaciter componitur, humores viscidi diluuntur, & acres mordaces demulcentur, & quod præcipuum ipso frigore, partibus a tono, & robore defectis, conveniens elastica systaltica virtus restituitur, adeo ut magnum roborans sit remedium. In nostra ægrotante valde plethorica, præmissa venæsectione in pede, potus aquæ frigidæ immodicam sanguinis ebullientis, & vasa distendentis, quæ etiam caussam morbi soporosi dedit, vim compressit, & robur systalticum adducendo ac firmando fibras, sanguinis ad venas ani extremas majorem appulsum eorumque apertionem concitavit. Qua sanguinis effusione, revulsio magna seri stagnantis a capite facta, & tota symptomatum depulsa fuit syndrome. Ex quo intelligitur, arte etiam inductum, immoderatum alias, & nimium hæmorrhoidum fluxum, sub certis, quod bene notandum, circumstantiis, corporis, & caussæ morbificæ remedium saluberrimum quandoque esse posse.

CAPUT V.

De Uteri Hæmorrhagia Immoderata.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Hæmorrhagiæ, quid & qualis. NOn omnis larga sanguinis per uterum fluxio, quæ in feminis sanguineis subinde ob nimiam redundantiam accidit, ac si nimia, & noxia esset, censenda, sed ea demum, quæ virium imbecillitate stipatur, quam postea aliæ functionum læsiones conspicuæ, ut inappetentia, cruditas ex mala digestione, gravativus circa ventriculi regionem sensus, foedus faciei color, pulsus languidus, & frequens cum lento æstu, pedum oedematosus tumor, turbatus & minus reficiens somnus, insequuntur.

§. II.

Differt ratione temporis. Hæc nimia sanguinis ex utero effusio, ratione temporis quo impetit multum variat. Nimirum quandoque stato quo erumpere solent menses tempore, sanguis copiose, & cum impetu effertur; quandoque extra illam lunarem periodum, bis vel pluries in mense, redit fluxus; quandoque ipsa menstrua purgatio solito diutius per complures dies liberaliter succedit. Quæ etiam parturientibus, & abortientibus haud raro accidit hæmorrhagia, aliquando ante, aliquando post abortum vel partum, erumpit.

§. III.

Sanguis qui utero sic effunditur, tam ratione quantitatis, quam qualitatis, item odoris, & coloris, a Medico probe debet considerari. Interdum cum impetu exit tenuis & satis floridus sanguis, quem vulgo dicunt *bas Dert-Oeblut*, idque frequentius in abortu, vel post eum, a retentis secundinarum frustis, quibus orificia vasorum aperta tenentur. *Quantitatis & qualitatis sanguinis.* Quandoque cum sanguine copioso coagulatæ, & carnem referentes massæ, ovi minoris magnitudine, excluduntur, quod fit, ubi uterina purgatio ad duos vel tres menses substitit. Nonnunquam valde grumosus, acer & coagulatus sanguis nigricans erumpit, idque subinde primis puerperii diebus, in gracilioribus & sanguine plenis. In cachecticis sique diutius jam duravit profluvium, sanguis effunditur aut valde aquosus & tenuis, aut mucidus. In scorbuticis corruptus, foetidus cum acrimonia, & dolore. Frequentius etiam, præsertim in junioribus, vel quæ nondum pepererunt immoderatam sanguinis vacua-

cuationem, fluor albus, sive stillicidium materiæ mucidæ albicantis, impuræ sequitur.

§. IV.

Causa sanguin. progress. sui per utet. impeditus. Causa immoderatæ, & noxię ejusmodi hęmorrhagiæ, in copiosiori & impetuosiori sanguinis ad uterum per arterias affluxus, & inæquali ac impedito per venas refluxu quærenda. Hoc enim si contingit a sanguinis turbato motu, vasa uterina nimium distenta, aut relaxata, dehiscunt tandem, vel disrumpuntur, aut eroduntur, ut sanguis liberaliter effluat.

§. V.

Ex plethorica. Sed sæpius plethora adeo exuberat, ut non solum vasa uterina diducat, sed & interdum plane disrumpat. Id vero his fere accidit, quibus menses diu suppressi, postea confertim ac citatius erumpunt; nec non iis, quibus abortus, aut veri, aut spurii fœtus, quavis ex causa contingunt. A partu quoque laborioso evenit, vel difficili, quum scilicet vel grandior fœtus, vel oblique situs, nimio conatu excludendus, sub quo vasa vel rumpuntur vel nimis dehiscunt.

§. VI.

Emanentibus & jam emansis mēsibus. Ordinario fere contingit, feminas circa illud tempus, quo menstrua purgatio sua sponte desinit, ante annum videlicet quinquagesimum, inordinatam diuturnam admodum neque omnis periculi expertem, ex utero sanguinis fluxionem pati, qua cessante, cessat etiam penitus dein per uterum sanguinis menstrualis excretio. Interdum etiam, quod aliquoties observavimus, accidit, feminas annosiores, sexagenarias circiter, subito & ex improviso, immensam cum malo odore sanguinis utero excernere copiam, quæ juncta tandem febre lenta, interierunt.

§. VII.

Denum per spasmos cōgeritur ut patet ex signis Immoderatius sanguinis ex utero profluvium, pro tempore, quo incipit, vel per intervalla revertitur, utplurimum præcedunt, & comitantur hæc: tensio & inflatio hypochondriorum, circa lumbos dolor gravativus & pressorius, cum sensu refrigerii junctus, extremarum partium refrigeratio, vasorum detumescentia, color faciei pallidus, pulsus citatior, cum interiorum ardore, alvi strictura, urinæ parcior fluxus. Hæc omnia autem satis abundeque testantur, non a causa solum passiva, id est nimia debilitate & laxitate uteri, sed ab activa etiam, spasmodicis partium vasculorum & nervarum stricturis, sanguinem ad uterum nimium urgentibus, hoc vitium proficisci. Unde etiam ratio repetenda, quod feminæ hypochondriacæ, hystericæ, & quæ tenerioris sunt ad animi commotiones proclivioris naturæ, hoc molesto malo frequentius afficiantur.

§. VIII.

Nil frequentius est, quam si in puerperio salutare negligitur regimen, neque in eo, neque post illud, uterus a sordibus probe expurgatur, elapso aliquot mensium spatio, impetuosæ hęmorrhagiæ cum animi sæpius deliquio subsequantur, quæ etiam per intervalla repetunt, & non prius desinunt quam ejecta foras una vel altera massa carnosa, pugni interdum magnitudine, quam femellæ molam dicunt. Et hæ massæ procul dubio ex laciniis placentæ relictis, & succo nutritio in iis per calorem condensato, non secus ac carnes luxuriantes in sauciatis partibus, gignuntur. Dum vero postea mole sua comprimunt venas uteri, sanguinis circulum per eas retardant & ad impetus ejusmodi hæmorrhagicos ac motus uteri spasticos, quibus illæ concretiones carnosæ eliduntur, causam præbent sufficientem. *A genitis in utero carnosis massis.*

§. IX.

Si corpus est cachochymicum, pravis succis plenum; si scorbutica, vel etiam venerea lue infectum, ubi viscera non sunt integra, hepar, lien, aut vasa mesaraica sanguine crasso in- *Periculosa est uteri hęmorrhag.*

D 4 far-

farcta, non caret malum periculo, sed multum negotii Medico facessit. Etenim sub ejusmodi fluxu, succorum labes & cachexia semper increscit; eo quod quo plus debilitantur vires, eo minus ventriculus bene appetit & digerit, eo magis crudi succi, qui difficilius in sanguinis boni, & liquidi cerebri substantiam transeunt, generantur, eoque minus dein per sueta & congrua emunctoria fit recrementorum excretio.

§. X.

Maxime in parturientibus & abortientibus Vita valde periclitatur in iis, quæ ante partum, fœtu existente mortuo, magnum sanguinis patiuntur profluvium. Nisi enim extraordinario naturæ robore, & præsentaneo Medici auxilio fœtus excludatur, vel operatione chirurgica opportune eximatur, mortem sequi certissimum est. Periculosæ etiam eæ uteri hæmorrhagiæ sunt, quæ ex ruptis ob secundinam cum violentia extractam vasis oriuntur, nec non quando frustula retenta, postea in deformes massas, molas dictas, concrescunt, mensium fluxum semper vitiant, & nimium reddunt.

CURATIO.

§. I.

Si sanguis abundat, mittendus IN medicatione dextre adornanda, omnino Medicus ad varii generis causas & alias atque alias circumstantias, & symptomata debet respicere, quo iis removendis idonea, & efficacia convenienti tempore possit remedia. Igitur, ubi nimia sanguinis redundantia, & quidem a retardato sanguinis menstrui consueto fluxu immoderatioris hæmorrhagiæ causa est, non melius ac certius ad præservationem ejusmodi mali suppetit præsidium, quam venæsectio, aliquot dies ante suetum ordinarii fluxus tempus, in partibus superioribus instituta sufficientem sanguinis copiam, ad sex vel octo uncias, evacuando. Rectius adhuc, si uterinæ purgationis per aliquot menses suppressio impetuosæ hæmorrhagiæ causa est, tempestiva sanguinis missione in pede, hæc ipsa avertitur commodissime. Ubi vero jam multum sanguinis profluxit, ad ejus impetum divertendum, & ad superiora loca revocandum, parcior quantitas est emittenda. Et certe quam præstans sit in venæsectione præsidium adversus hunc morbum, conceptis verbis testatur *Holler. in comment. ad aphor. 1. Hippocr. Sect. 5. vidimus*, inquiens *qui sanguine multo e vena detracto convaluerunt, quum nullis aliis remediis fluxus sanguinis reprimi posset*.

§. II.

Si in orgasmo constitutus refrigerantia & diluentia danda. Quando nimius ebullientis sanguinis orgasmus fovet, & auget hoc malum, ob motum intestinum partium sulphurearum concitatiorem diluentia, humectantia, refrigerantia auxilio sunt efficacissimo. Atque inter hæc excellit quam maxime sola aqua frigida fontana, modo satis sit pura & subtilis, aut quæ melior adhuc pluvialis, probe conservata & putredinis expers, vel admixta nitri decenti quantitate alterata, vel cum spiritu vitrioli & sirupo papaveris rhæados in julapi formam redacta, & sufficienti copia pota. Etenim simplex hæc medicina, & diluendo spissos humores, & acres contemperando, nimiumque æstum restinguendo, fibras quoque relaxatas firmando, plus certe præstat, quam tantopere a Medicis, alia varii generis ad hoc malum domandum laudata specifica. Non tamen postponenda virtus quo pollet hunc in finem serum lactis dulce, & acidulum, item chalybeatum, nec non aqua Selterana cum lacte asinino, præsertim ubi corpora sunt graciliora, tenerioris & sensibilioris indolis, & lento calore macerantur, item ubi scorbutica & exanthematica acris materia vitalibus succis immixta, & graviorem hunc, & difficiliorem reddit affectum.

§. III.

Spasmi componendi anodynis.

Ubi spasmorum & dolorum ferocia, quod subinde in puerperio, item post abortum, atque in hypochondriaca & hysterica passione affectis evenit, sanguinis profluvium ciet, confugiendum utique ad ea, quæ blanda & anodyna vi dolores & motus effrænes solidorum placant atque sedant. Hoc nomine liquorem nostrum anodynum mineralem cum pulvere nitroso simul sumtum, pulveres antispasmodicos, qui ungulæ alcis, dentem hippopotami, lapidem manati, cornu cervi philosophice præparatum; pulverem marchionis, nitrum, cinnabarium, succinum, castoreum recipiunt, merito laudamus, quorum virtus eo fit efficacior, si unum vel alterum granum laudani hysterici, item massæ pilularum de cynoglossa additur ipsis. Papaveracea quoque, anodynorum lenissima, ut folia papaveris rhœados, in infuso theiformi cum summitatibus millefolii, & floribus chamomillæ vulgaris, aqua, sirupus, extractum, papaveris, laudabilem, præsertim ubi simul humorum peccat acrimonia, opem locant.

§. IV.

Serum impurum alio, ad congrua emunctoria divertendum.

Quia in hoc affectu frequentius copiosum & vitiosum serum sanguinis se immiscet, opus est, ut ad alias vias id dirigatur & per congrua excretoria evacuetur. Perficitur id optime & efficaciter per epicrasin operantia laxantia, inter quæ manna, rhabarbaro, cassia & tamarindis nihil datur convenientius & præstantius, modo in convenienti & sufficienti quantitate exhibeantur. Nam manna tabulata, ad duas uncias cum drachma una cremoris tartari in infuso ex aqua florum acaciæ cum oleo citri, præscribenda pro dosi, alia non sufficiens, & satis valida fit purgatio. Rhabarbarum optime miscetur cum passulis Corinthiacis in infuso, vel si cum iis in sirupiformem massam redigitur. In paulo robustioribus pulvis mechoacannæ albæ, ad drachmam dimidiam, vel scrupulos duos, cum æquali cremoris tartari parte permixtus, locum perquam commodum invenit. Divertenda vero etiam serosa illuvies ad renale cribrum, quod præter serum lactis, vel aquam Selteranam, terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, nitrum antimoniatum, tinctura tartari cum spiritu nitri dulci & spiritu tartari mixta, præstant efficaciter.

§. V.

In rebelli fluxu adhibenda adstringentia interna.

Impetu sanguinis nimis vehemente ad lipothymiam usque persistente, confugiendum utique demum ad ea, quæ adstrictoria pollent facultate efficaci, cujus indolis sunt species de hyacintho, trochisci de carabe, hæmatites, bolus Armena, essentia terræ catechu, cum liquore anodyno & refracta dosi essentiæ anodynæ remixta, famigeratissima Sylvii mixtura, ad omnes immodicas sanguinis profusione utilis.

Externe.

Externe vero in forma emplastri stercus suillum, aceto forti imbutum, regioni pubis applicatum, sistendi facultate gaudet haud proletaria. Vel concinnandum cataplasma ex foliis plantaginis & polygani, floribus rosarum, balaustiorum, coquendum in aceto rosaceo & sub frigido apponendum. Nec minus præstans hoc nomine est efficacia emplastri spermatis ranarum, cum alumine, oleo hyoscyami & camphora permixti, ac regioni lumbari admoti.

§. VI.

Ad præservationem robur visceribus reddendum.

Quando fluxio jam per aliquod tempus conquievit, præservandi caussa ad arcendam recidivam, præsertim si corpora sint serosiora & cachexia jam adest, aut imminet, robur non modo utero, sed & omnibus visceribus conciliare oportet. Id vero commode & efficaciter præstari potest pilulis methodo Becheriana paratis, aliquoties assumtis; item elixirio nostro balsamico viscerali, cum tinctura mar-

martis Zvvelfferi, vel etiam Ludovici, permixto. Laudem etiam merentur juscula alterata cum succo plantaginis, cichori acetosæ. Potus sit aqua frigida, in qua aliquoties frustum chalybis candefacti extinctum. Aquæ quoque Selteranæ solæ per plures dies epotæ, laudabilem præstabunt opem. Contra ea fugienda vina, carnium, ovorumque esus & omnia ea, quæ sanguinem nimium adaugent & exagitant.

§. VII.

Et uterus rite purgandus. Quia vero experientia multiplici testante, quam maxime abortio & puerperium ad enormes hæmorrhagias, præsertim si uterus postea non bene purgatus fuit, disponere solent; providendum utique omni cura erit, in puerperio, vel etiam post illud ut ipse satis mundificetur. Cui scopo obtinendo feliciter & efficaciter omnino pilulæ Becherianæ, & quæ ad earum imitationem paratæ sunt ex extractis amaris, temperatis, resinoso-gummatibus, extracto rhabarbari & refracta aloes gummosæ dosi, concinnatæ, inserviunt, si non modo duobus aut tribus diebus post partum per aliquot dies sumantur, sed & medio puerperii tempore, simili modo per tres aut quatuor dies ipsarum usu continuetur. Vel pilularum loco infusum ex aqua melissæ, vino, rhabarbaro, herba melissæ, rorismarini, radice pimpinellæ, agarico, passulis minoribus, corticibus aurantiorum & citri per aliquot dies hauriendum. Quibus remediis id efficitur, ut uterus ejusque vasa ab omni succorum vitiosorum illuvie, atque etiam laciniis, quæ ex retenta secundina remanent & rudimentum molarum carnearum præbere possunt, expurgetur ac liberetur.

Cautelæ & observationes clinicæ.

§. I.

Venæsectionis monita & cautelæ AD persanandum aquæ ac protelandum hoc malum, potissimum prudentiæ medicæ momentum in eo repositum, ut pro differente corporum & causarum ratione, mensura, modus, ac tempus, mittendi e vena sanguinis, rite perspiciatur & observetur. Scilicet quæ habitioris sunt corporis & a sola sanguinis abundantia sæpe cum immani hæmorrhagia abortiunt; illæ sola subtractione sanguinis tempestive in brachio celebrata, vel etiam si res postulat repetita, ab incursu hujus morbi possunt vindicari. Contra ea ubi viribus jam valde exhaustis, nimia sanguinis copia profusa, præstat a venæsectione abstinere. Tum vero e re est, brachium utrumque tepidæ aquæ, cui quippiam vini admixtum, per horæ dimidium immittere, quo sanguinis impetus ad exteriora divertatur. Idque remedium longe efficacius est ac utilis ipsis cucurbitis ad mammas applicatis, quas tamen *Hippocrates* passim in scriptis suis in ejusmodi casibus magnopere commendat.

§. II.

Si diutius hoc malo colluctantur feminæ, sive sint biliosæ, sive phlegmatico sanguineæ constitutionis, rarius feliciter sine alvum solventibus remediis sanantur. Sunt autem inter hæc optima rhabarbarina, rhabarbarum cum cremore tartari, aut si multum serosæ colluviei evacuandum est, cum tertia parte mechoacannæ albæ acuatum. Utiles quoque pilulæ temperatæ balsamicæ, secundum exemplar Becheri, refracta bene præparatæ aloes dosi concinnatæ, vel loco harum aleophanginæ, vel de succino Cratonis, quarum virtus interpositis nitroso-salinis pulveribus utique exaltatur. *Alvum solventia necessaria.*

§. III.

In tenerioribus biliosis & cachecticis leniora emetica, cujus generis est radix hypecacuanhæ, singulis mensibus ad arcendum malum exhibita, non male cessisse novi, a qua methodo ipse *Hippocrates* & *Riverius* quoque non alieni. Prima enim regio, ob *Quandoque emetica lenia.*

ob deperditam digestionem, haud infrequenter multorum chronicorum uteri affectuum caussam & fomitem fovet ac præbet, eaque propter ut efficaciter depleatur expedit.

§. IV.

Adstringentia & anodyna caute danda. Validiora adstringentia caute & provide admodum adhibere oportet, quod etiam de narcoticis tenendum, quæ neque in principio, neque etiam ubi vires a nimia sanguinis profusione penitus jam exhaustæ, imminente fere semper animi deliquio, conducunt. Quin vidi sæpius, ab adstringentibus fluxum exacerbatum fuisse; vidi quoque nonnullas, ab immoderatiori horum usu in immanes & graves chronicas passiones, cachexiam, hydropem lentam & hecticam febrem, perpetuum lymphæ ex utero stillicidium, cum intumescentia & tumore duro circa dextrum latus inguinalis regionis, fuisse præcipitatas.

§. X.

Etiam Heurnii pulvis. Pulvis *Heurnii* cujus descriptionem in *commentario ad aphorismos Hippocratis Lib.* 5. *aphorism.* 50. exhibet, & quem maximo cum successu semper in immoderatiori uteri fluxu se adhibuisse refert, non contemnendus est. Compositio autem ita habet: accipe seminis hyoscyami, papaveris albi ana drachmam unam, hæmatidis, coralliorum rubrorum ana drachma semis, camphoræ scrupulum dimidium M. de quo mane & vesperi dimidia drachma pro dosi sumenda. Nos quoque ab ejus usu olim laudabilem effectum vidimus, sed convenit eum exhibere ubi omnia in actuoso sunt motu, arteriarum pulsu celeri & vehementi, cum assidua vigilia, atque tum etiam securius, ut ipsi additur nitrum ad dimidiam drachmam; minime vero ubi vires cum sanguine exhaustæ sunt, & pulsus vix digito tangi potest. Nam a seminis hyoscyami usu paulo largiori, in dementiam conjectas fuisse quasdam personas novimus. Idem monitum etiam tenendum de pilulis de cynoglossa, quæ pariter subactum in exhibitione desiderant judicium practicum.

§. VI.

Minerales aquæ ad curam potissime. Quando a viscerum obstructione chronicum malum fovetur, cura sine legitimo aquarum mineralium, vel acidularum, vel thermarum temperantium usu, rarius ex voto succedit. Expedit vero medicamentis temperate balsamicis hanc curam secundare, & exterius quoque ad roboranda viscera ipsumque debilitatum uterum silente fluxu, balneo aquarum, subadstringenti virtute gaudentium cujus indolis sunt nostræ Lauchstadienses, uti.

§. VII.

Potus seligendus commodus. Multum interest, quo potus genere utantur illæ, quæ ejusmodi immodicis sanguinis fluxionibus macerantur. Neutiquam enim ventriculus, in hoc affectu valde imbecillis, omnia æque bene ferre potest. Inprimis abstinendum ab omni cerevisia, a potu quoque vinoso, ac potui in usum vocanda decocta, ex rasura ligni santali rubri, citrini radice cichorei, semine fœniculi & passulis, parata. Quibusdam solus potus aquæ fontanæ frigidæ, alteratus quodammodo sirupo acetositatis citri, vel tantillo nitri injecto, optime cessit *Ludovicus Septalius Lib. 6. animadvers. medicar. artic.* 144. decoctum corticum aurantiorum, mane ad octo vel novem uncias potum, tanquam remedium certissimum deprædicat, eoque fere infinitum mulierum numerum ab hoc morbo se liberasse asseveravit, sed inter secreta id servavit. Recepit autem aquæ libras septem, in hac incoxit cortices trium pomorum aurantiorum, aliquando adhuc viridium, interdum etiam addit in fine aliquid herbæ pilosellæ.

§. VIII.

Uti in omni præternaturali hæmorrhagia, ita etiam in hac ipsa ventriculi & exacta vivendi ratio maxime ha-

habenda. Ob vires enim cum sanguine deperditas, ventriculus nec bene appetit, nec decenter digerit, nec recte egerit, sed cruditatum & flatuum copia turget utplurimum venter. Optimus est cibus siccus, modicus & salubris; minime gelatinosus, difficilioris solutionis & qui inflat. Potionibus, si fuerint aquosæ, subinde modicum vini optimi rhenani, vel genuini vini Pontak, admiscendum est. Ac uti nimium frigus, ita etiam immoderatus æstus aeris nocet. Neque admittenda est nimia corporis quies, neque nimia ejus exercitatio, veneris usus sit parcissimus. Demum si unquam affectus animi præsentaneum damnum inferunt, certissime id contingit in sanguine exhaustis corporibus.

§. IX.

Quam post mortem Multum tandem refert, ut qui extreme immodicis sanguinis fluxionibus debilitati, sedato fluxu, convenienti diæta pristinam sensim recuperent sanitatem. Nam si repente cibis se replent, quos imbecillis ventriculus non satis digerere potest, facile incurrunt ob cruditates in alias chronicas passiones. Nimirum uti effato *Hippocratis* impura corpora nutrientibus læduntur; ita etiam valde debilitata. Habenda igitur est quam maxime ventriculi ratio, & analepticis ac nutrientibus cibis quidem restaurandæ sunt vires, sed parca manu offerantur necesse est.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia uteri cum febre lenta lethalis in vetula. Vidua hujus loci honesta, jam septuagenaria, extenuati corporis, sedentariæ vitæ multum addicta, post quinquagesimum annum cessante ex toto menstrua purgatione, assueta fuit singulis annis circa æquinoctia sanguinis missioni, post annum autem sexagesimum ex muliercularum consilio eam omisit. Unde intra sexagesimi & septuagesimi anni spatium aliquoties pathematibus spasmodico-flatulentis, tumentibus quoque venis hæmorrhoidalibus externis, interdum etiam sanguinis mictione, tentata fuit. Medicus salutari consilio suasit venæsectionem crebrius repetendam, sed ipsa hujus moniti negligentior, incidit tandem in ingentem animi mœrorem, eumque diuturniorem, ac paullo post ex improviso immodice sanguis per uterum effluxit, & frustra datis optimis analepticis & roborantibus per menses aliquot & longius continuavit. Tandem cum intolerabili fœtore profluxit ex pudendis cruor, lenta successit febris & summa virium dejectio, donec placide obiret misera.

Epicrisis.

Neque ab immoderata uti hæmorrhagia vetulæ immunes, si plethoricæ sunt & sanguinis missionem negligunt. Quin si cum vita sedentaria animi mœror jungitur, quam facile ab abundante sanguine & in visceribus abdominis, præsertim utero, stagnante, sphacelosa corruptio succrescere potest, quam fœtor subinde indicat, qui intolerabilis fit, maxime quando hæc corruptio ad ipsum intestinum rectum penetrat. De fœtidissimo uteri profluvio historiam quoque refert *Heurnius in notis ad aphorism. Hippocrat.* & quidem 56. *Sect.* 5. *vidi* inquit, *nobilem matronam, quæ profluvio uteri extabuit & tanto fœtore effundebatur, ut nullus non existimaret alvo venire. Sed hic fœtor longe alvum superabat. Existimo totum ejus uterum, in teterrimum tabum eliquatum, una effusum fuisse. Languebat hæc mirum in modum, ac quasi lethargo stupebat mente, lente obiit intolerabilibus fœtoribus, ego sane nihil fœtidius unquam olfeci.*

OBSERVATIO II.

Illustris stemmatis femina, floridæ formæ, sanguine & succis plena, vige-

vigesimo octavo ætatis anno tertium jam mensem gravida, ex uteri sinu sanguinem per duas hebdomades exigua quidem quantitate profluere sensit, vehementioris vero saltationis motu mox in talem incidit hęmorrhagiam, ut universus propemodum sanguis, usque ad mensuras, vel septem, floridus & fluidus, intra aliquot horas, e corpore promanasse visus fuerit, intercurrentibus subinde animi deliquiis. Nihil auxilii tam intra quam extra ad cohibendum tantum sanguinis impetum prætermissum fuit, sed frustraneo effectu. In tanto itaque vitæ periculo coactus ego fui ad anceps & extremum confugere auxilium, linteum scilicet apte contortum & probe solutione capitis mortui vitrioli imbutum, quod in uteri sinum quousque penetrari potuit, intrudi curavi. Hoc non multo post subititit fluxus, & exhibitis analepticis medicamentis & alimentis erectus quodammodo animus cum viribus. Tertia die post, tentata est extractio lintei, quæ non fuit sine difficultate, quia illud plane exsuccum & siccatum erat, ipsique superne congrumatus, niger, aridus sanguis adhærescebat. Factum hinc est, ut quum secessum peteret ægra frustum massæ carneæ ex utero simul, cum aliqua sanguinis fluidi portione prolaberetur. Quo excluso, quum nihil amplius exiret, postea per commodam diætam & medicamenta, ventriculi digestionem ac vires restaurantia, generosa hæc femina successive convaluit.

Epicrisis.

Non novum est, ab incoercibili sanguinis ex utero profusione in partu laborioso, in abortu etiam, in lethalem syncopem incidere posse feminas. Sub tanto autem mortis periculo, anceps etiam remedium experiri non inconsultum est. Et licet tale stipticum uteri internis partibus applicare nunquam antea observatum vel visum fuerit, tamen hæc observatio docet, stiptica etiam internis uteri partibus non adeo esse inimica, siquidem post hæc femina gratiosa admodum & concepit & peperit feliciter.

OBSERVATIO III.

Hęmorrhagia uteri antispasmodicis sanata.

Judæi uxor annorum sexaginta tenerioris & mobilioris naturæ multorum liberorum mater, quum tertio jam mense crederetur gravida, citra ullam manifestam occasionem copiose sanguinem ex uteri sinu prorumpere sensit, exclusa simul non ita multo post massa carnea pugni magnitudine. Hoc facto nihilominus permansit fluxio puri & etiam fibrosi sanguinis cum virium insigni decremento; quin quum gravi terrore percelleretur mox continua ad lipothymiam ingruit proclivitas, cor palpitavit, & tremuit cum magna præcordiorum anxietate spirandique angustia, extrema friguerunt, & quandoque, ut in epilepsia fit, sub animi deliquio, pollices cum reliquis digitis fortiter constricti fueruut. Atque hæc omnia sub suavi quodam oblato odore, graviora, remissiora vero sub graveolenti adhibito remedio fuerunt. Quum itaque omnia desperata adstantibus viderentur, in consilium vocatus ego, bono animo ipsos esse jussi, ac remotis aliis medicamentis, clysterem injici curavi carminativum, postea ad violentas systematis nervosi illas commotiones sedandas præscripsi pilulas, quæ extractum florum chamomillæ, millefolii, crocum, castoreum, camphoram & asam fœtidam habuerunt, quarum singulis tribus horis numero 5. vel 6. deglutitæ fuerunt. Quibus ægrota successisse sanata fuit.

Epicrisis.

Uti vehementioris animi commotiones in plethoricis magna, ita in sanguiuis defectu longe majora dam-

damna procreare possunt, potissimum pathemata spasmodica, convulsiva & quæ vulgo in feminis appellari solent hysterica, quibus frequentius puerperæ post lochia infestari solent. Terror vero, si ullus ex animi affectibus, in immodicis hæmorrhagiis perniciosissimus. Nam sistit quidem ipsas, sed postea graviora concitat mala. Imprudentiæ hinc esset, denuo sanguinis missionem tentare. Nihil potius a prudenti Medico aliud agendum, quam ut antispasmodicis convenientibus motus hosce intensiores nervosarum partium componat, & per diaphoretica & analeptica sanguinis liberum cursum, per extima etiam corporis, promoveat.

OBSERVATIO IX.

Hæmorrhagia uteri post menses emanentes rebellis sanata.

Femina quinquaginta trium annorum, temperamenti colerico-melancholici, in animi commotiones valde prona, ante annum & dimidium incidit in immodicam sanguinis ab utero fluxionem, quæ die nocteque integrum per annum duravit, & subinde parcior, quandoque vero tam larga fuit, ut cyathos aliquot compleret. Inde maxima animi ad lipothymiam usque nec non virium & appetentiæ dejectio sequuta est, intercurrente sæpius, mox singulis, mox tertio die, cum horrore præcedente, febricula. Varia frustraneo eventu opposita fuerunt remedia, tandem vero martialium usu cohibita fuit hæc sanguinis profusio, sed in ejus locum fluor albus successit, cum tumore pedum œdematoso, spirandi difficultate, inappetentia, & alvo adstrictiore junctus. Crebriori tamen pilularum nostrarum, item tincturæ antimonii acri, cum spiritu Bussii & liquore nostro anodyno permixtæ usu, fluor albus cum tumore œdematoso sublatus ad tempus est, licet non ita multo post rursus infestaret, ac tandem suffimigio ex tacamahaca, succino, rasura eboris & floribus sulphuris, aliquoties in die usurpato, cum continuatis superioribus remediis, ex toto etiam sanatus est.

Epicrisis.

In hac historia venit illud notatu perquam dignum, quod post illud tempus, quo alias ordinario cessat menstrua purgatio, excessiva adhuc tamdiu prodierit ab utero fluxio; id, quod ex parte iracundæ animi affectioni adscribendum. Quoniam autem hic morbus ingentem atoniam viscerum abdominis, præsertim uteri, habuit pro fundamento, ad eam expugnandam & totum restituendum, præter amaram atque memoratam essentiam, quæ simul diaphoresin & diuresin movet, nec non suffimigia, ad sistendum album fluorem, nihil unquam inveni præsentius, & hinc quoque in nostra felicis & saluberrimi fuerunt effectus.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhagia uteri immodica cum mola sanata.

Illustris femina, constitutionis tenerioris, triginta & aliquot annorum, inordinatum mensium sæpius experta fuit fluxum, ita, ut ad duos & plures menses retinerentur & postea impetuosius sanguis, primo grumosus, dein tenuis, magna copia profunderetur. Tum quidem remediorum convenientium beneficio malum depulsum, sed sequentibus annis, mensibus præsertim hiemalibus, Januario & Februario, suppresso tributi lunaris in tertium mensem rursus accessit, ac postea fluxus effusissimus rediit exeuntibus simul frustis duris fœtentibus, cum magna portione aquæ. Tertio anno species molæ prodiit, dura nempe carnea massa pellicula alba cincta, multis cellulis referta cum excessiva sanguinis profusione, quam magna virium jactura, inappetentia, ventriculi imbecillitas, nausea, præcordiorum anxietas, dolor dorsi & artuum, cum pauco somno sequuta. Quare ego in consilium adscitus, hac medicationis me-

methodo, divina favente gratia, ægram a molestissimo hoc affectu liberavi & integre restitui, ita, ut gravida aliquoties facta, singulis binis mensibus misso e brachio sanguine, feliciter liberos sanos pepererit. Methodus vero curationis, quæ tribus vicibus adhibita, in eo consilio consistebat: per tres dies circa somni tempus deglutitæ fuerunt pilulæ balsamicæ nostræ, ad quarum operationem promovendam mane post sumsit drachmam pulveris salini, ex tartaro vitriolato, lapidibus cancrorum, nitro, sale Ebehamensi, æquali pondere permixtorum, post quinque dies descendit mane in balneum, paratum ex aqua pluviali, in qua infusa herba menthæ, melissæ, origani, hormini, salviæ, flores spicæ, adjecta convenienti quantitate aluminis & cinerum clavellatorum.

Epicrisis.

Mirum forsan cuipiam videri poterit, quod inter casus nimia hæmorrhagia uteri laborantium etiam abortus recensuerimus; verum cum hi ipsi non aliter fieri possint, nisi præcedente ex utero hæmorrhagia, eaque præternaturali, utique curanti incumbit, convenienti methodo, & fœtum in utero servare salvum, & feminam a gravibus & sonticis pathematibus, quæ a nimia sanguinis profusione, ceu causa, oriuntur, vindicare. Quæ omnia melius præstari nequeunt, quam methodo jamjam a nobis proposita. Potissimum balnea & insessus ex convenientibus remediis parata, in diuturnis uteri morbis & vitiis corrigendis, si ullum aliud, plurimum valent. Et sic multæ ad fœtum vivacem edendum inhabiles ac sæpe abortientes, ad gestationem, partum & grata matrimonii pignora idoneæ redditæ fuerunt.

OBSERVATIO VI.

Hæmorrhagia uteri diuturna analeptica & diaphoretica mixtura sanata.

Generosa femina 40. & aliquot annorum, fluxibus ex utero immodicis sæpius laboravit, tandem a vehementi terrore in immanem hæmorrhagiam incidit, ad quam sistendam, Medicus venæ in brachio sectionem, pilulas Stahlianas, pulverem antispasmodicum, neque minus essentiam millefolii, tincturam martis Ludovici, massam pilularum de cynoglossa, sed omnia incassum, adhibuit. Eruperunt potius frustra sanguinis congrumati cum fœtore, cui malo mixturis analepticis, item tinctura martis cydonata cum arcano tartari maritata, & alvum pertinaciter constrictam, magnesia alba frustra obviam ivit, & iterata rursus venæsectione in brachio, sanguis serosus lixiviosi saporis, profluxit. Diutius itaque perseverante hoc fluxu, mirum non modo vires languescebant, sed & lipothymiæ, capitis dolores, vertigo & aurium tinnitus accedebant. Unde ego in auxilium vocatus, sequentem dare jussi mixturam: Recipe aquæ florum sambuci, tiliæ, liliorum convallium, melissæ, ana unciam semis, theriacalis, cinnamomi sine vino ana unciam semis, aceti destillati unciam, lapidum cancrorum drachmas duas, antimonii diaphoretici drachmam, spiritus nitri dulcis guttas 30. syrupi acetositatis citri drachmas sex, M. D. de qua quotidie bis vel ter, duo cochlearia sumere præcepi. Ad regionem pubis vero epithema ex herbis menthæ, melissæ, rorismarini, origani, floribus rosarum rubrarum, & cortice chacarillæ, cum vino rubro, Pontak, coctum, tepide applicare, manusque sæpius de die in aquam tepidam cum vino rubro mixtam, immittere jussi, pro potu suasi decoctum santali, lentisci & radicis cichorei. Quibus dextre adhibitis remediis, hæmorrhagia uteri cum omnibus symptomatibus cessit, & generosa patiens, recuperatis sensim viribus, optime convaluit.

Epicrisis.

Nimis frequens & repetita uterina hæmorrhagia ingentem uteri ejusque vasorum atoniam subindicat, ad quam removendam, Medicus maxime apta remedia porrigere debet. Huic vero scopo obtinendo, neque adstringentia, neque anodyna, neque nitrosa, aut sola refrigerantia interne sumta, respondent, sed applicanda etiam ad confirmandum harum partium robur externa idonea remedia. Præterea mixturæ analepticæ & diaphoreticæ, cum conveniente regimine calido, ad transpirationem, si malum urget, & alia, spectatissimæ alias virtutis, remedia respuit, augendam, divertendo non modo sanguinis impetum, sed & acrimoniam, quæ sæpius subest, demulcendo, insigni emolumento sunt.

OBSERVATIO VII.

Hæmorrhagia uteri ex infelici secundinarum extractione.

Ediderat felici partu gemellos femina fere trigenaria, sed retentis paullo diutius secundinis, extractionem earundem molita est obstetrix. Quod quum non sine violentia perficeret, remanserunt frustula nonnulla, & sequutus tam immodicus lochiorum fluxus, ut aliquoties animi deliquium incurreret puerpera. Quin ex eo per dimidium anni stillicidium successit ex pudendis sanguinolentum, plane refractarium & fere perpetuum vix quandoque ad aliquot dies inducias concedens. Bis etiam interea simul excreta massa ovi gallinacei minoris magnitudinem referens, cuticula obducta pellucida & intus habens liquorem spissiculum turbidum atque fœtentem. Pessime eapropter habuit misera, appetitus periit, vires conciderunt, caro contabuit & vix corpus movendi superfuit potentia. Tandem haud ita pridem a me salutare petiit consilium, qui ipsi suasi usum pilularum Becherianarum, cum æquali portione extracti rhabarbari & aliquot granis pulveris antimonii martialis sic dicti cachectici, mixtarum, & exterius pubis regioni admovere, ac si fieri posset, ipsum in uterum injicere jussi, decoctum melissæ, menthæ, caryophyllorum, mastiches, florum rosarum rubrarum & balausticorum, ex vino Gallico, quod vocant Pontack. Qua methodo quibusque præsidiis plures sanitati redditas fuisse novi.

Epicrisis.

De infelici extractione secundinarum cum vi quadam factæ successu, plures in artis exercitio notavimus observationes. Nam si quando dissiliunt in frusta secundo partu edenda, & ex his nonnulla remanent, in corruptionem ipsa abeunt, & colliquata, ichorosum faciunt fluxum, simul lentum quendam accendunt calorem, vires mirifice dejicientem. Quandoque præpostero hoc molimine enormis inducitur hæmorrhagia, cum omnimoda fere virium jactura, quin ipsius vitæ periculo. Nonnunquam etiam ex relictis frustulis succrescunt postea concrementa fungosa, ex membranis in variam formam & magnitudinem contexta, quæ molas dicunt spurias, continuo materiæ sanguinolentæ serosæ fœtidæ stillicidio stipata. Frustra autem, teste experientia multiplici, pugnatur contra hæc mala internis solis, ac potius locis affectis ipsique utero, nimis partim laxato ac debili, partim læso & exulcerato, admovenda, injectionis, aut epithematis forma, ea, quæ roborant ac putredini resistunt. Interna enim salva sua textura eo pervadere & vitium tollere nequeunt; sed quæ immediate labe affectas partes tangunt operationis sunt & celerioris, & melioris. Unde longe profecto opportunius & efficacius succurri posset gravibus & diuturnis in utero morbis, qui haud raro post partum accidunt, si tam lubenter admitterentur injectiones ejusmodi & topica uterina, quam quidem veteribus pessos admovere mortis fuit.

OB-

OBSERVATIO VIII.

Ex hæmorrhagia uteri Heurnii pulvere sublata pathemata curata.

Adiit Carolinas thermas femina viginti quatuor annos habens, sanguinea, iisdemque ad hystericam qua detinebatur passionem debellandam ex Medici consilio usa est. Sed ipsum inter usum, minus forsan dextrum, experta est inordinatum copiosum sanguinis ex utero fluxum & postea ad aliquot interdum hebdomades durantem. Inde virium debilitatem, appetitus defectum & languorem cum lurido faciei colore incurrit. Medicum igitur vocavit in consilium, qui pulvere Heurnii sanguinis profluvium composuit quidem; at ingens postea præcordiorum anxietas cum cardialgia infestavit, ipsam suffocationem minitans. Unde ad hæc mala depulsanda multis variisque usa est remediis quorum tamen nullum effectum edidit speratum. Sumsit quoque ex alius Medici suasu emeticum, quo multum viscidæ ac viridescentis materiæ exturbatum, & nonnihil levaminis allatum. Nihilosecius sanguis paulo post largius profluxit & ægram ut de malo funditus extirpando esset sollicita coegit, id quod etiam fortunate Deo præstitum est his; pilulis nempe nostris balsamicis, quotidie ad aliquot grana, interposito pulvere ex antimonio martiali cachectico, nitro antimoniato & depurato, assumtis, usurpata subinde tinctura martis Zvvelferi, & poto cerevisiæ loco decocto ex radicibus & lignis temperato.

Epicrisis.

Mineralium aquarum usus non minus nimium fluentibus, quam suppressis ex utero fluxibus, opitulantur; sed prudentem & peritum desiderat Medicum. Nam morbus uterque, inveteratus præsertim, ab obstructione & farctu vasorum uteri ducit haud raro natales, ea tantum cum differentia, quod nimio profluvio obstaculum liberi progressus sit in vasis majoribus venosis, in deficiente vero in vasis minoribus, maxime arteriosis. Minerales autem aquæ utique impedimentum hoc tollere valent, eaque propter præstant utrumque. Id vero tenendum, utendum esse iisdem non ipso sub fluxu, sed extra eum, ad arcendum recursum. Si secus fit, augetur uteri laxitas, augetur affluxus. Tum potius per balsamica roborantia interius & exterius utero remisso robur reddere, ac postea, ne repetat profluvium, minerales aquas ad eluendos meatus eosdemque servandos apertos, in usum vocare convenit.

OBSERVATIO IX.

Illustrissimi Consiliarii uxor, quæ quadragesimum jam compleverat annum, habitus valde teneri ac gracilis, animique admodum mobilis & sensus exquisitissimi, aliquot abhinc annis per semestre fere spatium diuturno & fere assiduo ex utero fluore alternante cruento laboravit. Hinc primum Medicis loci usa, ab eorum medicatione effectum sensit nullum. Unde contulit se ad virum quendam celeberrimum, qui brevi felicem ac certam opem spondens, pilulas suas ipsi commendavit, ut de his quavis hebdomade ter vel quater sumeret, idque aliquamdiu. Sed inde etiam vix quicquam levaminis est experta. Demum meum petiit consilium, quo potum Selteranarum per mensem & ultra in cura cum debito regimine, interposito interdum laxante, suasi. Quod priusquam faceret, B. D. *Brunneri* judicium exquisivit, qui meo pariter calculum adjecit consilio. Unde tanto majori fiducia ad usum hujus præsidii accessit; atque etiam ex eo tam salutarem percepit effectum, ut hæmorrhagia sensim remitteret, penitus tandem cessaret, ac ipsa ad pristinam perfectam sanitatem rediret.

Epicrisis.

Concinnatæ illæ ad mentem & methodum Becherianam balsamicæ pilulæ utique in affectibus ex utero præsertim in serosioribus, item puerperii tempore, debita sua non defraudandæ sunt laude. Sed quod Medicus pro lubitu iisdem & inordinatas ac nimias hæmorrhagias moderari ac sistere; & vicissim menses si suppressi sunt, revocare possit, id non sine ratione inter fabellas reponendum. In nostra certe id docuit eventus. Fons autem Selteranus acres & tenues humores diluendo & temperando, eosque per diuresin efficaciter evacuando, sicque causam spasmos hæmorrhagiæ auctores suscitantem tollendo, non potuit non prodesse egregie.

C A P U T VI.

De hæmorrhagia ex urinariis viis.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Hæmorrhagia per urinarias vias quid. VEnit hæmorrhagia in scholis plerumque mictus cruenti nomine, & est sanguinis per urinarias vias, cum, vel sine urina, sive ex renum, sive vesicæ vasis, nimium ampliatis, ruptis, aut arrosis, emissio, pro circumstantiarum ratione plus vel minus periculi habens.

§. II.

Quomodo dignoscendum an sanguis mictus. Haud raro accidit, ut Medici in dignoscendo, utrum sanguis cum urina mictus sit, nec ne? eximie fallantur. Si quidem majori in copia, ut interdum contingit, ad libram & ultra, sanguis sincerus cum urina mictus, vel pars aliqua cruoris sine urinæ connubio, prodit per urinarium meatum, res nullo eget discrimine. Si vero cruor urinæ fuerit admixtus parcius, tunc paulo curatiori opus est scrutinio. Sæpe enim mingitur lotium coloris sanguinei; sepe etiam deponit sedimentum non aliter ac sanguis solet, nullo tamen præsente sanguine. Sæpius vicissim bruni, vel nigrescentis coloris urina emittitur, ut nulli suspicio sanguinis, qui tamen mixtus est, in sensus & mentem incurrat. Quare suggerenda utique sunt certa indicia, e quibus hoc tam multiplex discrimen perspiciendum. Scilicet si rubedo urinæ sanguini æmula a particulis sulphureis, mixtura salium, præsertim alcalinæ indolis, exaltatis, proficiscitur, tunc quamprimum emissa fuit, clara & perspicua apparet, sedimentum vero incarnati & cinnabarini coloris est; quod tamen sufficienti calore admoto, mox in supernatantem liquorem se recipit, ut clara rursus & perspicua ut antea appareat. Contra vero quum urina rubet a sanguine, tunc opaca ac crassicula sine perspicuitate mingitur, sedimentum vero est grumosum, ex rubro nigricans, idque non dissolvitur, aut rursus ab urina absorbetur. Si etiam lotii rubedo est a sanguine, linteum per quod colatur, tingit rubore, quod non fit, quando est a salibus color tantum intensus.

§. III.

Quia plures urinæ secernendæ & excernendæ serviunt viæ, scire refert discrimen: unde profluxerit mictu redditus sanguis. *Et unde veniat.* Quod si itaque sanguis sincerus confertim, repente & sine dolore mingitur, ex renum substantia sanguineo vasculosa illum prodiisse recte jam judicavit *Hippocrates Sect.* 4. *aphorism.* 78. Sed ubi parcior sanguinis quantitas obscuri nigricantis coloris, cum vel sine materia purulenta, maxime si cum dolore & ardore in pube sub mictione, vel post eam redditur, tunc ex vesica læsa, aut exulcerata illum stillasse certum. Quod autem renalis sanguinis effluxus sine, & qui ex vesica venit cum exquisito dolore succedat, id diversitati structuræ tribuendum. Etenim renes carent exquisito sensu. Sed quando sanguis per nervosas acutissimæ sensationis vesicæ tunicas viam

mo-

molitur, dolor non potest non oriri atrocissimus, nec mirum gravissima tum incidere symptomata, animi deliquia, spirationem difficilem, pulsum obscurum, parvum & frequentem nonnunquam, nauseam, animi anxietatem, & frigidum sudorem, de quo mictu etiam conferre meretur, *Hippocratis aphorism. lib.* 4. *aphorism.* 80. *Si quis sanguinem unaque grumos sæpe mingat ac stranguriam habeat, unaque dolor incidat in aqualicum & in interfemineum, huic vesicæ vicinæ partes laborant.* Quando porro ex uretheribus, a calculo magno, vel aspero læsis, sanguinis quippiam cum urina miscetur, dolor circa lumbos & ilia acutus, difficilis sabulosa mictio, aliaque calculi in uretheribus hærentis signa id manifestant. Propter læsa a calculo vesicæ ejusque tunicarum sanguinea vascula, si excernitur quippiam cruoris, non modo cum summo dolore & prævia obstructione quandoque urina prodit, sed & grumi interdum cum moleculis crassioribus sabulosis firmiter compacti una cum ea emittuntur, quod etiam interdum accidit, si calculus in rene firmiter impactus eum sauciat.

§. IV.

Alia species ex vesica ejusq; sphinctere. Alia adhuc mictionis cruentæ species datur, cujus tamen raro mentio fit a scriptoribus medicis, quæ videlicet ex ipsis vasis vesicæ, vel potius ipsius sphincteris contingit, quando nimium hiant & a sanguine distenta aperta fuerunt. De hac mictionis cruentæ specie notatu dignum est *Cælii Aureliani lib.* 4. *tardar. passionum cap.* 4. effatum ita habens: *solent, sicut in prodice, vel feminarum sinu, aut matricis collo, etiam in vesica, hæmorrhoides generari, quæ fluorem sanguinis præstant, quibusdam intervallis variatum. Quod oportet apprehendere prudentem, cum non coacervata primo fuerit effusio, sed augmentis quibusdam promota, interfectis defectionibus, ac retento sanguine dolore circa pubem, siquidem aliquando inflatæ ac tumentes hæmorrhoides difficultatem vel abstinentiam faciunt mictus, dysuriam Græcis vocatam, vel ischuriam. Archigenes vero dicebat, ut statis periodis menses & hæmorrhoides, ita & certis vicissitudinibus interdum plethora se effundit per renes & vesicam.* Cui merito addendum *Heurnii Comment. in aphorism. Hippocratis* 78. de signis discriminis loci præceptum: *sanguis qui a musculo vesicæ emingitur, non exacte permiscetur urina, sed in fundo depositus grumescit, quin hic grumus, qui interdum citra urinam excidit, dolorem circa vesicæ musculum consistentem facit; a rene vero qui mingitur sanguis & copiosus est, & urinæ exacte miscetur, videturque tota urinæ consistentia nihil aliud esse, quam tenuis ac dilutus sanguis; mox tamen sedet liquidus minimeque concretus & rubicundus.*

§. V.

Differt a gonorrhæa sanguinolenta. Non autem confundi debet ipsa sanguinis mictio cum gonorrhoea, sive seminis fluxu sanguinolento. Non enim adeo est insolens, ut in iis, qui gonorrhœa laborant virulenta, ex glandulis prostatis, valde relaxatis, ob majorem lymphæ, vel seri affluxum, non modo seminalis liquor, sed & serum mucidum, arenulis etiam refertum, interdum quoque per intervalla plane sanguis ex hiantibus nimium, aut ab acrimonia materiæ effluentis arrosis, vasorum osculis, per urethram, citra urinæ fluxum, emittatur.

§. VI.

Ab hæmorrhagia penis. Probe etiam a sanguinis mictu dignoscere oportet, illum sanguinis fluxum, qui fit per membri virilis integumenta. Nos aliquot memoria tenemus exempla, ubi certis periodis in viris ex ipso pene fluxit sanguinis per aliquot hebdomades purus, satis largiter, præcedente tensivo quodam in inguine ac femori-

moribus dolore. Collegit etiam ejusmodi exempla *Stalpart van der Vviel, Cent.* 1. *observat.* 80. Sed tum sanguis non prodit urinæ mixtus, sed stillat serosim guttatim, ex ramo vasorum hæmorrhoidalium exteriorum, qui ad pudenda excurrit.

§. VII.

Salutaris est quandoque. Dein tenendum discrimen mictionis cruentæ criticæ & salutaris, a minus tali & morbosa. Illa quippe fit frequentissime per renes magna in copia, rarius & in minori quantitate per sphincterem vesicæ, citra dolorem & magnum incommodum, & redit etiam certis periodis. Contingit hoc maxime per translationem, sive quæ Græcis dicitur metastasin, excernendi sanguinis per menses, aut hæmorrhoides, iis vel cessantibus, vel obstructis, aut suppressis. Vidimus nos talem criticam mictionem liberaliorem, in viris, sanguine abundantibus, sive plethoricis, juvenilis, vel etiam senilis ætatis, suppresso, vel etiam penitus cessante hæmorrhoidali fluxu, aut consueta omissa sanguinis missione, periculi tamen prorsus expertem. Vidimus quoque in feminis octogenariis, vegetis & laute adhuc viventibus, præsertim si cessantibus mensibus sanguinis missio vel fuerat neglecta, aut plane omissa.

§. VIII.

Post suppressas hæmorrhoides. Præterea non semel, sed aliquoties notavimus in senibus, deficiente fluxu hæmorrhoidali, item in viris ætatis consistentis, hæmorrhoidibus cæcis & tumentibus si afflicti fuerint, a motu corporis & animi fortiori, sanguinis portionem non exiguam, bruno colore instar decocti caffee tincti, citra urinæ difficultatem cum mictu prodiisse; qui procul omni dubio ex vasis vesicæ sanguineis circa sphincterem ejus tumentibus & apertis profectus fuit. Venæ enim hæmorrhoidales externæ communicant cum vesica & ramos etiam ad eam spargunt; minime vero, ut nonnullorum fert opinio, de internis id putandum, quorum ramos ad vesicam excurrentes Anatomicus huc usque vidit nullus.

§. IX.

Quomodo succedat ex renibus. Succedit vero hæc sanguinis cum mictu excretio, ex aliis sanguineis suppressis, hæmorrhoidalibus potissimum, per renes, dum videlicet sanguis accumulatus & per arteriam mesaraicam inferiorem ad tunicas intestini recti adductus, ibi cum exitum non invenit, quasi regurgitat ad truncum arteriæ magnæ, sive potius majori copia, ibi colligitur, & ad vasa renum arteriosa, quæ & copia, & magnitudine, venas, emulgentes superant, delatus, orificia eorum nimis distendendo & aperiendo, ad tubulos urinarios, qui cum arteriolarum finibus connexi sunt, ex his in papillarum oras, in pelvim, inde tandem ad uretheres & vesicam transit. Atque adeo in tali casu nec anastomosis, nec diæresis, nec diapedesis, tantopere ab auctoribus decantata, locum obtinent.

§. X.

Quomodo ex vesica. Vesica tamen etiam excretiori sanguinis obnoxia est, quia valde difficilis est, ob perpendicularem & valde demissum ejus situm, sanguinis per venas ex ipsa regressus. Quo fit, ut sub hæmorrhoidibus externis tumentibus, vel internis obstructis, in plethoricis præsertim, accumulatus & ibi stagnans sanguis, præter naturam orificia vasorum capillarium ipsius vesicæ, vel magis sphincteris, aperiat atque perrumpat.

§. XI.

Caussa potissima suppressæ hæmorrhoides. Maxime omnium fluxus hæmorrhoidalis suppressus, vel ex quacunque alia caussa cessans, caussam mictionis cruentæ, maxime illius quæ fit per renes, subministrat. Notatu dignum hanc in rem est exemplum, cujus meminit *Hercules Saxoniam lib.* 3. *cap.*4. notabilem Batavum, fluxu hæmorrhoidum suppresso laborantem, per quinque annos, ex intervallo, multum

tum sanguinis sponte & subito ante urina ex urethra emisisse. *Rolfinckius* quoque *Dissert. anatom. lib.* 5. *cap.* 26. aliam historiam refert: *Illustris vir*, scribit, *hæmorrhoidali fluxui assuetus, eo suppresso, incidit in mictionem cruentam, multarum septimanarum spatio durantem, quæ evanuit hæmorrhoidibus apparentibus, levi fluxu & parco satis, ita, ut vix anitergia tingeret*. Nec minus *Reiselius ep.* 64. casum memorabilem enarrat, de pastore quodam, ob hæmorrhoidum a triennio suppressionem, magnam sanguinis crassi & sinceri, sine urinarum aquis, cum impetu promanantem & matulam & replentem quantitatem, excernente, qui tamen per totam vitam nihil sanguinis e vena miserat. Cum vero hic eundem paroxysmum, ter stato circuitu, expertus fuisset, secesserunt tandem naturales & limpidæ urinæ. Postquam autem Medici consilio vino usus fuerat paulo largius, & diebus aliquot continuatis pilulis ex aloe, succo cichorii imprægnata & extracto trochiscorum alhandal, hæmorrhoides ei fluxerunt & malum cessavit.

§. XII.

Motus dein corporis fortior maxime equitatio.

Utut vero omnis motus corporis fortior in plethoricis facile ad hæmorrhagicas excretiones suscitandas ansam præbet; speciatim tamen ad mictionem cruentam nulla ipsius species majorem vim habet equitatione. Possemus ejus exempla plura afferre, quæ etiam passim apud auctores reperiunda. Sic *Riverius Centur.* 2. *observ.* 13. memorat de quinquagenario, qui quoties equitationi peregrinationis caussa sese commisit, urinas sanguinolentas reddit. *Hollerius* quoque *in aphorism.* 78. *Sect.* 4. *Hippocratis* inquit: *Sunt nonnulli, qui si durius equitent, aut sese exerceant immoderatius, ex calefactis renibus, sanguinem mejunt*. Et paulo post: *arbitramur*, ait, *sanguinolentam urinam & turbidam reddi ab hoc Reverendissimo Episcopo propter dilatationem factam tum in cavitatibus renum, tum in vasis urinariis, propter intensam caliditatem, a motu violento primo generatam, dum curru, salebroso itinere concuteretur, præcipue circa dorsi regionem: deinde succedente ingenti calore, dum cum veste pellicea sub sole ardente montem ascenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilatationem, urina sanguinolenta excreta fuerit. Et inde est, quod nunc quoque quotiescunque fatigatur & corpus exercet, in idem symptoma incidat, turbidæ scilicet sanguinolentæ urinæ*. Ratio vero, quare equitatio, cujus alias in præcavendis & etiam sanandis chronicis affectionibus magna vis & efficacia est, ad hæmorrhagiam renum & vesicæ plurimum disponat, inde petenda venit, quod propter compressionem venarum in femoribus, in perinæo etiam & ano, sanguinis recursus multum retardetur. Hinc copia sanguinis major fit & increscit in arteriis, motusque sanguinis in superioribus partibus augetur & intensior fit præsertim circa lumbos, per motum succussorium. Sic facto citatiori sanguinis affluxu, emulgentes tandem arteriæ quam facile aperiuntur. Recte enim scribit *Malpighius* tractatu *de renibus*: *In nostro corpore, præter pulmones, non alia est pars, quæ exundantis sanguinis injuriis magis subjiciatur, quam renes*.

§. XIII.

Calculus in rene delitescit

Deinceps sanguineæ mictionis, sed magis priori infestæ & periculosæ, caussam non infrequenter calculus intra renem delitescens subministrat. Multa enim hujus succurunt exempla, & tale quoque habet *Horstius lib.* 4. *observ.* 37. ubi sine omni lumborum dolore, calculosi, præsertim qui sanguine plus justo abundant & corpus vehemen-

ter motu exercent, sanguinem emittunt urinam. Quomodo vero hoc fiat, vero videtur simillimum, quod calculus mole major ac figura asper, sine dolore quidem intra renes diu delitescere possit, nihilominus haud levem compagi renum vasculosæ labem suo affrictu ac compressione inducat, eorum quoque functionem naturalem lædat & sic ansam erumpendi sanguini præbeat. Scilicet quando calculus mole & pondere suo ramos venæ emulgentis comprimit, liberiorem sanguinis transitum per hos impediendo, efficit, ut per arteriolas emulgentes adductus, nimia copia & impetu earum tenues & capillares ramulos, qui ultimo terminantur in tubulos urinarios, valde distendat & tandem viam sibi faciat in eos, qui secundum naturam tantum urinam vehunt, eosdemque subeat ac urinam transeat. Id quod longe adhuc magis fit, quando in dispositione ad calculum, varii generis remedia, quæ urinam & calculum pellunt, commendantur & applicantur, ut quidem communis & pessima est consuetudo, præsertim si calidiora fuerint, ex terebinthina, succino, vel junipero parata. Fit etiam tali in casu, ut calculus in renalibus tubulis incarceratus, arrosione & excoriatione dilacerando minima renum vascula, sive siphunculos, exulcerationem efficiat. Qua facta, pus cum sanguine per uretheres in vesicam instillat, & sic mictum valde dolorificum exeunte puris & sanguinis corrupti cum urina portione, producit. Id quod tamen etiam quandoque fieri potest, quanquam rarius, ab uretheris per calculum exulceratione.

§. XIV.

A vesicæ arrosione & ulcere. Mictionis quoque cruentæ, copiosæ & valde ancipitis species est, quando ex vesica, ab acriori præsertim ibi stagnante copioso sanguine, exulcerata, mucosa valde, ex parte purulenta & cruenta materia in ejusdem cavitatem descendit. Tum enim cum intenso ardore, intolerando dolore & difficultate urina redditur, simulque tremores & convulsivæ artuum, cum frigore & tremore stipatæ, motiones, sese jungunt. Vidimus id aliquoties in gonorrhœa desperata & inveterata laborantibus, acri simul & corrosiva materia e genitalibus profluente ac partes vicinas arrodente. Quæ labes interna ubi adest, ac renum, vel vesicæ substantia simul corrupta est, putrida materia copiose secedit, urinæ exeunt furfuraceæ, & parvæ carunculæ, aut corpora, capillos, vel vermiculos æmulantia, in urina conspiciuntur, quæ a vesica nequaquam possunt abscedere. Hæc enim resolvi nequit in ejusmodi filamenta. Sed a contenta mucosa, vel in renibus, vel in vesica, materia, concrescunt in ejusmodi figuram & consistentiam.

§. XV.

A violentia externa. Accedit aliud cruentæ mictionis genus, a caussa videlicet externa, contusione, lapsu in terram, levatione onerum & percussione productum. Hoc quidem in vita civili & praxi sæpius occurrit, causam tamen ipsius reddere non tam promptum ac obvium est. Quod si enim vasorum in renibus ruptio, vel continui solutio, caussa foret, non tam subito, uti tamen fit, per venæsectionem & sanguinem dissolventia posset sanari. Nos potius modum ita concipiendum esse censemus, quod a contusione & contorsione vasorum, inprimis sanguineorum, & ibi stagnante sanguine, ejus circulatio per has partes læsas impediatur; hinc crescere impetum & copiam sanguinis in vasis internis; atque hæc nimium inde, præsertim in plethoricis, distenta, ut sanguis locum mutet ac effluat facere. Tale quid enim commode maxime fit in renibus, si ibi facta fuit percussio. Unde sunt inter exempla, ubi etiam a subluxatione vertebrarum, cruenta insequuta fuit mictio. Quin sicuti ex tibia amputata dysenteriam

riam *Hildanus Cent.2. Observ.* 10. sic etiam & nos observavimus, ex osse tibiæ fracto, urinam cruentam redditam fuisse. Ut adeo facile concipiendum sit, a contusione venarum & sanguine sic stagnante alicubi, fieri posse ejusdem per urethram stillicidium.

§. XVI.

A torminibus & acribus. A torminibus atrocibus ventris, item a sumptis acrioribus purgantibus, nec non a diureticis acrioribus, ut cantharidibus, urinam reddi posse cruentam, experientia est confirmatum. Debetur autem hoc symptoma spasticis venarum stricturis, quibus liber sanguinis circulus intercipitur. Unde ex facili jamjam ratio reddenda, quare morbillis, & variolis inprimis malignis, funestus ejusmodi affectus interdum associetur. Prostant quidem observationes apud auctores, quod a vesicatoriis quæ habent cantharides, externe applicatis, cruenta fuerit mictio exorta; interim nos fatemur candide, a nobis nunquam tale quid visum vel observatum esse, ut haud injuria hanc operationem in dubium vocare liceat, ac forsan longe ab alia causa in morbo sub applicatione vesicatoriorum hæc cruenta urina excreta fuisse possit.

§. XVII.

Mictus cruentus periculosus. Omnis vero cruentus mictus est periculi non expers. Etenim licet etiam in principio salutaris, & criticus, a palindrome facta ob mensium vel hæmorrhidum suppressionem, visus fuerit; tamen quia non modo facile revertitur & vires exhaurit, sed & si error accidit, vel in diæta, aut si imprudenter stipticis tractatur, inflammatur ac corruptio facile ipsis renibus, vel vesicæ induci potest, utique periculum alit. Incidit præterea & hoc frequentissime, quod grumus quidam sanguinis ex renibus descendentis, in ea parte, ubi urether ductu obliquo inseritur vesicæ, impactus, valde infestam & difficulter sanabilem inducat ischuriam. Quandoque etiam congrumatur in vesicæ cavo sanguis, & sphincteri firmiter inhærens, implacabilem cum urinæ suppressione præbet dolorem, id quod etiam accidit, quando vasa sphincteris sanguinea, non secus ac hæmorrhoides cœcæ, sanguine crasso admodum turgent.

§. XVIII.

Periculosissimus cum puris mictu. Ex periculosissimis mictus sanguinolenti speciebus est, quæ ex rene, vel vesica profundius læsa & ulcerata venit, & junctum habet cum acerbo dolore puris mictum. Interim tamen cavendum ne mucosum & glutinosum quod in urina subcruenta subinde conspicitur sedimentum, pro pure habeatur, quod supernatare magis solet. Sedimenti enim hujus sæpe tanta est copia, ut si a renum exulceratione esset, jam centies absumti ipsi fuissent. Est potius mucositas, quæ ex nimis relaxata glandulosa vesicæ & urethræ tunica, aut ex prostatis læsis exstillat & urinæ permiscetur.

C U R A T I O.

§. I.

Venæsectio utilissima si a sanguinis abundantia. PErspectis sic paulo penitius variis excretionis per urinam cruentæ caussis & sedibus, prudentis nunc est Medici, tum ad avertendas præservative, tum ad tollendas in cura differentes has caussas judicium in propinandis convenientibus remediis paulo exactius adhibere. Igitur, quando ex nimia sanguinis redundantia oritur, vel metuendus est affectus, sanguinis missione nihil tutius & præstabilius est; hac tamen observata cautela, ut ipso in paroxysmo in partibus superioribus, brachio videlicet, sanguis detrahatur, & ejus mittendi copia ex virium & habitus corporis ratione æstimetur. Quod si vero a consueto hæmorrhoidum fluxu suppresso, insolita hæc evacuatio ortum traxerit, ad præservationem tutius est ve-

nam pedis aperire. Idem tenendum est, quando in colica spasmodica & vehementibus ventris torminibus, ut interdum fit, urina cruenta mingitur, ob sanguinem stagnantem & congestum circa intestinorum tunicas, exitumque per venas hæmorrhoidales non invenientem. Quin potius, quia hic affectus per certas etiam periodos reverti solet, tempestiva venæsectione ut ipsi occurramus, eo magis est necessarium.

§. II.

Danda refrigerantia. Si a vehementi, cum, vel etiam sine plethora, orgastica sanguinis ebullitione & expansione, qualis subinde a fortiori corporis, vel etiam animi commotione, vini & calidorum sanguinem nimis moventium remediorum abusu accidere solet, malum hoc ortum suum habet, præter sanguinis per venam sectam subtractionem, nitrosis & intestinum elasticum motum sanguinis refrenantibus, sive refrigerantibus, nihil certius & præstabilius. Hoc nomine depuratum nitrum, vel artificiale, ex spiritu nitri & sale tartari confectum, cum terreis & absorbentibus mixtum, vel in forma pulveris, vel etiam potui inditum, plurimum commendamus. Cui pro vehiculo in hisce casibus serum lactis dulce, & acidulum, aqua decocta hordeacea, & sola aqua pura fontana, vel ad dimidiam partem cum Selterana, aut Tonusteinensi mixta, decoctum cornu cervi & scorzoneræ, optime inserviunt, vel etiam cerevisiæ tenuiores, quibus tincturæ rosarum, florum bellidis, cum spiritu vitrioli, minime vero salis, cujus acrimonia volatilis pulmonibus & renibus infesta est, paratæ, sunt sufficienti quantitate instillandæ.

§. III.

Alvus servanda aperta. Quum alvi adstrictio, seu tardior fæcum secessio, plurimum ad ingenerandum, immo ad fovendum & sustentandum hoc malum habeat momenti, partim quod oriundis inde flatibus & spasmis intestinorum æqualis sanguinis circulus & distributio impediatur, & ad unam, præsertim debiliorem partem, solito plus sanguis feratur, partim etiam, quod multæ impuræ, acres biliosæ ex prima regione particulæ ad sanguinis & humorum massam adducantur; hinc, si quid aliud, ad illud avertendum ejusque recidivum præscindendam, certe alvi laxitas & subductio admodum proficua est ac necessaria. Id vero minime purgantibus, seu acrioribus stimulantibus, vel salibus copiose assumtis, multo minus aloeticis & pilulis quas etiam refracta dosi aloe ingreditur præstandum. His enim exacerbatur malum certissime. Lenientibus potius laxantibus & quæ simul roborante gaudent virtute, id exsequendum, inter quæ, ut in omni immodica & præternaturali sanguinis excretione, rhabarbarina, imprimis cum passulis mixta, uti sunt passulæ Corinthiacæ, solutione rhabarbari per blandam inspissationem laxativæ redditæ, vel pulvis rhabarbari cum cremore tartari remixtus, nec non clysteres emollientes, ita etiam heic primas tenent.

§. IV.

Vasa nimium laxata adducenda. Ad vasa vero nimium in renibus deducta & aperta roboranda & leniter adstringenda, vel etiam si eorum substantia læsa fuerit, consolidanda, decocta, vel infusa, ex lenioribus vulnerariis & leniter constringentibus, uti sunt agrimonia, hedera terrestris, equisetum, herba millefolii cum summitatibus, virga aurea, radix consolidæ majoris, cum melle Prussico, renibus mirum amico, quodammodo dulcificata, opem ferunt laudatissimam; quæ decocta pro re nata etiam misceri possunt cum lacte. Neque minus egregii ad demulcendum & consolidandum usus erit lac amygdalinum, præsertim si bolus Armena cum ipso ceu vehiculo sumatur.

§. V.

§. V.

Renibus aut vesica exulceratis danda acrimoniam tēperātia

Si renum, uretherum, vel vesicę, arrosio & exulceratio præsens est, ut sæpius fit in continuo, & diutius cum doloribus vexante malo, ad humorum acrimoniam contemperandam, præcipua medentis debet esse directa intentio, eaque neglecta, nullum doloris levamen, nulla etiam partis sauciatæ, & læsæ consolidatio, & restitutio speranda, aut obtinenda. Hunc autem in finem nobilis est virtus sirupi dialtheæ Fernelii, item decocti Foresti, nec non ejus, quod *Mynsichius* contra mictum cruentum laudat. Facit huc quoque infusum, quod præter jam dictas herbas vulnerarias, corticem radicis acaciæ, gummi cerasorum habet; nec non, pulvis ex radice altheæ, glycirrhizæ, spermate ceti, seminibus quatuor frigidis, papaveris albi, lycopodii, & croco, cum s. q. sacchari canti conditus.

§. VI.

Grumi sanguinis dissolvēdi

Ad dysuriam, immo ischuriam, quæ frequens, & periculosum, renalis vel etiam vesicalis hæmorrhagiæ symptoma esse solet, dum sanguinei grumi uretheris principium, ubi inseritur vesicæ, vel ipsum sphincterem vesicæ obstruunt, non certe efficacius, & promtius auxilium, quam aqua pura calida copiose hausta, & exterius balneum applicatum, prostat. Tum quoque præstat aquam tepidam syringa in urethram & vesicam injicere, quo acris humor diluatur, & grumuli hi dissolvantur. Atque etiam ipse *Hippocrates l. c.* eadem hæc remedia commendat, lavacrum nempe aquæ calidæ, & tepefactoria ad locum affectum apposita. Quod si vero ob grumos sanguineos in ipsa vesica, seu sphinctere ejus obvios, spasmus oriatur, ut inde totalis, & pernicialis ischuria inducatur, interne emulsionem ex seminibus quatuor frigidis, cum lapidibus cancrorum, & antimonio diaphoretico, item pulverem ex spermate ceti, lapidibus cancrorum & nitro; externe vero vesicam repletam decocto florum emollientium ex lacte abdomini applicatam, nec non alvi apertionem, cum manna, vel clystere emolliente & oleoso, usus deprehendimus longe præstantissimi.

§. VII.

Optimū acidulę temperatæ.

Præter hęc autem omnia ad renum & vesicæ vitia detergenda, inveterata etiam sananda, nihil unquam aquis medicatis temperatioribus, ut sunt Selteranæ, Antonianæ, VVildungenses, efficacius, tanto certius si cum lacte, inprimis asinino, fuerint remixtæ. Id enim docent non modo saluberrima ipsarum elementa, sed potissimum multiplex de hoc effectu experientia, de quo omnes, qui de viribus medicatarum aquarum experti scripserunt, testimonium ferunt consensu unanimi.

§. VIII.

Egregiū quoque lac ejusque serum.

Neque minus egregia virtus, & adversus hunc morbum præsidium est in lacte, nec non lactis sero. Hæc enim jam olim suo tempore in urinæ mictione cruentæ, magni fecit *Hippocrates libr. de internis affectionibus* §. 17. *Si*, inquiens, *urina prodit veluti a bubulis carnibus assatis succus, ægrotus pro temporis opportunitate serum & lac bibat; serum quidem ad purgationem, lactis autem potum faciat in tempore, per quinquaginta aut quadraginta dies; hæc si feceris, morbum in melius vertes.* Lac quoque ovillum vel caprillum laudat *Riverius Obs.* 13. *Centur.* 17. nec non *Gatinarias* atque *Forestus*, qui hoc solo remedio sanguinis mictum sępe se curasse gloriatur, ita tamen, ut unicuique dosi, boli Armenæ drachmam unam permiscuerit. Id quod etiam in graviori sanguinis mictu utique convenit, in leviori autem minus faciendum censet idem *Riverius*.

Can-

Cautelæ Clinicæ.

§. I.

Venæsectionis cautela. De venæsectione in qua præcipuum, tam ad curationem quam preservationem, si malum a criticis hemorrhagiis suppressis oritur, repositum est momentum, hec adhuc tenenda: quod sanguinis missio in principio sit instituenda largior. Sic non modo evacuantis, sed & divertentis remedii vicem gerit. Quando vero sanguinis mictus suas servat periodos, duabus vel tribus ante accessionem horis, vena pertundenda, & prout corporis conditio fert, sanguis emittendus.

§. II.

In vini potu. *Hippocrates l. c.* in mictione sanguinea ab ulcerato rene, vel vesica, vinum album, mellei coloris jucundissimum, probe temperatum, bibendum, peritissime suadet. Nam vina nimium spirituosa, aut acido abundantia, ut Rhenanum, minime ubi nimia, & dolorifica adest sanguinis mictio, conferunt, sed potius vina dulcia, ut Hispanicum, Canariense, Hungaricum præstant, dum ventriculi digestioni, & simul vesice afflictæ favent.

§. III.

In potu ordinario. Quum porro multum intersit, quale potus genus in usum ducat renum, & vesicæ vitio laborans; tenendum omnino, ab omnibus cerevisiis crassioribus, & acidis, abstinendum esse, potum eligendum copiosum, ex cerevisia tenui, quippe quæ medicamenti aquosi instar, acre & arenosum eluit ac diluit. Testis hanc in rem gravis est *Sydenham*, qui eandem ceu saluberrimam commendat *Libr. de mictu* cruento a calculo renibus impacto *pag.* 705. adeo, ut ipse, quoties curru vehi debuerit, non prius rhedam ingressus sit, quam haustum cerevisiæ tenuis paulo liberaliorem ingesserit, eundemque pariter iterare ante regressum domum versus, si forte alicubi diutius fuerit commoratus. Et hoc pacto semper sibi a mictu cruento satis præcautum esse, asserit. Observandum tamen, cerevisiam bene coctam esse debere & fermentatam.

§. IV.

In corporis motu. Utut motus, & exercitatio corporis conveniens magnum sit, tam ad præcavendas, quam persanandas chronicas passiones presidium, attamen in excretionibus sanguinis, & presertim quæ fiunt urinarias per vias, res longe aliter est comparata. Etenim vix aliud, motu corporis citatiori, præsertim equitatione, ad propagandum hoc malum magis valet, quin solam loquelam paulo elatiorem, & longius continuatam, in mictione dolorifica, & cruenta, quæ per vesicam læsam fit, vidimus damnosam. Jam dudum etiam id notatum fuit ab antiquissimo Medicinæ nostræ parente *l. c. pag.* 16. perhibente: *si quis sanguinem cum urina mittit, & corpus quietum habet, citius sanabitur, si vero laboraverit, dolores multo graviores obtinebit*. Neque minus *Syndenham.* in *opp. pag.* 700. suo exemplo rem optime decidit. Nam quoties permultum itineris pedibus confecit, vel in curru per platearum pavimenta vectus est, quantumlibet tardo equorum gressu toties mictum reddidit cum sanguine permistum, quoties vero per viam regiam lapidibus non stratam, licet perquam longissime, curru vectus est, tale quid ipsi accidit nunquam. De somno etiam peritissime refert, quod ipsi curæ fuerit, ut lectum citius peteret, quo eo magis concoctio recte perficeretur, sicut ex adverso nocturnæ lucubrationes eam imminuant.

§. V.

Quæ fugienda. Inter ea vero demum, quæ in medicatione hujus mali vitanda, nihil certe esse potest infestius, quam si cruenta hæc mictio, sive ex renibus, sive ex vesica fiat, sive critica, sive symptomatica sit, remediis

ad-

adstringentibus, fluxum nimis impetuose sistentibus, ut communis fere, & detestabilis medentium error est, excipiatur. Hoc enim facto, a grumis intra vasa retentis inflammationes fiunt, exulcerationes, & putredines. Sicuti enim hæmoptysis iisdem his remediis tractata, quam facile in inflammationem, & phthisin, vel pulmonum exulcerationem, ita etiam mictus cruentus in inflammationem, exulcerationem, & putredinem abit. Nihilominus tamen, si excretio sanguinea effusissima fuerit, cum summa virium jactura, mixturam, qua *Sylvius* feliciter in cruento mictu usus, ex aquæ plantaginis unciis duabus, portulacæ, cinnamomi, aceti destillati ana uncia una semis, coralliorum rubrorum præparatorum, lapidum cancrorum, terræ sigillatæ ana scrupulo uno, laudani liquidi granis tribus, sirupi coralliorum Quercetani, vel de symphito Fernelii, q. s. ad gratum saporem, experientia invenimus olim comprobatam.

§. VI.

Externa adhibẽda Externorum quoque non inutilis est ad lumbarem regionem applicatio. Hoc nomine emplastrum spermatis ranarum, quando cum alumine vel saccharo saturni, & pauxillo camphoræ miscetur. Vel meretur etiam commendari albumen ovi cum alumine conquassatum, & subfrigide regione pubis appositum, sub forma epithematis. Nam blanda refrigerante, & adstringente vi, hæc, sanguinis impetum quodammodo refrenant.

§. VII.

Ad arcẽdam recidivã servãdam Qui ejusmodi malo subinde conflictantur, vel ad illud inclinant, providam omnino, & diætæ, & vitæ regiminis curam habeant necesse est. In victu quam maxime a vini potu, ab omnibus aromatibus, præsertim allio & cepis, radicibus aperientibus, ut petroselini, pestinacæ, selleri, asparagi, prorsus abstineant, neque somnum in dorso capiant, atque nimis calidis pannis, seu pellibus illud suffulciant. Vitandus etiam est nimius potus calidus infusi Thee, vel aliarum herbarum, sed potius frigidus, vel subfrigidus concedi debet. Decoctum potissimum cerasorum exsiccatorum in ptisana, non sine euphoria, sæpius pro potu sumendum commendavimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Femina illustrissima 52. annorum, sanguineo-cholerici temperamenti, ab ineunte fere ætate catharris, tussi, cephalalgiis, vere præsertim & autumno, fuit obnoxia. Menses semper largiter fluxerunt, qui nunc a biennio penitus cessarunt. Ex quo tempore doloribus ex calculo sæpius conflictata, subinde quoque intensos spasmos, tensiones, & dolores occuparunt abdomen, cum alvi strictura & urina aquosa copiose secedente. Nunc sæpius in extremitatibus manuum, & pedum dolores persentit satis exquisitos, tunc maxime, quando dolores ex calculo conquiescunt. Nam his præsentibus protinus artuum dolores evanescunt. Anni vero spatium ferme est elapsum, ex quo mictu cruento, sine omni dolore lumborum vel artuum afflicta, qui potissimum sub motu corporis, qualicunque etiam recrudescit. Originem hujus profluvii derivandum esse arbitratur ex nimio lithontripticorum a Medicis exhibitorum usu; quotiescunque ad cruentam mictionem comprimendam utitur remediis protinus se pejus habet, & de tensivo hypochondrii sinistri dolore, de nausea, de flatibus, capitisque dolore conqueritur. Contra hæc vitia tollenda aliquoties secta est pedis vena, quam in brachio minus belle potuit ferre, invalescentibus inde mox sympto- *Mictus cruẽtus ex plethora*

pto-

ptomatibus. Frequentavit acidulas Selteranas, thermas Embsenses, sed frustraneo effectu. Exegit a me salutare consilium, imperavi, ut singulis binis mensibus, sanguinis missionem sive per scarificationem, sive per incisionem venæ in pede admittat; secundo, ut loco potus ordinarii utatur sequenti decocto: Recipe santali rubri, radicis scorzoneræ, ana unciam, cremoris tartari drachmas duas, sacchari Canariensis unciam, coque in mensuris duabus aquæ communis per horæ dimidium: in fine addantur guttulæ duæ vel tres olei de Cedro, cum saccharo subactæ. Infusum quoque theiforme ordinavi ex summitatibus millefolii, floribus papaveris rhœados, hyperici, herba veronicæ, pilosellæ, & semine fœniculi adornandum; & ad singulas lunæ phases, ad alvum laxandam assumere jussi decoctum rhabarbarino-mannatum, & circa proximum ver denuo cura fontis Selterani per integros duos menses, cum tripla lactis asinini parte remixti adhibere: Aliquot menses, post relatum mihi est ex Holsatia, insignissimum mali levamen ab hac cura fuisse expertam, feminam illustrissimam.

Epicrisis.

Sanguineam mictionem infestare quam maxime feminas plethoricas, post cessantem menstruam purgationem, neglecta sanguinis missione, sub victu præsertim lauto, & motu corporis concitatiori, multis exemplis id in praxi confirmatum habemus. Nihil vero ad calculi generationem, & mictum cruentum proritandum si dolores jam adsunt lumborum, magis valere, quam inconsulto, & temere, calculum quæ pellunt propinare, etiam nobis compertum est. Optandum itaque foret, ut omnia lithontriptica, quæ rarissime optatum habent usum, e praxi Medica ejicerentur, præsertim si acriora, & calidiora fuerint; neque enim ante affectum nephriticum; neque in eo, neque post eum, utilitatem quandam habent. Deniq; quam circumspectam, immodicæ omnes sanguinis profusiones, tractandi methodum expostulent, per adstringentia, etiam nostra historia docere poterit, quum represso sanguinis fluxu, mox sæva interna abdominis partes incesserunt symptomata. Venæ in brachio apertio, ubi jam plurimum sanguinis per inferiora profluxerit non semper tuta & utilis: quia largius extracto sanguine partes vitales, cor & cerebrum, eo si deseruntur, tota functionum œconomia labefactatur. Fons Selteranus cum asinino nuptus lacte, in omnibus renum vitiis, & doloribus ac spasmis nervosarum partium in scorbuticis, est præsidium omnibus aliis longe superius.

OBSERVATIO II.

Ex repulsa scabie cruentus mictus.

Vir 60. annorum, olim hæmorrhoidum fluxui circa æquinoctia obnoxium, per annum iis caruerat & pruriginosa scabie in toto corpore, præsertim circa anum, fuerat vexatus. Ad hanc tollendam variis usus est medicamentis sanguinem purificantibus, ut tinctura antimonii, tinctura sulphuris tartarisata, quam cum decocto temperato ultra mensem assumsit. Externe, unguento ex balsamo sulphuris, cum oleo amygdalarum dulcium, & saccharo saturni parato, frequentius cutem inunxit. Quibus remediis adhibitis feliciter quidem molestum cutis malum evanuit; sed præter omnem opinionem, quum urinam redderet, apparuit illa crassa, sanguineo colore tincta, successitque mox in fundum subnigricans cruor. Sic reddebatur aliquoties lotium, semper fere sine incommodo, sed quando alvum exonerabat, sub illo nisu, immani fere dolore cruciatus fuit, cum magna stranguria. Venæsectione in pede, singulis mensibus instituta, exhi-

hibitis simul infusis ex manna, rhabarbaro, passulis & nitro, laxantibus; ac decocto ex avena, radice cichorii, floribus papaveris rheados, summitatibus millefolii, successive malum discessit.

Epicrisis.

Notatu in hoc casu per quam dignum est, quod a retropulsa scabie sanguis cum mictu prodierit. Sed dubio omni procul id factum esse arbitror, quod materia serosa, tenuis, caustica, renum & vesicæ vasis se insinuavit & acrimonia tenues eorum surculos sauciavit, non aliter ac id a cantharidibus intro subinde obtingere solet. Notabile etiam hoc est, quod exiguus dolor fuerit, quia sanguis ex renibus promanavit, quando urina copiosa emissa fuit, gravior autem factus sub alvi depositione, quia sub vehementi nisu salsus sanguis & acris sine dubio ex vesicæ vasculis expressus, dolorem auxit.

OBSERVATIO III.

Mictio cruenta venæsectione curata

Accersitus ante aliquot annos ad Quæstorem, virum quinquagenarium floridi sanguinei, & carnosi habitus, qui semper sanus ac vegetus, numquam etiam dolore ex calculo vexatus, vel hæmorrhoidum fluxu affectus, & qui nec sanguinis missionem per totam vitam nisi bis, vel ter admiserat; is mane quum surgeret, emisit, præter omnem expectationem, sine magna alteratione, urinam cruentam. Ego quum advenirem, fluxus jam per duos dies durarat, sedimentum erat valde turbidum, crassum, subnigricans. In patina uncias aliquot hujus urinæ probe subactæ super prunas ardentes curavi incoquendas, & vix dimidia parte exhalata, crassamentum instar albuminis ovi coagulatum, nigricantis tamen coloris remansit, non secus ac sanguis quando in cochleari argenteo supra candelam incoquitur. Inquisivi in hujus fluxus, insolentis plane, causam, nullam tamen aliam afferre potuit, quam quod liberalius potasset vinum in urbe vicina, & post nocte mense majo valde frigida, mane per tria milliaria equo concitatus vectus sit. Altero enim die post, hoc symptoma fuit sequutum. Quare quum pulsus adhuc satis magnus, & citatior esset venæsectionem in manu, & loco cerevisiæ, quam ordinario bibebat valde saturatam, decoctum avenaceum, radice scorzoneræ, cichorei, floribus papaveris rheados, nitro, & melle paratum; item pulverem præcipitantem, cum liquoris anodyni aliquot guttis assumendum; infusum quoque theiforme ex herba veronicæ, polygoni, summitatibus millefolii, floribus papaveris rheados, semine fœniculi sæpius hauriendum suasi, & præcepi, ut a vino abstineret, & singulis anni quadrantibus venæsectionem admitteret. Quo facto, non ulterius missionem cruentam est expertus.

Epicrisis.

Non semel sed sæpius observavi copiosi, & sinceri sanguinis mictum ex improviso simul, & semel factam & per intervalla ex levi causa recurrentem sine ullo apparente signo vel vestigio calculi renalis ante & post illum fluxum, idque in corporibus sanguine temperato valde diffluentibus, nullum dubium est quin in plethoricis, præsertim post equitationis motum facto concitatiori sanguinis ad renes affluxu, & impeditiori ejus per venas refluxu, extremitates arteriolarum emulgentium, quæ principium canaliculorum hydragogorum constituunt, nimis dilatatæ & disruptæ, eum effuderit in canaliculosam, & papillosam renum substantiam. Tali in casu quies, aquæ frigidæ potus, abstinentia ab omnibus spirituosis, venæsectio, omnium optima sunt præsidia.

OB-

OBSERVATIO IV.

Mictio cruenta cum dolore ischiadico curata.

Laboravit ante aliquot annos vir consularis vicinæ celebris urbis quinquagenarius, lautæ & vinosæ diætæ deditus, tranquilli insuper vitæ generis, dolore gravativo lumborum, cujus causa consulti Medici judicabant esse calculum renalem. Quidam tincturam *Amelungii* lythontripticam, alii baccas juniperi quinque singulo mane devorandas suaserunt; sed nihil inde levaminis consecutus est, ut potus dolores invaluerint, ipsum lateris dextri femur in consensum trahentes. Commendatus ipsi fuit pulvis specificus antinephriticus, cujus basis millepedes, & sal succini volatile erant quem circa singulas lunæ phases assumsit; urinæ quidem fluxus liberalior inde redditus sed per mensem usurpato hoc pulvere, observavit quum urinam redderet, eam sanguinolentam, ita ut interdum plus, interdum minus cruoris haberet. Medicus ordinarius a specifico hoc ut penitus abstineret suasit, & medicamenta ad fluxum sanguinis restringendum dedit, unde mictio restincta quidem; sed non multo post ardor in osse sacro ingens cum difficultate magna feces egerendi fuit subsequutus, dolore mox totum femur, qui ad pedem usque se protendebat, occupante. Hinc postea venæsectione in pede afflicto admissa satis larga, & decocto temperante usurpato superius a nobis descripto convaluit.

Epicrisis.

Ex hac constat historia, aliisque innumeris comprobari exemplis potest, pernicialem admodum eorum quæ urinam, & calculum valide pellendi pollent facultate usum esse in plethoricis, & quando de doloribus lumborum conqueruntur. Optandum certe foret, ut acriorum, & nimis calidorum diureticorum, quæ sale subtili caustico vesicatorio agunt, ut sunt quæ ex insectis prodeunt medicamina, non secus ac acriora & valentiora purgantia penitus in praxi & usu medico exularent, quippe natura in excretionibus blande vult duci, non vi cogi; fortiora enim diuretica nunquam non teneram & vasculosam renum substantiam lædunt, calculosque si non adsunt ingenerant, vel si adsunt fortiter expellunt, vasisque sauciatis inde cruorem educunt aut inflammationes, & exulcerationes contumaces, & exitiales relinquunt. Novi a crebriori pulveris millepedum in asthmate humorali usu corporis atrophiam, & funestam renum exulcerationem cum febre hectica successisse. Si quis autem ejusmodi causticis, cujus generis sunt cantharides, aranearum, vermium majalium, & millepedum species, ut in gonorrhea virulenta nonnunquam accidit, uti velit, suasor sum, ut nunquam sine miscela nitri & camphoræ quæ omnium optima eorum sunt corrigentia, ea adhibeat.

OBSERVATIO V.

De rara mictus cruenti specie ex vesicæ ejusque sphincteris vasis.

Ineunte anno noctu colica prehendebatur vehementi sexagenarius vir, qualem jam ante novem etiam menses circiter fuerat perpessus, cui nunc accessit mingendi difficultas. Post aliquot dies remisit quidem colicus dolor, sed frequentior ad matulam stimulus fuit perpetuus, quin quandoque sine causa conspicua, mirum fuit exacerbatus. Interjecto aliquo tempore accedit tertium mictus sanguinis, qui quandoque per octo & quatuordecim dies succedit, quibusque elapsis urina iterum quidem tantisper inclarescit, sine tamen ægroti levamine. Atque hic mictus cruentus citius aut serius impetit, quo magis vel minus corpus motus exagitavit. Sic miser jam septem anni quadrantes sub perpetuis vicissitudinibus affligitur, nec unquam penitus cessavit dolor, licet interea variæ ad-

adhibitæ sint medicationes, inter quas etiam bis repetitus Egranarum potus. Post emissum in pede sanguinem, & appositos ano hirudines, datisque subinde per epicrasin laxantibus, sincerus sanguis cum lotio non amplius profluxit, sed postquam refrixerat urina, dimisit crassum subrubicundum sedimentum, tandemque planæ moleculæ sanguinis congrumati exciderunt, intra aliquot dies, vel viginti, quarum nonnullæ magnitudinem digiti fere auricularis æquabant & quasi in carnem videbantur mutatæ. Post aliquot dies ægrum incessit colica nephritica, & lapillos binos miliares elidebat, atque elapsis quatuordecim diebus eodem modo. Ex eo urina aliquamdiu mansit pellucida, neque etiam quicquam ex ipsa ad fundum secessit, sed illud crebrioris mictus malum mansit, ita ut singula hora dimidia, quin quadrante, matulam poscere cogeretur cum ardore in ano, tenesmo & spasmo circa glandem, ac pungente ardore, scindente tam exquisito in glande dolore, ut rigida penis subsequeretur tensio. Interim urina nunquam plane fuit suppressa, alvus autem plerumque officii obliviscitur & flatibus tumet, appetitus quoque vacillat cum ructibus, successorium motum ferre nequit æger & circa lunæ phases tam notabile doloris percipit incrementum ut plane non sese movere ipsi sit licitum. Somnus propter crebram urinæ emissionem interruptus. Vires mediocri adhuc sunt firmitudine. In osse sacro & dorso dolor non sentitur; sed in pubis regione exterius quandoque pruritus, interius pressorius, & tractorius dolor versus dextrum latus, quasi ibi præternaturale quid consisteret, qui sensus, motu, tussi, sternutatione exacerbatur. Urina interdum tanta vehementia exitum molitur, ut vel involuntarie erumpat, vicissim nonnunquam talis in membro est sensatio ac si exstillaret urina, quod tamen non fit. Post aliquas vero sanguinolenti mictus inducias, rediit tandem ille eadem vehementia. Quare meum postularunt consilium, qui quidem candide edixi periculo non vacare ejusmodi malum inveteratum maxime & in senili corpore. Ne tamen ex neglectu ejus corruptio & sphacelus lethalis partibus affectis accedat, utique omni cura esse providendum. Hunc in finem suasi ut quotannis minimum ter, vena in brachio pertunderetur, dein ut æger a vini ac cerevisiæ potu abstineat, ac ordinarium habeat decoctum ex radice chinæ, sassaparillæ, ligno santalo rubro, & citrino, nec non radice glycirrhyzæ, & stomachi caussa unicum vini Burgundiaci aut similis vitrum bibat. Tum videndum, ut alvus semper sit aperta, idque ope maxime pillularum rhabarbarinarum, aloetica vero & acria purgantia cum cura esse vitanda. Exterius nihil fore conducibilius aqua sclopetaria, triplicatis linteis pubis, & perinæi regioni noctu maxime admota. Sic me spem fovere haud dubiam fore, ut æger exinde levamen obtineat exoptatam.

Epicrisis.

Venit redditus a nostro mictu sanguis, non ut communiter fit, ex renum vitio, aut vasorum emulgentium apertione, sed potius ex ramo venæ hæmorrhoidalis externæ hypogastricæ, quæ in viris præsertim, ad vesicam maximeque ipsius cervicem complures surculos spargit, testantibus Anatomicis oculatissimis, inprimis *Baubino*. Est itaque mictus cruenti genus oppido rarum, non tamen desunt inter observata medica ejus exempla. Sic *Hæchotterus*, *in observ. Dec. 1. schol. in cas. 2. fundit sæpius*, ait, *hæmorrhoidis externa sanguinem in vesicam, ut absque vitio renum mingatur, quod in nobili quodam licuit videre*. Ejusdem indolis, & noster perquam similis casus relatus legitur in *M. N. C.*

Dec.

Dec. I. *Ann.* 8. *Obs.* 23. Quod autem ex hoc fonte venerit sanguis, testatum faciunt pathemata. Nullum enim in lumbis & renibus adest dolor, sed continuus ad mingendum stimulus, cum doloribus in ano, pube & perinæo multis, & variis. Quod si itaq; sanguis, sub vita præsertim sedentaria, accumulatur & circa hæc loca stagnat, vasorum in cervice vesicæ orificia, tandem dehiscunt, & sanguinem in vesicæ cavum fundunt, tumque multum sanguinis illabitur. Quod si vero per tunicas aliquid tantum mora transudat, sensim coagulatum, & cum vesicæ muco miscetur, concrescunt inde ejusmodi moleculæ sanguinis congrumati quasi membrana vestitæ, quæ postea excernuntur. Atque idem etiam factum esse habet allegata ex M. N. C. observatio, conceptis sic verbis: *tandem cum maximo cruciatu & ardore vehementi in ima pube, & circa virgam, varios magnos, ac oblongos sanguinis grumos, instar hepatis lucii piscis, mingendo ejaculabatur.*

OBSERVATIO VI.

Mictio subatra cruenta instar coffe, sanata.

Ante 12. circiter annos, vir generosissimus, aulæ Cellensis minister, meam opem ac consilium requisivit. Is jam septuagesimum, & sextum annum complevit constitutionis, per omnem ætatem validæ, & robustæ, ut nunquam fere ægrotaverit; lautiori quidem gaudebat victu, ita tamen, ut in poculis, & venere modum servaverit. Solitus erat longo abhinc tempore, sub cœlo sereno corpus equitatione exercere, idque, quum paulo fecisset validius, mane urinam, quæ antea semper erat naturalis, bruno & sub atro colore tinctam prodisse observavit, aliquot sanguinis grumis urinalis vasis fundo adhærentibus, & quotiescunque equitatione vel alio fortiori motu paulo validius corpus agitaret, idem expertus est; quamdiu vero corpus permansit quietum, urina & colore & consistentia naturali erat, nihilque vitii habebat. Per aliquot jam menses hoc insolito accedente affectu, de nulla corporis lassitudine, de nulla circa pubis vel lumborum regionem molestia, de nulla dysuria conquerebatur, nulla unquam calculi vestigio apparente, neque ullas unquam molestias ex hæmorrhoibibus percepit: interim bene appetebat, dormiebat. Venæsectionem per totam vitam rarissime admisit. Delectatus multum cibis qui grata acrimonia linguam feriunt Germanice *vom hohen Gout*. Medici ejus loci peritissimi de morbi causa, & effectu nihil certi decernere poterant, & medicamentis, quæ nihil proficiebant exhibitis, per litteras petiit meam opem, & consilium. Judicavi mali originem & causam esse plethoram, quæ etiam senibus bene appetentibus, & lautius victitantibus familiaris esse solet, præsertim si a sanguinis missione, quæ in florida senectute longe utilissima deprehenditur, prorsus abstineant. Suasi itaque singulis mensibus venæsectionem in brachio, parca tamen manu, ad uncias tres vel quatuor administrandam, & ut loco potus ordinarii decoctum ex radice chinæ, scorzoneræ, rasura cornu cervi, santalo rubro, & aniso stellato biberet; subinde quoque pulverem ex lapidibus cancrorum rhabarbaro, & saccharo assumeret, ab omnibus acribus, & spirituosis abstineret, corpusque in quiete servaret. Quorum remediorum energia ita adjutus est ut generosus ejus gener, exactis aliquot septimanis rescripserit, illum immunem hoc malo fuisse redditum. Post duos vero annos, marasmo eum extinctum esse mihi fuit relatum.

Epicrisis.

Binos, quoad omnes propemodum circumstantias, similes casus, olim in praxi mea observavi. Ante 20. annos generosus cameræ consilia-

filiarius octuagenarius mihi aperuit, se ultra decem fere annos, urinam per intervalla, sanguineo colore tinctam grumis interdum prodeuntibus ex ipsa urethra reddidisse, citra ullum tamen incommodum sive sanitatis offensam. Nullam potuit mali hujus causam assignare nisi quod per multos annos, vinum quod in vinea sua rubrum, sive Rosacer fuit natum, in frequentissimo, & quotidiano fere usu habuerit. Monui ut abstineret ab hoc, sed respuebat hoc consilium, eo quod jam per 20. annos, hoc vino fuerit usus. Secuta vero postea est crebrior cruoris mictio, quam lenta excepit febris cum marasmo. Ante aliquot lustra in femina 70. & aliquot annorum vegetæ etiam constitutionis similem urinę coloris observavi per certa tamen intervalla apparentem. Colorem urinæ bruno nigricantem in senili ætate quam maxime familiarem cruditatibus acidis, sanguini permixtis, dum facile omnia alimenta in eorum ventriculo coalescunt, tribuendum esse existimo, quæ humorum acida acrimonia plurimorum senilium morborum matrix ad vasorum sanguineorum in renibus referanda orificia etiam multum conferre videtur.

OBSERVATIO VII.

Ischuria ex mictu cruento, potione mannata sanata. Hebręus 60. annorum ab aliquot jam annis doloribus ex calculo valde excruciatus, tandem ingentis magnitudinis unum cum cruenta excrevit urina, postea immani dolore in regione pubis corripitur, urina penitus suppressa, alvoque ita obstipata, ut nec flatus nec quicquam excrementi inde prodiret, quæ per quatuor dies symptomata perstiterunt, tormentis ita adauctis ut nec quicquam somni capere neque in uno loco quiete consistere potuit. Ad urinam eliciendam catheter sed sine effectu fuit applicatus, quum vix guttulæ aliquot urinæ profluxerint; hinc non sine ratione judicavimus uretheres ubi vesicam ingrediuntur a grumis sanguinis esse obstructos, quare pubis regioni vesicam speciebus emollientibus in lacte coctis repletam applicari jussimus: ingentem quoque infusi herbæ veronicæ, urticę mortuæ & radicis glyzirrhicæ quantitatem quotidie ebibere debuit, præterea clysteres oleosi emollientes in anum injecti plures, & nil levaminis inde fuit consecutus, auctus potius ab urina suppressa fuit dolor in abdomine, & lumbis cum extremorum refrigeratione mortique vicinus in continuo sopore jacebat æger: quando paululum se recolligebat de summis querebatur anxietatibus, quæ respirationem demere videbantur. Dedi ad alvum quæ erat strictissima laxandam sequentem mixturam: recipe mannæ electę uncias duas, solves leni calore in aquæ florum acaciæ unciis sex, adde olei amygdalarum dulcium unciam semis, nitri purificati grana 12. essentiæ corticum aurantiorum drachmam semis, qua duabus vicibus assumta, atque intra quatuor horas petita; habuit inde octo sedes, quibus copiosa materia stercorea rejecta, & simul tanta urinæ profluxit copia ut aliquot repleverit matulas, quæ vero primum prodiit instar loturæ carnium erat. Horum remediorum efficacia ex orci pene faucibus ereptus miser, qui postea adhibiti idoneis stomachicis, roborantibus, bono vitæ regimine accedente, pristinam valetudinem recuperavit.

Epicrisis.

Extra dubium est a sanguinis grumis obstructum fuisse introitum uretheris in vesicam qui transversim fit per ejus membranas; id vero mirum est, per alterum vacuum urinam in vesicam non descendisse, quod a spasmodica vesicæ constrictione factum credibile est, quia etiam vicinum intestinum rectum per con-

consensum arctissime fuit occlusum. Perquam notabilis etiam est singularis effectus decocti mannati in hoc casu, quod una cum clysteribus, & cataplasmatibus emollientibus, spasmo harum partium relaxato, urinæ liberum iter & fluxum conciliaverit. Neque semel sed iterum a nobis observatum est, quæ alvum blanda virtute solvendi valent, in morbis vesicæ commodum etiam præstare solatium.

CAPUT VII.

De hæmorrhagia cerebri.

Theses & Observationes Pathologicæ.

§. I.

Quid intelligatur per hæmorrhag. cerebri.

HÆmorrhagiæ cerebri appellatione, nos fortem, & perniciale illam apoplexiam sanguineam comprehendimus, quæ ab effusione cruoris in cerebro, & ruptis ibi, citra violentiam externam, vasculis, oritur, & subito functiones animales & vitales quoque pessumdat atque extinguit.

§. II.

Hæc demonstrãt defunctorum sectiones

Hæmorrhagiam cerebri existere revera, ejusdemque proximam caussam esse rupturam vasorum in eo, luculenter monstrant sectiones anatomicæ in defunctis institutæ. His enim in comperto est, sanguinem modo inter cranium & duram matrem, modo inter hanc & piam, frequentius hanc inter & cerebrum, frequentissime in hujus anfractus & ventriculorum meditullium, quandoque in basin ipsius, interdum minori, interdum etiam satis magna copia, effundi. His quoque constat: ipsa sanguifera vasa, per cerebri membranas, & corticem discurrentia, sanguine nunc liquido, nunc concreto turgida, & veluti aneurismatica nunc etiam rupta conspici. Possunt hanc in rem legi historicæ apoplecticorum dissectorum a Clarissimo *Vvepffero* consignatæ.

§. III.

Cerebri ejusque vasa ad sãguinis emissionem valde disposita.

Pars igitur primario affecta est cerebrum, quod ad concipiendam sanguinis stagnationem, & inde oriundam hęmorrhagiam admodum dispositum. Etenim insignis sanguinis quantitas, & minimum teste *Malpighio*, tertia pars, illius qui ex ventriculo cordis sinistro in universum corpus ejicitur, eo per quatuor capaces satis arterias adducitur. Dein arteriosa hęc sanguinem advehentia vasa tortuosum admodum ubique, maxime in pia matre, servant tractum. Tum quod maximum, ipsæ hę arteriæ, postquam subierunt cranium, deposita exteriori tendinea, potissimo motus systaltico instrumento, tunica, tenuiores longe sunt, quam in reliquo corpore, & quasi venas referunt. Ne dicam, adeo demum gracilescere hęc vasa, ut sanguinis per ipsarum angustias in venulas socias transitus, sensus plane subterfugiat. Quæ omnia faciunt utique, ut sanguis heic tardius circumeat, facile etiam subsistat, aditu in venas expedito facile intercludatur, novique accessu cumulatus continuo, alveos canalium admodum dilatet & ad consequutura plura mala ansam prębeat.

§. IV.

Ruptio fit in minimis pię meningis & cerebri arteriolis.

Inprimis præsente jam ejusmodi dispositione, facilis postea in rupturam & effluxus est transitus, tum videlicet, ubi accesserunt causæ, quæ sanguinem majori copia & cum impetu ad caput congerunt, ejusdem in ipso stagnationem invitant ac liberum per venas recursum valide sufflaminant. Sic enim demum fit, ut vasa non modo cruore turgeant, sed & ab appulsu jugiter novo nimium farcta, dehiscant, rumpantur, & sanguinem effundant. Id quod maxime in piæ meningis nec non corticalis cerebri substantia vasculis, æque ac iis, quæ choroideos plexus constituunt,

tuunt, contingere, cadaverum sectione constat.

§. V.

Functiones animales & vitales inde læduntur & tandem extinguuntur. Per effusum in cerebro cruorem non modo subtilissimi liquidi, quod motum robur & sensum præstat partibus, secretio & distributio per nervos impeditur sed & totus circularis sanguinis per cerebrum motus turbatur, & intercipitur ubi animales æque ac vitales functiones elanguescunt & tandem penitus extinguuntur. Quæ omnia sic omnino contingere, testatum faciunt pathemata illa truculenta, quibus hæc hęmorrhagia stipatur, & e quibus, ceu dignosticis signis, etiam cognoscenda. Nimirum qui eam incurrunt, in terram concidunt subito, omni mentis vi ac cogitatione, sensu quoque ac motu privantur omni, cuncta membra sunt languida & flaccida, lingua obmutescit, palpebræ suspensæ & os hians comparent, deglutitio sublata, & alvus, & vesica, retinenda excrementa, haud raro sponte dimittunt. Atque hæc omnia læsam cerebri functionem, & elanguescens inde musculorum robur produnt luculenter.

§. VI.

Hæmorrhagiæ cerebri effectus atque symptomata. Difficili autem & intercepto sanguinis per capitis interiora commeatui tribuenda reliqua quæ observantur phœnomena. Quod scilicet genæ rubicundo admodum & florido colore suffundantur, facies tumeat, vasa per faciem & maxime tempora discurrentia, turgeant, rupta in ore, naribus ac auribus sanguinem interdum, maxime post mortem, fundant, quin accedente putredine, caput in miram distendatur magnitudinem; quod a sanguinis per carotides internas aditu denegato, & eapropter in externas facto impetu, merito derivandum. Quod oculi distendantur, promineant, rigidi & quasi vitrei compareant ac lacrimas uberius fundant; id lymphæ a sanguine stagnante copiosius secedente in acceptis ferendum. Quod cor valide pulset, arteriarum quoque pulsus in principio magnus postea languidus ac rarus sit. Quod spiritus sit difficilis cum stertore, & rhoncho, id sanguinis pulmones obruentis moli, eorundemque eapropter intercepto æquali reciproco motui, aerem rite nec expellenti, nec admittenti, imputandum. Quod demum vomitus & convulsiones cum dentium stridore variæ accedant, non aliunde, quam a sanguine in duræ matris vasis hęrente eandemque ad spasmum solicitante, deducendum.

§. VII.

Signa antecedentia Iam sicuti omnis omnino hæmorrhagia supponit ac præviam habet, sanguinis, in illa ubi succedit parte, nimiam ad rupturam usque congestionem; ita quod eadem in hac, quæ in cerebro fit effusione, præsto sit, est utique certum. Evincunt enim id omnes, quæ morbum hunc antecedunt ac pręnunciant passiones, quas inter præcipuę, capitis cum vertigine temulentia, ejusdemque præcipue in occipite, dolor pressorius, & gravativus, formicationis sensus in artubus, visus modo per caligines, modo coruscationes, turbatio, oculorum humiditas & intumescentia, aurium susurrus atque tinnitus, memoriæ & ingenii aliqualis hebetudo, somnus profundus, incubo & insomniis stipatus, venarum jugularium turgescentia ac faciei præter consuetudinem rubore suffusio.

§. VIII.

Incessus difficultas. Quemadmodum porro ad inducendam sanguinis in certa parte congestionem, præter ejusdem abundantiam, tum ipsius validior per spasmum in aliis partibus eo suscitatus appulsus, tum etiam partis congestionem admittens, quædam debilitas, concurrunt; ita, quin eadem hæc ad gignendam eam, quæ in cerebri vasis colligitur congestionem, conferant, neutiquam dubitandum. Huc enim redit omnis & efficacia illarum causarum, quas ad ingignendum hunc morbum

ceu antecedentes, & procatarcticas conferre ratio docet, experientia confirmat.

§. IX.

Plethorici maxime & ubi sanguinis solennes excretiones deficiunt huic malo obnoxii sunt.

Ut de sanguinis plenitudine primum dicamus, propter eam omnino accidit, quod hęmorrhagia hęc frequentissime incidat in ætatem virilẽ, & juxta *Hippocr. aph.* 57. *sect.* 6. ab anno quadragesimo usq; ad sexagesimum ubi confecto corporis augmento, succi in vasis plus justo non modo accumulantur, sed & densiores fiunt. Hinc porro fit, quod qui temperamenti, sic dicti sunt sanguinei, nec non obesi, cum iis, qui lautam, otiosam, & sedentariam vitam sectantur somnoque indulgent, perniciali hęmorrhagiæ huic admodum sint obnoxii. Idem accidere iis, qui propter suppressas, aut imminutas spontaneas hæmorrhagias, nec non omissas diu suetas antea artificiales subtractiones, nimiam sanguinis copiam colligunt, & coacervant, uberius testantur Medicorum observata. De neglecta sanguinis missione testes sunt *Acta Medic. Uratislav.* 1702. de narium hæmorrhagia suppressa *Hildanus Centur. III. Observ. XI.* de hęmorrhoidibus retentis *Hippocrates, Amatus & Zacutus Lusitani*, & qui primo loco ponendus fuisset, *Lancisius, de subit. mortib.* de mensibus, & lochiis cohibitis cum *Fontano Acta Natur. Curios.* passim, de vicaria etiam mensium per os, & nares vacuatione *Hildanus Centur. III. Observ. XII.*

§. X.

Spasmi in remotis partibus multum ad genesin hujus hæmorrhagię conferunt.

Tanto vero magis tantoque certius hæc sanguinis redundantia ad inferendum quod diximus damnum fit efficax, si accesserit altera illa causa, spasmus nempe in aliis externis remotisque a capite corporis partibus. Hujus enim tam infesta est operatio, ut non tantum sanguinis progressui in ea, quam detinet parte, fibras stringendo & vasa coarctando, obicem ponat, verum etiam eundem urgeat, ut aliorsum cum impetu ruat, ibi vasa oppleat, diducat, tandemque perrumpat. Spasmum autem in hæmorrhagiis ferme omnibus, atque etiam in hac, præsto esse, testatur juncta magnitudini pulsus durities, stricturam nervosarum in arteriis tunicarum prodens. Testatur quoque antecedens extremorum refrigeratio, nec non ille, quem quidam in artubus sentiunt, formicationis sensus. Atque etiam hanc ob causam fieri censendus est, quod experientia teste, hanc hęmorrhagiam sæpe incurrant, qui spasmis, in abdomine maxime, aliquamdiu fuerunt detenti, qui scilicet colicis passionibus, præsertim spasmodicis, hypochondriaco malo, doloribus ex calculo vesicę item cystidis felleæ nec non diuturna alvi strictura laborarunt.

§. XI.

Affectus animi frequẽtes & potẽtes sunt hujus mali causæ

Ex quo jam ulterius concludendum, omnia quæ spasmum inducere apta, in numerum causarum hujus mali esse referenda. Conspicuus hoc nomine maxime est animi affectuum effectus, iræ inprimis ac terroris, quæ proximi in nervosas partes agunt, easdemque in anomalos spasticos motus adducendo, inæqualem quoq; faciunt sanguinis circuitum, atque malum hoc sępius accersunt; uti inter alios *Hildanus, SchencKius* ac *Forestus* fidem faciunt. Idem efficere valet venereum œstrum, quo motuum ęquilibrio sublato, adeo in quibusdam exagitatum fuisse sanguinem, ut ipso in actu occubuerint attoniti ex *Henrici* ab *Heer Observ. XXIX. Bartholino* & nostra *de morbis ex intempestiva venere oriundis, dissertatione*, constat uberius. Neque tantum impensior animi, verum etiam corporis commotio, ad sanguinem versus caput urgendum multum facit. Nos inter alia novimus a mica panis asperæ arteriæ illapsa, vehementissimam concitatam fuisse tussim, quam excepit hęmorrhagia in cerebro, lethali cum eventu.

Mi-

§. XII.

Excretiones quæ in partibus externis fiũt retropulsæ sæpius causam præbẽt hujus; fieri effectus

Magna quoque ad inducendum hoc malum vis est materiæ illi acri, corruptæ & veneni tantum non naturam habenti, quæ a succorum vitalium connubio, salutari admodum consilio segregata, ad corporis ambitum propellitur, quando vel sponte iterum recedit, aut per injurias externas repellitur; quippe quæ nervosis internis membranis illapsa, spasticas atroces suscitat stricturas, per quas sanguis utique etiam agitur cum impetu ad caput ibidemque congeritur. Sic ex ulcerum manantium, & fonticulorum coalitu id factum esse, auctor est *Vvepferus*; ex coryzæ, pedum sudoris catarrhaliumque affectuum suppressione, nec non retrocedente scabie, *Ephemerides naturæ curiosorum*; ex arthritide & podagra emanente vid. *Med. System. rat. tom. 3. pag. 189.* nec non *Vvepferus*. Haud dissimilem perniciałem effectum in internis nervosis partibus edunt adstringentia, præpostere, inprimis in hæmorrhagiis nimiis data, de quo notabile exemplum a nobis observatum, & quod pluribus expositum in dissertatione Altorfii habita de *viro apoplexia ex inconsulta hæmorrhoidum suppressione extincto*, cujus auctor est Clarissimus *Schultzius*.

§. XIII.

Malum quãdoq; fit epidemicũ a subita & insolita aeris mutatione

Merito præterea in numerum caussarum hujus mali venit ipse aer, cujus constitutionem insalubrem & præternaturalem, epidemicum prorsus fecisse hunc morbum, *Lomnius* potissimum, *Baglivus*, & *Lancisius* affirmant. Maxime omnium vero generationi ejusdem favet frigus, quod fibras cutaneas stringendo vasaque in ambitu coarctando, ad interiora ipsumque caput urget ac pellit humores. Unde *Hippocrates* jam *Sect. 3. aphor. 23.* hiemalibus morbis annumeravit apoplecticum. Et *Piso* notavit: quod, quando circa solstitium hibernum boreas, corpora valde comprimens, & mercurium eapropter in barometro sursum urgens ventus repente insurgit, dispositos admodum infestare soleat attonitus morbus. Neque minus ad producendum hoc malum multum facit subita aeris mutatio. Nos certe crebrius observavimus, quod, si diuturnam aeris intemperiem frigido humidam, vento diutius ex occidente, & zephyro spirante, subito ventus frigidus valde ex borea excipit aut etiam intemperiem aeris calidam, & humidam, cito sequitur algida, & constringens atmosphæræ constitutio, facilis admodum in hunc morbum dispositis fit lapsus. Quo etiam fundamento nititur illa *Amati Lusitani Centur. I. curat. XXXIV.* observatio, qua admisso liberius corpori ex balneo fervido æstuanti frigido aere, apoplexiam accessisse memorat.

§. XIV.

Hunc morbũ æplurimum antecedit imbecillitas corporis

Accedit caussa, inter præcipuas numeranda, vasorum scilicet & membranarum cerebri imbecillitas, sive imminuta potentia motrix systaltica. Sine hac enim nec abundantia, nec appulsus sanguinis, ad excludendum hoc malum sufficiunt; at ubi adest, membranæ sanguinem appulsum minus vegete protendunt, vasa eidem cedunt, lentus fit circuitus, stagnatio, farctus, tandemque ruptura. Est autem hęc debilitas quandoque nativa, & a parentibus accepta, qua fit, ut certis familiis, fatalis atque funestus sit hic morbus, uti exemplis *Hoeferus*, *Forestus*, atque *Sennerus* confirmarunt. Alia demum accedit, quod patet in senibus, in quibus, quia partium omnium labascit robur, non mirum est, id etiam contingere in capite, ipsosque eapropter frequentius pati hos manes.

§. XV.

Ad quã dispo-nit inordinatũ vitę genus

Inter caussas, quæ vasa ac membranas cerebri tono privant debito, potissima utique est, ingluvies, intemperantia atque ebrietas, ex cerevisiis lupulatis, vino, maxime sulphuris fumo infecto, nec non

non vini ſpiritu. Horum enim ea indoles, ut ſanguinem exagitent, expandant, eoque ſimul ipſa vaſa per quæ decurrit, diſtendant. Quod ubi accidit cerebro, manet illa diſtenſio, ſyſtaltica vis infringitur, & ad concipiendam morboſam ſtagnationẽ ſternitur vita. Unde merito hinc cauſſam repetit *Henricus ab Heer*, quod ſeptentrionalibus populis adeo frequens ſit hic morbus, ac uti *Lancius* obſervavit, nemo fere ſobriæ vitæ addictus eodem corripiatur. Nec diſparatio eorum quæ capiti ſtuporem conciliant, opiatorum, abſynthii, lupuli, nicotianę, croci, carbonum vivorum muſti & cereviſiæ fermentantis vaporum, quibus dum ſucci, & canales plus juſto rarefiunt ac diſtenduntur, impeditus utique fit progreſſus.

§. XVI.

Status cachecticus & polyposæ concretiones. Non minoris momenti ad funeſtam in cerebro hæmorrhagiam proritandam eſt habitus corporis cachecticus cum dolore gravativo capitis junctus, ſub quo fibrillę cerebri medullares nervoſæ flaccidæ, & nimis lubricæ evadunt, ſyſtaltica, & oſcillatoria ſua virtute privatæ. Quæ cerebri diſpoſitio quod non modo ad hemiplexiam ſed & ad fortem & ſanguineam apoplexiam multum conferat nobis compluribus eſt compertum exemplis. Obſervavimus etiam aſthmaticos, præſertim quando truculentum hoc malum a polypoſis coagulis intra cordis ventriculos, vel vaſa pulmonalia hærentibus fovetur, hoc malo affectos. Obſervatum quoque frequentius eſt, non modo grumoſas, ſed & polypoſas maſſas, ſinubus cerebri, præſertim longitudinali, ac venis jugularibus internis inhærentes, lethalem ſanguinis in cerebro effuſionem produxiſſe.

§. XVII.

Apoplexiæ ſanguineæ diſtinctio. Dein hic qui a ſanguinis effluxu in cerebro oritur attonitus morbus, probe diſcernendus ab illo, qui fit a ſeri ibidem ſeceſſu, & quem conſequitur hemiplexia & paralyſis totius lateris, ac vita quidem ſervatur, ſed admodũ miſera. Hæc enim fit quando quidem nimia copia cum impetu congeritur ad caput non tamen vaſa perrumpit, ſed propter diuturnam tantum ſtagnationem ſerum per poros ſecedit, ac deſcendens vel ad cerebri baſin, vel ad ſpinalis medullæ alterutrum latus, eidemq; incumbens, liquidi ſubtilioris activi tam ſecretionem, quam influxum in nervos, intercipit, eoque partes in latere alterutro ſenſu privat ac motu. Ut prætereamus conſpicuam illam differentiam, quæ affectus inter ſoporoſos, & hunc quem delineavimus intercedit, dum illi ſenſim, non ſimul ac ſemel accedunt, neque ſenſus & motus abolitionem, ſed tantum ſub ſomnolentia obnubilationem junctam habent.

§. XVIII.

Quæ hæmorrh. cerebri ſit periculoſiſſima. Quod ceterum *Hippocrates* de apoplexia *Sect.* 2. *aphor.* 32. conſignavit prognoſticon, id utiq; veritati reſpondet egregie: *vehementiorem*, ſcilicet qualis eſt quæ a ſanguine effuſo, *plane non*, *debiliorem* autem, ſive quam ſanguis ſtagnans, & ſerum ſecedens gignunt, *difficulter ſolvi*. Niſi enim poſt venæſectionem & congrua adhibita auxilia intra 24. horas ſequatur levamen, & ſymptomata remittant, ſpes ſalutis decollavit, & ex obſervatione *Aureliani*, tertius dies longiſſimus moriendi terminus. Iſque funeſtus eventus metuendus tanto certius, ſi ſenes invaſit plethoricos morbus, ubi jam vires fractæ, & cerebrum debile; ſi inebriationem ſummam, gravemq; animi affectum iram & terrorem excipit; aut etiam ſi alii antea perpeſſo morbo ſupervenit. Mortem autem inſtare concludendum: ſi ſtertor magis magiſque ingraveſcit cum reſpirationis difficultate: ſi cor palpitat vehementius arteriarumque pulſatio admodum magna, dura ſimulatque inæqualis; ſi, ubi pauliſper ad ſe redit attonitus, aliena tamen eſt mens; ſi convulſivi motus unius lateris ipſiuſque

pe-

pectoris accedunt, frigidus præsertim in superioribus sudor hæret guttatim, ipsa expiratio frigida est, & urina, & alvi stercora sponte elabuntur.

Theses Pathologicæ cum cautelis.

§. I.

Curatio quomodo instituenda Quum adeo præceps, & periculosum sit hoc malum, cito utiq; ac tempestive succurrendum, ubi adhuc salutis spes, ac æger in loco temperato & lucido ita collocandus, ut cervice non nimis declivis ac supinus, neque etiam plane erectus cubet, pedesque imprimis, vel plumis, vel integumentis, a frigore defendendi ac fovendi. Ipsa autem curatio respondeat causis. Inter quas quia præcipua, antecedens ipsum effluxum sanguinis redundantis in cerebri vasis congestio eminens, cum imminuta motrice vasorum ibi & membranarum potentia, eo quam maxime medicatio dirigenda: tum ut sanguinis motus & impetus a capite divertatur; tum etiam ut partibus ibi a rosione defectis illud reddatur, ad redigendum iterum in motum, qui subsistit, sanguinem.

§. II.

Principē locū tenet venæs. Ad exsequendum primum, ab omni ævo ceu efficax æstimatum, & ab ipsa natura comprobatum remedium est in sanguinis missione, mox in principio mali, sine mora instituta. Huic merito primas in medicatione detulit cum *Nymanno Dodonæus obs. med. c.* 8. *exercit. pract. p.* 385. memorabili exemplo vetulæ 72. annorum, per eam ab apoplexia liberatæ, confirmat. Quin ipsam naturam hanc monstrare viam, ex *Lancisii* observatione patet, qua senem fere septuagenarium apoplexiæ prodomis affectum, effusissima narium, ad 12. libras hęmorrhagias, sanatum esse memorat.

§. III.

In commodis locis, Quo vero pacto sanguis sit subtrahendus? non omnes eodem modo definiunt. Nonnulli, ac inter hos potissimum *Cathervood*, in libello Anglice edito, arteriotomiam omnibus aliis sanguinem mittendi modis anteponendam esse rationibus & exemplis docet. Cui sententiæ calculum adjecerunt Germani quidam Medici, inter quos etiam *Loevv* ab *Erlsfeld in Med. pract.* Nec improbandum videtur consilium, ac dolendum modo, nostris in oris, ob Chirurgorum ineptitudinem ac remedii novitatem. illud adhibere non esse integrum. Plurimi venęsectionem suadent; sed quo in loco secunda sit vena, iterum in diversum abeunt. Alii venas in brachio, alii in fronte, naribus, nec non sub lingua incidere jubent. *Morgagni* venarum occipitalium incisionem eximie collaudat *Advers. anat. 6. p.* 108. quia hæ venæ intra cranium cum utroque laterali sinu communicant, eaque propter instituta ipsarum sectione, sanguis, quem in sinus convecturæ erant, avertitur, atque hinc reliqui sanguinis, qui per eosdem sinus progreditur, copia minuitur aliquantum, motus autem non sine emolumento augetur. Quia vero harum venarum trunci profundius siti & nonnunquam in plures minoresque ramos divisi reperiuntur, cucurbitulas, & crebras altasque incisiones anteferendas putat. Quo quidem modo jam *Zacutus Lusitanus Med. Princ. hist. l.* 1. *histor.* 33. bis apoplecticos se sanasse refert. Ab exercitatissimis tamen, & numero plurimis Medicis *Severino*, *Lancisio*, *Freindio*, a nobis in *Medic. ration. system. tom.* 3. *p.* 608. venarum jugularium incisio laudatur, quia cerebro valde vicina & quam optime spatium libertatemque fluendi facit sanguini cerebro impacto ibique copiosius connesto.

§. IV.

In sanguinis missione tenenda hæc. Instituatur quam potest fieri cito, priusquam ad atoniam usq; dilatatæ arteriolæ, & a sanguine effuso cerebrum inundatum. Foramen infligatur *Cautelę circa sanguinis missionem tenenda.*

 satis

satis amplum, ut sanguis citatiori, & liberaliori flumine efferatur, quia lentus effluxus juvat nihil. Adornetur in loco parti affectæ proximo, brachio scilicet vel jugularibus. Quantitas sanguinis emittendi, ex vasorum plenitudine, pulsus viriumq; habitudine determinetur, semper tamen fit larga. Si corpus plethoricum, temperamentum sanguineum, morbus a sanguinis evacuatione impedita ortus, iteretur sanguinis subtractio, quin repetatur, quum *Dionis* perhibeat, septies demum incisam venam profuisse. Sed primum celebretur in pede, postea in brachio, seu collo, ne, si secus fit, dato in parte superiore exitu, ex inferioribus & corporis ambitu ad caput major invitetur affluxus.

§. V.

Clysterū in hoc modo usus. Præter venæsectionem, ad divertendum sanguinis a capite affluxum, pręstans virtus eorum, quæ alvum irritant fortius, non tamen drasticorum illorum catharticorum, quæ veneni quippiam recondunt, quæ indolis innoxiæ, nerveas tantum intestinorum tunicas exstimulant efficaciter, & ad motum sollicitant, qualia sunt salia, gemmæ scilicet, Sedlicense & ammoniacum. Hæc indenda paullo liberaliori dosi clysmatibus, ac præterea addendæ species, quibus flatus discutiendi, & roborandi virtus inest, cujus indolis ruta, salvia, majorana, satureja, thymus, serpillum, flores lavendulæ, liliorum convallium, chamomillæ Romanæ, item semina carvi & anethi, una cum oleis expressis, rutaceo, chamęmęlino ac laurino. Et sic confecto enemata non nimia copia, sed crebro injicienda, ne iterum elabantur, & quidem ministerio syringæ, quo eo altius penetrent ac pervadant.

§. VI.

Externorum excitātium. Quæ vero nervosas robore exutas partes roborant, & ad motum exstimulant eoq; humoris subsistentis discussionem promovent, exterius partim interius admovenda. Exterius pręstans virtus volatilium urinosorum, mixtorum cum cephalicis; inter quæ palmam fert in liquida forma salis ammoniaci cum calce viva paratus spiritus, rutę, majoranæ, vel lavendulę oleo impręgnatus; in sicca forma sal volatile salis ammoniaci siccum, iisdem oleis irroratum. Quæ vel naribus ad odorem admota, vel pluma ad interiora narium admissa, vel etiam per calamum scriptorium insufflata, excitant, efficaciter. Eundem in finem locis exquisitioris sensus, maximeque pedum plantis, admoveri solent ea, quę doloris quendam sensum ibi excitant sicq; universum nervosarum partium systema ad contractionem sollicitant. Quo nomine notæ sunt frictiones asperiores cum pannis aut excutia institutæ, nec non urticationes; nota quoque vesicatoriæ ipsaque cauteria actualia, quorum novum, & a *Lancisio* approbatum adhibendi modum, evulgavit *Dominicus Mistichelli* in tractatu Itala lingua de apoplexia edito.

§. VII.

Interius autem si deglutiendi facultas superest, aut reddita, neutiquam danda spirituosa, aut volatilia; quippe quæ sanguinem, jam tum ęstuantem, magis commovent ac rarefaciunt, eaque propter a *PitKrino* de *circul. sang.* merito rejiciuntur. Sed propinanda ea, quę analepticam, excitantem, & simul discutientem virtutem possident, inter quæ spectata virtus diaphoreticorum fixorum, cum cinnabari, succino & nitro, quæ in pulveris forma cum aquis congruis, vel melius adhuc in potionem redacta porrigi possunt. Nobis quidem frequentioris, & probati usus mixtura hęc: recipe aquæ liliorum convallium cum vino, aceti drachmam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis, sirupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. Cui nonnunquam, ad levem quendam *Cautissime interne danda sunt spirituosa.*

dam

dam stimulum nerveis stomachi fibrillis cum omnibus reliquis consentientibus inferendum, tantillum tartari emetici adjicere solemus, ne tamen vomitum moveat.

§. VIII.

Ad arcendum hoc malum utilissima V. S. æquinoctialis.

Sed quia hæc cerebri hæmorrhagia non tantum oppido periculosa, verum etiam, licet curata fuerit, facile repetit; haud postrema medentis cura eo utique dirigenda, quo ejusdem tam accessum, quam recursum, arceat. Jam recte utique cum *Martiano* & *Ballonio*, sensit *Casp. Hofmanus*, *lib.3. instit. med.* apoplecticos, quotquot sint, esse plethoricos. Ideo, ut sanguinis redundantia minuatur, danda est opera quam maxime. Hunc autem in finem nunquam non utilis sanguinis missio, maximeque illa, quæ circa æquinoctiale institui solet tempus, quo solennes fere esse solent sanguinis & humorum commotiones, naturæque conatus ad eliminandum id, quod est in corpore superfluum. Saluti eapropter etiam est, vel ipsius *Hippocratis* testimonio, hæmorrhoidum fluxus, maxime iis, qui eundem antea jam experti. Sed eundem sine damno provocare & promovere, est utique artis. Nos ad obtinendum hoc, præter frictiones in ano & admissos fotus, maxime proficuam censemus hirudinum applicationem. Quibus utiliter adjungitur usus elixirii balsamici, ex aloe correcta, croco, myrrha, & succino, cum menstruo lixivioso aquoso, non spirituoso parati, nec non pilularum balsamicarum circumspecte datarum. Quæ tamen hæmorrhoides movent, minime adhibenda, si nulla ad fluxum adest dispositio, sed tum demum, quando emanere, aut parcius fluere incipit, alias, præsente plethora, plus nocent.

§. IX.

Alvus solvenda blandioribus.

Dein ad vindicandum ab incursu hujus mali corpus, maximum utique est præsidium in debito alvi secessu. Etenim generalis fere canon est practicus: neminem facile capitis morbos incurrere, cui officium rite facit alvus. Interim tamen alvina hæc excretio neutiquam proritanda validioribus drasticis, quæ nerveas intestinorum tunicas impetuosius aggrediendo, spasmos suscitant in iis, & inæqualem sanguinis circuitum inducunt. Blandioribus potius & naturæ amicis hoc expediendum. Inter quæ commendabibilia maxime rhabarbarina cum salinis abstergentibus, nec non pilulæ ac clysteres.

§. X.

Cavte mercandū cum balsamis & aquis apoplecticis.

Quæ præterea a quibusdam commendantur aquæ & balsama sic dicta apoplectica, tam interne usurpanda, quam exterius temporibus, naribus ac nuchæ inungenda, ad curationem æque ac præservationem hujus mali, nostra quidem sententia, in iis, quibus metus hæmorrhagiæ cerebri, plethoricis, sanguineis, virilis ætatis personis, sunt potius perquam nociva. De quo grave est testimonium *Dodonæ Stirp. hist. lib.4.* ita habens: *Ubi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non totus hujus* (stillatitii lavendulæ liquoris) *usus est: Sicuti neque cōpositionis, quæ ex stillatitio vi no, in quo hujusmodi herbæ, flores, seminave & aromata macerata sunt, conficitur, quam plerique temere & indifferenter exhibent. Nam calidorum hujusmodi caput implentium usu, & morbus intenditur, & æger in periculum inducitur.* Tutiora longe infusa theiformia cum aqua, ex herbis cephalicis, melissa maxime, betonica, salvia, cum cardamomo minori condita, quæ frequentius sorbillata, sanguinis motum æqualem servant, atque ipsi etiam cerebro nervisque conducunt.

§. XI.

Sed exacta victus ratio tamenda.

Nulla vero ab omnibus erit expectanda incolumitas, nisi simul accesserit exactum in vita victuque moderamen. Potissimum autem ad præservationem momentum fert, quies cum abstinentia, quo *Celsus* magnos morbos curari perhibet. Quare vitanda ciborum repletio immodica eorumque

que varietas; vitanda vina dulcia potentia, omniaque inebriantia, valida corporis exercitia, maxime post cibum. Neque is qui malum hoc metuit post cœnam statim eat cubitum: neque etiam capite nimis declivi cubet. Si aer ita comparatus, ut genesi hujus mali sit accommodus, corpus ei non committendum, sed pedes maxime a frigore defendendi, quandoque etiam pediluvio tepido immittendi, & in conclavi temperate calido manendum. Motus subinde instituendus est placidus, animus liber servandus atque tranquillus, somnus nec nimis longus, nec nimis accisus sit. Verbo vitentur omnia, quæ supra in causarum procatarcticarum numerum relata leguntur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Balnei calidi Carolinarum usus valde suspectus.

COmes illustrissimus, fere quinquagenarius, sanguine succisque plenus, aliquot ante annos affectus fuerat aliquoties paralysi, leviore tamen, cum loquendi difficultate. Inde petiit vicinas ditioni suæ Carolinas, iisdemque usus est tam interius, quam exterius. Sed cum inconsulto id fecisset Medico, neque sanguinis missione, neque alvi purgatione, corpus prius rite præparasset, accidit, quum in balneum nimis adhuc calens descenderet, ut subito sensuum tam internorum, quam externorum usu, privaretur omni, sequuta mox respiratio valde citata, cum convulsivo quodam pectus attollente motu, arteriæ pulsarunt valide cum quadam duritie & facies intense rubuit. Secta fuit vena, admodum quoque naribus sternutatorium, quo vehementior pectoris concussio cum summo stertore inducta. Latus sinistrum totum omnis motus ac sensus fuit expers, manus tamen in eo convulsa perpetuo agitata. Mens plane non sibi constitit & intra quinque horas excepit mors. Post quam ingens sanguinis ac seri sanguinolenti copia, per viginti quatuor & longius horas, e naribus manavit.

Epicrisis.

Si ullus thermalium aquarum ad balneum usus circumspectionem poscit ac prudentiam, certe est Carolinarum. Harum enim ea indoles, ut terreo calcareo, nec non martiali quo pollent principio, corporis superficiem constringant valide & sanguinem ac humores ad interiora agant. Atque hinc est, quod œdematosos pedum tumores abigant cito, ac ubi corpus spasmis obnoxium est simulque vasa sanguine turgent, graves passiones, cordis palpitationem vehementem, capitis dolorem acutum, cum virium dejectione & artuum debilitate inducere, quin febrem continuam æque ac intermittentem accendere valent. Ea vero propter etiam non mirandum quod in illustrissima hac persona, sanguine redundante & præsente jam in capite ad humorum stagnationem dispositione, usu inconsulto, sanguinis cum impetu fuerit congestus ad caput, ac tam in ipsius interioribus, quam exterioribus vasa rupta, lethali cum eventu. Id enim luculenter arguit sanguinolentum illud largum post mortem narium profluvium, quod factam in cerebro hæmorrhagiam, semper prodit. Quod autem sternutatorio admoto increvit spiritus cum stertore difficultas, id utique monet medentes, ut in apoplexia sanguinea parcum eorum quæ sternutamenta movent & circumspectum, sedato prius sanguinis ad caput impetu habeant, usum, ne sanguis majori cum vehementia ad locum cui stimulus impressus ruat mortemque acceleret.

OBSERVATIO II.

Ex purgante acriori recidiva lethalis.

Femina generosa, quinquagesimum ætatis annum agens, constitutionis sanguineæ & texturæ admodum teneræ ac mollis, copiosum semper experta fuerat sanguinis per menses fluxum. Sed quum is quadragesimo nono anno

ob

ob ætatis rationem retineretur, ipsa de anxietate & angustia præcordiorum, inflatione in latere abdominis sinistro, gravitate & flacciditate artuum, vertiginoso capitis ac gravativo dolore, cum somno inquieto & interrupto, graviter cœpit conqueri, licet vultum rubicundum admodum exhiberet. Accedente tandem hieme, adeo exacerbata fuerunt hæc omnia, ut Medici auxilium implorare cogeretur, qui ad discutiendos flatus salia dedit volatilia oleosa, itemque carminativas essentias, ac præterea porrexit purgantem pulverem, ex resinæ jalappæ scrupulo dimidio ac tartari vitriolati granis sex. Quo quum sexies non sine acerbis torminibus fuisset purgata, insequenti nocte insultu correpta est apoplectico, pulsu tamen & respiratione adhuc integra. Secta fuit vena protinus & injectus clyster acris; quibus ad se quidem rediit attonita, sed superfuit aphonia magnaque capitis debilitas. Hæc ut tolleret & recidivam arceret morbi artifex obtulit denuo purgantem cum aqua liliorum convallium pulverem, ex resinæ jalappæ granis 12. & vitriolati tartari granis 10. Quo assumto, elapsa vix hora, rediit apoplexia & miseram brevi tempore tradidit morti.

Epicrisis.

Inclinant utique in sanguineam apoplexiam sanguineæ feminę desinente mensium fluxu, eaque propter venæsectione opus habent quam maxime, ne accedentibus aliis causis, in actum erumpat dispositio. Ad quod si quicquam aliud efficax, est certe usus purgantium validiorum ac tormina inducentium. Quæ inter merito numeranda funestis multis effectibus infamata jalappę resina in pulvere data; quippe quæ deglutita in stomacho facile coit ac plicis nerveæ intestinorum tunicæ adhærescens, spasmos ciet ut oppido dolorosas tensiones, quibus utique sanguis urgetur ad superiora, ibidemque effectus edit exitiales. Quo magis patet graviter peccasse medicantem, qui accedente post oblatum hoc purgans, apoplexia leviore, hac remittente, idem obtulit iterum in tanta copia, eoque recidivam induxit graviorem simulatque lethalem. Ac licet haud adeo incongrua videri possit noxios humores ad inferiora deducendi intentio, clementioribus tamen laxantibus, vel etiam clysteribus id fuisset perficiendum, non iis, quæ intestinis spasmos, & torminibus cognoscendos, inducunt, eoque sanguinem ad caput urgendo, ut ibi perrumpat & lethum inferat, faciunt.

OBSERVATIO III.

Apoplexia levior, in graviorem & lethalem mutata.

Theologus celeberrimi nominis, quinquagesimum nondum ingressus annum, floridæ & sanguineæ constitutionis ac vividi ingenii, sanus semper ac vegetus; ob peculiares quosdam ejus famæ ac existimationis infestos casus, in impensam animi perturbationem cum anxio dolore & mœrore conjectus, & valde inquietus sub parco etiam somno, ad levandum animum & supprimendam melancholiam, poculis vini, quæ alias etiam amabat, paulo largius se subinde invitabat. Procedente inde tempore ciborum amittebat appetentiam & vacillante digestione perpetuis fere vexabatur ructibus sine ullo ex alvo constipata prodeunte flatu; labascere incipiebant vires, ingenti quoque præcordiorum dolore & angustia premebatur, mœstis simul mentem fatigantibus cogitationibus, repentine & inopinato cum omnium sensuum amissione cecidit in terram, pulsu tamen & respiratione manente salva; collectis vero intra bihorium, post remedia idonea data, paululum viribus, ad se rediit, sed inde de genuum imbecillitate, de torpore & languore dextri lateris, nec non de debilitate memoriæ anxias instituebat querelas. Proprio suasu petit Carolinas, non modo ut affectum depulsaret hypochondriacum sed itinere & conversatione

tione mœstabundas animo excuteret afflictiones. Quum ego jam præsens essem, enixe meum etiam quæsivit consilium, suasi ut moderatius biberet temperatiorem illum fontem vulgo *Muhlen-Brunnen*, quo per viginti dies insigni cum euphoria utebatur. In reditu vero quum celebrem pertransiret urbem, invitatus ab amicis, latisque conviviis exceptus nimium indulsit, genio & vini potui. Sub nocturno frigido cœlo in patriam reversus, de spirandi angustia & anxietatibus conquestus sumsit diaphoreticos quosdam pulveres, a quorum usu purpura rubra in universo fere corpore comparere cœpit, conquerenti simul de immani capitis dolore suasit Medicus in consilium vocatus venæsectionem in pede. Explorans meum de hoc remedio sententiam, prorsus eam dissuasi ob metum recursus purpuræ ad interiora. Medico nihilominus magnum periculum ex neglectu venæsectionis prædicente, admisit eam, quæ in pede satis largiter celebrabatur. Non ita multo post præcordialis anxietas majora sumsit incrementa sub extremorum refrigeratione, & purpura disparente improviso vehemens insultus sequebatur apoplecticus cum omnium sensuum amissione, cum stertore, pulsu valido & inæquali, facie existente tumida & rubicunda. Quo gravi affectu intra octo horas, Vir magnæ doctrinæ & ingenii in meliorem vitam transferebatur.

Epicrisis.

Plura in hac historia sunt memoratu digna quæ in usum pathologico therapeuticum animadverti possunt; ac primum, quod in homine sanguinei temperamenti, quando mœrore diuturno & gravi adjungitur prava diætæ ratio, inque primis immoderatior vini usus, systema nervorum ita infirmari possit ut pathemata formaliter hypochondriaca progignantur, quæ non facile alias in ejusmodi temperamentum incidunt. Notandum quoque est, quod ob diuturnas mentis fatigationes & labores cum mœrore diutius infestante conjunctos, tam imbecille reddi possit cerebrum nervorumque systema, ut ad insultus apoplecticos evadat dispositum. Insuper nostro in ægro primus insultus fuit levissimus, a sola impetuosiori sanguinis ex imo ventre ad caput per spasmos obortus, qui venæsectione, stagnantem in vasis cerebri sanguinem, resolvente & divertente, brevi potuisset submoveri. Quia vero nullus affectus facilius recurrit, quam apoplecticus, præsertim si non accurata & exquisita vivendi ratione, idoneisque remediis avertatur, factum hinc est, ut post usum Carolinarum quæ magnum quidem hypochondriacorum præsidium sunt, minus vero morbis capitis favent, non observata accuratiori diæta, gravior dein insultus subsecutus fuerit & quidem in nostro ægro lethalis, dubio procul, quod a larga venæsectione purpuracea materia ad interiora violentia majori conversa, spasmos suscitavit, quibus sanguis impetuosius adauctus ad caput, tandem intus vasa disruperit. Cæterum de apoplexiæ aliis caussis, speciebus & observationibus huc pertinentibus, in Parte III. *de morbis ex atonia ortis*, fusius, volente DEO, agemus.

SE-

SECTIO II.

DE

DE DOLORIBUS ET SPASMIS
VARII GENERIS INTERNIS ET EXTERNIS
NEC NON
ARTHRITICIS ET RHEUMATICIS.

CAPUT I.
DE DOLORE CEPHALICO.
THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio. Dolor cephalicus eſt valde moleſta in membranis capitis nervoſis a variis cauſis diſtractis ſuſcitata ſenſatio, quæ pro differenti gradu & loco varia & gravia ſæpius poſt ſe trahit ſymptomata.

§. II.

Sedes dolorum Dolor diverſa in capite occupat loca, cujus rei nulla alia ſubeſt ratio, quam quod diverſis intra & extra carnium nervoſis membranis illud inſtructum ſit. Extra cranium occurrit tenuis ſed ſatis valida & exquiſitæ ſenſationis membrana, quæ immediate id cingit, & a carotide externa plures accipit in anteriori, media & poſteriori parte arteriolas; ramulos vero nervorum e vertebris colli & pari ſeptimo cerebri. Cohæret autem pericranium cum muſculis cranio vicinis ac per ſuturas cum duræ matris exteriori lamina: in qua membrana frequentiorem certe doloris cephalici ſedem reponimus; quod inter alia, idonea ad leniendum gravem dolorem externe applicata remedia, ſub forma emplaſtri vel epithematis, item ex fonte chirurgico, ſcarificationes, ſetacea, cauteria inuſta & veſicatoria, clare ſatis atque perſpicue demonſtrant. *in pericranio.* Neque tamen excludere hic volumus ipſam quæ caput tegit cutem, præſertim interiorem ejus partem vicinam pericranio, a qua etiam ſeparari poteſt, & quam plura ſanguifera percurrunt vaſa, tunc præcipue doloris ſedem conſtituentem, ubi is magis ſolet eſſe obtuſus, gravativus & preſſorius, cum in pericranio magis ſit acutus. *in cute.*

§. III.

in dura matre. Neque immunis a doloribus eſt interior, quæ cerebrum cingit membrana, ſic dicta dura mater, quæ ex fibris valde tendinoſis & nervoſis contexta atque ex duplici lamina conflata eſt, & a quinto & ſeptimo nervorum

rum pari ramos accipit; arteriolis vero tribus donata: prima oritur a carotide interna, quæ ad anteriorem duræ matris partem abit, secunda, a corotide externa, quæ per foramen proprium intrat cranium & ad mediam partem vergit, tertia a vertebralis internæ ramo externo, quæ per foramen jugularis internæ ingreditur cranium & ad posteriorem duræ matris partem spectat. Rarior quidem ibi dolorum sedes, sed multo periculosior: nam si sanguis in ejus vasis diu stagnat, vel copia aut acrimonia eorum vim motricem valde lędit, quam facile graviorem morborum capitis; atque in acutis phrenitidem vel convulsionem, præsertim si dolor sit pulsatorius; in chronicis morbis, paralysin, hemiplexiam nec non affectus soporosos post se trahit.

§. IV.

Reliquæ membranæ sedem constituunt.

ratio.

Sed tamen membrana pituitaria.

Reliquæ tenues illæ membranæ, quæ cerebrum immediate involvunt, utpote pia mater atque arachnoides, quæ posterior tamen potius externæ piæ matris membrana videtur, cellulosum interstitium efformans per quod vasa repunt, nostra quidem sententia minime molestæ sensationis sedem constituere videntur, eo quod careant fibris tensibilibus nervosis elasticis, atque etiam nervulorum ramulis, ibi non conspiciendis. Denique membrana valde exilis & sensilis quæ ex tunica pituitaria nascitur & sinus ossis frontis investit, non raro præbet acutissimi doloris domicilium.

§. V.

Discrimen.

inter cephalalgiam & cephalæam.

Ingens doloris in capite, ratione loci quem occupat, item ratione vehementiæ ac diuturnitatis discrimen est, quo inde etiam diversa ab auctoribus ipsis imposita sunt nomina. Nam si levior est, & modo partem capitis afficit, dicitur cephalalgia; si diuturnior & gravior, ac totum caput occupat, cephalææ nomen accipit, quam GALENUS ita optime describit: *p.* 3. *tr.* 2. *cap.* 25. *cephalæa est dolor totius capitis diuturnus ægreque solubilis, qui a parva occasione vehementes habet exacerbationes, adeo, ut neque strepitum, neque vocem violentam, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit patiens, sed tranquillitatem & obscurum cubiculum quærat, idque ob doloris vehementiam; quippe alii se malleo percuti arbitrantur, alii caput contundi distendique sentiunt, ac paucis ad oculorum radices dolor extenditur: quo in dolore totam capitis membranam vehementer affectam esse non dubitamus.*

§. VI.

Inter hemicraniam & clavum hystericum.

Sæpius fit, ut unum tantum latus dolor obsideat, altero salvo & sine dolore; tunc græce hemicrania vocatur. Interdum etiam in certo tantum verticis loco circumscripto fixus hæret, ita ut vix magnitudine grossum vel imperialem æquet, mulieribus & quidem hystericis familiaris; qui clavi nomine insignitur. Quandoque dolor frontem & loca supercilia acutissimus obsidet: alius solus synciput, alius occiput, alius verticem prope suturam, alius temporum magis occupat. Neque una eademque solet esse sensatio: nam alius acutus, pungitivus, lancinans dolor est, alius contusivus, gravativus & pressorius, alius rursus constrictorius, quidam æstuosus, & inflammans, alius frigidus est, qualis in mulieribus potissimum verticem ferire solet, ut quasi se glaciem gelidam in ipso gestare conquerantur.

§. VII.

Causa generalis.

In genere omnis doloris cephalici causam, a liberiori & æquali sanguinis per vasa sanguifera, quibus cutis capitis, pericranium, ipsaque dura mater instructa sunt, progressivo & circulari motu impedito, tanquam fonte derivamus. Nullus certe Medicorum exactius, & secundum leges mechanicas, genesin doloris hujus demonstravit, ipso HIPPOCRATE, qui *lib. de flatibus* §. 13. ita rem perbelle exprimit: *sanguinis*, inquit, *transitus in capite magna angustia coar-*

coarctatur cujus abundantia ac conclusio dolorem excitat. Sanguis enim ipsa natura calidus existens, vi coactus, per angustam viam transire celerrime non potest, cum multa impedimento sint obstacula & oppilationes; quapropter etiam pulsus circa tempora. Qui sane locus, Hippocrati non penitus incognitum fuisse sanguinis progressivum motum ex arteriis in venas, satis abundeque declarat: obstacula enim quæ liberiorem transitum denegant, vocat oppilationes, quæ in vasis revehentibus, quia carent impulsu, unde tardior & lentior motus, consistunt. Id quod etiam dissectiones ex gravi cephalæa mortuorum confirmare videntur: nam teste BONETO, WEPFERO, PECHLINO aliisque, sinus cerebri, jugulares etiam internæ venæ, sanguine mucoso crasso, imo pseudopolypis subinde infarctæ fuerunt repertæ: quod etiam nos in malo epileptico demortuis aliquoties observavimus. Si enim major sanguinis copia ad caput fertur, quam ipsæ venæ eadem celeritate reducere possunt, vasa arteriosa, & inter hæc maxime minima & capillaria, a congesto sanguine valde distenduntur & ipsæ membranæ insigniter tenduntur; qua ratione tristis illa sensatio excitatur.

§. VIII.

Pro conditione sanguinis variæ caloris species nascuntur.

Notandum vero hoc loco est, quod pro conditione, intemperie vel vitio sanguinis, si vel nimia copia peccat, vel nimis spissus & glutinosus, vel sero valde acri refertus est, alia etiam atque alia inde doloris species enascatur. Nam quando is impetuose & nimia copia in membranas irruit, quod præcipue de plethoricis & ubi consueta per nares fluxio supprimitur, nec non de adolescentibus valet, dolor totum caput occupare solet quod tunc calet, tumet, dolet, rubet, vasa turgescunt, fortiter pulsant præsertim circa jugulum & tempora, nares aridæ siccæ sunt, fauces ardor & sitis occupat. Talem dolorem veteres a causa calida suscitari dixerunt.

§. IX.

Quando dolor gravativus, obtusus & pressorius?

Ubi sanguis in vasis capitis collectus multo scatet & mucido sero, vel ex obstructa aut suppressa, quod sæpius accidit, coryza aut gravedine, dolor in capite oboritur, tunc magis gravativus, obtusus, pressorius, maxime in antica parte atque in fronte esse solet, quandoque etiam caput instar ponderis grave est, ut vix in altum possit elevari. Non raro evenit, ut in ipsius capitis cute, in vertice præsertim, tumores quibus digiti imprimi possunt exsurgant, pulsu interea languido, facieque livida existente. Quod inde a longo jam tempore CELSUS notavit, *lib.* 4. ita disserens: *præter hæc invenitur genus doloris, quod potest longum esse, ubi humor cutim inflat, eaque intumescit & prementi digito cedit.* Veteres hujusmodi dolorem a causa frigida deduxerunt.

§. X.

Qualis a lue venerea.

Deterior doloris & magis pervicacis species est, qui accidit lue venerea valde affectis, cum materia serosa, acris, caustica firmius pericranio insidet & interdum ipsum cranium cariosum reddens difficillime remediis cedit atque sanescit. Ejusdem generis esse solet is dolor, qui a materia salino-causticæ indolis ad habitum corporis propulsa & postea retrocedente nascitur; uti id in arthritide, podagra, scabie, erysipelate capitis, gutta rosacea laborantibus sæpius in praxi observavimus. In variolis & morbillis, antequam peccans materia, naturæ robore ad extimam cutem propellitur, vel quod pejus si repellitur, atrox sæpe cum febre aut delirio, vel infantibus cum epilepsia, dolor caput torquet; quo casu, ubi materia exigua caustica dolorem efficit, præternaturalis & vehemens membranarum potius strictura, quam earundem distensio, quæ a copia seri & sanguinis magnis fit, locum habet.

§. XI.

Symptomata doloris acutissimi. Sæpius in capite dolor est acutissimus, fere intolerabilis, fixus & diutius affligens, qualis totius corporis & animi vires pessundat, somnum tollit, concoctionem impedit, nauseam & ciborum fastidiū parit, & alios sæpe gravissimos capitis & nervorum morbos, ut sunt vertigo, oculorum caligo, & suffusio, cœcitas, aurium tinnitus, convulsio, epilepsia, post se trahit, atque etiam reliquas nervosas corporis partes in consensum trahendo, vomitum, alvi stricturam, extremorum refrigerationem, faciemque moribundo similem efficit. Id quod a veteribus quoque animadversum videmus. CELSUS enim *lib.* 4. *cap.* 2. scribit: *cephalææ notæ sunt: horror validus, nervorum resolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, vocis suppressio, corporis refrigeratio, animæ defectio.*

§. XII.

A quibus caussis producatur. Ad genesin doloris cephalici quod attinet, consideratione etiam digna est nativa vel a parentibus tracta nervosarum capitis partium imbecillitas: pars enim quod debilior, idest vi tonica & elastica sua naturali valde privata, eo facilius & promptius humorem alienum admittit, recipit ac retinet, atque inde stagnatio, partiumque nervosarum afflictio contingit. Novimus sæpius cephalalgiam hæreditariam a parentibus debilis capitis constitutione præditis acceptam; vidimus etiam a diuturno animi mœrore, a præpostera venere, a nimiis lucubrationibus & mentis fatigationibus, item a nimis crebra sanguinis missione, vel effrenibus hæmorrhagiis caput ita debilitatum fuisse, ut graves inde dolores, nec non alii, qui vehementer caput infestant morbi, exorti fuerint.

§. XIII.

Caussa remota quoque frigus. Neque ex classe caussarum, quæ vocantur remotæ, excludi debet frigus, quod uti omnibus nervosis partibus, si jam dolore premuntur infestum est, & liberam transpirationem per cutim impedit: ita maxime nocet, si capiti denudato admittitur, vel si id non satis contra nocturnum frigus fuerit munitum, vel etiam, si a longo sermone vel motu corporis nimio, aut a sole, aut ab ira, vel ab ingestis largius potibus spirituosis & inebriantibus incalescens pluvioso cœlo, nocturno præsertim, repente exponitur.

§. XIV.

Memorandum id quoque est, cephalalgiam sæpius tantummodo esse symptoma, quod morbo demum accedit. Ita frequentius febribus continuis, intermittentibus quoque, & inter has maxime quartanæ jungitur: atque vix quicquam in praxi crebrius occurrit, quam quod mensibus inordinate prodeuntibus vel imminentibus, caput doleat gravissime; spastricæ videlicet dum ex imo ventre stricturæ, in caput suum effectum exerunt. Digestionis vitio & affectu sic dicto hypochondriaco laborantibus frequenter associatur: nam si prima regio vitiosorum humorum colluvie scatet, & inde oborientes spasmi ac flatus, humores ad caput plus justo urgent; nimia eorum congestio, vasorum distensiones, a quibus tunicarum nervosarum læsio fit, parit. Constat etiam hemicraniæ caussam, a stomachi vitio frequentius oriri, dum hoc non bene coquente, multæ generantur cruditates, quæ cum succo ciborum chyloso permixtæ, per thoracicum ductus ad cor adductæ, ac protinus ad caput delatæ, antequam per congrua corporis emunctoria expurgatæ fuerint, dolores periodicos efficiant; qui absoluta digestione utplurimum invadunt. *Cephalalgia symptomatica.*

§. XV.

Observamus porro ætatem puerilem valde doloribus esse obnoxiam, tum quod in hac ætate minus exacta servetur diæta & ventriculus cibis dulcibus, fructibus horeis, placentis ac lacticiniis onerantur; tum quod etiam ver- *Puerilis ætas, quare cephalalgiæ obnoxia.*

vermes, quibus gignendis pueri peropportuni sunt, causam hujus mali præbent, dum putres & corrupti humores ad caput cum chylo dati, membranis motricibus elasticis tonum & robur naturale auferunt. Sciendum quoque est non semper & continenter dolorem hunc cruciare, sed dilucida sua ac definita interdum habere intervalla, ut magno ægrorum solatio subinde remittat, & ad notabile etiam tempus ægros deserat, qui certis tamen postea horis, diebus, imo mensibus & annis revertitur, certo tunc indicio, causam magis in remotis partibus, maxime omnium in ventriculo ac visceribus imi ventris hærere; quorum vitio sanguinis liber progressus per universum corpus maxime per caput ubi impeditur, dolor excitatur: quod inprimis in viris, qui fluxui hæmorrhoidali sunt vel fuerunt obnoxii, vel malo hypochondriaco affecti, observavimus.

§. XVI.

Prognosis. Neque semper sine periculo cephalalgia est: nam si causa doloris magis intra cranium inque membranis cerebri consistit, sique dolor vehemens & assiduus cum febre excruciat & somnum pæne omnem adimit, phrenitidem non raro prænunciat; si vero subito in hypochondriacis vel in melancholiam pronis, præsertim graviori animi affectu præcedente oritur, & somnum atque appetentiam aufert, ac cum auditus difficultate vasorumque interna pulsatione jungitur; hæc vero cuncta sine febre fiunt, furorem præsagit. Ubi vero subitum & peracutum in capite dolorem aurium tinnitus, difficilis incessus, genuum imbecillitas, & impeditus tardusque sermo sequitur, signum est futuri morbi attoniti vel etiam hemiplexiæ, qui tamen magis in opposito latere quam in affectu excruciat, dum hoc percipiendo dolori non amplius par est. Neque prætermittendum esse censeo, quod in adolescentibus & junioribus, frequentiores cephalalgiæ, futuræ arthritidis vel podagræ indicium præbeant.

Indicationes Curatoriæ.

§. I.

Indicationes quatuor. Quod attinet ad curationem hujus mali, cum variæ ejus sint causę, probe eæ debent discerni, quia eisdem removendis, omnis medenti ratio superstructa esse debet. In genere tamen omnes scopi hunc morbum curandi, sequentibus absolvuntur indicationibus. Primo sanguis & humores impetuose ad caput congesti si fuerint, partim ad loca ignobiliora derivandi, partim idoneis remediis discutiendi sunt. Secundo stricturę membranarum capitis spasticæ, quarum causa plerumque est acris caustica materia relaxandæ sunt, ut liberius fluida, quorum cursus per has impeditus fuit, nunc progredi possint. Tertio causa materialis vitiosa, peccans intemperie, temperanda & per convenientia emunctoria placide subducenda. Tandem ad avertendas recidivas, capiti & toti nervorum systemati idoneis remediis præsertim accurato diætæ & vitæ regimine robur conciliandum.

§. II.

Quando V.S. conferat. Si causa doloris est nimius ex inferioribus locis ad caput per spasmos appulsus & irruens sanguis, non facile pręsentius auxilium quam in ejus missione positum erit, quę in locis non procul a parte affecta, melioris derivationis causa instituenda est; vid. sub lingua aut in fronte, vel venæ jugularis externæ incisione, aut hirudinum pone aures applicatione; hac tamen adhibita observatione, ut si corpus nimis turgeat sanguine, primo vena circa pedum talos pertundatur, postea sequente vel secundo die vena circa caput aperiri potest. Consultum quoque judicamus, ante sanguinis detractionem, alvum sordibus deplere, quod commode & insigni cum levamine clysteribus fieri potest domesticis, vel etiã per infusum mannatum & rhabarbarinum, adjecto

fale quodam aperitivo, ut cremore tartari, vel fale Sedlicenfi.

§. III.

Quibus orgasmus sedandus Ad compefcendum vero nimium fanguinis abundantis & ebullientis orgafmum, mixturam blandi diapnoicam & temperantem, ex aqua florum tiliæ, liliorum convallium, fambuci, cerafo rum nigrorum, antimonio diaphoretico, nitro purificato, cornu cervi ufto, cinnabari & fyrupo papaveris albi compofitam, dare expedit. Externe vero epithema difcutiens & temperans fronti & capiti cum linteo duplicato eft applicandum, cujus formula hæc effe poteft: Recipe aceti rofacei, rutacei ana unciam & dimidiam, fpiritus rofarum drachmas duas in quo camphoræ grana fex foluta, nitri purificati fcrupulos duos, olei ligni Rhodii guttas quindecim; vel fequens emulfio cum fructu ufurpari poterit. Recipe nucleorum Perficorum, amygdalarum amararum ana unciam dimidiam, feminis papaveris albi drachm. duas, aquæ rofarum, florum fambuci, cerafo rum nigrorum dimidiam, camphoræ in oleo amygdalarum dulcium folutæ grana quinque M. D.

§. IV.

Quid faciendum si a sero viscido dolor oritur. Alia vero medendi ratione opus eft, fi a feri vifcidi & vitiofi intra vel extra cranii membranarum vafa ftagnantis copia, dolor cum torpore & gravitate fæpe valde diuturnus innafcitur, ubi nec fanguinis miffiones, nec leniora laxantia quicquam efficaciter præftare poffunt, fed tum dare convenit paulo valentiora, quæ craffos glutinofos humores diffolvendi & fimul per alvum expellendi facultate pollent. Id quod utrumque egregie præftant quæ fequuntur pilulæ: Recipe gummi ammoniaci depurati, fagapeni, myrrhæ electæ, aloes rofatæ, extracti hellebori nigri, refinæ jalappæ, mercurii dulcis, cinnabaris præparatæ ana drachmam dimidiam extracti croci, pulveris caftorei, falis fuccini ana grana 15. M. F. pilulæ ex fcrupulo, numero 12. quorum fex vefperi, & fex poftero die mane fumi poffunt; quo tempore etiam ab omni cibo abftinendum & tenuia tantum jufcula ægro præbenda funt: tribus vero diebus exactis, idem repeti poteft remedium. Vacuata fic fufficienter vitiofi feri copia, medicina utendum eft tonica roborante & fimul diuretica; quo fine ego multoties mixturam, quæ ex tincturæ antimonii acris partibus quatuor, effentiæ fuccini & fpiritus bezoardici Buffii, vel tartari & liquoris noftri anodyni minerals, fingulorum partibus duabus erat compofita, fummo cum fructu expertus fum; cujus ufus, dofin bis vel ter de die fumendo, per feptimanam & ultra continuari poteft. Nam quæ fibras torpidas roborando earum vim motricem elafticam excitant, fimulque urinæ fluxum promovent, ea in hac cephalalgiæ fpecie, quæ ab extravafato fero intra cutim & cranium vel etiam in ipfo cerebro oritur, valde proficua obfervavimus. Præter hæc autem cum CELSO, laborem & exercitationem ufque ad fudorem, vehementem fricationem & cibos ac potiones quæ urinam movent, in tali doloris genere commendamus.

§. V.

Adhibenda externa prioribus in cassum adhibitis. Si his in ufum vocatis dolor non difcutitur, confugiendum etiam ad externa, inter quæ veficatoria virtutis funt expertiffimæ, quia perniciofo ftagnanti humori exitum concedunt. Nos in ufum habemus emplaftrum meliloti, cujus uncia cum drachma cantharidum mifceatur, adjectis granis aliquot camphoræ. Hoc magnitudine thaleri nuchæ applicari, & poftea renovando illud, per longum tempus continuari poteft; quod fine ullo incommodo infignem ferofi humoris copiam fundit. In malo graviori autem & ubi a fero fub cute capitis ftagnante, tumor vifu, nec non ex dolore tactu cognofcitur, B. WEPFERÆS toti rafo capiti emplaftrum vefi-

vesicatorium instar cucuphæ imposuit, cujus effectus hic fuit, ut sine obortis vesicis magnam seri viscidi subtraxerit copiam: quod remedii genus jam tum ab ipso RIVERIO, vide *ejus observ.* in pertinaci capitis dolore summo cum fructu usurpatum fuisse animadvertimus.

§. VI.

In dolore fixo quid conferat

Interdum fit, ut præter consuetudinem intensus dolor, certum duntaxat locum occupet, a materia, fixius & paulo profundius membranis inhærente, oriundus; quo casu Medicus Gallus cum prudentia doctus & in observatione curiosus CHENAU, vide sis *ejus observationes*, miraculosum plane herbæ ranunculi pratensis impositæ vesicantem effectum, non satis prædicare potest: de cujus herbæ specie scribit, quod foliis anemonæ assimuletur, & masticata linguam mordeat quam maxime; hujus folia in mortario marmoreo contusa, & simul emplastro perforato apposito, parti applicare. Videtur hæc herba autem haud dissimilem cum moxa possidere effectum, quæ etiam in ejusmodi dolore a Medicorum peritissimis magnopere æstimatur. Ego rebus sic stantibus, felici aliquoties cum successu, rasæ prius quam occupavit dolor parti, siccum sal volatile salis ammoniaci, cum æquali parte pulveris sinapi mixtum imponi jussi, eo quod paulo fortiorem discussionem, tam profunde inhærens vitiosus humor requirat.

§. VII.

Quid in gravativo.

Ubi vero dolor a suppressa coryza, sive a muco, intra narium concamerationes & sinus, detento oritur, expedit crebro, sal quod vocatur Anglicanum, & nihil aliud est, quam sal volatile siccum salis ammoniaci, cum oleo cephalico, ut lavendulæ vel majoranæ exaltatum, naribus admovere, vel etiam errhinum pulverem leniter sternutationem moventem, qui ex herba majoranæ, betonicæ, maro vero, floribus benzoes & pulvere caryophyllorum concinnatur, ad interiora narium admittere.

§. VIII.

Quomodo tractandus qui fit a sero & sanguine corrupto.

Quod si vero causa chronici & immanis doloris, in valde corrupti seri & sanguinis massa, ut fit in lue Gallica & scorbutica, fundamentum suum habet, tunc utique necessarium est, congruis & specificis remediis hisce morbis sanandis accommodatis causam morbi aggredi; quo faciunt quam maxime lignorum decocta cum antimonio crudo, si prius humores corrupti per alvum probe, per ejusmodi quas jam supra dedimus pilulas, exclusi fuerint. Multum etiam tunc ex diæteticis confert abstinentia sive inedia per unum vel alterum diem, nec non labor & exercitatio corporis ad sudorem usque. Utile quoque est, in pertinaci tali morbo, ab impuro qui nascitur sero, per medicinam, sudorem provocare: cui scopo egregie sequens pulvis satisfacit: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, cerussæ antimonii sive bezoardici mineralis, salis volatilis viperarum vel cornu cervi, nitri purificati, singulorum grana 10. camphoræ granum dimidium, pro dosi, desuper bibendo decoctum sanguinem purificans.

§. IX.

Quid in hemicrania proficiat.

Hemicrania & præsertim periodica, causam latentem utplurimum prima in regione habet, quando ventriculus cum annexo duodeno, vitiosa humorum colluvie refertus est, quam lenioribus tunc emeticis evacuare proficit: alvum quoque ducere & per inferiora sordes expurgare, noxiumque humorem a capite derivare, interdum valde est necessarium; id quod optime, per pilulas polychrestas balsamicas, fieri potest. Postea elixiria stomachica, tonum ventriculi & intestinorum roborantia, sunt subjungenda. Si vero ab inodinato mensium vel hæmorrhoidum fluxu, causa doloris nascitur, remediis quæ salutares excretiones in justum & conve-

venientem ordinem redigunt prudenter est utendum.

Cautelæ & observationes clinicæ.

§. I.

Quomodo & quando dolor leniendus.

ABsoluta sic doloris cephalici cura, quasdam necessarias adhuc cautelas, & observationes ad eam spectantes subjicere haud erit inutile. Quandocunque dirus & acutus dolor præsertim qui consistit in syncipite & sinubus frontalibus, tanta vi pollet, ut vires mirum in modum frangendo, vitæ discrimen minetur, ablatio causæ morbi minime erit prius exspectanda, sed ægro potius primo omnium levamen quoddam afferendum est; eo quod viribus amissis, Medicus frustra semper laboret. Quin imo ipsa doloris acerbitas sæpe tanta est, ut gravior symptomata, vigiliam assiduam, animi deliquia, febrem, inflammationem mentisque alienationem accersere possit. Erunt ergo tum remedia interna, tum externa, ad dolorem servandum primario dirigenda. Ego vero ex internis, primas utique partes massæ pilularum VVildegansii, quando cum cinnabari nativa miscetur, nec non pilulis Starekii deferre soleo. Prius vero semper ante usum anodynorum enemate venter subducendus est. Inter externa nec tutius, nec virtute præstantius invenimus remedium, quam linimentum spissius ex sequentibus ingredientibus, sub tali forma paratum. Sumitur nempe olei nucis moschatæ expressi uncia dimidia, resinæ styracis, resinæ corticis thymiamatis æqualis pondere drachma, extracti croci, balsami Peruviani, utriusque drachma dimidia, olei ligni Rhodii guttæ 12. M. linimentum fiat spissius, quod corio inductum, magnitudine imperialis temporibus applicetur. Sedato doloris impetu per interne & externe adhibita anodyna, lene catharticum propinare juvat: postea ad alia, causam morbi penitus pro ejus conditione & natura per congrua remedia removendi Medicus confugere debet: Quando dolor acutissimus vixque tolerabilis, cavernis narium, sinubusque osseis capitis diutius infixus hæret, qui ab exigua sanguinis vel humoris extravasati quantitate, sub membrana hos sinus tegente, producitur, sedatæ non modo, per jam dicta remedia, doloris atrociam convenit, sed & laborandum est, ut sanguinis appulsus, sub quo dolor augetur, minuatur; quod commodissime more Ægyptiacorum Medicorum scarificatione facta in naribus, fieri potest, vel compendiosiori modo, si straminis paulo durioris portio valide & subito naribus intrudatur, ut sanguinis inde sequatur profluvium.

Si dolor ab humore extravasato, vel in sinubus frontis hæret.

§. II.

vel sub membrana pericranii.

Si vero sub membrana pericranii extravasatus, mordax & acris humor inclusus, os incipit cariosum reddere, tum omnibus aliis in cassum applicati ad incisionem accedendum est, quæ uti in paronychia ex simili fere causa orta, ita hic mirabile ferme auxilium. Si vero jam caries ad diploen ipsamque lamellam inferiorem cranii penetraverit, unicum auxilium in trepanatione provida erit reponendum.

§. III.

Cura enemate incipienda.

Porro in genere sciendum est, in omni, a quacunque etiam causa proficiscatur, dolore cephalico initium curationis ab injectione enematis, item a venæsectione, si plethora id exigit, faciendum esse, ita tamen ut alvi apertio huic præcedat. Postea de aliorum congruorum remediorum tam internorum quam externorum usu erit decernendum. Sæpius plethora soluta, ad meliorem derivationem causæ peccantis a parte affecta frontis venam aperire expedit. Et tunc Clarissimi HEURNII monitum, quod *notis in aph.* 68. HIPPOCRATIS, *Sect.* 5. insinuat, dignum utique obser-

observatione est. Suadet nempe, *ante sectionem, ut vinculum collo injiciatur, quo intumescat hęc vena quę oblique erit secanda, cavendo diligenter ne lędatur tunica pericranii.*

§. IV.

Arteriotomia. Arteriotomiam in temporibus celebrandam, præsentaneam & pene mirandam, ceteris omnibus inanimiter adhibitis, sæpius opem ferre & lenimen, probatissimorum Medicorum fide constat. Neque ego, quanquam nunquam hoc remedio usus sum, detrahere illi quicquam volo. Ita vero de hoc existimo, quod si sanguis ex ramo venæ jugularis externo aperto extrahatur, longe melius retardatum circularem sanguinis motum in capite restitui, humoremque subsistentem vel extravasatum, a quo pendet dolor, felicius dimoveri & excludi posse; dum videlicet sanguis arteriosus, majori ut antea celeritate in spatium venæ ab extractione sanguinis evacuatum fertur. Si vero, ex consilio & deliberatione Medicorum, temporalis vena pertundi debet, tunc optime hæc operatio juxta aurem prope articulationem mandibulæ, ubi periculo vacat, celebranda erit.

§. V.

Pediluvia. In omni dolore, ubi vires non fuerunt sanguinis detractionem, neque ejus satis est, pediluvia, quæ nunquam non in hoc affectu utilia, modo sint temperatiora, ut divertendum sanguinis & humorum motum ad partes internas, cum fructu adhiberi possunt; neque pedum frictiones paulo asperiores cum pannis sunt improbandæ; nec rubefacientia, ut taleoli raphani rusticani cum sale mixti pedibus imponendi, usu suo destituuntur.

§. VI.

Cautelæ circa epithemata. Circa epithemata actu frigida tenendum hoc est, quod cum summa circumspectione applicanda sunt. Prostant enim exempla nobis etiam cognita eorum, qui in febribus præsertim exanthematicis, variolis, morbilis, purpura ubi natura per extremam cutim peccantem materiam sub specie halituum non sine fructu excludere nititur, per crebrius in dolore capitis applicata frigidiora epithemata, in cœcitatem ad dies vitæ durantem, in epiphoras quoque ac suffusiones oculorum sunt præcipitati. Neque etiam semper confert in hoc dolore profligando, pluribus & variis topicis uti, quorum applicatio interdum plus periculi habet, plus etiam prudentiæ a Medico desiderat, quam internorum usus. Neque omnia, omnibus æque salutariter conveniunt: nam quæ alius ferre potest, ea alteri incommodant.

§. VII.

In paroxysmo. In ipso paroxysmo ad atrocem dolorem mulcendum, non una sed pluribus vicibus, insignem efficaciam a liquore nostro anodyno minerali aliquot guttulis ejus, saccharo in pulverem redacto instillatis & in os sumtis, experti sumus. *extra eum.* Extra paroxysmum ad roborandum caput, vel etiam ut illud a recursu mali vindicetur, balsamo nostro analeptico quod vitale audit, si vel exterius temporibus aut vertici applicetur; aut naribus modeste hauriatur, vel ejus aliquot guttulæ saccharo instillatæ cum infuso theiformi sumantur, peculiares plane, non sine ratione & experientia, virtutes & laudes tribuimus.

§. VIII.

In orgasmo sanguinis non evacuandum. Quandoque nimium ebulliens & variis de causis in motum concitatiorem actus sanguis, doloris originem præbet, neutiquam purgantia vel evacuantia, sed potius refrigerantia & temperantia locum inveniunt: quo ego nomine plurimum solius aquæ frigidæ potui atque nitrosis tribuere soleo. Et certe in hac re non est nihilo, eximium nostri HIPPOCRATIS monitum, qui *lib. de ratione victus in morbis acutis*, sic scribit: *Animadvertere oportet in iis quibus caput, vel ob exercitationes vel cursus, vel iter, venationem, vel alium quendam intempestivum laborem dolet; horum qui-*

quidem nullos purgaveris. Vult enim præclarus Senex, ubi ex calore vel sanguinis fervore oboriatur dolor, purgantibus uti nos non debere.

§. IX.

Cephalæa hypochondriacorum. Sæpe fit, ut melancholiæ hypochondriacæ cephalæa conjungatur cum digestione depravata, macie corporis, timore & vultus colore vitiato: quo in casu venarum sectio, balnea aquæ dulcis conveniens, motus corporis, aquarum medicarum prudens usus, juscula medicata, præsertim quæ fiunt cum succo cichorei, serum lactis caprini chalybeatum nec non cichorea tum ceteris omnibus palmam facile dubiam reddunt.

Methodus Præservatoria.

Uti in omnibus capitis affectibus, ita etiam in dolore ejus hanc vivendi rationem suadet MERCURIALIS *Consult. Tom.* 1. *pag.* 104. *Consult.* 107. cujus integrum textum methodi præservatoriæ loco hic inserere minime tædet. *Aerem*, enim inquit, *inclementem & insuetum quantum fieri potest aut vites aut integumentis, & cubiculis arceas, somno moderate utaris, nec unquam nisi duabus post cibum horis: capite semper elevato dormias: corpus & animum ita exercere oportet ne alterum ab altero labore vel otio vincatur. Neve curæ nimiæ, nimiæque cogitationes & studia calorem nativum hebetent. Alvum præ ceteris lubricam, nisi ita sit, quantum fieri potest serves, siquidem nihil est quod perinde caput afficiat & subinde vertiginosis affectibus occasionem præbeat, ac fæces in intestinis diu retentæ. Jam vero repletiones & crapulæ quas interdum istarum plagarum habitatores, etiam si peregrini sint, committere coguntur, maxime omnium tibi inimicæ sint: & idcirco eas ac vinorum generosorum assiduos potus fugias necesse est. Cibi omnes crassi, pingues, flatulenti, cujusmodi legumina & olera, pisces ac fercula multis aromatibes conferta, qualibus gens germana uti solet, nisi a te vitentur, ne mala tua in dies augeautur metuendum est.*

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

STudiosus viginti & aliquot annorum gracilis & tenerioris habitus, a studiorum intemperantia & nimiis lucubrationibus, dispositionem sibi contraxit hypochondriacam, cum digestione ciborum vitiata, alvi strictura, spasmis, flatulentiis, subinde etiam capitis dolore junctam. Invitatus ab amicis in convivium, magna & insolita vini Rhenani sed sulphuris fumo valde infecti copia se replevit, & ebrius factus. Ex hoc tempore gravi & continuo capitis dolore correptus fuit, qui tamen sinistrum maxime latus occupabat, ejusque anticam cum primis partem, frontem, oculum, aurem & dentes ejusdem lateris vehementer interdum stringebat ac obtundebat. Sub notabili vero tempestatis mutatione vel sub profundiori paulo mentis meditatione adeo increscebat, ut vires, somnum, appetentiamque prorsus fere adimeret. Suaserunt Medici crebras venæ sectiones, alvus sæpius polychrestis pilulis subducta, & cephalica tam interne quam externe, neque minus stomachica adhibita, sed citra optatum successum. Ego potius, cum consilium a me peteret, dissuasi ulteriorem sanguinis missionem & medicatorum frequentem usum. Pediluvia vero & pedum frictiones cum pannis asperis, neque minus caput crebrius perfricandum commendavi, atque ut illud & pedes in æquabili & temperato calore ac transpiratione contineret, maneque quotidie in lecto infusum theiforme ex herba melissæ, salviæ, veronicæ & semine fœniculi assumeret, blandum sudorem expectando, auctor fui. Pro potu ordinario,

Contumax capitis dolor in juvene hypochondriaco, ex repletione vini Rhenani sulphure infecti curatus.

nio, loco cerevisiæ, decoctum ordinavi ex speciebus temperatis. Deinceps balsamo nostro liquido vitali sæpe inunctæ, ubi dolor nimis urgebat, nares, nucha, tempora. Quorum remediorum ope insigne levamen æger expertus est.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam inimicum nervosis capitis partibus sit vinum sulphuratum. Et sicut vinum præsertim potens, & generosum, inque specie vina dulcia ad capitis morbos: ita multo magis quodvis infesto sulphuris vapore refertum vel adulteratum omne disponit. Sulphuris enim particulæ dum altius sese insinuant membranarum poris in stricturas eas adigunt. Vinum vero rarefaciendo sanguinem nimiam fibrarum nervosarum & vasorum efficit expansionem & distractionem: unde dolor oritur. Quod si vero semel & iterum solidis nervosis partibus inducta fuerit ingens infirmitas & earum vis motrix elastica naturalis læsa, affectiones quæ inde prodeunt præternaturales, ex facili causa, in iisdem partibus recurrunt. Deinceps observari quoque velim, in nulla corporis parte nervosas & sensu præditas membranas facilius lædi quam in capite, eo quod liberiori aeris accessui sunt expositæ. Quantam autem vim subitæ aeris & tempestatum mutationes, præsertim quæ ab uno extremo ad alterum vergunt, in mutando & lædendo nervosarum partium tono & elatere habeant: id dolores, spasmi, convulsiones & aliæ partium nervosarum præternaturales affectiones, quæ inde ingravescunt, ostendunt luculentissime. Liquor noster balsamicus ex sinceris non adulteratis & temperatis oleis cephalicis confectus, infirmitati nervosarum partium, exterius præsertim si applicetur, mirifice opitulatur; nisi corpus admodum plethoricum sit, & natura prorsus a suaveolentibus abhorreat.

OBSERVATIO II.

Cephalalgia pertinax cũ oculorum ardente & dolorifica defluxione juncta, in Persona diæta vinosa dedita curata.

Persona quædam splendida annum jam ætatis quadragesimum & tertium agens, validæ a natura constitutionis, a prima statim adolescentia largiori vini potui assueta, cui etiam in hunc usque diem nimium indulget, sub tempestate valde ventosa, humida & frigida, per aliquot septimanas venationibus incumbens, non modo defluxione acri, salsa, dolorifica, & ardente in utroque oculo, sed & gravi & pertinaci cephalalgia cum cutis capitis tumore juncta corripitur. In consilium & ego quoque excitus, fontem Selteranum vino intermiscendum & vesicatorium nostra methodo præparatum nuchæ applicandum suasi; accidulæ quoque Egranæ cum decenti regimine fuerunt usurpatæ. Et dolor inde valde mitescebat. Balsamo vero vitæ cum inungeretur caput, materia ichorosa, qualis ex ulceribus prodit, copiose effluxit: cucupha quoque ex speciebus balsamicis & cephalicis temperatis ad roborandum caput gestata fuit. Qua ratione atrox ille dolor penitus sublatus est.

Epicrisis.

In genere hoc attendi velim, eos qui pocula amant & fere quotidie se immergunt vino, ex transpiratione qua differri debent partes nimis calidæ & sulphureæ per auream frigidiorem admissam cohibita, graves in capitis morbos & dolores frequentius incurrere, quia in nullo corporis loco immediate & proxime magis quam in capite, præsertim si illud non satis tegumentis munitum sit, tonus vasorum & tunicarum nervearum a vento frigido penetrante læditur. Vesicatoria rite & paulo diutius applicata, ubi materia in partibus capitis externis vitiosa residet, eximiam solent opem etiam in acribus salsis & calidis oculorum defluxionibus præstare. Ceterum in ejusmodi morbis, qui a dis-

scrasia calida & sulphurea sanguinis, qualis ab exsurperante vini potu& cuticulari perspiratione prohibita nascitur, aquea diluentia acidulæ immo aqua simplex loco potus ordinarii magno & efficaci sunt præsidio.

OBSERVATIO III.

Immanis cephalalgia cum auditus difficultate & tinnitu, ex neglecta V.S. sanguinis missione & hypoposita curata

Juvenis spongiosi habitus & sanguineæ complexionis, a longo hinc tempore narium hæmorrhagiis obnoxius ob paulo validiora corporis exercitia nimiumque veneris usum & potum largiorem, frequentiores & largiores eas passus est: ad quas minuendas & compescendas ter singulis annis admisit in pede venæsectionem. Postea vero eam consueto tempore semel omisit vel potius neglexit. Hinc immani corripitur cephalalgia cum auditus difficultate & tinnitu, caput totum rubore intumescit. Venæsectio instituitur in pede & multum sanguinis extrahitur. Mitigatur inde quidem dolor; neque tamen sedem suam penitus relinquere voluit, donec stramine paulo duriori naribus intruso largius sanguinis ex iis stillicidium fuerit procuratum. Inde dolores mitigati fuerunt mirum in modum. Sed cum a supra memoratis causis ex facili dolores recurrerent, nec sola venæsectio iis abigendis sufficeret; & quietam vitam & hydroposiam nec non serum lactis acidulatum frequentius bibendum commendavi, interpolato quandoq;pulverum nitrosorum usu. Quibus ex toto integram valetudinem consecutus est.

Epicrisis.

A sola plethora in junioribus nares crebrius fundere sanguinem, sique hoc non accidit, capitis ægritudines inque primis cephalalgias sequi, per crebram experientiam certissimum est. Quos morbos si natura non sponte per narium hæmorrhagias solvit, Medicus id arte præstare debet, evacuando sanguinem ex venis non procul a capite dissitis, incisione venarum jugularium externarum vel quæ sub lingua positæ sunt: meliori vero adhuc successu per scarificationem in naribus vel apertionem venæ idoneo instrumento factam, non neglecta tamen sed probe observata hac cautela, quod videlicet, si nimia adsit sanguinis exundantia consultius sit, in dissito loco a parte affecta sanguinis missione prius instituere, & postea non procul a morbosa parte; quia dato exitu sanguis ex partibus inferioribus spasmo subinde affectis sæpius cum impetu in læsam partem ruit, non sine gravioris mali metu. In tali cephalalgiæ specie topica volatilia & suaveolentia calidiora fugienda esse censemus; sed præstat epithematibus paulo frigidioribus sanguinem ebullientem reprimere,quod tamen etiam adhibita prudentia fieri debet, præmissa videlicet venæsectione, pediluviis, & alvi segnis per clysteres decenti subductione.

OBSERVATIO IV.

Rheumatica cephalalgia in Sacerdote hypochondriaco, Carolinis curata.

Vir quinquagenarius sacerdotali munere fungens studiis & meditationibus nimium indulgens; ex prava inde sequuta digestione & ventriculi infirmitate, crebrius catarrhosis defluxionibus, odontalgiis & cephalalgiis obnoxius fit: quæ tamen pathemata,cum plane abstineret a prandio, sumta tantum cœna multum decreverunt. Postea vero dolores capite usque ad colli & thoracis dextrum latus valde molesti exporrecti sunt, diutius perseverantes. Quibus removendis varia a variis præscripta sunt remediorum genera, atque inter hæc internæ essentiæ, & elixiria cephalica, pulveres cinnabarini, fonticulus quoque nuchæ & brachio dextro inustus, celebrata venæ sectio, externe affectæ partes oleis penetrantibus inunctæ: sed sine levamine. Scripsit ad me historiam, adjiciens, quod nares tenacem albicantem mucum sed exili in copia fundant, & sensum se

pon-

ponderosi saxi in sinistra capitis parte percipere; caput vix sine dolore inclinari verti posse, ut linguæ etiam usus valde difficilis sit; colli quoq; glandulas comparere tumidas. Addidit quod ante biennium febris tertiana ipsum corripuerit, quæ, postquam materia largiter e pectore excreta fuit, levamen quoddam attulit. Mentionem quoque fecit dolor circa ventriculi regionem atq; inflationis ventriculi regionem atque inflationis in hypochondriis. Dedi consilium ut thermas Carolinas adiret, & secundum præscriptum a me regimen per mensem & ultra iis uteretur: injunxi demum accuratum vitæ institutum cum motu corporis sufficiente, & animi quiete; suasorque fui, ut præmissis frictionibus in nucha & cervice cucurbitulas cum scarificatione apponendas curaret. Et inde eum melius se habuisse cognovi.

Epicrisis.

Non simplex cephalalgia hic affectus sed potius rheumatismus qui totum caput & vicinas partes occupat, meretur appellari: eo quod humor vitiosus non unam partem occupet, sed per porosam substantiam serpendo, in vicinas nerveas partes, eas lancinando, & vellicando delabatur. Causam sine omni dubio discrasia seri scorbutica, ex depravata ventriculi digestione & hypochondriorum vitio nata subministravit. Originem primam vero dedit nimia studiorum cum profundis meditationibus intemperies, juncta cum lucubrationibus: quæ quantam vim, ventriculum & intestina infirmandi, & totum corpus morbidum reddendi habeant, experientia satis apertum ac manifestum est. In tali statu morbi particularia ut ita loquar remedia seu symptomatibus dicata nihil proficiunt, sed, si salus & sanitas speranda est, non ab aliis nisi ab iis quæ vitiis fluidorum amovendi sufficiunt, cujus generis sunt fontes medicati calidi vel frigidi cum regimine diætetico usurpati, peti debent.

OBSERVATIO V.

Femina nobilioris generis septuaginta jam septem annos transgressa sanguinis plena, contumaci a quinquagesimo circiter anno quo menstrualis fluxus valedixit hemicephalea affligebatur. Ex quo tempore, multa licet atque varia ad sedandos & abigendos hos dolores continuo adhibuerit remedia & frequentiores in brachio pariter ac pede venæsectiones instituerit; nullum tamen ex his percepit levamentum. Donec tandem sanguis ex narium venulis ad uncias circiter 6. ope penulæ intrusæ, in eo nimirum latere ubi dolor consistebat, fuerit evocatus. Neque ullum aliud præter aquam frigidam simplicem in usum est vocatum, ita ut non modo externe in duplicato linteo capiti sæpius admota, sed etiam interne ad tres quotidie mensuras triduum sumta fuerit. Et sic diu exoptatum quæ DEI erat gratia passionis valde dolorificę persensit levamen. Qua de re simplici hac portione semper loco cerevisiæ est usa, hausto tantum inter prandendum uno exiguo vini cyatho.

Hemicrania sanguinis evacuatione naribus & aqua frigida curata.

Epicrisis.

Aquam simplicem frigidam puram tamen, tum interno, tum externo usu, in multis & gravibus affectibus valde conducibile & efficacissimum remedium præbere, perpaucis quidem cognitum & credibile videtur. Nihilominus & experientiæ, & rationis, & auctoritatis quoque multorum veterum Medicorum suffragio id ipsum est probatissimum. Egimus ex instituto in peculiari dissertatione *de salubritate potus frigidi*, paulo prolixius: ubi evidentibus argumentis tam aquæ, & frigoris quoque in ea contenti eximias in morbis debellandis vires abunde demonstravimus: nam magna inest vis frigoris elasticam fibrarum, & vasorum corporis nostri vim firmandi roborandi

randi, & virtutem expansivam interni liquidi calidi coercendi, quo vis vasorum a nimia expansione valde debilitata ad statum redeat naturalem, & sanguinis ac fluidorum motus liber, & æquabilis restituatur. Et sicut potus sufficiens aquæ simplicis, & frigidæ firmando tonum solidorum, humores fluxiles reddendo, & salinas sulphureas partes diluendo ac evehendo, multorum affectuum caussam præscindit; ita externe frigore suo etiam succurrit iis morbis qui a nimio vasorum infarctu, & expansione originem suam ducunt. Nihilominus quotidianus aquæ potus non omnibus naturis convenit, sed ejus præscriptum prudentiam medentis requirit.

OBSERVATIO VI.

Dolor fixus in vertice capitis ex ira & superingesto cibo aqua frigida sublatus.

Vir erat Hebræus circiter quadragenarius strictioris corporis habitus, qui ab iracundia, & superingesto cibo contraxerat dolorem in vertice capitis fixum, spatiumque occupans magnitudine imperialis; sensus hujus doloris quidem non adeo erat acutus, vibratorius, lancinatorius aut pulsatorius, uti alias in cephalalgia esse solet, sed magis pressorius & gravativus sub cranio; neque erat perpetuus, sed subinde maxime circa vesperam, & noctem ingravescens. Nihilominus tamen adeo graviter inde luebat, ut appetitus conciderct, somnus abesset, vires mirifice deficerent, pulsus inordinatus, modo celer, modo rarus, & languidus micaret, ipse quoque animus abjectus esset, & sub paroxysmo quandoque plane turbaretur. Pugnatum fuerat adversus hunc dolorem tum a me, tum ab aliis strenue, & efficacissimis alias remediis. Sed licet quandoque inde remittere per aliquot dies videretur, levi tamen accedente occasione ex ira aut aliis externis injuriis iterum vehementia recrudescebat priori similis. Exactis inter hæc duobus circiter mensibus in consilium simul vocatus est civitatis hujus Medicus natione Gallus circa ingeniosa curandi tentamina subinde non infeliciter adornans. Is purgato prius per aquam Sedlicensem corpore, dedit consilium, ut æger mane, & post meridiem biberet dimidiam aquæ fontanæ frigidæ mensuram in lecto. Inde primum quidem factum refrigerium, & symptomata visa exacerbata, sed elapsa hora pulsuum magnitudo increvit & sudor largissimus cum doloris levamine. Hinc per septem dies potum continuare præcepit, tam felici successu, ut successive dolor evanesceret omnis. Ac licet elapsis aliquot hebdomadibus, post iram dolor hic repeteret, eodem tamen remedio per triduum usurpato iterum feliciter est discussus, & æger sanus jam est ac vegetus.

Epicrisis.

Sedem hujus atrocis doloris in eo loco ubi conjunctio est suturarum coronariæ nempe, & sagittalis, qui in infantibus fontanellæ nomine venit, reponendam esse judico: nam ibi est pericranii cum dura matre arcta connexio; & proinde etiam dolor qui externe in illo loco extitit, in consensum trahendo duram cerebri membranam majorem symptomatum exacerbationem, virium prostrationem, animique turbationem, neque minus pulsuum in ordinationem effecit. Caussam ego mali esse bilem vitiosam ab ira commotam in flexura duodeni stagnantem, & corruptam credidi, cujus vis ebulliens & acrimonia mire a frigidæ potu coercetur, & reprimitur. Siquidem ego sæpius in praxi mea, ex vehementi ira mox ante cibum sumptum, gravem cephalæam animadverti, quam aliis nihil proficientibus, feliciter a seri lactis aciduli potu quotidie ad mensuram sumpti a me discussam memini. Secutæ inde fuerunt sæpe sex alvi de die dejectiones, & sic ex-

expurgata bilioſorum humorum ſentina, deſiderata convaleſcentia, ſecuta eſt.

OBSERVATIO VII.

Cephalæa ex quartana cort. chinæ profligata Caroridis diſcuſſa

Civis hujus urbis annorum 50. febre per novem menſes laboravit quartana, quæ tribus corticis chinæ doſibus ſumtis præter expectationem evanuit: ſed in ejus locum graviſſima cephalęa, quæ mire torſit hominem, vires attendendo ſucceſſit: dolor erat continuus, & valde gravativus qui maxime incrementa ſumſit peracta quatuor vel quinque horis a digeſtione, conjuncti ſimul erant dolor, tumor, imbecillitas manuum cum inſigni corporis debilitate. Poſtquam in caſſum multa fuerant uſurpata, venit ad me auxilium meum rogitans. In ſimilibus caſibus eſſentiæ noſtræ tonicę paulo protractiorem ſubinde convenientiſſimum expertus ſum: quoniam pręter vim roborantem, ſerum vitioſum, tum per vias urinarias, tum per inſenſibilem tranſpirationem eliciendi efficaciam poſſidet inſignem. Sed ſuaſi thermarum Carolinarum uſum, corpore prius, per ſalia deterſiva, aperientia, interpoſitis noſtris pilulis balſamicis probe præparato: & ſanatio ſucceſſit auſpicato.

Epicriſis.

Quartanæ familiariſſimum eſſe cephalicum dolorem ſymptoma ſatis conſtat. Cauſam hujus rei inde deducendam eſſe arbitror, quod in hac febre quam maxime humor corruptus, tenacis, fixioris acidæ potiſſimum indolis duodeno, & valvulis tenujum inhęrens, ſimili charactere præterlabentem chylum inficiat, qui poſtea ad minima, & capillaria membranarum capitis, vaſa delatus, liberiori fluidorum motui obicem ponens, earum diſtenſionem dolorificam cauſari poteſt. Id vero non modo in capitis ſed, & aliarum nervoſarum partium minimis vaſculis evenit. Quamdiu motus febrilis durat, tam diu vaſorum obſtructio, & humorum ſtagnatio neutiquam incrementum capit, propter celeriorem ſanguinis per ſolidas partes trajectionem. Quandocunque vero motus febriles corpori ſalutares ſupprimuntur, non mirum eſt majores fieri infarctus, & obſtructiones vaſculorum, indeque dolores artuum, capitis, tumoreſque œdematoſo ſequi, qui non meliori, & tutiori ratione, quam laudatis jam tempeſtive adhibitis remediis poſſunt expugnari. Ejuſmodi in caſibus, ubi neque locus neque tempus vel occaſio eſt utendi aquis mineralibus, curam haud infeliciter cum decoctis blande diaphoreticis lignoſis, & pulveribus ex cinnabari, ſale volatili, cornu cervi vel etiam regulo antimonii medicinali, & ſale abſinthii compoſitis, non omiſſis ex manna, & rhabarbaro per infuſionem paratis laxantibus, bono cum DEO peregi. Atque inſignis quoque, & expertę virtutis, uſum eſſentiæ noſtræ roborantis, cujus mentio ſupra §. 4. p. 197. fit, reperi.

OBSERVATIO VIII.

Cephalalgia rheumatica ex mēſium anomalis.

Femina tenerioris, & ſanguineo-cholericę conſtitutionis annum quæ jam trigeſimum complevit, vitæ nimium quietæ, & inordinatę diætę indulgens, minus inordinatas nec ſufficientes per annum, & ultra habuit menſtruales purgationes. Exinde de dolore in capite tenſivo, gravativo, lancinante diu conqueritur, qui primum totum occupavit caput, nunc vero ad ſiniſtrum latus declinat, ubi bregma, tempora, mandibulam, dentes, aurem, labia ejuſdem lateris pungitivo, & urentis dolore infeſtat, ad brachium interdum pertingens: frequens intercurrit horripilatio cum pulſu inæquali duro & celeri. Ab hiſce incommodis ſequentibus liberata eſt. Primo ſingulis diebus pedilu-

diluvia convenientia fuerunt ordinata: dein venæsectio in pede post menses inordinate & parcius fluentes: tum quotidie infusum loco Thee mane copiose haustum, quod ex verbena, melissa, summitatibus millefolii, semine fœniculi, cubebis, floribus chamomillæ vulgaris constabat. Pilulæ nostræ balsamicę cum extracti croci & mercurii dulcis portione remixtæ, alternis diebus circa lecti ingressum, parciori dosi assumtæ fuerunt. Tandem externe balsamum nostrum vitæ sine ambra cum spiritus vini camphorato æqualibus partibus mixtum locis affectibus dolentibus inunctum fuit; injuncto accuratiori vitæ regimine, motu corporis & ut frigida atque acida vitaret, nec non digestioni vacillanti cum cibis sumendo elixirio nostro stomachico, quod in notis ad Poterium describitur, succurreret. Et ita per DEI gratiam ad valetudinem exoptatam pervenit.

Epicrisis.

Quando in gravi capitis dolore etiam vicinę nervosæ partes in consortium trahuntur, cephalalgia rheumatica oritur, quæ a sero acri vellicante, ob interceptum per venas obstructas sanguinis circuitum, secedente ac extra vasa posito, & per poros & loculos ad membranas delato originem suam sumit. Et tales rheumaticæ affectiones ab impuro sero frequentissime in sexu sequiori, ob lunaris tributi minus rectum statum eveniunt. Neque melior ac certior iis medendi ratio suppetit, ac si Medicus operam & studium in ordinem redigendo uterinam excretionem per convenientia remedia adhibet. Nihilominus tamen semper, si talis casus occurrit, ventriculi simul ejusque digestionis habenda est ratio, ut bene temperatus chylus ad sanguinis & humorum massam accedat, qui ejus intemperatam crasin sensim paulatimque successu temporis corrigere valeat. Quod vero dolor sæpius unum tantum capitis & vicinarum partium latus petat, ex anatomicis repetenda erit ratio: quandoquidem consistat, sicut cerebrum in duo hemisphęria divisum; ita etiam in dextro, & sinistro latere distinctos ramos arteriarum, nervorumque extare, & communicationem inter se habere, ut licet læsio fiat & circulatio non recte procedat quod vasa in uno latere, salvus tamen, & integer motus sanguinis circularis in altero hemisphærio persistat.

OBSERVATIO IX.

Nobilis adolescens qui vix ætatis annum decimum octavum attigit, excitati alia, & promti in studia ingenii, postquam sanguinis e naribus stillicidium cui frequentius obnoxius fuit nescio ex qua causa pręter quod cerebro venationibus sub cœlo frigidiori interfuerat, emanserit, insignem in capite aliquot jam menses torporem, & obtusum ac gravativum dolorem qui ad oculorum radices pertingit, persensit. Periit omnis animi & corporis vigor, ciborum appetentia, placidusque somnus. Facies erat pallida cum extremorum frigore & lassitudine. Opem a me & ipse, & mater ejus efflagitarunt quam sollicite. Celebrata in pede fuit venæsectio, & quia aliquid hypochondriaci subesse judicavi, præscripsi curam fontis Selterani cum debito regimine: sed effectu plane frustraneo. Postea infusum Theiforme ex temperatis herbis cephalicis mane hauriendum ordinavi: reiterandam quoque jussi venæsectionem & tertio die post, cucurbitulas cum scarificatione nuchæ apponendas; errhinus quoque pulvis naribus frequentius admotus. Et non ita multo post cessavit dolor, rediit appetitus & quietus somnus, omniumq; actionum vigor, ac pristinæ valetudini redditus fuit. Stillare quoque rursus sanguis, sed non largo flumine, cœpit e naribus.

Cephalea a cōsueta narium hemorrhagia suppressa

Epicrisis.

Causam hujus gravis doloris, & symptomatum quæ eum subsequebantur, a sufflaminata narium hæmorrhagia deducendam esse, extra dubium positum est. Vasa vero cerebri-rento sanguine plus quam par est fuisse infarcta, testatum faciunt symptomata in nervosis primarum viarum partibus, non secus ac in hypochondriacis contingit, suscitata, idque tantum propter passionem, & consensum nervorum: siquidem ante accessionem hujus doloris, ab ejusmodi pathematibus plane liber fuit, quæ sedato dolore etiam conquieverunt, ut adeo clare pateat, quanta sit capitis cum ventriculo & aliis nervosis corporis partibus consensio. Deinceps illud notari velim, in capitis morbis, qui a redundantia sanguinis ortum ducunt, ejus missionem semper observari meliorem in loco capiti propinquiori ac in dissitis partibus. Pulveres errhini & cephalici naribus suscepti, vellicando & irritando in cerebri quoque membranas agitationem quandam dum efficiunt, a molesto humorum infarctu eas liberandi vim, & potentiam exserere posse, haud videtur improbabile.

OBSERVATIO X.

Cephalæa, ex gonorrhœa virulenta decocto sudorifero curata.

Juvenis vegetæ & robustæ constitutionis, annorum 20. & aliquot, virulenta gonorrhœa binis vicibus affectus, sed nescio qua methodo curatus. Aliquot menses post, ulcerosæ & prurientes pustulæ hinc inde in cute efflorescebant: quarum tamen major copia in dextra quam in sinistra capitis, & reliqui corporis parte conspiciebatur, qua in regione etiam tumor testiculi durus & valde molestus consistebat. Præter languorem universi corporis, immaniter eum dolores in capite præsertim nocturno tempore torquebant; adeo, ut non modo somnum tollerent, sed appetitum etiam & vires imminuerent. Ad sublevandum hoc malum & chirurgorum, & Medicorum opera usus: sed nihil omnia, neq; mercurialis quam adhibuerant salivatio, profecerunt. Ultra anni dimidium atroci hoc malo afflictus & valde extenuatus me quoque in auxilium vocavit. Expurgatis prius lenissimis remediis aliquoties primis viis, decoctum cujus vires in purificando sanguine multoties expertus sum, tum ad sudorem eliciendum, tum ad corrigendam intemperiem, pro potu ordinario usurpandum, & quidem sequentem in modum imperavi: Sarsaparillæ unciis 4. & antimonii crudi unciæ, salis gemmæ, & salis tartari cujusque drachmam adjeci, & cum mensuris quinque aquæ simplicis puræ decocto facta est in vesica stanno obducta, cui alambicus imponebatur. Decenti sic admoto igne, cum propemodum dimidia pars destillata esset liquoris forti odore nares ferientis; destiti ab ulteriori coctione, & destillatum affudi residuo in vesica; facta filtratione, quod filtrum subiit servari pro usu, eo quo sequitur modo. Dimidia ejus pars cum æquali portione decocti scorzoneræ, & passularum miscebatur pro potu ordinario; quod remanebat in duas partes divisum fuit, quarum una mane, altera hora quinta pomeridiana calide fuit hausta, sudorem cum debito regimine in lecto expectando. Interpolatus quoque huic decocto interdum fuit usus tincturæ antimonii acris cum spiritus tartari & liquoris nostri anodyno minerali tertia parte permixti. Qua cura per integras sex septimanas usus est. Sed testium dolorifico tumori simul duxi per idonea resolventia, & discutientia topica prospiciendum: inter quæ emplastrum diachylon, emplastro Vigonis cum mercurio permixtum, decima parte florum sulphuris, nec non balsami sul-

sulphuris antimoniati notabili portione adjecta, cataplasmate superimposito, quod ex radice enulæ, althee, iridis nostratis, cucumere asinino, floribus sambuci, semine cymini, carvi, cum aqua florum sambuci, & vino coctis constabat, laudabile levamentum attulerunt, tumore ad dimidium, & ultra discusso. Quibus remediis per DEI gratiam id consecuti sumus, ut ab omnibus incommodis liber, sanitati fuerit restitutus desideratissimæ.

Epicrisis.

Ex gonorrhœa virulenta, & Gallica lues, ex eorum sunt morborum numero, qui nisi radicitus idonea, & satis efficaci cura exstirpentur, ob relictas vel in glandularum tubulosa substantia, vel etiam, ut nonnullorum fert sententia in membranis quæ pinguedinem cingunt, altius impactas particulas, ex facili reviviscunt, dum ex latibulis suis excussæ, & denuo cum lymphæ, & sanguinis massa corruptæ, & perniciali sua vi, instar seminii vel fermenti sese multiplicant, omnis generis fluida inquinando. Cura horum affectuum, quæ per salivationem a mercurialibus excitatam, quasi specificum passim commendatur remedium, si immanis & chronicus capitis dolor fuerit junctus, non semper exspectationi respondet; & proinde VVILLISIUS *de anima brutorum cap.* 2. tali in casu eam rejicere, multis exemplis quæ recenset infelicis successus adductus, non veretur. Addo etiam illud, quod chirurgi quibus vulgo ea committitur, empirice utplurimum, posthabita & individui, & aliarum circumstantiarum ratione, hanc curam tractare soleant. Ceterum sudorifera quæ antimonium crudum ingrediuntur decocta, si decenti modo & artis lege preparata adhibentur, in hujusmodi Venereis affectibus maxime recrudescentibus laudabilem opem subinde præstitisse, compluribus exemplis edocti sumus: neque etiam, sine convenienti horum usu, testium tumorem curatu non tam facilem, solis externis etiam alias valde efficacibus sanari posse identidem nobis perspectum compertumque est. De usu vero & viribus supra laudatæ tincturæ antimonii acris cum aliis permixtæ illud insinuandum esse duxi, quod morbis, & præsertim capitis doloribus a colluvie serosa ortis magnas vires medendi possideat, eo quod vitiosum serum cum per cutis meatus tum per renes insigniter educat. Illud enim notatu dignum est, quod cachecticis gravativi dolores noctu maxime infestantes, & per longum tempus durantes admodum sint familiares, atque ægritudines quæ ex vitiata, & impura lympha proveniunt utplurimum insequi soleant; unde cum VVILLISIO loco citato pag. 202. non semel annotavimus, plures post variolas, morbillos, imo purpuram, cephalalgiæ quotidianæ fuisse obnoxios, ubi & sanguinem depurantia, quæ seri vitiosi copiam per renes efficaciter educunt, optimam locant operam: nam serum in cachecticis corporibus in cerebri sinuositatibus imo ventriculis stagnans, dolorem illum ponderis instar gravem excitare valde est credibile.

CAPUT II.

De dolore Cardialgico, Spasmodico & Flatulento.

Theses Pathologicæ.

§. I.

INter graves & acerbos, qui miserè genus humanum torquent, & corpus æque ac animum moleste afficiunt dolores, is qui cardialgiæ nomine venit, non postremum sibi vindicat locum. Neque vero cordis, ut vulgi fert opinio, & germanice *Bergens Ungst* dicitur, dolor est, sed ipsius stomachi, ceu partis valde ner- *Definitio realis cardialg.*

vosæ, & exquisitæ sensationis, & præcipue ejus orificiorum, acutus circa scrobiculum cordis consistens, cum ingenti anxietate, spirandi angustia, viriumque prostratione, inquietudine, nisu vomendi, extremarum partium tremore, & frigore, levi animi defectione junctas, a spasmo vel inflatione ortus, totum sæpe nervorum systema in consensum trahens.

§. II.

Quomodo dignoscatur a spuria. Neque vero omnis stomachi dolor, qualis subinde, a crudorum ingestorum copia, & longiori eorum in ventriculo mora, pressorius, & anxius incidit, cardialgia nominanda, quia non est acutus, neque orificia ventriculi tunc valde dolent, neque jactatio corporis ac virium prostratio, quę propria fere & formalia hujus morbi sunt signa, sentiuntur: nisi cardialgiam hanc spuriam vocare velimus. Est vero magnitudine causæ dolor vel vehementior vel mitior, & hinc vel gravioribus vel levioribus stipatus symptomatibus.

§. III.

Sedes. Acerbi hujus doloris sedes, ex communi Medicorum tam veterum quam recentiorum sententia, sinistrum tantum stomachi habetur orificium, quod jam olim HIPPOCRATES & GALENUS cardiam vocarunt; unde etiam hic dolor cardialgiæ nomen mutuatur. Nos vero potius dextrum, quod pylorus nominatur, orificium, imo totum ratione tunicæ qua instructus est valde sensibilis nervoso-fibrosæ, stomachum adfici, vel ex toto elucescere arbitramur, quia circa cordis scrobiculum, sub mucronata cartilagine ad latus dextrum, ubi constans pylori sedes est, hic atrox incipit & consistit semper dolor, & inde ad sinistrum, quod in dorso non procul a spinali medulla situm est & diaphragma circa vertebram thoracis undecimam vel duodecimam penetrat, se extendit. In iis quoque qui cardialgia defunguntur dextrum potius quam sinistrum orificium in sectione affectum fuit inventum, adeo ut in quorundam pyloro, ulcera, abscessus, tumores corruptiones sphacelosæ, quo simul duodenum ipsumque ventriculi fundum affecerunt, annotatæ fuerint.

§. IV.

Dividitur in flatulentam & spasmodicam Cum autem nunquam tristis, & anxia in anima excitetur sensatio, nisi a causa violenta partes nervosæ & fibrosæ, vehementi distensione continui dissolutionem minante, vel valida constrictione, sive spastica strictura supra modum afficiantur: ita etiam observamus, cardialgiam aliam esse flatulentam, aliam spasmodicam, adeo ut in illa, ab incarceratis flatibus, totus stomachus violenter distendatur atque distrahatur; in hac vero in arctius potius spatium crispetur, coarctetur atque contrahatur.

§. V.

Signa flatulentæ. Non parum quoque refert discrimina & signa nosse, quibus cardialgia flatulenta a spasmodica distinguitur: in illa major spirandi juncta est difficultas atque angustia, eo, quod ventriculus inflatus, liberum diaphragmatis descensum, qualis ad faciliorem spiritum trahendum summe necessarius est, intercipiat: dein tumor frequentius ad sensum sat manifestus, instar ovi in scrobiculo cordis ad dextrum latus inclinans, observetur, dum pylorus inflato ventriculo semper attollitur: præter hæc ructuum adsit frequentia, quibus ex ore prodeuntibus, dolor nonnihil levari incipit: denique post cibum, præsertim qui inflat, assumtum dolor ordinario ingravescere soleat. Ubi vero pertinaciori spasmo tota ventriculi substantia affligitur; tunc major circa præcordia anxietas, major virium defectio, corporis jactatio atque extremorum frigus percipitur.

Spasmodicæ, ex causa venenata.

§. VI.

Si ad veneni naturam accedens humor

mor causa est, longe vehementiora & quæ plurimum habent periculi juncta sunt symptomata. Ita subinde in capite dolor, vertigo, scotomia, agrypnia, mentis interdum emotio, & convulsio: in cavitate thoracis, pectoris oppressio, cordis tremor & syncope, pulsus exiguus, debilis, interdum durus & inæqualis, intermittens quoque: in abdomine, ventris tormina, alvi constipatio, urinę suppressio: in partibus externis, refrigeratio, tremor, horror, sudor frigidus, facies livida, contracta, fœdi & flavescentis coloris in conspectum prodeunt.

§. VII.

Pathematum ex nervorum cõmunicatione cũ ventriculo explicatio.

Tam atrocia in universo corpore, a ventriculo male affecto, suboriri posse pathemata, is non mirabitur, qui ex anatomicis didicit, par nervorum octavum, quod ad præcipuas nervosas corporis partes internas fertur, & iis vigorem, robur, motum & sensum largitur, valde notabiles, & insignes duos ramos ad ventriculi sinistri orificium spargere: atque internos per arcum minorem ad pylorum; externos vero ad fundum ventriculi ferri: & hinc consensionis, quam hæc nobilis pars cum systemate nervosarum partium alit, ratio ducitur quam aptissime. Neque enim ulla alia, in universo corpore pars est, quæ similem cum præstantioribus ejusdem partibus alat habeatque consensionem ac mutuam communicationem, præter stomachum; uti id fusius in *Medicinæ ration. System. Tom.* 3. *Sect.* 1. *cap.* 5. a nobis est expositum. Inter alia hujus rei luculenta testimonia, observationes hinc inde in Medicorum, qui casus ad Medicinam Forensem spectantes ediderunt scriptis, repertæ id exhibent: quibus constat, a forti percussione cum manu vel instrumento duro circa cordis scrobiculum facta, gravissima protinus symptomata, ut quis statim in terram gelidus concidat, epilepsia, imo morte repentina corripiatur, insequi.

§. VIII.

Causa inflationis ad spasmus.

Cum duplex sit cardialgiæ non secus ac colicæ species: altera nimirum flatulenta, quæ ab incarceratis fit flatibus, totam ventriculi cavitatem fortiter distendentibus, qualis vocari solet germanice *Dber*, Colic, *Derg*, Colic: altera sit cardialgia spasmodica convulsiva, vulgo *besstiget Magen Rrampff*, sequitur nunc ut inquiramus, qua ratione flatus, cum liberum alias habeant per aperta orificia transitum, firmiter in cavitate ventriculi includi, & detineri possint. Hujus quidem phœnomeni ratio vix a Medicis est tacta. Nos ejusmodi vehementem inflationem, quæ incidit in ventriculum, etiam effectum spasmi esse, affirmare nihil dubitamus; qui tamen non totam ventriculi nervoso membranaceam substantiam, sed tantum ejus orificia subtilioris sensationis infestat: unde iis valde coarctatis, & clausis, non mirum est, vapores ex indigesta maxime crudorum ingestorum mole, mediante calore, cum non inveniant exitum, totum ventriculum mire distendendo ac distrahendo, atrocem cum summa anxietate & spirandi angustia dolorem excitare.

§. IX.

Subjectę cardialgiæ flatulentæ.

Sunt vero inprimis flatulentæ cardialgiæ obnoxii hypochondriaci, quorum stomachus copiosa colluvie biliosa & acida scatet: ex quo fit, ut a pastu aliquot horas, fortes circa pręcordia tensiones, inflationes, gravesque dolores cum difficili spiratione experiantur, qui postea, ructibus utplurimum acidis prodeuntibus, nonnihil remittunt, vel vomitu superveniente acido pituitoso insigniter levantur, & demum paulatim redeunte calore ad ventriculum, & extremas partes, quæ algescebant, solvuntur. Vidimus tale quoque vitium sæpius in iis, qui post morbum paulo diuturniorem, magnam sibi ventri-

triculi infirmitatē contraxerunt, quando paulo avidius cibos, præsertim incongruos, ut sunt pingues acidi, & fermentescibiles, fructus quoque horæi, ingerunt, accedentes simul corporis, & aquam maxime pedum vel regionis lumbaris refrigeratione, subortum, & crebrius per intervalla reversum.

§. X.

Interdũ infãtes lactẽtes Vidimus quoque ejusmodi ventriculi, cum dolore & respiratione difficili, inflationem, in infantibus lactentibus, a lacte in ventriculo coagulato, & ibi stagnante acidoque facto, ubi tota præcordialis regio, sub costis spuriis, mire flatibus distenta & turgida, visui pariter ac tactui se offerebat. Vulgo id vitium dicitur *bar Berg*, *Oespann*. In mentem nobis etiam incidit exemplum cujusdam juvenis, qui, a nimia recentis, & mollioris casei commestione, & desuper Rhenano non adeo spirituoso sed acidulo vino hausto, in flatulentam & gravem cardialgiam incidebat: quam Medicus colicum dolorem, qui tamen longe inferiorem sedem habeat, neque cum tanta spirandi angustia jungitur, reputabat. Neque hoc loco discrimen illud inter dolorem colicum, qui sub ventriculo in ea parte coli, quæ immediate ipsi substernitur, & inter stomachalem colicam, si ita loqui licet, prætererire debemus; quia non semel sed aliquoties, hac in re deceptos fuisse Medicos, animadvertimus. Ut itaque circumstantias loci dolentis, antecedentes causas, notas quoque quæ cardialgiæ propriæ sunt, item faustos remediorum successus, probe semper circumspectus Medicus observet, non sine ratione monendum ducimus; nam unico discutiente applicato clystere, colicum sub ventriculo consistentem dolorem sublatum meminimus.

§. XI.

A mẽsibus vel hæmorrhoid. suppressis. Utut vero plerumque flatulenti & tensivi ventriculi doloris causa, vitiosus humor, qui intra duodeni cavitatem paulo diutius retentus, flatus ventriculi orificia spasmo constringentes, excitat: scimus tamen occurrere exempla mali flatulenti, ubi nullum materiam vitiosam in ventriculi vel duodeni cavitate animadvertimus. Quod vel ex eo dijudicare potuimus, quia tales anxiæ & flatulentæ cardialgiæ, feminis præsertim junioribus, restitante mensium fluxu, imo per primos menses gravidis, familiarissimæ observantur, & ructibus doloreque circa cordis scrobiculum & dorsum se manifestant, atque exacte circa mensium tempus revertuntur. Simile quid aliquando in viris, hæmorrhoidibus suppressis qui laborarunt, evenisse notavimus.

§. XII.

Quamvis vero non adeo facile sit, hujus rei invenire causam, nos tamen quandocumque consideramus, a sanguine intra intestini coli vel recti membranarum vasa stagnante, spasmodicum dolorem in iis partibus effici; nullam aliam pariter hic subesse causam judicamus, quam, quod facta palindrome, sanguis ad regionem ventriculi & præcordialem delatus, atque vasa ventriculi infarciens, ejus potissimum orificia spasticis stricturis pariter afficere & infestare possit. Et confirmamur in hac sententia, cum inter frequentes observationes in comperto sit, in iis qui asthmate stomachali flatulento spasmodico, sæpius lethali, & utplurimum hydropem post se trahente, laborarunt, post mortem infarcta, & obstructa viscera sanguinea, præsertim hepar, vel etiam polyposas concretiones in cordis ventriculo repertas fuisse, quibus, dum obex ponitur sanguinis libero circulo, facile ejus impetus ad præcordia fertur, qui sic causam tam anxii doloris, quem perpetuo ructus concomitari solent, subministrat. *Causa efficiẽs*

§. XIII.

Cardial. spasmodica. Cum vero & sine singulari vel plane nulla inflatione, ille acerbissi-

ab animi affectibus. bissimus & anxius ventriculi dolor, vulgo *Magen Krampff*, non tantum orificiorum sed etiam totius substantiam, ob tunicam nervosam, spasmorum vehementia affligat, ejus etiam causas paulo exactius investigare oportet. Jam vero nil propemodum in praxi frequentius occurrit, quam quod mox a vehementi iracundia, circa præcordia, & cordis scrobiculum, & magis versus dextram partem, compressorius, & constrictivus dolor cum anxietate & angustia pectoris, nausea, ciborum fastidio, oris amaritie oboriatur. Hujus ergo mali causam non difficulter is reperiet, qui considerat talem esse iræ vehementioris vim atque indolem, ut maxime suum pernicialem effectum in præcordiis exerat, per quæ, ut bene, explicat FERNELIUS *l.* 4. *de febr. c.* 10. regio circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum, & in eo ductus biliarii detenti, pancreas, in specie ventriculus, ejusque superius orificium, & quæ sub costis nothis, anteriora versus & sternum inflectuntur, intelligitur, spasticis constrictionibus ea exercendo. Dein quoque ab ira valde commoveri biliosum succum, & systole canalium, qui bilem vehunt, intensiori reddita, eam copiosius in duodenum effundi constat, ubi postea diuturniori mora, corrosiva fit & corrumpitur, & diarrhoeæ, choleræ, vomitionis, atque etiam doloris cardialgici; causam omnino subministrat, quia acrimonia sua, & pylorum & fundum ventriculi afficit. A terrore quoque paulo graviori cito induci posse cardialgiam multoties experientia docet: & mœrorem etiam sensim sensimque humores corrumpendo ad graves diuturnasque cardialgias disponere PLATERI *observ.* 2. testimonium exhibet.

§. XIV.

Symptoma aliquando est. Affectio ventriculi spasmodica est frequenter symptomatica. Non pauca nobis sunt cognita exempla ubi calculus in principio vel quod pejus medio ureterum hærens, præter alia accidentia, etiam vehementem cum intolerabili anxietate junctam cardialgiam excitavit. Simile etiam quid observavimus a calculis biliariis, si canalem cysticum vel cholodocum pertranseat, vel fixiorem in iis sedem habeant. Qua de re in sequenti Capite fusius agere nobis constitutum est. Luculenter vero etiam hinc apparet, quomodo per consensum a solo motus vitio, pars corporis nostri sensu prædita, absque materiali ibi existente causa graviter affici queat.

§. XV.

Longe vero atrocior, & plenioris periculi species cardialgiæ est, quæ ab hausto veneno urentis & causticæ indolis inducitur. *a veneno.* Vulgatissimum atq; innumeris funestis exemplis infamatum illud arsenicum, & ei similia, non alia ratione perimunt, quam quod subtili & penetrante veneni acumine, altius in intima fibrarum nervearum ventriculi, se insinuant, easque discindendo ac arrodendo, ad immanes spasticas stricturas adigant atque exstimulant: quæ postea universum nervosarum partium genus in consensum trahendo, non modo ea symptomata, quæ cardialgiæ sunt essentialia, sed & insuper sæviora & funesta, ut inflammationem sphacelosam, delirium, convulsiones inducunt.

§. XVI.

ab emeticis Emetica ex stibii regulina substantia petita, si paulo fortiori dosi imprudenter offeruntur, non nisi cardialgica inducunt symptomata, quin aliis etiam intus concurrentibus causis, & ubi præcordia jam spasmo adfecta sunt, lethalem, non secus ac venena, quod multus, proh dolor! constat exemplis, operationem exsequuntur. Id quod etiam de acrioribus & validioribus purgantibus, quæ subtili, caustico, & venenante principio agunt, quorum imprudenti usu, multi pereunt, intelligendum esse existimamus.

Ipsum

§. XVII.

In febribus exanthematicis

Ipsum pestilentiæ virus, truculentam suam vim, primo omnium, in ventriculum spasmis atque inflammationibus exercere, & graves cardialgicas passiones, sæpe syncopticas inducere, in propatulo est. Petechiis, febribus purpuratis & malignis, si cardialgia succedit, quod maxime in morbi vigore fit, lethale signum esse solet. Pessimum quoque est, si cardialgia doloribus arthriticis, podagricis, quod evenit maxime, retrocedente materia ad interiora, item quando fœdis cutis, & partium externarum exulcerationibus supervenit, quod frequentius accidere solet. Nam materia illa activæ causticæ indolis, ubi a nexu, & implexu humorum sequestrata, & ad cutis extima propulsa, relegit sua vestigia, atque nervosis tenerioris, & firmioris texturæ ventriculi, & intestinorum tunicis se altius insinuat, non secus ac venenum agere solet, sique diutius persistit, cardialgicas anxietates inducendo, hominem exanimat atque non raro interficit.

§. XVIII.

In dysenteria epidem.

Dysenteriæ epidemicæ & malignę, quando ea incaute comprimitur, infausto & periculoso sane omine cardialgia supervenit: dum caustica acris materia, ex intestinorum inferioribus ad superiora & ventriculum, retrogrado motu & impetu delata, principes has partes graviter infestat, subinde lethalia accersere symptomata consuescit.

§. XIX.

a vermibus

Periculi quoque plena a vermibus innascitur cardialgia, quando videlicet, uti bene meminit TRALLIANUS, ex partibus inferioribus sursum ad ventriculum ascendunt, ejusq; orificiis firmiter inhærescunt. Memorabile est quod proponit HERCULES SAXONIÆ *in prælect. pract. p. 2. cap. 7.* scribens: *ante tres annos ego vocatus ad puerum undecim annorum, vermibus refertum, cui pilulas exhibui. Mane cum reverterer, erat mortuus. Curavi ventriculum aperire, inveni triginta tres vermes dodrantodes vivos, ori ventriculi adeo tenaciter inhærentes, ut vix avelli potuerint.* Similia exempla legi possunt apud HENRICUM *ab* HEER, & LANCISIUM *tract. de mort. subitan.* nec non apud RIVERIUM *Lib. 9. c. 10.* Repentinæ ejusmodi mortis causam non aliam fuisse, quam syncopen invincibilem, a validiori cordis seu potius vasorum ipsi vicinorum constrictione derivandam, veri est simillimum. Ex quo intelligitur, quanta sit ad vitam servandam stomachi ceu nobilioris partis præstantia, ut igitur HELMONTIUS hac causa fuerit adductus, animæ sentientis ibi sedem collocare.

§. XX.

caussæ abditæ in partibus solidis vitiatis

Sunt vero adhuc aliæ, atrocis stomachalis spasmi abditæ causæ. Nam ubi dolor indesinens est, & per multos trahit menses, ut carnes ac omnes demum vires consumat, labem ac vitium in partibus recte concluditur: quod etiam sectionibus post mortem institutis evictum habemus. Ita in tali chronico vitio, RIVERIUS, vid. *cent. 1. observ. 90.* scirrhum, totum pancreas, pylori ac duodeni principium ambientem, invenit. JACOBUS HOLLERIUS, *de morbis internis pag. 153.* de quodam narrat, qui febre, cardialgia, vomitu, torminibus ventris, dejectionibus pici similibus diu vexatus, tandem obierit. In cujus secto corpore inventum ulcus postulatum in ambitu, quod tunicas omnes ventriculi, qua parte in pylorum est aditus, excedit.

§. XXI.

a parotidibus retropulsis

Alia adhuc dirum hunc affectum generandi ratio ac via, per metastasin est. Ita binis exemplis, nobis constat, parotidum tumores in sexu muliebri non adeo exiguos, externis quidem applicatis evanuisse, sed brevi post cardialgiam cum angustia spirandi in-

insecutam fuisse. Observatum quoq; a nobis est, & hemicraniam, & cardialgiam inter se alternasse, ita ut cardialgia sublata hemicrania fuerit secuta, & postea, hac ipsa discussa, cardialgia redierit.

§. XXII.

Morbi decursus. Ceterum dolor ventriculi cardialgicus ex iis est morbis, qui, nisi diutius persistant, non facile nocent nisi accedat inflammatio: quare non sine periculo est, si aliis morbis præsertim febribus acutis & malignis superveniat. Perite enim HIPPOCRATES prodidit *Sect.* 4. *aphor.* 65. *in febribus circa ventriculum fortis æstus & cordis morsus seu dolor malum est*. Porro etiam hic adfectus inter eos referendus est, qui certis & ordinatis temporum intervallis quandoque etiam inordinatis redit, & vel breviori, vel longiori tempore affligit, ac alio tempore mitior, alio vehementior est. Et uti ordinario fere cum frigore in dorso, horripilatione cutis, non raro etiam oscitatione & pendiculatione ejus accessio est, atque in vigore, extremæ, inferiores maxime partes inalgescunt, adeo ut etiam calidum satis vehemens admotum vix percipiatur: ita hic dolor, non nisi calore redeunte in partibus extremis, calidoque tandem sudore aboriente per totum corpus, solvitur atq; discutitur. Et uti sub frigore pulsus coarctatus & exiguus est, ita major & mollior sub declinatione fit: quod etiam evanescentis mali certissimum est signum.

CURATIO.

§. I.

Indicationes quatuor. QUemadmodum sagax & peritus Medicus, nec certa ad morbum tollenda remedia commendare, nec una eademque semper via ac methodo in curando procedere debet & potest; sed opus habet, ut ad varii generis causas, ægrotantis naturam, & alias atque alias circumstantias, morbos antecedentes & symptomata respiciat: ita etiam in hoc gravi & periculoso morbo sanando, idem fieri debere omnino necesse est. Nihilominus tamen generales has medendi indicationes, pro scopo, per medicamenta succurrendi, tenere debet, quæ hæ sint: primo, ut materia vitiosa vel mole vel acrimonia peccans, circa stomachum hærens temperetur, corrigatur ac demulceatur, blandeque per discutientia vel commoda evacuantia removeatur: secundo, atroces dolores, qui vires mirum quantum deprimunt; ne inflammatio succedat, sopiantur: tertio, si symptomatica est, morbi primarii ratio habeatur, & quarto, ut tonus & robur ventriculi, & intestinorum a dolorum, & spasmorum violentia labefactatorum, idoneis remediis restituatur, & confirmetur.

§. II.

Quia sæpius acidi pontici humores accumulati ac congesti in stomachi regione, bilem in duodeno diuturna mora porraceam, æruginosam, & valde corrosivam reddunt, & arrodendo tunicas nerveas, præbent dolores cardialgici causam, idque non raro in hypochondriacis, nec non a nimia vinorum acidorum ingurgitatione, & fructuum horeorum fermentatione evenit; solis utique absorbentibus, nec non acrimoniam demulcentibus non adeo difficulter curam expediri posse experientiæ conforme est. Quo nomine pulveres qui lapides cancrorum, cornu cervi philosophice præparatum, conchas vel matrem perlarum, crystallum montanam vel melius glaciem Mariæ præparatam recipiunt, commendamus, præsertim si cum aqua carminativa leniter spirituosa exhibentur. Pertinet huc quoque ad infringendam & mulcendam acrimoniam ex rasura cornu cervi gelatinosa decocta probe saturata decoctum avenæ excorticatæ, cum amygdalis dulcibus subactum & syrupo papaveris albi edulcoratum. *Commendantur absorbentia. demulcentia.*

Ubi

§. III.

nitrosa Ubi vero bilis valde acris sulphurea & calida, ab ira commota, causam hujus mali subministrat, consultum est ejusmodi jam laudatis pulveribus, aliquot grana admiscere nitri purificati pro dosi, atque in decocto eas exhibere. Opus vero interdum est correctam bilem leniter per alvum *laxitta* evacuare. Experientia etiam crebriori didicimus, in hoc atroci adfectu, si a bile nimis calida ebulliente *aqua frigida* & caustica obortus fuerit, solam aquam puram, & frigidam, per vices, usque ad mensuram dimidiam vel ultra haustam, tecto bene corpore, & imposito stomachali regioni calido fomento, insigniter profuisse, ac subsecuto sudore per universum corpus, dolore summo cum levamine discussum: eoque remedio acrimoniam biliosam non modo dilutam & temperatam, sed & nimium æstum depressum, ac denique ipsum robur, quod ingenti calore & dolore dejectum erat, quodammodo restitutum fuisse, Vidimus quoque cardialgiam cum cholerica passione junctam; hoc unico remedio summo cum levamine conquievisse. Pertinet huc quoque insignissimus seri lactis, item emulsionum usus.

§. IV.

Post tertianam emetico curatur Non rarum nec insolens quoque est, post tertianam, anxium circa præcordia dolorem, cum insigni virium languore, ciborum fastidio, oris siccitate, & animi leviuscula defectione, lentoque calore interdum observari; quæ cuncta mala a bile acri & vitiosa, copiosius in duodeno, si virtus ejus motrix peristaltica sub morbo valde fracta fuerit, coacervata diutiusque stagnante produci, exinde demum intelleximus, dum leni emetico, verbi gratia, uno vel altero grano tartari emetici, cum sufficiente quantitate aquæ dato, effusa magna saburra, conquievisse protinus hæc omnia mala vidimus. Referri huc optima ratione HIPPOCRATIS Aph. 17. Sect. 4. meretur, qui, *non febricitanti, ubi cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa & oris amaritudo, purgatione per superiora opus esse*, significat.

§. V.

Sique cardialgiæ biliosæ quod sæpius fit, vomitio jungitur, liquorem anodynum nostrum mineralem cum aqua frigida fontana, vel aqua florum chamomillæ, millefolii, acaciæ, tiliæ, sambuci, liliorum convallium, primulæ veris, cum præsentaneo levamine exhibuimus. Sub hoc statu magnopere cavendum est, ne Medicus calidas essentias stomachales vel carminativas porrigat, neque crebriori calidorum infusorum usu, ægrum maceret, quippe hæc omnia dolorem magis augent, quam minuunt. *Vomitioni obviã eundũ.*

§. VI.

Ubi vero intensus, pressorius, & gravativus, stomachalem regionem diutius infestat dolor, isque ac cruditatibus acido viscidis, firmiter ventriculi aut duodeni tunicis inhærescentibus oritur, quod frequentissime in iis, qui ex morbo jam convaluerunt, ac qui etiam ab aliis causis infirmum habent ventriculum, evenit, tum utique alia curandi opus est ratione. Nam sub tali casu, medicamenta digestiva, & quæ salino oleoso & aromatico incidente ac roborante principio agunt, necessaria sunt: quo nomine probatæ & expertæ virtutis ea quæ sequuntur, proponere & laudare voluimus, ac primo pulverem qui ita habet. Rec. radicis ari, pimpinellæ, zingiberis, galangæ, flavedinis corticum aurantiorum, seminis cymini, macis, singulorum drachmam, sacchari Canariensis ad pondus omnium M. f. Pulvis, qui convenienti dosi leniter cum vino optimo decoqui, & propinari potest. Dein sequens se commendabit mixtura: Recipe, Essentiæ zedoariæ, carminativæ Wedelii, spiritus de tribus ana drachmas duas, balsami nostri vitæ guttas XV. Interdum ve- *Qui ex cruditatibus oritur dolor aliter tractãdus.*

ro opus eſt, ut ante horum uſum, colluvies vitioſorum humorum ſi nimia eſt, blande per ſuperiora educatur præſertim ſi ad vomitum apparet diſpoſitio. Verum tunc non facile ultra radicem ipecacuannę aſcendere licet: cum hæc non tam valide nervoſas tunicas commoveat atque aggrediatur, nec poſtea operationem, diſpoſitionem ad vomitum relinquat, ſicut ea quæ ex ſtibio parantur conſueſcunt.

§. VII.

aliter qui ex veneno Ab hauſto veneno cauſtico, item a nimis draſtico, purgante & vomitorio, ſi quis in hoc malum, quod vitæ ſæpius pręſens minatur periculum, conjectus fuerit, tunc vix efficacius auxilium, ac in uſu lactis recentis, item in oleoſis, oleo amygdalarum dulcium, olivarum, ſufficiente quantitate hauſtis, addita ſimul doſi theriacæ veteris expectandum erit. Præſtat vero in principio tantum lac ſolum, ſive melius ejus cremorem ſine theriaca dare, ne vomitus, & ſeceſſus, quo ſæpius optime venenum & corroſiva materia ſimul expellitur, nimis cito ſiſtatur.

Cautelæ.

§. I.

Quomodo tractanda ſymptomatica QUando cardialgia ceuſymptoma, aliis morbis acutis vel etiam exanthematicis ſupervenit, quod rarius fit ſine periculo exitialis inflammationis, tum pulveres bezoardici, cum aliquot granis nitri & quarta parte vel dimidio grano camphorę, ob vim blande diapnoicam, & diſcutientem, non carent uſu eximio. Sed conſulo ob auſpicatum, & meliorem ſucceſſum, ut cum emulſione, quæ ex amygdalis dulcibus, ſeminibus 4. frigidis, & ſemine cardui Mariæ, cum aquis florum præſertim ſambuci concinnata eſt, pulveres dicti propinentur. Sique materia a ſuperficie corporis retropulſa, veneni propemodum indolem referens, rurſus ad extimam cutim releganda cenſeatur; liquorem noſtrum anodynum mineralem, cum quarta parte ſpiritus Buſſii vel tartari mixtum, & per vices pro re nata datum, adhibito ſimul conveniente, placido regimine diaphoretico, ſæpe numero convenientiſſimum, & proficuum invenimus.

§. II.

Si a menſiũ defectu Quando a menſibus ſubſiſtentibus, & repreſſo inde ſanguinis impetu ad præcordia, mali origo eſt, tunc utique venæſectio in pede celebrata, modo non fiat in paroxyſmo, ſed eo remittente, nec ſub extremorum frigore præſens & efficax auxilium præſtat. Poſtea reliqua curatio, cum blande anodynis & diſcutientibus externe adhibitis, erit conficienda. Nos in omni dolore cardialgico, ceu peculiaris virtutis remedium, flores chamomillæ vulgaris, & quæ ex iis parantur, plurimum commendamus; cujus generis aqua florum chamomillæ, oleum deſtillatum delicatiſſimum verum, non cum oleo therebinthinæ adulteratum, in oleo ſaccharum redactum, item Eſſentia bene ſaturata cum Spiritu florum chamomillæ non adeo ſpirituoſo, & oleo ſaccharo ejuſdem olei adornata, ad motus ſpaſticos ſopiendos, longe efficaciſſima. Spectat huc quoque extractum, quod cum aliis convenientibus, intra pilulas recipi poteſt. Vulgatiſſimum, ſed revera valde probatum domeſticum eſt decoctum chamomillæ florum, cum cereviſia vel juſculo avenæ excorticatæ, vulgo *Daber Grub*, addicto præſertim oleo amygdalarum dulcium, calide per vices hauſtum. *Laudãtur ex chamomil. parata.*

§. III.

Clyſterũ uſus Deinde in omni dolore cardialgico, clyſteres ano infundere demulcentes, & emollientes, nunquam non proficuum. Quales ex floribus chamomillæ, ex oleo horum cocto & deſtillato, item ſeminibus quatuor carminativis parati, ſi ex lacte

co-

coquantur, sunt omnium optimi. Sed opus est, ut bis vel ter quandoque injiciantur, nam blando suo tepore demulcente, nec non rigidas fibras laxante ac emolliente facultate, ut in omnibus fere gravioribus doloribus, ita etiam in hoc, insigne levamen afferunt.

§. IV.

Externa In præcordiali & gravi dolore quoque, nunquam non exterius epigastricæ regioni applicata idonea remedia, magnæ observantur utilitatis, & inter plura alia summam & mirabilem efficaciam eorum, quæ sequuntur sæpius experti sumus. Inter quæ primum est linimentum, ita componendum: Recipe theriacæ, olei nucistæ expressi utriusque unciam, castorei, croci, balsami Peruviani ana drachmam, olei de cedro, caryophyllorum ana guttas 20. camphoræ drachmam dimidiam. Alterum sunt species quæ sequuntur. Rec. herbę menthæ, florum chamomillæ vulgaris, Romanæ, sambuci, singulorum manipulum, baccarum lauri, juniperi, utriusque unciam dimidiam, seminis cymini, carvi, caryophyllorum, nucis moschatæ, ana drachmas 2. C. C. D. S. Species quæ sacculo possunt includi, & calide parti adfectæ applicari. Calor enim egregiam vim levandi, & discutiendi possidet.

§. V.

Si vermes causam subministrant, *Si a vermibus,* tunc utique longe alia curationis est ingredienda via. Minime vero, si hospitium eorum in ventriculo, fortiora anthelmintica, præsertim quæ acri, valida arrodente facultate, operationem suam exsequuntur, ut mercurialium, vitriolum Veneris, vel Martis, purgantia aloetica vel etiam salia alias non inutilia porrigenda; eo, quod hæc malum sępius exasperent: sed potius lac tepidum, cum oleo amygdalarum dulcium sufficienti quantitate offerendum. Quæ demulcendo, & escam pariter animalculis his, ne arrodant tunicas, præbendo aptissima sunt; maxime omnium vero, eam quoque ob rationem, quia, si tepide lac in magna copia hauriatur, ventriculi inversione facta, ingrati isti hospites per superiora ejiciuntur.

§. VI.

Hypochondriacis Carolinæ cōferunt. Hypochondriaci spasmodicę passioni obnoxii, crebro recurrentibus hisce anxiis doloribus, per longum tempus premuntur. Quo in casu, omnibus aliis inaniter adhibitis, aquas thermales, præsertim Carolinas aliquoties usurpatas utilissimas observavi. Sed harum usus interdum reiterari debet. Hęmorrhoidalem fluxum inde secutum, maximo cum levamine, non semel experti sumus. Ceterum Elixir balsamicum nostrum quod viscerale audit, item quod in notis ad *Poterium* descripsimus, cum essentia castorei remixtum, nec non pulveres temperati leniter nitrosi, antispasmodici, Venæsectiones æquinoctiales, in chronicis istiusmodi doloribus, magno sunt præsidio.

§. VII.

Salia vitāda. Qui cardialgicis passionibus sunt obnoxii in & extra accessionem a medicamentis quæ salinæ sunt naturæ provide sibi cavere debent: quo pertinet usus fontis Sedlicensis, quem plus noxæ quam emolumenti attulisse observatum a me est.

§. VIII.

Methodus præservatoria Ad recursum pernitiosi hujus mali impediendum, plura occurrunt notatu digna. Primo, non facile, qui admittere debent; quia hæc natura sua, stomacho ejusque partibus infensa, ingentem, si crebrius usurpantur, infirmitatem relinquunt: qua nihil ad recidivas contrahendas pejus est. Præter hæc, motum humorum, ad primam regionem ex aliis partibus, alliciunt. Videndum tamen nihilominus, ut alvus semper maneat libera atq; aperta, quod multo tutius fit, quando per alimenta id præstare allaboramus. Deinde contra frigus quam maxime

& præcordialis & dorsalis regio, ubi ventriculus cum orificiis situm suum occupat sufficientium integumentorum ope munienda erit. Quam nocivum enim partibus nervosis, & morbis qui in earum debilitate constituunt, frigus sit, dici non satis potest. Vix autem eo perduci homines possunt, ut veritati huic fidem faciant, eamque intelligant. Denique, victum quod concernit, ab omnibus excessiva qualitate, & intemperie pręditis, nimis salitis, fumo induratis, pipere, allio, aceto conditis, raphano rusticano, & huic similibus abstinere oportet. Vicissim majorem in modum commendamus jura gallinarum, ac carnis vitulinæ; & ut sibi a pingui carne temperent, inprimis quando potio frigida superingeritur, vel externo frigore stomachalis regio tangitur, suademus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cardialgia spasmodica, ex animi affectibus & frigore, sæpius recurrens.

Femina honesta aliquot supra quinquaginta annos nata, habitu corporis spongiosi, succi, & sanguinis pleni, vitæ sedentariæ addicta, decennio abhinc fluxum uterinum non amplius passa, venæsectionem binis vel ternis quotannis vicibus celebrans, vegeta atque continua sanitate utens; sex ante annos gravi, & diuturno animi mœrore ob luctuosos familiam ferientes casus afficitur. Ab hoc tempore valetudo vacillare, & molestissimus per quinque jam annos crebro redeuntibus paroxysmis infestare cœpit morbus, a levi statim frigore dorso admisso vel ab animi commotione aut terrore originem mutuans. Morbi vero incessus hunc servare plerumque suevit modum. Prędit nimirum oscitatio, sequente narium, aurium nec non faciei frigore. Stringuntur dein fauces, tum gelu dorsum, manus ac pedes occupat, postea scrobiculus cordis pressorio fixo, & ardente dolore affligitur, qui extenditur ad ipsum dorsum, ubi ventriculi orificium sinistrum situm est, imperialis tantummodo spatium implens. Adest præterea summa anxietas, inquietudine juncta; pulsus coactus frequens, & debilis micat. In lecto consistere nequit sed exsurgere debet. Ad alvum, & urinam reddendam neque minus ad vomendum stimulum quidem persentit, neutris tamen subsequentibus. Inter omnia autem, quæ ægram acriter infestarunt symptomata, animadverti meretur illud, quod frigus quo dorsum corripitur adeo intensum sit, ut nulla, nec a calidissimo admoto lapide, caloris percipiatur sensatio, quin sub brevi temporis delapsu illud frigidum removeatur. Sed ad alvum firmiter clausam subducendam, clysteres emollientes, & oleosi injecti, sine effectu redierunt: neque flatibus per inferiora, neque ructibus per superiora exitus ullus, sive raro illud contigerit, fuit concessus. Tandem elapsis aliquot horis partes superiores primo, dein inferiores sensim incalescere ac madescere incipiunt; donec ultimo largus sudor prolicitur, & paroxysmus, quatuor vel sex interdum horas perstans hoc ipso solvitur. Sub decursu paroxysmi omnia fere remedia, cumprimis sub frigore, ægra valde aversatur: conclave autem calidum, tegulas calidas, & linteamina calefacta extremis præsertim partibus admota ferre quam optime potest. Calore corpori reddito pocula aliquot infusi Coffee cum liquore nostro minerali anodyno, quarta balsami vitæ, vel dimidia elixirii stomachalis parte remixto assumit, quod unicum fere medicamentum naturæ ægrotantis conducibile reperi. Finito morbi impetu virium remanet defectus, & urina quæ modo in paroxysmo,

aquæ

aquæ instar lympida comparebat, rubicunda crassum deponens sedimentum prodit.

Epicrisis.

Affectus hic cardialgiæ chronicæ spasmodicæ nomen jure meretur. Neque enim ventriculi inflatio ab incongruis ingestis oriunda, siquidem ægra accuratiorē servare diætam consuevit, dici poterit: sed nervosum maxime genus affici atque compati & ortus & morbi progressus aperte loquuntur. Notatu enim dignum est, mœrorem effectui originem dedisse, ac frigus demum & animi affectus eum excitasse. Animadverti quoque morbum hunc paroxysmi febrilis pæne typum æquare, a lumbari regione, ubi magnus mesenterii plexus situm obtinet initium sumere, ac nervosas corporis partes contrahendo, sanguinemque & humores ad cor & vasa majora repellendo tragœdiam ludere. Accedit quod acceperim ab honestissima femina, ægritudinem esse hæreditariam, quæ matrem, matrisque sororem corripuerit, easque longo tempore excruciaverit. Ceterum consului, ut frigus omni modo vitaret, atque sedulo caveret, ne illud dorsum tentare possit, calidis idcirco pannis tegendum; ab animi quoque commotione nec non alimentis refrigerantibus quantum fieri possit abstineret, quandoquidem & pulverem nostrum præcipitantem non bene ferre potest; elixirio autem stomachali cum liquore anodyno remixto sæpius utitur, nec non infusum Coffee ter per septimanam bono cum fructu usurpat. Suasi denique ut corpus motu decenti sæpius exerceret, quia tum malum rarius affligere observavi.

OBSERVATIO II.

Cardialgica colica ex comestione carnis assatæ vervecinæ & frigore.

Mulier parvæ sed obesæ staturæ atque plethorica, quadragesimum jam annum supergressa, cognatum invisendi gratia cum marito in propinquam civitatem iter fecit. Præter alia edulia carnem vervecinam pinguem assatam larga manu assumsit, cerevisiam triticeam, qua neutiquam alias fuerat usa, superbibendo. Vesperi sub aura intense frigida domum reversa, conqueri de anxietatibus & vehementi dolore circa præcordia cœpit, concomitante faciei & extremorum frigore, nocteque inquieta. Dolor non perstitit in præcordiali regione, sed per totum abdomen flatibus mire turgens se extendit. Alvus erat adstrictissima. Symptomata non modo nocte affligebant, sed die etiam sequente insistebant. Opponebantur huic malo varia ex domesticorum apparatu petita: panni quoque & tegulæ calidæ in usum extrinsecus tractæ: sed successus fefellit. Accersitus ego, ægram inveni angustiis circa pectus valde molestatam ut spiritum ægre ducere potuerit, abdomine mire turgido, animique leviusculis defectionibus intercedentibus. Adstantes catharrum suffocativum trepide metuebant. Ego singulis horis, duo pocula brodii tenuis ex carne gallinarum, una cum cochleare olei amygdalarum dulcium, additis decem liquoris nostri anodyni mineralis & quinque balsami vitæ guttulis præbere jussi: post, enema, ex speciebus carminativis oleis expressis, adjuncto stimulo salino paratum ano injiciendum præcepi. Præstabilem reliquerunt effectum, & flatus ac ructus ἄνω & κάτω non sine levamine successerunt. Tegulas valde calefactas removi, utpote qui non modo molestiam sed & doloris augmentum ipsa id ægrotante asseverante, creabant; ast linimentum, quo inungeretur locus affectus, ex axungia humana, oleo destillato carvi & aliquot granis camphoræ substitui. Ad levandam, qua premebatur, sitim, infusum Theiforme ordinavi. Præterea vini calidi medicati ex infusione absynthii, corticum aurantiorum & macis parati poculum aliquando porrexi.

Po-

Postero die potiunculam mannatam, ex mannæ unciis duabus, cremoris tartari drachma, essentiæ corticum aurantiorum guttis 20. & olei amygdalini dulcis aliquot cochlearibus, paratam propinandam curavi: cujus operatio duas post horas clystere secundata. Quibus id consecuti sumus, ut ingens vitiosorum humorum colluvies, tam per superiora quam per inferiora, fuerit educta. Sudor denique per totum corpus erupit, & symptomatum vehementia DEO adjuvante sensim discussa. Ad recursum vero morbi præscindendum, ventriculi digestionem pilulis nostris balsamicis atque elixirio carminativo adjuvimus.

Epicrisis.

Nihil ad ingerendum ventriculi & intestinorum dolores ac flatulentias reperitur valentius, ac caro pinguis vervecina, superingerendo frigidum insuetatum potum, corpusque spongiosum excessive frigidę auræ committendo. Erit autem enarratus affectus cardialgico-colicus recte dicendus, eo quod coagulum pingue in duodeno subsistens, ventriculum & intestina flatibus mire distenderit, atque a transpiratione prohibita serum acre redditum, tunicas earum vellicando & irritando, ad spasticas stricturas magis sollicitaverit. Quæ cum in corpus plethoricum venæsectioni minus assuetum, sed eam maxime abhorrens, inciderint; tam atrocia malo se sociasse symptomata nemo mirabitur. Ceterum ut coagulum in duodeno dissolveretur atque saluberrima transpiratio restitueretur, potus utique calidus erat præbendus; sicut ad discutiendos flatus vivum absynthites non in cassum fuit adhibitum. Hoc quoque instar cautelæ tenendum reputo, quod in abdominis doloribus qui ab inflationibus oriuntur, extreme calida partibus affectis applicare non semper sit consultum; ut autem extremæ partes blando atque temperato calore foveantur, ego quidem auctor sum. In priori enim casu, flatus qui ab aere rarefacto & intestinis incluso nascuntur, a calore externo, ut experimentis physicis edocemur, majorem elasticam & expansivam vim acquirunt. Deinceps annotationem meretur, vitiosam materiam flatus in intestinorum canali excitantem nunquam felicius ac etiam tutius quam lenioribus convenientibus laxantibus, & clystere una vel altera hora post injecto eliminari posse; siquidem hac ratione privatæ viæ non modo potentius a sordium inquinamento liberantur, sed flatus quoque versus inferiora ducuntur.

OBSERVATIO III.

Cardial. gia flatulenta ex incongruorum cib. borum nimia ingurgitatione.

Quinquagenarius illustris, temperamenti sanguinei & animi excitati, ab anno & quod excurrit crebrioribus itineribus, arduis in officio Regis laboribus animique fatigationibus continuo detentus, sex ante menses febre corripitur continua biliosa. Qua curata, per aliquot vero hebdomades revertente, iterumque depulsa sanus agit atque incolumis. At vero iter denuo in Regia causa suscepit, fame atque vigiliis vexatus domum revertitur. Esuriens inter cibos reliquos halecem salitam, cucumeres aceto maceratos nec non fabas coctas liberalius ingessit, melones quoque cum saccharo avidius assumsit, hausto insuper vino acidulis Tonnsteinensibus diluto; vesperi cerevisiæ triticeæ vulgo *Brenhan* sat largam copiam, tabaci fumo fauces aridas stimulante, ingurgitavit. Sic lectum ingressus, anxietates circa præcordia persentit, adest spirandi angustia, inquietudo, virium defectio, cum sudore anxio frigido corpus totum perluente, adque vomendum stimulus perpetuus. Hausit infusum thee paulo calidius, atque ingentem crudorum ciborum copiam vomuit, persistentibus nihilominus vix tolerabilibus anxietatibus. Alvus tenaciter adstricta nihil flatuum emittens, ad mingendum quoque stimulus,

lus, urina tamen nulla effluente. Partes externas frigus obsidebat, atque pulsus exploratu durus & contractus erat. Vocatus in consilium, liquoris anodyni mineralis 130. guttas cum balsami vitæ guttulis 50. in aqua frigida vini dimidia parte remixta propinavi. Sacculum deinde, avena igne torrefacta repletum, regioni epigastricæ applicare atque in lectum concedere ægrotantem jubeo. Elapsa vix quarta horæ parte per superiora pariter ac inferiora flatus ac ructus in maximum ægri solatium processerunt. Factus quietus, sumtis aliquot infusi Thee poculis, calor in partibus extremis rediit. Anxietas demum evanuit, corpus sudore maduit, ac placido somno inducto, ab omni dolore & morbo liber evasit. Posthæc clysterem carminativum applicandum curavi, a quo ingentem sordium copiam deposuit. Altero die ægrum accessi & faciem flavo colore tinctam inveni, urinamque bruni ictericei coloris deprehendi, parca quantitate emissam. Continuavi usum liquoris nostri anodyni mineralis, sed longe parciori dosi, pulverisque præcipitantis, aliquot olei chamomillæ guttulis adjectis. Quibus sanitati in integrum restitutus, mox rursus iter officii causa suscepit.

Epicrisis.

Cardialgiæ huic atrocissimæ flatulentæ ansam suppeditavit nervosarum partium imbecillitas ab animi & corporis defatigationibus, nec non a morbo præcedente contracta. Hinc balsamum nostrum vitæ blanda naturæque amicabili gaudens anathymiasi ad roborandum & ad spasmum relaxandum liquorem nostrum anodynum, successu haud frustraneo porreximus; eo majori quidem dosi, quo morbi vehementia potentiorem requisivit resistentiam: semper enim proportio inter vires medicamenti atque obsidentes morbi seu potius causæ morbificæ debet intercedere.

OBSERVATIO IV.

Princeps Serenissimus in quadragesimo ætatis constitutus anno, liberaliori & vinosæ diætæ assuetus ac sanguine turgidus, per aliquot jam annos sanguineam per sedis venas expertus erat excretionem. Instante fluxu quum corpus frigidiori aeri justo diutius exponeret; insequente nocte & postero die, inquietudine, virium languore, æstu, cum pulsum celeri, nec non anxietate cardialgica premi cœpit. Jungebantur animi levis defectio, sitis inextinguibilis abdominis tormina, alvusque dura & retinens. Clyster applicatus a flatibus statim & sine effectu repellitur. Offeruntur blande diaphoretica, nitro castorei momento nec non cinnabare permixta, cum aquarum analepticarum vehiculo, sed nihil inde levaminis persensit. Secta in pede fuit vena, sed cum ultra quinque unciæ sanguinis non extraherentur, parum inde auxilii consecutus; quin potius symptomata incrementa ceperunt. Nos sanguinis abundantiam manifeste cernentes, ad secundam venæ sectionem transeundam nulli dubitavimus: qua libra pene sanguinis e secta in pede vena fuit emissa. Adeo vero hoc auxilio adjutus fuit, ut mox circa præcordia dolor, ardor, anxietas remitterent, noxque quetior esset. Tandemque exhibitis analepticis diaphoreticis, enemate emoliente, atque interne infuso mannato, ex toto cum sanitate Serenissimus Princeps in gratiam rediit.

Cardialgia spasmodica ex hæmorrhoid. frigore suppress. V. S. curata

Epicrisis.

Sanguinem in vasorum intestini recti & coli membranis stagnantem, spasticas stricturas, & facta hinc ad ventriculum translatione orificii ejus vasa infarcientem, cardialgicum excitare posse dolorem, enarrata hac morbi historia, quantum ego quidem memini, sufficienter edocemur. Propterea ex curatione a nobis instituta elu-

elucet, in corpore plethorico venæsectionem vel binis vicibus cum emolumento posse adhiberi. Postremo id quoque elici poterit salutare porisma: cavendum esse quam maxime iis qui ejusmodi criticis, obnoxii sunt hæmorrhagiis salutem portendentibus, ne circa vel in ipsa excretione talia admittant, quæ turbare eam vel plane sistere valent; inter quæ animi fortior commotio, terror præsertim, neque minus frigus externum, primas omnino ducunt.

OBSERVATIO V.

Cardialgia spasmodica in plethorico sub æstuoso cœlo profici V. S. ter instituta, curata.

Serenissima stirpe prognatus Juvenis vigesimum & sextum annum, carnosus & sanguine abundans, ex hæreditate a Serenissimo Parente in eum translata, jam tum hypochondriacis pathematibus ut & quandoque melancholia fuit affectus; a quibus mea opera, per DEI gratiam, binos ante menses immunis degebat. Suasi ut Carolinas adiret, antequam autem iter susciperet, quod hoc anno adhuc erat prætermissum, ut venam secari pateretur. Neglecto a Medico ordinario quod omni diligentia inculcaveram monito, veloci cursu sub sole fervente iter suum perficiens appulit thermas. Egit noctem inquietam, atque expergefactus summa circa præcordialem regionem anxietate ad vomitum inclinante, extremorum frigore, internorum æstu, molesta corporis jactatione torquetur. Accitus ego tum temporis præsens, plethoram solvendam præcipio. Instituta venæ sectio, sed chirurgo exiguam nimis aperturam faciente, sanguinis vix uncia paulatim profluxit: & Princeps novam incisionem admittere noluit. Hinc symptomatibus exacerbatis, non in lecto consistere potuit, sed noctem plane insomnem egit. Altero mane, iterandæ venæ-sectionis necessitate multis argumentis demonstrata, eo perventum est, ut aperiri quidem venam sed non ultra quinque uncias educi permitteret. Verum nec tum symptomata conquieverunt, utut remittere visa fuerint. Dedi interea sanguinis impetuosum motum compescentia: quo nomine liquorem meum anodynum, pulverem præcipitantem nitrosum, nec non emulsionem ex seminibus 4. frigidis celebrem deprehendi. Quum vero ex toto cessare malum nollet, pulsus eadem celeritate agitaret, atque nox inquieta persisteret, multa opera impetravi, ut tertium, quarto videlicet ab invasione die, venam secari concederet. Detractis 8. circiter unciis, præcordiorum anxietas, inquietudo, ac febrilis calor confestim deseruerunt immanibus tot doloribus maceratum principem, non sine insigni ejus, & adsistentium exultatione. Atque appetitu, somno, viriumque augmento redeuntibus, integræ sanitati divinæ bonitatis adjutorio fuit restitutus.

Epicrisis.

Circa hunc casum animadvertere quam maxime licet, sanguine nimium abundantibus vehementem & diuturniorem motum subito & præprimis sub cœlo æstuoso susceptum valde perniciosum atque infensum esse; siquidem sanguis copiosus intestina agitatione fortiter commotus valde turgescit, vasaque distendens hinc inde stagnat atque subsistit, graves suscitans spasticas stricturas pariter ac impetuosas ad partes congestiones. Similiter fieri observamus, quando corpora plethorica in balneum nimis calidum mittuntur, vel sudorifera fortiora cum regimine calido obtruduntur: nisi enim symptomatibus ingravescentibus mature solvatur plethora, graves & periculi haud expertes scenam ludent, ægritudines. Porro ex hac morbi historia docemur, quod immanes cardialgicæ passiones a solo sanguine intra membranas ventriculi stagnante, sine ulla vitiosorum humorum in ejus cavitate stabulante copia, excitari possint, atque unicum

cum

cum auxilium in sufficienti sanguinis detractione repositum sit: qua neglecta vel insuper habita, nec præsentissimæ alias virtutis ad vincendum talem morbum remedia quicquam perficere posse, recte colligitur.

OBSERVATIO VI.

Cardialgia spasmodica ex plethora & hæmorrhoid. non rite flatulentibus.

Duobus abhinc annis ex Anglia hic casus ad nos fuit missus & consilium meum requisitum. Illustrissima femina, triginta annorum, sanguineæ complexionis, ante decem jam annos gravissima laboravit hemicrania, qua usu thermarum Epsoniensium fuit liberata. Postea maritata, in ipso puerperio idem malum rediit, atque identidem ope acidularum post aliquot tempus sublatum fuit. Verum non ita multo post, intolerabilis intestinorum invasit dolor, per decem dies in inferiori eorum parte consistens cum tumore, qui etiam alvi depositionem valde difficilem reddebat. Ubi vero hæmorrhoides fluere cœperunt, sublevatus quidem dolor, sed inferior tumor alvi obstructionem efficiens remansit, atque etiam semper pressione thoracis, quæ fit in feminis per ligacula, increvit, qui tamen applicatione alii cum lacte levatus quodammodo fuit. Ab eo tempore labem contraxit ventriculus, ita ut a cibo minus salubri vel etiam copiosius ingesto, anxia compressio & constrictio circa præcordia fuerit secuta: quæ in puerperio secundo atrocior reddita, licet carminativis & anodynis exhibitis quodammodo remiserit, tamen ex toto vinci non potuit. Hanc Medicus quidam expugnandam vomitorio promisit: sed tantum abfuit ut inde diminuta fuerit, quin potius incrementa majora ceperit. Neque vina medicata, neque laxantia, quæ in usum subjunxit, quicquam profecerunt. Optimum tamen levamen vinum Hungaricum, in quo cinamomum & cariophilli cum saccharo leniter coquebantur, ad duo pocula loco Thee haustum, præstitit. Inde vero facies valde rubicundo pruriente tædii pleno colore perfusa fuit, qui sub graviditate multum remisit. In ipso vero subsequente puerperio tam atrox spasmus ventriculum & præcordiorum regionem per septem fere hebdomades indesinenter afflixit, ut vires inde mirum in modum fuerint profligatæ, omniaque fere ingesta vomitu rejecta. Sedatus pari modo a vino Gallico Frontiniac vel Hispanico, quodammodo fuit sævus hic dolor. Interea spasmus primarum viarum semper continuat, adeo ut ab omni cibo, sive in cœna, sive in prandio sumto, augeatur: ita, ut interdum caput & pectus constringendo, & abdomen, comprimendo afficiat. In scrobiculo cordis, circa dextri lateris costas spurias, dolor semper magnitudine ovi gallinacei percipitur, qui interdum remittit, sed sub ejus accessione, quam ira facile proritat, dorsum occupat & intensum languorem, externarum quoque partium tremorem inducit. Ceterum, hæmorrhoidum internarum tumor, cum alvi obstipatione, continuus & fere indivulsus mali hujus fuit comes. Cerevisiam si assumit, ardorem semper cum dolore percipit, qui tamen sumta magnesiæ dosi mitescit; quare decocto ex mastiche & cinamomo parato, pro quotidiano utitur potu.

Resolutio.

Meum de hoc affectu ejusque causa & medendi ratione tale judicium fuit. Originem videlicet & causam tum cephalici tum cardialgici atque hæmorrhoidalis tumoris & doloris, a nimia sanguinis spissi & impuri redundantia, vasa sanguinea membranarum capitis, ventriculi & intestini recti, præsertim cum ibi non invenerit exitum, supra modum distendente & distrahente, in persona lautius absque dubio & nimis quiete vivente, ducendam ac derivandam esse putavi. De sanguinis missione nulla

nulla fuit mentio facta, quæ tamen summe fuisset proficua, perinde ac hirudinum ad venas sedis applicatio. Tempore gravidationis semper melius se habuit, quia supervacaneus sanguis in nutrimentum fœtus absumtus est. Puerperium exactum, converso rursus per spasmos hystericos puerperis solenne impurioris sanguinis motu ac impetu ad consuetas imbecilliores nervosas partes, exacerbatio mali fuit secuta. Nihil omnino ad hanc causam removendam & eradicandam, neque emetica, laxantia, neque potus etiam spirituosi, licet levamen quoddam palliativum præstiterint, conferre potuerunt. Consilium dedi, ut ter minimum quotannis venæsectio in pede administretur: dein, ut bis in anno curam cum aquis mineralibus institueret, utpote quæ etiam inter initia hemicranicum dolorem sustulerunt felicissime. Ejusmodi enim aquarum subtilium & spirituosarum ope, spissi & impuri humores corriguntur, diluti & fluxiles evadunt, excretiones salutares promoventur & partibus nervosis robur adjicitur, præsertim, si cura debito diætæ moderamine, motuque corporis decenti secundetur. Id quod nos etiam omni diligentia inculcavimus.

OBSERVATIO VII.

Cardialgia spasmodica Carolinis & Toeplicensibus curata.

Tribus circiter abhinc annis, Consiliarius & Nobilis ex Livonia ad me valetudinarium suum statum perscripsit, consilium meum efflagitans. Conquestus nempe est de immani dolore pressorio & spasmo circa præcordia, quo jam per aliquot annos correptus fuit: initium sumens cum extremorum frigore, ab hypochondrio sinistro ad cordis scrobiculum, sternum, pectus, dorsum, immo ad brachia se extendens, cum spirandi angustia, inquietudine, virium omnium dejectione atque anxietate afflixit, quandoque mitiori gradu & haud diu insistens. Admotis fomentis calidis injectis clysteribus, exhibitisque internis diaphoresin moventibus remediis, sensim redeunte ad partes externas calore, vis mali imminuta quidem vel sopita fuit; attamen ex animi perturbatione aut frigore hyemali ad cutim penetrante, vel incongruo assumto potu ac cibo, promte & facile recruduit. Originem & causam hujus perquam molesti affectus intempestivis & immodicis venationibus, sub cœlo rigido & frigido susceptis, nec non liberalioribus vini potationibus adscripsit. Nonnulli ex Medicis a defectu hæmorrhoidalis fluxus mali causam accersentes, quem nunquam tamen expertus est, venam pertundi bis vel ter quotannis suaserunt: sed citra omnem salutarem successum. Exquisivit meam de usu Carolinarum sententiam. Ego consilium omnibus modis approbavi, eo, quod plures viderim simili affectu laborantes, qui non nisi interno horum fontium, externo vero Tœplicensium usu, ab atroci malo liberari potuerat. Adjeci illud, quod si stagnatio sanguinis in intestinis crassioribus exitum per venas sedis moliens causam præbeat mali, vix ullum præter has dari neque mihi cognitum esse remedium, quo, si modo natura ad hæmorrhoidalem fluxum inclinet, rectius & facilius promoveri possit. Scripsi quoque post aquarum thermalium potum, balneum Tœplicense in ejusmodi partium nervosarum affectibus longe utilissimum me observasse. Mira enim est ejusmodi aquarum subtilium in infirmis nervosis partibus roborandis, in spasmo constrictis relaxandis, atque in sanguinis & fluidorum motu versus superficiem corporis determinando, efficacia. Auscultavit Generosus & illustris patiens meo consilio: & antequam adiret thermas, direxit ad me iter suum. Ubi præscripto salutari regimine & idoneis atque necessariis medicamentis ipsum instructum dimisi. Quantum

tum levaminis ab hac cura expertus fuerit, reverteas dilaudare non satis potuit. Quum postea breviori tempore ac minori gradu accessio facta esset; altero anno, vernali tempore ipse rursus cum uxore petiit has thermas: & utrisque, tam externus quam internus horum fontium usus prosperrimo successu se probavit. Nam, quum per sex annos in sterili pervixerint conjugio, uxor gravida reddita pulchrum & benevalentem filium peperit. Ex medicamentis quæ ipsi suppeditavi atque postea transmisi, elixirii visceralis cum liquore anodyno permixti, nec non pilularum balsamicarum polychrestarum, item pulveris præcipitantis nitrosi cum aliquot guttulis olei macis vel chamomillæ veri conspersi usum & virtutes, non sine singulari commodo atque emolumento expertus est.

Epicrisis.

Ejusmodi affectus chronici & inveterati, non tam fluidarum, quam potius solidarum, & nervosarum partium, quæ motu & elatere præditæ sunt, nimiæ plerumque coarctationi debentur; quæ in habitum & consuetudinem degeneraverit; omnia remediorum genera quæ humoribus corrigendis unice dicata sunt pene eludit. Hinc neque venæ sectiones, neque laxantia, purgantia, anodyna, diaphoretica, neque etiam diuretica, tali in casu usi sunt, ut potius malum sæpius adaugeant. Præcipuum vero auxilium in ejusmodi remedio, quod totam sanguinis massam omnesque partes solidas moderate, & blande afficit, cujus generis fontes & balnea, est reponendum.

OBSERVATIO VIII.

Cardialgia ex frigore & intẽperantia Carolinis, & recurrens balneo curata.

Vir triginta annorum, generosa stirpe ortus, robustæ alias naturæ & structuræ corporis; pectus & præcordia vix unquam commodis tegumentis defendit a frigore, sed linteis & levibus vestibus munitum libero aeri omni fere tempore exposuit. Præterea & ingluviei & poculis deditus, frequentius ad ebrietatem vinis varii generis se immersit. His de causis acerbissimos sæpe dolores, distensionem, lancinationem cum inappetentia, vomitu, anxietate circa stomachi regionem est expertus. Enixe & anxie remedium a me petiit & quæsivit. Misi identidem multa ad demulcendum dolorem interna & externa alias apta, sed speratus effectus non sequebatur, quia plane omnia diætetica respuebat præcepta. Tandem consilium dedi, ut thermas Carolinas & Thœplicenses adiret, iisque cum regimine debito uteretur. Et inde etiam levamen, cum ipse ibidem essem, inveniebat præsentaneum. Sed exiguo post curam tempore, inter initia autumni, venationibus deditus, frequentius pedes & femora in stagna & piscinas dimisit. Inde valde refrigeratus; post varios cibos, vinum in copia ingessit. Recurrit paroxysmus valde acerbus, qui etiam nundinis Lipsiensibus, me tum præsente tam graviter eum affligebat, ut omnem fere respirationem tolleret & partibus extremis sudore frigido perfusis, crebroque recurrentibus animi deliquiis, morti videretur proximus. Fomenta calida externa & apta remedia interna allevamenti parum attulerunt. Suasi ut in balneum sive potius semicupium ex aqua & lacte paratum descenderet, & per horam immo amplius in eodem moraretur. Quo facto, postea in lecto liquorem anodynum mineralem cum dimidia parte spiritus Bussii remixtum ex aqua florum chamomillæ vulgaris propinavi. Tum sudore prorumpente id consecutus est, ut dolorum vehementia remiserit, alvus per aliquot dies clausa, jam soluta, & calor ad exteriora fuerit reversus.

Epicrisis.

Quam infestum sit frigus partibus nervosis, inprimisque regioni stomachali & præcordiali, vix credibile

est,

est; & plures suo damno id subinde experiuntur. Inde non semel sed sæpius asthma spasmodicum, affectum, spasmodico hypochondriacum & dispositionem ad fluxum hæmorrhoidalem, sed minus rite succedentem, vidi excitatam. Id quod facile ii ex Medicis concipere possunt, quibus multa experientia cognitum perspectumque est, quantam consensionem & consortium inter se partes corporis universi nervosæ alant, adeo ut una læsa ad reliquas facile idem vitium transeat. Deinceps id quoque debet animadverti, quod vitæ aulicæ addictæ, Serenissimæ & splendidæ personæ, præ aliis omnibus, ventriculi & maxime cardialgicis passionibus expositæ sint; quia vitæ illud genus, quod ejusmodi personis est familiarissimum, cum exactam vitæ & diætæ rationem respuant ac perpetuo fere saluberrima Medicorum hoc in genere præcepta insuper habeant, ejusmodi morbis invehendis, materiam, originem & causam subministrat uberrimam. Possem multa recensere exempla illustrium immo Serenissimarum personarum, quæ fervidiore æstate glaciato potu, ita ventriculi & primarum viarum tonum atque inde bonæ digestionis opus destruxerunt, ut per omne pene vitæ tempus multa incommoda, quæ vix ulla medicina poterant tolli, circa præcordia perpessæ fuerint.

OBSERVATIO IX.

Cardialgia, ex iracundia, ab assumto vomitorio funesta.

Vir in vigore ætatis constitutus, nec tenerioris natura habitus sed satis validi, in iram vero valde proclivis, occasione data, binis mox vicibus gravissima animi incandescentia adeo turbatus, ut frigore & horrore extremæ partes tentarentur; immani mox corripiebatur circa præcordia anxio dolore cum ardore & morsu in scrobiculo cordis, nausea & vomendi cupiditate juncto, totamque noctem transigebat insomnem. Hisce symptomatibus intra viginti quatuor horas maceratus, flagitabat a Medico vomitorium & quidem instantissime. Ille pulverem, qui tria grana tartari emetici continebat, porrexit. Inde paucam & mucosam viridiscentis coloris quidem materiam, sed summo labore & anxietate evomuit. Poscebat aliam dosin, quæ ipsi etiam concessa, sed protinus omnia in deterius conversa. Associabantur continui ructus convulsionis quippiam præ se ferentes, sed nihil amplius rejecit. Præbui vocatus liquorem anodynum mineralem, & videbatur symptomatum atrocia mitescere & remittere per noctem. Sed ipse patiens impatientissimus, altero mane, ob alvum firmiter clausam, a flatibus hanc tragœdiam fuisse ortam reputans, petiit a Medico potiori salis Ebsoniensis unciam, quo ad alvum aperiendam alias frequentius fuerat usus; dedit, sed protinus priora symptomata multo atrociora revertebantur, & viribus omnibus collapsis intra tertium ab emetico diem e vita discessit.

Epicrisis.

Affectus iræ si vehementior fuerit, quam infestus sit universo generi nervoso maximeque stomacho, eum non modo spastica strictura dum afficit, sed & bilem in duodenum magna in copia effundit, gravissima atque haud infrequenter funesta, præsertim si non ocyus appropriata medicina malorum fomes præscindatur, quæ inde sequuntur pathemata satis abundeque testantur. Et sicut tali in casu, lenissimo emetico, quod ex unciis duabus vel tribus olei amygdalarum dulcium, melle uncia dimidia, & libra aquæ tepidæ paratur, ad spasmum relaxandum & vitiosam bilem vomitu exturbandam, remedium vix datur præsentius; ita vitæ nihil infensius nec perniciosius, præterquam emeticum vehemens e minerali regno petitum excogitari potest, præcipue, si primo statim post iram tempore porrigatur. Plures novi hac ratione

tione mortuos, non aliter ac si verum venenum arsenicale assumsissent. Hac de re etiam peculiarem dissertationem: *de emetico post iram veneno*, ad præcavenda gravissima hinc inde illata damna, conscribere permotus fui. Lethalis enim & cum convulsionibus juncta ventriculi inflammatio, nisi inter initia statim congruis remediis occurratur, insequi consuescit. Postremo ex hac morbi & mortis historia hoc eliciendum duxi, quod, ubi ventriculus spastice afficitur, medicamina salina majori dosi & sine sufficiente diluentium quantitate data, ad augendum potius quam minuendum dolorem & spasmum, stimulando nerveas fibras, sint apta atque disposita. Hinc in omni cardialgicarum affectionum specie, salini generis medicamenta semper dissuadere solitus sum.

OBSERVATIO X.

Cardialgia ab atonia & inflatione ventriculi usu pil. de styr. chronica facta.

Illustrissimus vir tenerioris & paulo sensibilioris naturæ, quinquagesimum ætatis agens annum, a longo inde tempore, cardialgica & fere quotidiana tempore præsertim autumnali & hyemali, ex stomachi inflatione, corripiebatur passione: quæ inde suam trahebat originem. Ipse ob exsuperans prima in regione acidum, avidissime cibos justo majori quantitate in prandio præcipue cepit. Sed alvus semper pigra existens, nunquam recte respondit ingestis. Præter hæc, æstivo tempore fructibus horeis, fragis, cerasis, malis Persicis, præter omnem modum, autumno vero uvis, & hyeme dulcibus se replevit, corpusque tegumentis idoneis minori diligentia a frigore defendit: omni posthabita diætæ ratione, & ex toto dictis Medicorum spretis atque contemtis. Post sumtum cibum ad dextrum scrobiculi cordis latus tumor gallinaceum ovum æquans se prodidit: mox sequebantur spirandi angustia cum facie rubicunda & anxiis stomachi compressionibus, nec non extremorum frigore, ut in lectum concedere teneretur. Admotis ventriculo & extremis partibus fomentis præcalidis, ructibus præcedentibus vomitu rejecit mucidam tantummodo materiam: post aliquot horas, reverso calore madido in superficiem corporis, a doloribus fuit liberatus. Ceterum Illustrissimus hic Vir interdum autumno catharrosis defluxionibus cum gravi tussi & inquiete afficiebatur. Medici tum ad præstandum lenimen, dosin pilularum de styrace cum refracta aleophanginarum dosi, repetitis vicibus porrigebant. Hinc mitiora quidem reddita symptomata; sed postea morbus præcordialis cum inflatione cardialgica, longe majora sumsit incrementa, adeo ut quandoque per integram septimanam graviter in lecto decumbere cogeretur. Opem vero tunc temporis atque levamen sæpius insigne fuit expertus a leni emetico, dum ab uno tantum tartari emetici grano soluto & cum potu diluente sumto, magna saburræ & materiæ pituitosæ copia vomitu fuit rejecta; quæ obscuri bruni coloris, cum esset, metum & suspicionem incussit sanguinis corrupti; cui etiam sententiæ Medici ordinarii suffragabantur. Sed ego postea accersitus cum rem penitius inquirerem, Illustr. Virum sæpius usum fuisse potu succolade reperi. Judicavi inde hunc insolitum colorem accersendum: & obfirmavit me experimentum a me factum, ubi materia incocta & carbonibus injecta, nullum fetidum odorem diffundebat.

Epicrisis.

Ex præfata morbi historia id saltim in usum suum Medicæ artis tirones depromere possunt, quod in tali cardialgiæ quæ ab atonia & inflatione oritur specie, doloris levandi causa, minime quæ opium ingrediuntur ut sunt pilulæ de styrace in usum ducenda, præsertim quando causam morbi vitiosæ & copiosæ ex prava digestione provenientes cruditates sub-

subministrant. Nam utut hæc ipsa cum aliis corrigentibus permixta, in morbis ubi spasmorum atrocia urget circumspecte data, locum invenire possint; tamen ubi robur ipsius ventriculi & primarum viarum deficit, & cruditatum ingens est proventus, nunquam nisi augere velimus mala præbenda sunt. Ejusmodi potius in casibus, quæ leniter provocant vomitus, educendo saburram vitiosorum humorum, utilitatem afferunt desideratissimam; quibus denique tonica & temperate balsamica interne & externe substitui possunt. Ceterum illustrissimus vir omnia remediorum genera aspernabatur, præter lapides cancrorum, quibus cum aqua fontana quotidie fere vespere utebatur, nec non aquam analepticam spirituosam ex corticibus citri, aurantiorum, pomorum chinæ, cum vino Hispanico destillatam & julepo rosarum dulcificatam, quam nonnunquam assumebat.

CAPUT III.

De Doloribus & Spasmis præcordiorum a calculo felleo ortis, & de ejus generatione.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Calculi fellei sæviter satis affligunt SÆvissimæ quidem sunt passiones, eæque dolorificæ, quæ, universum nervosarum partium systema vel maxime impetentes, totam motuum vitalium œconomiam pervertendo, a calculis in viis & canalibus urinariis suscitantur: sed non minoris sævitiæ, nec minoris periculi sunt illæ affectiones, quæ a calculosis concretis intra canales biliosos contentis proficiscuntur. Uti vero interdum ægre admodum in ductibus, qui consistunt urinariis calculi, ita longe difficiliori ratione biliosi dignoscuntur & dijudicantur, adeo, ut demum post sectionem atrocium variorum symptomatum, quibus per longum tempus afflicti fuerunt ægri, incognitæ caussæ in sensus incurrant. Hinc quum frequentius, quam Medici communiter existimant, graves, pertinaces & vix explicabiles ab ejusmodi calculis foveantur dolores & spasmi qui præsertim præcordia infestant; e re utique fore duximus, hanc in praxi medica utilissimam materiam speciali capite includere.

§. II.

Primo annotare licet, quod in nullo animantium genere crebrius ac in humano corpore folliculus felleus calculis refertur observetur, & quod hi ipsi ratione figuræ, coloris, magnitudinis, consistentiæ, numeri mirifice inter se differant. Vix enim ulla in rerum natura reperitur figura, vix ullus color, qui non in calculis cystidis felleæ conspiciatur. Alii ovalem, & rotundam, alii exacte cubicam, quidam triangularem, sexangularem, octoædream, pyramidalem etiam recipiunt figuram: sunt, qui fabas, phaseolos, lentes, pisa, castaneas, tribulos aquaticos, nucem moschatam referunt. Mirum etiam in modum ratione coloris variare solent: sunt, qui cretacei, gypsei, ex albocinerei, plumbei coloris observantur; frequentius flavescentes vel ex flavo rubicundi bruno nigricantes, nigri, viridescentes etiam intesperfis maculis deprehenduntur; alii pluribus coloribus variegati; quidam exterius crusta cretacea & gypsea obducti, interius nucleum habent ex bruno-rubicundum. *In homine crebrius repetiuntur* *Figura & color variant.*

§. III.

Item consistentia Ingens etiam est differentia biliosorum calculorum ratione consistentiæ. Quidam sunt friabiliores & molliores & tales sunt plerumque albi, cineritii & flavescentes valdeque leves: alii sunt magis compacti, solidi & graviores, & tales sunt quam maxime qui saturatiorem colorem habent ex flavo rubicundum nigricantem, & hi sæpe lævigati & politi observantur. Licet vero

vero ordinario plurimi lapides cystici aquæ injecti supernatent, tamen solidiores & compactiores, quales sunt maxime lævigati & obscurioris coloris, submergi & fundum petere non semel observavimus. Deinde etiam sæpius vidimus, eos, qui leviores aquæ supernatant, si paullo diutius in ea detinentur, descendisse, forsan, quod in ipsis poris successive particulę aqueę sese insinuaverint. Neque hoc prætermittendum esse ducimus, quod lapidum qui supernatant fragmenta & minores portiones in fundum secedant, non secus ac in pumice, qui grandioris molis supernatat, in pulverem vero redactus descendit.

§. IV.

Magnitudo & numerus.

Mirum etiam variat cysticorum calculorum magnitudo & numerus. Nam certa Auctorum probatissimorum fide & observatione constat, totam vesiculam a calculo ingentis magnitudinis, qui aliquot uncias pendebat, valde fuisse expansam & totam ejus cavitatem impletam: quin interdum in defunctis numero triginta, quinquaginta, octoginta, immo trecentos, quorum alii sunt majoris, alii minoris, alii mediæ magnitudinis, inveniri experientia docet.

§. V.

In ductibus biliosis humanis rarius offenduntur.

In ductibus biliosis, qui immediate ex hepate vel intra vel extra ejus parenchyma proveniunt, concrementa etiam solida ex bile producta, in animantibus præsertim bovini generis frequentius, in humano vero corpore paullo rarius offendi, ipsa loquitur experientia. Dubio procul ob eam rationem, quia bilis hepatica longe liquidior, dilutior quoque est ac cystica, quæ crassioris consistentiæ & saturatioris etiam coloris, nec non amaricantioris saporis observatur: deinde, quia in ductibus hepaticis, ex quibus continuo in satis notabili quantitate ad duodenum biliosus fertur humor, non tam diuturnam quæ requiritur ad fluidi dissipationem & solidescentis materiæ concretionem, nectere potest moram. Si tamen, ut auctores testes sunt, ibi offenduntur, longe friabilioris & mollioris sunt consistentiæ, asperiores quoque, tubulosi ac flavescentes.

§. VI.

Recensentur experimenta cum calculis felleis humanis facta.

Experimenta, quæ cum calculis felleis ad eorum elementa & ingredientia paullo curatius pervestiganda & discernenda, instituimus, hoc loco recensere operæ pretium videtur. Primo observavimus quod omnes illi, qui saturatioris & obscurioris coloris paulloque solidioris texturæ, sufficienter exsiccati, vel in massa, vel in pulvere candelæ ardenti admoti mox instar resinæ lucidissimam concipiant flammam, & toti, exigua saltim relicta materia nigra & cineritia fere insipida, comburantur: illos vero, qui albi & cineritii coloris, gypseæ & cretaceæ materiæ erant, flammam respuere, vel leviter saltim eam suscipere & instar ceræ in lamina ferrea ignita fluere vidimus. Deinceps annotavimus, eos, lapides cysticos, qui solidioris fuerunt texturæ & saturatioris coloris, nec a spiritu vini rectificatissimo, nec ab aqua, accedente etiam leni coctione, dissolvi potuisse. Alio vero tempore a nobis animadversum est, lapides cysticos, qui ingentis fuere magnitudinis & mollioris substantiæ, totam fere cystidis implentes cavitatem, ultra dimidium in aqua calida fuisse solutos.

§. VII.

cum calculis bovinis.

Non indignum porro observatione est, quod qui in hepate ejusque ductibus in bove reperiuntur & eximuntur calculi saturate flavescentes & friabiles, difficulter admodum, vel exiguam saltem concipiant flammam, in nigrum vero cum fumo, qui crinium instar combustum refert odorem, redigantur carbonem. Spiritus vini hisce affusus & leniori calore digestus, brevi tempore flavo colore tingitur & saporem valde amaricantem exhibet. In aqua calida horum calculorum fragmenta injecta parumper dissolvuntur,

tur, sed saltim levis, flava cum amaricante sapore extrahitur tinctura.

§. VIII.

cum bile bovina. Recens bilis ex vesicula bovis depsumpta tribus unciis æquans, tam amaricante prædita est sapore ut una guttula unciam aquæ amarore imbuere possit. Hujus uncia in vase stanneo leni evaporatione in extractum resiniforme redacta, drachmam vix unam largitur, cujus portio flammæ admota lucidissime ardet, dimidio præter propter in cineres abeunte. In spiritu vini rectificatissimo ægre solvitur, optime vero in aqua atque etiam spiritu vini aquoso: color est flavus & sapor valde amaricans. Quod si inspissatæ bili bovinæ liquidiori tenuissima argillacea & gypsea materia intime permiscetur, per exiccationem exhibet massam paullo duriorem, quæ flammæ admota æque ac calculus cysticus ardet.

§. IX.

Salia non faciunt ad generationem calculi. His ita constitutis & accurate perpensis plane apparet salia nec alcalia, nec acida, neque neutra vel tartarea, ut communis fert opinio ad generationem & concretionem biliosorum calculorum concurrere sed eos ex sulphurea paullo mucidiori bilis portione, intermixta plus minus teneriori glutinosa vel tophacea materia calore successive inspissata in durum quoddam concrescere mixtum, & variam figuram variumque, pro differenti partium mixtum constituentium positu & situ, recidere colorem. Nam salinus tantummodo haud proprium esse sub variis coalescere & concrescere formis & figuris, id inter alia varii & elegantissime sæpius figurati lapides ex sola aqua calcarea in cryptis & specubus subterraneis, ut sunt Baumanniana, Scharzfeldiana, guttatim stillante producti, luculenter demonstrant.

§. X.

Genescos ratio. Genuinam autem tam diversæ configurationis & coloris in progignendis calculis cysticis rationem ac modum expedite concipere atque invenire, non tam explicatu promtum est ac facile, sed tamen possibile videtur. Equidem, si consideramus longe crassiorem & saturatiorem, quin etiam amaricantiorem esse, quæ in cystide detinetur, bilem, ac eam, quæ immediate ex ductibus hepaticis ad duodeni cavum defertur, utpote quæ longe tenuior, liquidior, minusque amaricans est: sique simul attendimus, bilem, ex qua in ejus folliculo efformantur calculi, ex hepate etiam per minimos ductus, qui recte cystico hepaticis nominantur & in tunicam cellulosam cystidis finiuntur, in ejus cavitate identidem liquidam & dilutam fieri; non aliam possumus durioris consistentiæ reperire caussam, quam quod in homine ob situm vesiculæ fellex erectum, biliosus humor non continuo flumine promanet, sed tum demum prorumpat, quando a ventriculo cibis referto ipsa premitur: hinc fit ut vacuo sub longiori inappetentia ventriculo diutius ibi moram nectere & stagnare debeat, atque interea liquidior ejus pars tum per ipsos etiam poros ejus tunicarum, quæ microscopio inspectæ oculis non aliter se objicitur quam pannus Indicus vulgo *Reffel-Tuch*, foras propellatur, crassiori quæ facile in coagulum abire potest, remanente parte.

§. XI.

Figuræ & coloris. Prout vero bilis pro diversa indole & constitutione seri excrementitii, quod materiam præbet, in tanta varietate corporum infirmorum, non unius ejusdemque est mixtionis ac craseos, sed plus minus partibus terrestribus, tophaceis & in coagulum abeuntibus, item sulphureis magis vel minus exaltatis, resultant figuræ & colores. In cachecticis enim sæpius calculi gypsei albicantes inventi sunt, quinimmo in ipsis ictero chronico laborantibus, copiosa cretacea & gypsea, quæ dubio procul ductibus hepaticis insedit, per alvum dejecta materia, morbum sublatum fuisse binis obser-

servavimus exemplis. Ita etiam commemorant *M. N. C. Decur.* 2. *anno* 7. *obs.* 145. materiam tophaceam in puero atrophia laborante cum alvi dejectione copiose fuisse eductam, quæ instar lateris modo rufo, modo fusco, modo atro prædita fuit colore.

§. XII.

Caussæ procatarcticæ. Ad generationem calculorum biliosorum complures utique caussas concurrere certissimum est. Has inter præcipuę sunt ætas inclinans: rarius enim in hominibus ætatis florentis, frequentius vero in senibus decrepitis sexaginta, septuaginta, octuaginta annorum cystidem pluribus & durioribus etiam calculis refertam fuisse, permultis observationibus confirmamur. Qui desidem agunt vitam & parum corpus exercent, præ iis qui mobile semper vitæ genus colunt, ad ejusmodi calculosas concretiones magis idoneos esse videmus. Sic quoque in feminis crebrius quam in viris reperiuntur. Quarum rerum hæ in promtu sunt caussæ. Progressus sanguinis per venas meseraicas, per portæ venam & hepar, uti secundum naturam & consuetudinem semper paullo tardior & difficilior est quam in aliis visceribus: ita in iis, qui vitam colunt sedentariam, cujus generis præcipue sunt ætate confecti & sequior sexus, longe segnior & difficilior redditur; unde ob impeditiorem sanguinis per hepar progressum fit, ut partes aqueæ & fluidæ in vasa secedant lymphatico, remanente & sanguinis & biliosi humoris, qui ex eo separatur, crassiori substantia.

§. XIII.

Spirituosa. Porro ad horum calculorum frequentiorem proventum immoderatum spiritus vini item cerevisiæ crassioris usum plurimum conferre, non modo auctoritate & fide Cl. SYLVII constat, qui *prax. medic. lib.* 1. *p.* 302. testatur, se ex hujus aliorumque potuum generosiorum abusu aliquoties icterum & huic succedentem asciten utplurimum lethalem observasse, hepate scirrhoso multisque calculis & tophis obsesso subinde reperto; sed & ipsa sana ratio id evincit: nam spirituosa inque primis spiritus vini & chylum & lympham & sanguinem ad coagulum quam facile disponunt. In laboribus enim chymicis ad crystallisationis negotium promovendum spiritum vini mixturæ affusum magnam vim habere, compertissimum est: præterea, potibus vinosis & spirituosis corpora nimis incalescunt, & dissipato liquido sanguinis & humorum incrassatur massa.

§. XIV.

In feminis quinquagenariis sanguis spissus. Deinceps femina post quinquagesimum annum, cessante mensium fluxu, calculis non modo urinariis sed & biliariis atque inde gravibus obortis symptomatibus tentari, identidem experientia docemur; cujus vix alia subest ratio, quam quod succrescente majori sanguinis in vasis copia, hic difficilius moveatur, & hinc inde subsistens secedentibus partibus tenerioribus spissior reddatur. Nec rarius vidimus, ejusmodi feminas inexplicabilibus in epigastrica regione doloribus expositas fuisse, ita, ut morti vicinæ ob vehementes angustias & anxietates visæ fuerint, superveniente intenso subinde extremorum frigore, dictorumque symptomatum singulis diebus circa mediam noctem recursu, quibus accessit dolor in hypochondrio dextro ad totum abdomen interdum sese extendens, cum fœdo ad flavum accedente, faciem totumque corpus deturpante colore: quæ tamen pathemata exclusis per alvum vel sua sponte vel artis beneficio excrementis argillaceis prorsus quieverunt.

§. XV.

Enarratio pathematum. Sunt vero varii & valde acerbi generis, quæ calculos ductibus biliariis inhærentes comitari & insequi solent pathemata, ut etiam collective sumta & considerata eorum præsentiam arguant. Ordinaria fere sunt: non vagus sed in una eademque sede, hypochondrio nempe dextro

circa regionem hepatis defixus & constans, premens, gravativus vel etiam acutus cum fœdo plerumque faciei colore, interdum ad epigastricam regionem & cordis scrobiculum sese extendens dolor; cujus certis intervallis tanta fit exacerbatio, ut tormina ac cruciatus totam abdominis cavitatem occupent, juncta plerumque inappetentia, nausea, conatu ad vomendum, circa præcordia anxietate, dolore cardialgico, animi defectione, alvo duriori & adstrictiori: quibus tandem dira & contumax optimis haud auscultans remediis accedit icteritia. Quidam afflictorum continuo ventris torminibus exagitantur, & vitam per multos annos miserrime trahunt; plurima pars hydrope perit. In quibusdam gravativus, obtusus, profundus satisque contumax cum sensu ponderis dolor persentitur, idque plerumque fit, quando mollioribus & minoribus calculis felleus valde distenditur.

§. XVI.

Dolor acutus quid indicet. Intensior vero & acutior si persistit & universum systema partium nervosarum in consensum trahendo vehementes spasticas stricturas, non modo circa partes vicinas sed etiam remotas, brachii nempe & artuum distensiones, convulsiones epilepticas, neque minus cum pulsu duro & celeri febrem efficit; indicium est, calculum & mole & asperitate insignem firmiter ductibus biliariis inhærescere: ex quibus causis tandem fit, ut brevi mortem accersat.

§. XVII.

Calculi per alvū secessus Inter hæc vere omnia, quæ jam monuimus, signa, nihil datur certius vehementes a calculo felleo prognatas dijudicandi passiones, ac si ipsi cum excrementis per alvum secedunt; & tum non secus ac in calculis renalibus, quando hi ex ureteribus in vesicam fuerunt delati, omnes simul & semel dolores cum reliquis gravibus affectionibus cessant atque exspirant, ictero saltim excepto qui non simul sed sensim tandem evanescit, eo, quod bilis sanguini & lymphæ intime immixta non tam facile & expedite rursus e totius corporis sphæra discuti possit. Calculi autem hi, qui per alvum deturpantur, non unius ejusdemque coloris, magnitudinis & numeri, observantur, atque etiam pro differenti horum ratione, sedem quam occupare solent, subindicant. Nam si sunt molliores, dilutioris, vel etiam tophacei & gypsei coloris e ductibus hepaticis, quibus inhæserunt profectos esse haud levi argumento est: si vero minores, si asperi, si duriores, angulares & coloris paullo saturatioris folliculi fellei hospites fuisse & per angustum illum canalem cum acerbissimis symptomatibus iter suum confecisse, haud obscure colligitur.

§. XIX.

Ceterum testantur observationes eæque non raræ, post mortem vesiculam fellis multis lapidibus refertam inventam fuisse, ubi & corpus a fœdo flavo colore immune & ab aliis etiam gravibus passionibus liberum extitit. Cujus rei caussam sine ulla dubitatione inde derivamus, quod calculi tam illi qui vesiculam felleam, quam etiam qui renum substantiam obsident, si quiete jacent, nullas valde sensibiles procreent molestias atque incommoda; quandocunque vero ita vel ratione sedis vel ratione molis & figuræ sunt comparati, ut nervosas exquisitæ sensationis membranas vel ductus violenter lancinent aut distendant, protinus tota œconomia actionum vitalium & animalium in universo corpore perturbatur. Idque non tantum fit, quando calculi per ductum cysticum ad cholodocum iter suum conficiunt, sed & quando ipsa vesicula fellea, quæ membranis nerveis sensibilibus ob dextri intercostalis nervi interspersas ramificationes, gaudet, a nimium aucto bilis coagulo vehementer & supra modum distenditur, tunc non secus ac in vesica

Nullo sæpe symptomate stipantur. ejus ratio.

fica

ſica urinaria, ſi ingentis molis quandoque ad ſex vel octo uncias accedens, quale exemplum nuper habuimus, ibi hoſpitatur calculus, ſymptomatum acerborum caterva corpus obruitur. Legimus enim apud auctores ſpectatæ fidei, felleam veſicam tam grandem a copioſo intus hærente ſolido materia fuiſſe deprehenſam, ut naturalem magnitudinem vel triplum ſuperaverit.

§. XX.

Dolores ex calculo felleo periodici. Dantur etiam dolores & ſpaſmi cum conſuetis ſymptomatibus junctis ex calculis felleis oborti, certis periodis invadentes & repetentes. Ita notabilis eſt caſus, quem B. PETERMANNUS in Diſſert. *de ſcrutinio icteri ex calculo veſiculæ fellis* recenſet, ubi quidam ictero annuatim periodico cum doloribus afflictus eſt, qui vero poſt evacuationem lapilli baccæ lauri ſimilis ceſſavit: altero anno cum idem morbus rurſus invaderet, exhibitis convenientibus remediis rejecti ſunt per alvum plus quam ſexaginta calculi flaveſcentes, quorum alii rotundi & lævi, alii anguloſi & aſperi, alii molliores, alii duriores fuere, magnitudine partim phaſeolos & piſa, partim quoque lentes referentes.

Methodus medendi generalis cum cautelis.

§. I.

PErſpectis ſic omnibus & ſingulis, quæ ad hiſtoriam hujus affectus, tum quoad cauſſas, & prognoſin, tum quoad eum dignoſcendum faciunt, pertinentibus circumſtantiis: ſequitur nunc, ut etiam ſolliciti ſimus de accommodatis ad eum tollendum vel mitigandum ſaltim, vel ad eorum generationem præcavendam præſidiis. Quemadmodum vero duplex ſemper morbis medendi via eſt; altera, quæ in paroxyſmo, altera, quæ extra eum locum invenit, dum in illo Medici conſilium magis ad ſymptomatum, ſpaſmorum & dolorum ingraveſcentium mitigationem & allevamentum: extra paroxyſmum vero ad removendas cauſſas directum eſſe debet; ita etiam hanc in præſenti affectu locum obtinere exiſtimamus.

§. II.

Spaſmus ſedandus anodynis & demulcentibus. Nihil itaque antiquius eſſe debet Medico, ac ut ſæva illa, quæ a ſpaſticis nervoſarum partium ſtricturis circa præcordia & etiam partes vicinas excitantur, quodammodo leniantur ſymptomata, cui ſcopo obtinendo, quæ anodyna, demulcente & fibras nimis ſtrictas relaxante virtute gaudent, egregie ſerviunt. Hujus generis ſunt ex pinguibus interne ſumendis oleum amygdalarum tam dulcium, quam amararum, recens ſperma ceti: externe ipſo pinguedo cati ſylveſtris, caſtorei &c. Ex demulcentibus lac, ſerum lactis dulce, emulſiones ex ſeminibus quatuor frigidis, infuſa vel decocta ex radice altheæ, herba parietariæ, floribus malvæ, papaveris rhæados, ſambuci, quibus addi poteſt ſyrupus de althea Fernelii. Ex anodynis ſpiritus nitri dulcis rite præparatus, liquor anodynus mineralis, extractum croci, papaveris rhæados. Ex antiſpaſmodicis pulvis ex lapidibus cancrorum, cinnabari & nitro paratus, cui tantillum extracti croci adjici poteſt, pulvis antepilepticus Marchionis, pulvis lumbricorum terreſtrium, pulvis antepilepticus niger & qui ex raſura ungulæ alcis, cranii humani, nec non lepore ex utero ſecto & exſiccato parari ſolet, præſertim quando ex iis cum aquis florum blanda anodyna virtute gaudentibus concinnantur mixturæ.

§. III.

Externis. Externe epithemata & ſacculi ex emollientibus & carminativis ſpeciebus parati, vel etiam veſicæ decoctis florum emollientium & paregoricorum repletæ partibuſque affectis applicatæ, plane ſingulare dolorum & ſpaſ-

spasmorum lenimen afferre solent. Expedit quoque ad dolores sopiendos clysmata ex lenientibus parata ano crebrius infundere, nec non alvum per blandum laxans, quale est, quod ex manna, rhabarbaro, agarico recenter trochiscato, cremore tartari & id genus aliis confici solet, leniter ducere.

§. IV.

Extra paroxysmum caussa morbi evellenda. Extra paroxysmum vero quiescentibus spasmis & doloribus ad caussam mali funditus evellendam, ad obturatos meatus felleos aperiendos & ad calculos, si ipsis firmiter inhærescunt, quantum fieri potest, extra corpus propellendos, utique alia medendi via est ineunda. Ea enim, quæ strenua sua virtute jam dictos effectus præstant, in usum vocanda, cujus generis sunt infusa & decocta ex aperientibus, resolventibus, discutientibus & excretionem promoventibus, vel ex aqua sola vel vino permixta parata v. g. radice rubr. tinctor. graminis, asparagi, petroselini, pimpinellæ, aristolochiæ, curcumæ, cichorei, glycirrhizæ; additis postea rhabarbaro, trochiscis de agarico, tartaro tartarisato, terra foliata tartari vel sale polychresto & syrupo de althæa Fernelii. Quæ decocta, si convenienti dosi & longo satis tempore in usum ducuntur, in hisce affectibus debellandis magna vi gaudere, experientia & multis observationibus evicti sumus. Clariss. SYLVIUS *in praxi med. lib.* 1. *cap.* 14. & ex eo celeberrimi nominis Itali Medici LANCISIUS, item BIANCHI inter medicamenta calculos biliosos specifica quadam vi dissolventia, decoctum radicis graminis, graminisque succum mirifice laudant atque commendant, hac potissimum ducti ratione, quod boves & oves mense Maji, quo gramine viridi vescuntur, sensim ab omni crusta lapidiosa liberentur, quæ tempore hyemali, ubi fœno nutriuntur, in eorum folliculo fellis concrescere suevit.

§. V.

Radix pareiræ bravæ. Præter hæc radix pareiræ bravæ haud ita diu ex Brasilia in Europam translata ad drachmas duas in lib. una aquæ leniter decocta, potum admodum salutarem in omni calculo etiam in asthmate humida præbet, si tertia ejus pars tribus singulis horis cum pauxillo sacchari tepide bibitur: hac enim ratione icterum felleum cum torminibus & ingenti dolore stipatum intra 24. horas discussum in *l'Acad. Royal. dec Sciences Anno* 1710 p. 76. legimus.

§. VI.

Pulvere millepedum. Nonnulli etiam millepedes vivos vino infundendos & siccatos in pulverem terunt & hos ipsos cum salibus neutris, ut sunt terrea foliata tartari, sal polychrestum, tartarus vitriolatus & tartarisatus, solutio oculorum cancri, parca & refracta dosi ad obstructos hepatis meatus expediendos & ab omni biliosa amurca liberandos maximi faciunt. AVICENNÆ vero cura, uti in ictero chronico, a veteribus Medicis magni semper habita est, ita etiam eam in iis, quæ in meatuum biliariorum obstructione & bilis ad concoctionem ciborum necessarii præpedito affluxu, consistunt vitiis, locum habere posse haud dubitandum est. Vetustissimus vero hic auctor lumbricos siccatos, cum vino albo & sacharo ad saporis gratiam sumtos plurimum laudat, vel etiam horum pulverem cum syrupo de byzantiis in pilularem redigit formam & crebrius vesperi propinat, postridie superbibendo serum caprillum, ex lacte a capris, herbis prius aperientibus fœniculo, apio, petroselino, rusco, lupulo, eupatorio, asparago, nutritis desumpto, relicta ejus caseosa substantia paratum. Ceterum externis quoque leniendis gravioribus symptomatibus occurrere e re erit. Faciunt huc plurimum epithemata hypochondrio dextro applicata, quæ ex floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ, herba scordii, absinthii & cardui benedicti, aqua florum sambuci & vino rubro præparantur, si frequentius de die renovata admoveantur.

§. VII.

§. VII.

Ultima spes in aquis medicatis. Hæc vero omnia quando inaniter, & incassum longo tempore usurpata fuerunt, ultimo tandem spes est sanitatem recuperandi in aquis medicatis naturalibus tam thermalibus quam etiam sic dictis acidulis; inter quas celebrioris famæ & effectus sunt thermæ Carolinæ, Aquisgranenses, acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, quibus certe magna & efficax virtus inest rebelles chronicas, quæ ab obturatis & crasso humore farctis visceribus præsertim hepate proveniunt, persanandi passiones, si corpore prius probe præparato, soluta nempe plethora, vel cachymia attemperata, debito regimine tum interne tum externe adhibentur.

Cura præservatoria.

Præservatio libero sanguinis circulo per viscera obtinetur. CUm in superioribus dilucide satis ostensum sit, quam gravia, & sæpius funesta calculos felleos, præsertim si exitum per angustos & valde sensiles canales nerveos moliuntur, excitent symptomata; circumspecti nunc erit Medici, ut, ubi in corpore ad eos progignendos dispositionem invenerit, id omnibus modis impediat. Quod nostra quidem sententia vix rectius, & meliori successu fieri poterit, ac si diligenter ad progressum, & cursum sanguinis per mesenterium, per viscera abdominis inprimisque per hepar attendat, an liber ille ac integer, an vero difficilis, & præpeditus sit; quandoquidem ex hoc, tanquam ex fonte sicut plurimi hepatis morbi, ita etiam calculosæ concretiones in hoc viscere proveniunt. Nam quo spissior est sanguis, & serum multis glutinosis partibus refertum, eo bilis ad coagulationem magis prompta atq; proclivis est: & quia graves illæ chronicæ passiones, cachexia, hydrops, icterus, asthma hydropicum ex retardato sanguinis per hepatis viscus progressu identidem nascuntur, non mirum est in corporibus quæ ejusmodi morbis defunguntur, passim id testantibus observationibus, concreta calculosa in folliculo felleo vel etiam ductibus biliariis inventa fuisse.

Quæ huc faciant. Quicunque itaque ex Medicis hos morbos prudenter avertere vult, is ejusmodi remedia præscribere, & in usum ducere debet, quæ in genere morbis, qui ex vitio hepatis nascuntur præcavendis dicata sunt, cujusmodi sunt fontes medicati & minerales, itē potus diluentes, ut serum lactis cum convenienti regimine, sufficienti motu, & exercitatione corporis usurpati, nec non medicamenta quæ tenaces, viscidos humores dissolvunt, & acidum, quod fere omnis coagulationis principium est, destruunt, uti sunt decocta ex radicibus quinque aperientibus, præsertim si cum sale polycresto, terra foliata tartari, nitro acuuntur, item elixir temperatum visceraIe cum æquali parte essentiæ rhabarbari saturatæ permixtum, cujus frequentem usum in ejusmodi morbis hepatis præcavendis non modo tutissimum sed & efficacissimum semper deprehendimus. Præterea tempestive instituta sanguinis missio, potus sufficiens, temperatus & modicus victus, parcior cerevisiæ crassæ, vini, spiritus vini ac calidorum medicamentorum ac purgantium usus, sicuti nunquam non a molestis, & chronicis passionibus, ita etiam a præfatis hepatis morbis corpus egregie vindicant.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Calculi fellei in plethorico. Venæsect. expertæ. VIr generosus sexagesimum & sextum jam supergressus annum, sanguine, & succis plenus, lautæ, & vinosæ diætæ assuetus, jam fere per decem annos dolores modo calculosos, modo podagricos est expertus. Ante aliquot annos immanes

nes dolores accesserunt circa vesicæ regionem cum ingenti gravitatis ibi sensu, qui suscepto corporis motu augebatur. Aderat simul titillatio circa pubem & perineum, & veluti stillicidium sequebatur urinæ, ut vix potuerit inhiberi: stimulus quoque ad alvum deponendam persentiebatur, atque urina prodibat alba, turbida, cui sedimentum mucosum inerat; interea dolores nephritici, & podagrici conquiescebant. Æger immensis fractus doloribus, & viribus sensim privatus ac emaciatus tandem supremum diem obiit. Dissecto post mortem corpore, lapis in vesica 8. uncias pendens inveniebatur, & pelvis renis sinistri, lapidem firmæ instar marmoris consistentiæ drachmas 6. pondere habentem involvit; in cystide vero felis plus quam 70. minoris vel majoris magnitudinis calculi deprehendebantur, quorum nonnulli tam pulchre lævigati, politi, variegatique erant coloris, ut jaspidum instar nonnullis aureis a curiosis includerentur.

Epicrisis.

Retulerunt mihi de hujus ægri statu, quod aversatione quadam naturali nunquam venæsectionis remedium passus neque etiam inclinante ętate, sanguinis excretionem natura molita fuerit, quam tamen in juventute per nares frequentius fuit expertus. Relatum quoque accepi, quod pater ejus podagricis, & nephriticis doloribus sæpius fuerit tentatus. Quibus circumstantiis probe animadversis haud sine ratione colligi poterit, minimam sanguinis, & succorum exsuperantiam, in corpore, per nativitatem hæreditario quasi jure imbecillitatem ad calculum trahente, præsertim sub quieto reddito vitæ genere, & intemperantiori vini usu, adeo numerosæ calculorum concretioni non modo qui in vesica, & renibus, sed & fellea cystide delituerant, primam originem, & causam subministrasse. Sententia in hac ego confirmor exemplo celeberrimi nominis Archiatri, qui cum per totum vitæ cursum vitæ cursum abstineret ab omni sanguinis missione, per plures annos calculosa nephritide laboravit, cui tandem accessit icteritia; ad quam tollendam dum præscriberentur mixturæ vi aperiente, & laxante pollentes, septem per anum calculos exclusit. Ex quibus demum id in usum præservatorium ad dictos morbos avertendos colligere licet, quod venæsectio in statu plethorico neglecta, ad procreandos dictos aditum patefacere possit morbos, tempestive autem admissa, corpus ab iis vindicari queat. Discere etiam id ex commemorata morbi historia licet, plures in fellea cystide calculos sine incommodo, & dolore consistere posse, modo non affectent exitum per angustos canales, quorum nimia, & violenta distensio tot gravissimorum, & pene lethalium symptomatum vera, & genuina causa unice evadere potest.

OBSERVATIO II.

Primarius hujus urbis civis, sexagesimum jam quintum agens annum, ictero & tumore hydropico laborabat. His plura remediorum genera frustra opponebantur. Tandem Medicus hujus loci infusum corticis medii sambuci ex vino, paulo largiori porrexit dosi: inde factum, ut a medicamento & vomitiones, & alvi dejectiones strenue concitarentur, & quod valde erat notabile, per ipsum vomitum successive numero 20. lapides ex flavo viridis coloris, diversæ magnitudinis, valde latæ superficiei, figuræ tam quinquangularis quam angulosæ, drachmam vel unam, & dimidiam ponderantes, quorum ego adhuc aliquot in rarithecio meo reccondo rejecti fuerunt; idque sine præcedentibus lateris dextri torminibus. Cessavit inde quidem icterus, sed remansit tumor hydropicus, qui etiam augmen-

Calculi fellei in hydrop. & icterico, vomitu rejecti.

mentum ſumens, laborantem e vita ſuſtulit.

Epicriſis.

Id maxime præfato in caſu memorabile atque conſideratione dignum videtur, quod ſine atroci dolore cedente, ex tam anguſto nerveo canali qualis eſt cyſticus, tot numero lapides tam inſignis magnitudinis, & figuræ potuerint propelli. Ego itaque in hanc deveni medicationem vel potius conjecturam, quod in ipſius duodeni flexura ejuſmodi lapides a bile craſſiori, & terreſtriori ſucceſſive concreſcere, & progigni potuerint. Nam quod in ipſis inteſtinis, præſertim, ubi in flexuram abeunt, variæ formæ, & magnitudinis calculi ex præter labentibus humoribus apponi, & compingi poſſint, id non pauca a fide dignis auctoribus memorata exempla teſtatum faciunt. Neq; prætereunda hanc in rem eſt animadverſione digniſſima obſervatio, quam Cel. LUC. SCHROECKIV. M. N. C. *Dec.* 1. *Ann.* 4. inſeruit, ita ſe habet: *Mulier annorum ſeptuaginta quinque de ventri torminibus, flatibus, ac aliis pathematibus hypochondriacis ſæpius conquerens, reſpiratione ſubinde, ad ſuffocationis metum ſubſequentibus animi deliquiis ſuppreſſa, ita ut vita ejus actum eſſe adſtantem judicarent, ſubito in colo obtuſos perſentiebat dolores, ſenſim adeo increſcentes, ac inteſtinum rectum lancinantes, ut præ atrocitate doloris diſruptarum ani pertimeſceret, donec tandem calculum valido conatu, divaricatis cruribus ſtando deponeret, ponderando unciam cum drachmis duobus, color erat caſtalinus eleganter lævigatus, & potius ex cinereo flaveſcens variegatus, ex lamellis aliorum calculorum more ſenſim concreſcentibus conſtans: interna ſubſtantia meros oſtendebat circulos ſtriis interſectos; indicio haud obſcuro, eum, non faces inteſtinales eſſe induratas*. Pertinet huc quoque ſimilis obſervatio FERNELII quam *l.* 6. *cap.* 9. *de partium morbi ſymptom.* prodidit, calculos in inteſtini coli, cœci valvulis fuiſſe repertos referens. In equis grandes lapides libram, & ultra pondere æquantes, inſtar marmoris duros, & politos, in flexuris inteſtini coli inferioris, Altenburgi, & nuper in pago *Berrn Ooſſerſtadt* fuiſſe repertos, & mihi monſtratos teſtari plena fide poſſum. Ceterum de calculis in inteſtinis progenitis SYLVATICUS *Cent.* 3. *Conſult.* 7. it. ZACUT. LUSITANUS. *l.* 3. *prax. admiranda obſerv.* 131. haud parum luculentum teſtimonium exhibent. Nihilominus non plane etiam incredibile eſt, in ductibus biliariis hepatis minimos felleos calculos primum poſſe hęrere ſenſim a præterlabente bile augmentum capere, & ſucceſſiva horum ductuum ingenti dilatatione facta ibi diutius ſubſiſtere, donec per valida medicamenta fortiorem ſyſtolem ductuum intendentia expurgentur: atque in hanc ſententiam ob eam rationem deduci quiſpiam poterit, quod ſtatum a rejectione lapidum per vomitum icteritia ſublata fuerit.

OBSERVATIO III.

Ante aliquot luſtra artifex enſifaber, per integrum ante obitum biennium de intolerabilibus, & fixis morſibus, doloribus, ardoribus præcordia in dextro hypochondrio, quaſi ignitos in corpore aleret carbones, conqueſtus eſt, qui totum ſæpe abdomen acerbiſſimis tormentis occupabant, cum fœdo faciei colore, animique deliquio intercurrente. Poſt mortem ejus veſica biliaria tota erat calculis repleta: nam ultra ſexaginta ſex grana, partim pila partim globulo referentia, bilis coagulatæ, & lapideſcentis continebat. Circumjacentes vero partes præſertim inteſtinum colon, nec non pars duodeni cum pyloro, item ventriculi fundo fœdo flavo colore tincta conſpi-

Intolerabiles dolores a calculis in cyſtide.

ſpi-

spiciebantur, earum tunica exteriori corrosa.

Epicrisis.

Sævi dolores & tormenta, quæ circa hepatis regionem in dextro hypochondrio fixam sedem habent, non tam a calculo quam potius ipsa bile, poros, cum non liberum habeat exitum, transudante, & partes circumjacentes arrodente. Legi meretur de hac re STALPARTIUS *van deer* VVIEL *cent.* 1. *observ.* 47. qui in apertis infantum cadaveribus, ventris doloribus, nausea, vomitu, febre ac convulsionibus nec non cardialgia correptorum ventriculum non intrinsecus sed & extrinsecus bilis flavo colore infectum se reperiisse, fidem facit.

OBSERVATIO IV.

Sævissimi dolores in hypochondrio dextro ab amurca biliosa. Aliquot abhinc annis requirebat a me consilium honesta femina quadraginta, & aliquot annorum, quæ a multo inde tempore pathematibus hystericis cum suffocatione junctis erat obnoxia, quandoque etiam incidebat in icterum recidivantem modo longiori modo breviori tempore perseverantem, sub lauto victu, otio quoque maxime vitæ partem transigebat: vacuationes mensium, & hæmorrhoidum quibus subjecta erat, parcius & non stato tempore procedebant, corpusque ingravescere subito, & ex improviso cœpit. Intolerabilem in dextro latere & sub costis spuriis persentiebat dolorem cum nausea, vomendi conatu, vehementi præcordiorum anxietate, spirandiq; ad suffocationem difficultate: circa scrobiculum cordis persistebat dolor vehemens pressorius, qui etiam ad umbilicalem usque se extendebat regionem. Alvus erat obstructa, urina suppressa, pulsus cum æstu celer, & noctu levi delirio corripiebatur, summaque aderat corporis jactatio, inquietudo cum extremorum frigore: quæ cuncta, per biduum mala, & tormenta persistebant. Supposito clystere feces instar albi græci secedebant. Datis pulveribus anodyno antispasmodicis, & infuso florum chamomillæ vulgaris, partibus calidis oleo amygdalarum dulcium alteratis, & fetu emolliente in vesica suilla loco affecto apposito, remissio symptomatum sensim sensimq; facta, secesserunt feces naturali colore tinctæ, & abdominis quoque dolorifica distensio atque inflatio, leni oborto sudore interjectis aliquot diebus fuit discussa. Sedato morbi impetu per vices portio, quæ constabat ex rhabarbaro, radicibus quinque aperientibus, radice curcumæ, summitatibus centaurii minoris, agarico trochiscato, terra foliata tartari, semine fœniculi, tartaro tartarisato, & nitro purificato ex aqua summitatum millefolii, & vino propinata. Ita sensim magna copia crassarum biliosarum secum fuit educta, ægri optata virium cum tolerantia. Quæsitum a me fuit, quænam ad recidivam tam immanis dolorifici affectus præcavendum essent utilia remedia; & num instante vere acidularum potus conveniens sit. In responso ego causam atrocis hujus doloris, & insequentium symptomatum non quidem a lapide solido & compacto, sed amurca biliosa ductum cholodochum obdurante, & bilis ad duodenum progressum retardante reponendam esse judicavi, eam ob rationem, quia mihi similes in praxi casus obtigerunt, ut ipsis calculis per sedem rejectis mox omnia gravia conquieverunt symptomata. Ego vero potum acidularum Egranarum, præsertim si calidæ bibantur, summe proficuum judicavi.

Epicrisis.

Male affectum in hac nobilissima ægra jecur esse ibique sedem ponendam hujus subitæ, & dolorificæ affectionis, ex hisce causis judicandum censui: quia non semel sed aliquoties icterum perpessa; dein quod sub pa-

paroxysmo alvi scybala rejecta fuerint: tum, quod sub otiosa vita, & lautiori victu, præsertim, ubi vacuationes per hæmorrhoides, & menses non rite succedunt, quam facile obstructiones in hepatis vasis, quæ calculorum generationi velificantur, fieri possint. Et utut non semper mitescente malo calculi sub forma ejiciantur duri, & solidi, successerit tamen, quod materia biliosa tenax, ad concrescendum valde apta, similem in obturandis ductibus effectum ac calculus verus, quando exitum per angustos canales molitur producere valet, quæ si ad cavitatem intestinorum delata cum reliqua vitiosorum saburra rejiciatur, dolor conquiescit. Quod vero hæc affectio morbosa comitem non habuerit icteritiam, inde deducendum puto, quod obstructio illius ductus non diu perseveraverit. Tandem etiam & illud monendum existimo, quod calculi fellei, si minoris fuerint molis cum fecibus insensibiliter sæpius projiciatur.

OBSERVATIO V.

Dolor fixus in regione hepatis, excreta materia tophac. sedatus.

Aliquot ante annos, contumaci icteritia, Vir amplissimus annorum 50. tenerioris corporis, & melancholici sic dicti temperamenti, laborabat. Dolor fixus erat circa jecoris regionem lancinatorius & pressorius. Quotiescunque quippiam ore, sive alimentum, sive medicamentum assumebat, summa circa præcordia insequente anxietate, vomitu mox omnia rejiciebat. Totum corpus flavo fœdo colore tinctum conspiciebatur, fæcesque grysei coloris prodibant. Ego in consilium accitus, tum ad componendum, tum ad sedandum dolorem, & spasmum, tum ad roborandum ventriculum efficacia alias remedia præscripsi, sed nihil opis tulerunt. Ex omnibus tamen arcanum duplicatum, minori sed repetita dosi, item liquorem nostrum anodynum, ex aqua cerasorum nigrorum exhibitum, citra offensam ferre poterat. Extrinsecus jecoris regioni epithema ex vino rubro, in quo torquebantur, herba absinthii, flores sambuci, & chamomillæ vulgaris, ac Romanæ, crebro imponebatur. Interdum emulsio ex seminibus 4. frigidis, amygdalis dulcibus & amaris, semine papaveris albi cum aquis florum confecta, per intervalla frequentius fuit propinata. Ita sensim mitescebant dolores atque symptomata, urina instar crassæ cerevisiæ rubra prodibat & alvus sponte aperiebatur, ac quod valde notabile erat, feces secedebant albæ, tophaceam, & calcaream minus solubilem substantiam referentes, cujusmodi delectiones cum difficultate per septimanæ fere spatium continuabant. Quod naturæ beneficium, leni laxante ex rhabarbaro, manna, & cremore tartari secundavimus, subjunctis postea medicamentis temperate balsamicis. Ita intra mensis spatium cura fuit feliciter absoluta.

Epicrisis.

Nobilissimus hic tenerioris & melancholicæ constitutionis vir, in officio valde laborioso, quod sedentariam vitam atq; ingentes mentis contentiones & fatigationes exposcebat, erat constitutus; & quum multo jam tempore ventriculi imbecillitate, & ex hac proveniente lenta febre laborasset, ceteris nihil proficientibus, tandem a me leni emetico hæc fuit evicta, quo ingens vitiosæ & corruptæ bilis copia educta. Non mirum proinde est eum incidisse in talem hepatis morbum. Illud vero in hoc casu explicatu difficile admodum videtur, unde copiosa illa gypsea materia alvo exclusa prognata fuerit, ubi sedem habuerit, & unde ejus color albicans subortus? Si conjecturæ rationali tamen locus est, crediderim in ductibus hepaticis tam in principio hæsisse, productam ex bile terrestribus fixioribus

ribus particulis referta, pinguioribus vero oleosis destituta; quæ postea ad ductum cholodochum delata, cum obstruendo memorata concitavit symptomata; quando quidem ego hac in sententia sum, multum biliosum humorem, ratione materiæ, & ingredientium ex quibus componitur, pro corporum dispositione, & maxime statu valetudinario variare, adeo ut varii generis impuritates ipsis sæpius immisceantur: & ab hac causa omni procul dubio etiam, tanta ratione magnitudinis, coloris & consistentiæ in calculis diversitas, & tam valde differens biliosi humoris actio, & operatio nervosis partibus plus minus infesta ducenda, & derivanda. Postremo illi hoc loco inferendum putavi, epithemata ex roborantibus, & leniter discutientibus parata, extrinsecus regioni hepatis in ictero pertinaci, & aliis hepatis vitiis applicata robur, & tonum huic visceri conciliando egregiam opem ac levamen conferre: quod crebriori experientia confirmatus scribo.

OBSERVATIO VI.

Acutissimus circa hepar dolor ex calculo felleo.

Uxor Judæi quinquagesimum, & quintum ætatis agens annum, macilenta & imbecillioris naturæ animiq; diuturno mœrore ob calamitates sæpius perpessas valde macerata, colicis pariter ac cardialgicis doloribus sæpius obnoxia, derepente a purgante assumto, in acutum, & vix tolerabilem hepatis regioni firmius insistentem incidit dolorem, intercurrentibus intestinorum doloribus alvoque adstricta, qui per intervalla remittebant, & quiescebant. Accedebat septimo die icterus, fœdo colore totum corpus perfundens. Quibus symptomatibus per mensem fere jactata, adeo privabatur viribus ut morti propinqua videretur. Nil proficientibus euporistis, & quæ ab aliis præscripta erant Medicis: petitum etiam a me fuit auxilium. Jussi ego primum, decoctum radicis curcumæ cum sale tartari, & aqua paratum valde saturatum, cum cerevisia potui dari. Dein potionem laxantem ex mannæ unciis duabus, cremoris tartari drachma & dimidia, nitri purificati granis 12. olei amygdalarum dulcium uncia una semis paratam, mane per vices hauriendam præcepi. Ita octo sedibus magna viscidorum, & biliosorum humorum colluvies educta. Tum regioni dolenti vesica suilla, olei calidi plena, ad demulcendam doloris sævitiam fuit admota. Post aliquot dies dolores sensim mitescebant, & ægra cum sanitate in gratiam redit. Hoc paroxysmo, mitioribus tamen symptomatibus stipato, aliquoties postea per annum cum affligeretur, non præstantius unquam ac in dictis remediis auxilium invenit. Interea retulit mihi ægra, quod inter excrementa sæpius duri globuli pisarum instar in paroxysmo, & extra eum prodirent. Ceterum Halberstadium se contulit, ibique, ut intellexi, valetudinaria perpetua degit.

Epicrisis.

Feminæ cachecticæ quam facile in morbos hepatis icterum flavum, & nigrum incidunt; neque mirum est huic visceri calculos ingenerari, præsertim quando non amplius tributum lunare persolvunt, & mœrore afficiuntur. Ex curcuma petendi auxilium in hoc affectu permotus sui, ob historiam quæ legitur in Clave Pharmaceutica Beati mei *Parentis*, & sic audit. *Cum Clariss. Dominus* Christianus Gueinzius, *meritissimus olim Gymnasii nostri Rector p. m. aliquando acutissimis dextri hypochondrii doloribus usque etiam ad Medicorum desperationem de restitutione in sanitatis plenum torqueretur, Medicis reliquis consultantibus ultro citroque de remedio aliquo appropriato huic affectui adhibendo, tandem* D. D.

BE-

BENEDICTUS OHEIMIUS *Medicus sine pari* στοχαστικὸς *p. m. semi drachmam radicis curcumæ in haustu cerevisiæ calidæ butyraceæ propinavit, a cujus usu elapso bihorio dolores dicti non simul remiserunt, sed & per secessum ipso salvo lapilli aliquot subluteo colore splendentes in pelvim substratam excreti fuerunt; quos quidam Medicorum ex intestinis; ego autem ex fellis folliculo secessisse judicavi. Elapsis duodecim & circiter annis post eadem perpessus symptomata sed defuncto tunc laudato* D. OHEIMIO *p. m. & nullis excretis lapillis, in quos causam mortis refero, hujus iter adiit*. Potionem mannata cum oleo amygdalarum dulcium sæpius conducibilem ad calculos etiam renales, si ureteribus firmius inhærescunt, in vesicam promovendos deprehendi; qua non modo fæces intestinorum, sed & flatus, qui symptomata augent, & iter calculorum præcludunt, bonis cum ægri rebus educuntur.

CAPUT IV.

De dolore & Spasmo iliaco.

§. I.

Evolutio nominum INter graves generis nervosi morbos, qui mentem permolesta sensatione, & corpus periculosis pathematibus excruciant, referendi omnino sunt sævi intestinorum dolores, inter quorum numerum primas fere tenet qui in ileo valde teneræ, & sensilis texturæ consistit, & vulgo passio dicitur iliaca. HIPPOCRATES dolorem ilei, quia causa ibi residet, vocat. Græci chordapson sive morbum chordium appellarunt; quia intestinum ægrotans ad chordæ similitudinem tenditur. Dicitur Latini volvulus, quia intestina ex parte invicem convoluta apparent in defunctis. CORN. CELSUS tenujoris intestini vocat.

§. II.

Est dolor intestinorum tenuium acutissimus facile in inflammationem transiens, sub quo peristalticus eorum motus secundum naturam ad inferiora vergens violenter invertitur, atque in intestinis contenta atque assumta vomitu rejiciuntur & extorquentur, ac nihil; neque flatus per alvum fortiter clausam descendere potest, gravia post se trahens, & sæpe funesta symptomata. *Definitio.*

§. III.

Progressus hujus morbi una cum symptomatibus ita adornatur. Præcedunt alvi obstructiones, mox acuti, & sævissimi prodeunt dolores, cum inflatione, distensione, duroque ad tactum tumore regionis umbilicalis. Alvus prorsus est constipata, & constricta; adeo ut neque flatus nec excrementa per eam transmittantur; postea superius erumpunt flatus, & primum biliosa ac pituitosa materia, antecedente nausea, crebro vomitu, spiritus est difficilis, & quicquid cibi vel potionis assumitur, tametsi id introdescendat, paulo tamen post quia transire inferius nequit, iterum vomitu redditur, fœces subrubræ, non absimiles stercoribus, cum fœdo sæpe halitu ejiciuntur. Summa sequitur virium prostratio, calor præternaturalis, pulsus durus, & contractus cum immodica siti, urina rubra est & difficulter redditur. Cum ad extrema ventum est, accedit singultus, delirium, itemque nervorum distentio, sudore frigido perfunditur corpus, & atroces convulsiones ac lypothymiæ vitæ sæpius finem afferunt. Ipse HIPPOCRATES *lib.* 2. *de morb.* ita exprimit volvuli generationem: *resiccatur intestinum & præ inflammationis caliditate obturatur, ut neque flatus neque cibi pertranseant sed venter durus sit, & quandoque vomant primum mucosa, dein biliosa, postremum stercus.* *Morbi processus.*

Per

§. IV.

Anatome illorum Per dissectionem hoc morbo defunctorum, ileum inter se convolutum, & in una & altera parte, ubi mali sedes, inflammatum ac sphacelosa putredine corruptum apparet, & supra inflammationem ilei pars magna ab hac labe libera, flatibus adeo turget, ut ipsum colon amplitudine interdum superet.

§. V.

Ratio formalis. Ratio formalis hujus mali consistit in inverso plane tunicarum intestinalium nerveo-musculosarum motu peristaltico, a fortiori coarctatione, angustia, & clausura in intestino ileo facta, qua nihil ad inferiora transmittitur.

§. VI.

Causam præbet hernia Plerumque hujus miseræ ac dolorificæ passionis causam præbet hernia scrotalis vel inguinalis, quando intestini ilei portio intra processus peritonei eo impellitur, ubi illi viris ad scrotum abeunt, in feminis vero uteri ligamenta rotunda penetrant. Jam vero notum ex anatomicis est, hos processus, dum musculos abdominis perforant & transeunt, certis quasi angulis aut gradibus hanc facere penetrationem, ita ut, cum unum musculum perforarunt, intra eum, & sequentem aliquantulum progrediantur, antequam alterum pro ulteriori itinere transeant: sapienti naturæ consilio, ut eo minus promte aliquid ad scrotum vel inguinalem regionem extra abdominis cavitatem prorumpat. Si vero cum violentia id fiat, ut eo ilei pars dilabatur, annulique nimium dilatantur; facile contingit, accedentibus præsertim aliis causis, ut pristinum locum repetere nequeat: atque sic firmius ibi inhærescat & incarcerata sit, omnem contentorum transitum plane impedit.

§. VII.

quæ in feminis periculosior, In feminis res est majoris periculi cum processus ibi sint angustiores & difficilius prolapsa intestini portio reponatur; & licet in nonnullis tam exiguus tumor ut vix fabam æquet, protrudatur, tamen sævissimam hanc passionem invehere. In herniis scrotalibus minus est periculi quo major intestinorum est prolapsus. Vidimus non semel sed sæpius vel tertiam intestinorum partem miro & magno tumore in scrotum descendisse, sine ullo succedente passionis iliacæ periculo, quia transitus contentorum commodius & facilius tunc fieri potest.

§. VIII.

Præter hernias, occasionalem huic sævo malo producendo dat frequentius intestini ilei mutuus ingressus sive intus susceptio, quæ per sectionem mortuorum venit in conspectum. Et utut nonnulli auctores hanc plane negare, & pro impossibili habere velint, contrarium tamen testantur experientia, & observationes: inter quas attentione plane digna est Cel. PEYERI in *tract. de glandulis intestinalibus* relata de sectione feminæ volvulo extinctæ, quæ ita habet: *putrefacto abdomine ileum alicubi plane constrictum atque veluti injecto laqueo strangulatum vidimus; nimirum portio ejus quatuor digitos transversos longa, plurimum vero contracta ac angustata intra proximæ portionis superioris cavitatem prorsus abscondita latebat.* Simile quid a Cl. SYLVIO *in praxi Med. lib.* 1. *cap.* 15. descriptum est. Et talis ingressus in puella simili morbo extincta idem PEYERUS tribus distinctis locis, præsentibus nobilissimis Medicis Hardero & Brunnero ostendit. *causa etiam mutuus ingressus*

§. IX.

Genesis hujus phœnomeni, licet prima fronte paulo difficilior videatur: non tamen omnem conceptum transcendit; nam si una portio ilei vehementer constringitur, fit ut in vicinam flatu distentam cum impetu intrudatur. Talis ingressus non modo maximi doloris sed, & inflammationis esse caussa potest, quæ compressis, & constrictis vasis ilei una *Quomodo is generetur?*

una cum mesenterii portione exoriri debet. Dein etiam sphacelatæ ejusmodi partes in sectione reperiuntur: & notabilis est casus quem LAZARUS RIVERIUS *Cent.* 3. *Observ.* 26. prodidit; ubi in dissecto cadavere ileum in fine suo tribus complicationibus convolutum, & quasi compactum in unam massam deprehendit, quæ tota sic convoluta portio gangrænę erat affecta, una cum mesenterii proxima parte, reliqua intestina erant amplissima & flatibus mire distenta.

§. X.

& quæ ad id conferant. Ad funestum talem intestinorum ingressum qui caussam ileo præbet, plura alia implicita mala conferre possunt: & testantur diversorum Auctorum observationes, a lumbricis in ileo detentis, & dissectis cadaveribus repertis, si morsu dolores efficiant, iliacam passionem fuisse productam. HENRICUS ab HEER *observ.* 24. *pag.* 214. puellam secuit ab epilepsia iliosam factam vermesque evomentem, in cujus ilei, circa finem, quinque complicationes vermium invenit, aliæ infernæ sursum repetebant, aliæ supra deorsum complicabantur. Et in M. N. C. *Decur.* 2. *ann.* 5. *observ.* 19. de femina triginta annorum refertur, quod ileo correpta cum fæce liquida evomuerit 16. lumbricos teretes robustissimos, & animam sub frigido sudore efflaverit. In medio intestini ilei membranæ cuculli ad instar extensæ videbantur, & foramen grossi magnitudine tenuissima membranula exterius tectum. Utrinque vero intestinum unius digiti longitudine, duodenum autem duorum digitorum transversorum latitudine nigrum, & gangræna corruptum visebatur. Eandem morbi causam etiam confirmare, & adstruere videtur LOMMIUS *lib.* 2. *observ. Medicin.* dum ait: *si ad extrema ventum est, subinde lumbrici evomuntur.*

§. XI.

Inter causas venena &c. Neque inter causas antecedentes, quæ ileum excitare possunt, atque non modo stricturam, & coarctationem ipsis intestinis inferunt, eaque ad inversam peristalticam motionem irritant, excludenda sunt venena, item purgantia acriora nec non emetica, præsertim si jam labe, & vitio quodam intestina laboraverint. Ita CÆLIUS AURELIANUS, qui præter Hippocratem optime de acuto hoc fermento quod Græci ileon appellant scripsit, inter causas, venenum potum aut cibo datum nec non fungos comestos refert. Et ALPINUS *de method. pag.* 313. de *Guilandino* memorat, quod e colica dolore a devoratis catapotiis, & hiera ad semiunciam, in ileon, quo extinctus est, inciderit. Neque nos tali in casu largiorem pilularum quæ aloen recipiunt usum probare possumus, utpote quæ post operationem non modo intestina exsiccant, sed & uberiorem sanguinis ad illa affluxum procurant; ut hinc etiam, secundum nostram observationem intestinorum in hac vel illa parte coarctationes, quæ liberum excrementorum transitum inhibent & ad dolores colicos disponunt, efficiant.

§. XII.

Nec vi, quæ intestina obturant. Neque ex numero causarum passionis iliacæ obturationes intestinorum præsertim tenuium omittendæ veniunt, quas alimenta sicca, constringentia, vel humido non satis diluta excitare consuescunt; inter quę testantibus observationibus a Medicis passim notatis, frequens panis sicci, & bis cocti, spirarum, castanearumque esus, pira & poma maxime cydoniata, fructus immaturi & acerbi, in magna copia si devorentur, magnum momentum conferunt, præsertim si vita sedentaria, mœror animi, qui omne robur, & totum ventriculo, & intestinorum canali subtrahit, vel parcus potus, accesserint.

§. XIII.

Aut intestina crassa distendunt. Præterea intestina crassa a scybalis diutius retentis obstructa & obturata acerbam hanc passionem, dum nihil quod ore assumitur transmittunt, ingenerare possunt, præsertim quando ex pudore aut loci defectu, vel alia ex causa stimulus ad alvum deponendam reprimitur, & cohibetur. Accumulatur hinc maxima excrementorum copia, quæ postmodum tunicas intestinales tam violenter distendunt, ut vis earum elastica, systaltica, & expultrix plane cesset atque deficiat. Hæc dum cogito in mentem mihi venit ante aliquot annos a celebri quodam Archiatro Regio ad me facta relatio; quod nimirum Celsissimus Princeps, ex nimia cohibitione, & retentione fecum, iliacus factus fuerit; in cujus post mortem dissecto corpore intestinum colon scybalis totum repletum & disruptum in una parte inventum est; atque tanta scybalorum moles deducta, quæ pondere circiter 20. libras æquavit. Neque attentione indignum est quod HENRICUS ab HEER *in observ. pag.* 54. narrat, se præsente dum ileo demortui abdomen dissecaretur, sponte intestina crepuisse cunctorumque adstantium vestes insigniter commaculasse, cum impetu erumpentibus, & explosis scybalis.

§. XIV.

Ista quoque. Ex ceteris vero omnibus causis antecedentibus, affectus iræ, præsertim si vehementior fuerit, ad iliacam passionem producendam, & quidem facilius in iis, qui vitio quodam intestinorum laborant, aut herniosi sunt, magnam habet potentiam. Neque deficit ratio: nam ea est natura ac indoles hujus affectus, ut nervosas maxime partes spastice convellendo operationem suam exserat, inque partibus etiam imbecillioribus ad quas merito extra abdomen prolapsa intestini portio pertinet, quam facile, ob copiosiorem sanguinis affluxum, stagnationem, & stasin, ex qua demum oritur inflammatio, producat.

§. XV.

An stercora evomi queant. Quæstio nunc occurrit curiosa ac non levis momenti: an nimirum, ut communis fert sententia, & veterum etiam Medicorum assertio est in nostro morbo, præsertim quæ ab incarcerata hernia, vel a mutuo intestini ilei ingressu fit, stercora per os evomi possint? Dubitandi non levis ratio in eo posita est, quod primo per coli valvulam qua ilei ingressus in cœcum & colon munitus est, fæces non possint relabi, & regurgitare: dein, quod nulla ratione concipi possint, quomodo per constrictam, & firmiter inclusam in hernia tenuem ilei partem stercora penetrare queant. Ego quidem non in totum rejicere volo testimonium Medicorum probatissimæ alias fidei; sed tantummodo id, quod ipse in aliquot vidi, & observavi subjectis hic adducere volo; videlicet rejectam quidem vomitu fuisse materiam, quæ colore subrufo, & externa specie liquidas alvinas fæces referebat: quandocunque vero ipsa rejecta, & collecta materia naribus fuit excepta, nullus plane fœtor vel gravis odor se prodidit, ut potius assumtarum rerum odorem habuerit, præterea, & ipsa quasi ebulliens cum spuma apparuerit. Nihilominus ego haud negaverim, quando nec ab incarcerata hernia, nec a convulsione intestinorum, sed a sola spastica ilei strictura dolor fuerit ortus, intestina vero crassa, rectum, & colon, validissima simul spastica strictura laboraverint, posse hac ratione fæces valde liquidas, & ut alii observarunt, clysteres per coli valvulam ad superiora penetrare. Ceterum hanc de stercoribus vomitu in hoc malo rejectis observationem ulteriori, & accuratiori Medicorum animadversioni atque examini commendatam velim.

§. XVI.

Prognosis. Quod attinet ad ipsam prognosin, spes salutis superest, quamdiu non adest inflammatio & clysteres in alvum recipiuntur, & redduntur, dolores quoque locum mutant, neq; dolor & vomitus assiduus est, sed per intervalla urgent, atque malum ab obstructis intestinis a contentis fæcibus, enatum fuerit. Major adhuc spes est, si medicamentum ore sumtum laxans alvum perrumpens dejectionis initium facit. Si vero inflammatio jam præsens, quæ ex febre, vehementia torminum, urinæ suppressione, pulsu duro, & celeri, siti inexhausta, jactatione corporis & summa virium prostratione atque extremorum frigore, dijudicatur, parum spei superest. Repentina vero & omnimoda doloris cessatio, summus virium lapsus cum pulsu debili, animi dejectio, fœtor oris, inflammationem abiisse in sphacelum certo denunciant. Quod restat, id sciendum est, quod grave hoc malum, si inter initia, ad avertendam inflammationem & dolorem sopiendum congrua apponatur remedia ad duas vel tres hebdomades, antequam prorsus conquiescat, possit produci.

CURATIO.

§. I.

Tempus attendendum. Si ullo in morbo temporis momenta attendere & observare juvat, profecto in morbo iliaco sanando id necessarium esse existimo: nam is ipse tantæ est vehementiæ, ut intra tres quandoque dies satis validum hominem, nisi cita ope succuratur, enecare possit. Quando vero quævis momenta temporis precipiti gradu aufugiunt, subinde juvandi occasionem secum arripiunt; & valet hic egregium illud: HIPPOCRATIS monitum practicum, quod *lib.* 1. *de morb.* medicinam qui faciunt, graviter inculcat, his verbis: *Si unquam aliquis in ullo morbo utilitatem attulit, eam justo tempore attulisse necesse est.* Quo circa si ullo in affectu certe in hoc diro præcipiti & periculi plenissimo, Medicus peritus statim accersendus est, cui nihil prius, nihil posterius curæ cordique sit, quam ut sævissimo dolori, qui inflammationi, & mortis etiam causam præbet sufficientem, per convenientia tam interna quam externa remedia sublevando prospiciat.

§. II.

Methodus curandi Hippocratica. Qui in veterum Medicorum Græcorum lectione paulum versatus est, is facile deprehendet, eos sollicite & accurate admodum partium nervosarum affectus inque primis dolores, tum quod ad eorum historiam, tum ad curationum pertinet, descripsisse; non ex alta sine dubio causa, quam quod ob regionum præcalidarum, vitæ, & victus intemperati rationem ejusmodi morbi sæpius occurrant, & opem Medici requirant. Videbimus itaque quomodo & qua methodo HIPPOCRATES hujus mali curationem instruxerit, & adornaverit. Describit hanc ipsam *lib.* 3. *de morb.* §. 15. Jubet hoc in affectu alvi apertionem tentandam per glandem satis longam ex melle paratam, quæ anteriori parte felle taurino oblinatur, & bis ac ter submittatur; *quo combusta*, ut inquit, *stercora circa rectum intestinum contenta educantur*. Post hæc clysterem adhibendum docet. Et ulterius addit: *sin minus hæc opem ferant folle febrili in ventrem indito flatus immittatur, a quo & ventrem, & intestini contractionem distendere oportet*: dein contracto folle, clysterem applicandum, qui non ex calefactoriis, sed ex his qui stercora dissolvunt ac colliquant parandus est: suadet; postea *objurata per spongiam sede in aquam calidam laborans considerat, continens clysteris infusum*; & addit: *si hoc infusum susceperit, & rursus dimiserit, sanus evadet*. Annectimus quæ venerandus Senex alibi scribit: *Supernum*

num ventriculum quam citissime purgato, ac sanguinem de capite ac cubitis detrahito, ut superne alvus calescere desinat, & partes supra septum, transversum frigefacito, excepto corde. Infernas autem calefacito, homine in folio aquæ calidæ collocato, ac semper oleo illito.

§. III.

Methodus Cæl. Aurel. CÆLIUS AURELIANUS præclarus non minus Medicus scriptor *l.3. locut. passion. cap. 22.* in ilei tormento, quæ sequuntur remedia proponit atque commendat. Per clysterem nimirum oleum calidum purum, vel aquam cum æquali parte olei dulcis & cum hybisco, per quem althææ radicem intelligit, coctam donec aqua fuerit consumta, ut olei pinguior natura mucilagine radicis temperetur, ano infundendum esse proponit. Vesicam quoque calidam ex oleo semiplenam, item mediocrem vaporationem pro mitigando dolore parti morbosæ applicandam jubet. Præterea si hæc nihil perficiant, *folliculo artis ærariæ immittendum*, inquit, *ventum per podicem, quo distantia ventris atque intestinorum replicatis folliculis fiat*: & tunc statim adhibendum clysterem probat. Detracto supra dicto folliculo, podicem cum spongia deobstruendum præcipit. Ceterum hoc affectu laborantem fovendum esse loco mediocriter calido atque ludico, adhibita requie cum silentio, & abstinentia cibi usque ad triduum, potum quoque parcum dandum imperat; cavendumque esset monet, ne externa, & cataplasmata apponantur, quæ gravitate & pondere dolorem inferant. Nos vero curandi hanc veterum methodum non possumus improbare, sed potius laudamus, modo convenienti tempore & ordine suscipiatur. Directa enim quam maxime est ad alvi secessum procurandum & ad stricturam intestini crassi spasticam quæ huic obicem ponit removendam, pariter etiam ad inflammationem in locis superioribus, a qua summum imminet vitæ periculum, abarcendam. Nos ante omnia ad primam mali causam & originem in curatione administranda respiciendum ducimus.

§. IV.

Igitur, quando causam mali incarcerata hernia præbet, quot ut plurimum fit, prima, & præcipua cura esse debet, ut prius emollita intestini prolapsi portio, si non sponte retrocesserit, in suum locum reponatur. *Si causa ilei hernia ea reponenda.* Quod ut facilius ac promtius contingat, primo clysteres applicentur singulis bihoriis, ut flatibus abdomen depleatur: dein pinguibus, & oleosis pars affecta erit emollienda; quo fine vesicæ suilla axungia humana vel canina semiplena, parti affectæ applicari, & totum quoque abdomen ex animante ut vitulo desumto, vel si non fuerit ad manus, linteo mundo oleo raparum vel lini calido immerso tegi potest. Postea supinus æger locari debet, ventre & abdomine paulo eminentiori, capite vero decliviori: & sic cruribus diductis, chirurgus manu oleo amygdalarum inuncta, intestinum scroto prolapsum, molli contactu, & intropulsione sensim digitorum adminiculo facta, in abdomen reponere tentet, ita tamen ne intestinum complicetur, vel ullo modo lædatur: nisi enim tempestive repositio herniæ fiat, sive sit in inguine, sive in scroto, sive cruralis hernia fuerit, quam facile inflammatio in sphacelum desinens supervenire potest; quando videlicet sanguis, ob coarctati, & occlusi ac quasi a tendinibus abdomini strangulati ilei portionem, per vasa sanguinea compressa regredi nequit, is restagnat atque in sphacelosam putredinem abit.

§. V.

Præcedenti non posterior in hoc affectu esse debet indicatio, ut atroces, & intolerabiles dolores convenienti medicina sopiti conquiescant. *Dolores sedandi.*

Nam

Nam ea est doloris vehementissimi vis ac potentia, ut lege consortii quod partes nervosæ inter se habent, gravia illa symptomata, vomitus, singultus, anxietates, assidua vigilia, febris, delirium, virium exsolutio, inquietudines neque minus strictura totius canalis intestinalis usque ad inferiora ipsamque anum, tremor quoque extremarum partium atq; urinæ difficultas inde pendeant: quæ cuncta sedato dolore mitescere & placari solent. Ego itaque in ejusmodi præcipiti casu cum singulari fructu, & non sine summo levamine nullo non tempore aquam menthæ leniter spirituosam, quæ etiam se leni vi anodyna gaudet, cochleatim singulis horis cum 10. vel 15. liquoris anodyni mineralis, duobus vel tribus laudani opiati juxta Helmontii methodum parati liquidi, guttulis remixti porrigere soleo. Exterius quoque ad singultum, & vomitum compescendum epigastricæ regioni emplastrum ex theriacæ veteris, & olei nucis moschati expressi æquali portione, additis oleo menthæ, & camphora concinnatum, suasi imponendum. Sedato vomitu vel etiam singultu, feliciori cum fructu, & successu clementer laxantia, ex manna, cremore tartari, amygdalarum dulcium oleo retineri, & operationem suam exserere possunt; videlicet quando ex diutius retentis excrementis in intestinorum flexuris, malum oritur.

§. VI.

Inflammatio avertenda venæsect. Neque inter medendi indicationes neglectui haberi debet, quod inflammatio omnibus modis sit avertenda quia hæc tandem in sphacelum abit & mortem infert: liquide testantibus id passim observationibus, nullus facile absque sphacelatione intestinorum perit, sive illa fuerit ex hernia, sive convolutione, & mutuo intestinorum ingressu subnata. Ad hanc vero declinandam, præter clysteres & externa momenta, interneque data anodyna, quæ dolores, spasmorum non modo, sed & insequentis inflammationis febres egregie sedant & demulcent, venæsectio magnam vim habet; quam ipse etiam HIPPOCRATES ad febrem sedandam, & impediendam *loco cit.* commendat. Et CÆLIUS AURELIAN. quoq; *loco cit.* phlebotomiam ad dolorem levandum magni facit. Uterque Auctor in cubitu eam instituendam esse monet. Nos in pede, in sexu præsertim sequiori, etiam utiliter celebravimus. Est vero sanguinis missio eo magis utilis ac necessaria, imo reiteranda, quo major sanguinis abundantia in vasis deprehenditur.

§. VII.

Si jam adfuerit discutienda. Deinceps ad æstum febrilem, & inflammationem reprimendam, sicut nunquam non nitrum depuratum omnia remediorum genera exsuperat, ita etiam in hoc morbo locum invenit commodissimum, si pro dosi 6. vel 8. grana cum pulvere Marchionis permixta, addita interdum quarta, pro dosi, camphoræ grani parte, in decenti vehiculo per intervalla porrigantur. Tum quoque quam utiliter pulvis nitrosus antispasmodicus in emulsione ex amygdalis dulcibus & amaris, seminеque papaveris albi, & aquis paregoricis composita, potest exhiberi. Exteris ad arcendam inflammationem partes dolentes, linimento, quod ex uncia axungiæ humanæ, & camphoræ drachma constat, debent inungi.

§. VIII.

Ultimum auxiliũ in mercurio vivo Postremo, si malum omnibus jam laudatis, & expertæ virtutis remediis resistat, nec ullo cedere modo velit, ultimum neque contemnendum auxilium in usu argenti vivi repositum est; quo etiam ipse ego, ut in sequentibus docebit observatio, bis feliciter usus sum. Neque etiam ullum facile reperiri hoc ipso præsentius & efficacius, quando mutuus intestini ilei ingressus adfuerit, licebit remedium. Plures quidem novi qui in exhibendo hoc re-

medio valde sunt timidi, sed citra metus rationem: modo opportuno, & convenienti tempore id fiat. Sic enim RHODIUS *Observat. Med. cent.* 2. *observ.* 80. testatur hydrargyri uncias 5. cum melle rosaceo solutivo haustas deploratum iliacum sanasse. Libram dimidiam mercurii vivi impune sumtam, iliaco alvum exonerasse memorat HENRICUS ab HEER *in Observat. Medicinal. p.* 56. qui plures morti vicinos hujus præsidio restituit. Quid? quod integram ejus libram ZACUT. LUSITANUS *Pr. adm. lib.* 2. *observ.* 35. cuidam Duci strenuissimo optimo cum eventu præscripserit. Ut taceam ejusdem libras aliquot in aqua sumtas, pluribus iliaca passione periclitantibus, annotante PARÆO *Oper. Chirurg. lib.* 20. *cap.* 38. vitam servasse.

Cautelæ.

§. I.

Neque purgantia neq; clysteres validi admittendi

MEmori sane, circa hunc affectum, mente tenendum existimo, quod purgantia validiora alvum ducendi causa exhibere maximopere sit insecurum; dolorum enim pariter ac spasmorum augmentum, nec non symptomatum omnium exacerbationem nunquam non inferunt. Neque clysteres etiam ex valde calidis & carminativis concinnatos in usum trahere conducibile est; multo minus interne essentiæ carminativæ, stomachales vel vina medicata, porrigenda: quippe hæc omnia ejus sunt naturæ, ut in colica quidem flatulenta, & quæ a causa frigida, ut cum veteribus loquitur, oritur, levamen afferre possint; minime autem ubi morbus est acutus, & omnia in vehementi motu ac impetu constituta sunt.

§. II.

In defectu virium analeptica

Ubi vero vires deficere incipiunt, & animi deliquia imminent, temperata analeptica omnino possunt usui, & præsidio esse, quæ videlicet ex aqua cerasorum nigrorum, melissæ Turcicæ, liliorum convallium, menthę, cinnamomi sine vino paratæ sunt; vel ipsum vinum generosum cochleatim porrigi debet.

§. III.

Ubi plethora venæsectio

Si flatus plethoricus adest, venæsectio statim instituenda, imo si opus est, reiteranda. Et plurimum quoque attendenda erit docta, & circumspecta observatio Clar. PASCOLII qui *Tom.* 2. *Oper. pag.* 199. ita eleganter, & prudenter scribit: *Si adsit febris, si viscerum inflammationis indicia tametsi imminentis, vena statim solvenda, in partibus potius infernis quam supernis. Hic hirudines intestino pręcipue recto admotas, mirum in modum profuisse ad ileum sedandum hactenus pene semper observavimus; quum sanguis qui ex vasis hæmorrhoidalibus profluit, partem affectam proxime oneret.*

§. IV.

Mercurius vivus rite depurandus

Quando usus argenti vivi internus utilis ac necessarius judicatur, ipse prius probe depurandus, lavandus, & per corium trajiciendus est; dein non facile ultra libram vel dimidiam offerri decet, quod optime fit cum jusculo pingui; tum, post ejus potum in latus dextrum aliquandiu æger decumbere, ut eo citius ventriculi orificio dextro egrediatur, & insuper, si vires id permittant, corpus ambulatione vel vectione movere debet, ut eo melius ad inferiora descendere possit. Cavendum vero, ne inflammatione lamiam præsente, & viribus dejectis, hoc medicamento quis utatur, ne vulgus & adsistentes, si pereat æger, ab hoc remedio quod ab omnibus fere suspectum habetur periisse sibi vane persuadeant.

§. V.

Clysteres prosunt.

Magna vero salutis, & reconvalescentiæ in miserando hoc malo spes in clysteribus est posita, modo illi convenienti tempore, & quantitate applicentur. Hi enim si vehementi spasmo

mo constricta sunt intestina crassa, fibras eorum crebriori injectione relaxatas, & flaccidas reddendo, inversionem peristaltici motus inhibent. Et præstat tantummodo aquam calidam cum syrupo dialtheę *Fernelii* permixtam non semel sed aliquoties, & si vires patiuntur, una die singulis bihoriis, & quidem primo statim die, ano infundere, ut stercora etiam liquidiora fiant.

§. VI.

Cæl. Aurel. circa Topica monitum. Quoad prudentem topicorum usum, perplacet mihi CÆLII AURELIANI supra jamjam citatum a nobis monitum; qui a gravibus caplasmatibus abstinendum esse docet, ne pondere, & asperitate passio, & dolores increscant. Sæpe enim tanta est ventris inflatio, & distensio ut nec tactum cum manu paulo validiorem ferre æger possit.

§. VII.

Alvo firmiter clausa, fotus confert. Quandocunque alvus ob spasticas stricturas ita clausa est, ut nec syphonem, multo minus follem admittere aut recipere possit, tunc præstat fotum temperate tamen calidum applicare & blandam ac successivam puri olei tepefacti injectionem, subtili syphone tentare, quo tunicæ intestini recti valde coarctati & spasmo constricti hac ratione emollitæ, eo facilius postea, majori quantitate humidorum per clysma in se recipere queant.

§. VII.

In declinatione morbi balnea. Declinante & remittente morbo; lavacra, quæ etiam si vires ferunt pro circumstantiarum ratione primis morbi diebus adhiberi possunt, convenientissima sunt. Faciunt ad passionis solutionem, & ad morbosas reliquias fibris relaxatis facilius expellendas; siquidem iis frequenter admodum & optimo consilio *Methodici in* morborum declinatione utebantur, quemadmodum ex CÆLIO AURELIANO videri licet.

§. IX.

In dolorum sævitia, opiata. Ad mitigandam dolorum sævitiam quæ fere præcipuum tot gravium symptomatum & motus inversi peristaltici causam præbet; minime est metuendus opiatorum usus, modo fiat statim in principio si vires adhuc integræ, si plethora præsens soluta, & nullum sphacelationis sub fuerit indicium. De quorum insigni usu egregia B. VVEDELLII observatio, quam in M. N. C. *Dec.* 1. *an.* 2. *observat.* 238. communicat, legi meretur.

§. X.

Si hernia reponi nequit incisio. Si causa iliaci mali est hernia cruralis, atque ob non sperandam intestini repositionem sphaceli & mortis periculum imminet, ultimum auxilium, & spes salutis in incisione est, quæ si dextre a perito chirurgo adsistente docto Medico administretur, sine omni metu est & ex orci faucibus ægrotantem eripere potest. Talem sectionem non ita pridem in urbe celebri, in illustri femina ex iliaco affectu in summo vitæ periculo versante, felicissime & salutifere summa chirurgi dexteritate celebratam esse intelleximus. Sed in ejusmodi casibus, ut operatio mature, & in tempore suscipiatur, ac antequam indicia præsentem sphacelum denuncient, valde necessarium est.

§. XI.

Recidiva prescindenda. Plurimum etiam scire refert, malum iliacum ex eorum esse numero, quæ facile recidivant. Novi aliquot, qui secunda, & tertia vice recurrente affectu demum extincti fuere, sed hi quod bene notandum hernia laborarunt. Ut itaque corpus a periculi plenissima recidiva vindicetur; opus est, ut sollicita nunquam non hernię habeatur ratio: quæ hæc est, ut beneficio subligaculi intus retineatur vel si id fieri non expedit, omni mode & cura a frigore defendatur, & inter cibos qui inflant, ut sunt fructus horei, pisa, olerum ceparumque species, rapæ, maxime omnium vero quæ adstringendi & siccandi facultate præditæ sunt, evitentur, quo alvus libera & mollis servetur. Cumque ex multiplici observatione mihi compertum

tum sit, nihil præter iram, & purgantia acriora herniosis in iliacam passionem vel ejus recidivam præcipitare posse, sedula utique opera danda est, ut hæc ceu valde perniciosa declinentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Dolor & spasmus ilei in hernioso sæpe recurrens

Ante 30. annos, Vir spectatæ in hac urbe auctoritatis, cognatione mihi conjunctus, sexagesimum jam annum supergressus, a 20. jam annis hernia laborabat scrotali, quæ temporis progressu ita increvit, ut tertia minimum intestinorum pars, extra abdomen in scroto detineretur: si erectus staret, insignis capitis magnitudinem præ se ferebat tumor, qui tamen in supino situ, relabentibus intro intestinis, minuebatur. Periculi quidem honoratissimus vir ab enormi hoc malo nihil passus est, præterquam, quod quinque vel sex ante obitum annos, tarde & parum cum succederet alvus, valde copiosos, & molestos vomitus, aliquot horas perseverantes sustinere debuerit: quibus ingens copia humorum vitiosorum in intestinis collecta dejiciebatur, qui vomitus singulis fere novem vel decem diebus recurrebant, quos futuros tumor grandior, & dolor pressorius in scroto. Excretione hac exantlata salvus & vegetus perstitit, appetitu bono gaudens.

Epicrisis.

De hac affectus historia, hoc nostrum esto judicium, quod tantæ molis tumor intestinalis in scroto, extra periculum mali iliaci sit, quia fæces non possunt ita intercipi, ac id in hernia inguinali, crurali, vel scrotali ubi exigua tantum intestini portio prolapsa, incarcerata & quasi strangulata a tendinibus abdominis hæret, acutissimis doloribus comitantibus, contingit. Dein nihil dubii est, quin in tam enormi intestinorum prolapsu, non relaxatio tendinum, & annulorum, sed potius disruptio locum habeat: alias enim tam subito in situ supino, tota intestinorum moles intra abdomen recedere non potuisset. Tum in præfata observatione, hoc insignis momenti phœnomenon non erit prætereundum, quod videlicet præcedente dolore tensivo in scroto, omnia propemodum quæ ante tres vel quatuor dies assumta erant, quod ex colore, odore, & consistentia liquefiebat, æger evomuerit, intus remanentibus quæ in prandio tres vel quatuor ante insultum horas comederat. Id nostra quidem sententia ita factum esse judicamus, inversio videlicet motus peristaltici in intestino ileo, in scroto quod detinebatur, incipit, sed non per totum ventriculum penetravit, fundo ejus tantummodo affecto, minime autem arcu majori sive sacco, qui in latere sinistro est locatus.

OBSERVATIO II.

Spasmus ilei ex nimia repletione in hernioso.

Honestus hujus urbis civis, satis vegetæ & robustæ constitutionis, annorum 30. & aliquot ex hernia per multos jam annos sine offensa vel molestia laboravit: neque sub ligaculo intus eam detinuit. Autumno ingentem quantitatem musti bibit, atque nocte, in somno frigefacto abdomine, dum evigilavit, tumorem valde auctum, & dolorificum persentit, qui nolebat, ut antea, intra abdomen subire. Dolores succedebant acerbissimi per integrum diem durantes; qui non in scroto tantum partem affectam, sed abdomen, & totum corpus occupabant, cum insigni anxietate, & conatu ad vomitum juncti. Anxie a me petiit auxilium, misi peritum chirurgum, ut patientem inviseret, & relationem mihi faceret. Ego itaque suasi, ut tumorem inungeret axungia omenti vitulini recenti, & desuper fomentum calidum continuo appli-

ca-

caret, quod ex lacte cocto cum floribus malvæ, verbasci, chamomillæ, croco, semine anethi & cymini constabat, & blande ac modeste repositionem manu tentaret. Interne per intervalla sola aquam menthæ cum aliquot granis extracti croci & julepo rosarum propinavi. Peracta repositione simul & semel, & omnes dolores & cuncta permolesta symptomata cessarunt & conquieverunt.

Epicrisis.

Ex hoc jam clarissime apparet quam caute & provide se herniosi circa dextrum rerum non naturalium usum gerere & custodire debeant; cum levis etiam error funesti affectus causam & originem subministrare possit. Deinceps & hoc notari licet, quod solus acerbus dolor, qui partim nimia ilei intra scrotum detenti distensione, partim etiam ejus intra annulos tendinum strictura & arctatione fit, tam gravium symptomatum quæ iliacum malum formant & quæ sæpenumero lethalia evadunt, vera & genuina causa censenda sit.

OBSERVATIO III.

Dolor & spasmus ilei ex uvis comestis in herniosa, mercurio vivo curatus.

Honesta femina, uxor gravissimi in urbe consulis, cognatione mihi propinqua, annorum 40. in sterili vivens conjugio, utpote cui nunquam fluxere menses, tumore circa femoris curvaturam, in regione inguinali longo abhinc tempore correpta; in vinea ex uvis nimium comestis, & sub cœlo frigido ac humido refrigerata, persentit mox tumorem duriorem, gravesque & acutos in eo dolores, qui noctu ingravescebant. In consilium accersitus cum jam per biduum nihil per alvum se dejecisse affirmaret; prima statim cura fuit, ut alvus per clysteres iterata vice infusos aperiretur, & tam per externa atque interna remedia dolorum levamen afferretur. Secesserunt quidem excrementa sed non adeo sufficienti copia: perseverarunt tamen dolores qui abdomen occupabant & somnum pariter ac appetitum tollebant: nec quicquam fomentis cataplasmatibus balneisque proficientibus tumore duro & dolorifico permanente. Nil igitur aliud agendum duxi, quam ut inflammationi verendæ perquam exitiosæ occurrerem: quapropter venam in pede secandam curavi. Interne vero pulverem Marchionis leniter nitrosum ex aqua appropriata menthæ videlicet & cerasorum nigrorum parva & reiterata dosi obtuli. Æstus quidem non adeo intensus erat, ructationes tamen singultuosæ & ad vomendum conamina permanserunt. Tertio ab invasione die copiosæ infestabant, præcedente anxietate, vomitiones & quidem materiæ, tam subrufo colore quam spumescentia, liquidas quæ alvo dejiciuntur feces referentis, conquerente etiam femina de malo odore. Ejusmodi vomitus per tres fere continuabant dies; quibus ingens corruptorum humorum illuvies fuit protrusa. Ego re paulo curatius pensitata, materiam stercoream non habendam esse, ut adstantes volebant, judicavi, ob nimiam ejectorum quantitatem, quæ in intestinis crassioribus non poterat colligi, cum liquidorum descensus, ob incarceratam ilei portionem prorsus esset interceptus. Cum vero & alvi constipatio, & ventris tormina & vomitiones & vigiliæ assiduæ, vires in dies magis dejicerent, & præsentaneum levamen usque eo usurpata remedia non adferrent, veni in hanc cogitationem, anne argentum vivum intro haustum possit in hoc casu opportunum habere locum? Ego, cum medendi hæc ratio plane extraordinaria & plurimis suspecta sit, nolui solus hoc experimentum facere: ideoque petii ut Medicus, quem ob candorem semper æstimavi, advocaretur. Ille cum meas perciperet rationes, idem sentiit, asserens, quod sine

omni

omni periculo id fieri & forsan desideratissimo cum successu possit. Mane itaque, dato prius pingui jusculo libram dimidiam rite depurgati argenti vivi uno haustu sumendam porreximus, desuper bibendum brodium carnis cum aliquot unciis olei amygdalarum dulcium. Promte ægra assumsit. Post horam, leniorem per conclave deambulationem suasimus. A medicamento sumto omnis prorsus desistebat vomendi conatus, & horas quinque post, in lecto, præter opinionem, alvus solvebatur. Linteis inspectis apparebat mucida grysei coloris materia multis argenti vivi globulis intermixtis, qui diligenter collecti unciam præter propter æquabant. Ex quo factum est, ut afflictionum omnium fere quibus ante angebantur facta fuerit remissio. Alvum semel sponte dejectam postea clysteribus demulcentibus & emollientibus, pauco stimulo salino addito, eluere & crassa intestina purgare constituimus: interne quoque laxans rhabarbarinum & mannatum cum cremore tartari ex vino dedimus. Ita insignis copia progressu temporis materiæ excrementitiæ, permixta, nunquam non portione argenti vivi, secessit, idque ultra duas fere hebdomades. Ex quo per DEI gratiam evenit, ut periculose ægrotans femina meliuscule semper habens ex orci quasi faucibus hoc remedio erepta fuerit. Ultimo vero loco id non prætereundum esse censeo, quod collectis licet viribus somnoque, ac appetitu redeunte, tremorem in artubus, atque vacillationem & impotentiam in pedibus ultra mensis adhuc spatium perceperit: quæ permolestæ affectiones, dextro nihilominus balneorum usu prorsus demum sublatæ & discussæ fuerunt.

Epicrisis.

Ex hujus morbi & curationis progressu, id demum in usum practicum depromere licet, quod passio iliaca acuti alias periculi atque exitii, opportune datis medicamentis quæ inflammationem arcent & dolores mitigant, in affectum quasi chronicum minoris periculi possit converti. Deinceps non contemnendum in hoc atroci malo, sed potius incomparabilem usum & efficaciam argenti vivi esse, ex hac curatione intelligi & disci potest, licet modus operandi non adeo explicatu facilis sit. Ego tamen ita rem concipio, argentum vivum intro haustum, dum fundum ventriculi petit, pondere suo resistit ejus subversioni, sive inversæ ejus motioni peristalticæ, ut potius meo quidem judicio, eam ad inferiora, facta in contrarium compressione, rursus dirigat atque convertat: & hinc etiam ratio reddi poterit, quare globuli plumbei paulo majoris molis intus deglutiti, ad curandum hunc difficillimum affectum commendentur; de cujus remedii salutari usu quamvis multa mihi relata fuerint, nunquam tamen me experimentum fecisse ingenue fateor. Tandem hoc addendum esse existimavi, quod dejectiones illæ spumascentes, liquidæ & biliosæ, quarum materia partim per assumta, partim per continuum humoris biliosi & lymphatici per glandulas intestina secreti affluxum, in ileo, progressu temporis colligitur, non modo a vulgo, sed etiam a Medicis pro veris stercoribus habeatur; licet in totum negare nolim, per vehementiorem intestini coli spasmum quippiam ex eo putridi liquaminis ad tenuia conscendere & ibi contenta inquinare possit.

OBSERVATIO IV.

Infans puer, unius anni, lac adhuc ex mammis sugens, ex terrore nutricis, continuo ejulatu ac clamore noctem insomnem degebat, absque dubio ventris torminibus, quæ parca alvus & viridescentes atque coagulatæ feces denunciabant per duos dies

Passio iliaca in infante ex terrore nutricis & dato auro fulmin.

dies & noctes immo ultra excruciatus. Medicus ordinarius, cum ex clysterum applicatione & usu pulveris laxantis nullum conspiceret levamen, duo auri fulminantis grana cum pulvere absorbente permixta præbere decrevit. Inde vero nihil secutum levaminis, ut potius sub majori alvi clausura, vomitus & quidem viridescentes insecuti fuerint; quibus demum convulsiones epilepticæ jungebantur. Concessa a parentibus, ad petitum meum, abdominis apertione, cui etiam Medicus ordinarius interfuit, offendimus in medio ileo mutuum ad articulum digiti, intestini ingressum. Supra quem tenuia intestina ileon, jejunum, imo ventriculus, in quo subviridescens putridus humor inventus, flatibus valde erant turgida.

Epicrisis.

Graves & utplurimum funestæ, quæ per animi affectus inque primis terrorem, a nutricibus in infantibus derivantur, sunt afflictiores. Horum enim ea est indoles, ut pernicialem vim maxime in intestina tanquam partes valde nervosas exerant, quarum tonum & motum penitus subvertendo & pene infringendo, ventris tormina, alvi constipationem, convulsiones & epilepsiam quam facile accersunt. Quibus infantum morbis ordinario fere dejectiones virides conjunguntur, non aliam ob rationem quam quod retenta excrementa acidam corrosivam ob moram induant naturam, ut bilis permixta inde viridem colorem, non secus ac fieri solet, quando spiritus nitri cum bile miscetur, contrahant. Uti vero aurum fulminans vel mercurialis prosapiæ medicamentum, ab admixtis salibus valde corrodentem & virulentam indolem acquirit, ita summopere cavendum est, ne infantibus tenerioribus, præsertim si acrium humorum copia obsessa sunt intestina, ejusmodi medicamenta porrigamus. Illa involutio quæ in conspectum venit ilei intestini, ab atrocibus torminibus & spasticis intestinorum contorsionibus absque omni fuit dubio oborta.

OBSERVATIO V.

Dolor & spasmus ilei in femina plethorica & herniosa, ex ira vehementi

Honoratior femina, quadraginta & aliquot annorum, animi in affectus valde proni, corporis gracilioris, vitam sine motu amans quietam, venæsectionem ab aliquot annis, circa tempora æquinoctialia consuetam, vere præteriti anni intermisit, purgans vero infusum, quo post sanguinis missionem circa hæc etiam tempora subinde fuerat usa, per tres dies usurpavit. Interea vehementiori commovetur iræ affectu, quam inappetentia, virium languor ac artuum tremor sequebantur: alvus quamvis esset obstructa, nihilominus ad eam exonerandam ægra sæpius sollicitabatur. Mox acerbas in regione hypogastrica dolores & tormina, cum præcordiorum angustia & crebra flatuum per os eructatione, persentiebat. Ego accersitus, ad alvum reserandam, clysterem ordinavi emollientem, cujus tantum levis portio fuit admissa. Interne ad flatus discutiendos, liquorem meum mineralem anodynum cum essentia corticum aurantiorum bene præparata æquali miscui pondere & per intervalla præbui. Externe linteum aqua Reginæ Hungariæ & balsamo nostro vitæ ebrium abdomini applicari jubebam. Sedatis doloribus ægra quievit & cenavit; clausa vero permansit alvus. Sequenti ego die rursus vocatus sum, & tum dolores patiebatur prioribus longe acutiores & sæviora tormina, cum ingenti abdominis inflatione, umbilici retractione, extremorum frigore & continuo ad vomendum conatu. Tum mihi aperiebat, quod ex laborioso partu, ante multos jam annos, in inguine sinistro contraxerit

tumo-

tumorem, qui sine singulari sanitatis incommodo modo prodiret modo regrediretur; nunc vero longe major & valde durus sine regressu persisteret. Et quoniam nobilissima patiens omnia quæ ore assumserat, vomitu reddebat, iliacum malum imminere non sine ratione judicavi. Prima itaque & princeps, cum statum animadverterem plethoricum, fuit intentio, inflammationem, qua nihil sane in hoc affectu est perniciosius, avertere. Ad aliquot igitur uncias sanguinem e vena pedis detrahi jussi. Dein ad alvum ante omnia reserandam medendi consilium direxi: sed quoniam ob firmam clausuram, clysterem non admitteret, decrevi ut successive leni syphunculo aliquot unciæ olei raparum & chamomillæ cocti immitterentur, quo postea intestino recto relaxato, eo facilius clysteres infundi possint; quod etiam consecuti sumus, & duo applicati fuerunt, sed nihil educebant. Igitur quum præfatæ afflictiones, vomitus, singultus, inquietudo, vigilia, anxietas cum extremorum frigore persisterent, visum mihi fuit, singulis bihoriis, clysterem ex sola ptisana, oleo olivarum & syrupo dialthea FERNELII infundere & ad potum aquam fontanam puram frigidam, aqua menthæ correctam, cujus libræ salis absynthii drachmam unam & succi citri unciam semis adjeci, commendare: abdomine cum linimento ex axungia humana, camphora, spermate ceti, & oleo hyoscyami quod constabat, calide inuncto. Post sex clysteres injectos, flatus secesserunt copiosi: quibus continuatis, in balneum aquæ dulcis ægram dimitti jubebam. Paulo post egressa, alvum intra horam ter deponebat. Continuatum fuit balneum, & interne infusum mannatum cum aqua fœniculi, addito cremore tartari & nitro antimoniato propinatum: ita ingens mucidæ, crassæ & liquidæ biliosæ materiæ copia alvo fuit educta. Sequebatur hinc statim singulorum pathematum remissio, largusque sudor cum virium & pulsus augmento, quem promovere, exhibita mixtura sudorifera, ex tinctura antimonii, liquore anodyno minerali & spiritu tartari composita studui. Sic permolesta hæc affectio Divinæ benignitatis adjutorio feliciter fuit depulsa.

Epicrisis.

Ex præfata historia id animadvertere licet, herniam, quanquam per longum tempus sine valetudinis incommodo geri possit, nunquam tamen tutam sed formidandam esse. Hoc in casu ad iliaci morbi genesin, plethoricus status, assumtus purgans & demum superveniens gravis iræ affectus symbolum suum contulerunt, utpote quæ omnia nerveæ intestinorum substantiæ sunt infensissima, naturalem & placidum fibrarum intestinalium, versus inferiora tendentem motum pervertendo & invertendo: quod ex flatuum & excrementorum pertinaci intra intestina retentione & inde pullulantibus ceteris symptomatibus judicandum est. Sanguinis missio, quam tantopere ceu summum hujus affectus remedium veteres ut HIPPOCRATES, CORNELIUS CELSUS & CÆLIUS AURELIANUS, laudarunt, in hoc casu summe proficua ac necessaria fuit. Quoniam vero ob spasmum vehementem, intra intestina crassa consistentem, superiora summo cum dolore inflantur, ratione utique consentaneum est, hanc stricturam tollere, quod omnium optime fieri potest, per oleosa humida in magna copia injecta, ut strictæ inde fibræ flaccidæ & relaxatæ evadant, placuit mihi præ ceteris cura, quam CELSUS *Lib.* 4. *cap.* 13. his verbis proponit. *Si dolor non quiescit, etiam in alvum, ex parte inferiores, tres aut quatuor cyathos calidi olei dare convenit.* Et balnei usum HIPPOCRATES ad felicem

cem curam mirifice commendat. Cura absoluta primarium quod huic feminæ consilium dedi, fuit, ut exquisitam semper habeat vitæ & victus rationem, atque ab omni animi affectu se temperet: multiplici enim experientia edoctus sum, his neglectis, malum quam promte recidivare; id quod præter HIPPOCRATEM ipse CELSUS *loco citato* notavit: *facile*, inquit, *id malum redire consuevit, & cum frigus subit, sive aliqua jactatio, nisi bene jam confirmatis intestinis, revertitur.*

OBSERVATIO VI.

Iliaca passio ex ingluvie & sumto valido purgante.

Berolini cum olim agerem, vir in Regiis servitiis constitutus, quadraginta & ultra annorum, gracilioris corporis habitus & naturæ cholericæ, ingenti semper gaudebat appetitu & varii generis eduliis ventrem quotidie infarciebat, nec jejunii patiens, vinum liberalius quoque hauriebat; alvus ordinario pigra erat & obstructa; vomitus subinde pituitosi liquaminis matutino præsertim tempore experiebatur. Posteaquam in solennitate quadam, supra modum, placentas, carnes assatas, acetaria, condita mala cydonia devorasset, & alvus per aliquot dies clausa nihil egessisset, male habuit. Venter enim durus, renitens, rugitibus & borborygmis hinc inde discurrentibus turgidus erat, atque continua ad vomendum aderat proclivitas. Opera Medicastri usus, pilulas ad alvum aperiendam sumsit purgantes; sed sine successu. Augebantur potius anxietates circa præcordia cum continua nausea. Rursus ab eodem sumsit pulverem purgantem, qui tamen nullam movebat sedem, sed decumbens omnia quæ assumserat ore rejiciebat. Suppositoria & clysteres omni effectu carebant. Uxor vehementer & anxie a me petiit consilium. Ego accedens ægrum per decem dies nihil per alvum emisisse deprehendi. Venter contactu erat durus, inflatus, & magna inquietudo atque anxietas, vigilia quoque affligebant. Bono vero cum DEO hac methodo miser patiens est sanatus. Primum ad vomitionem componendam præscripsi mixturam Riverianam, quæ componitur ex aquæ communis libra, succi citri uncia & salis absinthii drachma, quam per vices assumsit. Dein ægrum chirurgo commisi, cui injunxi, ut clysteres ex decocto emolliente, in quo sufficiens saponis Veneti quantitas soluta, singulis horis ano infunderet, & postea in balneum ex herbis emollientibus & semine lini paratum dimitteret. Ventri quoque applicare linimentum ex oleis expressis, atque interne, cum jusculo, oleum amygdalarum dulcium, addito pauxillo vini, præbere jussi: quæ cura alternis vicibus aliquoties fuit repetita, adeo felici cum successu, ut brevi temporis progressu ingens copia fecum conglobatarum durissimarum & pituitæ glutinosæ, quibus postea successerunt liquidiores, multis sedibus intra duos dies fuerit educta; quam excretionem, semel aperta alvo, seri lactis potu per vices sumto, in cujus mensura cremoris tartari uncia dimidia & mannæ electæ unciæ tres solutæ erant, promovendam decrevi: & ita per DEI gratiam a gravi malo æger fuit liberatus.

Epicrisis.

A sola diutina fecum alvinarum retentione, iliacum morbum subnasci posse, præsenti edocemur historia; ex qua animadvertere etiam licet, tali in casu purgantibus præsertim validioribus intro sumtis nihil esse perniciosius, utpote quæ frustra plane dantur, cum summo potius detrimento; nam dum fortiter stimulando intestina, materiam immobilem & feces aridas per inferiora movere & deturpare nequeunt, invertendo potius peristalticum intestinalem motum, malum reddunt deterius, atq; anxietates & vomitus augent. Balnea vero tẽperata, dum externe, & clysteres interne,

ne, fibras tensas emolliunt, feces dissolvunt & colliquant, non omissis internis congruis laxantibus, convenientissimum præbent auxilium, qui ipsam causam & originem mali expugnandi efficaciam satis præstabilem possident.

OBSERVATIO VII.

Puer septem annorum spongiosioris habitus & coloris albidioris, dulcibus & fructibus horeis nimium usus, carnes ac panem supra modum appetens, qui aliquot ante menses unum vel alterum alvo dimiserat lumbricum, in tormina ventris, alvi obstructionem & inquietudinem incidebat. Frustra applicati clysteres, & data fuerunt carminativa atque laxantia; augebantur potius cruciatus, assidui accedebant vomitus, & interdum per horam semimortuus in syncope miser infans jacebat. Fœdos ex ore halitus & feces reddidit: subsequebantur singultus & epilepsia, tandem mors.

Epicrisis.

Minime dubitandum est, affectum hunc fuisse iliacum, a lumbricis vel in intestino vel ventriculo residentibus subortum. Ubi vero hi arrodendo & lancinando tunicas teneriorum intestinorum nerveas, graves in universo nervorum systemate concitant passiones: ita etiam motum intestinorum peristalticum penitus subvertendi utique sufficienti vi ac facultate pollent. Verique omnino simillimum est, lumbricos in ventriculo existentes hujus mali exitialis causam fuisse. Incidit mihi in confirmationem hujus rei historia, quam ex relatione BEATI MEIBOMII habeo: Helmadii Studiosus, ante aliquot annos, supra umbilicum ferro vulneratus, continuo vomere cœpit primum cibos, dein materiam stercoris instar; sub finem secundi diei mortuus est. Vulnerata quidem intestina arbitrabatur Medicus, sed sectio facta plane ostendebat, ventriculum antrorsum & retrorsum esse læsum, tam late penetrante vulnere. Ex quo discimus, læso tantum ventriculo, salvis intestinis, totum posse intestinorum canalem inverti; nihil juvantibus suppositoriis & clysteribus. Alias in tali affectu, aqua cum mercurio vivo puro decocta, addita vini quarta parte, remedium nescio præstantius: hac enim & necantur vermes & alvus solvitur: sed tempestive, antequam ventriculi & intestinorum tunicæ sint laceratæ, debet exhiberi.

CAPUT V.

De intestinorum doloribus atque in specie.

De colica flatulenta & spasmodica.

Theses Pathologicæ.

§. I.

INter graves generis nervosi afflictiones, non immerito referri debent vehementes dolores; qui intestina ceu partes valde nervosas & sensiles motuque propulsorio præditas obsident, atque per consensum alias etiam nervosi generis partes, in locis remotioribus consistentes, afficiendo, perniciosas subinde afflictiones pariunt. *In dolore intestinorum nervosæ partes patiuntur*

§. II.

Quemadmodum tenuia & crassa intestina, ratione texturæ, capacitatis, functionis & situs differunt: ita etiam dolores, prout in iis sedem suam figunt, ratione vehementiæ, periculi & aliorum accedentium affectuum differunt. *Ratione loci & vehementiæ differt.*

§. III.

Observamus longe acerbiores & acutiores oboriri dolores in tenuioribus quam in crassis: id quod luculenter validiora purgantia & venena caustticæ *In tenuioribus acerbiores sunt.*

sticæ indolis testatum faciunt, cum tormina supra & infra umbilicum atque in medio etiam hujus compareant sævissima. Et hanc ob caussam ab HIPPOCRATE in genere omnes intestinorum dolores, iliaci denominantur; nulla facta in monumentis suis doloris colici mentione: quum nostro tempore omnes fere qui intestina obsident dolores, colici dicantur atque habeantur.

§. IV.

Quinam dicantur iliaci. Rectius itaque iliaci censendi erunt illi, qui medium graviter affligunt ventrem, sive spasmodice illum constringendo, sive vehementer inflando; quum contra colici illi obtineant, qui in hypochondrio dextro & sinistro hærent & pressione ac distensione ingentes creant molestias, HOLLERIUS *de morb. intern. cap.* 39. ita coli dolorem descripsit: *insistit in certo loco instar infixi pali: subinde tamen vagus ad inguina, sinistrum & utrumque renem, sursum aliquando revolvitur, & locum mutat, ut sunt flexus intestini coli, quod relicto recto in sinistrum inguen divertit. Ascendit inde ad sinistrum renem ubi angustius est, quę angustia & simul ibi occurrens flexura, causa est, ut hac in parte dolor sit intensior. Hinc ad splenem laxius intenditur, subitque hepar, atque aliquando in cystide fellis hæret; postremo in dextrum ileon descendit, ubi desinit in oleum.*

§. V.

Totus intestinorum tractus subiectum colicæ præbet. Nos omnem intestinorum tractum pro subjecto & sede dolorum agnoscimus, ita tamen, ut una ejus parte graviter affecta, totus nervosus canalis a faucibus ad podicem trahatur in consensum, sive rectius præternaturales motiones immo inversiones & læsiones motus peristaltici, reliquis omnibus communicentur, adeo ut si vehementior causa fuerit, etiam totum universi corporis systema nervosum gravius simul afficiatur.

§. VI.

Symptomata. Affectiones & symptomata acerbiora, quæ intestini jejuni, ilei, coli, vel recti, ut apparet in hæmorrhoidibus cœcis, dolores comitantur vel subsequuntur, a spasmo partium nervosarum quam maxime oriuntur & sunt sequentia; horror, tremor partium externarum, sudor frigidus, virium omnium prostratio, inquietudo, corporis jactatio, summa anxietas & interna angustia, singultus, vomitus, alvus constipata, tenesmus, urinæ suppressio, spasmus vesicæ, febris, pulsus contractus, spirandi difficultas, quandoque delirium & convulsiones epilepticæ.

§. VII.

Ratio formalis est vel spasmus, vel nimia distensio. Sicut ratio formalis sive proxima causa omnis doloris est nimis vehemens tunicarum & partium nervosarum distensio distractio atque expansio, vel earundem validior & spastica constrictio & coarctatio; ita etiam ab iisdem causis intestinorum proficiscitur dolor. Vel enim a flatibus retentis, & occlusis, supra modum certi intestinorum tractus distenduntur & divelluntur, ut quasi continui solutionem moliantur; vel ab humore mordaci caustico intra intestina vel etiam in eorum substantia membranacea contento, spasmodica constrictione crispantur, coarctantur, cum valde molesta & sensibili passione: qua de caussa etiam in scholis Medicis distinctio inter dolorem intestinorum, sive colicam flatulentam & spasmodicam, adhuc viget & locum obtinet.

§. VIII.

Distinctio colicæ flatulentæ. In dolore tenuium flatulento, mire abdomen inflatur & turget; & tanta sæpius flatuum vis est, ut cutem ita distendat, ut dolor ipso tactu exacerbetur: neque exempla deficiunt, a vehementia flatuum herniam umbilicalem fuisse subortam. Dolores sunt acuti, alvus valde

de constipata, summa angustia, sique simul ventriculus inflatur, respiratio valde difficilis evadi, & eructationes cum levi levamine subsequuntur; accedunt cardialgicæ passiones & inanes vomendi conatus.

§. IX.

a colica spasmodica. In colica sic dicta spasmodica & convulsiva, ventris arctior fit compressio & umbilici introrsum retractio, alvus est constipatissima, ut neque flatus transmittat, neque clysterem facile recipiat. Adest simul ingens in lumbis dolor, ipsumque peritoneum musculique abdominis violenter contrahuntur: extremorum adest refrigeratio, tremor, horror, pulsus durus & contractus, summa anxietas & quam facile animi deliquium supervenit.

§. X.

discrimen inter flatulentiam & dolorē flatulentum Nos hoc loco monendum ducimus, insignem esse differentiam inter flatulentiam intestinorum, & dolorem intestinorum flatulentum. Nam hic a sola atonia, motu & robore intestinorum labefactato, in senibus potissimum & qui cibis inflantibus frigidis nimium utuntur, item in corporibus a prægresso morbo labefactatis nascitur. Illa vero nunquam sine labe intestinorum est, neque tam facile tollitur, & graviora habet accidentia, cum hic per ructus per flatus & alvi solutionem facile terminetur.

§. XI.

inter dolorem nephriticum & colicum. Illud quoque monitum non est prætereundum, dolorem nephriticum & qui a calculo renali fit, non confundendum esse cum eo cujus causa in ipsis intestinis residet: de qua confusione jam olim a GALENO & ejus asseclis instituta fuit querela. Utut vero ratione symptomatum & effectuum multum inter se conveniant; in ea tamen est differentia posita, quod dolor, si est a calculo, in lumbis fixior, pertinacior & acutior sit quam in colica spasmodica; in hac alvus longe constipatior & fortius occlusa ac in dolore nephritico: dein quod, alvo per enema soluta, remissio doloris colici fiat, quod non contingit in nephritide calculosa: ad urinam quoque emittendam major in calculo adest stimulus, eaque tenuis, in paroxysmo, aquosa & subinde arenosa apparet. Et postremo, dolor secundum ureterum tractum successive protenditur: id quod in intestinorum non observatur doloribus. Longe vero facilius est in iis qui semel vel bis dolore ex calculo laborarunt, notas ejus characteristicas discernere.

§. XII.

In theoria vero dolorum intestinalium id maxime attendendum venit, quod horum causa, a quo oriuntur, longe aliam sedem fixam habeat, quam ubi eorum exacerbatio percipitur. *Causa efficiēs in alia parte ac dolente hæret.* Ita nunquam fit inflatio intestini, nisi in alia parte vel tractu, cujusdam intestini strictura spastica, angustia vel etiam obstructio ab excrementis aut alio humore tenaci præcedat vel conjuncta sit: siquidem flatus in intestinorum canale, propter calorem & humorem aqueum semper præsentem, nunquam desunt, sed nullam creant molestiam, quia liberum habent spatium & æqualiter se expandere possunt; simul ac vero obice posito, non possunt transmitti, & intercipiuntur, sed in certo loco coacervantur, occluduntur & quasi incarcerantur, tunc magna vi expansiva agunt in intestinorum tunicas, eas supra modum distendendo & distrahendo.

§. XIII.

Quandocunque in tenuioris intestini quadam parte, sicut in hernia scrotali, vel etiam a vermibus aut fecibus induratis avenit, spasmus, occlusio vel nimia coarctatio producitur, vel etiam quando in principio coli in dextro latere excrementorum *Quid fiat, si tenuia spasmo afficiantur.*

torum copia stagnat, nec loco movetur, ingens & acerbe dolorifica abdominis inflatio, supra, infra umbilicum & in medio ejus, oritur.

§. XIV.

si rectum aut colon. Quod si vero intestinum rectum vel inferior coli tractus vehementem patitur spasmum, mire inflatur coli magna flexura in sinistro hypochondrio versus splenem, una cum illo, qui infra ventriculum tractus protenditur & juxta hepar positus est. Quando autem, quod frequentius in malo sic dicto hypochondriaco & hysterico occurrit, principium jejuni, vel finis duodeni spastice afficitur, ob vicinum & supra illud decurrentem ramum superiorem mesentericum & intercostalem, ingens in lumbis oritur dolor, ipsumque duodenum & ventriculus flatibus mire implentur, diaphragmatis quoque liber motus impeditur; unde ingens illa præcordiorum anxietas, spirandique angustia, & ructus cum impetu, frequenter & fere sine fine, erumpunt. Non semel ego sed aliquoties observavi in colica spasmodica inferiorem coli partem funis instar contortam & convolutam, tenue vero intestinum ad crassitiem brachii expansum fuisse repertum.

§. XV.

Colicæ subjectum. Intestinorum dolores adeo frequentes sunt, nulla ætas, nullus sexus, nullus corporis habitus & nullum temperamentum ab iis sit immune. Infestant autem quam maxime infantes, feminas, atque etiam senes, & quicunque tenerioris, debilioris, & sensibilioris sunt naturæ.

§. XVI.

Causa & generatio colicæ flatulentæ. Acerbæ & torminosæ hæ intestinorum affectiones diversi generis agnoscunt causas, & pro harum differenti natura genio & vehementia, variant symptomata, variat etiam & intenditur subinde periculum. Frequentissimam vero alvi scybala retenta & indurata, in intestinis crassis, interdum in tenuioribus hærentia, causam præbent. Atque multum huc cruditatum acido-viscidarum copia, cibi sicci, aridi, adstringentes, diuturnior somnus & vitæ genus motus ac laboris expers contribuuntur. Et quandocunque sed pigra & obstructa alvo, cibi dulces, fermentescibiles, carnes pingues præsertim vervecinæ, cum potu frigido, vel refrigerationes pedum atque abdominis accedunt, inflatio abdominis intenditur & dolor acerbior fit. Atque in eo colicæ potissimum flatulentæ, & quæ veteribus a causa frigida producta dicitur, ratio & genius versatur: cujus generatio & crebra invasio imbecillitatem & atoniam intestinorum eorumque toni ac roboris defectionem indicat atque supponit; hinc obesis, phlegmaticis, senibus debilibus admodum familiaris est, præsertim si frigus improvide ad pedes deorsum & ventrem admittatur.

§. XVII.

Alia colicæ species est biliosa, quæ secundum veteres, a causa calida subnascitur, atque ab humore bilioso, acri, corrupto, in intestinis præsertim duodeno copiosius collecto & stagnante ortum suum trahit, a gravi frequentius ira, præsertim in corporibus calidæ & siccæ constitutionis, sub æstate fervida & ætate juvenili, vel virili, aut ab assumtis potibus nimis spirituosis & calidis proficiscitur, majorique tormentorum, post frigidum sumtum potum vel transpirationem prohibitam, sese prodit sevitia. Symptomata quæ hanc insequuntur potissima sunt vox rauca, cardialgia, continuum ciborum fastidium, vomitus materiæ biliosæ porraceæ, singultus, intemperies æstuosa & febriculosa, inquietudo, sitis intensa, os amaricans, urina pauca & rufa, cui quandoque alvi dejectio biliosa & crebra succedit. *biliosa.*

§. XVIII.

Datur quoque valde atrox & tor-

in infantibus lactantibus. minosus intestinorum dolor in infantibus, a lacte stagnante per miscelam bilis valde corrupto & corrosivo reddito, unde faeces plerumque secedunt virides, paucae & coagulatae & ab arrosione tunicarum intestinalium subinde convulsiones epilepticae lethiferae tragoediam ludunt.

§. XIX.

In pueris. Pueris valde familiaris & frequens est colica, quae fit a vermibus si convoluti in intestino ileo haerent, cui saepe febris continua & syncope, ventrisque lancinatio ac si terebra perforetur, jungitur. Qualia exempla, apud ZACUT. LUSITANUM *Prax. admir. Lib.* 2. *obs.* 33. & HILDANUM *cent.* 1. *obs.* 57. legi atque conferri possunt.

§. XX.

In puerperis. Neque puerperae ab immanibus abdominis doloribus immunes degunt, praesertim quando lochiorum fluxus deficit, & post partum abdomen non decenter ligatur, vel partium ventris accedit refrigeratio.

§. XXI.

Hippochondriacos saepe vexat. Frequentissimum etiam hypochondriacorum symptoma est atrox colicus dolor, isque maxime occupat latera, vel in dextro hypochondrio infra sub osse ilei, ubi principium coli flatibus & stercoribus infarctum est, vel sub hepate flexura quam colon facit flatibus vel scybalis distenta, maxime omnium vero in sinistro hypochondrio sub diaphragmate & liene, ob maximam coli flexuram, tensivus consistit, cum alvi obstipatione, urinae difficultate, anxietate, angustia, interna inquietudine, viriumque dejectione junctus. Nam, quia in sic dicto hypochondriaco morbo valde laesus & vitiatus est intestinorum peristalticus motus, nec flatus, nec stercora versus inferiora rite moventur & descendunt; hinc in flexuris maxime intestinorum, ubi diminuta est vis motrix contractilis & elastica, illa morantur, stagnant, & graves ac dolorificas ejusmodi distensiones pariunt.

§. XXII.

Colica spasmodica a sero acri intra tunicas haerente. Alia adhuc ratio & natura est eorum dolorum intestina torquentium, qui fiunt a materia intra tunicas intestinales haerente, sero videlicet impuro & acri. Et talis in corporibus scorbuticis ac purpura scorbutica vel scabie infectis, in arthriticis quoque & podagricis saepenumero observatur; quando vitiosa materia, deficiente naturae robore, retinetur, nec ad extremas partes transmittitur, vel etiam ab iisdem ob varias externas causas, intra corpus per metastasin transponitur. Et haec species colicae spasmis maxime se exerens, ad spasmodico-convulsivam spectat & saeva conjuncta habet symptomata, difficilis etiam est curationis, ac inflammationem minatur, neque facile conquiescit, nisi relegata materia ad extimas partes fuerit.

§. XXIII.

a sanguine. Neque praetereunda erit gravior & identidem spasmodico-convulsiva colica, a nonnullis sanguinea vocari solita, a sanguine nimium intra intestinorum, coli praesertim tunicas congesto, stagnante & sensiles nerveas tunicas valde distendente. Et haec fieri solet in feminis a mensium fluxu suppresso: tunc hysterica vocatur; vel etiam a consueto haemorrhoidum fluxu deficiente, vel violenter cohibito aut suppresso: tunc recte dici solet haemorrhoidalis. Quae sicut saepius in praxi occurrit, ita etiam ejus causa Medicis utplurimum incognita est. Hac saepissime hominis boni, robusti & sanguini, habitus eusarci, qui lautius & liberius, sub meri praesertim potu, degunt, otiosam colentes vitam, afficiuntur. Cujus colicae sanguineae multa exempla & observationes Doctissimus CAROLUS PISO in egregio tractatu *de morbis e colluvie serosa oriundis*: vide *Section.* 4. *cap.* 2. posteritati reliquit.

§. XXIV.

§. XXIV.

Colica saturnina. Immanis quoque est illa colicæ spasmodicæ species, quæ a fumis saturninis, ore haustis & cum saliva deglutitis ortum suum ducit, atque iis qui mineras Saturni igne tractant & calcinant, vel plumbum ab argento in docimasticis furnis separant, ut in Hercinia fit, familiarissima est, vulgo dicitur *du Gutten Rage:* Dolor est in intestinis intolerabilis, alvus constipatissima, nec clysteribus neque laxantibus facile cedit, umbilici fit introrsum retractio, summa adest inquietudo & artuum tractio, nausea & assiduus ad vomendum conatus, in paresin vel veram paralysin vel asthma spasmodicum quam facile terminatur, ac diu & misere sæpius ægrotantes torquet. Ejusdem generis dolori, figuli qui vasa figulina vitro ex plumbo obducunt, vulgo *glasiren*, obnoxii sunt. Testantur quoque observationes practicæ, quod medicamenta quæ Saturnus ingreditur, ut tinctura antiphthisica *Garmanni* vel magisterium Saturni, quibus Medicastri in gonorrhoea supprimenda frequentius uti solent, invincibilem alvi stricturam cum immanibus tormentis stipatam relinquant. Quam gravia & periculosa valetudinis damna atque incommoda, a vinis acidis lythargyrio immisso dulcificatis, ante aliquot annos in Svevia oborta fuerint, id exquisite & docte in Dissertatione, Præside Clar. ZELIERO habita, *de noxa vini lithargyrio mangonisati*, est deductum. Inde enim non modo dolores stomachi, abdominis, sinistri hypochondrii cum forti alvi strictura, item colica convulsiva, sed & asthma convulsivum oborta fuere.

§. XXV.

Colica endemia spasmodica. Restat adhuc alia colicæ species, quæ rectius endemia vocari potest, quia certis regionibus familiaris admodum est: ita Moraviæ, Austriæ atque Hungariæ incolæ atrocissimo colico dolore spasmodico, & convulsivo creberrime divexantur. Cujus rei nulla mihi alia suppetit ratio ac causa, quam vinorum in hisce regionibus valde spirituosorum largior potus & abusus, præsertim si corporis accedat refrigeratio; ex quo fit, ut sanguis nimium ebulliens, & in concitatiorem motum adactus, si neque per artificialem evacuationem invenerit exitum, in intestina incumbat & ibi accumulatus dira symptomata inferat. Ceterum hæc quoque jure referri ad colicam sanguineam & spasmodicam meretur.

§. XXVI.

Colica ex morbis progressis. Dantur etiam atroces colici dolores, qui alios morbos progressos excipiunt: ita extant passim observationes, & nota mihi quoque sunt exempla ubi ex diarrhoea ab adstringentibus cito suppressa, item post dysenteriam, ab incauta diæta, & alimentis inflantibus & fermentescibilibus copiose admissis, graves & exitiales ventris dolores successerunt. A cydoniato largiori manu in diarrhoea exhibitos, sævissimos ventris dolores atque torsiones, ad stercoris usque vomitiones lethales vidit FERNELIUS *lib. 6. Pathol. c.* 10. quod identidem a fortioribus purgantibus haud raro observavimus. Neque iis qui in artis exercitio frequentius versantur, obscurum esse poterit, post intermittentes, tertianam, quartanam, perperam curatas, prava præsertim diæta accedente, sævissima subinde in abdomine secuta fuisse tormenta: testante illud BINNINGERO *cent.* 3. *observ.* 33. *cent.* 4. *obs.* 41. *item lib.* 4. *observ.* 8. & 9. quibus submovendis non tam facilis conceditur locus; siquidem in modo memoratis morbis ingentem labem & vitium jam contraxit intestinorum canalis, ejusque functio, quæ maxima ex parte, a convenienti, ordinata & successiva constrictione & dilatatione, sive peristaltica motione dependet, adeo læsa ac labefactata est, ut dein multo facilius vitiosorum humorum colluvies

L 2 ibi

ibi consistere, & causam ejusmodi & aliorum pravorum affectuum possit subministrare.

§. XXVII.

Symptomatica, a calculo renali. Porro colica spasmodica, frequens immo assiduum fere aliorum affectuum & dolorum esse solet symptoma: sic nihil frequentius contingit, quam quod dolori, ex calculo renum per uretheres descendente & ad vesicam iter faciente, gravis sæpius abdominis cruciatus, cardialgia, nausea & vomitio adjungatur: idque maxime fit ob consensum harum partium, quam nervus intercostalis hisce communis præstat. Qua de causa nonnulli Medicorum colicum dolorem cum calculoso sæpe confundere, nec rite discernere solent: cujus jam supra facta mentio. Observamus quoque in praxi, a dentitione infantum dolorifica, convulsivam colicam cum alvi forti adstrictione, quam demum epilepsia sequitur, subortam; idque tantum ob mirificum illum nervosarum partium cum aliis consensum.

§. XXVIII.

a calculo felleo. A biliario calculo, in cystide fellea detento, ejus ductum lancinante, ventris dolorem subortum, præter alia, defunctorum dissectiones testatum fecerunt. Ita in colicorum cadaveribus vesicam felleam lapidibus refertam BALLONIUS *lib.* 2. *epidem. pag.* 253. item M. N. C. *ann.* 4. *&* 7. *observ.* 220. fidem faciunt. Et HORSTIUS *lib.* 4. *observ.* 47. colicæ gravissimæ, 233. calculorum mediocris magnitudinis e folliculo fellis rejectione sedatæ meminit. Quo loco non possum non peculiarem doloris colici causam insinuare, quam Clar. NICOL. VULPIUS disertis verbis in *observat. lib.* 2. *cap.* 37. prodidit, ita habentibus: *Colicus dolor sæpissime fit a bile flava, innatante huic intestino, quæ sæpius ab anatomicis cum animaduertatur, verisimile est eam transudare paulatim per tunicas folliculi fellis, huic intestino quam aliis vicinioris. Quapropter male sibi consulunt illi, qui præ nimio studio validius comprimunt jecur: exprimit quippe prona hæc flexi corporis incurvatio bilem.*

§. XXIX.

ab arrosione intestinorum externa. Neque absonum sed verisimile potius videtur, ab acri humore tunicas intestinales externe arrodente, dolores in toto intestinorum volumine concitari posse. Quam sententiam clariorem faciunt observationes, quibus per sectionem defunctorum constat, ex abscessu mesenterii rupto, purulentam materiam intestinis inhærescentem ante mortem sævos dolores & tormenta produxisse. Quales VVILLISIUS, BENIVENIUS, & VVARTHONUS scriptis suis passim insinuant.

§. XXX.

Præter dolores autem intestinorum, qui acutioris sunt indolis & vel in salutem vel in mortem brevi terminantur, dantur etiam chronici qui sunt generis, & diutius insistunt, ac per multas hebdomades immo per anni aliquando spatium excruciant, licet per intervalla suas habeant remissiones & exacerbationes. Horum post mortem demum fuit inventa causa, quæ in eo constitit, quod in quadam parte intestinum fortiter angustatum, constrictum, scirrhosum vel callosum fuerit deprehensum: quare in totum motus intestinorum æqualis destruitur. Ita KERCKRINCIUS *Spicileg. Anatom. Observat.* 50. in puero tormentis intestinorum qui obierat, cuncta flatu distenta, pylorum vero adeo exiguo foramine pervium vidit, ut flatum vix transmitteret; duodeni vero atque recti parietes subsidentes, conglutinatos & quasi filo constrictos, ut nullus flatus ea perrumpere potuerit, invenit. Scirrhum coli HOLLERIUS *de morb. inter. Lib.* 1. *cap.* 41. & RHODIUS *centur.* 2. *observat* 75. describunt. A callo quo-

quoque in intestinis colicam productam BENIVENIUS conspexit: vid. *Lib.* 5. *de abdith. cap.* 30. & 34. Intestinorum vero coalitum post dysenteriam RHODIUS *cent.* 2. *obs.* 77. *item* 82. annotavit; de qua re BARTHOLINUS *cent.* 6. *observ.* 2. item M. N. C. *ann.* 1672. conferri possunt. Angustati quoque intestini & cartilagine obducti meminit BALLONIUS *epidem. Lib.* 1. *p.* 58. Praeterea, de angustia intestinorum, perdocta dissertatio *Clariss.* WALTHERI *Lipsiensum Prof.* lectu dignissima est. Saepius quoque in sectionibus cadaverum colica spasmodica demortuorum implicatio omenti observatur, manifesto documento, vigere etiam in hoc motum quendam spasticum. Ab hepate male affecto abdominis dolores chronicos obortos non raro vidimus, ita ut illud albicans induratum fuerit inventum, & cystis fellea calculis repleta. Quandocunque enim liberior sanguinis per hepar transitus impeditur, a biliosis sordibus non bene depuratur & impetus quoque ejus ad intestina ruit; ubi ob copiam & nimiam distensionem vasorum tardius progrediens, stagnationes dolorificas in intestinorum membranis efficit.

§. XXXI.

Anatomia colica defunctorum. Ceterum qui subito ex acuto intestinorum dolore pereunt, in iis plerumque intestina inflammata & sphacelosa reperiuntur. Ita SPIGELIUS in *lib. de Semitertiana*, in dissectis hac febre extinctorum cadaveribus, qui ante immani dolore quasi colico fuerant excruciati, intestina inflammata & erysipelatosa detexit: & adjicit, his in casibus phlebotomiam omittere & purgationem, ut vulgus solet, substituere nefas esse. Sphacelatum quoque intestinum rectum, ab haemorrhoidibus coecis male curatis, nos vidimus.

§. XXXII.

Quando dolores salutariter solvuntur. Salutariter vero saepe numero horum dolorum solvi solet atrocia, per sudorem copiose obortum vel etiam per haemorrhagiam narium, aut haemorrhoidum fluxum supervenientem, item per expulsionem purpurae ad extimas partes aut per arthritidem & podagram succedentem, vel macularum scorbuticarum proventum. Crebra enim & perquam notatu digna hinc inde reperiuntur exempla, ubi ex arthritide repulsa factae fuerunt pertinaces colicae, qua redeunte ubi illa cessarunt. Sic colicae saepius biliosae diarrhaea superveniente solvuntur qua putrida & nigra materia evacuatur. Spectat huc quoque insignis locus apud HIPPOCRATEM *lib. de hum.* §. 11. *cui intestinum in dextra parte dolebat & articulari morbo correptus, quietior erat.* Neque parum salutis promittitur, si dolores locum atque sedem mutaverint.

§. XXXIII.

Quando minus salutariter terminatur. Minus salutariter, colicae inprimis spasmodicae & convulsivae, viribus plane dejectis & dissipatis, ac sudore colliquativo suborto, vel in veram paralysin vel in notham sive paresin, vel in manuum & pedum stuporem terminantur; vel etiam si atrocior dolor urget, epilepsia, convulsiones, vel aliae graves capitis affectiones, ut lethargus, carus, apoplexia finem vitae faciunt. Multum vero periculi alit colica sive convulsiva sive biliosa, quae cum actuali invadit horrore & atrocius affligit: nam designat inflammationem, quam, si non succurramus, sphacelus excipit.

Curatio cum Methodo medendi.

§. I.

Medendi methodus pro differentia causarum variat. Sicut ex antecedentibus plenius perspicere ac animadvertere licet, causas dirum hunc affectum excitantes mirum variare: ita nunc identidem colligi poterit, medendi methodum, pro differentia causarum quae intestinorum dolores fovent, longe aliam atque aliam esse instituendam.

§. II.

Quid agendum si a fluxu sanguineo critico suppresso dolor

Quando itaque a consueto hæmorrhoidum vel mensium fluxu suppresso, in corporibus præsertim sanguine abundantibus, immanis abdomen infestat dolor, cum gravi æstu ac pulsu citatiore junctus, venæsectio in pede instituta, clysmata emollientia, pulveres antispasmodici leniter nitrosi & cinnabarini momento castorei remixti, nec non liquor noster anodynus mineralis, additis essentia castorei & spiritus salis ammoniaci vinosi, neque minus pediluvia, dolorum sævitiam mirifice mitigando, omne curationis in ipso paroxysmo absolvunt punctum. Extra vero illud tempus, & præservationis gratia, laborandum est, ut mensium in feminis & hæmorrhoidum in viris solennis restituatur fluxio; quo maxime omnium faciunt conveniens acidularum, thermarum, balneorum vernali cumprimis tempore susceptus usus, præter hunc, pediluvia, motus & exercitatio corporis debito modo instituta, diæta commoda, pilulæ balsamicæ, atque infusa theiformia ex herbis partim carminativis, partim uterinis composita erunt adhibenda.

§. III.

Si a bile copiosa caustica

Quando dolor intestinorum a copia bilis efferæ & causticæ suam mutuatur causam & originem, eadem prope præcedente §. memorata remedia proficiunt. Palmam vero inter alia, pulvis nitrosus, una vel altera gutta olei millefolii veri destillati commixtus, ex aquæ florum chamomillæ vulgaris unciis 3. vel 4. propinatus, quæ gratior adhuc & virtute præstantior redditur, adjectione syrupi papaveris albi & spiritus nitri dulcis rite præparati, jure sibi vindicat: sicut autem hæc aqua, in omni abdominis dolore vehiculum remediorum præbet convenientissimum; ita multo felicius operationem suam exerit, si ejus destillatio cum cerevisia triticea instituatur. Præstat quoque in hac colicæ specie medicamenta in vehiculo subfrigido quam calido exhibere, & abstinere a decoctis & infusis calidioribus, pariter, a regimine sudorifero & balneis calidis: eo quod hac ratione biliosus ferocior redditur humor, & partes nervosas intimius penetrat. Hinc observationibus practicis edocemur, hujusmodi in casu, solum aquæ frigidæ potum, quo ipse GALENUS in colica biliosa usus est, optime profuisse atque malum depulisse. Majorem autem hoc monitum attentionem meretur, si ex ira suscitata fuerit torminosa affectio.

§. IV.

Si a flatibus vel excrementis incarceratis.

Si fixus & tensivus in dextro vel sinistro hypochondrio vel infra ventriculum hæserit dolor, certum indicium est, flatus vel excrementa coli flexuris incarcerata hanc scenam ludere. Tunc præcipuum curationis in eo positum est momentum, ut enemata emolliendi, discutiendi & roborandi virtute prædita injiciantur: non omissis externis linimentis carminativis & emollientibus, parti dolenti applicandis. Aperta sic alvo, flatibusque discussis atque propulsis, pilulæ nostræ balsamicæ ad Becheri exemplar compositæ, interposito sale digestivo, vel decocto mannato, cremore vel terra foliata tartari, & uno vel altero cochleare oleo amygdalarum dulcium permixto porrigi debent.

§. V.

Si a spastica recti & coli strictura.

Ubi rectum & intestini coli portio, in sinistro præsertim latere, fortiori spastica strictura afficitur, ita ut alvus nec flatui, nec excrementis exitum concedat, neque clyster commode ano immitti queat, tunc totum abdomen oleis calidis & pinguibus fovendum est; v. g. oleo chamomillę, anethi, ruthæ, coctis, pinguedine taxi, canis, vulpis, castorei, humana, quæ etiam per clysterem ad spasticam illam stricturam relaxandam ano infundi possunt; quo facto, in-

infusum mannatum, quod supra memoravimus, erit offerendum.

§. VI.

In colica flatulenta quid conferat.

Colica flatulenta ex atonia & imbecillitate ventriculi & intestinorum, a cibis crudis male digestis & inflantibus, enata, carminativa & paullo calidiora admittit, quorum censum subeunt aquæ carminativæ spirituosæ, ex semine cymini & carvi, corticibus aurantiorum, floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ ac cardamomo cum vino destillatæ, essentia carminativa *B. VVedelli*, essentiam corticum aurantiorum probe saturata spiritu salis ammoniaci exaltata, liquor anodynus mineralis cum balsamo nostro liquido, quod vitæ audit, permixtus, vel sequens liquor carminativus: Recipe spiritus nitri dulcis vel liquoris nostri anodyni mineralis, essentiæ corticum aurantiorum, tincturæ tartari ana drachmas, 3. spiritu salis ammoniaci drachmam, olei carvi destillari, cymini, de cedro, chamomillæ vulgaris destillati, singulorum guttas 6. M. D. Dosin constituunt guttæ 30. ad 50. Haustus insuper vini sic dicti *Hippocratici* ex speciebus aromaticis, v. g. corticibus aurantiorum, citri, macere, caryophillis, cardamomo & sacharo parati, senibus præsertim & ubi ex refrigeratione abdominis & externarum partium malum traxit originem, insigne & præsentaneum solet levamen præbere. Perutili quoque est, abdominis regionem tegulis & marmoribus calidis, item sacculis avena, sale communi, tostis, semine carvi, milii, baccis lauri atque juniperi repletis, subinde fovere.

§. VII.

quid, si a materia retropulsa orta.

Dolores abdominis, ubi a retropulsa materia exanthematica vel excretione critica, scabie, purpura, podagra, arthritide, erysipelate proficiscuntur; nihil aliud agere prudens & rebus suis satagens Medicus debet, quam ut leniter diaphoresin promovere studeat; id quod ego nonnunquam, essentia scordii probe saturata cum spiritu florum sambuci non intense rectificato, extracta, liquori anodyno nostro ad dimidiam partem admixta, si ad guttas triginta vel quinquaginta in infuso calido bis de die propinatur, felicissime perfeci: circa lecti vero introitum pulverem meum bezoardicum, pauxillo citri & cinnabaris mixtum, adjecta succi citri recentis portione, in idoneo vehiculo obtuli; non prætermissis emollientibus & demulcentibus clysteribus, atque corporis in blanda diaphoresi constitutione.

§. VIII.

Si a vermibus.

Quando ex vermibus intestinorum dolor in junioribus oboritur, ad dolorem sopiendum primo decoctum ex emollientibus & paregoricis, floribus videlicet sambuci, chamomillæ vulgaris, meliloti, verbasci, semine fœnu græci, anethi, anisi, croco & lacte paratum, vel vesicæ suillæ inclusum, vel linteis exceptum abdomini applicari potest. Dein clysteres ex iisdem speciebus in usum frequentiorem ducendi sunt, qui etiam ex lacte recenter mulcto parandi. Interne vero tinctura rhabarbari & tanaceti, quæ herba vere specificum est anthelminticum, alvus sollicitanda, & quandoque aquæ cum mercurio vivo coctæ usus est interpolandus. Non raro contingit, ut hac ratione vermium glomera, quæ intestina obsesserant & angustarant, ejiciantur, sedatis & placatis mox omnibus symptomatibus & gravissimis abdominis tormentis.

§. IX.

Si ab hæmorrhoidibus cæcis.

Neque prætereundus est acerrimus ille & prope intolerabilis dolor, qui intestini recti tunicæ nerveæ exquisitissimæ sensationis subinde insidet & universi fere corporis partes in consensum trahit, sanguine hæmorrhoidali minima vascula obsidente ortum ducens, cœcarum hæmorrhoidum nomine notus: is enim peculia-

re curationis genus expostulat. Venam tunc ego non in pede, sed in brachio secari præcipio, ad meliorem sanguinis a partibus inferioribus ad superiores derivationem. Exterius vero duo remedia expertissimæ virtutis deprehendi, quorum alterum est linimentum, quod ex drachmis tribus spermatis ceti, olei hyosciami drachma, camphoræ granis 6. & croci granis 10. constat, quo calide inungi tumores debent; alterum est epithema, quod ex aqua calcis vivæ, cum aqua rosarum & florum sambuci temperata, saturni sacharo & spiritu vini camphorato compositum, linteis tepide applicandum.

§. X.

Colicæ saturninæ curatio In immani illa colica sic dicta saturnina vere convulsivo-spasmodica, quæ metallurgos afflictim & immaniter excruciare solet, non invenitur præstantius præservativum quam mane sumtum jusculum pingue: in ipsa vero cura clysteres mere oleosi item oleum amygdalarum dulcium in copia haustum, cum vel sine decocto mannato, omne exhauriunt punctum. Ad paresin vero sanandam balnea aquæ dulcis, & post eorum usum, inunctio spinæ dorsi & abdominis cum linimento, quod habet axungiam humanam, oleum nucissæ expressum, hyosciami, crocum & oleum rosmarini, vix datur præsentius & certius auxilium.

Cautelæ & observationes clinicæ.

§. I.

In colica spasmodica purgantia vitanda. IN spasmodico & convulsio intestinorum & abdominis dolore, ubi alvus firmissime est clausa, cane pejus & angue acria purgantia, & ex iisdem quoque parata clysmata sunt vitanda. Novimus, hac ratione inflammationem & mortem fuisse productam.

§. II.

Ad alvum longo temporis intervallo clausam, si excrementis & scybalis induratis referta sunt intestina, reserandam, non sufficit una clysteris injectio, sed duos vel tres intra horæ sæpius spatium injicere oportet. *Clysteres plus una vice iniciendi.*

§. III.

Aliquando accidit, ut induratum & compactum excrementum intestinum rectum occupans, flatuum ac scybalorum exitum penitus impediat. Tunc fotibus emollientibus fovenda anus, & suppositoriis pinguibus & salinis stimulanda alvus, nec non unciæ aliquot olei lini vel raparum cum decocto emolliente, in quo prius sufficiens saponis Veneti portio soluta, ut durities scybalorum emolliatur, per syphoneum immittendæ. *Recto duris fæcibus obsesso, fotus conferens.*

§. IV.

Solus tabaci fumus per accommodatam syringam immissus, ad aperiendam alvum, omnia fere alia remediorum genera, testantibus id observationibus, fausto suo effectu superare creditur, utut ego certa de singulari ejus efficacia promittere nequeam. Id vero scio, quod experimentum hoc in equis ad alvum valide adstrictam aperiendam maximæ sit virtutis. Novi etiam homines quosdam plebejos atroci intestinorum dolore vexatos, fumi tabacini sola deglutitione, ab omnibus cruciatibus in instanti fuisse liberatos. *Fumus tabaci quidem præstet*

§. V.

In omni graviori intestinorum dolore, antequam alvus fuerit soluta, calidiora carminativa & sudorifera, balnea quoque nocentissima sunt. Nam, dum materiam biliosam vel corrosivam invehunt sanguini nec ad partes exteriores præcipitant, anxietates augentur, & paralyses, contracturæ, febres hecticæ immo convulsiones epilepticæ haud raro inducuntur. *Alvo clausa, carminativa nocent.*

§. VI.

§. VI.

Opiatæ in senibus exulent. In senibus, & imbecillis corporibus, si infestantur dolore abdominis opiata magis adhuc narcotica penitus exulent, item quando acerbiores dolores diutius perseverantes vires admodum fregerunt. Quod etiam tenendum erit, si ex summa debilitate, nimiis sudoribus corpora perfunduntur: paralysin enim tam veram quam spuriam inde suscitatam fuisse, vel etiam sphacelum internarum partium inde productum fuisse meminimus.

§. VII.

Nihilominus in hypochondriacis, *Ubi prosint* & hysterica passione detentis, vel ubi simul affligit ferina tussis, cum gravibus abdominis doloribus, & erosionibus; pilulæ balsamicæ nostræ, vel aloephanginæ; extracto panchimagogo *Crolii* acuatæ, uno vel altero grano laudani opiati rite parati vel theriacæ cœlestis adjecto, interpositis pulveribus nitroso-salinis, & absorbentibus, insigne dolorum, & spasmorum levamentum afferunt. Ita pilulas purgantes cum refracta dosi laudani opiati mixtas, multi celebres Medici, nominatim, RIVERIUS, POTERIUS, CRANIUS, XOLLERIUS, & FORESTUS mirifice in abdominis doloribus deprædicant. Neque deficit ratio utpote remittente dolore, & spasmo, purgantis operatio longe promtior & felicior fæcum alvinarum dejectio sequitur.

§. VIII.

Colica periodica quomodo tractanda. Si atrox intestinorum dolor certo temporis spatio recurrit; quod pluries mensibus *Martio*, & *Octobri* contingit, flante, & sæviente maxime Borea vento, probabile est ejus causam sanguinem intra intestinorum tunica congestum esse, quia sub tali tempestate ob regurgitantem sanguinem, ejus in sedis venis fit accumulatio. Qua de causa venæ sectio in pede, ad hæmorrhoidum fluxum, si natura ejus fuerit assueta, promoventibus, præservationis gratia, commodissime instituitur. Sin vero quis criticę hujus sanguinis excretionis fuerit expers, consultius ego semper deprehendi, brachii venam secare, quo sanguis a partibus inferioribus derivetur ad superiores, cum, si non invenit exitum per hęmorrhoides, major, per crebras sectiones in pede administratas, ad partes inferiores fiat impetus atque affluxus.

§. IX.

Hypochondriaci, & hæmorrhoidarii flatulentiis ac ventriculi, & intestinorum doloribus perpetuo fere exercentur. *Thermę & acidulæ quibus prosint.* Si itaque malum inveteratum neque domesticis, neque e pharmacia petitis obtemperare vult remediis; ego sane nec præsentius nec efficacius, nisi in thermarum *Carolinarum*, vel aquarum mineralium temperatarum, ut *Selteranarum*, imo *Emblensium*, convenienti interno, & *Tœplicensium* externo per balnea usu, unquam deprehendi auxilium; præprimis, si decente, & sat frequenti motu & exercitio corporis secundetur, diætę quoque selectæ habeatur ratio.

§. X.

Colica puerperorum venæ sect. profliganda. Puerperis intestinorum, & lumborum dolores sunt familiarissimi, præsertim, si lochia non debito modo, quantitate ac tempore procedunt, ex quibus postea doloribus febres exanthematicæ, quæ si ingravescunt puerperam tollere consuescunt, oriuntur. Qua de re circumspectus eo animum advertere debet Medicus; ut convenienti methodo horum dolorum sævitiam componat; quod optime fit, sanguinis lochialis promotione, qui si medicaminibus morem gerere recuset, venæ sectio in pede tutissime celebratur, postquam statim sæpenumero prodeunt lochia, & dolores penitus sopiuntur; quod crebra me docuit experientia.

Me-

Methodus Præservatoria.

QUi intestinorum & imi ventris doloribus frequenter recurrentibus infestantur; quod ego haud raro, in arthriticis, nephriticis, item hypochondriacis & hęmorrhoidariis animadverti; iis ante omnia exquisita diæta, & accurato vitæ regimine subveniendum est. Id quod in eo maxima ex parte consistit, ut primum sedulo, & omni studio, quascumque occasiones ad nocentissimas animi perturbationes, ut terrorem, iram & tristitiam, fugiant: nihil enim reperitur, quod generi nervoso adeo infensum, & morbos in eo desidentes tam confestim resuscitare magis idoneum est, quam vehementior animi commotio. Dein frigus Boreale, cujus ea est natura ac conditio, ut nervosi generis morbos revocandi, & exacerbandi maximam vim habeat, omni modo vitetur, regio lumbaris, præcordialis, & pedes quoque ab eo diligentius defendantur. Tum prospiciendum est, ne legumina, & inter hęc maxime pisa, fabæ, brassica, caro pinguis vervecina, & frigidus præcipuę huic superingestus potus, admittantur. Denique, ut corpus non diu otiosum maneat, sed frequentius exerceatur. Optime enim TRALLIANUS, & etiam rectissime *l.* 10. in hisce morbis motus commendat remedium, ita perhibens: *motus quicumq; & omnis exercitatio insigniter iis conferunt, qui diutius tali morbo laborarunt & frequentius eo corripiuntur, si pedibus, si per equum, si etiam navigio movere corpus velint, item palæstra, & totius corporis perfricatio, locique mutatio, & longa peregrinatio. Hæc enim omnia extenuant discutiuntque, & totum corpus excrementis liberum reddunt, universum habitum corroborantia, ut in posterum affectę partes frigidum humorem colligere nequeant, imo ne aliunde influentem promte in se recipiant.* Postremo parciorem potum spirituosorum, & præsertim aquę vitæ stomachalis carminativæ omnibus suadeo, utpote qui plus noxæ & incommodi quam fructus, a copiosiori harum rerum usu resultasse, crebro observavi: vulgaris quippe, & damnandus error est, ad meliorem ciborum dissolutionem, & digestionem potus hosce conferre; quum tamen hæc ipsa a latice salivali potissimum dependeat, neque ciborum solutionem ullo modo spirituosa prorsus attingant; sed potius e contrario, partes chylosas in intestinis præcipitando, incrassando, & poros obstruendo, materiam ad ructus & flatus subministrent.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

FEmina nobilioris conditionis erat, quæ quinquagesimum, & ultra jam annum attigerat, staturæ mediocris sanguine & succis plena. Per duos jam annos menstrualis silebat purgatio: ceterum sana & vegeta. Vehementi afficitur ira, & elapsis aliquot horis, ob infortunium quod ipsi nunciatur, summo & panico terrore atque tremore animus, & corpus procelluntur. Nox erat inquieta. Sequenti sensus, & dolor tensivus tam acerbus corripit, ut in erecta statura corpus ægerrime retinere potuerit. Brevi post, horrorem & refrigerationem præsertim partium externarum percipit; quam ventris dolores & tormina insequebantur, cum ingenti præcordiorum anxietate. Persuasio fuit, spinam dorsi passam esse subluxationem. Unde spinę facta fuit destractio; sed dolores magis ingravescebant. Die tertio, postquam noctem inquietam transegerat, cardialgicę accedebant anxietates cum summa spirandi angustia junctæ, inanes-

Colica spasmodico-convul. sive ex ira & superveniente terrore.

nesque urgebant ad vomendum conatus. Pulsus erat celer & durus, pedes frigidi, alvus obstipata, & ad urinam stimulus, sed ejus parcior fluxus, & dolor lancinans in dorso. In consilium ego vocatus quæsivi, quia mater ejus per plures annos obnoxia erat calculo, an nunquam laboraverit affectu? Negavit id ipsum. Porro interrogavi, an sanguinis missionem neglexisset? Respondit annum esse elapsum. Aperuit mihi causam morbi supra tactam. Consultum ante omnia visum fuit, alvum injectis clysteribus solvere, qui parum tamen utilitatis attulerunt. Postea venam pedis secari jussi. Eduximus sanguinem cum virium constantia, & euphoria ad 9. uncias: atque ingens mox dolorum & symptomatum, cardialgiæ præsertim, & vomitionis sequebatur mitigatio; sed dolor circa hypochondrium dextrum lancinatorius cum abdominis inflatione permansit, neque alvus flatuum vel stercoris quicquam transmisit. Clysteribus carminativis, & emollientibus, ac fermentis ejusdem indolis abdominis applicatis insistere placuit. Interne vero nihil aliud dedimus, quam oleum amygdalarum dulcium in jusculo avenaceo ex quo flores chamomillæ vulgaris decocti, item pulverem marchionis, & bezoardicum, adjecto nitro, cinnabari, & gutta olei chamomillæ veri, it. liquorem anodynum nostrum, cui essentiæ castorei quarta pars admiscebatur; potum paulo frigidiorem melius tulit quam calidum. Alvus paruit clysteribus: permanserunt dicta symptomata. Memorabile fuit, quod alternatim abdomen mirifice fuerit inflatum cum tensivo dolore, adeo ut tactum manus ferre nequiverit. Alio tempore summa fuit umbilici retractio cum spasmodica ventris strictura. Urinæ difficultas permansit: dolor vero in dorso, & hypochondrio dextro, ubi prima lumbaris vertebra est, incipiebat. Hæc symptomata & meum & cognatorum animum tenuerunt dubium atque suspensum, num morbus ex calculo renali provenerit, an colica convulsiva hysterica sit, qua tamen nunquam fuit correpta. Die, quæ erat ab invasione septima, mixturam præscripsi sequentem in modum: Rec. tincturæ antimonii acris, liquoris anodyni mineralis; utriusque unciam dimidiam spiritus tartari drachmas duas, essentiæ anodynæ gr. 12. M. Singulis tribus horis sumsit 30. guttas cum aqua florum chamomillæ vulgaris, flor. sambuci & cerasorum nigrorum. Et inde obortus ingens per totum corpus sudor, durans per tottam noctem, ut lintea madefacta nimis mutare conveniens visum fuerit: ægra ceterum insignissimum levamen percipiente. Pulsus a naturali vix deflectere cœpit. Appetitus rediit, & somnus: non tamen cedebat dolor in dorso. Urina secedebat naturalis coloris, sed sine ulla arena vel crasso sedimento. Pilulæ datæ polychrestæ, interposito sale digestivo: & alvus etiam respondit; ubi multa fœtida & putrida egesta fuerunt. Et ita sensim collectis viribus, adsistente Divina benedictione ægra cum atroci hoc morbo rediit in gratiam.

Epicrisis.

Hic affectus rectissime colicæ convulsivæ titulum meretur, quæ a bile per iram copiosius in intestinum duodenum, cujus situs ad dorsum reflectitur, quod primam causam ipsius morbi sustentabat, effusa ortum duxit. Unde cardialgicæ anxietates, vomitiones & angustia sequebantur. Quia vero a vehementia terroris, mox iram subsequentis, sanguis ab exterioribus ad interiora maxime ad mesenterium ipsaque intestina fuit repressus & compulsus, flatulenta illa & spasmodica intestinorum affectio est secuta. Fixus ille in dorso dolor: nostra sententia, ramo mesenterico nervi intercostalis majoris, qui, ut no-

notum ex anatomicis est, una cum ramo mesenterico arterioso ipsum duodenum supergreditur, ab hujus inflatione & copia sanguinis, distento & compresso debetur. Neque vero hic gravior dolor & spasmus tantum, in intestinorum volumine sedem habuit, sed & peritoneum, ipsius abdominis musculos & lineam albam, ob plexum mesentericum, & intercostales nervos partibus his communes, in consensum traxit: a qua causa retractionem umbilici, & abdominis ducendam esse arbitror. Sanguinis missionem in tali statu plethorico, ubi tanta est spasmorum juncta atrocia, ad arcendam inflammationem, quæ, nisi sanguine vel sponte vel arte evacuato, promte sequitur, perutilem imo necessariam judicavi: suadente id ipsum HIPPOCRATE *in coac. Sect.* 3. *dolores* ubi inquit, *in lumbis sanguinis fluxionem inducunt, & spinę distorsionem ac spirandi difficultatem sanguinis fluxio solvit*. Præter alia & hoc videtur notatu dignum, quod hic dolor typum febrilem servaverit, horrore & terrore incœperit, & sudore septimo die sublatus fuerit, ut adeo recte dolor intestinorum spasmodicus acutæ indolis nuncupari queat.

OBSERVATIO II.

Colica spasmodica ebronica hernia producens, Carolin. & Tep. curata.

Triennium est, & quod excurrit, cum vir honestæ conditionis, mediocris staturæ & strictioris corporis habitus, vitæque sedentariæ, & lucubrationibus addictissimus, doloribus in dorso, & abdomine cum inappetentia & virium collapsu torqueretur. Quorum causa Medicus in molimina hæmorrhoidalia rejiciens, ad hunc fluxum movendum varia præscribebat remedia; sed nihil sanguinis, multum autem tenacis & albidæ materiæ, per alvum, alternis vicibus secedebat. Iter cum susciperet Berolinum, exquisitos & pungitivos in dextro hypochondrio sub inguine, alvo simul valde adstricta, patiebatur dolores; quos protuberans tandem tumor excepit, qui procedente tempore ex inguine in ipsum scrotum descendebat, multum ægro molestiarum facessens. Consuluit celebrem in eadem urbe Medicum, qui pilulis suis & aliis adhibitis medicamentis, id quidem effecit, ut semel sanguis per anum cum ægri quodam levamine erumperet. At vero fluxus hic, quum per annum restituisset, nullo medicamento revocari potuit: sed dolores truculenti, quamvis per venam pedis sanguis eductus fuerit, repetebant, & immaniter abdomen cruciabat, ingravescentes quando e lecto surgebat, & leniter obambulabat, vel auræ frigidiori se exponebat. Acutus in regione umbilici constitit dolor, & permolesta, quasi ingentis globi ibi hærentis, & prementis sensatio, quę tam graviter sæpe torquebat, ut ęger corpus in erecto situ vix servare se incurvare debuerit, lamentabili sæpius voce doloris exprimentis sævitiam: nam tum prolapsum intestinum cum dolore lancinatorio, & ardente valde distendebatur, atque in hypochondriis, dorso, & femoribus tam dolorificæ rosiones, & stricturę urgebant, ut rigidum & contractum corpus æger plane e loco dimovere non potuerit. Alvus firmiter erat occlusa, ut nec flatibus exitum concederet, nec clysterem intromitteret. Accessio doloris ab hora octava matutina fuit, qui ad meridiem duravit, vomituque desivit; atque ingenti virium languore, abdominis ad tactum increscente dolore, nausea, ciborum inappetentia, sudore nocturno, tussi sicca, præcordiorum anxietate, marcore, urinæ suppressione comitatus ægrum mire maceravit. Misit ad me historiam morbi. Suasi, ad levandum malum, pulveris antispasmodici usum, qui ex lapidibus cancrorum, nitro, cinnabari & castoreo erat compositus, item liquore anodynum cum refracta dosi spiritus bezoardici *Bussii* remixtum,

tum, nec non elixir viscerale inter cibos assumendum, balneum etiam aquæ dulcis, & hirudinum ad anum applicationem, atque, ut loco cerevisiæ, aquam Selteranam cum pauxillo vini vel ptisanam biberet, & alvum clystere oleoso, & emolliente apertam servaret, ordinavi. Proximo autem vere, meo ex consilio, thermas Carolinas adiit; & absoluta cum iis cura, balneo Tœplicensi, optimo & sperato cum successu ac levamine, usus est.

Epicrisis.

Dolores intestinorum spasmodici, & flatulenti, si chronici sunt, plerumque originem suam sanguini intra tunicas intestinales nimium congesto & stagnanti, ob impeditiorem per mesenterium, & hepar circuitum, sub vita ad otium, & quietem composita, debent. Neque hi corpus facile deserunt, nisi natura sponte sanguinem per sedis venas emittat, si videlicet naturalis quędam ad hunc fluxum adsit dispositio, qua deficiente nil perniciosius est, ac sanguinem commoventibus, aloeticis præsertim, & pilulis balsamicis, cujusque etiam fuerint generis vel Auctoris, ad hunc fluxum naturam cogere velle. Tantum enim abest, ut symptomata inde remittant, quin potius a commoto & ebulliente inter tunicas nerveas stagnante sanguine, spasmi, & dolores exacerbentur, cum tanta sæpius vehementia, ut etiam nervus mesentericus magnus intercostalis & omnes ad quas ille ramos suos dispergit, peritoneum quoque, & musculi abdominis cum intestinis in consensum rapiantur: atque exinde herniam inguinalem, & postea scrotalem fuisse subsecutam aliquoties notavi: quemadmodum similem affectum a validissime operantibus drasticis, & emeticis enatum vidi. Tunc vero semper deterior fit ægrotantium ejusmodi conditio: nam ubi labem notabilem vel vitium quoddam intestinum vel tantum pars ejus contraxit, sicut in herniis contingit, colica non modo affectos, sed hypochondriacos quoq; gravissime luere perpetuum fere est; excrementa quippe in ejusmodi tumore intestinali quam facile congeruntur & sistuntur; atque ita totum motus peristaltici adeo necessarium negotium perturbatur. Per remedia diætetica & accuratum vitæ regimen, moderationem animi affectuum, sanguinis decentem per venas evacuationem, aquarum mineralium quæ temperie gaudent tam externum quam internum usum, melius, & citius, quam per multa medicamina nervina, calefacientia & purgantia ad desideratam sanitatem ægrotantes perveniunt: sicut ego quoque in ejusmodi morbis abstinentiam ab omni cerevisia, & potum quo puriorem & simpliciorem eo præstantiorem commendo.

OBSERVATIO III.

Colica biliosa iliaca ingnopota, ex frigore, epithemate &c. curata.

Quadraginta abhinc circiter annis, cum officio Physici Mindæ fungerer, vir honoratior annorum 40. cholericæ, & in iram valde proclivis naturæ, ingenii vero acuti, & vividi, cibos infumatos, & salitos in deliciis habebat, & liberaliter quoque vino, & spiritu vini utebatur. Hyeme, sub aura valde algida, ex itinere domum reversus, de dolore lumbari, acerbis ventris torminibus, alvo dura & constricta, quæ trium clysterum injectionem elusit, conquerebatur. Aderat calor præternaturalis, summa sitis, & vigilia. Admissis clysteribus emollientibus, deinde carminativis, item sumto decocto mannato cum oleo amygdalarum dulcium, & mixtura ex aqua menthæ, spiritu nitri dulcis, syrupo papaveri albi, & pulvere præcipitante nitroso propinata, malum fuit depulsum. At vero elapso vix duarum hebdomadum spatio in eundem morbum ægrotans incidit, qui profligatus, etiam tertia vice repetiit, tam vehe-

hementi gradu, ut ego, & Medici adstantes summum timeremus vitæ discrimen. Nam atrox dolor assidue affligebat, cum intenso calore, siti inexhausta, animi defectione, ingestorum, & medicamentorum per superiora rejectione, præter aquæ simplicis frigidæ potum cui quippiam calidi panis injectum, quem retinebat: alvus nullis clysteribus vinci poterat: iliacum morbum ante oculos conspiciebamus; neque ab ullo medicamento tam externo quicquam levaminis recipiebatur. Æger vero, quia per quinque continuos dies, assiduis vigiliis & jactatione corporis detinebatur, in extremum virium lapsum conjectus erat. Igitur, ad somnum conciliandum, sequens excogitavi epithema. Rec. florum rosarum, sambuci, lavendulæ ana pugillos tres, seminis papaveris albi, hyosciami, anethi, nucistæ, nucleorum Persicorum, singulorum drachmam unam semis, croci drachmam; quæ species concisæ, postquam in lacte ebullierant, applicatæ toti capiti fuerunt. Hujus tam felix erat operatio, ut per totam noctem placide miser ægrotans dormiverit: a quo tempore omnia priora symptomata, conatus vomendi, dolor vehemens, inquietudo, & anxietas conquieverunt, alvus quoque admoto suppositorio respondit. Datis postea convenientibus, & temperatis stomachum, & intestina roborantibus integre restitutus fuit. Ad præcavendam vero tam atrocis morbi vim & recursionem, consilium dedi, ut, quia non assuetus erat venæ sectioni, eam bis vel ter quotannis admitteret; dein ut duriorem victum, & largiorem vini, adhuc magis vero spiritu vini potum evitaret. Mixtura quam ad stomachum roborandum præscripsi, ex essentiæ carminativæ *VVedelii* uncia dimidia, essentiæ cascarillæ drachma & dimidia, spiritus oleosi *Sylvii*, guttis 60. constabat; quam ante & post cibum sumtum, per annum usurpavit. Pro potu aquam simplicem commendavi, cui panis calidus recenter ex furno extractus injiciebatur. Ita a recursu hujus mali plenarie fuit vendicatus.

Epicrisis.

Ex hac morbi historia, & curatione paulo pensiculatius considerata, evidenter apparet, primo, ab omni graviori dolore in parte quadam nervosa suscitato, universum nervorum systema in consensum rapi, & atrocia in variis partibus induci posse pathemata. Dein quoque ingens illa capitis membranarum cum ventriculo & intestinis consensio, ex ea evincitur; cum capiti ceu parti a dolore valde remoto exterius tantum applicatum sedativum remedium, in dissitis partibus affectis, vim suam & efficaciam exeruerit. Sicut vero omnes affectus nervosi generis, ita etiam intestinorum, & ventriculi dolores, facile ex neglecto vitæ regimine, inque primis per affectus animi immoderatos per frigus, & ventum Borealem exterioribus improvide admissum, nec non cibum, & potum minus convenientem, recidivant: id quod facillime, in cholerici, & ad iram proclivis temperamenti corporibus evenit; quibus aquæ frigidæ potus vino multo est convenientior: docente id ipsum GALENO *Lib.* 10. *method. capit.* 7. De cujus etiam salutari usu AMATUS LUSITANUS testatur, se atrocem intestinorum dolorem, aquæ frigidæ exhibitione, subito & incantamenti instar sustulisse.

OBSERVATIO IV.

Colicæ sanguineæ ex diæta lauta & vinosa, venæsect. & aqua potu curata.

Anno circiter supra millesimum sexcentesimum, octogesimo quinto, cum Halberstadii Provincialis Medici nomine degerem, ad monasterium Hammerslebiense, cui Medicus alius ordinarius præerat, ob plures religiosos ibi graviter laborantes, fui vocatus. Offendi ibi numero plures, qui per longum tempus atrocibus ventris tor-

torminibus alvo pigerrima, & constricta conflictabantur, de frigido quod sustinere, horas primo mane in templo frequentando, debebant, conquesti: quidam ex iis herniam inguinalem, & scrotalem sibi contraxerant: alii qui liberati erant paralysi, & stupore manuum affecti. Erant homines repleti, eusarci, sanguineæ complexionis, qui venæ sectionem in anno vix semel admittebant, lauteque viventes mero non parum indulgebant. A dictis vero malis liberi permanserunt, qui tenujori victu, & cerevisia simpliciori se sustentabant. Igitur cum ex nimia sanguinis abundantia ejusque stagnatione per intestina morbum prognatum judicarem, consilium dedi, ut imposterum sanguinis missionem frequentius celebrarent, & ptisanam cum vini portione remixtam biberent: datis medicamentis magis refrigerantibus, & leniter carminativis, spiritu nitri dulcis præsertim, & ipso nitro cum lapidibus cancrorum, & croco permixto, quam valde calidis, quibus antea erant usi. Suasor quoque fui, ut vere approximante acidulas Pirmontanas vel Egranas regimine cum convenienti biberent, ad paralysin vero tollendam, post balneum aquæ dulcis, linimento ex aqua Anhaltina, spiritu, & sale volatili lumbricorum terrestrium, oleo nucistæ expresso, camphora, & castoreo parato, partes affectas, ut probe inungerent suasi & edixi. Neque exiguum inde levamen consecuti sunt.

Epicrisis.

Sicut colica vulgo, & in scholis Medicis in biliosa, & pituitosa distingui solet: ita etiam sanguineam, in plethoricis præsertim, ab iis rebus, quæ sanguinem nimium in vasis accumulant, excitari posse, experientia nos crebrior docet. Nam ex mensium, in feminis, in viris; hæmorrhoidũ suppresso fluxu, acerbos abdominis dolores gravibus symptomatibus stipatos oboriri, nostro tempore non novum est; licet veteribus hæc morbi species videatur incognita. Equidem apud HIPPOCRATEM *Lib.* 3. *de morbis* hæmatitis ilei nomen occurrit, sed si pensiculare, quem describit morbum consideramus, longe alius est quam iliacus, cujus signa in eodem loco proponit: adeo ut nihil fere cum hoc habeat commune. Nam ileos, quo nomine omnes dolores ventris complectitur, vera historia *lib.* 3. §. 15. cumulate, & perfecte traditur. Rectius, optimus HIPPOCRATIS interpres FOESIUS in *œconomia* sua, ac non sine ratione, suspectum esse hunc locum, & defectum, atq; mendum subesse judicat. Neque etiam in regionibus calidioribus, in quibus venerandus Senex egit, tam frequenter ex plethora vel fluxu hæmorrhoidali oboriuntur ægritudines, quam in nostris meridionalibus, & temperatioribus. Solent vero hujusmodi dolores esse & longiores & atrociores, maxime quando cacochymia concurrit: hinc fit, ut, debilitatio valde genere nervoso, in paralysin, epilepsiam vel alios morbos nervorum & capitis terminentur, præsertim, si non rite, per calidiora videlicet interna, & externa, anodyna immoderate sumta, tractentur. In regionibus præcalidis in Italia, & præsertim Romæ, item in Hungaria, superiori Austria, Moravia, ob abusum vini generosi, sanguineæ, & biliosæ colicæ frequentiores sunt. Neque ibi datur ad eas tollendas, præter abusum refrigerantibus, præsertim aquæ frigidæ, præsidium facile convenientius, & efficacius. Et ob hanc rationem non AMATUS, sed & ZACUT. LUSITANI *hist.* 295. *pag.* 351. colicam a bile factam, aquæ frigidæ potu, & *Lib.* 2. *observ.* 25. *prax. adm.* nive curatam meminerunt. Conf. hac de re M. N. C. *cent.* 5. *p.* 193. 194. *cent.* 9. *p.* 273. item *Decur.* 2. *An.* 8. *obs.* 13. & *Anno* 10. *observat.* 139. Vidi quoque in paralysi ab eadem causa exorta, bal-

balnea paulo frigidiora, plus efficaciæ quam calidæ præstitisse.

OBSERVATIO V.

Colica sanguinea, ex mensib. terrore suppressis, aqua frigida curata,

Anni propemodum sex elapsi sunt, quum Beat. D.D. NOBOTH me Lipsiæ degentem, ad feminam mercatoris primarii viduam, quæ gravissimis abdominis doloribus, ex mensibus per vehementem terrorem suppressis torquebatur, duceret, deliberatione invicem habita, primo sanguinem e vena emittendum, dein clysteres emollientes, & oleosos cum stimulo salino injiciendos curavimus, & mixturas carminativas ac sedativas, quarum princeps ingrediens spiritus nitri dulcis fuit, propinavimus: sed sine effectu. Ipse asseverabat, sed modo in hac ipsa ægrotante, valde sanguinea, quæ ante dimidium anni eodem morbo fuerat correpta, miro cum affectu, & dolorum levamine, solo aquæ frigidæ usum fuisse potu. Nolui prius in ejus descendere sententiam, quum inflammationem vererer: sed ipse cum assertis, & promissis suis insisteret, nolui morosius repugnare: & res etiam felicius, ac putaram, successit. Hic itaque aquæ frigidæ simplicis potum ad 2. cyathos de die per vices sumendum, recto prius probe corpore, & pedibus, curavit. Subsecuto largo sudore, postea placido somno omnes dolores abdominis conquieverunt. Affirmavit quoque, quod lintea aqua frigida madefacta, felicissimo sæpius cum affectu, in tali casu applicasset.

Epicrisis.

Quod in aqua frigida summa lateat medicina, ego multa experientia, qui ipse *de aqua medicina universali*, dissertationem scripsi, edoctus fui. Sed uti omnia magnæ efficaciæ remedia, quæ a Medicis sagacioribus heroica audiunt, exquisitum judicium ac prudentiam; omniumque causarum considerationem desiderant; ita id ipsum de aquæ frigidæ interno, & externo usu, maxime valere existimo. Nam imprudenter, & intempestive data, præsertim ubi metus inflammationis est, non potest non summum periculum, imo necem afferre. Nihilominus ad calidam acrem materiam temperandam, nimium sanguinis ebullientis æstum reprimendum, ad vires ab immodico fervore collapsas restituendas, ad roborandum partium tonum, & systolen cordis, & vasorum augendam, remedium efficacissimum utique præbet. Vidi ab ejus potu in cholerica passione miraculosos plane affectus. Neque indignus animadversione est locus apud LUDOV. SEPTALIUM, quem *lib.* 7. *animadvers. pag.* 248. insinuat, & huc integer adduci meretur. *Contingit*, scribit, *aliquando ut colici dolores adeo vehementes sint, ut omnem medicamentorum operam eludant, ac quocunque auxilio adhibito potius augeantur. In quo casu erit ad contraria transeundum. Quum enim colici dolores majori ex parte, a materia frigida fiat, ut a flatibus distendentibus; fit aliquando, ut a ratione vigiliarum, dolorem, aut mœroris ob contumaciam aut invalescant nimium, aut intestina, accedentibus etiam calidis, & foris appositis remediis, aut phlogosi quadam tentetur, aut etiam vera inflammatione incipiant affici, aut multa præexistens bilis ibidem transfundatur. Unde ad contraria erit transeundum, & insigniter refrigerandum. Quod mihi præterito contigit, in nobili quodam Hispano, qui cum colicis doloribus per aliquot dies acerrime fuisset conflictatus, ut jam jam mors esset præ foribus, nulli persentirentur, arteriarum pulsus, sudores essent resolutorii, nulla denique superesset spes salutis, ne quidem apud Medicos etiam præstantissimos, accersitus, & ego, cum sitim inextinguibilem, linguæ scabritiem, nigrorem atque duritiem; pertactis autem hypochondriis, & ventre infe-*

feriori, calorem illum in partibus affluentem adesse observassem, Hispano aquam multam nive etiam refrigeratu, bibendam exhibui, cum natura abstemius esset. Et multæ aquæ potator in somnum prolapsus est, & quatuor horarum spatio cum dormisset, dolore quodam inferioris ventris, a primo maxime, ut ipse referebat, diverso excitato a somno, miram bilis flavæ copiam evacuavit, & a doloribus liber evasit. Unde collegi, Medicos, qui illius curationem susceperant, in causa morbi illius longe deceptos fuisse, cum calidis remediis curationem instituissent, a frigida materia morbum factum judicantes. Neque in colica flatulenta, a causa calida, frigida exterius applicata penitus improbanda veniunt, qua in re auctoritate eximiorum Medicorum CRATONIS, item VA ESCI de TARANTA niti licet, qui lintea aqua frigida madefacta, & ventri imposita in colicis doloribus sedandis magis faciunt. Cui experientiæ, adstipulantem quoque habemus rationem: nam flatus qui valide, & mirifice tunicas, & partes intestinorum distendunt, nihil aliud sunt ac aer calore rarefactus, elatere ejus valde adaucto: frigida igitur, ut experimentis mechanicis compertum est, cum aere nimis rarefactum condensent, atque in angustius spatium cogant, nec non fibris nimis relaxatis tunicam vim reddant, ut calefacto corpore sanguis majori velocitate propellatur, efficiunt.

OBSERVATIO IV.

Colica convulsiva, ex gonorrhœa adstringentibus suppressa. Juvenis 22. annorum studiis operam navans, gracilioris corporis stricturæ, ex impura Venere, gonorrhœam sibi contraxit; ad quam curandam Chirurgi opera usus est. Hic primum fortiter corpus purgabat, dein adstringentia, tincturam sulphuris vitrioli, antiphthisica *Grammanni* & pulveres ex magisterio Saturni, terra sigillata, succino, & osse sepiæ compositos, ad sistendum fluxum copiose adhibuit. A quorum usu per septimanam continuato hæc mala insecuta: atroces cruciatus in abdomine, quod durum tensum, & retinens erat, oborti, alvo prorsus obstipata; aderat inappetentia, inquietudo, & tremore ac tractionibus artus, femora, pertorquebantur. Enixe meum exposcebat auxilium. Neque infeliciter successit curatio, quæ clysteribus emollientibus & oleosis crebrius injectis, infuso mannato, ex sero lactis, quod stimulo salino erat armatum, & pinguioribus jusculis, blandisque internis carminativis, & balneo aquæ dulcis, intra novem dies absolvebatur.

Epicrisis.

Quantam noxam improvide data adstringentia, ventriculo & intestinis ceu partibus valde nervosis, & membranosis inferant, tonum, & motum eorum plane turbando invertendo, dici vix potest. Atque innumeris exemplis, quam perniciales ea, in alvi, sanguinis, seminis fluxu sistendo, effectus exerant, confirmare, & illustrare possemus. Ex horum vero numero pejoris adhuc notæ sunt, quæ ex Saturno depromuntur. Hæc uti exterius non carent sua laude & virtute: ita interius usurpata, fibras nerveas intestinales constringendo, veri veneni naturam, & vim habent; adeo ut ipsa, ceu per se quidem non damnosa, tamen quoad usum internum damnanda, e republica medica, jure meritoque exterminari debeant. Memoratus morbus recte dici potest colica convulsiva; quæ ab HIPPOCRATE *libr. de victu acutor.* §. 61. choleræ siccæ nomine venit, qui hunc in modum ejus naturam, & curationem perite & optime exponit: *In cholera sicca venter inflatus est, & strepitus insunt. Dolor laterum ac lumborum: secedit autem nihil deorsum, sed alvus adstricta est. Talem obser-*

vato, ut ne vomant, sed alvus subeat. Infusum itaque calidum ac pinguissimum quam citissime per clysterem immittitio, & oleo illitum in aquam plurimam calidam paulatim affundens, & si calescenti ipsi alvus subierit, morbus solutus est, a cibis vero abstineat: sique non remiserit dolor, asininum lac bibendum dato, donec purgatus fuerit.

OBSERVATIO VII.

Colica flatulenta ex ira & saepe ingesta carne suilla

Vir quidam plebejæ sortis, robusti & obesi corporis 30. circiter annorum, cerevisia ebrius, rixando in diversorio cum suis similibus, domum brumali tempore revertitur, & carnem suillam pinguiorem cum magna panis copia ingerit. Alvi fluxus cum torminibus insequebatur; sed, cum sub cęlo frigido alvum deponeret, sistebatur. Unde dolores sævissimi totum occupabant abdomen, lumbos, hypochondria: atque alvus erat valde obstipata, artus frigidi tremiscebant, summa aderat anxietas, & inquietudo, internaque præcordiorum angustia, & constrictio; demum spasmus, & dolor genua infestabat eaque constringebat. Curatus fuit jusculo avenaceo, in quo flores chamomillæ, & sambuci cocti, quod cum salis Ebsoniensis, & nitri dosi atque oleo amygdalarum dulcium per vices sumsit, non omissis clysteribus oleosis & emollientibus, atque internis carminativis & anodynis. Postea crebro balnei aquæ dulcis usu, ad convulsivas artuum tractiones leniendas, sanatus est.

Epicrisis.

Ad subitam atrocis hujus ventris doloris generationem, variæ, sed validę concurrebant causæ: ebrietas, affectus iræ, & post hanc ingesta pinguium, & viscidorum ciborum copia, frigus, & ab hoc alvi fluxus suppressio: Non mirum hinc est, ex flatibus intra intestinorum cavitatem excitatis a spasticis tunicarum intestinalium contractionibus, intus retentis, & incarceratis, tam atroces dolores & gravissimas nervosarum partium adstrictiones fuisse productas. Et quia obstructio alvi proxima causa horum malorum fuit, eam rursus aperiri expediebat. Quod vero non promiscue per purgantia, & fortiter stimulantia, quæ dolores & spasmos potius excitant, fieri debet, sed per salia oleosis, & demulcentibus mixta, ex quo nomine sal Ebsoniense laudamus, quod ad unciam in aqua solutum & exhibitum, præmissis clysteribus, ad flatus & excrementa provocanda, præ omnibus aliis laudem & commendationem promeretur. Balnea aquæ dulcis ex emollientibus & roborantibus paratis, ad robur partibus externis conciliandum, quod a vehementi dolore, & spasmo plane lęditur & destruitur, in fine ejusmodi morborum nil est convenientius, nil efficacius; cum veteres, inter quos HIPPOCRATES, CÆL. AURELIANUS, TRALLIANUS, ARETÆUS, usum eorum mirifice tollant atque commendent.

OBSERVATIO VIII.

Tuta methodus curandi colicā ex morbis progressis ortam.

Serenissimus S. R. I. Princeps ante aliquot annos per Archiatrum adversam suam valetudinem, salutare consilium suppeditandi causa, ad me perscribere jussit. Is cum in florente ætate constitutus, boni & sanguinei corporis habitus, ingenii valde vividi, & alacris narium hæmorrhagiæ in juventute valde obnoxius esset; per integrum ferre annum sævis doloribus, & atrocibus intestinorum tormentis fuit affectus: quo factum est, ut in ingentem virium lapsum atque in corporis tabescentiam conjectus fuerit. Ad fluxum hæmorrhoidalem quædam adfuit suspicio; qui tamen non rite, & ex voto procedebat. Ad hunc promovendum, & dolores mitigandos varia fuere remedia, & quoque pilularum polychrestarum, & ad exemplar Becherianarum paratarum fre-

frequens usus intercessit: qui parum tamen profecit. Quæsitum itaque a me fuit: utrum thermæ Carolinæ convenienti regimine usurpatæ, tuto & exoptato cum fructu possint adhiberi? Ego responsum dedi, quod tam ad arthritidem, quam ad dolores ventris spasmodicos, nec præstantius, harum thermarum usu, cognitum mihi sit atque perspectum auxilium, quod multis exemplis confirmare valerem. Huic consilio multi, & Medici quoque, ob anceps remedium & verendum periculum, sese opponebant; dubio procul ex hac causa, quod nullam prorsus de hisce salutiferis fontibus, ratione ingredientium, & virium, habuerint notitiam & experientiam. Serenissimus Princeps autem pro eo quo pollebat judicii acumine, utpote omnis hactenus destitutus fuerat auxilio, sententiam meam amplexus, iter suscepit, per hanc civitatem transiens: & fatigatus ex itinere hic advenit, sed in uno pede tumore erysipelaceo ingenti correptus, qui sano vel triplo grandior erat. Altero die intolerabiles abdomen invadebant dolores, tanta cum ferocia, ut clamores & lamentationes exprimerent, & omnem somnum adimerent. Ad quos sopiendos & ego, & alius loci hujus Medicus accersebamur, sed præter clysteres emollientes, & carminativos, atque linimentum externum, pulverem ex antimonio diaphoretico, nitro, sale absinthii, & lapidibus cancrorum paratum per vices dedimus: sanguinem quoque e pedis vena emittendum curavimus; sed parum inde levaminis persensit. Per tres & ultra dies dolorum persistit atrocia. Tandem consultum duximus: præmisso fotu, hirudines quinque ano applicare: quæ sanguinis aliquot uncias extrahebant, quo facto insignis dolorum remissio & sensim plenaria sanitatis restitutio, Divino sub adjutorio est secuta. Data instructione de usu harum aquarum decenti, adiit Carolinas & per 4. fere hebdomades iis interne usus est: balneum quippe interdici: pediluvium vero pro discussione tumoris in dies adhibuit. Quæ cura ex voto successit: & ad nos sanus & incolumis Serenissimus est reversus, non sine insigni comitatus gaudio & applausu. Immunis a truculento affectu tam colico quam podagrico per integrum mansit annum. Altero anno & iter, & curam hanc repetit, majorique virium augmento rediit, integra etiamnum, ut mihi relatum est, valetudine gaudens.

Epicrisis.

Quin arthriticus, & colicus spasmodicus dolor nimiam sanguinis abundantiam, ejusque impeditiorem per mesenterium & viscera abdominis transitum, pro vera causa agnoscat, nihil dubitandum est. Minus recte; sed perperam horum malorum, per promotionem fluxus hæmorrhoidalis tentata fuit depulsio. Permultis ego exemplis compertum habeo, quod si natura non inclinet ad hunc fluxum, & meatus ad egerendum sanguinem non satis sint dispositi, ejusmodi calida gummoso-resinosa, & aloetica, urgendo sanguinem ad intestina, colon & rectum, detrimentum potius quam emolumentum afferre. Jam vero ipsa dictitat sana ratio, quod longe tutior, & certior hisce malis medendi sit via, si per viscera abdominis inque primis hepar, liber sanguinis motus & circuitus promoveatur; quod omnino per convenientem aquarum mineralium & maxime Carolinarum usum præstari & confici potest; cum multa mihi hisce sanatorum morborum obvia sint auspicatissimi successus exempla. De cetero singularis & plane admirabilis, in sedandis ejusmodi doloribus, ex admotione hirudinum effectus meretur animadversionem. Et inde luculenter intelligimus, sanguinis missionem, quæ fit in partibus a loco affecto remotis, non tanti esse momenti, & usus, ac illa, quæ in locis propinquioribus instituitur; quamvis non negaverim, tali etiam in

in casu, si corpora sanguine nimium exundant, ante hirudinum applicationem, venæ sectionem sæpe numero utilissimam observari.

OBSERVATIO IX.

Tuta methodus curandi colicã ex morbis prægressis ortã

Post crebriores ex calculo renali dolores, post alvi fluxus atque intermittentes perperam curatas, sæpe numero, ego in praxi, intestinorum tonum & motum naturalem labefactatum & destructum notavi. Nam ab eo tempore, & alvus non rite respondit, & flatulentiis, borborygmis, & assiduis eructationibus, concurrente præsertim sedentaria vita, per longum temporis spatium decumbentes affecti fuerunt. Ad quas molestias, & incommoda avertenda & tollenda, sequenti methodo haud infeliciter sæpe numero usus sum. Pilulas meæ compositionis leviter laxantes balsamicas, bis in septimana ad grana 15. vel 20. mane sumendas ordinavi, ubi præcedente die circa lecti introitum, salis aperitivi dosis quod e. g. ex tartaro vitriolato, nitro, sale Ebsonensi, terra foliata tartari concinnari potest, præmissa fuit. Dein ad labefactatum intestinalem tonum & labem restituendum, essentiam carminativam B. *Vedelii*, quæ ob spiritum nitri, ejus compositionem ingredientem, singulari flatus discutiendi facultate pollet, quando cum dimidio essentiæ cascarillæ, item una spiritus de tribus miscetur, ego non satis dilaudare possum: cujus medicamenti conveniens pro circumstantiarum ratione dosis, bis de die, mane scilicet, & finita post prandium concoctione, in idoneo exhiberi potest vehiculo. Sed opera danda est, ut cibi fermentescibiles inflantes, pingues, & qui difficilioris sunt concoctionis, atque ante omnia frigus evitentur. Præterea & id quoque compluries in praxi mea annotavi, quod dolores colici & flatulenti, cum borborygmis & ructationibus, interna angustia atque gravitatis circa præcordia sensu, a sola sphincteris ani valida constrictione & angustia, hæc vero a copiosiori sanguinis vel seri affluxu ad ejus venas internas vel externas hæmorrhoidales suborti fuerint: ex quo fit, ut nec flatus nec excrementa liberum habeant exitum, sed retenta resiliant & versus superiora ferantur, plurimum molestiæ & incommodi procreando. Tali in casu, quando fortior sit ad exercendum alvum nisus, is plane inanis est: exprimit quippe mucum instar albuminis ovi & quandoq; prolapsum recti efficit; imo vidi herniam inguinalem inde productam, sique hæc, vel scrotalis jam præsens fuerit, longe grandiorem factam. Atque hic tenendum, quod suppositoria, præsertim stimulantia, & acriorem dolorem, & majorem affluxum excitando, malum exasperent: quin potius clysteres emollientes, & interne pulveres absorbentes nitrosi; item infusum mannatum cum cremore tartari, & interdum si plethora urget, venæsectionem, commodissimum invenisse locum testari possum.

Epicrisis.

Ad tonum & motum intestinorum labefactatum, qui obstructionis, flatuum, dolorum, & multorum aliorum incommodorum causa ac fons est, reparandum & confirmandum, ego non modo remediis internis, sed etiam clysteribus accommodatis & idoneis usus sum felicissime. Et tales sunt, qui ex speciebus, quæ non tam evacuante sed & roborante efficacia pollent, parantur: cujusmodi sunt herba salviæ, rutæ, flores chamomillæ Romanæ, baccæ lauri, juniperi, semen anethi, carvi, myrrha, quæ leni facta ebullitione, in vini Gallici & aquæ communis æquali portione, extrahantur, & injiciantur. Quandoque portionem balsami nostri liquidi vitæ, clysteribus carminativis adjiciendam curavi. Sed necessarium est, ut ante horum usum, alvus aperta, & a flatibus libera sit. Præterea, & hoc loco id

mo-

monere consultum duco, quod ubi humor in extremitate intestini recti, flatuum & incommodorum in imo ventre, obstructionis quoque alvinæ causa sit, pilulas purgantes, item quæ aloen recipiunt & motum sanguinis ad intestina crassa dirigunt, nisi malum exacerbare, & revocare velimus, plane non, vel cautissime exhibendas esse.

OBSERVATIO X.

Curatio colica, ex morbis exanthematicis, vel retrocedentibus, vel non expulsis

Placet in genere quasdam adhuc insinuare observationes practicas non exigui momenti, quarum attentior consideratio Medicis junioribus haud parum utilitatis & adjumenti, in sanandis intestinorum dolorificis affectionibus afferet. Nam sæpius annotavi, familiarissimo nostro ævo, qui feminas præcipue corripit morbo purpuræ videlicet, intestinorum dolorem sæpius adjungi, idque maxime evenire, quando incauta victus ratione, vel importuna medicina vitiosa non satis ad habitum corporis protruditur, sed intus retinetur, aut a superficie corporis retrocedit: qua ad intestinorum tunicas delata, subito tormina, aliaq; gravia accidentia incidunt. Neque vero tam facilis labor est, peccantem humorem ad extimam rursus cutem prolicere, sed moderationis, temporis & patientiæ beneficio est. Lenissima vero & æqualis est procuranda diaphoresis, per crebrius datos pulveres diapnoicos cum tantillo nitri, & cinnabari: liquor etiam anodynus mineralis paucioribus liquoris *Bussii* guttulis animatus, ad foras excludendam pessimæ indolis materiam, plurimum valet. Uti vero in hoc morbo potus cerevisiæ nunquam non noxius; ita plus detrimenti, si retrocedens materia interiores nerveas partes obsidet, certo affert. Commodum itaque ex demulcentibus, & acrimoniam temperantibus placideque e diaphoreticis speciebus decoctum cum aqua paratum, per totum morbi decursum est offerendum. At vero cum ex frequenti observatione compertum habeam dolorem colicum in iis, qui purpuræ scorbuticæ sunt obnoxii sæpius repetere, & gravibus accidentibus ægrotantes torquere, sine ullo in extimis partibus apparente exanthemate, quidem ad avertenda hæc mala non efficacius remedium, præter usum acidularum temperatarum cum tertia lactis vaccini, vel quod ego protulerim, asinini parte facta miscela, verno tempore susceptum, reperire potui.

Deinceps frequentius id in praxi mea observavi, quod dolores intestinorum paulo acriores, ubi in extrema ætate constitutos adoriuntur, & paulo diutius insistent, vitalibus viribus valde attritis, lethalem plerumque exitum post se relinquant. Cujus eventus ratio mihi hæc videtur, quod senes ordinario, ob virium languorem, & discrasiam humorum intemperatam, & scorbuticam, ex levi etiam partis externa læsione, in sphacelum sint proclives. Quod multo magis evenire puto, quando a dolore, & spasmo intestina, velut partes texturæ prorsus nervosæ & fibrosæ, paulo acrius infestantur. Ex quo intelligitur, quam caute, & provide, circa res diæteticas infirmi senes se gerere debeant, ne quicquam admittant, quod dolores & spasmos in intestinis excitare aptum sit.

Neque dum in hac materia versamur, quæ non minoris in praxi momenti est, hanc observationem præterire possum ac debeo, quod biliosa colica, ea præprimis quæ ex gravi prognascitur ira, tertianæ sive continuæ sive intermittenti superveniens, magni non expers sit periculi, utpote quæ perperam per purgantia, emetica aut sudorifera, vel nimium calorem externum tractata quam facile in intestinorum tenuium inflammationem lethalem, præeuntibus anxietatibus, & convulsionibus transeat, & die paroxysmi mortem plerumque accersat. Ex quo disce-

re Tyrones possunt, quam provide, & caute tractare debeat; tertiana alias benigna detentos, tam gravi symptomate incidente, Ego in demulcentibus, & contemperantibus potionibus ac lenioribus laxantibus, cujus generis sunt serum lactis bene depuratum, decoctum avenaceum ex floribus chamomillæ vulgaris, emulsio amygdalarum dulcium, papaveris & seminum 4. frigidorum majorum cum ptisana præparata, pulvis *Marchionis*, vel ex lapidibus cancrorum nitro & rhabarbaro confectus, atque clysteres emollientes, optimum, & præsentaneum auxilium deprehendi.

CAPUT VI.

De acuto Dolore & spasmo ex calculo renali.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Dolor ex calculo renali difficilius dignoscitur

Dolor, qui ex calculo renali firmius urinæ meatibus impacto proficiscitur, & omnium quidem passionum, quæ genus humanum misere torquent, acerbissima: ita sæpius fit, ut is, si quis prima præsertim vice ex hoc laboret, difficillime ab aliis, quæ circa regionem lumbarem consistunt dolorificis affectionibus, discernatur.

§. II.

Nō omnis dolor circa lumbos est ex calc. renali.

Communis sed pessimus mos invaluit, ut, si quis circa regionem lumbarem doleat, statim ex calculo renum se dolere existimetur; cum tamen ibi complures valde sensilis indolis, & dolori obnoxiæ sint partes, ut musculi lumborum externi & interni, ligamenta vertebrarum lumbarium nervea, plexus nervorum superior mesentericus, ramus arteriæ meseraicæ superioris, & circa vicinia, flexuosus intestini duodeni finis, neque minus sigmodea coli flexura; quę singulæ, quando a vitioso ibi stagnante, sive sanguineo sive seroso impuro humore, vel nimis distenduntur, vel comprimuntur, dolorem satis gravem exhibent. Fit etiam quandoque, ut a rheumatismo has partes occupante tantus exsurgat dolor, ut quasi lumbis per medium sectis incurvatus incidere debeat æger, nec surgere queat. Quod itidem fieri solet, si a casu, vel a magna oneris levatione, vertebrę cum nervis tantillum a propria sede recedunt. Neq; tam raro evenit, ut a sola sanguinis copia, circa plexum mesentericum, & circa arterias emulgentes stagnante, in plethoricis vel hęmorrhoidariis, vel a neglecta consueta venæ sectione, ingens circa lumbos oboriatur dolor, qui vulgo pro calculoso, sed perperam, habetur: dum vel solius venæ sectionis in pede beneficio, vel pulvere nitroso discutiente subito sæpe definit.

§. IV.

Quomodo discernēdus a colica

Id vero frequentius contingit, ut dolor colicus cum nephritico calculoso confundatur: nam quando flexura coli circa lumbos quæ jacet, vel flatibus nimium distenditur, vel spasmodice constringitur, non modo atrox in regione lumbari fit dolor, sed & ipse ad pręcordia transit, nauseam ac vomendi conatum efficit, urinæ fluxum impedit, alvum constringit, imo totum abdomen cruciatibus torquet, non secus ac a calculo fieri solet. Sed tamen, quia hic dolor spasmodicus, non assiduus, non fixus, sed magis vagus est, ac clysteribus emollientibus alvo infusis magnopere levatur; hinc peritus utique Medicus, hunc a calculoso, non adeo difficulter distinguere potest: cum hic magis pręssorius sit, quod germanice exprimunt: *Es brude sie, als ein Rlos*, atq; vires non tam intense destruat, per intervalla etiam remittat, ut ęgrotantes sępius surgere, & ambulare possint; quod in acerbo intestinorum dolore non accidit. Deinceps vomitus & nausea, a calculo si dolor est, jejuno ventriculo magis urget, ac in uretra imo ipsa glande titillatio, & sensus puncto-

ctorius percipitur, urina sabulo referta, testiculi quoque retractio ac femoris stupor & contractio ejusdem lateris fit, quod in dolore intestinorum vix observatur.

§. IV.

Calculus nõ nisi a sede sua dimotus atrociter affligit.

Notabile est, quod a calculi etiam prægrandis magnitudinis etiam insignibus præditi in renum substantia, sine ullo doloris incommodo, per aliquot annos quieti delitescere possint, simulac vero e sede sua dimoventur, & in angustos nerveo musculosos canales, uretheres dictos descendunt, perque hos in vesicam exitum moliuntur, mox gravissima invadunt symptomata: adeo, ut hi ipsi canales veram & fixam dolorum ex calculo sedem ac domicilium constituant, qui tamen pro differente calculi magnitudine, asperitate, ac figura tunicas nerveas plus minus discindente & lancinante, vel intensiores vel leviores evadunt. Quandoque tam crudeles sunt, ut præter extremorum horrorem, & refrigerationem, nauseam, vomitum, spasticam præcordiorum constrictionem, difficilem urinæ mictum, alvi stricturam, spirandique angustiam stuporem cruris, retractionem testiculi ad os pubis, inquietudinem, ingentem virium lapsum, syncopen, convulsiones etiam epilepticas concitent, vel plane fatalem ischuriam inducant. Vidimus aliquando ęgrotantes conquestos fuisse, se non alium sensum percipere, ac si quis cultro acuto vulnus profundum, secundum longitudinem spinæ, versus vesicam continuo infligeret; ubi in defunctis, uretheres instar sarciminum a copia urinæ, cujus in vesicam influxum calculus circa introitum uretheris in vesicam hærens intercepit, extensi & turgidi comparuerunt.

§. V.

In urethere sæpe singulari dolore hæret.

Res est experientia confirmata, quod interdum longo tempore lapis in urethere, sine singulari dolore, sine mictus interceptione hærere, & conquiescere possit, ubi tamen mox subito & ex improviso dolor revertitur acerbus, tum ciborum subsequente fastidio, nausea, vomitu & urinæ interceptione; forsan quod ab incommodo motu situm suum mutaverit lapis, & sic asperitate, tunicę nerveæ fibras magis offendat. Neque etiam semper iisdem symptomatibus hic affectus stipatur: *nam*, ut ERASMUS de suo calculo loquitur in *Epist. ad PercKmeyerum, subinde se novat, ut plane credatur aliud esse malum; quod maximam partem inde pendet, quod alia symptomata sint ab initio, alia in progressu, interdum quiescat, interdum se moveat, & locum mutet.*

§. VI.

Sinistrũ tamen præ dextro infestat.

Atqui etiam illud attentionem excitare debet, quod calculi sinistrum renem, præ dextro, frequentius obsideant; quo fit, ut dolores ex renali calculo longe crebriores in sinistro, quam in dextro latere observentur: id quod confirmat CAROL. PISO in *tract. de morbis ex serosa coluv. oriund. c. 2.* dum scribit: *ex centum calculosa nephritide laborantibus octoginta, & amplius renem sinistrum dolent.* Neque hujus eventus ratio, adeo in obscuro posita est: in rene enim dextro, quia hepatis amplo viscere tegitur & majori prę altero calore fovetur, promtior multo atque expeditior evadit sanguinis per hujus renis vasa progressio, seri itidem urinosi separatio: hinc non tam facile sanguinis & urinæ fieri in hoc possunt stagnationes, ac in sinistro, qui coli flexura obsessus, ob frequentem flatuum restagnationem magis premitur; ex quo fit, ut liberior sanguinis per vasa compressa interceptus cursus, difficiliorem laticis, urinosi per tubulos transcolationem, atque promtiorem ibi stagnationem & materiæ tartareæ secessionem, & concretionem reddat atque efficiat.

§. VII.

Causæ cur e rene dimoveantur.

Notabile idque experientia pariter suffultum est, quod calculus diutius in renum parenchymate vel pelvi delitescens, pluribus modis ac causis, e loco suo dimoveri atque in uretheris

 prin-

principium propelli possit : & inter has, primas fere tenent, fortior animi per iram conturbatio, corporis subita, & vehemens per vecturam sive equitationem commotio, inque primis penetrans, quod venti e plaga septentrionali præbent, frigus improvide lumbis admissum, item diureticorum, cujus generis sunt therebinthinacea, juniperina, cetera, quibus subinde sed perperam Medici ad præservationem a calculo uti solent, liberalior usus. Non semel quoque, sed iterum iterumque observavimus, quod dolores colicę flatulentæ, item spasmi hypochondriacis, hystericis, hęmorrhoidariis familiares, nucleos calculosos papillulis renalibus inhęrentes protrudendo, occasionem ad crudeles istos dolores subministraverint.

§. VIII.

Causa remota calculi renalis

Quod attinet ad causas remotas & & sic dictas naturales, quæ ad gignendos in renibus calculos & inde provenientes dolores symbolum suum conferunt; temperamentum sic dictum sanguineum, inter has non ultimum tenet locum. Nam corpora mollioris & spōgiosioris texturæ, feminini præsertim sexus, & quæ copiosum alunt in venis sanguinem, dięta lauta & vinosa utuntur, otioque & vitæ sedentariæ indulgent, nec non placentis, lacte, caseo delectantur, post quinquagesimum maxime annum, tributo lunari cessante, doloribus ex calculo fiunt obnoxia; a quibus plerumque libera, & immunia, fluxu mensium rite se habente, persistunt. Ex Viris, ii qui in adolescentia hęmorrhagiis narium, capitis doloribus frequentibus subjecti fuerunt, item qui hęmorrhoidali fluxui sunt assueti, hoc cessante, vel imminuto, calculosis, & podagricis affectionibus, sub provectiori ætate, subinde tentantur. Senilem vero ætatem frequentius, & calculo renum & vesicæ infestari experientia docemur, quia humores fiunt crassiores & cibi in ventriculo acescunt, alvus fit pigrior, & otium quoque calculorum generationi multum patrocinatur. Quo fortasse respiciens ERASMUS *de suo malo* ipse ita jocatur. *Illud mirum videri potest, cum feminæ sterilescant ætate, me senectus fecit fecundiorem: nam in dies crebrius parturio.*

§. IX.

Calculus & podagra sūt morbi maxime hæreditarii.

Accedit etiam hoc, quod vix ullus affectus tam crebro ex parentibus in liberos transmigrare observetur, quam calculus, & podagra, quippe quæ cum illo, ratione dispositionis solidorum, & fluidorum plurimum affinitatis habet, quia uterque adfectus non modo hominibus sanguine plenis, & qui vulgo dicuntur sanguinei, est infestus, sed ambo etiam in quadam nativa debilitate, & atonia solidorum, videlicet in nephriticis, renum; in podagricis ligamentorum, quæ articulos vinciunt, fundati sunt. Crebrius quoque animadvertimus morbos rheumaticos, arthriticos, podagricos quam facile transmigrare in nephriticos, & hos rursus per metastasin in illos transformari, & transponi, adeo ut etiam, si a dolore ex podagra quis diu immunis fuerit, in calculosam nephritidem facile incidat, & vice versa. Neque raro contingit, utrumque affectum conjunctim, & uno tempore atroci dolore hominem torquere.

§. X.

Ratio formalis calculorū renaliū

Quod attinet ad generationem calculorum in renibus, hanc tali modo concipere licet: quando a nimis vehementi sanguinis appulsu, ejusq; regressu per venas difficiliori, vasa renum sanguinea nimium distenduntur, & infarciuntur, fit tandem, ut minima arteriolarum, ubi in papillulas, & syphunculos urinosos abeunt, aperiantur ac disrumpantur, & ita a stagnante & extravasato sero sanguineo, primum parvi abscessus atque ulculosa, generentur, quæ successive majora fiunt; in quibus, quando serum urinosum multi tartareis limosis partibus refertum subsistit,

par-

particulæ graviores & acuminatæ secedunt ac invicem concrescunt, ita quidem, ut materia primo crassior ac rudior sabulosa, dein etiam grana compactiora gignantur, quæ urinæ copiosius secretę beneficio facile eluuntur, & sæpius non sine dolore foras propelluntur: ubi igitur talem crassum ac grave sabulum, in urina subsidet, haud dubium calculosæ nephritidis, indicium præbet. Quando vero hi acini, vel nuclei calculosi, substantiæ renum ulcerosæ insidentes, successiva accretione majores & duriores facti, alluvione seri urinosi tartareis partibus referti, vel aliis ex causis ad pelvim & principium uretherum feruntur, majores utique cruciatus, & atrocior symptomatum concursus omnino metuendi sunt, si videlicet, per angustos hos exquisitioris sensus meatus, iter suum versus vesicam conficere debent; ad quam si fuerint delapsi, protinus omnimoda symptomatum, cum ingenti decumbentis gaudio & virium restitutione, fit sublatio.

§. XI.

quæ demonstrantur. Quod calculi autem in ipso renum parenchymate ex ichoreso vel sanguineo purulento quodam stagnante humore generentur; id inter alia vel hæc evincunt, quod in nephriticis sæpe quippiam purulenti vel sanguinei, ut olim a CELSO jam notatum, cum urina secedat, calculosis etiam mictio cruenta familiaris sit, & renes post mortem valde magni flaccidi, atque exulcerati inveniantur: quid non curatio id ipsum testetur, quæ omnium optime, per abstergentia, vulneraria, consolidantia, lenitur constringentia perficitur. Neque vero ego inficias iverim, citra præviam substantiæ renalis læsionem, in pelvi vel majoribus renum syphunculis, ex urina stagnante, materiam etiam tartaream sive arenulas aggeri & concrescere sensim paulatimque in insignis molis lapillos posse. Prout vero materia illa, sive sit ichorosa, sive tartarea, ratione coloris, craseos & consistentiæ differt & accretio major vel minor est; varii generis etiam lapilli concrescunt: alii quippe sunt prope saxei, dura constantes substantia; alii friabiles & male compacti, alii pallidi cinerei rubri ac Sanderachini; alii majores, minores, plus minus angulosi & asperi deprehenduntur.

§. XII.

Omnes morbos nephriticos, ut sunt renum infarctus, inflammationes, exulcerationes, dolores ex calculo, difficilius in senioribus sanari experientia confirmat; quæ etiam HIPPOCRATIS testimonio, quod *aphor. 6. Sect. 6.* extat, ulterius stabilitur. Nam sicut læsiones & exulcerationes internarum partium, propter humorum intemperiem & excrementorum abundantiam, quæ in provectiori ætate increscit; ita etiam quæ renibus & vesicæ inhærescunt, propter urinæ ingentem acrimoniam, difficillime ad sanationem perducuntur. *Renum affectus difficilius in senibus sanantur.*

§. XIII.

Si quando dolor atrox per plures dies & noctes non remittit, sed assidue torquet, & vires valde atterit ac nullis vult medicamentis experientissimæ alias virtutis cedere, omnimoda quoque urinæ accedit suppressio, cum extremorum frigore & convulsione tandinum, mortem in propinquo esse, indicio est. Maxime vero omnium, dolor ex calculo, iis exitum atque periculum minatur, qui antea diuturno animi mœrore macerati, vires amiserunt: nam major virium mox sequitur dejectio, partiumque internarum sphacelatio. Neque res boni ominis est, quando lapis, longo tempore ureteri continuo inhærescit; perit enim ciborum inappetentia ac digestio, nausea vero & firmiter conatus ad vomendum, anxietasque diutius persistens, tandemque lentus hecticus calor, virium & carnis sub- *Quæ mortem præsagiant.*

substantiam penitus consumens, mortem accelerat.

§. XIV.

Tabes renalis perimit. Post mortem miræ sæpe magnitudinis valdeque compactus & ramis majoribus instructus, calculus, in renibus, qui toti per exulcerationem consumti & membrana duriore tecti comparuerunt, repertus fuit, cum de dolore per vitam nunquam quis fuerit conquestus: & tali malo adfecti tabe moriuntur, quæ renalis vocatur. Quidam vero ex calculi doloribus, brevi tempore succumbunt, & morbo acuto pereunt, dum acutissimum dolorem, ventriculi vel intestinorum, tandem inflammatio subsequitur; quidam ob totalem urinæ suppressionem, in hydropem pectoris, lethargum vel convulsiones incidunt.

C U R A T I O.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Momentum profecto omne curationis positum esse videtur, tum in facili & ab omni molestia immuni calculorum exclusione, tum in impedienda sabuli excrementitii generatione tanquam occasionis & objecti sævissimi doloris & aliorum symptomatum. Longe enim alia medendi via ac ratio est, in ejus accessione: alia extra eam, quæ præservatoria est.

§. II.

In paroxysmo dolor & spasmus sedandus. In ipso paroxysmo, ubi symptomatum ingens est exacerbatio, & ab atroci dolore tota œconomia functionum vitalium turbatur, primo omnium eo respiciendum est, ut dolorum vehementia, idoneis remediis mitigetur, atque spasticæ stricturæ, quæ non modo partes vicinas, sed totum subinde nervosarum partium systema lege consensionis afficiunt, idoneis remediis componantur ac sopiantur; idque maxime eam ob caussam, quia sub tanto spasmorum, qui meatus urinarios constringunt, impetu, calculi iter per ureterem in vesicam ægerrime perficitur. Inter probatæ vero & spectatæ virtutis remedia, quæ huic intentioni satisfaciunt, non possum non liquorem meum anodynum mineralem, ob efficacem & securum usum, dilaudare; quippe qui parciori sed repetita dosi sumtus, spasmos circa primas vias sedando, molestam illam sensationem, nauseam ac vomitionem egregie tollit. Qui hujus autem medicamenti copia caret, huic, spiritum nitri, rite, methodo nostra, quam præscripsimus in *Observ. physic. chym.* præparatum, plurimum commendamus; hic enim nullo amplius calore imbutus, blanda sulphurea exhalatione, & flatus discutit, & spasticas stricturas relaxat. Commodissime vero hi spiritus cum aquis sedativis, ut sunt, cerasorum nigrorum, florum acaciæ, sambuci, papaveris rhœados, tiliæ, primulæ veris, liliorum convallium, ulmariæ & præcipue omnium florum chamomillæ & summitatum millefolii, adjecto syrupo papaveris rhœados vel albi: vel etiam in brodio carnis, cum aliquot cochlearibus olei amygdalini recentis & purissimi, sine tostione prævia parati, exhiberi possunt. Spectant huc quoque emulsiones, ex amygdalis dulcibus, seminibus 4. frigidis, papaveris, milii solis, semine dauci, cum jam dictis aquis præparatæ & syrupi papaveris albi sufficienti quantitate edulcoratæ. Quando vero leniora hæc, dolori mitigando non sufficiunt, ad paulo validiora transeundum, & quidem opiata, per aliorum additionem valde correcta & secura reddita, cujus generis sunt, massa pilularum *VVildegansii*, *Starckii*, laudanum liquidum *Sydenhamii*, & cœlestis theriaca; item trochisci de *Alkekengi*, qui ob virtutis præstantiam & ingredientia dolori mulcendo aptissima, laude omnino dignissimi sunt.

§. III.

Laudan-tur ex nitro. Præter hæc dicta, nitrosa, & inter hæc nitrum tantum purificatum & crystallisatum, vel artificiale ex spiritu nitri & sale tartari compositum, vel nitrum antimoniatum, in compescendis præcalidis gravibus & acutis doloribus cum sanguinis & humorum exæstuationibus junctis, certe omnibus aliis remediorum generibus, virtute ac securo usu, superiora sunt, atque in morbis nephriticis laudem insignem promerentur. Quam optime vero cum cancrorum lapidibus, cum cinnabari, vel pulvere Marchionis & aliquot granis trochiscorum alkekengi vel massæ pilularum *VVildegansii* miscentur, & cum emulsione vel sero lactis dulcis propinantur.

§. IV.

clysteres Enim vero, ubi dolorum & spasmorum vehementia fere intolerabilis est, sola interna huic sedando non sufficiunt, sed externis etiam occurrere oportet. Inter omnia autem desideratissimi effectus, clysteres sunt, ex emollientibus floribus, præsertim malvæ hortensis, sambuci, papaveris rhœados, millefolii, chamomillæ vulgaris, & verbasci, cum sero lactis decoctis, addito syrupo dialtheæ *Fernelii*, nitro & sale Ebsoniense conjecti. Quando inferior recti & coli pars constrictissima est, ut flatus transmitti nequeant, sed ad superiora vergentes, anxietates augeant, ementa ex oleis & pinguedinibus, ano injecta, mirabilem attulisse opem, non una sed pluribus vicibus a nobis est observatum. Alvo aperta, flatibusque sic exitu parato, stomachi vomibundæ inversiones, cum anxiis præcordiorum intensionibus, protinus remittunt.

§. V.

nec non balnea magnæ efficaciæ sunt. Deinceps, in mitigandis hisce doloribus, veterum inque primis HIPPOCRATIS methodum, uti antiquissimam, ita optimam maximique habendam esse censemus, dum *lib.* 5. *de intern. affection.* hæc tradit: *cum dolor in renibus presserit, multa calida lavato, & tepefactoria, qua parte maxime dolet, adhibeto.* Idem remedium TRALLIANUS *lib.* 9. *cap.* 4. his verbis valde commendat; *omnium optimum est balneum, ut quod non solum mitiget, sed & curare possit: nam colicos frequenter solummodo leniter; nephriticos vero utraque ratione juvat, utantur vero ægri loco inunctione, chamæmelo, in balneo & diutius morentur, non semel tantum in die sed bis vel ter lavare expedit.* Et profecto, balnea & insessus ex aqua dulci, præsertim pluviali, temperate calida, in sistendis acerbissimis tormentis, vix habent sui similia, si modo crebrius repetantur. Atqui linimenta, ex axungia humana, cati sylvestris, canis, castorei, unguento dialtheæ, vel etiam vesicam, decocto florum emollientium antea recensitorum, ex lacte, repletam, ac parti intense dolenti applicatam, singularem plane exercere virtutem & efficaciam, multiplici usu, confirmatum habemus.

§. VI.

Quandocunque, legitimum horum usum, notabilis spasmorum sequitur remissio, pulsus sedatior & mollior evadit, calor madidus ac æquabilis totum corpus occupat, & flatus probe ex ano descenditur; protrusio calculi idoneis remediis, sub debita tamen adhibita cautione, tentanda venit. *Spasmis sedatis, calculi protrusio tentanda.* Vidimus ad obtinendum hunc scopum varia præsentissimi fuisse effectus, atque inter hæc largissime assumtum infusum herbæ veronicæ & petroselini, vel ex seminibus dauci, selleri, fœniculi, baccis alkekengi, radice glyzirrhyzæ, summitatibus millefolii paratum, eximium attulisse levamen, cumprimis si potus quodammodo spirituosus, ut malvaticum juniperinum, horum usum exceperit. Mirabilem quoque, in educendo ex viarum angustiis calculo, deco-

decocti antinephritici *Foresti* largiorem potum, adjuncto corporis motu, efficaciam subinde præstitisse, a nobis observatum est. Sed interdum paulo fortioribus pellentibus opus est, quæ inter eminent ac tutissima sunt mater perlarum, vel cochleæ aut testæ ovorum ustæ cum succo citri in convenienti vehiculo exhibitæ.

Methodus Præservatoria.

§. I.

Præservatio in progressu morbi difficilis.

PRæservatio pernicialis hujus mali, uti in principio quidem facillima, ita in progressu, si ex renum magno vitio & exulceratione, calculorum prognata fuerit ubertas, dolorumque crebrior recursus, multis sane difficultatibus implicita ac circumspecta est: Nam quia, complures, ut supra exposuimus, ex sanguine vel præter naturam exsuperante, vel multorum incongruorum viscidorum ac acidorum alimentorum assumptione crudiori ac spissiore reddito, quam facile in hoc malum incidunt; certe sanguinis decenti missione, motu & exercitatione corporis sufficiente, nec non potionibus diluentibus aquis medicatis præsertim *Selteranis*, item sero lactis dulci & acidulo, ad arcendum molestissimum hunc & exitialem morbum, nihil facile præstabilius ac efficacius reperire licet.

§. II.

Quando contraumatica conferant.

Ubi vero continuus fit calculorum partus, opus est, ut ea in usum ducantur, quæ virtute traumatica leniter consolidante & adstringente gaudent; quare a multis retro temporibus est observatum, immo plebeiis & domesticis constat experimentis, decoctorum vel etiam infusorum, ex herbis vulnerariis, & aqua vel cerevisia paratorum, ac cum butyro insulso, vel cum melle mixtorum, longiori usu, quosdam penitus a malo hoc calculoso fuisse liberatos: cujus generis præcipue sunt, equisetum, virga aurea, hedera terrestris, fragaria, marubium album, veronica, parietaria, millefolium cum summitatibus, malva, cortex radicis acaciæ, lycopodium, baccæ juniperi tostæ, fraga exsiccata, acini & fructus cynosbati tosti, ex quibus speciebus, cum melle Prussico albo, quod identidem consolidante & balsamica sua virtute renum morbis admodum amicum, electuarium paratum & mane ad cochleare dimidium usurpatum, superbibendo infusum Thee, ingens solamen iis, qui per multos annos nephritide calculosa laborarunt, attulisse, observatum est.

§. III.

Quando alcalina.

Alia jam, præservandi a calculo, via ac ratio suppetit, per alcalina, quæ acidum & glutinosum tanquam præcipuum calculosæ concretionis fundamentum, domant atque destruunt; & hinc est, quod cancrorum lapides, mater perlarum, testæ ovorum, conchæ & cochleæ simpliciter paratæ, vel etiam ustæ, lapis lyncis & judaicus, nec non pulvis famigeratissimus *Volckhammeri*, qui ex lapidibus pretiosis calcinatis concinnatus creditur, vel simplex tantum oleum tartari per deliquium, liquor cinerum clavellatorum, vel nitri fixi, tinctura tartari, antimonii acris, frequentius in usum ducta, calculorum generationem egregie impediant, & ab atrociori dolorum concursu corpus vindicent.

§. IV.

Quando demulcentia.

Sunt quoque adhuc plura, non minoris ad præservandum efficaciæ præsidia, quorum legitimus usus calculosis admodum observatur proficuus. Et hæc sunt quæ oleosis, pinguiusculis ac temperatis & quodammodo anodynis, demulcentibus particulis, spiculorum salinorum unionem, quæ ad concretionem solidescentem est necessaria, impediunt; quan-

quantum enim pinguia, exigua etiam dosi admixta, crystallisationis negotium impediant, ex chymicis perquam notum est. Ad hanc classem merito referre possumus, fructus & semina quæ blando & dulci oleo gaudent, ut sunt semina 4. frigida majora, milii solis, saxifragæ, papaveris albi, cardui mariæ, amygdalæ dulces & amaræ, nuclei cerasorum & malorum Persicorum, quæ vel in pulverem cum saccharo vel in emulsionem redacta, frequentiusque usurpata, non satis ab iis qui huic adfectui obnoxii frequenter sunt, dilaudari possunt. Neque vero, inter optima & specifica ad renum vitia corrigenda præsidia, radix glyzirrhyzæ, silentio prætereunda est, cujus pulvis vel infusum in demulcendis & contemperandis acribus salium particulis, in detergendis mucositatibus, magnæ efficaciæ est. Atque etiam ex compluribus aliis millefolium ejusque summitates in renum vitiis specificam plane & mirabilem edunt efficaciam, quando ejus infusum vel decoctum per longum satis tempus quotidie usurpatur. Vidimus hoc modo aliquot ab omni calculosa affectione, cui diutius obnoxii erant, prorsus liberatos: nam hæc herba multiplici ratione proficua est, & præter virtutem consolidantem & demulcentem, ob oleum vere anodynum quod exacte cum oleo florum chamomillæ ratione coloris & virtutis convenit, dolores & spasmos sedandi efficacia pollet.

§. V.

Alvi habenda ratio.

Ante omnia vero, sicut in cunctis morbis chronicis, ita etiam in calculo præcavendo, ventriculi & ejus digestionis, nec non alvinæ excretionis, ut hæc singula se recte habeant, ratio habenda est. Placuit mihi hac in re insignis plane locus ÆTII, quem *cap.* 16. *pag.* 177. prodidit, ita se habens: *præservat a calculo moderatus cibus bonæ concoctionis; nam cruditates non solum exasperant morbum, sed etiam gignunt; inde abstineant ægri a satietate, a cœna, sæpe vomant & absinthium assidue bibant, ac per certum tempus per ventrem se purgent. Cibos sumant, e quibus neque satietates neque cruditates eveniunt. Urinam etiam cientibus utantur, pastinacam in dies edentes valde percoctam, fœniculum, pulegium, calaminthen; ex marinis strombos, locustas, gammaros; per plures autem dies radicis eryngii decoctum bibant, similiter dictamni. Oportet aquam per omnem vitam esse purissimam & percolatam, vinum tenue album, urinam ciens; exercitationibus utendum modicis & frictionibus in balneo, ex nitro astato, ac fece vini usta & pumice.* In quo genere TRALLIANUS quoque audiendus, qui *l. c.* hanc diætæ rationem præscribit: *probe faciunt, qui bibunt aquam & evitant omnia quæ ex pipere constant, & non solum acres, sed & crassi succi cibos, ut similaginem. ova dura, placentas & quæ ex lacte parantur, ipsum lac & caseum, item vina admodum nigra & austera. Ad hæc cavendum, ne ægri culcitris indormiant ex anserum plumis confectis, hæ siquidem renes valde calefaciunt. Præterea ne multum stent, magis vero studendum, ut vel moveantur vel considеant.* Et paulo ante: *bibere oportet, ante omnem cibum, aquam tepidam nihil renes enim a recremento magis vacuos temperatosque reddit, ut non amplius calculos procreare possint; nam temporis spatio igneus eorum calor a tepore aquæ extinguitur.* Exinde dubio omni procul prodiit secretum illud eximium ZECCHII relatum in suis *Consultation.* nempe haustus aquæ calidæ ad libram unam circiter, statim ante prandium. Et CAROL. PISO, multis ante *Zecchium* annis, hoc idem aquæ calidæ remedium comprobavit, dicens, quod post primum excretum calculum, nunquam in posterum

sterum alii geniti fuerint, si quis usum hunc aquæ calidæ multo tempore continuaverit.

Cautelæ & observationes practicæ.

§. I.

Respiciendum ad corpus ægrotantis. AT vero, cum ad persanandum æquæ ac protelandum hoc malum potissimum Medici momentum in eo sit repositum, ut pro differenti corporum constitutione, ratione ætatis, temperamenti, læsioni functionum, nec non sensibilitatis aliarumque causarum, alia atque alia medicamenta, debito tempore, & convenienti ordine adhibeat; e re utique duxi, quasdam cautiones & observationes, in praxi utiles atque necessarias hoc loco subnectere. Primo omnium, attente & pensitate considerare oportet: remedia, quæ præservationis vel curationis gratia in usum veniunt, non æque omnibus convenire, neque semper eundem effectum ac levamen præstare, ob differentem valde & mutabilem corporis, ratione fluidorum dispositionem, & solidarum plane peculiarem texturam & inde pendentem sensationem, quæ Græcis idyosyncrasia vocatur; quare interdum variari debent medicamenta, siquidem successu temporis, etiam ipsa natura iis assuescere solet, ut effectu laudato, quem ante ediderunt, nunc carere observentur.

§. II.

Sæpe natura sponte calculum protrudit. Observatum quoque sæpius est, ex improviso, naturam nullis remediis coactam, sed sibi relictam, se ad calculum protrudendum accingere & feliciter id præstare. Simile quid subinde in partu animadvertimus, cum non ante facile remedia proficiant aliquid, quam in subsidium venerit natura: qua de causa fit, ut empyrici sæpe suis inanibus remediis gloriam reportent. Solers itaque & in sanandis morbis occupatus Medicus, id probe attendat, quod natura sæpe sola, nulla remediorum ope adjuta, a violentis spasmis, doloribus & motibus remittat & conquiescat; (id quod tamen non intellectui imaginario vitalis adscribendum est; cum causæ ac rationes physicæ subsint,) siquidem magna prudentiæ Medicæ pars in eo consistit, ut temporis illud momentum, quo natura se ad agendum & corpus a morbo liberandum armat, sedulo æstimetur. Hinc consultum quandoque est, ubi ad tempus frustra adhibita fuere medicamenta, subsistere ac ferias agere, ut quies quasi naturæ concilietur, quia ipsa sæpius sua sponte & præter omnium opinionem, plus præstat, quam Medicus cogendo & stimulando.

§. III.

Quemadmodum diuretica & urinam pellentia, eaque paulo acriora & vehementiora, ut sunt terebinthinacea, juniperina, succinata, alliacea, porracea, & ex petroselino parata, neque ad præservationem in plethoricis, neque in paroxysmo nephritico, sive is simplex tantum sit, sive simul calculosus, unquam proficiunt, sed malum deterius reddunt atque symptomata exasperant: ita prudens eorum usus non plane damnandus & interdicendus est. Quare in plebeiis, robustioribus, humidioris & segnioris naturæ corporibus, præsertim ubi præservandi fine exhibentur, non modo tonum vasorum renalium roborando, sed & copiam seri impuri tartarei, per renes, ejiciendo, commodam collocare operam possunt. *Quando diuretica exhibenda?*

§. IV.

Ubi tempestiva, modica ac æqualis motio sive vectio naturæ in calculis pellendis admodum idonea, & congruorum pellentium usum diluentia, præsertim quæ mole operantur, ut acidulæ, thermæ, lactis serum egregie secundat, ut celeriter *Circa motum cautela.*

sæpe

ſæpe calculi, e ſede ſua, quam occuparunt fixam, dimoveantur; ita etiam obſervatum fuit, intempeſtivam vectionem vel equitationem, plurimis damnum attuliſſe, quia e ſede ſua non incommoda calculum expulſum, in tranſverſum egerunt, ut nunc acutis ſuis angulis membranæ ſenſili nerveæ magis fuerit eliſus; ſubſequente inde majori ſpaſmorum ſævitia, immo lethali quandoque iſchuria.

§. V.

Venæ-ſectio etiam in paroxyſmo non inutiliter celebratur.

Tempeſtiva & ſufficiente venæ ſectione non modo ad præſervandum a calculo, non facile ſuperius ac efficacius reperitur præſidium, præſertim, ubi corporis natura ad excernendam nimiam ſanguinis quantitatem, eſt diſpoſita; ſed ejuſdem quoque remedii utilitas, non raro in ipſo paroxyſmo ſeſe commendat, nimirum, ubi plethora cum pulſu celeri, magno æſtu ac intenſa ſiti aſſociata eſt. Doloris enim vehementioris ea indoles ac vis eſt, ut, ſpaſmis liberiorem ſanguinis circuitum per venas maxime impedientibus, cum impetu ad alia incongrua loca copioſum ſanguinem adducendo, epilepſiam, convulſiones, lethargum, delirium, apoplexiam ſanguineam, mictum cruentum, febres inflammatorias & hujus generis alia, de quibus nobis exempla ſunt nota ac obvia, concitet; quæ ſingula prudenti ſanguinis miſſione averti poſſunt.

§. VI.

In ſcorbuticis calculoſis, diluentia ac demulcentia danda.

Quando nephritis calculoſa incidit in corpus ſcorbuticum, ſive impuris excrementitiis humoribus refertum, & noſtro tempore, purpuræ graſſanti chronicæ obnoxium; ſub ipſo paroxyſmo, concurrente ſimul impuritate ſcorbutica, varia & terroris plena ſe immiſcent ſymptomata, quæ inſignem, in præſcribendis medicamentis, Medici prudentiam requirunt ac deſiderant. Neque enim facile alia, niſi diluentia, ac demulcentia, ut ſerum lactis acidulum, vel dulce, præbenda ſunt; ab omni cereviſiæ & vini potu abſtinendum: ſerum vero calide, vel temperate frigidum ſumtum, cum temperatis diaphoreticis, tali in caſu maximi uſus fuiſſe obſervavimus.

§. VII.

Plethorica a balneis abſtineant.

Balnea, utut quandoque præſentiſſimi levaminis & magnæ neceſſitatis ſint; abſtinendum tamen ab iis penitus, in plethoricis nimis repletis & pinguibus corporibus, ubi ſimul ſpirandi anguſtia ac difficultas adeſt. Ante itaque horum uſum, ſolvenda plethora, alvus laxanda, & dolorum vehementia compeſcenda.

§. VIII.

Colica hæmorrhoidalis ſuperveniens quomodo tractanda.

Non raro jungitur affectioni calculoſæ colica ex hæmorrhoidum vitio, convulſiva; prudentis hinc Medici eſt, hæc omnia probe diſcernere, & caute in prognoſi & curatione procedere: maxime omnium vero, ratio eſt habenda atrocis inteſtinorum doloris, ut vel venæ ſectione, vel hirudinum applicatione, vel alvi, per clyſteres commodos, apertione, ei ſuccurramus. Sæpe fit, ut quando calculus uno & maximo impetu fertur per ureteres, intolerabilis per dorſum & totius abdominis regionem, cum magna virium jactura oboriatur dolor, qui tamen protinus uno quaſi momento conquieſcit, quando videlicet celeri itinere calculus in veſicam delabitur.

§. IX.

In virium proſtratione opiata fugienda.

Ubi diutius torquet dolor & virium adeſt proſtratio, ætas quoque ſenilis vel animi mœror præceſſit, pulſuumque obſervatur debilitas; opiata inſtar veneni eſſe fugienda, inter quæ peſſima maſſa pilularum de cynogloſſa, & ratione, & experientia multiplici confirmatum habemus. Præſtat tunc potius naturam analepticis leniter ſpirituoſis aquis, ut ſunt aqua menthæ, meliſſæ, liliorum convallium, cinnamomi ſine vino, addito uno vel altero grano ambræ & extracti croci, modico quoque vini uſu,

eri-

erigere, nec non exterius, nimis debilitatum tonum intestinorum, linimentis spirituosis balsamicis, quantum fieri potest, restituere.

§. X.

Inter aquas minerales Carolinae optimæ sunt Ex aquis mineralibus & quidem thermalibus, nullæ sunt, quæ, ob calcaream qua pollent terram, potentius calculosam tartaream materiam resolvunt & exturbant, quam ipsæ *Carolinæ*; cum quibus tamen provide agendum. Vidimus, post harum usum internum, intra mensis spatium, quingentos & ultra calculos, leves, qui lentis & ciceris magnitudinem æquabant, successive fuisse excretos. Sed postea blande consolidantibus & temperate balsamicis opus est, ut cavitates renum calculis exclusis exhaustæ, in se coeant & carne repleantur: omnium vero securissimum, & usui tam præservatorio quam curatorio, aptissimum esse fontem *Selteranum*, qui præter subtiliorem aquam, sal alcalinum in sinu suo fovet, neque minus in vitiis & læsionibus vesicæ reliquis omnibus remediis superior est, innumerabili experientia evictum habemus & scribimus. Dein quoque, ubi magna scorbutica humoribus inhæret impuritas, atque simul adest partium exulceratio, dictum fontem cum lacte, debito modo miscere; & sufficienti satis temporis spatio adhibere, consultissimum est.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Vertigo, cum nephritide calculosa ex plethora. VIr generosus in dignitate Consiliarii Cameræ constitutus quinquagenarius, complexionis admodum robustæ, quindecim jam ante annos a tertiana febre, insignem sibi contraxit ventriculi imbecillitatem, cum flatulentia abdominis & crebrioribus ructibus conjunctam. Ante decem annos vertigo caput crebris corripuit, quæ superveniente e naribus hæmorrhagia mox cessavit. Postquam vero circa æquinoctia venæsectionem admittere cœpit, immunis prorsus ob hoc affectu permansit, nisi venæsectio fuerit omissa, ubi brevi post insultum quendam de novo est expertus. Sexennium elapsum est, ex quo graviores sæpenumero a calculo renis sinistri passus est dolores; postquam nempe vitam magis sedentariam coluit. Major doloris atrocia in regione inguinali sentitur, calculo circa introitum vesicæ persistente, & tunc pauca cum ardore prodit urina: acerbior in lecto dolor est, mitior, si ambulare potest atque etiam sub motu & largiori infusi Thee potu: ita calculi descensum in vesicam cum insigni levamine sæpius procuravit. A clysteribus & linimentis anodynis, item ab oleo amygdalarum dulcium interne sumto, insigne percipit levamen. Si dolor urget, facies flava evadit, corpus sudore frigido perfunditur, adest nausea, vomitus & præcordialis anxietas. Debet sedulo sibi cavere a cibis qui inflant atque etiam a frigore boreali; ab his enim paroxysmus facile resuscitatur. Extra accessionem urina multum semper sabuli continet. Colica etiam flatulenta sæpius ipsum affligebat. Consilium quod a me expetiit, dedi, ut mutaret potum, qui erat domestica crassioris substantiæ cerevisia, & nostram *Lœbejunensem* diuretica & antinephritica virtute celebratissimam biberet. Dein suasi ut singulo mane infusum summitatum millefolii cum radice glyzirrhyzæ largius paulo sumeret, & ter in mense pilulas meas balsamicas mane usurparet, sumta prius, præcedenti die circa somni horam, salis mei aperitivi drachma. Essentiæ quoque carminativæ B. *Wedelii* cum liquore anodino mixtæ usum interpolandum, ad flatuum discussionem ordinavi. Qua methodo per aliquot jam annos a dolore ex calculo prorsus liberatus est: neque a flatibus & ructibus tam molesta, ut antea sentit incommoda.

Epi-

Epicrisis.

Et vertiginem & nephritidem calculosam in hoc ægro, tum a nimia sanguinis & humorum exundantia, tum a pravo primarum viarum statu originem suam accepisse, extra omnem dubitationem collocatum est, ubi concurrens vita sedentaria & potus cerevisiæ crassioris & minus diureticæ, ac flatuum in primis viis præsertim quæ hypochondrium sinistrum occupant copia, ad calculorum ortum & generationem, in sinistro præsertim rene plurimum contulit. De cerevisia Lobejunensi, quæ ex aqua, valde levi & subtili, scaturiente ex petroso tractu, coquitur, insuper valde tenuis, minus spirituosa & alba est, ac cito per urinam decedit, hoc memoratu dignum est, quod & a calculo & a podagra omnes fere immunes sint, qui ordinario eam bibunt. Maximum profecto & curationis & præservationis a calculo momentum, in quotidiano congruo potu positum est: nam qui dispositionem, sive hæreditariam, sive adscititiam ad calculum habent, cerevisias inebriantes & crassiores omni studio vitare debent: laudantur vero cerevisiæ tenues, albæ, valde diureticæ & quæ non flatus ingenerant. Ubi non salubris haberi potest cerevisia, ego decoctum, radicis eryngii, graminis, asparagi, chinæ, fœniculi, cichorei, glyzirrhizæ, addito pauxillo nitri ad potum, non sine insigni subsequente successu commendare solitus sum. Neque omne vinum calculosis utile est: Mosellanum ad præservationem, quia citius per alvum & urinam redditur, omnium est optimum. Ubi autem calculi partus ex labe renum invetetavit, vinum mulsum bonæ notæ vel recens Hungaricum moderata dosi sumtum est valde proficuum.

Hoffm. Syst. T. IV. P. II.

OBSERVATIO II.

Vir in 50. ætatis anno constitutus lautæ semper ac vinosæ diætæ assuetus, sanguinis ac succi plenus ceterum satis sanus, inopinato in ipso itinere, per aliquot milliaria curru quo vehebatur succussus, dolore in regione lumbari valde acerbo afficitur, domum reversus dolor increscit, & ad umbilici regionem se protendit. Accedit tussis vehemens, alvus constipata & urina guttatim cum ardore exit. Remittunt per intervalla dolores. Nihil ad sopiendum dolorem & quod ad facilem calculi exclusionem pertinet ex remediis diæteticis & pharmaceuticis fuit omissum: sed citra præsentaneum effectum. Ex consilio amici sumsit infusum Thee, cum aliquot olei amygdalarum dulcium unciis, ad mensuram & ultra. Inde excitatus est vomitus & cum magno nisu multa ejecit aquea & pituitosa: non ita multo post, dolores & alia symptomata quieverunt, & altero die insignis magnitudinis calculus cum urina excretus est. Petiit a me ad recidivam præcavendam, remedium. Suasi venæsectionem ter in quovis anno celebrandam & infusum herbæ veronicæ, summitatum millefolii & radicis glyzyrrhizæ multa in quantitate sumendum. Et nunquam abhinc rursus a calculo molestias persensit.

Dolor & spasmus ex calculo renali in plethorico.

Epicrisis.

Non semel sed sæpius a motu paulo fortiori per currum vel prr equitationem, calculum protrusum, de repente acerbissimas passiones produxisse novimus. Evenit hoc, quando in pelvi concretus calculus latitat, salvo renum parenchymate. Annotavi quoque aliquoties, & a motu corporis validiori, & fortiori in vomitum nisu, lapidem ex angustiis meatuum, insperato in vesicam elicitum fuisse, præsentaneum mox sequente levamento & sym-

symptomatum mitigatione. Venæsectionem, ubi sanguis abundat, ego ad præservandum & calculum arcendum, maximi semper feci & facio: nam sicut hæmorrhoidum fluxus, testante id *Hippocrate* vetustissimo Medicinæ parente, ab hoc malo præservat: ita ubi hic fluxus deficit, vicariam venæ sectionem præstare operam posse, & sanæ rationi & experientiæ consentaneum est.

OBSERVATIO III.

Dolor nephriticus notus venæ Sectione sublatus

Vir qui vix quadragesimum annum attigit, sanguineæ constitutionis, texturæ mediocris & macilentioris, nullo unquam morbo nedum calculo correptus fuit, commessationibus & poculis sæpius interfuit; de repente in vehementem circa regionem lumbarem incidit dolorem, cum horrore & refrigeratione extremorum. Succedit vehemens æstus cum pulsu celeri & magna siti: alvus est dura & flatibus distenta. Quidam morbum pro subluxatione vertebrarum dorsi, ad quam tamen defuit occasio, existimarunt; alii habebant pro febre ardente. Sed quum conatus adesset ad vomitum, & urina pauca cum ardore proflueret, circa vias urinarias vitium subesse judicavi. Dedi, præmissis clysteribus & fomentis externis, liquorem anodynum, decoctum hordei cum amygdalis dulcibus in emulsionem redactum, cui portio nitri ad æstum restinguendum adjecta fuit. Sed levamenti inde nihil sequebatur. Quum vero sitis, æstus & dolor urgerent, die quæ erat quarta, ad arcendam quam verebar inflammationem, venæ sectionem in pede suasi; & sanguine ad aliquot uncias educto, non ita multo post magna remissio omnium dictorum symptomatum sequebatur. Continuavimus cum ante dictis remediis, alvus clysteribus aperta, urina liberalius profluxit, dolores sopiti, sudor occupabat totum corpus, & septimo ab invasione die, per urinam, arenacea tantummodo grana, splendida & acuminata, nullus vero calculus prodibant.

Epicrisis.

Dolores ex lumbis acriores quando repente invadunt, febrilem interdum typum servant: quo sæpe factum est, ut morbus pro febre ardente habitus fuerit; quod maxime fit in sanguine repletis, quando plexus nervi mesenterici vel a flatibus in duodeno vel colo stagnantibus, vel potius ab adjacente arteria meseraica superiore sanguine valde distenta fortiter premitur, & demum ipsi renes & ureteres nervosi per consensum sive secundario compatiuntur. Rectius vero secundum meam sententiam hic morbus, dolor nephriticus nothus vocari potest, uti videmus in *Riverii observation.* 48. *centur.* 2. Frustra tunc sola antinephritica opponuntur, quæ nisi per venæ sectionem, sanguinis in locis affectis congestio tollatur, omni propemodum effectu carent. Misso sanguine clysteres carminativos alvum subducentes & quæ nimiam sanguinis ebullitionem sedant, præsentaneam opem tulisse observavi; quin imo in dolore valde acuto a calculo venæ sectionem ad arcendam inflammationem in corpore sanguine pleno salutarem, & feliciorem semper medicamentorum operationem animadverti, quo ex TRALLIANO *lib.* 9. insignis locus respicit: *Si sanguinis copiam subesse aut inflammationem una cum calculi obstructione suspiceris, venæ omnino sectionem prius adhibito: ita nempe haud delinques, si medicamentum offeras; laxatione enim facta, & meatibus rarefactis multo magis auxilia quæ adhibentur propriam vim ostendunt.* Quæ sententia *observatione* 15. *centur.* 2. a RIVERIO notata magis adhuc confirmatur: *vidua dolore nephritico vehementissimo vexabatur, qui a rene sinistro ad pubem usque, secundum longitudinem ureteris exporrigebatur,*

cum

cum urinæ acrimonia & frequenti micturitione: huic neque clysteres cum aqua benedicta neque cum terebinthina, neque cum laudano, neque vomitus ingens qui sponte veniebat: neque semicupium; neque laudanum assumtum quicquam profuere, dolore clamoso per biduum perseverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & statim sanguine misso dolor ingens quievit, superstite tamen dolore obtusiori.

OBSERVATIO IV.

Nephritis calculosa hæreditaria. Femina annos quæ habebat quadraginta a parentibus calculosis nata, ante viginti jam annos, bis minimum in anno tormento hoc cum consuetis symptomatibus comitato, excruciata fuit. Singulis noviluniis alii quędam frustula cum spiritu vini ad præservationem sumsit. Venæ-sectione rarius usa; ac jam modo per annum & ultra eam omiserat. Per sex menses permolestus in lumbo sinistro continuo afflixit dolor, qui protensus ad inferiora, ejusdem pedis in eodem latere movendi potentiam & contracturam induxit. Perpetuus in urina emittenda est ardor. Afflictio lateri incumbere ægerrime potest: nam increscit semper dolor & fit acerbior. Abdomen flatibus turget, appetitus languet, liquida plus justo appetit, pedes semper frigidi, ut ab admotis valde calidis integumentis vix incalescant. Menses quidem tempus suum adhuc servant. Sed quando imminent, atrox dolor & spasmus totum abdomen pervadit. Quæsitum a me fuit, anne hoc malum tolli penitus possit, & an thermæ Carolinæ proficuæ sint?

Epicrisis.

Plura sunt in hoc casu, quæ & observationem & censuram merentur. Primo uti omnes ægritudines, quæ a parentibus ad liberos transmittuntur: ita etiam nephritides calculosæ difficillime evelli & eradicari possunt, & mox in adolescentiæ vel juventutis annis sese sistunt, atque accuratissimam vitæ rationem expostulant: nam *calculosam hæreditariam dispositionem*, ut eleganter dicit ARETÆUS *lib. 2. cap. 3. fœcundam, sterilem nemo reddere potest: facilius enim est uterum a pariendo prohibere*; quæ si non observatur, & morbus per multos jam annos inveteravit, nulla reconvalescentiæ spes superest; ob hanc potissimum rationem, quia affectuum hæreditariorum ratio in solidarum partium nativa labe & vitio posita est: quod in actum deductum crescentibus annis majorem vim acquirit. Quam periculosius sit, in tali affectione hæreditaria, pellentium ut alii & aliorum præmaturus usus, exprimi vix potest: nam causticis ejusmodi rebus plus adhuc renum substantia læditur, quam ob rem non mirum est, in valde miserum ægram nostram statum fuisse conjectam, cum procul omni dubio in rene sinistro insignis ulcerosa jam præsens fuit corruptio: ubi ab aquarum mineralium & præsertim *Carolinarum* potu, qui si proficere debet, largissimus sit necesse est, lubens abstineo, ne subsistentes aquæ solidæ partis corruptionem magis augeant. Ego sub tali statu ad mitigandos dolores balnea aquæ dulcis commendare soleo, sique acerbiores sunt, trochiscos de alkekengi, qui moderatiori, ad scrupulum, dosi, præsens solamen afferunt. Extra paroxysmum decocta & infusa ex mitioribus traumaticis, omnium convenientissima sunt: inter quæ radix alteæ, eryngii, herba hederæ terrestris, veronicæ, virgæ aureæ, urticæ mortuæ, summitates millefolii, baccæ alkekengi, cortex radicis acaciæ, semen dauci, fœniculi, item baccæ juniperi tostæ, si ex iis paretur infusum & adjecto melle Prussico albo dulcificetur, longo & præstabili usu & efficacia sese admodum commendant. Huc pertinet etiam decoctum antinephriticum *Foresti*, quod

ob insignem aptorum ingredientium virtutem, non laude sua defraudandum est, pariter syrupus dialtheæ *Fernelii*, atque decoctum herbæ equiseti ex cerevisia alba, adjecto butyro insulso & melle, plebejum & domesticum quidem, sed non spernendum remedium. Plus enim semper efficaciæ & securitatis a temperatioribus istiusmodi Galenicis & simplicibus, quam a pretiosis exoticis, ut sunt acmella, pareira brava & id genus alia, & activioris indolis chymicis sperari potest. Nam, ut ingenue fatear, uti victus quo simplicior, eo gratior & salubrior, ita etiam idem de medicamentis valere existimo. Ego quoque in tam inveterato malo, non sine insigni fructu, medicamentum leniter alvum subducens, ex manna atque rhabarbaro, per infusionem paratum, vel rhabarbarum cum terebinthina in pilulas redactum commendare & usurpare soleo: nam qui calculosos & non integros habent renes, ii quam maxime sibi providere debent, ut intestinalis excretio probe respondeat.

OBSERVATIO V.

Dolor nephriticus cum numerosa calculorum excretione.

Illustrissimus Comes, sex supra quadraginta annos natus, sanguineæ & robustæ constitutionis, a primis annis integra valetudine gavisus, in deliciis semper habuit venationes; ex quo factum, ut interdum imum usque ventrem in piscinas & aquas stagnantes se demiserit. A longo inde tempore pedes habuit valde frigidos, ut fervidis pannis vix ad calorem naturalem reduci potuerint. Per decem annos usque eo hæmorrhoidalem excretionem passus est, singulis ut plurimum mensibus, quæ vero per duos aut tres quandoque restiterunt, imi ventris doloribus, quos spasmi & flatus excitant, nunquam fere obnoxius fuit: inopinato autem acerbissimi dolores lumbum sinistrum, ubi ren situm obtinet, invadunt, qui interdum ita asperati sunt ut summus hic vir nec ambulare, nec se erigere, potuerit; atqui stationem suam nonnunquam deseruerunt & imum ventrem occuparunt, juncto simul vomitu & ciborum fastidio. Duobus abhinc annis, longinquo itinere peracto, triginta duos calculos cum acutissimis doloribus stipatos, per urinam una vice excrevit; quorum minimi magnitudinem seminis cannabis æquabant. Et ita immanes isti dolores simul & semel expirarunt. Interea dolores circa lumbos in sinistro latere insistebant sæpius, quandoque comite summo cruciatu, qui excretis calculis, cum multa pituita remissior factus. Hoc non obstante fluxus hæmorrhoidalis omni bimestri spatio permansit. Sub equitatione quicquam etiam cruoris mictu reddidit. Missus est ad Carolinas, a quarum potu per 22. dies sub debito regimine continuato, per vices, decem, viginti & ultra ducenti, cum urina, albi & cinericei coloris calculi emissi sunt; cujus sedimentum erat valde tenax & viscidum, igni injectum odorem fœtidum volatilem & urinosum spargens. Peracta cura, consilium dedi, ut balneum *Toeplicense* per quatuordecim dies in usum duceret: & optime inde se habuit. Petiit a me, ut præservationis gratia curam instruerem, quæ sequens fuit. Ordinavi infusum, ex speciebus leniter traumaticis, quarum in superioribus facta fuit mentio, mane loco Thee sumendum. Dein, ter minimum quotannis, præmisso pediluvio, venam pedis secandam suasi. Tum pro potu ordinario, decoctum ex radicibus scorzoneræ, graminis, chinæ, cortice ligni sassafras, semine fœniculi, & passulis præscripsi, posthæc, usum pulveris antinephritici bis vel ter in septimana, cum emulsione amygdalina sumendi, commendavi, ex hac formula. Recipe lapidum cancrorum unciam semis, cochlearum ustarum, sem. lycopodii, arcani duplicati, nitri depurati.

rati ana drachmam, olei macis guttas 6. M. f. Pulv. D. Demum, quarumcunque pilularum, quæ aloes ingreditur, quarum insignem antea quantitatem sæpius devoravit, item purgantium usum, studio & non sine fundata ratione, splendido huic viro, non secus ac aliis qui renum vitio laborant, præsertim si sanguine corpora superabundant, penitus interdixi, & clysteres injiciendos esse præcepi. Quorum remediorum diutius continuato usu, & studiose simul servata accurata victus ratione, summus hic vir tortura & tyrannide tam immanium dolorum a tam frequenti calculorum partu provenientium, liberatus, jam sanus & incolumis, per summi Numinis gratiam degit.

Epicrisis.

In hac morbi enarratione & ejus curatione, plura occurrunt practica momenta paulo curatius observanda. Primo, quod & fluxus hæmorrhoidalis & calculus simul in uno subjecto obvenire & incidere possint. Quod quibusdam paradoxon videri potest, qui sanguinis per venas sedis profluvium, pro certissimo, adversus calculum & padagram, præsidio ac præservativo agnoscunt. Verum aliquot mihi obvia fuerunt exempla, eorum, (inque primis celeberrimi Medici B. *Dolæi* recordor) qui nephritici & podagrici, fluxui hæmorrhoidali, his alternatim graviter infestantibus, obnoxii fuerunt. In præsenti casu considerationem meretur, quod refrigeratio, pedibus a longo tempore a descensu in stagnantes aquas inducta, sanguinis motum versus abdomen nimium urgendo, in corpore præsertim plethorico stagnationibus cum in renibus tum in intestinorum volumine, a quibus hi dicti morbi propullularunt ansam præbuerit. Secundo, tam copiosa calculorum per unam vicem, exclusio, parenchyma renis sinistri, a copiosiori sanguinis congestione, plane vitiatum, labefactatum & destructum arguit; quandoquidem sine vasculorum urinariorum ruptura & extravasatione humoris, tam larga accretio lapillorum fieri nequit: sed notandum quod hi calculi minus compacti, valde friabiles & tophacei fuerint, qui longe facilius & citius ex muco quodam viscido terreo, generari possunt, ac duri & compacti. Tertia, mirabilis plane thermarum carolinarum is est effectus, ut mirifice, sale suo alcalino, sordes viscidas resolvant, eluant, exulceratas partes mundent & canaliculos muco obstructos aperiant; quo postea roborantia & traumatica eo meliorem & auspicatiorem operationem exercere queant.

Hoffm. Syst. T. IV. P. II.

OBSERVATIO VI.

Nephritis calculosa cum podagra, in Sene, ex M. P. de cynoglossa usu funesta.

Incidit in memoriam casus quoad abusum anodynorum memorabilis, qui in principatu Halberstadiensi, olim mihi obtigit. Erat vir venerabilis religiosus, dignitate Abbatis ornatus, 70. & ultra annorum, sanguineo cholericæ complexionis, staturæ macilentioris, ingenii præcellentis, calculi & podagræ doloribus jam diu vexatus. Hic ipse suus erat Medicus. Prædicabat mihi sæpius tum balneorum aquæ dulcis, tum, si nimium urgerent e calculo dolores, pilularum de cynoglossa insignes ad dolorem sopiendum virtutes. Ad excludendum vero calculum, oleum amygdalarum dulcium cum succo citri, item succum citri cum matre perlarum, se usurpasse affirmabat. Extra paroxysmum liberalis infusi Thee erat potator. Per plures annos hisce præsidiis non sine felici successu se usum fuisse memorabat. Sed ob quosdam fortunæ infestos sibi obtingentes casus, & inde consecutum animi mœrorem, vires cum appetitu non parum languescere & corpus cum facie lurida marcescere cœperunt. Post aliquot tempus, calculus consueto more renem sinistrum adoriebatur,

batur, & diutius paulo ac ante dolor lumbis & ureteribus inhærens persistebat. Ipse pro more sumebat pilulas de Cynoglossa ad 10. grana, usum earum aliquoties repetendo. Sed in ingentem conjectus virium prostrationem meum consilium requisivit. Ego accedens, ipsum offendi omnibus viribus dejectum, cum pulsu valde debili & formicante, qui proximam mortem significare solet. Analeptica probatissimæ virtutis externe & interne in usum ducebam, sine tamen effectu. Dolorem quippe nullum amplius percipiebat, soporque cum extremorum frigore eum opprimebat, ita ut secunda post accessionem meam die placide obiret.

Epicrisis.

Quæ dolorum sopiunt atrociam remedia, quæ inter palmam opiata tenent, minime e praxi medica exterminanda esse, ego quidem persuasus sum. Atqui idem nobiscum sentire tenentur ii, qui Medicos opio utentes imposturæ publice accusare non dubitarunt, cum nihilominus in praxi sua pilulas de cynoglossa, quæ, præter opium, semen hyosciami habent, ad sistendas enormes hæmorrhagias frequentem in usum ducant & plurimi faciant. Ego, antequam liquoris anodyni mineralis præstantia, quæ vitrioli sulphuri debetur, in componendis & sedandis enormibus hæmorrhagiis & doloribus, mihi innotuit, non infeliciter opiatis rite correctis me usum fuisse, assevero. Sed uti omnia magnæ activitatis remedia, ita etiam hæc, judicium & circumspectionem Medici, qui omnes circumstantias probe pensitare & ad rationem subducere didicit, desiderant. Ubi enim ætas juvenilis, satis adhuc adest virium, pulsus magnus, & dolorum ac spasmorum immanitas virium & motuum vitalium destructionem minatur, divinam certe præstant opem: sed ubi præ dolorum atrocia & a morbo præcedente, vel ex mœrore, jam attritæ vires fuerint, in ætate præsertim senili; ipsa sana, qualem omnibus Medicis practicis apprecamur, ratio dictitat, ejusmodi remedia summe exitialia esse. Neque diffitendum, Medicis sanioris praxeos præceptis destitutos, sæpe numero ingens damnum & periculum miseris ægrotantibus inferre: id quod probe animadvertit CAROL. PISO *loc. cit. lib.* 4. *cap.* 2. inquiens: *incredibile est dictu, quot nimium credulos intemperante vel laudani nostro ævo celeberrimi vel pilularum de cynoglossa usu Themisones & circumforanei mittant in orcum.*

OBSERVATIO VII.

Vir sexaginta & quatuor annorum, ante duos annos, tumore cum dolore, pedis pollicem satis acerbe obsidente corripiebatur, qui venæ sectione admissa atque diapnoicis internis discutiebatur. Post novem dies cruciatus hi lumbos acriter invadebant, cum magna mingendi difficultate & ingenti circa inguinalem regionem pressorio & æstuante dolore, qui invalescens omnem urinæ profluxum plane impediebat. Ad quod symptoma tollendum, nec balneum aquæ dulcis, nec fomenta externa, neque medicamenta interna antinephritica cum anodynis refracte juncta, quicquam profuerunt. Ilia quando manu fortiter comprimebantur, urina effluebat sed parcior, multum tophaceæ albæ & tenacis materiæ continens. Alvus erat obstructa, & sub frequenti desidendi cupiditate nihil reddebat. Aquam *Selteranam* quæ ad manus erat, post aquæ dulcis balneum, in lecto per duos dies largiter bibendam suasi. Postea tres mannæ unciæ cum drachma & dimidia cremoris tartari, atque granis sex trochiscorum alhavedal, in infuso ex aqua fuerunt exhibitæ; cujus tam felix est operatio, ut non modo ingens excrementorum copia per ali-quot

Rheumatica renum & ureterum affectio

quot sedes dejecta, sed & largior urinæ fluxus, non sine insigni levamine, secutus fuerit.

Epicrisis.

Rheumaticam renum & viarum urinariarum affectionem, si quis prędictam passionem denominare velit, mea quidem sententia non errabit: nam sæpius observavi, subito eos, qui arthriticis & rheumaticis fluxionibus obnoxii sunt, dolore in lumbis & mingendi difficultate corripi, cum serum impurum tophacea & tartarea materia refertum, ad renale cribrum copiosius fertur, & in uretere, præsertim ubi introitus est in vesicam, collectum ac stagnans, gravem dysuriam parit: quia propter dolorem, alvi excretio supprimitur, ab intestino recto excrementis farto, magis adhuc vesicam comprimente, & dolor & mingendi impotentia augentur. Sub ejusmodi circumstantiis, utique non convenientius auxilium, præter balnea, aquas medicatas & laxantia, inveniri licet. Ego profecto, si a tali causa ischuria proficiscitur, mirabilem eorum quæ alvum efficaciter aperiunt, sæpius opem expertus sum: nam expedita alvo, & expurgatis sordibus, uberior est urinæ ad vesicam aditus, & lege consensionis quam nervosæ partes se alunt, ipsa etiam vesica cum ureteribus simul afficitur, & ad contractionem atque urinæ expulsionem sollicitatur. Neque temni hanc in rem debet monitum CELSI *lib.* 4. *c.* 13. *in renum affectibus oportet solvere alvum, si aliter ea non respondeat.*

OBSERVATIO IX.

Monita quædam circa antinephriticorum usum.

Cum maximum curationis & medendi methodi modi momentum inconvenienti, ratione temporis & ordinis, antinephriticorum usu repositum sit; non abs re, sed operę pretium mihi visum est, generalia quædam eximii in praxi usus ex longa experientia mihi enata monita proponere atque subjungere. Primo omnium, plurimum scire refert temporis rationem: num recens sit malum; num per plures jam annos quis eo laboraverit; an valde inveteratum: item qualis sit renum status & conditio? num saltim flaccidi & a tono & robore naturali dejecti; an eorum substantia corrupta exulcerata; & seri vel urinæ aut etiam sanguinis extravasatio adsit? Facilius curatu est morbus inter initia, præsertim quando a nimia sanguinis ad hoc viscus in plethoricis fit congestio, vel etiam quando rheumatismo renes afficiuntur. Tunc omnia quæ urinam pellendi facultate pollent, & quæ acrimoniam salinam causticam conjunctam habent, vel sanguinem nimium commovent, perniciosissima sunt: sed potius sanguinis missio, per sectionem venæ, hæmorrhoidum apertionem, atque subjunctus diluentium, seri lactis & aquarum medicatarum temperatarum, item nitrosorum pulverum usus, omne absolvere curationis punctum possunt. Ubi vero jam malum radices egit in renes, iique late affecti, vel eorumque vascula disrupta, ut latex urinosus subsistens tartaream gravem materiam dimittat, & calculorum frequenter jam fuit exclusio: tunc abstinendum utique est a fortioribus acrioribus & sanguinis massam valde commoventibus diureticis. Nihilominus, quæ urinæ fluxum inter alimenta & medicamenta placide promovent; & majorem materiæ tartareæ in magnæ molis calculos accretionem impediunt, egregio usui sunt: qualia sunt, præter serum lactis dulce & acidulum, præter lac asininum purum vel cum fonte *Selterano* mixtum, pariter ac acidulas, jusculа ex radicibus quinque aperientibus parata, infusum baccarum juniperi & acinorum cynosbati tostorum, ex medicamentis arcanum tartari, liquor nitri fixi, & id genus alia. Prosunt tunc etiam, ad ulteriorem corruptionem renis arcendam,

temperatiora traumatica supra recensita, in infuso vel decocto exhibita.

Si vero malum jam inveteraverit, substantia renum valde corrupta & exulcerata, ætas quoque senilis fuerit; abstinere præstat ab omnibus salinis, & potissimum acribus diureticis, item nitrosis refrigerantibus, sanguinis missionibus, fortiori corporis motione, equitatione: sed infusa traumatica, cum syrupo dialtheæ *Fernelii* edulcorata, mel Prussicum cum rob juniperi mixtum, item mel cum pulvere radicis pimpinellæ, si ad illius libram, uncia hujus adjiciatur, malvaticum juniperinum, moderatus vini Hungarici, Canariensis potus, eleosachara terebinthinæ Venetæ, balsami de Mecha, de Capaiva, quando videlicet sachari unciæ, horum drachma admiscetur, item balnea temperata ex aqua dulci, omnium tutissima & convenientissima sunt. Malum enim est incurabile & usque ad mortem comitatur; hinc non nisi mitigantia & vires reficientia desiderat.

Cum vero nihil utilius, nihil salutarius nephriticis & calculosis unquam, præservandi inprimis scopo, deprehensum fuerit, alvo libera atque aperta, & primis viis a sordibus & excrementis probe expurgatis: præcipua omnino Medici intentio esse debet, ut, si natura hac in re deficiat, commodis & idoneis alvinam excretionem promovere studeat remediis. Sed ego hoc in genere, nec tutius, neque convenientius aut efficacius scio & reperi laxans, ipso rhabarbaro electo & optimæ notæ, quod in pulverem cum absorbente & abstergente sale, vel in pilulas cum terebinthina Veneta redactum & circa lecti introitum usurpatum, leniter & citra virium jacturam, roborando potius renum viscerum & ventriculi tonum, sordes altero die egregie subducit.

Postremo, hanc, circa antinephriticorum & urinam cientium usum, cautelam omnibus medentibus commendatam volo, ut neque nimium urinæ fluxum promoveant, neque etiam eum tardiorem & parciorem reddant: utrumque siquidem noxium, nam si a sanguine, quod fluidum, tenue & albidum est, in nimia quantitate segregatur, remanet crassius: quod obstructiones efficit & facile coit; si vero illud in coagulum redactum non abstergitur & educitur, successive in majorem molem accrescit.

Coronidis loco ad illustranda & confirmanda hæc a me suppeditata non inutilia monita egregium & observatione dignum locum, ex CASPARO HOFFMANNO, huic tractationi annectere haud dubitavi: siquidem *lib.* 2. *medicam. official. cap.* 102. *p.* 483. ita perite scribit: *in curatione calculi semper bene distinguere opus est remedia: nam ita pauciores haberemus calculosos. Qui enim perpetuo utuntur proprie dictis diureticis, præcipue non purgatis primis viis, ad locum affectum materiam calculosam adducendo, malum faciunt pejus: tanto melius illi faciunt, qui præservationis gratia singulis anni quadrantibus evacuant primas sic dictas vias, dein lacte amygdalino per aliquot dies utuntur. Pro curatione autem ante omnia leniter purgandum; postea utendum domesticis & improprie dictis frigidis, quæ tonum reddunt renibus.* Nam in quovis corpore adest quidem materia calculi, quæ tamen non ita statim coit & concrescit, nisi vitietur tonus & vigor renum expulsivus; unde altero rene bene habente alter calculosus esse solet. Et hanc ob causam CELSUS *lib.* 4. *c.* 2. *p.* 207. renes ubi affecti sunt, & diu male habent, abstinere etiam ab omnibus salsis, acribus, acidis, & liberaliter bibere & molliter solvere alvum jubet.

CAPUT VII.

De gravi spasmo, & dolore vesicę & adjacentium partium.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Definitio. VEsica, ceu pars corporis nervoso-musculosa, frequenter & ex facili obnoxia est spasmo, per quem intensiorem & præter naturalem corporis vesicæ, nec non sphincteris constrictionem, sive stricturam, coarctationem & fibrarum crispaturam intelligimus, & ex quo postea, ceu fonte, plures aliæ morbosæ affectiones, & symptomata pullulant ac deducuntur.

§. II.

Processus morbi qui ex calculo vesicæ oritur Grave illud tormentum, quod vesicę diu inhęrens calculus sępius excitat, cum assiduo mingendi stimulo & difficillimo ac dolorifico mictu, nonnisi spasmum ceu causam arguit. Propter spasticam enim stricturam, quæ non modo vesicæ tunicam musculoso nerveam, sed & ejus sphincterem ipsamque urethram vehementer afficit, dolorosum urinæ fit stillicidium, & tantus nixus in pube ex urina vix cohiberi posse videatur, quæ tamen ut primum stillare cœpit, mox iterum penitus retinetur. Accedit dolor in toto coli tractu: qui gravissimus sæpe glandem dumtaxat occupat, ut annotante HILDANO *l.* 3. *de lithotom. ves.* & BAGLIV. *Opp. pag.* 343. ingens hic doloris, pruritus & continuæ irritationis in glande penis, & virgę extremitate, in adultis ęque ac pueris obvius sensu, merito inter pathognomica calculi signa referendus sit. Jungitur quoque crebrius desidendi stimulus, sive tenesmus, ob arctam recti cum vesica connexionem, nervorumque communionem. Prodit sub hac dysuria urina plerumque alba & turbida, cum sedimento mucoso, eo quod spasmus fibrarum muscularium, forti strictura, & compressione, ex interiori mucosa vesicę tunica copiosius lympham exprimit mucidam, glutinosam, quæ immixta urinæ, sedimentum illud quod fundum petit mucidum suppeditat. Sæpe vero tenuis aquosa minus colorata, sub ejusmodi gravi dolore, & spasmo urina emittitur, quia spasmus mutua consensione, & communicatione etiam ad tubulos renum urinarios penetrat; ut nonnisi tenue & aquosum ex sanguine per emulgentes adducto transmittant. Præterea æger sub mictu sępe gravissimos patitur dolores, crura bina transversim complicat, coxas comprimit, caput ad terram inclinat; manuque altera interdum etiam ambabus ventrem juxta pubis regionem quantum potest coarctat, & sub ejusmodi dolorifica mictione, tremuli interdum, & quasi convulsivi totius corporis motus, ut probe observavit VIEUSSEN *in Nevrologia pag.* 203. concitantur. Nam vesicæ nervuli acerrime a quacunque etiam causa vellicati & spasmo affecti, eundem tremulum, & convulsivum motum per nervos intercostales nervis spinalibus communicant & sic ceteris omnibus partibus inferunt. Observamus etiam sub stranguria & vehementi dysuria, alvum obserari, & flatus cum fæcibus retineri, quæ conquiescente dolore, promte iterum succedunt.

§. III.

Constat quoque observatione, hęc omnia recensita symptomata, & adhuc acerbiora, non tantum a calculo vesicæ, verum etiam a sanguinis stasi & stagnatione intra vesicæ vasa sanguifera, quam sępius sequitur gravis inflammatio, fieri. Vulgaris enim error est, quo hæc pathemata tantum vel calculo vesicę, vel urinæ acrimoniæ adscribuntur, cum tamen observationes, & dissectiones cadaverum abunde doceant, ęgros non modo iisdem symptomatibus, quæ calculus in vesica hærens profert, *Qui ibidem a stasi sãguinea fit.*

sed

sed & majoribus fuisse affectos cruciatibus, nullo plane post mortem invento calculi vestigio. Nam quemadmodum a mensium vel hęmorrhoidum fluxu sufflaminato, sanguis regurgitans ad vasa ventriculi & intestinorum, & intra eorum tunicas sensibiles stagnans, distractione & compressione vehementia tormina, anxietates, dolores, convulsiones ac spasmos concitat: ita etiam quando vel ex vitio & emansione fluxus hæmorrhoidalis; vel aliis ex causis, sanguis ad vesicæ corpus magna copia delatus ibi stagnat, non mirum est, quod in sensibili parte, spasmos, & quæ ab iis proficiscuntur symptomata producat.

§. IV.

Sępe vesicę spasmus & inflammatio suppresso hæmorrhoidum vel mensium fluxu. Simili modo a suppresso hæmorrhoidali fluxu nonnunquam fit mictus cruentus, quo cohibito, dolor, spasmus & inflammatio vesicam infestant; cujusmodi atrox spasmus, qui demum funestam progignit inflammationem, interdum quoque a mensium plenario defectu, & eorum post quinquagesimum annum emansione in feminis plethoricis ortum ducit. Nam qui morbis vesicæ moriuntur, inflammatione & sphacelo, ob sanguinis in vasis pertinacem, & fixiorem stasin, vasa minima nimium distendentem, pereunt, ita plerumque ut hæc inflammatio non modo vesicam, sed & rectum intestinum afficiat, ubi simul hæmorrhoidalia vasa sanguine nigro infracta, cum penis livore, & venæ cervicis sanguine admodum distentæ, & varicosæ comparent, fidem faciente BONETO *pag. 673. Observ. 22. & pag. 664.*

§. V.

Causa proxima est spasmus Est vero unica funestæ hujusmodi inflammationis causa, eaque principalis, validus vesicæ spasmus, qui quo validior est, eo vehementius sanguignis stasin, & incarcerationem in vasis auget, & resolutionem ejus ac discussionem impedit, ut tandem vel in abscessum, & ulcus transeat, & chronicum fiat malum vel in sphacelum brevi tempore perimentem concedat. Et profecto vehemens ille vesicæ spasmus, qui præsente inflammatione augetur, causa est plurimorum gravium illorum symptomatum, inflammationem vesicæ stipantium, quæ inter teste AETIO & ORIBASIO, referenda potissimum continua febris, magnus ęstus, dolor, ardor, ac tumor intra perinæum, & supra pectinem atque pubem, urinæ agerrimæ, & cum magno conatu, & dolorifico ejulatu guttatim facta emissio, frequens desidendi stimulus, quibus demum accedunt bilis vomitus, dolor capitis, sitis, difficilis anhelitus, faciei cum oculis rubor, lingua ardens cum nigritie, immodica vigilia, delirium, inquietudo, extremorum frigus ipsaque mors. Dignus memoratu est de funesto morborum vesicæ eventu HIPPOCRATIS locus *lib. prænotion. pag.* 464. ita habens: *Vesicę durę, & dolentes penitus quidem horrendę & perniciosæ sunt, perniciossimę vero quę cum febri continua fiunt. Etenim dolores* (qui uti spasmorum effectus sunt) *ab ipsis vesicis ad occidendum sufficiunt, & alvi non egerunt hoc tempore, nisi durum quoddam, & hoc coactæ. Solvit autem urina purulenta micta, quæ albam ac levem subsidentiam habet. Si vero neque ab urina quicquam remiserit dolor, neque vesica molliatur, & febris continuę fuerit, in primis circuitibus morbi ægrum moriturum esse timor est.*

§. VI.

Sunt certe hæc vesicæ inflammationem quæ comitantur inque variis corporis partibus conspiciuntur symptomata gravissima; omnia tamen paulo curatius considerata, vix aliam causam, quam vehementem spasmum, qui in vesica, ceu parte affecta, incipit & per universum nervosarum partium genus inde propagatur, agnoscunt. Nam quando fortissi- *Quod probatur & ulterius explicatur.*

tissima strictura, & crispatura fibras vicinarum partium, intestini videlicet recti, & sphincteris ani prehendit; vel assiduum desidendi calcar, vel adeo impensa adest ani constrictio, ut nec flatus, nec fęces transmittat, neque etiam clysterem admittat. Quumque solenniter validior spasmus partem cui diutius insedit debilitet, demum, & in ea relaxationem relinquat, fit, ut ani etiam procidentia, præsertim in senibus, & infantibus, consequatur. Quandocunque vesicæ gravior spasmus ad superiora porrigitur, & quidem ad intestina, borborygmos & tormina causatur, & ubi ad ventriculum pergit, inappetentia, mala digestio & vomitus fiunt: de quo consensu vesicæ cum ventriculo præclara sunt quæ habet CELSUS *lib.* 7. *cap.* 27. *pag.* 486. *non ignoramus*, inquiens, *orto vesicę ulcere, sępe affici stomachum, cui cum vesica quoddam consortium est, exque eo fit, ut neque retineatur cibus, neque si quis contentus est concoquatur, neque corpus alatur.* Idem porro spasmus vesicæ sub inflammatione, quum musculum diaphragmatis, & nervos tunicasque nervosas pulmonum ac bronchiorum afficit, ægram, & difficilem cum anxietate pręcordiorum relinquit spirationem: ad cordis vero musculos, & tunicas arteriarum musculoso-nerveas delatus, duriores, contractos, & celeriores efficit pulsuum ictus, cum febre continua, & siti inexhausta, quæ itidem spasticæ stricturæ molium, & glandulosarum in lingua, & faucibus partium debetur. Majoris vero periculi est, si ad membranas cerebri, & nervorum principia pertingit; tunc enim assiduæ vigiliæ, mentis alienatio, convulsiones, extremorum frigus ac horror, inæqualis & intermittens pulsus, mortem significat imminentem.

§. VII.

Inter causas remotas serum scorbuticum

Quamvis vero gravia, & sæpius læthalia symptomata sint, quæ ex inflammatoria sanguinis, sive sinceri & puri, sive impuri stasi in vesicæ vasculis suboriuntur: nihilominus tamen mitiora minusque funesta sunt illa vesicæ vitia; quæ a sero salso, impuro, corrupto vesicæ tunicis firmius inhærescente, easque lancinante subnascuntur: ejus generis sunt illi dolores cum valde difficili & guttatim succedente mictu. Passim ejusmodi pathematum in observatis Medicorum fit mentio, inprimis tamen memoratu dignus DRAVVITZIUS, qui jam ante seculum omnium fere optime, germanico idiomate *de scorbutico* integrum scripsit tractatum, in quo *pag.* 350. *& seqq.* plures affert observationes, & casus ægrorum, qui de doloribus sævis sub urinæ emissione conquestis, quorum causa non vesicæ labes ulla aut calculus fuit, sed humor tantum impurus scorbuticus, e quibus memorabilis maxime quem consignavit de lanione, qui quum nunquam antea ex calculo laborasset, subito atroces in pedibus persensit dolores, qui hinc depulsi, urethram invaserunt, cum intenso ardore, & difficultate guttatim vix mingendi, applicatis tamen discutientibus cessarunt quidem, sed ad pedes redierunt, consequente eorundem tumore.

§. VIII.

Materia arthritica & podagr.

Neque minus multoties observavimus in senibus, vesicæ vitia, maximeque dysuriam, tum ob vitam sedentariam, tum ob dyscrasiam humorum scorbuticam, quæ in hac ætate fere perpetua est, inprimis tamen quod cessantibus rheumaticis, arthriticis, & podagricis doloribus, difficilis accedere soleat mictus, qui repetentibus pristinis doloribus, sponte discedit iterum. Crebrioris quoque observationis est, scorbuticos, quibus purpura chronica nostro jam tempore admodum solennis, hac, ob refrigerationem corporis, vel alias causas, ut venæ sectionem crebrius institutam, retrocedente, vel intus rema-

nen-

nente, experiri ingentem mingendi difficultatem cum præcordiorum anxietate, inquietudine, vigilia & interno æstu, quę, expulsa rursus ad superficiem corporis purpura, disparent iterum ac evanescunt.

§. IX.

a pure ex renibus in vesicam delabente. Sed alia adhuc ratione spasmus, & dolor vesicę introducitur, ex renum videlicet vitio. Interdum enim ex his purulenta, & viscida materia, interdum calculi per uretheres in vesicam delabuntur. In utroque casu, nisi peregrinus hospes tempestive foras ejiciatur, varia sontica mala, & in his vehementissimum spasmum ciere valet. Quodsi enim tenacior, & acrior materia est, parietibus vesicæ, inprimis circa collum adhęret, & stranguriam, dysuriam, tenesmum inflammationemque excitat, vel membranas vesicę clandestine ac lente magis erodit, atque ita hanc exulceratam reddit. Si vero aliarum causarum accessione in calculum tandem illa transformata fuerit, vel is jam factus in renibus ad vesicam migravit, aspredine sua vel pondere hanc continuo lacessit, eademque mala quę modo recensuimus, producit: in posteriori autem casu fundus quoq; vesicæ, & latera, pręsertim ubi calculus fuerit grandior exulcerantur.

§. X.

a gonorrhœa Interdum vesicę collum irritant, tendunt ac spasmo affligunt, diversę ab iis quas hactenus enarravi causæ, e.g. quando gonorrhœa, sive benigna sive maligna fuerit, diutius in hospitio suo, hoc est in glandulis binis prostratis collo vesicæ appositis, commoratur; mora hic Venereis inquinamentis corruptus humor deterior redditus, ulcera nunc leviora nunc graviora, & inflammationes in parte affecta parere, & si horum quoque vitiorum curatio perverse peragatur, simili labe alias sępe partes inprimis proxime adjacentes afficere, subinde observatur. Mingitur tunc urina purpuracea, & vesicę scabies, imo & exulceratio, pręsertim circa cervicem frequentius accedit. Atque hinc est, quod gonorrhœa virulenta laborantes urinam sępius turbidam, & quę multum viscidi & saniosi ponit sedimenti reddant.

§. XI.

Caussarum, unde gravior vesicæ spasmus proficisci nonunquam solet, censum quoque subire videntur, inflammatio intestini recti vel ejusdem ulcus, eadem coli vitia, partium omnium interioris abdominis abscessus, ex quibus ruptis, pus in abdominis cavitatem effusum, versus vesicam tandem progreditur; corruptio inprimis omenti longius protensi, sanguis quacumque de caussa in abdomen effusus, aqua in hydrope ad vesicam libere ruens, inflammatio, & ulcus uteri maxime ejusdem cervicis, & id genus alia; quo tum omnium exempla passim apud BONETUM & alios occurrunt. *ab inflammatione intestini recti* *pure &c.*

§. XII.

ab externis Devolvimur nunc ad causas externas a quibus vesicæ spasmus provenire possit. Pertinent vero huc contusiones, & ictus graviores in pubis, & perinæi regionibus; sectio calculi imprudenter instituta, in qua vel a cultri ineptiori administratione, vel a calculi, pręsertim majoris & asperioris extractione, vulneris a sectione facti curatio perverse instituta; catheter ad explorandum calculum vel in urinæ suppressione vel alia de causa incuriosius intrusus, sphinctero pręsertim vesicæ arctius constricto, aut a tumore, carruncula, scirrho vel alio vitio via pręclusa; fistulæ in ano exsectio, in qua ani sphincter arctius cum vesicę collo connexus incaute nimis vulneratus, aut ejusdem vulnus negligentius habitum fuit. In feminis huc referri debet partus difficilis, in quo vesica, & hujus inprimis collum ita sępe premi afficique, ut inde ulcus & fistula proveniant, MAURICEAV *aph.* 285. confirmat. Ceterum hic notari meretur singularis cantha-

tharidum malignitas quæ vesicę infestę sunt. Eas enim sive intra corpus assumtas sive externe tantummodo applicatas, spasmum, inflammationem, & ulcera interdum ciere satis observationibus constat, quarum exempla exhibentur in M. N. C. *Dec.* 1. *Ann.* 2. *observ.* 105. *Ann.* 8. *observ.* 88. Potum denique frigidę post sectionem calculi, vehementem spasmum concitare, aut lethali gangrenę, aut fistuloso ulceri occasionem prębere, ex observationibus practicis constat.

§. XIII.

Cur spasmus vesicæ per intervalla infestet. Hisce quoad causas, quæ spasmum vesicæ cient, expositis, ratio porro reddenda peculiaris istius phænomeni, cur symptomata, uti difficilis & dolorifica mictio, & quæ ipsi juncta sunt mala, causa materiali, ut calculo, vel dyscrasia scorbutica, perpetuo præsente, per intervalla tantum infestent, & tantopere affligant. Ita vero hoc explicandum videtur: omnes attoces in parte nervosa sensibili dolores, paulo diutius obhærentes, inducunt demum, & relinquunt in ea quam tenuerunt sede debilitatem & atoniam, qua pręsente, dolores quidem non amplius percipiuntur, sed propter ipsam hanc imbecillitatem, ibi de novo successive succrescentes in corpore impuri humores colliguntur, stagnant & subsistunt, novaque sic ad resuscitandos paroxysmos gignitur, & coacervatur materia. Debilitas enim, teste CELSO omnibus morbis opportuna; ideoque instar universalis pathologici canonis tenendum, languidas a prægressa morbi violentia partes, quam facile recipere morbificum humorem, qui sensim congestus, vel sponte, vel a levi causa exagitatus, novum adducit insultum; & hinc merito periodicorum affectuum origo repetenda.

§. XIV.

Quomodo is existitur Pluries observavimus calculum in vesica existentem, per certa tantum intervalla multa incommoda, ut mingendi crebrum & difficilem conatum, cum ardore & dolore, ventris torminibus, extremorum frigore & virium languore excitasse, idq; maxime ventis ex borea flantibus, vel si inflantes cibi aut cerevisiæ minus defęcatæ sumtę, aut insolita animi commotio pręcessit, aut corporis partes extremę nimium refrigeratæ, vel etiam sanguinis consueta missio diutius omissa, hanc procul dubio ob rationem: quod hęc omnia ejus naturæ ac indolis sunt, ut partim excretiones salutares supprimendo, partim etiam copiam humoris impuri augendo, eum ad vesicam tanquam partem debiliorem propellendo movendis & revocandis novis insultibus occasionem præbeant. Crebrioris quoque observationis est, colicas flatulentas junctas esse vesicæ vitio præsertim ardenti, & dolorificę mictioni, & omnia alimenta, quæ inflant, hoc quoque exacerbare, & carminativa contra, sive flatus discutientia, optimo esse pręsidio.

§. XV.

Ad vesicæ morbos, quis spasmo stipati sunt referri etiam merito debet cruenta mictio, quæ tamen non omnis, ut vulgi Medicorum fert opinio, ex renibus & vasis emulgentibus fit, sed sæpius proxime & immediate ex vesicæ vasis sanguiferis, præsertim ramis venæ hęmorrhoidalis externæ perruptis, succedit. Cognoscitur sanguinolentus ejusmodi ex vesicæ vasis mictus quando difficultas mingendi conjuncta, ardor cum tenesmo circa anum, spasmus circa glandem, & dolor pungitivus a glande ad perinæum affligit, cum rigida penis tensione, nec non ubi simul adsunt borborygmi, & flatulentię in abdomine, inappetentia, ructus quoq; frequentes junguntur; item si mictio cruenta, & stipantia ipsam symptomata post sanguinis missionem in pede, post hirudinum applicationem circa anum, remittunt & cessant. Et quamvis ejusmodi species mictionis cruentæ *a mictione cruenta.*

ex.

ex vesica non adeo familiaris sit, & frequens, annotata tamen nonunquam fuit, & prostat observatio HOECHSTETTERI *Decur.* 1. *schol. in cas.* 2. M. N. C. *Decad.* 1. *ann.* 8. *observ.* 23. Mingitur interdum sanguis sincerus unacum urina, vel loco hujus urina bruni coloris, instar coffee, ut vidimus in sene octogenario quotiescumque equo vectus fuerat, frigefacta urina sedimentum ponebat densum, rubicundum. Gravissima vero quoque incidere solent ex sanguine intra vesicam concreto, symptomata, quæ recenset LOMMIUS *in observat. pag.* 195. crebro enim anima deficit, ægra fit spiratio, & pulsus obscurus, parvus & frequens oritur, multa nausea, animi anxietas, & frigidus sudor: hinc totus homo fit imbecillis & pallet, & extremis partibus refrigescit, quæ quidem omnia vehementi spasticæ stricturæ, quæ per totum systema nervorum propagatur, recte adscribenda. Fiunt tamen etiam a sanguine in vesica condensato maximi cruciatus, & ardores vehementes, qui referente *observ.* jam *citata M. N. C.* in momento quasi evanuerunt, postquam ęger magnos, & oblongos sanguinis grumos, instar hepatis lucii piscis, mingendo rejecerat. Sed de curatione hujus mictionis cruentæ, quæ nascitur ex vesica affecta; recte judicat LOMMIUS *l. c.* quod tardius curetur, quam illa quæ a superioribus locis proficiscitur.

§. XVI.

a sero impuro scorbutico. Neque etiam prętereundum, quod vesicæ spasmus, qui stranguriam & dysuriam parit, ab urina etiam, pręsertim in senibus, scorbuticis & cacochymicis, valde salsa, acribus, tartareis salino-sulphureis, & limosis excrementitiis partibus referta, nascatur. Tam salsa enim quandoque deprehenditur urina, ut linguam arrodat, & ex urethra stillans vicinas partes excoriet, quæ utique diutius in vesica stagnans, vellicando fibras nerveas, sphincterem claudit, urethram angustat, & lancinatione, & arrosione tunicarum ingentes dolores parit. Si vero in urina cum dolore excreta moleculæ furfuraceæ & exilia ac copiosa filamenta apparent atque subsident, veteres affectum vesicæ scabiem appellarunt, quia mucidam, & villosam tunicam arrosam arguunt. *quid vesicæ scabies.*

§. XVII.

ex plethora in vita sedentaria additis. Diximus superius quod quidem calculus in vesica contentus occasionem sæpius præbeat ad vehementes, & dolorificos cum dysuria junctos spasmos, per intervalla infestantes; monendum tamen & illud est: quod spasmi vesicæ, etiam aliis ex causis proficientes; ad ipsius calculi generatiouem, & concretionem primam originem, & fundamentum frequentius. Contingit hoc quam maxime in senibus plethoricis, vitæ sedentariæ addictis, & qui ob perspirationem languidiorem urinam ordinario valde tinctam, & scoriis tartareis limosis saturatam mingunt. Nam ob spasmum dysuria fit, & liquor urinosus dum paulo diutius retinetur, mora deponit tenacem glutinosam materiam, quæ salibus tartareis involuta, utique principium ad successivam concretionem calculosam suggerit, nisi congruis medicamentis opportune subducatur, & urinæ, sublato spasmo, liber paretur exitus.

§. XVIII.

Spasmus vesicæ quãdo lethalis. Inter morbos vesicæ utique vehementior strictura, gravissima & sæpe mortifera est, præsertim ubi cum vehementiori dolore febris acuta, vesicæ durities juxta pubem observata, alviq; & urinæ suppressio juncta est. De qua in *Prognosticis & in coacis pręsag.* ita scribit HIPPOCRATES, *vesicę durę ac dolentes omnino malę, pessimę fere cum febre continua: nam cui dolor inde est, necando homini satis esse potest, atque is alvo non multum dejiciunt.*

Mitis

§. XIX.

Quãdo mitior, variè terminetur. Mitis inflammatio est, si dolor atque durities est moderata, sine acuta febre. Varios vero exitus habere solet, aliquando critice, erysipelate in cute oborto solvitur, & sensim hac ratione discutitur, vel in suppurationem vergit; & tunc urina est purulenta quæ album habet, & leve sedimentum: quod si pure ita erumpente, urina in copia profundatur; tumor subsidet, vesica remollescit, febris imminuitur atque excrementorum exitus patet. Pessimum est, quando in sphacelum lethiferum mutatur.

CURATIO.

§. I.

Plethora solvẽda VIdimus quot, & quam gravia mala atque incommoda, ex dolorifica vesicę urethræ, & vicinarum nervosarum partium spasmo: eaque secundum variæ indolis causas oboriantur. Nunc breviter etiam strictimque explicandum erit, qua opportuna via ac methodo hisce malis per convenientia remedia succurrendum sit. Quod si igitur ex nimia sanguinis copia, vegetæ naturæ senibus præsertim, qui vitam diu sine sufficienti corporis motu egerunt, hic morbus vel ingruit vel saltim verendus est; omnino maxima præsidii, & auxilii spes, intempestiva & sufficienti sanguinis missione, erit reponenda. Idque eo magis, quando ex subsistente mensium vel hæmorrhoidum fluxu, aut omissa, & diutius assueta venæ sectione vel scarificatione, mali causa suborta creditur: nam momenta jam HIPPOCRATE *aphor. 36. Sect. VI.* in urinæ difficultate *secare oportet internas*.

§. II.

Diluẽtibus tẽperatis medendũ Ubi seri impuri, scorbuticis, acrioribus, salinis partibus turgidi, copia peccat, & ab ejus colluvie, & decubitu in vesicam, & partes pelvi inclusas irruente, aut a scorbutica purpura, quæ nostro tempore frequentior subest, malum suam duxit originem; tunc vigili cura allaborandum est, ut ab istis heterogeneis impuris partibus referta sanguinis & humorum massa depuretur, & nimia seri copia per congrua emunctoria educatur. Cui scopo obtinendo, diluentia temperata, satis larga quantitate, & longiori tempore usurpata, cujus generis sunt acidulæ temperatiores, quæ puriori, & leviori aqua ac tenero sale alcalino imbutæ sunt, qualem prærogativam, præ reliquis omnibus aquæ *Spadanę*, & *Selteranę* sibi vindicant, quippe quæ convenientissimæ sunt, & apprime pectoris, renum & vesicæ vitiis, ubi labem ac vitium hæ partes receperunt, specifica quadam virtute opitulantur, egregie satisfacere possunt. Longe majorem vero utilitatem in purpura scorbutica præstant ac fœnerantur, quando, per miscelam cum lacte, præsertim asinino, horum fontium usus suscipitur.

§. III.

Diæta stricte parẽdum. Sicuti vero diætæ tam in præservando quam in curando malo primæ sunt partes, adeo, ut, qui leges Medicorum aspernantur atque rejiciunt, & arbitrio suo vivunt, nunquam a calamitosis ejusmodi malis liberari vel saltim levamen recipere possint: ita in tam diuturno morbo, ubi nervosę & valde sensibiles partes affectæ sunt, maxime id necessarium est; eo quod levem in victu errorem, nervosæ statim partes luere debent. Sedulo itaque monendi ægrotantes ut a cibis salsis, acribus, acidis, item vegetabilibus quæ inflant, quæ adstringunt, nec non ab omnium cerevisiarum & vini acidi posteri prorsus abstineant: moderatus vero dulcium, inprimis Hungarici, usus, non modo non nocet, sed egregie prodest; & meretur hic allegari locus ex AETIO *Serm. 11. cap. 21.* de

de scabiosa vesica; *a mordacibus igitur, & quæ humores acres ac salsiores reddunt, abstinendum. Exhibenda autem vina dulcia, lac & gallinæ, aut hœdorum, aut agnellorum jusculа.* Et quamvis motus & exercitatio corporis, ad avertendos ejusmodi morbos, dum & nimiæ sanguinis multitudini resistit, & liberum per vasa humorum transitum conservat, magnam vim habeat; tamen, si dolore & spasmo affectæ partes nervosæ imi ventris, quies magis quam motus salutaris evadit, qui tunc maxime nocet, præsertim ea motus species, sub qua sanguis magis ad inferiora pellitur, ut nimia vocis elevatio & longior ac intensior oratio, superiorum partium agitatio, gestatio & oneris sublevatio.

§. IV.

In paroxysmo spasmus mulcendus. Porro, ubi passio spastica cum ingenti cruciatu, & mingendi difficultate urget, nihil præstantius clysteribus emollientibus oleosis, balneis atque semicupiis esse, crebriori deprehendi experientia; & idem quoq; passim observata Medicorum confirmant; mereturque hanc in rem legi elegans observatio DRAUVVITZI in libro de *scorbutico malo pag.* 153. Sunt quoque in paroxysmo ex usu vapores, ex floribus emollientibus & anodynis, ut sunt flores chamomillæ vulgaris, meliloti, sambuci, malvæ, verbasci, millefolii in lacte decoctis, debito modo admissi ad partem affectam, quippe qui leniendo & mulcendo, spasmos, & dolores egregie complacant. Interne vero liquor anodynus noster mineralis, sive solus, sive cum carminativis mixtus, nec non pulveres antispasmodici, ex pulvere Marchionis, specifico cephalico *Michaelis*, nitro purificato, addito pauxillo croci, & castorei, cum emulsione seminum quatuor frigidorum malorum propinati, reliquis certe omnibus palmam præripiunt. Et eadem hæc remedia, etiamsi inflammatio imminet & febris adest, locum habere possunt, modo dosis nitri adaugeatur.

§. V.

Si ab acri recedente materia fonticuli. Quando denique ex rheumatica quadam partium externarum fluxione retrocedente ad interiora, vesica morbum patitur, vidimus fonticulos brachiis inustos fructum non pœnitendum præstitisse. Quo in casu decoctum demulcens ac leniter diaphoresin ciens, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ, chinæ, rasura cornu cervi, radice glyzirrhizæ, graminis, cichorei, ac semine fœniculi concinnatum, nec non liquor noster anodynus mineralis cum spiritu bezoardico *Bussii* permixtus, nunquam frustra adhibentur. *it. decocto prosunt.*

§. VI.

Mictus cruentus Si mictus cruentus in vesica ortus, spasticæ vesicæ affectioni inuritur, vel exulceratio supervenit, externe discutiendi, & roborandi fine aquam vulnerariam *l'eau d'arquebusade*, vulgo dictam, pubi & perinæo, haud frustraneo sæpe effectu, applicari jussi, vel sacculos ex mentha, melissa, floribus rosarum, chamomillæ vulgaris, & Romanæ in vino rubro decoctos crebrius externæ vesicæ regioni apponi curavi. Interne vero ne sanguinis grumi in vesica forte relicti cum muco tartareo ibi hærente coire & calculum producere queant, commodissime, abstergentia, & traumatica leniora, quæ inter eminens virga aurea, alchymilla, summitates hyperici, millefolii, radix caryophyllatæ, altheæ, glyzirrhizæ, ficus, cetera, sub infusi vel decocti forma, cumprimis si hæc ipsa, melle Prussico, vel syrupo dialthea *Fernelii* probe edulcorentur, in usum vocari possunt: sicuti non minus decoctum *Foresti*, item sperma ceti, sanguinis grumis in vesica hærentibus resolvendis remedia aptissima præbent.

§. VII.

abscessus aperiendus. Quando inflammatio in abscessum, qui ex symptomatum exacerbatione & sen-

& sensu quasi ponderis in perinæi & pubis regione, dijudicatur, abiit; ut ille mature aperiatur, & pus e vesica derivetur necesse est: diutina enim mora acrius semper hoc redditum, vicinas partes arrodit, similiq; modo afficit atque exedit, fistulas aliaque pessima symptomata introducit. Ad quod gravius malum avertendum, injectio lactis tepidi, cum speciebus emollientibus cocti, tentanda est, ac si parum illa proficiat, ultima spes in operatione chirurgica, quæ per cultrum fit, reponenda, ubi perinæum in eo loco, ubi sectio calculi, cum magno quem vocant apparatu, peragi solet, instituitur. Quam in rem annotationem merentur bina quæ ex RIOLANO desumsit exempla BONETUS *in sepulcr. Lib.* 3. *p.*634. *seqq.* In feminis res aliter cedit, neque iis hoc auxilio opus est, eo quod orificium vesicæ amplius possident, & liberior ad ipsam accessus patet. Ulcere autem aperto ac probe expurgato, eadem quæ modo memorata sunt in §. *præced.* remedia, erunt proficua.

Cautelæ.

§. I.

Sanguinis detractio, qua ratione instituenda. QUando multitudo sanguinis, sui depletionem exigit, consultius est, per venas superiores primo, ob revulsionem sufficientem, ejus copiam detrahere; altero vel tertio die, derivationis gratia aperiendæ sedis venæ, si tumescant, & promineant, vel si id commode non fieri potest, in malleolo vel poplite sectio potest institui. Sub habitu corporis spongiosioti sanguine ac succis pleno, in sexu præsertim sequiore, ad revocandos versus exteriora sanguinem & humores cucurbitulæ partibus superioribus, & inferioribus applicatæ plurimum utilitatis afferre possunt.

§. II.

quando ea prosit Sed monendum hoc loco est, quod hujusmodi sanguinis detractiones ubi plethora urget, in principio, ad inflammationem vel arcendam, vel ubi jam adfuerit, ad eam discutiendam, aut majorem impediendam multum valeant, & prosint; ubi vero non satis est virium & sanguinis, *quando noceat.* atque exulceratio præsens, plus noceant: quia virium robur detrahunt, cujus tamen præsentia ad expugnandum, & solvendum morbum impendio est necessaria.

§. III.

Purgantia fugienda. In omnibus vesicæ doloribus, & spasmis; a quacumque etiam causa proficiscantur, validiora purgantia numquam exhibere convenit, neque in principio, neque in progressu: metuendum enim est, ne exagitati humores ad partes afflictas magis impellantur & præcipitentur. Remittente vero dolore & spasmo, atque morbo inclinante, alvum solvere, & intestina a stercoreis sordibus, quę per dolores & spasmos plerumque retinentur, liberare, utile omnino, imo necessarium subinde est. Sed benignioribus id semper præstandum erit, cujus generis sunt mannata, rhabarbarina, syrupus rosarum solutivus, cum sero lactis vel lacte asinino propinata.

§. IV.

Clysteres quas proficuus. Ad spasmorum ferociam mitigandam preter externa linimenta, & fomenta, clysteres ex lenientibus, & emollientibus conflati, sunt injiciendi, eo quod blando suo calore ac tepore rigidas spasmo afflictas vicinarum partium fibras molliendo & relaxando, insigne dolorum solatium atq; allevamentum afferant, sed exigua quantitate, ne comprimantur inde vesicę parietes, applicandi erunt.

§. V.

In exulceratione vesicæ carolinæ nocent. Ubi ingens vesicam, & ei connexas partes corripuit exulceratio, quæ ex copioso viscidæ materię sedimento, & lenta quadam vires & carnem depascente febre apparet; ab interno & largiori *Carolinar.* usu abstinendum esse, ex

ex damno, quod inde emersit, maximo didici: ob stagnantem enim aquam, & corruptio, & febris intenditur.

§. VI.

Injectiones Injectionibus anodynis, ad temperandam humorum acrimoniam, neque minus ad efferatos dolores sopiendos, commodus utique locus concedendus. Parari illæ possunt ex albumine ovorum no. 4. conquassato, & in aquam redacto, addendo lactis feminini uncias duas, butyri recentissimi drachmam, vel etiam emulsio artificialis ex semine cucurbitę, papaveris albi, aqua florum sambuci, rosarum, & cerasorum nigrorum concinnari in talem usum, & finem potest.

§. VII.

Atria vitanda Ab omnibus diureticis, acrioribus in spastica hac affectione maximopere abstinendum: nam ubi vię urinariæ exulcerationem passę sunt, ab adhibito eorum usu dolores, & spasmos exacerbari atque longe crudeliores reddi, nullum est dubium.

§. VIII.

Anodyna. Ubi dolores sunt vehementissimi atque exinde gravia metuenda sunt symptomata, anodyna quæ valide dolorum sævitiam compescunt, ne vires nimium frangantur & febris cum urinę difficultate augeatur, vel amentia provocetur, usui possunt esse. Et vidi a trochiscis de alKeKengi ad drachmam dimidiam pro dosi sumtis, ægrotantes insigniter sublevatos. Cavendum tamen maximopere ab eorum usu est, ubi ab ætate senili, ab affectu animi, mœrore pręsertim, virium adest prostratio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Spasmus vesicæ, diurnus funestus VIr circiter quadragenarius, causarum patronus, per aliquot jam annorum spatium immanes plane ac intolerabiles dolorum juxta pectinem & pubem, cum summa urinæ difficultate & quandoque suppressione, vigilia, virium defectione, extremorum frigore, & tremore, per intervalla passus est cruciatus, ut sæpius ad desperationem redactus, vitę sibi finem propter atrocissima tormina, gladio procurandi satius duxerit. Tormenta hæc per aliquot hebdomades assidue affligebant, postea remittebant, quamvis non prorsus cessarent, ita tamèn ut officio suo quadantenus fungi potuerit; dein post unam vel alteram, eodem insultu revertebantur. Urina pauca & turbida effluebat, viscidum deponens sedimentum. Cumque per aliquot annos hoc malo affectus esset, viribus tandem consumtis, in quadragesimo ætatis suæ anno obiit. Omnes per totam civitatem in auxilium vocaverat Medicos: quorum alii causam tam immanis cruciatus in vesicæ calculum; alii in ejus ulcus rejiciebant. Sed aliud longe partis affectæ post mortem docuit scrutinium; vesica quippe integra, omni vacans inflammatione, fuit inventa, nec vestigium sabuli aut calculi in ea repertum. Ipsa vero vesicæ membranacea substantia præter naturam valde crassa, & densa erat, copiosis amplis ac distentis sanguiferis vasis, quorum nonnulla calami scriptorii capacitatem æquabant, obsita, & sanguine crasso, & atro repleta.

Epicrisis.

Dolor & spasmus partium nervosarum, atque membranacearum, ab humore vitioso, vel intra cavitatem, vel in ipsa textura & compage tunicarum nerveo fibrosarum hęrente progignitur. Posterior causa, quanquam minus a Medicis usque eo fere cognita, atque in eorum scriptis tacta sit, frequentissima tamen: testante id firmiter alia, cardialgia, dolore ilei, & coli spasmodico, a sanguine intra tunicas ventriculi & intestinorum nervea stagnante subortis. Simili ratione, in vesica, quæ ex meris tunicis, & membranis nerveo

veo

veo musculosis, subtilis sensationis constat, a sanguine intra vasa nimium congesto, & nerveas divellente ac distrahente, vehementem suboriri posse spasmum, non modo vero est simillimum, sed & sectio in praesenti casu instituta, id luculenter apertum reddidit. Neque mirandum est, quod calamitosi hi interdum cruciatus inducias egerint, & ad tempus quieverint, hoc videlicet contigit quando ex variis causis sanguinis ad vesicam appulsus, quodammodo diminutus, & retardatus fuit. Medicamenta, quae ad dolores levandos ad acrimoniam humorum obtundendam, ad exulcerationem mitigandam, ad urinae fluxum provocandum fuerunt exhibita, supervacanea & nullius usus fuisse, jam quisq; sagacioris ingenii & judicii Medicus ex facili intelliget.

OBSERVATIO II.

Spasmus vesicae, ex materia podagrica retropulsa

Vir generosus, militum praefectus, 60. & ultra annorum, podagricis doloribus subinde vexabatur, & complures ante annos, fluentes habebat haemorrhoides, quae tamen per magnum temporis spatium siluerunt. Autumno dolere incipiunt pedes cum spasticis tractionibus: sed is minime haec curans, iter aliquot milliarium, sub coeli temperie valde humida, & frigida suscipit. Dolores quidem evanescebant, sed postea incidit in mingendi difficultatem cum ardore, & dolore circa pubem, & radicem penis, virium dejectione, & conatu ad vomendum, alvo obstipata, horrore artuum, & aestu intercurrente intensiori junctam. Ego in consilium accitus, venae sectionem in pede, quum per integrum fere annum eam neglexisset, suasi. Interne pulveres diaphoreticos, nitroso-cinnabarinos, item liquorem anodynum cum spiritu Bussii remixtum, ad transpirationem placidam promovendam exhibui. Exterius regioni dolenti linimentum applicari jussi, ex aqua Anhaltina, camphora, croco, oleo nucistae expresso, & pauxillo opii compositum, nec non ad alvum aperiendam, clysteres emollientes, ex floribus anodyna quadam virtute imbutis, injiciendos curavi. Et intra septem dies, morbo per copiosiorem sudorem soluto, sanitati fuit restitutus.

Epicrisis.

Hanc urinae, cum stranguria, & febricula, difficultatem, ab humore seroso acri, qui pedum digitos obsidebat, retropulso, subortam dijudicavi, & rheumatismum erysipelaceum vesicae substantiam occupantem pro causa agnovi. Eaque propter ejusmodi remedia cum intrinsecus tum externe usurpanda duxi, discutiendi quae pollent facultatem, & quae cum insigni alias fructu in erysipelate affectis tutissima & convenientissima deprehendi. Ex quo, praxeos Medicae fundamentis initiati discere possunt, quantum intersit, ad expeditam & felicem sanationem morbi conficiendam, veram ejus causam investigare, & statim inter initia, ad eam amovendam congrua & idonea remedia ad usum vocare.

OBSERVATIO III.

Spasmus vesicae, a materia scorbutica purpuracea retroeunte

Theologus magni nominis hujus loci sexagesimum aetatis annum supergressus, sanguineae constitutionis, vitae sedentariae, lucubrationibus, & mentis fatigationibus nimium deditus, doloribus subinde gravativis, & pressoriis circa os sacrum & regionem pubis corripiebatur, atque tum maxime, quando sermonem sacrum alta voce diutius paulo protraheret; qui, corpore quiescente, & sanguine misso, quodammodo remittebant. Purpura scorbutica saepius afflixit, in gravem primum per intervalla dysuriam incidit, cum horrore & febricula alternante, & ingenti circa pu-

bem dolore. Demum superveniebat paresis manus dextræ: quæ quamdiu perstitit, remissior fuit dysuria; illa vero evanescente, atrocior vesicæ spasmus & dolor cum assiduo urinam mittendi stimulo illico repetebat. Duravit hoc malum per aliquot septimanas. Varii generis tentata a Medicis remedia. Missus aliquoties intra morbi decursum, e pedis vena, sanguis: sed citra fructum. Tanta enim doloris, & spasmi in pube, & pectine secuta est atrocia, ut appetentiam ciborum, somnum & vires penitus dejiceret, atque urina pauca & cum summa difficultate efflueret, purulentæ quippiam materiæ continens. Inducias quandoque dolores agere videbantur: sed mox redierunt. Tandem vesicæ inflammatione, ex parte exulceratione, febreque acuta purpuracea supervenientibus, vitam cum morte, non sine summo totius civitatis luctu commutavit.

Epicrisis.

Quando in hac gravis morbi historia enarrata phœnomena, & circumstantias probe rationi subjicimus, & paulo attentius consideramus; abunde constare arbitror, causam funesti hujus mali neque in vesicæ calculo, neque in humore acri in cavitatem vesicæ detento, sed in decubitu sanguinis serosi scorbutici intra membranas ejus delitescentis esse quærendam, & constituendam: quem postea inflammatio cum febre acuta & purpuracea exitiosa insecuta est. Mea quidem sententia nullum dubium superest, quin a purpura retrocedente, ob incautius paulo, intra morbi hujus decursum, subinde admissum frigus, & crebrius celebratam venæ sectionem, quæ difflationem humoris morbifici per extimam cutim valde moratur, via morbi multum increverit. Placet vero hoc loco similem quandam notatu dignam observationem, M. N. C. insinuatam, adjicere, quæ abunde docet, a sero impuriori intra vesicæ tunicas stagnante lethales fieri posse vesicæ inflammationes. Ita enim legimus, *Dec.* 2. *ann.* 7. *observ.* 143. quendam sanguineo-cholericæ constitutionis a juventute stranguria afflictum, increscente ætate commissisque in diæta erroribus, frequenti ac dolorifico paucæ & pallidæ urinæ, singulis fere vel vix dimidiæ horæ quadrantibus cruciatum fuisse mictu, una cum tenesmo. Quod malum postea quam ultra annum frustra omnibus datis durasset, octo ante obitum hebdomadibus accessisse in urina reddenda impedimentum, brevi tamen iterum cessans, intumuisse, doluisse pedes, ac erupisse passim in dorso, & pedibus pustulas, cum ardore, subsequente spontanea ruptura, exulceratione, tandemque leniori quasi gangræna. Mature quidem topicis hæc fuisse abacta, in regione pubis autem intensissimum dolorem subsecutum tam incredibilem, ut æger ejularet, mens alienaretur, paralysi latus sinistrum afficeretur, tandemque motibus convulsivis ipsa mors accederet. Exemta post mortem vesica, interius totam nigricantem conspectam fuisse, sphacelatam, sine ullo tam sabulo quam calculo.

OBSERVATIO IV.

Dolor vesicæ, ab oneris elevatione, ex terrore accedente acutissimus redditus.

Honesta femina, in urbe vicina degens, quæ annum superavit quadragesimum, mediocris staturæ, & sanguineæ ut vocant complexionis menstruorum fluxum ordinatum persentiit, venæ sectionem etiam aliquoties admisit, aliquot abhinc menses, supra vires aliquoties facta onerum elevatione, insignem gravativum instar ponderis circa regionem pubis & os sacrum percepit dolorem, quo præsente menstruus etiam fluxus parcior. Demum ex terrore accedente; spasmus ad inguina acutissimus redditus est, ita ut, ægra id ipsum fatente, longe superaret dolores, quos

quos feminæ in partu etiam laborioso sustinere debent, cum summa urinam emittendi difficultate, & continuo mejendi & desidendi desiderio stipatus. Excepta urina crassum semper deposuit sedimentum fibrosis quibusdam moleculis in ea natantibus. Ciborum periit appetentia, atque somnus, ob urgentem urinæ stimulum, difficilis & interpolatus. Auxilium a me petiit. Ego sanguinem ut in brachio mitteret, & loco cerevisiæ decoctum ex speciebus emollientibus, & leniter carminativis biberet, auctor fui. Interdixi autem vinum Rhenanum, & ut in quiete corpus servaret suasi liquorem quoq; anodynum nostrum cum croci essentia mixtum, ad usum internum commendavi: neque minus infusum Theiforme, quod herbam veronicæ, virgę aureæ, flores malvæ, summitates millefolii, radicem altheę, erygii, glyzirrhizæ, nucistam & semen fœniculi habebat, mane hauriret præcepi. Dedi quoq; consilium, ut vesicæ regioni frequenter epithema, quod ex vino rubro cum floribus lavendulæ, chamomillæ Romanæ, sambuci atque rosarum rubrarum decocto, parabatur, applicaret. Hæc quidem usurpavit ægra: & quamvis nondum ex toto malum fuerit depulsum, levamentum se tamen exinde recepisse mihi rescriptum est.

Epicrisis.

Affectus qui ex lęsa vesicæ substantia oriuntur, præsertim si per aliquod jam duraverint tempus, curatu non tam faciles sunt ac esse forsan putantur. Possunt tamen opportunis adhibitis remediis mitigari, ut per plures annos trahere adhuc vitam, licet cum molestia, possint hoc vitio laborantes: cum alias incauta victus ratione, vel importuna per medicamina tractatione, lethalem facile eventum sortiantur. Perquam enim ardua, & difficilis res est, vasa vesicæ sanguinea, a fortiori impetu & appulsu sanguinis in eadem, nimium relaxata, pristinum tonum reducere, & motus naturæ aliquoties eo directos avertere. Ex hac porro morbi historia illud in usum convertere possumus, quod a sola causa externa, videlicet corporum gravium sublevatione, & gestatione, in sanguine abundantibus, impetuosa ad partes inferiores in abdomine contentas, quæ quo nobiliores, & sensibiliores eo gravius luunt, sanguinis enasci queat congestio; quæ certe multorum, nisi cita ope succurramus, funestorum symptomatum fons atque origo evadit. Neque ullo modo mirandum est, congestionem illam in nostro casu vehementiores turbas excitasse, quum terror supervenerit, cujus ea indoles ac facultas est, ut universam humorum massam, motu vitæ plane contrario atque infensissimo, ab exterioribus ad interiora cogat atque repellat.

OBSERVATIO V.

Vir annorum 37. sanguineo cholerici temperamenti, habitus corporis macilentioris, prima statim in juventute, Veneri atque Baccho hostias assidue litaverat, lauto insuper usus vitæ, & victus genere: sanus alias atque robustus, nisi quod aliquoties gonorrhœam dignam factis mercedem deportaverit, quæ semper brevi fuit sanata. Ante aliquot annos, improviso quodam horrore, & frigore cum alternante ęstu corripitur, ac inde in totalem incidit urinę suppressionem. Medicus calculum vesicę subesse ratus, suasit balneum, & tincturam ex cantharidibus præbuit; ac applicato cathetere restitutus urinæ fluxus. Exactis tribus mensibus, idem malum reversum est, idque aliquoties. Postea alterius Medici consilio usus est, qui ordinavit emulsiones refrigerantes, & antispasmodicas, quibus uberior, & liberior red-

Urinæ suppressio ex gonorrh.

redditus urinæ cursus. Anno abhinc prior morbus denuo cum horrore, frigore, alternante æstu, & totali urinę suppressione repetiit. Meam vero operam non modo ob pręsens malum, sed impotentiam qua laborabat, poposcit. Ego infusum Theiforme, pulverem antispasmodicum, & mixturam ex tinctura tartari, liquore anodyno & balsamo Peruviano commendavi: quibus naturalis urinæ fluxus restitutus. Postea urina non penitus quidem suppressa, sed fili tenuissimi instar, prævio semper horrore per certa intervalla prodiit. Semen quando vult ejaculari, ad orificium urethrę subsistit, postea sensim exstillat, & indusium madefacit. Notabile adhuc, quod urina subsistat prius, dein cum impetu prorumpat, pręcedente sonitu, *ald ivenn eine Nabe terbrochen ivurbe*. Sanatus fuit, diuturno per aliquot menses fontis *Selterani* usu, pro potu ordinario. Et ad alvum laxandam quæ sępius erat stricta, pulvis magnesiæ cum arcano duplicato & nitro mixtus conduxit.

Epicrisis.

A gonorrhœa Venerea perperam, & nimis cito curata, ego in praxi mea, morbos vesicę, & vicinarum partium post longum sępius tempus demum successisse, multoties observavi. Et ratio ex anatomicis quam facile petenda est. Notum enim est glandulas prostatas, quæ plerumque sedem gonorrhœę constituunt, collo vesicæ, adeoque ejus sphincteris, & urethræ principio esse annexas. Quod si itaque hę glandulę vel nimium relaxatę, & tumefactæ, aut scirrhosę, comprimunt vesicæ collum, vel acrem exsudantes humorem sphincterem, & urethram spasmo ac dolore afficiunt, mictum difficilem, ad tempus penitus suppressum, imo interdum cum dolore, & spasmo consequi, minime mirandum est. Et tale vitium quoque in præsenti casu, dictis partibus inhęrere symptomata satis perspicuum reddunt: nam propter compressum vesicæ collum, ejaculatio seminis non modo impeditur, sed & urina tenuis qualis filum prolicitur, & quandoque ejus fluxus penitus intercipitur; quod si vero ob molem tandem prorumpit, orificium urethrę cum vi aperiturus unde talis sonitus, qualis in casu enarratur, emergit. Ego pro potu ordinario fontem *Selteranum* suasi, cujus eximiam virtutem ac facultatem in renum, & vesicæ morbis, ad leniendos dolores, & spasmos, urinæ fluxum promovendum, canales obstructos aperiendos, atq; mucum viscidum detergendum non satis dilaudare possum. Et quoniam in gonorrhœa inveterata, & in morbis vesicę, & urethræ ex hac prodeuntibus, per aliquot exempla, mirabilem thermarum Carolinarum potum, & earum aquæ salutiferę in membrum injectionem crebriorem, deprehendissem; non dubitavi ejus usum, & fructum de meliori commendare.

OBSERVATIO VI.

Vehemẽs vesicæ dolor, e gonorrhœa versę curata

Quodam in Principatu Halberstadiensi me consulebat magnæ dignitatis vir quinquagenarius, sanguineæ complexionis ac venęsectionis osor, ob insanos, & immanes fere spasmos & dolores, quibus, pręsertim Borea flante, in pube, perinęo, & radice penis torquebatur. Juncta simul aderat urinæ difficultas, stranguria alviquę pigrities, cum horrore extremorum, atque vigilia. Remittebant sępius hi dolores ad tempus, post revertebantur majori vel minori impetu. Quum morbi hujus pertinacis, & infesti primam investigarem originem; accepi, se aliquoties in juventute laborasse gonorrhœa, quæ quidem a Chirurgis curata, sed ab eo statim tempore, difficultatem in urina emittenda, cum sensu constrictionis circa has partes se percepisse. Ipse jam a multo tempore, pro-

propter continuas in officio occupationes, vitæ sedentarię nimium indulgebat; nihilominus data occasione, qua crebro utebatur, vinum liberaliter bibit, a victu quoque duro & infumatis carnibus, quibus assuetus erat non abstinuit. Ad levandos dolores, se nihil eximius & efficacius inter omnis generis remedia deprehendisse referebat, ac juscula, in quibus herbæ emollientes, ut parietaria, malva cum floribus atque althea decoctę erant; quæ etiam cum aqua calida infusa, & cum syrupo dialtheę Fernelii edulcorata, insigne allevamentum tulerunt. Ego, morbo & ejus causis probe in examen vocatis, cum vix esse sanabilem, propter magnam læsionem in vesica, & ejus collo, edixi. At quia urina lentum viscidum, ac arenosum deponebat sedimentum, vel jam rudimenta calculi præsentia, vel futura, ipsi præsagium feci. Ut itaque morbi ferociam leniter, & a gravioribus vesicæ morbis se pręmuniret, interdixi cibos salsos, & infumatos, omneque cerevisiæ, & vini genus; ac ut fontem *VVildungensem*, quem jam olim usurparat, pro potu ordinario biberet, balneis frequentius uteretur ex aqua dulci, decocta memorata ex emollientibus continuaret, ad roborandum vero imbecillum ventriculum, qui perpetuus fere continuorum dolorum comes est, vini Hungarici optimi & recentioris haustulum supra cibos sumeret, at intra mensis spatium, pilulis ex pulvere rhabarbari, extracto rhabarbari, & therebinthina Veneta paratis, alvum ter minimum subduceret, auctor fui suasorque. Quibus monitis, vir summe prudens quum obtemperaret, ad sexagesimum & tertium annum, nunquam tamen ab omnibus doloribus prorsus immunis, vitam protraxit.

Epicrisis.

Gonorrhœa ex impura Venere contracta, quo familiarior juvenili ętati est, eo minus recte ejus sanatio suscipitur; quia affecti non periti & circumspecti Medici consilio, sed chirurgorum ope uti consuescunt, qui fluxum plerumque adstringentibus nimis cito compescunt; ex quo fit, ut vel statim in graviora incurrant mala, vel dispositio quædam prava in locis affectis relinquatur: quæ demum in provectiori ætate, concurrentibus aliis erroribus sese exerit atque variis pathematibus ac vitiis præsertim circa vesicam manifestat. Nam, post quinquagesimum annum, lentior ac difficilior incipit fieri sanguinis in partibus inferioribus, & extremis, ut sunt, quæ in pelvi jacent, per venas recursus, & reditus; præsertim in sanguinis, qui vitam sine motu, & excretione, atque in occupationibus agere debent. Quando itaque sanguis non exitum habet, neque per sedis venas, neque per artificialem evacuationem; in vesica, & vicinis partibus imbecillioribus facile subsistit, & nimium ibi collectus, propter vehementem tunicarum nervearum distractionem, & convulsionem, graviores excitat spasmos ac crispaturas sphincteris ac urethræ; qui difficultatem mejendi relinquunt. Urina autem mingitur turbida, & viscosa, non aliam ob rationem, quam, quod a stagnante intra vesicæ substantiam sanguine, humor instar albuminis ovi viscidus magno nisu exprimitur, simili ratione, ac fieri solet in hęmorrhoidibus quæ vulgo vocantur albæ; qui mucus postea cum partibus tartareo terreis urinæ paulo diutius in vesica detentæ commixtus, calculos quod facile in vesica procurat, & non raro ejusmodi affectibus quo laboravit noster patiens adjungitur, nisi congrua vitæ, diætæ, & medendi ratione id prępediatur. Quod vero sęviente Borea spasmi, & dolores partium internarum ingravescere soleant, ventis vero ex contraria plaga flantibus mitescant; id a nobis sæpius animadversum est: &

quanta vis ac potestas sit ambientis atmosphere, que, a ventis, testante Barometro, mirifice modulatur, partes corporis nostri maxime nervosas distendendo ac strictiores reddendo, inde luculenter demonstratur.

OBSERVATIO VII.

Spasmus vesicæ, in vitæ sedentariæ addicto, funestus

Clarissimi nominis vir, magnus literator, sexagenario major, sanguineo melancholici temperamenti, qui continuis lucubrationibus, mentis laboribus, & sedentaria vita maximam suę vitę partem peregit, ante tres annos mingendi difficultate, cum ponderis cujusdam pressorio sensu in regione inguinali corripitur. Urina non modo viscidum sedimentum, sed multa concrementa calculosa cinericei coloris deposuit. Quæ symptomata succedente tempore, semper propter dolorem & spasmum, ischuriam, dysuriam, urinę incontinentiam, ani procidentiam & tenesmum, vigiliam quoque, sequentes per annos increscentia, ita vires ejus paulatim attriverunt, ut sexagesimo sexto ætatis anno extremum spiritum reddere debuerit.

Epicrisis.

Morbos qui vesicam infestant, ut sunt calculi, exulcerationes, mictus cruentus, dysuria, stranguria, recte & perite satis, primus artis nostrę conditor Magnus *Hippocrates* inter ętatis senilis affectus retulit. Ad quorum generationem difficilior sanguinis regressus, tum per venas hæmorrhoidales, tum per hypogastricas, sedentaria, & motus expers vita, sanguinis intermissa detractio, & impuri seri viscidi tartarei, ob excretiones per cutim, urinam, sub hac ętate labescentes, cumulatio multum omnino conferre possunt. Sed hos morbos, si ingruunt, difficilioris sanationis imo insanabiles esse, gravissimus idem Auctor pronunciat. Placet nobis hunc in finem ex M. N. C. *Dec.* 2. *Ann.* 9. similis argumenti casum adducere, cui simul anatome eodem morbo defuncti annexa prostat. Fuit autem Matrona sexagenaria, per 20. annos vidua, sanguinei temperamenti, quæ a deambulationibus plane abstinens, sedentariam solitudinem quærens ob mœrorem lacrymis se se fatigans, doloribus ad os sacrum, pariter ac colicis, afficitur, aliquando, & stranguria; dein etiam pedum tumore: hinc magis motu corpus destituitur. Ingravescente ad os sacrum malo calculos ad pisorum magnitudinem cum sabulo egerebat; tandem viribus fatiscentibus, appetitu debilitato, cruciatibus stranguriæ gravioribus, & accedente tenesmo, parum sabuli cum fœtido, & purulento muco excreto, placide animam exhalavit. Aperto corpore intus vesica rugosa, & ad magnitudinem pomi contracta conspiciebatur, & non tantum ulcerata interior ejus tunica, sed vasa etiam nigra in ipsa prominentia se offerebant, urethra nimis ampla ut manubrium cultri anatomici promte trajici posset, vesica fellis colore instar rob cerasorum cum calculis minutis nigerrimis conspectui se prodidit.

OBSERVATIO VIII.

Spasmus vesicæ, ex spiritu vini &c.

Incidit in memoriam casus, quem ante 50. propemodum annos, cum Mindæ VVestphalorum ut Physicus Provincialis Medicinam facerem, annotavi. Vir erat Sexagenarius, qui, cum ob copiosi spiritus vini ingurgitationem & victum duriorem, vitamque otiosam rheumaticis & nephriticis doloribus plures per annos obnoxius fuisset, tandem in febrem lentam cum mictu difficili quandoq; purulento dolore gravativo & ardore in lumbo sinistro stipatam incidebat. Corpus macie erat consumtum, & vires in dies decrescebant. Tandem

in-

intolerabilem circa regionem pubis passus est cruciatum, cum totali fere urinæ suppressione junctum. Ad quem sublevandum, neque externa neque interna probatæ virtutis anodyna & discutientia remedia quicquam opis contulerunt. Ex quo factum, ut viribus pœne omnibus dejectis, exacto aliquot hebdomadum spatio diem supremum placide subvertit. Concessa a cognatis defuncti corporis sectio, renem sinistrum ulcere penitus consumtum & exesum inveni, in pelvi autem insignem, aliquot unciarum, crassi, fœtidi puris copiam conspexi, vesicæ tunicis valde laceris atque arrosis. Dexter ren satis erat magnus, cujus ureter instar pollicis distentus ventriculum valde parvum & contractum, eo quod ultimis diebus nihil assumserat, deprehendi.

Epicrisis.

Ex dissectione hoc affectu defuncti cadaveris, id discere & animadvertere licet, sævissimum vesicæ dolorem & spasmum cum urinæ suppressione, a causa externa, purulenta nomine materia, quæ ex erosa renum substantia in inferiorem vesicæ sedem descendit, nerveas membranas extrinsecus corrodendo, contingere posse. Lethalis vero ischuria ex eo secuta fuit, quod non modo collum & sphincter vesicæ ab acredine materiæ hujus purulentæ constrictus, sed etiam ab urinæ copia compressus fuerit: unde factum, ut usus catheteris immissi plane fuerit frustraneus. Atqui hic recordor sectionis nobili aulici ante viginti fere annos institutæ, qui gladio vulneratus ex lethali ischuria, per decem fere dies durante, *Dælitii* quæ est civitas Misniensis, sub summis dolorum tormentis animam efflavit. Reperimus, abdomine aperto, in cavitate pelvis uncias aliquot sanguinis coagulati, qui paulatim sensimque ex vulnere non adeo insigni vasis sanguinei in omento stillavit in ipsam pelvim, & valde comprimendo vesicæ collum, non modo vehementissimos dolores, sed etiam urinæ suppressionem insanabilem reliquit.

CAPUT VIII.

De Doloribus & Spasmis externarum partium Rheumaticis & arthriticis.

Theses Pathologicæ.

§. I.

VEteres Medicorum omnis generis dolores, qui vel externas partes musculosas, vel ossium juncturas & articulationes festabant, arthritidis nomine comprehenderunt, atque sic in eorum monumentis proposuerunt, ignorato vocabulo rheumatismi. ARETÆUS *lib.* 2. 12. de arthritide ita scripsit: *quibusdam in omnem corporis ambitum vagatur, & deinceps transitus quoque in dorsi thoracisque musculos fit; incredibile est quam late malum serpat: vertebræ dorsi cervicisque dolent & in summo sacri ossis dolor inhærescit, & paulo post cum renibus & vesica communicatur.* Superiori vero seculo, Clarissimi Galliarum Medici, quos inter primas omnino partes, CAROL. PISO, RIVERIUS, BALLONIUS, CHESNEAU, tenent, dolores, qui medios artus, & musculos cervicis, brachii alterutrius, thoracis antici & postici, humeros, scapulas, femora, manus, obsident atque affligunt, rheumaticos vocarunt. Arthriticos autem dixerunt eos, qui in articulis tantum & juncturis ossium residentiam; ita tamen, ut pro diversitate partium affectarum differentes etiam denominationes factæ fuerunt: si enim dolor in pedum articulis consistit podagra; in manibus chiragra; in cubitu onagra; in dentibus dentagra; in vertebris dorsi lumbago; in articulationibus ossis ischii, dolor ischia-

Quid arthritis veteribus fuerit.

ischiadicus audit. Verum nostro etiamnum tempore, incipientem & facilius transeuntem arthritidem, chiragram, & podagram, rheumatismi nomine insignire consuescunt.

§. II.

Cur specialiter hi affectus pertractentur. Cum vero insignis rationem partium dolentium, causarum, symptomatum & methodi medendi inter rheumaticos & arthriticos dolores sit differentia, cum sufficienti & stabili ratione, Medicorum & sagaciores & peritiores hos affectus specialiter tractationi & explicationi submittere haud dubitarunt. Neque est exigui in ipsa praxi medica momenti, arthritidis recentis & incipientis a vera radicata & inveterata differentia.

§. III.

Differentia rheumatismi. In rheumatismo, musculi cum eorum membrana communi & tendinibus, ubi ossibus inseruntur, gravi dolore & spasmo hinc inde in artubus aliisque corporis regionibus afficiuntur, in arthritide vero ipsa ligamenta tendinoso nervea, quibus invicem ossa conjunguntur & combinantur, quatenus illa periostio cohærent vehementius affliguntur. Sed uti in arthritide ac podagra incipiente dolor magis in superficie ligamentorum hæret & urget: ita in inveterata, humor vitiosus, dolorum fomes, profundioris est situs, & spatium magis inter cavitates articulorum occupat. Deinceps quoque in eo differentia arthritidis veræ & rheumatismi constituenda venit, quod illa sæpius recurrat, homines misere exerceat, atque longiori tempore insistat, difficilioris quoque sit sanationis; rheumatismus vero quandoque semel vel bis tantum per omnem ætatem adoriatur, neque tam diu inhæreſcat, facilius transeat & sanationem promptiorem admittat. Variat quoque sæpe ipse dolor, nam in rheumatismo magis est tensivus pressorius, gravativus cum frigore junctus, sine conspicuo tumore ac rubore; in arthritide vero lancinatorius, divulsorius, pungitivus & quasi rupturam minans cum insigni tumore & rubore percipitur.

§. IV.

Sicut omnis permolestæ sensationis causa est humor sive copia sive intemperie peccans, intra vasa minima tunicarum & membranarum nervosarum stagnans atque congestus, qui violentia quadam eas distendit, vellicat, divellit, arrodit: ita etiam eandem causam in rheumaticis & arthriticis affectionibus locum habere extra omne dubium esse videtur. *Horum causa proxima.*

§. V.

Attenta constat experientia, non modo ætate florentes, juniores, sanguineæ, & sanguineo-serosæ complexionis, spongiosioris corporis habitus, ab improvide admisso frigore, vel vento Boreali impetuosius in partem irruente; sed etiam plethoricos sive feminas sive viros vegetæ alias naturæ, omissa consueta venæ sectione vel scarrificatione, post prohibitam cum primis transpirationem, rheumaticos, e. g. in cervice, scapulis, humero, dorso, sterno, thorace, dolores vel levioris gradus arthritides experiri: cum natura debiles minus fibrosi & laxioris habitus, a parentibus arthriticis & podagricis geniti, & qui immoderato Veneris vel vini usu, commessationibus, mentis fatigationibus & vehementioribus animi commotionibus, tono & robore valde imbecilles redditi fuere, vera profundiori & magis pertinaci arthritide imprimisque podagra gravius afficiantur atque excrucientur. *Dolores leviores, a transpiratione prohibita.*

§. VI.

Qui graviori præsertim inveterata arthritide laborant, ii conquiescente hac, quam facile in nephritidem calculosam dilabuntur, & cessante hac, in arthritidem alternatim quasi recidunt: insuper quotidiana docemur experientia, arthriticos & maxime podagricos digestionis vitio plerumque laborare, & primas eorum vias ructibus, flatibus, spasmis & illuvie *& cum nephritide alternat.*

vitio-

vitiosorum humorum, sub alvo pigriori esse turgidas: quin imo observamus plurimos podagricos esse hæmorrhoidarios, sive insultus ac motus, quamvis inaniter & sine bono successu & exitu, hæmorrhoidales experiri, doloribus in osse sacro pertinacius insistentibus & quandoque venis circa sedem tumescentibus,

§. VII.

Differunt dolores tam rheumatici quam arthritici, ratione causarum &c.

Quemadmodum non una eademque humorum, qui dolores fovent atque ingenerant, indoles atque conditio est: ita etiam & ipsi dolores ratione gradus, genii, & symptomatum rheumatici & arthritici multum habent discriminis. Nam ubi sanguis tantum copia peccat & nondum multis impuris particulis est inquinatus, mitius solent affligere dolores: id quod in rheumatismo simplici, & incipiente arthritide plethoricorum occurrit. Longe vero gravior horum dolorum species est, quando a seri impuri & excrementitii colluvie foventur & sustentantur. Siquidem ego multoties observavi, uti in omnibus doloribus, ita etiam in iis qui partes externas & nervosas graviter afficiunt, rarius solum sanguinem bene temperatum & purum peccare, sed sero excrementitio utplurimum esse stipatum; ita tamen, ut vel nimis sit tenuis & serosus, exigua rubicunda consistente portione refertus, vel sero viscido glutinoso tenaci imbutus delinquat; ipsa etiam excrementitia & impura salia multum ratione acrimoniæ volatilis fixæ salsæ & tartareæ in cruore differunt, quæ diversa hinc symptomata producunt: ut adeo pro dissidente inter se harum causarum natura & indole, rheumatismus non male a Medicis exercitatis in sanguineam, in cacochymicum, scorbuticum, fixum & vagum, distingui possit.

§. VIII.

Hinc e vena missus sanguis differt.

Ex quo fit, ut sanguis in diversi generis doloribus e vena emissus, & ratione coloris & consistentiæ multum differat. Nam, quandoque in aquam calidam immissus multo tenaci muco ex fibris varie inter textis constante abundans conspicitur, interdum serum quod supernatat, mox instar glutinis vel corii concrescit, non secus ac in peripneumonia graviter affectis evenit; alio tempore serum valde tenue est, & sanguis coccynei coloris, quod fit sæpissime in rheumatismo vel arthritide vaga, indicio non incerto sal ad alcalinam volatilem naturam vergens ei admixtum esse. CAROLUS PISO *in lib. de morb. ex colluv. seros. oriund. Sect. 5. cap. 3. p. 433.* in doloribus externi habitus massam sanguinis tanta serosa colluvie scaturisse observavit, ut seposito in pelvi vigesima vix pars in fundo subsederit, quæ sanguinis colorem & consistenriam retinuit, reliquo liquore supernatante penitus aqueo, sed obducto pellicula viscida & alba. BALLONIUS quoque *lib. de rheumatismo*, aliquoties sanguinem, quem magna copia e brachio detraxit, impurum & in putridum serum resolutum vidit. Ego vero non semel sed multoties annotavi, quod in principio horum dolorum sanguis bonæ consistentiæ, longiori progressu, vel quando malum altius radices egit, admodum serosus corruptus, & pellicula tenaci imbutus fuerit emissus. Nam sanguis abundans primam quidem causam & originem hisce doloribus præbet, sed sub longiori morbi decursu, motu intestino calido per continuam agitationem in vitiosum serum convertitur: qua de causa ipse modo laudatus CAROLUS PISO eruditissimus scriptor omnes arthritidis & rheumatismi species inter morbos a colluvie serosa ortos retulerit: id quod etiam urinæ copiosæ tenues, neque limosæ & turbidæ, atque copiosi fœtidi sudores, qui hisce doloribus adjungi solent, commonstrare videntur.

§. IX.

§. IX.

Ratio generica ex Hipp. Quæstio nunc haud exigui in theoria Medica momenti solvenda incidit: quomodo & qua ratione seri viriosi, a sanguine qui jugi per vasa & tubulos motu circumvolvitur, separatio, stagnatio & decubitus in partibus exterioribus nervosis fieri possit. Utut vero veterum theoria, subsidiis physicis & anatomicis plane destituta, in evolvendis morborum causis ac generatione imperfectissima sit; nihilominus HIPPOCRATES *lib. de flatib.* ratiocinio mere physico mechanico harum fluxionum dolorificarum causas & modum generationis pulchre exponere annisus est; ubi §. 13. 15. 16. meminit: sanguinem ipsa natura calidum vi coactum, per angustam viam, celerrime, propter obstacula & oppilationes, transire non posse, & hinc tenuissimum per venas excludere, atque id ipsum tenuissimum liquidum, cum coacervetur, per alios meatus fluere, & ubi tandem in loco constiterit, fluxiones & dolores in partibus fieri.

§. X.

Ex nostra sententia. Nos vero, ut genesin horum morborum ad paulo clariorem conceptum redigamus, primo causas occasionales & antecedentes, deinceps modum quo invadere hi dolores solent, spectare debemus. Jam autem per constantem & indubiam experientiam notissimum est, quod dolores artuum rheumatici incidant frequentissime in ea corpora, quæ præcedente intensiori motu, labore & exercitatione aut balneo calido vel aere nimis fervido calefacta, inclementiori frigido cœlo, aut vento boreali subito exposita fuerunt; ubi non ita multo post, cum prævia quadam horripilatione, & lassitudine, dolor gravativus pressorius & contractorius, hinc inde in partibus v. g. in cervice, scapulis, humero, dorso, lumbis, genubus vel in eo latere quod vehementia borealis venti profundius penetravit, interdum etiam in universo corpore oboritur: qui eo gravius affligit, quo corpus majori sanguinis copia turget. Ego insuper plus vice simplici observavi, permultos a largiori sanguinis per venam sectam missione, vel feminas post sanguinis menstrui copiosioris profusionem, vel post eandem ex abortu factam, quin etiam post nimias alvi a purgantibus acrioribus vel sponte a natura inductas dejectiones, penetranti frigidæ boreali vel humido frigidæ nocturnæ auræ ubi corpora paulo diutius commiserunt, in graves rheumaticas affectiones incidisse: idque non alia ex causa, quam quod frigoris in poros corporis penetrantis vehementia, tubuli minimi venosi, arteriosi, lymphatici, sanguinem revehentes, & ad substantiam partium pro nutritione adducentes compressi coarctati & occlusi fuerint: quo factum est, ut, cum serosus latex vasis suis amplius contineri & circulari non potuerit, instar fluvii sese alveo efferentis, in ipsam partium substantiam modo hic modo illic magis exundaverit, sive extra vasa & circulum positus fuerit. Omnis vero humor extravasatus, cum per ipsam moram, a crasi blanda naturali deficiat & indolem plane alienam acquirat, partimque glutinosus tenax, partim acris salsus evadat; fit, ut partium fibrosarum & nervearum molestissimi & acerrimi dolores sæpissime cum frigoris glaciati sensu oboriantur: sed quandoque etiam accidit, ut serum extravasatum, non secus ac albumen ovi fieri solet, in tenue & corruptum liquamen quod amplius a calore fortiori non admittit coagulum, facessat, & ex uno loco præsertim superiori ad inferiores per porosam partium substantiam & habitum carnosum transeat; nihil enim frequentius in praxi occurrit, quam quod rheumatismus locum suum mutet & ex capite in cervicem, in scapulas, humeros ac pectus præsertim in ætate minoribus transeat, in adultioribus vero in dorsum

sum, coxendicam regionem & femora descendat.

§. XI.

Rheumatismus & arthritis vernali & autumnali tempore affligunt

Constanti insuper experientia confirmatum habemus, rheumaticas æque ac arthriticas affectiones frequentissime circa vernum tempus & mense Octobris, sub insignibus aeris & tempestatum ex calido in frigidam & ex frigido in calidam mutationibus, ventrisque repente ex contraria plaga se invicem excipientibus, corpora tam sanguine quam sero impuro plena impetere atque lacessere, & quidem cum febriculosa quadam commotione sequentem in modum: Præcedit spontanea lassitudo & gravitas artuum cum extremarum partium refrigescentia horripilatione & quodam rigoris sensu; subsequitur anxius internus æstus præsertim circa præcordia, concitatior & strictior pulsus, inquietudo, sitis, inappetentia, alvi obstructio, quandoque spirandi angustia: dolor postea gravis acutus vel gravativus, tensivus, has vel illas partes occupat, qui noctu exacerbatur, non secus ac in febribus catharralibus fieri assolet: & utut febrilis hæc commotio alios gravius alios mitiori gradu affligat & facilius transeat, nihilominus dolor in affectis partibus adhuc relinquitur, easque lacessendo diutius sæpe perseverat. Cum vero omnis febrilis commotio ejus sit genii & indolis, ut partes exteriores & nervosas spasmo afficiat, & tenuissimas vasorum radices & apices coarctando & comprimendo, sanguinem, & humores in vasis majoribus & interioribus accumulet, atque in corde & arteriis celeriorem systolen efficiat: fieri aliter vix potest, quin cum magno impetu sanguis in laterales arteriolarum ramos qui sanguinem coloris coccinei non vehunt intrusus, tandem serosam sui extra vasa portionem dimittat: & inde dolorum origo fit. Sed monendum hoc loco est, quod dolorificæ hæ partium sensilium spasticæ stricturæ non tam a sero tenui in eas irruente, quæ pars maxime difflatur, sed potius a viscidioribus ejus partibus, spiculisque & aculeis salino-acribus relictis & intime earum poris se insinuantibus proficiscantur. Hinc etiam fit ut non tam promte & facile, ob materiam vitiosam partibus altius impactam, hi affectus medicaminibus cedant.

§. XII.

Causa proxima impeditus circulus.

Ex dictis itaque luculenter constare potest, impeditum sanguinis circulum & regressum per minima vasa, proximam & evidentem causam ad generationem ejusmodi rheumaticorum dolorum constituere: id quod clarius elucescere & demonstrari potest exinde, quod, ut ego ipse aliquoties observavi, a paulo strictiori ligatura, post sectam venam, ob inflictum paulo gravius vulnus in pedibus intra 24. horas relicta, dolor ipsos pedum & maxime pollicis articulos non secus ac in podagra fieri solet, per multos dies cum molestia durans invaserit. Idem non ita pridem contingebat celebri Medico, qui in ipsa sura certas forte ob causas venam pertundendam curavit, ubi fortiori ligatura ob profundiorem venæ situm opus fuit; sed factum exinde est, ut altero mane, atrox dolor cum tumore non modo suram, sed ipsos quoque pedum articulos infestaverit, cujus per interna & externa remedia discussionem, ne deterius succresceret malum, magna cura & sollicitudine moliri & procurare debuimus. Videmus etiam ex dictis propinqua admodum cognatione rheumatismum cum morbo articulari conjunctum esse, huncque sæpius ita mentiri, ut a quibusdam arthritidis universalis & vagæ nomine insigniatur: nam & hæc quandoque repente in plures irruit articulos & spinæ vertebras & juncturas ossium gravibus excruciat doloribus. Neque ignotum in praxi est, quod rheumatismus fixus ac

vagus in iis qui sæpius ac iterum eundem patiuntur, præsertim si aliunde debilitatem contraxerunt, in veram tandem arthritidem transformetur. Et quia hemicrania pleuritis & hepatitis spuria, de quibus supra actum, item odontalgia species rheumatismi sunt, certum ac nihil dubii est, quin etiam earum generatio sub iisdem causis atque eodem modo procedat.

§. XIII.

Rheumatismus omnes invadit

Ceterum illud crebra animadversione compertum est, nulli ætati, nulli sexui rheumatismum parcere: quos alioquin ab arthritide fere immunes HIPPOCRATES *Sect. 6. aph. 29. & 30.* pronunciat. Maxime vero omnium videmus, eos quibus in juventute hæmorrhagiæ narium frequentiores fuere & dein cessarunt, rheumaticis esse obnoxios doloribus: quod itidem ab *Hippocrate lib. 2. prorhet.* notatum est, ubi nos docet, quod in his, quibus circa articulos tumores & dolores fiunt, viscera plerumque magna subsint, quibus in pueritia & juventute sanguis e naribus fluere desierit: ac proinde interrogandum esse admonet, de sanguinis eruptione, factane in juventute fuerit, item an pruriginosæ, veluti ab urtica puncturæ vel in pectore vel in dorso subsint, utpote quæ impuritatem seri abunde arguunt. Sed quod *Hippocrates* de hæmorrhagiis narium innuit, id intelligendum quoque esse arbitror de omnibus aliis sanguinis salutaribus excretionibus. Nihil enim magis in praxi occurrit: quam quod feminæ præsertim sanguineæ complexionis, post quinquagesimum annum prorsus cessante sanguinis fluxu, nisi tempestive venæsectionibus occurratur, vagis & gravibus hinc inde in partes irruentibus dolorum tormentis afficiantur. Neque amplius incognitum esse potest in arte exercitatis, hæmorrhoidalem fluxum consuetum, si debito modo & tempore procedit, a doloribus & rheumaticis, & arthriticis viros immunes præstare posse; quibus sub ejusdem fluxus defectu vel suppressione tandem obnoxii fiunt. Neque tamen mihi ignota sunt exempla, ubi in debilitatis & cachecticis, præsente hoc fluxu nec dolore arthritici nec nephritici desierint.

§. XIV.

Qui ab his affectibus liberi? qui iis obnoxii?

Denique quod ad generationem horum dolorum pertinet, non prætermittendum esse arbitror, eos qui corpus valide movent & exercent, qui parcius vivunt, & aquam potant, liberos plane ab ejusmodi afflictionibus permanere: cum contra qui vitam agunt otiosam, vinis & spirituosis potibus & commessationibus nimis delectantur ac Veneri intempestive, & nondum matura ætate nimium dediti sunt, gravioribus rheumaticis & arthriticis doloribus crebrius exerceantur.

§. XV.

causæ ad eos disponentes.

Neque hoc loco omittendum est, quod ab aliis præcedentibus & diu inhærentibus morbis febribus maxime intermittentibus, præsertim si male tractatæ fuerint, insignis ad hos affectus dispositio arcessatur. Ita BALLONIUS *lib. de rheumatism.* plurimos vidit, qui, quartana chronica laborantes, sub finem morbi, in graves artuum immo totius corporis dolores inciderunt. Novimus etiam doloribus ventris & colicis diu affligentibus artuum dolores vagos certis periodis infestantes satis acerbos successisse.

§. XVI.

rheumatismus scorbuticus.

Datur etiam rheumatismus scorbuticus, in quo universa lymphæ & seri massa impuris excrementitiis salino-sulphureis acribus particulis, quæ subinde per exanthemata maculas & purpuram sese manifestant, infecta est, atque ex prava dura salsa diæta, vita otiosa & sedentaria, familiaris aeris gravidi & vappidi usura, diuturnaque tristitia, originem suam ducit, & exinde incolis regionum maritimarum solennis & frequentissimus esse solet.

§. XVII.

Venere Gravior vero est rheumatismus Venereus, qui horrendis dolorum tormentis, noctu præsertim intensioribus, certis nervosis partibus pertinaciter inhærescens, eos qui ex impuro coitu, virulento & putrido miasmate universam lymphæ & sanguinis massam contaminarunt, misere excruciat. Quæ omnis commemoratæ hucusque causæ eo collineare videntur, ut serum sanguinis adaugeant, intemperatum ac impurum reddant, robur ac vires partibus solidis subtrahant, excretiones salutares imminuendo, ut postea ejusmodi seri stagnationes, fluxiones ac acerbæ & dolorificæ passiones inde resultent.

§. XVIII.

Solvuntur hi morbi per sudorem &c. Atqui ex hisce jam clarius patet ratio, quare hi affectus salutariter copiosis urinis & sponte sudoribus obortis, nec non hæmorrhagicis excretionibus solvantur, vel cura variis cutis efflorescentiis multum levaminis ægrotantes accipiant quorsum pertinet aphorismus *Hippocratis* 74. *Sect.* 3. *quibus spes est ad articulos futurum abscessum, eos liberat urina multa, crassa & alia prodiens, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam exire incipit. Si vero sanguis e naribus profluxerit brevis admodum fit solutio.* Per laboriosas vero febres nonnulli rectius rheumaticas intelligunt, quæ cum sensu doloris & lassitudinis in toto corpore accidunt. Annotatum quoque a nobis sæpius est artuum dolores, ulceribus sponte subortis in pedibus conquievisse, qui, postquam arte consolidata fuerunt, mox resuscitati sunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta psora vel scabie lepræ albæ naturam habente, penitus sublatos. Nam sicut metastasis materię vitiosę a partibus interioribus ad exteriores saluberrima est, ita contra, quæ ab externis ad interiora & ipsa viscera vergit est perniciosissima.

§. XIX.

Affectus rheumatici, & incipientes podagrici quam diu in externis partibus versantur, neque perversa tractatione humor vitiosus introrsum ad nobiliores partes repellitur, omni vacant periculo, nec facile hominem e medio tollunt. Quemadmodum vero in primis annis, atque in adolescentia ejusmodi molestæ ac catharrosæ fluxiones in capite, & rheumaticæ in partibus musculosis cum crebrioribus narium hæmorrhagiis insignem naturæ imbecillitatem sive tonum & robur solidorum dejectum designant; ita plures chronicas in juvenili & virili ætate, ratione caussæ & genii cum hisce affectibus correspondentes ægritudines præsagiunt, præsertim quando ex parentibus morbosis & hypochondriacis prognati fuerunt. *atque, si rite tractantur, periculo vacant*

CURATIO.

§. I.

Ex hisce omnibus, quæ jam in medium a nobis prolata fuere, satis abundeque intelligi posse arbitror, totum curationis caput & methodum medendi rationalem in eo consistere, ut probe & penficulate individui laborantis naturam, differentes caussas: num incipiens sit, & a sanguinis copia & nimia mole; num a colluvie impuri seri provenerit, & jam malum radices egerit? consideremus, & secundum has circumstantias, & differentias indicationes therapeuticas primum formemus, apta postea & convenientia remedia in usum proponamus. *Indicationes therapeuticæ.*

§. II.

Quandocunque igitur corpus evidenter est plethoricum, & rheumatismus universalis omnes propemodum corporis artus cum febriculosa quadam motione graviter impetit atque infestat, adeoque secundum veterum scholas sanguineus est, omnino in venæ sectione & quidem statim in prin- *Venæ Sectio statim in principio celebranda*

principio administrata, celerrimum & præsentissimum est reponendum præsidium. Id quod jam olim Medicorum peritiores agnoverunt: qua de re insignis locus extat apud ALEXAN. TRALLIANUM qui *lib.* 11. ita scribit: *si humorem, qui in articulos confluxerit sanguineum esse suspicemur, ubi quidem nihil prohibet, vacuationem quæ per venæ sectionem adhibetur tentato: hac enim ratione multos novi aut in totum morbo liberatos aut raro fluxionibus correptos; eo, quod non neglexerint, sed veris statim initio sanguinem sibi detrahi curarint, non solum vacuandi sed etiam præservationis causa id facientes.* Id quod etiam nos confirmamus; nam plures novimus, sanguine ac succis plenos, qui a causa externa transpirationem universalem sufflaminante in immanes totius corporis dolores cum stupore & immobilitate partium repente conjecti, unice fere matura sanguinis missione eaque intrepide & tuto, urgente necessitate, circa quartum diem repetita prorsus convaluerunt. Novimus etiam homines sanguineo-cholericæ vel melancholicæ constitutionis, consistentis ætatis, in dolores chiragricos & podagricos mitioris naturæ prolapsos, venæ sectione circa æquinoctia, vel interdum circa solstitium æstivum admissa, ab iisdem & præservatos & immunes redditos fuisse.

§. III.

Hinc in Gallia etiam valde æstimatur.

Et quia rheumatismus sanguineus in nulla regione familiarior ac in Gallia est, ob sanguineam incolarum complexionem & victum copiosum sanguinem ingenerantem; non mirum est, præstantissimos Galliarum Medicos, qui primum & optime de rheumatismo quicquam solidi & estato dignum literis prodiderunt, hoc remedii genus maximopere æstimare ac collaudare. Ita BALLONIUS *lib. de rheumatis.* inquit: *Laudamus impendio phlebotomiam in hoc morbo, quam salutare remedium esse testamur.* Pariter ac CAROL. PISO *l. c.* plurimum momenti tam in curatione, quam in præservatione rheumatismi, in repetita sanguinis missione situm esse affirmat; multaque notatu per quam digna in eam rem exempla subjungit. Riverius *cent.* 3. *obs.* 42. & *cent.* 4. *obs.* 42. septem vicibus in juvene, atque in alio totidem instituta venæ sectione, adhibitis paucis aliis remediis, contumacem rheumatismum feliciter abactum observavit. Maxime omnium vero spectandus LEONH. BOTALLUS primus ille venæ sectionis in Gallia auctor, qui *lib. de curat. per. sanguin. mission. c.* 12. pluribus & rationibus & exemplis confirmat, quantum utilitatis & levaminis præsentissimi in doloribus rheumaticis etiam repetita venæ sectio attulerit. Ex Anglis SIEDENHAMUS *in oper. p.* 170. curationem non aliunde ac a phlebotomia petendam esse asseverat, eamque aliquot dierum spatio repetendam. Lectu quoque dignissima est observatio, quæ in M. N. C. *Dec.* 2. *an.* 9. *obs.* 120. *p.* 290. extat, de rheumatismo universali, sola venæ sectione reiterata felicissime & brevi tempore curata. Multo vero magis hoc auxilii genere opus erit tam ad sanandum quam ad avertendum hoc malum in feminis mensium defectu vel plenaria emansione laborantibus vel in viris, quando consueta hæmorrhoidum fluxio fuerit suppressa.

§. IV.

Pulveres diaphoretici cũ aquis diapnoicis propinandi.

Præter sanguinis missionem in affectione rheumatica & arthritica calida incipiente & cum febrili æstuatione juncta, temperatoria diaphoretica cum nitrosis moderate mixta, mediocri sed sæpius repetita & continuata per tempus dosi oblata, ad æstum fervorem & orgasmum sanguinis temperandum, atque etiam ad humoris vitiosi lenem & successivam discussionem æqualiter per universum corpus promovendam, præsentissimum levamen conferre & ratione & experien-

rientia suffulti asseveramus: quo in genere ceteris omnibus palmam præripiunt, pulveres ex lapidibus cancrorum, unicorum fossili, cornu cervi sive igne vel usto, antimonio diaphoretico vel ejus cerussa, succino, conchis præparatis, cinnabari, adjecta sufficiente quantitate nitri purificati vel melius artificialis confecti, qui cum aquis diapnoicis & leni anodyna virtute conspicuis, ut sunt aquæ florum sambuci, acaciæ, ulmariæ, tiliæ, cerasorum nigrorum, cardui benedicti, mariæ, scabiosæ, propinandi sunt: neque inutile, sed valde commodum erit, ad febriles volaticos æstus melius compescendos succi citri quippiam, vel ad gratiam syrupum acetositatis citri in convenienti quantitate adjicere & hæc singula in mixturam redigere. Pro potu ordinario serum lactis cum succo citri vel cremore tartari acidulatum, aut tamarindinatum, vel aquam decoctam cum rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, cichorei glyzirrhizæ, graminis, semine fœniculi, commendamus.

§. V.

Quando cum Venæsectione cautè merendum?

Quandocunque vero rheumaticæ ejusmodi afflictiones non tam sanguinis puri plenitudinem & colluviem, in corporibus præsertim debilioribus serosæ & phlegmaticæ constitutionis pro causa agnoscunt, tunc omnino cautissime præsertim in ipsa curatione cum sanguine missionibus agendum est. Recte hinc Galenus *lib. 6. aphor.* 47. scribit: illis, qui plenitudinis passionibus subjiciuntur per venæ sectionem succurrendum esse, qui vero corruptos succos in corpore fovent, purgationem exhibendam, seque hac ratione non modo plurimos servasse sanos qui longo ante tempore singulis annis morbis caperentur, sed & podagram & morbum articularem adhuc incipientem ex tali evacuatione multis jam annis fieri prohibuisse. Qui vero jam sæpius cum hisce fluxionibus conflictati sunt, plus noxæ quam auxilii ex sanguinis detractione sunt consecuti, præsertim, si corpore sint imbecillo & frigido ac in ætate senili constituti.

§. VI.

Cura pro differentia causarum instituenda.

Ex quibus jam liquido constare potest, quod veterum Medicorum peritiores, differentiam dolorum maxime arthriticorum secundum causas in curando probe observandam esse animadverterint. Nam alia ratio est curandi rheumatismum vel etiam arthritidem incipientem eumque universalem in corpore plethorico, qui a sanguinis præternaturali redundantia ob transpirationem interceptam proficiscitur; alia medendi ratio est, ubi atrox dolor certæ tantummodo parti pertinaciter inhæréscit, cum ingenti frigoris sensu stipatus & a vehementia hujus imprudenter admissi in corporibus serosioribus excitatus: alia medendi via ineunda, quando status plethoricus longiori sub morbi decursu vel improvida medicatione in statum cachecticum vel cacochymicum degeneravit, & parum sanguinis boni & consistentis, permultum vero liquaminis serosi & excrementitii in vasis continetur: quibus in casibus ea quam maxime remediorum genera indicantur, quæ seri vitiosi illuviem blande sed sufficienter tamen per congrua emunctoria, per alvum videlicet, per subcutaneum cribrum & per urinam evehunt.

§. VII.

(1) Biliosæ sordes per blande laxantia educendæ.

Quod ad usum evacuantium attinet nullo modo hic vi agendum sed paulatim & successive biliosæ & viscidæ serosæ sordes per mitiora & temperatiora medicamina educendæ. Cui scopo obtinendo, ex nostra quidem experientia, egregie satis faciunt, infusa ex aqua dimidia vini parte remixta, cum radice cichorii, pimpinellæ, polypodii, rhabarbaro, foliis sennæ sine stipitibus, herba cardui benedicti, summitatibus centaurii minoris, agarico, corticibus aurantiorum, citri, cortice ligni sassafras, passulis minoribus & tartaro tartarisato leniter decoquenda. Utile quo-

quoque est rhabarbarum mansum ad scrupulos duos vel drachmam cum uvis pinguibus vel Corinthiacis: nam nostra certe experientia rhabarbarum in substantia sumtum abundantius multo & duplo plus quam si in decocto & infuso detur, educit, quippe simul tonum intestinorum & viscerum insigniter roborat. Bis autem minimum vel ter in hebdomade ejusmodi evacuans exhibere convenit, ut sordes ex primis viis a prava digestione relictæ evocentur, quæ alias ad morbum fovendum & sustinendum, ejusque vim augendam per multum conferunt. Atqui hujus generis alterantibus & evacuantibus, in doloribus periodice, sive certis horis irruere atque infestare solitis, nunquam carere nos posse multoties edoctus sum.

§. VIII.

2] *Vitiosum serum per mitiora diaphoretica evocandum.*

Primis viis sic probe evacuatis, vitiosi seri molem, per decocta liberiorem transpirationem quæ expediunt & leniter sudorem movent, educere & utilissimum & necessarium est: qualia ex radicibus & lignis, ut radice chinæ, sassaparillæ, cichorei, glyzirrhizæ, ligno & cortice sassafras, ligno santali citrino, guaiaci, ficubus & passulis minoribus parari possunt. Si malum quodammodo radices egerit & inveteraverit, antimonium crudum cum dupla portione pulveris bezoardici & diaphoretici supra adscripti, convenienti dosi & tempore exhibitum opem non spernendam præstitisse a me pluries observatum est. Ceterum liquor qui diuretica diaphoretica & simul tonica efficacia insigniter sese commendat, ex tinctura tartari, antimonii acris cum liquore anodyno minerali & spiritu tartari decenti proportione permixto componendus, accommodatissimum remedium est, & præsentissimo cum fructu usurpatur.

§. IX.

Rheumatismus corpori scorbutici insistens diluentibus & demulcentibus abigendus.

Quandocunque rheumatismus sive fixus sive vagus scorbutico corpori insidet, & evidentibus se signis ac symptomatibus prodit, curationi paulo longius insistendum erit. Neque enim tam prompte & facile tota limphæ & seri massa intemperata corrupta & salinis excrementiis partibus deturpata, in nativam & pristinam dulcedinem & consistentiam reduci poterit. Conveniunt tunc maxime diluentia demulcentia, paulo majori copia & longiori tempore exhibita: inter quæ, serum lactis dulce mannatum, vel acidulum tamarindinatum, aut purum cum succis herbarum antiscorbuticarum permixtum, item aquæ minerales temperatiores: *Selteranæ*, *VVildugenses*, *Tœnnsteinenses*, vel in robustioribus, *Pyrmontanæ*, *Egranæ* cum dimidia lactis asinini vel vaccini parte maritatæ, & sub convenienti diætetico regimine usurpatæ, omne fere curationis exoptatæ punctum complent.

§. X.

Si ex lue Gallica provenerit, decocta lign. c. tim. vel mer. dul. pro. sunt.

Si rheumatismus ex luis Venereæ reliquiis in sanguinis massa contentis, ut non raro evenit, originem suam ducit, duriori cuneo opus est utpote, nisi decocta lignorum sudorifera, per antimonii crudi vel etiam mercurii dulcis additionem armata & nobilitata, prudentem in usum vocentur, raro speratus & salutaris effectus obtinetur.

§. XI.

Topicorum usu sit cautus.

Quod attinet ad ipsa topica, quæ ad humoris certam partem obsidentis placidam & successivam discussionem quidpiam conferre valent, magna etiam cautione in iis eligendis & exhibendis opus est, ne plus detrimenti quam emolumenti afferant. Si rheumatismus est sanguineus, præstat penitus ab iis abstinere, & tantum moderato & æquali lecti & tegumentorum calore partes dolore affectæ fovendæ sunt: siquidem tali modo longe felicius blanda materiæ quę in vitio est difflatio & exhalatio promovetur, ac si variis externis eam adjuvare velimus. Si vero spissus immobilis & fri-

Quando omittendus? Quando admittendus?

frigidus humor paulo altius & pertinacius cum frigoris sensu ac strictura pororum, partibus insidet: tunc omnino frictiones cum pannis asperis & calidis institutæ, e sedibus suis fixis humorem tenacem potentissime evocant. Post frictionem cucurbitulæ cum vel sine scarrificatione applicandæ: ubi tamen animadverti illud debet, quod cucurbitæ cum scarrificatione dolentibus ejusmodi partibus apposite cum profundiori etiam vulnusculorum inflictione, parum admodum sanguinis eliciant: luculento satis documento, vasorum sanguineorum ramulos a spastica strictura ita coarctatos & compressos esse, ut sanguinis circularem motum respuant; utque adeo non tam a sanguine nimium ibi congesto, quam ab humore viscido & acri stagnante, hos dolorum faces accendi veri sit simillimum.

§. XII.

Balnea in declinatione morbi conferunt

Ubi igitur altius insidet humor & immanes artubus dolores inducit, tunc omnino externis præsidiis ex toto carere vix possumus. Licet vero plura hunc in finem magnis ab Auctoribus hinc inde celebrari soleant laudibus: ego tamen in nullo majorem juvandi efficaciam deprehendi ac in nostræ inventionis nervino linimento, sequenti modo conficiendo: Recipe aquæ analthinæ uncias duas, balsami Peruviani drach. 2. theriacæ vet. drach. Infunde & per digestionem extrahe: colaturæ adde essentiæ croci, castorei, nucistæ ana drach. 2. camphoræ drachmam. M. f. linimentum, quo dolentes artus sæpius inungi debent. Si vero a diutius partem affligente dolore rigiditas, immobilitas cum stupore remanet, quæ affectio paresis nomine venit, linimentum quod habet axungiam humanam, cujus duæ unciæ cum balsami Peruviani & olei caryophyllorum drachmis duabus permisceantur, mirabilem plane præstitisse efficaciam, per crebriorem usum a nobis animadversum est.

§. XIII.

Balneorum quoque tam naturalium quam artificialium caute administratorum usus est insignissimus. At vero neutiquam in principio aut in statu morbi, sed in declinatione potius, tum ad reliquias morbi ex intimis sedis suæ penetralibus moderato sudore eliciendas, tum ad membra per spasticas dolorificas tractiones, & agitationes imbecillia reddita roboranda, & rigida emollienda, usurpari debent. Inter alia vero balneum ex fonte *Lauchstadiensi* in Misnia, qui tenerrimum Martis crocum alit, atque naturæ admodum subtilis ac levis est, paratum, innumeris exemplis hoc fine & scopo adhibitum, opem desideratissimam tulisse ego religiose possum asseverare: qua de re dissertationem nostram de hoc fonte germanico & latino idiomate conscriptam ad legendum atque conferendum commendo.

Cautiones & observationes clinicæ.

§. I.

Circa V. S. cautela.

Quantumvis sanguinis missio etiam paulo largior, in externarum partium doloribus, qui a sanguinis spissioris abundantia & salutaribus excretionibus impeditis proficiscuntur, maxime quando in principio administratur, divinum plane sit remedium: sed tamen, si dolor diutius perseverans, digestionem atque laudabilem chylificationem ipsasque vires destruxerit, ut serosa magis quam sanguinea plenitudo corpori sit infensa, ipsumque corpus annis jam confectum fuerit, provide certe cum ea mercandum est. Quod idem tenendum est, quando ipso in paroxysmo cum febrili commotione affligente, metastases materiæ vitiosæ ad externos artus natura molitur; quo tempore, non aliter ac in erysipelate, negotium naturæ salutare turbare & subvertere minime convenit.

§. II.

Praeservative celebranda. Non semel ego sed aliquoties observavi, venae sectionem rite ante aequinoctia institutam corpora strictioris habitus, sanguineo-melancholici & sanguineo-cholerici temperamenti a catharralibus defluxionibus, item rheumaticis & arthriticis passionibus, quibus crebro obnoxia fuerunt, egregie praeservasse, adeo ut ad avertendos hosce affectus, praesertim si sufficiens corporis motio ac labor, abstinentia a potibus spirituosis, a diaeta lauta & carnea, accesserit, non facile excellentius detur remedium.

§. III.

Cura lactea quando noceat. Diaeta & cura lactea, utut in doloribus artuum vagis & ubi acrimonia subtilis & biliosa peccat, suo quidem usu & fructu non destituatur: nihilominus tamen, ubi vasorum, vel a sanguine consistente, vel a nimis seroso adest plenitudo, & ventriculus cum intestinorum tractu atonia laborant, ne inde viscerum infarctus emergat & ad cachexiam via pandatur, abstinere ab ea cautius erit.

§. IV.

Si a suppressis haemorrhoidibus, hae promovendae. Quando sufflaminatus haemorrhoidum fluxus ejusmodi dolorum causam praebet, consultissimum est opportune eum procurare. Cavendum tunc, ne venae sectio in partibus superioribus instituatur, quam in pedibus celebrare expedit. Postea vero, quae moderate hunc fluxum movere & ciere valent, ad quorum classem referendae pilulae *Avicennae*, *Becherianae*, nostrae & his similes, interpositis pulveribus temperantibus & nitrosis, qui aestum internum ad supprimendum fluxum multum conferentem infringunt, subjungenda sunt; quae si non proficiunt, & tormina ac vomitiones dolorum externorum comites evadunt, ad applicationem hirudinum, mirabilis nonnunquam efficaciae remedium, omnino confugiendum erit.

§. V.

Caveant sibi porro studiosissime omnes qui catharrosis rheumaticis & arthriticis passionibus tentari & affligi soient, & quorum natura ad motiones spasticas, pariter ac sanguinis & humorum congestiones parata & disposita est, ab omnibus fortioribus, calidioribus, diureticis, sudoriferis, acrioribusque purgantibus, nec non ab omnibus spirituosis balsamicis sic dictis quae sanguinem in orgasmum concitant medicamentis, item a potibus spirituosis & generosis, post quorum usum urina valde tincta & rubra apparet: caveant quoque sibi, quantum fieri potest, a potu cerevisiae, nisi ea sit medicinalis, qualis est quae non caput gravat, bene per urinam secedit & digestionem adjuvat: sed pro potu vel puram aquam fontanam vel mineralem temperatam, aut decoctum gratum nullum pariens fastidium sibi eligant. Idque eo majori sedulitate iis observandum commendamus, qui purpuram scorbuticam nostri aevi quasi endemium & familiarissimum morbum, vitalibus succis immixtam & immensam fovent atque recondunt.

§. VI.

Quando activiora chymica usurpanda. Quando dolor & atrox & pertinax inferiores corporis partes ut ossa ischii & coccygis diutius obsidet, & individua aegrotantia paulo sunt robustioris ac firmioris texturae, medicamina potentioris efficaciae & virtutis chymica, ut mercurius dulcis, praecipitatus solaris bene praeparatus, regulus antimonii medicinalis, quae etiam decoctis sudoriferis addi possunt, ad crassum & lentum tartareum & vellicantem humorem e sedibus suis intimis dimovendum, auxilium utique pollicentur spectatissimum.

§. VII.

Quando dolores immaniter urgent, quod in sensibilioribus fieri solet, ita ut vires, appetentiam, omnemque somnum adimant, & ne-

neque sanguinis detractiones, neque nitrosa & temperantia, neque liquor noster anodynus iis mitigandis sufficiant, non inconsultum est, a lenioribus, videlicet emulsione seminis papaveris albi & ejus syrupo, ad fortiora paulo anodyna transire, atqui ad massam pilular. *Vvildeganfii*, vel pilulas *Starckei* aut de styrace, immo ad unum vel alterum laudani opiati granum, addendo croci extracti pauxillum confugere: cum alias opiata non temere in ejusmodi affectibus usurpanda sint, utpote quæ, ut crebrius observatum, tam contumaces ejusmodi affectus reddunt, ut postea omnia alia remedia etiam efficacissima spernant, efferatiusque inhærendo & Medicis & ægrotantibus plurimum negotii facessant.

§. VIII.

Vesicatoria & cucurbitæ quando usurpandæ?

In rheumatismo scapularum incipiente, nihil est præstantius vesicatorio intra scapulas posito. Si vero in plethoricis accidit, quod sæpius observavi in feminis post cessantem circa annum quinquagesimum mensium fluxum, cucurbitulæ cum scarrificatione partibus inferioribus singulis mensibus appositæ, juvamentum attulerunt insignissimum.

§. IX.

animus ab omnibus affectibus liber sit.

Quemadmodum illa corpora, quæ ad anomalas solidorum & fluidorum motiones, & ad eorum translationes sive congestiones a natura dispositia sunt, & vulgo sensibilioris indolis vocantur, mobilissimi sunt animi & ab ejus affectibus, qui præcipuam hisce morbis causam ac fundamentum subministrant, facillime offenduntur: ita servata animi quies & tranquillitas, sufficiens etiam corporis motus & abstinentia ab iis rebus quæ multis modis animum turbare atque disponere ad effectus possunt, in iis morbis commendatissima esse debet.

Enarrationes morborum.

CASUS I.

affectio rheumatica calculosa in femina plethorica.

Femina quinquaginta & aliquot annorum, post plenariam mensium cessationem, ante biennium per uterum æque ac per alvum enormes quandoque sanguinis experta est profusiones: quibus Medicus satis opportune venarum sectione & medicamentis orgasmum sanguinis temperantibus antispasmodicis leniterque diaphoreticis subvenit, infusum insuper ex millefolii comis, quæ herba maxime sanguinis nimiis effusionibus compescendis dicata, subjungens. Quibus adhibitis, satis diu hæmorrhagiæ tam uterinæ quam alvinæ disparuerunt: procedente vero tempore dolores valde gravativos circa regionem lumbarem & pungentes tractorios circa ossa coxendicis ægra experiebatur. Ad hos mitigandos, licet præter venæ incisionem & leniter laxantia, temperata diaphoretica & nitrosa usurpata fuerint, nullum tamen levamentum attulerunt; sed perstiterunt dolores, fixum quasi locum occupassent. Postea mox ad scapulas & pectus, mox ad genua, relicta priori lumbari & ossis ischii sede vagabantur, quam tamen exspirante superiorum partium cruciatu denuo repetebant. Calculorum quoque interdum excretiones cum urina non sine molestia successerunt, calculosis & rheumaticis doloribus crebrius alternantibus: qui tamen acerbiores semper ab animi affectibus & tempestatum varietate redditi, ægram ita excruciarunt, ut cum viribus penitus omnibus caro quoque consumeretur, præsertim quum jam per annum & ultra cum hisce malis confligari debuerit. Notabile vero quam maxime id fuit, quod quum ægra ad constantem & graviorem dolorem, qui lumbarem & ischiadicam regionem desidenter infestabat, aliquo

modo leniendum, situm dorsi curvum sibi selegisset, inferiorum dorsi vertebrarum ligamenta adeo fuerint relaxata, ut e situ suo quodammodo protrusæ prominuerint, & sine dolore erecta incedere vix potuerit. Interea ad dolores tam rheumaticos quam nephriticos sedandos, & sanguinis missiones & anodyna cum diaphoreticis mixta, & antinephritica temperatiora, ast singula irrito plane effectu, præscripta fuerunt. Petiit ergo a me salutare quoddam, adversus pertinacem hunc duplicatum affectum, consilium.

Resolutio cum consilio.

EX hac morbi descripti historia, plura notatu digna ad usum tam pathologicum quam therapeuticum accommodanda elici possunt. Primo quidem, quod mensium totalem suppressionem, quæ ordinario circa quinquagesimum annum contingit, in feminis plethoricis vitæ sedentariæ addictis & quæ sensibilioris animi atque tenerioris etiam corporis sunt texturæ, graves sæpius hæmorrhagiæ per uterum vel etiam per venas hæmorrhoidales sequantur: ubi summa cura atque cautione in applicatione remediorum opus est, ne forte adhibitis fortioribus stypticis & opiatis plane sistantur, neque etiam modum excedant & sic corpus valde debilitantes aliis ex debilitate oriundis morbis ansam porrigant. Secundo, in nostra ægrotante, effusiones sanguinis per hæmorrhoides, quæ haud infeliciter sæpius mensibus deficientibus secedunt, humorum stagnationes in aliis locis & quidem maxime circa regionem lumbarem & ischiadicam, cum per vicinas alvi venas vitiatus fuerit exitus, exceperunt. Ab ejusmodi vero sanguinis & humorum stagnatione circa majora vasa, & progressu in circulum eunte impedito, seri fit secessio, quod tartareis salibus & rudioribus terreis particulis onustum in tubulosa renum substantia facile concrescit in calculum, atque etiam ad ligamenta tendinosa & glandulosa, quæ ossa coxendicis cingunt atque ligant, delatum, graves atque diuturnos cum impotentia motus efficit dolores. Eadem quoque seri a sanguine in inferioris corporis regione stagnante copiosior secessio, luxationis vertebrarum lumbarium omni procul dubio fuit causa; ad quam plurimum utique situs incurvatus, qui doloribus in hisce partibus leniendis quodammodo inservit, contulit: laxatis enim a seri exundantia ligamentis facilis est ossium a sede sua protrusio. Tertio attendi etiam in nostro casu meretur conversio motuum sanguinis & dolorum e regione lumbari & ischiadica ad partes superiores, scapulam, pectus, manus, quandoque etiam genua, quæ utplurimum aeris & cœli intemperiem & variationem vel gravem animi affectum, iram præsertim & terrorem pro causa agnoscit: quorum utique ea est natura, ut partibus præcipue membranaceis firmiter constrictis motum humorum invertant & ad alia loca transponant. Methodum autem huic malo medendi quod attinet, eam ita instruendam esse arbitrati sumus. Primo omnium sanguinis missionem instituendam curavimus: quippe hæc dolores semper leviores efficit ac priora mala ex sanguinis congestione in affectibus spasmodicis ad nobiliores partes prodeuntia impedit. Dein infusum Theiforme ex chamomillæ vulgaris floribus, summitatibus millefolii & semine fœniculi compositum, somno peracto satis larga copia mane in lecto hauriendum præscripsi: cujus utique virtus in omnibus affectibus chronicis & spasticis non satis deprædicanda, eo quod humoribus fluxilitatem fœnerando & acrimoniam hostilem, quæ spasmorum genitrix est, temperando liberiorem sanguinis cursum & ab eo dependentes utilissimas sordium excretiones egregie promovet.

vet. Tum pro potu ordinario, ob eandem fere efficaciam, decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ & rasura ligni sassafras, atque abstinentiam ab omni cerevisia vel aliorum potulentorum genere, quæ sanis & integris quidem corporibus non adeo facile nocent, ast valetudinariis & imbecillis nunquam proficua observantur, impense commendavi. Demum, pulveres leniter diaphoreticos absorbentes & qui spasmis resistunt, humorumque acrimoniæ temperandæ idonei sunt, quorum censum subeunt, qui ex cerussa antimonii sive materia perlata *Crugneri*, lapidibus cancrorum, cinnabari, adjectis, nitro, pauxillo extracti castorei, vel etiam, nisi alvus obstricta obstet, theriacæ cœlestis aut sulphuris nostri antimonii fixati, conficiuntur præscripsi: qui vel sub lecti introitum vel etiam mane, adhibito regimine blande diaphoretico, ex aquis antispasmodicis ver. grat. florum acaciæ, tiliæ, primulæ veris, cerasorum nigrorum porrigi possunt. Injunxi denique hæc medicamina non per saltum sed per gradus & procedente tempore virtutem suam exserere; quare usum eorum diutius protrahendum esse edixi. Et quoniam alvinæ excretionis semper habenda ratio, clysteribus pariter ac alimentis lenientibus ex passulis & pomis Porstorffianis eam expedire convenit. Subluxationi unguento ex axungia humana & oleo lavendulæ occurrendum esse statui. Hoc itaque consilio quum per hebdomadum aliquot spatium ægrota uteretur; & aquas *Selteranas* postea quoque usurparet, adspirante Divino favore, cum sanitate in gratiam rediit.

CASUS II.

Rheumatismus aurium ex suppressa per frigus coryza.

Insignis hujus urbis artifex, in re pictoria clarus 39. annorum, vitæ sedentariæ valde addictus & Veneri plus justo deditus, ante biennium die sereno mensis Septembris iter facit Lipsiam, quum caput coriza tentaretur. Noctu dum somnum capiebat, ex improviso aperta fenestra, frigidior ventus dextrum capitis latus non satis tectum impetit: postero die circa aurem ejusdem lateris persentit dolorem valde acutum & æstuantem, ita ut quasi ignitus clavus aurem transfodere videretur. Is porro ex aure dextra ad sinistram etiam se protendebat, & plenarium non modo auditus, sed etiam gustus & odoris sensum adimebat; quo acerbo dolore accedente per duas & ultra septimanas ita excruciatus fuit, ut ob assiduas vigilias in lecto decumbens insania propemodum correptus fuerit. Accersitus Medicus in Chirurgica arte exercitatissimus, causam insolentioris hujus affectus, abscessum intra cranium & cutem, vel intra cranium & cerebrum reputans, trepanationem proponebat, quam patiens autem respuebat. Ex nostro igitur consilio abrasum fuit totius capitis capillitium & applicatum emplastrum leniter diaphoreticum & vesicatorium cum refracta cantharidum admixtarum dosi. Quo effectum est, ut ex aure dextra, ichorosa multa sensim paulatimque effluxerit materia, per aliquot dierum intervalla persistens. Unde in hac aure auditus quidem restitutus est, quod postea etiam in sinistra contigit: nihilominus tamen observabat, quod intra hoc tempus dolor ad dextrum humorum, ex eo in ejusdem lateris regionem ischii, postea in ipsum genu & tandem in pollicem pedis descenderit, ut sine baculo vix incedere potuerit; licet nunquam antea podagra fuerit vexa-

xatus. Nihil autem amplius ex medicamentorum classe ei, præter infusum theiforme ex speciebus lenem diaphoresin promoventibus, nec non pulveres diaphoreticos cum pauxillo nitri & cinnabari nobilitatos, præscripsimus: quibus per Dei gratiam intra dies octo perfectæ sanitati fuit redditus.

Epicrisis.

Peculiarem fluxionum dolorificarum sive rheumatum speciem prædictus casus exhibet, atque clarius commonstrat, quomodo humor serosus in capite, ex coryza, ob accessum inclementioris & penetrantioris frigidæ auræ, spissior, immobilisque redditus, & extra vasa constitutus, hostili subtiliq; per moram acrimonia imbutus, ex partibus superioribus successive ad inferiores ejusdem lateris per porosam membranarum nervosarum musculis communium substantiam descendere, in articulatione partium ad tempus decumbere, graviter affligere & ad extremos usque pedes iter & progressum suum absolvere possit. Et quoniam tale quid a Medicis etiam antiquissimis observatum fuit, non mirandum est eos credidisse quod omnes defluxiones serosæ ex capite tanquam fonte proveniant originemque suam trahant, & inde in subjacentes partes deriventur. Commode etiam hic casus ad rheumatismum aurium sive otalgiam referri potest, qui ut sæpius observavi, abscessu salutariter solvitur. Demum, emplastri diaphoretico-vesicatorii operatio animadversionem quandam meretur, quod videlicet hujus efficacia morbidus humor fixiorem sedem occupans, e loco suo in alium demigrare debuerit: id quod facilius in capite quam in aliis partibus, ad quas vix ac ne vix quidem ejus energia pertingere potest; si ejus dolorificis fluxionibus affliguntur, effici & præstari potest.

C A S U S III.

Rheumatismus ossis ischii sacri & coccygis V. S. iterata curatus.

Judæus habitus corporis spongiosi in quadragesimo ætatis anno constitutus, temperamenti mere sanguinei, affectibus animi parum deditus, temperate semper vixit & binis annuatim vicibus circa æquinoctia sanguinem e brachii vena detrahi curavit. Sex jam præterlapsi erant anni, quibus vere semper & autumno podagra laborabat, quæ pedum pollices dolore, ardore & intumescentia exagitans, vix ultra decem dies duravit, & nullis in usum vocatis medicaminibus, sponte evanuit. Ab hæmorrhoidali fluxu plane fuit immunis. Mense Augusto alvi fluxu maxima ex parte cruento cum doloribus lancinatoriis circa hypochondria subito corripitur. Adjungebatur tenesmus, ut æger vicies sellam petere debuerit, sæpius non nisi muco albo deposito. Decem hic fluxus dies continuavit, sub quibus sinceri quidem sanguinis circiter mensuram dejecit. Licet vero valde debilitatus fuerit, vires tamen non ita multo post recuperavit. Ceterum dolor podagricus in principio Septembris invadere solitus jam penitus siluit: acutus vero dolorificus sensus oculos ita afflixit, ut lacrymas stillare debuerint. Hic quidem intra aliquot dies cessavit, sed ad dextrum ossis ischii latus delatus ad os quoque sacrum & coccygis protensus fuit: qui per mensis fere spatium durans, circa proximum æquinoctium ita invaluit, ut tolerari prorsus, noctu præsertim nequiverit, atque omnem somnum ademerit. Accessit vero hujus doloris vehementia per paroxysmos, & quidem circa horam tertiam pomeridianam cum frigore, subsequente postea pulsu celeri & æstu corporis. In principio hujus affectus ante 5. hebdomades venæ instituta fuit sectio, sanguinis valde crassi & nigri sex unciis emissis: sed in cassum. Accersor in

con-

consilium: ubi ęgrum vehementi dolore & languore excruciatum inveni, utpote qui nihil ex alimentis expetiit, nec dormire potuit: de nocturno æstu conquerens. Porrexi itaque pulverem præcipitantem nitrosum una cum liquore anodyno minerali: & inde altero die meliuscule se habere cœpit, mitigata doloris quodammodo sævitia. Febricula tamen rursus accessit circa tempus consuetum. Sequente mane quum pulsus validius adhuc micaret, venam pertundi jubeo: quæ secta in pede fuit. Et quoniam sanguis cum impetu prosiliret, decem minimum unciæ cum virium constantia emissæ fuerunt. Hac autem evacuatione id consecuti sumus, ut simul & semel omnis dolor ex osse sacro & ischii qui etiam ad genua sese extenderat, evanuerit; quinimo æstu febrili penitus cessante, nocte insequente placida quiete gavisus est, & abhinc vires amissas rursus colligere cœpit.

Epicrisis.

Plura notatu digna porismata practica præfato ex casu eruere non sine fructu possumus. Primo videlicet, quod fluxus qui a Medicis habitus est dysentericus, hæmorrhoidalis potius censendus sit: in dysenteria enim non sic simul & semel feri & sanguinis copia deponitur, neque etiam sine acerbissimo dolore & torminibus abdominis, quibus patiens noster caruit, id contingit, sed dolor magis hypochondriacam regionem fuerit, intra quam, ut notum est ex Anatomicis, intestinum colon situm obtinet: atque hoc per spasmum affecto, sanguinis liber per vasa ejus sanguifera circuitus impeditus, & hinc per minima vasorum hæmorrhoidalium oscula in anum effusus est. Dein etiam notandum est, dysenteriam non adeo cito evanescere, quæ nunquam sine febre affligit: tenesmus vero, ut ego non semel observavi non modo dysenterico, sed hęmorrhoidalibus cœcis quoque laborantes vexare solet. Interea animadversione dignum est, ægrum, qui numquam alias fluxus hęmorrhoidalis vestigia expertus est, jam modo insigni cum impetu & quidem satis largiter eum passum fuisse. Quod autem quieverit inde dolor consuetus podagricus, id sine dubio ob naturæ imminutum robur factum fuisse judicio, utpote sub quo serum vitiosum ad partes externas cum energia protrudi non potuit. Relicta interim arthritica materia primo oculos invasit, & dein ad ligamenta & membranas ossis ischii, coccygis, & sacri delata est. Ibi vero propter vehementes spasmos liberiorem sanguinis circuitum ac progressum quum impediverit, ingens ejus circa has partes stagnatio hoc modo inducta fuit. Quapropter non sine sufficienti ratione, largiorem venæ sectionem in pede instituendam suasi, videlicet ad stagnantem sanguinem a loco affecto derivandum & ejus circulum æquabilem restituendum. Id quod etiam felicissime successit.

CASUS IV.

Rheumatismus ex hæmor. rhoid. suppressis Curatus & Tæpl. fib. depulsus.

Vir generosus gracilioris & sanguineæ constitutionis annum ducens trigesimum, aliquot ante lustra, gravativum circa os sacrum persentiebat dolorem, qui vero mox sanguinis ex venis sedis profluxu sedatus fuit. Intra anni spatium, sanguinea hac excretione propter crebras animum valde exagitandi occasiones cohibita, & neglecto omni remediorum usu, atrox dolor junctus simul cum tussi valida brachium sinistrum tam molesto cum sensu lancinabat, quasi acutis cultris caro discinderetur. Exactis aliquot mensibus dextro quoque brachio eundem doloris insultum, & impetum experiebatur, citra omnem salutiferum tot cohibitorum remediorum, venæ sectionis, purgantium, sudoriferorum, vesicatoriorum, cucurbitularum effectum. Nulla præsertim erat contractura, quia brachiorum motus fartus tectus remansit, sed talem modo,

modo percipiebat sensationem ac si ingens ex plumbo pondus ipsis inhæreret, cum adeo ingenti manuum infirmitate, ut nihil quod grave erat apprehendere vel retinere potuerit. Per intervalla etiam spasmus manus occupabat perquam moleste atque atrociter ut somnum ægre capere potuerit. Hos sat acerbos dolores postea excepit gravior aurium, & fere intolerabilis dolor, qui sensim cum cephalalgia lancinante, valde acuta & vehementi vires, & appetentiam ciborum enervante ipsam corporis carnem consumebat. Hæc symptomata non quidem continuo infestabant sed per intervalla, imo certis periodis præsertim pro atmosphæræ dispositione revertebantur, & exasperabantur. Expetiit a me consilium. Suasi, ut rite prius præparato per venæ sectionem in pede, & per nodulum laxantem corpore, thermas *Carolinas* adiret, iisque convenienti regimine uteretur. Quare cura absoluta, ut in usum externum thermas *Tœplicenses*, ac imbecillum partium robur confirmandum, & restituendum duceret, auctor fuit. Cui consilio cum morem gereret, æger, ex voto sanitas successit: nam ab eo tempore hęmorrhoidalis fluxus reversus, corpusque ab hujusmodi doloribus diu immune perstitit.

Epicrisis.

Quandocumque consuetus hæmorrhoidum fluxus inordinatus sit, vel plane supprimitur, multa non modo valetudinis sequuntur incommoda, sed maxime omnium ad morbos ex corrupto, & vitioso sero qui originem trahunt, corpus disponitur: in quorum clasṣem dolores externarum partium sive dolorificas rheumaticas, & artuum passiones merito referre debemus, utpote quæ ab humore seroso excrementitio hinc inde in partibus sensibilioribus,& nerveis stagnante, & sedente oboriuntur. Sanguinis enim quando per vasa mesaraica, & viscera abdominis inque primis per lienem, & hepar non jugi, & perenni motu ac cursu libere fertur, sed restagnat atque moram nectit, intestina & calida agitatione, in liquamen putridum corruptum atiscit; quod dein sanguini permixtum & ad debiliora loca translatum, dolores & ulcerosas sæpe fluxiones efficit. Ex eodem fundamento ac fonte purpuræ scorbuticæ, quæ intus retenta caussam sæpissime graviorum in artubus dolorum præbet, genesis derivanda venit; eo, quod consuetas, & salutares sanguinis in feminis per uterum, in viris per hæmorrhoides vacuationes cohibitas & compresṣas, hos ipsos presṣo pede insecutos fuisṣe, multoties a nobis observatum est.

CASUS V.

Rheumatismus capitis, ex admisso frigore, V. S. curatus

Ante aliquot annos, generosus vir in sexagesimo & sexto ætatis anno constitutus, post febrem quartanam, quæ per dimidium anni eum exercuerat, vagis doloribus hinc inde in artubus, & partibus externis quam maxime circa lecti introitum exacerbatis vexabatur. Cum aliquando mense Majo, matutino frigori caput paulo incautius exponeret, durus, & lancinans cervicem ipsasque scapulas dolor invadebat, qui per intervalla adeo efferatus erat, ut nec caput ullo modo flectere potuerit. Nunquam integerrimus vir admisit sanguinis missionem, neque per venarum sectionem neque per scarificationem, quum tamen esset sanguinis & succis plenus, appetitu integro, & pulsu magno gauderet. Suasi venæ incisionem, quam, licet natura non respueret,omnibus qua fieri potuit rationibus detrectabat. Cum vero gravioribus assidue torqueretur doloribus nullumque a præsidiis exhibitis persentiret levamen, tandem ad instantiam meam Chirurgus accitus, & celebrata venæ sectione, cruoris octo minimum unciæ detra-

ctæ

ctæ fuerunt. Ab eo mox tempore insigne dolorum allevamentum percepit, & quod notabile erat, post sectam venam noctu copiosum semper profudit sudorem præter modum & consuetudinem: quo dolor non modo penitus abactus, sed & omnes corporis vires pristinum incrementum receperunt.

Epicrisis.

Similem fere historiam apud LEON. BOTALLUM *lib. cit. cap.* 12. *pag.* 201. legere licet, quam ad verbum huc recensere nobis e re visum est: *Dominum de Varentes*, inquit, *a Regis cubiculo, annos ut minimum quinque & septuaginta natum, dolor assiduus & lentus ad cervicem, & humerum a multis mensibus detinebat, quem Medici frequenti medicamentorum purgantium usu, & calefacientibus litubus curare studuerunt: a quibus ille cum parum aut nihil levaretur nos consuluit, qui salutarem diximus futuram sanguinis missionem. Ille contra obiicit inconsuetudinem mittendi sanguinis, senilem ætatem, inchoantem hyemem, morbum a frigidis humoribus & flatibus: quæ omnia, testantibus aliis Medicis, tale auxilium dehortabantur, quare non posset intrepide acquiescere nostræ sententiæ. Diebus aliquot post, morbi perseverantia & incremento impulsus, ad nos rediit, sic animi affectus ut polliceretur se post hac nulla in re a nostris consiliis recessurum. Mitti sanguinem jussimus, ex brachio affectę partis, ad uncias decem: post aliquot dies parem modum ex adverso cum maxima utilitate, tandem iterum ex altero, & sic liberatus est. Non tamen interea contempsimus purgantium, & litum calefacientium, & discutientium usum. Ab eo tempore dictus patiens familiarissime, & cum maxima utilitate pedum, quibus vix poterat insistere, visus & totius corporis, primum bis & ter in anno, postea quinquies & sexies meo consilio sibi sanguinem mittit, firmius incedens nunc, quam ageret abhinc decennium.*

CASUS VI.

Rheuma chron. superiora pectus maxime cum febre affligens.

Dum hæc scribimus, transmissa nobis est ab Excellenti Uratislaviensium Medico historia, quæ accuratam morbi rheumatici generationem, progressum, & medelam quoque complectitur. Circa cujus ulteriorem curam, quum meum consilium requireretur, id ipsum hoc loco recensere non inconsultum mihi visum est. Dominus de H. 68. annos natus, fibra forti atque elastico vasorum robore natura instructus. Olim itinerum incommodis & aeris variis injuriis adsuetus: jam sedentario vitæ generi, in publici, quod obit muneris gratiam, addictus. Ante hos 20. annos apoplexiæ impetum expertus est, cruore ex raninis sponte largiori copia erumpente solutum. Inde aliquoties arthritidem persensit, quindecim posterioribus annis non amplius observatam. Versus autumnum superioris anni irrepsere sensim ventriculi flatuosæ pressiones, thoracis constrictiones, brachiorum, maxime circa cubitum, tensivi dolores. Hæc omnia usque adeo tandem invaluere, ut misso licet sub finem Septembris e brachii dextri vena media sanguine (qui tenax erat, & præpingui muco abundans, seroque destitutus) die 26. Octobris novum apoplexiæ metum inferrent. Complicari ea die cum febre continua cœpit malum, hac fere ratione, quavis vespera, modo levius, modo gravius affligens: Post repetitam aliquoties oscitationem & perceptum brachii utplurimum sinistri gravativum dolorem ingruit spasmus dolorificus cubitum utrumque, præcipue sinistrum infestans, mox pectoris musculos in consensum trahens, præcordia stringens, suspirio-

sam

sam respirationem producens, sudorem universalem exprimens, manubus interea algentibus. Remittit, & intenditur per vices talis impetus, donec tandem elapsis aliquot horis cesset pedetentim, lassitudine, torpore, & rheumatici doloris sensu relictis. Hic talis totum thoracem ambiens asthmate stipatus rheumatismus, ubi in summo vigore constitutus erat, durum, citatum, febrilem pulsum, aliquoties oculorum hebetudinem, tinnitum, vertiginem, suspectumque soporem comites habebat. Aliquando distentum flatu hypochondrium sinistrum indoluit, sæpius nucha, scapulæ, dorsum. Quandoque in ipso somno ægrum nostrum obruens spasmus, loquelam præpediendo, siderationem comminatus est. Febris socia, in lentam & marasmoden abire visa, sub tertii dierum septenarii finem acquievit, postquam duplex comparuit solutionis modus. Præterquam enim quod lotium primo febrile & biliosum, a quarta febris die turbulentum, sabulosum, pure quasi, & subcruento tabo remixtum vicesima die in naturale mutatum est; copiosæ etiam & per totam corporis superficiem diffusæ miliares pustulæ rubræ comparuere. Rheuma interim spasmis socium silente febre continuavit, ita tamen ut sensim mitescens, post quadragesimum diem penitus tandem visum fuerit se recepisse. At vero post repetitas per vices intentiones, die morbi octogesimo quarto, novus malorum impetus subitę mortis metum omnibus incussit, urgente inter summas præcordiorum angustias extremorum frigore, marcore, stertore, faciei livore, extrusoque cum tussi aliqua spumoso ex aspera arteria & florido cruore ad drachmam fere unam vel alteram. Quod si hæmorrhoidum ulla ante adnotassemus molimina, sanguinis illam per os effusionem, cum Medicis solas hæmorrhoidales venas in deliciis habentibus, pro fluxu hæmorrhoidum anomalo habituri fuissemus. Visus autem potius e glandulis per interiorem fistulæ spiralis membranam disseminatis, & spasmorum vi dilatatis, aut etiam milliaribus ibi quoque hærentibus pustulis disruptis extravasatus cruor. Angebamur tunc imminentis vel asthmatis convulsivi vel apoplexiæ, vel denique, fluente iterum tabida, & subcruenta urina, lentæ consummationis metu. Saltim suspicio erat morbum in consuetudinem abiturum virium collectioni obfuturam. Sed & hac vice post sectam altera ab impetu illo die venam (qua sanguis non adeo tenax e brachio educebatur) ita paulatim Divino auxilio adjutus est æger noster, ut non nisi rheumatis illius chronici rudera supersint. Poscunt tamen & hæc quotidie se manifestantia maturum sedulæ experientiæ consilium, ne tertium ferociens malum omni auxilio majus experiamur. Inter remedia quibus obsecutum fuisse visum est rheuma cum asthmate complicatum, eminent oleum amygdalarum dulcium, sub emulsionis forma largiori copia propinatum, chamomillæ cohobatum decoctum, frictio, abluitio externa frigida calida & frequens. Nec sine omni effectu in usum vocati, liquor mineralis anodyn. D. Hoffmanni, specificum cephalicum, pulveres solares, lumbricorum succus, pulvis antispasmodicus, & quæ demulcendo malo apta credidimus. Quibus tamen certa & fida magis desiderantes, rescire avemus, quæ cum de morbi, cum de curæ instituendæ ratione Excellentissimo Hoffmanno videantur. Interq; alia præoptamus, ut si forte præparata Viri Practicotati ex balsamo Peruviano, ex amaricantibus extractis sub forma Elixirii visceralis, aut genuinus liquor mineralis, tanquam nervis & visceribus amica pharmaca, facere in rem nostram videantur, eorum apparatus simul nobis concedatur.

Epi-

Epicrisis cum consilio.

Accuratius paulo descripta hæc morbi historia, quanta valetudinis incommoda genus vitæ valde mobile & laboriosum subito in quietum mutatum adferat, luculenter satis demonstrat. Vidi sæpissime splendidas personas, venationibus cum celerrima equitatione conjunctis, vulgo *Parforce Saghten*, quotidie fere assuetas, si eas ob urgentes quasdam causas omiserint, in graves diutinas passiones, quæ a stagnationibus intra viscera abdominis, & exinde subortis valde temperatis impuris, & corruptis humoribus, originem suam traxerunt, delapsos fuisse: cujusmodi fuerunt flatulentę & spasmodicæ intestinorum constrictiones, cum pigra alvo, angustia præcordiorum ac pectoris, dolore & artuum lassitudine, spirandi difficultate, febreq; lenta consociatæ. Non mirum hinc est, idem expertum fuisse præsentem generosum ægrum, in quo, ob inclinatam ætatem, impuriores adhuc redditi humores, fibrosum ac nervosum mobile, & sensibile systema ad spasticas stricturas, atque febriles commotiones sollicitarunt; unde ex nimiis hinc ortis ad partes sanguinis congestionibus, in capite insultus apoplectici, in pectore infarctus asthmatici, in artubus dolores vagi tensivi, producti fuerunt. Quam difficulter vero, quando vitium tum solidorum tum fluidorum in habitum quasi degeneravit, ejusmodi chronicæ affectiones, quæ accuratum vitæ regimen & assiduum remediorum valde salutarium per plures fere annos depostulant usum, senescant, iis qui in artis opere diutius versati sunt quam optime cognitum perspectumq; est. Et quoniam ex intermissione motus laboris, & exercitationis corporis, quæ alias optimum est sanguinis depuratorium, & juxta *Hippocratem* nervosarum, & musculosarum partium cibus ac nutrimentum, præcipua horum pathematum causa fuit subnata, utique secundum nostram experientiam, & sententiam, tum ad ejusmodi chronicum affectum mitigandum, tum ad pejora mala avertenda, motus, modo commode hic fieri possit, v. g. per vectionem, vel equitationem, omnibus modis suadendus est. Præterea in talibus casibus ab omnis generis cerevisia abstinendum, potanda decocta ex speciebus demulcentibus parata, vel fontes temperati, ut *Selterani*, aut serum lactis, & quoad cibos, ab omnibus acidis, salsis, viscosis, acribus est abstrahendum: inter remedia vero solum elixirium temperatum balsamicum, ex amaris temperatis cum menstruo aquoso paratum, sæpius & diutius, moderata tamen dosi usurpatum, spirituascentiam blandam fluidis & tonum solidis conciliando, omnibus aliis medicamentis longissime præferendum esse, experientia fida & crebriori edocti sumus. Deniq; iteratis vicibus, aut per scarrificationes aut venarum incisiones, sanguinis nimiam copiam demendo, promtior, & expeditior circulus promoveatur. Et hęc fuit mea de cura hujus mali sententia, quam ad Doctissimum Virum transcribere non dubitavi.

CASUS VII.

Rheumatismus scapularũ calidiori pharmaco, exacerbatũ & ad caput delatũ.

Vir robustus, sanguine, & succis plenus, annorum quadraginta, acerbo scapulæ dextrę dolore conflictatus, sine præcedente sanguinis missione, sine primarum viarum per laxantia abstersione, a Medico pro sudore eliciendo bezoardicam tincturam, æquali pondere cum spiritu cornu cervi succinato permixtam, largiori paulo dosi assumsit. Sed ne ullus quidem inde udor, nec nocte nec mane secutus, licet corpus probe stratis munitum, & involutum fuerit. Scapularum vero dolor postmodum non solum longe acerbior fuit redditus, sed etiam colli-

li musculos in consensum pertraxit, ut in nullum latus caput flectere æger potuerit. Accedit præterea ingens capitis in latere dextro dolor, quem acris, & calida oculorum defluxio cum rubore diutina excepit. Administrata venæ sectione, & alvo per convenientia remedia successive depleta, usurpatis quoque infusis herbarum Theiformibus atque pediluviis, hæc symptomata quadantenus quidem remiserunt: ab eo autem tempore defluxio serosa in palato cum continuo uvulæ delapsu per annum, & ultra permansit. Cui tandem vitio amovendo frequens Tabaci fumus egregie inserviebat; licet diutius adhuc, tempestate præhumida regnante, in faucibus, & uvula nimia relaxatio observata fuerit.

Epicrisis.

Ex præsenti casu praxeos Medicæ tyrones discere possunt, quantum detrimenti invehere possint medicamenta alia satis apta, & innocentia, quando non debito ordine, & tempore usurpantur. Nisi enim prius demta fuerit vasorum plenitudo per sanguinis detractionem, quæ motum circulatorium liberum, & transpirationem quoque auctiorem impedit: nisi etiam ante horum usum, cruditates copiosæ, & vitiosæ ex prima regione idoneis laxantibus eductæ fuerint, sudorifera positive sic dicta, quæ calida, & expansiva vi agentia, cum impetu quodam crudos, & rudes humores in angustia vasorum, & glandularum protrudunt atque accumulant, ut inde non tantum dolores in vicinas partes se propagent, sed & acres defluxiones, dum, ubi sanguis stagnat, serum secedit, & depluit, hinc oboriantur, nunquam qui cum ratione curam suscipere annititur, exhibere debet.

CASUS VIII.

Rheumatismus pector. ex hæmorrh. suppressis

Non ita pridem accessit ad me quidam hujus loci causarum patronus, trigesimum ætatis annum superans gracilioris quidem sed fibrosi corporis habitus, qui mihi aperuit, quod per quindecim, & ultra annos singulis fere mensibus sanguinis fluxum per sedem expertus fuerit, ad quem disposita tota ejus familia, quæ in Thuringiæ oppido adhuc degit, ita ut non solum pater & mater continuo hunc fluxum passi fuerint sed etiam in liberos imo ipsas feminas circa annum duodecimum, & decimum quintum, mensibus licet rite fluentibus, idem iste redundaverit. Conquestus hic fuit, quod per quatuor fere menses, ex caussis minus sibi cognitis, hæmorrhoides cessaverint. Et ab eo tempore non modo insigni animi, & corporis languore, sed etiam dolore tensivo & constrictivo in sterno, toto thorace, cum frigoris quodam sensu, atque respiratione, præsertim post motum difficiliore alvoque pigriore correptus fuit. Quare ex incisa pedis vena, consilio celebris hujus urbis Medici, sanguis largiter emissus; sed omnem citra salutarem effectum. Indicavit simul æger, postquam, a fortiori corporis motu ante aliquot septimanas suscepto, hęmorrhoidalis fluxus, sed exigua in quantitate comparuisset, omnem dolorem, & molestiam simul, & semel conquievisse, & sensum calidioris fluidi a thorace ad ipsam pelvim successive descendentis, sese animadvertisse; sed mox cessante fluxu superiorem pristinum locum dolores repetiisse. Ipse quidem non sine ratione affectum hæmoptycum inde metuens, auxilium meum efflagitavit. Ego nihil aliud suasi, quam ut motu moderato primum, dein intensiori, corpus quotidie ad lenioris sudoris eruptionem usque exerceret, & mane

in

in lecto infusum Theiforme, ex herba veronicæ, cardui benedicti, radice glyzirrhizæ, & aniso stellato biberet, neque pediluvia ante lecti introitum negligeret; circa illud vero tempus, quo alias ipse hæmorrhoides pluere solebant, pilularum Becherianarum aliquot doses, præmisso pulvere digestivo nitroso sumeret. Quibus non juvantibus, optimum inter alia esse consilium, hirudines ani venis applicare, edixi.

Epicrisis.

Rariora certe sunt fluxus hæmorrhoidalis exempla, liberos in prima ætate per dispositionem parentum hereditariam infestantis: qui uti hoc in genere quasi naturalis salutaris & criticus habendus, ita omni cura, & sollicitudine per paulo exquisitiorem victus rationem conservandus, neq; ullo modo impediendus, nisi mox difficiles, & subitaneas morbosas afflictiones expectare velimus: inter quas sunt illæ præcipuæ, quę a translatione sanguinis ex partibus inferioribus ad superiores facta pullulant, & rheumatismi nomine veniunt. Sicuti vero effrenem illum, & incoercibilem sanguinis mittendi hodie epidemice quasi regnantem methodum, in sanandis maxime chronicis affectibus valde improbamus: ita etiam ad solennes, & criticas sanguinis evacuationes, per uterum vel per intestini recti venas provocandas, sæpius repetitam venæ sectionem plus damni quam commodi tulisse, certa & multiplici experientia confirmatum habemus.

CASUS IX.

Rheumatismus ex ira & superingesto sp. volat. C. C.

Subit jam animum historia feminę ad trigesimum annum accedentis, sanguineo-cholericæ complexionis, quæ gravi ira supra modum excandescens, brevi post ingentem anxietatem, & circa præcordiorum angustiam, cum tremore artuum, appetitus dejectione, & ciborum tædio persensit. Sumsit hac de re ab amico volatilem cornu cervi spiritum liberaliori dosi, & ad eliciendum sudorem corpus in lecto composuit. Incaluit inde quidem fortiter, sed nec udor nec sudor sequebatur. Ab eo tempore in artubus, cruribus, brachiis, scapulis, gravativos pressorios dolores, & in universo corpore languorem cum lento calore perpessa est: quibus symptomatibus nostra adeo fuit afflictata, ut caro penitus consumta, & hinc phthisi imo hectica ipsa laborare videretur. Lactis tandem caprini cum infuso veronicæ diluti usu, diutius per septimanas aliquot continuato, infuso ex manna, & cremore tartari interposito, atque etiam pulveribus leniter diaphoreticis ac nitrosis, cum acido citri, & aquis temperantibus analepticis usurpatis, pristinæ valetudini patiens fuit restituta.

Epicrisis.

Casus recensitus præclarum nobis documentum suppetit, quam perniciosum sit, materiam naturæ prorsus hostilis per minus convenientia loca, contra monitum *Hippocratis aphor. I. Sect.* 21. educere. Per vehementem animi excandescentiam, non modo totum systema nervosum, & vasculosum vehementi præter naturam motu agitatur, & concitatur, sed & insuper plane singulari modo ductus, qui in hepate consistunt & ex eo prodeunt biliarii nervoso-fibrosi, convulsivo quodam motu afficiuntur, ut biliosus omnis propemodum humor in duodeni cavum effundatur, qui ibi ob hoc ipsum spasmo identidem per consensum affectum paulo diutius subsistens & retentus, graviorum quæ iræ affectum ordinario insequi solent pathematum causam materialem & fomitem præbet. Ad hæc itaque avertenda prudens, & peritus Medicus iis utitur remediis, quæ motus effrenes nervosarum partium sedandi, biliosas excremen-

mentitias sordes contemperandi, & leniter per alvum educendi facultate pollent. Nihil autem a vero medendi scopo magis alienum est, quam medicamento calido & volatili motus solidorum concitatiores reddere, illuviemque corruptam biliosam ad sanguinis massam, & ad interiora sensilium, & nervosarum partium invitare atque adducere.

CASUS X.

Rheuma ex seri impari copia, partes tã internas quã externas affligẽs in sene enatum

Præsenti in opere dum occupatus sum, occurrit mihi casus, dignus qui commemoretur. Quare ipsum huic tractationi subnectere operæ pretium duxi. Vir erat sexagenario major, firmiore & animo & corpore, atque elastico fibrarum robore instructus, qui raro per vitam adversa valetudine tentatus, biennio abhinc circiter, colicis quidem atque cardialgicis passionibus per vices affligentibus attamen convenienti remediorum usu statim mitigatis atque depulsis correptus est. Mense Januario hujus anni vicinam urbem tendit, judiciales quasdam compositurus lites. Quum autem impetrata judicis sententia voto minus responderet, vehementer, & supra modum animo commotus est, corpus dein multis modo laboribus, & vigiliis fatigatum, inter decursum per plateas, frigoris vehementiæ improvide exposuit. Hinc statim ciborum periit appetentia, & alvus segnior reddita fuit, ita ut perpaucas feces ano protruserit, imo per aliquot dies officii sui oblita fuerit. Domum reversus patiens de languore universi corporis, doloribus abdominis ex uno hypochondrio in alterum divagantibus, nec non de anxiis, & cardialgicis præcordiorum stricturis circa scrobiculum cordis, cum pertinaci alvi clausura stipatis conqueri cœpit. Rebus sic stantibus, mihi in consilium vocato, primo omnium, strictiorem alvum per enema emolliens nec non infusum mannatum cum oleo amygdalarum dulcium permixtum relaxare fecesque restitantes educere visum fuit. At vero pauca in quantitate durissima scybala nigricantis & quasi adusti coloris secesserunt: doloribus morsibusque in abdomine persistentibus, & per certa intervalla acrius affligentibus. Suasi dein, ut lactis serum cum cremore tartari acidulatum atque manna nobilitatum, per aliquot hebdomades mane ad mensuram biberet. Postea quum sanguinem redundantem, & ejus missionem neglectam adverterem, pedis venam pertundendam curavi: ubi emissæ aliquot sanguinis unciæ, satis bene quoad cetera constituti, nisi quod permultum lentæ, & viscidæ pituitæ, aquæ calidæ immersus deponebat. Unde æger parum levaminis persensit. Interim tamen alvus quinquies vel sexies de die fuit soluta, multumque pituitæ una cum durioribus excrementis eductum. Sed dolores cum cardialgici tum colici, licet aliquando mitigarentur, continuabant, dorsum & lumbos sæpe repetentes. Quibus æger tandem ita enervatus fuit, ut assidue in lecto decumbere cogeretur. Ex medicamentis internis nihil intentatum vel omissum, quod ad discutiendos flatus, ad sedandas spasticas stricturas, ad acrimoniam temperandam & infringendam, atque æquabilem transpirationem conservandam commodum proficuumque visum fuit: & tandem parum adjumenti inde persensit æger, nisi quod observatum sit, dolores hos acerbiores magis ad artus, & externas partes, interiori sede relicta, conversos esse; quandoquidem mox scapulas, mox lumbos, mox pectus, mox præcordia invadebant, capite tamen ab iis libero relicto. Somnum interdum placidum capiebat, cibosque concoctu faciles ingerebat, alvus vero rarissime sponte libera fuit, & urina nunquam non parce profluxit. Interea

terea cum jam per duos, & quod excurrit menses hoc malo conflictatus fuisset æger, non parum vires exhauriebantur. Percipiens vero pulsum adhuc valentem & plenum, pedis venam iterum secandam præcepi, e qua longe alia facie emanavit sanguis quam prior erat: nam vix sexta ejus pars rubicunda erat, quæ fero placentulæ instar innatabat, superius lento, viscido muco obductus. Sed neque etiam inde adjumentum quoddam percipiebat ægrotans. Hic rebus ita constitutis, meum constantissime cum domesticis suis efflagitavit auxilium, rogans, morbum, ejus naturam, totumque progressum paulo accuratiori medicationi, & acriori judicio subjicerem. Ad hanc itaque rem incumbens, ex inspecto sanguine judicabam; vitium non, ut antea forte existimaveram in solidis esse, ubi angustiam, vel scirrhositatem quandam in intestinis præsentem divinaram, sed seri excrementitii colluviem non tam partes internas quam externas affligentem, horum dolorum causam, & fomitem existere. Hanc itaque non commodius nisi per alvinam regionem educi posse credidi. Nolebam vero in corpore viribus valde fracto atque intestinis spasmis & torminibus jam extreme debilitatis acre quoddam purgans per superiora exhibere. Itaque cum in consiliis *Riverianis* me aliquoties legisse meminerim, aquam benedictam *Rulandi* ad aliquot uncias in enemate, optimo cum fructu ad serosam colluviem educendam adhibitam fuisse, tentare & hoc auxilii genus constitui. Et cum ad manus non esset aqua illa benedicta, tartari emetici solutionem huic substitui, atque in talem formam redegi: Rec. tartari emetici in aqua menthæ soluti grana 8. vini Hispanici uncias sex. M. Hanc mixturam cum clysteris emollientis domestici tribus partibus ano quum infundendam juberem, mox inde largissima viscidorum humorum secuta est excretio, magna fecum liquidarum copia stipata, quam postea tres sedes exceperunt, sed cum paucioribus excrementis: quo facto juscula quædam analeptica porrigere jussi. Et bene se babuit æger. Sed tertio die post, cum intolerabilibus per 4. dies abdominis cruciatibus cum diarrhœa & tenesmo copulatis, corriperetur, interne theriacæ veteris dosin, item oleum amygdalarum dulcium ter, vel quater per diem cum sero lactis, vel infuso veronicæ exhibui, & exterius abdomen inungendum linimentum, ex theriaca in aqua Anhaltina soluta, cum balsamo Peruviano commixta, jussi. Atqui inde & alvi dejectiones, & tormina ex voto conquieverunt ac remiserunt. His peractis mixturam diaphoreticam, quæ ex liquore nostro minerali, syrupo croci saturato & quarta parte spiritus tartari composita erat, propinavi. Unde placido secuto sudore, vique dolorum mitigata sensim paulatimque ad se redire videtur ægrotans.

Epicrisis.

Chronicus hic gravis morbus, ad dolores rheumaticos ab excrementitii seri copia originem suam trahentes, nervosásque partes internas æque & externas infestantes, referri debet. Senes vero quam maxime ad ejusmodi morbos a sero vitioso oriundos dispofita aptaque habent corpora, quia ob bilis lentorem & inertiam, vacillantemque intestinorum tonum alvus pigrior sit, atque adeo a fecibus retentis corruptæ sordes ad sanguinis massam feruntur, quæ ob languidiorem perspirationem senili ætati familiarem & communem magis magisque succrescunt. Credibile igitur est, eodem modo hos dolores fuisse excitatos. Et quia per ipsius morbi paulo longiorem decursum, in corpore omni motu, & exercitatione vacante, ipse sanguis, & humores boni atque laudabiles in corruptum

serosum liquamen conversi sunt, vero est simillimum contumaciam hujus affectus inde esse petendam. Deniq; notabilis hæc observatio non prætereunda est, quod emetica & paulo fortiora infusa per clysterem, ad copiosas serositates e corporibus latibulis eliciendas, & exturbandas, tutiori longe modo ac validiora purgantia ore assumenda exhiberi possint.

CAPUT IX.

De rheumatismo odontalgico.

Theses Patholo[illegible]æ.

§. I.

Definitio generica. ODontalgia, sive dentium acutus, gravis & perquam molestus dolor non nisi rheumatismi species est, a seri impurioris decubitu, ligamenta & tunicas nerveo-glandulosas, quibus radices dentium in alveolis maxillarum arctius circumvestiuntur atque obfirmantur, valde lancinantis, & arrodentis subortus; qui varia molestaque post se trahit symptomata.

§. II.

Sæpe ex rheumatismo odontalgia oritur. Nos non semel sed pluries observavimus, artuum, scapularum, humorumque dolores, in capitis sæpenumero transiisse latus, atque dentes pariter ac maxillas molestissime invasisse. *Et vice versa* E contra, capitis & dentium dolores, sede sua mutata, in humores, brachia vel scapulas descendisse, identidem a nobis haud raro est animadversum. Quin, per experientiam obvium est, maxillam superiorem cum dentibus suis, dolore, & spasmo frequentius ac inferiorem affici.

§. III.

Interdũ in ipsa dentis cavitate residet. Alia porro sedes est odontalgici doloris, qui in ipsis dentis cavitate, videlicet in funiculo isto vesiculari, ex membrana nervosa, vase arterioso, venoso & lymphatico composito residet, videlicet si is ipse graviter, vel nimia, a sero stagnante, distensione, vel spastica constrictione afflictatur, præsertim ubi dens est cariosus, ipsaque caries ad funiculum modo dictum pertingit: siquidem certa, & quotidiana experientia constat, cariosos dentes rheumaticis affectionibus maxime tentari, eo quod quam facile, ob imbecillitatem hujus partis humores ibi stagnant, atque subsistunt.

§. IV.

Symptomata Quemadmodum in arthritide dolor, rubor, tumor, & febricula pręsens est; ita hæc omnia quoque in odontalgia fieri animadvertimus. Jungitur insuper copiosa salivę ex ore profusio, quæ non aliam agnoscit causam, ac spasmum dolorificum; qui dum vasa lymphatica & venosa constringit, liberum sanguinis, & seri regressum impedit; quam ob rem a subsistente sanguine salivalem illum laticem in glandulosa faucium loca copiosius secedere ęquum est.

§. V.

Odõtalgia ex tẽpestatum mutatione oritur Rheumatismus intemperati & subito mutati aeris plerumque soboles evadit: atqui non secus res in odontalgia cedit, quæ in corporibus dispositis, præsertim cacochymicis quam facile oritur, si ea ex calida desubito in frigidam auram secedunt, vel si vere, & autumno tempestas per vices austrina calida atque frigida est.

§. VI.

Feminis frequẽtius ac viros affligit Uti feminæ præ sexu virili rheumatismis magis sunt obnoxiæ: ita etiam odontalgiam frequentius experiuntur. Id quod maxime contingit, quando utero gerunt, vel defectu mensium laborant, aut alimentis acidis, salsis & alvum adstringentibus, item dulcibus plus justo delectatur; quippe quæ etiam externe denti cariosо admissa desubito sæpe dolorem proritant. *Hoc tamen acerbius.* Nihilominus, si viros hic dolor apprehenderit, acerbius multo affligere solet.

§. VII.

Rarius rheumaticos & arthriticos infestat. Experientia rursus constat, quod qui rheumatismo vel arthritide laborant, rarius odontalgia corripiantur, sed dentes integros habeant; cum contra dentium doloribus magis sint expositi, qui hujusmodi artuum & musculorum affectionibus vacent.

§. VIII.

Facile revertitur. Qui dentium doloribus semel iterumque excruciantur, ii rursus ex facili, & leviore causa in eundem incidunt, non secus ac in arthriticis, & podagricis tentationibus id fieri assolet, propter debilitatem quam dolores hujusmodi pariunt atque relinquunt.

§. IX.

Malum quandoq; exitum sortitur. Acerbior dentium dolor in corpore sensibili atque impuro gravia inducit symptomata, vigiliam nempe, febrem, appetitum prostratum, delirium, refrigerationem extremorum, imo convulsiones, præsertim in infantibus, propter systema nervosarum partium in consortium sive motuum morbosorum communicationem pertractum.

CURATIO.

§. I.

Indicationes Quoniam odontalgicus dolor ab illuvie plerumque serosa ortum suum sortitur, utpote quæ a sanguine copiosius ad caput congesto, & lentius in vasis procedente, separata, in ligamenta tendino-nervea depluit; potissimum medendi huic molesto affectui in eo reconditum erit momentum, ut serum scorbuticum impurum primum a capite divertatur & derivetur; dein, ut correctum præparatum atque mobile redditum, per congrua emunctoria e corporis sphæra eliminetur; demum parti affectæ justum robur reconcilietur, & hac ratione materiæ peccantis decubitus atque affluxus præpediatur.

§. II.

Humor vitiosus divertendus per clysteres. Primum quod concernit nostrum propositum scopum, huic clysterum injectiones peccantem humorem divertendi gratia, quam maxime opitulabuntur. Utplurimum enim sub gravioribus quibuscunque dolorum tormentis alvus pertinacius renititur, quam per enema lenitivum, & stimulans salinum emollire atque educere nihil est convenientius: utpote, a cujus applicatione ingens statim dolorum levamentum ægrotantes recepisse observavimus. Præstat tamen ea ex domesticis usitatis, quam ex variis purgantium atque emollientium speciebus curiosius conflare. Dein *Pediluvio.* quoque inter ea quæ humorum impetum a partibus superioribus ad inferiores invitant, pediluvio egregiam operam collocant: quæ ex sola aqua fluviatili cum furfuribus triticeis, adjecto sapone Veneto decocta præparari atq; circa somni tempus in usum vocari possunt; adhibita tamen hac cautela, ut pedes diutius atque paulo profundius in ea dimittantur, neque nimis calide, sed tepide tantummodo admoveantur.

§. III.

Ope laxantium Huic prædictæ intentioni non minus satisfaciunt, quæ leni stimulo alvum clementer subducunt, inter quas, uti in omnibus tam arthriticis quam rheumaticis, ita etiam in odontalgicis affectionibus, mannata, & ex cassia recenti parata, utpote quæ simul acrimoniam humorum contemperandi virtutem possident, præsertim si in sero lactis dulci vel lacte asinino, aut etiam in fonte minerali, v. g. acidulis Schvvalbacensibus dissolvuntur, præcipuas sibi partes vendicant.

§. IV.

Venæ Sect. quando adhibenda. In corporibus ætate florentibus, & quorum vasa nimio sanguine turgent, si vel ob transpirationem prohibitam vel aliis demum ex causis, acerbi oboriuntur dentium dolores,

 pri-

primæ æque ac secundæ indicationi therapeuticæ omni ex parte satisfacit venæ in pede instituta sectio; quæ utique tam humores ad superiora congestos, inferius invitandos, quam ad æquabilem eorum per omnis generis vasa circuitum restituendum ut & materiam hostilem e corpore eliminandam præsidium atque auxilium pollicetur insignissimum, aliis omnibus præferendum.

§. V.

Diaphoretica. Quod si materia peccans odontalgicos dolores efficiens, discutienda atque educenda, egregie huc conferunt ipsa diaphoretica, blandiora tamen, & sedativa simul virtute conspicua, e quorum numero electuarium ex rob sambuci, admixtis cornu cervi usto, antimonio diaphoretico, & nitri aliquot granis, cum aqua florum sambuci propinatum, laudem certe meretur amplissimam, præsertim si temperatur, & regimen sudoriferum exactius paulo observetur.

§. VI.

Acidularum usus. Non raro evenit, ut horum dolorum sævitia a serosa foveatur illuvie, quod sit cacochymicis scorbuticis, & catarrhosis phlegmaticis corporibus, ubi malum sæpius quoque revertitur. Tunc autem ego ad molestissimum malum præscindendum non certius, tutius nec præsentius, quam in convenienti thermarum vel acidularum usu inveni præsidium, præcipue si in subjectis tenerioribus & biliosis cum lacte asinino permiscentur.

§. VII.

Sacculi speciebus emollientibus repleti. Jam quod remedia externa concernit, sacculi ex speciebus paregoricis emollientibus, videlicet ex floribus sambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, baccis lauri, juniperi, semine carvi, milii & sale tosto parati, qui si tepide applicantur, ex omni remediorum genere securissima sunt. *Suffimigia.* A suffimigiis quoque v. g. fumo succini, resinæ, styracis, benzoes, olibani, gummi elemi, per infundibulum vel linteorum ope dentibus affectis admisso, insigne dolorum levamen secutum fuisse novimus. Interea tamen non omnes æque hanc medicationem ferre potuisse, & in quibusdam graves capitis dolores, hemicraniam, vertiginem, oculorum dolorem pressorium sic excitatos fuisse observavimus.

§. VIII.

Bals. vitæ, extern. Quod si vero dolor acerbus maxime in carioso dente consistit, liquor anodynus mineralis vel solus, vel cum balsamo nostro vitæ permixtus, ope gossypii dentibus inditus egregium præstare solet levamen. *Ol. destillata.* In corporibus humidioribus una vel altera olei caryophillorum gutta, item olei origani Cretici, nec non buxi destillati carioso denti instillata vel cum gossypio applicata, opem non contemnendam affert. *Mixtura cum campho. & opio, &c.* Mixtura ex spiritu vini camphorato cum croco, castoreo, & opio permixta gingivis atque excavatis dentibus admota, non secus ac ejusmodi linimentum in rheumatismo, & arthritide exterius applicatum, insignis persæpe levaminis esse solet.

§. IX.

Diæta. Ceterum, uti accuratum vivendi regimen ad præservationem affectuum chronicorum, & etiam dolorum, utile semper ac proficuum est: ita illud ipsum in nostro affectu non minorem adfert utilitatem. Diæta vero primario in eo consistit, ut ægri ab omnibus salsis acribus induratis, & nimium aromatisatis cibis, vino præsertim acido, & liquoribus spirituosis, omnibusque alvum duram, & adstrictam quæ reddunt abstineant, auram frigidiorem, ventum præcipue ex Borea flantem quam sedulo vitent, caputque maxime ab eo arceant. Et sicut in omnibus rheumaticis affectionibus præcavendis nullum præstantius ipso sufficienti motu, & exercitatione corporis datur remedium: ita ad ipsum

sum quoque in chronicis, & sæpe recidivantibus odontalgiis commendationem meretur.

Cautelæ, & observationes

§. I.

Cautelæ

QUando atrocior odontalgia a dente carie infecto atq; excavato proficiscitur, si situs id permittat, cauterium ignitum ab exercitato Chirurgo dextre applicatum, omnia decantatissima etiam remedia superat: siquidē funiculo illo nerveo, in quo doloris sedes est, exusto, & putredine, ignis ope, e dente sublata, dolorem non modo penitus expirasse, sed & fœtidam cariem prohibitam fuisse, pluries etiam in nobis ipsis observavimus. Quin hac ratione quoque dens servari potest, si modo ejus cavitati postea cera cum mastiche mixta, quo impediatur ciborum, & aeris frigidioris ingressus, intrudatur.

§. II.

Quæ si, non locū inveniūt dēs evellendus.

Quod si vero dirum illum in dente dolorem excitans caries, cavitatem efformaverit minus idoneam ac cauterium commode non admitti possit: externa tamen, atque interna quoq; in usum vocata remedia nullius efficaciæ sunt, nihilominus a diutius affligente dolore gravioris mali periculum imminet; vix datur certius remedium, ac dentis affecti, a circumspecto Chirurgo, idonea encheiresi celebrata evulsio.

§. III.

Soluta tamen prius plethora

Sed tenendum circa hanc operationem, ne ipso in paroxysmo, ubi dolorum vehementia quam maxime urget, instituatur. Neque facile in plethoricis, ubi capitis temporum, & genarum venæ tument, vasaque arteriosa vehementius pulsant, nisi prius justa sanguinis extracta fuerit quantitas, dentis evulsionem tentare connvenit. Testantur enim practicorum hinc inde recensitæ observationes, lethalem persæpius hęmorrhagiam, a dentibus præsertim molaribus improvide extractis excitatam fuisse.

§. IV.

Sectio raninarum.

Observationum fide constat, venarum sublingualium incisionem in graviori odontalgia eximiam tulisse opem. Nos etiam hoc medendi genus admittimus, sub hac adhibita tamen cautione, ut incisio venarum paulo subtilior sit, alvusque libera existat: quinimo pediluvia in usum, prius quā vena secetur ducenda statuimus. Si vero nimia sanguinis copia corpus turgeat, sanguinem e pedis vena detrahere expedit: ubi dolore adhuc persistente, postea forte raninas pertundere conducibile erit.

§. V.

Externa nō perpetuo juvāt.

Peculiare id habent remedia odontalgica externa, ut nunc juvamentum afferant, nunc in eodem corpore nihil efficiant, & nullum adhuc constans, & perpetuum contra dentium cruciatus reperiatur remedium. Securissimum itaque est, stagnantium & acrium humorum lenem, & successivam procurare discussionem, & ab aeris frigidi injuria partem affectam quam sedulo defendere: id quod sacculi superius recensiti, mitiora quoque diaphoretica omni ex parte præstant.

Hinc discussiētia securissima.

§. VI.

Purgātia quibus cō-ducunt

In corporibus cachecticis, quorum vasa ingenti vitiosi seri colluvie repleta sunt, & quæ artuum doloribus alias frequenter vexata fuerunt, blandiora evacuantia in cassum exhibentur. Sed duriori cuneo hic opus est, atque ad paulo validiora properandum. Inter plura alia autem, quæ huic scopo inserviunt, pilulæ ex gummi ammoniaco depurato, trochiscis alhandal, extracto fibrarum hellebori nigri, mercurio dulci, cinnabari præparato, croco, & castoreo compositæ eminent, & ob laudatissimum successum expectationi desideratę respondent.

§. VII.

Mixtura dolores extemplo sedant. Mixtura ex spiritu vini camphorato, essentia croci, nucistæ, & spiritu cornu cervi volatili vinoso concinnata, ad guttas aliquot naribus excepta, admirandum plane in modum acutissimos etiam dentium dolores in momento sedat, atque profligat: cujusmodi effectus a liquore anodyno cum balsamo vitæ liquido n. maritato identidem expectandus. At vero dolendum maximopere est, hanc dolorum exspirationem modo ad tempus plerumque persistere. Ratio autem hujus phœnomeni in eo posita est, quod nervi qui ad mandibulas, dentes atque nares tendunt, ex uno trunco pari videlicet quinto originem mutuentur.

§. VIII.

omnibus irritis, optata corr. pro. sunt. Dolores dentium si tanta ferocia insistunt, ut cuncta remediorum genera penitus eludant, ego insigni cum fructu porrexi pilulas, ita a me excogitatas. Rec. massæ pilularum aloephanginarum drachmam, de styrace drachmam dimidiam, extracti croci grana sex. M. f. l. a. Pil. No. LX. D. S. 6. *bis* 8. *auf einmahl.*

ENARRATIONES MORBORUM.

CASUS I.

Odôtalgia ex vehemẽti mota, sub sævis tẽpestatibus, sæpius repetito, suborta. SErenissimus Princeps, firmæ & robustæ quoad fibras & habitum corporis constitutionis, qui inculpata & constanti valetudine quadragesimum jam annum superaverat, continuis venationibus & vehementioribus corporis exagitationibus, sub inclementiori frigido & humido aere, sub solis intensiori æstu, sub ventis sæviter sæpe regnantibus, ita fatigavit vires, ut naturam ad permolestas defluxiones in capite & circumjacentibus partibus frequentius lacessiverit. Quæ non modo in capite sed & maxilla, præcipue in dentibus acerrimum dolorem pariunt, atque per intervalla ex capite in subjacentia loca collum, humeros, scapulas delatæ, atroci dolore musculosas ac nervosas has partes affligunt, principium vero asperæ arteriæ obsidentes permolestam cum raucedine tussim inferunt. Ceterum sub quietiori jam corporis statu & vitæ instituto ingravescere hęc symptomata videntur, quippe & ciborum appetentia minuitur, & alimenta minus probe digesta flatus & borborygmos cum alvo pigriori excitare solent. Ego in consilium accerssitus, primum atroci illi dentium dolori, qui valde urgebat, subveniendum esse duxi: quem in finem latus affectum linimento, ex una balsami nostri vitæ, & duabus liquoris anodyni partibus inungere jussi; quod etiam gossypii ope denti qui cariosus fuit, admotum, levamen non mediocre attulit. Postea exquisitam victus rationem imperavi: quæ in eo consistebat, ut omnem aerem inclementem, ventos impetuosos maxime, ac solis æstum evitaret, & exercitationes corporis, equo vel curru vehendo, vel ambulando cum moderatione tamen, quia iis assuetus erat, non intermitteret; loco potus ordinarii decoctum temperatus ex radice chinæ, cortice ligni sassafras, passulis, atque pauxillo cinnamomi paratum bibat, parcius vero vinis spirituosis utatur, vel saltem tenuja Mosellana, & huic similia, aut valde diluta cum aqua hauriat. Præter rectam vivendi rationem, in qua constanter pergere debet, etiam hęc malo expugnando accommodata remedia ad usum proposui. Adeoque infusum Theiforme ex melissa, salvia, veronica, betonica, corticibus citri recentibus, cardamomo, justa dosi mixtis, mane sumendum in lecto cum lenioris sudoris expectatione suasi. Ante prandium Elixiri nostri balsamici drachmam cum pauxillo vini, & aquę caperet, atque ad alvum liberam servandam bis in septimana passulas Corinthiacas rhabarbarinas ad

un-

unciam ante lecti introitum sumeret, consului: ad tussim vero levandam, oleum amygdalarum dulcium sine igne paratum, cum duabus partibus syrupi capillorum veneris permixtum, in avenaceo jusculo circa noctem usurparet auctor fui. Præterea frictiones in capite & dolore affectis partibus mane & sero adhibendas, cum pannis succini fumo imbutis, calidis, plurimum commendavi, atque ante omnia ut caput, & partes superiores a frigore muniret, suasi. Cucupham quoque in capite gestandam ex herba majoranæ, saturejæ, floribus spicæ, rorismarini, chamomillæ Romanæ, succino, benzoe, styrace, cardamomo præscripsi. Quibus remediis adjutus per divinam gratiam, a molestis istis rheumaticis doloribus immunis redditus, jam sine ullo valetudinis impedimento ex voto vivit Princeps Serenissimus.

Epicrisis.

Quemadmodum ad constantem tuendam sanitatem, & ad morbosas a corpore avertendas afflictiones, nihil nec efficacius nec securius conveniente, & sufficiente corporis motu, labore & exercitatione est: ita attenta etiam observatione animadvertimus, non modo ex intermisso corporis motu, sed etiam ex nimiis, vehementibus inopportunis, & sub inclementi cœlo institutis exercitationibus viam ad morbos apertissimam sterni: videlicet quandocunque illæ subito omittantur. Nam quo celerior sub ipso motionum impetu, & agitatior fluidorum, & solidorum est motus, & progressus, eo tardior & imbecillior postea evadit, quando prorsus corporis exercitium negligitur. Hinc presso pede sanguinis, & humorum stagnationes, decubitus, seri separationes, ejus extravasationes atque in subjectas partes defluxiones, præsertim eas, quæ aeris injuriis expositæ imbecilliores, & a naturali tono dejectæ fuerunt, aliaque permolesta accidentia insequuntur; quemadmodum superius haud ignobile exemplum satis luculenter demonstrat. Ceterum, quoniam natura assiduis, & quotidianis iisque validioribus exercitationibus fuit adsueta, non penitus eas intermittendas sed sub modo, & moderatione continuanda esse censui.

CASUS II.

Rheumatismus dentium e colluvie serosa prognatus, cura emaciante abig.

Cum nuper ad aulam Serenissimi Principis vocarer, consultum me adiit femina honesta ante 40. annos nata, sanguine, & succis plena, quæ sub priori conjugio, & ante illud etiam in primis juventutis annis largiter semper sanguinis menstrualis fluxum experta est, atqui, dum singulis fere annis liberos peperit, satis valens & salva permansit. In altero conjugio, quod plane fuit sterile, per aliquot annorum spatium, tempore potissimum vernali, & autumnali, permolestis & gravibus in capite defluxionibus, coryza, gravedine, dentium acerbo dolore, tumoribus faucium, uvulæque prolapsu misere admodum fuit tentata: quæ symptomata duos, quandoque tres menses continuarunt. Tumor internus faucium non mediocris ita sæpius compressit mandibulas; ut os deducere, nisi quantum sufficeret ad sorbillanda jusculа vel tenuiores cibos capiendos, non potuerit. Multis usa domesticis, & pharmaceuticis remediis: sed cuncta effectu plane frustraneo. Cum in pleniorem morbi statum ejusque causas inquirerem, cognovi eam cum marito inferiorem domus humili loco sitæ stationem inhabitare, & in ipsa dormire, quæ cum minus a ventis perflari queat, aer inclusus quam facile vappidus, & humidus redditur; deinceps in quieto semper vitæ genere versata est: tertio in conjugio sterili vixit, & menses longe parciores quam superioribus annis experta, singulo quoque vere & autumno venæ sectionem in brachio admittere con-

suevit. His perspectis, & diligenter expensis, vitiosi seri potius illuviem, in hoc corpore quam sanguinis redundantiam peccare judicavi. Quare non tam ad sanguinis quantitatem detrahendam, quam ad seri intemperati, & impuri nimiam copiam impediendam, imo e corpore exturbandam, & ad robur toti corpori, capiti inprimis, conciliandum medicationis consilium direxi. Suasi igitur, ut mutaret conclave & dormitorium, atque in loco difflabili altiori vitam ageret: dein, ut intermedio tempore quo libera erat ab hoc affectu, a copiosiori cibo, carnibus elixis & pinguioribus jusculis, a cœna etiam abstineat, & corpus labore & motu moderatiori exerceat, præcepi. Loco cerevisiæ crassioris aquam coctam cum cinnamomo, cortice l. sassafras, passulis & quarta vini parte mixtam bibat; & singulis mensibus, bis vel ter pilulis meis balsamicis polychrestis, & totidem in septimana vicibus elixirio balsamico temperato utatur edixi. Demum balsamo nostro liquido caput inungendum, & aqua cum vino remixta, in qua aliquot guttulæ balsami dicti instillatæ, os frequentius colluendum commendavi.

Epicrisis.

In ejusmodi diuturnis crebrius recurrentibus rheumaticis affectibus profligandis, Medicus qui consultatur, probe semper prius statum corporis, causas antecedentes & concurrentes investigare debet: siquidem utplurimum sagax, & circumspectus Philiater, permolestas has diuturnas fluxiones seu rheumata, a tenuiore, excrementitio sero ex atonia solidorum oriundo, potius, quam a sanguinis boni redundantia dependere atque produci deprehendet. Et tunc pessimo consilio largiores sanguinis detractiones proponuntur, quæ naturam imbecilliorem reddunt, & ad morbosas afflictiones disponunt. Ego in doloribus arthriticis neque minus in catharrosis defluxionibus, singulari semper cum fructu diætam, ut ita loquar, emaciantem commendavi, & imperavi; quæ in detractione copiosi alimenti, abstinentia ab omnibus quæ copiosum alunt nutrimentum tam cibis quam potibus, sufficienti motu, & exercitatione corporis, tenuique ac levi potu consistit; interposito nonnunquam apto balsamico laxante & roborante. A quibus auxiliis, in ejusmodi abigendis & avertendis morbis, ampliorem me semper consecutum fuisse opem, ac ab aliis pharmaceuticis remediis omnibus, sancte adstruere & affirmare possum.

CASUS III.

Sævus dentium dolor ex admisso corporis plethora, frigore aqua frigida curatus.

Juvenis annorum 30. corpore carnoso, & boni habitus, sanguine abundans, hyemali tempore domi bene pastus & cibis nutrientibus saturatus, vini quoque non raro haustum interponens, sub libero vernali, ventoso, & humido cœlo, non tecto satis & munito corpore iter per aliquot milliaria facere debuit. Hinc domum reverso, ingens lassitudo corpus, caput, molesta cum vertigine gravitas, dentes vero immanis admodum dolor irruebat atque invadebat, qui noctu acerbior erat. Quum per annum sanguinis missionem non passus fuerat, ex meo consilio venæ circa pedis malleolum facta incisio, & plus quam decem unciæ extractæ; quæ vacuatio cum euphoria celebrata quandam horum pathematum remissionem largita fuit, pulsu inde valentiori reddito. Ipse sponte sua ante lecti ingressum, quum per syringam tabaci hauriret fumum, aquæ frigidæ fontanæ mensuram successu temporis epotavit, cubitumque petens corpus stratis probe texit atque circumvolvit. Hinc largissimus in toto corpore subortus sudor per integram noctem manavit.

vit. Inde expergefactus, omnis dolor a capite & dentibus, felicissime fuit abactus.

Epicrisis.

Quandocunque dolores gravativi & rheumatici artuum, capitis, a sanguinis κατα ἐξοχη sic dicti consistentis & rubicundi redundantia, quæ impeditioris humorum circuitus & secretionis atque excretionis imminutæ parens est, potius quam a seri impuri copia, & decubito in eusarcis & bene pastis corporibus oboriuntur; ipsa ratio sana medico-practica dictitat, ad liberiorem circuitum sanguini & humoribus conciliandum, sectionem venæ remedium esse aptissimum. Et tunc ordinario pulsus, major, auctior & fortior post sanguinis vacuationem sequitur, qui certe minimeque fallax, ex redundante illo purpureo liquore morbum provenisse, indicium exhibet. Deinceps insignes aquæ puræ fontanæ frigidæ sudoriferas & discutientes virtutes, hic casus magis conspicuas atque illustriores reddit. Ego semper in hac hæresi fui, aquam frigidam fontanam puram, terrestrioris calcareæ vel salinæ materiæ expertem, incomparabilem multis in morbis præbere medicinam, tam ratione frigoris fibras attonitas firmantis & roborantis, tum respectu mineralis ætherei spiritus, quo nulla aqua destituta, viribus identidem amici; quin & ratione fluxilitatis ac tenuitatis, qua crassos humores mobiles fluxiles atque libero progressui aptos reddere valet. Sed hoc remedium, quod utique magnæ utilitatis est, & recte heroicum dici potest, maxima eget cautione & circumspectione. Quam hisce capitibus includere non dubitamus: quorum primum est, ut imbecillo & tenui corpori, ubi motus languent & venæ sero turgent non exhibeatur: secundum, ut tantummodo corporibus sanguine, calore, & motu vegetiore adhuc plenis præbeatur, quo in totius corporis ambitum actuari & distribui possit: tertium, ut non uno haustu, sed successive ac per vices ingeratur: quibus addimus quartum, ut corpus post epotationem vel motu ad sudorem usque exerceatur, vel in lecto calidis tegumentis probe foveatur.

CASUS IV.

Femina triginta annorum, victui crassiori salino indulgens & otiosæ vitæ dedita, sanguine abundans, alvum patitur crebrius tensam atque strictam, mensiumque defectum experitur. Sanguis e vena missus apparuit glutinosus. Autumno gravissimo corripitur dolore circa nucham, qui sese ad aurem extendit, parotidem totamque dextram maxillam cum inflatione atque rubore occupans, in dente carioso ejusdem lateris gravissimum dolorem excitat. Pulsus erat febriculosus, arteriæ fortiter circa tempora pulsabant, somnus inquietus vel plane nullus, & perpetuo salivalis latex ore effluxit. Ut his medelam faceret, externe utebatur linimento camphoræ, a quo dolor minime mitigatus, sed potius exacerbatus fuit, inflammatione in facie aucta. Curata vero est sequentibus. Primum mixturæ, ex liquoris anodyni uncia dimidia, camphoræ, laudani opiati cydoniati utriusque granis tribus paratæ, quindecim guttas vel viginti, tribus de die vicibus sumsit. Secundo, loco potus ordinarii decocto hordei, scorzoneræ & rasuræ ligni sassafras, cum semine papaveris albi in emulsionem redacto fuit usa. Tertio Nuchæ & capiti sequens applicatum fuit linimentum: Recipe aquæ anhaltinæ, spiritus florum sambuci ana unciam, spiritus salis ammoniaci drachmas duas, nitri artificialis, quod præparatur ex spiritu salis ammoniaci & spiritu nitri, camphoræ utriusque drachmam dimidiam, opii grana decem, olei nucistæ destillati guttulas,

Odontalgia ex incongrua diæta.

las quindecim. M. 4. Mitigato paulisper dolore, alvus vacuata fuit cum infuso, quod capiebat folia sennæ, rhabarbarum, agaricum cremorem tartari, & passulas minores, cum aqua & vino. Utut vero dolores ex parte remiserint, remansit tamen fixus in gingiva circa dentis sedem cruciatus, cum insigni inflatione & rubedine, qui ad aliquot menses durabat. Ex consilio itaque Medici, & opera Chirurgi extracto dente, materia ichorosa & putrida in copia successive ex alveolo effluxit, cum plenaria doloris remissione. Foramen vero relictum usu adstringentis medicaminis fuit clausum.

Epicrisis.

Ex hac morbi relatione discendum est, quod odontalgia frequentius conjuncta sit cum plegmone seu erysipelacea quadam defluxione; quare etiam eodem modo ac via sanatio utriusque affectus instituenda. Et quemadmodum in erysipelaceis affectibus exterius applicata oleosa nunquam prosunt, ita etiam in hoc casu ea non bene ferre potuit ægrota, sed dolor potius discutientibus temperatis & diaphoreticis auscultavit. In cacochymicis corporibus, maxime, si humorum adsociatur abundantia, frequentissime gignitur & quidem circa autumnum odontalgia; quo tempore etiam arthriticæ affectiones familiarius occurrunt. Rebus itaque talem eventum sortientibus, ad præservationem venæ sectio, decocta lignorum temperata, convenientia evacuantia, abstinentia a vino, cibisque salitis acrioribus, utilissimam, depurando totam sanguinis massam, locant operam. Porro, cum fistula facile generetur in maxilla, quando in ejus alveolis materia acris putrida stagnat & exitum non invenit, quæ non modo ipsum dentem sed osseam etiam maxillæ substantiam exedit, corrodit & ulcus difficulter sanabile, quod cognoscitur ex dolore, tumore & rubore, nec non putridæ materiæ post compressam gingivalem carnem effluxione, efficit, ut mature ipse dens extrahatur, quo corrupta illa materia non solum habeat exitum, sed etiam medicamenta proxime ipsi ulceri applicari possint, maxime est necessarium.

CASUS V.

Femina 30. annos nata, venarum sectioni diu adsueta, quotannis eam, quotiescunque uterum tulit, omisit, ob vanum & nullis rationibus innixum metum, ne hoc evacuationis genus periculum portendat. Sed semper fere affecta est gravi odontalgia, juncta cum tumore faciei seroso. Inter præludia vero hujus recurrentis affectus, ad frequentiam illius præscindendam usa est essentia, quæ constat ex terra catechu, sanguine drachonis, pauxillo aluminis usti & spiritu vini; qua tam externe, quam interne sumta, mox acerbissimi capitis secuti sunt dolores, cum summa præcordiorum anxietate, insigni virium defectu animique deliquio conjuncti. His cessantibus symptomatibus tumor utramque maxillam occupavit, quem externa applicata cataplasmata non sublevarunt, sed exacerbarunt, ita ut intensiori febre facta & intercurrentibus animi deliquiis abortum passa fuerit. Tandem emplastro manus Dei pertinax ille in scirrhosam duritiem abiturus tumor fuit depulsus.

Odontalgia, ex omissa consueta V. Sect.

Epicrisis.

Gravidis familiarissimæ sunt propter plethoricum & cacochymicum statum; & ob impeditiorem perspirationem, mensiumque defectum, œdematosi vel etiam erysipelacei capitis & odontalgici effectus, qui matura venæ sectione, & eorum usu, quæ alvum clementer cum euphoria & per epicrasin movent, motuque insuper & victu moderato præscindi feliciter possunt. Si quis itaque excretionem humoris vitiosi, si jam imminet impru-

pru-

prudenter velit impedire, quod fit adstringentibus, non potest aliter fieri, quin materia a sanguine jam segregata & corrupta in internas & nobiliores partes irruat, longe graviora symptomata inducendo. Notabile porro est, quod non secura semper sint cataplasmata ex discutientibus etiam composita, quia sæpius repellendi facultatem, dum videlicet humida non quisque ferre potest, nanciscuntur. Deinceps tumor serosus facile transit in scirrhosam duritiem, præsertim si nimiis spirituosis discutientibus fuerit tractatus, qualis diutius inhæret, & difficillime resolvitur, neque facile emollientibus ad suppurationem disponi potest. Egregiam vero virtutem non semel sed aliquoties tali in casu experti sumus, ab emplastro sic dicto Manus Dei, quod maximam partem ex gummatibus compositum, atque in *Coaras Pharmacopea Regia* descriptum est.

CASUS VI.

Dolor dentiũ periodicus, ex vini & dulcium intemperantia.

Vir sanguineo-melancholicus vino adsuetus & dulcibus ultra modum delectatus, ex carioso dente dira sæpius tormenta, præcipue autem tempore nocturno passus est. Dolor hic erat periodicus; incipiebat enim circa decimam horam, excrucians usque ad tertiam matutinam, nullo extrinsecus apparente tumore aut calore præternaturali. In cavitate dentis hærebat particula spongiosa exquisitissimo sensu prædita. Hujus foramini intrusa fuit essentia castorei, cui tantillum laudani opiati admixtum erat. Ita quidem doloris atrocia quievit, nec per biduum reversa est; sed tertio die recruduit, & eadem hora rediit: non autem eodem remedio, sed ex camphora indita remisit. Elapsis aliquot diebus, cum idem dolor recurreret, nec camphora, nec prædicta essentia ullum levamen afferebant; sed potius tunc ad oleum caryophyllorum confugiendum fuit, cujus una & altera guttula denti carioso immissa levamen attulit. Accidit vero, ut, cum sequenti septimana malum eodem modo infestaret, neque unum ex hisce tribus, utut singula applicata fuerunt, quidquam in alleviando malo præstiterint. Suasi, ut interne electuarium superius recensitum, cujus basin constituit rob sambuci, repetitis vicibus sumeret: externe vero balsamum nostrum vitæ naribus suscipere & denti essentiam castorei, inderet: quo dolor etiam mitigatus fuit. Tandem dentis extractione facta, dolor nunquam rediit.

Epicrisis.

Hæc memoratu digna observatio luculenter docet, quam incerta & infida sint specifica sic dicta antodontalgica externa, idque hanc ob rationem, quod fibrarum & pororum in partibus solidis textura, & ab ea dependens debilitas non semper eadem maneat, sed brevi ab ipsis etiam medicamentis mutari possit: quo fit, ut idem remedium non eundem, sed alienum plane sæpe numero præstet effectum. Parum itaque auxilii cum expectandum sit ab externis, consultius semper procedimus, si curam ejusmodi affectuum congruis internis remediis adgrediamur & prosequamur, affectamque partem tantummodo in temperato calore & in exspiratione æquabili & liberiori detineamus.

CAPUT X.

De Dolore & Spasmo Otalgico.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Definitio. CIrca dolorum & spasmorum doctrinam dum versamur, ille etiam qui ad aures pertingit & non minori sævitia ac ceteri affligit, non reticendus erit: licet breviter, quicquid de hoc affectu commemorandum, dicamus. Est vero otalgia gravis dolor, in aurium gravitate sive meatu auditorio consistens, a sero acri extravasato & subsistente intra membranam nerveam meatum auditorium cingentem exortus.

§. II.

Genesis & causa. Pertinax hic aurium dolor, eos qui rheumatismis & catharralibus defluxionibus sunt obnoxii, frequentius adoritur, vel, si sudor consuetus supprimitur, aut caput sudore madidum ventis frigidioribus desubito exponitur, prognascitur. Sæpe causa, inflammatio vel ulcus aurium est, ubi insignis ardor, dolor tensivus, pulsatilis, rubor, febris immo delirium junguntur: interdum a vermibus excitatur, & dolor vagus lancinans atque rodens percipitur. Præclare ARETÆUS *lib.* 2. *cap.* 3. de aurium dolore sequentem in modum differit: *Acusticus porus difficillime sæpe doloribus vexatur; ut etiam occipitium teneant & oculos atque buccarum musculos, & perseveratione quadam tardissima tempora & caput. Aliquando etiam humoris fluor per easdem cavernas fit, quem græci rheumatismum vocant & ita jugis ut sæpe vulneret altiora atque corrumpat, & ossa carie inficiat.*

§. III.

Processus & symptomata. Otalgia tanta sæpius vehementia affligit, ut in provectioris atque adultæ ætatis hominibus delirium excitet, cum summa inquietudine & anxietate conjunctum: quinimo epilepsiam sic fuisse introductam nos observavimus. Phlegmaticos autem licet minori gradu infestet, horrendos tamen in cholericis, capitis dolores cum quadam mentis alienatione vigiliis & inquietudine infert.

§. IV.

Horum ratio. Ratio, cur aurium dolores tam crudeliter lædant, ut tolerari vix possint, in eo potissimum posita videtur, quod membrana aurem quæ investit, osseo illo meatui firmiter annectitur, adeoque magis tenditur, nec non a dura matre originem sortitur, nervorumque irreptatu dives est. Quo magis autem membranæ nerveæ tensæ atque expansæ sunt, eo acutioribus doloribus eæ sunt obnoxiæ: quemadmodum id liquido apparet in periostio, intra quod & subjectum os contentus sæpe humor horrenda symptomata producit, quod in panaritio aliisque ossium vitiis videre est.

§. V.

Prognosis. Sæpe otalgia symptomata febrium acutarum evadit, ubi materiæ morbificæ ad aurem per metastasin fit translocatio; quemadmodum in morbo Hungarico interdum evenit, ubi surditas vel ingens saltim auditus difficultas exoritur. Quæ si in declinatione febris accidit, infallibile reconvalescentiæ præbet signum, sed tunc vitium in auris internæ membrana & nerveo acustico hæret. Quando vero metastasis ad aurem externam pertingit, tunc otalgia suboritur, quæ, nisi cito succurramus, ob doloris atrocitatem demere vitam potest. Qui ex lapsu vel casu in terram otalgiam patiuntur; ubi materiam saniosam per aures reddidere, e medio omnes sublati sunt, teste RIVERIO *obser.* 18. *p.* 291. HIPPOCRATES vero in *coac. prænot. p.* 538. §. 58. de exitu hujus morbi sequentia habet *auris dolor pertinax, cum febre acuta & alio quodam signo aliquantum*

tum maligno juvenes quidem septima die occidit, & citius delirio correptos, si non multum pus effluxerit ex aure, aut sanguis e naribus, neque aliud quoddam bonum signum compareat, Seniores autem tardius & minus tollit: nam & aures suppuratione præveniunt & minus delirant. Verum multi ex his recidivant, atque sic pereunt. Monere autem hoc loco debeo, quod decretum *Hippocratis* magis de dolore & tumore inflammatorio parotidum intelligendum sit.

Methodus medendi generalis.

§. I.

Dolor compescendus IN curatione hujus dira tyrannide aures exercentis affectus, omni ratione annitendum est, ut dolorum illa vehementia, quæ causam interdum gravissimis symptomatibus præbet, componatur vel saltim mitigetur. Id quod variis quidem modis tentari atque obtineri potest. Nos autem aliis cunctis, pulveres nitrosos cinnabarinos, liquorem nostrum anodynum mineralem, nec non emulsiones seminum 4. frigidiorum majorum præferimus. Quibus nihil proficientibus, ad opium rite correctum fugiendum est, quo nomine massam pilularum de styrace *Starckei*, *VVildegansis*, laudanum liquidum *Sydenhami*, vel cydoniatum *Helmontii* commendamus.

§. II.

Externa. Externe emplastrum anodynum tempori lateris affecti nec non pone aures applicatum, quod ex mastiche, galbano, croco, oleo nucistæ expresso, castoreo, opio compositum est, desideratissimas fert suppetias. Dein etiam vapor ex lacte & speciebus fragrantibus atque emollientibus auri immissus materiam peccantem non modo emendat, corrigit, atque ad suppurationem disponit, sed & fibras nerveas nimis tensas relaxando dolorem solvit. Convenit quoque vesicam suillam decocto cum lacte ex floribus malvæ, verbasci, sambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, nympheæ, papaveris rhœados, semine lini & pauxillo croci repletam exterius affecto lateri admovere. Fumus quoque nicotianæ cum fistula inversa auri immissus, item millepedes in oleo olivarum vel amygdalarum amararum infusi, nec non oleum scorpionum ad dolorem, si ab inflammatione vel sero acri provenerit, compescendum, maxime valere creditur.

§. III.

Quemadmodum autem ubicunque humor restagnat atque subsistit, is promovendus atque discutiendus est: ita etiam pulveres diaphoretici, leniter nitrosi, cinnabarini, cum aquis diapnoicis atque analepticis propinati opportunissimam in hoc affectu locabunt operam. *Humor stagnās discutiendus.* Plethora si urget, vena secanda: atque alvus renitens clysteribus emollientibus, vel internis laxantibus ex manna, cassia & rhabarbaro paratis, ad officium redigenda. Dignus certe est qui hac occasione commemoretur locus apud modo laudatum ARETÆUM, ubi curationem hujus mali pulchre admodum proposuit. *Utendum*, inquit *loc. cit. requie corporis atque abstinentia & silentio summo: etenim organo auditorio accepta voce aures necessario commoventur, & propterea majores dolores efficiunt. Locandi præterea ægrotantes calido in lecto, & si dolor coegerit, phlebotomandi, atque tertia die levi atque sartili cibo reficiendi, & ob mitigationem doloris exterius admovenda vaporatio tepidi liquoris vel sacculi ex polline tenero confecti. Tum cataplasmata laxativa & cum dolor initium sumserit, statim erunt admovendæ sanguisugæ quas hirudines appellant circa fines auriculæ; vel circa ejus posteriora cucurbita admota, scarrificanda adhibita spongiarum calidarum. Ipsam quoque cavernam involuta lana per specillum oleo calido tinctam, paulatim penetramus, atque illic lana derelicta ferramentum detrahimus.*

Cau-

Cautelæ & observationes.

§. I.

Quid agendũ si a causa externa in aurem illapsa otalgia oritur.

QUandocunque dolor aurium a causa externa, immissa v. gr. dura mole in aurem provenit, cujus rei exempla apud HILDANUM prostant, tunc in ipsa doloris sævitia neutiquam tentanda erit extractio cum forcipe vel alio instrumento: eo, quod non modo frustra hoc tentamen suscipitur, sed & dolor mirum adauctis symptomatibus intolerabilis redditur. Sub doloris enim impetu nerveus auditorius meatus vehementiori spasmo constringitur, ut adeo, quacunque demum etiam leviori vi externa accedente, dolor exacerbetur & meatu sic angustiore evadente, materiæ exitus eo magis prohibeatur. Rebus ita se habentibus, fotus supradicti potius locum invenit applicatio, vel aliquot olei amygdalarum amararum in aurem instillatio; quippe quod præter vim demulcentem, sedativa quoque facultate est instructum: qua ratione, dum membranæ tensæ emolliuntur & relaxantur, sola oborta sternutatione, corpusculum illapsum simul & semel sponte excussum fuisse, novimus. Atqui, cum apprime quadrent, quę monumentis suis reliquit TRALLIANUS, non possumus, quin ejus de hac re sententiam ad verbum recenseamus, quæ *lib.* 3. *cap.* 3. ita se habent: *Si lapillus, aut faba, aut aliud quicquam in aurem incidat, specillum lana involutum in resinam terebinthinæ aut glutinosum aliquot intingito, ac ubi in aurem injeceris leniter protrahito & sternutamentum excitans, os & nares obturatu. Nam spiritus intentione, quæ ita fit, id quod intus impactum est, expellitur. Hoc autem continuo facito diligentiam adhibito, ut quamprimum eximatur. Sin autem neque sic exciderit, inflammatione oboriente, convulsiones sæpe comitantur, ut etiam ægri de vita periclitentur. Quare oleum quoque tepidum frequenter infundere oportet: sic enim locis inflammatione liberatis id quod insidet, facile eximetur.*

§. II.

Materia purulẽta diutius effluens divertenda.

Otalgia plerumque a causa interna solvitur & abscessu finitur, dum materia purulenta ichorosa, ex ipsis glandularum meatum auditorium externe obsidentium atque cerumen alias largientium poris & tenuibus canaliculis, stillat. Ad aquas etiam in infantibus præsertim qui spongiosioris corporis sunt habitus, tantus sæpe humoris serosi fit affluxus, ut ingens fœtidi & purulenti humoris copia quotidie exeat. Sub tali morbi statu humorum impetus per laxantia leniora, mannata, rhabarbarina, passulata, aliquoties repetita divertendus, vel pediluviorum, vesicatoriorum, aut cucurbitularum ope in provectioris præsertim ætatis hominibus, ad inferiora invitandus est. Hac ratione molestus hic aurium fluxus successive minuitur, & salvo auditus organo sanatio perficitur.

§. III.

Leniter exsiccanda,

Quando major jam puris copia post inflammationem præcedentem ex aure effluxit; tunc, præter ea, quæ humorum impetum, a capite & auribus divertunt, quæ leniter exsiccant, putredinique resistunt, exterius admovenda sunt. Veteres eo fine pastillos, ex aloe, croco, myrrha, sarcocolla, confecerunt, & aurium cavernis indiderunt vel mulsum ex vino factum cum mali punici cortice, nardo amygdalis amaris, croco, myrrha alumine, vel herbarum vulnerariarum succis coctum, cavernæ aurium, si humor fortius effluxerit, infuderunt. Qua de re evolvendus CÆLIUS AURELIANUS *lib.* 2. *cap.* 3.

§. IV.

Tamen non subito inbibenda

Cavendum vero est, ne diutino aurium purulento fluxui a quacunque etiam causa proveniat, externis validio-

dioribus exsiccantibus & fortioribus adstringentibus desubito obex ponatur. Exinde enim ingentem parotidum tumorem, cum summo dolore sævisque symptomatibus stipatum, profectum fuisse, nostra pariter & aliorum fide constat.

§. V.

Parotides in febr. quomodo abigendæ? Quandocunque febribus acutis supervenit atrox ille aurium dolor cum intumescentia parotidum; non præsentius auxilium, ac in cucurbitularum cum scarrificatione in nucha appositione, & solius cataplasmatis emollientis, ex caricis pinguibus, croco, melle, succo ceparum tostarum & radice liliorum alborum parati tepido, usu me invenisse plena fide testor.

§. VI.

Vermes vel eliciendi, vel enecandi. Si dolor a vermibus aurem ingressis ortum traxerit, lacte tepido auribus immisso hi eliciendi, vel oleo absinthii, nucleorum Persicorum aut amygdalarum amararum sunt enecandi.

Enarrationes morborum.

CASUS I.

Otalgia a suffimigiis & emplastro brachii tumori applicatis inducta. NObilissima Virgo quinquagesimum quæ jam complevit annum, activi ingenii, sanguineæ constitutionis, decem abhinc annos dolorificis partium externarum fluxionibus a sanguine nimium abundante, & ob ejus tardiorem progressum impuriore reddito subortis continuo fere fuit obnoxia. Me quum hac de re consuleret, ut ter minimum singulis annis nimiam redundantis sanguinis quantitatem e secta vena detrahi curaret, auctor fui: unde melius etiam se habuit. Consueta vero hac sanguinis eductione æquinoctio autumnali intermissa, atque sudore nocturno usitato, ex improvida brachii dextri refrigeratione, cohibito, postero die ingenti dolore unacum tumore in ejusdem brachii cubitu tentata fuit qui adeo sensim increscebat, ut brachium neque flectere neque attollere potuerit. Ad hanc molestiam abigendam, amicarum suasu, frequentius ex gummatibus resinosis, succino, tacamahaca, usa est suffimigio: quo remissior quidem dolor redditus, sed tumor mutata sede superiorem humeri partem invasit, qui insignem in magnitudinem increcebat. Huic cum a Chirurgo emplastrum applicaretur, evanuit ex parte quidem, sed in dextrum capitis latus irruens, in aure potissimum horrendum & acutum dolorem, ut vix ferendo illi par esset ægrota, introduxit. Totum dein caput insigniter tumefactum comparuit, auditus aderat summa difficultas, atque e naribus aliquot sanguinis guttæ cum mucosis multis humoribus secesserunt. Consilium meum, cum per Medicinæ Candidatum qui mihi ad manus erat exquireret, consultum primo omnium duxi, ut aperiretur vena pedis sinistri, quo abundanti nimium sanguini quodammodo exitus detur; deinceps, ut infuso foliorum sennæ & rhabarbaro cum decocto passularum minorum, sordes e primis viis blande educerentur. Quibus præmissis, tenuem victum & pro potu decoctum, ex radice sarsaparillæ, glyzirrhizæ & floribus papaveris rhœados sumendum imperavi; atque ad successivam transpirationem & uberiorem pravi humoris subsistentis promovendam dissflationem, ut æquali lecti calore corpus foveret, & mixturam, ex aqua florum sambuci, cornu cervi usto, antimonio diaphoretico & pauxillo nitri frequentius usurparet, laterique dolenti facculum supra descriptum leniter calefactum applicaret, suasi. Et ita circa undecimum diem, largo sudore sponte erumpente, totum corpus fuit perfusum, evanescente penitus permolesto accidente. Cum vero auditus gravitas cum dolore pressorio remaneret, consilium dedi, ut panis cum semine fœniculi igne cocti, recen-

center ex furno extracti & discissi vaporem meatui auditorio reiteratis vicibus admitteret. Quo pacto expurgata demum pilulis balsamicis & cephalicis nostris, sordium mole, pristinæ valetudini sensim sensimque Nobilissima Patiens fuit restituta.

Epicrisis.

Ex hujus affectus generandi, pariter ac eum curandi modo, Medicorum juniores plura ad praxin utilia momenta capere & depromere possunt. Primo, quod dolores ejusmodi rheumatici, a venæ sectione neglecta & sudore consueto salutari cohibito, originem suam ducere possint. Dein, quod ad eos abigendo suffimigia non satis sint secura remedia, dum tonum cutanearum fibrarum nimium augendo, pravorum humorum motum ad interiora convertunt, quum potius ejusmodi vitiosi humores sensibilioribus corporis partibus & poris inhærescentes successive & placide commovendi, & ad liberiorem exhalationem incitandi sint. Et quod, tertio, in ejusmodi pertinacibus rheumatibus profligandis longe magis circumspecte & efficaciter agat Medicus, si non multis activioribus sudoriferis naturam lacessat, sed tempus expectando, blandis & temperatis ad diapnoen disponentibus remediis utatur: qua ratione contingit, ut natura sponte sæpe critice & salutariter morbum solvat.

CASUS II.

Otalgia immanis, ex ingesta vini copia & sequente refrigeratione.

Generosus Senex sexagenario major, macilentioris staturæ sed floridæ faciei, olim cum inter VVestphalos medicinam facerem, consultum me adiit, qui a convivio, in quo vinum liberalius potaverat, sub aura nocturna peregre domum reversus, altero mane de gravativo capitis dolore, sinistrum præsertim latus affligente conquerebatur. Huic mox dolor auris valde acutus successit, qui tam atrociter intra paucos dies invalescebar, ut non modo omnem somnum adimeret, sed & tremorem partium universi corporis cum frigore excitaret, adeoque non frustraneus esset convulsionum metus. Intolerabilibus plane dolorum tormentis miserrime excruciatum Senem inveni, qui non nisi a globo per sclopetum trajecto levamen optabat: tantæ insaniæ & desperationi proximus erat. Exterius, dolente in parte nihil præternaturale conspiciendum erat. Itaque alvus aliquoties a clysteribus ut aperiretur, curavi; atque interne non nisi pulveres antepilepticos, cum nitro, cinnabari & pauxillo laudani opiati remixtos propinavi, vaporem quoque decocti florum chamomillæ cum lacte auri frequentius admovendum præcepi: eo quod intra meatum auditorium consistere dolorem, conquerebatur. Tandem elapso die septimo, mitescente doloris sævitia, corpus madore perfusum, pulsus redditus sedatior & mollior, qui ante contractus & durus erat, urina quoque antea valde tenuis & aquosa, crassius nunc sedimentum deposuit, & denique sponte aperto abscessu, ex aure successive duobus purulentæ materiæ cochlearibus effluentibus, omnia & singula gravia symptomata penitus remiserunt atque evanuerunt.

Epicrisis.

Mirari omnino subit, Senem nostrum tam valenti & robusta natura adhuc gavisum fuisse, ut adeo gravem capitis affectum, qui totum nervosum systema afflixit, feliciter superare potuerit. Atqui in hoc genere hæc ipsa curatio, quæ plus naturæ quam arti debetur, insigne autocratiæ naturæ exemplum præbet. Venæ sectionem cui non adsuetus erat, nolui admittere, nec fortioribus, sed lenissimis tantum remediis atrocissimum morbum in sene pertractare æquum duxi. Et hac viri magna auctoritate in principatu Mindensi pollentis e tam gravi morbo evasio, mihi tum temporis juveni Medico, magnam

supra

supra meritum meum famam & existimationem conciliavit.

Otalgia diurna mira crudelitate ludens effluxu pueris soluta

CASUS III.

Generosæ feminæ, viduæ consiliarii Aulici filia, decem annorum puella, tenerioris & mollioris naturæ, de languore, inappetentia & doloribus abdominis, pungitivo etiam circa hypochondria, querelas cum ejulatu instituit maximas. Somnus erat exiguus, cum pavore plerumque comitatus. Præsentiam vermium horum pathematum causam cum judicavissem; quæ iis & enecandis & expellendis accommodata videbantur, a me fuerunt præscripta: at vero in cassum adhibita. In lecto detenta per mensem & ultra, perpetuas de hisce symptomatibus movebat querimonias. Tandem facta dolorum ex imo ventre evanescentia, cephalalgia cum auditus difficultate graviter tentabatur. Accessit assidua vigilia, adeo ut per quatuor & quod excurrit hebdomadum spatium ne horam quidem capere somnum potuerit. Quotidie delirabat; nec quicquam cibi vel potus assumsit, auditu penitus amisso. Nihil ad vitam & vires conservandas præter intritum cerevisiæ cum pane cepit: quippe medicamina cuncta, omnia juscula atque alimentorum genera respuebat. Frequenter ægram invisebam; & quum urgeret consilium mœstissima mater, me nihil certi de morbo ejusque eventu edicere posse fassus sum, DEO, naturæ & tempori opus relinquere consultius ducens. Tandem præter omnem opinionem evenit, ut nocte multum purulentę materię aure effluxisse deprehensum fuerit, majori quantitate sensim succedente. Ita ad miraculum intra diem & noctem rediit somnus, revertit auditus, utut adhuc gravis, & pedetentim appetitus & vires revocatæ sunt: verbo DEI ac naturæ beneficio reddita valetudini fuit nobilis puella, bona adhuc dum & prospera valetudine utens.

Hoffm. Syst. T. IV. P. II.

Epicrisis.

Et hoc quoque exemplum plane evincere & demonstrare potest, causas morborum adeo abstrusas sępe esse, ut mentis acie Medicus vix eas penetrare possit. Videmus tamen iterum ex enarrata historia, quomodo solus atrocior capitis dolor omnes functiones animales & naturales pervertere immo propemodum destruere valeat, atque a sola violenta nervosarum & fibrosarum partium agitatione, commotione & distractione proxime proficiscatur. Hinc etiam fit, ut dolore sublato, tanquam causa horum acerborum symptomatum proxima, omnia ad pristinum & naturalem statum redeant.

CAPUT XI.

De Dolore podagrico & arthritico vero & inveterato.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Differentia podagræ incipientis a radicata.

Discrimen podagræ & arthritidis recentis ab ea quæ radicata & inveterata est, insigne in prognosi & praxi medica habent momentum: nam illa est magis transitoria, ætate florentes & sanguine ac succis plenos ob vitium in rebus non naturalibus commissum corripit, & rheumatismi simplicis species est; hæc vero magis hæreditaria, corpora imbecilliora invadit atque in sanguine & sero corrupto radices agit, difficulter etiam tollitur, & sæpius ad mortem usque durat.

§. II.

Historia Podagræ ex Sydenhamo.

Quum nemo ideam, historiam, ac progressum podagræ melius & rectius SYDENHAMO, qui ipse fuit podagricus, delineaverit; placet hoc loco ex ipso Auctore breviter & concinne eam exponere: Podagra exeunte Januario, aut incipiente Februario derepente & nulla fere præsensione antecedente ingruit, nisi quod ventriculi cruditate,

tate, aut apepsia ad septimanas aliquot æger laboraverit: corporis interim intumescentia quasi ventosa ex gravitate, quæ in dies augetur, donec tandem detonet paroxysmus, quem paucis diebus præit torpor & quasi flatuum descensus per femorum carnes cum affectione ἀνκατωσιδει, tum etiam pridie paroxysmi, appetitus voracior, non tamen naturalis. Sanus lecto somnoque committitur; hora vero secunda post mediam noctem excitatur a dolore, pollicem pedis utplurimum occupante, quandoque vero calcaneum, suram aut talum: hic dolor eum refert, qui ossium dictorum dislocationem comitatur, cum sensu quasi aquæ tantum non frigidæ partis affectæ membranis affusæ. Mox sequitur rigor cum horrore, & febricitatione aliquali. Dolor autem hic primo remissior gradatim intenditur (pari passu rigor & horror recedunt) idque in singulis horis, donec tandem sub noctem ad apicem pervenerit, se ad varietatem officulorum tarsi & metatarsi, quorum ligamenta obsidet, perbelle accommodans; nunc tensionem violentam, vel ligamentorum istorum dilacerationem, nunc morsum canis rodentis, quandoque pressuram & coarctationem exprimens. Adhæc, ita vivum exquisitumque habet sensum pars affecta, ut nec linteorum super incumbentium pondus, nec cubiculi a fortiori ambulatione concussionem ferre valeat: hinc mille conamina, situs tum ipsius corporis, tum membri affecti mutatione assidua, doloris sedationem incassum exambit; quæ tamen non contingit ante horam secundam tertiamve ac matutinam (decurso scilicet nycthemeri spatio a primo appulsu paroxysmi;) quo tempore æger post materiæ peccantis modicam digestionem & difflatiooem aliqualem, subito a dolore respirat. Jam leni madore perfusus somno concedit, a quo evigilans, dolore multum imminuto, partem affectam tumore recenter occupatam cernit. Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, easdemque excitat tragœdias; nonnunquam etiam ambos pedes in initio occupat: postquam utrumque pedem exercuerit, qui sequuntur paroxysmi abnormes sunt, tum etiam quoad durationem, hoc tamen ubique servant, quod dolor noctu recrudescat, mane vero remittatur; atque ex serie horum paroxysmulorum constat paroxysmus, qui dicitur podagræ, diuturnior breviorve pro ægri ætate, &c. quod in vegetioribus, & iis, quos podagra rarius invisit, diebus sæpe quatuordecim fit; in senioribus, atque iis, quos sæpius afflixit, duobus mensibus; iis vero, qui aliquot annis podagrici fuerunt, non prius valedicit quam ętas adultior eam fugaverit.

§. III.

Ulterior progressus & terminatio.

Ad quatuordecim primos dies urina coloratior est, quæ post separationem sedimentum rubrum, & quasi arenulis refertum deponit; nec æger utplurimum nisi tertiam potulentorum quæ assumpsit partem per vesicam reddit; alvus item ad dictos fere primos dies constipata est. Appetitus prostratio, rigor totius corporis sub vesperam, partium etiam non affectarum gravitas & molesta sensatio integrum paroxysmum comitantur. Recedentem paroxysmum excipit pedis affecti pruritus vix ferendus, maxime inter digitos, unde decidunt furfures, & pedes ipsi quasi ab epoto veneno desquamantur.

§. IV.

Symptomata morbi post annos aliquot infestantis.

Atque hoc modo se habet podagra regularis, cum vero vel indebita medicatione turbetur, vel diuturnior invaserit jam per annos aliquot, phęnomena sunt multum diversa a jam descriptis. Jam manus, carpos, cubitos, genua, aliasque regiones occupat, quandoque digitos distorquens, motu paulatim privans, tandemque concretiones, circa articulorum ligamenta, tophaceas generans, cretam

vel

vel oculos cancrorum æmulantes; nonnunquam in cubitis tumorem subalbum ciet, fere ad ovi magnitudinem, qui sensim inflammatur; nonnunquam femur occupans, sensum exhibet, quasi ingentis ponderis appensi, sine dolore tamen notabili; ad genu exinde petens, id acrius urget, artus jam habet æger fere undequaque contractos & impeditos, ita ut claudicet, & permoleste prorepat.

§. V.

Descriptio arthritidis ex Aureliano. Ex veteribus omnium optime historiam arthritidis descripsit CÆL. AURELIANUS *lib.* 5. *cap.* 2. *morborum chronicorum* hunc in modum: Sequitur autem passione articulari tentatos torpor, atque formicatio eorum articulorum qui tanguntur, & difficilis flexio, atque rursum extentio: item gravedo & vacandi dulcedo, & ad parvum motum vehemens labor, atque dormientibus sensus quidam resonantium articulorum, & cum de somno surrexerint, veluti saltu earundem partium afficiuntur: tum horror, vel rigor, atque tremor sine ulla manifesta ratione partium sequuntur: Dehinc cum passio se extollere cœperit, in podagricis dolor alterius pedis, aut utriusque cum punctionibus nascitur, incipiens a vestigio aut plantæ cavitate, vel sæpius a majore digito, attestante torpore, & gravedine, & difficili motu, cum horrore rigido atque inæquali per membra, & aliquando plurimo fervore, aliquando frigore, ut alii refrigerantia, alii calida desiderent ægrotantes, & propterea quidam alteram calidam, alteram frigidam podagram putaverint nuncupandam. Item initio, ut sæpe contingit, similis color patientium atque sanarum videtur partium, attestante æqualitate, nullo emergente tumore. Dehinc inflatio partium fit cum rubore. Quapropter relevatio altiorum sæpe sequitur. Tum pejorante passione arthritica sufficitur passio, cum in unum omnium cogitur articulorum consensus, & facile ex articulo in articulum venit dolor, nec desinens priusquam cunctos invaserit nodos. Sepe denique prioris articuli dolore declinante secundus invaditur, atque eodem similiter mitescente tertius sumit exordium, consentiente etiam vesica, atque spinæ majoribus nervis, quos . . . . . appellant: & in stomacho etiam nausea vel vomitu jactantur ægrotantes. Tunc articuli tumentes inflantur, ac deinde durescunt, & solidati saxeam faciunt qualitatem: tum etiam nigriores efficiuntur, atque contorti, ut in obliquas partes digiti vertantur, aut reflexi supinentur, aut vicinis adfixi incumbant, & aliquando humore purulento vel mucilento collecto, aut viscoso generent poros, quos non transitus dicere poterimus: dehinc etiam lapides sufficiant, qui quidem articulos solvant, & cutem distendant, atque erumpentes promineant, & Chirurgia detrahantur: aut exilientes cyathis, cum ferramento tollantur, quod nos laureolum dicere poterimus, & rursum renascantur. Tum membra dolentium partium, cessante nutrimento, tenuata languescunt, & arida efficiuntur. Erunt præterea ægrotantes parvis ex causis mobiles atque iracundi, siquidem motum vel actum non sine querela accipiant.

§. VI.

Ratio formalis podagræ. Podagræ igitur rationem formalem, si rectius investigare velimus; consistit ea ipsa in vehementi spasmo, quo membranæ ac ligamenta nerveotendinosa, quibus ossa in sedibus suis collocata retinentur & firmantur, violenter lancinantur, divelluntur, distrahuntur sæpe ad rupturæ usque vel pali infixi sensationem, a sero vitioso acri salso, per minimas arteriolas, & exiles glandulas ligamentorum copiosius advecto suscitatus, cum febrili motione & partis adfectæ inflammatione conjunctus.

§. VII.

Symptomata spasmo debentur. In hoc adfectu atrocem spasticum dolorem fibrillarumque & membranarum nervearum stricturam excipiunt atque indicant varia phoenomena & quae hoc dolore correptis contingunt symptomata: videlicet invadente dolore pori cutis in pede angustantur, influxus sanguinis & refluxus debitus impeditur, sudor ac transpiratio nunc cohibetur, nunc augetur, membrum rigore ac rubore concutitur, venae disparent, & valde sensibilis in parte affecta distensio & distractio percipitur, concomitante aestu, rubore & subsequente tumore. Spasmus autem hic non tantum in afflicta parte incipit & subsistit, sed ulterius serpit, inque consensum trahit alias eximioque sensu praeditas internas partes, quae simili spasmo affectae varia producunt symptomata. Unde non ignota potest esse ratio, quare frequens oscitatio, flatuum descensus per femoris carnes, horripilatio per dorsum ac lumbos; febriculosus pulsus, praecordiorum anxietas, animi defectio, somni inquietudo, torpor atque vermiculatio articulorum, ciborum innappetentia, nausea, in suris quasi convulsio, vomitus ubi imminet paroxysmus vel jam praesens est, aegros infestet? quae omnia ex spasmodica constrictione & inde resultante sanguinis motione non possunt non originem suam repetere.

§. VIII.

Id demonstratur. Hujus argumenti veritas, nimirum quod arthritici & podagrici doloris essentia in spastica fibrillarum nervearum contractione versetur, ulterius exinde clarius demonstrari potest, quod, quandocunque materia serosa acris arrodentis indolis e partibus dolentibus perversa medicatione aut alia sontica causa ad nobiliores internas parter nervosas repellitur, atroces in iisdem dolores & spasmi excitentur. Ita in praxi frequentibus & fere quotidianis constat observationibus, a materia podagrica retrocedente, si ea fertur in cranii membranas, gravem cephalalgiam in membranas dentium atrocem odontalgiam, in tunica ventriculi ejus spasmum, singultum, vomitus seu cardialgiam, in pulmonum tunicas nerveas, tussim convulsivam & asthma spasmodicum, in membranas costarum pleuritidem spuriam, in tunicas intestinorum, gravissima tormina & colicum dolorem, denique in viis urinariis & vesica ischuriam & spasmum excitari.

§. IX.

Exposita sic indole podagrae, quae in spasmo dolorifico, omnium ferme symptomatum parente consistit, excutiendum ulterius remanet, quaenam hujus effectus causa, atque in quibusnam partibus genesis mali exstat? Medicorum recentiores ferme omnes in hac sententia videntur convenire, podagram morbum esse metastaticum salinum, a collectione salis fluidi acris stimulantis intra membranas ac ligamenta articulorum productum. Cujus generis autem ac ingenii illud sal sit, dissentire videntur. *Causa efficiens* Alii acidum, alii sal tenue corrosivum biliosum, alii austerum & stypticum principium incusant. Nos purum & sibi relictum acidum in animantium corporibus vix reperiri existimantes, tartareum illud esse asserimus, ita tamen, at acidum quoad figuram suam scindentem spiculatam, haud secus ac in tartaro praedominetur. *non est salucidum [?] biliosum, sed tartareum* Interim tamen non negamus, pro diversitate morbi atque aegrotantium natura ac temperamento, & pro causarum antecedentium diversa indole, majori volatili acredine biliosa, vel fixiori, serum, quod salium morbosarum est vehiculum, esse imbutum; unde etiam arthritis variat, & volatilis & fixus exsurgit dolor, magis vel minus ardore atque inflammatione infensus.

§. X.

§. X.

Quæ sententia stabilitur. Multa autem sunt, quæ peccantem materiam tartaream subinde peccare evincunt. Etenim experientia compertum est, ad calculum dispositos ut plurimum evadere podagricos, & hos e contrario calculo tentari, ita ut affectus ii invicem sororientur, & unus in alterum facile abeat. Serum autem in dictis morbis tartarea salsedine imbutum esse, nemo qui gnarus rerum medicarum est, ibis inficias. Accedit, quod in consummata podagra vel ischiatide ligamenta juncturarum erosa a sabulo tartareo ibi subsistente reperta in sectionibus fuerint. Quinimo tophacea materia, quæ intra articulos in senum qui acido abundant podagra, copiose quandoque reperitur atque eximitur, manifestissime naturam tartarei salis, quod ex acido & copiosa terra conflatum est, demonstrat. Ita KERCKRINGIUS sub examine chymico ex ejusmodi tophis sive materia podagrica, elicuit spiritum quendam inter spiritum tartari & salis ammoniaci quodammodo medium, hoc nimirum acidiorem; illo vero mitiorem; & oleum, oleo tartari fœtido colore, fœtore & consistentia in omnibus simile: nec non sal ex capite mortuo quod extraxit, ab eodem sale tartari parum abludens, nisi quod sapore quodam extraneo infestus, ingratam quandam pariebat nauseam, vid. *Spicil. anot. obs.* 28.

§. XI.

Et ulterius probatur. Sic observatum quoque fuit ab Auctoribus, podagricorum excrementa, nimirum sputum, urinam, sudorem collecta, prævia evaporatione, præbuisse materiæ candescentis concretæ in tartari consistentiam insignem copiam. Vid. PECHLINUM *obs.* 25. & KERCKRINGIUM *l. c.* Notavi ego in Viro generoso, qui subinde podagra divexari solet, sequentia: hic paroxysmum imminentem præsentire solet maxime ex colore annuli, quem digito gerit, ex mercurio mediante venere ac tutia confecti, qui aliquot dies ante paroxysmum & per totum morbi cursum livorem ac nigredinem contrahit, qui sponte tandem desinit, pristino redeunte colore sub declinationis tempus. Id quod curiosum phœnomenon mea sententia effluviis salino-sulphureis per transpirationem prodeuntibus adscribendum venit. Taceo materiam in articulis podagricorum collectam, & quandoque vesicatoriorum vel aliorum remediorum usu effluentem, summe corrosivam, ipso sensu teste, naturam præ se ferre. Confirmare inter alia præsentiam tartarei fluidi salis in podagricis videtur nimia potatio vinorum tartareo talis modi succo scatentium, quæ podagram generare solent frequentissime; item nimia ciborum appetentia & voracitas, maxime ante tempus invasionis, quæ sine dubio lymphæ acidæ abundanti in salivali & gastrico fluido debetur.

§. XII.

Sal tartareum cum mucilagine glandularum congreditur. Congreditur autem tartareum hoc sal cum mucilaginoso ac pingui, quo articuli & juncturæ omnes gaudent, rore ac glutine, quod secundum naturam insipidum, ossa, juncturas, ac cartilagines lævigare & obducere solet. Notabile enim est, sub membranoso ligamento, quo articuli firmari solent exstare tunicam mere glandulosam ac vesiculosam, quæ etiam synoviæ sedes est, in quam terminantur maxime in homine multæ vasorum sanguiferorum ramificationes, hæcque tunica, propter laxitatem suam minime inservit ossium conjunctioni, sed mucilaginem certam instar ovi albuminis, licet non semper adeo claram & limpidam secernit. Præterea in majoribus articulis exstant quoque corpora glandulosa pinguedine obsita, quæ similem mucilaginem a copiosis sanguineis vasculis ibi secernunt ad lubricandas juncturas ipsasque ab incalescentia & attritione conservandas, uti co-

copiose pariter ac solide id deduxit celebris Anglus CLOPTON HAVERS, *in Osteologia*. De hoc ipso glutine articulorum jam dudum divus HIPPOCRATES *in lib. de locis in homine*, sequentia pronunciavit: *Humidum nativum articulorum ubi male valet, male habent articuli; ubi bene, & ipsi articuli*.

§. XIII.

Exinde coagulumque cruciatuum causa media est. Quotiescunque itaque serum salsum excrementitium in sanguine superabundans descendit per glandularum poros nimis laxatos ad ipsos articulos, non modo coagulum mucilaginis efficit, quod difficilius postea resolvitur, vel etiam, si in copia, adfuerit, in gypseum corpus tandem convertitur, verum & intra subtilissimi sensus membranas incarceratum propter angustissimas vias, minus commode propellitur nec evaporat, sed detestabiles cruciatus in parte affecta suscitat: cujus sæpius tanta est sensibilitas ut omnia quantumvis leniter admota tegumenta vel medicamenta officiosamque manum vel e longinquo reformidet. Attentione dignum est, nihil magis mucilaginem articulorum destruere atque coagulare, quam acidum tartareum sal lenius v. gr. acetum vini, vel vinum rubellum album, neque tantam mutationem atque coagulationem ipsi inducere aliud potens, uti oleum vitrioli &c. sicuti id variis experimentis clarissime demonstravit *Clopton Havers l. c. p.* 257. evidenti scilicet documento, vina tartarea aptissima esse ad procurandos paroxysmos arthriticos, ubi tonus glandularum debilitatus est & patiens aliquam ad hunc affectum dispositionem habet.

§. XIV.

In podagra calida serum sulphureum, acre &c. Quemadmodum vero in senibus neque minus in hypochondriacis & calculosa nephritide laborantibus podagricis serosa sanguinis pars tartareo fixiori acido referta est: ita in corpore bilioso calidæ temperaturæ virili, ubi arthritis, & podagra magis calida vaga, dum ex una parte in alteram transit, serum biliosis acribus sulphureis immo alcalinis onustum est. Sic *Acta Erud. Ann.* 1698. referunt Medicum Anglum *Colbatch* serum podagricum miscuisse cum syrupo violarum, & semper colorem cœruleum in viridem mutatum observasse.

§. XV.

Paroxysmus podagricus febre stipatur. Deinceps quoque illud animadversione dignum est, quod nullus paroxysmus podagricus sine motu febrili fit, quem præcedens lassitudo corporis inquieta, horripilatio, refrigeratio extremorum, oscitatio, alvi obstipatio, pulsus citatior, sitis, vigilia & subsequens æstus, ejusque circa noctem exacerbatio, urinæ in principio tenues & aquosæ, spasmo vero remittente crassæ cum sedimento, neque minus solutio doloris & spasmorum per sudorem copiosiorem satis evidenter arguunt: cujus motus febrilis beneficio fit, ut excrementitiæ serosæ salinæ peregrino charactere imbutæ sordes, ex parte per varii generis in corpore nostro organico constituta colatoria, & emunctoria foras salutariter eliminentur atque excernantur. Hic motus quoque auctior febrilis solidorum & fluidorum, qui non actu electivo, multo minus morali & rationali fit, genuina causa est sævorum dolorum ac spasmorum in partibus extremis, qui paroxysmis in podagra nunquam non associantur, dum videlicet ad nervosas & valde sensilis texturæ articulorum membranas & ligamenta, quibus complures exiguæ grandulæ inhærent, & quæ minus congrua sunt salium excrementitiorum emunctoria, cum impetu impurus serosus sanguis advehitur, & congeritur; ubi postea ichorosus ille latex præter naturæ ordinem separatus, stagnans & subsistens ejusmodi atroces naturæ humanæ plane infensos spasmos, & dolores concitat; qui quo vehementiores sunt, eo plus febrilem æstum incendunt, atque sympto-

ptomata exacerbant. Siquidem id probe tenendum est, duplicem in paroxysmis ejusmodi arthriticis & podagricis observari febrem, essentialem & symptomaticam, illa ad naturam catarrhalis, vel in sanguineis ad synochæ simplicis genium accedit, cum qua paroxysmus incipit & progreditur, noctuque habet suas exacerbationes; altera vero symptomatica doloris acerbioris soboles est, & inflammationem insequitur.

§. XVI.

Ratio cur materia vitiosa certas solum partes occupet

Quod autem humor vitiosus non intra omnes articulos & quidem mediante tunica ligamentorum glandulosa, sed duntaxat certis in partibus separetur, ut videmus in chiragra, gonagra, podagra & affectione ischiadica; id potissimum tono & robori destructo horum ligamentorum, quæ articulos firmant, adscribendum est. Quod vero ad pedes frequentius feratur ac descendat, hæc subesse ratio videtur, quod pedes frigori humido, quod valde eorum naturalem tonum lædit, plus quam aliæ partes expositi sint; deinceps quod a calceorum pressione ac strictura copiosi tubuli arteriosi & venosi minimi, per quos libere humor redire & circulari debet, valde comprimantur: accedit quod lentior & tardior per partes a fonte caloris corde nempe remotas, ob situm etiam perpendicularem, lymphæ ac humorum sit circulatio. Superest adhuc una ratio & quidem præcipua, scilicet quando pedes dolor affligit, cogimur quiescere, ne deterius fiat malum; quies autem ulterius nocet, dum humores ob motum cessantem, ibi magis tenentur subsistere, & ita imbecillitas augetur; sic edocemur familiari exemplo, quando pedem diu in uno situ tenemus, vermiculationis sensum oboriri. Vocanda huc quoque est in auxilium, nativa pedum imbecillitas a parentibus podagricis contracta, quæ partim in spiritualescentia humorum deficiente, & inde resultante partium solidarum maxime extremarum debilitate, vel in ipsa prava textura & conformatione, & pororum dispositione consistit. Idem obtinet in aliis artubus, quos occupare solet dictus dolor arthriticus.

§. XVII.

Copiosus seri impuri proventus.

Unde vero tanta seri excrementitii ex parte salsi & tartarei, ex parte etiam acris biliosi colluvies, in arthritidis & podagræ subjectis corporibus ingeneretur, quæ proinde & motuum febrilium podagricorum & acerbissimorum dolorum veram & materialem causam constituit, vix aliam quam naturæ ægrotantium debilitatem & vitium in usu rerum non naturalium commissum reperire & incusare licet. Per naturæ debilitatem vero nihil aliud intelligimus, quam talem, a nativitate, solidorum, quæ fluida continent, movent, immo motibus vitalibus secretoriis, excretoriis præsunt, non satis validam & robustam conformationem & stricturam a parentibus potissimum acceptam: hinc natura debiles & morbosi parentes, ut sunt hypochondriaci, hæmorrhoidarii, podagrici, calculosi, aliisque anomalis motibus obnoxii, etiam liberos in hos morbos proclives generant. Nam quando ipsos podagricos, qui diutius hoc morbo affecti sunt, spectamus ac consideramus, plerique sunt habitus minus fibrosi, spongiosi, tenerioris, qui nervos & tendines habent exiguos, copiosis & valde exilibus vasis donati, qui sanguine multo seroso, qui e vena emissus in oculos incurrit, abundant, & hinc etiam in primis annis narium hæmorrhagiis & in provectiore ætate hæmorrhoidum fluxui sunt obnoxii & assueti, animi quoque sunt inconstantioris mobilioris, ad omnis generis passiones vitalibus motibus nocivas proclives; quæ cuncta satis totius naturæ microcosmicæ imbecillitatem arguunt atque demonstrant. Accedunt postea satis insignes diætæ atque in regimine vitæ aberrationes & vitia, quæ ita sunt

comparata, ut non modo partium solidarum tonum, robur ac vim systalticam motricem plus debilitent ac labefactent, sed etiam multos crudos, intemperatos, naturæ & succis vitalibus, qui blandi esse debent, plane alienos humores invehant, & ob imminutum salutarium excretionum negotium plus justo in corpore retineant & accumulent.

§. XVIII.

Ad quæ conferunt 1 Venus immoderata. Ex iis vero, quæ nervosis & motricibus partibus vires & robur subducunt, primum merito locum Venus immoderata obtinet. Nam semen, uti delibatissimæ & spirituosæ lymphæ in sanguine soboles est, ita si intemperantius exhauritur, non potest aliter fieri, quin & partes fluidæ subtilitatem & blandam spirituascentiam, solidæ vero vigorem & elaterem amittant, atque adeo omnes functiones corporis non exiguum inde capiant detrimentum. Et hinc potest etiam secundum scripta *Hippocratis*, ratio repeti, quare pueri, quare mulieres & eunuchi non facile podagram patiantur? Hinc quoque Poetis Bachi & Veneris filia nuncupata est, unde antiqui versus:

E solvilumba Venere, solvilumboque
Baccho, creata est solvilumba chiragra.

Et Latini Poetæ carmen:

Ut Venus enervat vires sic copia vini,
Et tentat gressus debilitatque pedes.

Notabile autem hoc est, quod arthritis ex abusu Veneris sępius unice suam originem petat, & quod omnes arthritici & podagrici, propter sal illud tenerum stimulans in lympha & sanguine contentum, ad Venerem præ aliis magis sint proclives, adeoque magis magisque enervando vires, malum contumacius reddant.

§. XIX.

Vini potus largior. Præterea spiritus, corporis nostri motores, non parum invertit & nervis debilitatem addit vini & maxime generosi vel etiam tartarei acidi largior potus, utpote partes vini sulphureæ nimis celeriter per venas rapiuntur ad caput, subeuntque poros nervorum & spiritibus sese associant, quorum crasin ob cruditatem & heterogeneam indolem suam valde invertunt, ut munere suo in regendis machinæ artubus defungi minus recte queant. Experientia multiplici deprehensum est, nihil plus ad tartaream illam, aut quomodocunque appellare libet, materiam podagricam & arthriticam generandam aptum esse, quam vinum; quæ etsi in corporibus quibusdam sequestretur, tamen in illis quæ viscerum debilitate laborant, servatur atque in sanguine accumulatur.

§. XX.

Quod tamen limitandum. Datur tamen vinorum magna diversitas. Quæ enim in arenosis terris proveniunt, minus materiæ ejusmodi tartareæ continent. Dixit WEPFERUS *Dec. 1. An. 2. c. 39.* raros apud Scaffhusanos esse podagricos & calculosos, neq; convulsivos motus frequentes, & potissimum id fieri a vino rubello salubri. Sic etiam memini Jenæ, quamvis ab incolis ejus loci satis liberaliter bibantur vina vernacula, non tamen multos esse podagricos. Contra observatum fuit, quæ in terra pingui argillosa & limosa proveniant; ad fovendam podagram esse paratissima; cujus generis sunt *Bohemica, Hungarica, Austriaca &c.* Neq; obstat, vina magnam quantitatem tartari terrestris, qui sæpius vias urinarias magis detergit, possidere, utut in podagra progignenda minoris efficaciæ sint aliis, quę talem quantitatem non complectuntur, sed forsitan subtiliori ac penetrantiori acido, quod cum succis vitalibus facillimam init copulam, instructa sunt. Sic vini *Teckaviensis* libr. 4. destillatæ vix drach. dimidiam; totidem autem librę *Rhenani* drach. minimum 5. largiuntur. Multo magis autem talia vina nocent, si ad ebrietatem usque ingurgitantur, quo spirituum vi-

vigor naturalis magis extinguitur & lympha tenuis inspissatur, ut deinde viscerum tono debilitato minus commode illa, quæ in vinis nociva atque perniciosa sunt, excludi queant.

§. XXI.

Affectus animi

Sicut affectuum intemperantia in excitandis & fovendis morbis plurimum valet: ita id maxime in chronicis affectibus, inter quos podagra primas tenet, animadvertimus, & quidem hanc potissimum ob rationem, quod diuturnior tristitia animique angor, intensior cura ac sollicitudo, profundior quoque & haud interrupta meditatio, necessarias corporis vires suffurando & vitales humorum motus, neque minus secretorios, & excretorios imminuendo, exsuperans pabulum atque materiam, impuritates videlicet varii generis salino-sulphureas, ad genesin hujus affectus subministrent. Ita vehementior quoque animi commotio, & ira ipsos arthriticos paroxysmos de subito sæpe cum febrili quodam motu excitat.

§. XXII.

Luxuria & desidia

Ulterius, luxuria, nimia voracitas, continuæ commessationes, cum vita sedentaria otiosa & desidi conjunguntur, neque minus exercitiorum intermissio, & ex mobiliori vitæ genere quietum & motus expers, & podagræ, & aliis pertinacioribus morbis ingenerandis mirifice velificantur. Nihil enim magis, præterquam nimia ingestorum copia cum desidia, magnum illud excretionum, sine quibus sanitas consistere nequit, negotium supprimendo, ad impurorum humorum redundantiam, a quibus deinceps dolores, febrilesque motiones proveniunt, corpori ingenerandam conferre, attenta consideratione discimus.

§. XXIII.

Trãspiratio prohibita.

Et quoniam sufficienti, per jugem transpirationem facta, sordium valde activæ indolis aquoso-salinarum halituosarum expulsione, corpus ab innumeris morbosis afflictionibus nec non a paroxysmis & recidivis immune redditur: ita etiam in rebelli isto podagrico affectu, qui in corporibus gracilioribus minus densi & obesi habitus, perspirabilibus, paulo rarius sedem fixiorem tenet, neque in hominibus opificibus, & qui labore, & motu corpus continuo exercent facile gignitur, id ipsum observamus: quare etiam æstivo tempore arthritici & podagrici paroxysmi silere & conquiescere solent; cum, e contra, qui densi & pinguioris habitus sunt, literati & laboribus corporis & manuum vacantes, crebrius & diutius hoc affectu exerceantur, qui præsertim autumnali humido & frigido aere, subita tempestarum mutatione ingruere & tragœdiam ludere solet: quinimo sudoris consueti intermissionem, notabilisq; transpirationis, quæ ex indusiis inspectis cognoscitur, atque excrementorum inter pedis digitos defectionem, imminentem designare paroxysmum sæpe a nobis observatum est.

§. XXIV.

Hæmorrhagiarũ consuetarum defectio.

Inter antecedentes doloris podagrici causas, non exiguum locum fluxuum sanguinis consuetorum, hæmorrhoidum & mensium intermissio vel interceptio tueri videtur: siquidem & firma experientia, & unanimi veterum consensu, & auctoritate confirmatum habemus, feminas, quamdiu menses rite fluunt, & viros in quibus consuetus hæmorrhoidum fluxus rite, ratione modi, quantitatis & temporis se habet, a molestissimis hisce affectionibus immunes degere, imo hos fluxus doloribus istis supervenientes, corpora ab iis præservare: ex adverso vero, si solennes hæmorrhagicæ vacuationes, vel ex vacillante naturæ robore, aut ex perversa diæta, vel importuna & imprudenti medicatione restitant, deficiunt, vel supprimuntur; atroces dolorificas has passiones generari imo recrudescere & ingravescere observatione identidem firma & stabili constat: ut itaq; ex hisce observatis clarissime elucescat, quantum ad depurandum sanguinem & ad morbos ex seri vi-

vitiosi colluvie succrescentes impediendos, hæ solennes licet præter naturam contingentes sanguinis excretiones valeant. Ex quibus tamen neutiquam id consequitur, ut nonnullorum nostri ævi Medicorum & theoreticum & practicum dogma fert, tantum a fluxu hæmorrhoidali, ejus defectu & frustraneis ad eum excitandum naturæ moliminibus, originem hujus truculenti affectus arcessendam esse, & totum curationis opus ad illum provocandum collineare debere; cum hujus hypotheseos patroni, plethoram pro causa proxima materiali potissimum habeant, utut inter remotas locum concedamus. Nos vero vitiosam seri dyscrasiam atque impuritatem potius ad excitandum hunc affectum maximum momentum afferre arbitramur, cum nota nobis sint exempla, sub ipso paroxysmo podagrico, calculoso & arthritico, hæmorrhoides fluxisse: id, quod inter alios, celeberrimi nominis Medicus B. DOLÆUS, crebro per litteras apud nos conquestus est.

§. XXV.

Prognosis. Ratione morbi eventus, quoad prognostica hæ observationes rarius fallunt: Podagra non facile e medio tollit, nisi humor vitiosus, ob magnam virium expultricium imbecillitatem, ad summam corporis corticem propelli nequeat, sed intus retineatur; vel ab errore medentis aut ægrotantis ad interiora repellatur, quod HIPPOCRATES *lib. de affect.* affirmat: & tunc gravibus supervenientibus morbis, ut sunt lethargus, hemiplexia, apoplexia, asthma convulsivum, & suffocativus catarrhus, peripneumonia, hydrops, inflammatio ventriculi & intestinorum, extinguuntur.

§. XXVI.

Juniores podag. rarius diu vivunt. Quemadmodum, quibus congenita & hæreditaria est arthritis & podagra, & qui ex pravo vitæ genere primis in eam annis incidunt, rarius diu vivunt: ita iis, qui demum provectiori ætate atque in senectute, dolore corripiuntur podagrico, longævitatem promittit; dum arthriticis & podagricis paroxysmis re vera criticis, humores excrementitii, impri senectuti familiares corporique infensi, hac ratione expurgantur. *Longiores contra longævi*

§. XXVII.

Incipiens podagra facile abigitur Podagra incipiens præsertim si rheumatismi sanguinei species est, moderata & convenienti diæta congruisque remediis, sanguinis præsertim missionibus opportune institutis, facile præcaveri & tolli potest: ubi vero jam multoties & singulis ferre annis paroxysmus recurrit, & quos affligit, in articulis tophos habent, sicca alvo vexantur, & senes sunt, ii, testante HIPPOCRATE *l. 2. prorhet.* nulla humana arte sanari possunt: hanc potissimum ob rationem, quia vitium non tam in fluidis sed in solidis eorum tono, robore textura & conformatione naturali destructa, quod facile tollitur, consistit. Hinc vetus dictum enatum: Solvere nodosam nescit medicina podagram. Optime vero HIPPOCRATES *l.c.* ratiocinatur: *juvenes nondum callos habentes curari possunt, si accurate vivant laboribusque sint amantes, alvumque bonam & apertam habeant.*

Cura præservatoria.

§. I.

Præservatio facilior accuratio QUamvis valde difficilis eorum morborum, qui congeniti sunt, quorum causa in hac labe tam fluidarum quam solidarum consistit, & quæ a prava vitæ & diætæ ratione foventur, ac in habitum quasi degenerarunt, sit curatio; attamen facilior longe & expeditior est eos præservandi, præcavendi, & avertendi via ac methodus. Quam cum Medicus omnino & recte cognoscere & prudenter applicare debeat; nobis eam hic exponere est propositum: utpote quæ potissimum in causis hujus morbi, remotioribus dictis, declinandis & removendis consistit.

Pri-

§. II.

Fugienda antè Venus immoderata

Primo omnium, qui vult degere immunis a pertinaci tam podagrico quã articulari affectu, temperet sibi, quantum possibile est, ab usu Veneris maxime immoderatæ, quam corporis languor & dolor subsequitur; subito namque exhaurit subtiliores spiritus, caput debilitat, mentem ac sensus infirmat atque convellit. Dein ebrietatem, copiosam vini potationem, & liquorum inebriantium ingurgitationem omni cura & studio fugiat: quippe hoc pacto multos ab arthritide liberatos novimus. TRINCAVELLUS *de ratione cur. particul. hum. corp. affect. l.* 12. *c.* 11. tradit se novisse Medicum Venetiis, qui, cum non parum infestaretur a podagra & ad senium usque, & solum primum atque in quinquennium vinum interdixisset, liber tandem ab omnibus molestiis ita evaserit, ut amplius usque ad ultimum senium imo ad mortem horum dolorum fieret expers. Id quod CELSUS *l.* 4. *c.* 24. egregie confirmat, perhibens: *quidam cum toto anno a vino, mulso, Venere se temperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt.* Et SOLENANDER *S. V. conf.* 1. refert, viduam quandam Hispanicam, cum usum vini, quo tamen pro more gentis paucissimo & dilutissimo usa fuerat, omisisset, podagra amplius non fuisse tentatam. Quinimo plures talismodi historiæ notissimæ sunt eorum, qui, vel in carcerem conjecti vel ad paupertatem redacti, cum a vino abstinuerint, ab arthritide & podagra liberati sunt. Hinc præstat ad præscindendum gravissimum morbum, aquam puram & levem quam vinum bibere. Ex hydropotis enim nemo facile est, qui hunc in morbum prolabitur: quorum exempla apud BRUYERIUM *de re cibaria l.* 16. *c.* 13. SCHENCKIUM, HERM. *aon Seyden, de podagra*, & PECHLINUM legi atque evolvi possunt.

§. III.

Quod tamen quãdoq; proficuum.

At vero quamvis nonnullis podagricis vinum admodum sit infensum, negandum tamen non est, dari casus, ubi ventriculi quędam & intestinorum imbecillitas a frigido humore, ut cum veteribus loquar, orta adest, in quibus ad virium refectionem admitti illud debet, maxime si diluatur cum aqua & vetus excoctum optimæ notæ assumatur: quod eo magis locum invenit; si in consuetudinem abiit vini potatio, nec ad ejus usum ægrotans protinus sentiat incommodum: de qua re conferri meretur PECHLINUS *obs.* 37.

§. IV.

Nimius cibus

Porro qui vitam a podagra liberam ducere, vel ejus dolores lenire atque mitigare intendunt, temperent sibi a multo cibo tam in paroxysmo, quam extra morbi accessum. Vere scribit HIPPOCRAT. præcipuum sanitatis studium est, non satiari cibis & impigrum esse ad laborem. Sique profecto quid est, quod vitam servare potest a morbis diuturnis immunem, temperantia in victu est: hac enim alacritas & ingenio & corpori accedit. Consistit autem hæc temperantia in eo, ut vel bis de die parum cibi assumamus, nec plenarie appetitu satiemus & cœnam intermittamus: id quod podagricis mirifice commendat TACKIUS p. 97. item SYDENHAMUS p. 579. qui prandium saltim commendat; humoribus digerendis cum lectus solum sic dicatus. Præcipue autem in paroxysmis a cibo abstinendum est. Nam ejus accessio, ipso HIPPOCRATE teste, damno est: *Eo enim tempore*, inquit, *restitui sunt humores ad centrum corporis, unde opprimitur anxiaque evadit respiratio, & aliena regio ab impuris succis occurritur. Si cibum tunc dederis in impuritatem ille abit, ac distento hypochondrio opprimitur pectus, unde anxia respiratio & calor cordis major.*

§. V.

Opulenti frequẽtius, egeni rarius podagrici

Facile hinc apparet ratio, quare egeni raro sint podagrici, magis autem opulenti, voluptuosi, & qui per multas horas mensis accumbunt, utriculi instar abdomen distendentes. De opulento quodã Germano SCHENCKIUS apud

apud *Casp. de Rejes Camp. elyſ. juc. quæſt.* tradit, quod hic, cum otio, deliciis, luxuque circumflueret, familiarem huic vitæ podagram artritidemq; adeo miſerabilem contraxerit, ut non niſi duobus ſuffultus adjutuſq; famulis promoveri loco potuiſſet: verum lapſis ſenſim rebus ad paupertatem redactus tantam, ut & opibus deſtitueretur & famulis, nec niſi frugalis menſa ad vitam ſuppeteret; hoc fretus & poculatim ipſe ſolus inceſſerit, & a podagra prorſus deſertus fuerit. Non incommode hinc PETRARCHA: *Si a podagra*, inquit, *liberari cupis, aut pauper ſis oportet, aut ut pauper vivat. Multos ab hac ægritudine liberaſſe traditur paupertas, vera defocatrix corporum: quoſdam vero frugalitas, quam voluntariam ſeu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidiſti aliquot perpetua vini abſtinentia curatos: ita ſit, dolore dolor, clavus clavo pellitur, ut antiqno dicitur proverbio.* Specialiorem autem paulo diætam podagricis commendat atq; præſcribit GALENUS *l. 6. de ſanit. tuenda*, his quidem verbis: *intemperantes in podagram, & alios diutinos morbos incidunt, a quibus tota vita ſe explicare nequeunt. Cavendum ab eduliis ex paſta, ab acidis fructibus, cepis, allio, ſalſis, lardo, carne ſuilla.* Ceterum Vinum Moſellanum aut Neccarnium aqua deſtillata dilutum bibendum. Alvus ſollicitanda paſſulis, prunis Damaſcenis. A carnibus quoque annoſis & pinguibus abſtinendum. Parari debet veſtimentum pellibus agninis conſutum.

§. VI.

Curæ & meditationes fugiendæ

Poſtremo, qui a cruciatibus podagricis & articularibus immunes degere cupiunt, temperare ſibi debent ab omnibus gravioribus curis, animi laboribus, meditationibus & perturbationibus. Hæc enim elogio *Sydenhami* ad diſſolvendam ſpirituum, qui ſunt digeſtionum inſtrumenta ſyſtaſin, ac proinde ad podagræ incrementum multum faciunt. Refert PORPHYRIUS *in vita Plotini* quendam Regulum, quum captus eſſet pedibus, ſeſe ab omnibus curis abnegaſſe, & a podagra fuiſſe liberatum. *Tanti*, inquiens, *in hoc morbo vincendum, animum quietum habere!* Ceterum commendandus eſt podagricis labor ac motus, qui infirmitudinem & robur partibus fœnerat, tranſſpirationem promovet, cruditates diſſipat, ad totius corporis habitus immutationem aptiſſimus, atque optimum ſanguinis depuratorium eſt, dum omnis generis excretiones promovendo, ab ejus naturali temperata craſi ſive temperie alienas, impuras ſalino-ſulphureas partes per congrua emunctoria ſeparat. Elegantiſſime ſcribit HIPPOCRATES *lib. prorhet. n. 162.* curari podagricos poſſe juvenes, in quibus nondum ſunt facti calli, qui laborem amant, qui vivunt accurate, & quorum alvus fluida eſt. Exercitium autem hoc non nimis ſit vehemens ſed moderatum, quale eſt vectio in curru, ambulatio, ſcalarumque repetita aſcenſio.

§. VII.

Conſilium Cratonis.

Celeberrimus & maxime circumſpectus trium Imperator. Archiater JOH. CRATO *conſ. 14. cent. 1.* hoc pro præſervatione podagræ conſilium ſuppeditavit, dignũ quin huic tractationi inſeramus: *Primo monendi ſunt podagrici, ne ullo modo corpus medicamentis affligat; ſed recta victus ratione & mediocri diligentia articulorum dolores vitari poſſe ſibi perſuadeant. Abſtineant a vinis* Moravicis, Auſtriacis, & Hungaricis, *dulcibus & craſſis: utantur cereviſia triticea. Ventriculi robur medicamentis purgantibus non debilitetur. Noſtris pilulis uti poſſunt hora dimidia ante cœnam, qua ſit parcior, ſingulis ſeptimanis, doſin quæ eſt ſcrupulus, capientes. Singulis diebus matutine de noſtro ſtomachali ſumat. In lecto matutine ſudet quotieſcunque poterit: nam quo frequentius hoc fecerit, eo tutiorem ſe eſſe putabit. Mundare pedes oportet cum ſpongia vino rubro, in quo ſal ſit decoctum. Topicis minus potius quam nimium eſt faciendum. Aer frigidus & humidus*

midus vitandus est.

§. VIII.

Quibus hi effectus hæreditarii & chronici sũt curatio. rem diæ-tam servant.

Præservatoria hæc cura uti universalis fere est, & ab omnibus ac singulis qui a gravibus valetudinis incommodis immunes esse volunt, servanda: ita potissimum quadrat, & necessaria admodum est, in affectibus tam arthriticis quam podagricis, quando a parentibus liberi seminium quoddam multiplicativum ipsis vitalibus humoribus altius insinuatum, & quod inter pueritiæ vel adolescentiæ annos jam tum sese exerere incipit, acceperunt; quo in prima quasi herba suffocetur. Atq; etiã hęc ipsa cura diætetica ad eos spectat, quos jam per plures annos hoc malum & chronicum, & quasi habituale factum exercuit: eo fine & scopo, ut minimum dolores ac symptomata leviora & mitiora inde reddantur, breviores quoque fiant paroxysmi, & roborata sic quodammodo natura deteriores & exitiales affectus, qui excipere nunquam non solent podagram pertinacem & chronicam, corporis vires valde infringentes arceantur.

De Cura Specialiori Podagricorum Medica.

§. I.

Podagra radicata non potest exstirpari

Optandum quidem serio, & vehementer esset, ut tam efficacia in rerum natura extarent remedia, quæ huic difficillimo morbo, ubi longo tẽpore in succis vitalibus & nervosis partibus radices egit, exstirpando sufficerent: sed, quoniam talia nondum per experientiam cognita atque comprobata sunt; eo tantummodo laborandum est, ut non modo diæta præscripta servetur, sed & aliis remediis languenti corpori succurratur, quo recursus hujus mali, si non prorsus tolli possit, pauciores tamen & breviores evadant, levioribusq; symptomatibus stipati incedant paroxysmi. Et cum ordinario fere periodicorum dolorum, sive febris potius rheumatico, podagricæ incursus fieri soleat tempore vernali item ante & post solstitium hibernum: opus est, ut antea congruis evacuantibus, alterantibus, & massam sanguinis depurantibus, vitiosos humores doloribus istis podagricis pabulum administrantes, quo post eo felicius paroxysmus sustineri possit, & corrigamus & eliminemus.

§. II.

Venæ Sect.

Ad hunc scopum, ex voto obtinendum, ego sanguinis missionem decenti tempore & quidem ante ęquinoctium vernum, ubi massa sãguinis & seri singulari quodam interno ebullitionis quasi motu agitatur, & sic heterogeneę partes quę in eorum profundiori ac intimiori nexu tectæ & involutæ hæserunt, extrorsum vertuntur, unde omnis generis febres exanthematicæ, catarrhales, rheumatico arthriticę originem suam mutuantur, celebratam magni admodum facere soleo: id quod optime succedit, ubi corpora non adeo firma fuerint, quæ bene appetunt, vitę sedentariæ indulgent, lautaque diæta utuntur. Longe vero magis necessaria est venæsectio in iis, qui ob laxiorem multis exilibus vasculis donatum corporis habitum multum sanguinis & seri ingenerant, & ad hæmorrhagicas excretiones proclives sunt, præcipue si hæ restitent vel parciores evadant. Et quoniam ante & post solstitium brumale mense Decemb. Januar. Februar. plerumq; insolescunt & ingravescunt podagrici dolores, ego in fine Octobr. si res postulaverit & plenitudo vasorum evidens fuerit, sanguinis missionem suadere solitus sum.

§. III.

Cucurbita cum scarificatione dorso ped. apponẽda.

Deinceps non possum non ego hoc loco candide fateri, quod a cucurbita cum scarificatione dorso pedis, singulis trimestribus apposita, insignissimum allevamentum in pluribus, atque etiam in me ipso, qui non immunis fui ab ejusmodi insultibus podagricis, licet obtusioribus, & non diu persistentibus, expertus fuerim. Rationem si quis hujus effectus exposcere ve-

velit, hæc satisfacere posse videtur; quod in nulla fere corporis parte, difficilior sanguinis circulus ex arteriis in venas, quam in extremo pede ejus præsertim digitis procedat; nulla etiam pars sit, quæ tanta copia musculorum, tendinum, membranarum & ligamentorum tendineo-nervorum, vasorum etiam sanguineorum instructa sit, ac extremi ipsius pedis compages. Quandocunque itaque hæ partes, ab ipsa nativitate, imbecillitatis quodam vitio laborant; non mirum est sanguinis circulum sive itum ac reditum in illis ipsis admodum esse segnem, tardum & impeditum, præsertim quando ille copiosiori sero, excrementitiis salinis partibus referto scatet, & tempore paroxysmi, qui semper febrili motione fit & incipit, majori copia ad has partes appellitur: unde non possunt non humores stagnare, & vasa nimium distendendo eorumq; nervosas membranas divellendo, dolores cum inflammatione licet leviori producere. Atqui hinc utilissimum omnino est, ut sanguinem superfluum & stagnantes per has partes valde ad circuitum difficilem e vena extrahamus; & sic ejus liberiorem progressum promoveamus.

§. IV.

Vomitorium singulo mense exhibendum. Quoniam paroxysmorum & rheumatico arthriticorum, & podagricorum evidens & materialis causa, in seri excrementitii abundantia & colluvie consistit, atque huic ingenerandæ vitiata prima in regione, alimentorum digestio & cruditatum proventus multum velificatur, complures non minus periti ac eruditi Medicorum singulis mensibus vomitum excitandum commendarunt, ut ventriculi, & duodeni cavitas, & qui huc pertingant ex hepate & pancreate canales a sentina crudorum, & vitiosorum humorum expurgentur: vid. HILDANUS *cent.* 4. *obs.* 34. MERCATUS *de morbis intern. l.* 4. *c.* 18. RIVERIUS *in Praxi l.* 6. SYLVIUS *in Pr. pag.* 153. Alii vero pro cura vernali vel autumnali, ad primam regionem & totum corpus a sordibus probe expurgandum, infusa ex variis laxantibus roborantibus, & aperientibus concinnata usurpanda suadent.

§. V.

Thermæ Carol. omnia remedia superans. Ego, ut fidelicet & candide pro more meo dicam, non certius, non efficacius, & magis genuinum in ejusmodi affectibus & avertendis & minuendis, vel, si medicina in opportuna turbatis motibus intro inversa vitiosa materia fuerit, in ordinem redigendis, quam in usu thermarum & quidem Carolinarum inveni remedium: quarum virtus & energia, in calculo, podagra inveterata, & in hac, si fuerit ad interiora repressa, ad partes exteriores revocanda, hæmorrhoidum quoque fluxum, si causam & occasionem malo suggesserit, restituendum, incomparabilis est. Cujus veritatis permulta imo millia exempla, adducere integrum esset, ut adeo, qui eam vel in dubium vocare vel plane negare gestiunt, aut improbitatis, aut inscitiæ sese ipsos accusent. Nam hę aquæ in larga satis quantitate potatæ, ob spirituosum quo pollent elementum, & ob salia mineralis prosapiæ, quæ in sinu fovent tenues non modo & fluxiles reddunt humores, atque obstructa & infarcta minima vasa aperiunt, sed per omnia quæ evehendis e corpore alienis & morbidis humoribus dicata sunt excretoria, per hepaticos ductus videlicet, per alvum, per subcutaneum emunctorium, per vias urinarias, per mucum bronchiorum & narium, copiosissime & sine ulla virium jactura per multos continuos dies materiam peccantem educunt. Hinc certe universalis morborum chronicorum præservatorii & curatorii nomen; si non altiores malum egerit radices, jure sibi vindicare possunt: siquidem ego, qui has salutiferas aquas 20. circiter vicibus frequentavi, sancte affirmare possum, quod non per artem existat vel inveniri possit tale remedium aut medicina, quæ huic, quam Benignissimi, qui curam etiam corporis nostri habet & semper habuit Creatoris beneficio

pien-

pientissimo animo acceptam referre debemus, æquiparari possit. Atqui id etiam observavimus, quod si sub ipsa cura irruat hic affectus, longe mitior brevior & placidior semper procedat & finiatur. Neq; etiam aliis mineralibus fontibus thermalibus & quas acidulas salute vulgo consuescunt, modo pro differentia corporum & naturarum recte & cum debito regimine & convenienti methodo præscribantur, usurpentur, commendentur, laudes & energias suas detrahere volumus, cum passim etiam indubia adsint faustissimi effectus in ejusmodi radicatis & chronicis morbis exempla. Possunt vero temperatiores aquę minerales, ad quas pertinent *Vildungenses*, *Selteranæ*, *Veteraquenses* in Silesia, loco potus: si tertia admisceatur vini pars, per totum anni decursum in usum duci.

Neq; acidulæ laudibus carent.

§. VI.

Postremo quoque potibus diluentibus, acrimoniam salsam temperantibus & demulcentibus, leniterq; evacuantibus, ut sunt lac, serum lactis, summam, tum præservandi tum curandi scopo adhibitis, virtutem adscribimus, quippe eam exeruisse multiplici experientia comprobatum est. Id autem remedii genus, in eodem morbo antiquissimos jamjam maximi fecisse, HIPPOCRATES & CELSUS loquuntur. Ille enim passim speciatim *in lib. de aff.* in difficillimis podagricis & articulationum doloribus, lac asininum commendat. Hic vero *l.* 4. *c.* 24. ita scribit: *quidam cum asinino lacte poto ex toto se eluissent, in perpetuum hoc malo evaserunt.* Præterea quoq; PLINIUS, *sunt inter exempla*, inquit, *qui lac asininum bibendo liberati sunt podagra, chiragraque.* Novimus nos non paucos lactis bubuli per aliquot annos usu, item aquæ pluvialis pro potu ordinario, perplures a doloribus podagricis annos immunes vixisse. De cura vero lactea prudenter instituenda, infra in cautelis & monitis plura subjiciemus.

§. VII.

Porro, ad methodum tam præservatoriam quam curatoriam, nihil securius, nihil accommodatius, regimine diaphoretico, salutari consilio procurato, inveniri potest. Nam si verum, uti est verissimum, quod sanguis serosus impurior, qualis maxime ex transpiratione prohibita redditur, causa antecedens & materialis paroxysmorum podagricorum sit; ipsa certe sanior dictitat ratio, quę experientia confirmatur, atrocem hunc morbum, quam optime & tutissime, facta liberiori transpiratione, vel ea quæ secundum naturam fit restituta, esse remedium omnibus aliis superius. Et quoniam hac de re insignissimus, & notabilis admodum locus in CAROLI PISONIS utilissimis observationibus: *de morbis a serosa colluvie oriundis Sect.* 5. *c.* 2. extat; operæ pretium nos duximus eundem nostræ tractationi subnectere. Verba autem laudati elegantioris Auctoris hæc sunt. „ Deniq; quod spectat ad vacuationem seri per cutim „ eamque sensibilem, hanc plurimi facio, ut debeo, quia & revulsionis vim „ habet, & maxime est opportuna in „ his affectibus, quippe quæ naturæ „ convenientissima, cum ea seri portio, quæ per cutem insensibiliter ex „ naturæ instituto continentur, quotidie exspirare debet, suppressa quacunque ratione & introrsum depulsa materiam præstet arthriticis doloribus, ut ante hac demonstratum. „ Quamobrem consulo, ut Illustris „ Præsul sudorem quotidie si fieri potest, aliqua arte promoveat, aut „ certe insensibilem exspirationem: „ quod ut consequatur, inprimis densitati cutis, quam infert inclementia „ aeris, præsertim hyberno tempore „ consulere debet, nam quæ a polysarcia aut ætate densitas infertur, de ea „ nulla providentia haberi potest. Ergo accurate videat, ut bene tectus „ incedat semper, & de nocte potissimum stragulis levibus quidem sed „ calidis, pluma videlicet pelle infartis „ de-

Diaphoretica laudantur.

„ desuper superq; stratis opertus dormiat, & ita opertus ut sponte sudor, sub diluculum erumpat: quod eveniet, si non ita de mane expergiscatur, sed aliquantisper quietem in lecto longiorem capessat; & si sudor nihilominus non erumpat, is multa longaq; provocetur universis corporis, tractione. Quod si eo frustretur, aut hisce modis eum provocare tediosum illi est, suadeo certe, ut semel in hebdomade hypocaustum jejunus adeat, ibique per horulā sudet, quod primum tentabit, ubi plethorę corporis venæsectione prius providerit, ut avertat cutaneos affectus, qui ab insolito hypocausti usu sponte emanere solent. Atqui si his artibus sudor erumpens minus emendandæ colluviei seri in corporis habitu stagnantis satisfacere potest, certe auctor sum, ut ineunte vere & autumno, quibus anni temporibus fluxiones repetere solent, utatur decocto sudorifero sive Zarzæperillæ sive radicis Sinarum, idque per unam aut alteram septimanam, vel certe *siru- po Ambrosiano*, si metus sit a viscerum & sanguinis æstu.

C U R A T I O

IPSO IN PAROXYSMO.

§. I.

Imminente paroxysmo, alvus subducenda

EGo imminente paroxysmo, qui ex lassitudine insolita & inquieta, appetitu adaucto & gravitate capitis & artuum cognoscitur, primam regionē ante omnia leniter a sordibus alvinis: neque minus a collectis in duodeno & reliquo intestinorum canali vitiosis humoribus deplendam, & expurgandam laudare soleo; id quod tutissime tum per clysteres emollientes, & tēperate carminativos, tum interne per infusa rhabarbarina & mannata, cremore tartari exaltata perfici potest. Memini, me olim statim sub initio doloris podagrici & arthritici, insigni sæpe cum fructu usum fuisse sequenti mixtura: Rec. aquæ florum acaciæ uncias duas, cinnamomi sine vino unciam dimidiam, pulveres Cornachini drachmam, syrupi rosarum laxativi, vel cichorei cum rhabarbaro unciam semis. Neque instar aphorismi practici medicorum juniores teneant hoc: mitiores semper dolores evadere in quocunq, etiam loco consistant, si prima regio prius sordibus suis, ante usum aliorum medicamentorum, probe fuerit expurgata: quæ alias migrando in sanguinem inque partes affectas penetrando, & dolores intensiores reddunt, & graviora symptomata producunt. Atque in eo quoque laudandum est SOLENANDRI consilium, quod extat *in Oper. suis p.*78. ubi scribit, se in paroxysmi podagrici principio magno cum successu exhibere aliquod purgans solere, primum id edoctum ab ALEX. THALIANO *l.*2. Et singulares esse, PECHLINIUS *obs.* 26. eruditissime inquit, quod arthritici leniorem plerumque experiantur insultum, detracta ex primis viis vitiosa materia.

§. II.

Materia vitiosa podagr. per trāspiratione aucta diflanda.

Cum vero omnis doloris articularis, & podagrici paroxysmus motum febrilem comitem habeat, cujus etiam beneficio, natura optimā morborum medicatrix, solenniter & felicissimo sæpe cum successu morbum curare, & quæ eum excitat vitiosam & hostilem materiam convenienti tempore, per congrua emunctoria evacuare atque foras rescribere solet: idque in doloribus maxime per sufficientem, & auctiorem transpirationem perfici, dum non modo tota sanguinis & seri massa depuratur, sed & ipse dolorem in pedibus creans vitiosus humor successiva difflatione & exhalatione excernitur; prima ac princeps medentis debet esse intentio ac cura, ut placidam continuam, & non interruptam diaphoresin, suo consilio & auxilio procuret & moderetur. Prę stare in opportunissime possunt ipsa infusa, quæ loco Thee, ex herba scordii, cardui benedicti, veroni-

Quo spectāt infusa Thee & MR.

cæ,

cæ, radice glycirrhizæ, corticibus citri recentibus parantur: cui scopo identidem egregie inserviunt mixturæ, ex aquis destillatis, cardui benedicti, galegæ, scordii, succo citri, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, cinnabari, nitro purificato, & syrupo acetositatis citri, singulis debita dosi, & proportione sumtis concinnandæ. Instar omnium vero potest esse liquor noster anodynus mineralis, si cum quarta parte Spiritus *Bussii*, & tartari volatilis roboretur: de quo 30. vel 40. guttæ pro dosi, ex ordinario decocto vel infuso jam laudato propinari possunt. Præstat vero ejusmodi medicamenta mane, cum expectatione lenioris sudoris in lecto exhibere. Vesperi & circa noctem pulveres temperantes bezoardici nitrosi, cinnabarini, cum aquis analepticis, diapnoicis, vel cum emulsione amygdalarum dulcium, aut seminum quatuor frigidorum majorum commodissime porrigi possunt.

§. III.

Ne qui minus decocta

Expedit etiam pro feliciori sanationis obtinendo scopo in hoc affectu, pro ordinario potu decocti temperantis & diluentis paulo liberaliorem usum commendare, ex quo summum me sæpius fructum percepisse recordor. Species hæ sunt: Rec. radicis chinæ, sarsaparillæ, polypodii ana uncias duas, liquiritiæ, cichorei ana unciam, corticis ligni sassafras unciam dimidiam. Quarum dimidia pars in quinque aquæ mensuris, & una vini coquantur, ad consumtionem septimæ partis: quo decocto non modo pro ordinario potu & ad extinguendam sitim utendum, sed & pro eo medicamenta propinanda sunt, atque insuper singulis duabus horis, octo unciæ calide bibendæ sunt, idque statim a morbi insultu faciendum. Inde urina copiose fertur, & corpus in continua perspiratione servatur, alvus quoque fluida & laxa manet; si vero hæc officii sui fuerit immemor, supra propositum laxans exhibendum: abstinere quoque ab omnibus jusculis pinguibus nutrientibus expedit. In doloribus autem vagis præsertim a scorbutico humorum inquinamento qui oriuntur, serum lactis dulce vel acidulum, item fons Selteranus cum lacte remixtus utilissime pro potu dantur.

§. IV.

Topica quæ, & ubi conferant?

Ad mitigandos artuum, si acerbius affligant dolores, cautissime cum ipsis topicis procedere æquum est; quia multiplici experientia teste, plus damni quam emolumenti attulisse constat. Consultius autem & securius est, partes dolentes culcitris levioribus plumaceis involutas, in quiete & temperato æquabili calore retinere, ut lenis, & successiva humoris vitiosi diflatio procuretur. Ceteris vero externis omnibus minus noxiis, antiquissimum illud cataplasma, ex mica panis albi lacte, vitello ovi, croco, & floribus sambuci paratum, mea quidem sententia præferendum erit. Potest etiam, præsertim in arthritide vaga, succus lumbricorum terrestrium addi. Novi quoque non sine insigni levamine in acerbioribus doloribus, frustum carnis ex recenti mactato animante parti affectæ applicatum fuisse: quod post viginti quatuor horas amotum, fœtidum sparsit odorem. A tinctura sulphuris volatili, quæ ex calce viva, sale ammoniaco, & sulphure paratur, cum charta bibula, membris affectis, non quidem statim in principio, sed circa finem, & ubi tophi metuendi, admota, ob fortiorem procuratam discussionem, effectus laudatissimos vidi: sed non omnes hoc medicamentum, ob summum quem spargit fœtorem, ferre possunt. Dolore & paroxysmo sublato, quando ingens in partibus affectis imbecillitas movendique impotentia remanet, balsamum nostrum spirituosum liquidum, cum aqua Reginæ Hungar. dilutum, moderate inunctum insigne robur afferre crebro observavimus.

Cautelæ, & Observationes Clinicæ.

§. I.

Venæ Sect. in quibusdam caute administranda. Venæ sectio, utut in corporibus, quæ sanguine plus quam sero abundant, atque in ætate juvenili constituta, diæta simul lauta vinosa delectantur, ad præcavendos paroxysmos podagricos, & arthriticos utilissimam præstet operam, atque etiam, ubi a defectu excretionis hæmorrhoidalis vel menstrualis morbus vel ejus paroxysmus metuendus, plane necessaria sit: neque etiam imminente paroxysmo in arthritide valida & vaga reformidanda, sed intrepide admittenda: nihilominus ubi corpus valde debilitatum, excrementitii seri copia obsessum, ex vitio bonæ digestionis, & excretionis insufficientis prognati, cautius est ab ea abstinere, & quidem hisce de causis quia excrementitio sero, portio etiam consistentis sanguinis non sine virium jactura amittitur, secundo, quia criticus ille naturæ motus ad exteriora, & peripheriam corporis vergens intercipi potest, quod in febribus erysipelaceis sæpius fieri videmus: tertio, quia, candide quod fateri debeo, aliquoties post venam sectam acerbiorem symptomatum impetum animadverti.

§. II.

Cura lactis Circa curam podagræ per lac, sive potius ejus paroxysmorum ad magnum, & notabile tempus suspensionem, id observavimus: quod si hac finita ad pristinum victum & vivendi genus ægrotantes redierint; vel ipsi paroxysmi bono omine reverti cœperint, vel loco horum, in corporibus pathemata spasmodica, in abdomine colica, ventriculi cardialgicæ inflationes, dolores nephritici cum ischuria, & non adeo longum post temporis spatium mors insecuta fuerit. Insuper etiam circa lacteam curam, quæ alias ad expugnandos atque avertendos arthriticos, & podagricos dolores, non destituitur laude & effectu, id monendum ducimus, quod, ubi corpus plethoricum, vel sero abundantiori impuro turget, vel ob tonum ventriculi, & intestinorum labefactatum, prima regio semper fere cruditatibus vitiosis obsessa est, aut si pathemata hypochondriaca, quod sæpius fit, subsint, atque ipsa natura lacticinia respuat, prorsus hanc damnandam esse judicemus, quippe in viscerum ulteriorem infarctum, in cachexiam, hydropem, & hecticam febrem tali pacto ægrotos præcipitari posse certum est.

§. III.

Recte monet CRATO *l.* 5. *in consil.* quod fortiter, & violento impetu evacuantia, eo quod naturæ, & inprimis ventriculo vim inferant, nequaquam inchoantibus & perseverantibus doloribus exhiberi debeant. Hinc perite TRALIANUS *l.* 11. *p.* 601. suadet, in podagra talia purgantia esse adhibenda, quæ stomachum non subvertunt, & addit rationem hanc: *nam hujus cura in omnibus affectibus haberi debet, ut ne ventriculi os ab iis quæ adsumuntur offendatur. Ipsi namque infirmanti omnes nervi consentiunt & fluxionibus tentantur.* *Purgantia fortia ipso in dolore non exhibenda.*

§. IV.

Quod attinet ad decoctum Viennense, nostro tempore ad podagram curandam medicamen famigeratissimum, cujus insignes virtutes una cum modo usurpandi in *M. N. C. cent.* 1. *obs.* paulo curatius describuntur, a multis qui eo ipso nisi sunt, magnopepere quidem collaudatum memini. quorum autem corpora robustioris paulo constitutionis erant. Neq; prorsus ejus usum improbare velim: sed quoniam plerumque debilioris, tenerioris, & sensibilioris naturæ podagrica affectione laborantes esse solent, ab hermodactylis & a ligno guajaco, quæ illud ingrediuntur, & omnino sale acri stimulante prædita sunt lubens ab- *Decoctum Viennense.*

abstineo, qui securiora tantum amo, & approbo, quæ inter hoc quod supra a nobis traditum est decoctum præcipuum locum obtinebit.

§. V.

Topicorum circa usum Externa remedia partibus dolentibus applicata, utut raro carent noxa, longe tamen periculosiorem in corporibus sanguine vel sero impuro repletis, sive cacochymicis, sensibilioris naturæ hypochondriacis & hystericis, in quibus nervorum & fibrarum systema spasmis jam adsuetum est, sortiuntur eventum: siquidem plurimorum observationum fide constat, lethales horum applicationem excepisse affectus, quos inter apoplexiam, hemiplexiam, memoriæ amissionem, asthma convulsivum, cardialgiam, colicam spasmodicam, ventriculi, & intestinorum inflammationem nominasse sufficiat.

§. VI.

Spirituosa topica quos cõfirmãt. Topica spirituosa ac camphorata in subjectis segnioribus & humidioribus non adeo nocent: in siccioribus vero, si materiam podagricam non retropellant, ad calculum tamen disponunt, vel topicorum generationi velificantur, aut molestissimas partium contracturas relinquunt.

§. VII.

Pauciora & secura remedia usurpãda. Non possumus non, iterumq; monere, in affectibus podagricis & articularibus, paucioribus & fidis remediis tantummodo utendum esse, rejectis, insecuris & ancipitibus, quæ sæpius damna intulisse animadverti. Hinc mihi perplacent, quæ tradit Clariss. Romanorum Medicus ALEX. PASCOLIUS *Oper. tom.* 3. *Sect.*3. *cap.*5. *p.*220. *At enim vero*, inquit, *ut quicquid in eo morbi genere, quem in publicis nosocomiis non minus, quam in ædibus aliorum privatis, crebro præ manibus habuimus, ad hoc temporis observavimus, ingenue ut nostri moris est fateamur; proferre non dedignabimur eos, quibus aut nihil prorsus, aut nihil propemodum in rheumatismo fecimus, felicius utplurimum evasisse, quam alii, quos validioribus artis præsidiis subjecimus. Quæ res porro effecit, ut posterioribus annis ejusmodi ægrotantes tractando, præter victum tenuem, & congruum, ac uberrimas potiones ex aqua vel simplici vel per levem infusionem sarsaparillæ, glyzirrhizæ, florum papaveris rheados, hisque similium medicatas, nihil aliud præbere consuevemus; quo solo temporis processu, sudores plane criticos, optimo cum successu excitavimus.*

§. VIII.

Galliarum Medici celeberrimi, quos inter CHENAU, BOTALLUS, RIVERIUS, CAROL. PISO, referendi, in doloribus podagricis & arthriticis crebro repetitam venæsectionem maximopere laudant & commẽdant, præservandiq; potissimum fine, & scopo celebrant: quæ tamen methodus in nostris septentrioni vicinis hominibus, quorum corpora non tanta sanguinis abundant copia, haud curate quadrat. *Venæ sect. repetita.* Nihilominus, si morbus non adeo inveteratus & corpus ad sanguinis abundantiam ingenerandam pronum fuerit, levior & sæpius repetita venæsectio, seu singulis potius mensibus in pede admissa scarificatio, præmisso tamen semper leniori laxante non erit infructuosa. Eximius plane est locus, quem de venæsectione utilissime frequentius habet laudatus PISO *l.cit.Sect.*5.*c.*1.*p.*406. hic merito apponendus: *Addo autem*, inquit, *singulis mensibus, quoniam eadem experientia me docuit, quotiescunque per inducias vel paucarum septimanarum æger corpus refecerit, sanguinisque jacturam reparaverit, tum prima quoq; commotione aeris & alteratione sive ad algorem, sive ad æstum omnino arthritim recrudescere. Et certe sæpe audivi magnos viros ex arthriticorum familia, nihil longo usu reperisse retardandis cohibendisque fluxionibus arthriticis, si non prorsus tollendis, ipsa venæsectione, eoq; ejusdem usum etiam in affecta ætate non reformidasse, itaque repetita placet venæsectio & per epicrasin: quod si probatur, nemo non vivet omnino par-*

ca manu esse administrandam, & quantitatis hunc esse scopum, ac providenter duntaxat ne turgeat sanguis in vasis & orgasmo spontaneo commoveatur.

§. IX.

Tumor a solutione morbi relictus caute tractandus. Paroxysmo finito & morbo soluto, in corporibus spongiosioris habitus & sanguine seroso turgentibus remanet sæpiuscule pedis affecti insignis & valde diffusus, qui impressa digiti vestigia relinquit, tumor, caute profecto tractandus: nam si quis eum pro incipiente hydrope habuerit, & ad hunc præcavendum vel abigendum, validioribus purgantibus uti velit, is non leve sanitati & vitæ damnum infligere poterit. Opus tunc potius est lenioribus laxantibus balsamica virtute eminentibus, ut sunt rhabarbarum in substantia, pilulæ *Cratonis*, *Becheri*, nostræ, mediocri quidem dosi, sed crebrioribus vicibus exhibitis uti. Externe autem pulvere, ex farina fabarum, camphora, & floribus sambuci conspergendi pedes, & leniter non autem nimis valide, vinculis, ne uberior seri fiat affluxus & stagnatio, constringendi.

§. X:

Tophi resolvendi Ad tophos discutiendos & resolvendos in senili & inveterata podagra, ego non præsentius ipso balsamo sulphuris antimoniato, quod ex sale scoriarum reguli antimonii simplicis, superinfuso oleo therebinthinæ & juniperi paratur, me deprehendisse affeverare possum.

ENARRATIONES MORBORUM.

CASUS I.

Podagra ab empirico repulsa funesta. Vir sexagenario major, sanguineocholericus, sanguine, & succis plenus, habitus corporis robusti, animique ad iram valde proclivis, per complures annos doloribus convulsivis, colicis, spasticis, nec non podagricis misere divexabatur: quorum tamen malorum solamen, in usu *Carolinar.* singulis annis adhibitarum, nunquam non præsentissimum invenit. Nihilominus, nescio sub quo infausto sidere, prudentissimus vir in empiricorum infelices manus irruit, qui, fiduciam addentes amplissimam, nostro pedibus per aliquot dies laboranti pulverem commendarunt, cujus dosis admodum quidem exigua, sed sapor valde constringens, & metallicæ sine dubio mercurialis & vitriolicæ naturæ erat. Oblata duabus singulis horis dosi, hacq; ad duodecimam usque reiterata, omnes dolores & cruciatus simul & semel conquieverunt. At vero altero die, in gravissimas incidit cardialgicas anxietates, cum inquietudine, ventris tormentis, alvi pertinacissima adstrictione, animique intercurrente deliquio, comitatas: insuper nec corpus nec caput erectum detinere poterat: quæ symptomata brevi post, cum insultus apoplecticus exciperet, corpore mirum in modum inflato, capite in immensam molem turgescente, sanguineoque sero ex ore & faucibus effluente, nimiæ confidentiæ pœnas morte miserrima luere debuit.

Epicrisis.

Funestæ hujus catastrophes causa, vix alia inveniri vel excogitari poterit ac infesti remedii antipodagrici assumptio: quandoquidem sensibilioribus corporibus, si spasmodicis primarum viarum tentantur constrictionibus, ejusmodi mercurialia, & metallica remedia semper nocentissima sunt, eo quod non nisi spastica quadam strictura operationem suam exerunt, & ita universum nervorum genus male afficiunt. Cui etiam in nostro casu repentina dolorum podagricorum remissio adscribenda venit, dum videlicet ob spasticam stricturam partium externarum, materia podagrica intro coacta fuit; qui spasmus simul efficit, ut sanguine plus justo ad pectus, & caput propulso, ex nimia vasorum distentione ejus extravasatio in cerebro oborta fuerit. Hinc omnibus, & singulis

gulis qui praxin exercere sustinent, non sine ratione suademus, ut in quibusvis morbis spasticis, qui in sensibiliora præsertim corpora incidunt, cane & angue pejus, cuncta mercurialium, emeticorum atque acriorum purgantium genera fugiant: inter quæ etiam mercurium dulcem, aurumque fulminans, ob inauspicati successus quę sæpius sub ejusmodi circumstantiis, observavimus effectum reponere non dubitamus; siquidem a pulveribus sic dictis solaribus non raro maximas pręcordiorum anxietates, comite singultu, in podagricis obortas, doloribusq; licet mitigatis omnia intus pejora reddita fuisse novimus.

CASUS II.

Tumor pedum erysipelaceus retropulsus. Vir Illustris quadraginta & aliquot annorum, rheumatismis scorbuticis crebrius affectus, tumore erysipelaceo in dextro corripitur pede, quem ulcus olim purulentam materiam continenter stillans obsessit. Hic tumor inflammatorius radium rubicundum a glandulis inguinalibus, ad extremum usque pedem emisit. Altero die dolor metatarsum pedisque sinistri pollicem satis atrox cum insigni tumore invasit: unde plane immobiles redditi pedes fuere. Chirurgus in principio statim ad erysipelas profligandum spiritum camphoratum crocatum applicavit, & cum in alterum pedem dolor transiret, spiritum removit, & hujus loco siccos pulveres cum camphora mixtos adhibuit. Inde mox notabilis dolorum levatio, & remissio in utroque pede successit: non ita multo post autem tam gravis circa præcordia anxietas & diaphragmatis constrictio, ut omnem penitus respirationem tolleret, cum æstu & plenaria appetitus prostratione secuta fuit, quibus alvina obstructio, cum inflatione associabatur. Præscripsi quum me consultum adirent, ad alvum leniter educendam decoctum mannatum, & ad flatus discutiendos materiamque retrocessam sudore dissandam, aliquot liquoris anodyni mineralis cum tertia spiritus Bussii parte remixti doses propinavi. Quin pacto, & totum mox corpus largissimo sudore perfundebatur, & ipsæ hæmorrhoides, quibus aliquando assuetus erat, denuo fluere cœperunt, symptomatibus penitus evanescentibus.

Epicrisis.

Similis fere casus, qui evidenter camphoratorum externum usum in podagra noxium declarat, aliquot ante annos in Illustrissima femina mihi occurrebat: hæc enim postquam minium cum camphora remixtum pedibus podagra tentatis applicasset, hæc quidem siluit, ast non multo post cardialgici dolores, summa virium prostratio, vomitus, inquietudo, cum æstu febrili al/us retinens & leve delirium accedebant: quæ symptomata statim ab oblato cum emulsione ex seminibus 4. frigidis, pulvere præcipitante nitroso, cum tertia parte grani unius camphoræ permixto pro dosi, remiserunt, & materia podagrica ad exteriores partes reversa. Siquidem ego passim quoque animadverti, camphoram cum exterius applicata noxam intulisset, interne exhibitam illata damna resarcivisse. Memorabilis quoque est observatio, quam recenset HAGENDORNIUS *cent.* 1. *observ.* 28. ubi mercator ex dolore & tumore scorbutico laborans, applicato epithemate ex aquis destillatis cum cerussa & camphora, doloribus sedatis, loquelam amisit nec brachium movere potuit. Neque vero in totum camphoram ejusque spiritum in tumoribus, & doloribus partium externarum damnare, & rejicere animus est, sed prudentia, & distinctione naturarum opus est velim: nam qui in artis versantur exercitio, subinde experiuntur, non omnia omnibus promiscue prodesse, atque id maxime valere in topicis, cum quod alterum juvat, idem alteri noceat. Est autem causa non tam

tam dispositio peculiaris humoris peccantis, sed potius ipsa tensiva tonica fibrarum, pororum & vasorum cutis constitutio: habent enim omnes partes & maxime quæ emunctorii & colatorii vices gerunt, suum peculiare robur, tonum, tensionem nec non suam quoq; dilatationem, quæ species motus ad secretiones & excretiones summe necessaria, dependet potissimum a fluidi nervei influxu, & nervearum membranarum tensione: qualis itaque hæc sit in omnibus individuis atque morbis eorumque temporibus, in exhibitione topicorum provide animadvertendum est ipsis medentibus. Quis enim non videt, si pori nimis fuerint constricti a dolore & spasmo, neutiquam tunc spirituosa calida conferre, sed potius ea quę blande constrictas partes relaxant; contra, si nimia est post dolorem relaxatio, quod apparet ex tumore, dolore mitiori reddito, omnia unguenta humida unctuosa anodyna valde nocere, & potius tunc linimentis spirituosis nervinis utendum esse. Deinde utut quandoque topica egregie mulceant dolores, & febrem mitiorem reddant, nihilominus non semper illud valet, etiam in eodem individuo, paucis: quo robustior in expellendo est natura majorque corpore corporis adest vigor, major quoque motus internus eo minus periculi inducunt externa decenter applicata; quæ tamen, si vigor motuum cesset, si ætas senilis vel status cachecticus supervenerit, plane sunt seponenda. Illud enim unice intendat Medicus necesse est, ut externis non sistat evaporationem materiæ peccantis sed eam promoveat: verum, quoniam magna prudentia in hac re opus est, securius potius est abstinere ab omnibus externis, & totum negotium curandi internis committere, partesque affectas in blando tepore servare. Dein etiam hoc observavimus, tophorum generationem, quæ fit maxime in arthritide fixa, improvidæ non raro externarum applicationi deberi, stupefacientibus præsertim & infrigidantibus. Meretur hic adduci B. VVEDELIUS qui in *tr. de medicam. facult.* scribit: *Frequenti experientia edocti sumus, plus damni ipsos podagricos inde passos, imo plures ex arthritide vaga hoc modo sibi fixam accrevisse, plurimos vero tophos, quod usurpaverint unctuosam, & pinguia emplastica.* Hinc, & ipse Galenus *method. medend. l.4.c.3.* tophos in articulari morbo produci recte memorat ex humore glutinoso & crasso, quando is non paulatim digestus, sed violentis remediis totus simul exsiccatus est: & FERNELIUS *consil. 12.* geminari inde dolores observat: Cæterum non omnia topica, plane exterminanda esse in externis articulorum doloribus arbitramur; siquidem quando adfectos partium inveteratus cum torpore quodam & insensibilitate relicta, qualis in senili ætate sæpissime evenit, tunc sedata prius interna sanguinis & humorum ebullitione, ad roborandos nervos, & invitandum spirituosi elastici fluidi influxum in imbecilles partes, nervina linimenta balsamica virtute nobilitata, expectationi & Medici & miseri ægrotantis eximie satisfaciunt.

CASUS III.

Pod. & retrocedens ex frigore lethalis.

Vir sanguineo melancholicus annum agens quadragesimum quartum, habitus corporis strictioris, a decem annis passus est dolores tarsum pedis obsidentes, qui tamen non adeo vehementes erant, sed diaphoreticis facile cedebant, utplurimum autem circa mensem Januarii revertebantur. Hi quatuor ante annos acerbiores facti ægrum lecto adfixerunt, abhinc autem duobus annis prædicto tempore adhuc gravius afflixerunt. His cum ipsis luctaretur ægrotans, ingenti terrore affectus est, quem diutinior cura & animi angor excepit: quo pacto dolores interiora occupantes, anxios in abdomine cruciatus

tus excitarunt; qui mox remiserunt mox reversi sunt. Elapsis aliquot septimanis sævissimo frigore regnante, iter suscipere honestus vir debuit: a quo tempore dolores longe truculentiores invasere, qui ventrem, brachia, fauciumque interiora aggressi, quandoque in capite subsistebant, atque somnum & quietem admodum turbabant, aliquando etiam effluxum materiæ fœtidæ purulentæ ex aure interna egregio cum allevamento excitabant. Mense Junio ejusdem anni acidulas Egranas usurpavit, sub quorum usu quidem dolores siluerunt & cuncta bene successerunt: absoluta vero cura abdomen multo atrocius affligentes, appetitum penitus profligarunt: ubi alvus pigra, urina coloris naturalis sed parcior reddebatur, virium aderat dejectio, & æger de fixo ac duro tumore supra umbilicum conquerebatur. Nausea quoque tremebatur & saliva copiose ex ore sæpius emanavit, vomituque nonnunquam & alimenta & medicamenta rejecta sunt, siquidem dolor superiora petere, fauces constringere atque ad scapulam usque se extendere sæpius solebat. Flatus ventrem distendentes per totum hinc inde intestinorum canalem cum fluctuatione & borborygmo percurrebant, & ad intestinum rectum ubi pervenerunt, mox regurgitabant, cum quasi exitus ipsis præcluderetur. Notatu dignum fuit, quod per periodos dolores hi infestarint, quippe hora pomeridiana quarta, media nocte & ante meridiana decima accesserunt. Variis usus est remediis, & præcipua medendi intentio eo fuit directa, ut ad ipsos pedes rursus derivaretur infesta materia. Hinc frictiones, pediluvia in usum vocata, venæ quoque in pede celebrata sectio, Hirudines tandem applicatæ, nitrosa cum camphoratis fine diaphoretico administrata, nec usus carminativorum, stomachicorum balsamica temperata virtute inclytorum neglectus; alvus quoque clysteribus, lenioribusque laxantibus ad officium redactus. Sed successus speratus fefellit. A nulla tamen re præsentius levamen ac a potu lactis calidi cum infuso florum sambuci remixti expertus est, quippe per duos quandoque dies ab eo assumto dolores conquieverunt. Quatuor abhinc septimanas elixir stomachicum ex amaris balsamicis extractis concinnatum exhibui, a cujus frequentiori usu, dolores sopiti, viresque cum appetitu erectæ fuerunt, adeo ut patiens domo egredi functionibusque suis præesse potuerit. Sed inconstans hæc valetudo fuit, siquidem in manu & dorso dolores rursus apparuerunt, somnum impediverunt; tumor vero umbilicalem regionem obsidens, exterius manu percipi potuit. Tandem his malis dirius insistentibus, succumbere noster debuit, documentum sat clarum relinquens, contra mortis atrociam nullum inveniri remedium posse.

Epicrisis.

Ex præfata historia liquide apparet, quam contumax morbus sit ille, & quantum negotii creet medentibus, qui ex doloribus podagricis in corpus retrocedentibus ortum suum habet. Singulare illud est, quod materia, absque dubio, vellicans acris, indolis plus minus fixæ & volatilis, si in extremis articulorum membranis subsistat, & ipsi denegetur ibi sedes & exitus, occupet in abdomine viscera membranacea, nempe intestina, quæ maxime ex membranulis tendinoso-nerveis conflata sensu acutissimo prædita sunt, & similis structuræ ac texturæ cum ligamentis articulorum nerveo-tendinosis ac glandulosis sunt, unde etiam propter affinitatem & structurę communionem materia peccans mox transit ad intestina, mox rursus ex ipsis ad articulos. At vero, quod talem viam ac modum servet materia podagrica retropulsa, jam HIPPOCRATES suo tempore eleganter notavit *lib.*4. *epidem. par.*4. *aph.*3. item *Sect.*2. *p.* 20. hisce verbis: *qui articulari*

lari morbo detentus intestini dolore dextra parte vexabatur, quietior erat; hoc autem curato magis dolebat. Et memoratu hanc in rem digna sunt, quæ tradit SOLENANDER in *Conf. pag.* 77. ubi ait, *in cura habui nobilem inveterato arthritide occupatum, in sexagesimo quinto ætatis anno constitutum, qui colico dolore reprehensus fuit. Auctor eram ut arthritis revocaretur, pedum lotionibus, frictionibus, venæsectione in pede, monitus ab* Hippocrate & Benedicto Sylvatico in Consil. *Obstitit autem Senior Medicus & æger interiit. Atqui ego*, pergit, *idem plane observavi in muliere, quæ arthritide fere semper laborabat, quando a doloribus coli liberata erat, & vice versa, cessantibus coli doloribus misere ex juncturis affieiebatur*.

CASUS IV.

Podagra functio, nemine retro pulsa. Vir staturæ mediocris, circiter septuagenarius, temperamenti sanguinei, habitus corporis spongiosioris & robustioris, podagricis crebrius afflictus doloribus, aliquot abhinc mensibus ad sedandam cruciatuum atrociam, ipsa in paroxysmi accessione, partes dolentes, spiritu quodam a Pharmacopœo sibi misso, inunxit, a cujus crebriori & continuato usu, omnis propemodum dolor evanuit. Exacto aliquot septimanarum spatio sæva in abdomine tormina passus est, juncta cum vomitu & alvo adstrictissima. Medicus in consilium accersitus, ob metum iliacæ passionis, alvum clysteribus aperiri curavit, aliaque interna, quæ inflammationi resistunt & dolorem levant, in usum vocavit. Inde non modo cessavit vomitus, alvusque soluta, sed & sedatus fuit abdominis dolor, ita prorsus, ut æger e lecto surgere & in publicum rursus prodire potuerit. Sed pauco interjecto tempore paroxysmus modo descriptus, quia hæc valetudinis spes non diu perseveravit, rediit, nisi quod vomitus lenior fuerit: & iisdem iterum in usum vocatis medicaminibus ad sanitatem perductus est. Duabus vero elapsis hebdomadibus idem paroxysmus repetiit, & adhibitis denuo remediis paruit. At vero aliquoties reversus, iterumque depulsus est. Remansit tamen omnium ciborum fastidium, corpusque in dies consumi cœpit. Interea nunquam rursus podagra affectus fuit, octiduoque nulla amplius persensit tormina: appetentia vero omnis periit, nec alvus nisi adjuta respondit, urina rubicunda, & semper adfuit oris siccitas cum humidi desiderio, lectumque perpetuo custodire ægrotus debuit; qui rebus ita constitutis, inter vivos esse tandem desiit.

Epicrisis.

Morbi, quem depinximus, decursus atque eventus, plurimos admonere poterit, quam caute & circumspecte cum podagricis senioribus ratione topicorum agendum sit, siquidem ipsa natura, per senium & morbi vim debilitata tandem fatiscit, atque ad serum acre impurum, quod artuum doloribus materiam subministrat, per criticum & febrilem motum ad extremas partes & ambitum corporis propellendum, redditur inidonea; quare materia peccans in corpore remanens nervosas & membranaceas ventriculi & intestinorum tunicas infestat, ventrisque tormina efficit: quæ si interna inflammatio excipit, ægri vel subito e medio tolluntur, vel successive marasmo aut hectico calore vires ipsamque carnem desurante consumuntur. Notabile vero in præfata morbi historia fuit, quod podagricus dolor non redierit, sed per paroxysmos, hujus loco, ventris tormina, vomitus, sitis, inappetentia afflictarint; quæ tamen symptomata per clysterum oleosorum medicaminum diaphoreticorum, cinnabarinorum cum castoreo remixtorum usum exspirarunt: unde consensus intestinorum cum partibus nervosis & tendinosis manuum & pedum, quem in podagricis & chiragra affe-

affectis quam maxime observamus, liquido iterum evincitur. Nam in praxi Medica perpetuum fere est, atrocia ventris tormina utplurimum transmisso ad artus vitioso humore solvi, & retropulsam etiam materiam arthriticam vel podagricam acerbiora ventriculi & intestinorum tormina & spasmos sequi. Alvus ejusmodi in casibus, ob tonum primarum viarum destructum, officii sui nunquam non obliviscitur, atque per clysteres sollicitata parum excrementorum, sed multos fœtidos flatus emittit. Ceterum in senibus, appetitus omnimoda virium prostratio; sitis & oris siccitas, lentam febrem, mortemque imminentem indicant.

CASUS V.

Podagra in hæmorrhoidario, ex opiatorum usu funesta.

Vir sexaginta annos natus, spongiosi corporis habitus, hæmorrhoidali fluxui adsuetus, dolorum podagricorum utut mitiorum, vere & autumno ineuntibus, tentatus fuit insultibus. Circa æstatis exitum, horeos fructus refrigerantes liberalius paulo ingessit, & contra podagricos dolores panacæam sic dictam ab empirico assumsit; quæ constabat ex opii crudi in frustula dissecti drachma, cui duæ aquæ liliorum convallium spirituosæ unciæ affusæ fuerunt, & ita leni digestione steterunt. Hujus liquoris cochleare circa lecti introitum Medicaster sumendum jussit: cujus usus, quod placidiorem somnum conciliabat, per aliquot septimanas continuatus est: & paroxysmi, circa consuetum alias tempus infestare soliti, mirum in modum allevati sunt. At vero, elapsis aliquot hebdomadibus, mense Octobris, febris cum totali virium suppressione, extremorum frigore & perpetua somnolentia insecuta, ægrum omnium præter opinionem jugulavit.

Epicrisis.

Dici vix potest, quod tamen quotidiana declarat experientia, quam perniciosum sit, consuetos podagricorum paroxysmos valentioribus remediis supprimere, & materiam illam acrem causticam, quæ solemniter, utut cum dolore, per congrua emunctoria protruditur, intus retinere: quippe tali modo partium internarum inflammationes, spasmi vel sphacelationes, quam in nostro ægro præsentem fuisse nulli dubitamus, perpetuo fere subsequuntur. Non potuit autem non, propinata narcotica medicina in corpore laxioris habitus, senio vicino & a refrigerantium fructuum abusu jam jam debilitato, infaustum relinquere effectum: quippe Practicorum fide dignorum observationes confirmant, a solo refrigerantium abusu, corpora podagricorum orci faucibus tradita fuisse.

CASUS VI.

Podagra hæreditaria in hypochondriaco.

Ante quadraginta propemodum annos, cum in principatu Halberstadiensi, provincialis Medici munus obirem, me consulebat Illustris regiminis Consiliarius, qui parente hypochondriaco & podagrico natus, jam per decem annos & ultra, vix enim tunc trigesimum quartum superavit, & hypochondriacis pathematibus & doloribus podagricis fuit afflictus. Vere & autumno potissimum invadebant paroxysmi, cum gravativa artuum lassitudine, appetituque aucto, quem postea sequebantur horripilatio cum extremorum frigore & tremore, vomitusque crebriores, quibus liquamina pituitosa & valde corrosiva acida, quæ & dentes stupefaciebant, & pavimento immissa ebulliebant, copiose educebantur. Successit dein febrilis æstus, & tertio vel quarto die acerbi dolores pedes oppetebant, qui ad aliquot sæpe septimanas persistebant, & demum sudore fœtido acidum spirante, perque plures dies durante solvebantur. Id vero erat memorabile, quod, si vomitus non præcesserint,

paro-

paroxysmi diutius semper & acerbius pedes afflixerint. Inter medicamenta quibus per complures annos usus fuit, non præsentius solamen atq; lenimen, quam in pulvere absorbente nitroso, & essentia flor. lilior. convallium, cum spiritu vini phlegmatico extracta & sexta parte essentiæ castorei remixta expertus est. Tandem Illustris hic vir 50. ætatis anno, febre acuta Berolini defunctus est, & dissecto corpore pancreas totum scirrhosum, & valde tumentes etiam glaudulæ mesenterii repertæ fuerunt.

Epicrisis.

Hypochondriacos procedente ætate demum fieri podagricos experientia testatur, id quod ratione quoque demonstrari evidenter potest. Uterque videlicet affectus natura debiles & a parentibus iisdem morbis laborantibus genitos quam maxime infestat, atque primarium vitium potissimum in depravata alimentorum digestione, crudorum succorum abundantia, & excretionum quæ sanguinis & humorum depurationi inserviunt defectu, consistit. Deinceps aliquot exemplis compertum habeo, in dissectis corporibus & hypochondriacorum & podagricorum, ubi ex superveniente alio morbo extincta fuerunt, inter alias viscerum corruptiones, pancreas scirrhosum maxime deprehensum fuisse, & ubi tale quid repertum fuit, ingentem semper acido ponticorum humorum prima in regione colluviem adfuisse, quæ appetitus præter naturam aucti, cardialgicæ anxietatis, obstructionis alvinæ, ructuum & vomitionum acidissimorum succorum vera causa existit. Quam inimicum vero acidum sit ad sanguinem delatum, dum temperatam ejus & gelatinosam crasin imo fluxilitatem destruit, præternaturalem spissitudinem ingignit, excretionesq; retardando, cacochymię & viscidæ & tartareæ genitrix fit; is quam facile, qui fundamentis physico-mechanicis morborum generationem explicare novit, poterit penetrare. Ego itaque semper cum singulari fructu & hypochondriacis & nephriticis & podagricis, tum ad symptomatum mitigationem, tum etiam ad sanationem, si adhuc ejus spes fuerit integra, medicamenta quæ acidum destruunt in primis viis, ut sunt absorbentia sibi relicta terrea, quæ subinde, cum in sal neutrum degenerent, alvum largius sæpe ac si purgans sumtum fuerit, solvunt, exhibeo; atque insuper elixiria amara temperate balsamica, cum lixiviosis menstruis parata frequentius usurpanda, injungere ac commendare soleo. Tandem in præfata morbi historia id commemoratu dignum est, quod etiam in aliis sæpe annotavi, leviores semper arthriticos & podagricos paroxysmos fieri, quando natura vel sponte vel arte adjuta sese a colluvie vitiosorum humorum per vomitus ante accessum liberaverit; manifesto indicio, originem dolorum esse in primis viis: in cujus asserti confirmationem ipsum adduco MARTIANUM qui ita dicit: *in arthriticis doloribus, ob acorem in ventriculo peccantem a doloribus correptos memini, qui ab iisdem liberati vel levati fuerunt, ubi acida evomuissent.* Quod identidem comprobat SYLVIUS *Oper. p. 786.* aperte scribens, hanc curam per vomitionem utilissimam arthriridi, multisque a se confirmatam experimentis. Imo eadem ratione non paroxismum tantum imminentem sublatum, sed & novi impetus semina extincta fuisse idem eodem loco scriptum reliquit. Atque ALPINUS *de medicina Ægypt.* multos se vidisse, qui, cum a podagræ calculique doloribus excruciati fuissent, crebro usu vomitorii egregie adjuti fuerunt, affirmat.

CASUS VII.

Podagra hæreditaria inveterata in corpore remanens, Carolinis repulsa & alleviata.

Vir generosissimus, sexagenario major, ob insignia merita in summa dignitate in hac provincia constitutus & illustris regiminis consiliarius, tenerioris & sensibilioris quoad corpus & animum

mum constitutionis, a parente qui fere per totam vitam fuit podagricus, & pedes tophis obsessos habuit, genitus, ante 30. fere annos pathemata hypochondriaca, rheumatica, & podagrica expertus erat, quæ procedente ætate magis ingravescebant, & utut moderata admodum diæta vitæ ratione inculcata usus fuerit, singulis tamen annis vere & autumno ob podagram affligentem lecto decumbere, mox breviori temporis mox longiori intervallo, cogebatur. Aliquando vero consueta podagra, præter morem & consuetudinem, solito tempore non recurrebat, sed quia materia vitiosa intra succos vitales retinebatur, multis ac gravissimis tentabatur symptomatibus: continuis nempe ventriculi eructationibus, cordis palpitationibus, tremore artuum, inquietudine, dolore capitis acuto, tractorio, lancinatorio, circa tempora, circa nucham, accedente cogitationum confusione memoriæque debilitate. Consulebat me atque Clar. D. D. *Strauchium* Archiatrium Martisburgensem, qui sæpius frequentaverat *Carolinas*, atque inprimis ex nobis quærebat, num has thermas sanitati suæ profuturas judicaremus. Hic longiori experientia edoctus, statim consilium probavit; cui ego quoque facile absentiebam: & ille cum eo ad fontes hos salutiferos profectus fuit, a quarum interno usu decenti cum regimine instituto, in tertia & ultima cura; vehemens paroxysmus podagricus, qui tamen non nisi per septem dies durabat, ipsos pedes corripiebat, remittentibus mox omnibus prioribus symptomatibus. Inde optime quum se habuisset, binis adhuc vicibus, aquas hasce thermales cum summo fructu semper usurpavit.

Epicrisis.

Ego sane complura possem recensere & allegare exempla, quę mirabilem & incomparabilem plane horum fontiū virtutem & effectum in atrocibus & contumacibus morbis expugnandis, qui ab arthritica & podagrica materia remanente in corpore vel improvide retropulsa oborti fuerunt, demonstrare valerent, qui potissimum in eo consistebant, quod materiam morbificam ad pristina sua loca ex interioribus relegaverint, conquiescente mox omnium symptomatum periculosissimorum syndrome. Vidi colicas spasmodicas, vidi asthmata convulsiva, affectus soporosos, morbos melancholicos cum sensuum & rationis perturbatione conjunctos, pertinacissimasque tusses, atque pulmonum infarctus, qui non nisi a materia podagrica remanente vel retrocedente originem suam habuere, hac ratione divino adjumento felicissime subactos & curatos; maxime vero, si non semel, sed bis vel ter in usum decentem fontes ducti fuerint.

CASUS VIII.

Vir generosus, perstrenuus Chiliarcha, non procul ab hac urbe degens, corporis macilentioris, fibrosi tamen & robusti, superato jam 66. anno, in gravem & exitialem incidit morbum, cujus profligandi causa, me in consilium vocavit. Is jam certe 10. annos doloribus podagricis, mitioribus tamen & obtusioribus vernali tempore fuit obnoxius, neque minus his deficientibus, acerbis abdominis doloribus, sive potius intestinorum stricturis spasticis vexatus. Ante annum Generosus hic vir, sub initium hiemis, prægressa vehementi corporis refrigeratione, neque minus ingenti animi, quam tamen prudenter compressit, indignatione, desubito truculento ad suffocationem usque asthmate convulsivo corripitur. Ego tertio die accedens morti ferme proximum inveni: nam sub summa virium prostratione ad animi usque defectionem, pulsu duro, debili & tremulo, extremorum frigore, & sub cogitationum ac rationis turbatione, ægerrime & cum sonitu spiritum ducebat. Primo omnium clysteres injiciendos, ad sordes alvinas

Podagra levior, ex ira, & refrigeratione facta graviter & metastatica.

cum

cum flatibus educendas, curavi: dein mixturas blande diaphoreticas & discutientes, singulis horis sumendas, præscripsi. Factum hinc DEI beneficio est, ut ad omnium adstantium admirationem, intra quinque dies somnum, qui plane fuerat antea sublatus, capere & respirare sine molestia æger cœperit, atque successive ingentem viscosæ materiæ copiam tussi ejecerit. Verum non ita multo post, de doloribus ac cruciatibus ipsius abdominis Generosissimus Vir conquerebatur, qui in dies increscentes, intolerabiles evasere. Alvus adstrictissima, præcordiorumque adfuit anxietas atque inquietudo. Sed singula hæc adhibitis idoneis remediis, expulsa e sede sua materia hostili, conquiescere cœperunt: relicta tamen statione sua in regionem inguinalem non procul a virili membro hæc ipsa descendit, atque in musculis ibi conspicuis, præcedente gravi dolore & inflammatione, abscessum efformavit insignis certe magnitudinis, qui post suppurationem factam demum apertus plus quam libram puris per vices fundebat. Dum consolidari cœpit, truculenti dolores pedes infestare cœperunt: quos etiam commoda medicina abegimus, relicta tamen debilitate & tumore œdematoso. Decursus autem hujus morbi valde ancipitis & difficilis trium fere mensium spatium duravit. Interea valetudini perfectæ fuit redditus Generosissimus ægrotans.

Epicrisis.

Medicamenta, quæ in toto hujus morbi decursu in usum duxi, non alia fuerunt, præter clysteres & cataplasmata, quam mixtura ex ptisana, aqua cardui benedicti, florum sambuci & cerasorum nigrorum, adjectis, pulvere meo bezoardico leniter camphorato, succo citri, liquore anodyno minerali, & succo papaveris albi composita: quandoque mixturæ simplicis aliquot guttas pro dosi adjeci. Qua plus quam vicesies reiterata usus fuit. Præter hæc, infusum Theiforme, ex herba veronicæ, salviæ, floribus sambuci, semine fœniculi, & decoctum nostrum usitatum pro potu ordinario largius sumendum præcepi, interposito interdum electuario vel elixirio pectorali, quia tussis longo tempore insistebat. Ceterum me tam vehementem metastasin in morbo nunquam observasse memini. Atque ex hac morbi historia & curatione, illud curiosi naturæ & Medicinæ scrutatores, meo quidem judicio, addiscere possunt, eam esse materiæ quæ dolores in articulis creat & fovet indolem & crasin, ut vix ab ulla medicina immutari, alterari & ejus pernicialis vis destrui possit: licet enim in præsenti casu reliquerit suam sedem, nihilominus salva hostili indole & crasi permanente, eandem suam vim in aliis & compluribus locis exercuit, ut adeo remediorum, quæ vulgo & a Chymicis atque ac Medicis minus in praxi versatis, tantis laudibus passim venditantur ac celebrantur, & ad aucupandum magis argentum quam salutem afferendam apta sunt, inanis atque plane impotens facultas clare demonstrari possit. Cordatus autem & prudens Medicus in sanando ejusmodi morbo nihil aliud efficere vel præstare potest, quam ut temperiem & texturam earum corporis partium quæ nondum simili vitio affectæ, integram servet, quo morbosa materia successiva & blanda evaporatione & discussione per universale cutis emunctorium feliciter excludatur.

F I N I S.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ SYSTEMATICÆ,

TOMI QUARTI,

Quo ſpecialis Morborum Pathologia, & huic ſuperſtructa ſolida Therapia cum medendi Methodo cautelis clinicis, & Morborum enarrationibus adjuncta Epicriſi, exhibentur,

PARS TERTIA

DOCTRINAM SPASMODICORUM

Et Convulſivorum morborum perſpicua & demonſtrativa Methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXXXVII.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

OMNIBUS ET SINGULIS
MEDENDI SCIENTIÆ DEDITIS.
QUI
ARTEM
HIPPOCRATICAM
EXPERIMENTO PERICULOSAM

Et judicio difficilem secura facili & rationali curandi Methodo tractare, & continua observatione ac sedula meditatione artis incrementa in salutem humani generis promovere gestiunt,

HUNC TOMUM

DE LONGIS ET GRAVIBUS ADFECTIBUS

Qui agit sacratum & Dicatum Voluit

AUCTOR.

PRÆFATIO.

EXhibeo nunc candido & erudito Lectori tertium therapeutices tomum, qui ad medicinam ſyſtematicam rationalem pertinet. In hoc præcipue atroces convulſivi generis morbos, qui vel univerſum corpus occupant, vel certis tantum partibus graviter infeſti ſunt, explicandos & pertractandos ſumſi. Videtur quidem horum affectuum æthiologia & rationalis evolutio non adeo facilis, ſed valde ardua; eo, quod non ex cauſſis mechanicis, ut febres, hæmorrhagiæ, & ſpaſticæ affectiones, explicari poſſe videantur, ſed altius & eminentius quoddam principium ex parte pro cauſa agnoſcere: nempe animæ voluntatem, utpote in epilepſia, & univerſalibus iſtis motibus convulſivis partes voluntati, & animæ imperio ſubjectas graviter exerceri, atque in cerebro, quod & medicorum, & philoſophorum conſenſu pro ſede & domicilio animæ habetur, originem ſuam petere, conſtans &

rata

rata ab omni ævo medicorum est sententia. At vero quam obscura, abdita, & multis difficultatibus, atque dissensionibus natura animæ humanæ, ejusque potentia, & operandi ratio in corpus sit innexa & implicita; nemo facile infitiabitur: neque doctiores medicorum usque eo inter se conveniunt, an anima immediato & incorporeo actu, membra moveat, & percipiat, an medio quodam materiali, fluido nimirum nerveo mobilissimo, quod veteres spirituum animalium nomine indigitarunt, ad hos actus opus habeat. Ut itaque ego in re difficili & non exigui momenti & considerationis meam, quatenus ad praxin medicam spectat, sententiam proferam; dico primum corpus humanum neutiquam esse puram machinam, ex diversi generis partibus & organis, summa & divina sapientia inter se connexis, ad motus, qui potissimum conservationi ejus vitali inserviunt, constructam; sed cum altioris originis & naturæ, spirituali nempe principio, quod & percipiendi, & intelligendi, & res invicem discernendi, & certos quosdam motus dirigendi potentiam habet, mutua & intimiori unione esse conjunctam. Num vero exquisitior hujus principii incorporei & spiritualis cognitio Medico ut medico summe & absolute scitu sit necessaria, id est, de quo valde dubitamus. Neque aliud HIPPOCRATEM voluisse mihi persuadeo, dum in principio libr. *de nat. hum.* qui genuinus ejus fœtus unanimi Criticorum consensu habetur, ita scribit: *Quicunque de natura humana amplius differentes audire consuevit, quam quod ad medicinam pertinet, huic non est commodum hunc meum sermonem audire.* Jam vero in his, quæ sequuntur, prolixe demonstrat, corpus humanum ex certa & temperata elementorum & humorum proportione, qui pro differentia ætatum, temporum anni, regionum, victus, & aeris differunt, constare, & ad hanc medicum in morborum caussis investigandis, & adpositis ad eas expugnandas inveniendis remediis unice respicere & attendere debere. Quibus certe clare innuit, verum medicinæ objectum esse corporis humani mechanismum, (neutiquam ve-

ro moralismum, ut nonnulli nostri temporis Medici opinantur) illum autem a caussis maxime externis & corporeis sustineri, & mutari; & hinc sanitatis, mortis, vitæ, morborum, & sanationis originem & fontem esse. Equidem non negandum, animam ad movenda certa membra, imperium & directorium quoddam habere, uti in voluntariis id clare adparet motibus; neque negandum est, animam humanam motus & animales, & vitales, & naturales turbandi, & invertendi magnam possidere potentiam, ut in gravioribus animi adfectibus, & viribus corruptæ phantasiæ adparet luculentissime. Quod autem anima motuum vitalium, & animalium quoque proxima & efficiens caussa sit, in quam medicina vim quandam sanantem exserere possit; ab hac sententia utique me prorsus alienum esse profiteor. Nam rebus paullo altius perpensis, clare intelligimus, animam sine mediis & caussis physicis ac mechanicis nihil plane posse in humano corpore, nec intelligere, nec cogitare, nec sentire, nec motus certos dirigere, vel etiam ordinatos immutare, aut inordinatos in ordinem revocare; multo minus motus vitales, cum quibus maxime medico negotium est, ut sunt cordis, arteriarum, & omnium vasorum fibrarumque efficere. Quod assertum, tanquam longe in medicina utilissimum, ut paullo firmioribus argumentis corroboretur; operæ fore pretium arbitror. Ecquis doctiorum medicorum ignorat, læso & non integro organo sensorio, ut oculo, aure, vel etiam motorio, ut musculo, animam nec movere, nec sentire, nec videre, nec audire posse; eoque vitio per artem medicam restituto, integros rursus evadere sensus. Videmus quoque organis & sensoriis & motoriis recte, & secundum naturam constitutis, beneque conformatis, animam nihil efficere posse; licet efficacissime velit, nisi affluxu sanguinis arteriosi, vel liquidi nervosi bene constituti illa robur & vigorem accipiant. Neque amplius obscurum esse potest, tota cerebri structura salva, salvis nervis & membranis, salvis etiam sensuum organis, cessante vero vel defi-

deficiente sanguinis, ob cordis languidiorem systolen motu ad caput, omnem sensum, omnem memoriam, omnem cogitationem, & intellectum simul & semel perire. Simulac vero hic motus per congrua remedia restituitur, ut videmus in syncopticis, illico animæ operationes rursus observantur. Sanæ rationis in homine usum a placido & temperato sanguinis per cerebri vasa progressu dependere, Divus Senex passim in scriptis suis docuit; adeo, ut L. de flat. asserat, sapientiam homini per bonam diætam præstari posse. In omni delirio, sive aberratione mentis, vitium & caussam vel in ipsius cerebri substantia, aut ejus membranis, præsertim dura matre, vel in minus temperato vitiosi sanguinis motu constare, ex eo satis recte colligitur, quod sublato hoc, per remedia convenientia, vitio menti restituatur sanitas. Surrexerunt nostro tempore medici quidam, qui affirmare ausi sunt, animam sine ope & sine medio fluidi cerebri & nervorum omnes motus & sensus in corpore efficere posse, hoc fundamento maxime innixi: quod tubuli & eorum cavitates in nervis non conspici possint. Sed qualis hujus argumentationis sit infirmitas, vel ex eo intelligi potest: quod testiculi & hominis & animantium nil nisi congeries sint minimorum, subtilissimum succum vehentium & secernentium vasculorum; licet eorum cavitates oculos visumque plane effugiant. Plantarum folia & flores, & fructus quoque tenuissimo succo per minutissimos canales nutriri, tam certum est, quam quod certissimum. Qualis vero sit usus & cerebri & nervorum, ipsi hujus sententiæ auctores ignorant. Quum autem in doctrina medica potissimum a posteriori, & per effectus, in rerum & caussarum cognitionem pervenire liceat; & quotidiana doceat experientia, a tenuissimo fluido, quin a solis effluviis & exhalationibus, animales actiones plane interturbari, perverti & sisti posse, uti patet in ebriosis, in iis, qui narcotica medicamina majori copia sumserunt, vel copiosum carbo-

num accenforum fumum infpiratione haufermnt, diffipatis hinc cunctis & animalibus, & vitalibus viribus, quæ tamen folo fœpius analepticorum remediorum ufu, vel naturæ amico & fuaveolenti odore protinus refufcitantur: ecquis igitur negare aufit, fluida fummæ activitatis & virtutis motricis ad motus & fenfus præftandos concurrere debere. Hifce fatis folidis argumentis aliud majoris fere ponderis fubjungendum effe puto, animam in corpore humano plane nihil poffe efficere fine motu vitali: cujus effentia & formalis ratio in alterna & reciproca cordis, arteriarum; ac vaforum & fibrarum fyftole & diaftole, & inde fluidorum fanguinifque pendente progreffu & circuitu confiftit. Nunc vero celebris oritur quæftio: unde hic vitalis motus cauffam & originem fuam trahat? Recentiores quidam animam, & quidem rationalem, hanc effe, omni modo & labore contendunt. Sed nullo unquam argumento id demonftrarunt. Verum ego cum aliis folertioribus rerum naturalium fcrutatoribus primam & veram virtutis motricis & fyftalticæ activæ vitalis, quæ in fibris, & tunicis mufculofis, corde, arteriis, canalibufque viget, cauffam in parte fubtiliori expanfiva, elaftica fpirituofa atmofphærici aeris, cum fluidis corporis noftri intime permixta, rectiffime quærendam effe duco. Nec hominem, nec ullum animal fine refpiratione, fine aeris in pulmones vel fanguinem ingreffu vivere poffe, nullus amplius dubitandi locus eft; adeo, ut fubtracto aere, vel eo non renovato, vita animantis mox pereat. Atque ficut flamma candelæ inclufa vafi aere pleno mox extinguitur; ita etiam id accidit cum omnis generis animantibus: quoniam uti inteftinus partium fulphurearum, quæ flammam conftituunt, motus eodem modo, inteftinus partium fulphurearum fanguinis, ab aeris fluido fuftinetur. Ad flammam itaque pariter ac vitam confervandam renovato femper opus eft aere, quo vaporibus qui refertus eft, expellatur, atque recens & novus in ejus locum fuccedat. Cauffam vero refpirationis, ad vitam ne-

necessariæ, si quis inde repetere velit, quod aeris ingressus in thoracem ad expansionem vasorum pulmonalium, & consequenter ad liberiorem sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum progressum, tantummodo summæ sit necessitatis, eum valde errare existimo: quia animantium, vel a subtracto aere, vel ab eo vaporibus nimium referto mortuorum pulmones, aperto corpore valde inflati adparent. Ego multos homines, qui suffocatione mortui fuerunt, novi, in quibus post dissectionem tota thoracis cavitas pulmonibus inflatis distenta fuit. In aere itaque, catholico illo summæ activitatis fluido, elastico, vitam seu potius ejus pabulum, imo caussam quærendam esse, non sine ratione & fundamento, veteres æque ac recentiores Philosophi affirmarunt. Divus Senex passim in scriptis suis, L. de flat. de morb. sacr. de diæta &c. aerem sensum & motum præstare membris, & maximum in omnibus, quæ corpori accidunt, auctorem, dominum, & morborum quoque caussam esse, diserte & expressis verbis asseverat: & hanc ob caussam etiam in libris suis Physicis de aere, aquis, natura humana, de locis in homine &c. a natura regionum, locorum, a diversa temporum anni & tempestatum constitutione, prout aere plus vel minus salubri fruuntur, tantas mutationes in corpore humano ratione roboris, sanitatis, morborum, viriumque derivat, & ut ad hæc attendant, medicos monet summopere: quin imo ob eandem caussam sapientissimus ille & antiquissimus medicorum ad sanandos longos morbos aeris & locorum mutationem commendat, quod assertum ipsa etiam experientia confirmavit. Vero itaque simillimum est, medicum in doctrina, quæ agit de vita, morbis, eorum caussis, iisque sanandis, ad caussas maxime physico-mechanicas, evidentes, & rationi sensibusque obvias, sine quibus etiam id, quod præest nostræ machinæ, spirituale principium nihil agere vel operari potest, respicere, & inde demonstrationes & explicationes suorum dogmatum mutuari debere: siquidem is recte suo fungitur munere, qui caussis morbo-

borum continentibus & proximis recte occurrere, & sese opponere didicit, non ad valde remotas, multo minus obscuras, abditas, & incomprehensibiles, quas inter principem anima sibi vindicat locum, attendendo. Et ut hæc exemplo illustremus: omnibus obvium est, a graviori quodam animi adfectu, v. g. ira, terrore &c. gravissimas corpori nostro induci adflictiones, cujus generis sunt epilepsia, motusque convulsivi spasmodici, qui totam naturalem motuum evertunt œconomiam. Nihilominus in cura, non ad ipsam hancce caussam remotam, sed ad proximam, quæ effectus est perturbatæ animæ, ut videlicet motus irregulares & inordinati convenienti diæta & medicina in ordinem redigantur, humorum intemperies corrigatur, & quod vitiatum corruptumque inde fuit, ex sphæra corporis convenienti modo, & per congruas vias eliminetur, respicere oportet rationalem medicum. Hac doctrina, quæ antiquissima & HIPPOCRATICA est, & quæ pure physicis mechanicisque nititur principiis & rationibus, medicinam dogmaticam nostram & systematicam tam docendo, quam scribendo, usque eo pertractavimus, & ea etiam in conscribendo sicuti universo nostro systemate, ita quoque hoc tertio Therapeutices Tomo usi sumus; in quo potissimum de morbis, qui actiones animales lædunt, & convulsivi dicuntur, egimus, eorumque caussas & modum, quo functiones secundum naturam pervertunt & turbant, clare & perspicue demonstravimus. Quos inter morbos principem fere epilepsia tuetur locum, cujus origo & genesis, & mali sedes ac caussa, ejusque effectus in corpus usque eo valde obscura & perplexa latuit; & quidem ut puto, eam ob caussam, quod duræ matris mechanica structura, & usus ad functiones animales, & quæ fiunt in cerebro, & nervorum systemate, nec anatomice nec physice recte cognita perspectaque fuit. Quod videlicet illa, ut VIEUSSENS *in Nevrol. L. I. cap. II.* & PACCHIONIUS *tr. de dura matre, & in epist. ad Doctorem Vesti*, Venetum medicum, probe annotarunt ex duplici serie fibrarum musculoso tendi-

di-

dinosarum, obliquo modo sese intersecantium, & decussatim sibi invicem intertextarum composita, musculum sui generis membranaceum constituat; qui dilatatione sua sanguinis introitum in arterias cerebri adjuvat, & qui alternativa sui constrictione, cerebrum ejusque vasa comprimendo, subtilissimum fluidum, e sanguine secretum, in corticalem ejus substantiam, & ab hac in tubulos nervorum medullares exprimit & propellit, adeo, ut dura sic dicta mater cerebrum & nervos involvens sit primarium illud motus progressivi fluidi, quod in nervis est, instrumentum; sicut cor ipsius sanguinis, dum nimirum motu gaudens systaltico & diastaltico sanguinem per totum corpus circumagit. In morbis itaque gravioribus capitis, cerebri & nervorum, hanc partem quam maxime præter naturam & quidem, vel a sanguinis nimia ibidem congesti mole, stagnatione, vel ejus intemperie stimulante salina, acri, caustica affici, certissimum est: unde illius actio & functio naturalis variis modis, sive ab intensione motuum, nimirum spasmo, sive ab atonia, aut remissiori & languescente motu læsa, gravissimos universi corporis spasmodicos ac convulsivos parit morbos. Neque ibimus inficias, graves illas animi perturbationes, ut est vehemens ira vel terror, immediate & proxime in principem hanc actionum animalium partem, duram nempe matrem, hostilem suum effectum & potentiam exserere: unde graves generis nervosi capitisque morbi suam trahunt originem: & sicut per hos affectus systole ejus nimis augetur, seu spasmus inducitur; ita diuturna animi tristitia & angor hanc virtutem systalticam nimium imminuendo, & relaxando fibras, morbis producendis aptissima sunt. Et hoc maxime obtinet in iis morbis cerebri gravioribus, nec non convulsivis, qui universam motuum œconomiam perturbant. Aliter se res habet in motibus convulsivis certarum partium v.g. cordis palpitatione, singultu, vomitu, asthmate convulsivo, tussi &c. ubi ipsæ partes motu systoles & diastoles instructæ immediate a caus-

sis

ſis materialibus præter naturam læduntur & afficiuntur ; motus vero voluntarii ſalvi manent ac integri. Horum ſingulorum morborum & ſymptomatum geneſin & rationalem explicationem, ſumma facilitate & perſpicuitate, quantum in nobis fuit, in hoc Tomo perſequuti ſumus, & ſecundum cauſſarum & naturarum differentiam ex indicantibus, & contraindicantibus, genuinum medendi ordinem, ac convenientem remediorum adplicationem cum neceſſariis obſervationibus, & cautelis ſpecialiſſimis adjunximus: & denique clinicis morborum hiſtoriis, candide & ingenue adductis, doctrinam noſtram illuſtrare laboravimus. Quiſque hinc diligens & peritus Lector facile perſpiciet, quanta obſervatione, quanta attentione, quantoque judicio opus ſit, pro circumſtantiarum ratione ſalubre & appoſitum remedium invenire & recte adplicare, ne contra noſtram voluntatem, quod proh dolor! perſœpe evenit, plus noceamus, quam proſimus. Quemadmodum vero in doctrina medica, ita quoque in medendi methodo, antiquiſſimum medicinæ parentem ſequuti ſumus; quæ, ut rem in compendio proferam, in eo conſiſtit, ut cauſſis evidentibus atque proximis, quæ vel numero, ſive quantitate, vel menſura ſive qualitate, vel pondere ſive motu peccant, probe cognitis circumſpectiſque, juxta definitionem ab HIPPOCRATE *L. de Flat.* traditam, ratione quantitatis, temperiei atque motus, quæ ſuperflua ſunt, auferamus, & quæ in his deficiunt, per congrua adjiciamus medicamina. Recte enim dixit gravis ille auctor, medicinam nihil eſſe, niſi adpoſitionem & ablationem: adpoſitionem quidem eorum, quæ deficiunt; ablationem, quæ excedunt; & addidit, illum, qui hoc optime facere poteſt, optimum cenſeri medicum; quantumque quiſpiam in eo deficiat, tantum ab ipſa arte deficere. Sicut igitur ſanitatem, ſive integritatem ac vigorem actionum humanarum, in eo potiſſimum ſitam eſſe obſervamus, ut novo ſemper aere, noviſque reficiamur alimentis, atque ut excreta ingeſtis nunquam non reſpondeant:

deant: ita e contrario ab ingestis vitiosis, & eorum, quæ excerni debebant, retentione, materiales morborum caussas progigni tam certum est, quam quod certissimum. Quoties enim cunque sagax medicus primam morborum originem investigare gestit: nullum eorum, nisi a retentis per alvum, per urinam, per transpirationem sordibus excrementitiis, & suppressis inutilium atque superfluorum, quin etiam sanguinis excretionibus v. g. per vasa uterina, hæmorrhoidalia, & in juvenili ætate per nares, aut sordibus, quæ per cutim effloruerunt, improvide repressis, oriri animadvertet. Præcipuum itaque sicut naturæ, optimæ morborum medicatricis, ita & sequacis artis opus est, ut debito modo, ordine, tempore, congruoque loco excrementitiæ morbosæque materiæ e corporis sphæra per convenientes removeantur medicinas; cujus generis sunt sanguinis detractio per venas & cucurbitulas, aliarumque sordium evacuatio per alvum, per vomitum, per urinas, per sudorem, & transpirationem, per abstinentiam, per motum, per vesicatoria, fonticulos, setacea, & id genus plura: de quibus, eorumque usu, antiquissimi medicorum, & in iis HIPPOCRATES atque CELSUS *Lib. II.* fusius egerunt. Ad hanc salutarem materiæ perniciosæ excretionem juvandam, permultum profecto sic dicta alterantia, quæ mobilem & ad evacuationem opportunam reddunt materiam, viasque simul respiciunt, & has obstructas reserant, contribuere deprehenduntur. Et cum motus denique solidarum pariter ac fluidarum partium, qui formale morborum constituunt, vel nimis aucti, vel nimium depressi sunt, eoque ipso curationis successum mirum quantum sæpius remorantur: præbuit quoque ea benignissimum Numen nobis remedia, quæ non modo vires motusque languentes erigendi ac resuscitandi, verum etiam excedentes placide consopiendi, reprimendique egregia pollent efficacia. Hac itaque simplici, facillima, antiquissima,

na-

naturali ; & humanæ rationi ac experientiæ convenientissima physico mechanica methodo , nos usque eo , ut in omnibus morbis , ita quoque atrocibus illis & terribilibus generis nervosi , de quibus præsens agit tomus, affectibus sanandis , non sine prospero sub divina gratia successu usos fuisse , attentus , ab omnibus præjudiciis vacuus , & qui veritatem sine ambitione sectatur , lector perspiciet clarissime . Valde , Lector benevole , hisque feliciter fruere : si Deus suppeditabit vitam , viresque , hunc Tomum mox sequetur quartus & ultimus .

CON-

CONSPECTUS CAPITUM,

QUÆ

HOC TOMO CONTINENTUR.

NOI REFORMATORI
DELLO
STUDIO DI PADOA.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. F. Tomaso Maria Zennari Inquisitore nel Libro intitolato *Federici Hoffmani medicinæ rationalis systematicæ Tomi* 4. non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concedemo Licenza a *Sebastiano Coleti Stampatore*, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venezia, & di Padoa.

Dat. 31. *Luglio* 1735.

(Zan Pietro Pasqualigo Reff.
(Michiel Morosini Kav. Reff.
(

Agostino Gadaldini Seg.

1735. 22. Novembre.

Regist. nel Magist. Eccell: contro la Bestemia.

Angelo Legrenzi Seg.

C A-

CAPUT I.

DE EPILEPSIA.

§. I.

Ratio denominationis variæ epilepsiæ.

INter tot calamitates & afflictiones, quibus genus humanum post tristem & miserum lapsum subinde infestatur, nulla mihi ferocior, nulla tristior, nulla terribilior videtur, quam universalis illa externarum partium præter voluntatem concussio, & vehemens agitatio, cum sensuum tam internorum, quam externorum interceptione stipata, quam vocant epilepsiam. Non enim solum sub hoc diro malo corpus variis, iisq; indignis plane deformatur modis: sed etiam ipsa mens ac animus e sede sua quasi dimovetur. Hic quoque horribilis ægrotantium aspectus, & insignis symptomatum vehementia caussam quærentibus offert, cur veteres hunc morbum κατ᾽ ἐξοχὴν dixerint magnum, Herculeum, Divinum atque sacrum. Dicitur enim magnus atque Herculeus ob suam vehementiam, & quoniam vix superari arte humana potest; Divinus, quasi a Diis in vindictam missus, & opem humanam eludens; & denique sacer, quod sacram corporis partem, mentisque, quæ sanctissima est, sedem occupat.

§. II.

Definitio epilepsiæ.

Sed ne in nominibus subsistamus, aggrediamur rem, & epilepsiam describimus, quod sit invita, præternaturalis ac summe violenta partium nerveo membranosarum, hinc musculosarum & totius corporis concussio convulsiva, cum sensuum abolitione stipata, a membranarum cerebrum, spinalem medullam, ac nervos cingentium spasmodica strictura, & hinc fluidi mobilissimi impetuosiori in organa motoria, parciori in sensoria influxu, natales suos mutuans.

§. III.

Morbi historia.

Progressus hujus morbi una cum symptomatibus ita se habet: Interdum subito & præter omnium opinionem invadere solet; unde Græcis epilepsia dicitur; sæpius vero illius accessionem præcedunt, atque significant quædam symptomata. Horum potissima sunt: totius corporis lassitudo, capitis gravativus dolor cum quadam sensuum perturbatione, inquietus somnus, insolitus pavor, visus obtenebratio, aurium tinnitus: in quibusdam cor incipit valde palpitare, præcordia inflantur, respiratio intercipitur, murmura sentiuntur in ventre, alvus emittit fœtida; urina mingitur larga, artus refrigescunt: in quibusdam a partibus extremis auræ frigidæ ascensus ad superiora versus cor & cerebrum percipitur. Tum quidam subito in terram concidunt (unde morbus caduci etiam nomine venit) pollices arctissime intra volas manuum includuntur, ut vix magna vi extrahi possint, oculi contorquentur, invertuntur, ut non nisi album conspiciatur, perit omnis sensatio, ut nullo clamore, nullo odore, utut fortiori, nullo tactu acutiori excitari possint; spuma cum sibilo ex ore provenit, lingua dentibus laceratur, artus vehementer tremunt, & succutiuntur. Variantur vero & convulsiones, & sensuum læsiones tam gradu, quam specie: nam interdum loco motuum convulsivorum spasmus valde rigidus membra corporis totius prehendit,

dit, ut hæc distenta nec per vim explicare liceat, ac totum corpus subinde tam rigidum sit, haud secus, ac si ligneam statuam quis movere velit. Erigitur quoque penis in infantibus; in adolescentibus semen ejicitur, & sæpius urina ad magnam distantiam prorumpit. Tandem horum symptomatum sequitur remissio; ut longiori vel breviori intervallo ad se redeant; tum vero adhuc de dolore, torpore & gravedine capitis, omniumque artuum lassitudine conquerantur. Qui ulteriorem symptomatum recensionem cognoscere cupit, adeat inter veteres COELIUM AURELIANUM *Lib. I. Cap. IV.* & ARETÆUM *Lib. I. Cap. V.*

§. IV.

Paroxysmorum ratio. Ipsi hujus mali paroxysmi, qui pro caussarum ac corporum diversitate vel crebriores aut rariores, vel longiores aut breviores sunt, plerumque certa temporis periodo, certis diebus aut horis, vel etiam mensibus, circa lunae mutationes & quadras, præsertim novilunium & plenilunium, maxime in sequiori sexu circa mensium tempus revertuntur; & quod maximum est, a levi sæpe caussa & occasione, e. g. a quavis subita animi perturbatione, terrore, iracundia, repentina lætitia, a seria animi contentione & meditatione, a potu inebriante, a nimio calore vel frigore, vel veneris exercitio, protinus recrudescunt.

§. V.

Subjecta epilepsiæ. Neque vero ignorari oportet, nullam esse ætatem, in quam frequentius epilepticum malum tyrannidem suam exerceat, quam infantilem, adeo, ut a nonnullis eandem ob rationem vocetur morbus infantilis ac puerilis. Hinc crebrior attestatur experientia, maximum numerum, & dimidiam ferme infantum partem singulis annis in quavis urbe convulsionibus vel a dentitione difficili, vel a gravibus intestinorum torminibus, quæ meconium retentum aut lac corruptum produxerunt, suborts interire. Et omnes ferme infantum morbos, sive fuerint chronici, sive acuti, præsertim vermibus complicatos, plerumque cum epilepticis ac convulsivis stipari motibus, in propatulo est; sicuti vel solo morbillorum aut variolarum exemplo luculenter patet. Præterea nec fugiet eos, qui in frequenti artis versantur exercitio, feralem huncce morbum subjectis spongiosioris, mollioris ac succulentioris corporis habitus, texturæque tenerioris, & tam animi quam corporis ratione sensibilioris longe esse frequentiorem, quam iis, quæ robustiorem obtinent naturam. Testantur id rusticorum liberi, qui sub variolarum exclusione, a lacte per cibos animique pathemata corrupto, & sub dentium eruptione non tam facile epilepsia corripiuntur, quam infantes sensibiliores, teneriores, in urbibus delicatius enutriti.

§. VI.

Quæ sæpius est hæreditaria. Neque est ullus morbus magis gentilitius, & qui tam facile a parentibus in liberos devolvitur, quam epilepsia: cujus fundamentum in partium nervosarum & membranacearum textura nimis sensibili & ad motus anomalos suscipiendos admodum apta, hæreditario jure ad infantes propagata collocandum est. Neque porro minus ii, qui caput a natura vel errore in diæta commisso a primis annis valde debile & imbecille habent, atque coryza, oculorum ac aurium defluxionibus, glandularum colli tumoribus, achoribus & capitis tinea crebrius divexantur, vel in puerili ætate frequentes patiuntur narium hæmorrhagias, præ aliis insignem ad epilepticas passiones obtinent proclivitatem.

§. VII.

Auctorum opiniones de caussa epilepsiæ. His prælibatis, ad caussam atque sedem mali epileptici transgrediendum est. Hanc in cerebri læsione sitam esse, nemo est, qui in dubium vocabit: in quo vero consistat hæc læsio, & quomodo producatur, id hactenus minus distincte explicitum deprehendi. Quibus religionis semper placuit prætextus, illi τὸ θεῖον appellare haud verentur,

tur, quasi satis esset in Deum rejicere, quæ intellectui claro ac distincto, vulgatisque principiis haud adeo respondent: alii vero ad venenum inebrians, & narcoticum sive stupefactivum; alii ad fermentum specificum; alii ad materiam acrem nervos irritantem; alii ad violentam spirituum animalium vim explosivam in fibris muscularibus & nerveis existentem confugiunt: quidam in furorem Archæi; alii in turbulentum & confusum principii vitalis seu animæ rationalis motum caussam rejiciunt. Sed hi medici fere sunt, qui non res, sed nomina pro caussis habere sueverunt, quorum in adplicatione & demonstratione nullus omnino est usus. Qui vero caussas sensibus manifestas, præ commentitiis allegare amant; illi CAROLI PISONIS doctrinam sequentes, colluviem seri vitiosi poros cerebri vel obstruentem, vel æqualem fluidi nervei in partes influxum remorantem pro vera epilepsiæ agnoscunt caussa.

§. VIII.

Vera mali epileptici caussa.

Nos vero ex physico-mechanicis caussis gravissimum hunc capitis affectum a fluidorum motu atque circulo per vasa cerebri minus recte se habente derivamus. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati per cerebri vasa liber & æquabilis progressus fuerit, & hinc debita lymphæ spirituosæ secretio, & per nervos distributio, omnes utique functiones, quæ animæ imperio subjectæ, & animales vocantur, recto succedunt ordine: ita e contrario in omni, eoque gravi capitis morbo, ubi sensationum & motuum voluntariorum ingens observatur læsio, sicuti quam maxime fit in malo epileptico, sanguinem per caput haud expedite progredi, rectissime colligitur. Atque hoc est, quod jam olim antiquissimus artis nostræ auctor HIPPOCRATES notavit, dum *libro de flatibus* §. 21. ita scribit: *Sacer morbus fit, cum obstructiones multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius: qua sane inæqualitate transitus sanguinis per corpus facta, omnigenæ inæqualitates per omne contingunt corpus.* Quæ sane gravissimi Senis sententia ita est comparata, ut nostro tempore, detecto sanguinis circulo, tanquam scientifico totius medicinæ principio, ex eo non aptius epilepticus morbus, quoad ortum & caussam evolvi & explicari possit.

§. X.

De circulo humorum per caput.

Quum vero circulus humorum per caput atque cerebrum peculiarem præ reliquis partibus obtineat indolem: haud alienum erit, pauca de illo commemorare, ut ipsi innixa epilepsiæ æthiologia eo melius innotescat. Primum enim haud ignorari oportet, quod arteriæ, quando caput ingrediuntur, tunicam suam robustiorem deponant; & membrana duntaxat tenui, sensu & motu carente dotatæ, in intimam corticalem cerebri & cerebelli substantiam distribuantur, ut scilicet spirituosam lympham ad motum edendum aptam & necessariam, quæ ad nervos & membranas nervosas defertur, separent; sanguis vero relictus per sinus venosos in dura matre, mediantibus venis jugularibus, ad cor, ceu motus circularis fontem revehatur. Deinde vero, notatu digna est singularis plane duræ sic dictæ matris structura; quæ ex peculiari fibrarum nervearum & muscularium apparatu composita est: quarum hæ tam linea recta quam obliqua feruntur, & circa sinus duos laterales magis arcuatæ & circulares deprehenduntur; illæ vero nerveo carneæ instar columnarum ab uno pariete in tribus sinubus majoribus dissectis ad alterum abeunt, ubi cellulæ quoque ovales secundum venarum seriem, quæ illos ingrediuntur, dispositæ conspiciuntur: quæ fibræ non modo impediuntur, quo minus ab irruente sanguine sinus plus justo dilatentur; sed & id efficiunt, ut, cum successive sese contrahant, san-

guinis progreſſus ad venas jugulares & cor promtior fiat, & expeditior. Columnarum autem officium eſt, ut ſanguis rediens paullo craſſior, & ſubtili lympha deſtitutus melius conquaſſetur: & cellulæ denique ſunt inſtar valvularum, quæ impediunt, quo minus elapſus cruor regredi atque eadem vaſa rurſus intrare poſſit. Hæc plane peculiaris & artificioſiſſima ſinuum venoſorum fabrica clare ſatis demonſtrat, hos ipſos ad promovendum ſanguinis verſus cor circulum, eodem ferme ſyſtoles ac diaſtoles motu, haud ſecus ac arterias vel cordis auriculas omnino gaudere.

§. X.

Duræ mater gaudet motu ſyſtolico ac diaſtolico.

Præter hunc ſingularem ſinuum venoſorum motum; inſignis quoque duræ matri motus tonicus, ſeu potius elaſticus adſcribendus eſt; qui in omnibus reliquis corporis noſtri nerveo muſcularibus tunicis & membranis, quæ influxu liquidi nervei & arterioſi animantur, viget. Hujus etenim membranæ, quæ non ſolum cerebrum atque cerebellum, verum etiam medullam ſpinalem, & omnes machinæ noſtræ nervos tegit, ambit & cingit, motus dilatatorius & conſtrictorius haud tantum ad ſanguinis per caput circuitum, ſed quoque meliorem fluidi ſpirituoſi, in nervis undulantis ſecretionem promovendam, egregium ſane confert momentum. Nam quandocunque pulſu arteriarum cerebri hæc membrana elaſtica elevatur & expanditur; tubuli nervorum ad recipiendum ſubtilius fluidum magis redduntur idonei: quando vero poſt expanſionem, dum proprio ſuo elatere, qui per appulſum ſanguinis arterioſi, ex tribus inſignibus ramis, carotide nimirum interna, externa, atque vertebrali advecti non minus, ac influxu fluidi nervoſi adaugetur, rurſus ſeſe conſtringit, corticem cerebri quodammodo comprimit; tum fluidum tenuiſſimum ex eo in ſubſtantiam medullarem, & nervorum principia eo melius propellitur. Hi ergo tam duræ matris, quam ſinuum ejus majorum motus, ſyſtaltici & diaſtaltici reciproci, ubi ſunt æquales & convenienti fiunt modo, recte ſe habet circulus ſanguinis per caput, atque ab eo dependentes functiones optime peraguntur: cum contra ab hiſce motibus læſis graves capitis morbi propullulent. Quæ omnia apud BAGLIVUM, qui primus ſolidorum naturam & motum in pathologia introduxit, *Lib. I. de fibra motrice pag.* 295. fuſius declarantur.

§. XI.

Cauſſa proxima mali epileptici.

Quodſi ergo ſanguis craſſus vel etiam copioſus intra duræ matris ſinus ſtagnaverit; motus illius ſyſtalticus, & ab eo pendens regreſſus ad cor facile impeditur; & hinc major, quam par eſt, ſanguinis per arterias advecti copia ibidem congeritur, ut nunc non amplius ſubtiliſſimæ ætheréæ particulæ, ſed rudiores, aqueæ & aereo elaſticæ magis expanſivæ indolis, ſenſus & motus omnino turbantes, in cerebri ac nervorum tubulos tranſeant. Ab hoc autem porro ſanguine in ſinubus duræ matris & venis jugularibus ſtagnante, vaſa nimium dilatantur, hinc nervoſæ fibræ comprimuntur, & inde ſtrictura ſpaſtica nervoſæ huic membranæ infertur, quæ proxima ac principalis mali epileptici cauſſa eſt. Nam hæc ipſa ejus eſt indolis, ut tenuiſſima piæ matris arterioſa vaſcula, & corticalem cerebri ſubſtantiam nimis comprimat: unde præter voluntatis imperium fluidum illud ſubtiliſſimum copioſius & majori impetu in cerebrum & nervorum tubulos influit.

Ratio ſymptomatum epilepticorum.

Quoniam autem dura mater, omnium fere Anatomicorum conſenſu, & radix & principium eſt omnium membranarum: aliter fieri nequit, quin arctum cum ipſis foveat conſenſum, qui in mutua inordinatarum motionum communicatione conſiſtit. Quum autem ex hoc auctiore du-

duræ matris spasmo, nervi potissimum, qui ad sensoria abeunt, fortiter constringantur, ut omnis fere liquidi tenuissimi influxus intercipiatur: fit inde, ut in perfecta ac completa epilepsia omnes tam interni, quam externi sensus cessent. Contra vero, ad organa motoria major atque vehementior fluidi hujus mobilissimi fit impulsio atque influxus: & hinc terribilis illa artuum & musculorum distensio, contractio, succussio & agitatio erit deducenda. Præterea certo constat, par nervorum octavum, quod & vagum dicunt, ex cerebro ad præcipua interna viscera, partesque nerveas, ad motum & sensum præstandum aptas, ramos suos dispergere: in quos dum fluidum nerveum majori nisu ac vehementiori impetu influit; partes quoque istæ sub paroxysmo in motuum præternaturalium ac violentorum consensum rapiuntur: hinc cor incipit palpitare, arteriæ celeri & inæquali cientur motu; respiratio fit suspiriosa cum sibilo, salivæ fluunt ex ore, vox perit, murmuraque & borborygmi in intestinis sentiuntur.

§. XII.

Differentia epilepsiæ idiopathicæ & symptomaticæ.

Ex his adparebit, in omni epilepsia præsto esse membranæ cerebrum, medullam spinalem, ac nervos investientis stricturam, ceu caussam illius proximam. Prout vero caussæ remotiores, quæ hanc stricturam inducunt, ac circulum humorum per cerebrum & caput inæqualem reddunt, admodum sunt variæ: ita quoque diversæ species ac denominationes motuum epilepticorum exsurgunt. Hinc innotescit differentia epilepsiæ in idiopathicam & symptomaticam: quando enim caussæ intra ipsum cerebrum existunt, nec aliorsum proveniunt, tum dicitur idiopathica; contra cujus caussæ ex aliarum partium vitio demum ad caput transferuntur, ea audit symptomatica.

§. XIII.

Epilepsia idiopathica a caussa violenta externa.

Idiopathica nascitur sæpius ab externa violentia. Res enim apud medicos æque ac chirurgos notissima est, quod a gravioribus capitis & cranii per vulnerationem, fracturam, percussionem, depressionem inductis læsionibus frequentius graves, quin nonnunquam lethales proveniant epilepsiæ. Præcedunt tum plerumque capitis dolor, atque sensuum torpor: & post mortem vel sanguis, vel serum corruptum stagnans inter duram & piam matrem, vel cranium inter & duram matrem, vel festucæ duræ matri inflictæ inveniuntur.

Chronica idiopathica.

Sæpius etiam fit, ut epilepsia chronica certa temporis periodo recurrens, a spinis acutis osseis interne in basi cranii, interdum etiam in sinu falciformi vel lateralibus enatis, quæ curari nequit, excitetur: interea tamen ars impedire potest, ne ex nimio motu sanguinis, cerebrum ita disponatur, ut pressio ejus contra spinam sit tam magna, ut inde oriatur insultus epilepticus.

§. XIV.

Ab obstructionibus vasorum, ac polypis.

Ad caussas epilepsiæ idiopathicæ atque lethalis referri quoque meretur obstructio venarum jugularium, vel etiam sinuum duræ matris, præsertim falciformis, a sanguine viscido, aut polyposis concrementis enata. Ejusmodi tria mihi innotuerunt exempla, & plura apud BONETUM *in sepulchreto anatomico* passim occurrunt. Huc etiam spectat observatio a SPONIO *in aphor. Lib. II. aph. 19. allegata*, qua quidam primum somnolentus, post epilepticus factus, & hinc mortuus, aperto cranio monstravit in variis venarum jugularium ramis obstructiones a muco viscido & tartareo tantas, ut gypso infarcti viderentur; & præterea cruor in ventriculos cerebri fuit extravasatus. Non minus, si capitis morbis vel acutis, ut phrenitidi, vel chronicis, veluti maniæ & melancholiæ jungitur epilepsia, tales vasorum infarctus a sanguine subsistente crasso post mortem reperiuntur: qualis epilepsia, mea quidem sententia, rectius refertur ad idiopathicam.

§. XV.

Ab animi

Porro inter caussas idiopathicæ epilepsiæ, animi affectus, maxime ira atque

affectibus. que terror, haud ultimum sibi vindicant locum. Hi enim proxime & immediate in nervosas corporis partes & membranas, eas vel fortius constringendo, vel plus justo dilatando agunt; & in universa machina vitalem motuum œconomiam invertunt. Sed id sane mirabile est, quod a gravi animi affectu vitium in fluidas etiam transeat partes: quemadmodum nutrices suo attestantur exemplo, quæ ira vel terrore graviter commotæ, si statim ubera præbuerint infantibus: hi sæpius haud ita multo post epilepsia corripi observantur. Quin imo haud rarum est, quod infantes, si matres gravidæ sævioribus indulserint animi commotionibus, primis ætatis annis facillime fiant epileptici. Porro complures hinc inde apud auctores consignatæ reperiuntur observationes, quosdam ex solo aspectu epilepticorum, qui graves passi fuerunt insultus, tanto correptos fuisse terrore, ut mox in eundem inciderint morbum. Vehemens quoque rei venereæ desiderium a semine copioso obortum, ob castitatem tamen suppressum, gravem hunc epilepticum affectum provocandi potentiam habere, plurimis notatu dignis confirmari potest exemplis. Fœminas pariter, alias castissimas ab insano amore in hoc malum incidisse, cujus optimum tam præservatorium, quam curativum remedium conjugium fuit, res identidem per observationes certa atque confirmata est.

§. XVI.

Epilepsia symptomatica, serosa, hypochondriaca atque cachectica. Sæpissime ortus mali epileptici est sanguinis serosi impurioris nimia & impetuosa translatio ad caput in corporibus cachecticis, hypochondriacis, & ubi ventriculus & intestina spasmis ac flatibus sunt repleta, eorumque peristalsis naturalis cum debitis se & excretionibus valde læsa ac perversa est. Quando enim cunque in antecedentes & epilepticæ, & aliarum cerebri graviorum ac inveteratarum passionum caussas inquirimus: plerumque ejusmodi ægrotantes vel hypochondriacos, & hæmorrhoidarios vel melancholicos, vel cachecticos fuisse deprehendimus. Tum utplurimum sanguineas excretiones, quæ in viris per hæmorrhoides, in fœminis per menses fiunt, aut parciores, aut nimias huic diro malo viam stravisse; innumeræ auctorum observationes, & quotidiana experientia attestantur. Qualis epilepsia recte vocatur symptomatica, serosa, hypochondriaca vel cachectica: quæ certis plerumque periodis, sicuti ceterorum ex spasmis primarum viarum oriundorum morborum mos fert, adoritur.

§. XVII.

Species epilepsiæ symptomaticæ. Ejusmodi symptomatica vero epilepsia non tantum a sanguine vel sero tenaci, copioso, in vasis subsistente, ea obstruente, & totum liquidorum circulum turbante oritur: sed etiam a materia impura, acri, caustica ad duram matrem per sanguinem arteriarum serosum delata, fibras nerveas lancinante, & ad spasmos proritante producitur. Hoc contingit in chronicis æque ac acutis ægritudinibus. Quem enim fugit, quod tale acre ac corruptum serum in febribus exanthematicis, petechialibus, variolis, morbillis, purpura, vel ante macularum ad cutim propulsionem, vel post earum retrocessionem, firmius duræ meningi impactum, dirum illud, & in fine morbi funestum plerumque excitet malum epilepticum? Et idem denique fieri a consolidatis antiquis ulceribus, retropulsa scabie, vel alia cutis defœdatione, achoribus & tinea capitis perperam curatis, intus nimirum acta vitiosa materia, innumeris exemplis confirmatum est.

§. XVIII.

Epilepsia sympathica. Datur adhuc quædam epilepsiæ species, quæ vocatur sympathica, & vehementioribus aliarum partium nervosarum doloribus atque spasmis, per consensum ad duram usque matrem propagatis supervenit. Quid enim crebrius contigit, quam ut infantes ex dentitione difficili in epilepsiam incidant? quid frequentius, quam ut in personis sensibilioribus graviori odontalgiæ, aut atrociori otalgiæ superveniat

niat epilepsia? Ventriculi etiam sævioribus spasmis, præsertim, qui a venenis causticis, emeticis vel purgantibus improvide sumtis, aut immoderatiori ira proficiscuntur, tandem epilepsiam utplurimum funestam subjungi notissimum est. Talis enim chronicæ ac periodicæ epilepsiæ ortus sæpissime est in ventriculo, vel etiam intestino duodeno: in quibus partibus dum humor biliosus, & salivalis peregrina fermentatione corruptus hospitatur: ille certa temporis periodo in motum actus, primum cardialgiam syncopticam, & demum ipsam epilepsiam, quæ tum plerumque habitualis est, per consensum excitat. Neque minus gravioribus intestini ilei vel coli doloribus atque spasmis associari motus epilepticos, vel infantum lactentium exemplo patet; qui ejusmodi atrox malum ex lacte acido, corrupto, intestinorum membranas arrodente, & fæces alvinas viridi afficiente colore sepenumero experiuntur. Porro haud exigua sunt exempla, ubi a gravi dolore ex calculo in ureteribus, vel introitu in vesicam hærente, epilepsia in ætate etiam provectiori excitatur: quæ hinc vocari meretur nephritica. Non minus in puerperis ex vitio uteri, aut mensium vel lochiorum retentione, vehementes primum partium vicinarum ac intestinorum spasmi, tum ipsa epilepsia accedere observatur; quæ hinc audit hysterica. Et nihil ferme est frequentius, quam quod ex lumbricis, tunicas intestinorum nerveas vel arrodentibus, vel dum mortui sunt, vaporosa sua putrilagine vellicantibus, in pueris præsertim horrendis motibus complicata suboriatur epilepsia, verminosę nomine digna. Talem denique ex morsu canis rabidi quoque concitari, plurimæ docent medicorum observationes.

Epilepsia. Nephritica. Hysterica. Verminosa.

§. XIX.

Caussæ epilepsiæ remotiores.

Quod tandem caussas mali epileptici remotiores attinet; illę erunt, fere, quę insignem debilitatem & atoniam fibris membranaceis & nervosis ingenerant, & tonum ac elaterem vasorum labefactant. Quamvis enim epilepsię caussa proxime ac formalis in spasmo magis, quam atonia consistit; attamen quia leges motuum, qui fiunt in machina nostra, ita sunt comparatę, ut nimiam fibrarum elasticarum constrictionem & spasmum, demum nimia atonia, & hanc humorum congestio sequatur, congestionem vero spasmus excipiat iterum: non mirum est, quod caussę tonum & robur partium infringentes, ad spasmodicas stricturas & accessionum frequentiores recursus omnino contribuant. Ad hasce vero caussas ex classe rerum non naturalium pertinet, vappidi & præsertim noxiosissimo carbonum fumo repleti aeris usus; aut si quis in locis declivioribus, humilioribus, minus transpirabilibus dormiat: inter cibos, qui inflant, caputque vaporibus replent, ut sunt allii, ceparum, apii species, fructus horrei, item dulcia fermentescibilia: inter potulenta, immoderatior vini, pręsertim vaporosi & fumo sulphuris infecti, aut cerevisiarum crassiorum valde lupulatarum potatio, & inde orta frequens crapula & ebrietas; ex medicaminum autem penu, narcotica, opiata, item valde odorifera, generationi horum morborum mire velificantur. Huc etiam pertinent immoderatiores sanguinis effusiones, sive per nares, sive per venas uteri aut sedis, quę mire debilitant, & robur partibus subtrahunt, atque adeo corpus multis excrementitiis serosis replent particulis. Ceterum immoderatior & intempestivus, primis in annis celebratæ veneris usus, diuturnior quoque tristitia, intemperantia in studiis, seriisque mentem fatigantibus cogitationibus, ob summam debilitatem, quam generi nervoso inferunt, ad hoc malum mirifice disponunt. Vidi juvenem, qui quoties attentius litterarum studiis incumbendo, memoriam & ingenium fatigabat, toties momentanea quasi epilepsia, cordis palpitatione, spirituum distractione ac ecstasi corripiebatur. Ad studiorum vero remissionem placide semper se habebat.

§. XX.

Prognosis salutaris.

Missa vero ulteriori caussarum disquisitione; paucis prosequemur mali epileptici prognosin. Et hinc per antiquissimam, & ipsius HIPPOCRATIS *Sect. III. aph.* 28. experientiam cognitum est, quod pueris hic morbus solvatur circa annum septimum, decimum quartum aut septimum, annos nimirum pubertatis; feminis autem circa tempus menstruæ eruptionis, quod est annus decimus quartus: quibus annis ingens in œconomia vitali deprehenditur mutatio. Non minus epilepsias chronicas non modo mutatione ætatis, sed & locorum, diætæ & vitæ generis, sine remediorum ac medicorum ope sponte sanatas fuisse, crebris constat observationibus. Perite scripsit HIPPOCRATES *Sect. II. Aphor.* 45. Juvenibus comitialium liberationem, mutationes maxime ætatis & regionum & victuum inferre. Huc etiam spectat, quod superveniente quartana febre sicut aliæ graves passiones, ita etiam convulsivæ ac epilepticæ penitus tollantur; rectissime id observante HIPPOCRATE *Sect. IV. aph.* 70. *item lib. VI. epid.* §. 16. Intermittentes enim quando rite tractantur, corpus a colluvie vitiosorum humorum liberant & expurgant, & purius ac siccius efficiunt. Id quod etiam congrua medicamenta præstare debent. Neque etiam ignotum est, prodeunte in extimam cutim scabie, vel alia exulceratione; vel aliis exanthematibus, veluti in variolis, morbillis, purpura ad summam cutim propulsis, hoc dirum symptoma remittere, vel plane cessare. Spes ergo sanationis haud penitus est abiicienda, quando malum hoc non diu duravit, ejus insultus haud adeo longi sunt, ipsum malum haud est hæreditarium, ætas potius puerilis; aut si ex vitio primarum viarum, vermibus, malo regimine, vel perperam curato subcutaneo morbo provenerit. Neque desperandum est, si levior est epilepsiæ gradus, & æger imminentem accessionem præsentit per sensum auræ frigidæ, ex partibus extremis ad dorsum, præcordia, caput ascendentis, quem anxietas, virium defectus & stomachi ad vomitum propensio præcedunt: aut quando sub paroxysmo sensus non penitus aboliti, sed [illegible]em imminuti fuerunt; aut denique m[illegible]um noctu invadit sine pollicum incurv[illegible]tione.

§. XXI.

Signa prognostica mala & funesta.

Contra vero per experientiam liquidum est, epilepsiam hæreditariam, licet optimis tractetur remediis, curatu esse difficillimam; nec leve sanationis impedimentum deprehenditur in habituali atque chronica, quæ per multos annos duravit, ac crebrioribus, longioribusque accessionibus corpus enervat; atque conformationem vasorum & membranarum cerebri quasi permutavit. Minus quoque auspicati eventus ac sanationis est ea, quæ non circa annos pubertatis, vel in fœminis ingruente mensium fluxu solvitur; ut &, quæ demum post hos annos, imo post vigesimum primum accedit: tunc enim plerumque hæreditarium latet vitium, recte id advertente HIPPOCRATE *de morbo sacro*, qui §. 13. ita scribit: *Postquam* 21. *anni præterierunt, non amplius sacer morbus corripit, præterquam paucos aut nullum, nisi a puero connutritus fuerit.* Pessimum porro signum est, quando accessiones magis frequentant, quam solebant: sic enim functiones animales sæpe destruuntur, ut non tantum memoriæ, ingenii, ac judicii imminutio, sed & stupor & stultitia emergat. Epilepsiam autem in cœcitatem, stultitiam, ac memoriæ amissionem terminari, malum; eandem in paralysin, aut plane apoplexiam transire, mortiferum est. Omnis enim epilepsia desinit tandem in apoplexiam lethalem: & in defunctis iis morbis vel sanguis, vel, quod frequentius evenit, serum in ventriculis aut basi cerebri extravasatum ac corruptum, teste experientia, deprehenditur; quod falso pro caussa epilepsiæ venditatur. Porro minor salutis spes est, quando in statu febrium acutarum, phrenitidis, petechiarum, morbillorum, variolarum &c. superveniunt epileptici motus; nec denique sine periculo est infantilis epilepsia,

quæ ex dentitione difficili, vel intestinorum torminibus accedit, & sine intermissione adfligit. Neque novum est, congenitum, idiopathicum & inveteratum malum in melancholiam, maniam & denique fatuitatem degenerasse, accedente presertim plane perverso vitæ regimine & gravi animi passionum intemperantia.

C U R A T I O.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

CUrationem morbi comitialis aggressurum oportet primum caussas materiales remotiores e corpore proscribere ac emendare: & deinceps vehementiorem durę matris ac partium nervosarum spasmum mitigare atque consopire. Hunc ultimum scopum binis potissimum remediorum generibus assequi licet, nimirum vel sedativis, vel roborantibus: illa motus effrænes & impetuosos componunt, & compescunt, hęc vero imbecillitatem & atoniam, ab atrocia spasmorum relictam, quæ ad novos paroxysmos ansam subministrat, tollendam, ac elaterem naturalem restituendum plurimum conferunt.

§ II.

Quæ sint sedativa & sic dicta antepileptica.

Sedativa sunt, quæ blandæ & sulphureæ indolis vapore & exhalatione nimium liquidi nervei motum refrænant. Huc ex regno vegetabilium pertinent herbę & flores, qui temperatam habent fragrantiam, & ex his per destillationem eductæ aquæ, veluti sunt aqua ulmariæ, melissæ, salviæ, basilici, primulæ veris, liliorum convallium, alborum; rosarum, tiliæ, acaciæ, pœoniæ, florum aurantiorum, citri, radicis pœoniæ, valerianæ, nucleorum cerasorum, persicorum, prunorum &c. quo etiam spectant crocus, flores papaveris in formi extracti, semen lycopodii, papaveris albi, & ex aromatibus nux moschata. Ex regno animali specifica quasi virtute antepileptica celebrantur, quæ vapore quodam sulphureo subtili temperato nervosis partibus admodum amico pollent: quorum classē constituunt ex durioribus rasura dentis hippopotami, eboris, cornu cervi lapidis manati, unicornu veri, cranii humani, talorum leporis, sed hæc recens esse debet; alias parum proficiet. Spectant huc quoque ex mollioribus animalium partibus & visceribus deprompta, si leniter exsiccantur & in pollinem rediguntur, uti sunt lumbrici terrestres, castoreum, secundina humana, sanguis humanus sani hominis leniter siccatus, cor & hepar ranarum, talparum, pulvis exsiccatorum hirundinum, & potissimum leporis embryonis excisi & exsiccati; quae sulphure magis vaporoso suaveolenti nervosas partes afficiunt, earumque effrænes motus compescunt. Ex chymicis medicaminibus præ aliis spiritum nitri dulcem bene præparatum, vel potius liquorem meum anodynum mineralem experientia edoctus commendo.

§. III.

Quædam composita antepileptica.

Hæc sunt præcipua pulverum antepilepticorum specificorum ingredientia, quę cum absorbentibus misceri possunt. Inter ejusmodi celeberrimæ famæ pulveres, draco figens, quem mille experimentis a se probatum esse scribit DOLÆUS *in encyclop. med. pag.* 156. dignus est, qui notetur. Illius hæc est formula: Recipe nucis moschatæ drachmam unam semis, cinerum talparum drachmas duas, talorum leporis no. tres, pulveris herbæ cardui benedicti scrupulos quatuor, ungularum alcis, succini albi, visci quercini ana scrupulos duos & dimidium, margaritarum pręparatarnm drachmam unam, cornu cervi usti drachmam semis, unicornu veri scrupulum, cranii humani drachmas tres, seminis pœoniæ drachmam unam & semis, sachari Canariensis uncias duas, foliorum auri q.v.M.f. pulvis subtilissimus, cujus dosis est drachma dimidia vel scrupuli quatuor. Non minoris efficacię esse creditur pulvis epilepticus anodynus D. WEISMANNI, Phisici Windsheimensis, qui sic se habet: Recipe cornu alcis sine igne præparati, rasurę ungulę alcis, dentis hippopotami, unicornu veri, lapidis manati, corallorum rubrorum, succini albi, crystalli monta-

ta-

tanæ, lapidis smaragdini, pulveris lumbricorum terrestrium, spinarum mustellarum fluviatilium, sulphuris vegetabilis corallini, vel seminis lycopodii, margaritarum orientalium ana drachmam, cinnabaris nativæ drachmas duas theriacæ cœlestis scrupulum, pulveris castorei scrupulum semis, m.f. pulvis, qui cum aqua florum tiliæ, liliorum convallium, cerasorum nigrorum, pœoniæ, hirundinum cum castoreo, vel aqua epileptica Langii propinetur. Est mihi quoque familiari in usu, ejusmodi specificum antepilepticum, quo in chronica epilepsia, si debito tempore & ordine usurpetur, singulares plane effectus præstitos interdum vidi.

§. IV.

Quæ roborantia ad epilepsiam prosint. Inter roborantia vero, quæ præ aliis peculiari & speciali virtute se usque eo commendarunt, ex vegetantium classe sunt flores lavendulæ, spicæ, herba melissæ, rorismarini, rutæ, majoranæ, succinum, lignum aloes, santalum citrinum, cardamomum, caryophilli, & ex iis varia destillata & præparata olea, essentiæ, decocta, balsama, linimenta: ex compositis aqua antepileptica Langii, hirundinum, balsamum meum vitæ, & id genus alia. Ambra vero grysea in epilepticis morbis omnium antepilepticorum tum roborantium, tum sedativorum vires superat longissime. Miræ quoque efficaciæ sunt spiritus cornu cervi, vel eboris simplex, aut succinatus, spiritus Bussii, oleum cornu cervi, vel eboris per crebram rectificationem in summam redactum subtilitatem. Neque decocta lignorum, maxime Guajaci, Sassafras, santalorum &c. ob principium, quo pollent, resinosum sua laude carent; quorum usus jam apud veteres celebratus est. Ita ALPHONSUS FERREUS, & JACHINUS se plurimos epilepticos simplici guajaci decocto, bis de die ad sex vel octo uncias præscripto, ejusque decocto secundario, vice potus ordinarii assumto curasse affirmant; præsertim, si tali decocto radix pæoniæ, aliaque specifica addita fuerint; quod vero per 30. vel 40. dies ut continuetur, singulisq; dosibus aliquot guttulæ spiritus vitrioli addantur, auctores sunt.

§. V.

Nervina externa. Habent vero etiam tonica ac nervina extrinsecus adplicata eximium usum. Sic pulveris ex herba majoranæ, floribus liliorum convallium, spicæ, maro vero, succino, pulvere caryophillorum aromaticorum, benzoe & nucista compositi, & capiti crinibusque inspersi usum in epilepsia, aliisque gravioribus capitis morbis deprehendi præstantissimum: quippe qui præter nervinam virtutem, etiam humores viscidos & spissos incidentem possidet efficaciam; unde illius intra nares quoque susceptio ad colliquandam tenacem pituitam egregie convenit. Hæc autem proposita remedia in corporibus serosioribus potissimum, & ad cachexiam proclivibus, inque epilepsia chronica, extra paroxysmum pariter ac ad præservationem rite adhibita, insigni efficacia sese a longo jam commendarunt tempore.

§. VI.

Epilepsiæ a sanguinis vitio curatio. Verum enim vero antequam adhibeantur commendata hactenus remedia, necesse est, ut caussæ materiales malum sustentantes, quantum fieri potest, removeantur. Quare si sanguinis, in vasis ac membranis cerebri incarcerati atque stagnantis colluvies malo nostro originem præbuerit; & hinc vasa cruore turgeant, vel ipse impetuosius ad caput rapiatur, quod sæpissime fit in hypochondriacis, melancholicis, fœminis gravidis vel hystericis &c. tum sanguinis missiones, detractiones ac revulsiones a capite ad inferiores partes, præsertim circa talum institutæ, nec non hirudinum ad venas, quæ in anum explicantur, appositiones & utilissimæ, & summe necessariæ sunt. Hoc in passu consentiunt mecum peritissimi & nostrorum & vetustorum temporum medici; quos inter conferri merentur GALENUS *tr. de curatione per sanguinem*, MERCURIALIS *Tom. IV. consil.* 45. ZACUTUS LUSITANUS *Lib. 1. de med. princip. hist. pag.* 45. CELSUS, RHASIS, SCHENCKIUS *Lib. 1. pag.* 113.

113. *obs.* 3. RHODIUS *Cent.* I. *obs.* 64. 65. nec non SYLVATICUS *Cent.* 1. *consil.* 45. qui pro revulsione & derivatione commendat, ut sanguis singulis mensibus bis ad quatuor uncias ex venis sedalibus educatur. Interdum nec alienum est, venas jugulares externas aperire, & stagnanti in sinubus durę matris sanguini liberiorem exitum & motum conciliare: hinc epilepsiæ sectione venarum jugularium curatę exemplum allegatur in *M.N.C. Dec.* 1. *anno.* 1. *obs.* 244. Nec denique sine fructu ipsæ cucurbitulæ cum scarificatione cervici & partibus capiti vicinis apponuntur; modo, si plethora ad vasa nimium urgeat, ea prius per sectionem venæ in inferioribus partibus fuerit imminuta.

§. VII.

Curatio epilepsiæ a sero acri, impuro subortæ.

Alia vero curandi ratio est, quando morbus ex sero impuriori in capite, ejusque membranis, & vasis hærente suam traxerit originem; sicuti in corporibus cachecticis, scorbuticis, ab improvide curatis tumoribus pedum ędematosis, vel antiquis ulcerationibus, aut fonticulis præmature consolidatis, vel retropulsa scabie, tinea capitis, aut imprudenter abscissa plica polonica &c. contingit: tum curatio seri impurioris discussione, evacuatione & ad alias partes derivatione erit perficienda. Hoc scopo pręter idonea serum per alvum educentia, ac humores impuros depurantia pharmaca, veteres ęque ac recentiores ad educendam vitiosam materiam commendarunt setacea, fonticulos, cauteria atque vesicatoria. Conf. HIPPOCRATES *lib. de morbo sacro* §. 7. seqq. TULPIUS *Lib.* 1. *cap.* 8. *in fine.* Sic apud VICTOREM TRINCAVELIUM quinquagenarius per foedum malignumque exanthema toto corpore exsudans ex caduco morbo convaluit; & apud WILLISIUM *Lib. de morbo convuls. cap.* 3. puella in ignem pręceps facta, totoque capite perusta, ac per accidens cauterisata, tamdiu a morbo suo libera permansit, quamdiu incurata ulcera fuderunt saniem; quibus consolidatis recruduit epilepsia.

§. VIII.

Curatio epilepsiæ a materia biliosa ab animi affectibus commota inductæ.

Quandocunque ex gravioribus animi affectibus, pręsertim vehementiori iracundia, acrimonia acris, biliosa, caustica, volatilis ex primis viis ad nervorum genus delata produxerit epilepsiam: pręter pulveres, qui biliosam hancce acrimoniam attemperant, atque demulcent, serum lactis non minus ac temperatę acidulę per aliquot menses cum debito regimine usurpatę, insignem pollicentur fructum. Inter medicamina egregię sunt virtutis acidula, ut spiritus vitrioli philosophicus, vel spiritus nitri bene rectificatus, atque cum floribus papaveris rhęados & poeonię in tincturam redactus, ex aquis temperantibus, diluentibus & antispasmodicis, largius exhibitis datus. Atq; profecto in hujusmodi capitis morbis peculiare quid habet aquę frigidę simplicis fontanę, & pluviatilis purioris potus paullo largior: quippe quę pręter vim temperantem, humorumq; acrimoniam diluentem, partibus etiam relaxatis robur atq; tonum restituendi, insigni pollet facultate.

§. IX.

Curatio epilepsiæ a doloribus productæ.

Quando epilepsia oritur ex dolorum vehementia, v. g. ex calculo in uretere hęrente, vel gravi odontalgia, vel otalgia, vel ventriculi ac intestinorum spasmo: tum ante omnia clysteres ex meris oleis v. g. amygdalarum dulcium iniiciendi sunt: tum si plethora peccaverit, sanguis mittendus; & interne exhibenda mixtura, quę ex aquis antispasmodicis, liquore anodyno minerali, pulvere marchionum, cinnabari, aliquot granis massę pilularum Wildegansii & syrupo papaveris albi composita est. In epilepsia porro infantum, quæ vel ex ventris torminibus, vel lacte corrupto proficiscitur, vel a dentitione difficili producitur, nihil est præstantius, quam idoneis subsidiis acrem ex primis viis saburram eliminare. Huic scopo egregie inserviunt clysteres ex lacte, in quo saponis veneti portio soluta est, ano crebrius infusi; interne vero pulvis marchionum cum pauxillo cinnabaris, vel pulvis epilepticus quidam cum extracto

rha-

rhabarbari, & syrupo cichorei cum rhabarbaro & manna in electuarium redactus, insigne afferre solet levamen. Neque minus sequens mixtura mirabilem sæpius præstitit opem: Recipe aquæ liliorum convallium, primulæ veris, florum tiliæ, cerasorum nigrorum ana unciam, lapidum cancrorum, pulveris marchionum ana drachmam, spiritus Sylvii volatilis oleosi, liquoris anodyni mineralis ana guttulas decem, moschi orientalis cum sacharo probe subacti grana duo. m. d. Laudatissimam enim moschi in compescendis infantum passionibus epilepticis virtutem plus simplici expertus sum vice. Quodsi denique vermes, nerveas intestinorum tunicas arrodentes excitaverint epilepsiam: tunc antepilepticis & demulcentibus oleosis præmissis, specifica anthelmintica, & quæ simul facultate innoxia purgante pollent, adhibere oportet: inter quæ tanacetum, allium, camphora, asa fœtida, semen santonici, mercurius dulcis, æthiops mineralis, extractum esulæ primas tenent.

Curatio epilepsiæ verminosæ.

Cautelæ & observationes practicæ.

§. I.

Quando certis periodis, vel lunæ quadris epilepsia recurrit; vitium & sedes mali plerumque in ventriculo, vel potius duodeno, & vicinis partibus, ductibus nempe biliariis, aut ipso pancreate quæri debet. Et tum aliquot dies ante statum periodi tempus consultum est, clysterem injicere, & vacuationem vomitu tentare, quæ accommodata sit his viis expurgandis. Est autem efficacissima & securissima, quæ ex drachma dimidia radicis Ipecacuanhæ, recenter pulverisatæ, in decocto passularum soluta conficitur. Postea subjuncta hisce specifica, longe præstantioris erunt operationis.

Ratio epilepsiæ periodicæ.

§. II.

Sub ipsis paroxysmis probe cavendum est a nimis volatilium, spirituosorum, suave ac grave olentium, quæ caput vaporibus replent, usu: nec consulta sunt ea, quæ sternutamentum, aut vomitum movent; quippe quæ humorum motus magis ad caput derivant, & sæpius ipsos revocant paroxysmos. Præstat potius ægrotantem in recto tenere situ, & pedes atque manus bene fricare: namque frictiones calidæ ac siccæ insigniter prosunt in epilepsia ex spasmo artuum proveniente. Vesicatoria, Setacea, ac inustiones cervicis cum ferro candenti in puerorum epilepsia, a seri colluvie producta, licet non penitus usu suo careant: attamen aliquando noxam inferunt, & corporis languorem relinquunt atque stuporem. Contra vero in contumaci chronica epilepsia, item ubi a lympha acri, scorbutica suboritur, vesicatoria vel fonticuli cruribus adplicati, auspicatiorem spondent effectum. Hinc etiam Indi cum non exiguo fructu talum ad tendinem Achillis usque adurunt, & ulcus per semestre servant apertum.

Quæ noceant in paroxysmo epileptico.

Usus frictionum.

Vesicatoriorum ac cauteriorū.

§. III.

In qualibet epilepsia præstat ab omni vino, atque cerevisia abstinere, ac pura potius aqua uti: de qua sæpius observavi, quod contumacem, imo a parentibus derivatam epilepsiam insigniter vel mitigaverit, vel penitus depulerit. Circa venæsectionem notare convenit, quod ea in habitu corporis plethorico, & ubi paroxysmi circa æquinoctia invadunt, vel solstitia, maxime in hypochondriacis, hæmorrhoidariis, atque melancholicis in talo, præmisso clystere, viscidos humores cum flatibus evacuante, instituenda sit. Quando etiam hypochondriaca passio epilepticum sustentat morbum: tum præmissa pro re nata venæsectione, potum aquarum temperatarum mineralium, minime vero balneum, accessiones mitigasse novi.

Qui potus cōferat in epilepsia.

Usus venæsectionum.

§. IV.

Ante specificorum antepilepticorum usum, evacuantia, temperantia & alterantia exhibere oportet: alias enim plus

Quid de antepilepticorū usu statuendum.

plus damni inferunt, quam emolumenti. Quandocunque malum ab externe capiti illata violentia, & hinc suborta stagnatione vel extravasatione humorum in capite originem traxit: tum cinnabarina rite præparata, id est in tenuissimum pollinem crebriori trituratione aut lævigatione in marmore redacta, quo ejus particulæ in massam sanguinis abire queant, & interne largius cum aliis cephalicis ac diaphoreticis exhibita, vere specifica etiam pollent efficacia; quæ in hoc casu virtute, qua gaudent, lympham stagnantem resolvente ac discutiente absolvitur. Inter externa remedia ad compescendos motus effrænes inservientia, nihil deprehendi præstantius Linimento ex axungiæ humanæ, uncia una olei nucis moschatæ expressi uncia dimidia, olei rorismarini, lavendulæ & rutæ anadrachma una composito, ac cervici & spinæ dorsi inuncto. Quando æger eo utitur beneficio, ut imminentem prævideat accessionem: tunc operæ est pretium, malo occurrere clysteribus, partium inferiorum frictionibus; ac recto vivendi ordine uti.

§. V.

Opiatorum noxæ. Opiata & nimis vaporosa infantibus & debilioribus cautissime præbenda sunt, utpote quæ ingentem cerebro & nervosis partibus imbecillitatem & atoniam inducunt. Ex crebro usu syrupi diacodii in infante lethalem epilepsiam animadverti: vidi quoque mentis stuporem infantibus remansisse, quibus pulveres anodyni & theriacalia frequentius fuerunt exhibita.

§. VI.

Præservatoria methodus. Quum denique morbi comitialis ea sit indoles, ut a levissimis recidat causis, & a multis pharmacis magis exacerbetur: præstat omnino, ab horum multitudine abstinere, ac pertinaci victus observatione, gravem hunc præcavere morbum. Hanc paucis verbis, sed satis egregie complectitur CORNELIUS CELSUS, dum *Lib. III. Cap.* 23. *pag.* 173. *dicit*: *Fugere oportet solem, balneum, ignem; omnia calefacientia, frigus, vinum, venerem; loci præcipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, solicitudines, negotia omnia, & ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum*. Vitanda quoque dulcia, fermentescibilia, fructus horæi, præsertim in infantibus: præterea adolescentibus maxime abstinendum est a venere: verissime enim scribit MERCURIALIS *in prælect. patav. pag.* 372. *adolescentes Germanos plurimos a nimia venere fieri epilepticos*. Evitandæ porro sunt nimiæ mentis fatigationes; siquidem, teste CELSO, *quibus caput afficitur, ne cogitatio quidem tuta est*. Hujus memorabile exemplum allegat GALENUS *Lib. V. de loc. affect. c.* 5. *dum Grammaticus quidam juvenis*, ait, *quoties vel nimis vehementer doceret, vel cogitaret, aut esuriret, comitiali morbo corripiebatur; & hoc ipsum sane est, quod de Francisco Petrarca increbuit, eum post multas profundasque meditationes tandem incidisse in epilepsiam*. Maxime omnium vero fugiendæ sunt omnes ad terrorem, metum, & iram occasiones; nam facillime malum inde revocatur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

PUella duodecim annorum, habitus corporis strictioris, valde plethorica, floridoque faciei colore conspicua, largo adpetitu, maxime panis gaudens, & alvi pigritiæ obnoxia, incidit post vehementem terrorem in gravem epilepsiam, cum omnium sensuum abolitione, ac artuum violenta agitatione stipatam: cujus duo priores paroxysmi ultra binas inhæserant horas, cum insigni vultus rubore, ac vasorum eximia turgescentia. Accersitus quidam medicus, sub ipso tertio paroxysmo stylum naribus intrudit: quæ cruentatæ ultra tres sanguinis fuderunt uncias, cum momentanea paro- Epilepsia ex terrore, narium hæmorrhagiis sublata.

roxysmi remissione. Tum & ego consultus deprehendi pedes adhuc insigniter frigidos; quare ut motum humorum ad partes inferiores derivarem; clysteres injici, & puellam bis quotidie in temperata pediluvia, ex aqua simplici parata descendere jussi. Posthæc, exhibui infusum theiforme ex floribus tiliæ, & herba melissæ confectum, & quavis vespera pulveris mei antepileptici dosin propinavi: quibus factum est, ut dirum hoc malum penitus omnino depelleretur.

Epicrisis.

Epilepsia hæc a nulla alia originem traxit caussa, quam a sanguinis & humorum vehementi ad caput congestione, per insignem terrorem excitata. Hujus enim ea est vis ac indoles, ut externas corporis partes fortius constringendo, succos vitales majori copia ac impulsu ad interiora, & præcipue caput compellat. Et hanc eo facilius ac violentius terror exserere observatur efficaciam in infantibus ac junioribus; qui gulæ nimis indulgent. Inde enim non solum primarum viarum sordes acidæ producuntur, quæ fortioris appetitus tantum non semper caussæ existunt: verum etiam sanguis copiosus, simul tamen crassus ac viscidus generatur, qui ad caput raptus, membranas cerebri eo facilius ad violentas proritare valet stricturas. Hoc in nostro casu adparet ex vultus rubore & vasorum turgescentia sub paroxysmo: hinc etiam non alienum fuit, sanguinis fluxum per nares promovere, & sic illius progressum per caput reddere liberiorem. Sed notari meretur, post ejusmodi vacuationes sanguinis, humorum motum protinus ad inferiora esse revocandum: alias enim facillime recrudescunt epilepticæ agitationes. Quod cum crebris pediluviis ac clysteribus factum fuerit: tum operæ fuit pretium, pulveres epilepticos propinare.

OBSERVATIO II.

Puella Hebræa, quatuordecim annos nata, corporis strictioris, sed vasis capacioribus instructi, præviis hinc inde spasmodicis stricturis, mensium fluorem primum incidit. His per biduum fluentibus, relatum ipsi fuit, patrem peregre factum subito fuisse mortuum. Inde puella, more hisce gentibus consueto, tanto perculsa fuit terrore, ut non solum menses protinus supprimerentur, verum etiam extrema mox refrigescerent, cor palpitare cœperit, vehementes præcordia occuparent anxietates, & denique in ipsam incideret epilepsiam: sub qua corpus violenter agitabatur, pollices contrahebantur, dentibus stridebat, eosque adeo commordebat, ut vi effringi debuerint. Quidam mecum consultus medicus suasit iterum, ut stylo in nares protruso, sanguinis effluxus tentaretur: at ego, cum mensium suppressio malum foveret, ne major humorum ad caput fieret affluxus, eorumque per uterum fluor impediretur, dissuasi hoc remedii genus; & potius jussi, ut sub fine paroxysmi, pedibus in aquam missis, sanguis mitteretur. Quo facto statim ad se rediit; & tum injectus fuit clyster oleosus ex floribus chamæmeli, sambuci, malvæ, tiliæ, oleo lini &c. paratus: recruduit quidem aliquoties paroxysmus, sed erat levissimus: hinc ægram potare jussi infusum calidum ex herba melissæ, floribus tiliæ, & semine cymini: & quavis vespera dedi pulverem meum antepilepticum. Denique, cum instaret menstrua periodus, aliquot ante eruptionem dies propinavi pilulas meas balsamicas, & pulverem præcipitantem nitrosum: quibus factum est, ut redirent menses, & ægra a malo suo perfecte liberaretur.

Epilepsia a mensibus per terrorē suppressis orta.

Epicrisis.

In tali casu, ubi menses sunt suppres-

pres-

pressi, & motus ad superiora vergunt, præstat venam in pedibus incidere, ut motus deriventur ad uterum: neque ideo congrua fuit narium ad hæmorrhagias proritatio. Vocari meretur hæc epilepsia uterina, quoniam ab utero traxit originem. Elucescit simul ex hocce casu, haud prius in usum vocandos esse pulveres sedativos specificos, quam ubi inversi humorum ad caput motus, qui a spasmo & sanguinis plenitudine fiunt, fuerint sedati: tunc enim adhibiti tales pulveres ab ulteriori mali insultu præservant. Nec rari mihi occurrerunt casus, fœminas octavo jam mense gravidas, ab ira, mœrore, aliisque animi affectibus in epilepsiam incidisse: largiori vero sanguinis ex venas in pede tusa missione, ac pulveribus cinnabarinis cum nitro ac succino perfecte convaluisset.

OBSERVATIO III.

Epilepsia infantilis a terrore nutricis.

Infans tres anni quadrantes natus, corporis spongiosi ac obesi, qui sæpius ventris torminibus cruciari, & stercora viridia dejicere sueverat, nutricis a spectro sibi videri putato gravi terrore perculsæ ubera sugens, protinus corripitur epilepsia. Neque vero ignorari oportet, nutricem hanc jam antea alii infanti ubera præbuisse, & sic per septem jam anni quadrantes muneri huic præfuisse; quod meo quidem arbitrio minus salubre lactantibus est, quoniam diuturna lactatione lac incipit acescere. Protinus ergo infanti injectus fuit clyster emolliens oleosus, & interne data mixtura ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, cerasorum nigrorum, pulvere marchionis, syrupo de cichorio cum rhabarbaro, liquore anodyno minerali, & unico moschi orientalis grano parata; nutrici vero propinavi pulveres bezoardicos cum aceto destillato, & infuso theiformi cum regimine diapnoico; atque hinc protinus cessavit epilepsia. Verum enim vero aliquot post hebdomades, cum infans achoribus capitis corriperetur, & hi unguento illiti repellerentur: recruduit epilepsia, & alvus obstructa non nisi virides reddere cœpit fæces. Hinc ablactato protinus infanti adplicabantur iterum clysteres, & dabatur partim pulvis ex rhabarbaro, lapidibus cancrorum, & semine cymini compositus, partim mixtura ex aquis antepilepticis, specifico cephalico Michaelis, liquore anodyno minerali, spiritu eboris & syrupo pœoniæ parata. Effectum etiam his est, ut restituta alvi libertate, epilepsia remitteret; sed hæc tamen singulis adhuc mensibus bis vel ter recruduit. Ordinatus igitur pulvis antepilepticus mitigavit quidem malum; illud tamen singulis tribus mensibus recidit, & hanc ad annum ætatis quartum egit scenam. Tum denique infans colli tumoribus inflammatoriis, instar carbunculorum infestabatur; quibus exulceratis, ab omni prorsus liber evasit epilepsia.

Epicrisis.

Ex hoc casu discimus: 1) epilepsiam infantum a matris terrore per lac illis communicato excitari posse. Namque ea est terroris indoles, ut non solum partes solidas afficiat, sed etiam in humores agat, eos fortiter commovendo; qui dum cum lacte ad primas infantum vias pertingunt, ibidem majorem subeunt acrimoniam, & hinc ad cerebrum delati epilepticos inducunt motus.

2) Nihil ad reprimendas capitis ulcerosas efflorescentias reperitur valentius, quam pinguia ac oleosa. Ea enim, dum poris cutis se intime insinuant, neque tam facile ex iis evocari possunt; ita salutarem impediunt transpirationem, ut ideo serum acre impurum intra corpus remaneat, & membranis cerebri incumbens, eas graviter afficiat. Præstat potius in tali casu, primas vias blando laxante, vel clystere purgare; & externe caput aqua arquebusadæ abluere; quæ egregie siccat, & labefactatas corroborat partes.

3) Epi-

3 Epilepsia a consolidatis ulceribus facillime recrudescit: quo casu, præsertim in adultioribus, vesicatoriis vel cauterio nihil est præstantius. Hinc etiam in confirmata epilepsia SEPTALIUS *Lib.6. animadv. p.*173. vesicantium usum per universum caput commendat, diutius ulcusculis in cute capitis relictis: contumacissimos enim morbos capitis hac ratione curatos vidit.

OBSERVATIO IV.

Epilepsia ab externa capitis violentia.

Epilepsiæ ab externa capitis violentia atque læsione admodum obnoxii sunt metallorum fossores; præsertim ubi mineras ac saxa metallica, accenso pulvere pyrio diffringunt. Namque tale frustum capiti illisum, tantam ipsi contusionem inferre valet, quanta pro excitanda sufficit epilepsia. Sed in eo casu nihil vidi Clausthali præstantius ac efficacius cinnabari, sive sit nativa, sive antimonii largius exhibita; cujus nimirum ac succini præparati scrupulus unus bis quotidie ex aquis cephalicis melissæ, liliorum convallium, florum tiliæ propinari, & per decem circiter dies continuari debet. Neque vero tum negligenda sunt externa, quæ inter laudem merentur, primum epithema ex caryophillis aromaticis, floribus chamaemeli Romanæ, herba rorismarini, floribus lavendulæ cum vino decoctis paratum, & affecto loco appositum; deinceps cucupha ex caryophillis, cardamomo, & cubebis toti capiti adplicata. Quibus denique eo majori fructu adjungitur infusum theiforme ex carduo benedicto, summitatibus millefolii & floribus tiliæ. Hac quoque ratione pristinæ sanitati olim restitui virum sexagenarium, qui a scala præceps in caput factus, primum omnibus privatus sensibus, mortuusque habebatur: at incisa vena, atrocem incidebat epilepsiam, quæ per octo dies, singulo vel decies invadendo inhærebat, tandemque recensita methodo sublata fuit.

Epicrisis.

Notabile est, cinnabarin magna, uti hactenus vulgo creditur, vi sedativa ac anodyna non pollere: sede potius, more mercurialibus consueto, discutiendo, coagula humorum resolvendo, ac diaphoresin movendo virtutem suam exserere. Hinc non secus ac æthiops mineralis, præsertim ex antimonio paratus, in omnibus contusionibus ac sanguinis stagnationibus mirificam præstat opem; maxime quando si simul lapides cancrorum cum aceto saturati exhibeantur. Huc pertinent observationes passim in medicorum scriptis occurrentes, de epilepsia salivatione curata; qualem reperies in *M.N.C. cent.*4.*obs.*136. ubi puella novem annorum, a parente, qui antea lue venerea laboravit, nata, inciderat in epilepsiam sæpius recurrentem: quæ postquam trochiscos Scretæ, qui continent mercurium dulcem, masticando devoraverat, alvum habuit sexies solutam: & tum sequuta salivatione, ab epilepsia facta fuit immunis.

OBSERVATIO V.

Epilepsia post male tractatam febrim.

Virgo generosa, XX. annorum, sanguinea-succiplena, acidorum usui nimium indulgens, & multis abhinc annis acetum vini larga copia quotidie ingurgitare solita, incidit forsan ante aliquot annos in febrem, ex medici sententia ardentem: quæ bezoardicis, maxime volatilibus tractata fuit. Facta quidem hinc est quinto morbi die symptomatum remissio; at vero paroxysmi erant valde irregulares, & mox singulis, mox alternis diebus, sæpius bis uno die cum horrore & insequente æstu invadebant. Alvus subinde, quæ ante morbi invasionem jam pigra fuit, per totum morbi decursum manebat adstrictissima; nec solvi poterat, licet varia eo fine assumserit remedia: clysterum enim infusionem renuebat omnino. Tandem, pulveres purgantes, ex

ex salibus & jalappa confecti, quorum per septem dies, singulis unum adsumebat, aliquantulum ducebant alvum; parum tamen proficiebant; siquidem febris cum symptomatibus persistebat, nec somnus ullus, nec adpetentia ciborum per 15. septimanas aderant. In tali rerum statu præter omnium opinionem circa tempus menstruum erumpebant convulsiones epilepticæ: sub quibus facies adparebat rubicunda, membra hinc inde agitabantur, quandoq; fortiter clamabat, & absona loquebatur, ac male cohærentia. Ipso quoque in paroxysmo humidum adpetebat, & oblatam eo fine aquam frigidam copiose bibebat. Hinc laxata alvo, mens ad se rediit; sed posthæc febricula cum languore corporis, adpetitu prostrato, alvo segni, urina crassa, obscuri coloris semper persistebat, & illa perpetuo mœrore & angore infestabatur. Ceterum epilepsia circa tempus mensium, quandoque extra illud, si ira excandesceret, recruduit cum spuma oris, corporis elevatione, artuum agitatione, mentis alienatione, & magna vociferatione. Hæc aliquoties contingebant, & quod notabile est, cum toto morbi tempore nec ederet, nec dormiret ægra, tamen & succulenta mansit & rubicunda. In usum ergo vocabantur omnis generis remedia antifebrilia, laxantia, salia aperitiva, castorina, antispasmodica, venæsectiones; sed nihilominus & febricula & epilepsia per sedecim inhærebant hebdomades. Tandem subiit ægra conjugii leges; & tum melius habere cœpit: cibum appetiit, vires collegit, menses ordinem servarunt, ac paroxysmi epileptici penitus remiserunt.

Epicrisis.

Fœminæ, præsertim salaciores haud raro partim ob mensium defectum, partim etiam a lympha genitali stagnante & corrupta, atrocissimos incurrunt motus epilepticos. Horum in nostro casu antecedens caussa fuit acidorum abusus: hæc enim destruunt ventriculi ac intestinorum tonum, alvum constringunt, & mensium fluorem impediunt. Hinc sanguis in venis accumulatur, & sic circa menstruam præcipue periodum, ubi ad evacuandum per uterum cruorem solennes spasmi instituti solent, cum magno impetu partim ad caput, partim ad pectus compellitur: unde etiam facies rubicunda, ac sanguine turgida, vociferatio, partium agitatio, atque delirium dependent.

Pessime autem in nostra ægrotante egerunt medici, qui ipsi dederunt salia volatilia: hisce enim & alvi constrictio magis firmatur, & intestinorum tonus plus destruitur. Et perpetua sane est regula, quod, quo constrictior est alvus, eo plus sanguinis ad superiora rapiatur, & vehementiores ibi fiant spasmi. Hinc consultius fuisset, clysteribus oleosis alvum moliri; qui præsentissimum adferre solent lenimen. Nec proficua fuerunt in nostro casu anodyna & antispasmodica: quippe quæ, sublata nondum caussa, malum reddere solent contumacius: Neque suffecerunt solæ venæsectiones; licet alias usu suo haud destituantur; nec denique utiles fuerunt acidulæ, quibus usa est ægra. Hæ enim frigidæ nocent nervis; &, cum ob debilitatem intestinorum per alvum haud iterum excludantur, sed in intestinis stagnant, spasmos magis adaugent. Hinc præstantissimum mali remedium fuit in conjugio: hoc enim, præsertim si frequentior celebretur concubitus, sanguinis motus invertitur, ad uterum retrahitur; vasa uteri, teste HIPPOCRATE, distenduntur, incalescunt, mensium fluor procuratur, & sic remota caussa, ipsum malum debellatur.

OBSERVATIO VI.

Epilepsia a lumbricis, aliisq; caussis.

Puer quatuordecim annorum, quinta jam a nativitate hora insultu correptus fuit epileptico. Annum nati corpus, post vehementissimam nutricis iram, duris tuberculis undique obsidebatur: quæ medicus pro variolis ver-

ventosis habens, lumbis inde valde adfectis adplicat emplastrum. Hinc protinus evanescebant omnia tubercula: at vero in eorum locum succedebat epilepsia cum spuma oris, atque mirifica artuum tractione; & per aliquot septimanas quotidie hora circiter pomeridiana prima recurrebat. Posthæc remittebat, nec sub variolis postea accedentibus recrudescebat; nisi forte semel sub dentium eruptione. Verum enim vero sexto ætatis anno, cum lumbricorum colluvies intestina occuparet, resurgebant graves epileptici insultus; & ad annum usque decimum quartum sępius, maxime ventis impetuose flantibus, cœlo turbido ac pluvioso, & tempestate autumnali invadebant. Præcedunt enim paroxysmum maxima anxietas, pedes, manusque refrigescunt, dentes dolere incipiunt: tum humum prosternitur, & post paroxysmum capitis dolorem, & corporis totius retinet lassitudinem. Neque minus ante paroxysmum flatulentiis imi ventris exercetur; siti vexatur, & urinam reddit albam; sub illo facies fit tumida brunni coloris. Olim quoque pigra fuit alvus, jam expeditior. Neque ulla hactenus profuerunt remediorum genera: quid? quod salivatione tractatus puer pejus habuit, sanguine potitus est viscido, omni colore destituto.

Epicrisis.

Epilepticam hancce affectionem ab intestinorum lumbricis ortam esse, certissimum quidem est. Cum autem nervorum genus jam a primis incunabulis, & deinceps a tuberculis retropulsis, hisce motibus jam adsuetum fuit: non mirum, si ob hancce dispositionem paroxysmi jam fuerint atrociores & contumaciores. Notatu subinde dignum est, quod ab adplicato ad lumbos emplastro, procul dubio narcotico, tubercula illa protinus evanuerint. Locus enim hicce circa lumborum vertebras, ubi insignes nervorum occurrunt plexus, valde est sensibilis; cui si admoventur narcotica, habitus corporis constringitur, humorum circuitus fit tardior, & noxia materia ad interiora repellitur. Quare magna cum cautione topica ad hasce regiones adplicanda sunt: & nota mihi sunt exempla, quod in fœminis ab emplastris hoc in loco admotis menses adeo cohibiti fuerunt, ut nunquam redierint. Novi etiam plures casus, ubi in viris post impositum ad refręnandam gonorrhœam, lumbis emplastrum ex spermate ranarum, alumine, sacharo saturni & oleo hyoscyami, ingens testiculorum tumor sequutus fuit.

Neque minus notari meretur, quod malum sub ventosa aeris constitutione fuerit exacerbatum: mirifica enim est aeris in partes nostri corporis solidas, maxime nerveas, & quæ sensibus atque motibus inserviunt, potentia. Et quod denique ęgrotans noster sanguinem exhibuerit mucidum, rubedine privatum: certo est indicio, ipsum fuisse cachecticum, qualia corpora epilepsię chronicæ admodum deprehenduntur obnoxia.

Anbo demum ætatis decimo quarto sublata fuit hæc epilepsia; postquam per semestre fere Elixirium nostrum balsamicum, & sal volatile oleosum ad XXX. guttas sub epulis sunt usurpata. Hæc enim remedia blandam spirituascentiam chylo ac sanguini restituunt; & solidas partes corroborant; sed temporis beneficio ac diuturnitate opus est. Tandem vero hac curatione confirmatur aphorismus Hippocratis, quod epilepsiæ chronicæ non nisi ætatis, aeris, ac victus mutatione curentur.

OBSERVATIO VII.

Puerpera XX. annorum, sanguineo-cholerica, constitutionis admodum sensibilis, & ob inordinatum victus regimen hystericis olim obnoxia passionibus, lochiis autem bene succedentibus gavisa, die a partu undecimo ex esu anguillæ corripitur febre tertiana, sub qua more sueto alvi fuit adstrictioris. Consultus medicus dedit primum pulveres ex conchis præparatis, antimonio dia- *Epilepsia puerperæ a corticе chinæ improvide in febre tertiana dato.*

diaphoretico, nitro, & arcano duplicato confectos; hisque circa quartum paroxysmum corticem chinæ subjunxit. Tertio autem post hujus usum die incidit ægra atrocissimos convulsivos, & epilepticos motus, cum intercurrentibus animi deliquiis, & præcordiorum anxietatibus.

Epicrisis.

Spasmodicarum commotionum caussa sæpius in primis viis, saburra acri, caustica refertis residet: quæ, nervosum genus afficiendo, fœminas præsertim in hystericos motus jam proclives, facillime in epileptico, convulsivos conjicere potest insultus. Sic etiam nostra ægrotans ex esu anguillæ, quæ robustiorem ventriculi digestionem exposcit, collegit sibimet primarum viarum cruditates, & ex his febrem incidit tertianam. Hunc vero febris fomitem, qui in puerperis magis adhuc variis sordibus adaugeri solet, consultus medicus statim ab initio blando laxante expurgare debuisset. Sed cum partim fixioribus terreis, partim adstringentibus hancce saburram magis compactam reddiderit, ac intus retinuerit: non mirandum, si spasmi, qui semper in febrium principio junguntur, demum in ipsas abierint convulsiones.

Jam ergo eo intendere oportet curationis scopos; ut partim sordes biliosæ, acres corrigantur, & blande educantur; partim etiam motus perversi consopiantur, ne diutius perseverent, & in habitum transeant. Quamobrem in ipso paroxysmo naribus admovere convenit mixturam ex Spiritu salis ammoniaci vinoso, essentia castorei, & oleo rutæ paratam; cujus virtus in illo, quod nervis est inimicum, discutiendo egregia est.

Sordes primarum viarum optime educunt pilulę meę polychrestæ, cum extracto chamæmeli, millefolii & croci mixtę: cui quoque scopo clysteres emollientes ac oleosi inserviunt, maxime si illis, ad discutiendos flatus, tantillum nitri & camphoræ fuerit additum.

Neque minus ad corrigendam humorum acrimoniam insigniter prosunt pulveres ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionum, nitro, cinnabari & arcano duplicato compositi; nec non aquæ antepilepticæ cum essentia corticum aurantiorum.

Discimus ceterum ex hac morbi historia, quam perniciosum sit, in puerperis nimis mature, præpostere & ante sordium evacuationem cortice chinę vel aliis adstringentibus febriles motus supprimere, & noxiam materiam intus retinere. Hinc enim spasmos febriles in epilepsiam degenerare posse animadvertimus: qui tamen alias ad resolvendas viscidas sordes ac viscerum obstructiones, ideoque ad epilepsiam quoque curandam ac præservandam admodum sunt idonei. Quare recte scribit Hippocrates, quod quartana epilepsiæ superveniens eam tollat.

OBSERVATIO VIII.

Vir XX. annorum, constitutionis tenerioris, ante tres circiter annos febre tertiana correptus, & ab ea copioso corticis chinæ usu vindicatus est. Abhinc adpetitus languidior esse cœpit, præcordia ingens pressit anxietas, & insignis spirandi difficultas: febris quoque nonnunquam rediit, sed valde irregularis. Posthæc ex improviso mentis abalienationem incidit, quæ cum omnium sensuum perturbatione, memoriæ defectu, artuum jactatione, & vultus rubore stipata, brevi quidem tempore transiit: accessionis autem hujus nulla fuit reminiscentia. Hoc denique malum tandem excepit fortis epilepsiæ insultus, qui cum ordinariis symptomatibus sæpius, at incertis periodis rediit, & mentis abalienationem, paroxysmi semper habuit prænunciam. Ceterum color faciei est pallidus, adpetitus mediocris, ventriculi inflatio, intestinorum murmura: ab epulis molestus sæpe in ore percipitur ardor, sitis ingens in jejunio, & magna ad sudorem procli-

Epilepsia in viro a tertiana suppressa.

vitas. His denique duos ante menses spontaneum, & per tres hebdomades inhærens accessit alvi profluvium, sponte remittens. Ipsa epilepsia novissimo anno penitus evanuit; sed eo frequentior est mentis abalienatio, quæ sæpius paroxysmos format, & nonnunquam ter in una recrudescit hora. Consulti & clarissimi medici, & adhibita præstantissima remedia, nullam hactenus malo opem tulerunt.

Epicrisis.

Adparet & ex hocce casu, omnem febrium intermittentium, quæ in infimo ventre, ac infarctis primis officinis fomitem suum habent, adstrictionem atque suppressionem, quæ ante viscerum reserationem, & sordium ex primis viis eliminationem fit, esse nocentissimam. In nostro nimirum ægrotante tertiana febris procul dubio ex viscerum infarctu ortum traxit. Cum vero febriles illi motus, qui ad resolvendum illum infarctum destinati sunt, præpostere fuerunt suppressi; hinc factum omnino est, ut & lympha gastrica, quæ ex glandulis pancreatis atque duodeni assidue stillat, & bilis, quæ digestioni perficiendæ egregie inservit, a naturali crasi recesserint. Hinc autem turbata digestione, pessimæ in primis viis cumulatæ sunt cruditates; a quibus suborti flatus ac spasmi intestinorum, horum non solum nerveas partes graviter affecerunt, verum etiam totum nervorum genus, capitisque membranas in violentorum motuum rapuerunt consensum. Haud enim raro insultuum epilepticorum origo ab intestinorum flatulentia, & spasmodica crispatura natales suos mutuatur.

Curatio vero hujus mali sequentem in modum instituta est: primum singulis septimanis datum fuit Elixirium emeticum, quod placide & sine violentia ventriculum ac superiora intestina a vitiosis liberavit cruditatibus. Deinceps quotidie bis, mane nimirum ac vesperi ex aqua liliorum convallium sequens pulvis sumtus est. Recipe pulveris marchionum, cornu cervi sine igne, matris perlarum, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmam unam, cinnabaris drachmam dimidiam, essentiæ ambræ guttas XX. m. d. dosis est drachma dimidia.

Tum quoque sub epulis adhibuit æger Elixirium stomachicum, ex essentia corticum aurantiorum, tinctura tartari, oleo macis & cardamomi paratum; & pro potu ordinario decoctum ex radice pœoniæ, visco querno, radice chinæ, scorzoneræ, herbæ melissæ, rasura ligni aloes & semine fœniculi confectum usurpavit. Alvus segnis reserata est clysteribus emollientibus, oleosis, qui simul herbas cephalicas nervinas, veluti abrotanum, majoranam, origanum, saturejam, rutam, rorem marinum, flores lavendulæ, & sal commune habebant; & denique inustus fuit brachiis fonticulus. Ex quibus rite usurpatis, atrox hoc malum, quæ Dei est gratia, debellatum fuit.

OBSERVATIO IX.

Fœmina XXX. annorum, constitutionis valde sensibilis, affectibus animi, præsertim iracundiæ dedita, a parentibus morbo melancholico affectis progenita, hactenus sterilis, ex inopinato mariti morbo insigni oppressa fuit mœrore. Quo tempore cum ipsi menses fluerent, & sub eo fluore nuntius de ipsa mariti morte accederet tristissimus illa vehementi terrore perculsa, mensium suppressionem protinus incidit. Hinc anxia, inquieta, insomnis reddita, nullum assumsit cibum; sed verba sine ordine loqui cœpit. Tum spasmodica primum faciei tortura, quam cynicam vocant, correpta, denique graves, atrocesque toleravit convulsiones; quibus nec sanguinis missiones, nec ulla remedia opem ferre volebant. Tandem purpura rubra malum quidem mitigavit; illud autem minime remisit penitus; sed circa tempus menstruum pertinaciter recruduit, cum tanta mentis per-

Epilepsia a terrore, matrimonio demum sublata.

perturbatione, ut a multis furori vicina haberetur. Hinc in usum vocavit thermas ac acidulas, cœlum sæpius mutavit, multorumque medicorum consilia imploravit: sed rediit nihilominus malum, licet minori atrocia. Verum cum denique secundas subiret nuptias; ab effectu suo prorsus fuit liberata; & tum nunciatum est, eam olim venereis ac libidinosis cogitationibus nimium indulsisse, ac hinc violentos hosce motus sibimet contraxisse.

Epicrisis.

In subjectis sensibilioribus ac imbecillioribus, quæ natura debile nervorum genus habent, & ad irregulares motus obnoxia deprehenduntur, veluti sunt fœminæ, maxime salaciores præ viris, nihil magis ad graves cerebri affectus & epilepticos motus inducendos valet, ac si sub ipso hæmorrhagiarum, maxime mensium fluore vel animo compavescant, vel vehementi percellantur terrore. Eo magis hoc contingit, si diuturnus mœror præcesserit, quo nervosæ partes debilitantur, adeo, ut accedente terrore humoribus copiosius suscipiendis, & hinc spasmodicis stricturis subeundis magis reddantur idoneæ. Quo vero celerius hæ adfectiones ex allegatis propullulant caussis: eo etiam graviores, contumaciores, ac curatu sunt difficiliores. Nostra equidem ægrotans ab erumpente purpura omnino mali sui aliquale percepit levamen. Hæc enim, sicuti ex stagnante & corrupto sero, vel lympha originem trahere, & ideo puerperis etiam, si lochia haud rite fluunt, familiaris esse solet: ita quoque eadem ad corporis superficiem prorumpente, acrimonia nervis inimica expellitur, & sic pabulum malo epileptico subtrahitur. Optimum autem auxilium ex matrimonio redundavit; quippe quo libido exstinguitur, menses suppressi revocantur, ærumnæ atque solicitudines depelluntur, & toti corpori ingens accedit mutatio.

OBSERVATIO X.

Tribus circiter abhinc annis ex vicina quadam urbe ad me accessit, meumque flagitavit auxilium, vir quidam rei venatoriæ addictus, quadraginta annos natus, constitutionis valde robustæ, atque musculosi & carnosi admodum corporis habitus. Ille nimirum ante duos menses prævia vertigine, atque sensuum abolitione, subito in terram ceciderat, & per integram horam paroxysmum epilepticum satis gravem toleraverat: quo etiam percellebatur subinde, quoties ira excandescebat. Quod vitam anteactam, & caussas malum illud inducentes attinet: gavisus erat æger vegeta olim ac illibata sanitate, nisi quod per intervalla vertiginem inciderit, atque sensum gravitatis, & ponderis in nucha perceperit. Alvi autem erat segnioris; ad iram facillimus; pro potu ordinario utebatur cerevisia valde lupulata atque spirituosa; & corpus suum validis ac fortioribus motionibus, in horrida etiam cœli tempestate vi officii subeundis, sæpenumero insigniter defatigabat. Acciderat vero, ut a Præfecto ipsius coram Principe criminum quorundam, falso quidem imputatorum, accusaretur: unde subito tam graviter animo commotus fuit, ut totum fere corpus ad præcordia usque præ frigore riguerit. Haud ita multo post, dejecta prorsus ciborum adpetentia, largam cerevisiæ consuetæ hausit quantitatem: postridie rusticulas jussu Principis persequuturus, in locis humidis ac paludosis ad genua usque per octo horas obambulavit; & cum tertia die vehemens accesserit iracundia: repente incidit in dictum superius paroxysmum epilepticum, qui cum spuma oris, corporis vehementi concussione, & subsequente membrorum summa lassitudine stipatus, quater circiter recruduit. Notatu vero dignum est momentum, quod singulas accessiones præcesserit spasmus, tremor ac frigus brachii dextri; quæ sensationes ab-

Notabilis Epilepsia ab animi passionibus inducta.

abhinc ad nucham adspirantes, tandem in convulsivos desierunt motus. Pulsus ceterum satis magnus, ac validus erat, & facies florida, tumidaque. Suasi igitur sectionem venæ, quæ primum singulis binis mensibus, deinceps autem quovis anni quadrante celebrata fuit. Ad alvum, quæ vix alternis diebus respondebat, aperiendam commendavi passulas Corinthiacas rhabarbarinas, brevi ante epulas ter in septimana sumendas. Pro potu ordinario loco cerevisię ordinavi decoctum ex radice scorzoneræ, graminis, cichorei, & rasura cornu cervi concinnatum: vesperi ante lecti introitum ex largo aquę frigidæ haustu sumendum præscripsi pulverem, ex lapidum cancrorum, concharum præparatarum ana drachmis duabus, succini præparati, nitri purificati ana drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno confectum; cujus drachmam unam pro dosi, alternis diebus cum triginta liquoris mei anodyni guttulis mixtam adhibuit. Nec spem fefellit hæc curatio: siquidem satis longo tempore a paroxysmo suo liber mansit. Quamobrem continuavit quidem medicinarum usum, sed rarius illas sumsit, atque refractiori dosi: præterea mane infusum theiforme ex herba melissæ ac floribus tiliæ sorbillavit; decoctum commendatum sub prandio, inter cęnam vero & vesperi cerevisiam potavit: ira percitus illico pulverem nitrosum cum rhabarbaro adhibuit; & sic per illos annos nullum amplius passus est paroxysmum. Quum vero nonnunquam vertiginoso insultu infestari soleat: avertere illum potest, si protinus, percepta quadam accessione balsamum meum vitæ, aliquot guttulis gossypio exceptum naribus intruserit.

Epicrisis.

Docet nos hæc morbi historia: 1) quod homines etiam robusti, succis & sanguine pleni per vehementes animi commotiones, terrorem, iram atque frigus externum repente, atque simul & semel in gravissimos capitis affectus, ac epilepticos motus incidere queant: quos affectus iracundiæ facillime revocare potest. Illis enim caussis succi vitales ex superficie corporis ad caput copiosius compelluntur, ibidemque nervosas partes ad spasmodicas proritant stricturas.

2) Deinceps res notatu digna est, præsens malum absque usu specificorum, cephalicorum, ac antepilepticorum, solis venæsectionibus, alterantibus, diluentibus, laxantibus, & bilem acriorem demulcentibus expugnatum fuisse. Nec cognitu difficilis est ratio: siquidem his remediis humorum moles imminuitur, acrimonia attemperatur, æqualis circulatio restituitur, & sic caussa mali removetur. Sed horum medicaminum, utut refractiori dosi postea sumtorum continuatione per satis longum tempus opus est; quoniam motus ejusmodi præternaturales facillime iterum recrudescunt. Quo etiam fine operæ fuit pretium, post quamvis animi commotionem, ac iracundiam, absorbentia blandis evacuantibus juncta propinare.

OBSERVATIO XI.

Virgo generosa, viginti annorum, sanguineo melancholica, cujus mater ex infelici puerperio comitialem sibimet contraxerat morbum, tribus abhinc annis ex mala victus observatione quartanam inciderat febrim; cujus singulæ accessiones nausea, atque inani vomendi conatu erant stipatæ. Accivit igitur medicum, qui præmissis incidentibus, intercalari die lene dedit vomitorium: quod quidem egregium præstiterat effectum; cum autem ægra vix finitis vomitibus, frigido nimium indulsisset potui, enormes primum anxietates præcordiorum, & brevi post ipsam passa est epilepsiam. Vocatus iterum Medicus suasit, ut hausta largius tepidiori aqua vomitus cieretur: quo facto evanuit epilepsia, febris remi-

Epilepsia ex primis viis orta.

misit, & menstrua rediit purgatio. Verum enim vero, longo tempore preterlapso nova solicitari cœpit affectione; qua sœpius nauseam, ac levem animi defectionem, cum sensatione auræ frigidæ ex infimo ventre per latus dextrum ascendentis, spirandi difficultatem inferente, & demum in formicantem manuum sensum, abeunte percipiebat. Hoc vitium versus lunam plenam infestabat vehementius, cum sensuum abolitione, & somni defectu, nunquam vero turbabat adpetitum: sed denique frustra datis uterinis, ac epilepticis, frustra quoque sanguine misso, quotidie recurrebat aliquoties. Tandem ex improviso in horrendam repente incidebat epilepsiam; qua paululum consopita, omnes undique ex vestibus colligebat acus, easque incredibili celeritate ori intrudebat; ut ad illas eximendas magno opus fuerit labore. Abhinc de insigni, atque tanta conquerebatur abdominis tensione, ut cutim externam vix corrugare potuerit, mensibus ceterum rite fluentibus. Consultus ego commendavi, ut præter exactam diætam, quavis septimana vel vomitus emetico ex radice Ypecacuanhæ, lapidibus cancrorum, & tartaro vitriolato confecto moveretur, vel alvus pulvere rhabarbarino subduceretur; porro singulis mensibus binæ cucurbitulæ cum scarificatione admoverentur: mane infusum theiforme ex floribus tiliæ ac sambuci sorbillaretur, & ex illo liquor meus anodynus nonnunquam sumeretur. Dedi quoque pulverem meum antepilepticum, pondere scrupulorum duorum sæpius capiendum; & denique ventriculi regionem ac dorsi spinam, nervino inungi jussi linimento. Horum remediorum usum excepit tumor linguæ, gingivarum, & glandularum colli inflammatorius, cum copiosa salivatione, per quatuordecim inhærente dies. His autem ope gargarismatum debellatis, ægrota a malo suo per aliquot dies libera vixit, ac ncolumis. Quin licet etiam recrudecerent convulsivæ agitationes: illæ tamen pristinis longe mitiores deprehendebantur, & notabile fuit, iis finitis ægram ingenti semper aviditate cibos, minus quidem masticatos devorasse. Inde de acidis ructibus, ac amaro sapore conquesta, incidebat demum in tertianam febrem: cujus horridam accessionem epilepticus semper, utut levior, comitabatur insultus, atque vomendi conatus, sæpius vomitus materiæ mucidæ ac insipidæ accidebat. Curata vero congruis subsidiis hacce febre, ægrota absque ullo virium decremento bene habere cœpit.

Epicrisis.

Affectum hunc ex solo primarum viarum vitio, nempe cruditatibus acido viscidis biliosis, in duodeno stagnantibus, quæ etiam quartanam progenerarunt, ortum fuisse, nullum est dubium; eo magis, cum in nostra ægrota hæreditario jure quædam generis nervosi ad morbos spasmodicos deprehendatur dispositio. Hisce remotioribus caussis cum denique accederet aquę frigidæ post sumtum emeticum potus, non mirum, si exinde spasmus ventriculi exacerbatus, primum anxietates præcordiorum induxerit, ac in ipsam demum eruperit epilepsiam. Frequentius enim observavi, cardialgiam spasmodicam, si fuerit vehementior, sæpenumero in epilepticos transire motus; quoniam videlicet insignis inter nervosas ventriculi & capitis partes, vi octavi nervorum paris, intercedit consensus. Quemadmodum vero potus ille frigidus tam atrox malum procreavit: ita e contrario tepidior ipsi sopiendo perquam fuit opportunus. Non enim solum calore suo partes nerveas, spasmo tensas iterum relaxavit; verum etiam largiori copia leviorem excitavit vomitum, quo restans adhuc saburra eliminata, atque ideo omnis morbi caussa remota fuit. Notatu subinde perquam dignum est, quod sub præsenti malo, & præsertim tensione illa abdominis, quæ spasmorum est progenies,

menses rite fluxerint. Hunc autem fluorem minime secundum naturam fieri, sed omnino præternaturalem esse credo, qui ex vehementi dolore atque strictura partium in imo ventre sitarum suos mutuatur natales: unde etiam factum est, ut sub hac critica excretione, spasmodica nihilominus continuaverint symptomata. Tandem vero ex hac morbi historia adparet, quod quemadmodum epilepticum malum ex febre intermittente male tractata suboriri possit; ita illud etiam nova superveniente febre iterum felicissime debelletur, uti in præsenti casu tertiana factum esse deprehendimus. Ratio in aprico est: hæ enim febres, dum obstructionibus ac infarctibus viscerum reserandis convenientissimum sint remedium; expugnando caussam spasmodicorum motuum, ipsum quoque morbum tollunt.

OBSERVATIO XII.

Epilepsia ex intermissa venæsectione.

Viginti annorum virgo, corpore strictiori, venis amplioribus ac sanguine plenis, animo autem ad iracundiam ac terrorem admodum proclivi prædita, per totum quidem vitę suę tempus lauto atque copioso indulsit victui; sed parcissimo potu usa fuit, & ab illo per tres sępenumero dies abstinuit. Neque tamen minus justo tempore menses satis largi fluere cœperunt; & tanta insuper humorum abundantia infestavit, ut a decimo septimo anno bis quotannis venam in pede secandam prębere debuerit; haud sine egregio fructu. Sanguis ex vena detractus semper admodum ater, atque exigua seri quantitate pręditus adparuit. Sed cum binis abhinc annis solitam sanguinis missionem neglexisset; accidit, ut medio autumno ex improviso convulsionibus corriperetur epilepticis, cum pectoris, capitis, artuumque vehementiori agitatione, & accedentibus subinde lypothymiis, omniumque virium insigni prostratione stipatis. Verum enim vero aucta successive diaphoresi, citra aliorum remediorum usum, hę molestię remiserunt. Interim cum nihilo secius pristinę vivendi rationi inhęreret, solidiores cibos magna cum adpetentia assumeret, potui parcissimo indulgeret: factum est, elapso biennio, ut intermissa denuo circa autumnale ęquinoctium venęsectione, post pręviam animi vehementiorem excandescentiam, eodem ac olim mense, atrocem rursus inciderit epilepsiam. Namque per intervalla horarum aut dierum, mox mentis deliquia, cum pulsus ac sensationis cessatione; mox vehementissimæ thoracis & mammarum elevationes, pręcordiorum angustię, furibundi artuum, maxime manuum, in abjiciendis corporis integumentis gestus, cum pulsu celerrimo ac fortissimo, sitique ferme inextinguibili, misere discruciarunt ęgram. His autem post aliquot dies, per congrua antepileptica, pręsertim liquorem anodynum, essentię castorei nuptum, consopitis symptomatibus, successerunt capitis dolores, cum febrili pulsuum celeritate, ęstu atque siti ingenti, pectoris oppressione, tussi sicca, & dolore hypochondrii sinistri atrocissimo juncti. Quamobrem sanguinis sex uncię ex vena in pede tusa detrahebantur; dabantur pulveres rhabarbarini, cum nitro & lapidibus cancrorum permixti; propinabantur post aliquot dies salis Sedlicensis uncia una cum dimidia, purgabantur leniter primę vię, subjungebantur pulveres diaphoretici, & liquor anodynus, ac denique Elixirium viscerale sub epulis exhibebatur. Quibus demum factum est, ut ęgra pristinę sanitati perfecte restitueretur.

Epicrisis.

Docemur ex hoc casu, a sola sanguinis crassi atque glutinosi, ob defectum sufficientis potus, ac motus cumulata mole, pręsertim in fęminis, quando menses non sufficienter fluunt, venęsectio negligitur, & denique irę affectus supervenit, epilepticum malum excitari posse. Et a tali caussa generatę epi-

epilepsiæ, longe facilior est curatio. Præterea in nostro casu spasmus primarum viarum, non minus a stagnante ibidem sanguine productus, febrilibus originem dedit commotionibus: quarum demum ope materia nervoso generi inimica penitus discussa, evacuata, & ægra denique a malo suo liberata fuit.

OBSERVATIO XIII.

Epilepsia infantilis ex vitiis nutricis.

Uxor viri, cujus observatione X. mentio facta fuit, eo tempore, quo maritus primum epilepsia tentabatur, gravida, peperit quidem justo tempore infantem per omnia sanum; sed postea crebrius vel ex lacte corrupto, vel dentitione epilepticos passum motus. Neque vero tantum illi metum incusserunt, ut mater medicos consuleret; sed ex dato pulvere marchionum, cum rhabarbaro maritato semper remiserunt.

Epicrisis.

Hic casus confirmat id, quod multoties observavi; infantes nimirum a matribus, quæ gestationis tempore gravioribus animi passionibus indulserunt, aut affectibus hystericis, arthriticis atque spasmodicis nimium excruciatæ fuerunt, natos facillimos esse ad subeundos ex levissima caussa motus convulsivos. Simulac enim lac sugunt impurum, ac corruptum, protinus illos incurrunt: quo quidem in casu nihil deprehendi præstantius, quam pulveres ex rhabarbari, lapidum cancrorum ana drachma una, & seminis cymini granis duodecim paratos, si eorum octava circiter pars bis quotidie propinetur. Hoc loco monendum omnino duxi, ut nutricum recta habeatur ratio; quippe quarum culpa plerique infantum in hos atroces conjiciuntur morbos. Omnem nimirum curam impendere illas oportet, ut lac conservent purum; nec illud, si jam inveteratum fuerit, aut nutrices diu mammas præbuerint, infantibus porrigant. Placent mihi verba, quæ de nutricum regimine habet ALEXANDER TRALLIANUS *Lib.* 1. *pag.* 63. quæ cum totam ferme rem exhaurire videantur, hic allegare haud alienum credo: *Juvare nos*, inquit, *curamque habere oportet, ut lac nutricis benignum sit, & recrementis liberum; fiet autem probi bonique succi, si nutrici animum adhibeas, ipsa mediocriter exerceatur, & cibis boni succi vescatur. Si lac fuerit tenue, paullo crassius efficere convenit: sin crassum, extenuare quibusdam, quale est fœniculum, aut anethum, aut anisum, aut erucam, aut rutam: omnia vero hæc, dum viridia sunt, assumantur. Fugiantur cuncta, quæ menses ciunt, his enim fluentibus, necesse est, lac imminui: quare etiam venus lactentibus est inimica, lac enim tenue & fœtidi odoris inde fit. Si contingat concipere, adhuc multo fit perniciosius, ac cavendum est, ne illa nutrix ulterius mammillam porrigat. Lac si fuerit crassum ac caseosum, excitat infantibus convulsiones: quare opus est, ut nutrix ante cibum corpus moveat.*

Plures de hoc morbo casus legi possunt in consultationibus Medicis, nuper editis Tom. I. casibus XXVIII. ad XXXII.

CAPUT II.

DE

MOTIBUS CONVULSIVIS.

§. I.

Definitio Cōvulsionum.

SI ullum morbi genus est, quod immani ferocitate, ac horrendis visu symptomatibus mortales excruciat, certe sunt motus convulsivi. Hi vero, cum a convulsionibus non nisi nomine differunt, sunt præternaturalis, ac summe violenta partium nerveo membranosarum & musculosarum, trunci potissimum, ac artuum externorum contractio, a membranarum medullam spinalem, & inde prodeuntes nervos cingentium spasmodica strictura, & impetuosiori liquidi tenuissimi in organa motoria influxu excitata.

§. II.

Differentia convulsionum ab epilepsia.

Hinc mox adparet differentia, quæ motus convulsivos ac epilepsiam intercedit. Quemadmodum enim hujus primaria caussa in nerveis illis, quæ cerebrum ac reliquas capitis partes sub nomine duræ, piæque meningis investiunt, membranis residet: ita e contrario convulsionum vera sedes in illis membranis, quæ spinalem potissimum medullam, ac inde propullulantes nervos ambiunt, quærenda est. Differunt non minus utriusque affectus symptomata; licet pleraque ob arctissimum, quo hæ nerveæ invicem gaudent membranæ, consensum, ferme eadem, saltem admodum convenire deprehendantur. Enim vero in ipsa epilepsia observantur mentis alienatio, sensuum tam internorum, quam externorum defectio, spuma oris, pollicum in manus compressio, & denique, si malum cessaverit, omnium gestorum ignorantia. Sed hæc fere a convulsivis motibus aliena videntur: nam nec mentis error incidit, nec os spumam reddit, nec pollices in pugnum colliguntur: quæ si contigerint, hos cum epilepsia complicatos esse indicant, & malum constituunt convulsivo epilepticum.

§. III.

Objectum cōvulsionum.

Proprie malum convulsivum, more spasmodicis motibus consueto, in eas potissimum partes tyrannidem suam exercet, quæ nervosæ, fibrosæ, ac membranaceæ sunt. Sed cum hæ aliis musculosis, glandulosis, cartilagineis, osseisque copiosissime deprehenduntur intertextæ; illas quoque in sævissimarum motionum rapiunt societatem. Atque licet externas potissimum regiones, ac artus excrucient hi violenti motus; attamen ad interiora etiam viscera penetrant, in iisque sontica mala machinari valent.

§. IV.

Signa convulsiones antecedentia.

Variis modis hæc adfectio miseros adoritur: quosdam enim subito absque ullis venturi mali notis prehendit; in aliis autem signis quibusdam sui adventum prænunciat. Horum potissima sunt artuum externorum, maxime pedum refrigeratio, vel formicans sensus; qui etiam os coccygis occupat, & instar auræ frigidæ per spinam dorsi ascendit. Accedunt hypochondrio sinistro tensivi inflativi dolores, & alvi tanta obstipatio, ut nec flatus, nec excrementa exire queant, nec sæpius tenuissima fistula anum intrare possit, aut etiam glandes ac enemata vi spasmorum per vomitum cum stercore ejiciantur. Vesica constringitur arctissime, ut uri-

næ vel nullæ, vel tenues ac albæ reddantur. In aliis præcedunt oscitationes, pandiculationes, totius corporis tremores; vel etiam præcordiorum anxietates, cum pulsu inæquali duro, contracto, cardialgiæ, nauseæ, vomitus, cordis palpitationes, deglutitionis impedimentum, dolores capitis, dentium, tinnitus aurium, vertigo &c. & tum excipiunt convulsiones.

§. V.

Paroxysmorum descriptio. In ipso paroxysmo artus potissimum externi mirum in modum agitantur, huc vel illuc trahuntur, retrahuntur, distenduntur, crispantur, jactantur, contorquentur, & incurvantur. Mox brachia in tergum retorquentur, ut illis insidere videantur; mox inanibus auram verberant ictibus; mox pedes in varias plagas abripiuntur; mox valide terram quatiunt & conculcant; mox spina dorsi incurvatur, & veluti arcum format, pectus attollitur; mox totum corpus obrigescit, & saxo magis immotum tenetur &c. Multos hæ agitationes in eo situ, quo sunt, occupant, nec in terram prosternunt; alii more epilepticorum subito concidunt, flent, rident, dentes commordent, ore hiant, linguam exserunt, oculos variis modis contorquent, & capite circumgyrantur. Quemadmodum vero gestus ac motus partium, quos in hoc morbo deprehendimus, mira ac incredibili varietate tristem scenam ludunt; cujus singulares recensiones occurrunt in M. N. C. *anno VI. obs.* 23. *Dec.* 1. *anno* 9. *obs.* 64. *Dec. II. anno* 3. *obs.* 77. *anno* 7. *obs.* 135. HORSTII *epist.* 356. *&c.* ita longe majorem admirationem meretur, & portento videtur simillimum, tales ægros haud raro peregrinas, quas nunquam didicerunt, linguas strepere, & instar vatidicorum futura præsagire. Unde quoque a veteribus pro dæmoniacis habiti fuerunt. Vid. FORESTUS *obs. med. Lib. X. obs. LVI. Schol. pag.* 486.

§. VI.

Paroxysmorum solutio. Superatis accessionibus plurimi ineffabilem totius corporis, pedumque languorem retinent; multi in animi deliquia, altumque soporem delabuntur; quibusdam explosione ructuum, flatuum, vomitu, copiosa lymphæ ex gula rejectione malum solvitur. Sæpius muci vel sanguinis evacuatio per nares, uterum, hæmorrhoides &c. insequitur: quidam clamore, aliisque innumeris modis accessionem finiunt. Ceterum in his ægris somnus esse solet turbulentus, terroris, timorisque plenus; adpetentia ciborum vaga; alvus plerumque segnis & pigra; ægroti ad sudorem difficillimi, ad animi vero passiones, & præsertim συμπάθειαν admodum proni observantur. Accessiones modo longiores, modo breviores, per intervalla mox breviora, mox longiora recidunt: & lunæ mutationes sæpe strictissime observant; quid? quod nota mihi sint exempla, ubi certo anni tempore reversæ, per aliquot duntaxat menses sævierunt, postea ex toto siluerunt. In sexu sequiori mensium eruptionem vel antecedunt, vel ipsum fluxum comitantur: sumtis epulis frequentiores existunt ac sæviores; & a levissimis causis, præsertim animi affectibus facillime excitantur.

§. VII.

Convulsionum subjecta. Ferali huic malo præ aliis obnoxii deprehenduntur, qui genus nervosum debile vel ex nativa constitutione, vel aliis causis obtinent; eo magis, si succorum vitalium impura accesserit temperies. Hinc etiam morbus ille non solum per hæreditatem ad liberos transit, verum etiam per longam generis seriem, quasi per manus posteris traditur: maxime si parentes hypochondriaci, hysterici, arthritici, hæmorrhoidarii fuerint, vel mater gravida ad graviores animi commotiones inclinaverit. Ex eodem fundamento pueri, adolescentuli, præ adultioribus; fœminæ præ viris huic affectui sunt expositi: ad quem etiam procli-

ves

ves reperiuntur, qui animi sensibilioris & ingenii acutiores sunt, veluti cholerico temperamento præditi.

§. VIII.

Caussa proxima motuum convulsivorū. Sed missa motuum convulsivorum historia, pathologiam aggressuri, caussam illorum proximam in membranarum medullam spinalem cingentium, & inde productarum partium nervosarum valida ac violenta strictura ponimus. Hinc patet, in convulsionibus illas duntaxat partes agitari, quæ ex spinali medulla nervos suos mutuantur: cum autem dictæ membranæ cum cerebri meningibus, cujus sunt productiones, intima communione gaudeant; cognitu facillimum est, cur convulsivi cum epilepticis motibus frequentius complicentur; quin & in hos sæpenumero transeant.

§. IX.

Structuræ medullæ spinalis. Hæc, ut eo clariora fiant, haud ignorari oportet, medullam spinalem esse cerebro similem, ex parte alba seu medullari, & cinerea compositam, cerebro continuam: (*vid.* HIPPOCRATES *L. de carnibus Sectio III.* GALENUS *L. XII. de usu partium Cap. XV.* VESLINGIUS *Anat. Cap. XIV. pag.* 224.) uno communi membranaceo involucro, quod spondylis vertebrarum adhæret, & tribus propriis membranis, intima secundaque a pia cerebri meninge productis, tertia ex dura matre propagata investitam, & intra specum vertebrarum reconditam. VIEUSSENS *Neurograph. Lib. II. cap.* 1. Gaudet illa vasis sanguiferis arteriosis pariter, ac venosis, per ipsam illius substantiam disseminatis. Recipit nimirum arteriosos ramos ex arteriis vertebralibus, & trunco aortæ descendente: ex quibus refluus cruor per venulas primum in sinus vertebrarum venosos, in venas vertebrarum, venam sine pari, aliasque venulas, & tandem in venam cavam ascendentem effunditur *Vid.* VIEUSSENS *loc. cit. Tab. XVIII. fig. I. II. III.* Denique ea potissimum hujus medullæ videtur esse functio, ut varios e sinu suo nervos emittat; quorum triginta sunt paria, & duo nervi spinales, accessorii a WILLISIO dicti, qui ad par vagum tendunt. *Ibid. Tab. XIX. fig.* 11. Hi ergo nervi primum ad musculos cervicis, colli, pectoris, dorsi, abdominis, artuum superiorum & inferiorum tendunt, harumque partium motui inserviunt; deinde per interna pectoris ac abdominis viscera distribuuntur, membranas in iis obvias constituunt; & denique varios insignesque ramos ad musculos externos faciei capitisque dimittunt, & ad horum motum multum contribuunt.

§. X.

Differentia cōvulsionum in idiopathicas, & sympathicas. Hanc allegatam caussam, quicunque cum omnibus morbi symptomatibus rite comparaverit: facile illorum nexum rationalem invenire, ac caussam mechanicam reddere poterit. Sed notandum est, hanc dictarum partium convulsivam irritationem duplici contingere posse ratione: namque vel ipsæ spinalis medullæ membranæ primario irritantur, convelluntur, & in hanc convulsionum societatem alias sibi connexas partes abripiunt; vel harum partium quædam prius spasmodice afficiuntur, & hanc distentionem cum medulla spinali communicant; ex qua ad alias iterum defertur regiones. Hac ratione, quid obstat, quo minus prioris generis convulsiones idiopathicas, posterioris sympathicas adpellemus.

§. XI.

Convulsiones ab animi affectibus. Inter caussas autem mediatas, quæ ad spasmodicam hanc medullæ spinalis constrictionem disponere valent, principem locum occupant graviores animi passiones: quibus ad inducendos non minus, quam fovendos hosce diros motus nihil est efficacius, maxime si externum frigus, & diætæ errores accesserint. Memorabilem *de dira convulsione, ex subita animi consternatione ob commissum antea stuprum excitata* casum allegat HENRICUS ab HEER *obs. XXIV.* & quid frequentius, quam homines, præsertim juniores ex gravi terrore ac iracundia vehe-

hementissime convelli? Eximia inprimis in hisce morbis excitandis, nimię libidini, venerisque præmaturo aut immodico exercitio vis est: unde quoque coitus parva epilepsia vocatur.

§. XII.

Convulsiones ex vitio humorum.

Deinde inter horrendi hujus mali caussas materiales recte collocatur succorum vitalium vitium; eorumque pręsertim dyscrasia quædam acris, salina, scorbutica. Hinc sæpenumero enascuntur convulsiones ab arthritide, podagra, scabie, purpura &c. intra corpus retropulsis; & his iterum ad externum habitum, & artus erumpentibus, denuo mitigantur. Quum autem porro impuritati humorum inducendæ nihil magis faveat, quam ipsorum abundantia, vel spissitudo; maxime si excretiones naturales per sudorem, vel alvum, vel etiam sanguineæ hæmorrhoidales, ac uterinæ fuerint imminutæ aut suppressæ: facile patet, cur morbis hypochondriacis, hystericis, mensium ac hæmorrhoidum obstructione tentati, hisce convulsivis spasmis præ aliis observentur obnoxii. Hinc quoque crebra obvium est experientia, quod virgines, menstruam nondum passæ excretionem, sævis convulsivis, spasmodicisque tententur agitationibus; quæ orto mensium fluxu sæpenumero cessare deprehenduntur.

§. XIII.

Convulsiones ex vitio primarum viarũ.

Si ulterius inquiramus in eas nervosas partes, ex quibus stricturæ convulsivæ ad spinalis medullæ membranas propagari solent: has inter principem locum sibi vindicat membranaceus ventriculi ac intestinorum canalis, cujus vellicationes efficacissimam caussam universi generis nervosi distentionibus suppeditant. Ipsæ enim hæ partes vi fabricæ earundem nerveo membranaceæ insignem proclivitatem possident ad suscipiendos motus irregulares, & a levissima caussa graviter adficiuntur. Cum autem ventriculus nervos suos primum ab octavi paris ramo externo tam dextro, quam sinistro; deinde etiam a nervis ex prima, secundaque dorsi vertebra emergentibus, & in costalem ramum abeuntibus mutuetur; & intestina ramos nerveos a ramo octavi paris interno, cum intercostali concurrente, & plexum mesentericum formante adipiscantur: ratio in aprico est, cur harum partium stricturæ ad membranas spinalis medullæ, & universum nervorum genus facillime propagentur:

§. XIV.

In duodeno latet sæpius fomes cõvulsionũ.

Tali ratione non frequentiores occurrunt convulsiones, quam quæ in duodeno potissimum intestino primariam agnoscunt sedem: in quo stabulantes cruditates acidæ, atque viscidæ, ob concursum biliosi ac pancreatici succi, promtissime acrem, ac causticam fere indolem acquirunt. Sic notabilem casum de catalepsi cum horrendis convulsionibus, cujus fomes in primis viis hæsit, recensent M. N. C. *dec. III. anno III. obs.* 138. Hinc etiam remedia acria, caustica, atque venena, rodendo membranas intestinorum, convulsiones universales excitare valent. Sic has a vino lithargyrio dulcificato obortas referunt M.N.C. *Dec.III. anno IV. obs. XXX. pag.* 81. Et quem fugit, purgantia acriora idem sæpius excitasse malum? Conf. iterum M. N. C. *dec. II. anno VII. obs.* 162. Hæc omnia eo certius fiunt, faciliusque, si scorbutica concurrat diathesis: hinc *de convulsionibus epilepticis violentis ex clystere acriori in doloribus ventris scorbuticis incaute adplicato excitatis notabilem recensent observationem* M. N.C. *obs.* 77. *dec. II. anno* 3.

§. XV.

Convulsiones a vermibus.

Huc etiam pertinent observationes, quarum innumeræ a probatissimis auctoribus proditæ leguntur, de vermibus in intestinis stabulantibus, admirandas motuum convulsivorum species, ambulatorias, rotatorias &c. maxime in pueris excitantibus: quales notatu dignos casus reperies apud GEORGIUM HORSTIUM *epist. medicin. Sect. III. pag.* 377. *M. N. C. d. I. a.*

d. I. a. VI. obs. 187. *item Dec. III. anno III. obs.* XCIX. & FORESTUM *obs. med. L. X. obs.* 117. Si in caussas inquirimus, illæ non solum in rosionibus ac vellicationibus intestinorum, quæ quidem in infantibus locum obtinent, consistunt: verum, ubi in adultioribus contingunt, magis mortuis in intestinis vermibus sunt accensendæ; qui putredinosum vaporem spargunt, ac nervoso generi insinuant: unde in hisce casibus halitus oris sæpius deprehenditur fœtidus, ac cadaverosus.

§. XVI.

Convulsiones ex læsione vesicæ & uteri.

Quum porro vesica urinaria atque uterus ramos suos nerveos accipiunt ab interni octavi paris rami infimis ramulis pariter, ac quibusdam ossis sacri propaginibus: facile judicari potest, cur harum etiam partium vellicationes, spasmi, atque graviores læsiones in convulsiones abeant. Quot innumera sunt exempla convulsionum epilepticarum ex suppressione urinæ productarum? teste celeberrimo ETTMULLERO *Coll. Practic. P. II. Tom. I. pag.* 658. Ut omnia silentio præteream; haud rara sunt exempla, quod peculiares artuum convulsivæ motiones in parturientibus observentur; quando nempe spasmi uterini superiora petunt, & nervos medullæ spinalis invadunt. Unde manus atque collum sæpius hinc inde ex uno latere ad alterum agitantur, pectus valide attollitur, contremiscunt membra, totumque corpus: & nisi conquiescant, & ad fœtum expellendum rursus deriventur, infanti non minus ac matri satis grave, ac ipsius vitæ minantur periculum. Quamvis enim notissimum sit, nullum partum absque motibus spasmodico convulsivis obtineri: probe tamen tenendum est, eorum sedem in utero potissimum, osse sacro, vicinisque musculis naturaliter residere debere. Quando vero a variis caussis simul ad superiores corporis regiones propagantur; medullæque spinalis superiorem partem occupant; varias horrendas, tristesque ludunt tragœdias.

§. XVII.

Convulsiones ab externis læsionibus.

Non minus externas ipsius medullæ spinalis pariter, ac aliarum remotiorum etiam nervosarum partium læsiones insequuntur horrendæ convulsiones. Fracturis atque luxationibus vertebrarum dorsi, ubi festucæ osseæ pungunt spinalem medullam, supervenire motus convulsivos, cuivis chirurgorum notum est. Et quem fugit, quod graviora nervosarum partium vulnera; nervorum vel incauta venæsectione, vel aliis caussis inductas puncturas ac vellicationes, gravissimæ excipiant convulsiones? Talem casum de convulsionibus ex nervo in manu puncto subortis annotavit RHODIUS *obs. cent. I. obs.* 32. & 50. ex punctura nervi per venæsectionem male peractam FORESTUS *obs. Lib. X. observ.* 118. & 119. ex vulnere obs. 120. &c. quid? quod de motibus hisce violentis ab unguibus incaute resectis casum adferat THODIUS *loc. cit.* Hinc quoque puncturæ, vulnera, atque læsiones quarundam capitis exteriorum partium & musculorum sæpius in convulsivos motus abire deprehenduntur, & hos quidem a læsione musculi temporalis excitatos vidi. Nec etiam mirum: nam ex nervo secundo verticali rami quidam sursum per aurem externam reflexi, varios ingrediuntur faciei musculos, annotante VIEUSSENS *Neurograph. Tab. XXIV.*

§. XVIII.

Convulsiones ab ictu & morsu animalium.

Eidem fundamento innituntur convulsiones ab ictu variorum insectorum productæ. Harum admirandam speciem *a morsu muscæ majoris* allegant A. N. C. *dec. I. anno IX. ob.* 65. Has præprimis stupendas artuum, dorsique agitationes, incurvationes, jactationes cum turbata etiam phantasia stipatas, ab ictibus morsibusque ira percitorum insectorum excitari, multæ a probatissimis medicis conscriptæ attestantur historiæ: ex quibus etiam clarissimum fit, valde exilem, & ad-

mo-

modum perniciosam esse illam materiem, quæ tantos tumultus, & irregulares motus in universo nervorum, nervosarumque partium systemate suscitare valet.

§. XIX.

Prognosis motuum convulsivorum. Quamvis horrendum, terrorisque plenum hoc malum adpareat: neutiquam tamen adeo funestum est, ut quos corripuit, subito occidat. Ubi recens est, ætas junior, ac reliqua corporis constitutio integrior accesserint: spes est facilioris ac brevioris curationis. Quod si sanguinis naturales excretiones per uterum aut hæmorrhoides suppressæ hunc affectum foverint; hic illis iterum revocatis omnino mitigatur, ac prorsus depellitur. Contra vero, si humores spissi ac impuri sunt, excretiones suppressæ manent, temperamentum accedit sensibilius, ætasque provectior, ac ipsum malum vel hæreditarium, vel temporis diuturnitate in pertinacem habitum degeneratum est: per arduum omnino videtur, illi penitus mederi. Tum enim non solum fluidæ partes peccant; verum etiam solidæ nerveæ, in quas acris halituosa materia veluti impacta, ac jus hospitii nacta est. Præterea nervi, dum sub violentis concussionibus admodum extenduntur: loco fluidi tenuissimi acætherei adimplentur vapore crassiori aereo, & hinc difficillime in naturalem reducuntur statum. Exinde quoque his morbis obnoxiorum hominum insigne, quo sub paroxysmo pollent, robur derivandum est. Haud etiam raro, accedentibus præsertim mala victus observatione, aut perversa medicatione, convulsiones abeunt in veram epilepsiam, vel etiam melancholiam hypochondriacam. Et denique quicunque iis pereunt, apoplexia abripiuntur: hinc in dissectis cadaveribus in ipso cerebro vel vasorum a stagnante in iis sanguine infarctus, ac distensio; vel cruoris aut seri hinc inde in ventriculis cerebri, vel medulla oblongata extravasatio in conspectum veniunt.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Convulsivos motus expugnaturo, tres occurrunt potissimum indicationes, quarum prima est, ut caussas materiales malum foventes corrigat, ad exitum præparet, & opportune e corpore ejiciat: deinde violentas & irregulares partium nervosarum motiones demulceat; ac denique ne more ipsis consueto iterum recrudescant, genus nervosum corroboret. Ante omnia vero, maxime si paululum inveter[ascen]s fuerit affectus, monendus est æger, ut curationem summa patientia per aliquod tempus protrahat. Neque enim illam multis ac drasticis remediis perficere, sed magis blandis, ac naturæ congruis instituere convenit præsidiis; quæ patientia, ac temporis diuturnitate adjutæ omne curationis momentum absolvere possunt.

§. II.

Venæsectio ubi celebranda. Itaque, circa curandi rationem generatim ita tenere oportet. Quod si malum juxta Hippocratem a nimia humorum repletione subortum; aut sanguinis justo copiosior moles, aut spissitudo cum pulsu magno fuerit præsto, & præsertim temperamentum accedat sanguineum: a sanguinis detractione auspicium curationis capiendum est, pertusa vel in brachio, vel pede vena. Neque etiam minus pro ratione plethoræ venæsectiones bis vel ter in hoc morbo iterandæ; vel etiam scarificationes interponendæ sunt. Præstat vero paroxysmo soluto, quam in ejus accessione sanguinem mittere: non semel enim inde longe truculentiora, & diutius perseverantia animadverti symptomata.

§. III.

Diætetica ac simplicissima præsidia. Deinde vero nunquam fere vidi debellatos motus convulsivos, nisi accedente recta victus ratione. Quamobrem inveteratis potissimum convulsionibus accomodatissimum est, aerem, locumque, præsertim si vappidus nimium

mium ac humidus exstiterit, permutare; atque sub cœlo sereno ac clementiori vivere, itineribus ac crebris exercitiis corpus sedulo movere. Cibi etiam seligantur congrui, molliores, ac concoctu faciliores; omnesque potus calidiores, spirituosi, vinosi ac cerevisiarii evitentur: quorum in locum pro potu ordinario assumenda sunt decocta ex radice scorzoneræ, rasura cornu cervi concinnata, aut serum lactis, aut acidulæ Selteranæ. Tum quoque in usum vocanda sunt pediluvia, quæ ex sola aqua fluviatili, furfuribus triticeis ac floribus chamæmeli parari possunt. His duntaxat tepidioribus circa lecti introitum pedes paullo profundius immittere, & tum in lecto leniter sudare oportet: sic enim humorum circuitum promovendi, & stricturas spasmodicas consopiendi, egregiam possident virtutem.

§. IV.

Laxantia ubi sint adhibenda. Inprimis vero nihil moliendum est, nisi alvus simul conservetur aperta: quo quidem fine, si pigra est, & officio suo haud respondet, conducunt vel pilulæ balsamicæ, vel infusa ac potiunculæ mannatæ, vel manna loco sachari ex infuso calidiori sumta, vel denique, si plane obstructa fuerit, clysteres emollientes, fortiter oleosi etiam iterandi. Quando vero mali fomitem in primis viis residere, certa sunt indicia; consultum est, præsertim circa lunę mutationes emeticum cum laxante jungere; & e.g. decocto mannato, quod recipit unam mannæ unciam, grana duo vel tria tartari emetici admiscere: ut per superiora pariter ac inferiora sufficiens humorum vitiosorum fiat evacuatio.

§. V.

Aquæ simplicis usus. Inter simplicissima, ac diætetica, quæ morbis convulsivis incredibilem ferre solent opem, remedia præstantissimum est aqua simplex, naturali frigiditate largius hausta: qua sola atrocissimas convulsiones profligatas vidi. Ea namque levitate ac fluiditate sua minima corporis nostri vascula penetrat, cruorem magis fluxilem reddit, partes roborat, humores atque vapores acres sulphureos involvit, ac leniorem excitando sudorem, secum e corpore ducit. Id circo etiam congruus, ac bene ordinatus acidularum, ac thermarum temperatiorum usus insignem in his morbis pollicetur utilitatem.

§. VI.

Quod si speciatim in pubertatis vel adolescentiæ annis a nimia vel intempestiva venere, aut ira, aliisque animi commotionibus originem traxerit malum: cavendum est ab omnibus, quæ commotionem & orgasmum in partibus fluidis concitant, vel solida impetuose movent, & ad graviores stricturas proritant; veluti sunt aromatica, acria purgantia, emetica, calidiora omnia, spirituosa, fortiores corporis & animi motus. Contra vero, major spes in diæteticis, emollientibus, demulcentibus, nutritivis collocanda est: quo fine cura lactis bubuli, vel asinini, vel etiam seri lactis, nec non balnea ex aqua dulci, affuso lacte parata insignem merentur commendationem. Non minus conferunt juscula gelatinosa, nutrientia, decocta ex radice Scorzoneræ, hordeo, rasura cornu cervi, eboris, & carne viperarum parata, pro potu ordinario usurpanda: decoctum succoladæ tenuius, aliaque. Jungenda his denique motus spasmodicos demulcentia remedia, anodyna & specifica: quorum inferius fiet mentio. Curatio mali ab animi affectibus, vel nimia venere orti.

§. VII.

Quandocunque verminosa colluvies ansam, caussamque præbuit convulsionibus: tunc ad hos expellendos atque enecandos intentio medendi debet ferri. At vero probe notandum, non omnia hic invenire locum anthelmitica specifica, uti alliacea, vitriolacea, venerea, aloetica, acriora purgantia, & mercurialia incaute adhibita: quippe quæ vermibus quidem adversantur, simul vero partibus nervosis inimica sunt. Operæ magis erit pretium, externis pugnare remediis: quæ inter clyste- A vermibus & prima rum viarum vitiis inducti.

steres ex lacte, ac dulcibus, oleosisque parati; & linimenta purgante prædita virtute, veluti unguentum de arthanita, externe umbilico atque abdomini adplicata palmam obtinent. Quæ interne exhiberi possunt anthelmintica, simul roborantem ac nervinam possidere debent efficaciam, uti semen santonici, vel in pulverem, vel essentiam minus spirituosam redactum; vel mercurius dulcis, si cum duabus cinnabaris medicinalis partibus miscetur, & cum extracto tanaceti, rhabarbari atque centaurii minoris in formam pilularum redigitur. Aliis primarum viarum vitiis, sordibus acidis, biliosis, viscidis opponenda sunt incidentia, resolventia, digestiva, absorbentia, acrimoniam attemperantia, ac leviter evacuantia vel emetica, vel laxantia. Si acriora purgantia, caustica, venenosa remedia malum introduxerint: eorum aculei remediis pinguibus, oleosis, mucilaginosis atque lacticiniis sunt obtundendi.

§. VIII.

Ab excretionum sanguinearũ suppressio ne sustentati.

Si mensium suppressio horrendum hocce malum sustentaverit: probe cavendum, ne emmenagogis aliisque calidioribus medicinis, & quæ vulgo solent adhiberi, eorum revocationem tentemus. Hoc in casu præstat balneorum naturalium, & aquarum thermalium usu; venæsectionum prudenti administratione; pediluviis tepidioribus, pilulis balsamicis, infusis calidis ex floribus melissæ atque tiliæ, pulveribusq; temperantibus humorum æqualem circulum restituere: tum motus partium solidarum irregulares antispasmodicis, ac anodynis, veluti est liquor meus anodynus, cum essentia castorei maritatus, quod præstantissimum omnium est medicamentum, coercere, ac his denique sedatis imbecillas partes corroborare. Quod si vero hæmorrhoidum suppressio, vel imminutio malo dederit pabulum: præter commendatorum remediorum, & venæsectionum usum, hirudines ad anum adplicatæ egregium spondent emolumentum.

§. IX.

A suppressis sudoribus, scabie, podagra.

Haud raro contingit, ut sudores retropulsi, excretiones ulcerosæ, scabiosæ, purpuraceæ repressæ, aut motus arthritici vel podagrici intra corpus acti malum convulsivum inducant. Hoc in casu acrimoniæ primarum viarum temperandæ, simulque spasmodicis stricturis demulcendis egregie conveniunt pulveres absorbentes ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionum, succino præparato, cinnabari, nitro, antimonio diaphoretico, & extracto croci castorei confecti. Vesperi assumi potest liquor meus anodynus cum refracta dosi spiritus bezoardici Bussii & castorei remixtus; aut pilulæ antispasmodicæ, quæ ex extracti millefolii, florum chamomillæ, herbæ cardui benedicti, ana drachma una, theriacæ, succini, cinnabaris, ana drachma dimidia, croci granis duodecim, & olei chamæmeli veri guttis octo parantur: quibus crebra interponi debent laxantia. Tum denique cura lactis asinini cum acidulis Selteranis remixti, aut etiam seri lactis in usum vocanda, & per aliquot hebdomades, interposita quandoque manna, cremori tartari nupta, protrahenda est.

§. X.

Specifica.

Tali ratione remotis caussis materialibus, præsertim crassioribus, si adhuc restiterint motus convulsivi: illis obviam eundum est remediis motus effrænes sedantibus atque specificis, quę vapori subtili sulphureo, nervis impacto, & mali genuino pabulo sunt inimica. Ad eorum censum præprimis pertinent antispasmodica ac antepileptica sic dicta specifica, quæ ex regno animali petuntur: horum enim fragrantia quædam, olfactu mox percipienda, revera halitibus istis graveolentibus, convulsionum nutricibus adversatur, eosque specifica virtute infringit. Hoc nomine insignem merentur laudem rasura dentis hippopotami, eboris, lapidis manati, ungulæ alcis, cranii humani, item secundina ac sanguis humanus exsiccatus, viscera vipera-

rarum & serpentum, eorumque cor, fel & hepar, tali leporum siccati atque pulverisati, aqua hirundinum cum castoreo, maxime omnium pulvis lumbricorum terrestrium majalium. Neq; minus quædam medicamina ex regno vegetabili ac minerali desumta sunt efficacissima: quæ inter carbones tiliæ pulverisati, extractum croci, flores & radix pœoniæ, papaveris rhæados, cinnabaris medicinalis &c. digna sunt, ut commendentur. Huc quoque spectant, & singulari fructu adhibentur remedia sedativa; ac sic dicta anodyna; veluti sunt liquor meus anodynus, cum essentia castorei mixtus: pillulæ de cynoglossa si cum auro fulminante & cinnabari nativa commisceantur, pillulæ Wildegansii, quæ remota crassiori materia, habituales motus insigniter refrænant, ac consopiunt. Quorum, ut & roborantium, tertiæ indicationi satisfacientium, amplior fit mentio præcedente capite de epilepsia.

§. XI.

Externa remedia. Neque vero negligenda sunt externa remedia, quæ inter unguenta ac linimenta nuchæ & spinæ dorsi inungenda non carent sua laude. Horum præcipua ingredientia sunto axungiæ humana, taxi, ursi, muris alpini, pinguedo castorei, viperarum; quibus admisceantur olea destillata v. g. rutæ, lavendulæ, majoranæ, rorismarini, nucistæ &c. & ad meliorem penetrationem aliquot spiritus salis ammoniaci volatilis guttulæ. Sed notandum est, olea destillata in subjectis, quæ illa perferre nequeunt, omittenda; & solis axungiis, ac mucilaginosis utendum esse. Tum vero omnibus præferri merentur balnea aquæ dulcis circa tempus invasionis usurpata: a quorum usu lenis provocetur sudor, vel ipsa natura sponte ad hunc inclinante, vel adjuta infuso theiformi ex floribus tiliæ, quæ peculiaris sunt virtutis, primulæ veris, hyperici & radice valerianæ parato: quibus sæpius horrendæ accessiones anticipantur.

Cautelæ, & monita practica.

§. I.

Circa mercurialia in convulsionibus verminosis. Quandocunque in convulsivis motibus, a vermium colluvie productis mercurius dulcis cum purgante exhibetur: probe observandum est, ut ante hujus, aliorumque anthelminticorum usum demulcentia mucilaginosa, ut oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, vel lac ipsum sumatur, vel etiam superbibatur, quo stricturæ intestinorum hisce demulceantur.

§. II.

Circa venæsectionem. Quanquam venæsectio sæpissime locum habeat in hisce adfectibus, maxime si plethora, aut humorum spissitudo, dyscrasia, aut mensium vel hæmorrhoidum suppressio præsto fuerit, vel etiam caput adficiatur graviter: probe tamen cavendum est, ne simul & semel larga cruoris detrahatur copia; nec temere ac promiscue adhibeatur. Quum enim malum, si sæpius revertitur, longe frequentius a benigni sanguinis defectu, quam nimia illius mole proficiscatur: facile fit, ut ab immoderata illius missione vires imminuantur, stomachus debilitetur, perspiratio retardetur, & præsertim in corporibus haud manifesto plethoricis majus damnum excitetur, quam emolumentum. Neque etiam in latere affecto eam instituere convenit, nec in ipsis æquinoctiis, sed quatuordecim circiter ante, vel post illa diebus: quoniam hisce temporibus mali accessiones plerumque sunt graviores, in quibus nihil moliendum est.

§. III.

Martialium usus. Ubi suppressæ hæmorrhoides foverint convulsiones, & jam lienis tumor, ac vasorum obstructiones concurrerint; præmissis præmittendis non præstantius quicquam reperitur martialibus. Unde laudem meretur sequens infusum vinosum: Recipe radicis zedoariæ, cichorei ana unciam semis, summitatum centaurii minoris, florum hormini

miana pugillos quatuor, corticum citri recentium unciam semis, passularum minorum uncias duas, vini Rhenani mensuram unam: mixta, lenique calore digesta ad usum reserventur.

§. IV.

Cautelæ circa volatilium usum. Nihil deterius est in hisce morbis convulsivis, quam ea remedia exhibere, quæ humores in graviores rapiunt commotiones, utpote, qui ad hasce subeundas tum sunt promtissimi. Quare cane pejus & angue fugienda sunt omnia calidiora, spirituosa, volatilia, tincturæ ac essentiæ calidiores, nec non crudiora adstringentia, narcotica, opiata: quippe quæ non solum ipsas mali accessiones revocant, verum etiam malum reddunt deterius, ac pertinacius.

§. V.

Circa balneorum ac lactis curam. Ad balneorum usum non temere statim transeundum est: sed bene providendum, ne repleto sordibus duodeno, vel sanguine nimis copioso, impuroque existente, hocce curationis genus ineamus. Verendum enim est, ne ubi quid ejusmodi vitii in corpore hæreat, materiæ malignitas, remedii ope excitata per totum corpus diffundatur. Idem circa lactis curam, in cujus locum subjectis biliosioribus magis convenit serum lactis, præcipiendum est: ad quam non prius accedere oportet, quam si primæ viæ a sordibus purgatæ, iisque ac visceribus sua constet integritas. Talis curatio tutissime vel adulto, vel præcipiti vere instituatur.

§. VI.

Circa laxantia, atque linimenta. Alvus in hisce morbis semper existat lubrica, eo magis necesse est, quo vehementius, illa existente obstructa, observatur malum. Huic vero scopo inserviunt laxantia blanda, rhabarbarina, passulata, mannata, clysteres, ac victus emolliens. Linimenta autem, licet in demulcendis ac relaxandis spasmis eximiæ sint efficaciæ: tamen consultius remittente paroxysmo, quam sub ejus vigore inunguntur; maxime si corpus antea in balneum fuerit ingressum.

§. VII.

Circa specifica. De specificis antepilepticis pariter ac spirituosis roborantibus probe tenendum est, ne in mali principio, sed omni materiali atq; crassiori caussa subducta demum exhibeantur. Hac enim remota cessant sæpius convulsivi motus, absque specificorum ope. Et notabile est, horum efficacissimam esse virtutem in malo ab animi affectibus inducto atque sustentato, & si viscera adhuc fuerint integra: tali enim ratione juvenem, qui per sedecim annos diris epilepticis laboraverat motibus, per datum, præmisso vomitorio, pulverem meum antepilepticum, felicissime restitutum vidi.

§. VIII.

Methodus præservatoria. Quod denique mali præservationem attinet, illa optime recto rerum non naturalium usu impetrabitur. Æger nimirum aere puro, sereno, ac temperato utatur: & cum Hippocrates Sect. II. aphor. 45. juvenibus per cœli mutationem a convulsionibus liberationem promittat: igitur peregrinatio ex locis præsertim paludosis, frigido humidis, crasso & denso aere stipatis, ad loca altiora, sicca, salubriora plurimum suadenda erit. Vitandus quoque est decubitus in terra humidiori, diuturnior in aere vitioso, vesperi, & circa noctem obambulatio, item die sole fervidiori existente. Victus sit facilis, potui inserviant vel aqua frigida, vel medicata, vel infusa calida; animi conservetur hilaritas; venus sit parcissima, motus corporis exerceatur; somnus plenior capiatur; alvus servetur lubrica, ac ne cumuletur moles sanguinis, congruis venæsectionibus, aut scarificationibus prospiciatur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Convulsiones ex scabie retropulsa. ADolescens octodecim annorum, constitutionis tenerioris, biliosæ, & valde sensibilis, horæis fructibus large indulgens, incidit autum-

no in scabiem; ad quam abigendam absque proportionata evacuatione, statim utitur externis unguentis ex sulphure; oleo olivarum & nitro paratis: quibus quidem repellitur scabies, mox autem iterum efflorescit. Paullo vero post, cum brumali tempore sub gelu intensissimo per aliquot horas versaretur, protinus & penitus evanuit scabies, ac æger habuit optime. Tum accidit, ut hausto sub epulis vino Sect, elapsis aliquot horis de summa præcordiorum anxietate, ac atrocissimis imi ventris torminibus conquereretur. Advocatus medicus ordinat clysterem oleosum, ac interne essentiam carminativam & antispasmodica præscribit: sed paullo post invadunt ægrum violentissimæ convulsiones epilepticæ, cum ejulatu atque clamore maximo, pulsu aucto ac artuum immani agitatione stipatæ. Adstantes, venenum sub vino Sect propinatum fuisse rati, medici opem denuo implorant: qui ob nimiam ingurgitati vini copiam, lene ex tribus tartari emetici granis concinnatum exhibet emeticum felicissimo successu. Namque redibat quidem malum, sed longe mitius; & tandem, adhibita convenienti medicatione penitus est debellatum.

Epicrisis.

Præsens malum a scabie repulsa originem traxisse, luculenter patet. Ad illam vero intra corpus repellendam nihil magis valet, quam frigus ac purgantia; quibus motus humorum, qui in scabiosis hisce morbis in corporis potissimum superficie vigent, ad centrum magis convertuntur, transpiratio impeditur, & sic impura salia in massa remanent sanguinea. Hæc naturæ sunt acris, & fere causticæ, atque, si ad internas nervosasque partes cum succis perveniant, illisque firmius inhæreant, sontica machinantur mala, atque gravissimos motus spasmodicos & convulsivos inducunt. Noxiosissimam hancce efficaciam eo magis exserunt, si humores vitales vehementius commoveantur ac exagitentur; uti quidem in præsenti casu nimio vini Sect potu factum est. Curatio igitur binis absolvitur indicationibus, nimirum ut primum, aucta transpiratione, salinæ sordes ad corporis propellantur habitum; deinceps motus convulsivi consopiantur. Priori scopo satisfecimus pulvere, qui ex pulvere marchionum, nitro, cinnabari nativa, succino, antimonio diaphoretico & aliquot theriacæ cœlestis granis componitur; atque infuso theiformi, quod habebat radicem chinæ, herbam veronicæ & flores sambuci: alteram vero indicationem mixtura ex essentia castorei & liquore meo anodyno concinnata impetravimus; & hisce, subjunctis laxantibus, ægrum restituimus.

OBSERVATIO II.

Virgo generosa, octodecim annorum, sanguine succisque plena, habitus corporis laxioris, spongiosioris, vitæ sedentariæ addicta, atque cibis horæis, nimioque aceti usu per plures annos delectata, vehementi aliquando brevi ante mensium eruptionem percellebatur terrore. Insequutus uteri fluor erat parcior, atque vehementi præcordiorum angustia, dolore artuum tensivo, ac oscitationibus stipatus. Brevi post extrema frigebant; thorax horrendis convulsionibus attollebatur, cum molestissima præcordiorum constrictione; cor palpitabat vehementissime; dolor tensivus a cordis scrobiculo ad spinam usque dorsi protensus insigniter adfligebat, atque præsertim in faucibus difficilis deglutitio cum sensu infixi pali percipiebatur. Præterea tussis aderat sicca, nausea, conatus vomendi, vasorum capitis turgescentia, narium siccitas, atque ingens bibendi desiderium; cum alvo pertinaciter obstipata: quæ symptomata per intervalla recrudescebant, & circa menstruam periodũ pertinacius inhærebant. Adhibita fuerunt præter venæsectionẽ varia remedia antispasmodica tam fi-

Convulsiones ab imminuto mensium fluore.

xa quam volatilia, nec non anodina: quæ quidem malum mitigabant, penitus vero exstirpare non poterant. Tandem meæ se tradidit curationi; quare ipsam in balnea crebro descendere jussi, & deinde pillulas meas balsamicas, ac pulverem antepilepticum propinavi: quorum ope perfecte restituta fuit sanitati.

Epicrisis.

Hic affectus spasmodico convulsivus sedem suam potissimum habuit in ea medullæ spinalis parte, quæ intra specum vertebrarum dorsi ac colli continetur. Namque haud ignorari oportet, convulsionum causam non semper in tota spinali medulla hærere; sed sæpius unam vel alteram illius partem duntaxat occupare; unde etiam particulares artuum ac corporis agitationes derivandæ sunt. Caussam vero materialem sævioris hujus affectus suppeditavit humorum vitium; qui per vitam sedentariam, atque diætam crassam acidamq; accumulati, spissiores, quin & impuri fuerunt redditi: imprimis vero acidæ ac viscidæ cruditates in intestino duodeno generatæ, ansam dederunt flatulentiis ac spasmis imi ventris; quibus, accedente vehementi terrore sanguis exitu suo per loca uterina destitutus, ad superiores partes, maxime præcordia regurgitavit; ibidemque stagnans, nerveas membranas vellicavit, & sic continuata ad membranas medullæ spinalis strictura, convulsivum inductum fuit malum. Quare ea fuit medendi intentio, ut imminuta per venæsectionem sanguinis mole, menstrua restitueretur purgatio; humores ad peripheriam & inferiores corporis partes revocarentur; ac denique violenti motus consopirentur. Quibus quidem scopis accomodatissima fuerunt balnea temperata; quæ tensas partes relaxandi, ac æquabilem sanguinis circuitum promovendi, egregiam obtinent virtutem; ut tum denique ad sedandos violentos motus, pulvis antepilepticus cum fructu adhiberi potuerit.

OBSERVATIO III.

Virgo annorum viginti, & quod excurrit, temperamenti sanguineo-cholerici, annuo circiter abhinc tempore post cibum ab ira vehementi sumtum, altero die vomitibus afficiebatur per sex integras hebdomades, quibus omnia, quæ assumserat, protinus ore reddebat, & insuper assidua ventriculi pressione, capitisque doloribus infestabatur. Hisce vero symptomatibus improvida curatione per opiata & martialia cum stomachicis elixiriis mixta consopitis, successerunt spasmodico convulsivæ motiones, pedum atq; brachiorum, ac si serram duceret, aut malleo quid percuteret, conjuncta spiratione celerrima. Paroxysmi sæpius redibant quotidie, nec nisi per quædam minuta inhærebant: ac tandem vomitibus iterum complicabantur, & cum hisce per aliquot hebdomades alternabant. Neq; tamen minus alvus aperta erat, & menses rite fluebant. In tali rerum statu post remediorum quorundam calidiorum usum, vena in pedibus secabatur: quo facto accedebat febris intermittens, admodum irregularis; sub qua cessabant motus violenti, & datis subinde pillulis balsamicis remittebant quoque vomitus; ventriculi autem pressio, & capitis dolores adfligebant. Verum enim vero uterque affectus brevi post recrudescebat denuo, & ludebat variam valde scenam: siquidem mox alter, mox uterque evanescebant, mox iterum redibant. Ego tandem consultus, præmissis præmittendis, acidulas Selteranas cum lacte potandas, ac balnea Hirschbergensia commendavi; quibus factum est, ut favente Dei gratia, ægrotans pristinam recuperaret sanitatem.

Convulsiones cũ vomitibus alternantes.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam graviter spasmodicis stricturis & pressionibus post vehementiorem iram, si quis statim capiat cibos, ventriculus affligatur. Vehemens

mens enim hic animi affectus maxime in partes nervosas, ipsumque ventriculum motu quodam strictorio convulsivo agit. Hic si repletur alimentis, non modo ab eorum copia tunicæ nervosæ cum nervis paris vagi magis distenduntur; sed etiam turbata sic digestione, cruditatum vitiosarum bile acriori permixtarum largior in intestino duodeno generatur colluvies, quæ veram continuis vomitionibus caussam præbet. Hinc optimum ab initio fuisset auxilium in blando & accommodato emetico; ut illius ope biliosa saburra ex fundo duodeni penitus expulsa fuerit. Quam diu enim quædam adhuc remanet sentina; hæc novum ex ventriculo affluentem chymum fermenti instar in suam permutat naturam: quare tali in casu veteres jusserunt vomitum vomitu curare. Et imprudenter sane ejusmodi violenti ventriculi motus, relicta caussa materiali, sopientibus sistuntur: namque licet exinde motus in stomacho conquiescant; tamen acris illa ac impura materies, in massam sanguinis atque lymphæ rapitur, & tali ratione universales in artubus musculisque corporis induxit convulsiones. Inde etiam factum fuit, ut reversis propter collectam denuo impuritatum in primis viis molem vomitibus, cessaverint convulsivi motus; præsertim cum accesserit febris tertiana, quæ ordinario a bile impura in primis officinis subsistente, suam trahit originem. Hi enim febriles motus eam obtinent indolem, ut sordes acres, spasmorum nutrices, ex artubus, imo ipsis visceribus optime discutiant, & sic sublato convulsionum pabulo, has etiam tollant. Verum enim vero cum in nostro morbo, humorum massa, morbi diuturnitate plane a naturali temperie recesserit: mirum haud est, si & vomitus & convulsivi motus redierunt: donec tandem nostro consilio tota sanguinis & humorum moles, ipsæque primæ viæ atque viscera a pravis succis per acidulas & balnea depurata fuerunt, & partes nervosæ temperiem suam naturalem ac motum ordinarium recuperaverunt.

OBSERVATIO IV.

Novemdecim annorum adolescens, melancholici temperamenti, a servitiis Domini cujusdam, scabie diu vexatus, tempore aliquando hyemali circa horam nonam vespertinam in platea circa custodiam, ex qua ante quatuor dies fur quidam in viridi veste ad patibulum deductus erat, obambulans, huncce furem in spectri forma sibi obversari imaginabatur. Hinc incredibili timore, ac plus quam panico terrore perculsus; pondus spectri humeris suis inhæsisse credens, illudque a semet ad ædes usque Domini deportatum fuisse, pertinaciter existimavit. Domum ingressus insigni horrore, sudore frigido, summaque virium imbecillitate prehendebatur, & abhinc per quatuordecim fere dies, appetitu plane dejecto laborabat. Postea ipsi intra lectum decumbenti idem spectrum visum fuit, quod pollicem dextri pedis quasi extrahere moliebatur. Pollex etiam sequenti die insigni rubore affectus, in ipsam abiit suppurationem: sequebantur brevi post immanes partium nervosarum concussiones ac convulsiones, ita ut nunc instar arcus inflexi corpus in sublime attolleret, nunc instar globi incurvaret, linguam morsicaret, conjuncto calore partium præternaturali, pulsu citatiori, siti, & alvi contumaci obstipatione. Mox lingua deficiebat, mox verba sine ordine faciebat, quin etiam per fenestram se præcipitaturum minabatur. Paroxysmi per intervalla certis redibant temporibus, & æger eorum accessionem præsentiebat, dum aura quędam ex inferioribus per dorsum ad superiora ascendere videbatur. Remedia, quorum ope sęvum hoc malum fuit depulsum, erant venæsectio in pede administrata; alvi, quæ erat constricta, reseratio per clysteres emollientes & paregoricos; frequens pulveris usus, qui ex antimonio diaphoretico, cornu cervi

Convulsiones a spectro viso.

vi

vi usto, radice peoniæ, cinnabari, succino, singulorum æquis partibus confectus erat. Tibiæ affecti pedis emplastrum vesicatorium admotum fuit, vesicis diutius apertis servatis: pro potu sumsit aquam frigidam; ac denique in capite gessit epithema ex aqua majoranæ, aceto rosaceo, rutaceo, & aliquot camphoræ granis confectum: quorum ope intra mensis spatium feliciter curatus fuit.

Epicrisis.

Temperamentum hujus ægri fuisse melancholicum, & defectus lymphæ atque sanguinis subtilioris, & tardior humorum spissiorum per caput circuitus indicant. Hoc temperamento præditi ad recipiendas varias impressiones apti sunt; hinc illos etiam sæpius spectris terreri videmus: quæ utplurimum nihil aliud sunt, quam insomnia vigilantium, ex corrupta phantasia inducta, præsertim quando tempore nocturno timore corripiuntur. Vidi plures, passione hypochondriaca flatulenta laborantes, adparentibus spectris, licet sua mutaverint domicilia, diu multumque excruciatos; quos convenientibus remediis, venæsectione, in pede, potu diluente, laxantibus, carminativis ac sufficienti corporis labore, adjuvante divino auxilio restitui. Præterea ad præsentis mali generationem multum contribuit, quod æger diu antea scabiosa cutis defœdatione, quæ impurioris, salinæ, acris lymphæ soboles est, laboraverit. Quum itaque vehementi ob spectrum visum timore ac terrore cutis fuerit constricta, & materia serosa corrupta ac impurior ad nervosas medullæ spinalis membranas, cui firmissime inhæsit, delata fuerit; mirum sane non videtur, tam gravem convulsivam passionem inde prognatam esse. Neq; parum ad exacerbationem mali contulit stasis ac corruptio lymphæ in pedis pollice per excitatum, ob iterato adparens spectrum, terrorem inducta. Exigua enim sæpius est portio materiæ corruptæ, & malignæ, quæ sola exhalatione nervis & eorum fluido adversa, mali convulsivi caussam præbere potest; dum ascensus auræ ex inferioribus ante paroxysmum percipitur: uti observationes testatum faciunt, quæ exstant apud Zacutum Lusitanum Lib. de praxi admiranda obs. 22. Tulpium Lib. IV. obs. 3. Hœchstederum in obs. part. 2. c. 7. Galenum Lib. V. de locis affectis c. 6. Dolæum enciclop. medic. practic. pag. 118. Quando igitur a lympha acriori corrupta volatili nervos, eorumque fluidum perturbante malum originem traxit: tum utique diaphoretica ex regno minerali petita, uti cerussa antimonii, bezoardicum minerale, cinnabaris, æthiops mineralis, cum aliis demulcentibus & antispasmodicis sociata, vesicatoria quoque, per quæ lymphæ impurioris exitus paratur, omne curationis punctum absolvere solent.

OBSERVATIO V.

Puer Hebræus duodecim annorum, a terrore & frigore incidit in ingentes præcordiorum anxietates, cum tussi, virium lapsu, extremorum tremore, intercurrente horripilatione & interno æstu. Tertia die post manus & pedes convulsivis motibus, & subsultibus, per horæ dimidium insistentibus agitati sunt. Inde magis magisque increverunt convulsivi hi motus, ut dorsum & collum aspectu horrendis incurvationibus & contractionibus quassaretur, idque aliquoties quotidie. Sub paroxysmo pedes frigebant, thorax elevabatur, respiratio erat crebra, pulsus celer & durus, sensus tamen constabant: post illum corpus languebat universum, adpetitus vero cum somno erat integer. Adhibiti in consilium medici multi, etiam exteri, qui partim verminosam progeniem subesse, partim per terrorem inductum esse malum reputarunt. Sed data, tam ex illorum sententia anthelmintica, quam ex horum præscripto antepileptica, adhibitis simul balneis, fuerunt prorsus frustranea. Malum potius perstitit idem, quin subinde factum acerbius. Tandem mi-

Convulsiones atroces per solam aquam frigidam curatæ.

miſer, aquam frigidam fontanam, ad unam vel dimidiam menſuram, quotidie cum doſi pulveris antiſpaſmodici bibere juſſus eſt: qua intra quatuordecim dies motus iſti convulſivi paullatim compoſiti, nec in hoc uſque tempus iterum infeſtarunt.

Epicriſis.

Quandocunque ſine ſingulari humorum vitio, aut dyſcraſia precedente, ſalviſque viſceribus, a cauſſa plane immateriali, ut vehementiori terrore, timore, frigore præſertim ſuperveniente, partes nervoſæ & muſculoſæ in effrænes & impetuoſas exagitantur commotiones: quotidiana teſte experientia, fruſtra adhibentur evacuantia, alterantia, roborantia, nervina, cephalica, venæſectiones, fonticuli, veſicatoria &c. quorum uſu miſere plerumque ægrotos cruciare ſolent medici, & malum exacerbare. Potius ſpecifica, quæ blanda ſubtili exhalatione ſulphurea, membranis nervoſis ſeſe inſinuant, & motus hoſce vitioſos contemperant, omnium ſunt præſtantiſſima. Hæc vero potiſſimum ex regno animali deſumantur; utpote quæ natura ac mixtione ſua, ſolidis æque ac fluidis corporis noſtri partibus admodum amica, noxiis autem vaporibus plane adverſa ſunt. Notandum vero, ea omnia recentia, nec ultra aliquot menſes aſſervata eſſe debere: quoniam alias rancida fiunt, atque ſuam amittunt fragrantiam. Præter hæc, auxilium magis quærendum eſt in elementis, quam in ipſis pharmacis, præſertim ſi malum diutius inhæſerit. Quare noſter etiam æger, curatus eſt potu aquæ frigidæ & quidem fontanæ; cujus egregiam virtutem experientia comprobat. Ea namque, ſicuti in peculiari *diſſertatione de ſalubritate aquæ frigidæ* demonſtravi, non modo propter fluidum, verum etiam frigidum ſuum principium ad corrigenda tam fluidorum vitia, quam roborandas partes ſolidas eſt aptiſſima: modo ſub certis circumſtantiis, atque debito ordine adhibeatur. Maxime obſerventur hæ regulæ, ut primum non nimis copioſis atque largis hauſtibus, ſed ſucceſſive bibatur; & deinde externum corpus, maxime pedes atque ventriculi regio a frigore externo probe muniantur, ut hoc remedii genus auctior ſubſequatur perſpiratio.

OBSERVATIO VI.

Adoleſcens ſedecim annorum generoſus, conſtitutionis ſanguineæ, ac ſucculentæ, cibos præſertim acidos in deliciis habens, jam decem annorum puer colica convulſiva per duos fere integros menſes tam gravi adflictus erat, ut plures incantamentum ſubeſſe crediderint. Præterea præmaturam venerem exercere, corpus frigori ſæpius exponere, atque paſſionibus animi, preſertim iracundiæ magis tacitæ indulgere ſuevit. Hinc tandem ex improviſo inter prandium corripitur primum immani artuum tremore, quem ſubito excipiebat concuſſio pectoris convulſiva, cum brachiorum atque pedum agitatione, & omnium ſenſuum abolitione ſtipata. Inhæſerat jam per duas hebdomades hic gravis affectus; & paroxyſmus ad duas vel tres horas durans quotidie ter quaterve redierat. Cum ego ipſum accederem, edixit mihi, quod malum invaderet vehementiſſimis in epigaſtrio circa cordis ſerobiculum doloribus conſtrictoriis, qui ſe extendentes ad ſiniſtrum latus, ubi ventriculi ſitus eſt, tandem per dorſum intra ſcapulas ad fauces aſcenderent. Sub ipſo paroxyſmo vehementiſſima erat pedum ac brachiorum jactatio, agitatio, tremor atque frigus; & alvus plerumque adſtricta, quandoque etiam nimis laxa.

Convulſiones, quarũ fomes in inteſtino duodeno hæſit.

Secata fuit vena, infuſi clyſteres, data antiſpaſmodica, caſtorina, cinnabarina, ſed in caſſum. Ordinavi infuſum millefolii, & florum chamæmeli, cum cremore lactis miſcendum, & parciori, ſed ſæpius iterata doſi ſumendum: balneum aquæ dulcis; pulveres ex lapidibus cancrorum, cum pul-

pulvere marchionum & pauxillo succini confectos: & denique vesicatorium etiam suris pedum curavi adplicandum. Sed omnium frustranea erat opera. Tandem commendatæ a me sunt acidulæ Selteranæ cum lacte: & alvus alternis diebus, drachma una pilularum ex sapone veneto paratarum purgata est: quo facto malum remisit, & æger perfecte consanuit.

Epicrisis.

Veneris nimius ac intempestivus usus iis præsertim quam maxime nocet corporibus, quæ sunt sensibilioris ac debilioris naturæ, aut quæ jam antea morbo spasmodico vel alia læsione capitis, aut nervosarum partium laborarunt. Sic ego sæpius observavi, in capitis gravioribus a caussa violenta externa læsionibus, super coitu funesta accessisse symptomata: qua de re conferatur HILDANUS *Cent.1.obs.XXII & Cent. IV. obs. XXVI.* Multo magis autem inimica est venus, si aliæ caussæ, quæ nervos debilitant, sanguinem commovent, & cum spastica strictura in partes solidas agunt, uti sunt ira, externum frigus, & id genus alia, concurrant. Quare nullum est dubium, quin in præsenti casu ira suppressa ad crebriores paroxysmos multum contulerit: quod etiam testatur vehemens ille dolor cardialgicus, in epigastrio circa cordis scrobiculum se exserens, & ad fauces ascendens, qui plerumque corruptum & mordacem in duodeno hærentem biliosum humorem pro caussa agnoscit. Quamobrem insigne levamen attulerunt acidulæ Selteranæ cum tertia lactis parte ad integram mensuram per aliquot septimanas usurpatæ; atque pilulæ ex sapone veneto concinnatæ: utpote quibus acrimonia biliosa non modo temperata, diluta & educta; sed etiam læsio nervearum ventriculi membranarum emollita fuit. Alias in epilepsia & motibus convulsivis, qui a vehementi iracundia fuerunt excitati, non sine singulari fructu usum seri lactis aciduli; vel etiam solam aquam frigidam, tincturæ florum papaveris, quæ cum spiritu vitrioli rectificatissimo parata sit, nuptam, per vices hauriendam suasi.

OBSERVATIO VII.

Ante plures annos contigit, ut adolescens quidam octodecim annorum subito concideret semianimis, cum horrore & artuum tremore, facie tamen rubicunda & pulsu adhuc micante. Et licet elapsa hora, remediorum ope refocillaretur; ingentem tamen non solum totius corporis languorem persensit; sed etiam haud ita multo post eodem paroxysmo post gravem præcordiorum anxietatem, & artuum lassitudinem correptus est; qui aliquoties intra hebdomadem repetens, ardentem intulit in dextri cubiti angulo dolorem, tumore & contractura demum brachii stipatum, & abhinc augmento suo & exacerbatione mali accessiones prænunciantem. Medici in consilium vocati modo vermes, modo aliam fonticam caussam subesse credentes; variis contra atrox hoc malum pugnabant præsidiis; sed tantum aberat, illud debellarent, ut potius magis magisque exacerbaretur. Ego tandem in auxilium vocatus, solo decocto ex antispasmodicis, demulcentibus & nervino anodynis parato, & mane aliquamdiu poto ægrum ab immani morbo liberavi; cujus caussa posthæc in apricum producta fuit, dum ancilla gravida & partui vicina fassa est; juvenem istum, antequam hoc morbo corriperetur, singula fere nocte cum ipsa concubuisse.

Convulsiones ex nimio & præmaturo veneris usu.

Ita quoque ante annum adolescens nobilis, Page in aula propinqua, satis alias incolumis, subito præter omnium expectationem & opinionem, horrendis prehendebatur convulsionibus, oculos vehementer contorquebat, vociferabatur, linguam exserebat, caput ad parietes violenter allidebat, artusque tam superiores, quam inferiores tanta

con-

concutiebat agitatione, ut vix aliquot viri eum coercere valuerint: spuma vero ante os nulla erat, nec pollicum contractio, nec loquelæ impedimentum. Calefacto per imposita stragula corpore, & data mixtura ex aquis analepticis & antispasmodicis composita, remittebant convulsiones, noctem transigebat somno placido, & in toto corpore apparuit sudor. Expergefactus non nisi de lassitudine corporis conquerebatur. Caussam tam subiti & gravis affectus cum inquirerem, nullam aliam, quam præmaturum & nimium veneris usum, atque detestandam manustuprationem explorare potui. Suasi itaque, ægrum in lecto temperate calido ac blanda quiete servare, & nonnisi jusculis ex carnibus, cancris contusis & rasura eboris ac cornu cervi confectis uti. Pro potu ordinavi emulsionem amygdalinam tenuem; dato quoque pulvere Marchionum ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, primulæ veris &c. quorum remediorum ope ab ulterioribus mali insultibus liber evasit.

Epicrisis.

Quemadmodum intempestiva & nimia venus in omni, etiam robusto corpore, vires insigniter frangit, atque debilitat: ita eo magis nocent, ætate imbecillibus, pueris, quin & senibus. Recte enim HIPPOCRATES *Lib. de genitura* §. 1. scribit: Robustissimum per genituram secernitur, quia a veneris usu tam pauca materia emissa imbecilles reddimur; & certe seminis dispendium plus debilitat, quam larga venæsectio. Nihil itaque est, quod adolescentibus plus noceat, eosque ad graves nervorum morbos, ac ventriculi debilitatem disponat, quam præmatura & intempestiva venus. Non enim solum vera sunt, quæ Hippocrates Lib. VI. epidemior. effatur, quod quibusdam, dum venere utuntur, infletur venter, & strepitus inde fiant: verum etiam multiplici experientia annotavi, juvenes in academiis, Bacho & venere vires suas consumentes, quando in morbum acutum, ut variolas & morbillos inciderunt, plerumque fuisse mortuos. Neque vero virium dejectiones solum, ac morbi ex atonia solidarum partium natales suos mutuantes, ex abusu veneris inducuntur; sed sæpissime etiam spasmodicæ atque convulsivæ, eæque gravissimæ subnascuntur affectiones. Scilicet sub ipso congressu, ac fervidiori actu venereo, qui recte a Democrito parva vocatur epilepsia, ea animi habitudo, ac corporis conditio est, ut universum nervorum genus, & liquidum tenuissimum, in illis contentum, impetum faciens, gravius exagitetur, & in motum abripiantur præternaturalem. Hinc fit, ut sub ipso coitu pulsus valde citatus & vehemens manum vibret, cor palpitet, partes tremant, pedes post actum vacillent, & omnium humorum gravis præsto sit ebullitio. Ceterum si in ullo morbi genere genuina caussa Medico rationali exploranda est; id certe in affectionibus convulsivis ac epilepticis observare oportet. Quando igitur perspicit sagax medicus, quod motuum ejusmodi insolentium & inopinato accedentium insultuum caussa nimiæ debilitati ex excessiva venere inductæ debeatur; non aliis certe, nisi nutrientibus, demulcentibus, vires & succos laudabiles restaurantibus, & denique motus impetuosos refrænantibus pugnandum est remediis.

OBSERVATIO VIII.

Virgo generosa, tredecim annorum, ingenii alacrioris, menses nondum passa, cujus mater arthriticis atque cephalicis doloribus admodum obnoxia erat, maculis scabiosis per totum corpus efflorescentibus corripiebatur, quæ remediis, nescio quibus, tractatæ evanescebant. Accedente autumno, cum vespertino tempore sub aere valde humido & frigido in horto obambularet; postridie de languore corporis, dolore capitis, præsertim in sinistro latere, tussi

Convulsiones ex abscessu circa aurem sinistram.

tussi atque coryza conqueri cœpit. Quæ symptomata, æstu præternaturali stipata cum singula reverterentur vespera: morbus pro catharrali febre habitus, variisque oppugnatus fuit medicinis. Sed tantum aberat, ut mitigarentur hæ adfectiones, ut potius quotidie invalescerent: namque dolor capitis hemicranicus ita increscebat, ut omnem somnum, adpetentiam & vires sustulerit. His malis ultra mensis spatium tentata, nulla nec medicamentorum, nec alimentorum, præter aquam frigidam atque lac assumere volebat. Tandem incidebat motus convulsivos, cum spasmo, quem vocant cynico, labiorum orisque distorsione, atque effuso risu junctas: accedebant brachiorum modo unius, modo alterius agitationes; collum variis modis mox antrorsum, mox retrorsum torquebatur; tanta quidem violentia, ut nemo adstantium illam posset coercere, & si hoc fine omnes nervos intendebant, ægra animo delinquebat. Ceterum parum, & non nisi absona loquebatur; assiduæ urgebant vigiliæ, & alvus non nisi globulis sacharinis solicitata respondebat. Hisce malis per duos infestata menses, meum tandem implorabat auxilium. Exploratis ergo cunctis momentis, insignem in sinistro capitis latere, circa parotides glandulas tumorem, rubore stipatum annotabam; quem cum paullo fortius comprimerem, protinus cum ejulatu clamabat ægrota, atrocesque capitis contorsiones incurrebat. Hinc facile judicare potui, ibidem mali sedem hęrere; & ideo, quoniam omnia interna medicamina respuebat, nihil præter cataplasma ex mica panis similaginei, croco, vitello ovi, cremore lactis, & floribus sambuci concinnatum, repetitis vicibus curavi adplicandum. Quo factum est, ut interjectis paucis diebus, ingens liquoris viscidi, flavi & saniosi ex meatu auditorio copia effluxerit, & brevi post non solum cuncta symptomata conquieverint; verum etiam, adhibitis tum congruis remediis temperantibus, integræ sanitati restituta fuerit ægra.

Epicrisis.

Genuinam morbi sedem, ejusque originem sępenumero adeo abscondítam esse, ut etiam peritissimus non nunquam falli possit medicus; inter plures historias hæc quoque clarissime docet. Haud enim raro ipsi ægrotantes, præsertim infantes, quando capite affecto mens quoque & functiones animales simul sunt perturbatæ, nihil, ex quo certi quidpiam in dignoscendo elicere possit Medicus, edicere & declarare valent. Quamobrem in tali rerum statu operæ est pretium, ut medicus ipse tangendo, & aspiciendo morbi sedem explorare studeat. Præterea ex nostro casu patet, convulsivas agitationes ex vellicatione remotarum partium suboriri posse, præsertim in subjectis constitutionis sensibilioris. Hic enim abscessus circa aurem occultatus, propter vehementes fibrillarum distensiones & distractiones tam graves totius corporis excitavit convulsiones; quæ tamen non ultra caput, ejus integumenta, atque brachia se extenderunt; quia videlicet brachia & externæ capitis partes a nervis cervicalibus suos accipiunt ramulos.

Qui plures de motibus convulsivis ac epilepticis casus, cum mea consultatione legere cupit, eas inveniet in consultationibus ac Responsis Medicis Tom. II. Sect. III. casibus CL. ad CLIX.

CA-

CAPUT III.

DE MOTIBUS SPASMODICIS VAGIS.

Est quoddam motuum spasmodico convulsivorum genus, quod cum totis ferme inhærescat corporibus, & mox caput, mox pectus, mox abdomen, mox externos artus molestissime detorquendo, mira volubilitate pervagetur totam machinam; nomen effectus spasmodici vagi, sortitum est; nec incondite *a* TIMÆO *a* GULDENKLEE *epistol. IX. Lib.* 1. epilepsia mira nuncupatur. Re autem vera hoc malum nihil est, nisi violenta, involuntaria, plus minus vaga omnium totius corporis partium, maxime externorum artuum agitatio ac contractio; ex membranarum nervearum, juncturas potissimum investientium vellicatione, per vaporem subtilem, acrem, volatilem facta, & vi consensus ad cerebri ac medullæ spinalis meninges sæpissime propagata, originem trahens.

Definitio affectus spasmodici vagi.

§. II.

Differentia affectus spasmodici vagi ab epilepsia & convulsionibus.

Patet ergo differentia, quæ motus spasmodicos vagos ab epilepsia distinguit, & convulsionibus. Quemadmodum enim epilepsiæ sedes in membranis cerebri, & convulsionum caussa in medullæ spinalis meningibus quærenda est: ita e contrario motus convulsivi vagi a stricturis earum membranarum potissimum, quæ juncturas partium cingunt, natales suos mutuantur; atque per consensum tantummodo in violentas meningum cerebri ac spinalis medullæ constrictiones transeunt. Quamobrem sæpissime quidem cum symptomatibus convulsionum & epilepticis complicantur: attamen ab iis ita differunt, ut convulsiones ac epilepsiæ totum corpus aut partes quasdam simul & semel invadant, easque in uno paroxysmo solas pertinacius adfligant; contra vero spasmi vagi incerta sede per universum corpus errent, & ex una parte nervosa ad alteram transeant, eam contractionibus, distentionibus, inflammatione, tumore, crispatura mirifice exagitent, ejusque functiones vehementer lædant, atque prosternant.

§. III.

Ab effectu vago arthritico.

Neque porro minus noster affectus insigniter discrepat ab arthritide sic dicta vaga scorbutica. Hæc nimirum incertis quidem locis per totum corpus vagatur, & juncturas artuum potissimum occupat. Sed nunquam est sine doloribus, minime autem artuum concussionibus ac agitationibus sic dictis clonicis stipata deprehenditur: contra vero affectus spasmodicus vagus plerumque doloribus vacuus, at violentis partium vibrationibus, & admirandis gesticulationibus semper conspicuus. Deinceps uterque affectus rationem caussarum differt; quæ in arthritide vaga scorbutica humor crassior, acris, salinus existit: in spasmodico autem vago affectu non nisi subtilissimus ac halituosus vapor, nervosas partes repente lacessens & deserens.

§. IV.

Historia morbi spasmodici vagi.

Sciendum igitur est de nostro morbo, quod more convulsionibus solito, suas per intervalla modo longiora, modo breviora formet accessiones, visu sæpius horrendas: atque etiam tempestatum, lunæ mutationum, quin & menstruæ purgationis in sequiori sexu habeat rationem. Expositi sunt huic immani morbo fœminæ præ viris, juniores præ adultioribus, & qui habitu corporis laxo, spongioso, succorum sanguinisque pleno pollent. Deinde hic affectus hyeme præsertim, mensibus Decembri atque Januario circa solstitium hybernum invadere observatur; atque præterea etiam deprehenditur hæreditarius; sic novi quandam in nostra civitate haud incelebrem familiam, cui familiare admodum fuit,

&

& in qua omnes liberos sævissimis ac atrocissimis misere cruciavit symptomatibus.

§. V.

Paroxysmorum descriptio. Ipse paroxysmus tot, tamque variis modis tyrannidem suam exercet, quot adoritur individua. Frequentissima symptomata hæc sunt: sentiunt ægri sensum formicationis in manibus, vel pedibus; sequuntur oscitationes, pandiculationes, præcordiorum anxietates: tum excipiunt ipsæ volutationes ac agitationes spasmodico convulsivæ, ab uno membro ad alterum ambulantes. Mox enim brachia manusque attolluntur, trahuntur, retrahuntur, jactantur, variisque modis agitantur, ac si tribularent; mox pedes in diversas plagas extenduntur, dextrum crus antrorsum, sinistrum retrorsum, aut vicissim trahuntur, terram validissime quatiunt, conculcantque; genua ad corpus retrahuntur; mox totum corpus antrorsum, ad latera movetur, attollitur, circumgyratur, contremiscit, spina dorsi incurvatur, arcum format; mox in terra insectorum instar reptant, ac misere quatiuntur; mox unguibus dilacerant vestes, scalpunt parietes. Non minus caput afficitur, torquetur mirifice, in omnes plagas rotatur; oculi violenter aperiuntur, in gyrum moventur; os hiat; mox clauditur, huc vel illuc torquetur; linguam ore exserunt, atque commordent. Sonitus edunt varios, mirificosque, boatus, aliasque animalium voces æmulantes, ut a dæmone videantur obsessi; flent, ridentque sine ratione: & aliorum voces acutissimis auribus excipiunt. Neque vero internæ partes atque viscera a sævis spasmis immunia sunt: qui, quod notatu dignum est, cum externorum artuum stricturis alternant. Hinc respiratio est angustissima cum suffocationis motu; cardialgia vehemens, crudelissima imi ventris tormina; singultus, cordis palpitatio; alvus adstrictissima; urinæ tenuis vel nullius mictio; & verbo: nulla in toto corpore pars est, quam non pervadat truculentum malum.

§. VI.

Paroxysmi solutio. Finito tandem tristissimo hocce spectaculo, remanent ineffabiles corporis languores, vel alti sopores: haud raro truces articulorum agitationes terminantur in tumores inflammatorios: in quibusdam cutis veluti bile suffusa flavescit; in aliis pustulæ fœdæ ulcerosæ, vel vesiculæ magnæ aqua repletæ corpus obsident. Quidam extra paroxysmum bene habent, bene ingerunt, bene egerunt; fœminis nonnunquam menses rite fluunt, interdum parcius. Post mortem in dissectis cadaveribus inflammationes ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, pulmonum observantur; vesicula fellis admodum turgida, & ipsa bilis ad aliquot cochlearia in ventriculum effusa adparet. Conf. BONETI *sepulchretum anatomicum*, & *Oper. de motibus convulsivis pag.* 120.

§. VII.

Affectus spasmodicus vagus grassatur epidemice. Notatu subinde dignum est, quod affectus noster spasmodicus vagus, certo anni tempore, certisque locis ac regionibus grassatus fuerit populariter. Sic junctus aliquando fuit febribus epidemice adfligentibus: hinc HORSTIUS *in Operib. medic. Tom. II. Lib. VIII. pag.* 105. refert *historiam febris epidemicæ olim per Hassiam grassantis, cui gravissimæ junctæ fuerunt convulsiones*. Neque minus SENNERTUS describit talem febrem epidemicam cum spasmo stipatam, quæ annis 1596. & 1597. in episcopatu Coloniensi, Westphalia, ac comitatu Waldeck, popularem edidit stragem; de qua peculiare Medicorum Marpurgensium exstat consilium. Hoc quoque nomine memorabilis est ille spasmodicus morbus, qui superioribus annis incolas Misniæ, Marchiæ atque Lusatiæ corripuit, & miris sævisque symptomatibus tragœdiam lusit: idemque ac prior nomen obtinuit. Descriptus est in ACTIS MEDICOR. BEROLINENS. *decad. II. Vol. VI.* & a celebri Budissæ Medico, D. D. BUDDEO tractatu peculiari.

§. VIII.

Causæ pro- Transeo autem ad ethiologiã affectus spas-

xima formalis affectus spasmodici vagi. spasmodici vagi; & illius caussam formalem proximam pono in strictura spasmodica earum potissimum membranarum, quæ juncturas & articulos nostri corporis investiunt: ex quibus vero vi consensus ad universum nervorum genus, hinc etiam membranas cerebri atque medullæ spinalis nerveas sæpissime propagatur. Inde enim clarissimum fit, cur frequentissime juncturæ, vel unum alterumque membrum solum afficiatur: non minus ratio patet, cur haud raro totum corpus successive agitetur, atque motus convulsivi & epileptici simul complicentur. Et cum nervorum fere princeps intercostalis, ex variis nervosis ramis non modo ex cerebro proficiscentibus, verum etiam e medulla spinali oriundis, cervicalibus, dorsalibus, lumbaribusque compositus, per omnia corporis viscera, atque partes distribuatur: explicatu facillimum est, cur motus in nostro affectu violenti, nulli ferme regioni parcant, sed pro varia phantasia, quæ tantum non semper in paroxysmis læsa observatur, tam diversas agitationes ac admirandas gesticulationes producant.

§. IX.

Caussæ vellicationum spasmodicarum. Hujus vero vellicationis membranarum nervearum, & insequentis convulsivi motus caussæ, vel materiales sunt, vel, quod plerumque fit, in connata partium nervosarum debilitate, atque proclivitate ad hos vagos motus resident. Nimirum parentes hisce morbis tentati tantum non semper generant infantes, quorum genus nervosum ad eosdem affectus valde dispositum est. Hæcce vero dispositio consistit potissimum in ea particularum minimarum, quæ fibram ultimam constituunt, cohæsione, quæ ex levissimo ac vix naturali majori, vel fluidorum impulsu, vel alio quodam per animi affectus inducto impetu, in præternaturalem ac violentam agitationem compellitur. Quæ si nativa ac hæreditaria præsto fuerit dispositio; tum accedentes caussæ occasionales vel levissime tantos excitare valent tumultus, quantos in aliis sanis ac robustis subjectis ne quidem gravissimæ progenerare possunt. Et nisi eadem hæc nervosi systematis imbecillitas nativa deprehendatur: tamen, in malo præsertim inveterato, per motuum diuturnitatem acquiritur, caussamque quærentibus offert, cur ii morbi tam difficilem admittant curationem.

§. X.

Caussæ materiales. Ubicunque non adest hæreditaria ad motus spasmodicos vagos dispositio: hi semper pro materiali caussa agnoscunt dyscrasiam quandam ac impuritatem humorum. Sciendum vero est, eam minime in humore quodam acri, salso, scorbutico crassiori consistere; sed potius in volatili, subtili, sulphureo, halituoso humore, vel vapore, exigua sæpenumero quantitate in massa sanguinea oberrante, qui eo facilius ac intimius minimos partium nervosarum poros subintrare potest, collocandam esse. Et tali ratione morbus noster vagus ab arthritide vaga scorbutica eo melius distingui poterit; prout jam egregie ostendit JOHANNES DRAWITZIUS *in tr. de scorbuto Tit. II. de affectu spasmodico scorbutico pag. 71.* Conf. etiam de morbis ejusmodi convulsivis ex scorbutica humorum diathesi subortis SALOMON ALBERTI, WIERUS *de scabie*, & MOELLENBROECK *de arthritide scorbutica &c.* Talis halitus atque vapor subtilissimus inhæret potissimum lymphatico latici, qui ob suam viscositatem ad eos recipiendos aptissimus est: cum quo etiam per totum corpus circulatur, & ad nerveas deponitur partes. Hinc propulsis ad habitum corporis pustulis, vel maculis purpuraceis, scabiosis, vel ulcerosis, notabiliter vel imminutas, vel plane sublatas fuisse hasce vagas nervosi generis motiones; neque minus iisdem vesicatoria vel cauteria insignem tulisse opem, probatissimorum Medicorum innumera testantur documenta. Quæstio vero est, cur vapor iste inimicus, cum lympha oberrans, juncturas partium

tium potissimum occupet, non æque alias partes? Non difficilis sane responsio. Cum enim in juncturis ac articulis, ad flexilitatem ligamentorum conservandam, insignis lymphaticæ subtilissimæ portionis, cui inhæret halitus noxius, ex glandulis volatilis acrimonia secernitur copia: necesse omnino est, ut in istis locis, ubi copiosior est proventus, major motuum violentorum deprehendatur frequentia.

§. XI.

Caussæ spasmi epidemici sita est in aere. Quæ igitur caussæ vaporem ejusmodi volatilem, causticum ferme ingenerare valent: illæ eminus contribuunt ad producendos motus spasmodicos vagos, & audiunt antecedentes. Has inter se nobis primum offert aer exhalationibus malignis volatilibus repletus, qui etiam morbo nostro, ante aliquot annos in Lusatia ac Marchia epidemice grassanti suam dedit originem. Talis enim aer, suas exhalationes in forma rubiginis malignæ, vel frumentaceæ, vel mellitæ, in fruges campestres, maxime secale, eo cum florerent tempore deposuit; & hinc non solum universum fere frumentum coinquinavit, verum etiam ad lolium præsertim frumentaceum, fatuum aut temulentum, quod Botanici vocant Zizanium, generandum multum contribuit. Fovet autem hoc lolium sulphur quoddam narcoticum, vaporosum, nervis admodum inimicum: hinc non solum antiquissimis temporibus cerebrum afficere, & oculorum caliginem inducere perhibebatur, atque ob hanc rationem lolio victitasse myopes atque coecutientes dicebantur; vid. PLAUTUS *mil. gloriof. Act. 2. Scen. 3. v.* 80. verum etiam vertiginem, temulentiam, vomitum, cardialgiam, soporem, delirium & spasmodicos affectus inde excitari jam annotarunt M.N.C. *anno 3. dec. II. observ.* 186. *& dec. II. anno* 8. *obs.* 183. ACTA WRATISLAV. *Tentam. XXIII. mense Januario pag.* 38.

§. XII.

In victu impuro. Non ergo dubitandum est, quin talis aer non solum per se inspiratus, sit noxiosissimus; huic in ACT. MEDIC. BEROLIN. *Dec. II. Vol. VI. pag.* 57. observatur, piscatores, qui mane & sero in navibus suis commorantur, primum omnium hoc morbo correptos fuisse: verum maxime lolium illud frumentaceum, pani pisto immixtum, atque comestum, dirum illud malum spasmodicum progeneravit. Namque annotavit celeberrimus BUDDEUS tract. de hoc morbo, pag. 24. quod homines, quibus fuit curta sepellex, & qui hoc frumento vesci debuerunt, longe frequentius motibus spasmodicis correpti fuerint, quam quidem opulentiores, qui fruges suas ab intermixto lolio depurandas curare potuerunt. Et sane solus impurus sordidusque victus sufficit omnino generandis malignis humoribus, & hinc inducendo atroci malo: quare etiam illud ea insequi observatur tempora, quibus insignis annonæ est caritas, annotante DRAWITZIO *tr. de Scorbuto Tit. II.* circa convulsiones epidemicas anno 1596. ex eadem caussa per Hassiam grassantes.

§. XIII.

Quemadmodum vero affectus nostri spasmodici vagi, epidemice grassantis origo subitanea est; ita e contrario illius ex aliis caussis producti generatio eo tardior, simulque contumacior duratio deprehenditur. Sordes primarum viarum, maxime in intestino duodeno stabulantes, acres, biliosas, acidas, malum illud excitare posse, nemo negabit: sed quomodo? Ex acrimonia primarum officinarum, præsertim si excretiones naturales per alvum, cutim ac urinam imminutæ, vel sanguineæ suppressæ fuerint, salia scorbutica fixiora in massam sanguineam transmigrare certum est. Sed hæc nondum sunt spasmorum vagorum caussæ: verum, si temporis diuturnitate, vehementioribus humornm commotionibus, aliisque caussis, talia fixa salia sensim resolvuntur, attenuantur, ac in vaporem tenuissimum volatilem commutantur; tum enascitur malum nostrum Affectus spasmodicus vagus ex fordibus primarum viarum.

scor-

scorbuticum. Inde patet, cur fœminę hystericæ, viri hypocondriaci, aliique, quibus impuri sunt humores, haud raro morbo nostro afficiantur.

§. XIV.

A verminosa colluvie. Eundem porro a verminosa colluvie generari posse, experientia comprobat. Hoc vero in casu non solæ rosiones intestinorum, a vermibus vel vivis, vel eorundem acrimonia productæ sufficiunt: sed quandocunque vapores putres, caustici ex verminosa sentina mortua, corrupta ac putrefacta exhalantes, in massam humorum abripiuntur, tunc demum efficiunt motus spasmodicos vagos. Tali ratione hi quoque sequuntur, purpuram, scabiem, achores, arthritidem, podagram, ulcera, & alias cutis effiorescentias: vehementi frigore aut ex aliis caussis repressas, ac intra corpus actas: quando nimirum salia impura fixa, per recensita vitia prius ad cutim depulsa, jam vero intus retenta, commutantur in volatilem, acrem, causticam naturam. Et tum sciendum est, sæpius exiguam valde fermenti hujus acerrimi molem, tantos, tamque graves excitare posse tumultus.

A retropulsis cutaneis morbis.

§. XV.

Caussæ occasionales. Quando igitur cunque vel nativa ad hosce motus dispositio, vel vapor sulphureus in humoribus præsto fuerit; tunc facillimum est, ut caussæ occasionales levissimæ delitescens malum excitent. Ad has vero referenda sunt omnia ea, quæ succos vitales in motum naturali majorem agere possunt: tum enim commovent & exaltant simul halitus inimicos, adeoque immanes paroxysmos inducunt. Hæc inter principem locum obtinent graviora animi pathemata, terror, iracundia, mœror, tristitia, libido, & immoderatum gaudium: quippe quę in motus partium corporis nostri & fluidarum & solidarum concitandos magnum habent imperium. Ob eandem rationem alimenta, potulenta, quin & medicamenta acriora, drastica, purgantia, volatilia, commoventia &c. efficacissimas ad revocandum malum prębent occasiones. Et pręsertim huc facit aer, si vel malignis & acrioribus exhalationibus repletus, vel justo fervidiorem mox frigidior excipiat: hunc enim insignem in excitandis machinæ motibus possidere efficaciam, neminem fugit: & ex hujus varia constitutione ratio reddi poterit, cur affectus spasmodicus vagus per certa temporis intervalla revertatur, & cur in locis potissimum paludosis ac humidis grassetur.

§. XVII.

Quod denique attinet feralis hujus mali prognosin: dolendum sane est, eam plerumque non nisi inauspicatam suppeditari posse. Quamvis enim illud non adeo perniciosum sit, ut protinus jugulet homines: attamen sæpissime tam pertinaciter inhæret, atque adeo firmam sibi vindicant sedem, ut cunctam medicationem eludens, per multorum annorum seriem persistat, atque tandem in epilepsiam, aut apoplexiam, aut ipsam denique mortem desinat. Ubicunque vero hæreditaria abest dispositio, morbus recens, a caussa externa inductus, ætas junior: tempestiva medicatio felicem sæpenumero sortitur eventum. Verum quando vapores virulenti, nervosas partes jam intimius penetrarunt, & altiores jam egerunt radices: difficillimum est, illos expellere, atque desideratam restituere sanitatem. Prognosis.

CURATIO.

§. I.

Affectus spasmodici vagi curatio quatuor potissimum absolvitur indicationibus: quarum prima est, ut materiam subtilem venenatam, quæ tantos in systemate partium nervosarum ac membranacearum excitat tumultus, corrigamus, ad exitum disponamus, & e corpore proscribamus: altera, ut impetuosas partium solidarum motiones cohibeamus ac sedemus: tertia, ut caussas, ac sordes crassiores, quæ malum sustentant, perennemque fomitem subministrant, removeamus ac eliminemus: ac denique ultima, ut debilitatas par- Indicationes curatoriæ.

partes, ne affectus hi more solito recrudescant, corroboremus.

§. II.

Quotuplex sit materia inimica spasmorum caussa.

Quod priorem attinet indicationem; notandum est, materiam illam inimicam, quae hos morbos producit, duplicis maxime deprehendi naturae. Aut enim illa est vaporosa, narcotica, sulphurea, acris; aut magis salina, acris, volatilis. Prior occurrit in adfectu, a caussa externa epidemica, frugibus impuris, iolio temulento, herbis ac seminibus venenatis hyoscyami vel daturae comestis inducto: posterior observatur, si malum a diathesi scorbutica, putrilagine primarum viarum verminosa, vel alia quacunque; retropulsis exanthematibus &c. suos traxerit natales.

§. III.

Quomodo e corpore sit proscribenda.

Quemadmodum vero haec miasmata maligna, cujuscunque sint generis, per cutis poros, vi remediorum diaphoreticorum mitissimorum, quam ocyssime proscribere oportet: ita illis involvendis, invertendis ac obtundendis non praestantiora sunt, quam acidula leniora ac subtiliora. Haec namque omni veneno narcotico adversantur, ejusque virtuti, & texturae sunt contraria: hinc notabilis est observatio, quam LONGOLIUS *in judicio medico de grassante affectu spasmodico* communicat, dum refert, plures a solo acido vini in principio morbi sumto sanatos, & a gravissimis symptomatibus liberatos esse. Et praeclara etiam est aceti vini, aut succi citri efficacia, si cum lapidibus cancrorum, & antimonio diaphoretico exhibeatur. Hoc nomine egregia porro virtus debetur mixturae simplici, maxime si juxta Paracelsi mentem paretur. Ille nimirum spiritum vini rectificatissimum super vitriolo calcinato destillavit, destillatum capiti mortuo iterum affudit, & sic aliquoties reiterando, obtinuit spiritum vitrioli, quem vocat antepilepticum; cujus tres partes, cum spiritus tartari ac theriacalis camphorati ana una portione permixtae, constituerunt mixturam ejus simplicem. Ex usu mihi etiam est liquor meus anodynus; tribus partibus cum una spiritus vitrioli, bene praeparati ac dimidia spiritus tartari volatilis, aut eboris maritatus: quibus remediis, mature datis, saepius venenum narcoticum involvitur, obtunditur, atque tum subjunctis diaphoreticis fixis e corpore depellitur. Haec nimirum cum acidis istis alternatim propinare convenit; & inter ea non praestantiora deprehendi pulveribus, qui ex lapidibus cancrorum, succino praeparato, pulvere marchionum, nitro depurato, antimonio diaphoretico, cinnabari, & aliquot theriacae coelestis, quin & camphorae granis conficiuntur. Nec minorem laudem merentur decocta humectantia, infusa tepida diluentia, & quaecunque temperatam promovere valent transpirationem.

§. VI.

Mali epidemici curatio.

Prius vero, quam ad horum remediorum usum accedamus; respiciendae sunt caussae materiales, acrimoniam illam inimicissimam generantes, & hae, quantum fieri potest, removendae, ut malo praescindatur pabulum. Quare si morbus sit populariter grassans, & a victu impuro, aut externa caussa inductus: vim ejus insigniter franget lene emeticum, mature, primis diebus, & sub accessionum intermissione datum. Quo fine optimi & securissimi effectus est radix hypecacuanhae; de qua drachma dimidia, vel in robustioribus integra cum pauxillo nitri commixta, pro dosi exhibeatur. Eo magis & necessarius, & fructuosus est emetici usus, si morbus sit recens, & aegri adhuc de nausea, cardialgia, praecordiorum anxietate, atque vomendi conatu conquerantur; claro documento, morbi fomitem, maximam adhuc partem in ventriculo haerere. Conf. BUDDEI *tractatus supra citatus pag.* 44. Tum supra memoratis remediis diaphoreticis, acidis, temperantibus, antispasmodicis, atque tandem anodynis & roborantibus insistere convenit.

§. V.

Curatio mali ex fomite

Quod si malum per periodos invadat; certum est indicium, fomitem illius in

primarum viarum suborti. in saburra acri intestinum duodenum occupante residere. Tum præstat pulveribus rhabarbarinis, ac absorbentibus eam acrimoniam exturbare. Quando vero putrilago verminosa in intestinorum canale obhæserit; huic obviam eundum laxantibus, cum extractis amaris, balsamicis, anthelminticis; uti est extractum Tanaceti, cardui benedicti, centaurii minoris &c. maritatis; aut pulveribus laxantibus, qui habent semen santonici, corticem chinæ, cinnabarim, & tantillum Jalappę. Tum primis officinis a saburra omni liberis; humorum etiam massa a miasmate ipsi inhærente, per bezoardica fixiora ac decocta diluentia cum regimine blando diaphoretico repurganda est.

§. VI.

Curatio mali a suppressis exanthematibus producti. Si motus spasmodici vagi a retropulsis exanthematibus, ulceribus, arthritide, podraga &c. fuerint excitati: omnis primum curatio eo est dirigenda, ut lymphaticus latex, ab iis, quibus imbutus est, impuritatibus liberetur; & retropulsæ efflorescentiæ ad corporis superficiem invitentur. Priori scopo inserviunt pulveres diaphoretici, nitroso cinnabarini, cum extracto croci remixti: infusa calida intra lectum cum regimine pota; mixtura simplex liquor anodynus, & spiritu eboris maritatus; posteriori faciunt satis frictiones, fomentationes corporis externi, tepidiora pediluvia, balnea aquæ dulcis cum lacte, atque laxantia; quæ illum simul habent usum, ut constrictas partes blande relaxent. Nec irrita sæpius sunt vesicatoria, fonticuli, setacea.

§. VII.

Curatio mali a dyscrasia scorbutica sustentati. Quod si quidam, uti plerumque fit, ex prægressa perversa diæta diu male habentes, successive motibus spasmodicis vagis corripiantur: indicium est, illos a dyscrasia sanguinis ac lymphæ scorbutica fuisse excitatos. Tum aliam curandi viam inire decet: siquidem ea remedia in usum vocanda, quæ corruptam humorum massam emendant, impuros humores per congrua proscribunt emunctoria, ac circulum humorum credunt æquabilem. Hoc nomine præter congrua laxantia, & clysteres præstantissima sunt antiscorbutica, & ex his temperatissima, veluti sunt beccapunga, acetosa, radix chinæ sarsaparillæ, lapathi acuti &c. Hæc vel in decocti forma, vel potius in ipsis succis adhibeantur, maxime si illi cum lacte caprino, vel sero lactis adsumantur. Ipsum etiam serum lactis dulce, ea ratione, quam in *Consult. ac Respons. Medicin. Tom. I. Sect. I. Casu LXIII. p. 279* docui, paratum, aut loco aquæ simplicis, acidulis Selteranis, vel aquis destillatis herbarum antiscorbuticarum, nuptum, ingentem pollicetur fructum. Nec denique alienum erit, ipsis acidulis, cum lacte maritatis uti: & si in ullo morbo, certe in hoc excellentissima est virtus aquę fontanę, naturali frigiditate haustæ: quibus omnibus, si nimia sanguinis moles fuerit præsto, congruæ venæsectiones conjungendæ sunt.

§. VIII.

Quomodo motus effræ-nes sint compescendi. Quando itaque dicta ratione crassiores sordes atque etiam volatilis venenata acrimonia aliquantulum sopita & expurgata fuerit: tum ea in usum vocanda, quin & priori curationi sunt interponenda, quæ effrænes motus sedant ac compescunt. Repetantur hoc nomine anodyna & antispasmodica, quæ prioribus jam commendavi capitibus. Tali enim ratione & diaphoreticis interponuntur lenia sedativa, v. g. pulveribus bezoardicis addi potest extractum croci; theriaca cœlestis; mixturis ac spiritibus diaphoreticis cum fructu liquor noster anodynus jungitur. In primis vero laudem in hoc morbo merentur lumbrici terrestres recentiores, vel in pulvere, vel succo dati; quippe qui specificam fere in sopiendis motibus hisce spasmodicis vagis obtinent virtutem. Sæpius etiam mali vehementia requirit, ut externis linimentis anodynis atroces motus paullo consopiamus; quo reliquorum remediorum vis eo melior evadat. Inter ea deprehendi præstantissimum, quod sic se habet: Recipe axungiæ humanæ, olei nucistæ

ana unciam semis, olei hyoscyami drachmam unam, balsami Peruviani, croci, ana drachmam semis, olei ligni Rhodii, lavendulæ, ruthæ, majoranæ, ana guttas decem. M.D. Hoc linimentum ad tempora, cervicem, spinam dorsi, adplicare convenit. Et ejusmodi remediis, maxime si malum nondum fuerit valde inveteratum, illud sæpius profligari potest.

§. IX.

Curatio mali inveterati. Verum enim vero longe aliter res se habet, si affectus existat inveteratus, miasma malignum se intimius in partes solidas insinuaverit, ac generis nervosi imbecillitas vel connata, vel per alias caussas inducta præsto fuerit. Tali in casu nihil est præstantius subsidiis diæteticis, parienter, & per longum tempus usurpandis. Quemadmodum scilicet rerum non naturalium usus ita institui debet, ne quid inde detrimenti in sanitatem redundet: ita præsertim in aeris, cœlique mutatione magna curandi vis, & unicum fere solatium latet. Sic enim præparato corpore per venæsectionem, blanda laxantia, pulveres diaphoreticos ac temperantes, juvat peregrinationem instituere; & acidulas ad scatebram cum lacte, sub mentis hilaritate, ac congrua vivendi ratione potare; ac eo præsertim respicere, ut intestinum duodenum ab acri biliosa saburra semper maneat vacuum. Præterea in hoc demum casu specifica antepileptica, cum lumbricis terrestribus juncta, balnea quoque aquæ dulcis cum quarta lactis parte remixta egregium operæ faciunt pretium.

§. X.

Roborantia. Quod si autem conquieverint motus violenti spasmodici; roborationi partium nervosarum opera danda est; quoniam si hæ maneant debiles, non solum cruditates in primis viis facile colliguntur, verum etiam ipsum malum recidere solet. Quare haud ludetur opera, si in usum vocentur balnea martialia, naturali frigiditate prædita, uti sunt Lauchstadiensia, vel Freyenwaldensia; quæ ad roborandum & confortandum corpus egregiam obtinent virtutem. Sub horum usu pariter ac eo absoluto, adhibenda sunt decocta diluentia, ex radice chinæ, scorzoneræ, visco quercino, qui insigne roborans constituit: quo etiam nomine excellentis virtutis est cortex Peruvianus, in pulvere subtilissimo, cum succino, cinnabari, antimonio diaphoretico maritatus. Hic enim cortex blanda sua balsamica vi, humores corruptos, acres, biliosos in duodeno potissimum hęrentes invertit, ac benignos reddit: atque ventriculum ac primas vias roborando, digestionem egregie adjuvat. Quo etiam scopo Elixir nostrum balsamicum viscerale pręstantissimam pollicetur opem: præsertim, si pilulis balsamicis, quandoque devorandis, primæ officinæ semper a sordibus liberæ conserventur.

§. XI.

Methodus præservatoria. Pręter hæc denique præsidia, ad nostri affectus præservationem, sedula caussarum huc disponentium evitatio, quam plurimum contribuit. Fugiantur nimirum loca uda, humida, palustria: aer seligatur purus, serenus atque tenuis hinc etiam in malo epidemice grassante domicilia atque conclavia haud sine fructu suffimigiis imbuuntur. Victus porro sit facilis ac conveniens: ne cruditates in prima regione, novum spasmorum pabulum generentur: quare SEVERINUS EUGALENUS *tract. de Scorbuto pag.* 119. casum recenset, de convulsionibus scorbuticis in infante, quæ nullis remediis curari prius potuerunt, quam donec nutrix sana fuit quæsita. Inprimis cane pejus & angue fugiantur alimenta ac potulenta calidiora, commoventia: ut etiam animi pathemata, ira, terror, cura, tristitia: utpote quibus in revocandis motibus spasmodicis & convulsivis nihil est efficacius. Alvus nunquam fit obstructa, nec sanguinis moles justo major: id circo hæc congruis venæsectionibus ac scarificationibus ventilanda, illa victu emolliente, clysteribus, ac pilulis balsamicis lubricanda. His denique omnibus præsertim versus solstitium

D 2 bru-

brumale, quo plerumque hi adfectus recrudescere solent, utendum erit.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa remedia calidiora.

SI ullus est morbus, qui delicatius, ac leviori quasi brachio tractari debet; certe est noster spasmodicus vagus. Respuit ille valida, ac exacerbatur ab omnibus, utut levissimis spirituosis, commoventibus, ac calidioribus, bezoardicis, alexipharmacis, volatilibus, essentiis, oleis destillatis &c. Materia enim salino sulphurea, quæ hos morbos fovet, tam subtilis existit, tamque volatilis, ut ab ejusmodi remediis admodum exaltetur & exagitetur. Cuncta, quæ exhiberi possunt, medicamina, sint temperata; & in pulverum, mixturarum aquearum, decoctorum ac infusorum forma propinentur.

§. II.

Circa antiscorbutica.

Hanc etiam cautelam circa ipsa antiscorbutica observare oportet; ex quibus non nisi temperatissima seligantur, uti sunt beccapunga, acetosa; & succus nasturtii aquatici, quod præter sal volatile subamaræ & roborantis est virtutis. Optime enim in succis exhibentur; maxime si ille aut sero lactis, aut ipsi lacti nuptus, purgatis antea primis viis propinetur. Si decoctorum formulæ arrideant; illis addere convenit nitrum; quippe quod radicum, herbarumque paullo acriorum vim commoventem insigniter hebetat.

§. III.

Circa fortiora evacuantia, ac narcotica.

Fortiora purgantia adhibere, maxime, ubi scorbutica præsto est acrimonia; nihil est, nisi oleum camino addere. Narcotica, sulphurea, opiata, adstringentia &c. remota nondum materiali caussa, propinata veneni instar sunt. Licet enim prima fronte malum allevare videantur; re tamen vera illud reddunt pertinacius, ac summam nervorum relinquunt debilitatem. Idem de asa fœtida, naribus extrinsecus admota, tenendum est; cui substituere præstat corium illud ex Russia ad nos deportatum. Fonticulos, vesicatoria, setacea &c. non promiscue adplicare decet; sed in certis duntaxat ac reservatis casibus, ubi nimirum exanthemata, aut ulcera ad partes corporis interiores sunt retroacta, & malum sit pertinacius.

§. IV.

Quid faciendum, si subsint affectiones hystericæ.

Ubi affectum spasmodicum vagum, præter scorbuticam humorum dyscrasiam, affectus hystericus, aut excretionum sanguinearum suppressio sustentaverit: haud temere ad specifica, aut motus præternaturales sopientia, interna pariter, ac externa confugiendum est; sed antea bene providendum, ut adjuvetur successus excretionum. Hoc fine venæsectiones convenienti tempore institutæ; pulveres temperantes & antispasmodici; pilulæ blande balsamicæ; tepidiora pediluvia, & bonum ab horum usu regimen, quin & balnea temperata, ac denique recta aquarum mineralium potatio utramque paginam absolvunt. Et generatim sciendum est, nihil magis felicem curationis successum adjuvare, quam si pori cutis aperti, & alvus libera fuerint.

§. V.

Cautela circa scorbutum.

Adhuc circa scorbutum, si malo nostro pabulum dederit, tenendum est, quod in illo magis frigido, ut cum veteribus loquar, aut ubi simul pituita mucida, viscida, acida, in subjectis naturæ humidioris ac frigidioris peccat, magis e re sint antiscorbuticæ radices ac herbæ in decoctis adhibendæ. Contra vero, ubi subjecta fuerint strictiora, calidiora, cholerica, & acrimonia magis biliosa, sulphurea, omnium remediorum virtutem antecellit serum lactis.

§. VI.

Circa lacticinia.

Generatim lac, & medicamina ex illo parata, si debito ordine, ac primis viis a biliosa acri saburra repurgatis usurpentur, ad infringendam & obtundendam miasmatum malignorum, in his morbis peccantium, acrimoniam, præstantissimi usus est. Hoc inter alia patet, exemplo venenorum, & drasticorum purgantium & emeticorum: nihil

hil enim certius & efficacius, ad convulsiones, & alias atrocissimas passiones ab illis excitatas deprehenditur, quam opportunus lactis usus.

§. VII.

Circa remedia Salina ac mercurialia. Perniciosissimus in morbo nostro spasmodico, ubi jam salia acria, scorbutica præsto sunt, est quorumcunque salium & fixiorum & volatilium frequens & largior usus; quippe quæ materiam ac caussam morbi magis adaugent & symptomata exacerbant. Quare nec cinnabarina, quæ alias cum diaphoreticis ac absorbentibus mixta, securi sunt usus, cum salibus irritantibus combinare decet. Maxime omnium a mercurialibus quibuscunque sedulo cavere expedit: quoniam illa, si cum salina acrimonia permisceantur, causticam ac venenatam obtinent naturam.

§. VIII.

Circa Linimenta. Sæpius tanta urget motuum violentorum vehementia, ut nulla fere restent intervalla, quibus convenientia propinari possint remedia. Tali in casu nihil est præstantius, quam remediis externis, ac linimentis, cum oleo hyoscyami permixtis, ad tempora adplicandis, blandum conciliare somnum; quo placantur sævi tumultus, ut deinde reliqua medicamina feliciori successu adhibeantur. Ceterum etiam roborandi fine linimenta vertebris lumbaribus, ventriculi regioni, ac juncturis partium adplicari possunt; ubi loco olei hyoscyami, oleum nervinum & lumbricorum terrestrium substitui debet.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Motus convulsivi vagi scorbutici. IMploravit aliquando opem meam Comes illustrissima, annorum XXXIV undecim liberorum mater, gravibus curis ac terroribus obnoxia, quæ per septem jam annos prȩter passiones hypochondriacas, convulsionibus vagis per intervalla tam admirandis infestabatur, ut a multis fascino adscriberentur, nec verbis satis potuerint exprimi. Extra paroxysmum vaga erat adpetentia: at sitis utplurimum ardentior, sub qua fauces & œsophagus plorabant lympham, saporem nunc meri piperis, nunc meri salis, nunc cupreum referentem. Prȩcordia distendebantur mirifice: venter resonabat continuis murmuribus; intestinorum volumen post levissimum motum sȩpius occupabat colica convulsiva: alvus mox erat strictissima, mox fluida, nunquam tamen absque tenesmo vel inguinum spasmo reddebatur, in hypochondriis perpetuo sentiebatur inflammatoria quȩdam & quasi ulcerosa exæstuatio, quæ sæpius sternum invadebat cum sensatione animalculi ibidem oberrantis. Urgebant mentis deliquia, cordis palpitationes, & nocte præsertim tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur. Caput crebra vertigine afficiebatur, cum dolore mox unius, mox alterius lateris spasmodico: & tanto sæpius æstu intus & extus exardescebat, ut cerebrum quasi prunis affari, facies mero igne afflari videretur. Somno utebatur turbulento: vigilans metu, tristitia, pavoreque sine caussa percellebatur frequenter: ac ipsæ mentis facultates imminui cœperunt. Ceterum partes externas nunc formicationis quidam sensus, nunc motus abolitio, nunc etiam tremor undulans, cum gravitate oppressoria occupabat: interdum tanta pedum urgebat elasticitas, ut perpetuo ambulandi ac saliendi adficeretur desiderio: mox ingens rigor totum corpus concutiebat, qui in frigidum desinebat sudorem, interioribus ferventibus. Facies mox sanissima, mox ex nigro fusci coloris adparebat: pedes nunc tumebant, nunc variis pingebantur maculis: nunc etiam vesiculis, quæ disruptæ lympham stillabant acerrimam, obsidebantur.

Menses rite fluunt: lochia, si fœtus enixa fuerit, bene succedunt, & nonnunquam massulas purulentas simul fundunt, acrimonia aquam fortem superantes. Diȩtȩ est studiosissima ȩgra: nec pro potu ordinario nisi aquam simplicem adsumit. Ipsi paroxysmi visu sũt hor-

horrendi: namque illustrissima aegra horrendis motibus, nunc tetano, nunc episthotono, nunc emprosthotono convolvitur, tenditur, circumgyratur, in choreas nunc ambobus, nunc uno saltem pede ducendas cogitur, & in cursum nullis frenis suffiaminandum rapitur. Nunc super genua, nunc super digitos pedum, nunc super plantas obliquas volutatur, donec in terram concidat, linguam canum more cum sono anhelantium motitat; dentes collisis maxillis conterit; palmas manuum collidit; & tum attonito & quasi moribundo situ detinetur. Sensus interni in convulsivo paroxysmo omnes sunt salvi, & ad unguem novit, quae sub illo fuerunt acta. At in posteriori accessione veluti cataleptica, oculis licet clausis, carmina concepta, propria manu in charta describit; clausis etiam oculis fila serica artificiosissime contexit; & ante fores stantes, utut sibi ignotos, nullo indicante, ad se vocat. Hi paroxysmi per intervalla redeunt, & praenunciantur somnolentia justo profundiori, adpetitu & pulsu auctis: tum viscida muci particula per screatum ejicitur; aut globiformis septi transversi contorsio sentitur; & hinc subito superveniunt artuum agitationes.

Epicrisis.

Notabile hoc est exemplum motuum spasmodicorum vagorum, cum cataleptícis symptomatibus & insigni humorum dyscrasia scorbutica complicatorum. Hanc enim significant lympha illa acerrima, ex faucibus ac oesophago stillans, variosque sapores referens; dolores rodentes, lancinantes, pungentes totius fere corporis; maculae ac vesiculae pedes occupantes, atque moleculae illae acerrimae cum lochiis excretae. Notabile vero in hoc casu est, quod appetitus, qui extra paroxysmum vagus erat, brevi ante ipsam accessionem admodum auctus fuerit. Namque excitari adpetitum a salibus acidis, tunicam ventriculi vellicantibus, neminem fugit: haec vero salia, quamdiu motus spasmodici silent, reliquis viscidis humoribus immixta quasi coercentur; at quando per incipientes violentos motus e suo contextu extricantur, iterum afficiunt nervosas partes; ut adeo caussa pateat, cur imminentem paroxysmum antecedat auctior adpetitus. Totum vero malum primum habet fundamentum in perverso partium & fluidarum & solidarum motu: quod ex passionibus, quas toleravit hypochondriacis clarum fit. Complicati in his adfectibus intestinorum motus spasmodici in caussa etiam sunt, quod alvi negotium succedat admodum inordinatum; & illa, conquiescentibus spasmis, lubrica, his vero recrudescentibus constrictissima fit. Tenesmus, singulis dejectionibus conjunctus ab humorum acrimonia dependet: & rosionis ille ac aestuationis in hypochondrio dextro sensatio, a bile acriori, stagnante, & per poros vesiculae felleae transsudante, vicinasque partes vellicante suos mutuatur natales.

Hujus autem affectionis, quae adeo inveterata solidas pariter ac fluidas partes prorsus destruxit, curatio difficillima fuit, ut adeo haud mirum, si omnium remediorum, utut praestantissimorum efficacia fuerit irrita. Laxantia vero, diaphoretica, balnea, aquae minerales, victus ac coeli mutatio insignissimum in hoc spinoso morbo levamen attulerunt.

OBSERVATIO II.

Celebris vir, triginta annorum, decem abhinc annis mense Martio podagrico corripiebatur insultu, qui pedem sinistrum occupabat, & intra tres hebdomades iterum evanescebat. Post elapsum exinde quinquennium, eodem mense Martio ex improviso doloribus vagis arthriticis omnium artuum, cum horrendis convulsionibus infestabatur: quibus intra sex hebdomades debellatis, successit tanta totius corporis imbecillitas, ut per tres integros menses obam-

Spasmi convulsivi vagi ex Podagra retropulsa.

obambulare ac pedibus insistere nequiverit. Ante binos annos, iterum mense Martio recruduerunt iidem motus vagi, spasmodico convulsivi & primum pollicem sinistri, tum dextri pedis prehendebant, ac abhinc per calcaneum, pedes, genua, spinam dorsi, pectus, humeros, brachia, manus, digitos, cervicem & occiput protensi, rationis usum semper tollebant. Sedatæ atroces hæ affectiones, insequente mense Novembri, eadem vehementia, quin convulsionum majori violentia recidebant, & symptomatibus visu horrendis sæviebant. Tum accidit aliquando, ut in ipsa dolorum exacerbatione, illam dorsi regionem, ubi diaphragma vertebris adhæret, manu fortiter percutiendam præberet: quo facto, remittebant quidem artuum externorum tormenta, sed atrociores intestina prehendebant dolores, ut arthritis retropulsa videretur. Vix autem una elapsa hora, alvus sponte solvebatur; & tum clysteribus adjuta, copiosas sordes ac flatus reddebat: quibus excretis cuncta conquiescebant symptomata, somnus & adpetitus redibant, & perfecta sequebatur reconvalescentia.

Epicrisis.

Plane singularis, & attentione perquam digna est hæc observatio, quod forti facta percussione ejus dorsi regionis, ubi tendines diaphragmatis vertebris lumborum adhærent, externa artuum tormenta mox remiserint, & ad intestina retrocesserint; tumque secuta crebriori alvi dejectione, & copiosa sordium eliminatione, vis morbi atq; symptomatum mox conquieverit. Namsi ullus in universo corpore locus est notabilis; certe hic ipse, cujus in historia morbi meminimus, attentionem meretur. Ibidem enim septi transversi tendines vertebris lumbaribus firmiter junguntur, & orificium ventriculi sinistrum, valde nervosum atque sensibile; porro plexus major mesentericus, cum arteria & vena mesenterica, ac finis duodeni, in quo vitiosus morborum spasmodicorum & periodicorum fomes est, situm suum habent. Hinc vero videtur simillimum, a paullo fortiori hujus loci externa percussione, ingentem tam motuum nervosi generis spasmodicorum, quam etiam caussarum, hosce motus sustentantium factam esse mutationem, eorumque ex uno in alterum locum translationem. Hujus externi remedii effectum in puerorum ferina, atque suffocationem minante tussi, aliquoties vidi præstantissimum: neque etiam minus in viro quodam honoratissimo, qui sæpius cruciabatur graviori podagra, adnotavi, quod a partis affectæ per malleum facta, utut dolorifica percussione, insignissimum dolorum perceperit allevamentum. Recte mechanica dici potest hæc curatio; quæ, si tempestive fiat, in certis circumstantiis felici haud carere potest effectu.

Quod autem præsens morbus demum per alvi dejectionem fuerit curatus; certum præbet indicium, caussam illius materialem in prima latuisse regione. Hæc ergo idoneis foras ejicienda est subsidiis; cui quidem scopo fortiora purgantia, salina, & stimulantia minime inserviunt; sed quæ leniendo, demulcendo, simulque evacuando agunt, magis conveniunt. Ex horum censu mea experientia omnibus præferri meretur infusum mannatum, rhabarbarinum, tartarisatum, pro re nata cum uno vel altero tartari emetici grano acuatum. Sic citra omnem noxam & tumultum tam per superiora, quam per inferiora saburra primarum viarum, quantitate satis copiosa proscribetur.

OBSERVATIO III.

Puer uudecim annorum, strictioris corporis habitus, a teneris vultu pallido ac lurido præditus, & sæpius de imi ventris torminibus conquestus, parentibus tamen sanis natus, obambulavit aliquando hyemali tempore in horto, ibidemque prævio gravativo in pectore sensu, & vomendi conatu incidit in pa- *Motus spasmodici vagi cum corrupta phantasia.*

paroxysmum fere epilepticum; in quo post aliquot horas semianimis, & oculis clausis deprehendebatur. Abhinc malum magis invalescere cœpit, & aliquoties quotidie recurrit, cum tanto membrorum robore, ut vix a tribus coercere potuerit viris. Paroxysmum antecedebant angustiæ præcordiorum, palpitationes cordis, vertigo, tinnitus aurium, & capitis gravitas: tum spasmodicæ agitationes ab umbilico primum ad caput ascendunt, & ex hoc in externos artus diffunduntur. Quamdiu caput afficitur, omnes cessant sensus & rationis potentia hebetatur; quando autem artus concutiuntur, rationis redit integritas. Ipsæ corporis agitationes variis quotidie modis tristem ludunt scenam: mox enim instar galli cucurrit, mox boatum vaccarum æmulatur, mox sonitum, quo venatores feras alliciunt, modulatur; mox peregrinas linguas strepit; mox more musicorum, modum cantus manibus moderatur; mox magis mutus est quam piscis, & tum scribendo significat, prohibitum jam sermonem, se intra horæ spatium esse recuperaturum, uti etiam fit. Fingit præterea sibimet non solum varias inanes ideas, ac terrificas imagines, seque spectra videre affirmat; verum etiam prędicit sępius in paroxysmo res, quæ actu fiunt. Et notatu dignum est, ægrum aliquando, cum accitus verbi divini minister nomen Jesu pronunciasset, ingentem edidisse clamorem; quo finito tranquillus preces fundere valuit. Ceterum extra paroxysmum fervido fruitur adpetitu, somnoque placidissimo; & urinam mingit aquosam. Ex emeticis lenioribus bene habet; sed post institutam pronuper venæsectionem, exacerbari videbatur malum.

Epicrisis.

Prodigiosa utique, & quæ omnem mentis captum superare videtur, est illa vis, quæ in hominis phantasia latet, & quæ in morbis cerebri, atque generis nervosi atrocioribus, quam maxime sese exserit. Quare jam vetustissimi, & Hippocratis tempore viventes Medici, loco naturalium caussarum, quas ignorarunt, τὸ θεῖον, sive divinum quid in subsidium vocarunt: & ob eandem rationem epilepsiam nomine morbi sacri insigniverunt. Notabilis certe est locus, qui in Libro HIPPOCRATIS *de morbo sacro* §. 11. exstat, dum: *Qui primi*, inquit, *hunc morbum sacrum esse pronunciarunt, tales homines mihi esse videntur, quales etiam nunc sunt magi, & expiatores, & circulatores, & quidam arrogantes, qui se vehementer pios esse simulant, & amplius quid scire. Hi itaque consilii & mentis inopiæ obvelantes, ac prætexentes divinitatem, quum nihil haberent, quod exhibitum prodesset, ut ne manifesta fieret ipsorum ignorantia, sacram hanc affectionem esse pronunciarunt, & relictis idoneis rationibus, curationem in expiamentis & incantamentis quæsiverunt.* Verum cum caussæ, quæ ad turbulentam ejusmodi, ac plane perversam contribuunt phantasiam, omnino sint physicæ atque mechanicæ, siquidem anima nonnisi in mechanismo, per mechanicas caussas & cum materia apta agere & operari potest, quo immutato, illius quoque operatio mutatur: illæ sane diligentius a Medico sunt corrigendæ, & e corpore proscribendæ. Et ipsi jam veteres, præsertim Hippocrates, talium cum corrupta phantasia complicatorum morborum curationem in remediis diæteticis, cibis accomodatis, salubri aere, atque demum in helleboro dextre præparato quæsiverunt, ac invenerunt. Quemadmodum enim a cibis copiosis, flatulentis, & qui crassos viscidosque ingenerant succos, nec non aere nimis denso vappidoque, corpora per se jam imbecilla facillime ad graves generis nervosi ægritudines disponuntur: ita omnino ad has præcavendas pariter, ac sanandas, convenienti vitæ regimine, & victu tenui, qui nec stomachum gravat, nec cruditates relinquit nervis inimicas, & benigno cocto nihil observatur præstantius.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Morbus spasmodico convulsivus, ex nimiis ascaridibus subortus.

Puer septem annorum, alacris antea, & vegetus, ex improviso, capitis acuto corripiebatur dolore, qui cum æstu præternaturali, atque pulsu celeri erat conjunctus. Brevi post superveniebant sævissima circa regionem umbilicalem tormina, crebri vomendi conatus, intolerabilis in ano pruritus, alvi obstructio per triduum inhærens; & tandem excipiebant horrendæ manuum pedumque convulsiones, & agitationes, ex uno membro in alterum transeuntes: quibus cessantibus, absque sensu & motu, intentis oculis, graviter respirans jacebat. Hæc ergo symptomata præter antispasmodica, liquorem meum anodynum mineralem, cum tertia parte spiritus vitrioli junctum, & pulverem ex cinnabari, lumbricis terrestribus, nitro, & pulvere Marchionis confectum, oppugnabantur laxante, quod ex Manna, rhabarbaro, semine santonici, ac sale Sedlicensi erat compositum. Hoc excipiebant crebræ alvi dejectiones, & cum illis, mirum dictu! ultra millia ascaridum tenuissimarum, glomeris instar invicem contortarum excernebantur: quo facto cuncta protinus remittebant symptomata.

Epicrisis.

Vermes, intestinis tenuibus, vel ipsi ventriculo incarceratos, horrenda & portentosa in partium nervosarum systemate excitare symptomata, neminem fugit. Sed id non adeo obvium atque compertum est, ascarides, quarum sedes in recto, tanquam ultimo, & a capite remotissimo intestino est, convellendo universum nervorum genus, totam motuum vitalium, imo functionum animalium turbare posse œconomiam. Verum haud infrequenter non tantum in pueris, sed etiam adultioribus, præsertim fœminis ob mensium vitium cachecticis, ex ascaridibus varios & mirabiles capitis affectus, aphoniam, profundum soporem, epilepsiam, catalepsin, convulsiones artuum vagas, ac mentis alienationes observavi. Quando vero hi vermes per suppositoria, anthelmintica cum purgantibus juncta, ex quibus semen Santonici cum mercurio dulci ac jalappa mixtum palmam obtinet, non omissis balsamicis, foras pulsi fuerunt, remiserunt omnes adfectiones. Caussam tam gravissimarum passionum non in sola intestini recti vellicatione collocandam esse arbitror; nam sæpe nec ullus dolor, nec pruritus in ano sentitur; sed potius in putridis horum animalculorum effluviis ac exhalationibus, per poros in nervosas ac membranaceas partes sese insinuantibus ponendam esse, certus credo.

OBSERVATIO V.

Spasmi vagi ab acrimonia lymphæ & seri.

Vir quidam sexaginta quatuor annorum, laborabat affectu spasmodico vago, qui sic se habebat: Ante invasionem conquerebatur de pedum & crurum vehementi refrigeratione, ut calore hæ partes foveri debuerint. Cessante paullo frigore, tormina atrocia infestabant abdomen, quibus præsentibus nec flatus, nec fæces, nec urinæ mitti poterant. Tum excipiebat quædam contractio in medulla spinali circa lumborum vertebras; sub qua venter magis occludebatur, spasmodicus vero dolor ad superiora simul ascendebat, cum junctis ructibus; capitisque doloribus tensivis, gravativis, & quodam stupore. Tandem æstus cum pruritu totum corpus perfundebat, & maxime regionem umbilicalem tanta occupabat ariditate, ut cutis veluti torrefacta, adpareret. Non etiam minus extra paroxysmum crura semper manebant frigida; manus vero notabili languore, stupiditate, tremore, sensationisque pariter ac motus quadam impotentia adficiebantur: quid? quod denique vera paralysis pedes atque manus obsederit: reliquis symptomatibus spas-

spasmodicis in uno tenore perseverantibus. In tali rerum statu multa, ac varii generis medicamina, sed frustra fuerant adhibita. Ego tandem consultus, clysteres emollientes ano infundi; & decoctum ex sero lactis, floribus sambuci, & nasturtio aquatico paratum potari jussi; ex quorum usu tormina & dolores abdominis admodum mitigabantur, & conjunctis tandem balneis aquæ dulcis, alvi libertas insequebatur, ægerque habebat melius. Denique in faucibus & labiis, vesiculę sero aquoso plenæ efflorescebant; atque alvi profluvium satis copiosum accedebat, quo multæ sordes excrementitiæ reddebantur. Et cum abhinc quotidie decoctum chinæ potaret, externasque partes oleo lumbricorum terrestrium sæpius perfricandas curaret; vires sensim collegit, integramque recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Notabile spasmorum vagorum, licet cum violentis convulsionibus haud complicatorum exemplar sistit hic casus. Inceperunt nimirum illi in pedibus, horum refrigerationem inferentes; abhinc per spinam dorsi, nervosas abdominis, maxime intestinorum partes obsederunt, pertinaces alvi constrictiones & tormina excitando, tum pectus invaserunt atque præcordia; anxietates, ructus, ardorem ventriculi, & lymphæ ex ore vel potius faucibus stillicidium inducendo. Tandem etiam caput occuparunt, & in illo melancholiam, stuporem, vertiginem, vigilias, dolorem gravativum, tinnitum aurium, spasmum caninum, ac denique paralyticos affectus progenerarunt. Hocce vero malum a dyscrasia lymphę & sanguinis acri, tenui, caustica, in nostro ægrotante originem traxisse; inter alia exinde patet, quod post æstum, quo ordinario spasmi discutiuntur, pruritus, fervor & exsiccatio cutis, & vesiculæ in toto corpore adparuerint. Hinc etiam factum est, ut decocta diluentia, humectantia, & quæ acrimoniam temperant, uti serum lactis, in quo flores sambuci ac herba nasturtii aquatici decoquuntur, clysteres emollientes, decoctum chinæ, atque balnea præstantissimam opem tulerint. Contra vero omnia, quæ intendunt scorbuticam humorum acrimoniam, veluti sunt fortiora purgantia, sudorifera, atque salina plane omitti debent, quoniam iis plus damni excitatur, quam emolumenti.

OBSERVATIO VI.

Quadraginta annorum vir, per duos abhinc annos crebris ventriculi inflationibus, ac insigni abdominis tensione divexatus, incidebat aliquando post prævium iter, in vehementissimum dentium sinistri lateris dolorem, adeo, ut per aliquot horas instar apoplectici omni fere sensu ac motu privatus esset. Talis paroxysmus bis adhuc circa novilunium semper recidebat; adhibitis vero vesicatoriis & scarificatione tandem remittebat. Posthæc circa ultimam lunæ quadram, ingentes lancinationes crus sinistrum prehendebant, cum totius corporis lassitudine, & quotidianis animi deliquiis stipatæ: quæ subsequente plenilunio in omnes artus diffundebantur, cum rigiditate ac motus impotentia in brachiis, horumque juncturas veluti e sede sua distorquebant. Hinc suasu amicorum, locum mutare, iter ingredi, & corpus movere cœpit: unde accidit, ut aliquando præter opinionem crus sinistrum violenter retractum, dextrum vero antrorsum vehementer distentum fuerit. Diu etiam vixit in hoc misero statu, multosque Medicos adhibuit, quorum quidam insultus apoplecticos, alii arthritidem, alii calculum, alii malum hypochondriacum suspicabantur, & variis quidem contra ea mala, sed in cassum pugnabant remediis. Tandem cum atrocia & fere convulsiva intestinorum volumen excruciarent tormina; injecti intra nycthemeron ultra de-

Morbus vagus scorbuticus cum saburra tenacissima, intestinis impacta.

decem clysteres, materiam compactam ac globosam instar pomorum Borsdorffianorum minorum evacuarunt, quorum globulorum singuli veluti calce erant obducti. Horum dejectioni superveniebant quidem animi defectiones; at elapsis abhinc paucis horis, singulare virium incrementum æger recuperavit. Tum usus est lacte caprino, & ad thermas Tœplicenses concessit, post illarum usum spinam dorsi & juncturas artuum oleo nucis moschatæ sibi inungi curans: quibus factum est, ut paucis diebus omnia remiserint symptomata, ac tantum pedibus accesserit robur, ut commode ambulare potuerit. Notabile ceterum in hoc morbo fuit momentum, quod manus, utut atrocissimis distractæ doloribus, a paralysi fuerint immunes; quæ tamen crura, a spasmis libera, omnino occupaverat. Nec silentio prætereundum est, ægrum sumtis cibis rarissime habuisse animi deliquia, quæ vero in jejunio fuerunt frequentiora.

Epicrisis.

Luculenter ex hoc casu docemur, quam graves affectiones pertinax alvi obstipatio, & intestinorum a saburra crassa atque compacta oppletio, nisi progenerare, saltem sustentare valeat. Præstat igitur alvum in morbis chronicis, spasmodicis, convulsivis lubricam servare; cui scopo, tantum abest, ut purgantia conveniant, ut sæpius etiam blanda laxantia oretenus exhibere haud liceat. In nostro saltem casu omnia purgantia, quin & laxantia non nisi vomitus excitarunt, & spasmos exacerbarunt. Contra vero consultius est, clysteres ano infundere oleosos, ac emollientes; quibus fæces crassiores diluuntur, & ad exitum disponuntur. Tum quoque jungere licet laxantia, & quidem lenissima, veluti est manna cum oleo amygdalarum dulcium. Hisce itaque subsidiis postquam expurgatæ fuerunt sordes crassiores: reliqua remedia, quæ ad temperanda salia scorbutica sunt opportuna, feliciori successu, majorique cum fructu adhiberi potuerunt? quæ inter serum lactis, præsertim dulce est præstantissimum. Tandem ad artus roborandos thermæ Tœplicenses, & olea juncturis inuncta, utilissimam tulerunt opem.

OBSERVATIO VII.

Puella duodecim annorum, diu male habens, tandem in affectum spasmodicum vagum delabitur, cujus paroxysmi per vices sequentem in modum invadebant: Corripitur primum ægra dolore abdominis atrocissimo; quo cessante maculæ hinc inde per corpus dispersæ efflorescunt, & his demum evanescentibus, spasmodicæ motitationes manuum pedumque succedunt, atque tandem epilepticæ junguntur agitationes. Observatione hic dignum fuit, quod quotiescunque externarum partium dolores ac spasmi remiserunt, illi protinus interiora occupaverint, cum alvi adstrictione contumacissima, & tanta contractione, ut fistulam clysticam ano intrudere, fere impossibile fuerit. Contra vero cessantibus internarum partium motionibus, spasmi iterum ad externas transierunt; & hęc scena per satis longum tempus acta fuit, donec tandem morbus, clysteribus oleosis, sero lactis, decoctis antiscorbuticis &c. feliciter fuerit profligatus. Spasmi vagi scorbutici.

Epicrisis.

Notari ex hoc casu meretur, quod sub violentis intestinorum tormentis, crassa præsertim atque rectum, circa exitum, adeo constringi soleant ac coarctari, ut nec excrementis, nec flatulentis vaporibus exitum permittant; neque fistulam, qua clysteres injiciuntur, utut tenuissimam recipiant; aut si quoque hanc admiserint, ipsi tamen infusi clysteres, veluti vi quadam statim repellantur. Hujus vero momenti ratio, falso a quibusdam flatibus obicem

cem ponentibus imputatur: siquidem ex physicis liquet documentis, quod fluida, quæ vi quadam ex clysteribus ano impelluntur, resistentiam obstantium flatuum longissime superent. Vera potius caussa in ipsa intestinorum pertinacissima constrictione latet, qua etiam motus eorum peristalticus haud raro ad superiora convertitur. Hinc sæpissime fit, ut non solum ventriculi inflationes, cardialgiæ molestissimæ, anxietates præcordiorum &c. suboriantur; verum etiam laxantia oretenus data, per vomitum reddantur, quin nonnunquam ipsi clysteres cum stercoribus per superiora eructentur. Præstat itaque in tali casu sub ipso paroxysmo, nihil nec laxantibus, nec clysteribus moliri; sed potius partes constrictas externis emollientibus relaxare, & extra accessionum tempus blandis vacuantibus saburram acrem eliminare; aliisque antispasmodicis & anodynis irregulares ac inverso motus demulcere.

OBSERVATIO VIII.

Convulsiones vagæ ex violenta ossis coccygis percussione.

Puer annorum circiter quatuordecim, inter rixas cum commilitonibus, saxo satis duro circa os sacrum ac coxendicis graviter percutitur; cum subsequuto partis affectæ vehementi tumore ac dolore, somnoque abhinc difficili, ac pavore pleno. Vocatus chirurgus os coccygis fractum dicebat, variaque extrinsecus adplicabat emplastra pariter ac linimenta. Neque tamen minus tertio die post accedebant horrendæ artuum convulsiones, cum vehementi cordis palpitatione, præcordiorum subsultibus, sermonis difficultate, & memoriæ debilitate, ut vix cognosceret adstantes, stipatæ; a pollicum tamen contractione immunes. Datis diaphoreticis ac antispasmodicis medicinis, intra quinque dierum spatium cessabant hæ præternaturales motiones; sed singulis mensibus, secundo vel tertio ante lunam plenam die, quo percussio violenta erat facta, semper redibant. Accessiones flatus frigidiores, ex osse sacro per dorsi spinam ad cerebrum ascendentes antecedebant; tum incomposita loqui cœpit, non dormire, nec domi contineri poterat; oculi sæpius torvi videbantur ac terribiles; & redeuntibus denique sensibus, vaga artuum convulsio sequebatur. Tali malo per anni dimidium cruciatus æger, tandem per balnea aquæ dulcis; per pulveres antispasmodicos, quorum basis erat cinnabaris, ac pulvis lumbricorum terrestrium; decoctum visci querni, radicisque chinæ, cum quarta lactis parte mixtum, atque per linimenta, quæ habebant præter alia oleum hyoscyami ac camphoram, ossi sacro adplicata, quæ Dei est gratia, pristinæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ex hac morbi historia, diligentius pensitata, luculenter patet, quam admirandus sit membranarum, quæ medullam spinalem cingunt, cum aliis nervosis ac membranaceis partibus consensus, qui non nisi in mutua motuum vitiosorum communicatione consistit ac propagatione. Sensatio autem illa frigidæ auræ ex loco affecto per dorsum ad caput usque ascendentis vix ab alia caussa dependet, quam a strictura spasmodica, per materiæ subsistentis acris & ichorosæ vellicationem inducta, in ossis sacri medulla incipiente, & in forma motus undulatorii successive ad cerebrum usque propagata. In tali casu, ubi etiam ex plantis pedum, ad caput aspirans aura frigida epilepsiam peperit, non sine fructu adplicare suevi temperatum vesicatorium, quod ex drachma una cantharidum cum emplastri de Meliloto uncia una permixta paratum, per aliquot septimanas parti affectæ impositum servetur. Hoc enim sine dolore operatur, & ingentem seri vitiosi extrahit copiam.

CAPUT IV.

DE

AFFECTU CEREBRI SPASMODICO ECSTATICO, VULGO CATALEPTICO, PERQUAM RARO.

§. I.

Definitio realis catalepseos. POrtento similis, & admiratione dignus est nervosi generis affectus qui homines saxis, statuisque marmoreis immobiliores reddit, & catalepseos, quam Latini per deprehensionem, detentionem, ac congelationem interpretantur, nomine salutatur. Est illa, si realem spectemus definitionem, spasmodica fibrillarum nervearum, ac nervorum, actibus potissimum voluntariis, & sensationi destinatorum, prope suas origines constrictio, & inde denegatus liquidi tenuissimi, in cerebro secreti, cujus ope sentit ac movet anima, in nervorum canales influxus: unde omnes sensus ac motus voluntarii pereunt, & corpus in eo, quo sub accessione mali est situ, immobile servatur; visque imaginationis magis intenditur.

§. II.

An differat a Catocho. Agitatur inter veteres controversia, an catalepsis idem sit cum catocho morbus: necne? Quidam discrepare has adfectiones, & Catochum illum esse perhibent affectum, quem coma vigil adpellant veteres; ubi somno premi videntur ægroti, & tamen vigilant, sed nec fari, nec ullum membrum movere valent, sensu præsertim tactus integro. Contra vero plerique catochum ac catalepsin pro synonymis habent; quos inter HENRICUM ab HEER *obs. III.* & NICOLAUM PISONEM *de morbis cognoscendis Lib. I. Cap. XIII.* allegasse sufficiat. Realis autem est, quæ catalepsin ac tetanum intercedit differentia. Differentia catalepseos a tetano. Quemadmodum enim in tetano totum corpus, & cuncta membra tanto rigore distenduntur, ut illa ligno rigidiora nec summa vi flectere aut incurvare valeas; & præterea sensus pariter ac ratio sibi constant: ita e contrario in catalepsi immotum quidem stat corpus, sed flexile manet, & quoscunque artus flectere ac agitare potes; atque sensus omnes pariter ac ratio pereunt.

§. III.

Historia catalepseos. Catalepsis omnium sane morborum est rarissimus; ut ideo HENRICUS ab HEER medico, se plusquam millies vidisse catalepticos jactanti, responderit: *O te infelicem, non puto fuisse mille catalepticos, ex quo morborum terris incubuit cohors.* Quotquot tamen legeris de hoc morbo in libris Medicorum sparsim obvias observationes; invenies illum hyemali potissimum tempestate, & sub frigore intensissimo homines invadere. Quemadmodum enim frigus generatim nervoso generi est inimicum, & ad producendos morbos spasmodicos admodum opportunum: ita vero quoque simillimum est, in nostro morbo nervorum fibrillas ad concipiendam spasmodicam conductionem frigore reddi aptissimas; eo magis, cum solo horrendo frigore prodigiosum hoc malum excitari, plurimæ testantur observationes. Corripuit equidem miseros per intervalla, & paroxysmos, qui sæpius per aliquot horas durant, & juvenem quendam, cujus meminit FORESTUS *Lib. X. obs. 42. pag. 369.* per tres integros dies detinuerunt. Raro quædam præcedunt notæ, mali adventum prænunciantes; nisi quod sacerdos quidam, de quo FORESTUS loc. cit. agit, obtusum antea in posteriori capitis parte senserit dolorem; & monacho, cujus casum recenset HENRICUS ab HEER *obs. III. pag. XLIII.* ante invasionem mali, collum riguerit.

§. IV.

Paroxysmorum descriptio. Plerumque subito invadunt paroxysmi, & sic se habent: In quocunque situ fuerint ægri, in eodem simul

ac semel manent rigidi ac immoti; sedentes sedent, stantes stant, cubantes cubant; si clausi fuerint oculi, clausi manent; cum vero malum de die plerumque accedit, oculi tenentur aperti, irretorti, in unum locum fixi, ac si Medusæ caput intuerentur; &, licet illos sudario perstrinxeris, inconniventes manent. Interim loco moveri, & artus flecti possunt; sed quocunque inflectantur, illic immoti persistunt; impulsi progrediuntur; & puer, quem ex FERNELIO allegat FORESTUS *Lib. X. obs.* 42. *Schol.* e lectulo sublatus consistebat, Neque vero ullus adest sensus, nec vident licet apertis oculis, nec audiunt, nec gravissime compuncti sentiunt. Nihilo tamen minus actus automatici legitime succedunt; pulsus fertur naturalis, spiratio facilis, & adnotante FORESTO loc. cit. quidquid intruseris ori, devoratur. Sæpius abdomen, ac costæ inferiores convelluntur, testantibus eodem FORESTO, SYLVIO, PLATERO & DOLÆO *Encyclop. med. pag.* 6. Hinc alvus simul est adstrictissima, ut nec tenuissima intrudi queat fistula, observante HENRICO ab HEER *obs.* 3. *pag.* 39. Color faciei manet floridus, juxta NICOL. PISONEM *Lib. I. Cap.* 13. *pag.* 93. Tandem inter alta suspiria ad se redeunt; tumque mira, quæ audiverint ac viderint, instar ecstaticorum, narrant. Extra paroxysmum plerumque a cibis vel plane abstinent, vel saltem pauca comedunt.

§. V.

Subjecta catalepseos. Huic malo, præsertim cum ecstasi conjuncto fœminæ præ viris deprehenduntur obnoxiæ, attestantibus BORELLO *Cap. XI. histor.* 54. *& Marco Marci in Philos. rest. pag.* 397. Possident enim illæ fibras molliores, teneriores ac sensibiliores, quarum ratione non solum ad suscipiendos generis nervosi motus inordinatos admodum proclives sunt; verum etiam ad impressiones ac passiones animi fortiores fovendas, & morbos ex corrupta phantasia subortos perquam opportuna existunt. Deinde vero sisit temperamentum melancholicum, & ubi vis imaginationis excellit, facillime suboritur hic morbus; præsertim si juxta NICOLAUM PISONEM loc. cit. & ipsam experientiam, victus frigidior, tempus anni, & regio ad frigidam constitutionem promta accesserint. Et denique adhuc notari meretur, quod in hoc morbo peremtis vasa, quæ in basi cerebri ad sinciput tendunt, sanguine crasso turgida, ac posterior cerebri pars serosa colluvie imbuta, reperiantur. HENRICUS ab HEER obs. 3. pag. 45. in tali subjecto cerebrum in anteriori parte durum, in basi mollius ac humidius; nervorum vero origines siccissimas & solito graciliores deprehendit.

§. VI.

Sententiæ Medicorum de caussa Catalepseos. Tradita hac catalepseos historia; ad caussam ipsius, atque formalem rationem indagandam progrediemur. Hanc in posteriori capitis parte hærere, non modo defunctorum sectiones, atque dolores in posteriori capite ac nucha, paroxysmos nonnunquam antecedentes testantur; verum etiam omnes unanimi ore adfirmant Medici. Verum in pressius determinanda symptomatum caussa, in varias, minus claras abierunt opiniones. Plurimi spiritus animales adeo fixari ac concentrari asserunt, ut in motu suo præpediantur: quod de hisce corporibus subtilissimis ac penetrantissimis nullo modo concipi potest. SYLVIUS PRAX. *Lib.* 2. *pag.* 474. experimento chemico, quo spiritus urinæ volatilis confusus cum spiritu vini rectificatissimo in coagulum spissius concrescit, persuasus, credit in catalepsi spiritus animales, qui ad indolem spiritus vini rectificatissimi accederent, a spiritu volatili urinoso, præternaturaliter in corpore genito, congelari, ut immobiles maneant. Verum falsa subest adplicatio, & fallacia non caussæ ut caussæ. Namque primum tantum abest, ut spiritus animales ejusdem cum spiritu vini sint naturæ,

turæ, ut potius hic in quantitate assumtus, narcosin inducat. Deinde in allegato experimento spiritus vini neutiquam coagulatur, sed sal volatile, quod in spiritu urinæ, qui nihil aliud est, nisi sal volatile in proprio suo phlegmate solutum, continetur, affusione spiritus vini rectificati præcipitatur.

§. VII.

Caussa catalepseos proxima.

Nos potius caussam catalepseos in denegato liquidi tenuissimi in nervos ad motus voluntarios ac sensus destinatos influxu, qui e contrario in nervos actibus vitalibus & automaticis inservientes naturalis, quin ex parte impetuosior est, collocamus: at quomodo ille intercipiatur, jam dispiciendum est. Quod si ergo perpendamus; omnes totius corporis sensationes, omnesque functiones animales in catalepticis penitus cessare, vero est simillimum, fluidi nervosi influxum in eo potissimum loco intercipi debere, ex quo omnes nervorum nostrorum fibræ principium suum, ac primam originem trahunt. Hic locus audit sensorium commune, & ille est, in quo primariam quoque animæ sedem, nos collocare oportet. Quamvis enim illa, tanquam substantia immaterialis, non bene includi queat loco: attamen cum certissimum sit, spiritum hunc immortalem arctissimum cum corpore fovere commercium, & magnum in sensus & functiones, quæ dicuntur animales habere directorium; necesse est, ut ipsi ratione operationum, quas beneficio fluidi tenuissimi, modo nobis incomprehensibili edit, certum utique adsignemus spatium, ex quo omnes, quæ in fibris fiunt mutationes sentiat, & actionibus, quæ ipsius voluntati subjacent, commode fungatur.

§. VIII.

Sensorii communis descriptio.

Commune vero sensorium nec juxta CARTESIUM in glandula pineali; nec ad mentem LANCISII *dissert. de sede animæ cogitantis* in corpore cerebri calloso; sed cum Anatomicorum accuratioribus ac recentioribus, in medulla oblongata, atque ea, quæ basin cerebri constituit, collocamus. Exinde enim egressi canales nervosi, tunicam extimam, a pia meninge, copiosissimis vasis intertexta, ac medullares cerebri tractus ambiente, mutuantur, & sic ad totius corporis partes, sensui motuique voluntario inservituri abeunt. In hasce vero fistulas nerveas, fluidum, subtilissimum, cum sanguine per arterias carotides ac vertebrales ad caput delatum, resorpta a venosis vasis crudiori substantia, in parte cerebri corticali secretum, & denique per medullarem regionem vi quadam impellitur; ut hujus beneficio certas cogitationes, sequantur certæ motuum in corpore determinationes; & vicissim certas corporis motiones excipiant certæ in anima ideæ.

§. IX.

Quomodo in catalepsi influxus liquidi nervei intercipiatur.

Quemadmodum igitur dicto illo fluidi tenuissimi influxu recte, & proportionata quantitate se habente, omnes sensationes, & functiones animales vigent, debitoque peraguntur ordine, nosque tum sani vigilamus: ita si parcior fuerit ille influxus, dormire dicimur, eoque plane intercepto, omni sensu ac motu voluntario destituimur. Omnis vero hujus influxus interceptio, vel fibrillarum nervearum paralysi, vel spasmodica constrictione fit: namque nervorum obstructionem, quam statuunt, neutiquam locum habere, jam *in Consult. ac Respons. Medic. Sect. I. Casu XLIX. pag.* 247. demonstratum dedi. Enim vero in catalepsi paralysis fibrillarum nervearum ea non potest esse caussa, quæ remoretur fluidi subtilissimi introitum in nervos; cum paroxysmi per intervalla recurrant, & sub iis facies sit rubicunda; quæ in morbis ejusmodi a caussa paralytica inductis, quorsum mea sententia, soporosi spectant affectus, longe aliter sese habent. Ergo in catalepsi fibrillarum nervearum, in sua origine, antequam piam matrem penetrant, spasmodica constrictio & caussam denegati spirituum in nervos influxus; & hinc reliquo-

quorum omnium symptomatum verum & amplissimum juxta §. VII. præbet fundamentum.

§. X.

Ratio symptomatum. Hinc igitur omnes utique sensationes, omnesque animales functiones cessant; cum autem in partibus his inservientibus nullus sit spasmus; ratio patet, cur membra per se immota, flecti queant, ac quocunque illa flexeris, ibidem vi movente carentia, immota rursus quiescunt. Sed dum hæc fiunt, vigent omnes motus, quos automaticos vocant. Namque constat ex Anatomicis, quod sicuti nervi sensibus, ac motibus voluntariis destinati ex cerebri medullari substantia suam trahunt originem; ita e contrario functiones vitales, quæ animæ imperio neutiquam subjacent, nervis ex medullari ac inferiori cerebelli parte propullulantibus administrentur, testante inter alia experimento a Clarissimo VIEUSSENS *Neurograph. Lib.I.cap. XX. pag.* 123. *allegato*. Jam vero in catalepsi illas fibrillas, quæ ex cerebro ortæ, nervos dant actibus voluntariis inservientes, constringi diximus; at illæ, quas cerebellum ad vitam conservandam emittit, salvæ manent in statu naturali. Hinc pulsus cordis & arteriarum viget, facies rubet, respiratio fertur naturalis &c. Interim cum fluidi tenuissimi in organa sensui, & motui voluntario ministrantia denegatur influxus: facile fit, ut illud majori copia ac impetu, in partes actus vitales perficientes ex cerebello impellatur. Hinc pertinacissimæ, quæ alvum occupat, constrictionis, motuumque abdominis & pectoris convulsivorum origo petenda est.

§. XI.

Ecstaseos disquisitio. Restat adhuc illud momentum explicandum, quo cataleptici sæpenumero observantur ecstatici. Plerumque enim finito paroxysmo narrant mira gaudia, aut phantasmata tragica, visiones divinas, consortium angelorum; quin & futura prænunciare videntur, ac vatidicos se simulant. Tales memorabiles casus passim observantur in Medicorum scriptis. Conf. PAULLINIUS *Cent. IV. observ.* 38. MARCELLUS DONATUS *Cap. I. pag.* 91. *seqq.* AUGUSTINUS *de civitate Dei Lib. XIV. cap.* 23. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec.* I. *vol.* II. *pag.* 62. A. N. C. *dec. III. anno* 3. *obs.* 61. *& Volum. I. obs.* 250. *pag.* 563. Neque vero in hisce casibus diabolo vim quandam adscribere; nec animarum e corpore ad alia loca, quin plane cœlum secessum statuere, nec alias præternaturales caussas allegare necesse est; nec ad nos pertinent ecstases Paulli, sanctorumque; siquidem de illis duntaxat loquimur, quæ in morbosis corporibus fiunt. Et si tali ratione consideremus, subjecta catalepseos plerumque esse melancholica, vi imaginatrice fortiori gaudere, ac circa ideas sacras de Deo, angelis, vita æterna tantum non semper esse occupata, deinde, si experientia, ac exemplo insomniorum suffulti supponamus, animam, quo magis a perceptione objectorum externorum, ac motuum vitalium exercitio feriatur, eo intentius phantasiæ indulgere: firma sequitur conclusio, visiones ecstaticorum catalepticorum non nisi effectus esse intensioris phantasiæ: dum anima a commercio rerum externarum vacua, præteritas rerum ideas repetit, ex quibus inter se collatis etiam fieri potest, ut futura prænunciet. Sed revertamur, ad caussas mediatas, quæ malo cataleptico excitando sunt opportunæ.

§. XII.

Caussæ catalepseos mediatæ sunt humores crassi, præsertim commoti. Eminet inter alias vitium humorum crassorum, ac viscidorum, quos veteres dixerunt succos melancholicos; qui in capite ac cerebro difficilius progredientes, & in hujus basi præsertim ac pia meninge stagnantes, efficacissimam constrictioni fibrillarum nervearum suppeditant occasionem. Hinc non tantum fœminæ hystericæ, virique hypochondriaci ac melancholici præ aliis catalepsin patiuntur, verum

etiam

etiam hoc morbo peremtorum sectio docet, vasa in posteriori cerebri parte crasso & coagulato sanguine repleta fuisse, ac in ipso cerebro extravasatam serosam hæsisse colluviem. *Conf.* HOLLERIUS *Lib. I. de morb. intern.* & SCHENCKIUS *Lib.* 1. *obs.* 2. Ex his quoque patet clarissime, quare consuetas & ordinarias sanguinis excretiones suppressas, nonnunquam subsequatur catalepsis: vide FONSECAM *Lib.*2. *Consult.* 92. Neque minus ratio patet, cur puer ille, cujus AETIUS *Tetrabibl.* 2. *Serm.* 2. *Cap.* 4. meminit, per triduum congelatus, tandem effuso per nares copiosissimo sanguine, statim convaluerit. Eo magis a spissis humoribus catalepticum suboriri poterit malum, si illorum vehemens expansio ac exæstuatio, & hinc enata fortior vasorum cerebri ac piæ matris distensio accesserint. Unde concipi poterit, quomodo illud, ex febribus intermittentibus, incongrue suppressis ac volatilibus tractatis, juxta DODONÆUM *obs. med.* 44. ex nimia vini generosi ingurgitatione, teste PLATERO *Lib.* 1. *fol.* 27. ex ebrietate ac nimia iracundia, notante DOLÆO *in encyclop. medic. pag.* 96. prognatum fuit. Nec silentio denique prætermitti debent vermes, ac lumbrici intestinorum; qui sicuti gravissimis morbis, ita & cataleptico ansam præbere possunt, testante observatione a MARCELLO DONATO *Lib. II. Cap.VII. pag.*186 *recensita*.

§. XIII.

Animi pathemata.

Præterea ingens debetur animadversio gravioribus animi pathematibus, quibus constrictionem fibrillarum in cerebro nervearum, cum subsequente catalepsi, excitari pariter ac relaxari, in scriptorum monumentis passim relatum legimus. TULPIUS *Lib.I.obs. cap.* 21. juvenem quendam ex inopinato matrimonii repudio catalepticum factum, & illo promisso restitutum allegat. RONDELETIUS *Lib. I. pag.* 20. casum refert de puella, viro, quem insigniter oderat nupta, quæ ex mœrore hunc morbum incidit, ejusque paroxysmis, quotiescunque maritum vel vidisset, vel de eo audivisset, vel etiam cogitasset, protinus correpta fuit, HENRICUS *ab* HEER *observ.* 3. recenset catalepsin, quam vir quidam melancholicus, ex nimio mœrore toleraverat. Idem malum, nimiam quoque mentis intentionem, ac profundas fixasque meditationes, præsertim si temperamentum frigidum, aliæque occasionales caussæ accesserint, excipere, probatissimorum medicorum documentis confirmatum habemus. Quales casus reperies in GALENO *Comm. in* HIPPOCR. 2. *cap.* 56. ZACUTO LUSITANO *Lib.* 1. *histor.* 42. FERNELIO *in pathol. Lib.V.cap.* 2. Multo magis ad nostrum affectum, cum ecstasi complicatum, meditationes sacræ profundiores contribuunt; imprimis si spiritualis de commissis peccatis supervenerit tristitia. Conf. SENNERTUS *in praxi pag.* 598. HERFELT *tr. philos. hominis pag.* 183. AUGUSTINUS *de civitat. Dei L.* 14. *c.* 24. GEIERI *præfat. tractat. Liebe Bottes und des Nachsten.*

§. XIV.

Catalepsis ex frigore horrendo.

Referri quoque ad catalepticos merentur, qui nimio atque horrendo frigore percelluntur ac veluti congelantur. Ratio hæc est: Frigus vim habet externum corporis habitum, quem immediate ambit, validissime constringendi: quo constricto, humores ad interiora majori copia compelluntur, in capite præsertim cumulantur, in vasis cerebri stagnant, hæc distendunt, & hinc fibrarum nervearum ex cerebro prodeuntium stricturam, catalepseos cum omnium sensationum abolitione stipatæ originem caussantur. Continuante frigore intensissimo, & hinc durantibus jam recensitis illius in corpus effectibus, tandem fit sanguinis aut seri in capite extravasatio; qua sæpius comprimitur cerebellum, ut nec in organa vitalia influere queat tenuissimum fluidum, & inde demum mors sequitur. Quales tristissimi casus,

casus, ſicuti quotidie contingunt, ita præſertim a FORESTO *Lib. X. obſ. XLI.* copioſiſſimi deſcribuntur : ubi ſub hyemis aſperrimo gelu complures milites in excubiis ſtantes mortui ſunt reperti; alii equis inſidentes, ac habenas in manibus adhuc habentes, congelati ex equis ſublati ſunt, quin & ipſi tandem equi immoti perierunt.

§. XV.

Cauſſæ occaſionales catalepſeos. Quod ſi perſcrutemur cauſſas, quæ paroxyſmos catalepticos revocare ſolent, occaſionales; has inter principem locum ſibi vindicant graviores animi commotiones, ira, terror, gaudium, metus, contriſtatio. Pertinent huc quoque objectorum ingratorum viſiones: vid. caſus §. XIII. ex RONDELETIO allegatus. Quoſdam ex verborum quorundam recitatione, aut pſalmodiarum cantu congelari, ſcriptores perhibent; & ego ægram vidi, quæ auditis verbis, ardentiſſimum Chriſti amorem exprimentibus diſtendebatur; quemadmodum Presbyter ille, cujus morbum recenſet AUGUSTINUS loc. cit. ad prolatas lamentantium voces, ſuo prehenſus eſt paroxyſmo. Non minus ad hujus diri mali generationem contribuunt frigidus aer, habitatio in locis altis, montoſis, frigidis, tempus anni hyemale, ac victus craſſus; annotante NICOLAO PISONE *L. 1. C. XIII.*

§. XVI.

Prognoſis. Quod tandem attinet prognoſin catalepſeos; ea ſi fuerit ab animi paſſionibus, aut profundis meditationibus orta, non adeo grave, ac ſubito lethiferum minatur periculum. Contra vero, quæ a ſanguine craſſo, viſcido, impuro, ac excretionibus ſanguineis ſuppreſſis fovetur; graviſſimum metum incutit. Namque vel in melancholiam definit, ſicuti obſervat NICOLAUS PISO *loc. cit. pag.* 93. vel commutatur in morbum comitialem, uti MARCELLUS DONATUS *Cap. VIII. pag.* 186. *ex Benivenio allegat;* vel denique in mortiferam ſubito terminatur apoplexiam, vitamque tollit. Nec levioris momenti eſt congelatio, quæ a frigore inducitur; niſi enim tempeſtivæ ferantur ſuppetiæ, mors ſequitur repentina.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quod attinet ſpinoſi noſtri mali curationem; illa duabus potiſſimum abſolvitur indicationibus; quarum eſt prima, ut ſpaſmodicam, qua fibrillæ nerveæ in cerebro detinentur, ſtricturam relaxemus; altera, ut cauſſas materiales ſive mediatas, quæ ad dictam conſtrictionem inducendam contribuerunt, decenter removeamus. Quemadmodum priori indicationi in ipſo maxime paroxyſmo ſatisfieri oportet; ita poſteriorem potius extra paroxyſmum impetrare licet.

§. II.

Quid in paroxyſmo cataleptico agendum. Intra ipſum paroxyſmum, præſertim ſi gravior fuerit, parum quidem medicamentis perficere poſſumus: neque tamen minus omni ſtudio eo reſpiciendum eſt, ut excitemus ægros, qui vigilantes dormiunt, & ſpaſmodicas ſtricturas demulceamus. Quo fine naribus adplicari debent, vel ſpiritus urinoſi volatiles, vel acida penetrantiora, veluti acetum vini, rutaceum forte, aut ſpiritus cryſtallorum veneris, qui nihil eſt, quam concentratus aceti deſtillati ſpiritus: hæc enim acida longe penetrantioris efficaciæ ſunt, quam ullum ſal volatile. Neque etiam alienum erit, olea cocta, nervina ac antiſpaſmodica, nuchæ ac poſteriori capitis regioni, detonſis præſertim capillis adplicare; quod remedii genus a FORESTO *Lib. X. obſ.* 42. commendatur. Non minus clyſteres potentiores, ſi anus non adeo clauſa fuerit, ut nihil admittat, infundere licet: ac denique, præſertim ſi malum a nimia ſanguinis mole, ac raptu verſus caput inductum, facieſque venis ſanguine valde infarctis turgida fuerit, in ipſo paroxyſmo narium ſcarificatio, aut ſty-

ſtyli dentati intruſio, eoque facta vellicatio, donec ſanguis effluat, inſigniſſimam pollicetur opem.

§. III.

Catalepſeos a melancholicis ſuccis ſubortę curatio.

Plura in ipſis paroxyſmis tentare haud licet; ſed his finitis, cauſſarum materialium ac mediatarum remotionem, quantum fieri poteſt, moliri convenit. Quod ſi igitur rariſſimus noſter affectus a melancholia, eaque hypochondriaca, vel hyſterica, uti ſæpiſſime fit, ſuam traxerit originem, ubi ſpiſſi ac viſcidi humores in vaſis cerebri ſtagnant, ac difficilius progrediuntur: ea in uſum ducere oportet remediorum genera, quæ huic morbo expugnando, ſanguinique ſpiſſo attenuando, & æquali circulo reſtituendo ſunt idonea. Ad eorum claſſem præter clyſteres & blanda laxantia, venæſectiones debito tempore adminiſtrandas, motum quoque ac exercitationem corporis, ac rectum rerum non naturalium uſum, referri merentur, & palmam obtinent pediluvia, balnea, & potus aquarum mineralium; vel etiam loco harum cura cum ſero lactis & ſale Soclicenſi inſtituenda; non omiſſis illis, quæ tonum partium ſolidarum labefactatum roborandi facultate gaudent.

§. IV.

Excretiones ſanguineę ſuppreſſæ ſunt revocandæ.

Quando manifeſta malum ſuſtentaverit plethora; aut plane excretiones ſanguineæ vel naturales, quæ per uterum aut venas ſedales fiunt, ſuppreſſæ, vel artificiales conſuetæ per venæſectionem aut ſcarificationem neglectæ ac intermiſſæ fuerint: has extra paroxyſmum revocare, aut ſaltem nimiam humorum molem miſſione ſanguinis evacuare oportet. Quo fine ſectio venæ in pedibus commendari meretur; poſt quam, ſi admodum ingens fuerit cruoris abundantia, ut apoplexiæ metus ſit, in ipſo paroxyſmo venæ narium, ſtylo intruſo, ſimul aperiendæ. Si corpus magis laxum ac ſpongioſum exſtiterit, ſcarificationes ſubſtitui poſſunt; aut denique, ſi proclivitas ad fluxum hæmorroidalem ſentiatur, ſignificantibus eam doloribus oſſis ſacri, ac inteſtini recti, aut ille ſuppreſſus malum foverit: bene monente NICOLAO PISONE *Lib.* 1. *cap.* 13. *pag.* 94. illius revocatio tentanda eſt; quo ſcopo ano probe fomentato, hirudines adplicare convenit.

§. V.

Catalepſeos ex vermibus curatio.

Si vermium ſit ſuſpicio; anthelmintica locum inveniunt. Sed ex horum claſſe ea, quæ acri ac inteſtina jam irritata magis vellicante vi pollent, veluti ſunt acriora purgantia, vitriolacea, acida, mercurialia, aloetica, multo magis, quæ venereæ exiſtunt proſapiæ, cane pejus & angue ſunt fugienda. Præſtat potius pilulas, quæ ſpecifica minus acria erodentia continent, ut extractum tanaceti, ſemen cynæ, rhabarbarum myrrham, aſam fœtidam cum panchymagogo Crollii, æquali portione commixta, propinare; quæ præſtantiſſimi ſunt effectus.

§. VI.

Catalepſeos ex animæ vitio productæ tractatio.

Quandocunque cauſſa paſſionis catalepticæ, maximam partem in anima, vel gravioribus pathematibus commota, vel fixioribus ideis & meditationibus intenta, vel plane conſcientiæ tormentis agitata reſidet: parum auxilii ſpondent pharmaca. Medico nihil amplius incumbere videtur, quam ut cauſſas materiales, ſi præſto fuerint, ac ſimul concurrerint, congruis ſubſidiis removere annitatur. Ceterum eo adlaborandum erit, ut anima ab anxiis ac triſtibus ideis, quæ inſtar carnificinæ, ac crudelis tormenti corporis ſint, per jucunda cum amicis commercia depellantur; neque otio ac quieti, quæ profundarum cogitationum mater eſt, nimium indulgeatur. Nec quoque præſtantius ſubſidium eſt, aeris mutatione; qua ſola pertinaciſſimum hoc malum vidi curatum.

§. VII.

Frigore congelatorum reſtitutio.

Qui frigore ſunt congelati, & adhuc quaſdam vitæ exhibent notas; ad loca tepidiora deportentur neceſſe eſt. Ea tamen caveantur, ne ſint juſto calidio-

lidiora; ne sanguis ad interiora compulsus uno impetu exæstuetur, ac ideo extravasationem subeat. Consultum quoque tali in casu est, blandis frictionibus corpus fovere, ut externæ partes, quæ constrictæ sunt, relaxentur, inque eas humores denuo invitentur. Tum excitatis illis personis, pedes in pediluvia imponere licet tepidissima: quæ partim cutim relaxandi, partim æquabilem humorum circuitum restituendi, vim habent excellentissimam: neque minus vires prostratæ cordialibus remediis, ac vini generosi haustu, refocillandæ erunt.

Cautelæ ac monita Practica.

§. I.

Cautela circa volatilium ac acidorum in paroxysmo usum. NOtari probe meretur, in paroxysmo fugienda esse salia volatilia oleosa, balsama apoplectica validiora, & calidiora liquida; si malum catalepticum ab humorum nimio orgasmo, expansione ac stagnatione fuerit subortum; tum enim sanguis magis commovetur, & metus est, ne extravasatio & apoplexia plane superveniat. Consultius est in tali casu acidis fortioribus uti, & externe olea ac balsama nervina, anodyna, ac antispasmodica illinire. Quod si vero spasmodica fibrillarum cerebri constrictio, ab animi pathematibus, metu, tristitia, aut fixioribus meditationibus inducta subsit: tunc salia volatilia oleosa & interno & externo usu juvant.

§. II.

Cautela circa narium scarificationem. Sicuti in omnibus capitis gravioribus affectibus, qui a sanguine copioso, valde commoto, ac largius ad caput rapto suboriuntur; uti sunt cephalalgiæ, deliria, convulsiones, epilepsiæ &c. ita quoque in affectu nostro cataleptico, si talem agnoverit caussam, præstantissima est sanguinis, intruso naribus stylo facta detractio. Neque vero veteribus ignota fuit hæc operatio; & digna sunt verba ARETÆI, quæ *Lib. VII. pag.* 124. exstant, ut hic allegentur. Namque *necesse est*, inquit, in allegatis nimirum casibus, *ut sanguis e nasi interioribus detrahatur: intro enim perlongum instrumentum immittitur, quod* CATEIADION *vocant, aut illud, cui* STORYNE *nomen est; aut si quis horum copiam non habuerit, pennæ anserinæ caulem crassiorem sumere debet, ejusque nervosam partem denticulatim instar serræ incidere, atque sic intra narem usque ad ossa, quæ ethmoidea ob cribri similitudinem vocantur, immittere, deinde utraque manu agitare, quo locus a dentibus insculpatur, ac vulneretur. Facilis est enim ac copiosus sanguinis cursus: nam venæ graciliores in nares desinunt, corpora in hac parte mollia sunt, & sectioni habilia.*

§. III.

Morbus catalepticus, si ab imaginatione sustentatur; spernit & eludit, omnium remediorum opem. Peregrinatio vero ac aeris mutatio optimum spondent auxilium. Dici enim vix potest, quanta virtus & efficacia ad morbos nervosi generis & spirituum sanandos, insit peregrinationibus in loca præsertim, quæ salubri aere fruuntur, & qui secundum Celsi monitum contrarius est illi, qui morbum fecit. Aer enim est illud elementum præcipuum & tenuissimum, quod portione sua elastica ætherea cum sanguine & succo lymphatico mixta & sensum & motum motricibus solidis partibus præstat, & secundum Galenum divini quid in se habet in morbis. Præter ea peregrinatio id quoque habet beneficii, quod ideæ consuetæ, quæ mentem turbarunt, subtrahantur, & jucundioribus anima assuefiat. Quin ipso temporis beneficio sponte debellari hoc malum, haud raro observatur; siquidem progrediente ætate & fibræ nerveæ fiunt robustiores, & anima constantior redditur. *Usus aeris mutationis.*

§. IV.

Quod præservationem attinet; ea obtinebitur, si caussæ occasionales, *Præservatio.*

ad

ad hoc malum contribuentes probe fugiantur. Et cum has inter frigus insignem efficaciam obtinet; omni studio illud arcere oportet; atque etiam, si rationes domesticæ permiserint, ex habitationibus frigidis, montosisque, ad loca, ubi benignius cœlum est, discedere. Victus sit conveniens, inque eo fugiantur cibi acidi ac qui frigus quoddam ventriculo inferunt. Evitentur solitudines ac seligantur grata consortia, quibus anima a curis, mœroribus ac meditationibus sit vacua. Maximopere versus hyemale tempus probe observetur, ne relinquantur materiales in corpore caussæ, quæ malum illud inducere valent: quo fine & primæ viæ a sordibus serventur liberæ, & sanguinis copia, congruis illius missionibus, nec non frequenti corporis exercitatione, imminuatur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Catalepticus affectus ex vermibus, & vitio hysterico progeneratus.

DUodecim annorum puella, temperamenti sanguineo-melancholici, ingenii admodum vegeti ac vivacis, novem abhinc mensibus prima vice uterinæ evacuationis onus subiit. Elapsis inde quatuor hebdomadibus, cum instaret menstrua periodus, multa edulia sacharo condita, cyminique semen, quod semper in delitiis habuerat, ingurgitavit, & brevi post ingentia imi ventris tormina percepit. Datis ergo laxantibus, & anthelminticis remediis, infusisque ano clysteribus, lumbricus per alvum reddebatur longissimus: menses vero hoc tempore silebant, quamvis circa lumbos & ipsum uterum atroces sæviissent dolores. Hinc succedebant convulsivi ac epileptici motus, cum delirio furoreque quasi uterino juncti; & frustra misso ex vena in pede tusa sanguine, frustra quoque datis remediis antispasmodicis, uterinis, anthelminticis, carminativis &c. per quinque septimanarum decursum pertinaciter inhærebant. Paroxysmi tam variis modis, tamque mirandis symptomatibus, tristem ludebant scenam, ut vix describi queant. Mox enim inter deliramenta, singultus, ac graves septi transversi concussiones, totum corpus e lecto in altum elevabatur: & remittebant convulsiones, relictis corporis languoribus, ac præcordiorum doloribus. Mox sub deliriis convulsivi motus artus duntaxat misere torquebant; ut omnes manuum pedumque digiti incurvarentur, pollex vero ac medius digitus rigidus extenderetur; deinde brachia retrorsum traheret, iisque caput percuteret; tum eadem antrorsum vi quadam raperet, ac pectori validissime allideret. Mox inter has violentas agitationes mentis compos videbatur, sacrosque cantus cum summa devotione per satis longum tempus modulabatur. Tandem accedebat catalepsis, quam vocant, ecstatica; dum per aliquot horas lecto affixa mansit rigida, & nulla arte excitari potuit, oculis apertis, vultuque amœno, ac si de quadam re gauderet, decumbens. Postquam ad se rediit, narravit jucundissimas visiones de Deo, angelis, cœlo, vita æterna; atque vatidicam se gessit. Ceterum per quinque fere hebdomades ciborum nihil plane assumsit, præter gelatinam cornu cervi, novissimis tantummodo diebus sorbillatam; cerevisiam vero ac vinum quotidie, sed parca quantitate potavit; & quod notabile est, singulis diebus copiosa ac valde dura alvo reddidit stercora. Vultus colore gaudebat floridissimo, qui nec sub ipsis animæ defectionibus, quas crebro patitur, expallescebat, sed roseus manebat. Pulsus ferebatur naturali similis; nec urina, præter largum sedimentum, mingebatur præternaturalis. Noctes, nisi tranquillo somno, attamen ab omnibus symptomatibus vacuas transigit; ac omne tempus piis meditationibus, & sub insigni mentis requie consumit.

Epicrisis.

Duplicis generis caussæ hunc portentosum ac mirabilem sustentaverunt affectum: nimirum partim lumbrici in canale intestinorum hospitantes; partim sanguis in vasis uterinis, ob mensium defectum stagnans, atque corruptus. Hinc non sane mirum, si symptomata fuerint eo graviora, ac atrociora, cum a duabus caussis, quarum quævis sola tali morbo inducendo sufficit, sint excitata. Quamobrem in mali hujus curatione, ad hanc duplicem caussam directa fuit medendi intentio: præter enim temperatiora, simul tamen efficaciora, anthelmintica, exhibenda curavi congrua antihysterica, ut eorum virtute liber sanguinis per uteri vasa circuitus, ejusque superflui per menstruam periodum excretio facilitaretur. Fuerunt ex horum numero pilulæ balsamicæ, ad ductum Becherianarum concinnatæ, cum aliquot granis extracti croci, atque castorei maritatæ, & alternis diebus, maxime circa tempus menstruum propinatæ, mane desuper sorbillato infuso, ex herba melissæ, artemisiæ, floribus cheiri, ac chamæmeli vulgaris. Jussimus præterea ante horum remediorum usum, ad relaxandos intestinorum spasmos, durasque fæces emolliendas, ano injici enemata, quæ plurimum olei cocti habebant. Denique præter alia antispasmodica, motum corporis per deambulationem, ac vectionem in curru sub aere sereno commendavimus: quibus factum est, ut ægra perfectam recuperasset sanitatem.

OBSERVATIO II.

Catalepsis ex fixioribus meditationibus.

Persona sequioris sexus vix excedens annum ætatis vigesimum quartum, conditionis vilioris, rudioris minusque exculti ingenii, aliquando in templo tempore brumali, attentius hauriens sacrum verbum de vera contritione, ac intimiore cordis inversione, de peccatorum abominanda ac detestanda coram Deo justissimo indole, summo mentis angore afficiebatur; inque dies & horas meditationibus istis anxiis sacris macerata, mœstissimo semper incedebat vultu. Elapsis abhinc quatuordecim diebus accidit, ut ipsa, audita in templo concione, omni penitus sensu ac motu ex improviso privaretur: & finito cultu divino, instar statuæ immobilioris, oculis apertis, & cœlo affixis, omnem excitationem eludens, reperiretur. Tandem post horæ spatium sua sponte, emissis aliquot suspiriis ad se redibat, sensumque cum motu recipiebat. Examinata respondebat, se nihil sensisse, vel audivisse, bene habere, & quasi altissimo somno sepultam jucundissimas habuisse speculationes, ac contemplationes sui Salvatoris. Hunc accessum, plus centum vicibus intra quadraginta dierum spatium experta est, interdum mitiorem, & breviorem, interdum longiorem & graviorem, semper tamen talem, ut omnis tentata excitatio, per fortissimos spiritus volatiles, oculis ac naribus admotos, frictiones, atque punctiones, elusa fuerit, ac frustranea. Ipso in paroxysmo pulsus fuit naturali similis, & respiratio salva, ac integra, præter quod circa declinationem, nonnunquam fortissimas thoracis atque abdominis concussiones, & elevationes, cum palpitante cordis motu toleraverit: quæ tamen simul ac sensus & motus rediit, statim exspirarunt, ægra de nullo dolore vel molestia amplius conquerente: vires etiam post paroxysmum ita sæpissime constabant, ut consueta sua munia subire potuerit, totum corpus calore ac colore naturali erat perfusum; excreta omnia se bene habebant, nec menses sui officii obliviscebantur. Attamen per quatuordecim ferme dies ab omni cibo, potuque abstinebat; & quotiescunque exorata aliquid accipiebat, summa præcordiorum anxietate, cum metu suffocationis juncta infestabatur, somnoque frueba-

tur

tur parcissimo. Et quod notatu erat dignissimum, hi paroxysmi fere semper invadebant post auditam psalmodiam, aut verba ex divino codice potissimum prolata, quæ ardentissimum Christi exprimebant amorem. In tali casu in usum vocabantur multa, variaque remediorum genera, alias generosissima, venæsectiones, topica, quæcunque excitantia: sed cuncta eludebat pertinacissimus affectus; donec tandem, mutato aere, ægraque ad alia loca peregrinante, sponte sensim evanuerit.

Epicrisis.

Insignissimum catalepseos ecstaticæ exemplar, notabilis hic sistit casus. Nullam iste caussam materialem habuisse videtur; sed a solis, pertinaciter animæ infixis ideis originem traxit. Hinc eleganter pariter ac perite Clarissimus MORHOFFIUS *in dissert. de paradoxis sensuum* scribit: *Mirabile præ ceteris, quod tamen vulgatissimum, posse ex auditu verborum, ac orationis elaboratæ homines duci, & quasi extra se rapi*. Atque eo majorem homines afficiendi possidet efficaciam, verbum divinum; ut, si nostri instituti ratio exigeret, dictum PAULLINUM, quod *in Epistol. ad Hebræos Cap. IV. v. 12. exstat*, hoc nostro casu, egregie illustrare possemus. Quod nulla præsto fuerit caussa materialis, vel exinde patet, quod paroxysmi, excitatis per psalmodiæ cujusdam aut verborum sacrorum sonitum ideis, revocati fuerint; ac præterea ægrotans omnibus functionibus, quas vitales vocant, absque ulla labe gavisa sit. Quod attinet convulsivas nonnullarum partium in ipso paroxysmo agitationes; illæ fluidi tenuissimi impetuosiori ex cerebello, in organa vitalia influxui, qui illius ob denegatum in partes, sensui, motuique voluntario inservientes, introitum, abundantiæ debetur, originem suam petierunt. Ratio dejectæ ciborum adpetentiæ, facile etiam poterit suppeditari; si ex experientia repetatur, illos, qui meditationibus suis intentius in objectum quoddam feruntur, pastus oblivisci, ac cibos fere aversari. Tum vero, quo diutius a cibo abstinemus, eo magis perire adpetitum, præter multa documenta, vel ea historia testatur, quam DIEMERBROECK *in sua anatom. pag.* 38. de semet ipso refert: se, postquam cum sociis per sesquidiem jejunasset, non amplius famem sensisse ad tertium usque diem. Hinc vero cognitu quoque facillimum, cur nulla materiali caussa præsente, nulla opem tulerint remedia; sed tandem mutatione aeris, ac ætatis sponte exspiraverit spinosus affectus.

CAPUT V.

DE AFFECTU SPASMODICO-CONVULSIVO EX UTERI VITIO, SIVE MALO HYSTERICO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

MOrbus ille, aut potius morborum cohors, quam per vocem affectionis hystericæ interpretantur veteres, æquo, quin majori, quam ullus alius affectus jure, ad passiones generis nervosi spasmodico convulsivas, & quidem universales, referri meretur: siquidem nulla fere in tota machina animali nervosa, ac fibrosa pars est, quæ non plane effrenatis spasticis stricturis, & convulsionibus exagitetur, torqueatur, & gravissime distrahatur. Hujus ergo ideam suppeditaturi, ipsum definimus, quod sit affectus generis nervosi spasmodico convulsivus, ex utero a lympha & sanguine in ejus vasis retento vel corrupto proveniens, & per nervos ossis sacri, ac lumbares & totam medullam spinalem, uni- Definitio mali hysterici.

universi corporis partes nervosas plus minus infestans.

§. II.

Historia mali hysterici. Perperam confunditur atrox hoc malum a plerisque nostri ævi medicis, cum sic dicto hypochondriaco; aut si forsan admittitur quædam differentia, ea solummodo sexum respicit, adeo ut passio hypochondriaca ad nobiliorem, hysterica ad molliorem restringatur, utriusque tamen indoles ac natura, pro una, eademque habeatur. Quo vero pateat, longe aliam ac realem hosce affectus intercedere differentiam; operæ erit pretium, primo omnium veram morbi hysterici historiam præmittere. Hoc fine si veterum monumenta paullo perlustremus, & ex iis præsertim HIPPOCRATIS, ARETÆI, FERNELII, DURETI, MONTANI, BALLONII, HOLLERII, MERCURIALIS, JOHANNIS HEURNII scripta consulamus: in eo ad unum omnes convenire videntur, quod faucium strangulatio, intercepta ad suffocationem usque respiratio, animi defectio, vocis privatio, soporque profundus, vera, propria, & essentialia hujus morbi uterini signa, & symptomata habenda sint. In eo etiam plures concordes deprehenduntur, ante mali hysterici invasionem, motum globi cujusdam e sede inferiore ad superiora ascendentis sentiri: unde etiam figmentum multis mulierculis familiare nascitur, quasi uterus versus superiora feratur.

§. III.

Paroxysmorum descriptio. Hæc præcipua sunt quidem, quæ malum hystericum comitantur symptomata; sed ante eorum invasionem & postea longe alia & plura observantur, quæ successive in paroxysmo miseras invadunt, & nulli corporis regioni parcunt. Nam quod caput attinet, frontis, temporum, vel etiam oculorum cum lacrymarum effusione, visus obnubilatione, dolorem pressorium, sensuumque & mentis torporem, omnium rerum tædio stipatum, ut plurimum præcedere adnotamus. Deinde correptæ hoc malo plerumque alvum fortiter adstrictam, & compressam habent, ingentem quoque ad urinam, quæ clara instar aquæ mingitur, stimulum, neque minus anxiam & suppressam spirationem, atque universi corporis languorem experiuntur. Hisce postea gravis dolor lumborum, cum ingenti algore & horrore succedit; venter durus & inflatus est, postea umbilicus retrahitur, adeo ut fovea, cui includi aliquid potest, relinquatur; & tunc globum quendam ex inferiore ventre ad hypochondria & diaphragma adscendere persentiunt; mox cor cum tremore incipit palpitare, cum pulsu inæquali & duro, quandoque intermittente; extrema algescunt, fauces angustantur, ut fune veluti strangulatæ videantur; facies fit pallida, spiratio valde est difficilis, vox perit, arteriarum pulsationes vix amplius percipiuntur: tanta vero est ventris strictura, ut nec ullus flatus transmitti, nec propter ingentem resistentiam quicquam clysmatis admitti possit. In quibusdam tanta est mali vehementia, ut convulsivæ & capitis & artuum agitationes, cum vel sine pollicum conclusione deprehendantur. Aliæ in profundo, sine ullo sensu & motu, sopore jacent; quibusdam facies cum collo a sanguine est inflammata, rubicunda, arteriæ fortiter pulsant: aliæ in risus immodicos solvuntur, & restituta voce delira loquuntur.

§. IV.

Paroxysmorum solutio. Quandocunque vero paroxysmus remittit, & mitescere incipit, quod sæpius certa fit temporis periodo, tum pulsus, qui antea valde debilis, languidus, & absconditus erat, vegetior, mollior & erectior redditur, in partes extremas redit calor, facies contracta & pallida fit explicatior & rubicundior; eructationum per superiora impetus auditur, borborygmi & murmura in ventre oriuntur, & tandem e profundo quasi somno evigilantes, vocem, sensum & motum recipiunt; de dolore au-

autem capitis gravativo, totius corporis & femorum ac pedum languore, & gravitate conqueruntur. Mirum certe videri potest, quod sæpe tam brevi tempore, ejusmodi perniciosa, atque præsentem interitum minitantia symptomata cessent, & intermittant; adeo, ut quę pridie moriturę videbantur, nunc sanitate integra frui censeantur. Accidit vero nonnunquam, ut perseverātibus symptomatibus pro mortuis habitę, sepulchro destinatę, imo sepultę fuerint: sed mors in hystericis sēper vel epileptico, vel apoplectico contingit insultu.

§. V.

Differentia mali hysterici & hypochondriaci.

Tradita hac pleniori sævissimi hujus morbi historia, facilius erit, ejusdem a malo hypochondriaco docere differentiam. Quamvis enim horum affectuum symptomata, inter se similia ac utrique valde communia deprehendantur, testante utriusque historia, quæ ratione posterioris mali sequenti Capite explicabitur: attamen plura adhuc restant, quæ cuivis propria, insignem illorum testantur discrepantiam. Namque morbus hypochondriacus est longissimus, atque diuturnam semper exposcit curationem: at hysterica passione gravidas, puerperas, viduas, sanguine turgentes, post gravem animi motum, vel virgines post repentinam fluxus menstrui suppressionem, sæpenumero gravissime infestari: ab ea tamen per rectam medendi rationem ita vindicari, ut nunquam revertatur, experientia docemur. Hęc porro subito, vehementer, & ex improviso miseras haud raro adoritur, ut omni sensu ac motu privatæ, repente in terram concidant: quod in hypochondriacis non animadvertitur. Atque etiam peculiare illud hystericæ habent, quod maxima symptomatum vehementia, si sensuū mentisq; functio intercipitur, vel solo pennarum accensarū suffitu, naribus admoto celeriter diminui, quin & tolli possit. Præterea in paroxysmis hystericis, musculi abdominis vi spasmorum introrsum contrahuntur, & umbilicus profundius retrahitur: cum in hypochondriacis venter potius extrorsum distendatur. In illis regio lumbaris acri ac incredibili frigore occupatur, ut manibus percipi, nec calefactis linteis temperari queat; sæpius ingens instar clavi certæ in capitis vertice regioni velut infixi dolor urget, quem nomine clavi hysterici insigniunt; & in multis globi ex imo ventre adscensus versus superiora percipitur: quę cuncta a malo hypochondriaco sunt longe remota. Nec in hoc tam frequens animi deliquium, & tam subito ad suffocationem usque intercepta respiratio, cum faucium tam forti strangulatione, quam quidem in hysterica affectione observatur. Et deniq; nulli unquam hypochondriaci pro mortuis, ac sepulchro destinatis fuerunt habiti; uti quidem de hystericis fide dignæ testantur historiæ.

§. VI.

Differentia ratione caussarum & eventuum.

Differunt porro magni hi duo morbi ratione caussarum. Quemadmodum enim mali hypochondriaci pernicialis vis in membranaceo intestinorum, ventriculi, ac œsophagi canale potissimum, per spasmos pariter ac flatus se exserens animadvertitur; & hi spasmi sanguini, ob denegatum per vasculosum hepar, totumque ramificationum venæ portæ systema, æquabilem circuitum, intra tunicas intestinorum nerveas stagnanti debentur: ita e contrario prima spasmorum hystericorum origo in utero quærenda est. Hinc ob arctissimum, quo uterus cum vesica urinaria gaudet, consensum, spasmi uterini ad vesicæ sphincterem propagantur, & hystericę sub morbi accessione continuum ad matulam stimulum persentiunt: quo hypochondriacæ omnino carent. Ex hac caussarum diversitate fit etiam, ut quædam symptomata, quæ utrique morbo convenientia videntur, in quovis peculiarem agnoscant caussam. Sic spiratio difficilis solicitat & hystericas, & hypochondriacos; sed in his ab inflato ventriculo, descensum septi transversi impediente; in illis vero magis a vehementi musculorum abdominis contractione & compressione originem ducit. Tandem etiam alia mali hy-

hypochondriaci, alia hysterici solutio, & alius quoque utriusque in morbos est transitus: namque illud frequentius in melancholiam, scorbutum, lentam febrem, morbumque sic dictum nigrum terminatur; hoc infeliciter sæpius in epilepsiam, lethalem syncopen, furorem uterinum, ac acutam febrem transit. Ac denique in corporibus passione hypochondriaca defunctorum, imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas indurata, scirrhosa, ac corrupta plerumque offenduntur: cum in hystericis, uti infra pluribus trademus, vitium ac corruptela magis in utero atque ovariis deprehendatur. Et hæc sunt, quæ notabilem inter hos duos morbos intercedere differentiam, satis clare demonstrant: quæ eo plenius commemoranda duxi, quo major de ea error medicorum animis insidet.

§. VII.

Differentia mali hysterici

Sed restant adhuc morbi, a quibus probe discernere oportet passionem hystericam. Sic differt a syncope, in qua pulsus penitus cessat, facies est contracta, & moribundo similis, quæ in præfocatione uterina plerumque observatur colorata, tumida, sub pulsu languido: hæc quoque ad duos vel tres dies perdurare potest, quod de syncope dici nequit. Deinceps differt ab apoplexia, ubi sub sensuum & motuum voluntariorum abolitione, stertor cum ægerrima spiratione, & pulsuum celeritate est; qui in hystericis minime conspicitur. Differt porro ab epilepsia; quæ sicuti caussam proximam in dura matre, & principio spinalis medullæ habet, ex qua spasmi ad universum corpus abeunt; ita hysterica passio in utero primam sedem agnoscit, ex quo spasmi ad medullam spinalem, totumque nervorum genus propagantur. Et symptomatum, quæ hunc utrumque morbum comitantur, differentiam nervose pariter ac eleganter describit CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. XX.* dum: *Vulvæ morbus*, inquit, *interdum sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat: distat tamen hic casus in eo, quod neque oculi claudantur, nec spumæ profluant, nec nervi distendantur.* Distat non minus a doloribus ex calculo: nam licet in utroque morbo multa inter se conveniant symptomata; attamen in calculoso affectu deficit faucium strangulatio, animi defectio, respiratio valde intercepta, & quod affecti non a suaveolentibus tam graviter lædantur. Et quomodo denique hysterica passio a flatulentia primarum viarum discrepet; egregie docet BALLONIUS *Lib. de virginum morbis pag.* 232.

(Marginal notes: 1) a syncope. 2) ab apoplexia. 3) ab epilepsia. 4) a renum calculo.)

§. VIII.

Subjecta mali hysterici.

Quod attinet mulieres, morbo hysterico præ aliis subjectas & obnoxias; notari meretur, non omnes, cujuscunque ætatis, temperamenti, ac vitæ instituti id genus morbi pati: sed præcipue virgines sensibilioris & tenerioris naturæ, ante mensium primam eruptionem, viro maturas, item viduas juniores, & fœminas conjugatas, inprimis sanguinis & succi plenas, sine prole tamen viventes, neque minus molliter in otio educatas, texturæ tenerioris, & animi sensibilioris, frequentius atque gravius illo divexari. Consentiunt in eo veteres medici, & GALENUS præcipue viduis, quæ utero purgari, parere, concubituque gaudere desierunt, hystericam passionem evenire testatur. Juxta FORESTUM *Lib.* XXVIII. *obs.* 28. mulieres virosæ, jamdiu continentes, aut virgines, sed venerem appetentes, corpulentæ, multo sanguine præditæ, victu calido, humido, & flatulento utentes, in otio viventes, cum ventris irritamentis, vino nempe generoso, multisque delicatis ferculis, venerem excitantibus fruentes, licet non suppressi sint menses, crebrius in hunc morbum incidunt: id quod etiam BALLONIUS *lib. cit.* & LEVINUS LEMNIUS *Lib. de occultis naturæ miraculis Cap. VI.* confirmant. Deinceps etiam, teste inter alios *Aretæo*, juvenes mulierculæ, quæ sunt sensibilioris generis nervosi, texturæ tenerioris, & ad

ad affectus animi proclives, præ iis, quæ robustæ, plebejæ, animi constantioris, & laboribus deditæ existunt, immanissimo hoc spasmodico morbo agitantur. Nec denique silentio prętermittendum est, fœminas, quæ sanguineæ & cholericæ constitutionis, & ad impetuosas & præcipites animi commotiones pronæ sunt, sævas & violentas in partibus nervosis motiones experiri: illas autem, quæ phlegmaticam, & torpidiorem obtinuerunt naturam, non adeo impetuose convelli, sed potius in crebriora animi deliquia incidere; nullumque nec murmur, nec ventum vel afflatum, nec odorem suaviorem, nisi ægerrime ferre.

§. IX.

Morbi hysterici sedes, & caussa proxima.

His præmissis, ad caussas tam diri affectus transeundum, & antea sedes morbi vel potius caussæ morbificæ disquirenda est. Recentiorum medicorum quidam, hystericam ac hypochondriacam passionem pro uno morbo habentes, ut nominatim HIGHMORUS, SYLVIUS & SYDENHAM ventriculum, pancreas, mesenterium, venam portæ, pro genuina sede perperam accusant. Minus recte etiam CAROLUS PISO *in selectioribus observationibus* præcipuam sedem in cerebro, vel potius nervorum principio collocavit: siquidem subjectum caussæ morbificæ & mortis invicem confudit. Nos vero cum antiquissimis medicis, symptomatum hystericorum primam originem ab utero, ejusque membranosa & vasculosa substantia & vasis ad illum spectantibus, inprimis spermaticis petendam esse, firmiter persuasi sumus; quarum partium spasmodicæ constrictiones postea in nervos vicinos ossis sacri, & lumborum sese insinuant, & ob consensum totius medulæ spinalis nerveas membranas gradatim occupant, a partibus inferioribus ad superiores sensim paulatimque se propagando. Quamobrem deprehendimus maxime in puerperis, quando hoc malo affliguntur; spasmos in orificio uteri interno, immo in ipsa quoque vagina incipere; quoniam hæ partes frigidæ, & aridæ fiunt, & derepente lochiorum, sive ichorosæ materiæ effluxus sistitur, & alvus pertinacissime clauditur. Deinceps spasmi & dolores, cum frigore lumbarem regionem petunt, & in abdominis musculos abeuntes, umbilici retractionem, cum imi ventris duritie junctam efficiunt; tum impetunt diaphragma, & intercostales nervos, ipsumque par vagum, & difficillimam, imo suffocativam spirationem, cum faucium strangulatione caussantur; ubi postea intercepto sanguinis per cor circulo, ejus palpitatio, & animi deliquium, atque tandem sufflaminato sanguinis per cerebrum motu, sensuum mentisque subsequuntur abolitiones. Ex quibus omnibus, rite invicem comparatis, non solum reliquorum omnium symptomatum ratio bene suppeditari poterit; verum etiam clarissime patebit, totum hystericum affectum, ad morbos spasmodico convulsivos, qui universum nervorum systema occupant, summo jure esse referendum.

§. X.

Caussæ materiales passionis hystericæ.

Jam ergo caussas mediatas ac materiales, quæ ad ingenerandum hoc dirum malum contribuunt, explicaturi; has duplicis potissimum generis esse, nimirum partim semen corruptum, partim cruorem menstruum in utero vitiatum, cum medicis tantum non omnibus statuimus. Utraque harum caussarum digna est, ut cujusvis peculiaris, & exactior instituatur disquisitio. Namque exquisitiori Anatomicorum solertia satis evictum est, in nobiliori quidem sexu peculiaria exstare organa, quæ testes vocantur, in quibus liquor subtilis spirituosus seminalis, ex sanguine per arterias spermaticas advecto secernitur, & in certis loculamentis asservatur: in sexu vero sequiori ejusmodi organa secretoria non inveniri, sed ad latera uteri corpora quædam globosa, ex vasis sanguineis, membranis, & vesiculis contexta, quæ ovaria dicuntur, a provida na-

natura esse posita, spermatica vero vasa innumeris ramificationibus ad uteri substantiam ferri. Quum ergo recentiores Physiologi vesiculas in ovario contentas, in quibus stupendæ ac infinitæ parvæ magnitudinis foetus, spiritu genituræ virilis explicandus ac foecundandus continetur, pro semine muliebri habeant; alium vero liquorem seminalem in hoc sexu plane denegent: dispiciendum jam erit, an & quomodo humor in ovulis contentus corrumpi, corruptusque caussam diro nostro malo præbere possit.

§. XI.

Circa pubertatis annos quæ contingant in machina humana.

Quæ ut rite intelligantur; præmonenda duximus quædam momenta, & præsertim illas mutationes, quæ circa pubertatis annos corporibus humanis eveniunt. Observamus virgines circa decimum quartum ætatis annum coloratiores evadere, vultum fieri pulcriorem, mammasque intumescere; maribus barbam crescere, vocem reddi magis sonoram, & universi corporis partes majus acquirere robur, atque vigorem: in utroque vero sexu stimulos ac desideria ad venerem excitari. Etenim sicut in maribus major sanguinis ad testes, pro secernendo seminali liquore, atque etiam ad erigenda genitalia fit affluxus: ita in foemellis quoque circa pubertatis annos, major sanguinis copia ad uterum, & ejus vasa, ad ovum, si adest, foecundandum congeritur; & inde menstrui fluxus, si impraegnatio deficit, caussa & origo petenda est. Sed idem ille copiosior ad loca uterina humorum affluxus, nos ducit ad considerationem mutui atque mirabilis illius consensus, quem animi desideria cum motu sanguinis vitali & naturali ad certa membra, præsertim generationi destinata habere conspiciuntur. Simulac enim major sanguinis circa pubertatem in utroque sexu ad organa generationi inservientia fit affluxus; statim etiam stimuli & desideria ad venerem ineundam suboriuntur: & vicissim, quando ideæ ab objectis externis venustis in animo desiderium ad venerem accendunt; protinus ad genitalia major sanguinis & liquidi nervosi congestio insequitur.

§. XII.

A stimulis venereis oritur malum hystericum.

Quando vero cunque copiosior humorum per vasa spermatica ad ovarium, ad uteri quoque fabricam, vel ob ætatis rationem, vel venereas cupiditates fit motus & affluxus: lympha nutritia ad dicta loca congeritur, ibidem stagnat, corrumpitur, caussamque præbet malo hysterico. Hinc observamus, virgines circa pubertatis annos, foeminas ætate vegetas, viro orbas, veneris igne stimulatas, calore multo, ac sanguine vegeto abundantes, dirissimo nostro malo vehementer agitari. Et notabilis est locus, quem ad illustrandum hoc assertum suggerit CHARLETO *exercit. pathol. VII.* & sic se habet: *Mulieres quædam acribus copiosis spermatis igniculis prurientes, desiderio consuescendi cum viris in sæva hysterica pathemata incidunt; hinc tantus in virginibus juxta ac foeminis salacioribus mali hysterici est proventus.* Qua de caussa etiam antiquiores medici permoti fuerunt, ut retentum semen pro principe nostri mali caussa habuerint, omnemque medendi scopum eo direxerint, ut vel conjugium commendaverint, vel retento in utero semini variis modis exitum parare studuerint. Quales historias plures invenies in ZACUTO LUSITANO, ac PETRO FORESTO; & addunt finito paroxysmo ex relaxatis muliebribus copiosum humidum exstillasse liquorem. Conf. etiam GALENUS *comment. in* HIPPOCRATEM *Lib. VI. de locis affectis C. V.*

§. XIII.

Qua ratione semen corruptum hysterica gignat symptomata.

Duplici autem ratione fieri statuimus, ut humor sic dictus seminalis, vel sanguis, circa uterum nimium congestus, & ex diuturniori mora, atque stagnatione vitiatus tantas in universo corpore nervosarum partium turbas concitare possit. Primum nempe asserimus, corruptam materiam tetris, quos emittit, vaporibus, purissimo nervo-

rum

rum & fibrarum fluido insensissimis, ad progignendum id malum paratissimam videri. Magnam enim & suaveolentium vaporum vim & potentiam in invertendis, vel immutandis motibus vitalibus esse; præter narcotica, fumos carbonum noxios, & exemplum ab HELMONTIO *tr. de lithiasi* §. 59. allegatum, quo mulier quædam ex certo suffitu protinus corruit apoplectica: testatur & illud momentum, quo in dispositis paroxysmos hystericos solo moschi vel zibethi odore resuscitari, & rursus etiam solis graveolentibus compesci observamus. Sed alius adhuc modus est, quo circa uterum subsistens ac corruptus humor nocere potest; qui in violenta vasorum & membranarum nervearum, a nimium congesto liquore, distentione ac distractione consistit; ex qua violenti spasmi ad universum nervorum systema propagantur. Et quis de hoc effectu ambigere poterit, qui consideraverit, a sola sanguinis stagnatione intra tunicas ventriculi ac intestinorum, malum hypochondriacum, & sævissimos suboriri posse in colica spasmos?

§. XIV.

Anatomica consideratio malo hysterico defunctarum.

Quæ quod ita se habeant, testantur exempla fœminarum, passione hysterica peremtarum. Sic VESALIUS *Lib. V. de humani corporis fabrica cap. XV.* testes hystericarum pila sæpe grandiores, modo luteo, modo alio graviterolente humore infarctos, se reperisse scribit. RIOLANUS *anthropol. Lib. II. pag.* 35. testem pugno majorem induratum notavit. BINNINGERUS *Cont. II. obs. XC.* testes cum vasis spermaticis, & tubis uteri valde tumidis, & inflatis humore crasso, albo, & ex parte indurato refertos, instar steatomatis dimidiæ libræ vidit. MANAGETA *in* M.N.C. *D.* 1. *a.* 1. *obs.* 32. uterum cum testibus materia seminali corrupta, quæ caseo recenter coagulato haud absimilis erat, turgidum invenit. Et denique DIEMERBROECK *Anat. Lib. I. de ventre inferiore cap. XXIV.* memoriæ prodidit, se in hystericis plerumque aliquem magnitudinis circa uterum excessum, in eoque liquorem quendam æruginosum, vel croceum aut flavescentem deprehendisse. Ex quibus demum omnibus luculenter patebit, qua ratione semen circa uterum stagnans corruptumque, mali hysterici caussa dicatur.

§. XV.

Altera mali hysterici caussa est vitium fluoris menstrui.

Proximum jam est, ut etiam nostram de altera caussa, quæ nunc temporis maxime urgetur, vitiato nempe menstrui sanguinis fluxu, sententiam proferamus. Hanc criticam excretionem, præternaturaliter se habentem, semper proximam mali hysterici caussam constituere, neutiquam pro rato statoq; habendum credimus; siquidem novimus virgines haud secus, ac fœminas annosas, hysterico malo pertinaciter laborasse; quibus tamen menses, vel hæmorrhoides satis liberaliter profluxerunt: qua in re consentientem habemus CAROLUM PISONEM *Lib. cit. Sect. II. Part. II. c. VII.* Interim sæpius observamus, fluorem hunc uterinum sub ipso morbo fieri inordinatum: atque tum pro effectu ac symptomate mali hysterici æstimandum est excretionis istius vitium; siquidem ea est spasmorum indoles, ut omnis generis excretiones turbent ac pervertant. Enimvero ex toto caussarum passionis hystericæ censu mensium fluxum excludendum esse, minime statuimus. Nam multoties observavimus, virgines, quando mensium fluxus circa pubertatem instat, ob illius impeditiorem per vasa uterina transitum, & subsequentem vasorum distensionem, gravissimas pati hystericas passiones: quæ etiam feminis, in quibus difficilius fluit uterinus cruor, brevi ante ejus eruptionem evenire solent; & in ACTIS WRATISLAVIENSIUM *anno* 1700. eleganter describuntur. Præsertim notabilis in tali casu est clavus ille hystericus, ubi dolor acerbissimus & penetrantissimus in certo tantum pericranii punctulo hæret, & sæpissime horrendis anxietatibus cardialgicis, vomitibusq; enormibus stipatur. Conf. SYDENHAM *pag.* 487. & 499.

Ne-

Neque porro desunt nobis exempla, ubi repentinam purgationis menstruæ, per vehementem terrorem, præsertim in personis naturæ sensibilioris suppressionem gravissima mox hysterica, quin & epileptica exceperunt pathemata.

§. XVI.

Gravidæ, ac puerperæ corripiuntur passione hysterica.

Neque gravidæ, maxime si sanguineo cholericæ sint constitutionis, a sævissimis uteri spasmis sunt immunes: vidimus illas circa tertium, vel quartum mensem, gravi iracundia perculsas in præfocationem, summum virium lapsum, imo in syncopen per aliquot horas durantem subinde incidisse; a quibus tamen secta vena, & adhibitis medicinis spasmodicis, nitrosisque feliciter evaserunt. In puerperis vero, ob lochiorum non rite succedentem fluxum hystericas passiones frequentius observamus; quod etiam suo tempore HIPPOCRATES notavit, *Lib. de natura mulierum §. IX.* Novimus puerperas primis sæpenumero a partu diebus, ab aere frigido ad imum ventrem admisso, a levi animi motu, a longiori corporis extra lectum detentione, in sæva symptomata hysterica incidisse; quæ etiam presso insequuntur pede, si lochiis primis statim diebus deficientibus ac cessantibus, sectione venæ tempestiva haud succurratur. Nec denique minus haud raro evenit, ab immodica, & diutius perseverante lochiorum fluxione, leviori externa caussa accedente, passiones hystericas, animi præsertim deliquia, cum extremorum refrigeratione insequi; quæ tamen convenienti cura, accommodatisque præsidiis faciliori negotio discutiuntur.

§. XVII.

Caussæ mali hysterici occasionales.

Quicquid igitur vehementiorem sanguinis, liquorisque genitalis ad uterina loca affluxum concitare; aut mensium eruptionem, atque fluxionem supprimere, vel impeditiorem reddere valet: illud ad classem caussarum passionis hystericæ occasionalium pertinere videtur. Ex harum censu primum occurrit ipsa ætas conjugio opportuna, aut denegatus, antea tamen suetus, concubitus: unde majorem ad uterum fieri affluxum supra docuimus. Ex eodem fundamento huc pertinent temperamentum sanguineum, atque cholericum, nimia ad libidinem proclivitas, diæta vinosa, exæstuans, opipara, iracundia vehementior, ac graviores animi corporisque commotiones, & exagitationes. Deinceps ex altera parte vita sedentaria, victus crassus, acidus, frigidus, intermissæ sanguinis missiones, diuturni mœrores, curæ, solicitudines &c. humorum spissitudinem inducendo, partes solidas debilitando, ideoque mensium perruptionem difficiliorem reddendo, ad generationem mali hysterici contribuunt: ac denique terror subitaneus, refrigeratio corporis insignior, maxime ipsi fluxui uterino supervenientes, excretiones sufflaminando sanguineas, inducunt spamos hystericos. Tandem etiam odor suaveolentium, ambræ, zibethi, moschi &c. aut aliorum fragrantium pro peculiari idiosyncrasia, gravissimos revocant paroxysmos.

§. XVIII.

Prognosis.

Circa prognosin id maxime omnium monendum esse duco, quod vera hysterica passio, utut valde dira & terribilis videatur, in se non adeo periculosa sit; nisi præpostera curatio, vel perversum regimen accedat, vel in corpus incidat valde imbecille & valetudinarium. Atque etiam nullus morbus est, cui tam facile epilepsiæ & convulsiones artuum junguntur, quam qui ex uteri vitio pronascitur; ut adeo etiam exinde discrimen mali hypochrondriaci & hysterici dijudicare liceat. Rursus haud infrequenti constat observatione, hunc affectum, ubi ab infelici abortu vel gravi puerperio ex culpa sive medici sive ægrotantis progignitur, quam facile recurrere, & ex levi quadam causa nervosum genus affligente, de novo corpus infestare. Neque etiam novum est, sed toto fere die observatur, malum hystericum & hypochondriacum sæpius complicatum esse, & tunc.

tunc morbum valde diuturnum & difficilioris sanationis fieri: quod maxime fit in fœminis, quæ vitæ sedentariæ & animi commotionibus nimium indulgent, & perversa diæta & vitę regimine utuntur: hinc excretionem sanguinis menstrui vel hæmorrhoidalis perturbant, de quo complicato affectu, qui sæpius in praxi occurrit, uberius disserere sequenti capite constituimus.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. EXplanatis ergo satis dilucide morbi nostri genio, sede, caussis, ac differentiis; proximum est, ut ad ejus curationem nos convertamus. Quum vero omnis rectæ curationis ratio, in eo potissimum consistat, ut naturam ęgrotantis probe cognitam perspectamque habeamus, atque tum morborum caussis amoliendis accommodata remedia inveniamus: eo magis hasce circumstantias in nostro adfectu probe considerare oportet; cum non modo caussæ mali non eædem semper sint, verum etiam naturæ mulierum, quas in cura probe discernendas, jam diu HIPPOCRATES inculcavit, valde differentes deprehendantur.

§. II.

Quid de venæsectione, sit statuendum. Primum itaque dispiciendum est, num fœmina, quam curandam suscepimus, sit valde plethorica, vel potius sanguine & viribus exhaustum corpus habeat? In priori casu ad spasmorum, & convulsionum vehementiam, quæ in sanguine abundantibus longe major est, quam in aliis, minuendam, non facile præsentius & efficacius ipsa venæsectione remedium invenitur; quæ si major sanguinis copia urget, largior esse debet, vel etiam iteranda. Vidimus fœminas, spasmis uterinis crebrius & immaniter cruciatas, sine omni sensu & motu, facie rubicunda tumida, instar apoplecticæ jacentes; novimus quoque virgines, sanguine plenas, spiratione ac loquela fere privatas, mensibus repente per terrorem cohibitis, vel epileptico insultu correptas; quæ venæsectione instituta protinus ad se redierunt. Consentientes etiam habemus permultos veterum medicorum, qui venæsectionem omnibus aliis remediorum generibus præferunt, quando malum a sanguinis abundantia, & menstruorum retentione fovetur: quos inter MERCATUM & RODERICUM A CASTRO, HOECHSTEDERUM *Dec. IV. cas. II.* HIGHMORUM *L. de passione hysterica*, PANAROLLIUM *in iatrologismis sententia II. obs.* 30. RIVERIUM, SEPTALIUM, & M.N.C. *D.* 1. *anno* 10. *obs.* 42. *&* 58. allegasse sufficiat.

§. III.

Ante omnia eo studeat medicus, ut in ipso paroxysmo, mali ferociam mitiget. Sequentes hac in re medicorum antiquissimum HIPPOCRATEM, graveolentia naribus adplicanda suademus, qualia sunt castorina, asa fœtida, fumus plumarum perdicum: quod remedium, uti mulierculis familiarissimum, & domesticum, ita præstantissimum est. Ex compositis aqua hirundinum acida cum castoreo, spiritus urinosus volatilis cum oleo rutæ, & essentia castorei nobilitatus, extrinsecus naribus offeratur. Vidimus ab horum remediorum usu, fœmellas gravi sopore oppressas, moribundisque similes ad se rediisse. Ratio in eo videtur consistere, quod salini volatiles ejusmodi vapores, dum penetrant in nervosas cerebri membranas, ipsis novum robur, ac vigorem addant, & vim systalticam depressam restituant, & sanguinem, humoresque ibi subsistentes discutiant. In puerperis hoc malo correptis, insigne levamen affert compressio imi ventris cum cingulo, ex corio Moscovitico confecto; quod odore suo & hypochondriacis & hystericis valde amicum est. Magnum porro si præsens fuerit paroxysmus, in expedita alvi, utplurimum constrictissimæ aper-

Quid in ipso paroxysmo agendum.

apertione est præsidium: qua in re commodam operam præstant clysteres, ex speciebus appropriatis, ut radice, & semine levistici, quæ specifica sunt, floribus chamomillæ vulgaris, sambuci, herba veronicæ & seminibus quatuor carminativis, sero lactis incoctis sunt apparandi; quibus postea sufficiens quantitas, olei ex anetho, vel floribus chamæmeli cocti adiici potest. Ubi vero fortior strictura alvi, & intestini recti est, ut clysteres admitti nequeant; longe consultius est, pura olea expressa vel axungias injicere: cujus generis sunt axungia taxi, pinguedo castorei, oleum anethinum &c. a quorum usu mirifice quoque mensium & lochiorum fluxus adjuvatur.

§. IV.

Remediorum externorum in paroxysmo usus. Sunt adhuc quædam, quæ extrinsecus admota, insigne præstant levamen. Ex iis magnam inter veteres ac antiquos medicorum obtinent laudem emplastra, quæ graveolentiam habent, ut sunt ex opoponace, bdellio, galbano, sagapeno, asa fœtida parata, si umbilico, vel pudendis adplicentur: qua de re notabile exemplum allegat FORESTUS *Lib.* 28. *obs.* 32. Neque vero inter externa, antiquissimorum HIPPOCRATIS & GALENI auctoritate comprobata, silentio sunt prætermittenda suaveolentia, utero immissa. Quamvis vero nostram de singulari eorum effectu non possimus adducere experientiam: tamen cum horum operatio magnæ rationum probabilitati innitatur, nolumus illorum usum penitus repudiare: ob hanc potissimum rationem, quod suaveolentia ut moschus, Zibethum, Styrax, Benzoe, ex quibus suffimigia ad uterum apparari solent, copiosa, & blanda sulphurea exhalatione fibras uteri spasmo valde constrictas relaxandi potentia gaudent, ut sæpe ab horum adplicatione, teste superius adducta FORESTI observatione, crassus & putridus humor sensibiliter effluat.

§. V.

Qualia interna sub paroxysmo pro sint? Ad immanes uteri spasmos præter externa jam recensita, naturæ jam languescenti per appropriata quædam interna succurrendum est: quæ inter principem sibi vindicant locum Ess. castorei cum partibus tribus liquoris anodyni permixta, item pilulæ antispasmodicæ, quæ ex myrrha, sagapeno, opoponace, asa fœtida, castoreo, croco, theriaca, sumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur; adjectis interdum sex vel octo granis camphoræ & laudani opiati. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ decem, & singulis horis duæ assumi, cum aqua florum chamomillæ: incomparabile sæpe preter omnem spem ac opinionem ex hoc remedii genere observavimus auxilium.

§. VI.

Quid extra Paroxysmum. Hæc sunt, quæ potissimum in ipso paroxysmo conferunt; sequitur, ut circumspiciamus, quæ extra paroxysmum, quiescentibus jam gravioribus spasmis, ad eradicandas caussas præcipuum sibi vindicant locum. Quo loco experientia ac ratione ducti affeveramus, primam regionem, quæ vitiosorum humorum colluvie, plerumque valde repleta est, accomodatis remediis esse expurgandam; eo magis, quando in ipso paroxysmo anodyna, graveolentia, & vehementes commotiones sistentia, largius fuerunt adhibita. Ex horum censu pilulæ Becherianæ, sive ad earum exemplum concinnatæ, ob insignem usum laudem merentur; præsertim, si loco stimuli, extractum panchymagogum Crollii, & ex antispasmodicis, cinnabaris præparata, & unum vel alterum granum extracti croci & castorei adjiciatur. Sic primis officinis a saburra vitiosorum humorum sufficienter liberatis, ea in auxilium vocanda sunt; quæ virtute & sedativa, & simul diaphoretica sanguinis & humorum motum ad exteriora dirigunt, atque liberrima perspiratione seri vitiosi difflationem procurant. In horum classe mirabili plane effectu gaudere vidimus, spiritum cornu cervi, vel eboris per rectificatio-

Primæ viæ sunt expurgandæ.

Diaphoretica.

tionem purificatum; vel etiam spiritum bezoardicum Bussii, spiritum cornu cervi succinatum, spiritum tartari bene præparatum; qui spiritus volatiles commode refracta dosi dari, itemque maritari possunt cum liquore anodyno minerali, cum essentia croci, castorei, succini, imo cum laudano liquido; quo medicamento prudenter pro temporis & circumstantiarum ratione usurpato, nihil vidi præstantius. Sicuti enim sponte sæpius solius naturæ beneficio, hæ spasmodicæ affectiones largiore solvuntur sudore: ita eo magis medicū ad hunc finem curationem dirigere oportet.

§. VII.

Specifica & anodyna. Hisce ad eundem scopum obtinendum, alia non inferioris facultatis præsidia interponi possunt utilissime; cujus generis sunt pulveres, qui secreta, & specifica quadam qualitate spasmis & convulsivis motibus sopiendis dicati sunt, ut pulvis Marchionum, specificum cephalicum Michaelis, pulvis noster antepilepticus, item qui ex secundina humana siccata, visco quercino, succino, coralliis, croco, & castoreo, & antophyllis paratus est: quorum usu instar incantamenti convulsivas epilepticas motiones, artuumque agitationes siluisse aliquoties observavimus: si modo ejusmodi indolis & virtutis remedia non ante solutam plethoram, nec ante impuriorum humorum sufficientem per alvum evacuationem usurpentur.

§. VIII.

Menstruus fluxus in ordinem est redigendus. Præterea, quum hoc malum quam facile, si non perite tractetur, revertatur, vel in alium morbum chronicum, inque primis hypochondriacum degeneret, præcavendum id omni modo ac ratione est: quod fit, si post morbum finitum ad mensium respiciamus excretionem, sive hæc irregularis morbum ipsum produxerit; sive sub hoc, uti plerumque fit, vitiata fuerit. Ad hunc scopum obtinendum nihil præstantius, nihilque efficacius commendare possum, quam thermarum Carolinarum usum internum, cum convenienti regimine & prudentia administratum: siquidem thermales aquæ semper fere & tutiores & convenientiores ipsis frigidis acidulis in morbis mulierum percurandis observantur. Sed in promtu adhuc sunt alia remediorum genera, quæ tonum & robur utero restituendo graves ab eo afflictiones arcent; cujus generis sunt temperata balsamica ex myrrha, succino, extractis amaricantibus & carminativis, præsertim zedoaria, corticibus aurantiorum cum menstruo minus spirituoso in elixirium redacta, & frequentius usurpata: nam hæc ipsa mensium negotio & ventriculi digestioni egregie velificantur; præsertim, quando temperatis balsamicis, pilulis polychrestis, decenti tempore usurpatis, sordium alvinarum excretio simul adjuvatur.

§. IX.

Superest adhuc aliud summum auxilii genus, quod ex conjugio expectare licet: cujus incomparabilem vim, ad expugnandum affectum hystericum, præter summorum virorum auctoritatem, & experientia & ratio luculenter suffulciunt. Commendavit illud HIPPOCRATES *libro de virginum morbis Cap.* 3. VALESCUS de TARANT. *philon. pharm. lib. 6. cap.* 10. *si fiat, inquit, affectus in virgine propter retentionem spermatis, nubat illa, & morbum effugiet.* CAPIVACIUS vero, ut efficacius sit hoc remedium, jubet, ut vir penem inungat oleis aromaticis & Zibetho. Notabiles quoque sunt observationes, quas de admiranda conjugii in morbis hystericis virtute, allegant DURETUS *in enarratione ad caput LIX. Hollerii*, ZACUTUS LUSITANUS 52. *prax. med. admirand. obs.* 91. Conjugii summa vis.

Cautelæ, & monita practica.

§. I.

Cautelæ, circa humorum orgasmum. QUandocunque hysterica passio ab uterinæ lymphæ orgasmo suboritur; omnia calidiora cane pejus, & angue vitanda sunt: ex his

confo-pie-dum. his enim magnum infertur damnum, quemadmodum RODERICUS a CASTRO *de morbis mulierum Lib. II. &* LUDOVICUS MERCATUS *Lib.II. de morbis uteri Cap.III.* variis attestantur exemplis. Potius ad temperandam lymphæ acrimoniam, & orgasmum sanguinis & humorum reprimendum, refrigerantibus uti præstat; ex quorum censu potus aquarum, serum lactis pro potu, atque nitrosa eminent; quorum virtutem in extinguenda libidine TIMÆUS a GULDENKLEE *Lib. III Cap. LVII.* non satis dilaudare potest.

§. II.

Pro subjectorum ratione differunt remediorum operationes.

Quum in hystericis morbis naturæ individuorum insigniter discrepant: non sane mirum est, si unum remedii genus in uno subjecto salutarem, in alio nullum, ac magis nocivum edat effectum. Sic vidimus hoc malo afflictas, quæ nullo modo graveolentia, sive interno, sive externo usu ferre potuerunt; quæ in aliis præsentissimam opem tulerunt. Vidimus nonnullas, quæ ipso in paroxysmo, graviori Syncope oppressæ erant, sola aquæ adspersione in facie, frustra adhibitis validioribus & spirituosis in vitam revocatæ fuerunt. Quædam calidioris & sensibilioris naturæ nulla calida sive extrinsecus, sive intrisecus adhibita tolerare possunt; adeo, ut a balneis, fomentis, linimentis, nervinis calidis non parum lædantur: non minus anodyna, ac opiata, quibusdam exoptatissimum afferunt levamen; quum in aliis, ubi genus nervosum maxime debilitatum est, non minimum excitent damnum. Vidi quasdam solo aquæ potu a gravi paroxysmo liberatas; qui aliis erat nocentissimus. Tantum refert, naturas fœminarum recte discernere; quemadmodum jam HIPPOCRATES *Lib.I. & II. de morbis mulierum* sedulo inculcavit.

§. III.

Quem usum habeat cognitio differentiæ inter malum hypochondriacum & hystericum.

Quam familiare nostris est temporibus, ut nulla fere mali hypochondriaci inter mulierum morbos fiat mentio; sed potius promiscue & indistincte omnis, quæ cum doloribus, spasmis, flatibus, anxietatibus jungitur passio, pro hysterica habeatur: tam necessarium est genuinam horum morborum cognoscere differentiam; ex cujus neglectu magnum resultat sæpenumero damnum. Quemadmodum enim in malo hypochondriaco, vehemens corporis motus & exercitatio, medicamenta carminativa, spirituosa, & volatilia, stomachica, & aromatica, salia neutra stimulantia, aquæ minerales, amare alvum solventes, inque primis martialia, optima prebent auxilia: ita hystericæ fœminæ his magis læduntur, & potius a venæsectionibus, quiete corporis, anodynis, nitrosis, antepilepticis, refrigerantibus, potu aquæ frigidæ, sero lactis, exclusis calidis, in ipso vino, summum experiuntur solatium.

§. IV.

Diætæ ratio.

Ad præcavendam recidivam, & ne malum evadat chronicum, & mensium & alvi ratio solicite habenda est; & moderandum, ut convenienti vitæ regimine, commodaque medicina hæ excretiones secundum ordinem fiant. Cavendum autem maximopere est, ne aloeticis vel pilulis purgantibus, quæ insignem portionem aloes, & gummata resinosa calidiora recipiunt, utramque evacuationem moliamur. Non leve enim damnum & ingentem symptomatum exacerbationem, vel morbum longius productum, inde me observasse certa fide asseverare possum, & hoc maxime locum habet in plethoricis ac tenerioris & sensibilioris indolis fœminis. Tutioris effectus sunt passulæ corinthiacæ cum infuso rhabarbari per leniorem incoctionem probe saturatæ. Inter cibos panificia, placentæ, quibus maxime delectantur mulieres, & acetaria penitus proscribi debent. Nam ex nimio harum rerum usu, ac vita otiosa & potu parco & nimis incongruo, accedente simul animi intemperantia, sicuti & hypochondriaci & hysterici spasmi suam originem præcipue petunt, ita majori cura,

quæ

quæ hisce vitus jam correptæ sunt, ab iis abstinere debent.

§. V.

De castorinis. Castorina utut & interno, & externo usu in spasmis & hystericis & hypochondriacis mitigandis, teste quotidiana experientia incomparabilem virtutem habeant; tamen iis non nimium fidendum, quoniam ad materiam lædentem submovendam idonea satis non sunt: Non parum quoque nimius eorum usus nocet; dum anodyno illo vapore & capiti & nervosis partibus imbecillitas, quæ nunquam sine periculo est, inducitur.

§. VI.

Puerperis non conveniunt salia. In spasmis, hystericis præsertim, qui puerperas exercent, si alvi sunt adstrictioris, hæc fortiori salium neutrorum & sic dictorum digestivorum stimulo minime molienda est: vidi enim a majori & crebriori horum salium dosi periculosa symptomatum incrementa.

§. VII.

Quid prosit in suffocationibus hystericis. In profundiori suffocatione hystericarum, ad eas excitandas præstat sal volatile ammoniacum cum essentia castorei remixtum, vel aquam hirudinum cum aceto & castoreo naribus applicare, & frictionibus circa præcordia item in pedibus cum panno asperiori institutis, quam nimio fumo fœtidorum, aut etiam camphora, quam perpaucæ ferre possunt, uti.

§. VIII.

Clysterum ac pulverum absorbentium usus. Ego singularem sæpius effectum in fœminis hypochondriaco hystericis ad præscindenda spastica symptomata, maxime in cholericæ & sensibilioris naturæ mulierculis a pulvere nitroso præcipitante, cum æquali succini & parca croci portione mixto, & a frequentiori elixirii visceralis nostræ compositionis, cum æquali liquoris anodyni dosi maritati usu, multa annotavi emolumenta. Ad mitigandos vero paroxysmos, tempore intermissionis clysteribus, qui ex herbis lenioribus paregoricis carminativis parati erant, adjuncta insigni olei expressi quantitate, nihil utilius deprehendi. Blando enim suo & temperate calido tepore ac vapore proxime & immediate uterum & vicinas partes leniendo & demulcendo afficiunt.

§. IX.

Pediluviorum usus. Pediluvia extra paroxysmum adhibita, si valde temperata fuerint, egregiam habent symptomata allevandi efficaciam; si vero nimis fuerint calida, præsertim ubi corpora sint plethorica, & succiplena, nocentissima sunt, atque ad paroxysmos revocandos aptissima, quod non semel, sed sæpius animadverti.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Passio hysterica cum motibus convulsivis, ac epilepticis juncta. Requirebat aliquando opem meam, virgo octodecim annorum, habitus spongiosi, ac temperamenti phlegmatico sanguinei, sanguine succisque plenissima, ac irregulari per aliquod tempus menstruorum fluore adfecta; quæ post præviam refrigerationem, noctu correpta erat vehementi tussi convulsiva. Hac sedata post aliquot dies violenta patiebatur hystericum paroxysmum: sub quo præter atrocissimos vomendi conatus, alvi obstructionem pertinacissimam, urinæque retentionem, extrema algebant, cor vehementer palpitabat, facies tumida rubebat, arteriæ in capite fortiter pulsabant, ut apoplexiæ esset metus. Post horæ quadrantem ad se redibat: sed pharynx manebat constricta, adeo ut nec fluida, nec solida deglutire potuerit, pulsusque ferebatur parvus ac debilis. Ipse vero paroxysmns, singulo horæ dimidio revertebatur: & misso ex vena in pede tusa sanguine, per octo quidem conquiescebat horas: tum autem atrocior, & epilepticis stipatus motibus recrudescebat. Consultus ego, cum deglutitio adhuc valde impedita esset, curavi primum, ut clysteribus ano infusis, linimentis nervinis nuchæ spinæque inunctis, atque pediluviis, partium externarum constrictiones demulcerentur: tumque internis diaphoreticis, ac antispas-

modicis malum oppugnabam. Quibus factum est, ut omnes siluerint præternaturales motus; & quum ex levi diætæ errore viderentur reverti, dato blando laxante, ab eorum eruptione non solum præcavebatur, verum etiam perfectæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ad spasmodica, quæ ex uteri vitio proveniunt, pathemata concitanda non opus semper est, ut materia corrupta & vitiata, utero inhærens proxime & immediate id efficiat; sed crebrius id a caussis externis fit, scilicet ab intenso frigore, quod partes inferiores, præcipue vero lumbarem regionem tangit & afficit. Hac enim ratione in fœminis sanguine copioso & impuro scatentibus, is a partibus exterioribus ad interiores impetuose compulsus pro harum differentia varias spasticas movet, imo convulsivas afflictiones. In præsenti casu ex congestione ad pectus facta vehemens & convulsiva tussis orta est; cum postea humor lædens, sedem suam mutavit, & ad nervos præcordiales, item ventriculum ejusque nervos & per consensum ad ipsum caput translatus fuit, ac passiones, quæ hic in hysterica apparuerunt, produxit. In ejusmodi affectibus optimum est, curationem ab externis & internis, quæ spasticas nervosarum partium stricturas blande relaxant, auspicari, & postea temperatis carminativis, diapnoicis & antispasticis curam absolvere, & ad recidivam avertendam menstrualem excretionem in ordinem redigere; quod optime per commodam diætam, per motum & medicamenta, quæ non modo sordes ex primis viis, sed & ex ipso utero expurgandi facultate instructa sunt. Inter quæ nostro tempore in usu sunt, maxime si cum antispasmodicis & salinis detergentibus pulveribus earum virtus secundetur, principem sibi locum vindicant.

OBSERVATIO II.

Adolescens nobilis, sedecim annorum, staturæ proceræ, & habitus corporis robusti, atque carnosi, sanguine & succis præter naturę modum turgens, de gravi circa inguina, ubi vasa spermatica descendunt, dolore pronuper conquerebatur, & quod præter voluntatem ad membri erectionem, variisque ad venerem in animo obversantibus desideriis solicitaretur. Haud ita multo post in febrilem quendam incidebat insultum, per aliquot dies infestantem, quo remittente post aliquot septimanas, eadem circa inguina passus est molesta incommoda; sed jam longe alia superveniebant accidentia, hystericis plane non dissimilia: nam horribiles spasmi a pubis regione ad dorsum, ad præcordia, ad septum transversum, ad cor, ad fauces, imo ad ipsum cerebrum adscendentes, præcedente cordis palpitatione, strangulationem faucium, spirandi angustiam, animi deliquium, soporem, accedentibus etiam artuum convulsivis tractionibus concitabant, qui paroxysmus singulis fere mensibus repetebat. Hic, quod erat per quam notatu dignum, immani semper ciborum urgebatur adpetentia; alvus autem adstrictior erat, ita, ut fortiora etiam eluderet purgantia. Præter hæc vasa mirum turgebant sanguine; pulsus, qui sub accessione valde erat inæqualis, & depressus, post eam magnus, & concitatus observabatur. Variis usus est & medicis, & medicamentis antispasmodicis, antepilepticis, soteriis quoque fontibus, sed parum inde percepit utilitatis: postquam vero ex nostro consilio, singulis fere mensibus, sanguis ex vena secta sex semper unciis fuit imminutus, & loco potus ordinarii aqua fontana usurpata: nitrosis quoque pulveribus paullo largiori portione ad sanguinis orgasmum deprimendum in usum vocatis; tranquillum corporis motum, & ab arduis meditationibus, quibus excellentis ingenii adolescens nimium semper indul-

Malum hystericum in juvene.

dulgebat, vacuam servavit mentem; integrę sanitati brevi tempore fuit restitutus.

Epicrisis.

Solvit & explicat peculiaris hic casus nodosam & intricatam admodum quęstionem: Quare nimirum viri non similibus, vel iisdem symptomatibus adfligantur hystericis, qualia in fœminis observantur, eo, quod simili modo, & sanguis, & liquor seminalis in partibus generationi dicatis, nimirum vasis spermaticis, testibus, capsulis quoq; seminalibus stagnare, ibique vitiari ac corrumpi possit? Namque non deesse ejusmodi exempla, licet non tam frequentia adolescentum, qui circa, vel etiam post annos pubertatis, ejusdem generis symptomata spastica, & convulsiva cum dolore pressorio, & lancinante circa ilia, & in pubis regione, nec non languorem totius corporis, extremorum refrigerationem, subsequente mox ingenti pręcordiorum angustia, cordis palpitatione, faucium strangulatione, difficilique ad suffocationem usque spiratione patiuntur: inter alia præsens docet casus. Nec me fugiunt plura exempla non modo adolescentum, sed etiam virorum extra conjugium viventium, qui ex nimia castitate in eadem, quæ hysterico affectui propria & essentialia esse solent, pathemata inciderunt: quid? quod nonnullos quoque in convulsiones artuum, inque syncopem prolapsos esse, aliquoties observavi. Si in tam atrocium symptomatum originem inquiramus; varia se offerunt momenta, quæ clare commonstrant, ea a nulla alia caussa, quam a copiosiori sanguinis ad vasa spermatica & testes affluxu, has partes vasculosas & nervosas nimium distendente ac distrahente suborta fuisse. Et eandem in nostro ægrotante caussam significant dolores ac tormina circa inguina primum conspicua; atque tum ad alias corporis nervosas partes propagata. Quare etiam sedato per accomodata subsidia humorum orgasmo, ac derivato affluxu, conquieverunt cuncta symptomata.

OBSERVATIO III.

Honesta, venustaque virgo, annorum octodecim tenerioris quidem constitutionis, sed acutioris ingenii, animique mobilioris, in vicina urbe degens, postquam formoso etiam juveni, qui frequentius eam ægrotantem invisebat, desponsata fuit; valetudinis, quæ antea satis firma erat, status plane est immutatus. Ab eo enim tempore variis gravibusque affligebatur passionibus. Namque dolores mox in dorso, mox in abdomine valde torquentes, mox artus tum tremore agitantes experiebatur: virium aderat ingens collapsus, ciborum adpetentia penitus languebat; alvus constricta erat, tenesmus tamen, & mingendi desiderium urgebant. Accedebant per vices animi deliquia, cum faucium strangulatione, & semper fere conquerebatur de phlogosi, extremorum frigore, ac horripilatione, ac subsequente calore præternaturali. Anxietates præcordiorum constrictivę, quas ægerrima comitabatur spiratio, nunquam fere non aderant: pulsus ferebatur varius, nunc celer, & debilis, nunc plane exiguus, & inæqualis; urina plerumque instar aquæ limpida, interdum pauca, cum rubro sedimento mingebatur: somno sæpius plane carebat; & si quidquam cibi, vel medicaminum adsumebat, augebatur circa præcordia anxius ac pressorius dolor. Mensium fluxus erat parcior, serosus, acris; & circa hoc tempus, cuncta exacerbabantur symptomata. Consulti medici in dignoscendo morbo valde hęsitabant quidam enim febrim quotidianam, alii hecticam, quia ingens corporis præsto erat contabescentia; alii summam imbecillitatem ventriculi, & imi ventris accusabant flatulentias. Hinc varii generis remedia, stomachica, carminativa, nervina, emmenagoga, laxantia, martialia data fuerunt, ac vena quoque in pede aliquoties secata,

Passio hysterica ex occulto amore.

Cuncta vero tantum aberat, ut levamen inferrent; ut potius symptomata exacerbarent. Postquam igitur ægrota per tres fere menses hoc diro malo infestata, ego quoque accitus fui; exploravi protinus genuinam morbi caussam, & consilium dedi, ut a medicamentis fere prorsus abstineret; ac pro potu ordinario lacte asinino, cum æquali acidularum Selteranarum pondere mixto uteretur. Deinceps alvum clysteribus emollientibus, qui ex decocto florum sambuci, chamomillæ, herbæ majoranæ, melissæ, ac semine cymini, addita semper olei lumbricorum ac liliorum alborum larga quantitate erant parati, subducendam curavi. Tum quoque imperavi, ut licet imbecillis, corpus per vecturam sub temperato ac sereno cœlo sæpius ac blande moveret; & per tempus aliquod ab omni colloquio & consortio cum sponso caveret. Tandem commendavi copulam conjugalem, qua facta sensim, paullatimque vires recuperabat, sine peculiari remediorum ope. Concepit etiam, & anno elapso peperit infantem: at in ipso puerperio pathemata hysterica cum faucium strangulatione experiebatur: sed nostro tandem auxilio, ac consilio restituta, jam laudabili fruitur sanitate.

Epicrisis.

Haud exiguos ejusmodi casus in annosiori mea praxi adnotavi, quod virgines venustæ, & antea vegetæ a nulla alia caussa, quam a vehementia amoris occultati, in miserrimum ægrotandi statum fuerint delapsæ; omnibus & animi, & corporis functionibus inde pessumdatis. Ubi frustra, quin interdum non sine noxa exhibitis omnibus medicamentis pharmaceuticis, optimum & efficacissimum remedium fuit in conjugio, non tamen omissis convenientibus diæteticis. Tantam vim & potentiam habent animi passiones diutius inhærentes, universam motuum œconomiam, & naturales functiones perturbandi! Hinc inter philosophos PLATO de amore præsertim affirmat: *Non solum, inquiens, in animum impetum facit amor; verum & in corpus sæpenumero tyrannidem exercet vigiliis, curis, macie, dolore, tabitudine, & mille aliis affectibus, lethalem noxam inferentibus, corpus vexat.*

OBSERVATIO IV.

Fœmina, quadraginta annorum, texturæque tenerioris, ante quinque annos febre quartana corripitur sæpius recidente, & tandem copioso corticis chinæ usu profligata. Ab eo tempore menstrua excretio sensim cœpit imminui; & quum præterea ad affectus animi valde inclinaret, parum biberet, cibisque infumatis, induratis, concoctuque difficilibus maxime delectaretur: varios incidit hystericos, spasmodicosque affectus, qui circa menstruam potissimum periodum graviter insistebant. Tum enim sentit in abdomine gravissimas spasmodicas contractiones, cum alvo adstrictissima; faucium affligitur strangulatione, & spiratione ad suffocationem usque intercepta; pedes sunt gelu frigidiores, cor palpitat, interdum circa ventriculi ac septi transversi regionem, tam acuti sæviunt dolores, ut digiti quoque attactu exacerbentur. Sæpenumero sub tali paroxysmo, dextrum capitis latus, oculusque hemicranico dolore, ac intolerabili frigoris sensu afficiuntur, cum seri salsissimi ex oculo fluxu. Quandoque in paroxysmo cuncta vomitu reddit, & a clysteribus dolorum majorem percipit exacerbationem. Ceterum remittente paroxysmo sana est, ac bene adpetit.

Passio hysterica ex mensibus imminutis.

Epicrisis.

Meretur hic affectus nomen hysterico spasmodici, utut levioris; quem ab hypochondriaco alienum esse, vel ex eo patet momento, quod ægra extra paroxysmos, qui circa menstruam invadunt periodum, sana videatur, nec ha-

habeat, de quo conqueratur. Originem traxit a sanguinis menstrui circuitu, per vasa uterina impedito; quo factum est, ut partes ac fibræ uteri nerveæ ob distenta nimium vasa, ad spasmodicas proritatæ fuerint stricturas; quæ ad nervosas alias regiones, præsertim quæ a pari vago quosdam accipiunt ramulos, propagatæ, præcordiorum, ventriculiq; dolorem, impeditam spirationem, strangulationem, tormenta hemicranica, aliaque pepererunt symptomata. Ad inducendam autem humorum in utero stagnationem, præter inordinatum victum, quam plurimum contribuit, febris quartana, cortice chinæ præpostere tractata: unde etiam viscida ac scorbutica humorum dyscrasia, quæ semper quartanæ febris mater est, magis fuit adaucta; uti inter alia ex seri acrioris ex oculo effluxu patet. In curatione mali igitur, prҿter ordinatam rectam vivendi rationem, remittente paullisper paroxysmo, clysmata pure oleosa ano sunt injecta; atque linimenta nervina regioni umbilicali adplicata; quæ etiam cum communi quidem, sed minime contemnendo remedio, scilicet avena tosta, sacculo calidiori inclusa alternari possunt. Extra paroxysmum ea fuit medendi intentio, ut mitigatis per liquorem anodyno mineralem spasmis, menses debitis venæsectionibus, blandis ac balsamicis laxantibus, ac balneis in ordinem reducerentur: quibus etiam perfectam restituimus sanitatem.

OBSERVATIO V.

Convulsiones hystericæ. Flagitavit aliquando meum auxilium virgo quædam, pubertatis annos vix egressa, cui fluor mensium irregularis erat, & quæ ideo per binas circiter septimanas convulsivos patiebatur motus. Hi ipsum quotidie per frequentissima intervalla invadebant, atque dolore lumborum, & abdominis, umbilici retractione, alvo adstricta, tremore, distensione artuum, spirandique difficultate se prodebant, maximeque caput occupabant, ita quidem, ut oculi in omnes plagas circumrotarentur, ea, quæ vix concipi poterat celeritate, ac vehementia: caput ad latera deorsum traheretur; ejusque arteriæ validissimo pulsu admotam ferirent manum. Neque vero concidebat; sed sub mali invasione sellæ insidens, in medio paroxysmo surgebat, & tum incredibili celeritate in gyrum movebatur: quod etiam fiebat, si inter ambulandum convellebatur. Ipsa accessionem præsentiebat; ac sub illa perfecta loquendi facultate pollebat; nec de ullis capitis conquesta doloribus; finito paroxysmo hilaris, & optime habebat. Remedia tollendo huic malo satis idonea, quæ propinabantur, parum profuerunt; præter commendatos clysteres demulcentes, & linimenta nervina, temperatiora, spinæ dorsali inuncta, quҿ levamen præstiterunt. Verum mutatione cœli, & peregrinatione in alia loca, inito quoque alio victu, & adsumto loco cerevisiҿ aquæ simplicis potu, insueta & atrocia hҿc symptomata sensim, sensimque conquieverunt, & penitus tandem expirarunt.

Epicrisis.

Id non semel, sed creberrimis vicibus animadverti, morbos nervosi generis, seu, ut alii loqui amant, spirituum, qui horrendis symptomatibus stipari solent, omnia fere respuere ex fonte pharmaceutico petita medicamenta: eo, quod vitium non tam in mole materiҿ, sed potius anomalis motibus, eorumque assuetudine consistat. Tunc enim optimum prҿsidium est, nullo uti remedio: sed prҿcipuum sanationis punctum in mutatione ҿtatis, aeris, vitҿ generis, victusque consistere, fide experientiҿ compertissimum est. Et certe elementa provido & circumspecto usu plus efficiunt, quam medicamenta activҿ indolis. Hoc prҿclarum prҿceptum admodum sibi commendatum habeant medici juniores. Namque rarissima profecto sunt ea, quҿ nervos, si

læsi, & a naturali tono dejecti fuerunt, blanda, & temperata vi solantur: quin potius plurimarum medicinarum natura ita est comparata, ut vel nimium irritando, vel justo magis sedando lædant. Deinceps id quoque in persanandis generis nervosi morbis est observandum, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniant; neque, quod semel profecit, id alio tempore juvet. Siquidem non ubique & omni tempore eadem est nervosarum partium dispositio, ac constitutio. Hinc naturæ ægrotantium probe sunt discernendæ.

OBSERVATIO VI.

Hystericæ convulsiones, ex uteri & primarum viarum vitio.

Triginta circiter annorum fœmina, quæ abortiendo concrementum polyposum, utero excernebat, elapso hinc anni spatio, sub ipso mensium fluore poma, ac lacticinia comederat, & prꝫterea corpus insigniter refrigeraverat. Quare incidit repente in convulsivos motus, quibus in terram prolapsæ caput præsertim, atque pedes mirifice torquebantur, manibus liberis; commordebat dentes, ac vehementer clamitabat. Talis paroxysmus subinde circa menstruas recurrebat periodos, neque ullas habebat notas prænuncias: post illum urgebant languores universi corporis, gravativus capitis sensus, crebræ vertigines, & alvi obstructiones. Tum vero utero cœpit gerere & sub toto gestationis tempore a malo convulsivo hysterico immunis vixit, felicemque tandem habuit partum. Lochia primum rite succedebant, sed die decima imminuta fundebant serum sanguinolentum; alvus etiam per sex a puerperio dies officio non fungebatur. Hinc sensim redibant censiones capitis, vertigines, flatulentiæ, ac imi ventris tormina; somni ac adpetentiæ defectus, ac tandem accedebant pristini motus convulsivi, sinistrum maxime latus occupantes, sub quibus fluor uterinus sanguine denuo tinctus adparebat. In curatione hujus affectus clysteres carminativi, & oleosi; nec non pilulæ temperatæ balsamicæ, cum refracta dosi castorei, & croci mixtæ, fons Selteranus pro potu, ac denique internus Carolinarum, & externus aquarum Tꝫplicensium usus, præstantissimæ fuerunt efficaciæ.

Epicrisis.

Nulli morbi tam graviter totum partium nervosarum systema præter naturam afficiunt, nullique universi corporis functiones tam subito ac vehementer lædunt, quam qui ex uteri labe prognascuntur; quæ utplurimum per infelicem abortum, & malum in puerperio regimen contrahitur. Horum certum indicium præbet, simulque male affectum uterum, & destructam per ejus vasa sanguinis circulationem significat sæpenumero concrementi membranacei, sic dicti polyposi, sive molarum exclusio: unde diuturnas & atroces nasci ęgritudines manifestum est. Quicunque igitur in persanandis mulierum morbis præ aliis excellere volunt medici, ad fontem horum malorum respiciant, & curationem eo dirigant, necesse est. Neque ego certius & efficacius auxilium, quam in exquisito vitæ regimine, ac circumspecto ac convenienti fontium tam calidorum, quam frigidorum usu, inveni unquam, maxime, quando temperate balsamicis, uterumque roborantibus & laxantibus curam persequamur.

OBSERVATIO VII.

Passio hysterica ex lochiis suppressis.

Fœmina, vigesimum primum ætatis agens annum, constitutionis tenerrimæ, ac biliosæ, binis abhinc annis ex iracundia incidit epilepsiam. Elapso anno contraxit matrimonium, & haud ita pridem peperit infantem: sub quo partu enormis cruoris uterini copia effluxit, sed datis improvide adstringentibus cohibitus est fluor. Nihilo tamen minus post duas hebdomadas rediit fluxus menstruus; sed cum denuo ve-

vehementi percelleretur terrore, mox percepit miros circa lumbos cruciatus, & acutissimos dolores, perpetuum ad alvum & urinam stimulum; urina succedebat cum magno ardore, insignique difficultate, deponebatque arenulas. Solicitabat insuper perpetua vomendi cupiditas; dolores mox circa umbilicum torquebant, huncque violenter retrahebant, mox inguina obsidebant, cum pertinacissima sphincteris vesicæ constrictione; & acutissimis quoque in mammis doloribus. Hisce atrocissimis tormentis per binas ferme adfligebatur hebdomades, adpetitu, somnoque pereuntibus: quin etiam epilepticæ superveniebant agitationes, & in paroxysmis delira loquebatur. Grebro fluxit quoque materia alba acerrima instar puris ex utero. Adhibita sunt varia remediorum genera, clysteres oleosi, emollientes; unguenta nervina, ac anodyna, pilulæ balsamicæ &c. sed malum exacerbare videbantur. Tum propinabantur & pulvis ex nitro purificato, camphora, & pulvere Marchionum confectus, & Elixirium, quod habebat essentiam croci, myrrhæ, tincturam tartari, & extractum castorei. Unde urina deponebat sedimentum, & menses aterrimi, fœtidique cœperunt fluere. Tum continuatis his remediis, omissa tantummodo camphora, conjunctoque infuso veronicæ, cruor uterinus, naturali similis, floridiorque ferri cœpit, & ægra intra paucum tempus perfecte convaluit.

Epicrisis.

Videbatur primum hæc affectio medico cuidam calculosa; sed revera non fuit, nisi hysterica, ex lochiis improvido adstringentium usu suppressis, originem trahens, & calculum mentiens. Quum enim in hysterica passione nervi uterini, qui cum nervosa vesicæ, maximeque sphincteris fabrica, insignem fovent consensum, spasmodice contrahantur; non mirum est, si illæ stricturæ ad vicinas partes, præsertim vesicæ sphincterem transierunt, crebramque mingendi cupiditatem, & urinæ retentionem produxerunt. Quamdiu vero hi spasmi partes inferiores occuparunt; humor ille, ut ita loquar, corruptus, qui stagnando in uteri cavitatem irrupit, excerni haud potuit; hinc nec siluerunt symptomata. Verum postquam spasmi relaxati, & ope myrrhæ, crocique menstruus fluor promotus fuit, hinc materia fœtida effluxit; non fieri potuit, quin remiserint omnes passiones.

OBSERVATIO VIII.

Est hic loci affectus quidam, certis familiis peculiaris, qui subjecta, in pubertatis potissimum annis constituta, magis fœminini sexus, & habitus spongiosioris, succorumque pleni invadit; atque variis in cassum adhibitis remediis, tandem post aliquot annos sponte remittit. Adoritur sequenti ratione: sentiunt inter morbi initia, sensum formicationis in manibus vel pedibus; sequitur pandiculatio, oscitatio; dolor fixus, gravisque circa lumborum vertebras; mox agitationes, ac volutationes manuum per gyrum, sursum ac deorsum continuæ sunt, & involuntariæ: præcordiorum summa urget anxietas, spiratio citatissima, angustissima, cum suffocationis metu, palpebræ ab uno latere ad alterum trahuntur, oculi vertuntur in gyrum &c. Sed admodum variant hæc symptomata; nunc alvus suo fungitur officio, nunc pertinaciter clausa est; nunc urina fluit, nunc retinetur, cum vehementi circa inguina dolore. Interdum collum ab uno latere ad alterum perpetuo volvitur; interdum crudelissima infestant tormina intestinorum, cum cardialgia, vomitibusque vehementioribus: mox femora ad anum contrahuntur, cor violenter palpitat; accedit singultus; mox totum corpus attollitur, spina incurvatur; mox oculis apertis, membris rigidis, nullus est sen-

Passio hysterica spasmodica vaga, certæ familiæ peculiaris.

sensus, nulla excitatio &c. Hæc est paroxysmorum descriptio, qui modo sæpius, modo rarius revertuntur: extra quos bene habent, bene adpetunt, dormiuntque. In fœminis menses plerumque recto succedunt ordine, & debita quantitate; quando utero gerunt, morbus quiescit; sub partu vero sæpius revertitur. Nullis curatur remediis, sed mitigatur lumbricalibus & castorinis: tandem vero victus, loci, & maxime ætatis mutatione certissime debellatur.

Epicrisis.

Rarus & prodigiosus hic affectus, speciatim quidem in numerum morborum, sic dictorum spasmodico vagorum, quos Cap. III. pertractavimus, referri meretur: verum ego, cum jam per quadraginta annos functioni Professoriæ præfui, sæpiusque, si quædam ex hac non incelebri familia hoc malo fuerunt cruciatæ, in consilium accitus sum; omnibus morbi momentis probe exploratis animadverti, obnoxia ei passioni subjecta, sive fœminæ, sive mares fuerint, ad libidinem, reique venereæ adpetentiam valde proclivia, & insuper animi inconstantis, mobilioris, ad tristitiam pariter ac nimium gaudium valde disposita fuisse. Hinc vero videtur simillimum, caussam hujus affectionis, quæ commode hystericis adnumerari potest, in uteri vitio collocandam esse plerumque. Adest enim primum hæreditaria ad hos irregulares motus proclivitas; accedunt præterea pubertatis anni, in quibus major, maxime concurrente libidine, ad partes generationi dicatas & seminales fit affluxus; qui denegato exitu, quomodo hystericas spasmodicasque totius generis agitationes excitare valeat, superius sub caussis mali hysterici ostensum est. Meretur hæc hysterica passio vocari hæreditaria, ac gentilitia; quæ, quum hæreditarium quid subsit, omnino discrepat ab ea, quam individua singula patiuntur. Ceterum periculo fere vacat, & uti jam dictum est, ætatis mutatione, vel nonnunquam etiam conjugio, sponte exspirat.

OBSERVATIO IX.

Virgo annorum octodecim, iracunda, tenerior, diæta utens irregulari, maxime lacticiniis & acetariis, refrigerationi sæpius ob curas domesticas exposita, & ideo fumo carbonum vivorum, in clauso conclavi frequentius supersedere solita, incidit in mensium suppressionem. Versus tempus illius fluoris patiebatur atroces motus hystericos, cum horrendis lumborum doloribus, crudelibus imi ventris ac capitis tormentis, alvo adstricta, duriori, pedumque refrigeratione. In consilium vocatus medicus ad ciendos menses præscripsit pellentia, nempe essentiam myrrhæ, & croci, spiritui salis ammoniaci nuptam, & pulverem baccarum lauri. Inde evenit, ut misera præter opinionem in atroces epilepticas motitationes inciderit, sub quibus artus non corrugabantur, sed ita potius rigida expandebantur, ut flecti haud potuerint. Incisa protinus in pede vena, mitigabantur quidem hæc symptomata; at paroxysmus neutiquam in totum desinebat, sed quotidie circa meridiem invadebat, adeo ut præviis extremorum frigore, anxietate, dorsi dolore, cordisque palpitatione, totum rigesceret collum, vel etiam hinc inde agitaretur; caput & brachia cum insigni rigiditate expanderentur, spuma os occuparet, ac omnis abesset sensatio. In curatione hujus mali venam in pede incidi jussimus; tumque datis pilulis blande balsamicis, quæ facultate menses ciendi, ac debiles imi ventris partes roborandi pollent, pediluvia ac insessus ex emollientibus paratos ordinavimus, iisque felici cum successu vias uterinas relaxavimus, ac obstructionem reseravimus. Tandem subjuncto interno, recto tamen aquarum Carolinarum usu, ægram pristinæ restituimus sanitati.

Motus hysterico epileptici ex mensium suppressione.

Epi-

Epicrisis.

Malum hoc hysterico spasmodicum primo, & deinde incauta curatione exacerbatum, & in epilepticas commutatum motiones, uterini fluxus cohibitioni deberi, extra omne positum est dubium. Ad hanc vero mensium obstructionem non modo vitium in diæta, sed maxime externa nimis frigidi aeris ad uterum & partes abdominis admissio quam plurimum contribuit. Sicuti enim perversa diæta sanguinem & humores valde lentos, crassos, & excretionibus minus aptos peperit: ita frigus vasa ac glandulas nimis constringendi, & angustandi, insignem exseruit potentiam. Non minus ex incongruorum eduliorum justo largiori usu, cruditates in primis viis, maxime intestino duodeno stagnantes sunt procreatæ, quæ in caussa fuerunt, quod paroxysmus circa meridianum tempus invaserit. Debetur quoque aliqualis animadversio, noxiosissimo carbonum usui; quorum vapor narcoticus partium nervosarum tonum, & elaterem insigniter pessum dedit. Hinc cum accessit inconveniens curatio, qua medicus, ante venæsectionis administrationem, viarumque obstructarum reserationem, calidioribus menses ciere conatus est; non fieri potuit, quin humores magis magisque exagitati, partes nervosas, jam debilitatas vehementer distenderint, affecerint, atque tandem ad spasmodicas & epilepticas concussiones proritaverint.

OBSERVATIO X.

Hysterica passio lethalis.

Fœmina triginta annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, hystericis passionibus in puerperio, & extra illud sæpius obnoxia, tertium gravida, gestationis tempore nec venæsectionem admisit, nec exquisite servavit præcepta diætetica. Primis post partum diebus non bene purgata est utero: sed de dolore lumborum, torminibus ventris, alvo adstricta, & somno per aliquot noctes inquieto conquerebatur. A Practico, quem in consilium vocavit, validiores essentiæ ad pellenda lochia fuerunt datæ, & ad alvum aperiendam uncia dimidia salis amari Sedlicensis in aqua simplici soluta est oblata. Inde auctis torminibus, nec facta per alvum, nec per uterum excretione, converso sanguinis versus superiora motu deliravit, & accedentibus convulsionibus extincta est.

Epicrisis.

Ubi natura valde sensibilis, ad motus spasticos hystericos, vel hypochondriacos est proclivis, ad excretiones, si illæ deficiunt, promovendas, summa moderatione opus est, ne per nimium stimulantia, vel purgantia & commoventia id moliamur. Quod monitum semper & ubique in puerperis servandum est, lochiis non rite fluentibus. Nam non modo purgantia fortiora, sed & salina paullo majori dosi data ac digestiva natura tunc minime ferre potest. Multo vero magis a drasticis purgantibus sibi cavere debent puerperæ, quæ a partu laborioso viribus fuerunt exhaustæ, ne illa ad promovenda lochia prioribus sumantur diebus. Tristis ejusmodi casus paucis abhinc diebus in nostro contigit suburbio, ubi fœmina partu valde fatigata, ad ciendum lochiorum fluxum tertia die, loco pilularum polychrestarum, quas sumere volebat, pilulas, contra obstructionem dictas, ex errore numero viginti capiebat, quæ ex æquali parte aloes rosatæ, & extracti panchymagogi Crollii, adjecta limatura martis parantur, & ordinario pondere trium vel quatuor granorum exhibentur. Ab hoc autem pharmaco, sub ingentibus imi ventris torminibus, extremorum frigore, summa corporis jactitatione, atque fluxus uterini plenaria suppressione, mammarumque lacte antea turgentium contractione, præter crebros vomitus, intra tres dies, plus quam cen-

centies alvum deposuit, & septimo tandem die exspiravit. Quæ remedia ad mitigandas, vel compescendas has truculentas passiones adhibita fuerint, mihi incognitum est. Interim ex fatali hoc casu, medicorum juniores addiscere possunt, quam blandis, & temperatis medicamentis puerperæ, primis præsertim diebus, quando per partum laboriosum, & motuum vehementiam vires deperditæ sunt, tractari debeant. Sed justissime quæritur, quonam convenienti præsidio, si tam perniciosa data sit medicina, sagax medicus, summo periculo mature possit succurrere? Responsio patebit ex sequenti observatione, quam cum ante viginti annos in aula Berolinensi degerem, me annotasse, hac occasione memini. Erat nempe Comes duodecim circiter annorum, cui ex tinea capitis laboranti, præscripsi pilulas sex dosibus sumendas, quæ drachmam unam extracti panchymagogi Crollii, & drachmam quoque mercurii dulcis, ac trochiscorum Alhandal grana sex habebant. Hæ cum omnes in una scatula ex pharmacopolio essent allatæ, Comes, remoto eo, qui moribus studiisque illius præerat, eas cunctas sua sponte una vice devorabat. Ille accedens obstupuit, & cito hora vespertina nona ad domum meam venit, atque lacrymabundus meam opem imploravit: quia de tota ejus fortuna actum fuisset, si id resciverint parentes illustrissimi. Ego accedens, cum talis casus in praxi mihi nunquam obtigerit, prævia deliberatione constitui, ut aliquot lactis mensuras curaret apportandas. Sumsit etiam Comes lac tepidum larga quantitate: quo facto circa noctem, quæ insomnis erat, quædam tormina expertus est. Mane per vices quatuor sedes habuit copiosissimas, cum imi ventris cruciatu, & excreto simul lumbrico satis lato; tumque nihil mali amplius passus, perfecte convaluit. Ita vero argumentatus eram: si copia lactis assumpti spasmos, quos venenum arsenici inducit, mitigare, & mortem avertere potest; quidni etiam idem remedium, ad infringendam vim purgantium acriorum, & mitigando spasmos atrocissimos posset inservire?

OBSERVATIO XI.

Fœmina generosa, triginta & sex annorum, temperamenti sanguineo melancholici, habitus corporis nec adeo macilenti, nec nimium pinguis, sed medii, tempus, quo utero gestabat, maximam partem vita desidi sine motu transegit, & plus justo etiam somno indulsit. Post partum satis facilem & felicem, ingentem sanguinis per aliquot dies ex utero profudit copiam, & hinc adeo debilitata fuit, ut sine metu lipothymiæ corpus atque caput haud diu in erecto situ tenere potuerit. Poterat quoque conclave calidius optime tolerare: nam ab aura paullo frigidiori ad corpus adspirante mox inhorrescebat; hinc potum quoque temperate calidum hauriebat. Septimo & sequentibus diebus, ingens viscidi, impuri, sanguineique seri copia effluebat: nono die inopinato terrore ex levi tamen occasione afficiebatur. Inde partes extremæ statim algebant, fluxus uteri sistebatur, & genitalia frigida, aridaque evadebant. Accedebat ingens circa præcordia oppressio, & anxietas, cum omnium collapsu virium, corporisque frigido ac tanto sudore, ut ipsa, & omnes adstantes mortem metuerent. Accitus ego dedi liquorem meum anodyno mineralem, cum tertia parte essentiæ castorei, ac liquoris bezoardici Bussii mixtum, atque tertia quavis hora ad guttas triginta, cum aqua melissæ & cardui benedicti sumendum, haustis desuper aliquot infusi calidioris Thee vasculis. Sequebatur sudor calidus, meliusque habere cœpit. Sed cum per quatuor dies alvus non fuerit aperta, neque clysterem admittere voluerit; tentata est per suppositorium alvina excretio; & cum paullo diutius ad alvum deponendam frustra stimulata, extra le-

ctum commoraretur; subito mentis deliquia ad suffocationem usque incidebat. Tandem admisso clystere carminativo & oleoso; datisque postridie pilulis balsamicis, reddidit per alvum insignem stercoris, humorumque putridorum copiam; & denique restituto uteri fluore, perfecte consanuit.

Epicrisis.

Ad pathologiam non minus, quam therapiam hystericæ passionis melius cognoscendam, scire expedit; spasmodicas ejusmodi ex utero passiones, vel a nimia sanguinis, humorumque exsuperantia, quam HIPPOCRATES nomine repletionis notat; vel eorundem inopia, quam verbo inanitionis designat, & cujus indolis præsens est casus, suboriri. Corpus enim sanguine, viribusque exhaustum, non modo a frigore externo, verum etiam a metu vel terrore facillime, & graviter afficitur: quibus caussis excretiones sistuntur, & motus spasmodici ad interiora convertuntur; nec prius cessant, quam donec naturæ energia, & artis subsidio excretiones, revocatis motibus, restituantur. Ego non semel, sed sæpius post graves, præsertim ab abortu hæmorrhagias, superveniente terrore, vel inopportuna refrigeratione, non modo syncopes, sed & oppressionem pectoris, spirandi angustiam cum extremorum frigore, imo, quando non mature satis convenienti medicina obviam itum est, ipsas convulsivas ac epilepticas agitationes excepisse adnotavi. Quo casu, nec venæsectiones, nec antispasmodica, nitrosa, anodyna, aut vaporosa, vel nimis calida quicquam proficiunt; sed omnis curatio lenioribus analepticis, temperantibus, spasmos mitigantibus, & iis, quæ excretiones blande procurant, absolvitur felicissime; cavendo, ne fortioribus medicinis collapsæ jam vires prorsus pessumdentur.

OBSERVATIO XII.

Illustrissima vidua, triginta annorum, habitus corporis succulenti, & sanguinei, in puerperio suo ab hystericis symptomatibus non fuit immunis. Mortuo marito, laudæ diætæ indulsit; nimiis saltationibus sæpius commovit corpus, illudque etiam intempestiva refrigeratione, dum frequentius nudo podice gramini in hortis insideret, exposuit, neque minus horæos fructus, & acetaria in delitiis habuit, iisque corporis vires, ac ventriculi robur ita destruxit, ut subinde de præcordiorum anxietatibus, spiratione difficili, dorsi dolore, alvoque adstrictiori fuerit conquesta. Præterea loco sanguinis uterini circa tempus menstruum, interdum extra illud, magis serum effluxit viscidum. Et quum aliquando, ab intensa imi ventris refrigeratione, hic fluor etiam sistebatur, apparuit circa inguina tumor durus, dolore pressorio stipatus, latitudinem quatuor digitorum, & longitudinem spithamæ occupans. Atque hunc sequebantur gravissima symptomata: Namque ex improviso concidebat in terram, omni motu, sensu, ac ratione privata: facies erat inflata, ac valde rubicunda, mammæ mirum intumescebant, fundebatque sudorem, rubro lintea imbuentem colore. Pulsus ferebatur plenus, & magnus, venter turgescebat flatibus, & pedes algescebant. Celebrata sectione venæ mox ad se rediit; atque hunc paroxysmum abhinc intra unius mensis spatium, plusquam quinquaginta vicibus, modo mitiorem; modo graviorem, absque tamen notabili virium jactura, patiebatur; cujus vehementia non nisi sanguinis missione sublevari ac mitigari potuit. Ego tandem vocatus, explorata totius morbi historia, & ægrotantis natura, eam a nimiis venæ sectionibus, præsertim in superioribus partibus abstinere jussi; frequentiorem autem pediluviorum tepidorum usum

Passio hysterica ex suppresso fluore albo.

usum commendavi. Et quoniam alvi erat adstrictioris, clysteribus oleosis, ac carminativis alvum subinde ducendam curavi. Interne quoque crebro, tamen moderate dedi pulveres nitroso absorbentes cinnabarinos, pilulasque nostras polychrestas, interdum cum grano castorei, interdum quoque cum tertia parte extracti panchymagogi Crollii permixtas. Tumori porro inguinali vesicam decocto emolliente cum lacte repletam adplicari jussi, & imperavi, ut advocata obstetrix in tumorem inguinis, & statum genitalium paullo curatius inquireret. Illa satis perita tumorem illum a fluore albo cohibito ortum fuisse suspicabatur: quare curationem per clysterem uterinum, aliquoties admissum, instituendam esse judicavi; quo ex sero lactis, cum floribus chamomillæ, & semine cymini cocto, & infuso ingens muci, glutinis instar copia fuit educta cum levamine momentaneo. Pro potu sumsit fontem Selteranum soterium, cum parciori vini portione; & sic paullatim melius habere cœpit, atque tandem maritata plenarie convaluit.

Epicrisis.

Non semel, sed sæpius in paroxysmo hysterico graviori, ubi omnis motus & sensus sublatus videtur, in valde plethoricis, pulsum adnotavi magnum; ut ideo affectus magis ad apoplexiæ levioris, quam syncopes speciem referri mereatur. Quo in casu sanguinis missio, præsentaneam quidem fert opem; sed cavendum probe, ne illam nimis crebro iterando, vires frangamus, malumque reddamus pertinacius. Docemur præterea ex hac morbi historia, quale incommodum, & quæ periculosa symptomata, fluoris albi suppressio progenerare valeat; præsertim si latentes venerei accedant igniculi; quibus extinguendis conjugio non præstantius est subsidium. Simile malum oritur in virginibus, cum cachexia, colore vultus plumbeo, lassitudine, febre lenta, & anxietatibus junctum, a suppressione veneris; ubi ex mora liquor genitalis vappescens ac corruptus, succos vitales in mixtura & motu suo varie turbat, & alterat. His suadendum optimo jure conjugium est; utpote cujus beneficio liquor seminalis excernitur; & motus humorum a spiritu genituræ virilis, novum veluti robur adipiscitur, ideoque ipsis etiam partibus solidis novus vigor, novusque color restituitur.

Plura de malo hysterico exempla reperire licet in *Consult. ac Resp. medicin. Tom. II. Sect. III. casu XLIII. & sequentibus & Tom. III. Sect. IV. casu XXII.*

CAPUT VI.

DE AFFECTU SPASMODICO FLATULENTO, SEU HYPOCHONDRIACO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

NOn ultimum inter morbos generis nervosi spasmodicos vindicat sibi locum passio sic dicta hypochondriaca; quæ quum sub mucronata cartilagine, ac costis spuriis, in hypochondriorum regione potissimum suam exerceat tyrannidem, nomen suum ex græca traxit origine. Est illa, si realem spectemus ideam, affectus primarum viarum, nominatim ventriculi, ac intestinorum spasmodico flatulentus, ab inverso ac perverso illorum motu peristaltico natales suos mutuans; per consensum vero totum nervosarum partium systema, in irregulares motus conjiciens & totam œconomiam functionum perturbans. Definitio mali hypochondriaci.

Hu-

§. II.

Historia mali hypochondriaci.

Hujus aggressuri historiam, præmonendum duximus, quod nulla corporis pars sit, nulla functio, quæ in hoc longissimo morbo non lædatur, ac præter naturam habeat; & symptomata tam gravia, tamque plurima sint, ut vix cuncta recenseri queant: adeo, ut quemadmodum febris inter passiones acutas præ aliis universalis dici potest morbus, ita noster hypochondriacus affectus, hoc nomen inter chronicos justissime mereatur. Ut autem ordine procedamus, & initia pariter ac incrementa polymorphi hujus mali explicemus: ab imi ventris cavitate, quæ omnium primo illius tyrannidi subjacet, ordiendum est. Sic itaque in primis morbi principiis graves sentiuntur ventriculi ac intestinorum tensiones, ac inflationes flatulentæ, præsertim sub costis spuriis in hypochondriorum, maxime sinistri regione; in qua nonnunquam tumor satis durus conspicitur. Speciatim quod attinet ventriculum, ac œsophagum; exserunt se nausea, ciborum fastidium, adpetitus vagus, mox plane prostratus, mox avidior; ingesta male conficiuntur, cruditates acidæ, viscidæque progenerantur; dolor ventriculi pressorius, & gravativus, maxime pastum excipiens, spasmodica constrictio gulæ, frequens muci limpidi ex ore rejectio, deglutitionis impedimentum, gravis cardialgia, ardor stomachi, ructus acidissimi, vomendi conatus, ac ipsi vomitus, quibus redditur saburra tam acris, ut inde stupefactos dentes, ac corrosa linteamina observaverint auctores. Annotavi etiam vomitus in hypochondriacis pure sebaceos, *diss. mea de remed. benign. abusu* §. *Conf.* M.N.C. *Dec.* 1. *anno III. obs.* 253. Porro in volumine intestinorum, & quidem tenuium, percipiuntur graves circa umbilicum dolores, & cruciatus, torsiones, lancinationes, borborygmi, murmura; crassorum quoque adfligunt graviora tormina; alvi mox est profluvium, mox & quidem pertinacissima adstrictio, cum flatuum retentione, qui vel per superiora, vel inferiora eructati, reliquas paullulum levant passiones, at mox copiosissimo proventu regenerantur. Contra vero frequentes sæpius urgent desidendi conatus, & non raro tubercula, ac cœcæ hæmorrhoides anum obsident, quin & ipse fluor sanguineus, symptomatice aliquando succedit. Mictio in quibusdam est difficilis, dolorifica, urina redditur tenuis, diluta, alba, largo nonnunquam sedimento, eoque arenario imbuta: quid? quod conspirans in renum regione dolor, calculum sæpenumero mentiatur.

§. III.

Continuata morbi historia.

Neque vero solum abdomen diris symptomatibus discruciat passio hypochondriaca; verum etiam alias in consensum trahit regiones. Sic occurrunt in pectore insignes angustiæ, constrictiones, vehementes spirandi difficultates, cum oppletione pectoris nonnunquam junctæ, cordis tremor ac palpitatio. Ingravescente malo caput etiam infestatur; in cujus partibus exterioribus, cephalalgiæ, hemicraniæ, varii dolores tractorii cum rigiditate, & immobilitate juncti, atque sic dictus clavus sentiuntur; in interioribus vertigo, aurium tinnitus, cum auditu difficili se exserit, oculi tristi Scotomia obnubilantur, visio nonnullis fit duplicata, oculi dolent cum siccitate, dolor linguam, sæpius in certo spatio occupat ardens & valde molestus, & saliva fluit uberrime, ut ideo sputatores dicantur hypochondriaci. Tandem animales quoque labascunt functiones; animus vel nulla, vel saltem levissima caussa incitatus, ad perversas commotiones, inquietudines, angores, terrorem, tristitiam, iram, metum, diffidentiam abripitur, ad vanas inclinat imagines, perversamque phantasiam; perit vis memoriæ, ratio labascit; somnus est turbulentus, difficilis, terriculamentis plenus. Denique sunt quædam symptomata, quæ totum corpus spectant; illud

illud enim crebris phlogosibus, aut copiosis sudoribus perfunditur, vires prosternuntur, languet totum corpus, & ad omnes torpidum est labores; sensim contabescit; artus dolore contusorio, sæpius lancinatorio distorquentur; ac omnes denique se & excretiones, præsertim sanguineæ pervertuntur. Et quis potest omnia ac singula eorum symptomatum recensere; quæ quot adoriuntur individua, tot fere diversas ludunt tragœdias.

§. IV.

Historia morbi a veteribus descripta.

Conspirant cum hac recensita morbi historia, vetustissimorum medicorum monumenta; ex quibus GALENUS *Lib. I. de locis affectis pag.* 278. *edit.* Græcæ Basileensis adducit fragmentum, ex DIOCLIS libro, qui meminit morbi hypochondriaci, flatulenti, & melancholici, a ventriculo suborti. Nec indigna est descriptio, quam refert, ut hic breviter suppeditetur: Nam ægro, inquit, ubi cibum assumsit, præcipue coctu difficilem, & ardores excitare aptum, eveniunt sputationes humidæ, copiosæ, ructus acidi, inflationes, præcordia æstuant, fluctuationem percipiunt, non illico, sed quando eructationes cohibent. Aliquando etiam ventris vehementes dolores percipiuntur, qui in nonnullis supra diaphragma excurrunt, & concoctis quidem cibis mitescunt: quam primum vero cibum resumunt, eodem modo adfligunt; quin sæpe etiam jejunis, & post cœnam molesti existunt. Quodsi evomant; cruda, & pituitam subamaram, calidam, acidamve rejiciunt, usque adeo, ut & dentes inde stupore afficiantur. Et quia frigida opem adferunt; internarum partium æstu morbum foveri judicat.

§. V.

Quadã momenta circa historiam mali hypochondriaci.

Dum adhuc circa morbi hypochondriaci historiam sumus occupati; monenda sunt quædam momenta, scitu perquam necessaria. Quemadmodum scilicet malum hocce, suos habet gradus, qui in suppeditanda prognosi majorem accendunt lucem: ita etiam exacerbationes involvit, & satis graves format paroxysmos. Quanquam enim nunquam recte habeant hypochondriaci; attamen hyemali ac autumnali, quin quacunque frigidiori tempestate longe vehementiorem symptomatum suorum patiuntur atrociam; contra vero eo, quo calidior ac æstivus est aer, tempore, magis vegetiores deprehenduntur. In fœminis porro, hoc malo infestatis, major illius vehementia observatur circa illud tempus, quo menses debent fluere; qui plerumque quodam laborant vitio. Nec silentio prætermittenda; sed notatu digna est observatio, quod hypochondriaci rarissime febribus continuis, epidemicis, contagiosis, quin ipsa peste afficiantur, & a multis aliis morbis grassantibus immunes maneant. Ratio in eo videtur esse posita, quod in ipsorum primis viis, multæ ordinario cruditates acido viscidæ hæreant: quæ contagiorum, quorum ratio in summa tenuitate partium sulphurearum consistit, efficaciæ resistunt, & has partes enervant quasi, atque figunt. Unde etiam fit, quod senes, ac homines melancholici ab ejusmodi morbis acutis, immo contagiosis rarius afficiantur.

§. VI.

Quod attinet subjecta nostri mali; deprehendimus, illud maxime infensum esse ætati juvenili, ac virili, a vigesimo circiter ad quinquagesimum annum: quo superato, naturam suam mutat, & in arthritidem, podagram, gonagram, malum ischiadicum, calculum renum, cachexiam, scorbutum, morbum nigrum, obstructiones viscerum, hecticam &c. aliosque sonticos morbos transit. Obnoxii porro huic affectui sunt, qui habitum corporis spongiosum, mollem, laxum, & vasa exiliora obtinuerunt, præ iis, quæ corporis strictioris sunt. Non minus eos adoritur, qui vel natura languidiores existunt, aut jure hæreditario quandam dispositionem fovent; vel qui perverso vivendi genere, aut per

Subjecta mali hypochõdriaci.

lon-

longos morbos, insignem virium ac roboris naturalis sibimet contraxerunt, imbecillitatem. Præsertim infestantur hac adfectione, qui vitæ sedentariæ sunt addicti, litterarum studiis nimium indulgent, assiduisque vacant meditationibus & lucubrationibus: unde morbus est litteratis familiarissimus, & veluti proprius. Ex eodem denique fundamento, nec sequior sexus ab eo immunis observatur; sed tantum non majori, quam nobilior frequentia ab illo adficitur; licet harum passiones hypochondriacæ perperam cum malo hysterico confundantur, & sub hujus titulo significentur.

§. VII.

Sedes mali hypochondriaci non est in liene. Sed accedamus ad indagandam mali hypochondriaci sedem; in qua determinanda veteres non minus, quam recentiorum quidam errarunt. Veteres, cum viderunt, sub costis spuriis lateris sinistri, ubi lienis situs est, sæpius percipi tumorem tensivum inflativum, in hoc quoque viscere sedem mali hypochondriaci collocarunt: qualem caussam defenderunt RHODIUS atque HEURNIUS. Verum ut taceam, lienis viscus per structuræ suæ rationem, ad recipiendum tam acutum, & lancinatorium sensum, qualis est in hypochondriacis, valde ineptum existere; docet etiam experientia, & cadaverum sectio, in hypochondriacis sæpius nullum post mortem inveniri lienis vitium. Hac in re consentientes habemus SYLVIUM *diss. de usu lienis*, HOEFFERUM *in Hercule medico Lib.* 3. *cap.* 3. HOCHSTEDERUM *Dec.V. p.* 502. & 588. Neque vero negandum est, quin nonnunquam lienis infarctus subesse possit: a quo tamen nec dolorem acutum, nec ipsam morbi sedem derivare licet.

§. VIII.

Sedes mali hypochondriaci non est in vena portæ. Quidam recentiorum, veram ac universalem passionis nostræ flatulentæ sedem, in vena portæ, ejusque ramificationibus constituunt; atque putant, stagnantem in hisce vasis sanguinem, unicam ac genuinam cunctorum symptomatum esse caussam, quæ semper in viris excretionem hæmorrhoidalem, in fœminis menstruam respicerent; atque hac natura, vel arte procurata, penitus cessarent. Verum enim vero, quamvis non negandum sit, sed inferius quoq; allegatum invenietur, quod irregularis harum excretionum successus, & hinc enata cruoris restagnatio, in iis præsertim ramis, qui intra tunicas intestinorum valde nerveas sparguntur, sæpius caussam passionis hypochondriacæ mediatam constituat: attamen sciendum est primum, hanc non solum, nec unicam undique esse caussam; deinde morbi ac symptomatum sedem minime in ea quærendam esse. Haud enim raro nulla in hypochondriacis adest ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio: & sæpius cruor per venas sedales copiosissime profunditur, absque insequente mali levamine; uti attestantur observationes a RHODIO *Centur. II. obs.* 93. CLAUDINO *Consil.* 89. & MONTANO *Consil.* 246. *&c.* allegatæ.

§. IX.

Sedes passionis hypochondriacæ. Ut igitur nostram de sede morbi hypochondriaci sententiam aperiamus; hanc in canale illo alimentari, membranaceo, ac valde nervoso, qui ventriculum, ac intestinorum volumen constituit, collocandam esse censemus. Tubus hic ex quatuor potissimum tunicis constat, intima villosa, villis papillarum instar erectis, ac perviis prædita, altera nervea, tertia musculosa validiori, ex fibris partim longitudinalibus, iisque paucioribus, partim annularibus contexta; atque vasa sanguinea copiosissima continente, & extima membranacea. Hasce tunicas tres intercedunt contextus cellulosi; una inter villosam, & nerveam; altera inter hanc & musculosam, & ultima inter hanc & membranaceam; nomine tunicæ cellulosæ Ruyschii insignitam. Vi tunicæ musculosæ, ejusque fibrarum carnearum annularium, recensitæ partes motu gaudent vermiculari quodam, qui vocatur peristalticus, &

in alternante earum, placida tamen constrictione, ac relaxatione, a parte superiori ad inferiorem tendente consistit. In hujus motus vigore naturali, ac integritate magna profecto vis ad sanitatem conservandam latet: hujus enim beneficio ciborum digestio rite conficitur, secretio bilis ac pancreatici succi adjuvatur, chyli præparatio promovetur, ejusque laudabilis, ac generosi propulsio in vasa lactea facilitatur, unde reliqui machinæ nostræ succi benigni fiunt, atque spirituosi. Contra eodem hocce intestinorum motu, cruditates, & inertes sordes, non minus ac flatulenti, aerei vapores, qui ex cibis digestis, ac laudabili succo privatis, relinquuntur, per canalem alimentarem propelluntur, ac per anum eliminantur. Idem porro earum partium tonus, si recte, ac secundum naturam se habet, adjuvat, facilitatque sanguinis liberum & æquabilem circuitum; atque sic præcipuum constituit medium, quo functiones, quas natura intestinorum canali assignavit, rite possunt administrari.

§. X.

Caussa proxima mali hypochondriaci. His præmissis facilius jam erit, caussam morbi nostri proximam, & symptomatum rationem explicare. Illam equidem in dicti motus peristaltici, quo ventriculus, & intestina gaudent, præternaturali constitutione, & quidem tali ponimus; ubi ille partim, ac in uno loco dejectus, atque destructus, partim, & in alio loco intensior, atq; passim inversus i. e. ab inferioribus ad superiora tendens existit. Tales enim, & resolutio, & distentio spasmodica, simul præsentes in intestinis, sed diversis locis se invicem excipientes, genuinam mali hypochondriaci essentiam constituunt: & ad explicanda cuncta symptomata, clarissimum præbent fundamentum. Confirmant hancce sententiam, præter ipsam experientiam, doctissimorum virorum testimonia, quos inter ORTLOBIUM, ETTMULLERUM, NEDHAMIUM, WEDELIUM, & CONRINGIUM *dissert. de morbo hypoch.* §. XI. allegasse sufficiat. Tentemus igitur, an ex hac caussa, sævissimarum molestiarum, quarum luxurians in hypochondriacis est progenies, rationalem suppeditare queamus æthiologiam.

§. XI.

Ratio symptomatum flatulentarum. Proximum ergo vitiati ac labefactati motus peristaltici consectarium est, digestio turbata, chylificatio læsa, sordiumque excrementitiarum excretio impedita. Hinc remanent in canale intestinorum, atque præsertim plicis & flexuris eorundem sese insinuant acidæ, viscidæque cruditates: & flatus generantur copiosissimi. Quid inde? Scordes illæ mora diuturniori a naturali textura deflectunt, & acrimoniam quandam contrahunt, qua nerveam intestinorum tunicam vellicant, & ad spasmodicas stricturas proritant. Stringitur itaque tubus ille in nonnullis locis arctissime, ut nec flatus transmittat. Ergo, hi fluctuant in ea canalis parte, quæ a spasmis vacua est, eamq; distendunt mirifice: & sic primum apparet ratio murmurum, borborygmorum; ac molestissimarum inflationum. Porro flatus, inferius exire nescii, posito a spasmis obice, ad superiora magis compelluntur, & tum præsertim occupant colon, & in ejus flexuris, quarum est plenissimum, incarcerantur. Namque sciendum est, quod intestinum colon, præsertim, ubi sub costis spuriis in utroq; hypochondrio flexuras format, & cum sacco renum adiposo cohæret, media sui parte longe sit angustius: ibidem vero, maxime in sinistro latere a flatibus frequentissime, & violenter infarcitur, ac in tumorem elevatur, acutissime dolentem; quem falso lienis vitio tribuunt. Continuantibus spasmis, accedente inversa peristalsi, & invalescente malo, halituosi illi vapores in ipsam penetrant ventriculi cavitatem, quam ultra modum distendunt, & anxiam inflationem sensibus conspicuam inducunt. Expansus præter naturam ventriculus remoratur liberum septi transversi motum, atque descen-

ſcenſum: unde fit anguſta difficiliſque ſpiratio. Et quod peſſimum eſt, ſtringuntur ſæpius vel ſiniſtrum, vel utraque ventriculi orificia; atque ſic in ejus cavitate vapores velut in carcere incluſi tenentur, pariuntq; ineffabiles præcordiorum anxietates, & dolores cardialgicos; qui, ubi remittunt conſtrictiones, & eructantur halitus, inſigniter mitigantur.

§. XII.

Ratio aliorum ſymptomatum. Et hæc eſt triſtis tragœdia, quam flatus, ob deſtructum ventriculi, ac inteſtinorum motum periſtalticum, copioſius generati pariter, ac exitu ſuo deſtituti ludunt, & quæ a Græcis per τὰ παθήματα φυσώδη exprimitur. Videndum jam eſt, quæ mala pariant, cruditates, quæ ex cibis aſſumtis, atq; in ventriculo fermentatis, deficiente vegeta periſtalſi, intra ventriculum, inteſtinum maxime duodenum, ac in plicis coli relinquuntur. Hæ videlicet, ob diuturniorem moram, accedente præſertim in inteſtino duodeno, bilis ac ſucci pancreatici copia, corrumpuntur, aceſcunt, & peſſimam inducunt acrimoniam. Inde vellicando cauſſam ſubminiſtrant ſpaſmis, doloribus tenſivis, lancinatoriis, torminoſis, ac rodentibus, qui ventriculi maxime regionem, & reliquum ventrem, circa umbilicum graviter adfligunt; atque ſubinde perpetuum flatuum generationi præbent fomitem. Ex hiſce porro ſordibus, adpetitus avidior, nauſea, cardialgia, vomendi conatus, ructus, & vomitus acidiſſimi ſuam trahunt originem: atque, cum ſub quavis digeſtione in vehementiorem motum fermentativum rapiuntur, ratio patet, cur hypochondriaci, ſumtis potiſſimum epulis, peſſime habeant. Et denique, cum ob tam continuum inteſtinorum ſtimulum, eorum ſpaſmi, cum flatulentis diſtenſionibus reciprocantes ſuboriantur: luculenter patet, cur alvina excretio in hypochondriacis ſit tardior, quin ſæpius, tam pertinax adſtrictio, ut nec tenuiores halitus, multo minus fœces tranſire queant.

§. XIII.

Symptomata ex vitiata periſtalſi, in ſanguinis curſum redundantia. Adhuc reſtant ea incommoda recenſenda, quæ in ſanguinis motum, ex vitiato motu periſtaltico redundant. Quemadmodum enim ex hoc naturaliter ſe habente, liber humorum ac æquabilis per inteſtina circuitus conſervatur: ita hoc e contrario deſtructo ac labefactato, circulatio quoque redditur tardior, ac inæqualis. Namque in uno inteſtinorum loco eſt ſpaſmus, qui conſtringit comprimitque ſimul vaſa ſanguifera: in altero loco flatus latera tunicarum diſtendunt, expandunt, & ita quoque graviter premunt adjacentia vaſcula. Eo vero magis retardatur ſanguinis per venam hæmorrhoidalem regreſſus; cum illa ſitu prædita ſit perpendiculari. Hinc paſſim ſuboriuntur humorum ſtagnationes in tunicis inteſtinorum; quæ ſicuti ex allegata ratione ſymptoma flatulenti mali eſſe poſſunt; ita etiam ejuſdem ſæpenumero mediatam cauſſam præbere ſolent; quemadmodum ex infra dicendis clarius adparebit. Inprimis frequentiſſimum eſt, ut cruor circa exitum inteſtini recti cumuletur, & in tubercula, quæ cœcas dicunt hæmorrhoides elevetur, quin ſæpius vi perrumpat, & in fluxum hæmorrhoidalem, qui tum eſt ſymptomaticus, deſinat. Ex dicta non minus humorum ſtagnatione originem ſuam petunt, excretionum ſanguinearum per uterum æque ac venas ſedales ſuppreſſiones, quæ malo invaleſcente nunquam non fiunt: immo ex eodem fundamento derivare licet rationem excretionum cruentarum, atque nigrarum, per mictum, vomitum & alvum; quas præter naturam in hypochondriacis, malo valde inveterato, contingere, fide dignæ atteſtantur obſervationes. De tali excretione per vomitum, vide RIOLANUM, *anthropolog. Lib.* 2. *cap.* 2. ADRIANUM SPIGELIUM *Anatom. Lib.* 6. *cap.* 5. *per alvum* conf. SOLENANDRUM *conſil.* 7. *ſect.* 2. *pag.* 121. & urinam hypochondriaci, intenſa rubedine tinctam ipſe vidi.

§. XIV.

Ratio symptomatum spasmodicorũ. Hæc in ipso intestinorum canale fiunt; ex quo, malo invalescente, gravissima symptomata, per totum corpus propagantur, omnesque turbant functiones. Fit hoc mediante consensu, quem omnes universi corporis nervi, nervosæque partes invicem obtinent; & cujus caussa spasmi intestinorum, ad alias quoque propagantur remotiores regiones. Ubi vero strictura nervorum est spastica; ibi quoque circulus humorum fit inæqualis: hinc adparet ratio, cur in passione hypochondriaca inveterata in toto corpore fiant spasmodicæ stricturæ, & tardior humorum circulatio. Sic primum in ipso abdomine, partes intestinis vicinæ constringuntur: ob vesicam, ejusq; sphincterem male affectum, minguntur urinæ tenues, dilutæ, aquosæ: ob membranas nerveas, renes involventes graviter convulsas, suboriuntur dolores calculum mentientes: Spasmi ad pectus devoluti ingentes illius constrictiones, cordis tremores, palpitationes inducunt; ad caput delati, varii generis dolores machinantur; & per corpus denique externum propagati, caussæ fiunt, extremorum frigoris, crebrarumque horripilationum.

§. XV.

Origo mali hypochon. driaco. 1) Scorbutici. Quum itaque in malo hypochondriaco generatur chylus crassus, ac impurus; Spasmi per totum corpus grassantur, ac circulatio humorum fit inæqualis, & denique salutares, quæ per alvum, cutim, ac urinam fiunt excretiones impediuntur: non fieri potest, quin successive scorbutica humorum increscat dyscrasia, atque sic fiat malum hypochondriaco scorbuticum.

2) Hysterici. Quod si porro sanguineæ excretiones, quæ in sexu sequiori per uterum fiunt, sufflaminantur, & ideo humores sanguinei vel seminales circa uterum, atque partes generationi inservientes stagnant, accedente præsertim libidinoso temperamento: tunc facillime cum hypochondriacis passionibus complicantur motus hysterici, & malum fit hypochondriaco hystericum. Si denique crassi viscidique humores, vi spasmorum, qui imi ventris partes occupant, ad superiores partes, atque caput majori copia compelluntur, & in cerebri vasis difficilius progrediuntur: destruuntur etiam animales functiones, languescunt sensationes, vis memoriæ, ingeniique læditur, insignis est ad mœrorem, diffidentiam, atque lacrymas proclivitas; vanæ surgunt imagines, ac inanes ideæ: atque sic lentis tandem passibus appropinquat melancholia hypochondriaca. 3) Melancholiæ hypochondriacæ.

§. XVI.

His ample satis, atque copiose, prout rei necessitas postulavit, deductis, deveniendum jam erit ad recensionem earum caussarum, quæ mali hypochondriaci mediatæ audiunt. Ex illis præcipua, & satis frequens se nobis offert, sanguinis, humorumque vitalium stagnatio, intra tunicas intestinorum nerveas & musculosas, quæ sæpissime debetur eorundem tardiori per hepar circulationi. Hepar est viscus maxime vasculosum, & plures fovet venas, quam quidem arterias: illarum binæ sunt, cava nimirum & portarum vena; & quem fugit, quod posterior, a qua totum intestinorum volumen, ventriculus, mesenterium, lien, pancreas, quin & uterus, nisi omnes, tamen permultos venosos ramos mutuantur, inverso quasi naturæ ordine, sanguinem ex his cunctis imi ventris visceribus refluum accipiat, eumque officio arteriæ functura, pulsu tamen ac validiori impulsu destituta, intra hepar vehat, ac effundat? Hinc ratio patet, cur etiam in sanissimo statu, sanguinis per dictum hepatis viscus circulatio, longe sit tardior, ac difficilior, quam ejusdem per reliqua universi corporis viscera progressus. Quæ cum ita sint, non difficile erit cognitu, quare in statu præternaturali, humorum per hepar cursus primum omnium impediatur, atque retardetur. Quo retardato, ac difficiliori, ne- Caussæ mali hypochondriaci mediatæ.

necesse est, ut vi legum hydraulicarum, cruor regurgitet ad illa denuo viscera, ex quibus antea ad hepar iter suum direxit. Id circo magis distendit vasa dictarum partium, maxime vero mesaraica, & intestinorum, quorum molles tunicæ non adeo fortem possident resistentiam: & tali ratione ex impeditiori sanguinis per hepar circuitu, ejusdem stagnatio in intestinis suboritur, quæ tollit solidarum, fluidarumque partium æquilibrium, & tanquam mediata caussa, destruit robur ac tonum motus peristaltici naturalem; cujus destructi luxurians progenies fit passio hypochondriaca.

§. XVII.

Sectio anatomica hypochondriacorum.

Hoc est fundamentum, ex quo ratio depromi poterit, cur ex malo hypochondriaco, in alias morborum species tandem transmutato peremtorum cadavera, ea ostendant phænomena, quæ partim ex vitiato humorum per abdomen circulo enata sunt, partim hunc magis vitiarunt. Sic GUARINONIUS *consf.* 484. venas mesenteriei obstructas, & adeo dilatatas in hypochondriaco post mortem reperit, ut speciem intestinorum præ se tulerint. LUDOVICUS MERCATUS *Tom. III. Lib. I. Cap.* 17. vasa mesaraica admodum varicosa invenit. BRUNNERUS *Consil.* 7. ingentem sanguinis viscidi saburram in venis mesaraicis deprehendit. Porro RHODIUS *Cent.* 2. *obs.* 76. colon adnotavit scirrhosum; WELSHIUS *disp. de malo hypochondriaco* observavit colon totum a flatibus distentum, sub insertione vero in intestinum rectum adeo contractum, ut coaluisse videretur. BLASIUS *in Comment. in Veslingium p.* 67. memoriæ prodidit, quibusdam lienis viscus in immensam elevatum fuisse magnitudinem. Pancreas obstructum fuisse, ipse quondam in viro celebri, ex hypochondriaca passione defuncto vidi; HIGHMORUS *disquis. anatom. pag.* 47. nec non HARDERUS *obs.* 59. *p.* 242. illud scirrhosum ac ulceratum observarunt; ut alia auctorum monumenta silentio prætermittam.

§. XVIII.

Caussæ remotiores sunt excretionũ sanguinearũ suppressiones.

Inter caussas vero remotiores, quæ ad tardiorem sanguinis per hepar progressum, & hinc subortam ejusdem intra imi ventris viscera, & maxime intestina stagnationem, quam plurimum contribuunt, principem locum obtinent, excretionum sanguinearum, quę in fęminis per uterum, in viris per venas hæmorrhoidales, tanquam venæ portæ, intercedente ramo splenico, sobolem, contingunt, imminutiones atque suppressiones. Sic enim ex observatione constat, viros in juventute largum e naribus cruorem fundere solitos, si post hæc ætate provectiori hæmorrhoidalem patiuntur excretionem, quæ tantum non semper hæreditariam supponit dispositionem, & ad facilitandum sanguinis per abdomen & hepar circuitum, multum adfert momentum; ex hujus irregulari successu, aut plane suppressione, quacunque de caussa facta, malum incidere flatulentum. Namq; cruor abundans, cujus moles per hanc excretionem salutari plane consilio imminuta fuerat, hac cohibita, copiosius in abdomine cumulatur, hinc, ob dictam §. præc. rationem, ægrius per hepar circulatur, adeoq; ad intestina regurgitans, noxiosissimam subit stagnationem. Eodem modo res se habet cum uterina in sexu sequiori purgatione; quę si imminuta, vel suppressa fuerit, cruor accumulatur in arteria mesaraica, exitum affectat per hæmorrhoides, & hoc denegato, regurgitat ad intestina, cursumque humorum per abdomen sic reddit difficiliorem. Atque adeo in sequiori sexu generatur sæpius malum hypochondriacum, quod facillime cum hysterico complicatur, si simul sanguinis circa ipsum uterum contigerit stagnatio. In hisce casibus, revocatæ excretiones, si tempestive fiat, certissimam mali hypochondriaci pollicentur sanationem.

§. XIX.

Hæreditaria dispositio.

Verum quam plurimę adhuc dantur caussæ, quæ motum intestinorum pet-

pervertere, sicq; passionem hypochondriaco flatulentam ingenerare valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, quæ consistit in ea partium nervosarum, maxime intestinorum, per nativitatem propagata constitutione debiliori, qua illa ad suscipiendos motus irregulares existunt facillima: ad quam etiam venarum exilitas, ac laxus spongiosusque habitus, quo pollent hypochondriaci, referri merentur. Hæc proclivitas, parentum vitio ad liberos protracta, primum plerumque, sicuti plurimorum morborum, ita præsertim passionum hypochondriacarum, atque fluoris quoque hæmorrhoidalis, præbet fundamentum. Sic parentes hypochondriaci tales generant liberos; atque mater, quæ gestationis tempore, hystericis motibus cruciata fuit, aut gravioribus animi pathematibus indulsit, parit infantes, qui ætate provectiores ex levissima caussa, in flatulentas ac hypochondriacas delabuntur passiones.

§. XX.

Aeris frigida constitutio.

Neque vero paucæ sunt earum rerum, quas non naturales dicunt, quæ ad generandum malum hypochondriacum aptæ existunt. Ipse aer, frigidus maxime, insignem hoc in casu obtinet potentiam; dum externam corporis superficiem constringendo, humores majori copia ad interiora agit; qui, quo magis cumulantur, eo facilius stagnationem subeunt. Humida aeris temperies vi pollet, fibrarum motricium tensionem relaxandi; ex quo hanc ob caussam, omnes morbi, qui ex atonia fiunt, & generantur, & incrementa capiunt. Nocet præsertim frigus intestinorum canali, si vel abdomini liberalius admittatur, vel pedibus; quorum intimiorem cum intestinis consensum, illud inter alia docet momentum, quo teneriores, si nudis pedibus stratis, pavimentisque incedunt frigidioribus, mox tormina intestinorum, atque flatulentias patiuntur: quemadmodum FORESTUS *Lib. X. obs. X.* de fratre suo refert. Hinc ratio patet, cur hypochondriaci æstate longe melius habeant, quam hyeme; nec non cur in regionibus, quæ ad septentrionem vergunt, multo frequentius sit malum, quam in iis, quæ sub cœlo sereno ac temperatiori sitæ sunt.

§. XXI.

Victus crassior.

Præter aerem, victus quoque crassior, malo hypochondriaco caussam præbet antecedentem. Cibi crudiores, acidi, flatulenti, legumina, horæi fructus, lacticinia, acetaria, panificia, præsertim recentia, & adhuc calidiora generant chylum crassum, impurum; relinquunt in primis viis multas sordes, atque motum intestinorum peristalticum insigniter pervertunt; præsertim si vita ab omni corporis exercitatione vacua accesserit. Nocent inprimis cibi, aut minus recte masticati, aut ventriculo, a vix superato morbo, vel alia caussa valde debili, justo avidius ingurgitati. Ex hoc fundamento BLANCARDUS *P.2. prax. cap. 61.* morbum hunc Frisiis, ob pisorum, lacticiniorum & acetariorum abusum pronunciat familiarem, & SIMON PAULI *in quadripart. Botan. pag. 537.* recenset casum, de fœmina a pane, quem adhuc calentem, & vix e fornace extractum comederat, hypochondriaca. Potus duplici ratione malum illud flatulentum inducere valet; vel si largius, ad crapulam usque assumatur, vel si frigidior calenti corpori ingurgitetur. Posteriori casu præsentissimum est malum; in priori diuturniori demum exercitio, tanquam dignum heluonibus flagellum contrahitur. Peccat quoque potus, si adsumatur parcus, aut nimius isque aquosus, aut spissior, crassus ac fœculentus.

§. XXII.

Vita sedentaria.

Frequentissime resultat malum hypochondriacum ex vita otio immersa, quæ unicam sæpius nascentis morbi caussam constituit. Quemadmodum enim frequens corporis exercitatio non modo solidarum partium, musculorumque robur ac motum valde promovet, verum etiam humores reddit fluxio-

xiores: ita ex hujus intermissione languent vires, prosternitur fibrarum elater, ac humores non vegete circumacti, redduntur spissi. Hæc vivendi ratio eo fit opportunior ad inducendum nostrum morbum, si accedant nimiæ ac immoderatæ meditationes, lucubrationes, atque vigiliæ, studiorum caussa diutius protractæ. Quodvis horum momentorum insignem obtinet potentiam, ad infringendum partium solidarum elaterem; maxime cum iis indulgentes, curvo, inflexoque corpore libris quasi incumbere solent; ac inter epulas veluti cum cibis litteras devorare volunt. In hac caussa situm est præcipuum fundamentum, quod fœminæ otio, & parco potui indulgentes, quodque viri, chartis impallescentes, ac inter libros sepulti, plerumque crucientur hypochondriacis pathematibus, & hæc constituant morbum litteratorum.

§. XXIII.

Animi pathemata.

Nec negligenda sunt animi pathemata; ex quibus diuturnus mœror, curæ, solicitudines præcipuam in generando morbo flatulento hypochondriaco vim obtinent. Quanta enim ipsorum sit potentia, in destruendo partium solidarum robore, ac præsertim digestione pervertenda, quotidiana docet experientia. Ex auctorum medicorum observationibus, huc spectant binæ admodum notabiles; quarum unam HORSTIUS *Lib. IV. pag.* 194. allegat, de viro, quem diuturnus mœror ob obitum filiorum fregerat, hypochondriaco, quin tandem melancholico facto; alteram recenset PECHLINUS *obs.* 31. *p.* 71. de sartore, ex adversa fortuna adeo contristato, ut immanes flatulentas incideret affectiones. Inprimis hoc loco commemoranda est exitialis efficacia, quam venerearum cogitationum uberior proventus, & inde natales mutuans immodicum, maxime præmaturum veneris exercitium, in debilitando intestinorum ac ventriculi robore exserunt: unde subortum morbum hypochondriacum sæpius vidi.

§. XXIV.

Prægressi morbi.

Frequentissime non minus hoc morbo conflictantur, qui ex prægressis morbis, præsertim si incongruis medicaminibus, veluti adstringentibus, opiatis, narcoticis, improvide fuerint tractati, aut quę ex difficiliori partu, male transacto puerperio imbecilla retinuere corpora: in hisce enim valde languidus est ventriculi, ac intestinorum tonus, qui ab errore diætetico, aut animi affectu graviori facillime prorsus destruitur. Tali ratione sæpissime mihi adnotare licuit, homines colicis torminosis, diarrhœa, dysenteria correptos, &, non remota materiali caussa, crassis adstringentibus, tractatos, sensim in molestissimas flatulentas ac hypochondriacas incidisse affectiones. Idem malum a gonorrhœa, fluoreque albo, præmature ac pestifero illo magisterio ac sacharo saturni cohibitis subortum, plus simplici vice adnotavi; talemque casum CONSULT. ac RESPONSIS MEIS MEDIC. *Tom. II. Sect. III. cas.* 99. inserui. Et quid est frequentius, quam ex febrium intermittentium inopportuna suppressione, aut improvido corticis Peruviani in ipsis, maxime si subjecta spissis humoribus prædita, vitæ sedentariæ addicta, spasmisque primarum viarum obnoxia fuerint, usu, hypochondriacam generari passionem: quam ex febre quartana subortam recenset HORSTIUS *Lib.* 10. *obs.* 28. *pag.* 189. & ego ex tertiana natam haud raro vidi. Nec deniq; infrequens est, fœminas ex difficili partu, ac male administrato puerperio evadere hypochondriacas. Et, ut uno verbo dicam, quicunque morbi, quæcunque curationes, & quæcunque caussæ, motum ventriculi ac intestinorum peristalticum lædere valent, ac destruere, inter caussas mali hypochondriaci summo jure collocari merentur; ex quibus adhuc commemoranda sunt purgantia, ac fortiora emetica, repetito propinata: præsertim aloetica, & improvidus, nimiusque pilularum, quæ aloen fovent, usus; quibus humores ad anum in-

invitantur, exituque ob deficientem dispositionem denegato, ibidem stagnant.

§. XXV.

Mali hypochondriaci differentia. Superest, ut paucis mali nostri flatulenti, differentiam ab aliis quibusdam morbis, ne cum iis confundatur, atque tum prognosin subnectamus. Quodnam discrimen hoc, & morbum hystericum intercedat, priori Capite satis monstratum est. Sed diximus supra, in nostro malo inversum simul esse motum intestinorum peristalticum: quæ inversio, cum adhuc quorundam morborum caussa sit; videndum utique, quæ hos intercedat differentia. Sic inversum deprehendimus motum peristalticum in vomitu, & passione iliaca: sed in vomitu hæc inversio incipit a pyloro, aut forsan intestino duodeno, & per ventriculum, atque gulam ad fauces usque propagatur; in iliaca vero passione vehementissimo spasmo, quin convulsione motus universi canalis intestinalis ac ventriculi, a Sphinctere ani usque ad orificium œsophagi invertitur, cum subsequente demum vomitu stercoreo. Verum res aliter se habet in malo hypochondriaco: namque inversio motus illius vermicularis non nisi certa intestinorum loca occupat, & spatia relinquit libera, quæ sedem præbent flatulentis vaporibus. Hinc adparet ratio murmurum, ac borborygmorum, satis magno strepitu in abdomine circum-actorum; atque flatuum per omnes abdominis oras, sursum, deorsumque, & ad latera ruentium, matutino potissimum tempore, vel etiam post graves mentis defatigationes, nullo insequente ventris crepitu, vel alvi dejectione sævientium. Scilicet mox certis in locis inclusi veluti, ac incarcerati sunt hi vapores, mox accedentibus spasmis summo impetu ad alia devolvuntur, & hinc tantum sonitum, rugitumque edunt.

1) A vomitu, & passione iliaca.

§. XXVI.

2) A Colica. Discrepat porro passio nostra a Colica, & hæc sæpissime illi supervenit. Namque sicuti illa est morbus longissimus, qui servata interdum accuratissima diæta invadit; ita colica brevior & magis transitoria est affectio, quæ ex vitio alimentorum plerumque provenit, & acutissimis intestinorum torminibus, ac pertinaci alvi constipatione sese exserit, atque hac soluta protinus quiescit; dum in flatulento malo longe plura ac graviora juncta sunt symptomata. Hoc porro probe distingui meretur a nephritide calculosa; licet enim sæpenumero dolores calculum mentientes, habeat comites; tamen nulla calculorum excretio sequitur; & si forsan in urina cernatur sabulum, hoc demum post diuturnam moram, tanquam scorbuticæ dyscrasiæ soboles, ad matulæ fundum secedit. Contra vero nephritis calculosa, urinam ostendit, mox post mictionem arenulas continentem, & ex calculorum excretione cognoscitur. Nec denique simplex quædam flatulentia, quæ ex alimentis, coctu minus facilibus cito generatur, & sumto carminativo sanatur, pro hypochondriaco statim habenda est malo: licet hujus prima rudimenta significare possit.

3) A nephritide calculosa.

4) A flatulentia simplici.

§. XXVII.

Devolvimur tandem ad suppeditandam nostri mali prognosin. Hoc vero recens, ac sibi relictum plus fere molestiarum, quam repentini exitii habet: at inveteratum difficillimam admittit curationem, & accedente præsertim mala medicatione, aut perverso regimine, in graviora transit symptomata, viscerum obstructiones, scirrhos, cachexiam, hydropem, hecticam, & per metastasin in asthma convulsivum, maniam ac melancholiam immedicabilem, polypos lethales &c. quale notabile exemplum recenset ZACHIAS *L. III. c.* 15. Quod si sustentetur a suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus; his mature vel natura, vel provida arte revocatis, sæpissime funditus tollitur. Sed magna opus est circumspectione, ne fluxum hæmor-

Prognosis.

mor-

morrhoidalem, qui sub ipso morbo, etiam diuturniori symptomatice fit, pro critico ac salutari habeamus: illo enim malum plane non levatur, cum ab hoc magnum redundare soleat emolumentum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

CUratio mali hypochondriaci recentioris, uti facilior est, ita paucis absolvitur: ubi vero illud altas jam egit radices, adeo ut humorum motus per totum corpus sit perversus ac irregularis, & solidæ nervosæque partes a tono suo prorsus fere dejectæ existant; non modo ipsæ hæ caussæ sanationem admittunt difficiliorem, eamque requirunt diuturnam ac constantem; verum etiam ipsa ægrotorum, Pharmacomania laborantium constitutio eam reddit intricatiorem. Namque hi ob tardiorem sanguinis crassi per caput circuitum, inclinant ad continuum metum atque diffidentiam, ideoque summum periculum, quin ipsam mortem semper anxii verentur, atque propterea inconstantes, mutabiles, ac impatientes multos consulunt medicos, variasque assidue appetunt medicinas, quarum farragine in deteriorem magis delabuntur statum. Medicus igitur aggressurus hanc medicationem, moneat primum, ut æger sit constans, patiensque, atque tum sequentes indicationes exsequi studeat; nimirum 1) ut amurcam flatulentam evacuet, sordesque primarum viarum acres, viscidas, biliosas, malo continuum pabulum suppeditantes, corrigat, temperet, ac sensim eliminet. 2) Spasmis consopitis, inversum ventriculi ac intestinorum motum peristalticum, in naturalem reducat ordinem, eundemque languidiorem confortet, ut recta fiat ciborum concoctio, ac chylus, reliquique humores generentur laudabiles ac spirituosi. 3) Stagnantes succos discutiat, circulum sanguinis, uti per abdomen, ita etiam per universum corpus reddat æqualem, succosque, facilitatis per urinam ac cutim excretionibus, ab omni acrimonia depuret; 4) ac denique totum partium nervosarum systema corroboret.

§. II.

Priori scopo, maxime in paroxysmis satisfaciunt clysteres & laxantia.

Priori scopo, maxime in paroxysmis hypochondriacis, aut ubi symptomata præter suetudinem sunt exacerbata, uti quidem post fortiores animi affectus, errores diæteticos, vel hyemali ac autumnali tempestate contingere solet, faciendum est satis. Tum vero nullum est, quod in motu intestinorum inverso ad inferiora derivando, spasmis sedandis, atque flatibus, sordibusque eliminandis præsentiorem, certiorem, ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam clysteres. Hi possunt concinnari ex herbis emollientibus, decocto avenæ, florum chamæmeli, summitatum millefolii, oleisque amygdalarum dulcium, anethi, chamomillæ, lini &c. additis speciebus carminativis ac discutientibus, semine anethi, carvi, inque primis cymini. Ab eorum infusione curam protinus ordiri, eosque, cum spasmi intestinorum irritum sæpenumero reddant effectum, aliquoties iterare juvabit; eo magis, si stercora indurata fuerint: quo etiam casu interne oleum amygdalarum dulcium, aut jusculum avenaceum large potare expediet. Nec negligenda sunt alvum demulcentia, ac blande laxantia, oretenus exhibenda: quæ inter omnibus palmam præripiunt infusa, ex manna, rhabarbaro, cremore tartari, addito roborandi fine, oleo de cedro concinnata. Ita RHODIUS *Cent.2.obs.2.* mali hypochondriaci curationem dato sæpius rhabarbaro, feliciter successisse refert. Præsentaneam quoque ac singularem opem ferunt Salia media thermarum, ut Epsomense, Sedlicense & Carolinum, si nonnunquam ad drachmam vel ultra cum absorbente, rhabarbaro, corticibus aurantiorum, nitro maritata ex aqua pura copiosiori propinentur. Prosunt porro insigniter pas-

passulæ rhabarbarinæ, poma borsdorffiensia, aut cocta, aut si tulerit ventriculus, cruda, ac pruna laxativa, quæ in cassum adhibitis variis purgantibus, ægrotos, aliquoties liquata alvo sublevasse, confirmat THONERUS *obs. pag.* 163. Nec incongruæ denique sunt pilulæ blandæ balsamicæ, e. g. pilulæ Solenandri, Cratonis, aloephanginæ, marocostinæ, tartareæ Schrœderi, vel Becherianæ, Stahlianæ, aut nostræ: interposito pulvere aperitivo, vel si acida saburra præsto est, soli cancrorum lapides, vel magnesia alba, alvum ducere solent. His quoque remediis extra paroxysmum, alvi lubricitas conservanda, sordiumque generatio præpedienda est, si per vices, & mox quovis octavo, mox quovis decimo quarto die, prout rei necessitas exigit, exhibeantur.

§. III.

Quæ cruditates temperant, & spasmos sedant.

Soluta alvo, ea sit curationis intentio, ut sordes acidas, biliosasque, quę in primis viis, præsertim duodeno hospitantur, corrigamus & attemperemus. Hoc scopo potimur beneficio pulverum absorbentium, præcipitantium, antispasmodicorum, simul leniter carminativorum; qui spasmos quoque demulcent, ac roborando intestina, flatus potenter evacuant. Tales ex lapidibus cancrorum, matre perlarum, pulvere Marchionis, nitro purificato, succino præparato, cinnabari, tartaro vitriolato, arcano duplicato, tantilloque castorei &c. parari, & in aquis antispasmodicis, præsertim ea, quæ ex floribus chamomillæ cum cerevisia triticea destillatur, propinari possunt. Longe vero efficacior eorundem erit virtus, si cum ipsis viginti circiter guttulæ liquoris nostri anodyni mineralis exhibeantur. Præterea huc quoque faciunt, & sordes impuras, quæ in massa sanguinea obversantur, per diaphoresin e corpore proscribunt infusa Theiformia, matutino tempore in lecto sorbillanda. Usitatissima, ex quibus illa componuntur, ingredientia, sunt herbæ melissę, veronicę, betonicę, agrimonię, scordii, cardui benedicti, summitates millefolii, flores bellidis, chamomillę vulgaris, semen fœniculi, anisum stellatum &c.

§. IV.

Quæ vim ventriculi digestivam restaurant.

Ut porro ventriculus corroboretur, ejusque vis digestiva restituatur; in usum vocari possunt essentię balsamicę, ac leniter carminativæ. Cavendum vero, ne nimis sint spirituosę, ac humores in orgasmos vehementiores rapiant; uti ab aquis vitę, essentiisque stomachicis, quæ vulgo adhiberi solent, certo est metuendum. Securioris effectus existunt essentia corticum aurantiorum bene pręparata, tinctura tartari, spiritus nitri dulcis, vel Elixiria ex herbis, ac radicibus balsamicis, cum menstruo lixivioso parata, quale est illud, quod in Notis ad Poterium descripsi, & meum viscerale stomachicum; cujus pręclara in affectibus flatulentis & hypochondriacis virtus, a longo se jam commendavit tempore: sed notari meretur, horum usum debere esse diuturnum. Non minimam denique utilitatem in ipsis paroxysmis hypochondriacis exserunt, pediluvia temperatiora; quę humorum circulo ad externas corporis partes invitando, relaxandisque imi ventris spasmis egregie velificantur. Hęc parari possunt ex sola aqua fluviatili, cum furfuribus triticeis, floribusque chamęmeli; nec sint nimis ferventia, sed temperate calida; quibus pedes paullo profundius immitti debent.

§. V.

Tertiæ indicationi inserviunt venæ-sectiones.

His rite usurpatis, procul omni dubio cessabit ac imminuetur paroxysmorum vehementia. Quum autem illi facile revertantur, extra illos studendum est, ut juxta tertiam indicationem caussę tollantur, stagnationes humorum discutiantur, viscerum obstructiones reserentur, humorumque circuitus per totum corpus reddatur ęqualis. Hoc nomine felici curationi viam quasi sternunt, eamque egregie secundant, sanguinis missiones per convenientes venæsectiones administrandę. Eas raro

in

in superioribus corporis partibus instituere decet, ne tali ratione, motum humorum, qui per se ob stricturas imi ventris ad superiora vergit, magis alliciamus eo. Aptissima est venarum in pede incisio, ex qua pro humorum quantitate, plus vel minus cruoris detrahi oportet. Commodissime vero sanguis mittitur, vernali ac autumnali tempore circa æquinoctia; vel etiam necessitate exigente, circa solstitia, ubi solemniores sunt humorum commotiones. Eo felicior erit earum effectus, si brevi ante alvus blande ducatur, ac adhibitis pediluviis, humores ad inferiora deriventur. Præterea, si adsit dispositio ad hæmorrhoidalem fluxum, ejusque suppressio malum foverit, singulo mense aliquot hirudines sub debita cautione, ano sunt admovendæ: quo etiam casu, pilulæ blande balsamicæ per aliquot successive dies, cum pulvere antispasmodico nitroso propinare expediet.

§. IV.

Præstantissimum hoc scopo præsidium in aquis mineralibus situm est.

Non vero ad referendas viscerum obstructiones, acidos ac impuros humores attemperandos, excretiones per alvum, urinam & cutim, quin etiam sanguineas suppressas promovendas, & sanguinis circulum per totum corpus æqualem reddendum, ex toto remediorum tam pharmaceuticorum, quam diæteticorum apparatu, certius, præstantius, ac universalius est subsidium, quam quod ex prudenti aquarum mineralium usu recipere, benigna permisit natura. Circa earum potationem notari meretur, ne sit nimia, nec nimis diu protrahatur; quoniam tali ratione tonum ventriculi ac intestinorum magis labefactant, ac destruunt. Corpus quoque probe est præparandum, adeo, ut primarum viarum sordes removeantur, humorumque nimia moles imminuatur: siquidem ipsi quoque potationi interponenda sunt blanda laxantia, & conjungenda corporis moderata exercitatio. Inter ipsas porro hasce aquas selectus institui debet: Fœminis enim, & qui corporis sunt laxi ac spongiosi, & spasmis immaniter divexantur, magis proderunt thermæ, inque iis præsertim Carolinæ, aut saltem, si arriserint acidulæ, illæ debent esse calefactæ. Contra vero sanguineo phlegmaticis ac torpidioribus magis prosunt acidulæ Schwalbacenses, Egranæ, Pyrmontanæ, & subjectis strictioribus, agilioribus, cholericisque proficuæ potius sunt acidulæ Selteranæ, Spadanæ, Tœnstadienses ac Wildungenses.

§. VII.

Victus ratio.

Præterea summum auxilium a recta vivendi ratione expectari debet: quæ si negligatur, omnis reliqua curatio irrita erit, atque frustranea. Ex iis aer primum seligendus est purior, ac temperatior; evitando frigidum, humidum nebulosumque & minime in tali loco dormiendo: neque tamen propterea, metuendo aeris injurias, corpus penitus ab ejus liberioris usu prohibendum est, ne justo fiat sensibilius, & ex quavis mutatione tempestatis, eaque levissima graviter lædatur. Præprimis autem omne frigus, maxime boreale, præsertim a ventriculo, lumbis, ac pedibus sedulo arcendum est; utpote a quo dictis partibus liberalius admisso, protinus inflatio ventriculi, dolor dorsi circa lumbarem regionem, & intestinorum tormina recrudescunt. Porro ciborum sit rectus ac modicus usus; ex illis enim, primis officinis, a saburra, acri, biliosa repletis, nutrientia quoque sunt nocentissima; quoniam juxta HIPPOCRATIS effatum, *Sect. 2. aph. X.* impura corpora, quo magis nutriveris, eo magis læseris. Ceterum ab omnibus acidis, salitis, flatulentis, oleribus, panificiis, pomis, similagineis, calidioribus, aromatisatis &c. probe abstinendum; nec gulæ nimium, maxime in cœna indulgendum erit. Namque temperantia ab illecebris victus summum est morborum chronicorum remedium; quemadmodum rectissime veteres medicorum docuerunt, & CAROLUS

PISO

PISO *tract. de morbis a serosa colluvie pag.* 241. præclare docet.

§. VIII.

Conveniens potus.

Magna præsertim efficacia in recto potus genere sita est. Onerat ventriculum; eique infensa est omnis fere cerevisia; omnesque potus spirituosi, ac calidiores deprehenduntur noxiosissimi. Vinum vetus generosum Rhenanum, vel Burgundiacum bonæ notæ cum aqua dilutum, parcissima quantitate sub epulis concedatur, ad roborandum stomachum; reliquo vero tempore invicem potus ordinarii seligi debent aut acidulæ Selteranæ vino nuptę: aut hoc nomine præstantissimi usus sunt decocta, frigide potanda; quæ ex radice Scorzoneræ, cichorei, chinæ, sarsaparillæ, rasura cornu cervi, vel eboris, radice glyzirrhizæ, herbæ cardui benedicti &c. parantur: quibus cortices citri, vel aurantiorum addi debent. Subjectis sanguineo cholericis, si tulerit ventriculus, confert sola aqua pura simplex quæ sanguinis orgasmum egregie quoque deprimit.

§. IX.

Motus corporis.

Omnia remediorum genera in allevando malo hypochondriaco, longissime superat motus corporis; qui nunquam a reliqua curatione excludendus est. Hoc enim sanguinis & humorum circulus, atque cum eo transpiratio saluberrima, & universum se & excretionum negotium promovetur, humores redduntur fluxiores, eorumque transitus per hepar insigniter facilitatur; ventriculi & intestinorum motus, cum digestione egregie adjuvatur. Instituere autem illum oportet moderate, atque tum præcipue, ubi digestio absoluta, ac ventriculus a cibis vacuus est; vel equitatione, vel vectione in rheda, vel obambulatione. Ceterum animi pathemata, non minus, ac multiplex remediorum farrago, cane pejus & angue vitari debent. Et in hac commendata victus ratione, si alvi simul libertas conservetur, ac statæ repetantur venæsectiones, non modo curandi rectissima via, verum etiam felicissima methodus præservatoria sita est.

§. X.

Roborantia explent quartam indicationem.

Verum mitigatis sic mali hypochondriaci symptomatibus, remotis caussis, liberisque omnium excretionum viis; ad præcavendas recidivas, roboratio & primarum viarum, & totius nervosi systematis adgredienda est. Tum vero, præter continuatum Elixirii supra memorati balsamici visceralis, usum, & observatam rectam victus rationem, locum habent, & præstantissima sunt martialia: quæ stringendo leniter debilitatas fibras, pristinum robur illis restituunt. Hæc optime in forma liquida offeruntur, uti est tinctura martis tartarisata Zwœlfferi, Ludovici; vel etiam limatura vel crocus martis in pulveribus commode exhibetur, qualis parari potest ex fæcula radicis ari, lapidibus cancrorum, succino, cinnabari, arcano duplicato, & croco martis aperitivo, additis olei ligni sassafras aliquot guttulis. Non minus insignem utilitatem præstabit cortex cascarillæ & chinę, inter pulveres, mox recensitos; potest etiam alius ex radice pimpinellę, ari, cort. cascarill. aurant. succino, macis, semine cymini, sale absyntii, parari, qui blanda balsamica virtute roborat ventriculum & intestina, digestionem adjuvat, & cruditatum impedit proventum. Nec denique parum emolumenti sperare licet a balneis externis martialibus, veluti sunt Lauchstadiensia, Freyenwaldensia, ac Tœplicensia, potationi Carolinarum subjungenda, quippe quę totum corpus mirifice confortant.

§. XI.

Externa remedia.

Nec denique silentio sunt pretermittenda externa remedia: quę in molestis inflationibus intestinorum magnam vim pręstant. Hęc inter multiplici edoctus experientia, commendare possum emplastrum saponatum Barbette camphoratum, aut antispleneticum Hieronymi ab Aquapendente, ad hypochondria adplicatum. Non minus pręclarum operę faciet pretium, balsamum

samum meum vitæ; cum binis aquæ Hungaricæ partibus commixtum; quod bis quotidie, mane pariter ac vesperi ventriculo & hypochondriis est inungendum.

Cautelæ, & monita practica.

§. I.

Cur morbus hypochondriacus fere sit immedicabilis. NUllus est morbus, qui majorem ægrotanti pariter ac medenti figit crucem, quam quidem noster hypochondriaco flatulentus; fitque sæpenumero utriusque culpa; ut ipsius curatio vel diutissima sit, vel plane reddatur frustranea. Ægri enim varietate medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus haud raro sit, eos commonere de MONTANI effato, quo dicit: *Fuge medicos & medicamenta, facileque convalesces.* Deinceps Medicorum quoque pauci sunt, qui hujus delicatioris morbi genium probe compertum habeant; & ideo quicquid continent pharmacopolia, congerunt, ac ægro propinant damno vix reparabili. Profecto ex fonte pharmaceutico paucissima sunt, quæ levamen nostro morbo afferunt; & fortiora, generosa, atque quæ dicunt heroica, plane veneni instar se gerunt.

§. II.

Vomitoria sunt noxia. Ex horum numero primum se offerunt vomitoria; quibus nonnunquam ægri, vel sibimet solis sapientes, vel sæpius medicorum suasu, sibimet consulere volunt, maxime, si ingentibus præcordiorum anxietatibus, ventriculi inflationibus, nauseis molestissimis, vomendi conatibus, obviscatione ac constrictione hypochondriorum tanta, ut veluti fune compressa, vel pondere quodam infarcta videantur, atque eructationibus atrociter conflictantur. Neque negandum est, quin in tali rerum statu ex leni emetico, aliquod suorum symptomatum levamen persentiscant. At vellem, ut a fortioribus stimulantibus prorsus abstineatur; solamen enim, quod adferunt, brevissimum est, & post se trahunt graviora symptomata. Interim non penitus prohibere licet lenissima vomitoria, ex radice Ipecacuanhæ ac lapidibus cancrorum remittente: nec reformidandi sunt illi vomitus, qui hypochondriacis sæpenumero sub initio potationis, spasmo data, thermarum Carolinarum eveniunt; continuato enim potu, & evacuato ex fundo duodeni muco sponte cessant, & aquarum operatio melior succedit.

§. III.

Quum porro Medico nihil magis curæ cordique esse debeat, quam ut alvum conservet lubricam; caveat, ne acriorum fortiorumque purgantium, scammoniatorum, Jalappinorum &c. usu oleum camino addat. Illa enim intestina ad graves immanesque proritant spasmos, humores valde commovent, & relinquunt majorem atoniam, ac contumaciorem adstrictionem. Teneriores, ac sensibiliores nec salia media magna dosi tolerant; iisque magis conferunt alimenta lubricantia, clysteres, mannata ac rhabarbarina. Nec pilulæ illæ polychrestæ, balsamicæ, quæ aloen fovent, omnibus subjectis, nec nimis crebro usu conveniunt; maxime ubi non adest naturalis ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio, nec imminuta humorum abundantia; stimulant enim ad intestinum rectum, vanosque conatus, & pertinaciorem stagnationem æque ac siccitatem caussantur. Contra ubi suppressus hæmorrhoidum vel mensium fluor malum fovet, præstantis sunt usus, si singulo mense per aliquot successive dies exhibeantur: nec alienum erit, illis, si humorum orgasmum excitare videantur, pulverem nitroso præcipitantem admiscere. In quibusdam, quorum primæ viæ assiduas fovent cruditates acidas, sæpenumero soli cancrorum lapides, aut conchæ præparatæ, alvum movent egregie: dum nimirum cum acido ventriculi coeuntes, sal constituunt medium amaricans, quod leni stimulo intestina ad rejectionem sordium excitat. — Cautelæ circa purgantia ac laxantia.

tat: saltem meliori cum fructu, quam ipsa magnesia, adhibentur; quæ absente aciditate, vellicat ventriculum & intestina.

§. IV.

Circa mannata & clysteres. Quidam occurrunt hypochondriacorum, quibus mannata remedia movent & adaugent flatulentiam; aut etiam vomendi conatus, nauseam, ac vomitus concitant. Tali in casu ab iis abstinere decet, & vel rhabarbarinis, vel clysteribus succurrendum. Nec paucæ inter fœminas præsertim reperiuntur, quibus clysteres molestias creant: tum vero illos cum larga oleorum quantitate, componere juvat, & aliquoties iterare, conjunctis oretenus iis, quæ cuicunque pro constitutionis varietate proficua videntur.

§. V.

Circa venæsectionem. Venæsectio prudenter administrata, sicuti præstantissimi in hypochondriaca passione usus est: ita hac ipsa nihil deprehenditur perniciosius, ubi inopportuno tempore locoque instituitur. Falsum enim est, ac inconveniens, illam nimis crebro ob suppositam undique sanguinis spissitudinem celebrare velle. Sic quidam, qui nimiam virium jacturam patiuntur, ex justo copiosiori sanguinis missione, in majorem incidunt debilitatem. Contra quorum vasa sanguine turgent, aut ubi plane sanguineæ excretiones suppressæ sunt; iis omnino largiores prosunt venæsectiones; neque vero, quod probe observari meretur, nisi certis casibus in brachiis institui debent. Eo præsertim tempore ab omni refrigeratione, ac victu crassiori cavere expediet; & mentis tranquillitati sedulo studere; ne scilicet ab aere frigidiori salutaris cohibeatur perspiratio, aut victu crassiori cruditates in primis viis generentur.

§. VI.

Circa hirudines. Magna quoque in admovendis hirudinibus opus est cautione; ubi enim nulla existit ad hæmorrhoidalem excretionem proclivitas, aut illa fiat symptomatice, tantum abest, ut illam appositis hirudinibus promovere liceat, ut potius motum humorum in iis locis derivare ac revellere oporteat. Verum si cruenta per anum evacuatio præsto fuerit, & cohibita exitum affectet, & dolores in osse sacro, ac intestino recto urgeant: aut ubi colica torminosa hæmorrhoidalis adfligit: saluberrimus sanguisugarum est usus. Sæpius autem necesse est, ut præmittatur universalis humorum per venæsectionem inanitio: nec vana est opera, si loca hæmorrhoidalia fotibus demulceantur, atque tum eo, quo natura eruptionem hæmorrhoidalem molitur, tempore selectæ hirudines adponantur.

§. VII.

Circa corporis motum. Circa motum corporis, ut desideratam præstet opem, notandum est, quod sub aere sereno, ac amico institui debeat, ne ab externo frigore plus damni contrahamus, quam ab exercitatione emolumenti speramus. Neque sit impetuosus, sed moderatus, per gradus continuatus, ad lenem usque corporis incalescentiam: & probe dispiciendum, ut tum moles humorum sit imminuta, ac alvus aperta, ne sanguis nimium exæstuet. Nunquam fiat statim a pastu: id quod imprimis de equitatione ac vectione tenendum est: quoniam his succussionibus flatulentæ exacerbantur molestiæ. Commodissimum tempus est vel matutinum, haustis antea aliquot infusi calidioris vasculis, vel vespertinum, si digestio fuerit absoluta.

§. VIII.

Circa potum. De potu nihil absolute certi determinari potest: sed quilibet explorare debet, qualis sibi sit proficuus. Quidam ex cerevisia leviori, secundaria optime habent: neque ideo ab ejus usu prohibendi sunt. Nonnullis aqua pura frigida, vel sola, vel cum cinamomo decocta ingentem præstat utilitatem: hinc nec dissuadenda est. Ubi concurrit scorbutica humorum diathesis, repurgatis primis regionibus, non modo serum lactis, si tulerit ventriculus, insigniter confert, verum etiam ipsum

lac cum acidulis Selteranis commixtum loco curæ adhiberi potest. De acidulis adhuc notandum probe est, quod in iis, qui spasmis vehementioribus agitantur, aut cardialgia gravi laborant, minime potari debeant frigidæ; quoniam frigus nervis est valde infensum. Præstat tali in casu vel thermis, vel acidulis tepefactis uti. Inter vina denique cuncta acida, veluti Rhenanum ac Mosellanum recentia aciditatem ventriculi augent: contra vero moderatus veteris Rhenani, aut Burgundiaci, quod bonæ notæ est, aqua diluti usus concedi potest.

§. IX.

Animi pathematum, ac laborum ratio habenda.

Quia nunquam fere non corrupta phantasia huic sævo morbi generi conjungitur, & non parum ejus contumaciam auget; prospiciendum est, ut omnis præscindatur occasio, quæ animum turbare queat. Principem hac ratione locum obtinent animi pathemata; quæ nisi temperentur, omnem reliquam curationem reddent frustraneam. Deinceps suadendum est consortium amœnum, & quacunque fieri possit ratione, recreandus est animus. Quare etiam triplici modo hypochondriacos solantur itinera ad thermas potissimum, aut acidulas instituta; dum nimirum exercitationi corporis, mutationi aeris, gratisque consortiis occasionem præbent, & ipsa sui virtute corporis vitiis opitulantur. E contrario dissuadendæ admodum sunt lucubrationes, ac meditationes nimiæ, quæ præprimis sub pastu, & brevi ab eo fiunt; quoniam certe experientia constat, digestionem ciborum a mentis diuturnis fatigationibus maximopere prosterni. Litteratis vero, qui penitus a mentis laboribus sibi temperare, vi muneris haud possunt, præter motum corporis, ad præpediendam flatuum ac cruditatum generationem, non præstantius ulla medicina fert auxilium, quam Elixirium nostrum balsamicum, in Notis ad Poterium pag 186.descriptum vel temperatu nostrum viscerale.

§. X.

Quid faciendum, si Melancholia accesserit.

Quando Melancholia passioni hypochondriacæ supervenerit, ita ut furibundi etiam immineant impetus, quod non raro evenit: tunc non præsentius, neque certius auxilium est, quam balnea temperate calida, ex aqua dulci paranda. Quemadmodum enim horum affectuum melancholico maniacorum fundamentum, in corporis exterioris ac inferioris spasmodica constrictione, humorumque impetuosiori ad caput raptu potissimum, situm est: ita in spasmis relaxandis & æquali humorum circulo restituendo, nihil superat vim dictorum balneorum. Conjungere etiam juvabit potum acidularum, & sanguinis missionem tam e pedibus, quam subinde ex naribus instituere.

§. XI.

Cautela circa martialia.

Magnæ famæ, laudisque in morbis hypochondriacis sunt martialia remedia: quæ vero sicuti juste adhibita magnam utilitatem inferunt; ita nulla temporis, ac reliquarum circumstantiarum ratione habita, noxam pariunt certissimam. Quod si enim spasmorum adhuc urgeat ferocia, viscerum præsto sit obstructio, alvi segnities, humorum abundantia, primarumque viarum cruditates restent; abstinendum ab eorum immoderato usu; quoniam tunc facilis est in cachexiam transitus. Verum quando remiserunt spasmi, moles sanguinis imminuta fuit, tunc excretiones liberiores efficiendo: singularem pollicentur efficaciam; sed cum sufficienti liquidorum diluentium copia offerri, simulque corporis exercitatio imperari debet. Quibus deest occasio acidulis utendi; iis proderunt juscula, ex radicibus aperientibus cum tinctura martis Zvvœlfferi, vel cydoniata, vel pomata commixta, justæ dosi & crebro usurpata.

Enar-

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Passio hypochondriaca ex suppressa febre tertiana.

VIr sex & triginta annorum, annuo abhinc tempore incidit in febrem tertianam, quæ usu corticis chinæ sublata quidem, sed decimo quarto die reversa, quinquies hanc scenam lusit, ita, ut semper dicto die recideret, semperque dicto remedio supprimeretur. Tum excepit dolor dextri hypochondrii circa costas spurias, ad sinistrum quoque latus excurrens; nec remittebat post varia remedia, etiam martialia ipsi propinata. Accedebant potius cordis palpitatio, spirandi difficultas, inclinatio ad vomitum, maxime post iram, a qua semper pessime habebat; jungebantur porro æstus, vertigo, gravitas in capite, visus obscuratio, præsertim in dextro oculo, qui quasi humore lento obsessus conspicitur, & obversantes cernit imagines. Præterea nares sanguinem quandoque stillant; dolor vehemens cum frigoris sensu, lumbos, spinamque dorsalem vexat; flatulentiis plenum abdomen, quarum excretio malo infert egregium levamen: non minus artus, pedes manusque vagis tormentis distrahuntur; saliva est viscosa, ac salsa; & urina, quæ remittente paroxysmo turbida mingitur cum sedimento, sub ejus vehementia fertur alba, tenuis, & clara. Meæ tandem curæ se commisit æger; cui dedi pilulas meas balsamicas, bis quavis septimana sumendas: & sub epulis propinavi essentiam corticum aurantiorum, cum Elixirio nostro viscerali mixtum, ad quinquaginta guttas capiendum. Mane potari jussi infusum theiforme ex summitatibus millefolii, floribus chamæmeli, aniso stellato, corticibus aurantiorum, & ligno sassafras confectum; vesperi circa somni tempus ordinavi pediluvia: & crebrum corporis per equitationes motum. Paroxysmo invalescente exhibui pulverem nitroso temperantem: hisque medicinis æger præsentissimum solamen invenit.

Epicrisis.

Egregia sunt, quæ ex hac morbi historia in usum medicum trahi possunt; momenta: 1) Febres intermittentes, etiam tertianæ male tractatæ, & inopportune per adstringentia, corticemque Peruvianum suppressæ, post se trahunt malum hypochondriacum, spasmodico flatulentum. In hisce febribus enim, ob sentinam quandam acrem, acidam, biliosam, in duodeno hærentem, jam præsto sunt irregulares partium nervosarum, maxime ventriculi ac intestinorum motiones. Quando vero, non remota, quæ peccat materia, adstringentes propinantur medicinæ: augentur spasmi, noxia saburra, altius ac firmius in viscera, ac plicas intestinorum impingitur: humorum circulus fit irregularis, hique stagnantes flatulento spasmodicum inducunt malum.

2) Data improvide sub morbi initio, nec liberis excretionum viis, nec eliminata adhuc primarum viarum saburra, martialia, adauxerunt magis partium inferiorum & abdominis spasmos. Hinc succi vitales, majori copia ad partes superiores, pectus atque caput compulsi, irritando nervosum genus, cordis palpitationes, anxietatem, spirandique difficultatem, in capite vertiginem, capitis dolorem, obnubilationem oculorum, ac cruoris e naribus stillicidium produxerunt.

3) Spasmi hypochondriaci, si fuerint recentes, convenienti medicina funditus, brevique tempore expugnar possunt: si nimirum alvum moliamur, flatus discutiamus, æqualem humorum circulum, & salutares excretiones promoveamus, ac robur intestinorum, nervosique generis confortemus. Contra vero si hæc mala, temporis vetustate, in habitum transiissent: difficiliori omni-

omnino ac diuturniori opus est medicatione, quæ vix alia via ac decenti aquarum mineralium tam interno quam externo per balnea usu obtineri poterit.

OBSERVATIO II.

Passio hypocondriaca ex gravi terrore.

Generosus vir, annorum triginta, temperaturæ sanguineæ, habitusque corporis spongiosi, in aula multis corporis animique fatigationibus adsuetus, animi hilarioris, & ad melancholiam nunquam vergentis, & hactenus sanitate illibata gavisus, incidit aliquando in gravem terrorem; dum scilicet sub venatione, repente ex equo lapsus, vehementique in nucha ac scapulis dolore affectus, sibi persuadebat, exitialem capiti vel cervici illatam esse læsionem. At postquam ad se rediit, seque ab omni labe immunem sensit; venando continuavit sub aere frigidiori, atque redux, vino calidiori Rhenano copiosius indulsit. Ab eo tempore male habere cœpit, & his potissimum angebatur molestiis: languor totum corpus occupat; alvus pertinaciter obstructa, & abdomen continuis flatibus, ructibusque plenum est, vexant vertigo, dolor capitis gravativus, somnus inquietus, anxiisque turbatus insomniis; animus perpetuo angore afficitur; insignis præcordiorum urget anxietas; mane plerumque, post nauseam, ex ore eructatur lympha acidissima, dentes stupefaciens; & urina mingitur mox clara, mox saturata. Adhibuit multos medicos, insignemque remediorum hausit farraginem; sumsit purgantia, martialia sicca pariter ac liquida, quin thermas quoque potavit & acidulas: neque tamen minus in dies exacerbantur symptomata, & ultra annum jam inhæserunt. Tandem nostram imploravit opem; & cum ipsum nimia humorum mole abundare viderem, primum venam in pede curavi secandam; tum crebra commendavi pediluvia; mane potandum dedi infusum aliquod theiforme; sub epulis essentiam corticum aurantiorum, & vesperi pulverem præcipitantem. Non minus bis quavis hebdomade propinavi pilulas balsamicas; & omnem aliorum remediorum usum interdixi; quibus factum est, ut ad pristinam rediret sanitatem.

Epicrisis.

Discimus ex hoc casu, quod homines rectissime valentes, sanguinei ac valde hilaris temperamenti, sine ulla præcedente viscerum labe aut obstructione, aut sanguinis excretione suppressa, ex solo vehementi terrore, & gravioribus diætæ erroribus, in malum hypochondriaco flatulentum repente possint incidere. Nota mihi sunt plura ejusmodi exempla, ubi homines ex sanis vegetisque protinus facti fuerunt hypochondriaci; ob nullam aliam caussam, quam si post sumta fortiora purgantia frigidum potum hauserunt, animi affectibus indulserunt, aut vino farti frigido aeri corpus commiserunt; aut ab hoc crapulis se polluerunt. Horum enim momentorum, maxime si plura simul complicentur, tanta est efficacia, ut unita vi nervorum genus, & maxime delicatissimas ventriculi ac intestinorum tunicas, insigniter lædere, earumque robur destruere valeant. Talis affectus meretur dici idiopathicus; ubi morbus, salvis humoribus pariter ac visceribus, protinus a vitio canalis alimentaris incipit: qui congruis medicaminibus sub initio facile expugnari, & in prima veluti herba suffocari potuisset. At postquam invaluit, atque labes ad solidas & fluidas partes propagata fuit: quorsum purgantia, martialia, intempestive data, aquæ minerales, non habita alvi, plethoreque ratione adhibitæ: aliaque remedia plurimum contulerunt: temporis utique beneficio opus fuit, ut blandis subsidiis atroci huic malo succurrere potuerimus.

OBSERVATIO III.

Hypochondriaca

Vir nobilis, duos ac triginta annos natus, temperamenti sanguineo phleg-

Passio diarrhœa opiatis suppressa.

phlegmatici, carnis spongiosæ, ac laxioris, tenerrime, & sub delicato vivendi genere educatus, alvi expeditioris, omniumq; expers morborum, elapso abhinc anno, per aliquot hebdomades strenuis interfuit compotationibus, multumq; vini acidi Franconici ingurgitavit. Hinc alvi corripitur profluvio, quod dati a Medico pulveres opiati, quorum viginti quatuor, quavis hora unum capiendo, sumserat, mitigarunt quidem, non vero penitus suppresserunt. Incidit potius in molestias hypochondriacas; quæ ingentibus præcordiorum anxietatibus, pathematibus imi ventris spasmodicis, & flatulentis, borborygmis, inflationibus, mala digestione, virium languore, somno inquieto, animiq; perturbationibus, interdum deliriis sese exserebant. Consulti sunt plures medici, qui omnes hypochondriacam passionem accusantes, mox martialibus, & calidioribus stomachicis; mox volatilibus ac aromaticis illam oppugnarunt. Sed irrita erat omnis opera; continuabat alvi fluxus, horrendis stipatus doloribus, & dejectiones pauco muco, anum corrodente permixtæ, quinquies, vel pluries quotidie urgebant, conjunctis ructibus acidissimis, & fere corrosivis. Infestabant insuper tormina intestinorum flatulenta, explosis per anum halitibus paullisper allevata: & hæc scena per binos ludebatur annos. Secata fuit in pede vena; datæ pilulæ Becherianæ, cum salibus aperitivis, & absorbentibus; potæ quoque acidulæ Schwalbacenses: sed malum eludebat cuncta; nisi quod a novissime dictis acidulis, aliquale, at non diu durans levamen perceperit. Sumebat potius majora incrementa; vigebat quidem adpetitus, sed cibi indigesti egeruntur; atque mane pariter ac peracta concoctione post insignem anxietatem, phlogosin, & extremorum refrigerationem, eructatur lympha, instar aquæ fortis corrosiva: oris est assidua siccitas, bibendiq; desiderium: & notabile est, quod interdum circa vesperam, ubi externa frigent, calor & sudor in dorso observetur. Ceterum scire licet, quod ab usu martialium pessime habuerit; tantam enim exinde spirandi incidit difficultatem, cum extremorum frigore, ut sæpius suffocari videretur. Postquam se tandem nostræ tradiderat curæ, ano, ob insignem qui adparebat ibidem tumorem, hirudines adplicari jussimus; tum sub epulis dedimus Elixir nostrum viscerale; peracta digestione sumendum suasimus pulverem præcipitantem, cum cortice cascarillæ, ossibusq; sepiæ confectum. Propinavimus insuper infusum theiforme, mane sorbendum; decoctumque conveniens pro potu ordinario; & alternis diebus pilulas antispasmodicas, ex extractis florum millefolii, chamomillæ, sagapeno, opoponace, myrrha, croco, castoreo paratas exhibuimus. Horum usui, adjunctis recta victus ratione, fontiumque Schwalbacensium potatione, cum per aliquod tempus insisteret æger, divina favente gratia insigne mali hujus allevamentum est expertus.

Epicrisis.

Hoc morbi genus, quod est hypochondriacum cum lienteria mixtum, destructum ventriculi ac intestinorum tonum, pro vera ac proxima agnoscit caussa. Destructio autem illa primas origines traxit a nimia vini Franconici acidi potatione; & subinde per copiosa ac improvide data opiata majora sumsit incrementa. Omnia vero hæc non obstitissent, quo minus convenienti medicatione malum adhuc recens facillime debellari potuisset: at quum varia, atque incongrua passim remedia, maxime martialia, nimia quantitate fuerint usurpata, non potuit omnino æger cum morbo in gratiam redire: In cura, quum nimium debilitatus esset, nullam venæsectionem instituendam curavi; at, ut humores ob summam intestinorum atoniam in iis stagnantes imminuerem, & tubercula hæmorrhoidalia, quæ fiebant

bant symptomatice, discuterem, jussi sanguisugas adponi; atque tum præcipuam medendi curationem, ad robur intestinis ac nervoso generi restituendum direxi. Docet quoque hæc morbi historia, quod ex sola motus peristaltici intestinalis per caussas externas facta destructione hoc malum fieri possit; cum multi nostri temporis sibi persuasum habeant, sanguinem in venis mesaraicis & vena portæ spissum stagnantem, & qui non exitum habet per venas hæmorrhoidales, unicam esse hujus affectus caussam; sed, quod sæpius animadverti, conatus ad hæmorrhoidalem fluxum & difficilior sanguinis per hepar transitus perversum intestinorum motum peristalticum demum subsequitur.

OBSERVATIO IV.

Hypochon. driaca affectio ex febre acuta ter tolerata.

Judæus quinquagenarius, temperamenti melancholici, elapsis jam quatuordecim annis, febre acuta, ter in uno anno recidente conflictatus, largissimo ferme diffluxit sudore. Unde non modo omnium virium insignem passus est jacturam; verum inde in magnam ventriculi ac intestinorum incidit debilitatem. Namque ab eo tempore gravia imi ventris tormenta, atroces sub costis spuriis in dextro latere dolores, crebram vertiginem, animi defectionem, visus obnubilationem, anxietatem præcordiorum, tremores & palpitationem cordis, alvique segnitiem pati cœpit; quæ accedente ob obitum filii, gravissimo mœrore, magis invalescebant symptomata, mentisque angore, ac turbata phantasia stipabantur: atque demum cœcæ jungebantur hæmorrhoides. Contra hæc mala descendebat in balnea frigida; sed quum ex his contumaci afficeretur singultu; ad usum acidularum Schwalbacensium confugiebat; ut reliqua, quibus usus est, medicamina silentio prætermittam. Quæ cuncta, quoniam haud respondebant votis, meam tandem requisivit opem. Omnis ergo cura fuit, ut universam sanguinis & humorum massam emendarem, chyloq; blandam conciliarem spirituascentiam; atq; hanc ob caussam tonum ventriculi confortarem. Et huic scopo non inveni præstantius medicamen, quam Elixir meum viscerale balsamicum; sed, quod probe notandum, diutissime adhibitum. Præterea vero exactam diætæ, rerumq; non naturalium observationem imperavi; ob acrimoniam primarum viarum lapides cancrorum cum aliis præcipitantibus mixtos dedi; alvo prospexi pilulis balsamicis, sanguinis molem per venæsectiones imminui; exercitationem injunxi, & denique thermarum internum pariter ac externum commendavi usum. Quibus cum diu, patienterque uteretur æger, bene valuit.

Epicrisis.

Præsens morbus ex tono ventriculi & intestinorum, totiusq; nervosi generis, per febrem acutam, ter recidentem, copiosisq; sudoribus stipatam destructo, suam traxit originem. Namq; per hanc febrem non modo solidæ partes nimis debilitatæ fuerunt; verum per copiosos sudores fluidior & spirituosa pars sanguinis deperdita, & reliquus cruor spissior redditus fuit. Inde ob languidiorem intestinorum tonum & motum digestio vitiata, alvi excretio turbata, ac sanguinis per hepar circuitus tardior est factus; quæ vitia, quia non tempestive fuerunt oppugnata, majora sensim ceperunt incrementa, & ob inæqualem per universum corpus humorum cursum, spasmi & distractiones ad omnes fere partes nervosas sunt propagatę. Inprimis hæmorrhoides cœcæ, quæ tandem supervenerunt, non nisi pro symptomaticis, & ex stagnatione sanguinis in extimis vasis propullulantibus sunt declarandæ; neque adeo ad eas promovendas hirudines convenerunt. Neque etiam mirum est, quod ex balneis ac acidulis frigide, spasmis nondum consopitis, nec præparato antea corpore, potis invaluerunt symptomata, & præ-

fertim fingultus accessit: omne enim frigus nervis est infensum, & spasmodicas affectiones insigniter auget. Contra, ubi vehementia mali congruis medicinis mitigata, ac corpus probe præparatum; eædem acidulæ, quæ antea nocuerunt, præstantissimum tulerunt levamen. Neque ego, quod bona fide testari possum, in hoc longo & pertinaci malo vel mitigando vel debellando, vel graviori periculo avertendo, securius & præsentius remedium vel auxilium deprehendi, quam post convenientem aquarum mineralium & balneorum usum in exquisito vitæ regimine, moderata diæta, motu & exercitatione corporis, & temperatioribus stomachicis, quæ virtutem intestinorum peristalticam placide roborant, flatus discutiunt, & alimentorum dissolutionem promovent.

OBSERVATIO V.

Passio hypochondriaca diuturna a vita sedentaria.

Vir quadragenarius, melancholicæ constitutionis, ex vita sedentaria, atque continuis & inopportunis lucubrationibus per viginti jam annos contractum patitur malum hypochondriacum: quod ipsum præcordiorum anxietatibus, pectoris & septi transversi compressione, dolore inflativo hypochondrii sinistri, alvi obstructione contumaci, atque insigni mentis angore primum cruciavit. Accessit ante decennium hæmorrhoidalis fluor, & abhinc sæpius adparuit; nullam vero prorsus malo tulit opem; sed illud potius novis symptomatibus, nimirum cordis palpitatione, dolore capitis, cervicisque, & podagricis demum insultibus fuit adauctum. Tempestate horrida existente, flantibusque potissimum ventis septemtrionalibus, cuncta mirum in modum exacerbantur: quando artus extremi, manus atque pedes, succis antea turgidi, horrent, detumescunt, vasaq; disparent; certum est indicium, in propinquo esse paroxysmum; quod si vero dictæ partes naturalem colorem ruboremque recuperant, protinus remittnnt symptomata. Notatu quoque dignissimum est, quod si dolores artus externos vexant, caput pectusque eorum immunitate gaudeant; at si dolor extrema deserit, majori sævitia pectus caputque afficiuntur. Ceterum adpetitus viget, & sæpius justo est avidior.

Epicrisis.

Exhibet hęc observatio quędam momenta, quibus peculiaris utiq; debetur animadversio. 1) Nimirum docemur exinde, fluxum hæmorrhoidalem non semper præservare, vel sublevare passionem hypochondriacam, vel podagricam. Enim vero si hic fluor ante mali invasionem rite successerit, & ab hujus suppressione morbus excitatus fuerit; certior spes est, fore, ut ab ejus revocatione morbus mitigetur ac sæpius tollatur. Quod si vero hæc cruenta evacuatio, in subjectis minus dispositis, ex ipsius diuturni morbi caussa, symptomatice concitata fuerit, uti in præsenti casu factum est; spes salutis inde expectandæ, relinquitur sane angustissima. Interim ex hæmorrhoidibus vel cœcis, vel fluentibus, malo hypochondriaco supervenientibus, ea semper sequitur certissima conclusio, quod humorum in intestinis stagnatio nimium increverit.

2) Attendendum quoq; illud est momentum, quod Syndrome symptomatum aucta fuerit ab intemperie aeris & cœli frigida: namque in passione hypochondriaca inveterata, tanta adest generis nervosi imbecillitas, ut a quacunque vel levissima externa caussa in præternaturales & irregulares conjici possit motus. Sic observamus sæpenumero, a cibo inflante, haustu vini acidi, aere horrido, vel sæpius aura tantummodo frigida, leviori animi motu, vel medicamento nimis activo, protinus recrudescere sopitos hactenus motus. Quare ea probe tenenda est cautela, ut, si caussas materiales removimus, ac motus irregulares sedavimus, summo annitamur studio, quo genus nervosum rursus confortemus.

3) Nec denique illud silentio est

præ-

prætereundum, quod, spasmis ac doloribus exteriores corporis partes occupantibus, interiores ab iis sint immunes; his vero spasmis infestatis, exteriores partes, vacuitate dolorum gaudeant. Ex hoc phœnomeno illud singularis usus in praxi eliciendum est, quod in ejusmodi hypochondriacis spasmis, artus externos vexantibus, cane pejus & angue vitanda sint omnia ea, quæ facultate ab exterioribus ad interiora repellendi pollent; cujus generis sunt refrigerantia, ipsum frigus, anodyna, narcotica, saturnina, vel etiam spirituosa linimenta exterius adplicata; nec non interna, quæ stimulant intestina, eorumque tormina inducunt, uti sunt purgantia, emetica, potus frigidus, fructus horæi &c. Contra vero prosunt, quæ transpirationem augent, & constrictam cutim relaxant, ejusque spiracula patula servant.

OBSERVATIO VI.

Passio hypochondriaca a diuturno mœrore orta, & suppressa per terrorem quartana sustentata.

Per litteras pronuper opem meam requisivit vir quidam litteratus, consiliarii munere fungens, annorum triginta septem, temperamenti cholerico sanguinei, corporis paullo habitioris; qui juvenis sæpius, multumque cruoris e naribus fundere suevit, atque ceterum sub lauta diæta, ac intercurrentibus in vini potu excessibus, non obstante insigni plethora, illibata gavisus fuit sanitate. At per sex circiter annos, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente vita sedentaria, passionibus hypochondriacis adfligi cœpit, quarum hæ potissimæ sunt: Urgent per intervalla flatulentæ imi ventris distensiones, tanta ferocitate, ut accedant vertigines, sudores frigidi, & animus ad cuncta negotia reddatur torpidus, & anxius. Sub costis spuriis in sinistro maxime hypochondrio gravativus, mox tensivus sentitur dolor, qui sæpius ad femur totumque pedem, cum hujus quadam stupiditate excurrit, & calculi renalis suspicionem movet. Junguntur tinnitus, susurrusque aurium; alvus plerumque sicca, & ciborum appetentia mox dejecta, mox avidior; sed a pastu male habet; atque urina mingitur pauca, cum crebro stimulo. Quatuor abhinc annis asthmate quasi convulsivo prehendebatur, in febrem quartanam desinente. Ab hac diu durante, tandem per insignem terrorem ob magnum urbis incendium subortum, liberabatur, & ab eo tempore cuncta symptomata acerbiora sentit. Inprimis flatus ructusq; multam crucem figunt; artus externos sæpenumero spasmodicæ ac fere convulsivæ torquent agitationes, noctesque somno ideis terrificis pleno, sudoribusque copiosis stipato transiguntur. Consuluit varios frustra medicos, quorum hi malum hypochondriacum, illi renum vitium accusarunt. Ego vero commendavi, ut venæsectiones ter quotannis celebrandas curaret; pro potu ordinario decocto convenienti uteretur; a pastu tincturam corticum aurantiorum sumeret; alvum per pulverem rhabarbarinum servaret apertam; aurium, ac temporum regionem balsamo vitæ inungeret, ac denique thermas Carolinas sub debito regimine adhiberet.

Epicrisis.

Viri sanguinei temperamenti, ob nimiam sanguinis abundantiam, si nec convenienti detractione per sectam venam, nec decenti corporis motu & abstinentia eam minuunt, quam facile a gravi & diuturno mœrore animi in malum hypochondriacum incidunt; Nihil enim est, quod tam subito vim ventriculi & intestinorum digestivam & peristalticam debilitare & deprimere valet, quam gravis in animo conceptus dolor & assidua ejus per profundas cogitationes fatigatio. Canalis vero hujus nervosi & membranacei atoniam, progressus contentorum languidior, humorum stagnatio, & ex hac propullulantes flatus & borborygmi, presso pede sequuntur; quippe qui vim suam quam ma-

maxime in inteſtino colo, quod in hypochondriis ſitum ſuum habet, ejus tunicas diſtrahendo, diſtendendoque exſerunt; Flatus vero in inteſtinorum flexuris incarcerati cum violenter nervoſas partes afficiunt, omnino reliquorum acerbiorum in diſſitis partibus ſymptomatum & formalem & materialem, prçcipuam etiam in noſtro caſu cauſſam continent. Quare etiam potiſſima medendi intentio in eo repoſita eſt, ut omni modo & cura deperditum inteſtinorum naturalem & ſaluberrimum motum reſtituamus, & in hunc ſcopum omnium remediorum tam diæteticorum, quam pharmacevticorum virtutem & operationem dirigamus.

OBSERVATIO VII.

Malum hypochondriacum hæreditarium, variis cauſſis adauctum.

Comes quidam illuſtriſſimus, annorum quadraginta duorum, habitus corporis ſpongioſi, ac animi ſenſibilioris, hilaris, & temperamenti ſanguinei, juventutis ſuæ annos, mobili vitæ genere ac crebris peregrinationibus, ſub illibata quidem ſanitate tranſegit; attamen a flatulentis moleſtiis, utut leviſſimis, quas per hæreditatem a matre, iiſdem paſſionibus miſere cruciata acquiſivit, nunquam prorſus immunis vixit. Verum per aliquot annos, cum vitæ genus ſedentarium, crebra excandeſcentia, plerumque ſuppreſſa ſtipatum agere cœpiſſet, variis flatulentis ac ſpaſmodicis affectionibus infeſtatus fuit. Præſertim elapſo circiter anno, & quod excurrit, de ſpaſmis in ſiniſtra colli parte, doloribus illius lateris ardentibus, atque ſtupore paralytodeo, oculorum caligine, moleſtiſque ructibus conquerebatur. Contra hæc mala tandem ſuaſu medicorum, vena in pede ſecata eſt, tam felici ſucceſſu, ut & oculorum obſcuritas, & ſpaſmi colli, ſiniſtrique lateris ſtupor remitterent; niſi quod ſub aſpero cœlo interdum recurrerent, & ciborum cupiditas dejecta maneret. Hanc reſtauraturus, Elixir ſtomachale adhibuit; ſed cum ſub hujus uſu cœcæ accederent hæmorrhoides, inſigniter ardentes; illud omiſit, & has oleo verbaſci feliciter expugnavit. Neque tamen minus vehementes oſſis ſacri dolores, poſt lapſum in illud os, exacerbati, cum ſpaſmis hypochondriacis, graviter exercuerunt Comitem perilluſtrem. Uſus hinc eſt acidulis Egranis per octodecim dies; quibus dolores hæmorrhoidales quidem ſunt debellati; at hypochondriaca paſſio abhinc majora cepit incrementa. Namque a levi animi & corporis motu, multo magis ſternutatione, peſſime habet, flatus cum ſonitu, ac dolore acutiſſimo ab uno latere ad aliud devolvuntur, & incarcerati ſummam inferunt anxietatem; adeo ut noviſſime melancholici quid accedere videatur. In hoc rerum ſtatu commendavi, ut ter quotannis vena in pede, vel ſi cœcæ forſan adparuerint hæmorrhoides, in brachio tundatur; dein ſub epulis octoginta Elixirii viſceralis guttæ capiantur; veſperi vero ex hauſtu aquæ frigidæ liberaliori, vel pulvis præcipitans, nitroſus, rhabarbarinus & deterſivus, vel liquor anodynus ad quindecim guttas ſumatur; & externe hypochondriis emplaſtrum ſaponatum Barbette, bene camphoratum imponatur.

Epicriſis.

Quando hypochondriaci ſanguineæ conſtitutionis, doloribus & ſpaſmis in capite & partibus inferioribus afficiuntur; cauſa non tam in catharrali defluxione, vel ſero acri ſtagnante, ſed potius in ſanguine per flatus & ſpaſmos imi ventris illibi congeſto, quçrenda eſt; quo caſu omnino, ea quæ ſanguinem ad partes inferiores derivant, & copioſiorem emittunt: uti eſt venæ ſectio in pede, plus emolumenti afferunt, quam alia interna & externa diſcuſſioni ſeri dicata remedia, ſicut præſens nos docet obſervatio. Secundo, quando hypochondriaci de dolore preſſorio circa ſcrobiculum cordis, qui in dorſum uſque protrahitur, cum inflatione ſiniſtri

stri lateris, & summa anxietate oppressoria, frequentibus eructationibus, & conatibus ad vomitum conqueruntur, & per consensum in eodem maxime latere sinistro capitis partes nervosæ afficiuntur, ut in pręsenti casu, certum indicium est, materialem caussam flatuum non solum in ventriculo, sed potissimum in duodeno hærere. Quare præcipua medentis intentio esse debet, convenientibus remediis & internis & externis, quæ spasmos sedant, flatus discutiunt, & naturale robur partibus restituunt, succurrere. Quidam medicorum emeticis curam aggrediuntur; sed hæc licet leniora fuerint, si continuentur, non adeo proficua deprehendi. Nam licet materiam mucidam & biliosam educendo, quodammodo levamen afferant: tamen quia motus intestinorum peristalticus, qui deorsum fieri debet, per hęc remedia, sursum invitatur, firmior convalescentiæ spes in iis minime quærenda erit.

OBSERVATIO VIII.

Affectio hypochondriaco hysterica singularis.

Illustris matrona florentissimæ ætatis, per aliquod tempus horrendis passionibus hystericis agitabatur: quæ omnes universi corporis tam internas, quam externas partes cum atrocissimo mox dolore, mox tumore discruciabant. Præsertim in pede & femore sinistro, circa os ischion dolorem sentiebat fere intolerabilem, cum motus pedis impotentia. Urgebant non minus horrenda capitis æque ac dorsi tormenta, præcordiorum anxietates, & difficultas spirandi suffocativa, vehementissimi singultus, inquietudines, vigiliæ, & artuum externorum dirissimi spasmi. Præterea de insigni in sinistro latere circa regionem lienis conquerebatur dolore, & manifesta erat sub costis illius lateris durities, ad vertebras dorsi extensa; & manu percipienda. Non minus infestant, uteri & abdominis vehementes inflationes, cum rugitibus, borborygmis, vagisque doloribus: & per pudenda flatus interdum cum impetu erumpunt, spasmorum, dolorumque levamen inferentes. Alvi tanta est siccitas, & constrictio, ut eam non sine magna difficultate, & crudelissimis tormentis reddere queat: fœces semper duræ, & conglobatæ instar ovinorum excrementorum in podice subsistunt, nec egredi possunt, nisi prius intruso in anum digito exitus paretur: qui calloso, vel potius membranaceo præternaturali impedimento videtur occludi. Interdum quoque fit, ut simul cum excrementis filamentum quoddam membranaceum, tenue, latitudine lumbrici terrestris, vel pennæ minoris extra anum propellatur, cui stercora indurata, veluti vinculo alligata adhęrent, quod extra podicem propendens non sine magna vi extrahitur. Redduntur simul cum excrementis rotundæ quædam particulæ, substantiæ membranosæ, duræ, & pellucidę instar ovorum formicarum. Cuncta, quę materies medica suppeditat, antihysterica in hoc casu fuerunt, sed in cassum adhibita: potius pręter rectam vivendi rationem, aquę minerales, inque iis primum Sedlicenses, tumque Carolinę molares, spinosum hunc penitus expugnarunt affectum.

Epicrisis.

Est quidem pręsens morbus hystericus, sed cum plane singularibus hypochondriacis symptomatibus conjunctus: in quo tria pręsertim momenta, notatu dignissima occurrunt. Primum est, tumor ille durus in sinistro hypochondrio circa splenis regionem: cujus sedes minime in liene, tanquam viscere ad dolores tumoresque ejusmodi plane inepto, residet: sed potius in ea coli portione, quę circa hanc regionem flexuram patitur, collocanda est. Hoc nimirum intestinum, sicuti in tympanitide fieri solet, a flatibus mirum in modum distensum, subjacente quoque partes in tumorem ejusmodi attactu durum elevat. Alterum momentum est flatulentia uterina, quę in hujus pręter-

ternaturali constitutione facile generatur; & afficiendo nervos uterinos, mali hysterici præcipua in nostro casu caussa existit. Talis notabilis casus conf. IN CONSULT. MED. *Tom. II. Sect. III. Cas.* 47. Tertium, cui animadversio debetur, momentum, est exclusio concrementi illius filamentosi, membranacei; quod nihil est, nisi mucus intestinorum glutinosus, ob calorem, ac siccitatem eorundem, nimium induratus; quem veteres non ignorarunt intestinorum affectum, & tale concrementum sub nomine pituitæ vitreæ significarunt; quale etiam notabile exemplum in LIPSII *Epistolis* occurrit.

OBSERVATIO IX.

Malum hypochondriacũ a crebris puerperiis.

Matrona generosa, septem & triginta annorum, victu utens moderate vinoso, nec tamen ratione ciborum, quos valde nutrientes amat, satis accurato, somnum nimis diuturnum capiens, & hinc sanguine succisque, ut ex florido vultus colore adparet, plenissima, crebros partus, eosque singulis ferme annis exclusit. His non modo valde debilitata est; verum etiam gravia a puerperiis semper retinuit incommoda, moxque vomitum cruentum, mox febrem acutam, & elapso abhinc biennio tertianam diuturnam toleravit. Præterea alvi est siccioris; quæ nullis paruit medicinis, clysteres enim prorsus nequit ferre, & suppositoria, aqua Sedlicensis lacti nupta, pilulæ balsamicæ, magnesia alba &c. non nisi momentaneum tulerunt semper levamen; mannatas vero potiunculas vomitu reddit. Accesserunt sensim hypochondriacæ affectiones: siquidem molestissimi ructus, inflationes ventriculi dolorificæ, præcordiorum compressiones, anxietates, spirandi difficultates, ani tenesmus &c. graviter ipsam extra partus periodum exercent; & junctæ vertigines, molestique aurium tinnitus, prohibent, quo minus corpus nec ambulando, nec curru vehendo exercere queat. Ceterum menses rite & sufficienti quantitate succedunt; neque etiam minus hæmorrhoides gestationis tempore largiores, extra illud parciores, tamen regulares fluunt. Nec negliguntur artificiales sanguinis missiones; siquidem ipsi gravidæ bis vel ter plerumque tunditur vena; extra graviditatem ter quotannis, detractis semper octo unciis inciditur in pede; quoniam in brachio aperta, majorem post se trahit præcordiorum anxietatem. Postquam igitur contra hæc mala permulta adhibuit medicamina; nullo sequuto levamine; abstinuit a cunctis, & per novissimum semestre non nisi liquore meo anodyno, & Elixirio balsamico usa est, atque ex his bene habuit. Sed cum nondum omne malum debellatum sit, meum desideravit consilium, & ut præsertim alvi lubricitatem procurarem, rogavit. Commendavi ipsi clysteres oleo probe imbutos, pediluvia, item fotus ex herbis & floribus emollientibus cum lacte decoctis, ad ima ventris admittendos.

Epicrisis.

Sicuti viri, ita etiam fœminæ, sanguineæ a natura complexionis, per inconveniens vitæ & victus regimen, sanguine & succis turgentes, multis & magnis morbis patent: nam accedente virium ex quacunque caussa, in fœminis vero per frequentes partus & gravia puerperia dejectione, in pertinaces chronicas, cujus generis sunt hypochondriacæ & hystericæ, passiones incidunt, quas persanare non tam facile est, ut vulgo putatur.

I. Quando a constrictissima alvo, nulla fere medicina vincibili, flatus ad intestina tenuia, & maxime ad ventriculum & duodenum ascendentes, distendendo summas in dissitis etiam partibus molestias efficiunt; certissime judicari potest, intestinum rectum vehementissimis spasmis a stagnante ibi & in conterminis partibus sanguine, constrictum esse. Quo casu externa unguenta ex axun-

xungiis, maxime animalium, clysteres quoque oleosi, balnea, pediluvia, fotus, & venæsectio in pede instituta præsentissimum allevamentum & auxilium afferre solent.

OBSERVATIO X.

Affectus hypochondriaco spasmodicus cum suspicione fascini.

Vir annorum viginti octo, patre natus phthysico, juvenis sub lauta ac vinosa diæta, illibata, præter levem spirationis angustiam, usus est sanitate. At cum Academicam ingressus vitam, crebris seminis profusionibus, ac nimiis meditationibus, neglecto corporis motu, indulsisset; male habere cœpit, atque præsertim spasmodicis circa pectus stricturis, ac tussi sicca infestatus fuit. Post hæc muneri præfectus ecclesiastico, majus malorum sensit incrementum, & sub levi corporis motu, ipsisque concionibus, tantis subito pectoris compressionibus, ad suffocationem usque, tantisque phlogosibus non raro prehensus est, ut a motu pariter ac concionibus abstinere debuerit. Hisce vitiis conjugio consulturus, eodem inito, majora fere incidit; siquidem per intervalla, præter summum mentis angorem, frequentes accedebant sensuum defectiones, ac lipothymiæ; quas tandem adplicatione frigidissimæ nivis debellabat. Sed succedebant strepitus, tinnitusque in capite, murmura in abdomine, colli sub inspiratione, ac potus assumtione constrictiones, ac ferme strangulationes sudoresq; mox frigidi, mox calidi: interim sanguis ex vena missus, floridus atque fluidus adparebat. Medici consulti diversas fovebant sententias; quidam enim morbum pro hypochondriaco spasmodico, a viscerum obstructione, humorumque dyscrasia suborto habebant; alii vero fascinum accusabant, spasmosque ab immateriali derivabant caussa. Adhibuit ergo varia, quibus crebræ phlogoses ac commotiones sanguinis expugnabantur; at reliquis adhuc per quatuor jam annis adfligitur symptomatibus, quorum hæc est idea. Per intervalla, maxime ventriculo jejuno, ac sub concionibus repente corripitur spasmodicis, abdominis, ventriculi ac colli constrictionibus; sub quibus venter atque pectus, veluti fune constricta, ac pondere oppressa, magno impetu ad interiora retrahuntur, angusta fit spiratio, loquelæ interceptio; totumque corpus, sudore perfusum contremiscit. Præterea solita sub veneris exercitio deficit titillatio, unde crebrius repetitur: animus interdum redditur tristis, ac inquietus, atque tum invalescunt spasmodica symptomata. Ceterum integro gaudet adpetitu, & pro potu vinis utitur, quoniam cerevisia faucium constrictionem inferre videtur.

Epicrisis.

Quam perniciosa & functionibus æque vitalibus ac animalibus infesta sint intempestiva & nimia præsertim primis adolescentiæ annis veneris exercitia, & quam maxime iis, qui vitæ sedentariæ, lucubrationibus, & profundioribus meditationibus indulgent; id toto proh dolor! die observamus. Vis enim & robur naturæ ac generis nervosi ita debilitatur, ut corpus inde quam facile ex levi data caussa ad omnis generis motus morbosos & anomalos proclive reddatur. Quando ejusmodi subjecta morbis acutis afficiuntur, summo nunquam non vitæ periculo sunt exposita. Ex chronicis passionibus patiuntur maxime eas, quæ ex irritato nimium systemate nervorum proficiscuntur; cujus generis sunt epilepsiæ, motus convulsivi, spasmodici & arthritici vagi, quorsum etiam referri debent spasmi præcordiales strangulantes & suffocatorii, ad quos inprimis concionatores, si hypochondriaco laborant malo, sunt proclives. Hi enim quia cum impetu, vehementi vociferatione sanguinis & humorum motum ad pectus, cor & caput impellunt, non mirum est, quod præ aliis pectoris ad suffo-

fo-

focationem usque compressiones, phlogoses, sensuum defectiones ac lypothymias cum strepitu & tinnitu in capite & auribus, constrictiones faucium suffocatorias cum sudore frigido, modo calido experiantur; sanguine tamen existente satis fluido & florido; qualis per respirationem auctam sub celeriori per pulmonum vasa transitu efficitur. Ego in tali casu per longam experientiam non melius & tutius aliquod remedium lacte asinino, convenienti tempore & methodo exhibito, sufficiente motu & analepticis, balneis quoque aquæ dulcis, decenti ratione admissis me unquam deprehendisse, certa fide asseverare possum.

OBSERVATIO XI.

Malum hypochondriacum a suppressione hæmorrhoidũ. Persona quædam illustris, annorum quadraginta octo, temperamenti sanguinei, corporisque robusti, ac proceri, matre nata hypochondriaca, per multos jam annos quotannis fluxum hæmorrhoidalem patitur. Ob varias autem per aliquod tempus res, quæ ipsi obtigerunt, adversas, hæc excretio sensim imminutior facta, & molesto ani ardore semper stipata fuit. Accessit ergo ante septem annos dolor in pede sinistro podagricus; huncque silentem, & non amplius recrudescentem, excepit arthritis vaga: non minus singulo vere purpuracea efflorescentia, cum catharrali affectione, ardore, ac pruritu cutis, largisque sudoribus totum corpus occupare solvit, sed & sponte sub recta vivendi ratione deficcatur. Tandem hoc novissimo anno prodiit hypochondriacum malum, sævitque symptomatibus atrocissimis. Namque primum insignis est adpetitus prostratio, ut sæpius sub ipso pastu assumta vomitu reddere teneatur. Adfligunt insuper insignis lassitudo, anxietates præcordiorum, eorumq; gravativi ac pressorii sensus, cordis potissimum occupantes scrobiculum, & ad scapulas excurrentes, vertiginosa capitis perturbatio, tinnitus aurium, somnus terriculamentis plenus. Abdomen, & hypogastrica præsertim regio valde inflatur, multisque murmuribus adficitur; ventriculus & gula ingentibus stringuntur spasmis, cum aliquali deglutitionis impedimento. Hæc symptomata vespertino tempore exacerbantur; & calore capitis, manuumque præternaturali complicantur. In hoc rerum statu commendavi potationem fontium Egranorum tepefactorum; usum Elixirii balsamici, pilularumque balsamicarum; nec non pulveris laxantis rhabarbarini. Pro potu ordinario decoctum quoddam; & ad vertiginem, auriumque tinnitum, balsamum vitæ extrinsecus inungendum suasi; nec rectum vitæ regimen, ac corporis motum negligendum, jussi. Abhinc illustri ægro post primam pilularum dosin, hæmorrhoides, cum insigni levamine fluere cœperunt; ut nullum supersit dubium, quin reliqua curatio recte instituta, malo latura sit suppetias.

Epicrisis.

Morbum hypochondriacum & fluxum hæmorrhoidalem, sive potius dispositionem ad eum, ingentem inter se habere communicationem & conspirationem, certo certius est: Ita prorsus, ut utraque affectio sit quam maxime hæreditaria, & hæmorrhoidarii quam facile pathematibus spasmodico-flatulentis, & rursus etiam hypochondriaci irregularibus sanguinis per venas sedis commotionibus afficiantur. Nam non raro deficiens & suppressus hæmorrhoidum fluxus caussam affectui hypochondriaco subministrat; non raro etiam homines, qui nunquam a natura proclives ad hunc fluxum fuerunt, spasmis & flatulentiis intestinorum propter impeditiorem progressum sanguinis per venas mesaraicas & venæ portæ redditum, hæmorrhoidarii fiunt, adeo ut doloribus & spasmis circa os sacrum; hæmorrhoidibusque tam cœcis, quam fluentibus obnoxii reddantur.

Deinceps quoque certæ in praxi medica est experientiæ, & hypochondriacos & hæmorrhoïdarios ex facili fieri podagricos, arthriticos, & scorbuticos, atque silente forsitan altero affectu, ut plurimum succedere ac recrudescere alterum. In ejusmodi intricatis & complexis morbis utique optimum reconvalescentiæ signum est; si & artis & naturæ beneficio per sedis venas fluxus qui & cacochymię & plethoræ optime medetur, procurari & in ordine servari potest.

OBSERVATIO XII.

Melancholia hypochondriaca hæreditaria.

Vir juvenis, viginti septem annorum, temperamenti sanguineo melancholici, parentibus melancholicis, & patre plane maniaco natus, animi sensibilioris, in prima juventute rachitide laboravit; tumque superatis, cum epilepsia variolis, anno ætatis decimo achoribus capitis infestatus fuit. His remediis mercurialibus, absque recto regimine, sublatis successit, tumor totius abdominis, maxime scroti pellucidus; laxantibus sensim sanatus. Quatuordecim annos natus, crebris manustuprationibus, semen provocare cœpit, perque aliquot annos continuavit, cum insequente corporis contabescentia. Insimul ad studia nimium incubuit; & postquam semen turpi manu elicere desiit, non modo crebris pollutionibus nocturnis vexatus, verum etiam tantas narium hæmorrhagias passus fuit, ut sæpius animo delinqueret. A decimo nono ætatis anno, Academiam ingressus, Bacho operam non raro dedit; mediocriter valuit; donec quinque abhinc annis sub epulis aliquando subito fieret, ut frustum cibi in faucibus obhæsisse videretur. Spongia intrudebatur gulæ; sed non modo sensus pali pharyngi infixi permanebat; verum etiam uvula prolabebatur; & post multam operam elevata, hoc reliquit incommodum, ut quoties Nicotianam sugat, vel vinum hauriat, protinus faucium ardorem sentiat, & vel uvulæ prolapsum, vel tonsillarum intumescentiam patiatur. Posthæc vitæ genus iniit valde inordinatum; siquidem degebat in loco, multis stagnis, impuroque aere pleno; sæpiusque corpori calenti, ac fortiori motu commoto aquam frigidam ingurgitavit. Hinc febrem intermittentem incidit, valde irregularem, & mox tertianam, mox quartanam, mox quotidianam: qua tandem, ope electuarii cujusdam sanata, vanis, tristibus, ac meticulosis exerceri cœpit cogitationibus. Has expugnaturus, elapso proxime anno, Jenam se contulit; sed ibidem majora incrementa cepit melancholia, cum plenaria adpetitus prostratione juncta; ut omnem cum amicis consuetudinem fugere teneretur, gelidisque sæpenumero perfunderetur sudoribus. Curę medici cujusdam se tradidit primum; a quo martialibus tractatus, cum nullum sentiret levamen; & malum, accedente ob mortem matris, mœrore magis exacerbaretur; acidulas Selteranas adhibuit, conjunctis venæsectionibus, pediluviis, aliarumque convenientium medicinarum usu. Sed cuncta sunt frustranea; siquidem crebris solicitatur phlogosibus, humorum ad caput congestionibus, fortiori cordis palpitatione; & sub epulis præsertim insigni mentis angore adficitur. In tali rerum statu, consultus ego, primum pro potu ordinario decoctum consuetum; ad alvum ducendam, infusum rhabarbarinum; pro nervis, capiteque confortandis pulverem, ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino, nitro, oleo cinamomi, macisque confectum ordinavi; pediluvia quoque, & extrinsecus ad splenis regionem, emplastrum spleneticum Aquapendentis commendavi; & præter rectam diætam, longas peregrinationes, aerisque mutationes suasi.

Epicrisis.

Multa occurrunt in hac morbi histo-

storia momenta, quæ tanquam caussæ remotiores, ad malum hypochondriaco melancholicum contribuerunt. Primum quidem notandum est, ægrum nostrum jure hæreditario quandam ad melancholiam obtinuisse dispositionem; quæ in tenerioribus ætatis annis in ea potissimum constitit nervosarum partium constitutione, atque debilitate, qua ad subeundos varii generis morbos proclives fuerunt. Hinc enim in prima statim infantia, digestionis, chylificationis, ac nutritionis negotium, minus rite successit; & ideo atrophica corporis consumtio, cum rachitide enata fuit. Qua percurata, restitisse tamen videtur, sanguinis ac lymphæ potissimum quædam acrimonia; quæ tandem salutari naturæ consilio, ad cutis superficiem depulsa, sub achorum forma comparuit. Recte quidem data tum fuerunt mercurialia; at cum inconveniens accesserit regimen; non fieri potuit, quin constricta corporis superficie, impura exanthemata retrocesserint, tumoremque corporis œdematosum induxerint.

Deinceps quum tantæ nervosi generis debilitati, & per hæreditatem, & graves morbos acquisitæ, sustentatæque, accesserint crebræ manustuprationes: non sane mirum, si partes solidæ tantam ad irregulares commotiones proclivitatem obtinuerunt, ut cessantibus voluntariis seminis profusionibus, illud non modo præter voluntatem sub nocturnis ludibriis promanaverit, verum etiam ipse sanguis, ad animi usque deliquium e naribus eruperit. Tum magis adhuc fregerunt naturæ, nervosique systematis vires, errores diætetici in Academia commissi; quibus in acceptis ferendus est spasmus pharyngis, quo inter epulas, sumto forsan liberaliori vino, correptus est. Hunc, accedente improvida spongiæ in gulam intrusione excepit tanta atonia partium, in faucibus sitarum, ut ad hunc usque diem, post potum spirituosiorem, aut aliud faucium irritamentum, vel uvulæ prolapsus, vel tonsillarum inflatio subsequantur.

Tandem ex irregulari diæta ac vitæ regimine in febrem incidit intermittentem, admodum irregularem; quæ ope electuarii, forsan chinati suppressa, primam originem hypochondriaco ac melancholico malo præbuit. Huic subinde majus pondus ac incrementa dedit, partim improvidus martialium usus, partim diuturnus mœror ex obitu matris. In hocce igitur morbi genere, ubi cuncta remedia incassum fuere propinata, præter ordinatam vivendi rationem, potum convenientem & balnea aquæ dulcis, non ullum relinquitur subsidium, quam aeris mutationes ac diuturnæ peregrinationes: quæ nisi votis respondeant, omnis fere opera ac oleum perditum est.

OBSERVATIO XIII.

Matrona triginta annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, elapso abhinc anno, cum ob menstrua retenta se gravidam reputaret, ex mariti obitu, vehementi affecta mœrore, huic nimium indulgere cœpit, & solitudinem quæsivit. Erumpens paullo post cum magnis doloribus, uterinus, sed parcus cruor, suspicionem graviditatis discutiebat; & illa ab hominum consortio fere remota, in prædio vivebat. Ibi ex improviso fiebat, ut, prævia raucedine, & ardore faucium, in his sentiret ingens gelu, quod primum parvum spatiolum occupabat, sed mox per totum pectus, ad utraque hypochondria excurrebat, tandemque in pressorium, tensivumque pectoris dolorem desinebat. Sumto pulvere contra acredinem, largiori quantitate, accedebat tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur; & tusa in utroque crurum vena, totius corporis horror, pectorisque oppletio jungebatur; noctem transigebat insomnem, altero die non nisi delira, mentis prorsus impos, loquebatur. Accedens medicus deprehendebat pulsum

Affectus melancholico maniaco-hypochondriacus.

sum fortem, celerrimumque; urinam intense tinctam, cum sedimento furfuraceo, salibusque scorbuticis; anhelationem gravem, quæ tandem rejectione pituitæ tenacissimæ, fere purulentæ solvebatur; sermonem continuum sine ordine movebat, mox flebat, mox ridebat; alvus erat adstrictissima, somnus nullus, ciborum fastidium, scintillabant oculi; artus insigni pollebant robore, continuisque motitationibus agitabantur; & interdum in cruribus adparebant exanthemata, absq; calore præternaturali. Hæc symptomata, vespertino tempore vehementiora, alternis potissimum diebus exacerbabantur; nec vesicatoriis, camphoratis, anodynis, aliisque remediis obsecundabant. Notari quoque meretur, epidemicam hoc tempore fuisse catharralem febrem, exanthematibus plerumq; complicatam. Consultus ego crebrum usum pulveris temperantis, ex pulvere Marchionis, antimonio diaphoretico, cornu cervi philosophice præparato, succino præparato, nitro depurato, & cinnabari confecti commendavi; & vesperi liquorem anodynum, ex haustu aquæ frigidæ sumendum suasi. Pro potu ordinavi serum lactis, & ad moliendam alvum, mannam, nitro antimoniato nuptam proposui; non minus emulsiones refrigerantes propinari, capitique epithema ex seminis cucurbitarum uncia dimidia, nucleorum persicorum drachmis binis, aquæ florum sambuci, rosarum, tiliæ, liliorum convallium, papaveris rhæados ana unciis duabus, nitri scrupulis binis, camphoræque in spiritu rosarum solutæ granis tribus, adplicari jussi. Tandem narium hæmorrhagiam, si impetuosior raptus humorum ad caput fuerit, intruso iis stylo, provocandam curavi; ac præter corporis exercitationem, balnea aquæ dulcis ordinavi, & optime habuit.

Epicrisis.

Variæ sunt caussæ, quæ ad ingenerandum hoc dirum contribuerunt malum; prima est menstruorum retentio, quæ forsan a vita nimis sedentaria originem traxit; & licet sponte revocata sit, parcior tamen fuit; altera debetur diuturno mœrori, ob mariti obitum inducto; & hinc initæ vita sedentaria, ab hominum consortio remota: unde imi ventris spasmodicæ stricturæ, humorumque major ad caput raptus, ortum petunt. Debetur insuper animadversio febri catharrhali exanthematicæ, tum temporis grassanti; quæ nostram, spasmodicis motibus obnoxiam, raucedine, fauciumque ardore id testantibus, procul dubio occupare voluit. Gelidus in œsophago sensus, non nisi ex spasmodica illius strictura fortiori, sanguinemque profundius reprimente, natales suos mutuatur; quæ per reliquum corpus, maxime pectus protensa, hujus compressiones, spirandique difficultatem induxit. Quinidem spasmodicus motus per inconsultam venæsectionem ad totum corpus propagatus, hujus horrorem excitavit: atque sic aucta partium inferiorum, maxime abdominis strictura, humores spissi pariter ac impuri majori copia ad pectus caputque rapti, illius oppletionem, in hoc vero circulum impeditiorem effecerunt; quo tandem factum est, ut turbatis animalibus functionibus, raptus melancholico maniacus exceperit.

In tali igitur casu, non aliæ sunt medendi indicationes, quam ut relaxatis corporis exterioris spasmis, humorum effrænes motus consopiantur, & impetus a capite ad exterius & inferius corpus derivetur. Hinc ex internis prosunt temperantia, lenia anodyna, potusq; aquæ puræ vel seri lactis,

ex-

extrinsecus juvant clysteres, ac epithemata capiti adplicanda. Vix vero operæ pretium faciunt hæc medicamina, nisi accesserint balnea aquæ dulcis, quibus relaxatur constrictum corpus, succique ad inferiora derivantur. His felici cum successu, si ex prioribus malum non remittat, sed magis invalescat, jungi potest sanguinis e naribus ope styli ipsis intrusi facta provocatio; cui quidem interdum universalis humorum per venæsectionem præmitti debet inanitio, at quum illa in nostro casu brevi ante morbi invasionem instituta fuit; commode ipsi supersedere potuimus. Nec vero negligendus est corporis motus, quippe qui virtutem reliquarum medicinarum egregie secundat, & tali ratione malum hoc, maxime si fuerit recens, sæpe curatum vidi.

OBSERVATIO XIV.

Passio hy. pochō driaca, stomachica.

Vir generosus, habitus corporis spongiosi, sanguinis humorumque plenissimus, diu jam passionibus flatulentis, ac hypochondriacis, maxime in sinistro latere, cum doloribus colicis fuit discruciatus. Præsertim vero per novissimos aliquot menses, cum e mobili vitæ genere, ad magis sedentarium transiisset, autumnali hyemaliq; tempore, sumtis epulis, hora circiter tertia vel quarta pomeridiana, sensit molestum & pressorium in cordis scrobiculo, dextroque hypochondrio dolorem, ad dorsum usque procurrentem, atque cum præcordiorum anxietate, pectorisque oppressione ac coarctatione stipatum: pedes insimul algent, vultus sanguine turget, rubetque, pulsus fertur citatior, manusque calent. Sub hoc paroxysmo vexant sæpius conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus, materiam saporis acidissimi, dentes stupefacientem, faucesque arrodentem, licet parciori quantitate eructantes. Levatur malum ructibus copiose explosis, atque sudore, circa vespertinum tempus erumpente prorsus solvitur. Eo gravius autem, & frequentius torquet, si æger cibis leguminosis, flatulentis, piscibusque marinis avidius indulserit. Ceterum vires languent, corpus emacrescit, & alvus nunquam sponte suo fungitur officio.

Requisiti medici pugnarunt elixiriis, stomachicis, volatilibus, purgantibus &c. sed frustra, magisque malum exacerbabant. Ego vero, perspecta penitius morbi caussa atque sede, pulveres acrimoniam humorum temperantes, leniterque laxantes, ex lapidibus cancrorum, radice ari, croco martis subtilissimo, rhabarbaro, tartaro vitriolato, cinnabari, semineque cymini confectos ordinavi. Præterea, ut abstineret, ab omnibus flatulentis, ac leguminosis cibis, atque vini Rhenani potu, cui hactenus adsueverat, jussi; cœna quoque parciori uteretur, corpusque sedulo moveret, imperavi. Tum thermas Carolinas commendavi; quibus aliquoties, sub recto regimine usurpatis, optime valere cœpit.

Epicrisis.

Hæc affectionis hypochondriacę species, quæ ab antiquis medicorum ad cardialgiam referri solet; nec raro nostris temporibus, sequioris potissimum sexus personis familiaris deprehenditur, commode stomachica adpellari potest. Ego quidem illius sedem, in intestino duodeno collocandam esse censeo; cujus tonus atque naturale robur, si fuerit dejectum, facillime in eo stagnat massa alimentorum, in ventriculo minus recte digestorum, & accedente prave bilioso pariter ac pancreatico succo, acriorem subit fermentationem, vaporumque elevationem. Hi vero nimium inflando, ac distendendo ipsum duodenum, atque super hoc situm plexum magnum mesentericum, item arteriam & venam mesaraicam comprimendo, nec non orificia ventriculi, & flexuram, quæ in fine duodeni est, arrodendo, ac clau-

den-

dendo, omnium recensitarum molestiarum caussam præbent, atque fundamentum. Tam ingens vero succorum acidorum, qui observantur in hypochondriacis, proventus, non nisi humoribus in ventriculo ac intestino stagnantibus debetur; qui sæpenumero ad corrosivam accedunt naturam, testantibus vomitionibus. Vitioso huic acido in acceptis quoque ferenda est alvi adstrictio; idemque bilis texturam corrumpens, album generat fæcum alvinarum colorem. Inde porro petenda est ratio, cur in tali casu purgantia remedia effectu suo destituantur; eorum enim vim non magis quam ab acidis infringi notissimum est. Ego vero in hisce adfectionibus ad alvum laxandam nihil præstantius mannatis passulisque rhabarbarinis, non omissis motu sufficiente, potuque humectante, deprehendi; nec minorem virtutem exserunt absorbentia alcalina, dum acidum absorbent, cumque illo sal quasi medium amaricans constituunt, cujus ope vim laxantem obtinent. Præterea thermæ, maxime Carolinæ, propter copiosam terram alcalinam, & sal, quod complectuntur, amaricans, omne fere curationis punctum absolvunt. Et sane ad acidum absorbendum, viscidum incidendum, alvum laxam reddendam, cunctas excretiones promovendas, viscerumque obstructionem reserandam, sagaces ac periti medici nullam unquam medicinam, hisce thermis pretiosiorem invenerunt, atque judicarunt.

Atque has de passione hypochondriaca allegasse sufficiat observationes: plures, qui cognoscere cupit, adeat RESPONSA, atque CONSULTATIONES nostras medicinales. Sic inveniet de malo hypochondriaco exempla in *Tom. II. Sect. III. Casus XXIX. usque ad XXXIII.* hypochondriaco hysterico *Casus XXXIV. ad XXXIX.* hypochondriaco spasmodico flatulento *Sect. IV. casus CXLIII. ad CXLVI.* hypochondriaco scorbutico *Sect. IV. casus CLXX. seqq.* melancholia hypochondriaca ac hysterica *Tom. II. Sectio III. Casus XL. ad XLII, casu LII. ad LIV. seqq.*

SECTIO II.

DE

SPASMIS ET CONVULSIONIBUS PARTICULARIBUS; SPECIATIM

DE PALPITATIONE CORDIS, ASTHMATE SPASMODICO ET SUFFOCATIVO, TUSSI CONVULSIVA, SINGULTU, SPASMO ET CONVULSIONE OESOPHAGI, VOMITU, CHOLERA ET DYSENTERIA, ET DE UTERI CONVULSIONE, ABORTU.

CAPUT I.

DE

PALPITATIONE CORDIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Expositis iis spasmodico convulsivis affectibus, qui tanquam universales, totum nervorum genus occupant, omnesque fere corporis functiones prosternunt: transeundum jam ad illos erit, qui certis tantummodo partibus inhærescunt, easque magna sæpenumero violentia exagitant. Hos inter atrox malum est cordis palpitatio, quam vere talem definimus, quod sit violenta, & perquam molesta musculi cordis subsultatio, ac convulsio, sive e naturali sua sede dimotio, ab influxu liquidi tenuissimi in nervos cardiacos impetuosiori, & cruore justo majori copia in dextrum cordis ventriculum impulso, vel ab acrimonia, aut alia caussa originem petens.

Definitio pal. pitationis cordis.

§. II.

Differentiæ ratione gradus, & a tremore cordis.

Hanc veram esse definitionem, ex infra dicendis patescet: jam vero præmonere conveniet, eam esse intelligendam de palpitatione cordis vere tali, i. e. quæ morbosa, valde molesta, & sæpius satis chronica existit; quæ differt a tremore cordis, atque leviori illius palpitatione, corporibus etiam sanis eveniente, citoque transitoria. Tremor nimirum cordis fit a fluidi nervei in eas nervosas fibras, quæ communi itinere cum vasis, maximeque arteriis coronariis, externam cordis ambiunt superficiem, vel celeriori, vel impeditiori per nonnullos ramos influxu: hinc LOWERUS *de Corde Cap. II. pag.* 91. adnotavit, quod cor canis, ligato octavi paris nervo, protinus contremuerit. Inde quoque ratio patet, cur talis tremor, partim post graviores animi affectus, & fervidiorem veneris appetentiam contingere observetur; partim etiam viribus amissis accedere soleat, & mox animi deliquia prænunciet, mox febres malignas comitetur, mox insignius sanguinis profluvium sequatur, mox moribundos vexet. Datur quoque crebrior cordis palpitatio seu motus, qui occurrit in iis, qui celeri cursu, saltatione, lusu pilæ, aut balneis nimium calidis corpus exagitarunt; vel effusiori gaudio indulserunt, vel fortiori iracundia exarserunt; nihilque est, nisi celerior, atque velocior cordis & arteriarum systole, a commotis nimium, atque citius per cordis cava circulantibus succis in-

inducta. Hæc eadem celerior cordis systole, dum a pulsus duritie vacat, sese distinguit a febrili pulsu, qui hujus frequentia cum duritie juncta absolvitur. Distingui porro debet cordis palpitatio ab ea, quæ interdum, maxime in fœminis circa ultimos gestationis menses, in epigastrica abdominis sentitur regione; & nihil est, nisi arteriarum in eo loco sitarum, præcipue cœliacarum, nimia a copioso & in prompto per venas splenicas regressu præpedito cruore, repletio, validiorque pulsatio: quæ optime sanguinis missione curatur. Tale exemplum prostat in A. N. C. *Dec. I. anno VI. p.* 261. De his nobis directe non sermo est; sed de ea loquimur specie, quæ ægros non raro sine evidenti, ac externa caussa adoritur, & tanta cordis contractione & agitatione perficitur, ut illud etiam e naturali sua sede dimoveatur; & vel ad sinistrum magis latus propellatur, vel violenter ad costas, atque sternum allidatur, tantaque vehementia præcordia elevet, ut pulsatio externa tegumenta attollat, & quandoque extra parietes percipi potuerit; testantibus FORESTO *Obs. Lib. XVII. Obs.* 10. & CHRISTOPHORO a VEIGA *Lib. III. de art. med. cap.* 8. Quin RIVINUS *de Cordis Palpitatione* §. 13. memoriæ prodidit, se in ægro cordis palpitatione laborante, in eo pectoris loco, ubi admota manus pulsationem percipiebat, maculam rubicundam; in altero callum deprehendisse.

§. III.

Historia morbi. In historica hujus affectus descriptione occurrunt quædam momenta, quæ merentur considerationem. Primum quidem valde obnoxia huic malo deprehendimus subjecta, quæ sunt corporis strictioris, temperamenti sanguineo melancholici, animique sensibilioris, in terrorem maxime proclivia, ætate juniora, quæ sanguine succisque turgent, horum consuetas evacuationes, sive fuerint naturales, sive artificiales suppressas, vel neglectas patiuntur; maximeque sequioris sexus personæ, quibus menstrua non rite succedunt, vel narium hæmorrhagiæ suppressæ sunt. Hinc BALLONIUS *Lib. 1. consil. pag.* 519. *Uti in juvenibus*, inquit, *ex ephebis excedentibus, quibus debet esse frequens hæmorrhagia, si ea desit, palpitatio potest contingere; ita etiam virginibus nondum menstruatis accidere potest, recurrente ad partes superiores sanguine.* Ipsa palpitatio levior vel gravior est, & per intervalla plus minus longiora invadit; mox noctu ex improviso adoritur miseros dormientes, ut subito evigilent; mox interdiu accedit, sumtisque sæpius epulis invalescit. Antecedunt interdum graves præcordiorum anxietates; sub ipso paroxysmo velox & anhela fertur spiratio; jungitur interdum tremor cordis, &, quod probe notandum, pulsus arteriarum, licet sit intermittens, tamen cordis motui sæpe non respondet, sed languidus fertur ac imminutus, quin testante TIMÆO a GULDENKLEE *Epist.* 23. *pag.* 140 prorsus non sentitus fuit in carpo. In gravi paroxysmo percipitur magna molestia in præcordiorum regione, ob septum videlicet transversum vi nervi phrenici, circa cordis sinistrum latus siti, & ab ejus palpitante motu agitati male affectum; non minus insignis corporis languor, artuumque tremor remanet.

§. IV.

Sedes & caussa mali proxima. Quod attinet ad ipsas mali caussas & sedem: formalis caussa semper est violenta cordis contractio, atque convulsio tanta, ut e sede sua dimoveatur: materialis proxima vero est quædam cruoris potissimum in dextro cordis ventriculo stagnatio, & nimia ad eum aggestio, propter quam impetuosior fluidi nervei in nervos cardiacos & fibras cordis fit influxus & earum præternaturales contractio. Quæ ut eo facilius intelligantur; operæ erit pretium, quædam de intimiori cordis structura, huc apprime facientia, præmittere.

§. V.

Nervorum. Atque primum ex solertissimi JOHAN-

cardiacorum descriptio. HANNIS MARIÆ LANCISII tr. *de motu cordis, & aneurismatibus* allegandum duximus, quod contra plurimorum medicorum sententiam, qua valde exiles, & vix animadversione dignos cordi tribuunt nervos, hos potius insigniores ac innumeros, cordis musculis communicari, penitior doceat anatomia. Namque in singulo latere, dextro pariter atque sinistro quinque adnotare licet nervorum paria; quorum primum, vagum dictum, in cerebro inter nates, testesq; subortum, & in molli hujus substantia, inter ramusculos carotidum arteriarum progressum, communi cum vena cava itinere ad pericardium fertur, & sparsis ad auriculas, arteriasque ramulis, desinit in rete nervosum, inter aortam ac pulmonalem arteriam, in postica cordis basi reperiundum. Alterum, quod intercostale superius vocat, eodem cum priori principio natum, & e capite per foramen ossis petrosi emissum, supra aortam descendit arteriam, inque tres divisum ramos, unum externo cordi, reliquos duos dicto reticulari communicat contextui. Tertium, quod audit vertebrale, adhuc intra cerebrum prope decimum nervorum par erumpens, cum arteria vertebrali, per osseam viam progreditur, & circa septimam colli vertebram egressum, cordi variis insinuatur locis, tandemque in memoratum rete distribuitur. Quartum, nomine intercostalis inferioris, præditum, ex spinali medulla inter tertiam, quartamque colli vertebram surgit, & missis quibusdam ad auriculas & utrasque venas ramulis, ad formandum sæpius allegatum plexum concurrit. Quintum denique, quod phrenicum vocat, ex ultima colli, primisque dorsi vertebris erumpens, nervos dat auriculis ac ventriculis, atque eundem perreptat nervosum plexum; ex quo demum innumeri rami per totam cordis feruntur substantiam. Hinc docemur, unde cordis musculo tanta vis sit, quo omnium totius corporis musculorum robur longissime superat: curque, uno nervo ligato, cor quidem tremat, ob irregularem fluidi tenuissimi per reliqua nervorum paria influxum, ejus vero motus non prorsus intercipiatur? Præterea notari meretur, recensitorum nervorum tria esse paria, quæ ganglia formant; reliqua duo his vacare. His efficitur regularis, ac naturalis cordis motus; illis irregularis ac violentior, animi pathemata excipiens. Inde patet, cur animi affectibus tanta in alterando cordis motu sit potentia? Nec ignorari oportet, cavam venam præ reliquis vasis, numerosissimam obtinere nervorum copiam: quoniam illa ad revehendum totius corporis sanguinem, magno opus habet robore.

§. VI.

Adhuc notatu est dignissimum, cor esse musculum, seu potius congeriem multorum musculorum. Namq; dum docet Anatomes, illud ex innumeris fibris, columnisq; carneis constructum esse; eadem quoque penitior manifestat, singulam fibram ex quam plurimis componi fibrulis; quarum quævis quum iterum sit congeries fibrillarum minimarum, musculi nomen meretur, maxime cum singula tegatur membrana tenuissima, ex fibrarum nervearum, arteriarumq; contextu apparata. Hinc sequitur, cor undique, interne pariter, ac externe, valde nervosum, valdeque sensibile esse, & ab omni, quod ipsi inhæret, ad contractionem posse vellicari. Deinceps cor est musculus liber, a quatuor magnis vasis pendulus: Ergo a motu naturali majori ad omnes plagas rapi, eque consueta sede dimoveri potest. Usus cordis est, ut sanguinis circulum per totum corpus promoveat; de quo ad nostrum scopum hæc notamus. Sanguis ab omni corporis puncto, ope venarum primum exiliorum, mox capaciorum, fertur tandem in venam cavam, ejusque, quem prope dextram cordis auriculam format, sinum amplum, & ex eo in dictam auriculam, tanquam cavum intus musculum, sub ejus dilatatione ingreditur: simulque

De structura, atque motu cordis.

chy-

chylus ex subclavia, per descendentem cavam, eandem subintrat auriculam. Hæc igitur humoribus plena, ad sui contractionem solicitatur, qua facta, cruorem cogit in dextrum cordis ventriculum, vel prorsus laxatum, vel juxta *Lancisii* mentem, in fine diastoles atque principio systoles constitutum. Ille vero cruoris mole, ob fabricam valde nervosam, stimulatus valide constringitur; pellitque contentum fluidum, impedito per valvulas tricuspidales ad auriculam regressu, in pulmonalem arteriam, per pulmones undique distributam. Inde liberis undique viis, tendit ad pulmonalem venam, perque hanc iisdem modis, a sinistro cordis thalamo excipitur, & ex eo per aortam arteriam in totum corpus effunditur. Expresso e corde cruore, ejus ventriculi vacui, in situm vere naturalem, qui diastole est, se restituunt; & quamprimum cruore implentur, ob mechanicam necessitatem, rursus contrahuntur. Sic alternat systole, atque diastole tam diu, quam diu vita, quæ integro humorum circulo absolvitur, perdurat.

§. VII.

Ratio palpitationis cordis mechanica. Ex his patet, ad cordis motum naturalem requiri 1) justam proportionem fluidi movendi, atque solidi, ut scilicet illius ea duntaxat afferatur quantitas, quæ vi cordis naturali possit superari, 2) fluidorum temperiem, ac mixtionem naturalem, 3) cordis justum robur, & hinc sufficientem fluidi nervei, & arteriosi spirituosi influxum; 4) ductuum vasorumque sanguinem ad cordis vasa vehentium, ac revehentium rectam dispositionem, liberamque ab omni præternaturali caussa cavitatem. Quæ si minus legitime se habeant, cordis motum variis modis vitiant; sed quum nobis de vera ac violenta duntaxat cordis palpitatione sermo sit: ad eam a reliquis motuum cordis vitiis, distinguendam, sciendum est, ad eam perficiendam semper requiri: 1) ut cordis ventriculo dextro infensum quid, quodcunque fuerit, inhærescat; 2) ut hinc major ac impetuosior fiat fluidi nervei ad nervos cardiacos influxus; & 3) consequenter, naturali major, ac summe violenta musculi cordis subsultatio, atque contractio insequatur, quæ sæpius atque celerrime continuata, non prius cessat, quam donec expulsum fuerit inimicum, ac remotum impedimentum; 4) ut tam violenta agitatione, cor e sede sua, quoniam liberum est, pendulumque, dimoveatur; ac 5) non raro ad sinistrum maxime latus protrudatur; quoniam a dextro latere ad sinistrum fit impulsus; ut 6) denique humorum per arteriarum vasa irregularis fit progressus, quin interdum plane per aliquot minuta cesset; unde in carpo pulsus percipitur plerumque intermittens, debilis, parvus, vel plane nullus, & non raro mentis junguntur deliquia.

§. VIII.

Sectio cadaverum, cordis palpitione extinctorũ. His præmissis, jam inquirendæ erunt caussæ palpitationis cordis mediatæ: quo fine præmittendam duximus Sectionum eorum, qui hoc morbo perierunt, historiam. Tacemus polypos, calculos, aliasque res præternaturales; in cordis, vasorumque cavis obvias; de quibus fides sit penes auctores: taceamus quoque aquam, sanguine tinctam, justo majori copia in sacculo pericardii post mortem reperiundam; cujus infra subjungemus explicationem: sed commemorabimus duntaxat; qualis reperta fuerit cordis constitutio. Sic A. N. C. *dec. II. anno IX. obs.* 44. referunt, aperto tali cadavere, cor mole maximum adparuisse, dextrum ventriculum dilatatum, ac sanguine nigerrimo repletum, arterias conniventes, venamque cavam ascendentem in tumorem ingentem fuisse elevatam. Idem confirmat WILLISIUS *tr. de medicament. oper. Sect. VII Cap. III. pag.* 103. ubi præter infarctum dextri cordis ventriculi, ac dextræ auriculæ, pulmones quoque atro, stagnante, ac extravasato cruore fuerunt infarcti, JOH. COUSIN *in*

Nov. asth. Hist. III. refert, corda ad instar bovis quadrati semet invenisse.

§. IX.

Caussæ mediatæ sunt polypus cordis.

Persequuturi igitur caussas, quæ ad inducendam cordis palpitationem contribuunt, mediatas: eas vel intra, ac circa cor ipsum hærere, vel in partibus magis remotis residere deprehendimus. Ex priorum censu occurrunt primum, atque frequentissime polyposa concrementa, fibrosa semper ac membranacea, in cordis potissimum ventriculis, ac auriculis generata, tum in venas protensa, & ex his non raro intra arterias compulsa. Ubi hæc caussam præbent cordis palpitationi, has plerumque deprehendimus notas: a motu corporis validiori, a scalarum adscensione, vel ubi sanguis levissime commovetur, protinus cordis palpitatio invalescit; fit ingens circa præcordia anxietas, cum pulsu debili, & inæquali, quandoque etiam plane intermittente; Spiritus ægre trahitur, ut suffocationis non raro sit metus, sæpiusque animi junguntur deliquia: morbus præterea diutius perseverat, nec ullis cedit medicamentis. Tale concrementum, si cordis thalamis inhærescat, pro vario, quem format situ, nunc plus, nunc minus, per cavam venam advecti admittit; hinc pro majori, minorive cruoris copia pulsus quoque nunc fortis, nunc debilis ac obscurus editur. Quando polypus ejusmodi in eo loco, ubi firmiter accrevit, immotus quiescit; nullam observamus palpitationem; quod si vero a loco suo avulsus, libere in cordis ventriculis fluctuet, hinc forte una cum sanguine in vas sanguiferum patulum propellatur, firmiusque in illud adigatur, ita, ut plane occludatur, & hac ratione sanguinis transfluxus impediatur tam diu, donec istud repagulum rursus solvatur; tum non modo pulsus arteriarum plane intermittit, atque silet; verum, obstructis sic vasis, & continuante perpetuo ad dextrum cordis thalamum affluxu, stagnat cruor in hoc ventriculo, ipsum distendit, atque sic musculum cordis ad vehementissimam sui concussionem, quæ est palpitatio, proritat, non prius cessantem, quam donec iter aliquomodo sanguini liberum restituatur.

§. X.

Polypis extinctorum anatomes.

Hinc in iis, qui cordis palpitatione, a polypo suborta, exstinguuntur, cordis potissimum dextrum ventriculum, una cum auricula, atque vena cava, in stupendam a stagnante intus cruore elevatum deprehendimus molem. Notabilis hoc nomine est historia, quam de sectione cordis palpitatione, a polypo enata peremti allegant. M. N. C. *dec. II. anno VI. obs.* 233. & sic se habet: Totum cor, quantum possibile, in sinistram pectoris cavitatem detrusum jecit, dextra auricula mire expansa, & spatiosa comparente, quippe cujus cavitas ventriculo cordis, ad quem viam pandit, longe amplior exstitit. Pericardio, cujus membrana justo crassior fuit, aperto, seri libra ad minimum effluxit. Incisa hinc dextra auricula, fluidus primum promanavit sanguis, portio major coagulata ibidem hæsit; sub quo crus polypi cujusdam delitescebat, qui ex sero viscido, & in massam tenacem congelato constans, mediam dextri ventriculi cavitatem implebat, & auriculam transeundo, in arteriam pulmonicam, ejusque ramos exporrectis pedibus profunde decurrebat; pedes simul varios intra columnas dicti ventriculi carneas inserebat, tenaciter ibidem adhærens. In sinistro ventriculo apparuit polypus latus, & spissus, pluribus pedibus retro columnas carneas enatus, pollicis & latitudine & crassitie; qui ventriculum egressus, per auriculam sinistram in aortam, & carotidem, ejusque ramos multiplicatis pedibus expandebatur &c. De polyporum generatione, cum nostri non est instituti, non agemus pressius: sed id duntaxat monebimus, quod a sanguine crasso, viscidoque ejusmodi particulæ in cordis dextro ca-

vo

vo relinqui, ac in fibrosam tandem texturam coire possint. Hæc facilius penetrabit, qui consideraverit, in dictum cordis thalamum ferri non modo chylum, adhuc crudum, nondumque cum sanguine mixtum; verum etiam sanguinem, reliquo crassiorem, parteque subtiliori ac spirituosiori orbatum; qualis est partim ille, qui a hepate per cavam ascendentem adducitur, partim e capite per cavam descendentem in cordis ventriculum dextrum revehitur. Omnes vero caussæ, quæ cruorem copiosius ad præcordia cogunt, de quibus inferius tanquam palpitationis caussis agetur, ad polypos generandos contribuunt. Horum, quasi hæreditariorum, cor infantis a primis ætatis annis obsidentium, illudque ad crebras palpitationes irritantium, memorabile exemplar recensent ACTA BEROL. *Dec. II. Vol. VII. pag. 99.*

§. XI.

Humorum abundantia. Frequens porro morbi nostri caussa in ipso partium fluidarum vitio quærenda est, & primum quidem nititur earundem insigniori, ac vires solidorum superante mole. Quando enim humores nimia peccant abundantia, non fieri potest, quam ut tam vasa, quibus continentur, quam præsertim cordis thalamos, accedente nimirum vel fortiori eorundem commotione, vel majori ad superiora ob spasmos inferiorum raptu, prægrandi, ac modum naturalem excedente copia irruant, illos vehementer distendant, relaxent, atque tum ad contractionem palpitatoriam proritent. In tali casu vultus est floridus, ac rubicundus, vasa cruore turgent, ac pulsus fertur magnus. Hoc vitii genus a tali caussa inductum in juvenibus potissimum locum habet sanguineis, qui pueruli largum e naribus fundere sueverunt cruorem; & his hæmorrhagiis cessantibus, pectoris compressiones atque molestias sentiunt. Idem quoque non raro accidere observamus illis, qui solemnibus sanguinis detractionibus adsueti, eas-

dem justo tempore non repetunt, sed neglectui habent. Hinc explicanda sunt exempla eorum, qui certis anni temporibus recurrentem cordis palpitationem sola venæsectione prævertere potuerunt. Tale de cordis palpitatione quotannis recurrente, ac tandem venæsectione præservata, exhibet ZACUTUS LUSITANUS *M. P.H. Li. 2. histor. 39. pag.* 251. id quod affirmat etiam STALPART VAN DER WIEL *obser. rarior. Cent.* 1. *obs.* 36. qui casum ex Galeno allegat, quod quidam juvenis per tres successive annos certo tempore palpitatione cordis vexatus, a venæsectione semper sensit levamen; quarto autem & sequentibus, tempestiva venæsectione se præservavit ab hoc molesto malo.

§. XII.

Longe frequentius est, a sanguinis & seri viscidioris nimia congestione ad cor ejus induci palpitationem. Sciendum enim est, spissos ac crassos humores in motu suo circulari primum omnium in hepate perturbari, ob eam, quam Cap. de malo hypochondriaco allegavimus, rationem. Tum vero in imi ventris visceribus, partibusque nerveo membranaceis stagnantes, has ad spasmodicas proritant stricturas. Constricto abdomine cruor majori copia ad præcordia cogitur, & ex vena portæ omnium aterrimus per venam cavam, in dextrum cordis thalamum pellitur, ea quantitate, ut naturalis systole ipsi propellendæ haud sufficiat. Tam crassus vero ac viscidus sanguis non raro relinquit stagnantem in corde portionem, cui expellendæ palpitans motus, isque sæpe vehementissimus opponitur, & inde quoque prima tantum non semper polyporum ponuntur rudimenta. Hinc ratio reddi poterit cur hypochondriaci, scorbutici, atque cachectici, cordis palpitationem, tanquam gravissimum symptoma non raro experiantur: curque puellæ, ob insignem imi ventris compressionem, vestimentis huic scopo adaptatis factam, eodem facillime corripiantur ma-

Sanguinis crassities.

malo. Non minus hinc clarum fit, quare viri ex hæmorrhoidum suppressione, gravi hoc symptomate adfligantur, ac quare virgines cacochymicæ a mensibus incipientibus, haudque regulariter succedentibus; nec non fœminæ, tributum lunare solvere desinentes, idem incidant vitium; quo plerumque circa lunæ insigniores mutationes laborant. Hoc in casu, ubi spissi sunt vitales succi, iis qui colica vel flatulenta, vel nephritica discruciantur, familiare symptoma cordis est palpitatio: dum enim & flatus, & spasmi comprimunt distenduntque imi ventris vasa, & hinc cruorem majori copia compellunt ad præcordia; facilis est ratio, inde subortæ cordis palpitationis.

§. XIII.

A materia acri, cordi inhærescente. Est porro non raro palpitationis caussa, materia quædam subtilis, acris ac caustica; quæ non modo nervis præcordialibus ac cardiacis insidens, spirationem difficilem producit; verum etiam cum humorum massa ad cor ejusque vasa coronaria delata, fibris carneis, nerveisque adhærescens, eas graviter vellicando, ad violentos motus disponit concussorios. Sic prostant innumera exempla eorum, qui a scabie retropulsa, purpura, vel non satis ad cutim progrediente, vel plane retrocedente, aliisque exanthematibus improvide retroactis, aut ulceribus præmature consolidatis, cordis passi sunt palpitationem: quod etiam de materia arthritica, podagricaque intus compulsa statuendum est. Quin notari meretur ille casus, quem de gravi cordis palpitatione, ex fœtore pedum suppresso enata refert SIMON PAULI *in quadripart. botan. pag.* 215. Huc & illæ spectant observationes, ubi quidam ex vaporibus tetris, venenatis in hunc dirum morbum inciderunt; qualem ex fumo antimoniali in pulmones suscepto obortum adnotavit GODOFREDUS SCHULTZE *tr. de nat. tinct. bezoard. Cap. V.*

§. XIV.

Ex defectu sanguinis. Non vero solum a dictis humorum vitiis atrox hoc malum inducitur; sed ad illud ingenerandum, sanguinis quoque defectum contribuere, pluribus compertum habemus exemplis. Sic post enormes sanguinis profusiones, sive per uterum in abortu, aut puerperio, aut menstruis, sive e pulmonibus per hæmoptysin, sive ex aliis locis quadam violentia provocatæ fuerint; non modo cordis tremorem, sed veram quoque palpitationem insequi, experientia comprobat. Quemadmodum enim ad systolem & diastolem rite perficiendam, liquidi nervei non minus, ac sanguinis arteriosi debitus in cor, & ejus vasa requiritur influxus: ita hoc in dictis casibus imminuto, cordis quoque vigor labefactatur, nec sufficiens fit ejus contractio. Hinc ab irruente sanguine successive grumi & coagula in cordis cavis relinquuntur, quæ tandem cumulata, non modo impediunt regularem sanguinis transitum, lypothymiarum hisce adfectibus plerumque junctarum caussam; verum etiam ad eam commotionem ipsum cor proritant, quæ audit palpitatio, sed in hoc casu levior deprehenditur; & simul crebrior.

§. XV.

Ab animi affectibus. Inter caussas nostri mali omnino præcipuum sibi vindicant locum immoderatiores animi perturbationes; quarum modus agendi varius; quædam ita sunt comparatæ, ut vel humores celerius commoveant, & a partibus interioribus ad corporis superficiem compellant, veluti ira est, atque gaudium; vel eosdem magis ad interiora restringant, constrictis exterioribus, quemadmodum de metu, terrore, tristitia &c. observamus. Hac ratione & iracundia, & effusum gaudium, rarissime veram inducent cordis palpitationem; consentiente præter experientiam GABELCOVERO *observat. Cent. IV. Curat.* 84. Sed potius leviorem illum palpitantem motum excitant, quem §. 11. non nisi frequen-

quentiori cordis & arteriarum systole atque diastole absolvi, & a vera palpitatione probe distinguendum esse docuimus. Metus frequentius efficiet cordis tremorem; eundem vero caussam palpitationis esse posse, testatur BAGLIVUS *prax. medic. Lib. II. pag.* 229. Omnium autem maxime terrorem ad provocandum hoc malum esse potentissimum, quotidiana confirmat experientia. Ratio in eo videtur posita: dum terroris ea vis est; ut constrictis externis corporis partibus, succos vitales ad interiora magis compellat; ruunt hi majori copia ad cordis machinam; hancque, ultra naturalis dilatationis sphæram distensam, ad præternaturalem cogunt resistentiam, quæ gignit palpitationem. Non semel quoque observavi, viros ac juvenes hypochondriacos, & qui debiliori nervorum genere sunt instructi, ex acrioribus meditationibus, prævia extremorum refrigeratione, atque vertigine, in cordis palpitationem incidere; quam etiam fœminæ hystericæ ab odore suaveolentium patiuntur.

§. XVI.

Caussæ remotæ sunt cibi flatulenti. Ex caussis mali nostri remotioribus huc spectant cibi flatulenti, ab iis præsertim comesti, qui languidam obtinuerunt digestionem, veluti hypochondriaci sunt. Cibi nimirum tales leguminosi, ac oleracei mucosum in ventriculo ac intestinis relinquunt lentorem, ex quo resoluti vapores, non modo intestina distendunt, atque sic liberum sanguinis per abdominis vasa circulum perturbant; verum maxime ventriculum expandendo, debitum septi transversi descensum, cruorisque per pulmones cursum præpediunt, & illius expeditum per cordis cava remorantur iter. Sic de se ipso testatur MALPIGHIUS in *Epistola ad* BORELLUM, se ab adsumtis leguminibus, palpitationes persæpe molestissimas fuisse expertum. Hinc quoque ratio in promptu erit, cur hypochondriaci a pastu potissimum, palpitationem cordis patiantur: & quare permulti veterum caussam hujus adfectus in flatulentia collocaverint; adeo ut HIPPOCRATES *Lib. II. epid.* §. V. dixerit, quod in omni cordis palpitatione sit flatulentia. Nec negligendæ in classe caussarum occasionalium sunt imi ventris, pedum, tibiarumque stricturæ, ac vestium justo arctior adplicatio: quippe quæ humores ad superiora magis compellendo, in dispositis ad producendum malum plurimum contribuunt, quemadmodum GABELCOVERUS *Cent. III. Curat.* 114. *p.* 161. confirmat; & Forestus notabilem allegat casum, ubi quis propter tibias arctius ligatas, dum somno meridiano se daret, cordis palpitatione prehendebatur; solutis vero iis, placide ac suavius quievit. Et denique in iis, qui a nimia sanguinis crassitie, vel polyposis concrementis, cordis palpitationi obnoxii sunt, quam plurimum ad eam revocandam contribuunt omnes humorum commotiones, sive fiant per fortiora animi pathemata, sive per cibos potusque calidiores, quale exemplum de cibis nimiis aromatibus conditis allegant M. N. C. *Dec. I. anno III obs.* 134. sive denique per vehementiorem corporis motum, qui illis subjectis semper observatur noxius.

Stricturæ partium inferiorum.

Cuncta, quæ commovent humores.

§. XVII.

De aqua pericardii. Prius quam relinquamus pathologicam nostri mali considerationem, brevibus adhuc tradendum est, quid de aqua pericardii statuamus. Constat nimirum per plures observationes, quod in iis, qui cordis palpitatione extincti perierunt, aqua in pericardio copiosius collecta adparuerit: id quod variis exemplis confirmant CAROLUS PISO *de morbis a serosa colluvie pag.* 170. OLAUS BORICHIUS *in Act. Haffniens. pag.* 173. HOLLERIUS *in Schol. Lib.* 1. *cap.* 39. TULPIUS *Lib. IV. cap. XX.* FERNELIUS *Lib. V. pathol. cap. XII.* Multi dictam pericardii aquam pro caussa palpitationis venditarunt; at nos potius cum

LOWERO *tr. de Corde Cap. II. pag.* 104. ſtatuimus, quod ſit effectus palpitationis. Namque ſicuti multis obſervationibus compertum habemus, quod ſanguis, ſi in loco quodam ſtagnaverit, ſeroſam ſubtiliorem portionem dimittat, uti in cerebro, inteſtinis, utero, veſica &c. deprehendimus: ita non minus perſuaſum habemus, quod a cruore in thalamis ac auriculis cordis ſtagnante, & ſumma violentia conquaſſato, ſubtilior pars ſecedat, & in ſaccum pericardii extravaſetur: unde non hujus modo, verum etiam pectoris hydropem generari, ac ſupervenire cordis palpitationi obſervamus.

§. XVIII.

Prognoſis. Quod prognoſin hujus mali attinet; inſignis eſt locus, quem GALENUS *lib. de locis affectis* habet, dum dicit: qui in juvenili vel declinante ętate corripiuntur gravi cordis palpitatione; raro ad ſenectutem perveniunt, ſed citius moriuntur. Et AVICENNA *fen.* 3. *primi l. doct.* 5. *cap.* 1. cavendum maximopere, ne morte ſubita intercipiatur, qui ſic affectus fuerit, his verbis commonuit: Ille, inquit, cui tremor cordis aſſidue contigerit, de ſe ipſo ſit ſolicitus, ne ſubita intercipiatur morte, quod ſymptoma hujuſmodi, cum principis partis proprium ſit, in ſyncopen, & inde in mortem facile tranſmutetur; ſicut idem auctor *fen. XI. tertii tr. Cap. II.* conceptis verbis affirmavit. Neque profecto parvi habendus ac negligendus eſt hic affectus, a quacunque demum ſub oriatur cauſſa: namque non raro contingit, ut ille, ſi cor ultra ſphæram elaſticitatis adeo diſtendatur, ut ſe conſtringi nequeat, in lethalem ſuffocationem, ac ſyncopen terminetur. Et facilis quoque illius in periculoſam hæmoptyſin, phtyſin, cachexiam, aſthma convulſivum, hydropem pectoris & anaſarcam eſt tranſitus. Metuendum maxime de infelici eſt exitu, ſi palpitatio fuerit frequens, ſi magna, ſi cum anhelitu, animi deliquiis, & pulſus inæqualitate contingit. Generatim & in prognoſi rite ſuppeditanda, & curatione mali feliciter abſolvenda, adnotare oportet medicum, num cordis palpitatio ſit idiopathica, aut, quæ cauſſam intra ipſum cor, aut ſaltem vaſa ipſi vicina agnoſcit; anne ſymptomatica, quæ morbis ſpaſmodicis, convulſivis, hyſtericis, ac hypochondriacis tanquam moleſtum jungitur ſymptoma. Illa curari fere nequit; hæc, ſublato primario morbo prorſus ceſſat.

CURATIO.

§. I.

Curatio affectus noſtri convulſivi, quo hic magis inveteravit, eo difficilior redditur: namque cordis fibræ, ſi tam frequenter præter naturam vellicantur, ac diſtenduntur, tandem adeo debilitantur, ut morbus fiat habitualis, & a leviſſima reſuſcitetur cauſſa. Quare ſi in ullo, certe in hoc morbo, principiis obſtare oportet; quoniam non niſi naſcenti morbo, perfecta curatio, ipſi vero invaleſcenti, præſertim idiopathico, palliativa duntaxat ſupereſt medela. Ipſa vero medendi ratio hæc eſt: 1) adniti oportet, ut nimia commotio partium fibroſarum & nervearum cordis ac vaſorum apte ſopiatur. 2) Sanguinis ſtaſis circa cor & pulmones impediri debet; ejus adfluxum revocando, ac circulum reddendo liberiorem. 3) Cauſſæ, quæ malum excitant, extra paroxyſmum ſunt removendæ. Indicationes curatoriæ.

§. II.

Quod paroxyſmos attinet, diſpiciendum eſt rationali Medico, quæ occaſionalis cauſſa ad illum inducendum contribuerit. Si videlicet nimiam humorum ebullitionem ſubeſſe cognoverit; præſtantiſſima ſunt remedia, quæ temperant illam, ſimulque vi pollent, præternaturalem partium ſolidarum motum compeſcendi. Hoc nomine præclari uſus ſunt pulveres antiſpaſmodici, Quid in paroxyſmo ſit faciendum.

dici, qui ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, nitro depurato, cinnabari, succino, dente hippopotami philosophice præparato, C. C. sine igne & tantillo extracti castorei apparantur: nec non pulvis noster præcipitans vel solus, vel liquori anodyno minerali nuptus, & ex haustu aquæ frigidæ, quæ in temperando humorum orgasmo, excellentem obtinet virtutem, liberaliori sumtus. Ubi flatulentia intestinorum sustentat malum, alvus adstricta, cutis arida, pedesque frigidi sunt: præter dicta interna temperantia, externis quoque dimicare convenit: & inprimis flatuum per inferiora subductioni, alvinæque excretioni succurrendum per clysteres oleosos, leniter carminativos. Pedes quoque in aquam tepidam immittere oportet: sed ea cautione, ut si justo frigidiores fuerint, prius pannis calidioribus probe fricentur. Quandocunque nimiæ hæmorrhagiæ præcesserunt, viriumque insignis prostratio cum crebris animi deliquiis præsto est: temperantibus jungenda sunt analeptica: veluti mixturæ, quæ ex aquis liliorum convallium, melissæ Turcicæ, cinamomi sine vino, cerasorum nigrorum, pulvere Marchionis, lapidum cancrorum, liquore anodyno, & syrupo quodam analeptico, v. g. florum quatuor cordial. conficiuntur. Et ipsa essentia Ambræ egregia virtute & analeptica, & roborante in hoc casu pollet.

§. III.

Externa in paroxysmis adhibenda.

Neque vere spernendus est externorum remediorum usus: ex quorum numero sunt fotus sacculique discutientes, & balsamici, ad præcordia & cordis scrobiculum adplicandi, qui ex roremarino, mentha, melissa, floribus chamomillæ Romanæ aliisque speciebus, aqua melissæ vinosa, sive l'eau de carme irroratis adparari possunt. FORESTUS melissam viridem cum borragine calefactam, & cum aqua rosacea, ac momento aceti admotam laudare satis nequit: cui scopo etiam balsamum nostrum vitæ, præcordiis inunctum faciet satis. Denique si sanguis abundaverit, & per satis longum tempus ex vena haud detractus fuerit: nec ex commendatis remediis paroxysmus cedere velit: nihil fere superest, quam ut vena vel in pede, vel etiam, si reliquæ permiserint circumstantiæ, in superioribus corporis partibus tundatur, & sufficiens cruoris detrahatur quantitas. Sic enim liberantur præcordia a nimia humorum mole: ac æquilibrium inter solidas, fluidasque restituitur partes. Hinc HORSTIUS *Lib. III. Obs. XVI.* venæsectionem in ipso paroxysmo ad miraculum profuisse testatur. Quidam facta lateris dextri ad terram inclinatione, paroxysmos levare ac tollere possunt: quales casus ipse vidi aliquoties, & unum in A. N. C. *dec. I. anno II.* relatum legi. Neque obscura est ratio: hoc enim incurvato corporis situ, celerior sanguinis per venam cavam descendentem ad cor affluxus paululum intercipitur.

§. IV.

De venæsectionis usu.

Extra paroxysmos omnis curandi intentio eo est dirigenda, ut caussæ malum foventes tollantur, vel saltem imminuantur. Quo quidem fine impigre invigilandum est, ut quæcunque subsit caussa, excepta, quæ defectu sanguinis nititur, humorum incrementum studiose præcaveatur. Sic enim succurrimus plenitudini, ac spissitudini illorum: sic quoque polyporum, si presto fuerint, retardamus augmentum. Et sane præstantissimum, cujus ope hoc fine potiri licet, remedium est decenter instituta venæsectio: quæ sicuti in ipso paroxysmo insignem fert opem, ita quoque extra illum, ad precavendas novas accessiones, illustrem exserit virtutem. Hinc GALENUS *Lib. V. de locis affectis Cap. II.* adfirmare non dubitat, omnes palpitatione cordis laborantes, venesectione, & alimentis, ac medicamentis attenuantibus curatos, fuisse ac liberatos. Consentiunt hac in re ANTONIUS ab ALTOMARI

Cap.

Cap. XLV. CAPIVACIUS *Lib. II. Pract. cap. VIII.* VICTOR TRINCAVELIUS *in Prælect. de compos. medicament.& Cap. de palpitatione cordis.* STALPART VAN DER WIEL *obs. rarior. Cent. I. obs.* 36. ZACUTUS LUSITANUS M. P. H. *Lib. II. hist.* 39. *pag.* 251. & VERZASHE *obs.* 90 Hoc sane remedii genus, uti in illis, qui ex nimia sanguinis plenitudine, aut etiam spissitudine cordis palpitatione laborant, omnium remediorum vim & superat, & secundat: ita sane unicum fere est subsidium, quo eos, quos polyposa in corde concrementa vexant, solari possumus.

§. V.

Quomodo oppugnentur sanguinis spissitudo, atque polypi.

Præterea pressius ad caussarum ablationem accedendum erit; quo quidem nomine, si symptomatica fuerit cordis palpitatio, ad morbum primarium in medendo respicere oportet. Hic si fuerit hypochondriacus, repetenda & in usum vocanda sunt ea, quæ Cap. de malo hypochondriaco commendavimus. Præsertim vero quædam animadversio debetur humorum spissitudini; quæ sicuti mater est concretionum polyposarum; ita eandem fere cum his requirit curationem, hac differentia, ut ea in simplici humorum spissitudine funditus exstirpanda, in polypis vero non nisi ad graviora pericula præpedienda locum habeat. Utroque autem casu hic est curationis cardo, ut & alimentis & medicamentis perpetua humorum fluxilitas conservetur: atque salutarium excretionum successus adjuvetur. Quamobrem præscribenda sunt infusa ac decocta aperientia, attenuantia, ac resolventia; brodia ex jusculis tenuioribus cum radice cichorei, graminis, herba chære folii &c. parata. Commendat quoque in tali cordis palpitatione, quam melancholicam vocat, serum lactis RHODIUS *Lib.* 2. *obs.* 40. Omnium vero medicaminum virtutem longissime superant aquæ minerales, inque primis thermæ Carolinæ: quippe quæ humores spissos, coagulatos, viscidosque optime resolvunt, attenuant, impuros per excretiones proscribunt, viscerumque infarctus feliciter reserant. Et novi profecto quædam subjecta, quæ palpitatione cordis vexata, polyposa in corde fovere videbantur concrementa; & ab usu venæsectionis, thermarumque Carolinarum annuo, se per multos annos in vita conservarunt.

§. VI.

Curatio mali a reliquis humorum vitiis orti.

Quando malum caussam & originem habet a mensium, vel hæmorrhoidum retentione: operæ pretium erit, has excretiones in ordinem revocare; id quod medicinis temperantibus, antispasmodicis, diluentibus, blandis laxantibus, venæsectione, pediluviis, balneis, aquis thermalibus, aliisque pro circumstantiarum varietate peragere licebit. Quod si ulcera, scabies, arthritica materia, aliaque exanthemata intra corpus depulsa; evacuatis per blanda laxantia, quæ in primis viis hospitantur, crassis sordibus, studendum est, ut materiam acrem subtilem in massa sanguinea oberrantem involvamus, ad exitum disponamus, atque tum per cutis spiracula eliminemus. Quem in finem egregiam præstabunt utilitatem absorbentia, ac diaphoretica fixiora, aut acidula: veluti est mixtura simplex cum liquore anodyno primum solo, deinceps spiritui bezoardico Bussii, vel cornu cervi succinato nupto maritata. Hoc etiam fine prosunt infusa calida theiformia, mane intra lectum cum regimine diaphoretico, eoque temperatissimo sorbillanda. Ubi denique vitium in ipso corde, ejusque præternaturali constitutione, duritie ossea, excrescentia, abscessu &c. latet: nihil prorsus valet ars medica. Interim ne nihil egisse videamur, eadem via, qua oppugnandos diximus polypos, incedendum erit.

§. VII.

Methodus præservatoria.

Præstantissima vero methodus, qua hoc morbi genus præservare licet, in studiosa caussarum occasionalium evitatione atq; rerum non naturalium recto

cto usu consistit. Quamobrem ii præsertim, qui polypis onerati videntur, sunt admonendi, ut motum corporis, maxime fortiorem fugiant; ne commotis ex eo humoribus, avellantur forsan fibrosæ illæ concretiones, & libere in vasis fluctuando, celeriorem ac funestum producant eventum: bene id monente GABELCOVERO *loc.cit.Cent. III. curat.* 114. qui etiam suadet, ut vestimenta, præsertim abdomini, femoribus, ac tibiis, maxime compressoria in sexu sequiori, laxiora admoveantur. Hoc non minus, ac alia momenta egregie explicat CRATO, *dum Lib. V. Consil. XII.* dicit: *Adstrictior vestis circa ventrem improbatur, bene ventriculus, & pectus munienda sunt, ne ulla frigida aura ad ea penetret. Versari etiam in aura frigidiori, minime tutum est: nocturnus aer vitandus, & inchoante palpitatione subito clyster injiciendus, & manus ac pedes fricandi.* Victum porro non minus ac potum oportet esse tenuem; ae cibi, qui flatus movent, cane pejus & angue evitentur. Cumprimis vero cavendum ab animi affectibus, maximeque ab ira, atque terrore, ut & a voluptatibus venereis & nimiis meditationibus; utpote quæ res ex sua natura hunc affectum in scenam producere valent. Postremo opera danda est, ut excretiones corporis bene respondeant, alvus semper officio suo fungatur, & transpiratio liberior conservetur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa opiata.

COmmendant auctores quidam opiata in cordis palpitatione remedia, & de iis magna prædicant. Verum cavendum maxime suadeo, ne vaporosa & fortiora narcotica, qualia sunt opiata, præsertim minus correcta, in hoc affectu consopiendo interne adhibeamus; quippe quæ, & cum primis, si offerantur iis corporibus, quorum vires ab enormioribus hæmorrhagiis penitus fere prostratæ sunt, potius damnum inferunt, & malum deterius reddunt, tantum abest, ut solamini sint adflictis. Fœminis autem hystericis, in paroxysmis, qui palpitatione cordis stipantur, non sine fructu naribus admovere licet vapora fœtida ex castoreo, asa fœtida, pennis ustis &c. parata. Contra vero in hisce casibus a suaveolentibus cavendum est: quippe quæ non modo ipsum malum exacerbare, verum etiam protinus revocare valent.

§. II.

Pediluviorum usus.

Quemadmodum in omnibus spasmodicis affectibus, tam circa venarum in pedibus incisionem, quam pediluvia, perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod hæc medicamina, si pedes frigidi fuerint, minime in usum vocanda sint: quoniam malum sic exacerbatur: ita præsertim hanc cautelam in cordis palpitatione adnotare oportet. Potius frictioribus, ac fomentationibus humorum adfluxus in pedes est invitandus, & tum ejusmodi subsidia adplicanda.

§. III.

Quæ conferant in cordis palpitatione ab anemia inducta.

Quandocunque malum ab humorum per hæmorrhagias deperditorum inopia, & virium jactura originem traxit: analeptica & vires reficientia, quæ vero minime nimis calida esse debent, ne orgasmum inducant, sunt adhibenda: ex quibus instar omnium esse potest essentia ambræ cum liquore anodyno mixta. Succurrendum porro est cibis nutrientibus, lacticiniis, emulsivis, quæ sanguinem cito regenerant: & quo digestio sit vegetior, ea sunt conjungenda subsidia, quæ tonum ventriculi roborant, veluti est Elixir nostrum viscerale- balsamicum. In malo chronico commendamus etiam aeris & loci mutationem, peregrinationem, jucundumque consortium.

§. IV.

Circa emetica, purgantia.

Emetica, fortiora purgantia, commoventia, volatilia, nimis aromatisata, & acriora, studiose in hoc malo sunt

aliaq; acriora. sunt evitanda: ea enim humores nimis commovent, & ventriculum spasmo afficiunt, quem presso pede humorum ad præcordia affluxus insequitur. Ob vim commoventem caute etiam cum balneis aquæ dulcis procedendum est; illa enim, si adhibeantur, tepidissima, & paroxysmo remittente ex usu esse debent. Contra blanda diaphoretica, in eo potissimum casu, ubi retropulsa sunt exanthemata, insignem merentur laudem; quippe quæ lenem provocando sudorem, inimicam materiam simul expellunt, ac efflorescentiam ad corporis superficiem revocant.

§. V.

Sectio venæ jugularis. Quando cordis palpitatio ab insigniori plethora originem traxit, faciesque cruore valde turgida adparet: præstat interdum sanguinem, ex tusa vena jugulari externa detrahere. Sed notandum circa talem est operationem, ut tepidiora pediluvia, & ante, & inter eam adhibeantur, ne nimius sit ad superiora sanguinis affluxus. Nonnunquam quoque necessitas postulat, ut præmittatur phlebotomia in pede; & ea in collo posthæc instituatur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Palpitatio cordis a cessante narium hæmorrhagia. GEnerosa & venusta octodecim annorum virgo, hilari & acuto ingenio prædita, succi & sanguinis plena, lauto vivendi generi adsueta, singulis fere pueritiæ annis sanguinis satis insigne ex naribus profluvium experta est. Quo vero per biennium jam parcius succedente, exinde vel acerbiori capitis dolore, vel cordis vehementi pulsatione, magna cum molestia ad aliquot dies interdum perdurante, haud absque ingenti virium collapsu afficiebatur. Eadem quoquo motu paulo validiori & animi & corporis vel repetebat vel ingravescebat, cum pectoris oppressione & spirandi angustia, pulsu subinde intermittente & inæquali conjuncta. Neque parum hic affectus capiebat incrementi, quando ex male concoctis alimentis dolore ventriculi tensivo & pressorio cum flatibus & ructibus ore plurimis emissis angebatur. Ceterum vero notatu erat dignissimum quod parentes, in adolescentia similes plane affectus, nimirum & narium hæmorrhagias, & cordis palpitationem fuerant experti. Hi igitur crebrius meam requirebant opem & consilium; equidem nolui multa fausta promittere, eo quod polyposi concrementi quidpiam jam tum præcordiis inhærescere judicabam. Ad levandum tamen malum suasi, ut sanguinem, qui ob copiosum mensium successum nunquam antea a Chirurgo fuerat detractus, ex brachii vena bis vel quater mitteret quotannis; a vino, quo una cum parentibus, qui in regione vinis abundante & cerevisiis carente nati ac educati erant, liberalius inter cibum uti consueverat, imposterum abstineret, & loco potus ordinarii aquam puram simplicem sumeret. Deinceps quoque animi ac corporis quietem commendavi, quibus effectum est, ut mitioribus deinde factis paroxysmis & corpus contabefactum & vires collapsæ incrementum ceperint. Denique vero elapsis aliquot annis ingenti mœrore ob parentis obitum perturbata, gravius afflicta & febre tandem superveniente hectica e vivis sublata est.

Epicrisis.

Id non semel, sed sæpius observavi, sanguine ob nativam & hæreditariam corporis dispositionem abundantes, sub primis ætatis annis, quando per nares crebrius sanguinem evacuarunt, hoc subsistente fluxu, cephalalgiis, imo cordis palpitationibus valde tentari; ita quidem, ut accedente narium hæmorrhagia, cordis tremor desinat, ista vero vel imminuta, vel penitus sublata, invalescat. Et sicuti diæta, quæ succos temperatos copiose ingenerat, eorumque ebullitionem concitat, caussam

ſam omnino huic affectui ſubminiſtrare valet: ita victus tenuis, potus aquæ ſimplicis loco vini vel cereviſiæ, ſanguinis quoque ſuperabundantis per vices repetita miſſio, non modo ſi corpus natura diſpoſitum ſit ad tale malum, id præſervandi, ſed etiam ſi præſens eſt, mitigandi vel ſanandi inſigni omnino energia valent; adeo, ut etiam polypoſis in gignendis concretionibus, quæ ſanguineæ complexionis hominibus valde ſunt familiares, & noſtrum affectum incurabilem efficiunt, ſatis valide reſiſtant.

OBSERVATIO II.

Palpitatio cordis ex ſanguinis vitio.

Vir generoſus viginti & aliquot annorum, patre aulico mere ſanguineo, qui canonice quaſi omnes, qui a ſanguinis copia naſcuntur, morbos a primis pueritiæ annis paſſus fuerat, natus, gracilioris ſed proceri corporis, validis, cum in Academia degeret corporis exercitiis vacans, poſtea quoque in aula fortiori pilæ luſui adſuetus, cum aliquando per aliquot dies eidem incumberet exercitio, finito iſto omnibus fere viribus collapſis in animi deliquium incidebat; ſubſequenti inſigni cordi tremore; quo eo tempore a levi corporis vel etiam animi motu ſæpius fortiter ad aliquot horas correptus fuit. Ipſe vero, uti in aula mos eſt, nulla habita diætæ & regiminis ratione cum liberalius ſe ingurgitaret vino, factum eſt, ut ſubſequentibus annis, præſertim verno & autumnali tempore vires ſumendo tam graviter ſæpenumero priori tentaretur afflictione, ut præ ſumma ſpirandi anguſtia & præcordiali anxietate ferme ſemianimis jaceret; extremis algeſcentibus, & facie ac pectore ſudore frigido perfuſis, pulſu languido & inæquali, quandoque etiam intermittente. Ad mitigandos graviores, ſi forte incidebant paroxyſmos, non præſentius inflexione dextri capitis lateris ad terram elevatis cruribus auxilium invenit. Suaſi ego potum aquæ frigidæ, crebriores ſanguinis e brachio dextro miſſiones, a ſpirituoſis abſtinentiam; atque ut quieti ſe daret, & quotannis aquis thermalibus Carolinis, quæ a molendino nomen habent, uteretur. Cui conſilio etiam paruit, & rariora inde longeque mitiora expertus eſt pathemata.

Epicriſis.

I. Sub validiſſimo ejuſmodi & diutius durante exercitio, quia ſanguinis ad cor, & omnis generis vaſa vehementior eſt impulſus; fit inde ut crebrius ſuccedente vehementiſſima ventriculi cordis dextri, imo arteriæ pulmonalis expanſione, robur fibrarum cordis & illius arteriæ, una cum ſyſtaltica vi maxime imminuatur; ita, ut copioſius aggeſto, & difficilius progredienti ſanguini, qui convulſivæ cordis motioni cauſam præbet, rite propellendo non ſit æqualis ac ſufficiens.

II. Quod vero ab inflexione capitis ad dextrum latus in terram, morbi vis ſtatim remiſerit, id inde factum exiſtimo: quia ſub tali ſitu impetuoſior ſanguinis ad dextrum cordis ventriculum per venam jugularem affluxus impeditur, ut poſtea eo melius congeſtum ſanguinem per arterias expellere poſſit.

III. Sectio venarum jugularium, imo earum; quæ in brachio ſunt, in hoc morbo majoris eſt efficaciæ, quam ea, quæ aliis locis ventilatur, quippe, quo propius ea ſit loco affecto, eo præſentius auxilium ferre obſervatur. Sed videndum maximopere eſt, ne confertim & ſemel, ſed repetitis vicibus emittatur ſanguis; ne impedito legitimo humorum ad cor affluxu, ſublataque ſimul omni ſyſtole animi deliquium accerſatur.

IV. Ad generationem vel augmentum polyporum in corde ejuſque vaſis, qui ſubitum non modo vitæ exitum, ſed & funeſtos & graves morbos, hydropem, aſthmata, & id genus alios inferunt, præcavenda, ego ſimplici

aquæ potu vel etiam thermis Carolinis, quæ sale abundant alcalino, præstantius vix aliquid inveni; sed opus est, ut mature id consilium exsequamur.

OBSERVATIO III.

Palpitatio cordis ex terrore, cum insequente hydrope lethali.

Puer duodecim annorum, constitutionis tenerrimæ, ac macilentæ, temperamenti sanguinei, ob grave domus incendium, ingenti percussus terrore, protinus in cordis palpitationem incidebat; quæ per intervalla longo tempore exercebat illum, & a pastu maxime invalescebat. Dati a medico pulveres antepileptici cum opiatis remixti, exacerbabant malum; cui post aliquot septimanas, dolor hypochondrii gravativus, interdum tensivus, respirandique difficultas accedebant. Hinc judicatum fuit, palpitationem ex obstructis hypochondriis fuisse subortam; & ideo anthypochondriacis, aperientibus, martialibus, aliisque, sed frustra pugnatum est remediis. Quare, cum nullum fere superesse videretur consilium, per anni dimidium omnem medicinarum usum respuit æger: atque tandem mire extenuatus, pedum primo, mox totius abdominis tumore prehendebatur, cum insigni palpitationis levamine; superiora marcescebant, adpetitus peribat, ingens vexabat tussis, & hoc immedicabili pressus hydrope, diem obiit supremum.

Epicrisis.

Quod gravis terror cordis palpitationem inducere possit; vel eo tempore docemur, quo periculosa incendia urbis incolas terrent: tum enim plures palpitante tremore infestatos discurrere videmus; veluti hoc malum eo in casu esset epidemium. Prout vero subjectorum diversa est constitutio; diversum quoque terror edit effectum, plus minus graviorem. In nostro puero mali vehementiam adauxit opiatorum pulverum usus; quibus sanguis viscidior, & ad subeunda concrementa opportunior redditur. Atque cum tali ratione, morbus in principio inconvenienter tractatus, dein plane sibi relictus fuit: non fieri potuit, quin humores hinc inde stagnaverint, eorumque serosa portio extravasata, hydropem generaverit. Tum vero, cum nimia succorum moles extra vasorum alveos extravasata, a corde derivata fuit; ejus motus palpitatorius omnino mitior esse debuit.

OBSERVATIO IV.

Juvenis, annos natus octodecim, temperamenti cholerici, tenerioris constitutionis, & vivacis ingenii, hausto post vehementem iracundiam copioso potu, eoque frigido, mox ingenti cordis palpitante motu corripitur. Is per integrum vexabat annum, ita ut per intervalla, mox aliquot horarum, mox dierum recrudesceret; & a quavis humorum commotione, vel per vinum calidius, vel fortiorem corporis motum, vel graviorem animi affectum excitata, nec non ab usu ciborum flatulentorum protinus rediret. Interim manebant integræ vires, adpetitus avidior, sanguine vultus, totumque corpus turgebat: quare, in cassum datis varii generis antispasmodicis, succinatis, castorinis, pulveribus antepilepticis, pilulis aperitivis, aliisque, tandem sanguis, ex vena in pede tusa, singulis detrahebatur mensibus; quo facto, juvenis ille, a malo suo feliciter fuit liberatus.

Palpitatio cordis a nimia sanguinis commotione.

Epicrisis.

Variæ in præsenti casu concurrunt caussæ; quarum una alteri manus præbuit auxiliatrices. Juvenis nimirum ille ingenti humorum præditus copia, simulque ad eorum stagnationes dispositus fuit. Accessit iracundia, quæ vim possidet exæstuandi, & ad habitum corporis compellendi sanguinem; potus vero frigidus eundem in orgasmo constitutum ad interiora validius rapien-

piendi, facultate pollet. Quamobrem hujus copia nondum imminuta, in cassum utique data fuerunt cuncta, utut præstantissima remedia. Præstat potius in tali casu, sanguinis molem venæsectionibus, sæpius repetitis imminuere; atque tum relaxatis fibris, per congrua subsidia, veluti sunt martialia, pristinum instaurare robur.

OBSERVATIO V.

Palpitatio cordis a polypo lethalis.

Octodecim annorum adolescens, celeberrimi archiatri filius, constitutionis tenerioris, post corpus pilæ lusu ad calorem, sudoremque commotum, copiosam ingurgitavit cerevisiam; neque vero ullam, præter corporis lassitudinem, inde sensit molestiam. Elapsis duabus septimanis, largius hausit vinum; & insequente nocte protinus insigni capitis dolore, præcordiorum anxietate, vomitu, cordisque palpitatione corripitur. Hanc retinuit per quatuor annos, modo longioribus, modo brevioribus intervallis recurrentem, atque cum gravissimis semper stipatam anxietatibus: notabile tamen fuit, paroxysmos, incurvato corpore, vel reclinato ad dorsum capite, insigniter imminutos ac mitigatos fuisse. Si corpus fortiter commovebat, vinum large bibebat, aut animi quodam affectu exardescebat; vel etiam in sinistro decumbebat latere, repente invadebat paroxysmus, sub quo urina ferebatur tenuis & aquosa. Usurpavit varii generis remedia, sed in cassum; quin martiala malum exacerbarunt, sed frictiones pedum, ac clysmata semper levamen ferebant. Tandem se contulit ad Bremense Gymnasium; ubi victu salso, ac aere marino usus, pejus semper habere cœpit; donec tandem mortuus in lecto repertus fuit. Cadavere aperto, cor miræ fuit magnitudinis; & dexter maxime ventriculus, cum pulmonibus a cruore valde distentus adparuit; sinistrum autem thalamum, & arteriam aortam polyposa obsidebat concretio.

Epicrisis.

Mors in hoc casu clarissime ostendit, polyposam concretionem cordis palpitationi caussam dedisse: quæ qua potissimum ratione, a haustu potus frigidi, corpori commoto ac calenti ingesto, generetur Obs. 11. jam docuimus. Hujus ergo cum prima jam posita fuerunt rudimenta: accedens copiosior vini potatio, adauxit humorum circulum, eosque celerius per cordis movit musculum: qui, debilitato naturali robore, a nimia sanguinis mole oppressus, & ad validam, palpitantemque incitatus fuit resistentiam.

2) Increscente sensim polypo, non mirum est, si paroxysmus a quovis humorum orgasmo, per iram, terrorem, motum, vini potum: quin etiam frigus ac martialia, excitatus fuit & adauctus. Horum enim omnium ea est natura, ut partes externas, constringendo: vel sanguinem nimium commovendo, humores majori nisu ad præcordia compellant, quam quidem cor illud repellere potest. Observamus igitur sæpius, quod in hisce paroxysmis extremorum, & inferioris abdominis adsit quædam constrictio: hinc urinæ tum tenues minguntur, & clysteres pariter, ac pedum frictiones, horum spasmum relaxando, solantur miseros.

3 Quando in sinistro latere decubuit, paroxysmus eam ob rationem revocatus fuit, quoniam polypus liber orificio arteriæ magnæ se tum opponebat. Neque dubium est, quin in somno ex hoc situ fuerit suffocatus.

4) Omnis crassus, marinus, humidus ac frigidus aer, subjectis cordis palpitatione laborantibus infensus est: is enim constringendo externum corporis habitum, succos ad interiora magis cogit, & ad eorum spissitudinem ac dyscrasiam multum contribuit. Neque vero calidior aer, qui humores nimis rarefaciendi vim possidet, iis conve-

venit: sed serenus, qui nec justo calidior, nec solito frigidior est.

OBSERVATIO VI.

Palpitatio cordis a variis caussis suscitata.

Vir generosus, militiæ præfectus, triginta annorum, temperamenti sanguineo cholerici, post vehementiorem per aliquot milliaria equitationem, paulo liberalius vino generoso indulsit, veneremque simul exercuit immoderatam. Nox, quæ sequebatur, erat inquieta, & gravi cordis palpitatione interrupta: quæ per aliquot etiam dies graviter, & per intervalla persistebat. Conquestus insuper de viribus prorsus dejectis, & totius corporis debilitate, ex consilio Medici, aquam melissæ spirituosam, quam l'eau des Carmes vocant, paullo majori copia sumsit. At malum validius, præsertim noctu circa horam matutinam tertiam, summa cum molestia invadebat, ac per aliquot horas, cum copioso sudore, tantaque anxietate adfligebat, ut lectum deserere, & discurrere cogeretur: ceterum alvus non rite respondebat, & hypochondria flatibus distendebantur. Elapso mensis spatio, cum meam quoque flagitaret opem, inquisivi in anteactum vitæ genus: atque sic percepi, ipsum ante decem annos, sputo cruento, cum hypochondriacis passionibus laborasse: nec non cruorem per venas hæmorrhoidales profudisse: atque elapso abhinc anno, suetam neglectui habuisse phlebotomiam. His exploratis, cum insuper plenum deprehenderem pulsum, dedi consilium, ut detracta protinus ex vena in pede tusa, sanguinis larga portione, loco cerevisiæ, aquam puram fontanam, cum quarta vini parte remixtam biberet: & cubitum iturus pulverem Marchionis, cum nitro, ac succino, nostra methodo præparato, ex aqua Melissæ sumeret. Quibus recte adhibitis, egregie habuit.

Epicrisis.

Ad generationem molesti hujus mali, plures utique in hoc casu conspirarunt caussæ: nimirum 1) nimia sanguinis ob vasorum corporis dispositionem, & omissam venæsectionem generata abundantia, 2) vehementior corporis commotio, 3) immoderatior vini ingurgitatio, 4) veneris intemperantia, & 5) remediorum analepticorum abusus. Ex hisce vero momentis prudens medicus, omnino veras medendi indicationes poterit invenire; quippe, quæ in eo consistunt, ut imminuta sanguinis mole, illius nimia expansio ac turgescentia sistatur. Huic autem scopo obtinendo, nihil sane venæsectione, ac aquæ frigidæ potu, nec utilius, nec convenientius est. Quanto pretio phlebotomiam suo jam tempore habuerit GALENUS in persanando hoc malo; testatur *Lib. V. de loc. affect. Cap. II.* Etenim *palpitatio cordis*, inquit, *pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis, subito sine alio manifesto accidente evenire visa est, atque omnes eos sanguinis detractio juvit: & hoc accidente plane liberati sunt, qui post sanguinis missionem, tenui victu, similibusque medicamentis usi sunt; quos vero hujusmodi accidens rursus infestavit, eadem cura sanatos vidi.* Quod ad potum aquæ frigidæ, fontanæ simplicis attinet; ego certe eximiam, & plane singularem ad levandum hoc malum, sive a nimia sanguinis exundantia, sive ex nimio illius ac virium defectu obortum fuerit, ab ejusmodi potu, moderatius & crebrius sumto deprehendi; eo quod exæstuantem nimis sanguinem deprimat, vires dissipatas colligat, fibrasque relaxatas roboret.

OBSERVATIO VII.

Palpitatio in sene a ve-

Dum hæc scribo, requirit meum per litteras judicium, Illustris quidam Transsylvaniæ Liber Baro, anno-

rum

rum sexaginta trium, temperamenti cholerico melancholici, continuisque curis ac laboribus implicitus. Hic ante aliquot menses, ceteroquin sanus, ad vicinos iter facturus campos, equo insedit ferociori ac insolentiori; & fortiori molestaque succussatione, corpus ad senectutem vergens, vehementer conquassavit. Descendens equo, protinus in tantam incidit cordis palpitationem; quæ non manus solum pectori admotas valide feriebat, sed vestimenta quoque violenter vibrabat; virumque illustrem per integram ac dimidiam horam adeo premebat, ut loqui haud potuerit. Vena quarto abhinc die tundebatur: sed nihilominus molesta palpitatio, utut priori levior, per vices recurrebat, & adhuc vexat: junctis animi, qui antea benignior erat, atque hilarior, insigni morositate, continuis vigiliis, & somno, si forsan accederet, multis terriculamentis, innumerisque phantasiæ lusis interrupto.

Epicrisis.

Discimus ex hoc casu, quantum detrimenti iis, qui spissis humoribus imbuti, aut polyposis rudimentis præditi sunt, inferat fortior corporis motus. Quemadmodum enim hic, si placidior fuerit, ad resolvendum humorum coagulum, multum confert: ita sane, si fortior ac immoderatior sit, non modo ad generandos polypos contribuit, verum etiam illos sæpenumero a firmiori cohæsione avellit, & ægros vitæ submittit periculo. Idem occasionalem præbuit caussam palpitationi cordis, qua vir illustris premitur: dum humores crassos, viscidosque, quos ille ob vitam laborum ac ærumnarum plenam, sibi contraxit, nimium commovit, vel rudimenta polyposa, quæ forsan obsederunt cor, avulsit. Optassem sane, ut statim incisa fuisset vena; quoniam tali ratione augmenta morbi præpediri potuissent. Interim commendavi, ut eam adhuc, si sanguis abundaverit, institui, ac singulis binis mensibus iterari curaret; non minus pediluviis tepidioribus uteretur; & quum in ea regione vino calidiori Hungarico nimis indulgere solent, hoc vitaret, & potius aquam vel solam, vel cum Cinamomo decoctam potaret: quibus non dubito, quin si nondum polypi firmas egerint radices, morbi sanationem, sub convenienti victus observatione, & motus corporis moderatiori exercitatione, simus impetraturi.

OBSERVATIO VIII.

Cordis palpitatio ex cicuta aquatica mammis, loco petroselini ex errore adposita.

Illustris fœmina, triginta annorum, teneræ sed vegetæ constitutionis, animi tamen sensibilioris, tertia vice puerpera, quarto post partum die ad lac reprimendum, quod ipsa infanti præbere noluit, usa est epithemate, mammis lacte admodum turgentibus apposito; & ex cicuta aquatica, detestabili obstetricis errore pro herba petroselini habita confecto. Sensit mox inde ingentem cum dolore pungitivo, rubore & præcordiorum anxietate ardorem; postridie copiosæ in mammis apparebant vesicæ, satis latæ; quæ remoto epithemate acerrimam effuderunt materiam; sed inde pessime habuit puerpera: summa enim spirandi angustia, & ingenti cordis palpitatione ac tremore vexabatur. Chirurgus ad erysipelaceum tumorem & dolorem levandum adplicabat unguentum de cerussa; quo factum est, ut non priora modo symptomata, sed cordis etiam convulsivi motus ita invalescerent, ut accedente virium, & adpetentiæ, nec non somni totali defectu, corporisque marcore increscente, data jam a Confessionario benedictione; sæpius animam exspiratura videretur. Alvus præterea valde erat adstricta, sitis inexplebilis, ob aphthas, ac pustulas ardentes faucium ingravescens; quæ symptomata cum cordis palpitatione per tres inhærebant menses. Tandem vero sequuto molestissimo salivæ, per quatuordecim fere dies insistente fluxu, & cordis pal-

palpitatio, & reliqua symptomata sensim sensimque evanescebant. Sed ab eo tempore per tres jam annos conflictata fuit, pathematibus hypochondriaco hystericis cum Melancholia junctis. Atque in hoc affectu meum desiderans consilium, ex Lusatia inferiori huc accessit. Ego per æstatem ordinavi curam fontis Selterani, cum tertia lactis asinini parte mixti: qua absoluta, non sine fructu usa est balneo Lauchstadiensi. Neque vero a pathematibus hypochondriacis, autumno, hyemeque maxime adfligentibus plane libera, per aliquot annos magno cum emolumento adhibuit acidulas Selteranas cum lacte, & liquorem anodynum cum pulvere præcipitante, non neglecto decocti temperantis, ac elixirii visceralis usu.

Epicrisis.

Memorabilis hoc in casu est pernicialis cicutæ aquaticæ, extrinsecus adplicatæ effectus, qui a tenuissimo sale acri inflammante, nerveas cordis, & diaphragmatis fibras convellente deduci debet: quippe quod tam firmiter iis inhæsit, ut perseverantem per tres menses cordis palpitationem produxerit. Quemadmodum vero omnium ejusmodi venenorum vis optime liquidis, & acrimoniam demulcentibus infringitur: ita & in hoc casu, a maturo lactis & emulsionum usu optimum sperandum fuisse præsidium certissime persuasus sum.

II. Notatu, imo admiratione dignum est, quod venenum illud vegetabile in excitandis aphthis & largo salivæ profluvio, quo mitigata & suppressa vis morbi est, similem fere indolem ac vim cum mercuriali veneno habuerit.

III. Noxia vero omni procul dubio fuit applicatio emplastri, liberiorem veneni difflationem inhibentis, quo magis ad interiora conversum est.

IV. Fœmina nunquam fuit antea in passionem hypochondriacam vel melancholicam prona: quæ ob summe debilitatum nervosarum partium inque primis ventriculi & intestinorum systema per tam immanem vim morbi demum producta est. Quare etiam ea remedia præscripsimus, quæ blanda & demulcente virtute acrimoniam obtundunt, & nervosis partibus, temperatum motum iis conciliando amica sunt.

CAPUT II.

DE

ASTHMATE CONVULSIVO, ET SPASMODICO FLATULENTO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Vetus, sed verissima, & medicorum & vulgi est sententia: Respirationem & vitam pari ambulare passu. Vitam, omnesque, quibus illa conservatvr, functiones, magno illo ac universali sanguinis ex corde ad omnes partes, & ex his ad cor circuitu absolvi, certissimum quidem est: nihilo tamen secius hunc, & consequenter ipsam vitam, absque particulari, ea, ac minori, quæ fit ex dextro cordis ventriculo per pulmones ad sinistrum, humorum circulatione, salvum esse ac subsistere neutiquam posse, adeo verum deprehenditur, ut hac cessante, protinus vita, omniumque functionum exspiret exercitium. Quum vero hic sanguinis per pulmones circuitus, absque libera respiratione fieri omnino nequeat; facile judicare licet, quantum ad conservandam vitam momentum contribuat facilis, & secundum naturam se habens spiratio; & contra quanto sit damno eadem morbosa, impedita, vel plane intercepta: cujus rei clarissimum documentum illi præbent

Respirationis necessitas

bent morbi, qui spirandi difficultatem habent comitem.

§. II.

Asthmatis definitio. Sunt equidem magnæ, & quam plurimæ ægritudines, quibus difficilis ac laboriosa, tanquam molestum symptoma, jungitur spiratio; maximeque tales, quæ in pulmonibus fixam obtinent sedem, veluti pleuritis, peripnevmonia, tussis, phtysis, scirrhi, tubercula, & vomicæ pulmonum: attamen multæ dantur insuper, tam intra, quam extra thoracem caussæ, quæ respirationi, & vitali humorum circulationi infensæ, summum minantur periculum, & morbum producunt, qui Græcis asthmatis nomine venit. Hoc vero secundum nostram sententiam nihil est, quam impedita, & laboriosa admodum respiratio, cum ineffabili anxietate, & præcordiorum angustia juncta, liberum sanguinis per pulmones circuitum turbans, a variis caussis suborta, periculi suffocationis non expers.

§. III.

Differentia asthmatis convulsivi a pituitoso. Quemadmodum variæ sunt caussæ, ita varia quoque asthmatum occurrunt genera. Datur dispnœa quædam levior, quæ subjectis succorum plenis, corpulentis, atque pinguibus familiaris est, maxime si corpus valde commoverint; & nititur quoque difficiliori sanguinis per pulmones progressu, & nimia vasorum expansione, aeris ingressum sufficientem præpediente: sed hæc periculo vacat, & transitoria est. Deinceps occurrit asthma pituitosum, quod cum tussi humida, ac rejectione pituitæ viscidæ conjunctum, noctu dieque sub quocunque corporis situ infestat, & copiosiori muci viscidi, vesiculas pulmonales obsidentis, & aeris liberiorem ingressum & egressum præpedientis, ad præcordia aggestioni debetur. De hoc autē Tomo sequenti medic. Syst. differemus, & jam de eo potissimum agere constituimus, quod a spasmodica partium spirationi dicatarum strictura, a diversi generis caussis, intra & extra thoracē consistentibus oborta gignitur, & vocatur spasmodico flatulentum, atq; convulsivum.

§. IV.

Hoc vero convulsivum asthma differt omnino a suffocatione convulsiva hystericarum, quæ non nisi spasmodica constrictione, ac veluti strangulatione summarum faucium, laryngis, atque pharyngis nititur; & arctato laryngis canale, aeri sufficiens liberumque ad pulmones iter præscindit: cum in nostro adfectu transitus per arteriam asperam satis liber sit, & vitium in ipsis potius hæreat pulmonibus, adeo ut nonnunquam sola inspiratio difficilis, exspiratio vero legitime succedat; testante casu in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. II. casu* 91. *pag.* 414. recensito. Discernere porro oportet asthma convulsivum, a catharro suffocativo, quippe qui cum vultus rubore, stertoreque stipatus, paralytici quid involvit, & intra paucos dies solvitur; cum illud, stertore vacuum, ad morbos pertineat longos. — Differentia a suffocatione hystericarum. — A catharro suffocativo.

§. V.

Asthmatis incepturi ab notæ optime ARETÆO *Lib. III. c. XI.* descriptæ, hæc sunt: *gravitas pectoris, tarditas ad opus solitum, & ad aliud quodlibet gerendum, in cursu, aut in acclivi itinere difficilis & ægra spiratio; raucescunt, ac tussiunt, flatus in pręcordiis, atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctuque parum & obscure incalescunt, nares acutas ad spirationem paratas habent. Si malum pejus ruat, malæ rubent, oculi prominent, veluti in his, qui strangulantur, stertunt, dum vigilant, multo magis cum dormiunt: humida, obscura, sonoque carens vox est, multum & frigidum aerem cupiunt; sub dio ambulant, quælibet enim domus, ipsis ad trahendum spiritum parva & angusta est. Erecti spirant; tanquam omni aere attracto potiri cupientes; præ aeris autem cupiditate & os aperiunt, patefaciuntque, tanquam eo ampliore indigentes. Ipsorum facies, præter malas, quæ rubent, pallida est; sudor circa frontem & jugula emanat; assidua & aspera tussis infestat, rejiciuntur pauca, tenuia, frigida, veluti quædam spumæ efflorescentia;* — Signa asthmatis convulsivi.

inflante spiritu collum intumescit, præcordia revulsa sunt; arteriarum pulsus parvi, crebri, atque depressi, crura exilia. Quod si hæc ulterius incrementa capiant, instar comitialis morbi, nonnunquam hominem strangulant. At si vertantur in melius, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur saniosa sputa & humidiora; multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis fuerit, efficiuntur; præcordia remittunt; dolor interdum ad scapulas cum remissione transit, anhelitus rarus, levis, sed cum asperitate fit.

§. VI.

Ulterior morbi historia. Quo magis invaluit ac inveteravit malum, eo acerbiora ac vehementiora hæc omnia fiunt. Alvus ceterum plerumque est adstrictior; & urinæ minguntur tenues ac aquosæ. Accedunt frequentissime pedum, dein manuum, faciei, ac dorsi tumores, brachiorum torpor: facies fit lurida, plumbeoque colore notata, jungitur febricula cum typo irregulari, vespertinis exacerbata temporibus; supervenit cachectica corporis defœdatio, cum tumore pedum œdematoso, hydrops pectoris, vel etiam ascites, ac anasarca: atque tandem associatur paralytica alterutrius lateris, vel saltem brachii resolutio: aut loco hujus, quod notabile est, amaurosis, quæ est oculorum paralysis, observata fuit a GOHLIO in Schediasmate, *de asthmate convulsivo a polypo cordis*. Et quoniam tantum non semper suffocatione finitur hoc asthma: dicitur quoque suffocativum.

§. VII.

Subjecta asthmatis convulsivi. Attenta vero experientia docet, eos potissimum homines, qui sunt temperamenti sanguinei, vasis exilioribus, tamen copiosis instructi, obesiores, plethorici, pectoris angustioris: post vehementiorem animi, vel corporis commotionem, quacunque de caussa fiat, tempore præsertim vernali, & autumnali in affectum asthmaticum esse proclives. Multo magis eo tentantur, si mensium ac hæmorrhoidum inordinato fluxu, vel plane defectu laborant, aut consuetas sanguinis missiones, per scarificationem, vel venarum incisionem intermiserunt: necnon si fuerint hypochondriaci, & ventriculus ac intestinorum canalis, ob turbatum vel perversum motum peristalticum, flatibus scateant, & spasmis adfligantur. Eo certius hæc incommoda patiuntur, si excretiones seri acris per quascunque vias fuerint suppressæ, aut languide succedant.

§. VIII.

Defunctorum Sectio. Si dispiciamus, eorum, qui hoc morbo perierunt, anatomicam Sectionem, deprehendimus plerumque fluctuationes aquarum in pectore, una cum polyposis in corde concrementis; quales casus allegant CAROLUS PISO *de morb. ex colluvie serosa pag.* 214. SCULTETUS *in append. observ.* 31. *p.* 252. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec. II. vol. VII. pag.* 67. In quibusdam sola seri in pectore extravasatio, absque cordis polypo reperitur: qualis est observatio, quam ACT. BEROL. *dec. II. vol. VIII. pag.* 21. referunt, ubi simul aorta fuit ossea. Contra in aliis pulmones sanguine atro, stagnante, extravasato infarcti reperiuntur, veluti WILLISIUS *pharm. rat. Sect. VII. Cap. III.* exemplo ostendit: nonnunquam salvis pulmonibus, & bronchiis, polyposa duntaxat in corde concrementa occurrerunt: testantibus observationibus, quas PEZOLDUS *obs.* 85. *pag.* 115. M. N. C. *dec. III. anno II. obs.* 185. & *Dec. I. anno IV. obs. XI.* memoriæ tradiderunt: ut aliorum, quibus infra passim mentio fiet, exemplorum historiam silentio prætermittam.

§. IX.

Respirationis negotium explicatur. Quo vero eo clarius adpareat, qua ratione asthmaticus noster morbus generari queat: operæ erit pretium, pauca de respirationis negotio hoc loco præmittere. Ad respirationem ita-

itaque naturalem opus primum est, ut ingens illud pulmonum viscus, quod ex innumeris vasis sanguiferis, arteriosis & venosis, fistulis quoque & vesiculis membranaceis est contextum, a fluido atmosphærico, elastico, aereo æthereo, ampliata per alleviationem costarum thoracis cavitate, ingrediente, sufficienter expandatur. Hac expansione fit, ut per ramos & arteriosos & venosos, qui antea valde erant complicati, jam expansos, sanguis libero, & minus impedito itinere per pulmones, & ad sinistrum cordis ventriculum progredi queat; quoniam pressio vasorum sanguineorum, a vesiculis aere distentis facta, hunc progressum facilitat. Quum vero aer intra pulmones humidis vaporibus refertus, & elasticitate sua orbatus, iterum exire, & loco hujus recens, ac vi expansiva elastica animatus rursus ingredi debet; necesse est omnino, ut thorax concidat, facto ejus cavitatis spatio angustiori. Alternans ergo dilatatio, & constrictio thoracis, expansio & considentia pulmonum, sufficiens ingressus & egressus aeris, & cordis æquabilis motus, liberam & naturalem efficiunt respirationem, ad vitam sanitatemque conservandam summe necessariam. Quando vero cunque caussæ quædam obveniunt, quæ sufficientem aeris in pulmones ingressum & egressum remorantur, vel musculorum thoracis item abdominis, septique transversi motum dilatatorium ac constrictorium atque ipsius cordis convenientem Systolen, atque diastolen pervertunt: protinus morbus ille, quem explanandum suscepimus, asthmaticus præsens est.

§. X.

Asthma spasmodico sanguineum. Quibus suppositis, facillimum jam erit, æthiologiam asthmatis spasmodici ob oculos ponere. Et quoniam variæ illius existunt caussæ: primum considerabimus illam, quæ sanguinis vitio debetur. Atque hac ratione observamus, a sanguinis & humorum nimia mole, crassitie, & congestione ad præcordia, grave generari asthma. Quando enim sanguinis & humorum massa majori copia, & impetu ad cordis dextrum ventriculum irruit: majori quoque quantitate ad ramos vasorum pulmonalium congeritur, qua vis aeris inspirati elastica ob sanguinem nimium resistentem imminuitur: & ideo sanguis, qui non satis vegete propellitur per venam pulmonalem, in hujus ramulis stagnat; atque novus ille, quem cordis perpetuus pulsus adfert, vasorum ramos distendit, dilatatque: unde spirandi difficultas, summa anxietas, cordis tremor, ac palpitatio, cum pulsu inæquali, parvo, celeri & frequenti suos mutuantur natales. Hoc asthma sanguineum vocari quoque meretur spasmodicum: quoniam stagnans cruor nimium distendit & vasa, & nervorum ramulos & vesiculas membranaceas comprimit. Jam vero perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod nimia tunicarum nervearum a copiosius stagnante in iis cruore expansio, caussam præbeat constrictioni spasmodicæ: & vicissim hæc ipsa ad stagnationem & congestionem humorum multum faciat. Huc pertinent exempla eorum, quorum pulmones post mortem, sanguine atro, stagnante, & extravasato infarcti fuerunt reperti: quale de sacerdote (quod hominum genus propter crebriorem sermocinationem, humorum congestioni ad pulmones, præ reliquis obnoxium est) allegat WILLISIUS *pharm. rat. Sect. VII. cap. III.*

§. XI.

Asthma spasmodico flatulentum. Hoc genus asthmatis admodum familiare deprehenditur hypochondriacis; quoniam in iis humores vitales, qui crassiores plerumque sunt, ob inferiorum partium stricturas, majori ad præcordia compelluntur quantitate. Complicantur vero in his subjectis tantum non semper flatulentæ ventriculi, primarumque regionum distentiones; atque malum reddunt longe deterius. Namque dum diaphragma proxime incumbit ventriculo; ab hoc flatibus distento, protinus adficitur; ejusque liberior motus

tus impeditur, atque hinc etiam pulmonum debita expansio coercetur. Preterea sœpius fit, ut spasmo constringatur septum illud nervosum; quo constricto, œsophagus quoque, qui illud perforat, adeo coarctatur, ut nullus erupturis vaporibus pateat exitus. Inde angustiæ præcordiorum horrendum in modum exacerbantur; & solutis quodammodo vinculis, ructus incredibili & copia, & sonitu exploduntur, malique levamen inferunt.

§. XII.

Asthma convulsivum stricte sic dictum.

Quod stricte convulsivi nomen meretur asthma, & satis frequens occurrit, fit absque præsentia crassæ materialis caussæ, a spasmodica partium spirationi inservientium, maximeque membranarum cellulas pulmonales investientium constrictione. Dum enim tunicæ nervosæ septi transversi, dum membranaceæ musculorum intercostalium partes, dum sensibiles, quæ pulmonum cellulas undique cingunt, membranæ spasmo constringuntur: arctatur thoracis spatium, coercetur pulmonum expansio, impeditur aeris sufficiens in cellulas pulmonales introitus, & cruoris per pulmones transitus, ac ex uno in alterum cordis ventriculum circuitus mirifice retardatur. Quum vero constrictæ pectoris regiones nervos suos mutuentur a vertebralibus, atque dorsalibus, qui etiam ad brachia ramos mittunt; facile patet, cur totum pectus cum brachiis grave ac tensum sit, scapulæ, dorsum, ac sternum dolore corripiantur, atque brachia torpore, quin tandem quoque paralysi, ob impeditum a strictura liquidi nervei influxum, adficiantur.

§. XIII.

Caussæ asthmatis convulsivi.

Hæ spasmodicæ constrictiones proritantur a materia acri, subtili, caustica, quin sœpe virulenta, ad dictas nervosas præcordiorum partes incumbente: quæ generatur, atque originem suam repetit a sudorum, maxime in scorbuticis, repulsione; nec non exanthematum, efflorescentiarum, & quarumcunque seri ac lymphæ acrioris excretionum, vel ad artus exteriores depositionum, non sufficienti evacuatione, vel improvida adstrictione. Sic testatur multiplex experientia, malum nostrum exoriri ab erysipelate, variolis, maximeque morbillis, purpura, maculis & pustulis quibuscunque scorbuticis, haud satis ad corporis superficiem pulsis, aut crasso adstringentium usu retroactis; a scabie, tinea, vel achoribus capitis, crusta lactea, per oleosa, pinguia, aut linimenta sulphurata, præpostere exsiccatis: a pedum fœtore represso: a transpiratione totius corporis subito cohibita; qualis casus reperitur in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. II. cas.* 90. ub ulceribus chronicis, vel fonticulis inopportune consolidatis; qualis observatio de asthmate convulsivo ab ulcere scroti serpiginoso, aqua mercuriali exsiccato orto invenitur *Lib. cit. Tom. II. Sect. III. casu LXIV.* a podagra vel arthritide partim ex defectu virium, partim male feriatis artibus retrocedente; uti quidem de podagra casus CONSULT. *Tom. I. Sect. II.* 93. de arthritide *Tom. I. Sect. II.* 92. inserti testantur.

§. XIV.

Asthma convulsivum a fumis metallicis.

Huc fere pertinet asthma illud spasmodicum siccum, quod a fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium, ac exhalationibus aquæ fortis, iis præsertim evenit, qui in metallis laborant, uti sunt metallicolæ, & quoddam fabrorum genus; Conf. disp. mea *de Metallurgia morbifera; & in* ACT. MEDIC. BEROLINENS. *Dec. I. vol. VI. pag.* 31. casus recensetur, de fabro ex attractis cineribus metallicis inter aes malleo tundendum in asthma convulsivum delapso. Tetri namque & virulenti istiusmodi vapores, per inspirationem attracti, incumbunt nervosis vesicularum pulmonalium membranis, hasq; constringendo, libero ac intimiori aeris in eas accessui iter præcludunt, ideoque grave hoc machinantur malum.

§. XV.

§. XV.

Asthma suffocativum a læsione diaphragmatis.

Sola diaphragmatis strictura spasmodica, absque ullo pulmonum vitio sufficiens est, totum respirationis negotium perturbandi, & repentinam suffocationem inducendi. In recenti adhuc memoria mihi sunt bini notabiles, sed tristes simul casus, ubi subjecta antehac per omnia sana, ex gravi percussione scrobiculi cordis, & ejus regionis, cui adnexum reperimus septum transversum, subito perierunt suffocata; & post mortem dissecata, nullum ostenderunt in toto corpore vitium, quam levem in tendinea diaphragmatis parte sugillationem, ejusque stricturam. Neque minus observatione constat, vulnera in idem diaphragmatis centrum, punctim inflicta, momentaneam intulisse suffocationem, ut taceam spirandi summam difficultatem, quæ ex nervosi illius septi inflammatione percipitur. Neque obscura est ratio: constrictum enim diaphragma retinet convexum, qui sub inspiratione planus esse deberet, situm; quo thoracis cavitatem adeo coarctat, ut pulmones non satis expandi queant.

§. XVI.

Asthma spasmodico cachecticum.

Neque silentio prætereundum est asthma illud spasmodicum, quod in cachecticis a tumore œdematoso pedum, quacunque de caussa intra corpus repulso, cum gravi pectoris oppressione, & anxietate originem trahit. Ratio fere est eadem cum asthmate sanguineo: Namque serum illud spissum ac vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, absorbetur a venis sanguiferis, & ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa, in arteriam pulmonalem, ejusque ramulos pulsum, hos tanta replet copia, quæ, comprimendo simul vesicas pulmonales, resistit irruenti aeri, ejusque ingressum, ad propellendum per venas cruorem sufficientem remoratur. Ergo stagnat ille sero viscido repletus sanguis in arteriosis ramulis, hos graviter distendit, & sic summam anxietatem, spirandi difficultatem, ac interdum repentinam suffocationem inducit: quæ fere certissima est, si pedum œdemata repelluntur in iis, quorum corda polypis obsessa sunt. Et observavi in ejusmodi subjectis, quod, si febre intermittente correpta fuerunt, sub frigoris accessione pedum tumores subito evanuerint, ingentem spirationis angustiam, quin tertio semper paroxysmo repentinam sub ipso frigore post se traxerint suffocationem; qualem casum CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. II. casu LXII.* inserui.

§. XVII.

Asthma suffocativum a polypo cordis.

Datur asthma, quod magis suffocativum dici meretur, & a polypis cordis ventriculos obsidentibus suboritur. Hoc non raro in repentinam desinit suffocationem, & post mortem nihil in corpore ostendit præternaturale, quam polypos; sicuti testantur observationes a RIVERIO *Centur. I. obs.* 82. TULPIO *Lib. I. cap.* 27. PEZOLD. *obs.* 58. *pag.* 115. A.N.C. *dec. III. an. II. obs.* 185. *allegatæ &c.* Dum enim polyposa concrementa, maxime si sinistrum cordis obsederint thalamum, præscindunt sanguini e pulmonibus redituro iter, accumulatur ille in pulmonum vasis, distendit ea, impedit accessum aeris; atque non remoto polyposo repagulo, in lethiferam prorsus stasin & suffocationem terminatur.

§. XVIII.

Asthma suffocativum a hydrope pectoris.

Hydrops denique pectoris, quanquam plerumque sit perniciosus asthmatis convulsivi effectus, attamen & ab hoc, & ab aliis caussis, v. g. pulmonum inflammatione, vel violentia extrinsecus illata &c. ortus, gravi asthmati suffocativo suppeditat caussam. Ubi præsto est, hæ fere sunt notæ: Tumor œdematosus non pedes solum, verum etiam manus occupat; harum enim tumorem, pro pathognomonico hujus affectus signo, solertissimus jam agnoscit BAGLIVUS, dum *Prax. Med. Lib. I.* dicit: *quod illis, qui pectoris hy-*

hydrope laborant, manus intumescant, immo totum quandoque brachium ad cubitum usque. Observatur quoque in iis aquarum in pectore fluctuatio, præprimis si corpus ad latera inclinent, tremor cordis, torpor, ac paralysis brachiorum, tussis sicca, interdum serum pellucidum secum ducens, ac febris anomala. Quando cordis polypus complicatur, quod plerumque fit, adsunt cordis palpitationes, & arteriarum intermittens pulsus.

§. XIX.

Hydropis pectoris generatio. Est vero pectoris hydrops, fluctuatio & extravasatio lymphæ atque seri in cavitate pectoris: & sequentem in modum generatur. Extimam pulmonum tunicam copiosissimis vasis lymphaticis refertam esse, eleganter describit ac delineat Clarissimus NUCKIUS *in adenogr. curios. pag.* 141. Hæcce vasa non minus, quam reliqua lymphatica, pectus multis in locis obsidentia revehunt laticem suum ad ductum thoracicum, ut ex hoc per venam subclaviam atque cavam, ad dextrum cordis feratur ventriculum. Quando vero huic lymphæ itineri obex ponitur, ut ad ductum illum pertingere nequeat; vasa lymphatica nimium infarciuntur, tandemque ultra sphæram elasticitatis distenta, rumpuntur, laticemque in cavum effundunt pectoris. Quum igitur spasmodicæ partium spirationi dicatarum, maximeque pulmonum stricturæ, quæ asthma convulsivum producunt, cohibeant ac remorentur lymphæ ad ductum thoracicum iter: facile patet, qua ratione tandem hydropem pectoris pariant. Hæc vicissim aquarum in pectore collectio, dum totam thoracis replet cavitatem, & septum quoque adgravet transversum: nullum pulmonibus sese expandendi spatium relinquit, ideoque & sanguinis, & aeris in illos ingressum, ac liberum circuitum remorando, asthma inducit suffocativum: quia nimirum suffocando tandem jugulat miseros. Interim extravasata hæc aqua, innatantes ipsi pulmones non modo colliquat: verum etiam mora temporis acrior reddita, eos arrodit, ac putredine fere consumit, adnotante HARDERO *Lib. I. obs.* 51, *pag.* 217. Quod attinet pericardii hydropem; ille non solum eodem modo ex vasis lymphaticis, cordis superficiem ambientibus contingere potest: verum etiam a sero, per auriculas, stagnante cruore infarctas, secedente adaugetur.

§. XX.

De hydatidibus. Neque vero negligenda est ea hydropis in pectore species, quæ hydatidibus veluti sacculo inclusa continetur, maximeque intra ipsam pulmonum substantiam reperiunda est. Multæ occurrunt observationes de hydatidibus ejusmodi, non modo in pulmonibus, verum etiam pleura, septo transverso, & cordis externa superficie repertis; quales vide apud OTTONEM HEURNIUM *obs.* 18. BARTHOLINUM *Cent.* 1. *obs.* 61. ACTA HAFN. *vol. III. obs.* 76. M. N. C. *Cent. III. & IV. obs.* 115. In ipsis quidem pulmonibus hæ hydatides, a vasis lymphaticis, in eorum substantia disruptis, ac laticem suum in cellulas ac vesiculas effundentibus, unde hæ in tantam elevantur molem, generari videntur, & vero est simillimum, quod ex rupta ejusmodi vesica, serum in pulmonum substantiam extravasetur, & repentinam inducat suffocationem: unde etiam derivamus materiæ illius limpidæ, quæ cum tussi nonnunquam fit, rejectionem.

§. XXI.

Caussa remota est frigus. Si quid ex caussis occasionalibus est, quod asthma convulsivum inducere potest, certe est externum frigus, hostis ille nervoso generi inimicissimus. Unde hyemali tempore, flantibusque ventis aquilonaribus ingravescit malum; & a frigido quoque potu exacerbatur. Inprimis observavi, illos, qui pectus non bene tegunt, illudque frigori, maxime nocturno exponunt, sæpius hoc malum incurrisse.

Ex

§. XXII.

Prognosis. Ex his adparebit, quam variis modis generetur, ac foveatur asthma convulsivum, ac suffocativum: jam pauca de prognosi trademus. Ubi malum recens est, & sola præcordiorum constrictione spasmodica nititur, spes est salutis; maxime si motus arthritici, podagrici, ulcera, & exanthemata ad sua loca revocentur. Quando supervenit excretionum sanguinearum per uterum, aut hæmorrhoides fluor, iis, qui ex earum suppressione asthmate sunt correpti, & passione laborant hypochondriaca, levamen adfert; atque si res adhuc integra fuerit, perfectam reconvalescentiam. Quod si vero inveteravit affectus, aut perversa tractatur medela; transit in pectoris hydropem, viscerum imii ventris obstructiones ac infarctus, pedum œdemata, cachexiam, ac hydropem universalem. Namque constat, quod per diaphragmatis centrum tendineum feratur vena cava, quæ ex imo ventre cruorem ad cor vehit; nec ignotum est, quod liber septi transversi motus, circulum sanguinis per hepar; natura languidiorem adjuvet, atque facilitet. Quando igitur cunque liber sanguinis per venam cavam ascensus impeditur; tardior ejus fit in hepate circulatio; unde humores primum omnium in dissitis regionibus, veluti sunt pedes, stagnant; serosamque portionem, œdematis caussam, dimittunt; deinceps quoque per viscera imi ventris difficilius progrediuntur, inque iis subsistentes, infarctus, scirrhos, cachexiam ac hydropem caussantur; quem ligata prope septum transversum vena cava, protinus suboriri, præter LOWERUM, experientia commonstrat. Generatim sciendum est, omne asthma convulsivum, vel præceps exitium, atque repentinam suffocationem inferre, maxime, ubi subest cordis polypus; vel diutius inhæret, atque hydrope perimit ægrotantes; quo in casu lethiferum est, si patiantur febrem lentam, pulsum inæqualem, ac intermittentem, paralysin brachiorum, continuam cordis palpitationem, imminutam mictionem, syncopem: tum enim in propinquo mors est. Quidam denique superveniente pulmonum inflammatione exstinguuntur, quo gravius malum eo languidior fit pulsus. Asthma in senibus comitatur plerumque usque ad mortem, & quod ex dislocatione vertebrarum fit, non sanatur, nisi hæ reducantur. Quo majori impetu & vehementia accessio & diutius durat & crebrius recurrit, eo plus periculi subest, & suffocatione jugulat.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Gravioris nostri mali curatio, his fere indicationibus absolvitur, ut 1.) spasmodicas pectoris, atque partium spirationi ministrantium stricturas consopiamus, 2) humores ad externum corporis habitum, infernasque partes derivemus, & eorum circuitum æquabilem reddamus, 3) caussarum, quæ malum fovent, remotioni, pro earum diversitate studeamus. Et sicuti binis prioribus scopis in ipso paroxysmo potissimum satisfacere; ita tertium extra hos explere licet.

§. II.

Quæ conferant in paroxysmo. Ipso in paroxysmo, quoniam plerumque alvus strictior est, & humores una cum flatibus ad superiora regurgitarunt, non facile quidpiam præsentius auxilium fert, quam clysteres emollientes, simul carminativi; quos ex floribus sambuci, meliloti, verbasci, pœoniæ, liliorum alborum, chamæmeli vulgaris, seminibus quatuor carminativis, oleo chamomillæ cocto, & una alteraque salis communis vel gemmæ drachma, stimuli loco addita, parare convenit; &, exigente necessitate, bis vel ter iterare. Deinceps, incredibilem virtutem exserunt, pedum, qui tantum non semper frigidi sunt, frictiones, eorumque in aquam tepidam dimissiones. Ubi gravis præcor-

cordiorum vexat spasmus; iis fotus calidiores, vel etiam vesicæ, lacte calido repletæ, ad mitigandum spasmum admoveri possunt; nec levem in his sedandis opem nonnunquam ferunt linimenta nervina, quæ ex aquæ Anhaltinæ unciis binis, spiritus salis ammoniaci, lumbricorum terrestrium, essentiæ croci, castorei ana drachmis duabus, olei nucistæ vel macis drachma una parare, atque collo, scapulis, musculis, thoracis, spinæque dorsali adplicare soleo. Ex internis laudem merentur antispasmodica, cum blandis diaphoreticis juncta; quæ discutiendo peccantem materiam, & relaxando spasmodicas constrictiones, operæ faciunt pretium. Talia sunt mixturæ ex aquis analepticis florum tiliæ, pœoniæ, primulæ veris, liliorum convallium, acaciarum, ulmariæ, pulvere Marchionis, cinnabari nativa, spiritu nitri dulci, vel liquore anodyno minerali, mixt. simpl. & Syrupo papaveris rhæados; quæ crebro repetita dosi offerendæ, aut cum liquore anodyno, qui nuptus sit spiritui bezoardico Bussii, vel cornu cervi succinato, alternandæ. Præterea, quantum fieri potest, corpus in moderato calore conservare oportet: neque enim plura ipsis in paroxysmis moliri licet.

§. III.

Cura asthmatis sanguinei & hypochondriaci. Extra paroxysmum, ante omnia eo est respiciendum, ut stagnationes humorum in pectore discutiamus, eorumque circulum restituamus æquabilem: simul vero caussas materiales ac mediatas removeamus. Quod si igitur sanguinis nimia versus pectus congestio hoc malum induxerit; consopita ejus per pulveres ac mixturas temperantes ebullitione, imminutioni nimiæ molis studendum est. Quo quidem fine venæsectiones in pede, præsertim vinosæ diætæ addictis, statis temporibus institutæ, eximiam spondent utilitatem; quibus in consuetis interponendæ sunt scarificationes; & iis, qui suppressum hæmorrhoidum fluorem patiuntur, conferunt hirudines venis sedalibus adplicandæ. Non minus blanda laxantia, ad eliminandas primarum viarum sordes; & ad promovendum sanguinis per abdomen, & venam portæ circulum, motus corporis, victus tenuis, potusque levior, sed largus commendari debent. Et si hypochondriaca, & flatulenta præsto sunt symptomata; eo feliciori cum successu adhibentur lenia laxantia ac clysteres, conjuncto Elixirii visceralis usu, & recta victus ratione. In subjectis, maxime ex suppressione vel mensium vel hæmorrhoidum laborantibus; nihil quoque est fructuosius, thermis, interne pariter ac externe usurpandis; aut acidulis Selteranis; quæ tepefactæ cum lacte misceri debent. Hæc etiam via est curandi asthma, quod a polypo cordis proficiscitur.

§. IV.

Asthmatis ab acrium sordiũ repulsione suborti curatio. Quando malum a materia arthritica, podagrica, scabiosa, purpuracea, vel ulcerosa intra corpus retrocedente, ac repulsa ortum traxit; translato nempe humore acri, peccante, caustico, ad nervosas pectoris partes: non tutius consilium est, ac blandis diaphoreticis, liberam perspirationem promoventibus, humorem istum ad corporis superficiem, vel ad partes, ex quibus repulsus fuit, relegare. Cui scopo cum præsentissimo commodo satisfaciunt liquor noster anodynus, cum spiritu bezoardico Bussii mixtus, aut pulvis bezoardicus, ex antimonio diaphoretico, nitro, pulvere Marchionis, succino præparato, & momento camphoræ compositus; mane potissimum sumendus, desuper bibendo aliquot vascula infusi theiformis, quod ex herba scordii, veronicæ, floribus sambuci, tiliæ, semine fœniculi, & aniso stellato concinnatur, inde lenem promovendo sudorem. Ubi scabies, vel ulcera retroacta, vel præmature consolidata sunt; insignem laudem merentur remedia ex sulphure parata, quippe quæ has sordes ad cutim revocandi, magnam vim possident. Quemadmodum enim medicamenta

ex sulphure minerali extrinsecus in ejusmodi affectibus valde aliena & noxia sunt; ita contra interne data tonum partium roborando, difflationem & perspirationem heterogeneæ materiæ adjuvant. Neque vero negligenda sunt leniora laxantia, nec blanda diuretica, sicuti tinctura tartari &c. est; siquidem his & crassæ e primis viis, & reliquæ per vias urinarias excernentur impuritates. Speciatim pediluvia revocandis ad pedes arthriticis, atque podagricis motibus adprime inserviunt.

§. V.

Curatio asthmatis cachectici.

Ubi molestissimus hic morbus a tumore pedum œdematoso, per graviorem animi affectum, vel terrorem subitum, vel nimiam refrigerationem, vel etiam febrilem accessionem retropulso nascitur: tunc non leve negotium est, decubitum feri viscidi in pectore discutere, & ad extimas partes revocare. Vidi in tali casu cum fructu adhibitum pulverem diaphoreticum, ex cerussæ antimonii, cornu cervi usti ana drachma una, cinnabaris medicinalis scrupulis binis, sulphuris antimonii correcti granis quatuor paratum; quem pondere duorum scrupulorum, desuper bibendo infusum theiforme propinare solitus sum. Fovendi præterea ac sedulo fricandi sunt pedes, ut spasmus eorum relaxetur, & frigus expellatur; nec non injiciendi sunt clysteres, aut laxantia, eaque levissima.

§. VI.

Curatio asthmatis sicci.

In asthmate sicco, quod a caussis externis bronchia & pulmonales vesiculas exsiccantibus, ut sunt vapores saturnini, aer exhalationibus calcis vivæ refertus vel vapor carbonum fossilium, nascitur; humectantia & acrimoniam demulcentia & fibras laxantia, ut sunt lac, cremor ejus, oleum amygdalarum dulcium, emulsiones, sperma ceti, pinguedines animantium interno & externo usu omne absolvunt punctum.

§. VII.

Curatio hydropis pectoris.

Quod si pectoris hydrops jam præsto fuerit, anceps est curatio. Unicum, quod restare videtur remedium, paracenthesis est thoracis, quam multi collaudant auctores, uti CAROLUS PISO, SCULTETUS *observ.* 31. *pag.* 252. & SYLVIUS *oper. medic. cap.* 50. *pag.* 316. Neque est, quod fugiamus hoc remedii genus; quippe quod provida manu adplicatum, periculi plane expers est: verum alia incidit quæstio, an semper certum inferat auxilium? Perite HIPPOCRATES *Lib.* 2. *de morb.* monet, quod instituenda sit hæc operatio, antequam morbus invaluerit, aut labem visceris cujusdam secum traxerit. Et profecto hoc in casu, si viscerum læsio, aut exulceratio præsto fuerit, non temere ad hanc accedendum suadeo curam: iis vero integris, non contemnendam pollicetur opem. Præterea conjungere oportet leniora diuretica, atque laxantia, maximeque ea, quæ per epicrasin agere dicuntur; nimirum si morbus in principio, & ab exacerbatione febrili vacuus adhuc fuerit.

§. VIII.

Ultimo loco, non incongruum visum est, quæ CELSUS in spirandi difficultate Lib. IV. Cap. IV. in usum commendavit, remedia subnectere; *Auxilium est*, inquit, *nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lac caprinum calidum jejuno dandum, & si non febrit, venter solvendus est. Liquando alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput etiam in lecto sublime habendum est; thorax fomentis cataplasmatisque calidis aut siccis, aut etiam humidis adjuvandus est. Præter hæc sorbitionibus & lenibus cibis utendum est, interdum vino tenui, nonnunquam vomitu. Prosunt etiam quæcunque urinam movent, sed nihil magis quam ambulatio lenta, pene usque ad lassitudinem, refricatio multa præcipue inferiorum partium, vel in sole vel ad ignem*

ignem & per se ipsum & per alios usque ad sudorem.

Cautelæ, & monita practica.

§. I.

Cautela circa emetica & purgantia. Purgantia acriora, uti sunt ex jalappa, gummi guttæ, colocynthide, elaterio, esula &c. confecta; nec non emetica, maxime, quæ ex stibio parantur, cane pejus & angue in hoc affectu sunt fugienda; quippe quæ genus nervosum magis ad spasmos disponunt. Verum enim vero in asthmate tali cachectico, ubi pectus humoribus serosis, viscidis plenum est, cum insigni usu tartarum emeticum, refractiori dosi, cum infuso mannato propinare soleo; quo debilitatis pulmonibus aliquale robur instauretur, ut stagnantibus succis resistere possint. In tali quoque casu eximiæ utilitatis est Sulphur antimonii, probe correctum, nec non a veteribus mire commendata Squilla, provide data, quæ incidente non minus, ac resolvente virtute, desideratum edit effectum.

§. II.

Circa tumores pedum. Vulgaris, sed insignis error est, tumores pedum œdematosos, qui frequentissime junguntur affectui nostro, purgantibus drasticis profligare velle: neque aliud quidquam inde expectandum, quam ut ægri per compendium ad mortem deducantur: aliena quoque valde sunt emplastra repellentia & ulcera ac fluxiones pedum siccantia & consolidantia. Nec semper tuto sunt adhibenda balnea Laconica cum spiritu vini; quoniam exsiccant nimium corpus, tumoresque repellunt. Proficiunt magis siccæ fomentationes, sacculi discutientes, conjunctis interne diaphoreticis cum antispasmodicis mixtis, nec non usurpatis diureticis, atque clysteribus paullo acrioribus.

§. III.

Circa venæsectionē. Sanguinis, quæ per venæsectionem fiunt, missiones, nunquam in ipso paroxysmo debent institui, quoniam malum inde fit deterius ac contumacius. Neque extra paroxysmum quidpiam proficiet in ullo asthmatis genere, quam in eo, quod vel a nimia sanguinis mole, aut crassitie, conjuncto cordis polypo, vel ab excretionum sanguinearum suppressione fovetur: tum fine præservatorio circa æquinoctia eam decet instituere. Monendum vero hoc loco est, majori semper cum fructu clysterem, ad flatus dissolvendos & alvum aperiendam sanguinis missioni præmitti.

§. IV.

Circa thermas & acidulas. Thermæ si in morbi principio in usum trahantur, vel etiam acidulæ, quæ tepefactæ esse debent; huic malo & ejus generationi, præsertim si ex cacochymia scorbutica, viscerum infarctu, vel suppressione criticarum sanguinis missionum pullulaverit, mirifice opitulantur: contra vero si jam inveteraverit malum, cordis polypi præsto fuerint, vel hydrops pectoris fixam occupaverit sedem; harum potus mortem accelerat; quod variis comprobatum habeo exemplis. Namque in his subjectis reperitur partium solidarum mirifica laxitas, ac viscerum obstructio; qua de caussa minerales istę aquæ haud transeunt rite emunctoria, sed hinc inde stagnantes, non modo extravasatum in pectore serum augent, verum etiam novos, variis in locis excitant tumores.

§. V.

Balneorū mineraliū usus. Major fere spes salutis collocari potest in externo thermarum usu, præsertim earum, quæ non tam adstringentis, calcareæ & martialis sunt prosapiæ, quam potius, quæ valde subtilem & levissimam aquam fovent, & sale quodam alcalino imbutæ sunt: quo nomine egregiam vidi efficaciam a Teplicensibus, & Piperanis; siquidem virtute sua laxante ac emolliente fibras densas, rigidas & constrictas mirifice demulcent, atque solantur, & simul liberiorem reddunt perspirationem. Ubi vero vel polypi vel aquæ extravasatæ suspicio est, prorsus exulare hæc de-

debent. Plus etiam conferunt balnea præservandi quam curandi scopo.

§. VI.

Circa diuretica. In statu cachectico, cui jungitur asthma, magnam opem ferre deprehenduntur diuretica; adeo, ut JOHANNES RHODIUS *Lib. III. obs.* 27. testetur, asthma, evacuatis intra nycthemeron, 37. urinæ libris fuisse sanatum. De hoc medicinæ genere BAGLIVUS *obs. pag.* 70. perite hæc scribit: *Pluries adnotavimus, in pectoris morbis semper ducendam esse materiam ad urinæ vias, natura id demonstrante: quippe magnum consensum esse inter tibias, pudenda & pectus constat. Non vero tuta sunt diuretica, ex salibus lixiviosis & acidis parata in pectoris morbis, nam tussim movent, & morbum exasperant.* Contra pulvis millepedum, therebinthinata, essentia succini minus spirituosa, sed probe alcalisata, item balsamum sulphuris antimonii, nostra methodo præparatum, decocta radicum aperientium; Syrupus de althæa Fernelii, urinam potenter movent, nec tenellis pulmonum membranis infensa sunt.

§. VII.

Circa externa. In asthmate spasmodico cum cardialgia juncto, & quod a spastica septi transversi strictura prodit, linimenta, quæ ex axungiis animalium recentibus parata sunt, demulcentia & anodyna, pinguedinem quoque caponis per solis calorem subtilisatam, neque minus Emplastrum Barbetianum, cum sapone & camphora nobilitatum; plus sæpe effecisse, quam spirituosa & calidiora observavi.

§. VIII.

Aeris usus. In curatione non minus ac præservatione asthmatis nostri, aliorum remediorum vim egregie secundat aer; qui quo lucidior, purior, atque serenior est, eo majorem asthmaticis fert opem. Et quem fugit, quod sola tempestatis mutatio, morbum hunc insigniter adaugeat? Veteres insignem aeris habuerunt respectum; quos inter allegasse juvat COELIUM AURELIANUM, qui *Lib. II. cap. III.* ita scribit: *Obtinente strictura, convenit ægrotos jacere loco lucido mediocriter, atque calido, adhibita abstinentia, usque ad tertium diem, cum requie corporis, atque animi, appositis lanis limpidis, atque mollibus, oleo dulci atque calido prætinctis, colla & thoracem circumdantibus &c.*

§. IX.

Neque minus ad inducendum partibus in pectore nervosis robur naturale, præservandi fine, mirifice præter potum aquæ frigidæ, sed purioris & levioris, confert aeris ruralis usus: quem laudando sane stratagemate, BAGLIVUS *oper. pag.* 207. his verbis commendat: *In diuturno asthmate, sive humorali, sive convulsivo, aerem rusticanum ægrotantibus impero, & potissimum, ut campos habitent, quos arant bubulci. Debet itaque asthmaticus sequi bubulcum, quando terram arat, & incedere per sulcum, sive viam ab aratro recenter in terram factam, & aperto ore inspirare aerem, sive halitus nitroso salinos ac sulphureos, a recenter ruptis terræ glebis prodeuntes. Tonus pulmonum longo morbo relaxatus, nitrosa salina centralis terræ caloris substantia roboratur, confirmatur, & restituitur, eoque restituto, circulus quoque liquidorum per pulmonum telas in libertatem ponitur, morbusque profligatur.* Aeris ruralis usus.

§. X.

Multum quoque ad levandum vel sanandum id mali refert, quo potus genere æger utatur. Cerevisiam fere, & quam maxime triticeam improbamus. Vinum meracum spiritu fœtum est, ebullitionem sanguinis creans, congestionem humorum & gravitatem in pectore ac spirandi angustiam augebit, præsertim in sanguine abundantibus. Vinum naturaliter aquosum, ut Mosellanum vel Neckarinum recens, fibras ventriculi minus roborando, concoctioni minus aptum, flatus producit præsertim in hypochondriacis. Opti- Circa potum.

mum

mum deprehendi vinum Rhenanum antiquum, cum partibus tribus vel quatuor, aquæ purioris fontanæ vel Selterani fontis permixtum. Ceterum infusa theiformia ex hyssopo, veronica, ranunculo hortensi, sive Tragon, hedera terrestri, radic. glycirrh. fl. bellidis parata, non satis laudare possumus, a quacunque etiam hoc malum subortum fuerit caussa.

§. XI.

Circa dulcia.

Sacharata, nimis dulcia, mellita in omni asthmate, maxime omnium vero in seroso & hypochondriaco cane pejus & angue vitare oportet: nam tonum ventriculi lædendo, digestionem destruunt, & flatuum generationi multum velificantur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Asthma convulsivum a materia podagrica in corpore remanente.

VIr triginta novem annorum, ante binos annos gravissima pectoris constrictione, ac coarctatione, cum dolore punctorio & lancinatorio, thoracem, scapulas, & superiorem medullæ spinalis partem occupante, corripiebatur, & de cordis vehementi compressione, summaque spirandi difficultate, ac si per angustum duntaxat foramen spiritum ducere deberet, conquerebatur, adeo ut nec stare, nec sedere, nec laterum ulli incumbere potuerit. Duravit malum per sedecim horas, & tum quievit: sed vertente anno, circa idem, quod erat vernale, tempus recruduit hæc truculenta passio cum iisdem symptomatibus. Hac autem vice dolor podagricus, cum tumore calcanei, pedes infestaverat; qui, adplicata in pulvere camphora, evanuerat, & brevi tempore post se traxerat asthmaticum paroxysmum. Redibat ille aliquoties, & longe majori, quam antea ferocitate adfligebat, manus pedesque calore & frigore alternantibus tremebant, & nulla pars corporis erat, quin in malorum consensum raperetur. Exercebant insuper primam regionem perpetuæ anxietates, ac flatulentiæ; &, quod notari meretur, ipse vir ægrotans nunquam antea sanguinis evacuationes passus erat; Attamen in hoc morbo venam tundendam præbuit, eo effectu, ut cordis constrictio, cum pectoris & scapularum pungitivo dolore remitteret. Præterea externe spiritus vini camphoratus, interne vero pulvis bezoardicus nitrosus, præ aliis levamen ferebant. Consultus ego in paroxysmo commendavi pulveres diaphoreticos, cum nitro, cinnabari, tantillo camphoræ, & extracti croci permixtos: extra hos crebra pediluvia, & vesicatoria cruribus scapulisque adplicanda collaudavi, præservandi scopo utique thermarum Tœplicensium usum suasi; & vere pariter ac autumno, præmissa venæsectione, sal meum aperitivum, pilulas balsamicas, decoctumque temperatum, per unam alteramve hebdomadem usurpanda proposui, cum successu felicissimo.

Epicrisis.

Ægrotus noster præter nimiam, qua abundavit, sanguinis molem, & hypochondriaca passione, & scorbutica humorum diathesi laboravit: priorem testantur flatulentæ primarum viarum distensiones, posteriorem podagrici pedum dolores significant. Asthma igitur, quo pressus fuit, a materia podagrica, ob naturam languidiorem haud satis vegete ad articulos pedum depulsa; sed retenta in corpore, ac nervosis præcordiorum partibus insidente, suam traxit originem: ab imi ventris vero flatulentia, majora cepit incrementa. Quare eo direxi curationem, ut in paroxysmo motus spasmodicos mitigarem, & aucta transpiratione, hostilem materiam ad corporis revocarem habitum. Deinceps podagram per pediluvia ad pedes invitare volui; & amurcam acrem per vesicatoria expellere

lere intendi; quæ in illis potissimum casibus, ubi scabiosa, vel ulcerosa materia malum fovet, præstantis sunt usus. Quoniam autem æger scorbutico hypochondriacus fuit: ad mundificandam humorum massam, & corpus ab omnibus liberandum sordibus, singulo vere ac autumno, curam hisce scopis adprime convenientem ordinavi. Nec alienum in hoc casu fuisset thermis, vel acidulis, iisque tepefactis uti; quoniam viscera a læsione adhuc immunia videbantur.

2 Discimus præterea ex hac observatione, quod camphora vim motus podagricos repellendi possideat. Multoties enim observavi, eam, sicuti interne data in discutiendis inflammationibus, ac expellenda materia acri, præclara pollet virtute; ita extrinsecus vel in pulvere, vel cum spiritu vini adplicatam, tumoribus inflammatoriis, ac erysipelaceis, præsertim in initio, & si personæ sensibilioris ac calidioris fuerint indolis; plerumque effectum repellentem exserere. Contra vero majori cum fructu in doloribus rheumaticis, & subjectis pituitosis hoc remedii genus adplicare licet.

OBSERVATIO II.

Asthma convul. sivum a calculo vesicæ felleæ subortum.

Triginta annos egressa mulier, temperamenti sanguineo cholerici, virgo adhuc, illibata gavisa fuit sanitate. Postquam vero viro nupta, parere cœpit; varii generis febribus tam acutis, quam intermittentibus, nec non spasmodicis affectibus obnoxia fuit. Adhæc ictero contaminabatur, qui cum summa virium dejectione, torpore ac gravitate totius corporis, horrore atque phlogosi, contabescentia, alvo mox fluida, mox adstricta, ac molestissimo pruritu, per octo integros inhæsit menses, omniumque remediorum vim elusit; donec tandem ope thermarum Carolinarum prorsus cessserit, & ægra optime habuerit. Brevi post vero asthma convulsivum incidit, quod cum atrocissimo constringente, ac reprimente circa regionem thoracis & diaphragmatis dolore, præcordiorum anxietate, & summa spirandi difficultate, ac suffocationis metu, exacerbata, oscitatione continua, siti inexplebili, vomitu, assiduis vigiliis, virium collapsu, frigore ac tremore corporis stipatum, per paroxysmos rediit; quibus finitis, teterrimam semper cum fæcibus excrevit materiam. Quo in rerum statu, icterus quoque ter adparuit.

Epicrisis.

Asthma convulsivum, de quo in præsenti agitur casu, per consensum a calculo vesicæ felleæ ortum est: quale exemplum a WILLISIO de morbis convulsivis allegatur. Subesse calculum vesicæ felleæ, significat frequentior icteri recursus; quem BAGLIVUS pro signo pathognomonico hujus affectus agnoscit, dum *Oper. pag.* 433. dicit: *Si videris icteros sanatos, sed recidivos, eos certe a calculo vesicæ felleæ progigni prædicito.* Namque calculum hunc, si per suos ductus descendit, æque gravem spasmodicam torturam ipsis inferre, quam illum, qui renibus inhæret, non ignotum est: cum autem ductus biliferi nervos suos a plexu hepatico, a pari vago & intercostali oriundo mutuetur; non obscurum est, cur hæ stricturæ ad vicinas quoque partes, ventriculum, intestinum colon, diaphragma, nervos pnevmonicos, aliasque nervosas pectoris partes propagentur. Talis quoque observatio reperitur in CONSULT. ac RESPONS. MEDICIN. *Tom. II. Sect. III. Cas. XLIX.* Quum igitur hic affectus, more cunctis spasmodicis morbis consueto, per periodos ac paroxysmos recrudescat: eam esse oportet medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus consopiat, extra illum vero obstructiones, quas generant calculi, reserare studeat. Priori scopo in nostra ægrotante satisfecimus 1) clysteribus emollientibus, & oleosis, 2) ve-

2) vesica bovina, decocto emolliente tepidiori plena, ad hepatis regionem admota, 3) pediluviis circa somni tempus administratis, 4) pulveribus nitrosis, cinnabari & extracto castorei nuptis, & liquore anodyno interne datis. Neque omittenda tum sunt balnea aquæ dulcis, quippe quæ in relaxandis spasmis, ac reserandis humorum obstructionibus, mirifica gaudent virtute. Ad complendam vero posteriorem indicationem, non præstantius auxilium expectare licebit, quam ex thermarum Carolinarum recto usu. Quo absoluto, insistendum erit infusis aperientibus, interponendo lenia laxantia; ac denique, liberis viis, & quiescentibus spasmis, ad roborandas, quæ sunt debilitatæ, partes, martialia rite usurpata, vel etiam balnea martiata, omnem curationis paginam absolvunt. Et ita sane graves, qui ex vitio, & obstructione hepatis nascuntur affectus, averti, saltem insigniter mitigari possunt.

OBSERVATIO III.

Asthma spasmodico hypochondriacũ, ab usu radicis Squillæ egregie sublevatum.

Vir quinquagenarius, fluori hæmorrhoidum olim obnoxius, sponte postea cessanti, vinum rubrum, nec non Tabaci fumum in delitiis habens, animique affectibus indulgens, per multos jam annos de spirandi angustia, tussi sicca, & auditus gravitate conquestus fuit. Per novissimum vero trimestre adeo invaluit hæc spirationis difficultas, ut omnem eripiat somnum, nec ægro nisi in sella prono sedenti illum capere permittat; attamen brevissimus est, & asthmate illo sæpius interrumpitur, cum metu suffocationis. Jungitur præterea tumor pedum œdematosus, & per vices invadunt convulsivi motus; nihilo tamen minus adpetitu fruitur integro; &, quod notabile est, sub præsenti affectione, perfecta gaudet auditus libertate. Sanguis ex vena missus, consistentiæ fuit atræ, ac impurioris. Consultus medicus suppressas hæmorrhoides respiciens, varia ordinabat remedia, resolventia ac discutientia, nec non leniora laxantia; atque pilulas Becherianas; a quarum prima & unica dosi, hæmorrhoides prorumpebant, & per decem dies fluebant. Neque vero levabantur inde pectoris affectiones; tantum aberat, ut adpetitus plane languesceret, tumor pedum increseret, ad abdomen ascenderet, & mictio fieret impeditior. In tali rerum statu, medicus consilii inops, exhibebat tandem pulverem Squillæ, cum vincetoxico permixtum, ex jusculo quodam: quo sumto, non modo libere per aliquot horas dormire, verum etiam in quocunque corporis situ, absque ulla molestia decumbere poterat æger, quin expergefactus ab omni tussi & asthmate immunis, optime valebat. Abhibita dicti pulveris tertia dosi multum muci tenacis, viscidi evomebat; & sequentibus diebus, continuato isto remedio, eundem mucum copiosius eructabat, sanoque videbatur simillimus. Verum elapsis aliquot hebdomadibus, cum iracundiæ nimium indulsisset ægrotans, recidit sensim in priora symptomata, & præter leve cruoris ex hæmorrhoidibus stillicidium, graves in sinistro hypochondrio patiebatur puncturas. Cuncta remedia, clysteres, laxantia &c. in cassum dabantur, adeo, ut œdematosa pedum intumescentia, abdomen quoque obsideret; quin apoplecticus insultus, cum linguæ & dextri lateris resolutione, tandem accederet. Hic quidem medelam admittebat; at asthma insignes sumsit vires; ut ideo ad usum Squillæ rursus deveniret medicus: ex quo, portenti instar, omnia symptomata protinus evanescebant, somnusque cum adpetitu redibat. Sed brevis erat valetudo; siquidem post binas hebdomades, cuncta pathemata revertebantur. Tertium data Squilla, reliquis nihil proficientibus medicinis, omnia consopiebat; & jam per aliquot dies, malorum vacuitate gavisus æger, meam

ad præservandos ulteriores insultus, per medicum requisivit opem.

Epicrisis.

1) Asthma hoc dici meretur hypochondriaco spasmodicum; quoniam constrictione partium spiritalium spasmodica nititur: & ex hypochondriorum vitio primam trahit originem. Testantur id puncturæ sinistri hypochondrii, neque dubium est, quin suppressio fluxus hæmorrhoidalis multum ad generationem mali contribuerit; præsertim cum vini rubelli, quod constrictiva vi agit, forsan nimius accessit usus.

2) Non mirum est, quod hæmorrhoidum fluxus, unica pilularum balsamicarum dosi revocatus, malo nullas suppetias tulerit. Quod si enim hæc excretio morbo recenti supervenerit, illum levasset procul dubio: at quoniam ille per tot annos duravit, partes adeo debilitatæ, & quasi motibus hisce anomalis assuetæ fuerunt, ut difficile sit, iis, licet emendetur humorum vitium, pristinum restituere robur; tantum abest, ut motus vitiosi a qualibet caussa, maxime pathematibus animi, facile corrigi potuerint.

3) Attentionem meretur, auditus difficultatem, ingravescente cum asthmate pedum tumore œdematoso, prorsus levatam fuisse. Namque dum illa a seri viscidi stagnatione in partibus auditui dicatis, omnino sustentata fuit; non mirum, si derivato illo sero ad pedes, organa auditus pristinam constitutionem recuperaverint.

4) Observatione denique dignissima, est mirabilis illa, ac fere stupenda Squillæ in allevando asthmatis immani paroxysmo efficacia. Radix hæc a Medicorum antiquissimis, HIPPOCRATE, GALENO, CELSO, DIOSCORIDE, COELIO AURELIANO, &c. in affectibus chronicis, maxime hydropicis, ob virtutem pituitam lentam viscidamque dissolventem, urinam cientem, viscerumque infarctus reserantem, magni est æstimata. Fovet autem elementum valde subtile, acerrimum, ac fere causticum, atque majori dosi exhibita, nervoso generi omnino adversatur; ad quam acrimoniam obtundendam veteres variis usi sunt modis; quidam enim ipsam pastæ ex farina involvebant, in clibano exsiccabant, indeque trochiscos parabant, uti DIOSCORIDES *Lib. II. cap.* 202. vel cum aceto infundebant, uti GALENUS, vel cum aqua decoquebant, uti HIPPOCRATES *de victus rat. in morb. acut.* vel cum vino, ut COELIUS AURELIANUS *Lib. III. Cap. VIII. de morbis chronicis* §. 120. quo nimirum hac ratione sal tenuissimum causticum evaporaret. Præprimis vero habetur veluti pro specifico in chronicis pectoris affectionibus; unde JAUBERTUS *Oper. pag.* 476. dicit: *Ad expectorationem omnium convenientissima est Squilla; quovis modo assumta, ut cocta & melle excepta, vel quod ex ea conficitur mel & acetum, ac ex utroque compositum oxymel Squilliticum: quo ad crassiorum et viscidorum pulmonibus impactorum expurgationem haud quaquam est præstantius aliud genus remedii &c.* Et FERNELIUS *Therap. univers. Lib. V. cap.* 20. *Squilla*, inquit, *pectus crassis & lentis humoribus infarctum expurgat, tussim veterem & asthma persanat, ac saniem e pectore elicit.* Certe meretur hæc radix inter remedia heroica referri, & nostris etiam temporibus in frequentiorem usum trahi: namque exserit non modo virtutem potenter incidentem; verum etiam languentes motus excitat, & quod mirabile est, blande anodynum simul exhibet effectum. Scire vero licet, ante illius usum corpus blandis laxantibus esse repurgandum, illamque ad tria vel quatuor grana, cum radice vincetoxici, & nitro, quod mitigat acriorem ejus vim, exhibendam.

OBSERVATIO IV.

Asthma spasmodicum a victu post iram sumto.

Vir generosus, in dignitate constitutus, annorum triginta, constitutionis sanguineæ, habitus corporis spongiosi, & succulenti, post vehementissimam iracundiam, ex qua totum contremiscebat corpus, mox capiebat in convivio cibum, vinique præterea liberaliori potu replebat ventriculum. Insequentem noctem transigebat insomnem, cum anxiis præcordiorum stricturis, vomendi conatibus, & totius corporis languores conjunctam. His per aliquot dies adfligentibus, jungebantur sensim, adpetitus prostratio, pulsus debilis & celer, tabes, febris lenta, oris siccitas, sitis, flavus faciei, albique, quod oculis inest, color, mictio parca, urina valde saturata, fusco, rubicundo, prunoque colore imbuta; & alvus dura, tensaque, flatus & stercora difficilius transmittens. Adhibuerat in hoc rerum statu a variis Medicis, cujuscunque generis medicamina, aperientia, emetica, amaricantia, stomachica, carminativa, martialia &c. quoniam hepatis obstructionem, & biliosam viscidamque primarum viarum saburram suspicabantur. Verum cuncta erant frustranea; & malo per tres menses inhærente, tandem accedebat asthma spasmodicum, quod nocturno potissimum tempore ita vexabat ægrum, ut in lecto contineri nequiverit, sed per aliquot horas in conclavi obambulare, spiritumque fenestris apertis anhelare debuerit. Sic ergo viribus exhaustus, totoque corpore consumtus, Dresda, ad me accessit, ultra octoginta remediorum, quæ usurpaverat, formulas secum afferens, meumque flagitavit auxilium. Ordinavi liquorem anodynum mineralem; pulverem præcipitantem nitrosum; infusum theiforme ex floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, floribus Salviæ, herba veronicæ, semineque fœniculi paratum; pediluvia ex sola aqua dulci confecta; clysteres emollientes, ac denique Elixir balsamicum viscerale: quibus per mensem usurpatis, pristinam, quæ Dei est gratia, recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

1) Exhibet hic casus, iterum exemplar asthmatis spasmodici, ex constrictione viarum biliferarum suborti. Caussa fuit gravis iracundia; quæ quod immediate effectum, in primas potissimum regiones, & præsertim vasa, bilem vehentia, ea spasmodice constringendo, exserat; observatione quidem compertum habemus; Perniciosior iracundiæ est efficacia, si paullo post cibus vel potus capiatur; & quo diutius inhærescit ejusmodi spasmus; eo pertinacior est, & ad vicinas extenditur partes. Quum vero pulmones, eorumque bronchia nervos adipiscantur a pari vago; quod cum ramo nervi intercostalis etiam hepati, & biliferis ductibus, nec non septo transverso, præbet surculos: unde patescit insignis consensus, quo pectoris partes cum hepate gaudent. Pertinet huc observ. RAYGERI, quæ exstat Misc. N. C. Dec. I. anno IV. obs. XI. cum femina per triennium asthmate periodico detenta & post mortem dissecta fuit, ubi nihil vitii in pulmonibus, nec bronchiis observatum. Viscera etiam salva, sed vesicula fellis magna, nihil bilis sed lapidem magnum inæqualem inclusum 4. drachmarum continuit.

2 Exacerbatum & deterius redditum est malum, a tanta remediorum, maxime inconvenientium copia. Namque notandum est, in iis morbis, qui sola, eaque graviori partium nervosarum constrictione, ab animi affectibus, inducta sustentantur, absente crassa materiali caussa, perniciosissimum & veneni instar esse vomitoriorum, purgantium atque spirituosorum & incidentium acriorum usum.

3) Diuturnitas mali maximam partem, minus rectæ caussarum pervestigationi debetur; quæ, quanta post se relin-

relinquat damna, innumeris proh dolor! innotescit experimentis. Plurimi enim medicorum ad solum humorum vitium, eorumque crassitiem, vel aliam quamcunque qualitatem, & inde factam viscerum obstructionem respiciunt; motumque partium solidarum perversum, in quo sæpius totum morbi fundamentum hæret solo, plane negligunt. Unde remediis suis, quæ ad tollendam humorum labem alias non inepta sunt, plus sane damni excitant. Quare cum, explorata morbi caussa, ad relaxandam spasmodicam stricturam, omnem curandi scopum direximus; factum utique est, ut votis non sine singulari existimationis nostræ augmento potiti simus.

OBSERVATIO V.

Asthma cachecticum a repulso pedũ tumore. Senex septuagenarius, obesus, cachecticus, ob pedum femorumque œdematosum tumorem, per quatuor jam annos sedentariam agere debebat vitam: & cum aliquando gelidissima hyeme, templum ingressus esset, ingenti per totum corpus horrore, artuum tremore, dentium stridore afficiebatur. Tum protinus tumor pedum, licet magnus fuerit, evanuit, & ejus loco erysipelacea inflammatio pedem occupavit, tantum vero simul accessit asthma, ut vix spiritum trahere posset, & de suffocatione timeret, cum pulsu intermittente, rubore faciei, ac perpetua in somnum proclivitate. Dabantur pulveres diaphoretici ex antimonio diaphoretico, oculis cancrorum, nitro depurato, & camphora; qui, conjunctis laxantibus id effecerunt, ut tumor pedes rursus occupasset, & cuncta reliqua conquievissent symptomata. Sed præter opinionem repetebatur scena; tumor œdematosus retrocedebat, & sequebatur asthma gravissimum: datis vero prioribus, redibat tumor, remittebant mala. Nihilo minus tertia vice disparebat tumor, denuo gravissimam post se trahens spirandi difficultatem: & jam iterato priorum remediorum usu adpedes reverti, contumaciter recusabat. Verum perpetuus accedebat ad matulam stimulus; &, quoniam morbum per urinam solutum iri animadvertebam, hujus fluxum, data tinctura antimonii acri, cum sale nostro volatili oleoso, secundare studebam. Unde factum est, ut urina copiosissima quantitate, & assumtorum proportionem longissime superante, veluti in iis, qui diabete laborant, mingeretur; & ultra tres septimanas insisteret. Tandem vero, commendato alimentorum boni succi usu, mictio fiebat naturalis, & æger perfecte convalescebat, ita quoque, ut nullus amplius pedum adpareret tumor.

Epicrisis.

1) Insignis est relatio sive metastasis, quam tumor œdematosus pedum, cum morbo asthmatico habet; adeo, ut illo disparente, hic protinus excitetur, & illo rursus adparente, hic vel plane tollatur, vel insigniter allevetur: cujus ratio supra jam fusius est tradita. Caussa repulsi œdematis non alia fuit, quam frigus externum; quod constringendo partes exteriores, & occludendo cutis spiracula, stagnans intus serum, ad pectus ascendens repressit. Sub hoc vero partium externarum, & musculosarum spasmo, portio quædam sanguinis stasin concepit, cui supervenit inflammatio erysipelacea.

2) Mira ac fere divina est camphoræ cum nitro, antimonio diaphoretico, cinnabari, interne datæ efficacia, in resolvendo, ac expellendo sero acri tam viscido, quam subtili ad externas partes; quam contra medicorum communem sententiam, absq; ullo damno, vel humorum æstu exserit. Quare hoc egregium remedii genus, insigni cum fructu in inflammationibus, etiam internorum viscerum discutiendis; & exanthematibus, febrium malignarum, aliorumque morborum, e corpore proscribendis, adhibere soleo.

3) Notatu dignissima est solutio asthmatis, ac oedematis pedum, per diuresin copiosiorem, veluti diabeticam. Haec omnino in tali casu pro critica habenda est, nec ullo modo sistenda, tantum abest, ut potius, quacunque ratione eam promovere oporteat: nec obscura est ratio, siquidem serum illud impurum, acre, viscidum, quod stagnando in pedibus, oedema, in pulmonibus asthma progeneravit, ad renes depellitur, & per urinam e corpore penitus eliminatur. Quo in casu, ad promovendam mictionem, tinctura antimonii acris, permagnae est virtutis.

OBSERVATIO VI.

Asthma a retro pulsa podagra lethale. Flagitavit aliquando opem meam vir quidam generosus, duobus ab hac urbe milliaribus habitans, habitu alioquin spongioso, lividoque colore praeditus: qui, cum podagrae ac calculi saevitiam diu sustinuisset, impatiens tandem dolorum, medici ex vicina quadam urbe auxilium imploraverat. Ille ad sopiendos podagrae dolores, linimento ex spiritu vini rectificato, in quo solutum erat satis opii & camphorae, manuum atque pedum articulos inungere jusserat. Inungit aeger totum corpus liberaliter, dolores remittunt, sed horum loco lassitudo, virium languor, & postremo asthma convulsivum corpus occupat: quod cum pedum oedemate, summaque praecordiorum anxietate junctum, perpetuam minabatur suffocationem. Accedens ego, exploratis caussis, praedixi ancipitem statum, quin ipsam mortem, quae etiam non multo post, adhibitis in cassum remediis, insequebatur.

Epicrisis.

1). Asthmatum illud genus, quod a materia acri ac fere caustica, nervis praecordialibus incumbente, & a podagra, arthritide, aliisque malignis exanthematibus repulsis, ad pectus delata, suboritur, non raro brevissimi est exitus: siquidem vellicati nervi, maximeque tunicae bronchiales ac pulmonales, tam graviter constringuntur, ut statim extravasetur lympha in pulmonum substantiam, atque repentinam inducat suffocationem. Quo in casu post mortem reperitur summa pulmonum constrictio, modo cum, modo sine aquarum extravasatione.

2.) Summa itaque medentis cura sit, ut motu podagrici ac arthritici ad sua loca revocentur: sic enim protinus remittere asthma, perpetuae est observationis. Dignus hoc loco est, ut allegetur, casus, quem his verbis recenset DODONAEUS. *Mercator juvenis tam gravi, atque diuturno suspirio vexabatur, ut licet nullum remedii genus intentatum relinqueret, nihil tamen inde allevaretur. Idem tamen invadentibus postremo calculi, & podagrae doloribus ab orthopnoea liberatus fuit, ita, ut cum antea in sedili cibus, somnusque ipsi esset capiendus, jam decumbendi facultas morbi beneficio ipsi concederetur. Adeo, quam frustra a remediis sibi promiserat medicinam, a morbo impetravit!* Similem casum recenset ETT-MULLERUS *Oper. pract. pag.* 184.

3 Prudentis tamen est medici, ut in tam ancipiti statu, neutiquam deserat aegrotantem. Oportet nimirum ipsum, protinus ano infundendum curare clysterem: purgantia enim, vomitoria, quin & ipsae venaesectiones, nisi mortem accelerent, summe tamen perniciosa sunt. Oportet porro spasmos praecordiorum, adpositis pectori vesicis, decocto emolliente plenis, delinire; & internis diaphoreticis & antispasmodicis pugnare. Nec alienum est, pedes in tepidam immittere aquam; aut si pertinax inhaeserit malum, vesicatorium suris pedum admovere.

OB-

OBSERVATIO VII.

Morbus asthmaticus, ex aeris vitio subortus; cũ pectoris hydrope lethalis.

Quum aliquot abhinc annis, in Carolinis degerem fontibus; accessit illos vir quidam generosus ex aula Gothana, qui ex intemperantia potus, & frigore intenso, sub quo, pectus ipsi libere exponendo, iter fecerat, ab aeris inclementia, asthmaticum sibimet contraxerat morbum. Erat ipsi habitus corporis cachecticus, facies flava, & plumbea; tantum tamen ipsi virium suppetebat, ut thermas adire posset. Hausta ingenti aquæ quantitate, nihilominus instabat malum, jamque increscebant symptomata, cum maxima anxietate, & suffocationis metu, adeo ut interdum paroxysmi ad octo vel decem horas extenderentur. Quibus compulsus, thermarum potum omittebat: interim alvus erat fluida, & augescente malo levior sinistri brachii paralysis, & intensissimus scapularum dolor infestabat; aqua in thorace ita increscebat, ut commoto corpore fluctuatio perciperetur in pectore; tumor autem in pedibus, & abdomine nullus; & pulsus in sinistra manu debilior, in dextra fortior, validiorque emicabat. Postremo cum nihil prodessent optima remedia; animi defectione oppressus in ipsa urbe obiit.

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, quam inopportunus sit aquarum mineralium usus, in asthmate, quod jam inveteravit, & cum extravasatione aquarum in pectore conjunctum est. Plures sane ejusmodi casus mihi occurrerunt, ubi, ad fontes Carolinos degens, hisce subjectis suasi, ut abstinerent a thermarum potu, & prædixi funestum eventum, qui etiam in multis tandem evenit. Dum enim viscera jam sunt obstructa; moles aquarum ea transire nequit, & in vasis subsistit, symptomata mirum in modum exacerbans.

2) Quemadmodum frigus omnibus nervosis partibus infensum est; ita maxime pectori deprehenditur inimicissimum. Quam plures mihi cogniti sunt casus, ubi ex eo solo, liberalius, atque diutius pectori admisso, tusses, asthmata spasmodica, & cardialgiæ atrocissimæ propullularunt. Hinc non rarum est, eos, qui venatoriis, aut aulicis muneribus præsunt, & pectore, uti mos fert, minus tecto incedunt, ejusmodi affectibus infestari. Et si nostrum conferamus casum, non sane ex alia caussa originem traxit asthma, quam ex frigore, pectori admisso: siquidem æger venationibus indefessus vacavit, nudoque pectore sub gelidissimo cœlo incessit. Quod cum forsan inconvenienti tractatum sit medela; omnino in hydropem pectoris tandem degeneravit.

OBSERVATIO VIII.

Asthma a represso pedum erysipelate.

Laboriosus nostræ civitatis pistor, sex & quinquaginta annorum, robustæ atque corpulentæ constitutionis, iracundiæ multum deditus, potui spirituoso non minus ac crassiori cerevisiæ adsuetus, nudis a puero per integros sæpe dies pedibus incedere solitus, ante tres annos in dextro pede erysipelas habuit. Quo per spiritum vini camphoratum, a chirurgo imprudenter adplicatum, non tam discusso, quam in horrendum pedis tumorem commutato, ingentem pectoris oppressionem, cum spirandi haud exigua difficultate junctam, protinus expertus est. Neglectum ab initio malum, progressu temporis adeo increscebat, ut æger nec corpus sine molestia movere, præsertim versus terram inclinare, nec scalas ascendere, nec quidquam portare, nec in lecto sine suffocationis metu jacere, nec nisi sellæ insidens, noctes fere insomnes transfigere posset. Hinc, accedente utriusque pedum œdemate, majori autem dextri, qui olim erysipelate affectus erat, ab omnibus negotiis abstinere cogebatur. Junge-

gebantur potius sensim ingens virium, & adpetitus prostratio, æstus internus, absque siti, qui vesperi potissimum invadens, & ab ultima dorsi regione incipiens, per spinam ad caput usque pergebat, ibidemque in frigidum erumpebat sudorem; & cum summis præcordiorum anxietatibus, ac ingenti anhelatione stipatus, totam noctem molestam reddebat, somnoque privabat. Neque sub hoc æstu majori quicquam fuit solatio, quam liberior aeris frigidi accessus, quem cupidissimus aperto ore hauriebat. Vacabat tussi; quoties autem cunque quid per os aut nares secederet; sensit insigne levamentum. Alvus erat adstrictissima, & vix quovis quarto vel quinto reddebatur die. Abdomen flatibus fere turgebat, & in eodem fluctuantis quasi aquæ strepitum se sentire affirmabat; urinam vero satis copiose mingebat. Consultus ego, cum ex pulsu tardo, sed magno, & sæpius mutato, sanguinis, qui diu non erat detractus, abundantiam conjicerem, purgato prius ope pilularum balsamicarum, cum sale Sedlicensi alternis diebus sumtarum, intestinorum canale, ex vena in brachio tusa septem cruoris uncias curavi detrahendas. Quo factum est, ut & abdomen detumescere, & spirandi angustia imminui cœperit; accedente præsertim copioso acris materiæ ex utroque pedum effluxu; qui externo sacculorum discutientium, ex floribus chamæmeli, sambuci, camphoræ; & farina fabarum &c. paratorum usu, frictionibus, maxime vero pedum in vas calefacto furfure repletum, crebriori & diuturna ad genua usque immissione adjutus, & affectum œdematosum minuit, & pectori insigne attulit solatium. Præterea ad diluendos viscidos humores, ab omni cerevisia ipsum abstinere, ejusque loco decoctum temperatum, cum quarta vini parte mixtum bibere, mane vero in lecto infusum ex herbarum veronicæ, hyssopi, rorismarini, salviæ, scabiosæ ana manipulo uno, corticis ligni sassafras, radicis liquiritiæ, seminisque fœniculi ana drachma una sorbillare jussi. Denique ad excretionem muci, insigni cum fructu usurpavit hanc mixturam: Recipe aquarum hyssopi, veronicæ cum vino ana uncias quatuor, oxymelis Squillitici unciam unam, essentiæ gummi ammoniaci, glyzirrhizæ, croci ana drachmam unam, syrupi de erysimo Lobelii unciam unam. M. d. de qua singulis diebus, quater tria vel quatuor cochlearia sumsit. Æstus internus, quoties recruduit, vel adhibito cum aqua fontana pulvere nitroso absorbente, vel etiam emulsione, ex seminum quatuor frigidorum, seminis papaveris ana drachmis duabus, aquæ cerasorum nigrorum, florum acaciarum, rosarum, cinamomi sine vino ana unciis duabus, syrupi papaveris albi uncia & dimidia confecta, insigniter mitigatus fuit, subsequente somno tranquillo, & vires haud mediocriter restaurante. His itaque remediis per mensem circiter continuatis, æger non modo liberius, & sine omni molestia spiravit; sed & adpetere, dormire, & vires, miro spectaculo, sensim recuperare cœpit, adeo ut & in publicum denuo prodire, & negotiis domesticis interesse constitueret. At immutato celeriter aere sereno in pluviosum, & accedente graviori ira; omnia pristinam induerunt faciem, vires nimirum fractæ, adpetitus dejectus, somnus inquietus, & asthma fortius revertebantur: sed aliquot circiter dierum intervallo, partim ope descriptæ emulsionis, partim ope pulveris ex radicis vincetoxici scrupulo uno, squillæ & nitri ana granis sex concinnati, sublatis omnibus hisce symptomatibus reconvaluit.

Epicrisis.

Hujus affectus historiam, cum curatione, & adhibitis remediis, ob juniores medicos practicos, de industria paullo pleniorem exhibere constituimus. Ex aliis vero notatu dignis, per-

nicialis spiritus vini camphorati effectus, quem sœpius in tumoribus erysipelaceis, arthriticis, podagricis &c. comperi, injungendus mihi videtur. Nam sicuti provida hujus spiritus in tumoribus & doloribus, a lento & stagnante humore obortis, adplicatio non caret sua laude & usu: ita contra in naturis sensibilioribus, & mobilioribus, serum vitiosum ad interiora repellendo, vel magis incrassando, non minimam noxam infert.

2 Annotare etiam ex hac morbi historia licet facilem omnium symptomatum, quæ plane quiescebant, a solo iræ motu recursum, & exacerbationem. Unde adparet, caussam hujus affectus non tam ab humorum mole, & crassitie; sed a vitioso, & præternaturali nervosarum partium motu foveri; quem blande anodynis, & demulcentibus consultius, quam spirituosis sopire, & delinire præstabit.

3 Præter hæc memorabilis squillæ videtur effectus, aliquot etiam aliis exemplis notatus, in spasmis & convulsionibus partium nervosarum præsentissime sopiendis, maxime catharro suffocativo, asthmate convulsivo, quandoque etiam in ipsa epilepsia: qui effectus nostra quidem sententia principio anodyno, sali subtilissimo discutienti ac resolventi intermixto debetur.

OBSERVATIO IX.

Asthma spasmodicum a retropulsa podagra.

Generosus vir, annorum quadraginta, habitus strictioris, sanguine pleni, temperamentique sanguineo melancholici, vita olim functus valde mobili, iracundiæ deditus, & pro potu ordinario vino rubro, aqua diluto usus, ante aliquot annos cruorem ex venis sedalibus, sed semel tantummodo profudit, & paullo post insultum podagricum, cataplasmatibus profligatum passus fuit. Quatuor elapsis annis vitæ genus plane sedentarium subiit; in quo asthma, quod jam diu utut levissimum sustinuerat, accedente præsertim conjugis carissimæ morte, & inde suborto vehementi mœrore, insigniter increvit, cum gravi cordis palpitatione per intervalla stipatum. Prævia venæsectione, adhibitisque variis medicaminibus, ordinabantur aquæ Sedlicenses: quæ tantum aberat, ut ferrent levamen, ut potius sequuto autumno, ingentem in modum spirandi difficultas, fere suffocativa invalesceret, & maxime versus noctem cum aridissima tussi infestaret. Consultus Medicus, venam tundi jubebat, detracto sanguine aterrimo, cuticula subpingui investito: ordinabatque varia resolventia, incidentia, laxantia, pediluvia, & quoniam flatus simul molestabant, carminativa: a quorum usu per urinam insignis amurcæ tartareæ quantitas reddebatur, & generosus æger egregie habere incipiebat. Verum, cum satis longo interjecto tempore, diætæ regulas transcendisset, & aeri humidiori sese exposuisset; recruduit anhelatio, priori fere gravior; sub qua urina rursus deponebat copiosum sedimentum. Adhibebantur venæsectiones, fontes Selterani, variaque remediorum genera, sed in cassum; quin tandem accedebat peripnevmonia. Huic septimo die vehemens orthopnœa, cum maximo in pectore strepitu, absque omni expectoratione, adeo vexans jungebatur, ut per aliquot dies incurvato pectore, angustum trahere deberet spiritum. Expectorantia exacerbabant malum; ab antispasmodicis vero & infusis calidis solamen percipiebat; junctisque aliis remediorum generibus, ab hac gravi primum febre, & subinde ab asthmate ita restituebatur, ut in publicum quoque prodire potuisset. Verum novissime, sub humidiori versatus aere, illud rursus incurrit, cum pedum œdemate, noctu disparente, corporisque contabescentia stipatum: & in hoc rerum statu meam flagitabat opem. Commendavi itaque præter rectam vivendi rationem, maxime studiosam ab aere humido, frigidoque ab-

abstinentiam, & statas venæsectiones, pulverem meum præcipitantem, liquorem anodynum, & Elixir viscerale balsamicum; vinum rubrum, pro potu interdixi, & Selteranas conjunxit; atque pediluvia: quibus factum esse percepi, ut egregie valere cœperit.

Epicrisis.

1 Aeris diversa constitutio, sicut ipsum asthma inducere valet, ita quoque varias asthmaticis infert mutationes. Quando enim mercurius in barometro, ob imminutam aeris, vaporibus aqueis infarcti, elasticitatem descendit; autumnali præsertim tempore ventis ex austro & Zephyro flantibus: difficilior semper est in asthmaticis spiratio. Quod si vero mercurius in barometro ascendit, uti fieri conspicimus flante Euro, qui valde est temperatus, ac elasticus, optime habent asthmatici. Hinc videmus, quantum ad liberam spirationem aeris conditio contribuat. Nam si ille nimium levis, tenuis, ac rarefactus est; quemadmodum in altissimis montibus, vel hypocaustis calefactis vel balneis deprehenditur: tunc nequit resistentiam sanguinis & aeris internis in vasis pulmonalibus contenti superare; neque ideo progressum humorum per pulmones ad sinistrum cordis ventriculum promovere; quare etiam sub levissima atmosphæra homines suffocari posse experientia docemur. Inde quoque ratio patet, cur ab aere vaporibus carbonum accensorum repleto, & certo loco incluso, hi homines suffocentur; quoniam videlicet hi vapores sulphurei, aeri demunt vim elasticam expansivam, ut ille interni aeris & sanguinis resistentiæ superandæ impar fiat. Quare monitum, ab asthmaticis sedulo observandum est, ut quemcunque humidum & nebulosum studiose vitent aerem.

2) Sedlicenses aquæ, sale amaricante, quod calcareæ indolis est, valde turgidæ & magna ac crebriori dosi haustæ, in asthmate & in omnibus spasmodicis affectibus, nisi eos exacerbent, saltem sunt inefficaces; & potius prosunt in morbis sic dictis frigidis, pituitosis, ubi multum muci, quem incidunt, resolvunt, ac evacuant, primas vias obsidet. Sal enim earum ob ingentem vellicationem nervis, spasmo affectis, est infensum.

3) Asthmati spasmodico facile supervenire potest peripneumonia. Vi enim constrictionum, quæ membranas pulmonum ac bronchiorum occupat, sæpius sanguinis vel seri in vasculis minimis stases, & accedentes inflammationes producuntur; quæ peripneumoniam constituunt. Et tum anceps sane est rerum status.

4) Quum in nostro ægrotante nulla fuerit nec viscerum obstructio, nec pectoris hydrops; non mirum est, quod meris antispasmodicis hic morbus persanari potuerit.

OBSERVATIO X.

Ante decem circiter annos consilium a me petiit Theologus quidam, vir quinquagenarius, temperamenti sanguinei, dolore ex calculo, atque podagrico per intervalla ab aliquot annis affectus, qui incidebat in gravem spirandi difficultatem, continuam quidem, sed sub aeris mutatione admodum invalescentem. Sub aere enim temperate humido degebat semper melius, quam nimis sicco & frigido. Mali primam caussam tribuebat incuriæ, quod in camera, calce viva recenter obducta somnum ceperit; quoniam ab eo tempore ægrius spiravit. Plures consuluit Medicos; sed a nullis remediis quidpiam opis persensit. Ego lac asininum præbendum suasi; sed ventriculus id ferre recusavit. Successit tandem atrophia, & tumor pedum œdematosus, cum febre hectica, & insequuta morte. Aperto post obitum corpore, hepar repertum est ingentis magnitudinis; pulmones mirum in modum inflati, distentique, & cor solito *Asthma ab exhalationibus calcis vivæ.*

gran-

grandius adparebant; ut totam fere thoracis cavitatem replerent. Hæc equidem nullam, pericardium vero insignem extravasati seri fovebat copiam, & intestina erant inflammata.

Epicrisis.

In asthmate demortuis pulmones valde inflatos & expansos fuisse repertos, plures docent observationes. Vid. RHODIUS *Cent.* II. *obs.* 22. COSTÆUS *de potu in morbis Lib.* III. *cap.* 30. DODONÆUS *observ.* 54. Præsertim RUYSHIUS *obs. anat. chirurg. obs.* 19. & 20. in pulmone invenit acervum vesicularum pellucidarum, ab aere expansarum, & adeo obstructarum, ut levi compressione aerem ex iis evacuare potuerit. A vaporibus calcis vivæ bronchiales ramulos ita posse constringi, ut aer atmosphæricus ob gravitatem & elasticitatem, qua pollet, in vesicularum pulmonalium cellulas impelli, sed non adeo facile exire possit, vero est simillimum. Et inde etiam factum est, ut æger aerem temperate humidum, ob vim fibras & tunicas constrictas relaxantem, melius ferre potuerit, quam siccum & frigidum. Crediderim in tali casu, vaporem ex floribus emollientibus, cum lacte decoctis, ad interiora pulmonum admissum, longe utilissimum fore; neque emplastra demulcentia, nervina ex axungiis, suo fructu destitui. Interne vero lacticinia, & axungiæ animantium, sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, in ejusmodi asthmate sicco, neque minus in eo, quod metallurgis ex fumis saturninis, ore haustis, familiare est, optimam pollicentur opem.

Quam pernicialem & virulentam vim, in constringendis faucibus, & viis spiritalibus, exserant effluvia, quæ ex locis calce viva obductis emanant, quotidiana edocet experientia. Ante viginti annos tres filii Consiliarii primarii, qui infra annum decimum erant constituti, in camera dormientes, recenti calce investita, intra aliquot dies angina suffocati occubuerunt.

OBSERVATIO XI.

Aliquot abhinc annis, per litteras me consuluit vir quidam generosus, quadraginta annorum, ex Livonia, vehemens asthma per biennium jam passus, docerique voluit, num ipsi sint profuturæ thermæ Carolinæ. Conquerebatur vero non tantum de summa præcordiorum anxietate, spirandique difficultate; sed & vehementi ipsius sterni spasmodica non minus, ac dolorifica strictura, atque thoracis & scapularum compressione, tanta violentia per periodos invadente, ut non raro animi deliquia, cum extremorum frigore, sudore gelido, summaque inquietudine stipata jungerentur: qui paroxysmi ab ira, & a cibis inflantibus, maxime si alvus simul fuerit adstricta, semper erant graviores. Contraxisse sibimet hoc malum scripsit a vehementia frigoris, sub levioribus vestimentis ad præcordia atque pedes admissi, quos ad genua usque, venationibus indulgens, sæpius in aquarum immisit stagna. Ceterum & hæmorrhoidalis fluxus, & hypochondriacarum passionum vacuitate gaudebat: naturæque robustioris semper fuit: & frustra multis remediorum generibus, sanguinisque missionibus usus est. Ego igitur consultus, suasi utique thermarum Carolinarum internum, peractaque harum potatione, Tœplicensium externum usum. Paruit meo consilio, & corpore viribusque prorsus extenuatus; accessit thermas, easque cum tanto potavit levamine, ut sequenti anno earum potationem iteraret. Conjunxit insuper usum Elixirii visceralis cum tertia parte liquoris anodyni permixti; nec non essentiæ corticum aurantiorum bene præparatæ, eidem liquori nuptæ; atque pulverum nitroso temperantium, interpositis pilulis balsamicis. Externe emplastrum nervinum temperatum præcordiis & sterno admotum,

Asthma a frigore vehementi.

tum, egregium tulit allevamentum. Quin brevi abhinc tempore per litteras mihi nunciavit, se a malo suo penitus liberatum, athletice jam valere.

Epicrisis.

Multa mihi cognita sunt exempla eorum, qui ex sola frigoris ad præcordia admissi vehementia, cardialgia spasmodica cum summa sterni strictura laborarunt; & insigne semper, vel ab emplastro Barbette, vel nervino, quod ex axungia humana, sevo cervino, croco, balsamo Peruviano, myrrha, minio, paratur levamen experti sunt. Vis enim intensi frigoris tanta est, ut non modo, occludendo cutis poros, transpirationem impediat, sed potissimum, ut ipsis partibus solidis, membranaceis & nervosis, earum intimam texturam ac structuram immutando, labem inferat; quæ haud ita facile corrigi potest. Quemadmodum vero in omnibus partium nervosarum morbis, qui a frigore nascuntur, circumspectum thermarum internum externumque usum deprehendi efficacissimum: ita quoque non dubitavi, quin illum in præsenti morbo commendaverim, cum successu felicissimo.

OBSERVATIO XII.

Asthma rheumaticũ Carolinis persanatũ. Vir generosus, in dignitate constitutus, quinquaginta annorum, plenioris corporis habitus, ex loco quodam, ubi lauto, inordinato, simul autem valde mobili usus fuerat vitæ genere, domum redux indulsit demum vitæ sine motu desidi, multisque occupationibus plenæ: unde protinus de rheumaticis, atque catharralibus in pectore incommodis, coryza, tussi, raucedine, atque spiratione justo difficiliori conqueri cœpit. Ante annum vero, per domesticas calamitates animo non parum fractus, plures noctes inquietas valde, cum molesta hypochondriorum distensione, multoque sudore stipatas transegit. His demum accessit ægerrima spiratio, tanta quidem, ut vix in lecto contineri potuerit; sed ad capiendum aerem liberiorem in conclavi discurrere, & fenestras aperire debuerit; adpetitu tamen semper salvo & integro existente. Progressu temporis, exhaustis viribus, corpus contabuit, & spirandi difficultas adeo increvit, ut ad levem corporis motum, quando vestes vel exuere, vel induere, vel scalas ascendere, vel etiam alvum cum nisu quodam deponere voluit, protinus suffocatoriam fere pectoris compressionem, cum summa molestia passus fuerit. Quin memini, virum illustrem aliquando noctu in gravissimum eumque præfocantem ferme pectoris affectum incidisse, qui a quadam defluxione a capite ad pectus irruente pendebat, & cum tanta spirandi angustia inhærebat, ut ob totius corporis tremorem, faciem rubicundam, extremorum refrigerationem, viriumque lapsum, morti perquam vicinus videretur. Desideravit in hoc paroxysmo haustum aquæ frigidæ, quo sumto mirifice recreatus, & liberiorem expectorationem habere, & minus impeditum spiritum ducere cœpit. Ceterum ægrotanti nulla nec ad hæmorrhoides, nec ad podagram erat dispositio; at patre, hæmorrhoidum fluori obnoxio, hocque cessante, asthmate hydropico correpto ac denato, natus fuit. Postqnam igitur ordinatis a Medico varii generis pectoralibus, & antiasthmaticis remediis, nec non sanguinis missione, exiguo, vel plane nullo fructu usus erat: me tandem accersit, meumque desideravit auxilium. Commendavi quam plurimum thermarum Carolinarum potationem; quam non sine multo levamine instituebat, & sequenti etiam repetebat anno. Præterea tam ante, quam post harum usum suasi, ut a cœna vel prorsus abstineret, vel eam ter minimum quavis septimana intermitteret; non minus loco cerevisiæ saturatioris, tenuiorem, sed satis salubrem Lœbeginensem, ac fontem Selteranum

num cum quarta vini parte biberet; atmulta equitatione, vel ambulatione corpus frequenter exerceret. Ad hæc familiariter utebatur essentia corticum aurantiorum, bene præparata, cum essentia carminativa permixta: vinum quoque medicatum, quod ex herba cardui benedicti, comis absynthii, herba ranunculi hortensis, corticibus citri, aurantiorum, agarico, rhabarbaroque confectum erat, singulo mense, alternis diebus hac ratione assumebat, ut quatuor ante prandium horis, sorbillato prius jusculo carnis, hauriret sex dicti vini uncias; quod multum muci pariter, atque flatuum subduxit, cum exoptatissimo mali levamine.

Epicrisis.

1) Quantum detrimenti mutatio vitæ generis mobilioris in immobilius, servata eadem, quæ antea fuerat, victus proportione, afferre possit valetudini: quam plurimis in praxi compertum habemus exemplis; unde veritas aphorismi HIPPOCRATICI confirmatur, quo, *multi*, inquit, *morbi fiunt*, *quando cibus superat laborem*. Hac enim ratione nimia seri impurioris copia generatur; ex qua rheumatismi, maxime pectorales gignuntur: &, quoniam in tali vitæ genere digestiva vis languet, cumulantur inde cruditates in primis viis, ex quibus generantur flatulentiæ, quæ affectus catharrales, & asthmaticos insigniter augent. Quamobrem non sine ratione Viro optimo commendavi, ut, quoniam avidiori fruebatur adpetitu, parciori victu, frequentiq; corporis motu uteretur; & accommodato laxante, lentos viscidos humores ex intestinorum canale repurgandos curavi. Quum vero ejusmodi affectus, si vel a parentibus trahantur, vel in habitum degeneraverint, solis istis remediis, non facile cedere solent; ad efficaciora descendere oportet, ex quibus, ob insignissimam, quam inde sępius deprehendi, virtutem, thermæ Carolinæ, & postea Tœplicenses, cunctis reliquis palmam eripiunt.

2) Debetur peculiaris animadversio illi effectui, quem aqua frigida in affectu pectoris catharrali, ac pene suffocante, præstitit excellentissimam. Quando enim pulmonum tonus adeo debilitatus est, ut irruentis in illis pituitæ copia haud expectorari possit, tunc aquæ frigidæ haustus, lene his partibus addendo robur, adjuvat expectorationem; qua facta mitigatur, quin cessat reliquus affectus,

3) Circa potationem non modo acidularum, verum etiam infusorum vinosorum, si frigida sint, notari meretur, quod quibusdam subjectis, stomacho existente jejuno, pota molestias creant. In tali casu hisce personis sorbitionem jusculorum calidorum injungere soleo; atque tum potum aquarum vel infusi purgantis concedo: quoniam hac ratione, frigus illorum fluidorum, fibris ventriculi nerveis non adeo molestum est.

OBSERVATIO XIII.

Vir quinquagenarius, corpore robusto, sanguine, succisque pleno instructus, largis epulis, & sub his vino adusto uti solitus, in ætate juvenili, narium hæmorrhagiis; virili vero dispositioni hæmorrhoidali obnoxius, ante aliquot annos molesto in osse sterni, circa regionem tertiæ costæ corripiebatur tuberculo. Quod, accedente gravi iracundia, inflammatum, tandemque suppuratum, felici quidem sectione exstirpabatur; sed insignem spirandi difficultatem, a tussi & excretione muci vacuam, relinquebat. Hæc vespertino potissimum invalescebat tempore; & sub inspiratione, in eo, cui tumor insedit, sterni loco, videbatur quoddam hærere impedimentum, quod libero aeris ingressui obicem poneret. Ceterum alvi est adstrictioris, neque raro dolores dorsi persentiscit; & novissime cœcæ adparuerunt hæmorrhoides. Consultus commen-

Asthma spasmodicum a tuberculo in osse sterni exciso.

mendavi venæsectiones ter quotannis iterandas; cucurbitas cum scarificatione, dorso ac regioni renum quandoque admovendas; & , si recruduerint cœcæ hæmorrhoides, sanguisugas ipsis adplicandas. Deinceps, procurata, alternisque diebus ad tempus iterata alvi laxatione, dedi pulverem ex lapidum cancrorum uncia dimidia, solutionis oculorum cancrorum, nitri purificati ana drachma una confectum, ut ejus dimidiam drachmam mane ex aqua racnunculi hortensis, sorbillatis desuper aliquot infusi veronicæ vasculis sumeret. Ordinavi quoque, ut rectæ vivendi rationi studeret, maximeque elevatis capite ac pectore cubaret; & denique loco, quem tumor obsederat, adplicandum suasi emplastrum, quod ex gummi ammoniaci, myrrhæ, bdellii ana drachmis tribus, terebinthinæ venetæ, axungiæ humanæ, ceræ uncia una, fiorum sulphuris, camphoræ ana drachmis duabus, croci, olei anisi ana drachma una conficiendum docui.

Epicrisis.

Asthma hoc spasmodicum natales suos potissimum mutuatur, a tuberculi in sterno suppurati, inopportuna excisione. Quemadmodum enim generatim ulcera, etiam arte concitata, quæ adpellamus fonticulos, præmature consolidata, gravissima spirandi difficultate stipari, frequenti compertum habemus observatione: ita hanc eo facilius comitem habent ulcera, & læsiones ossis sterni, male feriatis artibus tractatæ. Sternum scilicet, quod est os molle, ac valde spongiosum, in parte interiori, eaque concava, proxime investitur valde nervosa tunica pleura; ejusque mediæ parti per longitudinem adnectitur mediastinum, productio duplicata pleuræ, eique sensibilitate neutiquam cedens, subjectaque insuper arteria aspera. Quare vero est simillimum, exciso illo tuberculo, serum acre, quod illud ploravit, per porosam ossis substantiam retroactum, mediastino protinus insedisse, ejusque spasmodicam induxisse stricturam; quæ renisus illam sub inspiratione sensationem perfecit. Hinc, testante ETTMULLERO *Oper. Pr. Part. II. pag.* 565. inflammationi mediastini jungitur tam molestus in inspiratione circa sterni regionem renisus.

2 Prætérea vero ad generandum in hoc casu asthma contribuit, congestio ac infarctus humorum in pulmonibus. Hinc primario etiam debetur tuberculi illius generatio. Namque dum æger hæmorrhoides fluentes habuit; illæ vero posthæc cessaverunt: vix fieri potuit, quin humorum stagnationes, in vasis imi ventris, maxime intestinorum contigerint: unde repetenda est alvinæ obstructionis origo. Notum vero est, quod ubi circulus humorum in abdomine irregularis fertur, spasmi in hac cavitate protinus excipiant, & flatulentiæ: hinc cruor majori copia ad præcordia cogitur, pulmones infarcit, spirandique graviorem parit difficultatem.

3) Studio commendavi situm corporis cum elevato capite. Namque notari meretur, quod asthmatici, maxime si a nimia sanguinis mole tales facti fuerint, ex decubitu supino, protinus incurrant gravissimam anhelationem. Ex hoc enim situ, major humorum ad præcordia fit affluxus.

Plures de asthmate casus reperies in Consultat. ac Responsis Medicin. Tomo I. Sect. II. casu LXXXVIII. ad XCIII.

CAPUT III.

DE

TUSSI, INPRIMIS RHEVMATICA ET CONVULSIVA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio tussis. Vix occurrunt morbi, qui tam propinqua cognatione invicem conjuncti, tantaque frequentia complicati sunt, quam quidem asthmatica spirandi molestia, atque tussis; adeo ut vix fieri possit, quin unus alterum post se trahat. Explicato igitur asthmate, ejusque speciebus, de tussi jam agere constituimus. Hæc vero, generatim definiendo, nihil est, quam violenta materiæ peregrinæ, ex pulmonum bronchiis, per horum vim contractilem, intensius auctam, sive convulsivam, cum vehementiori exspiratione facta expulsio.

§. II.

Structura partium spiritalium. Hujus historiam perinde ac pathologiam scripturus, rectissime a descriptione illarum partium incipere posse videor, quæ ad tussim efficiendam proxime concurrunt; quo demum hujus motus, revera convulsivi essentia patefcat, ejusque differentiæ intelligantur. Et hujus quidem primariam sedem atque subjectum constituit magnus iste aereus canalis, cujus ope spiritum trahere benigna nobis permisit natura. Dividitur ille in asperam arteriam, & bronchia; hæc per pulmonum substantiam serpunt, illa a pulmonibus ad fauces tendit. Hujus nimirum principium*, larynx dictum, est canalis a summis faucibus incipiens; ex quinque cartilaginibus, ope membranarum, externæ nerveæ, mediæ carneæ, & internę glandulosæ connexis, fabricatus, & superius apertura, glottis adpellata, & operculo cartilaginoso, cui nomen est epiglottidis, obtecta, perforatus. Sequitur principio capaciori tubus, ex cartilagineo membranaceus, quem asperam vocant arteriam; qui angustiori sensim itinere ad pulmones tendens, circa hos in binos primum dividitur ramos, bronchia dictos. Hi in minores, & minimos, eosque innumeros, per pulmonum fabricam distributos dispescuntur, omnes ex segmentis cartilagineis, membranisque contractilibus constructos; & denique in vesiculas minimas, racemorum instar, bronchialibus istis ramulis adhęrentes, & pręcipuam pulmonum partem constituentes desinunt.

§. III.

Canalium pnevmonicorum vasa ac glandulæ. Omnes hi pnevmonici canales ab initio ad finem cinguntur membrana ex fibris tam longitudinalibus, quam annularibus constructa, & multis glandulis, ductibusque excretoriis spisse obsita; quarum glandularum copiam, situm ac figuram exquisitissime delineavit MORGAGNUS *Advers. Tab.* 11. *fig.* 1. *pag.* 48. Fundunt illę, in dictas spiritales vias, humorem tenuem, roscidum, blande lymphaticum: quem etiam ex illis glandulis, quę extrinsecus epiglottidi, cartilaginibus arytęnoideis, bronchiorumque extremitatibus abhærent, stillari, dubium quidem, sed vero videtur simillimum. Has ostendit HEISTERUS *in A. N. C. Cent. VII. & VIII. observ. LXIII.* Tribuit pręterea hisce ductibus varii generis vascula provida natura: & quidem primum arteriosa, ab arteria bronchiali. Hęc principium sumit ex trunco arterię magnę descendentis, super arcu arteriarum intercostalium superiorum, & in tres dividitur ramos, quorum unus externe super aspera decurrit arteria, reliqui duo per totam substantiam membranarum trachee, bronchiorumque pulmonalium multas dispergunt ramificationes. Venosa accipiunt a vena bronchiali, cujus ramuli, simili ac arterię modo propagati, magno tandem ramo in truncum venę cavę de-

descendentis & azygos abeunt. Utraque vasorum accurate detexit ac descripsit RUYSCHIUS *epist. VI.* Nervosos denique ramos mutuantur hæ spiritales viæ a pari vago, nec non intercostali nervo.

§. IV.

Functio viarum spiritalium. Primarius horum canalium usus, atque functio est, ut aeri externo, ad facilitandum sanguinis circuitum, & conservandam vitam valde necessario, in pulmones ingressuro, pariter ac redituro, commodum iter præbeat. Hunc in finem datæ sunt iis ductibus 1) copiosæ glandulæ, non ut secernant humorem excrementitium; siquidem hic locus excretioni sordium secundum naturam minime dicatus est: sed ut effundant lympham tenuem, quæ membranas tracheæ, & bronchiorum, ne ab aere perpetuo illabente exarescant, blanda continuaque lubricatione fovet, atque tum, suo perfuncta officio, in halitus resolvitur, & cum exspirando aere, in morem transpirationis cutaneæ, exhalat. Eodem scopo tributæ sunt hisce viis 2) tunicæ nerveæ, ac exquisite sensibiles, non minus ac musculosæ, fibris tam longitudinalibus, quam annularibus præditæ: cujus ope motu gaudet tam constrictorio, quam dilatatorio, quem sapiens natura cunctis nervosis ac membranaceis totius corporis ductibus tribuit, veluti in uretheribus, viis biliferis, & ventriculo ac intestinis deprehendimus. Neque suo insigni fructu vacat hic motus; siquidem non modo ad promovendum aeris ingressum, & exitum, verum maxime ad lymphæ ex dictis glandulis secretionem adjuvandam, quin & sanguinis cursum per vasa bronchialia facilitandum permultum contribuit. Sed quum hi membranacei ductus, ad spirationis negotium soli haud sufficiant, ipsi tamen 3) cum reliquis partibus, quæ ad peragendam hanc functionem concurrunt, veluti sunt pulmones, pleura, septum transversum, musculi intercostales, & abdominis, &c. tam arctissimo fruuntur consensu, ut fere sit impossibile, quin agente una parte, omnes simul agere incipiant.

§. V.

Ratio formalis tussis ostenditur. His recte se habentibus, secundum naturam fit respiratio: ubi vero cunque unicum dictorum momentorum a naturali statu recessit, eadem statim læditur ac pervertitur. Mittimus reliqua spirandi vitia, & de sola jam tussi loquimur, quæ nunquam non dictorum canalium pnevmonicorum præternaturali constitutione absolvitur. Vix profecto dubito, quin, quod in ventriculo est vomitus, id in bronchiis tussim, i.e. inversum eorum motum tonicum esse dicerem. Namque hæc mihi tussis est idea, quod sub ea bronchiales ductus ab infima ad superiorem partem vehementius constricti, contentum aerem cum impetu, & celeritate sursum agant; insimul peregrini quidpiam expulsuri. Quum autem his male affectis; reliquas quoque pectoris partes, spirationi tributas, & quæ cum his porro arctiori nexu cohærent, in sævorum motuum societatem, vi intimioris consensus rapi oporteat: facile patet, cur in tussi, tanquam præternaturali exspiratione, quo ea est vehementior, eo quoque violentius totum pectus, totum abdomen, & totum corpus concutiatur. Vicissim autem ob eandem harmoniam sæpissime fit, ut, si septum transversum, ventriculus, œsophagus, nervi præcordiales, & qui ab illis dependent, vel etiam membrana narium pituitaria, a quacunque caussa vellicentur; affecta simul fistula aerea, tussim post se trahant.

§. VI.

Tussis caussa proxima. Si igitur affectio dictorum canalium spasmodico convulsiva, formalem tussis constituit rationem: eorundem vellicatio dictæ convulsioni, hinc & tussi caussam proximam præbeat, necesse est. Omnis ergo tussis sedem suam in pectore habet; licet caussæ non semper ibidem obhærescant. Et hæc ipsa caussarum, quæ ad tussim contribuunt, mediatarum diversitas, tam varias ejus

jus gignit species, quas omnes pertractare, nostri non est instituti.

§. VII.

Tusses symptomaticæ.

Neque enim agere constituimus de ea tussi, quæ tanquam molestum symptoma variis jungitur ægritudinibus. Talis est phtysica, quæ a colliquatione vesicularum, & ramulorum bronchialium per ulcus pulmonum facta suboritur, adeoque continui læsionem pro fundamento habet. In hac non per pulmonales glandulas, sed ipsam bronchiorum cavitatem exesam, laceratam, ac hiantem, peregrina ac ulcerosa eam subintrat materia, quæ vellicando nervosas membranas, tussientem producit motum. Deinceps ad symptomaticas tusses pertinent, quæ asthmati, peripnevmoniæ, pleuritidi, scirrhis atque vomicis pulmonum, inflammationi septi transversi ac jecinoris superveniunt; quæ læso nervo vel tendine circa collum suboriuntur; quæ difficilem dentitionem comitantur; & quæ convulsivos, aut epilepticos motus, aliosque hystericos morbos consequuntur. Hæ maximam partem, a bronchiorum vellicatione, per consensum duntaxat inducta, caussa morbi in plus minus remota a præcordiis regione hærente, producuntur, claroque sunt documento, tussim pertinere ad affectus nervorum spastico convulsivos.

§. VIII.

Tussis à peregrinis, asperam arteriã illabentibus.

Neque etiam ample tractabimus de ea tussi, quæ proficiscitur a peregrinorum tam solidorum, quam fluidorum insolito in asperam arteriam, per glottidis rimam descensu. Tragici profecto, & sæpe, ob repentinam, quam inducunt, suffocationem, funesti sunt hi casus, quorum notabiles historias recenset MARCELLUS DONATUS *in histor. med. mirab. Lib. III. cap. VII.* Huc spectant tusses, quæ a tumoribus, calculis, aliisque rebus præternaturalibus, asperæ arteriæ, atque bronchiis accretis suboriuntur: unde calculos, aliaque corpuscula, grandinibus similia, tussiendo rejecta fuisse, fide digni perhibent auctores. Videas ALEXANDRUM TRALLIANUM *Lib. V.* PAULUM ÆGINETAM *Lib. III. cap.* 28. & 31. & PETRUM BORELLUM *obs. Cent.* 1. *obs.* 67.

§. IX.

Tussis metallicolarum.

A nostro quoque scopo alienæ sunt tusses gravissimæ, quas excitant fumi saturnini, metallici, inque primis acidi minerales, cum aere diutius inspirati, & illi potissimum metallicolę experiuntur, qui argento per plumbum in magnis catinis depurando student, nec non figuli lythargirio multum utentes: ut & cæmentarii, & qui cum calce viva multum sunt occupati. Evidens earum est ratio: dum enim particulæ metallicæ, fere corrosivæ ductus spiritales, insigni sensibilitate prędítos ingrediuntur, iisque intimius insinuantur; gravem eorum inferunt constrictionem, tussis siccæ, cum asthmate complicatæ caussam.

§. XI.

Tussis catharralis levior.

Nec denique nostræ considerationi pressius subjacet id tussis genus, & levius, & brevius, quod a cohibita transpiratione, in sanis ceteroquin corporibus evenire solet. Fit nimirum ea, si subjecta præsertim pituitosa caput vel pectus, quod antea in calidiori loco leni perspiratione maduit, subito exponunt frigori, & repressum a cute serum acre ad tracheam & bronchia decumbit; aut si senes inprimis noctu in loco frigidiori dormiunt, vel in frigido ac hyemali aere liberius obversantur. Jungitur quoque coryzæ; & vel calidiori regiminę, vel sumto forsan diaphoretico, brevi tempore cessat. Huc etiam spectant delapsus muci e naribus ad fauces, & laryngem, qui matutino tempore facili conatu per screatum eliditur.

§. XII.

Tussis rheumatica.

Sed de ea fusius agemus tussi, quę primarium constituit morbum, totumque graviter afficit corpus, & tam vehementia, quam diuturnitate est molestissima. Vocamus hanc rheumaticam, eo quod rheumaticis revera absolvitur affectionibus. Namque pro

caussa

caussa agnoscit, humorum, maxime serosorum inversum, & a superficie corporis, extremisque partibus ad pulmones tendentem motum, atque decubitum; neque unquam a febrilibus commotionibus, vespertino potissimum tempore conspicuis, ac horripilationibus vacua est. Hæc pro subjectorum, quæ invadit, varietate, vel humida, vel sicca est: illa evenit sanguineis, phlegmaticisque, qui præter partium fibrosarum, nervosarum ac musculosarum mollitiem, serosis ac pituitosis nimium scatent succis, veluti sunt fœminæ præ viris, infantes, pueri, atque senes, præ iis, qui in juvenili, vel virili ætate sunt constituti. Sicca vero tussi magis corripiuntur hypochondriaci, scorbutici, cachectici, strictiori corporis habitu, & debili, adque spasmodicos motus valde proclivi nervorum systemate, nec non sero acri copioso præditi.

§. XII.

Historia tussis convulsivæ seu ferinæ. Summum tussis rheumaticæ gradum denotamus, per convulsivæ seu ferinæ nomen. Hæc tam efferata vehementia, tantaque totius corporis concussione adfligit, ut ea non raro suffocari credas miseros. Modo, maximeque sub initio sicca est, & vel nullam, vel saltem parcissimam seri tenuioris, plus minus acrioris copiam elidit; modo humida, tumque mucum sublividum, sæpe tenacissimum, præviis laboriosissimis conatibus, secum ducit. Refrigescunt simul extrema, alvus est clausa, urinæ minguntur tenues, & succi vitales majori copia & impetu ad superiora, pectus, atque caput compelluntur: unde sub paroxysmo facies sanguine turget, rubet, venæ tument, arteriæ fortius, celeriusque moventur, oculi prominent, lacrymas emittunt, palpebræ intumescunt, & interdum ipse sanguis, accedente sternutamento, e naribus ejicitur: nonnunquam ipsa pulmonum vascula rumpuntur, sputumque suboritur cruentum. Non raro singultus jungitur, simulque ventriculus adficitur laboriosis vomitionibus, quibusdam stercora, & urinæ præter voluntatem fluunt; quidam, præsertim infantum, hernias tussiendo sibi contrahunt, aut adnotante jam HIPPOCRATE *aph.* 46. *Sect. VI.* gibbosi fiunt: quin M.N.C. *cent.* 1. *obs.* 1. notabilem allegant casum, de corpore vertebræ dorsalis, præ tussis vehementia, in medio disrupto. Neque ignorari oportet, a nimia tussis vehementia apoplexiam suboriri posse: & BOYLE *de natur. philos.* observavit, quod ex tali tussi subitanea memoriæ ac ratiocinii jactura, nec non paralysis manuum, & aliorum membrorum enata fuerit.

§. XIII.

Caussa materialis ferinæ tussis. Caussa hujus tussis materialis residet in humore tenui, acri ac fere caustico, ad sensibiles fistularum aerearum tunicas deposita, easque graviter vellicante. Hæc vel laryngi duntaxat, & arteriæ asperæ insidet, tumque continuam, & molestissimam faucium titillationem habet comitem; vel profundius bronchiis pulmonalibus infixa hæret, atque tum gravissimum & atrocissimum parit tussiendi conatum. Et generatur quidem hic humor a sordibus impuris & acribus, ad superficiem corporis, aut artus exteriores, vel haud satis vegete expulsis, vel quacunque de caussa, maxime frigore, retroactis, & ad pulmones decumbentibus. Hinc docemur, scabiem, tineam, achores capitis, guttam rosaceam, sudorem pedum, aliaque exanthemata repressa, ulcera præmature consolidata, & arthtitidem, podagramque intus actam, tussim post se trahere convulsivam. Et quænam quæso alia est caussa, quod morbilli & præcursores, & comites, & pedissequas habeant, ejusmodi tusses diuturniores, quam quod materia acris, morbillacea, ad vias spiritales retrocessit, easque graviter vellicavit. Conf. A.N.C. *Dec.* III. *obs.* *XI. pag.* 25.

§. XIV.

Tussis convulsiva epidemica. Non raro etiam hæc rheumatico convulsiva tussis, ex communi caussa, aeris nimi-

Tussis epidemica. nimirum vitio suborta, epidemicam per multas regiones edit stragem. Occurrit autumnali, ac hyemali potissimum tempestate, si hæc, flantibus antea austris calidior ac benignior fuit, & subito in frigidam, ventis aquilonaribus molestam commutatur. Sed hæc caussa impuris duntaxat corporibus rheumaticam tussim infert, cum in aliis non nisi catharralem excitare solet. Quare epidemicæ hujus ferme tussis talem maxime aerem existere caussam animadvertimus, qui nebulis pernicialibus, maleque olentibus, aut aliis particulis acribus, ac sœpius venenatis, febrium quoque exanthematicarum caussis, prægnans est: hæ enim particulæ inspiratæ non modo gravissimam tussim, verum & aphthas, illam insigniter exacerbantes progenerant. Præterea vernali quoque tempore, grassantur interdum ejusmodi tusses epidemicæ, cum raucedine junctæ; tumque ab exhalationibus salino acribus, in aere contentis, & calore solis, ex terra hyeme occlusa, evaporantibus, glandulisque per vias spiritales sparsis semet insinuantibus, suam trahunt originem. De malis hisce epidemiis legas HIPPOCRATEM *epidem. VI. Sectio VIII.* SENNERTUM *de febribus Lib. IV. cap.* 17. SYDENHAMIUM, ET HISTORIAM MORBORUM WRATISLAVIENSIUM.

§. XV.

Tussis rheumatica ex caussa interna. Hæc de summo tussis rheumaticæ gradu, cujus caussa plerumque externa est, dicta sunto; dantur vero tusses, proprio rheumaticarum nomine dignę, quæ internas potissimum agnoscunt caussas; & sicut diuturnæ, ita maxime molestæ sunt, cumque rheumaticis capitis, ac pectoris doloribus, hemicrania, odontalgia, puncturis laterum pleuritidem mentientibus, defluxione materiæ acris a capite ad fauces &c. complicantur. Eveniunt inprimis corporibus cachecticis ac scorbuticis, ex suppresso pedum œdemate, alioque tumore; quem tanta ferocitate tussis æque ac spirandi difficultas excipiunt, ut suffocatio instare videatur. Familiares etiam sunt hæ tusses senibus, qui impuris scatent humoribus; & in his a frigore externo, dorso præfertim in ea regione, ubi prima lumborum vertebra, & plexus mesentericus major deprehenditur, admisso. Neque alia est ratio, quam quod serum acre ab externis corporis partibus ad pulmones deferatur. Eædem non raro in subjectis pituitosis, senilibus, qui victu lauto, vitaque sedentaria delectantur, & neglexerunt sanguinis missiones, humidæ fiunt, & effectum habent criticum: tota enim sanguinis & humorum massa hac ratione a copia seri impuri, quamvis non sine molestia, egregie repurgatur, adeo, ut sedata tussi, pristinæ vires redeant, somnusque cum adpetitu, & integra sanitate instauretur.

§. XVI.

Tusses rheumaticæ stomachales ac hypochondriacæ. Ad censum tussium rheumaticarum pertinent quoque stomachales & hypochondriacę; quarum illę in ventriculo, hę profundius in hypochondriis ac intestinis caussam habent; & partim ob consensum nervorum, partim ob rheumaticum seri ad pulmones decubitum enascuntur. Et stomachalis quidem suis se prodit notis, quę sunt nausea, cardialgia, adpetitus prostratio, digestionis vitium, sensus in ventriculo gravativus, & quod primus tussiendi stimulus circa cordis scorbiculum sentiatur. In hypochondriaca junguntur flatulentię, spasmi intestinorum, ac symptomata reliqua hypochondriaca. Prior, nempe stomachalis fit a saburra acri, biliosa, acida, ventriculo, ejusque superiori maxime orificio, nec non œsophagho inhærente, harumque partium nervosas tunicas, quę arctissime cum viis spiritalibus nectuntur, vellicante; unde creber comitatur vomitus. Vexat cumprimis, ventriculo a cibis vacuo; & familiaris quoque est febre tertiana, prę sertim continua laborantibus; testante jam HIPPOCRATE *Lib. 2. epidem.* Posterior, nimirum hypochondriaca generatur, ab humoribus crassis, impuris, serosis, vi spasmorum, ac flatulentia-

tiarum abdominalium, ad pectus & pulmones compulsis; & eo magis infestat, si ingens frigus, aut animi affectus, tanquam occasionales caussæ præcesserint. Generatim vero monendum est, quod omnis tussis, quæ est periodica, a saburra in ventriculo, vel potius intestino duodeno stabulante suos mutuetur natales.

§. XVII.

Tussis habitualis. Adhuc notari meretur ea tussis, quæ habitualis est, & catarrhalis rheumatica vocari meretur. Ea potissimum dependet a relaxatione glandularum in faucibus, palato, ac larynge sitarum; & multos annos continua exscreatione durat. Jungitur digestionis vitium, & successiva totius corporis consumtio. Evenit subjectis serosioribus, vitæ sedentariæ, ac lucubrationibus, nec non vinosis compotationibus deditis.

§. XVIII.

Prognosis. His igitur excussis, deveniemus ad tradendam tussium prognosin. Sicca tussis plerumque transit in humidam; hæc vero nimia vetustate habitum contrahit, atque ventriculi digestionem destruendo, cachecticum statum, lentamque febrem producere valet. Quæ humida fuit, & in siccam transit, ut pectus tamen grave maneat: periculum febris vel putridæ, vel hecticæ minatur, teste LOMMIO *observ. medicin. Lib. II. pag.* 120. Convulsivæ seu ferinæ tusses infantibus periculosæ, nam facile reducunt suffocationem, idque fit in difficili dentitione atque etiam in morbillis: inque pueris gibbos, & hernias, gravidis abortum, adultis hæmoptysin atque phtysin inducere possunt; quin easdem subita suffocatione stipatas fuisse, testantur WILLISIUS *pharm. ration. P. II. S.* 1. *C.* 6. *pag.* 61. & HILDANUS *Cent.* 2. *obs.* 68. Quæ tusses pulmonum aut aliorum viscerum scirrhos insequuntur; omnem plerumque remediorum vim eludunt: & quæ a repressis nascuntur exanthematibus, his revocatis cessant. *Omnis tussis mala, qua somnus aufertur: inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, gravisque hominem exercet, idque cum destillatione*, i. e. habitualis rheumatica, inquit LOMMIUS *loc. cit.* Tusses denique hydropicis evenientes, infausti sunt præsagii, teste HIPPOCRATE *Sect. VI. aphor.* 35. Contra moderatior circa tempus nocturnum calor, cum æquabili per universum corpus sudore, vel madore, largiori urinæ fluxu, alvo simul reddita fluidiore, placidior somnus, & facilior expectoratio, certa sunt morbi in gratiam jam redituri indicia.

CURATIO.

§. I.

Curatio tussis rheumaticæ potissimum, quatuor absolvitur indicationibus, nimirum, ut primo materiam peccantem corrigamus, ad exitum disponamus, atque expectorationem, si opus id fuerit, promoveamus; deinceps adfluxum seri a præcordiis avertamus, & ad alia, magis congrua excretoria organa derivemus, tum motus, si fuerint effrænes, consopiamus, & denique debilitatum affectarum partium robur instauremus. Indicationes curatoriæ.

§. II.

Si igitur tenax muci coagulum bronchia obsederit, incidendum illud, resolvendum, & emolliendum est, quod præstant radices resolventes: quas inter primas tenent, radix vel fecula Aaronis, iridis Florentinæ, & quæ insigni humores lentos ac tenaces fundendi & expectorandi potentia pollet, radix squillæ, ad quinque vel sex grana, cum pauxillo nitri data; item oxymel Squilliticum; essentia gummi ammoniaci, spiritus salis ammoniaci anisatus, lac & flores sulphuris, & sperma ceti: Tenax materia incidenda.

§. III.

Humor admodum tenuis, salsus, acris incrassantibus, & lymphæ acrimoniam temperantibus ad exitum redditur aptus. Conducunt hoc fine Humor tenuis incrassandus, & acris

deco-

temperandus. decocta, quæ ex hordeo, rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, ac glyzirrhizæ parantur; cremor hordei, juscula sive decocta avenacea, cum amygdalis, passulisque minoribus; aut decoctum raparum cum sacharo; gelatinæ cornu cervi, & animalium; juscula ex carne cum lacte; loch pulmonum vulpis, syrupi de papavere, de farfara, diacodion Montani, sperma ceti cum lacte datum; & ante omnia oleum amygdalinum recenter sine igne expressum, vel solum, vel syrupo capillorum veneris, aut julepo rosarum nuptum: e. g. in hac formula: Recipe olei amygdalarum dulcium, syrupi capillorum veneris ana unciam unam, spermatis ceti drachmas tres, croci grana quindecim. M. d. Egregiam quoque opem adferunt infusa sic dicta theiformia, quæ ex herba veronicæ, hyssopi, floribus malvę, sambuci, papaveris rheados, salviæ, bellidis, radice glyzirrhizæ, semine fœniculi, cortice ligni sassafras & ejus generis aliis paranda sunt. Ubi tussis catharralis in habitum degeneravit, cum adpetitus dejectione, & tabe, cura, quę cum lacte asinino, vel sero lactis, vel cum fonte Selterano, æquali parte cum lacte permixto fit, pręcipuum medendi cardinem absolvet.

§. IV.

Laxantium usus. Quando nimia congestio, affluxus, & decubitus seri in pectore est, ut fit in tussi valde humida, pituitosa, diutius persistente: pręstat illud a pręcordiis & viis pnevmonicis derivare, atque partim per alvum, quę est propria sordium mucosarum latrina; partim per cutim, quę humorum subtiliorum est diverticulum, expellere. Alvi lubricitas, sicut in omni, ita pręsertim in rheumatica, ac convulsiva tussi, magnam profecto fert opem: cui procurandę, ex laxantium numero, ad acrimoniam demulcendam, & colluviem quoque aserosam blande & benigne, copioseque, sine omni tamen molestia, ac virium lapsu evacuandam, ego non quicquam deprehendi pręstantius, quam ipsam mannam; si non ad drachmas, sed uncias duas, in infuso vel decocto præscribatur, ejusque usus, si res postulat, repetatur. Ego uncias duas, in aquæ veronicę vel florum acaciæ unciis octo, leni calore dissolvere soleo; adjectis postea terræ foliatę tartari drachma una, & aliquot guttulis olei de cedro, anisi, vel macis. Consentientem habeo GABELCHOVERUM, qui *Cent. IV. obs. VII.* & sequentibus eandem ad aliquot uncias pro sananda feliciter tussi commendat: idem etiam laxans, cum infuso veronicę, vel lacte propinari potest. Præterea syrupus rosarum solutivus, cassia recenter extracta, decoctum laxativum Viennense, passulæ rhabarbarinæ, sique ventriculus hęc ferre nequit laxantia, clysteres, ad copiosi seri & muci quantitatem derivandam, & per congruum ejus emunctorium, quod in crassis potissimum est intestinis, evacuandam prosunt efficacissime.

§. V.

Deinceps æqualem sanguinis per totum corpus restituendo cursum, & serum maxime ad glandulas subcutaneas invitando, inhibetur hujus ad præcordia adfluxus. Eo fine operæ faciunt pretium, infusa calidiora pectoralia, ex floribus malvæ, violarum, foliis hyssopi, salviæ, semine fœniculi, anisi ac cinamomo conficienda. Hæc mane intra lectum potare expediet, cum blando regimine; & præterea in ęquali calore corpus semper conservare decet. Scopo quoque huic satisfaciunt pulveres diaphoretici ac bezoardici, qui parantur ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino pręparato, antimonio diaphoretico, vel loco hujus, antihectico Poterii, cornu cervi sine igne, cinnabari, additis aliquot granis olei nucis moschatæ expressi, vel etiam croci. Iisdem quoque flores sulphuris addere licet; maxime si achores, vel scabies retropulsa malum foverit. Sudoris promotio confert.

§. VI.

Tertia indicatio requirit efferato- Quæ-

 rum, misi-

gentes effrænes motus. rum motuum sopitionem, quæ sœpius mox ab initio curationis, ob gravioris periculi metum, suscipienda est. Et ex remediis huc facientibus longe eminet crocus, pectori amicissimus, ejusque extractum, pulveribus bezoardicis admixtum. Laudant quoque muscum quernum, & pulveribus, & decoctis additum: nec eo fine sunt inutiles pilulæ de styrace, aloephanginis nuptæ, & vesperi datæ, conjunctis ceterum expectorantibus, oleo amygdalino, ac spermate ceti. Haud etiam contemnenda est virtutis liquor meus anodynus, vel laudanum liquidum SYDENHAMII, cum spiritu cornu cervi maritatum spiritum; quem cumprimis deprędicat BOYLE *de util. Philos. pag.* 348. Si his haud obsecundet malum, ad fortiora deveniendum anodyna, quæ majoris sunt energiæ; veluti sunt pilulæ de cynoglossa, Starckeyanæ, Wildegansii, & theriacalia.

§. VII.

Externorum usus. Neque ad sopiendam tussis vehementiam insuper habenda sunt externa: quę inter phtysica præsertim tussi laborantes, egregie solatur, emplastrum diasulphuris Rulandi, pectori impositum. Tussi convulsiva vexatis insigniter prodest unguentum rubrum potabile, cum spiritu vini, præcordiis illitum: nec non unguentum pectorale, in PHARMACOPOEA AUGUSTANA descriptum, si thoracis latera eo inungantur, in sedanda tussi, doloribus pectoris mitigandis, & juvanda expectoratione, magnam præstat opem. Longo quoque usu in omni tussi rheumatica comprobatum habeo, sequens emplastrum: Recipe myrrhæ electæ, bdellii, succini ana unciam dimidiam, spermatis ceti, axungiæ humanæ, ceræ, minii ana uncias duas, saponis veneti drachmas tres, croci drachmam unam, camphoræ drachmam dimidiam. M. f. emplastrum, quod pectori, collo, spinæque dorsi imponatur.

§. VIII.

Quæ indicationi quartæ respondeant. In morbi denique declinatione, quartam indicationem explere, partesque labefactatas roborare, medentem oportet; quoniam facillimum est, reverti tusses. Commendo inprimis essentiam succini, spiritum cornu cervi, cum tinctura tartari, & liquore meo anodyno mixtum, additis aliquot olei ligni sassafras guttulis: nec non essentiam cascarillæ; & sœpenumero illustrem animadverti effectum, quem exserit balsamum vitæ meum, ad aliquot guttas cum extracto vel tinctura croci datum. In fine ad roborandum ventriculum, electuarium, quod ex conservæ rosarum rubrarum unciis duabus, conf. anthos uncia una, succini præparati, nucis moschatæ drachmis tribus & syr. corticum citri vel aurantiorum compositum est, præscribere & ad usum commendare solitus sum: CRATO *Lib. 37. consil. pag.* 1093. ambram cum decocto passularum mirifice collaudat, nec sine ratione: vim enim & roborantem, & simul alvum liquantem possidet. Sed longe præferenda est essentia ambrę genuina, cujus præparationem in observationibus physico chymicis communicavimus. Tum quoque utile est vinum vetus, generosum, Falernum; quod veteres, & præsertim PLINIUS SECUNDUS admodum extulerunt. HIPPOCRATES *lib. de victu*, acutorum usum vini dulcis senibus apprime laudat: neque minus aqua veronicæ vel hyssopi cum vino destillata & edulcorata convenit: addatur tantillum croci. Externe ad roborandas nimium relaxatas glandulas faucium & bronchiales, ex quibus humor continuo ad laryngem, & asperam arteriam defluit; insigni cum fructu semper usus sum pulvere, capiti inspergendo, qui ex succino, benzoe, mastiche, floribus chamomillæ Romanæ, & caryophillis aromaticis compositus est: os quoque gargarismate frequentius colluendum erit, cui inserviet vel spiritus vini Gallicus, vel decoctum salviæ, hyssopi, florum rosarum rubrarum, cum vino rubro paratum.

§. IX.

Diæta tussientium. Ceterum in omni tussi, & curanda, & præ-

& præservanda, magna vis in recto vivendi genere sita est. Moderandus cumprimis aer, ut talis sit, qui nec frigore, nec nimio calore lædat, sed in quo corpus udore madeat perpetuo: vespertinus ac nocturnus præ aliis nocet; neque aer frigidus, nebulosus, pluviosus, aut præfervidus, maxime omnium vero aquilonaris, nisi noxam parit. Porro catharris & tussi frequenter obnoxii cavere sibi debent, a cibis valde salitis, fumo induratis, & aromatibus nimium conditis, nec non acidis, austeris, utpote qui sanguinem, ejusque serum acre reddunt, & impurum. Deinceps potus ratio habenda: nulla enim convenit cerevisia, multo minus vinum acidum. Majori cum fructu pro potu usurpabitur aqua hordei sive ptisana, vel decoctum quoddam ex radice chinæ, Scorzoneræ, passulisque confectum; vel hydromel, quod GABELCHOVERUS hunc in modum parare docet: Recipe mellis despumati uncias quatuor, aquæ fontanæ mensuras tres, liquiritiæ drachmas quinque, ficuum numero sex, seminis fœniculi, radicis pimpinellæ ana drachmas duas, florum malvæ manipulum unum, florum salviæ, violarum, ana pugillum unum, cinamomi scrupulos duos, m. coquantur ad consumtionem mensuræ dimidiæ. In scorbuticis pro potu conducit aqua sola, pura, fontana, non nimis frigida, & vel amygdalis dulcibus, vel pane similagineo distemperata. Vulgus aquam fervidam affundit triticeis furfuribus & infusum frigide non sine insigni fructu in gravi epidemia tussi bibit.

§. X.

Præservationis ratio. Præservationis quoque ratio, maximam partem, in recto rerum non naturalium consistit usu. Qui a tussi convalescentes, vinosis compotationibus, corporis refrigerationibus, animi fortioribus adfectibus indulgent: in eandem protinus incidunt longe graviorem. Senes sibi caveant a pedum, maxime dorsi refrigeratione. Et quia hyeme rigente rheumaticæ adfectiones quam facile contrahuntur, & caput & cervix & regio præcordialis, lumbaris & pedes in senibus præsertim, quibus tussis admodum est infesta, linteis & integumentis calidis bombycinis maxime a frigore muniendi sunt, ut moderata & æqualis servetur perspiratio: nam quando unam ex hisce nervosis partibus frigus præsertim aquilonare fortiter tangit & penetrat, ob consensum, qui inter has partes viget, reliquæ omnes p.n. adficiuntur. Alvi libertas pariter ac expeditus transpirationis successus nunquam non conservetur, necesse est: quare conferunt moderatæ, sed frequentes, & sub cœlo salubri institutæ corporis exercitationes. Qui succis sunt pleni, hos statis temporibus, & omnino versus æquinoctia, venæsectione, vel scarificatione depleri curent. Eo magis vero recto regimine, tenui victu, conservataque excretionum libertate, a tussi se præcavere decet, quando epidemicam exercet tyrannidem.

Cautelæ, cum cura speciali.

§. I.

Cautela circa expectorantia & dulcia. IN omni tussi caute mercandum est cum expectorantibus, dulcibus, decoctisque incrassantibus; ne more vulgo solito, nimia, & sola adhibeantur; sicque relaxando magis pulmones, nimium ad illos concitent adfluxum. Eo magis in tussi stomachali, & hypochondriaca ab iis, vel penitus abstinere convenit; pervertunt enim, destruuntque ventriculi vim digestivam, adeoque viam ad cachexiam, & hydropem pandunt.

§. II.

Ferinæ tussis a repressis exanthematibus suborta curatio. Tussis ferina, quæ a retropulsis exanthematibus suboritur, indicat materiæ peccantis ad sua loca revocationem. Hoc casu divina ferme est virtus æthiopis mineralis vel florum sulphuris, interne cum antimonio diaphoretico vel pulvere bezoardico; vesperi potissimum exhibitorum. Nec præter pedum

pedum frictiones, aut pediluvia, præstantius ad detrahendum a pectore serum est vesicatoriis remedium: modo delicatior nostri seculi genius eorundem usum permitteret. In convulsiva infantum tussi, juvat quoque plantas pedum axungia porci inungere.

§. III.

Tussis rheumaticæ a repulso pedum œdemate subortæ curatio.

Quæ a pedum œdemate in cachecticis retropulso generatur tussis, præter clysteres, incidentia, diaphoretica, & quæ motum a pectore derivant, insignioris usus sunt lenia diuretica v. g. tinctura tartari, succini tartarisata, Elixir nostrum viscerale cum Elixirio n. pectorali remixtum: alias acria, salsa, & potenter quæ urinam movent, quia detrahunt dulce serum, exulent; laudata vero serum acre per vias educunt urinarias.

§. IV.

Tussis rheumatico scorbuticæ curatio.

Tussim rheumaticam diuturnam, quę a scorbutica sanguinis & humorum diathesi originem traxit, non raro curatam vidi, datis interne sero lactis, pulveribusque ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino præparato, antimonio diaphoretico, extracto croci, cascarillæ aquoso, concinnatis; interposito laxante rhabarbarino; propinata pro potu ordinario aqua frigida, amygdalis distemperata, vel Selterana, vino Mosellano nupta; vel decoctum ex speciebus temperatioribus sanguinem depurantibus ex aqua usui erit eximio. Exhibui quoque vesperi pilulas aloephanginas, cum pilulis de styrace mixtas: nec non admovendum jussi pectori emplastrum, quod supra descripsimus.

§. V.

Tussis stomachalis curatio.

Si saburra acida, biliosaque ventriculi tussim excitaverit, operæ pretium faciunt absorbentia, lapides cancrorum, succinum præparatum, arcano duplicato nuptum, additis aliquot olei macis guttulis. Jungenda tum laxantia leniora mannata, ac rhabarbarina. Stomachali puerorum, si nihil est, quod prohibeat, succurritur leni emetico.

§. VI.

Tussis hypochondriacæ curatio.

In tussi, ex viscerum imi ventris obstructione nata, quam vocant hypochondriacam, apprime conveniunt, quæ excretiones sanguineas suppressas revocant: nec aliena pediluvia, & antispasmodica. Omnium vero virtutem, multis parasangis superant aquæ minerales tepefactæ, lacteque caprino, vel melius asinino permixtæ, si sub debito regimine potentur.

§. VII.

Tussis habitualis curatio.

Quæ diu duravit tussis, & ad tabem vergit: cura lactis asinini, præparato ad eam corpore, certo profligatur; eo magis, si longæ peregrinationes, aeris mutationes, & roborantia denique conjungantur. Nec, si nimis humida fuerit, fructuosius est convenienti a cibis, præsertim carnibus abstinentia.

§. VIII.

Anodynorum usus.

Præstat semper anodyna, ut pillulas de cynoglossa item de styrace cum laxante e. gr. massa pill. aloephanginarum vel Cratonis de succino æquali pondere jungere & circa horam somni præbere: alias ab illis solis exhibitis, animadverti tussim supprimi, succedente a nimia congestione humorum & gravitate circa pectus asthmate.

§. IX.

Frigus & nimius calor nocent.

Quemadmodum nimium frigus omnibus, qui tussiunt, inimicum est: ita quoque præfervidus calor iis nocet. Quare infusa quoque pectoralia, quæ dicunt theiformia, si calidissima fuerint, exasperant tussim. Omnes ergo potus tepidos sorbere convenit.

§. X.

Venæsectionum usus.

Venæsectiones illis prosunt, qui sanguine nimis turgent, venis prætumidis ac funiculorum instar prominentibus, aut excretiones suppressas habent, maxime præservatoriæ, etiam in senibus septuagesimum jam annum transgressis. Nec iis supersedere possumus, si convulsivæ efferata vexent vehementia; ne rumpantur in quodam loco vasa; in puerili etiam & juvenili ætate. Sydenhamius affirmat,

mat, se convulsivam epidemicam, non nisi venæsectione, iterata catharsi, & vesicatoriis feliciter curasse.

§. XI.

Celsi methodus. Digna, quæ allegetur, est tussi medendi ratio, quam CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. IV.* sic exhibet, *Oportet hyssopum altero quoque die bibere, ac lectione uti vehementi, quæ primo impeditur a tussi, post eam vincit; tum ambulare, deinde per manus quoque exercere, & pectus diu perfricare; post ficus pingues edere. In tussi humida prosunt fricationes validæ, cum calefacientibus, sic ut caput quoque simul vehementer perfricetur, ovum quoque sorbile, sulphure adjecto sorbeatur, in potum vero aqua calida danda.* Et ut verum fatear, præstat omnino Galeni in tussi curanda motum sequi, qui levibus simplicibus naturæ maxime familiaribus utendum esse docet: quam multis iisque compositis activis e pharmacia petitis. Ita decocto raparum exsiccatarum, vel caulium rubrorum, vel etiam furfurum triticeorum ex aqua cum sacchāro, pertinacem & chronicam tussim in plebeiis sublevatam, quin etiam penitus sublatam meminimus. Si fluxio tenuis copiosior & acris est, quod ex oculorum rubore, titillatione, & morsicatione oris in gutture, sapore salso cognoscitur, succus glyzirrhizæ Hispanicæ, mel despumatum, massa, quæ ex gelatina cornu cervi & decocto glyzirrhizæ inspissatur, oleum quoque amygdal. dulcium cum syrupo papaveris albi mixtum & sensim paulatimque deglutitum præsens adferet levamentum. Neque minus familiaris & egregii usus esse potest ovi luteum recens cum sacharo canto & croco, cum poculo uno vel altero *Thee bois* leniter deglutitum, item butyrum insulsum cum sacharo, lac cum infuso veronicæ & flor. papaveris rhoeados.

§. XII.

Quando a nimio humorum adfluxu epiglottis, quæ est primum & primarium vocis instrumentum, valde relaxatur & atoniam patitur, indeque vox rauca evadit: gargarismate, quod ex nervinis e.gr. floribus anthos, lavendulę chamomillæ Rom. summitatibus thymi, origani, salvia, myrrha compositum & ex vino coctum est, frequentius uti convenit. Exterius quoque laryngi sacculum ex supra dictis speciebus addito insuper succino & styrace calamita applicare, non sine egregio fructu consuevi. Raucos non purgari vult Hippocrates, sed horum frigiditatem & humiditatem sanare consuluit capite & reliquis membris, quæ affecta sunt, topicorum usu exsiccandis. Vid. Lib. de victu acutorum.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

De Tussi convulsiva epidemica. IMploravit quondam meam opem Vir honestus, cujus infantes, quos plures habebat, circa æstatis exitum tussi gravissima, eaque suffocativa ac convulsiva, laborabant. Siquidem hęc tanto invadebat impetu, ut facie ad nigredinem usque tincta, sine sensu, sine motu, atque sine respiratione jacerent. Recurrebat ea per periodos, circa horam potissimum matutinam decimam; junctis febre, pulsu celeri, & aphthodeis faucium vesiculis. Noctes erant insomnes, appetitus, etiam humidi dejectus, alvus clausa, crebra sternutamenta, & non modo ipsa tussi mucus cum sanguine elidebatur; verum per os quoque ac nares insignis pituitæ copia reddebatur. Hæc affectio jam per quatuordecim dies duraverat: & his debellabatur medicinis. Ano clysteres ex decocto avenæ, oleo amygdalarum dulcium, floribus chamomillæ, & sale communi infundi jussi: pro potu crebro dedi modo decoctum ex radice chinæ, scorzoneræ, altheæ, glyzirrhizæ & semine fœniculi paratum; modo avenaceum, oleo amygdalino nuptum; mox raparum exsiccatarum cum sacharo Canariensi,

& croco permixtum; & pro infuso theisotmi herbam veronicæ, ac hyssopi. Non minus bis terve quotidie propinavi pulverem, ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, & nitro compositum, cum aliquot liquoris anodyni guttis. Et horum ope convaluerunt.

Epicrisis.

1) Tusses convulsivæ epidemicæ, iis non raro grassantur temporibus, quibus diarrhœæ vel dysenteriæ sunt familiares. Tum plerumque æstatem ferventissimam, frigidiora autumni sequi deprehenduntur initia: unde, quæ æstate liberior fuit transpiratio, hoc tempore subito cohibetur, & hinc acre impurumque serum ad bronchia decumbit. Sed præterea in ipso aere obversari solent exhalationes fere venenatæ; quas in nostro quoque casu tussis & aphtharum caussas fuisse, nullum est dubium.

2) In tali aeris constitutione infantes tussi & frequentius, & gravius infestantur. Debile enim ac valde sensibile est, quo pollent, nervorum genus, quod ex facili caussa ad motus spasmodicos, convulsivos, & ipsum comitialem morbum disponitur. Deinceps hæc tenella corpora parum curant aeris injurias, sed quacunque occasione semet ipsi exponunt liberalius. Accedit & illud, quod circa dictam autumnalem tempestatem, ob avidius ingestos fructus horæos, uvas &c. multas acidas, biliosas, & actes in primis viis sibi colligant cruditates: quæ ad exasperandam tussis vehementiam non parum contribuunt.

3) Quemadmodum tussis asthmati; ita hoc quoque illi, tanquam symptoma, tantum non semper supervenire solet. Duplex est caussa asthmatis, cui tussis symptoma est: nimirum prima constrictio bronchiorum, altera congestio humorum ad pectus. Constricta quippe bronchia, quæ tussis formale constituunt, remorantur sufficientem aeris ingressum, & liberiorem sanguinis per pulmones circulum. Congestio humorum maxime seri ad pectus in omni convulsiva tussi fit: siquidem instar regulæ perpetuæ est, quod ad debiliorem partem, quales hic sunt pulmones, tussi exagitati, semper majori impetu ruant humores.

4) Dici vix potest, quantum in omnibus spasmodicis ac chronicis morbis, qui foventur ab impuritate humorum, noceat uti cerevisiis; utpote quę acrimoniam subtiliorem magis alunt, ac exagitant. Soleo in harum locum exhibere decocta, quæ in tussi præsertim temperantia & demulcentia esse debent.

OBSERVATIO II.

Vir triginta sex annorum, sanguineus, succulentus, in castris, quæ sequutus est, variis molestiis, aeris ventorumque injuriis obnoxius, inordinate vivens, & frigidiori loco somnum capiens, neglecta, cui ante sueverat, per biennium, venæsectione, incidit in tussim vehementem, æque ac diuturnam. Pectus humoribus infarctum turgidumque, cum roncho videbatur. Eiiciebat quoque laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu, ingentem muci viscidi ac flavescentis quantitatem, quę intra nycthemeron collectim binas adęquabat libras. Et hac molesta tussi per quatuordecim jam laboraverat hebdomades, cum meum quæreret auxilium, corpus admodum contabescebat: adpetitus tamen erat integer, alvus aperta, urina pauca ac rubicunda, pulsus post paroxysmum celerior, facies rubicunda. Neque ullum levamen perceperat, licet variis remediorum generibus, decoctis, electuariis, essentiis pectoralibus, ac dulcibus fuisset usus. Ego itaque, interdicto cerevisiæ potu, hujus in vicem consuetum decoctum dedi: alternis diebus exhibui pilulas balsamicas: mane pariter ac horis pomeridianis potari

Tussis humida diuturna.

stari jussi infusum pectorale, ex radice consolidæ majoris, enulæ, glyzirrhizæ, herba saniculæ, scabiosæ, scordii, veronicæ, agrimoniæ, urticæ mortuæ, pyrolæ, floribus hyperici, summitatibus millefolii, semineque anisi ac fœniculi paratum. Ex hoc sumendam suasi drachmam balsami pectoralis, quod ex olei hypericonis unciis duabus, spermatis ceti uncia una, balsami de copaiva, Peruviani ana drachma una, croci scrupulo uno, florum sulphuris drachma, olei macis, anisi, ligni sassafras ana guttis quindecim confectum erat. Exhibui quoque pulverem ex magnesia alba, oculis cancrorum, cornu cervi philosophice præparato, ossibus sepiæ, & succino præparato concinnatum; ac denique emplastrum superius descriptum thoraci imponendum curavi. Quibus per duos menses usurpatis, in tantum consanescebat, ut nihil equidem esset, de quo conquereretur; attamen quoties vel acida comedebat, vel vinum bibebat, tussi denuo cum rejectione viscidæ materiæ prehendebatur.

Epicrisis.

1) Ad præsentem tussim generandam plures remotiores concurrerunt caussæ. Præter temperamentum enim sanguineum & corporis habitum, succis pituitosis plenum, venæsectionis neglectus, ac frigidius corporis regimen, omnino suffecerunt ad inducendam tussim.

2) Quæ cum forsan ab initio nimiis dulcibus, ac expectorantibus tractata fuit: factum est, ut tonus & ventriculi, & pulmonum magis destrueretur. Ventriculo labefactato debetur corporis contabescentia: languente enim digestione, chylus iners ac impurus, hinc & lympha minus laudabilis, & ad nutriendas solidas partes haud idonea generatur.

3) Pulmonum atoniæ in acceptis ferenda est tussis diuturnitas, cum copiosa mucidæ materiæ rejectione. Namque hi tum fiunt diverticulum humorum serosorum, mucidorumque, qui ex toto corpore eo deferuntur. Distinguenda talis tussis est a phtysica; quoniam rejecta materia nondum purulenta est, nec febris jungitur: pulsus enim celerior, qui paroxysmos sequebatur, dependet a validiori pectoris sub tussiendo concussione, quo sanguis impetuosius, celeriusque per cordis ventriculos, atque arterias propellitur.

4) Et in hoc tussis genere, minus conveniunt sola expectorantia; sed eo dirigenda est curatio, ut affluxus humorum a pectore derivetur; pulmonumque ac ventriculi robur instauretur. His scopis dictorum remediorum ope fecimus satis; e quibus adhuc commemorare juvat Elixir nostrum viscerale, quod ad restituendam digestionem diu adhiberi jussimus.

5) Notabile adhuc est, quod ii morbi, qui atonia partium fulti fuerunt, ex levi caussa, ut frigore, cibis acidis, vinosis &c. facile repullulent. Quare longa opus est diætæ curatioris observatione, ac visceralium remediorum continuatione.

OBSERVATIO III.

Tussis cathar. ralis, sæpius recidivans.

Studiosus quidam sanguine abundans, vita sedentaria, victuque pleniori uti solitus, meam aliquando implorabat opem, eo, quod sæpius, simulac corpus exponeret frigori, ventisque borealibus, statim corriperetur tussi, eaque gravissima, mox humida, mox sicca. Suasi propterea, ut venæsectionem, quam nunquam admiserat, instituendam curaret, eamque ter quotannis iteraret: dein singulis quatuordecim diebus pilulas meas balsamicas sumeret; & infuso veronicæ frequentius uteretur. Dedit aures consilio, simulque motui corporis frequentius studebat, eo effectu, ut a molesta tussi liber in posterum maneret.

Epi-

Epicrisis.

1) Plethoricos, non modo senes, verum quoque juvenes, si utantur lauto victu, vitaque sine motu desidi, & sanguinis missiones neglectui habeant, admisso liberalius frigore, catharris, coryza, gravedine, tussi &c. circa æquinoctiorum plerumque tempus infestari, crebra certaque testatur experientia. Cumprimis humidam patiuntur ejusmodi subjecta, si serosis turgeant succis; tumque criseos instar se habet hæc evacuatio; siquidem superata hac affectione optime habent.

2 In ciendis fluxionibus ingentem frigus exserit potentiam, in dispositis maxime subjectis; dum constringendo corporis superficiem, venosumque corticem, humores magis ad interiora pellit; ex quibus serosa portio, pulmonales ingreditur vesiculas. Hinc CAROLUS PISO *tract. de morbis excolluv. serosa observ.* 83. *pag.* 180. de se ipso testatur, quod hyeme verticem capitis, futuramque coronalem nunquam detegere debuerit, quin statim tussim pateretur.

3) Et in tali tussi curanda, testante eodem PISONE *loc. cit.* & suffragante experientia, non præstantius est remedium, quam ab initio statim sudorem movere. Inserviunt huic scopo infusa theiformia mane intra lectum sorbillanda; sumto præcedente vespera, pulvillo diaphoretico. Neque enim hoc in casu convenit, statim ab initio laxantia propinare; nisi congestio ad pectus nimia fiat. Anodyna tum exhibere, nihil est, quam oleum camino addere.

4) Præservatorium autem finem, nostra potissimum respicit curatio. Atque sic, præter rectum vivendi genus, præter crebriorem corporis exercitationem, non efficacius commendare potuimus præsidium, quam statis temporibus repetitas venæsectiones, quibus imminuta humorum mole, tanquam remotiori caussa, occasionalis, quæ est frigus, non adeo magnam obtinet efficaciam.

OBSERVATIO IV.

Tussis cum hemicrania.

Juvenis florentis ætatis & vultus, fervidi ingenii & sanguinis, teneræ & macilentæ constitutionis, post variolarum morbum, quem ante tres annos perpessus erat, sæpius incidit vere præsertim & autumno in molestam tussim, plerumque cum hemicrania & interno æstu conjunctam. Ego ad hanc avertendam suasi, ut corpus, præcipue pedes a frigoris vehementia curatius muniret; & quoniam paulo largius bibebat vinum, ut circa æquinoctialia tempora sanguinem emitteret, & infusum veronicæ cum radice glycyrrhyzæ singulo mane biberet. Hoc modo per duos annos liber ab hoc malo permansit. Factum vero est, ut neglecta vernali venæsectione & studiis & lucubrationibus immoderatius indulgens, & omnes aeris injurias spernens, in catharralem febrem cum vehementi tussi & immani hemicrania sinistri lateris, accurate circa horam vespertinam sextam redeuntem, & per totam noctem perseverantem incideret. Tussis erat initio sicca, postmodum valde humida reddita est. Recusabat fere omnia remedia; fontem vero Selteranum loco cerevisiæ bibebat; sed cum exiguo levamine, ut potius & dolor capitis & rheumatismus pectoris invalescerent. Ego in consilium arcessitus, loco fontis Selterani bibendam suasi emulsionem, quæ ex decocto rasuræ C. C. & amygdalis parata erat; electuarium quoque præbui ex oleo amygdalarum dulcium, syrupo papaveris albi, spermate ceti, croco; vesperi dosin pulveris mei bezoardici & mane infusum veronicæ cum radice liquiritiæ superbibendum ordinavi. Ad aperiendam vero alvum, & sordes viscidas a pectore avertendas, quia decoctum mannatum respuebat, alternis diebus sumendum dedi pulverem sequentem: Rec. lap. cancror. cremor. tart. ana drach-

drachmam dimidiam, diagrydii sulphurati, cinnabaris præparatæ ana gr. VI. olei macis guttam unam. Quatuor vel sex a quavis dosi secutæ fuerunt sedes, & post ter reiteratum hunc pulverem & tussis & hemicrania permolesta sensim paulatimque conquieverunt, ac penitus demum cessarunt.

Epicrisis.

Plura mihi obvia sunt exempla; tussim primo catharralem, postea vero phthisicam redditam post morbillos, imo variolas, quæ valde infestæ sunt pectori, insecutam fuisse, præcipue si justa vitæ ratio fuerit posthabita, & corpus non ab injuriis tempestatum, quæ catharros & tusses ciere solent, præmunitum. Neque pauca mihi cognita sunt exempla; sola prudenti sanguinis e vena missione una cum debito vivendi regimine in sanguine præfervido abundantibus & catharrales tussiculosos insultus, & ipsam veram phthisin, fuisse averruncata. Et quia ex hemicrania periodice redeunte, vitiosam humorum colluviem prima in regione stabulantem & tussis caussam foventem judicavi, præbui pulverem egregie & sine noxa primam regionem expurgantem, non sine singulari fructu subsequente; utpote ab ejus usu mox levamen symptomatum insigne egregius juvenis percepit.

OBSERVATIO V.

Tussis hypochondriaca. Vir 50. annorum, cholericæ & macilentæ constitutionis, a tenera ætate, ex diuturnis lucubrationibus hypochondriacus factus, varia & frequentia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum per vasa sedis nunquam successit, ante decem annos vomitum patitur cruentum, qui tamen instituta mox in pede venæsectione, subjunctoque rhabarbarinorum & pulverum nitrosorum ac absorbentium, nec non continuato per aliquot tempus fontis Schwalbacensis cum lacte mixti & calefacti usu, cohibitus exinde nunquam rediit. Ante annum vero ex domestica calamitate valde contristatus, prævia repentina virium & appetitus, nec non somni prostratione, tussim incidit humidam hypochondriacam adeo quidem vehementem, ut per integras sæpe horas, præsertim nocturno & vespertino tempore, ingentem viscidi ac tenacis cinericei muci copiam non sine molestissimo hypochondriorum & abdominis dolore exscreando, æger defatigaretur. Ceterum, pectus omni caruit vitio, nec sputum unquam sanguine apparuit mixtum; Alvus autem non obstante flatuum, qui crebrius per os eructabantur, copia satis superque erat fluida; sub cujus depositione vires aliquantisper decrescere videbantur. Consultus ego in hoc affectu, cum ejus fomitem inprimis viis ac imminuta ventriculi digestione latitare conjicerem, ad hanc ipsam restituendam primo pulverem ordinavi stomachicum ex radice ari, pimpinellæ albæ, sale absynthii, succino, pulvere cortic. aurant. immat. viridium ad partes æquales sumtis, additisque aliquot guttulis olei macis & ligni sassafras compositum, bis per diem capiendum, cujus loco interdum summo cum fructu adhibui essentiam stomachicam pectoralem ex Essent. gentianæ, succini, cascarillæ, nucissæ, croci, card. bened. myrrhæ & spiritu salis ammoniaci anisato præparatam. Binis quoque vicibus per hebdomadem ad expurgandas leniter primarum viarum cruditates, pilularum Cratonis gr. XV. cum duobus granis extracti croci, assumenda suasi, & loco potus ordinarii aquam fontanam simplicem cum quarta vini parte permixtam commendavi. Quibus effectum est remediis, ut observato accuratiori in diæta regimine, absoluto mensis unius spatio æger non modo molesta tussi liberatus fuerit, sed & cum appetitu ac somno quietiori vires sensim recuperare cœperit.

Epi-

Epicrisis.

Hæc historia satis abundeque docere potest, tussim & vehementem & diuturnam & cum magna viscidi humoris excretione junctam, ex stomachi & primarum viarum, quæ alimentorum digestioni præsunt, vitio & dejecto robore, nulla licet pulmonibus inhærente labe, ortum trahere posse, præsertim in hypochondriacis, quibus stomachus semper male affectus est, accedente præsertim gravi tristitiæ affectu, quo nihil ad vim solidarum, inprimis intestinorum, & nervosarum partium imminuendam est potentius. Ex quo facile intelligitur, omnem prorsus curandi rationem eo esse dirigendam, ut vires deperditæ & universo corpori & maxime ventriculo per convenientia remedia restituantur. Et hoc præterea annotare licet, quod hypochondriaci & hæmorrhoidarii per graves & diu perseverantes animi affectus, nullis aliis etiam accedentibus causis, quam promte & facile in multas & varias, easque longas corporis passiones delabi possint.

OBSERVATIO VI.

Rheumatismus pectoris. Generosus vir, ampla in dignitate constitutus, sexaginta & ultra annorum, sanguineæ & vegetæ nunquam non complexionis, rarius afflictam habuit valetudinem, & parcius hinc medicorum consiliis & medicamentis usus est, nisi quod bis quotannis circa tempora æquinoctialia venæsectionem admiserit. Hic vir eruditus, si ullus alius, studiis, mentis laboribus, & occupationibus assiduis per longum annorum spatium sub immobili vitæ genere districtus erat, & tamen satis vegete valuit. Ante anni dimidium cum autumno consuetam ex incuria venæsectionem omitteret, & ob metuendum fortunæ suæ detrimentum sub ingenti negotiorum & occupationum mole, animo valde perturbato & mesto esset; vigorem & animi & corporis paulisper fractum persensit cum somno parco, interrupto, & crebrioribus sudoribus, maxime frigidis, matutino præsertim tempore stipato. Accidit præterea, ut sub mutatione & inæquali cœli autumnalis statu, auræ frigidiori corpus cum exponeret, prævia horripilatione in catharrum & tussim incideret; quam etiam prodiens in publicum neglexit. Inde vero factum est, ut fatiscentibus viribus & ciborum adpetentia, aucto circa vesperam calore, pulsuumque celeritate, in gravem pectoris rheumatismum fuerit conjectus; qui hoc modo se prodebat: Aderat tam violenta tussis sicca in principio noctu maxime infestans, ut omnem respirationem ad suffocationis fere periculum adimeret; cum maxima & intolerabili anxietate conjuncta, ut aliquoties ipse decumbens, ad spiritum liberius trahendum e lecto surgere, non sine molesta sudoris suppressione coactus fuerit. Petiit a me consilium. Ego, cum hujus affectus originem ex primarum viarum & hypochondriorum ob flatulentas abdominis distensiones, alvum strictiorem, & intermissam venæsectionem derivarem; & non pro simplici catharrali, sed rheumatica tussi habendam esse judicarem; sanguinis detractiorem, summopere suasi, & utut alius medicus, forsan ob præjudicia sua, quibus circa venæsectionis usum in febrilibus insultibus imbutus est, hanc non ratam haberet; me tamen autore ac suasore, decem minimum unciæ sanguinis tenaci muco referti fuerunt detractæ. Ex quo mox insignissimum in faciliori respiratione persensit allevamentum. Tussis vero sicca transiit in valde humidam; ita ut miram quantitatem crassi muci quotidie cum valida thoracis commotione ejiceret; quæ tussis maxime cum anxietatibus noctu affligebat, & omnem fere somnum adimebat. Ipse Dominus Patiens pilulas Dn. N. S. assumebat, quas aliquot quidem sedes fuerunt secutæ, sed postea vehemen-

mentiores alvi adstrictiones cum insigni anxietate persensit. Substitui ego igitur infusum mannatum ad avertendam a pectore nimii humoris congestionem singulis tribus diebus sumendum; ex quo egregium percepit levamen. Mane infusum veronicæ, & de die ptisanam amygdalinam, circa vesperam, cum pulsus & calor semper esset auctior, pulverem nitrosum cum antimonio & succino mixtum dedi; quibus remediis per Dei gratiam intra duos menses violentia istius rheumatis cessavit. Nihilo minus Dominus Patiens adhuc de noctibus insomnibus, flatulentiis primarum viarum, & anxietatibus, mœstis cogitationibus, & fractis viribus conquestus fuit; & quia judicavi, horum symptomatum fundamentum in prava alimentorum digestione; propter vim stomachi & intestinorum digestricem, a morbo, & animi affectibus fractam esse positum; sufficientem motum & exercitationem corporis, conversationem cum amicis, potum aquæ simplicis cum quarta parte vini Rhenani dilutæ, & usum elixirii nostri visceralis cum bona corticum aurantiorum essentia permixti suasi. Quorum remediorum ope etiam integre vir longa vita dignus convaluit.

Epicrisis.

Tussim pure catarrhalem cum febricula quadam, a rheumatica probe ut distinguat Medicus, in praxi valde necessarium duco; quia hæc longe alia remedia & medendi rationem quam illa postulat: Catarrhalis simplex tussis dicitur hæc, quæ cum gravedine capitis, & coryza fit a transpiratione ob inæqualitatem aeris, tempore maxime autumnali & vernali ad interiora repressa oritur, & plures homines simul afficit, unde dici solet epidemia. Rheumaticæ vero natura longe alia est. Nam licet a transpiratione habeat sœpius suam primam originem; potissimum tamen vitiosæ plethoræ & cacochymiæ, ventriculi pravæ digestioni & viscerum abdominis vitio causam suam debet, unde etiam graviora juncta habet symptomata, diutius durat, & magis est individualis. Catarrhalis facilius transit, & solius naturæ beneficio, modo non error in diæta committatur, magno sæpius sanitatis commodo subsequente solvitur; Multo minus vero magnæ efficaciæ præsidia, uti est venæsectio exigit; quæ tamen in tali tussi, quam nos vocamus rheumaticam, & jam descripsimus, ceteris paribus, locum invenit commodissimum. Præter hæc illud in usum scientiæ medicæ ex relata morbi historia & cura annotandum censeo, quod malum flatulento spasmodicum, quod communi nomine affectus hypochondriaci venit, etiam in vegetioribus subjectis a studiorum intemperantia, vita motus experte, intermissa sanguinis copiosioris detractione, superveniente diuturniore animi perturbatione suboriri, & leviorum morborum vehementiam exacerbare possit. Denique in gratiam juniorum medicorum non silentio prætereundum esse puto, ad restaurandum robur ventriculi & intestinorum, medicamenta temperata balsamica, sed frequenti & moderata dosi sumta, & potum aquæ frigidæ cum vino spirituoso permixtum egregie conferre. Dici enim vix potest, quam salutare sit potus genus aqua purior, simplex, cum majori vel minori parte optimi vini permixta, tum ad sanandas præsertim chronicas passiones, tum etiam ad eas avertendas, & robur per morbi vim amissum recuperandum. Illud adhuc ad complendam superiorem morbi historiam commemorandum est, quod, cum jam in declinatione erat morbus, mitiori & tussi & pectoris oppressione reddita; Domino Patienti ex consilio alterius Medici, me quidem invito, duodecim sanguinis unciæ per pedis venam sectam detractæ fuerint, ea medentis intentione, ut affectio molesta sic dicta hypochondriaca averteretur. Verum quam inconsulto id factum fuerit,

even-

eventus docuit. Vires enim jam tum a præcedente morbo, nimia humorum expectoratione & parciori somno imminutæ, & penitus collapsæ erant; & ciborum adpetentia & virtus ventriculi concoctrix maxime vacillans, ingentem cruditatum peperit proventum; quæ morbum intestinorum, per flatus & spasmos augendo inquietudinem & anxietatem, pectorisque oppressionem noctu maxime instantem, & vim imaginativam mentis acerbiorem reddiderunt; & curationem haud parum protraxerunt. Ex quo intelligitur, quam noxia sit ex longo morbo convalescentibus largior sanguinis, in quo vis & robur solidorum vitale positum est, detractio; eo quod ejus copia & spirituascentia jam ab ipso morbo satis imminuta fuit.

OBSERVATIO VII.

Tussis ab œdemate pedum repulso.

Fœmina generosa sexagenaria naturæ alias satis robustæ, gravi haud unquam laboravit morbo, præterquam quod ante duos annos de doloribus artuum vagis, tumidis pedibus, & corporis languore fuerit conquesta. Huic contigit id infortunii, ut incuria ex alto per viginti scalas præceps delapsa fuerit in terram, ubi ex magna consternatione jacuit fere exanimis. Detecto corpore magna in pedibus contusio visa fuit, cum profundo in dextro pede cruento vulnere; cumque graviter terrore perculsa esset, cum ingenti virium lapsu, & internis & externis remediis satis superque ipsi fuit prospectum. Sed tertio mox a lapsu die in immanem tussim ferinam & convulsivam conjecta est, quæ noctu, præsertim, quando claudendo oculos obdormiscere cœpit, omnem adimendo spiritum, suffocationem minabatur. Medicamentis contra hoc symptoma præscriptis nihil proficientibus, & ego vocatus sum. Ordinavi hoc medicamentum: Rec. M. Pil. de styrace, alœphanginarum ana drachm. dimidiam. f. pil. no. quinquaginta, de quibus decem alternis diebus circa somni tempus assumtæ fuerunt. A quibus usurpatis optime habuit, & tussi reddita mitiori & evanescente omni suffocationis metu. Nihilominus cum continua pectoris oppressione, tussi ejecit insignem pituitæ copiam; languebat diu appetitus, nec somnus adeo fuit placidus. Pedes vero, qui antea fuerunt tumidi, graciliores apparebant, & quod notabile, fœmina per totum fere morbi decursum de ingenti frigoris sensu in pedibus conquerebatur, adeo, ut lagenis fervida aqua repletis eos continuo fovere opus fuerit. Medicamenta, quæ insignem opem in hoc affectu tulerunt, fuerunt mixtura ex aqua hyssopi, veronicæ, oxymeli squillitico, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, spiritu C. C. succinato, syrupo cortic. aurant. debita dosi, & proportione concinnata; neque minus pulvis ex spermate ceti, floribus sulphuris, sacharo, & pauxillo balsami Peruviani & croci; infusum quoque ex hyssopo, veronica, & cortice ligni sassafras: præterea quoque elixir roborans pectorale & stomachicum ex tinctura tartari, essentia succini, croci, & corticum aurantiorum recentium; quorum ope intra sex septimanas convaluit.

Epicrisis.

In hac morbi historia digna sunt, quæ præ aliis observentur, momenta: 1) quod immanis illa consternatio ac terror, vim suam non in totius corporis extremitates, ut ordinario fieri solet, sed tantum in pedes exercuerit: dum illi antea notabiliter tumidi protinus detumescere, ac refrigescere cœperunt. Hinc per metastasin insignis seri impurioris, eo usque in pedibus stagnantis copia, ad pectus delapsa, vehementem pectoris rheumatismum, convulsivam fere tussim, qua antea nunquam laboraverat, induxit. Talis consensus pedum cum pectore, aliis quoque exemplis mihi perquam notus est: ex quibus hoc est valde notabile:

La-

Laborabat quondam hujus Academiæ Professor, tumore pedum œdematoso, ad abdomen usque ascendente. Hic cum tertiana febre, epidemicam tunc stragem inferente corriperetur: factum est, ut per ingens cum horrore junctum frigus, sub accessionum initio statim detumescerent pedes. Verum mox successit summa spirandi difficultas, cum insigni pectoris oppressione, adeo ingravescens, ut frustra datis varii generis remediis, sub quarto paroxysmo, accedente catharro suffocativo exstingueretur. Ejusdem tenoris casum, ante aliquot annos adnotavi in generosa quadam fœmina; quæ pedum œdemate diu affecta, accedente demum tertiana, fatis cessit. 2) Confirmat quoque hic casus, quod salva ac integra pulmonum substantia existente, ex sola vitiosæ materiæ translatione, gravis pectoris rheumatismus, & diuturna tussis suboriri queat: nostra enim ægrotans nunquam incommoda in pectore ntea senserat.

OBSERVATIO VIII.

Tussis chronica habitualis.

Vir annorum sexaginta octo, habitus corporis succulenti, constitutionis plethoricæ, lauto victu, vitaque sedentaria utens, meum aliquando requirebat auxilium, eo, quod diuturnis pectoris adfectionibus vexaretur. Retulit scilicet, se juvenem hæmoptysin fuisse passum, & hac congruis medicaminibus sedata ac percurata, retinuisse tussim humidam habitualem. Hæc quotannis autumnali ac hyemali potissimum tempore, coryza, aliisque catharralibus defluxionibus stipata infestabat, tanta sœpius ferocitate, ut suffocari non raro videretur. Novissime vero medio hyeme accedebat tussis sicca; qua per aliquot dies insistente, horror atque calor jungebantur, tumque sequebatur liberior expectoratio muci copiosi, sanguine grumoso, subnigricante permixti. Præsens igitur medicus venam in pede tundi jusserat, qua secata levatum fuit pectus, & æger, usurpatis adhuc variis remediis a malo suo liberatus. Quum autem hujus recursum timeret; ad hunc præcavendum, meam desideravit opem. Quare injunxi rectum rerum non naturalium usum; & præterea ut humorum adfluxus a pectore derivaretur, suasi laxantia ac diaphoretica: illa quidem ex rhabarbaro paranda, sœpiusque usurpanda; hæc in forma infusorum mane adhibenda. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & in ejus locum decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, rasura cornu cervi, radice cichorei, liquiritiæ, semineque fœniculi concinnatum ordinavi. Inde nunciavit mihi, se nihil, de quo amplius conqueratur, habuisse; sed si forsan acidis inter prandium uteretur, recrudescere nonnunquam tussim.

Epicrisis.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod hæmoptysis, quę in juventute proruperat, post quadraginta demum annos redire possit. Caussa in sola plethora accrescente quærenda est, qua per commodam venæsectionem imminuta, cessavit utique periculosa sanguinis per pulmones ejectio. Neque minus hic casus nos clare docet, quantum vitii & labis, seu potius imbecillitatis in principaliori viscere a morbo diu illud infestante relinqui possit; adeo, ut sanguinis in sene hoc immodica redundantia non aliis interioribus partibus & visceribus, sed pulmonibus infesta fuerit. Videmus etiam habitualem & per multos annos durantem tussim, minus quidem periculosam, ex semel male affecto pulmone suboriri posse. Nam vitium, solidis partibus diutius inhærens, non tam facile ex toto tollitur, minimum, dum debilitatem quandam relinquit, ad plures morbos eorumque recidivas disponit.

OB-

OBSERVATIO IX.

Tussis in sene saluta-ris.

Novi virum literatum septuagenario majorem, mediocris corporis habitus, & moderatioris animi, vitæ & victus, qui ob arcendam plethoram, quæ multorum etiam senilium morborum fœcunda genitrix est, singulis fere annis bis vel ter sanguinem e pedis vena mittendum curavit, & inde etiam quoad omnes corporis functiones satis bene habuit, præterquam quod per quindecim fere continuos annos molesta febre rheumatica tussiculosa, per aliquot septimanas sæpius perdurante afficiatur; quæ ipsum interdum ex improviso, vento maxime regnante boreali, corripit; hanc lassitudo corporis, gravitas in capite & pectore, dolor tensivus circa primam lumborum vertebram, pedum refrigeratio, alvus strictior, urina tenuis, sternutatio, appetitus auctior prænuntiant. Sequitur postea tussis primo violenta & sicca, cum calore præternaturali anxio, & cum alternante horridula & æstuosa extremorum alteratione. Elapsis aliquot diebus valde copiosa lenti & viscidi muci successive fit excretio. Urina quæ primis diebus erat tenuis, jam crassa fit, pauca & sedimentum deponit. Tandem intra duas vel etiam tres hebdomades sponte vel per sudorem universi corporis, vel per sedes morbus solvitur. Redeunt mox & animi & corporis vires, redit quoque ciborum adpetentia; somnus fit quietior, & reliquo anni tempore a morbis, qui huic ætati alias familiares esse solent, immunis vivit. Remediis in hac tussi non nisi levibus & simplicibus utitur; præter regimen externum conclavis & lecti valde temperatum & abstinentiam a consueto cerevisiæ potu, infusum Theiforme ex veronica, radice glyzyrrhizæ, lacte, jusculа quoque avenacea, cum sacharo canto, & aliquot cochlearibus olei amygdalarum dulcium bibit. Circa vesperam dosin pulveris bezoardici leniter nitrosi sumit; & quando urina incipit deponere sedimentum, intra quatriduum semel decocto mannato, ad amurcam a pectore avertendam & foras ejiciendam, summo cum fructu utitur.

Epicrisis.

Rheumaticæ ejusmodi febres si placide tractantur & decurrunt, criticæ & medicinales merentur dici rectissime. Tota enim sanguinis & humorum massa ab heterogeneis ipsi immixtis succis per congrua emunctoria depuratur; sed hæc depuratio, a natura, ut ita loquar, instituta fit per gradus, eget tempore, expectatione ac patientia, nec vult præcipitari multis aut minus congruis & validis medicamentis. Causam ejusmodi catharralium & rheumaticarum febrium, vulgo in transpirationem prohibitam tantum rejiciunt; ast quando perpendimus, raro hyeme, licet frigidissima, sed vere plerumque & autumno ejusmodi febres, cujus generis etiam sunt, quæ variolis, morbillis, doloribus etiam arthriticis accedunt, corpora infestare; statuendum potius videtur, non solum cohibitam perspirationem, caussam esse sed peculiare vitium in atmosphæra nostris succis & partibus solidis adversum, latitare; quod nos quidem in virulentæ & fermentativæ indolis materia, ex pravis exhalationibus oriunda collocamus. Præter hæc discere id oportet, venæsectionem per se senili ætati prorsus non esse adversam; ut potius ad longam & sanam vitam multum conferre possit. De quo argumento in dissertatione de venæsectionis usu ad vitam longam prolixius egimus. Illud adhuc subjiciendum esse censeo, quod Dominus Patiens sedulo observaverit mitissime & optime hunc morbum in salutem vergere, si mox a principio usque ad finem & plenariam restitutionem omni studio ac cura tractetur; contra vero, si primis diebus negligatur, nec accuratum regimen observetur, neq; in rerum non naturalium usu,

vitando aerem frigidum & humidum sibi moderetur, non modo graviorem & diuturniorem fieri; sed etiam sæpius magna cum sævitia & periculo reverti.

OBSERVATIO X.

Tussis convulsiva infantum. Tusses convulsivæ, si ullam infestant ætatem, idque non sine periculo, certe id in infantibus & pueris contingere, in praxi observamus; idque maxime quando ex præternaturali temporum constitutione nascuntur, adeoque epidemice grassantur. Vidimus id crebrius & maxime anno 1709. hyeme post hominum memoriam, mense Januarii & Februarii intensissima. Nam principium anni Euro noto spirante erat nebulosum; Postero autem & subsequentibus diebus Zephyrus vehemens pluvias, & noctu inter d. 5. & 6. Januar. plurimam nivem Eurus, versus aquilonem inclinans, cum intenso frigore adduxerat; quod in dies fere, inter matutinas præcipue nebulas diesque & noctes serenas, crescendo ea vehementia nos adflixit, qua de longe lateque querelas multiplicare Europæ contigit; donec d. 20. prægressa nivosa, vesperi auster temperatiorem & pluviosam auram induceret. Quod intensissimum frigus aliquamdiu quidem remittens, medio tamen Februarii revertens totam gelu terram constrinxit; eo tempore, & etiam sequenti vernali pleuritides spuriæ & veræ, peripneumoniæ, graviter affligebant adultiores; tusses vero ferinæ, convulsivæ, cum suffocatione conjunctæ multis & pueris & infantibus erant lethales. Et cum tum temporis in aula Berolinensi in officio Regio ut Medicus versarer, sæpius a me consilium flagitatum fuit. Curam eo direxi, ut ad spasmos pectoris & præcordiales sopiendos accommodata & interna & externa præscriberem. Inter externa unguento pectorali, quod in Augustana Pharmacopœa describitur, cum essentiæ croci æquali portione & pauxillo camphoræ commixto linteamina imbui, & regioni præcordiali frequenter imponi jussi. Clystere quoque domestico simplici carminativo venter solutus; interne vero nil nisi electuarium ex oleo amygdalarum dulcium, spermate ceti, item syrupo papaveris albi, in jusculo avenaceo datum fuit. Remittente hinc quodammodo vehementia spasmorum, sequenti mixtura ad colluviem vitiosi muci in ventriculi & intestinorum canale, neque minus in bronchiis stagnantem, tam per expectorationem, quam etiam per alvum exturbandam usus sum. Rec. aquæ hyssopi, veronicæ ana unciam unam, essentiæ croci, spiritus salis ammoniaci ana guttas quindecim, syrupi mannæ cum rhabarbaro drachmas duas, tartari emetici soluti granum unum. Hæc mixtura pueris duodecim vel quindecim annos natis, dimidia pars ejus illis, qui sex vel septem vel octo annos habebant, quarta trium annorum infantibus fuit data. Secutus est vomitus cum præsentaneo levamine, & expectoratio etiam melior facta. Alternis diebus repetita hæc est mixtura; reliquo tempore mixturæ ex aqua florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, ceras. nig. veron. cum pulvere Marchionis, cinnabari, antimonio diaphoretico, additis aliquot guttulis spiritus cornu cervi succinati, item essentiæ croci datæ fuerunt, & plerique ex his remediis optime se habuerunt.

Epicrisis.

Cum infantes & pueri patentiores habeant cutis poros & vias, facilior etiam aeris intemperatioris & asperioris in eorum corpora est ingressus, adeo, ut ex parte humores tenues lymphaticos inspisset, & transpirationem impediendo, ad interiora ventriculum potissimum & pectus eos compellat. Et quoniam infantes ob satis tenerum, mobile, & sensibile genus nervosum, ad motus spasticos & convulsivos

aspectu sæpe horribiles sunt propensi, mirum non est, eos præ aliis ætatibus, quando ejusmodi tusses regnant, acerbiora experiri symptomata. Videmus enim vehementissime moveri & contrahi pectus, cum omnibus artibus, sub collo & facie mirum intumescente & sanguine suffusa, oculis torvis existentibus, & ob spirationem difficillimam ægros sæpe occluso pharynge pro mortuis haberi. Prima igitur medici sit intentio, ut motus hos enormes quodammodo sopiat, & postea collectam lentam & viscidam tam in pectore quam in ventriculo & duodeno hærentem materiam blande per vomitum & alvum eliminet. Et certe concisa dosi tartarus emeticus solutus in mixtura commoda, ejusmodi in casibus si detur, longe optimum & desideratissimum præstat effectum. Id quod etiam in tussi convulsiva & suffocativa, quæ in variolarum, item morbillorum maxime declinatione infantes infestare solet, summo cum levamine ægrotantis sæpius expertus sum. Vidi etiam non raro tussim convulsivam in infantibus difficili dentitione laborantibus, quæ nullo modo & medicina sopiri potuit, post dentium vero eruptionem sponte cessavit. Adeo, ut ex sola hac observatione recte colligere possimus, motus hos pectoris violentos, non semper pro causa materiam insignis molis habere, sed a sola vellicatione nervosæ cujusdam partis originem suam trahere posse.

OBSERVATIO XI.

Tussis hypochondriaca.

Vir quidam ætatis consistentioris, concionatoris munere fungens, hypochondriacis ob vitam sedentariam passionibus per longos annos obnoxius fuit, nimirum alvi obstructione, dolore sub hypochondriis tensivo, adpetitu vago, tinnitu aurium vexatus &c. His tandem vernali tempore, accedente forsan corporis refrigeratione, jungebatur tussis, & per integrum jam inhæserat semestre. Vespertino præsertim ingravescebat tempore, tumque efferata vehementia infestabat, donec post magnos conatus, muci admodum viscidi quidpiam excerneretur. Neque tamen minus pectus grave, & spiratio erat difficilis; sumtis epulis magis invalescens.

Epicrisis cum consilio.

Tussis chronica & pertinacioris indolis est illa, quæ molestissimo intestinorum morbo, qui vulgo hypochondriacus vocatur, laborantibus infesta est. Atque ratio in promtu est: nam quia tussis a nimia congestione humorum ad pectus valde infirmum & atonia affectum accidit, & prima in hypochondriacis regio ob destructam digestionem, vitiosos multos crudos humores suggerit; non mirum est, ejusmodi generis tusses non tam facile sanationem recipere. Accedit & hoc, quod illa convulsiva thoracis & totius abdominis concussio, quæ fit per tussim, digestionis, quæ fit secundum naturam, negotium, in intestinorum canale plus adhuc labefactet & pervertat. Nam plura mihi cognita sunt exempla, quod diu multumque perseverante tussi ob vitiatam digestionem & canalis intestinalis tonum destructum, affectio hypochondriaca demum producta fuerit. Ex quo jam facile intelligitur, difficilem omnino esse tussis hypochondriacæ curam. Neque enim, quæ in simplici & catarrhali epidemia tussi idonea sunt remedia, hic sufficiunt; sed respiciendum quam maxime est, ad digestionem ventriculi juvandam, & destructum intestinorum tonum restituendum, ac circulationem etiam sanguinis per viscera abdominis, quæ in hypochondriacis lentior est, promovendam. Ego itaque in præsenti casu, atque etiam in aliis similibus non sine insigni fructu, præparato prius corpore, ceteris pharmaceuticis alias satis efficacibus remediis nihil proficientibus, curam cum aquis mineralibus, aci-

acidulis vel etiam thermis temperatioribus, sine vel etiam cum lacte, pro diversa subjectorum & circumstantiarum ratione instituendam suasi. Ante vero, inter & post earum usum elixiriis temperatioribus stomachicis & balsamicis, & ejusdem virtutis pilulis, subjuncto simul loco potus ordinarii decocto temperato ex radicibus & lignis totam curam absolvendam statui; non neglecta etiam accommodata sanguinis vel per venas hæmorrhoidales hirudinum ope, vel per sectionem venæ in pede missione, modo post illam, præsertim autumno & vere patiens frigidum australem aeris statum evitet. Nam dici vix potest, quam graviter ex hujus rei neglectu luat æger, & quam sæviter inde tota passio ingravescat.

OBSERVATIO XII.

Tussis in gravida. Generosissima fœmina in vicina urbe quartum mensem prima vice gravida, anno 1732, tempore, quo & variolæ & convulsivæ tusses epidemice & sæviter grassabantur, vehementiori etiam infestabatur tussi cum febricula nocturna; appetentia ciborum penitus erat prostrata; siti vero premebatur, ad quam deliniendam decoctum temperatum vino intermixtum bibebat. Deliberatum fuit, num venæsectio ad abortum præcavendum locum habere possit, eo quod dolores quosdam spasticos & tensivos circa lumborum regionem & inguina generosissima fœmina interdum percipiebat. Ego, quia erat plethorica, & venæ præsertim in partibus superioribus, maxime jugularis valde turgebant sanguine, innoxiam eam minimum, sed tentandam potius in manu judicavi. Et sanguis muco crasso tenaci valde obsitus detractus fuit. Tussis hinc & febris longe remissior facta est: Præter venæsectionem infusum quoque rhabarbarinum cum manna, ad lentam pituitam per alvum, quæ erat segnior, subducendam cum fructu datum fuit.

Epicrisis.

Ex vehementiori tussi, præsertim convulsiva abortus fieri posse, non novum, nec inauditum in praxi medica est. Hujus vero caussam in sanguine & humoribus impuris & spissis, quia menstrua cessat purgatio, radicari pro statuto & certo etiam habendum videtur. Sanguinis itaque abundantioris ac impurioris per sectam venam detractionem, ipsa sana ratio dictitat & experientia etiam aliorum confirmat.

Plures de tussi casus legantur in Consult. ac Respons. Medicin. Tom. I. Sect. II. casu LXXV - LXXVIII. & XCVI.

CAPUT IV.
DE
SINGULTU.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quemadmodum respirationis negotium binis potissimum absolvitur actibus, inspiratione videlicet, ac exspiratione: ita utriusque etiam ratione lædi potest. Exspirationis quidem vitium, quod tussis nomine venit, superiori capite pertractavimus: ad inspirationis vero læsionem, illa pertinet affectio, quam Græci λυγμὸν seu λυγγὸν, nos singultum vocamus. Hic, si spectemus definitionem, nihil est, quam septi transversi, & adnexarum quarundam partium concussio spasmodico convulsiva, interrupta, molesta, sub inspiratione facta, & cum sonora aeris per os explosione stipata. Definitio singultus.

§. II.

Hujus naturam explicaturi; quædam de fabrica partium, quæ ad id vitii perficiendum concurrunt, præmittemus. Sic nobis primo se sistit septum Structura diaphragmatis.

transversum, Græcis diaphragma dictum, quod omni circumferentia musculosum, fibris a centro ad peripheriam tendentibus, in centro tendineum, mediam corporis cavitatem ab infima, transverso, simul obliquo, anterius altiori, posterius decliviori situ dissepiens, versus thoracem convexum, abdomen versus concavum, nervis partim a vertebralibus colli, partim ab intercostali ramo, & vago pari oriundis, satis capacibus instructum; binis foraminibus, quorum dextrum in tendineo circulo cavam venam, sinistrum in musculosa parte œsophagum, ac par nervorum vagum transmittit, pervium, variis undique adhæresçit partibus. Nimirum antica parte costis, sterno, & musculis intercostalibus; media per tunicam pleuram, convexam septi superficiem cingentem, mediastino; ventriculo, non solum per nervos, ac exteriorem tunicam, a peritonæo productam, utrique communem, ac concavum septum investientem; verum etiam per stomachum, græcis καρδία dictum, ipsi firmiter adnexum; hepati, ejusque gibbosæ superficiei per ligamentum latum; & postica regione vertebris lumbaribus per duas musculoso tendineas appendiculas arcto connectitur vinculo.

§. III.

Diaphrag. matis usus in respirationis negotio.

Vi hujus dictarum partium mutui vinculi necesse est, ut unius partis in loco mutationem sequatur reliquarum adhærentium motus: quod in naturali statu respirationis docet negotium. Namq; sub hujus priori actu, inspiratione, partim musculis intercostalibus, costas sursum, simulque antrorsum trahentibus, partim ipsis musculosi septi fibris, a centro ad peripheriam contractis, & abbreviatis, hoc ex convexa in magis planam convertitur figuram: protinus hunc motum æmulantur vicinæ partes, & universum sursum antrorsumque trahitur abdomen, stomacho per abbreviatas septi fibras magis coarctato. Omnia hæc pristinam subeunt conditionem, diaphragmate in exspiratione ad convexitatem redeunte. Inde vero sequitur, quod ubicunque thorax & abdomen sursum, antrorsumque tolluntur, & pectoris ampliatur cavitas, ibi fit inspiratio; si contra, expiratio.

§. IV.

Historia singultus.

Jam si ad singultum fiat adplicatio; hujus primum historiam, quamvis facillima cuivis sit diagnosis, curatius attendentes, sic habere deprehendimus: Concutitur pectus celeri impetu, cum sono acuto; sub qua concussione thorax & abdomen attolluntur, pectoris cavitas fit amplior, loquentibus sermo intercipitur, quin tanta sæpenumero est vehementia, ut juxta DOLÆUM *Enciclop. medic. Lib. III. cap. II. pag.* 174. totum contremiscat corpus, & costæ frangi videantur. Ipse sonus, qui jungitur, tantus nonnunquam est, ut canis latratus instar a transeuntibus in platea, & ædibus vicinis percipi possit. Conf. LAZARUS RIVERIUS *obs.* 1. *pag.* 302. THOMAS BARTHOLINUS *histor. anat. rarior. Cent. II. histor.* 4. *pag.* 175. VITUS RIEDLINUS *obs.* 31. *pag.* 67.

§. V.

Ratio formalis singultus.

Hæc cum phœnomenis inspirationis collata, luculenter docent, singultum esse inspirationis vitium, saltem sub ea contingere. Quemadmodum vero sub naturali inspiratione antecedere observatur motus musculorum intercostalium; sequitur transversi septi constrictio, & tandem abdominis elevatio; hæcque omnia placido, ac lento procedunt gradu: ita e contrario in singultu, tanquam præternaturali inspiratione, primum observatur septi transversi constrictio, & vi consensus sequitur motus connexarum partium, cuncta vero vehementer, & velocissime fiunt. Concusso sic velocissime septo, concutitur quoque gula & stomachus citissime: hinc aeris, continuo a nobis deglutiti portio, intra gulam comprehensa, magno impetu sursum per integrum pellitur œso-

œsophagum, & tandem in fornicato palato, singultuosum illum efformat clangorem. Conf. LANGII *Pathol. animat. Cap.* 36. Concussum denique septum, producto singultuoso sonitu, plus minus lento progressu rursus convexum redditur: i. e. fibræ musculares iterum prolongantur: hinc quies fit, & per intervalla redit convulsiva concussio.

§. VI.

Differentia singultus a continuo septi trãsversi spasmo.

Dum ergo singultus est convulsio diaphragmatis velocissima, sed mox remittens, & per intervalla recurrens: distinguit sese ab ea spastica detentione, quæ diutius septum tenet rigidum, ac perpetuam spirandi caussatur difficultatem. Conf. GASPAR HOFFMANNUS *Instit. med. Lib. III. cap.* 86. §. 6. GALENUS *de sympt. Lib. II. cap.* 2. Hæc accedere observatur colicæ convulsivæ; aut paroxysmis hystericis vehementioribus; & a sonitu, singultientibus familiari vacua deprehenditur.

§. VII.

Differentia inter singultum acutum, & chronicum.

Ad hæc notanda omnino est differentia, quæ singultum chronicum intercedit, & acutum. Hic morbis acutis jungi observatur, ut febribus continuis, malignis, exanthematicis, pestilentialibus, inflammationibus nobiliorum viscerum &c. non modo brevioris exitus, verum ancipitis quoque eventus est. Contra chronicus longas ægritudines comitari solet, ut sunt hystericæ, cachecticæ affectiones, vitiata primarum viarum conditio, mala partium spiritalium conformatio &c. & in hac sua indole ad plures dies, hebdomades, menses, quin integros annos perdurare potest. Sic BARTHOLINUS *Centur.* 3. *epistol.* 61. de muliere per biennium adeo graviter singultiente, ut a Dæmone obsessa videretur; *& cent.* 2. *epist.* 4. de singultu per quatuor annos infestante; alii alia exempla allegant: quorum numerus a MARCELLO DONATO *Lib. IV. hist. med. cap. V. &* SCHENCKIO *obs. L. III.* recensetur.

§. VIII.

Sedes singultus.

Quod singultus sedem attinet; variæ medicorum de ea semper fuerunt opiniones. Veteres, & antesignanus HIPPOCRATES *Lib. VI. aph.* 39. ventriculum solum accusarunt, & per ejus violentum motum, quo rem sibi infestam expellere conaretur, descripserunt. Verum, ne tali ratione illum cum vomitu vel ructibus confunderent; singultu agitari ea, quæ superiori ventriculi orificio inhærescunt, vomitu, quæ ejus fundum occupant, perhibuerunt. Vid. FORESTUS *obs. XII. Lib. XVIII. pag.* 286. Alii vero, quorum agmen ducit FELIX PLATERUS *Lib. II. de funct. læsion. Cap. V. pag.* 476. sedem in solo septo transverso collocarunt; cum priorem opinionem non omnibus phænomenis satisfacere viderent. Alii denique media incedentes via, primario quidem os ventriculi superius adfici, per consensum tamen semper diaphragma simul agitari autumarunt: quos inter nominandus est DOLÆUS *Encyclop. Med. L. III. c. II. p.* 174.

§. IX.

Nostra sententia.

Mea vero sententia principalis sedes, ac primarium hujus affectus organon, in diaphragmate collocandum est: siquidem absque hujus musculi transversi ope, nulla inspiratio, cujus præternaturalis effectus est singultus, fieri potest. Enim vero cum superius ventriculi orificium firmissime adhærescit septo illi; impossibile est quin simul, una cum œsophago in hoc affectu patiatur. Et hinc adparet fundamentum illius divisionis, qua singultus in idiopathicum & symptomaticum recte dispescitur. Ille enim est, si caussa ejus materialis, in ipsa transversi septi substantia hæret; hic, si caussa in ventriculo residet, & hujus vellicatio ad diaphragma propagatur.

§. X.

Caussa proxima.

Caussa singultus proxima est irritatio vel stimulatio aut diaphragmatis, aut stomachi, & hinc inducta harum partium convulsiva concussio. Quamob-

rem quo debiliori nervorum genere homines sunt præditi, eo facilius hoc affectu corripiuntur: hinc infantes, pueri, ac senes ipsi præ aliis sunt obnoxii, adeo, ut diæteticum quoque ac transitorium illum singultum, de quo nos non loquimur, & qui vel ex stomachi refrigeratione, vel haustu avidiori aut frigidiori, vel etiam risu suboritur, facillime incurrant. Sed & illæ mediatæ ac remotiores caussæ, quæ morbosum singultum, medentis auxilio dignum, suscitare valent, in his subjectis facilius vim suam exserunt: quas jam ordine suo recensere, animus est.

§. XI.

Caussæ singultus sitæ sunt. 1) in aëre frigido. Aeri, eique frigido ac humido, præsertim subjectis antea calentibus admisso, princeps debetur locus. Qui nudo vel leviter tantum tecto pectore, quique nudis præter consuetudinem pedibus, in frigidioribus ambulant pavimentis, quo teneriores fuerint, eo facilius singultum incidunt; & infantes, quorum vertex adhuc palpitans, non bene tectus fuit, eodem affectu frequentissime corripiuntur. De triduano singultu ex diuturniori in aquis mora, casum refert memorabilem CAROLUS RAYGERUS in M. N. C. *dec. I. ann. VI. obs.* 211. & majori attentione dignus est ille, cujus meminit RIVERIUS *Cent. III. obs.* 42. quod quædam puella, per totum hyemem singultu graviter vexata, omni vero æstate ab eo libera fuerit.

§. XII.

2) in alimentorum nimia quantitate, Ejusdem affectus caussam ipsa alimenta præbent, vel nimia quantitate sumta, vel inimica qualitate prædita. Sola avidior ingurgitatio, qua bolus bolum, haustus haustum trudit, & in superiori ventriculi orificio commoratur; hoc vellicando, singultum, utut leviorem producit: & sic FORESTUS *Lib. XVIII. obs.* 12. singultum a frusto pulmonis bubuli in œsophago restitante commemorat. Cibi quoque nimia quantitate ventriculum onerantes, eandem pariunt molestiam: id quod pueri voraciores, & gulæ dediti testantur; & solum panem nimia quantitate ac aviditate ingestum, id vitii concitasse, notat EPIPHANIUS FERDINANDUS *hist. med.* 43. Potulenta, majori copia ingurgitata, maxime si externa accesserit refrigeratio, aut ipsa nimis frigida fuerint, tussim pariunt, exemplo heluonum, nudo inter pocula pectore versantium, & infantum lactentium, si iis cerevisia frigidior exhibeatur. TIMÆUS A GULDENKLEE exemplum hujus affectus allegat in viro, qui valde calefactus, nimium aquæ frigidæ cum nitro hauserat *Lib. III. Cas. V. pag.* 115. & RIVERIUS *de morb. infreq. obs.* 1. singultum semestrem, a frigido haustu vehementissimum adnotat.

§. XVIII.

Quæcunque assumtorum vel per se nimis sunt acria, vel ex variis caussis intra ipsum ventriculum, in saburram acrem, viscidam, stomachum vellicantem dehiscunt: morbum nostrum plus minus gravissimum inducunt. Quem fugit lactis & lacticiniorum corruptionem in ventriculo, singultientes reddere infantes; quale exemplum funestum narrat BARTHOLINUS *Act. Med. Haffn. Vol. II. observ.* 28. Idem tenendum est de acribus, causticis, aut plane venenis. De singultu ex cicuta comesta, GULDENKLEE *Lib. VII. cas.* 4. ex euphorbio *ibid. cas.* 7. ex cepis, allio, & Zingibere GATINARIAS *de cognit. & cur. ægrit. p.* 81. ex oleo vitrioli loco balsami sulphuris sumto BARBETTE *prax. med. Lib. IV. cap.* 2. *p.* 136. ex nimio usu juleporum acidorum, & emulsionum refrigerantium in acutis SCHENCKIUS *Li. III.* allegant notatu dignas observationes. Neque minus huc referenda sunt vomitoria ac purgantia drastica, maxime helleborata, quæ rodendo, stimulando, & inflammando ventriculum ac intestina, ad singultuosum disponunt morbum. — 3) in assumtorum inimica qualitate.

§. XIV.

Citissimas & utplurimum funestas septi — 4) in materia

acri diaphragmati incũbẽte.

septi transversi concussiones excitant humores acriores, corrupti, multisq; salinis partibus referti, si incumbant diaphragmati. Notum mihi est exemplum de homine, qui per decem & tres dies vehementissimo afflictus singultu, tandem obiit: cujus in thorace aliquot seri acrioris extra vasa natantis unciæ post institutam cadaveris sectionem repertæ fuerunt. Et huc fere pertinet singultus, qui a materia arthritica vel podagrica per metastasin ad septum transversum decumbente suboritur: qualem a retropulsa arthritide excitatum adnotavit GEORG. HIERON. VELSCHIUS *Hecatost. II. obs.* 54. Idem morbus contingit, si dysenteriæ vel diarrhœæ, præsertim ab initio cohibitæ, & per opiata, vel alia adstringentia sufflaminata fuerint: quemadmodum observavi *in Not. ad Poter. cent.* 11. *cap.* 47. Neque raro erysipelati retropulso, aut in senioribus ac imbecillioribus haud satis vegete expulso jungitur singultus. Quæ omnes caussæ nituntur materia acri, ac veluti caustica, nervosis septi transversi partibus, vel orificio ventriculi superiori sese insinuante.

§. XV.

Singul. tus acutus ab inflammationibus.

Qui acutus audit singultus, jungitur morbis, qui sunt brevioris exitus. Ex iis primas tenent inflammationes viscerum nobiliorum, sic malum, illud sequitur vulnera ac inflammationes ipsius septi, ut in paraphrenitide adparet; nec non ventriculi & intestinorum, adnotante FORESTO *Lib. XVIII. obs.* 12. phlegmonem hepatis, testibus CELSO *Lib. II. cap.* 7. BARBETTE *pr. med. Lib. IV. cap.* 2. cujus pathognomonicum signum, dolor ad jugulum ascendens suppeditat. Ipsæ cerebri, ac meningum inflammationes, gravesque vulnerationes, vi consensus, quem hæ partes per nervum vagum cum septo stomachoque habent, eminus hoc symptoma producunt. Conf. HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & HEURNIUS *comment. in hunc aphor. pag.* 469.

§. XVI.

2) febribus junctus.

Idem vitii genus sociari solet febribus continuis, malignis, & exanthematicis &c. ubi variæ remotiores concurrunt caussæ. Aut enim junctæ inflammationis caussa fit singultus; id quod cumprimis in febre pestilentiali a carbunculo, septum, aut ventriculum obsidente, evenire asserit DIEMERBROECK *Cap.* 13. §. 5. & *Cap.* 15. *annot.* 15. aut si febrium legitimus decursus præmaturis anodynis, piatisque turbatus fuerit, qualem memorabilem casum recenset RIVERIUS *Cent. III. obs.* 17. aut sudores repressos, & exanthemata restitantia, vel repulsa sequitur; aut acrem ventriculi saburram comitatur, cujus exemplum in febre hemitritæa refert FORESTUS *Lib. V. obs.* 15. Hisce in casibus periculosa simul adsunt signa, sitis magna, debilitas insignis, vigiliæ, delirium, impudentia, ardor inextinguibilis, motus maxillæ inferioris tremulus, nervorum distentio, vocis interceptio, urina diluta &c. Contra vero si circa dies criticos occurrit, ac reliqua signa, maxime coctionis in urina fuerint bona; nihil mali portendit, sed vomitum criticum, aut alvi fluxum futurum prænunciat, & his subsequutis cessat. Sœpius quoque has acutas febres ita sequitur singultus, ut cum ipsis permaneat, & per totam febrem simul exacerbetur; quales febres singultuosæ, aut lyngodes veteribus appellantur, earumque exemplum in M. N. C. *anno* 4. *observ.* 48. *pag.* 43. allegatur: quorsum etiam spectat memorabilis casus a POTERIO *Cent. II. cap.* 47. allegatus.

§. XVII.

3) ab inanitione.

Ad acutos & ancipites eventus singultus referendi quoque sunt, qui, secundum veteres inanitionem, seu nimias humorum excretiones sequuntur. Hyperemesin & hypercatharsin hoc gravi symptomate stipari, testantur præter experientiam HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & 41. & *Sect. V. aphor.* 41. & SYDENHAM. *meth. cur. febr. pag.* 61. Eundem affectum

post se trahunt cruoris vitalis nimiæ ac incoercibiles effusiones, vel naturales per uterum, nares, hæmoptysin, vel per vulnera graviora concitatæ; sicuti idem HIPPOCRATES *Sect. V. aphor.* 3. significat. Quibus in casibus universales plerumque convulsiones, ac ipsum vitæ finem hæ concussiones singultuosæ, tanquam ultimi naturæ conatus antecedere solent.

§. XVIII.

Chronici singultus caussæ. Chronicus singultus natales suos quandoque debet sanguinis & humorum vitio: quando nempe illi, aut quadam acrimonia imbuti, aut, retentis consuetis excretionibus, ad vasa septi ac ventriculi copiosius congesti sunt. Hinc gravidis per ultimos gestationis menses, & fœminis hystericis, quarum menstrua non rite fluunt, maxime familiaris est: quo nomine notabilis est casus a SCHURIGIO *parthenol. pag.* 213. allegatus, ubi refert, singultum fœminam quandam ante mensium eruptionem semper occupasse, hac vero facta protinus cessasse. Idem malum chronicum æque ac periodicum affligere solet cachecticos, & hepate affectos: ubi caussa in bile, acriori reddita, & tunicas ventriculi ac duodeni nerveas vellicante, quærenda est. Hinc talem affectum in cachectico tam diu durantem, donec vomitus sequeretur, observavit LENTILIUS *in Jatromn. pag.* 286.

§. XIX.

Offearũ pectoris partium malæ conformationes. Ossearum denique, quæ pectus cingunt, partium, & malæ conformationis vitia, ad chronicum interdum contribuunt singultum. Mucronata cartilago, si laxata, vel ob alias caussas magis introrsum reflexa est, ut ventriculum stimulare possit, præsentem adfectum producere, observationibus deprehenditur: qualem a depressa hac cartilagine per tres menses durantem adducit FERNELIUS *Lib. VI. de part. morb. & sympt. cap.* 3. Eundem costarum luxationes, fracturæ atque contorsiones excitasse, docet experientia. Hinc idem FERNELIUS *loc. cit. pag.* 568. singultum ex luxata costa ortum, ea reposita conquievisse refert; & RHODIUS *Centur.* 2. *observ.* 61. ejusdem ex compressione undecimæ dorsi vertebræ nati ac continui mentionem injicit.

§. XX.

Quod singultus prognosin attinet; neutiquam periculosus ille, qui viscititates, cruditates, & acrimoniam primarum viarum excipit; nec qui hystericis accidit, timeri adeo debet. Multo minus periculi habet, si ex refrigeratione vel potu frigido oritur, modo non corpori sudanti, nimius ingeratur: frequens est infantibus lactentibus etiam & nil; plus vero mali in senibus prænunciat. Novi fœminam generosam 40. annorum, quæ viginti annos quotidie adhuc singultu vexatur, sine sanitatis incommodo. Idem vero minus talis per acutas febres, præsertim ardentes, ac pestilentiales incidens, grave ostendit periculum; & si delirium interveniat, aut nervorum distentio, mortiferum est. Qui caussa inflammationis, maxime hepatis oritur, vix nisi lethalem præsagit exitum. Æque pertimescendus ille, quem acriora purgantia, emetica, ac venena post se trahunt. Omnis ex inanitione singultus, post alvum citam, largasque vomitiones malus; post sanguinis profusionem, & capitis vulnera, pessimus. Quem accersunt dysenteriæ, diarrhœæ adstrictæ, erysipelas, podagra, arthritis repulsa, periculo non vacat. Singultuosæ senum herniosorum febres, cum nulli ferme medelæ locum relinquant, mortiferæ sunt, teste FORESTO *Lib. XVIII. Cap.* 12. *Schol.* Sternutamentum autem singultui, maxime qui ex repletione oritur, accessisse utile est, & hunc cessaturum prænunciat.

Prognosis singultus.

Methodus medendi.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

OMnis singultus medelam non exposcit; siquidem levior ille ac diæteticus vel inspiratione diutius protracta, vel animi quadam distractione, per dolorem in quodam corporis loco excitatum, aut sedulam alicujus rei meditationem, aut terrorem ex improviso excitatum, facile solvitur. Qui vero morbosus est, his non cedit; sed medica adgrediendus est manu: Tres vero potissimum in illo sanando sunt indicationes; quarum prior motuum præternaturalium, spasmodico convulsivorum mitigationem; altera caussarum materialium remotionem, & tertia partium affectarum & debilitatarum restaurationem indicat.

§. II.

Quæ priori satisfaciant indicationi.

Priori scopo satisfacturi veteres, opio & inde paratis utebantur medicinis, laudano opiato, mithridatio, philonio, diascordio Fracastorii, Theriaca &c. iisque singultum se curasse hinc inde perhibent. Verum præfero leniora antispasmodica, & anodyna: ex quibus sunt succinum, cinnabaris, crocus, castoreum, quod vehementer laudant auctores, adeo, ut ALEXANDER TRALLIANUS, bonus inprimis auctor, illud quoque sub amuleti specie singultum sanare, sibi persuaserit. *Lib. VII. pag.* 387. Ego crebra doctus experientia, liquorem meum anodyno mineralem omnibus longe præstantiorem judico, eumque his in casibus vel solum, vel tincturæ castorei nuptum exhibere soleo. Nec minoris efficaciæ est spiritus nitri dulcis, cum refracta balsami mei vitæ dosi permixtus. Olei amygdalini unam vel dimidiam unciam cum aliquot olei anethi destillati guttulis quidam pro secreto habent.

§. III.

Saburra primarum viarum est eliminanda.

Cumprimis vero, juxta alterius indicationis tenorem, caussarum materialium remotioni studere decet. Quando itaque saburra quæcunque ventriculo inhærens, ejus orificium superius stimulando, singultum produxit, ea corrigenda & blande vacuanda est. Si acris ac biliosa fuerit, absorbentia citrata, pulvis noster præcipitans, ex aqua frigida operæ facient pretium: viscida, plicis ventriculi pertinacius infixa, salibus digestivis, maxime liquore terræ foliatæ tartari, & radicibus, quæ resolvunt, simulque roborant, ut est radix vincetoxici, quæ simul anodyni quicquam in recessu habet, angelicæ, calami aromatici &c. votis satisfaciunt. Cocta materia evacuanda vel per vomitum erit, vel per alvum. Illo ciendo conveniunt radix Ipecacuanhæ, vel omnium optime pulvis squillæ ad quatuor vel 6. grana cum granis tribus nitri purificati. Alvum solvunt mannata, rhabarbarina, pilulæ aloephanginæ; vel marocostinæ aut de succino Cratonis aucta succini dosi præparatæ: commodissime hujusmodi pilulis aliquot grana massæ pillularum de styrace vel de cynoglossa admiscentur: ita duplici effectu satisfaciunt. Tutissima quoque sunt enemata, leniter carminativa, maxime infantibus, qui ex lacte corrupto id vitii genus incurrerunt: quo in casu etiam sulphur antimonii correctum, vel aurum fulminans bene præparatum dosi concisa cum fructu adhibentur.

§. IV.

Singultus, a cohibita transpiratione suborta curatio.

Si a frigore, vel quacunque alia caussa cohibita transpiratio foveat malum; huic revocandæ omne studium impendere oportet. Conveniunt hoc nomine, præter externum temperate calidum regimen, affectarum partium fomentationes, potus tepidior, & largus, infusa theiformia ex herbis ac radicibus resolventibus, ac roborantibus confecta: ex quibus pulveres bezoardicos, ex succino, cornu cervi usto, antimonio diaphoretico, cinnabari, tantillo extracti croci, ac castorei paratos sumere juvabit.

Ex-

Excellens quoque hoc in casu remedium constituit spiritus bezoardicus Buffii, si cum liquore nostro anodyno, & essentia castorei permisceatur. In acutis & exanthematicis febribus suppressa transpiratio, præter rectum regimen, frictiones, & fixa diaphoretica votorum explebunt summam. In chronico singultu a refrigeratione suborto, & admodum refractario, potus vini Hippocratici levamentum præstat: præter id divinæ virtutis sunt balnea tepidiora; quæ & diaphoresin revocant, & partes spasmo constrictas emolliunt: quemadmodum exemplo confirmat RIVERIUS *observ. infrequ.* 1.

§. V.

Exanthemata retropulsa sunt revocanda. Eadem medendi ratio obtinet locum in singultu a materia erysipelacea, arthritica, podagrica retrocedente, aut non satis foras pulsa suborto: in quo scilicet, præter diaphoreseos per dicta §. præcedente remedia obtinendam promotionem, materiam acrem ac inimicam a nervis phreniticis ad sua loca revocare expedit. Hoc fine blanda laxantia & clysteres divinæ ferme sunt virtutis; non minus rubefacientia, atque vesicatoria suris vel scapulis adplicata, detrahendo serum acre, magnum ferunt levamen. Nec opera luditur, si in podraga retrocedente pediluvia tepidiora crebro adhibeantur: quare etiam TRALLIANUS *lib. cit. pag.* 386. atque RIVERIUS *prax. pag.* 407. manuum in aquam calidiorem immersionem laudant.

§. VI.

Singultus ab acri ac drastico remedio inducti curatio. Quandocunque a dato emetico, purgante, caustico remedio, veneno singultus excitatur; ea sunt adhibenda, quæ vim veneni castrant, & enervant. Quæ inter nihil præstantius est pinguibus, oleis amygdalarum dulcium, olivarum, mucilaginosis, ipso lacte, ejusque cremore, tempestive, priusquam inflammatio locum occupaverit, propinatis; & sic involuto veneno, effrænes motus dictis superius anodynis compescendi sunt. Si vero malum a veneno per contagium hausto, uti in peste, vel etiam morsu canis rabidi, ictu, ira effervescentis insecti provenit: tunc theriacalia, ipsa theriacalis aqua, theriaca cœlestis cum antispasmodicis, nitrosis, camphora, cinnabari, diaphoreticis mixta optimum pollicentur levamen. Quæ curandi ratio locum quoque obtinet, quando a materia caustica, exanthematica, maligna, ad interiora a corporis superficie repulsa malum incidit; quo casu pulvis ex camphoræ aliquot granis & nitro compositus; nec non emulsiones ex amygdalis & seminibus quatuor frigidis majoribus, & aquis diapnoicis paratæ, præstantissimam ferunt opem.

§. VII.

Singultus ex inanitione curatio. Qui insignes cruoris vitalis effusiones insequuntur singultus; haud prius compescentur, quam donec ipsis inanitionibus obex ponatur. Cohibere vero hæmorrhagias enormes decet internis temperantibus, tonicis, adstringentibus, externisque præsidiis: quorsum in vulneribus commodæ læsæ partis deligationes pertinent. Sedato fluxu tutis anodynis insistendum, iisque efficacissima antepileptica jungenda, & denique anæmiæ analepticis, & alimentis reficientibus succurrendum.

§. VIII.

Roborantiũ usus. Nec insuper habenda sunt remedia roborantia, maxime sub morbi declinatione. Ex iis eminent olea roborantia macis, menthæ, absynthii, cum balsami mei vitæ quibusdam guttulis combinata, ac in aquis spirituosis, tanquam commodo vehiculo exhibita. Tales sunt aqua spirituosa cinamomi, menthæ, melissæ, aquæ vitæ aromaticæ: nec non essentia carminativa Wedelii, aqua carminativa Dorncrellii, & ipse vini generosi haustus. Hæc remediorum genera in singultu, qui a flatuum retentione, & facta ab iis ventriculi vellicatione proficiscitur, junctis clysmatibus carminativis, utramque curationis absolvunt paginam. Inter topica opem quoque pollicentur linimenta antispasmodica,

paregorica & anodyna, præcordiis admota, quæ habeant oleum macis, menthæ, absynthii, crocum, castoreum, camphoram &c. nec minus cerata ac emplastra nervina, scrobiculo cordis adplicata, ac ipsæ denique partium affectarum per accomodata vincula constrictiones.

Cautelæ, cum cura specialiori.

§. I.

Potus tepidioris usus.

IN singultu, qui ab acrimonia vel visciditate ventriculi suboritur, sæpius solo potu tepido, copiose sumto, votis potiri licet: hic enim involvit acrimoniam, diluit visciditatem, & caussam stimulationis removet. Omnis vero frigidus potus malum exacerbat.

§. II.

Singultus diarrhœas excipiens.

Pessimi successus est singultus diarrhœis, vel dysenteriis intempestive cohibitis superveniens: quare ipsi cito succurrendum. Tutissimum & efficacissimum hoc in casu remedium præbent clysteres, ex emollientibus & leniter laxantibus, ipsa videlicet medulla cassię, vel extracto rhabarbari adjecto, & crebrius injiciendi: laxantia oretenus exhibere minus consultum est. Prętat potius biliosos acres humores contemperare, quod & magnesia, & alia absorbentia, & inprimis serum lactis dulce, potui datum efficient; tumque jungere convenit interna anodyna, externaque paregorica.

§. III.

Singul. tus febrium acutarum.

Febrium acutarum singultus, morbi primarii curatione, quę ęquali diaphoreseos promotione absolvitur, etiam curatur. Tum maximopere cavendum, ne adhibeamus remedia salina, multo minus laxantia, pilulas aloeticas: aut regimen justo calidius, vel potum calidissimum concedamus: uti enim frigus, ita & excessivus calor nervosis partibus, maxime si morbo affectę sunt, est inimicus.

§. IV.

Singultus inflammationi accedentis curatio.

Pari ratione in singultu a viscerum inflammatione inducto, huic prospiciendum est; tusa, si recens fuerit inflammatio in corpore plethorico, protinus in pede vena; tumque datis interne discutientibus, aliisque, quę sudorem movent, stagnantes succos resolvunt; quibus, urgente nimis dolore, blanda conjungere licet anodyna. Cumprimis alvus injectis clysteribus, semper lubrica servanda; externe camphorata crocata, sacculique discutientes adplicanda, & prudenti prognosi famę consulendum.

§. V.

Singultus cachectici cura.

Singultus cachecticis, & hepate affectis superveniens, curatur remediis bilem acrem corrigentibus, infusis resolventibus, hepaticis, attenuantibus, amaris & evacuantibus; hisque nondum satisfacientibus, nihil est, quod vim thermarum, aquarumque mineralium superet; de quibus notabilem casum allegat BONETUS *med. Sept. Lib. V. Sect. V. obs. 6.*

§. VI.

Hypochondriaci cura.

Qui accedit hypochondriacis, & ut plurimum suppressis excretionibus sanguineis debetur: non cedit, nisi hoc primario profligato malo. Tum vero, si omnia fallunt, thermę cumprimis Carolinę, conjuncto ad roborandas partes balneorum Tœplicensium usu, operę facient pretium. Scorbuticis cura lactis asinini, acidulis Selteranis, iisque tepefactis nupti, egregium pollicetur auxilium: quod jam commendat PAULLINI *Onograph. Cur. Sect. IV. cap. 3. §. I.*

§. VII.

Singultus curatio, ab ossium pectoris partium læsione.

Si costę, fractæ, distortę, luxatęque singultum produxerunt; luxationis repositio, fracturę consolidatio, ex chirurgico petenda foro, unicum spondent auxilium. Cartilagini ensiformi luxatę, ac intus flexę optime medebuntur, cucurbitæ cœcę, scrobiculo cordis adplicatę: quas cum primis laudat VITUS RIEDLINUS *lin. med. anno* 1695. *mens. August. observ.* 4.

§. VIII.

§. VIII.

Anodynorum usus. Anodynorum in compescendo singultu cautum oportet esse usum: si multa materia peccat, hujus ante omnia studendum correctioni & eliminationi; præsertim si fuerit acris, caustica, virulenta. Hac enim nondum excussa, anodynis uti, nihil est, nisi oleum camino addere. Sicuti in omni morbo, ubi anodyna & sopiente virtute opus est, ita quam maxime in affectibus spasmodico convulsivis, cujuscunque generis sint, opiata rarissime sola, sed cum accommodatis evacuantibus sociata & tutissima & præstantissima sunt. Et hoc arcanum vehementem opii vim cicurandi re vera est antiquissimum. Testatur id celebre illud medicamentum Asclepiadis, quod recenset GALENUS *Lib. VIII.* de compos. medicam. *Cap. III.* & AVICENNA *Lib. IV. Fen. XIII. tr.* 5. *c.* 19. & constat ex costo, croco, spica, asaro, mastiche, aloe, & opio; atque ad ejus imitationem confectæ sunt pilulæ Rondeletii, Poterii, Plateri, Riverii, Wildegansii, Starckii Anglicanæ. Nos in asthmate & tussi convulsiva, singultu & aliis dolorificis & spasmodicis morbis, pilulas aloephanginas, vel etiam nostras polychrestas, cum dupla vel tertia parte massæ pilularum de styrace vel de cynoglossa miscere, & cum fructu insignissimo usurpare consuevimus.

§. IX.

Singultus levioris cura. Singultus a leviori caussa exortus sine medicamentis sæpius feliciter sistitur, quando videlicet sub motu thoracis magis voluntario ipsum diaphragma cogatur, adeo ut plus fibræ ejus motrices tendantur vel relaxentur. Illud fit fortiori inspiratione, per cursum, per saltum, per vehementem equitationem; hoc vero per exspirationem fortiorem, per vociferationem, & si thorax fascia, seu zona constringatur; quod simplex & extemporaneum sæpe est remedium. Ejusdem generis est sternutatio, quæ uti spontanea, docente id Hippocr. Sect. 17. aphor. 13. singultum tollit, ita naturæ bene operantis minister, medicus, arte eam provocare debet. Et maxime, quando vel lenta & in flatus abiens materia ventriculi tunicis aut partibus proximis inhærescit, ad eam ipsam per vehementem exspirationem, dum viscera abdominis & inprimis ventriculus vehementer conquatitur, deiiciendam; Minime vero sternutatio arte producta locum habet, ubi inflammatio vel subtilis caustica virulenta materia, altius nervosis partibus sese insinuaverit.

§. X.

Præservatio. Præservandi fine rectus rerum non naturalium usus, præsertim aeris frigidi evitatio, ex omni parte votis respondebit. Qui a longo morbo partes solidas debilitatas habent; se præcavebunt, balneorum martialium prudenti usu, nec non remediis martialibus, conjunctis liquidorum potatione, motuque corporis sufficiente, usurpandis.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Singultus chronicus nocturnus. Virgo annorum quindecim, integro ciborum adpetitu gaudens, & menstruorum fluxum nondum experta, variis autem molestiis illorum caussa pressa, per tria anni semestria singultum patitur. Ille vero nocturno duntaxat invadit tempore, & primum vix omni hebdomade semel recurrit. At novissime singula nocte tanta vehementia infestat, ut in vicino conclavi dormientes singultuosam agitationem auribus percipere possint. Notatu etiam dignum est, quod si ipsa ab accedentibus ministris excitetur, & corpus ipsius in lecto loco moveatur, cesset singultus: neque enim per diem incidit, licet sœpius nimium indulserit epulis. Ceterum sana vivit; & quoniam graviora inde pertimescebat pericula, meum flagitavit consilium. Ego rebus probe pensitatis, causam hujus peculiaris pathematis plethoram

ex

ex mensium defectu judicans, primo omnium sanguinis per sectionem venæ in pede missionem administrandam duxi; deinde ad salutarem mensium fluxum procurandum laborem & motum corporis sufficientem & frequentem pediluviorum tepidiorum usum, & circa novilunii tempus pilulas nostras polychrestas, & alternative essentiam succini probe tartarisatam, præstantissimi ad hunc scopum obtinendum usus, semel de die assumendam commendavi. Quorum remediorum ope & auxilio etiam, ut audivi, factum est, ut virgo ab hoc malo liberata optime valuerit.

Epicrisis.

Singultus tale est vitium, quod plures & diversi generis agnoscit causas; & compluribus etiam morbis tam acutis, quam chronicis sese associat. Quapropter quando medicus recte & circumspecte vel de ejus eventu aut effectu, magis vel minus periculoso judicare, vel ad hunc morbum, qui nunquam fere non mali quidpiam post se relinquit, amoliendum accommodatam vult medicinam præbere; opus omnino est, ut in ejus causas paulo accuratius inquirat. In casu præsenti secundum Hippocratis sententiam a repletione, per quam plethoram, sive potius nimium repleta, a copiosius congesto sanguine, diaphragmatis vasa intelligo, originem traxisse censui. Et hæc quoque fuit ratio, quare & venæsectionem, & menstrualem, per accommodata medicamenta purgationem excitandam suasi; non sine subsequente egregio levamine.

Dignum præterea, quod observetur, in hoc casu est phænomenon, quod per somnum vehementioris hujus insultus facta fuerit accessio, & confestim per vigiliam cessaverit, cum alias singultuosæ & convulsivæ hæ passiones in somno & quiete conquiescere, per motum vero & vigiliam exacerbari consuescunt. Sed cum in convulsionibus asthmaticis idem sæpius evenire videamus, non sine ratione colligimus, humorum & sanguinis stagnationem, quam somnus procurat, pro vera horum malorum causa habendam esse.

OBSERVATIO II.

Vir quinquagenarius, temperamenti cholerici, a multis annis arthritidi obnoxius, vino fartus aliquando autumnali tempestate peregrinationem instituit; atque domum reversus, præviis totius corporis horrore, ac lassitudine, adpetitusque prostratione, incidit in diarrhœam. Quæ cum multis imi ventris torminibus stipata esset; accitus medicus præscripsit pulverem, qui corallia rubra præparata, cornu cervi usum, & laudani opiati granum unum habebat. Remiserunt equidem intestinorum dolores; at presso pede sequebatur singultus molestissimus; & cum virium insigni jactura, perpetuisque vigiliis, per tres inhærebat dies; adeo, ut mox per dimidiam, mox totam horam, miserrime discruciaret ægrum, sumto vero infuso tepidiori per unum alterumque horæ quadrantem semper conquiesceret. Spernebat quoque cuncta, utut præstantissima remedia; tandem vero, dato, quod ex hordeo & cornu cervi compositum erat decocto, clysterem ex decocto raparum & oleo amygdalarum dulcium ano infundi; & præcordia cum abdomine, linimento spirituoso, ex aqua Anhaltina, theriaca, castoreo, croco, camphora, oleo nucistæ, balsamoque Peruviano confecto inungi, atque ligaturis constringi jussi; eo effectu, ut intra quinque dies æger convalesceret. Singultus, ex cohibita per opium diarrhœa.

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, diarrhœas non solum a colluvie acri, pituitosa, biliosaque, tunicas intestinorum vellicante suboriri posse: verum easdem non raro cohibitæ transpirationi deberi: ubi conversus humorum, maxime sero-

serosorum motus, ad intestina potissimum vergit; id quod in nostro casu horripilationes totius corporis praecedentes sufficienter evincunt.

2) Male igitur egit Medicus, quod hanc criticam veluti, & salutarem evacuationem dato protinus opiato remedio consopiverit. Inde enim vix aliter fieri potuit, quia materia acris ac vitiosa per metastasin ad alias nervosas partes, maxime septi transversi transferatur, ibidemque singultientes motus excitet; qui pertinaces, haud exiguum periculum, aequalem sanguinis circulum per partes male affectas impediendo, post se trahunt.

3) Itaque non aliae sunt indicationes, quam ut primum alvus ad pristinas secessiones invitetur; deinceps liberior perspiratio restituatur, & denique motus convulsivi diaphragmatis compescantur. Priori scopo satisfecimus clysteribus, qui pure demulcentes & oleosi, minime vero salini esse debent, ne villos intestinorum nimis vellicent: alterum explevimus per decoctum tepidius, quo hausto aeger sudavit egregie; & tertium obtinuimus illito praecordiis unguento nervino, & adplicatis subinde ligaturis; quas in hisce casibus veteres quoque insigniter collaudarunt.

OBSERVATIO III.

Singultus lethalis febri ardenti superveniens.

Vir annorum quinquaginta, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesus, per longum tempus insigni moerore confectus, & per anni fere dimidium, nocturno inprimis tempore, magnam extremorum refrigerationem passus est. In hoc rerum statu aliquando, sine caussa manifesta, insolita virium prostratione, languore, ciborumque fastidio prehendebatur: & quum insuper conatu vomendi detineretur, dedit ipsi medicus lene emeticum. Quo sumto, septies vomuit; & protinus tanta corporis debilitate, perpetuis vigiliis stipata, prehendebatur, ut lectum petere cogeretur, & quando erigere se volebat, animi deliquium incideret. Nullo de calore conquerebatur; attamen magnum ardorem circa superius ventriculi orificium persentiscebat, extrema frigebant, & sitis erat inexplebilis, & haec ad septimum usque diem, veram febrem ardentem notantia, perdurabant: quo singultus vehementissimus accedebat, & per nycthemeron, paucis intervallis interruptus, inhaerebat. Tandem praeter omnem opinionem totius corporis convulsivi accedebant motus; hisque vix horae quadrantem explentibus, frustra datis bezoardicis, confortantibus, & antispasmodicis, ex hac vita discedebat. Dissecto cadavere, totum hepar, cum quadam septi transversi, ac ventriculi parte, nigro colore tinctum, corruptum, & sphacelosum adparebat: in venis & arteriis parum cruoris reperiebatur, lien vero sanguine crasso turgebat, & cor penitus erat corruptum.

Epicrisis.

1) Singultum in hoc casu ab inflammatione hepatis, stomachi & diaphragmatis subortum fuisse, extra omne positum est dubium. Testatur enim hoc dictarum partium sideratio post mortem reperta; quae semper praecurrentem habet inflammationem. Neque enim febris ardens aliam agnovit caussam, quam partium internarum inflammationem; cujus symptomata fuerunt sitis inexstinguibilis, & insignis interiorum, extremis frigescentibus, ardor.

2) Docemur ex hac observatione, neutiquam securum esse debere medicum; quando aegri absque caussa evidenti de virium prostratione, adpetitus jactura, agrypnia, pulsuque debili conqueruntur: haec enim symptomata plerumque notabilem visceris alicujus corruptionem, & vehementem indicant malignitatem. Quae cum in nostro aegrotante presto fuisse videatur: non dubium est, quin datum emeticum,

ad

ad excitandam prorſus inflammatio-nem, & ſequentem febrim ardentem per multum contribuerit.

OBSERVATIO IV.

Singultus chronicus.

Vir quinque & ſexaginta annorum, temperamenti phlegmatico melancholici, obeſioris habitus, nocturno tempore corpus ſœpius frigori exponens, cibis crudis, fumo induratis, potuque cereviſiæ frigido uti ſolitus, ſomno longius, motui corporis vero parum indulgens, ante aliquot annos ſingultu per quatuordecim dies durante, atque per acidulas Egranas remoto laboravit. Abhinc de continuo in regione lienis gravativo dolore conqueſtus, tres ante menſes iterum incidit ſingultum, primum continuum, ac cum vomitu, alvique fluxu ſtipatum, dein intermittentem, & poſt uſum clyſterum, fontis Egrani calide hauſti, anodynorum, maximeque laudani opiati, & maſſæ pilularum de cynogloſſa, nec non venæſectionis, intra duodecim dies conſopitum. Elapſo octiduo rurſus recrudũit, itidem cum aliquali diarrhoea, & vomitu junctus: & adhibitis antiſpaſmodicis mox conquievit: remanente quadam inquietudine. Verum non ita multo poſt rediit: accedentibus præcordiorum anxietate, dolore iſchiadico, pulſu mox debili, mox forti, & inæquali, urina ſedimentum mucoſum, ex albo & rubro mixtum deponente, ſuffocationibus cardialgicis, atque tuſſi aliquali. Ordinarunt medici acidulas Egranas, cum ſale Sedlicenſi acuatas: elixiria ſtomachica, incidentia, reſolventia, diluentia, pilulaſque Becheri: nihilo tamen minus malum eo uſque contumaciter inhæret: & inde meum quoque conſilium deſideratum eſt. Ego hoc malum ex ingenti ventriculi & inteſtinorum atonia, & depravata alimentorum digeſtione, indeque flatuum prodeunte copia originem traxiſſe arbitratus ſum: & hinc conjeci, non adeo feliciter anodyna & opiata ad delendum ſingultum fuiſſe adminiſtrata: cum potius hæc remedia atoniam augendo, malum exaſperent: neque etiam adeo opportunum de acidulis bibendis fuit conſilium. Ordinavi itaque uſum liquoris mei balſamici, vitæ dicti, cujus unam cum tribus liquoris anodyni partibus miſcui, & exterius eodem abdomen inungendum curavi: quo ægrum inſigniter levatum audivi.

Epicriſis.

In ſenioribus, & qui ſexaginta jam annos tranſgreſſi ſunt, eædem cauſſæ, quæ alias in ætate juvenili vel virili formaliter ſic dictum Hypochondriacum morbum pariunt, qui ſpaſmorum & diſtenſionum vehementia hypochondria, & in iis ſitas partes infeſtat, cum alvo ſtrictiori, vim & robur ventriculi & inteſtinorum magis deſtruendo agunt, & harum partium atoniam efficiendo, ob congeſtionem vitioſorum humorum: flatibus, borborygmis, ructibus, alvi nimia laxitate moleſtias creant. Et ob has etiam cauſſas ſingultus ſenili ætati familiaris eſt. Nam uti omnes convulſiones, ita etiam ſingultus vel ex nimia ſpaſtica ſtrictura, quam Hippocrates inanitionem vocat, vel ex nimia atonia ſive humorum præternaturali congeſtione & infarctu, quæ repletionis nomine venit, oritur: ex quo intelligitur, perperam convulſionum ſpecies, ſi in ſenes incidunt, narcoticis, & opiatis tractari.

OBSERVATIO V.

Singultus poſt ſuppreſſam tertianam.

Generoſus vir triginta & aliquot annorum, macilentioris corporis & ſenſibilioris animi, patre natus podagrico & hæmorrhoidario, ante ſex jam annos doloribus podagricis ſubinde vexatus, ſuperiori æſtate ex iracundiæ affectu & refrigeratione incidit in tertianam cum vomitu & inſigni æſtu junctam; & poſt quartam acceſſionem tranſmiſſo pulvere, qui ex cortice fraxini

xini & chinæ concinnatus videbatur, paulo largius per vices tamen sumto, febris ex toto fuit sublata. Sex elapsis diebus admisso sub venatione, cui nimium indulget, frigore; consueto die & hora accessionem febrilem rursus habuit, sed sine siti, sine vomitu, sine singulari æstu, sed horripilatione præcedente, de anxietate & dolore gravativo & constrictorio præcordiorum, nausea, cum extremorum frigore & magna inquietudine conquerebatur. Intercurrebant crebri & molestissimi singultus; alvus per aliquot dies nihil reddebat. Post quartum insultum a me petiit consilium, prostrato valde animo. Ego horum malorum causam, sentinam vitiosorum humorum in duodeno stabulantem judicans, maxime quia nec ante, nec post sumtum pulverem antifebrilem & cessantem febrem purgatus fuit, clysteribus & infuso mannato rhabarbarino, extrinsecus cataplasmate emolliente & carminativo, præcordiis applicato & spasmos sedare, & alvum aperire necessarium duxi, non omissis balsamicis & stomachicis. Qua methodo feliciter cura expedita fuit.

Epicrisis.

Notabile in hoc casu illud fuit phænomenon, quod loco formalis febris tertianæ, spasmi tantummodo sine subsequente æstu circa præcordia, singultu admodum molesto stipati orti fuerunt; a materia febrili pulvere ejusmodi terreo adstringente, quasi fixata & firmiter duodeni & ventriculi tunicis impacta. Erratum in eo maximopere fuit, quod silente febre post sumtum pulverem, per epicrasin purgatio, quæ tum summe est necessaria, fuerit omissa. Nam spasmis febrilibus per ejusmodi artificia sublatis, si non accommodata evacuantia, ad fomitem febris, qui tantummodo cicuratus fuit, foras ejiciendum offerantur, necesse est, ut si non redeat ipsa febris, aliæ per quam molestæ afflictiones inde sequantur. Quam observationem juniores practici commendatam sibi habere debent.

OBSERVATIO VI.

Vir quadraginta annorum melancholico-cholericæ complexionis, ad animi motus inordinatos valde proclivis, post vehementiorem iracundiam, frigidum assumsit haustum, & extrinsecus quoque corpus nimium refrigeravit. Incidebat in tertianam continuam, quæ demum in hemitritæam desinebat; accedebat septimo die singultus, sed lenioris gradus. Vires valde erant prostratæ, adeo, ut etiam animi quædam defectio subreperet, præsertim si in erecta erat statura. Pulsus erat debilis & frequens, omnibus remediis & a me & ab alio medico, quem antea consulebat, frustra adhibitis, die decimo quarto obiit.

Singultus in hemitritæo lethalis.

Epicrisis.

Singultum febribus biliosis tam acutis, quam intermittentibus non raro supervenire, haud novum in arte nostra est observatum: Sed hoc forsan non omnibus æque notum, ejusmodi singultuosas affectiones leniter & non sine magna concussione corporis succedentes admodum periculosas esse. Sphaceli enim circa stomachum & diaphragma præsentiam jam subindicant, qui etiam post sectionem in oculos incurrit. Ita etiam multoties observavi, senibus ex passione cardialgica, vel colica, aut marasmo, decumbentibus, singultum demum accedentem certum mortis esse prænuntium

CAPUT V.

DE MORBIS OESOPHAGI ET PHARYNGIS SPASMODICIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

RArior equidem in libris medicorum mentio, de affectu, quem spasmum œsophagi dicimus, injicitur: at ille admodum frequens est, & non modo graviorum ęgritudinum symptoma, verum etiam principalem, & ut vocant idiopathicum constituit morbum, ut ipsi merito peculiaris debeatur animadversio. Definimus vero illum, quod sit invita ac præternaturalis, vel ipsius cibalis fistulæ, quam Græci οισοφάγον, nos gulam adpellamus, vel illius principii, pharyngis nomine denotati, vel denique utriusque, & hinc totius œsophagi, late sumti, constrictio, aut rigida distentio a muco irritante plerumque proficiscens.

Definitio spasmorum œsophagi.

§. II.

Hinc mox adparet horum spasmorum differentia. Quemadmodum enim totus œsophagus ab anatomicis in principium, seu pharyngem, & reliquum canalem dispescitur: ita, consulta experientia deprehendimus, illius spasmum ratione loci diversum esse, & mox pharyngem solum, mox reliquam ac inferiorem gulam obsidere. Quibus tertia species accedit, qua totus ille canalis, una cum principio, ac reliquis vicinis partibus, gravi laborat distentione.

Differentia spasmorum œsophagi.

§. III.

Omnes œsophagi spasmi, quacunque in regione contingant, hæc & inter se, & cum reliquis partium superiorum distentionibus, communia habent signa. Præsto sunt extremorum, maxime pedum refrigerationes; externorum artuum tremores, ac rigores: alvinæ excretionis suppressiones: flatuum ad superiora regurgitationes: imi ventris stricturæ, dolores, murmura: præcordiorum angustiæ, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues, aquosę, pallidæ: pulsus duri ac magni &c.

Signa spasmorum œsophagi communia.

§. IV.

Speciatim vero pharyngis solius spasmi hisce se produnt notis. Deglutitio fit difficilis, dolore stipata, aut plane nulla, & nec solida, nec fluida transmittens: partium pharyngi cohærentium, linguæ, laryngis, atque totius colli rigida constrictio, impeditus motus, ac dolor urgent; vexat suffocativa molestia, ac sensatio pali faucibus infixi, ac si quicquam inde vellet proserpere: vox perit: & hęc omnia sœpenumero per intervalla adfligunt, nec raro in universi generis nervosi convulsiones terminantur.

Signa propria spasmis pharyngis.

§. V.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria hæc sunt: Alimentorum libere deglutitorum, quædam veluti subsistentia percipitur in ipso gulę tubo, maxime circa superius ventriculi orificium præsertim potibus frigidis obex quasi in iisdem regionibus videtur positus, majorque insequi observatur eorum haustum constrictio: calidi vero potus sœpenumero absque ullo impedimento canalem illum pervadere, & ventriculum ingredi percipiuntur. Dolor sentitur in spina dorsi inter scapulas: jungitur non raro anxius vomendi conatus mox inanis, mox cum ipso vomitu stipatus: nec infrequens est nausea, ac ructuum molesta explosio: & denique sœpissime muci limpidi per os contingit rejectio, ab ipsa vomitione penitus distinguenda. Quę symptomata, si cum iis, quæ priori periodo recensuimus, concurrant, totum œsophagi canalem spasmo contractum esse testantur.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria

§. VI.

§. VI.

Differentia spasmi pharyngis ab ejus atonia.

Quum vero hi affectus, cum aliis œsophagi morbis, ob similitudinem symptomatum facile confundi possint; explicanda erit illorum differentia. Primum quidem, spasmi pharyngis ab ejus atonia & paralysi sunt distinguendi. Namque in dicta atonia, deglutiendi perpetua vexat difficultas, ita tamen, ut solida liberius deglutiantur, quam fluida: conf. FORESTUS *Lib. XV. observ. XXX. Schol.* hæc enim sæpius in asperam delabuntur arteriam, & per os ac nares, summo cum suffocationis metu regurgitant. In perfecta paralysi, qualem TULPIUS *Lib. I. cap.* 44. allegat, omnis deglutitio aboletur, ut ægri fame perire debeant; simulque faciei pallor, & partium vicinarum magna mollities, ac flacciditas præsto sunt. Contra vero sub spasmo pharyngis, æqualis & fluida & solida deglutiendi est difficultas, quæ per intervalla remittit; vasorum faciei conspicitur intumescentia, vultus rubor, partiumque affectarum rigor, sæpius dolor sentitur.

§. VII.

2) a faucium inflammatione.

Facilius pharyngis spasmus discernitur ab ejus & faucium inflammatione sub angina; ubi fauces internæ tument, rubent, ardore peracuto uruntur, sitis est insignior, & gravis plerumque jungitur febris. Non minus medico imponere valet tumor, excrescentia, aut frustum quoddam pharyngi inhærens, aut laryngis præternaturale vitium, ut prognatum inde deglutitionis impedimentum spasmo tribuat: videas FORESTUM *Lib. XV. observ.* 28. Hoc in casu candela cerea faucibus intrusa, aut instrumentum ab HILDANO *Cent. I. observ.* 36. depictum, haud raro rem manifestabit: & præterea in spasmo pharyngis cuncta signa, collectim sumta certitudinem parient.

3) a frusto aut tumore pharyngi inhærente.

§. VIII.

Differentia spasmi gulæ

Præterea spasmi etiam gulæ inferioris conveniunt cum aliis ejusdem affectionibus, & subsistentiam ciborum, cum his commune habent symptoma. Tales sunt obstructio gulæ a frusto cibi solidioris ipsi impacto; Vid. CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. II. cas.* 63. & FORESTUS *Lib. XV. observ.* 28. dein tumores, excrescentiæ, fungi, verrucæ in canale œsophagi suborientes; conf. A.N.C. *dec. I. anno* 4. *observ.* 47. *decur.* 2. *anno* 8. *observ.* 96. non minus glandulæ dorsales circa quintam dorsi vertebram œsophago adnatæ, in præternaturalem dolorem elevatæ; quemadmodum VERHAYEN *anatom. cap. X. de œsophago*, & HEISTERUS *compend. anatom. pag.* 184. adnotarunt. Hisce in casibus subsistunt equidem solidiores cibi, & removentur; potulenta vero & calida & frigida plus minus libero gaudent transitu. Verum, si subsit spasmodica constrictio, notabile est, quod liberior sit fluidorum descensus, frigidorum difficilior; dolor est in scapulis; & alia concurrunt signa, ab obturatione œsophagi per quamcunque rem præter naturalem facta, utique aliena.

inferioris, ab aliis ejusdem affectionibus.

§. IX.

Structura pharyngis.

Quo vero caussæ & ratio mechanica horum symptomatum adpareant: non alienum erit, fabricam œsophagi paucis perstringere. Ab ultimis nimirum faucibus incipiens canalis, quem œsophagum adpellant, latius & amplius in suo principio sortitur cavum, quod græcis pharynx, latinis infundibulum audit, & antrorsum linguæ radici, ossi hyoidi, laryngique, retrorsum colli vertebris arctissime connectitur. Movetur variis musculis & dilatatoribus, qui elevant, dilatantque pharyngem, & constrictoribus, qui eundem claudunt. Horum unum revera par existit, quod tribus originibus ab osse hyoide, cartilagine cricoide, & thyroide exortum, pharyngem circum circa amplectitur, & œsophagei, vel sphincteris gulæ nomine venit. Illorum tria potissimum sunt paria, primum cephalo-pharyngæum, quod ab infima occipitis parte, & prima colli vertebra ortum, recta via in tunicas laryngis expanditur; alterum sphæno

pha-

pharyngæum, quod a processibus ossis sphænoidei alaribus in latera pharyngis abit, & tertium stylo-pharyngæum, quod ab apophysi ossium temporalium styliformi, lateribus pharyngis inseritur.

§. X.

Fabrica gulæ inferioris. Finito pharynge, incipit canalis, inter asperam arteriam, & colli dorsique vertebras primum recto, circa quintam dorsi vertebram dextrorsum, & circa nonam lævorsum flexo itinere; atque per medium thoracem, & musculosam septi transversi partem progressus, e regione undecimæ thoracis vertebræ, cum orificio ventriculi superiori unitur. Ipse tubus ex quatuor construitur tunicis: extima membranacea, tenuis, vasculosa, atque cellulosa pleuræ suos debet natales, gulamque vicinis partibus adnectit. Altera carnea sive musculosa, fibris orbicularibus vel annularibus, hisque super longitudinalibus prædita: tertia nervea, ori, faucibusque communis, ac intra ipsum ventriculum, ad trium digitorum spatium extensa, glandulis spisse obsita, ad quas aversa parte vasa quædam tendunt, ex quibus accipiunt liquorem, saliva pinguiorem, in gulæ cavum stillantem. Quarta denique ac intima, lubrica mucagine obducta, villosa, ac multis emissariis undique cribri instar perforata est. Præterea cibalis hæc fistula innumeras sortitur glandulas, partim illas, quæ bombycum ovis longe minores, nerveam tunicam obsident; facile conspiciendæ, si nervea tunica divulsa, carnea luci opponatur, vel gula in aqua maceretur; partim alias extra tubum positas; e quibus notari merentur dorsales, circa quintam dorsi vertebram gulæ adhærentes, & thyroidea, inter cartilagines thyro-cricoideam, atque œsophagum sita. Conf. VERCELLONII *dissert. de glandulis conglomeratis œsophagi*. Neque vasis destitutus est hic canalis: arteriosa enim superius ab internis carotidibus, media parte ab aorta & intercostalibus, inferius a gastricis accipit; venas superiori parte a jugularibus, media a ramo sine pari, & interna a coronariis ventriculi mutuatur; nervosa denique a pari vago adipiscitur.

§. XI.

Functio pharyngis. Pharyngis functio est deglutitio: cujus hæc est mechanica. Dum dorsum linguæ ope musculorum myloglossorum, stylo-glossorum, & stylo-hyoideorum ad palatum adplicatur: radix linguæ, os hyoides, ac larynx musculis huic actioni servientibus antrosum premuntur: pharynx vero posterius a constrictis cephalo-pharyngæis elevatur, anterius a stylo, & sphæno-pharyngæis dilatatur. His harum partium actionibus, ante membranas, colli vertebras & pharyngem cingentes, sub velo palatino, uvula, tonsillisque, & supra laryngem, atque pharyngem, amplius redditur spatium, majusque cavum: tum vero deglutienda, dorso linguæ imposita, inter eam, & palati fornicem premuntur: & sic pressa, supra laryngis rimam, operculo cartilagineo seu epiglottide clausam, veluti per subjectum pontem, in cavum illud faucium propelluntur. Tunc actio antagonistarum excipit: namque hactenus elevata, antrorsumque compressa lingua, larynx, os ypsiloides pristinæ restituuntur figuræ: laryngis maxime cartilagines explicatæ ad pharyngem premunt, hacque actione deglutienda, in cavo hærentia ulterius pellunt: quæ laxatis simul pharyngis dilatatoribus, constrictoque œsophageo magis protruduntur, & sic constricto rursus pharynge, sub hoc in cavo gulæ hærent.

§. XII.

Functio gulæ inferioris. Tum excipit actio fistulæ cibalis, qua hæc per motum peristalticum, vi tunicæ musculosæ ipsi proprium, & a parte superiori deorsum naturaliter tendentem, assumta jam deglutita, & sub pharyngis sphinctere hærentia, ad ipsum perducit ventriculum. Namque dum hæc tunica & dilatatione & constrictione alternante, illa vi fibrarum longitudinalium, hac annularium

peracta, œsophagum mox coarctat, mox dilatat; accedente hujus in hominibus perpendiculari situ, sensim deorsum premuntur, quæcunque assumta. Descensus hic facilior redditur, rore glandularum, assidue in gulam stillante, eamque lubricante; nec non ciborum resolutionem adjuvante. Protrusis ergo hac ratione ad cavum ventriculi alimentis, caro musculi inferioris diaphragmatis, gulam ibi transeuntem stringens, hac parte stomachum claudit.

§. XIII.

Ratio formalis spasmi pharyngis, ejusque symptomatum.

His præmissis facillimum jam erit naturam ac formalem rationem spasmorum œsophagi introspicere. Si pharyngem primum consideremus; mox patet ex ante dicta deglutitionis fabrica, quod ejus musculis constrictis, ea fieri vix possit; quoniam læso organo, ipse actus læditur. Dum porro musculi dilatatores, qui posteriorem potissimum infundibuli regionem occupant, præternaturaliter convelluntur, & antrorsum magis in conglobatam figuram trahuntur: resultat sensus infixi faucibus pali. Quando vero musculus œsophageus, una cum cohærentibus laryngis, linguæ & ossis hyoidei musculis constringitur; loquendi fit difficultas, & suffocatoria molestia. Quum vero omnium spasmorum indoles sit, ut mox gravius, mox mitius infestent; patet etiam, cur spasmi pharyngis per intervalla exacerbentur.

§. XIV

Spasmi gulæ inferioris, ejusque symptomatum ratio.

Pari modo, quum spasmum gulæ inferioris, in tunicæ, quæ ipsam ambit, musculosæ, ejusque fibrarum orbicularium æque ac longitudinalium strictura violenta ponimus; inde omnium, quæ ipsam comitantur, symptomatum rationem reddere poterimus. Dum enim in loco quodam vel pharyngi, vel ventriculo propiori, constrictio obtinet; omnino deglutita alimenta subsistunt in eo canale; eundemque aggravando, inverso motu peristaltico revomuntur. Si frigidus assumitur potus, more frigore solemni, spasmum exacerbat: & æque ut solida, ut ulteriori descensu præpeditur: contra vero tepidiora potulenta, demulcendo fibras spasmo strictas, libero in ventriculum gaudent itinere. Porro œsophagus variis ligamentis, colli dorsique vertebris connectitur; hinc illo constricto, dolor ad membranas dorsi vertebras cingentes propagetur, necesse est. Inde liquet ratio doloris, qui inter scapulas in nostro affectu sentitur: de quo FORESTUS *Lib. XV. observ. XXXI. Schol.* dicit: *Omnis œsophagi dolor in spinam dorsi incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit.*

§. XV.

Differentiæ spasmorum œsophagi in idiopathicum, & symptomaticum.

Quęcunque caussę vel pharyngis musculos, vel tunicam œsophagi carneam vellicare ac stimulare valent: illæ horum spasmorum mediatæ dicuntur. Quemadmodum vero illæ caussæ, vel immediate in eas, quæ sedem morbi constituunt, partes: vel in alias remotiores agunt, a quibus illæ per consensum afficiuntur: ita spasmi illi sunt vel idiopathici, vel symptomatici. Quod si igitur ex larynge primario convulso, ex ventriculo, ex intestinis, aliisque partibus, spasmus ad pharyngem, adque gulæ canalem defertur: audit ille symptomaticus.

§. XVI.

Caussæ spasmorum œsophagi sunt 1) animi affectus.

Ex caussis itaque, spasmos œsophagi idiopathicos inducentibus, præcipuum locum sibi vendicant animi pathemata: inque primis gravis excandescentia, maxime si paullo post largior potus frigidus adsumatur. Inde convelli pharyngem, & hinc lædi deglutitionem: observatione quadam inferius comprobabimus. Ex eadem vero, præsertim inter pastum, gulam quoque inferiorem constringi, atque deglutitum bolum in ea obhærescere, nec non vomitu sœpius reddi, quotidiana innotescit experientia.

§. XVII.

2) Speciatim fastidium.

Peculiarem in ciendis gulæ, maxime inferioris distentionibus potentiam obtinet fastidium: adeo, ut hoc absque

dicto œsophagi spasmo contingere neutiquam possit. Quod si enim hujus effectus, attentiori animo consideremus; docebit observatio, sub ea 1) menti ideam rei alicujus ingratæ suboriri, 2) ejusque aversationem; 3) hanc insequi vel deglutitionis impedimentum. 4) Vel assumtorum in œsophago subsistentiam, & stricturæ sensationem. 5) Deinde jungi nauseam. 6) Haud raro accedere vomitum, & 7) ipsam animi defectionem. Si ergo fastidium definirem; dicerem, quod sit adversa rei cujusdam ingratæ idea, cum spasmo œsophagi, & ventriculi conjuncta.

§. XVIII.

3) Imaginatio fortior. Ad pertinaces œsophagi spasmos, cum insigni aversatione stipatos, sola sæpius imaginatio disponere solet. Notabilis hinc est observatio, quæ in A. N.C. *centur.VII.observ.61.pag.*125. legitur, quod mulier quædam per omnia sana, atque robusta, nec hystericis, nec spasmodicis adflictionibus obnoxia, omnis quidem generis & esculenta, & potulenta, absque ulla difficultate assumere valuerit; simulac vero hostiam capere vellet, non solum ab ea insigniter abhorruerit, verum etiam, licet summa vi intrusa ac deglutita fuerit, eandem tamen in ventriculum non pertingentem, sed in gula persistentem vomitu reddiderit. Nec dissimilis casus exstat in iisdem A.N.C. *dec.III.anno I. observ.*79. de viro, qui ex nimio Tabaci usu, deglutitionis ac descensus ciborum illud incurrit impedimentum, quod pro ratione imaginationis mox fuit levius, mox gravius.

§. XIX.

4) Assumta acria. Eundem affectum progenerare valent medicamina, ac assumta, acria, planeque venenosa; quæ vellicando eas nervosas ac musculosas partes, earundem stricturas inducunt. Sic HOECHSTEDERUS mentionem facit adstrictionis gulæ ex potu vini Malvatici, in quo radix consolidæ majoris infusa fuit *obs.dec.III.* Eo magis hoc contingit, si assumta caustica fuerint; ut adeo non mirum sit, quod juxta FORESTUM *Lib.XV.obs.* 30. puer quidam ex aquæ fortis haustu, insignem pharyngis occlusionem, cum ipso suffocationis metu inciderit. Præsertim mercurius sublimatus ejus est indolis, ut gravi faucium constrictione, sui assumtionem prodat; vid. FORESTUS *loc. cit. pag.* 150. Vellicando quoque gulæ inferioris spasmum excitant insecta deglutita: id quod adfirmant, de sanguisugis cum potu assumtis RHASES *Lib. 9. ad Almanz. cap.56.* & RHODIUS *obs. cent.* 2. *observ.* 72. de lacertis fauces irrepentibus GESNERUS *Lib. 2. de histor. anim.C.de lacerta.* de pediculis devoratis HEURNIUS *de morb. cap.* 7. de anguilla viva deglutita PLATERUS *lib.* 2. *obs.&c.*

§. XX.

Humorum vitalium vitium. Præterea spasmus & pharyngis, & gulæ inferioris produci potest, a cruore vitali in iis partibus stagnante, vasaque distendente; quarum distentionum, fidissimus comes est spasmus. Tali ratione huic morbo obnoxii non raro sunt hypochondriaci; in quibus vi spasmorum ac flatulentiarum intestinalium, cruor vitalis ad superiora compellitur, facileque stagnat in œsophago. Cumprimis ex universali humorum, maxime serosorum dyscrasia id vitii contingere potest; si nimirum liquor ille lymphaticus, quem tot glandulæ in gulam secernunt, fuerit viscidus, & acris: quo in casu multum muci viscidi exscreatur, cum mali levamine. Quorsum pertinere videtur exemplum a WEPFERO *observ.medic.pract. obs.*117.*pag.*531. recensitum, quod viro cuidam septuagenario, assumta in media quasi perstiterint gula, & eousque adflixerint, donec vomitu fuerint reddita.

§. XXI.

Spasmus œsophagi e vitio primarũ viarum. Vi consensus, quem gula cum ventriculo, & intestinis fovet, ex horum vitio, gulæ spasmus suboriri potest. Sic ex saburra acri, acida, biliosa ventriculi & intestinorum, id mali facile generatur; uti de lacte in ventriculo concre-

ce testatur FORESTUS *Lib. XVIII. observ.* 13. Vermes in ventriculo, vel intestinis hospitantes, ad eundem affectum contribuere, auctores sunt HERCULES SAXONIA *præl. pract. Part. II. ca.* 7. §. 4. & HENRICUS ab HEER *obs.* 16. & THONERUS *Lib.* 2. *obs. p.* 94. In ipsa ructuum explosione, atque vomitu concurrit spasmus œsophagi: nisi enim hic sua actione, & peristalsi inversa, ejectionem humorum e ventriculo secundaret; fieri nulla ratione posset, ut tanta cum celeritate & impetu per superiora ingens sœpe humorum copia ex ventriculo, imo intestinis exturbaretur.

§. XXII.

Spasmus œsophagi symptomaticus. Per consensum quoque variis nervosi generis spasmodicis ac convulsivis affectibus jungi observatur spasmus œsophagi. In suffocatione hysterica semper summa colli ac faucium coarctatio, & constrictionis quidam sensus non secus, ac si laqueo injecto fauces præcluderentur, percipi docet experientia. Vid. ETTMULLERUS *Oper. practic. P. II. Sect. III. cap. III. pag.* 963. & HELMONTIUS *tract. de asthmate & tussi* §. 31. Gulæ porro constrictionem viris colica convulsiva, Colique vocant, laborantibus evenire, non rarum est; & notari meretur singularis casus, quem de colica gravem cephalalgiam ac maniam cum coecitate, & impedita deglutitione inducente refert HOEFERUS *in Hercule medic. pag.* 185 Non minus ipsæ epilepticæ ac convulsivæ accessiones hoc secum vehunt symptoma, ut vel difficillima, vel nulla plane soleat esse deglutitio: quemadmodum præsertim in incubo observare licet, ubi præter strangulationis sensum, linguæ impotentia & deglutitionis impedimentum adsunt. Idem vitium opisthotono familiare est; quemadmodum ex casibus de his morbis a FORESTO *Lib. X. observ.* 112. & 113. recensitis liquet. Nec denique omittendi sunt morbi acuti, præsertim febres malignæ; quibus non modo deglutiendi difficultas, verum etiam gulæ inferioris constrictio jungi solet.

§. XXIII.

Nauseæ natura. Paucis adhuc meminisse juvat nauseæ, quæ nihil aliud est, quam convulsio œsophagi levior, cum inverso ejus motu peristaltico, & hinc pendente vomituritione, quin vomitu, aut saltem lymphę plus minus viscidæ ex gulæ glandulis rejectione sœpius stipata. Pro caussa occasionali agnoscit omne id, quod vel ipsum œsophagum, vel tunicam ipsius nerveam, in ventriculum prolongatam ibidem vellicare potest; ex quo hæc constrictio per consensum ad gulam propagatur. Deprehendimus generatim 1) nauseam plerumque nunciam esse insequentis vomitus, 2) omnem vomendi conatum, ac cardialgiam comitari, 3) absque iis cum frequenti muci limpidi, qui nihil nisi lymphalis ros ex œsophagi glandulis vi spasmorum expressus est, rejectione sœpius occurrere; & non raro vermium in primis viis hospitantium præsentiam indicare. 4) Plerumque alias ventriculi cruditates consequi; quæ cum jejuno ventriculo sint acriores, tunc potissimum nauseam movent, sumto cibo deliniendam. 5) Antecedere graviores capitis affectus, vertigines, apoplexias, animi deliquia, maxime si per consensum ex ventriculi orificio ortum trahunt: ubi quædam veluti aura ex stomacho ad caput adspirare videtur; tumque attoniti concidunt, sensuumque privantur exercitiis. 6) Ex eodem fundamento nausea solicitat, hypochondriacis, aliisque morbis, quorum fomes in primis officinis existit, laborantes. 7) denique in principio malignarum febrium accedere plerumqne solet nausea.

§. XXIV.

Prognosis spasmorum œsophagi. Quod prognosin attinet, haud insuper habendi sunt spasmi pharyngis idiopathici; quoniam, accedente præsertim mala medicatione, in contumacem degenerant habitum. Qui ab assumtis acrioribus proveniunt, periculo

non

non vacant, metumque faciunt inflammationis: & qui hystericas sæpius invadunt, præsagiunt apoplexiam. In vulneribus, si ex convulsione accidat læsa deglutitio, malum, teste ETTMULLERO *Oper. pract. Par. I. pag.* 57. Notabilis quoque est HIPPOCRATIS aphorismus, dum *aph.* 35. *Sect. IV. Si febre*, inquit, *detento repente collum intorquetur, ut vix deglutire queat, nullo existente tumore lethale est*. Spasmi gulæ inferioris, ex iracundia inter epulas provocati, viam choleræ, febribusque biliosis facile sternunt; & qui, universali humorum dyscrasia, nervosique generis debilitate nituntur, chronicum malum constituunt, cum insequente corporis tabe. Nausea in malignis sub initio accedens, robur naturæ indicat: in peste vero maxime perniciosa existit, teste FORESTO *Lib. XVIII. observ.* 14. *Schol.*

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QUum spasmi œsophagi, sive in pharynge, sive in media gula obhærescant, neglecta temporis opportunitate, non modo in chronicum statum transeant, verum etiam denegata alimenta capiendi facultate, facile tabem post se trahere possint: digni omnino sunt, qui tempestive congruis adminiculis oppugnentur. Hæc vero ex binis potissimum fontibus desumuntur; quorum alter remedia spasmum sedantia, alter vero talia, quæ caussas eo contribuentes removere possint, præbeat.

§. II.

Externorum usus.

Prior finis obtinetur per antispasmodica, & anodyna, discutientibus nupta, tam interna, quam externa. Quo autem gravior est constrictio, eo consultius est ab externis curam ordiri: quoniam interna sine maxima difficultate, vix deglutiri possunt. Ex iis quædam sunt, quæ adfluxum humorum ad inferiora derivando, & circulum sanguinis æqualem reddendo, spasmi vim frangunt: quorsum pertinent clysteres ac pediluvia. Illi ex emollientibus, additis roborantibus parari, & bis terve iterari, hæc tepidiora, immissis paullo profundius pedibus, adhiberi debent. Quæ autem localia ad ipsam affectam partem adplicari possunt, sunt fere linimenta paregorica, simulque nervina: quæ parari possunt ex aqua Anhaltina, spiritu salis ammoniaci, Essentia croci, nucistæ, castoreo & camphora, balsamum quoque vitæ, idque, vigente morbi impetu, liquore anodyno minerali permixtum est quoque egregium. Quod etiam, paucis guttis sacharo exceptum, & in ore detentum, aut lente deglutitum operæ faciet pretium: quo etiam fine theriaca aliquot granis sub lingua detenta, tumque rursus reddita, laudem meretur. Nec denique in relaxando spasmo destituitur fructu vesica bovina, decocto emolliente calido plena, & affectis locis admota.

§. III.

Interna antispasmodica.

Ex internis antispasmodicis laude digna sunt olea amygdalarum dulcium, olivarum, cum spermate ceti remixta; pulveres antispamodici, ex cinnabari, pulvere Marchionis, succino præparato, extracto croci & castorei parati; vel qui habent nitrum, & unum alterumque camphoræ granum; nec non liquor meus anodynus vel solus, vel cum essentia castorei, spiritu bezoardico Bussii, aut cornu cervi succinato remixtus, aut spiritus nitri dulcis, cum paucis guttulis olei chamæmeli veri, vel macis maritatus. Quibus in statu magis chronico cum fructu alternis circiter diebus interponuntur pilulæ antispasmodicæ, quas ex extractis millefolii, chamomillæ, hyperici, mithridatio, extracto croci, castorei, oleoque destillato macis vel menthæ parare soleo.

§. IV.

Curatio ...

Sopitis paullulum spasmis, caussis materialibus obviam iturus, circum-

Si ab assumtis venenatis orti. spiciat, quænam earum in culpa sint. Quod si enim assumta acria, venena, purgantia ac emetica drastica malum produxerint: in principio statim eorum vis obtundenda mucilaginosis, oleosis, ipsisque lacticiniis: quare prosunt juscula valde pinguia, aquæ tepidioris haustus ad nauseam continuatus, ut suborto leni vomitu, venenum rursus expellatur. Interdum acida vim veneni castrant; quibus gulæ constrictionem, a sumto vino Malvatico cum consolida cocto subortam curasse se perhibet HOECHSTETTERUS *loco supra citato*: eandemque a potu aquæ fortis natam, mucilagine cotoneorum feliciter sanavit FORESTUS *loc. cit.*

§. V.

Spasmi gulæ ab ira inter pastum curatio. Quando vehementior excandescentia inter ipsum pastum, gulæ spasmum infert; bilis plerumque effusio in ventriculum simul contingit. Quo in casu præter motuum sedationem, bilis contemperanda est, ne corrosivam ac virulentam acquirat indolem, tumque blandis emeticis, vel cholagogis exturbanda. Temperant vero bilem absorbentia, ac mucilaginosa, ut decoctum avenæ vel hordei: eliminant optime mannata, rhabarbarinis nupta, vel per vomitum, eadem cum uno alteroque tartari emetici grano acuata, aut radix Ipecacuanhæ. Sed cavendum, ne mox ab ira sumatur purgans, aut emeticum.

§. VI.

Spasmi gulę ab universali sanguinis dyscrasia nati sanatio. Quod si vel totius humorum massæ dyscrasia, vel maxime primarum viarum colluvies acris ac viscida, diuturniori gulæ spasmo viam straverit: earum impuritatum & correctioni & evacuationi, illi quidem per incidentia, resolventia, digestiva, absorbentia, huic per mannata, rhabarbarina, pilulasque balsamicas peragendæ, omnis opera navanda est. Quum autem valde pertinax ac rebelle huic curationi sæpius sit malum; non præstantius aquis medicatis erit medicamen: quas inter Sedlicenses aquæ per quatuor circiter dies potæ, & his subjunctæ Egranę maximam merentur laudem[r]. Non minus in hypochondriacis, ubi simul sanguineæ excretiones, per uterum, vel hæmorrhoides sunt cohibitæ, præter venæsectiones motum corporis &c. thermæ Carolinæ decenter usurpatæ omnem curandi paginam absolvunt.

§. VII.

Nausea, quæ ab acribus, acidis, viscidis primarum viarum sordibus, originem ducit, eandem, quam brevi ante recensuimus, exigit curationem. Egregiam pręsertim utilitatem pręstant infusa ex herbis & radicibus, resolventibus, aromaticis, & evacuantibus parata vinosa. In nausea cum oris amaritie stipata, commendat GABELCHOVERUS *Cent. I. cur.* 14. radicem armoracię cum vino Rhenano infusam, & omni mane haustam. Si ab assumto fœtido, sordidoque cibo nausea cum fastidio surrexerit; aut vomitum ciere juvat, aut cortices citri vel aurantiorum masticare, vel vino generoso uti[s]. Quando inter grassantes febres malignas, quidam citra manifestam caussam, nausea corripiatur: tum statim lene vomitorium, ex radicis Ipecacuanhæ granis quindecim propinare convenit: quo sæpius fit, ut exturbato contagio, aut ipsa febris prævertatur, aut saltem in suo decursu reddatur mitior atque benignior. Nauseę curatio.

§. VIII.

Curatio spasmorum œsophagi chronicorum, qui ex nervosi generis debilitate nituntur, ac crebro recurrunt, magis diæteticis, ac alimentis, quam pharmacis potentioribus absolvetur. Seligenda scilicet pro potu ordinario tum sunt decocta, ex scorzonera, cichoreo ac cinamomo parata; vitanda cerevisia omnis; parce bibendum vinum generosum. Victus esse debet facilis, parcus; largior contra exercitatio corporis. Roborando ventriculo inservient Elixiria balsamica, absque spirituoso parata menstruo: sanguinis abundantia, statis ejus missionibus immi- Cura spasmorũ œsophagi chronicorũ.

nnen-

nuenda, & sordium inprimis officinis generatio, blandis laxantibus præpedienda. Cumprimis animi affectus, nutrices spasmorum, omni studio fugiendi; & denique fontes Carolini, subjunctis balneis Teplicensibus in usum vocandi.

Cautelæ, practicæ.

§. I.

Cautela circa pediluvia. QUi in spasmis œsophagi sopiendis, ad detrahendum a superioribus humorum affluxum, pediluviis uti velit; videat, an pedes nimis sint frigidi: tum enim pediluvia ad tempus differre juvabit, atque pedes primum frictionibus, ac subpositis illis lagenis, aqua calida plenis probe fomentare. Quod etiam de venæsectionum usu tenendum est.

§. II.

Circa venæsectionē. Si faucium constrictioni, robur faciei, vasorum inflationes, & magnæ arteriarum capitis pulsationes junguntur; ob imminentis apoplexiæ metum, vena est secanda. Ubi porro hysterica vel hypochondriaca symptomata, ac suffocationes veluti sunt præsto; itidem sanguis mittendus; sed neutiquam in brachio, siquidem paroxysmi inde exacerbantur; verum potius in pede.

§. III.

Circa topica in spasmis gulæ inferioris. Quando spasmus gulam magis inferiorem obsidet; linimenta ac externa reliqua non tam pectori ac præcordiis, quam potius spinæ dorsi sunt adplicanda: id quod præsertim JOHANNES LANGIUS *epistol. medic. Part. II. epistol.* 43. *pag.* 178. ex Aetio, Galeno, & experientia commonstrat. Namque cum œsophagi canalis, immediate cum spina dorsi connectitur; vis remediorum, huic illitorum, eo certius ad illum penetrabit.

§. IV.

Topica in suffocationibus hystericarum. In paroxysmis suffocativis hystericarum, ubi semi mortuæ jacent, ad eas excitandas, insignioris usus sunt, præter clysteres, graveolentia, volatilia oleosa, castorina &c. naribus adplicata, aut plumæ perdicum, aliaque fœtida accensa: quippe quæ motus effrænes consopiendi, egregiam vim habent.

§. V.

Purgantium noxa. Ad exasperandum, & magis confirmandum tam pharyngis, quam gulæ inferioris spasmum, nihil magis contribuit, quam vehementiorum purgantium usus. Præstat his semper blanda laxantia, mannata, rhabarbarina, balsamica: aut concurrentibus flatulentiis, clysmata oleosa & carminativa subjungere.

§. VI.

Cura spasmorum œsophagi in febribus acutis. Quæ febribus acutis supervenit, faucium constrictio: præter conveniens regimen, medicinis antispasmodicis, & antepilepticis sublevanda erit: quo spectant pulvis Marchionis, nitrum cum camphora mixtum, tinctura bezoardica Michaelis cum mixtura simplici maritata &c. Opiata enim & crassiora adstringentia his in casibus, veneni instar se habent.

§. VII.

Cura eorundem, a vermibus inductorum. Idem symptoma, si vermibus, primas vias obsidentibus, easque vellicantibus jungitur, non cessabit, nisi his eliminatis. Tum vero cum purgantibus caute mercandum est: & si mercurialia exhibeantur, protinus super bibere juvat oleum amygdalarum dulcium, ne intestina ab illis nimium vellicentur.

§. VIII.

Clysterum nutrientium usus. Quandocunque adstrictio œsophagi tanta fuerit, ut vel nihil alimentorum transmittat, & justo diutius inhærescat: tunc, ne contabescant ægri, ano infundere convenit clysteres lacteos ac nutrientes, de quibus videas LANGIUM *in epistol. medic. Lib. I. epist.* 80. *pag.* 361.

§. IX.

Clangosæ côcussiones infan. Ad convulsivos œsophagi motus, cumprimis pertinent pectoris clangosæ concussiones, quæ teneris infantibus inter epilepticas affectiones evenire, & vul-

vulgo pro singultuosis commotionibus venditari solent. Re autem vera nihil sunt aliud, quam convulsivæ œsophagi, & vicinarum partium concussiones; & plerumque tristes sunt nuncii, cum morbo ad extrema ventum esse. Medico tunc nihil superest, quam ut blandis antepilepticis, anodynis, & analepticis pugnet, instantemq; mortem pronunciet.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Spasmus œsophagi. VErbi quidam divini minister, ab obitu uxoris tristissimus semper olim hypochondriacis spasmodicisque motibus, caput potissimum in consensum trahentibus obnoxius, tanta subito pectoris, gulæ, laryngisque constrictione prehendebatur, ut nec vocem edere, nec spiritum trahere, nec deglutire quicquam valeret, insuperque velut attonitus prosterneretur. Ab hac vero accessione media nocte invadente, per sponte sequutos copiosissimos sudores prorsus liberatus; eandem tamen sequenti mane post assumtum *calidissimum* Theebois potum rursus incidit: & quanquam variorum externorum usu adminiculorum, ad rationis integritatem mox rediret, retinuit tamen & loquendi impotentiam, & deglutiendi, spirandiq; summam difficultatem. Adplicatis venæsectione, frictionibus, spiritibus nervinis, theriaca sub linguam posita, masticantibus, interneque, quantum fieri poterat, datis anodynis, tenacissimus, ac copiosissimus mucus non ore solum reddebatur, verum etiam non quidem vomitu, sed anxio tantum vomendi conatu, eructabatur. Laxatis hinc per septem horas constrictis linguæ vinculis, sermonis quædam rediit facultas: ipsaque pharyngis rigida detentio aliquantulum soluta fuit, ut liberius deglutire valeret: spasmus tamen gulæ inferioris, & pectoris angustia adhuc urgebat, adeo, ut deglutita in ipso œsophago stagnare, nec ad ventriculi cavum pertingere posse viderentur. Nec vero ullæ medicinæ, nec antispasmodici pulveres, nec anodynus liquor, nec pediluvia, nec sperma ceti in oleo amygdalarum dulcium solutum, nec alia quicquam opis adferre valebant. At enim vero, cum camphoræ duo scrupuli, in oleo olivarum soluti, ex errore uno haustu assumerentur: sontica quidem insequebantur symptomata: æger vero ab omni constrictione faucium, brevique post a toto morbo liberatus fuit.

Epicrisis.

Ferax est hic casus utilissimis observationibus; quarum has notabimus.

1 Morbus hic generatim apoplexiæ levioris nomen meretur: quæ pro caussa nullam nec sanguinis nec seri extravasationem agnoscit, sed sola spasmodica ac rigida detentione, nervosarum in cerebro, & circa nervorum principium sitarum, nec non vicinarum oris, linguæ, faucium, laryngis, œsophagi, totiusque sœpenumero pectoris partium absolvitur. Hæc vero debetur humorum crassorum, plus minus viscidorum ad dictas partes congestioni & stagnationi: quare relaxato spasmo, mucus viscidus exspuitur, ac e gula eructatur. Atque talis apoplexiæ species, hypochondriacis admodum familiaris est; & hinc hypochondriaco-spasmodica appellari meretur.

2) Constricta in hoc affectu fuisse pharyngem, musculos linguæ, ossis hyoidis, ac laryngis, vel loquendi impotentia, spirandi ac deglutiendi difficultas indicant. Constrictio autem canalis gulæ inferioris, & ipsius superioris orificii ventriculi, ex assumtorum libere deglutitorum in medio œsophago subsistentia patet.

3) Obortis sudoribus, remittunt spasmodicæ constrictiones, a particulari humorum congestione factæ. Sub illis enim æqualis succorum per totum corpus redditur circuitus; qui so-

sopitis nondum spasmis, fieri nequit.

4 Sumto potu calidissimo rediit paroxysmus. Quemadmodum enim magnum frigus nervos vehementer afficit, & ad spasmos proritat; ita etiam nimius calor, vellicando nervosas œsophagi ac faucium tunicas, ad easdem disponit molestias.

5) Adhibita remedia non contemnendi sunt usus: præsertim autem camphoræ tam inusitata dosi usurpatæ effectus est peculiaris. Illius virtutem antispasmodicam, tutam, & ab omni commotione, uti vulgo creditur, vacuam, peculiari dissertatione de usu camphoræ interno jam demonstravi; & asseverare certa fide possum, quod id remedii genus granis circiter duobus cum nitro permixtum in discutiendis humorum stagnationibus, ad superficiem pellendis sudoribus, & exanthematibus, atque relaxandis internarum partium constrictionibus divinæ fere fit virtutis.

OBSERVATIO II.

Spasmus Pharingis. Vir quidam admodum biliosæ constitutionis, ex nimia iracundia, & perperam insuper datis medicinis, post prævias quasdam adflictiones, in gravem demum incidit pharyngis constrictionem, & præsertim diarrhœam hisce potissimum notis manifestam: Per intervalla accessit magna deglutitionis difficultas, & molesta pali faucibus infixi sensatio, qua simul percepit, ac si quid ex ore foret ejiciendum, ac veluti proserpere vellet, ut etiam medicus cum ægrotante putaverit, vermem ibi residere & suum affectare exitum, atque ideo multa anthelmintica, & succum citri ordinaverit, quem æger insigni quantitate devoravit. In accessione partes extremæ, sub æstate etiam calidissima, valde frigescebant, & quandoque contremiscebant: malum ab admisso frigore semper ingravescebat; alvus erat sicca & obstructa, abdomen flatibus distentum, appetitus & somnus valde exiguus, pulsus durus, urina limpida, insignis ad iram propensio; horumque omnium ab assumpto quodam purgante summa exacerbatio. Consultus ego, morbum hunc, jam ultra tres menses durantem oppugnaturus, ordinavi pro potu decoctum temperatum, & in illo nonnunquam cochlear unum olei amygdalarum dulcium sorberi jussi. Tum pilulas præscripsi antispasmodicas, quas §. III. superius recensui, easque quotidie sumendas suasi: præbui etiam mixturam ex liquore anodyno, oleo chamæmeli vero, absynthii, & de cedro, bis quotidie capiendam; nec non pediluvia, & externam faucium & œsophagi cum balsamo meo vitæ inunctionem commendavi: quibus factum est, ut intra paucas hebdomades æger convalesceret.

Epicrisis.

1) Spasmus pharyngis, quem & deglutitionis impedimentum, & pali faucibus infixi sensatio produnt, in nostro casu debetur vehementi excandescentiæ, & perversæ medicationi: siquidem purgantibus vehementioribus, ac spirituosis tractatum fuisse ab initio morbum percepi. Jam vero notissimum est, & iracundiam, & purgantia per spasmodicas canalis magni alimentaris, qui œsophago, ventriculo, ac intestinis absolvitur, constrictiones suum edere effectum: qui in presenti casu circa pharyngem præcipue sese exseruit.

2) Hunc medicus, vermem, quem subesse putabat, occisurus, cum multis irritantibus, anthelminticis, ac acidis, magis augeret, ac confirmaret; ansam quoque præbuit, ut per totum corpus propagaretur, & extremorum frigus, alvi adstrictionem, urinæ limpidæ mictionem, pulsumque durum post se traheret. Testatur quoque hic affectus spasmodicam suam indolem, 1) eo, quod per intervalla redierit, & 2) sub illo animus valde sensibilis, & ad iracundiam facillimus fue-

fuerit redditus: quæ duo momenta spasmodicis morbis semper fere sunt propria.

3) Meretur hic pharyngis spasmus vocari idiopathicus; quem semper in constrictione musculorum dilatatorum pharyngis, quæ sensum globi in faucibus producit, collocandum esse putamus. Tum enim vicinæ partes, lingua, os hyoides, & larynx spasmi vacuitate plerumque gaudent; quare in ejusmodi casu, nec linguæ impotentia, nec suffocationis ac laryngis constrictionis notæ adsunt. Contra vero symptomaticum vocamus, qui has vicinas partes, & in pharynge œsophageum saltem musculum tenet constrictum; unde quidem deglutitio æque ac in idiopathico difficilis est, at nulla pali sensatio, quoniam dilatatores a constrictione liberi sunt. Quamobrem si hunc casum cum præcedente conferamus, in hoc idiopathicum, in illo symptomaticum pharyngis spasmum offendemus.

4) Curatio solis antispasmodicis, & stagnantes in pharynge humores discutientibus, ac derivantibus, adornanda est. Prioris generis remedia fuere pilulæ, & mixtura anodyno roborans; alterius balsamum vitæ extrinsecus illitum; & tertii pediluvia: quorum ope in hisce casibus, ubi magis vitium motuum, quam humorum peccat, tantum non semper votis potiri licet.

OBSERVATIO III.

Spasmus gulæ inferioris, & ventriculi. Vir quinque ultra sexaginta annos natus, strictioris habitus, & vasis capacioribus instructus, ex hæmorrhoidum suppressione, aut ad minimum irregulari fluxu, variis hypochondriacis molestiis, per aliquot annos solicitatus, ventriculi post assumtionem parcissimi etiam cibi inflationem, alvi obstructionem, quandoq; profluvium, adpetentiam fere caninam, dorsique cruciatus toleravit. His demum omnibus, ea supervenit adflictio, ut libera quidem deglutitione cibos potumque devoraverit: cum autem ventriculum vellent ingredi, in œsophago quasi vinculis constricto hærere, nec ulterius progredi posse viderentur: ea tamen differentia, ut calidi potus libero gauderent transitu, frigidi autem malum exasperarent, & fere regurgitarent; quibus denique sæpenumero muci vomibunda accedebat rejectio. Ego cum ex impedito sanguinis per viscera imi ventris circulo, & hinc facta ejus in canale intestinorum stagnatione, horum, ventriculi, & œsophagi spasmum derivandum esse putarem, ordinavi ad sanguinis progressum æqualem reddendum, infusum theiforme ex herbis salviæ, veronicæ, summitatibus millefolii, floribus chamomillæ, semine fœniculi, & anise stellato confectum, maneque bibendum. Præbui pilulas meas balsamicas, quovis tertio die capiendas; atque pulverem, qui habebat radicem ari, pimpinellæ, corticem cascarillæ, cinamomi, succinum præparatum, sal tartari, nitrum depuratum, & oleum de cedro, circa prandendi tempus sumendum dedi, non minus liquorem anodynum, essentiæ castorei nuptum per vices propinavi: flatulentias clysteribus oppugnavi, rectum vivendi genus, & pro potu decoctum temperatum commendavi. Et denique ad promovendas hæmorrhoides venæsectionem, ac hirudinum adplicationem suasi, eo effectu, ut redeunte ab his hæmorrhoidum fluore, sensim cum morbo in gratiam rediret ægrotans,

Epicrisis.

Quicunque symptomata in hoc morbo præsentia, cum signis, quæ supra §. V. spasmis gulæ inferioris propria diximus, rite contulerit: facile deprehendet, pharynge a spasmis libero, inferiorem gulam iis agitatam; quin constrictionem eam per totum ventriculum ac intestinorum canalem fuisse propagatam. Horum vero omnium prima origo debetur inordinato hæmor-

morrhoidum fluori: quo sanguinis per imi ventris viscera, maxime intestina circuitus impeditus fuit. Unde exceperunt spasmodici motus; hisque legitima chyli depuratio, & humorum excrementitiorum eliminatio perturbata est: hinc accumulatæ in ventriculo cruditates acidæ, biliosæque, vellicarunt præsertim tunicam illam nerveam, quæ ab ęsophago, per trium digitorum spatium in ventriculi cavum protenditur: ex qua spasmus ad gulam usque propagatus, constrictivum ibidem sensum procreavit; quo assumti cibi in ipso subsistere coguntur, & coacervati per os rursus expelluntur.

Tali igitur in casu sola antispasmodica ac anodyna mali caussam non tollunt; licet ad mitigandos motus spasmodicos, multum inserviant. Sed in tali subjecto, quod fluxum hæmorrhoidalem dispositum antea, & huic adsuetum fuit, huic revocando, omnis impendenda est opera. Cui quidem scopo, & hirudines, & venæsectiones, & pilulæ balsamicæ adprime satisfecerunt. Præterea in eundem finem, licet remotius, & proxime magis ad resolvendas & incidendas ventriculi cruditates, & æqualem humorum circulum restituendum, collinearunt reliqua medicamina.

OBSERVATIO IV.

Contumacissimus gulæ inferioris spasmus. Fęmina, triginta annorum, pallido vultu, ac strictiori corporis habitu prædita, & chlorosi obnoxia, ante tres annos primum gravida, de capitis doloribus, præcordiorum angustiis, & pedum tumoribus conquesta fuit: quorum symptomatum priora duplici venæsectione, hoc sola pedum ligatura debellavit. Deinceps altera vice gravida, iisdem adflicta molestiis, iisdemque liberata remediis, feliciter superavit partum, lochiisque rite succedentibus, per decem abhinc septimanas, ab omni morbo vixit immunis. His elapsis accessere ęsophagi distentiones, quibus primum semel bisve duntaxat quavis hebdomade, & quidem post deglutitum ultimum bolum alimenta in gula hærere videbantur, & multo demum potu ad ventriculum deprimi debebant. Sed aucta paulatim est hæc molestia, & sub singulis se exserere cępit epulis, adeo, ut solidis vesci nequiverit, nec nisi liquida assumere potuerit: quin linctibus, gargarismatibus, aliisque medicinis frustra adhibitis, res tandem eo pervenit, ut misera nihil plane nisi calidam cerevisiam deglutire valuerit. Videbarur enim ipsi tuberculum quoddam fauces obsidere, ac ciborum descensum remorari; quod tamen & per intervalla duntaxat, & non eodem semper sensit loco, dum modo in pharynge, modo in media, modo infima ęsophagi regione hærere observabatur. Juncti erant ructus, qui ex ventriculo ascendentes, & ad hoc sic dictum tuberculum pertingentes, statim recidebant, neque eructari poterant, denique assidua vexabat nausea. Accitus medicus, spasmum subesse ratus, propinavit interne potiunculam laxantem, & cremorem hordei cum oleo amygdalarum dulcium potari jussit: externe cataplasma emolliens, atque discutiens, & linimentum ex balsamo vitæ nostro, & spiritu vini adplicuit. Nec irritus horum fuit effectus, siquidem non solum omnibus liquidis liberum reddebatur iter; verum etiam, postquam absque ulla tussi, insignis viscidæ pituitæ copia vomitu excernebatur; & tuberculi sensatio, & nausea, & ructuum molestia evanescebant. Neque vero minus solidiores cibi adhuc subsistebant, & demum molesta ęsophagi constrictio iterum accedebat; cujus adeo conscia erat ægrota, ut non solum clarissime sentiret, num ęsophagus constrictus, anne relaxatus fuerit; sed quoque evidenter perciperet, ipsum post assumtos tepidiores potus relaxari: Et hæc adflictio cum copiosissima muci viscidi exscreatione, oris perpetua amaritie, & colli, dorsique magno dolore per-

pertinacissime inhæsit; donec adhibitis ex meo consilio, interne aquis Sedlicensibus, & elixirio viscerali Egranis, externe balsamo vitæ adplicato fuerit debellata.

Epicrisis.

Quemadmodum omnis spasmus vel in uno loco fixus, stabilis, ac rigidus est, vel per totum membrum decurrit: ita hoc præsertim in œsophago observamus. Ad posteriorem classem pertinent nausea, ructus, vomitus, quin etiam singultus; qui affectus omnes absolvuntur, motu œsophagi peristaltico inverso, & spasmodice aucto, ubi scilicet spasmus ab inferiori parte incipiens, ad fauces usque decurrit. Contra vero rigida œsofagi constrictio, in eo potissimum morbo, quem nos spasmum gulæ κατ᾽ ἐξοχὴν vocamus, & supra descripsimus occurrit; atque reliquæ spasmorum species symptomatice sæpius junctæ deprehenduntur.

2) Talis morbus est ille, de quo præsens agit observatio; quæ pro caussa agnoscit, cruditates viscidas, acres, biliosas in ventriculo subsistentes, testante oris amaritie, nec non viscidos humores in ipsis œsophagi vasis stagnantes. Quod si vero & in horum caussam remotius inquiramus, nulla se offert alia, quam depravata digestio: unde etiam factum esse credo, quod, licet medicus, convenienti medela spasmum gulæ debellaverit, ille tamen recruduit, quoniam ad roborandum ventriculum, nulla subinde cura fuit directa.

3) Tuberculi in œsophago sensatio, nihil est aliud, quam tunicæ musculosæ spasmodica conglobatio, quæ propterea mox in hoc, mox altero loco sese exseruit, & per hunc vagum ac incertum circuitum se distinguit a præternaturali tumore, huic canali innato.

4) Videre etiam ex hoc casu licet, quam pertinax ac magna possit esse gulæ constrictio, adeo, ut ne vapores quidem halituosi, per ructus e ventriculo elevati, pervadere potuerint; sed ad locum stricturæ devenientes, iterum relabi debuerint.

OBSERVATIO V.

Vir quidam, trium & quinquaginta annorum, valde pituitosus, victus exactissimam servans rationem, vitæ vero sedentariæ nimium deditus, nec unquam sanguinis missionibus, per venæsectiones, aut scarificationes adsuetus, & flatulentis admodum obnoxius molestiis, ultra jam triginta annos tussi quadam cum levi asthmate juncta, singulo mane multum pituitæ excutiente, laboravit; quæ vernali præsertim, & autumnali tempore exacerbata, per aliquot hebdomades, gravius adflixit. Hic ante quatuor circiter menses ex improviso, eam incidit molestiam, qua sumti cibi, utut minutissime concisi, in œsophago, circa superius ventriculi orificium subsistebant, nec nisi hausto potu detrudebantur. Paullo vero post hæc adfectio ita invalescebat, ut cibi æque ac potus in gula, veluti detenti subsisterent, ac coacervati, vomitus quadam specie rursus eructarentur: attamen liquida, si tepida fuerint, parca quantitate assumere valebat. Infestabat hoc incommodum per periodos; adeo, ut interdum etiam cibi ad ventriculum deferri potuerint: prorsus tamen, frustra adhibitis varii generis medicaminibus, cedere recusabat. Verum tribus abhinc hebdomadibus, assumta caro iterum subsistebat, nec cum potu ad ventriculum perduci, nec vomitu reddi poterat, magnamque creans molestiam. Tandem capiebat æger, proprio instinctu oleum olivarum, cum melle; & ab hoc ultra mensuram unam muci tenacissimi una cum detenta carne eructabat. Inde quidem melius habebat, adeo, ut ad minimum jusculis vesci potuerit; & ubi recidebat malum, eructato sponte e muco, cujus excretionem adhibitus quidam spiritus ani-

Spasmus gulæ inferioris, cũ rejectione multi muci.

anisatus cum sacharo mixtus adjuvabat, rursus remittebat. Verum paullo post gravior reddebatur status: siquidem constrictio gulæ, ciborum & potuum descensum impediens, majores capiebat vires, adeo, ut adpetitu integro gavisus; nihil fere comedere posset, ideoque corpus sensim contabesceret. Accedebat virium collapsus, frequens corporis tremor, atque frigus, maxime si vel aeri liberiori se exponeret, vel in eructando muco occupatus esset. Præterea noctu præsertim mox in gula inferiori, circa stomachum, mox in superiori circa fauces, sentiebat tuberculum quoddam, instar ovi columbini, quod emissis ructibus evanescere quidem videbatur, mox vero recurrebat. Verum plerumque nec ructum edere, nec singultire valebat: quod si autem hi motus succedebant, non solum levamen totius mali inferebant, verum etiam si assumtorum quidpiam in gula hærebat, illud vel per os reddebatur, vel in ventriculum deferebatur. Notabile etiam erat, quod quæ jam ingressa erant ventriculum, vomitu nunquam rejicerentur; sed hoc duntaxat mucus, cibus, vel potus in gula remoratus excerneretur. Adfligebat insuper, post assumtum nuper purgans, gravis inter scapulas dolor; nec molesta erat ulla ventriculi gravitas. Quando vel frigidi potus parum ceperit, vel frigidum aerem inspiraverit; protinus exacerbabantur omnia.

Epicrisis cum consilio.

1) Quantum caussarum cognitio, ad curandum morbum, præstet momentum; vel hæc docet morbi historia. Medici enim, quorum plures consulebat æger, in varias quidem abierunt opiniones; nulla tamen rei conformis erat. Quidam enim accusabant ventriculi atoniam; alii scirrhosum œsophagi tumorem; alii nimiam pituitam ventriculum, & œsophagum obsidentem. Priores duæ caussæ prorsus a veritate sunt alienæ; ut enim alia momenta, ipsis contraria taceam, vel id eas refellit, quod malum per intervalla revertatur. Tertia est tantum remota; cui in acceptis ferenda proxima, quam non aliam subesse judico, quam spasmum œsophagi pertinacem.

2) Testantur hunc cuncta symptomata. Primum quidem subsistentia ciborum in gula, potuum calidorum liber transitus, constrictionis remissio, & a frigore revocatio, dolor inter scapulas, sensatio tuberculi in gula, extremorum frigus, corporis tremor &c.

3) Notabile est, ructus solvisse constrictionem gulæ. Dum enim hæc in uno loco pertinax inhæret, ac fixa est; ructus vero non nisi inverso motu peristaltico, totius canalis absolvitur: facile patet, cur illa strictura vehementiori existente, & singultiendi, & ructus emittendi potentia fuerit prohibita; item cur si ructuosi motus major vis fuit, hæc resistentiam fixioris stricturæ superaverit.

Cum hic affectus & huic similes fomitem & materialem suam, a qua progignuntur, caussam potissimum in ventriculo, sive potius duodeno stabulantem habeat; videlicet vitiosorum & crudorum acido-biliosorum humorum saburram, qui continuo pravas exhalationes in superjacentes nervosas partes emittunt; curandi methodum ego ita instituere solitus sum, ut pulvere absorbente & salino detersivo, lenitерque nitroso, convenienti dosi & tempore, præmisso vel blandiori emetico ex radice ipecacuanhæ, vel pilulis, quæ ex nostris polychrestis & extracto panchymagogo Cr. compositæ sunt, excretionem sufficientem materiæ peccantis promoveam, & demum convenientibus stomachicis roborantibus, digestionis negotium in meliorem & naturalem statum reducere annitar. Quæ remediorum genera si intentioni minus respondeant, quod fit, quando hypochondriaca vel hysterica sic dicta passio hujus morbi fundamentum est; tunc omnino ad validiora, usum videlicet

licet aquarum thermalium vel acidularum, ad balnea quoque, ad peregrinationes pro mutando aere & corporis motiones confugiendum erit, qua methodo etiam hic æger convaluit.

OBSERVATIO VI.

Spasmi gulę ex muco ipsi impacto. Vir illustris, annorum quinquaginta, constitutionis satis robustæ, victui duriori, carnibusque fumo induratis longo abhinc tempore adsuetus, & vini, nec non spiritus vini potui valdę deditus, in animi excandescentiam proclivis, parum adpetit, & excusso mane somno, magnam in faucibus & ore percipit ariditatem. Tum e lecto surgens sub cordis scrobiculo quandam persentiscit molestiam, ab humore glutinoso, ibi firmiter impacto, qui tam vehementem caussatur irritationem, ut illustris æger magno impetu ac labore illum exscreando rejicere annitatur, non sine ingenti thoracis, atque totius corporis concussione, rubore faciei, sudoreque totum corpus occupante. Tandem aliquot cochlearia, modo insipidi, & mucosi, modo biliosi & acidi humoris eructantur, idq; jam per aliquot duravit menses. Consultus ego, primum ut a remediis stomachum roborantibus, & aquis vitæ spirituosis, quibus se absque ullo solamine permultis fuisse usum scribebat, nec non omni spiritus vini potu prorsus abstineret, monui; & potius suasi, ut victu molli, tenuique, ac acidulis Egranis, ineunte æstate uteretur; pro potu ordinario aquam thermalem Piperinam, quam in promtu habebat, usurparet, cęnam intermitteret, atque pulverem nitrosum præcipitantem, cum haustu aquæ fontanæ, cubitum iturus caperet. Ex quibus consiliis insigne percepit allevamentum.

Epicrisis.

Non pauca in praxi medica occurrunt eorum exempla, quibus noctu humiditas mucosa, sive pituita in faucibus, ipsoque ęsophago concrescit, & intus firmiter inhærescit; quam deinde magno, & sępe frustraneo conatu expellere moliuntur. Humor hic non ex aspera arteria, ejusque glandulis, nec ex pharyngis, aut laryngis glandulosa tunica; nec ex pituitaria, quæ basin narium involvit; sed ex glandulis ipsius œsophagi, quæ tunica nervea ablata, in conspectum veniunt, & pressæ per vasa excretoria ac foraminula, quibus præditæ sunt, humorem stillant, suam ducit originem. Hæ igitur glandulæ, sicubi a vaporibus acribus, acidis, vel etiam calidis, ex ventriculi vel duodeni sinu elevatis vellicantur, fundunt lympham, quæ facile concrescit in mucum, qui tam mole, quam qualitate inimica tunicam musculoso nerveam, ad ejusmodi spasmodico convulsivum proritat motum. Hinc facile patet, tali in casu, nec calida & aromatica, nec spirituosa proficere; quippe quæ lympham magis viscosam, & humores biliosos magis acres reddunt & volatiles: quibus temperandis longe majori efficacia potus diluentes, fontesque medicati potius inserviunt.

CAPUT VI.

DE MOTU VENTRICULI CONVULSIVO, SIVE VOMITU.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vomitus. VIx quicquam in humana vita frequentius occurrit vomitu: namque nec ullus hominum erit, quin vomuerit, nec pauci sunt morbi, qui vomitu, tanquam molesto complicantur symptomate. Nihil autem aliud est, quam œsophagi, ventriculi, & maxime duodeni motus peristal-

staltícus, præter naturam inversus, & ad convulsivam contractionem usq; auctus, quo contenta ventriculi, vel intestini simul duodeni per os rejiciũtur.

§. II.

Evemetorum & Dysemetorum descriptio. Non quidem obscurus est affectus, qui, ut dignoscatur, signis egeat: attamen eo attentius concurrentia symptomata & adfectiones observare convenit, quo magis causæ id vitii genus producentes variant. Generatim sciendum est, quosdam ad vomendum valde faciles, a levissima caussa disponi; alios vero minus promtos, atque magis inani, molestoque vomendi conatu urgeri. Illi a schola medica vocantur evemeti, & sunt inprimis infantes præ adultis, fœminæ præ viris, & viri laxioris habitus: hi dicuntur dysemeti, & sunt strictioris habitus corporis, brevioris colli, omnesque robustiori nervorum systemate præditi.

§. III.

Historia vomitus. Vomitum antecedere & comitari sœpius solet molestissima nausea, cum tensione & gravitate in epigastrica regione, oris amaritudine, ardore, morsu, inappetentia: adest quoque magna præcordiorum anxietas, inquietudo; multum salivæ tenuioris in os stillat, multumque spuitur, accedit vertigo, oculorum caligo, & obtenebratio, capitis gravitas, faciei rubor, tremor inferioris labii, & cumprimis anxia cardialgia; atque tandem post laboriosam, & inanem eructationem, contenta in ventre extruduntur. Quæ adfectiones sat luculenter spasticam & convulsivam ventriculi & adnexarum nervosarum partium subversionem ostendunt.

§. IV.

Diversitas materię per vomitum excretę. Materia, quæ per vomitum rejicitur, dum varia est, diversas vomitibus imponit denominationes. Saburra mucosa, chymosa, ciborum nondum penitus dissolutorum reliquiæ rejectæ, vomitum pituitosum constituunt; biliosa colluvies biliosum exhibet; eadem ab admixtione aliorum humorum, vel acidorum & corrodentium, subnigricantem corruptum, viridem, æruginosum, porraceum spargit. Interdum vermes & insecta rejiciuntur; nonnunquam stercorea materia ex imis revoluta intestinis expellitur; quandoq; pus redditur & saniosa materia; quin carnosam instar polypi membranosam massam in ventriculo generatam, vomituq; expressam fuisse testatur casus *Med. consul. To. IX. p.* 207 insertus. Effertur non raro sincerus sanguis, & vomitus tunc dicitur cruentus; & interdum idem ater corruptusq; vomitur, tumq; morbus audit niger *Hippocratis*; cujus utriusq; non faciemus mentionem: quia in parte systematis nostri therapevtica II. id jam factum est.

§. V.

Sedes materiæ, quæ evomitur, proxime quidem ipsi inhæret ventriculo; cujus æque ac vicinarum partium præternaturali motu illa eliditur: at vero ex aliis & remotis etiam partibus, hepate, pancreate, per ductus, ex liene, ex ipsa quoq; sanguinis & humorum massa, ex habitu corporis, ut in tumoribus per vasa & glandulas huc adducitur. Causę quę sensibilem nervosam ventriculi substãtiam ad systalticum & compressorium motum irritant, non tantum in ipso, sed etiam in aliis vicinis & remotis partibus nervosis, quęrendæ sunt, cum subinde animadvertamus plurimis spasmodicis adfectionibus per consensum vomitum accedere. Quæ præcipua momenta ut clarius & rectius intelligantur; e re fore arbitror, ut accuratiorem ventriculi & duodeni fabricam secundum recentiorum & probatissimorum anatomicorum descriptionem præmittamus. Sedes vomituum.

§. VI.

Primum igitur notandæ veniunt tunicę ventriculi, quarum quatuor ipsi tribuuntur, extima est membranacea, a peritonæo oriunda, & cum tunica concavum diaphragma cingente continua: altera est musculosa, quę duplici construitur fibrarum serie, externa quæ fibras habet longitudinales, longitudinẽ ventriculi abbreviantes; interna vero partim quasdam, a cardia ad pylorũ excur- Fabrica ventriculi membranacea.

rentes, & utraq; orificia ad invicem coarctantes, partim alias circulares, latitudinem ventriculi amplectentes, hancq; contrahentes exhibet. Tertia, quæ huic subjacet, tunica audit nervea, fibris tendineis, oblique per ventriculum decurrentibus prædita, prioribus amplior, hinc rugas formans, & glandulis multis referta. Quarta dicitur villosa ex papillis nerveis, & extremis vasculis, villorum instar erectis concinnata, & mucagine, quam dictæ plorant glandulæ, obducta. Ceterum inter tunicam exteriorem, & musculosam; hanc & nerveam; atq; hanc & villosam triplex conspicitur substantia cellulosa, vasa sanguifera copiosissima continens.

§. VII.

Fabrica ventriculi vasculosa. Deinceps considerari merentur vasa ventriculi. Arterię sunt duæ gastricæ, dextra, sinistraque & coronaria. Namque postquam arteria aorta inferior, perforato circa spinam septo abdomen ingreditur, protinus spargit arteriam cœliacam, quæ in tres ramos dispescitur: prior est hepaticus, a quo suboritur 1) pylorica, 2) gastrica dextra, 3) duodena arteria: alter est coronarius, qui ventriculum innumeris ramificationibus amplectitur: tertius est splenicus, qui ad lienem tendens exhibet 1) arteriam pancreaticam 2) gastricam sinistram, quę cum dextra constituit gastro epiploicam. 3) Ipsam epiploicam, 4) vasa brevia, quorum alterum est venosum. Per hunc arteriarum nexum patet, quantus sit humorum circuli per dictas partes consensus. Venæ sunt coronariæ, gastrica dextra, sinistraque, & alterum breve vas. Omnes oriuntur a vena portarum, cujus truncus sub duodeno ad pancreas tendens, primum venas cysticas, pyloricas, duodenales; dein tres, interdum duos ramos suppeditat, quorum primus splenicus dat coronariam, gastricam sinistram, pancreaticam, epiploicam, & vas breve venosum; alter mesaraicus major intestinales & gastro epiploicam; tertius hæmorrhoidalis internus, gastricam dextram, & duodenalem. Unde liquet, præpedito sanguinis in uno viscere circuitu, illum ad alterum regurgitare. Lymphatica vasa comitantur venas; nervi arterias. Hi vero nascuntur partim a pari vago, partim intercostali ramo. Par vagum duobus ramis ab utroque œsophagi latere descendens, toti ventriculo innumeras ramificationes tribuit, túmque ad formandos nervi intercostalis plexus concurrit. Hic enim perforato diaphragmate, juxta arteriam cœliacam formať ganglia semilunaria; unde in dextro latere surgunt plexus hepaticus, & renalis dexter; in sinistro nascuntur plexus lienaris, stomachicus & renalis sinister: ex hepatico & renali dextro, nec non ganglio semilunari suboritur plexus mesentericus superior; cujus interventu dicti in utroque latere quinque plexus adeo uniuntur, ut partes ab illis suos nervos mutuantes, arctissimo gaudeant cōsēsu.

§. VIII.

Fabrica duodeni. Attendi porro meretur fabrica duodeni: quod cum ventriculo ratione tunicarum, nervorum, vasorumq; convenit; & a pyloro incipiens, tres format flexuras. Prior occurrit, dum a ventriculo oblique, deorsum, simul retrorsum tendit, circa cujus finem inseritur ipsi ductus cholidochus, bilem, succumque pancreaticum secernens. Deinceps cum dextrum ambit renem, alteram exhibet flexuram; qua accumbit pancreati; tandemq; juxta spinam, reni sinistro adpropinquans, tertiam suppeditat, super qua feruntur & arteria, & plexus mesentericus superior: cujus constrictio protinus hoc intestinum afficit. Ceterum illud reliqua intestina capacitatis amplitudine, contra communem sententiam, qua angustius dicitur, longe superat.

§. IX.

Consensus ventriculi ac intestini duodeni cum aliis partibus. Hæ binæ partes, ventriculus nimirum, & intestinum duodenum, quod ventriculus minor non immerito vocari potest, insigni nexu non modo invicem, sed etiam cum aliis nerveo membranaceis gaudent partibus. Connectuntur enim 1) cum ęsophago, per ipsarum tunicarum, quæ utrique parti eædem sunt,

sunt, communionem, & hinc cum ipsa fauces, & os cingente tunica cohærent. 2) cum toto intestinorum canale, non modo per tunicarum earundem protensionem, verum maxime vi plexus superioris mesenterici, a quo cuncta intestina suos nervos mutuantur. 3) cum omento, quod ventriculi parti anteriori firmius annectitur. 4) cum septo transverso, per ramulos e nervo vago & intercostali, nec non tunicam exteriori & septi & ventriculi superficiei communem; & illius respectu cum 5) nervosis, ac membranaceis pectoris partibus; nec non 6) musculis abdominis. 6) cum ductibus biliferis, non tantum per cholidochum canalem, duodeno insertum, verum maxime per plexum hepaticum, qui surculos dat duodeno, ac ventriculo, cumq; plexu stomachico, interventu mesenterici superioris communicat. 7) cum pancreate, cui firmiter adhæreſcit duodenum. 8) cum renibus, per plexum renalem dextrum & sinistrum, qui cum stomachico connectitur; 9) cum capite & cerebro, nec non corde per nervum vagum, qui his partibus communis est.

§. X.

Motus peristaltici usus. Vi tunicæ musculosæ, ejusque fibrarum §. VI. superius recensitarum, œsophago, ventriculo, cunctisque intestinis communium, proprius istis partibus est motus quidam vermicularis, quem etiam peristalticum vocant. Hic consistit in dictarum partium alternante constrictione ac relaxatione; & a parte superiori deorsum tendit: in ventriculo, variis modis cum contrahendo, arctando, rursusque dilatando, diaphragmatis & musculorum continuo, qui sub respiratione fit, motu adjutus, ciborum & digestionem, & per pylorum expulsionem secundat: in intestinis, humorum laudabilium per chylifera vasa resorptionem, & excrementitiorum ad inferiora protrusionem, & per anum eliminationem peragit.

§. XI.

Formalis ratio vomitus. Quandocunque vero hic peristalticus motus, deorsum vergens, ad præternaturalem, spasmodicam vel convulsivam intenditur motionem: oriuntur intestinorum tormina, dolores circa pylorum cardialgici, spasmus sic dictus ventriculi, colicæ passiones, & alvi profluvium. Quod si autem idem hic motus, præter spasmodicam contractionem invertatur, & ad superiora tendat; cogit primum contenta ex intestinis in ventriculum; aut si jam in ipso fuerint, ea sursum trudit, tumque fit vomitus. Sub hoc enim pylorus cum adnexo duodeno pariter, ac anterior & inferior ventriculi portio, contractis violenter fibris longitudinalibus, & circularibus, ad superius orificium contrahuntur; contenta ipsius ad hoc adplicantur; continuante a tergo spasmi impetu in œsophagum coguntur; & motu illo inverso per totam gulam propagato, ad os feruntur, & eructantur. Adjuvant hunc motum violenta diaphragmatis, & musculorum abdominalium per consensum facta constrictio & parietum ventriculi facta inde compressio: hinc post singulas vomitiones, difficilem spirationem adhuc continuare, & abdominis regionem plus minus gravi dolore affici, in comperto est; quid quod in animalibus post devoratum emeticum dissectis, pressionem ventriculi a diaphragmate ac musculis abdominis rectis potissimum oculis intueri licet. Quidam ex medicis Anglis hac in opinione sunt, fibras stomachi nihil prorsus ad vomitionis actũ conferre.

§. XII.

Symptomatum descriptio & ratio. Verum quo debiliores sunt ventriculi fibræ, & quo mobilior, majorique copia rejicienda saburra præsto est, eo facilior fit vomitus. Quod si vero robustiores fuerint fibræ, ut in dysemetis; aut caussa vomitus in humore tenaci, viscido, plicis ventriculi firmiter inhærente, vel materia acri, caustica nervis insidente consistat; tum gravis fit vomitio, atque sonticis stipatur symptomatibus. Namque antecedunt primum gravissimæ cardialgiæ, immanes nauseæ, præcordiorum anxietates, inquietudines, laboriosæ,

ac inanes eructationes, molestæ abdominis, contentarum partium, maximeque diaphragmatis concussiones, hinc singultuosæ agitationes; claro documento, magnam subesse ventriculi convulsionem, ad expellendam noxiam materiam haud sufficientem. Frequentissimum tunc est, ut convulsio ventriculi ad ductus biliferos propagetur, & hinc fiat effusio bilis ad duodenum, & ventriculum; qua eructata, nihilominus continuat vomitio. Motus ille ascendit per œsophagum, & lympham ex ejus ac faucium glandulis exprimit; cujus multum spuitur. Compressis porro per vehementissimas concussiones ventriculi, & adnexarum partium vasis sanguiferis ibidem sitis; cruor majori copia & impetu ad superiores partes, atque caput compellitur; ejus vasa infarcit, membranas nerveas distendit, & ad similem spasmum proritat. Hinc fiunt faciei rubores, capitis dolores, oculorum caligines, vertigines, tremor inferioris labii, atque non raro totius nervosi generis convulsivæ, ac epilepticæ commotiones.

§. XIII.

Differentia vomitus in idiopathicum & sympathicum.

Caussa, quæ ad vomitum disponit, proxima est vellicatio vel stimulatio fibrarum ventriculi ac duodeni nervearum: vellicans autem materia hæret vel in ipsis illis partibus, vel in remotioribus, vi nervorum cum istis connexis. Hinc resultat differentia vomitus in idiopathicum, & sympathicum; ille caussam materialem in ipso ventriculo vel saltem duodeno habet; hic eandem remotius in inferioribus intestinis, ductibus biliferis, renibus, capite &c. hærentem agnoscit, & consensuali magis vitio motuum nititur. Idcirco facile patet, nullam esse monarchialem illam potentiam, quam suo pylori rectori tribuit HELLMONTIUS, a quo semper stricturæ, & inversi motus initium arcessendum esse putat. Quamvis enim nonnunquam illa fiat; attamen non raro ex infimis intestinis constrictionis principium suboriri, vel stercorei testantur vomitus.

§. XIV.

Inter caussas itaque vomitus materiales, in ipso ventriculo hærentes, accusanda primum venit nimia assumtorum quantitas; quæ fibras ventriculi nimium aggravat, & ultra sphæram elasticitatis distendit, donec, facto rapidiori fluidi tenuissimi & sanguinis adfluxu, in convulsivum motum actæ, inimicam sibi materiam expellere moliantur. Ex hac caussa obnoxii sunt vomitibus 1) heluones ob potum nimiis haustibus ingestum; 2) infantes teneri, ob lac copiosius sumtum, vel datos præmature solidiores cibos; quo in casu non sine ratione pylori angustiam, solidiora nondum transmittentem accusat KERKRINGIUS *spicileg. anat. obs.* 20. 3) homines a morbis, & tolerata sub iis inedia debilitati; in quibus parcior quoque ciborum, maxime solidorum quantitas vomitum ciere potest; 4) Pueri voraces, qui & crebris vomitionibus, & frequenti singultu vexantur.

Caussæ materiales sunt nimia assumtorum quantitas.

§. XV.

Concitat deinceps vomitum saburra vitiosa in ventriculo contenta; quæ non raro a cibis crudis, dyspeptis, fumo induratis, salitis, aliisque incongruis non bene concoctis relinquitur. Hinc fiunt vomitus pituitosi, qui eveniunt 1) hominibus, qui debilitate ventriculi præditi sunt, simulque voraces, 2) qui mollioribus cibis adsueti, victum subeunt crassiorem, 3) qui gulæ indulgent, simul vero diuturniori somno, vitæque sine motu desidi sunt dediti. Eadem saburra, mora temporis acida redditur, & accedente ob iracundiam, aliasque forsan caussas, ex duodeno bile, acrior evadit; unde ex ventriculo fiunt biliosi vomitus.

2) Saburra ventriculi.

§. XVI.

Omnes vero biliosi vomitus, maxime si vel chronici, vel periodici fuerint, fomitem suum in duodeno habent. Aptissimum fovendæ saburræ hoc intestinum est, propter flexuras, quibus pollet; & quoniam in eo bilis chymoso succo affunditur. Hæc si iners fuerit, vel languente intestinorum tono, sta-

3) Humor biliosus in duodeno.

gna-

gnaverit, nec rite cibis permisceatur, aut accedentibus acidis humoribus magis in sua crasi pervertatur; acris ac veluti caustica redditur; & vellicando parit vomitus biliosos, virides, æruginosos, quin & nigros. Namque bilis ab acido forti fit viridis; & si diutius substiterit, nigrum inducit colorem. Inde etiam acidissima evomi solet materia, quæ dentes stupefacit, atq; pavimenta, vasaque argentea arrodit. Talem vitriolacei saporis observavit HENRICUS ab HEER *obser.* 29. & ego in *Not. ad* POTERIUM *Cent.* 2. *casu* 93. recensui casum, ubi per vomitum materia instar aquæ fortis corrosiva fuit rejecta, quæ cum limatura martis, in verum abiit vitriolum.

§. XVII.

Vomitus hypochondriacorum. Ejusmodi vomitibus ex duodeno originem trahentibus vexari solent 1) hypochondriaci ac melancholici, in quibus ob languidum intestinorum tonum, non modo cruditates acidæ ac viscidæ ex cibis in ventriculo & duodeno relinquuntur; sed bilis quoque iners est adeo, ut loco chyli generosioris, magnus fiat proventus humorum acrium, acidorum, cum bile corrupta, i. e. temporis mora nigra facta mixtorum, hinc nigrorum, quos veteres a liene profici-sci autumarunt. Hi vero humores omnino vellicant duodenum, ac sensibilem pylorum: unde facile subvertitur ventriculus, maxime, cum hæ partes ad inversionem motus peristaltici per se sint pronæ. 2) Scorbutici, quorum tota humorum massa spissa est, ac impura. 3) cachectici, quorum bilis vappida existit, nec dissolvendis penitus cibis sufficit: unde in iis vomitus magis biliosi viscidi fiunt. 4) Infantes, lac impurum, a matris excandescentia acidum factum sugentes; quibus frequentissimi sunt vomitus prassini, æruginosi, virides. 5) Febre quartana affecti.

§. XVIII.

4) assumta qualitate inimica. Concitant porro vomitum assumta qualitate noxia. Sic cibi nimium pingues, horæi, fermentescibiles, maxime si saburra quædam biliosa in ventriculo scateat, acriorem fermentationem subeundo, vomitum movent. Idem faciunt cibi ingrati cum fastidio assumti; eo magis, si nimium pingues ac oleosi fuerint. Huc quoque pertinent acria, ac principio subtili caustico prædita; sicuti sunt omnia vomitoria; nec non subjecta venenata, ova barbi piscis, de quibus conf. TIMÆUS a GULDENKLEE *Lib.* 3. *cap.* 7. nec non fungi venenati, quorum mentionem injicit HILDANUS *Cent. IV. obs.* 34. De venenis ipsis, arsenico, mercurio sublimato res notissima est; quippe quæ ob summe causticum principium, præter vomitus gravissima inducunt convulsiva totius corporis symptomata: id quod de vomitoriis atque purgantibus acrioribus etiam est statuendum.

§. XIX.

Non minus humor subtilis acris nervosis ventriculi partibus incumbens gravissimas excitat vomitiones. Transfertur ille nonnunquam per metastasin, a materia arthritica, erysipelacea, podagrica, scabiosa, ulcerosa, purpuracea, topicis intus acta, nec non a diarrhoeis ac dysenteriis cohibitis. Sic nati ab ulcere præmature consolidato vomitus, exemplum recenset JOH. RHODIUS *Cent.* 2. *obs.* 65. & de podagra retropulsa, ad id vitii genus disponente casum allegavi in CONSULT. MED. *Tom. II. Sect. IV. cas. CLXX. pa.* 690. Eadem ratio est, quod in variolis, morbillis, febribusque malignis, ac exanthematicis, atrocissimi fiant vomitus: siquidem miasma horum morborum acre, & causticum, obsidendo nerveas ventriculi fibras, id mali infert. Hinc quoque arcessenda est gravissimi vomitus in peste caussa; ubi dissecto cadavere HELMONTIUS lib. quem inscribit *tumul. pest. pag.* 54. ventriculum eschara obductum; & DIEMERBROECK *de peste Lib. IV. hist.* 15. eundem carbunculo occupatum, se vidisse perhibent. — 5) Materia acris per metastasin ad ventriculum delata.

§. XX.

Cruor vitalis ad vasa ventriculi, & adnexarum partium, majori copia con- — 6) Sanguis

ad ventriculū congestus.

congestus, ea graviter distendendo, vomitum producere solet. Hinc illum patiuntur 1) fœminæ gravidæ, primis gestationis mensibus; dum nimirum ob retenta menstrua cruor ad superiora regurgitat, qui grandescente foetu, in quibusdam post quartum mensem plerumque cessat: qualem notabilem casum allegat PETRUS LOTICHIUS *Lib. V. obs. 7. pag.* 442. 2) fœminæ, quibus non fluunt menstrua. Sic PANAROLLUS *Sect. I. obs.* 22. meminit puellæ, quæ nondum menstruata, per septem integros annos, simulac cibos caperet, illos revomuit, prodeuntibus vero menstruis, ab eo malo liberata fuit. 3) viri, quibus suppressæ sunt hæmorrhoides, ubi sanguis ad venam portæ majori copia refluit. Quibus in casibus non rarum quoque est, vomitum cruentum suboriri.

§. XXI.

An cardiæ vitiū vomitum producat.

Ipse ventriculus præter naturam constitutus, vomitum ciet. Primum quidem orificium istius superius, vel spasmo, vel alia caussa præternaturali occlusum, similem parit affectum, qui vero non verus vomitus dici potest, & magis ad spasmum gulæ inferioris pertinet: siquidem cibi priusquam devenerint in ventriculum, cum muco in gula contento rejiciuntur. Similes casus videas apud WILLISIUM *pharm. rat. par.* 1. *sect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 17. FERNELIUM *Lib. VI. pathol. cap. I. &* COITERUM *obs. chirug. pag.* 121. ubi cardia scirrho, & tuberculo duro obturata fuit.

§. XXII.

Pylori vitium, sit caussa vomitus.

Aliter se res habet cum pyloro, ex cujus præternaturali constitutione, ac obstructione, chronicæ, perpetuæque propullulant vomitiones: adeo, ut fere regulæ instar sit, quod qui diu, maxime a sumtis epulis vomuerunt, simulque contabescunt, pylorum habeant male constitutum. Sic ipsum prædurum, ac ita incrassatum fuisse, ut nihil ciborum transmitteret, refert SANCHEZ *L. obs. p.* 376. Eundem scirrhosum prorsus describunt SALMUTH *obs.* 20. *cent.* 1. WILLISIUS *Pharm. rat. P. I. Sect.* 2. *c.* 1. *p.* 55. A. MED. BEROL. *Dec. II. vol. III. p.* 45. nigricantem & arrosum MEIBOM *diss. de vomitu* §. 31. a deglutito nummo obstructum KERKRINGIUS *spic. anat. obs.* 1. quibus in casibus ad finem vitæ molestæ vexarunt vomitiones.

§. XXIII.

Sympathicus vomitus oritura strictura intestinorū.

Sympathicus vomitus oritur primum ab irritatione tam œsophagi, quam intestinorum. Hinc sæpissime fit, ut a pluma vel digito, faucibus tantum intruso, & œsophagi principium titillante, statim ventriculus, præsertim humorum copia onustus subvertatur. Deinceps conversi motus peristaltici initium profundius ab intestinis ordiri sœpius, & per consensum ad ventriculum propagari, docent vomitus a doloribus intestinorum colicis, torminosis &c. prognati, quo in casu ingens sæpenumero humorum varii coloris & consistentiæ copia eructatur. Conf. HILDANUS *cent. IV. obs.* 32. & 35. *et* MARCELLUS DONATUS *hist. mirabil. Lib. IV. c.* 3. viginti saburræ libras, vomitu quotidie rejectas fuisse asserit. Ipse vidi in senibus herniosis, ubi ingens intestinorum portio prolapsa fuit, per plures annos insignem ac mirabilem amurcæ quantitatem quovis tertio vel quarto die, vomitu redditam fuisse.

§. XXIV.

Vomitus a colica, ileo, hernia, vermibus.

Tali ratione intestinorum vitio vomitus superveniunt 1) eorundem distensionibus a flatibus & fæcibus; simile exemplum allegante DODONÆO *obs. med.* 37. 2) pertinaci colicæ spasmodicæ, teste experientia. 3) contumaci alvi obstructioni, uti fit in morbo spasmodico vago, in quo clysteres injecti una cum stercoribus per os redduntur. 4) in morbo ileo & herniis, 5) dysenteria, annotante PLATERO *observ. p.* 875. 6) vermibus, intestina ac ventriculum rodentibus. Vid. AMATUS LUSITANUS, *Cent.* 1. *curat.* 5. *cent.* 3. *cur.* 20. Ipse novi puellam septem annorum, quæ de inmanibus cardialgiis, convulsio-

fionibus, continuisque vomitionibus conquesta, tandem grandem per os excrevit vermem, & paullo post defuncta est. His in casibus sepenumero universalis motus peristaltici est inversio; quæ ab intestino recto incipiens, ad fauces usq; ascendit, cunctaque intestinorum contenta per superiora vehit, & expellit.

§. XXV.

Vomitus a vitio ductuum biliferorum. Per consensum quoq; gravis vomitio fit, a vitio ductuum biliferorum in hepate. Quemadmodum vero hi ductus, eodem ac intestina modo, & constrictivo, & dilatatorio gaudent motu: ita eorundem & præternaturalis constrictio, & nimia laxitas ad vomitum contribuit. Priori modo non modo ipsa bilis violenter in duodenum, & ex hoc in ventriculum, retrogado itinere exprimitur, hujus tunicas vellicat, & hinc revomitur; verum etiam ipse dictorum canalium spasmus, per plexus hepatici, & stomachici consensum, ad ventriculum propagatur. Posteriori ratione per laxatos tubulos bilis nimia copia in duodenum effunditur.

§. XXVI.

Vomitus biliosi variæ caussæ. Respectu hujus caussæ, vomitum movent 1) ipsa emetica, atque purgantia fortiora, quæ tam ventriculum, quam ductus biliferos in spasmum agunt, qui bilem effundit in duodenum. 2) gravis iracundia, præsertim inter ipsum pastum, quæ etiam ab iracunda matre, ad insontem infantem, ubera trahentem, perniciosum edere valet effectum. 3) in ipsa febre tertiana ob spasmum primarum viarum, vomitus biliosus cum euphoria fit. 4) nec non in cholera, febribusq; biliosis. 5) in malo hypochondriaco, ubi spasmi viarum primarum urgent. 6) denique calculi vesicæ felleæ, aut concretiones biliosæ in illa, spasmum excitant, biliosos vomitus producentem: quales notabiles casus in M.N.C. *anno VI. dec.* 1 *obs.* 20. & SCULTETO *armament. obs.* 61. *exstant.*

§. XXVII.

Vomitus a calculo. Nihil est familiarius, quam quod nephriticos & calculosos affectus comitentur nausea, vomitus, & tormina intestinorum: eo magis si calculi hæreant in sensibilibus ureteribus, aut etiam renibus, quales observationes legi possunt apud BONETUM *sepulch. obs.* 60. Ita memini celebrem Medicum & Botanicum hujus loci sexagenarium ex calculo in medio ureteris sinistri firmissime hærente & impacto per trimestre spatium continuis vomitionibus cum ciborum fastidio perseverantibus, subsequente tandem virium collapsu & corporis contabescentia, ante quindecim annos mortuum: aliquot septimanis ante obitum de corrupto & fœtido materiæ, quæ ejiciebatur, odore & sapore querebatur, ipse existimans, urinosum laticem, qui parcius reddebatur, esse permixtum. Frequentissime etiam fit, ut a spasmo ventriculi & intestinorum silentes hactenus nephritici paroxysmi resuscitentur. Ratio in promptu est: Namque dum ren sinister per suum plexum nervosum, interventu mesenterici superioris cum stomachico cohæret; dexter autem per similem plexum immediate cum hepatico, & stomachico connectitur; & insuper duodenum hujus renis involucris firmiter junctum sit: facile patet, cur quidem utriusq; renis, dextri tamen præ sinistro spasmi vomitum, sepenumero biliosum, tamq; vehementem moveant, quantum vix præstiterit emeticum. Notabilis hunc in finem est observatio, quam MEIBOMIUS *diss. de vomitu* §. *XXVII.* recenset, quod calculi renibus impacti primum horrendos induxerint vomitus, hisque cessantibus tantum œsophagi concitaverint spasmum, ut quasi exilire ex ore quid videretur.

§. XXVIII.

Vomitus a capitis læsione. Vomitus quoque per consensum fieri comites affectuum capitis, docuit jam HIPPOCRATES, dum *Lib. VI. aph.* 50. *Quibus*, inquit, *divisum est cerebrum, his febrem, & biliosum vomitum supervenire necesse est*: & in *Coac. prænot. cap.* 3. §. 3. 1. *quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque ac bilis vomitus accedit*. Et notum est unicuiq; chirur-

gorum, capitis as cerebri, hujusq; membranarum, inflammationes, vulnera graviora atque contusiones, vomitum sequi: neque minus idem accidit, gravioribus partium nervosarum capitis spasmis, uti cumprimis in atroci illo dolore capitis, quem clavum vocant hystericum; in rebelli cephalalgia, hemicrania, vertigine, apoplexia spasmodica &c. Quæ omnia per consensum, quem ventriculus vi paris nervorum vagi, cum capite fovet, contingunt: cujus etiam cum pari quinto connexio in caussa est, quod vomitus excipiant difficilem dentitionem.

§. XXIX.

Vomitus a caussa externa. Ad externas magis caussas, quæ ventriculum comprimendo, ac irritando, vomitum movent, referri meretur mucronatæ cartilaginis depressio: quales casus BARBETTE *anat. Lib. 1. c. 4.* & DECKERUS *prax. Barbet. p.* 126. recenset. Hanc ob caussam virgines etiam, quæ rigidis illis lignis, quæ Planchette dicunt, sua præcordia coarctare solent, ad vomendum sunt faciles. Huc quoq; pertinet vomitus imaginatorius, qui ex visis, aut tantum auditu perceptis ingratis rebus suboritur. Non minus hoc loco commemoranda vomitio est, quæ a frigore extrinsecus ventriculo admisso nascitur: item quæ a motu corporis vorticoso, & in navi a non assuetis instituto proficiscitur.

§. XXX.

Vomitus criticus. Datur vomitus criticus, quando scilicet caussa materialis, quæ ipsum produxit, ipso vomitu eliminatur, qui valde salutaris est, & interdum observatur in iracundis, & cachecticis cholericis; nec non in febribus & intermittentibus & acutis], circa dies potissimum judiciales. Hac enim ratione ventriculus, duodenum, vasa hepatis biliaria, pancreas & intestinorum canalis atque glandulæ a succis & humoribus vitiose ibidem collectis expurgantur, qui alias massam sanguineam ingredientes, varia inferre possent mala, quæ ab istis foras projectis timenda non sunt. De tali salutari vomitu egregia sunt, quæ habet Celsus *l.* 1. *cap.* 111. vomitus utilis est plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parum concoxerunt. Nam sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet; sive jam corruptum est, nihil commodius est, quam id qua via primum expelli potest, ejicere; itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum adsunt, ad hunc protinus confugiendum est.

§. XXXI.

Caussarum diagnosis. Caussarum diversitatem produnt concurrentia signa. Pituitosi vomitus, cum dolore circa ventriculum gravativo, cruditates in primis viis hærentes, indicant: biliosi chronici, & periodici, nimiam ductuum biliferorum laxitatem significant: chronici per multos annos durantes, cibos semicoctos simul eructantes, visceris cujusdam læsionem ac scirrhum portendunt. A calculo subortum vomitum colligimus ex juncto in regione lumbari dolore, cum urinæ imminuto fluxu, & sabuli excretione. Complicati vero vultus pallores, intestinorum dolores ac rosiones, cum frequenti sputatione, nariumque pruritu, vermium suspicionem movent. Ceterum judicio opus est, ut ex aliis, quæ concurrunt, symptomatibus veram vomitus caussam exploremus: quoniam hac latente, palliativa tantum conceditur curatio.

§. XXXII.

Prognosis. Omnis critica vomitio salutaris; symptomatica, mala, & ab acrimonia subtili caustica, nervos vellicante, pessima. Omnis vehementior vomitus, periculo non vacat: movere enim potest abortum, excitare herniam, & non sine noxa ad retropulsionem materiæ arthriticæ, podagricæ, ac erysipelaceæ disponere. Inde ruptum esse omentum perhibent ACT. MED. BEROL. *dec. II vol. III. p.* 33. ipsumq; ventriculum lacerari, auctor est SANCHEZ *obs. pract. pag.* 376. Biliosi vomitus, maxime virides, porracei, æruginosi, metu periculi terrent, & inflammationem mi-

minantur. Vomitus qui fit a vermibus, ventriculum arrodentibus, plerumque perniciosus: lethum prænunciat, quando lumbricus mortuus ejicitur & antea gravissima symptomata & atroces artuum convulsiones simul & semel cessant, quod evenit si sphacelus superveniat a quo etiam vermes enecantur. Omnis quoque foetidus vomitus, quia internam corruptionem indicat, mali ominis est. Sebaceus corrosivi acidi humoris copiam, qua pinguia coagulantur, in ventriculo generari & plerumque intolerabilem ardorem seu sodam parere indicat.

Ubi ingens crassi instar bovinæ bilis bruno colore tincti humoris copia ad libram dimidiam vel unam vel sponte vel arte evomitur, quod non raro in lentis febribus accidit, primum a ventriculo intestinum magna atonia adfectum esse, certum est indicium.

Vomitus ultra semestre spatium vel amplius continuus cum lento æstu & corporis extenuatione haud incertam ulcerosi ventriculi suspicionem alit, qualem casum ante quinquaginta annos, cum Mindę Westphalorum artem exercerem, vidi & observavi dissecto post mortem corpore.

Methodus Curatoria.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QUemadmodum vomitus criticus, quo humores copiosi varii generis rejiciuntur, salutaris est, & nullam exigit fere curationem, ut potius promoveri nonnunquam debeat: ita symptomaticus, qui removendæ caussæ sœpius est minus accomodatus ac sufficiens, tanto magis sollicitam & providam exigit curam. Et hæc binis potissimum absolvitur indicationibus, ut scilicet primum convulsivam illam, ac effrænem ventriculi motionem provide consopiamus; & deinceps caussas materiales oppugnemus, iisque medeamur.

§. II.

Quæ motus ventriculi convulsivos sopiant.

Primæ indicationi satisfaciunt antispasmodica, roborantia, anodyna a lenioribus ad fortiora ascendendo. Sunt ejusmodi remedia crocus & castoreum in pulveris, essentiæ pariter, ac extracti forma; theriaca cœlestis, cum pulvere succini & absorbentibus, cornu cervi, cancrorum oculis, & coralliis rubris maritata. Ex his confecti pulveres, cum aquis spirituosis ac vinosis, quales sunt aqua florum tiliæ, liliorum convallium, chamomillæ, melissæ, menthæ, cerasorum nigrorum, cinamomi &c. non sine singulari fructu adhibentur. Inter roborantia laudem merentur nux moschata, flores macis, cardamomum, cinamomum, costus verus, caryophylli, cortices citri, & aurantiorum, radices gentianæ rubræ, calami aromatici, galangæ, herba majoranæ, rorismarini &c. & ex his parata olea pariter ac essentiæ. Omnibus vero in hoc malo appropriatis & specificis mentha crispa palmam præripit: nam ex ea paratum genuinum oleum mirifice & sedandi & roborandi fine omnibus fere medicamentis potest admisceri. Ex anodynis efficacem non minus ac perquam tutam virtutem liquori meo anodyno tribuere possum, maxime si cum balsamo vitæ meo permisceatur. Et si denique potentioribus opus fuerit anodynis; in usum vocari possunt pilulæ de styrace, Wildegansii & Laudanum Sydenhamii liquidum.

§. III.

Externorum usus.

Ubi hæc adhibentur, non sine fructu conjungi possunt, topica regioni epigastricæ admovenda, quæ motuum ferocitatem aliquantulum coercendi vim habent. Quo nomine commendari merentur, olea destillata roborantia menthæ, caryophyllorum, nucistæ, absynthii, macis, de cedro &c. cum balsamo Peruviano in unguentum redacta, nec non epithemata, ex spiritu matricali, theriacali, aqua reginæ Hungariæ, essentia croci, & cataplasma ex Spiritu vini camphorato, fermento panis,

aceto vini acerrimo, balsamico Peruviano additis aliquot olei macis & menthæ guttulis confieri possunt. Non levioris virtutis est emplastrum de crusta panis, cum balsamo Peruviano, & una alteraque olei cujusdam destillati guttula malaxatum: quibus denique superimponere decet sacculos calidos & resolventes & roborantes. Perquam utile etiam est nostrum vitæ balsamum, præcordiis & regioni epigastricæ illitum.

§. IV.

Vomitus pituitosi curatio. At vero ludetur utique omnis opera, si his solum utamur, nec ad caussam materialem tollendam simul respiciamus. Vomitus itaque qui dicitur, pituitosus, & a cruditatibus primarum viarum, hisque impacto muco viscido dependet, optime curatur ipso vomitu, maxime si ille ad eliminandam penitus saburram non sit sufficiens, & magis molesto vomendi conatu, nausea ac cardialgia vexat. Tunc enim præmissis incidentibus, ac digestivis, ut salibus neutris, radice ari, & cumprimis squillæ, succurrendum est leni emetico, quale constituit aqua tepida, butryo insulso permixta, & copiose hausta; vel etiam radix hypecacuanhæ in pulvere propinanda. Infantibus vero ex lacte congrumato, vel meconio intra sinum ventriculi contento vomiturientibus, convenit oxymel squilliticum, cum syrupo de rhabarbarino mixtum exhibere.

§. V.

Cura vomitus biliosi. Biliosus vomitus, qui a digestione labefactata proficiscitur, & fomitem suum in duodeno habet, præter absorbentia & blanda laxantia mannata ac rhabarbarina, perfectam admittit sanationem, ex instauratione roboris ventriculi ac intestinorum: quam remota sensim saburra, Elixir nostrum viscerale, diutius, & cum conjuncta recta vivendi ratione, & corporis exercitatione usurpatum, feliciter præstabit. Et uti hoc biliosi vomitus genus chronicum est; ita magis acuti, & sæpius sontici eventus est illud, quod a vehementiori ventriculi ac ductuum biliferorum spasmo, ab iracundia concitato, originem trahit. Tum convenit bilis acrimoniam diluentibus, acidulis remediis, spiritu nitri dulci, ac vitrioli, absorbentibus, ebore fassili, cancrorum lapidibus &c. contemperare; spasmodicos vero motus blandis antispasmodicis ac anodynis delinire; junctis evacuandi fine, potiunculis rhabarbarinis. Ubi vero subest coagulum aut calculus felleus, ei resolvendo non est præstantius subsidium thermis Carolinis, aut acidulis quibusdam tepide adhibendis. Ubi nimia vasorum biliarium laxitas vomituum chronicorum caussa fuerit; conducunt roborantia, ex quibus palmam obtinent cortex chinæ, cascarillæ, essentia gentianæ, & tincturæ martiales, in aquis vinosis propinandæ.

§. VI.

Vomitus ab acri, venenata materia subborti curatio. Qui ab acri materia, nervis ventriculi insidente suboritur vomitus, & a retropulsa podagra, arthritide, aut intus acto erysipelate natales mutuatur: præter blanda sedantia, & motus expulsioni materiæ minus proportionatos coercentia, exanthematicæ materiæ revocationem exposcit. Hanc obtinere licet, dato pulvere diaphoretico, qui sanguinis motum una cum peregrina materia foras educit, eo felicius, si refracta camphoræ dosis ipsis addatur, & externe clysteres, frictiones, & pediluvia conjungantur. Ubi venena, vel venenati cibi malum produxerunt, nihil certius auxilium præbet, quam largissimus lactis, & pinguium potus, mox ab initio porrigendus; quo & spicula veneni obtunduntur, & hoc una cum liquido vomitu rejicitur. Hinc multis etiam medicis in more est positum, ut vomitum, qui in peste, febribusque malignis a miasmate, tunicas ventriculi stimulante concitatur, data cum potu tepidiori sufficienti radice Ipecacuanhæ adgrediantur, tumque acida cum diaphoreticis maritata exhibeant; sed cave, ne vomitum hoc in morbo concites, si

jam

jam inflammatio ventriculi præsto fuerit.

§. VII.

Vomitus a saburra intestinorum curatio.

Sæpius saburra acris, acida, biliosa ad intestinorum volumen devoluta cum colicis doloribus vomitum excitat: quo in casu oretenus exhibere convenit 1) diluentia ac demulcentia, decoctum avenæ, cornucervi, serum lactis, vel oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia; 2) antispasmodica, ex quibus liquor anodynus mineralis cum aliquot guttulis olei macis veri maritatus, & cum aqua frigida exhibitus, omnibus palmam reddit dubiam; potest quoque Laudanum Sydenhamii in usum trahi; Atque etiam Spiritus vitrioli rectificatus vel solus vel cum Liqv. anodyno mixtus & cum aqua frigida propinatus, idoneum in vomitu, si temperamentum est cholericum, remedium existit; 3) blanda laxantia, quæ inter clysteres cunctis reliquis palmam eripiunt, junctis oretenus mannatis, rhabarbarinis, vel etiam salibus thermarum solutis. Clysteres ex solo lacte parati, in vermium præsentia sunt convenientissimi: quibus etiam obviam eundum est resolventibus amaris, atque laxantibus mercurialibus, si modo sub horum usu sufficiens lac aut oleum amygdalarum exhibeatur.

§. VIII.

Præservatoria methodus.

Præservativa methodus locum habet maxime, ubi ex nimia primarum viarum laxitate, cruditatum perpetuus fit proventus, & inde periodicæ eveniunt vomitiones. Tum regio ventriculi pariter, ac dorsi circa primam lumborum vertebram, cui per ligamentum quoddam annectitur ventriculus, ab omni frigore munienda est. Cibi saliti, acidi, crudi, infumati, dyspepti studiose vitari; nec pro potu cerevisia, sed decoctum quoddam conjuncto vini veteris generosi, potissimum Burgundiaci usu, adhiberi debent. Nocet quoque nimius somnus; magis vero utilis est moderata corporis exercitatio. Ad tempus sub epulis, Elixiriis visceralibus uti; nec non balnea martialia, & remedia liquida ex marte parata usurpare expediet. Et denique per vices blando laxante canalem alimentarem purgare juvabit.

Cautelæ practicæ.

§. I.

Cautela circa sedantia, & roborantia.

Vomitiones, materia nondum remota, adstringentibus & anodynis sistere velle, perniciosissimum est; sopitis enim motibus, graviora succedunt symptomata, magnæ præcordiorum anxietates, cardialgiæ, inquietudines &c. Quam obrem roborantibus etiam ante excretionem materiæ datis, plane non cedere solet vomitus. Locum hæc remedia tantum habent, ubi motuum magis vitium subest; nec amplius peccat materia, sive inter motum & materiam nulla est proportio, vel si hæc paulo subtilior, parcaque mole peccaverit, & motus vomibundi sint vehementiores.

§. II.

Vomitus a tussi convulsiva provocati curatio.

Hinc si vomitus in infantibus præsertim ac pueris a tussi ferina convulsiva, ob consensum, quo ventriculus cum septo transverso pollet, provocatur: tunc omnino expedit sedantibus ac anodynis illum coercere. Cui scopo serviunt syrupus papaveris albi, & rheados, extractum croci, oleum amygdalarum dulcium cum spermate ceti permixtum, nec non pulvis Marchionis, cum succino, cinnabari, & uno alterove grano theriacæ cœlestis datus utilissimus erit. Extrinsecus alvo infundi possunt clysteres; & pectus, atque regio epigastrica inungi linimento, quod habeat butyrum majale viride & rubrum, axungiam taxi, vulpis, pinguedinem castorei, & pauxillum olei hyoscyami.

§. III.

Curatio vomitus a congestione

Vomitus gravidarum ex regurgitatione sanguinis ad ventriculum, qualis etiam in puellis, fœminisque a menstruorum retentione, & in viris ab hæ-

ne sanguinis ad ventriculum. hæmorrhoidum suppressione oritur; temperantibus, blandis laxantibus, clysteribus, roborantibus, & optime venæsectione, aut excretionum debita revocatione, profligari potest. Emetica his in casibus data veneni instar sunt, & vel cruentam movent vomitionem; vel, uti mihi aliquoties videre licuit, inflammationem ventriculi caussantur funestam.

§. IV.

Emetica post iracundiam pessimi sunt effectus. Biliosus vomitus, qui post iracundiam, maxime inter pastum movetur, cum spasmo præcordiorum, caute tractandus, curatio potissimum ad relaxandum spasmum dirigenda est. Multis in hoc casu familiare est, vomitoria vel purgantia propinare; sed etiam atque etiam omnes sinceros hortor medicos, ut ab his summopere abstineant remediis. Funesta enim non raro ex illis observavi symptomata, ac lethalem sœpenumero ventriculi inflammationem: quod prolixius olim in dissertatione de vomitorio post iram veneno deduxi.

§. V.

Vomitionum matutinarum curatio. Quando conatus ad vomendum, quin ipse vomitus circa tempus matutinum invadit, qui frequens esse solet iis, qui nimis spirituosis potibus, præsertim circa somni tempus utuntur: tum & pulveres præcipitantes, acidam cruditatem involventes & ea, quæ digestionem roborant, ut pulvis stomachalis BRICKMANNI, conditi cortices citri ac aurantiorum &c. conveniunt.

§. VI.

Vomitus chronici a mœrore curatio. A diuturno mœrore si chronicus, quem aliquoties observavi, certis intervallis enascitur vomitus: præstantissimum auxilium deprehendi in analepticis & maxime omnium in balsamo meo sic dicto vitæ, ejusque interno pariter ac externo usu, præsertim si æquali portione cum liquore anodyno combinetur. Non minus proficit balsamum embryonum, aqua cinamomi cydoniata, ac vinum generosum.

§. VII.

Vomitus febrilis curatio. Quando vomitus, tanquam symptoma paroxysmis febrilibus jungitur, quod pluries evenit in quotidiana & simplici & duplici: convenit, si nihil contraindicet, lene emeticum propinare. In variolis & morbillis facta eruptione critica sponte cessat & mixtura ex aquis destillatis, succo limonum vel citri, & sale absynthii concinnata egregiam quandoque operam præstat, quæ etiam in tertianis, suo usu haud caret.

§. VIII.

Vomitus a calculo curatio. Ex calculi dolore obortum vomitum instar omnium, liquor meus anodyno mineralis, vel spiritus nitri dulcis bene præparatus sedat ac consopit. Conveniunt quoque clysteres oleosi, balnea aquæ dulcis, nec non oleum amygdalarum dulcium, interne sumtum; atque antispasmodica. Vomitus herniosorum, ac iliacorum raro remittit, nisi emolliatur atque reponatur tumor herniosus.

§. IX.

Ubi vomitus vomitu curetur. Equidem HIPPOCRATES *l. 6. Epid.* vomitum vomitu curari scribit; quia vero alias contraria contrariis curantur, nonnulli medicorum hoc dicto similia similibus curari posse existimant. Sed error est: si enim vomitu curatur, etiam per contraria fit sanatio: nam sæpe iste fit a vitiosa humorum ibi stabulante saburra & male concoctis in ventriculo succis, quos natura extrudere sua sponte molitur. Quod si non sufficienter valet præstare, arte adjuvanda. Quapropter monendi sunt tirones practici, ne hoc dicto abutantur, vel illud perperam applicando obsint. Nam pessime peccare posset, qui ubi acris caustica materia ventriculi tunicis inhærens, vel sanguis in vasis stomachi stagnans vomitus causa esset, eum vellet arte præsertim paulo activioribus proritare.

§. X.

Quies sedat vomitum. Ad vomitum nimium sedandum plurimum juvat in lecto jacere & quiescere; nam corporis commotio protinus

nus eum irritat & auget: quæ observatio in praxi multum usus atque utilitatis adfert.

§. XI.

Vomitus febrium exanthematicarum. In febrium exanthematarum principio e. gr. pestis, erysipelatis, variolarum natura sæpius molitur vomitum, qui neutiquam sisti vel adstringentibus tractari debet: tum utilia sunt, quæ leniter cuticularem excretionem procurant: nam ubi exanthemata in corporis superficie apparere incipiunt, sponte vomitus cessant.

§. XII.

Vomitus hystericarum. Vomitus hystericarum contumaces non repente debent cohiberi per medicamenta opiata vel adstringentia: vidi vehementes artuum convulsiones & miras præcordiorum anxietates successisse: quibus cessantibus vomitus redibant.

§. XIII.

Vomitus a ventriculi debilitate. Ubi vomitus frequentiores stomachum infestant, eumque infirmum reddunt, ciborum & diætæ exacta est habenda ratio: præstat parum cibi & tantum idonei, concoctu facilis, sed crebrius assumere: quibusdam lac dulce cum pane candido confert, sed non omnibus: potum aquæ fontanæ purioris & frigidæ ad firmandum stomachum & a vomendi consuetudine prçservandum plus, quam aliud potus genus conferre, experientia edoctus asseverare possum. Vinum Gallicum dictum Pontack generosum & adstringens, item Burgundiacum præ aliis & maxime vino Rhenano, quod hypochondriacis præsertim minus utile, eligendum est: juscula ex carne assa meliora, illis quæ ex elixa parantur.

§. XIV.

Vomitus curatio, a repressa arthritide suborti. In morbis, ubi natura motu quodam salutari critico in infesto humore ad corporis superficiem propellendo occupata est; sicuti evenit in arthriticis, erysipelaccis affectionibus, cautissime externa sunt applicanda, & inter hæc præcipue camphorata. Vidi non semel a spiritu vini camphorato, certis in casibus utilissime applicato, corporibus infirmis podagra, hepatitide, pleuritide spuria, quæ etiam rheumatismi species sunt, relegata inde materia nocente ad ventriculi & intestinorum nerveas tunicas vomitus, & cardialgias singultuosas summe anxias, inde oborta fuisse. Quo casu si quis imprudenter adstringentibus & opiatis vomitiones sistere, vel purgantibus vitiosam materiam per alvum depellere velit, is profecto quam facile in corporibus infirmioribus lethalem inflammationem inducere poterit.

§. XV.

Immoderatior & diuturnior gravidarum vomitus, qui prioribus maxime mensibus fit, præsertim in iis, quæ tum veneris usui nimium indulgent, & plethoricæ sunt, sanationem per spirituosa, stomachum roborantia, vel adstringentia, aut opiata minime recipit. Sed iteratas sanguinis missiones in talo & quietem animi & corporis exigit. Ego potu aquæ fontanæ purioris frigidæ, plus in eo si nimius est, & abortum minatur, sopiendo quam aliis remediis præstiti. Quando vero analepsi opus est, unicum cochlear aquæ cinamomi cydoniatæ a cibo sufficit. — Curatio vomitus gravidarum.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Vir triginta circiter annorum, iracundiæ supra modum indulgens, jam aliquot abhinc annis, magnis imi ventris torminibus, vomitione plerumq; stipatis agitatus fuit. Laxantia, & cumprimis pilulæ polychrestę consopierunt quidem semper hoc malum; sed ex levi caussa iterum recruduit. Et per novissimum semestre sævi in umbilicali regione dolores, cum gravi cardialgia, atque acidis vomitibus quotidie ferme invaserunt; adeo, ut licet interdum per unum alterumque diem conquiescerent, paullo tamen, post eo acerbius infestarent. Vomitu primum reddebantur ingesta minus digesta, post vero humores acidi, pontici, — Vomitus cachecticus.

stu-

stuporem dentium, ardoremque faucium inferentes eructabantur: quid? quod niger interdum vomitus magna in quantitate exciperet. Cunctis vomitu rejectis, levabantur dolores; hi vero sumtis iterum cibis, statim redibant cum borborygmis, & fluctuatione abdominis conjuncti. Alvus subinde semper erat clausa, nec nisi suppositoriis lacessita respondebat; & urinæ parum mejebatur. Si vomitio per aliquot successive dies urgebat, lecto prorsus affixus erat miser: contra vero vomitibus per quosdam dies silentibus, mox recuperabat vires, & magno fruebatur adpetitu. Tandem accedebant œdematosi pedum tumores, & abdomen infra umbilicum durum erat tensumque. Quo in rerum statu me accedebat, meamque anxius flagitabat opem. Ego nihil boni suspicatus, præter pulverem absorbentem, ordinavi blanda laxantia, & Elixir viscerale balsamicum: quod, licet primum levamen ferre deprehenderetur, paullo tamen post justo videbatur calidius. Hinc filum curationis abrumpebat, & mali sui majora indies persentiscebat incrementa.

Epicrisis.

1) Quoniam in præsenti affectu urina parcius redditur, alvus obstructa est, vires consumtæ, abdomen durum tensumque, & pedes tumidi sunt: justissime accusatur cachexia, in tympanitidem, vel hydropem asciten vergens, & vomitus conjunctus recte vocatur cachecticus.

2) Tale malum suam originem a tono ventriculi & intestinorum prorsus dejecto & inverso repetit; nec paucam læsi hepatis aut lienis suspicionem movet. Hinc enim fit, ut primum omnium languescat digestio, qua cibi assumti mox indigesti redduntur, aut in cruditates viscidas, acidas, & a permixta bile, quæ stagnando iners redditur, nigras dehiscunt: quæ accumulatæ tormina intestinorum pariunt, tumque vomitum rejiciuntur.

3) Neque enim adpetentia, qua sub vacuitate vomitionum gavisus est æger, a naturali ventriculi robore, atque vigore suos mutuatur natales; sed non nisi ab acidis primarum viarum cruditatibus derivanda est.

4) Si consulamus experientiam, deprehendemus, rarius convalescere cachecticos, vel etiam hydropicos, qui omnia ingesta, sive sint alimenta, sive medicamenta ore rejiciunt. Namque ex alimentis nihil omnino retinetur, aut sane parum, & ne hoc quidem, quod in chylum commutatur, ob bilis ac liquoris fermentativi inertiam, motusque peristaltici debilitatem, in succos generosos ac spirituosos transire potest. Inde vitales humores acres redduntur, ac sicciores, motuque intestino assidue perennante magis atteruntur: quamobrem calor tandem hecticus, ingens languor, & debilitas corporis, tabes, ac ipsa denique mors sequuntur.

5) In tali rerum statu, est quidem omnino medelæ locus, ubi nondum invaluit malum: quando vero atonia nimias jam cepit vires & viscerum quædam læsio accessit, frustranea certe est ac irrita omnium medicaminum efficacia. Tum enim nec thermæ, quæ alias in ejusmodi morbis, adhuc recentibus tollendis sunt efficacissimæ, tuto adhiberi possunt; tantum abest, ut earum usu hydropem, atque mortem magis acceleremus, quoniam debilitas partium solidarum impedimento est, quo minus hausta aquarum moles iterum excernatur.

OBSERVATIO II.

Virgo viginti annorum, vitæ sedentariæ addicta, & potu parciori, more sequiori sexui solemni usa, ob menstruorum minus ordinatum fluorem, sumsit aliquando per quosdam successive dies infusum purgans, quod folia Sennæ sine stipitibus, helleborum nigrum, — Vomitus post nimias alvi dejectiones.

grum,

grum, polypodium, herbas uterinas, cephalicas, & species aromaticas habebat. Inde alvum quidem copiose dejecit: ut quum absoluta potatione, ira exardesceret, paulloque post fructus horæos ingurgitaret, prehendebatur enormi vomitu. Hic enim per plurimos dies contumaciter insistebat, & assumta quævis, alimenta pariter, ac medicamenta eructabat; languentibus sensim viribus, & alvo existente obstructa. Quare consultus ego injiciendos curavi clysteres emollientes, cum liberaliori salis communis dosi, stimuli loco remixtos; & regioni præcordiali imponendum chartæ bibulæ, balsamo vitæ mea imbutum frustum. Intrinsecus dedi pulveres temperantes ex lapidibus cancrorum, nitro, pauxilloque theriacæ cœlestis compositos; hosque cum liquore anodyno alternari jussi: quibus obtinui, ut pauco tempore hæc adfectio molestissima cessaret.

Epicrisis.

1) Notari in hoc casu meretur, quod alvi dejectiones a purgante concitatas, enormes exceperint vomitiones. Fieri hoc solet in ejusmodi potissimum subjectis, quæ impuros succos, & præsertim copiosam in hepate collectam fovent bilem; quippe quæ, si vita sedentaria, potus parcior, ac mensium defectus accesserint, ad vehementes tam per alvum, quam vomitum excretiones, valde sunt proclivia; longeque magis si levis irritatio, vel per sumtum purgans, vel vomitorium, vel excandescentiam, vel etiam cibos fermentescibiles facta fuerit. Tum enim fit, ut non modo contenta ventriculo & intestinis actu inhærentia rejiciantur; verum etiam colluvies vitiosorum humorum ex toto corporis habitu, ad adfectam partem ruat, ibidemque subtiliorem serosam portionem dimittat.

2) Idem contigit in nostro casu: postquam enim infuso laxante alvus nimium irritata fuit; hujus excretione cessante, remansit utique aliqualis ventriculi ac intestinorum debilitas. Quam itaque gravis paullo post accessit iracundia, cujus vis in spasmodica primarum viarum strictura consistit; ac subinde fructus horæi assumti fuerint: hi, adaugendo motum fermentativum, stimularunt nervosas ventriculi tunicas. Unde non solum intestinorum peristalsis, testante alvi obstructione, inversa; sed omnis fere ex toto corpore humorum motus ad ventriculum directus est: quare non potuit non contumax ac diuturna infestare vomitio.

3) Quod si igitur tali in casu, injectis clysteribus, & hinc procurata alvi dejectione, humores a ventriculo derivemus; biliosam hujus saburram datis temperantibus obtundamus; effrænes motus, exhibitis blandis anodynis consopiamus; & adplicato extrinsecus balsamo vitæ debilitatum ventriculi robur instauremus: vix fieri potest, quin brevi tempore nostris votis potiamur.

OBSERVATIO III.

Vir obesus, quinquaginta annorum, corpore aliquando insigniter calefacto, frigidum copiose ingerebat potum, ipsumque ventriculum frigidiori exponebat auræ: unde statim vehementer debilitatus, adpetitu dejiciebatur, æstu præter naturali urebatur, & assiduis torquebatur vomitionibus. Has medici coercere molientes, propinabant remedia adstringentia, opiata, & electuaria ex conserva rosarum, hæmatite, spirituque vitrioli parata. Verum increscebat magis malum, & per sex durabat hebdomades; tum enim vires prosternebantur, corpus contabescebat, frigoreque percellebatur, continuus circa ventriculum vexabat dolor; alvus contumaciter adstricta nihil ferme reddebat, & urina, quæ primum flammea erat, clara limpidaque sine sedimento mingebatur. Data nervina & anodyna ad tempus sistebant vomi-

Vomitus incõgrue tractatus lethalis.

vomitum; sed mox sequebatur insignis præcordiorum anxietas, non nisi a recurrente rursus vomitu mitigata: injecti etiam clysteres hunc revocabant. Quare ad sudorem eliciendum, exhibebatur infusum calidum herbæ menthæ, mastichis, ac cinamomi: at ejus ne guttula quidem promanabat, licet antea magnam sudandi proclivitatem habuerit. Adaugebat potius hoc infusum vomendi vehementiam; accedebat vertiginosa molestia, atque tandem mirum in modum emaciatus, transactis sub hoc malo duodecim hebdomadibus, animam exspirabat.

Epicrisis.

Nihil est, quod tam vehementer & tam subito naturalem ventriculi functionem, motumque & tonum valet destruere, ac valde frigidus potus, corpori calefacto & sudore diffluenti copiose ingestus; utpote qui sanguinem in ventriculi vasis mox coagulat, ejusque liberum progressum sistendo, permulta & horrenda, quæ innumeris mihi constant exemplis incommoda, producit. Inde enim spasticæ & anxiæ circa præcordia stricturæ & angustiæ, nausea, inappetentia, vomitiones, phlogoses, & exæstuationes sanguinis molestæ succedunt; quæ nisi convenienti medicina arceantur, vel cito in inflammationem vel in exulcerationem, in hecticam febrem transeuntem, uti in nostro casu factum, terminantur. Ex eo jam liquido patet, quam imperite & imprudenter medici illi agant, qui mali originem non attendendo, crebras vomitiones & dolores adstringentibus & opiatis compescere volunt; cum potius, ubi talis subest causa, quæ cruorem fundendo & resolvendo, liberiorem sanguinis per vasa circuitum promovent, convenientia remedia & interne & externe cito admovenda sint. Tanta fuit in nostro ægro spasmi in ventriculo violentia, ut valde remotas etiam nervosas partes, vias nempe urinarias, corticem corporis cutaneum & opticos in cerebro nervos in consensum sive similem spasticum motum pertraxerit. Verissimum enim HIPPOCRATIS est dictum: Ventriculi confusio omnium confusio.

OBSERVATIO IV.

Generosus vir triginta annorum, acutioris ingenii & constitutionis cholericæ, profundis mentis meditationibus in Mathesi & Philosophia supra modum inhærens, ingentem toti corpori contraxit imbecillitatem. In regione epigastrica per intervalla tensivas & spasticas constrictiones, & vomendi conatus persensit; quæ pathemata per excessum in vino non parum aucta fuerunt. Aliquot jam per annos de dolore tensivo & ardente in dextro hypochondrio versus scrobiculum cordis conquestus est. Tussi quoque catharrali hyemali presertim humido tempore crebrius est obnoxius. Per annum vero & amplius singulis fere mensibus, vehementi in dextro hypochondrio præcedente dolore & spasmo, vomitus, quibus copiosa & viridis bilis ejicitur, experitur. Postea evacuata biliosa illa saburra appetit, & melius habet. Interdum etiam circa regionem lumbarem persentit dolorem, & post largiorem vini potum multum sabuli per urinam secedit. Petiit nuper hic eruditus vir, cum hanc urbem transiret, a me consilium. Ego suasi ut proximo vere vel acidulas Schwalbacenses vel thermas Emsenses ipsi vicinas biberet, & a seriis ejusmodi & profundis mentis studiis abstraheret, & aquam pro potu ordinario cum quarta parte vini dilutam biberet. Cæterum quia alvi erat adstrictioris, frequentiorem passularum rhabarbarinarum usum commendavi.

Vomitus a bilis in duodeno stagnatione.

Epicrisis.

Causam hujus vomitus biliosi & periodici ego a bile in vesicula fellea nimium congesta & stagnante deducen-

dam

dam esse existimo. Mea namque est sententia, in hypochondriacis, in quorum numero etiam præsens æger est, bilem viscosiorem nimia sępius in quantitate in vesicula fellea colligi, ubi deinde mora acrior reddita, motu peristaltico, quo etiam gaudet hæc capsula, inverso, copiose in cavitatem duodeni effunditur; idque non tantum in vesicula fellea, sed etiam in ductibus hepaticis biliosis fieri, ut nimis infarcti & distenti a stagnante humore bilioso cum impetu & vehementia sese interdum exonerent, autumo. Cumq; sæpe in similibus a copia stagnantis bilis in suis receptaculis enatis affectibus, non sine insigni fructu aquis medicatis mineralibus, utpote quæ hepatis obstructionibus reserandis & expediendis aptissimæ sunt, usus sum; ita quoque hic in vomitu bilioso periodico tollendo egregium effectum ab earum usu repetendum fore judicavi.

OBSERVATIO V.

Vomitus diuturni ex atonia primarum viarum.

Splendida persona, annorum quinquaginta, constitutionis tenerioris a multo jam tempore ventriculi inflationibus laboravit, adeo ut circa scrobiculum cordis tumor instar ovi gallinacei conspiceretur; & alvus ordinario esset pigrior. Hic vir magni nominis æstivis mensibus ob loci mutationem & peregrinationes frequentiores satis commode habebat. Cum vero autumno fructibus horæis succulentioribus, præcipue pomis Persicis, & uvis maturis incredibili in quantitate vesceretur, per totam fere hyemem ægrotabat. Aliquot enim a prandio horas tensiones circa præcordia cum vomendi conatu, extremorum frigore & corporis lassitudine experiebatur; postea vomitus successerunt valde pituitosi, qui quando paulo largius vinum Rhenanum bibebat, erant acidissimi, ut dentes stupefacerent, & argentea vasa viridi colore inficerent. Nunquam autem vomitus vehementiores fuerunt, ac si alvus adstrictior, & constitutio aeris aquilonaris esset, aut si cibos induratos, pingues, quibus delectabatur, supra modum assumeret. Vomitus interdum erant nigricantes, qui Medico & adstantibus suspicionem cruoris intermixti afferebant. Sed ego postea in consilium vocatus, cum tales vomitiones & amurcam viscidam ex bruno-nigram observarem, eam ab aqueo phlegmate liberavi, & in cochleari argenteo, facta evaporatione, exsiccavi; quæ flammæ admota ardebat, minime vero fœtorem salis volatilis, qualem sanguis accensus spargit, naribus exhibebat. Accuratiori itaque facta inquisitione, ante quatuor dies decoctum succoladæ splendidum hunc virum potasse intellexi. Quare ex hoc, vomitus, qui putabatur cruentus, causam clarius aperui; præsertim cum cognoscerem ex familiaribus, crebrius ægrum uti hoc decocto, & vomitus semper esse graviores, quando tussis catharralis infestaret, alvus esset strictior, & ipse ad somnum conciliandum destinatis uteretur pilulis. Ceterum integer erat adpetitus, sed vir splendidus non modo diæteticas leges spernebat, verum nec cujusvis generis medicamina, utut ipsi proficua assumere volebat. Interim optimum levamen a potu aquæ frigidæ, pulvere lapidum cancrorum, & essentia corticum aurantiorum cum Julepo quodam sumta persentiscebat; atque etiam a potu thermarum Carolinarum egregium experiebatur auxilium.

Epicrisis.

Frequentiorum, quibus hic ægrotans, adfectus est vomitionum origo non nisi magnę ventriculi ac intestini duodeni atoniæ, ac debilitati, quam fructus horæi, insigni copia comesti nimium auxerunt, in acceptis est ferenda. Quando enim virtus harum partium peristaltica destructa & labefactata est; stagnant in iis cruditates, ac biliosi humores, [& ob eandem diuturniorem moram, corruptionem potissimum

acidam subeunt; Talis itaque mole pariter ac acrimonia nociva colluvies stimulat nervosas tunicas, easque ad motum præternaturalem, vomitus caussam proritat. Docemur preterea ex hoc casu, vomitus nigros non semper a sanguine, in ventriculum effuse, suos natales mutuari; nec quovis periculi metu terrere: sed sœpenumero ab alia caussa proficisci, quæ hoc in affectu potui soccoladæ debetur. Quapropter opus utique est, ut ejusmodi amurcam vomitu rejectam, medicus rerum physicarum atque medicarum probe peritus, per commoda experimenta rite examinet, tumque demum judicium de ea ferat.

OBSERVATIO VI.

Vomitus diuturni a ventriculi debilitate post febrem ardentem relicta.

Vir annorum quadraginta, arti venatoriæ deditus, naturæ robustioris, ante quadriennium, vehementi motu & cursu diutius continuato defatigatus, sudoreque difluens, ad restinguendum sitis incendium, frigidæ cerevisiæ haustum largiorem ingurgitavit. Inde vero factum est, ut protinus cunctis viribus dejectus, prævia horripilatione, in continuam ardentemque febrim, assiduis vomitionibus, precordiorum anxietatibus, atque delirio stipatam inciderет; quæ per sex integras perdurabat hebdomades. Quibus elapsis, naturę magis beneficio, quam remediorum, quorum pauca assumserat, ope, divina favente gratia convaluit. Verum abhinc tanta infirmitate affectus permansit ventriculus, ut huc usque crebris vomitibus, cum nausea junctis fuerit obnoxius. Hi enim priori biennio, singulis binis hebdomadibus infestabant; posthæc autem quovis mense redibant, & hunc morem adhuc dum servant, instar febrilium semper invadentes accessionum. Namque primum circa epigastricam regionem & hypochondria tensivum, atque gravativum persentit dolorem, quem horror & refrigeratio pedum manuumque, mox totius corporis excipit; hunc sequitur ingens cum vomitibus æstus, atque tum magna humorum, & interdum puræ lymphæ copia rejicitur: qualis paroxysmus per duodecim circiter horas adfligit. Simulac ille invadit, lectum petere tenetur æger, seque quietum continere; quoniam ad levem corporis agitationem, cum crebrioribus vomitibus, majores junguntur præcordiorum anxietates. Reliquo tempore adest quidem aliqualis adpetitus, sed non nisi cibos coctu faciliores, juscula, ova sorbilia, pultes ex oryza, milio, & lacte confectos aut fructus horæos & varias olerum species cocta assumere potest: contra carnes, cumprimis infumatas atque pisces non solum magno aversatur fastidio, verum majores quoque ex illis sentit molestias. Si frigus admiserit corpori, aut vehementiori animi indulserit pathemati, protinus revocatur mali accessio; qua finita, satis bene habet, suoque commode fungitur officio. Quum meum peteret consilium, suasi, ut puram aquam simplicem, cum quarta vini parte remixtam biberet, & ob alvi, de qua conquerebatur, segnitiem, infusum rhabarbarinum cum passulis interdum sumeret; præterea vero Elixirio meo viscerali, cum extracto absynthii, & aliquot balsami vitæ guttulis permixto uteretur.

Epicrisis.

Gravia sunt, & innumera mala, quæ a potu frigido, improvide, & corpori calenti ingesto proficisci deprehenduntur. In hoc enim ægrotante inde pullulavit febris acuta, vomitibus stipata, qui posthæc, sanata febre, certis paroxysmis redeuntes, per integrum durarunt quadriennium.

2) Deinceps ex hac morbi historia adnotare licet singulare robustioris naturę exemplum; quo noster ægrotus febrem acutam, cum deliriis, & procul dubio ventriculi inflammatione junctam, perque sex hebdomades inhærentem, adhibitis paucis medicinis superavit; quam vel centum alii, absque vitæ discrimine haud potuissent sustinere.

3) Notabilis quoque est, post hunc gra-

gravem morbum relicta febrilis illa periodica affectio, quæ rectissime dici potest emetica. Nam originem suam repetit ex ventriculo, a febre dicta acuta, debilitato, & per periodos spasmodica constrictione, per totum corpus propagata, affecto. Ubi iterum peculiaris, & quasi individualis naturæ vigor est attendendus; quo, salutari plane consilio, humores vitiosi, ob primarum viarum debilitatem in iis collecti, atque a sanguinea etiam massa ad eas conjecti, per vomitum expelluntur periodicum.

OBSERVATIO VII.

Vomitus a retropulso erysipelate lethalis.

Vir annorum quinquaginta, a continuis mentis laboribus, ac lucubrationibus valde defatigatus, & ad cacheticam fere perductus constitutionem, catharrisq; & rheumatismis crebro obnoxius, novissime elapso autumno, post vehementiorem excandescentiam, prævиis horripilatione, præcordiorum anxietate, & febrili æstu, gravi erysipelate, totam dextri pedis tibiam occupante, corripiebatur. Vocatus chirurgus pulverem ex farina fabarum, cerussa, bolo rubro, & camphora paratum, pedi adplicabat; unde æstus tensivusque illius dolor evanescebat quidem; at anxiæ præcordiorum constrictiones, summa spirandi angustia, vomendi molesti conatus, ac denique, prævio magno spasmo, humorum limpidorum, ac pituitosorum vomitiones, presso sequebantur pede. Has accersitus medicus speciebus de hyacintho, cum terra Catechu, & aliquot extracti anodyni granis maritatis sopire studebat: sed paullo post accedebat summa virium prostratio, per assiduas vigilias, & inquietudines mirum in modum aucta; mox excipiebat singultus, per biduum inhærens, & undecima demum die mors vitæ finem imponebat.

Epicrisis.

Vomitus hic est symptomaticus a materia erysipelacea ad tunicas ventriculi retropulsa, easque ad spasmos irritante subortus. Quemadmodum vero natura in rheumatismis arthriticis, ac erysipelaceis, noxium, & œconomiæ animali infensum humorem, maxime per corporis peripheriam evacuare annititur: ita quoque ad abigendas, quæ a repulsa tali acri materia proveniunt, molestias, nihil est convenientius, quam per antispasmodica & diaphoretica, eam ex loco, cui insidet, rursus excutere, & ad perspirationem disponere. Cui scopo obtinendo ego certe non præsentius liquore meo anodyno, liquori bezoardico nupto, unquam inveni auxilium. Contra vero nihil est perniciosius, quam ope adstringentium pugnare his in casibus, maxime omnium in corporibus, quæ impuris scatent succis, & virium insigni laborant imbecillitate: uti sunt senes, & gravi ac diuturno quodam morbo defatigati. Complures profecto novi, qui per intempestivum externorum usum, præsertim si interne copiosa refrigerantia, salina, purgantia &c. fuerunt adhibita, citra suam & medici opinionem cito occubuerunt. Eandem quoque censuram meretur camphora, ejusque spiritus, in tumoribus erysipelaceis discutiendis, tantis nominibus a vulgo chirurgorum pariter ac medicorum undique deprædicatus. Quamvis enim non omnem in ejusmodi affectibus camphoratis derogem virtutem; attamen vel centies observavi, quod si nimis mature, ubi in expellendo noxio humore adhuc occupata est natura, admota fuerint, vim exseruerint repellentem, infelici sæpius successu. Nihilotamen minus concedi optime eorum usum posse censeo, ubi ad exitum properat affectus, eo quidem fine, ut partibus per decubitum materiæ debilitatis pristinum reddatur robur. Quod discrimen ut probe observare discant omnes arti navantes operam, diligenter hortor.

OBSERVATIO VIII.

Vomitus ex angustia duodeni lethalis.

Vir septuagenario major, nullis fere ob singulare naturæ robur per totam vitam ægritudinibus obnoxius, binis abhinc annis de dolore lumborum, inappetentia & lassitudine cępit conqueri. Hyemali superioris anni tempore ob caussam coram judicio gerendam, Magdeburgum profectus, ob res ibidem non ex voto succedentes, non modo perturbato fuit animo; sed accedentibus etiam sub gelidissimo cęlo crebris occupationibus, domum redux, ingenti virium languore, ciborum fastidio, atque anxio & constrictorio circa dorsum & cordis scrobiculum dolore, cum horridulis & æstuosis, quæ alternabant, commotionibus stipato prehendebatur. Jungebantur intestinorum tormina, & contumax alvi obstipatio, ac denique vomitio, qua cuncta & alimenta & medicamina reddebantur, accedebat. Dicebat enim æger, se intrinsecus infra ventriculum quandam persentiscere angustiam, quæ liberum ingestorum transitum impediendo, eorundem ad ventriculum regurgitationem efficeret: quod si vero, ex liquidis quædam in intestina descenderent, protinus imi ventris sequi tormina. Præterea superveniebat inquietudo continua; nec ulla utut alias efficacissima remedia, emollientia & antispasmodica, tam interna quam externa, quicquam ferebant levaminis; sed vomitu singultu & aphthis in ęsophago & ore sensim invalescentibus, per quatuor fere menses pressus ægrotans, & tandem viribus carneque prorsus exhaustus, diem obierit supremum.

Epicrisis.

Gravem hunc & immedicabilem affectum medici, vel ex calculo majori renibus inhærente derivabant, vel calculo cystidi, ac ductui felleo firmius impacto attribuebant, eo potissimum symptomate ducti, quo æger spasmum & dolorem in dextro latere circa cordis scrobiculum percepit. Verum ego neutri harum caussarum, deficientibus, quæ illarum præsentiam indicarent, sufficientibus signis, subscribere potui; sed potius quandam intestini duodeni circa flexuram, in fine ejus angustiam ac coarctationem, liberum ingestis ad inferiora intestina transitum denegantem, malo caussam præbuisse autumavi. Hæc autem angustia ingenti frigori, ad dorsum penetranti, non minus ac graviori excandescentiæ deberi videtur. Ubicunque enim continuæ & quotidianę ingestorum evomitiones infestant, caussam harum non tam in humorum intemperie, quam potius in vitio partium solidarum, & potissimum in angustia canalis, sive in principio, sive in fine intestini duodeni, vel etiam in ileo ponendam esse, multis rationibus convictus credo. Neque enim mihi, nec aliis auctoribus desunt exempla, quod in duodeno, ileo, vel alio intestino, dissectis corporibus, callosa quædam obturatio fuerit inventa; quæ dum transmittendis humoribus obicem ponit, & motus peristaltici inversioni ansam præbet, atrocissima producit symptomata. Quemadmodum vero acre frigus senilibus corporibus generatim est infensissimum; ita præsertim ii, qui valetudinarii, & spasmo obnoxii sunt, a frigoris & venti aquilonaris ad lumbos accessu sibi cavere debent. Ex anatomicis enim constat, quod circa initium lumborum situs & concursus partium exquisitissimo sensu præditarum reperiatur; quarum læsio, totam omnino vitalem œconomiam turbare potest & pervertere. Occurrunt nimirum ibidem sita orificium ventriculi sinistrum, tendines diaphragmatis, finis & flexura duodeni, flexura coli, plexus mesentericus magnus, & ramus arteriæ mesaraicæ: quorum omnium teneriori structuræ frigus est inimicissimum.

CAPUT VII.

DE DYSENTERIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio dysenteriæ.

AD spasmodicos & convulsivos affectus summo jure etiam illa cruenta dejectio est referenda, quam, strictius sumto nomine, dysenteriam vocant medici, & quam per rheumatismum intestinorum cum ulcere COELIUS AURELIANUS, per febrim ad intestina conversam solertissimus SYDENHAM haud inepte cognominarunt. Ea enim reapse nihil est aliud, quam motus intestinorum peristalticus, ab inhærente eorundem tunicis humore caustico, exulcerante, ad convulsivum usque gradum auctus, crebram desidendi cupiditatem, ipsamque frequentem sordium mucoso biliosarum, plus minus sanguine, vel sanie tinctarum dejectionem, cum vehementibus tormentis, ac febrili commotione stipatam inferens.

§. II.

Differentiæ dysenteriæ a) a diarrhœa.

Distingui meretur hæc adfectio ab aliis alvi fluxibus, utut torminosis, quos vocare solent diarrhœas. Primum enim in his tormina tanta ferocitate in canalem intestinorum nunquam sæviunt, quanta quidem in dysenteria solet esse. Neque in illis cruenti rejiciuntur humores, sed vel pituitosi duntaxat, vel biliosa colluvie permixti: qui a dysentericis cruenti, saniosi, putridi, ac fœtidissimi redduntur. Qua deinceps ratione cholera discrepet a dysenteria, sequenti Capite ostendetur.

§. III.

2) a fluxu hæmorrhoidali.

Majori opus est judicio ad dysenteriam a fluxu hæmorrhoidali, maxime torminoso distinguendam: Sanguis enim, qui sub hoc effunditur, sincerus plerumque existit, & stercorum sæpenumero comitatur dejectionem; cujus excretio tantum non semper insigne sanitatis post se trahit allevamentum. Contra vero in dysenteria, sanguis inter atrocissima tormina, ac tenesmum molestissimum exprimitur dilutior, raro sincerus, sed putius cum materia saniosa, spumida, ac fœtida remixtus, nec sui rejectione ullum virium relinquit incrementum; tantum abest, ut in pejus sensim ruat valetudo. Raro etiam ab hac cruenta dejectione febris abest rheumatica: & denique peculiare, quo grassari solet, tempus, illam simul distinguit ab hæmorrhoidali fluxu.

§. IV.

3) ab affectu, le mal de Paris dicto.

Convenire porro cum dysenteria videtur, attamen ab illa discrepat affectus ille, qui Lutetiis Parisiorum endemius est, & quoscunque fere corripit advenas. Hic enim consistit in crebriori alvi dejectione, primum mucosa, deinceps cruenta; sed in eo differt a fluxu dysenterico, quod ei malignitate longe inferior, nec contagiosa, nec febre stipata sit; quolibet anni tempore invadat, & per longius tempus detineat ægrotantes, ita tamen, ut in publicum prodire, ac suis fungi queant officiis: quæ in dysenteria longe se habent aliter.

§. V.

Dysenteriæ distinctio in benignam & malignam.

Ipsa vero dysenteria dividitur in benignam atque malignam. Illa diutius infestat, mitius decurrit, & minus est periculosa; hæc autem non modo contagiosam præ se fert indolem, verum exitiosa quoque symptomata, ut febrem mali moris, summam virium jacturam, exanthemata maligna &c. habet conjuncta, & ad summum ægros perducit vitæ discrimen. Non minus distinctio dysenteriæ in rubram & albam notari meretur; in illa humores cruenti, in hac saniosi, filamentis carnosis, & ulcerosis lineamentis, ab intestinorum tunicis abrasis permixti rejiciuntur.

2) in rubram & albam.

§. VI.

§. VI.

Subjecta dysenteriæ. Peculiaris profecto dysenteria morbus est, quippe qui rarissime sporadicus, sed utplurimum popularis existit, tumque varios malignitatis gradus exhibet. Neque enim ulli sexui, nec ætati parcit; sed tam fœminas, quam mares, tam infantes & pueros, quam adultos & senes infestat, adeo, ut nec teneri lactentes, in ipsis adhuc degentes incunabulis, ab illius tyrannide sint immunes. Cumprimis autem malo huic sunt obnoxii plethorici, biliosi, & quorum ventriculus insigniori laborat debilitate; nec non eos gravius vexat, qui inordinata usi fuerunt diæta, fructusque horæos, immaturos præsertim, ac fermentescibiles larga comederunt quantitate. Præ aliis etiam dysenteriæ ferocitatem experiuntur, qui sese calefactos per noctes potissimum frigidiori exponunt auræ: unde militibus in castris degentibus maxime familiaris est, & audit castrensis; atque cum per Pannoniæ oras, sæpius & atrocius grassetur, quædam Pannonica solet adpellari.

§. VII.

Tempus quo grassatur dysenteria. Attentionem quoque meretur ea tempestas, qua dysenteriæ stragem edere observantur. De qua si consulamus HIPPOCRATEM; ille *sect. III. aph.* 2. hyemem plus justo frigidiorem, & sicciorem, ver autem pluviosum & austrinum, æstatis dysenterias præcedere; *& aph.* 12. hyemem admodum austrinam, & pluviosam, ver autem siccum & aquilonium, iisdem producendis, maxime favere scribit. Æstas huic malo opportuna, deprehenditur ferventissima, sub cujus finem, & autumni initium, mense nimirum Augusto, & Septembri, ubi post summum solis fervorem, interdiu molestum, noctes frigidiores, ventisque borealibus fœtæ sequuntur, malum excipit. Quare etiam, quo calidiores sunt regiones, eo frequentiores & graviores fovent dysenterias: unde eædem Ægyptis, Indis & Arabibus dicuntur endemiæ. Conf. BONTIUS *Lib. II. hist. nat. Ind. orient.* Præterea etiam mali moris dysenteriæ solent grassari, quando ingens muscarum, erucarum, aranearum, & aliorum insectorum copia in aere observatur.

§. VIII.

Historia morbi. Qui hoc malo corripiuntur, ante plenariam illius eruptionem diu de corporis lassitudine, ventre tumido ac molestis quibusdam in eo motibus conqueri animadvertuntur. Quin imo jam a COELIO AURELIANO *Lib. IV. morb. chron. cap.* 6. olim observatum legimus, quod dysenterias plerumque vel diarrhœa, vel cholera, vel ventris tumor antecedat. Ipse morbus tantum non semper cum rigore febrili, aut saltem quadam corporis horripilatione incipit, quam calor, plus minus acris ac vehemens, cum pulsu celeri, ac intensa siti sequitur, totumque morbi decursum comitatur. Rigorem febrilem, aut antecedunt, aut certe mox excipiunt atrocia imi ventris tormina; tum alvus fit lubrica; atque primum contentæ in intestinis fæces, cruditates, mucosique humores; paullo post adiposi, ac fere oleaginosi succi, & denique spumescens materia, cum sanguine, vel sanie ulcerosa, ac pelliculis, filamentisque tunicaceis remixta, mole sæpius exigua rejiciuntur. Quibus saburra quadam onustus est ventriculus, illi nauseam, vomendi conatum, ipsosque vomitus patiuntur; & multos gravis cardialgia, & præcordiorum anxietas discruciat. Omnes adfligit perpetua desidendi cupiditas, & tantus ani tenesmus, ut non raro tædii plena sequatur ejusdem procidentia. Cunctas vero dejectiones, quæ sunt numerosissimæ, & antecedunt, & comitantur, & sequuntur crudelissima tormenta, non in uno loco fixa, sed per totum intestinorum canalem vago itinere progredientia; & sub quavis sede sentitur molestissimus omnium quasi viscerum descensus. Adhæc perit omnis adpetitus, summa urget inquietudo, somnus præ dejectionum frequentia oculis eripitur, atque vi-

res

res mirum in modum prosternuntur.

§. IX.

Mali gravioris signa. Hæc ordinaria sunt dysentericorum symptomata; quibus malo increbescente, nonnullis longe graviora junguntur. Namque quibusdam extremis frigescentibus, interiora uruntur, ardorisque & pulsationis perpetuus intestina torquet sensus. Accedunt singultus, sudores frigidi, vultus pallor, corporis macies, & inflammationes ac aphthodeæ faucium inquinationes. Quandoque, sed raro indolentium dysenteriarum casus occurrunt, ut in A. N.C. *dec.* 1. *anno* 2. *obs.* 45. *&* ACT. MED. HAFFN. *vol. II. pag.* 138. Interdum, ubi ad extrema ventum est, omnis dolor simul & semel cessat, sitis veluti extincta perit, alvus præter voluntatem redditur, cum fœtore excrementorum graveolenti ac cadaveroso, pulsus fiunt exiles, tumque mors procul dubio sequitur. Notari adhuc circa dysenteriæ historiam meretur, quod sæpenumero contagiosa existat: sic enim ex solo sordium rejectarum odore, malum ad alios propagari, præter communem experientiam, insigni casu testantur A.N.C. *dec. II. ann.* 6. *obs.* 25. Quin lac etiam matrum dysentericarum, infantibus eandem labem affricare, perhibent eadem A. N. C. *dec. II. ann.* 6. *obs.* 195.

§. X.

Sectio dysenteria peremtorum. Dum adhuc in historia dysenteriæ tradenda sumus occupati; utile erit, quasdam observationes de sectionibus dysenteria peremtorum proponere. Omnes itaque scriptores testantur, in ejusmodi subjectis intestina tam tenuia quam crassa, vel inflammata, vel siderata, vel exulcerata, atque bile suffusa post mortem fuisse reperta: quemadmodum apud BARTHOLINUM *Cent. VI. hist. II. &* BARBETTE *Lib. IV. Cap. III.* pluribus videre licet. Speciatim pylorum cum intestinis tenuibus inflammatum vidit JOANNES DE LA MONIERE *tract. de fluxu dysenterico pag.* 4. Intestina tenuia exterius bile suffusa, atque livida, intrinsecus gangrænata, adnotarunt A.N.C. *dec. II. ann. VI. obs.* 104. crassa vero pari ratione livida, & gangræna affecta, observarunt PLATERUS *Lib. III. pag.* 875. *&* RIVERIUS *Cent. III. obs. II.* Idem PLATERUS *mantiss. observ. pag.* 25. deprehendit, felleam cystidem bile prorsus vacuam; eadem vero tincta intestina ileon, atque colon, quæ intrinsecus multis scatuerunt ulcusculis. BONTIUS loco bilis in fellea capsula reperit liquorem chylo simillimum; bilemque porraceam & fere gramineam in perfunctis hoc malo fuisse, testantur A. N. C. *Dec. II. anno VI. obs.* 104. Nec denique exempla desunt, quod in quibusdam intestina plane coalita fuerint, instar eorum, qui sumto perierunt veneno.

§. XI.

Dysenteriæ sedes. Ex his autem, cum morbi nostri symptomatibus rite collatis, statim adparebit, quænam vera illius sit sedes. Hanc enim constituit amplius intestinorum canalis; quæ, notante SYDENHAMIO *Sect. IV. Cap. III.* seriatim afficiuntur, donec tandem omnis mali vis in rectum decumbat intestinum. Nam hoc idem præ reliquis, & dolore morsicante, & molestissimo tenesmo, exercetur crudelissime. Neque vero negaverim, quin vicinæ partes, maximeque hepar ac biliferi ductus, per consensum etiam experiantur mali tyrannidem. Ipsa quod attinet intestina; determinari facile potest, quænam eorum potissimum discrucientur. Quod si enim proxime circa umbilicum atrox sentitur dolor; sique hunc tardior sequitur dejectio; certum est tenuia laborare. Quando autem ad epigastricam regionem, ubi colon situm est, aut hypogastricam, atque hypochondria torminum vis incumbit, ipsæque fæces brevi post rejiciuntur; crassa laborare, in aprico est. Ac ubi denique assidua fere, inanis tamen desidendi vexat cupiditas, aut mucus fere tenax, viscidus, pau-

cus, acer, & virulentus promanat; ulcus in recto consistere intestino, vero videtur simillimum.

§. XII.

Intestinorum fabrica. Intestinorum, quod attinet fabricam, non quidem nostri est loci, eam fusius explicare, multo minus eorundem varium situm, flexuras ac denominationes ample recensere; sed quædam duntaxat momenta, nostro scopo convenientia adnotabimus. Illa igitur tam gracilia, quam crassa componuntur, æque ac ventriculus ex quatuor tunicis, quarum musculosa binis fibrarum, una longitudinali, altera spirali construitur seriebus, earumque ope motum perficit peristalticum. Nervea tunica vasis sanguiferis scatet copiosissimis, adeo ut tunicam constituere videantur peculiarem; interne vero quam plurimis obsita est glandulis, quæ per suos excretorios ductulos, ex massa sanguinea in cavum intestinorum assidue secernunt humorem seroso mucaginosum, non illum modo, qui glutinis instar villosæ adhærescit tunicæ, eamque pariter, ac substratam nerveam ab assumtorum acrimonia defendit; verum quoque alium, magis excrementitium. Notari enim probe meretur, quod humores, speciatim serosi, pro diversitate consistentiæ, in hoc vel illo loco, qui ratione magnitudinis pororum, magnitudini excernendarum particularum proportionatus est, secernantur. Sic subtilior portio per cutis spiracula exhalat; paullo crudior ad renes defertur; & quæ spissior adhuc est, ad intestina demandatur, tanquam amplam crassarum sordium latrinam.

§. XIII.

Formalis ratio, & caussa proxima dysenteriæ. Quibus expositis, facilius jam erit, verum dysenteriæ genium introspicere, atque symptomatum eam concomitantium rationem suppeditare. Formalem illius rationem, motu peristaltico, ad summum & convulsivum gradum adaucto, & exacerbato absolvi, nemo est medicorum, qui negaverit; quoniam atrocissima, & horrenda, quibus eo morbo correpti homines agitantur, dolorum tormenta id testantur clarissime. Neque ullus est, qui inficias iverit, quin caussa dysenteriæ proxima, in humore quodam acerrimo, caustico, tunicas intestinorum vellicante ac stimulante consistat. Qualis autem hic humor proprie sit, & unde generetur; obscurum adhuc multis videtur, adeo, ut in varias inde abierint opiniones.

§. XIV.

Auctorum opiniones de caussis dysenteriæ materialibus. Veterum quam plurimi humorem illum colocynthidis naturam æmulari perhibuerunt: nec etiam, si effectus, quos sumta colocynthidis poma in corpus humanum edunt, quosque recenset STALPART VANDER WIEL *obs. XLI.* cum symptomatibus dysentericis rite contulerimus, multum a veritate abludere videntur. Deinceps communis plerorumque sententia est, materialem dysenteriæ caussam semper in cavo intestinorum contineri, & esse humorem acerrimum, ex fructibus horræis, maxime immaturis collectum, cum reliquis succis, præsertim biliosis confermentatum, atque nerveas tunicas vellicantem, arrodentem, & excoriantem. Verum, licet non negaverim, quin sæpissime hæc concurrat caussa, eandem tamen semper & unice peccare, præter contagiosam dysenteriæ indolem, & illi refutant homines, qui nullis omnino assumtis fructibus, eo rapiuntur morbo & teneri infantes, ubera adhuc matrum sugentes. Quamobrem alii ad miasma quoddam confugerunt plane specificum, cujus ea esset indoles, ut in cavitate intestinorum cum bile potissimum confermentaret, tumque arroderet intestina. At nec huic in totum subscribere possum opinioni; si vel id consideravero, quod nonnunquam tam acris per intestina effundatur humor, qui argentea corrodit vasa; inde vero nec tunicæ intestinorum excorientur, nec tam atrocia, uti in dysentericis, excitentur tormenta.

Ne-

Neque enim sufficiens est exceptio, ac si in dysenteria primum villosa abradatur tunica, tumque vellicetur nervea: siquidem id ipsum ab alio quoque acri humore posset fieri, & praeterea experientia docet, tormina dysentericorum statim cum morbi initio, priusquam abradi potuit villosum involucrum, invadere.

§. XV.

Caussa dysenteriae materialis, & symptomatum ratio.

Quamobrem, meo quidem arbitrio vera materialis dysenteriae caussa, cui crudelissima intestinorum tormina, & reliqua symptomata debentur, residet potissimum in vasis sanguineis, tunicam intestinorum nerveam obsidentibus; & est materia quaedam seroso lymphatica mucescens, & cum particulis salsis, acribus, ac sulphureis, in massa sanguinea fluctuantibus, in lentum ac causticum magma coalescens; & interdum cum miasmate quodam peregrino, ab extra corpori illato permixta. Haec enim motu quodam febrili, a constricto corporis ambitu, ad nerveum intestinorum canalem, vasculis sanguiferis plenum delata, partim acrimonia sua tunicas sensibiles nimium vellicat, rodit, & ad torminosas constrictiones proritat, partim lentore suo vasa, quibus inest, insigniter, & ad rupturam usque distendit. Unde patet origo convulsionum, atque torminum; quae eo redduntur atrociora, quo plus acris saburrae in ipsa cavitate intestinorum simul continetur. Sub tantis autem illorum contractionibus non fieri potest, quin, quae intus haerent, omnia effundantur. Postquam enim, quae ex cibis relictae adhuc restant cruditates, sunt eliminatae, continuante spasmo, ipsa mucago, villosam obducens tunicam, vi abraditur, & cum stillante ex intestinorum glandulis humore, plus minus noxio, in subpinguis ac oleaginosi muci forma exprimitur. Dum vero haec fiunt, & per consensum ductus quoque biliferi, cum cystide fellea vehementer concutiantur: hinc omnem suam bilem effundunt in canalem intestinalem, quae cum reliquo muco per alvum redditur. Praeterea perseverante membranacei istius canalis distentione, comprimuntur vasa sanguifera, cruore eo compulso jam turgida; impeditur sanguinei laticis per venas regressus; ejusdem, perennante a tergo adfluxu, fit stagnatio; & demum vel perruptio, ac extravasatio in intestina, unde stercora cruore tincta adparent, vel periculosa eorundem suboritur inflammatio, ardoris perpetui, ac pulsantis sensu doloris internoscenda. Haec inflammatio aut in ulcus saniosum abit, ipsam villosam depascens tunicam, tumque sanies ulcerosa cum carneis dejicitur filamentis; aut plane in gangraenam, & funestam definit sphacelationem; qua praesente omnis dolor perit, & dejecta foetorem spargunt cadaverosum.

§. XVI.

Caussae procatarcticae sitae sunt 1) in tempestatis ratione.

Quae cum ita sint, explorandae jam veniunt procatarcticae caussae, quae producendo noxio humori, dysenteriae caussae, sunt opportunae. Atque tres earum potissimum classes esse statuo, quarum prior in ipsius tempestatis consistit ratione. Si videlicet aestas antecessit ferventissima ac siccissima; sub ejus finem, ubi plerumque post intensissimum, qui per diem est, solis fervorem noctes sequuntur frigidiores, grassantur dysenteriae; quales a nimia aeris siccitate subortas describunt A. N. C. *dec. II. anno IV. obs.* 24. Tum vero malum ea potissimum invadit subjecta, quae per diem justo vehementius calefacta; sudoreque diffluentia, noctu auram frigidiorem, corpori minus tecto liberius admittunt. Cujus rei clarissima quoque est ratio: Per diuturnum enim aeris fervorem ac siccitatem, massa sanguinis insigniter resolvitur, colliquescit, & sudor promanat copiosus, unde tenuiores, fluxiles ac blandi succi dissipantur, quibus orbati reliqui humores mucescunt, acres, impuri atque sulphurei

red-

redduntur, & ipsa debilitantur corpora. Quod si igitur corporis, ita qui asperior est, liberalius admittatur; constringitur inde cutaneus cortex: difflatio ulterior sordium adhuc tenuiorum ac sulphurearum præpeditur; hinc illæ cum mucescente lympha coeuntes, in lentum & acerrimum abeunt crama, quod febrili motu ad intestina, tanquam amplissimum mucidarum sordium colatorium delatum, parit dysenteriam. Tali quoque ratione castrensis generatur dysenteria; & omnino absque miasmatis cujusdam maligni externique concursu evenire potest.

§. XVII.

2) in miasmate contagioso. Quando vero cunque recensitæ aeris constitutioni accedunt quædam virulentæ indolis exhalationes, quæ alteram caussarum procatarcticarum classem constituunt: tunc nascuntur dysenteriæ epidemicæ, plus minus malignæ, ac contagiosæ; quales descriptas lege apud BARTHOLINUM *Cent. II. hist. anat.* 65. AMATUM LUSITANUM *Cent. III. cur.* 90. WILLISIUM *in pharm. rat. P. I. pag.* 119. *&* *la* MONIERE *tract. de fluxu dysenterico*. nec non SENNERTUM *in praxi Lib. III. part. II. Sect. II. cap. VII.* Ejusmodi lues epidemicæ longe lateque sæpius vagantur, & longum terrarum occupant tractum: quid? quod FERNELIUS *de abd. rer. causs. L. II. cap. XIII.* meminit dysenteriæ anno 1538. per universam Europam populariter grassantis. Generantur vero talia miasmata vel in ipso aere, ex malignis terrarum effluviis, ac peculiari ventorum constitutione; tumque per inspirationem hauriuntur, & intra corpus suscipiuntur: vel etiam cum cibis, maxime oleribus, ac fructibus horræis, venenata rubigine, vel insectorum, quæ tum temporis copiosissima in aere obversantur, malignis ovulis obductis assumuntur, & cum chylo massæ sanguineæ permiscentur. Notari vero meretur, in tali aeris constitutione, suscepta quandoque contagia per aliquod tempus intra corpus delitescere; & expectare duntaxat caussam quandam occasionalem. Quamobrem adnotare mihi sæpissime licuit, quod tum temporis levissima intestinorum stimulatio, vel sumto purgante excitata, protinus efficiat dysenteriam. Debetur porro malignis istis effluviis, ex corporibus dysentericorum vel per stercora, vel lac, vel sudorem exhalantibus, contagii, causa atque origo.

§. XVIII.

3) in perverso ac nimio fructuū horræorū usu. Tertiam caussarum procatarcticarum classem exhibent, largius comesti fructus, maxime si immaturi fuerint, vel potus fermentativi desuper ingerantur. Ex his vi nociva eminent cerasa dulcia, mala persica, pruna, maximeque flava illa, quorum frequentem noxam præter alios ostendit FORESTUS *Lib. II. obs.* 23. Huc quoque pertinent potus fermentativi, minus defæcati, ut mustum, vel cerevisiæ, quæ tum temporis ob nimium solis ardorem, plerumque male constitutæ, & vel recentes, impuræ, crassæ, multisque fæcibus refertæ, vel minimum acescentes sunt, & copiosius bibuntur. Namque ejusmodi subjecta, acri fermentante succo prædita, si in duodeno cum bile commisceantur, acriorem cum ea subeunt confermentationem, ex qua non modo vapores tenuiores acerrimi, intra humorum massam rapti; verum etiam sordes resultant crassiores quidem, sed causticæ indolis, quæ intra canalem intestinorum remanentes, nervosam eorundem tunicam acerbe rodunt, atque tormina mirum in modum exasperant. Huic potissimum saburræ, in ventriculo ac duodeno stagnanti, debentur nausea, vomendi conatus, ipsæque vomitiones, quæ junguntur interdum dysenteriæ: a quibus symptomatibus

bus immunes sunt, qui absque hac concomitante caussa hunc morbum incurrerunt; sicuti testantur dysenteriæ anno 1726. nostris in locis grassatæ, quæ cum mense jam Junio, ubi nulli nec maturi, nec immaturi adhuc fuerunt fructus, suam tyrannidem exercuerunt, a vomitionibus vacuæ exstiterunt, quemadmodum in dissertatione de iis conscripta fusius ostendi.

§. XIX.

Momenta quædam circa hanc caussã. Circa hanc vero caussam, notanda adhuc veniunt quædam momenta, nimirum 1) quod omnino solæ sufficiant ad generandam dysenteriam, quando videlicet vapores acriores, ex fructuum dictorum cum bile in ventriculo facta confermentatione resultantes, in massam humorum abripiuntur, qui laudabiles succos corrumpendo, ad producendam materiam, dysenteriæ genetricem disponant. Hæc vero, concurrente, tanquam occasionali caussa, intestinorum a saburra iis infixa stimulatione, motu quodam febrili ex ambitu corporis ad dictum canalem membranaceum devolvitur. 2) quod tali in casu ventriculi ac intestinorum accedere debeat quædam imbecillitas. Hinc enim ratio reddi poterit, cur multi fructivori a dysenteria sint immunes, curque e contrario alii, qui illis fructibus aut plane non, aut saltem parcius vescuntur, eo rapiantur morbo. Quod si enim firmius fuerit primarum officinarum robur, commissi etiam errores facillime corrigentur, & noxia saburra vegete proscribetur: at, qui debiliori earum partium tono, acidaque jam saburra, istius fidissimo comite, sunt instructi, delitiarum suarum gravissimas utique luere cogentur pœnas, 3) sæpissime vero fructuum horræorum, ac potuum fermentescibilium immodicus usus, tanquam concomitans dysenteriæ caussa venit considerandа; ita ut principalis vel a prohibita transpiratione, vel suscepto contagio repeti debeat. Tum vero mali symptomata, unita binarum caussarum vi, mirum in modum exasperantur.

§. XX.

Prognosis dysenteriæ. Quibus ita præmissis, ad tradendam gravis ac truculenti nostri mali accedamus prognosin. Dysenteriæ igitur puerperis evenientes, sunt periculosæ; iisdemque senes ac pueri frequentius pereunt, quam qui in media sunt constituti ætate. Vid. HIPPOCRATES *sect. II. textu* 30. SENNERTUS *L. III. pag.* 243. Ubi malum cachecticos, scorbuticos, phtysicos corripit, aut debiliores, & qui diuturnis animi perturbationibus se macerarunt, plerumque conclamatum de iis est: iis quoque periculum minatur, quorum intestina lumbricis obsidentur. Quæ dysenteria cum vomitu se exserit, & cui singultus accedit; magnum metum incutit, & periculo inflammati ventriculi terret: neque minus mali est ominis, ubi excrementa viridia, nigra, & admodum graveolentia observantur, & veluti carunculæ dejiciuntur, notante HIPPOCRATE *sect. IV. aph.* 26. nam ulcus intestinorum designare solent. Quo magis vero, vel minus exulcerata sunt intestina, eo gravior vel mitior est affectus. Pessimum porro indicium est, quando infusa clysmata mox iterum relabuntur, aut anus tam arcte clausa existit, ut nihil possit ingeri: namque illud paralysin intestinorum, maxime recti; hoc vehementem spasticam ejusdem significat stricturam. Nihil etiam boni expectandum, si pulsu debiliori existente, externa frigent, interna uruntur, aut his nullus inest doloris sensus; mentis alienatio, faucium inflammatio, aphthæ, aut paralysis totius œsophagi præsto est, ut assumta cum murmure delabantur. Illud quoque scire refert, malum hoc nunc celeriter moveri, & si febris maligna præsertim ingravescat, sœpe intra dies septem vel novem vel quatuordecim necare; modo in plures, & ad quadragesimum, ac ultra produci; longoque tempore, cum inveteravit, aut tollere hominem, aut etiamsi finiatur, excruciare, uti observavit CELSUS *Lib. IV. cap.* 15. nec non sœpius in hydro-

dropem ac lienteriam abire, advertente HIPPOCRATE *sect. VI. aph.* 63. quin & cœliacam non raro, tabem ac hecticam insanabilem mutari.

Methodus medendi.

§. I.

Indicationes curatoriæ. VIx morbus est quidam, ad cujus rationalem curationem, majori opus est medentis judicio, quam quidem noster dysentericus. Quam plurima enim sunt remediorum genera, quæ in illo commendantur; quæ vero non in omnibus subjectis eandem exhibent utilitatem; tantum abest, ut quæ huic prosunt, illi graviter nocere non raro deprehendas. Generatim hæ fere sunt medendi indicationes, ut primum materia noxia, acris, caustica, qualiscunque fuerit, attemperetur, ac per emunctoria ipsi convenientia proscribatur; deinceps truculenta intestinorum tormina, ac feroces spasmi consopiantur; & denique ipsi intestinorum substantiæ, vel exulceratæ, vel nimis debilitatæ convenientibus succurratur præsidiis.

§. II.

Evacuantium ac alvum purgantium usus. Quod ad priorem attinet indicationem; circumspicere oportet prudentem medicum, num crassiores in alimentari canale subsistant cruditates, quas partim commissus antea in victu error, & ingesta fructuum horræorum colluvies; partim nausea, cardialgia, & vomendi conatus indicabunt. Quo in casu multis laudibus radicem Ipecacuanhæ extollunt medici; si in morbi initio ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam, cum lapidibus cancrorum maritata, hausta desuper larga aquæ tepidæ quantitate, exhibeatur, & ejus ope vomitus cieatur, interdum iterandus. Neque vero minus per inferiora educere convenit saburram acrem & crassam; & quidem felicissimo cum successu, per rhabarbarum in pulvere datum, & cum absorbentibus permixtum: quippe quod post detergentem ac laxantem effectum, vi quoque blande roborante, & leniter tonica intestina solatur. Nec parum utilitatis exhibent pilulæ balsamicæ, ad Becheri, Stahlii, vel meam mentem paratæ, cumprimis si cum extracto rhabarbari commisceantur.

§. III.

Acrimonia intestinorum demulcenda. Præterea operæ est pretium, saburræ intestina occupantis acrimoniam, & rodentem causticam indolem delinire ac demulcere. Quo quidem fine intus exhibenda sunt mucilaginosa, oleum amygdalarum dulcium recens & sine igne expressum, sperma ceti recens minus rancidum, decocta hordei, avenæ, rasuræ cornucervi, radicis scorzoneræ, chinæ &c. emulsiones ex amygdalis dulcibus, pineis, & aquis diapnoicis paratæ; atque etiam serum lactis dulce ad meam confectum methodum, nec non fons Selteranus, lacti nuptus asinino. Hæc enim & acrimoniam involvendo, & lubricas reddendo vias, votis faciunt satis: quem etiam scopum explent, simulque sordes ex crassis potissimum intestinis educunt, clysteres pure emollientes, quos ex aqua hordeacea cum furfuribus decocta, ex sero lactis dulci, vitello ovi, oleo chamæmeli, amygdalarum dulcium, ac sevo hircino parare decet.

§. IV.

Diaphoresis promovenda. Insimul quoque ad impuritates subtiles, plus minus malignas ac contagiosas, in massa sanguinis adhuc fluctuantes, attemperandas pariter, ac per corporis peripheriam educendas, febrimque conjunctam mitigandam, multa impendenda est cura; quoniam hac ratione affluxus talium sordium ab intestinis revocatur. Et hoc nomine insignem laudem merentur absorbentia, cum fixis diaphoreticis mixta. Sic parari possunt pulveres ex cornucervi philosophice præparato, usto, ebore fossili, terra sigillata, bolo armena, antimonio diaphoretico, item martiali, succino, lapidibus cancrorum, coral-

ralliis rubris, matre perlarum, & præsertim chrystallo montana; quibus urgente nimio æstu ac siti, nitrum refracta dosi, & ad refrænandum dolorum impetum, cortex cascarillæ, aut unum alterumve theriacæ cœlestis granum prodosi unica adjici potest. Cumprimis vero in expellendo miasmate maligno, per contagium admisso camphora, dimidii duntaxat grani pondere cum nitro & absorbentibus mixta, præclaram, ac excellentem possidet efficaciam.

§. V.

Motus effrænes sunt coercendi.

Proinde dictis hisce remediis, ad explendam secundam indicationem, & coercendos motuum nimios tumultus, interponi debent tutiora anodyna, & mitiora subadstringentia. Ex his vulgatissima sunt theriaca cœlestis, aqua theriacalis, diascordium Fracastorii, pilulæ de styrace, de cynoglossa, & Wildegansii, nec non laudanum liquidum Sydenhamii. Longe vero tutiorem & præstantiorem effectum quam plurimis in casibus exhibuit liquor meus anodynus, cum refracta balsami mei vitæ parte remixtus; quem ter vel quater de die ad guttas viginti, summo cum fructu porrigere suevi. Huc quoque ob antispasmodicam virtutem referri merentur, aquæ destillatæ liliorum convallium, florum sambuci, tiliæ, aurantiorum, menthæ, cerasorum nigrorum, & cascarillæ: ex quibus commendati superius pulveres propinari possunt. Neque etiam externorum paregoricorum usus insuper est habendus, ex quibus, si efferata sit torminum vehementia, linimentum componi potest, quod v. g. olei liliorum alborum unciam unam, menthæ destillati, absynthii, quod est magnum anodynum, nucistæ, carvi ana drachmam semis, camphoræ scrupulum habeat. Quod abdomini inunctum egregia ac secura virtute sistet intolerabiles dolores: quo subinde reliquis medicaminibus caussa materialis eo commodius oppugnari, eoque felicius debellari queat.

§. VI.

Quæ tertiæ satisfaciant indicationi.

Educta sic noxia materia, & conquiescentibus spasmis, succurrendum est læsis intestinis: quorum si quædam adhuc restiterit exulceratio, præter internorum abstergentium continuationem injiciendi sunt crebro clysteres ex sevo hircino, cervino, vitello ovi, terebinthina, & balsamo Locatelli commixti. Plerumque tamen superato morbo restat adhuc intestinorum atonia; cui mederi licet exhibitione remediorum roborantium: ex quibus eminent cortex cascarillæ in essentia, pulvere, & extracto aquoso datus, sive etiam cortex chinæ, cum extractis abstergentibus ac roborantibus in electuarium redactus: aut Elixir nostrum viscerale, vel essentia corticum aurantiorum, cum essentia gentianæ rubræ & succini permixta. Non contemnendum quoque præstabit externe usum Spiritus vini rectificatus, vel aqua Reginæ Hungariæ aut spiritus florum chamomillæ Romanæ cum oleo menthæ destillato decenter mixtus.

§. VII.

Quale regimen sit observandum.

Vix autem votis respondebunt allegata præsidia, nisi accuratum regimen, victusque pertinax accesserit observatio. Cumprimis aeris calorisque æqualis semper temperies conservari debet: sicuti enim omnis refrigeratio, sive per admissum ab extra frigus, sive per ingestos gelidiores potus, certissimum minatur damnum: ita quoque nimius calor & exæstuatio, & per conclavia valde calefacta, & per multam lectorum, stragulorumque impositionem, æstum febrilem & anxietates adaugendo, nunquam noxæ gravioris expers est. Quamobrem dysenterici se quietos, animique tranquillitati sedulo studentes, in temperato & lecti & conclavis calore continere debent. Potus oportet esse tepidos; nec convenit ulla cerevisia, sed potius decocta gelatinosa, infusa theiformia, serum lactis, & sub finem morbi, ad intestina roboranda, haustus vini generosi. Victus sit facillimus, cibique non nisi molles

con-

conveniunt, ex quibus oryza, ac vitelli ovorum merito suo extolluntur: Nec laude carent juscula, ex carne vitulina, gallinarum, radicibus scorzoneræ, cichorei, chinæ, succo plantaginis & cancris contusis parata; qui a nonnullis ad consolidanda intestinorum ulcera, magnis extolluntur encomiis.

§. VIII.

Præservatio. Præservatio hujus mali, ubi illud est epidemicum & contagiosum, fit, quando quis excessus omnes & subitas aeris mutationes effugiat & provide eos qui hoc malo laborant evitet. Certius ab eo, quod ex aliis originem trahit caussis, se omnino præservare poterit; qui aeris injurias vitaverit, a nimio & perverso fructuum horęorum, præsertim immaturorum usu abstinuerit, ac alvi perpetuam libertatem conservaverit. Cumprimis eo, quo dysenteriæ grassantur tempore, noctu corpus in lecto probe tegendum, ne prohibeatur transpiratio: & si corpus purgandum est, caveatur probe, ne id fiat acrioribus purgantibus; quippe quæ, uti superius dictum est, excitando contagio, ipsique morbo producendo, caussam sæpenumero præbent opportunissimam.

Cautelæ & Monita Practica.

§. I.

Cautela circa opiata & adstringentia. OMni in dysenteria summa cum cura a crassis opiatis, adstringentibus, & stypticis abstinendum est; quoniam hæc in pejus malum provehunt, tantum abest, ut illud allevent. Namque si in morbi initio dentur, intus retenta caustica materia, summas præcordiorum anxietates, singultus, aphthas, & periculosas inducunt inflammationes; in vigore morbi, & ubi nimium fractæ fuerint vires exhibita, facile fiunt necrotica, & præsentem inflammationem in lethalem commutant sphacelum: conf. THONERUS *obs. Lib. III. obs.* 8. *pag.* 167. M. N. C. *dec.* 2. *anno* 3. *obs.* 88. Denique eadem morbo adulto, & declinante, propinata, affectus spasmodicos, œdematosos, languores, atque febrim relinquunt: GALENUS 2. *simpl.* 12. & 14. auctor est, dysenteriæ intempestive cohibitæ successisse melancholiam, & quod HOLLERIUS *in schol. p.* 353. observavit, epilepsiam, pleuritidem, & ut MARTINI *de morb. mes.* testatur, inflammationes & abscessus mesenterii, ac plura graviora incommoda, mortemque ipsam accelerare, ut multis ostendi exemplis posse scribit CRATO *consil. XXII. l.* 5. Quo quidem in casu operæ pretium est, infusis ano clysteribus, cohibitas dejectiones revocare, & internis absorbentibus ac diaphoreticis fixis imminentem præcavere inflammationem.

§. II.

Circa anodyna tutiora. Neque vero intelligi debent ex animali regno deprompta remedia, quæ sedativa & anodyna, eaque tutissima virtute his in morbis se commendant. Ex horum numero sunt spina & hepar viperarum, rasura dentis hippopotami, manati, priapi ceti, pulvis secundinæ humanæ exsiccatæ: quippe quæ si cum lenioribus bezoardicis combinentur, ad sopiendas spasticas & convulsivas intestinorum stricturas, præclaros edunt effectus.

§. III.

Circa laxantia, & purgãtia. Quamvis blanda laxantia, & alvum lenientia in dysenterico fluxu egregium levamen ferre deprehendantur: cautissime tamen cum iis mercari oportet. Namque primum acriora purgantia, ex Jalappinis, scammoniatis, colocynthide &c. parata, exacerbando spasmodicas motiones, vim veneni exserunt; id quod etiam de mercurialibus valet. Unde non mirari satis possum, quosdam, & præsertim BOYLEUM *de S. M. V. pag.* 52. mercurium dulcem in dysenteria commendare: quippe qui ejus est indolis, ut ab admixtione salium acriorum, quæ in nostro morbo larga præsto sunt quantitate, causticus reddatur. Nec etiam

la-

laxantia, quæ dulcia sunt, & facile fermentationem subeunt, hoc in malo conveniunt: unde omnino a decoctis prunorum, foliorum sennæ, syrupisque laxantibus abstinendum erit.

§. IV.

Specia- tim circa pilulas polychrestas.

Quanquam pilulæ polychrestæ, & temperate balsamicæ, leniter evacuando & corrigendo, primis morbi diebus, parciori & iterata dosi exhibitæ, egregiam afferant utilitatem; attamen ab iisdem, ubi morbus in plethoricis cum magno æstu, pulsuque celeriori invadit, sœpius notabilem observavi noxam. Tunc enim consultius est, ab omnibus, quæ vel levissime humores commovent, abstinere laxantibus; & potius decocto, quod ex sero lactis, tamarindis, rhabarbaro & manna conficitur, blandam moliri vacuationem. Præterea, ubi morbus statim ab initio, atrocioribus imi ventris cum torminibus incidit; ego solitus sum, anodynum evacuanti nuptum exhibere; eoque nomine pilulas aloephanginas, vel, quod melius, Becherianas æquali pondere cum massa pilularum de styrace remixtas, convenienti dosi bis vel ter intra nycthemeron, summo cum fructu propinare.

§. V.

Circa mannã in fine morbi datam.

Neque raro observavi, infusum laxans mannatum, finito jam penitus, qui diutius adflixit, morbo, sublatisque gravioribus symptomatibus usurpatum, tormina & alia sontica mala revocasse. Caussa talis modi catastrophes procul omni dubio in toni intestinalis, qui per violentos spasmos valde dejectus fuit, destructionem collocanda est, qua eadem facile irritari possunt. Ideirco congruis roborantibus deperditum illud robur instaurare convenit.

§. VI.

Circa radicem Ipecacuanhæ.

Radix Ipecacuanhæ, quæ pro specifico antidysenterico a multis habetur, vid. M. N. C. *Dec. II. anno X. obs.* 115. non omnino suo caret usu; licet etiam sœpissime sinistros producat effectus. Utilissime adhibetur in subjectis robustioribus æque ac humidioribus, veluti sequior est sexus; deinceps operæ pretium exhibet, ubi magna cruditatum illuvies primis inhæret regionibus, vel miasma contagiosum recens susceptum est, & hinc nausea, vomendi conatus, præcordiorum anxietas, & dolor gravativus infestant. Tum vero primis statim diebus hoc remedii genus porrigere expediet; & ejusdem usui, si plethora & febris urget, phlebotomiam præmittere. Quodsi autem, morbo existente adultiori, post jam factas crebro dejectiones mucidas pariter ac sanguinolentas exhibeatur; sistit quidem eas aliquantulum, sed majores parit circa præcordia anxietates, ut sœpius clysterum emollientium ope alvinam excretionem revocare, necesse sit. Præterea hanc radicem commodissime ad drachmam dimidiam cum decocto laxante, ex manna, rhabarbaro, & tamarindis parato exhibere licet, si magna cruditatum primas vias obsederit copia.

§. VII.

Circa salina remedia.

Summo quoque studio fugienda sunt illa remedia quæ intestina magis stimulant; veluti sunt cuncta salia, neutra ac digestiva, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, salia thermarum &c. Nihilominus nitrum, nec non sal prunellæ, quod præsertim RIVERIUS magnis extollit laudibus, ob vim refrigerantem atque temperantem quandoque commendari, & absorbentibus immisceri meretur pulveribus, utique, si æstus cum siti nimium urgeant, & subjecta cholericæ, biliosæque sint constitutionis.

§. VIII.

Circa venæsectionem.

Communis multorum medicorum ipsiusque HIPPOCRATIS & GALENI it. MARTIANI *comment. in libr.* HIPPOCRATIS *de ratione victus in acutis pag.* 415. est opinio, alvo fluente non detrahendum esse sanguinem; & pro generali quidem in nostris regionibus monito practico id ipsum haberi potest. Verum ego multiplici ductus experientia statuo, quod in

in subjectis valde plethoricis, diætæ vinosæ adsuetis, si dysenteria cum febre continua corripiantur, omnino perquam sit necessarium, venam ab initio morbi secare. Nam vanus est metus, sanguinis missione vires imminui; & quum non modo plerique dysentericorum, ex inflammatione intestinorum moriantur; verum quoque plethorici, si continuis infestentur febribus, non nisi ob nimiam sanguinis molem, adstases, gangrænam, & sphacelum disponentem pereant: non certe convenientius in his periculis antevertendis, venæsectione reperitur præsidium. Neque desunt testimonia scriptorum probatissimorum, qui hoc remedii genus insigniter commendarunt. Sic JULIUS CÆSAR CLAUDINUS *Resp. VI.* se plures dysentericos venæsectione curasse perhibet: quales etiam observationes RIVERIUS *Cent. II. obs.* 37. *&* 44. AMATUS LUSITANUS *Cent. II. obs.* 48. ALTIMARUS *de medendis hum. corp. malis cap.* 74. BOTALLUS *Cap. IV.* SYDENHAM *Oper. med. Cap. de dysent. pag.* 111. & ex recentioribus PASCOLI *in opp. suis pag.* 190. recensent notatu dignissimas.

§. IX.

Circa diaphoretica præservandi fine data.

In dysenteria per castra maligne grassante a perito castrensi medico relatum mihi est, præsente contagii suspicione, & non ambiguis illius signis, diaphoreticum ex cornu cervi usti, & philosophice præparati, antimonii diaphoretici, salis volatilis cornucervi, & croci ana granis decem confectum, & cum calido sumtum vehiculo, corpus ad sudorem disponendo, desideratissimum & incomparabilem edidisse effectum, adeo, ut post repetitas aliquot doses in prima, uti dicunt herba pernicialis mali vis fuerit suffocata. Quod remedii genus, ubi sordibus primæ viæ scatent copiosis, post opportunum evacuans demum exhibere, mea quidem sententia longe securius foret.

§. X.

Circa calidiora alexipharmaca.

Communis clinicorum, isque pessimus hoc loco taxandus est error, cum ad atrocis nostri morbi curationem, remediis alexipharmacis & theriacalibus, veluti sunt electuaria ex diascordio theriaci Andromachi, mithridatio, pulvere Pannonico rubro concinnata, essentiæ alexipharmacæ, tinsturæque bezoardicæ, immoderatius utuntur. Vidi sæpenumero a nimium exhibitis in dysenteria populariter grassante, ejusmodi remediis calefacientibus, & exsiccantibus, symptomata fuisse exasperata, cum auctis interno æstu, febre & siti. Namque ipsa quoque dictitat ratio, ejus generis sanguinem commoventia minus convenire in morbo, qui ab interno diuturniore æstu, humores dulces ac temperatos in biliosos & salino sulphureos commutante, suam trahit originem.

§. XI.

Circa mucilaginosa.

Plures porro medicorum in dysenteria ad coercendam humorum acrimoniam, ulcerum pravitatem leniendam, & corrosam intestinorum substantiam consolidandam, remediis glutinosis & mucilaginosis, tam interne, quam externe per clysteres potissimum nimium uti solent: Talia sunt lac variorum animantium, decoctiones pedum vervecinorum, solutiones tragacanthæ, gummi Arabici, & gelatinæ animantium, sperma ceti, radix consolidæ majoris. Quamvis vero haud in totum improbari queant hæc remedia; monendos tamen esse duco medicos, ut in illis adhibendis cauti procedant, modumque servent. Nam fluida hæc glutinosa per anum admissa faciunt lentorem, ulcera magis fœdant, & cicatrici resistunt; efficiuntque sæpius, ut compresso alvi profluvio, ventris colluvies magis cumuletur, & fermentando graviores spasmos inducat ac tormina.

§. XII.

Circa lac, &

Lac quod attinet, illud solum, maxime si acida in primis viis abundet sabur-

Serum ejus, potumque dysenterico-rum. burra, ob coagulum, quod ibidem facile subit; & inde metuenda symptomata non convenit in dysenteria. Verum idem coctum & cum aqua pura fluviali vel fontana, vel etiam acidulis Selteranis mixtum, aut serum lactis, quod jam HIPPOCRATES laudavit, ob vim sitim & æstum temperantem, & acrimoniam humorum aliquantulum obtundentem, multam meretur commendationem; id quod etiam RAYMUNDUS a FORTIS *Consult. cap. II. pag.* 245. & SYDENHAMIUS *Oper. med. pag.* 115. egregiis suadent elogiis. Præterea etiam aqua pura fontana, cum unicornu, aut cornucervi usto, aut boli quadam specie cocta, vel chalybeata, junioribus æque ac adultioribus, ad sitim & æstum exstinguendum, & acres humores diluendos, potum præbet omnibus præstantiorem. Pertinet huc etiam decoctum SYDENHAMII ex aqua fontana, cornucervi usto, mica panis similaginei cum sacharo paratum. vid. *opusc. ejus p.* 228. Nec ignotum est, quam celebres, & multis experimentis in curanda dysenteria adprobatæ sint aquæ in Italia, Tutianæ dictæ, item Villenses, Montiscadinæ &c. de quibus legi meretur FALLOPIUS *de thermis*, & CÆSALPINUS *in quæst. med.* 21. *l.* 2. *de medic. facult. cap. X.* Præstans porro nostrarum usus est acidularum, quibus curatam dysenteriam vide in A. N. C. *dec. I. anno* 2. *obs.* 213.

§. XIII.

Contagium præcavendi modus. Quum nullum morbi genus tam fœtidum, tam sordidum, tam abominabile, quodque tam putridis exhalationibus aerem inficiat, & conspurcet, quam ipsa dysenteria sit; videndum est, ut non in ipso conclavi, in quo degit æger, verum potius vicino, si vires patiantur, moderate calido fiant dejectiones, hæque statim removeantur. Non minus suffimigiis ex mastiche, & succino, noxia aeris corrigendam est qualitas; quo etiam fine in omnibus contagiosis morbis appendenda collo camphoram, modo ægrotantes ejus odorem ferre queant, admodum commendare solitus sum. Ubi vero vires permittunt, e lectis surgere; consultum erit, vas quoddam, recipiendis stercoribus opportunum lecto supponere, si prius decocto calidiori ex floribus malvæ, sambuci, semineque fœnugræci imbutum fuerit; in quod decumbentes alvum dejiciant.

§. XIV.

Noxæ ex pedum refrigeratione. Vix datur ullus morbus, in quo pedum refrigeratio tam grave, imo mortis periculum, confirmante id experientia, injicit, quam dysenteria. Vidi hac ratione brevi post inflammationem intestinorum, quæ in ipsam mortem transiit, esse sequutam: pedibus enim refrigeratis, cutaneus cortex constringitur, & noxii humores majori copia ad intestina congeruntur. Quamobrem operæ sæpius est pretium, calidos lateres pedibus supponere.

§. XV.

Remedia cōtra tenesmū. Nihil gravius adfligit dysentericos, quam perpetua desidendi cupiditas, & tenesmus molestissimus, quo vel nihil, vel perpaucis, plus minus cruentus egeritur mucus. Quo in casu ex artis præsidiis efficacissimum est fotus, qui ex lacte, floribus sambuci, & chamæmeli incocto paratur; vel portio mucilaginis psyllii, aut cydoniorum; aut olei amygdalini & vitelli ovorum, croco permixti, frequenter ano infusa.

§. XVI.

Regimen reconvalescentiæ. Qui ex dysenteria diutius protracta convalescere, ac vires sumere incipiunt; illis, ut pristinum, & morbo labefactatum ventriculi ac intestinorum robur cum vi digestrice, recipiant, exquisita diætæ ac victus ratio præscribenda est. Quæ si neglectui habeatur; lienteriam, febres lentas, tabem, aliosque chronicos affectus insequi, plus simplici vice licuit adnotare.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Dysenteria in hysterica.

JUvencula viginti annorum mulier, succiplena, animoque valde sensibilis, menstruorum inordinato successui, & hinc pendentibus hysterico spasmodicis ægritudinibus obnoxia, tempore autumnali præscriptum a medico in pilularum forma sumebat purgans, quod præter alia extracti colocynthidis & diagrydii sulphurati aliquot grana habebat. Inde sex vel septem satis copiosæ sequebantur sedes, & paullo post crudeles imi ventris dolores, ac tormina excipiebant. Jungebantur quoque præter vomitiones, creberrimæ dejectiones, quibus excreta sanguine instar loturæ carnis tincta, cum magnis anxietatibus, inquietudine, pulsuque celeriori reddebantur. Ego consultus, quum exacerbatos motus magis, quam sordium crassarum præsentiam suspicarer, interne non nisi pulveres absorbentes, cum theriaca cœlesti, castoreo, & nitro mixtos exhibui, & pro potu ordinavi decoctum ex rasura cornucervi, radice scorzoneræ, pentaphylli, & cinamomi paratum: extrinsecus vero abdomini imponendum suasi sacculum, qui species carminativas, spiritu vini cum oleo menthæ & chamomillæ vero saturato, imprægnatas habebat; quorum ope convaluit ægra.

Epicrisis.

1) Præsens dysentericus fluxus, uti principalem caussam in contagio, tum temporis epidemico agnoscit; ita a dato acriori purgante, tanquam a procatarctica caussa excitatus fuit. Notari enim probe meretur, quod testante crebra experientia, suscepta maligna miasmata nonnunquam diutius sine noxa in corpore possint tolerari, tumque quandam dispositionem ægrotandi generare, quæ accedente occasione in actum deducitur.

2) Cumprimis viri hypochondriaci, fœminæque hystericæ ad affectum dysentericum valde proclives sunt, & ex dato purgante facillime illum incurrunt. Quum enim eorum ventriculus ac intestina jam antea spasmodicis contractionibus obnoxia reperiantur: eo magis ab acri purgante adeo irritari possunt, ut præsente dispositione, humores noxii, constricto corporis ambitu, ad ea compellantur, atque vera generetur dysenteria.

3) Vomitus dysentericorum non eandem semper præbet prognosin: mox enim salutaris ac velut criticus existit, si nimirum largior cruditatum in primis regionibus copia præsto fuerit; mox vero malæ est notæ, & periculosam intestinorum significat inflammationem. Hoc posteriori casu ardens pulsansque dolor, enormes anxietates, & pertinaces extremorum refrigerationes comitantur vomitiones; a quibus immunes sunt, si a solis proveniunt cruditatibus. In nostro casu non æque saburra quædam, nec inflammatio ventriculi, vomibundæ ipsius inversioni caussam præbuit; sed spasmodicarum motionum vitium venit accusandum: idcirco nec aliis, quam quæ hos præternaturales motus delinire, & humores ad cutim revocare, perque sudorem expellere valent, remediis opus fuit.

OBSERVATIO II.

Dysenteria feliciter sanata.

Generosa mulier, quadraginta annorum, corporis tenerioris, diuturno mœrore ob ingens per incendium domus inductum damnum, agitata, tempore, quo dysenteriæ in pago, in quo degebat, sæviter grassabantur, nullo quidem victus errore prævio, primum mucoso, post cruento ac dysenterico alvi fluxu corripiebatur. Frequentissimæ erant dejectiones, adeo ut intra nycthemeron tricesies & ultra alvum deponere cogeretur, non sine gravissimis torminibus, inquietudine, pulsu febrili, & insigni virium languo-

guore. Sordes excretæ per primum septiduum mucosæ, deinceps cruentæ, mox viridi, mox exflavo pruno colore tinctæ adparebant, & sic per quatuordecim dies large fluebant. Sitis urgebat ingens, sed simulac potus quidpiam assumsisset, statim alvum reddere tenebatur: præterea tussis vexabat sicca, & corpus absque ullo madore ac sudore aridissimum erat. Adhibuerat varia medicus, pulveres absorbentes cum chrystallo montana, elixiria stomachica cum essentia terræ Catechu mixta, nec non oleum camphoræ, quod ex camphora in oleo amygdalarum dulcium soluta constabat, ac decocta varia; sed in cassum. Post hæc ad cohibendum quodammodo fluxum ordinaverat infusum theiforme, ex herbis vulnerariis, & adstringentibus, consolidæ saracenicæ, vincæ per vinca, saniculæ, agrimoniæ, veronicæ, millefolii, menthæ, melissæ &c. concinnatum: sed ab ejus usu pessime habuit ægrotans, & ingentes circa præcordia anxietates, inflationem ventriculi, ructus, extremorum frigus, animique defectiones, non multum imminuta desidendi frequentia, passa est. Id circo me vocavit in consilium, & anxia flagitavit opem. Dedi mixturam, quæ habebat aquarum florum acaciæ, sambuci, cardui benedicti ana uncias tres, olei amygdalarum dulcium uncias binas, pulveris mei bezoardici drachmas duas, liquoris anodyni guttas triginta & balsami vitæ guttas duodecim, syrupi cydoniorum unciam semis: atque jussi, ut hujus mixturæ, probe agitatæ singulis binis horis vasculum, quo ad sorbillandum potum Thee utimur, assumeret. Toti abdomini aquam reginæ Hungariæ calefactam, in cujus uncia guttæ octo olei menthæ, & viginti balsami vitalis solvebantur, pannis calidis inungendam curavi. Pro potu dedi lac vaccinum, cum infuso theiformi ex seminibus carminativis, aquę incoctis maritatum. Ab horum usu intra unius diei spatium, insigniter fracta fuit symptomatum vehementia, & imminuta dejectionum frequentia. Quare propinavi remedium anodyno alexipharmacum, quod ex liquoris anodyni uncia una, salis volatilis cornucervi drachma, ejusdemque olei probe rectif. guttis octo erat compositum. Cujus cum quindecim guttas per aliquot vices assumsisset, redibat somnus, sudor per totum corpus erumpebat, & alvus vix bis vel ter de die reddebatur. Hinc ejus usum continuavit, sumsitque crebrius pulverem ex bezoardico meo, & sex corticis cascarillæ granis confectum: unde brevi tempore felicissime consanuit.

Epicrisis.

Cruentæ alvi fluxiones optimo jure cum affectibus catharralibus, & rheumaticis comparari posse videntur: quam plurima quippe sunt momenta, quæ hanc convenientiam demonstrant. Quemadmodum enim primum in coryza serum pituitosum ad glandulosam faucium, atque narium tunicam copiosius defertur, ibidemque secernitur: ita in dysenteria serum sanguinis biliosum, sulphureumque ad primas regiones demandatur, auctaque intestinorum, & ductuum biliferorum peristalsi evacuatur: id quod, si absque læsione intestinorum fieri posset, in maximum sanitatis cederet emolumentum. Deinceps, sicuti affectus catharrales plerumque a communi aeris vitio, & prohibita transpiratione originem ducunt; & nunquam fere non febriculam quandam, utut mitem, & noctu præsertim exacerbatam, habent comitem: ita quoque utrumque momentum circa fluxus dysentericos observari meretur. Ut porro in rheumate perniciosum est consilium, excretionem seri vitiosi mox ab initio morbi improvide cohibere: ita illud idem in dysenteria exitiale est, & sontica post se trahit symptomata; testante inter alia, & præsenti exemplo. Quemadmodum coryza, si quæ jam adsit dispositio, da-

to errhino, vel ptarmico, facile excitatur: ita idem fit in cruento alvi fluxu post datum acre purgans. Et denique utrumque malum eandem requirit præservandi rationem; quæ in eo consistit, ut tempore, quo grassantur ejusmodi affectus, omni cum cura atque studio salutaris transpiratio, noctu præsertim conservetur.

OBSERVATIO III.

Dysenteria in juvene, brevi curata. Generosus juvenis, viginti circiter annorum, teneræ, ac macilentæ corporis constitutionis, Augusto mense per quadraginta milliaria noctu dieque continuatum fecit iter, sub quo corpus diurno solis calore, qui erat fervidissimus, valde calefactum, noctu vero eximio frigore affectum fuit: simulque varios potus, mox cerevisias lupulatas, mox recentes, dulces, atque triticeas assumsit. Domum redux conquerebatur de magnis imi ventris torsionibus, virium languore, & inadpetentia stipatis, quas inter primo triduo parciores ac moderatas sedes habebat. At quarta die, auctis mirum in modum circa umbilicum torminibus, copiosissimæ sequebantur dejectiones cum sincero permixtæ sanguine. Ille sibi solus consulturus, non nisi panem tostum, cum nuce moschata, & vino calefacto, sacharo remixto capiebat; sed cum nihil inde commodi sentiret, meam invocabat opem. Deprehendi ipsum valde languentem, inquietum, miris tormentis obnoxium, pulsumque debiliorem & celeriorem: & quum obnixe rogaret, ut quantocyus profligarem molestum malum, hac usus sum medicatione. Præscripsi pulverem, qui corticem cascarillæ cornucervi philosophice præparatum, lapides cancrorum, matrem perlarum, antimonium diaphoreticum, & terram sigillatam habebat; eumque pondere unius drachmæ, una cum triginta liquoris anodyni mineralis, quindecim balsami vitæ guttis, & binis olei amygdalarum dulcium cochlearibus, ex decocto avenaceo pro una dosi capiendum curavi; utque singulis quatuor horis iteraret, suasi. Ventri præterea aquam reginæ Hungariæ calidam cum linteis duplicatis imponendam jussi: unde intra tres dies, imminuta torminum ac dejectionum frequentia, somnum, adpetitum atque vires recuperavit, prorsusque convaluit.

Epicrisis.

Præsens morbus citra contagii, aut miasmatis cujusdam concursum, suppressæ sub itinere transpirationi, & usui potuum fermentescibilium unice debetur. Quemadmodum enim ex illa, impuritates sulphureæ, acres, biliosæ in massa sanguinea cumulatæ, & constricto corporis cortice, ad intestina compulsæ fuerunt: ita ex hoc similis acris, caustica, ac fermentescibilis saburra in ipsa ventriculi ac intestinorum cavitate est generata. Jam quidem vetustissimum est monitum, ut medicus morbos non tuto & jucunde solum, verum quoque cito curare annitatur. Quod ultimum momentum licet non semper citra manifestum noxæ metum a medico peragi possit: attamen certis in casibus locum omnino invenit. Et in præsenti quidem casu sic sum ratiocinatus: Medendi indicationes in eo curando erant, ut acrimonia humorum acido biliosorum corrigeretur, dolores ac tormina intestinorum blande consopirentur; humorum affluxus ad ambitum corporis revocaretur, & tonus intestinorum restitueretur. His vero indicationibus recensitum remedium, quod ex temperantibus, diaphoreticis, antispasmodicis & roborantibus confectum erat, omnino respondebat: quod cum primis morbi diebus, ubi nondum læsio intestinorum invaluerat, repetitis sæpe vicibus adhiberetur; factum utique est, ut brevi tempore morbi vis felicissime

me expugnaretur. Monendi vero hoc loco sunt juniores practici, ut non putent, profligatum penitus esse malum, si forsan cessaverint tormina, dejectiones, ac æger melius habere videatur: sœpius enim anguis sub herba adhuc delitescit. Sed tum demum certa reconvalescentiæ spes foveri potest, si consopitis omnibus symptomatibus, somnus ac adpetitus redeant, & vigor naturalis, viresque cito restaurentur.

OBSERVATIO IV.

Dysenteria cito curata.

Generosa fœmina triginta & ultra annorum, teneræ & macilentæ sed vegetæ constitutionis, in vicina urbe, anno 1719. quo in hisce tractibus populariter grassabatur dysenteria, ingentia simul & semel ventris tormina cum magno virium lapsu, extremorum refrigeratione, inquietudine, & alvi fluxu copioso & per vices etiam cruento experiebatur. Summo a me petiit opere, ut, quam fieri posset brevissime ipsam sanarem; quia Regia solemnia tunc temporis Dresdæ, ubi pater mariti magno officio admotus erat, celebranda visere animo valde gestiebat. Ego opem omnem possibilem pollicitus, ita eam tractavi: Præscripsi nempe hanc mixturam: Recipe aquæ florum chamomillæ, millefolii, cum cerevisia triticea destillatæ, florum sambuci, menthæ & cinamomi cydoniatæ ana uncias quatuor, liquoris anodyni, spiritus cornucervi bene præparati ana guttas quadraginta, pulveris bezoardici drachmas tres, syrupi papaveris albi drachmas sex; de qua bene agitata, sumtæ fuerunt unciæ duę singulis tribus horis. Desuper vero haustis aliquot vasculis infusi Thee, semine carvi & cymini nobilitati, corpus in lecto ad æqualem & placidum sudorem disponendum suasi. Pro potu ordinario adhibitum decoctum hordei cum emulsione amygdalina mixtum. Externe vero fermentum panis cum aceto forti & spiritu chamomillæ Romanæ subactum, calide regioni epigastricæ fuit applicatum. Inde optimus secutus est sudor, qui continuat a hac cura per biduum & ultra probe successit, & tertio die, symptomatibus fere omnibus evanescentibus, vis morbi remisit. Nihilo tamen minus suasi, ut non modo adhuc corpus a liberiori aere domi defenderet, sed & insisteret usui mixturæ & elixirii mei stomachici. Sed hæc die post reconvalescentiam tertio suscepit iter, & neglecta diæta Dresdæ recidivam cum cruentis fluxibus per aliquot dies perseverantibus passa est, a qua tamen ope medicorum prestantissimorum quarta demum septimana liberata fuit.

Epicrisis.

Optime nos docet hic casus, tempestive & mature oblata convenienti medicina, grave hoc & periculi plenum malum cito posse supprimi, & huic scopo obtinendo medicamenta demulcentia, diaphoretica ac roborantia præ omnibus aliis velificari. Nam sicut dysenteria, ubi paulo subtilius ejus genium explorare volumus, non nisi rheumatismus intestinorum est, a decubitu & congestione seri salsi biliosi, ob transpirationem prohibitam ad intestina, eorumque ductus ac glandulas conversi oriundus; ita & in profligando eodem rationi & experientiæ convenientissima methodus hæc est: ut motum humorum ex interiore ventre rursus ad peripheriam corporis & pristinum subcutaneum emunctorium congruis & naturæ amicis remediis revocemus; qualis curandi via in catharrosis etiam & rheumaticis affectionibus semper observata est optima: sed si in ullo affectu, certe hic opus est, ut rectæ huic medendi rationi justo tempore per diætetica æque ac pharmaceutica remedia insistamus; nisi, quæ omnibus in principio neglectis rheumaticis affectionibus familiaris valde est, hujus diri mali recidivam, præcedente morbo semper graviorem,

curatuque longe difficiliorem velimus expectare.

OBSERVATIO V.

Dysenteria ex imaginatione.

Generosus juvenis duorum & viginti annorum, constitutionis cholerico-melancholicæ, propensus ad iram & animi affectus, inter studia & lucubrationes poculis interdum deditus, anno 1726. cum populariter hic grassaretur dysenteria, ex terrore, cum conspiceret funus juvenis hoc morbo sublati e domo sua deportari, eo ipso etiam corripiebatur. Brevi enim post invadebat eum præcedente horripilatione ingens circa præcordia anxietas, cum nausea & virium debilitate magna conjuncta; nox erat inquieta, & vehementibus venter torminibus una cum stimulis ad alvum deponendam frequentioribus afficiebatur. Ego postero die consultus cum ex pulsu sanguinis nimiam judicarem affluentiam, ægrumque sanguinis hoc tempore missionibus assuetum esse intelligerem, neque ipse in principio, de morbo, qualis evaderet, satis essem certus; ut vena brachii secta sanguis, qui satis erat crassus, detraheretur, consilium dedi. Mitigatæ inde anxietates præcordiales, & liberius transspiravit æger. Alvi tamen fluxus semi cruentus sequebatur & in dies crescebat. Cui vero nullis aliis remediis obviam ivi, quam pulvere meo bezoardico cum sexta parte corticis Cascarillæ & nitri permixto; quem singulis quatuor horis exhibendum jussi cum decocto, quod ex radice chinæ, Scorzoneræ, raf. C. C. santalo rubro & semine fœniculi paratum erat. Externe linimentum ex olei amygdalarum dulcium uncia una, olei menthæ & camphoræ ana drachma dimidia conflatum applicandum curavi. Clysteres repudiabat, quos nec ego in hoc affectu valde necessarios judicavi. Et ita intra decem dies optime convaluit.

Eodem tempore in vicinia alius studiosus, sanguineo-cholericus, iræ, ambitioni, & studiis deditissimus, sanguine turgentibus venis præditus, in eundem ex contagio incidebat morbum. Consulebat hujus urbis Medicum non incelebrem, qui singulis tribus prioribus diebus bis pilulas polychrestas ad exemplar Becherianarum confectas ad usum commendavit. Cum omnia in pejus ruerent, me quoque, ut consilio succurrerem, rogavit. Invisi ipsum, & cum pulsum tangerem, illum valde magnum & celerem quadam duritie junctum deprehendi. Æger erat valde inquietus, somno penitus carebat, & de doloribus in epigastrio & umbilicali regione ardentibus cum continua nausea & propensione ad vomitum conquerebatur. Dejectiones erant creberrimæ, eæque semper aliquo sanguine permixtæ. Rebus ita constitutis nolui quidquam ad medendum proponere; nec venæsectionem, quam in initio morbi utilissimam habueram, admittendi jam tempus judicavi. Sed nono die, doloribus simul & semel ipsum deserentibus, moriebatur.

Epicrisis.

Quam securum & minus noxium venæsectio sit remedium, ex priori casu addiscere licet. Ego tamen nolim hoc præsidii genus generatim in hoc morbo commendare. Sed credo potius plus detrimenti quam emolumenti ab hac promiscue admissa esse expectandum. Nam ubi vigens succorum impurorum in sanguine abundantia, & intestinorum canalis magna vitiosorum colluvie humorum scatet, insuperque corpora sunt humidiora & spongiosiora, neutiquam venæsectione opus est. Sed aliter sentiendum in præsenti casu, ubi ex animi affectu in homine plethorico, nullo notabili in primis viis existente vitio, malum obortum fuit.

In altero casu hæc non omittenda videtur observatio, pilulas istas leniter balsamicas & ex extractis amaris concinnatas, in alvi fluxibus etiam

cruen-

cruentis in principio præsertim exhibitas, non suo fructu carere; verumtamen in subjectis sanguine plenis, & calidioribus, ubi vitium plus est in sanguine, quam in succorum pravorum primis in viis abundantia, nullas video eas usurpandi indicationes. Cum ratione potius & experientia duce ea sint ipsis commendanda, quæ intestinum sanguinis motum temperandi & transpirationem promovendi pollent efficacia, & quæ liberiorem circulum procurando inflammationes, & interna, quæ diutius hunc morbum trahunt, ulcera abarcent: in quorum censu tempestiva & ægri naturæ conveniens primum omnino locum occupat venæsectio, quæ deinde aliis idoneis auxiliis potest secundari. Ad sordes vero mucidas et acres biliosas ex intestinorum canale leniter evacuandas, serum lactis cum manna, cum rhabarbaro & tamarindis permixtum & primis diebus decenter usurpatum omnibus reliquis evacuantibus est præferendum.

OBSERVATIO VI.

Dysenteria an. 1684 epidemica. Quum sub primis praxeos Medicæ annis Mindæ Westphalorum Provincialis Medici munere fungerer, graviter anno 1684. ob plane insuetam & extraordinariam siccitatem & prçcalidam cœli constitutionem & quartana & dysenteria graviter grassabatur. Ver erat siccissimum, & tota æstas sicca & calidissima, adeo ut intra quatuor mensium spatium nulla pluvia observata fuerit. Malum vero his modis se prodebat: Præcedentem horripilationem dolores atroces modo infra, modo supra umbilicum sequebantur. Dejectiones interdum carnium loturæ similes; interdum sanguinolentæ; quandoque etiam purulentæ erant, mucum & intestinorum ramenta secum ferentes, cum frequentissima & fere intolerabili ad secessum cupiditate. Plures in una domo serpente contagio ægrotabant, ita tamen, ut pro diversa corporum constitutione, robore etiam & regimine, nonnulli facilius & intra quatuordecim dies, alii vero intra quadraginta dierum spatium majori cum molestia imo periculo evaderent. Nam in quibusdam erat morbus acutus, in aliis valde longus. Memini enim septimo & nono die quosdam mortuos robustos viros, sanguine turgentes, & qui in vita vino ejusque spiritu paulo largius se ingurgitarant, præsertim quando sub ipso morbo corpus refrigeraverint, vel gravis quidam animi affectus accesserit. Qui ad malignitatem arcendam & stomachum roborandum alexipharmacis, theriacalibus & stomachicis calidioribus spirituosis atque etiam adstringentibus utebantur, ii rarius evadebant, vel gravius & longius ægrotabant. Remedia, quæ tum desideratum ediderunt effectum, erant rhabarbarina, in principio duobus vel tribus prioribus diebus data, una cum clysteribus emollientibus & demulcentibus, deinceps potiones concinnatæ ex pura aqua fontana, menthæ, chamomillæ vulgaris, admixtis pulveribus ex cornucervi usto, philosophice præparato, bolo Armena, lapidibus cancrorum & syrupo cydoniorum, quales pulveres etiam frequentius usurpati fuerunt; quibus interdum quoque unum vel alterum granum theriacæ cœlestis admiscebatur. Rustici lacte cum aqua fontana mixto, vel sero lactis per totum morbi decursum non sine singulari fructu utebantur. Grassabatur etiam hæc lues inter milites præsidiarios, quibus præerat Chirurgus, qui in India orientali per aliquot annos vixerat; cujus methodus hæc erat: Plethoricis & robustis in principio, interdum etiam in statu morbi venam secabat. Aliis, quibus vitiosorum humorum in primis viis colluvies infesta erat, vomitorium exhibebat: Aliis, ubi malignitas aderat, electuarium, quod arcani instar habebat, & cujus ingredientia erant roob sambuci, theriaca, pulvis pyrius, cornucervi ustum, & quid-

quam camphoræ porrigebat: Pro potu nil nisi aquam fontanam leniter frigidam concedebat. Qui non respuebant medicinam, & patienter sub æquali calore se continebant, in iis benigne & optime morbus decessit.

Epicrisis.

Diuturnas veris & æstatis siccitates & nimios calores, accendendo nimis sanguinem & ex humoribus blandis intemperatos & sulphureos salsos gignendo, accedente postea aere paulo frigidiori & humidiori, liberam perspirationem intercipiente, epidemice grassantes varii generis ægritudines, maxime omnium vero dysenterias & intermittentes anomalas, pleuritides quoque & alias rheumaticas affectiones producere, experientia per multa secula in historia Medica confirmatum habemus. Id quod etiam ab ipso HIPPOCRATE *l. III. aph.* 16. observatum legimus. Ex hac inordinata & præternaturali temporum constitutione, supra modum sicca & præcalida, Medicus rationalis, & qui non pure empirice una eademque methodo morbum tractat, facile perspicit, ad ejusmodi dysenteriam epidemiam tum avertendam tum curandam, medicamenta calidiora, sudorifera, & alexipharmaca minus proficua, sed magis noxia esse; contra diluentia, temperantia, demulcentia, blande laxantia, & diaphoretica convenientissima, non sine insigni fructu propinari. In ejusmodi morbis a vulgo sæpius ex longa experientia meliora & commendantur & petuntur remedia, quam a magnificæ famæ Medicis, qui sufficienti peritia destituti & insufficienti morborum theoria instructi sunt. Cum anno 1726. hic & in vicinis urbibus maxime Altenburgi sæviter dysenteria, qua multi perierunt, grassaretur, ipsi rustici spretis omnibus pharmaceuticis, quæ maxima ex parte erant calidiora, sero lactis item lacte ebutyrato per totum morbi decursum utebantur; & præ aliis felicissime evaserunt. Est dysenteriæ medendi hæc ratio antiquissima. Nam ipse HIPPOCRATES *libro de affect. sect. V. in l. VII. epidem.* §. 6. in quo historiam dysenteriæ notatu dignam cum cura præter morem prolixius recenset, lac bubulum, ejus serum, asininum quoque coctum & ad laxandam alvum & ad temperandos humores mirifice commendat.

Mentio quoque fit in historia nostra venæsectionis, & quod in pluribus robustis & sanguine plenis, ubi neglecta hæc ipsa fuit, acutis & lethalis fuerit affectus. Ego certe sanguinis missionem cum judicio & discrimine in hoc morbo & præcavendo & curando institutam, tanquam remedium & necessarium & saluberrimum, certa experientia & ratione sufficienti fultus censeo. Miror hinc indistincte a nostri seculi medicis hoc auxilii genus in hoc malo sperni & contemni; cum tamen peritissimi etiam antiquiores Medici, ut sunt SYDENHAMIUS vid. *ejus opp. p.* 111. RIVERIUS *cent. II. obs.* 37. 44. AMATUS LUSITANUS *cent. II. obs.* 48. & plures alii de summa venæsectionis in hoc morbo utilitate posteritati observationes reliquerint præstantissimas.

OBSERVATIO VII.

Quum æstas anni millesimi septingentesimi decimi noni per totam fere Germaniam & siccissima, & calidissima esset: mensibus Augusto potissimum & Septembri popularem stragem dysenteriæ pariter, ac febres intermittentes, incertæ tamen, & ad semitertianarum, quas hæmitritæon dicunt Græci, naturam accedentes ediderunt. Et dysenteriæ quidem sic habebant: Invadebant magis puerilia ac juniora corpora, & ex adultis eos, qui inordinatum vivendi genus egerunt, fructibus horræis, atque cerevisiis minus defæcatis nimium indulserunt, *(Historia dysenteriæ an. 1719 epidemicæ.)*

& aeri vespertino, qui humidus, nebulosus ac frigidus erat, se liberalius exposuerunt. Deinceps in illis regionibus, ac urbibus, quæ multa stagna, paludesque, ac flumina ipsas alluentia & pervadentia fovent, veluti est Lipsia, Berolinum &c. maximeque in illis domibus, quæ proxime ad flumen sitæ erant, majorem ac crudeliorem exercebant tyrannidem: Contra vero urbes ac regiones in locis altioribus, & montosis sitæ, vel prorsus immunes ab hoc diro malo fuerunt, vel saltem illud mitissimum sunt expertæ. Qui præservandi fine acriora purgantia vel multa salina sumebant remedia, prorsus incidebant fluxum dysentericum; qui plerumque æstu febrili, tussi, quin & spirandi difficultate, in infantibus præsertim junctus observabatur. Non minus lumbrici sæpius cum stercoribus reddebantur, & infaustum exhibebant omen: tenesmus vehementer urgebat, & licet fæces cruentæ esse desinerent, nihilominus molestissime continuabat. Quibusdam cruentæ quidem, & copiosissimæ, eæque summa virium prostratione, continuisque vigiliis stipatæ erant dejectiones; sed omni dolore, cunctisque torminibus si carebant, his præceps exitium, ipsaque mors certe imminebat. Data sub morbi initium adstringentia, vel opiata, magnas inducebant noxas, & singultum, vel inflammationes oris, faucium & œsophagi, sedato fluxu, movebant. Quosdam malum per integrum imo ultra cruciabat mensem; & denique, cum Octobris accederet mensis, omnino sævire desiit. In hoc morbi genere præstantissimam deprehendi hanc medendi rationem. Primis morbi diebus ad temperandam & evacuandam saburram biliosam acrem causticam non sine fructu dedi laxantia demulcentibus nupta, vel etiam radicem Ipecacuanhæ, repetitis vicibus nonnunquam exhibitam. Ex laxantibus operę pretium fecerunt vel rhabarbarina, vel etiam pilulæ nostræ balsamicæ; quas numero novem bis de die, interposito pulvere bezoardico nitroso, ac jusculi avenacei usu, propinavi. Non minus clysteres oleosi egregiam tulerunt opem, nec non pulvis meus bezoardicus, cortici cascarillæ, æquali pondere nuptus. Quibusdam cum insigni, & subitaneo levamine præscripsi mixturas, quæ ex aqua fontana, chamomillæ, menthæ, cerasorum compositæ, insuper continebant pulverem meum bezoardicum, corticem cascarillæ, species de hyacintho, theriacam cœlestem, oleum amygdalarum dulcium, ac liquorem anodynum. Abdomini adplicandum curavi spiritum vini, in quo oleum menthæ erat solutum; & morbo diutius protracto, felici cum successu, potiones æque ac emulsiones analepticas subjunxi. Horum ope, si accedebat rectum & moderatum caloris regimen, plurimi convaluerunt: nisi quod senibus infensum ac mortiferum fuerit malum.

Epicrisis.

Plura in hac epidemica constitutione occurrunt momenta, quæ aliquam omnino merentur attentionem. Primum notabile est, quod cum ineunte mense Octobri morbus plane exspiraverit; licet hic mensis fructuum, pomorum, & uvarum sit feracissimus. Ex quo adparet, caussam hujus epidemiæ stragis in miasmate quodam maligno, ex peculiaribus terrarum effluviis, ac ventorum constitutione generato, maximam partem fuisse quærendam.

2) Docemur porro ex præmissa historia, nimium æstum & fervorem solis mortalium corporibus longe majores & magis perniciosas inferre noxas, quam quidem frigus, utut sit intensissimum. Hinc anno 1709. & 1715. ubi gelidissimæ erant hyemes, longe mitiores hominibus incumbebant ægritudines. Præterea vero dignum est observatione, quod ingens solis ardor in locis paludosis ac humidis, majorem edat stragem, quam quidem in altioribus & montosis: in illis enim eo ipso ca-

calore multa effluvia, plus minus putrida ex aquis & stagnis generantur, quæ copiam miasmatum malignorum insigniter augent.

3) Occurrunt etiam in hac strage epidemia exempla dysenteriarum, quas cum dolore careant, indolentes vocare solent. Pessimi sunt illæ moris & eventus; siquidem sphacelum partium internarum, maximeque intestinorum significant. Sic etiam WEDELIUS in dysenteria, anno 1669. per regionem Gothanam populariter grassante, aliquot casus adnotavit, ubi ægrotantes ab ipso invasionis momento per totum morbi decursum, non de minimo quidem dolore sunt conquesti, nihilominus statim ab initio cruenta dejecerunt, & certissime perierunt, vid. A. N. C. *dec. I. anno II. obs.* 43. & *dec. III. anno I. obs.* 60. His in casibus maxima miasmatis contagiosi accusanda venit malignitas; & insuper ipsa ægrotorum constitutio consideranda, qui plerumque insigni humorum labe ac scorbutica dyscrasia laborare deprehenduntur. Unde fit, ut succi vitales protinus emortualem in intestinis subeant stasin & corruptionem.

OBSERVATIO VIII.

Dysenteria anno 1726. epidemica.

Postquam in his nostris regionibus anno millesimo septingentesimo vigesimo sexto hyems antecessit sicca & aquilonia, ver autem pluviosum & austrinum, & denique æstas excepit siccior iterum ac calidissima: factum est, ut hæc dysenteriarum ferax fuerit, quæ vero binis potissimum momentis a fluxu dysenterico, alias epidemico sese distinxerunt. Primum enim contra morem solitum cum ineunte æstate mense Junio invaserunt, & per sequentes Augustum, Septembremque sævierunt: deinceps etiam contra consuetum ordinem in montosis ac celsioribus locis, majorem ac graviorem, quam quidem in planis & campestribus exercuerunt tyrannidem. Ipse morbus sic habebat: Ægri statim adpetitus jactura, & summa virium prostratione correpti, atrocissima tormina, & acutissimos in imo ventre persentiscebant cruciatus; quibus accedebant insignes præcordiorum anxietates, graves cardialgiæ, atque vomendi conatus: raro enim ipsæ incidebant vomitiones. Tum inter vagas horripilationes atque phlogoses, molestissimus jungebatur tenesmus, & frequens desidendi cupiditas, siquidem quadragesies, quinquagesies, & ultra fiebant quotidie dejectiones primum mucosæ, post sanguine paullulum tinctæ, dein carneæ, tandemque cruentæ. Adhæc tres potissimum mali classes vel gradus adnotare licebat: prior admodum benigna, nec nisi vagis horripilationibus & caloribus stipata erat, ubi ægrotantes non semper in lectis decumbere debuerunt: altera minus maligna comitem habebat febrim vel quartanam, eamque continuam, vel semitertianam: tertia vero maligna, cum acuta, & veluti inflammatoria febre conjuncta, efferata symptomatum ferocitate affligebat, magnumque in alias propagabat contagium, & tantum non semper brevi lethalique solvebatur eventu. Preterea sicuti potus frigidus noxam inferebat insignem; ita præsertim cerevisia, utut calida fuerit, majores anxietates & dolores, ac acerbiora in abdomine excitabat tormina. Refrigeratio quæcunque malum gravius, fomentationes vero, cumprimis regionis umbilicalis dolores reddebant mitiores. Adpetitus porro dejectus gravem hunc affectum esse, graviorem vero, imo malignum, febris complicatio significavit: non minus virium cum prima mali accessione summa prostratio, ut plurimum funesta fuit. Illi, qui hausto dysenteriæ contagio, atrocibus mox torquebantur cruciatibus, erumpente postea largissimo sudore, sub eadem torminum atrocia, & excretionum per inferiora parciori successu, nausea vero, & vomen-

mendi conatu majori, vix evaserunt. Tandem quæ dysenteria antea cum febre continua, deinceps febri hæmitritea, vel corrupta alia stipabatur, funestum utplurimum sortita est eventum, vel saltem in lentam hecticodeamque febrim, cum tumoribus œdematosis transiit. Qui medicorum, vel potius empyricorum, materiæ noxiæ & contagiosæ excretionem, datis improvide adstringentibus & opiatis sistere studuerunt; in præceps vitæ periculum conjecerunt ægrotantes. Curationem quod attinet; ea prout vel benignum, vel magis malignum fuit malum, duplici ratione instituta. Benignum dicta jam in præcedentibus observationibus ratione oppugnavimus; ubi autem oleum amygdalarum dulcium, aut olivarum, multo magis, si illud more communi cum spiritu vini, & aceto destillato mixtum fuerit, non sine gravi noxa datum meminimus; illud enim solum adauxit intestinorum atoniam, cum spiritu vini maritatum, majores excitavit dolores. In maligna dysenteria cum vehementi febre conjuncta, principalissima cura febri tributa fuit, quam pulveres absorbentes, ac fixi diaphoretici, nitro nupti, & vel soli, vel ex aquis diapnoicis propinati, non neglectis reliquis egregie mitigarunt: neque minus venæsectio sub morbi initio administrata, plethoricis mitiorem reddidit morbum; Vomitoria autem, & purgantia, ipsæque polychrestæ pilulæ, ob aloen, quam fovent, magis exasperarunt. Pro potu ad sitim, quæ vehemens erat, exstinguendam, egregie inservierunt, vel emulsiones ex amygdalis dulcibus, cum jusculo avenaceo paratæ, vel serum lactis dulce, vel etiam lac cum fonte Selterano maritatum. Denique declinante morbo roborantia, & ex his vinum Gallicum Bontac operæ fecerunt pretium. Ad molestissimum illum tenesmum sublevandum fotus & vapores ex decocto lactis cum floribus sambuci, malvæ, chamomillæ vulgaris ad posteriora admissi, & mucilagines seminis cydoniorum, psyllii, convenienti dosi ano crebrius inditæ omnium optime profuerunt.

Epicrisis.

1) Quodsi originem dysenteriæ hujus epidemicæ inquiramus; eam a vitio quodam, in aere obversante repetendam esse, tam late grassans illius impetus significat. Verum non neglectui habendæ sunt aliæ caussæ, & quidem primum tempestati animadversio debetur. Namque sub hyeme sicca, & aquilonia fibræ musculares strictiores ac rigidiores factæ, impuritatibus per cutis spiracula excludendis exitum denegarunt; quæ insequente vere pluvioso nimium relaxatæ, apertis iterum cutaneis poris, varias ex atmosphæra susceperunt impuritates. Hæ demum accedente æstate calida atque sicca valde expansæ, commotæque, reliquos etiam succos in fermentativam indolem simul abripuerunt: unde accedente quadam occasionali caussa, vel stimulo intestinorum, facile fuit, suboriri dysenteriam.

2) Has vero inter procatarcticas caussas vitiosa ingestorum, ac fructuum horræorum illuvies nullum habet locum: quoniam hoc tempore, cum Junio jam mense, malum grassari cœperit, eorundem nulla fuit copia. Sed potius quicunque menses tempestatem fovent dysenteriæ opportunam; in iis, quamvis raro, grassatur etiam ille morbus. Sic ACT. WRATISL. *Tent. VII. pag.* 288. dysenteriam mense Martio, & DIEMERBROECK *obs. med. VI. pag.* 593. eandem per Januarium & Februarium grassantem memorant. Nihilo tamen minus haud a veritate me aberraturum credo, si potulentorum vitio in nostro casu multum tribuam. Quum enim per tempestates justo calidiores ipsæ fontium aquæ putridæ soleant fieri; illæ præbent cerevisias minus salubres & acescen-

scentes, quæ ab hominibus id temporis vehementer sitientibus, copiosius haustæ, acrem ac biliosam in primis viis relinquunt saburram, mole sæpenumero paucam, eo vehementiori tamen stimulo intestina afficientem.

3 Communiter dysenteriæ locis in planis ac campestribus graviores esse solent, quam in montosis; eo quod atmosphæræ impuritates in planitie non æque ac in celsis locis aeris liberioris transitu, & ventorum multiplicato spiramine dissipari & removeri possint. In nostra dysenteria contrarium observare licuit, nec obscura est ratio. Quod si enim verum est, aeri inesse, eoque inspirari contagium epidemicum, & pro varia ventorum natura atmosphæræ insinuari; veritati quoque respondet ratio, qua asserimus, contagium recensiti mali epidemicum, ventis fuisse adductum, & magis celsioribus, utpote ventorum flatibus admodum expositis, quam campestribus regionibus, eorum insultui non ita subjectis, fuisse insinuatum.

4) Notari hoc loco meretur, dysenteriam interdum absque tempestatis vitio, popularem stragem edere, ex solo miasmate maligno per aerem obversante. Tum vero certis terrarum tractibus quasi inclusus observatur affectus; tum quoque multa infectorum copia in aere cernitur; & tum in montosis magis tyrannidem exercet malum locis; quemadmodum, quod ex sola tempestatis subita mutatione suboritur, campestribus ac planis regionibus infensius est.

CAPUT VIII.

DE

CHOLERA ET DIARRHOEA BILIOSA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§ I.

Definitio choleræ. Valde conveniens cum dysenteria morbus est, quem a copiosa biliosæ saburræ per os pariter ac anum facta excretione, Græci choleram vocant, CÆLIUS vero AURELIANUS per felliflua̅m passionem interpretatur, & WILLISIUS *Pharm. rat. Part. I. sect.* 3. *c.* 3. dysenteriam incruentam adpellat. Ea autem est motus ventriculi ac intestinorum peristalticus, ab inhærente varii generis materia acerrima & caustica, ad convulsivam contractionem proritatus, ex parte præter naturam inversus, & cum immoderatis biliosæ saburræ tam per superiora quam inferiora rejectionibus conjunctus.

§. II.

Differentia choleræ a dysenteria. Cujus ante omnia differentiam a fluxu dysenterico notare convenit. Illa enim ad acutissimos referri meretur morbos; & intra paucos dies, ad summum septimo finiri solet, cum dysenteria, nisi fuerit summe maligna, diutius durare deprehendatur. Neque subinde dysenterico fluori semper conjunguntur vomitiones, nisi forsan in principio, aut vigente mali impetu, si accesserit ventriculi inflammatio, illæ nonnunquam occurrant: at cholera nunquam sine vomitu est; sed nec tam molesto, uti dysenteria, tenesmo stipatur, nec tam frequentes cruoris dejectiones exhibet, nec denique contagium, uti dysenteria spargit.

§. III.

Differentia choleræ a di- Non minus discrepat cholera a diarrhoea biliosa. Quamvis enim utriusque affectus eædem ferme deprehendantur caus-

arrhœa biliosa. caussæ: attamen & diversa exhibent symptomata, & diversam præbent prognosin. Nam sicut diarrhœa biliosa nihil est aliud, quam copiosa saburræ biliosæ, vi motus peristaltici intestinorum in suo naturali, vel deorsum tendente itinere, spasmodice constricti per anum facta excretio: ita e contrario hæc diarrhœa nunquam in cholera quidem abest: sed præter eam adhuc inversio quædam peristalseos, ventriculi potissimum ac duodeni accedit, & ideo conjunctæ semper sunt vomitiones.

§. IV.

Distinctio choleræ in siccam & humidam. Distinctio choleræ ipsius in siccam & humidam non insuper habenda est: illa dicitur, si flatulentis vaporibus ventriculus ac intestina adeo distenduntur, ut illi non sine summis anxietatibus, copiosa quantitate supra infrave eructentur: cujus notabile exemplum recensetur in ACT. MED. BEROLIN. *dec.* II. *vol.* III. *pag.* 73. de quo nobis sermo non est. Humida vero vocatur, qualem §. 1. descripsimus: quæ iterum vel cum febre, eaque gravi inflammatoria complicatur, quam medici ardentem seu causon appellant, & nos *Tom. IV. med. Syst. P.* 1. descripsimus; vel sine regulari febre, licet non sine omni horripilatione, ac incerto æstu deprehenditur. Hæc plerumque est idiopathica: licet etiam symptomatice nonnunquam accedat dentitioni difficili juxta SYDENHAMIUM *prax. med. pag.* 754. febribus malignis, secundum RIVERIUM *Cent. III. observ.* 78. & febri leipyriæ, quæ absque superveniente cholera non cedere scribitur ab HIPPOCRATE *in Coac. aph.* 123. & DURETO *in Holler. de morb. int. L. I. Cap.* 31. *pag.* 235. quibus etiam morbis, non raro biliosum duntaxat alvi profluvium jungi solet.

§. V.

Subjecta choleræ & diarrhœæ biliosæ. Eadem fere utriusque morbi sunt subjecta, nimirum juniora, quæ biliosa, sicciori & cholerica gaudent constitutione, conf. HIPP. *Sect. III. aph.* 30. siquidem succulentiora, phlegmatica, & sanguinea, alvi magis pituitoso laborare solent profluvio. Cumprimis choleræ observantur expositi, qui succos vitales acrimonia quadam scorbutica contaminatos possident, aut saburram acidam in primis fovent viis, ut fere sunt hypochondriaci, scorbutici, & cachectici, indole simul iracunda præditi. Æstivo quoque & fervidiori existente tempestate, morbus hic potissimum infestat: & quo calidiores sunt regiones, eo frequentior & gravior occurrit: unde incolis Indiæ, Mauritaniæ, Arabiæ, Americæ endemius scribitur a BONTIO *hist. nat. Ind. Lib. IV. cap.* 6. & THEVENOT *Itiner. par. II. Lib. II. cap.* 20.

§. VI.

Historia morbi. Quod morbi historiam attinet: scire refert, choleram plerumque uno impetu invadere. Quamvis enim sepius ructus acidi, nidorosi, dolores ventriculi ac intestinorum pungentes, ac cardialgici, & præcordiorum anxietates antecedant: tamen paullo post uno impetu & tempore sequuntur vomitiones æque ac dejectiones. Et primum quidem ciborum ejiciuntur reliquiæ, post humores biliosi, plus minus muco permixti, mox flavi, mox æruginosi, mox nigri, plerumque acidissimi ac fere corrosivi, una cum copiosis ructibus & flatibus, nec non ipso nonnunquam sanguine, repetitis frequentissime vicibus redduntur. Præterea acutissimi dolores, torsiones, rosiones, morsicationes, inflationes, ac borborygmi sentiuntur in intestinis, maxime supra umbilicum: & vehementissimæ adfligunt cardialgiæ. Malo ingravescente, sitis accedit magna, extrema refrigescunt, cor palpitare incipit, septum transversum singultuosis agitatur succussionibus, urinæ fluxus cohibetur, corpus gelidis perfunditur sudoribus, & non raro graves animi defectiones, sœpius syncopticæ, quin horrende totius corporis conjunguntur

con-

convulsiones. Brevis quoque mali est exitus: interdum enim tertio, vel quarto, vel, quod rarius est, septimo die solvitur; nec unquam diutius protrahitur, nisi in alium transeat morbum.

§. VII.

Historia morbi juxta veteres. Ex veteribus cholericæ passionis historiam accurate delinearunt ARETÆUS & COELIUS AURELIANUS: Hic enim *Lib. III. cap. XX.* ita describit morbum: præcedit frequenter cholericos stomachi gravedo, tensio, anxietas, jactatio, vigiliæ, tormentum intestinorum cum sonitu, ventris dolor; atque per podicem ventris fluor nihil relevans; ructationes fumosæ; nausea, salivarum fluor; gravedo thoracis. Surgente passione jugis vomitus, & primum corrupti cibi, & humoris atque fellis flavidi; dehinc vitellis ovorum similis; tum prasii ac æruginosi; ultimo nigri; ventris turbatio cum dolore, & egestio vomitorum similis, hoc est spumosa & acerrima, cum frequenti delectatione vomendi. Crescente passione aquati atque tenuis liquoris fit egestio, & aliquando similis loturæ carnis. Feruntur etiam cum his humoribus plerumque subalbida, desputa; sequitur densitas pulsus, & articulorum frigus, atque vultus nigrore fuscatus; ardor atque sitis insatiabilis; spiratio celerrima; contractio membrorum, cum nervorum tensione, ac surarum & brachiorum. Præcordiorum ad superiora raptus, cum dolore iliaco simili: aliquando egestio ventris sanguinolenta: vultus in maciem deducti, oculi rubri & in ultimo singultus &c. ARETÆUS autem *Lib. II. cap. V.* ita scribit: Cholera est vitium acutissimum: supra enim per vomitum erumpunt, quæ in ore ventriculi, & gula congesta fuerant; infra deiiciuntur humores in ventriculo, & intestinis natantes. In primis quæ evomuntur, aquę similia sunt: quę anus effundit, stercorea, liquida, tetrique odoris sentiuntur, quod si per clysterem hęc eluantur, primo pituitosa, mox biliosa feruntur. Initio facilis morbus, dolore vacans; postea vero tensiones in ore ventriculi & gula: tormina in ventre nascuntur. Si magis sęviat morbus, anima deficit, membra resolvuntur, cibos exhorrent, animus consternatur: nervi tenduntur, tibiarum brachiorumque musculi convelluntur, digiti incurvantur, vertigo oboritur: singultiunt, ungues livent, algent extrema, totum corpus rigore concutitur. Si ad ultimum venit malum, tum ægrotus sudore perfunditur, bilis infra suprave prorumpit, convulsione impedita, vesica lotium cohibetur, voce privantur: arteriarum pulsatus minimi. Mors demum sequitur doloribus plena & miseranda, per convulsionem, strangulatum & inanem vomitum.

§. VIII.

Sectio anatomica cholera peremtorum. In cholera peremtorum cadaveribus, post mortem dissectis, intestina præcipue gracilia, speciatim duodenum, cum dextro ventriculi orificio intus gangręnata, extrinsecus bile suffusa ac flava; ductus vero biliferos nimium relaxatos inveniri, perhibent observationum medicarum scriptores, quos inter DOLÆUM *enciclop. med. Lib. III cap. IV. pag.* 418. & BARTHOLINUM *hist. amat. Cent. II. obs.* 81. allegasse sufficiat. Pręsertim RIOLANUS *anthropol. Lib. II. cap.* 20. cystidem felleam amplam, ductumque cholidochum insigniter distentum adnotavit: & A.M. BEROL. *dec. II. Vol. VIII. pag.* 80. ejusmodi lethalem cholerę casum allegarunt, ubi duodenum cum pyloro interne gangrenatum, ac materia ex fusco nigra (qualis vomitu rejecta, & examinata, non nisi bilis sanguine permixta fuit) repletum: vasa venosa ventriculi cruore turgida, fellea cystis valde flaccida, & omentum versus ventriculum revolutum, conspectui sese obtulerunt.

§. IX.

Sedes, & caussa materialis cholerę. Quis inde non videt, sedem cholerę, sicuti generatim in toto ventriculi ac intestinorum volumine: ita speciatim in duodeno, atque viis biliferis quęrendam esse? unde sæpenumero uni-

ver-

versum nervorum genus in tristem malorum rapitur societatem. Neque enim ratio aliam determinare potest sedem, si caussam affectus nostri spectemus materialem. Nam vomitibus æque ac alvo quæ redditur materia, tantum non semper biliosa, licet non æque sincera ubivis bilis, existit; & modo humoribus acidis, pituitosis, salinis, aliisque peregrinis, nec non ipso cruore permixta cernitur: unde etiam varios colores modo flavum, modo viridem, modo nigrum, & alios sortitur. Ejusmodi vero bilis commixtio non in alio loco, quam intestino potissimum duodeno fieri potest: quippe quod partim ob sinuosum situm ac flexuras, partim affluentem ex ductu cholidocho, bilem æque ac pancreaticum succum, producendæ & fovendæ saburræ istius modi acerrimæ est opportunissimum.

§. X.

Caussa proxima, & ratio symptomatum.

Et inducta quidem ab ejusmodi caustica materia vellicatio tunicæ, quæ ventriculum & intestina cingit, nerveæ, caussam choleræ præbet proximam; siquidem hanc statim excipit convulsiva eorundem constrictio, qua morbus absolvitur. Hæc enim, accedente materiæ peccantis rosione, dolores tendentes, pungentes, lancinantes, rodentes, morsicantes, ac cardialgicos producit; atque in ventriculo, ac duodeno contra naturæ ordinem sursum tendit; in reliquis vero intestinis deorsum procedit: unde vomitiones atque dejectiones simul fiunt. Quemadmodum vero perpetuæ instar regulæ habendum est, quod ad vellicatas in corpore partes, major fiat humorum affluxus: ita quoque in nostro morbo succi vitales copiosius ad vasa ventriculi ac duodeni, tanquam primario affecta, ruunt. Dum autem hæ partes spasmo constringuntur; non possunt allati succi liberius per venas refluere; hinc eas infarciunt, ac primum subtiliores particulas, quæ ut plurimum sunt acres, serosæ, sulphureæ ac biliosæ, in affectæ partis cavitatem plorant: unde mira excretorum in cholera humorum copia derivanda erit. Ulteriori mora ipsa vasa vel rumpuntur, cruoremque exstillant, cum saburra biliosa in nigrum crama coeuntem; vel stasin subeunt, ac lethalem inflammationem & gangrænam. Interim spasmorum tyrannis ad vicinas quoque regiones vi consensus nervorum propagatur; & sic omnium maxime ductus biliferi sævis agitantur motitationibus, ut bilem suam effundant in duodenum, ac cessante cum morte spasmorum impetu, flaccidi ac relaxati adpareant. Porro si transeunt violenti motus ad cordis fabricam, ejus palpitationes; si ad diaphragma, singultus; si ad vesicam urinariam, mictus difficultas; si ad cutis ambitum, extremorum refrigeratio; si denique ad membranas cerebri & medullæ spinalis, epileptici ac convulsivi suboriuntur motus.

§. XI.

Caussæ choleræ mediatæ sunt 1) venena.

Quibus explicatis perscrutandæ jam mediatæ veniunt caussæ, a quibus producitur materia, tantis tumultibus excitandis opportuna: quæ sive mole pauca, sive major fuerit, semper summe causticæ & acerrimæ debet esse indolis, ut morbum distinguat ab aliis excretionum per vomitum & alvum generibus. Atque hanc primum inferunt venena, quippe quorum perniciosus in corpora effectus non alio, quam choleræ significari potest nomine; adeo ut cholera, & toxico interire, idem fere sit. Cuncta vero venena sale caustico acerrimo operari, notum est; quod licet parcissima sæpenumero quantitate corpus intret, vehementissimam tamen ventriculi ac duodeni, hinc & reliquorum intestinorum vellicationem ac convulsionem infert: unde non ex sanguinis solum massa humores serosi ad eas partes secernuntur, verum cystis quoque fellea, violenter concussa, effundit biliosum suum liquorem; qui prout hic vel ille jam præsto sit in primis viis humor, vario colore tinctas & vomitiones & dejectiones exhibet. Quam igitur tristissimam & plerumque feralem tragoediam, a sumto potissimum

ar-

arsenico, quin etiam mercurio sublimato, ludi, quotidie proh dolor! observamus; & præsertim HILDANUS, DECKERUS *in not. ad Barbette*, & SALMUTH *Cent. I. obs.* 10. exemplis illustrarunt. Et quæ ab auctoribus de dysenteria a sumtis venenis excitata referuntur observationes; eas ad choleram omnes adplicandas esse puto.

§. XII.

2) Purgantia & emetica acriora. Similem venenis vim possident purgantia & emetica acriora, majori dosi, aut minus opportune propinata, quippe quæ sal quoque fovent acerrimum. Effectus eorundem perniciosi vulgo hypercatharseos, vel hyperemeseos nomine exprimuntur; quæ si conjunguntur, uti plerumque fit, choleram omnino constituunt. Ejusmodi sunt esula, cataputia, semen Mezerei, vitrum antimonii &c. Ex antimonialibus haud rite præparatis, choleram vehementissimam notavit RHODIUS *Cent. II. obs.* 73. ex helleboro albo, FORESTUS *Lib. XXVIII. obs.* 44. ex colocynthide *idem obs.* 42. & STALPARTUANDER WIEL *Cent. I. obs.* 41.

§. XIII.

3) Cibi nimium dulces pingues ac fermentescibiles. Præterea cibi nimium fermentescibiles, dulces, pingues, & qui facilioris sunt corruptionis, choleram excitare possunt, si vel cerevisia minus defæcata, aut etiam aqua iis superingeratur, & illi ab impuro corpore, cujus in ventriculo biliosa jam latet saburra, assumantur. Hæc enim subjecta cum bile coeuntia, & confermentata, generant acrimoniam veneno magis causticam: quo pertinent melones, pepones, cucumeres, fructus indorum ananas, mala persica, pruna, maxime cerca, uvæ, cerasa, panificia, cum multo butyro frixa, placentulæ mellitæ, fungi, ova piscis barbi, mustum, vinum ac cerevisia recens, carnes nimium pingues &c. Sic cucumeres, pota desuper cerevisia, a vetula comesti, lethalem peperisse choleram, testis est FONTANUS *analect. Cap.* 21. *exemplo* 12, eandem a malis persicis excitatam recenset GULDENKLEE *Libr. III. cap. VIII.* quid? quod a lactis inopportuno usu productam refert HENRICUS AB HEER *obs. XV. pag.* 149.

§. XIV.

4) Gravis iracundia. Nec excludenda sane ex caussis choleræ est gravis iracundia; quæ cumprimis ipsi progenerandæ potentissimam vim obtinet, si inter ipsum pastum, comestis cibis fermentescibilibus quis exarserit, aut statim post iram potest vel cibum, vel, quod pessimum est, emeticum, aut purgans aliquod sumserit. Namque neminem fugiet, iræ efficaciam primis potissimum, atque biliferis viis esse infensissimam; utpote non solidas ac motrices has solum commovet partes; verum eo ipso orgasticæ bilis cum alia, quæ forsan adest, saburra effervescentiæ, amplam præbet caussam. Tali ratione choleræ ex ira, sumta desuper brassica subortæ exemplum allegant ACT. MED. BEROL. *dec. II. vol. I. pag.* 36. eandemque a vehementiori ira lethalem recensent eadem ACTA *vol.* VIII. *pag.* 80. nec non PLATERUS *observ. Lib.* III. *pag.* 754. & BORELLUS *Cent.* II. *obs.* 27. *pag.* 121. Atque non alius, quam cholera morbus est, quem teneri infantes, ex matrum ira excandescentium culpa, sæpenumero patiuntur, nunquam sine vitæ periculo. Provenit ille ex lacte, per iram matris orgastico facto, & in sensibili infantis ventriculo cum bile effervescente, intestina arrodente, ac plerumque in lethalem inflammationem abeunte.

§. XV.

Caussa mediata diarrheæ biliosæ. Quæ quidem hactenus recensitæ caussæ, si acrimonia gradu benignior fuerit, & profundius intestinis inhæserit, solam diarrhœam efficient biliosam. Hæc vero alias adhuc agnoscit caussas, quæ quidem haud facile cholericam excitare solent passionem. Et cumprimis notari meretur, critice nonnunquam fieri biliosam alvi fluxionem, in subjectis biliosis, si vel levis in victu error, vel iracundia, vel transpirationis

his cohibitio præcesserit; quin eadem non raro sponte suboritur, idque æstivo potissimum tempore, & rite tractata in corporis vergit salutem. Non minus sæpissime fit, ut ejusmodi diarrhœa biliosa, critico motu per febres intermittentes biliosas, quales sunt pleræque tertianæ, incidat, corpusque insigniter sublevet.

§. XVI.

Caussæ procatarcticæ. Sunt etiam caussæ quædam procatarcticæ, quæ si concurrerint cum mediatis, & choleram & diarrhœam biliosam eo certius progenerabunt. Ejusmodi sunt primum aeris fervidior constitutio, quæ uti omnes totius corporis succos, ita præsertim bilem in orgasticam deducere valet commotionem. Hinc derivandum esse credo, cur Indis, & Arabibus endemiæ dicantur choleræ; præsertim cum accesserit frequentior fructuum Ananas, qui iis in locis reperiuntur, & succo fermentante noxiosissimo præditi sint, usus. Deinceps corporis quoque nimia refrigeratio, reprimendo serum acre biliosum, ad choleram disponit: unde SCHENCKIUS *Lib. III. obs.* choleræ meminit, quæ ex pedum refrigeratione, accedente musti & fungorum usu, suborta fuit. Et denique cum SYDENHAMIO, gravi scriptore, *Oper. med. pag.* 216. frequentes crapulas tam vinosas, quam cerevisiarias, tanquam occasionalem choleræ caussam, in subjectis cholericis, omni jure accusamus: quippe quibus robur ventriculi, & intestinorum debilitatur, variæque cruditates acidæ in primis viis generantur; quæ accedente vel leviori bilis commotione, gravissimas in œconomia vitali producunt turbas.

§. XVII.

Prognosis. Si denique prognosin recensitarum eo usque ægritudinum spectemus; ea in cholerica passione plerumque feralis est. Nullus enim, nisi forte pestem, & febres pestilentiales exceperis, brevioris est exitus, tamque cito homines jugulat morbus, quam cholera; cumprimis si vel senes, vel infantes, vel longo morbo debilitatos invaserit. Quo magis caustica est rejecta materia, quo intensior sitis & æstus; eo certius periculum; & si bilis atra, sanguineque atro permixta dejiciatur, presagit inevitabile exitium juxta HIPPOCRATEM *Lib. IV. aph.* 22. Non minus mortem significant, juncta animi deliquia, singultus, convulsiones, extremorum frigus, & sudores gelidi; nec boni quidpiam expectare licet, si compressis excretionibus reliqua persistant symptomata. Verum salutis affulget spes, si conquiescant vomitus, cum insequente somno, & levamine; sique ultra septimum morbus protrahatur diem. Diarrhœa biliosa, si brevis sit, & sine magnis torminibus adfligat, salutariter decurrit; eandemque finiri, erumpentes denuo flatus indicant: nec non in tuto fere est, quæ siti & æstu caret. Contra vero fusa sub alvo cibi cupiditatem perire, malum; utique si acutiora simul urgeant tormina, somnus eripiatur oculis, & vires insigniter prosternantur. Quandocunque sive dysentericæ sive cholericæ passioni aut diarrhœæ biliosæ, vel biliosis vomitionibus febris semitertiana, quæ Græcis hemitritæa dicitur, & ex febre acuta inflammatoria & intermittente tertiana alternante sic paroxysmo est composita, jungitur; affectus hi non summi sunt expertes periculi: optimum vero dictis in morbis signum præbent flatuum per inferiora eruptiones, ex quibus motus intestinorum peristaltici quodammodo restituti non facile fallax indicium potest sumi. In dysenteria ructuum eruptionem jam tum suo tempore HIPPOCRATES pro convalescentiæ signo cognovit.

Theses Therapeuticæ.

§ I.

Indicationes curatoriæ. SI in omnibus morbis, certe in cholera nunquam locum habebit cura per expectationem: siquidem juxta CORNELIUM CELSUM *Lib. IV.* 2. nulli morbo minori succurritur momento, & secundum TRALLIANUM *VII.* 4. exigua levisque curandi mora in eo est pessima. Quo igitur citius, & in principio succurritur choleræ, eo felicior evadit curatio. Hanc vero adgressuro tres potissimum occurrunt indicationes; nimirum ut ante omnia peccans & noxia materia corrigatur, attemperetur, ad exitum disponatur, & si opus fuerit, arte proscribatur; deinceps effrænes motus apte & convenienter sopiantur, & denique labefactatum nervosarum partium robur instauretur.

§. II.

Curatio choleræ ex illuvie ciborum fermentescibilium. Prima igitur cura esto, noxii humoris attemperatio, & adjuvanda excretio. Prout autem illi sunt varii, & vel magna cruditatum biliosarum copia, vel pauca nonnunquam materiæ subtilis, ejusque causticæ moles, tantorum tumultuum caussa deprehenditur: ita paullo diversa exigitur medendi ratio. Quodsi igitur ab assumtorum nimia quantitate, cibis fermentescibilibus, cum bile in acerrimum magma abeuntibus, malum propullulaverit; promovenda erit vacuatio, si impeditior fuerit, nec quod probe notandum, vires nimium prostratæ sint. Neque vero emetica vel purgantia positiva hoc fine propinare convenit; sed vomitum hausta copiosius aqua tepida, butyro insulso, vel oleosis ac mucilaginosis, large imbuta adjuvare; alvi vero successum, infusis ano clysteribus oleosis, & emollientibus, quibus serum lactis egregie inserviet, promovere expediet. Non minus egregiam merentur laudem juscula pulli junioris, copiosius hausta, quæ a SYDENHAMIO potissimum commendantur. His, oretenus jungenda absorbentia, terrea, noxiamque acrimoniam temperantia: veluti sunt pulveres ex lapidibus cancrorum, conchis citratis, matre perlarum, terra sigillata, coralliis præparatis, succino, pulvere Marchionum, speciebus de hyacintho, terris bolaribus, cornucervi usto, spodio fossili, chrystallo montana, quam multi habent pro specifico, addito theriacæ cœlestis tantillo confecti. Ipsum quoque serum lactis, egregia temperandi, sitimque, qua crudeliter sœpius vexantur, extinguendi virtute pollet. Et veteres quidem, sicuti COELIUS AURELIANUS *morb. acut. Lib. III. cap.* 21. & TRALLIANUS *Lib. VII. p.* 376. multis laudibus commendarunt potum aquę temperate frigidę: de cujus utilitate recentius exemplum allegat BORELLUS *Cent.* 2. *obs.* 27. *p.* 131. & ego multis observationibus convictus sum.

§. III.

Curatio choleræ a materia caustica, mole pauca subortæ. Ubi vero ex sumto veneno, vel mota hypercatharsi vel hyperemesi, in subjecto alias sano, cholericus emergit morbus; caussaque ipsius in pauca materiæ acerrimæ fibris ventriculi nerveis inhærentis mole consistit: non quidem cohibere, neque vero adjuvare decet vacuationes. Omni potius studio in id erit incumbendum, ut causticus ac tenuis humor involvatur: quo quidem fine larga quantitate oleosa, mucilaginosa, & pinguia sorbere juvat; veluti oleum amygdalarum dulcium, decocta cum rasura cornucervi, avenæ, hordei, ipsumque etiam lac, quod eo præstantiorem vim exseret, si cum absorbente quodam fuerit remixtum. Præterea quoque pulveres absorbentes exhiberi, & cum acidulis remediis, quæ ad castrandam veneni vim mirifice inserviunt, alternari possunt: quæ inter eminent mixtura simplex, spiritus vitrioli dulcis, nitri dulcis &c.

§. IV.

Motuū præter. His interponenda pariter, ac post evacuatam peccantem materiam subjun-

naturalium impetus sopiendus. jungenda, præsertim si collabi nimium videantur vires, sunt remedia antispasmodica, imo analeptica specifica ex animali potissimum regno desumta, cujus generis sunt, hepar lupi exsiccatum, rasura priapi cervi, cranii humani, ungulæ alcis, cancri usti fluviatiles, ossa humana calcinata, quæ ad convulsivas spasticas nervosarum fibrarum constrictiones æque in cholerica ac dysenterica affectione mitigandas non carere egregio suo fructu, plures medicorum peritissimorum confirmant. Et sicuti semper, ita in hoc præsertim morbo anodynis tutissime utimur, si vacuantibus decenter sunt nupta: quemadmodum sunt pilulæ de styrace, de cynoglossa, WILDEGANSII, STARCKEGANÆ, quæ vacuantia simul fovent ingredientia, & si suspicio de præsente adhuc materia fuerit, motus tamen efferati nimis sint, illæ cum pilulis aloephanginis, vel nostris quoque balsamicis permisceri possunt. Pulveribus absorbentibus theriaca cœlestis, extractum castorei, cinnabaris addi merentur; & cumprimis operæ pretium faciet, liquor noster anodynus, quem cum oleo macis, vel etiam tinctura castorei maritatum vehementer laudo.

§. V.

Externorum usus. Neque sua laude carent externa paregorica, & anodyna; quo fine celebrantur emplastrum de crusta panis, ceratum stomachale mastichinum Galeni, balsamum embryonum, spiritus theriacalis, linimenta ex oleis nervinis, absynthii, nucistæ, menthæ, balsamo Peruviano, castoreo, camphora parata, cataplasmata ex fermento panis, aceto rutaceo, & spiritu vini, nec non sacculi discutientes, & paregorici. Ubi quoque motus insigni ferocitate urgent, nec moli materiæ ullo modo respondent; non præstantius, nec efficacius, ad eos placide sistendos, & reliquam curationem facilitandam est præsidium oleo nucistæ expr. cum linimentis nervinis ad ventriculi regionem adplicando. Non minus commendationem meretur balsamum nostrum vitæ dictum, cum linteis duplicatis affecto loco admovendum.

§. VI.

Horum ope excreta, quæ malum fovebat, materia noxia, & consopitis motibus; eo fructuosius erit, partes sub hoc morbo labefactatas convenientibus corroborare medicinis, quo magis eorundem tonus destructus esse solet. Et huic scopo eadem conveniunt subsidia, quæ præcedente Capite commendavimus. Cumprimis vero superato morbo victu facili utendum, & ab animi pathematibus abstinendum: ne debiliori adhuc intestinorum robore existente, nova producatur choleræ recidiva. Cuncta ciborum genera virtute præstanti longissime superant juscula, ex carnibus vitulinis, gallinaceis, radicibus cichorei, petroselini, asparago, chærefolio, cancris contusis, succo citri parata: cum quibus etiam tincturæ martiales roborandi fine sumi poterunt. — Tertiæ indicationi satisfaciunt roborantia, cum facili victu.

§. VII.

Quod curationem diarrhœæ biliosę attinet, ea si moderatior, viribus integris fuerit, vix eget medicatione. Si impeditior successerit, clysterum externo, rhabarbarinorum interno usu, adjuvari desiderat. Si modum denique excesserit: ad acrimoniam temperandam pulveres absorbentes cum crystallo montana, ad spasmos sedandos, liquor anodynus ex aqua menthæ capiendus, extrinsecus balsamum vitæ abdomini imponendum, operæ facient pretium. — Curatio diarrhœæ biliosę.

CAUTELÆ.

§ I.

Potus aquæ frigidæ in passione cholerica, quo calidior tempestas, regio, ipsaq; ęgrotantis constitutio fuerit, eo salubrior existit. Præter ejus internũ autem usum, gelidam quoque aquam — Cautela circa potum aquæ frigidę.

extrinsecus ventriculo admovere velle; sicut a quibusdam veterum factum legimus: minus tutum ac periculosum censemus, eo quod hac ratione præmatura vacuationum cohibitio induci potest. Ex hoc etiam fundamento derivanda est virtus, quam acidulæ in cholera potæ, præstant: de quibus lectu digna est observatio in SPINDLERI *obs. med. not. ad obs.* 42.

§. II.

Circa lac, & ejusdem serum.

Quemadmodum lac, iis in casibus, qui a sumto veneno, vel acri purgante natales mutuantur, involvendo principium causticum, ac secum educendo, insignioris utilitatis deprehenditur: ita illud, ubi vel nimis acida saburra presto, vel ejus excretio impeditior fuerit, cautissime propinari, vel ad minimum absorbente quodam permisceri debet. Contra vero, serum lactis vicem potus ordinarii & commodissime, & utilissime explebit; neque in siti tantum extinguenda, verum acrimonia quoque temperanda usum exhibebit desideratissimum.

§. III.

Circa laxantium usum.

Laxantia oretenus data rarissime in cholera morbo exposcuntur; quod si autem vacuandi per alvum sit indicatio, eam optime clysteribus, vel internis rhabarbarinis explere licebit. Dulcia enim, mannata, syrupi laxantes, utut alias lenissima sint, hoc in affectu nunquam adhibere convenit.

§. IV.

Circa roborantia & anodyna.

Roborantia & spirituosa ante peccantis materiæ sufficienter factam excretionem, ad cohibendas forsan vomitiones usurpata, spem fallunt, tantum abest ut vomitus sistant, ut eosdem potius cum reliquis symptomatibus exacerbent. De anodynis quoque, & speciatim oleo hyoscyami notari meretur, quod ubi fractæ nimium sint vires, ac intestinorum inflammatio locum occupavit, neutiquam sint adhibenda; quoniam tunc lethalem soporem atque necrosin inferre possunt.

§. V.

Circa venæsectionem.

Sicuti venæsectio in dysentericis, sanguinis nimia simul mole laborantibus, ad præcavendam inflammationem & mitiganda symptomata egregium confert momentum: ita sub iisdem circumstantiis eadem in cholera quoque administranda venit, præsertim si virium sit integrum robur: Multis encomiis illam commendat in hoc morbo, felix ille medicus RIVERIUS *pr. med. cap. IX. pag.* 345.

§. VI.

Circa laxantium in diarrhœa usum.

Diarrhœa biliosa uti alia omnis non statim sisti debet, sed pedetentim humores temperandi sunt; quo in casu rhabarbarum leviter tostum ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam cum aliquot granis nitri perquam utile est; dum humores vitiosos leviter educit, & postea intestinorum tunicas roborando leviter constringit. Nam partibus subtilioribus laxat, terrestrioribus adstringit, quæ prævalent in tosto.

§. VII.

Quæ bilis acrimoniam temperent.

In cholera æque ac diarrhœa biliosa ad temperandam humorum acrimoniam oleum nucistæ expressum ad drachmam dimidiam sive solum sive cum grano uno laudani opiati Helmontiani permixtum & cum jusculo exhibitum magnæ est efficaciæ. Emulsiones quoque ex amygdalis, semine papaveris albi, addito ejusdem syrupo, & aqua pura fontana paratæ dilutiores, eidem scopo obtinendo feliciter inserviunt.

§. VIII.

Diarrhœæ contumacis curatio.

Quando diarrhœa valde pertinax est; præmisso semper rhabarbaro tosto per aliquot dies, sudoriferum ex theriacæ recentis drachma una cum cornu cervi usto, antimonii diaphoretici & nitri purificati granis duodecim exhibere convenit. Extrinsecus vero calide appositum præcordiali regioni cataplasma ex fermento panis, aceto & spiritu vini, additis aliquot guttulis olei menthæ & caryophyllorum, egregie non modo roborat subjacentes partes, sed & motum humorum ad pe-

peripheriam convertit, & cuticularem excretionem secundat.

§. IX.

Cholerę ab arsenico subortæ curatio: Quando cholera ab arsenico excitata fuit, sine mora pinguia, ut oleum amygdalarum dulcium, oleum lini, butyrum insulsum, oleum olivarum cum aqua tepida exhibere oportet. Hæc enim præsentissimam opem ferunt; eo quod non modo vomitum procreant, quo ipsius magna arsenici pars foras eiicitur, sed quod inde etiam caustica acrimonia quæ fibras ventriculi nerveas vellicat, obtunditur, & spastice constrictæ partes relaxantur.

§. X.

Victus salubrioris utilitas. Superato choleræ vel diarrhœæ biliosæ morbo expedit adhuc diæta emolliente ad tempus uti, ut nimium vellicatæ & sauciatæ ventriculi & intestinorum nerveæ fibrę quodammodo demulceantur; quo fine lac dulce, butyrum recens, hordeum excorticatum cum jure pulli aut lacte coctum, item serum lactis dulce optime conveniunt.

§. XI.

Lac in cholera cum febre nocet. Quando cholera est cum febre conjuncta, non tam facile lac dandum est. Nam facile ex calore in caseum coalescit, unde majores cruciatus, viscerum tensiones, capitis dolores & cibi fastidium excitantur. Quare ut citra noxam febricitantibus exhiberi queat, præsertim pueris, magisque juvenibus quam ætate provectis, TRALLIANUS *l. VIII.* jubet lacti miscere aquæ fontanæ bonam partem, & ter quaterque ebullire, & tunc ab igne tolli. Atque ita lac dysentericis quoque febricitantibus non nocere ait.

§. XII.

Sudoriferarum noxa. In cholera & diarrhęa biliosa præsertim quæ ab ira excitata fuit, maximopere a sudoriferis, & regimine sudorifero præsertim in principio cavendum est. Graves enim rheumatici vel arthritici inde oriri solent affectus.

§. XIII.

Cautela circa nitri usum. Perquam memoratu digna est observatio, quam RIVERIUS *c.* 1. *obs.* 33. tradit his verbis. *Vir robustus & bilioso temperamento præditus, correptus est diarrhœa biliosa valde urgente, cum siti intensissima: vocatus ad eum præscripsi sal prunellæ in potu ordinario: tum etiam in julepis ox aqua lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra* 24. *horas convaluit.* Et profecto insignis est nitri, aut salis prunellæ in ejusmodi affectibus efficacia, siquidem non modo æstum contemperandi, verum inflammationes quoque pręcavendi, vi pollet excellenti.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Cholera ex sumto procul dubio arsenico brevi tempore lethalis. Vir quidam sex ultra quinquaginta annorum, ad iracundiam proclivis, nec ullis præter eructationes acidas, & flatulentias obnoxius morbis, equo aliquando facturus iter, hora prius matutina quarta, paratum sibi a filia, quæ justo familiarius cum servo vixerat, decoctum succoladæ, cum lacte, & cinamomo sorbebat. Quo sumto mox de nausea conquestus, inceptum prosequitur iter, sed hora septima reversus, viribusque prorsus dejectus, mortuo similis in lectum defertur. Tum vero horrendis protinus cruciari incipiebat vomitibus, quibus inter summas præcordiorum anxietates, & ineffabiles in ventriculi regione dolores, primum mucosam ac biliosam, paullo post viridescentem reiiciebat saburram. Accedebant subinde frequentes dejectiones, cum horrendis imi ventris torminibus stipatæ; summum ciborum fastidium urgebat; extrema perfrigescebant, pulsuumque ictus sensim evanescebant. Tandem inter frigidos sudores, ac spasmodicas præcordiorum revulsiones, singultus, hisque junctæ totius corporis convulsiones jungebantur; vultus cruore turgidus rubebat; vox peribat; ipsaque hora pomeridiana secunda, & a sumto potu nona, inter crudelissimos cruciatus mors sequebatur. Cadaver neutiquam intumescebat, nec

nec vultus colorem, nisi vivo similem exhibebat; sed ungues cœruleo coloré suffusi, scapulæ ac dorsum lineis ejusmodi notata, pectusque in latere sinistro punctis hinc inde ex atro rubicundis distinctum cernebantur.

Epicrisis.

Quæstio ex hac tristissima morbi historia resultat, num defunctus cholera ex sumto veneno, anne potius aliis magis naturalibus caussis suborta perierit. Ardua sane provincia ei imponitur; cui determinandæ ejusmodi quæstiones exhibentur, a quarum affirmatione, vel negatione fama, quin vita hominum dependet. Valde ancipites enim plerique de veneficiis sunt casus: cumprimis si anatomica defuncti corporis sectio deficiat. Hac facta, si venenum in substantia adhuc intra ventriculum reperitur, res est clarissima: ubi vero illud haud deprehenditur, res adhuc dubii plena existit. Inflammationes enim ac siderationes intestinorum, in omni cholera, sive a veneno, sive aliis caussis enata, quin & in aliis morbis, dysenteria, colica convulsiva &c. vitę imponunt finem: nec ideo certi quidpiam ostendunt. Nec ex omni dubio extricamur per intumescentiam externi cadaveris, aut maculas cœruleas ac livescentes hinc inde in corpore efflorescentes: quippe quę phœnomena in plerisque corporibus, quę sanguine turgent, ac subitanea abripiuntur morte, videre licet. Quamobrem in tali casu prętér symptomata, & externas notas, ad morales quasdam circumstantias respiciendum est: unde BOHNIUS *tr. de offic. med. dupl. pag.* 652. rectissime scribit: *Si externa dati veneni indicia, odium subdolum, & veneni emtio concurrunt, & cuncta veneni ab extra admissi signa, aut plura horum conspirant, hæc evidentem & certam veneni dati notitiam conciliare possunt.*

Quod si igitur pręsentem curatius examinemus casum: vero fit simillimum, defuncto ex potu Succoladę venenum quoddam, & quidem arsenicum fuisse exhibitum. Nam 1) valde imbecilla est assertio, ac si lac cum Succolada assumtum, in ventriculo cum saburra acida, qua illum fuisse occupatum eructationes acidæ significant, coivisset, & sic, accedente sub pluviosa tempestate equitatione, ideoque transpirationis cohibitione, caussam materialem cholerę absque concursu veneni prębuisset. Cholera enim ex diętę vitio producta, nec tam cito generatur, nec tam subitaneum sortitur eventum: qualis hoc in casu intra novem horas accidit.

2) Adsunt subinde ea symptomata, quę datum arsenicum insequuntur, & hęc potissimum ab auctoribus perhibentur: 1) insignis post sumtum venenum nausea, 2) enormes vomitiones cum summo vultus pallore, ut videantur moribundis similes, 3) refrigeratio extremorum, & subita virum prostratio. 4) horrendi in imo ventre dolores tendentes, pungentes ac lancinantes, 5) pulsus cessatio, proxime mortem antecedens, & 6) convulsiones: quę omnia brevi temporis spatio, eoque nunquam ultra nycthemeron protenso, mors excipit. Conf. ZACHIAS *in quæst. med. leg. Lib.* 2. *Tit.* 2. *qu.* 7. *n.* 23. AMMANNUS *in praxi vuln. p.* 344. *& de med. crit. pag.* 303. FORESTUS *Libr. XXX. observ.* 5. *& diss. quam de erroribus circa venena vulgaribus conscripsi pagin.* 37.

3) Quę si ad pręsentem casum adplicemus, simulque conferamus, quod filia, quę potum Succoladę paravit, uti relatum mihi fuit, odio parentem habuerit, arsenicum emerit, & familiarius servo usa fuerit: nullum est dubium, quin ea dato in potu Succoladę arsenico patrem interfecerit.

OB-

OBSERVATIO II.

Cholera falso a veneno deriva-ta.

Vir quidam consistentioris ætatis, hausto aliquando ab uxore parato jusculo, incipit statim male habere, nauseare, spiritum difficilius trahere, liquida aversari, terno ardore cruciari, & inter summas præcordiorum anxietates, perpetuo vomendi conatu urgeri. Vomuit quoque, sed parum æruginosæ bilis; & demum transacto inter dirissima dolorum tormenta biduo animam efflavit. Tertio post mortem die sepultum, sed quarto ob veneni suspicionem rursus effossum cadaver, exhibuit fœtorem intolerabilem. Corpus intumefactum, & undique putredine fuit adfectum. Intestinum jejunum, mesenterium, hepar ac pulmones sphacelo penitus corrupta; cor flaccidum, atroque cruore infarctum; ventriculus undique inflammatus, prope pylorum sideratus, & intus materia viridescente plenus adparuerunt. Unde vir veneno, ab uxore cum jusculo ipsi propinato extinctus judicabatur. Verum explorata curatius morbi historia, hæc adnotare licuit momenta: Defunctus ille vir per integrum ante mortem annum morboso corporis habitu, livido fœdoque vultus colore, & adpetitus prostratione præditus fuerat; inque primis pridie ante sumtum jusculum de ventris torminibus conquestus, ea ipse a gravi iracundia, qua aliquot ante diebus exarserat, & ab hausto desuper spiritu vini derivaverat. Quibus molestiis consultura uxor, dictum cum melle confecerat jusculum, ex quo pejus habens defunctus, potu spiritus vini, philonio Romano, remedioque succinato calidiori se levari putabat. Verum exacerbatis magis magisque symptomatibus, supra recensitis, tandem diem obierat supremum.

Epicrisis.

Quum symptomata in hoc casu præsentia ita quidem comparata sint, ut sumti toxici effectibus consentiant; morales vero circumstantiæ refragentur huic suspicioni, nec in dissecto cadavere veneni ullum adparuerit vestigium: minus æquum esset uxorem veneficii ream agere. Vero potius simillimum videtur, quod affectus cholericus, quo vir ille extinctus fuit, ab aliis præter venenum extrinsecus illatum caussis, suam repetierit originem. Bilis in causticam & acerrimam indolem conversa, quam veteres internum vocabant venenum, magis malo caussam præbuit: de qua REYES *in camp. Elys. jucund. quæst. qu. 64. pag. 856. scribit: Quid ergo similius inveniri poterit aliis symptomatibus, quæ de veneno intoxicato describuntur! siquidem ea in cholera morbo*, nimirum a bile orto, *fere omnia observavi*. Nam defunctus corpus impuris succis refertum præ se diutius tulit, testante malo habitu, fœdoq; vultus colore. Juxta ZACHIAM vero *cons. XII. n. 6. ex corporis impuritate facile evenire potest, ut humores in tantum corrumpantur, ut ex ipsis sic corruptis generetur in corpore vivente venenum aliquod, afferens omnia symptomata veneni assumti & externi*. Quũ ergo noster ita constitutus, vehementi exarserit iracundia: commota & in orgasmum acta fuit bilis; quin accedente vini adusti potu, nocivam subiit acrimoniam, tormina imi ventris, quibus pridie ante mortem cruciatus est, inducentem. Hæc vero mala uxor sedatura, bona intentione jusculum mellitum dedit; sed non nisi oleum camino addidit: siquidem bilis commota, si cum dulcibus permisceatur, acerrimam acquirit indolem: qua etiam in nostro casu imbuta, choleram induxit; cui jusculum illud procatarcticam præbuit caussam. Excitata sic cholerica passio, vomitibus potissimum crebris, ac alvi dejectionibus se exserere

debuisset; sed iis per datum philonium Romanum cohibitis, inanes tantummodo vomendi conatus, & summæ præcordiorum angustiæ, una cum horrendis doloribus miserum crudeliter affecerunt. Retenta insuper intus acerrima materies ventriculum arrosit, ejusque inflammatio produxit; quæ intolerabili interiorum ardore se prodidit. Hæc vero in putredinem denique sphacelosam abiit, quæ ob impuritatem totius humorum massæ, citius ac latius diffusa, pleraque vitæ penetralia sphacelo infecit. Quæ cum ita sint; *frustra minus evidentem ac magis dubiam quærimus caussam* (quæ in nostro casu esset venenum) *ubi evidentem & manifestum habemus*, secundum ZACHIAM *loc. cit. n. 8. & 9.*

OBSERVATIO III.

Cholera a sumto arsenico nata.

Vir quidam gregarius viginti sex annorum, robustus & illibata semper sanitate gavisus, sumto circa horam undecimam meridianam jusculo, vehementissimis subito corripiebatur vomitionibus; quas protinus atrocissima imi ventris tormina, nulla vero subsequente dejectione, excipiebant. Jungebantur insuper ineffabiles præcordiorum anxietates, ardoris circa ventriculum acutissimi sensatio, inexplebile bibendi desiderium, ac perpetuæ inquietudines; quibus symptomatibus per triginta horas miserrime cruciatus obiit. Dissecto post mortem cadavere, ventriculus circa sinistrum orificium inflammatus, tunica villosa abrasa, & in ejus, ut & intestini duodeni cavitate ultra tres mensuræ seri viridescentis biliosi, una cum pulvere albicante, & magna mercurii vivi quantitate adparuerunt. Reliqua intestina hinc inde gangrænata, & tribus in locis contorta convolutaque in conspectum prodierunt. Uxor, veneficii rea, se non nisi mercurium vivum ad excitanda tormina marito exhibuisse fatebatur: requisitus vero medicus putabat, defunctum accepisse mercurium sublimatum, qui in ventriculo, ejus calore solutus, in sua rediisset principia; unde mercurius vivus, & pulvis albicans, tanquam salinum illud mercurio adhærescens, in conspectum prodiisset.

Epicrisis.

Occurrunt in hoc casu momenta, insigni observatione digna: quorum primum est, num defunctus dato veneno perierit? Neque vero ullum hujus rei est dubium: si consideremus 1) virum juvenem robustum, per omnia sanum repente sorbillato jusculo, horrendis vomitionibus, torminibus, aliisque sumtum toxicum plerumque consequentibus symptomatibus correptum, ac intra triginta horas extinctum fuisse. 2) factam corporis sectionem, non modo eam ventriculi constitutionem, quæ exhibita venena sequitur, verum etiam ipsum in natura venenum ostendisse.

2) Deinceps, cum nullæ in nostro casu fuerint dejectiones, quæ ordinario ut ab omni cholera, ita præsertim ea, quam venena excitarunt, nunquam abesse solent; ipsa quoque sectio hujus phœnomeni caussam præbet clarissimam, quæ nulla est alia, quam convolutio intestinorum tribus in locis facta. Hinc vero simul patet, quanta torminum spasmorumque intestinalium fuerit, in nostro defuncto vehementia; quippe cui soli convolutio illa debetur, qua fœcibus per alvum nullus exitus fuit permissus; & ideo symptomatum ferocitas acerbior reddita.

3) Determinandum vero est, qualenam exstiterit assumtum venenum? Mercurium vivum solum velle reum agere, absurdum est. Quamvis enim mercurius ille vivus in subjectis, quorum primæ piæ impuris ac biliosis scatent succis, gravia symptomata, faucium erosiones, copiosiorem sali-

salivæ fluxum, tormina intestinorum excitare, quibusdam observationibus deprehendatur; ex illo tamen ipsam mortem tam brevi tempore subsequutam esse, nemini hactenus adnotare licuit. Nec in præsenti subjecto recensita incommoda inde expectari potuerunt, quum illud per omnia sanum ac robustum fuit: & per experientiam constat, ileo morbo laborantibus, mercurium illum librarum pondere citra noxam propinari.

4) Neque vero probabile est, mercurium sublimatum defuncto exhibitum fuisse. Hoc enim veneni genus, adstringente, quem faucibus infert, effectu se facile prodit; & raro tam atroces vomitiones excitare deprehenditur. Inepta quoque est assertio ac si ille calore ventriculi a salibus corrosivis liberatus, inque currentem redactus fuisset formam: hi enim effectus, non nisi per summam ignis torturam, & aliorum subjectorum additionem obtineri potest.

5 Quamobrem justissima remanet suspicio, defunctum non nisi arsenico vita privatum fuisse. Nec falsa fuit: siquidem uxor, torturæ subjecta, posthæc fassa est, se marito arsenicum, & paullo post mercurium vivum exhibuisse. Cujus rei medicus statim certior potuisset fieri, si inventum in ventriculo pulverem, quem pro salibus mercurii sublimati corrosivis habuit, recto subjecisset examini, illumque carbonibus injecisset: tum enim, sicuti posthæc factum fuit, fœtorem allio similem sparsisset, qui arsenico proprius est.

OBSERVATIO IV.

Cholera a comestis pastillis venenatis. Communicavit ante aliquot annos mecum notabilem de cholera casum, Archiater quidem celeberrimus; qui sic habebat: Comederat sutor quidam cum uxore, & binis infantibus pastillos, qui ab illius fratre, insperso arsenico venenati fuerunt, & cani posthæc exhibiti, intra tres horas mortem intulerunt. Exinde omnes protinus nausea, vomendi conatibus, vomitionibus quoque ac dejectionibus violentis ac copiosissimis, præcordiorum anxietatibus, atrocissimis torminibus, animi deliquiis, tremore artuum, ac summa virium prostratione infestati sunt. Sumtis contra hæc symptomata, quas Pharmacopæus enormes excretiones sedaturus dederat, medicinis sudoriferis volatilioribus, cum theriacalibus maritatis, remiserunt quidem & vomitus, & alvi fluxus; sed reliqua symptomata, accedente summa spirandi angustia, eo atrocius insistebant. Uxor tandem efflorescentiam, purpuræ similem, cum insigni ardore prurituque junctam, per totum corpus experta, una cum marito, & altero infantum, utut longo tempore convaluerunt. At horum natu major, duodecim annorum, in horrendas incidit convulsiones, & has inter vigesima quarta a comestis pastillis hora obiit. Secatum cadaver sequentia exhibebat: Externum corpus undique turgidum, & colore cœruleo viridescente suffusum, inque dextro hypochondrio gangrænatum erat, ungues livescebant, & fauces inflammatæ adparebant. Pulmones colore cinereo imbuti, sphaceloque corrupti cernebantur: ventriculus mirum in modum expansus, tunica villosa prorsus orbatus, tenuissimus, ac fere pellucidus, & variis hinc inde sugillationibus notatus, continebat amurcam ex atro brunnam, fœtidissimam, eique intermixtum lumbricum mortuum. Cystis fellea bilem fovebat æruginosam, & reliqua denique viscera omni præternaturali vitio carebant, nisi quod intestina æque ac ventriculus insigniter fuerint expansa.

Epicrisis.

Ferax hic est casus utilissimarum observationum; quas ad illustrandum ulterius choleræ genium paucis proponemus. Primum quidem docet constans

ſtans experientia, veneno peremtos, brevi tempore inſignem totius corporis ſphaceloſam ſubire corruptionem; quam celerrima ipſius poſt mortem intumeſcentia, unguium livor, cutis cęruleus, virideſcens & fœdiſſimus color, & intolerabilis fœtor ſignificant. Neque obſcura hujus rei eſt cauſſa: venenorum enim, præſertim quæ ex minerali regno deſumuntur, corroſivorum ea eſt indoles, ut non in ventriculo ac inteſtinis ſolum, ſed aliis quoque partibus, ipſoque cutaneo ac muſculoſo corporis cortice vehementiſſimam excitent conſtrictionem; qua fit, ut ſanguis in liberiori ſuo curſu retardetur, hinc ſubſiſtat, ſtagnet, & more ipſi conſueto in ſphaceloſam abeat putredinem. Quod plerumque in externis quidem; quandoque vero in internis quoque contingit partibus; velut in præſenti caſu pulmones ſphacelati oſtendunt.

2 Notari porro meretur, in veneno defunctis ventriculum ac inteſtina mirum in modum ſœpius deprehendi expanſa. Namque quemadmodum omnibus ſpaſmodicis morbis familiare eſt, ut partium quas adſecerunt, atoniam relinquant: ita fit quoque in cholera a veneno, ut finitis per mortem ventriculi ac inteſtinorum convulſivis motitationibus, ſumma eorundem relaxatio, ac velut paralyſis excipiat. Qua quidem præſente, vapores ac halitus ex reſtitantibus ibidem humoribus pullulantes, liberam obtinent facultatem ſeſe expandendi, ſimulque latera dictarum partium, mirum in modum dilatandi.

3) Venena varios edunt effectus ratione doſeos, qua aſſumuntur: unde petenda quoque erit ratio, quod in noſtro caſu ſolus puer perierit, & reliqui evaſerint omnes; quoniam ille ſub paſtillis majorem forſan veneni, quam hi accepit quantitatem. Si ejus doſis ad necandum minus ſufficiens, ac incompleta fuerit: atrociſſima nihilominus ſymptomata, & diuturnam parit ægritudinem. Namque, niſi tempeſtivæ ferantur ſuppetiæ, rapitur venenum ad ſanguineam maſſam, cumque hac per omnes nervoſas corporis partes vehitur: unde ſalutari conſilio in fœmina, cujus præmiſſa hiſtoria fecit mentionem, ad cutim in forma exanthematum purpuraceorum devolutum fuit. Quo in caſu pernicioſa ſunt calidiora, volatilia, ac ſudorifera remedia, quippe quæ exagitando humores, & veneni vim exaltando, cuncta reddunt ferociora. Præſtat tum potius ubi nimirum venenum jam introivit humores, acidulis medicaminibus, quæ virulentiam toxici caſtrant, ut eſt mixtura ſimplex, uti, & cum iis alternare fixiora bezoardica, blandis anodynis nupta.

OBSERVATIO V.

Cholera per potum aquæ frigidæ curata.

Vir quidam robuſtus, quadraginta & quod excedit annorum, militiæ deditus, poſt vehementiorem aliquando iracundiam, inſignem muſti copiam, ſub aere quidem nimis humido frigidoque ingurgitabat. Poſtridie de ciborum faſtidio, vomendi conatu, & dolore totius corporis contuſorio querulus, ſubito vomitionibus & copioſiſſimis & vehementiſſimis, bilioſis ac virideſcentibus, inter ſummas inquietudines & pręcordiorum anxietates corripiebatur; quas dejectiones cum crudeliſſimis imi ventris torminibus preſſo pede ſequebantur. Vocatus medicus varii generis remedia ſtomachica, anodyna, roborantia ac diluentia, ſed in caſſum pręſcribebat: adeo ut æger per quatuor jam dies violentis doloribus confectus, dejectis cunctis viribus, pro deplorato haberetur. Quo in rerum ſtatu deſideravit ad delendam vehementem ſitim ab amico aquam frigidam, eamque ſucceſſivis hauſtibus, magna aſſumebat quantitate. Hæc ad inteſtinorum delata canalem cum magnis primum tormentis per alvum ſecedebat; continuato autem illius potu, tormina ſenſim conquieſcebant, dejectiones fiebant rariores, & cutis, quæ antea aridiſſima erat, mollior reddebatur

tur

tur & humidior: æger quoque somnum capiebat, vires recuperabat, & sic unico hoc, quamvis simplicissimo remedio, a mortis faucibus ereptus convalescebat.

Epicrisis.

Veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS, COELIUS AURELIANUS, TRALLIANUS, ARETÆUS, GALENUS, & AMATUS LUSITANUS eminent, aquæ frigidæ circumspectum usum in magnis morbis, nominatim cholera, dysenteria, colica biliosa, convulsiva & sanguinea &c. miris extulerunt elogiis. Acerbe vero dolendum est, quod recentiorum medicorum plurimi, veterum vestigia deserentes, simplicia ejusmodi ac domestica remedia, altis veluti superciliis spernant; iisque longissime præferant exotica, specifica, pretiosa ac pharmaceutica præsidia: quibus dictis in morbis plus damni afferunt, quam adjumenti. Paucissimi enim sunt, qui agnoscunt, quantam & quam incomparabilem ad arcendos pariter ac sanandos graves morbos vilissimis ac simplicissimis rebus, ut sunt elementa, maximeque aer & aqua, tam frigida, quam calida, divina clementia indiderit virtutem. Ego certe pluribus in ægritudinibus, ad eas rite debellandas, ad veterum placita recurrendum esse statuo; nec id ipsum sine singulari fructu me fecisse, candide testor.

Quod præsertim usum aquæ frigidæ in cholera ac dysenteria attinet; audiamus veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. XV. in dysenteria*, inquit, *si pluribus diebus alia remedia non juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigidæ potio assumta astringit, & initium secundæ valetudinis facit*. AETIUS *tetrap.* 3. *serm.* 1. *cap.* 45. scribit: *in potu a principio quidem pluviæ aqua utendum est, quod si pluvia optima non adsit, fontana utemur*. Et AMATUS LUSITANUS *Cent. II. curat.* 56. copioso frigidæ potu dysenteriam biliosam observavit curatam. Non minus utilitatem aquæ frigidæ in cholera, egregie testatur descriptus supra casus; cui similem mihi, olim Mindæ medicinam facienti, licuit adnotare; quem in MED. SYSTEM. *Tom. IV.* recensitum legas. Virtutes autem, quas aqua in nostro morbo exserit, in eo potissimum consistunt, ut per illam ingens ardor, qui a vehementiori attritu & motu intestino partium sulphurearum suboritur, attemperetur & exstinguatur; deinceps biliosa humorum in primis viis contentorum acrimonia diluatur, & infringatur; & denique tonus, atque robur partium solidarum, a vehementia morbi insigniter labefactatarum, rursus erigatur, instaureturque.

OBSERVATIO VI.

Vir generosus, quadragenarius, bono & robusto corporis habitu præditus, ad iram proclivis, sanguinis missionibus nunquam adsuetus, sed vinosis compotationibus data occasione supra modum deditus, & hinc febribus tertianis, nariumque hæmorrhagiis frequenter olim obnoxius, per aliquot jam annos circa vernale æquinoctium vel febre tertiana, vel ad minimum erysipelaceo dextri pedis tumore ardoreque cruciari cœpit. Præterea familiaris ipsi per multos annos fuit passio cholerica, quam æstate potissimum, si a sumto cibo graviori exardesceret forsan iracundia, protinus sibimet contraxit. Hunc valetudinis statum mihi, fontes aliquando Lauchstadienses frequentanti, quos ipse, dictos morbos præservandi fine accesserat, referebat, simulque indicabat, quod cholera affectus, omissis tandem omnibus, a peritioribus passim medicis commendatis remediis, cum velut semianimis jaceret, non præstantius, quam a sero lactis perceperit auxilium. Se enim hoc, ad sitim tantum exstinguen-

Cholera potu seri lactis curata.

guendam laudatum, tam præsenti semper cum levamine potare consuevisse, ut mitescentibus sensim per superiora ac inferiora vacuationibus, ejus solius ope intra paucos convalesceret dies. Petiit ergo a me consilium, quo ab erysipelacea, tertiana, & hac cholerica febri se præcavere posset: quod suppeditaturus suasi, ut bis quotannis venam præberet secandam; potibus spirituosis, ipsoque vino moderatius uteretur, & loco cerevisiæ aquam puram, cum quarta vini parte mixtam biberet. Præterea auctor fui suasorque, ut dum serum lactis ipsius constitutioni convenientissimum judicarem, illud jam ad ipsum fontem per quatuor hebdomades, curæ loco, interposito quavis quarta die pulvere ex duobus rhabarbari unoque tartari vitriolati scrupulis confecto, adhiberet, & vesperi in balneum temperate calidum descenderet: atque hæc singulis annis continuaret. Cui cum aures dederit consilio, factum est, ut ab illo tempore nec febre tertiana, nec erysipelate, nec hæmorrhagiis amplius corriperetur.

Epicrisis.

Ostensum jam in superiore est Capite, quam incomparabili in fluxibus dysentericis ac cholericis, & serum lactis, & lac aquæ nuptum, polleat virtute; quod eo nomine non solum a vetustissimo HIPPOCRATE, nec non ab Italis medicis, maxime SYLVATICO, FORTIS, BAGLIVO, item celebri Angliæ practico SYDENHAMIO; verum etiam nostris temporibus ab illustri Batavorum medico, BOERHAVIO, multis in gravissimis morbis, magnis commendatur laudibus. Optassem vero, ut nostræ quoque Germaniæ medici id attendere velint; ita enim futurum esse sperarem, ut in sanandis & præcavendis chronicis passionibus, præsertim quæ a copia seri impuri scorbutici proficiscuntur, & subjecta biliosæ ac sensibilioris naturæ invadunt, plus inde levaminis experiremur, quam quod hactenus ab aliis, utut magni nominis remediis exspectare licuit. Illi enim liquores naturæ nostræ sunt amicissimi; sed notari meretur, curam per illos institutam, conjuncto regimine prudenti, per mensem & ultra esse protrahendam: cujus rationem, qui amplius scire desideraverit, adeat binas dissertationes, quarum unam de utilitate seri lactis, alteram de connubio lactis cum fontibus medicatis conscripsimus.

OBSERVATIO VII.

Quum ante quindecim annos in thermis Carolinis, Principem quendam serenissimum comitatus degerem; accidit, ut illustrissima Comes, quæ ibidem commorabatur, ex improviso in cholericam incideret passionem, tanta quidem vehementia, viriumque jactura adfligentem, ut intra octo horas plus quam triginta per alvum dejectiones, & viginti vomitus, iique viridescentes numerarentur. Tum ego vocabar, qui cum in caussam indagarem mali, percepi, quod propter menstruorum defectum per quinque jam dies thermales potasset aquas; pomeridie vero fraga hortensia paullo majori copia assumsisset, & inde statim nauseam, murmura imi ventris, & inquietudinem noctu persensisset, subsecutis, quæ præsentes adhuc erant, affectionibus. Ego ipsam, & illustrissimum maritum, qui valde dolebat, bono esse animo jussi, & mox hunc ordinavi pulverem: Recipe lapidum cancrorum, concharum præparatarum, cornu cervi philosophice præparati, unicornu fossilis, succini ana drachmas duas, cinamomi acuti drachmam unam, olei nucis moschatæ expressi grana decem: cujus drachmam singulis horis cum mensura dimidia lactis vaccini sumsit. Ad sitim præterea, qua vehementer premebatur, me inscio frigidam bono cum levamine potavit aquam: & extrinsecus ex meo consilio spiritum vini

Cholera per fraga copiosius assumta producta.

re-

rectificatissimum cum oleo menthæ calide, quavis altera hora renovando, abdomini adplicuit. Sub hujus curationis initium, invalescere primum anxietates videbantur, & ea evomebat humores viridi bile tinctos, & in mucum quasi coeuntes; sed continuatis remediis, sensim remittebant vomitus cum reliquis symptomatibus, & illustrissima Comes intra viginti quatuor horas recuperatis viribus perfecte convalescebat.

Epicrisis.

Sœpissime mihi licuit adnotare, ab assumtis sub potu acidularum, vel etiam thermarum Carolinarum, fructibus horræis, vehementissima symptomata, cardialgias, vomitiones, alvi fluxus cum summa virium prostratione fuisse subsequuta. Hæc omnia a flatibus per fermentationem inductis æque, ac inde oriunda humorum in primis viis stabulantium acrimonia, quam viridescentes etiam produnt vomitiones, suos mutuantur natales: quare his in casibus congruis demulcentibus, ac acrimoniam involventibus, quale est lac, & ejus serum, una cum absorbentibus acidum, & roborantibus internis & externis, vix inveni præstantiora subsidia.

OBSERVATIO VIII.

Cholera sicca cum humida. Quum ante aliquot annos in aulam Guelpherbytanam pro valetudine serenissimi Ducis restauranda vocarer; accidit, ut generosus, & maxime reverendus Canonicorum Præfectus, sexagenario major, me in reditu ad ipsum invisendum, consilium periturus invitaret. Laborabat enim gravi, eoque duplici morbo, uno oculorum, quorum hic gutta serena, ille cataracta incipiente affectus erat; altero imi ventris, quo per intervalla, crebris ructibus, & dejectionibus sursum deorsumque vehementissimis vexabatur. Ad sanandum oculorum affectum conquisita permulta peritissimorum & medicorum, & Chirurgorum, etiam Gallorum responsa consiliaque mihi monstrabat, affirmans, quod frustra per aliquot annos varii generis remediis, quæ maximam partem erant purgantia valde acria, mercurialia, cephalica cinnabarina, nervina &c. usus fuerit, sed inde potius ratione morbi posterioris pejus habuerit. Hic vero in eo consistebat: Tertia post prandium hora prævіis hypochondriorum tensionibus, borborygmis totum abdomen occupantibus, lumborum dolore, & alvo adstrictiore, quæ familiaris ipsi erat, accedebant anxietates cardialgicæ, cum sudore frigido, & tumore circa pylori regionem eminente stipatæ: quæ per flatus magno cum impetu primo sursum, dein deorsum prorumpentes solvebantur. Interdum vero, quando vinum Rhenanum, aut quandoque rubrum Gallicum solito largius potaverat, & cibos duriores infumatos assumserat, aut animi adfectui, tristitiæ cum iracundia junctæ indulserat; in vomitus atque dejectiones tam copiosas simul incidebat, ut per viginti sedes, totidemque fere vomitiones, valde acidas ac viscidas, viribus mirifice fuerit exhaustus. Ego candide mentem ipsi meam aperiens declaravi, quod adhibitis ad affectum oculorum penitus desperatum tot variis, ventriculo ac generi nervoso infensis remediis, id grave malum sibimet accerserit, saltem insigniter auxerit; adeoq; ad hoc potius vel abigendum, vel ad minimum sublevandum omnem curandi nervum dirigendum esse duxi. Inter alia ipsum potu vini rubri Gallici quod adstringentis, & in ejusmodi affectibus valde noxiæ est facultatis, interdixi; a crassiori quoque victu eum abstinere, & cibis, qui essent facilis concoctionis, & jusculis humectantibus frequenter uti jussi. Pro potu loco cerevisiæ commendavi aquam fontanam cum quarta parte vini Rhenani mixtam, vel si hanc ventriculus ferre non posset, eandem cum semine anisi leviter coctam; & denique, ut inter prandium ac cœnam eli-

xi-

xirium meum balsamicum viscerale; singulis autem septimanis pulverem ex lapidibus cancrorum, rhabarbaro, & semine cymini confectum sumeret, suasi.

Epicrisis.

Morbus hic paullo rarior, cholera sicca cum humida maritata adpellari meretur. Siccæ equidem choleræ ideam HIPPOCRATES *Lib. de victu acutor.* §, 61. ita nobis proponit, quod nimirum venter admodum infletur, strepitus insint cum laterum lumborumque dolore, & postea flatus per os & alvum importune, & maxima vi erumpant. Quando vero ventriculus, & intestinum duodenum maxime ac ileon crudorum & vitiosorum humorum colluvie premitur, sicca tunc cholera in humidam transit. Noster quidem Reverendissimus æger jam olim hypochondriaca passione infestatus fuit, quæ ventriculum ac intestina pro objecto spasmorum potissimum habet: quare nihil restat dubii, quin remediis ad sanandum oculorum vitium usurpatis minus aptis, & vehementioribus naturale robur dictarum partium, a quo præcipuum valetudinis dependet momentum, magis labefactatatum fuerit, atque destructum. In ejusmodi vero intricata ægritudine nihil aliud agendum statui, quam ut idoneis diæteticis ac pharmaceuticis subsidiis, humoribus blanda reddatur temperies, & peristaltica canalis alimentaris virtus roboretur ac confirmetur. Et quamvis vini Gallici, Pontac dicti, si bonæ fuerit notæ, ea est natura, ut parcius sumtum, & cum aqua dilutum ad conciliandum ventriculi robur admitti queat: attamen multiplici quoque edoctus sum experientia, ejus usum ob principium, quod fovet valde adstringens, largiorem ad graves & spasticas nervosi generis disponere ægritudines, vel eas jam præsentes augere: adeo, ut cum magna cautione id vini genus in usum, præsertim quotidianum duci debeat.

OBSERVATIO IX.

Vir viginti sex annorum, per omnia sanus, binis abhinc annis post gravem excandescentiam in diarrhœam incidit biliosam, per tres hebdomades cum copiosissimis dejectionibus, & magna virium prostratione infestantem. Consultus medicus dabat adstringentia; & quum eorum usum, cohibito alvi fluxu, vehementiora tormina, & pungentes præcordiorum dolores exciperent; venam in brachio tundi jubebat, promanante pauco, eoque aterrimo cruore. Facta venæsectione, animi deliquium patiebatur æger, & ad se rediens, spiritum difficilius trahere incipiebat: sed dato laxante, melius iterum habebat, nec nisi de prostrato conquerebatur adpetitu. Quem ut instauraret, ex præscripto medici acidulas Pyrmontanas per quatuordecim potare debebat dies; & ante pariter ac post earum usum pilulas purgantes, potenter alvum moventes assumebat. Verum abhinc cum sicca tussi, cruento alvi prehendebatur profluvio; quo inter atrocissima circa umbilicalem potissimum regionem tormina, & ardoris sensationem, quotidie sexagesies & ultra desidere cogebatur. Et hæc sanguinea diarrhœa per integrum jam duraverat annum, nullisque obsecundaverat medicaminibus. Dejectiones enim frequentissimæ, & singulo die trigesies, & ultra repetitæ, semper sanguineæ vexabant; tenesmus simul urgebat molestissimus; adpetitus quoque avidissimus, & vix satiabilis erat, & corpus denique perpetuo frigoris sensu, sub calidissima etiam æstate, afficiebatur, sæpiusque contremiscebat. Æger itaque meam imploravit opem.

Diarrhœa biliosa mala medicatione in sanguineam chronicam permutata.

Epicrisis cum consilio.

Non adeo vulgaris præsens est affectus, sed paullo rarior, & diarrhœa hæmorrhoidalis chronica, ab erosio-

ne tunicarum intestinalium, coli præsertim & recti dependens vocari meretur. Cujus si primos natales consideremus; illi a gravi iracundia, cui indulsit, sunt repetendi. Hac enim factum est, ut commotis biliosis humoribus, istiusmodi quoque diarrhœa suboriretur; quæ si remediis temperantibus, acrimoniam demulcentibus, & leniter evacuantibus fuisset oppugnata, facile persanari potuisset. At male administratæ medicationes tam levem affectum, in gravissimum, & fere immedicabilem conjecerunt. Namque primum magnam merentur censuram data protinus adstringentia; quibus factum fuit, ut intus retenta acri biliosa materia, spasmi simul ad superiora sint revocati, & hinc præcordiorum anxietates, atque puncturæ excitatæ.

Deinceps perverso sane consilio sanguis ex tusa in brachio vena est eductus: unde evenit, ut præcordiales spasmi & angustiæ, invitatis magis ad superiora humoribus, increverint, & ipsas animi defectiones habuerint comites; id quod in cardialgicis doloribus, ubi vena in brachio tunditur, sœpissime notare licet. Laxans subinde datum, revocando humorum liberam per alvum excretionem, operæ fecit pretium: & tum fuisset facillimum, restitantem inadpetentiam, datis roborantibus, & continuato leniorum laxantium usu, profligare, sanitatemque restituere.

Verum hanc adhibitæ demum aquæ Pyrmontanæ una cum fortioribus purgantibus prorsus pessumdederunt. Nam illæ acidulæ frigore suo ad spasmodicas totius cutanei corticis constrictiones disposuerunt; & purgantia tunicas intestinorum nervosas violenter vellicarunt. Unde congesti ab ambitu corporis constrictio, ad intestina humores, acres, biliosi ac impuri, vascula sanguifera intra tunicam nervosam latitantia ad rupturam usque impleverunt; illa perruperunt, & ipsam denique tunicam arroserunt; cujus erosioni, diarrhœa chronica cruenta cum tenesmo debetur.

Si itaque quicquam auxilii in ejusmodi contumaci & gravi morbo reliquum est; id certe unice in iis remediis, quæ acrimoniæ humorum deliniendæ, & erosioni tunicarum intestinalium consolidandæ dicatæ sunt, consistit. Quum vero præterea motus sanguinis & humorum ab ambitu corporis ad intestina tendunt; non præstantius perspirationis restitutione erit subsidium, quam balneorum vaporosorum frequenti & convenienti usu obtineri posse confido. Interne olei olivarum cum Spiritu menthæ æquali parte permixti frequentem usum, neque minus pulverem ex bolo armeniæ p. iii. & corticis cascarillæ p. I. compositum item infusum theiforme ex mentha crispa: & pro potu decoctum sassafras & santali rubri usurpandum commendavi.

OBSERVATIO X.

Est in nostra civitate matrona quædam honesta, quadraginta sex annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesa, vasisque exilioribus instructa, quæ per octo jam annos menstruorum inordinato successu, atque hinc pendentibus hystericis & hypochondriacis laborat affectionibus. Nata nimirum est matre nephritica; victu longo abhinc tempore utitur lauto, ac pleno, ac præter aquam puram, cum pomis citri, & sacharo distemperatam, pro ordinario potu vino Gallico Pontac; venam ter secandam quotannis præbet; sed vitæ genus motus prorsus expers agit. Ante octo igitur annos suppressus primum per aliquot vices mensium fluxus, graviditatis suspicionem ipsi pariter ac consulto tum medico movebat; sed mox evanescebat illa spes, & nascebatur febris intermittens contumacissima, nullis cedens remediis, donec tandem sumta per octiduum, corticis chinæ larga quantitate cohibe-

Diarrhœa cum variis symptomatibus stipata.

be-

hæretur. At succedebant dolores lumborum & ossis sacri, ingens corporis languor, capitis dolores, aurium susurrus, atque tinnitus, oculorum caligo, & angustiæ præcordiales. Datis purgantibus, & instituta venæsectione, anxietates quidem cum capitis doloribus remittebant, & menstrua rursus profluere incipiebant: at reliquorum symptomatum vehementia persistebat; & quovis mane largi promanabant sudores. Me tandem consuluit, qui præparato per laxantia & antispasmodica corpore, usum balneorum Teplicensium commendavi: quibus usa egregium sensit levamen; sed gravi terrore commota, priorem & graviorem incidit sanitatis labem. Domum redux febre biliosa cum purpura alba prehendebatur, qua percurata, ex meo consilio per duos successive annos balnea adhibuit Lauchstadiensia, egregio cum fructu. Sed accedentes crebri animi adfectus sanitatem, quæ imminebat, semper iterum destruxerunt; donec ante semestre demum tempus, prævia excandescentia, graviora incideret symptomata, dolores dorsi ac lumborum invalescerent, & sudores matutini magis increscerent. In tali rerum statu sumsit ad reserandam, quæ obstructa erat, alvum, salis Sedlicensis unciam dimidiam: unde factum est, ut alvus vigesies & ultra dejiceretur, & præterea graves præcordiorum anxietates, capitis & dorsi dolores, sanguinis ebullitiones, pulsusque celeres cum duritie juncti accederent. Suasi venæ in pede sectionem; sed eam in brachio, detracta sanguinis parca quantitate, institutam, major æstus, tantæque humorum ad caput exceperunt congestiones, ut in propinquo essent deliria. Adhibitis igitur temperantibus, venam iterata vice in pede tundendam, & largam cruoris copiam detrahendam curavi: unde remittebant congestiones ac æstus, sed dolor in dorso invalescebat, & septimo morbi die vehemens accedebat diarrhœa, cum perpetuo sudore & languore stipata. Hæc adhibitis intus temperantibus, ac mixturis analepticis, externe emplastro saponato cum oleo hyoscyami & camphora malaxato, nono die conquiescens, undecimo præter opinionem recrudescebat; & dato cum pulvere præcipitante liquore anodyno; extrinsecus admoto balsamo vitæ dicto, iterum feliciter expugnabatur. Sed dolores dorsi tantas sumebant vires, ut per viginti septem dies, omnem oculis eriperent somnum: qui tandem, continuatis interne anodynis & antispasmodicis, externe dicto emplastro, cum oleo hyoscyami, nucistæ, camphora, & balsamo Peruviano permixto, debellabantur. Felicissimum etiam effectum in moderanda diarrhœa & mitigandis doloribus pulvis ex bolo Armeniæ, succino, & pulvere cascarillæ compositus, sed parca & repetita dosi, & cum aqua menthæ exhibitus præstabat: Præterea consilium dedi, ut accedente vere lacte asinino cum fonte Selterano permixto, interposito balneo aquæ dulcis, utatur.

Epicrisis.

Omnia illa mala, quibus cum usq; eo per longum tempus honesta illa fęmina conflictata est, nullam certe aliam causam, si primam originem spectemus, quam immoderatum vini adstringentis Gallici, & potus dicti Limonade acidi, & postea perversum ad longam & quotidianam febrem expugnandam corticis chinæ usum agnoscunt. Nam uti in totum, acida, quę incrassant humores, & adstringentia, quæ minimos tubulos quam facile constringunt & obstruunt, vitalibus motibus, qui in libero per partes humorum progressu & convenientibus inde pendentibus se & excretionibus consistunt, valde sunt inimica; ita infaustum & noxium eorum effectum in sexu maxime sequiori, qui hisce rebus delectari solet, quotidie fere conspicimus; dum mensium negotium minuen-

nuendo & turbando ad innumeras graves & diuturnas ægritudines disponunt, præsertim si fœminæ complexionis phlegmaticæ & sanguineæ fuerint, & plus justo desidiæ, vitæque sedentariæ atque inordinatis affectibus deditæ; quale exemplum præsens morbi historia exhibet: Continuus ille lumborum primam vertebram, ubi plexus magnus mesenterius situm habet, occupans dolor non nisi spasmi, qui sese diffundit per totum intestinorum canalem, ejus functiones secundum naturam pervertentis species est. Crebrior ille & sœpius recurrens alvi fluxus intestinorum motus naturalis destructi & humorum vitiosorum maxime acidorum ibi congestorum indicium est, utpote qui & mole sua naturam ad excretiones stimulant, & acrimonia mucilaginem, qua tunicæ nerveæ intestinales tectæ sunt, detergendo, easque ex parte arrodendo malo diuturnitatem & contumaciam adjiciunt.

CAPUT IX.

DE CONVULSIONE UTERI SIVE ABORTU.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

ARvum muliebre, omnium officina mortalium, non modo, si sterile, fructuque vacuum exstiterit, spasmorum tyrannidi obnoxium est, sicut in malo videre licet hysterico: verum etiam fœcunda prole præditum, gravissimos sœpenumero spasmodicos ac convulsivos patitur motus, vique horum non raro fructu sibimet concredito spoliatur; quem valetudinis statum abortus nomine significare solet schola medica. Est enim abortus spasmodico convulsivus uteri motus, quo fœtus immaturus & mortuus, præcedente utplurimum enormi sanguinis profluvio, violenter excernitur. *Abortus definitio.*

§. II.

Dum immaturum, nondumque vitalem per abortum excerni diximus fœtum, illum a partu septimestri, vel octimestri distinguimus. Hic enim utique vitalis existit, & ego ipse aliquot novi exempla, ubi editi fuerunt infantes, septimanis adhuc quinque vel sex deficientibus, imbecilliores quidem, sed qui conveniente per calorem, somnum, quietem & tenerius alimentum regimine, non modo ad debitum robur & perfectionem, sed etiam ad longam pervenere vitam. Notanda subinde hæc abortum inter, & partum septimestrem est differentia, quod in hoc uteri hæmorrhagia factam demum fętus exclusionem sequatur; in illo vero antecedat, tumque embryo, isque mortuus excernatur. *Abortus differentia a partu septimestri.*

§. III.

Abortus plerumque fit inter secundum & tertium, interdum etiam inter tertium & quartum, rarius inter quintum & sextum prægnationis mensem. Nam post quartum mensem, ubi fętus incipit moveri, ad verum partus tempus fętus dicitur mortuus, & majori semper cum difficultate fit; utplurimum circa id tempus, quo alias menstrua fluere consueverunt. Nota sunt mihi plurima exempla, ubi tertio mense circa tempus menstruum fęminæ abortum passæ fuerunt. Nonnunquam porro, sed rarissime contingit, ut circa septimum mensem a violentia externa placentæ ab utero fiat avulsio, quam larga sanguinis ex utero profusio sequitur, sub qua infans moritur, & nisi naturæ robore cito expellatur, ipsa mater in summo vitæ versatur discrimine. *Abortiendi tempus.*

§. IV.

Signa abortus.

Signa imminentis abortus, & legitimi partus magna ex parte sunt communia; nam in utroque casu cum quadam præcedente horripilatione, & partium extremarum refrigeratione, dolor pressorius in lumbis, qui sese extendit ad imum ventrem, percipitur; postea ad os sacrum, coxendicem, & inguina descendit cum pulsu arteriarum auctiori: os uteri fit humidum, & relaxatur, & evacuatio aquæ instar loturæ carnium procedit. Speciatim vero in abortu ante expulsionem fętus sanguis purus cum grumis sat larga sœpius copia cum summa debilitate, & frequentius animi deliquio ejicitur, & tertio demum die fętus expellitur. Præcedit utplurimum subitaneus corporis rigor & horror cum lassitudine, inappetentia, nausea, cordis palpitatione, lumborum dolore; circa pubem gravativus dolor atque in partibus genitalibus frigus: Quo grandior autem & adultior est embryo, eo acerbiores spasmi, dolores ac majora symptomata non sine periculo observantur. Signa abortus futuri HIPPOCRATES *l. II. de morb. mulierum* §. 6. ita proponit; Ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victimæ recens mactatæ, & grumi pellucentes. Aliquando vero etiam fluxum rubrum emittit, & venter imus attollitur & attenuatur, & impotens fit & indurescit, & ad contactum dolet, velut ulcere præsente & febris habet & dentium fremitus: & dolor ad ipsa pudenda, & pubem & lateris mollitudinem, & lumbos & tendinem & ventrem & pectus & scapulas irruit. Et alias omnes partes dolor & impotentia ac pusillanimitas occupat; & color mutatur.

§. V.

Differentia hæmorrhagiæ abortivæ a minus tali.

Ab abortiva vero hæmorrhagia probe ille cruentus ex utero fluxus, qui multis prægnantibus fęmellis citra noxam, & abortus metum contingere solet distinguendum est. Nam sępissime fit, ut quæ sanguine abundant fęminæ, secundo & tertio graviditatis mense sanguineum experiantur fluxum, citra dolores & spasmos in regione lumbari & abdomine, citra debilitatum, & præcedentem horrorem & rigorem partium extremarum. Hoc autem in casu sanguis non ex uteri cavitate, sed potius ex vasculis vaginæ uterinæ cum euphoria profluit. Atque nota nobis sunt exempla, ubi a medio gestationis tempore usque ad ipsum partum sanguis ex genitalibus effluxit, salvo nihilominus & vivaci satis prodeunte fętu. Quare fallit *aph. 60. Sect. V.* HIPPOCRATIS: Si mulier gravida fit menstrualis, non potest sanus esse fętus.

§. VI.

Abortũ non facile provocari posse, probatur 1) testimonio auctorum.

Refert porro scire, non omnes fęminas ad abortiendum proclives esse; & quibusdam nec violentissimis remediis abortum provocari posse. HIPPOCRATES quidem *l. I. de morb. mulierum* asserit abortum sive medicamento, sive potione vel cibo vel alia re quapiam contingere, & §. 42. sunt quæ fętum corrumpant, si acre quid aut amarum ederint aut biberint præter consuetudinem, dum adhuc parvus intus est puerulus. Is enim moritur & turbatur gravidæ venter, & fluxiones concitantur. Verum in nostris regionibus ubi corpora sunt robustiora & minus sensibilia, id ipsum non observatur. Sic GUARENONIUS *Consult. 636.* ait: vidi multas utero gerentes, fortissimisque medicamentis, & multis venæsectionibus cruciatas, & nulla fecit abortum. PLATERUS *prax. pag.* 113. in mulieribus diarrhęa laborantibus abortum minime factum fuisse testatur. ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admir. obs.* 43. 44. refert, per vehementissima purgantia, per sexies, imo octies repetitas venæsectiones, unguenta fortissima & pessaria utero adplicata, per longam inediam, nullos procuratos fuisse abortus. Spectat huc quoque notabilis illa observatio D. D. SOMMERI, quam *Dec.* 1. *anno VI.*

VI. obs. 106. M. N. C. inseruit, mulierem quandam, centum guttas olei destillati juniperi per viginti dies, omni mane ad menses provocandos usurpasse, postea tamen filium peperisse. Qua de re fusius agit, ALBRECHTUS *decad.* 1. *anno VIII. obs.* 165. & recenset, fortissima emmenagoga, ut olea destillata sabinæ, succini, myrrhata, crocata, aloetica ad fetum expellendum frustra fuisse propinata. Singularis etiam observatio est, quam habet BARTHOLINUS *M. N. C. anno* 1. *dec.* 1. *obs.* 52. de geminis gravidis, lue venerea laborantibus, quæ a chirurgo, eas esse prægnantes, nesciente, mercuriali salivatione curatæ, & nihilominus salvos fetus enixæ sunt.

§. VII.

a) Variis observationibus. Ipse ego non semel, sed aliquoties observavi, gravidas quasdam vehementibus acutis febribus, nec non variolis, morbillis, diarrheis, imo dysenteriis laborasse, & fetum in utero vivum salvumque retinuisse. Novi etiam aliquot exempla feminarum generosi stemmatis, quæ, quia non putarunt, se gravidas esse, ad mitiganda pathemata hypochondriaco hysterica integram curam Carolinarum per aliquot septimanas absolverunt, & postea Teplicensi balneo per septimanam & ultra usæ, elapsis tribus vel quatuor mensibus, felici partu bene valentes & robustos excluserunt infantes, cum tamen ejusmodi curandi ratio gravidis minus tuta censetur. Neque pauca mihi prostant exempla, quod utero gerentes per acclivia & declivia loca sine ulla noxa per dies noctesque fecerint itinera, & nimiis saltationibus immensum in modum se fatigaverint. Nec omnibus impraegnatis terror nocet: alias ob campanarum suborto incendio sonitum inopinatum plures in amplis civitatibus deberent abortire, quod tamen rarius accidit.

§. VIII.

Subjecta abortus. Quibus præmissis, eas mox subjungere observationes consultum erit, quas de subjectis abortus, attenta præbet experientia. Sic adnotamus, mulieres succulentas, pinguiores, mollioris & subtilioris corporis habitus, otiosas, opiparo lautoque vitæ genere utentes, naturæ imbecillioris ac sensibilioris, pathematibus hystericis obnoxias, quæ ordinario menstrua vel copiosiora, vel inordinata fuerunt expertæ, quæ semel abortum passæ, aut quarum matres ad abortiendum proclives fuere, longe faciliores ac opportuniores ad abortum esse, quam feminas musculosas, duriori fibrarum compage donatas, robustiores, plebejas, minus pingues, & quæ valido exercentur labore, neque terrori & aliis animi intemperatis motibus nimium indulgent. Constat quoque experientia, illas feminas, quibus per priores prægnationis menses sanguis ex uteri vagina profluxit, quibus ciborum adpetentia languet, & quæ odontalgiis, defluxionibus tussiculosis, nariumque hæmorrhagiis subinde expositæ sunt, vel sanguinem semel bisve tempore graviditatis e vena mittunt, ad abortiendum minus promtas esse. Ceterum de differenti mulierum natura ad uteri morbos & adproclivitatem abortus insignis locus HIPPOCRATIS qui constat *de morbis mulierum l.* 11. §. *V.* meretur considerari.

§. IX.

Structura uteri vasculosa. Hinc autem, cum in quibusdam vel levissimæ caussæ abortum moveant, quem in aliis nulla ars excitare valet, certissima sequitur conclusio, peculiarem uteri in facile abortientibus esse debere dispositionem. Quæ ut innotescat, de uteri structura & usu quædam præmonere, haud alienum erit. Scire igitur refert, 1) quod nulla in toto corpore pars tam numerosa vasorum copia sit instructa, quam ipse uterus, quippe qui,

testante injectionum artificio totus ferme est vasculosus. Accipit enim vasa sua & arteriosa & venosa partim a spermaticis, partim hypogastricis, partim etiam ab iliacis. 2) quod in nulla corporis parte venæ pariter ac arteriæ tam copiosis, quam in utero, gaudeant anastomosibus: nam inflatus per spermaticas ventus mox in hypogastricas penetrat. 3) quod vasa uteri in virginibus valde exilia, facta impraegnatione adeo distendantur, ut minimi eorundem ramuli acquirant eam capacitatem, quæ majorem admittit stylum. 4) quod non recto, sed valde anfractuoso, tortuoso, & velut serpentino flexu per uteri substantiam discurrant; 5) quod venæ arteriis longe sint capaciores, ac 6) valvulis plane destituantur. His ex novissimis tribus momentis clarissime patet, circulum & cumprimis refluxum sanguinis per venas uteri valde tardum in statu etiam naturali esse; & hinc uterum præ aliis partibus, nimiis humorum congestionibus, vasorum infarctibus, distensionibus & hæmorrhagiis obnoxium existere ac aptissimum.

§. X.

De cellulis, & foraminibus uteri. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri connexio, quod in plurimas cavernulas sive cellulas mutuo communicantes canalium alvei desinant, & sinus ovalis figuræ efforment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt, atque in gravidis mire ampliantur: quo fit, ut uterus præsertim prægnans, transversim sectus, ampla & innumera fere exhibeat foraminula. Hac sinuosa & cavernosa vasorum commissura efficitur, ut non ipse solum uterus in prægnantibus a sanguine contento mirifice dilatetur, ejusque tensa & stricta antea compages laxior atque mollior reddatur; sed orificia extremitatum vasculosarum, quæ in cavo oblique sub membrana uteri hiant, & per quæ aer, canali cuidam inflatus, in ipsam cavitatem haud difficulter transmittitur, magis diducantur, sicque perforata vasculosæ chorii membranæ filamenta excipiant, quo per illa sanguis, ex utero ad fœtum, hunc nutriturus transire possit.

§. XI.

Structura uteri fibrosa ejusque elastica virtus. Deinceps notari meretur, uteri membranam fibris carneis esse præditam, earumque ingentem congeriem orbiculatim, imo instar retis contextam, in uteri potissimum fundo conspici. Harum ope peculiarem tonum, seu motum systalticum & diastalticum obtinet, quo sese constringere, rursusque dilatare alternis valet vicibus. Et hoc motu recte, secundumque naturam sese habente, liber & expeditus sanguinis per uterum fit circuitus, omnesque illius functiones legitime succedunt. Sed simul observatione dignum est, quod uterus vi dicti hujus motus mirifica & vix comprehensibili potentia gaudent elastica, qua ejus fibræ & vasa incredibilem in modum distendi & explicari, sicut fit in graviditate; ac excreta sarcina, sicque cessante distensionis caussa, sponte rursus contrahi, coarctari, & ad pristinum statum, ac spatium redigi possunt.

§. XII.

Caussa proxima abortus. His expositis, porro haud ignorari oportet, fœtum libere in cavitate matricis fluctuantem, & ab umbilicali duntaxat funiculo pendentem, vi placentæ uterinæ, quam secundinas vocant, cum utero ita cohærere, ut illius extrema vascula, tanquam minimi villi in foraminula atque ductus uteri §. X. descriptos inserantur, & cum iis laxe uniantur. Jam ex supra dictis repetimus, quod fętus in abortu sit mortuus, illumque tantum non semper hæmorrhagia antecedat. Moritur autem fœtus in utero, si succi vitales, unicum illius nutrimentum non amplius ex orificiis vasorum uteri ad villos secundinarum feruntur; quod fit, si placenta uterina, membranosa valde ac vasculosa ab

ante-

uteri vasorum orificiis avellatur. Ergo præter naturalis placentæ avulsio perpetuam abortus caussam constituit. Avulsis enim secundinis non aliter fieri potest, quin vasa uterina cruore turgida distentaque copioso, hunc per hiantes ductus & patula orificia in matricis effundant cavitatem; qui una cum cadavere, latera arvi muliebris premente & molestante, (mortua enim corpora semper graviora sunt viventibus) carneas ad motus spasmodico convulsivos proritat fibras, aut eos jam præsentes adauget; quibus constrictus, & ab omni latere pressus uterus, aperto interno orificio, expellit primo contentum cruorem & fluidum, & stagnando in grumos concretum, ipsamque tandem, ampliora facta apertura cadaveris sarcinam.

§. XIII.

Caussæ abortus mediatæ sunt 1) externæ violentiæ.

Hæc dicta vero secundinarum avulsio, spasmorum abortivorum immediata caussa, a variis induci deprehenditur mediatis; quas inter primum locum occupant illatę extrinsecus violentiæ; quippe quæ graviter concutiendo abdomen, rupturam cohærentium laxe villorum facillime inferunt. Hinc per gravem imi ventris percussionem, vel contusionem, sive per ictum & lapsum, sive vehementem corporis exercitationem, saltationem, vecturam fiat, vel nimiam abdominis in allevatione brachiorum, aut gravioris ponderis elevatione factam extensionem, provocari abortus, multis observationibus & exemplis habemus comprobatum. Eidem fundamento innititur abortio, quæ per frequentem & immoderatum coitum excitatur; cujus mentionem injicit GUILIELMUS FABRITIUS *Cent. II. obs.* 80.

§. XIV.

2) Defectus sanguinis.

Deinceps dicta separatio fit ab inopia succi & sanguinis nutricis, per orificia vasorum uteri in apertos secundinarum villos instillari soliti. Nam si orificia vasorum uterinorum ob deficientem sanguinis adfluxum exarescunt; fœtus nutrimento destitutus perit & corrumpitur, qui hoc in casu sœpenumero absque spasmis & doloribus ejicitur. Hinc dispositæ 1) in morbis gravioribus, febribus acutis malignis, nimiis diarrhœis, maxime dysenteriis, & quidem frequentes circa declinationem abortiunt; 2) ex eodem fundamento abortum provocare valent immoderatæ sanguinis missiones, in subjectis sanguine non adeo abundantibus institutæ, cumprimis in regionibus calidioribus: unde HIPPOCRATES *aph. XXX. sect. V.* recte dicit, quod venæsectio ad abortum disponat; siquidem ejus tempore ad animi usque deliquium sanguis mitti solitus est.

§. XV.

2) Nimia sanguinis abundantia.

Frequentissimam autem abortuum caussam exhibet nimia sanguinis moles, quam Plethoram vocant. Constat nimirum ex supra dictis, progressum sanguinis per vasa uteri venosa in statu naturali esse difficiliorem ac impeditiorem. Quod si igitur illa a copioso humorum affluxu ultra modum distenduntur, & sanguis in sinubus stagnat; sequitur spasmodica fibrarum uterinarum constrictio, tanquam perpetuus distensionis vasorum comes; qua fit, ut sanguis cum impetu ex orificiis arteriolarum eructetur, uterus flaccescat, placenta secedat ab ejus filamentis & vasorum hiatibus, ac demum fœtus utplurimum secundo vel tertio ab hæmorrhagia die excludatur. Hinc cum SYLVIO *Cap. VI. prax. med.* observamus, fœminas gravidas nona decimaque post cessantem menstruorum eruptionem hebdomade fluxum subinde pati sanguinis satis magnum, & una cum ipso excernere aliquid coagulati carneique; quæ educto circa hebdomadem octavam post cessantia menstrua sanguine, nil simile in se animadvertunt, verum gravidæ manent, atque circa nonum mensem, vivum & vitalem pariunt fœtum. Unde recte concluditur, has priori-

bus quoque mensibus fuisse gravidas; posthabita vero redundantis sanguinis imminutione abortum fuisse passas, & hoc præsertim fœminis largo mensium fluxui obnoxiis evenit; nam quia fœtus tenerior est, facillime cum uteri hæmorrhagia profunditur. Hinc recte dicit HIPPOCRATES *Lib. de partu octimestri*, plurimas primis quadraginta diebus fieri abortiones.

§. XVI.

4) Omnes res, quæ uterum ad spasmos proritant. Sœpius quoque abortionum caussæ fiunt omnes illæ res, quæ uterum ad spasmodicas concitare valent stricturas; quibus si præsertim robusta illa fibrarum series, in fundo uteri obvia, afficitur, secundinarum inducitur avulsio. Hoc nomine abortum provocandi potentia pollent 1) vehementiores animi affectus, præsertim gravis iracundia atque terror, præsertim si hæc graviora pathemata invicem jungantur, & unum alterum excipiat, maxime eo tempore quo menses olim fluere consueverant. 2) remedia ad pellendum fœtum destinata, quæ nimium sanguinis orgasmum incitando, & solidas commovendo partes, votis nonnunquam satisfaciunt: quo quidem fine omnia calidiora emmenagoga, ac diuretica celebrantur, cumprimis oleum succini, & sabinæ; radix filicis, conf. SCHROEDERI *pharmac. med. chym. Lib. IV.* 3) fortiora purgantia, scammoniata, colocynthiaca, jalappina, aloetica, quæ spasmum intestinorum & totius nervosi systematis non raro inducunt. 4) vehementiora emetica, siquidem sub ipso diuturniori ac violento vomitu sœpe fiunt abortiones. 5) tussis ferina ac convulsiva, nec non omnes convulsivi, ac epileptici morbi, 6) fluor denique albus, qui non modo humore acri vellicante, verum etiam relaxando uteri fibras ad abortum disponit. Ex classe rerum non naturalium cibi & potiones adstringentes & maxime omnium, ex nostra observatione vina Gallorum rubra immoderatius assumta, liberiorem sanguis cursum impediendo, ad largas hæmorrhagias & abortum quoque disponunt,

§. XVII.

In quo consistat abortiendi proclivitas. Verum enim vero, quum omnes hæ caussæ a multis impune ferantur, & hinc semper dispositio quædam ad abortiendum supponatur: quæstio incidit, in quo potissimum consistat illa dispositio. Hanc vero in nimia fibrarum musculosarum, & vasorum uteri elasticorum relaxatione, remissione & atonia collocandam esse, statuo. Namque sub tali insigni toni dejectione libera sanguinis & humorum progressio intercipitur, vasa venosa a nimio sanguinis confluxu valde distenduntur, fiunt varicosa, uterus ad spasmos enormes irritatur, quibus mediantibus extremitates vasorum aperiuntur, nutritio fœtus perit, atque avulsis secundinis, fœtus præmature expellitur. Et hæc omnia eo certius fiunt, si quædam caussarum mediatarum, brevi ante recensitarum accesserit: quæ, si debitum uteri robur, ac legitimus per illum sanguinis circuitus præsto fuerit, nihil ferme valebunt, testantibus §. VI. adductis exemplis. Hæc ipsa etiam humorum in relaxatis, ac distentis uteri vasis stagnatio caussa est, quod fœtus primis illico mensibus vitiatus atque corruptus in carneam sœpe massam variæ figuræ atque consistentiæ, quam molam dicere solent, degeneret, cujus ab utero avulsio & excretio cum magna symptomatum exacerbatione fieri observatur.

§. XVIII.

Confirmatur ex Hippocrate. Ad ejusmodi præternaturalem a copia humorum uteri relaxationem, tanquam veram abortus caussam, antiquissimum nostræ artis Professorem respexisse, testatur *sect. V. aphor.* 45. ita se habens: quæcunque moderate corpus habentes, abortiunt bimestres & trimestres, sine caussa manifesta; his uteri acetabula muco sunt plena, & non possunt fœtum continere præ gravitate, sed abrumpitur. Conf. *etiam*

aph.

aph. 62. *ejusdem sectionis*, in quo uteri intemperaturam, si nimis siccus sit, accusat, quod ad fęcundandum & nutriendum fętum plane fit ineptus: laudat vero ejus temperatum & moderatum statum, quo nihil aliud, quam tonus & robur uteri æquabile, moderatum, & ad liberum sanguinis circulum aptissimum subintelligitur.

§. XIX.

Dispositio ad abortiendum acquiritur 1) jure hæreditario, & consuetudine.

Hæc autem dispositio ad abortiendum variis acquiritur modis. Vel enim nativa fibrarum uteri debilitas subest, adeo, ut matres, quæ frequenter abortiverunt, filias generent, ad idem vitium proclives: vel etiam consuetudo meretur accusari, qua fęminæ, quæ semel vel bis abortivere, crebrius in id malum incidunt, idque non raro eodem tempore: licet non semper fętus, sed loco hujus informis ex sanguine mucoso concreta massa prodeat. Per hanc vero consuetudinem nihil aliud intelligo, quam pravam vasorum uteri laxitatem, & inde provenientem humorum stagnationem, ex abortiendi labore sępius repetito inductam; ex qua subinde uterus in spasticos & convulsivos motus ex facili ac levissima caussa conjicitur.

§. XX.

2) Malo puerperarũ regimine.

Relinquitur etiam utero abortiendi proclivitas, ex præpostero puerperarum regimine. Quod si enim post puerperium uterus non rite a lochiis & stagnante sanguine viscido mucoso liberatus, neque per convenientia remedia colluvies seri impuri e corpore per alvum vel alia excretoria detracta fuerit, neque hinc ad pristinum & naturalem tonum & constrictionem ipse pervenerit: relinquitur ingens atonia, & imbecillitas vasorum, menses non procedunt legitime, non fiunt fęcundi conceptus, fętus non debite nutritur, sed ante tempus ejicitur immaturus.

§. XXI.

3) Tempestatum vitiosa constitutione.

Ipsa denique tempestatum vitiosa constitutio ad abortum disponere, & hunc epidemicum reddere valet. Unde HIPPOCRATES *sect. III. aph.* 12. asserit, per hyemem pluviosam ac clementem, si ver sequatur aquilonare, mulieres ex facili occasione abortire, vel imbecillos, ac morbosos pueros parere: quia scilicet plethora in gravidis serosa, quæ fere ordinaria est, per præcedentem autumnum humidum & pluviosum, & succedentem ejusdem naturæ hyemem, immensum in modum increscit; superveniente autem aeris statu aquilonari, quo a superficie ad interiora pelluntur humores, necesse est, ut ad ipsum uterum nimia & impetuosa fiat seri excrementitii confluxio, fęcunda abortionis genitrix. Cui quidem observationi hanc subjiciendam reor cautelam, quod talis aeris status non omnes gravidas, sed eas potissimum, quæ sanguinei & humidioris temperamenti sunt, afficiat.

§. XXII.

Prognosis abortionũ.

Omnis abortus est periculosus, eo magis, quo adultior fętus existit. Cumprimis ille periculo non vacat, si mola cum ipso fętu præsens est; quippe quæ, hoc excluso, utero firmiter alligata remanet, nec tam facile eliditur. Tunc nimirum dolor dorsi & ossis sacri semper urget, abdomen intumescit, vires consumuntur, lenta est febris, & pravus ex utero promanat humor, vitalesque universi corporis fatiscere incipiunt functiones. Multum sane hoc vitium medentibus facessere solet negotii, præsertim, quando ipsæ fęmellæ sensibilioris naturæ, ad animi commotiones valde proclives, & pathematibus hystericis obnoxiæ fuerint. Pathemata quæ abortum sequuntur, HIPPOCRATES *l. II. de morbis mulierum* §. *V.* ita describit: Si fluxus ex utero obortus fuerit, sanguis multus fluit, & grumi compacti excidunt: & dolor occupat lumbos, & laterum multitudinem, ac imum ventrem & durus est venter, & ad contactum do-

let; & rigor ac febris acuta corripit; debilitas oboritur; & omnia præter humeros ad scapulas dolent; & calor invadit; & rubescit, & venæ duræ fiunt ac renitentes.

Theses Therapeuticæ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Omne plerumque consilium & auxilium, quod in abortionis negotio, a medente sperari & promitti potest, in eo duntaxat consistit, ut præcaveat imminentem abortum. Quod impetrare licet, si ope remediorum ex diætetico, pharmaceutico, & chirurgico fonte petitorum, eas caussas, quæ pravam abortiendi dispositionem utero inducere possunt, omni cura ac studio amovere nitatur; debitumque utero robur restituat.

§. II.

Venæsectionis necessitas & utilitas. Quum igitur ex supra dictis perspectum habeamus, vasorum uteri a copiosiori sanguinis adfluxu infarctum primam & præcipuam abortionum caussam constituere: facile patet, non certius, nec efficacius ad præcavendum id vitii genus tempestiva sanguinis missione dari præsidium. Hoc & experientia, & creber usus peritissimorum medicorum a longo jam tempore stabilitum confirmatumque dedit; & nos eo solo complures femellas, quæ crebrius abortum perpessæ sunt, ad statum pariendi tempus deductas novimus. Sed primo quidem notari meretur, quod, cum creber abortus utplurimum circa finem tertii ab imprægnatione mensis, propter largiorem sanguinis ad uterum affluxum, quem fetus ad sui nutritionem tunc nec requirit, nec ferre potest, incidat, tutissime circa id tempus, præsertim abortui jam adsuetis vena in brachio secetur: ea enim hoc in loco, suffragante omnis antiquitatis testimonio, securior, quam in locis inferioribus habenda est. Nihilominus in totum non negari potest, quin venæsectio etiam in pede gravidarum, præsertim ultimis circa partus tempus mensibus commodissime possit institui. Deinceps vero circumspecto præsentis medici judicio committendum est, quantum sanguinis emittere, & quoties ejus missionem iterare conveniat. Nam eam pro diversitate plethoræ, majorique vel minori sanguinis ad uterum congestione ter sæpe, vel quater intra graviditatis tempus esse repetendam, crebra nos docuit experientia. Vid. AMATUS LUSITANUS *cent. II. curat.* 95. it. MISC. NAT. CUR. *Dec. I. A. VI. obs.* 204. *A. IX. X. obs.* 48. ubi refertur, Medicum fœminam, quæ octies abortiverat, repetitis venæsectionibus circa initium quarti mensis, item circa septimum ab ulteriori abortu præservasse. Nec deficiunt exempla, ubi singulis mensibus ex venæsectione petendum fuit auxilium: cujusmodi observationes apud STALPART VANDER WIEL, HILDANUM, BILLINGERUM, RIVERIUM *Cent. I. obs.* 53. VERSAZAM *Cent. I. obs.* 82. aliosque non sine fructu legi possunt. Cumprimis vero tunc opportunissime detrahitur sanguis, si naturam in movendo abortu esse occupatam, ex doloribus modicis, lumbos potissimum infestantibus, & ad ossa ischii, nec non os sacrum descendentibus, colligitur. Cujusmodi molimina ad abortum quoties occurrunt, toties, monente Clariss. BOERHAVE, sanguis e partibus superioribus mittendus est. Utilissimum hanc in rem FERNELII monitum, quod habet *l.* 11. *meth. med. c.* 12. inferiores prægnantium venas, scribentis, incidere minime tutum, quod impetu deorsum converso menses procedant, præcipiteturque fœtus.

§. III.

Quum porro gravidæ, quibus alvi constipatio familiarior est, & quæ insuper pathematibus hypochondriacis, vel hystericis obnoxiæ sunt, ad abortiendum admodum pronæ deprehenduntur: eo respicere debet medicus, ut per totum gestationis tempus maxime prio- Alvi lubricitas præcavet abortū.

prioribus mensibus, apertam convenientibus remediis servet alvum. Ego non semel quidem, sed soepius observavi, quod, uti a sanguinis abundantia in gravidis, vasorumque imi ventris nimia repletione difficillime succedit alvinæ excretionis negotium; ita eadem, subtracta legitima sanguinis quantitate, ad pristinum mox redeat officium. Inter pharmaca vero, quæ hic alvinam excretionem tuto adjuvant, eminent passulata, mannata, inque primis rhabarbarina. Probatæ præ ceteris fidei est sequens electuarium: Recipe rhabarbari pulverisati unciam unam, mannæ uncias duas, cremoris tartari drachmas duas, solvantur leni calore in aquæ veronicę libra dimidia; colaturæ addatur passularum minorum libra una, & inspissetur leni calore in vase stanno, adjecta sub finem pulveris cinamomi drachma una; cujus duo vel tria cochlearia circa prandium, vel somni tempus capiantur. Iis vero, quæ magis sero, quam sanguine abundant, proficuæ potius sunt pilulæ BECHERIANÆ, vel ad earum exemplar paratæ; quarum eo tutior erit virtus, si ad infringendam, quam in nonnullis excitare solent ebullitionem, cum ipsis pulvis quidam absorbens, detersivus & nitrosus exhibeatur. His etiam commodissime substitui possunt pilulæ marocostinæ pariter ac de succino Cratonis.

§. IV.

Dispositio ad abortū ex malo post partum regimine quomodo tollenda.

Soepius fit, ut neglecta uteri post partum a sordibus ipsi inhærentibus purgatione, remaneat ad abortum proclivitas, quam quidem præcavere licet per convenientia laxantia, balnea & tonica. Ex laxantibus præter dictas pilulas, usurpari potest infusum, quod paratur ex radicis aristolochiæ rotundæ, Zedoariæ, pimpinellæ, rhabarbari ana uncia dimidia, herbę melissę manipulo uno, florum cheiri, anthos, salvię ana pugillis quatuor, seminis levistici, cumini, cardamomi, corticum aurantiorum, baccarum lauri ana drachmis duabus, fibrarum hellebori nigri, agarici trochiscati ana uncia semis, passularum minorum unciis tribus, quę affusa vini Rhenani mensura una & dimidia, leni extrahantur calore. Deinceps balnea aquę dulcis convenient, in quibus, ad roborandum uterum, sacculos speciebus nervinis repletos ventri adplicare juvabit, quales sunt herba rorismarini, pulegii, marrubii, artemisię, salvię, majoranę, summitates origani, serpilli, menthę, flores chamomillę vulgaris & Romanę, & semina quatuor carminativa. Ubi vero balnea locum non habuerunt, summo cum fructu adplicatum vidi Emplastrum Rostingii, vix satis commendatum, quod ex lithargyrio, oleo olivarum, cera, therebinthina, oleo laurino, gummi galbano, opoponace, ammoniaco, bdellio, olibano, mastiche, myrrha, aloe & camphora, debita dosi permixtis componitur, & ossi sacro, nec non regioni pubis diutius adplicatur.

§. V.

Abortus ex tempestatum vitio, quomodo precavendus.

Quoniam denique secundum *aph.*12. *sect. III.* HIPPOCRATIS australis, aut pluviosa diuturna hyems, epidemici abortus caussam ac occasionem subministrat: providere oportet medicum, ut non modo victus & vitę regiminis ejusmodi temporibus exquisita habeatur ratio; sed & corpus liberetur a sordibus copiosis, servata liberiori perspiratione, & alvo aperta: unde ne frigidę aeris tempestati corpus exponatur, nec acida aut adstringentia ingerantur alimenta, probe cavendum est. Abstinere etiam tunc pręstat a cœna largiori, carnibus, placentis, omnibusque esculentis pinguioribus, quippe quę gravidarum adpetitui quidem, minime vero sanitatis integritati tunc temporis respondent.

§. VI.

Imminens abortus quomodo tractandus.

Quod si vero, post previum terrorem, aut alias violentas caussas, abortum imminere, ex dolore lumborum, spasmis ad uterum tendentibus, extremorum frigore, & precordiorum constrictio-

ctione cognoscatur: vena protinus in brachio secanda est, tumque spasmorum violentia demulcenda. Huic scopo inserviunt mixturæ analepticæ, blande diaphoretica & antispasmodica virtute præditæ; quales confieri possunt ex aqua melissæ turcicæ, liliorum convallium, florum tiliæ, primularum veris, aqua cinamomi, pulvere marchionis, cornucervi philosophice præparato, tinctura corallionum, liquore nostro anodyno minerali, & syrupo acetositatis citri. Extrinsecus balsamum vitæ dictum, nec non embryonum, pani tosto infusum umbilicali regioni admovere juvat.

§. VII.

Hæmorrhagia abortiva quomodo tractanda. Quod si porro enormis jam facta hæmorrhagia fuerit; illa nunquam adstringentibus ac narcoticis sistenda est; quoniam ea remedia vel adstringentibus ac narcoticis sistenda est; quoniam ea remedia vel adstringendo, vel relaxando nimis uteri fibras, ad abortum magis disponunt. Potius, si ab ullo remedio auxilium sperandum est, id a venæsectione in brachio instituta, vel medicamentis nitrosis, leniter papaveraceis, antepilepticis, nec non liquore nostro anodyno, præ omnibus aliis exspectari potest. Præterea dantur etiam casus, ubi abortus, & ejus procuratio, valde salutaris, imo necessaria est, ad vitam gravidæ servandam: quando nempe enormis hæmorrhagia, mense septimo vel octavo ex utero prodit, nulla ratione sistenda, cumque animi deliquiis juncta, quam demum ipsa mors sequitur. Tunc est consultissimum, fœtum, qui plerumque mortuus est, vel medicamentis, vel manuali operatione cito expellere; qua de re perdocta BOHNII disputatio *de abortu salubri* legi meretur.

Cautelæ, & monita practica.

§. I.

Quomodo abortus in morbis acutis sit præcavendus. SI morbus acutus, continua febris exanthematica, variolosa, aut etiam intermittens abortum in gravidis minatur: instituta in principio venæsectio magnam spondet utilitatem; adeo, ut, si negligatur, dolores, spasmi, & vehementes sanguinis commotiones quam facile abortum provocare queant. Insuper summopere a nimis calido regimine est abstinendum, & ea præbenda remedia, quæ nimiam humorum ebullitionem deprimunt. Ne etiam in declinatione horum morborum, quod non raro contigisse visum est, fœtus ob alimenti inopiam expellatur; consultum est, deficientes succos nutritios jusculis carnium juniorum animantium, præsertim vitulinarum, quibus incocta sunt hordeum, radix scornozeræ, & vitelli ovorum, reparare; & pro potu aquam hordei, cum aqua cinamomi, succo citri, sacharo & vino permixtam exhibere. Hoc in casu, sanguinem velle detrahere, foret perniciosissimum.

§. II.

Curatio specialior puerperarum. Puerperas, ad repurgandum uterum, hac potissimum ratione tractare consuevi, vel infusum laxans uterinum evacuatione, eas per triduum in balnea descendere jusserim; tum rursus repetita purgatione, pari modo balnei usum subjunxerim; ac denique eandem methodum, si opus fuerit, tertia vice iteraverim. Ego profecto hac ratione plures, quæ ex abortu steriles fuerunt redditæ, vel informes polyposas carneas massas, vel concrementa ex sanguine & pituita coagulata, variæ figuræ in figuræ in utero progenita aliquot vicibus excluserunt, per Dei gratiam ad pristinæ sanitatis vigorem optime reduxi.

§. III.

Abortus, qui Quum in dysenteria abortus propter tenesmum continuum ac vehementem po-

In dysenteria suboritur, tractatio. potissimum fit; huic primum omnium aptis remediis occurrendum, fotibus nimirum emollientibus, vel injectione clysterum, qui ex meris mucilaginosis sunt compositi v.g. ex semine psylii, fœnu græci, cydoniorum; vel suppositoriis ex spermate ceti, sevo hircino, cera alba, croco, & tantillo olei hyoscyami.

§. IV.

Abortus in hystericis præservasio. Quando pathemata hypochondriaca, vel hysterica frequentioribus caussam præbent abortibus: non facilis restitutionis spes est per remedia pharmaceutica; sed omne auxilium a convenienti tam interno, quam externo aquarum thermalium usu, quo etiam sterilitas nonnunquam sanatur, expectari debet.

§. V.

Cautela circa venæsectionem. Quando post vehementem terrorem metus abortionis imminet, præsertim in sanguine plenis, & quæ jam olim huic malo fuerunt obnoxiæ, venam quidem secare convenit; sed cavendum simul, ne venæsectio statim a terrore instituatur, si extrema adhuc refrigerata, & præcordia constricta fuerint; sed exspectandum, donec natura remotis spasmis, inceperit, sanguinem citatiori motu cordis ad extimas rursus propellere partes: alias constans docet experientia, sanguinis sub ipso motuum vigore factam detractionem, ad promovendum potius, quam coercendum disponere abortum.

§. VI.

Molarum præservatio. Nonnunquam secundo vel tertio post partum mense fit, ut massæ informes membranaceæ, cum præcedente enormi hæmorrhagia & lipothymiis utero excludantur, idque decima vel duodecima septimana repetatur; unde omnis conceptionis perit spes: quamobrem opus est, ut post abortum balnea ac pilulę balsamicæ per aliquod tempus adhibeantur, iisque uterus a sordibus ipsi inhærentibus, quæ molarum generationi caussam prębent, probe purgetur.

§. VII.

Quæ gravidarum se ab abortu præmunire cupiunt, cavere sibi debent ab acidis; a frigore, a vino, nimiaque carnium copia. Fugere etiam debent adfectuum intemperantiam, præsertim subitum terrorem; nec non cuncta fœtida, maxime extinctarum candelarum fumos. Quæ alvi obstructione laborant, eam, vitatis purgantibus, per supra dicta laxantia lubricare debeat; quo nomine clysteres etiam laudari merentur. Regimen gravidarum.

§. VIII.

Quandocunque jam facta est secundinæ ab utero separatio, testante id sanguinis ex uteri cavo grumosi profusione, imprudenter ad abortum præcavendum ageret Medicus, si interne adstringentia propinare vellet; siquidem fœtus jam separati vel etiam mortui retentio, & hinc ejus vel secundinarum orta putredo, atque etiam cruoris retenti coagulatio & corruptio gravia & periculosa minatur symptomata. De quibus docte egit B. SLEVOGT in *progr. de partus retardati nocumentis*, dissertationi de restitutione in vitam suffocatorum, præmisso Jen. 1705. Sed præstat tunc circumspecte & prudenter fœtus excretionem promovere. Quo nomine laudatissima efficacia pilulæ temperatæ balsamicæ, cujus generis sunt BECHERIANÆ, marocostinæ, aloephanginæ, item Cratonis, modo aloes succotrinæ dons imminuta fuerit compluribus memorabilibus exemplis se usque eo commendarunt. Adstringentium noxa.

§. IX.

Ego non semel sed iterum fœminis sanguineo-phlegmaticis, a potu cerevisiæ spirituosæ & saturarioris valde nutrientis & nimias uteri hæmorrhagias & frequentiores abortiones cum observaverim; insigni cum fructu & felicissimo successu, potum aquæ simplicis vel ptisanæ quotidianum ad præcavenda hæc mala suasi sumendum. Cautela circa potum.

§. X.

§. X.

Abortus ob sanguinis orgasmu̅ imminentis tractatio.

Ubi ex nimia & orgastica sanguinis ebullitione in gravidis dolores in lumbis cum pulsuum celeritate, inquietudine, & vehementiori infantis in utero motu, abortum indicare videntur, præter quietam corporis continentiam, cum tranquilla mente & tenui diæta junctam pulveres temperantes, qui matrem perlarum, pulverem Marchionis, nitrum purificatum, solutionem oculorum cancri cum acido citri factam recipiunt, & cum aquis leniter analepticis & antispasmodicis, cujus generis sunt aqua nucistæ, florum chamomillæ, liliorum alborum, convallium, melissæ, rubi Idæi, cerasorum nigrorum exhibitæ auxilium ferre solent promtissimum.

§. XI.

Cautela circa motum corporis.

Quamvis validior & diuturnior corporis motio & succussatio e. g. per vecturam in non assuetis ad abortiendum occasionem non raro præbeat; attamen in assuetis id minime locum habet, ut potius frequentior & moderatior vectura circa octavum mensem nunquam non proficua sit, etiam iis, qui in proximo parturiendi studio versantur. Nam externo corporis motu motus sanguinis progressivi vitales promoventur, humores evadunt fluidiores, & superflui ac impuri per auctam spirationem excluduntur, obstructi quoque tubuli reserantur, ut deinde & facilior partus & felicior valetudinis in puerperio status inde fiat. Exempla etiam in vulgus nota sunt quod fœminæ, quæ labioroso motu vitam sustentant, semper fere felicius & partum & puerperii tempus peragant præ iis, quæ vitæ sedentariæ nimis deditæ sunt.

§. XII.

De Venæsectione præservatoria.

Quoniam in fine tertii mensis solenniter fere fœminæ abortire consuescunt, præsertim quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiose per plures dies expurgantur; ad præoccupandum ejusmodi malum sanguinis missiones sunt utilissimæ. Neque ab hac sententia alienus est FERNELIUS *qui l. II. meth. med. cap. XII.* scribit: Multæ, nisi vena circa quartum mensem reseretur, abortiunt; sed tale remedium etiam circa initium tertii mensis, si abortuum prodromi adfuerint, locum obtinet commodissimum. Accedit, quod cum ratione & prudentia, in gravidis, quę plerumque in statu plethorico versantur, administrata venæsectio etiam saniores & vividiores fœtus reddat. Quod si auxilii genus omittatur, & debiliores & ad epilepsiam & ventris convulsiva tormina proniores sæpe numero infantes observavimus, cujus rei facilis potest reddi ratio: quia impuriori lympha, quæ ex plethora salutares excretiones impediendo gignitur, eorum corpus nutritur.

Enarrationes morborum.

OBSERVATIO I.

Abortus, cu̅ insequente hemorrhagia uteri, & molaru̅ excretione.

Foemina quinquaginta annorum, macilentæ ac tenerioris constitutionis aliquot liberorum mater, tertio novissimæ impregnationis mense ob vehementiorem terrorem, & intensius, cui se exposuit frigus, juncta enormi hemorrhagia, & insigni virium prostratione abortivit. Ab hoc tempore perenne sanguinis ex utero continuavit profluvium, quod, licet interdum conquiesceret, mox tamen recruduit. Prȩterea ingens imi ventris intumescentia, multis palpitationibus ac volutationibus intus perceptis stipata remanebat; quȩ primum novȩ graviditatis suspicionem movebat; dein vero, cum ultra annuum inhȩreret tempus, ea spes evanescebat. Tumor ille potius mox tensus atque durus, mox vero mollis ac suppressus erat, pedes leviter, vespertino potissimum tempore intumescebant, & in hypogastrica regione perpetuum gra-

vi.

vitatis ac ponderis sensum percipiebat, persistente sanguinis continuo fluxu. Quo in rerum statu, cum varia carminativa, laxantia, clysteres, ac leniter constringentia in cassum fuissent adhibita, thermas tandem Carolinas adiit; quibus per triduum usurpatis, cruenta mox conquievit fluxio, & quum, continuato aquarum potu, copiosa viscida materia per alvum ęque ac urinam redderetur, brevi tempore, abdominis subsedit tumor. Quamobrem ad balnea descendebat, hisque vix semel utebatur, cum vehementissimis doloribus ac spasmis, parturientium similibus corriperetur ac sub iis aliquot concrementa carnea & membranacea, quę molas dicunt, excernerentur. Ex quo perfecte convaluit.

Epicrisis.

Abortum naturali partu periculosiorem esse, & gravissimos ex utero morbos post se trahere, indubia constat experientia. Hujus autem rei hęc mihi videtur ratio, quod in partu ejusmodi immaturo, secundinarum quędam portio, plerumque remaneat in utero; quę ad varia mala, inflationes ventris, dolores, mensium suppressiones, vel perpetuum fluorem, exulcerationes, molas, concretiones membranaceas, & polyposas, materialem caussam subministrat & occasionem; quin & ipsam interdum inferat sterilitatem. Quod etiam in nostro factum fuisse casu, nullum est dubium. Quare ad avertenda ejusmodi vitia, non prestantius est consilium, quam ut aliquot post abortum diebus, ea propinemus remedia, quę facultate roborandi, & uterum, ab inhęrentibus ipsi sordium reliquiis purgandi pollent. Hęc inter principem locum occupant pilulę BECHERIANÆ; quippe quę continuato usu magnam in pręcavendis uteri vitiis, & abortationibus prestant utilitatem. Ubi vero hęc negliguntur, & enata vitia diutius trahuntur; non certius ac pręsentius illis tollendis pręsidium, quam ex decenti interno pariter, ac externo thermarum usu reperitur; quę eo insigniorem exserunt efficaciam, si pilulis balsamicis secundentur.

OBSERVATIO II.

Fœmina adhuc junior sanguine plena, staturę brevioris, habitus laxioris & spongiosioris, alvi ordinario adstrictioris, per quatuor jam vices, si gravida esset, semper inter tertium quartumque mensem passa est abortum. Cujus pręcavendi caussa, medicus consultus, circa tertium quintę imprægnationis mensem, venam in brachio secandam, & quinque cruoris uncias detrahendas curavit. Quum ordinarium abortiendi tempus, quartus nimirum mensis accederet; sensit spasmodicos motus, flatulentias, & compressiones in lumbis & abdomine, adeo, ut iterum immineret abortus. Verum datis interne analepticis cum antispasmodicis mixtis, & exterius regioni umbilicali adplicato pane tosto, balsamo vitę meo irrorato, retinebatur fœtus. Accedente subinde septimo mense, denuo atroces circa lumborum regionem percipiebat dolores; quos medici a calculo renum derivabant, sed remediis ad calculum pellendum destinatis frustra pugnabant. Octavo mense pedes & femora mirum in modum intumescebant, & nono partus vivus excludebatur felicissime, subsequente copiosissimo lochiorum & aquarum effluxu. Paulo post iterum concepit, duranteque graviditate bis, tertio nimirum, & septimo mense, venam tundendam prębuit; unde factum est, ut licet dolores reverterentur, illi tamen mox conquiescerent, & illa legitimo tempore partum ederet felicem.

Abortus venæsectione pręservatus.

Epi-

Epicrisis.

Spasmi, sicut generatim omnes, ita etiam illi, qui in gravidis, tanquam abortuum caussæ occurrunt, monente jam HIPPOCRATE, vel ex repletione, vel inanitione proficiscuntur. Priori casu abortus fit ex copia sanguinis in uteri vasis, & circa lumbos stagnantis; & subjecta tum plerumque deprehenduntur spongioso corporis habitu, venisque turgentibus prædita, bene adpetunt, sed parum moventur, & ex ipsa sanguinis in imo ventre stagnatione, alvi sunt segnioris. His, præsertim si jam passa fuerint abortum, ad hunc præcavendum, summo cum fructu vena, iterato secari potest; cujus operationis excellentem effectum, & præsens casus testatur, & RAYGERUS in M. N. C. *anno IV. obs.* 204. illustri confirmat exemplo. Aliter se res habet, si ab inanitione, i. e. defectu sanguinis & nutrimenti producatur abortio; ubi corpus est gracilius, vasa minora, pulsus frequens & debilis, internus calor, appetitus jactura, viriumque imbecillitas. Hoc in casu minime secanda est vena; tantum abest ut prosit, ut potius inde ad ipsam abortionis provocationem multum contribuat. Præstat potius alimentis nutritivis & analepticis medicinis, & matris viribus succurrere, & fœtui nutrimentum suppeditare.

OBSERVATIO III.

Partus septimestris post hemorrhagias abortivas rariores. Juvencula mulier, unius & viginti annorum, temperamenti sanguineo cholerici, præter variolas sexto ætatis anno feliciter superatas, integra sanitate gavisa, obesa subinde sanguineque plena, menstrua ab anno decimo sexto justo tempore copiosa reddidit. Viro nupta bis felici cum successu peperit; sed post primum puerperium corpore magis extenuata, post alterum mensium inordinatum, mox nimium, mox parciorem experta fuit fluxum. Paulo post mense Martio tertium utero concepit, testantibus mensium suppressione, nausea, vomitu, ciborumque fastidio; & circa finem Junii fœtus motitationem in utero sentiens, se ad dimidium gestationis tempus pervenisse putavit. Tertio post perceptum motum die, nocturno tempore ex improviso citra ullam caussam præviam uno impetu integra cruoris mensura ex utero profluebat; quamobrem postridie vena in brachio secabatur conjuncto confortantium, temperantium, & præcipitantium interno, nervinorum externo usu, cum egregio levamine. Verum, novem elapsis diebus, eadem recidebat hæmorrhagia, & sic continuabat, ita tamen, ut per diem ab ipsa immunis exstiterit, noctu vero, prævio tensionis in capite & brachiis, atque formicationis in pedibus sensu, dorsique dolore, uno impetu sanguinis quidpiam promanaret; tumque simul & semel usque ad futuram noctem conquiesceret hæc cruenta fluxio; & ceterum somnus pariter ac adpetitus essent integri. Adhibitis pulvere antispasmodico, pilulisque balsamicis STAHLII intra aliquot hebdomades cessabat ea uteri hæmorrhagia, & ægra habebat optime. Sub finem Augusti mensis vero citra opinionem pedum spasmi, horrendi in dorso ac lumbis dolores, hypogastricæ regionis tormina, & adfirmante obstetrice, pariendi tempus imminebat. Hęc spes vota fallebat; siquidem perseverantibus per aliquot dies doloribus, excludebatur tandem vivus partus; sed uti ex calculo ægrotantis pariter ac ipsa tenelluli debilitate adparebat, septimestris, qui post unam alteramque horam exspirabat; matre salva manente, & ad pristinum sanitatis vigorem redeunte.

Epicrisis.

Attentione certe perquam digna est hæc observatio, quod medio gestationis tempore, fœtu manente vivo & sine abortu uno impetu, integra sanguinis mensura ex uteri cavo profluxerit. Quæ subita & grandis hæmorrhagia sine secundinæ ab utero minimum partiali avulsione & ruptura vasis sanguinei contingere non potuit. Quamvis autem idoneis ad abortum promovendum remediis iisque præstantissimis datis fœtus salvus manserit: tamen quia vas sanguineum ruptum, sub utero extenso non coalescere vel consolidari potuit, factum est, ut elapsis novem diebus hæmorrhagia licet non tam enormis iterum secuta fuerit. Et quoniam ob profusionem sanguinis debito nutrimento fœtus fuit destitutus, septimo demum mense valde extenuatus & imbecillis exclusus est, & post horam exspiravit.

Res est alias periculi plenissima, quod multis possem confirmare exemplis, quando septimo vel octavo mense ex vase sanguineo rupto tam copiosa & effrænis hæmorrhagia uterina fit. Nam nisi natura partum mox acceleret, vel circumspecta arte, quoad fieri potest, fœtus ex utero expellatur vel manibus extrahatur, de vita non modo infantis sed & ipsius matris actum est. Ceterum in valde plethoricis fœminis tempestiva circa finem tertii mensis instituta sanguinis missio ejusmodi periculosis hæmorrhagiis præcavendis convenientissima est. Cavendum vero in ejusmodi casibus est, a fortioribus ad cohibendas hæmorrhagias stipticis tam internis quam externis; quorum ope reprimitur quidem cruor, quia abit in massam coagulatam, sed horripilatio, dolor circa uterum & dorsum vagus, cum animi inquietudine, ac pavore succrescit, & nisi natura ipsa resurgens validior propulsionem fœtus moliatur, exitiosa inde consequi symptomata, non mirum videtur.

OBSERVATIO IV.

Fœmina viginti octo annos nata, temperamenti cholerico sanguinei, tenerioris strictiorisque corporis habitus, ante quinquennium prævia vehementi excandescentia septimestrem enixa est partum. Lochia sub puerperio fluebant parciora, & hinc ab eo tempore hypochondriacæ accesserunt passiones, velut capitis dolores, vomitiones, vomendi conatus, gravativus in ventriculo sensus, tormina imi ventris, alvi segnities, extremorum frigus, gelidaque in certo capitis spatio sensatio. Hæc symptomata per intervalla invadebant, nec prius remittebant, quam donec bilis æruginosa vomitu redderetur. Binis post annis utero rursus cœpit gerere, atque circa medium gestationis tempus recensitorum malorum vacuitate gaudere. Sed hoc tempore successit febris tertiana, & per novem inhæsit menses. Neque tamen minus sub ea ipsa partum feliciter debito tempore edidit, lochia sufficienter fluxerunt, & subinde menstrua quoque legitime promanarunt. Tandem sublata febri, pristina hypochondriaca recruduerunt pathemata, cum perpetuis vigiliis, & mentis insigni contristatione stipata: & a commendato sub paroxysmo aquæ frigidæ potu, datisque pilulis aloeticis, magis invaluerunt. Neque remiserunt per insequentem graviditatis statum: tantum abest, ut novissime tres menses gravida, post gravem animi commotionem abortiret, & posthæc malo suo ad hanc usque diem vehementius adfligeretur. Appetitus ceterum justo est avidior: & a suaveolentibus male habet. In hoc rerum statu meum implorabat auxilium. Ego re paulo solertius expensa judicavi internum Carolinarum usum & postea balneum Tœplicense utilissimum tum ad obstructiones & in-

Abortus cum symptomatibus hypochondriacis.

infarctus viscerum, unde mali hysterici & hypochondriaci origo, submovendos, tum ad uteri tonum valde debilitatum restituendum, absoluta vero hac cura præter exactam diætam, & abstinentiam per aliquod tempus a coitu, elixir meum viscerale cum essentia succini & rhabarbari mixtum singulis diebus bis sumendum una cum decocto pro potu ordinario ex raspato ligno sassafras & passulis composito commendavi.

Epicrisis.

Pathemata hypochondriaca & hysterica a fibrosa uteri quoad ejus tonum, robur, & elaterem substantia læsa, quæ post partum & abortum fit, nisi congruis remediis cito restituatur, originem suam subinde ducere, non novum est, sed quotidianis exemplis confirmatur. Nam naturalem sanguinis per vasa uteri circuitum inordinatum & læsum, per nexum qui est inter vasa sanguinea universi corporis, mox inordinatus & turbatus sanguinis motus per universas & maxime nobiliores partes subsequitur. Inde fit, ut affectiones hypochondriacæ & hystericæ sint systematicæ, in quibus omnes partes a naturali sua functione descifcunt. Et inde etiam accidit, ut quæ vehementiori gradu hysterici & hypochondriaci mali laborant, fœtum vivum & sanum debito tempore vix parere queant, & ad abortiendum valde sint proclives. Sed quoniam febris tertiana & quartana rite succedens & tractata, virtutem sæpius medicinalem habet a multis impuritatibus, obstructionibus & infarctibus corpus liberandi, factum inde etiam est, ut præsens fœmina sub febre & fœtum retinuerit, & feliciter pepererit. Postquam vero febris in nostra ægra forsan per incongrua artificia sublata fuit, non modo affectio hypochondriaca recruduit, imo exacerbata, sed immatura etiam fœtus expulsio secuta est. Dici enim vix potest, quantam in curando prudentiam & judicium intermittentes febres, præsertim si chronicæ in fœminis factæ fuerint, desiderent. Quæ res si negligitur, statum perpetuo valetudinarium inde sæpius animadverti. Neque vero ego præsentius unquam auxilium quam in tempestivo & prudenti externo & interno aquarum thermalium usu me deprehendisse, ingenue profiteor.

OBSERVATIO V.

Triginta annorum fœmina, robustior, & sanguinea, præter binos infantes, quos sub conjugii auspiciis feliciter exclusit, bis septimestres, quater quinquemestres passa est abortus, qui hunc in modum tristem luserunt scenam. Graviditate ad mensem tertium protracta, in dorso & sinistro hypochondrio tendentes ac lancinantes persensit dolores, qui sensu ponderis cujusdam stipati, ad regionem pubis excurrebant, cum ani tenesmo, alvi obstructione & flatulentiis. Tum copiosus, & enormis sanguinis ex utero fluxus excepit, qui per certa intervalla continuavit ad abortionis supra dictæ usque tempus. Fœtu, qui plerumque sanguine totus suffusus fuit, excluso, dolores in sinistro hypochondriaco nihilo secius per aliquod adhuc tempus continuarunt. Quo in rerum statu novissime rursus concepit & cum tertium imprægnationis mensem explevit, recruduit uterinus fluor: qui licet iterum evanesceret post tusam in brachio venam, adfligebant tamen dolores hypochondrii sinistri, decubitus ponderis ad pubis regionem, obstructio alvi, flatulentiæ, tenesmus, & mammæ lacte turgebant. Ceterum extra prægnationis statum non habebat, de quo conquereretur; & quamprimum conceptio facta est, crebris vexari solebat sternutamentis. Ut igitur hac vice fœcunda gaudere prole posset, meam petiit opem.

Crebrior abortus circa mediũ gestationis tempus.

Epi-

Epicrisis cum consilio.

Prima quam huic ægræ de sua valetudine me consulenti proposui, hęc fuit quæstio: Quo potus genere huc usque usa fuerit. Dixit, coqui in loco, ubi degebat, cerevisiam valde saturatam & spirituosam adeo, ut ex haustu duarum mensurarum homines inebrientur. Tetigi pulsum, qui valde erat magnus; conquerebatur de perpetuis fere lumborum doloribus, & a gravi terrore primum abortum excitatum esse edixit. Ego aquam puram fontanam, quam maritus asseveravit ibi esse saluberrimam, pro potu ordinario assumendam suasi. Deinceps dedi pulverem ex conchis præparatis, Cornu cervi philosophice præparato & nitro, singulis æquali pondere mixtis, cujus drachmam quotidie circa lecti introitum usurpandam commendavi. Dedi quoque emplastrum, quod erat saponatum BARBETTE cum oleo hyoscyami malaxatum, lumbis dolore & spasmo affectis applicandum. Demum ut elapso mensis spatio rursus venæsectionem admitteret, suasor fui. Quæ præcepta & monita cum accuratius observavit, factum est, ut feliciter consueto tempore pepererit. Ex quo clarissime apparere arbitror, ad plethoram, si hæc vel ad vires vel ad vasa frequentioris causa abortus fuerit, minuendam non tantum venæsectionem in auxilium vocandam, sed & aliis remediis ex diæta desumtis præcipue congruo potu opus esse.

OBSERVATIO VI.

Abortus frequens. Fœmina recens nupta sanguineæ & vegetæ constitutionis, prima vice per duos menses gravida, inopinato eoque sat vehementi percellitur terrore, quo fit, ut præmaturis gravibus abdominis correpta spasmis, fœtum excluserit & per tres hebdomades ægre habuerit. Tempore, quo menses fluere consueverant, loco sanguineæ excretionis fluor successit albus, qui nullis obtemperavit remediis. Nihilo tamen minus iterum gravida facta, diu non modo ad terrorem & affectus animi proclivis, sed & de lumborum atroci dolore, qui plerumque animi turbas sequebatur, conquesta fuit. Non ita multo post ex improviso valde terrefacta iterum abortum passa est; qui nec venæsectione nec aliis convenientibus remediis arceri potuit. Ex quo tempore valde debilitata, levi ex caussa in terrorem rapitur, qui dormientem maxime exagitat, cum anxietate & interno ardore molestissimo.

Epicrisis cum consilio.

Magna certe motuum & affectionum animi cum ipso utero communicatio & mutua conspiratio observatur. Cujus rei luculentum, quæ in utero gerunt fœminæ, testimonium præbent. Nihil enim frequentius contingit, quam, quod gravi quadam in animo ex causa externa oboriente motione uterus cum adnexis partibus nervosis ad similes motus fœtui & ejus nutritioni ac retentioni in utero minus amicos proritetur; adeo ut abortionis etiam unicam caussam ejusmodi animi pathemata constituant. Vicissim etiam observamus, quando vitium hæret in utero gravidarum, quod liberiorem sanguinis per ejus & infantis vasa impedit, animum ad plures inordinatos affectus, cujus generis sunt meticulositas, pusillanimitas, animi defectio, ex levi causa terror, frequentissime disponi. Ex quo clarissime patet, Medicum qui fœminarum ex utero morbos recte curare velit, non modo ad corporis vitia, sed etiam ad animi inordinatos motus compescendos curam dirigere debere. Cum vero multoties experientia attentior doceat, frequentiores abortionis recidivas inde suam caussam & originem petere, quod uterus cum annexis partibus & vasis post abor-

tum a sordibus stagnantibus non recte expurgatus, nec pristinum robur ac tonus ipsi restitutum fuerit; ideo Medico incumbit perito & solerti, ut id convenientibus & efficacibus remediis recte perficiat. Jam vero non diffitendum est, pilulas illas, quas BECHERUS fortuito certe, quia artem Medicam vix calluit, invenit, & ex extractis amaricantibus & temperatioribus balsamicis gummatibus, atque refracta gummosæ aloes portionis dosi composuit, & quæ ad harum exemplar a clarissimis nostri ævi Medicis, inter quos primus fuit L. L. HERMARNUS, Professor olim extraordinarius, a CL. STAHLIO, nobis aliisque præparatæ sunt, ad præcavendos ulteriores abortus præ aliis specificam sibi efficaciam vindicare; Modo non empyrice, sine habita subjecti vel circumstantiarum ac caussarum ratione in usum ducantur. Atque ego plura innumera possem allegare exempla, complures ad abortum valde proclives recto harum pilularum, neque minus post factam uteri purgationem, convenienti thermarum, & balneorum artificialium usu, sub legitimo vitæ regimine felicissime fuisse restitutas.

OBSERVATIO VII.

Abortus cum variis symptomatibus. Judæa fœmina triginta trium annorum ante aliquod tempus, tertio graviditatis expleto mense, ob vehementem terrorem abortivit; larga simul uteri hæmorrhagia, violentis vomitibus, & crebris animi deliquiis sollicitata. Paulo post iterum concepit, uteroque per decem circiter hebdomades gerens, rursus abortum, pristinis symptomatibus stipatum, passa est. Quo excluso male cœpit habere; totum enim corpus insigniter languebat, animus valde sensibilis, & ad patheticas commotiones nimium pronus erat, omnemque graviorem excandescentiam gravativus abdominis lumborumque dolor excipiebat. Alvus, quod notabile erat, suo nunquam non respondebat officio; digestiva autem ventriculi vis laborabat vitio, & varia ad hæmorrhoides molimina, nullo accedente fluxu, urgebant. Notatu porro est dignum, ægram per quatuor jam annos perpetuo ciborum fastidio fuisse solicitatam; & præcordiorum quandoque torqueri anxietatibus. Quo in rerum statu meam implorabat opem, idque auxilium, quo ab abortu præcaveri posset, desiderabat. Fœmina hæc quia valde plethorica ac admodum spongiosi & repletioris erat corporis, parum levaminis atque emolumenti a pilulis temperatioribus supra laudatis percepit, sed moderatiores & frequentiores sanguinis missiones & repetitum thermarum Carolinarum usum magna cum euphoria ferre potuit.

Epicrisis.

Utut pilulæ sic dictæ BECHERIANÆ insignissimi in morbis mulierum sint usus, tamen ubi nimia sanguinis in corporibus præsertim, quæ minoribus vasis sunt donata, abundantia difficiliorem per totum corpus progressum efficit, & ubi simul in fœminis ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio adest, circumspecte eas adhibere oportet; quia sanguinis & humorum massam in præternaturalem orgasmum quam facile coniiciunt, & deteriora reddunt symptomata. Tutiora hinc rhabarbarina cum salibus nitrosis & detersivis juncta deprehendi. Et quia in hoc subjecto ingens motuum vitalium & animalium, item excretionum ataxia præcipua symptomatum caussa & fons fuit, atque remedia obvia hisce tollendis non sufficiunt, tutum omnino & certum auxilium contra ejusmodi morbos in prudenti & rationali thermarum Carolinarum usu sæpius me invenisse obtestor.

OB-

OBSERVATIO VIII.

Molæ excretio.

Fœmina quadragenaria, sanguinei temperamenti, habitus spongiosi, ob menstruorum defectum, & abdominis intumescentiam per quinque menses habebatur gravida. Quibus elapsis præter opinionem corripiebatur doloribus circa lumbos & inguina, & mox sequente copiosissimo sanguinis profluvio: cum quo, secunda die, concrementum carneum, ex membranis conflatum, rubicundum, insignis molis excernebatur. Neque tamen minus sanguinis fluxus, utut parcior, ad aliquot perseverabat septimanas. Transacto mense eadem ludebatur scena, præviis enim & doloribus, & hæmorrhagia, excretio molis carneæ denuo sequebatur. Abhinc cruentum profluvium ex toto non conquievit, sed modo parcius, modo copiosius inhæsit; donec post sex hebdomades, iterum carnea utero excluderetur moles, quæ intra octo menses septies reddebatur. Notari autem meretur, post quartam ejectionem loco sanguinis, serum purum limpidum magna copia quotidie effluxisse. Et hic lymphatici laticis fluor jam ultra annum dimidium perdurat; cui jungitur gravativus dolor, tumor atque durities quædam in sinistro hypochondrio; & ejus lateris femur cum toto pede, œdematosum exhibet tumorem. Ceterum ægra expallescit, emacrescit, cibos aversatur; pulsus fertur frequens & debilis, horror quandoque corpus percutit, subsequente calore; & sanguinis grumosi ejectionem plerumque antecedit ejusmodi horror.

Epicrisis.

Molæ, sub quarum nomine concrementa veniunt carnea, a veteribus dividuntur in molas generationis & nutritionis. Hæ suboriuntur ex vitiosa nutritione, & succi sanguinei chylosique stagnatione intra extremas uteri membranas; quæ plerumque Lochiorum vel menstruorum per male feriatas artes suppressioni debetur. Rariores profecto sunt, & nisi statim ab initio congruis debellentur subsidiis, increscunt in prægrandes tumores; qui supra intestina porriguntur, & impraegnationem vel hydropem mentientes, nullam admittunt sanationem. Talem casum videas in CONSULT. MED. *sect. III. cas. LXXI. pag.* 318.

Contra vero generationis molæ in ipsius uteri cavo producuntur, ubi loco veri conceptus moles carnea indigesta, vasculis, membranis, & fibris carneis prædita generatur: sicut fere fit in fœminis conjugatis, cachexiæ obnoxiis. Simulat veram imprægnationem ejusmodi concrementum; siquidem menstrua silent, venter grandescit, mammæ turgent lacte, donec tandem circa quartum plerumque mensem cruor ex utero prorumpat, secumque sæpius vehat talem informem massam. Interdum hemorrhagia sola continuat per aliquot menses, absque molæ istiusmodi rejectione, quæ longo demum post redditur tempore.

In nostro casu mola fuit generationis; quæ prima reliquarum generationi ansam præbuit. Utplurimum enim hæ concretiones quasdam in utero relinquunt sui partes; quæ facile in novam coeunt & attolluntur excrescentiam. Videtur etiam in hoc casu quædam læsio adesse, cui febris lenta est juncta, testante pulsu frequentiori. Et quoniam circulus sanguinis per uterum, & vicinas partes simul est turbatus; compressis illiacis vasis, enatus est pedum œdematosus tumor: ex quo cachexiæ metus imminet, & inauspicata resultat prognosis.

OBSERVATIO IX.

Nimia ad abortum proclivitas cum molarum excretione.

Requirebat aliquando opem meam generosa mulier, triginta octo annorum, quæ abortum passa, utero subinde non rite expurgato, quater adhuc, quovis mense ab impraegnatione tertio abortiverat. Quam abortiendi proclivitatem ut tollerem, hac usus sum medendi ratione: Per triduum quotidie quindecim pilularum balsamicarum vesperi deglutiendas, mane sal aperitivum, quod cremorem tartari, lapides cancrorum, tartarum vitriolatum, sal Epsomense, & nitrum depuratum habebat, propinavi: deinceps, ut per quinque dies balneis ex aqua fluviatili, cineribus clavellatis, mentha, melissa, salvia, floribus chamomillæ paratis insideret, & ab his leniter sudaret jussi; atque hanc curationem alternando ter repeteret commendavi. Præterea, quum utero rursus concepisset, alternis mensibus, venam in brachio tundendam curavi, hisque obtinui, ut valeret optime, & debito tempore felicem excluderet fœtum. Verum enim vero post aliquot annos, neglecta venæsectione, rursus abortivit; & abhinc non modo hystericis obnoxia pathematibus, verum etiam menstrua primum parciora, deinde immodica fuit passa; quibus tandem animi deliquia, ac vomitus accesserunt; & denique moles carnea, membranacea, aspera, intus cellulosa prorupit, qua excreta nimium sanguinis profluvium conquievit. Quum vero majora inde mala timeret; me rursus consuluit. Ego itaque suasi, ut commendata brevi ante curatione iterum uteretur, eamque ob inveteratam uteri malam dispositionem, ad ejus robur instaurandum, quovis vere & autumno per aliquod tempus repeteret. Ceterum dedi infusum theiforme ex melissa, scolopendria, salvia, betonica, floribus millefolii, hyperici & aniso stellato paratum, singuloque mane sorbillandum, & easdem species cum cerevisia fermentatas, ad potum ordinarium præscripsi.

Epicrisis.

Concrementorum, quæ utero excluduntur, varia sunt genera: primum audiunt molæ; quas & generationis & nutritionis superiori pertractavimus observatione. Alterum est cruor congrumatus, in magnis frustis, excretus; cujusmodi observationem allegat RUYSCHIUS *obs. chir.* 29. Datur quoque concrementum, quod, licet improprie, serosam vocant molam, & nihil est aliud, quam serosa colluvies peculiari membrana inclusa; de qua & RUYSCHIUS *l. c. obs.* 33. & HILDANUS *Cent. II. obs.* 53. injiciunt mentionem. Nostra ægrotans exclusit tam molas veras, quam cruorem congrumatum, quem magnis in frustis conspicere licuit.

Hoc loco vero adhuc commemorare juvabit, quod ad excretorum, quæ ex utero fiunt genera, referenda sint ossa & partes integræ infantum intra uteri cavum putrefactorum. Contingit id vitii genus, ubi avulsis secundinis fœtus grandior fuerit, aut ejus abortiva exclusio adstringentibus impeditur: & videtur fœmellis, si sub alvi exoneratione egerantur ejusmodi frusta, ac si ex ipsis exirent intestinis. Qui de iis plura nosse cupit, adeat SENNERTUM *prax. lib. IV. part.* 2. *sect.* 6. *cap.* 7. TULPIUM *observ. Lib. IV. cap.* 39. & THOMAM BARTHOLINUM *hist. med.* 14. *Cent. IV.* Mihi ipsi licuit ejusmodi casum haud ita pridem in fœmina annotasse; cui præter alias convenientes medicinas, pilulas ac balnea ex aqua dulci, nec non thermas subinde Carolinas commendavi fructu cum felicissimo.

OB-

OBSERVATIO X.

De frequenti abortu cũ perpetuo vomitu.

Fœmina triginta annorum, habitus corporis pituitosi, mediocriter pinguis, septimo decimo ætatis anno viro nupta, peperit in tempore fœtum vivum. Deinceps abortum passa fuit trimestrem; tumque successive tres aut quatuor vivos fœtus in lucem edidit, quorum quemvis trium, aut ad summum quatuor mensium abortus subsequutus est. Hos abortus semper excepit admodum molesta per octiduum uteri hæmorrhagia; qua cessante fluor albus accessit, ad hanc usque diem inhærens. Præterea supervenit nausea atque vomitus, tantaque inhæsit pertinacia, ut nullis hucusque remediis debellari potuerit, eoque non solum omnes cibi, maximeque solidi protinus rejiciantur, verum etiam sub jejunio pituita insipida quotidie eructetur. Quo in rerum statu per annum novissimum bis iterum abortivit; persistente vomitu, aliisque hypochondriacis symptomatibus subinde cruciata. Consultus ego commendavi primo balneum aquæ dulcis, cum origano, calamintha, balsamina, mentha cattaria, melissa, floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ illis incoctis, eaque ut per aliquot hebdomades, extra graviditatis tempus, in usum vocaret, suasi. Verum triduo ante eorum usum pilulas balsamicas propinavi; easque singulis septem diebus balneis interposui. Præterea vesperi liquorem meum anodynum; atque sub epulis essentiam corticum aurantiorum exhibui. Non minus vehementer laudavi rectam vivendi rationem, atque convenientes Venæsectiones; ac denique thermarum Carolinarum tam internum quam externum usum commendavi.

Epicrisis.

Præsens affectus spasmodico est convulsivus, qui eas potissimum nervosas partes, quæ ad uterum atque ventriculum pertingunt, occupare videtur. Quod si illius caussas, & ex his remotiores, perscrutemur; ipsa se offert ægrotantis constitutio atque temperies. Ea enim habitum corporis præ se fert spongiosum, subpinguem; qui copiosis quidem, sed exilioribus instructus solet esse vasis. Horum autem angustia, & fibrarum nativa laxitas, id secum vehunt incommodi, ut humorum vitalium progressus difficilior sit ac languidior: cui si vel mediocris animi juncta fuerit sensibilitas, facillimum est, ut distentis a mole sanguinis ductibus, spasmodici ac convulsivi accedant motus. Ejusmodi vero subjecta, si puerperiis funguntur, & uterus posthæc non rite purgatus sit, ad convulsivas sub nova imprægnatione uteri stricturas, abortuum caussas proclivia esse, ex supra dictis patebit. Inde quoque ratio peti debet, cur in nostra tot & puerperiis & abortibus fatigata, fluor accesserit albus. Hic enim primario uteri atoniæ, & inde cumulatis in ejus cavo sordibus debetur; nec cessat, nisi restituto uteri robore, tantum abest, ut ipse posthæc fœcundæ conceptioni impedimento, & causa abortionum fiat. Sub tanto partium solidarum languore, sanguinis & humorum dyscrasiam generari, testatur & experientia, & confirmat ratio: quam in nostro casu fuisse præsto, docent hypochondriacæ passiones, & vomitus. Hic nihil est aliud, quam ventriculi convulsivus motus; qui sicuti a repletione, id est, sanguinis in ejus vasis stagnatione subnasci potest; uti videmus in gravidis, circa tertium vel quartum potissimum ab imprægnatione mensem vomentibus; ita etiam ab inanitione suboritur; & ideo profuso copiosius sangui-

ni-

ni, supervenit. Caussa hoc in casu non videtur alia, quam quod loco generosi sanguinis, humores impuri, salsi & acres ad membranas ventriculi deferantur, easque stimulando, fibras nerveas ad vomibundam subversionem proritent. Neque enim inventu hinc difficilis est ratio, cur tam vomitus diuturnior exsistat, quam abortus frequentius redierit. Quamvis enim ægrotans nostra multis variisque medicaminibus usa fuerit; ea tamen pleraque cognovi esse talia, quæ vel nimis calidiora ac spirituosa, velut sunt vulgaria carminativa, vel plane adstringentia, vel saltem vivendi recta ratione neutiquam adjuta fuere. At enim vero in tam firmius radicata partium solidarum atonia perpetuæ instar regulæ habendum est; quod quo magis diæteticis, minusque pharmaceuticis utamur subsidiis, eo feliciori semper potiamur effectu. Et præterea opus est patientia: quo enim diuturnior fuit morbus, eo diuturniorem oportet esse blandam, naturæque convenientem curationem. Hæc igitur in præsenti casu vix aliis, quam quas proposuimus, medicinis obtineri potest; adeo ut illæ, non in nostra solum, verum quoque pluribus, quæ nostræ se tradiderunt curæ, ægrotantibus, nunquam non optatum ediderint effectum.

F I N I S.